Digitized by Google

Cf 23 -2.570

EX LIBRIS DOMUS
Bibliotheca
- artium -
SANCTI STANISLAI

F. 1. 56

X 340/10

IN EPISTOLAS

M. TVLLII CICERONIS,

QVÆ FAMILIARES VOCANTVR, PAVLLI Manutij Commentarius.

Ad Illuſtriſſimum, atque Excellentiſſimum D. Iacobum Boncompagnum Marchionem Vineolæ, & Generalem S.R.E. gubernatorem.

CVM PRIVILEGIIS
Summi Pontificis, Cæſareæ maieſtatis, Regis Gallorum, Regis Hiſpaniæ, Senatus Veneti, aliorumq. Principum.

MORI, ET NON DVRARE



LVGDVNI,
APVD CAROLVM PESNOT.
M. D. LXXX.

Cum permiſſione Aldi Manutij.

acheté en 1793 pour ma Bibliothèque

BIBLIOTHÈQUE S.J.
Les Fontaines
60 - CHANTILLY

BIBLIOTHÈQUE S. J.
Les Fontaines
60 - CHANTILLY

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO D. IACOBO BONCOMPAGNO

VINEOLAE MARCHIONI, ET GE-
nerali S. R. E. gubernatori.

VELLEM, Illuſtriſsime, atque Excellentiſsime, Iacobe Boncompagne, tantum in me eſſet ad dicendum facultatis, quantum eximiis tuis erga me meritis aliqua ſaltem ex parte reſpondere poſſet. Non ingratum profecto me, neque indignum, in quem beneficia conferrentur, experireris; efficeremque, ſi qua ratione poſſem, vt incitamento eſſem hominibus ad exercendam beneficentiam: cum ex beneficiis apud gratos, ac memores animos collocatis tantum percipi gloriæ fructum viderent, Ego, cum te multos abhinc annos ad ſumma omnia natum cognouiſſem, eximia naturæ tuæ ornamenta prædicare numquam deſtiti. Ad quæ cum poſtea (quæ ſumma eſt Dei prouidentia) acceſsiſſet maxima poteſtas, tu, mores tuos veteres retinens, nihil vmquam egiſti, in quo ſummus ſplendor non eluceſceret, nihilq. prætermiſiſti, in quo ſolidæ laudis ſpecimen non appareret. Quæq. virtutes Principum propriæ eſſe debent, eas tu, iſtam fortunam nactus, ſemper coluiſti, & ita coluiſti, vt, qui cæcam eſſe Fortunam, & immerentibus ſemper fauere ſolitam conqueruntur, eorum ſtultam opinionem re, ac factis facile confutares. facis enim, quod raro admodum contigit, eoq. præclarius exiſtimandum eſt, vt litterarũ ſtudia numquam in ſummis negotiis dimittas. ex quibus cum ea hauſeris, quæ te valde illuſtrant, vis eis gratiam referre: optimeq. refers. Tu litteratos homines, litterarumq. ſtudia cum perpetuo tibi fouenda in animum induxeris, quid eſt, quod tibi earum nomine a litteratis hominibus non debeatur? Si tu de tuo detrahis, vt eorum commodis inſeruias, æquum eſt eos viciſsim de ſuis commodis detrahere, nomini vt conſulant tuo. Et, quamuis non tu id agis, vt aliquam tibi laudem ex beneficiis compares, qui omnia in ipſa virtute fixa, & locata habeas, nihilq. aliud a ſolida virtutis laude quæras, eſt tamẽ, quod hoc ipſo nomine maiores quoque tibi laudes debeantur. Ego certe, & Venetiis, & vbicumque eſſe mihi contigit, & ex aliis audiui tuam eximiam prædicari humanitatem, & ipſe aliis dicentibus ſilere tamen non poteram. Venetiis multi cum ſint, Maphæus Venerius in primis eſt ex Patriciis, qui tua egregia facta, dictaq. in ore ſemper habeat, tui recordatione mirum in

modum moueatur, mirifico quodam tui amore, ac ſtudio flagret. Contigit mihi ſuperiore anno, his propemodum diebus, Parentium adire, Ciuitatem in Iſtria portu celebrem, multiſq. de cauſsis ſatis illuſtrem. graſſabatur in iis locis tum temporis peſtis. eo Marcus Venerius ex Veneta nobilitate, magni ingenij vir, & ſummæ cuiuſdam prudentiæ, Xuirum decreto, ad eam exſtinguendam publice miſſus fuit. cui adiunctus ego Secretarij munere ſum. Credas affirmanti, nihil mihi magis placuit, nulla ve alia re magis ſum affectus, quam Cæſaris Denores, illius Ciuitatis Epiſcopi, ſanctiſsima conſuetudine. homo integerrimus, cui diuina ita curæ ſunt, vt, omnibus aliis poſthabitis, nullam in aliam curam incumbat, quam vt ſuo muneri ſatisfaciat, quo tempore vel ab huiuſmodi curis, in quibus totus eſt, vel a ſacrorum librorum lectione, in qua ita horas locat, vt ſuorum ſtudiorum fructum non vulgarem ſuis ciuibus, publice eos admonendo, & cohortando, impertiat, te ita ſemper decantabat, tuaſq. virtutes ita extollebat, vt ipſum me, qui tibi plurimum debeo, teq. ita colo, & obſeruo, vt nihil ardentius fieri poſsit, vincere interdum videretur. Ita, quos dies peſtilentiæ vis inſuaues reddebat, ij tui honeſtiſsima mentione hilariores accidebant, ad meumq. ſingulare erga Epiſcopum ſtudium tantum hoc nomine acceſsit, quantum accedere poſſe vix ſperaſſem. Materiã habebamus tam amplam, tamq. vberem, dies potius vt ipſi, horæq. nos deficerent, quam tuarum laudum exitum noſtra reperire oratio poſſet. cumq. multi de te, iiq. perhonorifici ſermones forent, numquam tamen mirũ accidit nobis, te tui ſimilem eſſe, in teque, tamquam in ſpeculo, GREGORIVM XIII. agnoſci: qui cum omnes ſuas cogitationes ad ſumma quæque a prima ætate inſtituerit, beneficentiamque, vnam inter virtutes Principe dignas præcellentem, ſemper adamauerit, iure nunc, & merito anteactę vitæ fructus fert, &, in ſupremo dignitatis gradu poſitus, de hominibus benemereri non deſiſtens, te ſecundum ſe habet, qui, eum imitans, iiſdem gradibus ad ſummam gloriam contendas, eamq. tibi vnam ob oculos ponens, iam aſſecutus ſis, vt omnes, qui aliquid ſapere videntur, te ſuſpiciant, obſeruent, tamquam alterum Mæcenatem in omni ſcripto prædicẽt. Me quidem tuarum laudum præconem numquam ſenties in iis celebrandis defeſſum, numquam defatigatum. Accidit quoque mihi mirabile admodum, ac iucũdiſsimum, vt, cum Romam veniſſem eo potiſsimum nomine, vt te præſentẽ præſens viderem, tibiq. gratias vultu ſaltem referrem, (qui index animi certus eſt) quando per tenuitatem meam aliud non licet, Romam pæne in ipſa vrbe Roma quæſiuerim. Ea enim ſe oculis obtulit meis, vt nouæ Vrbis faciẽ oſtenderet, ita publicorum ædificiorum ſplendore, viarũ amplitudine, pontium magnificentia, incredibili fontium vbertate GREGORIVS Pont. quem omnis Chriſtiana Reſp. ſanctiſsimum colit, eam exornauit, vt ad publicam commoditatem, ornamentumq. permultum additum, atque adiunctum eſſe videatur. Sed, cum, quæ Pontifex Maximus peregit præclara, conſidero, video difficilius ea a me poſſe recenſeri, quam ab ipſo fieri. Faciant id, qui ingenio valent, quiq. Romanam Ciuitatẽ ſua præſentia honeſtant, Hippolytus Capilupus Epiſcopus, M. Antonius Muretus, Latinus Latinius, P. Angelius Bargæus, Laurentius Gambara. ij ſint, qui ſuis & ſermonibus, & ſcriptis præclara hæc, vnaq. virtutes tuas egregias ad cælum ſuis laudibus

ferant.

ferant. Vt Iulium Iacobonium meum ſileam, fide, atque obſeruantia in te ſingulari: qui, quantum ei per fortunam licet, certare etiam vel cum ſummæ doctrinæ viris in tuæ amplitudinis laude videtur. Excepiſti me igitur ea benignitate, quæ tua propria eſt, quæ te & priuatis hominibus, Regibus quoque ipſis carum reddit. qua tu, præter ceteras virtutes, quibus excellis, ita hominum tibi voluntates deuinxiſti, ita omnium in te ſtudia conuertiſti, vt a Veneta Rep. in Venetam nobilitatem iamdudum ſis adlectus. qui honos cum iis tantum tribuatur, qui ipſum eximio aliquo merito promerentur, facis, vt iure omnes optimo in te collatum exiſtiment. Incredibile eſt, quantum omnes bonos, quantum omnes Italiæ populos, ac longinquas nationes tui ampliſsimi nominis, ac famæ ornamenta in tui amorem, ſtudiumq. alliciant. Vt omittam, quanta ſit eorum, qui Romæ adſunt, quibus in oculis es, quibus imperas, ad te diligendum propenſio. Ex me cauſſæ impulerunt, vt Paulli Patris mei Commentarium in Epiſtolas M. Tullij Ciceronis, quæ Familiares vocantur, tuo nomini dicarem. Quid eſt autem, quod tuo maximo, celeberrimoq. nomini non maxime debeatur; vel tibi, propter eximiam iſtam tuam in me beneficentiam a me non vel maxime deberi homines intelligant? Vel quis non æquiſsimum arbitretur, vt, qui Parentis mei in omni vita amantiſsimus, ac patronus ſemper extiteris, eiuſdem quoque lucubrationes, quæ ad poſterorum vtilitatem proderentur, in tuam fidem, ac patrocinium commendentur? in quas ipſe vniuerſæ fere vitæ ſtudium, atque induſtriam contulit: quarum eam, quam in eruditorum animis (vt, ni fallor, ſcis) exſpectationem commouit, ſcriptorum præſtantia facile, vt ſpero, ſuſtinebit. Quæ ſi tibi, eruditiſsimo in primis, ac celeberrimo Principi, probabuntur, vna opera & Pater meus ſtudiorum ſuorum fructum ſatis amplum accepiſſe nulli non videbitur, & mihi, qui pro virili parte in his ingenuis artibus paternæ laudis fieri æmulator ſtudeo, ad non inferiora in dies animum addideris. Deus Opt. Max. dignitatem iſtam tuam perenni felicitate ſecundet. Romæ Id. Iun. ∞ D L X X I X.

Amplitudini tuæ

Obſequentiſsimus, atque in perpetuum deuinctiſsimus,

Aldus Manutius, Paulli F. Aldi N.

Priuilege du Roy.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France, A noz amez & feaux les gens tenans noz courts de Parlemens, Aux Preuoſt de Paris, Seneſchal de Lion, & à tous autres noz Iuges & officiers & à chacun d'eux ſi comme à luy appartiendra Salut. Noſtre cher & bien aimé Paul Manuce demeurant à Rome, nous a faict remonſtrer que pour le deſir qu'il a touſiours eu d'employer ſes labeurs au proffit public, & ſingulierement des gens ſtudieux des bonnes lettres, auroit fait vn Commentaire ſur les Epiſtres Familieres de Ciceró, lequel il delibere de mettre en lumiere & faire imprimer leſdites Epiſtres auec ledit Commẽtaire. Mais il doute que les Imprimeurs, & Libraires de noſtre Royaume, ou aucuns d'iceux vouluſſent ſemblablement imprimer & vendre leſdits Liures d'autre impreſſion que la ſienne, & par ce moyen le fruſtrer du fruict de ſes peines & labeurs: Nous ſuppliant tres humblement pour à ce obuier luy impartir noſtre faueur & ſur ce luy octroyer noz lettres de prouiſion. Pour ces cauſes inclinans liberalement à la dicte ſupplication & deſirans le bien & aduancement des bonnes lettres & des profeſſeurs d'icelles, De l'aduis de noſtre Conſeil & de noz grace ſpecial plaine puiſſance & auctorité Royal, Auons permis & permettons audict expoſant qu'il puiſſe imprimer ou faire imprimer à Rome ou ailleurs ou bon luy ſemblera ledict liure des Epiſtres Familieres de Ciceron auec le Commentaire par loy faict ſur icelles, & ledit liure vendre & debiter en ceſtuy noſtre Royaume, ſans qu'il ſoit loiſible ny permis à aucun Imprimeur ny Libraire de noſtre dict Royaume d'imprimer ou faire imprimer ledit Liure durant le temps & eſpace de dix ans, à conter du iour que le dict Manuce ou autre par ſon expreſſe volonté & mandement aura paracheué d'imprimer ledict Liure, ſans ce auſſi qu'il ſoit permis de vendre & debiter ledict Liure d'autre Impreſſion que dudict Manuce ou des ayans charge & mandement de luy, Inhibant & deffendant, à tous Imprimeurs & Libraires de noſtre dict Royaume de ne venir ny attempter au contraire de ce que deſſus directement ou indirectement, & ce ſur peine de confiſcation des liures & cinq cens liures d'amende applicable moitié à nous & l'autre moitié audict expoſant. Voulons auſſi que appoſant par luy vn extraict ſommaire des preſentes au commencement ou à la fin de chacun deſdicts liures elles ſoyent tenues pour ſuffiſamment ſignifiees, & venues à la cognoiſſance particuliere de tous qu'il appartiendra, ſans qu'ils en puiſſent pretendre cauſe d'ignorance. Si vous mandons & enioignons que ces preſentes noz lettres de grace, congé & permiſſion vous facttes, ſouffrez & laiſſez le dict expoſant iouir & vſer paiſiblement, ſans permettre luy eſtre donné aucun empeſchement au contraire, ſur les peines y contenues: car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à ſainct Germain en Laye le dixiéme iour de Iuillet l'an de grace mil cinq-cens ſoixante ſept & de noſtre Regne le ſeptiéme.

Par le Roy en ſon Conſeil

Burault.



INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS QVAE IN CIC. EPISTOLIS FAM. CONTINENTVR.

A

A TENERIS vnguiculis 27
A vi præſtare tibi nihil poſſum 23
Ab ineũte ætate 499
Ab initio ætatis ſumme omnium doctrinarũ ſtudioſus fuiſti 148
Ab alienauerũt nos inuidendo 30
Abdo me in bibliothecam 298
Abdidit ſe in intimam Macedoniã quam potuit longiſſime a caſtris 508
Abdere ſe totum in litteras 305
Abducit me a ſollicitudine philoſophia 476
Abducam me, quãtum potero ab omnibus moleſtiis & angoribus 198
Abducunt animum a ſollicitudine litteræ 148
Abducere a rep. virum bonum nõ debet iniuria 177
Abducere aliquem a moleſtiis 172
Abducere te non debet a tantis laudibus feſtinatio magiſtratus adipiſcendi 419
Abduci a ſtudio negotiis 150
Aberrationem a moleſtiis nullam aliam habemus 565
Abeſt bidui ſpatio 410
Abeſſem ab Amano iter vnius diei. 549
Abeſſe a reprehenſione temeritatis. 415
Abhorreo—quam valde Bibuli voluntas a me abhorreret 106
Abhorret—a ſtudiis noſtris non abhorret 503
Abhorret non ſolum animus, ſed etiam aures a commemoratione 583
Abhorrent a communibus præceptis libri tres de Oratore 46
Abieciſti cum ſpe vincendi ſimul etiam certandi cupiditatem 161
Abiecit ceteras ſuas actiones 321
Abieciſſe te illam ædificationem conſtabat inter omnes amicos tuos 483
Abiicere omnem timorem 449
Abiicere ſe ad pedes alicuius 150
Abieciſſe curam reip. 391
Abiectus pari fortuna 172
Abiiciendus eſt omnis dolor 198
Abire magiſtratu 179
Abſoluere reliquam iuriſdictionem. 168
Abſtergere animi tui metum volo. 375
Abſtergere metum alteri 451
Abundantia quadam amoris 41
Abundabis omnibus ampliſſimis honoribus 404, & 405
Abundas conſilio 410
Abundare ingenio—non ita abũdo ingenio, vt te cõſoler 164
Abutuntur quidam ingrate facilitate noſtra 457
Abuti libertate potiſſimum in eo per quem eam conſecutus ſit, eſt populi Rom. 373
Abuti obſequio alicuius ad omnes res 409
Abuti ſtudiis bonarum artiũ 362
Academiæ adoleſcentioris os 364
Accedo—ne quid mihi ad hoc negotij, aut oneris accedat, aut temporis 127
Accedat maximus ad eam voluntatem quam ad eam contuliſti mea commendatione cumulus 500
Accedere ad deſperatos 353
Accedere ad fugatos quos reſiſtẽtes ſequi nolueris ſummæ ſtultitiæ eſt ibid.
Accedere ad ſocietatem integerrimorum periculorum 402
Accedere—magni videbatur intereſſe ad eam neceſſitudinem quam ſors attuliſſet conſuetudinem quoque accedere 113
Accenſus meus 123
Acceſſio—eam videntur famam conſecuti, vt non tam acceſſio quærenda, quam fortuna metuenda ſit 94
Acceſſiones meritorum meorum in dies fieri, peruidere te ſpero. 403
Accedit ea res eius ſpei per quam opportuna 322
Accidebant mihi acerba 42
Acciderunt—minime mihi miranda, & maxime iucũda acciderunt 132
Accidere—nollem accidiſſet tempus in quo perſpicere poſſes quanti te facerem ibid.
Accidiſſe gratiſſima — intelligo omnia quæ a me profecta ſunt i te tibi accidiſſe gratiſſima 115
Accipio tuam excuſationem qua vſus es, cur ſæpius &c. ſed accipiu ex ea parte 150
Accipimus quod dat. 4
Accepi nuncium optatiſſimũ 113
Accepit a M. Laberio prædia in æſtimationem 493
Accepit duo vulnera, vnum in ſtomacho alterum in capite ſecũdum aurem 168
Accepimus condiciones 576
Acceperunt falſam opinionem de Q. Metellu L. Filiu 44
Accipe ad omnia & cognoſce

ęquitaté expoſtulatióis tuę 123
Accipere alterius ſatisfactioné 177
Accipere de aliqua re núcium 314
Accipere detrimentum 417
Accipere in optimam partem 436
Accipere in partem hāc, vel illam —vt quam in partem accipiá minus laborem 123
Accipere iniuriam 162
Accipere prædes 105
Accipere prouinciā ab altero 116
Accipitur ſatis male a Curione Pompeius 336
Accepta inſigni iniuria 179
Acceptus—male acceptus 468
Acceptus peſſime inopia omnium rerum 444
Acceptæ litis in hāc vel illam partem 401
Accommodabo meum conſilium potiſſimum ad tuum 363
Accommodaſſem meas literas ad id 175
Accommodes ei velim de habitatione 486
Accommodandum eſt hoc totum tempus ad viuus voluntatem & prudeutis & liberalis 159
Accommodatus ad vitæ meæ rariunem & conſuetudinem 524
Accubueram hora nona, cum, &c. 393
Accurate agere cum aliquo de aliqua re 99
Ἀκενοσπουδὸς 585
Acerbam mihi eſſe vitam putem 4
Acerbitas Marcelli 150
Acerbitas ſummi luctus 203
Acerbum habuimus eo die Curionem 213
Acerrimum ſe fote tui defenſorem oſtendit 4
Achilles fortunatus, qui Homerū præconem laudum ſuarum nactus ſit 194
Acies ingenij 102
Acies inſtructa a Panſa duodecim cohortium 327
Acies quem exitum habitura ſit diuinare nemo poteſt 226
Acquieui aliquantum tuis litteris lectis 159
Acquieſcere in re aliqua 359
Acquieſcere in ſapientum præceptis ad bene beateque viuendum 148
Acquirere—nihil mihi acquiréndum putabā, neque ad honorem, neque ad gloriam 123
Acta iam vita 228
Acta mitti ad te ſciebam 452
Acta rerum vrbanarum tibi mitti certo ſcio 476
Actum peſſime cum—non peſſime cum iis actum eſt, quibus ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare 154
Acturi ſunt Romæ conſulatum Panſa & Hirtius 469
Acumen—tu ſolus aperta non videbis, qui propter acumé occultiſſima perſpicis 200
Acute videre 316
Ad alieni ſenſus coniecturam non ad ſuum iudicium ſcribere 237
Ad Apollinis 316
Ad arbitrium tuum 255
Ad dié decedere de prouincia 105
Ad meum ſenſum, & ad illud iudicium ſincerum ac ſubtile nihil poteſt eſſe laudabilius, quā tua oratio, &c. 555
Ad numerum eſſe—non eſſe ad numerum 327
Ad ſummam animo forti ſitis 540
Ad tempus aderis 251
Addere cumulum ad 498
Addubitare 232
Adduxit eius fidem in ſuſpicionem 342
Adduxerunt rem in eam opinionem vt Pompeius cupere videatur 4
Adducam te in meam ſententiā 79
Adducere aliquem ad ſuum arbitrium 211
Adducere in honorem 294
Adducere ſalutem alicuius in diſcrimen 246
Adducere te videtur nonnullam in dubitationem itinerū meorum ratio, viſuruſne me ſis in prouincia 120
Adductus ambitione 510
Adductus beneuolentia 226
Adductus mea cummendatione &c. 518
Adductus non ſolum iuſtitia, ſed etiam miſericordia 126
Adductus pacis ſpe non cupiditate belli 174
Adductus ſum voluntate vt facerem ea quæ tua cauſſa feci, poſteaque conſtantia 184
Adducti in ſummam ſollicitudinem a Lepido 464
Adducta res erat in extremum diſcrimen 462
Adducta res in eum locū &c. 218
Adductæ res in ſummam inuidiam 4
Adeptus eſſes maximam laudem ab omnibus ſi &c. 476
Adeptus gradus dignitatis ampliſſimos 401
Ἀδέσποτοι rumores 585
Adhæſerunt omnia tamquam in ſilice quodam 320
Adhibui meam curam 86
Adhibuiſti in me conſolando nun mediocrem animi doloré 159
Adhibē illum animum quo me tum eſſe oportere cēſebas 221
Adhibe in te tantum diligeutiæ quantum me diligis 573
Adhibe omnem diligentiam ad conualeſcendum 573
Adhiberet omnem diligentiam ad ſe conſeruandum 547
Adhibere aliquā conſolationé 203
Adhibere conſolationem 148
Adhibere in conſilium cogitationum ſuarum deſperationé aut timorem 221
Adhibere officium—eius officiū quod adhibet erga illos, mea facultate & gratia adiuuare ſoleo 491
Adhibere ſe in conſilium, loqui ſecum 86
Adhibenda mihi eſt non mediocris cura vt reip. me ciuem dignū tuis laudibus præſtem 405
Adhibita eſt nobis ſumma moderatio 375
Aditus—ſi quis erit mihi aditus de tuis fortunis, id eſt de tua incolumitate in qua ſunt omnia agendi &c. 240
Adiumentū—ſcripſit ad me maximo adiumento ſibi meam commendationem fuiſſe 504
Adiumento & ornamento eſſe—cura vt is intelligat meam cōmendationé maximo ſibi apud te, & adiumento & ornamento fuiſſe 511
Adiumento eſſe magno alicui homini 83
Adiungo me ad eius rationes quē tu in meis rationibus tibi eſſe adiungendum putaſti 38
Adiunxeris gratiſſimum virū tuu ſummo beneficio ad tuam neceſſitudinem 508
Adiunxeris tibi optimos adoleſcentes, ſi eos liberaliter tractaueris 513
Adiungere aliquem ad ſuam neceſſitudinem 496
Adiungere aliquid ad doloré 154
Adiungere nouas neceſſitudines 489
Adiungere ſe ad aliquorum cauſſam 43
Adiungere—ſi te mea ſumma erga te ſtudia parum mihi adiúxerunt, reſp. nos inter nos conciliatura & cōiunctura e[illegible] 86
Adiunctus Pompeius ad [illegible] Ciceronis 43
Adminiſtratio belli 544
Adminiſtrare negotium & conficere 496
Admiſſum dedecus 132

Admonen

Admonendum potius te a me quam rogandum puto 550
Admonitus & memoria veteris noſtræ amicitiæ & virtute atque obſeruantia filij tui 206
Admonitores non nimis verecūdi 280
Admonitus temporibus 408
Adoleſcens errare eum excuſatione poteſt 455
Adoptare patronum 189
Aſcriptus in municipium 509
Aduerſaria grauis tibi conſtituta eſt incredibilis exſpectatio 80
Aduerſis ventis vſi ſumus 536
Aduentare ad Italiam 83
Aduerſa fortuna—nō ſolum aduerſa,ſed etiam funditus euerſa fortuna 218
Aduertere animum 366
Aduocationes—cautior in re militari quam in aduocationibus Trebatius 270
Aduocationes—vt a ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent 274
Aduolare ad pectus—aduolet ne nobis ſpectrum alicuius rei ad pectus ſimulatque nobis collibitum ſit de ea cogitare 563
Ægina 155
Ægrotant grauius qui cum leuati morbo videntur,in eum de integro inciderunt 482
Æmilia 422
Æmuli ſtudiorum tuorum 466
Æquitas exſpoſtulationis—iniquitas 123
Æquiſſimis meis vtuntur auribus 305
Æs alienum ampliſſimorum virorum 261
Æs alienum falſum 549
Æſopus 255
Æſtimare lites 327
Æſtimatio—accipere prædia ab aliquo in æſtimationem 493
Æſtimationem accipere 212.575
Æſtimationes tuas vendere non potes 380
Æſtiua—cum primum æſtiua attigiſſem 97
Æſtiuorum timor te debilitat 280
Æſtiuis confectis 139
Æſtuare non imbecilitate animi ſed deſiderio alicuius 283
Ætas ingraueſcens 75
Ætas præcipitata 455
Affero excuſationē præteriti temporis 399
Affert mihi nouam curam cauendi nequid &c. 139
Afferant aliquem cumulum meæ litteræ 524
Afferebas mihi ſpem non dubiam mei conueniendi 121
Afferebat mihi magnā ſpem ſummæ probitatis 240
Afferre alicui moleſtiam — 277
Afferre alicui ſollicitudinem —ſpem—nec tibi ſollicitudinem ex dubitatione mea, nec ſpē ex affirmatione afferre volui 379
Afferre aliquid ſollicitudinis alteri 374
Affero confidentiam — maxime confidentiam attulerunt hominibus 327
Afferre conſolationem alteri 253
Afferre dubitationē—nihil aliud eſſe quod afferret dubitationem ei,penes quem eſt poteſtas 162
Afferre magnam ſollicitudinem 411
Afferre moram 326
Afferre vinculum—collegij coniunctio nō mediocre vinculum mihi attuliſſe videtur, ad volūtates noſtras copulandas 119
Affecerunt pari contumelia, viros clariſſ. 471
Afficeret eos pœna, quos neceſſe eſſet 547
Affeceris me magna, nō modo lætitia ſed etiam gloria,ſi&c. 493
Afficere aliquem deſiderio 568
Afficere plurimis maximiſque muneribus & amicos,& ciues ſuos vniuerſos 79
Afficior ſummo dolore, eiuſmodi tempora poſt tuam profectionem eſſe conſecuta.&c. 24
Affici lætitia 130
Affici pari moleſtia 154
Affecta ita ſunt omnia vt ea deleta exſtinctaque fateare 198
Affectus acerbiſſima morte ab homine teterrimo Marcellus 168
Affectus ignominia 111
Affectus ſumma cupiditate videndi mei 217
Affectum ſummis difficultatibus municipium 492
Affixum me ſibi in iis rebus habebit 39
Affligere— non vitium noſtrum, ſed virtus noſtra nos afflixit 535
Afflicta condicione— afflictiore condicione quam ceteri 221
Afflictus—nemo tā afflictus qui ſi nihil aliud ſtudeat,niſi id quod agit nō poſſit nauare aliquid 221
Affuiſſe ſcribendo 482
Afranius fœde periit 379
Afranius ſuperatus 370
Africa terribili tremit horrida terra tumultu 363
Agamēnoni regum regi fuit habere in conſiliis capiundis Neſtorem 371
Ageſilaus Spartiates neque pictam nque fictam imaginem paſſus eſt eſſe 194
Ager Campanus 42
Agregare ſnam volūtatem ad ſummi viri, de ſeque optime meriti dignitatem 43
Agitare animo—eſt tuum ſic agitare animo 221
Agis ciuem mirificum 354
Agnoſco me nō eſſe verborum admodum inopem 150
Agit cauſſas liberales ſed raro poſt meridiem 337
Ages victor ex inimicorum dolore triumphum iuſtiſſimum 132
Agere cauſſam alicuius magna eloquētia,grauitate,ſtudio, cōtentione 4
Agere aliquid cum aliquo fruſtra 133
Agere cum—cogita qnemadmodum adhuc fortuna nobiſcum egerit 154
Agere Medeam 267
Agere cum populo 17
Agere re forū Tarſi, ſtatuere multa,decernere, iudicare dicebant 121
Agitur ipſius magnū periculū 416
Agitur præclare,ſi noſmetipſos regere poſſumus 174
Agitur res Pompeij 519
Agitur ſumma eins exiſtimatio 523
Ageretur maxima res municipij honeſtiſſimi 492
Agi, confici—quod agi tecum(& vt arbitror)confici poteſt 483
Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων. 498
Ἀκίνδυνα μὲν, χρονιώτερα δὲ 574
Ἀκηδία 582
Ἀκύθηρον 303
Ἄωρον valetudini fideliter inſeruire 581
Alacres animo ſumus 195
Alari Tranſpadani 106
Alere bellum ſua patientia 415
Alexāder cum in Sigeum veniſſet, fortunatum dixit Achillem, qui talem præconem laudū ſuarum Homerum nactus eſſet 194
Alexāder Magnus ab Appelle potiſſimū pingi & a Lyſippo fingi volebat 194
Alexandrina cauſſa a Pompeio depoſita 25
Alienare conabantur à te voluntatem meam 121
Alienum inſtitutis meis non putaui hæc ad te ſcribere 205
Alienum mihi tempus tecum expoſtulandi, purgandi neceſſarium

rium 132
Aliptæ, medici — medici ſalutis habent rationem: Aliptæ etiam virium & coloris 44
Alitis inuolatus 232
Alius a — nec quidquam aliud a libertate cõmuni quæſiſſe &c. 440
Ἄλκιμος ἔσσο, ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ 498
Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν 498
Allatum eſt ad te, &c. 178
Allegabo ad te philoſophiam quaſi meæ rogationi diffidens 551
Allegarem tibi illos, a quibus intelligis me præcipue diligi 558
Allicere—alienare 100
Allici in ſenſum aliquẽ beneficiis hominum & cõpelli iniuriis 45
A. Allienus legiones, quas eduxit ex Ægypto Caſſio tradidit 465
Alſienſe prædium 361
Alter ego— vide quem mihi perſuaſerim te me eſſe alterum 264
Altitudo animi 172
Alyzia eſt citra Leucadem ei qui in Italiã è Græcia nauigat 572
Ama me amore illo tuo ſingulari 567
Amare — diligere — nunc mihi amare videor antea dilexiſſe 371
Amantes moroſi 280
Amantius — nihil fieri potuit amantius 121
Amor—nihil eſt quod ſtudio, beneuolentia, vel amore potius effici non poſſit 130
Amor verus & fictus non facile diiudicatur, niſi &c. 374
Amor voluntatiſque coniunctio, plus habet ſuauitatis, quam patriæ caritas 400
Amorem meum erga te a tua pueritia ſuſceptum, non ſeruaui ſolum ſed etiam auxi 396
Ἄμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω videre 498
Amanus mons 92
Amanus cum Bibulo Ciceroni communis diuiſus aquarum diuortiis 92
Amanus mons Ciliciæ 549
Ambitioſæ rogationes 243
Ambitioſe pro aliquo ſcribere 525
Ambulatiuncula— cum vna mehercule ambulatiuncula atque vno ſermone noſtro omnes fructus prouinciæ non confero 95
Amicitia non inſtituta ſed iam inueterata 130
Amicitia ſummis officiis ab vtroque culta 560
Amicitiæ fructus eſt ipſa amicitia 141
Amicitiæ noſtræ vetuſtas 161
Amici eſt hoc querellæ genus quo te diligenter purges amicum leuiter accuſes 130
Amiſi vires, & corpus 295
Amittere animam, vna cum ornamentis 535
Amittere tẽpus — caue eius gratiæ gloriæque tempus amittas 400
Amittere tempus — nec poſteaquam ſuſcepi cauſſam libertatis, minimum tẽpus amiſi tuendæ ſalutis communis 477
Amiſſis temporibus 562
Amiſſio rerum omnium & deſperatio recuperandi 148
Amphiaraus prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam profectus eſt 232
Ἀμφιβολία 303
Amplectitur me amiciſſime quotidie Cæſar 233
Amplectar Cæſaris familiariſſ. 172
Amplecti alicuius amplitudinem ſuis officiis 188
Amplecti alterius animum — libenter amplector talẽ animum 210
Amplexari aliquem familiariter atque hilare 45
Amplexari, habere in manibus, fauere 42
Amplificare ſuam dignitatem 477
Amplificatorem mihi te dedit fortuna meæ dignitatis 90
Amplitudini tibi futura eſt iſta ſollicitudo 132
Anagnoſtes ſeruus 190
Ancipites variique caſus, viri excellentis habent admirationem 194
Andabata 272
Angi deſiderio multarum rerum 221
Angi animo 579
Angi dolore 147
Anguſtiæ pecuniæ publicæ incredibiles 482
Anguſtiæ temporis 584
Anguſtior liberalitas 127
Animatus melius quam paratus Pompeius bellum ciuile ſuſcepit 232
Animatus—quod ſi aliter eſſem animatus 455
Animati infirme 544
Animula—in vnius mulierculæ animula iactura facta 155
Animus apertus & ſimplex 46
Animus—eo animo veneram vt vtrique prouinciæ ſubuenirem 549
Animus poſſit ne feriri imaginibus 586
Animus promptus & alacer ad defendendum Remp. 137
Animi cauſſa 259
Animi ingenui eſt, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere 83
Animalium memoria mediocriter nos retinet 194
Animum tibi fortaſſe noſtrũ probauimus, ingenium certe diutina ſeruitus qualecumque eſt, minus tamen quam erat paſſa eſt videri 466
Anni tempus 547
Annona carior 537
Annua dies 289
Antelucanum tempus 550
Antepono tibi neminem, comparo paucos 453
Ἀντιμυκτηρίζεται aliquos gladios 566
Antiochus Commagenus 548
Antiquius—nec habui quidquã antiquius &c. 438
Antiquius—nihil antiquius cõmuni ſalute, ac libertate iudicaui 434
Antiquius tibi officium meum quam illius voluntas fuit 456
Antonius a Trebonio ſeductus 421
Antonius elicere Ciceronem voluit ad cædis cauſſam 478
Antonius ex turbulenta Rep. Lepidus ex pace, & victoria bellum excitauit 464
Antonius firmus ab equitatu 409
Antonius gladiator omnium nequiſſimus 475
Antonius—legati ad Antonium miſſi, Philippus, & Piſo, vt ei ex ſenatus ſententia certas res nunciarent, cum ille earum rerum nulli paruiſſet, vltro ab illo ad nos intolerabilia poſtulata retulerunt 461
Antonius mente peſſima, & infideliſſima 435
Antonius plurimum valet equitatu 423
Antonius—qui Antonium oppreſſerit, is hoc teterrimum bellum periculoſiſſimumque confecerit 412
Antonius tanto ſe odio eſſe intelligit vt cum interfectores ſuos domi comprehẽderit, rem proferre non audeat 476
Antonij aquilæ duæ ſigna ſexaginta relata 425
Antonij litteræ ad Brutum, cõtumelioſæ & minaces 437
Antonio duæ ſpes propoſitæ; vna Lepidi ipſius, altera exercitus 405
Antonium—is bellum confecerit qui

rit qui Antoniū oppreſſerit 443
Anus pars obſcena alieno nomine appellatur 387
Apelles Veneris caput & ſumma pectoris politiſſima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit 44
Aperire reditum —— quando tibi virtus & dignitas tua reditum ad tuos aperuit 243
Aperire ſibi venas & viſcera 348
Apertus & ſimplex animus 46
Ἀφαμίλλως eo comitatu 581
Ἀποφθεγμάτων volumen a Cæſare confectum 375
Ἀπορρηγμένον 363
Ἀπότευγμα 383
Apparatiſſimi ludi 255
Apparitio—in longa apparitione ſingularem Marcilij fidem cognoui 518
Appellare reges 373
Appetā huius rei principatum 439
Appetere aliquem —— tum puer me appetiſti 560
Appias—Pallas 115
Appietas, Lentulitas 123
Appius a Dolabella accuſatus 130
Appius a Dolabella reus factus 321
Appius abſolutus maieſtatis 136
Appius floret ætate, opibus, bonoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis 97
Appius iudicio ambitus abſolutus 137
Applicare ſe ad alicuius ductum 137
Apponam notam reliquis commendationibus eam, quæ mihi tecum conuenit 491
Apponere licitatorem 259
Apponere Polypum miniani Iouis ſimilem 375
Approbaui tuum conſilium 571
Approbare—id quod egeris velim dij approbent 112
Appropinquare tuus aduentus putabatur 83
Aquilius Gallus filium amiſit 159
Aræ Alexandri 550
Arbitratu ſuo viuere 255
Ardeo cupiditate incredibili, nomen vt noſtrum ſcriptis illuſtretur tuis 193
Ardet bello orbis terrarum 144
Ardor—tantus ardor animos hominum occupauit 441
Argumentum, vnde quis ſe ex animo, vereque arbitretur diligi 374
Arguta ſedulitas 309
Ariobarzanes Rex ad Ciceronem venit in caſtra, perturbatuſque & flens dicit ei ad ſe iudicia manifeſtarum inſidiarum eſſe delata 546
Ariobarzanes Rex a ſenatu per Ciceronem appellatus 106
Ariobarzanes Rex Euſebes, & Philoromæus 546
Ariobarzanes frater ſullicitatur vt regnare vellet 547
Ariobarzanem Regem præſentibus inſidiis nec opiniantem Cicero liberauit 549
Ariſtarchus 367
Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat 137
Ariſtippus Socraticus non erubuit, cum eſſet ei obiectum habere eum Laida 393
Ariſtotelico more tres libros de oratore ſcripſit Cicero 46
Armat me philoſophia, contra omnes fortunæ impetus 476
Armati in curia ab Antonio collocati 398
Armatura optima contra equitem Parthum 392
Armorum & Victoriæ facta non Cæſaris 232
Arpinates Ciceronis municipes 496
Arripere ſtatim cauſſam illam totam & tempus 193
Arſaces 348
Artes liberales vberiores fructus ferunt in rebus aduerſis 359
Artifex lætatur ſuis operibus 30
Arthriticus cocus 390
Aſclapo medicus 573
Aſinius Pollio in Caſtris Pompeij, & Cæſaris magnos inimicos habebat 426
Aſinius Pollio Cæſarem dilexit ſumma cum pietate & fide 426
Aſinius Pollio nullum eſſe periculum ſcribit quod pro libertate; aut defugiat aut deprecetur ibid.
Aſinius Pollio pacis cupidiſſimus ibid.
Aſpectus vrbis tibi tuam priſtinam vrbanitatem reddidit 130
Aſpergo—hæc aſperſi, vt ſcires me tamen in ſtomacho ſolere ridere 103
Aſperſus leuiter ex aliquo fonte 232
Aſpernari beneuolentiam florentiſſimi hominis 132
Aſpernari liberalitatem victoris, ſuperbi eſt 165
Aſpirare ad eum propter eius occupationes ceteri non poſſunt 272
Aſſenſor—tu vnus ex toto exercitu mihi fuiſti aſſenſor & ego tibi 252
Aſſentiendum nulla cum dignitate paucis, aut fruſtra diſſentiendum 38
Aſſequi—nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus ſi vitam pro te profundam 23
Aſſignare aliquid pertinaciæ alicuius 411
Aſſignare agros 448
Aſſignationes Syllanæ 493
Aſſignatum iri omne detrimentum captum alicuius pertinaciæ aut timori 411
Aſſum vitulinum—ad aſſum vitulinum opera perducitur 381
Aſſuefecit me his rebus natura, & voluntas, & conſuetudo 172
Aſſumo—neque vero ego mihi poſtea quidquam aſſumpſi, neque hodie aſſumo 44
Aſſumere hoc libertatis 472
Aſtringor his vinculis libentiſſime 132
Aſtute aliquid cogitare 103
Aſtutus & occultus homo 132
Atellanus 375
Atellanum municipium 492
Athenæ—in ea es vrbe in qua vel hæc vel ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videantur 226
Athenis nata, & alta eſt ratio, & moderatio vitæ 226
Athenienſem populum ſenectute deſipientem offendit Plato 43
Athenienſes—ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem, vt darent M. Marcello impetrare non potuit Ser. Sulpicius, quod religione ſe impediri dicebant 168
Athenodorus Sandonis filius 123
Attinet—de quo quid ſentiam, nihil attinet dicere 162
Attinet—nihil attinet me plura ſcribere 240
Attingunt te aliqua neceſſitudine 492
Attigit tantum negotij, quantum recuſare non potuit 507
Attingere remp.—non attingere remp. 44
Attius pigmentarius 565
Attiani verſus 375
Attribuere aliis quę nobis in mentem veniunt 126
Attributio 587
Attulit mihi curam 578
Attulit mihi non mediocrem conſolationem Vrbium proſtratarum ac dirutarū aſpectus 155
Auctor ſum tibi vt &c. 46
Auctores conſilij publici 459
Auctoritas ſenatus 17. & 29
Auctoritas—ſi ea prædia diuidentur, quæ ipſe Cæſar vendidit,

dit, quæ tandem in eius venditionibus poterit eſſe auctoritas? 493
Auctoritate omni aulę communita 549
Auctoritates perſcriptæ 327
Aucupari alicuius gratiam aſſentatiuncula 194
Audacia pro ſapientia,his temporibus licet vti 71
Audire malim,quam videre 151
Audire ſeipſum——numquam labere,ſi te audies 86
Audite tolerabilius eſt, quam videre 301
Auditionem accipere de te aliqua ——netenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi 309
Auertere a miſeriis cogitationem non ſinunt oculi 221
Auerſus ab hac cogitatione 417
Auferre——ne te auferant aliorum conſilia 79
Auxeris beneficium tuum magno cumulo 522
Augere debes animum 451
Augere dolorem——leuare op. 226
Augere & cumulare 513
Auguralis liber 119
Augurales libri 137
Augurari ex alitis inuolatu,aut ex cantu ſiniſtro oſcinis, aut ex tripudiis ſolliſtimis, aut ſomniis 232
Augurium Ciceronis ibid.
Augures & Aſtrologi ex ſuis ſuperioribus prædictis conſtituere ſolent apud alios auctoritatem augurij, & diuinationis ſuæ 232
Auide exſpecto tuas litteras 38
Auis alba 298
A.Cæcina cliens Seruiliorum 524
Auocate animum & cogitationem tuam debes ab hiſce rebus 155
Aurelia——Lolia 387
Aures ad te afferã non minus elegantes 381
Aurum igne perſpicitur,ſic & beneuolentia fidelis periculo aliquo cernitur 374
Auſtro leuiſſimo,cælo ſereno, nocte illa, & die poſtero ad Hydruntem ludibundi peruenimus 574
Auxiliarij equites 106

B

BACCHÆ . 289
Baiæ——ad Baias venire ploratum potius, quam natatum 358
Baiæ repente ſalubras factæ 369
Balbus——de Hillo, balbus enim ſum 91
Balbus & Oppius 239
Balbus Fadium quendam viuum combuſſit 428
Balbus quæſtor quæ flagitia & ſceleta admiſerit, narrat Pollio Epiſto.ad Cic.libro.10 427
Balbus quattuor viratũ ſibi prorogauit 428
Batuit——impudenter 387
Beatus——non ſolum ſapiens, ſed etiam beatus 298
Belle habere 578
Bellum Alexandrinum 499.562
Bellum ciuile——nihil eſſe bello ciuili miſerius 576
Bellum ciuile——Sapiens & bonus ciuis initia belli ciuilis inuitus ſuſcipit, extrema non libenter perſequitur 162
Bellum ciuile ſuſceptum eſt quieſcente Cicerone 232
Belli ciuilis victoria allatura erat interitum Pompeianis, ſi victi eſſent; ſi viciſſent, ſeruitutem 252
Bella ciuilia omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus &c.ſed miſerius nibil eſt quam ipſa victoria 165
Bellorũ ciuilium ij ſemper exitus ſunt,vt non ea ſolum fiant quæ velit victor,ſed etiã, vt iis mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta ſit victoria 474
Bellum non modo reſtinctum, ſed etiam inflammatum 443
Bellorum incerti exitus & euentus 232
Bellorum omnium exitus incerti ſunt 221
Bellum eſt aliquo exire.&c. 357
Bellus homo 281
Bene ſentire recteque facere ſatis eſt ad bene beatæq. viuendum 221
Bene ſentire de rep. 411
Beneficia alicujus in alterum ampliſſima 558
Beneuolentiam certo iudicio ſuſceptam conſeruabo 123
Benigna——nec benigna, nec copioſa 95
Benigne alicui polliceri 172
Benigne facere plurimis 524
Beta & malua 295
Bibulus in Amano neſcio quid cohorticularum amiſit 322
Bibulus procoſ.in Syria 544
Bibulus ſolitus dicere; quiduis ſe perpeſſurũ quam videri eguiſſe auxilio Ciceronis 106
Bibuli maleuolentia & animi puſillitas 106
Bibulum iidem exire domo prohibuerunt & Ciceronem coegerunt 42
Bima ſententia——per quam Hortenſius cẽſebat,vt Cicero biennium prouinciã obtineret 127
Bini Græce obſcenum 387
Bis ad eundem, vulgari reprehenſa prouerbio 413
Bogudis regnum 427
Bona mens iracundia & amore ablata 354
Bona aut fortunæ beneficio tributa,aut labore meo parta 399
Bonum nomen exiſtimor 185
Bonus ciuis,bonus vir 42
Bonus non eſt, qui nihil facit niſi ſua cauſſa 276
Bracbatæ,& tranſalpinæ nationes 373
Britannia——in Britannia nihil eſſe audio neque auri neque argenti 270
Brutus cogitat Rhodum migrare 435
Brutus & Mutina obſidione liberati 405
Brutus numquam extimeſcebat, numquam perturbabatur 449
Brutus princeps iuuentutis 137
Brutus ſuos omnes amicos ære alieno obſtrinxit 442
Bruti & Planci concordia 446
Bruto magiſtro breuitatis vti cogitat Cicero 446
Buccinatorem te meæ exiſtimationis fore polliceris 583
Burſa damnatus Cicerone accuſante 259

C

CADAVERA opidorum proiecta iacent. 155
Cado——aliter rem cecidiſſe exiſtumas atque opinatus ſit 150
Cado——cum aliter res cecidiſſet ac putaſſes 209
Cado——ita cecidit vt illa eo tempore agerentur 139
Cado——ſi cecidiſſet vt volumus & optamus &c. 29
Cado——verebar ne id ita caderet, &c. 113
Caderet melius——quod melius caderet nihil vidi 345
Cadere ita animis non debemus 221
Cæcæ ſuſpicionis tormentum 237
Cæcilius Baſſus 435.474
Cæcina cum eſſet in Aſia confirmabat Ciceronem celeriter & glorioſe in patriam rediturum 231
Cæſar ad alterutrum condicionem

nem deſcendere volebat, vt aut maneret, neq. eo anno ſui ratio haberetur, aut ſi deſignari poſſet decederet 327
Cæſar Africanæ cauſſæ iratior 246
Cæſar agrum Volaterranum omni periculo in perpetuum liberauit 489
Cæſar ambas Gallias habet inimiciſſimas præter Tranſpadanos 576
Cæſar amentia quadam rapiebatur 576
Cæſar Brutum non audiuit.—id eſt eius conſilium non eſt ſecutus 442
Cæſar Caſſium ſibi legauit, Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ 232
Cæſar—coodiciones a Cæſare latæ 576
Cæſar fauet ingeniis 232
Cæſar habet peracre iudicium 375
Cæſar homo valde acutus & multum prouidens 232
Cæſar Imperator liberaliſſimus 270
Cæſar impudens qui exercitum & prouinciam inuito ſenatu teneret 575
Cæſar in rebus gerendis acerrimus, idem in victoria temperatiſſimus 351
Cæſar ipſe neſcit quid futurum ſit, nos enim illi ſeruimus, ipſe temporibus 379
Cæſar iunior—dictum Ciceronis in eum laudandum adoleſcentem, ornandú, tollendú 448
Cæſar iunior—quod viuit Antonius, quod Lepidus vna eſt, quod exercitus habent non contemnendos, quod ſperant, quod audent, id omne Cæſari acceptum ferre poſſunt 417
Cæſar M. Marcello maxime ſuccenſebat 232
Cæſar minaces ad Senatum miſit litteras 575
Cæſar mirifice ingeniis excellentibus delectatur 232
Cæſar multa queſtus eſt de ſententia Ciceronis 42
Cæſar — numquam improbi ciues paratiorem habuerunt ducem 575
Cæſar numquam niſi honorificentiſſime Pompeium appellabat 232
Cæſar occupauit Ariminũ Piſaurum Anconam, Aretium 575
Cæſar Octauianus puer egregius preſidium ſummæ rei comparauit 478
Cæſar rex fuit 453
Cæſar—Rumores de Cæſare non belli 216
Cæſar ſolebat infimorum hominũ amicitias ſibi qualibet impenſa adiungere 316
Cæſari ſtipendium decretum eſt, & decẽ legati: & ne ei lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt 30
Cæſar Venere prognatus 352
Cæſar vltro detulit Ciceroni omnia, quæ ei tali tempore veniſſent in mentem optare 172
Cæſar volumina confecit ἀποφθέγματων 375
Cæſar vtitur conſilio ne ſuorum quidem, ſed ſuo 165
Cæſaris familiares Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius 243
Cæſaris in M. Ciceronẽ & Q. fratrem liberalitas 43
Cæſaris memoria 508
Cæſaris natura qualis 232
Cæſaris Octauiani conatus de Antonio interficiendo 476
Cæſari concordia erat vtilis 146
Cæſari mortuo paret reſp. quem viuum ferre non poterat 457
Cæſari perſuaſum eſt, ſe ſaluum eſſe non poſſe, ſi ab exercitu receſſerit 348
C. Carbo accuſante L. Craſſo cantharidas ſumpſiſſe dicitur. ibid.
P. Africano vim attuliſſe exiſtimatus eſt 383
Caius Catius Veſtinus. Tribunus mil. 416
C. Curtius 490
C. Marcellus ſe ad Cæſarem non abiecit 150
C. Marcell. cos. factus 315
C. Marcellus M. Marcelli frater pro M. Marcello deprecatur 162
C. Memmius Gemellus 502
C. Põtinius legatus Ciceronis 550
C. Sempronius Rufus 325
Calamitatem Reip. quam tardiſſime audire optandum eſt: ſed illis qui prodeſſe nihil poſſunt neque mederi 430
Calamitates ſingulares huic municipio acciderunt 492
Caluerunt rumores de comitiis tranſpadanorum cumarum tenus 309
Calenum municipium 370
Calidius 338
Callere iam debet animus in illis rebus exercitatus 154
Calliſthenes ſcripſit bellum Troicum ſeparatim 193
Callum obducere — conſuetudo diuturna callum iam obduxit ſtomacho meo 357
Calpe 427
Calumnia timoris 237
Calumniam tuliſſe 326
Caldus — in Caluo vis non erat 568
Caluus — Iudicium Ciceronis de Caluo 568
Caluus Licinius 291
Camino luculento vtendum cenſeo 272
Candidatorum licentia 567
Candide—parum candide inimicitias poſuiſſe 322
Caninius conſul ſuo toto conſulatu ſomnum non vidit 301
Caninio conſule neminem pranſiſſe iocus ibid.
Cantharidas ſumpſiſſe dicitur C. Carbo 383
Cantherium comediſti 380
Canticum 387
Cantus oſcinis ſiniſter 232
Capio mei conſilij maiorem in dies ſingulos fructum & voluptatem 179
Capis magnum fructum ſtudiorum tuorum 241
Cepi ex litteris tuis incredibilem voluptatem 186
Capiẽs maximum fructum ſummamque voluptatem ex tuo in me officio 517
Capere aliquid detrimenti 418
Capere bello—cũ bello cepi 191
Capere conſiliũ facilius ipſe poſſum, quam alteri dare 146
Capere dolorem 568
Capere, & gerere imperia 123
Capere ex alicuius officio voluptatem 504
Capere fructum ex re aliqua 504
Capere fructum — magnum cepi fructum & iudicij, & officij tui 210
Capere gratiam in accipiendo beneficio poteſt animus meus vel in remunerando, cumulandoque illuſtrare 83
Capere tempus 446
Capeſſere temp. 45
Captum conſilium — mihi conſilium captum iamdiu eſt 210
Capturum te ex eius amicitia magnam voluptatẽ promitto 528
Captus honoris & pecuniæ dulcedine 455
Cappadocia patet a Syria 549
Captare alicuius aduentum 416
Caput—Primum Appio Clodio, deinde Imperatori, deinde more maiorum, deinde, quod caput eſt, amico 123
Caput meæ commendationis 480
Caput — quod illorum capiti

fit 309
Capita—prima duo capita epiſtolæ tuæ tacita mihi quodam modo relinquenda ſunt 226
Capitum & oſtiorū exactio ibid.
Carbones tres P C M.fratres 383
Carui fructu iucundiſſimæ conſuetudinis tuæ 75
Carere febri 578
Caſtella munita improuiſo aduentu capta 92
Caſtellis duobus ad capita Iſaræ poſitis 411
Caſtra apud Iconium faceret 549
Caſtra moui 122
Caſtra moui ex eo loco 547
Caſus & natura in nobis dominantur 168
Caſus mirifice quidem interuenit
Caſus—quid caſurum ſit, incertum eſt 545
Caſum communem & incertum neque vitare quiſquam noſtrum neq. præſtare vllo pacto poteſt 206
Catius inſuber Epicureus ſpectra appellatq. Democritus εἴδωλα 563
Catij & Amafinij mali verborum interpretes 566
Cato Ciceroni ſupplicationē decreuit non vt multis, repub. bene geſta, ſed vt nemini, repub. conſeruata 550
Cato Ciceroni ſupplicationē non decreuit 554
Cato de Cicerone honorifice locutus, ei ſupplicationes non decrerat 342
Cato—irritaui in me Catonem 354
Cato præclare periit 379
Catonis nefaria promulgatio 24
Cauda—penis 387
Cauere aliquibus 267
Cauere—melius ei cauere volo, quam ipſe alus ſolet 116
Cauſſa—debere alicuius cauſſa. 123
Cauſſa—ſi quid noſtra cauſſa vis 200
Cauſſa tenuis & inops, nec ſcriptione magnopere digna 369
Cauſſa—velle alicuius cauſſa 4
Cauſſam præcipuam habent ad ius ſuum obtinendum 489
Cauſſæ iuſtiſſimæ, tuaq.& auctoritate & prudentia digniſſimæ 150
Cauſſas capitis, aut famæ agimus ornatius 383
Cauſſas priuatas& eas tenues agimus ſubtilius ibid.
Cautio — quæ cautionem non habebunt, de iis non ita valde laboro 449
Cautum — vt populo cautum ſit ſine vecturæ periculo 105
Cautior in re militari, quā in aduocationibus 272
Cecidit venuſte 316
Ceciderunt — illa noſtra ſcilicet ceciderunt 515
Cedere pudori & famæ 261
Cedere tempori 164
Cedere tempori—tempori cedere, id eſt neceſſitati parere ſemper ſapientis eſt habitum 165
Cedere temporibus 457
Celare—Baſſus noſter me de hoc libro celauit 286
Celatus es a fratre de maximis rebus 179
Celebritas loci 532
Cena auguralis 295
Cenam quærere a mane 393
Cenæ—ad te cenas itare deſiſſe moleſte feru: magna enim te delectatione & voluptate priuaſti 391
Cenas facere ibid.
Cenitare foris 281
Centurias equitum teneo 446
Cerno iam animo quanto omnia vberiora et ornatiora futura ſint 193
Cernere hereditatem 371
Certamen — nullum certamen prætermitterem, in quo illis prodeſſe poſſem 490
Certandum non eſt viribus cum valentioribus 375
Certare ad officia ſumma contentione 402
Certare officiis 302
Certus—grauis homo & certus 144
Certior candidatus, quam tu 314
Certorum hominum poteſtas — quoties mihi certorum hominum poteſtas erit, quibus recte dem, non prætermittam 29
Cernuntur oculis 412
Ceſſator in litteris 379
Chirographum 97
Chirographum—mittit mihi litteras ſuo Chirographo 414
Χελὼν ἀναρπατον noctu eieci 537
[illegible] 359
Cibiſtra—Ariobarzanes diſceſſit a me in opidum Cibiſtra 546
Cicero abiens magiſtratu cum ei nihil niſi vt iuraret Clodius Trib. pl. permitteret, iurauit remp. per ſe eſſe ſaluam 179
Cicero ad Pompeiū profectus 354
Cicero Amanienſes omnibus ſuis copiis vexauit, occidit, cepit, diſſipauit 92
Cicero appellatus imperator 130
Cicero apud Hirtium & Dolabellam ecnitabat. 575
Cicero auidior, quam ſatis eſt, gloriæ 370.371
Cicero augur fieri voluit poſt reditum ab exſilio, quod antea neglexerat 550
Cicero Bibuli fortunam, quam alij afflictam putabat, omnium triumphis victoriiſq. anteferebat 42
Cicero Cæſaris officiis deuinctus, 44
Cicero Catonem omnibus, non modo iis, quos vidiſſet, ſed iis, de quibus audiſſet anteferebat 346
Cicero in concione prouinciam depoſuit 312
Cicero conformat ſe ad Pompeij voluntatem 238
Cicero cum Cæſare, & cum Appio eſt in gratia 41
Cicero cum fratre per vim nefariam domo expulſus 42
Cicero, cum pacem ſuaderet inter Pomp.& Cęſarem, rudis eſſe videbatur in cauſſa, inciderat enim in hominum pugnandi cupidorum inſanias. 143
Cicero cum prædiceret belli ciuilis euentum in caſtris Pomp. timidus exiſtimabatur magis, quam prudens 274
Cicero cur Vatinium laudarit, & defenderit 205
Cicero deprecatore eguit apud Cæſarem 262
Cicero dies & noctes nihil aliud agit, niſi vt ſui ciues ſalui, liberiq. ſint 391
Cicero disiungit ſe ab orationibus, & refert ſe ad manſuetiores muſas 246
Cicero dolet ſe a Trebonio ad illas pulcherrimas epulas idibus Martiis, ideſt ad cædam Cæſaris, non eſſe inuitatum 421
Cicero dolebat pilis & gladiis, non conſiliis & auctoritatibus de iure publico diſceptari 221
Cicero eſt in maritimis. 102
Cicero & Appius collegæ in auguratu 120
Cicero & Cato philoſophiam veram & antiquam, in forum atque in remp. atque in ipſam aciem pæne deduxerunt 551
Cicero exſpectabat rerum ſuarum geſtarū aliquam in litteris Pompeij gratulationem 186
Cicero expulſus ex rep. ab iis qui illam cadere poſſe ipſo ſtante non putarant 231.232
Cicero feneratores ex obſidione exemit

exemit 185
cicero F. deditus optimis ſtudiis, ſumma modeſtiæ fama 472
cicero gratia & opibus cæſaris ſic fruitur, vt ſuis 45
cicero honorificentiſſime a cæſare inuitabatur 498
cicero ille, quem adſpectabant, cuius ob os Graij ora obuertebãt ſua 393
cicero Imperator 102
cicero in acie non fuit 379
cicero in Antonium ſic inuectus eſt, vt ille non ferret 478
cicero initio monuit Pompeium ne ſe cum cæſare coniungeret & poſtea ne ſe iungeret 232
cicero in reditu nihilo meliores res domeſticas, quam rempub. offendit 174
cicero tres libros de Oratore ſcripſit Ariſtotelico more 46
cicero iubet Terentiam operam daro, vt domus propugnacula & præſidia habeat 542
cicero iudex inter Niciam & Vidium 367
cicero maluit pudori famæq. cedere ad bellum proficiſcendo, quam ſalutis ſuæ rationem ducere in Italia manendo 252
cicero maximus conſularis maximum conſulem ſe ipſe vicit 466
cicero nihil maluit, quam pacem: ea deſperata, nihil tam fugit, quam arma ciuilia 102
cicero non defenſus, atque adeo relictus 43
cicero non reputans quid Pompeius vellet, in omnibus de rep. ſententiis priſtinis, poſteaquam reſtitutus fuit, permanebat 42
cicero nũquam plus quemquam valere voluit, quam vniuerſam Rempp. 261
cicero omnia ſumma ſtudia Lentulo debebat 42
cicero oræ maritimæ præeſſe iuſſus 577
cicero in Oratore ſuo cauet ſibi per Brutum 237
cicero patriam, liberos, ſalutem, dignitatem, ſeipſum per Pompeium reſtitutum putat 133
cicero petit ab Appio det operam vt ſupplicatio ſibi quam honorificentiſſime decernatur 130
cicero pluribus verbis cæſari gratias egit, ob Marcellum reſtitutum 150
cicero plurimum Pompeio debebat 42
cicero plurimi fecit Pompeiũ 133
cicero Pompeio victo diſceſſit a bello 261
cicero poſteaquam illi arti, cui ſtuduerat, nihil eſſe loci neque in curia, neque in foro vidit, omnem ſuam curam, atque operam ad philoſophiã cõtulit 148
cicero præcipue adiutus a Milone in ſalute 83
cicero prouinciam ornatam & ſpem non dubiam triumphi neglexit 550
cicero, quæ acciderunt, omnia dixit futura 261
cicero, quam honorifice, quamq. glorioſe reuocatus, ac reſtitutus 43
cicero quamuis paruis Italiæ latebris contentus 102
cicero quiduis, ſe potius perpeſſurum affirmat, quam ex Italia ad bellum ciuile exiturum 102
cicero remotus & natura & magis etiam ratione atque doctrina ab inani laude & ſermonib. vulgi 550
cicero reſtrictior natura ad largiendum ex alieno 127
cicero cum ſacerdotiũ haud difficile conſequi poſſet, non appetiuit 550
cicero ſcripſit de optimo genere dicendi 473
cicero ſcripſit tres libros de temporibus ſuis 47
cicero etiam ſecundas res Pompeianorum, non modo aduerſas, pertimeſcebat 174
cicero ſemper Bibulo amiciſſimus fuit 106
cicero ſuaſit Pompeio, vt bellum duceret 261
cicero timidus in magnis periculoſiſque rebus, ſemperque magis aduerſos rerum exitus metuens, quã ſperans ſecũdos 247
cicero totus eſt Pompeij 97
cicero Vatinium defendit, & laudauit 42
cicero Vatinij tribunatum reprehendit ibid.
cicero vel iniquiſſimam pacem iuſtiſſimo bello anteferebat inter Pompeium & Cæſarẽ 232
cicero vel officio, vel fama bonorum vel pudore victus, Pompeium ſecutus eſt 232
cicero verecundior fuit, quam qui ſe domo non commouerunt, ſanior quã qui amiſſis opibus domum non reuerterunt 360
cicero videtur ſibi cum ſe in res turbulentiſſimas infideliſſimis ſociis demiſiſſet, præceptis librorum non ſatis paruiſſe 356
cicero vir bonus, dignus iis ſtudiis eaque doctrina, cui ſe a pueritia dedidit, &c. 132
cicero, vt Dionyſius tyrannus, qui cum Syracuſis expulſus eſſet, Corinthi dicitur ludum aperuiſſe, ſic amiſſo quaſi regno forenſi & ſublatis iudiciis, ludum quaſi habere cœpit 379
ciceronis amor erga Pompeiũ 38
ciceronis amor in Tironem 571
ciceronis conſilium iure laudandum eſt, qui ſuos ciues & ab ipſis conſeruatos & ipſum ſeruare cupientes, ſeruis obiici noluerit 43
ciceronis & Pompeij amicitia coniunctiſſima 133
ciceronis iniuriam, Cato reip. calamitatem appellabat 550
ciceronis inſtituta & rationes diſſimilitudinem nonnullam habuerunt cum Appij adminiſtratione prouinciæ 97
ciceronis res geſtæ in Cilicia 549
ciceronis omnia muta ſine Tir. 578
ciceronis toga omnium armis felicior 466
ciceroni cupienti mederi diſcordiæ ciuili certorum hominum cupiditates impedimento fuerunt 575
ciceroni decreta ſupplicatio a Catone, non vt multis rep. bene geſta ſed vt nemini rep. conſeruata 550
ciceroni e prouincia ad vrbem accedenti, ſic obuiam eſt proditum, vt nihil fieri potuerit honoratius 575
ciceroni inter turbas flagitauit triumphum ſenatus 575
ciceroni negotium prouinciale non videtur dignum ipſius viribus 94
ciceroni nulla cauſſa viſa eſt, cur ſibi mortem conſciſceret, cur optaret multæ 261
ciceroni quænã propoſita fuerint 38
ciceronem ad Pompeiũ proficiſci, coegit, ſiue pudor ipſius, ſiue officium, ſiue fortuna 453
ciceronem filium erratorum ætatis pœnitet 583
ciceronem in cena augurali maxima *mappa* arripuit 295
ciceronem mirum deſideriũ tenet vrbis ſatietas prouinciæ 94
ciceronem ne iuuenem quidem amores muliebres vnquã mouerunt, ne nunc ſenem 393
ciceronem quidam putabãt abiectiore animo poſt reditum futurum 43
ciceronem relinquentem Rẽpub.

Eteſiæ quaſi boni eiues, proſequi noluetunt 478
ciceronem timidum dicebant Domitij & Lentuli 252
cicerone non potuit carere reſp. 43
cicerone conſule fundamenta iacta ex Kal. Ianuariua confirmandi ſenatus 43
ciceronem mater lagœnas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe quæ furtim eſſent exſiccatæ 588
cilicia cõtra Syriã munitiſſima 549
cilicia — dno ſunt aditus in Ciliciam ex Syria 549
ciliciæ prouinciæ tres διοικήσεις Aſiaticæ ſunt attributæ 524
cinæ libri 392
cipins pararenchon — non omnibus dormio 291
circenſes ludi 345
circulator quidam auctionũ 428
circundare opidum hoſtium, vallo & foſſa 550
circumierunt & laborarunt vna nobiſcum 342
circũſpice omnia mẽbra reip. 199
citennſpectis rebus omnibus 43
tircũnallatus vndiq. Põpeins 366
citeriora 95
citheris 393
ciuis — quem bonum ciuem ſemper habuiſſet, bonumq virum eſſe pateretur 42
cinis Romanus ſum, — quiritanti Ciuis Romanus ſum, reſpondebat, Abi nunc, populi fidem implora 428
ciuilium commntationum ſcientia 194
clarius apparet 348
claſſe decedere 120
clauſit adhnc mihi eius conſuetudinem pudor 172
clitarchus hiſtoricus 92
clauſula — vtar ea clauſula, qua ſoleo 80
clodius furia muliebrium religionum 43
clodius impnnitatem ſceleris aſſecutus ſententiis iudicum 44
clodius non pluris fecit Bonam deam, quam tres ſorores 43.44
clodius perennis inimicus amicorum ſuorum 42
clodium inimicum ciceronis amplexabantur quidam ipſo cicerone præſente 44
clytemneſtra — ſexcenti muli in clytemneſtra 255
cn. Pompeius Appij filiæ ſocer 119
cn. Pompeius fatuus crudelitatem virtutem putat 566
cn. Pompeius princeps in Repub. 43
codicilli 393
cœlius quæſtor Ciceronis 99
cœlum vnum ſit, an innumerabilia, ſcribere cœlum 393
coemptionales ſenes 299
cogere ſenatum 481
cogere pecuniam 471
cogendam non eſſe patriam 45
cogitat omnia ſæua — nil niſi atrox & ſæuũ cogitat, atq. etiam loquitur 353
cogitare male de aliquo 345
cogitare omnia triſtia — nil niſi triſte cogitare 353
cogitare toto animo de te ac de tuis ornamentis, perſpectus eſt a me 29
cogitanti mihi de rationibus tuis, placet illnd meum conſilium 111
cogitatio de dicenda in ſenatu ſententia 381
cognoſcere rem, & cauſſam 123
cohibere ſeipſum 135
cohorticularum neſcio quid 322
collata omnia ad veſtrum arbitrium 448
colo — Vrbem mi Rufe cole, & in iſta lnce viue 95
colit me ſumma obſeruantia. 150
colere alicuins abſentiam memoria, reditum ſpe exſpectare, deſiderium litteris mittendis, accipiendiſq. lenire 568.569
colere amicitiam ſanctiſſime 396
colere artes & ſtudia 141
colet Lanuuini — Cliternini non honeſti 387
collegi ipſe me 42
colligere aliquid vitium 447
colligere — illa, quæ eleganter, copioſeq. collegiſti, valent ad conſolandum 198
colligere reliquias ſui laboris 468
colligere reliquias veteris neceſſitudinis 524
colligere ſe 131
colligere ſe — te rogo atque oro te colligas 208
collectæ a te rationes 198
collectam gratiam effundere 102
colligauit ſe cũ multis Cæſar 379
collocare bene ea, quæ facimus alicuius cauſſa 506
collocare in ceruicibus noſtris legiones cogitat 476
collocare rem militarem 97
collocationes — in noſtris ſermonibus collocutionibuſque vidiſti 42
colloquar tecum ſæpiſſime per litteras 29
columnarij 338
combibones 392
comedere rem ſuam 449
comites idonei 171
comitia tributa 301
comitia centuriata ibid.
comitia quæſtoria inſtituta ibid.
commemoratio officiorum confirmata amicitia & perfecta fide ſuperuacanea eſt 119
commeatum habere per alicuius prouinciam 430
commendo me totum tibi atque trado 83
commendo eum tibi maiorem in modum 512
commendo tibi Meſſienũ ea commendatione, quæ poteſt eſſe diligentiſſima 517
cõmmẽdo tibi eum penitus atque trado 518
commenda nomen tuum immortalitati 406
commendare monumentis res geſtas — cuperem quam celerrime res noſtras monumentis commendari tuis 193
commendare aliquem alicui & tradere 282
commendari ſempiternæ gloriæ per aliquem ſcriptorem 193
commendatiſſimus — mea omnia tibi commendatiſſima eſſe cupio 89
commentatio cauſſarum 381
commentatio — quæ autem in luſtris, & in vino, commentatio poteſt eſſe 458
committere alicuins viri fidei ſuos liberos. id eſt ſnam filiam 154
committere litteras — eius generis meæ litteræ ſunt, vt eas non audeam temere committere 29
committere prœlium 428
committere ſe nauigationi aut viæ 573
committere te noli tam longæ nauigationi, & viæ per hiemem, niſi bene firmum 574
commiſſum facinus 132
commiſſa omnia ſunt mea culpa 531
commodes ei tantum abs te peto, quantnm tua fides, dignitaſque patietur 512
commodare alicui — quibuſcumque rebus ei commodaueris, tibi profecto erit iucundum, mihi certe erit gratum 497
commodare — nihil eſt qnod cuiquam poſſem commodare 106
commodare — quæ commodare poteſt ſucceſſori amiciſſimo is, qui prouinciam tradit alteri &c. 117
commodare ſe alicui 518
commodare te ei ſocietati cupere

tua ſponte, intellexi 494
Commode ſentire de aliquo 451
Cómodi ſermones — minus commodos maleuolorum ſermones de ea re dolebam fuiſſe 305
Commode — quod commodo tuo fieri poſſit 320
Cómodo tuo — da operam, quod commodo tuo fiat, vt, te obtinente Achaiá, negocia ſua conficiant 506
Commodo reip. — quod commodo reip. facere poſſis 4
Commodo — quod cómodo tuo fiat, quamprimum velim venias 146
Commodo valetudinis — ſi commodo valetudinis tuæ fieri poſſit 571
Commonefacere 526
Commoratus eſt diutius in cauſſa quam nos 517
Commotus aliqua ambitione leui hoc a te contendit 492
Commune nihil poteſt eſſe inter eos, qui omnia voluptate ſua metiuntur 276
Commune officium ciuium 42
Communi diuidundo 276
Communicare mecum de te ſolet 29
Communicare te velle de officio vtriuſque noſtrum 143
Cómunitas vitæ, atque victus 391
Commutare mortem cum vita 155
Commutata perſona te mihi fratris loco eſſe duco 182
Comparare copias 444
Compellare aliquem aliqua lege 345
Compellationes — crebras compellationes meas non tulit 478
Compilatio Chreſti 88
Complectuntur omnem antiquorum & Ariſtotelicam, & Iſocraticam rationem 46
Complectere eum tuis officiis, & liberalitate 504
Complectere gloriæ facultatem, quum tibi dij immortales dederint 413
Complecti animo — non minus noſtra ſunt, quæ animo complectimur, quam quæ oculis intuemur 206
Complecti aliquem omni comitate 264
Cóplecti aliquem quam liberaliſſime 497
Cóplecti aliquid cura & diligentia ſua 117
Cóplecti debet tales tutores tam orba ciuitas 137
Cóplecti & tenere facultatem 406
Complecti litteris gratulationem, quam confirmationem animi tui malo 231
Cóplexa eſt orbem terrarum Cæſaris poteſtas 162
Complexus ſum cogitatione te abſentem 137
Complexus ſum fratres tuos ſumma beneuolentia 246
Complexus ſum totam remp. 421
Componere bellum 430
Componere edictum 126
Componi quippiam — quod ne noſtro arbitratu cóponeretur, quis fuerit impedimento 415
Compoſitæ ad arbitrium amicorum meorum ſentétiæ tuæ 405
Compoſitiones gladiatorum 88
Compotationes 391
Comprehédere memoria & ſcientia 253
Comprobantur orbis terræ iudicio & teſtimonio, quæ geſſimus 186
Conatus adhuc audiuntur tátum, optimi illi quidem, ſed geſta res exſpectatur 464
Concedo — nemini concedo, qui maioré ex pernicie & peſte reip. moleſtiam traxerit 147
Concedo — nemini concedo qui tibi vetuſtate neceſſitudinis potior poſſit eſſe 398
Concedo tibi vni, præterea nemini — a me ſic diligitur filius tuus, vt tibi vni cócedam, præterea nemini 148
Concedere — neque vero tu in me diligendo cuiquam conceſſiſti tuorum 558
Concederet — ſi tibi, cui iuſtius videtur iraſci poſſe conceſſerit, nó putat ſe poſſe ſuſtinere cauſſas multorum 232
Concenationes 391
Conciliarat nobis hominum beneuolentiam per me quondam te ſocio defenſa reſp. 172
Conciliare cum aliquo coniunctionem nouam 132
Cóciliare & colligere beneuolentiam aliquorum 374
Conciliare pecunia legiones cogitat 476
Conciliatum bonorum ſtudium ex tribunatu 83
Cócinnaui tibi munuſculum 472
Concitaſti tui exſpectationem 75
Concitare bellú — cum magnum bellum in Cappadocia concitaretur &c. 549
Concitare ſeruitia 431
Concluduntur notabili exitu — ſi notabili exitu concludútur ancipites variique caſus, expletur animus iucúdiſſimæ lectionis voluptate 194
Cócoquere — [illegible], quam noſter Diodotus nó cócoquebat 360
Concurſus occupationum — venies in maximarú quaſi concurſum occupationum 306
Condicere — cum mihi condixiſſet, cenauit apud me 45
Condicio commodiſſima — operam da vt quam commodiſſima condicione negotium conficiat 498
Condicio ea videtur impédere legum iudiciorú, temporum, &c. 208
Condicio — nulla condicione litteræ perferri potuerunt 426
Condicio viuendi 253
Condicio viuendi optima 261
Condicione afflictiore quam ceteri 223
Condicione meliore eſſe — quia nó vides res moleſtas, mihi videris eſſe meliore condicione, quam nos qui videmus 148
Condiciones feruntur a Cæſare, vt Pompeius eat in Hiſpaniam, &c. 576
Condonatum — iudicium potentiæ alicuius condonatum 208
Conduco — ea ſcriberem ad te, quæ ſaluti tuæ conducere arbitrarér 161
Conducit rationibus meis 45
Conducere — quæcumque ſaluti dignitatique tuæ conducere arbitrabor, ſummo ſtudio ſum facturus 253
Conducere tuæ laudi arbitror 516
Conferimus omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium, operam, laborem, diligétiam ad amplitudinem tuam 396
Conferimus id omne ad arbitrium tuum 46
Cóferre ſe ad alicuius amicitiam, 494
Conferre aliquid in alterum 132
Conferre cum aliquo omnia intima 351
Conferre diligentiam in valetudinem ſuam — quátam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri a te iudicabo 573
Cóferre officium beneficium, honorem in hominem aliquem, & in rem 518
Conferre omnem ſuam curam, atque operá ad philoſophiá 148
Conferre plurimum ſtudij, officij, liberalitatis in aliquem 270
Cóferre — quidquid in eum iudicij, officiique cótuleris. &c. 396

conferre ſe in amiciciam, & fidem alicuius 282
conferre ſuas curas ad dignitatem alicuius 407
conferre ſe dormitum—quid potius faciam, prius, quã me dormitum conferã, nõ reperio 393
confeci plores pauones, quam tu pullos columbinos 380
confice his hominibus reditũ 370
conficere annuum munus 95
conficere copias 402
conficere — mitte ad Lupum, vt is nobis eas centurias conficiat 446
conficere pactiones cum ciuitatibus 523
conficere rationes 211
conficere ſua negotia — operam da, vt commodiſſime Anicius ſua negotia conficiat 475
conficior cis curis vt, &c. 172
conficior dolore, & pudore 534
confici 221
conficiot lacrumis ſic, vt ferre non poſſim 535
confectæ rationes 211
confector totius belli 414
confectum negotium 357. 358
confectus corpore, & animo 535
confectus languore & fame 29
confiſus aoctoritate veſtra 470
confirmaueris meam de tua erga me beneuolentia ſpem, ſi hoc effeceris 508
confirmare alterum 226
confirmare — hoc non dubitans confirmare poſſum 203
confirmare — non ſolum confirmauit, verum etiam recepit 244
confirmatur in dies ſingulos illa hominum opinio 227
confirmatione noſtra non egebat virtus tua 226
conflare alicui inuidiam — ſiue, vt ounc legitur, facere 435
conflictari iudiciis turpibus 392
conflictatus diuturnioribus moleſtiis 246
confluẽs Rhodanus— cum exercitu ab confluente Rhodano caſtra moui 432
conformo me ad eius volũtatem, a quo honeſte diſſentire non poſſum 9
congelaſſe otio lætabar amicum noſtrum 97
congiarium — magno congiario donatus a Cæſare Plancus 309
conglaciare—Curioni noſtro tribunatus coglaciat 322
conglutinantur voluntates hominum conſuetudine 453
congreſſio vel ſeuera, vel iocoſa 272
congruentes fuerunt litteris tuis alię poſtea molrorum 391
cõiecit rẽp. in perturbationes 457
conici in ſortem 327
coniecta eſt omnis contentio in vnam cauſſam 342
coniectura conſequi 230
coniectura propius accedere poſſimus ad cognitionem rerum futurarum, cum res eſt eiuſmodi, cuius exitus prouideri poſſit 227
coniuncta cum aliquo adoleſcente primario ætatem ageret 154
coniunctus eſt mihi magno vſu familiaritatis 517
coniũctus mihi multis & veterib. cauſſis neceſſitudinis 516
coniuncti mihi vetuſtate, officiis, beneuolentia 510
coniũctiſſimus mihi cum familiaritate, tum etiã ſenſibus in rep. 470
cooiunctiſſimos habeo & hoſpitio & familiaritate 510
connus fidicen docuit Socratem fidibus 587
cõquaſſatæ omnes prouincię 155
conquieſco — vt ætas noſtra iam ingraueſcens in amore, atq. in adoleſcentia tua cõquieſcat 75
conſanuiſſe—vulnera, quæ conſanuiſſe videbantur, hoc vulnere recrudeſcunt 159
conſcenderet in naues 468
conſcientia factorum & conſiliorum tuorum te vehemẽter conſolatur 241
cõſcientia factorum & coſiliorum tuorum fortiſſimo & maximo animo, ſi omnia aduerſa eſſent, ferre deberes 246
conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis 130
conſcientia meorum officiorum — nulla re tam lætari ſoleo, qoam meorum officiorum conſcientia 186
conſcientia rectę voluntatis maxima cõſolatio eſt rerum incommodarum 127
conſcientia recte facti debet eſſe magno ſolatio 232
conſcindere epiſtolam 284
conſciſcere mortem voluntariam 261
couſcius mihi eram quãti te facerem 493
conſcribere milites 471
conſenſio mira pop. Rom. totiuſque Italiæ 461
conſenſus bonorum à Cicerone effectus 218
conſentaneum erat cum iis litteris quas ego Romæ acceperam 121
conſentaneum temporibus genus litterarum 172
conſentire—vt principiis cõſentiant exitus 439
conſequi aſſiduitate & virtute id conſilium quo quis profectus ſit 266
conſequi cognitionem Iuris cupio 130
conſequi & reficere volo, quod morte Trebonij amiſimus 469
conſequi partem meritorum — nullam partem meritorum tuorum non modo referẽda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum 39
conſequi volo reliquias meę diligentiæ 469
conſecutus egregiam laudem 465
conſecutus eſt nomen Auiani 511
cõſeruaram reliqua ſuperioris luſtri 97
conſeruabo beneuolentiam erga te meam certo iudicio ſuſceptam 123
conſeruabo tuorũ triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam 173
conſeruares illi cauſſam integram 492
conſeruare ſua vetera beneficia 489
conſeruare ſuam erga alterum priſtinam voluntatem 182
coosignare litteris — hanc commendationem, quam cõſignare his literis volui, ſcito eſſe omnium grauiſſimam 491
conſiliarius non imperitiſſimus, fidelis quidẽ, & beneuolus certe 41
conſilium capiam ad tempus 404
conſilium fidele ac bonum 522
conſilium periculoſum, —tutum 411
conſilio pugnare non eſt ſatis: artificium qooddam excogitandum eſt 374
conſolatur te aliqua ſpes, vt ſcribis 198
conſolabor deſideriũ tui ſpe commodorum tuorum 274
conſolari ſe & ſuperiorum conſiliorum conſcientia & præſentis temporis moderatione 375
conſolabilis—dolor vix conſolabilis 147. 148
cõſolatio leuis eſt ex miſeriis aliorum 226
conſolatio magna eſt, cum recordere, etiam ſi ſecus acciderit re tamen recte vereq. ſenſiſſe 252
conſolatio peruulgata, quã ſemper in ore & in animo habere debemus,

mus, homines nos vt eſſe meminerimus 103
Conſolationis genus miſerum atque acerbum; ſuum dolorem mærentibus declarare, & pari moleſtia affici 154
Conſolutas rationes 211
Conſpectus — tuo prope in conſpectu Ægyptus eſt 29
Conſpirauit populus vniuerſus omniumque generum, ordinumque conſenſus ad liberandam remp. 406
Conſpiratio omnium gentium — conſenſum, & incredibilẽ conſpirationem adiuua 405
Conſpiratio omnium ordinum ad defendendam libertatem 471
Conſponſor 249
Cóſtantiæ cauſſa, non ſolum amicitiæ, permanebo in defenſione dignitatis tuæ, quam te abſente ſuſcepi 188
Conſtat inter omnes 519
Conſtát ſumma eorum in me merita 43
Conſtitit tibi fructus otij tui 155
Cóſtabũt mea in te omnia officia, non ſecus ac ſi te vidiſſem 120
Conſtare certa aliqua in ſententia 282
Cóſtare — mea in te omnia ſumma neceſſitudinis officia conſtabunt 119
Conſtare — non ſatis mihi conſtiterat cũ aliquane animi mei moleſtia an potius libenter te Athenis viſurus eſſem 483
Conſtans & paratus animus ad omnes caſus ferendos 244
Conſtans fama de aliquo 412
Conſtituerá omnia ſic mihi agenda 76
Cóſtituere aliquem maxima apud regẽ auctoritate, & gratia 549
Cõſtituere de aliquo grauiter 471
Conſtituere — perſuade tibi te vnum eſſe, in quo ego colendo patriam mihi conſtituerim ſanctitatem 399
Conſtitutam remp. eſſe cupio 248
Conſtitutæ legationes 126
Cõſtitutum aliquid habere cum podagra 263
Conſtitutum — in te non minus conſilij, quam in tuo collega, mihi conſtitutum putaui 183
Conſtitutũ mihi puto plurimum ſuauitatis, & dignitatis in veſtro ingenio & induſtria 560. 561
Conſuetudo lógis interuallis temporum interrupta 560
Conſuetudo quotidiana 132
Conſuetudine quotidiana & officiis plurimum cóniunctus 514
Cõſulere aliquid de — obſecro te ne quid grauius de ſalute & incolumitate tua conſulas 353
Conſulere temporibus, incolumitati, vitę, fortunis 165
Conſules, quorum nemo conſularis habitus 401
Cõſuli — conſuli te a Cæſare ſcribis, ſed ego tibi ab illo conſuli mallem 274
Cõſulto — viſum eſſe quibuſdam edictum meum quaſi conſulto ad iſtas legationes impediendas eſſe accommodatum 126
Conſumo omne tempus in litteris 201
Conſumo omnẽ meum laborem, ſtudium in tua ſalute 246
Conſumis ſtudium tuum in virorum fortium factis memorię prodendis 244
Conſumere diem — diem conſumi volebant 17
Cõſumptus dies altercatione conſulis & Trib. pleb. ibid.
Conſumptus inedia & purgationibus & vi ipſius morbi 578
Contentio diſpar, diſſenſio ſumma 30
Contentio — res fuit ne contentionis minimę 337
Contentionem fieri cum, &c. 43
Contemnere res humanas 194
Contemplans te abſentem 90
Contendere neruos omnes ſuos in aliqua re 560
Conteſtans omnes deos 131
Contexere extrema cũ primis 408
Contexes coniuncte cum ceteris rebus noſtras 193
Continens — pars Cappadociæ cum Cilicia continens 546
Continere iracundiam 437
Continentur his prouinciis vectigalia populi Romani 545
Contra Rempublicam facere — ſi quis huic S.C. interceſſerit, eũ, ſenatum exiſtimaturum contra Rempub. feciſſe 326
Contra voluntatem meam & præter opinionem accidit 116
Contrahere ſibi moleſtias 102
Contremiſco toto corpore 237
Contriſtauit hæc ſentẽtia Balbum 538
Contriuerant eius omnes grauiſſimas iniurias voluntaria quadam obliuione cómunis concordiæ cauſſa 45
Contubernalis — habuiſſes non hoſpitem, ſed contubernalem 381
Contuliſti te totum ad amicitiam meam 456
Contuliſti tribunatũ tuum in ipſum diſcrimen rerum 86
Contulit in te vim illam ſuam fractam, ac debilitatam 41
Contulit in me magna officia 501
Contulit iter ſuum in poſterum diem 444
Contulit reliquias ſuas tamquam e naufragio in eá poſſeſſionem 491
Contulit ſe ad alia conſilia 417
Contumelia affecerunt viros clariſſimos 471
Conturbare eorum fortunas velle non debes 353
Cóturbare officium alicuius ambitione ſua 490
Conuẽtus meus erat Apameæ 127
Conuentus ſenatorum — ſenatus ſiue potius conuentus ſenatorum 143
Conuerterunt eas copias ad patriæ periculum, quas diu ſimulatione reip. compararant 444
Conuertere me totum ad eius viri ita de me meriti nutum ac voluntatem 133
Cóuertere in ſe omnem impetum belli 402
Conuerſa eſt vis morbi in quartanam 599
Conuicium ei cum fieret cuncto a ſenatu 410
Conuictio Bruttij iucundiſſima 583
Conuiuia dicta, quod tum maxime ſimul viuitur 391
Copiolæ — recurri ad meas copiolas 444
Coram, & per litteras tecũ égi 520
Corduba 426
Corinthus 155
Cornificius — Cic. epiſtolæ ad Cornif. 473
Cornutus prætor vrb. 406
Cornutus prætor 409
Corpus quoddam modicum confici poteſt a principio coniurationis vſque ad reditum 194
Corripit exſpectationem 337
Corripuerunt iudices clamoribus maximis 312
Corroborare ſe — vt ſe corroborauit, &c. 494
Crabra 581
Craſſus — cur cum Craſſo redierit in gratiam Cicero 45
Craſſipedes gener Ciceroni 45
Cratippus Ciceronem F. docebat 472
Cratippus philoſophus 583
Credulitas, error eſt magis, quam culpa 415
Crepitus æque liberos, ac ructus, eſſe oportere aiunt Stoici 387

criticus antiquus 367
cruciabor, dum iſtic eris, de belli Parthici metu 322
cruditate mortuus 565
cruditate hic ſatius eſt quam iſtic fame 380
cuiuſmodi res eſſet 162
culpa & peccatum—præter culpam & peccatum, homini nihil poteſt accidere quod ſit horribile aut pertimeſcendum, 218
culpa—nihil in vita præſtandum putemus, præter culpam. 221
culpa—nihil, a quo culpa abſit, in malis numerandum 476
culpa—nullum eſt magnum malum præter culpam 227
culpa—omnia, quæ non noſtra culpa nobis accidunt, fortiter ferre debemus 251
culpa—ſi iſta quæ alios loqui dicis ipſe ſentis, tua ſumma culpa eſt, ſin alij tecũ hæc loquuntur, tua tamen, quod audis, culpa nonnulla eſt 127
culpa vacare, grauis conſolatio eſt 226
culpa vacare, magnũ eſt ſolatium 261
cum nos te volumus conuenire. 387
cumanum—cum eſſem in cumano &c. 145
cumulari maximo gaudio 370
cumulare ſatis facere 46
cumulatiſſime aliquibus ſatisfacere 422
cumulatiſſime alicui ſatisfacere. 581
cumulatiſſime mihi gratiam retulerunt 489
cumulatum—mirabar locũ fuiſſe augẽdi in eo, quod mihi iampridem cumulatum eſſe videbatur 371
cumulus accedat—petam a te, vt ad eam voluntatem, quam tua ſpõte erga Cæcinam habiturus eſſes, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti, &c. 240
cumulum mihi gaudij attulerunt tuæ litteræ 583
cunctator Seruius 349
cupiditates ſuas vincere—in omnibus ſæculis pauciores viri ſunt, qui ſuas cupiditates, quã qui hoſtium copias vincerent 551
cupio valde, & debeo eius cauſſa 491
cupio omnia eius cauſſa, & debeo 527
cupio omnia reip. cauſſa 412
cupimus te honeſtum eſſe 437
curabo tuum mandatum diligenter 259
cura anceps propter incertos exitus prœliorum 464
cura te & confirma 571
curare ſe non poſſunt mali medici 155
curata nobis erat pecunia Valerij mancipis nomine 211
curio Cæſarem defendit 97
curio Cæſarem incitabat 575
curio cõtra Cæſarem ſe totum parabat 327
curio quia de intercalando non obtinuerat, confugit ad populum & pro Cæſare loqui cœpit 322
curioſus 309
curioſus ad inueſtigandum 172
curioſus—ita eſt non modo prudens, verum etiam, quod vidi, curioſus 115
curſus ad gloriam vnus eſt 398
curſus honorum 137
curſus meæ vitæ 44
curſus vitæ bene confectus 228
curſus nauigationum 524
curſus noſtræ totius vitæ ſimillimus 508
curſus rerũ—qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit, vides 146
curſus temporum 230
P. Curtius iuſſu Pompeij inſpectante exercitu interfectus, quod conſenſiſſet cum Hiſpanis quibuſdam eum comprehendere, ad Cęſaremq. deducere 248
cybiſtra opidum ad montem Taurum 546
cyprus, & Cappadocię regnum, duę maximę Catonis clientelę 551

D.

DALMATIÆ opida antiqua viginti 191
Damaſipus 289
Damaſippus Cn. Carbonem occidit 383
Damna rei familiaris Ciceronis ex auctoritate ſenatus ſarcta 42
Das mihi iucundas recordationes conſcientiæ noſtrę 198
Dedi cenam Hirtio ſine pauone 381
Dediſti ſtudium tuum bonis artibus a primis temporibus ætatis 148
Dedit mihi cauſſam harum litterarum 453
Da te homini: complectetur, mihi crede 88
Dare ſermonem hominibus 359
Dare alicui maiorem animum—cum reſp. maiorem etiam mihi animum, quam vnquã habuiſſem, daret 44
Dare alicui negotium, vt, &c. 468
Dare auribus—noli putare me hoc auribus tuis dare 472
Dare mandata—omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari a me voles, mandata des velim 116
Dare mihi maius beneficium nullum potes 493
Dare negotium hominibus certis 452
Dare operam liberis 387
Dare operã memoriæ alicuius 309
Dare pœnas ſtyli 237
Dare ſe in viam 539
Dare ſe ſalutationi amicorum 298
Dare teſtimonium debitum virtuti. 206
Dare vitio alicui quippiam 454
Dandus eſt locus fortunę 435
Data opera 309
Darius ab Alexandro apud Iſſum ſuperatus 92
De lucro prope iam quadriẽnium viuimus 378
De medio curſu reuocatus 396
De meliore nota 299
Debeo omnia tua cauſſa quæ poſſum 164
Debere alicuius cauſſa 123
Debere alicui vitam 345
Debilitare—dies debilitat cogitatione inimicorum & proditorum 27
Debilitare—æſtiuorum timor te debilitat 280
Debilitor lacrumis 534
Decedat de hypothecis 519
Decedat Hortẽſius ab hac ſententia buna 127
Decedere de prouincia 29
Decedere de ſuo iure 437
Decernere alicui ſupplicationem 550
Decernere ſumptus legatis nimis magnos 132
Decerni—dum hęc decernuntur 353
Decretum—cum hęc legeres, iam decretum arbitrabar fore 404
Decretaui cum multis tanta contentione, quanta numquam antea nulla in cauſſa 188
D. Brutus—ſi D. Brutus Mutina erupiſſet, nihil belli reliquum fore videbatur 461
D. Bruti epiſtolę ad Ciceronem 435
Declaraueram litteris ſuperioribus,

Declaraueram litteris ſuperioribus, quo te animo cenſetem eſſe oportere 164
Declarabo meum erga te ſtudium & officium in iis maxime, quibus plurimum ſignificate potuero, tuam mihi exiſtimationem cariſsimam eſſe 119
Declarare munera—Rúpæ non defuit ſtudium declarandorum munerum 79
Declarari tibi domeſticorum litteris puto, quæ acta ſint 188
Declarare voluntatem & ſententiam ſuam alteri 245
Decurrere—ego puto te belliſsime, ſi recte erit, cum quæſtore Meſcinio decurſurum 505
Decurſa ſunt ætate cetera, quibus parum ſibi vtilis fuit 347
Decurſus mei temporis mihi erit facilior 117
Dedit[illegible]ptimis ſtudiis 499
Deditus omnibus litteris a pueritia 30
Deditiſſimus tibi animus 366
Deducere philoſophiam in aciẽ 551
Deducere rem ad extremum certamen 342
Deducere ſummam rem in diſcrimen 417
Deduci non poteſt ab eo, quod inſtituit 4
Deductus in fraudem 416
Deducta eſt res in eum locum, vt, niſi quis deus vel caſus aliquis ſubuenerit, ſalui eſſe nequeamus 576
Deducta res in eum locũ eſt 146
Deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, vt &c. 193
Deeſſe—non defueram eius periculis 242
Defatigor—non defatigor permanere in ſtudio libertatis 469
Defatigari — nec animi, nec corporis laboribus defatigari 538
Defendere patriam & ab armatis hoſtibus, & ab occulta coniuratione 178. 179
Defero ad te totam hanc partem vitæ, conſuetudiniſque noſtræ 46
Defero—vniuerſum meum ſtudium & beneuolentiam ad te defero 241
Detuli ei vltro legationem, quam multis denegaram 519
Detuli meam voluntatem ad matrem tuam 253
Deferre alicui munuſculum 345
Deferre alicui vltro omnia 508
Deferre alicui voluntatem per litteras nec opinanti 501
Deferre—exiſtimaui me iudiciũ veſtrum ad regem deferre debere 546
Deferre hoc munuſculum nemini maluit quam &c. 326
Deferebantur falſa S.C. 482
Deferri rem ad Pompeium omnes volunt 4
Deferri—poſtea certior ſum factus triginta diebus deferri neceſſe eſſe 212
Delati ad te ſermones 126
Delati—ſcito a me tribunos mil. & præfectos, & contubernales dũtaxat meos delatos eſſe 212
Delata ad vnum ſunt omnia 146
Delata res ad me 512
Deferueſcere—dum deferueſcat hæc gratulatio 357
Defeſſus ſatietate 79
Deficit a nobis 276
Deficiunt me ea ſolatia, quæ ceteris non defuerunt 159
Deficere a ſeipſo 102
Deficere—quamdiu vos eritis in ſpe, non deficiam 534
Definiri—vno prœlio putaremus ſi non totam cauſſam, at certe noſtrum iudicium definiri conuenire 561
Definitum lege nõ erat genus hoc beneficiorum 212
Deflexit de ſuarum actionum curſu tua cauſſa 342
Defluere—vbi ſalutatio defluxit, litteris me inuoluo, & aut ſcribo, aut lego 381
Defraudare—ne andabatam quidem te defraudare poteramus 272
Defugere periculum, aut deprecari 416
Defungi—& hoc mendacio, ſi qua pericula, tibi impenderent vt defungeremur, optaui 309
Defungi munere orationis, quod vile eſt, pro maximis alicuius beneficiis 417
Deiicere aliquem—mentio illa fatua M. Cœlium Vicinianum ſubito deiecit, & deiectam magno clamore inſecuta eſt 316
Deiectus de aliqua hæreſi vi hominibus armatis 563
Deiotarus Rex, cui non ſine cauſſa plurimum ſemper & meo, & tuo & ſenatus iudicio tributũ eſt, vir beneuolentia, & fide ergà populum Rom. ſingulari 549
Deiotarus Rex fideliſſimus, atque amiciſſimus reipubl. al. popu. rom. 546
Deiotari copiæ 545
Delabi mihi quotidie ad æquitatem & ad rerum naturam videtur 241
Delector meo facto—hoc ego meo facto valde delector 121
Delegaui alteri hũc laborem 309
Deleuitus illecebris vuluptatis 563
Delere epiſtolas lacrumis 534
Delere—tuorum erga me meritorũ memoriam nulla vnquã delebit obliuio 75
Delibare aliquid de laude alicuius 414
Deliberatio—magnæ deliberationis eſt, quæ ratio ſit ineunda nobis non agendi aliquid, ſed illius conceſſu quieſcendi 159
Deliberatum—neque illi quidquam deliberatius fuit, quam &c. 179
Delinitus cõmẽtariis Cæſaris 459
Deminutio magna de Imperio facta 155
Deminutum erit permultum ex mærore tuo 203
Demiſit me in eum caſum fortuna vt, &c. 402
Demittere ſe ſcientem, & prudentem eo, vnde exitũ videat nullum 353
Democritus εἴδωλα appellat, quæ Catius ſpectra 563
Demolitus eſt partem muri 467
Demptum de fortuna—plus additum ad memoriam nominis noſtri, quam demptum de fortuna videretur 30
Denegare—poteſt mihi denegare occupatio tua 193
Denegare—nullum neque periculum, neque laborem patriæ denegaſſe 465
Denunciare—velim tuos facias certiores, vt, ſiquid tibi opus ſit, ne dubitent mihi ſuo iure denunciare 528
Depulit omnes moleſtias ipſa ratiu 102
Depellere morbum 295
Depelleretur multa tam grauis a Valerianis prædibus 211
Depulſi de vetere ſententia 30
Dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpopondiſti 42
Depoſui & eieci omnes moleſtias & ſollicitudines &c. 537
Depoſuimus ſimultatem 96
Depone ineptias iſtas 266
Deponetes omnem offenſionem ſuſpicionis quam de Lyſone habueras 504
Deponere omnes curas & dolores in alicuius ſermone, & ſuauitate 159

Deponere

Deponere perſonam 305
Deponere prouinciam 179
Deponere ſenſum rectum in tep. difficile 38
Depoſuiſſe ędificationem 484
Deponendę tibi ſunt vrbanitates 584
Depoſita a Pompeio cauſſa Alexãdrina 25
Depoſito omni timore 451
Deprecari ab aliquo iniuriam 345
Deprecari pacem—legatos miſit ſenatus non ad pacem deprecandam,ſed ad bellum denunciandum 477
Deprecatorem me pro illius periculo præbeo 97
Depromere mirificum genus cõmendationis ex aliqua arte intima 491
Depſit—impudenter 387
Deripere—multum mihi deripitur operę in deſcribendis hypomnematis. 384
Deſcendere ad extrema 431
Deſcendimus ad pactionem 342
Deſcendere ad nouiſſima auxilia 435
Deſcendere alterutram ad conditionem 326
Deſciſcere a priſtina cauſſa 44
Deſciſcere ab excitata fortuna ad inclinatam & pęne iacentem 102
Deſciſcere ab humanitate ibid.
Deſertus ab officiis tuis 180
Deſiderare animum alicuius ex eius libris 298
Deſiderium rerum cariſſimarũ 95
Deſiderium tuę pręſentię meo labore minuetur 188
Deſinere artem 255
Deſipere nimio gaudio 90
Deſiſterẽ ab illa mente 197
Deſperarunt nos & rempub.Rhodij 467
Deſperatis rebus 218
Deſpondetur ſpes Reip.anno cõſulatus tui 464
Deſtinaras tibi trapezophorõ 289
Deſtinatus—non eſt hic annus tibi deſtinatus 418
Deſtituit me nudum 387
Deſtitutus—quærens ſe deſtitutum 414
Deterreo te a dimicatione 30
Deterrere aliquem ab iniuria 179
Deterrere me de ſtatu meo nullis contumeliis poſſunt 443
Deterritus verecundia—hoc ego negotium,non ſtultitia obcæcatus,ſed verecundia deterritus,non recuſaui 545
Detrahere de alicuius fama 126
Detrahere—ſi quid de iis rebus quas tibi fortuna largita eſt nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi,quam tibi futurũ eſt 25
Detrahatur tantundem de mei iudicij fama 249
Detractus eſt mihi labor vnius menſis 121
Detractum aliquid de amore 139
Detrimentum accipere—quantum detrimenti reſp.acceperit, non te præterit 441
Detruſerunt me de mea ſententia 541
Detruſum eſſet bellũ in aduerſiſſimã Antonio & Lepido Hiſpaniam,ſi Cæſar iunior ſe cum Planco coniunxiſſet 417
Deturbatus eſt non ſpe ſolum, ſed certa re 478
Deturbari ex magna ſpe iacẽt 186
Deuenimus in eam fortunam 155
Deuinxeris tibi homines honeſtiſſimos in perpetuum ſummo beneficio 29
Deuinctus magnis meis beneficiis 506
Deuinctus officiis alicuius 44
Deuinctus ſtudiis 141
Deuinctus tua præſtanti in eum liberalitate 29
Dexterius cornu 422
Dij approbent—dij approbent quod actum eſt 99
Diis approbantibus—in te, & in collega omnis ſpes eſt diis approbantibus 415
Diis hominibusq.approbantibus, aliquid facere 45
Dialogorum mos—noſti morem dialogorum 365
Διανοητικὰς φαντασίας ſpectris Catianis excitari 563
Διαφόρησις 581
Διαψήφισιν ſcripſerat 584
Δ[illegible] Ciceronem arripuit 295
Dibaphum 103
Dicare ſuum ſtudium alicuius laudi 83
Dicier—cauſſam pro ſe dicier vult 189
Dicta Sextiana 322
Dicto audiens futurus nõ eſſet ſenatui 347
Dictitabat in ſermonibus 46
Διδασκαλία 314
Didici vincere te defendente 189
Didici ſummo ſtudio curaq,omnia,quę a ſapientiſſimis ad bene beateque viuendum tradita ſunt 148
Dies acerbi,non honeſti 102
Dies annua—eſt ne aut tui pudoris, aut noſtri, primum rogare de die,deinde plus annua poſtulare? 289
Dies conſtituta—ſi ad diem conſtitutam decedemus 94
Dies debilitat cogitationes inimicorum 27
Dies honeſtiſſimus nobis fuerat 17
Dies ſtultis quoque mederi ſolet 298
Differo in aliud tempus illud epiſtolę argumentum 231
Differre aliquem in tempus aliud 195
Differre rem aliquam in alium diẽ 263
Dilationes comitiorum occupatiorem me habebant 316
Difficile ad iudicandum—cepi ex tuis litteris fructum duplicem, mihiq. in comparatione difficilem ad iudicandum,&c. 398
Difficultas itinerum & [illegible]ugationum 546
Digne, ac mereor—neque enim omnium iudicio malim me a te commendari,quam ipſe tuo iudicio digne,ac mereor,commendatus eſſe 466
Dignitas conſularis amiſſa eſt culpa eorum,qui a ſenatu & ordinem coniunctiſſimum & hominem clariſſ. abalienauerunt 38.39
Dignitas—deformitas—tunc in iſtis ampliſſimis nominibus honorum nõ modo dignitas nulla erit,ſed erit ſumma deformitas 401
Dignitas & ſalus—neque ſalutis rationem habendam eſſe ſine dignitate,neque dignitatis ſine ſalute 30
Dignitas in ſententiis dicendis, & libertas in rep. capeſſenda 38
Diiudicare—non facile diiudicetur amor verus & fictus, niſi incidat eiuſmodi tempus, vt, quaſi aurum igne, ſic beniuolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſsit &c 374
Dilapſa—res communis dilapſa 298
Diligi—amari—vt ſcires eum a me non diligi ſolum, verum etiam amari 515
Diligere,amare, —ad eum amorem, quem erga te habebam, tantum acceſsit, vt mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe 371. Eodem modo, pag. 130 dixit, Nihil eſt,quod ſtudio, & beneuolentia, vel amore potius effici non poſsit

Delectum

Delectum remigũ habuimus. 466
Diligens commẽdatio—valet ad quidem apud te multum, ſicut debet hominum amiciſsimorũ diligens commendatio 113
Diligentior multo factus ſum ad declarandã beneuolentiã. 139
Dimicationem non putamus expeditiſsimam 417
Dimittunt vim ſuam cœlum, & terra 369
Dimiſi exercitum in hiberna. 550
Dimiſi præſidia omnia, quæ parauerant 105
Dimittere aduerſarios—ſi exiſtimas eãdem rationem fore Cæſari in dimittendis aduerſariis, & condicionibus ferendis, erras 353
Dimittere pudorem ſuum in rogando—non dimittam pudorem in rogando meum 219
Dimittere ſenatum—ſenatus eſt dimiſſus 17
Dimiſſi milites 118
Diodotus 360
Diodotus Stoicus 500
Diœceſis—omnium illarũ diœceſum magiſtratus 126
Διάνοια—reiice in illam διάνοιαν 558
Dion philoſophus 393
Dionyſius Tyrannus cum Syracuſis expulſus eſſet Corinthi dicitur ludum aperuiſſe 379
Diploma 243
Dirigerem iter ad Mutinam 405
Dirimere coniũctionem veterem cum aliquo 132
Dirumpitur infinito fratris tui plauſu 459
Dirupi pæne me &c. 255
Diſcedebam hac opinione e Cappadocia, vt conſilio veſtro caſu incredibili ac pæne diuino regẽ Ariobarzanem meus aduentus præſentibus inſidiis liberaſſet 547
Diſceſsi in hanc opinionẽ vt mihi tua ſalus dubia non eſſet 246
Diſceſsit in alia omnia 406
Diſceſsit turpiſsime 460
Diſcedere a malitia—a malitia non diſcedis 381
Diſcedere—cum ab illo diſceſſerunt me proximum habẽt 243
Diſceſsio fieret 23
Diſceſsionem facere 17
Diſceſſus a nobis longus—quã longum iſtum diſceſſum tuum a nobis futurum putes 272
Diſceptat omnis fortuna reip. in vno prœlio 404
Diſceptare armis de iure publico 150
Diſceptabatur armis magno periculo de iure publico 174
Diſceptabatur de iure publico inter Cæſarem & Pomp. pilis, & gladiis, non conſiliis, neque auctoritatibus 221
Diſcipuli dicendi 375
Diſceptare ab aliquo opinionum diſſenſione, non animorũ contentione 97
Diſceptare—numquam a cõſiliis tuis diſceptarem ſi mihi facultas tui præſentis eſſet 399
Diſcrebuntur—alias, deſcribuntur pecuniæ maximæ 457
Diſcrimen omne belli in D. Bruto poſitum 461
Diſcupio 351
Diſcutere alicuius cunctationem 430
Diſiungo me ab orationibus 46
Diſiuncti interuallo locorum ac temporum 29
Diſipar contentio 30
Diſpertitum officium 178
Diſputabant: ego contra diſſerebam, &c 126
Diſputare de alicuius officio in vtramque partem 453
Diſſenſio domeſtica—homines in diſſenſione domeſtica debent, quamdiu ciuiliter ſine armis certetur, honeſtiorem ſequi partem: vbi ad bellum & ad caſtra ventum ſit, firmiorem 348
Diſsimilitudo inſtitutorum 127
Diſsimulanter—non diſsimulãter irati 25
Diſsipari volumus tuam rem familiarem 162
Diſsipatus exercitus 549
Diſſolutio animi in acerbiſsima iniuria 180
Diſtinemur multitudine & crebritate iudiciorum & nouis legibus 259
Diſtinebar antea maximis occupationibus 482
Diſtraxit familiares meos fuga 172
Diſtributis imperiis 144
Diſtrictus mihi videris quod & bonus ciuis & bonus amicus es &c. 99
Diſturbaui rem 449
Diues Romano more bene nummatus 281
Diues ex Stoicorum ſententia ibidem
Diuites omnes ſunt qui cælo & terra frui poſſunt 281
Diuitias orationis habere 150
Diuidere ſententiam—poſtulatum eſt vt Bibuli ſententia diuideretur 17
Diuiſio, verbum honeſtum 387
Diuinatio Ciceronis—Notantur mihi ad diuinandum ſigna duplici quadam via 232
Doctrina ac litteræ vnum perfugium in malis 244
Doctus re intellexi & didici, patrẽ illius mihi fuiſſe amiciſsimum 498
Docti caſu acerbiſsimo patris, &c. 547
Dolabella apud Cæſarẽ erat belli ciuilis initio 577
Dolabella Ciceronem hortatur, vel ſe cum Cæſare coniungat, vel in otium referat, præſertim pulſo Italia Pompeio & amiſſis Hiſpaniis 366
Dolabella—de Dolabella audiebamus, quę vellemus, ſed certos auctores non habebamus 463
Dolabella duobus capitis iudiciis a Cicerone defenſus 13a
Dolabella gener Ciceronis 99
Dolabella nefarie Trebonio occiſo Aſiam occupauit 465
Dolabella—nihil ad nos perfertur præter rumores de oppreſſo Dolabella 464
Dolabellę concio 371
Dolabellę ſcelere oppreſſa Aſia 470
Dolabellam Antiochiam non receptum, Laodiceã verſus profugiſſe 471
Dolabellam omnes laudibus ad cælum efferunt 371
Dolere alterius iniurias, & vlciſci 345
Dolor nullus eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat 155
Domeſtica ſede nulla eſt iucundior 163
Domeſticus & intimus familiaris 116
Domeſtici tabellarij 86
Dominatus—nullus locus hoc dominatu vacat 164
Domitius quidam Nobilis Cæſaris hoſpes a Bellieno, Demetrij verna comprehenſus, & ſtrangulatus 351
Domi naſcuntur 359
Donare ſuas inimicitias reipub. 183
Dubia fortuna 502
Dubiis rebus 218
Duces cum captiuum in triumpho 185
Ducere bellum 261
Ducere—hac controuerſia vſque ad noctem ducta 17

Ducere

Ducere rationem—hanc autem nemo ducit rationem 359
Ducere rationem ſalutis ſuæ 358
Ducere ſui commodi rationẽ 282
Ducere ſpiritum reip.ad aliquod certum tempus 396
Ducti præmus victoriæ 221
Duxit ſe a Gadibus Balbus 327
Duæ res quibus Cicero ſe ſuſtentabat,optimarum artium ſciẽtia, & maximarum rerum gloria 261
Dulcedo honoris pecuniæ 455
Duplicantur ſollicitudines 200
Duplicetur opinio—enitar vt indies magis magiſq.hæc naſcẽs de me duplicetur opinio 583
Duplicari gaudium—vt duplicetur tuum ex me gaudium præſtabo 583
Durus—non erit in te Cæſar durior 245
Dura—omnia mihi dura imperas 190
Duriore condicione bellum ſuſtinemus 417
Duriores de Minucio rumores 478
Durius efficere aliis negotiũ 468
Duriſſimis & frigidiſſimis locis bellum ambulando confecerunt 351
Δυσεντερικὰ πάθη 394
Δυσουρικὰ πάθη ibid.

E

EVeſtigio eo ſum profectus 168
Edax—hoſpes minime edax 390
Educere legiones e caſtris 422
Effecit ſpeciem exercitus ex iis ciuitatibus 467
Efficere frequẽtiam—ne frequẽtiam quidem efficere potuerant 337
Efficax—parum efficax Marcellus 340
Efferre aliquem ſummis laudibus ad cœlum 370
Efferre ingenium alicuius melioribus laudibus quam &c. 568
Extulerunt me lætitia comitia iſta præclara 91
Elatus incredibili gaudio 406
Elatus lætitia 501
Effluo—ex intimis potius aliquis effluit,quã nouo ſit aditus 250
Effluere ex animo alicuius—iſtuc veniã antequam plane ex animo tuo effluam 280
Effeminatiſſimi animi lãguor 589
Effugere huius culpæ pœnam nõ potes 588
Effugere acute aut facete dictorũ offenſionem 375
Effugere alicuius offenſionẽ 150
Effundere collectam florentiſſimi hominis gratiam 102
Effundere omne odium 45
Egi omnes illos adoleſcentulos quos ille iactitat 90
Εἰδώλων φαντασίαι 563
Εἰρωνεύεσθαι 150
Εἰρωνευόμενος ibid.
Eiuraui bonam copiam 375
Elabolare in aliqua re omni non modo contentione, ſed etiam dimicatione 83
Elaborandum eſt in iis artibus, quib.eæ laudes comparantur, quarum laudum gloriam adamamus 80
Elegantius—quid a me fieri potuit elegantius,aut iuſtius &c. 126
Elegantiſſimus homo 289
Elephanti in ſcena 255
Elephanti quandam eſſe cum genere humano ſocietatem 255
Eleuare ſollicitudines 200
Eleutherocilices 550
Elucet quaſi lumen aliquod, extinctis ceteris, ſanctitas tua 148
Elucere—opto vt ab iſtis Orientis partibus virtutis tuæ lumẽ eluceat 462
Eluxi patriam & grauius & diutius quam vlla mater vnicum filium 381
Emanare—ne qua inuidioſum ſit tibi,ſi emanarit 322
Embæneticam facere 309
Emiſſarius 259
Emiſſarius—de vi reus a quodã emiſſario ſuo factus eſt 326
Eniti,efficere, contendere,vt,&c. 508
Eniti—quantum viribus eniti, conſilio prouidere,auctoritate monere potero 399
Εὔστοχα & arguta 303
Enunciare optima mentis cogitata 402
Ἕωλος epiſtola 357
Epaminondas moriens apud Mãtineam &c 194
Epicrates princeps Athenienſium 583
Epicurus dicit οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν 566
Epicurus Gargettius 563
Ἐπινέργον eſt ſua cauſſa quidque facere 130
Epiphanea 549
Epiphora oppreſſus Balbus 586
Epiſtola nihil ſimile habet,aut iudicio,aut concioni 383
Epiſtola non erubeſcit 193
Epiſtola verboſior 262
Epiſtolam cõſcidi innocentẽ 284
Epiſtolæ cuius rei cauſſa inuentæ ſint 80
Epiſtolarũ multa ſunt genera ibid.
Epiſtolarum genus vnum familiare & iocoſum, alterum ſeuerũ & graue ibid.
Epiſtolas quotidianis verbis texere ſolemus 383
Epulæ pulcherrimæ id.Mart. 421
Eques Parthus 392
Equus Troianus—in equo Troiano ſcis eſſe in extremo, Sero ſapiunt 283
Equus Troianus 255
Equis,velis 364
Ergaſtula ſoluit Antonius quæcũque iuit 444
Erectum Themiſtoclis fuga retinetur ſtudio lectoris 194
Eripuit facultatem caſus—quam facultatem ſiquis caſus eripuerit 120
Eripere ſe ab illa miſeria nullo modo poſſet 370
Ereptus ex miſeriis & ex iniquiſſima condicione vitæ 203
Errare poſſumus,quis enim id effugerit 413
Error—mediocris riſus eſt conſecutus nõ in te ſed in errorem meum 179
Erudi filiũ tuũ imitatione tui 30
Eruditus animus ſemper aliquid ex ſe promit quod alios delectet,ipſum laudib.illuſtret 200
Eruere—& inde tamen eum aliquando eruam 190
Eſt in expectatione aduentus Cæſaris 361
Eſt mihi in animo 97
Eſt mihi in optatis 97
Eſſe alicui teſtimonio 410
Eſſe in ære alicuius 560
Eſſe in aliquem ſingulari beneuolentia 422
Eſſe in deſiderio rerum cariſſimarum 95
Eſſe in eadem naui 81
Eſſe in exſpectatione omnium rerum—ſum in exſpectatione omnium rerum, quid geratur in vrbe vt ſciam 399
Eſſe in ſumma exſpectatione 79
Eſſe in magna ſpe 502
Eſſe in ſinu & complexu—ille vero (Cicero filius) ſit in ſinu ſemper & complexu meo 535
Eſſe dũ aliquod ſuadeo rapias 270
Eſſedarij 272
Eteſiæ—ego, niſi quid me Eteſiæ morabuntur celeriter, vt ſpero,vos videbo 100
Eteſiæ quaſi boni ciues Ciceronẽ relinquen

relinquentem remp. proſequi noluerunt 478
Ἐ..μ.. fidei 578
Euenire—ſcripſeras te velle bene euenire quod de Craſſo dumú emiſſem 185
Euenire— eam rem tibi volo bene & feliciter euenire 474
Euenire in — ex quo vereor ne idẽ eueniat in meas litteras 91
Euenire proſpere mihi velim, quas me inſciente a meis facta ſunt, & Tulliæ 137
Euenire tibi volo feliciter emptionem 365
Euenire tibi rem iſtam feliciter cupio 584
Euentus—homines de tuo conſilio ex euentu iudicabunt 29
Euentus—facti tui iudicium non tam ex conſilio tuo quam ex euẽtu homines facturi ſunt 29
Euentum conſilij magis quã conſilium reprehendunt homines 227
Euenta communia 30
Euertere aliquem non iudicio, neque diſceptatione, ſed vi atque impreſſiune 179
Euertere funditus ſe, ſuoſque omnes 353
Ἐὐγένεια quid 123
Εὐλυσία καλλίας 581
Euocati 422
Euocatorum firma manus 549
Euocarorum præfectus 121
Euolare me altius noluerunt 30
Euripidis verſus ſingula teſtimonia putat Quinctus 574
Εὐριπίδου vera præcepta: Μισῶ σοφιστὴν &c. 498
Εὐτραπελία litterarum 303
Εὐδαιμονία 477
Euulſa ſint ex omni memoria vitaq. noſtra 188
Ex altera parte cædem oſtentat, ex altera ſeruitutem huius belli exitus 174
Ex ea parte accipio tuam excuſationem, quatenus &c. 150
Ex omnibus partibus ſe oſtendit amor tuus in his litteris, quas proxime accepi 401
Ex opinione hominum ſcribo, atque fama 461
Ex ſententia mea cõfecta res eſt 99
Ex mea ſententia Remp. geſſi 86
Ex ſententia negotiũ cõficere 410
Ex ſententia rem gerere 130
Ex volũtate—ſiquid fecerim hoc ipſo in bello minus ex Cæſaris voluntate 508
Exactio capitum atq. oſtiorũ 126
Exacuere — ſollicitudines meas quotidie magis tua merita exacuunt 416
Exæquare ambitione quadã commendationes 510
Exagitare res palam 4
Exanimatus ſum tuis litteris 353
Exanimati omnes & ſuſpenſi 221
Exaraui harum exemplum in codicillis 393
Exarſi non ſolum præſenti iracundia &c. 45
Exaruit iam vetus vrbanitas 303
Exaruiſſet ipſa illa, ſi qua fuit in nobis facultas orationis, niſi &c. 380
Excelſo & illuſtri loco ſita laus tua 81
Exceſſiſſe vita 155
Excidit cogitatio—quæ cogitatio cum mihi non omnino excidiſſet, &c. 198
Excipio — tum me a Rep. mæſtũ domus excipiebat. 159
Excipere res aliquas alterius exhortatione 401
Excipere alterius factũ aut dictum illuſtri gratia 45
Excipere labores 533
Exceptio—polliceor filio tuo ſtudium meum & operam ſine vlla exceptione, aut laboris, aut occupationis, aut tẽporis 230
Exceptio, quantum valeam, quantumque poſſim 230
Excitare aliquem poſſumus, maxime ſi eum laudemus 568
Excitare riſum 137
Excitare ſermones — de Parthorum tranſitu nuncij varios ſermones excitarunt 320
Excitata fortuna —improuidi eſt ab excitata fortuna ad inclinatam fortunam & prope iacentem deſciſcere 102
Excitare afflictum 44
Excludere a portu & perfugio 201
Excludere—recipere, opp. 184
Excludi maxima turba—non maxima me turba excludi puto, quo minus tibi vacet me excipere & ad omnia quæ velis & probes producere 466
Excubat apud nos cura rei ſummæ defendendæ 402
Excurrere—mandaui vtrique eorum vt ante ad me excurrerent, &c 123
Excuſationem anguſtiarum tui temporis accipio 584
Excutiuntur litteræ ſexcentis locis 426
Excuſſa ſeueritas vetus 367
Exemplum earum litterarum infra ſcriptum eſt 239
Exemplum litterarum 218
Exemplum præclariſſimum in poſterum vindicandæ ſeditionis de rep. tollere 44
Exemplum — quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, & aliquid atque adeo multa addunt & afferunt de ſuo 147
Exercere ſe-ad hæc te exerceas 30
Exercere ſtudia 365
Exercitus ſatis probe ornatus auxilijs & quadam auctoritate apud alios nominis imperatoris 92
Exhaurire aliquam partem ex alterius laudibus 371
Exhaurire dolorem — non facile exhauriri tibi ipſum dolorem poſſe vniuerſum puto 203
Exhedria 289
Exhibere alicui moleſtiam cum impenſa 309
Exhibere alicui moleſtiam 422
Exigere legitimũ ius ad ſummam ſeueritatem 322
Exigere magis, quam rogare 79
Exigere tributa 123
Exigere vectigalia 470
Exire ex cauſſa—quemadmodum exeat ex hac cauſſa 322
Exire — non plus quam has litteras, quas nunc legis, exiſtimãs exituras 568
Exitus exſtitit tui iudicij glorioſus 137
Exitus — quem exitum acies habitura ſit, diuinare nemo poteſt 226
Exitus omnium bellorum incerti ſunt 221
Exitus—meliores habebunt exitus 191
Eximere ex obſidione 183
Exiſtimabunt homines de tuo conſilio ex euentu 30
Exiſtimare bene de aliquo 525
Exiſtimare optime de aliquo 499
Exiſtimari bene de medico ſcribis 596
Exiſtimatio de comitijs conſularibus incertiſſima 312
Exiſtimatio & dignitas tua mihi cariſſima eſt 119
Exortum iſtic bellum eſt 474
Expedit—quid rectum ſit, apparet; quid expediat, obſcurũ 210
Expedire exitum inſtitutæ orationis 139
Expedietur meum conſilium proximis litteris 431
Expedienda vobis ſunt hæc omnia 457
Expedita ſit penſio Kal. Ian. 587
Expeditæ legiones 409
Expeditæ rationes 419
Expedito exercitu 549
Expedita negotia 17

é Ex

Expeditis rebus omnibus tranquilloque ſtatu ciuitatis 402
Expeditius iter communis ſalutis quam meæ eſſe volui 402
Expeditiſſima pecunia 451
Expeditiſſimam prouinciam tradere ſucceſſori 116
Expenſum ferre 212
Expenſum Niciæ proferre 367
Expenſam tulit legionem C. Cæſari Pomp. 216
Experientia—quæ conſtantia me ad hanc experientiam excitauit 411
Expertem te video fore omnium periculorum 175
Expiſcatus ſum ab illo omnia 381
Explebo te ſcribendo 25
Explere officium ſcribendi non excuſatione, ſed aſſiduitate litterarum 588
Expletur animus iucundiſſimæ lectionis voluptate 97
Explicare conſilium captum — metuo ne id cōſilij ceperimus, quod non facile explicare poſſimus 539
Explicare & expedire negotia alicuius, tum iure & poteſtate, tum auctoritate & conſilio 505
Explicare—primum quidque explicemus 457
Explicare quid ſit optimum factu —me ita conturbatum vidiſti, vt non explicarem, quid eſſet optimum factu 261
Explicare rationes 587
Explicatam aut exploratam rationem habere ſalutis 221
Explorata eius incolumitate 502
Explorata victoria 221
Explorata victoria arma ſumere 232
Explorate—ne nauiga niſi explorate 574
Exploratius hoc poſſem promittere 221
Exponam tibi conſilium meū 120
Exponere de—de qua ratione tota iam videtur mihi exponendi tempus dari 41
Expoaebatur a me, quæ mea exſpectatio fuiſſet orationis tuæ 179
Expreſſit mihi tuos vultus omnes 482
Exprimere omne genus liberalitatis in aliquem, non modo re, ſed verbis, fronte, vultu 482
Expreſſiora, & illuſtriora 30
Exputare non poſſum, quæ mens eum a tanta gloria euocauerit 417
Exquiris meum conſilium 146
Exquiſita quædam ratio & doctrina 172
Exſequi verbis. — quæ vix exſequi verbis poſſum 453
Exſiccare lagænas 588
Exſoluere ſe occupationibus 255
Exſpectare alicuius aduentū ſumma cura 580
Exſpectare reditum alicuius ſpe, abſentem memoria colere 584
Exſpectatio vel animi, vel ingenij tui magna eſt 75
Eſpectatio incredibilis gratiis aduerſaria tibi conſtituta & parata 79
Exſpectatio reliqui temporis — magnum ſe hominem ſcito te eſſe & præſenti iudicio, & reliqui tēporis exſpectationē 463
Exſpectationem ſui concitatam ſuſtinere ac tueri 75
Exſpectatiſſimas litteras mihi a te reddidit 574
Exſtat id, quod mihi oſtenderas quibuſdam litteris 194
Exſtare—noſtrum ſtudium exſtabit in conueniendis magiſtratibus 39
Extenuatiſſimæ copiæ & inopia omnium rerum peſſime acceptæ 444
Exſtinguere gratiam — gratiam noſtram exſtinguit hominum ſuſpicio, quod Pompeio ſe gratificari putat 4
Exſtinguere incendium 172
Exſtinctus ardor— cum hic ardor exſtinctus eſſet 244
Exſilium, tolerabile præſertim innocenti, vbi nulla eſt adiuncta turpitudo 261
Exſurget auctorit. veſtra reſp. 464
Extollere—repente frangi. atq. ita cadere, vt nulla res te ad æquitatem animi poſtea poſſit extollere 143
Extorſit mihi proprium cōſilium fortuna 334
Extorqueas à Flamma partem aliquam velim; ſi non potes omnem 587
Extracta res eſt variis calūniis 22
Extra ordinem 130
Extraordinarius reus 326
Extremis pæne temporibus 406
Extrico—De Dioniſio tuo adhuc nihil extrico 190
Extrudere — Polliceem fac extrudas 537
Extrudere aliquem 267
Extuliſti me in cælum ſummis laudibus 550
Extulerunt me lætitia comitia iſta præclara 91
Exulceratæ res 4

F

FABVLA — quaſi fabula rerum euentorumq. noſtrorum 194
Faceſſere alicui negotium 132
Factum videtur Trebonio quidquid dixit Cicero 368
Facilitas 46
Facilitas—qua facilitate, qua humanitate Pompeius tulit contentionem Ciceronis pro Milone 133
Facinus facere 90
Facit riſus 337
Feci ſermonem inter nos habitum 364
Fac nos certiores tuæ voluntatis in nos 436
Faceret animos hominum firmiores aduentus meus 546
Facere aliquid in hominem calamitoſum 524
Facere aliquem reum 348
Facere caſtra 549
Facere contra aliquem 353
Facere damnum 305
Facere embæneticam 309
Facere modum lugendi 204
Facere iudicium—vt primum per ætatem iudicium facere potuiſti, quanti tibi quiſq. faciendus eſſet, ego a te in primis cœptus ſum obſeruari 507
Facere medicinam — ſtatim ita ſum leuatus, vt mihi deus aliquis medicinam feciſſe videatur 537
Facere oſtenta 370
Facere præconium— qui facerēt, præconium vetabantur eſſe in decurionibus 248
Facere ſeditionem 428
Facere timorem—facit mihi hæc res timorem 411
Factio contraria—a contraria factione nummis acceptis 331
Factionem teſtamenti non habere 287
Factitatum 475
Facturum te ſcribis omnia, vt conficias negotium fratris 46
Facultas alterius conſolandi 172
Facultas orationis exaruiſſet, niſi &c. 380
Facultatem magnā habes illi commodandi ex eo ſenatuſconſulto quod factum eſt. &c 526
Fæx tanta eſt in vrbe 303
Fallo — nihil omnino te fefellit 337
Fallo — quæ ne ſpes eum fallat, vehementer te rogo 21
Fallit— niſi quid me fallit 212
Fallit — ſi quid nunc me fallit in ſcribēdo (procul enim aberā ab re

re ipſa & a locis)&c. 120
Fallit ſpes—ea ſpes numquam te fallet 117
Fallit—nec nos quidem noſtra diuinatio fallet, quam tum ſapientiſſimorum virorum monumentis atque præceptis plurimoq. doctrinæ ſtudio, tum magno etiam vſu tractandæ reip. magnaq. meorum temporum varietate, conſecutus ſum 231
Fefellit—nihil nos in his tam obſcuris rebus nũquam omnino fefellit noſtra diuinatio 231
Fallere opinioné alicuius—non fallam opinionem tuam 27
Fama bonorum 232
Fama inconſtantiæ—non putaui famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententiis paullum me immutaſſem 43
Fama nũciabat te eſſe in Syria 461
Famam ingenij abiicere non recuſat Cicero, ſi poſſit 375
Familiam ducit 264
Faſtidium non modo ſtomachi, ſed etiam oculorum in hominũ inſolentiũ indignitate 102
Faſtorum enumeratio 193
Fatale neſcio quid virtuti Ciceronis datum 466
Fatale prœlium 562
Fatum—in hac re ſingulari ſum fato 137
Fato neſcio quo id accidit 190
Fato neſcio quo ita id contigiſſe arbitror, vt &c. 559
Fatum eſſe cum periculo 428
Faueo mihi—etſi non magis mihi faueo in noſtra amicitia tuenda, quam tibi &c. 121
Fauonius—cum Fauonius flaret 391
Fautor—cuius ego dignitatis ab adoleſcentia fautor 43
Fautor dignitatis—non modo fautorem dignitatis, ſed etiam amplificatorem me cognoſces 407
Fautor ſum tuæ laudis 516
Feriatus a ſtudiis 472
Fero—meæ rationes ita tulerunt 189
Fero—quantum tua fert voluntas 183
Fero te oculis 589
Fero—velim ita fortuna tuliſſet 141
Fero—vt opinio mea fert 145
Fert occaſio—ſi occaſio tulerit 414
Ferre aliquid remiſſius & placatius 246
Ferre aliquem in cælum laudibus 420
Ferre animo moderatiore 221
Ferre condicionem 348
Ferre fructum—cum ea contentio mihi magnũ foris fructum tuliſſet 45
Ferre fructum—hæc adhuc non magnopere mihi fructum tuliſſe animaduerto 469
Ferre fructũ—ſedulitas meæ mihi, & reip. tulit fructum 409
Ferre fructus vberes 359
Ferre partem—non patieris me minimam partem & rei & amoris tui ferre 472
Ferre—quid res, quid cauſſa, quid tempus ferat, tu facillime perſpicies 30
Ferre—ſi ita tempus ferret 549
Ferre, ſi quid ferendum non eſt, & probare, ſi quid probãdum non eſt, non ſunt idem 361
Ferre ſuffragium 453
Ferreus eſſem, ſi te non amaré 586
Feruenter de damnatione loqui cœptum eſt 326
Feruentiſſime concerpitur 326
Feſtiuitas antiqua & vernacula 353
Fidelia—duos parietes de eadem fidelia dealbare 299
Fidelis doctrina, domus, ars, ager 580
Fidelis—ſi quem tuorũ fidelium ad me mittere voles 144
Fideliter valetudini inſeruire, ἀνυ-ρῶ 581
Fides ἔνυμον quod habeat 578
Fides minus certa—homines fide minus certa 343
Fiduciæ formula, inter bonos bene agier 276
Figere & locare omnia ſua ſtudia, omnem operam in alicuius magiſtratu 83
Figuntur tabulæ 457
Fixa animo meo perpetuo manebunt tua in me beneficia 433
Fixa mala 535
Filius imago animi & corporis paterni 233
Fingere—ſin autem me aſtutum, & occultum lubet fingere, &c. 132
Finem nullum facio de te, & de Bruto noſtro cõgitandi 457
Firmare vrbem aliquam pace, & præſidiis 30
Firmitas & conſtantia 368
Firmitudo grauitaſque animi 198
Firmus ab equitatu Antonius 409
Firmo animo ferre militiam 283
Firmo corpore cum eſſet—nondum ſatis firmo corpore 453
Flagitat tabellarius 565
Flagitabo tua promiſſa per litteras 137
Flagitate—negare, opp. 463
Flagitare—flagitare ſenatus inſtituit Cornutum, vt referret ſtatim de tuis litteris 409
Flexibiles hominum volũtates 86
Florere artibus—artes, quibus a pueritia floruiſti 172
Florere gratia, auctoritate, & gloria ibid.
Florere laudibus 371
Florentiſſima quondam fuerunt hæc opida 155
Floruiſſemus in omni actione, atque adminiſtratione reip. 41
Fluxit longius oratio quam volui 361
Fœderis vim habituras eſſe has litteras exiſtimes velim 188
Fœdiſſimi latrones 401
Fores amicitiæ 495
Forma reip.—vt ex tuis litteris cum formam reipub. viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim 88
Formam communiũ temporum, & totius reip. ad me miſiſti expreſſam 537
Formula fiduciæ—inter bonos bene agier 276
Formulas—vt vos in veſtris formulis, ſic ego in epiſtolis, de eadem re alio modo 506
Fortuna afflicta 42
Fortuna—dandus eſt locus fortunæ 435
Fortuna horum malorũ omnium culpam ſuſtinet 562
Fortuna huius rei partem habet quandam 412
Fortunæ impetus 476
Fortunæ nõ eſt ſuccumbendũ 368
Fortunam exiſtimare debemus leuem, & imbecillam ab animo firmo & graui, tamquam fluctum a ſaxo frãgi oportere 375
Fortunate—tibi patrimonium dij fortunent 78
Fortunate tibi hũc honorem deos volo 557
Forum agere 121
Forum Iulij 409.410
Forum Voconij 410
Forum Vocontium 432
Frangunt te mala reip. 164
Frangere de te conſilia hominum perditorum 45
Frangere inuidos ingenio & induſtria 398
Frangere ſe—cum frãgerem ipſe me, cogeremque illa ferre toleranter 159
Frangerentur eorũ animi qui alie-

ni

ni eſſent ab imperio noſtro 550
Fregeramus ſententiam Bibuli de tribus legatis 22
Fracta ac debilitata vis 41
Fracto impetu leuiſſimi hominis 25
Frater alter ego 99
Fraternus amor — meus amor quanta vis fraterni ſit amoris, admonet 180
Fraudi eſſe 294
Fraudi — id maiori illis fraudi, quam tibi, futurum 25
Frequens ſenatus 476
Frequentare, — qui frequentant domum meam 218
Frequentior in iſto officio eſſe debes quam nos 567
Frigeo---plane iá Brute frigeo 445
Friget Curio — iam calet 322
Frigere—ſin iſta frigebunt, recipe te ad nos 274
Frigidæ litteræ Lepidi 409
Frigore frigeſcimus 322
Fronte atque vultu ſimulatio facillime ſuſtinetur 43
Fruor dum licet, opto vt ſemper liceat 379
Frui liberalitate 45
Frui otio 218
Fruſtrata eſt eum ſpes Syriæ 468
Fugere—non me fugit quanta ſit in prætore auctoritas 519
Fulmina verborum 383
Fundamenta ieci reip. 478
Fulta magnis ſubſidiis reſp. 461
Fungi 294
Fungi— ad fungos me tuos conferam 373
Fungi officio ſuo ſumptu 126
Functus officio 250
Funus alicui amplum faciendum curare 168
Furta muliebrium religionum 43
Furnius 398
Futura res— de futuris rebus etſi ſemper difficile ſit dicere, tamen poſſis coniectura propius accedere 227

G

GAUES 427
Gallia citerior 399
Gallinæ ingentes. al. culinæ ingentes 367
Gargettius Epicurus 583
Gaudeo in moleſtia te cognoſſe eandem fidem hominũ, &c. 41
Gaudere alterius dolorem 348
Gaudere gaudium alterius 312
Γέλως Σαρδώνιος 293
Genus litteratum vſitatum 172
Genus litterarum tẽporibus conſentaneum ibid.
Genere nouo litterarum ſum vſus, vt intelligeres non vulgarem commendationem eſſe 498
Gerere amicitiam—libri de amicitia gerenda 126
Gerere negotium ſuſceptum 490
Gerere ſe aduerſus aliquem hoc, vel illo modo 453
Γλαῦκ᾽ εἰς Ἀθήνας 226
Gloria per ſe non eſt expetẽda 550
Gloriam ſequuntur omnes 419
Gradus dignitatis — conſecutus gradus dignitatis — adeptus ampliſſimos 401
Gradus ſapientia — fateor me ad iſtum gradum ſapientiæ non perueniſſe 457
Græci — quia omnes græci— Ἀπεσιώπησις 573
Græci — Democritus Sicyonius non ſolum hoſpes meus eſt, ſed etiam quod non multis contingit, Græcis præſertim, valde familiaris 519
Grandem pecuniam ei debent 521
Gratia & neceſſitudo mihi eſt cum his hominibus 348
Gratia ficte reconciliata 139
Gratiam nos inire a Cæſare defendenda pace arbitramur 146
Gratioſi in ſuffragiis 83
Gratioſiſſimus in prouincia fuit 22
Gratulor tibi affinitatem viri optimi 347
Gratulare vxori tuæ meis verbis 557.558
Gratulari magis virtuti tuæ debeo quam conſolari dolorem 164
Gratulatio ad omnia deorum templa facta Bruti nomine 447
Gratulatio — ſera gratulatio reprehendi non ſolet, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt 86
Gratulationem quam confirmationem animi tui complecti litteris malui 231
Gratus—iucundus— gratus & optatus, dicerem iucundus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem 201
Graue eſt homini prudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putet 83
Grauis tibi nulla in re erit 525
Grauiſſimum eſt, cum quis ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna 490
Grauiſſimus & peſtilentiſſimus annus 203
Grauitas valetudinis 225
Guſtare — nullam partem per ætatem ſanæ & ſaluæ reip. guſtare potuiſti 476

H

HABEO Laida, nõ habeor 393
Habet cauſſam, quam ad rẽ deferet 520
Habet ea res magnum caſum 411
Habet vſum, valet ingenio 500
Habẽt animum meum ſollicitum tempora 102
Habent ſpeciem magnæ coniunctionis 507
Habebant exiguã ſignificationem tuæ erga me voluntatis litteræ tuæ 186
Habui paulullum moræ dum promiſſa militibus perſoluo 465
Habui præcipuum metum 340
Habuiſti rationẽ in omnib. rebus, vt mihi conſuleres 119
Habebis me ſocium & comitem omnium tuarum actionum ſententiarum, voluntatum 46
Habe eum in tuorum numero 338
Habeas eum in numero tuorum, abs te peto 511
Habeas eum in numero tuorum, rogo 503
Haberem in animo proficiſci ab Athenis 168
Haberes eos in numero neceſſariorum meorum 291
Habere videtur maiorem auctoritatem officij, quam ſententiæ noſtræ propugnatio dignitatis tuæ 29
Habere aliquem dignum — non habere dignum cui ſatisfacias 345
Habere aliquẽ in numero ſuorum 525
Habere aliquid in animo 411
Habere aliquid in rebus perditis, ac deſperatis 519
Habere aliquid ſtatuti in tanta perturbatione 478
Habere ambiguum — ego tamen non habui ambiguum 443
Habere de aliquo hanc aut illam opinionem 457
Habere eandem ſpem de mea erga te voluntate 117
Habere faciles aditus ad aliquem 521
Habere fidem debet noſtra prædictio 232
Habere gratiam—referre — nec enim tu mihi gratiam modo habuiſti, verum etiam cumulatiſſime retuliſti 192
Habere impiam cupiditatem contra ſalutem bene de nobis meritorum 353
Habere in manibus, fouere, oſculari 42
Habere in ſumptus 381
Habere magnu animũ debes 451

Habere rationem vt poſſis, quo loco me ſalua lege Cornelia conuenias 121
Habere ſe grauiter 410
Habere ſollicitum — Cæſar diutius velle videtur eos habere ſollicitos, a quibus ſe putat diuturniorib. moleſtiis eſſe cõflictatum 246
Habere ſpem aliquam in manibus 402
Habuiſſe lautum alicuius rei exitum 347
Habiturum te video ſtudia innumerabilia 132
Hærere non poteſt in tam bona cauſſa & tam bonis ciuibus tam acerba iniuria 230
Hæres mihi in medullis 563
Hæſitatio — noli ignoſcere hæſitationi meæ 139
Hammonius, regis Alexandrini legatus 4
Haruſpicinam facere — qui haruſpicinam facerent, in ſenatum Romæ, legebantur 248
Haſta Cæſaris refrixit 367
Haue — ſimul atque haue mihi dixit &c. 353
Haurire laudes ſuas ex eodem fonte e quo ſit quis leuiter adſperſus 232
Hauris hæc ex iiſdem fontibus, ex quibus ipſe hauſeram 398
Habes ad id, quod melius ſit, intelligendum 347
Hector apud Næuium 555
Hector Næuianus 194
ἡδονὴν & ἀταραξίαν virtute, iuſtitia τῷ καλῷ parari, & verum, & probabile eſt 563
Heles nobilis amnis 286
Heluellæ 294
Herculanenſis fundus 392
Hercules Xenophontius 193
Heres ex parte dimidia & tertia 508
Heres poſſit ne quod furtũ antea factum ſit, recte furti agere? 288
Herodotus Themiſtoclem laudat 194
Hieme ſumma nauigant pro ſalute mea 521
Hipponacteum præconium 291
Hirtius 435
Hirtius cum cohortibus veteranis viginti redeunti Antonio in ſua caſtra occurrit, copiaſq. omnes eius deleuit 422
Hirtius periit in prœlio ad Mutinam 444
Hirtius tardius conualeſcit 476
Hirtium & Panſam alieno tempore amiſimus 478
Hirtianum ius 380
Hiſpaniis amiſſis, quam ſpem habeant Pompeiani, neſcio 353
Hiſpanienſis caſus 102
Hiſpo 531
Hiſtoriæ leges negligere 193
Homeri magniloquentia 498
Homeri verſus, παμμέλαν, &c. 123
Homo nata fuerat Tullia 155
Homines nos eſſe meminiſſe debemus, ea lege natos, vt omnibus telis fortunæ propoſita ſit vita noſtra 203
Hominum vita breuior eſſe debet, quam vrbium 155
Homunculi ibid.
Honeſtum otium 218
Honeſtiſſime cupio Cæſari 99
Honos haberetur medico — Curio miſi, vt honos haberetur medico 574
Honos — is deniq. honos mihi videri ſolet, qui nõ propter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna merita, præclaris viris defertur 404
Honos non nimis concupiſcendus, ſed, ſi deferatur a ſenatu, nõ aſpernandus 555
Honos, — qui vere appellari poteſt honos, non inuitamentum eſt ad tẽpus, ſed perpetuæ virtutis præmium 405
Honores ampliſſimi 38
Honorificum — contumelioſum: opp. 179
Hortenſius intactus a ſibilo ad ſenectutem peruenerat 19
Hortus in bibliotheca 360
Hoſpes cũ minime edax, tum inimicus cenis ſumptuoſis 390
Hoſpes non multi cibi, multi ioci 393
Hoſpes — obuiæ mihi ſint velim tuæ litteræ, quæ me erudiant de omni rep. ne hoſpes plane veniam 95
Hoſpitium eſt mihi vetus cum eo 512
Hoſpitum neceſſitudo ſancte colenda eſt 502
Humanæ condicionis & communis, quaſi legis recordatio leuat dolorem 232
Humaniter viuere 256
Humile & ieiunum quiddam in amicitia 132

I

IACERE ad pedes alicuius, 246
Iacere in lacrumis & ſordibus 533
Iecit quidam caſus caput Ciceronis quaſi certaminis cauſſa in mediam contentionem, diſſentionemq. ciuilem 43
Iactitare — egi omnes illos adoleſcentulos, quos ille iactitat 90
Iactatio verborum 448
Iactationem nonnullorum hominum ferre non poſſum 353
Iamblicus philarchus Arabũ 544
Iconium 120
Id ætatis ſumus 251
Idonei comites, idoneæ tempeſtates, idonea nauis 571
Idus Martiæ 421
Idus Martiæ — velle idibus Martiis me ad cenam inuitaſſes, reliquiarum nihil fuiſſet 421
Ieiunum — ſi non ieiunum hoc neſcio quid, quod ego geſſi, & contemnendum videbitur 550
Ieiunus homo 414
Igniculus deſiderij 567
Illuſeras inter ſcyphos 288
Illuſtrare gratiam in remunerando, cumulandoq. beneficio 83
Imago temporum Ciceronis in temporibus Appij 27
Imbecillo animo — non ſum tam imbecillo animo 482
Immiſit Gallos equites in populum Balbus 428
Immiſiſſe Arabas in prouinciam 340
Immoderate ferre caſum incommodorum ſuorum 204
Imminutum de noſtra cõiunctione 184
Immunis poſſeſſio 528
Impediri maleuolentia, & liuore, ne &c. 442
Impediri — non amicorum negotiis, non reip. procuratione impediebantur cogitationes meę 159
Impediri religione 168
Impeditus dolore minus ea perſpicis, quæ minuere luctũ poſſint 154
Impeditus maximis occupationibus 421
Impeditus morbo 46
Impeditiſſimus locus ad iter faciẽdum 444
Impellere aliquem in mentem 43
Impenſius — nunc eo facio id impenſius 522
Imperandum — ades ad imperandum 392
Impetrare a me non potui, vt ab eo deprecarer iniuriam, quem vitam mihi debere putarem 345
Impetus ad laudem 419
Impetum facturus in Cappadociam 548
Impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolim 162
Impiger in ſcribendo 74.75

Impingere fuſtem alicui — quid ſi filius meus fuſtem mihi impingere velit. 327
Implacabilis in aliquem 132.133
Implicatos habeo. ſatis, opportune omnes Cæſaris familiares cõſuetudine, & beneuolẽtia 243
Implicatus tenebar 44
Impoſui duos tabularios in naues 430
Impoſuit mihi negotium 327
Imponere alicui coronam 194
Imponere onus 120
Imponuntur leges a Cæſare 576
Importare alicui aliquam ſuſpicionem 584
Impotentiſſimus homo 396
Impreſſa tot veſtigiis, vt in his errari non poſſit 212
Impugnare aliquem 139
Impulſus beneuolentia 401
Impune ferre — nec ſe impune laturum putaret 528
Impunitas gladiorum 397
Impunitatem ſcelerum aſſecutus Clodius 44
In ære alicuius eſſe 522
In ære meo eſt 560
In alia omnia iit 347
In amoribus eſſe alicui — eſt mihi in amoribus 304
In aqua habere naues inſtructas 470
In armis eſſe 545
In cauſſa hæc ſunt 4
In cura grauiore eſſe — arbitrabatur, cum a te abeſſent ipſæ, multo in grauiore te cura futurum 244
In curſu bonorum conſiliorũ Lepidum adiuuandum putaui 409
In exſpectatione erant omnia 477
In exſpectatione eſt hoc iudicium etiam in bona ſpe 348
In hanc partem peccare malo 342
In integro — res eſt in integro 212
In integro res nobis erit 563
In luce viuere 95
In luctu & ſqualore ſum 177
In manibus eſſe — attẽdere te volo quæ in manibus ſunt 444
In officio eſſe — ſi in officio erũt amici, &c. 532
In ore atq. animo habere 293
In ore & amore habere 421
In ſermonibus dictitabat 46
In tua manu eſt, quam velis eum obligare 322
In voluntate ſunt initia rerum, reliqua neceſſaria 361
Inanes eſſe meas litteras, quã nullas malui 253
Inaudiſſe 391
Inaurari — puto te malle a Cæſare conſuli, quam inaurari 277
Incenderas cupiditatem meã conſuetudinis augendæ noſtræ 568
Incẽſus ſtudio rerum tuarum 498
Incerti exitus, euentuſq. bellorum 232
Inceſſi omnibus lætitiis 90
Incidi in competitorem nobilem 312
Incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiæ 575
Incidit ex labore in febriculam aſſiduam & ſatis moleſtam 434
Incidit in ea ipſa mala, quæ ſummo ſtudio vitauerat 370
Incidit in eum temporum ſtatum tuus reditus, vt conſequi poſſis omnia, quæ ſunt in rep. ampliſſima 79
Incidit in morbum, ex quo non conualuit 508
Incidit meum tempus rerum gerendarum in ipſum conſulatum tuum 559
Incidit noſtra ætas in ea tempora caſu neſcio quo, &c. 203
Incidimus in eadem reip. tempora 188
Inciderat Cicero in hominũ pugnãdi cupidorum inſanias 143
Incideramus in difficilem nodum 342
Incidere in hiemem 123
Incidere in cogitationem 154
Incidere in opinionem 366
Incidere in ſermonem 359
Incidere in tempus — in id reip. tempus non incideris, ſed veneris 86
Incidere in vituperatores alicuius 261.262
Incidere — non repentina aliqua voluntate, aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidi 188
Incidiſſe credo meas literas in ipſum diſceſſum ſenatus 130
Incidiſſe in ipſa diſcrimina ſalutis, fortunarumq. cõmunium 244
Incidiſſe ſubito in febrim 538
Inciſa in tabula nomina ciuitate donatorum 512
Incitare currentem 562
Incitatus amore 29
Inclinata fortuna & prope iacens 102
Inclinata victoria 366
Inclinationes paruæ temporũ 241
Incolumi fama, te ad tuos recepiſti 527
Incolumitas regni 546
Inconſtantiæ famam non putaui mihi pertimeſcẽdam, ſi quibuſdam in ſententiis paullum me immutaſſem 43
Inconſtãtia litterarum 414
Inconuenientia facta 466
Incumbe in remp. omni cura 477
Incũbe toto pectore ad laudẽ 405
Incumbe vt belli extrema perficias 412
Incumbere omni cogitatione, curaque in remp. 396
Incumbere in cauſſam 342
Incumbere tota mente, omniq. animi impetu in remp. 400
Incurrit in difficultatem — nihil conſtitui poteſt, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem 146
Incurrebat nauigatio in ipſos Eteſias 558
Incurrere in aliquos magna libertate verborum 472
Incutere metum 316
Indixi bellum omnibus meis 469
Indixit mihi bellum occultũ 345
Indictio tributorum 126
Inducis in amicitiam genus ſermonis minime liberale 26
Induxit datum legatis tuis, quantum quæque ciuitas vellet 138
Inducere cauſſam aliquam probabilem 450
Inducere perſonam 224
Inductum nomen fictæ religionis ab inuidis & obtrectatoribus tuis 13
Inducti odio me excludũt, & aperte vindicem coniurationis oderunt 185
Inductio animi 38
Indulge valetudini tuæ 581
Induſtria — omni cura, atque induſtria 30
Ineptiæ, Appietas, Lentulitas 123
Ineptus magis, quam improbitate peccat 484
Ineunda nobis eſt ratio 159
Infamabit aliorum iniuriam tua moderatio & grauitas 369
Infector — Curtius noſter dibaphum cogitat, ſed eum infector moratur 103
Inferis ſi quis eſt ſenſus, &c. 155
Infeſtus latrociniis locus 425
Infimus honos 461
Infirme animati ſocij 544
Inflammatus ad gloriam 30
Inflectere — vt ne vmquã magnitudinem animi tui, quam ego ſemper ſũ admiratus, ſemperq. amaui, ne vmquam inflectas cuiuſquam iniuria 30
Infringatur hominum improbitas conſiliis tuorum amicorum, & ipſa die 27
Infuſa peregrinitas in vrbem 373
Ingraueſco — hoc ſtudium quotidie ingraueſcit 150

Ingredior ad explicandam rationem ſententiæ meæ 79
Ingredientibus nobis in cauſſam hoc fuit propoſitum accidere poſſe,&c. 229
Ingreſſus in bellum 244
Ingreſſus pleno gradu 472
Ingreſſus ſum in ſpẽ libertatis 478
Inicit hominibus magnam cupiditatem vacuitas 442
Inücere in ſermone 472
Inimici laudis—non tam memores eſſent virtutis tuæ, quam laudis inimici. 29
Inimicitiæ apertæ—aut obſcuro odio oſtendere apertas inimicitias, aut, in quo nihil noceas, ſummam oſtendere volũtatem nocendi, ſtultitiæ eſt 132
Inimicitiæ vitandæ—vitabis inimicitias, & poſteritatis otio conſules 112
Iniquus ipſi Ioui Seruilius 406
Iniqui obſcurius 25
Inire cubile alterius 387
Inire cum aliquo conſilia 345
Inire gratiam ab aliquo 146
Inire rationem 439
Inire rationem quemadmodum, &c. 506
Inire ſocietatem cum aliquo 471
Inire ſocietatem. defendendæ libertatis cum pluribus 402
Inita a me ratio eſt, vt, &c. 211
Initium libertatis a Bruto & ceteris profectum 371
Initio orationis ſuæ vobis maximas vt debuit, gratias egit 546
Iniungere detrimentum reip. 444
Iniuria temporis 574
Iniuriam mihi fieri putabam, cum rogabar 132
Iniuſſu meo proficiſceretur 126
Inops verborum 150
Inſederat penitus ea cogitatio 198
Inſequi aliquem magno clamore 316
Inſeruiebam honori tuo 141
Inſeruire valetudini 581
Inſigne iudicium beneuolentiæ 264
Inſignes ad laudem viri—nihil de inſignibus ad laudem viris obſcure inchoari ſolet 137
Inſignia gloriæ 408
Inſignia virtutis multi ſine virtute aſſecuti ſunt 141
Inſinuabo me in Cæſaris conſuetudinem 172
Inſolentia — lautitia — nec tamen ad hanc inſolentiam, ſed ad illam tuam lautitiam 381
Inſtar vitę —, hos tuos Tuſculanenſes dies, inſtar eſſe vitæ puto 362
Inſtarent a Dolabella non minora pericula quam ab Antonio 469
Inſtauratione tuarũ laudum gaudemus 466
Inſtituere—quod inſtituit referre de religione, ab eo deduci non poteſt 4
Inſtituti mei tenendi cauſſa magis quam quod haberem quod ſcriberem, tertiam hanc epiſtolam ſcripſi 573
Inſtituto itinere 554
Inſulſa, illitterata 375
Intactus a ſibilo Hortenſius 312
Integellus 367
Integer & incolumis — gratiſſimum mihi feceris, ſi Volaterranos omnibus rebus integros, incolumeſque eſſe volueris 490
Integer militum numerus 118
Integerrima & maxima pericula 402
Integram cauſſam alicui cõſeruare 492
Integram famem ad ouum affero 381
Integram tibi rem ſerues, ſuadeo 322
Integrum — nõ placuit cuiquam tuorum quidquam te abſente fieri, quod tibi, cum veniſſes, nõ eſſet integrum 79
Integrum—reſpondit ſibi non eſſe integrum 179
Intercalare 259
Intercapedo 387
Intercedit inter nos vſus vetus 504
Intercedit mihi cum eo quotidiana conſuetudo 515
Intercedit mihi cum illo non ſolum hoſpitium, verum etiam ſumma familiaritas 527
Intercedit mihi neceſſitudo vetus cum familia Titurnia 513
Intercedunt mihi omnia cum eo iura neceſſitudinis 498
Interceſſor 297
Intercepit litteras meas Dolabella 465
Intercludi — etiam illud metuo ne iam intercludamini 540
Intercludi paruis præſidiis vterque aditus, qui eſt in Ciliciam, poteſt propter anguſtias 549
Intercludi fuga 550
Interdicetur nobis aqua & igni 435
Interdictum Vnde vi, hominibus armatis 563
Interdictis defendere poſſeſſionẽ 303
Intereſſe, præeſſe—non ſolum interfuit his rebus, ſed etiam præfuit 38
Interpellent me homines, quominus honoratus ſim, dum ne interpellent, quominus a me reſp. commode adminiſtrari poſſit 442
Interpellare — Cæſar numquam interpellauit, quin, quib. vellẽ, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen iis vteret 458
Interpellatus in eo caſu 416
Interpellatus—quæ res, ſi non eſſem a Rhodus interpellatus, fortaſſe tota ſublata eſſet 468
Interponere ſe in pacificationem —ſapientius facies ſi te in iſtã pacificationem nõ interpones 430
Interruptum — officium multa varietate temporum interruptũ 188
Interuallum longius litteratũ 284
Interuallo locorum ac temporum diſiuncti 29
Inteſtinus dolor 154
Inteſtinum ſcelus 179
Inteſtinum vrbis malum 449
Intima omnia cum aliquo conferre 351
Intra cutem aliquid ſubeſt vulneris 411
Introibit Curio, & eadem actio de prouinciis 320
Inuaſerat mirus furor non ſolum improbis, ſed etiam iis, qui dicuntur boni, vt pugnare cuperent 576
Inuadere in arcem illius cauſſa 42
Inuenit facile obtrectatores mea fortuna 189.190
Inuidia annonæ 205
Inuidioſus a ſuperiore vita 348
Inuitare aliquem ad cenam 271
Inuita Minerua 115.478
Inuitare ad viuẽdum— quid fuit, quod illam hoc tempore ad viuendum magnopere inuitare poſſet? 154
Inuitare aliquem ad epulas 421
Inuitatu tuo 264
Inuocatus ad ſubſellia rei accurro 326
Inuoluere ſe litteris 381
Iocoſius ſcribere 391
Iocus non eſt ſeiunctus a philologia, & quotidiana συζυγίαι 583
Ioui ipſi iniquus Seruilius 406
Iouem lapidem iurare 276
Ipſe—decem ipſos dies Athenis fuit 88
Irati — tres fratres ſummo loco natos nolo te habere iratos 111
Ire ad arma 255
Ire in alia omnia 17.347
Ire in alterius ſententiam 17
Iſara flumẽ maximum in faucibus Allobrogum 409

Iſauri 546
Iſtim —— iſtim te ne temere commoue.al. 281
Ita ab imminentibus malis reſp. me adiuuante liberetur 403
Ita viuam 97
Itare ad cenas 391
Iterum & ſæpius te rogo 514
Itinerum ratio 120
Iudicare—video magnas impendere diſcordias, quas ferrum & vis iudicabit 348
Iudicium capitis 301
Iudicium limatulum & politum 305
Iudicium ſincerum,ac ſubtile 555
Iudicio,non caſu 86
Iudicia iniuſta —— multis fortiſſimis atq. optimis viris,iniuſtis iudiciis aduerſi caſu acciderũt 206
Iuraui veriſſimum iuſiurandum 179
Iurare calumniam 326
Iurare Iouem lapidem 276
Ius dandum non fuit,cum ἀκοσέμαχος eſſes 573
Ius Aterianum —— Hirtianum 380
Ius—omnia ſunt incerta, cum a iure diſceſſum eſt 375
Iuſta & idonea excuſatione vſus es intermiſſionis litterarum 588
Iuſtiorem habuimus Bibulum 23
Iuſtiſſimæ cauſſæ 150

K

ΚΑΚΟΣΤΟΜΑΚΟΣ 573
Κανὼν ſcriptorum Ciceronis Tiro 581
Κατὰ διάθεσιν πόλεων περὶ δυνατῶν 359
Κατ' εἰδώλων φαντασίας 563
Κατὰ Χρύσιππον δυνατὸν 360
Κρίσεις 359
Κτίσιν ſum Attici noſtri 299
Κύρου παιδείαν contriueram legendo 392
Κωμικὸς μάρτυς 97

L

LABEO Segulius 448
Labefactata cogitatio vi tempeſtatum, & concurſu calamitatum 198
Laberius 274
Labi—numquam labere,ſi te audies 86
Labienus rem meliorem fecit 540
Laborat valde pro Appio 322
Laborare alienis malis 147
Laborare ex deſiderio 599
Laborare ex inteſtino 294
Laborare ex pedibus 390
Laborare de re aliqua 516
Laborare valde de re alicuius 505
Laborare de amicorum pecunia, honeſtius eſt,quàm de ſua 498
Laboratur vehementer 4
Labrum, ſi in balneo non eſt, fac, vt ſit 543
Laceſſerem te non epiſtolis, ſed voluminibus 482
Laceſſere aliquem iniuria 437
Laceſſere aliquem ſcripto 475
Lacinia—in lacinia ſeruare ex ſecunda menſa ſemina 584
Lætor maxime officiorũ meorum conſcientia 186
Λακωνισμὸς 452
Languenti ſtomacho eſſe 347
Laodicea 105
Lapſus imprudentia 415
Lapſus iudicio 568
Laſſitudo—nulla laſſitudo impedire officium & fidem poteſt 478
Late patet maleuolentia, & eſt in multis 121
Latebra tabellæ 139
Laterenſis affirmat Lepidum bonum futurum 414
Laterenſis, cum ſe in fraudem deductum Lepidi perfidia videret, ſibi manus afferre conatus eſt 416
Laterenſis,& Furnius adiutores & interpretes Planci 405
Laterenſis vir ſanctiſſ. 414
Laterenſem nimia indulgentia in Lepidum fecit minus ſagacem ad perſpiciunda pericula 416
Lauatio parata 360
Laudare aliquem plurimum valet, ad excitandum & acuendum 568
Laudare alterum, ſolum liberum eſt;de quo quidquid detrahas, neceſſe eſt aut infirmitati, aut inuidiæ aſſignetur 237
Laudari a laudato viro 194
Laureola—velles,ais,tantummodo vt haberem negotij, quod eſſet ad laureolam ſatis 92
Laus ea iucũda eſt,quæ ab iis proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt 555
Laus naſcens 30
Laudis inimici memor 29
Laudum gloria —— quarũ laudum gloriam adamatis,quibus artib. eæ laudes comparantur, in iis eſt laborandum 80
Lautus rei exitus 347
Lautus—valde iam lautus es,qui grauere litteras ad me dare 291
Lautum —— nihil tibi erit lautius, nihil glorioſius 560
Laxa te iſtis moleſtiis,& ad conuictum noſtrum redi 200
Legatio libera 475
Legati Apameani 121
Legio bima 417
Legio luculentiſſima ibid.
Legiones decreta in Syriam 106
Legiones habet Plancus quinque ſub ſignis 402
Legit eum Cæſar in ſenatum 490
Λιλαιδόνος 357
Lenire aut leuare alterius dolorem oratione 245
Leniatur vtriuſque noſtrũ abſentis deſiderium crebris & longis epiſtolis 568
Lentulitas 123
Lentulus Appij gener 126
Lentulus cõmemorat ſua in remp. merita 469
Lentulus Crus repulſus 316
Lẽtulus fœde perijt, at Cato præclare 379
Lentulo agente de reliqua Ciceronis dignitate,aut occulta nõnullorũ odia, aut obſcura ſtudia cernebantur 42
Lentulo & Marcello cos. 261
Lepido concionante, milites conclamarũt, pacem ſe velle,neque eſſe cum vllis pugnaturos 414
Lepidus ibid.
Lepidus bonum ciuẽ agit in epiſt. ad Ciceronem 432
Lepidus Caſſij affinis 363
Lepidus maiori odio eſt ciuitati, quam Antonius 464
Lepidus Planci aduentum captabat 415
Lepidus pridie Kalend. Quinct. ſententiis omnibus hoſtis iudicatus a ſenatu eſt 464
Lepidus ſe cum Antonio coniunxit 415
Lepidus ſpoliatum, inermem, fugiẽtem recepit Antonium 464
Lepidi & Aſinij multæ, & bonæ, & firmæ legiones 442
Lepidi litteræ frigidæ,& incõſtantes 409
Lepidi perfidia & leuitas 414
Lepidi ſcelus,leuitas, & incõſtantia 463
Lepidum non erat veriſimile in optatiſſima pace bellũ reip. indicturum, qui in maximo bello pacem ſe velle dixiſſet 447
Lepidum recte facturum nũquam, Bruto perſuaſiſſimum erat 442
Leuat dolorem cõmunis quaſi legis & humanæ condicionis recordatio 232
Leuarũt me moleſtia litteræ tuæ, vtinam omnino liberaſſent 574
Leua me hoc onere 139
Leuare animũ moleſtiis nulla res alia

alia poteſt 150
Leuare alterum ægritudine cogitatione rerum ipſius præclare geſtarum 198
Leuare curam 562
Leuare dolorem ſi minus ſanare 203
Leuare fortunam alicuius 206
Leuare luctum poſſunt quæ ſcripſiſti 159
Leuare moleſtias 148
Leuari grauitate valetudinis 225
Leuari me putabam moleſtia 121
Leuari poſſent moleſtiæ tuę 148
Leuatio—maior mihi leuatio afferri nulla poteſt, quam coniunctio conſuetudinis, ſermonumque noſtrorum 159
Leuari maxima calamitate 211
Leuidenſe munuſculum 369
Leuiſsime ferre iniuriam 209
Leuitas—tanta eſt in pleriſque leuitas, vt eos non tam conſtãtia in rep. noſtra delectet, quam ſplendor offendat 30
Lex alimentaria 322
Lex Cornelia—cenſui ſumptus quam maxime ad legem Corneliam decernendos 132
Lex Iulia 105
Lex Licinia 312
Lex Plautia de vi 326
Lex Papia 23
Lex Scantinia—poſtulãdum me lege Scantinia curauit 345
Lex Sempronia 30
Lex ſumptuaria 294
Lex viaria 322
Lege Cornelia habere imperium 46
Lege Cornelia triginta dies conſtituti ſunt ad decedẽdum 121
Lege Iulia relinquere rationes, in prouincia neceſſe erat, eaſdemque totidem verbis referre ad ærarium 211
Leges hiſtoriæ negligere 195
Libentius—at ille adiurans, nuſquam ſe vnquã libentius 381
Libentiſsimis Græcis nutu quod vis conſequeris 523
Liber—in vlſciſcendo nimis liber 481
Libera & immunis poſſeſsio 528
Liberos amittere malum 155
Liberaliſsime atque humaniſsime id mihi recepiſti 491
Liberalibus litteras accepi tuas 478
Liberaliter alicui reſpondere 501
Libero eum omni ſuſpicione cupiditatis 17
Liberaui ciuitates acerbiſsimis tributis & grauiſsimis vſuris, & falſo ære alieno 549
Liberaui hunc a Cæſare 517
Liberarem te iſta cura, aut certe leuarem 374
Liberare alicuius fidem 463
Liberata reſp. Antoniano latrocinio, ſed nondum explicata 478
Libertas iucunda 426
Licitatorem apponere 259
Ligurrirẽt curationem agrariam 449
Limauit aliquid poſterior annus de tua prolixa beneficaque natura 127
Limatulũ & politulũ iudiciũ 305
Liquidius de toto ſenſu iudicauit 404
Liquido quædam negare 453
Λιτότης 294
Littera—Bibulus ad me litteram numquam miſit 106
Litteræ a Cæſare Ciceroni redditę ſatis liberales 543
Litterę commendaticię 184
Litterę—doctrina, ac litterę vnũ perfugium 244
Litterę—haud poſſem viuere niſi in litteris viuerem 393
Litterę in rebus aduerſis magnę delectationi eſſe debent 232
Litterę interiores 305
Litterę—litteris me inuoluo, & aut ſcribo, aut lego 381
Litterę minaces & acerbę 575
Litterę perfugium homini ſpoliato & domeſticis, & forenſibus ornamentis 201
Litterę plenę amoris, & officij 115
Litterarum eſt etiam non ſatietas ſed quidam modus 393
Litterarum ſtudia 365
Litteras mea manu ſcriptas ad te miſi 121
Litteris vti 201
Litterulę vacillantes 578
Locare caſtra 546
Locus—& ex ſuperiore, & ex æquo loco 126
Locus videtur eſſe tecũ expoſtulandi 106
Loci nou nihil dediſſe videris iniquis ſecus exiſtimandi de tuo in me animo 122
Lomẽtum aut nitrum perſuaſum eſt ei, cenſuram lomentum aut nitrum eſſe 348
Longinquitas temporis omnem dolorem minuit, ac mollit 155
Longinqui & a te ipſo miſſi in vltimas gentes 556
Longinquitas—in his ſum locis, quo & propter longinquitatẽ, & propter latrocinia tardiſſime omnia perferuntur 90
Longinquitas temporis me mitigauit 227.228
Lougi ſubſellij iudicatio & mora 130
Longiorem orationem tua humanitas nou exſpectat 117
Longius fiebat 261
Loqui ſecum adhibere ſe in conſilium, ſibi obtemperare 86
Lubente te 520
Lucanicę 375
Luce—in iſta luce viue 95
Lucilius 472
L. Cæſar optime ſentit, ſed, quod auunculus eſt, non acerrimas dicit ſententias 421
L. Cæſar valetudine impeditur 459
L. Cotta fatali quadam deſperatione minus in ſenatũ venit 459
L. Lamia ab A. Gabinio conſule relegatus, quod libere & fortiter ſalutem Ciceronis defendiſſet 481
L. Lamia præturam petit 446
L. Lucilius 119
L. Marcus, & Q. Criſpus Imp. 465
L. Papirius Curior magiſter equitum 383
L. Papirius Mugillanus Conſul cũ L. Sempronio Atratino 383
L. Paullus duos filios ſeptem diebus amiſit 159
L. Sempronius Atrarinus 383
L. Tullius legatus Ciceronis 550
L. Valerius iuteconſultus 116
Luculentiſſima legio 417
Ludibundi ad Hidruntem peruenimus 574
Ludibrio lædere aliquem—neque me abſentem ludibrio læſum iri exiſtimarem 177
Ludi Circenſes 345
Ludi Romani 326
Ludi ſcenici 255
Lugere—nulla vnquam fuit liberis amiſſis, tã imbecillo mulier animo, quæ non aliquãdo lugendi modum fecerit 204
Lugere reip. tempora, & aliorum victoriam 155
Lupercal 286
Luſimus illa ſuperiora 375
Luſtrato exercitu 549
Luſtrum—reliqua ſuperioris luſtri 97
Lynceus—Quis eſt tam Lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat, nuſquam incurrat 357
Lyſippus 194

M

MÆREO caſum eiuſmodi 533
Mærerę ſuarum rerum cogitatione 203

Mæſtitia & deſperatio 298
Magiſtri cenandi—Hirtius, & Dolabella 375
Magna tibi hæc eſſe debent ad leuandas moleſtias tuas 148
Magnificum ſit & lautum quod erit 375
Magnitudo & vis amoris 86
Magnitudo hiemis—propter hiemis magnitudinem tamdiu nihil noui ad nos affetebatur 99
Magnitudo tuorum erga me meritorum 1
Magnopere vellemus 83
Magnus amicus 299
Maieſtatis crimen 136
Maiorem in modum a te peto 504
Maiorem partem nihil curare ſoles 337
Male affecta pars prouinciæ 159
Maledicere alteri—ſolutũ exiſtimatur eſſe alteri maledicere, tamen cauendum eſt, ne in petulantiam incidas 237
Malefacere—Dalmatis dij malefaciant 192
Maleuolentia in tabellæ latebrà abſcondita 139
Malus animus eorum in noſtram ſalutem 468
Mala temporum 225
Mala orbiculata—malis orbiculatis paſti 351
Manabat illud malum vrbanũ, & ita corroboratur quotidie, vt ego vrbi & otio diffiderem vrbano 459
Manceps 211
Mancipio & nexu proprium alicuius 301
Mancipium 299
Mandare alicui negotium 505
Mandare alicui res certas 289
Mandare Græcis litteris res tuas cupit 500
Mandatum tuum curabo diligenter 259
Mandata dedimus Furnio plura verbo quam ſcriptura 402
Mandatu meo 94
Maneo in voluntate 280
Manere in ea vita, in qua nihil inſit, niſi propagatio miſerrimi temporis 201
Manere in vita—cõficior eis curis, vt hoc ipſum, quod maneã in vita, peccare me exiſtimẽ 172
Manere—ſi rationum referendarũ ius vetus & mos antiquus maneret 211
Manſio—deceſsio, oppon. Is mecum ſæpiſsime de tua manſione aut deceſsione communicat 151
Manſurus es in eadem iſta liberalitate 513
Man. Curius 517
Manubiæ 44
Manum de tabula—magiſter adeſt citius quã putaramus 293
Manus ad os apponere—cũ manus ad os appoſuit 309
Manibus ad tergum reiectis 428
Manibus gypſatiſſimis 266
Marcellinus Lentulo iratus 4
Marcellino & Philippo cos. 42
Marcelli ſalute impetrata Cæſari omnes ſenatores gratias egerunt, præter Volcatium 550
Marcello ſalus a Cæſare data 550
Marcellus diem ſuũ obiit ex vulneribus a P. Chilone acceptis 168
M. Anneius legatus Ciceronis 550
M. Antonius vir prudentiſſimus infelicem exitum timebat, iam tum cum magna mala inſtare ſuſpicabatur 225
M. Antonij non dicam inſolentia, ſed immanitas 396
M. Bibuli conſilio vti non te fugiet qui ſe opido munitiſſimo & cupioſiſsimo tenuit, quamdiu in prouincia Parthi fuerũt 474
M. Brutus Appij gener 119
M. Brutus iuriſconſ. 288
M. Bruti ſummum ingenium, ſuauiſsimi mores, ſingularis probitas 371
M. Cato filium amiſit 159
M. Lenius Flaccus—apud eum fuit Brundiſij. Cicero dies xiij. 535
M. Manlius 288
M. Marcellus in Academiæ gymnaſio ſepultus 168
M. Marcellus poſt cenæ tempus a P. Magio Chilone familiare ſuo pugione percuſſus eſt, & duo vulnera accepit 168
Marcello, Ser. Sulpicio cos. 470
M. Variſidius 406
Mars omnis belli communis 227
Martis ſignũ, quo mihi pacis auctori 289
Maſſones cognomen Papiriorum quorundam 385
Matius—epiſtolæ Cicer. ad Matium 453
Matius reſpondet criminibus, quę in eum poſt mortem Cæſaris conferebantur 457
Maturare—ſucceſſor tuus nõ poteſt ita maturare vllo modo, vt tu me in Aſia poſsis conuenire 105
Maturitas ætatis 249
Maturitas ętatis ad prudentiã 150
Maturum—mihi vero ad Nonas bene maturũ videtur fore 360
Maximis itineribus 549
Μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην, ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι 498
Medici—noli imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur ſe tenere medicinę ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt 255
Medico vt honos haberetur, Curio miſi 574
Medicina temporis 203
Megaleſia 94
Megara 155
Mel ac deliciæ tuæ C. Sempronius Rufus 525
Melior fio valetudine, quã intermiſsis exercitationibus amiſeram 380
Meliuſcule—Marionem, cũ meliuſcule tibi erit, ad me mittes 571
Memoria teneo, meam obſeruantiam tibi non defuiſſe 188
Memoriæ tuæ cauſſa velim des aliquid litterarum, quæ tibi in prouincia reddantur &c. 514
Mendum ſcripturæ litura tollitur 237
Mens—hac me fuiſſe mente ſenatus te conſule audiuit 42
Mentam puſillam appellare vt rutulam non licet 387
Mercatores prouinciarum, non conſules 43
Mercenarij teſtes 537
Merces—tamen in moleſtia gaudeo te eandem fidem cognoſcere hominum, nõ ita magna mercedè quam ego maximo dolore cognoram 42
Merces vna laborum & vigiliarũ Ciceroni: ſtudia omnium erga fortes viros 232
Merita alicuius magnà habere 417
Meſſalla abſolutus 315
Meſcinius Ciceronis quæſtor 505
Metari vno loco 411
Metellus Trib. pleb. dixit in concione, ei, qui in alios animaduertiſſet in dicta cauſſa, dicendi ipſi poteſtatem fieri non oportere 179
Metior tuam fidelitatem ex mea conſcientia 399
Metiri omnia dignitate magis, quam ambitione 419
Metuere—plus in metuẽdo mali eſt, quam in eo ipſo, quod timetur 228
Migrationes in alienum domicilium 381

Miles legionarius—auxiliarius 428
Mimum introduxiſti 375
Minãtis nulla auctoritas eſt apud liberos 437
Mindius Marcellus 565
Mineruæ cuſtos vrbis, quam turbo deiecerat 478
Minorum gentium patricij 383
Minotaurus, ideſt Caluiſius & Taurus 478
Minuere dolorem eadem res poſſit 155
Minuere ſumptus egẽtiſſimarum ciuitatum 126
Μισῶ σοφιςὴν, ὅςις οὐχ αὑτῷ σοφὸς 498
Mingauit me longinquitas temporis 227
Mitigatus animus—ſigna magna dedit animi erga te mitigati 221
Mittit in conſilium eoſdem illos, qui lites æſtimarant iudices 326
Miſſio ludorum—ante ludorum miſſionem 194
Mobilis—animus mobilis—ſtabilis oppon. 180
Moderatio vitæ—ratio & moderatio vitæ nata & alta Athenis 221
Moderatiſſimi atque humaniſſimi fuit ſenſus Cæſar iunior 417
Moderatiore animo ferte 221
Moderator eris conſiliorum meorum 46
Modeſtus vultus 567
Modice aut etiam intra modum 150
Moliri aliquid 435
Mollis & liberalis oratio alicuius 246
Mollit dolorem tempus 155
Monitis & præceptis meis non eges 396
Moneo vt filium 400
Monumentum Senatus 44
Mopſuheſtia 127
Moræ quædam inciderunt prætorijs comitijs 316
Morbi ſeneſcentis remiſsio 294
Morbus edacitatis ἀνορεξία 294
Mordere frenum 451
Mordere—neque non me tamen mordet aliquid 139
Moroſi qui amant 280
Mors honeſta non eſt fugienda, ſæpe etiam appetenda 458
Mors—nihil eſt mali in morte, in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius ducenda eſt; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debet, quæ non ſentiatur 203
Mors nullum ſenſum eſt habitura 218
Mors omnium rerum extremum 252
Mors—ſi non ero, ſenſu omni carebo 226
Mortem contemnere etiam beati debemus 218
Mortem oppetere—ſi oppetenda mors eſſet, domi atque in patria mallem, quam in externis atque alienis locis 162
Mori nemo ſapiẽs miſerum duxit ne beato quidem 226
Morem eis geſsi 239
More Romano 264
More Romano aliquem commẽdare 284
Mouere aliquid—ſi Parthus mouet aliquid 320
Mouere caſtra 411
Moueri ſermone—horum ego ſermone non mouebor 121
Motus animorũ—magnus animorum motus eſt factus 42
Multiplicatis auxiliis 402
Multi ſuam rem & publicam bene geſſerunt patria procul 267
Muniatius 309
Munditia—qua mũditia homines; qua elegantia 381
Munio me ad hæc tempora 379
Munire ſe nouarum neceſsitudinum affinitate contra veterem perfidiam 174
Munus ædilicium magnificentiſſimum 446
Munerum facultatẽ nemo admiretur: eſt enim copiarum, non virtutis: neque eſt quiſquam quin ſatietate iam defeſſus ſit 79
Munuſculum leuidenſe, craſſo filo 369
Muſæ Metelli 289
Muſis omnibus approbantibus 289
Mutare conſilium 121
Mutare conſilium—non muto conſilium 571
Mutata ratio 282
Mutati voluntate 218
Mutuum in amicitia quid ſit 179

N

NACTA ſunt opinionẽ incredibilem mea comitia 316
Nactus occaſionem 425
Nactus eram cui darem litteras 373
Nactus occaſionem & licentiam 473
Nactus plus otij—cum plus otij nactus ero 123
Nactus puſillum laxamenti in nauigatione noſtra 472
Nactus ſpem impetrãdi maiorem 492
Nacti probabilem materiem ſermonis 121
Nę tu videris, &c. 301
Næuius 555
Naſcuntur domi 359
Natus ad agendum ſemper aliquid dignum viro Cicero 172
Nauare aliquid—nemo eſt tam afflictus, qui ſi nihil aliud ſtudeat, niſi id quod agit, nõ poſſit nauare aliquid 221.222
Nauare operam 418
Nauare poſsimus in te noſtram beneuolentiam 131
Naues inſtructę & paratę 470
Naues onerariæ 470
Naufragia & bonorum direptiones 172
Naufragia rei familiaris 42
Nauicularius—nauigato cũ honeſto aliquo homine, cuius auctoritate nauicularius moueatur 575
Nauigare tarde, & incõmode 536
Nauigatio incurrebat in ipſos Eteſias 558
Nauigatio longa & hiemalis, & minime portuoſa 251
Nauis bonorum omnium vna eſt 478
Nauis idonea 571
Nauis—in eadem eſſe naui 81
Nauim rectam vt teneamus, operam damus, vtinam proſpero curſu 478
Naui longa profugerũt onerariis relictis 471
Nauiter eſſe impudentem 193
Nautæ ſolent feſtinare quæſtus ſui cauſſa 575
Ne viuam, ſi &c. 289
Nec caput, nec pedes—res tuæ ita contractę, vt nec caput, nec pedes 302
Neceſsitudo nobis cum aliquo multis eius officiis & noſtris mutuis conſtituta 450
Neceſsitudinem conſtitutam habui cum domo veſtra ante aliquanto, quam natus es 398
Nec opinatus & improuiſus prouinciæ caſus hanc mihi facultatem eripuit 559
Nedum—quam tota Peloponeſus nedum Patrę 298
Nedum—vix in ipſis tectis & opidis frigus infirma valetudine vitatur: nedum in mari, & via ſit facile abeſſe ab iniuria temporis 574
Negligens in ſcribendo 130
Negotium horũ temporum, horum hominũ, atque morũ 139

Neruoſe

Neruoſe nos ſuborna 416
Neſcius—non ſum neſcius, &c. 392
Neſtor Agamemnoni conſiliarius 371
Nicia 289
Nicias & Vidius 367
Nigidius doctiſſ. & ſanctiſſ. 172
Nihil eſt præcipue dolendu in eo, quod accidat vniuerſis 225
Νικωνὸς liber περὶ πολυφαγίας 286
Nituntur meis conſiliis, moniris, & ſtudiis 188
Nitebamur maximo conſilio, ſtudio, labore, gratia de cauſſa regia 24
Noctes te aliquid tam adiuuabat 150
Nodus difficilis 342
Nomen Aufidianum 582
Nominis delatio 322
Nomine amicitiæ noſtræ hæc a te peto 466
Nomine negligētię me tibi ſuſpectum eſſe doleo 74
Nomina facere 289
Nomina nobilium non admirabatur Cicero 123
Nominatim—duo te nominatim rogo 506
Non dubitabat de tua erga me voluntate 515
Non ex iure manu conſertum, ſed magis &c. 278
Non omnibus dormio 291
Noſtratia verba 94
Nota—de meliore nota Sulpicij ſucceſſori nos commenda 299
Notati ignominia ciues 232
Nouæ cōiunctiones—in omnibus nouis cōiunctionibus intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione amicitiæ quaſi fores aperiantur 495
Nouitas 30
Noui Tribuuis pleb.—ſpes erat Ciceronis in nouis Trib. pleb. 534
Nouiſſime Corycum ſe contulit 466
Nouiſſimus—poſt nouiſſimum Hirtij ſermonem placitum eſt, &c. 446
Nouiſſimus ſe recepit ad caſtra Galba 423
Nouiſſima auxilia 435
Nouiſsima noſtra facta 466
Nudis pedibus, tunica ſoluta 428
Nudum cum bona voluntate ad auxilium patriæ accedere—cum facultatibus, oppon. 402
Nulla ars litteris ſine interprete, & ſine exercitatione percipi poteſt 285
Numerare in mercedis potius, quam in beneficij loco 83
Numerari—ſapientem me & eſſe, & numerari volo 44
Numerus—& ibi malis eſſe, vbi aliquo numero ſis, quam iſtic, vbi ſolus ſapere videaris 71
Nunciauit mihi ſalutem tuis verbis 280
Nutus tuus poteſt hominē ſummo loco natum incolumem in ciuitate retinere 450
Nutu conſequeris quod vis 523
Nutu & ſignificatione quoſdam homines appello 45
Nurus regios tuemur interfecto rege 457

O

OBCÆCATVS ſtultitia 545
Obduruit animus ad dolorē meum diuturna deſperatione rerum 102
ὀψιμαθία 367
Obiecti ſumus ad omnes caſus ſubitorum periculorum 227
Obire—non obire annum petitionis ſuæ 418
Oblanguerunt litterulæ meæ tui deſiderio: hac tamen epiſtola, quam Acaſtus attulit, oculos paullulum ſuſtulerunt 578
Oblata religio Cornuto eſt pullariorum admonitu 406
Oblato metu diffugiunt 545
Obligatus ſum magno eius beneficio, magnoque merito 446
Obligatæ largitionibus, conceſſionibuſque præmiorum ciuitates 402
Obſcenum—nihil eſſe obſcenū, nihil turpe dicta ſentētia Stoicorum 387
Obſecro te iiſdem precibus, quibus Senatus pop. q. Rom. vt &c. 439
Obſecraret me precibus 167
Obſequi pudori tuo maluiſti, quā valetudini 574
Obſequi voluntati tuæ non potuit 120
Obſeruabo ſanctiſsime, faciāque diligētiſsime quæ tibi promitto ac recipio 188
Obſeruare aliquem vehementer 301
Obſeruare diligenter alicuius cōmendationem 505
Obſes fidei 410
Obſtrepere tibi litteris non auſus ſum 183
Obtinebat ſorte Macedoniā prouinciam 507
Obtinuit ſemper id iuris ſine vlla controuerſia 518
Obtinere ius ſuum in aliqua re 518
Obtinere locum ſuum—tuā dignitas ſuum locum obtinebit 130
Obtinere potes ſummum, atque altiſsimum gradū ciuitatis 30
Obtinere prouinciam 41
Obtinere prouinciam cum imperio 43
Obtinere regnum cum dignitate 549
Obtinere ſuam dignitatem alicuius commendatione 274
Obtinere omnes ſuas fortunas 162
Obtingere mihi quæſtor optatior nemo potuit 113
Obtingit mihi quæſtor 113
Obtrectatio—conſilium tutum quod habere poteſt obtrectationem 411
Obtrectatio inuidorum—conſilia mea æquis iudicibus ab obtrectatione inuidorum defendenda commendo 402
Obtrectationes & inuidias puſillorum ac maleuolorum proſternet, atque obteret 189
Obtrectationes maleuolentiſsimę 30
Obtrectatores—inuidi, & obtrectatores 23
Obtundere—cupio non obtundere te 200
Obuertebant ob os eius Graij ora ſua 393
Obuiæ mihi ſint velim litterę tuæ 95
Obuiam ire hoſtibus 411
Occaſio data—vt primū occaſio data eſt, meo priſtino more remp. defendi 477
Occaſio—ne hæ gentes noſtra mala ſuā putent occaſionē 399
Occaſio—ſi occaſio tulerit 414
Occidere hominem—noui ego vos magnos patronos: hominē occidat oportet, qui veſtra opera vti velit 99
Occidenti reip. opem ferre 143
Occidione occiſus equitatus 549
Occulta coniuratio 178
Occupabit hæc cauſſa primos menſes 309
Occupare poſſeſsionē laudis 401
Occupatiorem me habebant comitiorum dilationes 316
Occurrit—in hoc autem illud mihi occurrit 139
Occurrebat hæc vna cōſolatio in multis ac variis moleſtus 116
Occurrere maleuolentiæ hominum in aliquem 443
Ocella 100
Oculi augent dolorem 224
Oculi feriuntur ſpectris, quia, cum velis,

veliſ,ipſa occurrunt 563
Odium me luſum alicuius iniuriarum 45
Oenomaus 375
Oenomaus Attij 375
Offendam te imparatum 79
Offendere alicuius animum 186
Offendere alterius animum 143
Offendere animos aliquotum 239
Offendere animum—non offendere animum cuiuſquam 375
Offendere alicuius voluntaté 47
Offendere—nihil offendere, nuſquam incurrere 312
Offendere — non offendes eundem bonorum ſenſum, quem reliquiſti 44
Offendere—ſi quid offenſum 30
Offendor—ille ſi omnibus eſt maleuolus, minus offendor in me 106
Offenſiones ex grauibus morbis graues eſſe ſolent, ſi qua culpa commiſſa eſt 578
Offenſiuncula—ſi qua offenſiuncula facta eſt animi tui peruerſitate aliquorum 483
Offenſus mihi 411
Offerre mortem alicui 168
Offerre ſe communi periculo 411
Officio ac potius pietate erga te 4
Offilius 287
Ollam denariorum implere 380
Omen—ne ominis quidem cauſſa ſe non negaturum dixit 150
Omen—quod dij omen auertant 462
Onerarunt te mendaciis homines leuiſſimi 132
Oneratus malis 381
Operam dabit mihi iudex 301
Operam & oleum perdidiſſe 255
Opinio—vt opinio noſtra eſt 506
Opinione celerius venturus eſſe dicitur Cæſar 543
Opponere ſibi ipſum magna ad proficiendum impediméta 402
Opportunitas temporis 139
Opportunitatem operæ tuæ omnibus locis deſidero 575
Oportuno tempore 113
Opprimere armis temp. 147
Opprimere reliquias belli 413
Opprimor interdum, & vix reſiſto dolori 159
Oppreſſus bello repentino 370
Oppreſſus epiphora Balbus 588
Oppreſſus tantum attigit negotij, quantum recuſare non potuit 507
Oppreſſus totius corporis doloribus L.Cæſar 371
Oppreſſa ſunt omnia armis 396
Oppugnat Cicero opidum muniтiſſimum Pindeniſſum aggeribus, vineis, turribus 92
Oppugnare aliquem capite ac fortunis 177
Oppugnare aliquos aperte pecunia 4
Oppugnare exiſtimationé alicuius 132
Oppugnare vrbem aggere, vineis, turribus 550
Ὀψιμαθεῖς homines ſunt inſolentes 381
Optare optima, cogitare difficillima 379
Optata—meis optatis fortuna reſpondit 75
Optata—mihi eſt in optatis 97
Optata — mihi quidem ſi optata contingant &c. 458
Optatú magis quá ſperatum 188
Optimates 44
Optimus reipub. ſtatus 398
Opus eſt — dux nobis & auctor opus eſt 83
Opus facere—vt opus æſtate facere poſſent 123
Opus — Sulpitij tibi operam intelligo ex tuis litteris non multum opus fuiſſe 302
Oratiuncula pro Deiotaro 369
Orator Ciceronis—quicquid habuit iudicij Cicero in dicendo, in illum librum contulit 249
Orator Ciceronis 567
Oratores— magni oratores ſæpe ad extrema primum reſpondét 474
Orba ciuitas — tam orba ciuitas taleis tutores complecti debet 137
Orbatus omni ſpe ſalutis 231
Orbiculata mala 351
Orbis terrarum ardet bello 144
Orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me & volútas, & conſuetudo aſſuefecerat, &c. 172
Orbus ſenatus conſultbus amiſſis 482
Ordiri reliquas res 193
Ὄργανον Ciceronis ſenatus 445
Ornare aliquem certis glorioſiſſ inſignibus 264
Ornamenta virtutis & induſtriæ in te ſunt plurima 133
Ornauit res noſtras diuinis laudibus 99
Ornatus ſummis honoribus 420
Ornatus tuis maximis beneficiis 41
Ornatus virtutibus & fortunis 497
Ornati omnibus optimis artibus 513
Os adoleſcentioris Academiæ 364
Os — ſi mehercule Appij os haberem, hoc ſuſtinere; non poſſem 191
Oſci ludi 255
Oſculatus ſum epiſtolam tuá 137
Oſtendiſti magnam ſpem otij 186
Oſtenderas hoc mihi quibuſdam litteris 209
Oſtédere—cum mihi ſæpe oſtenderis te noſtrorum temporum conſilia litteris mandaturú 194
Oſtendere — vt nihil de tua voluntate oſtendas 322
Oſtendere in ea re animum inimicum, in qua nihil obſis &c. 132
Oſtendere in obſcuro odio apertas inimicitias, in quo nihil noceas ſummam voluntatem nocendi 132
Oſtendere quid ſentiam, meum eſſe puto 46
Oſtendere —ſi feceris id, quod oſtendis, magnam habebo gratiam 210
Oſtendere ſpem ſalutis exploratam 244
Oſtendere tibi volui potius amorem meú, quá prudentiam 398
Oſtendere voluntaté—quá oſtenderit voluntatem, &c. 309
Oſtenta facere 348
Oſtétat cędé huius belli exitus 174
Oſtiorum exactio 126
Oſtrea & Murenæ 295
Otium cum dignitate 45
Otiolum—cum otioſus ſum plane vbi delectem otioló meum, non habeo 314
Otioſum Fabium reddideris 392

P

Pacorvs Orodi regis Parthorum filius 544
Palimpſeſtus 284
Paludatus 491
Paludati exeunt 340
Paludatus profectus eſt Panſa 565
Pangis aliquid ſophocleum 484
Πάνυ με commoueri intellexit 588
Panſa 422
Panſa amiſſo, reſp. magnum detrimentum accepit 441
Panſa ex vulneribus mortuus 436
Panſa & ſentit bene, & loquitur fortiter 476
Panſa prælium commiſit cum Antonio 430
Panſa qui id. & ſequitur, virtutem retinet 566
Πάντα περὶ πάντων 475
Pantheræ 94
Páthetæ in Páphilia capiútur 337
Papirij alij Craſſi, alij Mugillani, alij Curſores, alij Maſones, alij Carbones, alij Turdi 383
Papirij ne fuerint omnes plebei ali

aliqui patricii ibid.
Papirij quondam dicti Papiſij ibi.
Papiriana domus 286
Παρὰ προσδοκίαν 303
Παράγραμμα 303
Parabat ac meditabatur omnem ſui tribunatus conatú in meam perniciem 179
Para muſis noſtris, vt operas reddas 578
Parare ſeu cóparare cũ collega 46
Paratus—bene paratus ad ſecundá fortuná fuit, aduerſam ferre nullo modo poteſt 232
Paratus ab exercitu 340
Paratus—ad omnia, quæ prouidenda ſunt in tep. & animo & conſilio paratus 88
Paratus animo quiduis facere 402
Paratus & armatus optime contra fortunam 198
Paratus & equitatu, & peditatu, & pecunia 550
Parati ab omni re 402
Parce & molliter lædere quempiam 46
Parcere operæ 506
Parcere valetudini 453
Παρεμβεβλημένοι verſus 367
Parenti, aut patriæ vim non eſſe afferendam 44
Parienda pax victoria, non pactione 401
Parietinæ 483
Parietinæ reip. 147
Parthi 105
Parthos tranſiſſe Euphratem non dubie Ciceroni nunciatum eſt cum eſſet in Cilicia procos. 544
Parthus eques 392
Pars ciuilis 458
Partem hanc vitæ conſuetudiniſq. noſtræ totam ad te defero 46
Partiremur victoriam cum paucioribus 402
Paſſim—ordinatim, oppon. 444
Patefacio huic aditum ad tuam cognitionem & munio 529
Patefacere ſe alicui—liberto tuo totum me patefeci 240
Patefactæ inſidiæ 547
Pateo—liberalitas tua latius in prouincia patuit 127
Pateo—ſi cuius aures ad hanc diſputationem patent 126
Pateat vacuus aduenienti Cæſar—Pompeius valde vult agrum Campanum viritim diuidi, ne vacuus pateat aduenienti Cæſari 340
Patuit meis temporibus res familiaris Capitonis 507
Patuit mihi tota eius domus 500
Pateret iter—per quorum loca mihi fideliter pateret iter 415
Patere—vt intelligant omnia Ciceronis patere Trebiano 241
Patiſchus Curioni decem Pantheras miſit 337
Patræ 298
Patria amicitiæ præponenda 457
Patria carere ſapientis, non deſiderare duri 165
Patria—nihil aut ſero aut exigue a patria, ciui tributum poteſt videri 404
Patriæ caritas maxima 400
Patriam nó eo minus diligere quis debet, quod deformior eſt, ſed misereri potius 165
Πατρίδα δ᾽ ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν 469
Patrimonium fratris erit per te conſtitutum 46
Patrimonium ſatis amplum relinquit Cicero filio, memoriam nominis ſui 102
Patro Epicureus 483
Paulla Valeria diuortiú ſine cauſſa fecit 325
Paullo & Marcello cos. 908
Pauones—plures iam pauones confeci, quam tu pullos columbinos 380
Paupertas orationis—illam partem excuſationis, qua te ſcribis, orationis paupertate, iíſdé verbis epiſtolas ſæpius mittere, non agnoſco 150
Pax—Cicero vel iniquiſſimam pacem iuſtiſſimo bello anteferebat 232
Pax non eſt in armis poſitis, ſed in abiecto armorum & ſeruitutis metu 401
Pace tua dixerim 282
Παλτοί 467
Peculiatus—plane bene peculiatus 427
Pecunia expeditiſſima quæ erat, tibi decreta eſt 451
Pedum doloribus affici 250
Pedetentim & gradatim acceſſus a te ad cauſſam facti 371
Pelopidarum nomen & facta 300
Pendeo animi 320
Pendere aliunde—laudem ſapientiæ ſtatuo maximam non aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene, aut male viuendi ſuſpenſas habere rationes 198
Pendere aliquem ex eius virtute—nos te non ex fortuna, ſed ex virtute tua pendimus, ſemperq. pendemus 206
Penes quem eſt poteſtas—Cæſar 162
Penis hodie eſt in obſcenis 387
Penitus perſpexi tuam in me obſeruantiam 516
Πίθου 581
Per anni tempus—cum commode & per valetudinem, & per anni tempus nauigare poteris, ad nos amantiſſimos tui veni 571
Per iocum dicis me diuitias orationis habere 150
Per ſpeciem ſimultatis aliquẽ conſectari 345
Peracute querebare 123
Perbelle ſimulas 581
Percellere—nulla meipſum priuatim periculis inſignis iniuria 172
Percipere aliquid auribus 165
Percipere tantos luctus ex aliquo, ex quo tantas voluptates capiebamus 531
Percitus rei alicuius timore 470
Percrebuit fama de tua voluntate 404
Perculſa & proſtrata fœdiſſimo bello iacent omnia 150
Perculſæ copiæ 411
Perculſi ſunt vehementer tuis litteris 186
Percuſſus repente atrociſſimis litteris 392
Perditus abiectuſq. latro 409
Perducere ad exitum 237
Perducere temp. ad certum tempus 396
Perducitur opera ad aſſum vitulinum 381
Peregrinantibus omnibus valde gratum eſt minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur fieri certiores 309
Peregrinatio—omnis peregrinatio, quod ego ab adoleſcentia iudicaui, obſcura & ſordida eſt iis, quorum induſtria Romæ poteſt illuſtris eſſe 95
Peregrinator—non tam ſum peregrinator, quam ſolebam 249
Perfecta ſunt omnia de ſalute, ac reditu tuo 244
Perfectum de te 243.244
Pertulimus ſollicitudines 252
Perfer noſtri deſiderium 274
Perfer omnem adeundi & conueniendi alicuius indignitatem ac moleſtiam 246
Perfidioſum—nihil in me perfidioſum, & inſidioſum, & fallax in amicitia, ſed ne humile quidem, & ieiunum debes agnoſcere 132
Perforaſti tibi Stabianum 255
Perfruamur viui gloriola noſtra 195
Perfugium omnium bonorum, in Caſſio & Bruto poſitum 461

Per

Perfunctũ eſſe omnibus bonis 155
Perfuncti honoribus ampliſſimis & laboribus maximis 58
Perfuocti moleſtia — nulla perfuncti propria moleſtia 194
περὶ δυνατῶν 359
Periclitari 411
Periculum maximum ab vniuerſo naufragio 589
Periculis moueotur etiam fortiſſimi viri 42
Peritiſſimus exẽplorum, & omnis vetuſtatis 241
Permanſi in mea erga te voluntate 180
Permanebit reſp. in poſſeſſione victoriæ 414
Permanere in incepto 200
Permanere in ſentẽtia — Vtinam in ſententia permanſiſſem 95
Permanendum non eſſe in vna ſententia conuerſis rebus, ac bonorum volũtatibus mutatis 45
Permanſio in vna ſententia præſtantibus in rep. gubernanda viris numquam laudata eſt 45
Permotus neſcio qua animi diuinatione 141
Permutare pecuniam — ſe ait curaſſe, vt cum quæſtu populi pecunia permutaretur 106
Permutatio — dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur 106
Perrexi ad eius tabernaculum 268
Perſequar omnes vias, quibus putabo ad id, quod volumus, peruenire poſſe 172
Perſequi aliquem bello 409
Perſequi extrema — Et extrema ſapienter perſequi nolueris 165
Perſequi opus, quod reſtat 418
Perſequi pœoas iudicio a ſeditioſo ciue 44
Perſecotos es ſcriptura — ea quæ perſecurus es ſcriptura 568
Perſeuerantia in contentione optimi cuiuſq. 468
Perſonam inducere — mira perſona induci poteſt Britannici iuriſconſulti 274
Perſonare aures eius talibus ſcriptis non eſt inutile 249
Perſpicere ſententiam meam facile potuiſti 102
Perſuaſiſſimum mihi eſt 442
Perterriti metu 168
Pertinacia belli 561
Pertinet ad officium meum, eos exiſtimare curæ mihi ſuas res eſſe 507
Pertinere — ad me intelligebat eius belli periculum pertinere 106
Pertumultuoſe 549
Perturbatio animi 277
Perturbatio & cõfuſio rerum 150
Perturbatio orbis terrarum 102
Perturbatio temporum perditorum 303
Perturbatus priore pagina, paullum altera recreatus 573
Peruenirent in meam poteſtatem 550
Peruenire ad effectum cõſiliorum ſuorum 402
Peruenire ad exitum — cum ea quæ conſulebantur, ad exitum non peruenireot 415
Peruenire ad nummos 498
Peruenire ad ſuum facillime & ſine controuerſia 505
Peruenire in alicuius ſcripta 194
Peruenire — vellem meæ quoque auctoritatis præceptũ aliquod ad te peruenire 401
Peruerſitas hominum 30
Peruſtum inani gloria volunt incendere 508
Peſtes hominum laude aliena dolentium 188
Peſtileotia abiit 531
Petaſati tabellarij veniunt 564
Petiuimus Cyprum 466
Petere a litteris non medicinam perpetuam, ſed exiguam doloris obliuionem 201
Petere honores ordinatim 154
Phameæ cena 375
Pharnaces Aſiæ terrorem intulit 562
φιλαίτιος 123
φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι 566
Philo 483
Philoctetes apud Attium 305
φιλοδίκαιοι 566
φιλοθεώρος 281
φιλόκαλοι 566
Philomelum 126
φιλοσοφούμενα 453
Philoſophia Epicurea deridenda 483
Philoſophia — nec mihi carior vlla vmquam res io vita fuit, nec hominum generi maius a diis munus vllum eſt datum 551
Philoſophiæ magnam gratiam habeo, quæ me noo ſolum a ſollicitudine abducit, ſed etiam contra omnes fortunæ impetus armat 476
Philoſophis qui Ciceroni ſoli videntur vim virtutis tenere, placet nihil eſſe ſapientis præſtare niſi culpam 375
φλυαρεῖν 565
Pietatis & grauiſſimum & ſanctiſſimum nomen 41
Pigerrimus ad litteras ſcribendas 309
Pigmentarius 565
Pilius Attici neceſſarius 326
Piodeniſſum opidum Eleutherocilicum 550
Pinnigero, non armigero in corpore, tela exarcere 305
Piræus 155
Piſo frugi queritur adoleſcenteis peni eſſe deditos 387
Piſo geoer mirifico fuit ſtudio & officio in Ciceronẽ abſeotem, & in Terentiam 534
Piſo ſceleris condemnat generum ſuum 540
Plaga leuior ab amico, quam a debitore 375
Plancius officioſus in Ciceronem, in eius exſulio 531
Plaocus Burſa 367
Plancus Conſul deſignatus optima ætate ſumma eloquentia, maxima orbitate reip. virorum talium, 398
Plancus Imperator cos. deſig. 396
Plancus magna promittit, & recipit Ciceroni 405
Plancus omnia obſequia Lepido pollicetur ſi modo remp. reſpicere volet 405
Planci epiſtola de Lepidi leuitate 414
Planci & Bruti concordia 419
Plato iubet tantum contendere in rep. quantum probare tuis ciuibus poſſis 44
Plato — qoales in rep. principes ſunt, tales reliqui ſoleut eſſe ciues 43
Plato quamobrem non attigerit remp. 44
Platonis verecundia 387
Platooem aoctorem vehementer ſequitur Cicero 43
Plebeius ſermo 383
Plenior epiſtola — breui vna epiſtola, altera plenior 443
Pœnitet — me meæ fortunæ ne oimis pœniteret, tua virtute perfectum eſt 30
Pœnitet — ea perturbatio eſt omnium rerum, vt ſuæ quemq. fortunæ maxime pœniteat 221
Pænoria fortium ciuium — copia oppon. 137
Πολιτείαν — ſcribere & legere πολιτείαν 358
Πολιτεύεσθαι non oportere dicunt Epicurei 276
Πολιτικώτερον te neminem cognoui 88
Politiſſimus omni doctrina 484
Pollicem, ſi adhuc non eſt profectus, quam primum fac eſtrudas 537
Polliceri aliquid alicui de inſequen

quenti officio 402
Poliiceri & deferre alicoi ſtudium, officium, operam, laborem 233
Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων 363
Polybius ſcripſit bellum Numantinum ſeparatim 193
Polypus miniati Iouis ſimili 375
Pompa lictorum 102
Pompeius abhorrebat a pace 261
Pompeius animatus melius, quam paratus bellum ciuile ſuſcepit 232
Pompeius aperte non vult Cæſarem prouinciam tenere, cum exercitu, & conſulem eſſe 338
Pompeius ſero Cæſarem cœpit timere 575
Pompeius Ciceronem conſilio, auctoritate, armis deniq. texit ſuis 133
Pompeius ciois egregius, & ad omnia quæ prouidenda ſunt in rep. & animo & conſilio paratos 88
Pompeius conſtituit non pati C. Cæſarem conſulem aliter fieri, niſi exercitum & prouincias tradiderit 348
Pompeius cum apud Ciceronem eſſet hilare & libenter cupiit audire eius ſcripta 575
Pompeius cum pro Milone diceret clamore conuicioq. iocatus eſt 25
Pompeius honeſte effugere non poteſt, pulſus Italia amiſſis Hiſpaniis circumuallatus 366
Pompeium, Senatum quiq. res iudicant, ſecum habiturum: ad Cæſarem omnes, qui cum timore, aut mala ſpe viuant acceſſuros 348
Pompeius in Sardiniam, & Africam profectus eſt, eoq. itinere Lucam ad Cæſarem venit 42
Pompeius ineptus & nugax 351
Pompeius, Lentulus, Scipio, Afranius fœde perierunt; at Cato præclare. 379
Poiopeius nec rerum geſtarum gloria, nec regũ, aut nationum clientelis tutus eſt 366
Pompeius nullus imperator 261
Pompeius — omnes vires ciuitatis ſe ad Pompeij ductum applicauerunt 137
Pompeius omnium ſæculorum & gentium princeps 137
Pompeius quadam ex victoria cœpit ſuis militibus confidere 261
Pompeius re dubia, & ante victoriam Cæſaris certorum hominum minime prudentium conſilio vtebatur 165
Pompeius ſigna tirone & collectitio exercitu cum legionibus robuſtiſſimus contulit 261
Pompeius ſolet aliud ſentire & loqui: neque tamen tantum valere ingenio, vt non appareat, quid cupiat 309
Pompeius ſumma facilitate, & humanitate tulit contentionem Ciceronis pro Milone 133
Pompeius victus turpiſſime amiſſis etiam caſtris ſolus fugit 261
Pompeius vt laodaret P. Sextium introiit in vrbem 42
C. Pompeij copias, & genus exercitus non probabat M. Marcellus ſemperq. ſummæ diffidebat 161
Pompeij & Cæſaris amores & inuidioſa coniunctio non ad occultam recidit obtrectationem, ſed ad bellum erumpit 348
Pompeij ſecundus conſulatus exagitatur 342
Pompeij tarditas & taciturnitas 25
Pompeio ſatisfieri nullo modo poteſt a Cicerone 102
Pompeium vnum ex omnibus, facio, vt debeo, plurimi 132
Pompeio victore crudelis fuiſſet victoria 165
Pompeiana caſtra — in caſtris Pompeianis nihil boni præter cauſſam 309
Pompeiana & Cæſariana cauſſa — inter cauſſas armorũ multũ intererat; inter victorias non multum erat interfuturum 225
Pompeiani crudeliter otioſis minabantur 361
Pompeiani cupiebant bellum, Cæſar non tam cupiebat, quam non timebat 361
Pompeiani erant Ciceroni & Varroni periati 361
Pompeiani in bello rapaces, in oratione crudeles 261
Pompeiani non pugnabant iis rebus, quibus poterant valere, conſilio, auctoritate, cauſſa, quæ erant in eis ſuperiora; ſed lacertis, & viribus, quibus pares non erant 161
Pompeiani poſt pugnam Pharſalicam, aut inciderũt in inſidias, aut deuenerunt in victoris manus, aut ad Iubam confugerũt, aut cœperunt tamquam exſulio locum, aut conſciuerunt ſibi mortem voluntariam 261
Pompeiani præſtabant iis rebus, quæ non prodeunt in aciem: vſu autem armorum & militum robore, inferiores erant 221
Pompeiani, qui extrema belli ciuilis perſecuti ſunt, alij in Africam ſe contulerunt, alij victori ſeſe crediderunt 162
Pompeiani ſi rerum potiti eſſent, valde intemperantes fuiſſent 361
Pompeianorum caſtrorum viria 261
Pompeianorum maximum æs alienum 261
Pompeianus nemo eſt, qui dicere audeat malos ciues, aut homines improbos 132
Pompeianum 263
Pompilius 375
Pomponius Atticus omni doctrina politiſſimus 484
Pomponius Atticus — Pomponium Atticum diligebat Cicero, vt alterum fratrem 484
Pomtinus Ciceronis legatus 99
Pomtinus Ciceronis legatus ab Appio tractatur præſtanti ac ſingulari fide 132
Ponderari officia — mea in te officia magis a te ipſo prædicari quam a me penderari ſolent 83
Poodus — da operam; vt intelligat, meas litteras maximum apud te pondus habituras 116
Pondus — ſi quid apod vos auctoritas mea ponderis habet 545
Pondus — ſcio quantum ponderis mea commendatio ſit habitura 480
Pondos — tuæ litteræ maximi ſunt apud me ponderis 113
Pono in lucris 291
Ponis beneficium apud gratos homines 518
Poſuiſti loco verſus Attianos 375
Poſuiſti ζήτημα philoſopho 393
Ponito me in gratiam 322
Ponere alicui accuſatorem 345
Ponere beneficium apud aliquem bene 505
Ponere maiorem fructum in perpetuitate laodis, quam in celeritate præturæ 419
Ponere multum induſtriæ in ſcribendo 130
Ponere non in beneficij loco, ſed in veri teſtimonij atque iudicij 550
Ponere præclare apud aliquem beneficium 513
Ponere ſceleris loco miſericordiam 434
Ponere ſpem in re aliqua vel maximam 391
Ponere tempus aliquod in officio neceſſario 546
Ponere vitam in aliqua cura 391

poſuiſſe inimicitias parum ſimpliciter & candide 322
poſita ſunt in coniectura 25
poſitis armis pacẽ petere debẽt 401
poſiturus es bene ſtudiũ tuũ apud illum, gratiſſimum hominẽ atq. optimum virum 519
populi eſt Ro. in eo potiſſimum abuti libertate, per quem eam conſecutus ſit 443
portendebantur pericula 428
portuoſa — minime portuoſa nauigatio 444
portus — eſſe in portu 361
poſſidẽtur eius bona publice alieno nomine 512
poſt hominum memoriam 409
poſtulo — vincere dicẽdo non poſtulo 458
poſtulauit eum de repetundis 326
poſtulare aliquem lege aliqua 345
poſtulare — nihil abs te vmquam, quod ſit alienũ tuis, aut etiã ſuis moribus poſtulabit 518
poſtulare propriam & præcipuam fortunam non debes 176
poſtulante Pauſania, nobis patronis 326
poſtulatio & nominis delatio 322
poſtulatus de pecuniis repetundis a Seruiliis 326
poſtumia Seruij Sulpicij vxor 146
poteſtas data eſt augendæ dignitatis tuæ 408
poteſtas eius, quẽ veremur, ita late patet, vt orbẽ terrarũ complexa ſit 162
poteſtas — quocumque tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit tu eris omnium moderator conſiliorum meorum 46
poteſtas — in vnius poteſtate erãt omnia 502
potiri regni 30
potiri rerum 38.348
præ me fero me eſſe omnibus inimicis reip. acerrimũ hoſtẽ 481
præ nobis beatus 150
præ te ferebas amorem tuum 74
præbuit ſe in his malis hominem 565
præbe te ducem, principem, auctorem bonis omnibus 401
præbe te virum 208
præbuiſſem me tibi mirificum comitem 41
præbere ſe deprecatorem pro alterius periculo 97
præbere ſe dignum maioribus ſuis 111.112
præbere ſpem tranſitionis 466
præbere te mihi æquũ debebis 75
præcepta doctiſſimorum virorum te non fugiunt 143
præceptor fortitudinis 198
præcipere aliis & dare conſilium 155
præcipere conſilio prudentiaq. debemus quod diuturnius allatura eſt 203
præcipere — vt tute mihi præcepiſti 38
præcipuam fortunã poſtulare 221
præcipue dolere non debes 227
præcipue dolendum non eſt in eo, quod accidat vniuerſis 225
præcipue — vnum illud te præcipue rogo 127
præcipue — vt ne quid tibi præcipue timendum putes 175
præcipuum metum habui 340
præcipuo dolore angi in communibus miſeriis 147
præclare mecum actũ putem ſi in hac cura mihi vita ponenda ſit 391
præclare intelligo 492
præclare memini 161
Præcones ludorum gymnicorum 194
prædes pecuniȩ publicȩ 105
prædes Valerianos teneri 211
prædicatorem te meorum meritorum parani, & in culpa defenſorem 401
prædictio noſtra debet habere fidem 232
præditus ſtudiis litterarum 509
præfari honorem 387
præferre ſenſus aperte 402
præficere aliquem negotio 433
præfectus moribus 373
præliorum incerti exitus 464
præmatura denunciatio boni ciuis imparati, periculoſa 402
præparaui me ad dolendum 312
præpoſuit prouinciȩ Cœlium Cicero quæſtorem ſuum 99
præpoſitus negotio 490
præpoſitus negotio publico 320
præpoſteri tabellarij 564
præpropera feſtinatio adipiſcendi magiſtratus 419
prærogatiua triumphi ſupplicatio 554
præſagiebat hæc mihi exiguitas copiarum receſſum, nõ dimicationem tuam 340
præſcriptio — illud S. C. quod eo die factum eſt, ea præſcriptione eſt 179
præſens tecum egi 86
præſidium firmiſſimũ contra metum maximi belli in prouincia æquitas & continentia 551
præſidium ſummum ſibi eſſe intelligat in Neronis patrocinio 522
præſidio ſummo eſſe ſuis omnibus 133
præſtat tibi memoriam beneuolentiamq. quam debet 132
præſtabant Pompeiani iis rebus, quȩ non prodeunt in aciem: vſu armorum & militum robore inferiores erant 221
præſtabo illud, ne quid amplius prorogetur 340
præſtabo integellum, συμβιώτην noſtrum 367
præſtabo tibi vltima iucũda & honeſta 282
præſta mihi tuam conſuetudinem & liberalitatem in me abſente defendendo 190
præſta te eũ qui mihi, a teneris, vt Græci dicunt, vnguiculis, es cognitus 27
præſtare fidem fratris mei 42
præſtare aliis officium ſuum 154
præſtare culpã — nihil eſt ſapientis niſi prȩſtare culpam 375
præſtare culpam debemus, nihil præterea 221
præſtare — communem incertũq. caſum neq. vitare quiſquã noſtrum, neq. præſtare vllo pacto poteſt 206
præſtare fidem 30
præſtare fidem — dare — quamcumq. ei fidem dederis, præſtabo 192
præſtare munus memoriæ atque honorib. hominis amiciſſimi 458
præſtare — nec præſtari quicquã poteſt quale futurum ſit, quod poſitum eſt in alterius voluntate ne dicam libidine 375
præſtare nemo poteſt qua fide viuant ij, qui ipſum aſſidue colũt & obſeruant 375
præſtare officium 348
præſtare reip. exitu, quæ pollicitus ſis 402
præſtare ſuum ſtudium & diligentiam 471
præſtare tibi nihil poſſum a vi 23
præſtare tibi plus debeo quam abs te exſpectare 561
præſtare voluntatem — non præſtiterunt eam voluntatẽ, quam exſpectabam 41
præſto futurus ſum rei famæ, ſaluti tuæ opera, & conſilio, ſtudio quidem certe 175
præſto — legatus tuus mihi præſto fuit 117
prȩſto mihi fuit Trallibus Lucilius cum litteris, mandatiſq. tuis 119
præſto ſemper futurus ſum tibi, ſaluti tuæ, litteriſq. tuis 252
præter opinionem accidit 312
præter opinionem meam accidit 132

Præter opiniooem mihi acciderat 90
Præter opinionem meam accidit vt 116
Prætergreſſus caſtra 123
Præterit—non te præterit 441
Præterit— te non præterit quam ſit difficilè ſenſum in rep. præſertim rectum & confirmatum deponere 38
Præterire—non me præterit, noſ eam rem expertos eſſe &c. 523
Præterire officium— nullum in te officium ne minimú quidem ſine maxima culpa videor poſſe præterire 399
Præterire ſilentio 187
Præteriti doloris ſecura recordatio habet delectationem 194
Prætermitto—euntem Patras neminem prætermitto 573
Prætermiſi neminem quẽ quidem ad te peruenturum putarem,cui litteras non dederim 74
Prætermittere tẽpus — a me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agẽdi & cogitandi 25
Prætextam poſuit de ſuo itinere Balbus 428
Prætor vrbanus conſulare munus ſuſtinebat more maiorum 406
Præuidere alicuius rei exitum 227
Præuaricator cauſſæ publicę 342
Premo — ſi nos premet eadem fortuna 531
Premo—videor ſperare debere & ea, quę premant, & ea,quæ impendant,me facile tranſiturum 356
Premebat me ſumma neceſſitas 237
Premebaris magnis oneribus ſuſceptarum rerum 193
Preſſum maximis oneribus municipium 492
Prendere aliquem 342
Primo quoque tempore 520
Principatus ſummorũ ciuium 45
Princeps eius conſilij 561
Principes—quales in rep. principes ſunt,tales reliqui ſolent eſſe ciues 43
Principiis conſentiant exitus 439
Priuas me fructu liberalitatis & diligentiæ 211
Pro amore noſtro — pro amore noſtro rogo atq; oro te colligas 208
Pro — a te maximopere pro noſtra ſumma coniunctione peto & quæſo 117
Pro certo habetur 316
Pro ciuili parte debeo velle remp. eſſe ſaluam 458
Pro ea copia,qua Athenis erat,funus ei ſatis amplum faciendum curaui 168
Pro eo id habeamus 492
Pro eo quanti te facio , quicquid feceris approbabo 117
Pro illis rebus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam tu es optimus teſtis 184
Pro malis temporum , nõ eſt quod hoc moleſte feras 225
Pro mea parte adiuui vt ita fieret 180
Pro mea parte , pro tua , pro ſua quiſque parte 562
Pro meo iure—quaſi pro meo iure ad te ſcriberem 516
Pro mutuo inter nos animo 177
Pro — pro noſtra conſtantiſſima voluntate erga te 117
Pro tribunali 126
Pro tuo ingenio hæc conſidera 571
Pro viribus copiarum tuarum 320
Probabimus fortaſſe tibi animum noſtrum 466
Probare—animus tuus mihi vehementer probatur 179
Probare bonis viris quod ſentias 174
Probare ſe alicui bene merito memorem ſua in eum obſeruátia, diligentia,aſſiduitate 417
Procax in laceſſendo 278
Procedit — altera iá pagella procedit 452
Proceſſimus ſtadia centum 574
Procedat in dies longius diſcendo 472
Procedere alicui obuiam 123
Procedere — quibus cum parum procedere vt vlla lege mihi ponerent accuſatorem &c. 345
Procedere — vt omnia vt ſpero proſpere procedát, multum intereſt te venire 464
Procurare negotia 511
Procurationem Aſię nobis vt dent ſi petieris ſpero te poſſe impetrare 469
Procurationem rerum mearum maximeq; exiſtimationis meæ ſuſceptam velim habeas 560
Proditum memorię & litteris 203
Prodire alicui obuiam 123
Producere copias in aciem 422
Producere — vt me ad optimam ſpem patriæ non minimum tibi ipſi prodocendum putes 464
Produci lógios ſpatiú volo,nõ cupiditate prouinciæ,ſed vt 469
Productus in concionem 460
Productus in concionem a tribun. pleb. 463
Prælia alicuius cauſſá ſuſtinere 368
Proferre in medium 546
Profectum— & proficiſci—omnia a me in te profecta ſunt,qoç ad tuum commodum pertinerent 184
Profectus ab his initiis amor 507
Profecta—intelligo omnia quæ a me profecta ſunt in te, tibi accidiſſe gratiſſima 115
Profecti per Laterenſem internuncium 408
Proficere 203
Proficere aliquid litteris — his ego litteris ſi quid profeciſſem, exiſtimabá me optandum quiddam eſſe aſſecutum 204
Proficere — cum habebas quod imitarere nõ multum proficiebas 391
Proficere— Furnium noſtrum ad eum cum mádatis litteriſq; miſi,ſi quid forte proficere poſſet 417
Proficere—hæc adhuc parú profecerunt 232
Proficere — id feci,quid profecetim , facias me velim certiorem 272
Proficere— perpetuæ ſaluris tuæ tantum proficit , vt nihil ſit quod non ipſum Cæſarem, tributurum exiſtimem 246
Proficere—quid proficiam , ex te ſcire cupio 270
Profici — confidis auctoritate & eloquentia noſtra aliquid profici poſſe 458
Profici conſilio nihil poteſt 252
Profeſſio bonæ voluntatis in tanta ſollicitudine hominum , & tam perturbato ſtatu ciuitatis, fructuoſiſſima eſt 402
Profeſſio — tu vero confice profeſſionem 588
Profligatum bellum , ac pæne ſublatum 482
Profligatum—cum ad eum diem ne profligatum quidem quicquam erat 337
Profligata res eſt magná ex parte, 468
Profundere vitam pro altero 23
Profundere ac perdere — ſi non profundere ac perdere videbor, quæ pro tua cauſſa feci , omnibus meis viribus ſuſtinebo 184
Prognatus Venere—Cæſar 351
Progredior longius 379
Prohibiti ſunt noſtri milites a Rhodiis vrbe portu , ſtatione, commeatu, aqua,&c. 470
Proiicitur hoc vento Appius 326
Προλεγομένας diſce 380

πολύτροπος Vliſſes 408
Prolixe alicui promittere de aliena voluntate—vel de ſua 264
Promere — animus tuus eruditus, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, te ipſum laudibus illuſtret 200
Própta — cetera, quæ tibi a multis prompta eſſe certo ſcio, a me ſunt paratiſſima 172
Promptus animus & alacer ad defendendam remp. 137
Promptum aut paratum — nihil tibi tam promptum aut paratum eſt, quam in omnibus rebus, quæ ad te pertinebũt, opera, cura, diligentia, auctoritas mea 188
Promittere exploratius 221
Promittere — ſi mihi alterutrum de euentu atq. exitu rerum promittendum eſſet 221
Promulgatio Catonis nefaria 24
Promulſis 375
Promulſis — quem tu ſolitus es promulſide conficere 381
Pronunciata ſententia 375
Pronunciatum eſt omnibus ordinibus, ſed & ſingulis in vnoquoq. ordine ſententiis 312
Propagatio miſerrimi tẽporis 201
Propenſa & perpetua in aliquem beneuolentia 457
Propenſus eſt animus Cæſaris ad ſalutem tuam 172
Properaui Rhegio ventis, remiſq. in patriã omni feſtinatione 478
Propono mihi ante oculos tuum iucundiſſimum cõſpectum 584
Propono mihi eorum exẽpla 159
Proponere ſibi ante oculos 155
Proponitur ad timorem 226
Proponuntur mihi abs te ad timorem 102
Proprium alicuius mancipio, & nexu 301
Propriũ—id cuiuſq. eſt propriũ, quo quiſq. fruitur atque vtitur 301
Propugnacula — domus vt propugnacula, & præſidium habeat, Philotimo dicetis 542
Propugnatio & defenſio noſtra dignitatis tuæ 29
Propugnatio tua ſalutis meç 41
Prorogare—nequid mihi temporis prorogetur 92
Prora & puppis 587
Prorogauit ſibi quattuoruiratum 428
Prorogare — enitere nequid nobis temporis prorogetur 132
Prorogare tẽpus — ne tẽpus nobis prouinciæ prorogetur 89
Prorogare — velim tibi curæ ſit ne mihi tẽpus prorogetur 560
Prorogari—oro te ne patiare mihi quidqnam ad hanc prouincialem moleſtiam tẽporis prorogari 86
Proſcriptus fundus 392
Proſequor amore tuã profectionẽ
Proſequar te paludatum 491
Proſequi aliquem impudentia
Proſequi optimis omnibus rem aliquam 139.522
Proſequi paternam amicitiã multis officiis 247
Proſequi— te de prouincia decedentem ſumma laus & ſumma gratia proſecuta eſt 560
Proſecuta eſt me domus tua ſummis officiis 558
πρόσω καὶ ὀπίσω 498
πρόσωπον πόλεως, amiſimus 565
Proſpexiſti diuina tua mente 468
Proſpexi tamquam ex aliqua ſpecula tempeſtatem futuram 147
Proſpice & conſule rationibus meis 117
Proſpicere futura animo 562
Proſternere atq. obterere obtrectationes & inuidias puſillorũ ac maleuolorum 189
Proſtrata, & diruta opida 155
Protrudere comitia in aliud tempus 419
Prouidere — qnantum conſilio prouidere potuero 399
Prouidentius eſt ad reliquas res 115
Prouiſum a te fuerit rationibus meis 117
Prouincia ornata 550
Prouincia— proficiſci in prouinciam cum Imperio 116
Prouinciales amici ſolebant olim, qui Romæ erant ad prouinciales amicos ſcribere 567
Prouocatus a me — ſua ſponte —opp. 29
Proxime hos cari debent eſſe 466
Prudens & ſciens 232
Prudentia in capiendo cõſilio 456
Prudentia litterarum tuarum valde eſt mihi grata 137
Pſecade natus 351
Pſeudo Damaſippus 289
ψόγος δ' ἀλαπῶν χρυσῷ πολεμιώτατος 574
Ptolomais 29
Ptolomæus 29
P. Curtius iuſſu Pompeij inſpectãte exercitu interfectus, quod conſenſiſſet cum Hiſpanis quibuſdam eum comprehẽdere, ad Cæſaremque deducere 248
P. Dolabella quindecimuir factus 316
P. Titius tribunus ſententiæ Ciceronis interceſſit 406
P. Ventidius 432
P. Syllæ mors 367
Pudor adhnc mihi clauſit eius cõſuetudinem 172
Pudor in bello maxime eſt periculoſus 415
Pugna & enitere — illud pugna & enitere 125
Pugna inter Antonium & Pãſam 422
Pugnare conſilio,—non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus conſilio, auctoritate, cauſſa, quæ erant in nobis ſuperiora; ſed lacertis &c. 161
Pugnandum non eſſe contra magnas opes 45
Pugnax in vitiis 347
Pulcher dies mihi viſus eſt 150
Pulegium ſermonis 588
Pullariorũ admonitis oblata Cornuto religio eſt 406
Punctum temporis 239
Pũgit me quod ſcribis, te eſſe iſtic libenter 280
Pupugit me extrema pagella 97
Puppis—conſcende nobiſcum & quidem ad puppim 476
Puſillus animus & ipſa maleuolẽtia ieiunus atque inanis 106
Puſillum laxamenti 472
Putidiuſculi ſumus, quam per te vix licet 264
Pyramus fluuius 136
Pyrrhi & Cineæ libri 392

Q

QVA eſt humanitate Cæſar, 367
Qua prudentia es, nihil te fugiet ſi meas litteras diligenter legeris 444
Quæ mea negligentia eſt 314
Quç tua natura eſt 529
Quærit cædis initium 458
Quæſiuiſſe furtum ceſſationis videaris 588
Quærere cauſſam inimicitiarum 345
Quærere diſcordias—Pompeius ait Curionem quærere diſcordias 342
Quærere non ſolũ officij fructum in aliqua re, ſed etiam pietatis laudem 83
Quærere res nouas 449
Quærere ſociũ ad excuſationẽ 237
Quæſtor cum prætore magna neceſſitudine coniunctus 505
Quæſtoris coniunctio cũ prætore more maiorũ, liberorũ neceſſitudini eſt proxima 494

Quæſtorē ſine cuiuſquam reprehenſione legatis poteſt quis anteferre 111
Quæſtorum officium 106
Quæſtura Sicilienſis Ciceronis 512
Quæſtum facere —quod mihi M. Fabium amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quæſtum 560
Queror — multa nos queſti ſumus 117
Querella temporum 102
Quis tu es? —in obſcurum & ignobilem 281
Qui maxime — tam ſum amicus reip. quam qui maxime 179
Quem ad finem? 395
Quid enim? 387
Quid enim? ad amicoſne confugiam? 201
Quid enim? tu ſolus aperta non videbis, &c. 200
Quid ergo eſt? 345.373
Quid multa? 251
Quid multa? beneuolentior tibi, quā fui, nihilo ſum factus, &c 139
Quid multa? queſtus eſt grauiter 434
Quid quæris? 261
Quid quæris? biduo factus eſt mihi familiaris 116
Quid quæris? me quoque delectat conſilium 379
Quietis temporibus 365
Quinquatrus moleſtę 95
Quinquatribus cauſſam tuam egi non inuita Minerua 478
Quinctus Cæcilius Baſſus 465
Quinctus Fabius Appij legatus 117
Quinctus frater legatus Cęſaris 45
Quincto fratri vetus amicitia fuit cum Cæſare 43
Quinctus Hortēſius animam agebat 347
Q. Hortēſius gloriari ſolitus, quod numquam bello ciuili interfuiſſet 102
Q. Lepta præfectus fabrum Ciceronis 113
Q. Maximus cōſul mortuus nunciatus 301
Q. Maximus filium conſularē amiſit 159
Q. Metellus L. filius & ſumma voluntate ceſſit, & egregia animi alacritate abfuit 44
Q. Seruilius 132
Quiritari 428
Quo ea pecunia perueniſſet 326
Quoquo me verti amoris veſtigia 291
Quoad eius fieri poſſis 188
Quoad fides tua patietur 518
Quod ad te attinebat, præcipuum metum habui 340
Quod reliquū eſt, a te peto, vt &c. 518
Quod res eſt — velim exiſtimes quod res eſt, municipij fortunas omnes in iſto vectigali conſiſtere 492
Quod ſine moleſtia tua facere poſſis 511
Quod ſupereſt, &c. 513

R

Rabiosvlæ litteræ 281
Rapacas in bello 261
Rapit me ad ſpem quandam immortalitatis, commemoratio poſteritatis 195
Rapere in contrariam partē pium alterius conſilium 430
Rapiebatur amentia Cæſar 576
Ratio vt haberetur abſentis Cæſaris, Cicero pugnauit 232
Ratio dierum — vt tibi nota ſit omnis ratio dierum atque itinerum meorum 120
Ratio mea facilior, & ſolutior eſſe poſſet 119
Ratio tota ſenatus, iudiciorū, reip. commutata 38
Rationes confectæ, & conſolidatæ 211
Rationes nondum confectæ 105
Ratus — Syllanas venditiones, vult eſſe ratas Cæſar, quo firmiores exiſtimentur ſuæ 493
Raucus rumor 358
Reapſe 373
Receſſum, non dimicationem mihi tuā præſagiebat hæc exiguitas copiarum 340
Recipio in me 495
Recipio vobis, celeritet me negotium ex ſentētia confecturū 410
Recipe te ad nos 274
Recipere aliquem hoſpitio 375
Recipere alicui fruſtra de altero, aut temere de ſe 403
Recipere aliquem in fidē, & amicitiam ſuam 499
Recipere—excludere opp. 185
Recipere — pro Caſſio & te ſi quid velitis nos recipere, recipiam 435
Recipere quædam ſua affirmatione 401
Recipere— quid ſibi Is de me recepiſſet, in memoriā redegit 42
Recipere— ſi modo tecti ſatis eſt ad comitatū noſtrum recipiendum 250
Recuperare ius ſuum 459
Recognoui mirificum tuum erga me amorem 465
Reconciliare aliquem offenſum, aut mitigare 47
Reconciliata gratia—non intelligo cur reconciliatam gratiam dicas, quæ numquam immutata eſt 579
Reconciliata nobis videbatur voluntas ſenatus 57
Reconciliata volūtate noſtra 409
Reconditæ litteræ in Caluo 568
Reconditum 448
Receptati fuerunt boni viri Lentuli conſulatu 43
Recreati ſunt meis inſtitutis 550
Recrudeſcit vulnus 159
Recta ſtudia, bonæ artes 203
Rectam nauim tenere 478
Recte committere—ſi quem, cui recte committam inuenero, curabo libros ad te perſerēdos 46
Recte dari litteras 29
Recte eſſe—ſi recte iſtic erit 413
Recte fieri 455
Rectiſſime ſunt apud te omnia 366
Rectum & honeſtum— ſin hi ſumus, qui profecto eſſe debemus vt nihil arbitremus expedire, niſi quod rectum, honeſtumq. ſit: non poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit 146
Recuſaui negotium — non recuſaui 545
Recuſare communem fortunam 221
Reddidi officiū veteri noſtræ neceſſitudini iamdiu debitum 188
Reddemus vos ab hac parte ſecutos 417
Reddere ſocios ex alieniſſimis amiciſſimos: ex infideliſſimis firmiſſimos 550
Redemiſſem libentiſſime acerbitatem illā a reip. meis priuatis incommodis 102
Redimere præteritam culpam 402
Redeatne quiſquam in gratiā bona fide, an omnino nemo redeat 117
Redire ad ſanitatem 464
Rediiſſe cum libris in gratiam 356
Redigere in memoriam 42
Redigerentur in veſtram poteſtatem vectigalia 479
Reductio regis Alexandrini 29
Redundas omnibus ornamentis, vel præſidiis 132
Retuli ad generū tuū Lentulū quæ in locū me venire voluiſſes 126
Retulit eum Cæſar in Nouocomenſes 511
Referre abſolutum in tabulas 326
Referre acceptum 554
Referre ad aliquem 459
Referre ad — mandaram meis vt,

vt, cum tam longe abfuturus eſſem ad me ne referrent 139
Referre gratiam pro aliquibus rebus 183
Referre me gratiam vt putes tum cum memoria tenebo 405
Referre omnia ad dignitatem 476
Referre omnia ad ſuam vtilitatem aſtuti eſt 133
Referre pedem 323
Referre ſe ad ſtudia litterarum 38
Referre ſe ad bonas artes 148
Referre ſua locupletiora—nam mea, ſi fio ædilis, non locupletiora referam 314
Referebātur ad me certorum hominum ſermones 42
Refigere æra 457
Refricare litteris deſiderium ac dolorem alterius 206
Refrixiſſet haſta—Cæſarem putabant moleſte laturum, verentem ne haſta refrixiſſet 565
Refrigerato iam leuiſſimo ſermone hominum prouincialiū 126
Refugere—non habet quo refugiat 469
Refutare alterius cupiditatem nō potes ſine ſuſpicione tuę cupiditatis 46
Regeram tibi pro Catio tot ruſticos Stoicos, vt Catium Athenis natum dicas 566
Regnas in centuriis equitum 446
Regna quemadmodum tulerint ſapientiſſimi viri, vel Athenis, vel Syracuſis 375
Reiicio—omnino res tota in mēſem Ianuarium reiecta erat 185
Reiicere aliquos Romam 305
Reiicere controuerſiam in aliam διάνοιαν 518
Reiecta cauſſa eſt in Kalend. 337
Reiecta res in Galliam eſt 498
Relaxare ſe occupationibus 255
Relaxatio animi 294
Religioſe, &c. ſine ambitione aliquem commendare 500
Relinquere dubitationem—nullam reliquiſti dubitationem quantum me amares 568
Relinquere hominem innocētem ad alicuius quæſtum 522.523
Relinquere locū—ſed plane nec precibus noſtris, nec monitionibus reliquit locum 4
Relinquere ſibi aliquam—nullā partem dignitatis—nullā ſibi in poſterum non modo dignitatis, ſed ne libertatis quidem, partem reliquit 41
Reliquiæ nos exercent 461
Reliquiæ priſtinæ dignitatis 240
Reliquum facere—nullum officij onus reliquum feciſſe 141
Reliqua ſuperioris luſtri 97
Remitto tibi & cōdono eam animaduerſionem, qua in eum vſurus eram 191
Remittere aliquid populo 106
Remittere nihil debetis de diligētia 444
Remittere nuntium 539
Remittere—ſine præmiis veſtris, nihil ſum de meo ſtudio, perſeuerantiaq. remiſſurus 404
Remiſſio animi ac diſſolutio in acerbiſſima iniuria 180
Remiſſio animorum 391
Remiſsius, & placatius ferre 246
Remotus lōge ab omni ſuſpicione futuri ciuilis tumultus 430
Remoto ioco 274
Remotiſsimus ab omni cupiditate 495
Remunerari alterum aliquo genere 130
Remunerari—alterū vt poſſem te remunerari quam ſimillimo munere 364
Remunerari nihil mihi ad te remunerandum ſuppetit præter voluntatem 559
Renouatum bellum gerimus 463
Renouatum bellum gerere conamur 482
Repetere altius rationem conſiliorum ſuorum 42
Repetere initia amicitiæ a parentibus ſuis 247
Repetere memoria præterita 453
Repono—ne tibi ego idem reponam 44
Repræſentare diem 579
Repræſentare ratione temporis medicinam 204
Repreſentatio 587
Repreſsit eos ſermones, qui de eo fuerant 272
Repulſi eſſe videamur 25
Repungere leuiter animos aliorum 45
Reputare—non reputans quid Pompeius vellet, in omnibus meis ſentētiis, de rep. priſtinis, permanebam 42
Requiem quærit animus tuus ex magnis occupationibus 201
Res hæc eſt 493
Res ſumma 525
Rebus omnibus relictis 468
Rebus tam ſubitis, tamque anguſtis 410
Reſcribā tibi ad omnia, quæ quæris 41
Reſeruare alicui integram cauſſam 489
Reſidet in te aliquid amoris—ſi quid reſidet in te amoris erga me 184
Reſidet ſpes in virtute tua 460
Reſederant Marcelli impetus 312
Reſidere—apud me plus officij reſidere facillime patior 186
Reſpicere—quod me mones, vt reſpiciam generum meum, &c. 102
Reſpirabit ciuitas, armis aut condicione poſitis, aut defatigatione abiectis, aut victoria detractis 225
Reſpondeo—vni epiſtolę reſpōdi, venio ad alteram 106
Reſpōdit fortuna meis optatis 75
Reſpondebo ordine tuis litteris 105
Reſpondebo tuo in me amori, vtinam ceteris rebus, amore certe 568
Reſponderem breuiter tuis litteris 126
Reſpondere mihi tantis officiis poſſe non videor 403
Reſpōdere mutuo alterius ſtudiis, & officiis 179
Reſpondere mutuo alterius officiis 186
Reſp.—nihil eſt ex omnibus reb. humanis præclarius, aut præſtantius, quam de rep. bene mereri 400
Reſtrictior ad largiendum ex alieno 127
Retexere ſeipſum 455
Retexunt ſuperiora noui timores 445
Retinere in cauſſa—nos, quos fauendo in communi cauſſa retinere potuerunt, inuidendo abalienauerunt 36
Retinere ſuam amplitudinem 23
Retinere—virū excellentem, nō nihil ſuſpicātē propter aliquorū opinionē ſuæ cupiditatis, te ab ſe abalienatum, illa epiſtola retinuiſti 29
Retinetur erectū ſtudium lectoris Themiſtoclis fuga & reditu 194
Retudit eo facto ſermones 321
Retundi eorum improbitatem, & non pati impunitate augeri, reip. vtile eſt 469
Reuelli iuſsit tabulā, in qua nomina ciuitate donatorū incisa eſſent, Cæſar 512
Reuiuiſcet ſimul cum rep. & recreabitur tua cauſſa 241
Reuocare aliquem iam languentē & defeſſum ad priſtinam conſuetudinem 421
Reuocare aliquem in conſuetudinem priſtinam 356
Rex Antiochus Cōmagenus 544
Regium Lepidi 462

Rhodij

Rhodij—de Rhodiis quæritur apud Ciceronem Lẽtulus 468
Ridere cum aliquo familiariter, & docte quæ ſunt 474
Ridere γέλωτα σαρδόνιον 293
Riſus facit 237
Robur atque nerui—quantum in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum 221
Rogo atque oro 86
Romano more locutus 281
Rudentum ſibilus 311
Rumor raucus factus 358
Rumores conſtantes illi quidem, ſed adhuc ſine auctore 464
Rumores non belli de Cæſare, ſed ſuſurratores dumtaxat 309
Rumores triſtiores: ſed ἀδέσποτοι 565
Ruta—ad Leptæ rutam pulegio mihi tui ſermonis vtendum eſt 588

S

SABINORVM natio 567
Sacerdotij ampliſſimi collegiũ, in quo non modo amicitiam violari, apud maiores noſtros, ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio eſſet inimicus 133
Sacramento contendere 303
Sagax—minus ſagax ad perſpiciunda pericula 415
Salis ſatis eſt: ſannionum parũ 375
Sales Attici, Romani 373
Salaceo nequiſſimus, al. helico 581
Saltus Caſtulonenſes 425
Salubre & honeſtum aliquod negocium 473
Saluis auſpiciis, ſaluis legibus 17
Saluis legibus 212
Saluis rebus 143
Saluta Tironẽ noſtris verbis 299
Salutationi amicorum ſe dare 298
Salutẽ multã dicere alicui rei 305
Samarobrinæ 274
Sanare vulnus iniuriæ 550
Sanctior neceſſitudo 500
Sannionum parum 375
Sapere vſquequaque oportet. id erit telum acerrimum 281
Sapiens, qui ſibi prodeſſe nequit, ne quicquam ſapit 267
Sapientes turpitudine, non caſu, & delicto ſuo, non aliorum iniuria, commouentur 375
Sapiẽtiſſimi viri quemadmodum regna tulerint 375
Sapienter ferre quæ accidunt, debemus 173
Sarciam longi temporis vſuram, qua caruimus, crebritate, & magnitudine officiorum meorum 115
Sardi venales 291
Sartũ & tectũ, vt aiunt, ab omniq. incommodo, detrimẽto, moleſtia; ſincerum, integrumq. conſerua Man. Curium 517
Sarta tecta ædium ſacrarum 496
Satiſdari fide ſua—cura vt ſatiſdetur fide mea 506
Satiſdatio, amplius eo nomine nõ peti 506
Satisfacio omnibus officio, ac potius pietate, erga te 4
Satisfeci vitæ vel ætate, vel factis, vel gloria 396
Satisfacere immortalitati laudum tuarum, mirabiliter cupit 500
Satisfactionem alterius accipere 277
Satisfactum officio, familiaritati, partibus 366
Satisfit mihi cumulate abs te 510
Scalarum gradus 237
Schola Stoica 387
Σκιαμαχίαι 445
Scientia medicinę 155
Scientia ciuilium commutationũ 194
Scintilla belli—neque ſcintilla teterrimi belli relinquatur 408
Scipio fœde periit 379
Scribere de ſeipſo 194
Scribendo affuiſti 555
Scribendo affuerunt 326
Scriptura—operas in ſcriptura dat pro magiſtro 523
Scripturæ genus, nõ modo liberũ, ſed incitatũ, atque elatum 237
Scripturę ſocij 523
Scrutari tabellarios & retinere 415
Scurra veles 385
Secũdum hæredẽ me inſtituit 521
Secunda ſęre vigilia 123
Secũda voluntate hominum 566
Secundam fortunã pulcherrime ferre 155
Secus—ſecus exiſtimare de aliquo 121
Secus—de tuo in me animo iniquis ſecus exiſtimandi videris non nihil loci dediſſe 122
Sedebamus in puppi, clauumque tenebamus 373
Seducere aliquem ſeuere 45
Sedulitas 409
Sedulitas nimium arguta 309
Sedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum, te nõ poſſum &c. 38
Seiunge te ab impiorũ ciuium tui diſsimillimorum ſocietate 401
Sella tibi erit in ludo, tamquam hypodidaſcalo, proxima 380
Seleucia 348
Semiſomni 255
Semiſſes vſurę 165
Sempronianum S.C. 481
Senatores omnes Cæſari gratias egerunt ob ſalutẽ Marcelli impetratã, præter Volcatium 150
Senatus conſulibus, prætoribus, negocium dedit, vt curarẽt nequid reſp. detrimenti caperet 575
Senatus eſt conuocatus, frequẽſq. conuenit 406
Senatus frequens 476
Senatus eum frequens reliquit, & in alia omnia diſceſsit 406
Senatus non poteſt haberi ante Kal. Febr. per legẽ Pupiã, &c. 23
S.C. in ſentẽtiam Cicer. factum 42
Senatus cõſultorum formulę 326
Seneſcens morbus 294
Senum deſperationes 103
Senſus bonorum 44
Senſus—non eſt ignotus mihi ſenſus tuus 399
Senſus oculorum 167
Senſus rectus in rep.—difficile eſt ſenſum in rep. præſertim rectum deponere 38
Senſu omni caret qui non eſt 226
Senſu vno oculorum ſolum moueri 165
Sententia prima Bibuli pronunciata 17
Sentire bene de rep. 411
Sentire—conſulares male ſentiẽtes 421
Sentire quę rectiſsima ſunt 375
Sepſi Pindeniſſum ſex caſtellis, caſtriſq. maximis 550
Septus philoſophię præſidiis 588
Sequi neceſsitudinem 348
Sequi officium iuſtum, pium, debitum reip. 221
Sequi officium, non ſpem 360
Sequi—quod cõſilium in diſceſſu, quę loca ſequamur 146
Sequi ſpẽ prædę & rapinarũ 466
Sermo litterarum tuarũ mihi iucundus eſt 304
Sermo familiaris in cõuiuiis dulciſsimus eſt 391
Sermo verbis tectus re impudentior 387
Sermones minus commodi 105
Sero ſapiunt 281
Seruare—cũ populus ſuum ſeruaret 211
Seruare omnia amicitię officia—omnibus officiis amicitię ſancte, diligẽterq. ſeruatis 205. 206
Seruare omnia integra 414
Seruilius gratia effecit, vt ſentẽtia ſua prima pronunciaretur 406
Seruire temporibus 398
Seruius Ciceronem conſolatur de Tullię obitu 154
Seruius collectis omnibus bellis ciuilibus

cimilibus accuratiſſime monuit ſenatum, vt illa timerent, quæ meminiſſent, & ſcirent quæcunque poſtea temp. oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum 147
Seruius Pæti frater literatiſſimus, tritas aures habebat, notandis generibus poetarum 375
Seruius Sulpicius, & in conſulatu ſuo & poſt conſulatum, defenſor pacis fuerat 143
Seruius Sulpicius mortuus 421
Seruij Sulpicij morte magnū præſidium amiſſum 461
Seruij ſententia in bello ciuili cauendo & prædicendo 147
Sextās—ex ſextāte ſunt ij quorū pars ſine iuſta querella publica poteſt eſſe 508
Sextiana dicta 303
Sextus Ælius 288
Sextus Pompeius 435
Sibyllæ placere regem Alexandrinū ſine multitudine reduci 29
Sic habeto 139
Sida maritima pars prouinciæ Ciliciæ 120
Signare argentum 507
Significaſſe vultu & taciturnitate 126
Signum magnum amoris dediſti 449
Signa meliora, quā quæ in Tuſculano 274
Silua Gallinaria 390
Simile a fluctu qui ſaxo frangitur 375
Simile a malis medicis 155
Simile a morbo corporis 482
Simile ab Apelle, qui Venerem inchoauit 44
Simile ab iis qui intempeſtiue ad nos adeunt 446
Simile ductum a nauigatione, & tempeſtate 45
Simile ductum a gradibus ſcalarum 237
Simile ductū ab auro, quod igne perſpicitur 373
Simiolus 259
Simius, non ſemiſſis homo 190
Simulacra corporis, etiam ſi nulla ſint, nihilo ſunt tamen obſcuriores clari viri 194
Simultates Ciceroni cum Appio fuerunt 322
Simultates cum eo ſi tibi nō fuiſſet 322
Sincerum ac ſubtile iudicium 555
Sincerum integrumque ab omni incommodo aliquem conſeruare 517
Sine vlla dubitatione 25
Siniſterius cornu 422
Siſtere ſe incolumē—ſi te nobis incolumem ſtiteris, omnia à te habebo 575
Sita eſt laus tua excelſo & illuſtri loco 81
Societas pæne ægritudinis 159
Sociū me habebis tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum 46
Socij ſcripturæ 523
Socratē nobiliſſimus fidicen docuit Connus 387
Solatium animi 154
Solatio vti—in maximo meo dolore hoc ſolatio vtor 452
Sollicitat me tua valetudo 583
Sollicitudines, quas pertulimus, &c. 252
Sollicitus erā de rebus vrbanis 95
Solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum 571
Sollicitior 411
Solum—loquor aliquid quod in ſolum (vt dicitur) 393
Soluere beneficia 345
Soluere ergaſtula 442
Soluendo ciuitates non erant 126
Soluta fides—ſuam fidem ſolutam eſſe 414
Solutiſſima—ſi eſſent omnia mihi ſolutiſſima 45
Σοφὸς [illegible] ἐστι 387
Sordidi homines, qui Cæſaris beneficia vendebant 512
Sors—eo iucūdiorem mihi ſortem ſperabā fore, quo diutius in prouincia mecu fuiſſes 113
Sortiri prouinciam 46
Species gloriæ collecta ex inaniſſimis ſplēdoris inſignibus 406
Species quaſi reuiuiſcentis reip. 150
Spectare ad arma rē intellexi 536
Spectare ad—omnia vtriuſque conſilia ad cōcordiam ſpectauerunt 146
Spectare gladiatores 583
Spectare—hæc eo ſpectant, vt te hortor, & tibi ſuadeam 490
Spectare—quo ſpectent tam lōge repetita principia 507
Spectra Catiana 563
Specula—hac tamē in communibus miſeriis oblectabar ſpecula Dolabellam, &c. 102
Specula—multo antea, tanquam ex aliqua ſpecula proſpexi tēpeſtatem futuram 147
Sperare—optare—nihil mihi in mentem venire poteſt, non modo quod ſperē, ſed vix iam quod audeam optare 144
Spes firmiſſima 230
Spes minime dubia, & plane explorata triumphi 130
Spes reliqua noſtra Cicero 535
Spes ſalutis pertenuis oſtenditur 534
Spiſſius—ſin id erit, vt ſcribis, ſpiſſius, &c. 92
Splendor & ſpecies vitæ ſollicitudo, & labor 44
Spoliatus & domeſticis, & forenſibus ornamentis atque ſolatiis 201
Sponſio, Si bonorū Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio prætor ex dicto ſuo mihi dedit 287
Sponſor humanitatis tuæ—caſus mirificus 264
Sponte—homo ſua ſponte laudatus non aliorum teſtimonio 126
Sportellæ, & artolagani tui 381
Σπουδάζειν ſine periculo vix poſſumus 565
Spurina 391
Stare pulcherrime—cum in ſenatu pulcherrime ſtaremus 22
Stare ſuis conditionibus 576
Stator 105
Statores, & lictores 113
Status hic reip. me nō delectat 30
Status reip. 94
Status rerum communium 38
Statutum habere—ſi habes iam ſtatutū quid agendū putes 146
Stilus dicendi opifex 293
Stimulabat me vetus noſtra ſimultas, vt cauerem ne cui ſuſpicionem, ficte reconciliatæ gratiæ darem 139
Stipendium Cæſari decretum 30
Stoici agunt verbis apertiſſimis 387
Stoici ruſtici 566
Stoicorum ſententia, diuites ſunt omnes, qui cælo & terra frui poſſunt 281
Stoicis placet ſuo quamque nomine rem appellare 387
Stomachari 419
Stomachum alicui facere 43
Stomacho languenti eſſe 447
Stomachi faſtidium 102
Stomachoſiores litteræ 137
Strangulauit patrem 387
Strangulare 351
Struere ruinæ periculum, non adſcenſum parare 237
Studioſus—mire ſtudioſus & eruditus, & modeſtus 521
Studioſus ſtudiorum meorum 97
Studium bonorum cōciliatum ex tribunatu 83
Studia bonarum artium, vacationem habent etiam publici muneris 362
Studia & artes, quæ per ſe ipſæ eos, qui eadem voluntate ſunt,
etiam

etiam familiaritate deuinciunt 508
Studia mihi eorum placent, conſilium totum mihi videtur minime neceſſarium 126
Studia, quibus antea delectabamur, nunc vero etiam viuimus 506
Studiorum pariũ coniunctio 231
Studiorum vinculum 506
Stultorum plena ſunt omnia 387
Sub—ſub eas litteras ſtatim recitatæ ſunt tuæ litteræ 409
Sub manu 415
Sub ſignis—legiones quinque ſub ſignis habet Plancus 402
Subdere aliquem in alterius locũ—tantum te rogo, vt in Hirtij locum me ſubdas, & ad tuũ amorem, & meam obſeruantiam 414
Subdubitare 97
Subductis rationibus 43
Subimpudens 282
Subinuideo tibi 272
Sub iraſcebar breuitati tuarum litterarum 451
Subiratus—reſcripſi tibi ſubiratos 130
Subire alicuius pericula, & tempeſtates 550
Subire caſum 415
Subire offenſionem—denique illud cogita, te, quod offenſæ fuerit in iſta cunctatione prius ſubiſſe 353
Subire potentiam togati potius, quam victoriam armati 221
Subire vultum alicuius 345
Subitum eſt ei demigrare Kalendis Quinctilis, propter opera inſtituta multa multorum 588
Submittere animum periculo 437
Subornare aliquem—vt vigilanter, nec uoſeque nos ſubornes 416
Subſecutus eſt mirifice, ſuo ſermone humanitatem tuarum litterarum 116
Subſellia—verſatus in vtriſque ſubſelliis optima & fide, & fama, &c. 494
Subſidium ſibi parare ad omnes vitæ ſtatus 362
Subterfugerunt Sullani temporis acerbitatem, deorum benignitate 489
Subterfugere periculum 545
Succedere—prouinciam tradere, oppon. 117.118
Succlamatum eſt 444
Succurrebat mihi illud 584
Sucurret fortaſſe alicui veſtrum, cur &c. 435
Succurrere incendio 431
Sudare—vides ſudare me 139
Sudum—horologium, & libros mittam ſi erit ſudum 581
Suffectus ſum in eius locum 192
Suffragere noſtræ laudi velim 463
Suffragere velim huic libro, maxime quidem ex animo; ſin minus, gratiæ cauſſa 473
Suffragare alicuius dignitati 401
Suffragante fortuna videris res maximas conſecutus 400
Suffragatio gratioſa 83
Suffragium ferre 453
Suffuſus—animus nulla in ceteros maleuolentia ſuffuſus 46
Sui—ſcripſerunt ad eum ſui 361
Summa eadem eſt, & idem exitus 226
Summa eſt hæc ſententiæ meæ, vt te omnia metiri dignitate malim 419
Summa huius epiſtolæ hæc eſt 523
Summa reſp. 444
Summa res 391
Summam rem deducere in diſcrimen 417
Summam feci cogitationem mearum omnium 43
Summo genere natus 271
Summo loco nati prompti, nõ indiſerti 151
Summa pectoris 44
Summittere exercitus 414
Sumo—non mihi ſumo, vt plus ipſe proſpiciam, quam te videre mihi ipſe perſuaſerim 230
Sumpſi mihi partes Philonis 365
Sumito tibi tantum pro Capitone apud Cæſarem, quantũ ipſe meminiſſe ſenties 508
Sumere arma explorata victoria 232
Sumptui ne parcas vlla in re, quod ad valetudinem opus ſit, rogo 573
Superaſſet te filio omnium fortunam, ſi ei cõtigiſſet, vt te videret, antequã e vita decederet 78
Superbus iuriſconſultus qui non conſulitur per iocum 281
Superbus—partim te ſuperbum eſſe dicunt, quod nihil reſpondeas: partim contumelioſum, quod male reſpondeas 75
Supereſſe—deeſſe opp. 522
Supereſſe reip.—neque deeſſe neque ſupereſſe reip. volo 431
Superior honoris gradu 112
Superior locus—ex ſuperiore loco—ex æquo loco—opp. 126
Superſede hoc labore itineris 146
Superſederi potuit 327
Superſtitem reip. viuere 378
Suppedit—flagitium eſt 387
Suppeto—nihil mihi ad remunerandum ſuppetit præter voluntatem 559
Supplementum meis & Bibuli legionibus ſcriberetur 117
Supplicatio—prærogatiua triũphi 554
Supplicatio ſibi vt decernatur petit Cicero 536
Supplicationis honos Ciceroni decretus a ſenatu 555
Supplicationem nõ ſemper ſequitur triumphus 554
Supplicationem tibi libenter decreuit 528
Supportare—niſi quid natibus Laodicenorum ſupportarit, ſi me pereat neceſſe eſt 467
Surrexit illico magna fama 326
Sus Mineruam 386
Suſcepi mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis 188
Suſcepi totum negotium 446
Suſcepiſti grauem curam, vehementerque de nobis ſollicitus es 465
Suſcipe paulliſper meas partes 139
Suſcipere alicuius inimicitias 132
Suſcipere graues inimicitias 114
Suſcipere nauſeæ moleſtiã—feſtiuare te nolo, ne nauſeæ moleſtiam ſuſcipias 575
Suſcipere officia atque partes deprecatoris, rogãdo, propinqui, laborando, &c. 132
Suſcipere totum negotium 392
Suſcitare bellum ciuile 437
Suſpenſam tenuiſſe diutius hominum exſpectationem & ſpem reip. de ſua voluntate 402
Suſpenſi nouarum rerum exſpectatione 344
Suſpenſi animi nouarum rerum exſpectatione 552
Suſpenſo animo te expecto 572
Suſpenſa erunt omnia propter exſpectationem legatorum 441
Suſpicioſiſſimum tempus Caninianum 29
Suſpicor—valde ſuſpicor fore 27
Suſteto illius tenuitatem ex meis anguſtiis 583
Suſtenta iſtam imbecillitatem valetudinis 256
Suſtenta te mea Terentia 535
Suſtentare—perditis rebus omnibus ipſa virtus ſe ſuſtentare poteſt 221
Suſtentare ſe conſcientia optimorum conſiliorum 221
Suſtentare ſe firmitudine animi, & ſpe optima 253

Suſtentare

Suſtentare ſe optimarum artium ſcientia & maximarum rerum gloria 261
Suſtentare ſe ſua virtute 228
Suſtineo maximam curam, & ſollicitudinem 399
Suſtinebant ſe ſatis arroganter Allobroges 444
Suſtinui me 237
Suſtinebis abſens facilius hominum ſermones 560
Suſtinere in ſe innumerabilia alterius officia 83
Suſtinere bellum — nos interea duriore condicione bellum ſuſtinemus 417
Suſtinere beneficia ſua in alterum omnibus viribus 184
Suſtinere culpam 562
Suſtinere dies — velim quætas quos illa dies ſuſtinuerit, in vrbe dum fuit, quam acerbos ſibi, &c. 302
Suſtinere eos non poterat 444
Suſtinere & tueri exſpectationem ſui concitatam 75
Suſtinere maiora onera poſſimus 94
Suſtinere omnia integra 417
Suſtinere — ſcis quid ſuſtinere poſſis 560
Suſtinere ſe 364
Suſtinere ſe non putat poſſe cauſſas multorum, ſi tibi conceſſerit 232
Suſtinere ſumptum 442
Suſtinere te prœlia mea cauſſa ſcribis 268
Suſtinere totum negocium 237
Suſtinendam mihi puto totam petitionem Lamiæ 447
Suſtulimus manus 264
Suſtulerunt oculos paullulū meæ litteræ 578
Suſurratores rumores 309
Sutorio atramento abſolutus 383
Syda extrema regio prouinciæ Pamphiliæ 471
Sulla non quæſiuit quod bonum eſſet, ſed omnia bona coemit 566
Sulla pater mortuus 565
συμβιώτην 367
συμφιλολογεῖν 584
Symphoniam Lyſonis velim vitaſſes 574
συμπάθεια 391
συνδυάς 391
Syngrapha Sitiana 316
Syngrapha — tamquam ſyngrapham ad imperatorem non epiſtolam attuliſſes, ſic pecunia ablata domum redire properabas 282
Syngrapham Sitianam tibi commendo 327
Synnadis 126
σύνταγμα 314
σύν τε δύ' ἐρχομένω 363

T

TA μὲν ἦν καθ' ἡμᾶς, τάδε 584
Tabella docuerunt 44
Tabellæ latebra 139
Tabernaculum 168
Tabernarij & aquarij 322
Tabulæ teſtamenti 287
Tacitus — prima duo capita epiſtolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda ſunt 126
Teterrima hieme 351
Tantum quod 289
Tanti — eſt tanti 314
Tarcōdimutus populi Ro. ſocius, trans taurum 544
Tarda deceſſio 167
Tarde, & incommode nauigauimus 536
Tarſus 105
Telum acerrimum 281
Temperatis, moderatiſq. moribus homo 481
Temperius fiat 375
Tempeſtati obſequi — vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas: cum vero id poſſis, &c. ſic cum omnibus nobis in adminiſtranda rep. propoſitum eſſe debeat cum dignitate otiū, non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus 45
Tempeſtates idoneæ 571
Tempus anni 571
Tempus anni idoneum 521
Tempus idoneum nactus 17
Tempus ſuſpicioſiſſimum 29
Tempus vſitatum, & quaſi legitimum ad petendum 419
Temporis longinquitas omnem dolorem minuit ac mollit 155
Temporis medicinā — non debemus exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus 204
Tempori ſeruiendum eſt 363
Tempore meo triſtiſſimo 173
Tēpora in rep. plurimū valent 457
Tempora — Cæſar ſeruit tempori bus 379
Tempora multum valent in bellis, præſertim ciuilibus 102
Tempora — quæ ſunt in fortuna, temporibus regentur, & conſiliis noſtris prouidebuntur 242
Tempora reip. turbulenta 111
Tempora — vides quanta vis in rep. temporum ſit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates 86
Temporum meorum recordatio 27
Temporibus eſſe aſſentiendum 45
Temporibus his difficillimis 400
Temporibus miſeris & luctuoſis — tranquillis & optatis — op. 200
Tenebræ & quaſi parietinæ reip. 147
Tenebræ reip. 466
Teneriore mihi animo videbare 218
Tenet me deſiderium vrbis, ſatietas prouinciæ 94
Tenere curſum, quem cœperis 45
Tenere & ſtatum, & famam dignitatis ſuæ honeſto ocio 165
Tenere lacrumas — non tenui lacrumas 301
Tenere locum apud aliquem — videtur mihi nuſſe locū, quem apud te is teneret 121
Tenere medicinæ ſcientiam 155
Tenere memoria 43
Tenere omnia — etiam is qui omnia tenet, fauet ingeniis 164
Tenere prouinciam in ocio, exercitum in ſua poteſtate 428
Tenere ſuum ſtatum — illa, quæ requiris, ſuum ſtatum tenent 221
Tenere ſuum inſtitutum 575
Teneri iiſdem ſtudiis 305
Teneri non potui 364
Teneri te vlla ſpe mirum eſt 198
Tentare aliquem inſidiis 478
Tenuiculo apparatu cōtētus Balbus 381
Tenus — cumarum tenus rumores illi caluerunt 309
Terentia a Veſtæ ad tabulam Valeriam ducta 533
Terentius — nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores poſtulat 478
Terentij verſus ex Eunucho 45
Terminatum imperium annuum 139
Terræ filius 271
Terra nata lege erant excepta 294
Τερψιν 581
Teruncius 105
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα 249
Teſtata & illuſtria 453
Teſtata gratia — vt quaſi teſtata Po. Rom. eſſet gratia noſtra 45
Teſtata grauiſſimis, certiſſimiſque monumentis 212
Teſtatum apud animum tuum relinquam 79
Teſtificor deos homineſque, me, &c. 353

Teſtificandi amoris mei cauſſa 80
Teſtificatio—cum ſumma teſtificatione amoris erga te ſui 4
Teſtes — verbum honeſtiſſimum in iudicio 387
Tetradrachmæ 457
Theatrum Curionis 312
Themiſtocles ab Herodoto laudatus 194
Themiſtoclis fuga 194
Θορυβοποιῶ 586
Tigellius 291
Timæus ſcripſit bellum Pyrrhi ſeparatim 194
Timæus Timoleontem laudauit 194
Timere alienam vicem 448
Timere, gaudere, dolere ſuo potius, quam alterius arbitrio, vni cuique liberum eſt 455
Tyro κανὼν ſcriptorum Ciceronis 581
Tyro angitur animo 579
Tyro ſuas epiſtolas in volumina referri volebat 581
Tyronis ſuauitas 570
Titium interceſſorem abiecit Cicero 406
Titubare—ſin quid forte, titubatum eſſet (vt fit) in bello, exercitu tuo vteremur 464
T. Annio Miloni conſulatum petenti ſtudet Cicero 83
T. Labienus Cæſarem reliquit 577
Τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν eſſe 565
Τῶν ἀδυνάτων eſt te venire 359
Togam prætextam texi Oppio audiſſe te arbitror 103
Tolerantet ferre 159
Tolerantius ferre igniculum deſiderij 567
Tolerari forti animo militiam 283
Tollere aliquem ad cælum veriſſimis ac iuſtiſſimis laudibus 556
Tollere manus 264
Tormentum cæcæ ſuſpicionis 237
Torſerunt nos acriter tuæ ſupplicationes 342
Tota cogitatione te videre cupio 574
Torum me eſſe Pompeij ſcis 97
Trabæa 383
Tractes cum velim quam liberaliſſime 510
Tractare cauſſam difficilem — nunquam video me tractaſſe cauſſam difficiliorem 139
Trado tibi totum hominem de manu, vt aiunt, in manum 264
Tradere aliquem alicui 282
Tradere alteri vigiliam ſuam 451
Tradere medicinam 244
Tradere prouinciam ſucceſſori maxime aptam, atque explicatam 116
Tradere prouinciam ſucceſſori quam expeditiſſimam 117
Tradere ſe lacrumis & triſtitiæ 200
Traducere ſocios infideles, ad veteris imperij beneuolentiam 551
Traducere animos à minore eorum ad ſummum timorem 25
Traducere animum eius ab omni alia cogitatione ad dignitatem tuam tuendam viderer 17
Traducere tempus—qua ratione nobis traducendum ſit tempus 159
Traducere exercitum 411
Trahere moleſtiam ex &c. 147
Trahere — quid eſt, quod me in aliam partem trahere poſſit? 387
Trahantur per me pedibus omnes rei 303
Traieci copias Rhodanum 405
Traiecit omnes ſuas copias Iſaram Plancus 415
Traiiciunt legiones ex Africa 452
Tralatitia 320
Tralatio verecunda debet eſſe 581
Tralatitium eſt 127
Tralles 119
Tranquillior animo 155
Transferetur cauſſa integra in proximum annum 337
Transferri nomen ad Voluſium a Valerio non potuiſſe 211
Transfugit ad populum Curio 322
Tranſgredi Alpes 448
Tranſgreſſus ſum Taurum 126
Tranſigetur aliquid 316
Tranſirent Taurum 126
Tranſire verecundiæ fines 193
Tranſuerſum vnguem — nec tranſuerſum vnguem a ſtilo 293
Tranſuolare — num etiam Alpes poteram tranſuolare, quæ præſidio illius tenentur? 426
Trapezophoros 289
Trebonius Athenas venit ad xi. Kal. Iun. 472
Trebonij indigniſſima cædes 471
Treuiri 278
Tribuo nonnunquam in vulgus 525
Tribuere alicui aliquam dignitatem 469
Tribuere partem aliquam alteri voluntatis mutuæ 179
Tribuere laudẽ — tuo dolori non ſolum agnoſco ſed etiam ſummam laudem tribuo 180
Tribuere officium homini amiciſſimo 167
Tributam mihi ſummam laudem putabo ſi de his rebus ad ſenatum relatum ſit 550
Tribulis & municeps; & familiaris meus 520
Tributum eſt hoc optimo cuique natura laudem a ſua ciuitate conſequi velle 497
Tributa acerbiſſima 549
Tricæ—plus biennium in his tricis morabitur 320
Triginta dies conſtituti ſunt ad decedendum lege Cornelia 121
Tripudia ſoliſtima aut ſoniuia 232
Triſtia tempora 557
Triſtitia temporum 127
Triſtius aliquid dicere aliqua de re 139
Tritas aures habere notandis generib. poetarum, & conſuetudine legendi 375
Triumuiri, ſeu triumuiri capitales 278
Tuba belli ciuilis 243
Tuere tuum munus 405
Tueri officia omnia 130
Tueri ſuam rem, gratiam, auctoritatem alicuius commendationib. 516
Tueri ſuum ſtatum 375
Tulliæ Ciceronis obitus 154
Tumultuoſiora quædam nuntiata ex Syria 473
Tumultuoſæ conciones 95
Tumultus in Syria excitatus 545
Turbidiſſima ſapiẽter tuliſti: tranquiliora, læte vt feras, facito 247
Turbulenter — nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus 103
Turpitudo nec in verbo eſt, nec in re, &c. 387
Turpitudo non eſt in re, non eſt in verbis: nuſquam igitur eſt 387
Τυραννοκτόνοι noſtri longe gentium abſunt 476
Tyrotarichus—ad tyrotarichum antiquum redi 375
Tyrotarichi patina 375

V

VACILLANTES litterulæ 578
Ὑπερβατὸς σύμμετρος 581
Vacuitas magnam cupiditatẽ hominibus iniicere ſolet 442
Vacuum a bello opidum 353
Vacuus ab omni moleſtia 446
Vacuus moleſtiis 150
Vadimonia dilata 88
Valerius Catullus 274
Valet hoc in omnes partes 167
Valent ad conſolandum, quæ grauiter collegiſti 198
Valuit cauſa potius apud te, quam gra

gratia 490
Valere animo 255
Valere plus opibus,armis , potentia,auctoritate 30
Valere temporibus 285
Valetudo quas res poſtulet 581
Valetudinem amittere intermiſſis exercitationibus 380
M.Variſidius 406
Varietas caſuum vehementer animos hominum in legendo ſcripto retinere ſolet 194
Varietates temporum,fortunæ viciſſitudines, aptiſſimæ ad delectationem lectoris 194
Varietates temporum eorum 507
Varro contulit ſeſe in ſocietates publicanorum 494
Varro fructus doctrinæ percipit eos,qui maximi ſunt,&c. 361. 362
Varro Murena 503
Varro queſtor Bruti 494
Varronis theſauri 442
Vaticinari 103
Vatinius in Appij locum ſuffectus 191
Vatinius iuſtiſſimi triumphi res geſſiſſe ſe ſcribit 191
Vatinius—reditus in gratiã Ciceroni cum Vatinio per Púp. primum interceſſit deinde per Cæſarem 44
Vatinius ſex opida Dalmatiæ vi oppugnando cæpit 191
Vatinius teſtis in Sextium 42
Vatinij tribunatus a Cicerone reprehenſus 42
Vatiniũ defendit & laudauit Cic. 42
Vbi non ſis qui fueris, non eſt cur viuere velis 261
Vecturæ periculum 105
Velificatio mutata 45
Velia 285
Velificari alicui —ne alicui velificatus dicaris 340
Venerari deos multa —ignouit omnibus Cæſar , qui multa deos venerati ſunt contra eius ſalutem 237
Venio in ſpẽ appropinquare tuum aduentum 356
Veniebant in ſuſpicionem nonnullis detiouiſſe nos,&c. 471
Veniebant mihi in mentem multa in vtramque partem 456
Venerat in eam opinionẽ Caſſius; quæ diripuiſſet ipſe,vt videretur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum 340
Venire ad nihilum —omnia illa tua præclara in remp.merita ad nihilum venient 443
Venire alicui in ſuſpicionem 366
Venire in cogitationem aliquam 155
Venire in complexum alicuius 531
Venire in diſcrimen 370
Venire me in ſocietatem tuarum laudum patiare 371
Veniſſe tempus vides, quo neceſſe ſit de nobis conſtitui 237
Venditare domum alicuius 453
Veotidius 442
Venus Apellis 44
Venere prognatus—Cæſar 351
Vera cauſa — minus vera cauſa 450
Vere dicam 221
Verum — rationes queſtoris mei nec verum fuit me tibi mittere, nec tunc erant confectæ 105
Verba non ſolu oratoria ſed etiam leuia deeſſe Ciceroni 94
Verboſior epiſtola 262
Verboſius ad te ſcripſi 261
Verboſius tibi redderem omnium rerum rationem 401
Verberaui te tacito cogitationis dumtaxat conuicio 588
Verberatio ceſſationis 588
Verſor in ciuium naufragiis 172
Verſaris mihi ante oculos dies,noctesq. 533
Verſatur in omnibus ingenuis artib.ita vt excellat 148
Verſamur tot annos in miſeriis 261
Verſari in aliqua maiuſcula cura 367
Verſari in anguſtiis 435
Verſari in vno argumento —ſi in vno argumento vnaq.in perſona,mens tua tota verſabitur, &c. 193
Verſari inter manus 314
Verſata eſt tua cauſſa in maiore varietate, quam homines aut volebant,aut opinabantur 225
Verſatus ſum cum Pompeio complures dies , nullis in aliis , niſi de rep.ſermonibus 88
Verſatus ſum in magno errore 179
Vertentur intra hos fines quæcunque acciderint 340
Veſtigium — ne veſtigium quidem vllum eſt reliquum noſtræ dignitatis 174
Veſtigium — nullum veſtigium abs te diſceſſurus ſum 426
Veſtigium — e veſtigio eo ſum profectus 268
Veternus ciuitatis 97
Veternus ciuitatem occupaſſet,niſi,&c. 322
Vetuſtas,habet aliquid commune cum multis , amor non habet 453
Vetuſtas amoris 230
Vicem alterius dolere 155
Vicem tuam doleo 476
Vicem—noſtram vicem vltus eſt ipſe ſeſe 41
Vidiſti multum 259
Videre — aliquid videbimus , in quo ſit ſpes 250
Videre animo —exitum tam video animo,quam ea, quæ oculis cernimus 226
Videre—audire 165
Videre,in omnibus malis acerbius eſt,quam audire 227
Videre in vita multum mali— aut non multum mali in vita vidiſſemus 535
Videre moleſtias,graue eſt 148
Vincam meis officiis cogitationes tuas 132
Vincam omnia ſtudia 239
Vince teipſum in augenda gloria 463
Vincet omnes ſpes officio 535
Vici exſpectationem tuam diligentia mea 132
Vicit opinionem meam genus ſcriptorum tuorum 193
Vincere dicendo 455
Vincere exſpectationem 80
Victor armatus iratus metuendus 227
Victoria belli ciuilis , etiam ſi ad meliores venit,tamen eos ipſos ferociores,impotentioreſq. reddit 165
Victoria belli ciuilis,malorum omnium extremum 361
Victoria ciuilibus bellis ſemper eſt inſolens 150
Victoria crudelis erat futura Pompeianorum , iratorum hominum,& cupidorum,& inſolentium 174
Vinculum— quod vinculum deeſt noſtræ coniunctioni? 201
Vinculũ mihi cum eo maximum eſt,quaſi ſanctioris neceſſitudinis 500
Vinculum ſtudiorum 507
Vincula magna — ſtudiorum ſimilitudo ſuauitas conſuetodinis , delectatio vitæ , atque victus , ſermonis ſocietas, litteræ interiores 133
Vindicare remp. 414
Vindicare remp.in libertatem 426
Violar me virginem inuitam , per vim 387
Violare alicuius exiſtimationem 527
Vir optimus & homo doctiſſimus 99
Virtus — verum decus in virtute poſitum eſt : quæ maxime illu-

ſtratur magnis in remp.meritis 406.407
Virtus perditis rebus omnibus, ſe ſuſtentare poteſt 221
Virtus—nihil eſt virtute formoſius,&c. 371
Virtute duce, comite fortuna— omnia ſumma conſecutus es virtute duce, comite fortuna 398
Vis—quid eſt, quod contra vim ſine vi fieri poſſit 460
Vites & corpus amiſi 295
Vitemus oculos hominum, ſi linguas minus facile poſſimus 357.
Vitium in parietibus,in tecto 373
Viuere—ita viuere, vt non ſit viuendum,miſerrimum eſt 226
Viuere cum viris bonis, & iucundis, & amantibus ſui, pertinet ad beate viuendum 391
Viuere pulcherrimum duxit Cicero, 379
Viuimus in magna turba,magnaq. in confuſione rerum omnium 232
Vita — quid vanitatis in vita ſit, non dubito quin cogites 86
Vita ſub dominatione,miſera 426
Vitæ ſatisfeci vel ætate vel factis vel (ſi quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria 396
Vitam mihi eſſe acerbam puto 4
Vlciſcenda ſunt quæ tibi acciderunt etiam ſi non ſint dolenda 476
Vltro polliceri— omnia ei & petenti recepi, & vltra pollicitus ſum 414
Vlubranus populus 276
Vlubræ 284
Vlyſſes—illo ſi veneris, tamquã Vlyſſes,cognoſces tuorum neminem 71
Vnde petitur—omnibus, vnde petitur, hoc conſilij dederim, vt a ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent 274
Vocamus te ad tuas inimicitias 437
Vocabare abſens in inuidiam & in crimen 205
Vocare in controuerſiam — in omnibus rebus, quæ in aliquã controuerſiam vocarentur, te arbitro diſceptatore vterentur 505
Vocari ad exitum vitæ 228
Vocari in eandẽ conditionem 337
Vocontij 415
Volaterani municipes quid fecerint, cum tribuni pleb. legem iniquiſſ. de eorum agris promulgaſſent 589
Volo ipſorum cauſſa 370
Vult magnopere eius cauſſa omnia 503
Velle alicuius cauſſa 282
Velle alicuius cauſſa — nec vero quantum mea cauſſa velis, dubito 447
Velle alterius cauſſa 246
Velle omnia alicuius cauſſa 518
Velle omnium, quos commendo, cauſſa debeo 526
Voluntas ſenatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu 440
Voluntate ac iudicio meo 391
Voluntates iuſtæ,& officio incenſæ non inanes,aut ambitioſæ 232
Volumen plenũ querellæ iniquiſſimæ 122
Volumnius Eutrapelus 393
Voluptatem animi nimiam, ſummum errorem etiam puto 90
Voluptate ſua omnia metiri— commune nihil poteſt eſſe inter eos, qui omnia voluptate ſua metiuntur 276
Volutari in omni genere & ſcelerum & flagitiorum 359
Vomere,non dicere 458
Vota facere victoriæ ſuæ 235
Vota facere — vota quotidie facimus,ne intercaletur 259
Vrbanitas,virtus eſt ſententia Stoicorum 123
Vrbanitatis poſſeſſionem quibuſuis interdictis defendamus 303
Vrbanus — homo non ſolum ſapiens,verum etiam(vt nunc loquimur)vrbanus 126
Vrbani ſales,Romani 375
Vrgetur reſp. armis ſempiternis, aut his poſitis recreabitur aliquando, aut funditus interibit 225
Vrgere occaſionem aut facultatem 270
Vſq.mihi temperaui, dum perducerem eo rem,&c. 401
Vſura falſi gaudij te frui nolim 243
Vſura longi temporis 115
Vſurpata duplex cubile 387

FINIS.

Vt leuiſſime dicam 121.132
Vt nunc eſt, nulla magnopere exſpectatio eſt 309
Vt opinio mea fert 524
Vt opinio noſtra eſt 506
Vtrubi —vt ſcires hoſpitium tibi vbi parares, vel potius vtrubi 361
Vtile — nihil vtile, niſi quod rectum,honeſtumq.ſit 250
Vtilitatibus tuis poſſum carere 572
Vtor familiariſſime M.Fabio 99
Vtuntur meis æquiſſimis auribus 305
Vtemur bono litterarum 560
Vteret mea conſuetudine;&c.528
Vteretur in eos iure regio 547
Vti ætatis vitio 103
Vti aliquo fautore 522
Vti caſu — in conſilio pari, caſu diſſimili vſi ſumus 562
Vti in ſuis rebus omnibus aliquo arbitro,& diſceptatore 505
Vſus es eo conſilio, vt id reprehendere non audeam 162
Vſus es liberalitate — vt ad eam liberalitatem,qua ſine meis litteris vſus eſt, quam maximis meis litteris cumulus accedat 480
Vſus—quorum mihi eſt magnus vſus 303
Vſus — ſummus mihi eſt vſus cum M.Fabio 392
Vſus magnus tractandæ reipub. 231
Vſus vetus inter nos intercedit 504
Vſi noſtris conſiliis—noſtris conſiliis vſi eſſemus,&c. 531
Vſos ſe eſſe tua liberalitate prædicabant 480

X

XENOPHON Ageſilaum regem laudauit 194

Y

ΥΠΕΡ μαλῶς 168
Υ'περβολή 303
Υ'πεδέχετο Cluuio dedit 519
Υ'πόμνηματισμός 484

Z

ZENONI placuit,homini acuto,libertas loquendi 387

INDEX



INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS QVAE IN COMMENT. IN EPISTOLAS CICERONIS FAM. CONTINENTVR.

A

ABIICERE ædificarionem 485
Abſoluebatur reus æquo ſententiarum numero 329
Abſolutus ſutorio atramento 386
Academia duplex, vetus, & noua 388
Academia vnde dicta 171
Academiæ quot fuerint 365
Accenſi munus libertis deferri ſolitum fuit 124
Accenſi vnde dicti 124
Achaia duplex 170
Acta & publica,& priuata 376
Acta—in actis vrbanæ res ſingulorum dierũ ſcribebantur 101
Actionem Cicero contemplationi præfert 363
Accumbebãt meretrices in lecto, honeſtæ ſedebant 394
Accuſantibus erãt, qui ſubſcribetent 327
Accuſare — in aliquo accuſando prima, poſtulatio; ſecunda, nominis delatio; poſtrema, accuſatio fuit 323
Accuſare officium alicuius 75
Accuſare ſolebant adoleſcẽtes Romani viros nobiles, honoribuſque functos, gloriæ comparandæ cauſſa 322
Accuſatiuo in IM tria ſola nomina exire volebat Plinius, Febrim,Tuſſim,Sitim 295
Accuſariuns pro nominariuo, vt, Rem vides,quo ſe habeat 145
Accuſator iudices in conſilium mittebat 329
Ad Alpes verſus,&c. 352
Ad Apollinis, &c. pro, ad ædem Apollinis, Ἀπ[illegible] 318
Adeſſe ſcribendo 368
Ad imperandum,paſſiue 392
Adiuuare,& auxiliari 33
AD, loci proprio nomini præpoſitum 120
Admirandus, admirabilis, mirus, mirandus, mirabilis, mirificus, ſynonyma 265
Admirantis eſt, manũ tollere 265
Adiuti minus eſt, quam pugnare 234
Adoleſcentes, declamando vel in ſcolis rhetorum, publice profitentium,vel domeſtica diſciplina exercebantut 69
Adoleſcentes gratia valere poſſunt auctoritate non poſſunt 245
Adoleſcentes nobiles cum conſulibus,& proconſulibus, & prætoribus etiam,vt rerum vſu mature inſtruerẽtur, in prouincias exibant 216
Adoleſcẽtes Romani gloriæ comparandæ cauſſa viros nobiles, honoribuſque functos accuſare ſolebant 322
Adoleſcẽtes vel ad eos, qui ius ciuile profitebãtur, vel in forum, vt oratores audirent, ire ſoliti erant 189
Adoleſcentes vocabantut etiam poſt annum xxx. 78
Adoptare,pro,exoptare 584
Adoptiones — cognominum ratio in adoptionibus 318
Adſpectu, vel cogitatione rei præſentis, in memoriam ſæpe, aut voluntatem, opinionemue deducimur abſentis 95
Adſpirare,ad quæ pertinet 272
Adſtringere,& relaxare,opponuntur 258
Ad tempus,Ad nonas 167
Aduerſarius — artis eſt,ex aduerſarij perſona nobis obiicere, quod eius tueri cauſſam videatur, nec tamen ad tuendum ſatis valeat 156
Aduerſus,leuius eſt,quam, contra 390
Aduocatus,& Aduocatio 273
Ad vrbem eſſe qui dicebãtur 127. 138.144
Ædes ſacra, Templum, Curia diuerſa eſſe poſſunt 160
Ædiles— ad ædiles curules pertinebat aquarum pub. cura 323
Ædiles binos ludos dabant,Megaleſia,& Romanos 313
Ædiles plebis quando crearentur, & qua cauſſa inſtituti 317
Ædui fratres populi Rom. appellati 274
Ægrotatio, & ægritudo vt differãt 160
Ægypti reges magnum præſidium in fide,ac tutela Populi Romani inueniebant 1
Ægyptus Romanis dicebatur relicta teſtamento Alexandri regis 1
Æmilia tribus 331
Æmilia via 424
Ærarium — populi erat quod in ærarium referebatur 214
Æs—eſſe in ære alicuius 522
Æſtimationem accipere 217
Æſtiua quæ vocarentur 87
Æſtus quid 284
Ætas ingraueſcens 77
Ætas præcipitata 455

Affixus 40
Agere animam 348
Agere cum populo 19
Agere cum populo non licebat, cum de cælo ſeruabatur 343
Agere per aliquem 245
Agi præclare cum aliquo 392
Agitare, agitare animo, agitare in mente, idem 222
Agnoſcimus quæ antea nouimus 151
Agnoſco, pro, fateor 135.148.214
Ἀγῶνες 254
Ahenobarbus, non Ænobarbus 331
Ain'tu? ain'tandem, vbi vſurpentur 383.
Alarij equites 111
Albertus Fertus 92
Aldi ſenioris eximia conſeruandæ antiquitatis cura fuit 157
Alexādri regis teſtamēto Ægyptus Romanis relicta dicebatur 1
Alienus 61
Alienus, a, um, & dādi, & auferendi, & generandi etiam caſibus iungitur 371
Aliptæ 60
Aliter, pro, Male 122
Alites aues quæ 234
Alius — nec quidquam aliud libertate communi quæſiſſe 437
Alo — ab Alo deducebant veteres altum: & alitum 224
Alter viceſimus, pro, viceſimus ſecundus 478
Amamus amicorum filios, qualeſcumque ſunt, parentum cauſſa 28
Amantes, boni, iucundi 218
Amare plus eſt, quam diligere 131
Amare — rogari ſe, qui amāt, non patiuntur 69
Amici — ſuauitas quædam inter amicos maior eſt, quam inter fratres 400
Amicitia a beneuolentia differt 205
Amicitiæ — cum omnes amicitiæ tuendæ ſumma religione, & fide, tum eæ maximæ, quæ ſunt ex inimicitiis reuocatæ in gratiam 135
Amicitia — apud maiores non modo amicitiam violari fas nō erat, ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio eſſet inimicus 119
Amicitia — neceſſitudinis arctiora vincula, quam amicitiæ 502
Amor, & ſtudium 49
Amor — maior eſt in amore vis, quam in beneuolentia 131
Amor — non amor ob vtilitatem, ſed vtilitas, ob amorem æſtimanda 141
Amphiaraus vates 234
Ἀμφιβολία 304
Amphorum, pro, Amphorarum, quando dici debeat 471
Amplitudo 24
Amplitudo, & dignitas 26
Andabata — ne andabatam quidem defraudare 274
Andreas Londanus 385
Agere, & facere vt differant 277
Angelus Politianus 267
Anienſis tribus 332
Animam agere 348
Animi — duobus modis animi ſine ratione & ſcientia, motu ipſi ſuo ſoluto, & libero incitantur, vno ferēte, altero ſomniante 235
Animi voluntas 216
Animum loqui 238
Animus ieiunus 111
Annales Villij vnde dicti 331
Annua dies 250
Annulum aureum qui non habebat, eques Romanus non erat 428
Antea, &, ſupra, differunt 442
Ante diem III. non. veteres dicebant, ideſt, die tertio ante nonas 140
Anticato Cæſaris 293
Ἀντιπαραγωγή 156
Ἀντίφρασις figura 569
Antiqui — in antiquis omnia ferenda, non omnia tamen imitanda 137.200
Antiquus, &, vetus, vt differāt 450
Antithetis maxime ornatur oratio 376
Antonius Auguſtinus, epiſcopus Ilerdenſis 210
Antonius Maſſa 385
ANVS finita, deriuantur a nominibus in vs, antecedente vocali 366
Apage te — hac voce reiicimus a nobis eos, qui moleſti ſunt 191
Apamea a quo condita, & ita appellata 107
Apelles pictor 60
Apparitores qui eſſent 518
Appellare 493
Appiani error 3
Ap. Claudius inter oratores nominatus 138
Appij liber de iure augurali 131
Apotheca differt a taberna 324
Apud aliquem cenare 19.66
Aquarij 323.324
Aquarioli 324
Aquarum pub. cura ad ædiles curules pertinebat 323
Aquila a primipilo ferebatur 425
Aquila inter ſigna militaria primū locum ſemper babuit 424
Aquila legionis argentea fuit 424
Arbuſcula nobilis meretrix 394
Arceſſere, & accerſere vnde dicta 291
Ardere bello 145
Argutus 309.310
Ariſtarchus grammaticus 138
Ariſtotelis libri de ratione dicendi plures fuere, quam nunc exſtant 68.69
Arſaces generale nomen fuit regum omnium apud Parthos 349
Artium diſtinctio 277
Artolagani 382
Aſconij Pediani indiligentia 156
Aſia tota Græce loquebatur 324
Aſiæ vectigalia maxima erant 546
Aſinius Pollio 426.427
Aſſequi plus eſt, quam imitari 229
Aſſequi merita 24
Aſſis nomine tota hereditas vocatur 508
Aſſis partes 508
Aſtrologi — contra Aſtrologos 33
Aſtute agere 455
A teneris vnguilis 28
Aternius vnde dictus 230
Athenodori duo 125
Atque — eleganter interdum a particula, atque ſententiam ordimur 223
Atque, quomodo capiatur aliquādo 135
Attentus qui dicatur 377
Attica ſubtilitas quæ 151
Attici ſales omnibus præſtabant 303
Attico Cicero nihil occultabat 251
Atticus Epicureus fuit 486
Auctor 14
Auctor minus, quam, princeps 401
Auctorari ſeruile verbum 429
Auctoritas quid 245
Auctoritas — valere apud ſenatū auctoritate, apud populu gratia proprie dicitur 67
Auctoritas ſenatus, a S.C. quomodo differat 20
Auctoritates perſcriptæ 330
Audiui cum diceret 124
Audientem eſſe dicto alicui 319
Auditionem de aliqua re accipere

re 310.
A. veſtæ pro, a templo Veſtæ 533
Auguralis cena 296
Auguratus inter ampliſſima ſacerdotia 136
Augures fieri duos eiuſdem gentis lex vetabat 296
D. Auguſtini liber de grammatica 173
Auis alba 299
Aures — oculorum ſeorſum oratorie Cicero modo auget, aurium imminuit, modo contra 222
Aurum — vt aurum igne, ſic beneuolentia fidelis periculo aliquo perſpeci poſſit 376
Auſpicari poſt mediam noctem licebat 302
Auſpicium fieri veteres opinabantur, alitum volatu, & oſcinum cantu, aut tripudiis 234.235
Aut, quaodoque veteres pro, Haud ſcripſerunt 394
Auxiliarij equites 111
Auxiliari, & adiunare 33

B

B PRO V, & V pro B veteres ſcribere ſolebant 395
Baianæ aquæ — ad aquas Baianabant, oblectationis, & valetudinis cauſſa 358
Baiarum aquæ ſalubres 369
Balbi quattuor 244
Batuo, verbum obſcenum eſſe poteſt 389
Beate viuere 223
Bellax, & bellicoſus vt differant 193
Bello ardere 145
Bellum Italicum, Marſicum, Sociale idem tot nominibus dictum 195
Bellus 281
Bene ſentire de aliquo 451
Beneficij accepti declarandi formulæ 444
Beneficium — nō qui beneficium accepit, ſed qui dedit, gaudere ſolet 63
Benemeriti — erga benemeritos officio fungimur tribus modis 412
Beneuolentia — minor eſt in beneuolentia vis, quam in amore 131
Beneuolentia ab amicitia differt 205
Beneuolētia ſimulare, ant diſſimulare noo patitur 125
Bima dies 250
Binio, 389
Bini, verbum obſcenum aliquando 389
Bona Dea 56
Bonam copiam eiurare 277
Boni, iucundi, amantes 218
Bonum virum a bono ciue diſtinguit Cicero 52
Breui, & breuiter, eodem ſenſu Cicero dixit 55
Breui, modo rei, modo temporis breuitatem notat 155
Bruti laus 138
Bruto parum probata eſt de optimo genere dicendi, Ciceronis opinio 473
Brutus in ſcribendo breuitatem amabat 446.451

C

CADERE — ſi cecidiſſet, vt volumus &c. 33
Cadimus animo, & cadit animus 223
Cæcina, cognomen Liciniæ gentis 230
Cæcinæ liber criminoſiſſimus in Cæſarem 235
Cæſar optimatibus erat inuiſus 338
Cæſar nihil melius, quam regnare, exiſtimabat 146
Cæſaris ἀποφθεγμάτων liber 376
Cæſaris ſumma vigilantia, ac celeritas 352
Cæſaris factio, bello ciuili quæ fuerit 317
Cæſaris victoriæ 63
Cæſaris poteſtatem ſummam vatic oſtendit Cicero 230.231
Cæſari columna erecta a plebe R. 458
Calceis Romani in publico vtebantur 429
Calere, & refrigeſcere opponuntur 308
Calfacere aliquem 582
Callere metaphoricos 156.358
Calliſthenes philoſophus 195
Calpurnij Patricij, & admodum antiqui 158
Calumnia 11
Calumnia timoris 238
Calumniam iurare 330
Caminum pro quo vſurpabant veteres; & quis eius locus, & forma 273
Candidati, antequam ſua comitia fierent, aliorum quoque magiſtratuum comitiis prenſabant 318
Cantharidis ſuccus epotus interimit 386
Canticum quid 388
Cantilena quid 449
Cantilenam candem canere 449
Capeſſere remp. 40
Capi, metaphoricos 196.238
Caput, pro toto corpore 55
Capitis iudicium quod eſſet 502
Cariſius grammaticus 176
Carolus Sigonius 5.312
Carus filio pater dicimus, iucundus non item 79
Caſſius, auaritiæ nomine male audiit. 584. Parthos fudit ibid.
Caſſius Epicureus fuit 486
Caſtellum a Caſtro 93
Caſtra — dignitatum gradus in caſtris 271
Caſus, & natura quomodo diſtinguantur 168
Caſus — laus a conſilio pendet, non a caſu 182
Caſus — minuitur culpa, cum a voluntate in caſum transfertur 241
Catius & Amafinius Epicurei mali verborum interpretes 566
Cato Vticenſis 263. qui pro ipſo & contra ipſum ſcripſerint 293
Cato Stoicus fuit 555
Catonis auctoritas maxima fuit 551
Cauere aliis dicuntur I.C. 268. 273.279
Cauere populo quid 214
Caupona, & taberna idem 250
Cauſſa, & res quid differant 10. 33.66.85
Cauſſæ de vi ante alias extra ordinem agebantur 327
Cauſſæ, & ante, & poſt meridiem agebantur 538
Cauſſarum genera quattuor 190
Celeres Metelli vnde dicti 577
Cena Auguralis 296
Cenam æſtiuam veteres claudebant aſſo 382
Cenarū initiū oua, finis mala 382
Cenatum vſus apud veteres 19
Cenabant veteres hora nona 393
Cenare apud aliquem 19
Cenare cum aliquo, & apud aliquem 393
Cenſores 14
Cenſores non habebant ius ferendi leges 350
Cenſores neque ius dicebant, nec imperium habebant. 136. omniū ciuium notandorum poteſtatem habebant. ibidem
Cenſores magiſtratuorum vocati. 142. eorum poteſtas ibid.
Cenſorum erat curare, vt ſacella non in domo cuiuſquam eſſent ſed populo paterent 346
Cenſus equeſtris 370
Centeſima vſura omnium grauiſ-

 ſima

ſima 185
Cernere hereditatem 372
Certamen in theatro vel ſcenicum erat,vel gymnicum 254
Certiorem reddere aliquem, Latinum non eſt 81
Chartæ Ægyptiacæ 452
Χελὰν ἀναβᾶ... 537
Chryſippus—cõtra Chryſippum de fato 169
Chryſippi ſententia περὶ δυνατῶν 360
Cicerones vnde dicti 5
Cicero quo anno natus 153
Cicero libros maxime peruolutabat Iſocratis 61.80
Cicero Platonis verecũdiam amabat in loquendo 387
Cicero Demoſthenẽ vicit in conſcribendis epiſtolis 9
Ciceroni vſitatum, vt omiſſa ſubtiliore annorum computatione,ſummatim tempus comprehendat 335
Ciceronis ἀναφορὰ 139
Ciceronis mos in Græcis conuertendis 62
Ciceroniana eſt conſuetudo non eius,quod prope adeſt,ſed quod longius diſtat nominis habere rationem;vt,Lucus ille, & hæc Arpinatiũ quercus agnoſcitur ſæpe me moleſtus in Mario 37
Ciceronis conſuetudo in ſignificanda re proxime nominata 76
Cicero cum de duabus rebus agit Primum, Deinde ſolet vſurpare;cum de tribus, Primũ Deinde, Poſtremo; cum de quartuor,tertio loco; Tum inſerit 561
Cicero ſæpe quærit copiam, non vt augeat, immutet ve ſententiam ſed vt explanet magis 67
Cicerone florentior nemo eſt,verborum copia,& ornamẽtis Latinæ linguæ 82
Cicero diuerſo modo in re diuerſa argumentatur 229
Cicero in commendationibus hoc vti ſolet artificij genere,vt quos primum negauit oportere commendari, eoſdem poſtea commendet 501
Cicero hac prudentiæ laude excellit, vt in ſcribendo, quaſi ſcopulum, vitet arrogantiam 112
Ciceronis mos, aliqua re propoſita, ſuum ſenſum oſtendere 500
Ciceronis de Oratore libri tres, Ariſtotelico more conſcripti 68
Ciceronis liber de augurijs 131
Ciceronis libri de philoſophia quando ſcripti 296
Ciceronis libri de rep. 311
Ciceronis ſecunda Philippica in Antonium ſcripta fuit, non habita 459
Cicero de laudibus Catonis ſcripſit 293
Cicero—de iocis Ciceronis Tiro librum compoſuit 304.473
Cicero — librum ſcripſit Trebonius de dictis Ciceronis 473
Cicero multo plus,quam ſatis eſt, auidior gloriæ fuit 199
Ciceronis prudẽtia,qui,cum euerſam remp. queratur, Cæſarem culpa liberat 173
Ciceronis ſtomachus 53
Cicero Attico nihil occultabat 251
Ciceroni togato ſupplicatio decreta 552
Ciceronis in prouincia quæſtores, legati, præfecti euocatorum & fabrum;ſcriba,accenſus,interpres 118
Ciceronis conſulis iuſiurandum 181
Cicero decreuit Cæſari in ſenatu ſupplicationes quindecim dierum 49. 50. eius oratio de prouinciis conſularibus 48. & in Vatinium ibid.
Cicero Clodio tribuno pl. ceſſit auctoribus Pompeio, Hortenſio,& Attico 532
Ciceroni cur non decretæ ſupplicationes 314
Cicero augur fuit 314
Cicero cur Terentiam dimiſit 175
Ciceronis filia ter nupſit 37
Ciceronis filius binos congios ſimul haurire ſolitus, ita ſtrenue bibebat 584
Cilones vnde dicti 170
Cincius de comitiis 386
Ciuis — ab optimo ciue tria poſtulantur 52
Ciuis — maior in priuato ciue virtutis fieri ſignificatio non poteſt,quam ſi fortunam illius cum reip. fortuna coniunctam eſſe dicamus 233
Ciuis Romanus oſtendebatur a prænomine ſuo, a nomine, a patris prænomine,a tribu,a cognomine 331
Ciuem bonum a bono viro diſtinguit Cicero 52
Ciues diſtinguuntur vel familiis, vel ordine,vel iure 82
Ciuitates quædam liberæ erant, in quibus tuto Romanis exſulibus liceret eſſe 311
Claudia tribus 332
Claudiæ familiæ ſuperbia inſita 124
Clauſula 81
Clementer,& iracunde opponuntur 336
Clementia popularis 372
Clientela— mos veterum fuit, vt quorum opera natio aliqua in populi R. poteſtatem veniſſet, eorum in cliẽtela perpetuo eſſet 553
Clitarchus hiſtoricus 93
Clodia lex de Ciceronis exſulio 536
Clodius tres ſorores ſtuprauit 57
Cluſtumina tribus 332
Clypeus vnde dictus, & cuius generis 196
Clytemneſtra tragœdia Attij poetæ 257
Cocus,non coquus 382
Codicillorum vſus 170.393
M.Cœlij Rufi vita,hoc eſt, honores,quos geſſit,eloquentia,mores,obitus 307.308
Cœlij iracundia 355
Cœlij vrbanitas 315
Cœlius antiquitatem plus, quam decuit imitatus eſt 313.324
Cœlius vt in ſententiis breuitatem,ſic in verbis cõtractionem amat 355
Cœlij durum, & aſperum dicendi genus 315
Cœlij in nonnullis locutionibus, ſolœciſmi ſpecies 315
Coemptionem facere 300
Cogitatione, vel adſpectu rei præſentis,in memoriã ſæpe,aut voluntatem, opinionemue deducimur abſentis 94.95
Cognomen aliquando ante nomen gentis ponebatur 89.239
Cognominibus raro mulieres vtebantur 325
Cognominum ratio in adoptionibus 318
Cohors—de cohorte 122
Cohors prætoria quæ 423
Cohortes denæ in legione inſtrui ſolitæ 424
Cohortes tres manipuli faciebant 409
Cohortium vexilla, & manipulorum ſigna ſeparatim fuere 425
Cohortari, & deterrere opponuntur 181
Cohortari — quem cohortamur, eum laudare debemus, 77
Colei Lanuuini 390
Colere proprie Deum,& homines dicimur, obſeruare Deum non dicimur 530
Colligere ſe 52

Collina tribus 332
Collocutio,& ſermo vt differant 49
Coloniarum ius 311
Columna Cæſari erecta a plebe Rom. 458
Columnarij qui 339
Comanorum ſacerdotis poteſtas 552
Comedim,pro,comedam 383
Comes,& ſocius vt differant 67
Κωμικοὶ μάγειροι 97
Comiſſatio 19
Comitiorum tria genera 61
Comitia protrudere &c. 418
Comitia tributa minorum,centuriata maiorum magiſtratuum erant 302
Comitia prætoria quando fierent 317
Comitia quæſtoria poſtrema omnium comitiorum fuere 301
Comitialibus diebus haberi ſenatus non poterat 334
Commendare aliquem de meliore nota 300
Commendare more Romano 266
Commendaticiarum litterarum partes 339
Commendaticiæ epiſtolæ — in iis primum locum obtinet vel narratio,vel proœmium 509
Commentarij qui ſint 198
Committi aliquid 520
Commodare , & incommodare opp. 494
Commodo — quod commodo reip.facere poſſis 11
Commouere aliquem 582
Comparandi aduerbia interdum efficacitatis minus habent,quã quæ ſimpliciter enúciantur 11
Comparationes poetis potius, quam ſoluta oratione ſcribentibus conueniunt 238
Compellari 346
Compoſitiones gladiatorum 89
Compreſſum eſſe,& manare opp. 458
Communes res,pro,publicæ 218
Conari,vt vſurpetur 195
Conari aliquid 182
Concedere nemini 148
Concio,an Contio,dicendum 95
Concoquere,metaphoricos 360
Condicere 66
Confeſſio culpæ ingenua fidem facilius inuenit in aliis rebus 247
Confluere metaphoricos 432
Congiarium 311
Coniectura,& diuinatio quomodo differant 26
Coniuncta mea cauſſa cum tua eſt 146
Connexio diuerſarum rerum vulgare non requirit ingenium 224
Conſilia inire cum aliquo 346
Conſilium publicum orbis terræ 128
Conſiliarius—fides , & amor a conſiliario poſtulatur 47
Conſolantur tria 160
Conſolari—ad conſolandũ quid valeat 154
Conſolatio quid 154
Cõſolatio a ſtatu temporum 204
Conſolatio illa gratior eſt,quæ cũ laude coniungitur 26
Conſolationem affert anteactæ vitæ conſcientia 148
Conſtantia a grauitate vt differat 85
Conſtitutum , nominis in vim tranſiens 264
Conſulere alicui & aliquem 275
Conſuli dicuntur iuriſconſulti 275
Conſul vltimo loco lecti diſcumbebat 394
Conſules alternis menſibus faſces habebant 13
Conſules vel ſortiebantur prouincias , vel comparabant inter ſe 70
Conſulum iuſiurandum 181
Conſulis maius imperium , quam cenſoris 14
Conſulatus—inter duos conſulatus decem anni interponebantur 337
Conſulatus petendi tempus legitimum 418
Conſulares prouinciæ quæ 336
Contemplationi Cicero actionẽ præfert 363
Contendere 84
Contẽtio plus eſt , quam ſtudium 12.16
Contra — aduerſus , leuius eſt, quam contra 390
Conturbare,& turbare , decoctorum eſt 328
Conuellere ; plus eſt aliquanto, quam,labefactare 199
Copiam ſæpe quærit Cicero,non vt augeat , immutet ve ſententiam,ſed vt explanet magis 67
Corinthi euerſionis cauſſa 157
Cornelia lex de rectoribus prouinciarum 122
Cornelia lege datum imperium tam diu manet,donec proconſul in vrbem introeat 71
Cornelia tribus 332
Cornelij patricij,& admodum antiqui 158
Cornelij,& patricij , & plebeij 5. horum familiæ multæ 5
Cornelius Gallus poeta 430
Cornificius de arte rhetorica ſcripſit 473
Corpora quibus rebus veteres curarent 383
Corroborare ſe 495
Crater,& Cratera 257
Craſſus—M.Licinius Craſſus 14
Crebra,aqua agri Tuſculani 582
Creditorem debitor nõ amat 345
Culpæ ingenua confeſſio fidẽ facilius inuenit in aliis reb. 247
Culpam non ſemper ſequitur pudor 345
Cultus quid 359
Cum meis,& In meis vt differant 263
Cum muliere eſſe pro,cũ muliere concumbere , veteres modeſte dicebant 389
Cum , particula ſequente Tum & indicatiuo , & ſubiũctiuo modo ſeruit 556
Cun pro Cum , veteres mendoſe pronunciabant 389
Cunctationem diſcutere 431
Cupere—ſero nimis videtur fieri quod vehemẽter cupimus 130
Curia,& forum 202
Curia,templum,ædes ſacra,diuerſa eſſe poſſunt 160
Curiata lex quibus de rebus , & a quo magiſtratu ferebatur 70
Curiata comitia 70
Curioſus quid 310
Curuli ſella qui ſederent 384
Currus,& laurea,pro triũpho 556
Cyprus quo pacto prouincia prætoria facta fuerit 516
Cyri pædia 392
Cytheris meretrix nobilis 394

D

DATIVVS—a dãdi caſu Cicero narrationẽ ordiri interdum ſolet 262
Dare—quod dat accipio 13
Dare ſe alicui 89
Dare teſtimonium 207
De,pro,A : vt , de Craſſo domum emiſſem 185
De,valet propter 241
Deberi—quod ab amicis petitur,id,donec tribuamus,deberi a nobis dicimus : cum vero id omnino a nobis tribuendum, ſignificare volumus , deberi nõ poſſe dicimus 285
Debilitari—frangi , & debilitari 48
Debilitatus—fractus , ac debilitatus 199
Debitor creditorem nõ amat 345
Decedere , de magiſtratibus e pro

prouincia decedentibus 309
Decipi turpius eſt, quam errare 413
Decuriones 109
Decuriones in municipiis erant, vt ſenatores Romæ 510
Decuriones vocabantur ſenatores coloniarum, vel municipiorum 249
Dedecus—facinus grauius eſt, quam dedecus 134
D.E.R.I.C. 333
Defatigatus,& feſſus 412
Deferte ad aliquem 508.509
Deferuere,& feruere 358
Defluere,metaphoricos 383
Delectare—pluribus verbis ea, quæ nos delectant, perſequimur 37
Delegare 310
Deliciæ 256
De meliore nota aliquem commendare 300
Deminutis nominibus iactura leuior oſtenditur 157
Demiurgus, tragœdia Turpilij 388
Deprecamur vel cum expetimus aliquid, vel cũ recuſamus 155
Depſo verbum obſcenum eſſe poteſt 389
Depugnare, pluſquam, pugnare 355
Depugnare ad ludicra etiam accommodatur 429
Deſiderio alicuius rei affici 99
Deſitus cum patieure verbo coniungitur 384
Deterrere,& cohortari opponuntur 181
Διάχυσις pro exhilaratione 581
Dialogi—in dialogis quæ ſcribantur 366
Διαφόρησις, pro animi relaxatione 581
Dibaphus 105
Dicacitas 124
Dicere—de dicendo 249
Dicto audientem eſſe alicui 319
Dictum dicere 449
Dies quando maſculine, quando feminine vſurpetur 19
Dierum plura genera 301
Diem dicere ei, qui reip. cauſſa abeſſet,non licebat 534
Dignitas quid 155
Dignitas & amplitudo 26
Dignitas pro honore 114
Dignitatem pro bonore vſurpari falſo negaut aliqui 90
Dignitas plus eſt,quam exiſtimatio 529
Dignitas in feminis quæ dicatur 539
Dignitatum gradus in caſtris 271
Dignus tam in bonam, quam in malam partem capitur 483
Dij immortales — hac phraſi, verbis fides aditur 87
Diis,hominibuſque approbantibus 65
Diligentia minus eſt, quam ſtudium 76
Diligentia re ipſa præſtatur, ſtudium animi eſt 229
Diligere—plus eſt amare, quam diligere 131
Dionis error 15
Dionyſius Corinthi ludum aperuit 380
Diploma 245
Diſcedere a vita 79
Diſcedere—cum a te diſceſſero, pro,te excepro 63.244
Diſcedere in alia omnia 18
Diſceptare quid 152
Diſceptare de iure publico 224
Diſceptator 504
Diſcribere quid 458
Diſcupere 352
Diſcurere cunctationem 431
Diſſolutus 182
Diſſuauiari 589
Diuerbium quid 388
Diuerſorium,hoſpitium, taberna differunt 250
Diuidere quando ſit verbum obſcenum 389
Diuinandi ratio ab Etruſcis in vrbem inducta 233
Diuinatio,& coniectura 26
Diuortiis aquarũ diuiſus locus 93
Dolor—quauto fuerim dolore, recte dici 229
Dolorem doloris alicuius ferre 260
Dolorem lenat fortunæ ſocietas 173
Domicilium,& ſedes 485
Domitia gens duobus tãtum prænominibus vſa,Lucio,& Caio 349
Domitiæ gentis duæ claruerunt familiæ Ahenobarborum, & Caluinorum 331
Domus pro patria 267
Drachmarum genera,põdera &c. 107.108
Ducere familiam 266
Ducere ſe ab aliquo loco 428
Duos parietes de eadem fidelia inalbare 300
Duumuiri in pleriſque colonus, atque adeo in nonnullis municipiis fuere 528
Dux plus eſt,quam,princeps 401
Δυνατὰ — Chriſipi ſententia περὶ δυνατῶν 360
Δυσεντερικὰ, καὶ δυσουρικὰ πάθη ſibi moleſta eſſe dicebat Epicurus 295

E

ECDICI 519
Ἔχω quiddam amplius, quam, habeo,ſignificat 394
Effigies ab imagine,& ſimulacto, vt differat 196
Ego vero,&c.quando hoc principio vtamur 159.160
Ego—ſæpe narrationem orditur Cicero ab hoc pronomine 207
Eiurare bonam copiam 377
Elegantia differt ab ornatu 151
Eleutherocilices 552
Embæneticam facere 311
Emoneo 35
Ennius tres linguas habebat, Oſcam,Latinam,& Græcam 257
Epaminondæ mors 196
Epheſus primaria vrbs erat eoru, qui Aſiæ prouinciæ præerant 518
Epicuro Cicero doctrinas adimit 488
Epicureorum de deis opinio 276
Epicurus ſummum bonum in voluptate collocabat 487.488
Epicurus negabat, iucunde poſſe viui, niſi cum virtute viueretur 567
Epicurei honeſtum non propter ſe ipſum, ſed ita ſi cũ voluptate iungeretur,expetebant 567
Epicurus dicebat ſibi moleſta eſſe δυσεντερικὰ, καὶ δυσουρικὰ πάθη 395
Epicurei putabãt,ſi quis aliquam rem cogitaret,eius rei ſpectrũ, & imaginem ad cogitãtis animum aduolare 564
Epiſtola,non epiſtula 32
Epiſtolæ,duæ,tres,quattuor,non, ſed binæ,ternæ, quaternæ,dicendum 400
Epiſtola—quis epiſtolarum ſermo,& quæ ſententiæ 9
Epiſtolarum genera 7.8.9.
Epiſtolæ negotiales moralibus fere clauduntur ſententiis 16
Epiſtola—morale quiddam eſt, & decet in primis epiſtolas claudere ſignificatione beneuolentiæ 28
Epiſtolæ—in epiſtolarum clauſula ſolet excuſationem Cicero aliquam afferre, vel quia longior fuerit, vel quia liberior in ſcribendo 258
Epiſtolæ a libellis differunt 445
Epiſtolæ plicabantur,libri inuoluebantur 125
Epiſtolam ſcindere, conſcindere,&

re,& concerpere, eodem ſenſu 217
Epiſtolas Ciceronis patroni ſui Tiro facile alio, quam quo paſſim leguntur ordine, collocauit 530
Eques Romanus non erat, qui annulum aureũ non haberet 428
Equites Romani qui dicerentur 339
Equites a ſenatu alienati 40
Equitum duo genera in exercitu 111
Equitea auxiliarij 111
Equites alarij 111
Equites legionarij 111
Equeſtris cenſus 570
Equeſtris ordinis dignitas 339
Equeſtris ordo in theatro, lege Roſcia ſeparatim in XIV. proximis gradibus ſedebat 428
Equis viris, & Equis velis 364
Equus Troianus tragœdia Liuij Andronici 257
Errare—turpius eſt decipi, quam errare 413
Erumpere, actiue 350
Eſſe alicui omnia cum aliquo 486
Eſſe in bonis 510
Eſſedorum vſus 268
Et, ſequente Nec, vt, Et ipſe ſperarit, Nec ego dubitarim 496
Eteſiæ venti 101
Etiam atque etiam 88
Etſi, quater in primis ep. ad Torquatum comprehẽſionibus repetitum 222
Euentu poſterior eſt exitus 224
Euocati milites 122
Euocati milites pars erant cohortis prætoriæ 323
Euphrates imperij Romani ad Orientem terminus fuit 107
Euripidis maioris altera Medea tragœdia, minoris, altera item Medea, exiſtimanda eſt 269
Ex ante diem non. Iun. 333
Exagitare 16
Exarere, metaphoricos 303
Exarſi iracundia, vel dolore: exarſit iracundia, vel dolor: exarſi, abſolute 65
Excitare 56
Exhaurire, & transfundere metaphoricos, oppoſita 372
Exhedria 291
Exiſtimatio—dignitas plus eſt, quam exiſtimatio 529
Exitus euẽntu poſterior eſt 224
Explicare aliquid 539
Expreſſum, & illuſtre 35
Exputare 418
Exquilina tribu 332
Exſpectare plus eſt, quam ſperare 265
Exſilire gaudio 580
Exſulibus Romania in fœderatis ciuitatibus per leges licebat eſſe 311
Exſulium quid 263
Extiſpicina, & haruſpicina artes re vera non ſunt 249
Exulceratæ res 16

F

FABIA tribus 332
Fabij vnde dicti 119
Fabij in exercitu 124
Facere, & agere vt differant 277
Facile pati 67
Facile patior—hoc loquendi genere, neque lætitia, neque moleſtia ſignificatur 187
Facillime, pro, libenter 103
Facinus grauius, quam dedecus 134
Factio teſtamenti 288
Facultas plus eſt, quam occaſio 271
Facultatum nomen late patet 216
Færnus coniecturæ ſuæ interdum nimium indulgebat 413
Falerina tribus 332
Fallo—non me fallit 146
Fama omnium 235
Familiam ducere 266
Fatum—de fato Peripateticorũ opinio 190
Fauonij ſcomma in Pompeium 339
Febris quartana pituitam, & melancholicum humorem exſiccat 576
Felicitas iuxta Stoicos 222
Feliciter tranſigere 290
Feneſtella 10
Fenus vnciarium 185.186
Feriæ Latinæ 323
Ferre ad populum 13
Ferre oculis 588
Feruenter 324.328
Feruere, & deferuere 263
Feſſus, & defatigatus 412
Feſtiuitas laudari ſolet in pueris 228
Fides quid, & eius etymon 16.17
Fides, & fidelitas differunt 580
Fide, pro, fidei 410
Fidem ſoluere 414
Fidem præſtare 33.470
Figura ex miſtione contrariorum orationi venuſtatem concilians, vt, in moleſtia gaudeo 48
Figurarum aliquot ſententiarum exempla 407
Filij—cum omnes filij parentibus cari, tum ij maxime, qui corpore eos, & animo referunt 236
Flagitium a ſcelere vt differat 359
Flaminia via 424
Fœderatæ ciuitates—in iis Romanis exſulibus, per leges licebat eſſe 311
Forenſia ornamenta 202
Fores amicitiæ 496
Foris 66
Forma, & pulchritudo vt differãt 372
Forma multifariam capitur 89
Formulæ iuriſconſultorum 284
Fortaſſe, potius, quam, fortaſſis 97
Fortuna, & virtus 398
Fortuna a ratione diſtinguitur 256
Fortuna optatur, non laudatur 166
Fortunæ bona quæ 80
Fortunæ pro re familiari vſurpantur 84
Fortunare, ſemper in bonam partem accipitur 557
Fotum agere 122
Forum, & curia 202
Fractus, ac debilitatus 199
Frangi, & debilitari 48
Frater, quaſi fere alter 101
Fratres—ſuauitas quædam inter amicos maior eſt, quam inter fratres 400
Fratres duo aliquando eodem prænomine vti ſolebant 328
Fraudi eſſe. 296
Frenum mordere 451
Frigere, pro, nihil agere 272
Frons libri 124
Frontonis grammatici liber 412
Fructus 66
Frugi, & nequam opp. 526
Frugi nomine proprie ſerui laudantur, & liberti 526
Fuluius Vrſinus 104.113.210
Fungi apud veteres quoque inter exquiſitas epulas habebantur 374
Furij patricij, & admodum antiqui 158
Furti actionem an heres habeat aduerſus eum, qui furatus eſſet, antequam ipſe heres eſſet 288

G

GALBA, Sulpiciæ gentis cognomen 423
Galeria Copiola Emboliaria mima 256
Galeria tribus 332
Gallia Braccata, & Comata 373
Gallinaria ſilua 590
Gaudeo, & gratulor quomodo differant 247

Genitiuus—non eſt inuſitatum Ciceroni duobus vti generandi caſibus:vt,ns artibus,quarũ judicium eſt oculorum 207
Gladiatorum compoſitiones 89
Gladiatorum & ludus erat,& certamen 429
Gladiatoribus liberti interdum pugnabant 429
Gloriæ nomen,interdum quomodo accipiatur 278
Γῆν κτίμεν 587
Gorgias Leontinus primus auſus in conuentu poſcere quæſtionem 395
Græci ludi 258
Grammatici—contra grammaticos 114.135.180
Gratia—qui in gratiam redeunt, rurſus amicitiam facile diſciudunt 135
Gratia adoleſcentes valere poſſunt, auctoritate non poſſunt 245
Gratia—valere apud ſenatũ auctoritate, apud populum gratia,proprie dicitur 67
Gratioſum, de inanimatis rebus non dicitur 215
Gratulor, & gaudeo quomodo differant 247
Gratulari—quibus gratulamur, iiſdẽ bene precari ſolemus 86
Gratulari vere 243
Gratulabantur diis immortalibus ob victoriam, decreta a ſenatu ſupplicatione 553
Gratulatio primum in epiſtola locum poſtular 584
Gratulatio—poſt gratulationem veteres agebãt gratias, & contra 91
Gratulationem facere 167
Grauitas a cõſtantia vt differat 85
Grauitas preces reſpuit 552
Gulielmus Sirlettus 270
Gymnaſium a paleſtra quid differat 290
Gymnaſia tria Athenis 171
Gymnaſtæ aliptæ interdum ſunt appellati 60
Gypſatæ manus 267

H

HABERE expertum, perſpectum,cognitum, &c. pro, experiri,perſpicere, cognoſcere 418
Habere ſollicitum, vel infeſtum, pro,infeſtare,& ſollicitare 103
Habere,pro,habitare 267
Hactenus,& huc vſque quomodo differant 76
Hadrianus Turnebus 395
Hammonij nomen vnde 10
Haruſpicina, & extiſpicina artes re vera non ſunt 249
Haſta ſignum auctionis 565
Haud paullo melior—Ciceronis loquendi modus in exprimendis rebus perſpicue maioribus 257
Haud ſcio an,pro,fortaſſe,vſurpat Cicero 367.373
Haue matutina ſalutario fuit 354
Hem,particula indicantis 498
Hercules Xenophontius 195
Hereditas tota nomine aſſis vocabatur 508
Hereditatem cernere 372
Heres an habeat furti actionem contra eum, qui furatus eſſet, antequàm ipſe heres eſſet 288
Hic, hæc, hoc, pro,Iſte,iſta,iſtud 135
Hic,rationem temporis aliquando notat 53
Hieronymus Ferrarius 196
Hiſpaniæ dux 64
Hiſtoriæ leges tres 195
Hiſtorici veteres varie procemiis vſi ſunt 195
Homo,incerti ſexus 157
Homo— valde hominem diligo 19
Homo adoleſcens, pro abſoluto, adoleſcens 101
Homo,& vir 164
Homo probus,vir bonus 266
Hominem præbere 565
Homines,& ordines 134
Hominum vt diuerſa genera, ſic diuerſi ordines 511
Hominum tria genera, ſummi, medij,infimi 98
Honeſtatis definitio 155
Honor,virtutis præmium non eſt 408
Honorem præfari 389
Honorum ordo 156
Honorarium præmium 575
Hora nona cenabant veteres 393
Horarũ diei, & noctis ratio apud veteres 170
Horatia tribus 332
Hortari,& monere 11
Hortari & orare 11
Hoſpitalis Iuppiter vnde 502
Hoſpitium,diuerſorium,& taberna differunt 250
Hucuſque,& hactenus quomodo differant 76
Humane,potius, quam, humaniter 258
Humanitas,& liberalitas 54
Humanitas quid apud veteres 579
Humaniter viuere quid 258
Hypomnema 582
Hypomnematis pro hypomnematibus 582

I

IACOBVS Taurellus 96
Iactari in vulgus quæ dicantur 310
Iactura leuior oſtenditur deminutis nominibus 157
Id, cõfirmationis gratia additum, vt,Illud,quod ſupra ſcripſi, id tibi confirmo 507
Idem, in plurali quoque veteres vſurpabant 65
Ieiunus animus 111
Ientaculum 19
Ignauia inertiam parit 475
Ignorãtia recte dicitur pro Ignoratione 91
Ignotus,actiue 197
Ille—de celeberrimis viris, & apud omnes fama cognitis, hoc pronomẽ vſurpamus 196
Imago & ſimulacrum ab effigie vt differant 196
Imagines maiorum veteres Romani e cedro factas, domi aſſeruabant 385
Imitari minus eſt, quam aſſequi 229
Imitationis libri, Paulli Manutij 407
Immolare quid 238
Immortalis,pro ſummus 407
Impenſus,pro,magnus 525
Imperare ſibi quis dicatur 339.345
Imperator—re bene geſta qui ab exercitu imperator erat appellatus,litteras ſuas imperatoris nomine inſcribebat 47.397
Imperatoris nomen vt conſequerentur certum hoſtium numerum cedere oportuit 93
Imperium duplex, vrbanum, & prouinciale 14
Imperium—iis, qui cum imperio erant, ingredi in Vrbem, niſi depoſito imperio, non licebat 14
Imperium in vrbem ingredientibus deponere neceſſe erat,niſi eſſent triumphaturi 71.103
Imperium—ij, qui cum imperio ad Vrbem erant, petebant interdum a ſenatu,& obtinebãt, vt ſaluis legibus ingredi Vrbem poſſent 319
Imperij Romani terminus ad Orientem Euphrates flumen fuit 107
Imperia maxima conſulatus, & prætura 124
Imperrare—munitur ad impetrandum

trandum via, mutuæ voluntatis,& beneuolentiæ commemoratione 493
Impetrare —opportunitates temporum vel paruæ ad impetrandum ſæpe adiuuant 242
Impetu,pro,impetui 418
Importunus qui 386
Impreſſionem facere 182
In—ad temporis & nomẽ ipſum, & ſignificationem vtimur particula,In 201
In aliquem ſcribere, in bonã quoque partem accipitur 294
Inaudire 391
Incedere lætitia 91
Incilia quid 321
Incolumitas 547
Incommodare, & cõmodare opp. 494
In conſilium ire 291
Increbeſco potius,quam,increbreſco,dicendum 287
Inducere,pro, expenſa perſcribere 135
Indulgere quid 582
Induſtria excellunt ij, qui & promptè res aggrediuntur,& diligenter perficiunt 139
In eo ſunt mihi omnia 90
Inertia vt a negligentia differat 341
Inertiam quomodo pariat ignauia 475
Infeſtum habere,pro,infeſtare 103
Inflammare 81
Ingenium animo ſpecies quædam eſt,& pulchritudo 516
Ingraueſcens ætas 77
In meis, & cum meis vt differant 263
In mentem venire modo cum dandi,modo cũ generãdi caſu 262
Inimici ab iniquis differunt 454
Inimicitias ſuſcipere, & deponere 512
Innocentia,& veritas ſuis freta viribus,animos addit 125
In omnes partes 167
In præſenti,pro,hoc tempore 93
Inquit—nec Cicero, nec Terentius, nec omnino quiſquã reip. temporib. Inquit, vſurparunt, niſi præpoſito aliquo verbo 52
Inſeruire 141
Inſinuare, abſolute pro, inſinuare ſe 173
Inſolentia 382
In ſumptum habere 382
Integrũ ſe de aliqua re ſeruare 52
Intercedere 21
Intercedere proprium erat tribunorum pl. 21
Intercedere S.C. quibus licebat 335
Interdictum quid ſit 278
Interitus opidorum, eſt euerſio 157
Interkalandi poteſtas penes pontifices fuit 324
Interkalabant pontifices arbitratu ſuo 260
Intermori quid ſit 248
Interpretes peribant conſulibus 518
Interregni tempus 275
Interrex cur crearetur, & ex quibus creabatur 274
Intra modum quid 253
Intueri minus eſt, quam perſpicere 61
Inuado, quib. caſib. conſtruatur 577
Inuehens,& inuectus ſignificatione idem 260
Inuidia,& inuidentia 11
Inuitatus,& inuitatio,&c. 265
Inuitus ſeruari quis dicatur 183
Inuolare,& volare differunt 234
I N V S finita, deriuantur a nominibus in vs,antecedente conſonante 366
Ioannes Turritianus 276
Ioannes Vincentius Pinellus 213
Iocundus,perperam ſcribitur 92
Iocus Cic.de Pantheris 94
Ioſephus Scaliger 390
Ipſud cur non dicamus 173
Iracundiæ confeſſio, ſatisfactio quædam eſt 130
Ire in alia omnia 18
Ire in conſilium 288
Ironia late patet 151
Italia aliter iure naturæ, aliter iuriſdictione terminatur 281
Iteratio verbi habet ornamentum 117
Itinera fugere,& ſequi 444
Iubæ regis filius ſcriptor doctiſſimus 262.263
Iubet populus, decernit ſenatus 234
Iucundum & gratum vt differant 160
Iucundi,boni,amantes 218
Iudicare—Qui res iudicant,pro, Iudices 350
Iudicare Romæ quando tres ordines cæperint 313
Iudices in conſilium mittebat accuſator 329
Iudices ſtantes qui 495
Iudicium capitis quod eſſet 302
Iulia lex de rationibus prouinciarum referendis 106
Iulius Romanus antiquiſſimus grammaticus 471
Iuppiter hoſpitalis vnde 502
Iuppiter Minianus 378
Iurare calumniam 330
Iuraturi per Iouem, quæ dicerent verba 257
Iuriſconſulti reſpondere dicuntur 282
Iuriſconſulti ſcribebant formulas ſpõſionum,actionum, &c. 280
Iuriſconſulto memoria neceſſaria eſt 266
Iuriſconſultorum eſt proprium,de iure conſulentib.reſpõdere 73
Iuriſconſultorum opinio ſolebat, præſertim in re dubia, aliorum teſtimonio cõfirmari 273.283
Ius — de iure publico diſceptare 224

K

KAlendæ Quinctiles in Vrbe primus erat locationũ dies 489
Keſo cur cum K ſcribendum 385
Kalendas Martias matronæ colebant 390

L

LAbefactare minus eſt aliquanto,quam,conuellere 199
Laberij mimi 275
Labi 86
Laborare,pro, cum laborare facere 142
Lacinia quod ſignificet 585
Lætitia incedere 91
Lagena quid 588
Lais nobile ſcortum 394
Laodiceæ duæ 469
Lares a penatibus quomodo differant 66
Latinæ feriæ 423
Latina lingua multa habet, quæ quis imitari malit,quam docere 282
Latini ludi 257
Latini nominis ſocij pro,Itali 509
Lauatio veteribus admodum familiaris fuit 361
Laudamus nihil, quod non probemus, at multa probamus ſine laude 214
Laudabantur etiam rei per litteras ab iis,qui aberant 64
Laudabant reos viri nobiles patroni defendebant 48.64
Laudari in pueris,& adoleſcentib. ſolet ſpes,facta non poſſunt 37.38
Laudandi mos egregius, Tecum certes 372
Laurentius Maſſa 385
Laureola 92
Laus vera quæ 271
Laus vera a laudato viro proficiſcitur 555
Laudis cupiditatem profiteri, ar-

rogantiæ non eſt 189
Lecticarij qui 171
Lectus — in lecto locus honoratior, priuatis diſcumbentibus, erat medius, diſcumbente conſule, vltimus 393.394
Legationes liberæ ſenatorib. cur dabantur 436
Legatorum numerus a ſenatu decernebatur, deligebãtur autem ij, & nominabãtur ab illis quibus prouinciæ imperium demandabatur 36
Legatorum munus, & dignitas 36
Legio — primus in legione ordinarium ſex millium, & ducentorum militum numerum C. Marius fecit 110
Legiones ſingulæ ſingulos habebant legatos, tribunos mil. ſenos, centuriones tricenos 551
Legiones hiemabant diuerſis in locis, vt commodius, vtiliusve putabat imperator 271
Legionarij equites 110.111
Leges promulgari ſolebant per trinas nundinas, antequam ferrentur 26
Lege Cornelia datum imperium tamdiu manet, donec in vrbem proconſul introeat 71
Leges iudiciarias duas tulit Pompeius 260
Lemonia tribus 332
Lentuli filius 37.38
P. Cornelius Lentulus 5. vnde cognomen habuit Spintheris 5
Lepido ſummi honores a ſenatu decreti 420
Lepor, metaphoricos 258
Leuidenſis veſtis 369
Lex Clodia de Cic. exſulio 536
Lex Cornelia de rectoribus prouinciarum 122
Lex Cornelia ſumptum videtur definiiſſe, cum ad eorum laudem, qui prouinciis præfuiſſent, legationes Romam mitterentur 135
Lex Curiata, comitiis Curiatis ferebatur 70
Lex Curiata ni ferretur, rem militarem attingere non licebat 81
Lex Gabinia 24
Lex Iulia de rationibus prouinciarum referendis 106
Lex Pupia 24
Lex Roſcia 428
Lex Scantinia 346
Lex Sempronia 36
Lex Sumptuaria 295
Libelli ab Epiſtolis differunt 443
Liber nullus tam antiquus eſt, qui omni prorſus vacet mendo 181
Liberalis quis 190
Liberalitas, & humanitas 54
Liberalitatis vera laus in eo ſita eſt, cum ita beneficium damus, vt ab eo qui accipit, non modo fructum, aut mercedem vllam non exigamus, ſed ne exſpectemus quidem 47
Liberis operam dare 389
Liberti patronorum prænomine, & nomine vtebantur 88
Liberti retinebant ea nomina, quę ſerui habuerant, aſſumpto præterea patroni prænomine, & nomine 79
Libertorum ius, & genera 22
Libri inuoluebantur, epiſtolæ plicabantur 123
Librarij vnde dicti 118
Libri Ciceronis de repub. 311
Libris veteribus non ſemper credendum 557
Licinia lex de ſumptibus 295
Lictores habebant, quicumq. erãt cum imperio 103
Ligurrire 450
Limitare de alicuius prolixa natu ea 129
Lites æſtimabantur in cauſſis repetundarum 329
Litigantium ſponſio quæ fuerit 287
Littera — ne litteram quidem ſcribere 110
Litteræ binæ, ternæ, quaternæ, non duæ, tres, quattuor 400
Litteræ nominatæ a loco, vnde dantur 271
Litteræ perfugium ſunt duobus modis 119
Litteræ — quaſi aberramus a moleſtiis dum litteras tractamus 149
Litterarum commendaticiarum partes 339
Litterarum viciſſitudo 81
Locare, plus quam, ponere 84
Locationum primus dies erat in Vrbe Kalendæ Quinctiles 589
Locus, pro condicione, vel dignitate 142
Locus — ſi ego iſto loco eſſem 153
Locus honoratior in lecto, priuatis diſcumbentib. erat medius, diſcumbente conſule, vltimus 493
Locum non relinquere precibus 12
Loco — loco, poſuiſti 576
Loci in Topicis quid 286
Logeum, fanum in quo pecuniæ deponebantur 214
Lõginquitas de loco, & tẽpore 91
Longum ſubiellium 151
Loqui, paſſiue 328
Loquutus, non locutus 19
Luctus — de ſedando luctu qui ſcripſerint 222
Lucubratio quid 358
Lucus quomodo recte, & ſine piaculo cædi poſſit 286
Ludi feſtis diebus fiebant 258
Ludi vbi dari ſoliti 255
Ludi gymnici qui 198
Ludi Latini, Oſci, Græci 257.258
Ludi Megalenſes, & Romani vbi, & quo tempore darentur 546
Ludi Scenici 254
Ludi a Pompeio dari 254.256
Ludi Auguſti Veneri genitrici 456
Lugere in funere, & in reliquis calamitatibus, quo quiſque nobilior, & præſtantior eſt vir, eo minus licet 158
Lynceo perſpicacior 358
Liſiæ ſubtilitas in dicendo 151

M

MACVLÆ niteo tolli ſolebãt 351
Mæcia tribus 332
Mæcius poemata a mimis in ſcena recitanda prius iudicabat 256
Magiſtratus — in magiſtratibus creandis facile eadem ratio fuit quæ in ferendis legib. vt promulgarentur per tres nundinas eorum nomina, qui petebant 577
Magiſtratus deſignabantur menſe Sextili 24
Magiſtratus minores 14
Magiſtratus maiores, & minores 157
Magiſtratus — vocare in iudicium nõ licuit eos, qui magiſtratum gerebant 57
Magiſtratuum minorum tributa, maiorũ centuriata comitia 302
Magiſtratibus vrbanis egredi extra pomerium, niſi reip. cauſſa, non licebat 416
Magiſtri morũ vocati cenſores 142
Maledicere alicui quid 129
Mala cenarum finis 382
Malum ſedare 352
Manare, & cõpreſſum eſſe opp. 458
Manceps qui dicatur 215
Mancipi res 302
Manlia gens patricia 222
Manſuetiores muſæ 68
Manubiæ 110
Manus pro fide 266
Manum conſerere, & manu conſertum vocare non eſſe idem 278
Manum de tabula 293
Manũ tollere, admirantis eſt 265

Mar

Marcelli,Claudiæ gentis 116
Marcelli eloquentia a Cic.laudata 167
Marius Græcos oderat 257
Martis, & Saturni ſigna infauſta 290
C.Matius vir doctiſſimus 280
Matres amiſſos filios grauius, & diutius lugẽt,quam patres 383
Matris familias nomen quot modis capiatur 191
Medea Corinthum exſul venit 267
Medeam tragœdiam varij poetæ ſcripſerunt 269
Medicinam Romæ ingenui homines non colebant 503
Medimni menſura 467
Megalenſes ludi 93.131
Megalenſes, & Romani ludi vbi, & quando darentur 346
Mehercule,potius,quam, mehercules 94
Melancholicum humorem quartana febris exſiccat 576
Melius eſſe alicui 571
Memoria iucunda eſt præteritorum malorum 196
Memoria I.C.neceſſaria eſt 266
Menandrus,& Menander vtroque modo vſitare dicitur 579
Mentina tribus 332
Merenda 19
Meretrices tres nobiles, Cytheris, Origo,Arbuſcula 394
Merita pluſquam officia 9.447
Meſſalla cognomen vnde 316
Metellus—C.Metellus Celer 177.578
Metellus Celer, & Nepos a quo originem ducebant 177.178
Milites omnes qui militabant in legionibus,ruſtici erant 440
Milites euocati 122
Milites emeriti ſtipendia qui dicerentur 335
Militum tria erant gnera in exercitu Romano 423
Militiæ legitimæ finem afferebat ſextuſdecimus annus 425
Militiæ Romanæ genera plura fuere diuerſis temporibus 423.424
Milliarium quot ſtadiis cõſtet 572
Mimus ab Atellana vt differret 376.377
Mineruæ cognomen [illegible] 479
Minerua inuita 116
Mirificus,mirus,mirandus, admirandus, mirabilis,admirabilis, ſynonyma 265
Miſericordia proprie de hominibus 258
Mittere ad aliquem, interdũ quid ſignificet 212
Mittere ad aliquem, pro ſignificare 446
Moderatio, & temperantia idem 67
Modo vt &c. 256
Moliri interdum abſolute 466
Mouendi partes qui ſuſcipit, vitare debet arrogantiam 162
Monere,& hortari 11
Monumenta tria, treſque eorum inſcriptiones 57.58.39
Mordere frenum 451
Mores,& tempora 82
Moretur,paſſiue 321
Mori ſine dolore qui dicantur 156
Motoſi qui 280
Mors—in morte ſenſum reſidere alij,alij amitti putarunt ex veteribus 204
Mors—ſenſum amitti in morte aliqoando affirmat Cic. 227
Mortis genera 168
Mortem cum vita cõmutare 156
Mulieres raro cognominibus vtebantur 225
Mulieres interdum ab ordine naſcendi appellabantur,vt Prima, Secunda,Tertia,&c. 368
Multa, aduerbij loco poſitum, vt, multa deos venerare 238
Multa queri,peccare,&c. 118
Multa probamus ſine laude laudamus nihil quod non probemus 214
Multitudinis numerus pro ſingulari ab oratore interdum vſurpatur vt rem augeat 9
Municipiorum ius 310
Munus oſtendere 79
Munus oſtendere, & declarare idem 365
Munera populo dabant, cum vel gladiatorum certamina preberent, vel nummos diuiderent, vel epulum darent, aut aliquid eiuſmodi 79
Muræna ſcribendum,non Murena 504
Muræna duplex,marina, & fluuiatilis 296
Muſæ manſuetiores 68
Mutare rationem 283

N

NAM, quam aliquando vim habeat 138
Nam,particula ſæpe lectorem commode traducit ad diuerſam ſententiam 214
Narrare,pro,ſcribere 93
Narratio a nominibus aliquando a Cicerone inchoatur 509
Natura,& caſus quomodo diſtinguantur 168
Natura—magis laudandi qui oratione,& doctrina aliquid agũt, quam qui natura 552
Naufragium metaphoricos 173
Nauis—in eadem eſſe naui 82
Nec,ſequente,& 397
Neceſſarij diſtinguuntur ab amicis,& propinquis 168
Neceſſitas,& neceſſitudo idẽ 114
Neceſſitudinis arctiora vincula, quam amicitiæ 502
Nec opinans 559
Nedum,particulæ vis 298
Negantes duæ particulæ affirmãt, ſed ita, vt aliquid imminuant 222
Negatio—quædam ex negatione, & affirmatione compoſita, vt Nemo, ex Non, &, Homo, Nolo,ex Non, &, Volo, in prima ſententiæ parte vim habent negandi,in ſecũda affirmãt 158
Negatio—verbo geminato, & negatione poſteriori præpoſita, ſuauitate quadam afficiuntur aures 9
Negligentia vt ab inertia differat 341
Negotium faceſſere 133
Ne illud quidẽ non &c.modus loquẽdi ſingularis apud Cic. 251
Ne nunc,a nedum differt 394
Nequam,& frugi opp. 526
Neque,particulæ vis quædam 223
Neque,pro,nequidem 321
Ne quid reſp. detrimenti caperet: hoc verſiculo ſumma poteſtas in ciues,committebatur 576
Nerones,Claudiæ gẽtis fuere 116
Neſcio quid, in diuerſis locis quã vim habeat 487
Ne ſi,particulæ vſus 370.371
Nicolaus Maſſa 385
Nigidius Figulus 171
Nihil amplius—virtutem ipſam inchoauit,nihil amplius 458
Niſi,pro,ſed 487
Nitro maculæ tolli ſolebant 351
Nobilis non opponitur plebeio, ſed nouo 34
Nobiles non tantum patricij, ſed plebeij etiam homines appellabantur 101
Nobilitas iuxta Athenodorum, a maioribus non accipitur, ſed virtute comparatur:ab Ariſtotele in maiorum claritate, & opibus ponitur 125
Nobiſcum,quare,& non,cum nobis 389
Nolo tibi 10
Nomen—pondus eſt in nominis proprij reperione 88
Nomen interdum accipitur pro familia, interdum & pro prænomine,vel cognomine 558
Nomina,pro creditoribus 186
Nomini interdum cognomem anteponitur 239

Nomina aliquot propria in ENVS 241
Nominum Romanorũ doctrina 5
Nomina facere 290
Non modo, pro, non modo non, vel pro, Nedum 53
Nouiſſime 418
Nouitates rerum in rep. periculoſæ 87
Nouum, & recens vt differãt 450
Nox in quattuor vigilias diſtributa erat 451
Numerare — veteres vltra cẽtum millia non numerabant 108
Numerorũ notæ antiquæ 108. 109
Nunc, pro, ſed 60

O

OBIICERE nobis ex aduerſarij perſona, quod eius tueri cauſſam videatur, nec tamen ad tuendum ſatis valeat, artis eſt 156
Obiurgatus pro, obiurgauit 338
Obliuio memoriam delet, & obliuione memoriam delemus 77
Obſecrare, maiorem habet vim, quam rogare, & orare 77
Obſeruare minus, quã colere 297
Obſeruare Deum non dicimus 539
Obtinere, optinere 35
Occaſio minus eſt, quam facultas 271
Occidionẽ occidere 552
Ocellæ vnde dicti 101
Octauianus Ferrarius 470
Octauianus Populus Mediolanenſis 279
Octauius Cæſar, puer a Cic. vocatus 421
Octauius Pantagathus 352
Oculi dolent 349
Oculi ſunt indices animi 247
Oculorum ſenſum oratorie Cicero modo auget, aurium imminuit, modo contra 165. 222
Oculis ferre 589
Odiſſe — male odiſſe aliquem 260
Offendere, quinque modis accipitur 201
Offendere, pro, peccare 112
Offenſus alicui 411
Officina differt a taberna 324
Officium 7
Officium, & ſtudium 28
Officio res, ſtudio voluntas declaratur 119
Officio fungimur erga benemeritos, tribus modis 412
Officia minora, quã merita 9. 447
Officia — præclara eſt inter eos conſuetudo, qui mutuis officiis amicitias ita colunt, non vt paria paribus, ſed vt maiora, quã acceperint, reddere conentur 141
Ὁμοιοτέλευτα 94
Operam dare alicui 257
Opera non recte dici alicuius ſcripta 199
Opes 93
Opidum, pro vrbs 158
Opportunitates temporũ vel paruæ, ad impetrandum ſæpe adiuuant 242
Optare potius, quam ſperare 188
Optimas qui 267
Optimates 62
Opus pro quacumq. re, quæ poſt operam exſtat 582
Opus eſſe, cum nominatiuo 403
Orare, & rogare quomodo differant 209
Orare — hortari, & orare 11
Orator quare dicatur 209
Orator — eſt hoc in oratoris artificio vt eaſdem res temporis cauſſa modo oppugnet, modo defendat 165
Oratores magni in agendis cauſſis non numquam ad extrema primum reſpondent 474
Ordo honorum 156
Ordines, & homines 134
Ordines tres in ciuitate Romana erant, patricius, equeſtris, plebeius 18
Ordines — augere ſententiam Cicero videtur, cum facta hominum mentione ordines ſubiungit, vt, Quæ de hominum, atq. ordinum omnium erga te ſtudiis ſcribis ad me 61
Ordines tres Romæ quando iudicare cœperint 313
Origo nobilis meretrix 394
Ornamenta forenſia 202
Ornatus differt ab elegantia 151
Os, pro impudentia 192. 365
Oſci ludi 257
Oſcines aues quæ 235
Oſſe ſcribi primum ſolebat 393
Oſtendere 13
Oſtendere munus 79
Oſtenta facere 350
Otium pro pace 116
Ottonellus Diſcalcius 104
Oua cenarum initium 382
Oufentina tribus 332

P

PACIÆCI vetus cognomen Hiſpanorum 249
Pætus vnde 375
Pætus Epicureus fuit 488
Pagellarum magnitudo 452
Palæſtra a gymnaſio quid differat 290
Palatina tribus 332
Palimpſeſtus 284
Palmari quid 431
Paludamentum 341
Pangere pro, ſcribere 582
Πανικά 587
Panſa Epicureus fuit 488
Πάντα περὶ πάντων 475
Papiria tribus 332
Papiriæ gentis & patriciæ, & plebeiæ cognomina 384. 385
Παρὰ γράμμα 304
Παρὰ προσδοκίαν 304
Paratus ab aliqua re 552
Parhedrus 582
Par gladiatorum 89. 330
Parietinæ 149
Pars — maiorem partem, &c. pro, ex maiore parte 339
Parthorum origo, & nominis cauſſa 92
Patricij maiorum, & minorum gentium 384
Patriæ charitas recte dicitur, patriæ amicitia non item 455
Patris prænomine appellabantur filij primo loco nati 146
Pauidenſis veſtis 369
Paulli Manutij liber de Imitatione 407
Pax Scala 104
Peculiatus 428
Pecuniam permutari 111
Pecuniarum effuſiones ad multitudinem deleniendam nec iis, quorum cauſſa fiunt, nec iis, a quibus fiunt, honorificæ ſunt 79
Peducæus nomen excipitur a regula nominum Romanorum in IVS definentium 521
Pelopidæ 299
Penates a Laribus quomodo differant 66
Peniculus 389
Pennigerum corpus 306
Per, aliquando cauſſam efficientem ſignificat 265
Per aliquem agere 245
Perditi & improbi quomodo differant 53
Peregrini, qui ciuitatem Romanam aſſequebantur eorum aſſumebant & prænomina, & nomina, quorum opera, & beneficio ciues Romani facti erant, vetere nomine conſeruato 509
Per fortunas tuas — quomodo hic loquendi modus vſurpetur 355
Perfungi cum accuſatiuo 52
Perfunctus 40
Perhiberi aliquid 197
Perinde, & proinde apud veteres eadem ſignificatione 400

Peripatetici— contra Peripateticos, naturam & fatum idem eſſe dicentes 168
Permutari pecuniam 111
Perſona—in hoc verbo honorificum quiddam ineſt 157
Perſpicere plus eſt, quã, intueri 61
Petere—qui petit, ſpẽ impetrandi ſi oſtendat, eo ipſo impetrat facilius 239
Petrus Angelius Bargæus 92
Petrus Danceſius 134
Petri Bembi epiſtola 279
Peruerſitas 34
Peruerſus quis dicatur 487
Peſſinus opidum 96
Peſtes hominum, pro, peſtiferi homines 188
φαντασία 564
Philippus Tertius 92
Philoſophãdi tres rationes, δογματικὴ ἀκαδημαϊκὴ, σκεπτικὴ 365
Phylarchus dignitatis nomẽ apud Arabes 545
Pierius Valerianus 418
Pietas 7.8.39
Pituitam quartana febris exſiccat 576
Placitum eſt, antique 319
Plane 12
Plenus gradus quis ſit 372
πλεονασμός 35.47
Plinij ἀνιστορησία 178
Plotarchus Attice nõ locutus 254
Poblilia tribus 332
Podex, quare anus dicatur 389
Poematorum pro, poematum 585
Poematis pro, poematibus 585
Pœnas perſequi ab aliqoo 57
Poetæ melici præcones erant, in ludis gymnicis 197
Poetarum verſus a pueris ediſci debere 249
ποιεῖν, & πράττειν diſtinguunt Græci 277
πολιάς Mineruæ cognomen 479
Politus 60
Pollia tribus 332
Pollio duarum gentium cognomen 27
Polybij locus mendoſus 257
Pompeij natura 26.27
Pompeij laus 138
Pompeio, Magni cognomen dedit Sullæ ſalutatio 187
Pompeius duas iudiciarias leges tulit 260
Pompeios initio belli ciuilis multa peccauit 351
Pompeij factio, bello ciuili quæ fuerit 317.318
Pompeij magnæ copiæ, ciuili bello, aduerſus Cæſarem 262
Pompeij conſilium de vrbe relinquenda ciuili bello, ſæpe reprehendit Cicero 577
Pompeiani inſolentes, & crudeles 175
Pomptina tribus 332
Ponere cum accuſandi caſu 259
Pontifices poteſtatem habebãt intercalendi 324
Pontifices intercalabant arbitratu ſoo 260
Pontificatus ampliſſimum ſacerdotium 136
Populus de reis iudicabat, accuſante tribuno pl. aut ædili 26
Populi erat, quod in ærarium inferebatur 214
Portus differt a ſtatione 471
Poſſe, & valere vt differant 413
Poſſe, pro, oportere 337
Poſſibile — verbum hoc viranit Cicero, pro eo, Græco vſus 360
Poſteritas pro, poſteris, & poſtero tempore 112
Poſt hominum memoriam 410
Poſttridie, vt conſtruatur 313
Præbere ſe, & præſtare 164
Præbere ſe ſuperbum, credulum, &c 112
Precibus locum nõ relinquere 12
Preces reſpuit grauitas 552
Præcipitata ætas 455
Præda quid diceretur 109
Prædium vrbanom, & ruſticum 338
Præeſſe — omnib. negotiis non interfuit ſolũ, ſed præfuit 27.39
Præfari honorem 389
Præfecti turmæ: alæ: equitum: euocatorum: fabrum, in Ciceronis prouincia 109
Præfecturarum ius 276
Præmium honorariom 575
Prænomen ſolum aliquando vſurpatum 17
Prænomine appellabãtur filij primo loco nati 146
Prænomine eodem aliquando duo fratres vti ſolebant 328
Prærogatiua pro ſigno futuram rem prænunciante 555
Prærogatiua trib. & centuria, qoæ 555
Præs, vas, & ſponſor differunt 213.265
Præſtare 24.49
Præſtare culpam 223
Præſtare fidem 469
Præſtare ſe, & præbere 164
Præteriri quid 339
Præteritorum malorum iocunda memoria 196
Prætexta fabula 429
Prætexta toga quot hominum genera vterentur 105
Prætor— qui poſt conſulatum in prouinciam ibat, prætor vocabatur 6
Prætor, latis ſententiis, proounciabat ex lege quod iudicu maior pars pronunciaſſet 312
Prætor vrbanus cur ita dictus 407
Prætor vrbanus ceteris prætoribus nobilitate præſtabat 498
Prætoris, & quæſtoris coniunctio 110.113
Prætores interdum vocabãtur, qoi prouinciis præeſſent ſiue conſulatu ſiue prætura functi 112
Prætores poblicis iudiciis præfuerunt 322
Prætoria comitia quãdo fierẽt 317
Prætoriæ prouinciæ quæ 336
Præuaricationis cauſſa tamquam appendix eſt rei iudicatæ 329. ad quod crimen pertineret ibid.
Prandium 19
πράττειν, & ποιεῖν diſtinguunt Græci 277
Prendere, pro, rogare 343
Primum, ſine apodoſi 90
Princeps plus, quã, auctor, & dux, plus, quam, princeps 401
Probus interpres Virgilij 268
Procliue pro facili 242
Proconſul, magis ſcribendum, quam pro conſule 6
Proconſules dici interdum ſoliti, qui ex prætura in prouinciam profecti eſſent 6.7.110
Procõſules interdum appellabãtur quæſtores, a decedentibus pro conſulibus prouinciæ præfecti, interdum etiam proprætores 7
Procõſules, proprętores, & quęſtores, cum ad vrbẽ a prouinciis reuertiſſent, eorũ nomina poſt relatas rationes ad ærarium deferebant, quorum ſtrenua, fideliſque opera vſi eſſent 216
Profiteri 588
Proficiſci — hoc verbum interdum Cicero ad beneficiorum, & ſtudiorum commemorationem accommodat 553
Profligatũ plus eſt, quã, cœptum, minos, quam, confectum 338
Proinde, & Perinde, apud veteres eadem ſignificatione 400
προλεγόμενα 380
Promittẽdi officij locus, quo maxime ſolamur afflictos, extremæ fere datur epiſtolæ 208
Promontoria Siciliæ tria 481
Prooemiis varie vſi ſunt hiſtorici veteres 195
Propinqui, & affines 97
Propinquitatis nomen vt capiatur 171
Proprætores, proconſules, quæſtores, cum ad vrbem a prouinciis reuertiſſent, eorum

nomina poſt relatas rationes ad ærarium deferebāt, quorum ſtrenua, fideliqueopera vſi eſſent 216
Propterea quia,& propterea quod 155
πρώρα καὶ πρύμνα 587
Pro tribunali, pro roſtris,pro æde 127
Protrudere comitia,&c. 420
Prouerbiis vbi locus ſit 294
Prouerbia,auis alba 299
Cantilenam eandem canere 449
De eadem fidelia duos parietes dealbare 300
Equis viris & Equis velis 364
Et operam, & oleum perdere 257
Γόνυ κνήμης 587
Lynceo perſpicacior 358
Manum de tabula 294
Ne Andabatam quidem defraudare 274
Nec tranſuerſum vnguem diſcedere,&c. 294
Nec caput, nec pedes habere 303
Non omnibus dormio 291
πρώρα καὶ πρύμνα 587
Quod in ſolum venit 394.395
Ridere γέλωτα Σαρδόνιον 294
Sardi venales 293
Sero ſapiunt Phryges 281
Sus Mineruam 380
Te ipſum laudas,tamquā Aſtydamas 197
Tunica pallio propior 587
Prouincia — mos fuit, vt ij qui decedebant, ſucceſſorem exſpectarent in prima prouincia 122
Prouinciæ rationes & a proconſule, & a quæſtore ſeparatim referri ſolitæ 215
Prouinciæ ſine imperio nemo pręeſſe ſolebat 516
Prouinciæ erant annuæ 6.7
Prouinciarum rectores materiam triumphandi ex finitimarum gentium bellis quærebant 47
Proximi cōiunctiores, quam propinqui 481
Ptolemæus, non Ptolomæus dicendum 32
Ptolemæus rex Ægypti cur Auletes dictus 1
Ptolemæus amicitiam Populi R. expetitam impetrauit aliquando 1 cur eam amicitiam expetiuerit 1
De eo reducendo factum S. C. P. Lentulo Spinthere, & Metello Nepote cos 2
Ptolemæi regis annua vectigalia 3
Publicani Ciceronis amantiſſimi, eique cariſſimi 217
Publicanorum ſocietates erant ſingularum ciuitatū 491. equeſtris ordinis erant 494
P. — rudes antiquitatis librarij, acceperunt prænomen P. pro nomine Pompeij 215
Pudor nimius agreſte quiddam ſignificat 195
Pueri — feſtiuitas laudari ſolet in pueris 228
Pueri quoque nominabantur annum ingreſſi XVII 78
Pugillaria 393
Pugio 170
Pugnare plus eſt, quam, adniti 234
Pulchri,Claudiæ gentis 116
Pulchritudo, & forma vt differant 372
Pungere,pro,commouere 98
Pupinia tribus 332
Puridus quis 266
Pyrrhus libros ſcripſit de re militari 392

Q

Quæcumque,pro,omnia 114
Quærere — quando vtamur his dicendi modis, noli quærere,&,quid quæris? 153
Quærere — quæres quanti æſtimem.experiere &c. 427
Quæſtor honoris gradu legatos ſuperabat 112
Quæſtoris & prætoris coniunctio 110.114
Quæſtores — in pleraſque prouincias cum procos. aut propræt. ſinguli quæſtores ibant, in nonnullas bini 113.114
Quæſtores ſtatoribus vſi ſunt, lictoribus, & viatoribus caruerunt 106
Quæſtores vrbani curabant pecūniam populi Romani 107
Quæſtores non comparabant inter ſe prouincias, ſed ſortiebantur; interdum a proconſulibus eligebantur 113
Quæſtoria comitia poſtrema omnium comitiorum fuere 301
Quamquam & indicandi, & ſubiunctiuo modo iungitur 75
Quaſi — lenitur interdum trāſlatio præpoſito verbo, Quaſi 117
Quattuoruiri non modo municipiis, verum coloniis quoque præfuerunt 429
Querella L L geminata ſcribendū 421
Quidam — cum ſingulare quiddam notamus,hoc vtimur pronomine 148
Quidam — hoc verbo rei magnitudo tanta declaratur, quantam verbis exprimere non licet: vt, Incredibilis quædam exſpectatio 49
Quidem certe,vel, quidem profecto 25.39
Quidem certe, quādo vtamur 586
Quid multa? — cum rem conferre volumus,in pauca, vtimur hoc loquendi genere, quid multa? quid plura? quid quæris? &c. 52
Quid quæris? — quando vtamur hac interrogatione 91
Quid refert? tamen,&c. 359
Quid ſimile? 290
Qui meus in te amor eſt &c. 259
Quindecimuiri cuſtodiebant libros ſibyllinos 317
Quinquatrus 96
Quinquertium 257
Quiſquam,quot modis accipiatur 328
Quiſquis, pro, quiſque interdum veteres vſurparunt 222
Qui,repetitum 10
Qui res iudicant,pro,Iudices 350
Quirina tribus 332
Quiritare 429
Qui ſunt,qui fuerūt, quique futuri ſunt,amplificandi modus 450
Quo,pro,quamobrem 196
Quod,pro ſed 350.536
Quod — recte dici, Memini quod videbare,&c. 298
Quoniam 97
Quotiens 30
Quum,pro cum 10

R

RAPERE in contrariam partem 431
Ratio, vnico verbo explicari non poteſt 120
Ratio, verbū multis reb. eleganter communicat Latina lingua 63
Ratio a fortuna diſtinguitur 256
Rationem mutare 283
Rationes ciuitatum 135
Raucus rumor 358
Reapſe 373
Recens,& nouum vt differant 450
Recipere plus eſt,quam,promittere 245
Reconciliatio — poſt reconciliationem non numquam reſident veteris odij reliquiæ 120
Redimere 104
Referre ad ſenatum 13
Referre in rationes, &, in rationibus, differunt 213
Refrigeſcere, & calere opponuntur 368
Refrigere, & calere oppoſita, metaphorice 127

Regerere quid 566
Reges Ægypti magnũ præſidium in fide,ac tutela populi R.inueniebant t
Regum omniũ apud Parthos Arſaces generale nomen erat 349
Regio,& natura 33
Regiones vrbis Romæ quando diſtinctæ 250.251
Relaxare,& adſtringere opponuntur 258
Reos patroni defendebant, laudabant viri nobiles 48
Reperundæ— in cauſſis repetundarum lites æſtimabantur 329
Reprimere ſermones 129
Res,& cauſſa quid differant 10. 33.66
Reſpondere dicuntur iuriſcõſ. 282
Reſpondere,pro,conuenire 100
Retexere,pro,mutare 456
Reum facere 349
Reus æquo ſententiarum numero abſoluebatur 329
Ridere γέλωτα σαρδόνιον 294
Rogamus eos, quorum voluntati parum confidimus 552
Rogare, & orare quomodo differant 209
Rogari ſe,qui amant, non patiuntur 69
Romanæ res 99
Romani veteres illi ruſtici admodum laudabantur 585
Romano more commendare 266
Romani ludi 95.131
Romilia tribus 332
Roſcia lex 428
Roſcius comœdus 388
Rubium,Romana menſura 468
Rudere quando homines dicãtur 313
Rumor 89
Rumor raucus 358

S

Sabatina tribus 332
Sabinorum probitas, & fides nota 568
Sacerdotis Comanorum poteſtas 552
Sacramentum quid 305
Sacraria non modo in ſacris ædibus,verum in profanis etiam eſſe poterant 488
Sagittarij a velitib.differebant 424
Sagum,veſtitus militaris 273
Salaco 293
Salluſtij locus 70
Sal pro facetiis 378
Sales Attici omnibus præſtabant 303
Salue, veſpertina ſalutatio fuit 354
Saluis rebus 144
Saluté multam dicere foro, & curiæ 306
Sanctitas 149
Sanniones 378
Sapientis eſt, inania contemnere 128
Sapientem Zeno non ſolum beatum, ſed etiam diuitem dicere auſus eſt 282
Sapientia alia naturalis, alia quæ ab arte proficiſcitur 72
Sapientia in puerum non cadit:ſed elucere tamen in illa ætate ſigna quædam futuræ ſapientiæ poſſunt 205
Sardiniæ peſtilens cælum 292
Sardi venales 293
Satisfacere 346
Satisfactionem accipere 278
Saturni ſignum infauſtum 290
Sauium,& ſuauium 614
Scantinia lex 346
Scaptia tribus 332
Scaturire aliquid 317
M.Scaurus 60
Scelus a flagitio vt differat 359
Scenici ludici 254
Scientia viuis eripi morbo tãtum, perturbata memoria, poteſt 263
Scientiæ, multitudinis numero 149
Scilicet 28
Scilicet,pro nimirum 562
Scribæ nulli ſerui erant ſed liberti 211
Scribendo adeſſe 330
Scriptura publicanorum 523
Scyphi 288
Sector 567
Secundo loco,pro,Deinde 28
Secus,pro,male 122
Sed—vnica particula,ſed,pro,ſed etiam, non numquam Cicero contentus eſt 28
Sedebant honeſtæ mulieres in lecto 394
Sedere,pro,nihil agere 571
Sedes,& domicilium 485
Σεμνὸς vt ab Ennio interpretetur 267
Senator eſſe nõ poterat, niſi DCCC millia poſſideret 491
Senatores omnes regum tempore patricij erant 384
Senatores vel coloniarum,vel municipiorum, decuriones vocabantur 249
Senatorum qui iudicabant,numerus 334
Senatoribus cur dabantur legationes libere 436
Senatus appellari non debet, in quo nec ſenatores multi, nec eorum libera,metuq. ſoluta voluntas eſt 144
Senatus — plures quadringentis in ſenatu raro aderant 23
Senatus in quibus locis haberetur 330
Senatus in templis habebatur 407
Senatus haberi, comitialibus diebus non poterat 2.334
Senatus diſcedebat Aprili menſe 131
Senatus ſtipendium,& legatorum numerum, & ſupplicationes decernebat ſine populi ſuffragio 36
Senatui poteſtas erat, quos vellet, in prouincias mittẽdi,ſiue conſulares,ſiue prætorios 335
Senatum vocare qui poterant 421
S. C. ab Auctoritate ſenatus quomodo differat 20
S.C. adeſſe ſcribendo ſoliti,qui ſenatus conſultum fieri vellent 333
S.C. impedito, ſenatus tamen voluntas perſcribebatur 2
S. C. — in ſenatuſconſulto duplex erat præſcriptio, neceſſitatis vna,honoris altera 180
S.C.duob.modis fieri ſolita 153
S. C. fieri non poterat, niſi certus ſenatorum numerus adeſſet 51
Senatus conſulti impedimenta 334
Senatoria dignitas prius non niſi patriciis patuit 386
Senectus — in ſenectute friget ſanguis,& animus 105
Seneſcere metaphoricos 161
Senſum amitti in morte, aliquando affirmat Cicero 227
Sententia — in hanc ſententiam ſcriberem plura 81
Sententiæ— meliore condicione cur eſſent ij,qui in ſenatu primi ſententias rogabantur 18. cum aliquis in dicenda ſentẽtia duas, plures ve tres complecteretur,eæ ſi non omnes probabantur, poſtulabatur vt diuideretur 18
Sententiæ etiam a priuatis rogabantur in ſenatu 18
Sententiarum, non ordinum numeri, cum tres ordines iudicarent,ratio habebatur 329
Sententias in ſenatu rogabat magiſtratus is, qui ad ſenatum retulerat 18
Sepeliri, vel vri mortuos intra vrbẽ,Solonis lege vetitú erat 171
Sergia tribus 332
Sermo,& collocutio vt differãt 49
Sermones retundere 310
Sero nimis videtur fieri quod ve-

hementer cupimus 130
Sero ſapiunt Phryges 281
Seruare de cælo 20
Seruare de cælo qui ſolebant 343
Seruare de cælo — cum de cælo ſeruabatur, nihil agi cum populo poterat 343
Seruari inuitus quis dicatur 183
Seruis capitale erat, qui dominum non defendiſſent 171
Seruis quod nomẽ fuerat, idem liberti retinebant. 116. Serui ſæpe a patria appellabantur ibid.
Seruius Sulpicius Rufus 118
Ser. Sulpicius dialecticam egregie cognouit 151
Seueritas, pro veritate, & iuſtitia 368
Seueritas, & humanitas ſpecie diſpares, prudentia iungi ſolent 480
Si — cum ita nos aliquid dicturos eſſe oſtẽdimus, vt aliquid tamẽ præponere velimus, vtimur, Si, hoc modo: Aggrediamur iam quod ſuſcepimus, ſi prius expoſuerimus quæ cauſſa in iudiciũ deducta ſit 158
Sibyllina carmina 11
Sibyllinos libros quindecimuiri cuſtodiebant 317
Sic, iunctum ſuperlatiuo 497
Sic, minuendi vim habet 569
Signa — inter ſigna militaria primum locum ſemper habuit Aquila 424
Signa quattuor fuere in exercitu Romano, præter Aquilam, Lupus, Minotaurus, Equus, Aper. 424. Manipuli ſua habebant ſigna. ibid. & 425
Silua Gallinaria 390
Similia — nihil iucundius, atque etiam nihil vtilius, quam in legendo ſimilia conferre 66
Similitudine locorum ioda anda, copia alitur, & ingenium excitatur 258
Simius, & Simia appellari ſolebãt per contemptum 192. 260
Simul, ſimul atque, ſimul ac, ſimul vt 249
Simulacrum, & imago ab effigie vt differant 196
Simulacrum — veſtigium minus, quam, ſimulacrum 397
Simultas quid 140. 323
Sin, abſque redditione, per ἀνταπόδοσιν 462
Sin, ſæpius antecedente ſi, interdum ſimpliciter vſurpatur 145
Singulare, & ſummum vt differant 49
Singularis, interdum valet minus quam, incredibilis, interdum plus 148
Siniſter cantus pro læto, ac proſpero 334
S. Q. O. E. R. A. P. P. V. L. O. E. 335
Si quiſquam eſt &c. concinna figura 247
Siſennæ ratio de nominibus, materfamilias, &, paterfamilias 187
Si vir es, hortandi modus 380
Soboles 431
Socius, & comes vt differant 67
Sociorũ plura genera, Latini, Italici, prouinciales 82
Socratis ἀφωνδιασ 151
Soleis Romani domi vtebantur 429
Sollicitior, ſollicitiſſime 411
Sollicitum habere, pro, ſollicitare 103
Solonis lege ſepeliri, vel vri mortuos intra vrbem, vetitum erat 171
Soluendo non eſſe 128
Soluere fidem 414
Sordes mærorem conſequuntur 534
Species pro imagine, vel ſimilitudine 467
Specula 104
Sperare minus eſt, quam, exſpectare 265
Sperare — hoc verbo aliquando vtimur in rebus, quas minime volumus 178
Spes — ex ſpe deturbari 187
Spem vincere 536
Spiſſius, pro, ſerius 94
Splendorem ſæpe Cicero tribuit equitibus Romanis 22
Sponſor, vas, & præs differunt 213. 265
Sponſio litigantium quæ fuerit 287
Sportellæ cibi genus 382
Stadia quot paſſibus conſtent 572
Stans, pro, incolumis 56
Statio differt a portu 472
Stellatina tribus 332
Stoici de vitanda culpa tantum laborabant 376
Stoicorum ἀλογία 390
Stoicorum breuis oratio 555
Stomachum facere, &c. 105
St, ſilentij nota 588
Studium quid 238
Studium, & amor 49
Studium, & officium 28
Studium plus eſt, quam diligentia 76
Studium eſt animi, diligentia re ipſa præſtatur 229
Studio voluntas, officio res declaratur 119
Studioſus, abſolute 521
Stulte — qui ſtulte aliquid fecit, fama illi pœna eſt, & ſtultus eſſe dicitur 237
Stylus dicendi opifex 303
Suauium, & ſauium 589
Subitum eſſe 489
Sub mano 416
Subroſtrani 311
Subſelliorum tria genera 495
Sub ſignis 403. 432
Subtilitas in ſententiis, elegantia in verbis. 151. pro puritate, & venuſtate ſermonis ibid.
Subtiliter cauſſas agere quid 151
Suburana tribus 332
Subornare 416
Summũ bonum Epicurus in voluptate, Academici in virtute collocabant 484
Summum, & ad ſummum, dicitur, Ciceronis exemplo 219
Summum, & ſingulare vt differant 49
Superlata nomina augent 148
Suppedere 390
Suppeditare, abſolute 284
Supplicatio cõſulibus decerni ſolita, quinque dierum longior non fuit, & quid eſſet 100
Suplicatio decreta Ciceroni togato 552
Supplicationes quibus dari ſolitæ 343. 344
Supra, & antea differunt 442
Sus Mineruam 380
Suſtentare caſus, & cadentem 173
Sutorio atramento abſolutus 386
Syngrapha quid 283
Σύνταγμα quid 315

T

TABELLARII vnde dicti 118
Taberna differt ab officina, & apotheca 324
Taberna, & caupona idem 250
Tabula Valeria 534
Tamẽ, quater in primis ep. ad Torquatum comprehenſionibus repetitum 222
Tamen — quid refert? tamen, &c. 359
Tamen etſi, pro, tametſi 176
Tantum quod 289
Tantundem, non, Tantumdem, dici debere 249
Tantus, a, vm — aliquãdo minuit potius, quam auget 32
Tantus, & tam præclarus, recte dici, contra Grammaticos 180
Tarentum molles 276
Tartacinarum vetus nomen Anxur fuit 290
Telamo Ennij tragœdia 394
Tem

Temperantia,& moderatio idē 67
Temperius,& temporius 378
Tempeſtas metaphoricos 199
Templum, ædes ſacta, curia, diuerſa eſſe poſſunt 160
Tempus pro calamitate 160
Temporis longinquitas dolorem minuit 229
Tempore,& tempori 284
Tempora & mores 82
Temporum vis quātum valeat 86
Temporum varietas 233
Temporum nomine aduerſos caſus aliquando appellat Cicero 66
Tenere,pro,obtinere 13
Tenues qui dicantur 271
Terentina tribus 332
Terræ filij qui dicerentur 271
Terra nata 296
Teruncius,argēteus nummus 107
Teſtamenti factio 288
Teſtimonium dare 207
Tetradrachmum 467
Theatrum Curionis in funere patris 313
Theatrū—ingrēdientes in theatrum, ſibilo excipiebantur ij, de quibus bene populus non exiſtimaret 313
Thomas Leonicus 185
Tiberius vnde dictus 230
Tibi,ornatus cauſſa poſitum 358
Tigellius Hermogenes 292
Timæi duo 195
Tiro Ciceronis epiſtolas collegit 581
Tiro facile epiſtolas Ciceronis patroni ſui alio, quā quo paſſim leguntur ordine, collocauit 530
Toga picta 384
Toga—ſumpta virili toga pueri a magiſtris diſcedentes,in forū cum parentibus prodibant: a parētibus autem ad claros viros deducebantur 77
Tollere,ambiguum verbum 449
Torquati vnde dicti 222
Totum,pro ea re, quæ ſumma eſt 552
Trabeæ veſtis tria genera 384
Trabea poeta 383
Tradere 85
Tragœdia, Clytemneſtra, Attij poetæ 257
Tragœdia Enuij Telamo 394
Tragœdia, Equus Troianus,Liuij Andronici 257
Tragœdia Turpilij Demiurgus 388
Tranſactum eſt 536
Transfundere,&,exhaurire metaphoricos opp. 372
Tranſigere feliciter 290
Tranſire aliquid 357
Tranſire in alia omnia 18
Tranſlata verba plus habent iucunditatis,quam propria 16
Tranſlata verba quiddam habent magnificētius, quam propria, & orationem,quaſi ſtellę quædam,illuſtrant 47
Tranſlata verba ne aſperitatem habeant alieno loco,molliuntur,præpoſitis aduerbiis,Quaſi,Tanquam,Veluti,&c. 138
Tranſlaticium,hoc eſt,vſitatū 128
Tranſuerſum vnguem non diſcedere 294
Trebulæ 454
Treuiri Galliæ populi 279
Treuiri monetales 279
Tribunicia comitia ante prętoria, & ædilicia fiebant 317
Tribuni militum ſeni erant in legione 416
Tribunorum mil.duo genera 497
Tribunorum mil.duo genera,Rufuli,& Comitiati 265
Tribunatus mil.poſt conſulem,& legatos honor erat in caſtris maximus 266.271
Tribunus pl.14.habebat ius referendi in ſenatu 15
Tribuno pl.intrare curiam non licebat 18
Tribunus pl.an fuerit magiſtratus 31
Tribunus pl.ad populum,non ad plebem ferre dicebatur 335
Tribuni pl.poteſtatem habebant vocandi ſenatum 439
Tribunis pl.primus magiſtratus dies fuit v I. id.Decem. 88.181
Tribus vrbanæ quattuor 333
Tribuum Romanarum numerus, & nomina 331.332
Tributorum collatio alia ex capite,alia ex cenſu,&c. 128
Trima dies 249
Trinundinum, pro trinūdini ſpatio 577
Tripudium ſolliſtimum 235
Triumphandi materiam prouinciarum rectores ex finitimarū gentium bellis quærebant 47
Triumphus quo pacto impetrabatur 131
Tromentina tribus 332
Tueri 77
Tueri eſt colere 130
Tullij patricij primū, deinde plebeij generis fuere 5.vnde dicti ibid.
Tunica cingi ſolita erat 429
Tunica palliu propior 587
Tunica palmata 384
Turbare, & conturbare decoctorum eſt 328

V

VADIMONIVM differre 89
Valere,& poſſe vt differāt 413
Valerij nomen boni ominis apud Romanos habebatur 72
Vanitas pro inconſtantia 87
Varietas temporum 233
Varro contumelioſum nomē 395
Varro veterem, non nouam academiam probabat 365
Varronis ſcripta 356
Varronis libri de lingua Latina ad Ciceronem 365.366
Vas, præs, & ſponſor differunt 213.265
Vaſorum vinariorum menſuræ,& nomina 288
Vaſtitas pro ſolitudine 431
Vaticinari,pro,alucinari 104.105
Vatinij vnde dicti 190
Vatinij oratio in Ciceronem 50
V pro B & B pro V veteres ſcribere ſolebant 395
Vectigalia quinto quoque anno perſoluebantur 98
Veientina tribus 333
Vel,præcipuum quiddam notans 97
Vel,pro,Etiam 366
Velificari,pro,aſſentari 341
Velina tribus 333
Velites qui 382
Velites quibus armis vterentur 382
Vellem cum infinitiuo,vt, vellem potuiſſe obſequi 121
Venire in mentem, modo cum nominandi, modo cum generandi caſu 182
Venire in mentem modo cum dādi,modo cum generandi caſu 262
Venus Apellis 60
Verbi iteratio habet ornamētum 117
Verbo geminato, & negatione poſteriore præpoſita,ſuauitate quadam afficiuntur aures 9
Verba—tribus verbis, copula nulla interpoſita, vis ſumma perficitur 244
V.F. 333
Verecundiam Platonis amabat Cicero in loquendo 387
Vere gratulari 243
Vereor,&,vereor ne 223
Vereor—hoc verbo cum negatione quot modis vterentur veteres 76.84
Vereri quos dicimur 361
Vero ἀρνητικῶς 60
Vero, ſecundo loco poſitum, vel negationem demonſtrat, vel aſſenſum 301

Verſus

Digitized by Google

Verſus—in Italiam verſus 170
Veſperna 19
Veſtigium minus, quam ſimulacrum 397
Veturia tribus 333
Vetus, &, antiquus vt differant 450
Via Æmilia 424
Via Flaminia 424
Vicem—doleo tuã vicem 48.156
Vicem alicuius timere 448
Victoria inſolentes facit victores 152
Victoria ſemper incerta eſt 228
Victorias bellicas fortunæ tribuit Cato 554
Victus, & vita 290
Videre—poſtea videro 282
Videor—eſſe videatur: numerus, quem in Cicerone eius obtrectatores, notabant 39
Videndum eſt, dubitandi aliquando vim habet 540
Videre videor, &c. modus transferendi coniecturam ad oculos, quo plus fidei noſtra conſequatur opinio 585
Videre, pro, curare 286
Videre, metaphoricos 259
Vigiliæ—nox in tres vigilias diuidebatur 124
Vigilia, metaphoricos 451
Vinariorum vaſorum menſuræ, & nomina 288
Vicentius Riccius a Spe 589
Vindico dicendum, non vendico 82
Vinea inſtrumentum bellicum 93
Villæ aliquot nomen ſumentes a propinquis opidis 250
Violare virginem, pro, vitiare, veteres modeſte dicebant 388
Vir, & homo 164
Vir bonus, homo probus 266
Virtus dupliciter capitur 231
Virtus, & fortuna 398
Virtus, aliquando, pro præſtantia quadam in omnibus rebus 153
Virtutis præmium non eſt honor 408
Virtutis ſpectatæ durior eſt cõdicio, quam incognitæ 231
Virtuti nuncium remittere 564
Vis, pro, natura 138
Vita, & victus 291
Viuere beate 223
Vltro, iungitur verbis & actiuis, & paſſiuis 272
Vlubrani ciues, Ranunculi a Cicerone per iocum vocati 285
Vmbilicus—vnde dictum, ad vmbiculum peruenite 124
Vnciarium fenus 185.186
Vnde petitur, & debitor non omnino idem 275
Vobiſcum quare potius, quam cum vobis dicamus 389
Vocalium concurſus in oratione non ſemper reprehendendus 8
Vocare ſenatum qui poterant 421
Volo, pro, cupio 557
Volo tua cauſſa 10
Voltinia tribus 333
Volumen epiſtolarum 123
Voluntas animi 216
Voluntatis optimæ ſignificatio parem elicit voluntatem 117
Voluptas non minus, quam moleſtia, mentem adimit 91
Vota facere 260
Vota imperatores pro victoria faciebant
Vrbanus homo quis 130
Vrbanitas 124.266
Vrbanitas quattuor nominibus appellata 303
Vrbs—ad Vrbem eſſe qui dicebantur 127
Vſura centeſima omnium grauiſſima 185
Vſurpari quid dicatur 204
Vſurpatus, a, um, in præterito, actiue 388
Vſus plura ſignificata 496
Vt in tali re, corrigit ſententiam hic loquendi modus 166
Vt inter bonos bene agier oportet 276
Vt nunc eſt 310
Vt nunc quidem eſt 165
Vtilitas—non amor ob vtilitatem, ſed vtilitas ob amorem æſtimanda 141
Vtilitas pro vſus 572
Vtrubi 362

X

XENOPHONTIS libellus de Ageſilai laudibus 197

Y

YGRÆCA littera interdum ſeruatur 514
ὑπαιθραί 304

Z

ZENONES octo 388

FINIS

IN EPISTOLAS
M·TVLLII CICERONIS,
QVAE
FAMILIARES
VOCANTVR,
PAVLLI MANVTII
COMMENTARIVS.

Argumentum epiſtolæ primæ Ciceronis ad Lentulum.

PARTES *argumenti duæ ſunt, vna & extrinſecus, & ſatis longe petita, quæ ad regem Ptolemæum proprie pertinet; altera, quæ ſumitur ex ipſa epiſtola, & regiæ cauſſæ ſtatum explicat; prior non aliena, poſterior etiam neceſſaria. Rex Aegypti Ptolemæus, Auletes dictus, quia tibijs canere, præter dignitatem regiam, ſolitus eſſet, pater Cleopatræ, notiſſimæ fœminæ, & eius Ptolemæi, cuius eſt iuſſu interfectus Pompeius magnus, ſocietatem, & amicitiam populi Romani diu expetitam impetrauit aliquando, Cæſare & Bibulo coſ. qua de re ſic ipſe Cæſar lib. III. de bel. ci. Controuerſias regum ad populum Romanum, & ad ſe, quod eſſet conſul, pertinere exiſtimans, atque eo magis officio ſuo conuenire, quod ſuperiore conſulatu cum patre Ptolemæo & lege, & S. C. ſocietas erat facta. Et in oratione pro Poſtumo: Non ei regi pecuniam credidit, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio viderat. Eam autem ſocietatem diu exoptatam eſſe a Ptolemæo, nec niſi Cæſare conſule obtineri potuiſſe, intelliget, opinor, qui perpendet illud in ep. 16. lib. 2. ad Atticum: De rege Alexandrino, placuiſſe ſibi, aliquando confici. Nam verbum, Aliquando, negatam antea Ptolemæo ſocietatem, ſatis, vt opinor, oſtendit. Nec vero minimam eius impetrandi honoris difficultatem Suetonius demonſtrat, cum ait in Cæſaris vita: Societates, ac regna pretio dedit, vt qui vni Ptolemæo prope ſex millia talentorum ſuo Pompeijq. nomine abſtulerit. Porro cupiditas Ptolemæi tantæ ſocietatis, & amicitiæ populi Romani, non ſolum ex eo nata, quia ſuperiores fere omnes Aegypti reges, eundem honorem adepti, præſidium aduerſis temporibus in fide, ac tutela Romanorum ſæpe maximum inuenerant; verum etiam, quod ipſe, niſi ſocius, amicuſq. populi Romani appellaretur, ſtabilem ſibi, atque tutam regni poſſeſſionem non putabat: idq. duabus cauſis, primum quod Alexandri regis, qui proximus regnauerat, teſtamento Aegyptus Romanis relicta dicebatur: itaque ait Cicero in oratione prima in Rullum: Dicent decemuiri, id quod dicitur a multis, & ſæpe dictum eſt, regis Alexandrini teſtamento regnum illud populi Romani eſſe factum. Et in ſecunda in eundem: Quis veſtrum ignorat, dici, illud regnum teſtamento regis Alexandrini populi Romani eſſe factum? Et paulo poſt: Video, qui teſtamentum factum eſſe confirmat: auctoritatem ſenatus exſtare hereditatis aditæ ſentio, tum, quando, Alexandro mortuo, legatos Tyrum miſimus, qui ab illo pecuniam depoſitam noſtris recuperarent. Hac igitur de cauſſa, ne ſibi regnum populus Romanus adimeret, Ptolemæus timebat. accedebat altera, quod ipſe, non modo Alexandri regis mortui filius, verum nec e regio eſſe genere putabatur. itaque ſubiungit ibidem Cicero: Eum, qui regnum illud teneat hoc tempore, neque genere, neque animo regio eſſe, inter omnes fere video conuenire. Ptolemæum deſignat: de quo etiam paulo poſt, Qui ſunt, inquit, iſti decemuiri,*

quos perſpiciamus regnum Alexandriæ Ptolemæo gratis adiudicaturos? Honor igitur ille ſocietatis, & amicitiæ populi Romani, vehementer optatus confirmandi regni cauſſa, magnoq. emptus, neceſſitatem quandam Ptolemæo attulit Aegyptios offendendi. nam, cum ab eis intolerabilia tributa exigeret, incurrit in eorum odia: ex quo multitudine concitata, vitæ ſuæ timens, e regno Romam profugit, Lentulo Spinthere, Metello Nepote coſ. ideſt biennio poſt, quam in ſocietatem, amicitiamq. populi Romani receptus erat. Queſtus iniuriam, petijt, vt reſtitueretur, impetrauitq. non magno negotio, vel Pompeij gratia, eius cauſſam adiuuantis, ob amicitiam Mithridatico bello contractam; vel ſuffragante pecunia, clam multis data; vel etiam, quod regis bene de rep. meriti, (nam, vt Plinio referente cognoſcitur, Pompeio, circa Iudæam rem gerenti, octo equitum millia, Ptolemæus ſuo ſumptu miſerat) & eius regis, quem ſenatus populuſq. Romanus biennio ante, Cæſare & Bibulo coſ. ſocium atque amicum appellaſſet, iniurias vlciſci, non modò iuſtum, ſed exemplo etiam vtile, ſpecioſumq. videbatur. His cauſſis factum eſt S.C. referente conſule P. Lentulo, vt ſortirentur conſules, vter eorum regem reduceret, ideſt, vt is reduceret, cui Cilicia prouincia obtigiſſet: quæ obtigit Lentulo. nam, ſi Ciliciam Lentulus antea ſortitus eſſet, conijci poſtea in ſortem reductionem regis non oportuit, quippe cum ea Ciliciæ proconſuli, cui prope in conſpectu Aegyptus eſſet, ob facultatem rei perficiendæ prorſus deferenda videretur. Hiſpania vero, quæ obuenit Metello, vt in Appiano legimus, longiſſime ab Aegypto remota, omnino cum reductione regis Alexandrini coniungenda non fuit. Huius & S.C. & ſortis in oratione in Piſonem mentio fit his verbis: Auderet Gabinius, ſi non acerrime fureret, quam prouinciam P. Lentulus, cum & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione, depoſuiſſet, eam ſibi tum adſciſcere, cum, etiamſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimæ legum pœnæ vetarent? Et in ea pro Poſtumo: Non latroni, ſed regi credidit: nec regi inimico populi Romani, ſed ei, cuius reditum conſuli datum a ſenatu videbat. Et in eadem: Non ad Gabinij, cuius id negotium non erat, ſed ad P. Lentuli, clariſſimi viri, auctoritatem, a ſenatu profectam, & conſilio certo, & ſpe non dubia Romam contenderat. Accedit huius epiſtolæ teſtimonium, ſatis apertum, his verbis: Hortenſij, & mea, & Luculli ſententia, ex illo S. C. quod te referente factum eſt, tibi decernit, vt regem reducas. Et in ep. 7. Nullum exſtat S.C. quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit. Quæ confirmat lib. xxxix. hiſtoria Dionis. Exeunte anno, cum Lentulus nondum in prouinciam iuiſſet, per C. Catonem tribunum pl. obiecta ſenatui religio eſt, prolato e Sibyllinis verſibus oraculo, ne rex cum multitudine reduceretur: ſi fieret, malo publico futurum. Tum factum eſt alterum S. C. referente de religione Marcellino conſule; regem cum multitudine reduci, periculoſum reip. videri. de hoc S.C. ſic in ep. 2. lib. 11. ad Q. Fr. De rege Alexandrino factum eſt S. C. cum multitudine eum reduci, periculoſum reip. videri. Atque illam epiſtolam cum videam XIV. Kal. Febr. ſcriptam eſſe, facile poſſum ſuſpicari, hoc S.C. antequam hæc ad Lentulum mitteretur, eſſe factum. nam neque idibus, quo hac die ſcripta eſt, neque poſtridie, ideſt XVII. Kal. neque XVI. factum eſſe, ex duabus conſtat epiſtolis, ſecunda, & quarta. Quod ſiquis, XV. Kal. ideſt pridie quam illam ad fratrem Cicero ſcripſit, decerni potuiſſe dixerit: antiqua conſuetudine refelletur. ſenatum enim haberi per dies comitiales non licuit. comitialem autem fuiſſe diem, XV. Kal. Ian. non ſolum faſti dierum veteres, ſed etiam Cicero ipſe in quarta docet epiſtola. nam, cum de ſenatu ad XVI. Kal. habito locutus eſſet, ſubiunxit: Senatus haberi ante Kal. Febr. per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt. In ea etiam ad fratrem, cuius proxime ſum vſus exemplo, extractam ait rem obtrectatorum Lentuli calumnia, deinde comitiales dies eſſe conſecutos. cum de ſenatu XVI. Kal. habito loquatur, vt in quarta ſignificat huius libri: vbi, iiſdem fere verbis vtens, Res, inquit, ab aduerſarijs noſtris extracta eſt varijs calumnijs. Ergo, vt redeam vnde diuerti, S.C. de religione ante hanc epiſtolam, ideſt ante Idus Ian. factum erat. Tertium S.C. cum fieret, ne quis omnino regem reduceret; id quod, vt hæc docet epiſtola, P. Seruilius Iſauricus cenſuerat; interceſſum eſt. Senatus tamen voluntas perſcripta; quod, impedito S.C. fieri ſolitum eſt; vt memoriæ traderetur, atque exſtaret in publicis tabulis, quid ſenatus, niſi obſtitiſſet interceſſio, fieri voluiſſet. Hac de re ſic in ep. 7. Nullum exſtat S.C. quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit, eaque, quæ de ea ſcripta eſt, auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, vt ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus conſilium eſſe videatur. Sublato igitur a religione exercitu, cum de rege reducendo deliberaretur, & alij eum honorem Lentulo, quem iam antea & S.C. & ſortis beneficio acceperat, conſeruarent, alij Pompeio mandandum, alij aliter cenſerent; varietas opinionum rem extraxit; Catonis deinde tribuni pl. audacia diſturbauit penitus, atque peruertit. nam & ab initio tribunatus, vt Feneſtella docet apud Nonium, concionibus aſſiduis inuidiam regi, ac Lentulo concitauit; & mox, lege etiam de abrogando Lentulo Ciliciæ imperio promulgata, animos eorum, qui Lentulo fauebant, a minore cura ad ſummum timorem traduxit: Pompeium vero, in ſenatu aſpere, & acerbe accuſatum, eo redegit. vt conſilium redu-

cendi

rendi regis abyceret.itaque rex,deſperato ſenatus auxilio, confugit ad Gabinium, Syriæ procõſulem: a quo,promiſsis ei decem talentorum millibus,(ea ſunt H S bis millies quadringenties : vt oſtendit Cicero in oratione pro Poſtumo) Pompeio etiam, qui cum Craſſo tum conſulatum gerebat , admodum pro eo contendente ,facile impetrauit,vt reſtitueretur. Ex eo poſtea Gabinius maieſtatis accuſatus, quod prouinciæ ſuæ finibus,contra legem Corneliam,exceſsiſſet,corruptis iudicibus abſolutus eſt:mox tamen de repetundis in iudicium vocatus , defendente , Pompeij rogatu,Cicerone,qui priore iudicio accuſauerat,odio maxime prioris iudicij damnatus,publicatis bonis, in exſilium abijt : quem poſtea dictator Cæſar reſtituit. Hinc illa in eum oblique conſecta in oratione contra Piſonem. Se ipſum, faſces ſuos ,exercitum populi Romani,numen, interdictumq.deorum immortalium , reſponſa ſacerdotum,auctoritatem ſenatus,iuſſa populi,nomen,ac dignitatem imperij regi Aegyptio vendidit:in Aegyptum venit:ſigna contulit cum Alexandrinis:cepit Alexandriam.Atque hoc loco fœdam Appiani negligentiam diſsimulare non poſſum,qui Gabinium , Pompeio tertium conſule , de maieſtate damnatum putat.in quo dupliciter peccat, primum temporis , deinde criminis inſcientia. nam Gabinius biennio ante Pompeij tertium Conſulatum,Domitio,& Appio cos.non de maieſtate,ſed de repetundis damnatus eſt.vtrumque docet Dionis hiſtoria:cui ſi fides abrogatur ; ipſe certe non refelletur Cicero;quo ego,præſertim in rebus illius ætate geſtis , locupletiorem teſtem non quæro. is in epiſtola 16. ad Atticum lib.I V.& in epiſt. 4.ad Q .Fr.lib. III. prorſus patefacit ἀνιστορησίαν Appiani.Sed , vt redeam ad Auletem , pecuniæ tantam vim Cæſari primum ab eo datam , vt ſocietatem populi Romani conſequeretur,deinde Gabinio,vt eiectus reſtitueretur,forſitan mirari aliquis poſsit.qui ſi eius regis annua veſtigalia nouerit;non dubito,quin mirari deſinat.capiebat enim ex Aegypto,vt in quadam oratione Ciceronem ſcripſiſſe grauis auctor Strabo lib.X V II. memoriæ tradidit, talenta annua duodecim millia quingenta. In tantis opibus magni negocij non fuit , aut Cæſari ſex millia talentorum, aut Gabinio decem millia largiri , aut etiam , id quod a Varrone proditum Plinius narrat , octona millia equitum,Pompeio circa Iudæam res gerente,ſua pecunia tolerare,mille conuiuas,totidem aureis potorijs,mutantem vaſa cum ferculis ſaginare. Hactenus de Ptolemeo. Nunc,quæ ſit epiſtolæ ſententia,quo principio inducta , quibus diſtincta partibus , quo fine concluſa, videamus. Ac primum: quod ijs qui aliena negotia curant, amouenda in primis negligentiæ ſuſpicio eſt ; orditur Cicero ab officio ſuo ; operamq. a ſe in regio negotio nauatam ita ſignificat , vt eximiam in Lentulum beneuolentiam præſeferat.mox regis,& eius amicorum ſtudium,conſulis,& conſularium ſententias , Pompeij familiarium contentionem,perfidiam amicorum exponit.quæ qui attendat,rei difficultatem,ex Lentuli ſententia conficiendæ,maximam videat. nam ad regis voluntatem , qui reduci a Pompeio, ciuitatis principe,cupiebat,Hammonius eius legatus,clam pecunia data , ſenatorum animos traducere conabatur.Senatorum autem alij,illius largitionis inuidia,regem oderant,reducendumq. prorſus negabant,vt Marcellinus,Seruilius,ſenatus maior pars:alij Pompeio rem deferri malebant , vt Volcatius, Afranius, Lupus, Libo, Hypſæus , omnes præterea Pompeij familiares , quos , pro ſumma eius auctoritate,& gratia,plurimos fuiſſe par eſt:nonnulli,vt Craſſus,reducendum quidem regem,ſed ſine exercitu,Sibillæ verſibus admoniti,cenſebant. Horum tria video genera fuiſſe. nam , cum omnes in tuenda religione conſentirent ;non tamen omnium in ratione reducendi ſenſus idem erat. Placebat Craſſo conſulari,a tribus legatis , vel priuatis,vel ijs etiam,qui cum imperio eſſent , regem reſtitui:ita neque Pompeius , neque Lentulus , qui cum imperio erant,excludebantur. Placebat Bibulo, item conſulari,a tribus priuatis:ita Pompeio,& Lentulo locus erat.Contra Hortenſius, Lucullus,Cicero,ipſi quoque conſulares,ab vno Lentulo,Ciliciam cum imperio adminiſtrante,reducendum cenſebant:quod anno ſuperiore,ipſo Lentulo conſule referente,ſenatus decreuerat. Quæ ſi perpendantur ſingula:pæne res a Lentulo remota videbitur.nam,ſi Marcellini, & Seruilij de non reducendo rege valeat opinio:iacet negotium.Si Pompeij familiares vincunt: Lentulo reiecto,Pompeius decernitur. Si de legatis priuatis Bibuli ſententia probatur:æque Lentulus,& Pompeius,qui cum imperio erant reijciuntur.Si Craſſus auditur, vt inter legatos locum habeant ij , qui cum imperio ſunt:oritur inter Lentulum,& Pompeium de reductione contentio:nec dubium,quin Pompeius obtineat,honoribus, & meritis in remp.ciuitatis facile princeps.vnicum igitur in Hortenſij,Luculli,Ciceronis ſententia perfugium.Sed hic etiam aduerſantur multa:primum,ſenatus voluntas,a rege,propter apertam largitionem,alienior;deinde,corrupti ab Hammonio,regis legato,non pauci;qui rem ad Pompeium deferri omnes volebant;poſtremo,ipſius Pompeij familiares,& in ijs tribuni pl.aliquot , parati ad intercedendum,ſi pro Lentulo S.C.fieret. Addo illud,quod Ciceronis,quia Lentuli beneficio obſtrictus videbatur , in cauſſa regia minor erat auctoritas ; gratia vero eius , vt magna eſſet , maiore tamen Pompeij gratia vincebatur.Nec vero,adempto exercitu,quod Cicero etiam,Hortenſius,Lucullus religionis cauſſa probare cogebantur,magnopere erat, cur eam reductionem Lentulus expeteret:quip-

pe qui vereretur, ne, reſpuentibus regem Alexandrinis, quos eogere ſine armis nequiret, inſectare cum aliquo dedecore diſcederet. Quocirca praclarum in hac epiſtola Ciceronis artificium licet animaduertere: qui neque ſperare Lentulum iubet, cum deſperandum potius intelligas; neque tamen prorſus eum abducit a ſpe, veritus ne hominis amiciſſimi, optimeq. de ſe meriti, fortaſſe etiam, ipſius opera Ciceronis, optatum rei exitum expectantis, animum offendat. nam in eo loco: In ſenatu ſic egit cauſſam tuam, vt neque eloquentia maiore quiſquam, neque grauitate, nec ſtudio, nec contentione agere petuerit: Pompeium optime animatum erga Lentulum ſignificat. Infra vero, cum ſubiungit: Quæ res auget ſuſpicionem Pompeij voluntatis: Et paullo poſt: In eam opinionem rem adduxerunt, vt Pompeius cupere videatur: Et in co: Quod Pompeio ſe gratificari putant: id ipſum, quod promiſerat, in dubium reuocat. Quod ſi qui erant, qui Pompeij cauſſa nollent; ij nec Lentulo, qui antea Pompeium ornauerat, fauebant. Ita Lentulo ſpes omnis infirmatur: cum vel amicos Pompey aduerſarios habeat; vel, qui alieniores Pompeio ſint, amicos ipſe habere non poßit. Callide autem, ne ſua culpa res inclinaſſe videatur, inducit illa quaſi excuſationis loco: Vt in rebus multo ante, quam profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis, ac domeſticis Pompeij clam exulceratis, deinde palam a conſularibus exagitatis, & in ſummam inuidiam adductis, ita verſamur. Scripta eſt epiſtola, Cn. Cornelio Lentulo Marcellino, L. Marcio Philoppo cos.

M. CICERO S. D. P. LENTVLO PROCOS. 1.

EGo, omni officio, ac potius pietate erga te, ceteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe numquam ſatisfacio. tanta enim magnitudo eſt tuorũ erga me meritorum; vt, quoniam tu, niſi perfecta re, de me non conquieſti, ego, quia non idem in tua cauſſa efficio, vitam mihi eſſe acerbam putem. In cauſſa hæc ſunt. Hammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. res agitur pet eoſdem creditotes, per quos, cum tn aderas, agebatut. regis cauſſa, ſi qui ſunt, qui velint, qui pauci ſunt; omnes rem ad Pompeium deferri volũt. ſenatus religionis calumniam, non religione, ſed maleuolentia, & illins regiæ largitionis inuidia, comprobat. Pompeium & hortari, & orare, & iam liberius accuſare, & monere, vt magnam infamiam fugiat, non deſiſtimns: ſed plane nec precibus noſtris, nec admonirionibus reliquit locum. nam cum in ſermone quotidiano, tum in ſenatu palam ſic egit cauſſam tuam, vt neque eloquentia maiore quiſquam, neque grauitate, nec ſtudio, nec contentione agere potuerit; cum ſumma teſtificatione tuorum in ſe officiorũ, & amoris erga te ſui. Marcellinum ribi eſſe iratum ſcis. is, hac regia cauſſa excepta, ceteris in rebus ſe acettimum tui defenſorem fore oſtẽdit. quod dat, accipimus: quod inſtituit referre de religione, & ſæpe iam retulit, ab eo deduci non poreſt. Res ante idus acta ſic eſt: nam hæc idibus mane ſcripſi. Hortenſij, & mea, & Luculli ſententia cedit religioni de exercitu: (teneri enim res aliter non poteſt) ſed ex illo S.C. quod te referẽte factum eſt, tibi decetnit, vt regem reducas: quod commodo rem facere poſſis: vt exercitum religio tollat, te auctorem ſenatus retineat. Craſſus tres legatos decernit, nec excludit Pompeium; cenſet enim etiam ex ijs, qui cum imperio ſunt: Bibulus tres legatos ex ijs, qui priuati ſunt. huic aſſentiuntnr reliqui conſulares, prætet Seruilium, qui omnino reduci negat oportere; & Volcatium, qui, Lupo referente, Pompeium decernit; & Afranium, qni aſſentitur Volcatio: quæ res auget ſuſpicionem Pompeij voluntatis: nam aduertebatur, Pompeij familiares aſſentire Volcatio. Laboratur vehementer. Inclinata res eſt. Libonis, & Hypſæi non obſcura concurſatio, & contentio, omniumq. Pompeij familiarium ſtudium, in eam opinionem tem adduxernnt, vt Pompeius cupere videatur. cui qui nolunt, ijdem tibi, quod cum ornaſti, non ſunt amici. Nos in cauſſa auctoritatem eo minorem habemus, quod ribi debemus. gratiam autem noſtram exſtinguit hominum ſuſpicio, quod Pompeio ſe gratificari putant. Vt in rebus multo ante, quam profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis, ac domeſticis Pompeij clam exulceratis, deinde palam à conſularibus exagitatis, & in ſummam inuidiam adductis, ita verſamnr. noſtram fidem omnes, amorem tui abſentis, præſentiſq. cognoſcent. ſi eſſet in iis fides, in quibus ſumma eſſe debebat; non laboraremus. Vale.

EXPLANATIO.

M. TVLLIVS, CICERO] Me puero, Romanorum nominum obſcura doctrina, & perdifficilis habebatur. nos fortaſſe primi noſtris Commẽtariis adiumenti hoc in genere aliquid attulimus: ſed proxime, quæ ad hanc notitiam pertinent, præclare omnia collegit, auctor optimus antiquitatis, Carolus Sigonius. Hic ſi dixerim, Marcus, prænomẽ eſſe; Tullius, nomen; Cicero, cognomen; & hæc tamen omnia, ſine diſcrimine, a veteribus nomina interdum appellari; tribuſque fere nominibus Romanos uti ſolitos eſſe, vt, M. Tullius Cicero, C. Iulius Cæſar, Ser. Sulpicius Rufus; nonnumquam quattuor, vt C. Calpurnius Piſo Frugi, Cn. Cornelius Scipio Naſica; duobus interdũ, vt, C. Marius, L. Gellius, Q. Hortenſius, M. Antonius: numquam vno; cum nec prænomine quiſquam, nec gentilicio nomine careret; licet multos ipſo tãtum prænomine, vt, Appius, Manius, Seruius, notos fuiſſe non ignorem: hæc, inquam & ſimilia ſi dixerim, putem me dicere, quæ nota ſunt. Quod ad Tullios attinet, patricij primũ, deinde plebeij generis fuere. auctor ipſe Cicero in Bruto: Vt ſi me, inquit, a M. Tullio eſſe dicerem, qui patricius anno decimo poſt reges exactos cum Ser. Sulpicio cõſul fuit. Plebeia vero gente natum illum M. Tullium, qui cum Cn. Cornelio Dolabella anno vrbis DCLXXII. conſulatum geſſit, nemo, opinor, infitiabitur, qui & Dolabellas patricios fuiſſe, & duos patricios veteri lege ſimul eſſe cõſoles non potuiſſe cognouerit. Hoc nomen a Tullo prænomine, quo rex Hoſtilius vſus eſt, deriuatum nonnulli credidere. Cicerones dicti a cicere ſerendo, vt Lentuli a lẽte, Fabij a faba, vt ait Plinius lib. XIIX. cap. 3. quamquã Priſcianus lib. 2. tradidit, qui primus Cicero dictus eſt, eum ab habitu faciei ita nominatũ; &, quod agnomen in illo fuit, cognomẽ in poſteris fuiſſe: ſimiliter, Cæſar, Scipio, quæ primum agnomina fuere, in cognomina tranſiiſſe. P. LENTVLO.] Corneliæ gentis patriciæ. nam & Cornelij plebeij fuere, vt ille C. Cornelius, qui, poſt tribunatum plebis, a Cicerone defenſus eſt: & P. Cornelius tribunus pl. in epiſt. 7. lib. IIX. & patricij diſtinguuntur a plebeijs lib. II. de Leg. in eo loco: Sulla primus e patricijs Cornelijs igni voluit cremari. Ex ipſa autem gẽte patricia profluxere familiæ multæ, diuerſis diſtinctæ cognominibus, vt Maluginenſes, Coſſi, Rufi, Scipiones, Blaſiones, Sullæ, Merulæ, Lentuli, Cethegi, Cinnæ, Dolabellæ: qui cum eſſent eiuſdẽ gentis, eiuſdem tamen familiæ non erant: vt in Claudia gente Nerones, & Pulchri, patricij; at Marcelli, plebeij; qui omnes recte gentiles dicuntur, eiuſdem familiæ non recte: quod ipſa cognominum varietas declarat. Hic Lentulus eximiam in ædilitate liberalitatis, & magnificentiæ laudem eſt adeptus: vnde illud ep. 7. Magna eſt hominũ opinio de te, magna commendatio liberalitatis. Et lib. II. Off. Omnes P. Lentulus, me conſule, vicit ſuperiores. Et Valerius Max. lib. II. cap. I. Claudius Pulcher ſcenam varietate colorum adumbrauit, vacuis ante pictutam tabulis extentam: quam totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit: verſatilem fecerunt Luculli, argentatis choragiis P. Lentulus Spinther adornauit. Numeratur inter oratores in Bruto, his verbis: Publius ille, noſtrarum iniuriarũ vltor, auctor ſalutis, quidquid habuit, quantumcumque fuit, illud totum habuit e diſciplina. inſtrumenta naturæ deerant: ſed tantus animi ſplendor, & tanta magnitudo, vt ſibi omnia, quæ clarorum virorum eſſent, non dubitaret adſciſcere, eaq. omni dignitate obtineret. Cognomen Spintheris, vt Valerius Max. lib. IX. cap. 15. docet, à quodã aſſeclarum accepit. Plinius autem lib. VII. cap. 12. eum Spintherem ſecũdarum partium hiſtrionem vocat. A ſimilitudine certe cognomen hoc ortum eſt. nam Quinctilianus lib. VI. cap. 3. de riſu, Acriora, inquit, ſunt, & elegantiora, quæ trahuntur ex vi rerum. in his maxime valet ſimilitudo, ſi tamen ad aliquid inferius, leuiuſque referatur: qua iam veteres illi iocabantur, qui Lentulum Spintherem, & Scipionem Serapionem eſſe dixerunt. Spintherem tamen Cicero numquam Lentulum appellat, opinor, quia contumelia videretur. Cæſar, ab eo læſus, quia fuit in præſidijs Pompeij, Spintherẽ vocat lib. I. de bel. ci. item Salluſtius in coniuratione Catilinæ. veteres tamen nummi, Spinther, habent. Hoc ad filium eius tranſijſſe cognomen, Cicero oſtẽdit ep. 51. lib. XII. ad Att. & 10. lib. XVI. ad eundem: Appianus lib. III. bel. ci. Plutarchus in Cæſare, Dio. lib. XXXIX. PROCOS.] cum Suetonius, & Plinius, Proconſulatus, Gellius, & Valerius Max. Proconſulare, vnico verbo, dixerint; videtur Proconſul, dicendum eſſe, & coniuncte ſemper ſcribendum, vt varietur cum antecedente nomine, hoc modo: Lentuli proconſulis, Lentulo proconſuli, Lentulum proconſulem. veteres contrahebant. Pro. COS. itaque ſcriptum in lapidibus Capitolinis animaduerti. librarij poſtea vel vnico verbo, Proconſul, proconſulis, proconſuli, variatis caſibus, ſcripſere; vel diſiũcte, in omni caſu, Pro conſule. ego, ſi liceat vtrum uis, malim ſcribere, Proconſul, procõſulis, proconſuli, quam, Pro conſule: in quo me valde mouet ſimilitudo; cum dicatur, Pronepos, pronepotis, pronepoti, & Proauus, proaui, non Pro nepote, & Pro auo. quod ſi conceditur: (nec diſſentire quemquam video) valeat eadem ratio in Proconſul, Proprætor, Proquæſtor, & ſimilibus. Nec moueor, quod in oratione pro lege Manilia dicatur, mitti Pompeium ad bellum Mithridaticum non pro conſule, ſed pro conſulibus. reſpexit enim, cum ita loqueretur, L. Philippus ad originem, & ſignificationem nominis compoſiti, non ad morem ſcribendi, aut loquendi. Non negauerim, in antiquis quorundam lapidum inſcriptionibus inueniri, Pro prætore, pro, Proprætori: ſed in ijſdem lapidibus, Proconſuli, licet videre, non Pro conſule. exempla ſubiungam:

POPVLONII
L. ARADIO. VAL. PROCVLO. V. C.
LEGATO. PRO PRAETORE. PROVINCIAE. NVMIDIAE
PROCONSVLI. PROVINCIAE. AFRICAE. VICE
SACRA. IVDICANTI. EIDEMQ. IVDICIO. SACRO
PER. PROVINCIAS. PROCONSVLAREM &c.

In alijs vero inſcriptionibus opinio noſtra plane comprobatur, vt in his,

HONORI
MEMMIO. VITRASIO. ORFITO. V. C.
NOBILITATE. ACTIBVSQ. AD. EXEM
PLVM. PRAECIPVO. PRAEFECTO. VRBI
ET. ITERVM. PRAEFECTO. VRBI. PROCON
SVLI. AFRICAE.

SEXTO. PETRONIO. PROBO
ANICIANAE. DOMVS
CVLMINI. PROCONSVLI
AFRICAE.

FABIO. TITIANO. V. C.
CORRECTORI. FLAMINIAE
ET. PICENI. CONSVLARI
SICILIAE. PROCONSVLI
PROVINCIAE. ASIAE.

C. CEIONIO. RVFIO. VOLVSIANO. V. C.
CORRECTORI. ITALIAE. PER. ANNOS. OCTO
PROCONSVLI. AFRICAE.

Habemus aliorum quoque lapidum teſtimonia: ſed hæc ſufficiát, ne ſanietatem afferat copia. Diuus Auguſtinus in libro de Grámatica auctor eſt, ætate ſua non, Proconſul, ſed Pro conſule, nominandi caſu, vſitatum fuiſſe; veteres autem non, Pro conſule, ſed Proconſul, vnico verbo dixiſſe. Ab E littera vocali, inquit, nullum Latinum, niſi iuncta præpoſitione, maſculinum inuenitur, vt Pro conſule, Pro prętore. ergo, iuncta præpoſitione, fiunt Latina, vt dixi, Pro prætore, Pro quæſtore. nam veteres nominatiuo caſu, Proconſul, dicebant, attendétes nullum nomen apud Latinos virilis generis in E exire. Antiquam conſuetudinem & Priſcianus lib. 2. comprobauit his verbis: Præpoſitionis eſt, vel ſeparatim caſualibus præponi, vt, de rege, apud amicum; vel coniunctim, vt, interitus, indictus, proconſul, inſipiens. Venio nunc ad ſignificationem nominis. Proconſul erat, qui, geſto conſulatu, ibat in prouinciam. hoc vulgo notum eſt: illud fortaſſe non item, de quo doctos olim viros memini dubitare, Procóſules æque dici interdum ſolitos eſſe, qui ex prætura in prouinciam profecti eſſent. ne longe abeam: Q. Metellus Celer ep. 1. & 2. lib. v. proconſul appellatur. quod ne quis in dubium reuocet, quaſi ſuſpecta epiſtolarum ſuſcriptione, Titonis, qui eas collegit, arbitratu facta; recitemus, vt ſcrupulus dubitantibus omnis eximatur, verba Plinij ex lib. 2. cap. 67. Nepos, inquit, de ſeptemtrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Sueuorum dono datos. Et ep. x 1. lib. x 1 1. Caſſius procóſul vocatur, qui tamen conſulatum non geſſerat. Iam, lib. 1. de leg. ita ſcriptum eſt: Gellius, cum proconſul ex prætura in Græciam veniſſet, philoſophos in locum vnum conuocauit. Et in oratione in Vatinium C. Coſconiú proconſulem vocat vlterioris Hiſpaniæ, qui conſulatum nó geſſerat. Et in oratione pro Ligario, C. Conſidius prætorius, proconſul. Item M. Antonius lib. 1. de oratore. Et Liuius lib. x x x v 1 1. L. Æmilium Paullum proconſulem appellat, qui prætor in vlteriorem Hiſpaniam ierat. Suetonius etiam de C. Cæſare proprætore, In Hiſpania, inquit, proconſul à ſociis pecunias accepit, emendicatas in auxilium æris alieni. In Auguſto, cum loquatur de Q. Ciceroné prætorio, Proconſulatum, inquit, Aſiæ parum ſecunda fama adminiſtrantem. Addo C. Caninium Rebilum, C. Salluſtium Criſpum; quos, cóſulatu nondum geſto, proconſules Hirtius appellat in lib. de bello Africo. & in eodem libro Allienum, qui Siciliam obtinebat, modo prætorem, modo proconſulem: ad quē Ciceronis epiſtolæ lib. x 1 1 1. inſcribuntur, Proconſuli: item ad alios in eodem libro, qui conſules non fuerant. Et in lapidibus Capitolinis anno D C L 1 V. nominatur L. Dolabella proconſul, conſulatu nondú geſto. Neque ſolum, qui poſt præturam ibat in prouinciam, procóſul vocabatur; ſed contra, qui poſt conſulatum, prætor. itaque Cicero in epiſtola ad Salluſtium lib. 2. prætorem appellat Bibulum, poſt conſulatum Syriam adminiſtrátem. Et ep. vlt. lib. v. ad Att. Quod prætori dare conſueuiſſet: pro, proconſuli: quia duo proconſules, Lentulus, & Appius, ante Ciceronem, Ciliciam, Cyprumq. rexerant. Et P. Rutilius, qui conſul fuerat, prætor dicitur in Verrinis orationibus: & C. Cæſar, cum Gallias poſt conſulatum adminiſtraret. prætorem etiam, cum in prouincia cóſul bellum gereret, P. Scipionem a Liuio appellari video. Pedianus autem, cum de Q. Mucio Scæuola, Aſiam poſt conſulatum regēte, loqueretur, prætoré vocauit. Quodq. miremur magis, quæſtores, a decedentibus proconſulibus prouinciæ præfectos, animaduerti proconſules interdum nominari, vt Salluſtium, & Sextium, lib. 2. & 5. familiarium: quod epiſtolarum inſcriptiones, veteribus in libris, a me diligenter inſpectæ, ſignificant.

gnificant. nam ſi, proconſulum loco, prouinciæ curam ſuſceperunt; cõſentaneum videtur, eadem eos poteſtate, eodem imperio fuiſſe. alioqui, ſi bellum aliquod exoriretur, rem militaré gerere qui licuiſſet? itaque primo anno quæſtores, ſecundo, & tertio, ſi proconſulum loco prouinciæ præeſſent, proquæſtores, & interdum, ob imperium in eos tranſlatum, procõſules dicebantur, interdum etiam proprætores. nam Salluſtius in Iugurthino A. Albinum a Spurio fratre conſule, Romam, comitiorũ cauſſa, decedente, proprætorem relictum demonſtrat. Accepto igitur imperio, quod, hoſtibus propinquis, ratio temporis exigebat, & proconſulum, & proprætorum nomina quæſtores aſſumebãt. Proconſulem autem per triennium fuiſſe Lentulum in Cilicia, & hæc prima epiſtola, ſcripta Marcellino & Philippo cos. & nona, Appio & Domitio, demonſtrant. poſt triennium deceſſiſſe, cognoſcitur ex eo, quod Appius ei ſtatim poſt conſulatum ſucceſſit. Omnino lege Sempronia C. Gracchi, & Cornelia L. Sullæ, prouinciæ erant annuæ: tamen interdum prorogabatur imperium, vt Lentulo, cui ſucceſſit Appius, & Appio, cui Cicero, præterea Q. Ciceroni, cum Aſiæ præeſſet, C. Antonio, Macedoniæ procõſuli, C. Cæſari, Gallias adminiſtranti, de quo ep. 7. Et ſtipendium Cæſari decretum eſt, & decem legati: &, ne lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. Prouincia Lentuli Cilicia eſt appellata: quamquam Aſiæ quoque parti præeſſet: vt oſtendit epiſtola, Periucundæ. nec vero Ciliciam adminiſtrabat vniuerſam: quod epiſt. 1. lib. x v. declarat: &, in Ciliciæ parte, regem fuiſſe Tarcondimotũ, Dio libro x l i. x l i v. & Strabo lib. x i v. ſignificat.

Ego omni officio, *ac potius pietate.*] Epiſtolarum omniũ quæ materia ſit, quæq. nos hortentur ſæpe, interdum etiam impellant ad ſcribendum cauſſæ, diu ſæpe, ac perattente cogitaui. artem enim quaſi quandam, quæ viam ad inuentionem patefaceret, inuenire cupiebam. Atque in hoc meditandi ſtudio cum occurriſſent plurima, eaque admodum diuerſa; tandem aliquádo, inſpecta rei cuiuſque natura, atque vi, ad duo quædam capita referri poſſe omnia viſum eſt: quorum alterum graue ἠθικόν, alterum πραγματικόν vocatur, nos morale, & negotiale poſſumus appellare. omnium enim epiſtolarum argumenta vel a negotio, vel ab officio, tamquam a duobus fontibus, deducuntur. Negotiales, quo res in ſtatu ſit, ſiue noſtra, ſiue aliena, ſiue priuata, ſiue publica, ſignificant. nec, ſi quæ ſunt, in quibus aliqua de re diſputatur, ab hoc genere diſiungo. noſtrum enim negotium videtur eſſe, ſi vltro ſcribimus; aliorum, ſi rogati. quamquã diſputationes remouet ab epiſtola ſcriptor egregius Demetrius, at non Latini: nam Varro quæſtiones multas epiſtolis explicauit, vt Gellius, & Cariſius docent: & Valgius Rufus, vt idem Cariſius oſtendit, ſcripſit de rebus per epiſtolam quæſitis. Morales officium potius, quam negotium, continent, quod genus late patet. hinc enim emergunt, quæcunque aut humanitatis, aut beneuolentiæ, aut alicuius omnino virtutis aliquam ſignificationem habent; vt commendaticiæ, & conſolatoriæ, lætitiam, aut dolorem indicantes, admonentes, hortantes, querentes, obiurgantes, gratias agentes, &, vt ſummatim complectar, quæ materiam a negotio non ſumunt. Tertium quoddam genus, ex vtroque miſtum, reperiri non negauerim: ſed hoc vt æqualiter ex vtroque conſtet, ideſt vt eæ cauſſæ, quæ ad ſcribendum adduxere, graues æque ſint, nec morales negotialibus, aut negotiales moralibus vincantur, perquam raro ſolet euenire. quod ſi morale, aut negotiale in epiſtola miſta excellet; (quod autem, vt ea ſcriberetur, vehementius impulit, id dico excellere) quis dubitet, quin, quæ res in ea plus habet ponderis, eadem ei nomen tribuat? Non enim in aſſignando genere vel partes numerandæ ſunt, vel longitudinis habenda ratio eſt. poſſunt eſſe plures morales partes, quam negotiales; aut, ſi pauciores ſint, vel vna eſſe longior, quam negotiales omnes: nec tamen ad morale genus epiſtola pertinebit. quo enim, vt iam dixi, præcipue adducimur ad ſcribendum, id, ſiue multis, ſiue paucis verbis exponatur, epiſtolas facit aut negotiales, aut morales. Ac morales quidem in ſimplici plerumque verſantur argumento; ſuiſq. quaſi finibus contentæ negotialem materiam non attingũt. negotiales contra, non quia neceſſe ſit, ſed quia deceat, morale ſæpe aliquid aſſumunt. Poſſum probare exemplis, poſſum auctoritate eorum, qui de epiſtolis præcepta tradiderunt: ſed ipſa quoque in promptu ratio eſt. quis enim, cum ſcribit, quod vel ſua, vel eius, ad quem ſcribit, interſit, aliquam rei perficiendæ cupiditatem non expomit? quis ad ea, quæ reſtant, curam, & diligentiam non pollicetur? quis aut, confecto negotio, non lætatur, aut, deſperato, non dolet? quæ interdum grati animi, humanitatis quidem ſemper ſigna ſunt. Moueor etiam non leuiter auctoritate Demetrij, ſcriptoris accurati in primis, & docti. Πλεῖστον, ait, ἐχέτω τὸ ἠθικὸν ἡ ἐπιστολή, ὥσπερ καὶ ὁ διάλογος· σχεδὸν γὰρ εἰκόνα ἕκαστος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς γράφει τὴν ἐπιστολήν. Exempla vero, ne, quod adeſt, longe petamus, ad Lentulum ſcriptæ epiſtolæ ſuppeditant. negotiales enim omnes fere ſunt: & his tamen morales Cicero ſentẽtias libenter admiſcet, nimirum officij cauſſa; vt, in patriam opera, ac virtute Lentuli reuocatus, tanti beneficij memoriam, & remunerandi ſtudium declaret. fortaſſe etiam, vt ingenio valebat, ad officium artem adhibuit. nam, quia morales in primis ad conciliandam beneuolentiam idoneæ ſententiæ ſunt; iccirco, futurum intelligens, vt negotialem huius primæ epiſtolæ partem, ideſt narrationem, Lentulus non admodum libenter legeret, quippe quæ aduerſa pæne omnia, & inclinatam rem oſtenderet; eam moleſtiam morali principio leniendam putauit. ad leniendum autem, ſi cetera deficiant, ipſa tamen amoris, & grati animi ſignificatio multum valet. & grata voluntas ſocietate quadam eiuſdem doloris oſtenditur. dolor autem Ciceronis, in Lentuli cauſſa ſuſceptus, quod ſingulari quodam ſtudio valde tamen non proficiat, cum ex ipſa ſententia, & ex hoc toto orationis ambitu, tum vero ex his maxime primis verbis, vnde oritur ſententia, colligitur: Ego omni officio, ac potius pietate. nam & in, Ego, vis eſt; & augetur in, Omni officio; & cumulatur demum correctione proxima, Ac potius pietate. officium enim amoris expers eſſe poteſt, & communiter in omnes conuenit: nomen autem Pietatis quiddam etiam grauius, quam amor, ſignificat: itaque non communiter in omnes, ſed proprie conuenit in deos, quibus omnia debemus: deinde in patriam, atque in parentes; quorum caritas proxime accedit ad

deos:tertio loco, erga omnes propinquos: poſtremo, erga optime meritos; quos diligere vt propinquos,& colere parentum fere loco,æquum eſt. Quæ ſingula eodẽ, quo propoſuimus, ordine probemus. Ac pietas quidẽ in deos multis cognoſcitur exẽplis; quorum pauca recitabo.de Nat.deo.lib.1.Pietas,ſanctitas,religio pure, & caſte tribuenda ſunt deorum numini.Et infra,ibidem: Pietas eſt iuſtitia aduerſus deos. Et lib. III. de Fin. Nec vero pietas aduerſus deos,nec quanta ijs gratia debeatur,ſine explicatione naturæ intelligi poteſt.Et pro domo:Nec eſt vlla erga deos pietas,niſi honeſta de nomine eorum, ac mente opinio.Et lib.2.Officiorum:Pietas & ſanctitas deos placatos efficiet. Et in topicis: Æquitas tripartita dicitur eſſe, vna ad ſuperos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. prima Pietas, ſecunda Sanctitas,tertia Iuſtitia,aut Æquitas nominatur.Quæ vero ad parentes,propinquos etiam, licet non bene meritos, pertinent, hæc ſunt.lib. 2. de Inuent.Pietas eſt,quæ erga patriã, aut alios ſanguine coniunctos officium conſeruare moneat. Pro Flacco: Nimia pietas, & ſummus amor in patriam. De ſomnio Scipionis: Iuſtitiam cole, & pietatem; quæ cum ſit magna in parentibus, & propinquis, tum in patria maxima eſt. Et in Bruto: Vtinam C. Gracchus non tam fratri pietatem, quam patriæ, præſtare voluiſſet.Pro Coelio:Pietas in parentes,indulgentia in liberos.Pro Plancio:Omitto illa,vt viuat cum ſuis, primum cum parente:nam pietas fundamentum eſt omniũ virtutum.Et Acad.lib.2.Adoleſcens admodum cum fratre,pari pietate, & induſtria prædito, paternas inimicitias eſt perſecutus. Et ad Att.ep.3. lib. VI. Cum bellum eſſe in Syria magnum putetur;videatur ne pietatis eſſe meę,fratrem relinquere. Pro Quinctio: Si pietate propinquitas colitur;qui affinem prodit, impius ſit,neceſſe eſt. Et ad Thorantum,ep.20.lib. VI. Hic tui omnes valent, ſummaq.pietate te deſiderant. Atque hæc vno loco omnia, in oratione pro Plancio, comprehenduntur. pietas enim definitur, grata voluntas in parẽtes, in patriam,in deos,in amicos:eaq.tribus modis laudatur,vt virtus,vt virtus maxima, vt virtutum reliquarum omnium mater. Exemplum pietatis etiam parẽtum in filios vnum Ciceronis afferam ex ep.36. lib.XIII.Domo ſibi carẽdum propter matrem,plenam pietatis. Alterum Catulli:

Egregium narras mira pietate parentem,
Qui ipſe ſui gnati minxerit in gremium.
Deorum in homines.Statius in Silu.

Vera deum pietas. Extremum reſtat de pietate in bene meritos. quo ex genere hoc ipſum eſt:Ego omni officio, ac potius pietate erga te. & ep. 9. Periucundæ mihi fuerunt litteræ tuæ: quibus intellexi te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam, beneuolentiam? cum illud ipſum gratiſſimum, ac ſanctiſſimum nomen Pietatis leuius mihi meritis erga me tuis eſſe videatur. Et in eadem, in extremo: Sunt enim teſtes meritorum tuorũ erga me, meæq. in te pietatis. Cur autem, cum id, quod dijs hominibuſq. debemus, proprie Pietatis nomine totum exprimatur, non eodem nomine erga Lentulum Cicero vteretur, quem in vtraque poſt reditum oratione non modo parentem, verum etiam deum ſuæ ſalutis, vitæ,fortunæ,memoriæ,nominiſq.vocat? ſic in ep. ad Curionem lib.2. cum Milonem commendat, bis nomen Pietatis vſurpat; quod, eo adnitente, patriam recuperauerat. Et alibi ſæpe. Quod autem in primis quattuor verbis, Ego omni officio, ac, vocales concurrere paſſus eſt; in eo etiam moralis virtus elucet.laborare enim videtur, quod amantiſſimi hominis eſt, de re potius, quam de verbis.itaque hanc indiligentiam non ſolum a reprehenſione vindicat,verum etiam cum aliqua laude coniungit in Oratore. Habet, inquit, ille tanquam hiatus, concurſu vocalium,quaſi molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis,quam de verbis, laborantis. Et in eodem libro,infra:Nemo eſt tam ruſticus, qui vocales nolit coniungere. in quo quidam etiam Theopompum reprehendunt, quod eas litteras tantopere fugerit: etſi id magiſter eius Iſocrates, at non Thucydides, ne ille quidem, haud paullo maior ſcriptor, Plato. Demoſthenes tamen magna ex parte cõcurſionem vocalium,vt vitioſam,fugit.ſed Græci viderint.nobis,ne ſi cupiamus quidem,diſtrahere vocales conceditur.Hæc ille:qui tamen paullo poſt,non debere admodum crebro vocales vocalibus occurrere, indicat his verbis: Hoc idem noſtri ſæpius non tuliſſent,quod Græci laudare etiam ſolent. Gellius & in poetis hoc probat lib. VII. cap. 10. aitq. ſuauius eſſe in Virgilio-Vicina Veſeuo Ora iugo, quam, Vicina Veſeuo Nola iugo: & apud Catullum, Ebrioſa acino ebrioſioris. DICTVM eſt de generibus epiſtolarum:quibus demonſtratis duplex occurrit animaduerſio, primum, quę vtrique ſint aptę generi ſententiæ; deinde, quibuſnam ſententiæ verbis enuncientur. Ac licet, niſi fallor, ſimul vtrumque complecti, & ita definire: Epiſtola conſuetudinem fere quotidiani ſermonis debet imitari.nam, ſi, quod inter longe remotos nequaquam vox & lingua præſtare poteſt, id bono litterarũ conſequimur, vt ijs de rebus,quæ vel noſtra,vel amicorũ interſint, communicemus:profecto nihil aliud,quam imago quędam ſermonis, videtur epiſtola. idem ſenſit Artemon ille, qui deſcripſit epiſtolas Ariſtotelis: quem dixiſſe Demetrius ait, oportere eodem ſtylo & dialogum ſcribi, & epiſtolas:eſſe enim epiſtolam dialogi partem. Sententias tamen interdum grauiores, quam dialogus,& maiorem elegantiam admittit epiſtola, non modo quia ſtudio, curaq. maiore ſcribimus, quam loquimur; verum etiam, quia, cum ad principes viros, aut etiam ad ciuitates litteras mittimus, quod interdum euenire ſolet, habenda omnino videtur perſonarum ratio; & in eo paulum ſe tollat epiſtola, non modo licet, verum etiam neceſſe eſt. quales enim putemus fuiſſe epiſtolas illas, quibus viri eloquentes, & docti, atque ipſe in primis Ariſtoteles Alexandrum Magnum, incenſum cupiditate veriſſimæ gloriæ, cohortabatur ad decus? iam vero, quæ leguntur Demoſthenis ad Philippum, habere eas quiddam amplum, longeq. diſtare a communi ſermone, negari non poteſt. Nec deſunt Ciceronis in hoc genere nonnullæ, vt illa ad Lucceium lib. v. de ſui conſulatus hiſtoria ſeparatim componenda; & illa ad Dolabellam lib. IX. qua ei de ſublata columna, & ijs, qui eam Cęſari mortuo, tanquam deo, in foro erexerant, ſupplicio affectis, gratulatur. in illa vero ad Lentulum, quæ incipit, Periucundæ, partes multæ ſunt, in quibus aliquanto maior vel verborum copia, vel ſententiarum ſplẽdor apparet,

quam

quam dialogi ratio, & natura poſtulet. Age, quid in ea dialogo ſimile reperitur, in qua M. Brutus Ciceronem accuſat, quod ſuppliciter nimis, ac demiſſe ad Octauium ſcripſiſſet? Verum hoc, quidquid eſt licentiæ, prudentia moderatur. tempus, perſonarum dignitas, res ipſa, quouſque progredi liceat, oſtendit. Proprie vero & ſimplici argumento, & ſimplici ſtylo contentæ ſunt epiſtolæ. Recte, & feſtiue Cicero ad Pætum: Quid tibi ego videor in epiſtolis? non ne plebeio ſermone agere tecum? nec enim ſemper eodem modo. quid enim ſimile habet epiſtola aut iudicio, aut concioni? quin ipſa iudicia non ſolemus omnia tractare vno modo: epiſtulas vero quotidianis verbis texere ſolemus. Idem tamen, qui hoc præcipit, non vſquequaque ſeruat ſuam regulam: indulget enim ingenio nonnũquam, & epiſtolas concinnat, atque ornat verbis aliquanto illuſtrioribus, quam quæ populo familiaria, & communi ſermone trita ſunt. ſed hoc eiuſmodi eſt, vt, immodice, ac temere ſi fiat, faſtidium pariat, & in reprehenſionem incurrat; ſin modice, & loco, delectet ſine ſatietate, & laudem aſſequatur. decet igitur idem, & dedecet, pro vtcũs ingenio; quod alijs quoque rebus contingit. Hac virtute vel ſolus inter Latinos, vt mihi quidem videtur, vel certe maxime omnium Cicero excelluit. Demoſthenem quidem ita vicit, vt comparatio nulla ſit: quod Quinctilianus quoque vidit. Breuitas laudatur in epiſtolis: iure quidem: breui enim ſermone magis capimur, quam producto: verum in omni re modus eſt: & peccat eodem fere modo, qui multa paucis contrahit, & qui pauca diffundit in multa. Præclare Gregorius Nazianzenus, qui vtroque vitio laborant, eos iaculantibus comparat, ita mittentibus telum, vt vel ſupra ſcopum, vel infra feratur. vtrique enim errant pariter, licet contrario modo. Hic mihi committendum non puto, quando de epiſtolis agitur, vt fraudentur ſtudioſi pulcherrima ipſius Gregorij, viri eloquentiſſimi, epiſtola, in qua prudenter & ingenioſe, quæ ad hoc ipſum ſcribendi genus attinent, omnia perſequitur, ſic, vt ne Demetrius quidem ille, quem ſupra appellauimus, vel plura, vel meliora tradiderit.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
ΝΙΚΟΒΟΥΛΩ.

Τῶν γραφόντων ἐπιστολάς, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο αἰτεῖς, οἱ μὲν, μακρότερα γράφουσιν, ἢ πρὸς τὸ εἰκός· οἱ δὲ, καὶ λίαν ἐνδεέστερα. καὶ ἀμφότεροι τοῦ μέτρου διαμαρτάνουσιν, ὥσπερ τοῦ σκοποῦ οἱ τοξεύοντες, ἤ τε ἔσω πίπτουσιν, ἤ τε ὑπερπίπτουσι. τὸ γὰρ ἀποτυγχάνειν ἴσον, κἂν ἀπὸ τῶν ἐναντίων γίνηται. ἔστι δὲ μέτρον ἐπιστολῶν ἡ χρεία, καὶ οὔτε μακρότερα γραπτέον, ἔνθα μὴ πολλὰ τὰ πράγματα. οὔτε μικρολογητέον, ἔνθα πολλά. τί γὰρ; ἢ τῇ Περσικῇ σχοίνῳ μετρεῖσθαι δεῖ τὴν σοφίαν, ἢ παιδικοῖς πήχεσι, καὶ οὕτως ἀτελῆ γράφειν, ὡς μηδὲ γράφειν; ἀλλὰ μιμεῖσθαι τῶν σκιῶν τὰς μεσημβρινάς, ἢ τῶν ἀστέρων τὰς κατὰ πρόσωπον ἀπαντώσας, ὧν συνιζάνει τὰ μήκη. καὶ παραφαίνεσθαι μᾶλλον, ἢ φαίνεσθαι, τῶν ἄκρων τινὶ γνωριζόμενα. καὶ ἔστι, πῶς ἂν εἴποιμι καιρίως, ἀπασμάτων εἰκάσματα, δεῖν ἀμφοτέρων φεύγοντα τὴν ἀμετρίαν, τοῦ μέτρου κατατυγχάνειν. Περὶ μὲν τῆς συντομίας, ταῦτα γινώσκω. Περὶ δὲ σαφηνείας, ἐκεῖνο γνώριμον, ὅτι χρὴ φεύγοντα τὸ λογοειδές, ὅσον ἐνδέχεται, μᾶλλον εἰς τὸ λογικώτερον ἀποκλίνειν. καὶ, ἵν' ἅπαν συνελὼν εἴπω, αὕτη τῶν ἐπιστολῶν ἀρίστη, καὶ κάλλιστα ἔχουσα, ἣ ἂν καὶ τὸν ἰδιώτην πείθῃ, καὶ τὸν πεπαιδευμένον, τὸν μὲν, ὡς κατὰ τοὺς πολλοὺς οὖσα, τὸν δὲ, ὑπὲρ τοὺς πολλούς, καὶ ἡ αὐτόθεν γνώριμος. ὁμοίως γὰρ ἄκαιρον, καὶ γρῖφον νοεῖσθαι, καὶ ἐπιστολὴν ἑρμηνεύεσθαι. Τρίτον ἐστὶ τῶν ἐπιστολῶν ἡ χάρις. ταύτην δὲ φυλάξομεν, εἰ μήτε παντάπασιν ξηρὰ, καὶ ἄχαρι γράφοιμεν, καὶ ἀκαλλώπιστα, ἀκόσμητα, καὶ ἀκόρυτα, ὃ δὴ λέγεται, οἷον δίχα γνωμῶν, καὶ παροιμιῶν, καὶ ἀποφθεγμάτων ὄντα. ἔτι δὲ σκωμμάτων, καὶ αἰνιγμάτων, οἷς ὁ λόγος καταγλυκαίνεται. μήτε λίαν τούτοις φαινοίμεθα καταχρώμενοι. τὸ μὲν γὰρ ἄγροικον, τὸ δὲ, ἄπληστον. καὶ τοσαῦτα τούτοις χρηστέον, ὅσα καὶ ταῖς πορφύραις ἐν τοῖς ὑφάσμασι. τροπὰς δὲ παραδεξόμεθα μὲν, ὀλίγας δὲ, καὶ ταύτας οὐκ ἀναισχύντους. ἀντίθετα δὲ, καὶ πάρισα, καὶ ἰσόκωλα, τοῖς σοφισταῖς ἀπορρίψομεν. εἰ δέ που καὶ παραλάβοιμεν, ὡς καταπαίζοντες μᾶλλον τοῦτο ποιήσομεν, ἢ σπουδάζοντες. Πέρας τοῦ λόγου (ὅπερ τῶν κομψῶν τινος ἤκουσα περὶ τοῦ ἀετοῦ λέγοντος, ἡνίκα ἐκρίνοντο περὶ βασιλείας οἱ ὄρνιθες) καὶ ἄλλος ἄλλως ἧκον ἑαυτὸν κοσμήσαντες, ὅτι ἐκείνου κάλλιστον ἦν τὸ μὴ οἴεσθαι καλὸν εἶναι. τοῦτο κἂν ταῖς ἐπιστολαῖς μάλιστα τηρητέον, τὸ ἀκαλλώπιστον. ὅτι ἐγγυτάτω τοῦ κατὰ φύσιν. Τοσαῦτα σοι περὶ ἐπιστολῶν, ὡς δι' ἐπιστολῆς, παρ' ἡμῶν. καὶ ταῦτα ἴσως οὐ πρὸς ἡμῶν, οἷς τὰ μείζω σπουδάζεται. τἄλλα δὲ, αὐτός τε φιλοπονήσας, εὐμαθὴς ὤν. καὶ οἱ περὶ ταῦτα κομψοὶ διδάξουσι.

Proverbia non excludit, ſed crebra non probat: quod Ciceroni quoque placuit: itaque paucis vtitur. at Demetrius, Κάλλος, inquit, ἐπιστολῆς συχναὶ παροιμίαι: δημοτικὸν γὰρ ἐστιν ἡ παροιμία, καὶ κοινόν. Ego ſeruo, & ſeruabo Gregorij documentum, vt prouerbiis neque nunquam, neque ſæpe vtar, accedente præſertim Ciceronis exemplo; quem cum lego, nullius rhetoris præcepta deſidero. Ceteris] meum in re tua ſtudium, officiumq. cernentibus. Mihi] qui tuam erga me beneuolentiam imitor, merita non aſſequor. tu enim in re mea, quod agebas, perfeciſti: mihi non idem contingit in tua. Nvmqvam satisfacio.] ſuauitate quadam fruuntur aures, geminato verbo, & negatione poſteriori præpoſita: vt hic; Ceteris ſatisfacio omnibus mihi ipſe numquam ſatisfacio: ſimile illud pro Sextio: Ademit Albino ſoceri nomen mors filiæ; caritatem illius neceſſitudinis, & beneuolẽtiam non ademit. Et lib. 11. de Leg, Quid eſt enim verius quã neminem eſſe oportere tam ſtulte arrogantem, vt in ſe rationem & mentem putet ineſſe, in cælo mundoq. non putet? Magnitvdo] Lentuli beneficium tribus modis auget; quod Merita vocat, vim quærẽs & in ipſo vocabulo, & in numero; quod addit, Magnitudo; quod, Magnitudo tãta. Meritorvm;] meritum Lentuli maximũ erga Ciceronẽ fuit, cum eum, lege Clodia pulſum, quod ciues Romanos, coniurationis in patriam conuictos, capitali ſupplicio, contra veteres leges, moremq. maiorum, indicta cauſſa affeciſſet, conſul ſextodecimo eius exſulij menſe reuocauit. Hoc meritum ſignificari, quæ ſequuntur, oſtendunt: Quoniam tu, niſi perfecta re, de me non conquieſti. Merita vero quod appellat, non meritum, amplificatio quædam eſt. admonet enim Ariſtoteles, vſurpari interdum ab oratore, vt rem augeat, multitudinis numerum pro ſingulari: quod ſæpe Cicero fecit, vt ep. 15. lib. IX. Te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, vere vt dicam, Craſſos quoque, & Lælios videre videor. Merita autem plus, quam officia, valent. ad Brutum lib. XI. Lamia vno omnium familiariſſime vtor. magna

gna eius non dico in me officia, ſed merita. Ad Cornificium lib. XII. Ad hæc officia, vel merita potius, iucundiſſima conſuetudo accedit. Phil. XIII. Magna eius in me merita, mea quædam officia in illum. QVONIAM] parui refert, vtro modo legas, vel, Quia, vel, Quoniam: niſi tamē hoc videtur plenius: & eſt in quatuor meis antiquis libris: quod ideo teſtatum volui, ne quaſi commenticium reiiceretur, ex eorum ſcriptis, qui ſe in veteribus cunctis exemplaribus, Quia, vidiſſe, confirmarunt. Non grauabor interdū ad hæc humilia me demittere: ne quod ab induſtria noſtra diligentiæ genus iure quiſquam deſideret. quanquam, vt omnibus plane ſatisfiat, vlla diligentia vix, aut ne vix quidem, conſequi me poſſe, non ignoro. DE ME NON *conquieſti*,] quia, cum primum conſul eſt deſignatus, Ciceronis cauſſam ſuſcepit, & eius de reditu ſententiam, conſulibus Piſone & Gabinio repugnantibus, præclariſſimam dixit: quo vero primum die magiſtratum iniit, eo ipſo die, ideſt Kal. Ian. de Cicerone retulit, ſpreta lege Clodia, quæ pœnam referentibus irrogabat. cumq. tribunus pl. Atilius Serranus nocte ad deliberandum poſtulata, poſtridie S.C. interueniſſet, numquam tamen Lentulus poſtea conquieuit, donec, Sextili menſe, centuriatis comitijs perlata lege, rem perfecit. de quo ſic in oratione pro domo: Nam tu, P. Lentule, neque priuatus, neque conſul legem eſſe vmquam putaſti. nam, tribunis pl. referentibus, ſententiā de me deſignatus conſul dixiſti: ex Kal. Ian. quo ad perfecta res eſt, de me retuliſti: legem promulgaſti, tuliſti. Similia de Lētuli ſtudio, atque conſtantia, in alijs orationibus, pro Sextio, poſt reditum, in Piſonem, alibi. IN TVA CAVSSA] in tuo negotio, in reductione regis. Cauſſa & hic, & alijs in locis pro eo ſumitur, quod ad aliquem proprie pertinet: vt paullo poſt: In cauſſa hæc ſunt: ideſt, in curanda tibi reductione regis. Et infra: Hac regia cauſſa excepta. Et in extremo: Nos in cauſſa auctoritatem eo minorem habemus. Differunt autem Res, & Cauſſa, &, vt arbitror, in eo, differunt, quod, Res, patet aliquanto latius, quam Cauſſa: vt Res totum negotium ſignificet. Cauſſa vero negotij partem illam, quæ ad Lentulum pertinet, vt ſcilicet reſtitutio regis ad eum deferatur. huic opinioni ſuffragātur potius, quam aduerſantur, exempla. ep. 5. De Alexandrina re, cauſſaq. regia. Ep. 7. Quid res, quid cauſſa, quid tempus ferat. Ep. 9. Accepiſti, quibus rebus adductus, quamque rem, cauſſamq. defenderim. Ep. 6. lib. 2. Nunc tibi totam rem, atque cauſſam commendo, atque trado. Ep. 7. ibidem. Quantam curam adhibuerim, quamq. difficili in re, atque cauſſa, cognoſces ex ijs litteris, quas liberto tuo dedi. Ep. 4. lib. XII. Scriberem plura, ſi rem, cauſſamq. noſſem. In oratione pro Cæcina: Multa, quæ ſunt in re, quia remota ſunt a cauſſa, prætermittam. Sed finis exemplorum ſit: vitanda enim ſatietas eſt. ACERBAM] inſuauem, iniucundam: tranſlatione a fructibus immaturis. ep. 8. lib. III. ad Appium, antitheta poſuit Acerbum, & Dulce: Non debent mirari homines, me eſſe acerbum tibi, vt ſim dulcis mihi. PVTAM.] quia re vera ipſum, viuere, nemini acerbum eſt, ſed tum videtur, cum accedunt moleſtiæ. ideo, Putem, dixit potius, quam ſentiam. IN CAVSSA HÆC SVNT] hæc ſunt, quæ tibi, quo in ſtatu cauſſa ſit, ſignificare poſſim. HAMMONIVS,] nomen Ægyptijs vſitatum, inde ductum, quod apud Lybicos, vt ait Pauſanias, Iuppiter Hammon colebatur. REGIS LEGATVS,] nam rex aberat: quia, cum exercitum, Sibyllæ verſibus interdictum, deſperaret, petijt, vt a Pompeio, duobus tantum lictoribus comitato, reſtitueretur. quod cum non impetraſſet, verito ſenatu, ne Pompeij potentia nimium augeretur; abiecta ſpe, Epheſum ſe contulerat, relicto Hammonio legato. diſceſſiſſe eum ab vrbe, antequam tribuni pl. magiſtratum inirent, id eſt, ante IV. Idus Dec. apud Nonium Feneſtellæ verba ſignificant. Dio, diſceſſiſſe ſignificat, non modo poſt initum a tribunis pl. magiſtratum, ſed etiam conſulatum gerentibus Marcellino & Philippo, ideſt poſt Kal. Ian. Ego aſſentior Feneſtellę, & quod antiquior quam Dio, (nam eum nouiſſimo Tiberij principatu periiſſe, Plinius ait) & quod in rebus Romanis maior homini Romano, præſertim Romæ viuenti, habenda fides eſt. ipſe etiam Cicero, cum hæc Idibus Ian. ſcriberet, regem ab vrbe multo ante profectum oſtendere videtur his verbis: In rebus multo ante, quam profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis, ac domeſticis Pompeij clā exulceratis. APERTE] nullo legum metu: quæ res inſenſum Ptolemæo ſenatum reddidit. OPPVGNAT.] aduerſatur vehementer. Tranſlato verbo, quo magis Hammonij ſtudium oſtenderet, vſus eſt. CREDITORES,] qui non ſolum id agebant, vt rex reſtitueretur, quo creditas ei pecunias exigere poſſent: verum etiam aperte pecunias pro Pompeio contra Lentulum ſuppeditabant, quod regem cupere intelligebant. ep. 2. lib. II. ad Q. Fr. Creditores regis aperte pecunias ſuppeditant contra Lentulum. In oratione pro Poſtumo, & apud Dionem lib. XXX. CVM TV *aderas*,] inepte nonnulli, vt antiquitatem amare videantur, Quum pro Cum ſcribunt: cum Priſcianus obſoleuiſſe iam conſuetudinem illam oſtendat lib. I. his verbis. Apud antiquos frequentiſſime loco Cu ſyllabæ Quu ponebatur, vt & e contrario, vt arquus, coquus, oquulus, pro arcus, cocus, oculus: quum pro cum, quur pro cur. REGIS CAVSSA QVI VELINT,] vel poetis hæc iā nota ſunt, Volo tua cauſſa, Volo tibi; pro, faueo, ſtudeo, amicus ſum. In contraria ſentētia, Cui qui nolunt, dixit infra. QVI PAVCI SVNT,] & ſuauitatis quiddā habet, Qui, repetitum: & omnino huiuſmodi additamētis non modo plenior, verum etiā paullo ſplendidior efficitur ſententia: vt ep. 18. lib. 2. Quæ mihi veniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar, exiſtimaui, me ad te ſcribere oportere. Eiuſdem generis illud ep. 7. lib. IV. Hoc idem omnes, qui te diligunt, ſentiunt: quorum eſt magna pro tuis maximis, clariſſimiſq. virtutibus multitudo. Pauci autem regis cauſſa volebāt, vel ob apertam eius largitionem, vel quia propter acerbiſſimam tributorum exactionem eiectum ab Alexandrinis audierant. AN POMPEIVM] cuius ob Mithridatici belli gloriam longe maior, quam ceterorum, apud omnes gentes erat auctoritas: quo futurum ſperabat rex, vt Ægyptij nihil ei petēti denegarent. RELIGIONIS CALVMNIAM,] Sibyllæ verſus Ægypti regem cum exercitu reduci vetabant: cuius oraculi verba apud Dionem lib. XXXIX. hæc ſunt: Si rex Ægypti, auxilio indigens aliquo, venerit, amicitiā quidem ei ne denegaueritis; ne tamen eum multitudine aliqua iuueritis: ſin ali-

ter,

ter;& labores,& pericula habebitis. Eam ſenětiam Lucanus lib.v i.expreſſit his verbis:

Haud equidem immerito Cumana carmine vatis
Cautum, ne Nili Pelufia tangeret ora
Heſperius miles, ripaſq. æſtate tumentes.

Narrat Dio, C. Catonis tribuni pl. opera, qui reductionem regis impedire conabatur, oraculum illud eſſe patefactum, ſenatu non inuito, cui largitio illa regis odioſa erat. Nam, quod ad Sibyllæ verſus attinet, probabat eos quidem ſenatus, verum non tam religione, quam illius regiæ largitionis inuidia. Et Cicero ipſe, qui reductionem regis, Lentuli gratia, vehementer cuperet, Calumniam religionis appellat, ideſt malitioſam & fictam de Sibyllinis verſibus orationem: vt, exercitu adempto quaſi iubente Sibylla, reſtituendi regis curam ſuſcipere nemo vellet. Itaque religioſos homines cum ironia vocat ep. 7. quaſi per ſpeciem religionis alia cogitantes: Eſſe, inquit, & tuæ, & noſtri imperij dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco, rege collocato, te cum claſſe, atque exercitu proficiſci Alexandriam: vt, cum eam pace, præſidiiſq. firmaris, Ptolemæus redeat in regnũ: ita fore, vt per te reſtituatur, quemadmodum ſenatus initio cenſuit; & ſine multitudine reducatur, quemadmodum homines religioſi Sibyllæ placere dixerunt. Eandem calumniam notat ep. 4. cum ait: Hæc tamen opinio eſt populi Romani, a tuis inuidis, atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam vt te impedirent, quam vt ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Eſt igitur Calumnia, verſuta quædam, & callida fallendi ratio. & quamquam huic verbo proprium ſit in accuſatione domicilium eidem tamen migrationes in alienum eſſe multas, exemplis intelligitur. ep. 4. Res ab aduerſariis noſtris extracta eſt variis calumniis. Ep. 2. lib. 11. ad Fr. Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt. Ep. 3. lib. iv. ad Att. Metellus calumnia dicendi tempus exemit. Off. lib. 1. Exſiſtunt iniuriæ ſæpe Calumnia quadam, & nimis callida, & malitioſa iuris interpretatione. Lib. 11. de rep. apud Nonium: Vt Carneadi reſpondeatis, qui ſæpe optimas cauſſas ingenij calumnia ludificari ſolet. Et Valerius Max. lib. ix. cap. vlt. Illa tamen quæſtione neque calumniæ petitoris, neque violentiæ plebis iudicantium religio ceſſit. MALEVOLENTIA, *& illius regiæ largitionis inuidia,*] duas cauſſas affert, quare præceptum Sibyllæ de non reducendo cum exercitu rege ſenatui placeret; maleuolentiã, quia de legatis Ægyptiis, mandato regis clam interfectis, percrebuiſſet; regiæ largitionis inuidiam, quia, cum Hammonius quorũdam ſenatorum animos aperte pecunia corrumperet, ea largitio turpiſſimam infamiæ notam ordini inureret vniuerſo. *Inuidia*, ambiguum verbum. nam & dolor eſt ex alienis bonis: quam Cicero inuidentiam, vt anceps inuidiæ vocabulum vitaret, in definiendis animi morbis appellare maluit: &, vt mihi quidem videtur, non odium, quod quibuſdam placuiſſe video, ſed infamia potius ex aduerſa fama, & publica prauitatis alicuius opinione: quã ſemper cum odio coniungi neceſſe non eſt. nam ſi odium, & inuidia idem eſſet, eadem vtrique contraria opponerentur: nunc opponuntur diuerſa, odio quidem amor, inuidiæ autem gratia. Accedit, vt omittam, quod inuidia late diffunditur: numquam enim apud vnum, ſed apud multos in inuidia ſumus: odium vero interdum in anguſtum contrahitur: æque enim & vni, & multis odio eſſe poſſumus. Poſtremo, non eædem res inuidiam, odiumq. gignunt. nam inuidia naſcitur ex animi turpitudine, licet ea neminem lædat. vt ſiquis otio, deſidiaq. langueſcat, eo nomine male audit, quæ dicitur inuidia. nec tamen inde odium ſed inertis, ignauiq. hominis oritur contemptio. odium autem ex iis rebus exſiſtit, vnde vel ipſi afficimur iniuria, vel alios etiam lædi, præſertim iniuſte, videmus. Inuidia dicta, quia non libenter videmus, neque qui fortuna meliore, quam vellemus, vtuntur, neque qui ſequuntur ea, quæ ipſi non probamus. COMPROBAT.] iam enim S. C. factum erat, cum multitudine regem reduci, periculoſum reipub. videri. Hoc ego verius exiſtimo, quam quod a Dione traditum eſt, perſpectis Sibyllæ verſibus, decreta omnia, pro rege facta, eſſe inducta: valuiſſe enim S. C. quo reductio regis Lentulo mandabatur, indicant quæ infra ſunt: Ex illo S. C. quod te referente factum eſt, tibi decernit, vt regem reducas. Et ep. 7. ſatis aperte: Nullum S. C. exſtat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit. Sed ita Dio excuſatur, quod ſenatus induci quidem voluit omnia decreta: ſed, intercedente tribuno pl. fieri S. C. non potuit: perſcriptaq. ſenatus voluntas: id quod, vbi S. C. impediretur, interdum fieri ſolitum animaduertimus: eaq. ſenatus auctoritas dicebatur: de qua ſic in eadẽ epiſtola: Quæ de reductione regis ſcripta eſt auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, vt ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus conſilium, eſſe videatur. HORTARI, ET ORARE,] hortantis mouet auctoritas, orãtis voluntas: & hortationi ſæpe adduntur preces, vt, ſi auctoritas pondus nõ habet, ſaltem voluntas valeat. vtrumque coniunxit in proœmio lib. iii. de Orat. Tibi frater, inquit, neque hortanti deero, neque roganti. nam neque auctoritate quiſquam apud me plus valere te poteſt, neque voluntate. In ep. 18. lib. v. Te non hortor ſolum, verum etiam pro noſtro amore rogo, atque oro, vt te colligas, virumq. præbeas. LIBERIVS ACCVSARE,] lenius eſt, quam, libere accuſare. nam interdum efficacitatis minus habent, quæ comparandi aduerbia grammatici appellant, quam quæ ſimpliciter, ſine vlla comparatione, enunciantur. Accuſatio autem extra iudicium etiam in priuatis rebus, atque adeo inter amore coniunctiſſimos, locum habet. itaque lib. iii. Off. Accuſabit patrẽ filius, nefaria de patria cogitantem: pro, reprehendet. MONERE,] Monere, & Hortari, idẽ ſunt in eo, quod vtrumque rationes habet ad perſuadendum idoneas: in eo differũt, quod hortatio, quid euenturum boni ſit, id ſi fiat, quod ſuademus; monitio autem, quid mali, niſi fiat, oſtendit: & illa lenior, ac mitior, hæc ſeuerior, ac durior: nõ enim caret obiurgatione quadam. id oſtendunt loca duo Ciceronis in Lælio. Omnis, inquit, hac in re habenda ratio, & diligentia eſt, primum, vt monitio acerbitate, deinde obiurgatio contumelia careat. Quo loco ſic vſurpat, Obiurgatio, pro, monitio, vt paullo poſt, Obiurgari, pro, moneri. Subiungit enim: Illud abſurdum eſt, quod ij, qui monentur, eam moleſtiam, quam debent capere, non capiunt; eam capiunt, qua debent vacare. peccaſſe enim

Digitized by Google

enim ſe, unn anguntut; obiutgari, mnleſte ferunt: quod contra oportebat, delicto dolere, obiurgatione gaudere. recte igitur Cicero, cum bortatus Pompeium eſſet, monendũ etiam putauit, vt ei magnam ex reductione regis infamiam proponeret. MAGNAM INFAMIAM] triplicem; vel ingrati animi, qui Lentulo, cuius erga ſe officia cum in ſermone quotidiano, tum iu ſenatu palam commemorauerat, reductionem regis Alexandrini, præſertim ei iam a ſeuatu decretam, conaretur eripere; vel immoderatæ ambitionis, qui, ſummis iam perfunctus honoribus, triumq. triumphorum gloria circumfluens, frumentaria etiam curatione, ſumma cum poteſtate, paullo aute ornatus, tamen, bis non contentus, hoorem præterea, quicumque eſſet, Ægyptiæ legationis appeteret; vel etiam auaritiæ, quod regis muneribus, magnam ab ipſo reſtituendi cupiditatem præſeferētis, corruptus exiſtimari poſſet. PLANE] hic valet, omnino: vt ad Tironem lib. XVI. Mihi placebat, ſi firmint eſſes, vt te Leucadé deportares; vt ibi te plane confirmares. Alibi, aperte: quia, quæ plana ſunt, oculis patent: vt ad Cœlium libro ſecundo. De Ocella parum plane ad me ſcripſeras. NAC PRACIBVS *noſtris, nec admonitionibus*] cur hæc duo tantum attingit, quattuor iam propoſitis, hortari, orare, accuſare, monere? Quia, qui locum precibus, & admonitionibus nnn relinquit, multo minus hortationi, aut accuſationi. magis enim & orando mouemus, quam hortãdo; & mnnẽdo, quam accuſando: idq. vel ipſe diſpoſitionis ordo declarat. nam, vt orare poſt bortari, ſic monere poſt accuſare, augeudi gratia, Cicero collocauit. Hic dubitantibus, in verbo, Admonitionibus, & mendoſum ſuſpicantibus, quod tameu in omnibus legitur antiquis libris, aptamq. & percommodam ſententiam habet, ſcrupulum placet eximere. Dixerat Cicero, Et monere: debuit igitur, vt nomen cum verbo congrueret, inferre, Monitionibus, non, Admnnitionibus: cum, mnnere, & admonere, ſignificatione differant inter ſe. obiurgat enim is, qui monet, vt ſupra oſteodimus: qui vero admonet, onn obiurgat, ſed, quid faciendum ſit, docet: vt exempla declarant. Iu hoc igitur prudentia Ciceronis agnoſcitur: qui cum de principe ciuitatis, & præcipuo ſui ab exſulio reditus auctore Pnmpeio loqueretur, aſperiore verbo iterum vti uolnit, ſed mitigaodam leniore verbo ſententiam putauit: vt oſtendat ita Pompeium erga Lentulum animatum eſſe, non modo vt eum à reſtituendi regis cooſilio verbis aſperioribus abduci, ueceſſe nou ſit, ſed nec admooeri quidem, ac doceri, quo pacto & ſuſpicionem vitet cupiditatis, & illam reducendi regis curam cupienti Lentulo obſequatur. RELIQVIT LOCVM.] Nou relinquere locum precibus, duobus modis accipitur: vel cum is, cuius gratia & auctoritas prodeſſe nobis poteſt, ita ſe geſſit, vt eum rogare non oporteat; vt in hoc loco: vel cum ita meriti ſumus, vt precibus nihil proficere poſſe videamur: cuius generis habemus exemplum apud Terẽtium in And. Quid cauſſæ eſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar via? Nihil eſt preci loci relictum: iam perturbaui nmnia. Locum igitur precibus vel aliena humanitas, vel noſtra adimit improbitas. IN SERMONA QVOTIDIANO,] Varie loquitur in hac ſententia: nam hic, In ſermone quotidiann, dicit: ep. 9. In ſermonibus dictitare in eadem, Dictitare, ſimpliciter. IN SENATV] Hoc tempore Pompeius erat cum imperio, ſuperiore anno rei frumentariæ, & S.C. & lege præpoſitus. qui autem cum imperio eſſent, ijs vrbẽ, niſi depoſito imperio, ingredi non licuiſſe, notum eſt. petijſſe igitur a ſenatu Pompeium exiſtimemus, vt introire in vrbem, ſaluis legibus, poſſet. quod etiam poſtea, iiſdem conſulibus, vt accuſatum de vi P. Sextiũ laudaret, impetrauit. ep. 9. EGIT CAVSSAM TVAM,] cum bortaretur ſenatum, vt reductionem regis tibi demandaret. ELOQVANTIA, GRAVITATE, STVDIO, CONTENTIONE] Eloquentia, vbertate & elegantia orationis; Grauitate, ſententiarum pondere; Studio, propenſa in Lentulum voluntate; Cõtentione, ope ſumma. plus enim eſt contentio, quam ſtudium. nam, qui ſtudet, cupit: qui contendit, in eo, quod cupit, intẽdit omnes neruos. quod integrum poſuit in ep. 14. lib. XV. Omnes tuos neruos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc prouinciam temporis prorogetur. Inde Contentio, vebemens actio. infra: Libonis, & Hypſæi non obſcura concurſatio, & contantio. Ep. 9. Cæſaris, vt illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. Ep. 2. lib. VII. In primis me delectauit, tãtum ſtudium bonorum in me exſtitiſſe contra incredibilem contentioné clariſſimi, & potentiſſimi viri. TVORVM IN SE OFFICIORVM,] Quod eum ornaſti, dixit in extrema fere epiſtola. præſtantem etiam Lentuli in Pnmpeium liberalitatem nominat epiſt. 7. maximum autem in Pompeium officium fuit, poteſtas rei frumentariæ, per quinquennium ei toto orbe terrarum data. quod Lentulum conſulem præcipue curaſſe, Plutarchus in Pompeio ſignificat. quãquam, vt idem tradit, ſuſpicio fuerit, id Lentulum ſpectaſſe, vt, Pompeio frumentaria curatione implicito, ipſe Ptolemæum reduceret. MARCELLINVM] Co. Cornelium Lentulum Marcellinũ, conſulem bnc anno cum L. Marcio Philippo. Syriæ poſt præturam vterque præfuerat, Philippus Cæſare & Bibulo coſ. Marcellinus anno ſequenti, Gabinio & Piſone. Appianus in Syriaco, Ioſepbus XIV. Antiq. De boc Cicero iu Bruto ſic; Nec vmquam indiſertus, & in conſulatu pereloquens viſus eſt, non tardus ſententiis, non inops verbis, voce canora, facetus ſatis. Marcellinus, cognomen gentis Corneliæ non eſt, ſed ab adoptione deriuatum. qui enim Claudianus appellari debuit; cum eſſet ex Claudijs Marcellis; Marcellinus potius, quam Claudianus, appellari voluit: puto, ne videretur ex Pulchris, aut Neronibus fuiſſe; quæ cognomina Claudiæ gentis erant, patriciæ: Marcelli autem, plebeiæ. confirmat hanc opinionem Pedianus in commentario Diuinationis, cum ait: Marcelli, & Marcellini inter ſe gentiles fuere. Nõ quod Marcellini eſſent Claudij, ſed quod ex Claudia gente orti. indeq. in Corneliam tranſlati. Eodem cognomine filius eius vſus eſt, qui bello ciuili cõtra Pompeium quæſtor pro Cæſare pugnauit, paterni videlicet heres odij: nam conſul huius anni Marcellinus quam infenſus Pompeio fuerit, Cicero in ep. 5. lib. II. ad fratrem, & Plutarchus in Pompeio demonſtrat. IRATVM] quia te cupidum videat reducẽdi regis. Conſulibus neque cum exercitu regem reſtitui placebat, neque ab ijs, qui cum imperio eſſent, id eſt, nec a Lẽtulo, nec a Pompeio. epiſtola ſequenti. TVI DEFENSORAM] tuarum

omnium

omniũ ſententiarum, ac volũtatem. OSTENDIT.] verbis. ep. 9. In eo ipſo, quod te oſtendis eſſe facturum. Ad Sulpicium ep. 1. lib. IV. Eadem omnia, quæ a te de pace, & de Hiſpaniis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. Ad Varronem ep. 8. lib. IX. Munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus. QVOD DAT, ACCIPIMVS:] nihil dat in regia cauſa, in ceteris rebus omnia. ſic loquimur, cum nec id plane, quod volumus, nec tamen nihil impetramus. In Verrem lib. II. Alio loco de oratorum animo, & iniuriis video: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. Ibidem paullo poſt: Vtar eo, quod datur. Et lib. II. de Orat. Si ii iudices dant, & ſua ſponte, quo impellimus, inclinãt, atque propendent; accipio, quod datur; & ad id, vnde aliquis flatus oſtenditur, vela do. REFERRE] Referre, ad ſenatum, de quo ſententiæ dicerentur; Ferre, ad populum, de quo ſuffragia ferrentur; vſitatum veteribus eſt. Cæſar tamen lib. I. bel. ci. dixit, De quorum imperio ad populum referatur: ſi modo vulgati libri vacant mendo. nam, Ferre ad populum, vſitatius eſſe, quam Referre, nemo, vt arbitror, negabit. DE RELIGIONE,] de Sibyllinis verſibus, reduci regem cum multitudine vetantibus. AB EO DEDVCI NON POTEST.] tuebatur obſtinato animo ſententiam ſuam, in quam, vt in Argumento iam diximus, factum erat S.C. regem cum multitudine reduci periculoſum reip. videri. ep. 2. lib. II. ad Q. Fratrem. IDIBVS] quo die ſenatus erat futurus. nec dubito, quin edictus eſſet, cum hæc Cicero ſcripſit. nam & in epiſtola ſequẽti, cum ante lucem XVI. Kal. Febr. ſcriberet, ſubiunxit: Eo die ſenatus erat futurus. quo perſpicuum eſt, non eo die, quo haberetur, ſed ſuperiore, ſenatum edici ſolitum. MANE] prima luce. ſed ep. 30. lib. VII. cum dixit, Quæ erant futuræ mane poſtridie, aliter explanandum. HORTENSII,] declarata conſulis voluntate, conſularium ſententias incipit exponere. Hic eſt ille Q. Hortenſius, oratoria laude clarus. Hoc loco mirari aliquis poſſit, cur Cicero, de Marcellino conſule locutus, ad conſulares, omiſſa alterius conſulis L. Philippi mentione, orationem traducat. Opinor, qui conſul primo anni menſe faſces ſumeret, eundem & ſenatum eodem menſe habuiſſe, &, qua de re deliberandum putaret, retuliſſe: ſecundo autem menſe collegam faſces recepiſſe: eundemq. ordinem, vt alternis menſibus faſces haberẽt, vſque ad extremum annum ſeruatum eſſe. itaque non Philippus, ſed, qui faſces prior ſumpſerat, Marcellinus præcipuam mẽſis Ianuarij curam ſuſtinuit, & de religione retulit, collega tamen aſſentiente: nam diſſentientem Cicero nominaſſet. Vter autem faſces prior ſumeret, docet Gellius lib. XXI. cap. 15. LVCVLLI] Marci, non Lucij, qui perierat anno ſuperiore. hic enim, qui nominatur, ſine dubio idem eſt, de quo hæc ſunt in ep. 8. Quo quidem tempore, vt perſcripſi ad te antea, cognoui Hortenſium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum. Quam epiſtolam Pompeio & Craſſo cos. ideſt poſt Marcellinum & Philippum, eſſe ſcriptam, ſatis cõſtat: quo anno Lucius viuere non potuit: cum eum oratio de prouinciis habita, vt ait Pedianus, Marcellino & Philippo cos. iam vita exceſſiſſe demonſtret. Marcum autem, ac Lucium, fratres fuiſſe, Cicero, Plutarchus, alij teſtantur. Eutropius lib. VI. conſobrinos vocat: in quo ei non aſſentior; niſi ſi, duas ſorores duobus Lucullis nupſiſſe, aliquis dixerit. quod mihi non fit veriſimile. video enim, M. Lucullũ ſimul cum Lucio fratre Seruilio auguri diem dixiſſe, qui Lucij patrem accuſauerat. quam rem iis verbis Cicero commemorat in proœmio Academicorũ, vt Lucium, & Marcum, in vlciſcendo Seruilio, non conſobrinos, ſed plane germanos fratres agnoſcere videatur: ait enim de Lucio: Adoleſcens admodum cum fratre, pari pietate, & induſtria prædito, paternas inimicitias magna cum gloria eſt perſecutus. Verbum, Pietas, eundem vtrique patrem fuiſſe oſtẽdit. Plutarchus etiam, cum ait, viuo adhuc Lucio rem eius domeſticam a Marco fratre gubernatã, germanos potius fratres, quam conſobrinos, ſignificat. Sed Marci prænomen ab adoptiuo patre M. Terentio Varrone ſumptum eſt. nam, a Terentio Varrone adoptatum, indicat Cicero in Verrem, cum legem Terentiam, & Caſſiam nominat, latam a duobus eiuſdem anni conſulibus, M. Terentio Varrone, & C. Caſſio Varo. CAVTE *religioni de exercitu:*] antea tamen, reducendum cum exercitu regem, Cicero cenſuerat: habuit enim orationem pro Ptolemæo reducendo: ex qua Aquila, Fortunatianus, & Capella recitant hæc verba: Difficilis ratio belli gerendi, at plena fidei, plena pietatis. TENERI] obtineri. Sic locutus eſt ep. 7. Si res facultatem habitura videatur, vt Alexandriam, atque Ægyptũ tenere poſſis. Et ep. 9. Etiam ſi portum tenere non queas. Et ad Att. ep. 12. lib. XIV. Tam claram, tamq. teſtatam rem, tamq. iuſtam, Buthrotiam non tenebimus? & in oratione pro Sextio: Non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe voluiſſet, facillime perueniſſet. QVOD COMMODO *rem facere poſſis:*] Commodo, pro Commode, antique dictum. in quo dubitatum a nonnullis miror; quaſi, Commodo, aduerbium eſſe non poſſit. quod niſi diligens antiquitatis obſeruator Catiſius admonuiſſet, Cæſaris tamen ad Ciceronem epiſtola doceret, Cum Furnium, inquit, noſtrum tantum vidiſſem, neque alloqui, neque audire me commodo potuiſſet. Mihi tamen olim placuit, neque nũc, quamquam repugnantibus antiquis libris, diſplicere poteſt, pro, Rem, legi, Reip. atque hanc ex antiqua Latini ſermonis conſuetudine coniecturam duxi. quo in ſtudij genere, nec infitior, a prima adoleſcentia ſatis accurate me eſſe verſatum, nec omnino pænitet: Erat autẽ in mandanda publica re exceptio quædam, vt id, quod mandaretur, ita fieret, ſi commodo reip. fieri poſſet. quo ſignificabatur, eam rem non poteſtati magis, quam prudentiæ, committi. Recitabo veterum exempla: quibus & eadem ſententia, & iiſdem enunciata verbis, agnoſcetur. ac tum denique, vtrum ſcriptis libris, ideſt dubiæ librariorum fidei, an certiſſimis antiquorum teſtimoniis, credi oporteat, cum præſertim nec a ſcriptis libris admodum diſcedat opinio noſtra, doctorum virorum arbitrio permittam. Cæſar lib. I. bel. ci. Quoniam M. Meſſalla, M. Piſone cos. ſenatus cenſuiſſet, vti, quicumq. Galliam prouinciam obtineret, quod commodo reip. facere poſſet, Æduos, ceteroſq. amicos populi Romani defenderet, ſe Æduorum iniurias non neglecturum. Idem lib. V. Scribit Labieno, ſi reip. commodo facere poſſet, cum legione ad fines Neruiorum veniat. Lib. VI. Labienũ, Treboniumq. ſi reip. cõmodo facere poſſint, ad eam diem reuer-

tantur. Cicero Ad M.Brutũ: Decreui hoc amplius, vt tu, ſi arbitrarere vtile fore, & e rep. eſſe, perſequerere Dolabellã bello; ſi minus id cõmodo reip. facere poſſes, in iiſdem locis exercitũ contineres. Omitto illa ſimilia, quæ Ciceronẽ legẽtibus occurrũt: Quod tuo cõmodo fieri poſsit: quod ſine moleſtia tua facere poſsis: quod tuo cõmodo fiat: quod ſine peccato meo fiat. Hic opponitur a quibuſdã: hoc loquẽdi genus huic Ciceroois loco nullo modo conuenire: putãt enim, ſeoatus hæc verba fuiſſe, cum S.C. faceret, aot eorum, qui prouinciis cum imperio præeſſeot, cum aliquid legaris mandarẽt: noo igitur ea cadere in ſententiam Ciceroois, Hortenſij, & Luculli, qui priuati ſenatores eraot. Hæc ratio quid momenti habeat, examinando cognoſcemus. Primum quæro: ſi ſenatus, cum decernit, vtitur his verbis, vt reip. caueat, cur non iiſdẽ ſeoator, qui & ipſe ſua ſententia decernit, vti poſsit? decet enim, vt ſenatum in publico decreto, ita ſenatores ſingulos io dicenda ſeotẽtia reip. cõſulere. quid eſt autẽ S.C. niſi multorum ſenatorum idem probantium conſenſus? quod ſi, S.C. in alicuius ſententiam ſenatoris eſſe factum, ſæpe legimus; oil aliud exiſtimare licet, quã graniores eius ſentẽtiæ partes in S.C. eſſe trãſlatas: grauius autem nihil, quam vt id, quod mandaretur, incõmodo reip. ne fieret. itaque oon eſt, opinor, mãdanos dumtaxat, hic loquẽdi modus, vt ſenatus, aut procõſulis, ſed eius etiã, qui ſuadet. Negabit hoc aliquis: at credat exemplo. Cicero in epiſtola ad Brutum: Decreui hoc amplius, vt tu, ſi arbitrarere vtile fore, & e rep. eſſe, perſequerere Dolabellã bello; ſi minus id commodo reip. facere poſſes, in iiſdẽ locis exercitũ cootineres. Hęc neque ſenatus cõſulti verba ſuot, neque procõſulis, ſed priuati Ciceronis, in ſenatu ſentẽtiam dicẽtis. cur igitur in hac etiã ad Lentulũ epiſtola locũ habere non poſsint? At libri veteres aduerſantur omnes. Diſsimulamus in re oota. quam multa eoim contra veterũ librorũ auctoritatẽ, adiuuante hiſtoria, ſeotentia, ipſa etiã Latini ſermonis regula, noo modo ſine reprehenſione, verũ etiã cũ laude ſumma docti homioes immutaruot. mihi ſane videtur, vt in omni re, ſic in hoc iodustrię genere, modus quidã eſſe; vt libris quidẽ antiquis in corrigendo vtamur, id quod ego diligẽter ſeruo, mutare tameo ex iogenio, doctrinaue aliquid aliquãdo liceat, ſed ita parce, & verecũde, ne corrigẽdi libertas ad temeritatem progreſſa videatur. quã ob cauſſam veterem hic ſcripturã immutare noluimus: taotũ fecimus, vt oſtenderemus opinionẽ noſtram: quam nec iis improbari, qui non temere, præter ſua, quidquã probãt, ex eo poſſumus conicere, quod, ſi qua laus cooiecturæ noſtræ debetur, eam alio transferre conantur. Nimirum, ad iſtas artes confugere, & alienis laboribus hooorem ereptum velle, puſilli animi eſt: non eoim addam, Et ipſa maleuolentia ieiuni: quod Cicero addidit io re non diſsimili. oeque nũc de meo iure litigabo: malim cauſſa cadere, quam iis de rebus in iudiciũ, contentionemq. venire, quarũ ſtudio ſi hoc aſſequor, vt bonis litteris opem ferã, cetera non valde requiro: ſi dantur, accipio: ſi minus, vberrimum tamẽ, & ſuauiſsimum ex ipſa cooſciẽtia fructũ capio. A V C T O R E M] vt reſtituti regis hooor, & gloria penes te ſit. quod iam ſenatus decreuerat. Auctor is eſt, cuius auctoritate, & ſententia aliquid fit. ep. 17. ad Att. lib. 1. Agraria lex a Flauio tribuno pl. vehementer agitabatur, auctore Pompeio; quæ nihil populare habebat, præter auctorem. Scriptor autem alicuius libri, quam latine Auctor dicatur, viderint ij, qui non dubitanter vſurpant. Equidẽ neque Ciceronẽ, oec eius æquales, aut omoino quemquã ſtãte rep. ita locutum exiſtimo. Et quoniã, cuius vel conſilio, vel tacita auctoritate ad agendũ impellimur, is quaſi origo quædam, & agendi principium eſt; inde factum, vt Auctor nobilitatis appelletur, a quo oobilitatis initia manarunt; Auctor huius ſermonis, a quo primũ fluxit hic ſermo; Auctor meæ ſalutis, cuius opera ſalutem adeptus ſum. Auctor etiam vocatur is, cuius teſtimonio, vt aliquid credamus adducimur: vt ep. 1. ad Att. lib. vi. Nec vero pauci ſunt auctores, Cn. Flauiũ ſcribam faſtos protuliſſe. Addo illud, Auctorem dici, nõ qui hortatur, ne quid fiat, ſed qui hortatur, vt fiat. itaque, Auctor, & Diſſuaſor, Cicero oppooit: ceteraq. eiuſdem, atque etiam aliorum exempla ad affirmationem ſemper, numquam ad negationẽ ſpectãt. & ab Augeo quoque deductum Auctor, Cariſius, & Seruius oſtẽdũt: idq. probãt antiqui lapides, & libri. Auctorem igitur dixit, vt auctoritate Lẽtuli potius, quã poteſtate, & armis, exercitũ religione tollẽte Alexandrini Ptolemæo reconcilientur. Eodem modo Phil. 2. Ille inquit, vir fuit, nos quidem contemnẽdi, qui auctorem odimus, acta defendimus. Auctorem vocat Cæſarem, a quo illa manauerãt: tamquã enim ab illo ſcripta defendebãtur. C R A S S V S] M. Licinius Craſſus, nuoc quidẽ io Pompeiũ male animatus. quod indicat ep. 3. lib. 11. ad Q. Fr. ſed anno ſequenti, conſules iterum creari, in gratiam redierunt. Plutarchus. Huoc Quiritiũ, poſt Sullam, ditiſſimum, Plinius fuiſſe tradit, poſſediſſe in agris H-S bis millies, ideſt, ad raoionem nummi noſtri, ſexagies centena ſcutatorum millia. Plutarchus totam eius rem, poſt decimam partem Herculi cõſecratam, epulũq. publicum, & congiarium trium menſium ſingulis ciuibus datum, ſeptem millibus, & ceotum talentis æſtimat: quæ ſunt Romano nummo, millies ſeptingenties, & aliquanto amplius: vel, vt more noſtro loquamur, ſcutatorum quinquagies ſemel, eoq. amplius: vulgo, ſupra quinque milliones, dicerẽt. N E C E X C L V D I T *Pompeium*;] cui, frumentariæ curationis gratia, toto orbe terrarum & ſenatus, & populus imperium dederat. ep. 4. lib. IV. ad Att. Plutarchus, Dio, alij. C V M I M P E R I O S V N T:] Imperium duplex fuit, vrbanũ, & prouinciale. Vrbanum aut a populo dabatur, aut a ſeoatu: a populo, conſulibus, prætoribus; qui, centuriatis comitiis creati, maiores magiſtratus vocabantur: a ſenatu, dictatori, interregi; qui, nullis comitiis, S.C. creabantur. oam cenſores, licet inter maiores magiſtratus oominarentur, tamen nec imperium, nec ferẽdæ legis ius habebant, oeque lictoribus, aut viatoribus vtebantur. reliqui vero, quos nominauimus. & imperiũ & legis ferẽdæ ius, præterea viatores & lictores habebãt. Minores magiſtratus, ædiles cur. ædiles pl. tribuni pl. quæſtores, & alij inferioris ordinis, poteſtatem habere, non imperium, dicebantur. Imperium tribuno pl. non fuiſſe, Liuius aperte oſtẽdit exemplo Appij conſulis, priuatum tribunum pl. clamitantis, ſine imperio, ſine magiſtratu. Imperium igitur in vrbe habebant ij tantum magiſtratus, qui vocationẽ, qua carebãt minores magiſtratus. Hoc imperiũ ſine armis erat: propterea centuriata comitia,

quod

quod a Lælio Felice ſcriptũ Gellius lib. xv. cap. 17. recitat, iotra pomerium fieri, nefas erat; quia exercitum extra vrbem imperari oporteret, iotra vrbem imperari ius non eſſet. Vrbani imperij tempus in annuis magiſtratibus annuum erat, in dictatore ſemeſtre ad ſummum, in interrege noo vltra quinque dies: nam diuturnioris magiſtratus non erat. Conſulis tamen imperium maius erat, quam prætoris: nam conſul prætoris creandi ius habebat, non contra prætor coosulis. & conſul ab omnibus magiſtratibus anocare comitiatum, concionemq. poterat. prætor a conſule non poterat: quod apud Gellium lib. xiii. cap. 14. 15. Meſſalla docet. Quamquam autem imperium eſſet in vrbe, nemo tamen ex vrbanis magiſtratibus imperator eſt appellatus, ſed hoc nomen iis dumtaxat, qui exercitum baberent, tribui ſolitum eſt, etiam ante quam, re bene geſta, imperatores ab exercitu ſalutarentur. Imperium prouinciale duplex fuit, vnum a ſenatu datum, ex lege Cornelia, ſine armis; alterum a pnpulo, ex lege Curiata, cum armis. vide ep. 9. in extremo. BIBVLVS] M. Calpurnius Bibulus, plebeij generis, Cæſaris in ædilitate, prætura, conſulatu collega, eiuſdemq. inimiciſſimus, Pompeio etiã, ob Cæſaris affinitatem, hoc tempore infenſus: ideo priuatos decernebat, vt eum excluderet. Pompeij obtrectatores Bibulus, Curio, Craſſus appellaotur ep. 5. lib. ii. ad Q. Fr. CONSVLARES,] atque etiam conſules: nam, vt eſt in epiſtola ſequenti, Bibuli ſententiam valere cupiebant. SARVILIVM,] e numero conſularium, qui aſſentiuntur Bibulo, tres excipit, Seruilium, qui omnino reduci negat oportere, cuius probatam a ſenatu ſententiam, ſed a tribunis pl. interceſſum, indicat epiſtola ſeptima; Volcatium, qui Pompeium decernit; Afranium, qui aſſeoōtur Volcatio. Hic eſt P. Seruilius Vatia Iſauricus, qui cum Ap. Claudio, P. Clodij, Ciceroois inimici, patre, coosulatum geſſit anno vrbis 674. triumphauit de Iſauris ex Cilicia anno 679. vnde Iſaurici cognomen accepit: quo etiam filium eius, qni cum Cæſare conſul fuit, vſum eſſe video. Cenſor fuit cum L. Cotta, vt ex Valerio, & Plutarcho licet colligere. vixit ad anoos LXXX. vt Philippica 2. indicat: & Strabo, qui ſcripſit hiſtoriam ſuam imperante Tiberio, eum a ſe viſum teſtatur lib. xii. obiit, vt lib. xlv. Dio docet, Antonio & Dolabella cos. VOLCATIVM,] L. Volcatium Tullum, qui cum M. Æmilio Lepido anoo vrbis 687. conſulatum geſſit. LVPO] P. Rutilio Lupo tribuno pl. quod ex epiſtola ſequeoti cognoſcitur. prætor anno primo ciuilis belli Pompeium ſecutus, Achaiam obonuit. ad Att. ep. 12. lib. ix. ep. 1. lib. ix. Cæſar lib. ii. & iii. bel. ci. RAFERANTA,] noo de reducendo rege tantum, ſed vt a Pompeio reduceretur: quod patet ex epiſtola ſequenti. Ius autem referendi in ſenatu tribunos pl. habuiſſe, vel hic locus oſtendit: ſed accedunt non modo epiſtolarum teſtimonia, 16. lib. x. & 1. lib. ii. ad Q. Fr. verũetiam orationum. nam in ea pro Sextio, Ninnij tribuni pl. relatio nominatur. Neque ſolum ea de re, de qua conſul, ſed etiam de diuerſa, eodem die, referre poterat tribunus pl. nam ex Phil. vii. conſulem de Appia via, & de Moneta, tribunum pl. de Lupercis retuliſſe video. Retulerunt igitur in eodem ſenatu de reductione regis duo magiſtratus, conſul Marcellinus de religione, ideſt, ne rex, prohibẽte Sibylla, cum exercitu reduceretur; Lupus vero tribunus pl. vt a Pompeio reduceretur. de religiooe conſuli omnes aſſenſerunt; de reductione non idem omnibus placuit. Hortenſius, Lucullus, Cicero Lentulũ decernebant; Craſſus, & Bibulus tres legatos, hic priuatos, ille etiam eos, qni cum imperio eſſeot. reliqui conſulares Bibuli ſeotentiam probaruot, tribus exceptis, quorum duo, Volcaous, & Afranius, Lupi ſententiã ſecuti ſunt: tertius Seruilius totum de rege reducendo conſilium, vel quod inutile putaret eſſe reip. vel quod alienum a pnpuli Romani dignitate, ſua ſententia damnabat. POMPAIO DECERNIT;] plerique veteres libri habent, Pompeio: nõnulli, Pompeium: pleroſque ſum ſecutus. vtroque tamen modo recte: eſt enim io hac ipſa epiſtola, Tibi decernit, &, Tres legatos decernit. AFRANIVM,] L. Afranium, qui quadrienoio ante conſul fuerat cum Metello Celere. Ne miremur eum ſtuduiſſe Pompeio. nam & eo duce cootra Sertorium, viuo Sulla dictatore, pugnauerat; & eiuſdem Mithridatico bello fuerat legatus; & conſulatum eius præcipue ſtudio, atque opera adeptus erat. is ciuili bello a Cæſare in Hiſpania victus, & liberatus, poſtea captus ab eodem io Africa, diſſenſione in exercitu orta, cum Fauſto, Sullæ dictatoris filio, eſt interfectus. ASSANTITVR] nno mirot, Volcatium ſententiam dixiſſe ante Afranium, cum ſexennio ante conſulatum geſſiſſet. SVSPICIONAM] nam ipſe diſſimulabat cupiditatem ſuam, & fauere Lentulo videbatur, cuius etiam in ſenatu cauſſam diligenter in primis egerat. de hac ſuſpicione in epiſtola ſequenti, & in 2. libro 2. ad Q. Fr. LABORATVR] difficultas negotij non ſine quadam animi ſollicitudine oſtenditur, vt in extremo, Non laboraremus. INCLINATA RAS EST.] lepida tranſlatio. Rerum ſtatus triplex eſt: aut enim ita ſe habeot, vt volumus, & ſtare tunc dicuntur; aut aliter, ac volumus, & inclinatæ eſſe; aut prorſus contra quam volumus, & iacere. LIBONIS, AT HYPSÆI] vtrumque puto tribunum pl. eſſe: de Hypſæo quidem affirmat Dio lib. xxxix. Eſt autem L. Libo Scriboniæ gentis, Pompeio primum amicitia, deinde etiam affinitate cooiunctus. nam eum Sex. Pompeij, qui ex duobus Pompeij Magni filiis natu minor fuit, ſocerum nominat Dio lib. xlix. eiuſdemq. alteram filiam, deuictis Bruto, & Caſſio, Cæſar Octauianus vxorem duxit: quod io Auguſto, & in libro de claris grammaticis Suetonius oſtendit: cuius auctoritate, & ipſa etiam temporum ratione moneor, vt in Dione non Λίβωνος ἀδελφὴν, ſed Λίβωνος θυγατέρα legendum exiſtimem, quod tamen Dionis mendum potius, quam librarij, oportet credere. In bello ciuili Pompeium ſecutus, primum Etruriæ, mox, inde pulſus, nauibus quinquaginta præfuit. Florus lib. iv. Dio lib. xli. & Cæſar lib. i. & iii. bel. ci. Crudelẽ fuiſſe, nec mediocri obſtrictũ ære alieoo, Cicero ſignificat ep. 9. lib. ix. ad Att. Quid tu, inquit, illuc Scipiooem, quid Fauſtũ, quid Libonem prætermiſſurum ſceleris putas? quorũ creditores conuenire dicuntur. quid eos autem, cum vicerint, in ciues effecturos? Coosulatum anno 719. cum M. Antonio geſſit. P. Plautius Hypſæus iure pro Pompeio contendebat: fuerat enim eius quæſtor bello Mithridatico: id quod io commentario Milonianæ ſignificat Aſconius: & quæſturæ coniũctionem liberorum neceſſi-

tudini proximam fuiſſe, patet ex ep. 10. lib. XIII. CONCVRSATIO,] prenſantium propria. Concurſabant barbatuli iuuenes, ep. 10. libro I. ad Att. CONTENTIO,] maius quiddam eſt, vt iam diximus in contentione, quam in ſtudio. itaque Liboni, & Hypſæo tribuitur contentio, ſtudium reliquis Pompeij familiaribus. FAMILIARIVM] iterum familiares appellat, & paullo poſt intimos, ac domeſticos, ad augendam ſuſpicionem Pompeij volũtatis. nam familiares, & intimos de alicuius honore, ipſo inuito, laborare, qui conſentaneum eſt? Sed Cicero interdum, vel Pompeij adductus beneficio, (nam, eo contendẽte, in patriam redierat) vel quod ita ſentiret, liberare videtur eum omni ſuſpicione cupiditatis: idq. cum illa verba declarant: In ſenatu ſic egit cauſſam tuam: tum ea, quæ ſunt in epiſtola ſequenti: Quem ego ipſum cum audio, prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis. Et ep. 7. Qui mihi ſemper tuæ laudi fauere viſus eſt, etiam ipſo ſuſpicioſiſſimo tempore Caniniano. Quamquam, non omnino quod ita ſentiat, ſed vt officio fungatur boni viri, Ciceronem ea ſcribere crediderim; qui, cum vtrique ſumme deberet, eorum amicitiam libenter conſeruaret. eoq. ſum in hanc opinionem propenſior, quod ep. 2. lib. II. ad Q. Fratrem, apud quem ſimulatio neceſſaria non erat, ambigere ſe de Pompeij animo ſignificat his verbis. In ea re, Pompeius quid velit, non diſpicio: familiares eius quid cupiãt, omnes vident. CVI QVI NOLVNT,] qui amici non ſunt. Similiter cum dandi caſu, Fundanio cupio, dixit ad Q. Fr. ep. 2. lib. I. Fauent, & cupiũt Heluetiis, Cæſar lib. I. bel. Gall. QVOD EVM ORNASTI,] cum ad eum conſul frumentariam curationem detuliſti. NOS] epiſtolæ clauſula mirum habet artificium. nam, quia rem inclinatam eſſe dixerat, veritus ne propterea Lentulo, cui omnia debebat, in aliquam negligentiæ, aut etiam ingrati animi ſuſpicionem veniret, auertit a ſe omnem culpam, excuſatione quinquepartita: quod auctoritatis in regia cauſſa minus habeat, quia pro bene de ſe merito contendat: quod gratiam ſuam Pompeij gratia maior extinguat: quod multi ad Pompeium, ab eius domeſticis, & a rege ipſo corrupti, rem deferri velint: quod conſulares, ob regiam præcipue largitionem, totum conſilium de reſtituendo rege improbẽt: poſtremo, quod nonnulli, quorum Lentulus auctoritatem, dignitatem, voluntatemq. defenderat, non tam virtutis eius memores eſſent, quam laudis inimici. quod perfidiæ vitium & hic perſpicue notat, & in ſequẽtibus epiſtolis, 7. 8. 9. AVCTORITATEM *eo minorem habemus, quod tibi debemus.*] ep. 7. Noſtra propugnatio, ac defenſio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficij tui, fortaſſe pleriſque officij maiorem auctoritatẽ habere videatur, quam ſententiæ. GRATIFICARI] in eo, quod a te cauſſam regiam ad Pompeium trãsferãt. MVLTO ANTE, *quam profectus es,*] prorſus in tota epiſtola Ciceronis ingenium, & oratoriam calliditatem agnoſco. nam exulceratæ res poſt Lẽtuli profectionem, argumento eſſe poterant diligentiæ prætermiſſæ. id ne obiici poſſit, occurrit his verbis: Multo ante, quam profectus es. Quod etiam iterat in epiſtola ſequenti, cum ait: Totam rem iſtam iampridem eſſe corruptam. AB IPSO REGE,] cum tu hic eſſes. nam regem ante Lentuli profectionem ab vrbe diſceſſiſſe, Feneſtella teſte probauimus. EXVLCERATIS,] corruptis, male affectis: tranſlatione ab vlceribus, quæ ſæpe, illato vngue, dilatantur. His autem tranſlationum quaſi luminibus, ſi cuius inter Latinos, Ciceronis maxime ſplendet oratio. Tranſlata porro verba plus habere iucunditatis, quam propria, quæ tamquam quotidiana faſtidimus interdũ, ac plus etiam ad ſignificandum valere, ſatis conſtat. nam quia comparationes, & ſimilitudines rem plane ſubiiciũt oculis; ideo tranſlata, quæ nihil aliud, quam breues, & conciſæ ſimilitudines ſunt, vigere magis in oſtendenda re, quam propria, videntur. Sed de tranſlatione Ariſtoteles, Cicero, Demetrius in primis in illo aureo περὶ ἑρμηνείας libello, quem pater meus, reſtituẽdæ cupidus antiquitatis, ante menatum edidit. EXAGITATIS,] grauiter vituperatis. ſic in Oratore: Plato, exagitator omnium rhetorum, hunc miratur vnum. Et Cœlius ep. XI. lib. IIX. Totus eius ſecundus conſolatus exagitatur. INVIDIAM] infamiam, ob apertam regis largitionem. ſupra: Senatus religionis calumniam, non religione, ſed illius regiæ largitionis inuidia, comprobat. ITA VERSAMVR.] quaſi dicat, Poſt diſceſſum tuum nihil damni factum eſt noui: Ita verſamur in cauſſa, vt ante quam tu profectus es. NOSTRAM FIDEM] negotiales epiſtolæ moralibus fere clauduntur ſententiis; & vitandæ ſatietatis cauſſa; quia faſtidium parit a primo ad vltimum producta narratio; & quod amici, vti ſumus, ita videri volumus. PRÆSENTISQ. *cognoſcent.*] Sunt qui legant, Præſentes tui: recte fortaſſe: mihi tamen ſententia non arridet. quæ enim hæc amoris, & fidei, minime neceſſaria diſtinctio? cur nõ & amor ſimul cum fide ab omnibus, & fides item ſimul cum amore a præſentibus cognoſcatur? Quanto & planius, & commodius: Noſtram fidem omnes, amorem tui abſentis, præſentiſq. cognoſcent. quod eſt in duobus antiquis libris: in ceteris autem omnibus, quos quidem ego viderim, diuerſe, non tamen vt ſententia mutetur: Tui abſentis, preſentiſq. tui. poteſt enim ferri pronomen iteratum: poteſt etiam, quod malim credere, iteratum videri ſcriptoris incuria. nullo quidem in vetere libro, Præſentes tui, legimus. quod ideo teſtatum eſſe voluimus, ne quem coniectura minime neceſſaria delectaret, cum ex antiquis libris commodam elici ſententiam videret. FIDAS,] qui beneuolentiam erga Lentulum conſulem, tempori ſeruientes, ſimulauerant, iidem, poſt conſulatum, debitam eius meritis fidem abſenti non præſtiterunt. Videtur conſulares indicare: de quibus ep. 5. Amicum ea conſularibus neminem tibi eſſe video, præter Hortenſium, & Lucullum. ep. 7. Vehementer quoſdam homines, & eos maxime, qui te & maxime debuerunt, & plurimum iuuare potuerunt, inuidiſſe dignitati tuæ. Et paullo poſt apertius: Præterea quidem de conſularibus nemini poſſum aut ſtudij erga te, aut officij, aut amici animi eſſe teſtis. Et ibidem aliquanto poſt: Poterat vtrumque præclare, ſi eſſet fides, ſi grauitas in hominibus conſularibus. Definitur Fides libro I. Off. his verbis: Fides eſt dictorum, conuentorumq. conſtantia, & veritas: ex quo, quamquam hoc videbitur fortaſſe cuipiam durius, tamen audeamus imitari Stoicos, qui ſtudioſe exquirunt, vnde verba ſint ducta; credamuſq. quia fiat quod dictum eſt,

appellatam Fidem. Et lib. I V. de rep. apud Nonium: Fides nomen ipſum mihi videtur habere, cum fit quod dicitur. Hinc illud ad Tironem ep. 12. lib. X V I. Tu muſis noſtris para vt operas reddas. noſtra ad diem dictam fient. docui enim te, Fides ἔτυμον quod haberet. SVMMA ESSE DEBEBAT;] quod eorum auctoritatem, dignitatē, voluntatemq. defenderas.

Argumentum ep. 2.

TOta eſt negotialis epiſtola, excepta morali clauſula: in qua ſtudium, & officium in agendo, diligentiam in ſcribendo promittit. Significat, quid actum ſit in ſenatu; quid ipſe oratione ſua profecerit, quem Bibuli ſententia exitum habuerit, conſules quid ſentiant, quo Pompeius, quo familiares eius animo ſint. Et, quoniam Lentulo in regia cauſſa duo maxime tribuni pl. aduerſabantur, Cato, & Caninius, quorum alter totam regis reductionem oppugnabat, alter Pompeio ſtudebat: his, ne quid agere cum populo poſſent, obiecta eſſe dicit impedimenta auſpiciorum, & legum.

CICERO S. D. LENTVLO. 2.

IDIBVS Ian. in ſenatu nihil eſt cōfectum: propterea quod dies magna ex parte conſumptus eſt altercatione Lentuli conſulis, & Caninij tribuni pl. eo die nos quoque multa verba fecimus, maximeq. viſi ſumus ſenatum commemoratione tuæ voluntatis erga illum ordinem commouere. itaque poſtridie placuit, vt breuiter ſententias diceremus. videbatur enim reconciliata nobis voluntas ſenatus eſſe: quod tum dicendo, tum ſingulis appellandis, rogandiſq. perſpexeram. itaque, cum ſententia prima Bibuli pronunciata eſſet, vt tres legati regem reducerent: ſecunda Hortenſij, vt tu ſine exercitu reduceres, tertia Volcatij, vt Pompeius reduceret: poſtulatum eſt, vt Bibuli ſententia diuideretur. quatenus de religione dicebat, cuiq. rei iam obſiſti non poterat, Bibulo aſſenſum eſt. de tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortenſij ſententia, cui Lupus tribunus pl. quod ipſe de Pompeio retuliſſet, intēdere cœpit, ante ſe oportere diſceſſionem facere, quam conſules. eius orationi vehementer ab omnibus reclamatum eſt: erat enim & iniqua, & noua. conſules neque concedebant, neque valde repugnabant: diem conſumi volebant: id quod eſt factum: perſpiciebant enim in Hortenſij ſentētiam multis partibus plures ituros: quamquam aperte Volcatio aſſentirentur. multi rogabantur, atque id ipſum conſulibus inuitis: nam Bibuli ſententiam valere cupierunt. Hac controuerſia vſque ad noctem ducta, ſenatus eſt dimiſſus: & ego eo die caſu apud Pompeium cenaui, nactuſq. tempus hoc magis idoneum, quā vmquam antea, quod poſt tuum diſceſſum is dies honeſtiſſimus nobis fuerat in ſenatu, ita ſum cum illo locutus, vt mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam tranſducere. quem ego ipſum cum audio, prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis, cum autem eius familiares omnium ordinum video, perſpicio id, quod iam omnibus eſt apertum, totam rem iſtam iampridem a certis hominibus, non inuito rege ipſo, conſiliariiſq. eius, eſſe corruptam. Hæc ſcripſi ad X VI. Kal. Feb. ante lucem. eo die ſenatus erat futurus. nos in ſenatu, quemadmodum ſpero, dignitatem noſtram, vt poteſt in tanta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur eſſe conſecuti, vt ne quid agi cum populo aut ſaluis auſpiciis, aut ſaluis legibus, aut denique ſine vi poſſit. De his rebus pridie, quam hæc ſcripſi, ſenatus auctoritas grauiſſima interceſſerat: cui cum Cato, & Caninius interceſſiſſent, tamen eſt perſcripta. eam ad te miſſam eſſe arbitror. De ceteris rebus, quidquid erit actum, ſcribam ad te, &, vt quam rectiſſime agantur, omni mea cura, opera, diligentia, gratia prouidebo. Vale.

EXPLANATIO.

ALTERCATIONE] de rege reducendo: cum Caninius Pompeio rem deferri vellet; conſul regem neque cum exercitu reduci, neque ab iis, qui cum imperio eſſent. ita Pompeium excludebat, qui cum imperio erat. LENTVLI] Marcellini: hic appellatur & ep. 2. lib. V. ad Atticum. In quibuſdam libris, Lucij, non omnino abſurde: poteſt enim intelligi de altero cōſule L. Philippo, qui ſentiebat idem, quod collega. Ac, ne quem offendat vnicum prænomen, exempla occurrunt ſimilia non pauca, vt cum, Cnæus, pro Pompeio Magno accipitur; Publius, pro Clodio, Ciceronis inimico; Sextus, pro Peducæo, Attici familiariſſimo. præterea, cum conſul nominatur, non ne ſatis, quis Lucius ſit, oſtenditur, &

a ceteris Luciis diſtingnitnr? CANINII]pro Pompeio contendentis. conſules autem vel non reduci regem volebant, vel non ab iis reduci, qui cum imperio eſſent, ſed a priuatis, ex Bibuli ſententia. ita Pompeius, & Bibulus excludebantur. Infra: Bibuli ſententiam conſules valere cupierũt. Caninius hic poteſt eſſe Rebilus ille, qui motiuo pridie Kal. Ian. Q. Fabio conſule, ſubrogatns eſt, vt in reliquas tantum eins diei horas conſulatum gereret. ep. 30. lib. VII. Meruit in Gallia Cæſare imperatore. Hirtius lib. IIX. bel. Gall. TRIBVNI PL.] ſi eum conſule altercatur, nimirum eſt in ſenatu. itaque falſa videri poteſt Valerij doctrina: cuius hæc ſunt lib. II. cap. I. Tribuni pl. intrare curiam non licebat: ante valuas, poſitis ſubſelliis, decreta patrum examinabant. Qnod refellunt exẽpla prope innumerabilia: quorum vnum afferã ex ep. 5. In ſenatn a Catone aſpere, & acerbe, omnium magno ſilentio, eſt accuſatus. Verum ad priſca fortaſſe tempora Valerius reſpexit: cum præſertim dicat, Non licebat; &, Eaaminabant: tamquam conſuetudine mutata. nam, cum tributi pl. ſenatores non erant, tunc iis non licuiſſe curiam intrare, ratio magis ptobat. poſtea, niſi ſenarorij eſſent ordinis, noti videntur petiiſſe tribunatum. quod Suetonius in Anguſto docet his verbis: In locum demortui tribuni pl. candidatum ſe petirorem oſtendit, quamquam patricius, nec dum ſenator. Et infra: Comitiis tribuniciis, ſi deeſſent candidati ſenatores, ex equitibus Romanis creauit, ita vt, poteſtate tranſacta, in vtro vellent ordine manerent. Id Gellius quoque comptobare videtur lib. XIV. cap. 8. TVÆ VOLVNTATIS] auctoritatem ſenatus Lentulus cõſul acerrime defendit. vnde illud ep. 9. Senſus bonorum recreatus abs te rotus eſt. Quibus enim conſulibus noua quædam, & extraordinaria imperia placerent, ij, contempto ſenatu, populi ſtudium, & heneuolentiam aucupabantur. qua via Cæſar vſus, ad ſingularem potenriam peruenit. ORDINEM] ptinceps otdo, ſummus, ampliſſimus a Cicerone ſenatus vocatur, diſtinguendi gratia: tres enim erant ordines in ciuitare, primo loco ſenatus, ſecũdo equites, poſtremo ij, qui neqne ſenatores, neque equites erant, qui, de plebe, dicebantur. Sed, quoniam Ordinis nomen hotieſtatem quandam ſignificat; ideo, plebeius ordo, de veteribus, quod ſciam, nemo dixit; cum tamen, tertius ordo, aut infimus ordo, dicerẽt, plebem ipſam ſignificantes. at ſenatorij ordinis, equeſtris ordinis creberrima mentio. id puto cauſſæ fuiſſe, qnia plebs ex ingenuis tota non conſtabat; cum in ea libertini eſſent: qnos Ordinem parum proprie vocari, Pedianus oſtẽdit. nam cum de iis, O modeſtum ordinem, Cicero dixiſſet; ſubiungit hæc: Libertinos ſignificat; quorum tion condicionem, ſed more ſuo, quaſi honeſtorum, ordinem vocat. RECONCILIATA] quã alienauerat regia largitio. APPELLANDIS,] nominandis. ROGANDISQ.] vt ſententiam dicerent. rogabãtur enim & a ptiuatis ſententiæ: quod hic locus indicat; & infra: Multi rogabantur, atque idipſum conſulibus inuitis. Mos quidem erat, vt ſententias togaret magiſtratus is, qui ad ſenatum retulerat. exemplum habemus apud Ciceronẽ de Lupo tribuno pl. in ep. I. ad Q. Fratrem. SENTENTIA *prima Bibuli*] ſi ratio geſti conſulatus haberetur, primus rogari ſententiam debuit Hortenſius, ſecundus Volcatius, tertius Bibulus: ſed, quia conſules Horrenſinm fauere Lentulo, Volcatium Pompeio, Bibulum vtrique infenſum eſſe intelligebant, ideo vel primo loco Bibulum rogarunt: (nam, quem vellent, rogare primum poterant, vt Cicero ep. II. lib. I. ad Att. & Suetonius in Iulio docet) vel certe cum ordinem in rogando ſeruaſſet, primam tamen pronnnciari Bibuli ſententiam voluerunt: cuius exemplum beneficij habemus in ep. 12. lib. X. Cum Seruilius grana effeciſſet, vt ſua ſentenria prima pronunciaretur; frequẽs eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſſit. Erant autem ij, quorum ſententiæ primæ pronunciarentur, ideo condicione meliore, quia, ſi plures in eorum ſententiam tranſirent, fiebat S.C. tieque teliqnorũ ſententiis locus etat. TRES LEGATI] ex iis, qni priuati erant. HORTENSII,] cum quo Lucullus, & Cicero ſentiebãt. DIVINERETVR.] quia de religione, & de tribus legatis ſimul deliberandum cenſebat: quod ſi eſſet factum, vtrumque ſimul reiici, aut vtrumque ſimul probari neceſſe erat. quam conſuetudinem egregie Pedianus expreſſit his verbis: Cum aliquis in dicenda ſententia duas pluresve res complectitur, eæ ſi non omnes probantur, poſtulatur, vt diuidatur, ideſt de rebus ſingulis referatur. Et cum ſubiungit, Multi ſedentes hoc vnnm verbum pronunciant, Diuide; oſtendit, ius poſtulandi, vt ſentẽtia diuideretur, non conſulibus tantum, ſed ſenatoribus etiam fuiſſe. Feſtus etiam ſic: Numera ſenatum, ait quinis ſenator conſuli, cum impedimento vult eſſe, quo minus faciat S.C. poſtulatq. vt aut res, quæ afferuntur, diuidantur; aut ſinguli conſulantur; aut, ſi tot non ſunt ſenatores, qno numero liceat præſcribi S.C. DE RELIGIONE] de Sibyllinis verſibus regem reduci cum exercitu vetantibns. CVIQ. REI *iam obſiſti non poterat,*] ſatis implicata ſententia videtur, ſed, vt arbitror, explicabitur hoc modo. Quatenus de religione loquebatur, & in qno iam obſiſti nõ poterat; Bibulo aſſenſum eſt. ep. I. Hortenſij, & mea, & Luculli ſentẽtia cedit religioni de exercitu: teneri enim res aliter non poteſt. Obſiſti autem ideo non poterat, quia factum iam erat S.C. regem cum multitudine reduci, periculoſum reip. videri. Antiqui libri omnes, qui apud me ſunt, Clam, habent, pro, Iam: quod mendoſum eſſe conſtat. IERVNT *in alia omnia.*] Ire in alia omnia, & Diſcedere, & Tranſire, pro diſſentire, veteres dicebant. de quo Feſtus his verbis: Qui hoc cenſetis, illnc tranſitr; qui alia omnia, in hãc partem. his verbis ptæit ominis videlicet cauſſa; ne dicat, Qui non cenſetis. ſic locutus eſt Cœlius ep. 13. lib. IIX. Cnm prima M. Marcelli ſententia pronunciata eſſet, qui agendum cum tribunis pl. cenſebat; frequens ſenatus in alia omnia iit. Et Cic. ep. II. lib. X. Cum gratia effeciſſet, vt ſua ſentenria prima pronunciaretur; frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſſit. Ep. I. lib. II. ad Att. Ibatur in eam ſententiam. Hirtius lib. IIX. bel. Gal. Diſceſſionem faciente Marcello, ſenatus frequẽs in alia omnia tranſiit. CVM LVPVS] ſiue, Cum, ſiue, Tum, ſiue, Cui, legatur; in quo ſcripti libri diſſentiũt; parui refert. nihil enim aut additur ad ſententiam, aut detrahitur. INTENDERE] ſic antiqui libri, quos viderim, omnes, non, Contẽdete. Pro Quinctio: Qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, qno modo nũc intendit, ne in viuorum quidem numero tum demonſtrat

monſtrat fuiſſe. Hoc autem intendebat Lupus, cum ipſe de Pompeio, ſine controuerſia principe ciuitatis, retuliſſet, ante ſe oportere diſceſſionem facere, quam conſules: quod vereretur, ne, ſi de Hortenſij ſententia, quæ Lentulum decernebat, diſceſſio fieret, maior ſenatorum numerus eam probaret. DISCESSIONEM *facere*,] aut, diſcedendi poteſtatem facere ſenatoribus de ſua ſententia: aut, diſceſſionem ipſum facere; quia primus de ſua ſententia diſceſſionem facere ſoleret is, qui retuliſſet; deinde ſenatores alij ſequerentur. Quæri poteſt, cur non idem Bibulo Lupus, quod Hortenſio oppoſuiſſet, vt de ſua ſententia diſceſſioné ipſe faceret, ante quam conſules. Quia ſenatoribus nõ admodum eius probari ſentẽtiam, nec ab eo, ſed ab Hortenſio, timendum intelligeret. INIQVA, *& noua*.] iniquum, & nouum eſt, vt in diſceſſione facienda, quod tribunis pl. placeat, fiat potius, quam quod conſulibus. MVLTIS PARTIBVS PLVRES] multo plures. Eodem modo Cœlius ep. 9. lib. I I X. Turpe tibi erit, Patiſchum Curioni decem pantheras miſiſſe, te non multis partibus plures. In Academicis: Quibus efficitur, ſolem multis partibus maioré eſſe quã terrã. Lib. I I I. de Fin. Multis partibus malit, pro multo malit. Cæſar lib. I I I. bel. ci. Eo fama iã præcurrerat de prœlio Dyrrhachino, quod multis auxerat partibus. Ibidem infra: Exercitus numero multis partibus inferior: Suetonius in Iulio: Innumeras aduerſariorum copias multis partibus ipſi pauciores facile ſuperauerunt. APERTE] ſimulabãt Pompeij cauſſa: ſed conſules, oratione Ciceronis reconciliatam Lentulo ſenatus voluntaté intelligentes, diem cõſumi paſſi ſunt; ne diſceſſio fieret: cum nec a Lentulo, nec a Pompeio regem reduci vellent, ſed aut a priuatis, ex Bibuli ſententia, quam ſenatus iam improbauerat, aut omnino non reduci: quod factũ eſt. ROGABANTVR,] a ſenatoribus, varie ſentientibus: cum alij Pompeio, alij Lentulo fauerent, alij aliter ſentirent. ipſe etiã Cicero rogauerat. dixit enim: Quod tum dicendo, tum ſingulis appellandis, rogandiſq. perſpexeram. EO DIE] cum de certo die loquimur, virili vtimur genere; cum de tempore, muliebri. confirmatur exemplis. quo magis miror Nonium cõtra ſentire. ſcripſit enim hæc: Diem volunt, cum feminino genere dicimus, tempus ſignificare; maſculino, diem ipſum. nos cõtra inuenimus. Turpilius Pedio: Quando equidem amorem intercapedine ipſa leniuit dies. ideſt, ipſum tempus. Pacuuius Duloreſte: Gnatam deſpondit: nuptiis hanc dat diem. Virg. Aen. lib. 2. Ergo dies infanda aderat. mihi ſacra parari. Hæc Nonius: verum hæc fortaſſe licentia tribuitur poetis; quorum teſtimonio vſus eſt. APVD *Pompeium cenaui*,] Cenare apud aliqué, interdum eſt & eius domi, & cum eo cenare: quod hic locus oſtendit, & ille ep. 9. Cenauit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Interdum autem, eius quidem domi, non autem cum eo cenare: vt ep. 12. lib. I V. ad Att. Poſtridie Kal. cena apud me cum Pilia. Apud me, inquit, ideſt domi meæ: quãquam ipſe abeſſet. Cenarum vſus non idem ſemper apud veteres fuit. Primum, cibus meridie ſumptus cena vocabatur, veſperi veſperna: poſtea meridianus cibus, quem non ordinarium fuiſſe e Celſo conſtat, prandium appellatum, veſpertinus autem cena. de quo ſic Feſtus: Cena apud antiquos dicebatur, quod nũc eſt prandium: veſperna, quam nunc cenam appellamus. Et alio loco: Veſperna apud Plautum cena intelligitur. Et Iſidorus cap. 20. lib. I I. Eſt etiam cena veſpertinus cibus, quam veſpertinam antiqui dicebant. in vſu enim non erant prandia. Merendam veteres dixiſſe pro prandio, quod ſcilicet medio die caperetur, auctor eſt Feſtus. Nonius autem: Merenda cibus eſt, qui poſt meridiem datur. Idem Iſidorus: Merenda eſt cibus, qui declinante die ſumitur, quaſi poſt meridiem edenda, & proximo cenæ: vnde & antecena a quibuſdam vocatur. item merendare, quaſi meridie edere. Sed Feſtus de priſcis temporibus loquitur, cum merenda fuit pro prandio; Nonius de ſuis, cum inter prandium & cenam merenda in vſu eſſet: qui mos hodieq. retinetur. Quinquies igitur quotidie capi ſolitum eſſe cibum, quod a paucis tamen factum exiſtimo, animaduertitur; mane, quod ientaculum dixere; meridie, prandium; poſt meridiem, merendam; veſperi, cenam; poſt cenam, commeſſationem. ſolæ cenæ quotidie in vſu fuere: prandia nec, vt opinor, apud omnes, (de Romanis loquor) & æſtate potius, quam hieme: quod Celſus lib. I V. & V I I. docet. HONESTISSIMVS] eo enim die ſenatus voluntas Lentulo recõciliata videbatur. itaque, quod in proſperis rebus plus habet auctoritatis oratio noſtra, quam in aduerſis; propterea magis idoneum, quam vnquam antea, tempus illud Cicero iudicauit cum Põpeio colloquẽdi. CVM ILLO LOCVTVS,] qui ſcribunt, Loquutus, potius quam, Locutus, contra Priſciani auctoritatem faciunt. is enim lib. I. q in quibuſdam participiis transfertur in c, vt ſequor ſecutus, loquor locutus. HOMINIS] Sic ſæpe veteres loquebãtur, cum indicare vellent eum ipſum, quem antea nominarant. ep. I. lib. I I I. Valde hominé diligo. Et in Verrem: Noſtis os hominis. SVSPICIONE CVPIDITATIS;] orta ex concurſatione, & contentione Libonis, & *Hypſæi*, omniumq. eius familiariũ ſtudio. ep. I. OMNIVM ORDINVM] dixi iam, conſtare ciuitaté e tribus ordinibus. IAMPRIDEM] multo ante, quam profectus es. ep. I. CERTIS HOMINIBVS,] intimis, ac domeſticis Pompeij. NON INVITO *rege ipſo*,] Ab ipſo rege, dixit, ep. I. CORRVPTAM.] ne putemus, corruptum Pompeium ſignificari, quem liberauit iam omni ſuſpicione cupiditatis: ſed hoc in eius familiares confertur. AD X V I. *Kal. Feb.*] ergo pridie fuerat, X V I I. Kal. quo die ſententias eſſe dictas oſtendit. at nunc qui dies in Ianuario méſe poſt idus ſequitur, eſt X I X. Kal. Feb. non X V I I. quo ne moueamur, ſciendum eſt, Ianuarium tunc habuiſſe tantum X X I X. dies, Numæ regis inſtituto, qui annum Lunæ curſu dimetitus eſt. Cæſar autem dictator annum ad curſum Solis accommodauit, binis diebus in Ianuarium, Sextilem, Decembrem inſertis: vt tricenos ſingulos haberẽt dies, qui X X I X. tantum habuerant. Macrobius, Suetonius, alij: PERFIDIA, ET INIQVITATE,] *perfidia*, inuidorum; *iniquitate*, inimicorum. POPVLAREM RATIONEM] a populo magis in regia cauſſa, quam ab ſenatu, timendum erat. nam Cato, & Caninius, tribuni pl. male erant erga Lentulum animati: & Cato rogationem poſtea promulgauit, vt imperium Lentulo abrogaretur: Caninius alterã legem, vt Pompeius cum duobus legatis regem reduceret. ep. 5. Plutarchus in Pompeio. AGI *cum populo*.]

pulo,] a tribunis pl. Agere cũ populo, eſt, vt Meſſalla docet apud Gellium lib. XIII. cap. 15. rogare populũ, quod ſuffragiis ſuis aut iubeat, aut vetet. Feſtus autẽ, Cum populo, inquit, agere, eſt, populum ad concilium, aut comitia vocare. Quod eodem ſpectat. non enim populus aut ad conciliũ, aut ad comitia vocabatur, niſi vt ſuffragiis vel iuberet aliquid, vel vetaret. SALVIS *auſpicijs,*] genus illud auſpiciorũ, quod, ſeruare de cælo, dicebatur, ſignificat, neque enim lex ferri, aut omnino agi cũ populo poterat eo die, quo magiſtratus de cælo ſeruaret: quæ ſpectio vocabatur: eoq. auſpiciorum genere non augures, ſed magiſtratus, non modo maiores, verum etiam minores vtebantur. Impedire actiones tribunicias vel ope magiſtratus, qui comitialibus diebus de cælo ſeruaret, Cicero cogitabat; vel, ſi lex ferretur, alicuius tribuni pl. interceſſione: propterea ſubiũgit, *Aut ſalutis legibus:* nam interceſſioni patendum legibus erat. Nihil, inquit, a populo timendũ, ſi modo auſpicia, aut leges valebunt: quæ ſtante rep. valeant, neceſſe eſt. Hæc duo legis impediendæ genera nominantur in oratione pro Sextio: Victa eſt cauſſa reip. non auſpiciis, non interceſſione, non ſuffragiis, ſed vi, manu, ferro. Et Phil. 1. Quærunt, quid ſit, cur aut ego, aut quiſquam veſtrum, P.C. bonis tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui remp. religione defendant. Religionis enim nomine auſpicia magiſtratuum ſignificat. Habebat autem Cicero ſui ſtudioſiſſimos ex collegio tribunorum, quos vel ad ſeruandum de cælo, vel ad intercedendum facile poſſet adducere, Racilium, & Plancium. ep. 1. libro II. ad Q. Fratrem. AVT DENIQVE *ſine vi*] cur hoc tertium addit? Vt oſtendat, ſi tribunos pl. nec auſpicia, nec interceſſio deterreat, populum tamen ipſum nouas leges non eſſe probaturum. itaque, præter vim, qua tribuni pl. nonnumquam in ferendis legibus vtebantur, nihil timendum. De hac ipſa vi ſic in ep. 1. lib. II. ad Q. Fr. Suſpicor Caninium per vim rogationẽ perlaturum. De eadem, & ſimul de populi ſtudio erga Lentulum, epiſt. 4. Ego tibi a vi, hac præſertim imbecillitate magiſtratuum, præſtare nihil poſſum: vi excepta, poſſum confirmare, te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinem tuam retenturum. Vis autem illa ſignificatur, cum ſeditioſi tribuni pl. vt ſuas rogationes perferrent, eam populi partem, quæ bene de rep. ſentire videbatur, armis foro excluderent, operas autem ad ſuffragia ferenda inducerent. Deſcribitur hæc vis cum in aliis orationibus, tum in Phil. 1. his verbis: Forum ſæpietur: omnes claudentur aditus: armati in præſidiis collocabuntur. &c. DE HIS REBVS] vt omnino tribuni pl. nihil agere cum populo poſſent, quod Lentuli dignitatem imminueret. PRIDIE] XVII. Kal. Feb. quo die breuiter in ſenatu ſententiæ dictæ ſunt. AVCTORITAS] cum ſenatus legitimus, id eſt, quo loco, quo die, quo numero, a quo magiſtratu oporteret, habitus, aliquid vel de publica, vel de priuata re decreuerat; tum ſi ex collegio tribunorum pl. nemo intercedebat, rata ſenatus voluntas erat, & S.C. dicebatur; eoq. nomine inſcriptum publicis tabulis conſignabatur: ſin autem vel ſenatus non legitimus aliquid decreuerat, vel tribunus pl. interceſſerat; infirmum, ac prorſus irritum decretũ illud erat, nec S.C. ſed ſenatus auctoritas vocabatur: propterea quod auctoritatem quandam publicis tabulis teſtata ſenatus voluntas habere videbatur. teſtis Liuius lib. IV. Si quis, inquit, intercedat, S.C. auctoritate ſe fore contentum. Teſtis Dionis hiſtoria. nam cum Q. Caſſius Longinus, & M. Antonius, tribuni pl. intercederent, quominus fieret S.C. de Cæſare ex Gallia reuocando; cumq. ſenatus, Pompeio deditus, a Cæſare alieno, propterea veſtem, vt in aduerſa triſtiq. re, mutaſſet: tamen ne ſic quidem factum eſſe S.C. ſed perſcriptam ſententiam eſſe Dio lib. XLI. ſignificat. Idemq. lib. XLII. cum S.C. intercederent tribuni pl. ſenatus tamẽ auctoritas perſcripta eſt. Planiſſime autem lib. LV. his fere verbis: Si quando aliquid ſenatus decreuiſſet, nec legitimus ſenatorum numerus affuiſſet: non inerat in eo vis S. C. ſed auctoritas ſenatus dicebatur, qua tantũ conſtaret eorũ, qui tunc affuiſſent, voluntas, & ſententia. obſeruatũ idẽ eſt, cum vel ſenatus alieno loco, aut tẽpore, aut non legitimo edicto habitus eſſet, vel tribuni pl. interceſſiſſent. impedito enim S.C. exſtare tamen ſenatus voluit ſententiam ſuam. Accedit Ciceronis teſtimonium in ep. 7. S.C. nullum exſtat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit; eaque, quæ de ea ſcripta eſt, auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, vt ne quis omnino regem reduceret, tãtam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus conſilium, eſſe videatur. Et ibidem paullo poſt: Offenſionem eſſe periculoſam, propter interpoſitam auctoritatem, religionemq. video. Et ep. 2. lib. IV. ad Att. Nondum ſatis erat allatum, quo modo Cæſar ferret de auctoritate perſcripta. Loquitur ibi Cicero de S.C. ab intercedentibus Caſſio, & Antonio, tribunis pl. impedito. quod ex Dione iam oſtendimus. Nec dubito, quin de auctoritate perſcripta, cum ſenatus decreto interceſſum eſſet, Cicero ſignificet lib. III. de leg. in eo loco: Senatus decreta rata ſunto, aſt ni poteſtas par, maiorue prohibeſſit, perſcripta ſeruanto. Quæ licet exempla ſatis hunc morem oſtendãt: vt dubitatio tamen omnis auferatur, adſcribemus verba S.C. quod Cœlius incluſum epiſtolæ ad Ciceronem miſit. Si quis huic S.C. interceſſerit; ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatũ, populumq. referri. Et in alio eiuſdẽ S.C. capite: Si quis huic S.C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. Huic opinioni locũ aduerſari Ciceronis in oratione pro Deiotaro, aliquis fortaſſe dixerit. Cũ audiſſet Deiotarus, inquit, ſenatus cõſentiẽtis auctoritate arma ſumpta, cõſulibus, prætoribꝰ, tribunis pl. nobis imperatoribus rẽp. defendẽdam datam. Senatus auctoritatẽ vocat in ea re, de qua S.C. eſſe factũ Cæſar oſtẽdit li. 1. de bel. ci. Decurritur, inquit, ad illud extremũ, atque vltimũ S.C. quo, niſi pæne in ipſo vrbis incẽdio, atque deſperatione omniũ ſalutis, numquam ante deſcẽſum eſt: Dent operã conſules, prætores, tribuni pl. quiq. procõſules ſunt ad vrbẽ, ne quid reſp. detrimenti capiat. Hæc S.C. perſcribũtur ad VII. Id. Ian. Hinc argumentũ duplici ratione refellitur: vel quod, cũ S.C. illud contra Cęſarem, belli ciuilis initio factum eſſet; nec tribunis pl. ad intercedendũ paratis, locus eſſet; non auderet Cicero, ad Cæſarem, iam omnia tenentem, pro Deiotaro reo ſuppliciter agens, S.C. appellare: præſertim cum ſciat, ſi tribunis pl. Antonio, & Caſſio intercedere licuiſſet, quod Pompeianorum factione non licuit, S.C. eſſe non potuiſſe. itaque ſapienter,

pienter, tempori, cauſſæq. ſeruiens, odioſum Cæſari vocabulum Cicero vitauit, a quo ſalutem Deiotari regis impetrare cupiebat. Altera eſt ratio, mihi quidem valde probata, quod ſenatus auctoritas non ſemper decretum illud ſignificat, quod ne ſenatus conſulti vim & nomen haberet, intercesſione ſiebat ſed, vbi nulla intercesſionis mentio fit pro ipſo accipitur S.C. vt in oratione in Piſonem: Quam prouinciã P. Lentulus cum & ſenatus auctoritate, & ſorte haberet, depoſuiſſet. Significat enim a Lentulo depoſitam Ptolemæi regis reductionem, quam ei ſenatus conſulto eſſe mãdatam, & ſupra demonſtratum eſt. Et in ea pro domo: Ex ſenatus auctoritate & ſenatum, & omnes bonos mutata veſte vidi. Senatus auctoritatem appellat, cum tamen S.C. de mutanda veſte factum eſſet: quod ex oratione pro Sextio cognoſcitur. In Vatinium: Ne hoc quidem ſenatui relinquebas, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? Quis non intelligit, Ex eius ordinis auctoritate, pro, ex S.C. dictum eſſe? cum paullo poſt ſequatur: Quis legatos vnquam audiuit ſine S.C? ante te nemo. Ergo, ſenatus conſentientis auctoritate arma ſumpta, idem valet, quod, vniuerſo approbante ſenatu, decreto ſenatus vniuerſi. INTERCESSERAT:] Intercedere, modo eſt impedire, vt infra: Cui cum Cato, & Caninius intercesſiſſet, tamen eſt perſcripta: modo interuenire, vt hic; & ep. 2. lib. xv. Cum veſtra auctoritas intercesſiſſet, vt ego regẽ Ariobarzanem tuerer. Et ep. 4. eiuſdem libri: Studui quam ornatiſſima ſenatus, populiq. Romani de me iudicia intercedere. Eodem ſenſu dixit Cœlius ep. 6. lib. IIX. Significatio vlla ſi intercesſerit, clarius, quam deceat, aut expediat, fiat. Et in Verrem lib. II. Cum imperatoris populi Romani auctoritas, legatorum decem dignitas S.C. intercederet. INTERCESSISSENT,] impediiſſent, ne S.C. fieret. ideo ſenatus auctoritas, S.C. impedito, perſcripta eſt. intercedere enim, proprie tribunorum pl. fuit. quamquam participes eius fuiſſe poteſtatis omnes, qui eadem poteſtate, qua ij, qui S.C. facere vellent, maioreue eſſent, docet Gellius ex Varrone lib. XIV. cap. 7. DE CETERIS REBUS,] a negotio tranſit ad officium: id quod, abſoluta narratione, vel ad augendam eius, ad quem ſcribitur, ſpem, vel ad leniendum dolorem valere plurimum ſolet. Ceteris rebus, dixit, non quæcumque ad Lentulum, ſed iis, quæ ad regis reductionem pertinere viderentur. CVRA, OPERA, *diligentia, gratia*] quia neque cura ſine opera, nec opera ſiue diligentia ſufficit, ideo coniũgit hæc tria. rurſus, quod hæc ſimul omnia, niſi accedat gratia, valde non proficiũt; gratiã adiũgit: æque ac ſi dicat. Quidquid gratia valebo, valebo tibi.

Argumentum ep. 3.

Commendaticiæ litteræ pertinent ad morale genus. non enim a geſta, gerendaue re ſumitur argumentum; ſed ea ſcribuntur, quæ magna ex parte ſuadet humanitas, quæq. in commendando plurimum habere ponderis exiſtimamus. Perfecta autem commendatio tribus fere conſtat partibus. nam & amicitia cum eo, qui commendatur, & rei æquitas, & ſtudium noſtrum oſtenditur. Hic amicitia cum Trebonio declaratur in eo loco, Multos annos vtor valde familiariter: rei æquitas in eo, Quæ T. Ampius de eius re decreuerit: ſtudium commendantis in clauſula, Vt intelligat noſtram commendationem non vulgarem fuiſſe.

CICERO S. D. LENTVLO 3.

A. TREBONIO, qui in tua prouincia magna negotia, & ampla, & expedita habet, multos annos vtor valde familiariter. is cum antea ſemper, & ſuo ſplendore, & noſtra, ceterorumq. amicorum commendatione, gratiſſimus in prouincia fuit: tum hoc tempore, propter tuum in me amorem, noſtramq. neceſſitudinem, vehemẽter confidit, his meis litteris ſe apud te gratioſum fore. quæ ne ſpes eum fallat, vehementer te rogo: commendoq. tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiam, in primiſque, quæ T. Ampius de eius re decreuerit, ea comprobes: omnibuſq. rebus eum ita tractes, vt intelligat noſtram commendationem non vulgarem fuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

A. TREBONIO] non dubito, quin fuerit equeſtris ordinis. nam negotiari ſenatoribus non modo turpe fuit, verumetiam veteri lege non licuit. Liuius lib. XXI. Q. Claudius tribunus pl. legem tulit, ne quis ſenator, cuiue ſenator pater fuiſſet, maritimã nauem, quæ plus, quã trecentarum amphorarũ eſſet, haberet. id ſatis viſum ad fructus ex agris vectãdos. Præterea, ſplendoris mentio pertinere ad equitem videtur. PROVINCIA] Cilicia. MAGNA] iure igitur a me commendatur. AMPLA,] multis in locis: nam, ſi vno loco eſſent, minus eſſet neceſſaria commendatio. Sæpe ad rei magnitudinem additur amplitudo, vt in epiſt. Cæcinæ lib. VI. Quamquam id magnũ, & amplum eſt. De Inuent. lib. I. Magna, & ampla pars. Pro Sextio: Nõ aggrediar ad illa maxima, atque ampliſſima. EXPEDITA] impedita enim, ne tibi moleſtiam afferrem, haud libenter tibi commendarem. MVLTOS ANNOS *vtor valde familiariter.*] vſus commendationis eſt cauſſa, quo enim vtimur, cum commẽdare debemus: ſed, ſi hoc accedit, vt & multos annos, & valde familiariter vtamur; officio non ſolum iuſto, verum etiam pro-

pe ne

pe neceſſatio ad commendandum impellimur. SVO SPLENDORE,] ſæpe ſplendorem Cicero tribuit equitibus Romanis, vt ep. 26. lib. XII. Magnam ex eorum ſplendore & obſeruãtia capies voluptaté. & ep. 27. eiuſdem libri: Sex. Aufidius ſplendore equitis Romani nemini cedit. In oratione pro Roſcio Amer. Equeſtrem ſplendorem nominat. Eſt autem ſplendor in equite; dignitas non ex aliquo magiſtratu parta, ſed ex ipſo ordine, qui fuit in ciuitate honeſtiſſimus. probatur ipſo interprete Cicerone: cuius hæc ſunt in oratione pro Cœlio: Obiectus eſt pater varie, quod aut parum ſplẽdidus ipſe, aut parum pie tractatus a filio diceretur. De dignitate, Cœlius notis ac maioribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facile ipſe reſpondeat. De dignitate, dixit, cum ad illud, Parum ſplendidus, reſponderet. ex quo apparet, ſplendorem, & dignitatem in equite idem eſſe. CETERORVM] bonus igitur vir, qui abundet amicis. GRATISSIMVS *in prouincia fuit:*] ne me putes ignotum hominẽ tibi commendare. Malim, Gratioſiſſimus: cum ſequatur, ſe apud te gratioſum fore: nec omnino loquendi modus placeat, Gratum eſſe aliquẽ in prouincia. ſignificat autem, apud eos potius, qui prouinciæ præfuerunt, gratioſiſſimũ fuiſſe, quam apud prouinciales, priuatiq. iuris homines. TVVM IN ME AMOREM,] omnibus notiſſimum & beneficij tui magnitudine, & nouitate meorum temporum. NOSTRAMQ. NECESSITVDINEM,] mutuus amor oſtenditur, nec ſine cauſſa. hoc enim ſignificat: quia tu me amas, Trebonius futurum ſperat, vt id, quod cupio, conſequar: quia vero ego te viciſſim amo, dignum eſſe me, qui hoc impetrem, arbitratur. LIBERTOS, *procuratores, familiã*] apparet, id quod Cicero dixit, magna fuiſſe, & ampla Trebonij negotia: cum ea liberti, procuratores, ſerui tractarent: ſic ep. 29. lib. XII. Tantum velim exiſtimes, ſi negotia Lamiæ, procuratores, libertos, familiam quibuſcumque rebus opus erit, defenderis. &c. Liberti, vt meliore, quam ſerui, iure ſunt, cum ciuitatem adipiſcantur; ſic deteriore, quam ingenui, cum honores non capiant. ſunt autem vel ſingulorum hominum, quibus antea ſeruiebant, vel ſocietatum, vel fanorum, vel opidorum beneficio liberati, ſi ſingulorum, ab iis prænomen, & nomen ſumebant, retento ſeruili nomine, quod poſt manumiſſionem tertio loco quaſi cognomen ponebatur. vt M. Tullius Tiro: ſi ſocietatum, earum nominibus vtebantur, Aſiatici, Siculi ve liberti vocati: ſi fanorum, ab iis appellabantur, vt Venerij, Mercuriales, Capitolini: ſi opidorum, ab iis quoque, vt a Fauentia Fauentini, a Reate Reatini. Romæ mos antiquus immutatus eſt: nam cum liberti Romani dicti eſſent, ad ſimilitudinem libertorum municipalium, poſtea magiſtratus nomina, qui eos liberaret, acceperunt: in ſeruis tamen publicis, quæ in libertis eſt amiſſa, vetus appellatio manſit: ſemper enim dicti ſunt, publici ſerui Romani. Hac tota de re M. Varro, ſed obſcure ſatis, nos tamquam interpretes, quam planiſſime fieri potuit, eius doctrinam ſtuduimus explicare. Procuratores vocat, vicarios iuris ſui: familiam, ſeruos, vt in Bruto: Cum inſimularetur familia, partim etiam liberi homines ſocietatis eius. T. AMPIVS] qui ante Lentulum Ciliciæ præfuerat, prætorius, non conſularis. T. Ampium tribunum pl. nominat Velleius lib. II. qui cum T. Labieno collega legem tulit Cicerone conſule, vt Pompeius poſt victoriam Mithridaticam ludis Circenſibus corona aurea, & omni cultu triumphantium vteretur, ſcenicis autem prætexta, coronaq. aurea. Inter tribunatum autem, & præturam cum anni quattuor interſint, prætor fuiſſe videtur Piſone & Gab. cos. ideſt quadriennio poſt Ciceronẽ conſulem, & anno ſequenti, Lentulo & Metello cos. iuit in Ciliciam: eiq. poſtero anno Lentulus, Marcellino & Philippo cos. ſucceſſit. itaque ratio temporum probare videtur, Ampium, qui Ciliciæ præfuit ante Lentulum, eum eſſe, quem nominat Velleius. Nec tamen eum negauerim eſſe poſſe, qui ciuili bello delectum habuit pro Pompeio, vt ep. XI. libr. IIX. ad Att. & ad quem exſulem epiſtolæ Ciceronis exſtant lib. VI. & lib. X. Cæſar quoque Pompeianum indicat fuiſſe lib. III. belci. cum ait: Reperiebat, T. Ampium conatum eſſe tollere pecunias Epheſi ex fano Dianæ, eiuſq. rei cauſſa ſenatores omnes ex prouincia vocaſſe, vt, iis teſtibus, ſumma pecuniæ vteretur, ſed interpellatum aduentu Cæſaris profugiſſe. Legebatur olim in vulgatis libris, T. Appius, mendo manifeſto: quia duo prænomina ſimul eſſe non poſſunt. ideo repoſuimus, coniecturam ſecuti, T. Ampius: quam poſtea coniecturam veteres aliquot libri comprobarunt. Mediceus tamen, & alij nonnulli, Tampius: quod reprehendere non auſim, cum Tampiorum quoque familiam Romæ fuiſſe videam. NON VVLGAREM] non quo genere vulgo vtimur in iis commendandis, quorum cauſſa minimum laboramus, verum accuratam, exquiſitam, amoris, ac ſtudij plenam.

Argumentum ep. 4.

NEgotialis eſt vſque ad illud, Ego neque de meo ſtudio. Narrat, quid actũ in ſenatu, quid promiſerint tribuni pl. quæ ſit opinio populi Romani, quæ ſenatus in eum voluntate: quod ad popularem rationem attinet, nihil timendum, vi tamen excepta: ſuum ſtudium in regia cauſſa, aliorum iniurias, magiſtratuum imbecillitatem oſtendit: poſtremo de ſenatu, populoq. Romano ſpem optimam affert.

CICERO S. D. LENTVLO. 4.

AD XVI. Kal. Feb. cum in ſenatu pulcherrime ſtaremus, quod iam illam ſententiam Bibuli de tribus legatis pridie eius diei fregeramus; vnumq. certamen eſſet relictum, ſententia Volcatij; res ab aduerſariis noſtris extracta eſt variis calumniis.

cauſſam

cauſſam enim, frequenti ſenatu, in magna varietate, magnaq. inuidia eorum, qui a te cauſſam regiam alio transferebant, obtinebamus. eo die acerbum habuimus Curionem, Bibulum multo iuſtiorem, pæne etiam amicum. Caninius, & Cato negarunt ſe legem vllam ante comitia eſſe laturos. ſenatus haberi ante Kal. Febr. per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt, neque menſe Febr. toto, niſi perfectis, aut reiectis legationibus. hæc tamen opinio eſt populi R. a tuis inuidis, atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam vt te impedirent, quam vt ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. dignitatis autem tuæ, nemo eſt, quin exiſtimet habitã eſſe rationem ab ſenatu. nemo eſt enim, qui neſciat, quo minus diſceſſio fieret, per aduerſarios tuos eſſe factum. qui nunc populi R. nomine, re autem vera ſceleratiſſimo latrocinio, ſi qua conabuntur agere; ſatis prouiſum eſt, vt ne quid ſaluis auſpiciis, aut legibus, aut iam ſine vi agere poſſint. Ego neque de meo ſtudio: neque de nonnullorum iniuria ſcribendum mihi eſſe arbitror. quid enim aut me oſtentem, qui, ſi vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus; aut de allorum iniuriis querar, quod ſine ſummo dolore facere non poſſum? ego tibi a vi, hac præſertim imbecillitate magiſtratuum, præſtare nihil poſſum: vi excepta, poſſum confirmare, te & ſenatus, & populi R. ſummo ſtudio amplitudinem tuam retenturum. Vale.

EXPLANATIO.

AD XVI. KAL. FEBR.] contionum tridno, idibus, XVII. & XVI. Kal. actum eſt in ſenatu de reductinne regis. comitialis dies fuit, quo hanc epiſtolam Cicero ſcripſit, XV. Kal. vt ex ep. 2. lib. 2. ad Q. Fr, cognoſcitur. ijs tribus diebus cur oihil ſit confectum, variæ quidem obſtitere cauſſæ, ſed voo nomine omnes, nimirum tribuootum pl. iniquitate, comprehenduntur. nam idibus Caninius tribuous pl. eouſque cum Lentulo conſule altercatus eſt, vt diem conſumpſerit. XVII. Kal. ne diſceſſio fieret io Hortenſij ſententiam, quæ Lentuln decernebat, vt regem reduceret; Lupi tribuni pl. iniqua, & noua prohibuit oratio. XVI. Kal. res ab aduerſarijs Lentuli, ideſt a tribunis pl. extracta eſt varijs calumnijs. PVLCHERRIME] honeſtiſſime, perhonorifice. STAREMVS,] tranſlatio a pugnantibus, qui ſtare tunc dicuntur, cum eum, quem cepere, locum obtinent: quod fortitudinis eſt. DE TRIBVS LEGATIS] priuatis: qua ſententia Lentulus, & Pompeius excludebantur, qui erant cum imperio, FREGERAMVS;] pergit in tranſlatione. nam, frãgere impetus aduerſarij, de pugnantibus vſurpatur. ſignificat, quod in ep. 2. dictum eſt: De tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia. CERTAMEN] tertium, & vltimum tranſlationis verbum, longius autem producta, ſimilitudo potius, quam tranſlatio, videretur. SENTENTIA VOLCATII;] vt Pompeius regem reduceret: de quo Lupus tribunus pl. retulerat. ADVERSARIIS] præſertim tribunis pl. de quibus infra: Nemo eſt enim, qui neſciat, quo minus diſceſſio fieret, per aduerſarios tuos eſſe factum: qui nunc, populi Romani nomine, re autem vera ſceleratiſſimo latrocinio, ſi qua conabuntur agere; ſatis prouiſum eſt. &c. VARIIS *calumnijs.*] ſenatores eum eam rem, de qua ſententiam rogabantur, perficı nolleor, longa oratione, vt diem conſumerent, vtebantur. ius enim erat, vt ſententiam rogati, dicerent ante, quidquid vellent alius rei, & quoad vellent. quod in libro de officio ſenatorum Capito ſcriptum reliquit. Hac igitur poteſtate, improbo, aſtutoq. cõſilio rem extraxerunt Lentuli aduerſarij, cum alius alia diceret, vt diem eximerent: quod eſt factũ. Varias calumnias vocat Cicero varias cauſſas fictæ inductas, varia figmenta, cum nihil verum, nihil ex animo loquerentur, ſed tantum vt rem ducerent, diemq. dicendo extraherent. ſic 2. lib. 2. ad fratrem: Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt. FREQVENTI SENATV,] cum adeſſent plurimi ſenatores. Plures quadringentis io ſenatu affuiſſe, bis omnino, vt mea memoria eſt, legi, CDX, in oratione poſt reditũ io ſenatu, CDXV, ep. 10. lib. 1. ad Att. IN MAGNA *varietate*,] ſic tres mei, ſic & vnus Alberti Fetri, optimi eruditiq. adoleſcentis, & duo præterea Sigonij veteres libri. Varietatem autem ſententiarum dicit. hoc enim in primis honorificum, in magna varietate, magnaq. inuidia, cauſſam tamen obtinere. in quo ſuum officium tacite Cicero commẽdat. quis enim neſcit, operam, officiumq. noſtrum laudari magis, vbi quid obtinemus in magna ſententiarum varietate, quam ſi varietas non magna ſit? Sententias quinque varie decernentium expoſuit in prima epiſtola; Hortenſij, de reductione regis vni Lentulo mandanda; Craſſi, de tribus legatis, etiam ex ijs, qui cum imperio eſſent; Bibuli, de tribus itẽ legatis, ſed ex ijs tãtum, qui priuati eſſent; Seruilij, ne rex reduceretur; Volcatij, vt reduceretur a Pompeio. vt magnam fuiſſe varietatem ſententiarum neceſſe ſit, vbi Lentulo conſulares quattuor, Craſſus, Bibulus, Seruilius, Volcatius, aduerſarẽtur. in qua tamen varietate cauſſam Lentulus obtinuiſſet, niſi varijs calumnijs ab eius aduerſarijs extracta res eſſet. Ep. 2. lib. 2. ad Q. Fr. Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt. INVIDIA] conſulariũ: de quibus in ep. 1. Si eſſet in ijs fides. In 2. In tanta hominum perfidia. In 5. Eandem fidem hominum. Et ibidem: Siquid hominum perfidia detraxerit. Et in extremo: Amicum ex cõſularibus neminem tibi eſſe video. In 6. Proditores appellat. In 7. Vehementer quoſdam homines inuidiſſe dignitati tuæ. Ibidẽ: De conſularibus nemini poſſum aut ſtudij erga te, aut officij, aut amici animi eſſe teſtis. Aliquãto poſt: Eſſe te in principibus facile paſſi ſunt, conlare altius certe noluerunt. ALIO] ad alios: cum quidam ſoli Pompeio cauſſam regiam deferri vellent; alij aliter ſentirent.

Digitized by Google

ſentirent. ACERBVM] acrem aduerſarium: quod ante eum diem non contigerat. non tamen vni Lentulo, ſed Pompeio pariter acerbum fuiſſe arbitror: oderat enim peſſime ſocerũ Pompeij C. Cæſarem, vt Suetonius oſtendit: quare Cæſaris potentiam augenti quotidie Pompeio non amicum fuiſſe veriſimile videtur. & eum Pompeius ipſe ſuum eſſe obtrectatorẽ aiebat. ep.3. lib.2. ad Q. Fr. CVRIONEM,] C. Scribonium Curionem, conſularem, & triumphalem, patrem eius, ad quem epiſtolæ mittuntur lib.2. IVSTIOREM, *pene etiam amicum*.] huius mutationis illa Bibulo cauſa fuit, quod, cum ipſe de tribus legatis obtinere non potuiſſet, malebat Lentulo rem deferri, quam Pompeio; quem Cæſaris, inimiciſſimi ſui, generum, fautoremq. & amplificatorem dignitatis, ornari non libenter videbat. LEGEM VLLAM] quod fautores Lentuli timebant. ideo ſubiungit: Satis prouiſum eſt, ne quid ſaluis auſpicijs, aut legibus, aut iã ſine vi agere poſſint. Et ep.2. ANTE COMITIA] ante Sextilem menſem, quo deſignabantur magiſtratus, maiores centuriatis comitijs, minores tributis. LATVROS.] Cato tamen ferre conatus eſt: promulgauit enim, vt Lẽtulo Ciliciæ imperium abrogaretur. ep.5. LEGEM PVPIAM,] quæ comitialibus diebus haberi ſenatum vetabat. ad Q. Fr. ep.2. lib.2. Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt. conſecuti ſunt dies comitiales, per quos ſenatus haberi non poterat. Et ep.12. Comitialibus diebus Appius interpretatur, non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum; &, quod Gabinia ſanctum ſit, etiam cogi, legatis quotidie ſenatum dari. PERFECTIS,] auditis, &, dato reſponſo, remiſſis. LEGATIONIBVS.] quibus dari ſenatum, lex Gabinia iubebat. FICTÆ RELIGIONIS,] non enim eos religio mouebat: ſed ſpecie religionis maleuolentiam ſuam tegebãt. Religionis calumnia vocatur in ep.1. VELLET IRE.] adempto enim exercitu, nemo ire vellet: cum Alexandrinos, niſi cogerentur armis, regem nõ eſſe recepturos conſtaret. AB SENATV.] non enim ſenatus, ſed aduerſariorum tuorũ culpa, ne diſceſſio fieret, commiſſum eſt. QVI NVNC] his comitialibus diebus: quorum primus erat x v. Kal. Febr. quo die ſcripta eſt epiſtola. quæ enim acta erant in ſenatu, poſtero die ſignificat, vt etiam ep.2. & ad fratrem ep.2. lib.2. POPVLI *Romani nomine*.] populi Romani cauſſam tueri, tribunorum pl. erat. ſed eo ſæpe nomine abutentes, rogationes iniquiſſimas, maleuolentiæ, & inuidię cauſſa, ferebãt. LATROCINIO,] quod per inſidias, vt latrones, ficto populi Romani nomine, remp. lædebant. Sic in ep.2. ad Q. Fr. Quid futurum ſit latrocinio tribunorũ, non diuino. SALVIS AVSPICIIS.] ne iterentur eadem, vide quæ diximus ep.2. EGO NEQVE DE MEO STVDIO,] modeſta commemoratio ſtudij ſui. nam & diſſimulat, & narrat. ſignificandis autem aliorum iniurijs, ex cõparatione auget officium ſuum. PROFVNDAM,] tranſlatione ab aquis. ep.5. lib.v. Quæ ego ſi non profundere, ac perdere videbor. ASSECVTVS;] Aſſequi merita, eſt æquare, & paribus meritis remunerari. trãſlatione a viatoribus, vel a currentibus, cum aſſequuntur eos, qui antecibant. ep.4. ad Torquatum Beneuolentiam tuam imitabor, merita non aſſequar. SINE SVMMO DOLORE] artificioſe: nam & beneuolentiam ſuam declarat, & conſolatur etiam ſocietate doloris. lib.1 v. ep.4.5. A VI PRÆSTARE *nihil poſſum*:] ſi ius erit, certi nihil promitto. Alibi, Præſtare, eſt, re ipſa efficere; hic, certum polliceri, prorſus futurum affirmare, atque in ſe recipere. ep.31. lib.x 11. ad Att. Præſtabo, nec Bibulum, nec Acidinum, quos Athenis futuros audio, maiores ſumptus facturos, quam quod ex eis recipietur. Timebat, ne Caninius rogationem aliquam pro Pompeio contra Lentulum per vim ferret. ep.2. & ad Q. Fr. ep.2. IMBECILLITATE] cum aduerſus vim fortitudo requiratur. POPVLI *Romani*] quem in Lentulum optime animatum eſſe, iam oſtendit ijs verbis: Hæc tamen opinio eſt populi Romani. AMPLITVDINEM *tuam*] latius patet Amplitudo, quam aut Dignitas, aut Auctoritas. nam & quantumcumque, & quacumque re valemus, totum id Amplitudinis nomine comprehendimus. interdum tamen, vt in epiſtola ſequenti, cum dignitatis mentione coniungitur; non vt aliquid addatur: ſed vt id nominetur, quod in amplitudine præcipuum eſt. Definitur his verbis lib.2. de Inuentione: Amplitudo, eſt potentiæ, aut maieſtatis, aut aliquarum copiarum magna abundantia.

Argumentum ep. 5.

MIſta eſt ex negotialibus, moralibuſq. ſententijs: ſed, ſi cauſſa, cur ſcripta ſit, animaduertatur negotialis eſt. interdum autem negotij narrationem antecedit, ſæpe ſequitur officij ſignificatio: quod in his ad Lentulum epiſtolis perſpicuum eſt. Scribit de C. Catonis legis promulgata, de ſtatu regiæ cauſſa, de ſuo, Selicijq. conſilio.

CICERO S. D. LENTVLO 5.

TAMETSI nihil mihi fuit optatius, quam vt primum abs te ipſo, deinde a ceteris omnibus quam gratiſſimus erga te eſſe cognoſcerer: tamen afficior ſummo dolore, eiuſmodi tempora poſt tuam profectionẽ conſecuta eſſe, vt & meam, & ceterorum erga te fidem, & beneuolentiam abſens experirere. Te autem videre, & ſentire eandem fidem hominum in tua dignitate, quam ego in mea ſalute ſum expertus, ex tuis litteris intellexi. Nos cum maxime conſilio, ſtudio, labore, gratia de cauſſa regia niteremur; ſubito exorta eſt nefaria Catonis promulgatio, quæ noſtra ſtudia impediret, & animos

a minore

a minore cura ad ſummum timorem tranſduceret. ſed tamen in eiuſmodi rerum perturbatione quamquam omnia ſunt metuenda, nihil magis, quam perfidiam, timemus: & Catoni quidem, quoquo modo ſe res habet, profecto reſiſtimus. De Alexandrina re, cauſſaq. regia tantum habeo polliceri, me tibi abſenti, tuiſq. præſentibus cumulate ſatisfacturum. ſed vereor, ne aut eripiatur nobis, aut deſeratur: quorum vtrum minus velim, non facile poſſum exiſtimare, ſed ſi res coget, eſt quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi diſplicebat: vt neque iacere regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem prope iam delatum eſſe exiſtimatur. a nobis agentur omnia diligenter: vt neque, ſi quid obtineri poterit, non contendamus; nec, ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe videamur. Tuæ ſapientiæ, magnitudiniſq. animi eſt, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus geſtis tuis, atque in tua grauitate poſitam exiſtimare; ſi quid ex iis rebus, quas tibi fortuna elargita eſt, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi, quam tibi, futurum. A me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi: vtorq. ad omnia Q. Selicio: neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide maiore eſſe iudico, neque amantiorem tui.

Hic quæ agantur, quæq. acta ſint, ea te & litteris multorum, & nunciis cognoſcere arbitror: quæ autem poſita ſunt in coniectura, quæq. mihi videntur fore, ea puto tibi a me ſcribi oportere. Poſtea quam Pompeius apud populum ad IIX. id. Febr. cum pro Milone diceret, clamore, conuicioq. iactatus eſt, in ſenatuq. a Catone aſpere, & acerbe, nimium magno ſilentio, eſt accuſatus; viſus eſt mihi vehementer eſſe perturbatus. itaque Alexandrina cauſſa, quæ nobis adhuc integra eſt, (nihil enim tibi detraxit ſenatus, niſi id, quod per eandem religionem dari alteri non poteſt) videtur ab illo plane eſſe depoſita. nunc id ſpetamus, idq. molimur, vt, cum rex intelligat ſeſe, id quod cogitabat, vt a Pompeio reducatur, aſſequi non poſſe, &, niſi per te ſit reſtitutus, deſertum ſe, atque abiectũ fore, proficiſcatur ad te. quod ſine vlla dubitatione, ſi Pompeius paullum modo oſtenderit ſibi placere, faciet. ſed noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem. nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, prætermittimus. ceteris iniuriis, quæ propoſitæ ſunt a Catone, facile, vt ſpero, reſiſtemus. amicum ex conſularibus neminem tibi eſſe video, præter Hortenſium, & Lucullum. ceteri ſunt partim obſcurius iniqui, partim non diſſimulanter irati. tu fac animo forti, magnoq. ſis; ſpereſq. fore, vt, fracto impetu leuiſſimi hominis, tuam priſtinam dignitatem, & gloriam conſequare. Vale.

EXPLANATIO.

AFFICIOR SVMMO *dolore*,] non enim tam lætor officio meo, quam angor incommodo rerum tuarum. IN TVA *dignitate*,] de qua agitur in regia cauſſa. IN MEA *ſalute*] cum ab amicis proditus in exſulium abij. NOS CVM] morali parte, quã breuitas decet, abſoluta, negotialem aggreditur. EXORTA EST] præter exſpectationem: quia Cato, & Caninius negauerant ſe vllam legem ante comitia eſſe laturos. CATONIS] quẽ Lentulus acerbiſſimum habuit ab initio tribunatus, turbulentum adoleſcẽtem, vt ait Feneſtella, & audacem, nec imparatum ad dicendum. Cicero autem ep. 2. lib. 1. ad fratrem: Cato adoleſcens, nullius cõſilij, ſed tamen ciuis, & Cato, vix viuus effugit. PROMVLGATIO,] vt Lentulus e Cilicia reuocaretur. ep. 3. lib. 1. ad fratrem: Cato legem promulgauit de imperio Lentulo abrogando. veſtium filius mutauit. Promulgari leges ſolitæ ſunt per trinas nundinas antequam ferrentur; vt poſſet eas per otium, qui vellet, examinare, ne repente, quo die lex ferretur, de incognita re ſuffragium populus ferret. de quo diximus in libro de Legibus. A MINORE *cura ad ſummum timorem*] multo enim leuius eſt, curare, vt aliquid accedat ad dignitatem, quod ex regia cauſſa ſperabatur; quam timere, ne tota dignitas amittatur, quod ex lege Catonis impendebat. PERFIDIAM,] ſi enim in officio mãſerint amici, qui ſuam nobis operam ad impediendas tribunorum pl. rogationes polliciti ſunt, nihil timemus. Ep. 2. Quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur eſſe conſecuti, vt ne quid agi cum populo, aut ſaluis auſpiciis, aut ſaluis legibus, aut denique ſine vi, poſſit. Idem ep. 4. QVOQVO MODO] difficili enim loco res eſt. PROFECTO] coniunguntur, Quidem profecto, Quidem certe, cum id, quod cupimus, imminuitur: vt ego te iſta moleſtia ſi non liberabo, leuabo quidem certe. & hic: ex promulgata lege nihil magis, quam perfidiam, timemus: Catoni quidem interim, quamquam inclinata re, profecto reſiſtimus: enitimur enim, quantum in nobis eſt, ne lex à Catone promulgata perferatur. DE ALEXANDRINA *re, cauſſaq. regia*] in quo Res, & Cauſſa differant, ſatis oſtendimus ep. 1. infra quoque coniunguntur, ep. 7. In hac ratione quid res, quid cauſſa, quid tempus ferat, tu facillime, optimeq. perſpicies. ERIPIATVR] vt Pompeius regem reducat. ſequitur enim paullo poſt: Ad quem prope iam delatum eſſe exiſtimatur. ERIPIATVR *cauſſa regia*,]

ante aliquot annos, Cauſſa regia, ſuſtuli, vt gloſſema. DESERATVR:]ne quis omnino regem reducat: quod & Seruilio placebat, vt ep.1.& poſtea decretũ eſt a ſenatu, vt ep.7. QVIDDAM *tertium,*] quid hoc ſit, plane non exponit: ſed videtur ſignificare: ſi Lentulus regem non reducat, neque ſibi, neque Selicio diſplicere, vt a quouis alio potius quam a Pompeio, reducatur. Minus autem eſt, non diſplicere, quam placere: non enim omnino placet, quod non diſplicet. placebat Ciceroni, vt Lẽtulus regem reduceret; id ſi obtineri non poſſet, a quouis alio potius, quam a Pompeio, reduci non diſplicebat. IACERE] a nemine reſtitui. Ne cauſſa regia deſeratur, proxime dixit: infra coniungit vtrumque verbum, Deſertum ſe, atque abiectum fore. NOBIS *repugnantibus,*] primum pugnabimus, vt ad te deferatur: ſin id non poterit, ne deferatur ad Pompeium, repugnabimus. DELATVM *eſſe*] ex Volcatij ſententia, ſtudio maxime duorum tribunorum, Lupi, & Caninij, ep.1.2. REPVLSI] pertinet ad illud tertium, quod ſibi non diſplicere dixit, rege enim ad Pompeium delato, Lentulus repulſam tuliſſe videretur; ſin, vtroque reiecto, alia quapiam ratione reduceretur, iacturam exiſtimationis ſuæ Lentulus in eo nullam faceret. TVÆ SAPIENTIÆ] hoc eo ſpectat, ne Lentulus admodum ſperet de rege reducendo. Eſt autem ea gratior cõſolatio, quæ cum laude coniungitur. itaque dat ei ſapientiam & fortitudinem: quarum altera indicat, quanti quidque faciendum ſit; altera, quidquid accidat aduerſi, facile fert, atque contemnit. propterea, cum Nigidium quoque conſolaretur, admonet eum vtriuſque virtutis. Quid ſit, inquit, forti, & ſapienti homine dignum, tu videbis. Eandem Lentulo tribuit animi magnitudinem ep.7. cum ait: Magnitudinem animi tui, quã ego ſemper ſum admiratus, ſemperq. amaui, ne vmquam inflectas cuiuſquam iniuria. Et ep.7. Noui animum tuum, cum magnum, & excelſum, tum etiam apertum, & ſimplicem. Et in lib. de claris orat. Tantus in Lentulo ſplendor animi, & tanta magnitudo, vt ſibi omnia, quæ clarorum virorum eſſent, non dubitaret adſciſcere, eaq. omnia dignitate obtineret. Vtrumque ſimul nominauit ep.11. lib.v1. Eſt tuæ ſapiẽtiæ, magnitudinisq. animi, quid amiſeris, obliuiſci; quid recuperaueris, cogitare. AMPLITVDINEM, *& dignitatem tuam*] modo alteram pro altera ponit, vt ep.4. Te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinem tuam retenturum. Modo coniungit vtramque, quaſi differãt, vt hic, & ep.9. in extremo: Ad tuam ſummam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem pertinere. Videtur autẽ dignitas amplitudinis eſſe pars: ideo, qui amplitudinem vel ſolam nominat, dignitatem non excludit. REBVS *geſtis*] in conſulatu, cum me contra legem Clodiam, patriæ compotem feciſti. ep.7. Magna eſt memoria conſulatus tui. & ep.9. Illius actionis amplitudinem, & gloriam. Vel Rebus geſtis, quas in prouincia geres, vt hęc adhortatio potius, quam laudatio ſit; quod iis verbis confirmatur ep.7. Hæc, profecto vides, quanto expreſſiora, quantoq. illuſtriora futura ſint, cum aliquantum ex prouincia, atque ex imperio laudis acceſſerit. GRAVITATE] eſt enim leuitatis, ea captare, quæ non veram, ſolidamq. laudem, ſed fucatam, inanemq. pariant. tacite, quidquid eueniat in regia cauſſa, nõ eſſe Lentulo vehementer laborandum ſignificat. POSITAM *exiſtimare,*] non in reductione regis. FORTVNA] non enim, quæ habes à re ipſo, virtutem, & grauitatem tibi quiſquam detraheт: cetera ſi amiſeris, non tibi, ſed iis, quorum amittentur culpa, vitio dabitur. Videtur in fortunæ bonis numerare ſpeciẽ quandam dignitatis, non a virtute, & grauitate, ſed ab honoribus, qui deferuntur, id eſt a populari ſenſu profectam. Vide quæ diximus ep.3. lib.2. ELARGITA EST,] copia ſignificatur: quo Lentulus æquiore animo ferat, ſi, quibus rebus abundat, de iis aliquid detrahatur. FRAVDI,] culpæ. ad Att. ep. vlt. lib. v. Fit gratia Bruti S. C. vt neue Salaminiis, neue qui eis dediſſet, fraudi eſſet. Pro Murena: Id erit eius vitrico fraudi, ac crimini? NVLLVM *tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi*] vbicumque res poſtulat, & ago de te, & cogito. ſimile illud ad Caſſium ep.1. lib.x11. Finem nullum facio de re cogitandi. PRVDENTIOREM] nominat, quæ tria maxime requiruntur in amico, conſilium, fidem, beneuolentiam. HIC QVÆ *agantur,*] diſiungendum a ſuperioribus: vt ſit alia epiſtola: quod ex ipſo cognoſcitur argumento. dixit enim in ſuperiore, prope delatum eſſe regem ad Pompeium: in hac, Alexandrinam cauſſam ab eo depoſitam, ſignificat. præterea, cur de Catone eadem iterentur? cur ita concludat epiſtolam: Tu fac animo forti, magnoq. ſis: cum eum tam ad animi magnitudinem cohortatus in eo loco ſit: Tuæ ſapientiæ, magnitudiniſq. animi eſt? Et omnino cum tota res alia videtur: tum agnoſcitur epiſtolæ principium in his verbis: Hic quæ agantur, quæq. acta ſint, ea te. &c. QVÆ AVTEM *poſita ſint in coniectura,*] quæ coniectura licet aſſequi: quæ poſſunt e ſignis diuinari. Coniectura, & diuinatio, non idem ſunt. nam coniectura ducitur e ſignis, diuinatio ſæpe ſigna non ſequitur. ita fit, vt omnis coniectura diuinatio ſit, non contra. QVÆQVE *mihi videntur fore*] tranſit a generali ſententia ad particularem. nam generale illud eſt, Quæ poſita ſunt in coniectura: particulare hoc, Quæ mihi videntur fore. Ædilis autem hoc anno P. Clodius Milonem de vi ad populum accuſauit. ep.3. lib.2. ad fratrẽ, & in oratione pro Sextio. APVD *populum*] populus de reis iudicabat, accuſante tribuno pl. aut ædili. CONVICIO] cum enim Clodius de loco ſuperiore, vt ait Plutarchus, interrogaret ſuos in concione ſtantes, quis eſſet, qui plebem fame necaret? reſpondebant operæ, Pompeius: quis Alexandriam ire cuperet? Pompeius. Ad conuicium impetus acceſſit: nam in oratione pro Milone, Reo, inquit, Milone ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſſet, quæ tum non modo occaſio, ſed etiã cauſſa illius opprimendi fuit? Ep.3. lib.2. ad fratrem: Hora fere nona, quaſi ſigno dato, Clodiani noſtri conſputare cœperunt. exarſit dolor. vrgere illi, vt loco nos mouerent. IACTATVS EST,] exagitatus, vehementer perculſus. CATONE] C. Catone tribuno pleb. de quo ſupra. VEHEMENTER *eſſe perturbatus.*] non tam, quod aſpere, & acerbe accuſatus eſſet a Catone; quam, quod ſenatorum omnium magno ſilentio. hac de re ſic ep.3. lib.11. Ad Q. Fr. Eo die Cato eſt vehementer in Pompeium inuectus, & eum oratione perpetua, tamquam reum, accuſauit. de me multa, me inuito, cum mea ſumma

laude

lande dixit; cum illius in me perfidiam increparet. auditus eſt magno ſilentio maleuolorum. Prudentiam Ciceronis licet in hoc animaduertere, quod, ad Lentulum cum ſcribit, ſe laudatum a Catone, non dicit: ne animum eius offenderet. non enim æquo animo Lentulus ferre poſſet, ab eo laudatum eſſe Ciceronem in ſenatu, qui rogationem de imperio ſibi abrogando promulgauerat, in ea vero ad fratrem epiſtola, libere, vt res erat, ita ſcribit: quamquam addit, Me inuito: ne videretur eius hominis oratione delectari, qui ſuam laudem Pompeij cum infamia coniungeret. Alienatum a Pompeio ſenatum Plutarchus oſtendit, quia Ciceronem ſuperiore anno, a Clodio tribuno pl. oppugnatum, deſeruerat: propterea, cum C. Cato perfidiá eius in Ciceronem increparet, magno omnium ſilentio auditus eſt. N I H I L *enim tibi detraxit ſenatus,*] dederat tibi, vt regem reduceres: id poſtea non detraxit, ſed exercitum: quem non tam tibi, quam omnino omnibus ademptum exiſtimare debes. Duo S. C. facta eſſe iam dixi, vnum ipſo Lentulo conſule referente, vt rex a Lentulo reduceretur; alterũ referente Marcellino conſule, ne cum exercitu reduceretur. P E R E A N D E M R E L I G I O N E M] per quam tibi detraxit exercitum. itaque nihil tibi proprie eſt ademptum, ſed quod habere prorſus nemo poteſt. I D Q V O D C O G I T A R A T,] faciliorem enim ſibi reditum duce Pompeio, quam quouis alio, pro ſumma eius apud omnes gentes auctoritate, rerumque geſtarum gloria, ſperare poterat. P R O F I C I S C A T V R A D T E.] per ſuos creditores, & per eos, quorum ſibi voluntatem largitione adiuoxit, agat, operamq. det, vt abs te reducatur. N O S T I *hominis tarditatem & taciturnitatem.*] ſimulationem Pompeij, & conſuetudinem in occultanda voluntate, modeſte deſcribit. non enim videri vult eius ingenium, & mores carpere, quem optime de ſe meritum negare nõ poterat. præterea fungitur officio boni viri, cum inter amiciſſimos ſuos, Lentulum, & Pompeium, quantum in ipſo eſt, amicitiam conſeruat. itaque, cum ad Q. Fr. ſcriberet, libere ſuum ſenſum aperuit. Pompeius, inquit, noſter in amicitia P. Lentuli vituperatur. Naturam eius oſtendit ep. vlt. lib. III. ad eundem: Velit, nolit, ſcire difficile eſt. Et ad Att. ep. 10. lib. IV. Nos hic cum Pompeio fuimus. multa mecum de rep. ſane ſibi diſplicens vt loquebatur: ſic eſt enim in hoc homine dicendum. Cœlius autem ep. 1. lib. IIX. Solet aliud ſentire, & loqui. Eiuſdem tarditatem idem oſtendit ep. 4. Cum, ex Gallia, coactus eſſet dicere Pompeius, ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem, & conuicium obtrectatorum. A C A T O N E,] de cuius rogatione promulgata ſupra dixit. F A C I L E,] vel auſpiciis, vel intercesſione tribunicia. ep. 2. & 4. N E M I N E M] idem ſcribit in ep. 7. O B S C V R I V S] iniquitas eorum apparet, ſed paullo obſcurius. I N I Q V I,] leuius eſt, quam inimici. F R A C T O I M P E T V] rogatione eius impedita. L E V I S S I M I] qui facile ad omnem improbitatem feratur. ideo dixit ep. 2. lib. I. ad fratrem: Cato adoleſcens, nullius conſilij. Et Feneſtella: Cato adoleſcens, turbulentus, & audax. P R I S T I N A M] quæ fuit ante promulgatã Catonis rogationẽ: propterea ſubiunxit, Conſequare, vt amiſſam ex aliqua parte, & in diſcrimen adductam.

Argumentum ep. 6.

MOralis tota, excepta prima ſententia, quæ negotialis eſt. Conſolationem Cicero adhibet dolori ſuo, eam ſcilicet, quam ſperat in Lentuli quoque dolore poſſe aliquid proficere. Et, quia valet ad conſolandum amoris ſignificatio; & amoris indicium dolor eſt: orditur a dolore ſuo. quia vero conſolationis duæ quaſi viæ ſunt, ratio, & exemplum, non modo vt fieri debere, quod ſuademus, verum etiam vt factum eſſe oſtendatur: vtraque via progreditur. argumentatur enim a ſpe, quam in conſilijs amicorum, & in ipſa die ponit: exemplum vero ſumit a ſimilitudine ſuorum temporum. Tertius hortationis locus eſt: quod ipſum ad minuendum dolorem pertinet: eſt enim cum laude coniuncta cohortatio. delectamur autem laudibus, & quodam modo languentes excitamur. Concluſio eſt, quæ ſpe quadam animum recreat, omnium ſtudiorum, officiorumq. promiſsio.

CICERO S. D. LENTVLO. 6.

QVAE gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit ſolum, ſed præfuit. Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes, quod valde ſuſpicor fore, vt infringatur hominũ improbitas & cõſiliis tuorum amicorũ, & ipſa die, qua debilitãtur cogitationes & inimicorũ, & proditorum. Facile ſecundo loco me cõſolatur recordatio meorum temporum: quorum imaginem video in rebus tuis. nam, etſi minore in re violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit: tamẽ eſt tanta ſimilitudo, vt ſperem te mihi ignoſcere, ſi ea non timuerim, quæ ne tu quidem vmquam timẽda duxiſti. ſed præſta te eum, qui mihi a teneris, vt Græci dicunt, vnguiculis es cognitus. illuſtrabit, mihi crede, tuam amplitudinem hominum iniuria. a me omnia ſumma in te ſtudia, officiaq. exſpecta non fallam opinionem tuam. Vale.

EXPLANATIO.

POLLIONE,] duarum gentium, quod meminerim, cognomen fuit, Aſiniæ, & Vediæ. S E D P R Æ F V I T.] auget ſententiam, vt in oratione in Piſonem; Omnibus conſiliis, quæ ad me opprimen-

dum patabãtur, non interfuiſti ſolum, verum etiam crudeliſſime præfuiſti. Particula autem, Sed, interdum negat, ac tollit quod dictum eſt, vt non diues, ſed inops, interdum auget vt hic; nam qui præeſt, etiam intereſt. Vſus latinæ linguæ poſtulabat, Sed etiam: verum vnica particula, Sed, pro Sed etiam, non nunquam Cicero contẽtus eſt. ME IN *ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes,*] Contrarium illud ep. 8. lib. XVI. In magna conſolatione ingens ineſt ſollicitudo. De hac figura diximus ep. 9. In moleſtia gaudeo. SCILICET:] alibi per ironiam negat, vt in oratione pro Rabitio, perduellionis reo: Scilicet ubi grauiorem dolorem patrui tui mors attulit, quam C. Graccho fratris. Et Terẽtius: Id populus curat ſcilicet. Et Virgilius: Scilicet is ſuperis labor eſt. Hic affirmat, non negat, vt ep. 21. lib. IX. Priuatas cauſſas, & eas tenues, agimus ſubtilius; capitis, aut famæ, ſcilicet ornatius. Ep. 15. lib. XV. Ex interitu reip. nullam ſpem ſcilicet mihi proponebam, ex reliquis magnã. Ep. vlt. lib. I. ad fratrem: Si leuare potes communem caſum miſericordia hominũ; ſcilicet incredibile quiddam aſſequeris. Ep. 10. ad Att. lib. XIII. Hoc nullam ad partem valet ſcilicet. INFRINGATVR] vbi difficultas eſt, ibi vſurpatur hoc verbum; quo maior infringentis virtus appareat. ep. 4. Sententiam Bibuli fregeramus. Ep. 5. Spereſq. fore, vt, fracto impetu leuiſſimi hominis, tuam priſtinam dignitatem, & gloriam conſequare. Ep. 4. lib. IV. Fregit hoc meum conſilium & Cæſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. Ep. 6. Cum frangerem iam ipſe me, cogeremq. illa ferre toleranter; habebam, quo confugerem. DEBILITANTVR] quia tempus omnia minuit. PRODITORVM] de quibus dixit ep. 1. Si eſſet in iis fides, in quibus ſumma eſſe debebat, nõ laboraremus. SECVNDO LOCO] pro, deinde. ſic locutus Phil. IIX. Huius induſtriam, maxime quidem vellem, vt imitarentur ij, quos oportebat; ſecundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. Secundo, ſimpliciter in oratione pro Plancio: Equidem primum, vt honore dignus eſſem, maxime ſemper laboraui; ſecundo, vt exiſtimarer. IMAGINEM] quam expreſſit ep. 5. his verbis: Te autem videre, & ſentire eandem fidem hominum in tua dignitate, quam ego in mea ſalute ſum expertus, ex tuis litteris intellexi. Et ep. 7. Similimamq. in te diſſimili tui temporis nunc, & noſtri quondam, fuiſſe rationem. Ibidem infra: In te, homine omnium nobiliſſimo, ſimillima inuidorũ vitia perſpexi. VIOLATVR TVA DIGNITAS,] in explanãdo Cicerone nihil duco fieri a me poſſe elegantius, aut etiam vtilius, quam ſi cõferam ſimilia ſimilibus: vel vt illuſtrentur obſcuræ ſententiæ: vel vt copia pateat. Hic quid Cicero ſibi velit, obſcurum non eſt: hoc ipſum tamẽ quod intelligimus, ex comparatione quodam modo fiet apertius. oſtendit, & ſalutem pluris eſſe, quam dignitatẽ; &, affligi, grauius, quam violari. dixit idem aliis verbis, nec minus ornate, ep. ſequenti: Multum intereſt, vtrum laus imminuatur, an ſalus deſeratur. Nec diſſimile admodum illud ep. 5. Te videre, & ſentire eandem fidem hominum in tua dignitate, quam ego in mea ſalute ſum expertus, ex tuis litteris intellexi. SIMILITVDO,] ob amicorum infidelitatem. SI EA NON *timuerim, quæ ne tu quidem vmquam timenda duxiſti.*] promulgata Catonis rogatione de abrogando tibi Ciliciæ imperio, non timui: quia nec tu, me patria pulſo, timueras; cum ſperares futurum, id quod euenit, vt ea mihi calamitas etiam honori eſſet: quæ me ſpes æque nunc in rebus tuis conſolatur. PRÆSTA *te eum,*] fac vt te tui ſimilem agnoſcamus: fortem animum habeas, quem ſemper habuiſti. Significat id, quod in ep. ſequenti: Magnitudinem animi tui ne vmquam inflectas cuiuſquam iniuria. A TENERIS, *vt Græci dicunt, vnguiculis*] a pueritia: dixit enim in epiſtola ſequenti: Vt omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuiſti, omni cura, atque induſtria cõſequare. ſæpe hoc Cicero legerat in Græcis libris: nos egemus exemplis. Plutarchus tamen *ἐν τῷ περὶ παίδων ἀγωγῆς, ἐξ ἁπαλῶν*, inquit, (ſic enim eſt in antiquo libro nobiliſſimi, & eruditiſſimi iuuenis Io. Vincentij Pinelli) *ὀνύχων ἀγαπῶσι τὰ τέκνα.* ILLVSTRABIT] elucet enim virtus in aduerſis. STVDIA OFFICIAQ.] recte coniunguntur. poteſt enim & ſine officio ſtudium, & ſine ſtudio officium eſſe: cum animi ſtudium ſit, officium opera probetur; & ſtudium ſine officio parum proſit, officium ſine ſtudio langueat. ſic ep. ſequenti: De conſularibus nemini poſſum aut ſtudij erga te, aut officij eſſe teſtis. Ep. 5. lib. V. Homo omnium meorum in te ſtudiorum, & officiorum maxime cõſcius. Ad Att. ep. 14. lib. XV. Ea omnibus, mi Dolabella, ſtudiis in me, & officiis, quæ ſumma ſunt, hoc ſcito mihi & ampliſſimum videri, & gratiſſimum eſſe. NON FALLAM OPINIONEM TVAM,] ſimile illud, quod, augendæ copiæ gratia, ſubiungam, ep. 10. lib. III. Omnia volo a me & poſtules, & expectes. vincam cogitationes tuas officiis meis. Et apud Nonium, in fragmento Ciceronis epiſtolæ ad Cæſarem iuniorem: Poſthac, quod voles a me fieri, ſcribito. vincam opinionem tuam. Quæ ſcilicet eo pertinent, vt oſtendatur, morale quiddam eſſe, & decere in primis, epiſtolas claudere ſignificatione beneuolentiæ.

Argumentum ep. 7.

REſpondet ad ea, quæ Lentulus quæſierat. &, quamquam moralia quædam admiſcentur: tamen, quia reductio regis præcipua ſcribendi cauſſa fuit, (id enim ſpectandum eſt) inter negotiales epiſtolas referatur. Diuiditur in partes octo. Prima eſt, de ſuo in primis erga Lentulum amore: altera, de amicorum fide: tertia, de Alexandrina cauſſa: quarta, de ſuis in rep. capeſſenda conſiliis, & hominum conſularium inuidia: quinta, cohortatio ad gloriam, atque conſtantiam; ſexta, de reip. ſtatu: ſeptima, de Tullia filia ſua, Craſſipediſq. nuptiis: octaua, & vltima, de Lentuli filio, Pompeio, & Craſſo iterum coſ.

CICERO

CICERO S. D. LENTVLO PROCOS. 7.

LEGI tuas litteras; quibus ad me ſcribis, gratum tibi eſſe, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te beneuolentiam facile perſpicias. quorum alterum mihi, vt te plurimum diligam, facerem neceſſe eſt; ſi volo is eſſe, quem tu me eſſe voluiſti: alterum facio libenter: vt quoniam interuallo locorum, & temporum disiuncti ſumus, per litteras tecum quam ſæpiſſime colloquar. quod ſi rarius fiet, quam tu exſpectabis; id erit cauſſæ, quod non eius generis meæ litteræ ſunt, vt eas audeam temere committere. quoties mihi certorum hominum poteſtas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod ſcire vis, qua quiſque in te fide ſit, & voluntate: difficile dictu eſt de ſingulis. vnum illud audeo, quod antea tibi ſæpe ſignificaui, nunc quoque, re perſpecta, & cognita, ſcribere: vehementer quoſdam homines, & eos maxime, qui te & maxime debuerunt, & plurimum iuuare potuerunt, inuidiſſe dignitati tuæ: ſimillimamq. in re diſſimili, tui temporis nunc, & noſtri quondam, fuiſſe rationem, vt, quos tu reip. cauſſa læſeras, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemq. defenderas, non tam memores eſſent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, vt perſcripſi ad te antea, cognoui Hortenſium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum, ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide, & animo ſingulari. nam noſtra propugnatio, ac defenſio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficij tui, fortaſſe pleriſque officij maiorem auctoritatem habere videatur, quam ſententiæ. præterea quidem de conſularibus nemini poſſum aut ſtudij erga te, aut officij, aut amici animi eſſe teſtis. etenim Pompeium, qui mecum ſæpiſſime, non ſolum a me prouocatus, ſed etiam ſua ſponte, de te communicare ſolet, ſcis temporibus illis non ſæpe in ſenatu fuiſſe. cui quidem litteræ tuæ, quas proxime miſeras, quod facile intellexerim, periucundæ fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel ſumma potius ſapientia, non iucunda ſolum, ſed etiam admirabilis viſa eſt. virum enim excellentem, & tibi tua præſtanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem ſuæ cupiditatis, te ab ſe abalienatum, illa epiſtola retinuiſti. qui mihi cum ſemper tuæ laudi fauere viſus eſt, etiam ipſo ſuſpicioſiſſimo tempore Caniniano: tum vero, lectis tuis litteris, perſpectus eſt a me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & commodis cogitare. Quare ea, quæ ſcribam, ſic habeto, me, cum illo re ſæpe communicata, de illius ad te ſententia, atque auctoritate ſcribere: quoniam S. C. nullum exſtat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit; eaque, quæ de ea ſcripta eſt, auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, vt ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus conſilium, eſſe videatur; te poſſe perſpicere, qui Ciliciam, Cyprumq. teneas, quid efficere, & quid conſequi poſſis: &, ſi res facultatem habitura videatur, vt Alexandriam, atque Aegyptum tenere poſſis; eſſe & tuæ, & noſtri imperij dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum claſſe, atque exercitu proficiſci Alexandriam; vt, cum eam pace præſidiiſq. firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore, vt per te reſtituatur, quemadmodum ſenatus initio cenſuit, & ſine multitudine reducatur, quemadmodum homines religioſi Sibyllæ placere dixerunt. Sed hæc ſententia ſic & illi, & nobis probabatur, vt ex euentu homines de tuo conſilio exiſtimaturos videremus: ſi cecidiſſet, vt volumus, & optamus, omnes te & ſapienter, & fortiter: ſin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos, & cupide, & temere feciſſe, dicturos. Quare, quid aſſequi poſſis, non tam facile eſt nobis, quam tibi, cuius prope in conſpectu Aegyptus eſt, iudicare. nos quidem hoc ſentimus: ſi exploratum tibi ſit, poſſe te illius regni potiri, non eſſe cunctandum; ſin dubium, non eſſe conandum. illud tibi affirmo, ſi rem iſtam ex ſententia geſſeris, fore, vt abſens a multis; cum redieris, ab omnibus collaudere. offenſionem eſſe periculoſam propter interpoſitam auctoritatem, religionemq. video. ſed ego te vt ad certam laudem adhortor, ſic a dimicatione deterreo; redeoq. ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudicium non tam ex conſilio tuo, quam ex euentu homines eſſe facturos. Quod ſi hæc ratio rei gerendæ periculoſa tibi videbitur; placebat illud, vt, ſi rex amicis tuis, qui per prouinciam, atq. imperij tui prouincias ei credidiſſent, fidem ſuam præſtitiſſet, & auxiliis eum tuis, & copiis adiuuares: eam eſſe naturam, & regionem prouinciæ tuæ, vt illius reditum vel adiuuando confirmares

res, vel negligendo impedites. In hac ratione quid res, quid cauſſa, quid tempus ferat, tu facillime, optimeq. perſpicies; quid nobis placuiſſet, ex me potiſſimum putaui te ſcire oportere. Quod mihi de noſtro ſtatu, de Milonis familiaritate, de leuitate, & imbecillitate Clodij gratularis: minime miramur te tuis, vt egregium artificem, præclaris operibus lætari. quamquam eſt incredibilis hominum peruerſitas; (grauiori enim verbo vti non libet) qui nos, quos fauendo in communi cauſſa retinere potuerunt, inuidendo abalienauerunt: quorum maleuolentiſſimis obtrectationibus nos ſcito de vetere illa noſtra diuturnaq. ſententia prope iam eſſe depulſos; non nos quidem vt noſtræ dignitatis ſimus obliti, ſed vt habeamus rationem aliquando etiam ſalutis. poterat vtrumque præclare, ſi eſſet fides, ſi grauitas in hominibus conſularibus: ſed tanta eſt in pleriſque leuitas, vt eos non tam conſtantia in rep. noſtra delectet, quam ſplendor offendat. quod eo liberius ad te ſcribo, quod tu non ſolum temporibus iis, quæ per te ſum adeptus, ſed, iam olim naſcenti prope noſtræ laudi, dignitati, virtutiq. præfuiſti: ſimul quod video, non, vt antebac putabam, nouitati eſſe viſum meæ. in te enim, homine omnium nobiliſſimo, ſimilia inuidorum vitia perſpexi: quem tamen illi eſſe in principibus facile ſunt paſſi; euolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam diſſimilem fuiſſe fortunam. multum enim intereſt, vtrum laus imminuatur, an ſalus deferatur. me meæ tamen ne nimis pæniteret, tua virtute perfectum eſt. curaſti enim, vt plus additum ad memoriam nominis noſtri, quam demptum de fortuna videretur. Te vero moneo, cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, vt omnem gloriam, ad quem a pueritia inflammatus fuiſti, omni cura, atque induſtria conſequare; magnitudinemq. animi tui, quam ego ſemper ium admiratus, ſemperq. amaui, ne vmquam inflectas cuiuſquam iniuria. magna eſt hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria conſulatus tui. hæc profecto vides quanto expreſſiora, quantoq. illuſtriora futura ſint, cum aliquantum ex prouincia, atque ex imperio laudis acceſſerit. quamquam te ita gerere volo, quæ per exercitum, atque imperium gerenda ſunt; vt hæc multo ante meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas; ſentiaſq. id, quod quia ſemper ſperaſti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime poſſe obtinere ſummum, atque altiſſimum gradum ciuitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut ſine cauſſa ſuſcepta videatur; illa me ratio monit, vt te ex noſtris euentis communibus admonendum putarem; vt conſiderares in omni reliqua tua vita, quibus crederes, quos caueres. Quod ſcribis, te velle ſcire, qui ſit reip. ſtatus: ſumma diſſenſio eſt, ſed contentio diſpar. nam, qui plus opibus, armis potentia valent; profeciſſe tantum mihi videntur ſtultitia, & inconſtantia aduerſariorum, vt iam etiam auctoritate plus valerent. itaque, perpaucis aduerſantibus, omnia, quæ ne per populum quidem ſine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. nam & ſtipendium Cæſari decretum eſt, & decem legati; &, ne lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. quod ego ad te breuius ſcribo, quia me ſtatus hic reip. non delectat: ſcribo tamen, vt te admoneam, quod ipſe litteris omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam diſcendo, cognoui, tu tuis rebus integris diſcas, neque ſalutis noſtræ rationem nobis habendam eſſe ſine dignitate, neque dignitatis ſine ſalute. Quod mihi de filia, & de Craſſipede gratularis: agnoſco humanitatem tuam: ſperoque, & opto, nobis hanc coniunctionem voluptati fore. Lentulum noſtrum, eximia ſpe ſummæ virtutis adoleſcentem, cum ceteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui fac erudias. nulla enim erit hac præſtantior diſciplina. quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperq. dilexit, in primis amamus, carumq. habemus. Vale.

EXPLANATIO.

QVEM *tu me eſſe voluiſti:*] ſi volo dignus eo loco eſſe, in quem me, inimicorũ iniuria pulſum, tua virtus reſtituit. TEMPORVM] biennium iam aberat Lentulus. QVOTIES] antiqui & lapides, & libri, in his etiam Mediceus, Quotiens. quod ſi probamus: eadem ratione dicendum erit, deciens, viciens, centiens, milliens, & ſimilia, me quidem non libenter aſſentiente. QVA QVISQVE

ute

in te fide ſit, & voluntate:] Fide, ad amicos pertinet: voluntate, ad omnes, vel, de iiſdem quærebat Lentulus, & qua fide, & qua voluntate eſſent. nam infra: Et fide, & animo in te ſingulari. Niſi me fallit aurium iudicium, ſuauior hic eſt numerus, quam, quod aliis placuit, Qua fide quiſque in te ſit, & voluntate. opinioni noſtræ cum alij non pauci, tum ille etiam inſigni vetuſtate Mediceus liber ſuffragatur. MAXIMA *debuerunt,*] perfidiam ſæpe accuſat. ep. 1. Si eſſet in iis fides, in quibus maxima eſſe debebat; non laboraremus. Ep. 2. Dignitatem noſtram, vt poteſt in tanta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus. Ep. 5. Te videre, & ſentire eandem fidem hominum in tua dignitate, quam ego in mea ſalute ſum expertus, ex tuis literis intellexi. PLVRIMVM *iuuare potuerunt,*] conſulares videtur deſcribere: de quibus infra: De cõſularibus, nemini poſſum aut ſtudij erga te, aut amici animi eſſe teſtis. Et ep. 5. Amicũ ex conſularibus neminem eſſe video, præter Hortenſium, & Lucullũ. ceteri ſunt partim obſcurius iniqui, partim non diſſimulanter irati. INVIDISSE *dignitati tuæ:*] infra: Quem eſſe in principibus facile ſunt paſſi, euolare altius certe noluerunt. IN RE DISSIMILI,] infra: Multum intereſt, vtrum laus imminuatur, an ſalus deſeratur. Et ep. 5. Minore in te violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit. NOSTRI *quondam.*] cum eiectus patria ſum, tum eorum odio, quos reip. cauſſa læſeram, tum eorum inuidia, quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemq. defenderam. quod idem tibi, quamquam diſſimili in re, contigit. EX *magiſtratibus L. Racilium*] loquitur de magiſtratibus anni ſuperioris: dixit enim, Quo quidem tempore: & infra, Temporibus illis, ideſt, Marcellino & Philippo cos. Racilius autem eodem anno, quo Lupus, tribunus pl. fuit, vt conſtat ex ep. 1. lib. 2. ad Q. Fratrem. Lupum vero tribunum pl. fuiſſe Marcellino & Philippo cos. plane cognoſcitur ex ep. 1. & 2. non poteſt igitur hoc anno Racilius tribunatum pl. gerere: cum epiſtola ſcripta ſit Pompeio & Craſſo II. cos. poſt decretum Cæſari ſtipendium, & auctum legatorum numerum: quæ facta eſſe Pompeij & Craſſi ſecundo conſulatu, Appianus, & Dio docent. Tribunum pl. Plutarchus in probl. negat magiſtratum fuiſſe: idq. multis argumentis probare conatur. nec diſſentire videtur Liuius: apud quem libro 2. Appius conſul clamitat, priuatum tribunum pl. eſſe, ſine imperio, ſine magiſtratu. ſed vtrumque refellit Cicero & hic & libro 1. de Orat. cum ait: Exierant cum Craſſo adoleſcentes, C. Cotta, qui tum tribunatum pl. petebat, & P. Sulpicius, qui deinceps eum magiſtratum petiturus putabatur. In Bruto: Ita tacitus Craſſi tribunatus, vt, niſi in eo magiſtratu cenauiſſet apud præconem Granium, idq. nobis narrauiſſet Lucilius, tribunum pl. neſciremus fuiſſe. In oratione pro Quinctio: Per magiſtratum, qui auxilij cauſſa conſtitutus eſt. Salluſtius in Iugurtha: L. Lucilius, & L. Annius, tribuni pl. reſiſtentibus collegis continuare magiſtratum nitebantur. Apud Nonium Feneſtella: Vt magiſtratum inierunt tribuni pl. C. Cato Ptolemeo regi, & Lentulo conſuli aſſiduis concionibus inuidiã concitare cœpit. Aſconius quoque: Inuocare tribus Gabinius cœpit, vt Trebellio magiſtratũ abrogaret. Mirari etiam aliquis fortaſſe poſſit, cur tribunis pl. purpuram adimat Plutarchus; cum in oratione pro Cluentio legantur hæc de tribuno pl. Quinctio: Facite, vt non ſolum mores eius, & arrogantiam, ſed etiam vultum, atque amictum, & illam vſque ad talos demiſſam purpurã recordemini. Sed cogitare licet, vel de ſua tantum ætate locutum eſſe Plutarchum, in qua tribuni pl. imminuta iam poteſtate, purpurea non vterentur; vel Ciceronem in Quinctio notaſſe, quod ille ſibi, neglecta conſuetudine, per ſingularem arrogantiam aſſumpſerat. Nam, quod ait Plutarchus, lictoribus non vſum eſſe tribunum pl. ideoq. conſtare, magiſtratum non fuiſſe: refellitur exemplo cenſorum, qui lictores non habebant, & tamen non modo magiſtratus cenſura fuit, verum etiam, quod negare arbitror neminem, inter maiores magiſtratus. ET FIDE, *& animo in te ſingulari.*] multi enim fauent, vt fidem præſtent: animus tamen ſingularis non eſt. Reſpondet ad illud, Qua quiſque in te fide ſit, & voluntate. OFFICII *maiorem auctoritatem habere videatur, quam ſententia.*] fauere me tibi, fortaſſe homines arbitrantur, non quod ita ſentiam, ſed quod beneficio tuo vinctus, ingratus eſſe non poſſim. id aperte ſignificat in prima: Nos in cauſſa auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus. VIDEATVR:] videri poſſit. AVT *ſtudij erga te, aut officij, aut amici animi*] oſtendi iam, inter officium, & ſtudium quid interſit. minus autẽ eſt. Amici animi, quam ſtudij: cum in aliquem amico eſſe animo poſſimus, nec tamen ei ſtudere, aut eius cauſſa laborare. itaque hoc ſignificat: in conſularibus non modo ſtudium erga te, aut officium, ſed ne amicum quidem animum perſpexi. Et vt hic, amicus animus, minus, quã amor, ſignificat: ſic, non amicus animus, minus quã odium, valet: vt ep. 3. lib. 2. ad fratrẽ: Craſſus aderat tum, Miloni animo non amico; pro, leuiter infenſus. POMPEIVM,] conſulatum hoc anno cum Craſſo gerentem: quod infra patet. NON *ſolum a me prouocatus,*] tribus modis legitur in antiquis libris: Non ſolum a me prouocatus: recte: Non ſolum me prouocante: & hoc recte: Non ſolum me prouocatus: vt in Mediceo, & aliis: mendoſe. SVA SPONTE,] libenter Pompeium purgat: veretur enim, ne qua Lentulo de eius cupiditate ſuſpicio hæſerit. ep. 1. In ſenatu palam ſic egit cauſſam tuam, vt neque, &c. Ep. 2. Ipſum cum audio, prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis. NON *ſæpe in ſenatu fuiſſe.*] quod eſſet cum imperio, curationi frumentariæ præpoſitus. ingredi enim vrbem, quod iam dixiſſe me arbitror, non licebat iis, qui cum imperio eſſent. TEMPORIBVS *illis*] cum ageretur in ſenatu de Ptolemæo reducendo, Marcellino & Philippo cos. ſcripta enim eſt hæc epiſtola Pompeio & Craſſo cos. NON *ſæpe*] interdum enim, qui erant cum imperio, petebant a ſenatu, vt ingredi vrbem liceret. itaque Pompeius, quod ep. 1. declarat, egit Lentuli cauſſam in ſenatu: &, vt laudaret P. Sextium reum, introiſſe eum in vrbem, legitur in ep. 9. quod aliis quoque probatur exemplis. QVOD *facile intellexerim,*] nota erat Lẽtulo Pompeij taciturnitas, & ſimulatio: vnde illud ep. 5. Noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem. propterea Cicero, ne dubiã ſequi coniecturam videatur, hoc addit: Quod facile intellexerim: quaſi dicat: nec enim ſuæ voluntatis, vt ſolet, obſcura ſigna dedit. infra: Perſpectus eſt a me,

toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & commodis cogitare. SAPIENTIA,] quia retinendam viri excellentis amicitiam ſapientiſſime iudicaueris. VISA EST.] proprie, admirabilis viſa eſt: fortaſſe non item, iucunda viſa eſt. nec tamen, iucunda, alio referri poteſt. ſed interdum in ſcribendo, ea, quæ longius diſtant, ad proxima verba accommodamus. LIBERALITATE] ſignificatur quod in ep. 1. ſcriptum eſt: Cum ſumma teſtificatione tuorum in ſe officiorum. & in eadem infra: Quod eum ornaſti. Liberalis autem in Pompeium Lentulus fuerat, cum de frumentaria curatione ad eum deferenda & egerat conſul, & obtinuerat. OPINIONEM *ſuæ cupiditatis,*] ortam ex eo, quod eius familiares omnes de re Alexandrina ei mandanda vehementer contendeŕát. ep. 1. & 2. TE ABSE *abalienatum.*] moneo lectorem, in nullo vetere libro ſic legi, ſed aut abeſſe, Te, aut eſſe, Tuæ, non Te, vt in Mediceo: quod mendi ſuſpicionem auget. præterea, pro, Abſe, antiqui omnes libri, ij quidem, quibus ego nunc vtor, habent, Abs te. quod eruditorum iudicio perpendendum relinquam; tantum feci, vt veterem ſcripturam fideliter oſtenderem: quod officij mei ratio poſtulare videbatur. EPISTOLA] cum dicatur, Epiſtolium, & Stola, Græce autem ἐπιστολὴ. cur non dicam, Epiſtola, potius quam, Epiſtula? veteres quidem libri varie: & Mediceus non minus ſæpe, Epiſtola, quam, Epiſtula. RETINVISTI.] iam tibi tua liberalitate deuinctum, illa epiſtola retinuiſti. Pergit in tranſlatione: quia dixerat, Tibi deuinctum. SVSPICIOSISSIMO] quo ſuſpicio maxima fuit, Caninium tribunum pl. inductum a Pompeio, rogationem ferre voluiſſe, vt Ptolemæus ab eo, cum duobus tantum lictoribus, reduceretur: quod a Plutarcho litteris proditum legimus. Et hanc rogationem Cicero ſignificat ep. 5. lib. 2. ad Q. Fr. Quod de Pompeio Caninius agit, ſane quam refrixit, neque enim res probatur: & Pompeius noſter in amicitia P. Lentuli vituperatur. Puer affui, cum hunc locum Egnatius publice interpretaretur. probabat, Catoniano, potius, quam Caniniano, adductus in hanc opinionem ex his verbis ep. 5. Exorta eſt nefaria Catonis promulgatio. ſed inde nulla potuit in Pompeium, quaſi cum Catone ſentientis, exſiſtere ſuſpicio: cum Cato ipſi Pompeio, æque ac Lentulo, fuerit infenſus. itaque in eadem epiſt. Pompeius a Catone aſpere & acerbe eſt accuſatus. & ad Q. Fr. ep. 3. lib. 2. PERSPECTVS *eſt a me*] confirmat illud, Quod facile intellexerim; vt omnem prorſus de Pompeio ſuſpicionem tollat. SENTENTIA, *atque auctoritate*] & id ſentit, quod ſcribam; &, vt efficias, auctor eſt. ADEMPTA SIT] quæ tibi data eſt eo S.C. quod, te conſule referente, factum eſt. AVCTORITAS,] quæ ſit ſenatus auctoritas, oſtendimus ep. 2. INTERCESSVM] a tribunis pl. ex quo fieri non potuit S.C. ſed remanſit ſenatus auctoritas. NE QVIS *omnino regem reduceret,*] quod Seruilius Iſauricus anno ſuperiore cenſuerat. ep. 1. TANTAM *vim habet,*] verbum, Tantam, minuit hic potius, quam auget: vt in ep. 8. libro. IIII. Aut non erit iſtic bellum, aut tantum erit, vt vos, aut ſucceſſores, paucis additis copiis, ſuſtinere poſſint. Et ep. 14. lib. XV. Si tanta ſunt onera tuorum, vt ea ſuſtinere poſſis. Tuſc. 2. Vrgentibus aſperis & odioſis doloribus, ſi tanti non ſint, vt ferendi ſint, quo ſit confugiendum, vides. Pro lege Manilia: Ceterarum prouinciarum vectigalia tanta ſunt, vt his vel ipſas prouincias tutandas vix contenti eſſe poſſimus. Apud Cæſarem lib. VI. Præſidij tantum eſt, vt ne murus quidem cingi poſſit. lib. III. bel. ci. Tantum nauium reperit, vt anguſte quindecim milia legionariorum militum tranſportare poſſent. IRATORVM HOMINVM] ob regiam largitionem. ep. 1. STVDIVM,] recte, de iratis hominibus Studium; de conſtanti ſenatu Conſilium, dixit. impellimur enim ſtudio, conſilio regimur. QVI CILICIAM.] Ciliciа Lentuli prouincia vocabatur, cum tamen ſimul Aſiæ partem adminiſtraret. argumento eſt illud in ep. 9. De Quincti Fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, quod, morbo impeditus, in Ciliciam non tranſieris, conficere non potuiſſe. Partem autem illam Aſiæ Lycaoniam, Pamphyliam, Phrygiam fuiſſe crediderim, ſed Phrygiæ partem, non vniuerſam. ad Appium ep. 3. libro. III. Hæc in eo grauitas, hæc animi altitudo fuit, non modo vt Phrygi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis feciſti, ſed ne ſummorum quidem hominum maleuolis de me ſermonibus crederet. Cicero autem, qui, poſt Lentuli ſucceſſorem Appium, Ciliciæ præfuit, maiorem vtroque prouinciam habuit. nam tres præterea diœceſes Aſiaticas ſibi attributas eſſe, ait ep. 63. libro XIII. CYPRVMQ.] poſt legem Clodiam, Piſone & Gabinio cos. latam, Cyprus inſula a Lentulo ſimul cum Cilicia eſt adminiſtrata. & quia Cyprus & Cilicia Ægypto propinquæ ſunt, ideo longe melius, quam Cicero, & Pompeius, qui Romæ erant, perſpicere Lentulus poterat, quid efficere, & quid confici poſſet. SI RES *facultatem habitura videatur,*] ſi res poſſe perfici, & exitum habere videatur. TENERE] obtinere, potiri, vt ep. 1. Teneri enim res aliter non poteſt. infra idem aliis verbis: Si exploratum tibi ſit, poſſe te illius regni potiri. PTOLEMAIDE,] oppido Alexandriæ propinquo. Mediceus liber, & alij fere omnes, Ptolomaide, & infra Ptolomæus: quod non probaui. nam & Græci ε in ſecunda ſyllaba, non ο ponunt: & ita Ptolemæus a πολεμῶ deducitur, vt Timæus a τιμῶ. quod oſtendit lib. 2. Priſcianus. ALIQVO] recte: quanquam nonnulli veteres libri habent, Alio: quod inde natum eſt, quia ſcriptum videbātur, Alicо: ſic enim & Mediceus liber habet. ATQVE EXERCITV] non vt Ptolemæum cum exercitu reduces, ſed vt, eo Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco collocato, ipſe cum exercitu Alexandriam profectus, regem cum Alexandrinis in gratiam reſtituas. ita nihil commiſeris neque contra S.C. neque contra religionem: non enim regem cum multitudine reduces. PACE,] te auctore facta inter Ptolemæum, & Alexandrinos. PRÆSIDIISQ.] vt Alexandrini, præſidij metu, a te relicti, pacem ſeruent. FIRMARIS,] ne noua conſilia ſuſcipiant. leues enim, & infidi Alexandrinorum animi, vt pote qui bis iam Ptolemæum eiecerant. REDEAT *in regnum:*] non a te reducatur, ne contra ſenatus voluntatem committas, ſed, Alexādria prius a te pace, præſidiiſque firmata, ipſe redeat. INITIO *cenſuit;*] facto S.C. te ipſo conſule referente. ep. 1. HOMINES *religioſi*] poteſt de quindecim viris, id eſt de

facer

ſacerdotibus Sibyllinos libros cuſtodientibus, hoc dicere; quia C. Catone tribuno pl. ad populum producti, oraculum expoſuerant: poteſt etiam de ipſo Catone, qui eos produxit; cum ironia certe, Homines religioſi, dictum eſt: quaſi de religione minimum laborarent, ſed honeſto nomine maleuolentiam, inuidiamq. ſuam obtenderẽt. vnde illud ep. 4. A tuis inuidis; atque obtrectatoribus, nomen inductum fictæ religionis, Et ep. 1. Senatus religionis calumniam, non religione, ſed maleuolentia, & illius regiæ largitionis inuidia, comprobat. SIBYLLÆ *placere*] quod cum ſenatus aut credidiſſet, aut ſe credere ſimulaſſet, decreuit, ne quis regem cum multitudine reduceret. EX EVENTV] eadem ſententia in oratione pro Poſtumo. Hoc, inquit plerumque facimus, vt conſilia euentis ponderemus; &, cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe; cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus. Veteres libri mei, Ex euentu: Mediceus, Ex euento, vtroque modo recte. infra: Vt te ex noſtris euentis communibus admonendum putarem. In particionibus: Si cuiuſque facti, & euẽti cauſſa ponetur. DE TVO *conſilio*] regis reducendi. EXISTIMATVROS] nota verbi ſignificatio: ſed interdum accipitur pro iudicare, vt hic: nam infra ſubiũgitur: Redeo ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudicium non tam ex conſilio tuo, quam ex euentu homines eſſe facturos. In Bruto: Quorum exſtant orationes, ex quibus exiſtimari de ingeniis oratorum poteſt. SI CECIDISSET, *vt volumus*,] infra idem aliis verbis: Si rem iſtam ex ſententia geſſeris. tranſlatum videtur a talis, modo vt volumus, modo contra quam volumus, cadentibus: vt volumus, cum iactus vnius tali ſenionem efficit; vel, cum quattuor talorum iactus, diuerſa cuiuſque facie, Venerem facit: contra quam volumus, cum vnus talus in iactu canem facit, aut cum quattuor numquam Venerem faciunt, ſimili facie duorum, aut trium, aut omnium talorum: nam, vt dixi, omnibus diſſimilem faciem oſtendentibus, feliciſſimus eſt iactus, quæ vocatur Venus. SIN ALIQVID] libri veteres, etiam Mediceus, Si, pro Sin: vnus, Si quid: quod placet. ESSET *offenſum*,] ſi difficultatem res habuiſſet, & Alexãdrinis regem recuſantibus, ventum eſſet ad arma. CVPIDE, *& temere*] antitheta ſunt, ad illa, Sapienter, & Fortiter. Cupide, quaſi reductionem regis, ambitione adductus, nimium appetiſſet; temere, quaſi rei difficultatem parum conſideraſſet. QVID *aſſequi poſſis*,] poſſis ne rem conficere ex animi ſententia. PROPE *in conſpectu*] non enim Cilicia longe admodum diſtat ab Ægypto. SI EXPLORATVM *tibi ſit, poſſe te illius regni potiri*,] quod paullo ante dixit, Si res facultatem habitura videatur, vt Alexandriam, atque Ægyptum tenere poſſis. Potiri autem non eſt hic, armis expugnare: ſequitur enim infra: Ego te vt ad certam laudem adhortor, ſic a dimicatione deterreo: ſed eſt, obtinere, vt Alexandrini ſe tibi committant, voluntatiq. tuæ, in recipiendo rege, obtemperent. SIN DVBIVM,] & hic veteres libri, ſimul cum Mediceo, Si dubium. OFFENSIONEM] ſi Alexandrini dimicare malint, quam tibi ſe committere, regem reducere cupienti. proxime: Sin aliquid eſſet offenſum. AVCTORITATEM,] ſenatus. decreuerat enim, ne quis omnino regem reduceret. RELIGIONEM] quia vetabat Sibylla, regem cum multitudine reſtitui. CERTAM] ſi exploratum habes, poſſe te illius regni potiri. LAVDEM] omnes enim te ex euentu laudabunt. PERICVLOSA *tibi videbitur*;] viſa eſt. non enim conſilium illud Ciceronis, & Pompeij ſecutus eſt Lentulus. QVI PER *prouinciam, atque imperij tui prouincias ei credidiſſent*;] Per prouinciam Ciliciam, cuius proconſul vocabatur, & reliquas eius imperij partes. nam præter Ciliciam, aliquot eius imperio diœceſes Aſiaticæ parebant, vt Lycaonia, Pamphylia, Phrygiæ maioris pars vltra Mæãdrum. Cicero tres amplius habuit cum eandem prouinciam regeret: vt ipſe ſcripſit ad Seruilium ep. 67. lib. XIII. Credidiſſent, pro, pecunias ei mutuas dediſſent. magnam enim pecuniæ vim Ptolemæus, a quibus potuerat, mutuatus erat; vt multorum deinde animos largitione ad ſuam cauſſam adiungeret. FIDEM *ſuam præſtitiſſet*,] non opinor hoc dici: pecuniam perſoluiſſet: non enim ſoluendo rex erat, prius quam in regnum reduceretur: ſed, cauiſſet de fide ſua: effeciſſet aliquo modo, vt eius fides in dubium illis venire non poſſet. ep. 9. Vt fidem fratris mei præſtarem. Ep. XI. lib. V. Quamcumque ei fidem dederis, præſtabo. De Diuin. libro 2. Spectare vetat fortunam virtus, dum præſtetur fides. ADIVVARES:] non, vt ipſe cum claſſe, atque exercitu Alexandriam proficiſcaris, vt eam pace, præſidiiſq. firmes: quæ ratio rei gerendæ periculoſa videri poteſt: ſed vt ipſum Ptolemæum, in regnum redeuntem, & auxiliis tuis, copiis adiuues. Eſt autem Auxiliari, afflicto atque egenti ſubuenire; & in aduerſa tantum fortuna locum habet: Adiuuare autem de ſecundis etiam rebus vſurpatur: nec aliud eſt, quam, ſimul agere, vt aliquid ad exitum perducatur. quod *συνεργεῖν* Græcis eſt. NATVRAM, *& regionem*] Naturam, quod multis rebus prouincia tua reditum regis vel cõfirmare poſſit, vel impedire: Regionem, ſitum, quia non longe diſtat ab Ægypto. paullo ante: Cui prope in conſpectu Ægyptus eſt. ſic autem coniungit hic regionem, & naturam, vt in Rullum, & in Verrem, Situm, & Naturam. QVID RES, *quid cauſſa*,] Res cauſſam continet: totum enim Alexandrinum negotium ſignificat: cauſſa vero partem negotij, quæ ad Lentulum, regemq. pertinet: ideſt, vt Lentulus ipſe regem reducat. hoc ſatis probatum eſt ep. 1. TEMPVS] quo ſæpe conſilia recte mutantur: non enim licet nobis futura proſpicere. FACILLIME,] cui prope in conſpectu Ægyptus eſt. OPTIME,] non enim errare te tua prudentia patietur. DE NOSTRO *ſtatu*] quod priſtina fruar & dignitate, & gratia. MILONIS] qui tribunus pl. cum Lentulo conſule Ciceronem reſtituerat, Clodij acerrimus inimicus. LEVITATE,] cum aliquid quotidie contra leges, & bonos viros conetur. IMBECILLITATE] quia, quod conatur, efficere non poſſit. aduerſabantur autem nefariis eius conatibus Cicero in primis, & Milo, ille conſilio, hic etiam manu. ARTIFICEM,] opus enim tuum eſt, quod ego meum ſtatum recuperauerim, quod Milone familiariter vtar, quod ita Clodij vires afflictæ ſint, vt, in ſumma nocendi voluntate, nocere tamen nihil poſſit.

QVAMQVAM] excuſatio, quod ſe in tuẽda republica ad Põpeij maxime voluptatẽ conformet, temporibus admonitus, & quorundã inuidia, qui tamen

eum

eum in reditu iuuerant, compulſus. erant enim factiones in rep. duæ: in vna Cæſar, Pompeius, Craſſus, de ſua potentia laborantes; a quibus diſſentire, periculoſum Cicero videbat: in altera optimates: qui licet de rep. optime ſentirent, Ciceroni tamen, nouo homini, tantam gloriam, ac dignitatem adepto, inuidebant, atque etiam obtrectabant. quos in ep. 9. ſignificat his verbis: Certorum hominum ſermones referebantur ad me: qui, cum illa ſentirent in rep. quæ ego agebam, ſemperq. ſenſiſſent; me tamen non ſatisfacere Pompeio, Cæſaremq. mihi inimiciſſimum futurum, gaudere ſe aiebant. Notat autem maxime Bibulum, Catonem, Domitium Ahenobarbum, Marcellinũ, Cæſari, Pompeioq. infenſos. PERVERSITAS;] minus eſt, quam improbitas. eſt enim quaſi declinatio quædã a recta conſilij via. IN COMMVNI CAVSSA] in eo, quod ad omnes pertinet, in rep. tuenda. INVIDENDO] de quo ſic ep. 3. lib. IV. ad Att. Qui nos abſentes defenderunt, incipiunt præſentibus occulte iraſci, aperte inuidere. Et ep. IV. ibidem. Neceſſitatem mihi volui imponere huius nouæ coniunctionis; ne qua mihi liceat labi ad eos, qui etiam tum, cum miſereri mei debẽt, non deſinunt inuidere. OBTRECTATIONIBVS] quærit excuſationem ſui facti. nam quia Cæſarem cœperat ornare; quod optimates non probabant, quibus nimia paucorum potentia merito ſuſpecta erat: non ſe ſua ſponte a priſtina ſententia diſceſſiſſe, ſed quorundam maleuolentiſſimis obtrectationibus depulſum eſſe demõſtrat. Ornamenta autem, quæ Cicero in Cæſarem contulerat, vt ex oratione de prouinciis cognoſcitur, hæc ſunt, ſupplicatio quindecim dierum, ſtipendium exercitus, decem legati. quæ Cicero ſua ſententia decreuit. SENTENTIA,] cum in defendenda rep. dignitati potius meæ, quam ſaluti, conſulebam: ex quo potentium animos offendi. PROPE] non omnino: quia dignitatis adhuc rationem habeo. DEPVLSOS;] quaſi per vim, ab inuidis, atque obtrectatoribus. ALIQVANDO] ſero quidem, (potentium enim conſpiratione in exſilium pulſus, nimis magna mercede didici, ſalutis quoque rationem eſſe habendam) aliquando tamen. CONSVLARIBVS:] quos ſæpe carpit lib. IV. ep. ad Att. SPLENDOR] vitæ ſpecies, ac dignitas. ep. 9. Hic meæ vitæ curſus offendit eos fortaſſe, qui ſplendorem, & ſpeciem huius vitæ intuentur, ſolicitudinem autem, & laborem perſpicere non poſſunt. TEMPORIBVS IIS] quæ, in patriam reſtitutus, ſecunda ſum adeptus. infra: Res aduerſas, vocat tempora. NASCENTI PROPE] a prima pæne adoleſcentia. PRÆFVISTI:] hoc verbum abeſt ab omnibus antiquis libris: in Mediceo additum eſt recenti manu, deleto alio verbo: quod ſuſpicor fuiſſe, Virtutiq. nam in omnibus meis ita ſcriptum video: Laudi, dignitati, virtutiq. mendoſus igitur locus: cum omnino verbum aliquod ſententia deſideret. NOVITATI] Arpini enim natus, Romæ ſummos honores, victis in petitione nobiliſſimis viris, eloquentia, probitate, induſtria conſecutus eſt. Nouitati nobilitas opponitur: idem ſubiungit: In te enim, homine omnium nobiliſſimo. Et ep. 18. lib. V. Adeptus es, quod non multi homines noui; amiſiſti, quod plurimi homines nobiliſſimi. Et in Verr. Næ iſta præclara nobilitas deſinat queri, populum Romanum hominibus nouis, atque induſtriis libenter honores mandare. HOMINE OMNIVM *nobiliſſimo*,] non quia Lentulus Cornelia gente patricia (fuit enim & Cornelia plebeia) natus eſſet, verum quod eius maiores honoribus, & meritis in remp. præſtitiſſent. non enim, nobilis, & plebeius, ſed nobilis, & homo nouus, opponuntur. neque Lentuli, Scipiones, Cæſares, idem nobiles, quia patricij, ſed quia claris maioribus orti. eademque de cauſſa quamquam plebeij generis, nobiles tamen Antonij, Metelli, Marcelli. itaque nobiliſſimum adoleſcentem vocat Cicero M. Antonium in oratione pro Milone; L. Marcium Philippum, ſumma nobilitate hominem, in Bruto; quos plebeiis gentibus natos eſſe, nemo, Romanarum gentium vel mediocriter peritus, ignorat. quocirca nec omnes patricij nobiles, (multorum enim obſcuri maiores) nec omnes plebeij ignobiles: cum plebeij multi parentibus, auis, maioribus clariſſimis orti ſint: non quidem ſemper, verum, a quo tempore plebeiis etiam gentibus honores communicari cœpti ſunt. Eademque ratione nec ſenatores omnes nobiles, nec qui ſenatores nõ eſſent, omnes ignobiles. ſiquidem nobilitas ita definitur, claritas nominis a parentibus, auis, maioribus accepta: quæ nec patriciis omnibus, nec ſenatoribus contigit, multis autem contigit non patriciis, & multis nondum ſenatorium ordinẽ adeptis. propterea Plinius lib. XXXIII. cap. 1. Anulos depoſitos a nobilitate, non a ſenatu vniuerſo, in annales relatum ait. Quibus verbis, quis non intelligit, diuerſa eſſe, nobilitatem, & ſenatum vniuerſum? quia ſcilicet non ſenatus vniuerſus e ſenatoribus nobilibus conſtaret. Quod autem ſæpe nobilitatis nomen pro ſenatu, in vrbanarum turbarum mentione Liuius vſurpauerit. in ea maiorem ſenatus partem, parentibus, aut maioribus inſignem, pro toto ſenatu accepit. Nobilitas tamẽ interdum accipitur non pro nobilibus viris, ideſt claro genere ortis, verum pro ea fama, quæ ſequitur virtutem: vt in oratione pro Archia: Philoſophi in eo ipſo, in quo prædicationem, nobilitatemq. deſpiciunt, prædicari de ſe, ac nominari volunt. Ad hanc ſignificationẽ ſpectat illa definitio Ciceronis in epiſtola ad Hirtium: Nobilitas nihil aliud eſt, quã cognita virtus. Ex qua definitione, Cicero etiã ipſe, nulla maiorũ claritate, nobilis tamẽ eſt: habet enim virtutẽ, quã famã conſequitur. Atque hanc ſolidam, & veram eſſe nobilitatẽ, illam vero, quæ a maioribus accipitur, & generis potius, quam hominis eſt, inanẽ & falſam, indicat ep. 7. lib. III. his verbis: Tu ſi aliter exiſtimas, nihil errabis, ſi paullo diligentius (vt, quid ſit *εὐγένεια*, quid ſit nobilitas, intelligas) Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Ex illa autem priore definitione, cum nouus homo ſit, nobilis eſſe non poteſt: poſteris tamen ſuis fons, & origo nobilitatis eſt, adeptus illos magiſtratus, vnde nobilitas naſcitur. PERSPEXI:] ſimile illud ep. 9. Vidi ego quoſdam in te tales, quales tu eoſdem in me videre potuiſti. NOLVERVNT.] in eo maxime, quod obſtiterunt, ne regem reduceres: id quod, te conſule referẽte, ſenatus decreuerat. VTRVM LAVS IMMINVATVR,] tantum enim de tua dignitate agitur, mea vero ſalus afflicta eſt. Epiſt. 6. Minore in te violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit. Ep. 9. In moleſtia gaudeo, eandem fidem te

cogno

cognoſcere hominum, non ita magna mercede, quā ego maximo dolore cognoram. AN SALVS *deſeratur.*] in verbo, Deſeratur, ineſt ſignificatio perfidiæ: de qua ſic ep. 9. Verum ſit in iis culpa, qui me non defenderunt; non minor eſt in iis, qui reliquerunt. MEÆ] meæ fortunæ, quod eiectus ſim. CVRASTI] cum ita me honorifice reſtituendum curaſti, vt maior eſſet in reditu gloria, quam calamitas in diſceſſu. DE FORTVNA] recte, De fortuna: tantum enim illa, quæ fortunæ bona dicuntur, non ſimul virtutem, animumq. mentem eripere potuerant inimici. ex quo illa præclara in Clodium Parad. 4. Niſi forte, cum parietes diſturbabas, aut cum tectis ſceleratas faces inferebas, meorū aliquid ruere, aut deflagrare arbitrabare. Nihil neque meum eſt, neque cuiuſquā, quod auferri, quod eripi, quod amitti poteſt. Si mihi eripuiſſes diuinam animi mei conſtantiam, meas curas, vigilias, conſilia, quibus reſpublica inuicta ſtat: ſi huius æterni beneficij immortalem memoriam deleuiſſes: multo etiam magis, ſi illam mentem, vnde hæc conſilia manarunt, mihi eripuiſſes: tum ego accepiſſe me confiterer iniuriam: ſed, ſi hæc nec feciſti, nec facere potuiſti: reditum mihi glorioſum ora dedit iniuria, non exitum calamitoſum. TE VERO MONEO,] quia recte ſentientes, aduerſa fortuna perturbati, conſilium quandoque mutant; idcirco, cum iniuriam, Lentulo illatam, expoſuit, cohortationem ſubiungit, veritus ne deſciſceat Lentulus a priſtina cauſſa, ſtudiumque defendendæ reip. deponat. hinc illud ep. 5. Tuæ ſapientiæ, magnitudiniſq. animi eſt, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus geſtis tuis, atque in tua grauitate poſitam exiſtimare. Hic teſtatum eſſe volo, in vno tantum antiquo libro legi Moneo, in ceteris omnibus, etiam in Mediceo, Emoneo. quod verbum quamquam vſu parum cognitum eſt, omittendum tamen, conſenſu tanto veterum exemplarium, non putaui. OMNI *cura, atque induſtria*] ſtudio atque opera. SEMPER *ſum admiratus, ſemperque amaui.*] quod & ſumma eſſet, & vtilis reip. INFLECTAS] inflexiſſe tamen Cicero ipſe paullulum videtur. dixit enim: Nos ſcito de vetere illa noſtra, diuturnaq. ſententia prope iam eſſe depulſos. Quamquam ſe non abiecisse curam reip. ſignificat ſequētibus verbis: Non nos quidem, vt noſtræ dignitatis ſimus obliti. Et in extrema fere epiſtola Lentulum hortatur, vt ipſe quoque ita tamen rem habeat dignitatis, ne ſalutis obliuiſcatur. Quare, Ne vmquam inflectas, interpretemur, ne vmquam ita mutes, vt reip. cauſſa penitus neglecta, cum improbis te, ſingularem potentiam cogitantibus, coniungas. MAGNA] in hoc ornamēto, quod fit eodem verbo ter vſurpata amplificationis gratia, diſcedere epiſtola videtur ab humilitate quotidiani ſermonis, & ad ſimilitudinem orationis accedere. HOMINVM *opinio*] cui non reſpondere turpe eſt. LIBERALITATIS,] quod officia liberter in omnes conferas: vt ſupra: Tua præſtāti in eum liberalitate tibi deuinctum. Vel ad ædilitatem reſpexit, in qua Lentulus ſummam liberalitatem oſtenderat: quā Cicero effert laudibus lib. 2. Off. CONSVLATVS *tui.*] quo me ab exſilio, ſpreta Clodia rogatione, reuocaſti. EXPRESSIORA, *atque illuſtriora.*] expreſſa patent oculis, quia eminent: illuſtria multo etiam magis, quia ſplendorem habent.

EX IMPERIO] hoc addit, quia multis imperium, quod vel augendæ, vel tuendæ reip. cauſſa dabatur, & ipſis, & reip. dedecori, damnoq. fuit. QVAMQVAM] & hic tacite monet, vt de Ptolemæo cum exercitu reducendo diligenter conſideret. QVOD *quia ſemper ſperaſti.*] ſperaſti fore, vt adipiſcereris gradum ciuitatis altiſſimum: quem quando adeptus es, non dubito, quin intelligas, eum te facillime tueri, & conſeruare poſſe. certe enim facilius nunc eſt, id retinere, quod adeptus es, quam fuit olim adipiſci, quod ſperabas. FACILLIME] cum adeptus iam ſis, quod facillimum non fuit. OBTINERE] tueri, & conſeruare: dixit enim, Adeptus. Optinere, quidam ſcribunt: quorum opinioni ſuffragatur hic Mediceus liber, conuerſa b in p, vt etiam ep. 5. lib. 2. Opſecrare, opteſtarique. SVMMVM, *atque altiſſimum.*] exornatio quædam eſt, πλεονασμὸς à Græcis appellata, cum iterantur verba, idem ſignificantia. quo genere abundat Cicero, idque notat Quinctilianus lib. 12. QVÆ *quidem mea cohortatio*] reſpicere oportet ad ſuperiora; vt intelligamus, duas res ea cohortatione contineri, primum, vt elaboret Lentulus in gloria conſequenda; deinde, ne cuiuſquam iniuria debilitatus, a præſtantibus curis ad humiles cogitationes animum deiiciat. EX NOSTRIS *euentis communibus*] idem enim cōtigit vtrique noſtrum, vt eandem hominum perfidiā & iniquitatem experiremur. itaque putaui te admonendum, ne cuiquam poſthac facile crederes, neue in aliis, ſed in te ipſo, & in cura, induſtriaque tua ſpem omnem collocares augēdæ dignitatis tuæ. omnem, inquam, gloriam ab omni cura, omnique induſtria tua velim capeſſes, minime pendens ab eorum officiis, in quos tua non vulgaria merita extiterunt. id quod ego meis tēporibus didici: quorū imaginem video in rebus tuis. QVIBVS *crederes,*] morale præceptum, vt ex malo eliciatur bonum: cognita enim perfidia, non eſſe credendum, monet. QVI *plus opibus, armis, potentia valent.*] Cæſar, qui Galliā cum exercitu adminiſtrabat; Pompeius, & Craſſus, cum Cæſare ſentientes, qui conſulatum gerebant. PROFECISSE *tantum mihi videntur*] ſæpe mihi non placet Mediceus liber, vt hic: habet enim, Perfeciſſe tamen: & ſupra Seotentiaſq. pro Sentiaſque. STVLTITIA,] ſtulti enim, qui a ſenatu & ordinem equeſtrem, & Pompeium abalienauerint. ep. 8. INCONSTANTIA] quod in gratiam redierint cum P. Clodio, quem oderant antea. ex quo Cicero ipſe alienatus ab optimatum cauſſa, & ſtipendium Cæſari, & decem legatos, & quæcumque potuit, Cæſari ornamenta decreuit: vt in oratione de prouinciis. Deſignat autem Catonem, Bibulum, Domitium Ahenobarbum, & vniuerſam eorum factionem, ita infenſam Cæſari, vt propterea cum Clodio, qui Cæſaris potentiam oppugnare cœperat, in gratiam redierint. ita, dum Clodium ad ſuas partes adiungunt propter Cæſarem, Ciceronem a publica cauſſa propter Clodium remouerunt. ADVERSARIORVM,] optimatum. AVCTORITATE] in ſenatu: cū antea gratia valuerint apud populum. PERPAVCIS] Catone, Bibulo, Domitio, qui ſemper contra paucorum opes pro rep. pugnarunt. Plutarchus, Dio, & alij. NE PER *populum quidem*] quem ſibi Cæſar adiunxerat, diuiſo pauperibus campo Stellate, & Campano. SINE *ſeditione*] non enim populus

populus vniuerſus id Cæſari tribuiſſet, quod ſenatus, qui ab eo fuerat alienior, largitus eſt. SE ASSEQVI *poſſe arbitrabantur*,] verbum, Poſſe, nec in meis antiquis libris eſt, nec in Mediceo: itaque ſuſpicor additum ex ingenio; cum ſine eo tamen ſententia conſiſtat. CONSECVTI SVNT.] & quidem ipſo decernente Cicerone. quod hic diſſimulat, veritus fortaſſe, ne Lentulũ offendat, aut ne famam ſubeat inconſtantiæ; cum optimatum cauſſam aduerſus paucorum opes antea defendiſſet oratio de prouinciis. STIPENDIVM] & ſtipendium, & legatorum numerum, & ſupplicationes ſenatus decernebat ſine populi ſuffragio. quæ Cicero ſignificat in ep. 9. cum ait, ſingularibus, & nouis honoribus, ac iudiciis ſenatus ornatum eſſe Cæſarem. idq. exponit aperte in oratione de prouinciis, his verbis: Relatum eſt ad nos nuper de ſtipendio exercitus: non decreui ſolum, ſed etiam, vt vos decerneretis, laboraui: multa diſſentientibus reſpondi: ſcribendo affui. Stipendium autem a ſenatu impetrare, in tantis anguſtiis ærarij, non facillimum fuit. quod ex eadem oratione conieci. dixit enim: In his anguſtiis ærarij, publicanis tamen ſubueniatis, neceſſe eſt, crudelitate Gabinij pæne afflictis iam, atque euerſis. Hac de re ſic in ea pro Balbo; C. Cæſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouo. idem, in anguſtiis ærarij, victorem exercitum ſtipendio affecit: imperatori decem legatos decreuit: lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum & princeps, & auctor fui. DECEM LEGATI:] quorum opera in bello vteretur, quiq. ſingulis legionibus, ſinguli præeſſent. id quod Cæſaris Commentarij teſtantur. in oratione autem de prouinciis hoc modo: Actum eſt de decem legatis: quos alij omnino non dabant: alij exempla quærebant: alij tempus differebant: alij ſine vllis verborum ornamentis dabant. in ea quoque re ſic ſum locutus, vt omnes intelligerẽt, me id, quod reip. cauſſa ſentirem, facere vberius propter ipſius Cæſaris dignitatem. Decem autẽ fuiſſe Cæſaris legiones in Gallia poſt prorogatã ei alterum in quinquennium prouinciã, declarat ipſe lib. VII. bel. Gal. in extremo: Nouem enim aſſignat nouẽ legatis: ipſe vnam ſecum, Bibracte hic maturus, retinet. Hirtius etiam lib. IX. Decem legiones nono Gallici imperij anno Cæſari fuiſſe demõſtrat, quarũ duas Pompeio traditas eſſe, quattuor in Belgio, totidem in Æduorum regione collocatas. Idem plane confirmat Suetonius his verbis: Cum aduerſariis pepigit, vt, dimiſſis octo legionibus, tranſalpinaq. Gallia, duæ ſibi legiones, & ciſalpina prouincia, vel etiam vna legio cum Illyrico concederetur. Et Plutarchus in Pompeio decem Cæſaris legiones nominat. Verum, his omnibus legionibus, ſi Suetonium audimus, non videtur a ſenatu ſtipẽdium eſſe decretum. Perfecit, inquit, vt in quinquennium ſibi imperium prorogaretur. qua fiducia, ad legiones, quas a rep. acceperat, alias publico, alias priuato ſumptu addidit. Plutarchus non diſtinguit; tantum, prorogatam prouinciã, ſuppeditataſq. in ſtipẽdia militum pecunias, demonſtrat. Sed, vt redeam ad legatos; numerus a ſenatu decernebatur; deligendi, & nominandi poteſtas aut penes eum erat, qui prouinciæ præerat; aut in eo certe ſenatus gratificari conſueuit iis, quibus legati, reip. gerendæ cauſſa, legabantur. Decretos a ſenatu, oratio pro Sextio docet his verbis: Pro te ipſo, Piſo, nemo ne veſtitum mutauit, ne iſti quidem, quos legatos non modo nullo S. C. ſed etiam repugnante ſenatu, tute tibi legaſti: Et in Vatinium: Quis legatos vnquam audiuit ſine S. C.? ante te nemo. poſt continuo fecit idem in duobus prodigiis reip. Clodius. Delectos autem, & nominatos ab iis, quibus imperium prouinciæ mandabatur, indicant exempla, quæ ſubiungam de multis pauca: ne ſatietatem habeat prolixa narratio. Ep. 14. lib. 2. ad Att. A Cæſare inuitor in legationem illam, ſibi vt ſim legatus. In oratione de prouinciis: Poſtea me, vt ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, verum etiam rogauit. ep. 14. lib. IV. ad Att. Meſſius defendebatur a nobis, e legatione reuocatus: nam eum Cæſari legarat App. Ad Thermum autem ſcribens, ep. 55. lib. XIII. Legationem ait a ſe delatam Anneio, cum multis eam petentibus denegaſſet. Pertinet eodem illud de Pompeio ſcriptum curationi frumentariæ præpoſito, ep. 1. lib. IV. ad Att. Ille, cum quindecim legatos poſtularet, me principem nominauit. Officium autem legati, ſi quis quærat, quale fuerit, diſcet ex oratione in Vatinium, in qua legatos Cicero vocat, nuncios pacis, ac belli, curatores, interpretes, bellici conſilij auctores, miniſtros muneris prouincialis. Quod ſi, quæ fuerit apud Romanos legatorum dignitas, libet indagare: multa bella ſuſcepta, multas vrbes eorum cauſſa deletas eſſe reperiemus. de quo ſic in oratione pro lege Manilia: Legati quod erant appellati ſuperbius, Corinthum patres veſtri, totius Græciæ lumen, extinctum eſſe voluerunt: vos eum regem inultum eſſe patiemini, qui legatum populi Romani conſularem, vinculis, ac verberibus, atque omni ſupplicio excruciatum necauit? Quibus verbis etiam illud conſtat, quod ex Liuio quoque, & aliis intelligitur, multis poſt conſulatum legationis honorem eſſe delatum. In Verrem autem actione VI. Video, inquit, & ex iis, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo legatus populi Romani circumſeſſus, non modo igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, ſed aliqua ex parte violatus ſit, niſi publice ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere. Quo loco Pedianus ait, ob legatos bellum indictum, illatumq. eſſe Corinthiis, & Tarentinis. LEGE *Sempronia*] nec ſatis patet, quæ fuerit Semproniæ legis ſententia; &, ſi ignoretur, locus hic erit ad intelligẽdum perdifficilis. quare primum de lege, deinde, quæ locus requirit, diligenter exponam. C. Gracchus, Tiberij frater, in ea lege, quam de prouinciis tulit, tria comprehendit, vnum, vt ſenatus conſulares prouincias decerneret, id eſt eas, in quas conſules, magiſtratu functi, ſorte proficiſcerentur; alterũ, vt quotãnis; tertium, vt, cum decerneretur, intercedere nemini liceret. Prima duo capita ex oratione pro domo cognoſcuntur, in qua ſunt hæc: Tu prouincias conſulares, quas C. Gracchus, qui vnus maxime popularis fuit, non modo non abſtulit ab ſenatu, ſed etiam, vt neceſſe eſſet quotannis per ſenatum decerni, lege ſanxit, eas, lege Sempronia per ſenatum decretas, reſcidiſti, extra ordinem, ſine ſorte, nominatim dediſti, non conſulibus, ſed reip. peſtibus. In ea pro Balbo: Senatus in anguſtiis ærarij victorem exercitum ſtipendio affecit, imperatori decem legatos decreuit, lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. Tertium caput in oratione de

prouin

prouinciis animaduerti, in eo loco: Faciam, inquit, illas prætorias; vt Piſoni, & Gabinio ſuccedatur ſtatim, ſi hic ſinat: tum enim tribunus intercedere poterit, nunc non poteſt. Nam id, Nunc non poteſt, ad legem Semproniam pertinet: qua non licebit intercedi, cum de ſucceſſione prouinciarum decerneretur: quod illa, quæ paullo poſt conſequuntur, verba demonſtrant: Mihi credite, numquam ſuccedetur illis, niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit. Venio nunc ad Ciceronis verba. Proximo anno agitatum erat in ſenatu, vt conſulares prouinciæ duæ lege Sempronia a ſenatu decernerentur, non eius anni conſulibus, qui videntur prouincias recuſaſſe, ſed iis, qui deſignati nondum erant, qui poſtea fuere Pompeius, & Craſſus, ex interregno creati. Quattuor erãt prouinciæ, quas obtinebant ij, qui conſulatum geſſerant, Galliæ duæ, vno imperio coniunctæ, quibus præerat Cæſar; Syria, quam Gabinius, Macedonia, quam Piſo adminiſtrabat. De his quattuor, cum duas tantum lege Sempronia decerni oporteret, variæ ſententiæ dicebantur. erant, qui vtramque Cæſari Galliam eriperent, & a ſequentis anni conſulibus, vbi cõſulatum peregiſſent, adminiſtrari vellẽt. alius neque vtramque Galliam, neque Syriam cum Macedonia, ſed vel Syriam, vel Macedoniam cum altera Gallia decernebat. Rurſus erant duæ ſententiæ, vtraque Piſoni Macedoniam relinquens, vtraque Gabinio Syriam auferens, ſed altera vlteriorem Galliam, altera citeriorem cum Syria coniungens. Contra omnes Cicero ſenſit. dixit enim ſententiam, vt Cæſar vtrãque Galliam vſque ad exitum quinquennij, lege Vatinia datum, obtineret; Gabinius, & Piſo decederẽt. Harum ſententiarum nulla valuit: nec eo anno conſulares prouinciæ lege Sempronia decretæ. id ex eo liquet, quod in vtraque Gallia Cæſar permanſit, in Macedoniam autem prætorius iuit, non conſularis, Q. Ancharius, qui ſtatim Piſoni ſucceſſit: Gabinius in Syria manſit, opinor quod ei, qui prætorias Macedoniam, & Syriam faciebat, de Macedonia permiſſum, de Syria vel negatum a ſenatu, vel interceſſum a tribuno pl. Atque hæc duabus ex orationibus, de prouinciis conſularibus, & in Piſonem, fere omnia colliguntur: quæ putãuimus explicanda, vt intelligatur, cum prouinciæ conſulares anno ſuperiore, id eſt Marcellino & Philippo cos. ab ſenatu decretæ non eſſent, hoc ſaltem anno, Pompeio & Craſſo conſulatum gerentibus, decerni debuiſſe: quod tamen ne fieret, facile perfectum eſt, cõſulum videlicet opera, qui Cæſaris cauſſam tuebãtur, cum Pompeius ei gener eſſet, Craſſi vero filij cum Cæſare, Marcus eius quæſtor, Publius legatus in Gallia militarent. quod ſi de conſularibus prouinciis lege Sempronia decernendis actum eſſet; timẽdum erat conſulibus, ne in eam ſententiam plures irent, quæ Cæſari Gallias adimeret. itaque cupierunt, idq. facile conſecuti ſunt, ne conſulares prouincias obtinentibus ſuccederetur. Oritur quæſtio, ſi conſulares prouinciæ lege Sempronia decretæ non ſunt, quo modo Pompeius Hiſpanias, Craſſus Syriam vtramque conſularem accepit? Non S.C. ſed lege tribunicia, quam tulit C. Trebonius, vt iis prouinciis quinquennium vterque præeſſet. nam, ſi a ſenatu lege Sempronia prouincias accepiſſent; annua tantum prouinciarum fuiſſet adminiſtratio. quam ob cauſſam, & ſimul quia verebantur, ne Galliæ ſibi à Cæſaris aduerſariis decernerentur, petere prouincias, omiſſa lege Sempronia, a populo maluerunt, Cæſaris exemplum ſecuti, qui & ipſe Galliam citeriorem inuito ſenatu, lege Vatinia in quinquennium accepit. Reſtãt illud, quod hiſtoriæ ordo poſtulat, vt oſtendamus, hæc tria, de ſtipendio Cæſari decreto, de decem legatis, de prorogata prouincia, quamquam a Cicerone continenti narratione demonſtrentur, temporibus tamẽ diſtingui. non enim facta eodem anno ſunt omnia: ſed ſtipendium cum decem legatis decretum Marcellino & Philippo cos. quod indicat oratio de prouinciis, habita, vt ait Aſconius, iis conſulibus. in ea enim oratione de decem legatis mentio fit. de prorogata prouincia verbum nullum. prorogatam autẽ ſequenti anno, Põpeio & Craſſo cos. Suetonius, Velleius, Plutarchus, Appianus, Dio, Cicero ipſe ep. 3. lib. I I X. ad Att. declarat. QVOD EGO *ad te breuius ſcribo,*] ſic libri mei, ſic Mediceus: & recte. mutare tamen non nullis placuit, & prò, Ego, reponere, Eo. NON DELECTAT:] pluribus enim verbis, quæ nos delectant, perſequimur. LITERIS *omnibus*] iure ciuili, philoſophiæ, hiſtoriæ, poeticæ etiam facultati: quæ ad oratoriam laudem cum pertineant, culta ſunt a Cicerone diligenter: quod ipſe ſuis in libris, & Plutarchus in eius vita teſtatum reliquit. TV TVIS REBVS *integris diſcas,*] me docuit calamitas: tu in re tua, non ita magna mercede, potes diſcere. NEQVE *ſalutis noſtræ*] vt temp. quidem, ſed ſimul cum ea noſmet ipſos diligamus. DE FILIA, *& de Craſſipede*] Ciceronis filia Tullia ter nupſit, contra quam Pedianus & Plutarchus videntur exiſtimaſſe, L. Calpurnio Piſoni Frugi, Furio Craſſipedi, cuius numquam prænomen inueni, P. Cornelio Dolabellæ. Piſo periit exſulante Cicerone: Craſſipedis interitus mentio nulla; vt dimiſſam ab eo putem: Dolabella diuortium fecit: nec multo poſt ex partu deceſſit: quæ colliguntur omnia ex his, & ad Atticum, & ad Q. Fratrem epiſtolis. SPERO QVE *& opto, nobis hanc coniunctionem voluptati fore.*] Fore, ad verbum, Spero, nõ ad, Opto, reſpicit. nam, opto eſſe, dicitur, non, opto fore. quo factum eſt, vt nonnulli, de mendo ſuſpicati, legendum putauerint, Optoq. & ſpero, ignari ſcilicet Ciceronianæ conſuetudinis: cuius exempla poſſum afferre multa, ſed vno contentus ero: quo ſatis probabitur, non eius, quod prope adeſt, ſed quod longius diſtat, nominis habitam eſſe rationem. prima verba lib. I. de leg. hæc ſunt. Lucus ille, & hæc Arpinatum quercus agnoſcitur ſæpe a me lectus in Mario. LENTVLVM *noſtrum,*] naturalem huius P. Lentuli filium, adoptiuum autem Manlij Torquati, vt lib. XXXIX. Dio narrat. Hunc ab Octauiano, victis reip. partibus, occiſum, ait Plutarchus, falſo gloriatum; inani ſtudio laudis, ſe quoque Cæſaris necis cum Bruto & Caſſio participem fuiſſe; quod ipſemet fatetur ep. 14. lib. X I I. his verbis: Ego me de rep. ita puto eſſe meritum, vt non prouinciæ iſtius beneficium exſpectare debeam, ſed tantum, quãtum Caſſius, & Brutus, non ſolum illius facti, periculique ſocietate, ſed etiam huius temporis ſtudio, & virtute. EXIMIA SPE *ſumma virtutis adoleſcentem,*] eadem ſententia, de Curione dixit in Philippica 2. Summa ſpe adoleſcentem & animi, & ingenij præditum. In pueris autem, & adoleſcentibus laudari

Digitized by Google

ſolet ſpes, facta non poſſunt. Huc pertinet Seruij locus, vbi explanatur illud Virgilij ex lib. v i. Æn. In tantum ſpe tollet auos. Rhetorice, ait, ſpem laudat in puero, quia facta non inuenit. eſt autem Ciceronis in Dialogo: Cauſſa difficilis, laudare puerum: non enim res laudāda, ſed ſpes eſt. STVDVISTI] ſcientiam litterarum Lentulo tribuere videtur Cicero in libro de claris oratoribus, cum ait: Quidquid habuit, totum illud habuit e diſciplina, inſtrumenta naturæ deerant. IMITATIONE *tui fac erudias.*] vt in tuam vitam, tamquam in ſpeculum, intuens, tibi ſtudeat eſſe quamſimillimus. virtutis enim diſciplinam meliorem reperiet nullam, quam contemplationem, atque imitationem tui. Quibus verbis vſus eſt Cicero de filio ſuo in ep. ad M. Brutum. NVLLA ENIM ERIT *hac præſtantior diſciplina.*] legerat accuratiſſime Cicero Xenophontis libros de Cyro maiore conſcriptos. quod ipſe in epiſtola ad Papirium oſtendit his verbis: *Κῦρον παιδίαν*, quam contriueram legendo, totam in hoc imperio explicaui. Ex ea lectione hæc erant præclara multa in illius memoria, vt hoc fortaſſe de maiorum imitatione. nam apud Xenophontem lib. i i x. ſic Cyrus moriens filios alloquitur: *Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω, οἵους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι: εἰ δὲ μὴ, καὶ παρὰ προγεγενημένων μανθάνετε. αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία.* QVIA TVVS,] amamus enim amicorum filios, qualeſcunque ſunt, parentum cauſſa. quam ſententiam confirmant Trebonij verba ep. 16. lib. x i i. Tibi, inquit, quod vere facere poſſum, libenter gratulor, nec minus etiam nobis; quod eum, quem neceſſe erat diligere, qualiſcumque eſſet, talem habemus, vt libenter quoque diligamus. QVIA TE DIGNVS] virtuti deditus, ac probitati: vt, etiam ſi tuus non ſit filius, amandus tamen ſuopte merito videatur. QVIA NOS DILIGIT,] nihil enim minus hominis videtur, quam non reſpondere in amore iis, a quibus prouocere, vt eſt in ep. 1. ad M. Brutum.

Argumentum ep. 8.

DEſperata iam reductione regis, quæritur de ſtatu rerum communium; vt ex eo Lentulus de ſua ratione meditetur. itaque negotialem epiſtolam eſſe dicemus: quandoquidem ad Alexandrinum negotium tota fere narratio ſpectat. quiddam tamen quaſi cōſolationis affert, cum ait: Sunt quidem certe in amicorum noſtrorum poteſtate: & cum ſubiungit infra: Pompeium tibi valde amicum eſſe cognoui. Poſtremo claudit epiſtolam ſpe ſupplicationum, & officij ſui mentione: vt Lentuli dolorem, amiſſa regis reſtituendi ſpe, aliqua ſaltem ex parte leniat.

CICERO S. D. LENTVLO PROCOS. 8.

DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent, qnid actum, quid conſtitutum ſit, quid Pompeius ſuſceperit, optime ex Emplatorio cognoſces; qui non ſolum interfuit his rebus, ſed etiam præfuit, neque vllum officium erga te hominis amantiſſimi, prudentiſſimi, diligentiſſimi prætermiſit. ex eodem de toto ſtatu rernm communium cognoſces: quæ quales ſint, non facile eſt ſcribere; ſunt quidem certe in amicorum noſtrorum poteſtate, atque ita, vt nullam mutationem vmquam hac hominum ætate habitura res eſſe videatur. ego quidem, vt debeo, & vt tute mihi præcepiſti, & vt me pietas, vtilitaſq. cogit, me ad eius rationes adiungo, qnem tu in meis rationibus tibi eſſe adiungendum putaſti. ſed te non præterit, quam ſit difficile, ſenſum in rep. præſertim rectum, & confirmatum, deponere. verumtamen ipſe me conformo ad eius voluntatem, a quo honeſte diſſentire non poſſum. neque id facio, vt forſitan quibuſdam videor, ſimulatione. tantum enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompeium apud me valet, vt, quæ illi vtilia ſunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia iam & recta, & vera videantur. neque, vt ego arbitror, errarent ne aduerſarij quidem eius, ſi, cum pares eſſe non poſſent, pugnare deſiſterent. Me quidem etiam illa res cōſolatur, quod ego is ſum, cui vel maxime cōcedant omnes, vt vel ea defendam, quæ Pompeins velit; vel taceam; vel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad noſtra me ſtudia referam literarum: quod profecto faciam, ſi mihi per eiuſdem amicitiam licebit. quæ enim propoſita fuerant nobis, cū & honoribus ampliſſimis, & laboribus maximis perfuncti eſſemus, dignitas in ſententiis dicēdis, libertas in rep. capeſſenda, ea ſublata tota, ſed nec mihi magis, quam omnibns. nam aut aſſentiendum eſt nulla cum grauitate paucis; aut fruſtra diſſentiendum. Hæc ego ad te ob eam cauſſam maxime ſcribo, vt iam de tua quoqne ratione meditere. commutata tota ratio eſt ſenatus, iudiciorum, rei totius publicæ: otium nobis exoptandum eſt, quod ij, qui potiuntur rerum, præſtaturi videntur, ſi quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. dignitatem quidem illam conſularē fortis, & conſtantis ſenatoris, nihil eſt, quod cogitemus; amiſſa eſt culpa eorum, qui a ſenatu

natu

ſtatu & ordinem coniunctiſſimum, & hominem clariſſimum abalienarunt. Sed, vt ad ea, quæ coniunctiora rebus tuis ſunt, reuertar: Pompeium tibi valde amicum eſſe cognoui; & eo tu conſule, quantum ego perſpicio omnia, quæ voles, obtinebis. quibus in rebus me ille ſibi affixum habebit: neque a me vlla res, quæ ad te pertineat, negligetur. neque enim verebor, ne ſim ei moleſtus: cui iucundum erit etiam propter id ipſum, quod me eſſe gratum videbit. Tu velim tibi ita perſuadeas, nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior ſit, quam meæ res omnes. idq cum ſentiam; ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum: re quidem ipſa ideo mihi nõ ſatisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, ſed ne cogitanda quidẽ gratia conſequi poſſum. Rem te valde bene geſſiſſe rumor erat. exſpectabantur litteræ tuæ: de quibus eramus iam cum Pompeio locuti: quæ ſi erunt allatæ, noſtrum ſtudium extabit in conueniendis magiſtratibus, & ſenatoribus. cetera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quam poſſumus, minus tamen faciemus, quam debemus. Vale.

EXPLANATIO.

De omnibvs rebvs,] non de regia tantum cauſſa, ſed omnino de omnibus rebus, quæ ad te pertinent. Pompeivs] conſul. Svsceperit;] agendum tuam cauſſa. Ex emplatorio] non agnoſco Romanam gentem: & malim, Ea M. Plætorio. Plætorij enim inter gentes Romanas noti; & M. Plætorius prætor in oratione pro Cluentio nominatur. Præfvit,] præcipuam curam, dum agerentur, adhibuit. Non facile eſt ſcribere:] cum tota ratio ſenatus, iudiciorum, rei totius publicæ commutata ſit. Qvidam certe] ita veteres loquebantur de re ſatis optata, cum eam, quæ erat optatior, aſſequi non licebat. res, inquit, communes optime ſe non habent, ſunt tamen in amicorum noſtrorum poteſtate. non habemus, quod volumus, vt ſit optimus rerum communium ſtatus: id quidem certe habemus, quod ſecundo loco optandum erat, vt in amicorum noſtrorum poteſtate ſint. Ep. 9. Conſiliario me fortaſſe non imperitiſſimo, fideli quidẽ, & beneuolo certe vſus eſſes. Quo loco ſeparatim poſuit, elegantiæ cauſſa, quidem, & certe: quemadmodum, epiſt. 5. Catoni quidẽ, quoquo modo ſe res habet, profecto reſiſtimus. Amicorvm] Pompeij & Cæſaris: addo etiam Craſſum; cum quo, rogatus a Pompeio, & Cæſare, a Publio præterea, ipſius Craſſi filio, redierat in gratiam. ep. ſequenti, & ep. 8. lib. v. & apud Plutarchum in Craſſo. Nvllam mutationem,] vere: numquã enim poſtea reſp. valuit. Habitvra res eſſe videatur.] hic eſt ille numerus, quem in Cicerone obtrectatores eius notabant; non quod optimus non eſſet, ſed quod ei nimium familiaris, quaſi de induſtria quæſitus. Tacitus in dialogo de oratoribus: Nolo irridere Rotam fortunæ, & ius Verrinũ, & illud, tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententia poſitum, Eſſe videatur. Quinctilianus quoque lib. x. cap. 2. Noueram, inquit, quoſdã, qui ſe pulchre expreſſiſſe genus illud cæleſtis huius in dicendo viri ſibi viderentur, ſi in clauſula poſuiſſent, Eſſe videatur. Sane & in ea, quæ proxima ſequitur, idem iteratum eſt. Verum, vt mihi videtur, inique faciunt, qui vitioſum exiſtimant, quod & a ſententia poſtulatur, & aures ob numeri ſuauitatem oblectat, nec tamen, vt ait Tacitus, tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententia ponitur. Vt debeo,] ob eius in me merita. Vt tva mihi præcepiſti,] cum eius in me beneficium, cuius ipſe teſtis fueras, prædicares. in ep. ſequenti: Pompeio plurimum, & quidem ipſo prædicatore, ac teſte, debebam. Vt me pietas, vtilitaſque cogit,] pietas, erga optime de me meritum: vtilitas, cum habendam mihi rationem aliquãdo etiam ſalutis intelligam. Ep. ſequenti: Nec mihi aliter potuiſſe videor hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis iis, quæ ſemper habui, nunc etiam potentium beneuolentiam coniunxiſſem. Pietatis autem nomen erga eos etiam, qui ſumma in nos beneficia contulerunt, vſurpari ſolere, diximus in epiſt. 1. Antiqui libri, vel, Dietas, vel Dictas, habẽt: ex quo nonnulli legunt, Dignitas. quod, vt opinor, diuerſam a Ciceronis mente ſententiam habet. cogebatur enim vtilitate, non dignitate; quæ reuocare potius ab eorum amicitia videbatur, qui de ſua potentia, non de rep. laborabant. & ſibi non nihil, ſalutis cauſſa, diſcedendum a dignitate, dixit in proxima epiſtola. idemq. ſignificat, cum ſubiungit. Non libenter ſe rectum, & confirmatum a rep. ſenſum deponere. & infra: Dignitatem illam conſularẽ, fortis, & conſtantis ſenatoris, nihil eſt, quod cogitemus. At enim, cum proxime dixerit, Vt debeo, videtur abundare, Pietas. Non abundat, ſed auget id, quod dixit: quod & oratorium eſt, & Ciceroni, oratorum omnium principi, frequentiſſimum. ſæpe enim ita debemus, vt officio moueamur potius, quam impellamur. itaque Cicero, non ſe debere tantum, ſed cogi etiam pietate, demonſtrat; cum Pompeium in recuperanda ſalute ita pæne ſui ſtudioſum ſenſerit, vt erga liberos parentes: in quos nomen pietatis conuenire, iam diximus. Ad eivs rationes] ad ea, quæ illi vtilia ſunt, quæque ille vult. Pompeium ſignificari, ſatis conſtat. Pvtaſti.] cum de me ageres. Qvam ſit difficile,] indicat, ſe coactum ſua conſilia ad potentium voluntatem accommodare cœpiſſe. Præſertim rectum,] non enim facile boni ciues a ſententia demouentur. Confirmatvm,] veterem, ac diuturnam ſententiam appellauit in epiſtola ſuperiore. Ipse me conformo] quaſi rem nouam: non tam vt ſalutem ſeruam, quod antea non feci: quam vt optime de me merito gratiam referam. Proxime dixit: Ipſe me ad eius rationes adiungo. A qvo honeſtiſ

DISSENTIRE NON POSSVM.] cum is auctor fuerit ſalutis meæ. SIMVLATIONS.] quia Pompeius in ciuitate plurimum valeat. ANIMI INDVCTIO,] excluditur ſimulatio, non tamen amor oſtenduur. propterea ſubiungit: Et mehercule amor. VIDEANTVR.] magni amoris argumentum, vt voluntatem ſequatur opinio. ADVERSARII] qui optimates haberi volebant. CONCEDANT *omnes*,] cum intelligant honeſte mea Pompeio, cui tantum debeam, diſſentire non poſſe. VEL *taceam*,] tráſit ad minora. nam, ſi conceditur, vt ea defendat, quæ Pompeius velit, multo magis, vt taceat; maxime vero, vt ad ſtudia ſe referat litterarum: quo videri poſſet, ea, quæ fierét, non probare, & multo magis conſulere videretur dignitati ſuæ, quam ſi vel defenderet in ſenatu, quæ Pompeius vellet, vel etiam taceret. PER EIVSDEM *amicitiam*] cui roganti, vt in ſenatu adſim, eiuſq. voluntatem defendam, pro amicicia deeſſe non poſſum. PERFVNCTI *eſſemus*,] Perfunctus eſſe dicitur, qui ad exitũ alicuius rei, ſiue optabilis ea ſit, ſiue cõtra, iam peruenit. prioris generis exemplum hoc eſt: Perfungi honoribus ampliſſimis: & lib. III. de Orat. Qui annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omnium conceſſu ad ſummam auctoritatem dabat, is eius omnem ſpem, atque omnia vitæ conſilia morte peruertit. Et Sulpicius ep. 5. lib. IV. Omnibus bonis prope perfunctum eſſe. Poſterioris generis plura & apud hunc noſtrum, & apud alios exempla ſuppeditant. Defungi, valet idem, ſed hoc differt, quod in malam partem ſemper, vt mea memoria eſt, accipitur: quo modo Cœlius ep. 1. lib. IIX. vſus eſt. Et hoc mendacio ſi qua pericula tibi impenderent, vt defungeremur, optaui. DIGNITAS] quod erat præmium maximorum laborum. CAPESSENDA,] adminiſtranda. id enim eſt Capeſſere. ep. ſequenti: Neque integra re mihi ad conſulendum, capeſſerem ne remp. implicatus tenebar. Lib. III. de rep. apud Auguſtinum de ciuitate Dei: Non eſt reſp. cum tyrannus eam factione capeſſat. Lib. IV. apud eundem: Æſchines Athenienſis, cum tragœdias actitauiſſet, remp. capeſſiuit. NVLLA *cum grauitate*] aſſentiri enim iis, contra quos antea reip. cauſſa ſenſeris, leuitatis eſt. PAVCIS] ſi pauci, quo modo ab iis fruſtra diſſentitur? quia pauci quidem principes, Cæſar, Pompeius, Craſſus, ſed factio eorũ maxima. FRVSTRA] cum etiam in ſenatu, qui alienior ab iis antea fuit, auctoritate plurimum valeant. DE TVA *ratione*] de eo, quod ad te pertinet, de regia cauſſa. SENATVS,] per quem conſecuti ſunt, quæ ne populum quidem ſine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur. populum non nominat, quia commutatus is non erat: ſemper enim Cæſaris cauſſam iuuit. OTIVM] ſatis ſuperq. habebimus, ſi per eos, qui rerum potiũtur, nobis licebit eſſe otioſis. PRÆSTATVRI] permittent, nihil vt agamus, & otioſa, & tranquilla vita perfruamur. QVIDAM HOMINES] in primis M. Cato, eiuſq. ſororum viri, M. Bibulus, & L. Domitius Ahenobarbus, Cæſaris, & Pompeij veteres inimici. DIGNITATEM *conſularem*] conſularium enim ſententiæ magnum in ſenatu pondus habere debent: in quo dignitas eſt: nunc non habent: amiſſa igitur dignitas eſt. FORTIS, *& conſtantis*] qui nullis periculis a tuenda rep. deterretur. cuius nunc fortitudinis, atque conſtantiæ neque præmium eſt vllum, paucis omnia tenentibus: neque fructus, quia fruſtra diſſentitur. ORDINEM *coniunctiſſimum*,] equeſtrem ordinem: quem ipſe Cicero conſul cum ſenatu coniunxerat. alienatus autem eſt a ſenatu Catonis opera, qui, petẽtibus Aſianis publicanis, vt induceretur locatio vectigalium, quæ, cupiditate prolapſi, nimium magno conduxerant, reſponſum dari paſſus non eſt: quam Cæſar, anno ſequenti conſul, occaſionem arripuit conciliandi ſibi, & a ſenatu diſiungendi ordinis equeſtris. de quo Suetonius: Publicanos, remiſſionem petentes, tertia mercedum parte releuauit, ac, ne in locatione nouorũ vectigalium immoderatius licitarentur, propalam monuit. Idem confirmat Dio lib. XXXIIX. & Appianus lib. 2. bel. ci. Cicero autem ep. 15. lib. 1. ad Att. plane rem exponit. Aſiani, inquit, qui de cenſoribus conduxerant, queſti ſunt in ſenatu, ſe, cupiditate prolapſos, nimiũ magno conduxiſſe: vt induceretur locatio, poſtulauerunt. ego princeps in adiutoribus. Ibidem paullo poſt: Ego conſeruans rationem, inſtitutionemq. noſtram, tueor, vt poſſum, illam a me conglutinatam concordiam. ep. 16. Alienati equites Romani. ſic ille annus duo firmamenta reip. per me vnum conſtituta, euertit. nam & ſenatus auctoritatem abiecit, & ordinum concordiam diſiunxit. In eadem: Cato miſeros publicanos tertium iam menſem vexat, neque iis a ſenatu reſponſum dari patitur. Ep. 1. lib. 2. ad eundem: Cum equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino collocaram, ſenatum deſeruerit. Ibidem paullo poſt: Quid impudentius publicanis renunciantibus? fuit tamen, retinẽdi ordinis cauſſa, facienda iactura. reſtitit, & peruicit Cato. In Catilinam autem oratione IV. ad conſeruandam ſenatus equitumq. concordiam hortatur his verbis: Quam coniunctionem ſi, in conſulatu confirmatam meo, perpetuam in rep. tenuerimus: confirmo vobis, nullum poſthac malum ciuile, ac domeſticũ ad vllam reip. partem eſſe venturum. HOMINEM *clariſſimum*] Pompeium, quem abalienauerant a ſenatu, qui ea, quæ ille, deuicto Mithridate, regibus, dynaſtis, & ciuitatibus in Aſia conceſſerat, confirmari a ſenatu non permiſerant: quorum princeps fuit L. Lucullus, qui ſororem M. Catonis Seruiliam in matrimonio habebat, adiuuantibus Catone, & Metello Celere conſule. ex quo Pompeius, vxore ducta Cæſaris filia, facile impetrauit, vt is conſul acta ſua confirmaret. Appianus lib. 2. bell. ci. Dio lib. XXXVII. Suetonius. EO CONSVLE,] non, cum erit conſul, ſed, quoad erit. hoc enim anno, quod iam diximus, conſulatum gerebat cum M. Craſſo. AFFIXVM] numquam ab eo diſcedam, hærebo illi, vt hærent ea, quæ affixa ſunt. epiſt. 1. lib. III. ad fratrem: Dedit etiam alteram illam mihi, qua iubes eam mihi eſſe affixum, tanquã magiſtro. ETIAM PROPTER ID IPSVM,] non ſolum quia te diligit, ſed etiam propter id ipſum, quod me tibi, de me optime merito, eam, quam debeo, præſtare memoriam, ac beneuolentiam intelliget: tum quia ſolet amabilis, & iucunda apud omnes eſſe grati animi ſignificatio: tum eo præcipue nomine, quod Pompeius, qua in ipſum quoque voluntate ſim, cui debeo plurimum, inde coniecturam capiet. MINIMAM,] vnde tibi, quo animo ſim in maximis, licet conücere. CONSEQVS *poſſum*.] ſic ep.

IV. Si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus. RVMOR ERAT.] verus. nam ep. ſequenti: Te eſſe imperatorem, prouinciamq. bene geſtis rebus cum exercitu victore obtinere, vt debeo, lætor. Quamquam explorata Lentuli victoria nondum erat, ſi enim certus bene geſtæ rei nuncius allatus eſſet, epiſtolam inſcripſiſſet, Lentulo Imperatori, vt in ep. ſequenti. POMPEIO] vt, allatis tuis litteris, rem bene geſtam ſignificantibus, referat ad ſenatum de ſupplicationibus tibi decernendis. PLVS *contenderimus, quam poſſumus.*] velle ſe plurimum Lentuli cauſſa, oſtendit, nec tamen præſtare poſſe quantum debeat. Simile illud ep. 8. lib. IV. Vt me non ſolum omnia debere tua cauſſa, quæ poſſum, ſed ea quoque, quæ non poſſim, putent. Item Phil. 6. Conſilio, quantum potero, labore plus pæne, quam potero, excubabo, vigilaboq. pro vobis. QVAM *debemus.*] nam, vt omnia tua cauſſa præſtem, vincentur tamen mentis tuis officia mea. Quod autem hic, Minus quam debemus, in ep. 4. lib. VI. dixit, Merita non aſſequor.

Argumentum ep. 9.

Sine dubio moralis eſt epiſtola, ob eam maxime cauſſam ſcripta, vt id, quod factum eſt, recte factum oſtendatur. quærenti enim Lentulo, cur cum inimicis, Cæſare, Appio, Vatinio, in gratiam Cicero redierit, atque ita, vt Vatinium, quem accuſauerat antea, defenderit, ac laudarit, cauſſas exponit conſilij ſui. Tota vero eius excuſatio quinque potiſſimum rationibus nititur: primum, quod, cum & Pompeio plurimum debeat, & mirificam Cæſaris erga ſe, fratremq. ſuum liberalitatem ſit expertus, ad eorum ſe rationes non inuitus adiungat, a quibus honeſte diſſentire non poſſit: deinde, quod in eum ſenſum non tam alliciatur beneficijs, quam compellatur iniurijs, cum ei ciues improbi nocere ſtudeant, boni etiam inuideant: tertio loco, quod, habendam eſſe non modo dignitatis, verum etiam ſalutis rationem, exſulij ſui calamitate doctus, intelligat: tum, quod, cum Pompeio, ac Cæſare, optime vtroque de rep. merito, coniungi, & eorum cauſſa paulliſper ſententiam mutare, turpe non ſit: idq. confirmat ſapientiſſimorum hominum auctoritate, qui perpetuam in rep. gubernanda ſententiam numquam laudauerint: poſtremo, quod, in eo ſe nihil contra Lentuli voluntatem commiſiſſe, crediderit; cuius animum nouerit tum ſibi amiciſſimum, tum nulla in ceteros maleuolentia ſuffuſum. Extrema pars epiſtolæ negotia continet, de ſuis ſcriptis, de Lentuli rebus domeſticis, de Q. Fratris negotio, de Appij cupiditate Ciliciæ adminiſtrandæ, de publicanis.

CICERO S. D. LENTVLO IMP. 9.

PERIVCVNDAE mihi fuerunt litteræ tuæ: quibus intellexi, te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam, beneuolentiam? cum illud ipſum grauiſſimum, & ſanctiſſimum nomen Pietatis leuius mihi meritis erga me tuis eſſe videatur. Quod autem grata tibi mea erga te ſtudia ſcribis eſſe: facis tu quidem abundantia quadam amoris, vt etiam grata ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario ſcelere non poſſunt: tibi autem multo notior, atque illuſtrior meus in te animus eſſet, ſi hoc tempore omni, quo ſeiuncti fuimus, & vna, & Romæ fuiſſemus. nam in eo ipſo, quod te oſtendis eſſe facturum, quodq. & in primis potes, & ego a te vehementer exſpecto. in ſententiis ſenatoriis, & in omni actione, atque adminiſtratione reip. floruiſſemus. de qua, oſtendam equidem paullo poſt, qui ſit meus ſenſus, & ſtatus: & reſcribam tibi ad ea, quæ quæris. ſed certe & ego te auctore amiciſſimo, ac ſapientiſſimo, & tu me conſiliario fortaſſe non imperitiſſimo, fideli quidem, & beneuolo certe vſus eſſes. quamquam tua quidem cauſſa, te eſſe imperatorem, prouinciamq. bene geſtis rebus cum exercitu victore obtinere, vt debeo, lætor. ſed certe, qui tibi ex me fructus debentur, eos vberiores, & præſtantiores præſens capere potuiſſes. in eis vero vlciſcēdis, quos tibi partim inimicos eſſe intelligis propter tuam propugnationem ſalutis meæ, partim inuidere propter illius actionis amplitudinem, & gloriam, mirificum me tibi comitem præbuiſſem. quamquam ille perennis inimicus amicorum ſuorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potiſſimum factam illam, & debilitatam vim ſuam contulit, noſtram vicem vltus eſt ipſe ſeſe: ea eſt enim conatus quibus patefactis, nullā ſibi in poſterum non modo dignitatis, ſed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etſi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis: tamen in moleſtia gaudeo, eandem fidem cognoſcere hominum non ita magna mercede quam ego maximo dolore cognoram. de qua ratione tota iam videtur mihi exponendi tempus dari, vt tibi reſcribam ad ea, quæ quæris. Certiorem te per litteras ſcribis eſſe factum, me cum Cæſare, & cum Appio eſſe in gratia, teq. id non reprehēdere adſcribis.

Vatinium autem, ſcire te velle oſtendit, quibus rebus adductus defenderim, & laudarim. quod tibi vt planius exponam, altius paullo rationem meorum conſiliorum repetam, neceſſe eſt. Ego me, Lentule, initio rerum, atque actionum tuarum, non ſolum meis, ſed etiam reip. reſtitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem quendam amorem, & omnia in te ipſum ſumma, ac ſingularia ſtudia deberem, reip. quæ te in me reſtituendo multum adiuuiſſet, eum certe me animum merito ipſius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio ciuium, non aliquo erga me ſingulari beneficio, debitum præſtitiſſem. Hac me mente fuiſſe, & ſenatus ex me te conſule audiuit, & tu in noſtris ſermonibus, collocutionibuſq. ipſe vidiſti. etſi iam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebatur animus: cum, te agente de reliqua noſtra dignitate, aut occulta non nullorum odia, aut obſcura in me ſtudia cernebam. nam neque de monumentis meis ab iis adiutus es, a quibus debuiſti, neque de vi nefaria, qua cum fratre eram domo expulſus: neque hercule in iis ipſis rebus, quæ quamquam erant mihi propter rei familiaris naufragia neceſſariæ, tamen a me minimi putabantur, in meis damnis ex auctoritate ſenatus reſarciendis eam voluntatem, quam exſpectaram, præſtiterunt. Quæ cum viderem; (neque enim erant obſcura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quam erant illa grata, quæ fecerant. itaque, quamquam & Pompeio plurimum, te quidem ipſo prædicatore, ac teſte, debebam; & eum non ſolum beneficio, ſed amore etiam, & perpetuo quodam iudicio meo diligebam: tamen, non reputans quid ille vellet, in omnibus meis ſententiis de rep. priſtinis permanebam. Ego, ſedente Cn. Pompeio, cum, vt laudaret P. Sextium, introiiſſet in vrbem: dixiſſetq. teſtis Vatinius, me fortuna, & felicitate C. Cæſaris commotum illi amicum eſſe cœpiſſe; dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, victoriiſq. anteferre; dixiq. eodem teſte alio loco, eoſdem eſſe, qui Bibulum exire domo prohibuiſſent, & qui me coegiſſent. tota vero interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius tribunatus: in quo omnia dicta ſunt libertate, animoq. maximo de vi, de auſpiciis, de donatione regnorum. neque vero hac in cauſſa modo, ſed conſtanter ſæpe in ſenatu. quin etiam, Marcellino, & Philippo cos. nonis Apr. mihi eſt ſenatus aſſenſus, vt de agro Campano, frequenti ſenatu, idibus Maij referretur. num potui magis in arcem illius cauſſæ inuadere, aut magis obliuiſci temporum meorum, & meminiſſe actionum? hac a me ſententia dicta, magnus animorum motus eſt factus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum numquam putaram. nam hoc S.C. in meam ſententiam facto, Pompeius, cum nihil mihi oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, in Sardiniam, & in Africam profectus eſt: eoq. itinere Lucam ad Cæſarem venit: vbi multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſar, quippe, qui etiam Rauennæ Craſſum ante vidiſſet, ab eoq. in me eſſet incenſus. ſane moleſte Pompeium id ferre conſtabat: quod ego cum audiſſem ex aliis, maxime ex meo fratre cognoui, quem cum in Sardinia Pompeius paucis poſt diebus, quam Luca diſceſſerat, conueniſſet; Te, inquit, ipſum cupio; nihil opportunius potuit accidere: niſi cum Marco fratre diligenter egeris; dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpopondiſti. quid multa? queſtus eſt grauiter: ſua merita commemorauit: quid egiſſet ſæpiſſime de actis Cæſaris cum ipſo fratre, quidq. ſibi is de me recepiſſet, in memoriam redegit: ſeque, quæ de mea ſalute egiſſet, voluntate Cæſaris egiſſe ipſum meum fratrem teſtatus eſt: cuius cauſſam, dignitatemq. mihi vt commendaret, rogauit; vt eam ne oppugnarem, ſi nollem, aut non poſſem tueri. Hæc cum ad me frater pertuliſſet; & cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium miſiſſet, vt integrum mihi de cauſſa Campana ad ſuum reditum reſeruarem: collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi rep. ſum collocutus: vt mihi tam multa pro ſe perpeſſo, atque perfuncto, cõcederet, vt officium meum, memoremq. in bene meritos animum, fidemq. fratris mei præſtarem; eumque, quem bonum ciuem ſemper habuiſſet, bonum virum eſſe pateretur. In illis autem meis actionibus, ſententiiſq. omnibus, quæ Pompeium videbãtur offendere, certorum hominum, quos iam debes ſuſpicari, ſermones referebantur ad me: qui cum illa ſentirent in rep. quæ ego agebam, ſemperq. ſenſiſſent: me tamen non ſatiſfacere Pompeio, Cæſaremq. inimiciſſimum mihi futurum gaudere ſe aiebant. Erat hoc mihi dolendum, ſed multo magis illud, quod inimicum meum, meum autem? immo vero legum, iudiciorum, otij, patriæ, bonorum omnium, ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fouebant, ſic,

ſic, me præſente, oſculabantur, non illi quidem vt mihi ſtomachnm facerent, quem
ego funditus perdidi, ſed certe vt facere ſe arbitrarentur. Hic ego, quantum hnmano
conſilio efficere potui, circumſpectis tebus omnibus, rationibuſq. ſubductis, ſummam
ſeci cogitationum mearum omninm: quam tibi, ſi potero, breuiter exponam. Ego, ſi
ab improbis, & perditis ciuibus temp. teneri viderem, ſicut & meis temporibns ſci-
mus, & nou nullis aliis accidiſſe accepimus; non modo præmiis, quæ apud me mini-
mum valent, ſed ne periculis quidem compulſus vllis, quibus tamen mouentnr etiam
fortiſſimi viri, ad eorum cauſſam me adiungetem, ne ſi ſumma quidem eorum in me
merita conſtarent. cum autem in rep. Cn. Pompeius princeps eſſet, vir is, qui hanc po-
tentiam, & glotiam maximis in remp. meritis, præſtantiſſimuſq. rebus geſtis eſſet con-
ſecurus, cuiuſq. dignitatis ab adoleſcentia fautor, in prætura autem, & in conſulatu ad-
iutor etiam exſtitiſſem; cumq. idem auctoritate, & ſententia per ſe, conſiliis, & ſtudiis
tecum me adiuuiſſet; meumq. inimicum vnum in ciuitate haberet inimicum: non pu-
taui famam inconſtantiæ mihi pertimiſcendam, ſi quibuſdam in ſententiis paullum me
immutaſſem, meamq. voluntatem ad ſummi viri, de meq. optime meriti, dignitatem
aggregaſſem. In hac ſententia complectendus erat mihi Cæſar, vt vides, in coniuncta
& cauſſa, & dignitate. hic multum valuit cum vetns amicitia, quã tu non ignotas mihi,
& Quincto fratri cum Cæſare fuiſſe: tum humanitas eius, ac liberalitas, breui tempore
& litteris, & officiis perſpecta nobis, & cognita. Vehementet etiam res ipſa publica me
mouit: quæ mihi videbatur contentionem, præſertim maximis rebus a Cæſare geſtis,
cum illis vitis nolle fieri, &, ne fieret, vehementet recuſare. Grauiſſime autem me in
hanc mentem impulit & Pompeij fides, quam de me Cæſari dederat, & fratris mei,
quam Pompeio. Erant præterea hæc animaduertenda in ciuitate, quæ ſunt apud Plato-
nem noſtrum ſcripta diuinitus: QVALES in rep. principes eſſent, tales reliquos ſole-
re eſſe ciues. Tenebam memoria, nobis conſulibus ea fundamenta iacta ex Kalendis
Ian. couſirmandi ſenatus, vt ueminem mitari oporteret, nonis Dec. tantnm vel animi
fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. Idemq. memineram, nobis priuatis vſque ad Cæ-
ſarem, & Bibulum cos. cum ſententiæ noſtræ magnum iu ſenatu pondus haberent,
vnum fere ſenſum fuiſſe bonorum omnium. Poſtea, cum tu Hiſpaniam citeriorem cum
imperio obtineres; neque reſp. conſules haberet, ſed metcatores ptouinciarum, & ſe-
ditionum ſeruos, ac miniſtros; iecit quidam caſus caput meum, quaſi cettaminis cauſ-
ſa, in mediam contentionem, diſſenſionemq. ciuilem. qno in diſcrimine, cum mirifica
ſenatus, incredibilis Italiæ totius, ſingularis bonorum omnium conſenſio in me tuen-
do exſtitiſſet; non dicam, quid acciderit; (multorum eſt enim, & varia culpa) tantum
dicam breui, nou mihi exercitum, ſed duces defuiſſe. in qno, vt iam ſit in iis culpa, qui
me non defenderunt: uon minor eſt iu iis, qui reliquerunt. &, ſi accuſandi ſunt, qui per-
timuernnt; magis etiam reprehendendi, qui ſe timere ſimularunt. Illud quidem certe
noſtrum conſilium iure laudandum eſt, qui meos cines, & a me ſeruatos, & me ſeruare
cupientes, ſpoliatos ducibus, ſeruis armatis obüci noluerim; declarariq. maluerim,
quanta vis eſſe potuiſſet in conſenſn bonorum, ſi iis pto me ſtante pugnare licniſſet,
cum afflictum excitare potuiſſent. quorum quidem animnm tn non perſpexiſti ſolnm,
cum de me ageres, ſed etiam couſirmaſti, atque tenuiſti. Qua in cauſſa non modo non
negabo, ſed etiam ſemper & meminero, & prædicabo libenter. vſus es quibuſdam no-
biliſſimis hominibus, fortioribus in me reſtituendo, qnam fuerant iidem in tenendo.
qna in ſententia ſi conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem ſimnl cum ſalute mea recu-
peraſſent. recreatis enim bonis viris conſulatu tuo, & conſtantiſſimis, atque optimis
actionibus tuis excitatis, Cn. Pompeio ptæſertim ad cauſſam adiuncto, cum etiam
Cæſar, rebus maximis geſtis, ſingularibus ornatus, & nouis honotibus, ac iudiciis ſe-
natus, ad auctoritatem eius ordinis adiungeretur; nulli improbo ciui locus ad remp.
violandam eſſe potuiſſet. ſed attende quæſo, qnæ ſint conſecuta. Primum illa furta
muliebrium religionum: qni non pluris fecerat Bonam deam, quam tres ſotores, im-
punitatem eſt eorum ſententiis aſſecutns, qni cum tribunns pl. pœuas a ſeditioſo ciue
per bonos vitos iudicio perſequi vellet, exemplum præclariſſimum in poſterum vin-
dicandæ ſeditionis de rep. ſuſtulerunt: iidemq. poſtea non meum monumentum, (non
enim illæ manubiæ meæ, ſed operis locatio mea fuerat, monumentum veto ſena-
tus) hoſtili nomine, & cruentis inuſtum litteris eſſe paſſi ſunt. qui me homines quod

Digitized by Google

ſaluum eſſe voluerunt, eſt mihi gratiſſimum; ſed vellem, non ſolum ſalutis meæ, quemadmodum medici, ſed etiam, vt aliptæ, virium, & coloris rationem habere voluiſſent. nunc, vt Apelles Veneris caput, & ſumma pectoris politiſſima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: ſic quidam homines in capite meo ſolum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum, ac rude reliquerunt. in quo ego ſpem feſelli non modo inuidorum, ſed etiam inimicorum meorum: qui de vno acerrimo, & fortiſſimo viro, meoq. iudicio, omnium magnitudine animi, & conſtantia

1 præſtantiſſimo, Q. Metello L. F. quondam falſam opinionem acceperunt: quem poſt reditum dictitant fracto animo, & demiſſo fuiſſe. eſt vero probandum, qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate abfuerit, neque ſane redire curaret; eum ob id ipſum fractum fuiſſe animo, in quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem virum, conſtantia, & grauitate ſuperaſſet. ſed, quod de illo acceperant, aut etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant, abiectiore animo me futurum: cum reſp. maiorem etiam mihi animum, quam vmquam habuiſſem, daret; quæ iam declaraſſet, ſeſe non potuiſſe me vno ciue carere: cumq. Metellum vnius tribuni pl. rogatio, me vniuerſa reſp. duce ſenatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente conſule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, hominibus incumbentibus, omnibus denique ſuis viribus recuperaſſet. Neque vero ego mihi poſtea quidquam aſſumpſi, neque hodie aſſumo, quod quemquam maleuolentiſſimum iure poſſit offendere. tantum enitor, vt neque amicis, neque etiam alienioribus opera, conſilio, labore deſim. Hic meæ vitæ curſus offendit eos fortaſſe, qui ſplendorem, & ſpeciem huius vitæ intuentur, ſollicitudinem autem, & laborem perſpicere non poſſunt. Illud vero non obſcure queruntur in meis ſententiis, quibus ornem Cæſarem, quaſi deſciuerim a priſtina cauſſa. Ego autem cum illa ſequor, quæ paullo ante propoſui, tum hoc non in poſtremis, de quo cœperam exponere. non offendes eundem bonorum ſenſum, Lentule, quem reliquiſti; qui confirmatus conſulatu noſtro, non numquam poſtea interruptus, & afflictus ante te conſulem, recreatus abs te totus eſt, nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus: idq. non ſolum fronte, atque vultu, quibus ſimulatio facillime ſuſtinetur, ij declarant, qui tum noſtro illo ſtatu optimates nominabantur, ſed etiam ſententia ſæpe iam, tabellaq. docuerunt. itaque tota iam ſapientium ciuium, qualem me & eſſe, & numerari volo, & ſententia, & voluntas mutata eſſe debet. id enim iubet idem ille Plato, quem ego auctorem vehementer ſequor: TANTVM contendere in rep. quantum probare tuis ciuibus poſſis: vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. atque hanc quidem ille cauſſam ſibi ait non attingendæ reip. fuiſſe, quod, cum offendiſſet populum Athenienſem prope iam deſipientem ſenectute; cumq. eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet; cum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod, neque deſipiente populo, neque integra re mihi ad conſulendum capeſſerem remp. implicatus tenebar. ſed lætatus tamen ſum, quod mihi liceret in eadem cauſſa & mihi vtilia, & cuiuis bono recta defendere. Huc acceſſit commemoranda quædam, & diuina Cæſaris in me, fratremq. meum liberalitas: qui mihi, quaſcumque res gereret, tuendus eſſet; nunc in tanta felicitate, tantiſq. victoriis, etiam ſi in nos non is eſſet, qui eſt, tamen ornandus videretur. ſic enim te exiſtimare velim; cum a vobis meæ ſalutis auctoribus diſceſſerim, neminem eſſe, cuius officiis me tam eſſe deuinctum non ſolum confitear, ſed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi expoſui: facilia ſunt ea, quæ a me de Vatinio, & de Craſſo requiris. Nam de Appio quod ſcribis, ſicut de Cæſare, te non reprehendere: gaudeo tibi conſilium probari meum. De Vatinio autem, primum reditus interceſſerat in gratiam per Pompeium, ſtatim vt ille prætor eſt factus, cum quidem ego eius petitionem grauiſſimis in ſenatu ſententiis oppugnaſſem, neque tam illius lædendi cauſſa, quam defendendi, atque ornandi Catonis: poſt autem Cæſaris, vt illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. cur autem laudarim, peto a te, vt id a me ne ue in hoc reo, ne ue in aliis requiras, ne tibi ego idem reponam, cum veneris, tametſi poſſum vel abſenti. recordare enim, quibus laudationem ex vltimis terris miſeris. nec hoc pertimueris. nam a me ipſo laudantur, & laudabuntur iidem. ſed tamen defendendi Vatinij fuit etiam ille ſtimulus, de quo in iudicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho paraſitus ſuaderet militi.

Vbi

,, Vbi nominabit Phædriam: tu Pamphilam
,, Continuo. ſi quando illa dicet, Phædriam
,, Comiſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
,, Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
,, Illius formam: tu huius contra. denique
,, Par pro pari referto, quod eam mordeat.

ſic petiui a iudicibus, vt quoniam quidam nobiles homines, & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum, neque inſpectante ſæpe eum in ſenatu modo ſeuere ſeducerent, modo familiariter, atque hilare amplexarentur: quoniamque illi haberent ſuum Publium, darent mihi ipſi alium Publium, in quo poſſem eorum animos mediocriter laceſſitus leuiter repungere. neque ſolum dixi, ſed etiam ſæpe facio diis, hominibuſque approbantibus. Habes de Vatinio: cognoſce de Craſſo. Ego cum mihi cum illo magna iam gratia eſſet: quod eius omnes grauiſſimas iniurias, communis concordiæ cauſſa, voluntaria quadam obliuione contriueram: repentinam eius defenſionem Gabinij, quem proximis ſuperioribus diebus acerrime oppugnaſſet, tamen, ſi ſine vlla mea contumelia ſuſcepiſſet, tuliſſem; ſed, cum me diſputantem, non laceſſentem, læſiſſet; exarſi, non ſolum præſenti, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortaſſe non fuiſſet) ſed eum incluſum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudiſſe me omne arbitrabar, reſiduum tamen inſciente me fuiſſet, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipſo quidam homines, & iidem illi, quos ſæpe nutu, ſignificationeque appello, cum ſe maximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea, meque tum denique ſibi eſſe viſum reipub. qualis fuiſſem, reſtitutum; cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tuliſſet; gaudere ſe dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem cauſſa eſſent, numquam amicos futuros. quorum iniqui ſermones cum ad me per homines honeſtiſſimos perferrentur: cumque Pompeius ita contendiſſet, vt nihil vmquam magis, vt cum Craſſo redirem in gratiam, Cæſarque per litteras maxima ſe moleſtia ex illa contentione affectum oſtenderet: habui non temporum ſolum rationem meorum, ſed etiam naturæ: Craſſuſque, vt quaſi teſtata populo Romano eſſet noſtra gratia, pæne a meis laribus in prouinciam eſt profectus. nam, cum mihi condixiſſet, cenauit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. quamobrem eius cauſſam, quod te ſcribis audiſſe, magna illius commendatione ſuſceptam, defendi in ſenatu, ſicut mea fides poſtulabat. Accepiſti, quibus rebus adductus, quamque rem, cauſſamque defenderim: quique meus in repub. ſit pro mea parte capeſſenda ſtatus. de quo ſic velim ſtatuas, me hæc eadem ſenſurum fuiſſe, ſi mihi integra omnia, ac libera fuiſſent. nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes: neque delendum, etiam ſi id fieri poſſet, ſummorum ciuium principatum, neque permanendum in vna ſententia, conuerſis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis; ſed temporibus aſſentiendum. NVMQVAM enim præſtantibus in repub. gubernanda viris laudata eſt in vna ſententia perpetua permanſio. ſed, vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas: cum vero id poſſis, mutata velificatione, aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis, potius, quam, eo commutato, quo velis, tamen peruenire: ſic, cum omnibus nobis in adminiſtranda repub. propoſitum eſſe debeat, id quod a me ſæpiſſime dictum eſt, cum dignitate otium; NON idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. Quamobrem, vt paullo ante poſui, ſi eſſent omnia mihi ſolutiſſima; tamen in rep. non alius eſſem, atque nunc ſum. cum vero in hunc ſenſum & alliciar beneficiis hominum, & compellar iniuriis; facile patior ea me de repub. ſentire, ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipub. rationibus putem conducere. Apertius autem hæc ago, ac ſæpius; quod & Quinctus, frater meus, legatus eſt Cæſaris, & nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Cæſare interceſſit, quod ille non ita illuſtri gratia exceperit, vt ego eum mihi deuinctum putarem. itaque eius omni & gratia, quæ ſumma eſt, & opibus, quas intelligis eſſe maximas, ſic fruor, vt meis.

nec

nec mihi aliter potuiſſe videor hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis iis, quæ ſemper habui, nunc etiam potentium beneuolentiam coniunxiſſem. His ego conſiliis ſi te præſentem habuiſſem, vt opinio mea fert, eſſem vſus eiſdem. noui enim temperantiam, & moderationem naturæ tuæ: noui animum cum mihi amiciſſimum, tum nulla in ceteros maleuolentia ſuffuſum, contraque cum magnum, & excelſum, tum etiam apertum, & ſimplicem. vidi ego quoſdam in te tales, quales tu eoſdem in me videre potuiſti. quæ me mouerunt, mouiſſent eadem te profecto. ſed, quocumque tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit, tu eris omnium moderator conſiliorum meorum: tibi erit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam dignitas curæ. me quidem certe tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum, rerum denique omnium ſocium, comitemque habebis; neque mihi in omni vita res tam erit vlla propoſita, quam vt quotidie vehementius, te de me optime meritum eſſe, lætere. Quod rogas, vt mea tibi ſcripta mittam, quæ poſt diſceſſum tuum ſcripſerim: ſunt orationes quædam, quas Menocrito dabo, neque ita multæ, vt pertimeſcas. ſcripſi etiam, (nam etiam ab orationibus diſiungo me fere, referoque ad manſuetiores muſas, quæ me maxime, ſicut iam a prima adoleſcentia delectarunt) ſcripſi igitur Ariſtotelico more, quemadmodum quidem volui, tres libros in diſputatione, ac dialogo, de Oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles: abhorrent enim a communibus præceptis, & omnem antiquorum & Ariſtotelicam, & Iſocraticam rationem oratoriam complectuntur. ſcripſi etiam verſibus tres libros de temporibus meis: quos iampridem ad te miſiſſem, ſi eſſe edendos putaſſem: ſunt enim teſtes, & erunt ſempiterni meritorum tuorum erga me, meæque in te pietatis. ſed, quia verebar, non eos, qui ſe læſos arbitrarentur, (etenim id feci parce, & molliter) ſed eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. quos tamen ipſos libros, ſi quem, cui recte committam, inuenero, curabo ad te perferendos. Atque iſtam quidem partem vitæ, conſuetudiniſque noſtræ totam ad te defero. quantum litteris, quantum ſtudiis, veteribus noſtris delectationibus, conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc ſemper amaſti, libentiſſime conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæque mihi commendas; ea tantæ mihi curæ ſunt, vt me nolim admoneri, rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. Quod de Quincti fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, quod morbo impeditus in Ciliciam non tranſieris, conficere non potuiſſe, nunc autem omnia facturum, vt conficias: id ſcito eſſe eiuſmodi, vt frater meus vere exiſtimet, adiuncto iſto fundo patrimonium fore ſuum per te conſtitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui, noſtrique ſtudiis, & exercitationibus velim quam familiariſſime certiorem, & quam ſæpiſſime facias: exiſtimeſque, neminem cuiquam neque cariorem, neque iucundiorem vmquam fuiſſe, quam te mihi; idque, me, non modo vt tu ſentias, ſed vt omnes gentes, etiam vt poſteritas omnis intelligat, eſſe facturum. Appius in ſermonibus antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſe ſe, ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega prouinciam; ſi curiata lex non eſſet, ſe paraturum cum collega, tibique ſucceſſurum: legem curiatam conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſſe: ſe, quoniam ex S. C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in vrbem introiſſet. ego, quid ad te tuorum quiſque neceſſariorum ſcribat, neſcio: varias eſſe opiniones intelligo. ſunt, qui putant poſſe te non decedere, quod ſine lege curiata tibi ſuccedatur: ſunt etiam, qui, ſi decedas, a te relinqui poſſe, qui prouinciæ præſit. mihi non tam de iure certum eſt, (quamquam ne id quidem valde dubium eſt) quam illud, ad tuam ſummam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te ſcio libentiſſime ſolere frui, pertinere, te ſine vlla mora prouinciam ſucceſſori concedere; præſertim cum ſine ſuſpicione tuæ cupiditatis non poſſis illius cupiditatem refutare. ego vtrumque puto meum eſſe; &, quod ſentiam, oſtendere; &, quod feceris, defendere.

SCRIPTA iam epiſtola ſuperiore, accepi tuas litteras de publicanis: quibus æquitatem tuam non potui non probare, felicitate autem, quod vellem, conſequi potuiſſes, ne eius ordinis, quem ſemper ornaſti, rem, aut voluntatem offenderes. equidem

dem non deſinam tua decreta defendere: ſed noſti conſuetudinem hominum: ſcis, quam grauiter inimici illi ipſi Q. Scæuolæ fuerint. tibi tamen ſum auctor, vt, quibus rebus poſſis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitiges. id etſi difficile eſt, tamen mihi videtur eſſe prudentiæ tuæ. Vale.

EXPLANATIO.

LENTVLO IMPERATORI.] re benè geſta, qui ab exercitu imperator erat appellatus, litteras ſuas imperatoris nomine inſcribebat: quod Cicero fecit epiſt. 10. libro 2. ſimiliter, qui ad eum ſcribebant, imperatorem appellabant: propterea ſuperiores litteræ inſcribuntur, Lentulo proconſuli, victoria nondum certa, hæ vero, imperatori, cum plane cognita res eſſet. GRAVISSIMVM,] quod tamen ſua grauitate tuorum in me meritorum pondera non æquat. SANCTISSIMVM] proprie enim de diis vſurpatur, inde transfertur in patriam, in parentes, in optime meritos. epiſt. 1. ABVNDANTIA QVADAM AMORIS, *vt etiam grata ſint ea,*] vera laus liberalitatis in eo ſita eſt, cum ita beneficium damus, vt ab eo, qui accipit, non modo fructum, aut mercedem vllam non exigamus, ſed ne exſpectemus quidem. hac laude Cicero ornat Lentulum: ſed adiúgit alteram, humanitatis videlicet, cum ſtudia ſua non modo ab eo non exſpectari ſignificat, ſed grata etiam eſſe, neque grata ob eam cauſſam, quod vtilitatem, vel honorem pariant, ſed propter quandam amoris abundantiam, ſignificat. SINE *nefario ſcelere*] peccat, qui gratiæ referendæ occaſionem prætermittit: ſed nec, quicumque peccat, ſceleratus eſt; nec omnia ſcelera nefaria ſunt. Oſtendit igitur Cicero magnitudinem eius beneficij, quod a Lentulo acceperit, cum ait: Ea ſtudia ita a ſe deberi, vt prætermitti ſine nefario ſcelere non poſſint. NOTIOR, *atque illuſtrior*] geminatio verborum idem ſignificantium, (πλεονασμὸν rhetores appellant,) modo virtus eſt, vbi ſententiam auget, vel ornat; modo vitium, vbi neutrum: quo de vtroque genere lib. IIX. & IX. diſputat Quintilianus. hic non eſt otioſum, Illuſtrior: addit enim ad ſententiam: quia nota multa ſunt nec tamen illuſtria. ornat autem, quia tranſlata verba quiddam habent magnificentius, quam propria, & orationem, vt ait Cicero in Oratore, quaſi ſtellæ quædam illuſtrant. HOC *tempore omni*] triennium. nam ante biennium Lentulus, conſulatu functus, iterat in Ciliciam, manſitq. ad Caluinum, & Meſſallam conſulem: quo anno ſucceſſit ei App. Claudius. OSTENDIS] verbis ſignificas. ſic ep. 2. Ceteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem fore oſtendit. POTES,] oſtendis, inquit, futurum, vt opiniones noſtræ conſentiant in capeſſenda rep. idq. potes, quia metuarum actionum, ſententiarum, voluntatum ſocium, comitemq. habebis. Hoc in extrema fere epiſtola. VEHEMENTER *exſpecto,*] propter mutuam beneuolentiam, & opinionum ſimilitudinem. IN *ſententijs ſenatorijs,*] omiſſa populi mentione, ſenatum nominat: cuius cauſſam optimates tuebantur; cum leues, & improbi ciues populi gratiam ſectarentur. ACTIONE, *atque adminiſtratione reip.*] latius patebat, Actione: contraxit igitur, & a toto actionum genere trāſit ad eam partem, in qua Lentulo notior, & illuſtrior eius animus eſſe potuiſſet. id autem erat, reip. adminiſtratio: cum qua ſequens verbum, Floruiſſemus, apte congruit. FLORVISSEMVS.] coniunctis enim duorum conſularium ſententiis, vtrique dignitas comparatur. OSTENDAM *equidem*] vt intelligas, me non aliter, ac debeam, ſentire. veruntamen, ſi tu affuiſſes, nihil ſine conſilio tuo feciſſem, te auctore prorſus in omnibus rebus vſus eſſem. AVCTORE] ſecutus eſſem voluntatem tuam in reconcilianda cum Cæſare, Appio, Vatinio gratia. AMICISSIMO, *ac ſapientiſſimo,*] cur ei non obtemperem, atque obſequar, qui & omnia mea cauſſa vult, & ita excellit ſapientia, vt errare non poſſit? hoc enim ſimul vtrumque requiritur in eo, qui conſilium dat. FIDELI *quidem, & beneuolo*] fides, & amor a conſiliatio poſtulantur, non enim præſtare fidem, quod probitatis eſt, videtur ſatis: ſed agere etiam oportet ea diligenter, quæ ad rem pertinere ducimus; quod amoris eſt. ita, cum beneuolentiam, & ſapientiam Lentulo tribuerit, ei ſe comparat in beneuolentia: quod amabile potius, quam odioſum eſt: ſapientiam vero nec eandem ſibi arrogat, nec tamen omnino detrahit, cum ait, Fortaſſe non imperitiſſimo. TVA *quidem cauſſa,*] nam mea te adeſſe maluiſſem. Expreſſit egregie ep. 1. lib. 2. eandem ſententiam his verbis: Ego, te abfuiſſe tam diu a nobis, & doleo, quod carui fructu iucundiſſimæ conſuetudinis tuæ: & lætor, quod, abſens, omnia cum maxima dignitate es conſecutus. IMPERATOREM,] appellatum ab exercitu. ep. 10. lib. 2. BENE *geſtis rebus*] materiam triumphandi rectores prouinciarum ex finitimarum gentium bellis quærebant. Triumphauit Lentulus ex Cilicia, non ſtatim ad vrbem reuerſus, ſed poſt aliquot menſes: id quod ex eo loco ep. 21. lib. v. ad Att. licet intelligere: Acceperam ſatis celeriter Iconij per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. VBERIORES, *& præſtantiores*] apte poſt copiā ſubiungitur magnitudo: idq. Cicero ſæpe facit. cum igitur ad ſentētiam, & Ciceronis conſuetudinem, accedat veterū aliquot librorū auctoritas; verbū, Præſtantiores, in Præſentiores, quod alij maluerunt, cōmutare viſum non eſt. VLCISCENDIS,] dicimus, Vltus eſt inimicū, vt hic, & Vltus eſt ſeſe, vt paullo poſt, ſenſu eodē. ſignificat autem eos, qui ſe in reductione Ptolemæi regis aduerſarios Lentulo præbuerant. INIMICOS *eſſe*] populares ciues hic ſignificat; optimates autem, cum ſubiungit, Inuidere: quod vtrumque genus ſæpe notat in his epiſtolis. PROPVGNATIONEM] in conſulatu. ACTIONIS] cum me cōſul virtute, & conſtantia in patriam ab exſilio reduxiſti. PERENNIS *inimicus*] cum ſequatur, In te potiſſimum, C. Catonē hunc eſſe, poſſit aliquis iure ſuſpicari, qui biennio ante tribunus pl. rogationē tulerat, vt imperium Ciliciæ Lentulo abrogaretur. epiſt. 5.

FRA

FRACTAM] a conſequentibus nominantur multa: vt hic, Fractam vim, Cicero appellat, quia Lentulo non nocuit. exitus enim, quam infirma vis eius eſſet, oſtendit. DEBILITATAM] tranſlatis illuſtratur oratio. hæc autem duo, Frangi, & Debilitari, ſæpe Cicero coniungit, vt ep. 13. lib. v. Circumſpice omnia membra reip. nullũ reperies profecto, quod non fractum, debilitatum ve ſit. & ep. 1. lib. 1. ad fratrem: Animos noſtros frangi, & debilitari moleſtia non oportet. Et pro Flacco: Quæ vrbs auctoritate tanta eſt, vt iam fractum prope, ac debilitatum Græciæ nomen huius vrbis laude nitatur. NOSTRAM *vicem*] quod ad nos pertinuit, quod ipſi facere debuimus. ſic, Doleo tuam vicẽ, veteres dicebant, pro, quod ad te pertinet. Et Plautus in Capt. Neque vllum pol de hac re negotium eſt, Quin male occidam, oppetamq. peſtem, heri vicem mei. VLTVS *eſt ipſe ſeſe:*] ſe ipſe puniuit, pœnas ipſe ſibi eas intulit, quas inferre nos debuimus. NE *libertatis quidem*] vt ei ne liberum quidem ſit in publico verſari; vel quod ſcelus aliquod inſigne committere voluerit: vel quod reuocatus in iudicium ſit; cum, defendente Scauro, hoc ipſo anno, vt Pedianus docet, Quinctili menſe abſolutus eſſet. certe cum propter alia flagitia, tum eo nomine inuiſum eſſe optimatibus oportuit, quod tribunus pl. interceſſerat, ne conſules Marcellinus, & Philippus comitia cõſularia habere poſſent. ea quo ſenatus, ad mærorem indicandum, veſtem mutauit. epitome Liuiana lib. c v. quo magis hæc ſuſpicor ad eum attinere: nam de P. Clodio quidem, Ciceronis, & Lentuli inimico, vix crediderim. non enim hoc in eum conuenit, Nullam ſibi libertatis partem reliquit. id enim quale eſſet, vel ipſius ſcripta Ciceronis, ad obiiciendum parati, vel monumenta annalium oſtenderent. Porro tantum abeſt, vt omnes libertatis partes Clodius amiſerit, vt etiam priſtinam dignitatem retinuerit, quippe qui de petenda ſuo anno prætura, ideſt biennio poſt ædilitatem ab eo geſtam, cogitauerit. quod Cicero in oratione pro Milone teſtatum reliquit. IN MEIS *rebus expertum*,] quod dicit ep. 5. Te videre, & ſentire eandem fidem hominum in tua dignitate, quam ego in mea ſalute ſum expertus, ex tuis litteris intellexi. IN MOLESTIA *gaudeo*,] Figura quædam ex miſtione contrariorum orationi venuſtatem concilians: quæ niſi pluribus oſtendatur exemplis, fortaſſe non facile dabitur imitandi facultas. nobis autem, hunc interpretandi laborem ſuſcipientibus id maxime propoſitum fuit, vt adoleſcentes, pro viribus ingenij noſtri, commodiore quadam quaſi via ad aliquam eloquentiæ laudem perduceremus. Duplex igitur hæc figura eſt. aut enim cum ſignificatione doloris, & moleſtiæ, coniungitur gaudium, & conſolatio: aut contra, gaudij, conſolationiſq. ſignificationem dolor, & moleſtia ſequitur. Primum genus hoc exemplo declaratur, In moleſtia gaudeo. Et ep. 14. lib. 2. ad Q. Fr. Se effecturum, vt ego in medio dolore, ac deſiderio tui, te, cum a me abeſſes, potiſſimum ſecum eſſe lætarer. Nec diſſimile illud ep. 6. Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes, quod valde ſuſpicor fore, vt infringatur hominum improbitas. Aut illud ep. 15. lib. 1. ad Atticum: In iſta incommoditate alienati illius animi, & offenſi, illud ineſt tamẽ commodi. Aut ep. 26. lib. x I. In maximo meo dolore, hoc ſolatio vtor. Alterum genus agnoſcitur ep. 21. lib. x v. Sed tamen, in ea voluptate, hunc accepi dolorem. Ep. 8. lib. x v I. In magna conſolatione, ingẽs ineſt ſollicitudo. Ep. 9. lib. 2. ad Q. Fr. Nunc mihi iucunditatis plena epiſtola hoc aſperſit moleſtiæ. Pertinere videtur ad hoc genus & illud ep. 56. lib. 2. Hæc adſperſi, vt ſcires, me tamen in ſtomacho ſolere ridere. NON ITA *magna mercede*,] quod explanauit ep. 6. Minore in re violatur tua dignitas, quam mea ſalus afflicta ſit. & ep. 7. Multum intereſt, vtrum laus imminuatur, an ſalus deſeratur. MAXIMO *dolore*] afflicta ſalute, cum eiectus patria ſum. DE QVA *ratione*] vt intelligas, quam incerta ſit hominum fides. quæ me cauſſa de vetere illa mea, diuturnaq. ſententia prope iam depulit, & cum inimicis in gratiam reduxit. Hoc Cicero ſignificat, vt conſilij ſui mutationem, cuius cauſſam Lentulus quæſierat, excuſet. CVM *Cæſare*, *& cum Appio*] quos antea inimicos diuerſis nominibus habuerat, Appium, P. Clodij, fratris ſui, gratia; Cæſarem, quod in quodam iudicio, de ſtatu temporum paullo liberius locutus, eius animum offenderat. de quo Suetonius hæc: Cicerone in iudicio quodam temporum ſtatum deplorante, P. Clodium, inimicum eius fruſtra iam pridem a patribus ad plebem tranſire conantem, eadem die, horaq. nona traduxit. Idem ipſe confirmat in oratione pro domo: Hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de rep. quæ mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſſam pertinere. hæc homines improbi ad quoſdã viros fortes, longe aliter, atque a me dicta erant, detulerunt. hora nona, illo ipſo die, tu es adoptatus. Et in oratione de prouinciis: Traduxit ad plebem inimicum meum, ſiue iratus mihi, quod me ſecum ne beneficiis quidem videbat poſſe coniungi, ſiue exoratus. Idem Plutarchus, Dio, alij. ESSE *ingratus*;] audierat Lentulus Ciceronem de commodis, & ornamentis Cæſaris maxime omnium in ſenatu laboraſſe. decreuerat enim ei ſua ſententia ſupplicationes quindecim dierum, quod ante contigerat nemini; ſtipendium, & decem legatos: præterea, cum de ſucceſſione Galliarum ageretur, luculentam habuerat de conſeruanda Cæſari vtraque Gallia orationem, quæ nunc exſtat, inſcripta, De prouinciis conſularibus. TE QVID *non reprehendere*] offenſus Lentulus iiſdem, quibus Cicero, vitiis optimatum, inuidia ſcilicet, atque obtrectatione, nouam Ciceronis cum inimicis coniunctionem, maximeq. cum Cæſare, populi gratia florẽtiſſimo, non improbabat. Scripſerat enim ad eum Cicero cum alia de amicorum perfidia, tum illud epiſt. 7. In te homine omnium nobiliſſimo, ſimilia inuidorum vitia perſpexi. VATINIVM] quem maxime oderat, & reip. cauſſa, & ſua: quod primum tribunus pl. contra ſenatus voluntatem multa commiſerat; deinde teſtimonium dixerat in P. Sextium, cuius in primis opera Cicero in patriam redierat. Exſtat in Vatinium oratio. DEFENDERIM,] defendit rogatu Cæſaris: vt infra. ipſe etiam Vatinius ep. 9. lib. v. defenſum ſe a Cicerone, eiuſq. patrocinio periculum euaſiſſe ſignificat. Valerius Max. lib. I v. cap. 2. Cicero P. Vatinium, dignitati ſuæ ſemper infeſtum, duobus publicis iudiciis tutatus eſt. LAVDARIM.] defendebant reos patroni, laudabant viri nobiles, vt eorum auctoritas ac teſtimonium

quaſi

quaſi commendaret eos iudicibus. paullo poſt: Cum Pomponius, vt laudaret P. Sextium, introiſſet in vrbem. Et M. Scaurum, quem Cicero defendit, laudatum a nonem conſularibus, in Aſconio legimus. EGO ME,] hæc tota narratio ad euitandam leuitatis, & inconſtantiæ culpam pertinet. oſtēdit enim Cicero, ſe in patriam rediiſſe ita animatum, vt & cum quibus, & contra quos antea, cum iiſdem, & contra eoſdem in capeſſenda rep. ſentiret: ſed eum ſibi animum, eamq. ſententiam inuidia, & obtrectatione quorundam ſibi eſſe ereptam. probat hoc exemplis, quod in Sextij iudicio, ſedente Cn. Pompeio, non reputans quid ille, aut quid Cæſar vellet, contra vtrumque ſuam priſtinam dicendi libertatem retinuerit, maxime vero, quod de agro Campano diuidendo ſententiam dixerit eam, quæ Cæſarem, & Pompeium, eius generum, optime de ſe meritos offendit. INITIO *rerum, atque actionum tuarum.*] non, quo primum tempore Lentulus de eo reſtituendo cœpit agere, ſed cum primum reſtitutus eſt; vt e ſequentibus apparet. dicit enim. Initio actionum tuarum, pro, initio reditus mei, qui actio tua fuit. REIP.] vt in ea tuenda priſtinam conſuetudinem ſeruarem. QVENDAM]. hoc verbo amoris magnitudo tanta declaratur, quantam verbis exprimere non licet. ſic enim loquimur, vbi cōceptam animo ſententiam enunciare, atque oſtendere pro volūtate non poſſumus. ep. 1. lib. 2. Incredibilis quædam expectatio. in hac, infra: Commemorāda quædam, & diuina Cæſaris liberalitas. IN *te ipſum*] non ſolū in remp. SVMMA, *ac ſingularia*] poſſunt enim eſſe ſumma, nec tamen ſingularia. Sunt enim ſumma, quibus nulla maiora; ſingularia, quæ omnium maxima. STVDIA] amorem, & ſtudia nominat, quia nec amorem ſemper ſtudia comitantur, præſertim ſumma, & ſingularia, nec ſemper ſtudiis amor, præſertim incredibilis, adiunctus eſt. DEBEREM,] & hic augetur ſententia. dixi, amorem interdum ſine ſtudiis eſſe, ſtudia ſine amore: iure igitur vtrumque Cicero coniunxit. nunc addo, eum, qui & amet incredibiliter, & ei, quem amat, ſumme faueat, interdum hoc facere ſua ſponte, non beneficio adductum: quo minor cum, ſi ab illa voluntate diſcedat, ſequitur infamia. maior igitur ab eo exſpectanda conſtantia, qui amat eum, cui plurimum debet; cum intelligat, tibi non inconſtantiæ modo famam, ſed ingrati quoque animi crimen pertimeſcendum. MVLTVM ADIVVISSET,] cum enim omnes magiſtratus vna cum Lentulo de ſalute Ciceronis promulgarint, in eoq. omnes ordines, hominesq. contenderint, ideo reſtitutus ab ipſa rep. Cicero videtur. COMMVNI *officio ciuium*,] erga patriam; cui naſcimur, vt dixit Plato. DEBITVM *præſtitiſſem.*] propterea coniungitur verbum, Præſto, cum iis rebus, quibus agendis aut fidei ſatisfacimus, vt cum aliquid promittitur, aut officio, vt cum patriæ, amicis, bonis viris opitulamur. HAC *mente fuiſſe*,] idem erat, ſi copiam quærimus, hoc animo, hoc ſenſu, hac ſententia: idem etiam, vt varietur loquendi genus, hanc mihi mentem fuiſſet vnde illud Salluſtianum: Longe mihi alia mens eſt. TE CONSVLE] per quattuor menſes, eoq. amplius: rediit enim in patriam Cicero Sextili menſe: quod oſtendit ep. 1. lib. IV. ad Att. AVDIVIT,] cum ſententiam dicerem. non enim reputans, quid Pompeius vellet, aut ſocer eius Cæſar, in omnibus meis ſententiis de rep. priſtinis permanebā. COLLOCVTIONIBVS,] collocutio, inter duos eſt; ſermo, & inter duos eſſe, & patere latius poteſt. & collocutio ſermonem ab arbitris remotum, priuatim, & paullo ſecretiore loco habitū, videtur indicare; ſermo autem, licet inter duos habeatur, celebri tamē eſſe loco poteſt. itaque maior quædam in collocutione, quam in ſermone, res videtur agi: ſecreto enim colloquentes, intimum animi ſenſum liberius, quam in publico, patefaciunt. ILLIS,] ante triennium. conſules enim fuerant poſt reditum Ciceronis Marcellinus, & Philippus; Pompeius, & Craſſus; Appius, & Domitius, quorum pæne peractum eſſe conſulatum, ſignificat in extrema epiſtola mentio Appij, Lentulo ſuccedere cupiētis. RELIQVA *noſtra dignitate*,] pertinebat enim ad eius dignitatem, ſi & domum ſuam recuperaret; & poſt reditum ſuum domo pulſus a Clodio, vltorem eius iniuriæ ſenatum haberet; & in damnis rei domeſticæ ſarciendis paullo liberaliorem optimatum voluntatem experiretur. NONNVLLORVM] eorum, qui de reditu eius laborauerant: quos ita offendit Ciceronis cum Pompeio, & Cæſare multis rebus declarata recōciliatio, vt alij priſtinum ſtudium magna ex parte depoſuerint, alij odium etiam aduerſus Ciceronem ſuſceperint. cum enim grauiſſimum, & acerrimum eius inimicū, P. Clodium amplexarentur, in manibus haberent, fouerent, ipſo præſente oſcularentur; argumento id quidem erat, Ciceronē eis eſſe odio; licet palam non profiterentur. Nec dubium eſt, Catonem, & Bibulum in primis ſignificari, qui non modo Cæſarem, ſed Pompeium etiam, Cæſaris cauſſa, vehementer oderant. DE *monumentis meis*] de domo. quæ cum Ciceroni ſit reſtituta, quod multis locis conſtat; poſſit aliquis quærere, cur Lētulum dicat adiutum in ea non eſſe. tollitur dubitatio, ſi reſtitutā quidem Ciceroni domum intelligamus, partem tamen quandam, in qua ſuum nomen Clodius inſcripſerat, non eſſe reſtitutam: quam opinionem adiuuant illa, quæ ſequuntur aliquanto poſt: Iidemq. poſtea non meum monumentum, (non enim illæ manubiæ meæ, ſed operis locatio mea fuerat, monumentum vero ſenatus) hoſtili nomine, & cruentis inuſtum litteris eſſe paſſi ſunt. CVM *fratre eram domo expulſus*:] expulſi erant fabri de area, in qua domum Ciceronis ædificabant: qua tota de re ſic ep. 3. libro IV. ad Att. Armatis hominibus ante diem III. Non. Nou. expulſi ſunt fabri de area noſtra, diſturbata porticus Catuli, quæ ex S.C. conſulum locatione reficiebatur, & ad tectum pæne peruenerat. Quincti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area noſtra, deinde inflammata iuſſu Clodij, inſpectante vrbe, coniectis ignibus, magna querella, & gemitu, non dicam bonorum, qui, neſcio, an vlli ſint, ſed plane hominum omnium. EX *auctoritate ſenatus*] e S.C. factum enim erat S.C. placere domum Ciceroni reſtitui, porticum Catuli locari. de quo in epiſt. 2. lib. IV. ad Att. Auctoritatem autem ſenatus pro S.C. interdum vſurpari, diximus in epiſt. 2. RESARCIENDIS] quod enim Clodius euerterat, id cum ſenatus publico ſumptu ædificandum cenſuiſſet, æſtimarunt conſules de conſilij ſententia, quanti fuiſſet ædium ſuperficies: neque hoc ſolum, ſed quanti etiam fuiſſent

E villæ,

villæ, Tuſculana, & Formiana, euerſæ ab eodem Clodio. quam Cicero æſtimationem in domo non improbat, in villis accuſat ep. 2. lib. IV. ad Att. Poſtridie, inquit, S.C. factum eſt, id, quod ad te miſi: deinde conſules porticum Catuli reſtituendam locarunt. illam porticum redemptores ſtatim ſunt demoliti, libentiſſimis omnibus. nobis ſuperficiem ædium conſules de conſilij ſententia æſtimarunt H-S vicies, cetera valde illiberaliter, Tuſculanam villam quingẽtis millibus, Formianum H-S ducentis quinquaginta millibus. quæ eſtimatio non modo vehementer ab optimo quoque, ſed etiam a plebe reprehenditur. QVÆ *cum viderem, neque enim erant obſcura;*] ſimiliter locutus in oratione pro Sextio: Hæc ego cum viderem: neque enim erant occulta. Et in Agraria II. Quæ cum ego non ſolum ſuſpicarer, ſed plane cernerem: neque enim erant obſcura. Imitatus eſt fortaſſe Demoſthenem, qui ſic in oratione περὶ τοῦ ςεφάνου: Ταῦτα ὁρῶν, (οὐ γὰρ ἦν ἀφανῆ.) QVAM ERANT *illa grata,*] inuitum ſe de priſtina ſententia depulſum eſſe, &, omiſſa optimatum cauſſa, ſuam voluntatem, ad populatium ciuium, optime de ſe meritorum, dignitatẽ aggregaſſe, probat hoc argumento, quod licet in quibuſdam non eam, quam exſpectarat, voluntatem agnouerit, illico tamen de verere ſuorum inſtitutorum curſu ad noua conſilia non deflexerit. eſt enim boni viri, de rep. vehementius, quam de ſuis rebus, ac de ſe ipſo, laborare. QVÆ *fecerant.*] pro ſalute mea. decet enim, maiorem haberi rationem beneficij, quam iniuriæ. TESTE,] qui ſtudium illius in mea ſalute videras. SED *amore etiam,*] non amamus pariter, quibus debemus, & quos, etiam ſi nullum ab iis beneficium acceperimus, amandos tamen eſſe iudicamus. Amabam, inquit, Pompeiũ, antequam ei obligatus eſſem, iudicio meo, quod habui ſemper de illius virtute, permotus. QVOD *ille vellet,*] volebat idem, quod Cæſar, vel affinitatis cauſſa, quod eius filiam in matrimonio habebat; vel quorundam optimatum impulſus iniuriis. de quo ſic ep. 8. Dignitas illa conſularis amiſſa eſt culpa eorum, qui a ſenatu & ordinem coniunctiſſimum, & hominem clariſſimum abalienarunt. PRISTINIS] quod ante exſilij mei calamitatẽ ſenſeram, reuerſus in patriam idem ſenſi. EGO,] tria ponit exempla, quibus probet libertatem ſuam in dicenda ſententia. SEDENTE *Cn. Pompeio,*] in iudicio, cum defenderet Sextium Cicero, de vi accuſatum ab Albinouano. exſtat oratio. SEXTIVM,] Sextij plebeij, Seſtij patricij. lapides Capitolini, & nummi veteres. INTROIſSSET *in vrbem;*] quod vt ei ſaluis legibus liceret, a ſenatu impetrauerat. alioqui, cum eſſet cum imperio frumentariæ curationis cauſſa, vrbem introire non poterat. TESTIS *Vatinius,*] teſtis in Sextium; de quo in oratione, quam in eum Cicero habuit. AMICE [illegible] *eſſecepiſſe;*] Marcellino enim, & Philippo cos. quo anno Sextius de vi cauſſam dixit, decreuit Cicero ſua ſententia Cæſari ſupplicationes quindecim dierum, ſtipendium, decem legatos: vt in oratione de prouinciis. BIBVLI] quem Vatinius tribunus pl. & Cæſar conſul exire domo prohibuerant, ne Cæſaris acta impediret. Cicero, Suetonius, Plutarchus, Appianus, Dio. OMNIVM *triumphis, victoriiſq. anteferre;*] triumphis Pompeij; victoriis, Cæſaris. EONDEM *eſſe,*] Pompeio. EOSDEM *eſſe,*] his verbis nec ipſi Pompeiō pepercit. is enim pro Cæſare conſule contra Bibulum, eius collegam, omni non ſolum ſtudio, ſed etiam contentione dimicauit. Plutarchus, & alij. INTERROGATIO] oratio in Vatinium interrogatio eſt. ep. 4. lib. 2. ad fratrem: Vatinium, a quo palam Sextius oppugnabatur, arbitratu noſtro concidimus. Videtur Vatinius reſpondiſſe Ciceroni. nam eius oratio, in qua ſcurram conſularem Ciceronem vocauit, nominatur a Macrobio lib. 2. Sat. ILLIVS *tribunatus;*] quem geſſit Cæſare conſule. DE VI,] qua Bibulum obnunciantem foro expulit, atque etiam in vincula ducere conatus eſt. Cicero, Suetonius, Plutarchus, alij. DE AVSPICIIS,] quibus neglectis, leges pro Cæſare Vatinius tulit. plena omnis hiſtoria. DE DONATIONE *regnorum,*] puto id ſignificari, quod in oratione in Vatinium ita ſcriptum eſt: Volo vti mihi reſpondeas, feceris ne fœdera tribunus pl. cum ciuitatibus, cum regibus, cum tetrarchis? HAC *in cauſſa*] P. Sextij. IN SENATV.] cum ſententiam diceret. MARCELLINO, *& Philippo cos.*] ſuſpicor hoc abundare. cur enim annus nominibus conſulum notetur: cum & hæc proxima ſuperiora eodem anno dicta ſint? NONIS APR.] de quo ſic ep. 5. libro 2. ad fratrem: Nonis Apr. vehementer actum de agro Campano, clamore ſenatus prope concionali. DE AGRO *Campano referretur.*] hoc Cæſari ac Pompeio vehementer diſplicuiſſe, ex iis, quæ Cicero ſubiungit, licet intelligere. ſi cauſſa quæritur, hæc eſt. legem tulerat Cæſar in conſulatu de agro Campano diuidendo, diuiſitq. extra ſortem viginti millibus ciuium, quibus terni, pluresue liberi eſſent. quod ex Tranquillo cognoſcitur. Quid igitur de agro Campano, ſiquidem diuiſus iam erat, referri ad ſenatum opus erat? dicam quod ſentio. Duæ partes erant agri Campani, vna publica, de qua Suetonius, Agrum inquit, Campanum, ad ſubſidia reip. veſtigalem relictum, Cæſar diuiſit extra ſortem viginti millibus ciuium, quibus terni, pluresue liberi eſſent. Altera, quæ poſſidebatur a priuatis, quam emi pecunia publica, & plebi item diuidi Cæſar voluerat. atque hãc agri Campani partem cum in oratione in Rullum Cicero ſignificat, vbi de priuatis agris, in publicum Campanum incurrentibus, loquitur: tum vero planiſſime in oratione pro domo his verbis: Quis illam optimam, fertilemq. Syriam, quis bellum pacatiſſimis gentibus, quis pecuniam, ad emendos agros cõſtitutam, ereptam vi ex Cæſaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? Inuehitur in Clodium, qui pecuniam illam, qua emi a priuatis agri Campani partem lex Iulia iubebat, ex ærario ſumptam Gabinio dederat. Nec vero Gabinio tantum, ſed eius etiam collegæ Piſoni partem eius pecuniæ Clodius largitus erat. qua de re ſic in oratione in Piſonem: Cauerat ſibi ille ſororius adulter, vt, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam, ereptam ex reip. viſceribus, dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutoremq. præberes. Vocat ereptam ex reip. viſceribus pecuniam, quam in oratione pro domo, ereptam vi ex Cæſaris rebus actis. Eodem ſpectat illud in ep. 5. lib. 2. ad Fratrem: Acriorem cauſſam faciebat inopia pecuniæ. Et ep. 17. lib. 2. ad Att. Quid aget Campanus, quid effuſio pecuniæ ſignificant? Erogandam enim fuiſſe pecuniam in agri

Campani

Campani emptionem, vtrobique oſtendit. Hæc igitur pars agri Campani, cuius diuiſio publicam pecuniam requirebat, Cæſare conſule, qui legem tulit, diuiſa non eſt: nec diuiſam puto ante ciuile bellum. Scribit enim hæc Cœlius Ciceroni belli ciuilis initio. Illud addo ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæſarem laborare, ſed Pompeium valde nolle; ne vacuus aduenienti Cæſari pateat. Suſpicor autem diuiſionem illam ante Cæſaris necem non eſſe factam. ſunt enim hæc in epiſtola D. Bruti, ſcripta Cæſare mortuo: Quattuor legionibus iis, quibus agros dandos cenſuiſtis, video facultatē fore ex agris Sullanis, & agro Campano. Sed quęritur, cur eo vſque producta diuiſio ſit. Quia cum Cæſar leges, Bibulo de cælo ſeruante, contra auſpicia tuliſſet, eius acta non libenter ſenatus comprobabat. nihil enim, cum de cælo ſeruaretur, agi cum populo poterat. abundamus exemplis, vel ex ipſo Cicerone, vel ex veterum annalibus. Dixerat igitur hanc ſententiam Cicero, vt idibus Maij de agro Campano, frequenti ſenatu, referretur. qua ſententia Pompeio, & iis, qui Cæſari ſtudebant, iniectus timor eſt, ne de infirmandis omnibus eius actis in ſenatu ageretur: quādoquidem ſaluis auſpiciis nihil egerat, Bibulo de cælo ſeruante. Nec vero primus Cicero poſt Cæſarem conſulem agendam agri Campani cauſſam cenſuit: nam P. Lentulo, & Q. Metello coſ. in extremo anno, Lupus tribunus pl. de agro Campano retulerat: vt patet ex ep. 1. lib. 2. ad Q. Fr. Eius autem agri diuiſionem duabus de cauſſis improbabant boni viri; primum quia legem illam Cæſar contra auſpicia tuliſſet; deinde, quia pecunia publica, cuius inopia magna erat, emi agrum Campanum ex illa lege oportebat. FREQVENTI SENATV,] vt S.C. fieri poſſet contra Cæſaris legem de agro Campano diuidēdo. certus enim erat ſenatorum numerus; qui ſi non adeſſet, S.C. fieri leges vetabant. Vnde illud M. Fuluij contra M. Æmilium, lib. XXXIX. apud Liuium: Qui per infrequentiam S.C. factum ad ærarium detulerit. Feſtus: Numera ſenatum, ait quiuis ſenator conſuli, cum impedimento vult eſſe, quo minus faciat S.C. poſtulatq. vt aut res, quæ adferuntur, diuidantur, aut ſinguli conſulantur; aut, ſi tot non ſint ſenatores, quo numero liceat præſcribi S.C. Legimus etiā apud Pedianum C. Cornelium trib. pl. legem tuliſſe, ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi ducenti affuiſſent. Quod ſi quis neceſſarium S.C. conficiendo ſenatorum numerum ſcire velit, Dionem conſulat, cuius hæc ſunt verba lib. LIV. Auguſtus, cum videret, frequentes non ſemper conuenire ſenatores, decreuit, vt a paucioribus, quam quadringētos, S.C. fieri poſſent. Cum antea niſi quadringenti affuiſſent, rata non eſſent. IDIBVS MAII] quo tamen die relatum non eſſe, ſcribit ipſe ad fratrem ep. 7. lib. 2. Quod, inquit, idibus, & poſtridie fuerat dictum, de agro Campano actum iri; non eſt actum. Ideo autem eo die, vt ſenatus decreuerat, de agro Campano non eſt actum, quia ſententiam Cicero mutauit: quod indicant ea, quæ ſequuntur. NVM POTVI] quis non videt, maiorem in ſententia vim eſſe, ſi a particula, Num, incipiat, periodum claudente interrogandi nota, quam ſi a, Non, ſine eadem nota? & hæc vis hic maxime requiritur, vbi ſe Lentulo, tamquam bonum ciuem, nec exſulij mutatum calamitate, iactans, actiones pro rep. ſuas extollit. Eadem vis agnoſcitur libro 1. de Orat. Num quod eloquentiæ veſtigium apparet? pro, Nullum prorſus eloquentiæ veſtigium apparet. quod idem erat in ſententia, ſed, vt patet, languidius. Hæc, in re ſatis nota, tamen dixi: quia nonnullos dubitare audio, vtrum rectius, Num, an Non. MAGIS *in arcem illius cauſſæ inuadere,*] magis aduerſari Cæſaris, ac Pompeij voluntati. tranſlatione vſus eſt, ad indicandam animi ſui fortitudinem accommodata. nemo enim, niſi fortis, & conſtans, in arcem inuadit. TEMPORVM *meorum,*] quæ monere videbantur, ne quid contra potentium voluntatem agerem. quod cum antea feciſſem, cum P. Clodio ad perniciem meam conſpirarunt. ACTIONVM?] veterum actionum pro rep. cum quibus conſentire videbatur ſententia Ciceronis de agro Campano dicta, nulla eorum ratione habita, quorum ope reſtitutus erat ab exſulio. QVORVM *numquam putaram.*] Pompeium ſignificari, ſatis conſtat ex iis, quæ ſequuntur. CVM *nihil mihi oſtendiſſet ſe eſſe offenſum,*] nec enim, quid ſentiret, Pompeius oſtendere ſolitus eſt. ep. 5. Noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem. ep. 1. lib. IIX. Solet aliud ſentire, & loqui. IN SARDINIAM, *& in Africam*] vt frumentum ad vrbem conuehendum curaret: quam poteſtatem ex S.C. & lege ei mandatam eſſe, iam diximus. ep. 1. lib. IV. ad Att. LVCAM] extremum opidum Galliæ Ciſalpinæ, quæ Cæſaris imperio cum Tranſalpina, & Illyrico regebatur. ad mare inferum Luca fuit, ad ſuperum Rauenna. ad vtrumque igitur, ſaluis legibus, Cæſarem veniſſe conſtat. quod ſi citra Lucam, & Rauennam aliquod opidum eius prouincię fuiſſet: quis dubitat, quin eo venturus fuerit, vt cum Craſſo & Pompeio maximis de rebus loqueretur? Hæc qui ambigit, idem, vt meridie lucere neget, adducetur. VENIT:] antequam in Sardiniam proficiſceretur. ſic enim itineris ratio poſtulat: patet etiam in ſequentibus. A CRASSO] cuius defenſionem pro Gabinio Cicero ferre non potuerat. Infra: Cum me diſputantem, non laceſſentem, læſiſſet; exarſi. IN SARDINIA] quæro, quid hoc tempore negotij gereret in Sardinia Q. Cicero. an proprætor eam regebat? non videtur, neque conſentaneum eſt; cum Aſiæ iam triennium præfuiſſet. puto igitur eum fuiſſe in Sardiniam, vt frumentum curaret, miſſum a Pompeio legationis nomine. nam & Pompeius, annonæ præfectus, quind. cim legatos, frumentariæ curationis cauſſa, poſtulauerat a ſenatu; quod in epiſt. 1. libro IV. ad Att. legimus; & eos confeſtim circa prouincias, conquirendi frumenti gratia, dimiſit: quod Appianus lib. 2. bel. ci. ſcriptum reliquit. veri autem ſimile videtur, cum Pompeius in his legatis principem nominauerit M. Ciceronem, id ab eo muneris recuſatum eſſe, & in Quinctum fratrem eſſe translatum: qui nauigauit in Sardiniam Decembri menſe: quod ſignificat epiſt. 1. libro 2. ad eum, in extremo. congruunt igitur tempora, dimiſſis hieme legatis a Pompeio ad regiones frumentarias, & Quincto Cicerone Decembri menſe in Sardiniam profecto. Præterea videtur omnino cum aliqua poteſtate Quinctus in Sardinia fuiſſe: quod vt ſentiam, facit illud in epiſt. 5. libro 2. ad eundem: Quoſdam veniſſe Olbia dicebant, qui te vnice laudarent, plurimiq. in prouincia fieri dicerēt.

Et in eadem epiſtola verba ſunt, quæ Lucceium Quincto ſucceſſiſſe demonſtrant; quod ea poteſtas, nõ, vt aliæ a ſenatu, vel a populo datæ, certum tempus ac definitum baberet, ſed Pompeij tum daretur, tum auferretur arbitrio. Lucceium, inquit, videre volebam, quod in Sardiniam iter habebat. hominem conueni; & ab eo petiui, vt quam primum te nobis redderet. ſtatim dixit. Tu, mi frater, ſimul ac ille venerit, primam nauigationem, dummodo idonea tẽpeſtas ſit, ne omiſeris. TE, INQVIT, *ipſum cupio*;] lector admonendus, quod pertinet ad vſum Latinæ linguæ, nec Ciceronem, nec Terentium, nec omnino quemquam reip. temporibus, Inquit, vſurpari, niſi præpoſito aliquo verbo. quod non attigiſſem, niſi peccare in hoc ſæpe non obſcuri nominis homines animaduerterem. DEPENDENDVM *tibi eſt*] promiſſa perſoluẽda. ductũ ab æris grauis dependendi, id eſt, perſoluẽdi, more priſco, antequã pecunia ſignaretur. Plinius lib. XXXIII. cap. 3. SPONDIATI.] receperat enim Pompeio Quinctus Cicero, ſi Marcus frater in patriam ab exſulio reuocaretur, operam eum daturum, vt Cæſaris acta a ſenatu confirmarentur, nec omnino quidquam, quod aut ipſi Pompeio, aut Cæſari diſpliceret, eſſe facturum. docent boc ea, quæ ſequuntur. QVID *multa?*] cum rem conferre volumus in pauca, vtimur boc loquendi genere, quid multa? quid plura? quid quæris? quid multis opus eſt? quid pluribus opus eſt? quid verbis opus eſt? &, ſine interrogandi nota, ne multa, ne multis, ne plura, ne pluribus, ne te multis morer, ne te multis teneam, ne ſim longior; &, quod eſt in ep. 4. lib. IV. Noli quærere: quæq. præterea in ſuas Elegantias collegit Aldus filius. QVESTVA *eſt grauiter*:] quod in Cæſaris iniuria ſe quoque lædi putaret, vel propter affinitatem, vel communis potentiæ cauſſa. SVA *merita*] in Marcum quidem Ciceronem præcipue, quem in patriam cum Lentulo conſule reduxerat, ſed fortaſſe etiam in ipſum Quinctum; quem fuiſſe tum ipſius Pompeij legatum in Sardinia ſuſpicamur. DE *actis Cæſaris*] vt ea, quæ conſul Cæſar, aduerſante, ac de cælo ſeruante collega Bibulo, egerat, Ciceronis reſtituti ſententia confirmarentur. quod cum Pompeio Quinctus promiſiſſet, non præſtare fidem eius Marcus frater in ea ſententia de agro Campano viſus eſt. Eadem cauſſa Cæſarem adduxit, vt eiici a Clodio Ciceronẽ paterentur. de quo ſic in oratione pro Sextio: Illi, aliquorum timore perterriti, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a prætoribus, infirmari a ſenatu, atque principibus ciuitatis putabant, tribunum popularem a ſe alienari nolebant, ſuaq. ſibi propiora pericula eſſe, quam mea, loquebantur. Et in eadem de prouinciis: Ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita, atque improuiſa formido, & terror iniectus Cæſari de eius actis, metus cædis bonis omnibus. VOLVNTATE *Cæſaris egiſſe*,] hac de re ſic in oratione de prouinciis: Cn. Pompeius mihi teſtis de voluntate Cæſaris, & ſponſor eſt illi de mea. NON POSSEM] quod ſenſum confirmatum deponere difficillimum eſſet. VIBVLLIVM] Q. Vibullium, præfectum fabrum Pompeij ciuili bello, eiuſdemq. copiarum ductorem. epiſt. 2. libro III. ad Att. & epiſt. Pompeij ad Ciceronem eodem libro, & epiſt. Cæſaris libro IX. ad Att. idemque libro I. bel. ci. INTEGRVM] ne quid agerem. Vbi enim cœpta res agi, non amplius integra videtur, ſed iamquam imminuta, detracta ſcilicet ea parte, quæ confecta iam eſt. Cœlius epiſt. 6. lib. IIX. De Dolabella integrum tibi reſerues, ſuadeo. RESERVAREM:] reſeruauit: vt ep. 7. libro 2. ad fratrem demonſtrat: & hic in ſequentibus non obſcure cognoſcitur. COLLEGI *ipſe me*,] vt accuratius de officio meo mecum ipſe conſiderarem, quaſi animum collegi. Hoc loquendi genus ipſe interpretatur in Tuſc. IV. Quid eſt, inquit, ſe ipſum colligere, niſi, diſſipatas animi partes in ſuum locum cogere? Sic ep. 10. lib. III. Etſi grauiter primo nuncio commotus ſum; tamen, vt me collegi, cetera mihi facillima videbantur. Ep. 18. lib. V. Rogo, atque oro, te colligas, virumq. præbeas, &, qua condicione omnes homines, & quibus temporibus nati ſumus, cogites. Et ad Att. epiſt. 34. libro XII. Etſi minus vrgeor, meq. ipſe propemodum collegi: tamen indigeo tui conſilij. Ad eundem epiſtol. 21. libro XV. Tum me collegi, veretus ne quid, mihi ille iratus, tibi noceret. Ad M. Brutum epiſt. 13. Iudicium tuum magni æſtimans, idque veritus, me ipſe collegi. CVM IPSA *quaſi rep. ſum collocutus*;] quaſi ſum collocutus cum ipſa rep. non enim reuera colloquimur cum rep. ſed ipſa cogitatio colloquij ſimilitudinem habet. PERFVNCTO,] ſic ep. 8. Perfuncti laboribus maximis. Nec abhorret ab vſu Latini ſermonis, ſi, Perfuncti, referas ad, Multa: cum Terentius quoque dixerit, Functus eſt officium boni adoleſcentis. QVEM *bonum ciuem ſemper habuiſſet, bonum virum eſſe pateretur.*] in optima rep. nibil interbonum ciuem, & bonum virum intereſſe, docet Ariſtoteles pluribus verbis libro III. Polit. nam in rep. optime inſtituta nihil eſt vtile, quod non honeſtum. itaque bonus ciuis ab officio boni viri diſcedere non cogitur. Hic autem Cicero bonum ciuem a bono viro diſtinguit, quia patriæ ſimul & amicitiæ ſatisfacere non poſſit. verum, duobus propoſitis honeſtis, minori maius præferendum eſſe quis dubitet? maior igitur patriæ, quam amicitiæ, habenda ratio eſt. quod ipſe libro III. Off. declarat. Quæ videntur, inquit, vtilia, honores, diuitiæ, voluptates, & cetera generis eiuſdem, hæc amicitiæ numquam anteponenda ſunt. at neque cõtra remp. neque contra iuſiurandum, ac fidem, amici ſui cauſſa vir bonus faciet. Quamquam, cum dicat, Bonum virum eſſe pateretur, quaſi gratiæ loco poſtulat ab ipſa rep. quod ab eius rationibus alienum eſſe, id eſt quod officio boni ciuis aduerſari non ignorat: Eandẽ ſententiã in oratione pro Plancio poſuit his verbis: Res vero ipſa publica loqui poſſet, ageret mecũ, vt, quod ſibi ſeruiſſem ſemper, numquam mihi, fructus autẽ ex ſeſe, non, vt oportuiſſet, lætos, & vberes, ſed magna acerbitate permiſtos tuliſſem; iã mihi ſeruirem, conſulerem meis. IN ILLIS *autem meis actionibus*,] hactenus oſtendit, ſe & pompeij cauſſa, cui deberet plurimum, & fratris ſui fide, quam Pompeio de ſe dederat, adductum eſſe, ne quid amplius contra Cæſaris voluntatem moliretur: nunc alteram cauſſam affert, cur a ſua ſententia diſceſſerit, maleuolentiam, & obtrectationem quorundam optimatum. VIDEBANTVR] quia, quod ad Cæſarẽ attineret, ſimul ad Pompeiũ, Cæſaris generũ, attinere videretur. CERTORVM *hominum*]

Cato

Catonem in primis, Bibulum, L. Domitium, Cæſaris inimicos, deſcribit: de quibus infra: Quidam homines, & iidem illi, quos ſæpe nuta, ſignificationeq. appello, cum ſe maximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea, meq. tum denique ſibi eſſe viſum reip. qualis fuiſſem, reſtitutum; gaudere ſe dicebant, mihi & illum inimicum, & eos, qui in eadem cauſſa eſſent, numquam amicos futuros. Eoſdem in oratione de prouinciis deſignat. A viris fortiſſimis, & de me optime meritis quibuſdam peto, vt, ſi ego illos meorum laborum, & incommodorum participes eſſe volui, ne illi me ſuarum inimicitiarum ſocium velint eſſe. N o n *ſatisfacere Pompeio.*] quia meas actiones, ac ſententias ad illius voluntatem, da ſoceri potentia laborantis; parum accommodarem. Dicit idem ep. 5. libro IV. ad Att. Quibus ſententiis dixi, quod & ipſi probarent, lætati ſunt tamen, me contra Pompeij voluntatem dixiſſe. E r a t *hoc mihi dolendum*;] mouebar fratris mei fide, Pompeij voluntate, certorum hominum maleuolentia: ſed ea me res ad conſilij mutationem grauiſſime impulit, quod iidem illi, quibus actiones meæ pro rep. probabantur, inimicum non modo meum, ſed legum, iudiciorum, otij, patriæ, bonorum omnium, me præſente oſcularentur, mihi vt ſtomachum facerent, de patria, deq. ipſis optime merito. I n i m i c v m *meũ.*] P. Clodium: quem oderant antea, poſt, cum ille Cæſaris acta cœpit oppugnare, diligere cœperunt. de quibus in oratione de prouincijs, Leuiſſime, inquit, feram, ſi forte hoc aut iis minus probaro, qui meum inimicum, repugnante veſtra auctoritate, texerunt; aut iia, ſi qui meum cum inimico ſuo reditum in gratiam vituperabunt; cum ipſi & cum meo, & cum ſuo inimico in gratiã non dubitauerint redire. M e v m *autem?*] idem erat, Vel potius: ſed vſus eſt eo correctionis genere, quod indignationem præſefert. S i n *amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fouebant, ſic, me præſente, oſculabantur,*] augent ſingula, & familiaritatem, ac beneuolentiam quoque declarant. S t o m a c h v m *facerẽnt.*] iram commouerent: locua pro locato. ſtumachus enim iræ ſedes eſt. F v n d i t v s *perdidi,*] plane mihi impero, ne qua omnino te iraſcat. Dolebam, inquit, non iraſcebat. Hanc ſibi laudem adſciſcit Cicero in epiſtola ad Cærelliam: ex qua recitat hæc verba Quinctilianus lib. VI. cap. 4. Hæc aut animo Catonis ferenda ſunt, aut Ciceronis ſtomacho. H i c e g o,] quarta ratio ad tuendam conſilij mutationem: quod ſe non cum improbis, ac perditis ciuibus, ſed cum optime de rep. meritis coniunxerit. Hic, rationem temporis, non locum, vt alibi, notat: perinde ac ſi dixerit: Quæ cum ita ſe haberent. vſurpatur de re præſenti ep. 15. lib. V. Hic tu ea me abeſſe vrbe miraris, in qua domus nihil delectare poſſit, ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ? De præterita autem re, in ep. 8. libro III. Hic ego multa ſimul cogitaui. H v m a n o *conſilio*] quantum homini licuit. non enim, vt omnia circumſpiciantur, hominis natura patitur. C i r c v m s p a c t i s *rebus omnibus,*] probat id, quod dixit: Non illi quidem vt mihi ſtumachum facerent. nam ſi ſtumachum feciſſent; ſtatim iracundia præceps, nihil de boni ciuis officio cogitans, ad noua capeſſendæ reip. conſilia delatus eſſet; verum tanti non fuit iniuria, vt ſuſceptam ab adoleſcentia ſententiam temere proiiceret. circumſpexit prius omnia: rationes pro vtraque parte ſubduxit: quarum ſumma facta, cognouit, plures eſſe cauſſas, quæ ad Cæſaris, Pompeiiq. coniunctionem, quam quæ ad defendendas optimatum partes hortarentur. in Cæſare enim, & Pompeio præſidij plurimum ſibi contra ſuos inimicos paratum videbat: in optimatibus vero nihil fidei, nihil expertus erat conſtantiæ. E t p e r d i t i s] ſunt enim quidam ita improbi, vt perditi tamen non ſint: perditi vero, quorum ita mens a recta ratione diſceſſit, vt ad ſanitatem redire iam non poſſe videantur. R e m *p. teneri*] varie diuerſis locis explicat hanc ſentẽtiam. Ep. 8. Res communes in amicorum noſtrorũ poteſtate ſunt. In eadem: Qui potiuntur rerum. Ep. 7. lib. IV. Qui tenet remp. Ep. 8. eiuſdem lib. Qui omnia tenet. Ep. 9. ibidem: Omnia delata ad vnum ſunt: Ep. 13. ibidem: Qui plurimum poteſt. M e i s *temporibus*] Cinna, Mario, Sulla dominantibus. N o n - n v l l i s *alijs*] cum decemuiri remp. tenerent. N o n m o d o *præmijs,*] quidam hoc loquendi genus imperfectum iudicarunt; quod, Non modo non præmiis, & apertius, & vſitatius eſſe videretur. nos, & auctoritatem veterum librorum, & Ciceronis conſuetudinem ſecuti, omnino legimus, Non modo præmiis. valet enim idem, quod, Non modo non præmiis: vt ſit, Non modo, pro Nedum. exempla fidem facient. ep. 17. libro IX. Hoc tamen ſcito, non modo me, ſed ne ipſum quidem principem ſcire, quid futurum ſit. Quo item loco, Non, inculcatum erat, contra veteres libros. Sic & epiſt. 16. libro 2. ad Att. Qui mihi non modo præmiorum ſed ne ſermonum quidem vmquam fructum vllum, aut gratiam retulerunt. In quo animaduertendum, Præmiorum, ſermonum, pro Præmiis, ſermonibus, vſurpatum eſſe. Epiſt. 6. libro X. Regnum non modo Romano homini, ſed ne Perſæ quidem cuiquam tolerabile. Et epiſt. 24. libro. XI. Mihi non modo iraſci, grauiſſima iniuria accepta, ſed ne dolere quidem impune licet. Lib. 1. de Oratore: Neque ſolum inſcientiam meam, ſed ne rerum quidem magnitudinem perſpicit. Et in oratione 2. in Rullum: Si, non modo dena iugera dari vobis, ſed ne conſtipari quidem tantum numerum hominum poſſe in agrum Campanũ, intelligetis: tamen ne vexari remp. contemni maieſtatẽ populi Romani, deludi voſmet ipſos diutius a tribuno pl. patiemini? Tuſc. 1. Mortuorum, non modo vitæ commodis, ſed ne vita quidem ipſa quiſquam caret. Tuſc. 5. Tertias, quod eſſent plane inanes, neque neceſſitatem modo, ſed ne naturam quidẽ attingerent, funditus eiiciẽdas putauit, ideſt, & non modo nõ neceſſitatẽ. Suſpicarer & Cœlium ep. XI. lib. IIX. ſcripſiſſe, Non modo fecit: quod eſt in peruulgatis libris, Non modo non fecit. nã a pleriſq. abeſt antiquis libris alterũ, Non. Varro lib. IIX. lin. Lat. Dicã de vniuerſa analogia, cur non modo videatur eſſe reprehẽdenda, ſed etiam cur in vſu quodam modo ſequenda. Atque in his, quæ recitaui, locis, Non modo, vſurpatum videtur pro Nedum. Eadem loquendi conſuetudo agnoſcitur in Græcis. nam Iſocrates in oratione, quæ *Πλαταϊκὸς* inſcribitur: *Οὐχ ὅπως τῆς κοινῆς ἐλευθερίας μετέχομεν, ἀλλ' οὐδὲ δουλείας μετρίας ἀξιούμεθα τυχεῖν.* Et in eadem infra. F o r t i s s i m i v i r i,] manifeſtis enim periculis non moueri, temeritatis eſt, non fortitudinis: quod a ſapientiſſimis proditum.

tum. AD EORVM *cauſſam me adiungerem,*] cum iis in rep. non conſentirem, non ſequerer eorum ſententiam, meam voluntatem ad eorum dignitatem non aggregarem. C.N. *Pompeius*] arguit a Pompeij virtute, ſummiſq. in remp. meritis: a Cæſaris vetere amicitia, & erga ſe, fratremq. ſuum liberalitate; ab ipſa rep. Cæſaris rebus geſtis vehementer aucta: a Pompeij, fratriſq. ſui fide: a Platonis auctoritate: a ſua calamitate: ab optimatum quorundam inuidia, & inconſtantia: a ratione temporum. quæ ſubiungit deinceps omnia diligenter, famam veritus improbitatis, non modo leuitatis, & inconſtantiæ, præſertim apud Lentulum, bene erga remp. animatum. PRINCEPS *eſſet,*] pro Plancio: Ego Cn. Pompeium non tuear, quem omnes in rep. principem eſſe concedunt? Princeps autem eo facilius in rep. Pompeius, quia Cæſar & Craſſus aberant, hic in Parthis, ille in Gallia bellum gerens. REBVS *geſtis*] maioribus, quam ſuperiorum omnium: ter enim triumphauerat, ex tribus orbis terræ partibus, Africa primum, deinde Europa, poſtremo Aſia, Mithridate victo. IN *pretura, & in conſulatu*] prætor Maniliam rogationem ſuaſit, vt Pompeio Mithridatici belli cura mandaretur. exſtat oratio. conſul cum aliis eum ornauit officiis, tum etiam, quod retulit de ſupplicationibus decernēdis, rep. Mithridatico bello feliciſſime geſta. Me conſule referente, ait in oratione de prouinciis, primum decem dierum ſupplicatio decreta Cn. Pōpeio, Mithridate interfecto, confectoq. Mithridatico bello; meaq. ſentētia primū duplicata eſt ſupplicatio cōſularis. mihi enim eſtis aſſenſi, cum, eiuſdem Pompeij litteris recitatis, confectis omnibus maritimis, terreſtribuſq. bellis, ſupplicationem dierum XII. decreuiſtis. Et ep. 4. lib. III. ad Q. Fr. Ille, cum a me ſingularibus meis ſtudiis ornatus eſſet. &c. AVCTORITATE,] non poteſtate, priuatus enim, cum actū eſt de reditu Ciceronis, Pompeius erat. ſic in oratione pro Milone; Cn. Pompeius auctor, & dux mei reditus. Et in oratione pro domo: Hic, tibi, Lentule, grauiſſimus auctor ad inſtituendam, fideliſſimus ſocius ad comparandam, fortiſſimus adiutor ad rem perficiendam fuit. Auctoritatem etiam Lentulo tribuit in oratione pro Sextio, cum deſignatus conſul ſententiam in ſenatu dixit de Cicerone reuocando. SENTENTIA] quam dixit in ſenatu de reditu meo. In oratione pro Milone: Cuius ſententiam ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimam, & ornatiſſimam ſecutus eſt. Pro domo: Hic in ſenatu princeps ſententiæ fuit. ME *adiuuiſſet;*] in recuperanda ſalute. HABERET *inimicum:*] pulſo Cicerone, omnē ſuam vim contra Pompeij, Cæſariſq. potentiam Clodius conuertit. Quod autem iterauit Inimicum, non auribus modo, verum etiam ſententiæ conſuluit, cuius augeri vim, iterato verbo, apte tamen collocato, plane conſtat, nam ſi loco moueas, Inimicum, frigebit. QVIBVSDAM *in ſententiis paullum*] non in omnibus, ſed in quibuſdam, nec omnino; ſed paullum. IMMVTASSEM,] minus eſt, quam, Permutaſſem, aut Commutaſſem. SVMMI *viri,*] quærit excuſationem artificio quoque verborum. minuit enim iam ſuum factum, cum dixit, Quibuſdam in ſententiis, paullum, immutaſſem. hic autem facti cauſſam ſtudioſe auget, cum inquit, Summi viri, de me optime meriti, dignitatem: quæ mouent ſingula.

IN CONIVNCTA *& cauſſa, & dignitate.*] res enim vtriuſque communis agebatur, cum & ſuperiora communi conſilio geſſiſſent; & vtrique non publica libertas, ſed immoderata ipſorum potentia propoſita eſſet. quod ſi communis eorum cauſſa; ſequitur, vt communis item eorum dignitas ſit. itaque aggregare ſuam voluntatē ad Pompeij dignitatem Cicero non poterat, niſi iunctum cum eo Cæſarem complecteretur. VETVS *amicitia,*] de qua ſic in oratione de prouinciis: Tempus illud familiaritatis, & conſuetudinis, quæ mihi cum Cæſare, quæ fratri meo, quæ C. Varroni, conſobrino noſtro, ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, prætermitto. HVMANITAS *eius, ac liberalitas,*] humanitas poteſt eſſe in vultu, & verbis, nullis præterea officiis: liberalitas ſine officio numquam eſt. vtraque laude Cæſar excelluit. infra: Sic enim te exiſtimare velim; cum a vobis, meæ ſalutis auctoribus, diſceſſerim, neminem eſſe, cuius officiis me tam eſſe deuinctum non ſolum confitear, ſed etiam gaudeam. LITTERIS, *& officiis*] litteris ad M. Ciceronem miſſis, officiis in Quinctum collatis: qui tunc erat Cæſaris legatus in Gallia. infra, & ep. vltima lib. IV. ad Att. Quinctum meum, dij boni, quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia: non ſecus, ac ſi ego eſſem imperator. MAXIMIS *rebus a Cæſare geſtis,*] Cæſaris hic, non Pompeij, mentionem facit; quod ad eum præcipue Campana cauſſa pertinebat: is enim conſul de agro Campano diuidendo legem tulerat. GRAVISSIMA *autem me in hanc mentem impulit*] animaduertenda copia, qua vſus eſt in augenda ſententia: tres enim quaſi gradus eſſe video, primum, Multum valuit vetus amicitia: alterum, Vehementer res ipſa publica me mouit: tertium, Grauiſſime autem me in hanc mentem impulit & Pompeij fides, & fratris mei. nam, Impulit, plus eſt, quam, Mouit, quod iam dixerat. CÆSARI *dederat,*] cum ei pollicitus eſt, me, ſi reſtituerer, eius actis aduerſarium non futurum. APVD *Platonem*] Platonis verba ſunt hæc libro IV. de legibus: Μηδεὶς ὑμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον, καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν, καὶ τοὺς νόμους, ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ. Quorum verborum ſententiam Cicero ſatis plane, ſed more ſuo liberius expreſſit. QVALES IN REP. PRINCIPES] quales ij, qui remp. gubernant. In oratione pro Sextio: Nihil eſt, quod populus a delectis, principibuſq. diſſentiat. De ſummis autem ciuitatis viris, non de iis, qui ſingulari dominantur imperio, intelligendum eſſe, oſtendit ipſe, quaſi hunc locum interpretans, lib. III. de Legibus. Licet, inquit, videre, qualeſcumque ſummi ciuitatis viri fuerint, talem ciuitatem fuiſſe: quæcumque mutatio morum in principibus exſtiterit, eandem in populo ſecutam. Similiter & Xenophon lib. IIX. de Cyri diſciplina: Ὁποῖοί τινες ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνονται. Et Iſocrates ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα, περὶ τοῦ βασιλεύειν: Τὸ τῆς πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι. Idem in ea, quæ inſcribitur, Νικοκλῆς: Φιλεῖ τὸ πλῆθος ἐν τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασι τὸν βίον διάγειν, ἐν οἷς ἂν τοὺς ἄρχοντας τοὺς αὑτῶν ὁρῶσι διατρίβοντας. Et in Areopagitico: Τούτους ἤλπιζον ἔσεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους, οἵους περ ἂν ὦσιν οἱ τῶν πραγμάτων ἐπιστατοῦντες. Et in Eccleſiaſtico: Qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitantes

tantes in ea. Idem agnoſcitur in omni diſciplina, & arte, præſertim in re militari. bonum enim, malum ve ducem in vtramque partem milites imitantur de quo Salluſtius in Iugurtha: Dum hæc Romæ geruntur, qui in Numidia relicti a Beſtia exercitui præerant, ſecuti morem imperatoris ſui, pluri ma & flagitioſiſſima exitia fecere. TALES RELIQVOS *ſolere eſſe ciues*.] ex quo intelligebam, mutato optimatum ſenſu, mihi quoque & ſententiam, & voluntatem eſſe mutandam. Infra: Non offendes eundem bonorum ſenſum, Lentule, quem reliquiſti. Et paullo poſt: Tota ſapientium ciuium, qualem me & eſſe, & numerari volo, & ſententia, & voluntas mutata eſſe debet. EA FVNDAMENTA *iacta*.] labat ædificium, fundamentis male iactis; firmum eſt, bene conſtitutis. prima igitur conſulis Ciceronis actio quaſi fundamentum fuit publicæ libertatis, atque conſtantiæ. conſulis enim virtute ſenatus excitatus, extremo anno, cum de pœna coniuratorum ageretur, eandem virtutem imitatus eſt. EX *Kal. Ian.*] a primo magiſtratus die per totū deinde annum. In Piſonem: Ego Kalendis Ian. ſenatum, & bonos omnes, legis agrariæ, maximarumq. largitionum metu liberaui. CONFIRMANDI SENATVS,] vt ad eam, quæ principem ordinem decet, animi conſtantiam, atque ad ſtudium defendendæ reip. meo excitarentur exemplo. NONIS DEC.] quo die de cōiuratis extremo ſupplicio afficiendis S.C. factum eſt. hinc illa vox pro Flacco: O nonæ illæ Decembres, quæ me conſule fuiſtis: quem ego diem vere natalem huius vrbis, aut certe ſalutarem appellare poſſum. & M. Brutus in ep. ad Atticum: An, quia non omnibus horis iactamus idus Martias, ſimiliter atque ille nonas Decembres ſuas in ore habet, eo meliore condicione Cicero pulcherrimū factum vituperabit, quam Beſtia, & Clodius reprehendere illius conſulatum ſoliti ſunt? Et in oratione poſt reditum in ſenatu. VEL *animi, vel auctoritatis*:] animi, in dicendis ſententiis; auctoritatis, quia, quod ſenatus in coniuratos decreuit, perfectum eſt. non enim fortaſſe valuiſſet eius ordinis auctoritas, niſi eum iam antea confirmatum eſſe conſtaret. IDEMQ. *memineram*.] ſui conſulatus beneficio vnum fuiſſe bonorum ſenſum vſque ad Cæſarem, & Bibulum conſules, demōſtrat. quo magis confirmat illud Platonis, Quales in rep. principes, tales reliquos ſolere eſſe ciues. VSQVE *ad Cæſarem, & Bibulum cos.*] per triennium. PONOVS] Cæſare enim conſule, contemni cœpta eſt, ac leuis eſſe ſenatus auctoritas: &, quam a ſenatu non impetrabat, a populo, Vatinia lege, citeriorem Galliam conſul accepit. POSTEA,] poſtero anno, Piſone, & Gabinio cos. HISPANIAM *citeriorem*] vt duæ Galliæ, ſic duæ Hiſpaniæ fuere, vlterior, & citerior. citeriorem ex prætura, quam Afranio, & Metello cos. geſſerat, Lentulus obtinuit, Cæſare, & Bibulo cos. id Cæſar ipſe lib. 1. bel. ci. teſtatur. CVM IMPERIO] lege curiata dato, ſine qua rem militarem attingere non licuit. in Rullum orat. 2. MERCATORES] qui meam ſalutem, acceptis pretij loco prouinciis, tribuno pl. Clodio vendiderint. Pro Sextio: Fœdus fecerunt cum tribuno pl. palam, vt ab eo prouincias acciperent, quas ipſi vellent, ea lege, ſi ipſi prius tribuno pl. afflictam remp. tradidiſſent. id autem fœdus, meo ſanguine ictum, ſanciri poſſe dicebant. Idem pro domo, de prouinciis, in Piſonem. SERVOS,] quas Piſo & Gabinius imperio conſulari ſeditiones exſtinguere debuerunt, eas, tamquam ſerui, imperante iis tribuno pl. adiuuerunt. Clodium enim ſeditionis ducem, ſeruos, ac miniſtros conſules fuiſſe oſtendit. CASVS] non mea culpa, ſed caſus. Et ait, Quidam caſus, ne originem inimicitiarum cum Clodio, pluribus verbis exponat. CAPVT MEVM,] me. ponit enim partem pro toto, & eam partem, in qua vitæ domicilium eſt. QVASI *certaminis cauſſa*.] ſperauit Clodius, ſi Ciceronem vexaret, eam fore cauſſam bonos cum improbis committendi. MEDIAM *contentionem*.] erat enim inter ciues ex partium diſſenſione contentio, ſed ſine armis. ex ea contentione certamen potuit exſiſtere: idq. ſperauerant improbi, coniecto in medium, quaſi ad animos concitandos, capite Ciceronis. MIRIFICA] apta notetur ad amplificandum copia: Mirifica, Incredibilis, Singularis. CONSENSIO] quidam libri, in iis Mediceus, Conſenſus. quod erratū librarij fuit. SENATVS,] promulgata enim Clodij lege aduerſus eos, qui ciues Romanos indicta cauſſa condemnaſſent (quibus verbis, Ciceronis nomine ſuppreſſo, pernicies tamen ei parabatur) ſenatus, quod in ſummo dolore fieri ſolitum eſt, veſtitum mutauit: conſuleſq. Piſo & Gabinius, vere ſeditionū ſerui, ac miniſtri, ſenatum ad veſtitum redire iuſſerunt. ITALIÆ] quam ad defendendum paratam Cicero pro ſe pugnare noluit. atque hac tota de re libet verba ſubſcribere, inprimis ad hunc locum accommodata, quæ ſunt in oratione pro Sextio. Erat in luctu ſenatus: ſqualebat ciuitas, publico conſilio mutata veſte: nullum erat municipium Italiæ, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ ſocietas vectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſime decreuiſſet de mea ſalute: cum ſubito edicunt duo conſules, vt ad ſuum veſtitū ſenatores redirent. Et paullo poſt: In cauſſa tam bona, tanto ſtudio ſenatus, conſenſu tam incredibili bonorū omnium, tam parato, tota denique Italia ad omnē contentionē expedita, ceſſi tribuni pl. furori. NON DICAM *quid acciderit*;] quibus cauſſis afflictus ſim, non exponam: ne multos lædam. BREVI,] & Breui, & Breuiter, eodem ſenſu Cicero dixit: quod veteres quoque grammatici notarunt. Sulpicius etiam ep. 5. lib. IV. Decreui breui ad te perſcribere. NON *mihi exercitum*,] cum & equeſtris ordo, & omnes boni ſummum in illius defendenda ſalute ſtudium profiterentur. de quo ſic in oratione pro Sextio: Quid agerem, iudices? ſcio enim, tum non mihi veſtrum ſtudium, ſed meum prope veſtro defuiſſe. DVCES] tres maxime deſignat, Pompeium, Cæſarem, Craſſum: qui cur eum deſeruerint, cauſſa explicatur in eadem oratione. Illi, inquit, aliquo tum timere perterriti, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a prætoribus, infirmari a ſenatu, atque principibus ciuitatis putabāt, tribunum popularem a ſe alienare nolebant, ſuaq. ſibi propiora pericula eſſe, quam mea, loquebantur. QVI *reliquerunt*.] reliquit eum, præter ceteros, Pompeius, pollicitus non ſemel, ei ſe numquam defuturum. de quo ſic ep. 20. lib. II. ad Att. Clodius adhuc mihi denunciat periculum. Pompeius affirmat,

nõ eſſe periculum;adiuuat; addit etiam, ſe prins occiſum iri ab eo,quam me violatum iri. SIMVLARVNT.] ſignificat eos,qui Ciceroni auctores fuerunt, vt Clodio cederet; ne inter ciues pernicioſa contentio excitaretur. De Hortenſio ſic ep.3.lib.1. ad fratrem: Me ſceleratiſſime, inſidioſiſſimeq. tractauit. ILLVD *quidem certe noſtrum conſilium iure laudandum eſt,*] veritus,ne conſilium ſuum de complectendis Pompeio,& Cæſare,parum fortaſſe probaretur,duobus affirmantibus verbis alia de re vſus eſt.nam,Quidem certe,poſt incertam,aut non ſatis probatam rem ponuntur, vt ep.14. lib.1v. Opera, conſilio,ſtudio quidem certe. Et ep.15.lib.xv1.Spero tibi ex tuis litteris melios eſſe, copio quidem certe. QVI *meos ciues,*]Qui,refertur ad,Noſtrum conſilium; habetur enim ratio ſententiæ potius, quam grammaticæ. A ME *ſeruatos,*]coniuratione exſtincta. SPOLIATOS *ducibus,*] dixit iam, ſibi duces defuiſſe. SERVIS *armatis obijci noluerim;*] ſæpe hoc Cicero gloriatur, in oratiooe quidem pro Sextio ſic: Te patria,obteſtor,& vos penates,patrijque dij me veſtrarum ſedium, templorumq.cauſſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quæ mihi ſemper fuit vita mea carior,dimicationem,cædemq.fugiſſe. Seruos autem ſignificat,quos ſibi conciliauerat Clodius,collegiorum nomine: de quibus in oratione in Piſonem:Collegia,non ea ſolum,quæ ſenatus ſuſtulerat,reſtituta ſunt,ſed inoumerabilia quædam noua,ex omni fæce verbis,& ſeruitio conſtituta. Et in eadem paullo poſt: Pro Aurelio tribunali delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi vmqnam nec facere,nec pati turpe duxit. Et pro domo;Cum in Aurelio tribunali conſcribebas palam non modo liberos,ſed etiam ſeruos, ex omnibus vitiis coocitatos,vim tum videlicet oon parabas. Et pro Sextio:Iiſdem cooſulibus inſpectantibus,ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cum vicatim homines conſcriberentur,decuriarentur, ad vim,ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarẽtur. Et poſt reditum ad Quir, Ego,cum homines in tribunali Aurelio palam conſcribi, centuriarique vidiſſem, armis decertare pro mea ſalute nolui. PRO ME *ſtante*]incolumi,ante quam eiiceret. ſic ep.2.lib.v11. Magnum quiddam ſpectauit, nec ſua quidem ſponte, ſed eorum auxilio,qui,me ſtante,ſtare noo poterant.& ep.6.lib.v1. Cum me ex rep.exuliſſent ij,qui illam cadere poſſe, ſtante me, non putarunt. AFFLICTVM] antitheta,Stante,Afflictum. EXCITARE]proprie excitamus dormientes. vnde ep.14. lib.xv1. Excita e ſomno tuas litteras. Transfertur ad alia, vt hic, & ep.1.lib.v1, Cunctantem, & diffidentem excitare. CVM DE *me ageres*]vt io patriam redirem. QVA *in cauſſa*] Cauſſam vocat totum id, quod ad ipſum pertinet.ep.1.PRÆDICABO *libenter,*]beneficium enim libenter prædico,iniuriam obliuiſcor. QVIBVSDAM] ij ſunt,de quibus iam dixit,Certorum hominum ſermones referebantur ad me. IN *tenendo.*] vel quia timuerior, vel quia ſe timere ſimularint. SVAM *auctoritatem*] quam amiſerunt ſtultitia, & inconſtantia ſua, cum in gratiam redierint cum P. Clodio, inimico meo, nec eam, quam ego exſpectaueram,io meis rebus voluntatem præſtiterint. Hoc & paullo poſt oſtenditur, & ep.7.ſignificatur iis verbis.Profeciſſe tãtum mihi videntur ſtultitia, & inconſtantia aduerſariorum, vt iam etiam auctoritate plus valerent. Significat enim, *ſe*,commotum eorum iniuriis, cum Cæſare in gratiam rediiſſe,eique ſua ſententia ſupplicatiooes,ſtipẽdium, legatos decreuiſſe. AD *cauſſam adiuncto,*] cum pro mea ſalute propugnationem ſuſcepit contra Clodium, & reliquos, qui non tam me, quam ſenatus auctoritatem, oppugnauerant. SINGVLARIBVS] in oratione de prouinciis non,ſingolares,ſed prope ſingulares air Cæſari honores eſſe decretos: nec tameo loquitur inconſtanter. bic enim babet ratiooem præteriti temporis,quod eos honores antea nemo conſecutus eſſet;ibi autem futuri,quod ſimiles prope nemo conſequi poſſe videretur. NOVIS *honoribus,ac iudiciis ſenatus,*]ſupplicatione quindecim dierum, ſtipendio exercitus, decem legatis ep.7. Ego C.Cæſaris laudibus deſim? quas primum populi Romani,oune etiam ſenatus,cui me ſemper addixi, plurimis, atque ampliſſimis iudiciis videam eſſe celebratas? PRIMVM *illa furta*] ſignificatur illud tempus,cum Clodius,amore captus Pompeiæ, Cæſaris vxoris,ad eam introiuit,vbi ſacrificium Bonæ deæ pro populo fiebat.ad Att.ep.10.lib.1.P.Clodium, te credo audiſſe, cum veſte muliebri deprehẽſum domi C.Cæſaris,cum pro populo fieret. Sed boc non refertur ad proximum verbum, Conſecuta.non enim illa furta, Ciceronis reditom conſecuta; ſed ea commiſerat Clodius, Meſſalla & Piſone cos.id eſt triennio ante Ciceronis exſuliom. Eſt igitur,Primum illa furta,perinde ac ſi dixerit, Primum illa furta nota ſunt,quibus iam antea polluerat Clodius ædem Bonæ deæ. Sed boc etiam vehementer dolendum,quod proxime contigit,qui & tres ſorores ſuas ſtuprauerat, & in opertum Bonæ deæ, quo viris nõ licebat,noctu flagitij cauſſa introierat,poſt reditum meum de vi accuſatum a Milone tribuno pl.impunitatem tamen eſſe conſecutum. Vbaldinus Bandinellus,& alij,eum poſtea ſecuti,legendum putarunt,Furia,pro Furta, locum alioqui mutilum arbitrati: quem tamen interpungẽdi ratio ſic adiuuat, vt nihil deſiderari ſatis cõſtet.nec tamen cuiuſquam induſtriam reprehẽdo:ſed a veteribus libris (omnes autem mei,& Mediceus etiam habet, Furta:quod, vt oſtendi,ſententia non reſpuit) ſine magna cauſſa diſcedendum non exiſtimo. Ridicule autem nonnulli de interpungeodis notis aotiquos libros conſulunt, diuerſos omnino, ad banc quidem partem quod attinet,a recentioribus impreſſis.nam,Illa furta religionum muliebrium, ſententia ita fert,ſi, Furta religionum,pro nocturno flagitio in ſacris vſurpentur. BONAM DEAM,] cui ſacrificabant mulieres in domo pont.max. hac de re ſatis copioſe in oratione pro domo, de haruſpicum reſponſis, pro Milone,io Paradoxis. Feſtus etiam ſic:Damium ſacrificium fiebat in operto, in bonorem Bonæ deæ, dictum a contrarietate, quod minime ſit *δαμόσιον*, ideſt publicum. dea quoque ipſa *Δαμία*, & ſacerdos eius *δαμιάτρις* appellabatur. Arnobius autẽ, Lactantij Firmiani magiſter,lib.v.aduerſus gentes,Fatuam,inquit, Fatuam, Bona quæ dicitur dea, tranſeamus: quam myrteis cæſam virgis, quod, marito inſciente, ſeriam meri ebiberit plenam, Sex.Clodius indicat ſexto de diis Græcorum, ſignumque monſtrari, quod, cum ei diuinam rem mulieres faciunt, vini amphora conſtituatur obtecta, ne myrteas fas ſit

inferre

inferre verbenas, ſicut ſuis ſcribit in Cauſſalibus Plutarchus. Sunt autem, quæ Cauſſalia vocat Arnobius, Plutarchi Problemata: in quibus hoc de Bona dea legitur. Aliter Macrobius lib. 1. Sat. TRES SORORES,] quas a Clodio ſtupratas, conſtans fama fuit. Tres autem, an duæ potius Clodij ſorores fuerint, quæro, diſſimilitudine locorum in dubitationem adductus. hic quidem tres nominat Cicero, & Plutarchus in Ciceronis vita, his verbis: Λεύκολλος δὲ, καὶ θεραπαινίδας παρεῖχεν ὡς συγγένοιτο τῇ νεωτάτῃ τῶν ἀδελφῶν ὁ Κλώδιος· ὅτε Λευκόλλῳ συνῴκει, πολλὴ δ' ἦν δόξα, καὶ ταῖς ἄλλαις δυσὶν ἀδελφαῖς πλησιάζειν τὸν Κλώδιον, ὧν Τερτίαν μὲν Μάρκιος Ῥήξ. Κλωδίαν δὲ Μέτελλος ὁ Κέλερ εἶχεν, ἣν κουαδραντίαν ἐκάλουν. &c. Aduerſatur Varronis teſtimonium. libro enim tertio de re ruſt. ſic loquentem Appium induxit, P. Clodij fratrem: Cum pauper cum duobus fratribus, & duobus ſororibus eſſem relictus: quarum alteram ſine dote dedi Lucullo. In hac varietate non facile eſt verum diiudicare: Varroni tamen libentius aſſentimur; nec mentiri: Ciceronem, aut Plutarchum opinamur: qui fortaſſe tres Clodij ſorores ita nominarunt, vt duas germanas, iiſdem parentibus natas, ſignificarent, tertiam patruelem, aut conſobrinam, e Terentia gente: quod Plutarchus indicat, qui nuptam Q. Marcio Terentiam vocat. quem locum olim deprauatum ſuſpicabar, & legendum, Tertiam: poſtea mutaui ſententiam, cum animaduertiſſem, *νεωτάτην*, dictum eſſe a Plutarcho de ea, quæ L. Luculli vxor fuit. Sic ep. 3. ad Att. lib. IV. Contentio trium fratrum turpis: quo loco duo germani fratres, Appius, & Publius, ſignificantur, tertius patruelis Q. Metellus Celer cuius patris ſoror fuerat mater P. Clodij. De duabus autem ſororibus a Clodio ſtupratis, ea ſcilicet, quæ Metello, & ea, quæ Lucullo nupſit, mentionem ſæpe facit idem, qui tres hic nominat, Cicero in orationibus pro domo, pro Sextio, in Piſonem, pro Cœlio, pro Milone. IMPVNITATEM *eſt eorum ſententijs aſſecutus,*] ne quis putet hoc dici, Clodiũ abſolutum eſſe iudicum ſententiis, in eo iudicio, quod de violatis Bonæ deæ ſacris factum eſt: quod ante Ciceronis exſulium factum erat: ſed, quorundam optimatum, quorum hic Cicero inconſtantiam, & perfidiam accuſat, ſententiis, in ſenatu dictis, factum eſſe, vt iudicium illud, quod Milo tribunus pl. Clodio de vi accuſato intendebat, omitteretur: ex quo non abſolutus Clodius, (non enim abſolutus dicitur, de quo latæ ſententiæ non ſunt) ſed impunitatem conſecutus, quia punitus non eſt, vere, ac proprie dicitur. tota vero res ita ſe habet. Reſtituto Cicerone, cum eius domus ex S.C. reficeretur, expulſi a Clodio fabri de area ſunt: diſturbata porticus Catuli, quæ ipſa quoque ex S.C. reficiebatur, & ad tectum pæne peruenerat: Q. Ciceronis domus primo fracta coniectu lapidum, deinde inflammata. Neque hac vna vi contentus quieuit Clodius, ſed, ſexto poſt die, cum lapidibus, fuſtibus, gladiis M. Ciceronem inſecutus eſt: ſequenti autem die Milonis domum expugnare, & incendere ita conatus eſt, vt palam cum ſcutis homines eductis gladiis, alios cum accenſis facibus adduxerit. propterea Milo tribunus pl. eum de vi accuſauit. Sed iudicium, opera Clodij, eiuſq. amicorum, vſque eo perductum eſt, donec habitis ædilitiis comitiis, Clodius ædilis creatus in iudicium vocari non potuit. non enim vocare in iudicium eos licuit, qui magiſtratum gerebant. hoc igitur queritur Cicero, & iure queritur, quod, cum ageretur in ſenatu, vtrum ante comitia iudicium fieret, quod Milo, Cicero, nec pauci præterea, bene de rep. ſentientes, exoptabant, an, quod Clodius, eiuſq. factio poſtulabat, vt comitia ante iudicium haberentur: quo poſſet, magiſtratum adeptus, pœnam effugere; S.C. factum ſit, vt poſt comitia iudicium fieret: in quibus poſitam eſſe Clodij, nocentiſſimi hominis, ſalutem, licebat intelligere. *Hac* de re ſic in oratione pro Sextio: Volitat ædilis, accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exſultantem repreſſit: hic accuſare eum moderate, a quo ipſe nefarie accuſatur, per ſenatus auctoritatem non eſt ſitus. Non licuiſſe Miloni per ſenatus auctoritatem Clodium accuſare, demonſtrat. In oratione autem de prouinciis, Qui meum, inquit, inimicum, repugnante veſtra auctoritate, texerunt. Præterea epiſt. 3. libro IV. ad Att. & 1. libro 2. ad Q. Fr. Impunitatem igitur Clodius aſſecutus eſt, quia iudicium fieri de eo, ædile creato, non licuit. Optimatum vero ſententiis; quia comitia fieri ante iudicium voluerunt. Nec tamen omnes notat optimates, ſed tantum eos, qui iudicium de Clodio a Milone accuſato fieri noluerunt. nam bonos aliquot in ſenatu pro Milone, id eſt pro rep. ſenſiſſe, ſatis oſtendit iis verbis, quæ iam recitauimus ex oratione de prouinciis. cum enim dixit: Qui meum inimicum, repugnãte veſtra auctoritate, texerunt, optimatum duo genera ſignificat, eos, qui Clodium texerũt, & eos, qui repugnarunt. TRIBVNVS *pl.*] Milo. POENAS *perſequi*] ſupplicium ſumere. A SEDITIOSO *ciue*] a Clodio, qui fabros de area Ciceronis expulerat, domum Q. fratris fregerat, atque inflammauerat, Milonis, oppugnauerat, eiuſdem generis alia commiſerat. PER *bonos viros*] per iudices integerrimos. SVSTVLERVNT:] Milo præclariſſimũ exemplum vindicandę ſeditionis, Clodij damnatione, voluit in remp. inducere: ac hi contra, Clodio impunitatem aſſecuto, exemplũ illud egregium, quod ab omnibus cõprobari debuit, de rep. ſuſtulerunt. id maxime per conſulem Metellum Nepotem, per Appium, P. Clodij fratrem, prætorem, per Serranum tribunum pl. factum eſſe, oſtenditur in oratione pro Sextio, his verbis: Deſcendit Milo ad accuſandum: quis vmquam tam propter reip. cauſſa? fracti erant animi hominis: hoc enim accuſante, priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat. Ecce tibi conſul, prætor, tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adſit, ne citetur: ne quæratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat. ITEM Q. *non meum monimentum. (non enim illa manubiæ meæ, ſed operis locatio mea fuerat, monumentum vero ſenatus) cruentis inimicum litteris eſſe paſſi ſunt.* Hac tota re diligenter indagata, &, vt opinor, comperta, ſententiam Ciceronis, quam breuiſſime, aut certe quam planiſſime potero, conabor oſtendere. Tria monumenta, treſque eorum inſcriptiones, in ſingulis ſingulæ, fuerunt. Primum, atrium Libertatis, in imo Palatij cliuo, ſenatus decreto ædificatum, locante Cicerone conſule, poſt oppreſſam Catilinæ coniurationem; vt conſeruatæ libertati honor haberetur,

exſta

exſtaretque publicum monumentum ciuitatis ab impiorum manibus ereptæ. in hoc atrio cruentas illas litteras, deleta priore inſcriptione ſenatus, Clodius tribunus pl. incidit, quinquennio poſt Ciceronem conſulem: quas litteras manſiſſe, ſenatus maxima ignominia, cum ſummo Ciceronis dedecore coniuncta, queritur in hac epiſtola Cicero: quam ſcripſit L. Domitio, Ap. Claudio coſ. quadriennio poſt Clodij tribunatum. Eandem rem attigerat biennio ante, Marcellino, & Philippo coſ. in oratione de haruſpicum reſponſis: in qua ſunt hæc: Imperatorum monumenta euertit: inimicorum domus diſturbauit: veſtris monumentis nomen ſuum inſcripſit. Cum dixit, Nomen ſuum inſcripſit, non dubito quin ſignificauerit eas litteras, quas hic, facta eiuſdem monumenti mentione, cruentas appellauit. Quod autem dixi, hoc atrium in cliuo Palatij infimo potius, quam in ſummo, fuiſſe; eo ſum adductus, quia in ep. 17. ad Att. lib. I V. ita ſcriptum eſt: Vt forum laxaremus, & vſque ad atrium Libertatis explicaremus. Nam ad radicem Palatij, vbi atrium Libertatis fuiſſe dixi, non ad ſummum collem, illam fori partem ex voluntate Cæſaris explicare Cicero cogitauerat. Hoc atrium non puto ſacrum, & dedicatum fuiſſe: quia leguntur hæc in oratione pro Milone: Quæſtiones vrgent Milonem, habitæ in atrio Libertatis. Non enim arbitror quæſtiones de ſeruis haberi potuiſſe in ſacris locis. Niſi ſi in ea oratione non illud ſignificatur atrium Libertatis, quod ſenatus decreto, Cicerone conſule, factum diximus, ſed illud, quod multis ante annis Romæ fuit, de quo Liuius lib. I I I. Cenſores in atrium Libertatis adſcenderunt; &, ibi ſignatis tabellis publicis, clauſoque tabulario, & dimiſſis ſeruis publicis, negarunt ſe prius quidquam publici negotij geſturos, quam iudicium populi de ſe factum eſſet. Alterum monumentum eſt porticus a Q. Catulo, C. Marij conſulis collega, de manubiis Cimbricis exſtructa: quam porticum eodem anno Clodius, quo Ciceronem expulit, euertit; ſublatoque Catuli nomine, ſuum incidit. euertit autem, non vt aream faceret, ſed vt ex ea, & euerſæ Ciceronis domus parte nouam porticum exſtrueret ſicuti exſtruxit. qua de re ſic in oratione pro domo: Hanc vero, Pontifices, labem turpitudinis, & inconſtantiæ poterit populi Romani dignitas ſuſtinere, viuo ſenatu, vobis principibus publici conſilij, vt domus M. Tullij Ciceronis cum domo Fuluij Flacci, ad memoriam pœnæ publice conſtitutæ, coniuncta eſſe videatur? M. Flaccus, quia cum C. Graccho contra ſalutem reipublicæ ſenſerat, & ſenatus ſententia eſt interfectus; & eius domus euerſa, & publicata eſt: in qua porticum poſt aliquanto Q. Catulus de manubiis Cimbricis fecit. iſta autem fax, ac furia patriæ, cum vrbem Piſone & Gabinio ducibus cepiſſet, occuparet, teneret, vno eodemque tempore & clariſſimi viri mortui monumenta delebat, & meam domum cum M. Flacci domo coniungebat: vt qua pœna ſenatus affecerat euerſorem ciuitatis, eadem iſte, oppreſſo ſenatu, afficeret eum, quem P. C. cuſtodem patriæ iudicaſſent. Quæ ſequuntur, ad nouam porticum pertinent, ideſt ad eam, quam tum ex euerſæ Ciceronis domus parte, tum ex Catuli porticu Clodius fecerat. Hanc, inquit, in Palatio, atque in pulcherrimo vrbis loco porticum eſſe patiemini, furoris tribunicij, ſceleris conſularis, crudelitatis coniuratorum, calamitatis reip. doloris mei defixum indicium ad memoriam omniũ gentium ſempiternam? quam porticum pro amore, quem habetis in remp. & ſemper habuiſtis, non modo ſententiis, ſed, ſi opus eſſet, manibus veſtris diſturbare cuperetis. De tota porticu locum ea ſubiungit, quæ non ad totam attinent, ſed ad partem dumtaxat dedicatam, ideſt ad eam, quam e Ciceronis domo Clodius Libertati dedicauerat: nam quæ pars in vetere Catuli porticu a Clodio facta eſt, eam cur dedicatam putem, cauſſæ nihil video. Niſi quem, inquit, illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterret. o rem, quam homines ſtulti a cura ridere nõ deſinunt, triſtiores autem ſine maximo dolore audire non poſſunt. Publiuſne Clodius, qui ex Põtificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit? Addam & illud ex eadem oratione de Catuli monumento teſtimoniũ, in quo eſt luculenta apoſtrophe ad Q. Catulum: Tu, Q. Catule M. Fuluij domũ, cum is frattis tui ſocer fuiſſet, monumẽtum tuarum manubiarum eſſe voluiſti; vt eius, qui pernicioſa reip. cõſilia cepiſſet, omnis memoria funditus ex oculis hominum ac mẽtibus tolleretur. hoc ſi quis tibi, ædificanti illam porticum, diceret: fore tempus, cum is tribunus pl. qui auctoritatem ſenatus, iudicium bonorum omnium neglexiſſet, tuum monumentum conſulibus non modo inſpectantibus, verum adiuuantibus, diſturbaret, euerteret, idque cum eius ciuis, qui remp. ex ſenatus auctoritate conſul defendiſſet, domo coniungeret: nonne reſponderes, id, niſi euerſa ciuitate, accidere non poſſe? De litteris autẽ huic monumento inſcriptis, infra ſic: Tu procella patriæ, turbo, ac tẽpeſtas pacis, atque otij, quod in naufragio reip. tenebris offuſis, demerſo populo, euerſo atque eiecto ſenatu, dirueris, ædificaris, religione omni violata, reip. tamẽ nomine cõtaminatis, in ciuis huius ſceæ ædibus, & in vrbe, quam ſuis laboribus ac periculis conſeruaſſet, monumentum deletæ reip. collocaris ad equitum notam, ad dolorem bonorum omnium; ſublatoq. Q. Catuli nomine, incideris; id ſperaſti remp. diutius, quam quoad mecum ſimul expulſa careret his mœnibus, eſſe laturam? Locum autem huius inſcriptionis veriſimile eſt fuiſſe, non vbi antea fuerat inſcriptio Catuli, quæ fuit in medio vetere porticu, ſed in medio parte totius nouæ porticus. nam, Si Catuli porticum Clodius euertit, eandemq. ita ædificauit, vt, adiuncta Ciceronis ædium parte, longiorem faceret; quod multa confirmant: quis dubitet, mutatum quoque inſcriptionis locum? quod ſi locus mutatur; certe nuſquam aptior, quam in media noua porticu. Hic quæri poteſt, manſerit ne, reſtituto Cicerone, hæc inſcriptio, ſicuti manſiſſe illã in monumento ſenatus, Cicero ad Lentulum ſcribens queſtus eſt. Non manſiſſe, idem Cicero in ep. 2. ad Att. lib. I V. ſignificat his verbis: Conſules porticum Catuli reſtituendam locarunt: illam porticum redemptores ſtatim ſunt demoliti. Si porticum demoliti ſunt redemptores; non manſiſſe Clodij inſcriptionem, ſatis conſtat. Tertium monumentum eſt, quod in parte Ciceronis ædium forum ſpectante, ideſt in ea, quæ coniuncta eſt cum Catuli porticu, Libertati Clodius dedicauit, illato Tanagræ cuiuſdam meretricis ſimulacro, quod pro libertate

colretur

coleretur. hoc monumentum ſignificatur in eo loco orationis pro domo: In conſpectu totius vrbis domus eſt mea, Pontifices. in qua ſi manet illud non monumentum vrbis, ſed ſepulcrum, inimico nomine inſcriptum: demigrãdum potius aliquo eſt, quam habitandum in ea vrbe, in qua trophæa & de me, & de rep. videam conſtituta. An ego tantam aut animi duritiem habere, aut oculorum impudentiam poſſim, vt, cuius vrbis ſeruatorem me eſſe ſenatus omnium aſſenſu toties iudicarit, in ea poſſim intueri domum meam euerſam nõ ab inimico meo, ſed ab hoſte communi, & ab eodem exſtructam, & poſitam in oculis ciuitatis; ne vmquam conquieſcere poſſit fletus bonorum? Exſtructam, inquit, quod in eius parte euerſa Clodius porticum fecerat, & in ſumma porticu, ne impediretur ambulatio, monumentum Libertatis. Infra quoque: Iſta tua pulchra libertas deos penates, & familiares meos lares expulit; vt a te ipſa tamquam in captiuis ſedibus collocaretur? Et paullo poſt: Libertatis ſimulacrum in domo hac collocabas, quæ domus erat ipſa indicio tui crudeliſſimi dominatus, & miſerrimæ populi Romani ſeruitutis. Eum ne potiſſimum Libertas domo ſua debuit pellere, qui niſi fuiſſet, in ſeruorum poteſtatem ciuitas tota veniſſet. At vnde inuenta eſt iſta Libertas? Tanagræa quædam meretrix fuiſſe dicitur. eius non longe a Tenagris ſimulacrum e marmore in ſepulcro poſitum fuit. hoc quidam homo nobilis, non alienus ab hoc religioſo Libertatis ſacerdote, ad ornatum ædilitatis ſuæ deportauit. ſignum, de buſto meritricis ablatum, iſti dedit, quod eſſet ſignum magis iſtorum, quam publicæ libertatis. Hanc deam quiſquam violare audeat, imaginem meretricis, ornamentum ſepulcri, a fure ſublatam, a ſacrilego collocatam? hæc me domo mea pellet; hæc vltrix afflictæ ciuitatis, reip. ſpoliis ornabitur? hæc erit in eo monumento, quod poſitum eſt, vt eſſet indicium oppreſſi ſenatus ad memoriam æternam turpitudinis? De eodem monumento paullo poſt: At videte hominis intolerabilem audaciam, cum proiecta quadam & effrenata cupiditate. Monumentum iſte numquam, aut religionem vllam cogitauit: habitare laxe, & magnifice voluit, duaſq. & magnas, & nobiles domos coniungere. domus mea illa prope tota vacua eſt: vix pars ædium mearũ decima ad Catuli porticum acceſſit. cauſſa fuit ambulatio, & monumentum, & iſta Tanagræa, oppreſſa libertate, Libertas. in Palatio, pulcherrimo proſpectu, porticum cum conclauibus pauimentatam trecẽtum pedum concupierat, ampliſſimum periſtylum, cetera eiuſmodi, facile vt omnium domos & laxitate & dignitate ſuperaret. Ambulationem vocat porticum adiectam, exſtructam in parte Ciceronis ædium, qua proſpectu erat in forum: monumentum autem, illam partem, in qua dixi poſitum a Clodio ſimulacrum Libertatis, id eſt Tanagrææ meretricis. Atque, in hoc etiam tertio monumento inſcriptum fuiſſe nomen Clodij, etſi verba Ciceronis iam recitata oſtendunt, iterabo tamen eadem. In conſpectu, inquit, totius vrbis domus eſt mea, Pontifices. in qua ſi manet illud non monumentum vrbis, ſed ſepulcrum inimico nomine inſcriptum, demigrandum potius aliquo eſt. Iacitur in huius fere narrationis exitu tamquam ſcrupulus abeunti. poſitum enim dicet aliquis ſimulacrum Libertatis non in domo Ciceronis, ſed in Catuli portico, quia ſcripta ſunt hæc in oratione de haruſpicum reſponſis: Simulacrum ereptum ex meretricis ſepulcro in imperatoris monumento collocares. Quid igitur? an a ſe ipſo diſſentire Ciceronem putemus? non diſſentit: ſed quia tota illa porticus, tum e Catuli vetere porticu, tum e Ciceronis ædibus facta, porticus Catuli viſitato nomine vocabatur; ideo ſimulacrum illud in Catuli monumento poſitum dicit, habita nominis ratione; cum tamen idem in ſua domo poſitũ vere dixerit. Hoc tertium monumentum ſacrum dedicatumq. fuit. ideo delubrum Cicero vocat in ea pro domo, ναὸν Plutarchus, ναὸν Dio: & ep. I. lib. IV. ad Att. Si Pontifices religionem ſuſtulerint, aream præclaram habebimus. Dixi de tribus monumentis, tribuſq. inſcriptionibus: vnum ſenatus manſiſſe monumentum, vnamq. ſimul inſcriptionem, & in hac ad Lentulum epiſtola, & in oratione de haruſpicum reſponſis Cicero non mediocri cum dolore ſignificat. Illud addam quaſi extra rem, nec tamen prorſus a re ſeiunctum: non eſſe a Clodio totam Ciceronis domum dedicatam, ſed eam tantum partem, quæ ad Catuli porticum acceſſit, & in qua, vt ipſe Cicero dixit, ambulatio, monumentum, & Tanagrææ ſimulacrum fuit. nam reliquam domum Clodius, vt in ſua domo porticum trecentum pedum cum conclauibus efficeret, occuparat, ſimulata emptione Statonis cuiuſdam Marſi. qua de re ſic in eadem pro domo. Homo religioſus, cum ædes meas idem emeret, & venderet, tamen, illis tantis tenebris, non eſt auſus ſuum nomen emptioni illi adſcribere; poſuit ſcilicet Statonem illum, hominem ſua virtute egentem, vt is, qui in Marſis, vbi natus eſt, tectum, quo imbris vitandi cauſſa ſuccederet, nullum haberet, ædes in Palatio nobiliſſimas emiſſe ſe diceret. inferiorẽ ædium partem aſſignauit non ſuæ genti Fonteiæ, ſed Clodiæ, quam reliquit. quem in numerũ ex multis Clodiis nemo nomen dedit, niſi aut egeſtate, aut ſcelere perditus. In eadem ſupra: Hominem inuenire iſta labes tum, cum omnia tenebat, neminẽ potuit, cui ſedes meas addiceret, cui traderet, cui donaret: ipſe, cum loci illius, cum ædium cupiditate flagraret, ob eamq. cauſſam vnã vna iuſta illa rogatione ſua vir bonus dominum ſe in meis bonis eſſe voluiſſet, tamen illo ipſo in furore ſuo non eſt auſus meam domum, cuius cupiditate inflammatus erat, poſſidere. Et in ep. 2. ad Att. lib. IV. de parte areæ dedicata, non de tota domo, aperte mẽtio fit. nam, quia ſacra loca habitare profanis non licet, ideo Clodius eam partem nõ dedicauit, quam partim cum ſua domo coniungere, partim Clodiæ genti aſſignare cogitabat. Habitaſſe autem in Palatio Clodium proxime Ciceronem, ſic vt paries parietem attingeret, non modo ex iis, quæ iam poſui, coniicere facile licet, verum etiam ex iis verbis, quæ ſunt in oratione de haruſpicum reſpõſis: Quid habet domus mea religioſi, niſi quod impuri & ſacrilegi parietem tangit? Et in ea pro domo: Monumentum iſte numquam, aut religionem cogitauit: habitare laxe & magnifice voluit, duaſq. & magnas, & nobiles domos coniungere. HOSTILI *nomine*,] quia ſuum nomen Clodius inſcripſerat; ſic in oratione pro domo ſua: In conſpectu totius vrbis domus eſt mea, Pontifices. in qua ſi manet illud non monumentum vrbis, ſed

ſepul

ſepulcrum, inimico nomine inſcriptum; demigrandum potius aliquo eſt. &c. CRVENTIS] quaſi ex meo cruore confectis, meam enim eiectionem, ideſt meum interitum, teſtantur. INVSTVM] inſcriptum, dixit, in oratione pro domo: ſed hic Inuſtum, cum ſtomacho pronunciauit, quaſi per vim eæ litteræ impreſſæ, inuſtæq. fuerint. PASSI SVNT] hæc verba ſatis declarant, non eſſe Ciceroni reſtitutam eam ædium partem, quam Clodius Libertati conſecrauerat. NON SOLVM *ſalutis meæ, quemadmodum medici, ſed etiam, vt aliptæ, virium, & coloris rationem habere voluiſſent.*] etſi aliptæ ἀπὸ τοῦ ἀλείφειν, quod eſt vngere, dicti ſunt: hic tamen ſi pro vnctoribus accipias, non admodum congruere cum ſententia videbitur. vires enim, & colorem oleum non auget. ſed adhibetur corporibus ad laſſitudinem vitandam. quare libentius acceperim pro iis, qui exercitationibus athleticis præerant, quos γυμναστὰς Græci vocant. cum enim athletis normam, & rationem exercendi corporis præſcriberent, virium & coloris rationem habere videbãtur. hoc ſenſu & Celſus vſurpauit, cum dixit initio librorum ſuorum: Qui ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe obligare legibus debet, neque medico, neque alipta egere. & Ariſtoteles Moralium lib. 2. Cur autem gymnaſtæ, aliptæ interdum ſint appellati, occurrit ea ratio, quod ad eorum curam vnctio quoque athletarum pertinebat. ita non a toto munere, vt gymnaſtæ, ſed a parte muneris, aliptæ dicti ſunt: vt gymnaſium quoque palæſtra vocabatur: cum palæſtra gymnaſij pars ſit. Aliptas vero pro vnctoribus, proprio ſenſu, ſæpe vſurpauit Cœlius Aurelianus. VIRIVM, *& coloris rationem habere voluiſſent.*] ideſt, vt me non ſolum ab exſulio reuocaſſent, ſed priſtinam ſimul cum ſalute dignitatem reſtituere voluiſſent. ep. 2. lib. IV. ad Att. Qui mihi pennas inciderant, nolunt eaſdem renaſci. NVNC,] pro, Sed, vt lib. 1. de Diuin. Quæ quidem multo plura euenirẽt, ſi ad quietem integri iremus: nunc onuſti cibo, & vino, cõfuſa & perturbata cernimus. Et in procemio Tuſc. III. Nunc paruulos nobis natura dedit igniculos. & alibi ſæpe. Græci quoque νῦν pro ἀλλὰ crebro vſurpãt. APELLES.] Cous, pingendi mirus artifex, cui palmam in hoc genere detulit antiquitas. Dilexit eum præcipue, pingiq. ab vno voluit, vt a Pyrgotele ſcalpi, a Lyſippo fingi, a ceteris edicto vetuit, Alexander ille Macedo. Plinius lib. VII. cap. 37. & lib. XXXVII. cap. 1. Horatius ep. 1. lib. II. & hic noſter ep. 12. lib. V. & ad Att. ep. 1. lib. II. in Bruto, de Oratore lib. III. & alij. VENERIS] quæ vna maxime inter Apellis opera excelluit. celebratur a Cicerone ep. 21. lib. II. ad Att. lib. III. Off. lib. II. de Diuin. in Oratore, lib. 1. de nat. de. in Verrem. POLITISSIMA *arte*] cui nihil deeſſet, exquiſita in primis, & egregia. ſic Politum iudicium, polita doctrina, politus homo. INCHOATAM] inchoatum eſt, quod principia tantum habet. ſic lib. III. Off. Nemo pictor eſt inuentus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquit, abſolueret. RELIQVIT:] inexſpectata morte oppreſſus. IN *capite meo*] quia ſalutis tantum, non etiam dignitatis meæ, rationem habere noluerunt. ELABORARVNT,] cum me in patriam reduxerunt. NON *modo inuiderum*,] de quibus haſtenus locutus eſt. SED *etiam inimicorum*] qui multo etiam magis, quam inuidi, ſperauerant me poſt reditum, memoria calamitatis admonitum, fracto, ac demiſſo animo futurum. DE VNO *acerrimo,*] Vno, magis exprimit Metelli fortitudinem, quam ſi dixiſſet, De acerrimo: quaſi præter ceteros ea laude excelleret. CONSTANTIA] cum in L. Saturnini legem de agro Gallico diuidendo, per vim latam, iurare noluit, & in exſulium abire, quam de ſua ſententia decedere, maluit. Plutarchus in Mario, Appianus lib. 1. bel. ci. in oratione pro Sextio. Q. METELLO L. F.] diſtinguendus erat a duobus Metellis, quorum vtrique prænomen Quincto fuit, Balearico, & Nepote. itaque vel Numidici cognomen, vt in oratione pro Sextio, vel patris prænomen, vt hic, addi oportuit. Eandem ob cauſſam lib. III. de Orat. dixit, Carneadis auditores, etſi multos cognoui Athenis, tamen auctores certiſſimos laudare poſſum & ſocerũ meum Scæuolam, & Q. Metellum L. F. clariſſimum virum. Hoc Cæciliæ familiæ cognomen vnde manauerit, Feſti fragmenta demonſtrant. Metelli, inquit, dicuntur in re militari quaſi mercenarij. Attius annalium XXVII. Calones, famuliq. Metelliq. Caculæq. a quo genere hominum Cæciliæ familiæ cognomẽ putatur ductum. FRACTO *animo & demiſſo*] fracta enim demittuntur potius, quã extolluntur. EST *vero probandum.*] ironia; quæ negãdi vim habet, cum affirmare verba tamen ipſa videantur. Sic Vergilius lib. IV. Æneid.

Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis
Tuq. puerq. tuus.

SVMMA *voluntate*] tantum abeſt, vt inuitus, vt etiam libentiſſime, precibus propinquorum, amicorumq. neglectis, patria ceſſerit. EGREGIA *animi alacritate abfuerit,*] cum reliqui fere omnes, excepto adſpectu patriæ, in mærore iaceãt. Recitat Gellius ipſius Metelli, ex epiſtola ad Domitios, hęc verba: Illi omni iure, atque honeſtate interdicti: ego neque aqua, neque igni careo; & ſumma gloria fruiſcor. De hac Metelli alacritate, & perpetua vultus, animiq. conſtantia, Valerius lib. IV. cap. 1. & is, qui librũ ſcripſit de viris illuſtribus. M. ILLVM *Scaurum,*] patrem eius, pro quo exſtat mutilata Ciceronis oratio, patricium, Æmiliæ gentis, ſæpe principem ſenatus. in cenſura Æmiliam viam ſtrauit, pontem Æmiliũ exſtruxit. Nominat eundem cum laude in oratione pro Sextio, in ea pro Rabirio, & Salluſtius, Pedianus, Plinius, ſcriptor libri de viris illuſtribus. Dicit autem M. illum Scaurum, vt hic diſtinguatur ab eo M. Scauro, qui conſularis & ipſe fuit, ſed Aureliæ gẽtis, ideſt plebeij generis, minime cum hoc virtute, & honore conferendus. itaque, cum loquitur Cicero de nobiliore Scauro, addit fere, diſtinguendi gratia, pronomen, Ille, vt in ea pro domo: Quod M. Druſus in legibus ſuis pleriſque, bonus ille vir M. Scaurus, & L. Craſſus conſules non obtinuerint. CONSTANTIA, *& grauitate*] quia C. Graccho vſque ad C. Marium ſeditioſis omnibus reſtiterit; quem nulla vis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecerit. ſic enim de eo ſcripſit Cicero in oratione pro Sextio: in ea vero, quã pro eius filio habuit, cuius exſtant reliquiæ quædam, cuſtodem appellat reip. Ter accuſatum, a Domitio tribuno pl. a Q. Seruilio Cæpione, a Q. Vario tribuno pl. nec vnquam damnatum, indicat eadem oratio. Actione autem prima in Verrem ornat eum eadem conſtantiæ, grauitatiſq. laude. Sic enim Scauri generũ M'. Acilium

Glabrio

Glabriunem, prætorem, alloquitur: Circumſtant te ſummæ auctoritates, quæ te dies, noctesq. commoneant, fortiſſimum tibi patrem, ſapientiſſimũ auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. Quare, ſi Glabrionis patris vim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiam ad proſpiciendas, quæ tuæ, atque bonorum famæ comparantur, inſidias; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ne quis te de vera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelligit populus Romanus. &c. Conſtantiam eius Pedianus etiam commendat his verbis. Q. Seruilius Cæpio Scaurum ob legatioois Aſiaticæ inuidiam, & aduerſus leges pecuoiarum captarum reum fecit repetundarum, lege, quam tulit Semilius Glaucia. Scaurus tanta fuit conſtantia, & animi magnitudine, vt Cæpionem contra reum detulerit, &, breuiore die inquiſitionis accepta, effecerit, vt ille prior cauſſam diceret, M. quoque Druſum tribunum pl. cohortatus ſit, vt iudicia cõmutaret. Gravitate:] in eadem oratione pro Scauro Grauitatem ei tribuit. Curia, inquit, illa de grauiſſimo principam patris, fortiſſimoq. teſtatur. Svspicabantvr,] quia veriſimile videretur, malis enim ſæpe frangitur conſtantia. Cvm Q. *Metellum*] ſic malo, quam, Cum Q. Metellum. eſt enim hæc altera ratio, cur maiore etiam, quam antea, eſſe animo deberet. Habent autem libri quoque veteres, in iis Mediceus, Cumque. Promvlgantibvs *omnibus*,] legem de reditu Ciceronis omnes magiſtratus promulgarunt, præter Appium prætorem, P. Clodij, qui Ciceronem ſua lege eiecerat, fratrem, & duos tribunos pl. Serranum, & Numerium Quinctium, quos in oratione in Piſonem de lapide emptos vocat. pro Milone autem, Septem, inquit, prætores, octo tribuni pl. defenſores mei. Referente *conſule*,] P. Lentulo. idem in oratione poſt reditum ad Quir. Ego, iis, a quibus eiectus ſum prouincias obtinentibus, inimico autem optimo viro, & mitiſſimo, altero conſule referente, reductus ſum. Hoc tamen intelligendum, quia Lentuli maxime opera in patriam reſtitutus eſt Cicero, ideo relatiooem in ſeoatu ei tantum tribui, cum tamẽ alter conſul, non a principio, ſed P. Seruilij Iſaurici oratione permotus, in relatione conſenſerit. itaque, cum ait Cicero, Lentulum retuliſſe, actionis initium, & præcipuam ſui reditus cauſſam ſpectat; cum vero addit, ſimul Q. Metellum retuliſſe, exitum rei conſiderat. primo enim aduerſatus non eſt Metellus Lentulo referẽti, poſt etiam, ſeruili cohortatiooe, & precibus, adiuuit. vnde illud in oratione poſt reditum io ſenatu: Fuit is non modo ſalutis defenſor, qui ante hoc vnum beneficium fuerat inimicus, verum etiam adſcriptor dignitatis meæ. Et in ea poſt reditum ad Quir. P. Lentulo auctore, & pariter referente collega, frequentiſſimus ſenatus, vno diſſentiente, nullo intercedente, dignitatem meam verbis ampliſſimis ornauit. Et pro domo: Q. Metellus, collega nius, de me ad ſenatum tecum vna retulit. Et pro Sextio: Vt & Q. Metellus conſul, qui mihi vel maxime ex magnis contentionibus reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. Comitiis *centuriatis*,] quibus legem tulit Lentulus cõſul. qua de re ſic in oratione pro domo: Conſtat, oullis vmquam comitiis campum Martiũ tanta celebritate, taoto ſplendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruiſſe. In Piſonem: Legem comitiis centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegæ Q. Metelli ſententia; quæ lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex vobis audio, oemioi ciui vllam, quo mious adeſſet, iuſtam excuſationem eſſe viſam, nullis comitiis vmquam multitudinem bomioum tantam, neque ſplendidiorem fuiſſe. Et pro Sextio: Cum de me ex S. C. comitiis centuriatis ferebatur; quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea tuliſſe? Comitiorum tria genera fuerunt: de quibus alio loco pluribus verbis: hoc tantum dicam, centuriata creari ſolitos eſſe maiores dumtaxat magiſtratus, conſules, decem viros, tribunos mil. conſulari poteſtate, cenſores, prætores: iisdem a maioribus tantum magiſtratibus leges eſſe latas, vt cum de bello indicẽdo ferebatur: haberi autem a tribuno pl. non potuiſſe, qui oon fuit inter maiores magiſtratus. quod ſi perduellionis aliquem tribunus pl. accuſaret, (quo de crimioe centuriatis comitiis populus iudicare ſolitus eſt) petebat a conſule diẽm, quo populum in campum Martium per centurias non ipſe ſed conſul ad iudicium conuocaret. Liuius, Gellius, alij. Orotniavs,] Augere ſententiam Cicero videtur, cum, facta homioum mentione, ordines ſubiungit: quod illi familiare eſt. ep. 10. lib. ttt. Quæ de hominum, atque ordinum omoium erga te ſtudiis ſcribis ad me. Et pro Cornelio, oratione 1. Num alicui gratificabatur aut bomioi, aut ordini; & Cœlius ep. 17. lib. ttx. Præter feneratores paucos, oec bomo, oec ordo quiſquam eſt, oiſi Pompeianus. Omni genere hominum, & ordioe, dixit lib. 2. Off. Tres autem erãt ordines in ciuitate, ſenatus, equites, plebs. Qvod *quemquam maleuolentiſſimum*] vel minima res maleuoleotiſſimos offendit: ego tamen nihil committo, quod iure quemquam, vel maleuolentiſſimum, poſſit offendere. Alisnortavs] cum quibus nulla intercedit amicitia. Ad Att. ep. 20. lib. 2. Si modo erunt eiuſmodi litteræ, quas in alienum incidere nolim. Et ad eundem lib. x. Obſignata iam epiſtola, ooo placuit ei dare, cui conſtitueram; quod erat alienus. Ep. 2. lib. 1. ad Q. fr. Si Clodius vi agere cooabitur; ſpero fore ſtudiis non ſolum amicorum, ſed etiam alieoorum, vt vi reſiſtamus. Pro Murena: Ea coodicione Cato oobis erat in hac ciuitate natus, vt eius opes, & ingenium præſidio multis, etiam alieniſſimis, vix cuiquam ioimicus eſſe deberet. Eos] quos ſæpe optimates, & ſignificatiooe appellat. inuidebant enim Ciceroni, nouo homini, optimates multi. Splendorem, *& ſpeciem*] dignitatem & gratiam. Intventvr,] plus eſt, Perſpicere, quam Intueri. propterea de manifeſtis, ſplendore, & ſpecie, dixit, Intuentur: de occultioribus autem, ſollicitudine, & labore, Perſpicere non poſſunt. ſimilibus verbis, in ſimili ſententia, vſus eſt Iſocrates, cum ſcriberet ad Iaſonis liberos: Τὰς μὲν ἐξουσίας, inquit, καὶ τὰ κέρδη, καὶ τὰς ἡδονὰς ὁρῶσι, καὶ τὴν ἀπολαύσεσθαι προσδοκῶσι: τὰς δὲ ταραχὰς, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς συμφορὰς, τὰς τοῖς ἄρχουσι συμπιπτούσας, καὶ τοῖς φίλοις αὐτῶν, ὃ διορῶσιν. Crebro iocurrebat Cicero in huiuſmodi figuras; primum quidem, quia valebat ingenio; deinde, quia libros maxime peruolutabat Iſocratis: quem laudat egregie io libris de Oratore, in Bruto, in Oratore. Sollicitvdinam, *& laborem*] quibus eum ſplendorẽ, eamq. ſpeciem tueor. Qvibvs *ornem Caſarem*,]

Cæſarem,] cui decreuerat ſupplicationem quindecim dierum, ſtipendium, decem legatos. quod ſupra oſtendi. QVASI *deſciuerim*] hic, Quaſi, non minuit, ſed indicat: vt ſi dixiſſet: Illud queruntur in meis ſententiis, quod a priſtina cauſſa diſciuerim. Eadem vis huiuſce verbi cognoſcitur apud Suetonium in Tiberio, cum ait: Ab Oſtia oram Campaniæ legens, imbecillitate Auguſti nunciata, paullum ſubſtitit; ſed, increbeſcente rumore, quaſi ad occaſionem maioris ſpei commoraretur; tantum non aduerſis tempeſtatibus Rhodum nauigauit. A PRISTINA *cauſſa*.] ab optimatum cauſſa, qui ſe tueri remp. profitebantur; cum Cæſar, Pompeius, & Craſſus pro ipſorum potentia contendere viderentur. Priſtina vero, quam ante exſulium, nulla neque Cæſaris, neque Pompeij ratione habita, defenderat. CVM ILLA *ſequor, quæ paullo ante propoſui, tum hæc non in poſtremis*,] cum illa me adornandum Cæſarem cohortantur, quæ paullo ante collegeram, fides Pompeij, quam Cæſari de me dederat, Quincti fratris, quam Pompeio; ipſius Pompeij voluntas, de me optime meriti; quorundam optimatum cum inimico non ſolum meo, ſed etiam patriæ, ac bonorum omnium reconciliatio; Cæſaris & vetus amicitia, & incredibilis quædam in me, fratremq. meum liberalitas; res ipſa publica, Pompeij, Cæſariſq. rebus geſtis non mediocriter aucta; quæ cum iis, quibus tantum deberet, nolle contentionem fieri videretur: cum igitur hæc me monent: tum accedit illa ratio, a Platone cõprobata, quod, quales in rep. principes, tales video reliquos ſolere eſſe ciues. COEPERAM *exponere*.] cum enim ſententiam Platonis poſuiſſet de corruptis principum exemplo ciuibus, eam vt probaret, ita longe digreſſus eſt, inducta commemoratione ſui conſulatus, vt a propoſito non nihil aberraſſe videatur. itaque narrationẽ interruptam, ab alio tamquam orſus principio, retexit. NON *offendes eundem bonorum ſenſum*,] ex quo ſequitur, vt ſententia quoque noſtra commutanda videatur: ſiquidem Platonem audimus, mutatæ ciuitatis cauſſam in principes conferentem. RELIQVISTI:] tertio ante anno in prouinciam ierat Lentulus: interea conuerſus eſt orbis reip. ſed maxime ſuperiore anno, Põpeio, & Craſſo cos. CONFIRMATVS] confirmandi enim ſenatus conſul ipſe ex Kal. Ian. fundamenta iecerat. INTERRVPTVS, *& afflictus*] annum ſignificat, quo multa per vim, contraq. auſpicia geſta ſunt a Cæſare conſule, eiuſq. voluntatis miniſtro Vatinio tribuno pl. RECREATVS *abs te totus eſt*,] amiſſam enim Piſone, & Gabinio cos. auctoritatem ſenatus reuocaſti tum aliis in rebus, tum vero in ſalute mea, quam Clodius, ingenti ſenatus dolore, afflixerat. A *quibus tuendus fuerat*,] de iis loquitur, quos ſupra appellauit his verbis: Aut occulta non nullorum odia, aut obſcura in me ſtudia cernebam. Et: Certorum hominũ, quos iam debes ſuſpicari, ſermones referebantur ad me. Et: Vſus es quibuſdam nobiliſſimis hominibus, fortioribus in me reſtituendo, quam fuerant iidem in tenendo. Infra vero: Quidam homines, & iidem illi, quos ſæpe nutu ſignificationeq. appello. Tuendus autem paſſiue, vt Fruendus, Vtendus: ſed ipſo quoque verbo paſſiue vſus eſt Varro lib. 1. de re ruſt. In bello ab his tuebantur. FRONTE, *atque vultu*,] quæ ſæpe mentiuntur. SVSTINETVR,] fallendi ſtudio ſuſcepta. NOSTRO *illo ſtatu*] cum ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent. OPTIMATES] patroni, ac defenſores publicæ cauſſæ: quos ita definit in oratione pro Sextio: Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerunt, eorum, qui verſari in rep. atque in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt: quibus ex generibus alteri ſe populares, alteri optimates & haberi, & eſſe voluerunt. qui ea, quæ faciebant, quæq. dicebant, multitudini iucunda eſſe volebant, populares; qui autem ita ſe gerebant, vt ſua conſilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. SENTENTIA] in ſenatu: ex qua non eundem eſſe eorum ſenſum, qui fuerat antea, cognouimus. TABELLA] in iudiciis: eum abſoluerunt, quos damnari oportuit. Nec dubito, quin hic Cicero Sex. Clodii, nocentiſſimi hominis, abſolutionem ſignificet; quem ſenatorum vrna copioſe abſoluit; ad quos dirigitur hæc tota narratio. ep. 6. libro 2. ad Q. Fr. SAPIENTIVM *ciuium*,] qui remp. optimo & animo, & conſilio tractarent, ſapientes olim vocabantur: & hoc ſapientiæ genere Theages ille Platonicus optat excellere. hac igitur de ſapientia loquitur Cicero, non de illa, quæ, vt a Stoicis definitur, diuinarum, humanarumq. rerum perfecta ſcientia eſt. IDEM *ille Plato*,] a me antea nominatus. QVEM *ego auctorem vehementer ſequor*:] cuius apud me grauis admodum auctoritas eſt; cui præcipienti aliquid maxime pareo; cuius etiam ſententias in mea ſcripta libenter transfero. Plinius in præfatione, Cicero, inquit, in libris de rep. Platonis ſe comitem profitetur: in Conſolatione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor. TANTVM *contendere in rep. &c.*] Platonis verba ſunt in Critone: Πανταχοῦ ποιητέον ἃ ἂν κελεύῃ ἡ πόλις τε, καὶ ἡ πατρίς: ἢ πείθειν αὐτὴν, ἢ τὸ δίκαιον πέφυκε: βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα, οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι τὴν πατρίδα. Idem dixit in epiſtola longa ad Dionis propinquos: Πατέρα δὲ ἢ μητέρα, οὐχ ὅσιον ἡγοῦμαι προσβιάζεσθαι, μὴ νόσῳ παραφροσύνης ἐχομένους. βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν, ὅταν ἄνευ φυγῶν, καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν, μὴ δυνατὸν ᾖ γίνεσθαι τὴν ἀρίστην. QVANTVM *probare*] rationibus. nam vis neque patriæ, neque parentibus afferenda. quod Plato dixerat, ἢ τὸ δίκαιον πέφυκε, conuertit, Quantum probare tuis ciuibus poſſis. VIM *neque parenti, neque patriæ*] eundem Platonis locum Salluſtius in procemio Iugurthini videtur imitatus. Vi quidem, inquit, regere patriam, aut parentes, quamquam & poſſis, & delicta corrigas, tamen importunum eſt. AIT] non hoc ait in eodem dialogo, ſed in epiſtola ad Perdiccam, quam Ficinus Dionis eſſe putat. Subſcribemus Græca verba; in quibus de ſeniore iam populo, veteribuſq. inſtitutis aſſuefacto, non de deſipiente, mentio fit. ſed videlicet Ciceronis hoc eſt in Græcis conuertendis, vt verba non numeret, ſed tamquam appendat. quod ipſemet in procemio libri de perfecto oratore profitetur. Ἐὰν δὲ τις ἀκούσας ταῦτα εἴπῃ: Πλάτων, ὡς ἔοικε προσποιεῖ μὲν τὰ δημοκρατίᾳ ξυμφέροντα εἰδέναι: ἐξὸν δὲ ἐν τῷ δήμῳ λέγειν, καὶ συμβουλεύειν αὐτῷ τὰ βέλτιστα, οὐ πώποτε ἀναστὰς ἐφθέγξατο πρὸς ταῦτ' εἰπεῖν: ὅτι Πλάτων ὀψὲ ἐν τῇ πατρίδι γέγονε, καὶ τὸν δῆμον κατέλαβεν ἤδη πρεσβύτερον, καὶ εἰθισμένον ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν, πολλὰ καὶ ἀνόμοια τῇ ἐκείνου ξυμβουλῇ πράττειν: ἐπεὶ πάντων ἂν ἥδιστα, καθάπερ πατρί,

συμβου

συμβουλεύειν αὐτῷ, εἰ μὴ μάτην μὲν ἀπεχθήσεσθαι ὤετο, πλέον δ' οὐδὲν ποιήσειν. Q V O D,] deeſſe videtur, quo referatur. nam ea, quæ ſequuntur, verba, offendiſſet, vidiſſet, diffideret, arbitraretur, propinquã particulam, Cum, ſingula reſpiciunt: quod acute intuentibus viſum iri arbitror. P R O P E *iam deſipientem ſenectute.*] ſimilitudine vſus eſt Cicero hominum non morbo, aut caſu aliquo, ſed ſenectute deſipientium. nam, vt ætatis vitium corrigi iam nõ poteſt: ſic populum diuturna peccandi conſuetudine ita corruptum, vt prope ad inſaniam peruenerit, nulla ratio ad ſanitatem traduxerit. N A C *perſuadendo,*] quia prope deſperet ſenectute. N E C *cogendo*] quia vim neque parenti, neque patriæ afferri oporteret. D I F F I D A R E T,] quis autem, quod præſtari a ſe poſſe diffidat, id conetur? Salluſtius in eodem loco, ex Platonis verbis, *εἰ μὴ μάτην μὲν ἀπεχθήσεσθαι ὤετο, πλέον δ' οὐδὲν ποιήσειν,* hanc ſententiam ita refert: Fruſtra niti, neque aliud, ſe fatigando, niſi odium, quærere, extremæ dementiæ eſt. M E A *ratio fuit alia.*] verbum, Ratio, multis rebus eleganter communicat Latina lingua, nec ſemper eodem ſenſu. ep. 5. lib. I I I. Animaduerti, & didici ex litteris tuis, te omnibus in rebus habuiſſe rationem, vt mihi conſuleres, reſtitueresque & præparares quodam modo omnia, quo mea ratio facilior, ac ſolutior eſſe poſſet. Et ibidem, infra: Tua ratio poſtea eſt commutata. & ep. 3. eiuſdem libri: Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtãs, & grauis reperietur. Quibus in locis atque aliis, quę breuitatis cauſſa prætermitto, licet intelligere, quæ res huic ſubiecta verbo ſit: nec difficilis imitatio eſt: ſed, verbo verbum explanare ſi quis velit, fruſtra fortaſſe conabitur. Eſt enim ratio nonnumquam id, quod ad nos pertinet, & quaſi ſtatus quidam rerum noſtrarũ: interdum autem actio potius videtur eſſe; vt cum dixit, Quo mea ratio facilior, ac ſolutior eſſe poſſet. Et illud, Tua ratio poſtea eſt commutata. Et, Mea ratio, in tota amicitia noſtra conſtans, & grauis reperietur. C O G I *fas eſſe non arbitraretur.*] hoc pendet non a proximo, Cum, ſed ab eo, Quod, vbi Cauſſam explicare Cicero incipit, cur Plato remp. non attigerit: hoc modo: Atque hanc quidem ille cauſſam ſibi ait non attingẽdæ reip. fuiſſe, quod populum Athenienſem, cum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. N E Q V A *integra re*] integra Platoni res fuit ad cõſulendum; quia nunquam attigit remp. quod mihi non contigit; qui cum remp. antea tractaſſem, propterea implicatus tenebar; quod rationes quædam, vt a publicis rebus abſtinerem, & ad noſtra me ſtudia litterarum referrem, quædam contra, vt in vetere vitæ curſu, publicisque actionibus pergerem, hortari viderentur. L Æ T A T V S *tamen ſum.*] in hac moleſtia, quam ex mutatione ſententiæ meæ capiebam, lætabar tamen, quod in defendẽda Cæſaris, Pompeiiq. cauſſa, non modo rationibus meis, otioq. ac ſaluti conſulerem, ſed etiam ea defenderem, quæ probari poſſent a bonis viris. Oſtendit ita ſe cum Cæſare, ac Pompeio ſentire velle, ne quid tamen, quod obſit reip. committat. id infra confirmat, cum ait: Facile patior ea me de rep. ſentire, ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum reip. rationibus putem conducere. C Æ S A R I S *liberalitas*] de qua ante: Hic multum valuit cum vetus amicitia; quam tu non ignoras mihi, & Quincto fratri cum Cæſare fuiſſe, tum humanitas eius, ac liberalitas, breui tempore & litteris, & officiis perſpecta nobis, & cognita. Cõmemorat eam libẽter Cicero, quia beneuolentiam liberalitas maximopere conciliat. infra quoque: Eius omni & gratia, quæ ſumma eſt, & opibus, quas intelligis eſſe maximas, ſic fruor, vt meis. T A N T I S Q. *victoriis.*] quantas ipſe exponit quinque primis libris de bello Gal. ſuperatis Heluetiis, & Germanis, vt in lib. I. Neruiis, vt in lib. 2. de quibus, deq. omni Gallia pacata cum Cæſar ad ſenatum litteras miſiſſet, decreta ei quindecim dierum ſupplicatio eſt; quod ante id tempus acciderat nemini: Venetis, maritimam Galliæ partem contra Britanniam incolentibus, lib. 3. rurſus Germanis deuictis, Sicambris perterritis, cum Rhenum primus Romanorum cum exercitu trãiſiſſet, Britanniæ poſt ſecunda prælia obſidibus imperatis; quibus rebus Romæ cognitis, decreta ei viginti dierum ſupplicatio: vt ex ipſius lib. IV. conſtat: in Britanniam copiis iterum traductis, re bene geſta, tributo impoſito, obſidibus acceptis, mox in Gallia Eburonibus, Aduaticis, Neruiisq. pugna victis, vt lib. V. quæ geſta ſunt Domitio & Appio coſ. quo anno ſcripta eſt epiſtola, &, vt videtur, in extremo. itaque vel, quæ commemoraui omnia, vel pleraque certe ſignificat Cicero, cum ait, Tantiſque victoriis. O R N A N D V S] reip. cauſſa. M E Æ *ſalutis auctoribus*] quorum virtute, atque opera ſum in patriam reſtitutus. in libro de claris oratoribus: Lentulus ille, noſtrarum iniuriarum vltor, auctor ſalutis. D I S C E S S E R I M] vobis exceptis, nemo eſt, cui perinde ac Cæſari debeam; ſecundum vos, nullius in me maiora, quam Cæſaris, merita eſſe confiteor. Similiter locutus eſt ep. 12. lib. V I. Omnes Cæſaris familiares ſatis opportune habeo implicatos conſuetudine, & beneuolentia, ſic, vt, cum ab illo diſceſſerint, me proximum habeant. D E V I N C T V M.] proxime: Commemorãda quædam, & diuina Cæſaris in me, fratremq. meum liberalitas. Et ad fratrem ep. I. lib. I I I. Ille mihi, ſecundum te, & liberos noſtros, ita eſt, vt ſit pæne par. G A V D E A M.] debitori ſolere odio eſſe creditorem, cognoſcitur ex Ariſtot. Ethicorum lib. I X. *Καθάπερ δὲ ἐπὶ τῶν δανείων, οἱ μὲν ὀφείλοντες βούλονται μὴ εἶναι οἷς ὀφείλουσι, οἱ δὲ δανείσαντες καὶ ἐπιμέλονται τῆς τῶν ὀφειλόντων σωτηρίας· οὕτω καὶ τοὺς εὐεργετήσαντας βούλεσθαι εἶναι τοὺς παθόντας, ὡς κομιουμένους τὰς χάριτας.* Non igitur qui beneficium accepit, ſed qui dedit, gaudere ſolitus eſt. parit enim virtutis exercitatio lætitiam: & amamus eum, in quo liberalitatẽ, ideſt virtutem, exercemus. is autem, cui tributum beneficium eſt, non æque amat eum, qui tribuit, nec ſe deuinctum eius officiis cum gaudio confitetur. nemo eſt enim quem ſuæ tenuitatis commemoratio delectet. Cicero tamen erga bene de ſe meritos ita delectatur officio ſuo, non modo vt fateatur id, quod debet, ſed etiam vt debere ſe gaudeat. quod ipſi Lentulo, cuius opera ſalutem recuperauerat, fore gratiſſimum intelligit. nam ſi talem Cæſari animum præſtat: quid faciet ei, cui ſe plus, quam Cæſari, debere, iam dixit? F A C I L I A S V N T] nam, quæ me cauſſæ ad ornandum Cæſarem adduxerunt, iiſdem, vt cum Vatinio, & Craſſo in gratiam redirem, adductus ſum. D E A P P I O] cum quo per Pompeium, cuius filio nupſerat Appij filia, in gratiam rediit: vt eſt in ep. ad M. Brutum, apud Quinctilianum. D E V A T I N I O] quem, ſcire vis, cur defen-

derim, & laudarim. Geſſerat cum eo graues inimicitias Cicero, tum reip. cauſſa, quia leges contra ſenatus voluntatem, contraq. morem maiorum tulerat in tribunatu; tum etiam, quia teſtimonium dixerat in Sextium, quem Cicero de vi accuſatum defendit. Par *Pompeium,*] quo conſule comitia habente, ſuperiore proximo anno prætor Vatinius creatus eſt, M. Catone reiecto: qui cum ante Vatinium populi ſuffragiis prætor fieret, conſul Pompeius, auſpicia mentitus, comitia diſſoluit. quod ei, augur cum eſſet, iure, ſacerdotij licebat. Plutarchus in Pompeio, Dio lib. 39. PræTor *eſt factus*] corruptis ſuffragiis, anno proximo, conſulibus ex interregno creatis Pompeio, & Craſſo. Plutarchus. Catonis] viri optimi, qui cum Vatinio, nequiſſimo homine, præturam anno proximo ſuperiore petens, repulſam tulerat: hoc autem anno prætor erat ep. 2. lib. III. ad fratrem: Aſconius in commentario orationis pro Scauro. Defenderem,] accuſatus eſt Vatinius, vt ait Pedianus in commentarij proœmio orationis pro Scauro, Appio & Domitio coſ. id eſt, quo anno ſcripſit Cicero hanc epiſtolam: accuſatus autẽ a C. Licinio Caluo de ambitu, quia prætoria comitia corrupiſſet. nam & centuriis nummos ab eo cõtra leges datos, ait Plutarchus in Pompeio: & Quinctilianus locum recitat lib. VI. ex oratione Calui contra Vatinium de ambitu reum. Egregie, inquit, in Vatinium Caluus: Factum ambitum ſcitis omnes: & hæc vos ſcite, omnes ſciunt. Idemq. lib. VI. ponit illud ex oratione Calui in Vatinium: Perfrica frontem, & dic te digniorem, qui prætor fieres, quam Catonem. Aquila quoque Romanus hæc recitat ex Calui oratione in Vatinium: Non ergo pecuniarum magis repetundarum, quam maieſtatis; neque maieſtatis magis, quam Plautiæ legis; neque Plautiæ legis magis, quam ambitus; neque ambitus magis, quam omnium legum omnia iudicia perierunt. Legimus etiam in Seneca, declamationum lib. VI. Caluus, qui diu cum Cicerone iniquiſſimam litem de eloquentiæ principatu habuit, vſque eo concitatus auctor fuit, vt in media oratione eius exclamaret Vatinius reus: Rogo vos, iudices, num, ſi iſte diſertus eſt, ego damnandus ſum? Accedit Cornelij Taciti teſtimonium in dialogo de oratoribus. Verſantur, inquit, in manibus hominum ſtudioſorum accuſationes Calui in Vatinium, ac præcipue ſecunda ex his oratio. Et infra ibidem: Nonodecimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, vno & viceſimo Cæſar Dolabellam, altero & viceſimo Aſinius Pollio Catonem, non multo ætate antecedens Caluus, Vatinium, iis orationibus inſecuti ſunt, quas hodieque cum admiratione legimus. Ipſe Vatinius ita ſcripſit ad Ciceronem lib. v. Si tuam conſuetudinem in patrociniis tuendis ſeruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro ſe cauſſam dicier vult. non puto, repudiabis in honore, quem in periculo recepiſti. Et ad Qu. Fr. ep. vlt. lib. II. Poſt meridiem, inquit, Vatinium aderam defenſurus. Mira *contentio*] nec mirum: tribunatum enim ſuum ex Cæſaris libidine Vatinius geſſerat: in quo, præter alia, legem tulerat, inuito ſenatu, de Gallia citeriore ab eo ſimul cum Illyrio per quinquennium obtinenda. Suetonius, Plutarchus, omnes hiſtorici. Laudarim,] dixi iam laudari ſolitos eſſe reos ab ampliſſimis viris; quod eorum laudatio quaſi quædam apud iudices commendatio videretur. Ne tibi ego *idem reponam,*] ne ego quoque abs te quæram, cum veneris, cur nonnullos in iudiciis laudaris, de quibus tamen haud optime ſentias: poſſum idem quærere a te abſente: cum ex Hiſpania citeriore quibuſdam laudationem miſeris. Cauſſam igitur defendendi Vatinij, Cæſaris contentionem poſuit. &, quia ſubiicere Lentulus poterat: an etiam, vt eundem laudares, Cæſar contendit? excuſat laudationem ſuam ipſius Lentuli exemplo, cum alia ratione vix poſſet: ſiquidem neceſſaria, contendente Cæſare, defenſio videri poterat, laudatio autem, voluntaria. Scimus autem, hoc eſſe poſitum in oratoris artificio, vt, cum rationes & argumenta non ſuppetant, ad exempla confugiat. Vltimis terris] Hiſpaniæ duæ fuerunt, citerior, & vlterior: quam vtramque anno ſuperiore & ſenatus, & lege a tribuno pl. Trebonio perlata, populus Pompeio dederat. hic de citeriore accipiendum; cui præfuiſſe cum imperio Lentulum, ſupra demonſtratum eſt iis verbis, Cum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres. Et quamquam vlterior Hiſpania potius, quam citerior, vltima terrarum eſſet ad Oceanum vſque pertinẽs: ad commune tamen Hiſpaniæ nomen Cicero ſpectauit, cum eſſet ea tota prouincia ad occidentem, ſicuti ad orientem Syria, terminus imperij Romani. De Cilicia tamen, quæ citra Syriam eſt, dixit Cicero ep. 7. lib. XV. A te ipſo miſſi in vltimas gentes. Non quod vltimæ gẽtes, ſed quod inter vltimas imperij Romani. Salluſtius autem in Coniuratione Catilinæ: Pompeius in extremis terris bellum gerebat, id eſt, extremis imperij, in finibus imperij, ad imperij fines. Et Nepos in Attici vita: Atronius ex vltimis terris, quid ageret, quid curæ ſibi haberet, certiorem faciebat Atticum. Miseris.] per litteras etiam ab iis, qui aberant, rei laudabantur. Aſconius in commentario pro Scauro: & Planco Burſæ laudationem a Pompeio, cum eſſet proconſul ad vrbem, ad iudices miſſam, legimus in Dione lib. XL. Pertimueris] apparet, laudatos a Lentulo, qui ab optimatibus diſſiderent. Sed *tamen*] omiſſa laudatione, redit ad cauſſas defenſionis. quod enim P. Clodium quidam optimates, Ciceronis inimicum, ipſo præſente amplexarentur, in manibus haberent, fouerent, oſcularentur, vt ei ſtomachum facerent: propterea, vt eorum conſuetudinem imitaretur, & quaſi par pari referret, ipſe quoque, hominem optimatibus inuiſum, Vatinium defendit. Par *pro pari referto,*] ſic ſtat verſus: Par pari trocheum admiſcebat, qui locum non habet in ſenariis. Græci dicunt, ἀντιτινάξαι. Quinam *nobiles homines,*] de quibus ante: Certorum hominum ſermones referebantur ad me; qui, cum illa ſentirent in rep. quæ ego agebam, ſemperque ſenſiſſent, me tamen non ſatisfacere Pompeio, Cæſaremque inimiciſſimum mihi futurum, gaudere ſe aiebant. Et aliquanto poſt: Quidam homines in capite meo ſolum elaborauerũt, reliquum corpus imperfectum, ac rude reliquerunt. Seueris *ſeducerent,*] quaſi de grauibus, ſeriiſq. rebus cum eo deliberaturi. adhibetur enim ad ſeria ſeueritas. vnde præceptum illud lib. I. Offic. Videat in primis, quibus de rebus loquatur: ſi ſeriis, ſeueritatem adhibeat; ſi iocoſis, lepórem. Suum publium,] Clodium, cum quo in gratiam redierant. quæ maxime res ab

optima

optimatum cauſſa Ciceronem abalienauit, & cum Cæſare, totaq. Cæſaris factione coniunxit, vt etiam duos maxime omnium infenſos, atque inimicos optimatibus, Gabinium rogatu Pompeij, Vatinium Cæſare contendente defenderit, & laudarit. hoc ipſemet explanat in oratione de prouinciis: Leuiſſime feram, ſi forte iis minus probaro, qui meum cum inimico ſuo reditum in gratiam vituperabunt; cum ipſi & cum meo, & cũ ſuo inimico in gratiam redierint. LEVITER *repungere.*] excuſatio triplex, quod leuiter eos offẽdat, quod laceſſitus, quod in re ſimili, id eſt in altero Publio. SÆPE *facio*] quod in iudicio dixi, ſæpe facio, vt eorum animos leuiter repungam. DIIS, *hominibuſq. approbantibus.*] ſine vlla cuiuſquam reprehenſione. ſic ep. 4. lib. 2. ad Q. Fr. Vatinium, a quo palam oppugnabatur Sextius, arbitratu noſtro cõcidimus, diis hominibuſq. plaudentibus. Contra ep. 2. lib. III. ad eundem: Probe premitur Gabinius: niſi noſter Pompeius, diis hominibuſq. inuitis, negotium inuertit. HABES *de Vatinio:*] cur Vatinium defenderim, cognouiſti. Habes, inquit; quia, quæ audimus, accipimus animo. infra: Accepiſti, quibus rebus adductus, quamq. rem, cauſſamq. defenderim. DE *Craſſo.*] de quo quæſiuiſſe Lentulus non videtur. nam in prima epiſtolæ parte Cæſar, Appius, Vatinius, ex Lentuli litteris, nominantur, Craſſi nulla mentio. ſed Ciceroni propoſitum in primis hoc eſt, vt excuſet ea, quæ ſibi aliquam inurere notam inconſtantiæ poſſint. quare, cur & cum Craſſo poſt reconciliationem contenderit, &, poſt contentionem, rurſus in gratiam redierit, cauſſas diligenter exponit. MAGNA *iam gratia*] vetus inter eos fuerat ſimultas, vel exorta Cicerone conſule, cum Craſſus Catilinæ conſiliorum particeps eſſe putaretur, vt hiſtoriæ declarant; vel, vt ego arbitror, multo ante, cum Cicero ab adoleſcentia ſua, vt in hac epiſtola iam dixit, Pompei fautor extitiſſet, Craſſumq. ſæpe, vt ep. 12. lib. 1. ad Att. ſcripſit, in Pompeiana laude perſtrinxiſſet: in ſuaſione quidem legis Maniliæ, laudem ſeruilis belli, Craſſi virtute confecti, magna ex parte ad Pompeium transfert. Primus dies eos in gratiam reduxit, cum Craſſus in ſenatu, præſente Pompeio, a Mithridatico bello proxime reuerſo, de rebus a Cicerone conſule in vrbe geſtis ornatiſſime locutus eſt. cuius orationis illuſtrem ſententiam cum Cicero ad Atticum ſcripſiſſet, ſubiunxit, Hic dies me valde Craſſo adiunxit. Rurſus odium inter eos emerſit, quo anno lege Clodia Cicero pulſus eſt, Craſſo Clodium adiuuante, vt in Plutarcho legimus. Iterum autem reconciliati, reſtituto in patriam Cicerone, intercedente Publio Craſſi filio, Ciceronis amantiſſimo, vt idẽ Plutarchus. Tertiæ tum diſſenſionis, tum etiam reconciliationis cauſſa hic exponitur. COMMVNIS *concordiæ cauſſa,*] quod priuatas inimicitias reip. donandas putaret; ne quando priuatis odiis publica impediretur vtilitas. CONTRIVERAM;] depreſſeram, conſumpſeram. contrita enim vim non habent. ſic in Tuſc. 5. Cum virtutem ad cælum extulerint, reliqua ex collatione facile eſt conterere, atque conſumere. DEFENSIONEM *Gabinij.*] in ſenatu, cum in abſentem Gabinium acerbiſſime inuectus eſt Cicero oratione de prouinciis, & in Piſonem. DISPVTANTEM,] cum eo in ſenatu. nam, in iudicio, dixiſſet potius, agentem. LÆSISSET;] contumelia verborum. ſatis enim conſtat, non eorum modo animos lædi, contra quos aliquid fit, ſed eorum etiam, contra quos dicitur. in quibuſdam tamen antiquis libris, Laceſſiſſet. EXARSI,] vt ignis ex arida materia, ſic nos iniuſte læſi exardemus iracũdia. bilis enim quæ commota iracundiam gignit, aſſimulatur igni, atque etiam, vt philoſophis placet, accipitur ab igne, vt animus ſpirabilis ab aere, humor ab aqua, viſcerũ ſoliditas a terra. quod lib. 2. de Nat. deo. Cicero tradidit. Vſurpatur autem tribus modis hoc verbum: exarſi iracundia, vel dolore: exarſit iracundia, vel dolor: exarſi, ſimpliciter. primi generis exemplum hic habemus, & in Verrem, Exarſit iracundia, ac ſtomacho. in ep. ad Brutum, In cauſſa Bruti exarſit incredibili dolore. Alterum genus cognoſcitur ex epiſtola 3. lib. 2. ad Q. Fr. Clodiani noſtros conſputare cœperunt, exarſit dolor. Simpliciter autem, ep. 21. libro 2. ad Att. Similis vulgi, ſermonibus honeſtorum, fremitu Italiæ, vereor ne exarſerint. Et in prœmio lib. III. de Orat. Cum homini & vehementi, & diſerto quaſi quaſdam verborum faces admouiſſet, non tulit ille, & grauiter exarſit. EFFVDISSE] cum in gratiam rediuimus, nihil putaui reliquum eſſe odij. RESIDVVM *tamen inſciente me fuiſſet,*] tota hæc de veteris odij eruptione ſententia duas partes habet, vnam ex vno membro, cum incluſum illud odium omne repente apparuit; alteram ex duobus, Quod ego effudiſſe me omne arbitrabar, reſiduum tamen inſciente me fuiſſet. vtraque igitur pars a ſe ipſa regatur, neceſſe eſt. quod cum ita ſit; quæro, vnde pendeat hoc, Reſiduum tamen inſciente me fuiſſet. non enim ad verbum, Quod, accuſandi caſu enunciatum, referri videtur poſſe. quare aut ſubaudiendum alterum, Quod: vt ita dicat: Quod ego effudiſſe me omne arbitrabar, quod tamen inſciente me reſiduum fuiſſet: aut ſolœciſmi ſpecies quædam videbitur: cuius generis alia quoque in Cicerone, Pediano etiam teſte, animaduertuntur. FVISSET: placet: etſi varie ſcriptum eſſe videam in aliquot antiquis libris, Fugiſſet, Effugiſſet, Fudiſſet. IIDEM *illi,*] veteres in plurali quoque dicebant, Idem: ſed melior conſuetudo, vt Iidem diceretur, obtinuit, quod analogiæ lib. 2. Cæſarem probaſſe Cariſius oſtendit. SÆPE *nutu, ſignificationeq. appello,*] de his enim ſæpe iam locutus, neminem vnquam nominauit. MAXIMVM *fructum*] pro lætitia potius, quam vtilitate. Fructum hic accipio, vt etiam epiſt. 5. libro X. Ex tuis litteris cepi fructum duplicem, mihique in comparatione difficilem ad iudicandum, amorem ne erga me tuum, an animum in remp. pluris æſtimandum putarem. Et in extrema epiſtola: Ad tuam ſummam liberalitatem, qua te ſcio libentiſſime ſolere frui, pertinere; pro lætari. EX *libertate mea.*] propter hæc omnia: quod, ſedente Cn. Pompeio, dixerim me Bibuli fortunam, quam Vatinius afflictam putarat, omnium triumphis, victoriiſq. anteferre: quod, eodem teſte, alio loco, eoſdem eſſe, qui Bibulum exire domo prohibuiſſent, & qui me coegiſſent: quod in Vatinium ſumma libertate, animoque maximo, de vi, de auſpiciis, de donatione regnorum, omnia dixerim: quod ſenatui quoque auctor fuerim, vt de agro Campano idibus Maij referetur: poſtremo, quod cum Craſſo magna libertate contenderim.

FORIS] vulgo,apud omnes homines:vt ep.7.lib. 2.ad Q. Fr. Senatus frequens diuinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda. foris valde plauditur. Et ad eundem,ep.2.lib.III.Nihil hominum ſermone foris clarius. FRVCTVM *tuliſſet*;]. bonam de me hominum opinionem auxiſſet. QVI *in eadem cauſſa eſſent*,] communis erat cauſſa Craſſi,Cæſaris, Pompeij, qui ad ipſorum potentiam omnia referebant. INIQVI] cur enim, cum ex libertate mea maximum fructum cepiſſent inimiciſſimos mihi fore principes viros lætabantur? HONESTISSIMOS] inprimis honoratos. ep.15. lib.2. Cæſarem honeſtum eſſe cupio. PERFERREBANTVR;] dixit ſupra:Sermones ad me referebantur. ITA *contendiſſet,vt nihil vmquam magis*,] ſupra, eadem ſententia aliter expreſſa:Cæſaris,vt illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta.Eodem modo accipitur, Pugnare, ep.32.lib.7. MAXIMA *moleſtia*] quid mirum? cum, præter initam inter eos in cauſſa populari ſocietatem, Craſſi filij quæſtor Marcus, Publius legatus,Cæſare imperatore in Gallia mererent. TEMPORVM *meorum*,] earum calamitatum, quas olim pertuli, quia nimium in rep. libere ſenſiſſem. quod ne iterum accideret, prouidendum fuit. Hoc nomine caſus aduerſos interdum appellat, vt in extrema epiſtola: Scripſi verſibus tres libros de temporibus meis. Et in ſuaſione Maniliæ legis: Omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. NATVRÆ;] quæ me ab omni contentione reuocabat. PÆNE *a meis laribus*] non re vera a meis laribus, cum domi meæ non cenauerit,ſed pæne a meis laribus,cum & apud me cenauerit,& in hortis generi mei.Lares pro ædibus ponuntur, quia præeſſe putabantur ædibus: & iiſdem ſunt omnium ædium lares. penates autem ſingularem ædium proprij.ideo ſeparatim eos Plautus nominauit in Merc.Ego mihi alios penates deos perſequar,alium larem. CONDIXISSET,] in diem certum denunciaſſet.ſic enim Feſtus interpretatur. APVD *me*] apud me, apud Pompeium, apud ſe, valet in ædibus meis, in ædibus Pompeij, in ædibus ſuis.hic igitur non omnino proprie dictum eſt, Apud me, quia cenauerat Craſſus non in Ciceronis ædibus, ſed in hortis Craſſipedis. verum hortos Craſſipedis quaſi ſuas ædes putat: ideo dixit etiam, Pæne a meis laribus. COMMENDATIONE] laude. IN *ſenatu*.] hac de te ſic ad Craſſum, epiſt.8.libro v. Et cum conſulibus, & cum multis conſularibus tanta contentione decertaui, quanta numquam antea vlla in cauſſa: veteriq. noſtræ neceſſitudini iamdiu debitum, ſed multa varietate temporum interruptum officium cumulate reddidi. MEA *fides*] poſt reconciliationem. REM, *cauſſamq.*] Res, vt ſupra demonſtraui, totum negotium ſignificat; Cauſſa negotij pars eſt, quæ ad aliquem proprie pertinet. res igitur eſt hic, id quod Pompeio,& Cæſari placebat:quos offendere, temporibus admonitus, Cicero nolebat: cauſſa vero, Vatinius, & Craſſus, quorum alterum in iudicio, alterum in ſenatu,rogatu Cæſaris, & Pompeij, defenderat. IN *rep.capeſſenda*] dixi iam, Remp.capeſſere, idem eſſe, quod, adminiſtrare. PRO *mea parte*] quod ad me attinet. dixit enim epiſtolæ initio:Oſtendam,qui ſit meus ſenſus,& ſtatus. MIHI *integra omnia,ac libera fuiſſent*.] ſi mihi pro meo ſenſu, ac iudicio remp. capeſſere licuiſſet: id quod non licuit;cum me fratris mei fides, Pompeij, Cæſariſq. beneficia,optimatum iniuriæ commouerint.Paullo poſt:Si eſſent omnia mihi ſolutiſſima,tamen in rep. non alius eſſem,atque nunc ſum: cum vero in hunc ſenſum & alliciar beneficiis hominum, & compellar iniuriis; facile patior ea me de rep.ſentire, ac dicere,quæ maxime cum mihi, tum etiam reip. rationibus putem cōducere. Ideo autem plane integrum Ciceroni non erat,vt id ageret, quod maxime probaret; (probauerat autem ſemper, ac defenderat optimatum cauſſam, quam Cæſar, & cum eo coniuncti Pompeius, & Craſſus, populari via potentiam quærentes, oppugnabant) quia cum Pompeium non ſolum beneficio,ſed amore etiam, ac perpetuo quodam iudicio diligeret, Cæſaris autem in ſe, fratremq. ſuum mirificam liberalitatem eſſet expertus; præterea reconciliatos cum inimico ſuo, familiariq.coniunctos amicitia,principes optimatum videret; diſcedere a priſtina ſententia cogebatur. CONTRA *tantas opes*,] quod erat periculoſum. NEQVE *delendum*,] quod ipſa reſp.nolle videretur; dixit enim ſupra: Vehementer res ipſa publica me mouet;quæ mihi videbatur contentionem, præſertim maximis rebus a Cæſare geſtis, cum illis viris nolle fieri, &, ne fieret, vehementer recuſare. CONVERSIS *rebus*,] reſpexit ad illud Platonis, Quales in rep.principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe ciues. TEMPORIBVS *aſſentiendum*,] ep.9. lib.IV.Tempori cedere,ideſt neceſſitati parere,ſemper ſapientis eſt habitum. Dixit idem aliis verbis in oratione pro Plancio:Stare, inquit, omnes debemus tamquam in orbe aliquo reip. qui quoniam verſetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius vtilitas,ſaluſq.conuerterit. PRÆSTANTIBVS *viris*] iis,qui optime adminiſtrandæ reip. ſcientia præſtiterunt. VT *in nauigando*] nihil iucundius,atque etiam nihil vtilius, quam in legendo ſimilia conferre. quo in genere qui verſantur, his fere neque deeſt vmquam, quod ſcribant,& ea,quæ ſcribunt,augere,& exornare facile poſſunt. Vſus eſt Cicero in oratione pro Plancio eadem ſententia, ſumpto a nauigātibus exemplo. An,inquit,cum videam nauem ſecundis ventis curſum tenentem ſuum, ſi non ea cum petat portum, quem ego aliquando probaui,ſed alium non minus tutum,atque tranquillum, cum tempeſtate pugnem periculoſe potius,quam illi,ſalute præſertim propoſita,obtemperem, & parcam? neque enim inconſtantis puto, ſententiam, tamquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari. Cuius loci extremam partem iiſdem verbis iteratam video in oratione pro Balbo. Aſſentior, inquit, non omnibus: neque eſſe inconſtantis puto, ſententiam aliquam, tamquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari. Et ad Att. epiſt. 6. lib. XVI. Nemo doctus vmquam mutationem conſilij, inconſtantiam dixit eſſe. PORTVM *tenere*] pro, obtinere. epiſt. 1. Teneri enim res aliter non poteſt. MVTATA *velificatione*,] obliquo curſu,non directo,qui erat inſtitutus. TAMEN *peruenire*:] non tam cito, ſed aliquando tamen peruenire. CVM *dignitate etiam*;] epiſt. 7. Neque ſalutis noſtræ rationem nobis habendam eſſe ſine dignitate, neque dignitatis ſine ſalute. Et in principio lib.

pio lib. 1. de Oratore: Perbeati fuiſſe illi videri ſolent, qui in optima rep. cum & honoribus, & rerum geſtarum gloria florerent, eum vitæ curſum tenere potuerunt, vt vel in negotio ſine periculo, vel in otio cum dignitate eſſe poſſent. NON *idem ſemper dicere*,] more nauigantum, qui non eundem ſemper curſum tenent, ſed eundem tamen portum, licet mutata velificatione, ſemper ſpectant. NON *idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus.*] ſalutem reip. quæ ſententiam a nobis eandem perpetuo non poſtulat. Pro Plancio: Ego vero hæc didici, hæc vidi, hæc ſcripta legi; hæc de ſapientiſſimis, & clariſſimis viris & in hac rep. & in aliis ciuitatibus monumenta nobis litteræ prodiderunt, non ſemper eaſdem ſententias ab eiſdem, ſed quaſcumque reip. ſtatus, inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtularet, eſſe defendendas. SOLVTISSIMA;] ſoluta, & libera Ciceronis voluntas non erat; cum & allliceretur Pompeij, Cæſariſq. beneficiis, & compelleretur optimatum quorundam iniuriis. FACILE *patior*] ita loquebantur, cũ aliquid ſe nec admodum libenter, nec moleſte tamen facere ſignificabant. ep. 7. lib. v. Si quando non mutuo reſpondetur officiis meis; plus apud me officij reſidere, facillime patior. CVM *mihi*,] coniuncta cum præſidiis iis, quæ ſemper habuerat, potentium beneuolentia. paulio poſt. REIP. *rationibus*] publicæ cauſſæ, omnium libertati. ſupra: Lætatus ſum, quod mihi liceret in eadem cauſſa & mihi vtilia & cuiuis bono recta defendere. Sic locutus in procemio Rhetoricorũ: Is mihi vir & ſuis, & publicis rationibus vtiliſſimus ciuis fore videtur. APERTIVS *hæc ago*,] ita me ſentire profiteor. LEGATVS *eſt Cæſaris*,] in Galliam miſſus a Cæſare cum legione in Neruios, Eburonuos, Aduaticorum, Neruiorum obſidionem fortiter ſuſtinuit. Cæſar lib. v. ITA *illuſtri gratia*] quæcumque a me in illum profecta ſunt, ita perſpicue, ſibi accidiſſe gratiſſima, demonſtrauit, vt ego eum, vel minimis meis officiis, mihi obſtrictum putarem. *Gratiæ* apud populum. valere enim in ſenatu auctoritate, apud populum gratia, proprie dicitur. Et Cæſar, qui ſemper ad principatum ſpectauerit, mire popularis ab adoleſcẽtia fuit, multaq. per populum, quæ a ſenatu impetrare nequiniſſet, conſecutus eſt. OPIBVS,] Opum nomine, quantum valemus, continetur ep. 6. lib. vi. CONSILIA *frangere*,] non diſſimile, Cogitationes debilitare, ep. 6. POTENTIVM *beneuolentiam*] eadem ſententia ep. 8. lib. iii. ad Q. Fr. Præſidium firmiſſimum petebamus ex optimi, & potentiſſimi viri beneuolẽtia ad omnem ſtatum noſtræ dignitatis. Hoc nimirum illud eſt, quod ſæpe dixit, ſpectandum eſſe cum dignitate otium, habendam non dignitatis modo rationem, ſed etiam ſalutis. ESSEM *vſus eiſdem.*] indicat, eo ſe facilius in eam mẽtem eſſe deductum, quod probari a Lentulo conſilium ſuum exiſtimarit. quaſi, Lentulo aliter ſentiente, aliter ipſe quoque ſenſurus fuerit. huc illud ſpectat ep. 8. Ego quidem, vt debeo, & vt tute mihi præcepiſti, me ad eius rationes adiungo, quem tu in meis rationibus tibi eſſe adiungendum putaſti. TEMPERANTIAM, *& moderationem*] notum eſt ex Ariſtotele, & aliis, Temperantiæ nomine, perfectam virtutem, qua indomitæ, atque exſultantes animo libidines cohibentur, indicari. verbum igitur, Moderationem, ſententia non requirit. Sed a more philoſophorum longe diſtat oratoria loquendi conſuetudo. Sæpe copiam quærit Cicero, non vt augeat, immutetve ſententiam, ſed vt explanet magis. neque vero neſciebat, moderationem a temperantia non differre, cum ipſe & libro 2. de Fin. & Tuſc. 3. Temperantiam definierit, atque explicauerit moderationis nomine: & libro 1. Off. vbi quattuor virtutes nominat, moderationem pro temperantia vſurpauerit: ſed, vt dixi, aperiendæ, atque explanandæ rei gratia, non neceſſariam vbertatem interdum amat. eadem modo epiſt. 27. libro xii. Eſt ita temperatis, moderatiſq. moribus, vt ſumma ſeueritas cum humanitate iungatur. AMICISSIMVM,] itaque non dubito, quin ea voluiſſes, quæ meis conducere rationibus exiſtimaſſes. SVFFVSVM,] tranſlato verbo latẽre interdum in animo maleuolentiam ſignificat, vt aqua latet ſubter cutem fuſa. Sic lib. 2. de Orat. Æthera calore ſuffuſum dixit. MAGNVM, *& excelſum*] quæ virtus plane viro digna. Græci μεγαλοψυχίαν, Cicero lib. 1. de Off. Magnanimitatẽ vocat. Magni autem excelſiq; animi eſt, neminem odiſſe, res eas paruipendere, quibus alij ad maleuolentiam, ac nocendi cupiditatem facile cõmouentur. Eidem tribuit animi magnitudinẽ ep. 5. & 7. & in lib. de claris oratoribus. APERTVM, *& ſimplicem.*] quod bonitatis eſt. ideo, quid ſentires, qui tuus in me, ceteroſq. animus eſſet, nullo negotio perſpexi. TALES,] inuidos. nam ep. 7. In te, inquit, homine omnium nobiliſſimo, ſimilia inuidorum vitia perſpexi. Notatur etiam perfidia optimatum quorundam, Ciceroni in ſalute, Lentulo in dignitate cognita. ep. 5. 6. 7. MOVERVNT,] vt quibuſdam in ſententiis paullum me immutarem, meamq. volũtatem ad ſummorum hominum, de meq. optime meritorum, dignitatem aggregarem. SALVA *mea*] vt in patriã redirem. ETIAM *dignitas*] modeſte petit, vt eundem ſe præbeat Lentulũ in eius tuẽda, atque augẽda dignitate, quem in recuperãda ſalute præſtiterat. SOCIVM, *comitemq.*] non dixit adiutorẽ, vt arrogantiam vitaret; & ſimul, quod in ſocietatis nomine quædam ineſſe videtur beneuolentiæ ſignificatio. Socius autem, proprie, agentem adiuuat: comes euntem ſequitur. ORATIONES] triennio ſcriptæ, Marcellino, & Philippo coſ. vt pro L. Calpurnio Beſtia, pro P. Sextio, in Vatinium, de prouinciis conſularibus, de haruſpicum reſponſis: Pompeio, & Craſſo, in Piſonem: Domitio, & Appio, pro Scauro, pro Vatinio, pro M. Cœlio, atque etiã pro A. Gabinio, quem rogatu Pompeij hoc anno defendit, vt ex Dione lib. xxxix. & ex epiſtolis ad Atticum, ad Q. fratrem intelligitur. nominant & orationem de rege Alexandrino rhetores Latini, Aquila, & Fortunatianus: quam opinor habitam eſſe Marcellino, & Philippo coſ. quo anno ſcimus actum eſſe in ſenatu magnis contentionibus de reſtituendo Ptolemæo, Ægypti rege. MENOCRITO] Lentuli liberto. vſitatius nomen eſt, Menocratis, quam, Menocriti: ſed libri veteres in Menocrito conſentiunt. VT *pertimeſcas.*] iocatur; quaſi multarum orationum lectio moleſtiam Lentulo allatura ſit. REFEROQ. *ad manſuetiores muſas*,] hoc plane anno poëma ad Cæſarem videtur ſcripſiſſe, de quo ep. 8. & 9. lib. iii. ad fratrem: fatebor tamen ingenue, quod mihi non mediocrem dubitandi cauſſam attulit: certe enim:

cum dicat Cicero, Referoq. me ad manſuetiores muſas, videtur de poëmate aliquo, a ſe ſcripto, velle ſubiungere: nec tamen id fecit: nam infert ſtatim, Scripſi igitur Ariſtntelico more tres libros in diſputatione, ac dialogo de Oratore. Muſis autem cum oratoria ratinne quæ communio eſt? quare vereor interdum, ne hoc totum, quod, incluſum parentheſi, a ceteris diſtinguitur, transferendum ſit aliquo modo ad illud infra poſitum, Scripſi etiam verſibus tres libros de temporibus meis. Niſi ſi manſuetiores muſas vocauit eà ſtudia, quæ domi culta, ad lenitatem, atque humanitatem animos traducunt; cum orationes in foro habitæ contentionem habeant. confirmare videtur hanc opinionem locus epiſt. 12. lib. XVI. Tu muſis noſtris, para, vt operas reddas. Et alibi Muſas pro litteris poſuit, vt ad Att. ep. 5. lib. 2. Cum omnibus muſis rationem habere cogito. A PRIMA *adoleſcentia*] adoleſcentulus Arati poëma conuertit, quod hodie, temporis iniuria, mutilum habemus. Puer etiam tetrametro verſu librum compoſuit, quem, vt ait Plutarchus, inſcripſit, Pontius Glaucus. DELECTARVNT] non ad proximum, quo ſe ad muſas referre ſolitus eſt, ſed ad longinquum adoleſcentiæ tempus verbum, Delectarunt, accommodauit: vt ſit, ita me delectant, vt olim adoleſcentulum delectarunt. Simile illud in Bruto, de commentariis Cæſaris: Nudi ſunt, recti, & venuſti; omni ornatu orationis, tamquam veſte detracta. Quod eſt: omni detracto, tamquam veſte, orationis ornatu. SCRIPSI *igitur Ariſtotelico more, quemadmodum quidem volui, tres libros in diſputatione, ac dialogo de Oratore.*] Quid ſit, Ariſtotelico more, mecum ipſe quæro, vtrum, quia dialogos & Ariſtoteles compoſuerit, qua de re Plutarchi teſtimonium exſtat in conſolatione ad Apollonium, & Baſilij in epiſtola ad Diodorum, Themiſtij præterea, & Philoponi: an vero, quia more quodam, non vulgari, ſed exquiſito, qualis Ariſtotelis mos fuit, artis oratoriæ præcepta tradiderit. in quam equidem ſententiam facile, & libenter inclino, commotus maxime ſequẽtibus verbis, Quemadmodum quidem volui: quibus minuere Cicero voluit arrogantiam, quaſi nimium ſe extuliſſet, profeſſus Ariſtotelico more ſe ſcripſiſſe de oratore: maioremq. etiam præſetulit modeſtiæ ſpeciem, cum ſubiunxit: Quos arbitror Lentulo tuo fore nõ inutiles. Arbitror, inquit: quod fidentis non videtur: abeſt enim affirmatio. Lentulo tuo: adoleſcenti, non viro. nam facultatis in eo plus requiritur, qui viris placere velit. Non inutiles: & hic opinionem vitat arrogantiæ. nam ſi, Vtiles, dixiſſet; promiſſio maior erat. *H*æc omnia modeſtiam declarant. & illud, Quemadmodum quidem volui; valet hoc: an ſim aſſecutus, ignoro: volui quidem certe. Præterea, doctrinam hic potius, & acumen Ariſtotelis, quam ſcribendi genus, indicari, ob eam cauſſam arbitror, quod in ſcribendi genere Platonem, & Xenophontem, quorum dialogis Ariſtotelis dialogos nemo conferre auſus eſt, aut ſolos, aut cum ipſo ſaltem Ariſtotele nominaſſet. Sin ad doctrinam ſimul, & ſcribendi genus reſpexiſſe Ciceronem aliquis dicat: non prius hoc mihi perſuaſerit, quam, ſcriptum eſſe ab Ariſtotele de oratore dialogum, oſtenderit. vnum autem eius dialogum de animo, Eudemum inſcriptum, præterea nullum, quod equidem legerim, veteres nominant. Baſilius quidem dialogorum Ariſtotelis nomina non ponit: ſed eum ait, & Theophraſtum, cum dialogos componere eſſent aggreſſi, deterritos venuſtate Platonis ad aliam ſe ſcribendi rationem contuliſſe. A AHORRENT *enim a communibus præceptis,*] Quænam erant communia præcepta? ea ſcilicet, quæ lib. 1. de orat. exponuntur ex perſona Craſſi. Non negabo, inquit, me iſta omnium communia, & contrita præcepta didiciſſe: primum, oratoris officium eſſe, dicere ad perſuadendum accommodate: deinde, eſſe omnem orationem aut de infinitæ rei quæſtione, aut de re certis in perſonis, ac temporibus locata. &c. *H*æc igitur Cicero in iis libris non eſſe ad bene dicendum valde neceſſaria confirmat: & præſtantiora quædam docet, partibus ita diſtributis inter Antonium, & Craſſum, vt ille lib. 2. de materia oratoris, hic lib. III. de ornandi ratione diſſereret. His autem libris nihil poſſe fieri elegantius, aut etiam vtilius, conuenit inter homines eruditos, atque ipſe Cicero, de iis quid ſentiret, oſtendit in ep. 19. lib. XIII. ad Att. Sunt, inquit, libri tres de oratore, mihi vehementer probati. OMNIVM *antiquorum*] Ariſtotelis, & Iſocratis: quod ſequentibus verbis declaratur. quamquam antiquorum etiam omnium oratoria ratio in vno Ariſtotele continebatur. ſcripſit enim librum, in quo expoſuit dicendi artes omnium ſuperiorum, vt lib. 2. de Inuent. & lib. 2. de orat. legimus. Oppoſuit autem, Antiquorũ rationem oratoriam, communibus præceptis: quod erant Romæ, qui vulgo rhetoricam artem docerent, & dicendi præcepta traderent. id Sullanis temporibus primus profeſſus eſt L. Plotius Gallus, vt ad Titinium ſcripſit Cicero: cuius hæc Suetonius verba recitat in libro de claris rhetoribus. Memoria teneo, pueris nobis Latine docere cœpiſſe L. Plotium quendam: ad quem cum fieret concurſus, quod ſtudioſiſſimus quiſque apud eum exerceretur; dolebam idem mihi non licere. continebat autem doctiſſimorum hominum auctoritate; qui exiſtimabant, Græcis exercitationibus ali melius ingenia poſſe. ARISTOTELICAM,] non opinor hos tantum, quos nunc habemus, ſed alios quoque ſignificari Ariſtotelis libros de ratione dicendi. Ex his quidem, qui exſtant, dubitari non poteſt, quin multa Cicero transtulerit in ſuos oratorios libros, præſertim in tertium: quod accurate legentibus patebit. De aliis vero eiuſdem Ariſtotelis rhetoricis libris, hæc ſcripſit Cicero lib. 2. de Orat. Inter hunc Ariſtotelem, cuius & illum legi librum, in quo expoſuit dicendi artes omnium ſuperiorum, & illos, in quibus ſua quædam de eadem arte dixit, & hos germanos huius artis magiſtros, hoc mihi viſum eſt intereſſe. Quis porro neget, ex eo maxime libro, quo ſuperiorum omnium artes complectebatur Ariſtoteles, multa Ciceronem in ſuos oratorios retuliſſe, cum ex eodem libro multa ſumpſerit adoleſcens, vt eos, de Inuentione quos inſcripſit, minime cum oratoriis cõparandos, veterum doctrina locupletaret: quod ipſe lib. 2. eius artis, in proœmio, docet his verbis: Nobis omnium, quicumque fuerant ab vltimo principio huius præceptionis vſque ad hoc tempus, expoſitis copiis, quæcumque placeret, eligendi poteſtas fuit. ac veteres quidem ſcriptores artis, vſque ab principe illo, atque inuentore Tiſia repetitos, vnum in locum conduxit Ariſtoteles, & nominatim cuiuſque præ-

cepta,

cepta, magna conquiſita cura, perſpicue ſcripſit, atque enodata diligẽter expoſuit; ac tantum inuentoribus ipſis ſuauitate, & breuitate dicendi præſtitit, vt nemo illorum præcepta ex ipſorum libris cognoſcat, ſed omnes, qui, quod illi præcipiant, velint intelligere, ad hunc, quaſi ad quendam multo commodiorem explicatorem, reuertantur. Hæc Cicero. deinde, facta mentione eorum, qui Ariſtotelem, aut Iſocratem ſecuti, præcepta dicẽdi reliquerunt, Nos, inquit, nobis omnes, quoad facultas tulit, propoſuimus, & ex noſtro quoque nonnihil in cõmune contulimus. Sumpſit igitur Cicero ab Ariſtotele multa, atque ex iis modo libris, quibus nunc vtimur, ſed ex iis etiam, qui malo quodam periere litterarum fato. Præterea gloriatur, ita ſe ſcripſiſſe oratorios, vt a communibus præceptis abhorrerent, omnemq. antiquorum Ariſtotelicam, & Iſocraticam rationem oratoriam complecterentur. Laertius quatuor corpora rhetoricorum librorum Ariſtotelis nominat, Gryllum, vnicum librum, in quo, vt lib. 2. Quinctilianus ait, quædam ſubtilitatis ſuæ argumenta, quærendi gratia, excogitauit; alterum, duos rhetoricæ artis libros; tertium, vnicum librum, quem inſcripſit Ars; quartum, libros duos, eadem inſcriptione. quo numero tres, qui hodie ſunt in manibus, excluſos videmus. At Cicero, & Quinctilianus, vt ſupra demõſtrauimus, illos agnoſcunt. ISOCRATICAM] De Iſocratis arte diſcrepant veterum ſententiæ. Plutarchus certum ambigere ſe oſtendit, cum illa mandauit litteris in eius vita: Εἰσὶ δ' οἱ καὶ τέχνας αὐτὸν λέγουσι συγγεγραφέναι· οἱ δ', οὐ μεθόδῳ, ἀλλ' ἀσκήσει χρήσασθαι. Hermogenes interpres Iſocrati eam tribuit, Ἰσοκράτης, inquiens, φησὶν ἐν τῇ τέχνῃ, ὡς ἐν τῇ διηγήσει λεκτέον τότε πρᾶγμα, καὶ τὰ πρὸ τοῦ πράγματος, καὶ τὰ μετὰ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὰς διανοίας, αἷς ἕκαστος τῶν ἀγωνιζομένων χρώμενος, τὸ δεῖνα ἔπραξε. Cum eo ſenſit Quinctilianus lib. III. nam, cum de Ariſtotele, & Iſocrate loqueretur, Ars, inquit, eſt vtriuſque, ſed pluribus eam libris Ariſtoteles complexus eſt. Idem tamen prorſus ambigit lib. 1. cum ait: *Hæc opinio originem ab Iſocrate* (ſi tamen re vera ars, quæ circumfertur, eius eſt) *duxit*. Cicero noſter eam plane repudiat lib. 2. de Inuent. Fuit, inquit, eodem tempore, quo Ariſtoteles, magnus, & nobilis rhetor Iſocrates: cuius ipſius quam conſtet eſſe artem, non inuenimus: diſcipulorũ autem, atque eorum, qui protinus ab hac ſunt diſciplina profecti, multa de arte præcepta reperimus. *Hanc* ergo dubitationẽ e ſcriptoris nomine ortam exiſtimo, quia fuit alter Iſocrates, Iſocratis magni diſcipulus; a quo ſcriptam artem rhetoricam ſuſpicari licet; cum præſertim diſcipulorum Iſocratis multa ſe reperire dicendi præcepta Cicero dicat. Ac me quidem in hanc ſuſpicionem illa etiam ratio ducit, quod Iſocratis einſdem iunioris eſſe orationem illam ad Demonicum, quæ Iſocrati magno tribuitur, *Harpocration* teſtis eſt. Atque hæc omnia illuc refero, ne quis putet Ciceronem, quia dixerit Iſocraticã rationem ſe eſſe complexum tribus oratoriis libris, Iſocratis ipſius artem legiſſe, quam negauit vllam reperiri lib. 2. de Inuẽt. itaque, Iſocraticam, interpretor, ab Iſocratis diſcipulis traditam, ex inſtitutis tamen, & opinionibus magiſtri. quæ enim ille voce docuit domi ſuæ, poſtea ſcriptis eadem diſcipuli eius perſecuti ſunt. his autem cum iis, qui ab Ariſtotelis diſciplina profecti ſunt, controuerſiæ nonnihil fuit: quod Quinctilianus lib. III. ſignificat: ait enim: His ſucceſſere omnes, ſed clariſſimus Gorgiæ auditor Iſocrates. hinc velut diuerſæ ſecari cœperunt viæ. nam & Iſocratis præſtantiſſimi diſcipuli fuerunt in omni ſtudiorum genere: eoque iam ſeniore, Ariſtoteles præcipere artem oratoriam cœpit. RATIONEM *oratoriam*] quæ de arte dicendi Ariſtoteles, & Iſocrates præceperunt. in hoc enim libri Ciceronis oratorij a communibus præceptis abhorrent. Eodem ſpectat illud, quod ſcripſit epiſt. 1. lib. II. ad Att. Meus liber totum Iſocratis μυροθήκιον, atque omnes eius diſcipulorum arculas, ac nonnihil etiam Ariſtotelica pigmenta conſumpſit. TRES *libros de temporibus meis*;] de exſulio, atque etiam reditu: in his enim Lentulum, optime de ſe meritum, nominauit. ſcripſit etiam verſibus tres libros de conſulatu ſuo, ſed antequam iret in exſulium: quod epiſt. 3. lib. II. ad Att. & de Diuin. libr. 1. oſtendit. hic autem Cicero commemorat, quæ poſt diſceſſum Lentuli, id eſt poſt exſulium ſuum, ſcripſerat. Epiſt. 6. lib. II. Nouitate meorum temporum. ET *erunt*] ſperat futurum, vt a poſteris etiam legantur. Sed eos aut hominum incuria, aut vetuſtas ipſa perdidit. SED, *quia verebar*,] ἔλλειψις, figura aliquid detrahens. nam hic ſententia deſiderat, Non miſi: vt ſit: Ideo non miſi eos libros ad te, quia verebar eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. TOTAM *ad te defero*.] ad arbitrium tuum confero: vt ſe ipſe interpretatur ſequentibus verbis. CONAS QVI] præſtare. omnes meorum ſtudiorum fructus ad te defero: vt iis arbitratu vtaris tuo. VT *me nolim admoneri, rogari vero ſine magno dolore vix poſſim*.] rogari enim ſe, qui amant, non patiuntur. ideo dixit epiſt. 10. lib. III. Iniuriam mihi fieri putabam, cum rogabar. Epiſt. 13. lib. IX. Peto a te, vel, ſi pateris, oro, vt homines miſeros conſerues incolumes. Ep. 18. lib. XIII. Ego admirabar magis, te, quaſi rogatus, aut certe admonitus liberaliter Attico reſpondiſſes, vltro ad eum ſcripſiſſes. Epiſt. 4. lib. XV. Admonendum te potius, quam rogandum, puto. Et ad Att. epiſt. 34. lib. XII. Vehementer te rogo, magis quam a me vis, aut pateris te rogari, vt hanc cogitationem toto pectore ſuſcipias. IN CILICIAM] partem Lentuli prouinciæ. vide ep. 7. Qui Ciliciam, Cyprumq. teneas. ADIVNCTO *iſto fundo*] de Cilicienſi fundo Q. Ciceronis nullam alibi mentionem inuenio. Emptus quidem non videtur, quantum ex verbo, Adiuncto, licet intelligere. teſtamento fortaſſe legatus. EXERCITATIONIBVS] oratoriis. declamando enim vel in ſcholis rhetorum, publice profitentium, vel domeſtica diſciplina adoleſcentes exercebantur. Græcis autem exercitationibus ali melius ingenia poſſe, ſcripſit Cicero in epiſtola ad Titinium, cuius exemplo ſupra vſi ſumus. NEQVE CARIOREM, *neque iucundiorem*] coniungit eadem in epiſt. 2. lib. II. Cui carus æque fis, & periucundus, ac fuiſti patri. POSTERITAS OMNIA INTELLIGAT,] tẽpori ſeruiens pollicetur, quod non præſtitit. nullum enim librum Lentulo inſcripſit, qui quidem exſtet, aut ab iis nominetur, qui ſæpe ſcripta Ciceronis appellant. APPIVS IN *ſermonibus antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſeſe ſi licitum eſſet, legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega prouinciam; ſi curiata lex non eſſet, ſe para*

ſe paraturum cum collega, tibiq. ſucceſſurum: legem curiatam conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſſe: quoniam ex S.C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in vrbem introiſſet.] Curiata lex a populo per curias congregato nomen accepit. Curias autem, in quas Romulus populum diſtribuit, vt in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, ferias obſeruaret, triginta fuiſſe, omneſq. in Palatio, ſatis, vt opinor, notum eſt. ea bis curiis cum populus, vt aliquid iuberet, aut iudicaret, in vnum locum coibat, curiata comitia vocabantur. coiuiſſe autem populum in Comitium, qui locus in foro fuit, docet Varro. Lex igitur curiata comitiis curiatis ferebatur; quibus autem de rebus, & a quo magiſtratu ferretur, non eſt alienum oſtendere. De adoptione ferebatur, & de imperio militari. Si de adoptione, ferri poterat vel a tribuno pl. vel a conſule. de tribuno pl. locus indicat in ep. 17. lib. 2. ad Att. Hæc ſunt in rep. niſi illud enã ad remp. putes pertinere, Herennium quendam tribunum pl. ſæpe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpiſſe. huic frequenter interceditur. De Conſule quis dubitet? cum Suetonius inter acta Cæſaris conſulis hoc memoret: P. Clodium, fruſtra iam a patribus ad plebem tranſire conantem, eodem die, horaq. nona traduxit. Et epiſt. 12. lib. 12. ad Att. Quid Cæſar? negat ſe quidquam de illius adoptione tuliſſe. Adoptionem autem illam curiata lege factam eſſe, declarat oratio pro domo: in qua ſunt hæc: Negant augures fas eſſe agi cum populo, cum de cælo ſeruatum ſit. quo die de te lex curiata lata eſſe dicatur, audes negare, de cælo eſſe ſeruatum? Et paullo poſt: Si, quod in ceteris legibus trinundinum eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum: nihil reprehendo. Et infra: Credo enim, quamquam in illa adoptione factum eſt nihil, tamen re eſſe interrogatum, auctor ne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ, neciſq. poteſtatem haberet, vt in filio. quæro, ſi aut negaſſes, aut tacuiſſes, ſi tamen id triginta curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ratum? certe non. Confirmat Gellius lib. v. cap. 19. Arrogantur, inquit, ij, qui, cum ſui iuris ſint, in alienam ſe poteſtatem tradunt: eiuſq. rei ipſi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere, neque inexplorate committuntur. nam comitia arbitris etiam pontificibus præbentur, quæ curiata vocantur. De imperio militari, quod extra vrbem gereretur, latam opinor eſſe curiatam legem vel ab eo ipſo, qui accepturus eſſet imperium, ſi modo magiſtratus eſſet, vel a conſule. latam ab ipſo magiſtratu, qui vſurus eſſet imperio, auctor eſt Liuius lib. ix. Papirio, inquit, dictatori, legem curiatam de imperio ferenti, triſte omen diem diffidit. A magiſtratu, qui non eſſet vſurus imperio, exemplo Ciceronis & Bibuli, (vt omittam alia quam plurima) demonſtratur. nam & Cicero in Ciliciam, & eodem tempore Bibulus in Syriam, vterque aliquot annis poſt conſulatum profecti ſunt. latam autem de vtriuſque imperio curiatam legem, ex eo liquet, quod vterque bellum geſſit, vtrique ſupplicationes ob rem bene geſtam decretæ: Cicero etiã de triumpho cogitauit. itaque dubitandum non eſt, quin conſules eius anni, Sulpicius, & Marcellus, alter, amboue, curiatam legem de eorum imperio tulerint. alioqui prouinciam quidem eo genere imperij quod lex Cornelia dabat, adminiſtrare potuiſſent; quo ſe Appius, curiata lex ferri ſi non poſſet, contentum fore dictitabat. militarem autem rem, quæ triumphi ſpem, & occaſionem afferebat, nullo pacto iis attingere licuiſſet. curiatis enim comitiis rem militaré contineri lib. v. prodidit Liuius: conſuli, ſi legem curiatam non haberet, attingere rem militarem non licuiſſe, Cicero in orat. 2. in Rullum: & ibidem: Conſulibus, legem curiatam ferentibus, ſæpe interceſſum eſt. Curiata igitur lege, in foro lata a conſule, non a tribuno pl. (nam tribunis pl. nihil cum curiis) triginta lictoribus veteres triginta curias repræſentantibus, populus prouinciarum rectoribus imperium dabat, Cornelia ſenatus: ſed Cornelia iuris dicendi poteſtatem, nihil pro viatico, curiata vero exercitus habendi, belliq. gerendi ius, cum ſtipendio militum, & pro cõſulis viatico, dabat. Et Cornelia, a L. Sulla dictatore lata, hoc ſanxerat, vt, qui prouincias ex S.C. accepiſſent, imperium haberent, quoad in vrbem introiſſent: (ſtuduit enim Sulla optimatũ potentiæ, plebem, quæ aduerſus eum pro Mario ſteterat, afflixit) curiata vero, quoties quiſque in prouinciam iturus eſſet, de eius imperio ferebatur. Obſtabat interdum, quod Appius timuiſſe videtur, interceſſio tribunicia. itaque in agraria 2. Conſulibus legem curiatam ferentibus ſæpe interceſſum eſt.

Si *licitum eſſet*] ſibi. non enim, quod ipſe conſul poſſet, id vt anni ſequentis conſul ferret, ea ſpectare debuit. S O R T I T V R V M *eſſe*] conſules vel ſortiebantur prouincias, vel comparabãt inter ſe. C V M *collega,*] L. Domitio Ahenobarbo. S I *curiata lex non eſſet,*] ferri non poſſet, intercedente aliquo tribuno pl. S A *paraturum cum collega.*] Parare, hic eſt paciſci, conſtituere mos enim fuit, vt S.C. de prouinciis conſularibus ita fieret, vt eas conſules aut ſortirentur, aut compararent inter ſe: quod Liuij teſtimonio probatur. & quod apud Liuium, comparare inter ſe, idem apud Ciceronem, parare cum collega. quamquam &, parare inter ſe, a veteribus dictum eſſe, Feſti verba, licet præciſa & mutila, videntur oſtendere. nam quod in Salluſtij Iugurtha legendum eruditi homines opinantur: Silanus, & Metellus, conſules declarati, prouincias inter ſe parauerant: non, vt antea, partiuerant: equidem iis libenter aſſentirer, niſi me quæ ſequuntur verba prorſus ab hac ſententia remouerent. nam, ſi Salluſtius dixiſſet, Prouincias inter ſe parauerant: ſortitionem excluſiſſet: parare enim, ſiue comparare, ſortitioni opponitur. at ſubiungit: Metelloq. Numidia euenerat. Quo, ſortitionem eſſe factam, ſatis oſtenditur. lego igitur, Partiuerant, cum duobus antiquiſſimis libris, vno Fuluij Vrſini, eruditiſſimi, & humaniſſimi viri, ante ſexcentos annos deſcripto, altero Vaticanæ Bibliothecæ, eiuſdem fere vetuſtatis. Partiuerant autem, ſortitionem non excludit. vtroque enim modo fit prouinciarum partitio, ſiue ſortiantur conſules, ſiue comparent inter ſe: cum ex duabus alter alteram accipiat. P R O V I N C I A M *haberet,*] non Ciliciam nominatim: quod ſi eſſet, quorſum de ſortitione, aut comparatione loqueretur? ſed prouinciam ideo habebat, quia ſenatus decreuerat, vt ex duabus conſularibus prouinciis vnam Appius, alteram Domitius, vel ſortientes, vel inter ſe comparantes, obtinerent. I M P E R I V M] ſiue armis: quibus vti non poterat, niſi qui curiata lege imperium accepiſſet. de triumpho igitur cum hæc Appius diceret,

ret, minime laborare videbatur. quod confirmant illa verba ep. 16. lib. IV. ad Att. Appius ſine lege ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat. Et ep. 2. lib. III. ad Q. Fr. Appius ſine lege curiata confirmat ſe Lentulo noſtro ſucceſſurum. Imperium tamen curiata quoque lege Appius accepit: quo vſus, re militari proſpere geſta, ſupplicationes adeptus eſt, vt ep. vlt. lib. III. videtur etiam triumphaturus fuiſſe, niſi a Dolabella reus factus eſſet, vt ep. 20. lib. III. & ep. 6. lib. IIX. Ad imperium quod attinet, vide ep. 1. lib. 1. Cenſet enim etiam ex iis, qui cum imperio ſunt. QVOAD *in vrbem introiſſet.*] ergo Cornelia lege datum imperium adminiſtratione prouinciæ non finitur, ſed tamdiu manet, donec in vrbem proconſul introeat: quod de curiata quoque lege conſtat. vrbem vero ingredientibus imperium deponere neceſſe erat, niſi ii triumphaturi eſſent. tunc enim lex ferebatur ab aliquo tribuno pl. vt cum imperio triumphántes introirent. POSSE *te non decedere*,] nam quia ſine curiata lege in prouinciam ire nemo ſolitus eſſet; cum omnes militari delectarentur imperio: propterea, quod fieri non ſoleret, id etiam non licere, quidam arbitrabantur. RELINQVI *poſſe*,] vt reliquit Cicero Cœlium quæſtorem, Bibulus Veientonem. ep. 15. lib. 2. ep. 3. lib. VII. ad Att. NE *id quidem valde dubium eſt*] ne de iure quidem dubitari valde poteſt, quin Appio, vel ſi tibi ſine curiata lege ſuccedat, prouinciam debeas concedere. Argumẽto ſunt hæc verba: falli eos, qui legem curiatam rectoribus prouinciarum omnino neceſſariam putarent: cum ſine ea ius dicere, & prouinciæ præeſſe poſſent, imperio lege Cornelia dato, quoad in vrbem introiſſent. Cum hæc ſcripſiſſem; diſputationes ad me ſuas aduerſus Nicolaum Grucbium miſit Carolus Sigonius: in quibus de curiata lege, dupliciq. prouinciarum imperio, probari idem vtrique noſtrum, animaduerti. ſane ſum lætatus, vt animo, & voluntate, itidem nos opinione, & iudicio congruere. LIBERALITATEM,] conſuetudinem in tribuendis officiis: cui paullo poſt cupiditas opponitur, ex quo magis probatur mihi, vt eſt in antiquo libro Maffeorũ, quam, vt in aliis, Libertatem. eodem ſenſu liberalitas vſurpatur in ep. 9. lib. v. & epiſt. 3. lib. x. SOLERE *frui*,] ſolere ex ea voluptatem capere. TVÆ CVPIDITATIS] multi enim diuturni imperij cupiditate flagrabant. ILLIVS CVPIDITATEM,] ex eo manifeſtam, quod tibi etiam ſine lege curiata cogitat ſuccedere. REFVTARE] reiicere, prouinciæ denegata. DE PVBLICANIS:] contra quos decretum ea voluntate prouincialium Lentulus fecerat. ſæpe enim inter publicanos, qui prouinciarum vectigalia conducebant, & ſocios, ex vectigalium ſolutione exoriebantur controuerſiæ: quas Cicero ſedatas a ſe eſſe gloriatur in epiſt. 13. lib. II. FELICITATE *quidem, vellem, conſequi potuiſſes*,] vellem, ita felix eſſe potuiſſes, nihil vt omnino contra eius ordinis, quem ſemper ornaſti, aut rem, aut voluntatem ageres. Quidam veteres libri, Felicitatem: alij, Facilitate autem quod vellem conſequi potuiſſes. Sed facilitas eſt voluntatis: quam ſi Cicero requirit in Lentulo, hominem carpit amiciſſimum, optimeq. de ſe meritum. INIMICI] qui etiam quæſtorem eius, P. Rutilium Rufum, quod cum prætore ſuo contra eos conſenſiſſet, damnauerunt. Pedianus, epitome Liuiana lib. LXX. huius odij publicanorum in Q. Scæuolam mentio fit in oratione pro Plancio, his verbis: Equitum ego Romanorum etiam in homines nobiliſſimos maledicta, publicanorum in Q. Scæuolam, virum omnibus ingenio, iuſtitia, integritate præſtantem, aſpere, ferociter, & libere dicta commemorem? ILLI *ipſi Q. Scæuolæ*] auguri, P. F. Lælij Sapientis genero, Craſſi oratoris ſocero. Fuit alter Q. Scæuola, Q. F. Pont. max. multis annis iunior. TIBI *ſum auctor*,] te hortor. VIDETVR *eſſe prudentia tua*.] pertinere videtur ad prudentiam tuam, quæ poteſt difficillima quæque ſuperare, vt eum ordinem tibi aut reconcilies, aut mitiges.

Argumentum ep. vlt.

VNam hanc ſubeſſe cauſſam video, cur hanc epiſtolam ſcripſerit, vt certiorem faceret Valerium de gratijs Lentulo, Ciliciæ proconſuli, a ſe per litteras eius nomine diligenter actis. nam cetera iocationes meræ ſunt, familiarem conſuetudinem, & mutuam beneuolentiam indicantes. Actio igitur gratiarum, & ioca ipſa, quibus tota condita eſt epiſtola, ad morale genus pertinent. nam & iocoſa dicta ſubiecit moribus Ariſtoteles Rhetoricorum lib. I. & Cicero in tradenda officiorum doctrina facetias quoque perſecutus eſt.

M. CICERO S. D. L. VALERIO IVRISCONSVLTO. 10.

CVR enim tibi hoc non gratificer, neſcio, præſertim cum his temporibus, audacia pro ſapientia liceat vti. Lentulo noſtro egi per litteras tuo nomine gratias diligenter. ſed tu velim deſinas iam noſtris litteris vti, & nos aliquando reuiſas, & ibi malis eſſe, vbi aliquo numero ſis, quam iſtic, vbi ſolus ſapere videare. quamquam, qui iſtinc nunc veniunt, partim te ſuperbum eſſe dicunt, quod nihil reſpondeas; partim contumelioſum, quod male reſpondeas. Sed iam cupio tecum coram iocari, quare fac, vt quam primum venias: neque in Apuliam tuam accedas; vt poſſimus, ſaluum veniſſe, gaudere. nam, illo ſi veneris, tamquam Vlyſſes cognoſces tuorum neminem. Vale.

EXPLANATIO.

VALERIO] bic eſt, de quo in ep. 1. lib. III. & XI. lib. VII. Valerij nomen boni ominis apud Romanos habebatur: itaque Feſtus ſic; Ominis boni gratia, in delectu, cenſuve primi nominãtur, Valerius, Saluius, Statorius. CVR *enim tibi hoc non gratificer,*] cum inſcripſiſſet, Valerio iuriſcõſulto, ſubiunxit iocans: nam, iuriſconſultum cur te non appellem, neſcio, etiam ſi iuriſconſultus valde non ſis, Et ſane Valerius hic non videtur ius ciuile, quantum opus eſſet, cognouiſſe: cum de eo ſic ad Appium ſcripſerit: Valerium iuriſconſultum valde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt iuriſconſultus. Verum ita familiariter eum Cicero diligebat, vt ei, quod omnino falſum non erat, id per iocum obiiceret. Inſcripſi, inquit, hanc epiſtolam, Iuriſconſulto, gratiæ potius cauſſa, quam veritatis, præſertim cum hodie non qui ſapientes, ſed, qui audaces ſint, iuriſconſulti nominentur. *H*ic, vt omnis, quantum quidem præſtare nobis liceat, erroris tollatur occaſio, quaſi quoddam *πάρεργον* addatur, quod tamen alienum non putamus, quæ noſtra ſit de epiſtolæ integritate ſententia. ſunt enim, qui huius epiſtolæ deſiderari principium exiſtiment: quod eis, credo, inſolens, atque ineptum videatur, prima epiſtolæ verba ab inſcriptione pendere. cuius tamen generis exemplum hoc animaduertimus. ep. 20. lib. III. ad Att. M. CICERO *S.D.Q. Cæcilio Q.F. Pomponiano Attico:* Quod quidem ita eſſe, & auunculum tuum functum eſſe officio, vehemẽtiſſime probo. Conſtat enim, iidem hic epiſtolæ principium inſcriptionem ſpectare. AVDACIA *pro ſapientia*] audacia, licet, fortitudinem imitetur, in malam tamen partem accipitur. Animus enim, vt lib. 1. Off. ſcripſit Cicero, paratus ad periculum, ſi ſuæ cupiditate, non vtilitate communi impellatur, audaciæ potius nomen habeat, quam fortitudinis. Sapientia vero diuiditur in duo genera, vnum naturæ, idq. ſimplex, alterum artis, quod in alia rurſus ei ſubiecta genera diuiditur. Naturalem ſapientiam voco, quam expertes doctrinæ multi, nullis litterarum præceptis imbuti, naturæ tamẽ munere conſequuntur: quales ſunt, qui ſuas actiones directa quadam iudicij regula metiuntur, nihil temere, nihil indecore committunt, a prauis recta, a turpibus boneſta diſtinguunt. hanc ſapientiam tribuit Cicero ep. 1. lib. VII. M. Mario, ſi ludos Romæ, cum per valetudiné poſſet, ſpectare noluit: Lentulo ep. 5. ſi omnem amplitudinem, ac dignitatem ſuam in virtute, atque in rebus geſtis ſuis, atque in ſua grauitate poſitam exiſtimabit; aliis alibi, quod labi, & errare per imprudentiam non conſueuerint. Vlyſſem quoque quod, variis iactus caſibus, multis, quæ aliis exitio fuerant, periculis terra, mariq. defunctus, ad patrios lares reuerſus incolumis, ab iniuria procorum vxorem, domumq. ſuam, ſeq. ipſum ſingulari conſilio vindicauerit, hoc excelluiſſe ſapientiæ genere Homerus prodidit. Alterum ſapientiæ genus, quod ab arte proficiſcitur, vel omnium artium, vel multarum, vel vnius tantum abſoluta cognitio eſt. Si omnium, ita definitur, Humanarum, diuinarumq. rerum cauſſarumq. quibus hæ res continentur, ſcientia, quam vni deo perfectam cõtigiſſe, nequaquam in homine poſſe reperiri, vere credimus. Deus autẽ non eam ab arte extrinſecus accepit (nec enim vlla re vmquam indiguit) ſed a ſe ipſo, æque æternam, æque infinitã, vt æternus ipſe, & infinitus eſt. Quod ſi non omnium, ſed multarum rerum, quæ vel ad vſum, vel ad ornamẽtum humanæ vitæ pertineant, notitia eſt; qualis in Thalete, Anaxagora, Pythagora, Democrito, Socrate, Ariſtotele, Platone, & aliis vel Græcis vel Ægypuis fuiſſe traditur: philoſophia dicitur; quia perfectam illam ſapiẽtiam, quantum homini licet, imitatur: eadem tamen & ſapientiæ nomen interdum ſibi vindicat: quia, quo nihil putatur inter homines præſtantius, id eo vocabulo, quo nullum inter humanas res nobilius reperitur, decorari æquum eſt. Inde Thales, inde Bias, inde Socrates, aliiq. quos celebrauit antiquitas. Ad hunc numerum aggregare poſſumus, ex Romanis Catonem illum Cenſorium, qui cum & litteris eſſet inſtructus, quamquam non omnino cum ſuperioribus illis conferendus; cumq. multarum rerum vſum haberet; ſapientis nomen inuenit. Nec video, cur ab hac laude M. Varronem, Ciceronemq. noſtrum, qui rerum laudabilium varia cognitione præſtiterũt, hac laude patiamur excludi. Multis etiã vnius modo artis eximia quædam, & ſingularis intelligentia, opinionem, ac famam ſapiẽtiæ peperit. quod Athenæus de muſicis lib. XIV. tradidit, Plato de poetis, cum Anacreontem ſapientem appellat in Phædro, & genitam a poetis ſapientiam, ait in Lyſide, de iuriſconſultis Cicero in libro de Amicitia, L. Acilij exemplo, qui, quod eſſet prudens in iure ciuili, ſapiens nominatus eſt: de ciuitatum rectoribus in ſuperiore epiſtola ad Lentulum: Tota, inquit, ſapientium ciuium, qualem me & eſſe, & numerari volo, & ſententia, & voluntas mutata eſſe debet. Tranſeo ad humiliores artes. Marmorariis & ſtatuariis non ſapientiæ laudẽ tribuit Ariſtoteles lib. V. Ethicorum? non agricolis Plato in dialogo de ſcientia? non fabris Homerus, in eo, *σοφὸς ἤραρε τέκτων*; Neque ſolum ex vna arte, præclare cognita, multi, ſed ex vna etiam, quæ mentis optime ſpeciem præſeferret, actione C. Lælius, ille Africani minoris amicitia clarus, ſapiens & habitus eſt, & perpetuo vocatus, quod legis Liciniæ de agri modo, ne ſeditionem inter ciues excitaret, patrocinium depoſuerit. Cum igitur ſapientiæ nomen tam late pateat; merito, a quorum ſtudiis maxima ad omnes manat vtilitas, iuris prudentibus communicatum videtur. eſt enim iuris ciuilis prudentia genus quoddam ſapientiæ: ex quo ciuitates, quæ ſua iura, & quaſi iuſtitiæ normam ab antiquis legibus petunt, quæ plurimæ ſunt, conſilio ſapientis adminiſtrari dicuntur. quam doctrinam Scala meus, humanitate, & virtute excellens, lumen, & ornamentum Patauini fori, quinque libris, qui ab omnibus iuriſconſultis eximia cum eius laude leguntur, vniuerſam comprehendit. Sed, quia ſæpe accidit, vt, qui ea, quam profitentur, iuris ciuilis cognitione indigeant, iidem audacia, vt id, quod ignorant, ſcire videantur, in primis abundent: propterea, inductam eſſe conſuetudinem, vt in agendis cauſſis audacia pro ſapientia liceat vti, per iocum quidem, ſed vere tamen Cicero dixit. LENTVLO] Ciliciam adminiſtranti. Erat igitur hic Valerius in Cilicia, & fuit etiam Ap-

pio

pio proconſule, cui commendatur epiſt. 1. lib. III. V B I *aliquo numero ſis.*] vbi alij quoque iuris prudentiani tenent. iſtic enim ſolus videris iuriſconſultus. Sed hic etiam Cicero iocatur: ſignificat enim Valerium de induſtria ſe in Ciliciam contuliſſe, vt ſolus ibi ſapere videretur; cum iuriſconſultus ibi ſolus eſſet. P A R T I M *te ſuperbum eſſe dicunt, quod nihil reſpondeas; partim contumelioſum, quod male reſpondeas.*] iocus eſt in his verbis & abſtruſus, & elegans. vult enim innuere, ideo nihil eum quandoq. reſpondere, non quod ſuperbus ſit, ſed quod eum nemo conſulat, cum hominem bonũ iuris conſultum non putent: ideo autem male reſpondere, non quod contumelioſus, ſed quod imperitus, & indoctus. Propriũ vero iuriſconſultorum fuit, hodieq. eſt, de iure conſulentibus reſpondere. Similis iocus eſt in Trebatium ep. 16. lib. VII. Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percunctantibus reſpondere. V T *poſſimus, ſaluum veniſſe, gaudere.*] quod in Apulia tua nemo poterit: cum nec propinquum ibi, nec amicum habeas. Pergit in feſtiuitate, & Valerij notat ignobilitatem; cui qui gratularetur in patriam redeunti, nemo eſſet. Quod ſi Romam, inquit, venies: erit, qui, te ſaluum veniſſe, gaudeat: habes enim hic, qui te norint, & diligant: in Apuliam vero tuam ſi acceſſeris; quis erit, qui gaudeat? Hanc ſententiam, illata figura *παρὰ προσδοκίαν*, confirmat ſequentibus verbis: Tamquam Vlyſſes, cognoſces tuorum neminem. Quod etſi diſcrepat ab Vlyſſis fabula; qui ſuos quidem ipſe domeſticos omnes, Ithacam reuerſus, cognouit, ſed ab iis cognitus non eſt: tamen Cicero, nactus iocandi locum, lepide ſermonem conuertit ab Vlyſſe ad ipſius Valerij humilitatem, ac ſolitudinem. Quod ideo oſtendendum putaui, ne quis Ciceronem in Vlyſſis fabula memoriæ vitio labi putet: cum in eo ipſo iocus appareat, quod, cum, inducta Vlyſſis mentione, dicturus videretur, cognoſceris a tuorũ nemine, traduxit ſententiam, vt dixi, ad id, quo Valerij notabatur ignobilitas. Veram ſententiã, vt Homerũ omittam, Varro in Seſquiulyſſe, apud Nonium, retulit, his verbis:

Aduerſi venti conciderunt: quod ſi pergunt ductitare
Mare voluere; vereor, ne me quoque, cum domum iam ab Ilio
Ceſſim reuertero, præter canem cognoſcat nemo.

Poſſit etiã hoc aliquis referre ad illud tempus, cum Vlyſſes dormiens a Phæacibus in litore Ithacẽſi expoſitus, mox experrectus, patriã non agnouit. vnde Homerus ἐν ὀδυσ. ν: ὁ δ' ἔγρετο δῖος Ὀδυσσεύς,

Εὕδων ἐν γαίῃ πατρῴῃ· οὐδέ μιν ἔγνω
Ἤδη δὴν ἀπεών· περὶ γὰρ θεὸς ἠέρα χεῦεν
Παλλὰς Ἀθηναίη. Et infra ſic ipſe Mineruam interrogat:

Τίς γῆ, τίς δῆμος, τίνες ἀνέρες ἐγγεγάασιν;

Sed omnino prior interpretatio magis placet: vt in lepore pergat; &, quemadmodum primis epiſtolæ verbis audaciam, mediis inſcientiam, ſic poſtremis ioco liberiore, ideſt a ſuperiori non diſſimili, ignobilitatem irrideat familiariſſimi ſui: de quo in ep. 1. lib. III. Eſt ex meis domeſticis, atque intimis familiaribus. Tribuit autem hoc iuris familiaritas, vt iocari liberũ putemus. alioqui iure Cicero inurbanus, & amarior, quam deceat, videri poſſit. Nec vero cum ipſo tantum, ſed cum aliis etiam iocari de illo ſolitus eſt: vt in eadem epiſtola: L. Valerium iuriſconſultum valde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt iuriſconſultus. melius enim ei cauere volo, quam ipſe aliis ſolet.

G IN

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS, QVAE FAMILIARES VOCANTVR, LIBRVM SECVNDVM AD CVRIONEM ET ALIOS, PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. II.

DISTRIBVITVR *hoc argumentum in quattuor partes, morales omnes. in ſingulis enim tum officij, tum amoris quædam elucet ſignificatio, negotij prorſus abeſt mentio. quæ ſit autem cuiuſque partis ſententia, videamus.*

In prima, Accuſante Ciceronem Curione, quia raro admodum litteras mitteret, ita ſe purgat, vt culpam, a ſe remotam, in eum transferat: officiumq. ſuum, ſi non contemni a Curione ſenſerit, in eo genere pollicetur. In ſecunda, Abeſſe tamdiu Curionem dolet, quod eius conſuetudine careat; lætatur, quod abſens maximam laudem conſequatur. In tertia, Cum in excitando, & acuendo plurimum valeat, ſi laudes eum, quem cohortere; aditum ſibi aperit ad cohortandum, laudatione præpoſita. & quoniam naturæ bona ſummas res gerentibus adiumento maxime ſunt, laudandi materiam capit ab animi ingenijq. præſtantia: quæ cum omnibus cognita ſit, exſpectationem concitatam non tueri turpiſſimum eſt: excuſantur enim, quibus deſunt inſtrumenta naturæ: at, quibus abunde adſunt, vitio datur, niſi voluntatem cum natura coniungant, & aliquid magna laude dignum aut gerant, aut conentur ſaltem. Nec mirum, laudari eum a natura, cum & in libro de claris Oratoribus ita ſcriptum Cicero reliquerit: Curio, a magiſtris parum inſtitutus, naturam habuit admirabilem ad dicendum. In quarta, Cum & ipſe Curioni, & ei Curio plurimum debeat, modeſte petit, vt imitetur ſuam conſuetudinem in præſtanda meritorum memoria, ſeq. iam iam ſeneſcentem complectatur, ac foueat officijs ſuis. Scripta videtur, Caluino & Meſſalla coſ.

M. CICERO S. D. CVRIONI I.

QVAMQVAM me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo: tamen non tam mihi moleſtum fuit, accuſari abs te officium meum, quam iucundum, requiri; præſertim cum, in quo accuſabar, culpa vacarem; in quo autẽ deſiderare te ſignificabas meas litteras, præteferres perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem, & optatum amorem tuum. equidem neminem prætermiſi, quem quidem ad te peruenturum putarem, cui litteras non dederim. etenim quis eſt

tam in

tam in ſcribendo impiger, quam ego? a te vero bis, terve ad ſummum, & eas perbreues accepi. quare, ſi iniquus es in me iudex; condemnabo eodem ego te crimine. ſin me id facere noles; te mihi æquum præbere debebis. Sed de litteris hactenus. non enim vereor, ne non ſcribendo te expleam; præſertim ſi in eo genere ſtudium meum non aſpernabere. Ego, te abfuiſſe tam diu a nobis, & doleo, quod carui fructu iucundiſſimæ conſuetudinis; & lætor, quod abſens omnia cum maxima dignitate es conſecutus, quodque in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna reſpondet. Breue eſt, quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta eſt exſpectatio, vel animi, vel ingenij tui; vt ego te obſecrare, obteſtarique non dubitem, ſic ad nos confirmatus reuertare, vt, quam exſpectationem tui concitaſti, hanc ſuſtinere, ac tueri poſſis. Et quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla vnquam delebit obliuio: te rogo, vt memineris, quantæcumque tibi acceſſiones fient & fortunæ, & dignitatis, eas te non potuiſſe conſequi, niſi meis puer olim fideliſſimis, atque amantiſſimis conſiliis paruiſſes. quare hoc animo in nos eſſe debebis, vt ætas noſtra, iam ingraueſcens, in amore, atque in adoleſcentia conquieſcat tua. Vale.

EXPLANATIO.

CVRIONI] cognomen fuit Scriboniæ gentis, plebeiæ, ortum a quodam Scribonio, Curione maximo, vt ex Liuio cognoſcitur. Hic autem Curio, & pater, & auus locum inter oratores nullo, aut exigua litterarum ope, domeſtica tantum bene, & accurate loquendi conſuetudine, ſunt adepti. Ciceró in Bruto, & Plinius lib. VII. cap. 41. Erat in Aſia quæſtor, vt opinor: quod cum ex ep. 5. non obſcure cognoſcitur, tum ex eo, quia tribunatũ pl. poſtea geſſit. Romam reuerſus populo munus exhibuit admirandum, vt mortui patris memoriam honoraret. Plinius lib. XXXVI. cap. 15. Tribunus pl. L. Paullo, C. Marcello cos. ab optimatibus ad Cæſaris partes tranſiit, amplius M D talentis a Cæſare corruptus. Orto ciuili bello Siciliæ præpoſitus, pulſo M. Catone, mox in Africam profectus, contra Iubam Mauritaniæ regem, & Pompeianarum partium ducem, P. Atium Varum, pugnans, interemptus eſt. Cæſar lib. II. bel. ci. & alij. Eius filium, ſecutũ Antonij partes contra Octauianum, poſt Octauiani victoriam ad Actium promontorium eſſe interfectum, Dio tradidit lib. LI. Huius autem, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolæ, ingenium, ac mores optime Velleius expreſſit lib. II. cuius verba libuit ſubſcribere: Bello ciuili, & tot, quæ deinde per continuos XX. annos conſecuta ſunt, malis non alius maiorem flagrantioremque, quam C. Curio trib. pl. ſubiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, ſuæ, alienæq. & fortunæ, & pudicitiæ prodigus, homo ingenioſiſſime nequam, & facundus malo publico. huius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes vllæ, neque cupiditates ſufficere poſſent. hic primo pro Pópeij partibus, ideſt, vt tunc habebatur, pro rep. mox ſimulatione contra Pompeium, & Cæſarem, ſed animo pro Cæſare ſtetit. id gratis, an accepto centies H-S, fecerit vt, accepimus, in medio relinquemus. ad vltimum ſaluberrimas adoleſcentis condiciones pacis, quas & Cæſar iuſtiſſimo animo poſtulabat, & Pompeius æquo recipiebat, diſcuſſit, ac rupit, vnice cauente Cicerone concordiæ publicæ. QVAMQVAM] hic, & alibi iungitur indicandi modo, interdum coniunctiuo, vt vocant grãmatici. pro Plancio: Quamquam non me iam magnopere conturbet. Infra, ibidem: Quamquam, qua nolui, ianua ſim ingreſſus in cauſſam. Hæc nonnullis fortaſſe leuiora videbuntur: mihi nulla pars omnino Latinæ linguæ videtur contemnenda. NOMINA *negligentiæ*] negligentiæ cauſſa, vt ep. 12. lib. XII. Hæc a te peto non ſolum reip. quæ tibi ſemper cariſſima fuit, ſed etiam amicitiæ noſtræ nomine. & ep. 3. lib. XIV. Eo nomine ſum Dyrrhachij hoc tempore, vt quam celerrime, quid agatur, audiam. Et in libro de Amicitia: Ab amicitia Q. Pompeij meo nomine ſe remouerat Scipio. SVSPECTVM *eſſe*] non enim aperte negligentiam nominauerat Curio: ſed, cum quereretur de infrequentia litterarum, cauſſam videlicet indicabat eſſe negligentiam. DOLEO:] qui negligentiæ nomine ſuſpectus eſt, eius nimirum amor in dubium vocatur. iure igitur Cicero dolet. ACCVSARI *abs te officium meum,*] nemo accuſat officium: nemo enim negat, officium laude dignum eſſe: ſed accuſatur is, qui officio deſit: quod hic Cicero ſignificat. Aut, officium accuſari dixit, hoc ſenſu: Accuſas hoc ipſum, quod raro admodum, vt tibi quidem videor, ad te ſcribam, quod officij quidem nomine non caret, ſed ita exiguum, ac leue eſt, vt accuſandum, tanquam amicitia noſtra minime dignum, exiſtimes. IVCVNDVM, *requiri;*] in quo veretur, ne Curionis animum offenderit, in eo ipſo beneuolentiam eius aucupatur. qui enim amari cupit, facile, vt ametur, cõſequitur. cupit autem Cicero, quia ſubiungit: Ideo iucũdum eſt requiri abs te officium meum, quia præfers perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem, & optatum amorem tuum. Antitheta poſuit, Iucundum, & Moleſtum. vt lib. 1. de Orat. in extremo: Neque enim tam mihi moleſtus fuit, quod ius noſtrum ciuile peruellit, quam iucundus, quod ſe id neſcire confeſſus eſt. CVLPA *vacarem;*] cum neminem prætermiſerim, cui litteras ad te non dederim. PERSPECTVM] tempore exſulij mei. nam hæc ad eundem ſcripſit ep. 6. Tua in me vel nota omnibus, vel ipſa nouitate meorum temporum clariſſima exſtiterunt. DVLCEM, ET OPTATVM] tua, inquit, querella, hoc attulit iucunditatis, quod recognoui amorem in me tuum: quo nihil dulcius, nihil optatius. Non diſſimilem ſententiam vſurpauit ep. 19. lib. X. quam, vt augeatur Latine ſcribentibus copia, ſubſcribemus. Vidi,

inquit, quaſi ea, quæ oculis cernuntur, me a te amari. dices, Quid antea? ſemper quidem, ſed numquam illuſtrius. TAM *in ſcribendo impiger,*] non dixit diligens, ſed impiger; magis vt excuſet ſe, quam vt laudet. Impigritas etiam lib. III. de rep. dixit. Plerique veteres libri habent, Tam ſcribendo. Vtro modo legatur, parui refert. Particulam tamen, In, delendam non putaui, cum eam viderem in antiquo libro, quem mihi nobiliſſimus iuuenis, eruditione, ingenio, humanitate excellens, Io. Vincentius Pinellus dono dedit: cum quo & Alberti Ferri, egregij adoleſcentis, & alter meus liber conſentit. AD SVMMVM,] omnino. vtroque modo dicitur, Summum, & Ad ſummum. hic antiqui libri, quibus nunc vtor, omnes habent Ad ſummum. CONDEMNABO] & iuſte quidem: tu autem iniuſte me accuſas. TE MIHI *æquum præbere*] non accuſare me, cum omnino culpa vacem. ep. 2. lib. V. A te peto, vt tu quoque æquum te iudicem dolori meo præbeas. DE *litteris hactenus.*] dixi iam nihil eſſe in Latina lingua contemnendum; ſi modo ea proprie, recteque vti cogitamus. quare ſubiungam, quæ nonnullis fortaſſe leuia videantur: ſed, quo turpius in minimis labimur, eo diligentior eſſe debet animaduerſio. Hactenus, & Adhuc, æque continuationem ſignificant; ſed hoc differunt, quod, Hactenus, de re ſemper vſurpatur; Adhuc, de tempore. non enim recte dixeris, Hactenus ita ſenſi; ſed, Adhuc ita ſenſi. contraque proprie non dicitur, de litteris adhuc; ſed, de litteris hactenus. Etiam illud obſeruauimus, non eandem vtroque continuationem ſignificari. nam Hactenus, abſolutæ rei continuationem ſemper indicat; Adhuc, interdum etiam non abſolutæ: vt ep. 20. lib. 2. ad Att. Clodius adhuc mihi denunciat periculum. Exemplorum refertus eſt Cicero. NON ENIM *vereor, ne non ſcribendo te expleam*;] Non dubito, inquit, quin ſcribendo te expleam. nam &, Non vereor, exploratam, minimeque dubiam opinionem ſignificat: & ſequentes duæ negationes, Ne non, vim habent affirmandi. ſic epiſt. 6. Non quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat. Et ep. 6. Non ſum veritus, ne ſuſtinere tua beneficia non poſſem. Et in Verrem: Non vereor, ne hoc officium meum P. Seruilio iudici non probem. Hoc autem verbo multis modis veteres vtebantur. dicebant enim, vereor vt, vereor ne, vereor vt ne, non vereor vt, non vereor ne, non vereor ne non. quæ ſigillatim examinemus. Vereor vt, & vereor ne, contrarium ſignificant. prius illud timorem in ea re indicat, quæ ſi accidat, doleamus. exempla ſubſcribemus vtriuſque modi. epiſt. 19. lib. XII. Non dubitabam, quin meas litteras libenter lecturus eſſes: verebar, vt redderentur. Fore ſuſpicabatur, vt non redderentur, ſed reddi cupiebat. item epiſt. 14. lib. XIV. Sin homo amens diripiendam vrbem daturus eſt; vereor, vt Dolabella ipſe ſatis vobis prodeſſe poſſit. Cupiebat ſuas mulieres tuto Romæ eſſe per Dolabellam: ſed incertus timebat, vtrum eas, nec ne, Dolabella ſeruare poſſet. & Tuſcul. 2. Veremur, vt hoc natura patiatur? Huc pertinet locus ille pro Marcello: Vereor, vt hoc, quod dicturus ſum, perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio: Quod enim ita, vt ipſe ſentit, intelligi vellet, id ne non perinde intelligatur, timet. Hoc in vulgatis libris aliter legitur, mendoſe, vt opinor, & vt iam, explicata ſententia, videor probaſſe. tollit autem dubitationē omnem Pediani teſtimonium, ita plane legentis, vt nos recitauimus, in explanatione orationis, quæ inſcribitur Diuinatio: cui ſubſcribit antiquus liber optimi Cardinalis, Caroli Borromei. Terentius quoque in Andria: Haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum: ſed, vim vt queas ferre. Quo loco Donatus, Hic, inquit, Vereor, ſubauditur. vt, pro ne nō, poſuit: vt ſit: vereor, ne non queas vim patris ferre. Contra, Vereor, ne deſideres officium meum, ep. 6. lib. VI. verebatur enim id, quod eſſe nollet. Et ep. 16. lib. IX. Amaui amorem tuum, qui te ad ſcribendum incitauit, verentem ne Silius ſuo nuncio aliquid mihi ſollicitudinis attuliſſet. & ep. 17. lib. XV. Cæſarem putabant moleſte laturum, verentem ne haſta refrixiſſet. & pro Milone: Vereor, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem, timere. Quibus in locis timetur id, quod ſi accidat, moleſtia conſequatur. Vereor vt ne, valet, verenr ne, nam vt ne, pro ne, ſæpe vſurpatur. Pergamus ad ea quæ reſtant. Non vereor, vt: affirmat. nam ſi, Vereor vt, dubitationem habet: ſequitur, vt, Non vereor vt, dubitatione careat. exemplum addo, quo res fiat illuſtrior, Non vereor, vt, quod cogitas, poſſis perficere: nihil differt ab hoc: Non dubito, quin poſſis perficere, quod cogitas. quale illud Ciceronis Phil. V. Ne verendum quidem eſt, vt tenere ſe poſſit. id eſt: Ne dubitandum quidem eſt, quin ſe tenere poſſit: credendum eſt, eum tenere ſe poſſe. Non vereor, ne dubitationem tollit: vt ſi dicam: Non vereor, ne filius meus male viuat: hoc dicam: non puto fore, vt male viuat filius meus. & Cicero, cum ſcripſit ad eundem Curionem, epiſt. 7. Non vereor, ne quid timide, ne quid ſtulte facias: hoc dixit: nihil timide, nihil ſtulte facies. & ad Lucceium, epiſt. 12. lib. V. Non vereor, ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar: id eſt: certe non videor tibi aſſentari. Non vereor, ne non, affirmat omnino, vt probatur hoc ipſo loco, Non vereor, ne non ſcribendo te expleam. pro, non dubito, quin ſcribendo te expleam. Verbum explere, plus eſt, quam, ſatisfacere: cum ſæpe ſatisfiat multis, licet non expleantur. IN EO GENERE] notanda Ciceronis conſuetudo in ſignificanda re, proxime nominata. nam, cum dixerit, Scribendo, intulit, In eo genere. Sic epiſt. 4. cum dixiſſet, nihil poſſe grauiter ſcribi, niſi de rep. ſubiunxit, Atque in hoc genere hæc mea cauſſa eſt, vt neque ea, quæ nunc ſentio, velim ſcribere. Epiſt. 6. Habemus, inquit, ſtudium iuuentutis, & gratioſorum in ſuffragiis propter ipſius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam. epiſt. 17. Quod ſcribis ad me de drachmis CCCIↃↃↃ; nihil eſt, quod in iſto genere cuiquam poſſim commodare. & 7. lib. III. ad Att. Ego ſæpius ad te, & plura ſcriberem, niſi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademiſſet. STVDIVM *meum*] plus eſt, quam, diligentiam. nam ſtudium cum animo iungitur; diligentia interdum opera tantum eſt. ABFVISSE] erat Curio in Aſia. ep. 6. TAMDIV] multis menſibus: nam poſt annum e prouincia decedebant. IVCVNDISSIMÆ] proprie dicimus enim, Adoleſcens ſenibus iucundus: non contra. CONSVETVDINIS TVÆ;] Tuæ, abeſt a ſex antiquis libris: in vno tamen eſt; in alio, pro Tuæ, Noſtræ.

quod

quod quiſque approbat, id ſequatur. E s *conſecutus,*] nihil in prouincia conſequi Curio potuit a ſenatu, aut a populo Romano. nam ſi quæſtor in Aſia fuit; quod equidem arbitror, quia ſequenti anno tribunatum pl. petiit: non intelligo, quid ei ſenatus, populusve Romanus abſenti tribuere potuerit: niſi ſi, vel vt aliquid extra ordinem poſſet agere, quod profuturum prouinciæ videretur; vel, vt acta confirmarentur, Curio petierat. Aut, Es conſecutus, in ipſa prouincia: cum te iſtic omnes diligant, atque laudent: quod confirmatur iis verbis epiſt. 5. Gratulor, quod excelſo, & illuſtri loco ſita ſit laus tua, in plurimorum & ſociorum, & ciuium conſpectu: quæ ad nos nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clariſſima, & vna omnium voce perfertur. M a t s *optatis fortuna reſpondet.*] ea, quæ optabam, ad exitum fortuna perduxit. Nec tamen ideo fortunam Cicero nominat, vt eripiat eam laudem Curioni, quæ a virtute proficiſcitur: (nam, quæ fortuna largitur, optabilia potius, quam laudabilia ſunt) ſed quia in rebus humanis plurimum fortuna valet. recte igitur dixit, in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna reſpondet: quia nemini omnia poſſunt, aduerſante fortuna, e ſententia ſuccedere. B r e v e *eſt,*] ob ea, quæ proxime dixit. breuitate autem promiſſa, amoriſq. ſui mentione ſubiecta, id aſſequitur, vt ea, quæ præcepit, Curio libenter legat. C o g i t.] amouet a ſe culpam temeritatis, quod ei præcipere audeat, cuius adiuncta virtuti fortuna ſit. Neceſſe, inquit, non erat: ſed amor coegit, nec mediocris amor, qui cogere non poteſt, ſed incredibilis. T a n t a *eſt exſpectatio*] fere in omnibus epiſtolis exſpectationem proponit; quia vehemens, ac turbulentum extimeſcit Curionis ingenium. vnde illud epiſt. 13. libro 2. Quid ait? Cæſarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret, præter me? nam, ita viuam, putaui. Hortatur igitur, ac laudat eum, a quo timet, id quod euenit, ne reip. cauſſam deſerat. V a l a n i m i , *vel ingenij tui,*] quem cohortamur, eum laudare debemus. in excitando enim & in acuendo plurimum valet, ſi laudes eum, quem cohortere. quod ad Trebonium Cicero ſcripſit ep. vlt. lib. xv. Optime autem in laudatione coniunguntur animus, & ingenium: ne ſine ingenio temere multa committantur, ſine animo timide. Vtrumque etiam, cum de eodem Curione loqueretur, Cicero coniunxit in Phil. 2. Patri, inquit, perſuaſi, vt æs alienum filij diſſolueret, redimeret adoleſcentem, ſumma ſpe & animi, & ingenij præditum. Eiuſdem ingenium laudat his verbis in libro de claris orat. A magiſtris parum inſtitutus, naturam habuit admirabilem ad dicendum. Vellius etiam audacem, & ingenioſiſſime nequam, maloq. publico facundum vocat. O a s a c r a r a , *obteſtariq.*] obſecrare, maiorem habet vim, quam, rogare, aut orare. itaque ſecundo loco ponitur; vt in oratione poſt red. ad Quir. Pro mea vos ſalute non rogauit ſolum, verum etiam obſecrauit. Et in Verrem: Cum multis lacrumis orare, atque obſecrare. Eſt autem, obſecrare, quaſi, ob ſacra rogare: obteſtari, vt ait Donatus, præcari, cum mentione earum rerum, per quas petimus. vt in Verrem: Deos, deaſq. omnes imploro, atque obteſtor. Et hic, Te obteſtari, eſt, per te ipſum præcari. Cum, obſecro, iunctum, modo ſequitur, vt hic, modo antecedit, vt ad Atticum: Idq. vt facias, te obteſtor, atque obſecro. N o n *dubitem,*] quia futurum ſpero. C o n f i r m a t v s] translatio a ponderibus: quæ non facile ſuſtinent imbecilli. Confirmatus autem, animo firmo, & ad ſuſtinendam expectationem bene parato. epiſtola ſequenti. C o n c i t a a t i ,] commouiſti. ſed vis maior eſt in verbo, Concitaſti. Latine autem vtrumque dicitur. T v a r i] conſeruare. proprie enim, Tueri, eſt, defendere: &, qui defendit, conſeruat. T v o r v m *erga me*] parem gratiam repoſcit in memoria meritorum. Quoniam, inquit, merita tua numquam obliuiſcar; itidem debes, quæ ubi olim puero præceperim, quibus te rationibus ad laudem incitauerim, in omni vel fortunæ, vel dignitatis acceſſione recordari. D e l a a i t] obliuio memoriam delet, &, obliuione memoriam delemus, Latine dicimus. ad animum tranſtulit. Terentius in Eun. Deleo dehinc omnes ex animo mulieres. P v a r *olim*] quis credat, qua nos ætate pueros appellamus, ea in ætate Curioni præcepta Ciceronem dediſſe? ego puerum hic vocari arbitror, poſt ſumptam virilem togam, quæ, prætexta depoſita, ſumebatur abſoluto ætatis anno x v i. quo anno, a magiſtris diſcedentes, in forum vna cum parentibus prodibant: a parentibus autem ad claros viros, vel vt ius ciuile, aut eloquentiæ vias cognoſcerent, vel etiam, vt, eorum ſermonibus, & conſuetudine prudentiores fierent, deducebantur. Teſtimonio ſunt ipſius verba Ciceronis in libro de Amicitia. Ego, inquit, a patre ita eram deductus ad Scæuolam, vt, quoad poſſem, & mihi liceret, a ſenis latere numquam diſcederem. itaque multa ab eo prudenter diſputata, multa breuiter, & commode dicta, memoriæ mandabam: fieriq. ſtudebam, eius prudentia, doctior. quo mortuo, me ad pontificem Scæuolam contuli: quem vnum noſtræ ciuitatis & ingenio, & iuſtitia præſtantiſſimum audeo dicere. Ac, ne nouum, & inuſitatum videatur, vt, annum ingreſſi x v i i. pueri nominentur, recitabo locum eiuſdem ex epiſtola Cornificij, lib. x i i. Puer egregius præſidium ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ reip. comparauit. De Octauiano loquitur; qui, cum exercitum pro rep. priuato conſilio comparauit, annum vndeuiceſimum agebat. vt in Taciti hiſtoria lib. x i i i. notauimus. Non diſtinxit ſcilicet nomen pueri, & adoleſcentis. nam in alia ad eundem epiſtola adoleſcentem vocat: Perſcriberem Cæſaris Octauiani conatum; de quo multitudini fictum ab Antonio crimen videtur, vt in pecuniam adoleſcentis impetum faceret. Et Phil. iv. Laudo, laudo vos, Quirites, cum gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, vel pueri potius. Æ t a s *noſtra, iam ingraueſcens,*] ſcripſit hanc epiſtolam annos natus l i v. id ex eo conſtat, quod in epiſt. 6. Milonem in petitione conſulatus commendat Curioni Romam reuertenti. Milo autem conſulatum petiit, quod Appianus, Dio, alij docent, Caluino, & Meſſalla cos. annis l i v poſt eos conſules, quibus Cicero natus eſt, Serranum, & Cæpionem: quorum conſulatum, & eum, quem Caluinus & Meſſalla geſſerunt, hoc annorum numero comprehendimus. Anno autem petitionis potius, quam preſentationis, epiſtolam eſſe ſcriptam, declarant ea verba initio epiſtolæ: Cum has ad te quamprimum perferri litteras magnopere vellemus. Ingraueſcit ætas, cum, deficientibus iam corporis viribus, tardius mouentur membra. hac

vſus eſt tranſlatione in libro etiam de Senectute: Quibus facillime rationibus ingraueſcentem ætatem ferre poſſimus. Et de Amicitia: Mutari mores hominum ſæpe dicebat, alias aduerſis rebus, alias ætate ingraueſcente. Graues ætate, dixit Liuius lib. 2. & x. Grauior natu, Terẽtius in Heaut. Grauior æuo, Virgil. lib. 2. Aen. Grauis annis, Horatius 1. Serm. Sat. 5. ADOLESCENTIA] non modo ſumpta virili toga, quam ſumi ſolitam eſſe ineunte anno ætatis XVII. proxime oſtendimus, ſed etiam poſt annum XXX. adoleſcentes vocabantur: &, qui adoleſcentes, iidem iuuenes. nam, quem hic adoleſcentem Cicero ſignificat, eundem nominat iuuenem epiſt. 12. lib. 2. ad Attic. cum ea tamen epiſtola ſeptem annis ante hanc ſcripta ſit. nam in ea Clodij, tribunatum petentis, qui petiit Cæſare, & Bibulo cos. mentio fit: hæ vero ad Curionem omnes, præter vltimam, gratulationis officio fungẽtem, Caluino, & Meſſalla cos. ſcriptæ ſunt. quo certe anno videtur Curio maior annis XXX. fuiſſe, cum biennio poſt tribunus pl. fuerit, Sulpicio, & Marcello cos. vt patet ex ep. 7. de eodem Curione, quadriennio poſt, dixit Cæſar lib. 2. bel. ci. Multum ad hanc rem probandam adiuuat adoleſcentia, magnitudo animi. In oratione etiam pro Murena vocatur adoleſcens Ser. Sulpicius, cum minor annis XXX. certe non eſſet. habita enim a Cicerone conſule oratio illa: Sulpicius autem poſt annos XI. conſulatum geſſit. Et lib. 2. de Orat. cum dixiſſet de L. Craſſo, Non multa eum, quæ quidem extarent, & ea ipſa adoleſcentem, ſcripta reliquiſſe: poſtea in lib. de Claris Orat. eius orationem, quam habuit pro Seruilia lege annos natus XXXIV. extare ſignificat. Quid, quod Salluſtius in Coniuratione Catilinæ adoleſcentulum appellat C. Cæſarem, quo anno pontificatum maximum eſt adeptus? qui cum pontifex creatus ſit poſt ædilitatem, ædilitas autem a quæſtura biennio diſtet, & quæſturam Cæſar geſſerit anno ætatis XXXIII; quod Suetonius declarat; pontificatum conſequi non potuit ante annum XXXVI. Quodq. magis mirum, Phil. 2. adoleſcentes Cicero vocat Brutum, & Caſſium, quo anno præturam gerebant, ideſt anno ætatis quadrageſimo. eundemq. Brutum eodem anno adoleſcentem appellat Cornelius Nepos in Attici vita. Liuius etiam lib. IX. de Alexandro Magno, qui anno ætatis trigeſimo tertio diem obiit, hæc inquit: Adoleſcens in incremento rerum, nondum alteram fortunam expertus, deceſſit. CONQVIESCAT] vt me, curarum publicarum oneribus, quæ iam ingraueſcens ætas ferre vix poſſet, amore, ac ſtudio leues.

Argumentum ep. 2.

DE Curionis patris interitu ſignificat, ac ſe illi parentis loco futurum pollicetur. Verum, cui credibile videatur, ad Curionem in Aſiam de patris eius obitu tãtulam epiſtolam eſſe conſcriptam? mihi quidem non ſit veriſimile. itaque libenter & hanc, & eam, quæ ſequitur, epiſtolã coniunxerim, argumento etiam poſtulante. nam, ea munera declarari a Rupa liberto, ideſt oſtendi, & promitti populo, Curio filius exoptabat, quæ ipſe poſtea, in vrbem reuerſus, patri mortuo daret. in quo tamen veterum librorum conſenſu deterreor, qui a ſententia mea plane omnes diſcrepant. Eodem anno.

CICERO S. D. CVRIONI. 2.

GRAVI teſte priuatus ſum amoris ſummi erga te mei, patre tuo, clariſſimo viro: qui, cum ſuis laudibus, tum vero te filio, ſuperaſſet omnium fortunam, ſi ei contigiſſet, vt te ante videret, quam a vita diſcederet. ſed ſpero noſtram amicitiam non egere teſtibus. tibi patrimonium dij fortunent. me certe habebis, cui carus æque ſis, & periucundus, ac fuiſti patri. Vale.

EXPLANATIO.

GRAVI *teſte*] Curionem enim adoleſcentem in gratiam irati patris Cicero ſua auctoritate reduxerat: qua de te ſcriptum eſt in Phil. 2. CLARISSIMO *viro:*] conſulari & triumphali. poſt conſulatum in Macedoniam profectus, Dardanis, & Mæſiis deuictis, primus Romanorum ducum ad Danubium vſque peruenit. Hoc Rufus: Epitome vero Liuiana, C. Curio proconſul Dardanos in Thracia domuit. Ammianus Marcellinus libro XIX. & Frontinus lib. IV. ſeueriſſimum fuiſſe ducem oſtendunt: Ammianus his verbis: Sagittariorum primoribus manus incidit, reliquos ſupplicio capitali multauit, ad æmulationem Curionis, acerrimi illius ducis, qui Dardanorum ferociam, in modum Lernææ ſerpentis aliquoties renaſcẽtem, hoc genere pœnarum extinxit. Frõtinus autem hæc de Curione: Bello Dardanico, circa Dyrrhachium, cum ex quinque legionibus vna, ſeditione facta, militiam detrectaſſet, ſecuturamq. ſe temeritatem ducis in expeditionem aſperã, & inſidioſam negaſſet, quattuor legiones eduxit armatas. & conſiſtere ordinibus, detectis armis, velut in acie, iuſſit: poſt hæc, ſeditioſam legionem inermem procedere, diſcinctam in conſpectu armati exercitus, ſtramenta coegit ſecare: poſtero autem die, ſimiliter foſſam diſcinctos milites facere. nulliſq. precibus legionis ab eo impetrari potuit, ne ſigna eius ſubmitteret; nomenque aboleret, milites autẽ in ſupplementum ceterarum legionum diſtribueret. Cicero nominat eum inter Põtifices in oratione de haruſpicum reſponſis: in lib. de claris orat. non contemnendum ait oratorem fuiſſe, conſuetudine tantum domeſtica bene, & emendate loquẽdi, nulla ſcientia litterarum, infirma etiam memoria. Lib. III. Off. reprehendit eum, quod in genere deliberatiuo ſolã ſpectaret vtilitatẽ, vt in cauſſa tranſpadanorum, quam eſſe æquam fatebatur, ſemper autem addebat, vincat vtilitas. lib. 1. de Inuent. recitat hæc verba ex eius oratione pro Fuluio: Nemo poteſt vno adſpectu, neque præteriens, in amorem incidere. Valerius Max. lib. IX. cap. 1. frugalitatem

in eo

in eo laudat, nequitiam in filio reprehendit. Tx *videret,*] reuerſum ex Aſia. A VITA *diſcederet.*] ſic locutus eſt Tuſc.1. in libro autem de Sen. Ex vita diſcedere: pro Rabirio perduellionis reo, De vita decedere: Phil.9. E vita excedere: in Bruto, Vita excedere, & , Vita cedere, in prooemio einſdē lib. FORTVNENT.] ep.8. lib. x1. Eum honorem tibi deos fortunare volo. ideſt, ne quid aduerſi contingat. CARVS, *& periucundus*] Carus filio pater, recte dicimus; iucundus, non item. iucundus, & carus patri filius, vſitatum. delectat enim, & hilaritate quadam, ac iucunditate afficit maiorem ætatem minor: contra, minor ex maiore ſic afficitur, vt reuerentiam quandam aduerſus eam adhibeat, cum amore coniunctam, non vt iucunditate perfruatur. Epiſtola ſequenti: Cognoſces mihi te neque cariorem, neque iucundiorem eſſe quemquam. Et ep.10. lib. III. Cum, quam ſis Cn. Pompeio carus, quamq. iucundus, intelligam; quo tandem animo in te eſſe debeo? Nonnullis, Iucundus, non Periucundus, placet, fortaſſe quod ad conſuetudinem Latini ſermonis aptius videatur, Aeque carus, & iucundus, quam Aeque carus, & periucundus. vt enim, Ita periucundus, eodem modo, Æque periucundus, reſpuere videtur Latina lingua. me tamen hæc ratio non ita monet, vt, contra veterum omnium librorū, quos quidem videre mihi licuerit, conſenſum, mutationem eſſe faciendam, exiſtimem.

Argumentum ep. 3.

EXcuſat libertum Rupam, quia munera populo non promiſerit: quod ei Curio mandauerat. totum conſilium de dandis muneribus improbat, & quia nihil expediant male affectæ reip. & quia diuitias potius, quam virtutem, oſtendant. Summam, ait, exſpectationem de eius virtute, ingenioq. concitatam: quam ſi ſuſtinuerit, id fore præſtantius omnibus muneribus. Concludit ſignificatione beneuolentiæ ſuæ. Tota moralis eſt epiſtola: diſſuadet enim a muneribus dandis. Eodem anno.

CICERO S. D. CVRIONI. 3.

RVPAE ſtudium non defuit declarandorum munerum tuo nomine: ſed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quidquam, te abſente, fieri, quod tibi, cum veniſſes, non eſſet integrum. meam quidem ſententiam aut ſcribam ad te poſtea pluribus; aut, ne ad eam meditere, imparatum te offendam, coramq. contra iſtam rationem, meam dicam: vt aut te in meam ſententiam adducam, aut certe teſtatum apud animum tuum relinquam, quid ſenſerim: vt, ſi quando, quod nolim, diſplicere tibi tuum conſilium cœperit, poſſis meum recordari. Breui tamen ſic habeto, in eum ſtatum temporum tuum reditum incidere, vt iis bonis, quæ tibi natura ſtudio, fortuna data ſunt, facilius omnia, quæ ſunt in rep. ampliſſima, conſequi poſſis, quam muneribus; quorum neque facultatem quiſquam admiratur; (eſt enim copiarum, non virtutis) neque quiſquam eſt, quin ſatietate iam defeſſus ſit. Sed aliter, atque oſtenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem ſententiæ meæ. quare omnem hanc diſputationem in aduentum tuum differo. Summa ſcito in exſpectatione te eſſe, eaq. a te exſpectari, quæ a ſumma virtute, ſummoq. ingenio exſpectanda ſunt. ad quæ ſi es, vt debes, paratus; quod ita eſſe confido: plurimis, maximiſq. muneribus & nos amicos, & ciues tuos vniuerſos, & remp. afficies. illud profecto cognoſces, mihi te neque cariorem, neque iucundiorem eſſe quemquam. Vale.

EXPLANATIO.

RVPÆ] liberti retinebant ea nomina, quæ ſerui habuerant, aſſumpto præterea patroni prænomine, & nomine: vnde M. Tullius Tiro, M. Tullius Laurea, Ciceronis liberti, T. Cæcilius Euthychides, Attici libertus, epiſt.14. lib. IV. ad Att. DECLARANDORVM] oſtendendorū, promittendorū: vt ep.8. lib. IX. Munus flagitare, quamuis quis oſtēderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus. MVNERVM] munera populo dabant, gratiā eius aucupantes, cum vel gladiatorum certamina præberent, vel nummos diuiderent, vel epulum darent, aut aliquid eiuſmodi. Curio in funebri patris munere, præter cetera, ludos dedit, & in iis pātheras: vt ſcripſit Cœlius ep.6. & 7. lib. IIX. dedit etiā admirandam illam, quæ amphitheatri formam faceret, ligneam machinam, de qua Plin. lib. XXXVI. cap.15. ſed plerumque gladiatores dabantur, munuſq. gladiatoriū dicebatur. ep.6. Magnificentiam munerum, dixit de ludis ſcenicis, & munere gladiatorio Milonis. in oratione pro Sextio Scipionis munus, de gladiatoribus dixit: & addidit, eo ſpectaculi genere multitudinē maxime delectari. Ἀγῶνα μονομαχίας, quod eſt, ſingulare certamē, Græci vocant. interpres Dionis imperite vertit, ludos gladiatorios: cum omnino a ludis gladiatores differre conſtet. NON *eſſet integrum.*] vt, ſi conſiliū noſtrum probares, mutare ſententiam poſſes. Verebatur Cicero, ne, muneribus dandis, æris alieni plurimū Curio contraheret, eoq. coactus, omiſſa reip. cauſſa, cū improbis ciuibus, maximeq. cum Cæſare, ſocietatē, bonis exitioſam, coiret. quod ita cōtigit, vt ſupra oſtendimus. ISTAM *rationem,*] qua tu adductus, danda hæc populo munera exiſtimas. MEAM] qua mihi non probātur huiuſmodi munera. Et ſane lib.2. Off. pecuniarū effuſiones ad multitudinē deleniendam, nec iis, quorū cauſſa fiunt, nec iis, a quibus fiunt, honorificas, multis verbis oſtendit. Duo ſunt, inquit, genera largorum: quorū alteri prodigi, alteri liberales; prodigi, qui epulis, & viſcerationibus, & gladia-

torum muneribus,ludorum venationumq. apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem,aut nullam ſunt relicturi omnino: liberales autem, qui ſuis facultatibus aut captos a prædonibus redimunt, aut æs alienum ſuſcipiunt amicorum cauſſa,aut in filiarum collocatione adiuuant,aut opitulantur vel in re quærenda,vel augenda. itaque miror, quid in mentem venerit Theophraſto in eo libro, quem de diuitiis ſcripſit: in quo multa præclare, illud abſurde: eſt enim multus in laudanda magnificentia, & apparatione popularium munerum:taliumq.ſumptuum facultatem,fructum diuitiarum putat.mihi autem ille fructus liberalitatis,cuius exempla pauca poſui,multo & maior videtur,& certior,& quæ ſequuntur. DISPLICERE] putat Cicero futurum, vt aliquando Curionem pæniteat eorum ſumptuum, quos in his muneribus fecerit.nec aliter cecidit.nam, cum, præſtituta die, creditoribus ſuis Curio ſatisfacere non poſſet, intercalationem, ideſt prorogationem temporis,a Pōtificibus petiit:quam cum non obtinuiſſet, addixit ſe,ſuamq.ſententiā Cæſari,deſerto reip.patrocinio.ep.9.lib.iix. IN *eum ſtatum temporum*] cum reſp. defenſoribus egeret, paucis iam omnia tenentibus. ſcripta enim eſt epiſtola Caluino, & Meſſalla cos. cum adhuc Cęſaris potentiam Pompeius adiuuaret, nec optimatum vires ad reſiſtendum ſufficerent. NATVRA, STVDIO, *fortuna*] pro rebus extraneis fortunam, ideſt pro genere ſpeciem vſurpauit: (ſi modo inter Curionis bona nobilitatem generis comprehendit: quod omnino veriſimile videtur) quemadmodum & Cornelius Nepos in Attici vita, Fortunæ munus ait fuiſſe, quod in ea potiſſimum vrbe natus eſſet, in qua domicilium orbis terrarum eſſet imperij. vere Fortunæ bona ſunt, quæ tum ab ea dari, tum etiam eripi facile poſſunt, vt diuitiæ, quæ ſæpe bello, incendio, alioue caſu amittuntur: nobilitas autem generis,& patriæ ſplendor,cum ſemel data ſunt, perpetuo retinentur: itaque malim eas in extraneis rebus numerare, quam, vt Cicero, & Nepos, fortunæ tribuere. FACVLTATEM] cum dantur ampliſſima. COPIARVM,] nemo enim copias admiratur, quas facillime ſordidi homines,atque improbi conſequuntur, quibuſq. Africanos,& Lælios multi venalicij,mercatoreſq. ſuperarunt: quod egregie Cicero ſcripſit in Oratore. Fortaſſe hanc ſententiam Cicero ſumpſit ab Iſocrate,cuius in primis lectione delectatus eſt. ait enim in oratione,qua Euagoram laudauit,mortuorum memoriam non ſumptibus, verum oratione laudantium,immortalem fieri. *Αἱ μὲν δαπάναι τῶν μὲν τοιούτων οὐδὲν ἐξεργάζονται, οὐδὲν πλούτου σημεῖόν ἐστιν.* SATIETATE] cum ſæpe huiuſmodi munera populo darentur. SVMMA *virtute,ſummoque ingenio*] virtutem tribuit adoleſcenti Curioni,cuius animum,& ingenium laudauit in proxima epiſtola. Vel ea dicit a Curione exſpectare, quæ ab iis, qui virtute, ingenioq. excellunt, exſpectanda ſunt. PARATVS;] voluntate,ac ſtudio.in proxima epiſtola, Sic ad nos confirmatus reuertare. QVOD *ita eſſe confido:*] cum aliquem admouemus, hoc ſubiūgere artificis eſt:ne dubitare videamur, & in admonitione noſtra totum conſtituere. MVNERIBVS] tacite ſignificat, non debere Curionem in iis muneribus, quæ populo dare cogitabat,ſpem ſuæ dignitatis collocare,ſed in remp. ſua ſtudia conferre, quo ſibi ciuitatis vniuerſæ beneuolentiam comparabit.

Argumentum ep. 4.

EPiſtolarum generara tria ponit; vnum, negotiale; alterum, iocoſum; tertium, ſeuerum: quorum nullo ſibi nunc vti non licere demonſtrat, vt oſtendat ſe, cum nullum ſcribendi ſuppetat argumentum, facere coactum, quod fecit etiam in ſuperioribus litteris, vt eum hortetur ad amplectendam remp. in magnis difficultatibus conſtitutam: cuius officij cauſſam confert in beneuolentiam ſuam. Nihil habet epiſtola, quod morale non ſit. Eodem anno.

CICERO S. D. CVRIONI. 4.

EPISTOLARVM genera multa eſſe non ignoras,ſed vnum illud certiſſimum, cuius cauſſa inuenta res ipſa eſt, vt certiores faceremus abſentes, ſi quid eſſet,quod eos ſcire,aut noſtra,aut ipſorum intereſſet. huius generis litteras a me profecto non exſpectas:tuarum enim rerum domeſticarum habes & ſcriptores,& nuncios: in meis autem rebus nihil eſt ſane noui.reliqua ſunt epiſtolarum genera duo,quæ me magnopere delectant,vnum familiare, & iocoſum, alterum ſeuerum, & graue. vtro me minus deceat vti,non intelligo.Iocer ne tecum per litteras? ciuem mehercule non puto eſſe, qui temporibus his ridere poſſit. An grauius aliquid ſcribam? quid eſt, quod poſſit grauiter a Cicerone ſcribi ad Curionem, niſi de republica? atque in hoc genere hæc mea cauſſa eſt, vt neque ea, quæ non ſentio, velim ſcribere.Quamobrem, quoniam mihi nullum ſcribendi argumentum relictum eſt,vtar ea clauſula,qua ſoleo, teq.ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta, & parata, incredibilis quædam expectatio: quam tu vna re facillime vinces,ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis eſſe laborandum. In hanc ſententiam ſcriberem plura,niſi te tua ſponte ſatis incitatum eſſe confiderem, & hoc,quidquid attigi,non feci inflammandi tui cauſſa,ſed teſtificandi amoris mei. Vale.

EXPLANATIO.

INVENTA *res*] vt cum abſentibus tamquam præſentibus colloqueremur. Pertinet huc verſus ille trochaicus catalecticus, a Turpilio comico de litterarum viciſſitudine prolatus, quem recitat beatus Hieronymus in ep. 42. Sola res eſt, quæ homines abſentes præſentes facit. CERTIORES *faceremus*] monendus hic eſt lector, Latinum non eſſe, id eſt ſcriptoribus optimis vſitatum, Certiorem reddere: quod quibuſdam placuit. TVARVM *enim rerum domeſticarum*] ſatis erat, Tuarum rerum: nec ſatis conſtat, vtrum a Cicerone, an ab aliis poſtea ſcriptum ſit, Domeſticarum. Sed hoc leue eſt. MAGNOPERE *delectant*;] quæ tamen mihi temporum ratio eripit. TEMPORIBVS *his*] ad exitium reip. ſpectantibus. nec fefellit coniectura Ciceronem. A *cicerone ad Curionem*,] inter quos mutuos amor, & ſumma familiaritas eſt, nulla maioris momenti negotia. Emphaſis eſt in nominibus, vt ep. 4. lib. xv. Coi negari a Catone fas eſſe non puto. IN *hoc genere*] in hoc de rep. argumento. eleganter Cicero vſurpat, In hoc genere, pro, in hoc, vt ep. 1. Si in eo genere ſtudium meum non aſpernabere. Et ep. 6. Propter excellentem ipſius in eo genere vel gratiam, vel diligentiam. HÆC *mea cauſſa eſt*,] hic ſtatus meus eſt. QVÆ *non ſentio*,] ita lego, cum antiquis libris omnibus, etiam illo Mediceo, omnium vetuſtiſſimo, non, vt eſt in recentioribus, Quæ nunc ſentio. Nolo, inquit, de rep. ſcribere ea, quæ non probo. VELIM *ſcribere*.] non audet, quæ de rep. ſentit, litteris mandare, ne Cæſarem, & Pompeium, principes ciues, ſibi amicos, offendat, ſi in alienas manus litteræ inciderint. ep. ſequenti: Hæc negotia quo modo ſe habeant, ne epiſtola quidem narrare audeo. EA *clauſula*,] quod epiſtolam claudit, ac terminat, Clauſula vocatur. Et omnino rerum omnium finis, clauſula eſt. itaque lib. IV. ad Att. epiſt. 3. Clauſula difficilis in tradenda prouincia. AN *ſtudium ſummæ laudis*] ad tuendam remp. ex quo manat ſumma laus. GRAVIS *aduerſaria*] ſic enim nobis, vt cum acerrimo inimico, cum exſpectatione pugnandum eſt: iis autem, qui nulla in exſpectatione ſunt, licet eſſe otioſis. INCREDIBILIS *quadam exſpectatio*:] mediocris enim exſpectatio mediocrem induſtriam, virtutemq. poſtulat, ſed incredibilem ſine ſumma virtute nemo vincet. ſic in prima epiſtola: Tanta eſt exſpectatio vel animi, vel ingenii tui. In ſecunda vero: Summa ſcito in exſpectatione te eſſe. In quincta: Mirabilis eſt exſpectatio reditus tui. Quibus locis omnibus ad excitandum, commouendumq. Curionem, quaſi quædam faces adhibentur. VINCES,] apte, & proprie, quia dixerat, Grauis aduerſaria. QVARVM *laudum gloriam adamaris*,] implicata quibuſdam videtur hæc ſententia: quæ patebit, hoc ordine demonſtrata. Si ſtatueris, in iis artibus eſſe elaborandum, quibus eæ laudes comparantur, quarum gloriam adamaueris; facillime vinces grauem aduerſariam exſpectationem. QVIBVS *artibus*] quæ ſunt hæ artes? quæ, niſi morales virtutes, iuſtitia, fortitudo, temperantia? quibus & nobis ipſis, & patriæ conſulimus. IN *hanc ſententiam ſcriberem plura*,] Sic locutus lib. 1. de Orat. Neque hæc in eam ſententiam diſputo, vt homines adoleſcentes a dicendi labore deterream. TVA *ſponte ſatis incitatum*] vel ita ſentit Cicero, vel apte ſimulat, ne ſit grauis admonitio adoleſcenti, cuius animi magnitudinem, quæ interdum cohortationes reſpuit, optime nouerat. ideo quaſi ſe excuſans in ep. 1. quod cum admonẽdum putauerit, breuiter ſe velle præcipere, & idipſum, incredibili amore coactum, prudenter poſuit. Et in tertia, cum dixit: Quod ita eſſe confido. Eodemque ſpectat illud in quincta: Non quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat. Incitatum autem dixit, in optimarum actionum curſu, vt ad propoſitam egregiis ciuibus laudem perueniat. Contra, Languet iuuentus, dixit in oratione in Piſonem, quæ nihil de laude laboraret, ad nullam recte agendi excitaretur induſtriam. INFLAMMANDI] tranſlatũ eſt verbum, ſed ita vſu tritum, vt trãſierit in naturã proprii: itaq. ſolum vſurpatur, vt in ep. 7. lib. 1. Omnem gloriam, ad quã a pueritia inflammatus fuiſti, omni cura, atque induſtria cõſequare. TESTIFICANDI] teſtimonio declarandi, vt exempla demõſtrant. eandem ſententiam aliter expreſſit ep. 3. lib. x. Hæc, amore magis impulſus, ſcribenda ad te putaui, quam quo te arbitrarer monitis, & præceptis meis egere.

Argumentum ep. 5.

REmp. domeſticis malis laborare ſignificat: Curioni gratulatur, quod abſit; vel quia ciuiles miſerias non videat; vel quod ibi ſit, vbi magnam ex recte factis laudem conſequatur. Poſtremo hortatur eum ad ſuſcipiendam remp. eius maxime patrocinio indigentem. Eodem anno.

CICERO S. D. CVRIONI. 5.

HÆC negotia quo modo ſe habeant, ne epiſtola quidem narrare audeo tibi. etſi, vbicumque es, vt ſcripſi ad te antea, in eadem es naui: tamen, quod abes, gratulor; vel quia non vides ea, quæ nos; vel quod excelſo, & illuſtri loco ſita ſit laus tua, in plurimorum & ſociorum, & ciuium conſpectu: quæ ad nos nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clariſſima, & vna omnium voce perfertur. Vnum illud neſcio, graculer ne tibi, an timeam, quod mirabilis eſt exſpectatio reditus tui: non quo verear ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat: ſed mehercule, ne, cum veneris, non habeas iam, quod cures: ita ſunt omnia debilitata, iam prope & exſtincta. Sed hæc ipſa,

ipſa, neſcio rectene ſint litteris commiſſa. quare cetera cognoſces ex aliis. Tu tamen, ſiue habes aliquam ſpem de rep. ſiue deſperas, ea para, meditare, cogita, quæ eſſe in eo ciue, ac viro debent, qui ſit remp. afflictam, & oppreſſam miſeris temporibus, ac perditis moribus in veterem libertatem, ac dignitatem vindicaturus. Vale.

EXPLANATIO.

HÆC *negotia quo modo ſe habeant*,] quo in ſtatu reſp. ſit, qui ſit rerum vrbanarum, & reip. ſtatus. NE *epiſtolæ quidem*] tantum abeſt, vt per nuncios audeam ſignificare, qui ſæpe produnt eorum fidei commiſſa. TIBI.] hoc alij cum ſequentibus coniungunt: ego ſuperioribus applicare malui. Vnus Sigonij liber habet: Narrare tibi audeo, quod mihi non diſplicet. VT *ſcripſi ad te antea*,] quæ litteræ non extant. IN *eadem es naui*:] omnibus, eodem nauigio vectis, idem periculum impendet. ergo, In eadem naui, In eodem periculo. idq. frequens Latini ſermonis vſus obtinuit. Liuius lib. XLIV. Imperatores, inquit monendi ſunt, primum a prudentibus, & proprie rei militaris peritis, & vſu doctis; deinde ab iis, qui hoſtem, qui temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut nauigio participes ſunt periculi. Tale illud in epiſtola ad Cornificium lib. XII. Vna nauis eſt iam bonorum omnium: quam, quidem, nos damus operam, vt rectam teneamus, vtinam proſpero curſu: ſed, quicumque venti erunt, ars noſtra certe non aberit. VEL *quod excelſo, & illuſtri loco*] ipſe ſuorum verborum interpres eſt cum ſubiungit: In plurimorum & ſociorum, & ciuium conſpectu. ET *ſociorum, & ciuium*] imperium Romanum in ciues, & ſocios diuiditur. ſociorum plura genera, Latini, Italici, prouinciales. quorum Latini iure, & condicione Italis reliquis præſtabant, Itali vero prouincialibus. Porro ſocij non omnes fœderati. aut enim ſponſione, aut pactione, aut fœdere ſocij fiebant. Fœderati autem vel ſuis, vel Romanis legibus viuebant. fœdere enim triplici exteræ gentes amicitiam cum populo Romano iungebant, æquiſſimo, æquo, iniquo: æquiſſimo, qui numquam hoſtes populi Romani amicitiam eius, neque datis, neque acceptis legibus petierāt: æquo, qui, bello geſto, nondum victi, legibus non acceptis, pacem fecerant: iniquo, quibus bello victis leges, impoſito tributo, dabantur. quæ cum ex Liuio, tum ex aliis cognoſcuntur. Ciues quoque diſtinguuntur, vel familiis, cum alij patricij, alij plebeij ſint; vel ordine, cum alij ſenatores, alij equites, alij de plebe; vel iure, cum alij ingenui, alij libertini. NEC *obſcuro, nec vario*] intulit antitheta, Et clariſſima, & vna, RESPONDEAT;] ſatisfaciat, ea ſit, quam homines futuram putant. ep. 1. Meis optatis fortuna reſpondet. DEBILITATA *iam prope, & extincta*] in epiſtola ad Lucceium lib. V. eandem ſententiam ſic enunciauit: Circumſpice omnia membra reip. nullum profecto reperies, quod non fractum, debilitatumve ſit. SIVE *deſperas*,] vt omnino boni ciuis officio ſatisfacias, rep. etiam deſperata. MEDITARE, *cogita*,] nemo eſt verborum copia, & ornamentis Latinæ linguæ, Cicerone florentior. Meditamur quieti, cogitamus maiore quodam mentis motu. CIVE, *ac viro*] indiget enim reſp. non optimis tantum ciuibus, ſed fortibus etiam viris. ideo vtrumque Cicero ſæpe coniunxit, vt ad Att. ep. 15. lib. IV. O virum, o ciuem Memmium. Et in oratione pro Plancio: Quid dicam? C. Virgilio, tali ciui, ac viro, beneuolentiam in me, humanitatem, fidem defuiſſe? MISERIS *temporibus, ac perditis moribus*] tempora, & mores ſimul nominat, vt publicam calamitatem ſimul cum cauſſa ſignificet. cur enim miſera tempora? quia mores perditi. Sic ep. 12. lib. III. Non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium. Et libro 2. de Diuin. Quod munus afferre reip. maius, meliuſve poſſumus, quam ſi docemus, atque erudimus iuuentutem? his præſertim moribus, atque temporibus; quibus ita prolapſa eſt &c. Et in Catilinam: O tempora, o mores. LIBERTATEM, *ac dignitatem*] quas amiſimus. ep. 8. lib. 1. Quæ propoſita fuerant nobis, cum & honoribus ampliſſimis, & laboribus maximis perfuncti eſſemus, dignitas in ſententiis dicendis, libertas in rep. capeſſenda, ea ſublata tota. VINDICATVRVS.] reſtituturus. Inepte quidam litigant, Vindico, an Vendico, dicamus: ego ſemper, Vindico, ex antiquis monumentis, & analogia dicendum puto: vindex enim, non, vendex; vindiciæ, non, vendiciæ reperitur.

Argumentum ep. 6.

ARtificioſa commendatio, a ſummo erga Milonem ſtudio deprompta. Partes multæ ſunt, omnes ad impetrandum accommodatæ. Rei magnitudinem oſtendit: in Curionem officia modeſte commemorat: Curionis in ſe amplificat, & in referenda gratia parem voluntatem pollicetur. Atque hæc quaſi proœmij loco ſunt. Narratio autem, quæcumque ad impetrandum valent, omnia comprehendit. ſumma petentis cupiditas oſtenditur in eo, Ego omnia mea ſtudia. Cupiditas autem honeſtæ rei, quia ſubiungitur, Non officij ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem. Et, quoniam aliena minus, quam noſtra, nobis curæ ſunt, occurrit huic ſuſpicioni, cum inquit: Neque vero cuiquam ſalutem, ac fortunas ſuas. Petimus interdum, quæ fieri vix poſſunt. at Cicero, cum dixerit iam, Peto id, quod maxime cupio, quod cupere debeo, quod mihi tanti eſt, vt in eo omnia mea poſita eſſe decreuerim, ſubiungit, Poſſe te intelligo id, quod tantopere cupio. Auget etiam commendationem, cum de conſenſu, ſtudioq. bonorum adiungimus. ideo dixit illa. Habemus hæc omnia, bonorum ſtudium, &

quæ ſe

quæ ſequuntur. Poſtremo loco neque nos immemores; neque eum, cui petimus, aut ingratum fore promittimus, adiuncta eius laude, vt non ſolum velle amicorũ cauſſa, ſed etiam poſſe videatur: quod vtrumque attigit Cicero. nam de ſe ipſo cum dixiſſet, Si me memorem, ſi gratum, deinde poſuit, De ipſo T. Annio. Quod ſi res non amico tantum, ſed nobis etiam dignitatem, aut commodum afferat; plus omnino habet ponderis commendatio. dixit igitur: Mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris. Concluſio optima, id nobis fore gratißimum, & id eum, a quo petimus, præſtare poſſe. Quæ qui omnia diligenter attendet, profecto artem ſibi aliquam ad commendandum componet: quando hæc, ſi non omnia, pleraque certe, mutatione leuißima, ad varios vſus transferri facile poſſunt. Eodem anno.

CICERO S. D. CVRIONI. 6.

NONDVM erat auditum, te ad Italiam aduentare, cum Sex. Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te litteris miſi: ſed tamen, cum appropinquare tuus aduentus putaretur, & te iam ex Aſia Romam verſus profectum eſſe conſtaret; magnitudo rei fecit, vt non vereremur, ne nimis cito mitteremus, cum has ad te quamprimum perferri litteras magnopere vellemus. Ego, ſi mea in te eſſent officia ſolum, Curio, tanta, quanta magis a te ipſo prædicari, quam a me ponderari ſolent; verecundius a te, ſi qua magna res mihi petenda eſſet, contenderem. GRAVE eſt enim homini pudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putet: ne id, quod petat, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quam beneficij loco numerare videatur. ſed, quia tua in me vel nota omnibus, vel ipſa nouitate meorum temporum clariſſima, & maxima exſtiterunt; ESTQVE animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: non dubitaui id ad te per litteras petere, quod mihi omnium eſſet maximum, maximeq. neceſſarium. neque enim ſum veritus, ne ſuſtinere tua in me vel innumerabilia beneficia non poſſem; cum præſertim conſiderem, nullam eſſe gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando, cumulandoque illuſtrare poſſit. Ego omnia mea ſtudia, omnem operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis conſulatu fixi, & locaui: ſtatuique, in eo me non officij ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere. Neque vero cuiquam ſalutem, ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſſe vmquam puto, quantæ mihi ſit honos eius, in quo omnia mea poſita eſſe decreui. Huic te vnum tanto adiumento eſſe, ſi volueris, poſſe intelligo, vt nihil ſit præterea nobis requirendum. habemus hæc omnia; bonorum ſtudium, conciliatum ex tribunatu, propter noſtram, vt ſpero te intelligere, cauſſam; vulgi, ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemq. naturæ; iuuentutis, & gratioſorum in ſuffragiis, propter ipſius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam; noſtram ſuffragationem ſi minus potentem, at probatam tamen, & iuſtam, & debitam, & propterea fortaſſe etiam gratioſam. dux nobis, & auctor opus eſt, & eorum ventorum, quos propoſui, moderator quidam, & quaſi gubernator. qui ſi ex omnibus vnus optandus eſſet; quem tecum conferre poſſemus, non haberemus. Quamobrem, ſi me memorem, ſi gratum, ſi bonum virum vel ex hoc ipſo, quod tam vehementer de Milone laborem, exiſtimare potes; ſi dignum denique tuis beneficiis iudicas: hoc a te peto, vt ſubuenias huic meæ ſollicitudini, vt huic meæ laudi, vel, vt verius dicam, prope ſaluti tuum ſtudium dices. De ipſo T. Annio tantum tibi polliceor, te maioris animi, grauitatis, conſtantiæ, beneuolentiæ erga te, ſi complecti hominem volueris, habiturum eſſe neminem. mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris, vt eundem te facile agnoſcam fuiſſe in laude mea, qui fueris in ſalute. Ego, ni te videre ſcirem, cum hæc ad te ſcriberem, quantum officij ſuſtinerẽ, quantopere mihi eſſet in hac petitione Milonis omni non modo contentione, ſed etiam dimicatione elaborãdum; plura ſcriberem. nunc tibi omnem rem, atque cauſſam, meque totum commendo, atque trado. vnum hoc ſic habeto; ſi a te hanc rem impetraro, me pæne plus tibi, quam ipſi Miloni, debiturum. non enim mihi tam mea ſalus cara fuit, in qua præcipue ſum ab illo adiutus; quam pietas erit in referenda gratia iucunda. eam autem vnius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

NONDVM *erat auditum,*] primis epiſtolæ verbis & rei magnitudo, & ſtudium petentis declaratur. ADVENTARE,] adueniat is, qui quotidianis itineribus accedit, & appropinquat. VELLIVM,] Romanæ gentis plebeiæ nomen. ep. 7. lib. IIX. EX ASIA] in qua fuerat cum poteſtate: quod epiſtola proxima demonſtraui. MAGIS *a te ipſo prædicari,*] modeſtia beneuolentiam aucupatur; cum & ſua in Curionem officia minuit, & Curionis auget. CONTENDEREM.] Contendere, eſt, ſtudioſe petere: quaſi neruos animi, ingeniiq. contendamus. PVDENTI,] modeſto, quem ab omni turpitudine remouet pudor. NOTA *omnibus,*] quia multa, & maxima. IPSA *nouitate meorum temporum,*] in exſulij calamitate. magni enim refert, quo quidque tempore agatur: cum poſſit eandem actionem ratio temporis vel obſcurare, vel illuſtrare. ESTQ. *animi ingenui,*] liberalitas quædam, & quaſi nobilitas animi oſtenditur in eo, cum obligari nos, atque obſtringi maioribus meritis non recuſamus. recuſat autem, qui referri a ſe gratiam poſſe non confidit. MAXIMEQ. *neceſſarium.*] multa enim maxima ſunt, nec tamen neceſſaria, aut, ſi neceſſaria, non tamen maxime neceſſaria. Huic loco reſpōdet illud, In quo omnia mea poſita eſſe decreui. Et illud, Huic meæ laudi, vel, vt verius dicam, prope ſaluti tuum ſtudium dices. NEQVE *enim ſum veritus,*] ne videatur negationibus implicata ſententia, ſciendum eſt, Non ſum veritus, ne non poſſem, idē eſſe, quod, Non ſum veritus, vt poſſem: quod valet, ſperaui futurum, vt poſſem, ſperaui me poſſe. nam, ne nō, cum gemina negatio ſit, affirmat, & accipitur pro, vt. quod ſi dixiſſet Cicero, Veritus ſum, vt poſſem, hoc ſignificaret; timui ne non poſſem; non plane credidi futurum, vt poſſem. cum vero dixerit, Non ſum veritus, ne non poſſem; quo modo item locutus eſt ep. 1. &, ne non, pro vt accipiatur: nimirum hoc ſignificat; non timui, ne non poſſem; credidi futurum, vt poſſem. nam, cum timemus, ne, contra quam volumus, accidat; tunc locum habet, Vereor vt: itaque ep. 14. lib. XIV. Vereor, inquit, vt Dolabella ipſe ſatis vobis prodeſſe poſſit: cum hoc dicat: cuperem, vt Dolabella prodeſſe vobis poſſet: id tamen nequaquam ſpero. Cum vero, quod nolumus accidere, id ne accidat, timemus; tūc dicimus, Vereor ne: vt, vereor ne pecces: quod eſt: peccare te nollem; fore tamen ſuſpicor, vt pecces. vide ep. 1. CAPERE] non ita anguſto animo ſum, vt vel ampliſſimam gratiam capere non poſſim. capitur autem animo gratia, cum nullam eius partem effluere ac perire patimur, ſed totā complectimur, vt aliquando, quantum accepimus, tantundem referamus. REMVNERANDO, *cumulandoq.*] hoc intulit, quia non, quicumque animus gratiam capit, idem remunerat. meus autem, inquit, animus is eſt, qui non modo capere quamuis gratiam, ſed remunerare etiam, atque adeo maiore gratia cumulare poſſit. ILLVSTRARE] obſcura ſæpe beneficia ſunt, quia nulla conſequitur remuneratio. patent, & illuſtrantur ea, quæ grato animo compenſantur, præſertim ſi, quod acceptum eſt, pleniore etiam menſura reddatur. quod, Cumulare gratiam, Cicero dixit. IN *Milonis conſulatu*] quem petiit omiſſa prætura. ædilis enim fuit L. Domitio, Ap. Claudio coſ. quod ex vltima ep. lib. III. ad Q. Fr. intelligitur. conſulatum autem petiit anno ſequenti, ideſt Caluino & Meſſalla coſ. quod Pedianus in argumento orationis pro eo demonſtrat. nemo autem, patefacta iam ſatis rerum Romanarum notitia, neſcit ædilitati præturam ſuccedere, & quidem biennio interpoſito: quod ad Furnium Cicero ſcripſit ep. 25. lib. X. Hoc anno Clodium Milo, cum Lanuuiū iret, in itinere obuium, commiſſa ab vtriuſque ſeruis rixa, interfecit: quo facto non modo cōſulatum, quem cum Hypſæo, & Scipione, Pompeij ſocero, petebat, ſed patriam quoque, iudicio damnatus, amiſit. FIXI,] non poſui, ſed fixi: quod ſtudij haud paullo plus indicat. eodem modo Philip. VII. Niſi talis conſul eſſet, vt omnes vigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute configeret. Et Philipp. XIV. Qui omnes ſuas curas in reip. ſalute defigūt. ET *locaui*] plus eſt, quam, poſui. non enim diceret, fixi, & poſui, ſed poſui, & fixi: vt in oratione pro Flacco, Spē reliquorum in veſtris ſententiis, in hoc vno iudicio poſitā, atque defixam. Recte igitur, Fixi, & locaui: vt priore verbo vim quandam ſuæ voluntatis, poſteriore conſilium oſtenderet. NON *officij ſolum fructum,*] non id ſolum quærere me decet, vt officio ſatisfaciam, &, quod debeo, præſtem: non hoc, inquit, vno delector, in quo officij fructus eſt: ſed pietatis laudem expeto: quia tanta eſt Milonis erga me meritorum magnitudo, vt, non tamquam in amicum, ſed tamquam in parentem pius eſſe debeam. Pietatem quoque nominat in extrema epiſtola. ſic in epiſtola ad Cæſarem lib. X. ad Att. Aliquid impertias temporis huic cogitationi; vt tuo beneficio bonus vir, gratus, pius denique eſſe in maximi beneficij memoria poſſim. Et ep. 1. lib. I. Ego omni officio, ac potius pietate erga te. Quo loco, Pietas vbi proprium domicilium habeat, & ad quos pertineat, ſatis ſuperq. demonſtratum eſt. SALVTEM, *ac fortunas ſuas*] Fortunæ pro re familiari vſurpantur: vt ep. 7. lib. IV. Impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. coniunguntur cum ſalute: quia nec omnino ſalus in fortunis poſita eſt; & cum ſalute fortunæ deſiderantur, quod vtrumque tamen nemini tantæ vmquam curæ fuiſſe Cicero exiſtimat, quātæ ſibi ſit Milonis honor. In quo eſt animaduertendum, magnum eſſe pondus in hac ſententia, non ſolum, quia, quod ad ipſum non pertinet, (agitur enim de Milonis conſulatu) pluris facit, quam quiſquam fecerit ſalutem, ac fortunas ſuas; ſed etiam, quod honor ſaluti, ac fortunis anteponatur; cū tamen plerique, etſi de honore multum, plus tamen aliquanto de ſalute, fortuniſq. ſuis laborare ſoleant. comparat igitur primum, atque etiam præfert aliena propriis, deinde honorem ſaluti, atque fortunis. OMNIA *mea*] honores, fortunas, ſalutem. TE *vnum*] ideo tam diligenter a te peto. TRIBVNATV,] quem geſſit Lentulo Spinthere, & Metello Nepote coſ. PROPTER *noſtram cauſſam;*] quia cauſſam meam ſuſcepit, meq. ab exſulio reuocandum præter ceteros curauit. VT *ſpero te intelligere,*] bonis enim gratiſſimum fuiſſe reditum meum non ignoras. MVNERVM,] quæ populo dederat in ædilitate curuli, de quibus ſic ep. vlt. lib. III. ad Q. F. Ludos apparat magnificentiſſi-

mos, ſic inquam, vt nemo ſumptuoſiores: ſtulte: bis, terque, nō poſtulatus; vel quia munus magnificum dederat; vel quia facultates non erant; vel quia magiſter; vel quia potuerat magiſtrum ſe, non ædilem, putare. Et in oratione pro ipſo: Plebem, & infimam multitudinem, quæ, P. Clodio duce, fortunis veſtris imminebat, eam, quo tutior eſſet veſtra vita, ſe feciſſe commemorat, vt non modo virtute flecteret, ſed etiam tribus ſuis patrimoniis deleniret. Et Pedianus in argumēto eius orationis, hoc modo: Cum Milo quamprimum comitia confici vellet, conficeterq. cum bonorum ſtudiis, quod obſiſtebat Clodio, tum etiam populi, propter effuſas largitiones, impenſas quoque ludorum ſcenicorum, ac gladiatorij muneris maximas, in quas tria patrimonia effudiſſe Cicero ſignificat. IN *ſuffragijs ſtudia.*] auſus ſum delere, Studia, vt gloſſema, cum proxime dixerit, Studium; a quo reguntur hæc inferiora, Vulgi, ac multitudinis, iuuentutis, & gratioſorum in ſuffragiis. IN *eo genere*] in ſuffragiis. ſæpe ita loquitur Cicero, cum nominatā proxime rem intelligit. vt ep. 1. & 4. GRATIAM,] qui enim gratia valet, reliquos etiā, qui gratioſi ſunt, ſui ſtudioſos habet: cum intelligant officiis officia compenſari poſſe. DILIGENTIAM;] excellit diligentia, cum prenſandum eſt, & concilianda populi voluntas. SI *minus potentem*] ſatia erat Cicero gratioſus in ſuffragiis; ſed, modeſtiæ cauſſa, diſſimulat. PROBATAM] quod erga virum optimum. IVSTAM,] quia Miloni conſulatus quaſi recte factorum præmium debetur. DEBITAM,] eius in me meritis. DVE] quem ſequantur ij, quos proxime nominaui. AVCTOR] quo auctore, Miloni conſulatū deferant. OPVS EST,] coniungitur & cum nominandi, & cum auferendi etiam caſu: nec deſunt exempla. EORVM *ventorum.*] ventis comparat bonos, plebem, gratioſos in ſuffragiis, quos iam nominauit. nam, etſi Miloni fauent, duce tamen, & rectore ita indigent cum ſecundi ſint, reguntur tamen arte quadam ab eo, qui nauem gubernat. QVI *ſi ex omnibus vnus optandus eſſet;*] a quo petimus, is quantum poſſit in eo, quod petimus, oſtendere debemus. id iam Cicero præſtitit iis verbis: Huic ſe vnum tanto adiumento eſſe. Nec eo contentus, iterat. quod valet etiam ad conciliandam beneuolentiam: eſt enim cum laude Curionis. Idem fecit Aſinius in procemio orationis, quam nominat Quinctilianus lib. s x. cap. vlt. Si, Cæſar, ex omnibus mortalibus, qui ſint ac fuerint, poſſet huic cauſſæ diſceptator legi; non quiſquam te potius optandus nobis fuit. QVAMOBREM, *ſi me memorem,*] Hactenus expoſuit, quid cupiat, & quam valde cupiat, & quid ſperandum ſit, & quid Curio poſſit: nunc ad petitionem ingreditur: & primum de ſe ipſo, quo magis Curio moueatur, tum de ipſo Milone omnia pollicetur: cum euenire poſſet, vt Curioni pariter vtriuſque gratia, & auctoritas vtilis eſſe poſſet. SI GRATVM,] memores animo, grati re ipſa ſumus: nec ſatis eſt, acceptum beneficium memoria conſeruare, niſi & ſtudium remunerandi, & ipſa accedat remuneratio. SI *bonum virum*] libenter in memores, & gratos homines beneficia conferuntur; libētius, ſi iidem boni viri ſint. VAL *ex hoc ipſo*,] magnum enim bonitatis argumentum, cupiditas gratiæ referendæ. ad Att. epiſt. 4. lib. x. Nihil cognoui ingratius: in quo vitio nihil mali non ineſt. SI *dignum denique*] ne colligam ſingula, quibus hoc a te beneficium impetrare debeo, ita mihi hoc tribue ſi dignum, cui tribuas, exiſtimas. MEÆ *laudi.*] laudabor enim, vt pius, erga eum, cuius præcipue ſtudio ſalutem recuperaui. Paullo ante, Statuiq. in eo me non officij ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere. PROPE *ſaluti*] quia, licet vere non agatur mea ſalus in Milonis honore, ego tamen ita laboro, vt in eo propemodum ſalutem meam poſitam eſſe decreuerim. DICES.] vt ea, quæ diis immortalibus conſecrantur: quæ deinde non licet amouere. conſtantiam igitur, & perpetuitatem ſimul cum ſtudio erga Milonem a Curione petit. ep. ad Cæſarem, apud Noniū: Balbum quanti faciam, quamque ei me totum dicauerim, ex ipſo ſcies. T. ANNIO] ex Papia gente Milo fuit, vt ait Pedianus: Sed ab T. Annio, auo ſuo materno, adoptatus, prænomen, & nomen inde ſumpſit. MAIORIS *animi,*] animi magnitudine Milonem excelluiſſe, dixit etiam in oratione pro Sextio, & in aliis. Pedianus autem, Sæpe, inquit, Milo, & Clodius inter ſe cum ſuis factionibus depugnauerant: & erat vterque audacia par: ſed Milo pro melioribus partibus ſtabat. GRAVITATIS,] quoniam, vbi quid defendendum ſuſcepit, non facile ſententiam mutat. CONSTANTIÆ,] conſtantia non eſt idem, quod grauitas: illa enim ad animi ſententiam, hæc ad actionem refertur: vt ſit grauis, qui ſemper idem ſentit, ac vult; conſtans, qui ſemper idem facit. BENEVOLENTIÆ] ne plura numeret, vno beneuolentiæ nomine omnia complectitur: quaſi dicat: Ita te Milo diliget, vt ab eo exſpectare omnia poſſis. COMPLECTI *hominem*] tua in eum ſtudia conferre. ſic epiſt. 8. Da te homini. complectetur, mihi crede. MIHI *vero*] dixit antea, Neminem vnquam de tua ſalute, tuiſque fortunis tam valde laboraſſe, quam ipſum de Milonis honore: nunc etiam ſuam agi rem ſignificat: at, quam rem? eam, quæ præſtantibus viris non minimæ curæ ſolet eſſe, decus, & dignitatem. quæ poteſt enim eſſe maior laus, quam præſtare bene meritis pietatem, ac beneuolentiam? IN *laude mea.*] quam ex pietatis opinione conſequar. IN *ſalute.*] cum tibi quoque, reſtitutus ab exſulio, acceptam referam ſalutem meam. EGO NI *te videre ſcirem.*] eſt hic tamquam epilogus epiſtolæ, quo ſuperiora pæne omnia breui oratione colliguntur. QVANTVM *officij ſuſtinerem,*] quantū Miloni deberem. Suſtinet enim officij plurimum, in quem beneficia magna collata ſunt. CONTENTIONE,] extra vitæ periculum, cum ciuiliter contenditur. DIMICATIONE] vitæ periculo, cum armis res agitur. OMNEM *rem, atque cauſſam,*] latius patet Res, quam Cauſſa: quod oſtendimus epiſt. 1. lib. 1. Omnem rem, dixit, ideſt, vniuerſam Milonis petitionē: cauſſam, hoc ipſum, in quo Milo contendit omnes neruos, vt conſulatum adipiſcatur. ep. 7. De ſacerdotio tuo, quantam curam adhibuerim, quamque difficili in re, atque cauſſa. epiſt. 1. lib. 1. MEQVE *totum*] me ipſum in Milonis cauſſa tibi commendo: nam in eius conſulatu mea omnia poſita eſſe decreui. ATQVE *trado.*] auget commendationem. nam, tradere, eſt alicuius poteſtati cōmittere, vt agat in re tradita quidquid velit. ep. 5. lib. V I I. Totum denique hominem tibi trado. Et epiſt. 1. lib. X V I. Ei te totum trade. Et ad

Qu.Fr.ep.3.lib.1. Domum ad eum ſtatim venimus, eique nos totos tradidimus. PRÆCIPVE] præcipue Ciceronem adiuuerunt P. Lentulus conſul, Pompeius Magnus priuatus, Milo, & P. Sextius tribuni pl. quos omnes nominat in duabus poſt reditum orationibus, & alibi. PIETAS] non ſolum officium, ſed pietas etiam. quo nomine, quantum Miloni debeat, oſtendit, vt ep.1.lib.1. Ego omni officio, vel potius pietate erga te. ASSEQVI] aſſequar ſtudio tuo, vt pius in Milonem ſim.

Argumentum ep. 7.

CVm eſſet Cicero proconſul in Cilicia, ex M. Cælij, aliorumq. litteris, tribunum pleb. deſignatum eſſe Curionem, cognouit, eique hac epiſtola, tribunatum pl. iam ingreſſo, gratulatus eſt. poſt gratulationem ſequitur cohortatio, tum reip. tum etiam amicitiæ debita. timebat enim Cicero, quod euenit, ne Curio, mutata ſententia, ab optimatibus deficeret. proponit igitur ei temporum vim, rerum varietatem, incertos exitus, flexibiles hominum voluntates: ſuadet, ne cuius conſilium ſequatur, ſe ipſum audiat, ſibi obtemperet. Poſtremo rogat, ne quid ſibi temporis prorogari in prouinciæ adminiſtratione patiatur. Ser. Sulpicio, M. Marcello coſ.

CICERO PROCOS. S. D. CVRIONI TRIB. PL. 7.

SERA gratulacio reprehendi non ſolet, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt. longe enim abſum: audio ſero. ſed & tibi gratulor: &, vt ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus, exopto: teque hortor, vt omnia gubernes, & moderere prudētia tua: ne te auferant aliorum conſilia. nemo eſt qui ſapientius tibi ſuadere poſſit teipſo. numquam labere, ſi te audies. non ſcribo hoc temere. cui ſcribam, video. noui animum, noui conſilium tuum: non vereor, ne quid timide, ne quid ſtulte facias, ſi ea defendes, quæ ipſe recta eſſe ſenties. Quod in id reip. tempus non incideris, ſed veneris; (iudicio enim tuo, non caſu, in ipſum diſcrimen rerum contuliſti tribunatum tuum) profecto vides, quanta vis in rep. temporum ſit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates: quid inſidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito, quin cogites. ſed amabo te cura, & cogita, nihil noui, ſed illud idem, quod initio ſcripſi. tecū loquere; te adhibe in cōſilium; te audi; tibi obtempera. alteri, qui melius dare conſilium poſſit, quam tu, non facile inueniri poteſt: tibi vero ipſi certe nemo melius dabit. Dij immortales, cur ego non adſum vel ſpectator laudum tuarum, vel particeps, vel ſocius, vel miniſter conſiliorum? tametſi hoc minime tibi deeſt; ſed tamen efficeret magnitudo, & vis amoris mei, cōſilio te vt poſſem iuuare. Scribam ad te plura alias. paucis enim diebus eram miſſurus domeſticos tabellarios: vt, quoniam ſane feliciter, & ex mea ſententia remp. geſſimus, vnis litteris totius æſtatis res geſtas ad ſenatum perſcriberem. De ſacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quamq. difficili in re, atque cauſſa, cognoſces ex iis litteris, quas Thraſoni, liberto tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me beneuolentia, meaq. item in te ſingulari, rogo, atque oro, ne patiare mihi quidquam ad hanc prouincialem moleſtiam temporis prorogari. præſens tecum egi, cum te tribunum pl. iſto anno fore non putarem: itemque petiui ſæpius per litteras, ſed tum quaſi a ſenatore nobiliſſimo, & adoleſcente gratioſiſſimo, nunc a tribuno pl. & a Curione tribuno; non vt decernatur aliquid noui, quod ſolet eſſe difficilius; ſed vt ne quid noui decernatur; & vt S.C. & leges defendas; eaque mihi condicio maneat, qua profectus ſum. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

VT *ſempiternæ laudi*] quibus gratulamur, iiſdem proximo loco bene precari ſolemus: vt epiſt.8. lib.xv. Eumque honorem tibi deos fortunare volo. item ep.x1. eiuſdem libri: Tibi velim ij ſint exitus, quos mereris: quos fore confido. NE *te auferant aliorum conſilia.*] quod accidit. LABERE,] errabis. lib. 1. de Fin. Epicurus, in quibus ſequitur Democritum, non fere labitur. Interdum coniungitur. nam, Labi per errorem, dixit epiſtola vltima lib.111. ad Q.Fr. L. bi imprudentia, in oratione pro Rabirio. ANIMVM,] nihil igitur timide facies. CONSILIVM] non laberis imprudentia. Sequentibus verbis explicantur ſuperiora: NON *vereor, ne quid timide, ne quid ſtulte facias,*] dicit: nihil te timide, nihil ſtulte facturum confido. Sic locutus ep.12. lib.v. & ep.1. lib. x1. & Matius ep.28. lib.x1. IN *id reip. tempus*] tale tempus, quale cernis. IVDICIO *tuo,*] poterat enim Curio tribunatum differre ad alia tempora, cum vrbanæ res meliore loco, ac tranquilliore ſtatu viderentur. PROFECTO] iudicaſti enim tibi hoc tempore gerendum eſſe tribunatum, vt opem ferres afflictæ reip. ex quo ſequitur, vt optime intelligas, ac videas, quanta vis in rep. temporum ſit, quanta varietas rerum, &c. QVANTA *vis in rep. temporum*]

comme

commemorat vitia ciuitatis, ſed ex perſona Curionis; ne videatur ignauũ, & rudem admonere: quo ſi omnes offenduntur, multo magis, qui magiſtratum gerit. ideo dixit, Profecto vides. Sunt autem propoſitiones duæ, vna, cum iudicio, non caſu, in ipſum rerum diſcrimen contuleris tribunatum tuum; profecto vides, quibus vitiis reſp. laboret. Altera, cum videas, quã corrupta reſp. ſit; profecto cogitas, quid agendum tibi ſit. hæc tota commemoratio videtur eſſe cum aliqua laude Curionis. laudatur enim & voluntas erga remp. & prudentia; voluntas in eo, quod ſua ſponte, ſuoq. iudicio, non caſu aut temeritate contulerit tribunatum ſuum in aduerſa reip. tempora; prudentia, quia videat, quanta vis in rep. temporum ſit, quam incerti rerum exitus, & quæ ſequuntur. captat igitur beneuolẽtiam Curionis hac laude: & ſibi ſatisfacit, quod in laude latet admonitio. Vis autem temporum ſæpe tantum valet, vt hominum voluntates, & conſilia ſuperet, leges, & inſtituta peruertat, & omnino prudentem ciuem adducat, vt, tamquam peritus gubernator, obſequatur tempeſtati, ita mutato curſu, vt eodem tamẽ ſemper ſpectet. nec enim in adminiſtratione reip. perpetua quædam actio, ad ſummam legitimi iuris normam directa, ſapiẽtibus probatur: ſed aſſentiendum ſæpe tẽporibus; quidq. publica poſtulet vtilitas, animaduertendũ. quod Curioni Cicero proponit. Q v a n t a *varietas rerum,*] quo magis excitãda tibi eſt prudentia tua. nam eædem, aut ſimiles res minore negotio, quam variæ, geruntur. I n c e r t i *exitus,*] nihil igitur noui cogitandum, exitu rerum incerto. Timet Curionis multiplex ingeniũ; ne quid in rep. noui moliretur, ſpe alicuius boni propoſita: quod & facere ſolebant tribuni pl. & fecit ipſe Curio: cuius turbulentus in primis, ac ſeditioſus tribunatus fuit. F l e x i b i l e s *hominum voluntates,*] quæ ſi flectuntur, tua flecti non debet, ſed eadem eſſe erga remp. in iſto magiſtratu, qualis adhuc fuit. Q v i n *inſidiarum,*] multæ inſidiæ ſunt bonis, dictũ a vetere poeta, cuius teſtimonium recitatur in orationibus pro Sextio, pro Plancio. has tu vitabis, ſi conſilium capies a teipſo. Paullo ante: Numquam labere, ſi te audies. Infra: Tecum loquere: te adhibe in cõſilium: te audi: tibi obtempera. Q v i n *vanitatis*] quid inconſtantiæ. nam lib. 2. de Nat. deor. vanitati opponitur conſtantia, hoc exemplo: Nulla in cælo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas; contraq. omnis ordo, veritas, ratio, conſtantia. Ductum ex communi rerum natura. vt enim, vbi ſoliditas, ibi grauitas; & vbi grauitas, ibi conſtantia: ſic, vbi vanitas, ibidem & leuitas, & inconſtãtia. Quid igitur vanitatis in vita, cum optime noueris; cognitum tibi vitium facile vitabis; nec te deprauati aliorum mores a tua conſuetudine deducent. N i h i l *noui,*] rerum nouitates in rep. periculoſæ. itaque Platoni placuit, mutatis etiam muſicorum cantibus, mutari ſimul ciuitatum ſtatus. Nouitates autem, quibus reſpub. ab optimo ſtatu ad peſſimum traducta libertatem amiſit, omnes fere tribunorum pl. legibus, aut interceſſionibus, exortæ. T e a v d i; *tibi obtempera.*] ſequuntur hæc ad ea, quæ proxime antecedunt. Loquere, inquit, tecum, & te audi: te adhibe in conſilium, & tibi obtempera. quadripartita ſententia eſt: ſed duæ poſteriores partes prioribus annectuntur. Hortamur autem, quos valere conſilio arbitramur, vt ſe ipſos audiant, ſecum loquantur: quos vero contra opinionem falli, & aliorum egere conſilio credimus, iis, vt amicos audiant, cum iis loquantur, ſuadere conſueuimus. propterea oratione 10. in Antonium hortatur Cicero Calenũ, Antonio potius, quam M. Bruto fauentem, his verbis: Collige te: audi viros bonos: loquere cũ ſapientiſſimo homine genero tuo ſæpius, quam ipſe tecũ. T i b i *vero ipſi*] ne videatur aſſentãdo falſa dicere, quod neminem, præter ſe ipſum, a Curione velit in conſilium adhiberi; ſubiungit hæc: Ideo te hortor, nemini vt aures præbeas, te vnum audias; non quod omnino omnium conſilia negligam, teque cunctis vnum, præſertim adoleſcentem, anteponam; ſed quia, vt alteri melius, quam tu, poſſit aliquis conſilium dare; qui tamen non facile inueniri poteſt; tibi certe ipſi nemo melius dabit. Ita, & aſſentandi ſuſpicionem Cicero vitat; &, quod ei propoſitum eſt, vt Curio ſe ipſum dumtaxat in cõſilium adhibeat, id hac ratione probat, quia conſiliarius in rep. gerenda ipſe ſibi optimus, ac ſapientiſſimus futurus ſit: quandoquidem neque quiſquam ab vllo magis, quam a ſe ipſo, diligitur; nec alteri magis, quam ipſe ſibi, notus eſt. D i i *immortales,*] innocatione deorum, verbis fides additur. quaſi hoc dicatur: teſtes mihi ſint dij immortales, quam adeſſe cupiam ſpectator laudum tuarum. lib. 2. de Fin. Quos, dij immortales, ille cruciatus perferebat. Et Terentius in Eun. Dij immortales, homo homini quid præſtat? S p e c t a t o r *laudum*] optimus poſt laudationẽ laudandi locus: ne monuiſſe videatur, quia Curionis prudentiæ, aut conſtantiæ diffidat. V e l *particeps, vel ſocius, vel miniſter*] particeps, quod vtereris conſiliis meis: ſocius, quod, ſi cõſiliis meis non egeres, me tamẽ in tuis ſocium haberes: miniſter, quod opera, ſtudioq. meo exſequerer conſilia tua. H o c] quod poſterius poſui, vt adſim vel particeps, vel ſocius, vel miniſter conſiliorum tuorum. M i n i m e *tibi deeſt;*] cum in te ipſo, quæ ad tuas laudes pertinent, omnia ſint: vel, quod amici, quorum opera, aut etiam, ſi velis, conſilio vti poſſis, tibi non deſint. S e d *tamen*] grata correctio, ex amoris commemoratione ſumpta. M a g n i t v d o, *& vis*] auget poſteriore verbo: vel quia vis ex magnitudine proficiſcitur; vel quia non in omni magnitudine vis ineſt. vis autem amoris efficit interdum, vt maiora præſtemus, quam exſpectantur. V t *poſſem,*] quod fortaſſe non poſſem, ſi te tam valde nõ amarem. me ipſum, inquit, vincerem, amore adiuuante. R e m p. *geſſimus,*] in Amano monte. vi ep. 10. Capto etiam Pindeniſſo, vt ep. 4. li. xv. & ad Att. ep. 20. lib. v. T o t i v s *æſtatis*] Pindeniſſum tamen nõ æſtate, ſed Saturnalibus, ideſt 14. Kal. Ian. in ſuam poteſtatẽ redegit: quod Attico ſcripſit ep. 20. lib. v. verũ res æſtate geſtas appellat, quod æſtiua vocarentur, quæcũque æſtate cœpta eſſent, licet ante hiemem nõ perfecta. ſic ep. 9. lib. i i i. æſtiua confecta, non niſi Pindeniſſo capto, ſignificat: cum tamen deditio Pindeniſſi Decembri menſe facta ſit. A n *ſenatum*] eæ litteræ non extant. nam quæ leguntur lib. xv. res geſtas non exponunt. ad ſenatũ autem ſcripſiſſe videtur Ianuarij menſis initio, ad nouos conſules: quod ex ep. 20. lib. v. ad Att. licet intelligere, quod cum ita ſit; potuit hanc epiſtolam ſcribere mẽſe Decembri. nam, cum Pindeniſſum x i v. Kal. Ian. captum oſtenderim; &

hic rem feliciter eſſe geſtam, ſcribatur: neceſſe eſt, Curionem iam tribunatum pl. iniuiſſe: nam tribunis pl. primus magiſtratus dies fuit, non Kalendæ Ian. vt aliis magiſtratibus, ſed quatro idus Dec. vt Liuius, Dionyſiuſq. docuerunt. D E *ſacerdatio tuo*] de pontificatu, quem petiit, & obtinuit, patre mortuo, vt in eius locum ſurrogaretur. de patre mentio fit in oratione de haruſpicum reſp. de filio apud Dionem lib. XL. Q V A N T A M *curam adhibuerim*,] litteris ad amicos Romam ſcriptis. ex quo ſuſpicor, Curionem petiiſſe pontificatum multis menſibus poſt reditum in vrbem. rediit enim Caluino, & Meſſalla coſ. vt ep. 6. demonſtratum eſt. ſequenti anno conſulatum tertium Pompeius geſſit: poſt eum Ser. Sulpicius, & M. Marcellus: quo anno in prouinciam Cicero profectus eſt: & ex prouincia Romam ſcripſit de ſacerdotio Curionis. ſuſpicor autem, nondum Curionem fuiſſe Pontificem, cum has litteras Cicero miſit; quod hæc omnino verba ſignificant. R E, *atque cauſſa*,] dixi iam, quid inter rem & cauſſam interſit. res eſt totum negotium; cauſſa negotij pars, de qua maxime laboratur. Res, hic eſt, ſurrogatio pontificis cauſſa, vt Curio ipſe ſurrogetur. T H R A S O N I,] ſeruile nomen, quod in liberto remanſit. L I B E R T O *tuo*,] ergo vocabatur C. Scribonius Thraſo. nam liberti patronorum prænomine, & nomine vtebantur. N e *patiare*] poterat enim tribunus pl. intercedere, ſi quis annuam prouinciarum adminiſtrationē prorogare vellet. M O L E S T I A M] quam ſignificat in omnibus fere epiſtolis. lib. XI. 12. & in 8. lib. 15. N O N *putarem*:] & ſane comitiis tribuniciis non videtur Curio petiiſſe: ſed, deſignatis omnibus tribunis pl. cum Seruius, tribunus deſignatus, condēnatus eſſet, eius locum Curio, ſubita voluntate commotus, petiit, & obtinuit. de quo Cœlius ep. 4. libro VIII. hoc modo: Illud te non arbitror miratum, Seruium tribunum pl. deſignatum, condemnatum: cuius locum C. Curio petiit. huius autem voluntatis initium, & cauſſa eſt, quod eum non mediocriter Cæſar, qui ſolet infimorum hominum amicitias ſibi, qualibet impenſa, adiungere, contempſit. A *curione tribuno*;] pondus eſt in nomine Curionis: quaſi poteſtatem tribuniciam augeret animi, ingeniiq. præſtantia. tale illud epiſt. 18. Et quæſtor eſt, & quæſtor tuus. Et ep. 1. lib. V. ad Att. Cum Hortenſius veniret, & infirmus, & tam longe Hortenſius. Et ep. 2. lib. 1. ad fratrem: Remp. funditus amiſimus, adeo, vt Cato adoleſcens, nullius conſilij, ſed tamen ciuis Romanus, & Cato, vix viuus effugeret. S. C. *& leges*] quibus errat annua prouincia. Et ad M. Marcellum conſulem, his verbis, ep. 7. libro XV. Ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi & S. C. & lege finiſti. Legem Curiatam ſignificat, quam ferebat conſul, vt is, qui profectutus erat in prouinciam, annuum imperium haberet a populo. alioqui rem militarem attingere non licebat: quod ſatis demonſtrat oratio 2. in Rullum. Sed hic leges, non legem, Cicero appellat: quod non vna lege curiata conſularium prouinciarum adminiſtratio eſſet annua, ſed, vt opinor, etiam Cornelia, & Sempronia: quæ nominatur ep. 7. & 9. lib. 1. & ep. 6. & 10. lib. 15. & in oratione pro domo. D E F E N D A S;] intercedas, ſi quis prouinciarum tempus prorogare voluerit. ep. 21. lib. V. ad Att. Ne quid mihi prorogetur, quod ne interceſſor quidem ſuſtinere poſſit, horreo. Et epiſt. 2. lib. VI. ad Att. Magna in ſpe ſum, mihi nihil temporis prorogatum iri. habebam acta vrbana vſque ad nonas Mart. ex quibus intelligebam, Curionis noſtri conſtantia omnia potius actum iri, quam de prouinciis. C O N D I C I O] ne plus anno prouinciæ præeſſem. E T I A M *atque etiam*] vſurpatur & ſolum, vt ſæpe apud Ciceronem, & adiunctū, vt hic. vbique auget.

Argumentum ep. 8.

Acceptis Cœlij litteris, quæ lib. IIX. primæ leguntur, & cum litteris commentario rerum vrbanarum, in quem omnia, ſine delectu operarius neſcio qui, a Cœlio conductus, retulerat, ineptam Cicero ſedulitatem reprehendit in colligendis leuiſſimis rebus. Tum de ſermonibus cum Pompeio habitis, quod Cœlius quæſierat, cum Pompeij laude reſpondet; atque, vt ei ſe det, hortatur: Addit de ſuo in prouinciam itinere. Clauſula commendatio eſt rerum ſuarum; in quibus hoc præcipue laborat, ne ſibi annuum prouinciæ tempus prorogetur, ſed ea condicio maneat, qua profectus eſt.

CICERO PROCOS. S. D. M. COELIO RVFO 8.

QVID? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, vt mihi gladiatorum compoſitiones, vt vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres, & ea, quæ nobis, cum Romæ ſumus, narrare nemo audeat? vide, quantum tibi meo iudicio tribuam: (nec mehercule iniuria: πολιτικώτερον enim te adhuc neminem cognoui) ne illa quidē curo mihi ſeribas, quæ maximis in rebus reip. geruntur quotidie; niſi quid ad me ipſum pertinebit. ſcribent alij: multi nunciabunt: perferet multa etiam ipſe rumor. quare ego nec præterita, nec præſentia abs te, ſed, vt ex ab homine longe in poſterum proſpiciente, futura exſpecto; vt tuis litteris cum formam reip. viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim. neque tamen adhuc habeo, quod te accuſem. neque enim fuit quod tu plus prouidere poſſes, quam quiuis noſtrum, in primiſq. ego; qui cum Pompeio complures dies nullis in aliis niſi de rep. ſermonibus verſatus ſum; quæ nec poſſunt ſcribi, nec ſunt ſcribenda. tantum habeto, ciuem egregium eſſe Pompeium, & ad omnia, quæ prouidenda ſunt in rep. & animo; & conſilio paratum. quare da te homini: complectetur, mihi crede. iam iidem illi & boni, & mali ciues videntur, qui nobis videri ſolent. Ego, cum Athenis

decem

decem ipſos dies fuiſſem, multumq. mecum Gallus noſter Caninius, proficiſcebar inde pridie nonas Quinct. cum hoc ad te litterarum dedi. Tibi cum omnia mea commendatiſſima eſſe cupio, tum nihil magis, quam ne tempus nobis prouinciæ prorogetur. in eo mihi ſunt omnia. quid, quando, & quo modo, & per quos agendum ſit, tu optime conſtitues. Vale.

EXPLANATIO.

COMPOSITIONES,] quis cum aliquo pugnaſſet. inde Par gladiatorum dicebatur, cum duo comparabantur, & componebantur ad certamen. recitat Lucilij verſus Cicero in libro de optimo genere oratorum, quos ſubſcribam. A me, inquit, gladiatorum par nubiliſſimum inducitur. Æſchines tanquam Æſerninus, vt ait Lucilius,

Non ſpurcus homo, ſed doctus, & acer,
Cum Pacidiano hic componitur, optimu' longe
Poſt homines natos. Et Virg. ecl. 1.
-Sic paruis componere magna ſolebam.

Et Quinctilianus lib. 2. cap. 17. Gladiatores ſub eodem magiſtro eruditi inter ſe componnntur. VADIMONIA *dilata,*] differre vadimonium, eſt prorogare diem, de quo inter litigantes conuenerat, vt in iudicio adeſſent. nam vadari, eſt diem iudicio ex compacto conſtituere. CHRESTI *compilationem*] res a Chreſto compilatas, furto ſublatas. Chreſtus, cognomen eſt; cuius gentis, ignoratur: niſi ſit Maniliæ: nam Manilij Chreſti librum de hymnis deorum nominat Fulgetius in libro de priſco ſermone. πολιτικώτερον] peritiorem adminiſtrandæ reip. RVMOR.] incerta fama, ſine capite, ſine auctore, rumore nuncio: vbi quidem eiuſmodi eſt, vt non exſtet auctor, qui audierit. Sic enim ipſe definiuit in oratione pro Plancio, & ep. 10. lib. XII. LONGE *in poſterum proſpiciente,*] quod ſine ſummo ingenio, ac diuturno rerum vſu conſequitur nemo. EX *tuis litteris cum formam reip. viderim,*] tranſlatio ab architectis, qui futurum ædificium ex forma oſtendunt. Formam, & ſtatum, inquit, reip. ſcribi a te velim: deinde, quid ex ea forma, eoq. ſtatu futurum proſpicias, indicari. Duo enim Cicero poſtulat, formam primum reip. deinde Cœlij cõiecturam, ex ipſa forma captam, de futuro reip. ſtatu. non enim ipſe vult ex forma reip. a Cœlio miſſa coniecturam de futuro ædificio facere: cum dixerit, Abs te, vt ab homine longe in poſterum proſpiciente, futura exſpecto. alioqui, miſſa tantum forma, nihil de futuris rebus Cœlius ſignificaret: contra quam Cicero poſtulat. Forma pluribus modis accipitur. Aut enim eſt ædificij, vt hic, & ep. 2. lib. 2. ad Q. Fr. De forma Minucianæ: aut cuiuſque hominis & cuiuſque rei: quæ ſine interitu ſubiectæ rei amoueri non poteſt: aut eſt ipſa formoſitas & pulchritudo, vnde formoſa mulier, & per ſimilitudinem formoſus annus apud Virgilium: aut aquæ ductus, vt in antiquis inſcriptionibus, Purgato fonte reſtituta forma: &, Aquas Curtiam & Cæruleam noua forma reducendas. Et Sidonius Apollinaris lib. 1. ep. 5. Codex Theodoſianus tit. de aquæ ductu: Caſſiodorus Variarum lib. III. 72. lib. IV. 85. lib. IIX. 128. IN *primiſq. ego;*] qui cum Pompeio de rep. locutus, futura magis, quam tu, aut certe non minus quam tu, prouidere potui. Quiuis noſtrum, inquit, in primiſq. ego, qui cum Pompeio complures dies nullis in aliis niſi de rep. ſermonibus verſatus ſum, æque ac tu futura prouidere potui. COMPLVRES *dies*] triduum. nam ep. 7. lib. V. ad Att. Cum triduum, inquit, cum Pompeio, & apud Pompeium fuiſſem, proficiſcebar Brundiſium ad XIV. Kal. Iun. VERSATVS *ſum;*] Tarenti: vt in ep. 6. lib. V. ad eundem: Quod ſi quærat aliquis; quid agebat eo tempore Pompeius Tarenti: crediderim, eo ſe contuliſſe valetudinis cauſſa poſt grauem illum morbũ, quo eum prope vrbem Neapolim, laboraſſe, Plutarchus, & Cicero Tuſc. 1. demõſtrat. ægrotauit enim poſt tertium conſulatum: eoq. tempore Cicero in prouinciam iuit. QVAE *nec poſſunt ſcribi, nec ſunt ſcribenda.*] ſcripſerat enim Cœlius epiſt. lib. IIX. Si Pompeium offendiſti; qui tibi viſus ſit, & quam orationem habuerit tecum, fac mihi perſcribas. Quæ, dixit, cum ea ſignificaret, quæ in illis de rep. ſermonibus egerat cum Pompeio. ANIMO, *& conſilio paratum.*] cum neque timeat quidquam, nec ad cauendum egeat conſilio. Eodem modo illum laudat ep. 7. lib. V. ad Att. Ciuem illum egregium relinquebam, & ad hæc, quæ timentur, propulſanda paratiſſimum. DA *te homini:*] accommoda te ad illius voluntatem. ſic enim Donatus illud Terentij in Adel. explanat, Da te mihi hodie. Nepos in Attici vita: Qui aduerſariis eius ſe dabant. IAM] non vt antea. nam proximo ſuperiore anno Pompeius tertium conſul operam dederat, vt decem tribuni pl. legem ferrent, qua liceret abſenti Cæſari, & prouinciam, exercitumq. retinenti, conſulatum petere. ep. 6. lib. VI. & ad Att. ep. 1. lib. VII. ep. 3. lib. IIX. NOBIS] mihi, & tibi. nam ante profectionem Ciceronis in prouinciam recte Cœlius de rep. ſenſit: poſtea, vel Curionis amore, vel Ap. Claudij odio, ab optimatibus ad Cæſarem deſciuit: quod ipſe in vltima ep. lib. IIX. confeſſus eſt, idq. confirmant in libro de claris orat. hæc verba Ciceronis: Cum ædilis curulis factus eſſet, neſcio quo modo diſceſſu meo diſceſſit a ſe ſe, ceciditq. poſtea, cum eos imitari cœpit, quos ipſe peruerterat. IPSOS] neque plures, neque pauciores, plane decem: ep. 21. lib. III. ad Att. Triginta dies erant ipſi: cum dabam has litteras, per quos nullas a vobis acceperam. Et in Bruto: Cato mortuus eſt annis LXXXIII. ipſis ante me cõſulem. GALLVS *Caninius,*] quem reum defenderat, Pompeij rogatu, iterũ conſulis. ep. 1. lib. VII. vide quæ Valerius lib. IV. cap. 2. de hoc, vt arbitror, Caninio ſcripſit. Alij, contra veteres omnes libros, etiã illum Mediceum, quem plurimi faciunt, legunt, C. Caninius, & ep. 1. lib. VII. offenſi fortaſſe Caninij cognomine ante nomen gentis poſito: cum tamen huius generis exempla non deſint. dixit enim Cice. ad Att. ep. 31. lib. IIX & ep. 47. lib. XIII. & ep. 15. lib. IIX. Gallo Fabio, Balbi Cornelij; & ep. 4. lib. 2. ad Q. fr. Macer Licinius. Et in Lælio, Papũ Æmiliũ. Et Liuius lib. XLV. Paullus Æmilius cos. cũ tamẽ Gallus, Papus, Paullus, cognomina fuerint, nõ prænomina. vt omittã, quod

ep.8.lib.vi.veteres libri habẽt, T.Furſano Poſtumio, nõ, T. Furſanio Poſtumo. nec deſunt huius generis alia. PROROGETVR.] quod metuebat, emergẽte iam inter Cæſarẽ, & Pompeiũ diſcordia. orta enim de ſucceſſione Galliarum controuerſia, reliquarum prouinciarum impedita ſucceſſio eſt. ep.5. lib.8. *IN eo mihi ſunt omnia.*] ſic loquebantur iis de rebus, quas maxime ſua intereſſe arbitrabantur.

Argumentum ep. 9.

GRatulatur de parta ædilitate, Hirro deiecto: in quem facete iocatur. ſuam in Cælium beneuolentiam, eius in ſe merita demonſtrat. Moralis epiſtola. Eodem anno.

CICERO PROCOS. S. D. M. COELIO RVFO, AEDILI CVR. DES. 9.

PRIMVM tibi, vt debeo, grarulor, lætorq. tum præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate, ſerius, non negligentia mea, ſed ignoranria rerum omnium. in his enim ſum locis, quo & propter longinquitatem, & propter latrocinia rardiſſime omnia perferuntur. & cum gratulor, tum vero, quibus verbis ribi gratias agam, non reperio, quod ita factus ſis, vt dederis nobis, quemadmodum ſeripſeras ad me, quem ſemper ridere poſſemus. itaque cum primum audiui, ego ille ipſe factus ſum, (ſcis quem dicam) egiq. omnes illos adoleſcentes, quos ille iactitar. difficile eſt loqui. Te autem conremplans abſentem, & quaſi tecum coram loquerer, Non ædepol quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris: quod quia præter opinionẽ mihi acciderar, referebam me ad illud: Incredibile hoc factu obiicitur. repente vero inceſſi omnibus lætitiis. in quo cum obiurgarer, quod nimio gaudio pæne deſiperem; ita me defendebam: Ego voluptatem animi nimiam. quid quæris? dum illum rideo, pæne ſum factus ille. Sed hæc pluribus, multaq. alia & de re, & ad te, cum primum ero aliquid nactus otij. Te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ. vltorem non modo inimicorum, ſed etiam inuidorum meorum: vt eos partim ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum pæniteret. Vale.

EXPLANATIO.

AEDILI *cur. deſ.*] deſignatum ſumma bonorum volũtate, ait Cicero in Bruto; cum ad eam diem optime animatus erga remp. fuiſſet. PRIMVM] primum gratulatur, deinde gratias agit. ſed hic, Primum, poſuit; nec intulit, Deinde: ſententiam tamen abſoluit in eo: Et cum gratulor, tum vero, quib. verbis tibi gratias agam, non reperio. Eodem modo ep. 23. lib. VII. cum dixiſſet, Primum ipſas ego menſas numquam tanti approbaſſem: Deinde, prætermiſit; nec tamen imperfectam ſententiam reliquit. de quo ſuo loco. Et ep. XI. lib. IIX. ad Att. & 18. lib. XII. ad eundem: & in Lucullo: Primum intereſt. Et apud Terentium: Primum iam de amore hoc comperit. Quam conſuetudinem, Grçce dictam ἀνανταπόδοτον, qui ignorant, Plurimum, pro, Primum, hic reponũt: contra veteres libros, eos quidem, quorũ ego ope in hoc explanandi, & corrigẽdi munere nunc vtor. nec ab his diſcrepat Mediceus: cuius auctoritatem in re bona ab iis eſſe neglectam, qui eiuſdem libri mẽdas etiam interdum, cuiuſdam conſtãtiæ cauſſa, ſibi deſcribendas putauerunt, valde miror. CVM *præſenti, tum etiã ſperata tua dignitate,*] tum ædilitate, tum etiã reliquis honoribus, qui ædilitatẽ conſequuntur. prætura enim biennio poſt ædilitatẽ dabatur, conſulatus biennio poſt præturam. Vbi ſunt, qui pro honore dignitatem negant vſurpari? non & hic Cicero de ædilitate gratulatur, & ædilitas honor eſt? neutrũ negabitur. At alibi, recta exiſtimatio, honoribus parta præclare geſtis, dignitas eſt. quis negat? quaſi hoc ipſo non excellat Latina lingua, quod & variis eandem rem verbis, & eodẽ ſæpe verbo varia ſignificet. quod ſi dignitas, vt falſo quidam ſentiũt, ea ſemper eſſet, quæ vel magiſtratus, vel res cum laude adminiſtratas conſequitur: cur hic Cicero de dignitate potius, quã de honore ipſo, vnde manat dignitas, gratularetur? cui probabitur, Ciceronẽ, cognita Cœlij ædilitate, nõ honorẽ ipſum, ſed eam, quam honor parit, dignitatem gratulari? cum præſertim nondum Cœlius magiſtratũ iniuiſſet, ſed adhuc deſignatus eſſet; vt gratulatio, quod ad honorem attinet, ſatis opportuna, dignitati autem, cum nihil dum in magiſtratu Cœlius geſſiſſet, immatura videretur. Tritũ, inquiũt, vſu non eſt, vt in honoris locum dignitas ſuccedat. concedo: nec tamẽ, quo eam in loco Cicero conſtituit, ego eam inde audebo extrudere: nec mihi, ſi quid rarum eſt, propterea rectum nõ eſſe, quiſquam perſuaſerit. alioqui nimis imminuetur vſus Latinæ linguæ, in qua multa non modo rara, ſed etiã ſingularia cognouimus. quin etiam librũ Cariſius appellat de ſingularibus apud Ciceronem. quamquam, ſi hoc ideo non placet, quod ſingulare videatur: ſcrupulũ eximamus, allato eiuſdẽ ſatis propinquo exemplo, niſi fallor, in eadẽ ſententia. nam, cum C. Cœlius, ei ſe obtigiſſe quæſtorẽ, ſignificaſſet; reſcripſit his verbis: Tuæ litteræ, de tua præſertim dignitate, & de noſtra coniũctione, maximi ſunt apud me ponderis. Dignitatem Cœlij vocat honorẽ illum, quem ſortis beneficio conſecutus erat; cum ita contigiſſet, vt in Cilicia, conſulari prouincia, quæſturæ tempus traduceret. Et Philippicarũ lib. XIII. Neminẽ Pompeianum, qui viuat, tenere lege Hirtia dignitates. Quare numquã me, auctore Cicerone, dignitatem vſurpaſſe

Digitized by Google

vſurpaſſe pro honore pœnitebit. niſi ſi Latinæ linguę proprietaté in ipſo etiam Cicerone requirimus, quem vere vnum, aut vnum certe præter ceteros, abſolutum artificem in eloquentia, omniſq. verborum copiæ, omnis parentem elegantiæ poſſumus appellare. IGNORANTIA] cur hoc verbum reiiciam, cum & ſit in veteribus nouem libris, & in Cicerone alibi reperiatur? dixit enim pro Flacco: Vbi adoleſcentes nihil poſſent diſcere, niſi ignorantiam litterarum. Lucretius etiam lib. 1.

Ignorantia cauſſarum conferre deorum
Cogit ad imperium res.

Ignoratione, legitur in quibuſdam impreſſis: recte, quod ad ſententiam: ſed aliter antiqui libri. LONGINQVITATEM,] longinquitas & de locis dicitur, vt hic, & de tempore, vt lib. 2. de Fin. Qui autem voluptate vitam effici beatam putabit, qui ſibi is conueniet, ſi negabit voluptatem creſcere longinquitate? Et tuſc. v. Sin forte, longinquitate producti, dolores vehementius eum torquent, quam vt cauſſa ſit, cur ferantur: quid eſt tãdem, dij boni, quod laboremus? Additur interdum, Temporis, vt in epiſt. Sulpicij lib. iv. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat. Et Cæſar lib. 1. de bel. ci. Tamen res eius moram, temporiſq. longinquitatem timebat. CVM *gratulor, tum vero*] ſolebant veteres interdum, ob recte facta, poſt gratulationem gratias agere: vt ep. 14. lib. ix. Dolabellæ tuo & gratulor, & gratias ago. Interdum contra, gratiis actis, gratulationem ſubiungere. epiſt. 16. lib. xvi. Tuis, & illius litteris perlectis, exſilui gaudio: & tibi & ago gratias, & gratulor. FACTVS *ſis*,] ædilis. nam ep. 3. lib. ii a. Cœlius ita ſcripſerat: De Hirro vt, quem optas, quamprimum nuncium accipias, tua medius fidius magis, quam mea cauſſa cupio. nam mea, ſi ſio, forſitan cum locupletiore referam: ſed hoc vſque eo ſuaue eſt, vt ſi acciderit, riſus nobis tota vita deeſſe non poſſit. AVDIVI,] te ædilem deſignatum, Hirrum deiectum. ILLE *ipſe*] Hirrus. FACTVS *ſum*,] ſuſcepi perſonam Hirri: quia, quæ tu mihi de illo ſcripſiſti, omnia cogitaui. EGI] repræſentaui, cogitatione ipſa mihi ante oculos poſui. IACTITAT.] iactare ſolitus eſt: quod fecit, ædilitatem petens: cum diceret, ſe gratioſorum in ſuffragiis adoleſcentum opera ædilem futurum. epiſt. 6. Iuuentutem oſtendit in ſuffragiis plurimum poſſe. proprie enim adoleſcentum gratia eſt virorum auctoritas. DIFFICILE *eſt loqui*,] quæ de illo cogitaui, exponere non facile poſſum. TE *autem contemplans abſentem*] hoc totum vſque ad illud, Quod quia, videtur a vetere poeta ſumptum. ideo, Contemplans, non eſt, quo referatur: deeſt enim verbum poetæ: cum Cicero locum non expleuerit, vt interdum ſolet. PRÆTER *opinionem*,] vtis, cui ſtuderent adoleſcentes illi, repulſam tamen tuliſſet. REFERREBAM *me ad illud*:] eiuſdem poetæ. OBIICITVR.] mihi ſe offert, atque in mentem venit. REPENTE *vero*] & hoc eiuſdem poetæ eſt, quem opinor eſſe Cæcilium Trabeam comicum; de quo lib. 2. de Fin. INCESSI] commotus ſum, exſilui. lætitia enim non ſolum geſtimus, ſed etiam incedimus. OMNIBVS *lætitijs*,] eundem locum Cicero ſignificat lib. 2. de Fin. cum ait: Ille Cæcilianus, qui ſeſe omnibus lætitiis lætum eſſe narrat. DESIPERAM.] adimit enim voluptas mentem non minus, quam moleſtia: quod his verbis egregie, vt omnia, Plato demonſtrat lib. iii. de rep. Ἡ ἡδονὴ ἔχ' ἄτῖαν, ἢ λύπη, ἔμφρονα ποιεῖ. EGO *voluptatem animi nimiam*.] egregie reſtituit hunc locum Victorius ex Tuſc. iv. & lib. 2. de Fin. nam in veteribus libris mendoſe legitur, Homini, vel, Hominom, vel Omnium. verba ſunt comici poetæ Trabeæ, Tuſc. iv. Vt ille, qui voluptatem animi nimiam ſummum errorem eſſe arbitratur. QVID *quæris?*] vbi ſatis verborum effluxit, nec tamen omnino videmur, quod volumus explicaſſe, ad hanc interrogationem confugimus. Quid quæris? & ad exitum ſtatim ſententia perducitur. ILLE.] ſtultus, vt ille. INIMICORVM,] Clodianorum. id oſtendit ipſe Cœlius ep. 13. lib. iix. A te peto, vt meas iniurias proinde deleas, vt me exiſtimas & dolere, & vlciſci tuas ſolere. Maxime autem ex voluntate Ciceronis, Pompeio tertium conſule, poſt interfectum Clodium, geſſit Cœlius tribunatum pl. teſtem habeo Ciceronem ipſum, cuius hæc ſunt verba in Bruto: M. Cœlius, quam diu auctoritati meæ paruit, talis tribunus pl. fuit, vt nemo contra ciuium perditorum popularem, turbulentamq. dementiam a ſenatu, & a bonorum cauſſa ſteterit conſtantius. Et Aſconius in argumento orationis pro Milone. INVIDORVM] Hirrus præcipue deſcribitur, qui competitor Ciceronis fuerat in auguratu. ep. 3. & 6. lib. ii a. Et ad Att. ep. 19. lib. v. PARTIM *ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum*] Sceleratus in vexando Cicerone, & in omni vita Clodius ineptus Hirrus, qui cum Cicerone conſulari, nondum ædilicius de auguratu certare auſus ſit.

Argumentum ep. 10.

QVeri videtur de tabellariis, litteris non perferentibus: re vera Cælium negligentia leuiter accuſat: deinde res a ſe in Amano monte geſtas, & Pindeniſſi oppugnationem exponit: rogat, ne quid ſibi temporis ad prouinciale munus prorogetur. de rep. tum præſentia, tum futura etiam exſpectare ſe dicit. Eodem anno.

CICERO IMP. S. D. COELIO RVFO, AEDILI CVR. DES. 10.

TV vide quam ad me litteræ non perferantur. non enim adduci poſſum, vt abs te, poſtea quam ædilis factus es, nullas putem datas, præſertim cum eſſet tanta res, tantæ gratulationis: de te, quia, quod ſperabam; de Hillo, (balbus enim ſum) quod non putaram. atqui ſic habeto, nullam me epiſtolam accepiſſe tuam poſt comitia iſta præclara, quæ me letitia extulerunt, ex quo vereor, ne idem eueniat in meas litteras. equi-

dem numquam domum miſi vnam epiſtolam, quin eſſet ad te altera: nec mihi eſt te iucundius quidquam, nec carius. Sed balbi nō ſumus: ad rem redeamus. Vt optaſti, ita eſt. velles enim, ais, tantum modo vt haberem negotij, quod eſſet ad laureolam ſatis. Parthos times, quia diffidis copiis noſtris. ergo ita accidit. nam, Parthico bello nunciato, locorum quibuſdam anguſtiis & natura montium fretus ad Amanum exercitū adduxi, ſatis probe ornatum auxiliis, & quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis noſtri. multum eſt enim in his locis: Hiccine eſt ille, qui vrbem? quem ſenatus? noſti cetera. Cum veniſſem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo communis eſt, diuiſus aquarum diuortiis; Caſſius noſter, quod mihi magnæ voluptati fuit, feliciter ab Antiochia hoſtem reiecerat. Bibulus prouinciam acceperat. interea cum meis copiis omnibus vexaui Amanienſes, hoſtes ſempiternos. multi occiſi, capti: reliqui diſſipati. caſtella munita, improuiſo aduentu capta, & incenſa. ita victoria iuſta Imperator appellatus apud Iſſum; quo in loco ſæpe, vt ex te audiui, Clitarchus tibi narrauit, Darium ab Alexandro eſſe ſuperatum; abduxi exercitum ad infeſtiſſimam Ciliciæ partem. ibi quinctum & vigeſimum iam diem aggeribus, vineis, turribus oppugnabam opidum munitiſſimum Pindeniſſum, tantis opibus, tantoq. negotio, vt mihi ad ſummā gloriam nihil deſit, niſi nomen opidi: quod ſi, vt ſpero, ceperos tum vero litteras publice mittam. Hæc ad te in præſenti ſcripſi, vt ſperes te aſſequi id, quod optaſti. Sed, vt redeam ad Parthos: hæc æſtas habuit hunc exitum ſatis felicem; ea, quæ ſequitur, magno eſt in timore. quare, mi Rufe, vigila, primum vt mihi ſuccedatur: ſin id erit, vt ſcribis, & vt ego arbitror, ſpiſſius; illud, quod facile eſt, ne quid mihi temporis prorogetur. De rep. ex tuis litteris, vt antea tibi ſcripſi, cum præſentia, tum etiam futura magis exſpecto. quare, vt ad me omnia quamdiligentiſſime perſcribas, te vehementer rogo. Vale.

EXPLANATIO.

TV *vide, quam ad me*] non pauci veteres, Quam timide ad me: inepte prorſus. quem enim hic timiditas locum habet? mendi originem puto fuiſſe, Tu vide: quod proxime anteceſſit: vt primo factum ſit, Timide, deinde, perturbato ordine, & prima corruptione alteram generante, Tu vide, quam timide ad me. Ego, licet, Quam ad me, non improbem; cum præſertim ita ſit in Mediceo libro, & in altero, quem vir excellentis doctrinæ, poeta ſummus, Petrus Angelius Bargæus, mihi commodauit; magis tamen aliquanto probarem, Quare ad me: vt ſit: Tibi videndum eſt, quid cauſſæ ſit, cur ad me litteræ non perferantur. Cum hæc ſcripſiſſem, Albertus Ferrus, ſororis Philippi Tertij, oratoris eximij, viri integerrimi, filius, familiaris meus, optimæq. indolis adoleſcens, veterem librum, ex auunculi bibliotheca ſumptum, ad me attulit, in quo, minime dubiis litteris ita ſcriptū vidi; Tu vide, quamobrem ad me. quod noſtram opinionem confirmat. TANTA *res,*] non ſolum quia tu ædilis factus ſis, ſed etiā, quia repulſam Hirrus tulerit. TANTÆ *gratulationis:*] cum res eſſet tanta gratulatione digna, ideoq. litteris omnino ſignificanda, vt poſſem tibi gratulari. Alij legunt, Gratulationes; qua ſententia, non video. ego præter ſententiam, teſtes auctoreſq. habeo opinionis meæ tres antiquos libros, vnum Sigonij, duos meos. DE *te. quia quod ſperabam; de Hillo. (balbus enim ſum) quod non putaram.*] in epiſt. 4. lib. IIX. Cœlius, de Hirro competitore ſuo loquens, ita ſcripſerat: Spero te celeriter auditurum & de nobis, quod ſperaſti, & de illo, quod vix ſperare auſus es. Quibus verbis Cicero reſpondens, eadem pæne repetit. & quia ſcripſerat Cœlius, De illo; facete, & falſo adſpiratione Cicero addidit, vt Hirri nomen, more balborum, qui, r, litteram exprimere non poſſunt, enunciaret. itaque ſubiunxit, Balbus enim ſum. in ſequētibus autem, cum, r, litteram expedite proferat, Balbi, inquit, non ſumus. Hic tamen faciam, quod ſuſceptum a me munus poſtulat, vt hunc locum ex ingenio mutatum ſignificem. nam veteres libri, omnes in mendo conſentiunt, cum, Nihilo, pro, *Hillo*, habeant. Sed non dubito, quin hæc recte intelligentibus coniectura, e Cœlij loco ducta, cui manifeſte Cicero reſpōdet, etiam atque etiam probetur. Res, inquit, magnæ gratulationis erat, quia de te, id, quod ſperabam, acciderat, de Hirro autem, quod non putaueram, ideſt, vt tam turpiter ædilitatis repulſam ferret. Atque hoc eiuſdem Cœlij locus alius in ep. 9. lib. IIX. ſignificat: inquit enim, Sic tu, inquis, Hirrum tractaſti? immo, ſi ſcias, quam facile, quam vt contentionis quidem minimæ fuerit; pudeat te, auſum illum vmquam eſſe incedere tamquam tuum competitorem. COMITIA *illa*] ædilicia. LÆTITIA *extulerunt.*] cum ea mihi non tuis, ſed aliorum litteris cognita eſſent. IVCVNDIVS] dixi iam, Iucundus, & Carus coniungi. ep. 2. & 3. Cicero, Iucundus, deducit a iuuando. quod ſi ita eſt; Iocundus a quibuſdam perperam ſcribitur. AIS,] in ep. 5. lib. IIX. in qua ſcripſit hæc: Si, quantum gloriæ, triumphoque opus eſſet, aſſequeremur; nihil tam eſſet optandum. AD *laureolam*] vt triumphum aſſequi poſſemus. Lauro enim triumphantes coronabantur. quaſi per iocum, Laureolam, potius, quam lauream, dixit: vt optata res oſtenderetur. Sic ep. 10. lib. V. ad Att. Bibulus in eodem Amano Laureolam cœpit in muſtaceo quærere. PARTHOS *times,*] copiis ſuperiores. epiſt. 5. lib. IIX. Parthorum gens nota ſatis eſt: origo, & nominis cauſſa fortaſſe obſcura: itaque Iuſtini verba ex lib. XLI. recitabo. Parthi, penes quos, velut diuiſione

orois

orbis cum Romanis facta, nunc orientis imperium eſt, Scytharum exſules fuerunt. nam Scythico ſermone Parthi exſules dicuntur. &c. Idem infra: Mithridates imperium Parthorum a monte Caucaſo vſque ad flumen Euphratem protulit: nec minor Arſace proauo, glorioſa ſenectute deceſſit. AVXILIIS] ſociorum populorum, id eſt Galatarum, Piſidarũ, Lyciorum, quos nominat ep. 5. lib. VI. ad Att. nam Deiotarum cum omnibus ſuis copiis ad eum venientem, certiorem Cicero fecit, non videri eſſe cauſſam, cur abeſſet a regno. quod ad Catonem ep. 4. lib. XV. ſcripſit. HICCINE *eſt ille,*] ſimile illud ep. 26. lib. IX. In eo igitur cõuiuio Cicero ille? Quẽ adſpectabant, cuius ob os Graij ora obuertebant ſua? Et Pacuuius Duloreſte, apud Nonium: Hiccine is eſt, quem famæ gratia ante omnes nobilitat viros? QVI *vrbem?*] ſeruauit ab inſidiis Catilinæ, ipſo egredi ex vrbe iuſſo. quod factum gloriatur in orat. 2. contra eum, & in ea in Piſonem: Ego, L. Catilinam, cædem ſenatus, interitum vrbis non obſcure, ſed palam molientem, egredi ex vrbe iuſſi. QVAM *ſenatus?*] decreto laudauit honorificentiſſimo; ſupplicatione decreta ob res ab eo geſtas: quem honorem antea rogatus nemo conſecutus erat. ep. 4. lib. XV. orat. in Piſonem, alibi. NOSTI *cetera.*] quæ in nos ob res in conſulatu præclare geſtas, conferri ſolent. COMMVNITA *eſt,*] cum eius pars ad Syriam, Bibuli prouinciam; altera ad Ciliciam, cui Cicero præerat, pertineret. Strabo, & alij. DIVISVS *aquarum diuortiis;*] vt ad Syriam ab vna parte, ad Ciliciam ab altera pertinere, defluentibus aquis diſtributus. cum enim aquæ diuiduntur, diuortium earum fit. Sic ep. 20. ad Att. lib. V. Ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia aquarum diuortio diuidit. Et lib. 1. de Orat. Vt ex Apennino fluminum, ſic ex communi ſapientium iugo ſunt doctrinarum facta diuortia. Curtius autem lib. V. Tigris, & Euphrates ex Armeniæ montibus profluunt, & magno deinde aquarum diuortio iter, quod cœpere, percurrunt. Et Liuius lib. XXXIIX. Prope ipſis iugis, ad aquarum diuortia caſtra poſuiſſe, id eſt, ad eum locum, vnde aquæ pluuiæ, duas in partes diuiſæ, incipiũt defluere. Flaccus etiam Siculus in libro de limitibus, Diuergia aquarum dixit, eadem ſignificatione: quod in diuerſas partes vergant, & vertantur aquæ: vnde Diuergium, & Diuortium. CASSIVS *noſter,*] C. Caſſius, qui poſtea Cæſarẽ occidit. is M. Craſſi quæſtor in Syria fuerat: quo interfecto reliquias copiarum Antiochiam reduxit. HOSTEM *reiecerat.*] ep. 20. lib. V. ad Att. Rumore aduentus noſtri & Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor iniectus eſt. itaque eos cedentes ab opido Caſſius inſecutus rem bene geſſit. qua in fuga, magna auctoritate Oſaces, dux Parthorum, vulnus accepit, eoq. interiit paucis poſt diebus. De hac victoria loquitur etiam ep. 14. lib. XV. pleniſſime autem Dio lib. XL. & Iuſtinus lib. XLII. PROVINCIAM *acceperat.*] a victore Caſſio, qui, poſt obitum Craſſi, cum nondum in Syriam proconſul Bibulus veniſſet, prouinciam a Parthorum impetu defenderat. Phil. 11. VEXAVIT *Amanienſis.*] vide ep. 4. lib. XV. & ad Att. ep. 20. lib. V. CASTELLA *munita,*] Caſtellum a Caſtro, vt Raſtellum a Raſtro, deducitur. VICTORIA *iuſta*] certum hoſtium numerum eſſe oportuit, quo cæſo imperatoris nomen conſequerentur: ſed, ea conſuetudine paullatim deprauata, multi, paucis hoſtium cæſis, imperatores tamen appellabantur. quod etiam Philip. 14. docet his verbis: Si quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum hac conſuetudine, quæ increbuit, imperatorem appellaret ſenatus. Et Dio lib. XXXVII. C. Antonius cæſo Catilina, eius victoriæ cauſſa imperator eſt appellatus: quamquam cæſorum in acie numerus legitimo numero minor eſſet. Iuſta igitur dixit, quia multi nõ iuſta victoria, quidam etiã nulla ſupplicationis honorem adepti erant: quod ex eadem Philippica cognoſcitur. Victoriam tamen eius non ſatis iuſtam Cœlius ſignificat epiſt. 11. libro VIII. cum ait: *Hirrus, cum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem impedire, ſi, vt numeraretur, poſtularet, tacuit.* ISSVM;] quæ Alexandri aræ vocabantur. epiſt. 4. libro XV. & ad Att. epiſt. 20. libro V. & Strabo lib. XIV. Curtius autem ſic lib. III. Tribuſaris in ripa Pyrami amnis Ioui, Herculi, Mineruæ ſacratis, Syriam petit. Mela quoque lib. 1. Tum mons Amanus, & ab eo ſtatim Cilices, at in receſſu intimo locus eſt, magni aliquando diſcriminis, fuſorum ab Alexandro Perſarum, fugientiſq. Darij ſpectator, ac teſtis, nunc ne minima quidem, tunc ingenti vrbe celebris Iſſos. Ammianus lib. XXVI. Sinum Iſſicum vocat. Superatus, ait, in Sinu Iſſico qui eſt in Cilicia, vbi Darium Alexander fudit. CLITARCHVS] hiſtoricus, Alexandri comes in Perſica expeditione, vt ait Plinius lib. VI. cap. 31. Dionis filius, teſte Plinio libro X. capit. 49. nominatur a Curtio libro IX. bis, a Cicerone libro I. de Legibus, haud magna cum laude, ab Athenæo lib. IV. Eius probatum eſſe ingenium, fidem vituperatam, oſtendit Quinctilianus lib. X. cap. I. NARRAVIT,] argute: pro, legiſti apud Clitarchum. ſic in Bruto: Niſi in eo magiſtratu cenauiſſet apud præconem Granium, idq. nobis narrauiſſet Lucilius, tribunum pl. neſciremus fuiſſe. INFESTISSIMAM] latrociniis. vide epiſt. 4. libro XV. & 20. lib. V. ad Att. VINEIS,] inſtrumentum bellicum fuit, quo tecti milites audacius ad mœnia ſubibant. PINDENISSVM,] incognitum Romæ nomen opidi: quod ex ep. 20. lib. V. ad Att. perſpicitur. OPIBVS,] Alij legunt, Operibus: ſed Opera Cicero ſupra nominauit. Opum autem nomine, ſumma vis, & ſumma contentio ſignificatur. vnde Virgilius: Magna pugnatur opum vi. Alibi diuitiarum copia, alibi totum id, quo valemus, Opum nomine demonſtratur. NEGOTIO,] labore. NOMEN *opidi:*] ignobile, & obſcurum. ep. 20. lib. V. ad Att. Qui, malum, ſunt iſti Pindeniſſæ, inquies? nomen audiui numquam: quid ego faciam? non potui Ciliciam, Ætoliam, Macedoniam reddere. CEPERO;] cepit die LVII. poſtquam oppugnare cœperat. ep. 4. lib. XV. & XX. libro V. ad Att. TVM *vero*] nam, Amano direpto, ac vaſtato, litteras tamen ad ſenatum non miſit. de quo ſic epiſt. 9. libro III. Recte factum a me puto, quod non ſtatim vt imperator appellatus ſim, ſed aliis rebus additis, æſtiuiſq. confectis, litteras miſerim. IN *præſenti*] hoc tempore. Liuius libro XXXIV. Daret talenta centum argenti in præſenti. In præſentia, etiam dicebant. QVOD *optaſti.*] vt negotij tantum haberem, quod eſſet ad triumphum ſatis. ep. 5. lib. IIX. VT *ſcribis,*] ep. 5. lib. IIX. Multum, ac diu ludetur,

ludetur, vt plus biennium in his tricis moretur. SPISSIVS;] ſerius: vt in Bruto: Spiſſe, atque vix ad Antonium, Craſſumq. peruenimus. Et libro 2. de Orat. Principia tarda ſunt, & exitus tamen ſpiſſi, & producti eſſe debent. Et, quoniam ſpiſſis liquida opponuntur; factum eſt, vt Liquido pro facile veteres vſurpauerint. ep. 10. lib. x. Lectis tuis litteris, liquidius de toto ſenſu tuo iudicaui. & epiſt. 27. libro xI. Alia ſunt, quæ liquido negare ſoleam, vt de iſto ipſo ſuffragio. PRÆSENTIA,] nec præſentia tamen, nec præterita, ſed futura ſe dixit a Cœlio exſpectare. epiſt. 8.

Argumentum ep. 11.

Ita ſollicitus eſt, quidnam de ſucceſſione prouinciarum Romæ decernatur, vt omnino ſibi deeſſe verba confirmet, miro enim vrbis deſiderio tenetur. Pantheras ludorum cauſſa promittit. De ſtatu reip. diligentiſſimas a Cœlio litteras poſtulat. L. Paullo, C. Marcello coſ.

CICERO IMP. S. D. COELIO AEDILI CVR. 11.

PVTARES ne vmquam accidere poſſe, vt mihi verba deeſſent, neque ſolum iſta veſtra oratoria, ſed hæc etiam leuia noſtratia? deſunt autem propter hanc cauſſam, quod mirifice ſum ſollicitus, quidnam de prouinciis decernatur. Mirum me deſiderium tenet vrbis, incredibile meorum, atque in primis tui, ſatietas autem prouinciæ, vel quia videmur eam famam conſecuti, vt non tam acceſſio quærenda, quam fortuna metuenda ſit; vel quia totum negotium non eſt dignum viribus noſtris, qui maiora in rep. onera ſuſtinere & poſſimus, & ſoleamus; vel quia belli magni timor impendet: quod videmur effugere, ſi ad conſtitutam diem decedemus. De pantheris, per eos, qui venari ſolent, agitur mandato meo diligenter: ſed mira paucitas eſt: & eas, quæ ſunt, valde aiunt queri, quod nihil cuiquam inſidiarum in mea prouincia, niſi ſibi, fiat. itaque conſtituiſſe dicuntur in Cariam ex noſtra prouincia decedere. ſed tamē ſedulo fit, & in primis a Patiſcho. quidquid erit, tibi erit: ſed, quid plane eſſet, neſciebamus. mihi mehercule magnæ curæ eſt ædilitas tua. ipſa dies me admonebat: ſcripſi enim hæc ipſis Megalenſibus. Tu velim ad me de omni reip. ſtatu quam diligentiſſime perſcribas: ea enim certiſſima putabo, quæ ex te cognouero. Vale.

EXPLANATIO.

AEDILI *cur.*] ſuperiores epiſtolas inſcripſit, *Ædili cur. deſ.* nunc ædilitatem Cœlius inierat. nam epiſtola Megalenſibus eſt ſcripta: quo die ludos ante templum Magnæ matris deum ædiles curules dabant. PVTARES *ne vmquam accidere poſſe, vt mihi verba deeſſent, &c.*] ſimiliter ep. 63. libro XIII. Non putaui fieri poſſe, vt mihi verba deeſſent; ſed tamen in M. Lænio commendando deſunt. VESTRA *oratoria,*] iocatur: quia Cœlius quoque locum inter oratores obtinebat. ep. 8. Noui ego vos magnos patronos. NOSTRATIA?] quibus vulgo vtimur. DE *prouinciis*] timebat, ne quid de prorogando prouinciarum tempore ſenatus decerneret. FAMAM] ob iuſtitiam, & abſtinentiam. FORTVNA] quæ poteſt aliquo caſu de fama detrahere. Fortunam nominat, quia de ſua culpa non timet. METVENDA] ep. 17. lib. v. ad Att. Hanc gloriam iuſtitiæ, & abſtinentiæ fore illuſtriorem ſpero, ſi cito deceſſerimus. BELLI] Parthici. dixit enim in proxima epiſtola: Sed, vt redeam ad Parthos, hæc æſtas habuit hunc exitum ſatis felicem: ea, quæ ſequitur, magno eſt in timore. ep. 21. lib. v. ad Att. & 1. lib. vI. ad eundem. AD *conſtitutam diem*] pridie Kal. Sext. quo die in prouinciam venit. ep. 6. lib. III. & ad Att. ep. 15. lib. v. nam duos menſes, Iunium, & Quinctilem ſperabat fore, vt Bibulus ſuſtineret. quod ad Att. ſcripſit ep. lib. vI.

DE *pantheris,*] quas Cœlius petierat, vt ludis ſuis, ideſt Romanis, daret. ep. 2. 4. 6. 7. 9. lib. IIX. quædam animalia, tam mares, quam feminæ, muliebri tantum genere ſignificantur, vt panthera, merula: non enim dicimus, pantherus, merulus: quædam virili, vt coruus, turdus: non enim dicitur; corua, turda. Varro lib. IIX. lin. Lat. INSIDIARVM] per iocum ſublata a ſe latrocinia ſignificat. IN *cariam*] hoc totum inter Ciceronis ridicula Plutarchus memorat. PATISCHO.] venatore. ep. 6. lib. IIX. fortaſſe is eſt, de quo ep. 15. lib. XII. & Hirtius de bello Alex. QVIDQVID *erit, tibi erit:*] hoc genus ornamenti, ſimiliter deſinens, Latini, ὁμοιοτέλευτον Græci vocant. quo de genere ſcripſit egregie Demetrius. neque ego colligendis Græcorum exemplis operam conſumam: Latinis, & vno maxime Cicerone contenti ſimus. ep. 18. Si quid offenderit, ſibi totum, nihil tibi offenderit. Philip. 1. Huc ſi quid acceſſerit, non tam mihi, quam vobis, reiq. publ. acceſſerit. MEHERCVLE] in oratore, Pomeridianas, inquit, quadrigas, quam Poſtmeridianas, libentius dixerim; & Mehercule, quam Mehercules. bis tamē in Verrem, Mehercules, dixit, & in Catilinam, & pro Plancio, pro Amerino autem, & in Bruto, Hercules. ÆDILITAS *tua.*] cuius cauſſa pantheras petiſti. IPSA *dies me admonebat:*] adſpectu, vel cogitatione rei præſentis, in memoriam ſæpe, aut voluntatem,

opinio

opinionemve deducimur abſentis. ep. 19. lib. VII. Vt primũ Velia nauigare cœpi, inſtitui Topica Ariſtotelica conſcribere, ab ipſa vrbe commonitus, amantiſſima tui. ep. 8. lib. 1. ad Att. Signa noſtra volim imponas, quæ tibi palæſtræ gymnaſiiq. videbantur eſſe. etenim ibi ſedens hæc ſcribebam: vt me locus ipſe admoneret. De Orat. lib. 1. Cur non imitamur Socratem illum, qui eſt in Phædro Platonis? nam me hæc tua platanus admonuit. Ibidem lib. III. Hic de rebus Sol me ille admonuit, vt breuior eſſem: qui ipſe iam præcipitãs me quoque hæc pæne præcipitem euoluere coegit. In ep. ad C. Cæſarem, apud Nonium: Quæ monumenti ratio ſit, nomine ipſo admoneor. ad memoriam magis ſpectare debet poſteritatis, quam ad præſentis temporis gloriam. Varro lib. 1. Rei ruſt. Annus octogeſimus admonet me, vt ſarcinas colligam, antequam proficiſcar e vita. IPSIS *Megalenſibus*.] & Megalenſes, & Romani ludi ad ædiles cur. pertinebant: vt in Dione legimus lib. XXXIX. dies igitur Megalenſium, qui dabantur Aprili menſe, Ciceronem admonebat ludorum Romanorum, quos Cœlius Septembri menſe daturus erat. Atque hinc licet coniicere, cum vtrique ludi ab ædilibus curarẽtur, maiore tamen ſumptu, atque apparatu Romanos dari ſolitos: de quorum ſpectaculo Cœlium, pantheras petentem, non de Megalenſibus, video laboraſſe. Ludos Megaleſia per ſex dies, a pridie Non. Apr. ad V. Id. fuiſſe, faſti dierum antiqui demonſtrant. nam, etſi deam per a-tam eſſe pridie Id. Ap. in ædem Victoriæ Palatinæ, eumq. diem feſtum fuiſſe, cum lectiſternio, & ludis, qui Megaleſia vocati ſunt, Liuius dicat: poſtea tamen eos ludos in pridie Non. reiectos eſſe, crediderim, accedente præſertim Spartiani teſtimonio; qui cum III. Id. Apr. ipſis Megalenſibus interemptum Caracallam narret, ſatis indicat, Megalenſium primum diem Pridie Id. Apr. nõ fuiſſe. niſi ſi quis mendoſum eſſe Liuij locum, & pro pridie Id. legendum, Pridie Non. arbitretur: ne, diſſidentibus antiquis, opinione dubia fluctuemus. Dicta Megaleſia a Græcis, vt auctor eſt Varro: quod ex libris Sibyllinis accerſita ab Attalo rege Pergami prope murum Megaleſion, vbi templum eius deæ: vnde aduecta Romam. Quo tempore, & quam ob cauſſam ſint accerſita, vel quia patet ex Liuio, vel quod breuitatem ſequimur, omittemus. Vnum addendum videtur: labi turpiter eos, qui ludos Megalenſes & Romanos eoſdem eſſe crediderunt: cum Romani a rege Priſco, Megalenſes in rep. poſt multos annos inſtituti ſint: & Romani menſe Septembri, Megalẽſes Aprili darentur: Romani in honorem Iouis, Iunonis, Mineruæ, Megalenſes Matris magnæ Deum: Romani primum Circenſes, deinde etiam Scenici fuerint, Megalenſes tantum Scenici.

Argumentum ep. 12.

SOllicitudinem ſuam demonſtrat ob res vrbanas. Litteras a Cœlio petit de omni ſtatu reip. addit de Diogenis, & Philonis itinere. hortatur, ne prouinciales honores vrbanis magiſtratibus præferat. ſuam indicat ad vrbem redeundi cupiditatem. Eodem anno.

CICERO IMP. S. D. COELIO AEDILI CVR. 12.

SOLLICITVS equidem eram de rebus vrbanis: ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ quinquatrus afferebantur: nam citeriora nõdum audiebamus. ſed tamen nihil me magis ſollicitabat, quam in his moleſtiis non me, ſi qua ridenda eſſent, ridere tecum. ſunt enim multa: ſed ea non audeo ſcribere. illud moleſte fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum litterarum. quare, etſi, cum tu hæc leges, ego iam annuum munus confecero; tamen obuiæ mihi velim ſint litteræ tuæ, quæ me erudiant de omni rep. ne hoſpes plane veniam. hoc melius, quam tu, facere nemo poteſt. Diogenes tuus, homo modeſtus, a me cum Philone Peſſinunte diſceſſit. iter habebant ad Iatoregem: quamquam omnia nec benigna, nec copioſa cognorant. Vrbem, mi Rufe, cole, & in iſta luce viue. omnis enim peregrinatio, quod ego ab adoleſcentia iudicaui, obſcura, & ſordida eſt iis, quorum induſtria Romæ poteſt illuſtris eſſe. quod cum probe ſcirem, vtinam in ſententia permanſiſſem. cum vna mehercule ambulatiuncula, atque vno ſermone noſtro, omnes fructus prouinciæ non confero. ſpero me integritatis laudem conſecutum. non erat minor ex contemnenda, quam ex conſeruata prouincia. ſpes triumphi, inquis? ſatis glorioſe triumpharem, ſi non eſſem tam diu quidem in deſiderio rerũ mihi cariſſimarum. ſed, vt ſpero, propediem te videbo. tu mihi obuiã mitte epiſtolas te dignas. Vale.

EXPLANATIO.

CONCIONES,] tribunorum pl. maximeq. Curionis, qui valebat in primis eloquentia, & Cæſaris cauſſam acerrime tuebatur. eius enim conciones contra conſulum actiones de prouinciis, ideſt de ſucceſſione Galliarum, quis dubitet ſignificari epiſt. 1. lib. VI. ad Att. in eo loco? Magna in ſpe ſum, mihi nihil temporis prorogatum iri. habebam acta vrbana vſque ad nonas Mart. ex quibus intelligebam, Curionis noſtri conſtãtia omnia potius actum iri, quam de prouinciis. Varro, Conuio, nõ, Concio, ſcribendum ſignificat, quaſi Coactio. Feſtus Concio, quaſi Conuocatio, a Ciendo. veterum librorum

ſcriptura Varronis opinionem probat. Mediceus quoque ſemper, Contio. QVINQVATRVS] dictum fortaſſe nominandi potius, quam, vt alij putarunt, generandi caſu. mallem tamen, Quinquatribus: vt intelligatur dies, quo geſtæ ſunt res, non quo allatæ: cum inferat, Citeriora nondum audiebamus. nam in vetere libro Hieronymi Ferrarij legitur, Quinqnat. vt etiam pro Gladiatoribus, Gladiat. antiquis in libris quandoque ſcriptum vidimus. Quinquatrus autem quinque dies feſti fuerunt, Mineruæ dicati. Ouid. lib. 111. Faſt.

Vna dies media eſt, & fiunt ſacra Mineruæ,
Nomina quæ a iunctis quinque diebus habent.

Varro Quinquatrum diem ait appellatũ, quod erat poſt diem quinctum idus Mart. ideſt 14. Kal. Apr. & quamquam ex Ouidio conſtet, quinquatrus fuiſſe quinque dies: tamen, cum Cicero quinquatrus nominat non ſemper eos omnes dies, ſed interdum primum dumtaxat eorum ſignificat, vt ep. 25. lib. XII. Quinquatribus, frequenti ſenatu cauſſam tuam egi non inuita Minerua. etenim eo ipſo die ſenatus decreuit, vt Minerua noſtra, cuſtos vrbis, quam turbo deiecerat, reſtitueretur. Et ad Att. ep. 9. lib. IX. Venit ad me Matius quinquatribus. & alibi. RIDERE *tecum.*] ob dementias quorundam, quas ex amicorum litteris cognouerat. ANNVVM *munus*] annuam prouinciæ adminiſtrationem: cuius cum primus dies fuerit, pridie Kal. Sext. poſtremus 111. Kal. eſſe debuit. ep. 5. & ad Att. ep. 15. 19. lib. IX. & ep. 2. lib. VI. DIOGENES *tuus. cum Philone*] Diogenes Græcus, amicus Cœlij, non libertus: Philo autem libertus. ep. 7. lib. 8. PESSINVNTE] Peſſinus opidum Phrygiæ, clarum templo Matris magnæ deum, cuius ad vrbem Romam tranſlata ſtatua eſt. ad Ciceronis prouinciam pertinuit; qui duas in maiore Phrygia *dioeceſes* habuit, vnã vltra Mæandrum flumen, alteram citra, Ciceroni extra ordinem attributam. qua de re alio loco plenius olim diximus. ITER *habebant ad Iatoregem:*] Non ſatis mihi poſſe videor pro eius merito laudare Iacobũ Taurellum, Fanẽſem, virum optimum, exquiſitæ doctrinæ, præſtantis ingenij: qui, deleta macula, quæ iam inueterauerat in peruulgatis omnibus libris, huic loco ſuã, vt ego quidem arbitror; integritatem reſtituit. cum enim in nullo vetere libro reperiatur, Ad Deiotarũ regem, vt eſt impreſſis ad hanc diem omnibus; in plerique autem, Ad Iatoregem; quæ in Mediceo quoque ſcriptura eſt: acute Taurellus vidit, mutatione minima legi poſſe, Ad Adiatorigem: quem Comanorum regem hoc tempore fuiſſe, Strabo docet lib. XI. AB *Adoleſcentia iudicari.*] iudicauit eo tempore, cum e quæſtura Cilicienſi Romã reuertit. nam in Campania viro nobili obuiam factus; cum eum rogaſſet, quid de ipſo ciuitas, ob res in Sicilia geſtas, exiſtimaret; reſpondit ille, vbi nam fuiſti? ex quo intellexit, quod hic Cœlio ſcribit; obſcuram eſſe peregrinationem omnem, nec ab vrbe diſcedendum. Hoc Plutarchus. Adoleſcentiã igitur vocat quæſturæ tempus. qua de re in ep. 1. li. I. OBSCVRA, *& ſordida*] quia dixerat, in iſta luce viue. tribus enim verbis metaphorã perficit, Luce, Obſcura, Illuſtris. quod genus attente conſiderãdum iis, qui eloquentiæ ſe ſtudio dediderunt. Addidit autem Sordidam, vt hoc dicat: vel obſcurum eſt, nec cernitur, quod in prouincia geritur; vel ſi cernitur, præ vrbanis actionibus ſordidum videtur. INTEGRITATIS] abſtinentiæ: quia ne teruncio quidem prouinciæ ſumptui fuit: quod ipſe, non ſine quadam inani gloria, vere tamen ad Atticum ſcripſit ep. 16. 17. 20. 21. lib. V. & hic ep. 1. 3. 4. 5. lib. XV. CONTEMNENDA,] ſi hoc prouinciale munus recuſaſſem. qui enim prouinciam contemnit, quam multi ſpe rapinarum appetebant; is laudem conſequitur integritatis. Hoc modo locutus eſt Philip. vltima: Supplicatione decernenda, hoſtes eos, de quibus decreuitis, iudicetis neceſſe eſt. pro, ſi decreueritis. SPES *triumphi, inquis?*] niſi in prouinciam iuiſſes; quæ tibi, inquies, triumphi ſpes eſſet? reſpondet: ego mihi præclarum in conſpectu, & conſuetudine meorum, quibus moleſtiſſime tam diu careo, triumphum ducerem. IN *deſiderio;*] ad Att. ep. 18. lib. V. Dici non poteſt, quam inuitus a vobis abſim, &c. TE *dignas.*] ſcriptas diligentiſſime de omni ſtatu reip. ne, cum venero, rudis plane ſim.

Argumentum ep. 13.

DE litterarum infrequentia quaſi molli brachio Cælium reprehendit: eundem excuſat, culpa in tabellarios tranſlata: laudat etiam ob earum, quas proxime accepit, prudentiam, & humanitatem. Amicitiam cum Ap. Claudio, & amicitiæ cauſſas commemorat. Quod Cæſarem Curio, qui cum optimatibus antea ſentire videbatur, cæpit defendere, exitum agnoſcit coniecturæ ſuæ. Decedere e prouincia, expleto anno, ſibi ait eſſe conſtitutum; miroq. ſe teneri deſiderio vrbis, ſuorum, Cæly potiſſimum; quem ædilem videre cupiebat. Negotialis fere tota eſt epiſtola: morale principium, & quod concludit. nam, quæ narrat de Appy erga ſe, ſuaq. in illum beneuolentia, propter occaſionem inducta ſunt Appy a Dolabella accuſati: de quo vide ep. 9. lib. 11 X, cui Cicero reſpondet. Eodem anno.

CICERO IMP. S. D. COELIO AEDILI CVR. 13.

RARAS tuas quidem, (fortaſſe enim non perferuntur) ſed ſuaues accipio litteras. vel quas proxime acceperam, quam prudentes, quam multi & officij, & conſilij. etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, vt tu admonebas: tamen confirmantur noſtra conſilia, cum ſentimus prudentibus, fideliterq. ſuadentibus, idem videri. Ego Appium, vt ſæpe tecum locutus ſum, valde diligo; meq. ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe vt ſimultatem depoſuimus, ſenſi. nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuauis amicus, & ſtudioſus

ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. Mea vero officia ei non defuiſſe, tute es teſtis: quoniam κωμικὸς μάρτυς, vt opinor, accidit Phania.& mehercule etiam pluris eum feci, quod te amari ab eo ſenſi. iam me Pompeij totũ eſſe ſcis. Brutum a me amari intelligis. quid eſt cauſſæ, cur mihi non ſit in optatis, complecti hominem florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus amicis? collegam meum præſertim, & in ipſa collegij laude, & ſcientia ſtudioſum mei? Hæc eo pluribus ſcripſi quod mihi ſignificabant tuæ litteræ ſubdubitare, qua eſſem erga illum voluntate. credo te audiſſe aliquid. falſum eſt, mihi crede, ſi quid audiſti. genus inſtitutorum, & rationum mearum diſſimilitudinẽ nonnullam habet cum illius adminiſtratione prouinciæ. ex eo quidam ſuſpicati fortaſſe ſunt, animorum contentione, non opinionum diſſenſione, me ab eo diſcrepare. nihil autem feci vnquam, neque dixi, quod contra illius exiſtimationem eſſe vellem. poſt hoc negotium autem, & temeritatem noſtri Dolabellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epiſtola veternus ciuitatis. gaudebam ſane, & congelaſſe noſtrum amicum lætabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. quid ais? Cæſarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret præter me? nam, ita viuam, putaui. dij immortales, quam ego riſum noſtrum deſidero. Mihi erat in animo, quoniam iuriſdictionem confeceram, ciuitates locupletaram, publicanis etiam ſuperioris luſtri reliqua ſine ſociorum vlla querella conſeruatam; priuatis, ſummis, infimis fueram iucundus, proficiſci in Ciliciam nonis Maij, &, cum primum æſtiua attigiſſem, militaremq. rem collocaſſem, decedere ex S.C. cupio te ædilem videre: miroq. deſiderio me vrbs afficit, & omnes mei, tuq. in primis. Vale.

EXPLANATIO.

FORTASSE *enim non perferuntur*,] obtinuiſſe conſuetudinem, vt Fortaſſe, potius quam Fortaſſis, diceretur; quis ſcilicet Fortaſſis abſurdum auribus videbatur; auctor eſt Cariſius. cuius teſtimonio permotus, legendũ arbitror, Fortaſſe, non Fortaſſis, in ep. 3. lib. 1. ad Q. F. cum præſertim in meo quoque vetere libro ſcriptum videam, Fortaſſe. VEL *quas proxime acceperam*,] Vel, hic non diſtinguit, vt alibi; ſed præcipuum quiddam notat; vt ep. 14. lib. v I I. Amoris tui, quoquo me verti, veſtigia: vel proxime de Tigelio. Et Terentius in Hec. Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi. ET *officij, & conſilij.*] officij, quia retulerat ad Ciceronem de Tullia Dolabellæ collocanda: conſilij, quia ſcripſerat Cœlius his verbis: Vnum illud monere te poſſum; ſi res tibi non diſplicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate oſtendas; & exſpectes, quemadmodum exeat ex hac cauſſa: ne qua inuidioſum tibi ſit, ſi emanarit. epiſt. 9. lib. I I X. PRVDENTISSIMVS,] eadem ſententia ep. 11. lib. v I. Quæ facimus, inquit, ea prudentiſſimo cuique maxime probata eſſe volumus. VALDE *diligo; meq. ab eo diligi ſenſi.*] eadem ſententia in epiſtolæ fragmento ad Panſam, apud Noniũ: De Antiocho feciſti humaniter: quem quidem ego ſemper dilexi, meq. ab eo diligi ſenſi. SIMVLTATEM] ſuſceptam ex eo, quod frater eius P. Clodius capitali odio a Cicerone diſſideret. DEPOSVIMVS,] auctore Pompeio, cuius filio Appij filia nupſerat. id ex Quinctiliani lectione cognouimus, qui recitat hæc verba Ciceronis ex libro epiſtolarum incerto ad M. Brutum: Ego cum in gratiã redierim cum Ap. Claudio, & redierim per Cn. Pompeium. CONSVL] conſulatum geſſit cum L. Domitio Ahenobarbo. STVDIORVM] optime ſe animatũ oſtendit erga ſtudia mea. QVONIAM] coniungit hic potius, quam cauſſam exponit: quo item officio, Nam, interdum fungitur. *κωμικὸς μάρτυς accidit Phania.*] libertus Appij Phania, præter ceteros, mea in Appium officia cognouit, vt comicus teſtis ea, quibus in comœdia lites, diſcordiæq. tolluntur. Accidit autem, quia caſu quodam in comœdiis fieri videtur, vt aliquis, præter exſpectationem, adueniens, inuolutam rerum notitiam explicet, patefactaq. veritate ſedet omnes turbas. De hoc liberto ep. 1. lib. v I. IAM] præterea, vt alibi ſæpiſſime. POMPEII] qui Appij filiæ ſocer fuit. ep. 4. & 10. lib. I I I. HONORIBVS,] conſulatum geſſerat, Ciliciæ præfuerat, augur erat. LIBERIS,] tres filias habuit, vt in ep. 4. 8. 10. lib. I I I. licet conijcere. mares, vt puto, non genuit, ſed adoptauit C. Clodij, fratris ſui, filios duos, qui ambo Appij Claudij, maior, & minor, appellabantur. minor nominatur in ep. 7. lib. I I X. quo loco vide quæ diximus. PROPINQVIS,] cognatos ſignificari, manifeſtum eſt; cum ſequatur, Affinibus; vt in oratione pro Plancio: Cum illo maximis vinculis & propinquitatis, & affinitatis coniunctus. Et Cæſar lib. 2. Bel. Gall. Propinquitatibus, affinitatibuſq. coniuncti. Quibus ex locis, differre Affinitatem a Propinquitate, conſtat. Ruſus affinitatem video propinquitatis nomine interdum appellari, vt in oratione pro Quinctio: Si pietate propinquitas colitur; qui affinem prodit, impius ſit, neceſſe eſt. Et alibi. AFFINIBVS,] qui nuptiarum iure coniunguntur. Significat tres Appij generos, Corneliũ Lentulum, M. Iunium Brutum, Cn. Pompeij filium, de quibus epiſt. 4. 8. 10. lib. I I I. COLLEGAM] in auguratu. epiſt. 4. 10. libr. I I I. COLLEGII *laude*,] cum ſcripſit Appius de iure augurali. quos libros ad Ciceronem miſit. itaque hic ſubiungit, Studioſum mei. vide ep. 9. & 11. lib. I I I. QVOD *mihi ſignificabant*] contemnendum non putaui meorum omnium librorũ conſenſum; & quod antea pro, Mihi, Nonnihil legebatur, commenticium duxi; cum præſertim Mediceus quoque liber,

non ille quidem hoc in loco plane ſit emẽdatus, ſed ita prope tamen ad veritatem accedat, vt emendari vel minimo negotio poſſit. habet enim, Quod nihil ſignificabant: in quo mei omnes planiſſime: Quod mihi ſignificabant. Miror autem eos, qui Florentiæ hos epiſtolarum libros nuper ediderunt, non modo Medicei libri, cui ſe tantum tribuere profitentur, auctoritatẽ neglexiſſe, (nam in illo, vt dixi, eſt, Quod nihil ſignificabant) verum etiam, contra veteres omnes libros, imprimi voluiſſe, Non nihil, nulla in Scholiis mentione facta. certe enim aliqua ratione probari oportuit, quod ab antiquis libris, vel ſaltẽ, (omitto alios, quos ipſi contemnunt) quod a Mediceo diſcreparet: cum præſertim, ſi verbum, Subdubitare, perpenderent, intelligere potuerint, Non nihil, otioſum eſſe, minimeq. neceſſarium: nam adiuncta verbo particula, Sub, non nihil oſtendit. SVBDVBITARES,] vide ep. 9. lib. IX. INSTITVTORVM,] in adminiſtrãda prouincia, cui anno proximo præfuerat Appius. DISSIMILITVDINEM] hac de re ſic ad Appium ipſum ſcribit ep. 8. lib. III. Si quem mea inſtituta in prouincia non delectant; & quadam diſſimilitudine inſtitutorum meorum, ac tuorum lædi ſe putat; cum vterque noſtrum recte fecerit, ſed non idem vterque ſecutus ſit: hunc ego amicum habere non curo. liberalitas tua, vt hominis nobiliſſimi, latius in prouincia patuit: noſtra ſi anguſtior, & ſi de tua prolixa, beneficaq. natura limauit aliquid poſterior annus, propter quandam triſtitiam temporum; non debent mirari homines, cum & natura ſemper ad largiendum ex alieno fuerim reſtrictior, & temporibus, quibus alij monẽtur, iiſdem ego monear, me eſſe acerbũ ſibi, vt ſim dulcis mihi. Ad Atticum autem ep. 1. lib. VI. Nihil a me fit cum vlla Appij contumelia. tantummodo diſſimilitudo meæ rationis offendit hominem. quid enim poteſt eſſe tam diſſimile, quam, illo imperante, exhauſtam eſſe ſumptibus, & iacturis prouinciam, nobis obtinentibus eam, nummum nullum eſſe erogatum nec priuatim, nec publice. quid dicã de illius præfectis, comitibus, legatis? quid etiam de rapinis, de libidinibus, de contumeliis? &c. POST *hoc negotium*] an hoc dicit? excepta prouinciæ adminiſtratione, in qua non ſequor illius inſtituta, excepta etiã, de qua ad me ſcripſiſti, accuſatione Dolabellæ, in qua nullam animi mei alterutrã in partem ſignificationem fieri volo, ceteris in rebus pro Appij periculo deprecabar. Hæc mihi non placet interpretatio. nam cum dicat, Deprecatorem me pro illius periculo præbeo, non de futuro, ſed de præſenti loquitur Appij periculo. quod cum ita ſit; alia requiritur explanatio, hæc ſcilicet: Antea nihil vmquam feci, nihil dixi contra Appij exiſtimationem: poſtquam autẽ eo temeritatis progreſſus eſt Dolabella noſter, vt ei negotium faceſſat, deprecatorẽ me pro illius periculo præbeo. non enim tam impium, aut ſceleratum Ciceronem fuiſſe credibile eſt, vt deeſſe Appio in tanto periculo voluerit, cum ad ipſum Appium ep. 10. lib. III. ita ſcripſerit: Conteſtãs omnes deos, promitto, atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro ſalute) in hac prouincia, cui tu præfuiſti, rogando, deprecatoris; laborando, propinqui; auctoritate, cari hominis, vt ſpero, apud ciuitates; grauitate, imperatoris ſuſcepturũ officia, atque partes. omnia volo a me & poſtules, & exſpectes. vincam meis officiis cogitationes tuas. NOSTRI] nõdum generi, ſed amici: cuius ſalutem duobus capitis periculis Cicero defenderat: quod ſcripſit ad Appium ep. 10. lib. III. & XI. lib. VI. VATERNVS *ciuitatis.*] ſcripſerat Cœlius hoc modo: Niſi ego cum aquariis, & tabernariis pugnarem, veternus ciuitatem occupaſſet. GAVDEBAM] quieto reip. ſtatu; de quo timueram, creato tribuno ple. Curione, cuius ingenium noueram. CONGELASSE] Cœlij verba ſunt ep. 9. lib. IX. Curioni noſtro tribunatus conglaciat. NOSTRVM *amicum*] Curionem; qui ne nimiũ caleret, extimueram. EXTREMA *pagella*] vnica igitur pagina totam Cœlij epiſtolam, quæ libro octauo nona legitur, comprehendebat. ex quo patet, lõgiores, aut breuiores paginas fuiſſe. nam illa Cœlij epiſtola ſatis longa eſt: breuis autem, quam ſcripſit Cicero lib. XI. hoc initio, Exſpectanti mihi. quæ tamen vna pagina non continebatur: cum in extrema ſcripſerit Cicero: Altera iam pagella procedit. PVPVGIT *me*] commouit me. ſic ad Att. epiſt. 16. lib. 2. Ita me pupugit, vt mihi ſomnum ademerit. CHIROGRAPHO?] cum in reliqua epiſtola amanuẽſis opera vſus eſſet. PRÆTER *me.*] qui de Curione, & ob leuitatem, & ob æs alienum hoc facile putaui. RISVM *noſtrum*] ridebat Cicero cum familiaribus hominũ ſtultitias. ep. 12. IVRISDICTIONEM] forum egerat Laodiceæ ex idibus Febr. ad Kal. Mai. omnium diœceſium, præter Ciliciæ. poſtquam in Ciliciam profectus eſt. infra, & 2. & 4. lib. VI. ad Att. LOCVPLETARAM;] qua ratione ciuitates locupletauerit, oſtendit his verbis ep. 2. lib. VI. ad Att. Mira erant in ciuitatibus ipſorum furta Græcorum, quæ magiſtratus ſui fecerant. quæſiui ipſe de iis, qui annis decem proximis magiſtratum geſſerant. aperte fatebantur. itaque ſine vlla ignominia ſuis humeris pecunias populis retulerunt. SVPERIORIS *luſtri*] prouinciales homines vectigalia publicanis debebant ſuperioris etiam luſtri: quæ vt libenter ſoluerent, Ciceronis opera, & auctoritate factum eſt. qua de re ſic in eadem ad Att. epiſtola: Populi, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipſo luſtro nihil ſoluerant, etiam ſuperioris luſtri reddiderũt. itaque publicanis in oculis ſumus. vectigalia vero quinto quoque anno, quod luſtrum vocabatur, perſolui ſolita, demonſtrant Varro, & Feſtus. Mirum, quam hic libri antiqui omnes, nullo prorſus excepto, in mendo conſentiant. habent enim pro, Confeceram, Conferam: pro, Locupletaram, Locupletarim: pro Superioris, Superioribus: pro, Conſeruaram, Conſeruatam. SINE *vlla querela*] Nullo gemitu, ſcripſit ad Att. PRIVATIS, *ſummis, infimis*] ne quis putet hominum tria genera ſignificari, nam priuati ſunt infimi, & ſummi. medios omiſit Cicero, quia ſummis, & infimis includuntur. non omiſit autem in prima Philippica, in qua dixit: Cum a ſummis, mediis, infimis, cum denique ab vniuerſis hoc idẽ fit. Et in XIII. Omnes te dij, homines, ſummi, medij, infimi, oderunt. IN *Ciliciam*] vt ibi reliquam iuriſdictionem abſolueret. MILITAREMQ. *rem collocaſſem.*] erat enim præſidium relinquendum, ſi quid Parthi conarentur. Mediceus liber, & mei quatuor, Militaremq. collocarem, corrupte. duo mei, Militaremq. rem collocaſſem: ſincere. vnus, Militaremque cum collocaſſem: minus mendoſe, nec tamen recte. EX S. C.]

s.c.] decreuerat enim ſenatus, vt, anno confecto, decederet. ep.5. lib. v i. ad Att. Eſſe officium meum putaui exercitum habere quamproxime hoſtem, quoad mihi præeſſe prouinciæ per S.C. liceret. Nec dubito, quin ſenatus id decreuerit, M. Marcello conſule referente; ad quem hæc ſcripſit epiſt.7. lib. x v. Ne quid accedat temporis ad *id*, quod tu mihi & S. C. & lege finiſti. T e *addem videre:*] vt præſens honore tuo fruar. M i r o *deſiderio me vrbs afficit,*] Mirum me deſiderium tenet vrbis, ep. 11. Si non eſſem tam diu in deſiderio rerum mihi cariſſimarum, epiſt. 12.

Argumentum ep. 14.

Commendat Fabium a quinque rebus, probitate, doctrina, ingenio, modeſtia, amicitia ſua. De rebus Romanis litteras exſpectat. Eodem anno.

Cicero imp. s. d. Coelio aedili cvr. 14.

Marco Fabio, viro optimo, & homine doctiſſimo, familiariſſime vtor: mirificeq. eum diligo, cum propter ſummum eius ingenium, ſummamq. doctrinã, tum propter ſingularem modeſtiam. eius negotium ſic velim ſuſcipias, vt ſi eſſet res mea. noui ego vos magnos patronos. hominem occidat, oportet, qui veſtra opera vti velit. ſed in hoc homine nullam accipio excuſationem. omnia relinques, ſi me amabis, cum tua opera Fabius vti volet. Ego res Romanas vehementer exſpecto, & deſidero: in primiſque, quid agas, ſcire cupio: nam iamdiu propter hiemis magnitudinem nihil noui ad nos afferebatur. Vale.

EXPLANATIO.

Viro *optimo, & homine doctiſſimo,*] coniungit bonitatem, & doctrinam: quia nec imperita bonitas, nec improba doctrina laudatur. V o s *magnos patronos.*] iocatur cum laude Cœlij, vt ep. 11. cum dixit, Iſta veſtra oratoria. V e s t r a *opera*] Solent enim magni patroni graues tãtum cauſſas recipere. R e s *Romanas*] ἔμφασις eſt in verbo, Romanas. ſic ad Att. ep. 17. lib. i v. Ad quid laboramus res Romanas? Et ep. 8. lib. v i. Velim diſpicias res Romanas. Et alio loco: Iam exclames neceſſe eſt, res Romanas diutius ſtare non poſſe.

Argumentum ep. 15.

Si quis Cœlij tres epiſtolas legerit, quibus Cicero reſpondet, vndecimam, tertiamdecimam, decimamſeptimam libri octaui; is magnopere noſtram interpretationem non deſiderabit. Epiſtolæ capita ſunt hæc, de ſupplicationibus ſuis, de filia, & Dolabella nuptijs, de ſua ſollicitudine ob ciuiles diſcordias, de rationibus, quibus adductus C. Cœlium, quæſtorem ſuum, prouinciæ præpoſuerit; de Ser. Ocella in adulterijs deprehenſo, de rebus ab ædili Cœlio geſtis, de ſuo ad vrbem reditu. Tota negotialis epiſtola: reſpondet enim ad ea, quæ Cœlij litteræ ſignificauerant. nam rationes de quæſtore prouinciæ præpoſito, quis non videt ad negotiale genus pertinere?

Cicero imp. s. d. Coelio aedili cvr. 15.

Non potuit accuratius agi, neque prudentius, quam actum eſt a te cum Curione de ſupplicatione. & mehercule confecta res eſt ex mea ſententia, cum celeritate, tum quod is, qui erat iratus, competitor tuus, & idem meus, aſſenſus eſt ei, qui ornauit res noſtras diuinis laudibus. quare ſcito me ſperare ea, quæ ſequuntur: ad quæ tu te para. Dolabellam a te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. nam ea, quæ ſperas Tulliæ meæ prudentia temperari poſſe, ſcio cui tuæ epiſtolæ reſpõdeant. quid, ſi meam legas; quam ego tum ex tuis litteris miſi ad Appium? ſed quid agas? ſic viuitur. quod actum eſt, dij approbent. ſpero fore iucundum generum nobis. multum in eo tua nos humanitas adiuuabit. Reſp. me valde ſollicitat. faueo Curioni: Cæſarẽ honeſtum eſſe cupio: pro Pompeio emori poſſum, ſed tamen ipſa rep. nihil mihi eſt carius: in qua tu non valde te iactas: diſtrictus enim mihi videris eſſe, quod & bonus ciuis, & bonus amicus es. Ego, de prouincia decedens, quæſtorem Cœlium præpoſui prouinciæ. puerum, inquies? at quæſtorem, at nobilem adoleſcentem, at omnium fere exemplo. neque erat ſuperiore honore vſus, quem præficerem. Pontinius multo ante diſceſſerat. a Q. fratre impetrari non poterat; quem tamen ſi reliquiſſem; dicerent iniqui, non me plane poſt annum, vt ſenatus voluiſſet, ex prouincia deceſſiſſe, quoniam alterum me reliquiſſem.

fortaſſe & illud adderent, ſenatum eos voluiſſe prouinciis præeſſe, qui antea non præfuiſſent: fratrem meum triennium Aſiæ præfuiſſe. denique nunc ſollicitus non ſum: ſi fratrem reliquiſſem, omnia timerem. poſtremo, non tam mea ſponte, quam potentiſſimorum duorum exemplo: qui omnes Caſſios, Antonioſque complexi ſunt. hominem adoleſcentem non tam allicere volui, quam alienare nolui. hoc tu meum cōſilium laudes neceſſe eſt: mutari enim non poteſt. De Ocella parum plane ad me ſcripſeras; & in actis non erat. Tuæ res geſtæ ita notæ ſunt, vt trans montē Taurum etiam de Mattinio ſit auditum. Ego, niſi quid me Eteſiæ morabuntur, celeriter, vt ſpero, vos videbo. Vale.

EXPLANATIO.

PRVDENTIVS,] quia ſcripſerat Cœlius ep.11. lib.III. Deſcendimus ad pactionem. quod optimum in re difficili Curionis, & Cœlij cōſilium fuit. DE *ſupplicatione.*] mihi confecta, quinque dierum, vt opinor. nam ordinaria, quæ conſularibus decernebatur, longior non fuit. quod ex Liuij loco docemur. is enim lib. XLV. de ſupplicatione Paullo Æmilio ob Macedonicam victoriā decreta, ſic inquit: Supplicatio pro concione populi indicta eſt ex ante diē v. Id. Oct. cum eo die in quinque dies. Extra ordinem Pompeio duplicata eſt, confecto Mithridatico bello, vt eſſet decem dierum, quæ quinque fuerat. quamquā in oratione de prouinciis modo decem, modo duodecim legitur. ego tamē decem probo: vt conſularis duplicetur ſupplicatio: quā quinque dierum fuiſſe, exēplo Paulli, proxime recitato, cognoſcitur. nam C. Mario ſupplicationem decretam plurium dierum, quam Paullo, id eſt ſex fortaſſe, aut ſeptem, pauciorum, quam C. Pompeio, cui duplicata eſt ſupplicatio conſularis, quod ante contigerat nemini, declarat eadem oratio, & apte quadrat, vt, quemadmodum Pompeio quinque dies amplius, quam ceteris, item Cæſari quinque amplius, quam Pompeio, extra ordinem tribuantur, vt eſſent quindecim omnino: quod, præter eandem orationem, oſtēdit ipſe Cæſar lib.2. bel. Gal. poſteaq. aliis rebus geſtis, eandem quinque dierum acceſſionem eſſe factam, decretamq. ſibi viginti dierum ſupplicationē. idem ſcripſit lib. IV. ibidem. Supplicatio autē dicebatur cum populus vniuerſus ad omnia deorū templa, cæſis victimis, de victoria parta gratulabatur. quibus diebus nihil agere cū populo licebat: vt ep.5. lib.2. ad Q. Fr. Cicero docet his verbis: Conſul eſt egregius Lentulus: dies comitiales exemit omnes: nam etiam Latinæ inſtaurantur: nec tamen ſupplicationes deerāt. ſic legibus pernicioſiſſimis obſiſtitur. De gratulatione autem in ſupplicationibus ad omnium deorū aras facta, cum alibi, tum ep.18. lib. XI. & ep.5. lib. XV. & Philip. vlt. ſic: Gratę vero noſtrę diis immortalibus gratulationes erant, gratæ victimæ, cum interfecta ſit ciuium multitudo. Et in eadē, in extremo: Prætor vrbanus ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria cōſtituat. Atque hic honor adeptis victoriā ciuibus, ſimul cum imperatoris nomine, a ſenatu decernebatur. vt ex eadem Philip. & Cœlij epiſtola 11. lib. III. & aliis præterea locis plane cognoſcitur. A principio, vno tātum die ſupplicatum exiſtimo; poſtea numerum ambitione auctum. ante Camilli victoriam de Veiis nemini quattuor dierum ſupplicatio decreta: vt ait Liuius lib. V. aliquot poſt annis Papirio, & Caruilio coſ. quia Samnites viciſſent, itē quatriduū ſupplicatione publicum gaudium celebratum eſſe, idem lib. X. narrat. Senatus augendi, aut minuendi dierum numeri poteſtatem habuit: video enim, multis poſt annis Neroni, & Salinatori, in maiore, quam Camilli, aut Papirij, Caruiliiq. victoria, nempe ob Haſdrubalem, Hannibalis fratrem, cum exercitu cæſum, trium duntaxat dierum ſupplicationem decretam. quod ab eodē lib. XXVII. proditum obſeruaui. IS,] Hirrus. IRATVS,] quia ſuperatus a Cicerone in petitione auguratus. EI,] M. Catoni. DIVINIS *laudibus.*] non decreuerat Cato ſupplicationem, locutus tamen erat honorifice de rebus ab eo geſtis. vide epiſtolā ipſius Catonis, & eam, qua Cicero reſpondet, lib. XV. QVÆ *ſequuntur.*] triumphum ſignificat: qui pleriſque poſt ſupplicationē dabatur. DOLABELLAM] de cuius affinitate gratulatus erat Cœlius ep.12. lib. III. EA,] vitia quædam Dolabellæ, quibus illum ſibi antea parū vtilem fuiſſe, & emendatum iri pudore Tulliæ, ſcripſerat Cœlius. CVI *tuæ epiſtolæ reſpondeant.*] cum qua congruant epiſtola tua. congruunt enim cum ea, qua reum a Dolabella factum eſſe Appium ſignificaueras. hoc igitur videris dicere, moderatiorem in poſterum fore. Reſpondere, valet, hic, conſentire, conuenire. ſimilitudinem enim ſignificat. Ep.5. Non quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non reſpōdeat. De Vniuerſitate: Dextra dextris reſpōdent. Lib. III. de Fin. Quid poſterius priori non conuenit? quid ſequitur, quod non reſpondeat ſuperiori: In Oratore: Forenſibus noſtris rebus etiam domeſticæ litteræ reſpondebunt. Virgilius Aen. lib.1. Dictis reſpondent cetera matris. Quæ ſignificatio cum & his, & aliis exemplis notiſſima ſit, fugit eos tamen, qui legendum putant, Reſpondeam: errore puerili: quo enim referetur, Ea? quod ad, Reſpōdeant, ſpectare, niſi qui prorſus in litteris cæci ſint, omnes vident. eſt autem ordo, Scio, cui tuæ epiſtolæ reſpondeant ea, quæ ſcribis Tulliæ meæ prudentia temperari poſſe. vt dandi caſu, Tuæ epiſtolæ, dictum ſit, non nominandi, vt acceperunt ij, qui elegantiſſimum loquendi genus non agnouerunt; vnde temeritas, mutandiq. libido nata eſt. EX *tuis litteris*] in quibus Dolabellæ ſermonem perſcripſerat, de Tulliæ nuptiis, & Ciceronis affinitate gloriantis. de quo ſic ep.10. lib. III. Cuius ſermo puerilis erat iam antea ad me a M. Cœlio, familiari noſtro, perſcriptus. Hæ Cœlij litteræ nō extant. MISI *ad Appium?*] ſignificat epiſtolam 10. lib. III. SIC *viuitur.*] ſi vitæ conſuetudo poſtulat. QVOD *actum eſt, dij approbent.*] ep.12. lib. III. Ego vero velim mihi, Tulliolæque meæ, ſicut tu amiciſſime, & ſuauiſſime optas, proſpere euenire ea, quæ, me inſciēte, facta ſunt a meis. TVA *humanitas*]

quæ

quæ tua eſt humanitas, bonum, & iucundum generum mihi præſtabis. RESP.] perturbata contentionibus ciuium: cum ex Gallia reuocari Cæſarem optimates cuperent, contra quam lege Trebonia conceſſum fuerat; tribuni vero pl. maximeq. Curio nihil contra Cæſaris exiſtimationem decerni paterentur. ep. 11. & 15. lib. IIX. FAVEO *Curioni*] quem ſpecto dilexerat. ep. 1. CÆSAREM] cuius in Gallia legatus fuerat Q. Cicero: & ſummam erga ſe, fratremq. ſuum liberalitatem extollit. Cicero ep. 9. lib. 2. HONORATVM *eſſe*] ne honor eius imminuatur. imminuitur autem, ſi, ante datum, lege, tempus, ex prouincia reuocatur. EMORI *poſſum.*] cuius in primis opera ſum ab exſilio reſtitutus. ſic ep. 2. ad Att. lib. VII. Pro Pompeio libenter emori poſſum, facio pluris omnium hominum neminem. NON *valde te uelis:*] nondum Cœlius ad Cæſaris cauſſam propendebat. BONVS *ciuis*,] faues enim optimatibus, & ſenatui; quia Cæſarianos homines diligis, maximeq. C. Curionem, & M. Antonium. Scripſerat enim Cœlius epiſt. 14. lib. IIX. Mearum rerum quid conſilij capiam, non reperio. nam mihi cum hominibus his & gratia, & neceſſitudo eſt. tu, cauſſam illam, non homines, odi. COELIVM] C. Cœlium, ad quem ſcribit epiſtulam vltimam huius libri. PRÆPOSVI] vt, præter quæſtoriam poteſtatem, auctoritate, atque imperio proconſulis vteretur. quo modo enim ſine imperio, ſi res ferret, bellum gerere potuiſſet? ideo P. Sextius proconſul vocatur ep. 6. lib. V. qui tamen quæſtor in prouinciam profectus erat. Nec aduerſatur illud ep. 7. lib. VII. ad Att. Senatum bonum putas, per quem ſine imperio prouinciæ ſunt? Nam, ſignificat eos, quos ſenatus, populuſq. cum imperio mittere conſueſſet. præerant enim quæſtores, aut legati, a decedentibus proconſulibus relicti. PVERVM,] ſic ep. 6. lib. VI. ad Att. Prouinciæ præfecimus Cœlium. puerum, inquies, & fortaſſe fatuum, & non grauem, & non continentem. aſſentior. fieri non potuit aliter: nam, præter fratrem, nemo erat, quem ſine contumelia quæſtori, nobili præſertim, anteferrem. NOBILEM] non ſua, ſed maiorum virtute. adhuc enim erat adoleſcens. nobiles autem non patricij tantum, ſed plebeij etiam homines appellabantur. honoribus enim qui aliqua virtute excelleret, Romæ nemo excludebatur. OMNIVM *fere exemplo.*] plerique enim, de prouincia decedentes, præponere quæſtorem ſolebant, ep. 18. Legebatur olim in vulgatis omnibus libris, Exemplum: nos ex antiquis, & more Latini ſermonis, & ex ipſa quoque ſententia, primi repoſuimus, Exemplo. PONTINIVS] qui legatus fuerat Ciceronis, & Cœlium honore ſuperabat, non quod legatus, ſed quod præturam geſſerat, atque etiam de Allobrogibus triumphauerat. præturam Cicero, Salluſtius, Epitome Liuiana, triumphum Dio nominat. A Q. *fratre*] legato, qui & ipſe prætorius erat, Aſiamq. per triennium rexerat. Quattuor legatos habuit Cicero in prouincia, fratrem, Cn. Pontinium, M. Anneium, L. Tulleium: quos nominat ep. 4. lib. XV. VT *ſenatus voluiſſet,*] factus S. C. de quo ep. 7. & 13. huius libri, & VII. lib. XV. & ad Att. ep. 6. lib. VI. Videbam ſermones, Hui fratrem reliquit? num eſt hoc, non plus annum obtinere prouinciam? quid, quod ſenatus eos voluit præeſſe prouinciis, qui non præfuiſſent at hic triennium. QVONIAM *alterum me reliquiſſem.*] Nonius: Fratrum proprietatem Nigidius acutiſſime dixit: Frater eſt, inquit, dictus, quaſi fere alter. SENATVM *eos voluiſſe prouinciæ præeſſe.*] ſenatus hoc decreuerat eo S. C. quod Cœlius ad Ciceronem miſit cum epiſt. 7. libro IIX. DVORVM] Pompeij, & Cæſaris: de quibus ep. 6. lib. VI. ad Att. Pompeius, eo robore vir, iis radicibus, Q. Caſſium ſine ſorte delegit, Cæſar Antonium: ego ſorte datum offenderem? aut etiam inquirerem in eum, quem reliquiſſem? hoc melius, & huius rei plura exempla. OMNES *Caſſios, Antoniosq. complexi ſunt.*] eius enim honoris cauſſa, quem Pompeius in Q. Caſſium, Cæſar in M. Antonium contulit, ab vniuerſa gente Caſſia gratiam inierunt. HOMINEM *adoleſcentem*] pro, adoleſcentem, vt lib. 1. de Orat. Neque hæc in eam diſputo ſententiam, vt homines adoleſcentes a dicendi ſtudio deterream. ALIENARE *nolui.*] eſſet enim ignominia, ſi quem ei anteferrem. epiſt. 18. DE *Ocella*] de Ser. Ocella, triduo bis in adulteriis deprehenſo. Ocellas, ab oculorum paruitate nominatos, Plinius ſignificat libro XI. cap. 37. PARVM *plane*] quia Cœlius, vbi deprehenſus eſſet Ocella, ſignificare noluerat. vide ep. 10. lib. IIX. IN *actis*] quibus vrbanæ res ſingulorum dierum ſcribebantur. Tacitus lib. III. Matrem Antoniam, non apud auctores rerum, non diurna actorum ſcriptura reperio, vllo inſigni officio functam. TRANS *montem Taurum*] vbi erat Cicero, cum de Matrinio cognouit. DE *Matrinio*] Matrinium, ſcribam ædilicium, nominat in oratione pro Cluentio. videtur Cœlius ædilis curulis aliquid aduerſus eum, vel etiam pro eo, reip. aut amicitiæ cauſſa feciſſe. SIT *auditum.*] non igitur Cœlius id ſcripſerat. ETESIÆ] venti a Septemtrione ad Occidentem, inde in Orientem flantes, vt lib. 2. Met. docet Ariſtoteles: itaque curſum Ciceronis impediebant, in Italiam ex Græcia nauigantis. Flare incipiunt VI. id. Iul. diebus octo ante caniculæ ortum, vt ait Columella, nec deſinunt niſi poſt dies XL. auctore Plinio. Gignuntur, vt eodem libro docet Ariſtoteles, humorem diſſoluente Sole in Septemtrionis regione collectum. ep. 25. lib. XII. & ep. XI. lib. XV. & ad Att. lib. VI. epiſt. 7. & 8. CELERITER,] iam enim de prouincia deceſſerat: quod paullo ante dixit.

Argumentum ep. 16.

TRibus annis epiſtolæ Ciceronis ad Cœlium datæ ſunt: prima, ſecunda, tertia, M. Marcello, Ser. Sulpicio cos. quarta, quincta, ſexta, ſeptima, octaua, L. Paullo, C. Marcello cos. nona, L. Lentulo, C. Marcello cos. Hæc vltima reſpondet iis litteris, quibus eum Cœlius obſecrauerat, ne ſe cum Pompeio coniungeret, ſed in oppidum aliquod bello vacuum recederet, donec armis ciuilis contentio dijudicaretur. earum litterarum initium eſt, Exanimatus ſum tuis litteris, lib. IIX. Magnum,

inquit Cicero, dolorem ex litteris tuis accepiſſem, niſi diuturna mihi rerum deſperatio pæne omnem iam doloris ſenſum ademiſſet. Nec vero conſilium meum hoc fuit, vt pro Pompeio contra Cæſarem pugnarem, ſed vt in aliquas fortaſſe ſolitudines diſcederem. nihil enim ciuilibus armis odioſius. Cæſaris ira non me mouet, cum eadem omnibus calamitas impendere videatur. Filius meus, cuius cauſſa vis me mihi carum eſſe, ac de mea calamitate laborare, ſi erit aliqua reſp. ſuſtentabitur memoria nominis mei; ſi nulla, cum reliquis ciuibus concidet. De genero meo Dolabella, noli dubitare, quin eam, quam debeo, curam ſuſtineam. Hiſpanienſis belli exitum non exſpecto: quorſum enim? aut mihi, incolumi ciuitate, locus erit: aut, perdita, quod reliquum eſt vitæ, in ſolitudine traducere deliberatum eſt. Verum hæc fortaſſe meliorem exitum habebunt. Tu tamen, vbicumque ero, me, liberoſq. meos, vt noſtra poſtulat amicitia, diliges, ac tuebere. Negotialis eſt epiſtola, quia de itione ad Pompeium differit, quod Cælius diſſuaſerat. C. Marcello, L. Lentulo coſ.

CICERO IMP. S. D. COELIO AEDILI CVR. 16.

MAGNO dolore me affeciſſent tuæ litteræ, niſi iam & ratio ipſa depuliſſet omnes moleſtias, & diuturna deſperatione rerum obduruiſſet animus ad dolorem nouum. ſed tamen, quare acciderit, vt ex meis ſuperioribus litteris id ſuſpicarere, quod ſcribis, neſcio. quid enim fuit in illis, præter querellam temporum, quæ non animum meum magis ſollicitum haberent, quam tuum? nam non eam cognoui aciem ingenij tui, quod ipſe videam, te id vt non putem videre. illud miror, adduci potuiſſe te, qui me penitus noſſe deberes, vt me exiſtimares aut tam improuidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam, & prope iacentem deſciſcerem; aut tam inconſtãtem, vt collectam gratiam florentiſſimi hominis effunderem, a meq. ipſe deficerem, &, quod initio, ſemperq. fugi, ciuili bello intereſſem. Quod eſt igitur meum triſte conſilium? vt diſcederem fortaſſe in aliquas ſolitudines. noſti enim nõ modo ſtomachi mei, cuius tu ſimilem quondam habebas, ſed etiam oculorum in hominũ inſolentium indignitate faſtidium. Accedit etiam moleſta hæc pompa lictorum meorum, nomenq. imperij, quo appellor. eo ſi onere carerem, quamuis paruis Italiæ latebris contentus eſſem. ſed incurrit hæc noſtra laurus non ſolum in oculos, ſed iam etiam in voculas maleuolorum. quod cum ita eſſet, nihil tamen vnquã de profectione, niſi vobis approbantibus, cogitaui. ſed mea prædiola tibi nota ſunt: in his mihi neceſſe eſt eſſe, ne amicis moleſtus ſim. Quod autem in maritimis facillime ſum, moueo non nullis ſuſpicionem, velle me nauigare. quod tamen fortaſſe non nollem, ſi poſſem ad otium. nam, ad bellum quidem, qui conuenit? præſertim contra eum, cui ſpero me ſatisfeciſſe; ab eo, cui tamen ſatisfieri nullo modo poteſt. Deinde ſententiam meam tu facillime perſpicere potuiſti iam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obuiam veniſti: non enim te celaui. ſed non ne tum prouidiſti, quam abhorrerẽ ab vrbe relinquenda? quod cum audiſſem; non ne tibi affirmaui, quiduis me potius perpeſſurum, quam ex Italia ad bellum ciuile exiturum? quid ergo accidit, cur conſilium mutarem? non ne omnia potius, vt in ſententia permanerem? credas hoc mihi velim, quod puto te exiſtimare, ex his miſeriis nihil aliud me quærere, niſi vt homines aliquando intelligant, me nihil maluiſſe, quam pacem; ea deſperata, nihil tam fugiſſe, quam arma ciuilia. huius me conſtantiæ puto fore vt numquã pæniteat. etenim memini in hoc genere gloriari ſolitum eſſe familiarem noſtrum Q. Hortenſium, quod numquam bello ciuili interfuiſſet. hoc noſtra laus erit illuſtrior, quod illi tribuebatur ignauiæ: de nobis id exiſtimari poſſe non arbitror. Nec me iſta terrent, quæ mihi a te ad timorem fidiſſime, atque amantiſſime proponuntur. nulla eſt enim acerbitas, quæ non omnibus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego a rep. meis priuatis, & domeſticis incommodis libentiſſime vel iſtis ipſis, quæ tu me mones vt caueam, redemiſſem. Filio meo, quem tibi carum eſſe gaudeo, ſi erit vlla reſp. ſatis amplum patrimonium relinquam, memoriam nominis mei; ſin autem nulla erit, nihil accidet ei ſeparatim a reliquis ciuibus. Nam, quod rogas, vt reſpiciam generum meum, adoleſcentem optimum, mihiq. cariſſimum: an dubitas, cum ſcias quanti cum illum, tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementiſſime ſollicitet? & eo magis, quod in communibus miſeriis hac tantum oblectabar ſpecula, Dolabellam meum, vel potius noſtrũ, fore ab iis moleſtiis, quas liberalitate ſua contraxerat, liberum. velim quæras, quos ille dies ſuſtinuerit, in vrbe dum fuit, quam acerbos ſibi, quam mihi ipſi ſocero non honeſtos. Itaque neque ego hũc Hiſpanienſem caſum exſpecto; de quo

mihi

mihi exploratum eſt, ita eſſe, vt tu ſcribis: nec quidquam aſtute cogito. ſi quando erit ciuitas: erit profecto nobis locus: ſin autem non erit; in eaſdem ſolitudines tu ipſe, vt arbitror, venies, in quibus nos conſediſſe audies. Sed ego fortaſſe vaticinor; & hæc omnia meliores habebunt exitus. recordor enim deſperationes eorum, qui ſenes erant adoleſcente me. eos ego fortaſſe nunc imitor, & vtor ætatis vitio. velim, ita ſit; ſed tamen, togam prætextam texi Oppio, puto te audiſſe. nam Curtius noſter dibaphum cogitat; ſed eum infector moratur. Hæc adſperſi, vt ſcires, me tamen in ſtomacho ſolere ridere. De Dolabella, quod ſcripſi, ſuadeo videas, tamquam ſi res tua agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. te tamen oramus, quibuſcumque erimus in terris, vt nos, liberoſque noſtros ita tueare, vt amicitia noſtra, & tua fides poſtulabit. Vale.

EXPLANATIO.

MAGNO *dolore*] quia tota Cœlij epiſtola ſcripta eſt miſerabiliter, præſertim in eo loco: Si tibi tu, ſi filius vnicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ obſcuræ ſunt, ſi aliquid apud te nos, ſi vir optimus gener tuus valet; &c. Et ad Att. ep. 7. lib. x. M. Cœlij epiſtolam, ſcriptam miſerabiliter, quæ hoc obſecraret, vt exſpectarem, ne fortunas meas, ne vnicum filium, ne meos omnes tam temere proderem, non ſine magno fletu legerũt pueri noſtri. RATIO *ipſa*] quæ nihil dolendum oſtendit, quod abſit a culpa. DESPERATIONE *rerum*] cum iampridem de rep. deſperauerim. OBDVRVISSET] ſic, vt nouum dolorem non ſentiat. epiſt. 5. lib. IV. Qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet: ep. 2. lib. IX. Conſuetudo diuturna callum iam obduxit ſtomacho. Ad Att. epiſt. 18. lib. 2. De Statio manumiſſo, angor equidem, ſed iam prorſus occallui. Ad eundem ep. 2. lib. XIII. Sed iam ad iſta obduruimus, & humanitatem omnem exſuimus. EX *meis ſuperioribus litteris*] hæ litteræ non exſtãt. QVERELLAM *temporum,*] accuſabam tempora: nihil tamen me triſte cogitare, quod tu ſcribis, oſtendebam. SOLLICITVM *haberent,*] ſollicitarent: vt epiſt. 3. lib. VII. Sollicitum te habebat cogitatio tum officij, tum etiam periculi mei. Eodem modo ep. ad Att. vlt. lib. IX. & I. lib. XVI. Mare infeſtum habere, pro infeſtare. quo modo etiam locutus eſt lib. III. de rep. apud Nonium. & Varro in libris Rerum humanarum: Multa, inquit, loca, infeſta habuerunt ſingulari latrocinio. Sollicitabant autem Ciceronẽ tempora, quia belli ciuilis, ideſt publicæ calamitatis initia videbat. AB *excitata fortuna ad inclinatam,*] excitata Cæſaris, inclinatam Pompeij: cum Cæſar Italiam, eiecto Pompeio, teneret. tranſlata ſunt, Excitata, Inclinatam, iacentem. COLLECTAM *gratiam effunderem:*] alia tranſlatio, nec obſcura ſententia. FLORENTISSIMI *hominis*] Cæſaris, cuius ita proſpera fortuna erat, vt nihil ei deeſſe videretur. A ME Q. *ipſe deficerem,*] qui ſemper id egi, ne ciuili bello intereſſem. INITIO] belli ciuilis. MEVM *triſte conſilium?*] quod oſtenderat in litteris ad Cœlium. VT *diſcederem fortaſſe*] non vt irem ad Pompeium; quod tu ſuſpicatus es; ſed vt diſcederem fortaſſe in aliquas ſolitudines; non modo vt abeſſem a bello, ſed etiam, ne quoſdam homines viderem, quorum indignitatem faſtidiunt oculi mei. Notat quorundam Cæſarianorum inſolentiam, qui, Cæſare vrbis potito, nimis arroganter ſe iactarent, bonoſq. viros, ideſt optimates, quorum in numero Cicero erat, contemnerent. QVONDAM] ſignificat illud tempus, quo Cœlius contra ciues improbos pro rep. ſenſerat. nam, vt Cicero ſcripſit in Bruto, talis tribunus pl. fuerat, vt nemo contra ciuium perditorum popularem, turbulentamq. dementiam a ſenatu, & a bonorum ſtatu ſteterit conſtantius. OCVLORVM] nec ſtomachus, inquit, meus, nec oculi quoſdam homines ferre poſſunt. itaque ſolitudinem fortaſſe cogitaui. INDIGNITATE] quod ab iis, contra quam deceat, multa fiant. ſcripſerat Cœlius: Si nonnullorum hominum inſolentiam, & iactationem ferre non potes; eligas, cenſeo, aliquod opidum vacuum a bello. ep. 2. lib. IX. Putarent me iccirco diſcedere, quod quoſdã homines oculi ferre non poſſent. POMPA *lictorum*] lictores habebant, quicunque erant cum imperio. Cicero autem e prouincia reuerſus, nondum in vrbem introierat, ſpe triumphi: quod vrbem ingrediẽtibus deponendum erat imperium, niſi ſi triumphantes introirent: quo die tantum lex imperium in vrbe dabat. habebat igitur ſecum lictores, eoſq. cum faſcibus laureatis, & imperator vocabatur. quo fiebat, vt in ſolitudinem, & in latebras abdere ſe non poſſet. Pompam vocat, quia lictores cum laureatis faſcibus proconſuli præibant. ONERE] quidam libri, Honore. placet, Onere: vt ad illud reſpondeat, Moleſta hæc pompa; & cum ſtomacho dictum ſit: quod, qui ſpecie ſit honor, ei vere tali tempore ſit onus. IN *voculas*] qui præferri vident laureatos faſces, aliquid in nos contumelioſe dicunt: quaſi ſtulte cogitemus de triumpho, pulſo iam Italia Pompeio, quem ſecuti ſumus. DE *profectione,*] ad Pompeium, in Græciam. iam enim mare tranſierat. VOBIS] te, & meis. MEA *prædiola*] propinqua mari: de quibus vide epiſt. 14. & 28. lib. XIV. NECESSE *eſt*] non quia nauigationem cogitem, ſed ne amicis moleſtus hoſpitio ſim. ſic ep. 23. lib. VII. Libentius emerim diuerſorium Terracinæ; ne ſemper hoſpiti moleſtus ſim. IN *maritimis*] in villis, & opidis, ad mare ſitis. IN *maritimis facillime ſum,*] pro, libenter ſum: vt ep. 33. lib. XII. Ego hic vel ſine Sica (Tironi enim melius eſt) facillime poſſem eſſe, vt in malis. Et lib. I. Off. Diſerti igitur hominis, & facile laborantis, quodq. in patriis eſt moribus, multorũ cauſſas & non grauate, & gratuito defendentis, beneficia & patrocinia late patent. NAVIGARE.] ad Pompeium. QVI *conuenit?*] mihi, qui ſemper pacis auctor fui. epiſt. 23. lib. VII. Martis ſignum quo mihi, pacis auctori? CONTRA *eum,*] Cæſarem. SATISFACISSE;] quod adhuc me cum Pompeio non coniunxerim, nec intereſſe bello voluerim.

N v l l o *modo*] licet ad Pompeium nauigem, non tamen ei plane ſatisfaciam: quia ſerius ad eum, quam voluerat, iuerim. Reſpondet ad eam Cœlij ſententiam: Denique illud cogita: quod offenſæ fuerit, in iſta cunctatione te prius ſubiiſſe. nunc te contra victorem facere, quem dubiis rebus lædere noluiſti, & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. M i h i *obuiam veniſſes*] ad vrbem ex prouincia reuertenti. S e d *nomen tuum prouidiſti*,] emendaui (ſic enim arbitror) locum ex coniectura, adiuuante veterum librorum varietate: quorum habet vnus meus, & alter, qui Leonici fuit, Sed ſermonem tuum prouidiſti: alius, Sed nomen mum prouidiſti: Sigonij vnus, Sermonem tuum prouidiſti: alter eiuſdem, Si nomen tuum prouidiſti: cum quo video conſentire veterem item librum, quem præſtans ingenio, & doctrina vir, mihiq. cariſſimus Pax Scala, ſumptum ab optimo, & in primis erudito Ottonello Diſcalcio, proximis diebus ad me attulit. Fuluij Vrſini, doctiſſimi viri, vnus, Sermonem tam pium audiſti. Mediceus & ipſe, vt arbitror, mendoſe, Sermonem Tampij vidiſti. cum quo videtur cōſenſiſſe liber Petri Pagani, in quo nūc deraſa charta, legitur, Sermonem tam pium vidiſti. A b *vrbe relinquenda?*] quod Pompeij conſilium Cicero numquam probauit. teſtes ad Atticum epiſtolæ. O m n i a *potius*,] rebus omnibus a Pompeio, & ab iis, qui, Pompeio duce freti, bellum ciuile cupierunt, peſſime geſtis. N i h i l *tam fugiſſe*,] quod oſtendit, ſero admodum ad Pompeium profectus, de quo ſic ad Marcellum ep. 7. lib. iv. Neque tu interfuiſti rebus gerendis; & ego id ſemper egi, ne intereſſem. Et ad Cæcinam ep. 6. lib. v i. Suſceptum bellum eſt, quieſcente me; depulſum ex Italia, manente me, quoad potui. Q. *hortenſium*,] Ciceronis æmulum in eloquentia. B e l l o *ciuili*] Sullanis temporibus geſto. N o n *arbitror*.] ob ea, quæ fortiter in conſulatu geſſimus. ep. 2. libro v. ſuam in conſulatu fortitudinem nominat. N e c *me iſta terrent*,] ſcripſerat Cœlius: Si exiſtimas eandem rationem fore Cæſari in dimittendis aduerſariis, & condicionibus ferendis, erras. nihil, niſi atrox, & ſæuum, cogitat, atque etiam loquitur. M o n e s *vt caueam*,] Cœlij verba ſunt: Cogita, ne te, tuoſq. omnes funditus euertas; ne te ſciens, prudenſq. eo demittas, vnde exitum vides nullum eſſe

R e d e m i s s e m.] atq. in me ipſum tranſtuliſſem. redimit enim, qui aliquid in ſe recipit: & publicani, vectigalia ſuo periculo conducentes, redimere dicebantur. M e m o r i a m *nominis mei*;] egregia ſententia, egregieq. dicta: Memoria nominis mei, ſi erit vlla reſp. ſatis amplum filio meo patrimonium futura eſt. In oratione pro domo: Liberis noſtris ſatis amplum patrimonium nominis noſtri, ac noſtræ memoriæ relinquemus. Et libro 2. de off. Optima hereditas a patribus traditur liberis, omniq. patrimonio præſtantior, gloria virtutis, rerumq. geſtarum. Sic & Iſocrates *ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα, περὶ τῆς βασιλείας: Περὶ πλείονος ποιοῦ δόξαν καλὴν, ἢ πλοῦτον μέγαν τοῖς παισὶ καταλιπεῖν. ὁ μὲν γὰρ θνητὸς, ἡ δ' ἀθάνατος*. G e n e r v m *meum*,] P. Cornelium Dolabellam. A d o l e s c e n t e m *optimum*,] Cœlius virum optimum appellat ep. 12. libro i i x. H a e c *tantum*] nonnulli veteres libri, Tamen: quod ideo magis placet, quia verbum, Oblectabar, quod in communibus miſeriis locum habere non videtur, excuſat. S p e c v l a,] vnde nata? e communibus miſeriis, ideſt, e ciuili bello: quod æris alieni moleſtia Dolabellam meum liberabit. quæ mihi, in tantis malis, vnica oblectatio eſt. Speculam vero potius, quam ſpem, vocat, non quia reuera exigua ſpes eſſet: (plane enim videbat, cum iam Cæſar vrbe Roma, vniuerſaq. Italia potitus eſſet, fore neminem, qui Dolabellam, Cæſaris amiciſſimum, de creditis pecuniis auderet appellare: itaque, quod ad Dolabellam attinet, ſpes illa ſumma erat) ſed quia, ſi cum publica calamitate conferretur, minimum quiddam eſſe videretur. Sic Philip. x. Erat ei ſpecula in C. Antonio. Et Plautus in Perſa: Ecquid eſt mihi in te ſpeculæ? Aduertit Priſcianus lib. i i i. In es producta deſinentia, feminina tertiæ declinationis vel quinctæ, abiecta, s, aſſumere cula, & facere diminutiua, & ſeruare e productam, vt dies, diecula, res, recula: & reliqua ſimilia, exceptis duobus, Merces, vnde Mercedula, non Mercula; & Apes, vnde Apicula, non Apecula. A b *iis moleſtiis*.] ab ære alieno: cuius cauſſa, vt creari tribunus pl. poſſet, plebeius poſtea factus eſt, legemq. de tabulis nouis promulgauit. de quo queritur Cicero in epiſt 23. libro x i. ad Att. his verbis: O dij, generum ne noſtrum potiſſimum, vt hoc, vel tabulas nouas? Dio etiam hoc aperte narrat lib. 42. L i b e r a l i t a t e *ſua*] immoderatos generi ſumptus honeſto nomine Liberalitatem appellat. Miror hic nonnullis placere, Libertate, referentibus ad Appij accuſationem. quaſi vero Dolabella de Appio, eiuſq. amicis, propinquis, affinib. valde laboraret: aut illa propter Appium Cicero ſubiungere debuerit: Velim quæras, quos ille dies. &c. quis neſcit, viros nobiles ab adoleſcentibus gloriæ cupidis accuſari ſolitos eſſe, nec ideo tamē eorum inimicitias timori fuiſſe? Q v a m *acerbos ſibi*,] cum ſatisfacere creditoribus non poſſet. H i s p a n i e n s e m *caſum*] Hiſpanienſis belli exitum. Cœlij verba: Quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum; ſaltem, dum, quid de Hiſpaniis agamus, ſcitur, exſpecta. quas tibi nuncio aduentu Cæſaris fore noſtras. I t a *eſſe, vt tu ſcribis*:] venturas eſſe in Cæſaris poteſtatem.

A s t v t e] aſtute agerem, ſi exitum Hiſpanienſis belli exſpectarem, vt ex eo vel manendi, vel diſcedendi conſilium caperem; manendi, ſi Cæſar vinceret; diſcedendi, ſi duriore fortuna idem vteretur. I n *eaſdem ſolitudines*] ſimulate Ciceronem ne putemus, quod, cum hic ſe ſolitudines cogitare oſtendat, ad Pompeium tamē paullo poſt nauigauerit. diu enim quid ageret, incertus conſilij fuit; cum ad Pompeij ſocietatem officium, ac pudor impelleret; ad manſionem autē non modo preces amicorum, ſed propincorum etiam lacrumæ hortarētur. ad Att. lib. x. Melitam, opinor, capeſſemus, dum quod in Hiſpania: quod quidem propemodum videor ex Cæſaris litteris, ipſius volūtate, facere poſſe; qui negat, neque honeſtius, neque tutius mihi quidquam eſſe, quā ab omni contentione abeſſe. Dices, vbi ergo ille tuus animus, quem proximis litteris? adeſt, & idē eſt, ſed vtinam meo ſolum capite decernerem. lacrumæ meorum me interdum molliunt, precantium, vt de Hiſpaniis exſpectemus. V a t i c i n o r;] non, diuino, ſed, alucinor, & inſanio: vt in oratione pro Sextio: Eos, qui dicerent, dignitati eſſe ſeruiendum,

reip.con

reip. conſulendum , ſubeunda pro patria pericula, vulnera excipienda , mortem appetendam, vaticinari,atq. inſanire dicebat. D E S P E R A T I O N E S] contendentibus de ſingulari potentia Sulla, & Mario:quo tempore ſenes boni viri numquam fore ſpe rabant,vt ſalutem, ac dignitatem afflicta reſp.recuperaret. Æ T A T I S *vitio.*] friget enim , ac deficit in ſenectute ſanguis, & cum ſanguine animus. itaque non facile ad melioris fortunæ ſpem erigitur. quod tamen euenit contra , Sulla mortuo. S E D *tamen.*] poteſt omnino fieri , vt ætatis viar vitio, vt illi,qui deſperent , cum deſperandum fortaſſe non ſit : veruntamen,peſſimo in ſtatu remp.eſſe,ex eo cognoſcitur, quod magiſtratus Oppio paratur , Cæſaris amico, qui,rep.ſalua, cōtemptus iaceret. T O G A M *prætextam*] Quinq. hominum genera prætextis togis vtebantur, pueri , ad ineuntem ætatis annum XVII. magiſtratus omnes,vel vrbani,vel qui erant in colonus, & municipijs ; magiſtri ludorum compitaliciorum ; ſenatores, cum deorum feſtos celebrabant dies; ſacerdotes , quorum e numero augures erant. Triumphantes quoque prætexta vſos eſſe, videtur indicare Valerius Max.lib.v I I. cap. I. cum ait: Conſulatus decus, imperatoriam poteſtatem, ſpecioſiſſimi triumphi prætextam largita eſt. Sed hoc prætextæ genus ab illo ſuperiore,quod in quinque hominum genera diſtribuimus , aliquo diſtinctum fuiſſe ornamenti genere, omnino crediderim. Cicero, Liuius , Pedianus , Macrobius, alij. C V R-T I V S] fortaſſe eſt Poſtumus Curtius:de quo in ep.2. lib. I X. Curtens ad illum Poſtumus Curtius venit, nihil niſi claſſes loquens,& exercitus : eripiebat Hiſpanias.&c. Quibus ex verbis, amicū Cæſaris fuiſſe conſtat. D I B A P H V M] purpurā bis tinctam,præſtantiorem ea, quæ ſemel tingebatur : vt oſtendit lib.I X.cap. 39. Plinius. Auguratum arbitror ſignificari. nam ep.9. lib.I I. ad Att, Vatinij,ait, ſtrumam Sacerdotij *διβάφῳ* veſtiant.loquitur enim de auguratu Q.Metelli Celeris,paullo ante mortui,cuius in locum Vatinius ſurrogari cupiebat:quod ex oratione in ipſum facile cognoſcitur. I N F E C T O R *moratur.*]. vide,inquit,qui ſtatus reip. ſit:audet Curtius dibaphum cogitare: ſed, quod cogitat , non facile conſequetur:vel quia,Cæſar differt ; vel quod is eſt, qui nullo modo auguratum populi comitiis obtinere poſſit. vt , Infector , vel de Cæſare dicatur , vel de ipſo populo , cuius ſuffragiis hoc tempore auguratus dabatur lege , quam tulerat T. Atius Labienus, tribunus pl.qua de re pluribus verbis in libro noſtro de Legibus. T A M E N *in ſtomacho*] quamquam ſim iratus. eſt enim in ſtomacho ſedes iracundiæ. hinc, Stomachum facere, pro , iracundiam commouere, ep.9.lib. I. &,Stomachoſæ litteræ, iracundæ , ep.I2. lib.I I I.Stomachabatur autem, quod toga prætexta Oppio texeretur , quod Curtius dibaphum cogitaret : quæ , ſi quieta reſp. eſſet , ſperare non auderent. Ridere in ſtomacho , lepōrem quendam habet e contrariorum ſocietate:vt ep.9. lib.X I.Sed in moleſtia gaudeo, Quo loco plura. R I D E R E.] iocari. nam in eo iocus eſt, Eum infector moratur. luſiſſe enim videtur,Dibaphum infector. V I D E A S]curā ſuſcipias,vt eius incōmodis,ſi fieri poteſt,medeare. Q V I B V S C V M Q V E *erimus in terris,*] hæc verba cogitare omnino de diſceſſu Ciceronem ſignificant:etſi poſſunt etiam ad ſolitudinem referri. T V A *fides*] quæ cum amicitiæ noſtræ , tum conſuetudini quoque tuæ debetur.

Argumentum ep. 17.

Salluſtius Bibulo proconſuli queſtor erat in Syria. eius binis litteris Cicero reſpondet , prioribus multa , eodem ordine , quo ſcripſerat Salluſtius. poſterioribus cauſſas exponit , cur eum Bibulo commendare non debeat:ſe tamen eius voluntati morē geſſiſſe ſignificat. L.Paullo,& C.Marcello cos.

C I C E R O I M P. S. D. C A N I N I O S A L L V S T I O P R O C O S. 17.

LITTERAS a te mihi ſtator tuus reddidit Tarſi ad X V I. Kal. Sext. his ego ordine,vt videris velle, reſpondebo. De ſucceſſore meo nihil audiui : nec quemquam fore arbitror.quin ad diem decedam,nulla cauſſa eſt,præſertim ſublato metu Parthico.commoraturum me nuſquam ſane arbitror:Rhodum, Ciceronum cauſſa puerorum,acceſſurum puto:neque id tamen certum eſt. ad vrbem velim quamprimum venire : ſed tamen iter meum reip.& rerum vrbanarum ratio gubernabit. Succeſſor tuus non poteſt ita maturare vllo modo, vt tu me in Aſia poſſis conuenire. De rationibus referendis, non erat incommodum te nullam referre : quam tibi ſcribis a Bibulo fieri poteſtatem: ſed id vix mihi videris per legem Iuliam facere poſſe : quam Bibulus certa quadam ratione non ſeruat ; tibi magnopere ſeruandam cenſeo. Quod ſcribis, Apamea præſidium deduci non oportuiſſe : videbam idem ceteros exiſtimare : moleſteq. ferebam,de eare minus commodos ſermones maleuolorum fuiſſe. Parthi tranſierint , nec ne , præter te , video dubitare neminem : itaque omnia præſidia , quæ magna , & firma paraueram,commotus hominum non dubio ſermone,dimiſi. Rationes mei quæſtoris nec verum fuit me tibi mittere ; nec tamen erant confectæ. eas nos Apameæ deponere cogitabamus. De præda mea , præter quæſtores vrbanos , id eſt populum R. teruncium nec attigit , nec tacturus eſt quiſquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ ; vt & mihi, & populo cautum ſit ſine vecturæ periculo. Quod ſcribis ad me de drachmis CCCIↃↃↃ : nihil eſt, quod in iſto genere cuiquam poſſim commoda

commodare; omnis enim pecunia ita tractatur, vt præda a præfectis; quæ autem mihi attributa eſt, a quæſtore curetur. Quod quæris, quid exiſtimem de legionibus, quæ decretæ ſunt in Syriam; antea dubitabam, venturæ ne eſſent; nunc mihi non eſt dubinm, quin, ſi antea auditum erit otium eſſe in Syria, ventnræ non ſint. Marium qnidem ſucceſſorem tarde video eſſe venturum; propterea quod ſenatus ita decreuit, vt cnm legionibus iret. Vni epiſtolæ reſpondi: venio ad alteram. Petis a me, vt Bibulo te quam diligentiſſime commendem. in quo mihi voluntas non deeſt; ſed locus videtur eſſe tecum expoſtulandi. ſolus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo ſunt, certiorem me numquam feciſti, quam valde Bibuli voluntas a me ſine cauſſa abhorreret. permulti enim ad me detulerunt; cum magnus Antiochiæ metus eſſet, & magna ſpes in me, atque in exercitu meo, ſolitũ dicere, quiduis ſe perpeti malle, quam videri eguiſſe auxilio meo. quod ego officio quæſtorio te adductum reticere de prætore tuo non moleſte ferebam: quamquam, quemadmodnm tractarere, audiebam. ille autem, cum ad Thermum de Parthico bello ſcriberet, ad me litteram numqnam miſit, ad quem intelligebat eius belli periculnm pertinere. tantum de auguratu filij ſui ſcripſit ad me. in quo ego miſericordia commotus, & quod ſemper amiciſſimns Bibulo fui, dedi operam, vt ei quam humaniſſime ſcriberem. ille, ſi omnibns eſt maleuolus, quod numquam exiſtimaui: minus offendor in me. ſin a me eſt alienior: nihil tibi litteræ meæ proderunt. Nam, ad ſenatum quas Bibulus litteras miſit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, ſibi ſoli attribuit. ſe ait curaſſe, vt cum quæſtu populi pecunia permutaretur. quod autem meum erat proprium, vt alariis tranſpadanis vti negarem, id etiam populo ſe remiſiſſe ſcribit. quod vero illius erat ſolius, id mecum cõmunicat. Equitibus auxiliariis, inqnit, cum amplius frumenti poſtularemns. Illud vero puſilli animi, & ipſa maleuolentia ieiuni, atque inanis, quod Ariobarzanem, quem ſenatus per me regem appellauit, mihiq; commendauit, iſte in litteris non regem, ſed regis Ariobarzanis filium appellat. hoc animo qui ſunt, deteriores fiunt rogati: ſed tibi morem geſſi: litteras ad eum ſcripſi: quas cnm acceperis, facies qnod voles. Vale.

EXPLANATIO.

CANINIO *Salluſtio*] moneo lectorem; in omnibus antiquis libris, quos quidem aut habeam nunc, aut vnquam habuerim, Caninio, legi: quod ſi mendo vacat, legendum fortaſſe, Caninio Salluſtiano, ideſt e Salluſtiis in Caninios adoptato. certe, Caninio Salluſtio, iunctis duarum familiarum nominibus, emendatum eſſe non poteſt. Mediceus liber, Caninio Salluſti. in eiuſdem tamen libri indice, Salluſtium, omiſſo Caninij nomine. Sunt, qui ex ingenio legant, C. Salluſtio. PROCOS.] ſecutus ſum meos veteres libros: quibus in omnibus eſt, Procos. non Proquæſ. etſi nouum omnino videtur, cum proconſul adhuc in prouincia ſit, alterum eodem nomine appellari. nondum enim Bibulus de prouincia deceſſerat. fieri tamen poteſt, vt Caninius hic a Bibulo, breui diſceſſuro, prouinciæ præponeretur, poteſtate in eum tranſlata. & fortaſſe cognomen ei fuit Veientoni. nam Bibulus decedens prouinciæ Veientonem præfecit. ep. 3. lib. VII. Eodem modo Proconſul appellatur P. Sextius epiſt. 6. libro V. qui tamen quæſtor cum Antonio proconſule in Macedoniam profectus erat. quo item in loco mendum cum irrepſiſſet in recentiores libros; & Proquæſtori, legeretur; nos e ſeptem antiquis, Proconſuli, repoſuimus. LITTERAS] binas: nam infra nominat eius alteram epiſtolam. STATOR *tuus*] indicat hic locus, quæſtores, item vt proconſules, ſtatoribus vſos eſſe, lictoribus autem, & viatoribus carebant, vt ex Varrone docet Gellius: itaque nec vocationem, nec prehenſionem habebãt. TARSI] vrbs Ciliciæ fuit, quo ſe Cicero contulerat non. Iun. ep. 4. lib. VI. ad Att. NEC *quemquam fore arbitror.*] non fefellit eum coniectura. nemo enim ſucceſſit, impedimento prouinciis omnibus obiecto, quia S.C. de prouinciis interceſſum a tribunis pl. ne ſucceſſor Cæſari mitteretur. vide ep. 5. lib. IIX. AD *diem*] venerat in prouinciam pridie Kal. Sext. vt ſcripſit ep. 6. lib. III. eodem igitur die decedendum erat, anno confecto III. Kal. Sext. De quo ſic ep. 2. lib. VI. ad Atticum: Annuæ mihi operæ ad III. Kal. Sext. emorentur. Et ibidem, 3. Mihi ad III. Kal. Sext. de prouincia decedendum. CICERONVM *cauſſa puerorum,*] epiſt. 7. libro VI. ad Att. Rhodum volo puerorum cauſſa, inde quamprimum Athenas. REIP.] cuius turbulentum eſſe ſtatum ſi cognouero, ſubſiſtam in itinere. SVCCESSOR *tuus*] Marius, quem nominat infra. IN *Aſia*] in ea parte Aſiæ, quæ ad Ciceronis prouinciam pertinebat: tres enim ei Aſiæ diœceſes attributæ erant. ep. 63. lib. XIII. DE *rationibus referendis,*] lex Iulia, quam C. Iulius Cæſar conſul tulerat, prouinciarum rationes referri iubebat, eam legem, quia contra auſpicia lata eſſet, Bibulus, Cæſaris inimicus, ſeruare nolebat: quem Salluſtius decreuerat imitari. epiſt. 20. libro V. & orat. in Piſonem. A *Bibulo*] Syriæ proconſule. Præfuerunt Syriæ, vt a primo incipiam, conſularis Pompeius Magnus, mox, ab eo decedente præpoſitus, quæſtor M. Æmilius Scaurus; prætorij, L. Marcius Philippus, Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus; conſulares A. Gabinius, M. Licinius Craſſus, M. Calpurnius Bibulus, quæſtor Cæſaris, Sex. Iulius Cæſar, Decidius Saxa. Hæc ex Appiano, Dione, aliis. CERTA *quadam ratione*] propter inimicitias, & contentiones in conſulatu: cum Bibulus,

bulus: Cæſare legem ferente, impediendi cauſſa de
cælo ſeruaret; Cæſar autem, contemptis auſpiciis,
nihilo ſecius legē perferret. Suetonius, Plutarchus,
alij. APAMAA] probo coniecturam eorum, qui
Epiphanea, legunt: quæ erat vrs periculo Parthici
belli multo propinquior, quam Apamea. De Apa-
mea Strabo lib. XVI. & ait eſſe conditam a Seleuco
Nicatore, Apameamq. ab eius vxoris nomine nun-
cupatam. eandem Phrygiarum vrbium maximam,
& commune Græcorum, Italorumq. hoſpitium
fuiſſe, conditamq. non a Seleuco, ſed ab eius filio
Antiocho, a ſe ipſo diſſentiens ait lib. XII. DADVCE
ET] a me. NON *oportuiſſe:*] ob irruptiones Par-
thorum. CETEROS] malim, Certos, vt eſt in duo-
bus antiquis libris: ne ſit communis omnium, ſed
quorundam tantum opinio de præſidio non dedu-
cendo. alioqui paucis verſibus pugnantia loquere-
tur: cum ſubiungat: Omnia præſidia, commotus ho-
minum non dubio ſermone, dimiſi. MINVS *com-
modos*] cum aliqua contumelia, parum gratos. Lit-
teræ commode, dixit in epiſtola ad fratrem lib. III.
TRANSIERINT,] Euphratem, domum redeun
tes. confirmatur infra, iis verbis, Commotus homi-
num non dubio ſermone dimiſi. Euphrates autem
imperij Romani ad orientem terminus fuit. OM-
NIA *præſidia*,] non Apameæ tantum, ſed locis plu-
ribus collocata. MAGNA, *& firma*] Magna, mi-
litum numero; Firma, vſu belli, & fortitudine. MEI
quæſtoris] non C. Cœlij, ſed Meſcinij. quod ex epi-
ſtola 20. lib. V. & 26. lib. XIII. cognoſcitur. APA-
MEÆ] de Apamea iam ſtatuerat, nondum fortaſſe
de Laodicea. quod ideo dico, quia lex Iulia rationes
deponi non apud vnam, ſed apud duas ciuitates iu-
bebat, & earum exemplum ad vrbem deferri. itaque
depoſuit eas Cicero Laodiceæ, & Apameæ. ep. 20.
lib. V. DE *præda mea*,] de tota præda, me impera-
tore facta. QVÆSTORAS *vrbanos*,] ad quos,
Romam reuerſus, prædam in bello factam deferre
cogitabat. hoc modo coniungendum: Præter quæ-
ſtores vrbanos, ne teruncium quidem tacturus eſt
quiſquam. POPVLVM R.] cuius pecunia cura-
batur a quæſtoribus vrbanis. TERVNCIVM] ar-
genteum nummum, a tribus vnciis appellatum: re-
ſpōdebat æreo quadranti: vt eſſet quarta pars libel-
læ: quæ erat argenteus nummus, ita nominatus, quia
valore aſſi æreo librali reſponderet. imminuto po-
ſtea aſſis pondere, libellæ tamen vetus nomen man-
ſit, habita ratione libralis aſſis, qui principio Romæ
percuſſus eſt. LAODICEÆ] hanc vrbem nume-
ro inter Aſiaticas tres *διοικήσεις*, Ciceronis imperio
attributas; cum in eorum imperio ſoleret eſſe, qui
Aſiæ præerant. vide ep. 67. lib. XIII. PRÆDEA]
vt, quantum hic pecuniæ depono, tantum mihi Ro-
mæ ex permutatione numeretur. ET *mihi, & po-
pulo*] eius enim pecuniæ pars ad ipſum, reliqua ad
populum R. pertinebat. DRACHMIS] Drach-
marum octo genera fuere, Attica, Euboica, Babylo-
nica, Corinthiaca, Ægyptia, Æginetica, Hebrai-
ca, Syriaca. Sed Atticam duplicem inuenio, prio-
rem vſque ad Solonem obſeruatam, poſteriorem a
Solone inductam, minore quidem pondere, ſed eo-
dem, vt arbitror, numerō in mina. Solonis enim
drachmæ leniores antiquis erant quarta parte ipſa-
rum antiquarum: vt nonaginta ſex Solonis drach-
mæ non plus ponderis haberent, quam ſeptuaginta
duæ ſuperiores. quod ex Plutarcho videmur poſſe
coniicere. ait enim, centum drachmarum a Solone
minam eſſe factam, cum antea ſeptuaginta trium
fuiſſet. quibus verbis non id, opinor, ſignificat, pau-
ciores in mina drachmas ante Solonem fuiſſe: (nam
mihi non ſit veriſimile, variatum eſſe in Attica mi-
na drachmarum numerum: licet Fannius, & Pri-
ſcianus, inter ſe quoque diſſidentes, ille ſeptuaginta
quinque, hic octuaginta drachmarum minam con-
ſtituant) ſed illud, centum drachmas, a Solone per-
cuſſas, non plus habuiſſe ponderis, quam ſeptua-
ginta quinque ſuperiorum temporum. quod idem
erat, ſi dixiſſet, e drachmarum ſeptuaginta quinque
veterum pondere nouas centum a Solone factas. In
quo illud operæpretium eſt animaduerti; cum dici-
mus in mina drachmas centum fuiſſe, drachmas
quidem centum numero ſignificari, ſed pondere
tantum nonaginta ſex; cum in eo pondere centum
ferirentur, quattuor centeſimas lucrante officina.
ita ſeptuaginta duæ pondere, numero erunt ſeptua-
ginta quinque; & quadraginta octo, quinquaginta:
& vigintiquatuor, vigintiquinque: cum drachmam
vnam in viginti quinque officina lucretur: quæ ſunt
duæ in quinquaginta, & tres in ſeptuaginta quin-
que & quattuor in centum: quas modo centeſimas
quattuor appellaui. De hoc poſteriore drachma-
rum genere, a Solone inducto, loquitur Liuius libro
XXXIV. cum ait, in tetradrachmo denarios fere
tres ineſſe. ex quo fit, vt, cum in mina ſint tetra-
drachma viginti quinque numero, pondere autem
viginti quattuor, ideſt drachmæ centum numero,
pondere autem nonaginta ſex, in eadem mina ſint
denarij ter viginti quinque numero, pondere au-
tem viginti quattuor, ideſt ſeptuaginta quinque nu-
mero, pondere ſeptuaginta duo. Nec vero, quia Li-
uius addidit, Fere, propterea quiſquam dubitet. nam
cum monetæ pondus paullum non numquam &
apud Græcos, & apud Romanos imminui nō igno-
raret, ideo, veritus, ne quando tetradrachmum, &
denarij tres officinarum fraude minas æquarentur,
de incerta re ſibi plane affirmandum iure non pu-
tauit. Cum igitur & denarius, & antiqua drachma
æque ſuperēt Soloninam drachmam quarta vtriuſ-
que parte, tertia vero Soloninæ; patet, eiuſdem eſſe
ponderis denarium, & antiquam drachmam; & ex
eo ſequi, vt ſeptem antiquæ drachmæ in vncia Ro-
mana ſerirentur, æque ac denarij: in vncia vero Atti-
ca denarij octo, æque ac drachmæ. Sed, quoniam
Solon cum drachmæ pondus minuit, id maximo
ſecutus eſt, vt debitores onere leuarētur æris alieni;
propterea drachmæ pondus in moneta dumtaxat
imminutum, in medicinis autem videtur idem re-
manſiſſe, vt a denarij pondere nihil differret. ideo
ſcripſit Plinius lib. XXI. cap. vlt. Drachma Attica de-
narij argentei habet pondus. fere enim Attica ob-
ſeruatione medici vtuntur. Quod ſi ita eſt: mirari nō
ſatis poſſum, cur & Varro apud Plinium, & Feſtus,
& Pollux de priore drachma, quaſi adhuc in mone-
ta etiam, non in medicina tantum, obſeruaretur, ita
loquantur, tamquam Solonina obſoleuiſſet. æſti-
mant enim talentū ſex millibus denarium. qua æſti-
matione denarium drachmæ reſpondere perſpi-
cuum eſt. quod refellit Liuij locus, ſupra recitatus.
Huius explicandæ quæſtionis non equidem ratio-
nem vllā inuenio: neque me vel Budæi doctrina, vel
Agrico

Agricolæ diligentia, vel omnino cuiuſquam libri iuuant. non enim affirmare auſim, quod interdum cogitaui, L. Sullam, captis Athenis, leges, & inſtituta, ſimulq. drachmam a Solone inductam, immutaſſe: cum id neque Plutarchi, nec omnino cuiuſquam antiqui ſcriptoris teſtimonio comprobetur. quare ſcrupulum ſaltem, qui me angit, occultandum non putaui; vt haberent alij, quo ingenium intenderent; cum ipſe, quantum res poſtulat, præſtare non poſſem. De mina vero, ſiue illa antiqua, ſiue poſteriore, a Solone inducta, hoc amplius dixerim, neutram libræ Romanæ æqualem pōdere fuiſſe. antiqua enim grauior, poſterior lenior, quam libra, fuit. probemus vtrumque. In Solonis mina denarios tantum fuiſſe ſeptuaginta duos, cum de tetradrachmo ageremus, oſtendimus. at in libra Romana denarios octuaginta quattuor Plinius, & Celſus ponunt. ſunt igitur in libra Romana duodecim denarij plures, quam in mina Solonina. quod idem eſt, ac ſi dicas: libra ſuperat pondere minam Soloninam ſeptima ſui parte, ſexta Soloninæ: In drachma vero antiqua ſi tantundem eſt ponderis, quantum in denario; quod iam probatum eſt: ſequitur, vt, quemadmodum drachmæ ſunt in mina nonaginta ſex, item denarij totidem in libra ſint. quod falſum eſt. fuere enim tantum octuaginta quattuor. ita fit, vt libra pondere ſuperetur a mina antiqua ſeptima ſui parte, octaua vero minæ. Veriſimile autem eſt, librā Romanam, quemadmodum ab Attica vtraque mina differt, ſic Euboicæ reſpondere: quia maior Africanus, cum Antiocho regi tributi leges imponeret, talenta Euboica præſcribit; quaſi nihil, aut certe parū Euboica mina differret a libra Romana. Concludimus igitur ſic: Octo drachmæ antiquæ Atticæ æquales pondere ſunt octo denariis: octo Soloniæ, ſex denarijs: octo Euboicæ ſeptem denariis. Nunc, vt nihil omittatur, quod ad drachmarum cognitionem pertineat, omnes omnium gentium æſtimabimus, appoſita moneta Romana, primum vetere, deinde recentiore.

Drachma Attica, ante Solonem, eiuſdem fuit cum denario ponderis, & valuit aſſes ſedecim, ideſt denarium vnum. loquor enim de denario poſteriore, ad ſedecim aſſes aucto, bello Punico ſecundo. aſſes vero ſedecim, baiocci Romani ſunt duodecim, & ſex ſeptimæ alterius baiocci.

Drachma Solonis aſſes duodecim: baiocci nouem, & fragmenta, eadem proportione. Euboica, Romanæ nonæ octaua pars, aſſes quattuordecim: baiocci vndecim, & fragmenta.

Babylonica, aſſes ſedecim cum triente: baiocci tredecim, & fragmenta.

Corinthiaca, aſſes ſedecim cum beſſe: baiocci tredecim, & fragmenta.

Ægyptia, aſſes decem, & octo, cum beſſe: baiocci quindecim.

Æginetica, & Hebraica ciuilis, aſſes viginti: baiocci ſedecim, & fragmenta.

Hebraica ſacra, aſſes quadraginta: baiocci triginta duo, & fragmenta.

Syriaca, aſſes quadraginta octo: baiocci triginta octo, & fragmenta.

c c c I ɔ ɔ ɔ:] centum millibus: quæ ſunt quadraginta millia ſeſtertiorum: ſi modo drachmæ Atticæ ſunt, non Syriacæ: quod interdum dubitaui: cum hic Salluſtius e Syria ſcripſerit, in qua Bibuli quæſtor fuit. hæc porro ſumma duodecim ſcutatorum millia noſtratis pecuniæ conficiet. Harum notarum, numerum indicantium, quæ fuerit olim origo, etſi ante multos annos expoſui in Commentario epiſtolarum ad Atticum: tamen hic me locus admonet, ne ſilentio prætermittam. Numerorum notas primum quincto loco veteres variarunt, deinde decimo, mox quinquageſimo, tum centeſimo, eodem in reliquis ordine conſeruato, mutato numeri ſigno, quoties numerus a quinario ad duplum, & a duplo rurſus ad quinarium perueniſſet.

Prima nota fuit, I, vnus, vſque ad quattuor iterata.

Secunda nota, V, quinque, in quinario primum numero variata.

Tertia, X, decem, in duplo quinario, vt iam dixi, mutationem recipiens.

Quarta, L, quinquaginta, aucto poſt tertiam notam, ideſt poſt, X, in quincupulum numero.

Quincta, C, centum, duplicato quinquagenario.

Sexta, I ɔ, quingenta, & hic, quincupli ratione ſeruata.

Septima, c I ɔ, mille, habita dupli ratione.

Octaua mutatio fuit, cum ad quinque millia perueniſſent. nam, ne toties c I ɔ iterarent, his notis vſi ſunt, I ɔ ɔ.

Nona mutatio, a quincuplo in duplum, recepit has notas c c I ɔ ɔ, decem millia.

Decima, a duplo in quincuplum, I ɔ ɔ ɔ, quinquaginta millia.

Vndecima, & vltima, a quincuplo in duplum, c c c I ɔ ɔ ɔ, centum millia.

Nec vltra notarum mutatio progreſſa eſt. non enim veteres, vt ait Plinius, vltra centum millia numerabant. quod ſi ducenta, vel trecenta, aut quadringenta millia ſignificari oporteret; has notas, c c c I ɔ ɔ ɔ, bis, ter, quater, &, ſi opus eſſet, ſæpius iterabant. cuius exempla moris & in libris, & in antiquis lapidibus exſtant. Sunt igitur notæ omnino vndecim variæ, deinceps a nobis demonſtratæ, tamen iterandæ.

I, vnus:
V, quinque:
X, decem:
L, quinquaginta:
C, centum:
I ɔ, quingenta
c I ɔ, mille:
I ɔ ɔ, quinque millia:
c c I ɔ ɔ, decem millia:
I ɔ ɔ ɔ, quinquaginta millia:
c c c I ɔ ɔ ɔ, centum millia.

Quam cognitionem legentibus non iniucundam fore, ſum arbitratus.

Hoc etiam adiungam, a prima nota, I, ceteras omnes fluxiſſe. nam, V, duæ primæ notæ ſunt, infima parte coniunctæ. item, X, eſt quinarij numeri nota duplicata, cum duæ, V, in acuto angulo coniunguntur. at, L, quid eſt, niſi prima illa nota, I, recta, & altera proſtrata, ſimul iunctæ? quod ſi addideris in ſumma parte aliam primam notam, item proſtratam, fiet **[**, centum. non enim priſcis temporibus, pro centum,

centum ſcribebant, C, quod ad ætatem noſtrã permanſit, ſed, ⊏ quæ erant tres primæ notæ conſociatæ, vna recta, duæ proſtratæ, cum eecta cóiunctæ, vna in ſuperiore parte, altera in inferiore. Quingenta vero fecerunt, addita ad tres notas, quas proxime nominaui, quarta recta, cum duabus proſtratis coniuncta, hoc modo, □ qua figura duplicata, fecerunt mille hoc modo, □□ vnde poſtea, librariorum arbitrio, variæ notæ, quæ, mille ſignificarent, factæ ſunt, quarum nonnullas oſtendemus. nam ex □□ fieri cœptum eſt ↀ, & ᑕᑐ, & CIƆ, & CD, vnde M deriuatum, quo pro mille hodie quoque vtimur: cum olim nota fuerit, non littera. PRÆDA] vniuerſa præda, ex Amano monte direpto, ac vaſtato, nam, Pindeniſſo capto, omnem prædam, equis exceptis, Cicero militibus conceſſerat. quod ipſe ſcribit ep.20.lib.v.ad Atticum. *Omnia ſine pecunia ita curatur, vt præda a præfectis, quæ autem mihi attributa eſt, a quæſtore curetur.*] Præda vocatur id, quod ex hoſtibus partum, nondum neque diuiſum eſt, neque vrbanis quæſtoribus traditum, vt ij mox in ærarium inferrent. poſt diuiſionem, præda non dicitur. ideo prædam Cicero vocat eam pecuniæ partem, quæ, venditis mancipiis, bello captis, exacta, ad populum R. pertinebat. partem autem ſibi attributam, non iam prædam, ſed pecuniam appellat. Mancipia vero tantum nominaui, quia reliqua omnis præda, equis exceptis, militibus cõceſſa. qua de re ſic ep.20.ad Att.lib.v. Militibus, equis exceptis, reliquam prædam conceſſimus. mancipia venibant Saturnalibus tertiis. cum hæc ſcribebam in tribunali, res erat ad H.S. c x x. Quod ad præfectos, prædæ cuſtodes, attinet: ne lector communi vocabulo decipiatur, dicendum eſt, quot genera præfectorũ in Ciceronia prouincia fuerint, & quinam hic ſignificetur. Genera igitur fuere quattuor, vnum eorum, qui equeſtribus turmis præerant: alterum, qui euocatis: tertium, qui, quibus in ciuitatibus proconſul aſſidue commorari non poſſet, in iis ipſi ius dicerent, & in extremo anno ad generales conuentus, a procõſule inductos, proficiſcerentur, vt, ſi quid in ciuitatibus perperam iudicaſſent, querellas omnium proconſul audire, & reſcindere præfectorum ſententias poſſet. Quartum genus fuit præfecti fabrum, vel præfectus potius, nam vnum dumtaxat habuiſſe Cicero videtur. De ſingulis, quãtum res patietur, breuiter agemus, vt antiquitatis notitia, minimo ſtudioſorum labore, minima moleſtia, propagetur. Cum ſingulis legionibus, vetere Romuli inſtituto, treceni erant equites: qui dicebantur alæ: quod iis pedites, dextra ſiniſtraq. tanquam alis, tegerentur. Gellius lib.x v i.cap.4. & Seruius in eo verſu Aen.lib.i v. Dum trepidant alæ. Item Liuius lib.x l. Diuidebantur in decem turmas: turmæ ſingulæ in tres decurias. ſingulis decuriis præerant, qui decuriones vocabantur: ſed horum vnus, reliquis duobus honoratior, non ſuæ tantum decuriæ, ſed turmæ etiam præerant: itaque præfectus, non decurio, dicebatur: reliqui autem duo, decuriones. Erant igitur in decem turmis decem præfecti, præterea viginti decuriones. omnibus autem decem turmis, id eſt alæ, vnus præerat, nec tamẽ is erat ſummus equitum dux in exercitu, nam principem locum obtinebat is, qui non vni alæ, ideſt decem turmis, ſed vtrique alæ, vel etiã pluribus, cum eſſent plures in exercitu legiones, præeſſent. quod probabitur exemplis. De præfecto turmæ, ſic in oratione pro Marcello: Nihil tibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. Præfectũ vero alæ nouimus lib.2.Off. in eo loco: Cum te Pompeius alæ alteri præfeciſſet. Porro, cum Plutarchus dicat, in exercitu Pompeij præfectum equitum Pharſalico prœlio Labienum fuiſſe; quis eum putet, qui legatus Cæſaris Gallico bello per tot annos fuerat, reſque geſſerat non mediocri laude dignas, in caſtris Pompeij, ad quem, relicto Cæſare, tranſiit, vnius tantum legionis equitibus præfuiſſe? equidem nihil dubito, quin præfectura ſignificetur omnium plane equitũ, qui cum Pompeio militarent, idemq. ſentio de Cæſarianorum equitum præfecto C. Voluſeno: de quo ſcripſit hæc Cæſar lib.I I I. Conati ſunt præfectum equitum C. Voluſenum interficere; vt cum munere aliquo perfugiſſe ad Pompeium viderentur. Nominat idem Cæſar eodem libro Q. Varum præfectum equitum C. Domitij Caluini, ideſt duarum legionũ, de quibus paullo ante mentionem fecit. De his igitur & alæ vtriuſque, (nam duas legiones Cicero habuit in prouincia) & turmarum quoque præfectis loquitur Cicero in hac epiſtola. nam præfectos fabrum, aut iuris dicundi, ac ne euocatorum quidem, prædæ conſeruãdæ curam commiſſam eſſe, non eſt vt credatur. de iiſdem equitum præfectis in ep.8.lib.I I I. & ep.20.lib.v. & ad Att.ep.17.lib.v. mẽtionem Cicero facit: quo in vtroque loco cum tribunis mil. eos nominat: itemq.lib.I I I.in Verrem, Quæſtores, inquit, legatos, præfectos ſuos, tribunos multi miſſos fecerunt, & de prouincia decedere iuſſerunt, quod eorum culpa ſe minus commode audire arbitrarentur. Et in oratione pro Cluentio: Quæ in Staienũ dicta ſunt ab iis, qui M. Æmilio legati, & præfecti, & tribuni mil. fuerunt. Eoſdem coniungit Cæſar lib.1.bell.ci. Tribunos mil. & præfectos circummittit. De præfecto autem euocatorũ ep.6.lib.I I I. De iis, qui ius dicerent, ad Att.ep.4.7.11.21.lib.v. & ad eundem epiſt.1.2.3.lib.v I. quibus Cicero amicorum rogatu, aut iudicio ſuo præfecturas detulit iuris dicundi in ciuitatibus, iis reiectis, qui negotiarentur, ne iuſtitiam lucri cupiditas perturbaret. Præfectus fabrum Ciceronis vnus tantum appellatur Q. Lepta ep.7.lib.I I I. nec plures vno fuiſſe crediderim: quamquam, vt dixi, duas legiones Cicero habuerit: quod ipſe ad Atticum ſcripſit ep.15.lib.v. & Plutarchus in eius vita confirmat. nam, ſi, quot legiones in exercitu, totidem præfecti fabrum fuiſſent: haud valde eſſet honeſtatus a Cæſare, familiariſſimus eius, Cornelius Balbus, cui prætor, & conſul præfecturam fabrum detulit: vt eſt in oratione pro ipſo habita. nam, quod ait Cæſar in epiſtola ad Oppium, & Balbum, lib.I x.ad Att. Duo præfecti fabrũ Pompeij in meam poteſtatem venerunt: Q. Vibullium Rufum, Corfinij captum, & Cn. Magium, in itinere deprehenſum, ſignificat: quorum vtrumque in binis legionibus præfectum fabrum arbitror fuiſſe: vt duorum conſulum exercitus, qui a Pompeio regebantur, duos omnino præfectos fabrum habuerit. duas enim legiones, dixi iam, cõſulatem exercitum fuiſſe. ſic igitur in conſulari Ciceronis exercitu, id eſt in duabus legionibus, præfectus fabrum vnus fuit Qu. Lepta. quod eo magis arbitror, quia vnus etiam præfectus fabrũ Ap. Claudij nominatur, ep.4. lib.

lib. III. Hos præfectos omnes, exceptis ius dicentibus, opinor in proconſulis cohorte prætoria fuiſſe, eoſq. in prouinciam ab vrbe deductos: quos autem in tertio genere poſuimus, ideſt ij, qui ius dicebant, non fuiſſe de cohorti prætoria, ſed longe a proconſule, diuerſis ciuitatibus iuriſdictionem habuiſſe. in hoc numero locum Scapio petiit a Cicerone M. Brutus, vt in ep. 21. lib. v. ad Att. & in prima lib. VI. ad eundem. MIHI *attributa eſt*,] quæ manubiæ vocabantur: ex quibus publica monumenta plurimi fecerunt, Q. Catulus e Cimbricis manubiis porticum in palatio, quam P. Clodius, Ciceronis ædibus adiunctam, euertit, L. Metellus Dalmaticus ædem Caſtoris: alij alia. A QVAESTORE] vtrum L. Meſcinio Ruſo, ad quem ſunt epiſtolæ tres vltimæ lib. v. quiq. nominatur ep. 26. lib. XIII. & VI. lib. XVI. an C. Cœlio Caldo, ad quem ſcribit epiſtolam vltimam huius libri, & quem epiſt. XV. nominat, Meſcinium omnino ſignificari puto, qui rationes prouinciæ cum M. Mindio fratre, & cum ſcriba Ciceronis adminiſtrauit. nam C. Cœlius, ſero admodum in prouinciam venit, vt ex ep. vlt. cognoſcitur. DE *legionibus*,] Feſtus ait, C. Marium legionem primum conſcripſiſſe ſex millium, & ducentorum hominum, cum antea quattuor millium fuiſſet, vnde etiam quadrata appellabatur. ſed Feſtum refellere videtur Liuius lib. XXIX. cum ait, Legiones ita ſuppletas eſſe, vt ſingulæ ſena millia, & ducentos pedites, trecenos haberent equites. & alibi ſæpe. Quod ſi ita eſt; non primus C. Marius legionem conſcripſit ſex millium, & ducentorum hominum. Verum Feſti opinionem Polybius probat lib. VI. & fortaſſe Liuius non de ordinaria legione, ſed de aucto extra ordinem, cogente bello, militum legionariorum numero locutus eſt. nam, & ſociorum numerum in caſtris Romanis, quos altero tanto plures, quam Romanos, in caſtris ex formula fœderis eſſe debuiſſe, Liuius lib. XII. & XIX. Velleius lib. 2. oſtendunt, non eundem ſemper fuiſſe ſed pro conſulum arbitrio, ex eodem Liuio conſtat lib. XXI. XLI. XLIII. primus igitur ordinarium in legione ſex millium & ducentorum militum numerum C. Marius fecit, cum antea ordinarius eſſet numerus quattuor millia, vt ait Feſtus, vel, vt Polybius, quattuor millia ducenti: (nam veteres non omnino ſubtiliter numerum ſemper definire ſoliti ſunt) interdum autem, ne numerum legionum, quæ binæ ſingulis conſulibus dabantur, augerent, milites addebant legionibus, ſed extra ordinem. IN *Syriam*:] quæ Syriæ contra Parthos præſidio eſſet. OTIVM *eſſe in Syria*,] ſublato metu Parthico. Otium pro pace vſurpauit & lib. 1. de Of. Nobis remp. gubernantibus, non togæ arma ceſſere? neque enim in rep. periculum fuit grauius vmquam, nec maius otium. MARIVM *ſucceſſorem*] Salluſtij: nã Bibulo, quemadmodum Ciceroni, ſucceſſor nemo fuit, ob diſcordias inter Cæſarem, & Pompeium exortas. quod Cicero futurum diuinans, dixit ſupra: De ſucceſſore meo, nihil audiui: nec quemquam fore arbitror. Et Cœlius ep. 5. lib. IIX. Succeſſionem futuram propter Galliarum controuerſiam non video. Et paullo poſt: De Galliis conſtituetur: erit, qui intercedat: deinde alius exſiſtet, qui, niſi libere liceat de omnibus prouinciis decernere ſenatui, reliquas impediat. Cum igitur omnium prouinciarum ſucceſſio impedita ſit: malim credere, Salluſtij potius, quam Bibuli, ſucceſſorem hic ſignificari. Victo Pompeio, Syriæ præfuit, iuſſu Cæſaris, vt ait Dio lib. XLVII. Sex. Iulius, Cæſaris quæſtor, ac propinquus: mox Decidius Saxa, ab Antonio præpoſitus, vt idem Dio ſcripſit lib. XLIX. ante Bibulum autem Syriæ præfuerat Craſſus, qui periit in Parthis; ante Craſſum Gabinius; ante Gabinium Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus, ex prætura; ante Marcellinum L. Marcius Philippus, item prætorius; ante Philippum M. Æmilius Scaurus, quæſtor Pompeij Magni, ab eo decedente præpoſitus; ante Scaurum Pompeius ipſe, qui Mithridatem deuicit. SINE *cauſſa*] immo grauem ob cauſſam: cum Cicero Marcellino, & Philippo cos. auctor ſenatui fuiſſet, vt Cæſari ob res in Gallia proſpere geſtas quindecim dierum ſupplicatio decerneretur, item vt ſtipendium, ac decem legati decernerentur. quæ bilem omnibus Cæſaris inimicis maximam commouerunt, præcipue Bibulo, qui conſul cum Cæſare collega acerrime de rep. contenderat. Læſerat igitur Bibulum Cicero in ornando Cæſare, de ipſius tamen exiſtimatione nihil detraxerat. propterea ait, Sine cauſſa. ANTIOCHIÆ] ex qua Parthos C. Caſſius, quæſtor M. Craſſi, iam reiecerat. ep. 10. & lib. XV. ep. 14. METVS] cum aduentare Parthi dicerentur. OFFICIO *quæſtorio*] quæſtoris enim, & prætoris coniunctio liberorum neceſſitudini proxima fuit. Ep. 10. lib. XIII. Et in Diuinatione. PRÆTORE] prætor vocatur Bibulus, qui proconſul videtur appellandus fuiſſe: iuit enim poſt conſulatum in Syriam. ſic ep. 21. lib. v. ad Att. Quod prætori dare conſueſſent. Quo loco, Prætori, dictum eſt, pro omnibus, qui præeſſe Ciliciæ, ſiue poſt præturam, ſiue poſt conſulatum, conſueuiſſent. Item lib. 1. de orat. Cum ego, inquit, Scæuola, prætor Rhodum veniſſem. qui proconſul Aſiam ibat: vt ex Epitome Liuiana lib. LXX. cognoſcitur. Manſit autem hoc nomen in omnibus, qui prouincias regerent, habita ratione illorum temporũm; cum ſoli prætores in prouinciam ibant: quorum loco iuere poſtea propter bella conſules, & proconſules. Contra, qui ex prætura in prouinciam inerant, & proconſules interdum vocati, vt oſtendimus ep. 1. lib. 1. & prætores, vt ep. 55. lib. XIII. & Oppius Allienum, Siciliam poſt præturam adminiſtrantem, prætorem vocat in libro de bello Africo. Aſconius quoque magiſtratum omnem, cui pareret exercitus, prætorem a veteribus ait appellatum: vnde cohors prætoria, tabernaculum prætorium, & in caſtris porta prætoria. ep. 1. lib. 1. THERMVM] Q. Minucium Thermum, Aſiæ proprætorem, ad quem ſcribit epiſtolam ſequentem. & lib. XIII. ep. 53. 54. 55. 56. 57. RETICERE] cum tamen de Parthico bello ſcriberet. Ep. 5. lib. VI. ad Att. LITTERAM] ne litteram quidem ſcripſit, non modo epiſtolam. ſic in oratione pro Archia: Quoties ego hunc vidi, cum litteram ſcripſiſſet nullam, magnum numerum optimorum verſuum de iis ipſis rebus, quæ tum agerentur, dicere ex tempore? Et de Oratore lib. 2. De conformandis hominum moribus littera in eorum libris inueniretur. Et in Piſonem: Nullam ad ſenatum litteram mittere auſus. Hac de re ſic epiſt. 5. lib. VI. ad Att. Bibulus moleſtus mihi non erat; de omnibus rebus ſcribebat ad me potius. PERLEVLVM *pertinere*.] quia Cilicia Syriam attingit. ep. 10.

De *exigit am*] vt eius filius in locum alterius filij augoris, quem Alexandrini equites occiderant, ſurrogaretur. MISERICORDIA] Bibulo duobus filiis orbato de quibus Valerius Max. lib. IV. cap. 4. his verbis: M. Bibulus, cum in Syria moraretur prouinciæ, duos egregiæ indolis filios ſuos a Gabinianis militibus Ægypti occiſos cognouit. quorum interfectores ad eum vinctos regina Cleopatra miſit; vt grauiſſimæ cladis vltionem arbitrio ſuo exigeret. at ille, oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti poterat, dolorē moderationi cedere coegit; carnificesq. ſanguinis ſui intactos e veſtigio ad Cleopatram reduci iuſſit, dicendo, poteſtatem huius vindictæ non ſuam, ſed ſenatus eſſe debere. Et Cæſar lib. 3. bel. ci.: Erant præterea equitum duo millia, qui inueterauerant compluribus Alexandriæ bellis, Ptolemæum patrem in regnum reduxerant, Bibuli duos filios interfecerant. Id etiam ſignificatur ep. 5. lib. VI. ad Att. Cum Bibulus in tanto mærore ſuo maximam curam belli ſuſtineret. BIBVLO] adoleſcenti, qui de tribus Bibuli filiis ſuperfuerat vnus. DEDI *operam*,] ipſius cauſſa non debui, tamen operam dedi, miſericordia coactus, & quod eius filium ſemper dilexi. POPVLI *pecunia*] quam ex ipſius prouincia Syria, & ex mea Cicilia collectam, Romam ad quæſtores vrbanos deferendam ſimul curauimus. PERMVTARETVR.] permutari pecunia dicitur, cum alicubi numeratur, quæ alibi ſoluatur, eius periculo, qui permutandam ſuſcepit. ALARIIS] erant in exercitu duo genera equitum, legionarij, & auxiliares. alarij dicebātur auxiliares, quod iis, tamquam alis, pedites tegerentur. Cincius apud Gellium: Alæ dictæ exercitus, equitum ordines; quod circum legiones dextra ſiniſtraq. tāquam alæ in auium corporibus, locabantur. Et Seruius in illud Virg. lib. IV. Aen. Dum trepidant alæ: ſubiunxit hæc. Alæ, equites, ob hoc alæ dicti, quia pedites tegunt alarum vice. In alis autem auxiliares potius equites, quam legionarios, locari ſolitos, tum in hoc loco, (ſequitur enim, Auxiliariis: qui iam dicti ſunt alarij) tum in aliis obſeruauimus. Cæſar bel. Gal. lib. 2. Omnes alarios in conſpectu hoſtium pro caſtris minoribus conſtituit; quo minus multitudine militum legionariorum pro hoſtium numero valebat, vt ad ſpeciem alariis vteretur. Liuius quoque libro XXXI. Dextera ala (in alas diuiſum ſocialem exercitum habebat) in prima acie locata eſt: in ſubſidiis duæ Romanæ legiones. Et lib. XXXV. Siniſtra ſociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnabant. Subiungit: Equites legionum extra aciem in locum patentem tribunos mil. educere cōſul iuſſit: inde, cum ſignum dediſſet, impetum ex aduerſo facerent. Et infra: C. Liuium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quam concitatiſſimos equos immittere iubet, & legionarios equites in ſubſidiis eſſe. Et lib. XL. Alarij equites, poſtquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre, & ipſi, virtute eorum accēſi, in perturbatos iam hoſtes equos immittunt. Hos ipſos alarios Cicero ſignificat, cum ſubiungit: Equitibus auxiliariis. & Salluſtius in Iugurtha. Cōſtitutos in vtroque latere tamquam alas equites auxiliarios demonſtrat. Cæſar lib. 1. bel. ci. Crebras ſtationes diſponunt equitum, & cohortium alariarum; legionariaſq. interiiciunt cohortes. Liuius lib. X. Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat. TRANSPADANIS] trans Padum lectis, vt contra Parthos mitterentur. AVXILIARIIS,] qui a populis amicitia coniunctis auxilio venerant, vt Romanas prouincias a Parthis defenderent. IEIVNI,] humilis animi, & infirmi, vt qui debilitantur inedia. contra, Erectum, excelſumq. animum dicimus. ARIOBARZANEM,] Cappadociæ regem. ep. 2. lib. XV. & oratione pro lege Manilia. Hunc poſtea C. Caſſius, interfecto iam Cæſare, auxilia ſibi, & M. Bruto negantem, occidit. Dio lib. XLVII. PER *me*] me conſule referēte. ARIOBARZANIS] quem a Mithridate Cappadocia pulſum Sulla reſtituit. Appianus in Mithridatico, Plutarchus in Sulla. Hunc per inſidias interfectum, Cicero ſignificat ep. 2. lib. XV.

Argumentum ep. 18.

LAetitiam ſuam exponit, quod ei grata eſſe intelligat officia ſua: laudat eius in adminiſtranda prouincia clementiam, & integritatem: ſuadet, vt decedens præficiat prouinciæ quæſtorem potius, quam legatos. L. Paullo, C. Marcello coſ.

M. CICERO IMP. S. D. Q. THERMO PROPRAET. 18.

OFFICIVM meum erga Rhodonem, ceteraq. mea ſtudia, quæ tibi, ac tuis præſtiti, tibi, homini gratiſſimo, grata eſſe, vehementer gaudeo: mihiq. ſcito in dies maiori curæ eſſe dignitatem tuam: quæ quidem a te ipſo integritate, & clementia tua ſic amplificata eſt, vt nihil addi poſſe videatur. ſed mihi magis magiſq. quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum conſilium, quod initio Ariſtoni noſtro, vt ad me venit oſtendi; graues te ſuſcepturum inimicitias, ſi adoleſcens potens, & nobilis, a te ignominia affectus eſſet. & hercle ſine dubio erit ignominia. habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. Ille autem, vt omittam nobilitatem, hoc ipſo vincit viros optimos, homineſq. innocentiſſimos legatos tuos, quod & quæſtor eſt, & quæſtor tuus. nocere tibi iratum neminē poſſe perſpicio: ſed tamē tres fratres, ſummo loco natos, promptos, non indiſertos, te nolo habere iratos, præſertim iure: quos video deinceps tribunos pl. per triennium fore. tēpora autē reip. qualia futura ſint, quis ſcit? mihi quidem turbulenta

videntur fore. cur ego te velim incidere in terrores tribunicios? præſertim cum ſine cuiuſquam reprehenſione legatis quæſtorem poſſis anteferre: qui ſi dignum ſe maioribus ſuis præbuerit, vt ſpero, & opto, tua laus ex aliqua parte fuerit: ſin quid offenderit; ſibi totum, nihil tibi offenderit. Quæ mihi veniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar; quod in Ciliciam proficiſcebar, exiſtimaui me ad te oportere ſcribere. tu quod egeris, id velim dij approbent: ſed, ſi me audies, vitabis inimicitias, & poſteritatis otio conſules. Vale.

EXPLANATIO.

Q. THERMO] Q. Minucio Thermo, qui poſt præturam Aſiam adminiſtrabat. vide ep. 53. 54. 55. 56. 57. libro XIII. & ad Att. epiſt. 13. 20. lib. v. PROPRÆTORI.] potuit & prætor appellari. nam ep. 13. lib. v. ad Att. Græci, inquit, quaſi Epheſio prætori, ſe alacres obtulerunt. Et omnino, qui prouinciis præeſſent, ſiue cõſulatu, ſiue prætura functi, prætores interdum vocabantur: vt epiſtola proxima, proconſul Bibulus cum eſſet, prætor dictus eſt. HOMINI *gratiſſimo,*] ne videatur noua re gaudere, laudat eum ab ante acta vita: quaſi dicat: etſi nihil a tua conſuetudine alienum exſpectaui, tamen, grata tibi eſſe ſtudia mea, vehementer gaudeo. INTEGRITATE, *& clementia*] cum ex iis, qui prouincias regerent, pauciſſimi auaritiæ, & crudelitatis crimine vacarent. NIHIL *addi poſſe*] correctio proximæ ſententiæ; quia dixit: Mihi ſcito in dies maiori curæ eſſe dignitatem tuam, non indiget, inquit, aliena opera dignitas tua: tamen ea mihi curæ eſt. Hac prudentiæ laude Cicero excellit, vt in ſcribendo, quaſi ſcopulum, vitet arrogantiam. quod indicare operæprætium exiſtimo. ne, dum verborum elegantiam ſequimur, peccemus in ſententiis. laude enim in Thermum collata excuſauit non modo ſuperiora, verum etiam ea, quæ infra ſequuntur. DE *rationibus tuis*] de eo, quod ad te pertinet. ep. 9. lib. I. Quæ rationibus reip. putem conducere. Et ep. 2. lib. v. Meæ rationes ita tulerunt. Ep. 2. lib. III. Proſpicies, & conſulas rationibus meis. GRAVES *ſuſceptarum*] animaduertenda tranſlatio; vnde ductum, Inimicitias deponere. ADOLESCENS] quæſtor. IGNOMINIA] ſi prouinciæ non præponatur, cum decedes. nam quæſtor legatos honoris gradu ſuperabat. quod confirmatur ep. 15. in eo loco: Neque erat ſuperiore honore vſus, quem præficerem. SVPERIOREM.] honore enim legati a quæſtore ſuperantur. itaque Phil. x. poſt quæſtores nominantur in ſententia Ciceronis. Senatui placere, inquit, Q. Hortenſium procõſulem cum quæſtoribus, prouque quæſtoribus, & legatis ſuis prouinciam Macedoniam obtinere, quoad ei ex S. C. ſucceſſum ſit. Quod ſi legati prætores antea fuerint, plus videtur eis proconſul tribuere debere, quam quæſtoribus. vide ep. 25. ET *quæſtor tuus,*] amplificat ſententiam iteratio verbi, vt ep. 7. A tribuno pl. & a Curione tribuno. PROMPTOS,] in agendo. NON *indiſertos,*] in dicendo. TERRORES] poterat enim audax tribunus pl. lege lata quem vellet eiicere: quod ipſe Cicero ſenſerat, pulſus a Clodio tribuno pl. PRÆBVERIT,] in adminiſtranda prouincia, cum tu deceſſeris. ep. 18. lib. v. Te colligas, virumq. præbeas. & ep. 4. lib. IX. ad Att. Superbum ſe præbuit in fortuna noſtra. & ad eundem ep. 16. lib. XV. Præbeo me credulum. EX ALIQVA *parte*] quandoquidem tu eum prouinciæ præfeceris. OFFENDERIT;] peccauerit. vt ep. 2. lib. IX. Quis eſt, qui in tãtis tenebris nihil offendat? & ad Lentulum ep. 7. lib. I. Si cecidiſſet, vt volumus, & optamus, omnes te & ſapienter, & fortiter; ſin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos, & cupide, & temere feciſſe, dicturos. Vide quæ diximus ep. 14. lib. v. SIBI *totum.*] tu enim alienam culpam præſtare non debes. NIHIL *tibi offenderit.*] leporis, ac venuſtatis aliquid eſt iterato verbo Offenderit: quale illud ep. X I. Quidquid erit, tibi erit. Et ep. 6. lib. VI. Quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. QVÆ *mihi veniebant in mentem,*] hic quidem cum nominãdi caſu: vt etiam in Terentij Phorm. Mihi veniebat in mentem eius incommodum. Cum generandi autem caſu, ep. 3. lib. VII. Solet in mentem venire illius temporis. Et lib. v. de Fin. Venit mihi Platonis in mentem. Alibi, nullo caſu adiuncto, cum appendice alterius verbi, tribus modis. Pro Roſcio Amerino: Tibi in mentem veniat, facito, quemadmodum vitam huiuſce depinxeris. In Diuin. In mentem tibi non venit, quid negotij ſit, cauſſam publicam ſuſtinere? Plautus in Mil. Cum venit in mentem, mores vi mihi mutaudi ſient. Animaduertimus, & dandi caſum quandoque omiſſum, vt apud Terentium in Eun. Illud de Rhodio dictum cum in mentem venit. & Virgilius Æneid. lib. IV. Cum venit in mentem, quorum conſederis aruis? Et Plautus loco proxime recitato. IN *Ciliciam*] erat igitur in Aſia; cuius tres diœceſes prouinciæ ſuæ attributas eſſe, ſcribit ep. 67. lib. XIII. erat autem Laodiceæ, vbi manſit ad Idus Maij: quod ſignificat ep. vlt. lib. v. ad Att. & 1. lib. VI. ad eundem. ergo ſcripta eſt epiſtola nõ quibus conſulibus Cicero iuit in prouinciam, Sulpicio, & Marcello, ſed quibus deceſſit Paullo, & Marcello. DII *approbent:*] fortunent. quod enim dij approbant, proſpere ſuccedit. POSTERITATIS *otio*] poſteri temporis otio. Poſteritas enim non ſolum poſteros, verum etiam poſterum tempus oſtendit: vt orat. I. in Catilinam: Si mea voce perterritus ire in exſilium animum induxeris; video, quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus, recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat. Et infra ibidem: An inuideam poſteritatis times? Cæſar etiam lib. I. bel. ci. Habeat rationem poſteritatis, & periculi ſui. CONSVLES.] proſpicies, & conſules, dixit ep. 2. lib. III.

Argumentum ep. vlt.

OStendit, aptiorem ſibi quæſtorem obtingere non potuiſſe: & hortatur, vt maturet in prouinciam venire, antequam ipſe decedat: pollicetur autem quæcumque ad eum ornandum conferre poterit. Paullo, & Marcello coſ.

M. TVLLIVS M. F. CICERO IMP. S. D. C. COELIO L. F. C. N. QVAEST. 19.

CVM optatiſſimum nuncium accepiſſem, te mihi quæſtorem obtigiſſe; eo iucundiorem mihi eam ſortem ſperabam fore, quo diutius in prouincia mecum fuiſſes. magni enim videbatur intereſſe, ad eam neceſſitudinem, quam nobis ſors tribuiſſet, conſuetudinem quoque accedere. poſtea, cum mihi nihil neque a te ipſo, neque ab vllo alio de aduentu tuo ſcriberetur; verebar, ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, ne ante, quam tu in prouinciam veniſſes, ego de prouincia decederem. accepi autem a te miſſas litteras in Cilicia, cum eſſem in caſtris, ad x. Kal. Quinct. ſcriptas humaniſſime; quibus facile & officium, & ingenium tuum perſpici poſſit: ſed neque vnde, neque quo die datæ eſſent, aut quo tempore te exſpectarem, ſignificabant: nec is, qui attulerat, a te acceperat: vt ex eo ſcirem, quo ex loco, aut quo tempore eſſent datæ. quæ cum eſſent incerta; exiſtimaui tamen eſſe faciundum, vt ad te ſtatores meos, & lictores cum litteris mitterem: quas ſi ſatis opportuno tempore accepiſti, gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quamprimum veneris. Nam, quod ad me Curius, conſobrinus tuus, mihi, vt ſcis, maxime neceſſarius, quod item C. Virgilius, propinquus tuus, familiariſſimus noſter, de te accuratiſſime ſcripſit; valet id quidem apud me multum, ſicuti debet hominum amiciſſimorum diligens commendatio; ſed tuæ litteræ, de tua præſertim dignitate & de noſtra coniunctione, maximi ſunt apud me ponderis. mihi quæſtor optatior obtingere nemo potuit. quamobrem quæcumque a me ornamenta in te proficiſcentur: vt omnes intelligant, a me habitam eſſe rationem tuæ, maiorumq. tuorum dignitatis. ſed id iam facilius conſequar, ſi ad me in Ciliciam veneris. quod ego & mea, & reip. & maxime tua intereſſe arbitror. Vale.

EXPLANATIO.

CALDO] cognomen Cœliorũ in antiquo nummo humaniſſimi & eruditiſſimi hominis Fuluij Vrſini. Duos quæſtores habuit Cicero in Ciliciensi prouincia, L. Meſcinium Rufum, de quo in ep. 19. 20. 21. lib. v. ep. 26. lib. x i i i. ep. 6. lib. v i. & Cn. Voluſium, de quo ep. 11. lib. v. ad Att. in extremo autem anno, diſcedente Voluſio, (ſic enim eſt credendum) ſucceſſit Cœlius Caldus, quem prouinciæ decedens Cicero præpoſuit. ep. 15. lib. 6. ad Att. epiſt. 6. TE *mihi quæſtorem obtigiſſe*,] in pleraſque prouincias cum proconſulibus, aut proprætoribus ſinguli iuris dicundi gratia quæſtores ibant, in nonnullas bini, vt in Siciliam Lilybetanus, & Syracuſanus: quod ſcriptum eſt apud Aſconium. duos & Cicero habuit in Ciliciensi prouincia, Cn. Voluſium, de quo epiſt. 11. lib. v. ad Att. & Q. Meſcinium, de quo epiſt. 26. libro x i i i. epiſt. 6. libro x v i. & ad Att. epiſt. 4. 7. libro v i. nec tamen aliis, qui eandem prouinciam rexerant, duos quæſtores fuiſſe arbitror: ſed Ciceroni, vt tres *διοικήσεις* Aſiaticæ extra ordinem, ſic honoris cauſſa duo quæſtores dati. quorum alter in quattuor veteribus diœceſibus, Cilicia, Pamphylia, Lycaonia, Phrygiæ maioris parte vltra Mæandrum, quæ ab ordinario Ciliciæ proconſule, vel proprætore ſimul omnes regebãtur, alter in tribus nouis, ademptis Aſiæ prouinciæ, Laodicea, Cibyra, Apamea ius diceret. Voluſium ſuſpicor ante finem annui imperij, auocatum fortaſſe negotiis, diſceſſiſſe, & in eius locum ſorte Cœlium veniſſe, extremo, vt opinor, menſe adminiſtrationis annuæ. nam ep. 5. ad Att. lib. v i. Annuum tempus, inquit, prope iam emeritum habebamus: dies enim x x x i i i. erant reliqui. Et infra: Mihi deceſſionis dies λελήθως obrepebat: qui cum aduenerit; ἄλλο πρόβλημα, quem præficiam, niſi Cœlius quæſtor venerit: de quo adhuc nihil certi habebamus. Eum Cicero decedens prouinciæ præpoſuit. ep. 15. & ad Att. ep. 6. libro v i. EAM *ſortem*] proconſules, & proprætores aut ſortiebantur prouincias, aut comparabant inter ſe: quod ep. 9. lib. 1. oſtendimus: quæſtores autem non comparatione, quod equidem ſciam, ſed ſortitione ibant in prouincias. lib. i i i. ad Q. Fr. Quæſtorem habes non tuo iudicio delectum, ſed eum, quem ſors dedit. Et pro Murena: Quæſtura vtriuſque propemodum pari momento ſortis fuit. Interdum tamen petentibus proconſulibus dabatur, vt, quem vellent, quæſtorem ſine ſorte delectum in prouincias ducerent. quod Cæſar, Pompeiuſq. impetrarunt. epiſt. 6. ad Att. libro v i. Pompeius Q. Caſſium ſine ſorte delegit, Cæſar Antonium: ego ſorte datum offenderem? Nec tamen id ſine S.C. aut ſine lege factum. de S.C. Liuius libro x x x. Lælium, cuius ante legati, eo anno quæſtoris extra ſortem ex S.C. opera vtebatur, cum Italico æquitatu ab ſiniſtro cornu oppoſuit. De lege Cic. orat. 2. in Antoniũ: Quæſtor es factus: deinde continuo ſine S.C. ſine ſorte, ſine lege ad

Cæſarem cucorriſti. A d *eam neceſſitudinem, quam nobis ſors tribuiſſet,*] maximam ſcilicet, ac liberorum neceſſitudini proximam. quod enim ſorte eueniebat, id euenire deorum voluntate veteres arbitrabantur. propterea ſors diuina vocatur. Phil.3. Qui ſunt, inquit, quos ſors diuina delectet? Et poſt: Duarum credo prouinciarū ſortes minus diuinas fuiſſe. Et in Diuinatione: Accuſaui eum, cui quæſtor fueram, quicum me ſors conſuetudoq. maiorum, quicum me deorum, hominumq. iudicium coniunxerat. Quod ad neceſſitudinē attinet, Mos maiorum, inquit ep.10. lib.x i i i. hanc quæſturæ coniunctionem liberorum neceſſitudini proximā voluit eſſe. & ep.26. eiuſdem libri: L. Meſcinius mihi quæſtor fuit: ſed hanc cauſſam, quam ego, vt a maioribus acceperi, ſemper grauem duxi, fecit virtute ſua iuſtiorem. Et in Diuinatione, & oratione pro Plācio. Neceſſitudo autem, & Neceſſitas idem ſunt, & duobus modis accipiuntur, vel pro coniunctione ſanguinis, aut amoris, & officij. vt pro Sulla: Si noſtram neceſſitatem, familiaritatemq. violaſſet. Et in oratione C. Cæſaris, qua legem Plautiam ſuaſit: Equidem mihi videor pro noſtra neceſſitate non labore, non opera, non induſtria defuiſſe. Vel pro eo, quod neceſſe eſt: vt ſæpe apud Ciceronē, Salluſtium, & alios. vide Gellium lib.x i i i. cap.3. P o s t e a, *cum*] ſic olim emendaui contra veteres libros, ſecutus videlicet conſuetudinem Latinæ linguæ: quod alij, vt video, poſtea probarunt. moneo tamen lectorem, in omnibus antiquis libris, & quos ante multos annos vidi, & quibus nunc vtor, plane ſcriptum eſſe, Poſteaquam, mendi origine, vt opinor, inde ducta, quod veteres, quom, pro cum, ſcribere ſoliti ſunt. libro etiam x i. ep. 12. ad Att. idem mendum ſuſtuli. item lib.2. de leg. quis non videt ita legendū, Poſtea, cum ſumptuoſa fieri funera cœpiſſent: nō, Poſtea, quam. N i h i l *neque a te ipſo,*] idem ſcripſit ad Att. ep. 4. lib.v i. I n *Cilicia,*] quo ſe iturum nonis Maij, dixit ep.13. I n *caſtris,*] vt rem militarem ante deceſſionem ſuam collocaret. ep.13. O f f i c i v m,] erga me: quia ſcripſiſti humaniſſime. I n g e n i v m] quia ſcripſiſti elegantiſſime. O p p o r t v n o] vt ante, quam decedam, in prouinciam venire poſſis. C. v i r g i l i v s,] qui Siciliam proprætor adminiſtrauerat, vt in oratione pro Plancio. Mirum eſt, quam hic omnes in mendo conſentiāt veteres libri, cum habeant, Conſul Virgilius: qui numquam conſul fuit. ex littera, C. quam librarij pro, Conſul, interpretati ſunt, vitium fluxit. D e *tua præſertim dignitate,*] Dignitatē hic pro honore potius, quam pro exiſtimatione, quæ res geſtas conſequitur, Cicero vſurpat, vt ep.9. C o n i v n c t i o n e,] quæſtor enim ei, cui quæſtor obtigit, artiſſimo neceſſitudinis vinculo coniungitur. ep.10. lib.x i i i. Q v æ c v m q v e] alibi ponitur pro, Omnia quæ, ſubſequentibus duobus verbis: vt, Quæcumque facis, mihi grata ſunt: hic pro Omnia, ſimpliciter, vnico ſubiuncto verbo: quidquid garriat inepta grammaticorū turba. vbi enim eorum auctoritate, qui Latini ſermonis vſu, & ſcientia floruerunt, probari aliquid poſſe video: quiſquilias cōtemno. Sic ad Att. ep.21. lib.i i i. Te oro, vt, ſi quid erit, quod perſpicias, quamcumque in partem, quam planiſſime ad me ſcribas. Et ad eundem lib.x i i. Et in Catilinam orat. 2. Quæ ſanari poterunt, quacumque ratione ſanabo. De Oratore: Permultos excellentes in quocumque genere videbis. Et Virg. lib.i i i. Aen. I n *te proficiſcentur:*] ad Appium ep.1. lib.i i i. Intelligo omnia, quæ a me profecta ſunt in te, tibi accidiſſe gratiſſima. M a x i m e *tua*] quia cogitabat eum decedens prouinciæ præponere. epiſt.15. & ad Att. ep. 4. lib. v i. cum de quæſtore Meſcinio bene non exiſtimaret, vt ibidem oſtendit, & ep.3. eiuſdem libri.

I N

IN EPISTOLARVM

M. TVLLII CICERONIS,

QVAE

FAMILIARES

VOCANTVR,

LIBRVM TERTIVM AD APPIVM,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. III.

TOTVS hic ad Appium, P.Clodij fratrem, ſcriptus liber eſt. prima ſex epiſtolæ Ser. Sulpicio, M. Marcello coſ. ſeptima L.Paullo, C.Marcello. octaua ante ſeptimam collocari debuit, cum ſcripta ſit Octobri menſe, ante deuictos Amanienſes: quod in extremo ſignificatur: ex quo patet, ſcriptam eſſe Sulpicio, & Marcello coſ. quinque reliquæ ſcriptæ ſunt conſulatum gerentibus Paullo, & Marcello. Primam epiſtolam Phaniæ, Appij liberto, dedit: eoq. breuitatem excuſat, quod a liberto prudentiſſimo, ac diligentiſſimo, poſſet Appius omnem reip. ſtatum optime cognoſcere. Suam in Appium beneuolentiam declarat: eumq. tacite hortatur, vt Clodiam gentem, ſibi adhuc, propter contentiones P.Clodij, non amicam, ſecum in gratiam reducat. Laudat alterum eius libertum Cilicem, vt Phaniam tamen pluris facere videatur. Valerium iuriſconſultum, non ſine ioco, commendat.

M. CICERO S. D. APPIO PVLCHRO IMP. I.

SI IPSA reſp. tibi narrare poſſet, quo modo ſe ſe haberet; non facilius ex ea cognoſcere poſſes, quam ex liberto tuo Phania: ita eſt homo non modo prudens, verum etiam, quod vidi, curioſus. quapropter ille tibi omnia explanabit. id enim mihi & ad breuitatem eſt aptius, & ad reliquas res prouidentius. De mea autem beneuolentia erga te etſi potes ex eodem Phania cognoſcere, tamen videntur etiã aliquæ meæ partes. Sic enim tibi perſuade, cariſſimum te mihi eſſe cum propter multas ſuauitates ingenij, officij, humanitatis tuæ; tum quod ex litteris tuis, & ex multorum ſermonibus intelligo, omnia, quæ a me profecta ſunt in te, tibi accidiſſe gratiſſima. quod cum ita ſit; perficiam profecto, vt longi temporis vſuram, qua caruimus, intermiſſa noſtra conſuetudine, & gratia, crebritate, & magnitudine officiorũ meorum ſarciam. idque me, quoniam tu ita vis, puto non inuita Minerua eſſe facturum: quam quidem ego ſi forte de tuis ſumpſero, non ſolum Pallada, ſed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus; ſed, vt mihi reddidit a te litteras, plenas & amoris, & officij, mirifice ipſe ſuo ſer-

mone ſubſecutus eſt humanitatem litterarum tuarum. iucunda mihi eius oratio fuit, cum de animo tuo; cum de ſermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. quid quæris? biduo factus eſt mihi familiaris, ita tamen, vt Phaniam valde ſim deſideraturus. quem cum Romam remittes, quod, vt putabamus, celeriter eras facturus; omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari a me voles, mandata des velim. L. Valeriũ iuriſconſultum valde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt iuriſcon[illegible]us. melius enim ei cauere volo, quam ipſe aliis ſolet. valde hominem diligo. eſt ex [illegible]domeſticis, atque intimis familiaribus. omnino tibi agit gratias: ſed idem ſcribit, [illegible] litteras maximum apud te pondus habituras. id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

APPIO] eius Ap. Clodij filio, qui cum P. Seruilio Iſaurico cõſul fuerat, anno vrbis DCLXXIV. Obiit poſt pugnam Pharſalicam, vt auctor eſt Valerius lib. 1. cap. 6. Repudiatum ab hac gẽte Lucij prænomen, ob turpem duorum gentilium vitam, Suetonius oſtendit. PVLCHRO] gentis Claudiæ fuere Pulchri, Nerones, Marcelli; patricij Pulchri, & Nerones, plebeij Marcelli. quod Aſconius, aliiq. tradiderunt. Nobilitatam hanc gentem duobus de triginta conſulatibus, dictaturis quinque, cenſuris ſeptem, triumphis ſex, duabus ouationibus, in Tiberij vita Suetonius dixit. IMP.] ex qua pugna ſit hoc nomen adeptus, non apparet: rem tamen ab eo bene geſtam, non modo hæc inſcriptio, quæ imperatorem nominat, ſed vltima etiam epiſtola declarat: nam in ea ſuum ſtudium Cicero in ſupplicatione ob res proſpere geſtas Appio decernenda commemorat, Sperauit etiam triumphum: quem ei P. Dolabellæ ademit accuſatio, vt epiſtolæ duæ demonſtrant, vna Ciceronis, decima huius libri, altera Cœlij, nona lib. I X. QVOD *vidi*,] & aperta ſententia eſt, & ita legitur in ſeptem antiquis libris. aliis placuit, Quod iuuet: quod quale ſit, eruditi iudicabunt. RELIQVAS *res*] quas ab illo de ſtatu reip. audies. PROVIDENTIVS.] prouidentia periculum vitat. Prouidentius igitur dixit, pro, maioris cautionis. poſſunt enim in alienas manus litteræ peruenire. VIDENTVR *aliqua mea partes*.] vt aliquid ego quoque tibi ſignificem. INGENII,] quod amorem conciliat. vt enim corpori valetudo integra, color optimus, apta membrorum compoſitio, ſic animo ſpecies quædam, & pulchritudo ingenium eſt. omnis autem pulchritudo amorem conciliat. OFFICII, *humanitatis*] latius patet humanitas, quam officium. GRATISSIMA.] ex quo intellexi, te bona fide mecum in gratiã rediiſſe. CARVIMVS,] ob inimicitias P. Clodij, Appij fratris, qui anno proximo perierat, a Milone, Ciceronis amiciſſimo, interfectus. QVONIAM *tuita vis*,] tibi placet officiis coli amicitiam noſtram: quod ſi tibi non placeret, facerem inuita Minerua. qui ſi efficies, vt idem tuis quoque propinquis placeat; (tacite Appium hortatur, vt reliquos Clodios, ob veteres cum P. Clodio inimicitias infenſos, ſibi recõciliet) eandẽq. Mineruam, quam abs te non inuitam habeo, ab ipſo accipiam: ego plane hoc non Mineruæ magis, quam tibi, referam acceptum, & iure eam non tam, Pallada, vt vocatur, quam Appiada, de tuo nomine, nuncupabo. locum autem Cicero quæſiuit in nominibus ſimiliter deſinentibus. In Mediceo libro, Græcis litteris maiuſculis, ΠΑΛΛΑΔΑ, ſcriptum eſt. NON *inuita Minerua*] feliciter, ſucceſſu proſpero. abiit in adagium, Inuita, vel non inuita Minerua aliquid facere. ep. 25. lib. XII. Cauſſam tuam egi non inuita Minerua. Offic. lib. 1. Nihil decet inuita, vt aiunt, Minerua. Et Horatius in Arte poetica: Tu nihil inuita dices, faciesue Minerua. CILIX,] quod ſeruis nomen fuerat, idem liberti retinebant, licet prænomen etiam, & gentilicium nomen eius, a quo liberabantur, aſſumerent. Cilix autem hic vocabatur, quia ſæpe a patria ſerui appellabantur, vt Ægypta in ep. 13. lib. XVI. PHANIAM] ad te proficiſcentem, cuius frui conſuetudine, licet Cilicem habeam, valde cuperem. epiſt. 13. lib. II. IVRISCONSVLTVM] eundem antea Lentulo, Ciliciæ proconſuli, commodarat ep. vlt. lib. 1. eſt autem is, de quo ep. 11. lib. VII. SI *non eſt*] non eſt iocus a veritate ſeiunctus. ep. vlt. lib. 1. ALIIS] quorum cauſſas recipit, nec optime defendit. AGIT *gratias*:] quod humaniter eum tractes.

Argumentum ep. 2.

Ciliciam prouinciam ſortitus, rogat Appium, vt eam ſibi quam maxime aptam, explicatamq. tradat; quo ſit ei, cum ſucceſſerit, facilior, & commodior adminiſtratio.

CICERO PROCOS. S. D. AP. PVLCHRO IMP. 2.

CVM & contra voluntatem meam, & præter opinionem accidiſſet, vt mihi cum imperio in prouinciam proficiſci neceſſe eſſet: in multis, & variis moleſtiis, cogitationibuſq. meis hæc vna conſolatio occurrebat, quod neque tibi amicior, quam ego ſum, quiſquam poſſet ſuccedere; neque ego ab vllo prouinciam accipere, qui mallet eam mihi quam maxime aptam, explicatamq. tradere. quod ſi tu quoque eandem de mea vo

mea voluntate erga te ſpem habes; ea te profecto numquam fallet. A te maximopere pro noſtra ſumma coniunctione, tuaq. ſingulari humanitate etiam atque etiam peto, & quæſo, vt, quibuſcumque rebus potes; (potes autem plurimis) proſpicias, & conſulas rationibus meis. vides ex S.C. prouinciam eſſe habendam. ſi eam, quoad eius facere potueris, quam expeditiſſimam mihi tradideris: facilior erit mihi quaſi decurſus mei temporis. quid in eo genere efficere poſſis, tui conſilij eſt. ego te, quod tibi veniet in mentem mea intereſſe, valde rogo. Pluribus verbis ad te ſcriberē, ſi aut tua humanitas longiorem orationem exſpectaret; aut id fieri noſtra amicitia pateretur; aut res verba deſideraret, ac non pro ſe ipſa loqueretur. hoc velim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis a te prouiſum eſſe intellexero, magnam te ex eo, & perpetuā voluptatem eſſe capturū. Vale.

EXPLANATIO.

CONTRA *voluntatem meam.*] depoſuit enim prouinciam conſul: qua de re in ep. 2. lib. v. io ea vero ad Catonem lib. xv. Si quiſquam, inquit, fuit vnquam remotus & natura, & magis etiā, vt mihi quidem ſentire videor, ratione, atque doctrina, ab inani laude, & ſermonibus vulgi; ego profecto is ſum. teſtis eſt conſulatus meus: in quo, ſicut in reliqua vita, fateor ea me ſtudioſe ſecutum, ex quibus vera gloria naſci poſſet: ipſam quidem gloriam per ſe numquam putaui expetendam. itaque & prouinciam ornatam, & ſpem nō dubiam neglexi. CVM *imperio*] duabus legibus dato, Cornelia a ſenatu, Curiata a populo. MOLESTIIS,] confirmat illud, Contra voluntatem meam. QVAM *ego ſum.*] artificium petentis. voluntatis enim optimæ ſignificatio parem elicit voluntatem. PRO *noſtra ſumma coniunctione,*] iure, Summa, dixit: quia coniungebantur & collegio, cum eſſet vterque augur, & beneuolentia, poſt gratiam reconciliatam. itaque dixit ep. ſequenti, Succeſſori coniunctiſſimo, & amiciſſimo. Et ep. 4. Collegij coniunctio non mediocrem vinculum mihi quidem attuliſſe videtur ad voluntates noſtras copulandas. POTES *autem plurimis,*] habet ornamentum iteratio verbi: vt epiſt. 5. lib. vi. Quotieſcumque filium tuum video, (video autem fere quotidie) polliceor ei ſtudium meum. vide illud, Si qui ſunt, qui velint, qui pauci ſunt, ep. 1. lib. 1.

EX S.C.] decreuerat enim ſenatus, vt duas prouincias conſulares, Syriam, & Ciliciam Bibulus, & Cicero ſortirentur. Ciceroni Cilicia obtigerat. huius S. C. mentio fit ep. 7. & 13. lib. 11. & vii. lib. xv. hic autem lex non nominatur, quia lata nondum erat: ſed lata paullo poſt. nominatur autem ep. 7. lib. xv. QVOAD *eius facere potueris.*] quantum in te erit. nota locutio. QVASI *decurſus*] lenitur interdum trāſlatio præpoſito verbo, Quaſi, aut eiuſmodi alio: quod Ciceronis, Demetrij, & alij aliorum libri oſtendunt. IN *eo genere*] vide illud, in eo genere, epiſt. 1. lib. 11. TVI *conſilij eſt.*] tu conſiderabis. Appij prudentiam, & ſimul modeſtiam ſuam, qui nihil petat nominatim, oſtendit. PLVRIBVS *verbis*] clauſula in primis efficax ad impetrādum. nam & ea nominat, quæ mouere Appium debeant; & id ipſum tamen diſſimulat, ne diffidere videatur aut Appij voluntati, aut prudentiæ. RES] cum is, qui prouinciam ſucceſſori tradit, operam omnino dare debeat, vel honoris ſui, vel reip. cauſſa, vt eam quam maxime aptam, explicatamq. tradat. PRO SE] cur ego pro ipſa re plura dicam; cum ſatis ipſa pro ſe loquatur? patet enim, quid te in tradenda mihi, tui amantiſſimo, prouincia facere oporteat. VOLVPTATEM *eſſe capturum.*] cum officij me tui memorem, gratumq. cognoſces.

Argumentum ep. 3.

Significat ſe Brundiſium veniſſe, cum Fabio, Appij legato, locutum eſſe: antequam ab vrbe diſcederet, nihil a ſenatu decretum, Sulpicio conſule repugnante, vt ſuis, Bibuliq. legionibus in Italia ſupplementum ſcriberetur. Petit idem, quod in proxima epiſtola, vt Appius in tradenda prouincia commodet ſibi quam maxime poteſt, præcipue, ne numerum militum imminuat.

CICERO PROCOS. S. D. AP. PVLCHRO IMP. 3.

AD xi. Kal. Iun. Brundiſium cum veniſſem, Q. Fabius, legatus tuus, mihi præſto fuit, eaq. me ex tuis mandatis monuit, quæ non modo mihi, ad quem pertinebāt, ſed vniuerſo ſenatui venerant in mentem, præſidio firmiori opus eſſe ad iſtam prouinciam. cenſebant enim omnes fere, vt in Italia ſupplementum meis, & Bibuli legionibus ſcriberetur. id cum Sulpicius conſul paſſurum ſe negaret; multa nos quidem queſti fuimus; ſed tantus conſenſus ſenatus fuit, vt mature proficiſceremur, parendum vt fuerit: itaq. fecimus. Nunc, quod a te petij litteris iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, velim tibi curæ ſit, quæ ſucceſſori cōiunctiſſimo, & amiciſſimo commōdare poteſt is, qui prouinciam tradit, vt ea, pro noſtra conſtantiſſima voluntate, cura, ac diligentia tua complectare: vt omnes intelligant, nec me beneuolentiori cuiquam ſuccedere, nec te amiciori

ciori potuiſſe prouinciam tradere. Ex iis litteris, quarum exemplum ad me miſiſti, quas in ſenatu recitari voluiſti, ſic intellexeram, permultos a te milites eſſe dimiſſos: ſed mihi Fabius idem demonſtrauit, id te cogitaſſe facere, ſed, cum ipſe a te diſcederet, integrum militum numerum fuiſſe. id ſi ita eſt, pergratum mihi feceris, ſi iſtas exiguas copias, quas habuiſti, quam minimum imminueris. qua de re S. C. quæ facta ſunt, ad te miſſa eſſe arbitror. equidem pro eo quanti te facio, quidquid feceris, approbabo: ſed te quoque confido ea eſſe facturum, quæ mihi intelliges maxime eſſe accommodata. Ego C. Pontinium, legatum meum, Brundiſij exſpectabam: eumque ante Kal. Iun. Brundiſium venturum arbitror. qui cum venerit, quæ primum nauigandi nobis facultas data erit, ea vtemur. Vale.

EXPLANATIO.

BRVNDISIVM] vbi duodecim amplius dies, & valetudinis incommodo, & Pontinij, legati ſui, exſpectatione commoratus eſt. epiſt. 8. lib. v. ad Att. PRÆSIDIO] ob metum Parthici belli. SVPPLEMENTVM] vt ad binas legiones, quas & Cicero, & Bibulus habuit, copiæ adderentur. BIBVLI] cui Syria obtigerat, poſt Craſſum a Parthis interfectum. LEGIONIBVS] Plutarchus, cum Cicerone in Ciliciam miſſe narrat duodecim millia peditum, duo millia, & ſexcentos equites. quanquam in equitum numero ſuſpicor eſſe mendum. non enim cum duabus legionibus tantus videtur equitatus eſſe potuiſſe; niſi ſi ſexcenti Romani, reliqui omnes auxiliarij, extra ordinem, metu ſcilicet Parthici equitatus: qui poſt Craſſi necem, imminere Romanis prouinciis videbatur. SVLPICIVS conſul] Ser. Sulpicius Rufus, ex tribu Lemonia, iuris ciuilis cognitione excellens; cuius præclaram habemus epiſtolam, qua Ciceronem conſolatus eſt, lib. IV. PASSVRVM ſe negaret,] ne exhauriretur militibus Italia, ſi forte delectum nouarum copiarum tempora reip. poſtularent. MVLTA queſti ſumus,] ego, & Bibulus. notandum loquendi genus. ſic alibi, Multa peccas. &, Multa deos veneratí, dixit Cæcina ep. 7. lib. VI. TABELLARIA] Tabellarij dicti a tabellis codicillorum, quod eas vltro citroq. ferrent ante chartæ & membranarum vſum: vt librarij a libris arborum, in quibus epiſtolæ ſcribebantur. beatus Hieronymus epiſt. 42. ad Niceam. CONIVNCTISSIMO,] non refertur ad beneuolentiam. quorſum enim proxime ſubiunxiſſet, Et amiciſſimo? ſed ad adiunctionem auguratus; quæ alterum alteri non leuiter commendabat. Sed quia fieri poterat, vt, qui ſimul augures eſſent, inter eos tamen amor non eſſet; ideo intulit, & amiciſſimo: vt ſe non ſolum collegij iure, verum etiam beneuolentia coniunctum Appio ſignificaret. nominat eandem collegij coniunctionem ep. ſequenti. PRO noſtra conſtantiſſima voluntate.] ſic quinque libri veteres, duo, & Mediceus, Pro noſtra conſociatiſſima. vt voluntas vtriuſque, poſt reditum in gratiam conſociatiſſima dicatur. Sin, Conſtātiſſima, retinemus: vtriuſque parem in conſtantia voluntatem, quæ poſt reditum in gratiam officiis mutuis declarata fuerat, ſignificari credamus. quam ſententiam confirmat illud ep. 13. lib. 2. Ego Appium valde diligo: meq. ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, vt ſimultatem depoſuimus, ſenſi. nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuauis amicus, & ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. mea vero officia ei non defuiſſe, tute es teſtis. Conſtantiam ſuam infra quoque, ep. 9. Cicero nominat. Quod quiſque magis probat, id ſequatur. INTEGRVM] abeſſe tamen tres cohortes comperit. mendax igitur Fabius: veræ autem Appij ad ſenatum literæ de militibus dimiſſis. ep. 6. S. C.] de non imminuendis copiis. C. PONTINIVM, legatum] prætorium, ac triumphalem. hunc Πομπτῖνον, & Πομπτῖνον Græci libri nominant: ea Latinis alij Pomptinum, alij Pomitinum, nonnulli, quos ſecutus ſum, Pontinum: vt inter Romanas gentes, quæ in ius deſinebant, agnoſcatur. Ciceronis, Ciliciæ proconſulis, quæſtores fuere L. Meſcinius, Cn. Voluſius, C. Cœlius; legati, Q. Cicero, eius frater, C. Pontinius, M. Anneius, L. Tullius; tribunus mil. Q. Fufidius; præfectus euocatorum, Antonius; præfectus fabrum, Q. Lepta; ſcriba, M. Tullius; accenſus, Pauſanias; interpres, M. Marcilius. de quæſtore Meſcinio, ep. 19. & 20. lib. 5. ep. 26. lib. XIII. epiſt. 6. lib. XVI. De Voluſio, ep. XI. lib. v. ad Att. De Cœlio, qui paucis diebus ante, quam Cicero decederet, in prouinciam venit, ep. 19. lib. 2. & ad Att. ep. 5. lib. VI. De legatis, ep. 4. lib. XV. De tribuno mil. ep. 12. lib. XIII. De præfecto euocatorum, ep. 6. h. lib. De præfecto fabrum, ep. 7. h. lib. De ſcriba, ep. 20. lib. v. De accenſo, ep. 7. h. lib. De interprete, ep. 54. lib. XIII.

Argumentum ep. 4.

EXſpectari a ſe ſcribit L. Clodium cum Appij mandatis. ſuum ſtudium, atque officium in omnibus rebus pollicetur. cauſſas, quibus ad eum diligendum adducatur, commemorat. Negotiale principium, reliqua fere moralia.

CICERO PROCOS. S. D. AP. PVLCHRO IMP. 4.

PRIDIE non. Iun. cum eſſem Brundiſij, litteras tuas accepi: quibus erat ſcriptum, te L. Clodio mandaſſe, quæ illum mecum loqui velles. eum ſane exſpectabam, vt

ea, quæ a

ea, quæ a te afferret, quamprimum cognoſcerem. Meum ſtudium erga te, & officium tametſi multis iam rebus ſpero tibi eſſe cognitum, tamen in iis maxime declarabo, quibus plurimum ſignificare potuero, tuam mihi exiſtimationem, & dignitatem cariſſimam eſſe. Mihi & Q. Fabius Virgilianus, & C. Flaccus L. F. & diligentiſſime M. Octauius Cn. F. demonſtrauit, me a te plurimi fieri: quod egomet multis argumentis iam antea iudicaram, maximeq. illo libro augurali, quem, ad me amantiſſime ſcriptum, ſuauiſſimum miſiſti. mea in te omnia ſumma neceſſitudinis officia conſtabunt. nam cum te ipſum, ex quo tempore tu me diligere cœpiſti, quotidie pluris feci: tum acceſſerunt etiam coniunctiones neceſſariorum tuorum. duos enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompeium, filiæ tuæ ſocerum, & M. Brutum, generum tuum. collegiiq. coniunctio, præſertim tam honorifice a te approbata, non mediocre vinculum mihi quidem attuliſſe videtur ad voluntates noſtras copulandas. Sed, ſi Clodium conuenero; ex illius ſermone ad te ſcribam plura; & ipſe operam dabo, vt te quamprimum videam. Quod ſcribis, manendi tibi cauſſam eam fuiſſe, vt me conuenires: id mihi, ne mentiar, gratum eſt. Vale.

EXPLANATIO.

CLODIO] præfecto fabrum. ep. 8. MEVM *ſtudium erga te, & officium.*] ſtudio voluntas, officio res ipſa declaratur. Q. FABIVS] Fabiam gentem a Fabio, Herculis filio, dictã, ait Plutarchus. id probare videtur Feſtus: apud quem ſcripta ſunt hæc: Foſij, qui nunc Fabij dicuntur, dicti, quod princeps gentis eius ex ea natus ſit, cum qua Hercules in fouea concubuit. Deinde ſubiungit: Alij putant eum primum oſtendiſſe, quemadmodum vrſi, & lupi foueis caperentur. VIRGILIANVS,] a Virgiliis in Fabios adoptionis iure tranſierat. FLACCVS] Valeriorũ cognomen. M. OCTAVIVS CN. F.] qui qui hoc anno ædilitatem curulem cum M. Cœlio petiit. ep. 2. lib. IIX. LIBRO *augurali.*] de augurum diſciplina ſcripto: de quo fit mentio ep. 9. & XI. & apud Feſtũ. AMANTISSIME] amore enim adductus videbatur, vt eum librum ad Ciceronẽ ſcripſerit. MISISTI.] vnum Appius miſerat, reliquos miſſurum ſe pollicitus erat. ideo ep. 9. Velim, quod reliquum eſt promiſſi, ac muneris tui, mihi perſoluas. Et ep. 11. cum ſcripſiſſet Appius, confeciſſe iam ſe reliquos libros, ac miſſurum; reſpondit Cicero: Augurales libros ad commune vtriuſque noſtrum otium ſerua. SVMMA *neceſſitudinis officia*] quæ ſumma eſſe poſſunt noſtræ coniunctionis officia. Placeret, Summæ neceſſitudinis. CONSTABVNT.] non obſcura erunt, ſed patebũt. ep. ſequenti. & 34. lib. X. EX *quo tempore*] depoſitas ab Appio, & Cicerone inimicitias iam ante P. Clodij necem, atque adeo ante Appij conſulatum, indicat ep. 10. & lib. 2. ep. 13. & oratio pro Milone. DVARVM *ætatum*] ſeneſcẽte iam Pompeio, Bruto iuuene. vtrumque cũ laude nominat ep. XI. FILIÆ *tuæ ſocerum.*] duo Pompeij filij fuere, Cnæus, & Sextus. Appij generum puto Cnæum fuiſſe. nam Sexti coniugem Libonis filiam apud Dionem inuenio. GENERVM *tuum.*] poſtea Porciam, Catonis Vticenſis, auunculi ſui, filiam, duxit vxorem, Appij filia dimiſſa: quod ex epiſtolis ad Atticũ intelligitur. COLLEGII] cum augur vterque eſſet. ep. 13. lib. II. HONORIFICE *a te approbata,*] ſcripto ad me augurali libro. epiſt. 9. & 11. NON *mediocre vinculum*] apud maiores enim non modo amicitiam violari fas nõ erat, ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquã ex collegio eſſet inimicus. ep. 10. NE *mentiar,*] licet nihil te, mea cauſſa, contra commodũ tuum velim facere.

Argumentum ep. 5.

AGit Appio gratias, quod operam dederit, vt ſibi quam maxime expeditam prouinciam traderet: deinde rationem exponit itineris ſui; quo certius de congreſſu ſtatuere Appius poſſit.

CICERO PROCOS. S. D. AP. PVLCHRO IMP. 5.

TRALLES veni ad VI. Kal. Sext. ibi mihi præſto fuit L. Lucilius cum litteris, mandatiſq. tuis: quo quidem homine neminem potuiſti nec mihi amiciorem, nec, vt arbitror, ad ea cognoſcenda, quæ ſcire volebam, aptiorem, prudentiorem ve mittere. ego autem & tuas litteras legi libenter, & audiui Lucilium diligenter. Nunc, quoniam & tu ita ſentis; (ſcribis enim, quæ de noſtris officiis ego ad te ſcripſerim, etſi ea iucunda fuerunt, tamen, quoniam ex alto repetita ſint, non neceſſaria te putaſſe) & re vera, confirmata amicitia, & perſpecta fide, commemoratio officiorum ſuperuacanea eſt: eam partem orationis prætermittam. tibi tamen agam, vt debeo, gratias. animaduerti enim, & didici ex tuis litteris, te omnibus in rebus habuiſſe rationem, vt mihi conſuleres, reſtitueresque, & præparares quodam modo omnia, quo mea ratio facilior; & ſolutior

eſſe

eſſe poſſet. hoc tuum officium cum mihi gratiſſimum eſſe dicam: ſequitur illud, vt te exiſtimare velim mihi magnæ curæ fore, atque eſſe iam, primum vt ipſe tu, tuiq. omnes, deinde etiam vt reliqui ſcire poſſint, me tibi eſſe amiciſſimum. quod quibus adhuc non ſatis eſt perſpectum, ij mihi nolle magis hoc animo nos eſſe, quam non intelligere videntur. ſed profecto intelligent. neque enim obſcuris perſonis, nec paruis in cauſſis res agetur. ſed hoc fieri melius, quam dici, aut ſcribi, volo. Quod itinerum meorum ratio te non nullam in dubitationem videtur adducere, viſurus ne me ſis in prouincia; ea res ſic habet. Brundiſij cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum ſermonem, vt dicerem me libenter ad eam partem prouinciæ primum eſſe venturum, quo te maxime velle arbitrarer. tunc mihi ille dixit, quod claſſe tu velles decedere, perfore accommodatum tibi, ſi ad Sidam, maritimam partem prouinciæ, nauibus acceſſiſſem. dixi me eſſe facturum: itaq. feciſſem, niſi mihi L. Clodius noſter Corcyræ dixiſſet, minime id eſſe faciẽdum: te Laodiceæ fore ad meum aduentũ. erat id mihi multo breuius, multoq. commodius, cum præſertim te ita malle arbitrarer. tua ratio poſtea eſt commutata. nunc, quid fieri poſſit, tu facillime ſtatues. ego tibi meum conſiliũ exponam. Pridie Kal. Sext. puto me Laodiceæ fore; vbi perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor, deinde iter faciam ad exercitũ: vt circiter idus Sext. putem me ad Iconium fore. ſed, ſi quid nunc me fallit in ſcribendo; (procul enim aberam ab re ipſa, & locis) ſimul ac progredi cœpero, quam celerrimis potero, & quam creberrimis litteris faciam, vt tibi nota ſit omnis ratio dierum, atque itinerũ meorum. oneris tibi imponere nec audeo quidquã, nec debeo: ſed, quod tuo commodo fieri poſſit, vtriuſque noſtrum magni intereſt, prius vt te conueniam, quam decedas. quã facultatem ſi quis caſus eripuerit: mea tamen in te omnia officia conſtabunt, non ſecus, ac ſi te vidiſſem. Tibi de noſtris rebus nihil ſum ante mandaturus per litteras, quã deſperaro, coram me tecum agere poſſe. Quod te a Scæuola petiiſſe dicis, vt, dum tu abeſſes, ante aduentum meum prouinciæ præeſſet: eum ego Epheſi vidi; fuitq. mecum familiariter triduum illud, quod ego Epheſi cõmoratus ſum: nec ex eo quidquam audiui, quod ſibi a te mandatum diceret. ſane vellem potuiſſe obſequi voluntati tuæ: non enim arbitror voluiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

TRALLES] vrbem Lydiæ. NEMINEM *potuiſſe*] captat beneuolentiam ab Appij prudentia. EX *alto repetita*] hæ Ciceronis litteræ non extant. CONFIRMATA] mutuis officiis. FIDE,] fidem nominat, quia redierant in gratiam. epiſt. 8. Si quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe; non noſtram is perfidiam coarguit, ſed indicat ſuam. VT *mihi conſideres,*] vt mihi expeditam prouinciam traderes. MEA *ratio*] meum prouinciale munus, totum negotium, quod ad prouinciam pertinet. SOLVTIOR] ſine impedimento. ſic ep. 9. lib. 1. Si mihi eſſent omnia ſolutiſſima: pro, ſi meam voluntatem nulla res impediret. Quod autem hic dixit, Mea ratio facilior, ac ſolutior, ep. 2. Facilior erit quaſi decurſus mei temporis. SEQVITVR *illud,*] nam apud bonos viros gratia gratiam parit. QVIBVS *adhuc*] poſt reconciliationem reſident nonnumquam veteris odij reliquiæ, præſertim ſi grauiores iniuriæ anteceſſerint, quales a P. Clodio, Appij fratre, Cicero tulerat. ideo ſuſpicari poterant homines, non eſſe Appio Ciceronem amiciſſimum. ep. 8. NEQVE *enim obſcuris perſonis,*] cum Cicero, & Appius cõſulares, auguraleſq. eſſent. clarus igitur vterque. tranſlatio a tabulis, in quibus veterum heroum, aut regum, ideſt non obſcuras, ſed illuſtres perſonas hiſtriones ſuſtinebant. IN *cauſſis*] in negotiis. dixi, Cauſſam id ſæpe appellari a Cicerone, quod proprie ad aliquem pertinet. vnde illud ep. 1. lib. 1. In cauſſa hæc ſunt. TVNC *mihi ille dixit, quod claſſe tu velles decedere,*] ſic locutus epiſt. 28. lib. VII. Memini, quod mihi deſipere videbare. Aut diſtingue ſic: Tunc mihi ille dixit: quod claſſe tu velles decedere, perfore accommodatum tibi, &c. vt ſit, Quod, pro quia. AD *ſidam,*] præponit Ad, cum ſit loci nomen proprium, vt ep. 3. lib. 11 x. Ad Capuam, ad Luceriam. Sed hunc locum ex epiſtola ſequẽti, in qua Sida nominatur, aliquis fortaſſe mutauit. nam libri veteres, etiam Mediceus, habẽt, Ad illam. quod ferri poteſt. LAODICEÆ] vide, quæ diximus ep. 17. lib. 11. AD *meum aduentum.*] vſque ad meum aduentum. TVA *ratio*] ratio nõ eſt voluntas, non negotium, non conſuetudo, non conſilium: quid igitur? vnico verbo non ſatis videtur explicari poſſe: hic quidem, Tua ratio poſtea eſt commutata, valet, mutaſti quod te facturum oſtenderas: non eadem fuit ſententia tua. Tale illud ep. 8. Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans, & grauis reperietur. Vide, quæ diximus in eo loco, Mea ratio fuit alia, epiſt. 9. lib. 1. PRIDIE *Kal. Sext. puto*] non errauit. nam eo die Laodiceam peruenit. ep. ſeq. & ad Atticũ ep. 16. lib. v. MIHI *debetur,*] vel in prouinciæ commoda, vel in annuum ipſius victum, vel in ſtipendia militum eroganda. AD *exercitum:*] quem Appius reliquerat, cuius mentio fit ep. 1. Sic ad Att. ep. 15. lib. v. Iter Laodicea faciebam ad III. non. Sext. in caſtra in Lycaoniam. Quamquam, ſi Plutarcho credimus, duas legiones Cicero ipſe in Ciliciam tranſiecit. AD *Iconium*] in Lycaonia, vbi erat exercitus. ep. ſe-

quenti,

quenti, & 4. lib. x v. ad Att. & 15. lib. v. FALLIT] de itineris ratione. AB *reipſa,*] ab ipſo negotio: quo fortaſſe diutius impediar, quam vt poſſim circiter idus Sext. ad Iconium eſſe. ONERIS *ſibi imponere nec audeo quidquam, &c.*] non potuit neque verecundius petere, neque vehementius. QVOD *tuo commodo fieri poſſit,*] de hoc loquendi more ſatis diximus epiſt. 1. libro 1. MAGNI *intereſt,*] vt colloquerentur de vtriuſque inſtitutis in regenda prouincia, in quibus, quod & hæ ad ipſum, Appium, & ad Atticum epiſtolæ declarant, non idem vterque ſenſit. SI *quis caſus*] retinet modeſtiam ſuam: quod enim de Appij voluntate ſuſpicatur, id in caſum confert. CONSTABVNT] ſic locutus epiſtola proxima. SCÆVOLA] Muciæ gentis cognomen. hic vel Appij legatus, vel quæſtor in prouincia fuerat. VELLEM *potuiſſe obſequi*] ſic antiqui omnes libri, non Potuiſſet: quod eſt in impreſſis. nihil igitur mutandum, cum alibi quoque ſic locutus Cicero ſit. vt ep. 1. lib. v I I. Vellem a principio te audiſſe amiciſſime monentem. & ep. x 1. lib. I I X. Vellem tecum fuiſſe.

Argumentum ep. 6.

Oſtendit congreſſum a ſe expetitum, ab Appio vitatum: ſe tamen ei fore amiciſſimum: quędam addit de ſuo itinere, vt Appius conſtituat, quo loco eum conuenire poſſit.

CICERO PROCOS. S. D. AP. PVLCHRO IMP. 6.

CVM meum factum cum tuo comparo; etſi non magis mihi faueo in noſtra amicitia tuenda, quam tibi; tamen multo magis meo facto delector, quam tuo. Ego enim Brundiſij quæſiui ex Phania, cuius mihi videbar & fidelitatem erga te perſpexiſſe, & noſſe locum, quem apud te is teneret, quam in partem prouinciæ maxime putaret te velle vt in ſuccedendo primum venirem. cum ille mihi reſpondiſſet, nihil me tibi gratius facere poſſe, quam ſi ad Sidam nauigaſſem: etſi minus dignitatis habebat ille aduentus, & ad multas res mihi minus erat aptus; tamen me ita dixi eſſe facturum, Idem ego, cum L. Clodium Corcyræ conueniſſem, hominem ita tibi coniunctum, vt mihi, cum illo cum loquerer, tecum loqui viderer: dixi ei me ita facturum eſſe, vt in eam partem, quam Phania rogaſſet, primum venirem. tunc mihi ille cum gratias egiſſet, magnopere a me petiuit, vt Laodiceam protinus irem: te in prima prouincia velle eſſe, vt quamprimum decederes: quin, niſi ego ſucceſſor eſſem, quem tu cuperes videre, te antea, quam tibi ſucceſſum eſſet, deceſſurum fuiſſe. quod quidem erat conſentaneum cum iis litteris quas ego Romæ acceperam; ex quibus perſpexiſſe mihi videbar, quam feſtinares decedere. Reſpondi Clodio, me ita eſſe facturum, ac multo quidem libentius, quam ſi illud eſſet faciendum, quod promiſeram Phaniæ. itaque & conſilium mutaui; & ad te ſtatim mea manu ſcriptas litteras miſi; quas quidem, ex tuis intellexi, ſatis mature ad te eſſe perlatas. Hoc ego meo facto valde delector. nihil enim potuit fieri amantius. conſidera nunc viciſſim tuum. Non modo ibi non fuiſti, vbi me quamprimum videre poſſes; ſed eo diſceſſiſti, quo ego te ne perſequi quidem poſſem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege, vt opinor, Cornelia conſtituti eſſent: vt tuum factum illis, qui, quo animo inter nos ſimus, ignorant, alieni hominis, vt leuiſſime dicam, & fugientis congreſſum, meum vero coniunctiſſimi, & amiciſſimi, eſſe videatur. Ac mihi tamen ante, quam in prouinciam venirem, redditæ ſunt a te litteræ: quibus etſi te Tarſum proficiſci demonſtrabas, tamen mihi non dubiam ſpem mei conueniendi afferebas: cum interea, credo equidem maleuoli homines, (late enim patet hoc vitium, & eſt in multis) ſed tamen probabilem materiem nacti ſermonis, ignari meæ conſtantiæ conabantur alienare a te voluntatem meam; qui te forum Tarſi agere, ſtatuere multa, decernere, iudicare dicerent: cum poſſes iam ſuſpicari, tibi eſſe ſucceſſum: quæ ab iis quidem fieri ſolerent, qui breui tempore ſibi ſuccedi putarent. Horum ego ſermone non mouebar: quin etiam, (credas mihi velim) ſi quid tu ageres, leuari me putabam moleſtia: & ex annua prouincia, quæ mihi lõga videretur, prope iam vndecim menſium prouinciam factam eſſe gaudebam, ſi abſenti mihi vnius menſis labor detractus eſſet. Illud, vere dicam, me mouet, in tanta militum paucitate abeſſe tres cohortes, quæ ſint pleniſſimæ; nec me ſcire vbi ſint. Moleſtiſſime autem fero, quod, te vbi viſurus ſim, neſcio; eoq. ad te tardius ſcripſi, quod quotidie teipſum exſpectabam: cum interea ne litteras quidem vllas accepi, quę me docerent, quid ageres, aut vbi te viſurus eſſem. itaque virum fortem, mihiq. in primis probatum, Antonium, præfectum euocatorum, miſi ad te, cui, ſi tibi videretur, cohortes traderes: vt, dum tempus anni eſſet idoneum, aliquid negotij gerere poſſem, in quo, tuo conſilio vt me ſperarem eſſe vſurum, & amicitia noſtra, & litteræ tuæ fecerant: quod ego ne

nunc quidem deſpero.ſed plane,quando,aut vbi re viſurus ſim,niſi ad me ſcripſeris, ne ſuſpicari quidem poſſum. Ego, vt me tibi amiciſſimum eſſe,& æqui & iniqui intelligant, curabo.de tuo in me animo iniquis ſecus exiſtimandi videris non nihil loci dediſſe.id ſi correxeris,mihi valde gratum erit.& vt habere rationem poſſis,quo loco me,ſalua lege Cornelia,conuenias:ego in prouinciam veni pridie Kal.Sext.iter in Ciliciam facio per Cappadociam.caſtra moui ab Iconio pridie Kal.Sept.nunc tu & ex diebus,& ex ratione itineris,ſi putabis me eſſe conueniendum, conſtitues, quo loco id commodiſſime fieri poſſit,& quo die. Vale.

EXPLANATIO.

NON *magis mihi ſiuteo*] non minus a te, quam a me ipſo, præſtari amicitiæ noſtræ ea, quæ debentur, officia cupio. MEO *facto*] quod a me factum eſt, vt te conuenirem antequam decederes. QVÆSIVIT *ex Phania*,] ep.5. NOSTRA *locum*,] honeſtiorem ſcilicet,quam reliqui liberti. IN *prima prouincia*] dixi iam, primam vrbem prouinciæ Laodiceam fuiſſe.ep. proxima. VAT *me quamprimum videre poſſes*;] vt Laodiceæ,ideſt in prima prouincia:quod L.Clodius dixerat.mos enim fuit, vt ij, qui decedebant,ſucceſſorem exſpectarent in prima prouincia.Ad Att.ep.26.lib.XII. EO *diſceſſiſti*,] in vltimam prouinciam:de quo ſic epiſt.16. lib. v.ad Att.Appius, vt audiuit nos venire, in vltimam prouinciam ſe coniecit,Tarſum vſque,ibiq.forum agit. & ibidem ep.ſequenti. AD *decedendum*] lex Cornelia,L.Sullæ dictatoris,concedebat rectoribus prouinciarum, vt per triginta dies poſt ſucceſſoris aduentum in prouincia morari poſſent. ALIENI] non amici, nulla neceſſitudine coniuncti. TARSVM] in Ciliciam, in vltimam prouinciam: quod dixit ep.16.lib.v.ad Att. ET EST *in multis*,] abeſt hoc a meo vetere libro: & ſane gloſſema eſſe potuit antecedentium verborum. FORVM *agere*,] ius dicere.ep.8.& ad Att.epiſt.16.lib.v.& Feſtus. SVCCEDI] pro,ſucceſſum iri.vnus antiquus libet, Succedere. ABSENTI *mihi*] cum tu, abſente me, Tarſi forum ageres.Non dicit,Abſenti,a prouincia, cum in eam iam veniſſet,quod ſupra, infraq.oſtendit: ſed abſenti ab eo loco, vbi forum Appius agebat. DETRACTVS] tua iuriſdictione Tarſenſi. PAVCITATE] exſiles legiones vocat ep.15. lib. v.ad Att. ABESSE *tres cohortes*,] facta ſeditione.quinque nominat ep.4.lib.xv.Cum,inquit,ante aduentum meum ſeditione quadam exercitus eſſet diſſipatus;quinque cohortes ſine legato, ſine tribuno mil. denique etiam ſine centurione vllo apud Philomelum conſediſſent;reliquus exercitus eſſet in Lycaonia:M.Anneio legato imperaui, vt eas quinque cohortes ad reliquum exercitum ducerent. Cohortem ex pluribus manipulis conſtare, ait Varro lib.IV. id ea fuiſſe homines quingentos, Valerio Max.Plutarcho, Cæſare, Appiano, teſtibus probatur. nam Valerius duas Camertum legiones a C. Mario ciuitate donatas, Plutarchus mille Camertes ait.Iam Cæſar lib.III. bel.ci.cum dixiſſet:Cohortes CX. expleuerat: ſubiunxit: *Hæc erant millia LX.* Idem pugna Pharſalica quartam aciem ex ſex cohortibus conſtituit:quod Plutarchus in Cæſare confirmat:at eos fuiſſe tria millia,& idem Plutarchus in Pompeio,& Appianus quoque plane narrat. Poſtea re militari commutata, ſexcentos in cohorte video fuiſſe:nam Cincius apud Gellium legionem ex centuriis ſexaginta, cohortibus decem conſtituit. NE *litteras quidem vllas*] cum te quotidie exſpectarem; tantum tamen abeſt, vt ipſe veneris, vt ne litteras quidem vllas a te acceperim.Hic non video,cur mutari quidquam neceſſe ſit. EVOCATORVM,] milites erant emeriti, ſubito ex agris in militiam euocati:quos Cicero ex S.C. in prouincia contraxerat: vt ep.4.lib.xv. Craſtinum euocatum in prima acie contra Pompeianos procurrentem nominat Cæſar lib.III. bel. ci. Euocatos etiam Antonius habuit in Mutinenſi certamine,epiſt.30.lib. x. & Octauianus, Dio lib.XLV. COHORTES] quas ſecum Appius habebat. nam exercitus vniuerſus erat in Lycaonia, vnde abeſſe dixit tres cohortes ep.15. ALIQVID *negotij gerere*] contra ſempiternos hoſtes Amanienſes.epiſt.10.lib.2.& 4.lib.xv.& ad Att.epiſt.19.lib.v. LITTERÆ *tuæ*]in quibus,cupere ſe cum Cicerone congredi,ſcripſerat Appius. SECVS]male,ſecus ac vellem.ſic,Aliter, vſurpabant, vt lib.2.de rep. apud Gellium, Cum ad villam veniſſet, & omnia aliter offendiſſet. LOCI] occaſionis. CORREXERIS,] aliquo in me officio. SALVA *lege*] quæ vltra dies triginta, poſt ſucceſſoris aduentum, non permittebat in prouincia permanere. PRIDIE *Kal. Sext.*] ſic epiſt.2.4.lib.xv.& ad Att.epiſt.16.libro v. IN *Ciliciam*] a Laodicea in Ciliciam.epiſt.4.lib.xv. PER *Cappadociam.*] nam & alia erat, eaq.breuior, in Ciliciam via:quam cur omiſerit,exponit.ep.4. lib. xv.

Argumentum ep. 7.

QVerellam Appij refellit:contraq.ipſe queritur, & extollit virtutem contra inanem arrogantiam nobilitatis:ſe tamen ei fore amiciſſimum confirmat.

CICERO IMP. S. D. AP. PVLCHRO IMP. 7.

PLVRIBVS verbis ad te ſcribam,cum plus otij nactus ero. hæc ſcripſi ſubito, cum Bruti pueri Laodiceæ me conueniſſent, & ſe Romam properare dixiſſent. itaque nullas iis,præterquam ad te,& ad Brutum, dedi litteras. Legati Appiani mihi volumen a te plenum querellæ iniquiſſimæ reddiderunt, quod eorum ædificationẽ litteris meis impediſſem.

impediſſem. eadem epiſtola petebas, vt eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi liberarem: & ſimul peracute querebare, quod eos tributa exigere vetarem prius, quam ego, re cognita, permiſiſſem: genus enim quoddam fuiſſe impediendi, cum ego cognoſcere non poſſem, niſi cum ad hiemem me ex Cilicia recepiſſem. ad omnia accipe, & cognoſce æquitatem expoſtulationis tuæ. Primum, cum ad me aditum eſſet ab iis, qui dicerent a ſe intolerabilia tributa exigi: quid habuit iniquitatis, me ſcribere, ne facerẽt ante quam ego rem, cauſſamq. cognoſcerem? Non poteram, credo, ante hiemem. ſic enim ſcribis. Quaſi vero ad cognoſcendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. tam longe inquis? quid? cum dabas iis litteras, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quo minus ante hiemem ædificarent; non eos ad me venturos arbitrabare? tametſi id quidem fecerũt ridicule. quas enim litteras afferebãt, vt opus æſtate facere poſſent; eas mihi poſt brumam reddiderunt. Sed ſcito & multo plures eſſe, qui de tributis recuſent, quam qui exigi velint; & me tamen, quod te velle exiſtimem, eſſe facturum. De Appianis hactenus. A Pauſania, Lentuli liberto, accenſo meo, audiui, cum diceret, te ſecum eſſe queſtum, quod tibi obuiam non prodiiſſem. Scilicet contempſi te; nec poteſt fieri me quidquam ſuperbius. Cum puer tuus ad me ſecunda fere vigilia veniſſet; iſq. te ante lucem Iconium mihi venturũ nunciaſſet: incertumque, vtra via, cum eſſent duæ; altera Varronem, tuum familiariſſimum, altera Q. Leptam, præfectum fabrum meum, tibi obuiam miſi: mandaui vtrique eorum, vt ante ad me excurrerent, vt tibi obuiam prodire poſſem, currens Lepta venit; mihiq. nunciauit, te iam caſtra prætergreſſum eſſe. confeſtim Iconium veni. cetera iam tibi nota ſunt. An ego tibi obuiam non prodirem? primum Appio Claudio? deinde imperatori? deinde more maiorum? deinde, quod caput eſt, amico? præſertim cum in iſto genere multo etiam ambitioſius facere ſoleam, quam honos meus, & dignitas poſtulet. Sed hæc hactenus. Illud idem Pauſania dicebat te dixiſſe: (quid ni?) Appius Lentulo, Lentulus Appio proceſſit obuiam: Cicero Appio noluit? Quæſo, etiam ne tu has ineptias, homo, mea ſententia, ſumma prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum vſu, addo vrbanitatem, quæ eſt virtus, vt Stoici rectiſſime putant; vllam Appietatem, aut Lentulitatem, valere apud me plus, quam ornamenta virtutis, exiſtimas? cum ea conſecutus nondum eram, quæ ſunt hominum opinionibus ampliſſima; tamen iſta veſtra nomina numquam ſum admiratus; viros eos, qui ea vobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. poſtea vero quam ita & accepi, & geſſi maxima imperia, vt mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendam putarem: ſuperiorem quidem numquam, ſed parem vobis me ſperaui eſſe factum. nec mehercule aliter vidi exiſtimare vel Cn. Pompeium, quem omnibus, qui vmquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipſi antepono. tu ſi aliter exiſtimas; nihil errabis, ſi paullo diligentius, (vt, quid ſit εὐγένεια, quid ſit nobilitas, intelligas) Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Sed, vt ad rem redeam, me tibi non amicum modo, verum etiam amiciſſimum exiſtimes velim. profecto omnibus meis officiis efficiam, vt ita eſſe vere poſſis iudicare. tu autem ſi id agis, vt minus mea cauſſa, dum ego abſum, debere videaris, quam ego tua laborarim; libero te iſta cura.

— παρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι, Οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.

ſin autẽ natura es φιλαίτιος; illud non perficies, quo minus tua cauſſa velim: hoc aſſequere, vt, quam in partem accipias, minus laborem. Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſcientia officij mei, beneuolentiæque, quam, a me certo iudicio ſuſceptam, quoad tu voles, conſeruabo. Vale.

EXPLANATIO.

CICERO *Imp.*] ſic eſt inſcribendum, non, procos. Scripſit enim, vt ipſe ait, hanc epiſtolam Laodiceæ: quo ſe contulit æſtiuis confectis, ideſt Amanienſibus victis, qua victoria imperator appellatus eſt, & Pindeniſſo capto. fuit autem Laodiceæ a III. id. Febr. vſque ad non. Maij: quod ep. II. lib. VI. ad Att. oſtendit. LEGATI *Appiani*] quos monumentum exſtruere ad Appij laudem cupientes Ciceto impedierat. ep. 9. Appianos populos in conuentu Synadenſi Plinius lib. V. cap. 29. nominat. Alij ſunt autem legati, de quibus ep. 8. illos enim queritur Appius prohibitos eſſe ire Romam ad ſe laudandum, horum autem ædificationẽ impeditam. VOLVMEN] litteras Volumen appellat, non quod inuolutæ clauderentur, (plicabantur enim epiſtolæ, inuoluebantur autem libri) ſed quod earum longitudo ſpeciem voluminis efficeret. itaque ſubiecit, (vt vnas litteras hic volumen appellari conſtet) Eadem epiſtola petebas. ſic ep. 30. lib. XI. Non te epiſtolis, ſed voluminibus laceſſerem. pro, ita longis,

vt voluminum instar essent. Alibi vero epistolarum volumina nominat, quia descriptæ multæ; circa lignum essent inuolutæ. ad Att. epist. 9. lib. I X. Euolui volumen epistolarum tuarum. Ad Tironem, ep. 17. lib. X V I. Tuas epistolas vis referri in volumina. Et Tusculanas quæstiones volumina appellat: Plinius quoq. suos nat. hist. libros, volumina: Ouidius quindecim libros Metamorphoseos, ter quinque volumina. Vmbilicos ligna illa, quæ voluminibus absolutis adderentur, ideo dicta, quod vmbilici nostri formam imitarentur, Porphyrio scriptum reliquit. inde natum, ad vmbilicum ducere, pro absoluere: quod Horatius de suis iambis dixit: peruenire ad vmbilicum, Martialis. Huiusmodi autem vmbilicos non modo ligneos, verum etiam osseos, corneos ve ornamenti gratia interdum fuisse, idem Porphyrio auctor est: pingi etiam solitos, Martialis. Extremæ partes, quod, extra volumen eminentes, cornuum similitudinem præseferrent, cornua vocabantur: quibus ornamentum aliquod addi solitum, ostendit Ouidius, cum librum suum elegia prima Tristium sic alloquitur: Candida, nec nigra, cornua, fronte, geras. Nec geras candida cornua, quæ fortunæ sunt indicia lætioris, cum sit atrata frons, qualem in calamitate nostra decet esse. Est enim frons libri, exterior voluminis pars: frontes vero cum appellantur, exterior, & interior: itaque dixit idem proximo superiore versu, Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes. Et Catullus; Cui dono lepidum nouum libellum, Arida modo pumice expolitum? Martialis quoque pumicatam libri frontē dixit lib. 1. Æ D I F I C A T I O N E M] templum, opinor, Appio erigere volebant, vt optime de rep. merito. P E R A C V T E] excogitasti enim, quod a me cogitatū non est. T R I B V T A] quibus Appio monumentū exstruerent. R E C E P I S S E M.] in Asiam. nam, cum in prouinciam venisset, a Laodicea in Ciliciam profectus est. ibi pugnauit cum Amaniensibus, Pindenissumq. cepit. mox, æstiuis iam confectis, Laodiceam in Asiam rediit: vnde rursos ad absoluendam iurisdictionem Tarsum in Ciliciam iuit. Æ Q V I T A T E M] ironia. T R I B V T A] quæ ciuitates imponebant. vt collecta pecunia ædificaret. N O N *poteram.*] rem, caussamq. cognoscere. A D *me*] in Ciliciam: vt ibi de toto negotio cognoscerē. L I B E R T O,] accensi munus libertis deferri solitum, indicat epistola 16. ad Att. lib. V. in qua Antiochus Gabinius quidam, A. Gabinij libertus, & accensus nominatur. & epist. 1. lib. 1. ad Q. fratrem. A C C E N S O *meo,*] apparitorum multa genera, inter quos accensi quoque erant, dicti, quod sæpius ad necessarias res accirentur, vt ait Varro. A V D I V I, *cum diceret,*] sic lib. 2. de Orat. Sæpe ex socio meo audiui, cum is diceret, socerum suum Lælium semper fere cum Scipione solitum rusticari. V I G I L I A] nox in tres vigilias, & in quaternas horas vigiliæ diuidebantur. F A B R V M] qui exercitum sequebantur, vt administrarent quæ ad bellum necessaria viderentur. Fabrum autem, non, Fabrorum, probasse Cicero videtur. de quo sic in Oratore: Iam, vt censoriæ tabulæ loquuntur, fabrum, & procum, audeo dicere, non fabrorum, & procorum. A P. *Claudio?*] patriciæ gentis, consulari, augurali, opibus, ingenio, propinquis, affinibus florentissimo: vt omittam antiquorum nobilitatem, de qua diximus ep. 1. I M P E R A T O R I?] appellato, & a militibus & ab senatu: qui etiam ei ob victoriam supplicationes decreuerat. epistola vltima. A M B I T I O S I V S] studiosius: cum nullum officij genus soleam prætermittere. Q V I D N I?] Ciceronis, non Appij verba: ideo parenthesi includēda. Cur non crederem, inquit, id a te dictum? cum te tuæ gentis antiqua nobilitas, superbum faciat. A P P I V S *Lentulo.*] Appius succedens Lentulo decedenti. P R V D E N T I A,] naturalem significat. nam separatim deinde rerum vsum nominat. V R B A N I T A T E M,] vrbanitas, & dicacitas non idem sunt. itaque Demosthenem, ait Quinctilianus, vrbanum fuisse, non dicacem. vrbanitatem autem esse illam, in qua nihil absonum, nihil agreste, nihil inconditum, nihil peregrinum, neque sensu, neque verbis, neque ore, gestuve possit deprehendi: vt non tam sit in singulis dictis, quam in toto colore dicendi: qualis apud Græcos *ἀττικισμὸς*, ille redolens Athenarum proprium saporem. Cicero autem in oratione pro Cœlio: Maledictio nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuicium; si facetius, vrbanitas nominatur. V I R T V S,] habet enim similitudinē quandam vrbanitatis. A P P I E T A T E M,] productione nominis fit sonitus auribus ingratus: & simul ipsa res, nomini subiecta, deformatur. Appius autem nouum Ciceronis nomen, præ suo, Lentuliq. contempserat. quam superbiam irridet Cicero, Claudiæ familiæ insitam, vt ex omni patet historia, & his maxime Taciti verbis lib. 1. Tiberium Neronem, maturum annis, spectatum bello, sed vetere, atque insita Claudiæ familiæ superbia. O R N A M E N T A *virtutis.*] ipsam virtutem; a qua nullum abest ornamētum: vel, ornamenta, illa, quæ a virtute proficiscuntur: cum Appietas, & Lentulitas nomina quidem speciosa sint, virtutis tamen ornamēta non habeant. H O M I N V M *opinionibus*] nam re vera nō sunt amplissima, si virtute careant. vulgus autem ipsam tantum honorum speciem admiratur. V O B I S *reliquissent.*] qui ea nomina sua virtute nobilitarunt: quorum vos nomina retinetis, virtutem non imitamini. Ostendit Appium non a se ipso, sed a maioribus nobilem esse. M A X I M A *imperia.*] præturam, & consulatum: quæ vocantur imperia, vnde illud lib. I X. ad Att. Consules non rogantur a prætoribus, quod maius imperium rogari a minore non sit ius. Præstant autem potestate ceteris omnibus magistratibus: ideo maxima imperia vocantur. nam censura, licet inter maiores magistratus, imperio tamen carebat. A D *honorem,*] summus enim honor consulatus: de quo sic Liuius lib. 2. Libertatis originem inde magis, quia annuum imperium consulare factum est, quam quod deminutum quidquam sit ex regia potestate, numeres. omnia iura, omnia insignia primi consules tenuere. id modo cautum est, ne, si ambo fasces haberent, duplicatus terror videretur. A D *gloriam*] patefacta enim, & oppressa Catilinæ coniuratione, tantum adeptus est gloriæ, nihil vt expetere amplius posset. S V P E R I O R E M *numquam,*] quod Appio re ipsa detraxit, verbis restituit. nam, cum dixit, Viros eos, qui ea vobis reliquissent, magnos arbitrabar; nimirum iis viris non esse Appium similem ostendicturus, cum se non esse Appio superiorem fatetur, nec sibi tamen quidquam ad honorem, aut gloriam deesse, ornat Appium amplissima laude,

ma laude, qui ſit ei par, qui ſibi nihil nec ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putet. V E L C N. *Pompeium,*] Appij ſententiam Pompeij ſententia, ac iudicio debilitat: vt in forenſibus cauſſis, vbi teſtibus res agitur, opponuntur ignobilioribus clari viri, egentibus locupletes. O M N I B V S, *qui vnquam fuerunt,*] ſolus enim ad eam diem ter Pompeius triumphauerat, ex tribus orbis terrarum partibus victoria comparata. P. L E N T V L V M,] hunc nominat, cuius beneficio in patriam redierat, ne videatur eum proprie nominaſſe, cum dixit Lentulitatem. poteſt enim nomen illud in omnes Lentulos, qui nobilitatem a maioribus accepiſſent, non in hunc, qui ſua virtute clarus erat, cuiq. Cicero plurimum debebat, cum quadam contumelia conferri. Q V E M *mihi ipſi antepono.*] præclarum artificium. nam, ſi & me vobis parem ſperaui eſſe factum; & Lentulum mihi ipſi antepono: ſequitur, vt eundem vobis quoque anteponam. quid igitur laborem, ſi tu me, quaſi nouum hominem, cõtemnis, te autem, tamquam nobilem, magnifacis; cum dixeris, Cicero Appio noluit. nam eos viros, quos & mihi, & tibi antepono, aliter exiſtimare video. S I A L I T E R *exiſtimas,*] ſi diſſentis a Pompeio, & Lẽtulo; & ideo me contemnis, quia nouus homo ſum. N I H I L *errabis,*] non eſt hoc ſine quodam Appij contemptu: ita enim effertur: quaſi rudiorem peritior doceat, & quaſi, nobilitas quid ſit, Appius ignorare videatur. (V T, Q V I D *ſit εὐγένεια, quid ſit nobilitas, intelligas*)] vt intelligas, verum idem ſint, an inter ſe differant εὐγένεια, & nobilitas. Quaſi dicat: falleris, cum vel te putas, quia ſis εὐγενὴς, hoc eſt claro genere natus, ideo nobilem eſſe; vel me, quia non ſim εὐγενὴς, propterea nobilem eſſe non poſſe. poteſt enim εὐγένεια eſſe, vbi non ſit nobilitas; & nobilitas, vbi non ſit εὐγένεια. nobilitas enim a maioribus non accipitur, ſed virtute, magniſq. in remp. meritis comparatur. Hæc fuit Athenodori ſententia: quam homo nouus Cicero libenter probat. Ariſtoteles autem in Politicis libris nobilitatem in maiorum claritate & in opibus ponit. S A N D O N I S *filius,*] patris nomen adiunxit, vt eum diſtingueret ab altero Athenodoro, eius æquali. nam, vt ait Strabo lib. xiv. Athenodori duo fuere: quorum alter, qui Cordilio vocatus eſt, cum M. Catone vixit, & apud eum obiit; alter vero, Sandonis filius, quem & Cananitam a quodam vico appellant, Cæſaris Auguſti præceptor fuit. De hoc ipſo Athenodoro Suidas mentionem facit: & idem Sandonem philoſophum nominat, huius, opinor, Athenodori patrem. Q V I D *de his rebus*] quid de præſtantia, quid de nobilitate ſcripſerit. A M I C I S S I M V M] epiſtolæ clauſula non caret arte. lenit enim amoris commemoratio animum Appij, iratum fortaſſe ob ſuperiora. ita Cicero non ſolum cauſſa, ſed etiam humanitate vincit. L A B O R A R E M:] cum aliis in rebus, de quibus ep. 9. tum in ſupplicatione tibi decernenda, de qua epiſt. vltima. I S T A *cura.*] hoc te monere non debuit. alios habeo cupidos honoris mei, maxime vero Cn. Pompeium: quem ſignificat, cum ait, *Μητίετα Ζεύς.* recitat autem Agamemnonis verba apud Homerum, contra Achillem, lib. Iliad. I. Apud me alij quoque, qui me honorabunt, maxime vero conſiliarius Iupiter: vt, quemadmodum Agamemnõ ſuum Iouem appellauit Neſtorem, ſic de Pompeio Cicero intelligat, a quo ſe amari vehementer putabat. aut nihil proprie de Pompeio, ſed vniuerſe de amicis omnibus dixit, licet extrema Homeri verba ad vnũ ſpectent. fortaſſe etiam non ſcripſit Cicero illud, *Μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς*, ſed aliquis addit, vt verſum abſolueret, ignarus Ciceroniani moris. quid enim noſtros poetarum verſus a primo ad vltimum nominaret? exemplo illud eſt, (vt omittam alia) epiſt. 18. lib. VII. *Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα.* N A T V R A] naturæ vitia nonnihil excuſantur. ſimul igitur & accuſat, & excuſat Appium. N O N *perficies,*] ſi tua mihi officia defuerint, non mea quidem culpa, ſed quod φιλαίτιος natura ſis, & calumniis in amicos delecteris: ego tamen retinebo conſtantiam meam; officia, quæ ſoleo, in te conferam: quæ ſi tibi minus grata fuerint, non laborabo. C O N S C I E N T I A *officij mei,*] veritas enim, & innocentia, ſuis freta viribus, animos addit: delicta vero ſequitur metus, & humilitas. B E N E V O L E N T I Æ] ſimulare enim, aut diſſimulare, aut omnino quidquam celare, beneuolentia non patitur. quod etiam indicat illud ep. 14. lib. 1. ad Att. Nihil mihi nunc ſcito tam deeſſe, quam hominem eum, qui cum omnia, quæ me cura aliqua afficiunt, vna communicem; qui me amet; qui ſapiat; qui cum loquar; nihil fingam, nihil diſſimulem, nihil obtegam. C E R T O *iudicio ſuſceptam.*] eo ſuſceptam animo, vt perpetuo conſeruarem. Hoc dicit, ne videatur ficte in gratiam rediiſſe: quod ſuſpicari Appius videbatur, cum in malam partem acciperet ea, quæ minime contra eius exiſtimationem a ſe fieri Cicero voluerat. Q V O A D *tu voles,*] ita ſuam humanitatem declarat, ne pluris tamen, quam eius dignitas ferat, Appij amicitiam æſtimare videatur. tale illud ep. 2. lib. V. Maneo in voluntate, &, quoad voles tu, permanebo.

Argumentum ep. 8.

REfellit ea, quæ Appius obiecerat; probatque ſi quid fecerit, quod Appius inique factum, ſuique deformandi conſilio, interpretaretur: ipſumque Appium aut imprudentem ſignificat, qui ſermonibus non proborum hominum crediderit: aut nimis aſtutum, qui ea, quæ ipſi in mentẽ veniant, aliis attribuat. Agit gratias, quod ſcripſerit diligenter de rebus vrbanis, ſeque omnia Ciceronis mandata curaturum promiſerit: in quibus id præcipue rogat, ne ſibi prouincia prorogetur. addit de ſuis rebus, de itinere Amanum verſus: item de Parthis, falſum fuiſſe. de rebus Appij, de ſuis, de tota rep. creberrimas litteras poſcit.

Cicero procos. s. d. Ap. Pvlchro imp. 8.

ETsi, quantum ex litteris tuis intelligere potui, videbam te hanc epiſtolam, cum ad vrbem eſſes, eſſe lecturum, refrigerato iam leuiſſimo ſermone hominum prouincialium: tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione ſcripſiſſes, faciendum mihi putaui, vt tuis litteris breui reſponderem. Sed prima duo capita epiſtolæ tuæ tacita mihi quodam modo relinquenda ſunt: nihil enim habent, quod definitum ſit, aut certum; niſi me vultu, taciturnitate ſignificaſſe, tibi nõ eſſe amicum; idq. pro tribunali, cum aliquid ageretur, & non nullis in conuiuiis intelligi potuiſſe. Hoc totum nihil eſſe, poſſum intelligere: ſed cum ſit nihil, nec quid dicatur quidẽ intelligo. illud quidem ſcio, meos multos & illuſtres, & ex ſuperiore, & ex æquo loco ſermones habitos cum tua ſumma laude, & cum magna ſignificatione noſtræ familiaritatis, ad te vere potuiſſe deferri. Nam, quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegãtius, aut iuſtius, quam vt ſumptus egentiſſimarum ciuitatum minuerem ſine vlla imminutione dignitatis tuæ, præſertim ipſis ciuitatibus poſtulantibus? nam mihi totum genus legationum tuo nomine proficiſcentium notum non erat. Apameæ cum eſſem, multarum ciuitatum principes ad me detulerũt, ſumptus decerni legatis nimis magnos, cum ſoluendo ciuitates non eſſent. hic ego multa ſimul cõgitaui. Primum, te, hominem non ſolum ſapiẽtem, verum etiam, vt nunc loquimur, vrbanum, non arbitrabar genere iſto legationũ delectari. idq. me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis diſputauiſſe: primum, Appium Clodium ſenatui, populoq. R. non Myndenſium teſtimonio, (in ea enim ciuitate mẽtio facta eſt) ſed ſua ſponte eſſe laudatum: deinde, me iſta vidiſſe accidere multis, vt eorum cauſſa legatione Romam venirent; ſed his legationibus non meminiſſe vllum tempus laudandi, aut locum dari: ſtudia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati eſſent; conſilium totum videri minime neceſſarium: ſi autem vellent declarare in eo officium ſuum; laudaturum me, ſi quis ſuo ſumptu functus eſſet officio; conceſſurum, ſi legitimo; non permiſſurum, ſi infinito. Quid enim reprehẽdi poteſt? niſi quod addis, viſum eſſe quibuſdam edictum meum quaſi cõſulto ad iſtas legationes impediendas eſſe accommodatum. Iam non tam mihi videntur iniuriam facere ij, qui hæc diſputãt, quam ſi cuius aures ad hanc diſputationem patent. Romæ compoſui edictum. nihil addidi, niſi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me veniſſent, vt de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. diligentiſſime ſcriptũ caput eſt, quod pertinet ad minuendos ſumptus ciuitatũ: quo in capite ſunt quædam noua, ſalutaria ciuitatibus, quibus ego magnopere delector. Hoc vero, ex quo ſuſpicio nata eſt, me exquiſiuiſſe aliquid, in quo te offenderem, tranſlaticium eſt. neque enim eram tam deſipiens, vt priuatæ rei cauſſa legari putarẽ, qui & tibi non priuato, & pro re non priuata ſua, ſed publica, non in priuato, ſed in publico orbis terræ cõſilio, id eſt, in ſenatu vt gratias agerent, mittebãtur. Neque, cum edixi, ne quis iniuſſu meo proficiſceretur, excluſi eos, qui me in caſtra, & qui trans Taurũ perſequi non poſſent. nam id eſt maxime in tuis litteris irridendũ. quid enim erat, quod me perſequerẽtur in caſtra, Taurum vt tranſirent; cum ego Laodicea vſque ad Iconium iter ita fecerim, vt me omnium illarũ diœceſium, quæ cis Taurum ſunt, omniumq. earum ciuitatũ magiſtratus legationeſq. conuenirent? Niſi forte poſtea cœperũt legare, quam ego Taurũ tranſgreſſus ſum. quod certe non ita eſt. cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconij eſſem; quibus in opidis omnibus commoratus ſum: omnes iam iſtius generis legationes erant conſtitutæ. Atque hoc tamen te ſcire volo, me de iſto ſumptu legationũ aut minuendo, aut remittendo decreuiſſe nihil, niſi quod principes ciuitatum a me poſtulaſſent, ne in venditionem tributorum, & illam acerbiſſimam exactionẽ, quam tu non ignoras, capitum, atque oſtiorũ, inducerentur ſumptus minime neceſſarij. Ego autẽ, cum hoc ſuſcepiſſem, non ſolum iuſtitia, ſed etiam miſericordia adductus, vt leuarẽ miſeriis perditas ciuitates, & perditas maxime per magiſtratus ſuos; non potui in illo ſumptu non neceſſario negligens eſſe. Tu, cum iſtiuſmodi ſermones ad te delati de me ſunt, non debuiſti credere. ſin autẽ eo genere delectaris, vt, quæ tibi in mentẽ veniant, aliis attribuas: genus ſermonis inducis in amicitiã minime liberale. Ego, ſi in prouincia de tua fama detrahere vmquam cogitaſſem, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertũ tuum Brundiſij, neque ad præfectũ fabrum Corcyræ, quem in locum me venire velles, retuliſſem. Quare potes, doctiſſimis hominibus auctoribus, quorum ſunt de amicitia gerenda præclariſſime ſcripti libri, genus hoc totum orationis tollere: Diſputabant; ego cõtra diſſe-

rebam

rebam: Dicebant: ego negabam. an mihi de te nihil eſſe dictum vmquam putas? ne hoc quidem, quod, cum me Laodiceam venire voluiſſes, Taurum ipſe tranſiſti? quod iiſdem diebus meus conuentus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarſi? non dicã plura; ne, in quo te obiurgem, id ipſum videar imitari. illud dicam, vt ſentio: ſi iſta, quæ alios loqui dicis, ipſe ſentis; tua ſumma culpa eſt: ſin alij tecum hęc loquuntur; tua tamẽ, quod audis, culpa nõ nulla eſt. mea ratio in tota amicitia noſtra cõſtans, & grauis reperietur. Quod ſi quis me aſtutiorem fingit; quid poteſt eſſe callidius, quam, cum te abſentẽ ſemper defenderim, cum præſertim mihi vſu venturum non arbitrarer, vt ego quoque abſens a te defendendus eſſem, nunc committere, vt tu iure optimo me abſentẽ deſerere poſſes? Vnũ genus excipio ſermonis, in quo perſæpe aliquid dicitur, quod te putẽ nolle dici: ſi aut legatorum tuorũ cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorũ mil. male dicitur: quod tamen ipſum non mehercule adhuc accidit me audiẽte, vt aut grauius diceretur, aut in plures, quam mecũ Corcyræ Clodius eſt locutus, cum in eo genere maxime quereretur te aliorum improbitate minus felicem fuiſſe. hos ego ſermones, quod & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, vt ego ſentio, non offendunt, laceſſiui numquã, ſed non valde repreſſi. ſi quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe, non noſtram is perfidiã coarguit, ſed indicat ſuã; ſimulq. non de me is peius, quam de te, exiſtimat. ſin autem quem mea inſtituta in prouincia non delectant; & quadã diſſimilitudine inſtitutorum meorum, ac tuorum lædi ſe putat; cum vterque noſtrum recte fecerit, ſed non idem vterque ſecutus ſit: hunc ego amicũ habere non curo. liberalitas tua, vt hominis nobiliſſimi, latius in prouincia patuit; noſtra ſi anguſtior, & ſi de tua prolixa, beneficaq. natura limauit aliquid poſterior annus, propter quãdam triſtitiam temporum; non debent mirari homines, cum & natura ſemper ad largiendum ex alieno fuerim reſtrictior, & temporibus, quibus alij mouentur, iiſdem ego mouear, me eſſe acerbũ ſibi, vt ſim dulcis mihi. De rebus vrbanis quod me certiorẽ feciſti, cum per ſe mihi gratum fuit, tum quod ſignificaſti tibi omnia mea mandata curæ fore. in quibus vnum illud te præcipue rogo, vt cures, ne quid mihi ad hoc negotij aut oneris accedat, aut temporis: Hortenſiumq. noſtrum collegam, & familiarem, roges, vt, ſi vmquam mea cauſſa quidquam aut ſenſit, aut fecit, de hac quoque ſententia bima decedat; qua mihi nihil poteſt eſſe inimicius. De noſtris rebus quod ſcire vis; Tarſo nonis Oct. Amanũ verſus profecti ſumus. hæc ſcripſi poſtridie eius diei, cum caſtra haberem in agro Mopſueſtiæ. ſi quid egero, ſcribam ad te: neque domum vmquam ad meos litteras mittam, quin adiungam eas, quas tibi reddi velim. De Parthis quod quæris, fuiſſe nullos puto. Arabes qui fuerũt, admiſto Parthico ornatu, dicuntur omnes reuertiſſe. hoſtem eſſe in Syria negãt vllum. Tu velim ad me quam ſæpiſſime & de tuis rebus ſcribas, & de meis, & de omni reip. ſtatu: de quo ſum ſollicitus eo magis, quod ex tuis litteris cognoui, Pompeium noſtrum in Hiſpaniam iturum. Vale.

EXPLANATIO.

CVM *ad vrbem eſſes.*] antea, Iſſes: nos, Eſſes. Eſſe autem ad vrbem dicebantur, qui cum poteſtate prouinciali aut nuper e prouincia reuertiſſent, aut nõdum in prouinciã profecti eſſent. ſic enim ſcripſit Asconius. eoq. modo Cicero, Salluſtius, & alij eiuſdem ætatis locuti. ſolebant autem, qui ob res in prouincia geſtas triumphum peterent, extra vrbem expectare, donec, lege lata, triumphantes vrbem introire poſſent. & de triumpho Appium cogitaſſe, ex ep. 10. cognoſcitur, ne triũpharet, accuſatione Dolabellæ factum eſt. ep. 6. lib. IIX. REFRIGERATO] imminuto. ſic in Verrẽ, Refrigerata accuſatio. manifeſta tranſlatio: cum actionẽ ſui frigoris impediat, ſic ad Dolabellam, ep. 10. lib. IX. Vnũ vereor, ne haſta Cæſaris refrixerit. Cõtra, Calere dicitur id, quod ſine intermiſſione fit. ep. 2. lib. IIX. Rumores caluerunt. ad Att. ep. 16. lib. IV. Iudicia calẽt. HOMINVM *prouincialium*] quibus de meo in te animo falſa narrantibus credidiſti. Phryges, & Lycaones nominat ep. 10. BREVI *reſponderẽ.*] breuis reſpõſio non fuit: ſed breuis fortaſſe præ Appij querella: dixit enim, Cum tu tam multis verbis ad me improborum oratione ſcripſiſſes. DEFINITVM, *aut certum*,] nam neque rem nominauerat Appius, ex qua nõ eſſe ſibi amicum Ciceronem conijceret: neque certa ſigna poſuerat, cũ ex vultu, & taciturnitate de Ciceronis animo coniecturam faceret. PRO *tribunali.*] in tribunali: vt Pro roſtris, pro æde: ſic enim Feſtus interpretatur. POSSVM *intelligere*] quia conſcius mihi ſum animi erga te mei. ex quo ſequitur, vt, quid a te dicatur, non intelligam. EX *ſuperiore, & ex æquo loco*] & pro tribunali, & priuatis in locis. AD *legatos*] queſtus erat Appius, quod legatos ciuitatum Romam ire, vt Appium in ſenatu laudarẽt, prohibuiſſet. ELEGANTIVS,] cõmodius: quia ita ſumptus ciuitatum minui, ne tuam tamen dignitatem imminuerem. IVSTIVS,] quid enim iuſtius, quam leuare ſumptibus egentiſſimas ciuitates, præſertim cum ipſæ poſtulent? TOTVM *genus legationum*] hanc vnam ob cauſſam legatos Romã ire, vt te laudarẽt,

neſciebam. TVO NOMINE] tui laudandi cauſſa. PRINCIPES] primarij ciues. CVM *ſoluendo non eſſent.*] cum ea tributa ſoluere non poſſent. ad Att. ep.10.lib.XIII. Magius ſoluendo non erat. Off.lib. 2. In pecuniis creditis occultat ſuum gaudium, ne videatur non fuiſſe ſoluendo. SAPIENTEM,] ſapientis autem eſt, inania contemnere. VT *nunc loquimur,*] non, quod, vrbanus, nouum eſſet verbum, cum eo Plautus quoque non ſemel vſus eſſet; ſed quod noua ſignificatio. quod enim peregrini homines ab vrbanis morum elegantia, & lepore vincebantur; inde cœptũ Ciceronis ætate, vrbanus homo dici, pro eo, cuius in factis, aut dictis nihil odioſum, nihil inconditum, nihil turpe notaretur. epiſtola etiam proxima vrbanitatem in Appio laudauit. IN *ea enim ciuitate*] ex his verbis, proxime legendum, Synnadenſium, non Myndenſium, coniicio: cum dixerit iam, Idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis diſputauiſſe. CONSILIVM *totum*] vt Romam venirent tui laudandi cauſſa. SVO *ſumptu*] non ciuitatum. dixit enim; Vt ſumptus egentiſſimarum ciuitatum minuerem. LEGITIMO] quantum lex Cornelia concedebat. ep. 10. QVID *enim reprehendi poteſt?*] ex his, quæ Synnadis pro tribunali diſputaui. QVASI *conſulto,*] quia de induſtria viſus eſt edicere, ne quis iniuſſu ſuo Romam proficiſceretur; vt impedimentum profecturis Romam legationibus obiiceret. SI *cuius aures,*] quærit enim cauſſas diſcordiarum. EDICTVM.] ex quo in prouincia ius dicerem. TRANSLATICIVM *eſt.*] vſitatum, quod ad omnes conſuetudines transfertur. ſic Cœlius epiſt. 5. Noſti hæc tranſlaticia. Ad Att. ep. 23. lib. III. Alterum caput eſt tranſlaticium de impunitate. In Verrem: In re tam vſitata, ſatis eſt oſtendere, omnes antea ius ita dixiſſe, & hoc vetus edictum, tranſlaticiumq. eſſe. Suetonius in Nerone: Raptum inter maximos imbres tranſlaticio funere extulit. Et Plinius lib. x. cap. 50. Hoc primum antiquis cenarum interdictis exceptum inuenio, iam lege C. Fannij conſulis, ne quid volucrum poneretur, præter vnam galinam, quæ non eſſet altilis: quod deinde caput tranſlatum, per omnes leges ambulauit. Hæc igitur eſt ſententia Ciceronis. Quod edixi, ne legati Romam iniuſſu meo proficiſcerentur; ex quo ſuſpicatus es, me exquiſiuiſſe aliquid, in quo te offenderem: noui nihil feci, aut a me exquiſitum, vt minuerem dignitatem tuam: tranſlaticium id fuit, vſitatum antea. cum enim nec priuatæ rei cauſſa, nec vt homini priuato, nec vt in priuato loco, ſed vt in ſenatu gratias tibi agerent, mitti legatos intellegerem; cur in eo me de tua priuata contumelia cogitaſſe putas? quod ſi tua priuata res, non publica, ageretur; querendi fortaſſe de me ſi non veram, ſpecioſam tamen cauſſam haberes. nunc, ſi priuatæ rei cauſſa legari credidiſſem, plane deſipiens fuiſſem. PVBLICO *orbis terræ conſilio,*] oratione 4. in Antonium: Senatum, ideſt orbis terræ conſilium, delere geſtit. Et in eundem 7. Turpe eſt, ſummo conſilio orbis terræ, præſertim in re tam perſpicua, cõſilium intelligi defuiſſe. EXCLVSI *eos,*] priuaui eos proficiſcendi poteſtate, qui me in caſtra ad Iconium, & qui trans Taurum perſequi non poſſent. nam ſi nec iniuſſu Ciceronis Romam ire, nec vnum perſequi trans Taurum poterant, vt eundi facultatem impetrarent; videbantur excludi, ideſt prorſus omni eundi Romam poteſtate priuari. Hoc ſuſpicatus erat Appius: Cicero refellit. IN *caſtra.*] ad Iconium, ep. 5.6. & ep. 4. lib. XV. TRANS *Taurum*] Iconium enim cis Taurũ fuit. COMMORATVS] biduum Laodiceæ, quattriduum Apameæ, triduum Synnadis, totidem Philomeli. ſic enim ſcripſit ad Catonem ep. 4. lib. XV. aliter tamen ad Att. epiſt. 16. & 20. lib. V. Commoratus autem, quia ius in iis opidis dixit. qua iuriſdictione nihil æquabilius, nihil lenius, nihil grauius eſſe potuiſſe, ſcripſit ad Att. ep. 20. li. V. VENDITIONEM *tributorum,*] cum enim exigi celeriter tributa non poſſunt, venduntur alicui, qui, quanti emit, tantum ſtatim de ſuo numerat, deinde exigit acerbiſſime, accepta cogendi poteſtate. CAPITVM, *atque oſtiorum,*] cum per ſingula capita, atque oſtia exiguntur tributa per eos, quibus vendita ſunt. Feſtus: Tributorum collationem cum ſit alia in capite, alia ex cenſu, dicitur etiam quoddam temeratium, vt poſt vrbem a Gallis captam collatum eſt, quia proximis quindecim annis cẽſus alius non erat. PER *magiſtratus ſuos;*] hoc adiunxit, ne perditas ab Appio ciuitates videatur dicere. perditas tamen per Appium maxime, ſignificat in epiſtolis ad Att. atque hæc ipſa tributa ita memorat ep. 16. lib. V. Audiemus nihil aliud, niſi imperata ἐπικεφάλια ſoluere non poſſe: omnes poſſeſſiones omnium venditas: ciuitatum gemitus, monſtra quædam non hominis, ſed feræ neſcio cuius immanis. In epiſtola vero 2. lib. VI. expilatas a ſuis etiam magiſtratibus ciuitates, eaſque pecunias ſuo iuſſu redditas eſſe narrat. NON *neceſſario*] nec enim vlla neceſſitate cogebãtur eas legationes Romam mittere. ISTIVSMODI *ſermones*] quod ais viſum eſſe quibuſdam, edictum meum quaſi conſulto ad iſtas legationes impediendas eſſe accommodatum; & illud, me exquiſiuiſſe aliquid, in quo te offenderem. NON *debuiſti credere.*] aut enim, ſi credidit, imprudens; aut, ſi finxit ipſe, non amicus. MINIME *liberale.*] indignum homine liberaliter educato. GENERVM *tuum Lentulum,*] tres igitur Appius generos habuit. nam de duobus, Cn. Pompeij filio, & M. Bruto, mentionem fecit epiſt. 4. Retulit autem ad eum Romæ. Sed mihi ſuſpectus locus eſt. cur enim ad hunc potius retulit, qui nuſquam præterea nominatur, quã ad reliquos generos? auget ſuſpicionem diſſenſio veterum librorum: nam Lentuli mentionem plerique non habẽt. LIBERTVM *tuum*] Phaniam ep. 5. PRÆFECTVM] L. Clodium. ep. 5. 6. AVCTORIBVS,] monent enim, ne inter amicos tale quidquam dicatur, quale tu ad me ſcripſiſti, hoc inquam: Diſputabant; ego contra diſſerebam. DISPVTABANT;] contra te Cicero. CONTRA *diſſerebam:*] cum ego te contra illos defenderẽ. DICEBANT;] ideo legationes a te impeditas, quia meæ laudi inimicus eſſes. VOLVISSES,] id enim ei dixerat L. Clodius. ep. 5. & 6. TAVRVM *ipſe tranſiſti?*] quod hominis alieni, & fugientis congreſſum fuiſſe, ſcripſit ep. 6. ad Atticum autem ep. 16. lib. V. Appius, vt audiuit nos venire, in vltimam prouinciam ſe coniecit, Tarſum vſque, ibiq. forum agit. Et in ſequenti ad eundem: Appius noſter, cum me aduentare videret, profectus eſt Tarſum Laodicea: ibi forum agit; cum ego ſim in prouincia. quam eius iniuriam non inſector. CONVENTVS] iuris dicendi cauſſa. NON DICAM PLVRA;] quæ mihi de te dicta ſunt.

ſum. OBIVRGEM,] quod maleuolorum ſermonibus aures dediſti. CVLPA AST:] qui genus ſermonis inducis in amicitiam noſtram minime liberale. QVOD *audis*,] cum iſtiuſmodi ſermonibus non debueris credere. MEA *ratio*] Eodem modo epiſt. 5. Tua ratio poſtea eſt commutata. Et ep. 9. lib. 1. Mea ratio fuit alia. Mea, inquit, ratio conſtans, & grauis reperietur: pro, nihil inconſtanter, aut leuiter commiſi: perpetuam quandam in tota amicitia noſtra conſtantiam, & grauitatem ſeruaui: cum tua ratio neque conſtans fuerit, id quod ex vitato congreſſu poſſum ſuſpicari; neque grauis, cum crediderit Phrygum, & Lycaonum maleuolis de me ſermonibus. ep. 10. in extremo. ASTVTIOREM]. quaſi conſulto ad legationes impediendas meum edictum accommodauerim. quæ aſtutia videtur. CALLIDIVS,] cum ironia. potius enim ſtultitia, quam calliditas eſt. NON *arbitrarer*,] non enim ſore putabam, vt in prouinciam irem. epiſt. 2. IVRE *optimo*] nam, ſi ego te in prouincia læderem, tu me abſentem iure optimo deſereres. QVOD *te putem nolle dici*;] recte: nec aliter eſt in antiquis libris. nam illa inferiora ſubiungit Cicero ad Appium conſolandum: Hos ego ſermones. &c. Quis autem non laboraſſe Appium credat, ſi ſuæ cohorti maledicere tur? debet enim, qui prouinciæ præeſt, non ipſe tantum vacare culpa, ſed ſuos quoque præſtare. quod Cicero fratrem ſuum, Aſiæ proconſulem, diligenter monet in illa præclara de officio proconſulis epiſtola. MALE *dicitur*:] male dicere alicui, eſt, de fama ſermonibus detrahere. IN *plures*,] non enim tibi, ſed tuis maledicitur. CLODIVS] L. Clodius, præfectus fabrum. ep. 5. ALIORVM *improbitate*] vſitata ratio criminis deriuandi. nam & in Verr. lib. 2. Aiunt eum, inquit, queri ſolere non numquam, ſe miſerum, quod non ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus prematur. MVLTA *ſunt*,] vt reprimere non potuerim, etiam ſi vellem. NON *offendunt*,] nec enim tu aliorum facta præſtare debes. LACESSIVI *numquam*,] non excitaui, non commoui. REPRESSI.] ſic Cœlius ep. 1. lib. IIX. Eos ſermones repreſſit. Et ep. 9. eiuſdem libri: Repreſſit ſermones. NEMINEM *bona fide in gratiam redire*] ſermonum hæc erat cauſſa improbis hominibus. DISSIMILITVDINE] vide ep. 13. lib. 2. & ad Att. ep. 1. lib. VI. LÆDI *ſi putat*;] notat homines prouinciales, qui non eoſdem e Ciceronis inſtitutis fructus caperent, quos ex Appij adminiſtratione capere conſueuerant. Huc ſpectat id, quod ſequitur: Liberalitas tua latius in prouincia patuit. Et illud paullo poſt: Non debent mirari homines, me eſſe acerbum ſibi, vt ſim dulcis mihi. Alij legendum arbitrantur: Lædi te putat: diſcedentes primum ab antiquis libris, deinde etiam, vt mihi videor oſtendiſſe, a mente Ciceronis. LIBERALITAS *tua*,] cum videatur eum laudare, carpit, quaſi ex alieno liberalem. VT *hominis nobiliſſimi*,] excuſat qua ratione poteſt Appij inſtituta. nobilitas enim ad liberalitatem hortatur. Sed de nobilitate quid ipſe ſentiat, ſuperiore docuit epiſtola. LIMAVIT *aliquid*] detriuit aliquid, detraxit, imminuit, vt lima ſolet. Hic moneo lectorem, cui fucum fieri non patior, in omnibus, quos ego adhuc viderim, antiquis libris, pro Limauit, eſſe, Limabit, vno dumtaxat excepto, in quo eſt, Limitauit. quo equidem tot librorum conſenſu valde moueor: nec puto, ſi quid obſcurum nobis eſt, aut etiam corruptum videtur, propterea ſtatim repudiandum. Limitare autem de alicuius prolixa natura, fortaſſe eſt, quod aliquis prolixe, & liberaliter facere conſueuerit, id quaſi intra limites reducere, quos largiendo tranſire non liceat. PROPTER *quandam triſtitiam temporum*;] callide; ne videatur ſua ſponte ab Appio diſſentire. Temporum, inquit, ratio liberalitatem reſpuit, in qua fortaſſe te, ſi ſoluta mea voluntas eſſet, imitarer. AD *largiendum ex alieno*] acerbe in Appium. quaſi eius liberalitas ex alieno fuerit, ideoq. late patuerit in prouincia. QVIBVS *alij mouentur*,] ſapientis enim eſt, parere temporibus. ep. 5. lib. IV. ACERBVM *ſibi*,] quia largitiones Appij non imitor. VT *ſim dulcis mihi*.] vt meæ laudi conſulam. aperta tranſlatio, contrariis expreſſa, vt in Lælio, Scitum eſt illud Catonis, multo melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videntur. AVT *oneris*] fortaſſe ne quid ei mandaretur, ſi Parthi in Syriam irrumperent: quod poſt M. Craſſi necem timebatur. AVT *temporis*:] ſuſpicabatur fore, quod accidit, vt ſucceſſor ei nō mitteretur, propter Gallias impedita prouinciarum omnium ſucceſſione. qua de re ep. 10. lib. IIX. & 10. lib. 2. HORTENSIVM] Q. Hortenſium oratorem. NOSTRVM *collegam*,] collegam Appij & Ciceronis in auguratu: quod legitur in procemio libri de claris orat. & Phil. 2. FAMILIAREM,] Appio quidem ita ſtuduit, vt eum, a Dolabella accuſatum, defenderet. in Bruto. SENTENTIA *bina*] vt prouinciæ per biennium ab iiſdem obtinerentur. AMANVM] quo in monte quæ geſſerit, ſcripſit ad Cœlium ep. 10. lib. 2. ſed copioſius ad Catonem epiſt. 4. lib. XV. MOPSVESTIÆ.] oppidum Ciliciæ, cuius in gymnaſio Syriæ rex Seleucus, Grypi filius, ob tyrannidem iniquiſſimam, a populo crematus eſt. Appianus in Syriaco. PARTHICO *ornatu*,] quo plus terroris inferrent. finitimi Syriis Arabes ſunt. ideo facilis irruptio eſt. ep. 8. lib. IIX. POMPEIVM *noſtrum*.] quo abſente infirma reſp. videtur. ad Att. ep. XI. libro V. Pompeius mihi quoque videbatur in Hiſpaniā iturus. id ego minime probabam: qui quidem Theophani facile perſuaſi, nihil eſſe melius, quam nuſquam illum diſcedere. Reuerſus tamen e prouincia, vt contentiones inter Cæſarem, & Pompeium ſedarentur, cenſuit, vt in Hiſpaniam iret. de quo ſic ep. 6. lib. VI. Eundum in Hiſpaniā cenſui, quod ſi feciſſet, ciuile bellum nullum omnino fuiſſet. HISPANIAM] quam per legatos abſens adminiſtrabat, acceptam lege Trebonia in quinquennium.

Argumentum ep. 9.

Appij litteris humaniſſime ſcriptis humaniſſime & ipſe reſpondet: gratulatur de triumphi ſpe: hortatur ad abſolutionem librorum auguralium: petit, vt ſupplicationem ſibi decernendam curet.

Cicero imp. s. d. Ap. Pulchro 9.

VIx tandem legi litteras dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officij, diligentiæ. adſpectus videlicet vrbis tibi tuam priſtinam vrbanitatem reddidit. nam, quas ex itinere, ante quam ex Aſia egreſſus es, ad me litteras miſiſti, vnas de legatis a me prohibitis proficiſci, alteras de Appianorum ædificatione impedita, legi perinuitus. itaque conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis reſcripſi tibi ſubiratus. iis vero litteris lectis, quas Philotimo, liberto meo, dediſti, cognoui, intellexiq. in prouincia multos fuiſſe, qui nos, quo animo inter nos ſumus, eſſe nollent; ad vrbem vero vt acceſſeris, vel potius vt primum tuos videris, cognoſcere ex iis, qua in te abſentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te obſeruantia, & conſtantia fuiſſem. itaque quanti illud me æſtimare putas, quod eſt in tuis litteris ſcriptum? ſi quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etſi vix fieri poſſit, tamen te parem mihi gratiam relaturum. tu vero facile facies: Nihil eſt enim, quod ſtudio, & beneuolentia, vel amore potius effici non poſſit. Ego, etſi & ipſe ita iudicabam, & fiebam crebro a meis per litteras certior; tamen maximam lætitiam cepi ex tuis litteris de ſpe minime dubia, & plane explorata triumphi tui: neque vero ob eam cauſſam, quo ipſe facilius conſequerer, (nam id quidem [illegible] eſt) ſed mehercule, quod tua dignitas, atque amplitudo mihi eſt ipſa cara per ſe. quare, quoniam plures tu habes, quam ceteri, quos ſcias in hanc prouinciam proficiſci, quod te adeunt fere omnes, ſi quid velis: gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me, ſimul atque adeptus eris, quod & tu confidis, & ego opto, litteras miſeris. longi ſubſellij, vt noſter Pompeius appellat, iudicatio, & mora ſi quem tibi item vnum, alterum ve diem abſtulerit; (quid enim poteſt amplius?) tua tamen dignitas ſuum locum obtinebit. ſed, ſi me diligis, ſi a me diligi vis, ad me litteras, vt quamprimum lætitia afficiar, mittito. Et velim reliquum quod eſt promiſſi, ac muneris tui, mihi perſoluas. cum ipſam cognitionem iuris auguralis conſequi cupio: tum mehercule tuis incredibiliter ſtudiis erga me, muneribuſq. delector. quod autem a me tale quiddam deſideras: ſane mihi conſiderandum eſt, quonam te remunerer potiſſimum genere. nam profecto non eſt meum, qui in ſcribendo, vt ſoles admirari, tantum induſtriæ ponam, committere, vt ſcribendo negligens fuiſſe videar; præſertim cum id non modo negligentis, ſed etiam ingrati animi crimen futurum ſit, verum hæc videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide, diligentiaque, & pro noſtra non inſtituta, ſed iam inueterata amicitia cures, enitare, vt ſupplicatio nobis quam honorificentiſſime, quamprimumq. decernatur. Omnino ſerius miſi litteras, quam vellem. in quo cum difficultas nauigandi fuit odioſa: tum in ipſum diſceſſum ſenatus incidiſſe credo meas litteras. ſed id feci adductus auctoritate, & conſilio tuo: idq. a me recte factum puto, quod non ſtatim, vt imperator appellatus ſim, ſed, aliis rebus additis, æſtiuiſq. confectis, litteras miſerim. Hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodum oſtendis: meq. totum, & mea, & meos commendatos habebis. Vale.

EXPLANATIO.

VIx *tandem*] quantopere eas Appij litteras exſpectaret, hoc principio ſignificat. ſero enim nimis videtur fieri, quod vehementer cupimus. Dignas Ap. *Clodio*,] quaſi aliæ Appij litteræ non tam ipſius voluntate, qui natura ad humanitatem inclinaret, ſed ob ſermones improborum ſcriptæ ſint. Vrbanitatem] humanitatem illam, quæ in vrbanis hominibus agnoſcitur. ep. 7. Homo, mea ſententia, ſumma prudentia, multa doctrina, plurimo rerum vſu: addo vrbanitatem, quæ eſt virtus, vt Stoici putant. Et epiſt. 8. Te hominem non ſolum ſapientem, verum etiam, vt nunc loquimur, vrbanum. Ex *Aſia*] ex ea parte Aſiæ, quæ ad prouinciam Ciliciam non pertinuit. Proficiſci,] Romam, vt te laudarent. Appianorum] de quibus ep. 7. Reſcripſi *tibi ſubiratus*.] ita condiæ confeſſio ſatisfactio quædam eſt, præſertim cum adiunxerit, Conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis. Liberto *meo*,] libertum ſuum vocat quod eius vxoris libertus eſſet. id quod oſtendit ep. 4. & 5. lib. 2. ad Att. aut duo Philotimi fuerunt, vnus Ciceronis, alter Terentiæ libertus. Cognovi,] culpam in alios confert, quo leuius peccaſſe Appius videatur. nam omnino peccatum aliquod in eo fuit, quod audierit, & crediderit. ep. proxima: Sin alij tecum hæc loquuntur; tua tamen, quod audis, culpa non nulla eſt. Acceſſeris,] non enim introierat, quia triumphum ſperabat. Fide,] poſt gratiam reconciliatam. Officiis *tuendis erga te obſeruantia*,] Tueri, non eſt defendere, ſed colere: vt ep. 68. lib. xiii. Tuebor omni obſeruantia patrem tuum. Conſtantia] confirmat illud, quod dixit: Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans, & grauis reperietur. Omnino ſignificat, ſe, poſt reconciliatam gratiam, amici officio numquam defuiſſe: itaque fidem, & conſtantiam ſuam hic nominauit. Parem *gratiam*] operam Appio ſuam Cicero narrat in ſupplicatione impetranda. ep. 13. Cum de

tuis

tuis rebus geſtis agebatur, inſeruiebam honori tuo. STVDIO, *& beneuolentia*,] addidit beneuolentiæ nomen; quia multi ſtudent, nec tamen diligunt. VEL *amore potius*] maior eſt in amore vis, quam in beneuolentia: ſicuti plus eſt amare, quam diligere. ep. 14. lib. IX. Quis erat, qui putaret ad eum amorem quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, vt mihi nũc denique amare videar, antea dilexiſſe. Et ep. 47. lib. 13. Vt ſcires, eũ non a me diligi ſolum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc ſcribo. Et ep. 1. ad M. Brutum: Clodius tribunus pl. des. valde me diligit, vel, vt ἐμφατικώτερον, valde me amat. Et ad eundem ex incerto libro apud Nonium: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut, quo contentus ſum, diliges. SPE] ex tuis rebus geſtis, & quia iam adeptus erat ſupplicationem: quæ triumphi prærogatiua quædam ſolebat eſſe, vt ait Cato ep. 5. lib. XV. FACILIVS *cõſequerer*,] exẽplo tuo: cum ego quoque Ciliciæ præſim; nec mihi, ſucceſſori tuo, negari poſſe videatur, quod tibi conceſſum ſit. E'πικούρειον] eſſet hoc eius hominis, qui Epicuri ſententiam ſequeretur, ideſt, qui ad ſe ipſum omnia referret, & in ſua vtilitate cuncta poneret. ep. 12. lib. VII. DIGNITAS, *atque amplitudo*] amplitudinem, & dignitatem coniunxit etiam epiſt. 5. lib. 1. LONGI *ſubſellij*,] ſenatum ſignificat, a quo tarde omnia explicarentur. IVDICATIO,] in iudicandis rebus, de quibus cõſulitur. petebatur enim a ſenatu triumphus: deinde facto S.C. lex ad populum ferebatur, vt ei, qui triumphaturus eſſet, eo tãtum die, quo triumpharet, imperium in vrbe eſſet. alioqui vrbem introire cum imperio nemini licebat. itaque de Pontinij triumpho legem a Ser. Galba prætore latam eſſe, legimus in Dione lib. XXXIX. ITEM *vnum, alterum ve diem*] conſuetudinem ſenatus in protrahendo rerum exitu ſignificat. RELIQVVM *promiſſi*,] ſcripſerat ad Ciceronem Appius librum vnum de iure augurali, reliquos promiſerat. ep. 4. & 11. & feſtus in verbo Solliſtimum. TALE *quiddam*] ob hanc fortaſſe cauſſam, vt Appium remuneraretur, ſcripſit Cicero librum de auguriis, quem Cariſius nominat. CONSIDERANDVM *eſt*,] ſi gratus eſſe volo. QVONAM *genere*,] quo muneris genere: id eſt, quid ad te ſcribam, vt te remunerer. VIDEAR;] ſi, accepto a te munere, nihil remittam. VT *ſupplicatio*] pro rebus in Amano monte geſtis: ex qua victoria imperator appellatus eſt. quamquam Pindeniſſum etiam poſtea cepit. ep. 10. lib. 2. & 4. lib. XV. DIFFICVLTAS *nauigãdi*] miſit enim litteras ad ſenatum menſe Ianuario. quod ad Att. ep. 20. lib. V. ſatis oſtendit. IN IPSVM *diſceſſum ſenatus*] diſcedebãt ſenatus Aprili menſe, cuius fere dies omnes vel ludis dabantur, vel feſti erant, vel comitiales, quibus haberi ſenatum non licebat. id quod ex antiquis dierum faſtis, quos a nobis explanatos edidimus, licet intelligere. erant autem inter ludos, qui dabantur Aprili menſe, Megalenſes, quos ædiles curabant. Romani vero ab iiſdem ædilibus Septembri menſe dabantur: quorum item cauſſa ſenatum diſceſſiſſe, ex iis verbis conijcio, quæ ſunt lib. 1. de Orat. Dici memini, ludorum Romanorum diebus L. Craſſum, quaſi colligendi ſui cauſſa, ſe in Tuſculanum contuliſſe. veniſſe eodem Q. Mucius dicebatur, & M. Antonius. INCIDISSE *meas literas*.] ex quibus referri ad ſenatum de ſupplicatione mea, ideo fortaſſe non potuit, quia frequens ſenatus non affuerit: infrequenti enim ſenatu fieri S.C. non poterat: quod oſtendimus ep. 9. lib. 1. in eo loco: Mihi eſt ſenatus aſſenſus, vt de agro Campano, frequenti ſenatu, idibus Maij referretur. IMPERATOR *appellatus*] deuictis Amanienſibus. ep. 10. lib. 2. & 4. lib. XV. ALIIS *rebus additis*,] capto Pindeniſſo die quinquageſimo ſeptimo, poſtquam oppugnari cœptum erat. ep. 4. lib. XV. ÆSTIVIS Q. *confectis*] cum in hiberna milites dimittuntur; nec iam bellum geri per anni tempus licet.

Argumentum ep. 10.

Appium Dolabella, reuerſum e Cilicia, de maieſtate, & de ambitu accuſauerat, eodemq. tempore Tulliam, Ciceronis filiam, vxorem duxerat, M. Cælio, Ciceronis, & Dolabellæ amiciſſimo, eas nuptias conciliante: de quibus lib. II X. ep. 6. 13. Id factum a ſuis, inſciente ſe, conatur Cicero probare, & in hanc ſententiam multa colligit. Præterea, ſuſpicante Appio, impeditas a Cicerone legationes, quæ Romam ad ſuam laudem ire decreuiſſent, multis verbis hanc ei ſuſpicionem ſtudet adimere. Mittit etiam commentarium de rebus a ſe perfectis, atque inſtitutis in prouincia, quæ ad Appij abſolutionem pertinerent. Auguratur in extremo, cenſuram ei dalatum iri: quod euenit.

CICERO IMP. S. D. AP. PVLCHRO. 10.

CVM eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceſſerent; etſi grauiter primo nuncio commotus ſum, quod nihil tam præter opinionem meam accidere potuit; tamen, vt me collegi, cetera mihi facillima videbantur; quod & in te ipſo maximam ſpem, & in tuis magnam habebam; multaq. mihi veniebãt in mentem, quamobrem iſtum laborem tibi etiam honori putarem fore: illud plane moleſte tuli, quod certiſſimum, & iuſtiſſimum triumphum hoc inuidorum conſilio eſſe tibi ereptum videbam. quod tu ſi tanti facies, quanti ego ſemper iudicaui faciundum eſſe: facies ſapienter, & ages victor ex inimicorum dolore triumphum iuſtiſſimum. ego enim plane video fore neruis, opibus, ſapientiaq. tua, vehementer vt inimicos tuos pœniteat intemperantiæ ſuæ. De me tibi ſic, conteſtans omnes deos, promitto, atque confirmo: me pro tua dignitate

gnitate (malo enim dicere, quam pro ſalute) in hac prouincia, cui tu præfuiſti, rogando, deprecatoris; laborando, propinqui; auctoritate, cari hominis, vt ſpero, apud ciuitates; grauitate, imperatoris ſuſcepturum officia, atque partes. omnia volo a me & poſtules, & exſpectes. vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Seruilius perbreues a te mihi litteras reddidit: quæ mihi tamen nimis longæ viſæ ſunt. iniuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. nollem accidiſſet tempus, in quo perſpicere poſſes, quanti ego te, quanti Pompeium, quem vnum ex omnibus facio, vt debeo, plurimi, quanti Brutum facerem: quamquam in conſuetudine quotidiana perſpexiſſes, ſicuti perſpicies: ſed quoniam accidit; ſi quid a me prætermiſſum fuerit, commiſſum facious, & admiſſum dedecus confitebor. Pontinius, qui a te tractatus eſt præſtaoti, ac ſingulari fide, cuius tui beneficij ſum ego teſtis, præſtat tibi memoriam, beneuolentiamque, quam debet: qui cum, maximis rebus ſuis coactus, a me inuitiſſimo deceſſiſſet; tameo, vt vidit tua intereſſe, conſceodens iam nauem Epheſo Laodiceam reuertit. talia cum te ſtudia videam habiturum eſſe innumerabilia: plane dubitare non poſſum, quin tibi amplitudini iſta ſollicitudo futura ſit. ſi vero efficis, vt cenſores creentur; & ſi ita geſſeris cenſuram, vt & debes, & potes: non tibi ſolum, ſed tuis omnibus video in perpetuum ſummo te præſidio futurum. Illud pugna, & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur: vt, cum hic tibi ſatisfecerimus, iſtic quoque noſtram in te beneuolentiam nauare poſſimus. Quæ de hominum, atque ordinum omnium erga te ſtudiis ſcribis ad me, mioime mihi miranda, & maxime iucunda acciderunt: eademq. ad me perſcripta ſunt a familiaribus meis. itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cuius mihi amicitia non ſolum ampla, ſed etiam iucunda eſt, ea tribui, quæ debeantur; tum vero etiamnum remanere in ciuitate noſtra ſtudia prope omnium conſenſu erga fortes, & induſtrios viros: quæ mihi ipſi vna ſemper tributa merces eſt laborum, & vigiliarum mearum. Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuiſſe in eo adoleſcente, cuius ego ſalutem duobus capitis iudiciis ſumma contentione defendi, vt, tuis inimicitiis ſuſcipiendis, obliuiſceretur patroni omnium fortunarum, ac rationum ſuarum; præſertim cum tu omnibus vel ornamentis, vel præſidiis redundares, illi (vt leuiſſime dicam) multa deeſſent: cuius ſermo ſtultus & puerilis erat iam antea ad me a M. Cœlio, familiari noſtro, perſcriptus; de quo item ſermone multa ſcripta ſunt abs te. ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet, veteſem coniunctionem diremiſſem, quam nouam conciliaſſem. neque enim de meo erga te ſtudio dubitare debes: neque id eſt obſcurum cuiquam in prouincia, nec Romæ fuit. ſed tamen ſignificatur in tuis litteris ſuſpicio quædam, & dubitatio tua, de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi, purgaodi autem mei neceſſarium. Vbi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quo minus Romā ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, ſi te palam odiſſem, minus quod tibi obeſſet, facere? ſi clam, magis aperte inimicus eſſe? Quod ſi eſſem ea perfidia, qua ſunt ij, qui in nos hæc conferunt: tamen ea ſtultitia certe non fuiſſem, vt aut in obſcuro odio apertas inimicitias, aut, in quo tibi nihil nocerem, ſummam oſtenderem voluntatem nocendi. Ad me adire quoſdam memini, qui dicerent, nimis magnos ſumptus legatis decerni. quibus ego non tam imperaui, quā cenſui, ſumptus legatis quammaxime ad legem Corneliam decernendos. atque, in eo ipſo me non perſeueraſſe, teſtes ſunt rationes ciuitatum: in quibus, quantum quæque voluit legatis tuis datum, induxit. Te autem quibus mēdaciis homines leuiſſimi onerarunt? non modo ſublatos ſumptus, ſed etiam a procuratoribus eorum, qui iam profecti eſſent, repetitos, & oblatos; eamq. cauſſam multis omnino non eundi fuiſſe. Quererer tecū, atque expoſtularē, niſi, vt ſupra ſcripſi, purgare me tibi hoc tuo tempore, quā accuſare te, mallem, idq. putarem eſſe rectius. itaque nihil de te, quod credideris; de me, quamobrem non debueris credere, pauca dicam. nam, ſi me virū bonum, ſi dignum iis ſtudiis, eaq. doctrina, cui me a pueritia dedi, ſi ſatis magni animi, non minimi conſilij in maximis rebus perſpectū habes: nihil in me non modo perfidioſum, & inſidioſum, & fallax in amicitia, ſed ne humile quidem, aut ieiunū debes agnoſcere. ſin autem me aſtutum, & occultum lubet fingere: quid eſt, quod minus cadere in eiuſmodi naturam poſſit, quam aut florētiſſimi hominis aſpernari beneuolentiam; aut eius exiſtimationē oppugnare in prouincia. cuius laudem domi defenderis; aut in ea re aoimum oſtendere inimicum, in qua nihil obſis; aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertiſſimum ſit, ad nocendum leuiſſimum? Quid erat autē, cur ego in

te tam

te tam implacabilis eſſem, cum te ex fratre meo ne tũc quidem, cum tibi prope neceſſe eſſet eas agere partes, inimicum mihi fuiſſe cognouiſſem? cum vero reditum noſtrum in gratiam vterq. expetiſſet: quid in conſulatu tuo fruſtra mecum egiſti, quod me aut facere, aut ſentire voluiſſes? quid mihi mandaſti, cum te Puteolis proſequerer, in quo non exſpectationem tuam diligentia mea vicerim? Quod ſi id eſt maxime aſtuti, omnia ad ſuam vtilitatem referre: quid mihi tandem erat vtilius, quid commodis meis aptius, quam hominis nobiliſſimi, atque honoratiſſimi coniunctio, cuius opes, ingenium, liberi, affines, propinqui mihi magno vel ornamento, vel præſidio eſſe poſſent? quæ tamẽ ego omnia in expetenda amicitia tua, non aſtutia quadam, ſed aliqua potius ſapientia ſecutus ſum. Quid illa vincula, quibus quidem libentiſſime adſtringor, quanta ſunt? ſtudiorum ſimilitudo, ſuauitas conſuetudinis, delectatio vitæ, atque victus, ſermonis ſocietas, litteræ interiores. Atque hæc domeſtica. Quid illa tandem popularia? reditus illuſtris in gratiam: in quo ne per imprudentiam quidem errari poteſt ſine ſuſpicione perfidiæ: ampliſſimi ſacerdotij collegium, in quo non modo amicitiam violari apud maiores noſtros fas non erat, ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cui quam ex collegio eſſet inimicus. Quæ vt omittam tam multa, atque tanta; quis vmquã tanti quemquam fecit, aut facere potuit, aut debuit, quanti ego Cn. Pompeium, ſocerum filiæ tuæ? etenim, ſi merita valent: patriam, liberos, ſalutem, dignitatem, memetipſum mihi per illum reſtitutum puto. ſi conſuetudinis iucunditas: quæ fuit vmquam amicitia conſularium in noſtra ciuitate coniunctior? ſi vlla amoris, atque officij ſigna: quid mihi ille non commiſit? quid non mecum communicauit? quid de ſe in ſenatu, cum ipſe abeſſet, per quemquam agi maluit? quibus ille me rebus non ornatiſſimum voluit ampliſſime? qua denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone, aduerſantem interdum actionibus ſuis? quo ſtudio prouidit, ne qua me illius temporis inuidia attingeret; cum me conſilio, cum auctoritate, cum armis denique texit ſuis? quibus quidem temporibus hæc in eo grauitas, hæc animi altitudo fuit, non modo vt Phrygi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis feciſti, ſed ne ſummorum quidem hominum maleuolis de me ſermonibus crederet. Huius igitur filius cum ſit gener tuus: cumque, præter hanc coniunctionem affinitatis, quam ſim Cn. Pompeio carus, quamq. iucundus, intelligam: quo tandem animo in te eſſe debeo? cum præſertim eas ad me is litteras miſerit, quibus, etiam ſi tibi, cui ſum amiciſſimus, hoſtis eſſem; placarer tamen totumq. me ad eius viri, ita de me meriti, voluntatem, nutumq. conuerterem. Sed hæc hactenus: pluribus enim etiam fortaſſe verbis, quam neceſſe fuit, ſcripta ſunt. Nunc ea quæ a me perfecta, quæq. inſtituta ſunt, cognoſce. atque hæc agimus, & agemus magis pro dignitate, quam pro periculo tuo. te enim, vt ſpero, propediem cenſorem audiemus: cuius magiſtratus officia, quæ ſunt maximi animi, ſummiq. conſilij, tibi diligẽtius, & accuratius, quam hæc, quæ nos de te agimus, cogitanda eſſe cenſeo. Vale.

EXPLANATIO.

DE *temeritate eorum,*] Dolabellam ſignificat, qui Appium accuſauerat. TIBI *negotium faceſſerent,*] te accuſarent. Negotium & pro re ſimpliciter capitur, vt alibi, & pro re moleſta ac difficili, vt cum additur verbum Faceſſere. quid autem accuſatione moleſtius, ac durius? In Verrem: Cum audiſſent ei negotium faceſſitum. Pro Cluentio: Si cui forte negotium faceſſeretur. Faceſſere periculum, in eadem ſententia dixit in Diuinatione: Exhibere negotium, lib. 2. Off. VT *me collegi,*] cum ad rationem me quieto animo reuocare cœpi. Sic epiſt. 9. lib. 2. Collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi rep. ſum collocutus. CETERA] quod ad periculum accuſationis attinet. IN *tuis*] præſertim in Pompeio, eius filiæ ſocero, & in Bruto genero: quos pro Appij abſolutione laboraſſe, patet ex epiſtola ſequenti. ETIAM *lumen*] in aduerſis enim virtus elucet, &, vt aurum igne, ſic innocentia ſententiis iudicum probatur. EREPTAM] recitemus Cœlij verba ex epiſt. 9. lib. 8. quæ locum interpretantur: Non dubito, quin perlatum ad te ſit, Appium a Dolabella reum factum: ſaneque non ea, qua exiſtimaueram, inuidia: neque enim ſtulte Appius, qui, ſimulatque Dolabella acceſſit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphiq. poſtulationem abiecerat. quo facto retudit ſermones; paratiorq. viſus eſt, quam ſperauerat, accuſator. EGO *ſemper iudicaui*] nam, ſi triumphum exoptaſſet, conſul non depoſuiſſet. qua de re ep. 7. lib. v. copioſe autem epiſt. 4. lib. xv. quin ipſa verba recitabo: cur enim meo labori parcã, vt alios labore leuem? Si quiſquã fuit vmquam remotus & natura, & magis etiam, vt mihi quidem ſentire videor, ratione, atque, ab inani laude, e ſermonibus vulgi; ego profecto is ſum. teſtis eſt cõſulatus meus: in quo, ſicut in reliqua vita, fateor ea me ſtudioſe ſecutũ, ex quibus vera gloria naſci poſſet. ipſam quidem gloriam per ſe numquam putaui expetendam. itaque & prouinciam ornatam, & ſpem nõ dubiam triumphi neglexi. VICTOR] abſolutus. TRIVMPHVM,] tantum enim honorem, tantam lætitiam,

abſolutus, ex inimicorum dolore capies, quantum, triumphans vrbem introires. NERVIS,] propter virtutem tuam. tranſlatio eſt a corpore ad animum. OPIAVS,] dixi iam, quantumcumque eſt, quo valemus, Opum nomine totum ſignificari. CONTESTANS *omnes deos,*] teſtes vocans omnes deos. PROMITTO,] ad Cœlium etiam ep. 12. lib. 2. ita ſcripſit: Poſt hoc negotium, & temeritatem noſtri Dolabellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. MALO *enim dicere,*] ominis cauſſa, dignitatem potius, quam ſalutem, nominat; ne periclitari Appius de ſalute videatur. GRAVITATE, *imperatoris*] ponderis enim plus habebunt officia mea, ob acceptam mihi ex imperatoris nomine dignitatem. SVSCEPTVRVM *officia,*] ne quis ex prouincia Romam iret, vt aduerſus Appium teſtimonium diceret. hinc illud epiſtola ſequenti: De mercenariis teſtibus, a ſuis ciuitatibus notandis, niſi iam aliquid factum eſt per Flaccum, fiet a me, cum per Aſiam decedam. OMNIA *volo a me & poſtules, & exſpectes. vincam meis officiis cogitationes tuas.*] non diſſimilis illa ſententia ep. 6. lib. 1. A me omnia ſumma in te ſtudia, officiaq. exſpecta. non fallam opinionem tuam. Et hic infra: Quid mihi mandaſti, in quo non exſpectationem tuam diligentia mea vicerim? INIVRIAM *mihi fieri putabam, cum rogabar.*] tale illud ep. 9. lib. 1. Tuæ res mihi tantæ curæ ſunt, vt me nolim admoneri; rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. Ideo dixit ep. 13. lib. IX. Peto a te, vel, ſi pateris, oro. Rogauerat autem Appium Cicero, vt præſtaret ſibi quidquid poſſet pro ſalute ſua. & Cœlius ep. 9. lib. IIX. Appius in te maximam ſpem habet. POMPEIVM,] ſocerum filiæ tuæ. VNVM *ex omnibus*] pluris facio, quam omnes. BRVTVM] M. Brutum, Appij generum, epiſt. 4. FACINVS,] quod non liceat. DEDECVS] quod non deceat. grauius autem Facinus, quam Dedecus. PONTINIVS,] C. Pontinius, Ciceronis legatus, prætorius, qui de Allobrogibus triumphauerat, Appio ipſo conſule adiuuante. ep. 16. lib. IV. ad Att. Erit cum Pontinio Appius conſul. TRACTATVS *eſt*] quia conſul Appius, vt proxime dixi, adiutor ei fuit in obtinendo triumpho. FIDE,] cum debitam amicitiæ fidem præſtitiſti. A *me inuitiſſimo*] ſic malo, quam, Inuitiſſime. nam, Pontinium non libenter diſceſſiſſe, verba illa ſatis oſtendunt, Maximis rebus ſuis coactus. nunc ſignificationem ſuæ voluntatis, & amoris in Pontinium Cicero dat, cum inquit, A me inuitiſſimo. LAODICEAM] vt in prouincia operam daret, ne teſtes in Appium Romam irent. ex quo patet, accuſatum Appium de rebus in prouincia geſtis, quibus maieſtatem populi Romani læſiſſe videretur. AMPLITVDINI *iſta ſollicitudo futura*] idem aliis verbis paullo ante, Iſtum laborem tibi etiam honori putarem fore. SI *vero efficis, vt cenſores creentur;*] quod ſi accidat; fore non dubitat, vt cenſor ipſe Appius creetur. itaque ſubiungit, Et ſi ita geſſeris cenſuram. creatus autem eſt cum L. Piſone, in quem exſtat Ciceronis oratio. epiſt. 13. lib. IIX. de Diuinatione lib. 1. Dio lib. XL. oratio contra Salluſtiũ. ET POTES:] cum tibi neque animus, neque conſiliũ deſit. PROROGETVR:] ne quid ad hoc annuũ prouinciæ munus tẽporis addatur. HIC *tibi ſatisfecerimus,*] paullo ante dixit, Promitto, atque cõfirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quã pro ſalute) in hac prouincia, cui tu præfuiſti, rogando deprecatoris, laborando propinqui ſuſcepturum officia, atque partes. NAVARE] præſtare, tribuere. HOMINVM *atque ordinum*] epiſtola quoque 9. lib. 1. coniunxit homines, & ordines: Cum me comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, hominibuſq. incumbentibus, omnibus denique ſuis viribus reſp. recuperaſſet. Ordines autem in ciuitate tres fuere, ſenatus, equites, plebs. MINIMA *miranda, & maxime iucunda*] nec miror, & gaudeo, dixit ep. 1. lib. X. AMPLA,] vt mihi plurimis in rebus vſui eſſe poſſit. IVCVNDA] ob multas ſuauitates. addidit enim, Iucunda; ne videatur eum diligere dumtaxat humanitatis cauſſa. VNA] vna in primis. habet enim non tam definiendi, quam augẽdi vim. ADOLESCENTE,] Dolabella. DVOBVS *capitis iudiciis*] ep. XI. lib. VI. ſcribit ſe Dolabellæ periculis non defuiſſe. Capitis autem iudiciũ fuit, quo libertas aut ciuitas amittebatur. OBLIVISCERETVR] amicitiæ, quæ mihi tecum intercedit, rationem non haberet. VEL *ornamentis, vel præſidiis*] iis rebus, quæ vel ornamẽto, vel præſidio eſſe poſſunt: quas memorat ep. 13. lib. 1. Quid, inquit, eſt cauſſæ, cur mihi non ſit in optatis, complecti hominẽ florentẽ ætate, opibus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis? VT *leuiſſime dicam,*] non dicam, omnia, ſed, multa deeſſent. SERMO *ſtultus,*] dictitabat fortaſſe, probari a Cicerone accuſationẽ illam, hoc argumento, quod ſibi tunc filiam ſuam collocaſſet. COELIO] hæ Cœlij litteræ, quas hic Cicero ſignificat, non exſtant. nam in iis, quas habemus, nulla ſermonis huius Dolabellæ mentio fit. de iungendo autem inter eum, & Tulliam, Ciceronis filiam, matrimonio, loquitur Cœlius in duabus epiſtolis, 9. 12. libro IIX. CONIVNCTIONEM] amicitiam, quæ antea fuerat. ep. 11. lib. VI. NOVAM] nuptiis filiæ conciliatam. NEQVE *id eſt obſcurum*] multos enim, & illuſtres, & ex ſuperiore, & ex æquo loco, ſermones habitos eſſe cum ſumma Appij laude, dixit ep. 8. ALIENVM *tempus eſt*] ne ſatis grauem ex accuſatione curam ſuſtinenti hoc etiam addam moleſtiæ. NECESSARIVM.] quia ſignificatur in tuis litteris ſuſpicio quædam, & dubitatio. LEGATIONI] hac de re vide ep. 8. SI *clam, magis aperte inimicus eſſe?*] ſi quis eſt, qui ſe veteribus ita libris addixerit, vt locum coniecturæ nullum relinquat; legat hic, Sic iam magis aperte inimicus eſſem. nam ita diſerte ac plane in antiquioribus libris, etiam in illo Mediceo, ſcriptum eſt. ſin perquirenda veritas eſt, & licet a mendoſis incorrupta diſtinguere: dubitandum, opinor, non erit, quin hic pro, Sic iam, reponatur, Si clam; pro eſſem, Eſſe. quod olim a ſingulari viro, Petro Daneſio, Pariſienſi, Epiſcopo Vaurenſi, quem ab adoleſcentia mea dilexi vehementer, & colui, acute animaduerſum, ita probaui, vt imprimi voluerim. neque hæc poſtea coniectura hominibus eruditis, cum & ipſi has epiſtolas emendarent, diſplicuit. QVA *ſunt ij,*] ep. 8. Si quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe; non noſtram is perfidiam coarguit. ſed indicat ſuam. IN *obſcuro odio*] ſi clam te odiſſem: quod proxime dixit. IN *quo tibi nihil nocerem,*] iterat illud, In quo potui, ſi te palam odiſſem, minus quod tibi obeſſet, facere. AD *me adire quoſdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent,*] quis non videt, abundare illud, Nimirum

mrum ex Epicteto: quod vitium nec olim in noſtris libris hærere paſſus ſum; & nunc eo magis in ſententia confirmor, quod a veteribus octo libris noſtram opinionem video comprobari. Præterea, non ex Epicteto, ſed ex multis ciuitatibus ad Ciceronem adiere, vt immoderatis ſumptibus leuarentur. quod ep. 8. demonſtratur his verbis: Apameæ cum eſſem, multarum ciuitatum principes ad me detulerunt, ſumptus legatis decerni nimis magnos. NON *tam imperaui, quam cenſui,*] non tam hoc imperij, quam iudicij fuit. non hoc pro imperio feci, ſed quod ita faciendum cenſui. AD *legem Corneliam*] ſumptum videtur lex Cornelia definiiſſe, cum ad eorum laudem, qui prouinciis præfuiſſent, legationes Romam mitterentur. huc illud ſpectat, quod ſcriptum eſt ep. 8. Laudaturum me, ſi quis ſuo ſumptu functus eſſet officio; conceſſurum, ſi legitimo; non permiſſurum, ſi infinito. RATIONES *ciuitatum:*] tabulæ publicæ, in quas accepti, expenſiq. ratio refertur. INDVXIT.] vſurpari ſolitum eſt hoc verbum in expenſis perſcribendis. eodem modo locutus oratione 2. in Rullum: Vt agros, inquit, a vobis met ipſis emptos, quanti velletis populo Romano induceritis. Et in Verrem lib. 1. Tutores, pecuniam prætori ſi pupillæ nomine dediſſent, grandem præſertim, quemadmodum in rationem inducere poſſent, non videbant. NON *modo ſublatos*] vetitos, edicto meo. QVERERER] quod leuiſſimis hominibus aures præbueris. epiſt. 8. Tua, quod audis, culpa nonnulla eſt. HOC *tuo tempore,*] cum ſis reus, nec adeſſe laboranti moleſtiam debeam. epiſt. 9. libro 1. Scripſi tres libros de temporibus meis. epiſt. 6. lib. 2. Nouitate meorum temporum. Ad Att. ep. 12. lib. x 1. Eum tibi commodare hoc meo tempore non audeo. Non videtur hoc loco, quod ad refellendas Grammaticorum inanes nugas pertinet, omittendum. Clamant, ac prope iureiurando confirmant, in iis rebus, quæ ad ſecundam perſonam referuntur, ſemper Iſte, non Hic, vſurpari ſolitum in Latina lingua. qui ſi diligenter, quam late pateat vſus Latini ſermonis, attendiſſent: non dubito, quin aliter ſenſiſſẽt. de Appij accuſatione dixit hic Cicero, Hoc tuo tempore, non iſto. & ad Furnium, epiſt. 25. lib. x. Hæc ambitioſa feſtinatio. cum tamen de Furnij feſtinatione loqueretur. Cœlius etiam epiſt. 8. lib. I I. Hæc exiguitas copiarum; de prouinciali Ciceronis exercitu. Huius generis exempla, quæ vitandæ ſatietatis cauſſa prætermitto, Cicero multa ſuppeditat: qui mihi vel vnus pluris eſt, quam omnes Grammatici. NIHIL *de te,*] non contra te, ſed pro me diſputabo. NIHIL *in me*] multis argumentis oſtendit, cur Appius maleuolorum ſermonibus non debuerit credere. argumenta autem ducit primum a perſona ſua, cum ait, Nihil in me: deinde a perſona Appij, cum ſubiungit, Florentiſſimi hominis: tum a tempore, in eo, Eius exiſtimationem oppugnare in prouincia. cuius laudem domi defenderis: ab ipſa re, cum inquit, In ea te animum oſtendere inimicum, in qua nihil obſis: ab ingrati animi culpa, cum inquit, Quid erat autem: a conſtãtia ſua, Quid in conſulatu tuo fruſtra mecum egiſti: ab vtili, Quid mihi tandem erat vtilius? a ſtudiis, a conſuetudine, a litteris, Quid illa vincula: ab hominum opinione, Quid illa tãdem popularia? poſtremo a Cn. Pompeij perſona, Quis vnquam tanti, &c. PERFIDIOSVM *& inſidioſum,*] a quibus vitiis longe vir bonus abeſt, & is, qui ſe ſtudiis optimis, liberaliq. doctrinæ dediderit. HVMILE] refertur ad illud, Si ſatis magni animi. IEIVNVM] ad illud, Non minimi conſilij. cuius enim conſilij eſt, ieiunum quiddam ad lædendum deligere, & oſtendere voluntatem nocendi, in quo nocere nihil poſſis? AGNOSCERE.] Agnoſcere, & hic, & alibi non numquam verum fateri, eſt. ep. 4. lib. I V. Illam partem excuſationis nec agnoſco, nec probo. SIN *aſtutum, & occultum lubet fingere:*] epiſt. 8. Quod ſi quis me aſtutiorem fingit. QVID *eſt, quod minus cadere in eiuſmodi naturam poſſit,*] epiſt. 8. Quid poteſt eſſe callidius &c. FLORENTISSIMI *hominis*] epiſt. 23. lib. 2. Quid eſt cauſſæ, cur mihi non ſit in optatis, complecti hominem florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis. EIVS *exiſtimationem oppugnare in prouincia,*] idem epiſt. 8. CVIVS *laudem*] præſertim in ſupplicatione, de qua in epiſt. vlt. IN *qua nihil obſis;*] dixit idem paullo ante. Et ſimiliter in Verrem: Vt coniecturam faceretis, qualẽ in his rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. NE *tunc quidem*] ne tempore quidem exſilij mei, cum actum eſt de me reſtituendo. PROPE *neceſſe eſſet*] quia frater tuus, P. Clodius, me oppugnaret. EAS *agere partes,*] oppugnare ſalutem meam. COGNOVISSEM?] reuerſus in patriam ab exilio. EXPETISSET.] nam, qui in gratiam inuiti redeunt, rurſus amicitiam facile diſcindunt. Vetat Cicero hoc verbo ad tollendam occulti odij ſuſpicionem. TE *Puteolis proſequerer,*] in prouinciam proficiſcentem: quod in more fuit. epiſt. 6. lib. x I I I. Cum te proſequerer paludatum. IN QVO *non exſpectationem tuam diligentia mea vicerim?*] ſupra, Vincam officiis meis cogitationes tuas. AFFINES,] maxime Pompeius, & M. Brutus. epiſt. 4. ASTVTIA] quod vtilitatem meam ſpectauerim. SAPIENTIA] eſt enim ſapientis, eius amicitiam expetere, in quo illa ſint, quæ proxime nominauit. ATQVE *hæc domeſtica.*] Hæc, quæ commemoraui, priuata ſunt, & inter nos: exponam nũc, quæ publice nota ſunt, ac populo patent. Atque, non copulat, vt alibi: ſed concludit. epiſt. 1. lib. v 1. Atque hæc eo pertinet oratio, vt perditis rebus omnibus, tamen ipſa virtus ſe ſuſtentare poſſe videatur. Interdum & concludit, & viam ſimul aperit ad aliam ſentẽtiam, aut ad aliam argumenti partem: vt Phil. 1. Atque hæc communiter cum collega: illa porro propria Dolabellæ. Simile illud ep. 2. lib. x I. Sed hæc tolerabilia: illud non ferendum. Et Phil. 2. Sed hæc vetera, illud vero recens, Cæſarem meo conſilio interfectum. QVID *illa tandem popularia?*] notanda tranſeundi ratio, colligata ſententia vnico verborum ambitu, & inducto nouorum argumentorum initio: vt Tuſc. 1. Vetera iam iſta, & religione omnium conſecrata: quid in hac rep. tot, tantoſq. viros, ob remp. interfectos, cogitaſſe arbitramur? Et in Verr. libro I I I. Priuatim hoc modo: quid publice? REDITVS *illuſtris in gratiam;*] cum enim clari in ciuitate viri in gratiam redeunt, non poteſt eſſe obſcura illa reconciliatio, præſertim ex grauiſſimis inimicitiis. accedit illud, quod, cum in gratiã per Pompeium rediiſſent, auctoritate, & opibus eximium, illu-

ſtris eo quoque nomine reditus in gratiam fuit. rediiſſe autem in gratiam auctore Pompeio, ex epiſtola Ciceronis ad M. Brutum, cuius teſtimonio vtitur Quinctilianus, intellexi. N E *per imprudentiam quidem errari poteſt ſine ſuſpicione perfidiæ;*] cōfirmat hoc, quod ſcripſit Cœlius ep. 9. lib. I I X. de Appio a Dolabella accuſato: Cum quo ſimultates ſi tibi non fuiſſent, liberſius tibi de tota re eſſet. nunc, ſi ad illam ſummam veritatem legitimum ius exegeris: cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candide poſuiſſe inimicitias videaris. Et in oratione pro Gabinio: Ego cum omnes amicitias tuendas ſemper putaui ſumma religione, & fide, tum eas maxime, quæ eſſent ex inimicitiis reuocatæ in gratiam: propterea quod integris amicitiis officium prætermiſſum, imprudentiæ, vel, vt grauius interpretemur, negligentiæ excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum, ſed violatum putatur, nec imprudētiæ, ſed perfidiæ aſignari ſolet. A M P L I S S I M I *ſacerdotij*] auguratus. fuit enim vterque augur. ep. 4. & lib. x. ep. 13. Ampliſſimum autem vocat ſacerdotium, non quia ceteris præſtaret; nam ea quidem dignitas pontificatus maximi fuit; ſed quod eſſet inter ampliſſima. Pontificatum autem maximum vere ſacerdotium ampliſſimum vocat Philip. 13. Augures autem inter ſacerdotes fuiſſe, indicat Plinius lib. I I X. cap. x8. his verbis: Artem auguria fecere apud Romanos: & ſacerdotum collegium vel maxime ſollemne eſt. R E S T I T V T V M] cum me ab exſulio reuocauit. C V M *ipſe abeſſet*,] diu abfuit Pompeius, bellorum cauſſa. geſſit enim Hiſpanienſe, Piraticum, Mithridaticum; cum Cicero aut magiſtratus gereret, aut certe ſenator eſſet. C O N T E N T I O N E M *meam*] ſummum ſtudium. epiſt. 9. lib. 1. Cæſaris, vt illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. ep. 6. lib. 2. Quantopere mihi eſſet, omni non modo coītione, ſed etiam dimicatione elaborandum. P R O *Milone*,] reo ob necem P. Clodij. A D V E R S A N T E M *actionibus ſuis?*] Cicero enim pro Milonis, amiciſſimi ſui, ſalute contendebat: Pompeius conſul id, quod e rep. eſſet, diligenter curabat: itaque, cum iudicium de Milone fieret, forū armatis militibus ſæpſit: quod queritur Cicero in oratione pro Milone. I N V I D I A] quia ſuſpicio fuit, conſilio Ciceronis Clodium a Milone interfectum: idq. Plancus, & Q. Pompeius tribuni pl. ſeditioſis concionibus perſuadere populo conati ſunt. A R M I S *denique texit ſuis?*] exercitum eo tēpore Pompeius in vrbe habuit, ne quid reſp. ei commiſſa, detrimenti caperet. quam rem, vt nouam, & iniuſtam, accuſat Cæſar his verbis lib. III. de bell. ci. Non nullos ambitus Pompeia lege damnatos, illis temporibus, quibus in vrbe præſidia legionum Pompeius habuerat, in integrum reſtituit. Quod autem ait, Texit, explanatur hic locus epiſtola Balbi lib. IX. ad Att. in qua ſunt hæc: Mihi placet, te ad eum ſcribere, & ab eo præſidium petere, vt petiſti a Pompeio temporibus Milonianis. Præſidium autem illud Cicero petiit metu plebis ob Clodij necem concitatæ. P H R Y G I, *aut Lycaoni*.] Phrygia, & Lycaonia ad prouinciam Ciliciam pertinuiſſe, vel hic locus oſtendit. F I L I V S] Cnæus. nā Sextum Libonis filiæ virum fuiſſe puto: vt diximus epiſt. 4. E A S A D *me litteras miſerit*,] filium a Pompeio, non modo litteras, ad Ciceronem Appij cauſſa miſſum ſtel, creditum eſt. ep. 9. lib. I I X. I T A *de me meritis*,] cum mihi patriam, liberos, ſalutem, dignitatem, memet & ipſum mihi per illum reſtitutū putem. Q V Æ *a me perfecta, quæq. inſtituta ſunt, cognoſce*.] alij, Profecta. mihi placet, Perfecta: nec tamen placet ſine auctoritate veterum librorum. & recte coniunguntur; Quæ perfecta iam, quæq. inſtituta ſunt. Cognoſce, dixit, quia cum litteris commentarium mittebat de rebus a ſe pro Appio actis, & agendis. partem quidem ipſius epiſtolæ deſiderari nullam puto. quamquam alij contra ſentiant. M A G I S *pro dignitate, quam pro periculo*] ſic in principio huius epiſtolæ: Me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro ſalute.) A V D I E M V S:] audiit. cenſor enim creatus eſt Appius, vt paullo ante oſtendimus, cum L. Piſone. M A G I S T R A T V S] non proprie: ſi iuriſdictio, aut imperium magiſtratum facit. nam neque ius dicebant cenſores, nec imperium habebant. M A X I M I *animi*,] cum cenſor ſummos viros, etiam conſulares, e ſenatu interdum eiiceret. S V M M I *conſilij*.] valeat conſilio cenſor, opus eſt, cum de vniuerſa ciuitate iudicet, omniumq. plane ciuium notandorum poteſtatem habeat. C O G I T A N D A *eſſe cenſeo*.] opinor hic adiuncta fuiſſe, quæ a ſe perfecta, & inſtituta dixit.

Argumentum ep. 11.

GRatulatur Appio, quod abſolutus eſſet de maieſtate: eundemq. fore exitum iudicij de ambitu confirmat. Cn. Pompeium, & M. Brutum effert laudibus, quod egregiam Appio fidem, ac beneuolentiam præſtitiſſent. ſuam operam pollicetur ad eos notandos, qui teſtimonium in Appium pretio dixerant. Subiungit de ſtatu reip. de auguralibus Appij libris, de ſuis litteris cum aliqua beneuolentiæ ſignificatione. Poſtremo adhortatur, vt in cenſura gentilem ſuum imitetur App. Claudium Cæcum. Miſſa eſt epiſtola, moralis, vbi gratulatur & hortatur: negotialis, vbi de teſtibus, de auguralibus libris, de Tullio, de litteris agit.

CICERO IMP. S. D. AP. PVLCHRO, VT SPERO, CENSORI. II.

CV M eſſem in caſtris ad fluuiū Pyramum, redditæ mihi ſunt vno tempore a te epiſtolæ duæ, quas ad me Q. Seruilius Tarſo miſerat. earum in altera dies erat adſcripta nonarum Aprilium; in altera, quæ mihi recentior videbatur, dies non erat. reſpondebo igitur ſuperiori prius: in qua ſcribis ad me de abſolutione maieſtatis. de qua

etſi per

etſi permultum ante certior factus eram litteris, nūciis, fama denique ipſa: (nihil enim fuit clarius: non quo quiſquam aliter putaſſet: ſed nihil de inſignibus ad laudem viris obſcure nunciari ſolet) tamen eadem illa lætiora fecerūt mihi tuæ litteræ: non ſolum, quia planius loquebantur, & vberius, quam vulgi ſermo: ſed etiam, quia magis tibi videbar gratulari, cum de te ex te ipſo audiebam. Complexus igitur ſum cogitatione te abſentem, epiſtolam vero oſculatus, etiam ipſe mihi gratulatus ſum. quæ enim a cuncto populo, a ſenatu, a iudicibus ingenio, induſtriæ, virtuti tribuuntur: quia mihi ipſe aſſentor fortaſſe, cum ea eſſe in me fingo; mihi quoque ipſi tribui puto: nec tam glorioſum exitum tui iudicij exſtitiſſe, ſed tam prauam inimicorum tuorum mentem fuiſſe mirabar. De ambitu vero quid intereſt, inquies, an de maieſtate? ad rem nihil: alterum enim non attigiſti, alteram auxiſti. verumtamen eſt maieſtas, vt Sulla voluit, ne in quemuis impune declamare liceret. ambitus vero ita apertam vim habet, vt aut accuſetur improbe, aut defendatur. qui enim facta, aut non facta largitio ignorari poteſt? tuorum autem honorum curſus cui ſuſpectus vnquam fuit? me miſerum, qui non affuerim. quos ego riſus excitaſſem. Sed de maieſtatis iudicio duo mihi illa ex tuis litteris iucundiſſima fuerunt: vnum, quod te ab ipſa rep. defenſum ſcribis; quæ quidem etiam in ſumma bonorum, & fortium ciuium copia tueri tales viros deberet; nunc vero eo magis, quod tanta penuria eſt in omni vel honoris, vel ætatis gradu, vt tam orba ciuitas tales tutores complecti debeat: alterum, quod Pompeij & Bruti fidem, beneuolentiamq. mirifice laudas. Lætor virtute, & officio cum tuorum neceſſariorum, meorum amiciſſimorum, tum maxime alterius omnium ſæculorum, & gentium principis; alterius iampridem iuuentutis, celeriter, vt ſpero, ciuitatis. De mercenariis teſtibus a ſuis ciuitatibus notandis, niſi iam aliquid factum eſt per Flaccum, fiet a me, cum per Aſiam decedam. Nunc ad alteram epiſtolam venio. Quod ad me quaſi formam communium temporum, & totius reip. miſiſti expreſſam: prudentia litterarum tuarum valde eſt mihi grata: video enim & pericula leuiora, quam timebam, & maiora præſidia; ſiquidem, vt ſcribis, omnes vires ciuitatis ſe ad Pompeij ductum applicauerunt, tuumq. ſimul promptum animum, & alacrem perſpexi ad defendendam remp. mirificamq. cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in ſummis tuis occupationibus mihi tamen reip. ſtatum per te notum eſſe voluiſti. Nam augurales libros ad commune vtriuſque noſtrum otium ſerua. ego enim a te cum tua promiſſa per litteras flagitabam, ad vrbem te otioſiſſimū eſſe arbitrabar. nunc tamen, vt ipſe polliceris, pro auguralibus libris orationes tuas confectas omnes exſpectabo. Tullius, cui mandata ad me dederas, non conueniebat me: nec erat iam quiſquam mecum tuorum, præter omnes meos, qui ſunt omnes tui. Stomachoſiores meas litteras quas dicas eſſe, non intelligo. bis ad te ſcripſi, me purgans diligenter, te leniter accuſans in eo, quod de me cito credidiſſes. quod genus querellæ mihi quidem videbatur eſſe amici; ſin tibi diſplicet, non vtar eo poſthac. ſed, ſi, vt ſcribis, eæ litteræ non fuerunt diſertæ: ſcito meas non fuiſſe. vt enim Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat: ſic tu, (libet enim mihi iocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in cenſura, ſi iam es cenſor, vt ſpero, de proauo multum cogitato tuo.

EXPLANATIO.

PYRAMVM,] Ciliciæ fluuium. MAIESTATIS.] quo eum crimine Dolabella reum fecerat. PERMVLTVM *ante*] reſpuūt hoc aures meæ, cum Latini ſermonis conſuetudo, Permulto ante, requirere videatur. quamquam, Valla quid ſcripſerit, non me fugit. ſed in antiquis fero omnia, (quamquam, mendoſa non eſſe, quis præſtat?) non omnia tamen imitor. INSIGNIBVS *ad laudem viris*] Inſignia ad maximam laudem, dixit etiam in Oratore. COMPLEXVS] præ gaudio ex tua abſolutione ſuſcepto. DE *ambitu vero quid intereſt, inquies, an de maieſtate?*] hactenus Appio, iudicio maieſtatis abſoluto, gratulatus eſt Cicero: deinceps bene ominatur de ambitus iudicio, quod ſupererat. æque enim in vtroque crimine expertem culpæ eſſe Appium oſtendit, ipſumq. inducit hoc modo interrogantem. Putas idem eſſe, de ambitu, & de maieſtate abſolui, an aliquid intereſſe? id eſt: qui exitus fuit iudicij de maieſtate, eundem ne fore putas eius iudicij, quod de ambitu fieri? Reſpondet Cicero. Ad id, quod agitur, ad cauſſam tuam nihil intereſt. nam, etſi diuerſa ſint crimina; nec neceſſe ſit, qui de maieſtate abſoluatur, eundem abſolui de ambitu: tamen, cum tu maieſtatem auxeris, ambitum non attigeris, quis eundem iudicij exitum non exſpectet? Abſoluta hac parte, quæ tum ad gratulationem facti iudicij, tum ad amouendam futuri moleſtiam pertinet; conuertit Cicero orationem contra Dolabellam; vt Appium duplici afficiat gaudio, primum ex iis, quæ de ipſo iam dixit, deinde ex iis, quæ in eius accuſatorem dicturus eſt. Verumtamen, inquit, ex duobus criminibus, quæ tibi obiicit accuſator, alterum in ipſum

potius conferendum videtur, cum ſit maieſtas, vt Sulla ſua lege ſanxit, ne in quemuis impune declamare liceat; ille vero te prorſus innocētem, vt oſtendit iudicij exitus, accuſauit: itaque lege Cornelia puniendus: ab altero autem cum te longiſſime abeſſe omnes iudicent; (honorum enim morum curſus cui ſuſpectus vmquā fuit?) ſequitur, vt improbe te Dolabella, maleuolentia impulſus, accuſet. **DECLAMARE**] palam maledicere, ac de fama detrahere. quod ſi maieſtatis crimen eſt: multo magis, cum homo innocens accuſatur. **AMBITVS**] ambitū eſſe, cum honores pecunia quæruntur, ignorat nemo. **ITA** *apertam vim habet,*] hoc loco Vim accipio pro natura: vt ſit quaſi ambitus definitio. ſic locutus lib. 1. Off. Duplex eſt vis animorum, atque natura. & in Orat. Eloquentiæ vim, & naturam explicemus. **IMPROBA,**] Improbus eſt, vel qui ambitum accuſat, vel qui defendit. cum enim largitio facta, aut non facta ignorari non poſſit; nemo vir bonus eius delicti nomine quemquam accuſabit, quo eum vacare ſatis liqueat. rurſus nocens reus improbe defendet, quod multorum teſtimonio probetur. improbus igitur Dolabella, qui te de ambitu accuſet, cuius honorum curſus nemini ſuſpectus vmquam fuit. Hoc totum pro Appio contra Dolabellam, generum ſuum, tempori ſeruiens Cicero collegit: quod factum excuſat in epiſtola ad Cœlium lib. 2. his verbis: Quid, ſi meam legas, quam ego tum ex tuis litteris miſi ad Appiū? quid agas? ſic viuitur. **RISVS**] patefacta, atque exagitata accuſatoris tui leuitate, ac ſtultitia. **BONORVM,** *& fortium*] nam neque timida probitas, neque improba fortitudo vtilis reip. **VEL** *ætatis*] non modo honoris, verum etiam ætatis. **ORBA**] vt orbati parentibus pupilli ſuos tutores caros habent, incolumeſq. eſſe cupiunt. **POMPEII,** *& Bruti*] vnam ex duabus Appij filiis vxorem duxerat Cn. Pompeij filius, alteram M. Brutus. ep. 4. Brutus vero & laudauit reum Appiū, & defendit. illud ex Diomede, hoc ex libro de claris Orat. cōſtat. **FIDEM,**] affinitati debitam. **VIRTVTE,** *& officio*] virtute, quod potuerint; officio, quod voluerint, ac laborauerint. **OMNIVM** *ſæculorum, & gentium principis,*] eundem ornauit laude ſingulari, ep. 7. Quem omnibus, qui vmquā fuerunt, antepono. **IVVENTVTIS,**] vere. nam probitate, doctrina, animi magnitudine, ſtudio in remp. neminem cum M. Bruto conferendum fuiſſe, quis negabit? **MERCENARIIS**] qui mercede conducti ex Aſia Romam iuerant, vt in Appium teſtimonium dicerent. **PER** *Flaccum,*] cum loquatur de iis, qui ex prouincia, cui præfuerat Appius, contra eum Romam profecti erant: non poſſum ſuſpicari, Flaccum proprætorem eſſe. nam eandem prouinciam Cicero poſt Appium rexit. aliquis fortaſſe de Ciceronis cohorte fuit, in Aſiam ab eo miſſus, vt mercenarios teſtes a ſuis ciuitatibus notādos curaret. **PER** *Aſiam*] nunc enim erat in Cilicia. **QVASI** *formam*] tranſlata verba, ne aſperitatē habeant alieno loco, molliuntur præpoſitis aduerbiis, Quaſi, Tamquam, Veluti, & ſimilibus. Forma eſt, ad cuius exemplar aliquid fit, vt ædificiū. ſed forma transfertur ad multas res, & vſurpatur ita ſæpe, vt iam in proprij fere verbi naturam tranſierit: itaque nihil interdum, molliendi cauſſa, Cicero præponit, vt ep. 8. lib. 2. Abs te futura exſpecto: vt ex tuis litteris cum formā reip. viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim. **COMMVNIVM**] quæ ad omnes æque pertinent. **QVAM** *timebam,*] hoc anno, id eſt L. Paullo, M. Marcello coſ. diſſidere cœpit a Cæſare Pompeius, ſero timēs, quem ipſe cum antea ſemper, tum biēnio ante conſul tertiū auxerat. ep. 6. lib. VI. **MAIORA** *præſidia;*] poteſt hoc quoque ad illud referri, Quam timebā: **SI AD** *Pompeij ductum applicauerunt.*] vt Pompeius, tamquam dux, omnia regeret. **REMP.**] quæ putabatur eſſe in partibus Pompeij. **NAM**] alibi, Nam, cauſſam rei antecedentis demonſtrat, hic ad aliam ſententiam tranſicit: vt ep. 9. lib. 1. Nam, de Appio quod ſcribis. & ep. 16. lib. 2. Nam, quod rogas, vt reſpiciam generum meum. Et ep. 32. lib. 7. Nam, de iudiciis quod quereris, multo laboro minus. **AVGVRALES** *libros*] quos Appius de iure augurali ad Ciceronem ſcripſerat. epiſt. 4. & 9. ad Att. autem lib. X. epiſt. 7. Auguria, inquit, me incitant ea quadam ſpe non dubia, non hæc collegij noſtri ab Appio, ſed illa Platonis de tyrannis. Feſtus in verbo Solliſtimum. **TVA** *promiſſa*] reliquos augurales libros, primo antea miſſo, quos Cicero epiſt. 9. petierat his verbis: Velim, reliquum quod eſt promiſſi, ac muneris tui, mihi perſoluas. **AD** *vrbem*] eorum more, qui ex prouincia cum imperio reuerſi ad vrbem exſpectāt, vt eis triumphus decernatur. ep. 8. Videbam te hanc epiſtolam, cum ad vrbem eſſes, eſſe lecturū. **OTIOSISSIMVM**] non, vt poſtea cognouit, accuſationis cura impeditum. ex quo diutius ad vrbē otioſe permanere Appio non licuit; ſed, abiecta triumphi poſtulatione, vrbē ingreſſus eſt. ep. 9. lib. IIX. **ORATIONES** *tuas*] vel quas habuit pro ſe ipſo in maieſtatis iudicio, quo erat abſolutus: vel quibus antea varias cauſſas defenderat. nam eum in Bruto nominat Cicero inter oratores, ac laudat his verbis: Ap. Claudius, collega, & familiaris meus, & ſatis ſtudioſus, & valde, cum doctus, tū exercitatus orator, & cū auguralis, tum omnis publici iuris, antiquitatiſq. noſtræ bene peritus. **TVLLIVS,**] non videtur hic eſſe L. Tullius legatus, de quo ep. 3. li. XV. & ad Att. ep. 4. II. 21. lib. V. ſed potius ex familiaribus Appij, quod Ciceronis verba demonſtrāt. fuere igitur quinque Tullij, præter Ciceronem noſtrum. hic, familiaris Appij, & L. Tullius legatus, & M. Tullius ſcriba, de quo ep. 20. lib. V. & L. Tullius Montanus, de quo ep. 50. ad Att. lib. XII. **BIS** *ad te ſcripſi.*] duas epiſtolas ſignificat, 8. & 10. in quibus leuiter Appiū accuſat, quod improborum ſermonibus crediderit. nam de vitato cōgreſſu queritur ep. 6. de Appianorū vero ædificatione impedita purgat ſe ep. 7. **QVOD** *genus querellæ*] nō enim te, quod improbus ipſe eſſes, ſed quod improbis credidiſſes, accuſaui. **DISERTÆ;**] ornate loquentes. **ARISTARCHVS**] grammaticus Alexādrinus Ariſtophanis diſcipulus, vt in Cariſio, & Suida legimus. is Homeri verſus iudicauit, vt veros ab adulterinis ſecerneret. ep. 10. lib. IX. **PROAVO**] Ap. Claudio Cæco, qui cenſor aquam Claudiam in vrbē perduxit, anno vrbis CDXLI. ſed is antiquior, quā proauus. parū enim ſubtiliter Cicero temporū rationem examinat. Quid, quod idē in huius Ap. Cæci mētione non ſolū ab hiſtoria diſcrepat, cum appellet hic proauum, qui longiore diſtat interuallo, ſed ipſe etiā ſibi non conſtat: nam, quem in hac epiſtola proauum, in oratione de haruſpicū reſpōſis abauum Clodij vocat. Ne id quidem ſentis,

inquit

inquit, cõniuẽtes illos oculos abaui tui magis optan dos fuiſſe, quam hos flagrãtes ſororis? Fuit autẽ Ap. Cæcus P. Clodij non proauus, aut abauus, ſed tritauus: quod ex faſtis maxime Capitolinis licet colligere. ſimilis [illegible] Ciceronis in oratione pro domo cognoſcitur. C. Atinius, inquit, bona Q. Metelli, aui tui, Q. Metelle, conſecrauit. Metellũ Macedonicũ, (hunc enim ſignificari, ex Plinio lib. VII. cap. 44. & epitome Liuiana lib. LIX. cognouimus) auũ appellat Q. Metelli Nepotis, qui tũ conſul erat: cum proauus eius, nõ auus, fuerit. nam Macedonici filius Balearicus genuit Nepotem, patrem huius Nepotis, quem Cicero appellat: quod Pedianus in commentario Cornelianæ, & faſti etiã Capitolini declarãt.

Argumentum ep. 12.

GRatulatur Appio de abſolutione ambitus: excuſat filiæ nuptias, quam accuſator Appij Dolabella vxorem duxerat: ſeque ait ea cauſſa diligentiorem ad beneuolentiam declarandam eſſe factum.

CICERO IMP. S. D. AP. PVLCHRO. 12.

GRATVLABOR tibi prius; (ita enim rerum ordo poſtulat) deinde ad me conuertar. Ego vero vehementer gratulor de iudicio ambitus: neque id, quod nemini dubium fuit, abſolutum te eſſe; ſed illud, quod, quo melior ciuis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis, induſtriæ ornamenta in te ſunt, eo mirandum eſt magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuiſſe abſconditam maleuolentiam, quæ te impugnare auderet. non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium. nihil iam ſum pridem admiratus magis. De me autem ſuſcipe paulliſper meas partes, & eum te eſſe finge, qui ego ſum. ſi facile inueneris, quod dicas; noli ignoſcere hæſitationi meæ. Ego vero velim mihi, Tulliæq. meæ, ſicut tu amiciſſime, & ſuauiſſime optas, proſpere euenire ea, quæ me inſciente facta ſunt a meis: ſed ita cecidiſſe, vt agerentur eo tempore, ſpero omnino cum aliqua felicitate, & opto: veruntamen plus me in hac ſpe tua ſapientia, & humanitas conſolatur, quam opportunitas temporis. itaque, quemadmodum expediam exitum huius inſtitutæ orationis, non reperio. neque enim triſtius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipſe ominibus optimis proſequeris. neque non me tamen mordet aliquid: in quo vnum non vereor, ne tu parum perſpicias, ea, quæ geſta ſunt, ab aliis eſſe geſta, quibus ego ita mandaram, vt, cum tam longe abfuturus eſſem, ad me ne referrent, agerent quod probaſſent. In hoc autem mihi illud occurrit: quid tu igitur, ſi affuiſſes? rem probaſſem: de tẽpore, nihil te inuito, nihil ſine conſilio egiſſem tuo. Vides ſudare me, iam dudum laborantem, quo modo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam. leua me igitur hoc onere: numquam enim mihi videor tractaſſe cauſſam difficiliorem. ſed tamen ſic habeto: niſi iam tunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentiſſime confeciſſem: tametſi nihil videbatur ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe; tamen, hac mihi affinitate renunciata, non maiore equidem ſtudio, ſed acrius, apertius, ſignificantius dignitatem tuam defendiſſem. decedẽti mihi, & iam imperio annuo terminato, ante diem III. non. Sext. cum ad Sidam naui accederem, & mecum Q. Seruilius eſſet, litteræ a meis ſunt redditæ. dixi ſtatim Seruilio, (etenim videbatur eſſe commotus) vt omnia a me maiora exſpectaret. quid multa? beneuolentior tibi, quam fui, nihilo ſum factus, diligentior quidem ad declarandam beneuolentiam multo. nam vt vetus noſtra ſimultas antea ſtimulabat me, vt cauerem, ne cui ſuſpicionem ficte reconciliatæ gratiæ darem: ſic affinitas nouam curam mihi affert cauendi, ne quid de ſummo meo erga te amore detractum eſſe videatur. Vale.

EXPLANATIO.

VIRTVTIS, *induſtriæ*] multis rebus ornat virtus, & induſtria: ſed multis virtute præditis non numquam defuit induſtria; qua excellunt ij, qui & prompte res aggrediuntur, & diligenter perficiunt. NE *in tabellæ quidem latebra*] in tabellis, quibus iudices abſoluebant, aut condemnabant reos, latere poterat maleuolentia. quis enim ſciret, à quo damnatus eſſet: quæ tamen in tabellis occulte impugnare Appium maleuolentia potuit, nulla fuit: quoniam ſententiis omnibus abſolutus eſt. NON *horum temporum, non horum hominum, atque morum*] tempora ſunt inimica virtuti, hominum voluntas ad flagitium propenſa, mores conſuetudine corrupti. quis igitur exitum iudicij tui tam glorioſum extitiſſe

ſtitiſſe

ſtitiſſe non miretur? D e *me autem*] Quod autem ad filiam meam, accuſatori tuo collocatam, pertinet: ſuſcipe meã perſonam, vt putes te eſſe, qui ego ſum. tum intelliges, mihi ignoſcendum eſſe, nunc hæſitanti. quia nec tu facile inueneris, quod dicas. hæſito autem, quia neque poſſum dicere, probari a me nouam affinitatem, quæ cum accuſatore tuo cõtracta ſit; nec improbare debeo, ne malis ominibus proſequar eam rem, quam tu quoque mihi proſpere cupis euenire. E v m *te eſſe finge, qui ego ſum.*] ep. 23.lib.v i i. Fac quæſo, qui ego ſum, eſſe te. S i *facile inueneris,*] tibi accidet, quod nunc mihi, vt non inuenias, quod dicas. ita intelliges, ignoſcendum nunc eſſe hæſitationi meæ. quod ſi inueneris, quod dicas: ne ignoſce. H æ s i t a t i o n i *meæ.*] quia non poſſum explicare, vtrum mallem, factas, an infectas cum Dolabella nuptias. ſi factas, lædi videtur amicitia noſtra, cum accuſatoris tui affinitatem probem: ſi vero infectas, non ominabor optime de filiæ coniugio. quod cum ita ſit; æquum eſt, a te ignoſci hæſitationi meæ. ſin aliter ſentis: finge te eſſe, qui ego ſum: tu quoque hæſitabis. S e d *ita cecidiſſe,*] ſed quod ita ciciderit, vt agerentur eo tempore, cum tu reus eſſes; omnino felicitatem aliquam & ſpero, & opto; verũtamen cum hac ſpe coniunctus dolor eſt, quod acta ſint eo tempore, quo ego minime voluiſſem: quem mihi dolorem minuit ſapientia, & humanitas tua: ſapientia, quod, cum perſpicies, hanc rem, me inſciente, a meis eſſe factam, prorſus omni me culpa liberandũ intelliges: humanitas, quod nihil to durius de me ſuſpicari tua natura patietur. O p o r t v n i t a s *temporis.*] non enim oportuno tempore facta res eſt. itaque, vt rem ipſam probẽ, tempus tamen probare non poſſum. E a *de re,*] de nuptiis. N e q v e *non me tamen mordet aliquid:*] quiddam tamen eſt, quod moleſte feram, hoc videlicet, quod, quo tempore Dolabella tuam ſalutem oppugnabat, eo ſit a meis et filia mea in matrimonio collocata. I n *quo vnum non vereor,*] in quo vnum certo ſcio, non te parum perſpicere &c. A b *alijs*] a M. Cœlio ep.9.lib.i i x. tres antiqui libri, Ab illis: quinque Ab aliis. T a m *longe*] in prouincia. A n *me ne referente,*] falſum: nam retulit ad eum Cœlius. ep. 9.lib.i i x. R e m *probaſſem:*] probari a ſe rem oſtendit, ne male ominetur. proxime: Neque enim triſtiua dicere quidquam debeo, ea de re, quam tu ipſe ominibus optimis proſequeris. D e *tempore,*] vtrũ affinitas cum Dolabella, quo tempore Appium accuſabat, iungenda, an poſt exitum iudicij reiicienda; ne quid Appio eius coniugij fama, propter auctoritatem, & gratiam Ciceronis, apud iudices noceret. L a b o r a n t e m,] cum non facile reperiat, quod dicat in ea re, quam neque improbare vult, ne filiæ nuptias omine parum læto proſequatur, neque improbare audet, ne Appium offendat. ideo, ſe hæſitare iam dixit, & inſtitutæ orationis exitum nõ reperire. I a m *tunc*] cum ex amicorũ litteris de Dolabellæ, & filiæ matrimonio cognoui. O m n i a *negotia*] quæ pro Appij abſolutione in maieſtatis iudicio facere poterat. nam, quod ad ambitum pertinet, nullum Ciceronis prouinciale negotiũ ei prodeſſe poterat: cum ambitus largitio ſit in vrbe facta obtinendi honoris gratia. S t v d i o,] ad animum pertinet, ac voluntatem: ad operam autem id, quod ſubiunxit, Actius, apertius. quod paullo poſt declarat his verbis, Beneuolentior tibi, quam fui, nihilo ſum factus, diligentior quidem ad declarandam beneuolentiam multo. A n n v o] annuum erat prouinciarum imperium. de qua re in ep.7.lib.i. D e c e d e n t i] primus deceſſionis dies fuit, i i i. Kal. Sext. vt apparet ex epiſt.6. & ad Att. ep.15. lib.v. ep.3. lib.v i. A n t e *diem* i i i. *non.*] perinde eſt, ac ſi dixiſſet, i i i. non. id ex lib. x v i. ep.5. ad Tironem intelligi facile poteſt. Ante diem i i i. non. veteres dicebant, ideſt, die tertio ante nonas. nam, cum dicitur, i i i. non. conciſa locutio eſt: quæ integra eſſet, ſi diceret, i i i. die ante nonas. qua non vtebantur antiqui, ſed eius loco, Ante diem i i i. nonas. S i d a m] maritimam partẽ prouinciæ vocat ep.5. S e r v i l i v s] amicus Appij; qui fortaſſe iuerat in prouinciã, tum vt Appium Ciceroni præſens commendaret; tum etiam vt hominum prouincialium odia in Appium leniret; ne Romam, dicturi aduerſus eum teſtimonia, proficiſcerentur. quibus enim rapinis prouinciam Appius exhauſtã reliquerit, qui gemitus conſecuti, ſcribit ad Att. Cicero ep.15. & 16. lib.v. & ep.1. lib.v i. B e n e v o l e n t i o r, *quam fui, nihilo ſum factus, diligentior quidem ad declarandam beneuolentiam multo.*] ſimilis locus ep.60. lib.13. Cuius calamitas etiam officioſiorem me facit in illum: nam beneuolentior, quã ſemper fui, eſſe non poſſum. V e t v s] quæ ante annos aliquot eſſe cœperat, quo tempore inter Ciceronem, & P. Clodium, Appij fratrem, exortæ inimicitiæ ſunt, M. Piſone, M. Meſſalla cos. ad Atticum ep.14. lib.1. S i m v l t a s] ſimultas occultum, & mediocre poſt beneuolentiam odium eſt. S t i m v l a b a t] non ſimultas, quæ tunc nulla erat, ſed eius memoria. F i c t e *reconciliata gratia*] ideo ſcripſerat Cœlius ad eum ep.9. lib. i i x. Cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candide poſuiſſe inimicitias videaris. A f f i n i t a s] Dolabellæ, Appij accuſatoris.

Argumentum ep. vlt.

AGit Appio gratias, quod ſupplicationem ſibi decernendam ſtudioſe curauerit. gratulationem autem diuidit in quattuor partes; in officia ſua, quibus meritum ſe eſſe oſtendit, vt Appius in re ſimili parem operam, beneuolentiamq. nauaret; in Appij benignitatem, qui acceptã gratiam quaſi cum fenore reddiderit; in eiuſdem laudem, quod ea ſtudia, quæ a talibus viris proficiſcantur, virtuti tantum tribui ſolita ſint, ideoq. rebus omnibus anteponẽda videantur; in remunerandi voluntatem, ſiue poſſit in publicis rebus, ſiue in priuatis gratum animum oſtendere. Abſoluto gratulationis officio, pauca ſubiungit de dolore ſuo ex inimicitijs Appij, & Dolabellæ: ſe tamen eos reconciliandi curam ſuſcepiſſe, nihilq. de ſuo priſtino in Appium ſtudio, ob nouam Dolabellæ affinitatem, detractum eſſe confirmat. Poſtremo loco, epiſtolæ breuitatem cum Appij laude excuſat.

CICERO IMP. S. D. AP. PVLCHRO. 13.

QVASI diuinarẽ, tali in officio fore mihi aliquando exſpectandum ſtudium tuum: ſic, cum de tuis rebus geſtis agebatur, inſeruiebam honori tuo. dicam tamen vere: plus, quam acceperas, reddidiſti. quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolum auctoritate orationis, ſententia tua, quibus ego a tali viro contentus eram, ſed etiam opera, conſilio, domum veniendo, conueniendis meis, nullum onus officij cuiquam reliquum feciſſe? hæc mihi ampliora multo ſunt, quã illa ipſa, propter quæ hæc laborãtur. INSIGNIA enim virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt: talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. itaque mihi propono fructum amicitiæ noſtræ ipſam amicitiam, qua nihil eſt vberius, præſertim in iis ſtudiis, quibus vterque noſtrũ deuinctus eſt. nam tibi me profiteor & in rep. ſocium, de qua idem ſentimus; & in quotidiana vita coniunctum cum iis artibus, ſtudiiſque, quæ colimus. velim ita fortuna tuliſſet, vt, quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere poſſes: quod tamen ipſum, neſcio qua permotus animi diuinatione, non deſpero. ſed hoc nihil ad te: noſtrum eſt onus. illud velim ſic habeas, quod intelliges; hac re nouata, additum potius aliquid ad meum erga te ſtudium, cui nihil videbatur addi poſſe, quam quidquam eſſe detractum. Cum hæc ſcribebam, cenſorem iam te eſſe ſperabam: eo breuior eſt hæc epiſtola, &, vt aduerſus magiſtrum morum, modeſtior. Vale.

EXPLANATIO.

QVASI *diuinarem,*] in ipſo litterarum exordio a ſuis in Appium officiis beneuolentiam capeat: quod mire valet ad id, quod petimus, impetrandum. Incipit autem, Quaſi diuinarem; quia, cum Appio ſupplicationem curauit, reuera de prouincia non cogitabat: itaque dixit ep. 2. Cum & contra voluntatem meam, & præter opinionẽ accidiſſet, vt mihi cum imperio in prouinciã proficiſci neceſſe eſſet. Ita & auget officium ſuum erga Appium, & ſe ipſum ambitione liberat. TALI *in officio*] in ſupplicatione. DE *tuis rebus geſtis*] pro quibus ſupplicationem petebas. INSERVIEBAM] hoc verbo ſumma diligentia declaratur, quam domino ſerui debent, &, niſi ſint improbi, præſtant. PLVS, *quam acceperas, reddidiſti.*] probitatis eſt, acceptum beneficium non diſſimulare: liberalitatis, etiam augere verbis: idq. genus omnino quoddam eſt gratiæ referendæ, quo hic vtitur Cicero. Eſt autem præclara inter eos conſuetudo, qui mutuis officiis amicitias ita colunt, non vt paria paribus, ſed vt maiora, quam acceperunt, reddere conentur. ita, quos fructus amor parit, iiſdẽ alitur, atque augetur, nec vmquã aut ſine amore fructus, aut ſine fructibus amor eſt. In Bruto: Illud Heſiodium laudatur a doctis, quod eadem menſura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, ſi poſſis. Et lib. 1. Off. Si ea, quæ acceperis vtenda, maiore mẽſura, ſi modo poſſis, iubet reddere Heſiodus: quidnam beneficio prouocati facere debemus? an non imitari agros fertiles, qui multo plus afferunt, quam acceperunt? Ad Att. ep. 12. lib. XV. QVIS *enim ad me non perſcripſit,*] tribus modis hanc explicare ſententiam potuit, vel affirmantibus verbis, hoc modo, Omnes ad me perſcripſerunt: vel geminata negatione, ſic, Nemo ad me non perſcripſit: vel interrogãdo: quod fecit: quia modus hic efficatior eſt, quam reliqui duo, & ad ſignificandum valet plurimum. AVCTORITATE *orationis,*] quæ ceteros commouere potuit. cuius enim vita probatur, cuius in priuatis, publiciſq. cognita virtus eſt, eius exemplo facile ducũtur omnes. SENTENTIA] qua Ciceroni ſupplicationem decreui. DOMVM *veniendo,*] ad magiſtratus, vt eos de ſupplicatione Ciceronis rogaret. ep. 9. lib. 1. Noſtrum ſtudium exſtabit in conueniendis magiſtratibus. NVLLVM *onus officij cuiquam reliquum feciſſe?*] nihil cuiquam faciendum reliquiſſe, plane omnia feciſſe mea cauſſa. HÆC *mihi ampliora multo ſunt,*] Appij amorẽ ſupplicationi, atque adeo rebus omnibus, quæ proficiſci ab amore poſſint, anteponit. non enim amor ob vtilitatem, ſed vtilitas ob amorem æſtimanda. QVAM *illa ipſa,*] ſimilem ſententiam vſurpauit in re diſſimili, lib. 1. de Leg. Sunt hęc maiora, quam illa ipſa, quorum hæc cauſſa præparantur. LABORANTVR.] cum labore fiunt. Vſus eſt eodem verbo neſcio quo libro, ex quo Lactantius lib. VII. cap. 11. hæc recitat. Nihil eſt, quod ſit manibus humanis laboratum, quod non aliquãdo ad interitum redigatur. Elaborari, dixit ep. 16. lib. IX. INSIGNIA *virtutis,*] honores. SOLA *virtus*] teſtimonium virtutis mihi das, cum hæc mea cauſſa facis. quam ego laudem pluris, quam illa ipſa, in quibus operam, ac ſtudium ponis, debeo æſtimare. MIHI *propono fructum amicitiæ noſtræ ipſam amicitiam,*] alij fructũ ſibi proponũt amicitiæ, honores, commoda, aliquid omnino: ego, præter ipſam amicitiam, nihil ſpecto: in ea mihi ſtatuo omnes fructus. quanti enim apud me eſſe debet, quod tu me diligas, cum talium virorum tãta ſtudia aſſequi ſola virtus poſſit? Simile illud in Lælio: Amicitiam, nõ ſpe mercedis adducti, ſed quod eius omnis fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus. QVA *nihil eſt vberius,*] cur ego alios mihi fructus amicitiæ noſtræ proponam, cum neque fructum vllum cum ipſa amicitia conferendum, neque tamen ea quidquam vberius, aut fructuoſius exiſtimem? STVDIIS,] litterarũ. magna eſſe poteſt in omnibus rebus, maxima vero in communibus ſtudiis vbertas amicitiæ noſtræ. Tacite oſtendit Cicero, quanti fecerit eum librũ, quem de iure augurali Appius ad eũ ſcripſerat: idq. ſibi curæ eſſe, vt ſimili eum munere remuneretur. ep. 4. & 9.

DIVIN

DEVINCTVS *eſt.*] eadem metaphora vſus eſt epiſt. 10. Quid vincula, quibus quidem libentiſſime adſtringor, quanta ſunt? ſtudiorum ſimilitudo. &c. CVM *pertibus,*] gratiam init ab Appio promiſſa ſtudiorum coniunctione: quod & eius doctrinam magni facere, & ad eius honorem ac laudem velle ſua ſtudia conferre videatur. OMNES *tuos*] callide hoc iniecit. non enim id ſolum indicat, quam inique ferat Appium a Dolabella reum factum; ſed etiam, cum ipſe, grauiter læſus, tamen in gratiam cum omnibus Appij propinquis, ideſt cum omnibus Clodiis, redierit, idq. ipſius Appij cauſſa fecerit, viciſſim eum debere tanti Ciceronis amicitiam facere, vt eius generũ Dolabellam odiſſe deſinat. NON *deſpero.*] petere aperte non audet, vt Dolabellæ reconcilietur: ſed modeſte petit, & Appij humanitati confidere videtur, cum ait, Non deſpero. NIHIL *ad te:*] habet rationem Appij dignitatis, quia pluris facere adoleſcens Dolabella Appij amicitiam, viri in primis honorati, quam contra Appius Dolabellæ, debebat: accedebat æquitas: vtrum enim decet, eum, qui iniuriam intulit, an eum, qui accepit, de reconciliatione laborare? NOSTRVM *eſt onus.*] ego efficiam, vt recõciliationis initia a genero meo proficiſcãtur. INTELLIGES;] re ipſa perſpicies. HAC *renouata,*] quod mihi Dolabellam affinitate deuinxerim. ADDITVM *potius aliquid*] in proxima epiſtola nihil ad ſtudium, ac beneuolentiam, ſed ad voluntatem quidem beneuolentiæ declarandæ multum eſſe additũ dixit. ADVERSVS *magiſtrum morum,*] coram magiſtro morum. quaſi epiſtola cenſorem alloquatur. modeſte enim agere in conſpectu cenſorum oportebat. itaque notatum legimus, qui paullo liberius iis præſentibus hiaſſet. Magiſtri morum cenſores vocabantur, quia regendis moribus quinto quoque anno crearentur. de quibus Cicero lib. III. de leg. Mores populi regunto. Poteſtatẽ cenſoriam Trebellius Pollio in Valeriani vita oſtẽdit his verbis: Suſcipe cenſuram, quam tibi detulit Romana reſp. quam ſolus mereris, iudicaturus de moribus noſtris. Tu æſtimabis, qui manere in curia debeant. tu equeſtrẽ ordinem in antiquum ſtatum rediges: tu cenſibus modum pones: tu vectigalia firmabis: diuides ſtatum: res publicas recenſebis. Tibi legum ſcribendarum auctoritas dabitur. Tibi de ordinibus militum iudicandum eſt: tu arma reſpicies: tu de noſtro palatio, tu de iudicibus, tu de præfectis eminentiſſimis iudicabis: excepto denique præfecto vrbis Romæ, exceptis conſulibus ordinariis, & ſacrorum rege, ac maxima virgine Veſtalium, ſi tamen incorrupta permanebit, de omnibus ſententias feres.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS, QVAE FAMILIARES VOCANTVR, LIBRVM QVARTVM AD SVLPICIVM ET ALIOS, PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. IV.

SATIS patebit huius epiſtolæ argumentum, ſi lector ſciat ſcriptam eſſe, cum Cæſar, pulſo ex Italia Pompeio, bellum contra legatos eius in Hiſpaniam pararet, L. Lentulo, C. Marcello coſ. ante menſem Maium, quod ſequenti cognoſcitur epiſtola. Reſpondet Sulpicio congreſſum petenti: in quo ſuam voluntatem cum eius voluntate conſentire demonſtrat, ſed eam eſſe rationem temporum, vt remedium extinctæ reip. nullum afferre poſſint. Negotiale argumentum. moralia quædam interiecta, vt de Sulpicij laude, de vtriuſque in patriam ſtudio, de dolore ex amiſſa reip. ſalute.

M. CICERO S. D. SER. SVLPICIO. I.

C. TREBATIVS, familiaris meus, ad me ſcripſit, te ex ſe quæſiſſe quibus in locis eſſem; moleſteq. ferre, quod me, propter valetudinem tuam, cum ad vrbem acceſſiſſem, non vidiſſes; & hoc tempore velle te mecum, ſi propius acceſſiſſem, de officio vtriuſque noſtrum communicare. Vtinam, Serui, ſaluis rebus (ſic enim eſt dicendum) colloqui potuiſſemus inter nos: profecto aliquid opis occidēti reip. tuliſſemus. cognoram enim iam abſens, te hæc mala multo ante prouidentem, defenſorem pacis & in conſulatu tuo, & poſt conſulatum fuiſſe. ego autem cum conſilium tuum probarem, & idem ipſe ſentirem, nihil proficiebam. ſero enim veneram: ſolus eram: rudis eſſe videbar in cauſſa: incideram in hominum pugnandi cupidorū inſanias. nunc, quoniam nihil iam videmur poſſe opitulari reip. ſi quid eſt, in quo nobiſmet ipſis conſulere poſſimus, non vt aliquid ex priſtino ſtatu noſtro retineamus, ſed vt quam honeſtiſſime lugeamus; nemo eſt omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. nec enim clariſſimorum virorum, quorum ſimiles eſſe debemus, exempla, neque doctiſſimorū, quos ſemper coluiſti, præcepta te fugiunt. Atque ipſe antea ad te ſcripſiſſem, te fruſtra in ſenatum, ſiue potius in conuentum ſenatorum eſſe venturum, ni veritus eſſem, ne eius animum offenderem, qui a me, vt te imitarer, petebat. cui quidem ego, cum me rogaret vt adeſſem in ſenatu, eadem omnia, quæ a te de pace, & de Hiſpaniis,

niis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. Rem vides, quo modo ſe habeat orbem terrarum, imperiis diſtributis, ardere bello; vrbem ſine legibus, ſine iudiciis, ſine iure, ſine fide, relictam direptioni, & incendiis. itaque mihi venire in mentem nihil poteſt, non modo quod ſperem, ſed vix iam quod audeam optare. ſin autem tibi, homini prudentiſſimo, videtur vtile eſſe, nos colloqui: quamquam longius etiam cogitabam ab vrbe diſcedere, cuius iam etiam nomen inuitus audio; tamen propius accedam. Trebatioq. mandaui, vt, ſi quid tu eũ velles ad me mittere, ne recuſaret: idq. vt facias, velim: aut, ſiquem tuorum fidelium voles, ad me mittas; ne aut tibi exire ex vrbe neceſſe ſit, aut mihi accedere. ego tibi tantum tribuo, quantum mihi fortaſſe arrogo: vt exploratum habeam, quidquid nos communi ſententia ſtatuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

EXPLANATIO.

C. Trebatius,] iuriſconſultus, ad quem miſit Topicorum libros. fuit in Gallia cũ Cæſare ante bellum ciuile, commendatus a Cicerone diligenter. ep. 5. lib. vii. Familiaris *meus*,] & quidem cum eo ſæpe familiariter iocatur in ep. lib. vii. Acceſſiſſem,] reuerſus e Cilicia: nam, triumphi ſpe, vrbem ingreſſus non eſt. dicebant veteres, Ad vrbem accedere, & Ad vrbem eſſe, de iis, qui extra pomerium, triũphandi ſpe, morabantur. Propius] vrbem. De *officio vtriuſque noſtrum*,] quid nos, exorto ciuili bello, deceat agere. Licebat autem per Cæſarem, neutram partem ſequi, & vel in vrbe, vel, vbi quiſque vellet, longe ab armis tutam ac quietam vitam ducere. id Pompeius non concedebat, qui diſcedens ab vrbe dixerat, hoſtium ſe loco habiturum, qui ſuis in præſidiis non fuiſſet. tueri autem remp. Pompeius videbatur, quia conſules, omneſq. fere magiſtratus ſecum haberet: ſed Cæſaris caſtra firmiora: itaque bonos ac ſapientes ciues, quo in numero & fuit, & habitus eſt Sulpicius, iure ſollicitabat officij deliberatio. Salvis *rebus*,] ſalua, incolumi, ſtante rep. eodem modo locutus eſt, cum de re priuata loqueretur, ep. 30. lib. vii. Sic *enim eſt dicendum*,] nunc enim perditæ res ſunt, afflicta rep. Occidenti] eadem tranſlatione, Reuiuiſcentis reip. dixit ep. 4. Absens,] cum eſſet in prouincia. Defensorem *pacis*] nam, cum M. Marcellus conſul, & prouincias Gallias ante legitimum tempus, & priuilegium Cæſari, quod ei populus conceſſerat, vt abſens conſulatum petere poſſet, eripere conaretur; Sulpicius collega reſtitit; quod iniquum putaret ea reſcindi, quæ populus iuſſerat; eamq. fore ciuilis belli cauſſam intelligeret. Suetonius. In *conſulatu*] conſule Sulpicio in prouinciam Cicero profectus eſt, ep. 3. lib. iii. Post *conſulatum*] cum C. Marcellus, M. Marcelli frater patruelis, conſul eadem in Cæſarem tentauit: vt ſcripſit Suetonius. is enim conſulatum ex Marci fratris auctoritate geſſit: vt legitur in ep. 9. cui ſucceſſit L. Lentulus, & ipſe Cæſaris cauſſæ acerrimus aduerſarius. Veneram:] *ex* prouincia. venit autem pridie non. Ian. L. Lentulo, C. Marcello coſ. abfuit igitur toto anno, quo C. Marcellus, Marci frater, cum L. Paullo conſul fuit. Solus *eram*:] cum dixerit, ſuam, & Sulpicij ſententiam de rep. eandem fuiſſe; ſolus non fuit. quare, Solus, accipio, ideſt cum pauciſſimis. Rudis] quattuor cauſſas colligit, cur pacem ſuadens nihil profecerit: primum, quod ſero venerit, ita iam aucta diſcordia, vt ſedari vix poſſet: deinde, quod optimæ ſententiæ ſocios non habuerit: tum, quia parũ auctoritate valuerit, quod in publica cauſſa, cum ſero veniſſet, rudis eſſe videretur: poſtremo, quod in homines pugnandi cupidos inciderit. ſignificat autem maxime L. Lentulum conſulem, Domitium Ahenobarbum, Scipionem Pompeij ſocerum: quos etiam tacite carpit ep. 14. & lib. vi. ep. 21. lib. ix. ep. 6. lib. xvi. ep. 10. & ad Att. ep. 11. lib. ix. Nihil] cum iam occiderit reſp. quod proxime dixit. Qvam *honeſtiſſime*] vt in his miſeriis, quam licet honeſte vitam traducamus. Nec *enim*] cauſſam affert, cur nemo ſit, quicum ſibi potius, quam cum Sulpicio, communicandum putet. Noſti, inquit, egregie, quid clariſſimi viri fecerint, quid doctiſſimi faciendum præceperint. itaque, quid nobis quoque faciendũ ſit, optime iudicabis. Clarissimorvm] Clariſſimos, & doctiſſimos, quia tum a rebus, tum a libris petitur prudentia. Qvos *ſemper coluiſti*.] quorum libros diligentiſſime legiſti. ſic enim interpretor. aut, ſi quis hoc ad homines ipſos potius, quibus ob doctrinæ præſtantiam Sulpicius honorem ſemper habuerit, referre malit; valde non contenderim: modo illud, Præcepta, ſic accipiatur, non quæ e ſermonibus viuentium, ſed quæ ex doctiſſimorum libris accepta ſint. Te prvstra *in ſenatum*,] aperire incipit ſententiam ſuam, quam paullo poſt clarius etiam oſtendit, cum ait, vrbem eſſe ſine legibus, iudiciis, iure, fide. vt in ea bonis, ac ſapientibus ciuibus, quales Cicero, & Sulpicius habiti ſunt, vix iam honeſtum eſſe domicilium videretur. Conventvm *ſenatorũ*] nam ſenatus appellari non debet, in quo nec ſenatores multi, nec eorum libera, metuq. ſoluta voluntas eſt. non enim decerni quidquam poteſt, quod ei diſpliceat, cuius arma dominantur. erat vrbs hoc tempore, ac tota iam Italia in Cæſaris poteſtate, Põpeio in Græciam, cum vtroque conſule, ac maiore parte magiſtratuum profecto. Eivs] Cæſaris. Vt *te imitarer*,] vt irem in ſenatum. id enim Cæſar cupiebat: ne, abſente Pompeio, ſimul abeſſe reſp. videretur. locutus autem erat Sulpicius in ſenatu de pace, & de Hiſpaniis; quod proxime ſubiungitur: contra quam Cæſar volebat. itaque hoc, Vt te imitarer, interpretor, vt iret quidem Cicero in ſenatum, non tamen vt eadem, quæ Sulpicius, de pace, & de Hiſpaniis diceret. Quæ cum Cicero ſe dicturum oſtendiſſet, ego vero, inquit Cæſar, iſta dici nolo. ep. 17. lib. ix. ad Att. iuiſſe autem Sulpicium hoc tempore in ſenatum, oſtendit ep. 3. lib. x. ad Att. in qua ſunt hæc: Facile patior,

quod

quod ſcribit, ſecum Tullum, & Seruilij quæſtores eſſe, quia non idem quoque ſibi, quod mihi, remiſiſſet: homines ridiculos; qui, cum filios miſiſſent ad Cn. Pompeium circumſidendum, ipſi in ſenatum venire dubitarent. C V M *interrogaret*] Formiis: quod ex ep. 17. & 18. lib. IX. ad Att. intelligitur. D E P A C I,] vt ageretur de concordia Cæſaris, & Pompeij. D E *Hiſpanijs*] ſenatum non placere, Cæſarem in Hiſpanias contra Pompeij legatos proficiſci. O S T E N D E *me eſſe dicturum.*] ep. 1. lib. X. ad Atticum. Quid eſſem de pace dicturus, dixi; ipſe valde repudiauit. D I C T A *ſunt.*] in ſenatu, antequam Cæſar iret in Hiſpanias. R E M *vides, quomodo ſe habeat.*] perditum reip. ſtatum demonſtrat, vt confirmet quod dixit, nihil iam eſſe, licet colloquamur, in quo reip. opitulari poſſint. Notandus Latini ſermonis vſus. R E M *vides, quomodo ſe habeat*: pro, vides, quomodo res ſe habeat: vt apud Ciceronem, ep. 7. lib. I X. Noſti Marcellum, quam tardus. & ad Att. ep. 11. lib. X V. Noſti virum, quam tectus. Sic Terentius in Ad. Illum, vt viuat, optant. & Plautus in Aul. Tu me, & ego te, qualis ſim, ſcio. & Cæſar lib. 1. bel. Gal. Rem frumentariam, vt ſatis commode ſupportari poſſet, timebant. O R B E M *terrarum.*] Orbem terræ, ep. 7. lib. V. Orbem ſimpliciter, lib. 2. de rep. apud Lactantium: quod poetis vſitatius. I M P E R I I S *diſtributis,*] cum Italiam, & Gallias Cæſar, Hiſpanias, Græciam, & reliquas populi Romani prouincias Pompeius teneat. A R D E R E *bello*] apta tranſlatio: quia nec incendio quidquam citius conſumit, nec igni quidquã bello ſimilius: æque enim proſternit, ac delet, quæcumque inuaſerit. ad Att. ep. 5. lib. V I. Cum arderet Syria bello. In Oratore: Ex omnibus terris vna Gallia communi non ardet incendio. S I N E *legibus,*] quarum vocem quis in armorum ſtrepitu exaudiat? I V D I C I I S,] bello intermiſſis, fuga magiſtratuum: nec vero iudiciis locus eſſe poteſt, cum ſublatæ leges ſint. I V R E,] non modo iudicia, ſed omnino ius vniuerſum iacet. legum enim, & iudiciorum exitum ſequitur iuris euerſio. F I D E,] pertinet, opinor, hoc ad creditas pecunias: quarum in ſolutione, niſi iudicia fiant, debitores fidem non præſtant. pro lege Manilia, Scimus, inquit, Romæ ſolutione impedita, fidem concidiſſe. & Cæſar lib. I I I. de bel. ci. Cum fides tota Italia eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſoluerentur. R E L I C T A M *direptioni, & incendijs.*] Pompeij, & conſulum fuga. nam cum Cæſar primum Piſaurum, Fanum, Anconam, deinde Iguuium, Auximũ occupaſſet, tantus repente, his verbis auditis, in vrbe terror inuaſit, vt, cum Lentulus conſul ad aperiendum ærarium veniſſet, ad pecuniam Pompeio ex S.C. proferendam, protinus, aperto ſanctiore ærario, profugeret. Cæſar enim aduentare, iam iamq; adeſſe eius equites falſo nunciabantur. hunc Marcellus collega, & plerique magiſtratus conſecuti ſunt. Cn. Pompeius, pridie eius diei ex vrbe profectus, iter ad legiones habebat, &c. Hoc ipſe Cæſar ſcripſit lib. 1. bell. ci. Dio lib. X L I. & Cicero ipſe ad Tironem, ep. 11. lib. X V I. Patriam ipſam vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus. & ep. 2. lib. I X. ad Att. Non expulſi, ſed euocati e patria; quam non ſeruandam ad reditum noſtrorum, ſed diripiendam, inflammandamq. reliquimus. A V D I A M] eo redacta res eſt, vt nec optare quidquam audeamus; cum tamen optare multa, vel ſine ſpe, ſoleamus. vnde illud lib. 1. de Orat. Inſperanti, mihi, ſed valde optanti, cecidit, vt in iſtum ſermonem delaberemur. S I N] ſæpius, antecedente Si vſurpatur: interdum tamen ſimpliciter, vt lib. 1. de Orat. Plerique ad honores adipiſcendos, & ad remp. gerendam nudi veniunt, atque inermes, nulla cognitione rerum, nulla ſcientia ornati: ſin aliquis excellit vnus e multis, effert ſe. H O M I N I *prudentiſſimo.*] eidem in epiſtola ſequenti ſummam tribuit ſapiẽtiam, in tertia propè ſingularem. C O L L O Q V I:] de officio vtriuſque noſtrũ, quod Trebatius ſcripſerat. L O N G I V S] Formiis enim, aut prope, fuit initio belli ciuilis. ep. 10. lib. X V I. Italiæ regiones deſcriptæ ſunt, quam quiſque partem tueretur. nos Capuam ſumpſimus. Et ep. X I. Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. Et ad Att. ep. 11. lib. V I I. I N V I T V S] quia relicta ſit direptioni, & incendiis, & quia non leges in ea, non iudicia, non ius, non fides vlla ſit. epiſt. 30. lib. V I I. Cupio aliquo peruenire, vbi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam. S I *quid*] ſi quam ob rem. E X I R E *ex vrbe*] vt colloquamur. F O R T A S S E *arrogo:*] fortaſſe enim mihi aſſentor, cum mihi tantundem, quantum tibi, tribuo. Arrogare dicimur nobis ea, quæ noſtra nõ ſunt. S T A T V E R I M V S,] vt nobiſmetipſis conſulamus: quoniam nihil iam videmur opitulari poſſe reip.

Argumentum ep. 2.

RElicta vrbe a Pompeio, occupata iam a Cæſare Italia, quæſierat a Cicerone per litteras Sulpicius, quid agendum cenſeret in tanta rerum omnium perturbatione. Modeſte Cicero reſpondet, cum Sulpicij laude; explicatq. ſententiam ſuam, hoc modo: ſi recta quærantur, ſatis patere, quid agendum ſit: ſi vtilia, non item. nam, cum rectum videretur, pro communi libertate contra Cæſarem arma capere; tamen id quam expediret, obſcurum erat: cum Cæſaris cauſſa firmior, Pompeij eſſet honeſtior. Concludit, eſſe longius ab vrbe diſcedendum, in qua manere vel turpe ſit, ſi probentur ea, quæ fiunt; vel, ſi non probentur, periculoſum: ac ſibi captum iam conſilium eſſe de itione ad Pompeium oſtendit. Eodem anno.

CICERO S. D. SVLPICIO. 2.

AD I I I. Kal. Maias, cum eſſem in Cumano, accepi tuas litteras: quibus lectis, cognoui non ſatis prudenter feciſſe Philotimum; qui, cum abs te mandata haberet, vt ſcribis, de omnibus rebus ipſe ad me non veniſſet, litteras tuas miſiſſet: quas intellexi

N breuiores

breuiores fuiſſe, quod eum perlaturum putaſſes. ſed tamen, poſtquam litteras tuas legi, Poſtumia tua me conuenit, & Seruius noſter. his placuit, vt tu in Cumanum venires: quod etiam, mecũ, vt ad te ſcriberẽ, egerunt. Quod meum conſiliũ exquiris: id eſt tale, vt capere facilius ipſe poſſim, quam alteri dare. quid enim eſt, quod audeam ſuadere tibi, homini ſumma auctoritate, ſummaq. prudentia? ſi, quid rectiſſimum ſit, quærimus: perſpicuum eſt. ſi, quid maxime expediat: obſcurum. ſin ij ſumus, qui profecto eſſe debemus, vt nihil arbitremur expedire, niſi quod rectum, honeſtumq. ſit: non poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit. Quod exiſtimas meam cauſſam coniũctam eſſe cum tua: certe ſimilis in vtroque noſtrum, cum optime ſentiremus, error fuit. nam omnia vtriuſque conſilia ad concordiam ſpectauerunt: qua cum ipſi Cæſari nihil eſſet vtilius; gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. quantum nos fefellerit, & quem in locũ res deducta ſit, vides: neque ſolum ea perſpicis, quæ geruntur, quæq. iam geſta ſunt, ſed etiam qui curſus rerũ, qui exitus futurus ſit. Ergo aut probare oportet ea, quæ fiunt; aut intereſſe, etiam ſi non probes. quorum altera mihi turpis, altera etiam periculoſa ratio videtur. Reſtat, vt diſcedendum putem: in quo reliqua videtur eſſe deliberatio, quod conſilium in diſceſſu, quæ loca ſequamur. omnino cum miſerior res numquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior. nihil enim conſtitui poteſt, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, ſi videbitur, ita cenſeo facias: vt, ſi habes iam ſtatutum, quid tibi agendum putes, in quo non ſit coniunctum conſilium tuum cum meo, ſuperſedeas hoc labore itineris; ſin autem eſt, quod mecum communicare velis, ego te exſpectabo. tu, quod tuo commodo fiat, quamprimum velim venias; ſicut intellexi & Seruio, & Poſtumiæ placere. Vale.

EXPLANATIO.

PHILOTIMVM;] libertum Terentiæ Ciceronis. ep. 5. lib. IIX. ep. 18. lib. XIV. & ad Att. ep. 5. lib. VI. POSTVMIA] vxor Sulpicij, de qua Suetonius in Iulio ſic: Pronum, & ſumptuoſum in libidines fuiſſe conſtans opinio eſt, plurimaſq. & illuſtres feminas corrupiſſe, in quibus Poſtumiam Ser. Sulpicij, Lolliam A. Gabinij, Tertullam M. Craſſi, Cn. Pompeij Muciam. Hoc nomen cum originem inde duxerit, quod, qui poſt humationem parentum naſcerentur, Poſthumij dicebantur, tamen in antiquis nummis, & lapidibus Capitolinis ſine aſpirãdi nota ſcriptũ eſt. SERVIVS] Sulpicij filius, patris prænomine; quo appellabantur filij primo loco nati. Hic Sulpicij filius ad obſidẽdum Brundiſij Cn. Pompeium iuerat. ep. vlt. lib. IX. ad Att. & 3. & 12. lib. X. ad eundem. IN *Cumanum*] quo poſſet cum Cicerone colloqui. epiſt. 8. lib. X. ad Att. Seruium, inquit, exſpecto: rogor enim ab eius vxore, & filio. MEVM *conſilium*] quid tibi agendum ſit. AVCTORITATE,] ob honores magna cum laude adminiſtratos. geſſerat autem Sulpicius biennio ante cum M. Marcello conſulatum. QVID *rectiſſimum ſit*,] eadem ſententia ep. 19. lib. V. iiſdem fere verbis: Quid rectum ſit, apparet; quid exſpediat, obſcurũ eſt. NON *poteſt eſſe dubium*,] in epiſt. 19. lib. V. dixit, Dubitare non poſſumus. oſtendit eundum ad Pompeium, etiã ſi non expedire videatur. MEAM *cauſſam*] vt idem ab vtroque capi conſilium oporteat. nam, Coniuncta mea cauſſa cum tua eſt, valet, eodem in ſtatu ſumus, eadem ratio eſt, pertinet idem ad vtrumque noſtrum. Contrarium eſt illud ep 9. lib. I. Mea ratio fuit alia. NIHIL *eſſet vtilius*:] vt quidem ipſe Cicero putabat, cui, quod honeſtum, id vnum vtile videbatur. Cæſar autem nihil melius, quam regnare exiſtimabat: itaque verſus illos Euripidis de Phœniſſis in ore habere ſolitus eſt,

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν. τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

quos Cicero ita vertit lib. III. Off.

Nam, ſi violandum eſt ius, regnandi gratia
Violandum eſt: alijs rebus pietatem colas.

DEFENDENDA *pace*,] genus loquendi, pro, ſi pacem defenderemus; vt in proœmio lib. I. Off. Orationẽ Latinam, legendis noſtris, efficies pleniorem: pro, ſi noſtra leges. NOS *fefellerit*.] non Cæſar, ſed id, quod arbitramur. dicimus enim ſimpliciter interdum, Non me fallit. Fefellit autem in eo Ciceronem opinio, quod Cæſar, cum ei nihil eſſet vtilius concordia, rem tamen ad arma deducere maluerat. GERVNTVR,] a Cæſare in Hiſpania cõtra Pompeij legatos, pulſo enim Italia Pompeio, ad vrbem Cæſar excurrit, inde in Hiſpaniam, Quo autẽ tempore cum Sulpicio collocutus eſt Cicero, bellum in Hiſpania gerebatur. id cognoſcitur ex ep. 11. & 12. lib. X. ad Att. GESTA *ſunt*,] cum Pompeius eiectus Italia ſit, Cæſar vrbe, & Italia ſit potitus. CVRSVS *rerũ*,] vt enim adhuc, ita deinceps armis agentur omnia. QVI *exitus*] perſpicis exitum fore vel Cæſaris, vel Pompeij tyrannidem. ep. 13. lib. IIX. ad Att. Vterque regnare vult. & alibi ſæpe. ERGO] cum videas, quem in locum res deducta ſit; ſequitur, vt, in vrbe ſi manſerimus, vel probare ea, quæ fient, quod turpe eſt, vel ſaltem intereſſe cogamur, etiam ſi non probemus: quod periculoſum erit. QVORVM *altera*] ſic in decem antiquis libris: in duobus, Quarum. antiquitatem magis redolet, Quorum: & vereor, ne quis ob verbum, Altera, ſcribendum putauerit, Quarum. RESTAT,] cum videas, probare, turpe eſſe; intereſſe, etiam ſi non probes, periculoſum; reſtat, vt diſcedendum putemus. QVOD *conſilium*] de diſceſſu dubitandum non eſt: reſtat deliberatio, quid cõſilij diſcedentes capiamus, maxime quidem, quo nos conferre debeamus. NVMQVAM] quia ſalutis publicæ ſpes nulla ſupereſt. NON *ſit*

coniunctum

commodum] ſatis plane ſignificat, ſi velit Sulpicius ad Pompeium tranſire, colloquendum eſſe: alioqui non oportere: ſibi enim captum iam eſſe conſilium. id cognoſcitur ex ep. 10. lib. x. ad Att. Seruiũ, inquit, exſpecto, nec ab eo quidquam ὑγιές. Cum in eadem paullo ante ſcripſerit, ſe de Hiſpania cogitare. EXSPECTABO.] & hoc verbo captum ſibi de diſceſſu conſilium oſtendit. QVOD *tuo commodo fiat*,] de hoc loquendi genere dictum eſt epiſt. 1. lib. 1. SERVIO, *& Poſtumiæ*] ep. 8. lib. x. ad Att. Hic ego Seruium exſpecto: rogor enim ab eius vxore, & filio.

Argumentum ep. 3.

SVlpicium, Achaiæ, poſt victum in Pharſalia Pompeium, a Cæſare præpoſitum, conſolatur in dolore, quem ex reip. calamitate capiebat. Quid autem ad conſolandum valet? primum illud, cum oſtendimus, communem fortunam eſſe, nec decere eum, qui præcipuis non affligatur incommodis, præcipuo dolore angi. Alterum eſt, cum in alienis malis noſtra bona recordamur: ideſt, cum ea, quæ, vitandi communis exitij gratia, recte, ac ſapienter acta, dicta, cogitata ſint a nobis, animo, ac mente contemplamur. nam ad leuandas miſerias magnam habet vim bene actæ vitæ conſcientia. Tertio loco, ſi minuit ſollicitudinem ipſa per ſe conſcientia; quanto magis, cum ad eam accedit hominum opinio, qui nihil a nobis non ſancte, nihil imprudenter, aut indecore actum exiſtiment? atque hæc ratio, a generali quodam iudicio ducta, tum eſt firmior, ſi ad clarorum virorum exempla confugimus: ideo Cæſarem quoque ipſum idem, quod ceteros omnes, de Sulpicio iudicare dixit. Quid, cum illud adiungimus, in eo ipſo, quod, quaſi malum ſit, grauiter dolemus, aliquid ineſſe, cur dolendum omnino non ſit? facit hoc Cicero, cum ait: Quod autem a tuis abes. Lenitur etiam ſtudio litterarum, præſertim philoſophiæ, doloris acerbitas. quod in Sulpicij cura Cicero non neglexit. quamquam hanc partem conſiderate attingit: nec monendum aperte talem virum putat, quod eſſet arrogantiæ: ſed cum ait, Mihi ita perſuaſi te quoque in iiſdem verſari rebus: plane indicat, quid eum facere, tam aduerſis temporibus, oporteat. Nec vero leuis eſt ex eorum, quos diligimus, probitate, ac virtute conſolatio. ergo hic laudatur Seruius adoleſcens, vt afflictum patris animum grata filij mentio recrearet. Hæc, & ſimilia in ceteris epiſtolis obſeruanda: quæ ſi colligantur, adhibito ordine, ſine quo præceptorum copia propemodum inanis eſt; artem inuentionis, alioqui difficillimam, in promptu habebimus. Scripta eſt poſt bellum Africanum. apparet enim, Cæſarem in vrbe commorari, Pompeianarum partium metu liberatum. quod certe non ante bellum in Africa geſtum conſecutus eſt. perpetuo enim victoriæ curſu Pompeium, Aegyptios, Pharnacem ſuperauit: inde Romam profectus, paullo poſt in Africam contra Scipionem, & M. Catonem contendit: quibus deuictis, ad vrbem rediit, cum tertium conſul eſſet; ibiq. tam diu permanſit, donec in Hiſpaniam, vbi magnas copias a Pompeii liberis contractas eſſe audiebat, eundum neceſſario iudicauit. Videtur autem Sulpicius in Achaia permanſiſſe vſque ad exitum Hiſpanienſis belli. quod ex eo ſuſpicor, quia, quo tempore ad Ciceronem litteras conſolatorias miſit, quæ infra leguntur, eodem Cæſar ex Hiſpania lenire Ciceronis dolorem, ex interitu filiæ ſuſceptum, per litteras conatus eſt. ep. 20. lib. 13.

CICERO S. D. SVLPICIO. 3.

VEHEMENTER te eſſe ſollicitum, & in communibus miſeriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. quod quamquam minime miror, & meum quodam modo agnoſco: doleo tamen, te, ſapientia præditum prope ſingulari, non tuis bonis delectari potius, quã alienis malis laborare. Me quidem, etſi nemini concedo, qui maiorem ex pernicie, & peſte reip. moleſtiam traxerit; tamen multa iam conſolantur, maximeq. conſcientia conſiliorum meorum. multo enim ante, tamquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram; neque id ſolum mea ſponte, ſed multo etiam magis monente, & denunciante te. etſi enim abfui magnã partem conſulatus tui: tamen & abſens cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cauendo, & prædicendo ſententia: & ipſe affui primis temporibus tui conſulatus, cum accuratiſſime monuiſti ſenatum, collectis omnibus bellis ciuilibus, vt & illa timerent, quæ meminiſſent; & ſcirent, cum ſuperiores, nullo tali exemplo antea in rep. cognito, tam crudeles fuiſſent, quicumque poſtea remp. oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum.
NAM, quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, & aliquid, atque adeo multa addunt, & afferunt de ſuo. Quare meminiſſe debes, eos, qui auctoritatẽ, & conſilium tuum non ſunt ſecuti, ſua ſtultitia occidiſſe, cum tua prudentia ſalui eſſe potuiſſent. Dices: Quid me iſta res conſolatur in tantis tenebris, & quaſi parietinis reip? Eſt omnino vix conſo-

labilis dolor: tanta eſt omnium rerum amiſſio, & deſperatio recuperandi. ſed tamen & Cæſar ipſe ita de te iudicat, & omnes ciues ſic exiſtimãt, quaſi lumen aliquod, exſtinctis ceteris, elucere ſanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Hæc tibi ad leuandas moleſtias magna eſſe debent. Quod autem a tuis abes, id eo leuius ferendum eſt, quod eodem tempore a multis, ac magnis moleſtiis abes: quas ad te omnes perſcriberem, niſi vererer, ne ea cognoſceres abſens, quæ quia non vides, mihi videris meliore eſſe condicione, quam nos, qui videmus. Hactenus exiſtimo noſtram cõſolationem recte adhibitã eſſe, quod certior ab homine amiciſſimo fieres iis de rebus, quibus leuari poſſent moleſtiæ tuæ. reliqua ſunt in te ipſo, neque mihi ignota, nec minima ſolatia, & vt quidem ego ſentio, multo maxima: quæ ego ipſe experiẽs quotidie ſic probo, vt ea mihi ſalutem afferre videantur. te autem ab initio ætatis, memoria teneo, ſumme omnium doctrinarum ſtudioſum fuiſſe, omniaque, quæ a ſapientiſſimis ad bene viuendum tradita eſſent, ſummo ſtudio, curaq. didiciſſe: quæ quidem, vel optimis rebus, & vſui, & delectationi eſſe poſſent: his vero tẽporibus habemus aliud nihil, in quo acquieſcamus. nihil faciam inſolenter: nec te, tali vel ſcientia, vel natura præditum, hortabor, vt ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus ætatis ſtudium tuum dediſti. tantum dicam, quod te ſpero approbaturum; me, poſteaquam illi arti, cui ſtudueram, nihil eſſe loci neque in curia, neque in foro viderim, omnẽ meam curam, atque operam ad philoſophiam contuliſſe. tuæ ſcientiæ excellenti, ac ſingulari, non multo plus, quam noſtræ, relictum eſt loci. Quare non equidem te moneo; ſed mihi ita perſuaſi, te quoque in iiſdem verſari rebus, quæ etiam ſi minus prodeſſent, animum tamen a ſollicitudine abducerent. Seruius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primiſq. in hac, in qua ego me ſcripſi acquieſcere, ita verſatur, vt excellat; a me vero ſic diligitur, vt tibi vni concedam, præter ea nemini: mihiq. ab eo gratia refertur: in quo ille exiſtimat, quod facile appareat, cum me colat, & obſeruet, tibi quoque in eo ſe facere gratiſſimum. Vale.

EXPLANATIO.

SOLLICITVM,] ob remp. ſeruitute oppreſſam. iam enim Cæſar, iterum deuictis Pompeij partibus, vnus omnia tenebat. PRÆCIPVO] cum enim commune ſit exitium, cur tu præcipue doleas? Itẽ Plãcium admonuit epiſtola vltima: Non debes aut propriam fortunam, & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. QVODAM] ita loquimur, cum ſingulare quiddam notamus, vt ep. 4. lib. 4. Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta, & parata, incredibilis quædã exſpectatio. Et in oratione de prouinciis: Quod magni cuiuſdam hominis, & perſapientis videtur. Et lib. 2. de Orat. Craſſi reſponſum excellentis cuiuſdam ingenij, & ſingularis. MINIME *miror,*] cũ plane perierit reſp. MEVM] dolorẽ. QVODAM *modo*] ſi dixiſſet, Meum agnoſco, ſuum quoque præcipuum eſſe in cõmunibus miſeriis dolorẽ ſignificaſſet. ita nullum ſibi locum ad leuandam Sulpicij ſollicitudinẽ relinqueret. dixit igitur, Quodam modo, vt indicet, ſibi quoque acerbiſſimã fuiſſe perniciem reip. nec tamen in cõmunibus miſeriis præcipuo quodam dolore angi. AGNOSCO] me quoque dolere confiteor, ep. ſeq. Illam excuſationis tuæ partem nec agnoſco, nec probo. PROPE *ſingulari,*] cur addit, Prope? ne viro graui, verborum quaſi lenocinia reſpuenti, nimium aſſentari videatur. Sic Acad. 4. Omitto per ipſum Ariſtotelem, meo iudicio in philoſophia prope ſingularem. Valet autem, Singularis, interdum minus, quã incredibilis, interdum plus: minus, vt ep. 54. lib. x. 15. In longa apparitione ſingularem, & prope incredibilem patris Marcilij fidem cognoui. Plus, vt lib. 1. de Orat. Antonij incredibilis quædã, & prope ſingularis, & diuina vis ingenij. TVIS *bonis*] tua virtute, & memoria recte factorum. ALIENIS *malis*] quibus afflicta reſp. concidit. Notat perditos hominum mores, in primiſque pernicioſam publicæ libertati ambitionem Cæſaris, & Pompeij. LABORARE.] Malis laborare, apte coniunguntur. ME *quidem*,] conſolatur & ratione, & exemplo. ratione vſus eſt in proxima ſuperiore ſententia: exemplum hic affert de ſe ipſo. NEMINI *concedo, qui maiorem &c.*] nemo eſt, cui moleſtiæ plus attulerit interitus reip. ſimile illud ep. 3. lib. x. Nunc me, amantiſſimum tui, nemini concedentẽ, qui tibi vetuſtate neceſſitudinis potior poſſit eſſe, ſi audies; omnem tibi reliquæ vitæ dignitatem ex optimo reip. ſtatu acquires. & eodẽ libro, ep. 29. Nec iis concedo; vt te ſaluum malint quam ego. PERNICIE, *& peſte*] augent ſuperlata nomina: quod etiam rhetores docent. maior autem eſt in peſte, quam in pernicie, ſignificatio. CONSILIORVM] quia de rep. ſemper optime ſenſi. quod tibi quoque, optimo, ac ſapientiſſimo viro, ſolatio eſſe debet. MVLTO *enim ante,*] quattuordecim annis ante cum eſſet conſul. Id clariſſime oſtendit ep. 4. ad Att. lib. x. Præclara, inquit, conſcientia ſuſtentor, cum cogito me de rep. aut meruiſſe optime, cum potuerim, aut certe numquã, niſi diuine, cogitaſſe, eaq. ipſa tempeſtate euerſam eſſe remp. quam ego quattuordecim annis ante proſpexerim. TEMPESTATEM] procellam, quæ remp. afflixit. AFVI] cum eſſet in Cilicia proconſul: quo item Sulpicio conſule, vt patet ex epiſt. 3. lib. 11. & ad Att. lib. v. MAGNAM *partem*] menſes circiter octo. nam videtur ineunte Maio, aut extremo Aprili menſe Roma diſceſſiſſe, ep. 2. lib. v. ad Att. MONVISTI *ſcriptum.*] conſolationem affert anteactæ vitæ commemorado. ideo narrationem hanc induxit, vt, quemadmodum ſe leuare dixit grauitate doloris ob conſcien-

tiam

tiam conſiliorum ſuorum, itidem Sulpicius e ſuis in remp. officiis conſolationem capiat. O M N I B V S *bellis ciuilibus,*] tribus, quæ commemorat his verbis Phil. 8. Contendit Sulla cum Sulpicio de iure legũ, quas per vim latas Sulla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragiis: rurſus cum Mario, & Carbone Sulla; ne dominarentur indigni. S V P E R I O R E S,] ſic locutus io Verrẽ, & in Acad. C O N S I L I V M *tuum*] ne Cæſari ante conceſſum lege Trebonia tempus ſuccederetur, & vt abſenti conſulatum petere liceret. in quo diſſentiebat a M. Marcello collega. epitome Liuiana C I I X. Contentiones inter conſules de ſucceſſore C. Cæſari mittendo, agente in ſenatu M. Marcello conſule, vt Cæſar ad petitionem conſulatus veniret, &c. Suetonius, Plutarchus, Dio, alij. O C C I D I S S E,] conſulares, Pompeium Magnum, L. Lentulum, Bibulum, Domitium Ahenobarbum, Scipionem Pompeij ſocerum; prætorium, M. Catonem; alios præterea, qui bellum paci, odio Cæſaris, prætulerant. I N *tantis tenebris,*] non dicit, conſcientiam optimorum conſiliorum nihil prodeſſe, ſed pro malis reip. parum. nam, eſſe aliquem conſcientiæ fructum, paullo ante oſtendit in ſe ipſo. P A R I E T I N I S] libri veteres quinque, Perpetuis: duo, Perditiuis: vnus diſerte, Parricidiis: Mediceus, Partetinis: ex quo, Parietinis, legendum, alij ante nos recte cenſuerunt. Sunt autem Parietinæ, parietum ruinæ. Cicero ad remp. tranſtulit, &, Quaſi, præpoſuit, veritus ne paullo durior tranſlatio videretur. quod præcipit Craſſus lib. I I I. de Orat. Mollienda, inquit, tranſlatio eſt præpoſito ſæpe verbo. V I X *conſolabilis*] recte addidit, Vix: vt conſolabilem tamen eſſe oſtendat: quod ei propoſitum eſt: cum hanc vnam ob cauſſam ad Sulpicium ſcribat, vt eum a mærore abducat. I P S A] cuius in poteſtate ſunt omnia. L V M E N] tribus verbis metaphoram abſoluit, Lumen, Exſtinctis, Elucere. & hac fortaſſe tranſlatione vſus eſt, cum illud proxime dictum, In tantis tenebris, recordaretur. E X S T I N C T I S *ceteris,*] luminibus reip. Phil. v. Pompeio patre, quod imperij populi Romani lumẽ fuit, exſtincto. S A N C T I T A T E M,] Sanctitatem definiit lib. I. de Nat. deor. Sciẽtia colendorum deorum. hic accipitur pro ſumma probitate, vt in Philip. I. Quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum veteris ſanctitatis? P R V D E N T I A M,] non enim ſatis eſt, optima velle, quod ſanctitatis eſt; ſed, optima etiã videre, in præſtanti ciue requiritur. H Æ C] primum optimorum conſiliorum recordatio, deinde iudicium Cæſaris, omniumq. ciuium. M A G N A *eſſe debent.*] dixit iam, debere eum ſuis bonis delectari potius, quam alienis malis laborare. A *tuis*] vxore, & filio. A *multis ac magnis moleſtijs*] ſæpe Cicero conſolatur abſentes miſeria ciuitatis, quam afflictã, & deformatam ciuis bonus libenter nemo videt. vnde illud ad Sextium, ep. 17. lib. v. Illud vtinam ne vere ſcriberem, ea te rep. carere, in qua neminem prudentem hominem res vlla delectet. Et ad Torquatum, ep. I. lib. V I. Oculi augent dolorem. V E R E R E R,] vererer, inquit, quia graues, atque acerbæ audienti etiam eſſent, non modo videnti. M E L I O R E] non igitur dolẽdum eſt, quod a tuis abſis. C E R T I O R *fieres,*] quia ſcire hæc ipſe per te non poſſes. ſignificat autem duas maxime res, de quibus certiorem Sulpicium fecit, iudicium Cæſaris, omniumque ciuium, & miſerrimum ſtatum ciuitatis. R E L I Q V A] non dubito, quin ſtudia philoſophiæ ſignificet: cum inferat, Quæ ego ipſe experiens quotidie ſic probo, vt ea mihi ſalutem afferre videantur. Euerſa enim rep. philoſophiæ ſtudia longo interuallo intermiſſa reuocauit: quod ipſe confirmat in proœmio Tuſc. I. & lib. I I. Off. & alibi. S A L V T E M] eandem ſententiam retulit epiſt. 12. lib. V I. Vnum, inquit, eſt perfugium, doctrina, ac litteræ, quibus ſemper vſi ſumus: quæ ſecundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam ſalutem. ep. 2. lib. I X. Stet, inquit, nobis illud, vna viuere in ſtudiis noſtris; a quibus antea delectationem modo petebamus, nũc vero etiam ſalutem. ep. 28. lib. X I I I. Studia illa noſtra, quibus antea delectabamur, nunc etiam viuimus. O M N I V M *doctrinarum*] ergo & philoſophiæ: quod paullo poſt confirmat, cum ait: Ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus ætatis ſtudium dediſti. A D *bene viuendum*] bene viuendi præcepta philoſophorum libris continentur. O P T I M I S *rebus,*] florente rep. I N *quo acquieſcamus.*] in ep. 3. lib. I X. Nulla nunc in re alia acquieſcimus. V E L *ſcientia, vel natura*] non modo enim a litteris, ſed a natura etiam ipſa prudentiam accipimus. Quid te, inquit, & ſcientia, & natura prudentem, hortor, vt ad eas te referas artes, quibus &c. I L L I *arti,*] eloquentiæ. N E Q V E *in curia, neque in foro*] neque in ſenatu, neque in iudiciis. ep. 6. Nihil in foro agere libebat: adſpicere curiam non poteram. Idem queritur in proœmio lib. I I I. Off. Exſtincto ſenatu, deletiſq. iudiciis, quid eſt, quod dignũ nobis aut in curia, aut in foro agere poſſimus? T V Æ *ſcientiæ*] iuris ciuilis. Scientias quoque, numero multitudinis, Cicero dixit in libro de Sen. quod ſingulare tamen exemplum adhuc inueni. E X C E L L E N T I, *ac ſingulari,*] vicit enim hac laude Sulpicius ſuperiores omnes. quod ei tribuit Cicero in libro de claris Orat. cum eum dicat ad ius ciuile non modo dialecticam, verum etiam litterarum ſcientiam, loquendique elegantiam adiunxiſſe. N O N *multo plus,*] plus omnino, ſed non multo: quia, ſublata cauſſarum actione, pauci de iure conſuluntur. quorſum enim? cum iudices, non quid leges iubeant, ſed quid is nolit, cuius libido pro legibus eſt, in ſententiis ferendis ſpectare cogantur? N O N *equidem te moneo,*] tali vel ſcientia, vel natura præditum facerem enim inſolenter. M I H I *ita perſuaſi.*] prorſus ita credo, te quoque in iiſdem philoſophiæ ſtudiis verſari. R E B V S,] pro, artibus. dixit enim, Vt ad eas te referas artes. S I *minus prodeſſent,*] cum tamen vehementer proſint, quippe quæ ſalutẽ afferre videantur. paullo ante. A N I M V M *a ſollicitudine abducerent.*] quaſi enim aberramus a moleſtiis, dum litteras tractamus. ep. 37. lib. X I I. ad Att. Ego hic, ſcribendo dies totos, nihil equidem leuor, ſed tamen aberro. Et ibidem proxime: Siue hanc aberrationem a dolore delegerim. & ep. 44. ibidem: ego hic duo magna συντάγματα abſolui: nullo enim alio modo a miſeria quaſi aberrare poſſum. T I B I *vni concedam, præterea nemini*] ſic in extrema oratione pro Marcello: Vt vix C. Marcello, optimo, & amãtiſſimo fratri, præterea quidem cederem nemini. G R A T I A *referetur:*] quod amantem redamat, atque obſeruat.

Argumentum ep. 4.

EXcuſanti Sulpicio, quod ſæpius vno exemplo litteras miſiſſet, culpamq. conferenti tum in eorum, qui eas acciperent, negligentiam, aut improbitatem, tum in orationis inopiam, qua ipſe laboraret, reſpondet Cicero, primam ſibi excuſationis partem probari, alteram omnino falſam videri: ſe enim ipſum non admodum eſſe verborum inopem, qui tamen ſibi & ſubtilitate, & elegantia ſcribendi Sulpicium anteponat. Cauſſas probat, quibus Achaiæ adminiſtrationem Sulpicius recuſandam non putauerat. Narrat ſenatus officium, ſuppliciter de reditu M. Marcelli Cæſarem rogantis: quo impetrato, gratias a ſe Cæſari actas eſſe demonſtrat. De ſuo philoſophiæ ſtudio, eiuſq. fructu, de Seruij filij probitate, ac doctrina quadam addit. Concludit, cum eſſe ſtatum reip. vt ea, quæ Romæ fiant, audire ſit optabilius, quam videre. Negotialis eſt epiſtola, tum alias ob cauſſas, tum quia reditum Marcello Cæſaris liberalitate conceſſum ſignificat. Cæſare III. M. Aemilio Lepido coſ. deuictis in Africa Pompeij partibus.

CICERO S. D. SVLPICIO. 4.

ACCIPIO excuſationem tuam, qua vſus es, cur ſæpius ad me litteras vno exemplo dediſſes; ſed accipio ex ea parte, quatenus aut negligētia, aut improbitate eorum, qui epiſtolas accipiant, fieri ſcribis, ne ad nos perferantur. illam partem excuſationis, qua te ſcribis, orationis paupertate, (ſic enim appellas) iiſdem verbis epiſtolas ſæpius mittere, nec agnoſco, nec probo: & ego ipſe, quem tu per iocum (ſic enim accipio) diuitias orationis habere dicis, me non eſſe verborū admodum inopem agnoſco. ἀμφιλαφία enim non neceſſe eſt. ſed tamen idem, nec hoc ἀκκιζόμενος, facile cedo tuorum ſcriptorum ſubtilitati, & elegantiæ. Conſilium tuum, quo te vſum ſcribis hoc Achaicum negotium non recuſauiſſe, cū ſemper probauiſſem, tum multo magis probaui, lectis tuis proximis litteris. omnes enim cauſſæ, quas commemoras, iuſtiſſimæ ſunt, tuaq. & auctoritate, & prudentia digniſſimæ. Quod aliter cecidiſſe rem exiſtimas, atque opinatus ſis, id tibi nullo modo aſſentior. ſed, quia tanta perturbatio, & confuſio eſt rerum, ita perculſa, & proſtrata fœdiſſimo bello iacent omnia, vt is cuique locus, vbi ipſe ſit, miſerrimus eſſe videatur: propterea & tui te conſilij pænitet, & nos, qui domi ſumus, tibi beati videmur. at contra nobis non tu quidem vacuus moleſtiis, ſed præ nobis beatus. atque hoc ipſo melior eſt tua, quam noſtra condicio; quod tu, quid doleas, ſcribere audes: nos ne id quidem tuto poſſumus; nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, ſed ipſius victoriæ, quæ ciuilibus bellis ſemper eſt inſolens. Vno te vicimus, quod de Marcelli, collegæ tui, ſalute paullo ante, quam tu, cognouimus; etiam mehercule, quod, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. nam ſic fac exiſtimes, poſt has miſerias, id eſt poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de iure publico: nihil eſſe actum aliud cum dignitate, nam & ipſe Cæſar, accuſata acerbitate Marcelli, (ſic enim appellabat) laudataq. honorificentiſſime & æquitate tua, & prudentia, repente præter ſpem dixit, ſe ſenatui roganti de Marcello, ne hominis quidem cauſſa, negaturum. fecerat autem hoc ſenatus, vt, cum a L. Piſone mentio eſſet facta de Marcello, & cum C. Marcellus ſe ad Cæſaris pedes abieciſſet; cunctus conſurgeret, & ad Cæſarem ſupplex accederet. noli quærere: ita mihi pulcher hic dies viſus eſt, vt ſpeciem aliquam viderer videre quaſi reuiuiſcentis reip. itaque, cum omnes ante me rogati gratias Cæſari egiſſent, præter Volcatium; (is enim, ſi eo loco eſſet, negauit ſe facturum fuiſſe) ego rogatus mutaui meum conſilium. nam ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinæ dignitatis, in perpetuum tacere. fregit hoc meum conſilium & Cæſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. itaque pluribus verbis egi Cæſari gratias: meque, metuo, ne etiam in ceteris rebus honeſto otio priuarim: quod erat vnum ſolatium in malis. ſed tamen, quoniam effugi eius offenſionem, qui fortaſſe arbitraretur, me hanc remp. non putare, ſi perpetuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam intra modum; vt & illius voluntati, & meis ſtudiis ſeruiam. nam, etſi a prima ætate me omnis ars, & doctrina liberalis, & maxime philoſophia delectauit: tamen hoc ſtudium quotidie ingraueſcit, credo & ætatis maturitate ad prudentiam, & his temporum vitiis, vt nulla res alia leuare animum moleſtiis poſſit. a quo ſtudio te abduci negotiis, intelligo ex tuis litteris: ſed tamen aliquid iam noctes te adiuuabunt. Seruius tuus, vel potius noſter, ſumma me obſeruantia

colit:

colit. cuius ego cum omni probitate, ſummaq. virtute, tum ſtudiis, doctrinaq. delector. is mecum ſæpe de tua manſione, aut deceſſione communicat, adhuc in hac ſum ſententia, nihil vt faciamus, niſi quod maxime Cæſar velle videatur. res ſunt eiuſmodi, vt, ſi Romæ ſis, nihil te præter tuos delectare poſſit. de reliquis nihil melius ipſo eſt. ceteri, & cetera eiuſmodi, vt, ſi alterutrum neceſſe ſit, audire ea malis, quam videre. Hoc noſtrum conſilium nobis minime iucundum eſt, qui te videre cupimus: ſed conſulimus tibi. Vale.

EXPLANATIO.

VNO EXEMPLO] vt, ſi qua periret, aliqua tamen perferretur epiſtola. NEC AGNOSCO,] veram eſſe non confiteor. agnoſcimus enim, quæ antea nouimus: ignota vero agnoſcere non poſſumus. non agnoſcit igitur Cicero cauſſam excuſationis, quam Sulpicius in orationis paupertatem referebat: quia verborum inopem eum non cognouerat. ep. 20. lib. v. Id ego agnoui meo iuſſu eſſe factum. & epiſt. 3. lib. 11. Neque agnoſcimus quidquam eorum. & in Lælio: Quod mihi tantum tribui dicis, quantum ego nec agnoſco, nec poſtulo, facis amice. Εἰρωνεύεσθαι] diſſimulare. quod Socrati vſitatum in diſputando fuit, cum iis, quos refellere volebat, plus tribuere videretur. Εἰρωνευόμενος,] ſimulans. Eſt enim ironia modo diſſimulatio, vt proxime; modo ſimulatio, vt hic. diſſimulamus enim vera, cum occultamus ea, quæ ſunt; ſimulamus falſa cum ea fingimus eſſe, quæ non ſunt. Late igitur patet ironia: & eſt omnino, vt ait Aquila, cum aliud verbis ſignificamus, aliud re ſentimus. Addit Beda: grauitate pronunciationis adiuuandam. alioqui confiteri videbitur, quod negare contendit. SVBTILITATI, & elegantiæ.] ſubtilitas in ſententiis, elegantia in verbis. ſubtilitas autem a dialectica maxime ſumitur, quam Sulpicius egregie cognouit, eoq. maxime adiumento & Scæuolæ, & ceteris omnibus iuriſconſultis antecelluit. hoc enim ei teſtimonium tribuitur in lib. de claris. Orat. quo in libro ſubtilitas etiam eius, & elegantia nominatur his verbis: Adiunxit & litterarum ſcientiam, & loquendi elegantiam; quæ e ſcriptis eius, quorum ſimilia nulla ſunt, facillime perſpici poteſt, cumq. dicendi cauſſa, duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucilio Balbo, C. Aquillio Gallo; Galli, hominis acuti, & exercitati, promptam in agendo, & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate, diligentiaq. ſuperauit. Quinctilianus etiam, Sulpicium ex tribus orationibus inſignem famam conſecutum eſſe, lib. x. ſcriptum reliquit. Alibi Subtilitas non idem valet, ſed venuſtas potius quædam eſt orationis, & naturalis quaſi color, nullo adhibito artis pigmento: qualis apud nos eſt Cæſaris ſermo, apud Græcos Lyſiæ. itaque lib. 1. 11. de Orat. ſubtilitatem quidem illi Cicero tribuit, acumen autem Hyperidi. Et in Bruto illud: Lyſias egregie ſubtilis ſcriptor, atque elegans: ſic accipio, non vt acutum ſcriptorem Lyſiam dici putem, ſed vt purum, vt venuſtum, vt politum, vt plane Atticum. Attica enim ſubtilitas ipſa per ſe laudatur, iis carens ornamentis, quæ ab arte ſumuntur. qua laude Catonem cenſorium afficit Cicero in eodem libro infra. Qui in Græcis, inquit, antiquitate delectantur, eaq. ſubtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non nouerunt. quidem Hyperidæ volunt eſſe, & Lyſiæ. laudo: ſed cur nolunt Catonis? Atticum igitur dicendi genus, illud, in quo Lyſias excelluit, (nam plura genera, vt ait Cicero, fuerunt) non ornatum, copioſum, illuſtre, vt Demoſthenis, & Æſchinis, non acutum, vt Hyperidis, ſed exile, ieiunum, ſiccum, politum tamen, & venuſtum fuit. idq. tum indicant eæ, quæ extant, illius orationes: tum ipſe Cicero, ſi Lyſiæ orationes non haberemus, clariſſime tamen oſtenderet. nam in eodem libro, aliquanto poſt, Atticum, ait, ſe Caluus noſter dici oratorem volebat. inde, erat iſta exilitas, quam ille de induſtria conſequebatur. Et paullo poſt: Si quis ieiunitatem, & ſiccitatem, & inopiam, dummodo ſit polita, dum vrbana, dum elegans, in Attico genere ponit: hoc recte dumtaxat: ſed quia ſunt in Atticis alia meliora, videat ne ignoret & gradus, & diſſimilitudines, & vim, & varietatem Atticorum. Et infra: Si acutum, prudens, & idem ſincerum, & ſolidum, & exſiccatum genus orationis probant; nec vllo grauiore ornatu oratorio vtuntur; & hoc primum eſſe Atticorum volunt: recte laudant: eſt enim in arte tanta, tamq. varia, etiam huic minutæ ſubtilitati locus. Nam, quod non ita multo poſt dicitur, Lyſia pictius eſſe nihil poſſe: id affertur ex Attici perſona, nimium in Græcos ambitioſi; & a Cicerone diſſentientis, qui Catonem Lyſiæ comparauerat. Cicero autem ipſe de Lyſia quid ſentiat, declarat in Oratore his verbis: Dicat igitur Attice venuſtiſſimus ille ſcriptor, ac politiſſimus Lyſias, (quis enim id poſſit negare?) dum intelligamus hoc eſſe Atticum in Lyſia, non quod tenuis ſit, atque inornatus, ſed quod nihil habeat inſolens, aut ineptum. Et, paucis interiectis, Qui Lyſiam, inquit, ſequuntur, cauſſidicum quendam ſequuntur; non illum quidem amplum, atque grandem, ſubtilem, & elegantem tamen. Eandem ſubtilitatem, quæ ab acumine diſtat, notauit in Lyſia Quinctilianus lib. x. Lyſias, inquit, ſubtilis, atque elegans, & quo nihil, ſi oratori ſatis ſit docere, quæras perfectius. nihil enim eſt inane, nihil accerſitum: puro tamen fonti, quam magno flumini, propior. Et lib. x11. Quid Periclem? ſimilem ne credimus Lyſiacæ gracilitati? Item lib. 1x. Neque illud in Lyſia dicendi textum tenue, atque raſum lætioribus numeris corrumpendum erat. Hinc Agere cauſſas ſubtiliter, pro, ſimplici quodam, & puro, & ad docendum, non ad promouendum, aut delectandum, apto dicendi genere in cauſſis vti, dixit Cicero ep. 21. lib. 1x. Priuatas, inquit, cauſſas, & eas tenues, agimus ſubtilius. Et in Oratore: Tenues, acuti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora facientes, ſubtili quadam & preſſa oratione limati. Et infra: Orationis ſubtilitas imitabilis illa quidem videtur eſſe exiſtimanti; ſed nihil eſt experienti minus. Et pro Balbo. A quo hæc, quæ ego nunc

percurro, ſubtiliſſime ſunt omnia perpolita. Et ep. 21. ad Att. lib. 2. De rep. quid ego tibi ſubtiliter? tota periit. Et in ep. ad M. Brutum: Meſſallam habes: quibus igitur litteris tam accurate ſcriptis aſſequi poſſum, ſubtilius vt explicem, quæ gerantur, quæq. ſint in rep. quam tibi is exponet, qui & optime omnia nouit, & elegantiſſime expedire, & deferre ad te poteſt? Elegantiam autem differre ab ornatu, oſtendit Cicero in epiſtola ad Cornelium Nepotem: Quis, ait, ſententiis aut acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior? ACHAICVM *negotium*] Achaiæ adminiſtrandæ curam, a Cæſare mandatam. quamquam opinor ei maiorem Græciæ partem eſſe commiſſam, licet Achaiæ nomine prouincia vocaretur. nam in ep. 1. & 4. lib. VI. & epiſt. 18. 21. 22. lib. XIII. video Sulpicium Athenis præeſſe: quæ non Achaiæ vrbs, ſed inter Achaiam & Macedoniam fuit. in ſexta vero eiuſdem libri epiſtola, Brutum, ait, Galliæ, Sulpicium Græciæ præfecit. vide infra, ep. 12. OMNES *cauſſæ*,] quarum vna fuit, vt minus miſer eſſet, cum ea non videret, quæ in oppreſſa patria contra leges, moremq. maiorum fierent. nam oculi dolorem augent, nec auertere a miſeriis cogitationem ſinunt. AVCTORITATE, *& prudentia*] decet enim, qui auctoritate, & prudentia valeat, eum nihil committere, quod in aliquam reprehenſionem poſſit incurrere. ALITER *cecidiſſe rem*] putaſti te, cum ab vrbe abeſſes, a moleſtiis etiam abfuturum. id, vt ſcribis, te feſellit. ep. 7. lib. I. Si cecidiſſet, vt volumus, & optamus. PERCVLSA, *& proſtrata iacent*] dixi iam, ſuperlatis augeri vim ſententiæ. ſequitur autem, vt perculſa proſternantur, proſtrata iaceant. FORTISSIMO] ex iis, quæ ſequuntur. bello enim omnia deformantur. alibi quoque epithetum idem cum bello iunxit. IS *cuique locus*,] vide eandem ſententiam in ep. 1. lib. VI. TVI *conſilij*] quod Achaicum negotium non recuſaueris. NE *id quidem*] non modo libere ſentire, ac dicere, ſed ne ſcribere quidem tuto poſſumus: ſumus enim hic in eorum poteſtate, qui diligenter, quæcumque agimus, obſeruant: quiq. vel minima re ſi offendantur, parata nobis grauiſſima iniuria eſt. MODERATIVS,] ſane in victoria ſe moderatiſſimum Cæſar præbuit: de quo Suetonius hæc: Moderationem, clementiamq. tum in adminiſtratione, tum in victoria belli ciuilis admirabilem exhibuit: nec vlli periiſſe, niſi in prœlio, reperientur, exceptis dumtaxat Afranio, & Fauſto, & L. Cæſare iuuene. denique, extremo tempore, etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permiſit, magiſtratuſq. & imperia capere. Confirmat ipſe Cicero ſæpe in his epiſtolis, in hac quidem in extremo: De reliquis, nihil melius ipſo eſt. in ſexta liberalem Cæſarem appellat: in ſeptima, non paſſurum ait, vt iniuria fieret. in decimatertia: Obtinemus ipſius Cęſaris ſummam erga nos humanitatẽ; ſed ea plus non poteſt, quàm vis & mutatio omnium rerum, atque temporum. INSOLENS.] victores enim inſolentes facit. ep. 9. Miſerius nihil, quam ipſa victoria: quæ, etiam ſi ad meliorem venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſq. reddit. VNO *te vicimus*,] cum in reliquis tua melior, quam noſtra condicio ſit. MARCELLI,] M. Claudij Marcelli, qui, Pompeio in Pharſalia deuicto, cuius partes ſecutus erat, exſulabat. COLLEGÆ] in conſulatu. SALVTE] reſtitutione, a Cæſare impetrata. ARMIS *diſceptari*] iudiciale verbum ad arma tranſtulit, cum diſceptari legibus, non armis, de iure ſoleat. ep. 14. Videbam, quãto periculo de iure publico diſceptaretur armis. Ep. 1. lib. 6. Docebam, pilis, & gladiis, non conſiliis, neque auctoritatibus noſtris, de iure publico diſceptari. Quid autem proprie ſit diſceptare, locus indicat in Partitionibus: Aut auſcultator eſt modo, qui audit, aut diſceptator, id eſt rei, ſententiæq. moderator. Et in oratione pro Deiotaro: Hanc, C. Cæſar, cauſſam ſi in foro dicerem, eodem audiente, & diſceptante te, quantam mihi alacritatem populi Romani concurſus afferret. Id ad prætorem proprie attinebat. nam lib. III. de leg. ita ſcriptum animaduerti: Iuris diſceptator, qui priuata iudicet, iudicarive iubeat, prętor eſto. Et pro Cæcina: Perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur. ſic lib. XIII. epiſt. 26. ad Sulpicium: Perſcripſimus iis, vt omnibus in rebus, quæ in aliquam controuerſiã vocarentur, te arbitro, &, quod cõmodo tuo fieri poſſet, te diſceptatore vterentur. itidem dixit: Videbã, quanto periculo de iure publico diſceptaretur. ACERBITATE *Marcelli*,] ſignificatur id, quod Suetonius expoſuit his verbis: M. Marcellus conſul, edicto præfatus, de ſumma ſe rep. acturum, retulit ad ſenatum, vt Cæſari ſuccederetur ante tempus, & ne abſentis ratio haberetur. nec prouincias ei, & priuilegium eripere contentus, retulit etiam, vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouum comum deduxiſſet, ciuitas adimeretur; quod per ambitionem, & vltra præſcriptum data eſſet. Commemorauit igitur Cæſar offenſiones Marcelli, quo ſcilicet maius faceret beneficium ſuum: deinde ſe reditum eius in patriam ſenatus precibus largiri dixit in oratione pro ipſo: Intellectum eſt enim, cum M. Marcellum ſenatui, populoq. Romano & reip. conceſſiſti, commemoratis præſertim etiam offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq. reip. tuis vel doloribus, vel ſuſpicionibus anteferre. ÆQVITATE *tua*,] cum Marcello collegæ tuo reſtitiſti, de quo idem Suetonius: Summa ope reſtitit, partim per interceſſores tribunos, partim per Ser. Sulpicium, alterum conſulem. Id ſignificatur etiam in ep. 3. in eo loco: cognoſcebam, quæ tua eſſet in hoc peſtifero bello cauendo, & prædicendo ſententia. SENATVI *roganti*] non modo preces, verum etiã lacrumas ſenatus, vt Marcelli reditum impetraret, nominat in extrema oratione, qua Cæſari, ob Marcellum reſtitutum, & ſuo, & ſenatus nomine gratias agit. NE *hominis quidem cauſſa, negaturum*.] Alij legunt, Ne ominis quidem: quibus aſſentiri nullo modo poſſum. dixit enim Cęſar; ſe non eſſe roganti ſenatui, ne ipſius quidem Marcelli cauſſa, a quo grauiter eſſet offenſus, negaturum. quamquam, aiebat, in me fuerit acerbior: tamen, ne hac quidem cauſſa, ſenatui deprecanti eius reditum negabo. non tanti apud me erit Marcelli ipſius iniuria, quanti ſenatus vniuerſi conſenſus, & deprecatio. Ad hunc locum pertinet illud ex epiſt. 6. lib. VI. Marcellum, cui maxime ſuccenſebat, cum ſumma illius dignitate reſtituit. L. PISONE] patriciæ gentis Calpurniæ: nam Calpurnij Bibuli plebeij: is Cæſaris ſocer erat. exſtat in eum Ciceronis oratio. C. MARCELLVS] Marci frater germanus, qui cum L. Lentulo conſul fuit, biennio poſt Marcum conſulem; nam patruelis fuit alter Caius, qui con

qui conſulatum geſſit cum L. Paullo, anno poſt Marcum conſulem proxime ſequenti: vt ep. 9. huius lib. & ep. 9. lib. x v. & apud Suetonium in Iulio. de germano fratre infra ep. 7. 9. 1 1. & in oratione pro Marcello, in extremo. ABIECISSET,] nulla ſuæ dignitatis habita ratione: quo magis Cæſarem moueret. dolor enim ſummus in verbo, Abiecisset, oſtenditur. SVPPLEX] ſenatus amorem, ac deſiderium abſentis Marcelli Seneca in Conſolatione ad Albinam declarat his verbis: Illi redditum impetrauit ſenatus publicis precibus, tam ſollicitus, ac mæſtus, vt omnes illo die Bruti habere animum viderentur, & non pro Marcello, ſed pro ſe deprecari, ne exſules eſſent, ſi ſine illo fuiſſent. ACCEDERET.] Accedere ad ſe ſupplicem ſenatum, Cæſar paſſus eſt: eundem accidere ſupplicem ad pedes ſuos, paſſus certe numquam eſſet. alia enim C. Marcelli, fratris reditum deprecantis, alia ſenatus ratio fuit: quem ſupplicare quidem pro M. Marcello decuit, abiicere ſe ad Cæſaris pedes, oblitum ſuæ dignitatis, haudquaquam decuit: nec Cæſar ipſe, qui omnia quidem ſuæ poteſtatis eſſe, ſpeciem tamen adhuc aliquam reip. manere vellet, indignitatem illã tuliſſet. Quare nihil mutandum. NOLI *quærere:*] cum res eiuſmodi eſt, vt eam ne longa quidem oratione pro voluntate noſtra ſatis exprimere videamur poſſe; confugimus ad hoc loquendi genus, & ad illud, Quid quæris? & ſimilia quædam. ROGATI] ſententiam. Hic mirari licet, cur in re minime dubia ſententiæ rogarentur. conſenſit enim ſenatus vniuerſus in Marcelli ſalute deprecanda. quod illud, proxime dictum, oſtendit: Fecerat hoc ſenatus, vt cunctus cõſurgeret, & ad Cæſarem ſupplex accederet. Quod cum ita ſit: cur ſententiæ, quaſi parum certa ſenatorum voluntas eſſet, rogabantur? ſcripſit enim Varro, teſte Gellio, lib. x i v. Epiſtolicarum quæſtionũ, S.C. duobus modis fieri ſolitũ, aut per diſceſſionẽ, ſi conſentiretur, aut, ſi res dubia eſſet, per ſingulorũ ſententias exquiſitas. Ego Cæſarẽ opinor, licet ſenatus voluntatem perſpexiſſet, voluiſſe tamen ſententias rogari, quo certius, quid quiſque ſentiret, intelligere poſſet, fortaſſe etiam, vt in dicenda ſententia ſinguli ſibi gratias agerent de Marcello reip. reſtituto. VOLCATIVM:] L. Volcatium Tullum, qui cum M. Æmilio Lepido conſul fuerat, triennio ante Ciceronem. SI *eo loco eſſet.*] an hoc dicit? ſi ea, qua Marcellus, dignitate eſſet, negauit ſe in patriam rediturum: cum ep. 18. lib. x i v. ſimiliter dixerit: Videte, quid aliæ faciant iſto loco feminæ. Hoc mihi non probatur. non enim, quod ad dignitatem attinet, ſibi Marcellum Volcatius antepoſuiſſet, quippe qui conſul ante eum fuerat annis x i v. An, Si eo loco eſſet, ſi eſſet in ſenatu? vt ſe Cæſari, dum in ſenatu eſſet gratias acturum negauerit. Ineptum hoc videtur. vbi enim magis, quam in ſenatu, ea de re, quæ in ſenatu agebatur, agi Cæſari gratias decuit? Puto igitur hoc dici: negauit ſe in patriam fuiſſe rediturum, ſi Marcellus fuiſſet; id eſt, ſi eadem, quæ Marcellus conſul, contra Cæſarem feciſſet; & ſi cum Pompeio, poſtea aduerſus eũdem Cæſarem pugnaſſet, nec ſe, poſt victum Pompeium, victori credidiſſet: quæ cum Marcellus feciſſet, inconſtantiæ videbatur eſſe, nec ſatis honorificum, beneficio eiuſdem Cæſaris, quem vehementer oppugnauerat, in patriam redire. Atque ad hanc ſententiam pertinet illud Plauti in Bacch.

Verum, vt ego opinor, ſi ego in iſtoc ſiem loco,
Dem potius aurum, quam illum corrumpi ſinam.

Et Catonis illud apud Rufinianum: Si vos in eo loco eſſetis, quid aliud faceretis? MAGNITVDO *animi,*] quia ſalutem inimico ſuo largitus eſſet. EGI *Cæſari gratias:*] luculenta exſtat oratio: cuius in extremo ſunt hæc: Sic tibi gratias ago, vt, omnibus me rebus a te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit. METVO,] metuo, ne, cum in ſenatu loqui cœperim, idem poſthac ſæpe cogar facere, vt Cæſaris voluntati ſeruiam. Idem in oratione: Meæ priſtinæ vitæ conſuetudinem mihi, C. Cæſar, interclusam aperuiſti. HONESTO *otio*] litterato. dixit enim ep. 3. ſe, poſteaquam nihil eſſe loci eloquentiæ, neque in foro, neque in curia viderit, omnem ſuam curam, atque operam ad philoſophiam contuliſſe. & hic paullo poſt ſubiungit, Vt meis ſtudiis ſeruiam. INTRA *modum;*] Modice, eſt cum modo: Intra modum, minus. vt enim Supra, & Infra, ſic Vltra, & Citra, atque interdum etiam Vltra, & intra opponuntur: quod Gellius lib. x i i. cap. 13. oſtendit, modeſte refutata Appollinaris ſententia, qui, Intra, negabat pro Citra poſſe accipi. Epiſtola vlt. lib. i x. Epulamur vna non modo non contra legem, ſed etiam intra legem. STVDIIS] quod eſſe vnicum ſolatium in malis proxime dixit. INGRAVESCIT,] augetur. a ponderibus tranſlatio. ÆTATIS *maturitate*] ſexagenarius iam erat Cicero, cum hanc epiſtolam ſcripſit. eſt enim hic annus vrbis D C C V I, quo Cæſar I I I. cum M. Lepido conſul fuit: Cicero autem natus eſt anno D C X L V I, L. Caſſio Lõgino, C. Mario coſs. HIS *temporum vitiis, vt nulla res alia &c.*] ep. 3. His vero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquieſcamus. & ep. 3. lib. 12. Nulla nunc in re alia acquieſcimus. Et ſane plura breui tempore, euerſa, quam multis annis, ſtante rep. ſcripſit: quod ipſe fatetur in procemio lib. i i. Off. ALIQVID *in noctes te adiuuabunt.*] eadem ſententia, non iiſdem verbis ep. 25. lib. v i i. Aliquantum iam etiam noctis aſſumo. VIRTVTIS,] virtus hic neque probitatem, neque doctrinam ſignificat: cum probitatis antecedat mẽtio, doctrinæ ſubſequatur. eſt igitur præſtantia quædam in omnibus rebus; quæ licet cum probitate non idem ſit, ab ea tamen, & ab animi magnitudine, prudentiaq. oritur: qui enim virtutis nomen in eum cadere poſſit, qui vel probitate careat, vel humili, atque imbecillo animo ſit, vel denique parentem, altricemq. virtutum omnium prudentiam deſideret? Eodem modo Virtutem vſurpauit ep. 5. lib. v i. & ep. 27. lib. x i i i. DOCTRINAQ.] dabat in primis operam philoſophiæ. ep. 3. COMMVNICAT.] Seruio patre per litteras mandante, cui moleſtum iam eſſet Achaicum negotium. ideo ſupra dixit, Tui te conſilij pœnitet. IPSO] quo nihil eſſe moderatius, iam dixit ep. 17. lib. i x. NOSTRVM *conſilium*] qui ſuademus tibi, ne decedas. CONSVLIMVS *tibi.*] non quid voluntas noſtra ferat, ſed quid e re tua ſit, in conſilio dando ſpectamus.

Argumen

Argumentum ep. 5.

EST hac Sulpicij epiſtola ſi non perfectæ, certe admodum diligentis, & elaboratæ conſolationis exemplum. Nam, cum officium conſolandi minime deceat eos, qui prorſus dolore vacant; ſiquidem, qui vere amat, doloris expers in amici caſu eſſe non poteſt: vt hanc ſuſpicionem tolleret, a moleſtia ſua Sulpicius exordiendum putauit. Rurſus, quia conſolatio nihil omnino aliud eſt, quam ægroti animi remedium, a ratione, prudentiaq. ſumptum; quo ſi caret is, quem conſolamur, ratione ſimul, ac prudentia careat neceſſe eſt: propterea culpam Sulpicius temeritatis a ſe voluit auertere, retulitq. ſuæ conſolationis cauſſam non ad vllam Ciceronis inſcitiam, aut imprudentiam, ſed ad dolorem, quo impeditus minus ea perſpiceret, quæ patere ſibi poſſent, paullo moderatius dolenti. Hæc quaſi proœmij loco præponuntur. Sequitur narratio, in qua maxime colliguntur exempla calamitatum, ne quis dolori nouo relinqui videatur locus. Prima conſolandi ratio ducitur a condicione temporum; quæ ſunt eiuſmodi, vt optanda minime vita videatur: altera ab exitio florentiſſimarum vrbium, quæ perpetuo manſuræ videbantur: tertia ab interitu virorum clariſſimorum; qui cum & multi, & vno tempore perierint, vna muliercula amiſſa dolendum multo leuius eſt. Accedit imperij deminutio, prouinciarum deuaſtatio: quæ ipſa quoque non mediocrem in priuatæ rei iactura conſolationem afferũt. Quid moriendi neceſſitas? non ne ad leuandam ſollicitudinem plurimum valet? Quid vita, iucunde feliciterq. traducta? Quid mortis opportunitas, appropinquantibus malis? Hæc omnia commemorat Sulpicius in Tulliæ morte: mox ad ipſum Ciceronem orationem conuertit. Non debet, inquit, is, a quo multi conſilium petere ſoliti ſunt, committere, vt eguiſſe conſilio, & ea, quæ alijs præceperit, ignoraſſe videatur. nec vero clarum ſapientia ciuem exſpectare decet beneficium temporis, quo dolor extinguitur, ſed a ratione, ac ſapientia contra quælibet fortunæ tela præſidium petere. Adduntur preces. Si hoc a te ratio ipſa non impetrat, certe non negabis patriæ roganti, non amicis, & familiaribus, non filiæ mortuæ, quæ cariſſimum ſibi patrem mærore angi non vult. Incommodum proponitur. Vide, ne tuo luctu offendantur, ij, qui rerum potiuntur, interpretantes doloris tibi cauſſam eſſe dominationem ſuam. Poſtremo, ne tuam gloriam contemnas, quæ ex multis collecta virtutibus, addita fortitudinis, & conſtantiæ fama cumulabitur. Scripta eſt Cæſare conſule IV. ſine collega, deuictis iam in Hiſpania Pompeij liberis: quod ex duabus ad Att. epiſtolis, 19. & 21. lib. XII. licet conijcere: quod illa fere poſtrema huius epiſtolæ verba declarant: Noli committere, vt quiſquam te putet non tam filiam, quam reip. tempora, & aliorum victoriam lugere. Id confirmatur epiſtola 21. lib. XII. ad Att. cuius initium eſt: A Cæſare litteras accepi conſolatorias, datas Hiſpali. Nam Hiſpalim Cæſar iuit poſt interfectum Cn. Pompeium, Magni filium, vt in libro de bello Hiſpanienſi ſcriptum eſt.

SVLPICIVS S. D. CICERONI. 5.

POSTEAQVAM mihi renunciatum eſt de obitu Tulliæ filiæ tuæ; ſanequam pro eo, ac debui, grauiter, moleſteq. tuli, communemq. eam calamitatem exiſtimaui: qui ſi iſtic affuiſſem, neque tibi defuiſſem, coramq. meum dolorem tibi declaraſſem. et ſi genus hoc conſolationis miſerum, atque acerbum eſt; propterea quia, per quos id fieri debet, propinquos, ac familiares, ipſi pari moleſtia afficiũtur, neque ſine lacrumis multis id conari queunt; vt magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quam aliis poſſe ſuum officium præſtare: tamen, quæ in præſentia mihi in mentem venerunt, decreui breui ad te perſcribere: non, quod ea te fugere exiſtimem; ſed, quod forſitan dolore impeditus, minus ea perſpicias. Quid eſt, quod tantopere te commoueat tuus dolor inteſtinus? cogita, quemadmodũ adhuc fortuna nobiſcum egerit: ea nobis erepta eſſe, quæ hominibus non minus, quam liberi, cara eſſe debent, patriam, honeſtatem, dignitatem, honores omnes. hoc vno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet, atque omnia minoris æſtimare? An illius vicem, credo, doles? Quoties in eam cogitationem neceſſe eſt & tu veneris, & nos ſæpe incidimus, hiſce temporibus non peſſime cum iis eſſe actum, quibus ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare. Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad viuendum magnopere inuitare poſſet? quæ res? quæ ſpes? quod animi ſolatium? vt, cum aliquo adoleſcente primario coniuncta, ætatem ageret? licitum eſt tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tuto committere putares. An vt ea liberos ex ſeſe pareret, quos cum florentes videret, lætaretur? qui rem a parente traditam per ſe tenere poſſent, honores ordinatim petituri eſſent in rep. in amicorum negotiis liberalitate ſua vterentur? quid horum fuit, quod

non

non prius, quam datum, ademptum ſit? At vero malum eſt liberos amittere: malum, niſi hoc peius ſit, hæc ſufferre, & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem conſolationem attulit, volo tibi commemorare; ſi forte eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſia rediens, cum ab Aegina Megaram verſus nauigarem, cœpi regiones circumcirca proſpicere. poſt me erat Aegina, ante Megara, dextra Piræeus, ſiniſtra Corinthus: quæ opida quodam tempore florentiſſima fuerũt, nunc proſtrata, & diruta ante oculos iacent. cœpi egomet mecum ſic cogitare: Hem, nos homunculi indignamur, ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt, quorum vita breuior eſſe debet; cum vno loco tot opidum cadauera proiecta iaceant. vis ne tu te, Serui, cohibere, & meminiſſe, hominem te eſſe natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter ſum confirmatus. hoc idem, ſi tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo vno tempore tot viri clariſſimi interierunt: de imperio præterea tãta deminutio facta eſt: omnes prouinciæ conquaſſatæ ſunt: in vnius muliercula animula ſi iactura facta ſit, tantopere commoueris? quæ ſi hoc tempore non ſuum diem obiiſſet, paucis poſt annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hiſce rebus animum, ac cogitationem tuam auoca: atque ea potius reminiſcere, quæ digna tua perſona ſunt: illam, quam diu ei opus fuerat, vixiſſe: vna cum rep. fuiſſe: te, patrem ſuum, prætorem, conſulem, augurem vidiſſe: adoleſcentibus primariis nuptam fuiſſe: omnibus bonis prope perfunctam eſſe: cum reſp. occideret, vita exceſſiſſe, quid eſt, quod tu, aut illa cum fortuna hoc nomine queri poſſitis? Denique noli te obliuiſci Ciceronem eſſe, & eum, qui aliis conſueueris præcipere, & dare conſilium; neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur ſe tenere medicinæ ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt: ſed potius, quæ aliis tute præcipere ſoles, ea tute tibi ſubiice, atque apud animum propone. NVLLVS dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat. hoc te exſpectare tempus, tibi turpe eſt, ac non ei rei ſapientia tua te occurrere. quod ſi quis etiam inferis ſenſus eſt, qui illius amor in te fuit, pietaſq. in omnes ſuos, hoc certe illa te facere non vult. da hoc illi mortuæ: da ceteris amicis, & familiaribus, qui tuo dolore mærent, da patriæ: vt, ſi qua in re opus ſit, opera, & conſilio tuo vti poſſit. Denique, quoniam in eam fortunam deuenimus, vt etiam huic rei nobis ſeruiendum ſit; noli committere, vt quiſquam te putet non tam filiam, quam reip. tempora, & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re ſcribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. quare, ſi hoc vnum propoſuero, finem faciam ſcribendi. Vidimus aliquoties ſecundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamq. ex ea re te laudem adipiſci. fac aliquando intelligamus aduerſam quoque te æque ferre poſſe; neque id maius, quam debeat, tibi onus videri: ne ex omnibus virtutibus hæc vna tibi videatur deeſſe. Quod ad me attinet, cum te tranquilliore eſſe animo cognouero, de his rebus, quæ hic geruntur, quemadmodumq. ſe prouincia habeat, certiorem faciam. Vale.

EXPLANATIO.

TVLLIAE] quam exſtinctam morbo, quem ex partu contraxerat, vt ait Plutarchus, pater ita grauiter doluit, vt nec ab amicorum conſiliis, nec a philoſophiæ præceptis quidquã ſolatij capere poſſet. PROPTEREA *quia*.] Ciceroni, Terentio, Plauto vſitatius eſt, Propterea quod. ſic, Ideo quod, Ideo quia, veteres dicebant. PARI *moleſtia*] ſimili potius, quã pari. nam, ſi par eſſet, afflictus afflictum conſolari non poſſet. & infra, maiorem eſſe Ciceronis dolorem, quam ſuum, in eo ſignificat: Non quod ea te fugere exiſtimem: ſed, quod fortaſſe dolore impeditus, minus ea perſpicias. CONARI] conamur ea, quæ minime licet perficere. vnde illud Ciceronis, opinor, in Oratore: Nos conamur, Demoſthenes perficit. IN *præſentia*] In præſenti, epiſt. 9. lib. 2. alibi tamen, In præſentia. BREVI] modo rei, modo temporis breuitatem demonſtrat: hic rei, & ep. 9. lib. 1. Tantum dicam breui: & ep. 3. lib. 2. Breui tamen ſic habeto. Temporis autem breuitas indicatur epiſt. 6. lib. VI. Vt ſpero, breui gratulabimur. Et libro V. in Verrem: Breui poſtea eſt mortuus. Et in epiſtola Pompeij lib. IX. ad Att. Cum ille maiores breui copias habiturus ſit. Plautus in Rudente: Poſſe eum breui fieri ditiorem. NON, *quod ea te fugere exiſtimem; ſed, quod forſitan, dolore impeditus, minus ea perſpicias.*] hoc addit, ne ſibi prudentiæ laudem, Ciceroni ademptam, tribuere videatur. ſic Cic. ep. 5. lib. VI. Quia fieri poteſt, vt tu ea perturbatiore animo cogites; puto eſſe meum, quid ſentiam, exponere. EREPTA] cum enim ea, quæ antea bonis ac fortibus viris reſp. deferebat, ad vnius poteſtatem tranſlata cuncta ſint, erepta nobis videntur eſſe: quandoquidem non iam amplius a noſtra virtute, & induſtria exſpectantur. HONESTATEM,] Honeſtas definiri poteſt, honeſti, & recti ſpecies quædam, collecta ex iis rebus, quæ laudem habent ſingulæ. DIGNITATEM,] exiſtimationem, ortam ex honoribus, præclare adminiſtratis. QVI NON] Qui

Qui, pro Quo modo, vt alibi quoque, hic vſurpari conſtat. IN *aliis rebus*] in amiſſione patriæ, honeſtatis, dignitatis, honorum omnium. CALLERE] quaſi callo ex conſuetudine facto ſic obduruiſſe, vt nouum dolorem iam non ſentiat. Proprie Plautus in Pſeud. Plagis coſtæ callent. Ad animum hic Cicero tranſtulit, ad ſtomachum autem epiſt. 2. lib. IX. Diuturna conſuetudo callum iam obduxit ſtomacho meo. Dicimus, &, Occalleo, ſimpliciter, vt ad Att. ep. 18. lib. 2. Angor equidem, ſed iam prorſus occallui. MINORIS] quam illa, quæ ſunt erepta. AN *illius vicem, credo, doles?*] an doles id, quod illi contigit? verbum enim, vicem, hoc videtur ſignificare, vbi cum verbo, doleo, coniungitur. ad Att. ep. 6. lib. IV. Illius vicem minime dolemus. Alibi aliter accipitur, vt ep. 9. lib. X. Noſtram vicem vltus eſt ipſe ſeſe: pro, vltus eſt ipſe iniurias nobis illatas, quod ipſi facere debuimus. CREDO] ironia: quaſi, credendum minime ſit, ob ea, quæ ſequuntur, nec abeſt indignationis quædam vis, cum hæc duo coniunguntur, An credo, quod enim per interrogationem pronunciatur, in eo ſimplex ironia non eſt. ſic Lucretius,

An credo in tenebris vita ac mærore iacebat?

Legi etiam poſſet ſimplici ironia: At illius vicem, credo, doles. ET *ſæpenumero & nos ſæpe incidimus*] apparet modeſtia Sulpicij, qui Ciceroni plus, quam ipſe ſibi, tribuat. nam in, Veneris, ratio; in, Incideris, caſus eſt. neceſſe, inquit, eſt, pro tua prudentia, in eam cogitationem ſæpe veneris, in quam nos quoque ſæpe incidimus. hoc non pendet ab eo, Neceſſe eſt; ſed per ſe conſiſtit, interpoſitum, vt ſe quoque incidere in eam cogitationem Sulpicius oſtenderet. Quod quia parum eſt animaduerſum, propterea legendum alij putarunt, Vt, pro, Et; contra veteres omnes libros, quos quidem ego inſpexerim: multis autem, amicorum ſtudio & benignitate, nunc vtor. NON *peſſime cum iis eſſe actum,*] peſſime iis non eueniſſe. In Lælio: Cum Scipione, quis negat, actum eſſe præclare? MORTE *iis cum vita commutare.*] notandum loquendi genus, Ciceroni, quod ſciam, non vſitatum. SINE *dolore*] exſtinctos naturali morte ſignificat. cum dolore enim moriuntur, quibus vita per vim eripitur. CVM *aliquo adoleſcente primario coniuncta.*] diuortium cum Tullia fecerat Dolabella antequam pareret. quod cum ex hoc loco, tum ex ep. 18. lib. VI. in qua ſunt hæc: Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus: ſed, cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit, teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primam penſionem. Scripſit tamen ad Dolabellam ep. 11. lib. IX. de filiæ morte cum amoris in eum ſignificatione non vulgari, ob eam cauſſam, opinor, quod temporis cauſſa, Cæſare dominante, apud quem gratioſus erat Dolabella, ſimulandum fuit. Notanda Pediani indiligentia, qui Tulliolam ſcripſit apud virum ſuum P. Lentulum ex partu deceſſiſſe: cum neque Lentulus inter Ciceronis generos quiſquam fuerit; & illa, vt Sulpicij verba oſtendunt, & vt ipſo teſte Cicerone probauimus, poſt diuortiū perierit. PARERET.] pepererat: ſed infans obiit: de quo ſic Cicero ad Att. ep. 16. lib. X. Tullia mea peperit puerū ἑπταμηνιαῖον. quod εὐτόκησεν, gaudebam; quod quidem eſt natum, perimbecillum eſt. Alij legunt, Pataret. decem octo libri habent, Parerent: vnus omnino, Pataret, mihi, Pareret, eſſe rectius, & librorum conſentientium auctoritas, & ſententia ipſa perſuaſit. Optandum, inquit, videtur, vt filios pareret, quos aliquando cum florentes cerneret, lætaretur. PER *ſe*] ſuo ſtudio, ſuaq. induſtria. ORDINATIM] honorum hic erat ordo, quæſtura, tribunatus pl. ædilitas, prætura, conſulatus, cenſura. inter quæſturam & tribunatum, itemq. inter tribunatum, & ædilitatem annuum erat interuallum. ædilitatē, interpoſito biennio, prætura: præturam, eodem interiecto ſpatio, conſulatus ſequebatur. cenſuræ poſt conſulatū definitus annus nō erat. LIBERALITATE] diſſentientibus antiquis libris, quorum alij, Liberalitatē, alij Libertatem, habeant, ſententiam conſului; quæ mihi, Liberalitate, probare magis viſa eſt. quo nomine non largitio tantum, ſed officium quodlibet, omniſq. benignitas indicatur, vt ep. 9. lib. 2. in extremo: Ad tuam liberalitatem, qua te ſcio, libentiſſime ſolere frui, pertinet, te ſine vlla mora prouinciam ſucceſſori concedere. Quamquā ex, Libertate, aliquid etiam elicio ſententiæ: vt oſtendat Sulpicius, nemine amicis iam nauare operam, aut ſtudium poſſe, cum libertas omnibus adempta ſit. VTERENTVR?] omnino hic diu mecum fuit anceps dubitatio: cum in octo ſcriptum libris, Vti; videretur; non, Vterentur: nam, etſi non eſt, vnde verbum, Vti, commode pendeat; cum ab illo, Poſſent, interpoſita honorū mentione diſiungatur; tamen, quia plurimi apud me ſolet eſſe veterum exemplarium teſtimonium, hærebam, fateor, tamdiu, donec in libro perantiquo Caroli Sigonij, plane, & diſerte ſcriptum vidi, Vterentur. quod in hoc toto verborum ordine, atque ambitu, locum habet aptiſſimum. HORVM] quæ ſunt hæc? nimirum, quæ proxime nominauit, res a parente tradita, honores, amici. ADEMPTVM] vi, & iniuria bellorum ciuilium. ſupra: Cogita, ea nobis erepta eſſe, quæ hominibus non minus, quam liberi, cara eſſe debent, patriam, honeſtatem, dignitatem, honores omnes. Quid igitur, inquit, horum, quæ adempta prius, quam data ſunt, ad viuendum illam inuitare poſſit. AT *vero malum eſt, liberos amittere.*] artis eſt, ex aduerſarij perſona nobis obiicere, quod eius tueri cauſſam videatur, nec tamen ad tuendum ſatis valeat. adhibetur hoc genus, vbicumque diſputatur, in orationibus quidem frequentiſſime, in epiſtolis nonnumquam, vt Ciceronis ad Brutum, quem locum lib. IX. recitat Quinctilianus: Propoſitis plurimis, quæ honeſte ſuaderi Cæſari poſſent, ſum ne bonus vir, ſi hæc ſuadebam? minime. ſuaſoris enim eſt finis, vtilitas eius, cui quiſque ſuadet. At recta ſunt. Quis negat? ſed non eſt ſemper rectis in ſuadendo locus. & ad Gallum, epiſt. 23. lib. VII. At pulchellæ ſunt. Noui, optime, & ſæpe vidi: nominatim tibi ſigna, mihi nota, mandaſſem, ſi probaſſem. In oratione autem pro Cœlio: At enim poſtea ſcimus, & vidimus eſſe hunc in illius amicis. Quis negat? Ἀνθυποφορὰ Græce vocatur hæc figura: i. cum difficile aliquid, & contrarium fateri cogimur: ſed contra iniicimus non minus firmum; qualia ſunt hæc de Ptolomæo rege apud Ciceronem. Difficilis ratio belli gerendi: at plena fidei, plena pietatis. Aquila de figuris. HÆC] quæ cum patimur, iucunda eſſe vita nō poteſt. EX *Aſia*] non quæ tertia orbis terrarum pars eſt, ſed ea, in qua Attalus regnauerat, quam ab eo legatam poſſedit poſtea populus

populus

pulus Romanus. Æ G I N A] inter Cyclades inſula nobiliſſima, ab Ægina, Æaci matre, nominata, cum Oenopia vocaretur antea, teſte Ouidio lib. VII. Metamor. & Stephano. de hac Strabo, Plinius, Mela, alij. M E G A R A M] ſitam vrbem inter Peloponneſum, Atticam, & Boeotiam. P I R Æ E V S,] Athenarum portus, quadringentarum nauium capax: opidum quoque eiuſdem nominis, quod L. Sulla, præfecto Mithridatis regis Archelao defendente, oppugnauit. vide Gellium lib. XV. cap. I. C O R I N T H V S:] Achaiæ vrbs opulentiſſima, quam L. Mummius euertit, anno vrbis DCVI. Plutarchus, Velleius, alij. belli cauſſa fuit, quod legatos Romanos ſordibus Corinthij maculauerant. Strabo lib. 8. Cicero in oratione pro lege Man. O P I D A] vrbes nobiliſſimas vocat Opida. Corinthum quidem totius Græciæ lumen appellat in oratione pro lege Manilia. & lib. I. de Diuin. modo vrbem, modo opidum Pheras nominat. Ariſtoteles, inquit, ſcribit, Eudemum Cyprium Pheras veniſſe; quæ erat vrbs in Theſſalia tum admodum nobilis: in eo igitur opido ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe, vt omnes medici diffiderent. D I R V T A] Corinthi quidem vix relictum veſtigium, ait Cicero in Agraria 2. poſtea reſtitutam a Cæſare, Strabo narrat libro vltimo. N O S *homunculi*] argumentum a maiori. nam, ſi opida intereunt; quis perire homines miretur? Priſcianus lib. III. Sæpe inueniuntur deminutiuorum deminutiua in diuerſas deſinentia formas, vt homo, homuncio, homunculus, homullus, homullulus. S I *quis noſtrum interijt,*] Aliis placet, Noſtrorum: vt de propinquis dicatur. Sed mutare non eſt neceſſe. eodem enim ſententia redit, ſi, Noſtrum, legimus cum omnibus antiquis libris. nam, etſi de vniuerſo hominum genere dictum ſit, Si quis noſtrum interiit; pro, cum accidit, vt homo aliquis intereat: ad eos tamen homines referri, qui nobis cari ſunt, quis non intelligit? cari enim ſunt non omnes omnibus, ſed omnes ſuis: &, quia nemo fere eſt, qui carus alicui non ſit: ideo generatim recte Cicero dixit, quod deinde in partes diuiditur: Si quis noſtrum interiit, indignamur. C A D A V E R A] interitus opidorum eſt euerſio. apte igitur, Cadauera. C O H I B E R E,] vel, Cohibere, in timore mortis, nec vitam hanc magis, quam deceat, diligere; cum opida quoque eundem cum hominibus interitum exſpectent: vel. Cohibere, pro Colligere: quod eſt, accurata cogitatione rationem perpendere: vt ep. 9. lib. 1. Collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi rep. ſum collocutus. H O M I N E M *te eſſe natum?*] id eſt, eum, cui moriendi neceſſitas impendeat. vnde illud Anaxagoræ, nunciata filij morte, Sciebam me genuiſſe mortalem, Tuſc. 3. quo expectaſſe arbitror poetam illum, cum Telamonem, audita Aiacis filij nece, dicentem induxit: Ego, cum genui, moriturum ſciui. In eadem Tuſc. Et hic infra: Quoniam homo nata fuerat. M O D O, *vno tempore, tot viri clariſſimi*] emphaſim habent ſingula. Omitto, inquit, vetera. modo interitum vidiſti & virorum, & clariſſimorum, & multorũ, & vno tempore. cur angeris ob amiſſam vnius mulierculæ animulam, cui tamẽ, communi naturæ lege, moriendum aliquando fuit? T A N T A *deminutio*] non, quod ab imperio populi Romani gentes defecerint, ſed quod, ciuili bello, & vectigalium fructus, & maieſtas, ac vires etiam populi Romani, cæſis tot hominum millibus, imminutæ ſint. O M N E S *prouinciæ*] Italia, cum Cæſar Pompeium eiecit: Hiſpania, cum Pompeij legatos & exercitum in ſuam poteſtatem redegit: Græcia, cum ipſum Pompeium deuicit: Ægyptus, vnde victoriam, non ſine vitæ periculo, reportauit: Aſia, propter Pharnacem, Mithridatis regis filium, quem Cæſar, Alexandria reuertens, nullo negotio ſuperauit: Africa, in qua Scipionem, & Iubam regem vicit: Hiſpaniam rurſus, in qua hoc tempore Cæſar, conſul IV. aduerſus Pompeij liberos bellum gerebat. motum in Gallia fuiſſe nullum puto. C O N Q V A S S A T Æ] impetu belli labefactatæ, incommodis, & calamitatibus affectæ. pro Sextio: Etiam exteras nationes illius anni furore conquaſſatas videbamus. M V L I E R C V L Æ *animula*] deminutis nominibus iactura leuior oſtenditur. H O M O *nata*] nata, vt moreretur. morti enim homines debentur. paullo ante: Hominem te eſſe natum. Hominem, incerti ſexus Donatus dicit eſſe, cum illud Terentij in Eun. interpretatur: Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt here, ſenem mulierem. Et Plautus in Ciſt. Hominis miſeriæ miſereri. Alij tamen aliter ſentiunt. E T I A M *tu ab hiſce rebus animum ad cogitationem tuam auoca*] neſcio quo modo mendum huc irrepſerat, quod vulgatos omnes libros occupauit, iis tantum exceptis, quos olim edidit pater meus, quem pro eximia conſeruandæ antiquitatis cura laudare ſatis nemo poſſit. ac mutationem quidem eſſe factam, eo magis miror, quod omnes libri veteres, quotquot vnquam viderim, habent, Ad cogitationem, non, Ac cogitationem, vt impreſſi. reſtituamus igitur veritatem, vel negligentia, vel opinione corruptam. Fac, inquit Sulpicius, quod ego feci; qui cum opida, quondam florentiſſima, proſtrata, ac diruta vidiſſem, inde animum ad cogitandum auocaui, reprehendiq. communem errorem, quod indignamur, ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt, quorum vitæ exiguos natura terminos circumſcripſit; cum vno loco tot opidorum cadauera proiecta iaceant. hæc me cogitatio valde confirmauit. Etiam tu, cum tot viri clariſſimi vno tempore perierint, imminutum valde ſit imperium, prouinciæ omnes conquaſſatæ, ab hiſce rebus, vt ego ab opidorum excidio, ad cogitationem animum auoca; nec vnius mulierculæ tantopere commonearis interitu; ſed ea potius reminiſcere, quæ digna tua perſona ſunt. Ad cogitationem tuam, dixit, pro ad eam cogitationem, quæ ad te ipſum pertinet; cum illa, de tot virorum clariſſimorum interitu, de imperij deminutione, de prouinciarum clade, non de ipſo proprie, ſed aliena cogitatio fuerit. ab hiſce igitur rebus ad cogitandum de te ipſo animum conuerte. A B *hiſce rebus*] quæ te excruciant; cum in cæde tot virorum clariſſimorum, in imperio deminuto, prouinciis conquaſſatis, plus omnino damni, quam in vnius mulierculæ animula, factum ſit. T V A P E R S O N A] grauem enim perſonam ſuſtines, cum ampliſſimos magiſtratus eximia cum laude geſſeris. Videtur in verbo, Perſona, honorificum quiddam ineſſe: vt lib. I. de Fin. Suſpicor fore, qui genus hoc ſcribendi, etſi ſit elegans, perſonæ tamen, & dignitatis eſſe negent. Q V A M D I V *ei opus fuerat,*] non enim, cum reſp. occideret, opus fuit. P R Æ T O R E M, *conſulem,*] magiſtratuum alij maiores, alij minores vocabantur:

maiores, prætor, conſul, cenſor. minores, reliqui. hic maiores duo nominantur, Prætura, & conſulatus. nam cenſuram Cicero non geſſit. Gellius lib. XIII. cap. 14. AVGVREM] augur creatus eſt, vt ait Plutarchus, in locum P. Craſſi, a Parthis cum patre M. Craſſo interfecti: cum ab exſulio reſtitutus eſſet, antequam iret in prouinciam. nam antea ſacerdotium illud non appetiuerat: vt ipſe ad Catonem ſcripſit epiſt. 4. lib. XV. ADOLESCENTIBVS *primariis*] tribus. nupſit enim primum C. Calpurnio Piſoni Frugi, vt eſt in ep. 2. lib. 1. ad Att. deinde Furio Craſſipedi, de quo ep. 7. lib. 1. ad Lentulum, & ep. 4. lib. 1. ad fratrem: quo mortuo, vel relicto, (nam neque de obitu eius, neque de diuortio conſtat) P. Cornelio Dolabellæ collocata eſt, vt in ep. 12. lib. II X. & ep. 16. lib. 2. & alibi. a Dolabella, vt iam diximus, dimiſſa, periit ex partu. in quo notauimus olim Plutarchi, & Aſconii indiligentiam; qui duos tantum Ciceronis generos nominarũt, Piſonem, & Lentulum, in Lentuli etiam nomine peccantes. nam inter Ciceronis generos Lentulus nemo fuit. PRIMARIIS] omnibus quidem patricii generis. patriciæ enim gẽtes, & admodum antiquæ, Calpurnia, Furia, Cornelia. CVM *Reſp. occideret, vita exceſſiſſe.*] Eandem ſententiam initio lib. 3. de Orat. cum de L. Craſſi morte loqueretur, conſolationis loco poſuit. Non vidit, inquit, flagrantem bello Italiam, non ardentem inuidia ſenatum, non ſceleris nefarii principes ciuitatis reos, nõ luctũ filiæ, non exſuliũ generi, non acerbiſſimã C. Marii fugam, non illam poſt reditum eius cædẽ omnium crudeliſſimam, non denique in omni genere deformatam eam ciuitatem, in qua ipſe florentiſſima multum omnibus gloria præſtitiſſet. vt ille, qui hæc non vidit, & vixiſſe cum rep. pariter, & cum illa ſimul exſtinctus eſſe videatur. Et in libro de claris oratoribus opportuno tempore Hortenſium obiiſſe oſtendit, appropinquante reip. interitu. Occidit, inquit, cum lugere facilius remp. poſſet, quam iuuare: vixitq. tam diu, quam licuit in ciuitate bene, beateq. viuere. HOC *nomine*] hanc ob cauſſam, quod vita nunc exceſſerit. CICERONEM *eſſe.*] multis iam clarum virtutibus. vis maior eſt in ipſo nomine, quam ſi dixiſſet, Cogita qui ſis. tale illud ep. 7. lib. III. Appius Lentulo, Lentulus Appio proceſſit obuiam. Et ep. 4. ad Att. lib. V. Cum Hortenſius veniret, & infirmus, & tam longe Hortenſius. Et ep. 2. ad Q. Fratrem lib. 1. Cato adoleſcens, nullius conſilii, ſed tamen ciuis Romanus, & Cato. Et illud Cæſaris ad gubernatorem tempeſtati diffidentem: Cæſarem vehis. Lugere autem in funere, & in reliquis calamitatibus, quo quiſque nobilior & præſtantior eſt vir, eo minus licet. itaque præclare Ennius:

Plebes in hoc regi anteſtat loco: licet
Lacrumare plebi, regi honeſte non licet:

NEQVE *imitari*] ita pendet hoc a verbo, Noli, vt ex eo tamen eliciatur affirmatio: hoc modo: neque velis imitari malos medicos. nam quædam ex negatione, & affirmatione compoſita, vt, Nemo, ex non & homo, Nolo ex non & volo, in prima ſententiæ parte vim habent negandi, vt hic, Noli te oblitum eſſe Ciceronem eſſe: in ſecunda affirmant, vt, Neque imitari: quod ita regitur, vt diximus, a verbo Noli, vt ſubaudiatur non ea pars, quæ in eo verbo negat, ſed ea tantum, quæ affirmat. Sic & Cicero locutus epiſt. 30. lib. 2. Noli impudens eſſe, nec mihi moleſtiam exhibere. nam particula, Nec, reſpicit ad Noli, ſic tamen, vt, Velis, eliciatur, quod in, Noli, incluſum eſt. Horatius quoque affirmationem ex, Nemo, eduxit in iis verſibus.

Qui fit Mæcenas vt nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus viuat, laudet diuerſa ſequentes?

hoc enim, Laudet diuerſa ſequentes, cum referri neceſſe ſit ad, Nemo; tamen affirmate ſumi, plane conſtat. QVÆ *aliis tute præcipere ſoles, ea tute tibi ſubiice,*] ſic Cicero ad M. Brutum: Eſt alienum tanto viro, vt es tu, quod alteri præceperit, id ipſum facere non poſſe. LONGINQVITAS *temporis*] eadem ſententia aliis verbis ep. 16. lib. V. & ep. 4. lib. VI. & epiſt. 28. lib. VII. Tale illud Philippidæ:

Ὁ κοινὸς ἰατρὸς σε θεραπεύσει χρόνος. & Menãdri:
Πάντων ἰατρὸς τῶν ἀναγκαίων κακῶν χρόνος ἐστίν.
& Diphili:
Ἅπαντα δ' ὁ πάντα γίνετ' ἰατρὸς χρόνος. & Philetæ:
Ἀλλ' ἔστ' ἐπὶ χρόνος λήθη ...
– Ἔλλαχε, καὶ ... φάρμακα μόνος ἔχει.

SAPIENTIA *occurrere.*] Impetret ratio, quod dies impetratura eſt, dicit ep. 11. lib. XII. ad Att. SI *quis inferis ſenſus eſt:*] dubitat in eo, quod philoſophorum alii negauerant, alii crediderant potius, quam probauerant. Cicero in Catone maiore, Platonem ſecutus, reſidere in morte ſenſum putat: ep. 16. lib. XV. ita diſputat, quaſi ancipiti ſententia diſtrahatur. Iſocrates dubitauerat. nam in Euagora, Εἴπερ, inquit, ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων. Et in Plataeenſium ſupplicatione: Εἴ τις ἄρα τοῖς ἐκεῖ φρόνησις ἐστι περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων. Et in oratione Æginetica. Θρασύλοχος, ὁ πατὴρ ταύτης, ἄγει' ἂν δεινὰ πάσχοι, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τεθνεῶσι περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, ὁρῶν τὴν μὲν θυγατέρα ἀποστερουμένην τῶν χρημάτων. QVI *illius amor in te fuit,*] notum loquendi genus: quod valet, Pro amore in te ſuo. ep. 78. lib. XIII. Quæ tua natura eſt. & ad Att. ep. 9. lib. VI. Quæ tua prudentia, & temperantia eſt. Et ad eundem ep. 7. lib. VII. Quæ tua eſt humanitas. & in ep. M. Bruti ad Ciceronem. PIETAS *in omnes ſuos.*] dixi iam, Pietatis nomen plus omnino, quam amoris, ſignificare. vt in epiſt. 9. lib. 1. perſpicue cernitur. vſurpatur in deos, parentes, propinquos, optime de nobis meritos. REIP. *tempora.*] miſerrima, ob amiſſam libertatem. ALIORVM *victoriam*] hoc dicit, quia paullo ante Cæſar Pompeii liberos in Hiſpania deuicerat. SI *hoc unum propoſuero,*] ſic loquimur, cum ita nos aliquid dicturos eſſe oſtendimus, vt aliquid tamen præponere velimus. epiſt. 10. lib. XIII. Videor mihi, cum ſeparatim de probitate eius, & moribus dicturus fuiſſem, ſi prius cauſſam, cur eum tantopere diligeram, tibi expoſuiſſem. Et lib. 1. Off. Quoniam nonnumquam hoc ſubſidium neceſſarium eſt, quemadmodum eo ſit vtendum, dicemus, ſi prius iis de rebus, quæ virtuti propinquæ ſunt, dixerimus. Et in Phil. XIV. Ad litteras veniam, quæ ſunt a conſulibus, & proprætore miſſæ: ſi pauca ante, quæ ad ipſas litteras pertinent, dixero. Et in eo commentariolo, qui de optimo genere oratorum inſcribitur: Aggrediamur iam, quod ſuſcepimus, ſi prius expoſuerimus, quæ cauſſa in iudicium deducta ſit. In Verrem lib. III. Hæc dicentur alio loco: nunc proficiſcemur ad reliqua, ſi pauca erimus a vobis, iudices, deprecati. Et ibidem, infra: Omnes

iniquita

iniquitates, de quibus ante dixi, ſui quæſtus cauſſa reperiſſe conuincam; ſi prius illud propugnaculum, quo contra meos omnes impetus vſurum ſe putant, ex defenſione eius deiecero. ADIPISCI.] Apiſci, placet aliis. non contemno antiquitatem, colo etiam, & obſeruo: ſed, Adipiſci, cur non retineam, dum omnes in eo mei veteres libri, nullo diſcrepante, conſentiant? ONVS] vt ferre non queas, reſpexit ad id, quod proxime dixerat, Æque ferre. HAEC VNA] in aduerſis conſtãtia, & fortitudo. TRANQVILLIORE *eſſe animo*] ſic libri ſeptem antiqui: alij, Tranquilliorem. vtrumque recte. PROVINCIA] Achaia: quæ & Græcia dicta eſt. ep. 6. lib. VI. & Ptolemæus. de tota Sulpicij Achaica iuriſdictione, vide, quæ diximus ep. 12.

Argumentum ep. 6.

Reſpondet Sulpicio conſolanti, dolorem ſuum, lectis illius litteris, aliqua ex parte lenitum: ſed nemini vmquam in eiuſmodi caſu aut plures, quam ſibi, dolendi cauſſas, aut grauiores fuiſſe: leuationem tamen ſibi fore maximam, ſi eius conſuetudine, ſermonibuſq. frui liceat.

CICERO S. D. SVLPICIO. 6.

EGO vero, Serui, vellem, vt ſcribis, in meo grauiſſimo caſu affuiſſes. quantum enim præſens me adiuuare potueris & conſolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod, litteris tuis lectis, aliquantulum acquieui. nam & ea ſcripſiſti, quæ leuare luctum poſſent; & in me conſolando, non mediocrem ipſe animi dolorem adhibuiſti. Seruius tamen tuus, omnibus officiis, quæ illi tempori tribui potuerunt, declarauit, & quanti ipſe me faceret, & quam ſuum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: cuius officia iucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerunt, numquam tamen gratiora. me autem non oratio tua ſolum, & ſocietas pæne ægritudinis, ſed etiam auctoritas conſolatur. turpe enim eſſe exiſtimo, me non ita ferre caſum meum, vt tu, tali ſapientia præditus, ferendum putas. ſed opprimor interdum, & vix reſiſto dolori: quod ea me ſolatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, ſimili in fortuna non defuerunt. nam & Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum virum, & magnis rebus geſtis, amiſit, & L. Paullus, qui duos ſeptem diebus, & veſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio, ſumma virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, vt eorum tum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex rep. conſequebantur. mihi autem, amiſſis ornamentis iis, quæ ipſe commemoras, quæq. eram maximis laboribus adeptus, vnum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt. non amicorum negotiis, non reip. procuratione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: adſpicere curiam non poteram. exiſtimabam id, quod erat, omnes me & induſtriæ meæ fructus, & fortunæ perdidiſſe. ſed, cum cogitarem hæc mihi tecum, & cum quibuſdam eſſe communia; & cum frangerem iam ipſe me, cogeremq. illa ferre toleranter: habebam quo confugerem, vbi conquieſcerem; cuius in ſermone, & ſuauitate omnes curas, doloreſq. deponerem. nunc autem hoc tam graui vulnere etiam illa, quæ conſenuiſſe videbantur, recrudeſcunt. non enim, vt tum me a rep. mæſtum domus excipiebat, quæ leuaret: ſic nunc, domo mærens, ad remp. confugere poſſum, vt in eius bonis acquieſcam. itaque & domo abſum, & foro: quod nec eum dolorem, quem a rep. capio, domus iam conſolari poteſt, nec domeſticum reſp. quo magis te exſpecto, teq. videre quamprimum cupio. maior mihi leuatio afferri nulla poteſt, quam coniunctio conſuetudinis, ſermonumq. noſtrorum. quamquam ſperabam tuum aduentum (ſic enim audiebam) appropinquare. ego autem cum multis de cauſſis te exopto quamprimum videre, tum etiam, vt ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum ſit hoc tempus, quod eſt totum ad vnius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, &, vt perſpexiſſe mihi videor, nec a me alieni, & tibi amiciſſimi, quod cum ita ſit; magnæ tamen eſt deliberationis, quæ ratio ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius conceſſu, & beneficio quieſcendi. Vale.

EXPLANATIO.

EGO *vero, Serui, vellem,*] cum in reſcribẽdo amici conſilium, aut voluntatem comprobamus, vtimur ſimili principio: ad Curium, ep. 30. lib. VII. Ego vero iam te nec hortor, nec rogo, vt domum

redeas: quin hinc ipſe euolare cupio. Ad Varronem, ep. 5. lib. IX. Mihi vero, ad nonas, bene maturum videtur fore. Ad Tironem, ep. 13. & 22. lib. XVI. Ad Att. ep. 40. 42. lib. XIII. & ep. 3. lib. XVI. EA *ſcripſiſti.*] quod prudentiæ, & doctrinæ fuit. DOLOREM *adhibuiſti.*] quod humanitatis, & amoris. ILLI *tempori*] illi calamitati: vt ep. 9. lib. I. Habui non temporum ſolum rationem meorum, ſed etiam naturæ. Et ibidem, paullo poſt: Scripſi tres libros de temporibus meis. TIBI *gratum*] eadem fere ſententia clauſit epiſtolam tertiam. IVCVNDIORA] iucunditati locus non eſt in rebus miſeris. nec fere iucundum quidquam, quod non idem gratum: grata vero multa, non eadem iucunda. ep. 18. lib. XIII. Tale iudicium tuum non poteſt mihi non ſumme eſſe iucundum. quod cum ita ſit, eſſe gratum neceſſe eſt. ep. 15. lib. V. Gratus, & optatus amor tuus: dicerem, iucũdus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem. Similiter ep. 15. lib. I. ad Att. Fuit mihi ſæpe & laudis noſtræ commemoratio iucunda, & timoris conſolatio grata. & ep. 20. lib. III. ad eundem: Auunculum tuum officio functum eſſe, probo: gaudere me tum dicam, ſi mihi hoc verbo licebit vti. Ibidem, ep. 24. Iſta veritas, etiamſi iucunda non eſt, mihi tamẽ grata eſt. ÆGRITVDINES,] Vt Ægrotatio in corpore, ſic Ægritudo in animo, nomen habet. Tuſc. 4. & ibidem: Præclare noſtri moleſtiá, ſollicitudinem, angorem, propter ſimilitudinem corporum ægrotorum, Ægritudinem nominauerunt. NON *oratio tua ſolum, & ſocietas pene ægritudinis, ſed etiam auctoritas*] tria conſolantur, rationes ad minuendum luctum aptæ; dolor eius ipſius, qui conſolatur; auctoritas demum ſapientis, & clari viri, quæ rationibus vim, & pondus addat. rationes, & auctoritatem attigit in ep. ad Brutum, hoc modo: Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua a nimio mærore deterruit. Et ibidẽ proxime: Iudicium tuum magni æſtimans, idq. veritus, me ipſe collegi, & ea, quæ didiceram, legeram, acceperam, grauiora duxi, tua auctoritate addita. Q. MAXIMVS.] Quos hic nominat, eoſdem, & alios præterea, vt exemplo multorum ſedaret luctum ſuum, in eo libro collegit, quem, De conſolatione ad ſe ipſum, inſcripſit. legimus enim hæc in Epitaphio Nepotiani, apud Diuum Hieronymum: L. Paullus ſeptem diebus inter duorum exſequias filiorum triumphans vrbem ingreſſus eſt. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæuolas, Metellos, Marcios, Craſſos, Marcellos, atque Aufidios; quorum non minor in luctu, quam in bellis, virtus fuit; & quorum orbitates in Conſolationis libro Tullius explicauit. In tertia Tuſculana Gallum non nominat. Qualis, inquit, Q. Maximus fuit, efferens filium conſularem: qualis L. Paullus, duobus paucis diebus filiis amiſſis: qualis M. Cato, prætore deſignato, mortuo filio: quales reliqui, quos in Conſolatione collegimus. Q. Maximus, eſt ille Fabius, qui rem Romanam ſecundo Punico bello, ſuperiorum ducum temeritate euerſam, cunctando reſtituit; de quo Ennius,

Vnus, qui nobis cunctando reſtituit rem.

quem verſum Virgilius vſurpauit lib. VI. etſi Maximi cognomen ab auo, Q. Fabio Rulliano, accepit, vt ex Liuio, & Valerio conſtat: tamen cum, Q. Maximus, legitur non ille Rullianus, ſed hic Verrucoſſus ſignificatur, vt in libro de Sen. Multa in eo viro præclara: ſed nihil eſt admirabilius, quam quo modo ille mortem Marci filij tulit, clari viri, & conſularis. MAGNIS *rebus geſtis,*] quarum illa fuit maxima, quod Hannibalem iuueniliter exſultantem patientia ſua molliuit. Arpes quoque recepit: quod opidum Hannibalis præſidio tenebatur. L. PAVLLVS,] Æmilius, qui Macedoniam, victo rege Perſa, ad imperium adiunxit, intulitq. ex præda in ærarium bis millies centies H-S, vt ait Velleius, ideſt ſexagies tricies centena millia ſcutatorum. DVOS *ſeptem diebus,*] patet hiſtoria apud Plutarchum, Liuium libro XLV. Velleium libro I. & alios. VESTER *Gallus,*] qui Sulpiciæ gentis. fortaſſe, cum hic Cicero conſularium virorum exemplis vti videatur, hic eſt C. Sulpicius Gallus, qui conſul deuicit Ligures, anno vrbis DXXCVII. de quo ſic in Lælio: Memineram Paullum, videram Caium: ſed hi nec comparantur Catoni. Et paullo poſt: Viros bonos numeremus Paullos, Catones, Caios, Scipiones, Philos. Et infra ibidem: Hac nos adoleſcentes beneuolentia ſenes illos, L. Paullum, M. Catonem, C. Gallum, P. Naſicam, Ti. Gracchum dileximus. M. CATO,] ille Cenſorius, & bellicis rebus, & doctrina clarus. FILIVM] de quo ſic in libro de ſenectute Cato ipſe loquitur: O præclarum illum diem, cum in illud animorum concilium, cœtumq. proficiſcar; & cum ex hac turba, & colluuione diſcedam. proficiſcar enim non ad eos ſolum viros, de quibus ante dixi, ſed etiam ad Catonem meum: quo nemo vir melior natus eſt, nemo pietate præſtantior: cuius a me corpus crematum eſt: quod contra decuit ab illo meum: animus vero non me deſerens, ſed reſpectans, in ea profecto loca diſceſſit, quo mihi ipſe cernebam eſſe veniendum. quem ego meum caſum fortiter ferre viſus ſum, non quod æquo animo ferrem: ſed me ipſe conſolabar, exiſtimans non longinquum inter nos digreſſum, & diſceſſum fore. Plutarchus ait a patre virum optimum in eius libris appellari ſolitum: nec ab eo, ſed a Salonino Catone, quem e Salonij ſcribæ filia, poſt obitum prioris vxoris, cenſorius Cato ſuſceperat, originem duxiſſe Catonem illum, qui ſe Vticæ interfecit. quod Gellius confirmat libro XIII. capit. 19. AVSPICARE *curiam non poteram.*] Curia, templum, ædes ſacra, diuerſa eſſe poſſunt. nam curiæ, vt ait Varro, duorum generum, eæ, in quibus ſacerdotes res diuinas curabant, a Romulo inſtitutæ; & eæ, vbi ſenatus humanas, vt curia Hoſtilia: quæ neque templum fuit, niſi poſtquam per auguria conſtituta eſt; neque ædes ſacra quia nulli deo dicata. ſed, cum ſenatus conſulta non niſi locis per auguria conſtitutis, quæ templa vocabant, haberi poſſent: propterea & curia Hoſtilia, & Pompeia, & Iulia quoque, cum profanæ fuiſſent, per auguria conſtitutæ ſunt. quod a Varrone proditum indicat Gellius lib. XIV. cap. 7. Eadem ratione templum ab æde ſacra diſtat. nam templum per ſe auguratum eſt, non ſanctum: ædes vero ſacra per ſe ſancta, non augurata, vt ædes Veſtæ: ſed, ſi augurio conſtituitur, vt multæ, quod ait Varro; tunc & ſancta, & augurata eſt, ideoq. & curia, & templum. Roſtra in foro ſæpe templa nominantur, quod augurato conſtituta: quæ tamen neque ædem ſacram, neque curiam fuiſſe, ſatis conſtat. INDVSTRIÆ *meæ fructus,*] induſtriæ fructus erat, prodeſſe amicis in foro, reipub. in curia.

FORTV

FORTVNÆ] quis eſt hic fortunæ locus? fortaſſe, quia fortuna induſtriam adiuuat. FRANGEREM *ipſe me,*] illata animo vi, vt illa grauiſſima toleranter tamen ferret. CONSENVISSE] nihil muto, ne diſſentiam ſine cauſſa ab omnibus antiquis libris, quos quidem adhuc viderim. nec videtur obſcura ſententia. Illa, inquit, quæ me grauiter affecerant, conſenuiſſe iam videbantur: quam vetuſtas dolorem ſedat: nunc eadem, hoc tam graui vulnere, recrudeſcunt. Metaphora eſt ab iis morbis, qui licet vetuſtate non omnino tollantur, quotidie tamen ex conſuetudine leuiores fieri videntur. non enim ſublata ea mala Cicero ſignificat, ſed animum ſuum diuturnitate tanquam occalluiſſe, vt aliquanto minus ea ſentiret: nunc autem veterem ſibi acerbitatem nouo eſſe vulnere renouatam. Accedit eiuſdem Ciceronis teſtimonium. nam ep. 26. lib. VII. Seneſcentis, ait, morbi remiſſio. Sic Seneſcere laus, alibi dixit. ET *domo abſum, & foro:*] erat igitur in agris. IN *eius bonis*] quæ nunc nulla ſunt. LEVATIO] Ratio, mei veteres libri omnes: quod ſententia non caret. Aliorum tamen coniectura non diſplicet. TIBI *amiciſſimi*] quia conſul Sulpicius M. Marcello collegæ, Cæſari Gallias ante diem eripere conanti, reſtiterat, pacisq. ſemper auctor fuerat. ep. 1. & 3. & Suetonius. amiciſſimus etiam Sulpicio Cæſar, quia ſuis in præſidiis eius filius ciuili bello fuerat. epiſt. 17. & 18. lib. IX. ad Att. & 3. lib. X. ad eundem.

Argumentum ep. 7.

VIctis in Theſſalia Pompeij partibus, diuerſum a reliquis Pompeianis M. Marcellus conſilium cepit. nam neque ad Cæſarem victorem ſupplex voluit accedere; quod fortis animi fuit: neque ſe ad eos adiunxit, qui bellum in Africa renouandum putarunt; arbitratus, cum integri pares non fuiſſent, fractos ſuperiores eſſe non poſſe. quod ab eo factum ſapienter, belli exitus declarauit. locũ igitur bello vacuum Marcellus delegit, vbi, tanquam in exſulio, procul a patria ſeruiente, in qua nihil iam leges, nihil mos maiorum valeret, procul ab armis, in quibus victoriæ ſpes nulla, exitium eſſet exploratum, ſibi ipſe viueret. quod conſilium in hac epiſtola nec probat Cicero, cum ipſe, profligatis Pompeij partibus, in Italiam ſtatim redierit; neque reprehendit, ne virum grauem, hominem ſibi amiciſsimum, imprudentia damnare videatur. vtitur igitur via quadam, & ita Marcelli factum laudat, vt modum in eo requirat. ad perſuadendum colligit hæc: poſſe Marcellum, ſi Romam redeat, nullo negotio fortunas ſuas obtinere: ſe quoque, cum in eadem eſſet cauſſa, ad Cæſaris clementiam confugiſſe, veniamq. impetraſſe: inimico Cæſare, Marcellum nuſquam fore tutum; amico, debere illum Rhodo, & Mitylenis Romam anteponere; idem omnes, qui eum diligant, ſentire: habendam etiam rei familiaris rationem, quæ vt, ipſo præſente, facile conſeruari, ſic, abſente, diripi, ac diſsipari poſsit. Commemorat Marcelli fratris lacrumas, & dolorem ſuum: gratia ſe non abundare, ſed ad omnia, quæ poſsit, paratum eſſe demonſtrat. Tota moralis eſt epiſtola. C. Cæſare III. M. Lepido cos. poſt bellum Africanum.

CICERO S. D. M. MARCELLO. 7.

ETSI eo te adhuc conſilio vſum intelligo, vt id reprehendere non audeam; non quin ab eo ipſe diſſentiam; ſed quod ea te ſapientia eſſe iudicem, vt meum conſilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ noſtræ vetuſtas, & tua ſumma erga me beneuolentia, quæ mihi iam a pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, vt ea ſcriberẽ ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerẽ a dignitate. Ego, eum te eſſe, qui horum malorum initia multo ante videris, conſulatum magnificentiſſime, atque optime geſſeris, præclare memini. ſed idem etiam illa vidi, neque te conſilium ciuilis belli ita gerẽdi, neque copias Cn. Pompeij, nec genus exercitus probare, ſemperq. ſumme diffidere. qua in ſententia me quoque fuiſſe, memoria tenere te arbitror. itaque neque tu multum interfuiſti rebus gerendis; & ego id ſemper egi, ne intereſſem. non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, conſilio, auctoritate, cauſſa, quæ erant in nobis ſuperiora; ſed lacertis, & viribus, quibus pares non eramus. victi ſumus igitur; aut, ſi vinci dignitas non poteſt, fracti certe, & abiecti. in quo tuum conſilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe vincendi ſimul abieciſti certandi etiam cupiditatem; oſtendiſtique, ſapientem, & bonum ciuem initia belli ciuilis inuitum ſuſcipere, extrema libenter non perſequi. Qui non idem conſilium, quod tu, ſecuti ſunt; eos video in duo genera eſſe diſtractos. aut enim renouare bellum conati ſunt, hiq. ſe in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. medium quoddam tuum conſilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres, illud pertinacis. fateor, a pleriſque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum conſiliũ, a multis etiam magni, ac fortis animi iudicatum: ſed habet iſta ratio, vt mihi quidem videtur, quen-

dam modum; præſertim cum tibi nihil deeſſe arbitrarer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. ſic enim intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. de quo quid ſentiam, nihil attinet dicere; cum appareat, ipſe quid fecerim. ſed tamen, ſi iam ita conſtituiſſes, vt abeſſe perpetuo malles, quam ea, quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, vbicumque eſſes, te fore in eius ipſius, quem fugeres, poteſtate. qui ſi facile paſſurus eſſet, te, carentem patria, & fortunis tuis, quiete, & libere viuere: cogitandum tibi tamen eſſet, Romæ ne & domi tuæ, cuiuſmodi res eſſet, an Mitylenis, aut Rhodi malles viuere. ſed, cum ita late pateat eius poteſtas, quem veremur, vt terrarum orbem complexa ſit: non ne mauis ſine periculo tuæ domi eſſe, quam cum periculo alienæ? equidem, etiã ſi oppetenda mors eſſet, domi, atque in patria mallem, quam in externis, atque alienis locis. hoc idem omnes, qui te diligunt, ſentiunt; quorũ eſt magna pro tuis maximis, clariſſimiſq. virtutibus multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam diſſipari nolumus. nam, etſi nullam poteſt accipere iniuriam; quæ futura perpetua ſit; propterea quod neque is, qui tenet remp. pateretur, neque ipſa reſp. tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. ij autem qui eſſent, auderẽ ſcribere, niſi te intelligere confiderem. Hic te vnius ſollicitudines, vnius etiam multæ, & aſſiduæ lacrumæ C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur. nos cura, & dolore proximi ſumus, precibus tardiores, quod ius adeundi, cũ ipſi deprecatore egeremus, non habemus. gratia tantum poſſumus, quantum victi: ſed tamen conſilio, ſtudio Marcello non deſumus: a tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati ſumus. Vale.

EXPLANATIO.

ETSI *eo te adhuc conſilio vſum intelligo.*] monendi partes qui ſuſcipit, vitare debet vitium arrogantiæ. ideo capit initium Cicero a laude Marcelli. Porro, quia facilius impetrat amicus, quã alienus: mentionem induxit veteris amicitiæ. NON *quin ab eo diſſentiam,*] non enim eo, quo Marcellus, conſilio vſus erat; quippe qui, poſt Pharſalicam pugnam, deſperatis rebus Brundiſium ſe contulit. infra, De quo, inquit, quid ſentiam, nihil attinet dicere; cum appareat, ipſe quid fecerim. NON *anteponam*] captat beneuolentiam a moleſtia ſua, & a Marcelli laude. NON *aliena a dignitate.*] hoc addit, quia, Romæ viuere, cum vnius voluntas pro legibus eſſet, contra dignitatem Marcellus exiſtimabat. potius tamen pro tuenda ſalute, fortuniſq. conſeruãdis, quam pro dignitate, rationes adducuntur. niſi ſi ad dignitatem illud pertinet: ſi per Cæſarem liceat in alienis etiam locis quiete, ac libere viuere, cogitandum tamen eſſe, Romæ ne potius, & domi, an Mitylenis, & Rhodi viuendum eſſe videatur. EGO, *eum te eſſe,*] aggreditur probare, ſatis iam officio Marcellum feciſſe: vt oſtendat, debere eum aliquando cum ſuis in patria viuere. MVLTO *ante*] itaque Cæſaris potentiam, adempta ei prouincia, minuere conatus eſt. in quo Sulpicium collegam habuit aduerſarium. Suetonius, & epiſt. 3. ad Att. lib. IIX. ITA *gerendi,*] quod vrbem Pompeius primũ, deinde Italiam, ſtulto conſilio deſeruit. hoc in epiſtolis ad Att. ſæpe accuſat Cicero. atque etiam epiſt. 12. lib. XVI. ad Tironem, Vrbem, inquit, reliquimus; quam ſapienter, aut quã fortiter, nihil attinet diſputare. COPIAS] militum numerum: quem cum, ante Cæſaris aduentum, maximum promiſiſſet, Cæſaris aduentu nunciato, paratum exercitum non habuit: ex quo Fauonij vox illa, Nunc, Pompei, terram pede percute: quia promiſerat, vbi terram pede percuſſiſſet, ilico futurum, vt adeſſent ingentes peditum, equitumq. copiæ. quod poſtea non præſtitit. epiſt. 3. lib. VII. Neque magnas copias, neque bellicoſas. GENVS *exercitus*] ex tironibus magna ex parte collectum. epiſt. 3. lib. VII. Signa, inquit, tirone, & collectitio exercitu cum robuſtiſſimis legionibus cõtulit. QVA *in ſententia me quoque fuiſſe.*] confirmat idem in oratione pro Marcello: Noſtri, inquit, ſenſus vt in pace ſemper, ſic in bello congruebant. NE *intereſſem.*] cum bellum ſuſciperetur. ideo dixit ep. 6. lib. VI. Suſceptũ bellum eſt, quieſcente me; depulſum ex Italia, manente me, quoad potui. Et ep. 12. lib. XVI. Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. nullum maius negotium ſuſcipere volui. & epiſt. 11. ad Att. lib. VII. CONSILIO, *auctoritate.*] eandem ſententiam aliis verbis enunciauit ep. 1. lib. VI. CVM *ſpe vincendi*] idem aliis verbis ep. 3. lib. VII. Non putaui, inquit, cum integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. SAPIENTEM, *& bonum*] bonum, quia bellum ciuile pro ſalute, ad dignitatem patriæ ſuſcipiat; ſapientem, quia inuitus, cum exitus victoriæ maxime ſit incertus. EXTREMA *libenter non perſequi.*] vt ij, qui ſe in Africam contulerũt. Scipionem, Catonem, Labienum, alioſq. ſignificat. quos neque Marcellus, neque Cicero ſecuti ſunt. epiſt. 6, lib. IX. IN *Africam*] ad Iubam regem, qui, Curione, Cæſarianarum partium duce, interfecto, equitatum firmiſſimum, & elephantos plurimos habebat. ideo ſtultitiam eorum, qui ad beſtiarum auxilium confugerant, carpit Cicero in epiſt. 6. lib. IX. MEDIVM] vt neque bellũ renouares, neque Romam redires, ſed in opidum liberum, & ab armis remotum, te reciperes. VT *mihi quidem videtur,*] hoc interpoſuit modeſtiæ cauſſa, ne Marcelli conſilium plane reprehendere videatur. FORTVNAS] veritus, ne, præter alias cauſſas, hoc etiam nomine Marcellus exſulare ſtatuiſſet, quod fortunarum ſuarum incolumitatẽ deſperaret, optime Cæſarem in eum

eſſe

eſſe animatum ſignificat,nec dubitandum,quin ſuas fortunas obtinere poſſit. Penes *quem eſt poteſtas.*] qui temp.tenet,dixit paullo poſt:Qui locus hoc dominatu vacat? &, Qui omnia tenet, in epiſtola ſequenti: Ad quem delata ſunt omnia, ep. 9. Qui plurimum poteſt,ep.13.Qui rerum potiuntur, ep. 8.lib. I. Beneficivm *non putares.*] latenter ſignificat,ſi Marcellus, vt multi, veniam a Cæſare velit petere,eius fortunas omnea fore ſaluas.quod vt faciat, aperte non hortatur; ne magni animi virum offendat:hortationis autem loco, prudenter ſubiungit illud:De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere: cum appareat,ipſe quid fecerim. Poſt Pharſalicam enim pugnam, Cæſar & Ciceroni, & aliis ignouerat. Cogitandvm *tibi tamen eſſet,*] primum argumentum ſumpſit a fortunarum ſpe, alterũ ab exemplo ſui facti, tertium a Cæſaris poteſtate, quartum hic ſubiungit ab honeſtate. nam, vt Mitylenis, aut Rhodi viuere æque ac Romæ tutum ſit,certe honeſtius in patria tua. Verbum autem, Cogitandum, ad honeſtum ſpectaſſe Ciceronem potius,quam ad iucundum,ſignificat:quamquam in epiſtola ſequenti, cum ſimili vteretur argumento,dixit, Qui locus eſt domeſtica ſede iucundior? quamquam ibi ſtatim de dignitate ſubiunxit. Cvivsmodi *res eſſet,*] quæcumque reſp. eſſet.quod ep.9.expreſſit. Mitylenis] quo ſe contulerat a Pharſalica pugna.in Bruto:Vidi enim Mitylenis virum.Et Valerius Max.lib. IX. cap. XI. & Seneca in libro de Conſolatione ad Albinam.& hic ep.3.lib. VII. Veremvr,] minus eſt,quam,timemus:valet enim: quem ne offendamus, veremur. Cvm *eius poteſtas orbem terrarum complexa ſit:*] in epiſtola ſequenti, Qui locus hoc dominatu vacat? Alienæ?] minor enim in externis locis ad facinus verecundia.epiſt.9. Etiam *ſi oppetenda mors eſſet,*] non modo Romæ eſſe malim,cum in vrbe minus,quam in externis locis, periculi eſſe videam,ſed etiam ſi oppetenda mors eſſet. Fvtvra *perpetua*] in re tua familiari non perpetuam iniuriam, ſed repentinum aliquem, te abſente,prædonum impetum extimeſco. Qvi *eſſent,*] Cæſarianos quoſdã,inſigni audacia,& fortaſſe egentes,deſignat. C. Marcelli,] qui conſul fuerat poſt M. Marcellum anno proximo. Fratris *optimi,*] patruelis, vt ait Suetonius. Te *deprecantur.*] tuam ſalutem a Cæſare precibus petunt. Deprecamur, vel cum expetimus aliquid, vel cum recuſamus. prior ſignificatio patet hic, & in oratione pro Marcello,Cum,inquit, M. Marcellum, deprecantibus vobis, conſeruauit. Et ad Cornificium ep. 24.lib. XII. Senatus legatos non ad pacem deprecandam,ſed ad bellum denunciandum miſerat, niſi legatorum nuncio paruiſſet. Alterius exemplum ſignificationis vnum illud pro Balbo, cum ſuppetant multa,recitabimus: Quiddam de communi condicione omnium noſtrum,deprecandæ maleuolentiæ cauſſa,deprecandum videtur. Precibvs *tardiores,*] hic locus oſtendit,C.Marcellum, etſi Cæſaris dignitatẽ,vt in Suetonio legimus,conſul oppugnauerat,ciuili tamen bello non interfuiſſe.alioqui deprecatore ipſe quoque eguiſſet: quod de ſe ipſo Cicero ſubiungit. Deprecatore] in primis pro eo deprecatus videtur gener eius Dolabella.epiſt.7. lib. XI. ad Att. in oratione tamen pro Marcello, vt ſeruiret præſentis Cæſaris auribus, eiuſq. gratiam humanitatis laude colligeret, ait ſe,nullo deprecante,reip.redditum. A *tuis reliquis*] a reliquis Marcellis. qui videntur de Marcelli reditu non valde laboraſſe.nam & in ſequenti epiſtola,Redeo,inquit, ad vnum illud, me tuum fore cum tuis; ſi modo erunt tui.idq. Marcellus ipſe in ſuis litteris ſignificauit, in eo loco: In ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui vere meæ ſaluti fauerent,te cupidiſſimum mei,ſingularemq. mihi beneuolentiam præſtitiſſe cognoui. Quare interdum mihi venit in mentem ſuſpicari, ne de his etiam loquatur,cum ſcripſit, Ij qui eſſent, auderem ſcribere, niſi te intelligere confiderem. Non *adhibemur.*] ad conſilium de tuo reditu capiendum.ep. 25. lib. X. Hæc eadem locutus ſum domi meæ,adhibito Quincto fratre meo,& Cæcina, & Caluiſio. Et ep. 7. lib. XI. Cum adhibuiſſet domi meæ Lupus me,& Libonem,& Seruium.

Argumentum ep. 8.

Partes huius epiſtolæ ſunt tres.in prima laudat Cicero Marcelli prudentiam, & fortitudinem, vt eius vel monendi, vel confirmandi officium ideo videatur omittere, quia neceſſarium non putet:in ſecunda ſe paratum ad omnia pollicetur:in tertia,ſtudet ei perſuadere, vt omnino, quicumque ſtatus reip.ſit,in patria viuat. Eodem anno.

Cicero s. d. Marcello. 8.

Neqve monere te audeo, præſtanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem,virumq.fortiſſimum:conſolari vero nullo modo.nam,ſi ea,quæ acciderunt, ita fers, vt audio: gratulari magis virtuti debeo, quam conſolari dolorem tuum.ſin te tanta mala reip.frangunt:non ita abundo ingenio, vt te conſoler, cum ipſe me non poſſim. Reliquum eſt igitur, vt tibi me in omni re eum præbeam, præſtemque, vt ad omnia,quæ tui velint,ita adſim præſto,vt me non ſolum omnia debere tua cauſſa, quæ poſſum,ſed ea quoque, quæ non poſſum, putent.Illud tamen vel tu me monuiſſe, vel cenſuiſſe puta, vel propter beneuolentiam tacere non potuiſſe: vt, quod ego facio, tu quoque animum inducas,ſi ſit aliqua reſp.in ea te eſſe oportere, iudicio omnium reque principem, neceſſitate cedentem tempori; ſin autem nulla ſit, hunc tamen aptiſſi-

mum eſſe etiam ad exſulandum locum.ſi enim libertatem ſequimur; qui locus hoc dominatu vacat? ſin qualemcumque locum; quis eſt domeſtica ſede iucundior? ſed, mihi crede,etiam is,qui omnia tenet, fauet ingeniis, nobilitatem vero,& dignitatem hominum,quantum ei res,& ipſius cauſſa concedit,amplectitur. Sed plura, quam ſtatueram. redeo ergo ad vnum illud,me tuum fore cum tuis,ſi modo erunt tui.ſin minus, me certe in omnibus rebus ſatis noſtræ coniunctioni,amoriq.facturum. Vale.

EXPLANATIO.

HOMINAM, *virumq.*] ſæpe vtrumque coniungitur ad augendam laudem. nam,homo, commune nomen eſt:vir, proprium eorum, qui aliqua laude præſtant. VIRTTTI] cuius eximia vis non in ſecundis,ſed in aduerſis rebus agnoſcitur. PRÆBEAM, *præſtemq.*] multi enim ſe præbent, nec præſtant.& in verbo,Præbeo, ſpecies quædam propenſi ad iuuãdum animi;in Præſto,res ipſa, & actio declaratur. ADSIM *præſto,*] in vulgatis libris,Sim præſto.ego,cum in antiquis omnibus,Adſim, viderem;etſi ad ſententiam,vtro modo legatur,parui refert;tamen,antiquitatis conſeruandæ cauſſa,Adſim, malui. QVÆ *poſſum.*] vereor, ne commenticium hoc ſit:nullo quidem in antiquo libro reperitur: & abeſſe poteſt. EA *quoque,*] mei veteres omnes libri,vno tantum excepto,addunt, Etiam. nec diſplicet.augeri enim quodam modo ſententia videtur,ſi, Etiam, auerſa ſemicircula nota a Quoque deſiungat, vt ſequentibus ſeruiat. PVTANT.] & hi aliquot non recenter ſcripti libri habent,Putent. VEL *cenſuiſſe*] correctione vtitur, quia dixerat iam, Neque monere te audeo, præſtanti prudentia virum. REQ. *principem,*] qui principem dignitate, & auctoritate locum tenebis, neceſſitate, qua excuſantur actiones noſtræ,cedes tempori, cum ad vnum Cæſarem referri omnia videbis,& feres.in ep.ſequenti. AD *exſulandum*] ſi Romæ, vt in rep. ideſt vt in antiquo legum, ac morum optimorum domicilio eſſe non potes; ſis tamen vt in exſulio. HOC *dominatu vacat?*] cum eius poteſtas,quem veremur,terrarum orbem complexa ſit.in ep.ſuperiore. SED, *mihi crede,*] quamquam,inquit,præter iucunditatem,volo te etiam de tua priſtina dignitate ſperare plurimum. FAVET *ingeniis,*] eandem rationem, cum Cæcinam ſpe melioris fortunæ conſolaretur, vſurpauit. Ingeniis,inquit,excellentibus,quale eſt tuum,mirifice delectatur. NOBILITATEM] a maioribus acceptam. DIGNITATEM] ipſius Marcelli. RES,] natura bellorum ciuilium, quæ non concedit,vt victor eos, qui contra arma tulerint, vehementer ornet. IPSIVS *cauſſa*] rationes eius, id, quod ad ipſum proprie pertinet. SI *modo erunt tui,*] quis non intelligit, catum ſuis Marcellum non fuiſſe? licet in obſcuro cauſſa ſit. ideo in epiſtola ſuperiore: A tuis reliquis non adhibemur.

Argumentum ep. 9.

ET hic refellere omnia conatur, quæ reditum in patriam diſſuadere Marcello videbantur. Non libenter vides ea, quæ fiunt: at eadem audis quotidie, quæ maiora etiam videri ſolent. Acerbum putas, ſi cogitaris vel dicere, quod non ſentias, vel facere, quod non probes. eſto: neceſſitas excuſat. verum nec loqui contra ſententiam ſuam quiſquam cogitur: & tacere plane licet. At vnus omnia tenet. idem accidiſſet victore Pompeio; qui etiam crudelior fuiſſet; vt ex præteritis intelligitur. Laudem ex conſilio tuo conſecutus es, fateor. ſed huius quidem laudis partem ſibi aliquam fortuna vindicat; cuius beneficio factum eſt, vt honeſto otio tenueris & ſtatum, & famam dignitatis tuæ. quod cum ita ſit, qui tibi ſecundam perpetuo fortunam præſtare potes? habet igitur iſta ratio modum quendam. Si iucunditatem quæris; qui locus domeſtica ſede iucundior, aut dulcior? Adſpectum patriæ fugis, quia deformior eſt. miſerere potius, nec auge miſeriam eius abſentia tua. Magni animi laus te delectat: ideo ſupplex ad Cæſarem ire noluiſti. poteſt adſcribi ſuperbiæ, ſi aſpernaris eiuſdem liberalitatem. Nec tam ſapientia videtur, carere patria ſeruiente, quam inhumanitas quædam, non eius deſiderio teneri. Publica, inquis, re non fruar, cum ad vnum delata omnia ſint. an ideo priuatam quoque contemnas? Quæ ſi te non mouent, aut ſi tibi vita iſta videtur eſſe commodior, ſuſcipe curam ſalutis tuæ, nec eadem, quæ commoda, ſimul tuta eſſe exiſtima. Moralis tota, iiſdem conſulibus.

CICERO S. D. MARCELLO. 9.

ETSI perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio litteras ad te pluribus verbis ſcriptas; quibus declaraueram, quo te animo cenſerem eſſe oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen,cum Theophilus, libertus tuus, proficiſceretur, cuius ego fidem erga te, beneuolentiamq. perſpexeram; ſine meis litteris eum ad te venire nolui. Iiſdem igitur de rebus etiam atque etiam hortor, quibus ſuperioribus litteris hortatus ſum: vt in ea rep. quæcumque eſt, quamprimum velis eſſe. multa videbis fortaſſe, quæ nolis,

nolis:non plura tamen,quam audis quotidie.non eſt porro tuum,vno ſenſu ſolum oculorum moueri; cum illud idem auribus percipias, qnod etiam maius videri ſolet, minus laborare. At tibi ipſi dicendum erit aliquid,quod non ſentias; aut faciendum,quod non probes. Primum, TEMPORI cedere,id eſt neceſſitati parere,ſemper ſapientis eſt habitum. deinde,non habet,vt nunc quidem eſt,id vitij res, dicere fortaſſe,quæ ſentias, non licet; tacere plane licet. omnia enim delata ad vnum ſunt. is vtitur conſilio ne ſuorum quidem,ſed ſuo.quod nõ multo ſecus fieret, ſi is remp.teneret, quem ſecuti ſumus. an,qui in bello,cum omnium noſtrum coniunctum eſſe periculum ſuo cerneret, certorum hominum minime prudentium conſilio vteretur; eum magis communem cenſemus in victoria futurũ fuiſſe,quam incertis in rebus fuiſſet? & qui nec, te conſule, tuum ſapientiſſimum conſilium ſecutus eſſet; nec, fratre tuo conſulatum ex auctoritate tua gerente,vobis auctoribus vti voluerit; nunc omnia tenentem, noſtras ſententias deſideraturum cenſes fuiſſe? OMNIA ſunt miſera in bellis ciuilibus: quæ maiores noſtri ne ſemel quidem; noſtra ætas ſæpe iam ſenſit:ſed MISERIVS nihil, quam ipſa victoria:quæ,etiam ſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſq. reddit: vt,etiam ſi natura tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. MVLTA enim victori eorum arbitrio,per quos vicit, etiam inuito facienda ſunt. An tu non videbas mecum ſimul,quam illa crudelis eſſet futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles,videres? non, inquies:ego enim ipſe tenerem opes, & dignitatem meam. at erat tuæ virtutis,in minimis res tuas ponere; de rep. vehementius laborare. Deinde, qui finis iſtius conſilij eſt? nam adhuc & factum tuum probatur, &, vt in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli neceſſario ſecutus ſis, & extrema ſapienter perſequi nolueris; fortuna,quod honeſto otio tenueris & ſtatum, & formam dignitatis tuæ. nunc vero nec locus tibi vllus dulcior eſſe debet patria:nec eam diligere minus debes,quod deformior eſt, ſed misereri potius; nec eam, multis claris viris orbatam, priuare etiam adſpectu tuo. Denique,ſi fuit magni animi, non eſſe ſupplicem victori: vide, ne ſuperbi ſit aſpernari eiuſdem liberalitatem:&,ſi ſapientis eſt carere patria, duri non deſiderare; &, ſi re publica non poſſis frui,ſtultum eſt nolle priuata. Caput illud eſt,vt, ſi iſta vita tibi commodior eſſe videatur,cogitandum tamen ſit,ne tutior non ſit. magna gladiatorum eſt licentia:ſed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. mihi ſalus tua tantæ curæ eſt, vt Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus ſim. Tuum eſt conſulere temporibus,& incolumitati,& vitæ,& fortunis tuis. Vale.

EXPLANATIO.

QVO *te animo cenſerem eſſe oportere,*] cum hortaretur Marcellum, vt omnino ſuam voluntatem cum amicorum ſententia coniungeret,ac viuere in patria mallet,quod Cæſar conceſſurus videbatur,quam in externis, atque alienis locis. non enim de Cæſaris clementia,quæ & in ep.7. declaratur,ſed de Marcelli pertinacia dubitabat. QVÆ CVM QVA *eſt.*] ep.7. Cuiuſmodi res eſſet. CVM *illud idem auribus percipias,*] non eſt tuum, minus laborare, cum audias,quam cum videas. QVOD *etiam maius videri ſolet,*] contra in epiſt. 53. Nec audio ſolum, quod ipſum eſſet miſerum,ſed etiam id ipſum video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari. Et ad Torquatum,ep.1.lib.VI. Oculi augent dolorem,nec auertere a miſeriis cogitationem ſinunt. Eſt enim hoc in oratoris artificio, vt eaſdem res tẽporis cauſſa modo oppugnet, modo defendat. propterea in illis ad Nigidium,ac Torquatum epiſtolis pro auribus contra oculos; in hac ad Marcellum, quem redire in vrbem cupiebat, pro oculis contra aures argumentatur. TIBI *ipſi*] tibi præcipue ob nobilitatem,& dignitatem tuam.ep.8. TEMPORI *cedere,*] ad Att. epiſt.50. lib.XII. Temporibus parere, omnes *πολιτικοὶ* præcipiunt. VT *nunc quidem eſt,*] præſentem rei ſtatum hoc loquendi genere veteres oſtendebant: quaſi dicerent: quid futurum ſit, affirmare non licet: ſed,vt nunc quidem eſt,res ita ſe habet.ad Att.ep.28. lib.XII. Quæ ſi manebunt, quærenda eſt excuſatio ad Brutum: &,vt nunc eſt,mãſuræ videntur. Acad. lib. IV. Vt quidem ſe nunc cauſſa habet. Valet idem, Quo modo nunc eſt:quod ad Att. ſcripſit ep.2. lib.XII. NE *ſuorum quidem,*] per quos vicit. quo æquius ferre debemus, ſi minus noſtro vtatur. Hanc ſententiam plane comprobant ea,quæ ſequuntur. CARTORVM *hominum*] Scipionem in primis,Pompei ſocerũ, Domitium Ahenobarbum, L.Lentulum notat.ep.2. lib.VI. Domitium,& Lentulum nominat. eoſdem ſignificat ep. 6. eiuſdem libri. MINIMA *prudentium*] cum tu bellum aliter gerendum cenſeres:vt in ep.7. MAGIS *communem*] magis vſurum fuiſſe conſiliis noſtris. INCERTIS *in rebus*] cum incerta victoria eſſet: cum bellum gereretur. SAPIENTISSIMVM *conſilium*] cum horum malorum initia & videres, & cauere velles. FRATRA *tuo*] qui conſul fuit cum Lentulo, anno primo ciuilis belli, biennio poſt Marcum conſulem. placet enim hoc dici de germano potius, quam de patruele fratre: quia veriſimilius eſt, germanum, quam patruelem, conſulatum geſſiſſe ex Marci auctoritate:& Cæſar lib.1. bel.ci. Lentulum conſulem

vt ini

vt inimicum ſuum nominans, de Marcello collega nihil vnquam tale dicit contra, iniquum fuiſſe Cæſari fratrem Marci patruelem C. Marcellum, & ab eo traditas Pompeio duas legiones, Cæſari ereptas, docet Hirtius lib. II x. bel. Gal. & Dio libro x L. E x *auctoritate tua*] opioor C. Marcellum, de quo hic ſermo eſt, non admodum in conſulatu acerbum Cæſari fuiſſe. nam hic certe, ſtudioſos retinendæ pacis duos fratres Marcellos fuiſſe, oſtenditur: quorum conſilia Pompeius neglexit. V O B I S *auctoribus*] tutam pacem exitioſo bello præferentibus. D E S I D E R A T V R V M] neglexiſſet potius, vt antea: id enim veriſimilius. S Æ P E] quater, contēdentibus Sulla & Sulpicio, Cinna & Octauio, Sulla rurſus & Mario, Cæſare & Pompeio. Phil. 8. I P S A *victoriæ*] ep. 4. Ciuilibus bellis victoria ſemper eſt inſolēs. Et in oratione pro Marcello: Quoties ego eum vidi ferocitatem ipſius victoriæ extimeſcentem? E O R V M *arbitrio, per quos vicit*,] eadem ſententia ep. 18. lib. x I I. Iis mos gerendus, quibus adiutoribus parta victoria. E T I A M *inuito*] Cæſarem culpa liberat, ſi quid agat, quod bonis ciuibus non probetur. vide ep. 17. lib. I x. I L L A] Pompeianorum: quorum crudelitatem ſemper extimuit. infra ep. 14. Si viciſſent ij, ad quos ego, pacis ſpe, non belli cupiditate adductus, acceſſeram; intelligebam tamen, & iratorum hominum, & cupidorum, & inſolentium quam crudelis eſſet futura victoria. confirmat idem ep. 21. lib. v. & ep. 17. lib. I I x. & ep. 6. lib. I x. & ad Att. ep. 6. lib. x I. O P E S,] dixi iam, Opum nomine, quidquid valemus, totum ſignificari. D E *rep.*] quam crudelis Pompeianorum victoria, quietam, ac tranquillam eſſe non pateretur. Q V I *finis iſtiuus conſilij eſt?*] ep. 7. Habet iſta ratio modum quendam. V T I N *tali re*,] quæ laudari fortuna poteſt, libertate amiſſa? ſed, vt in tali re, fortuna etiam laudatur; quæ ſimpliciter, hoc ſtatu rerũ, laudari non poteſt. Corrigit ſententiam hic loquendi modus: vt ep. 3. lib. xv. Mihi, vt in eiuſmodi re, maxime curæ eſt, vt, quæ copiis & opibus tenere vix poſſumus, ea manſuetudine & contioentia noſtra, ſociorum fidelitate teneamus. Simile illud in Bruto: Cliſthenem multum, vt temporibus, valuiſſe dicendo. Et in Lælio: Multæ etiam, vt in homine Romano, litteræ. L A V D A T V R :] optatur, non laudatur, fortuna: ſed hic Cicero vulgarem loquendi morem ſecutus eſt. N E C E S S A R I O] noo ſponte: nam boni ciues bellum ciuile ſuſcipiunt inuiti. Sic ep. 7. Oſtendiſti, ſapientem, & bonum ciuem initia belli ciuilis inuitum ſuſcipere, extrema non libenter perſequi. Cur autem neceſſario? quia, quibus in caſtris Pompeius, conſules, omneſq. fere magiſtratus eſſent, in iiſdem eſſe reſp. videretur. E X T R E M A *perſequi nolueris*;] quia ſe Mitylenas contulit, multis in Africam ad Iubam regem, belli renouandi ſpe, proficiſcentibus. H O N E S T O *otio*] Tacite ſignificat, noo poſſe Marcellum eandem ſibi fortunam diu præſtare; ſed, ſi ideo abſit, quia honeſto illo otio delectetur, valde timendum, ne caſus aliquis eius conſilia perturbet. S T A T V M,] quod in eodem ſtatu permanſeris, nullam tibi fortuna varietatem, ac mutationem attulerit. F A M A M *dignitatis*] cum quiete, & libere, honeſto otio, viueres. quo tuæ dignitatis fama conſeruabatur. nam & qui profecti in Africā ſunt, ſtatum ſuum non tenuere, vel in acie interfecti, vel incommoda, miſeriaſq. perpeſſi: & eorũ, qui ſe victori crediderunt, dignitas eſt imminuta. N V N C *vero*] cum iam ſatis a te factum ſit & boni ciuis officio, & dignitati tuæ. D V L C I O R *patria*,] ep. 8. Quis locus eſt domeſtica ſede iucundior? D E F O R M I O R] amiſſis ornamentis ſuis. M V L T I S *claris viris*] conſularibus ſeptem, Pompeio, Bibulo, P. & L. Lentulis, Ap. Pulchro, Domitio Ahenobarbo, Scipiooe. N O N *eſſe ſupplicem victori*:] vereor, ne quis hunc locum ex ingenio mutauerit. nam & vſitatius erat, Iſſe ſupplicem ad victorem, quemadmodum ep. 4. Ad Cæſarem ſupplex accederet; & in meis omnibus antiquis libris non, Iſſe, ſed Eſſe; legitur. in vno tantum, Fuiſſe, ſcriptum video, ac mihi quidem vel, Eſſe, vel, Fuiſſe, magis placet, quam Iſſe. A S P E R N A R I *eiuſdem liberalitatem*:] ex hoc loco fieri coniectura poteſt de reditu Marcelli iam impetrato. ego tamen, noo confectam rem, ſed optimam Cæſaris voluntatem, & propenſam ad lenitatem naturam ſignificari puto. magis enim, ne Marcellus beneficiũ Cæſaris recuſaret, atque omnino redire nollet, quã ne Cæſar ſe difficilem ad ignoſcendum præberet, verebatur. quod etiam locus ille coofirmat in ep. 7. Intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur, ne tu illud beneficium non putares. C A R E R E *patria*,] non omni patria, ſed hac, ob amiſſam libertatem miſerrima. C O N S V L A R E *temporibus*,] ea facere, quæ temporum ratio, quæ incolumitas, & vita, & fortunæ tuæ poſtulant. I N C O L V M I T A T I,] latius patet, quam vitæ nomen. nam incolumitate ſtatus rerum vniuerſus indicatur. Subiunxit autem, Vitæ, & fortunis, vt, quæ vnico nomine comprehenderat, duobus exprimeret; quo magis, re ante oculos propoſita, Marcellus moueretur.

Argumentum ep. 10.

DEſiderari aliquot ad Marcellum epiſtolas, vel vnam certe, quæ reditum impetratum ſignificet, facile poſſum ſuſpicari. gratulatum enim Marcello Ciceronem, quod ei Cæſar ignouiſſet, atque oſtendiſſe quemadmodum acturus eſſet, indicat ipſius Marcelli, quæ proxime ſequitur, epiſtola. Hic hortatur, vt reditum maturet, cum id ad rem eius familiarem valde pertineat. Cæſare I V. *cos. ſine collega.*

CICERO S. D. MARCELLO. 10.

ETSI nihil noui, quod ad te ſcriberem, habebam; magiſq. litteras tuas iam exſpectare incipiebam, vel te potius ipſum; tamen, cum, Theophilus proficiſceretur, non potui

potui nihil ei litterarum dare. Cura igitur, vt quamprimum venias: venies enim, mihi crede, exſpectatus, neque ſolum nobis, id eſt tuis, ſed prorſus omnibus. venit enim mihi in mentem, ſubuereri interdum, ne te delectet tarda deceſſio. quod ſi nullum haberes ſenſum, niſi oculorum: prorſus tibi ignoſcerem, ſi quoſdam nolles videre. ſed, cum leuiora non multo eſſent, quæ audirentur, quam quæ viderentur; ſuſpicarer autem multum intereſſe rei familiaris tuæ, te quamprimum venire, idq. in omnes partes valere: putaui ea de re te eſſe admonendum. ſed, quoniam, quod mihi placeret, oſtendi; reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis. me tamen velim, quod ad tempus te exſpectemus, certiorem facias. Vale.

EXPLANATIO.

NIHIL *nouι*,] præter id, quod ſcripſerat in ſuperioribus litteris, quæ non exſtant: in quibus Marcello reditum gratulatus erat, vt ipſius Marcelli ſequentes litteræ demonſtrant. THEOPHILVS] Marcelli libertus, qui & ante ad eum litteras attulerat. ep.9. ex quo patet, has litteras aliquot poſt illas menſibus datas eſſe. TARDA *deceſſio.*] vt qui non admodum libenter in hanc temp. venias. NISI *oculorum*;] tale illud in epiſtola ſuperiore: Non eſt porro tuum, vno ſenſu oculorum moueri. REI *familiaris*] quæ, Marcello abſente, non diligenter ab eius procuratoribus adminiſtrabatur: vel quod timendum eſſet, ne in eam prædonum impetus fieret: quod ſcripſit epiſt.7. IN *omnes partes*] ad omnia. vt ep.6. lib. x 1. ad Att. Brundiſij iacere, in omnes partes moleſtum. Et in epiſtola Vatinij, lib. v. Me tibi in omnes partes defendendum putes. Contrarium illud epiſt.10. ad Att. lib. x 11. Hoc nullam ad partem valet ſcilicet. RELIQVA] rationes, quæ te ad celerem reditum hortentur. QVOD *ad tempus*] non, quouſque, ſed, quo plane tempore. ſic ep. 5. lib. 1 x. Ad nonas, pro nonis.

Argumentum ep. II.

DE ſuo reditu a Cæſare impetrato Marcellus e Ciceronis litteris cognouerat. nunc ſe commotum Ciceronis auctoritate, ad reditum magnopere cohortantis, excuſandi conſilium abieciſſe demonſtrat. quando tamen ſe daturus in viam ſit, non ſignificat. Videtur hæc epiſtola ante ſuperiorem fuiſſe collocanda. in hac enim ſcribit Marcellus, commotum ſe Ciceronis litteris in patriam eſſe rediturum: in illa Cicero, certiorem ſe de hoc Marcelli conſilio iam eſſe factum, oſtendit.

MARCELLVS S. D. CICERONI. II.

PLVRIMVM valuiſſe apud me tuam ſemper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio, potes exiſtimare. cum mihi C. Marcellus frater, amātiſſimus mei, non ſolum conſilium daret, ſed precibus quoque me obſecraret; non prius mihi perſuadere potuit, quam tuis eſt effectum litteris, vt vterer veſtro potiſſimum conſilio. Res quemadmodum ſit acta, veſtræ litteræ mihi declarant. Gratulatio tua etſi eſt mihi probatiſſima, quod ab optimo ſit animo: tamen hoc multo iucundius eſt, & gratius, quod, in ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui vere meæ ſaluti fauerent, te cupidiſſimum mei, ſingularemq. mihi beneuolentiam præſtitiſſe cognoui. Reliqua ſunt eiuſmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile, & æquo animo carebam: hoc vero eiuſmodi eſſe ſtatuo, vt ſine talium virorum, & amicorum beneuolentia, neque in aduerſa, neque in ſecūda fortuna quiſquam viuere poſſit. itaque in hoc ego mihi gratulor. tu vero vt intelligas, homini amiciſſimo te tribuiſſe officium, re tibi præſtabo. Vale.

EXPLANATIO.

PLVRIMVM *valuiſſe apud me*] quantum ex hac epiſtola licet conicere, laudatam in libro de claris oratoribus Marcelli eloquentiam paullo plus, quam veritas concederet, exiſtimo. nam, cum ei verborum elegantiam, & copiam, & ſplendorem vocis, dignitatem motus Cicero tribuiſſet; adiunxit, nullam oratoris in eo virtutē deſiderari. atque etiam ſibi ſimilem eſſe, oſtendit Bruti teſtimonio, quem loquentem inducit. Plurimum, lego cum omnibus antiquis libris. alij Plurimam: & cum inſcriptione coniungunt: vt ſit: Salutem plurimam. ad ſententiam vero modo legatur, nihil intereſt. ego veteres libros libenter ſequor. VT *vterer veſtro conſilio.*] vt in patriam, ſuadentibus vobis, redeundum putarem. RES *quemadmodum ſit acta.*] cum a Cæſare de reditu meo eſt impetratum. Hoc ex ep. 4. cognoſcitur. AB *optimo ſit animo*:] Facere gratulationem, & Cicero dixit epiſt.2. lib.4. ad Att. PROPINQVORVM,]

RVM,] quos Marcelli nō valde cupidos fuiſſe, indicat illud ep. 8. Si modo erunt tui. NECESSARIORVM,] diſtinguit ab amicis, & propinquis neceſſarios, qui ſunt artiore quadam beneuolētia deuincti. RELIQVA] præter vnum te, ſine quo neque in aduerſa, neque in ſecunda fortuna mihi viuendum ſtatuo. VIRORVM, *& amicorum*] virorum virtute, amicorū beneuolentia carere non poſſum. IN *hoc*] quod in ſumma amicorum, propinquorum, neceſſariorum paucitate, vnū te mei cupidiſſimū cognoui.

Argumentum ep. 12.

MARCELLVM *a Magio interfectum, ſuaq. erga mortuum officia ſignificat.*

SERVIVS S. D. CICERONI. 12.

ETSI ſcio non iucundiſſimum me nuncium vobis allaturum: tamen, quoniam CASVS, & natura in bonis dominatur: viſum eſt faciendum, quoquo modo res ſe haberet, vos certiores facere. Ad x. Kal. Iun. cum ab Epidauro Piræeum naui aduectus eſſem, ibi Marcellum, collegam noſtrum, conueni: eumq. diem ibi conſumpſi, vt cum eo eſſem. poſtero die, cum ab eo digreſſus eſſem, eo conſilio, vt ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamq. iuriſdictionem abſoluerem: ille, vti aiebat, ſupra Maleas in Italiam verſus nauigaturus erat. poſtridie eius diei, cum ab Athenis proficiſci in animo haberem; circiter horam decimam noctis Poſtumius, familiaris eius, ad me venit; & mihi nunciauit, M. Marcellum, collegam noſtrum, poſt cenæ tempus a P. Magio Cilone, familiari eius, pugione percuſſum eſſe, & duo vulnera accepiſſe, vnum in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem: ſperare tamen, eum viuere poſſe: Magium ſe ipſum interfeciſſe: poſtea ſe a Marcello ad me miſſum eſſe, qui hæc nunciaret, & rogaret, vti cogerem medicos. coegi; & e veſtigio eo ſum profectus prima luce. cum non longe a Piræeo abeſſem; puer Acidini mihi obuiam venit cum codicillis; in quibus erat ſcriptū, paullo ante lucem Marcellum diem ſuum obiiſſe. ita vir clariſſimus ab homine tæterrimo acerbiſſima morte eſt affectus; &, cui inimici propter dignitatem pepercerant, inuentus eſt amicus, qui ei mortem afferret. ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inueni duos libertos, & pauculos ſeruos: reliquos aiebant profugiſſe metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus eſſet. coactus ſum in eadem illa lectica, qua ipſe delatus eram, meiſq. lecticariis in vrbem eum referre: ibiq. pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei ſatis amplum faciendum curaui. ab Athenienſibus locum ſepulturæ intra vrbem vt darent, impetrare non potui, quod religione ſe impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. quod proximum fuit; vti in quo vellem gymnaſio eum ſepeliremus, nobis permiſerunt. nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus; ibiq. eum combuſſimus; poſteaq. curauimus, vt iidem Athenienſes in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. ita, quæ noſtra officia fuerunt, pro collegio, & propinquitate, & viuo, & mortuo omnia ei præſtitimus. Vale. Datæ pridie Kal. Iun. Athenis.

EXPLANATIO.

QVONIAM *caſus, & natura in bonis dominatur;*] Cum non ignoretis, etiam bonis, non modo improbis, caſu, & natura vitam adimi. Hoc Sulpicius, Marcelli nece commotus, non ſine quadam indignatione dixit. nam, re vera non in bonis tantum, ſed in omnibus hominibus caſus, & natura dominatur. Locus poſtulat, vt caſus & natura diſtinguantur; quod ita commode fiet, ſi mortis genera, quādo hic de Marcelli agitur morte, perſequamur. Mortis cauſſas in duo genera diuido. aut enim intus oriuntur, aut extra: intus, vel natura, vel fato: extra, vel vi, vel caſu. Natura moriuntur, quibus in ſenectute animā e corpore quaſi ſua manu natura molliter educit: quod accidit, cum vitalis calor paullatim exſtinguitur. Fato, qui morbo aliquo, ante illam diem, quo per ipſam naturam peruenire licuiſſet, vitam amittunt. non enim Peripateticis libenter aſſentior; qui naturam & fatum idem eſſe crediderunt: quos Alexander ſecutus in libro de Fato, nihil inter naturam, & fatum, præter nomen, intereſſe, accurata diſputatione probare conatur. idem ſenſit Macrobius, idem Gellius: qui cum recitaſſet illud Demoſthenis ex oratione περὶ τοῦ στεφάνου: Ὁ μὲν γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει: ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν ἀποθνήσκειν ἐθελήσει: ſubiunxit: Quod Cicero fatum, atque naturam videtur dixiſſe, id multo ante Demoſthenes τὸν πεπρωμένον, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellauit. αὐτόματος enim θάνατος, quaſi naturalis, & fatalis, nulla extrinſecus vi coactus, venit. Hæc Gellius: quam recte, nondum ſtatuo. mihi enim neque Demoſthenis verba, neque Ciceronis cogere videntur, fatum, & naturam idem eſſe. quin, ſi modus loquendi,

τὸν τῆς

τὸν εἱμαρμένον, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον, attendatur; articuli repetitio, diuerſas potius eſſe res, quam vnã & eandẽ ſignificari. idq. ipſe Cicero, niſi fallor, oſtendit, cum ait oratione prima in Antonium: Præter naturam, præterque fatum. Quod ſi quis in dubium reuocat: grauem teſtem citabo, principem Latinorũ poetarum, Virgilium; qui cum de Didone, ipſa ſibi mortem conſciſcente, verſum illum protulit:

Sed, quia nec fato, merita nec morte peribat:

fatum a natura manifeſte diſiungit. Cuius teſtimonio ſubſcribere videtur Tacitus: apud quem Germanicus, eripi ſibi vitam veneno exiſtimans, hæc loquitur: Si fato concederem; iuſtus mihi dolor etiam aduerſus deos eſſet; quod me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu, raperẽt: nunc, ſcelere Piſonis & Plãcinæ interceptus, vltimas preces pectoribus veſtris relinquo; referatis patri, ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumuentus, miſerrimam vitam peſſima morte finierim. Fatum appellat eam mortem, quæ præmaturo quidem exitu, nulla tamen humana vi, contingit. præmaturus autem exitus a natura certe non eſt, ſed ante illum terminum, quem ipſa natura præſcripſit, robuſtis longiorẽ, breuem imbecillis. nam, ſiquando robuſtus ante imbecillum decedit; non ad naturam refero, ſed ad fatum, ideſt ad eas cauſſas, vnde oriuntur ij morbi, qui naturam vincunt, mortemque ante finem a natura præſtitutum accerſunt. quod euenire ſibi Germanicus negat. Nec vero Chryſippi ſententiam probo, qui pertinere ad omnia fatum dicebat. quod ſi ita eſſet: fato omnes, quacumque ætate, quocumque mortis genere, perirent. ſed hunc firmiſſimis argumentis refellit Alexander: quem ſequor in hac quidem parte: in altera vero, quod fatum & naturam idem eſſe putat, cur ei non aſſentiar, illa ſuperiora demonſtrant. Reſtat mortis alterum genus, quod in duo ſubiecta genera diuiſimus, vim, & caſum. Vis volũtatem habet, caſus non habet. voluntas ſiue noſtra ſit, ſiue aliena, vim conſtituit: noſtra, cum aliquis ferro, veneno, alia ve re ipſe ſibi mortem conſciſcit: aliena, cum ab inimico, vel etiam a feris opprimitur: quarum etſi voluntas ferarum propria non ſit; appetitus tamen ille ſpeciem voluntatis habet. Caſus voluntatem excludit. ſiquis enim, vel inopinata ruina, vel naufragio, vel ictu teli temere miſſi, a vita diſcedit: eſt illa quidem inimica naturæ vis; ſed quia voluntas abeſt, ad caſum refero, non ad vim: ſi modo conceditur, vt hæc ſubtilius examinentur: ſin paullo communius, &, vt ita dicam, rudiore Minerua diſputamus; vtrumque, ſiue adſit, ſiue abſit volũtas, ad caſum referri poteſt: quem fortunã quoque nominemus: non quod ignoremus ea, quæ ſcripſit Ariſtoteles Phyſicorum lib. 2. cum caſum & fortunam diſtingueret: ſed, vbi mortis genera diſcernuntur, concedatur alterum ab altero non differre. itaque cum necem Didonis ad fortunam retuliſſet Virgilius illo verſu:

Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi:

ſubiunxit Seruius: Humana vita tribus continetur, natura, fato, fortuna, ideſt caſu, qui ad omnia pertinet, quæ extrinſecus ſunt. Quibus verbis primum illud oſtendit, fortunam & caſum idem eſſe: deinde, quidquid extrinſecus accidat, vel cum voluntate, vel ſine voluntate, ad caſum pertinere: quod Alexandro quoque placuit: qui fortunam & caſum, ita ſimul nominat, vt alterum ab altero non diſtinguat. Ex quibus efficitur, vt mortis tria tantum ſint genera; natura, fato, caſu, ſiue fortuna: ſin caſum a voluntate diſiungimus, quattuor, natura, fato, caſu, vi. Reliquum eſt, vt oſtendamus, quam ſententiam probauerit Sulpicius, cum in bonis caſum, & naturam dominari dixit. Primum illud pono: diſſentire illum a Chryſippo, qui ad fatum omnia retulit: diſſentire etiam a Cicerone, & Virgilio, qui tria mortis genera fecerunt. deinde illud ſubiungo: Cum Peripateticis, naturam & fatum idem eſſe, placuerit; ſatiſque conſtet, non omnes homines natura & fato, ideſt, (vt idem vtrumq. eſſe Peripateticis hic largiamur) naturali morte non omnes interire; neceſſe videri, iiſdem placuiſſe, alteram eſſe, præter naturam & fatum, interitus humani cauſſam: ea vero nihil aliud, quam caſus, ideſt externa vis, ſiue humana, cum voluntate, ſiue non humana, ſine voluntate, videtur eſſe poſſe. & Demoſthenes, Cicero, Virgiliuſq; Tacitus, aliquam cauſſam mortis, præter naturam, præterque fatum, agnouere. Secutus igitur Peripateticos Sulpicius, (dederat enim operam philoſophiæ, vt epiſt. 3. lib. IV. & in Bruto) duo tantum genera mortis fecit, caſum, & naturam: ſiue dicas; fortunam, & fatum: quoniam quidem nec differre fortunam a caſu, auctoribus Virgilio, Seruio, Alexandro etiam, Peripateticorum interpretum principe, ſatis oſtendimus: & inter naturam & fatum, nihil intereſſe, præter nomen, idem Alexander ex Ariſtotelis mente prodidit. itaque duobus nominibus cauſſas mortis omnes, cum periiſſe Marcellum caſu, non natura, ſignificare vellet, Sulpicius comprehendit. VOS *certiores facere,*] pendet ab eo, Viſum eſt faciendum: quam apte, alij iudicent. vſitatius enim erat, Vos certiores vt facerem: aut, Viſum eſt vos certiores facere. quod alij quoque viderunt. COLLEGAM] in conſulatu. VT AB *Athenis in Bœotiam irem, reliquamque iuriſdictionem abſoluerem,*] prouincia Sulpicij, vocatur Achaia non modo epiſt. 4. huius libri, verum etiam ep. 26. 27. 28. lib. XIII. ſed mirari aliquis poſſit, cur ep. 6. lib. VI. Sulpicius præeſſe Græciæ dicatur. Primum, quæſtionis perſoluendæ gratia, illud pono: licet prouincia Sulpicij, in qua, præter Achaiam, Peloponneſus tota cum adiacentibus inſulis, præterea, Epirus, Bœotiaque fuit, Achaia vocaretur, vere tamen ac proprie regionem illam Achaiam dici ſolitam, quæ tota extra Peloponneſum fuit, Bimaris dicta, quod duo maria, Ægeum & Ionium, nauigatione diuerſa, fere coniungeret: de qua L. Mummius, euerſa Corintho, triumphauit. Hæc modo Achaia, Anguſta, inquit, ceruice Peloponneſum cõtingit Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Scironius appellatur Sinus. Et paullo poſt, Sinum Corinthiacum LXXXV. M. paſſ. in longitudinem vſque Iſthmum tranſmittunt. Achaiæ nomen prouinciæ ab Iſthmo incipit. Idem infra. Ab Iſthmi anguſtiis Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. in ea prima Attica, antiquitus Acte vocata. attingit Iſthmum parte ſui &c. Quibus ex locis, etiam ex Ptolemæi teſtimonio, conſtat, regionem illam, quæ tenui ceruice Peloponneſum contingit, Helladem vocari, & eandem Græciam; in ea vero eſſe, & ab Iſthmo incipere, tum Achaiam, quæ & Græcia, & Hellas dicta ſit, quia cõmune regionis nomẽ aſſumpſerit, tum etiam Atticã, quæ ipſa quoque eodẽ, quo

Achaia,iure,commune vel Græciæ, vel Helladis nomé vſurpare potuit: cum præſertim Theſſalia quoque & Græcia, & Hellas dicta ſit, generali vocabulo,vt lib. I V.& V I I. Plinius prodidit. Duplex igitur Achaia,vetus illa bimaris, & hæc recentior Sulpicij prouincia, veterem complexa: quam Cicero cum Græciam appellauit, reſpexit ad Græciam vniuerſam, a Sulpicio adminiſtratam: quæ, poſt captam Corinthum, in prouinciæ formam, ſimul cum ipſa Achaia, redacta eſt: vt in Achaia Pauſanias docet. Achaiam vero idem Cicero Sulpicij prouinciam vocat;quia reliquæ eius prouinciæ partes,a nobiliori nomen acceperunt; & quia, occaſione deuictæ Achaiæ, totus ille terrarum tractus, vt diximus, in prouinciæ formam eſt redactus.Sic & Cilicia,a Cicerone adminiſtrata, prouinciæ nomen dedit: licet Aſiaticas aliquot diœceſes complecteretur. Quattuor hic dubitationes, non inutiles fortaſſe,ſubiungam. prima eſt, vtrum Athenæ ad Sulpicij iuriſdictionem pertinuerint, an ſuis legibus, vt aliæ quædam vrbes, vſæ ſint. Partem prouinciæ dixerit fuiſſe, qui morantem in ea vrbe Sulpicium animaduerterit:quod epiſtolæ duæ,prima & quarta lib.V I.declarant. Mihi tamen vrbs omnino libera videtur; non modo quia Plinius,Strabo,Dio, & alij ſatis id conſtanter aſſeuerant; verum etiam, quia tutum in ea Romanis exſulibus domicilium fuit. de Torquato plane conſtat ex ep.I.3. 4.lib:V I.de Memmio ex ep. I.lib.X I I I.iam Dolabella, cum Ciceronem, exorto ciuili bello, hortatur ep.9.lib.I X.vt Athenas ſe conferat, argumento, niſi fallor, eſſe poteſt prouinciæ partem Athenas non eſſe. Nec tamen prouinciæ finibus excedebat Sulpicius, cum Athenas iret:ſed ad liberam vrbem,poſitã in prouincia,nec tamen prouinciæ partem, vel animi cauſſa proficiſcebatur, tum vt vrbis adſpectu, tum etiam vt philoſophorum ſermonibus, & cõſuetudine frueretur; vel quia conuentum Athenis agere, commodum eſſet. Secundo loco, venit in mentem ambigere de Theſpiis. nam Plinius, vbi Athenas,ibidem ait, opidum liberũ Theſpias fuiſſe. At Cicero ep. 22. lib. X I I I. commendat Sulpicio Manlium, qui negotiabatur Theſpiis.quo videtur oſtendere, intra prouinciæ terminos fuiſſe. Sit ita, verumtamen hoc non obſtat, quin ſui iuris opidum, quodq. Græci vocant αὐτόνομον fuerit: vt in eo Sulpicium, tamquam illius prouinciæ procõſulem, auctoritate quidem valuiſſe concedamus, iuris autem dicendi, & imperandi poteſtatem habuiſſe nullam putemus. Occurrit tertia, non exigui ſane momenti, dubitatio. Sulpicij prouincia Græcia fuit:is tamen in Aſiam ſe profectum eſſe.ep. 5.ſignificat.quod mirum videri poteſt.niſi ſi vel Sulpicium Cæſar, cum omnia ſuo moderaretur arbitratu,ſoluit legibus,vt iret,quocumque publici commodi ratio poſtularet: vel eius imperio partem Aſiæ extra ordinem attribuit, item vt Cilicienſi prouinciæ tres διοικήσεις Aſiaticas a ſenatu attributas videmus. quamquam id quidem vix crediderim, imminutam eſſe hoc tempore Aſiaticam iuriſdictionem, quæ ad P.Seruilium, Cæſaris collegam, pertinebat: vt ex epiſtolis lib. X I I I. conſtat. Poſtrema quæſtio de Achaia. quæ ſi, Cæſare viuo, prouincia fuit:cur eam, intericctis fere centum annis, a Veſpaſiano in prouinciæ formam vna cum Cilicia eſſe redactam, Suetonius ait? Achaiam in prouinciam retulit Mummius:vt ex Pauſania,& Strabone cognoſcitur. libertatem ei Nero imperator dedit: vt ſcripſit Plinius lib.I V.cap.6.eandem in prouinciæ formam Veſpaſianus redegit. S V P R A *Maleas*] veteres libri omnes, Maias, non Maleas. quod omnino mendoſum eſt, nec tamen contemnendum. quid enim obeſt, notam eſſe omnibus, ac teſtatam antiquitatem? cum ſæpe ex ipſo mendo, mutatione aliqua litterarum, elici veritatem cõſtet. Maleam autem Vergilius, Liuius, omnes denique nominant, Maleas vero vnus, quod ſciam, Plinius iunior in ep. ad Traianum lib.X.Græcis verbis, ὑπὲρ Μαλέας. quod ſi legatur hic, ſupra Maleas, interpretaremur, ſuperato Malearum promontorio, Laconicæ prouinciæ, nauigantibus valde periculoſo. I N *Italiam verſus*] antique: vt Cœlius quoque ep.15. lib. I I X. Ad Alpes verſus.& Hirtius de bello Africano: Ad Cercinnam inſulam verſus. Et Liuius lib. I. Ad meridiem verſus. P O S T R I D I E *eius diei*,] I I X.Kal.Iun.Sic, Poſtridie eius abſolutionis dixit Cœlius epiſt.2.lib.I I X. Poſtridie eius diei, Cæſar lib.I.bell.Gall. H O R A M *decimam noctis*] ne quis miretur, cum hic dies I I X. Kal.Iun.ſignificetur, decimam noctis horam ſignificari. nam, etſi menſis Maij extremi noctes non modo ad decem, ſed nec ad nouem horas in Italia producuntur, tamen apud veteres in more fuit, vt æſtiuæ noctes pariter & hibernæ.itemq. dies ſemper in duodenas horas diſtribuerentur, hoc modo, vt æſtiuarum noctium contractiores horæ eſſent, dierum vero longiores, hibernarum noctium longiores, dierum breuiores.ita fit, vt, extremo menſe Maio, cum longiſſimi dies, breuiſſimæ autem eſſent noctes, in duodenas tamen horas tam nox, quam dies diuideretur, ſed nox in breuiores, dies autem in longiores. qua ratione hora noctis decima, erit, vt hodie noctem diuidimus, hora noctis ſeptima, cum octauæ fortaſſe dimidio. Vide, quæ diximus ep. 30. lib. V I I. C I L O N I,] cognomen eſt non modo Magiorum, ſed etiam Flaminiorũ, vt veteres nummi declarãt. Cilones dicti, vt ait Feſtus, ab eminentiore fronte; vel, vt Cariſius, a capite oblongo, & cõpreſſo. P V G I O N E] breuior eſt, quam gladius, auctore Nonio. Suetonius in Caligula: Reperti ſunt in ſecretis eius duo libelli, diuerſo titulo: alteri gladius, alteri pugio index erat. S E C V N D V M *aurem*;] poſt aurem. exemplis abundamus. S E *ipſum interfeciſſe*:] quod eum commiſſi facinoris pæniteret. cauſſam necis Cicero ignorat ep.10.lib.X I I I.ad Att. Valerius hanc ponit lib.I X.cap.I I.quod, cum eſſet Marcello Magius vetere coniunctus amicitia, eiq.in Pompeiana militia comes fuiſſet, indignaretur aliquos ſibi amicorum ab eo præferri. C O G E R E M *medicos*.] in aliquot antiquis libris non eſt, Cogerem:ego, cum in quinque eſſe videam, approbante ſententia, retinendum putaui. P V E R] Seruus. ſic enim loquebantur, vt exempla declarant. A C I D I N I] Manliorum cognomen fuit Acidinus. conſtat ex libro 2. de Orat. ex Velleio lib. 2. ex lapidibus Capitolinis, in quibus conſul eſt L. Manlius Acidinus anno D L X X I V. C V M *codicillis*] Codicilli, tabellæ ceratæ erant, in quibus ſtylo pãgebatur, a codice, ideſt arboris libro, nominati. pugillaria quoque dicebantur, a pungendo, quod ſtylus in iis pungendo ſcriberet. codicillorum vſum ante Troiana bella fuiſſe, Homerus oſtẽdit in illo verſu Ἰλ. 2.

γράψας

γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά. quo verſu de codicillis locutum eſſe oſtẽdit Plinius his verbis lib. XIII. cap. 13. Cur & Homerus Bellerophonti codicillos datos, non epiſtolas, prodidit? & lib. XXXIII. cap. 1. Modo autem ipſi codicilli mittebantur, vt hæc oſtendit epiſtola, & ad Leptam ep. 18. lib. VI. Statim quæſiui e Balbo per codicillos. Et ad Q. Fr. ep. 13. lib. 2. Epiſtolam hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui. Modo non mittebantur, ſed ex iis litteræ deſcriptæ: vnde in epiſtola vltima lib. IX. Harum ad te exemplum in codicillis exaraui. Codicillorũ vſum, poſt inuentam etiam chartam, feſtinatio retinuit, cum in omnibus locis, vt in conuiuio, in itinere, in aaui, in ſenatu, charta, atramentum, calamus non ſemper in promptu eſſent, moram autem res non ferret. TAETERRIMO] Tæter, & Clarus opponuntur. PEPERCERANT,] Cæſar enim ei reditum in patriam conceſſerat. DOMINVS *eorum*] ſeruis enim capitale erat, qui dominum non defendiſſent, vt ex Vlpiani verbis, Syllanum S. C. interpretantibus, cognoſcitur. Confirmat hoc hiſtoria. nam Tacitus lib. XIV. Præfectum vrbis, inquit, Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit, ſeu negata libertate, cui pretium pepigerat, ſiue amore exoleti infenſus, & dominum æmulum non tolerans. ceterum, cum vetere ex more familiam omnem, quæ ſub eodem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret, concurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vſque ad ſeditionem ventum eſt. Idem Tacitus paullo poſt, eam pœnam in ſeruos vetere S.C. decretam, oſtendit his verbis: Conſulari viro domi ſuæ interfecto per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum cõcuſſo S.C. quod ſupplicium toti familiæ nunciabatur. LECTICARIIS] Lecticarij fuere ſerui, vel qui lecticam geſtabant: vnde, Octophorus Anicianus, ep. 9. lib. 2. ad Q. Fr. vel qui fabricarentur, vt pro Amerino: Mitto haſce artes vulgares, coquos, piſtores, lecticarios. Imperatorum tamen ætate, lecticarij non ſerui, ſed liberti fuere: quod hic lapis Romæ, trans Tiberim, ad D. Cæciliæ, declarat. DIS M. TI. Claudio. Aug. lib. Tigrano. ex. corpore. lecticariorum. Cæſaris. VIX. Annis. LXXXV. M. Licinius. Atimerus. &. Sextia. Felix. Benemerenti: poſuerunt. Hunc vt fabrum potius, quam qui lecticas ferret, fuiſſe putem, facit illud, Ex corpore; quod videtur ad artifices pertinere. Vnde alibi:

Corpus. Lenunculariorum. Auxiliariorum; Oſtienſium.
Corpus. Cuſtodiarior.
Corpus. Dendrophororum.
Corpus. Tignuariorum.

INTRA *vrbem*] quod Solonis lege vetitum Romani poſtea tranſtulerunt in duodecim tabulas. Cicero lib. 2. de Leg. In vrbe ne ſepelito, ne ve vrito. Pauſanias quoque ſepulcra multa extra vrbem poſita, vrbanum nullum commemorat. IN QVO *vellemus gymnaſio*] cum tria eſſent, vt ait Suidas, *λύκειον, κυνόσαργες, ἀκαδημία.* GYMNASIO *Academiæ*] in quo docuerat Plato. nomen accepit, Laertio teſte, ab Academo heroe, vel, ſi Heſichio credimus, a lauacro prope poſito. Gymnaſia vero dicta, quod in iis luctarẽtur nudi: quam exercitationem palæſtram vocarunt. multis enim annis inuenta eſſe gymnaſia, ante quam philoſophi in iis garrire cœperunt, auctor eſt Cicero lib. 2. de Orat. poſtea placuerunt ea loca philoſophis, in quibus de quo vellent ſcientiæ genere diſputarent. Sed Academiam Plato, Lyceum nobilitauit Ariſtoteles. Vitruuius lib. V. cap. 11. exhedras etiam conſtitutas ait, cum ſedibus, vbi philoſophi, & rhetores diſputare poſſent. COLLEGIO,] collegij cauſſa: quia conſules vna fuerant. PROPINQVITATE,] Propinquitas modo generale nomen eſt, ideſt, cognationis, & affinitatis commune: modo cognationem proprie ſignificat. Commune nomen eſt, vt lib. de Amicitia: Ciues potiores ſunt, quam peregrini, & propinqui, quam alieni. De Fin. lib. III. Velle belle audire a parentibus, a propinquis, a bonis etiam viris. Pro Quinctio: Si pietate propinquitas colitur: qui affinem prodit, impius ſit, neceſſe eſt. Cognationem deſignat, vt ep. 13. lib. 2. Liberis, propinquis, affinibus. Et in oratione pro Plancio: Cum illo maximis vinculis propinquitatis, & affinitatis coniunctus. Et Cæſar libro 2. bel. Gall. Propinquitatibus, affinitatibuſq. coniuncti.

Argumentum ep. 13.

PRimum cauſſas exponit, cur antea non ſcripſerit: ſecundo loco finem ei pollicetur exſulij ſui, ducta coniectura e Cæſaris animo, ex eorum ſermone, & ſenſu, qui apud ipſum plurimum valent, ex vulgi voluntate, ex ipſa rep. vehementer ad eius ſalutem propenſa: tum ad eam officij partem, quam vetus amicitia, mutuaq. beneuolentia iura poſtulant, conuerſus, voluntatem ſuam duplici promiſſo oſtendit, in reditu primum ei conficiendo, deinde in re ſua familiari communicanda. Poſtremo, vt ſecundam fortunam ſperet, aduerſam æquo animo ferat, & hortatur, & obſecrat. Tota moralis epiſtola, ſcripta C. Cæſare III. & M. Aemilio Lepido cos. anno. DCCVII. De Nigidio ipſo, quæ legendo animaduertimus, hæc ſunt: Scripſit libros de animalibus, vt oſtendit libro III. Macrobius: & Plinius bis, libro. XXIX. capit. 4. & 6. eius vtitur teſtimonio: librum de extis, vt in Gellio lib. XVI. capit. 6. legimus: commentarios grammaticos, vt idem Gellius libro XIX. capit. 14. & Nonius prodidere. interpretatus eſt comœdias Terentij, teſte Donato. videtur etiam ſcripſiſſe de deis, quantum ex Arnobio licet conijcere: qui eius teſtimonio in mentione Matris deum, Neptuni, Apollinis, & Iouis vtitur lib. III. Hæc de ſcriptis: de doctrina ſubiungam. Gellius Varronem, & Nigidium doctrinarum culmina lib. XIX. cap. 14. appellat, & idem lib. XIII. cap. 24. in diſciplinis doctrinarum omnium præcellentem nominat, & lib. IV. cap. 9. hominem iuxta M. Varronem doctiſſimum; Macrobius autem maximum rerum naturalium indagatorem, lib. III. idem lib. VI. hominem, omnium bonarum artium diſciplinis egregium, Seruius quoque Honoratus hæc de eo tradi-

dit: Nigidius Figulus ſolus poſt Varronem: licet Varro præcellat in theologia, hic in communibus litteris: nam vterque vtrumque ſcripſerunt. Nonius quoque, Nigidius, inquit, ſtudijs bonarum artium præclariſsimus. Nemo tamen illud melioribus extulit laudibus, quam Cicero ipſe, idem eius amiciſsimus. nam in proœmio libri de Vniuerſitate, Fuit, inquit, vir ille cum ceteris artibus, quæ quidem dignæ libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inueſtigator & diligens earum rerum, quæ a natura inuolutæ videntur. denique ſic iudico, poſt illos nobiles Pythagoreos, quorum diſciplina extincta eſt quodam modo, hunc extitiſſe, qui illam renouaret. Suetonius ait illum, cognita hora, qua natus erat Auguſtus, affirmaſſe, dominum terrarum orbi natum.

CICERO S. D. P. NIGIDIO FIGVLO. 13.

QVAERENTI mihi iam diu, quid ad te potiſſimum ſcriberem, non modo certa res vlla ſed ne genus quidem litterarum vſitatum veniebat in mentem. vnam enim partem, & conſuetudinem earum epiſtolarum, quibus ſecundis rebus vti ſolebamus, tempus eripuerat: perfeceratq. fortuna, ne quid tale ſcribere poſſem, aut omnino cogitare. relinquebatur triſte quoddam, & miſerum, & his temporibus conſentaneum genus litterarum. id quoque deficiebat me: in quo debebat eſſe aut promiſſio auxilij alicuius, aut conſolatio doloris tui. quod pollicerer, non erat. ipſe enim, pari fortuna abiectus, aliorum opibus caſus meos ſuſtentabam: ſæpiuſq. mihi veniebat in mentem, queri, quod ita viuerem, quam gaudere, quod viuerem. quamquam enim nulla me ipſum priuatim perculit inſignis iniuria; nec mihi quidquam tali tempore in mentē venit optare, quod non vltro mihi Cæſar detulerit: tamen nihilo minus eis conficior curis: vt hoc ipſum, quod maneam in vita, peccare me exiſtimem. careo enim cum familiariſſimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut diſtraxit fuga; tum omnibus amicis, quorum beneuolentiam nobis conciliarat per me quondam, te ſocio, defenſa reſp. verſorq. in eorum naufragiis, & bonorum direptionibus: nec audio ſolum, quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam id ipſum video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari, quibus nos olim adiutoribus illud incendium exſtinximus: & in qua vrbe modo gratia, auctoritate, & gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus: obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem: ſed ea plus non poteſt, quam vis, & mutatio omnium rerum, atque temporum. itaque, orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & conſuetudo aſſuefecerat; cum ceteris, vt quidem videor, tum mihi ipſe diſpliceo. natus enim ad agendum ſemper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, ſed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obſcuris hominibus, aut etiam ſontibus opitulari poteram; nunc P. Nigidio, vni omnium doctiſſimo, & ſanctiſſimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amiciſſimo, ne benigne quidem polliceri poſſum. Ergo hoc ereptum eſt litterarū genus. Reliquum eſt, vt conſoler, & afferam rationes, quibus te a moleſtiis coner abducere. at ea quidem facultas, vel tui, vel alterius cōſolandi, in te ſumma eſt, ſi vmquam in vllo fuit. itaque eam partem, quæ ab exquiſita quadam ratione, & doctrina proficiſcitur, non attingam. tibi totam relinquam. quid ſit forti, & ſapienti homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid ſtudia, quid artes, quibus a pueritia floruiſti, a te flagitent, tu videbis. ego, quod intelligere, & ſentire, quia ſum Romæ, & quia curo, attendoque, poſſum, id tibi affirmo, te in iſtis moleſtiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum; in iis autem, in quibus etiam nos ſumus, fortaſſe ſemper fore. videor mihi perſpicere, primum ipſius animum, qui plurimum poteſt, propenſum ad ſalutem tuam. non ſcribo hoc temere. quo minus familiaris ſum, hoc ſum ad inueſtigādum curioſior. quo facilius, quibus eſt iratior, reſpondere triſtius poſſit, hoc eſt adhuc tardior ad te moleſtia liberandum. familiares vero eius, & ij quidem, qui illi iucundiſſimi ſunt, mirabiliter de te & loquuntur, & ſentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius conſenſus omnium. etiam illa, quæ minimum nunc quidem poteſt, ſed poſſit neceſſe eſt, reſp. quaſcumque vires habebit, ab iis ipſis, quibus tenetur, de te propediem, mihi crede, impetrabit. Redeo igitur ad id, vt iam tibi etiam pollicear aliquid: quod primo omiſeram. nam & complectar eius familiariſſimos, qui me admodum diligunt, multumq. mecum ſunt: & in ipſius conſuetudinem, quā adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo: & certe omnes vias perſequar, quibus putabo ad id, quod volumus, peruenire poſſe. in hoc toto genere plura faciam, quam ſcribere audeo. Cetera, quæ tibi a multis prompta eſſe certo

ſcio,

ſcio, a me ſunt paratiſſima. nihil in re familiari mea eſt, quod ego meũ malim eſſe, quam tuum. hac de re, & de hoc genere toto hoc ſcribo parcius, quo te, id quod ipſe confido, ſperare malo, te eſſe vſurum tuis. Extremum illud eſt, vt te horter, & obſecrem, animo vt maximo ſis; nec ea ſolum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepiſti, ſed illa etiã, quæ ipſe ingenio, ſtudioq. peperiſti. quæ ſi colliges; & ſperabis omnia optime; &, quæ accident, qualiacumque erunt, ſapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſime omnia, diligentiſſimeq. curabo; tuorumq. triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſeruabo. Vale.

EXPLANATIO.

NON *modo certa res vlla,*] aliis, Nulla, mihi, Vlla, placet. ſequor enim & meos veteres nouem libros, & ſententiam ipſam, atque etiam conſuetudinem latinæ linguæ. Non modo certa res vlla, dixit, pro, Nedum certa res vlla: vt ad Lẽtulum ep. 9. lib. I. Non modo præmiis, ſed ne periculis quidem compulſus vllis, ad eorum cauſſam me adiungerem. Quo loco plura huius generis exempla collegimus. Tantum, inquit, abeſt, vt mihi certa res vlla, vt ne genus litterarũ vſitatum venerit in mentem. VNAM *partem.*] genus litterarum familiare, & iocoſum, ep. 4. lib. 2. AVT *promiſſio auxilij alicuius, aut conſolatio doloris tui.*] eandem ſententiam repetiuit ep. 10. & 13. lib. VI. PARI *fortuna*] vterque enim, Pompeij partes ſecutus, Cæſarem offenderat. Atque hoc ipſo quædam videtur eſſe conſolatio; leuat enim dolorem fortunæ ſocietas. CASVS *meos ſuſtentabam:*] exciderat ſtatu illo, in quo eum induſtria ſua, perpetua q. in remp. merita collocarent: nunc ſuſtentari ſe dicit aliorum opibus, ideſt eorum auctoritate, & gratia, quos, veteri ſibi neceſſitudine coniunctos, plurimum, ob victoriæ ſocietatem, poſſe apud Cæſarem intelligebat. hi porro erãt, potiſſimum, Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius. epiſt. 12. lib. VI. Eadem tranſlatio eſt, Suſtentare caſus, & Suſtentare cadentem. QVERI, *quod ita viuerem,*] eadem ſententia in ep. 3. lib. VI. Ita viuere, vt non ſit viuendum, miſerrimum eſt. Et in ep. 3. lib. VII. Vbi non ſis, qui fueris, non eſſe, cur velis viuere. PRIVATIM] publica enim Cicero concidit calamitate. EIS *conficior curis;*] quas ſignificauit in eo, queri quod ita viuerem: ob exitium reip. HOC *ipſum,*] non modo in aliis rebus, ſed in hoc ipſo, quod maneam in vita: in quo peccare tamen mihi videor. cur enim, cum occideret reſp. ipſe viuam? Quærit diuus Auguſtinus in libro, ſane non contemnendo, quem tamen pauci legunt, de Grammatica, cur, cum Iſtud, & Illud in genere neutro dicimus, non item dicamus Ipſud, ſed Ipſum. Quæſtionẽ ſoluit hoc modo. antiqui enim magis, Ipſus, dicebant in nominatiuo ſingulari, generis maſculini, quam Ipſe. hanc antiquitatis rationem attendentes artis ſcriptores pronomen hoc ad formam nominis tranſtulerunt: vt, quo modo in nomine, iuſtus, iuſta, iuſtũ, dicimus, & perfectus, perfecta, perfectum, ſic & hoc pronunciaretur pronomen, ipſus, ipſa, ipſum, non ipſud, quo modo iſtud, & illud. PECCARE *me exiſtimem.*] ep. 1. lib. XVI. Peccaſſe mihi videor, qui a te diſceſſerim. MORS] perierant, Pompeius, P. Lentulus, M. Cato, alij præterea multi, Ciceronis familiariſſimi. FVGA;] fugerant, poſt Africanum bellum, in Hiſpaniam ad Pompeij liberos multi. Poteſt & de M. Marcello accipi, qui ſe, victo in Pharſalia Pompeio, Mitylenas contulerat: atque etiam de ipſo Nigidio, deq. aliis, qui, deſperata victoria, exſulare maluerant, quam belli ciuilis extrema perſequi: ad quos exſtant in his libris conſolatoriæ Ciceronis epiſtolæ. AMICIS,] licet non familiariſſimis. QVONDAM,] ipſo conſule, cum patefacta, & oppreſſa Catilinæ coniuratio eſt. TA *ſocio,*] tribus cauſſis Nigidium diligit, ob ſtudium in remp. ob doctrinam, ob eius in ſe merita, quæ memorat in epiſtolæ clauſula: idq. Plutarchus in Ciceronis vita comprobat his verbis: ὁμοίως Πόπλιος Νιγίδιος ὢν τὰ πλεῖστα, καὶ μέγιστα παρὰ τὰς πολιτικὰς ἐχρῆτο πράξεσι. Idemq. in opuſculo: εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, ſic ait: Κικέρων αὐτὸς ὁμολογεῖ, τὰ κάλλιστα, καὶ μέγιστα συμβουλευμάτων, οἷς ὀρθῶς ἐξυπατεύων πατρίδα ἔσωσε, μετὰ Ποπλίου Νιγιδίου φιλοσόφου συνδιῆναι. RESP.] quæ ciues omnes, ſui ſtudioſos, beneuolentia coniungit, licet non omnes familiaritate. NAVFRAGIIS,] fortunarum. ſubiunxit enim, Eorum fortunas diſſipari. ſic ad Lentulum epiſt. 9. lib. I. Naufragia rei familiaris: pro Rabirio perd. reo, Naufragia fortunarum. QVO *nihil eſt acerbius,*] ſic ad Torquatum epiſt. 1. lib. VI. Oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere a miſeriis cogitationem ſinunt. Et ad eundem ep. 4. In omnibus malis miſerius eſt videre, quam audire. EORVM *fortunas diſſipari,*] Naufragia, dixit proxime. ILLVD *incendium*] Catilinæ coniurationem: qua tamquam aliquo incendio, niſi nos opem tuliſſemus, reſp. deflagraſſet. VIS,] cum, in ſumma Cæſaris humanitate, frui tamen vetere gratia, auctoritate, gloria non liceat. Notanda Ciceronis prudentia, qui, cum euerſam remp. queratur, Cæſarem culpa liberat. quo etiam vtitur artificio. ep. 4. Nec id, inquit, victoris vitio, quo nihil moderatius, ſed ipſius victoriæ vitio, quæ ciuilibus bellis ſemper eſt inſolens. Et ep. 9. Multa victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam inuito facienda ſunt. Et ep. 10. lib. VI. Iniuriam temporum, non Cæſaris, appellat. IIS *rebus omnibus,*] quas agere, cum florerem gratia, auctoritate, gloria, conſueueram. VT *quidem videor,*] ideo ceteris videor diſplicere, quia careo rebus iis omnibus, quibus &c. SONTIAVS] nam & nocentibus opem interdum tulit eius eloquentia. QVIO *ſit fortis & ſapienti homine dignum,*] in laude latet admonitio. IN *iis autem,*] in communibus: quod quidem conſolationis genus quoddam eſt: nam propriæ magis angunt. propria vero Nigidij miſeria erat, carere patria, ſuorumq. conſpectu: de quo dixit Cicero, In quibus es hoc tempore. FORTASSE *ſemper*] vere vaticinatur.

 numquam

numquam enim poſtea libertatẽ reſp. recuperauit. Q V I *plurimum poteſt,*] Cæſar, quem ſignificauit iiſdem verbis ep. 10. lib. V I. aliter autem ep. 7. huius libri, Penes quẽ eſt poteſtas: & aliter quoque ep. 8. 9. N O N *ſcribo hoc temere.*] ſic ep. 7. lib. 2. Q V I B V S *eſt iratior,*] propter bellum in Africa renouatum. ep. 13. lib. V I. Africanæ cauſſæ iratior, diutius velle videtur eos habere ſollicitos. R E S P O N D E R E *triſtius*] veniam peccantibus negare. P O S S I T *neceſſe eſt,*] non enim iacere perpetuo poteſt: & omnino vires aliquas recuperabit. ep. 10. lib. V I. Q V I *me admodum diligunt,*] idem ſcripſit ad Cæcinam lib. V I. ep. 7. ad Balbum ep. 12. eiuſdem libri, ad Ligarium ep. 14. ibidem, ad Gallum ep. 24. lib. V I I. ad Pætum ep. 20. lib. I X. M E V S *pudor*] & hic ſuperbiæ culpam remouet a Cæſare. I N S I N V A B O:] pro, inſinuabor: arte quadam aditum mihi aperiam ad intimam eius familiaritatem. In Verrem lib. I I I. Videtis, vt moneat Apronium, quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiaritatẽ Metelli. quem locum eſſe deprauatum nonnulli, fortaſſe hoc loquendi genere offenſi, exiſtimarunt. De orat. lib. I. Quod ita nati eſſemus, vt & blandiri, & ſuppliciter inſinuare iis poſſemus, a quibus eſſet petendum. Et Liuius lib. X L. Fraudis humanæ inſinuauerat ſuſpicio animis. Quæ ſi quis omnia mendoſa putat, Virgilium ita canentem audiat:

Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis
Inſinuat pauor.

Quo loco, Inſinuat, pro inſinuatur, ait Seruius. P E R V E N I R E *poſſe.*] Me, ſubauditur. T V I S.] fortunis. V T *te horter, & obſecrem.*] nihil muto. ſic enim in octo vetuſtiſſimis exemplaribus inueni. aliorum tamen lectionem non improbo: etſi eam in libris ſcriptis ipſe quidẽ nondum inueni. A C C E P I S T I,] cum eorum ſcripta legeres. T R I S T I S S I M O *meo tempore*] cum eiectus a Clodio exularem.

Argumentum ep. 14.

VIcto in Pharſalia Pompeio, Cicero, deſperata reip. cauſſa, in Italiam reuertit; veniaq. a Cæſare impetrata, non illa quidem priſtinam dignitatem, ac libertatem loquendi recuperauit, ſed humaniſſime tamen ac liberaliſſime cum ab ipſo Cæſare, tum vero ab eius maxime amicis, ac familiaribus tractatus eſt. eo tempore, dimiſſa Terentia, Publiliam virginem vxorem duxit. vtrumque igitur binis litteris gratulatus erat Plancius, de dignitate recuperata, deque nouis nuptijs. ijs litteris Cicero reſpondens, nullam ſibi priſtinæ dignitatis relictam eſſe partem oſtendit, eoque redactam eſſe remp. vt vel ſeruitus impendeat, ſi Cæſar in Africa Pompeianos vincat, vel cædes, ſi vincatur. De nuptijs autem, quod, abſente ſe, rem domeſticam Terentia male curaſſet, ſibiq. a ſuis inſidiæ tenderentur, ideo ſe cogitaſſe ait, vt nouæ neceſſitudinis fidelitatem quaſi præſidium haberet contra veterum perfidiam. Tertio loco, vt exſulantem conſoletur, nihil ei, præter communem fortunam, timendum confirmat: ſe quidem opera, conſilio, ſtudio, eius rei, famæ, ſaluti preſto futurum. Poſtulat in extremo, vt de ſuo ſtatu, ſuiſq. conſilijs diligentiſſime ſignificet. Moralis epiſtola, ſcripta Cæſare I I I. M. Lepido cos. cum in Africa bellum gereretur.

CICERO S. D. CN. PLANCIO. 14.

BINAS a te accepi litteras, Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audiſſes meam me priſtinam dignitatẽ obtinere; alteris dicebas, te velle, quæ egiſſem, bene, ac feliciter euenire. Ego autem, ſi dignitas eſt bene de rep. ſentire, & bonis viris probare, quod ſentias; obtineo dignitatem meam. ſin autem in eo dignitas eſt, quod ſentias, aut re efficere ſi poſſis, aut denique libera oratione defendere: ne veſtigium quidem vllum eſt reliquum nobis dignitatis: agiturq. præclare, ſi noſmet ipſos tegere poſſumus; vt ea, quæ partim iam adſunt, partim impendent, moderate feramus: quod eſt difficile in eiuſmodi bello, cuius exitus ex altera parte cædem oſtentat, ex altera ſeruitutem. quo in periculo non nihil me cõſolatur, cum recordor, hæc me tum vidiſſe, cum ſecundas etiam res noſtras, non modo aduerſas, pertimeſcebam; videbamque, quanto periculo de iure publico diſceptaretur armis: quibus ſi ij viciſſent, ad quos ego, pacis ſpe, non belli cupiditate adductus, acceſſeram; intelligebam tamen, & iratorum hominum, & cupidorum, & inſolentium quam crudelis eſſet futura victoria: ſin autem victi eſſent, quantus interitus eſſet futurus ciuium partim ampliſſimorum, partim etiam optimorum: qui me hæc prædicentem, atque optime conſulentem ſaluti ſuæ, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem, exiſtimari. Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis: te ita velle, certo ſcio: ſed ego tam miſero tempore nihil noui conſilij cepiſſem, niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas, quã remp. offendiſſem. quibus enim pro meis immortalibus beneficiis cariſſima mea ſalus, & meæ fortunæ eſſe debebant; cum propter eorum ſcelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil inſidiis vacuum viderem: nouarum me neceſſitudinum fidelitate contra veterũ perfidiam muniendum putaui. Sed de noſtris rebus ſatis, vel etiam nimium multa. De tuis, velim, vt eo ſis animo,

mo, quo debes eſſe; id eſt vt ne quid tibi præcipue timendum putes. ſi enim ſtatus erit aliquis ciuitatis; quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore. nam alteros tibi iam placatos eſſe intelligo, alteros numquam iratos fuiſſe. De mea autem in te voluntate ſic velim iudices, me, quibuſcūque rebus opus eſſe intelligam, quamquam videam, quis ſim hoc tempore, & quid poſſim, opera tamen, & conſilio, ſtudio quidem certe, rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum. Tu, velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentiſſime certiorem. Vale.

EXPLANATIO.

OBTINERE;] cum in vrbem, poſt Pharſalicam pugnam, reuertiſſet. EVENIRE.] de Publiliæ matrimonio, quam ſexagenarius virginem duxit, dimiſſa Terentia, quia rem domeſticam, ipſo abſente, negligenter adminiſtrauerat; præter alias cauſſas, quæ commemorantur a Plutarcho. Quinctilianus lib. vi. cap. de riſu, cum Cicero obiurgaretur, quod virginem iam ſenex duxiſſet, reſpondiſſe ait, Cras erit mulier. Hoc & Q. Fufius Calenus ei, vt lib. xlvi. Dio narrat, in oratione ſua obiecit. Sed & hāc, quia Tulliæ morte lætari videretur, ab eo dimiſſam, iidē Plutarchus, & Dio prodiderunt. Publiliæ nomen fuiſſe, ex epiſtolis ad Att. accepimus. REGARE] ne tantis oppreſſi malis concidamus. apta tranſlatio, ob ea, quæ ſequuntur. ADSVNT,] quæ nunc ſuſtinemus. IMPENDANT,] quæ vitari non videntur poſſe. ſic ad Varronem, ep. 1. lib. 1x. Et ea, quæ premant, & ea, quæ impendeant. BELLO,] Africano: quod Scipio, Pompeij ſocer, & M. Cato, freti Iubæ regis auxiliis, renouauerant. CÆDEM] cædem a Pompeianis timet, a Cæſare ſeruitutem. ep. 9. An tu non videbas mecum ſimul, quam illa crudelis eſſet futura victoria? epiſt. 17. lib. 11 a. Si timor veſtræ crudelitatis non eſſet; eiecti iampridem hinc eſſemus. ep. 6. lib. 1 x. Si eſſent noſtri potiti, valde intemperantes fuiſſent. Ad Att. ep. 6. lib. a 1. & Cæſar lib. 1. bel. ci. SECVNDAS *etiam res noſtras,*] ep. 21. lib. v. Quamquam multum intereſt inter eorum cauſſas, qui dimicant: tamen inter victorias non multum interfuturum puto. ep. 6. lib. 1x. Extremum malorum omniū eſſe ciuilis belli victoriam: quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos veneramus. DE *iure publico*] vter regnaret, Cæſar, an Pompeius. DISCEPTARETVR *armis*] ſic locutus ep. 4. PACIS *ſpe,*] vt agerem de reconciliatione Cæſaris, & Pompeij. CVPIDORVM,] ep. 1. Incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias. epiſt. 6. lib. 1 x. Vidi noſtros amicos cupere bellum. epiſt. 10. lib. a v 1. Incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiæ: cui cum cuperem mederi, &, vt arbitror, poſſem, cupiditates certorum hominum impedimento mihi fuerunt. & ep. 11. ad Att. lib. 1 1 a. Ego me in hac omni cauſſa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non ſatisfacere. Et in eadem, in extremo: Ego condicionibus, illi armis diſceptare maluerunt. INSOLANTSVM] notam inſolentiæ Pompeianis inurit, & in oratione pro Marcello: Quoties, inquit, ego eum, & quāto cum dolore, vidi cum inſolentiam certorum hominum, tum ipſius victoriæ ferocitatem extimeſcentem? CRVDALIS] dictum eſt proxime de crudelitate Pompeianorum. AMPLISSIMORVM,] hoc refertur ad honores, & dignitatem: nam & conſules, & conſulares, & magiſtratus fere omnes Pompeij in caſtris fuere. MALEBANT] ſignificat maxime L. Domitium, Scipionem, Metellum, L. Lentulum conſulem, & alios pugnandi cupidos. epiſt. 6. lib. 1 x. Cæſar lib. 1. bell. ci. DE *eo quod egerim,*] de Publiliæ nuptiis. TAM *miſero tempore*] cum, victis in Pharſalia Pompeij partibus, in vrbē rediit. RES *domeſticas,*] dimiſſam ab eo Terentiam ait Plutarchus, quia rem familiarem, ipſo abſente, male tractaſſet, ærisq. plurimum alieni contraxiſſet: quod vt diſſolueret, virginē Publiliam, admodum diuitem, in tutelam ſibi traditam, ſuadētibus amicis, vxorem ſibi duxit. MEA *ſalus, & mea fortuna*] in fortunis vxorem accuſat, in ſalute Quinctum fratrem, fratriſq. filium: qui vehemēter illum, poſt Pharſalicam pugnam, apud Cæſarem oppugnarunt, cum ſe dicerent auctore Marco aduerſus illum arma cepiſſe. ad Att. lib. x1. ep. 5. 8. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 21. SCELVS] & hoc in fratrem potius, fratrisq. filium, quam in vxorem, cōferunt. Scelus Quincti fratris nominat etiam in ep. 21. lib. x1. ad Att. NOVARVM] ob nouas nuptias. VETERVM] notat vxorem, fratrem, fratris filium. PRÆCIPVE *timendum*] in epiſtola ſequenti, Ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe. ALTEROS] Cæſarianos, quos oppugnaſti. QVIDEM *certe*] ſi opera, & conſilio minus valebo, ſtudio quidem certe non deero.

Argumentum ep. vlt.

HOrtatur, vt communem fortunam fortiter ferat: petit, vt veterem beneuolentiam conſeruet: &, quod petit, idem de ſe ipſo pollicetur. Moralis. eodem anno.

CICERO S. D. PLANCIO. 15.

ACCEPI perbreues tuas litteras: quibus id, quod ſcire cupiebam, cognoſcere non potui; cognoui autem id, quod mihi dubium non fuit. nam, quam fortiter ferres communes miſerias, non intellexi; quam me amares, facile perſpexi. ſed hoc ſcieram; illud ſi ſciſſem, ad id meas litteras accommodaſſem. ſed, tametſi antea ſcripſi, quæ exi-

ſtimaui ſcribi oportere: tamen hoc tempore breuiter commonendum putaui, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe. in magno omnes, ſed tamen in communi ſumus. quare non debes aut propriam fortunam, & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. quapropter eo animo ſimus inter nos, quo ſemper fuimus: quod de te ſperare, de me præſtare poſſum. Vale.

EXPLANATIO.

COMMVNES *miſerias,*] ex interitu reip. TAMENETSI] pro, tametſi. illud enim productum, hoc vero contractum. ſic locutus in epiſt. 17. lib. v. ad Att. Nos, tamenetſi hoc te ex aliis audire malo, ſic in prouincia nos gerimus. Cicero de petitione conſulatus: Quæ tamenetſi ita ſcripta ſunt. lib. III. de Orat. ex vetere poeta:

At Romanus homo, tamenetſi res bene geſta eſt,
Corde ſuo trepidat: Catullus:
Quæ tamenetſi vno non eſt contenta Catullo,
Rara verecundæ furta feremus heræ.

Terentius quoque in Andr. Tamenetſi hoc verum eſt. & apud Paullum L. v. Interdum, tit. quod falſo tutore auctore geſtum eſſe dicatur: Interdum, tamenetſi ſcientia noceat, tamen reſtitutio facienda erit. Cariſius quoque, diligens Latini ſermonis obſeruator, Tamenetſi, inquit, nulla poſſit eſſe regula certior. NE *quo periculo te proprio exiſtimares eſſe.*] in proxima dixit, Ne quid tibi præcipue timendum putes. OMNES,] qui Pompeium ſecuti ſumus. IN *communi*] communia vero mala feruntur leuius, quam propria. EO *animo ſimus inter nos,*] ſic amemus inter nos, vt antea. PRÆSTARE] re ipſa efficere.

IN EPI

IN EPISTOLARVM

M. TVLLII CICERONIS,

QVAE

FAMILIARES

VOCANTVR,

LIBRVM QVINCTVM AD METELLVM ET ALIOS,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. V.

QVERITVR *Metellus Celer, qui prætor anno ſuperiore fuerat Cicerone conſule, & in Galliam ex prætura proconſul ierat, Metellum Nepotem, fratrem ſuum, a Cicerone in ſenatu oppugnatum. Moralis eſt epiſtola, D. Iunio Silano, M. Licinio Murena cos.*

Q. METELLVS Q. F. CELER PROCOS. S. D. M. TVLLIO CICERONI. I.

SI VALES, bene eſt. Exiſtimaram, pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, neque me abſentem ludibrio læſum iri, nec Marcellum fratrem, ob dictum, capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. quem ſi parum pudor ipſius defendebat; vel familiæ debebat noſtræ dignitas, vel meum ſtudium erga vos, remq. pub. ſatis ſubleuare. nunc video illum circumuentum, me deſertum a quibus minime conueniebat: itaque in luctu, & ſqualore ſum, qui prouinciæ, qui exercitui præſum, qui bellum gero. quæ quoniam nec ratione, nec maiorum noſtrorum clementia adminiſtraſtis: non erit mirandum, ſi vos pænitebit. Te tam mobili in me meoſq. eſſe animo, non ſperabam. Me interea nec domeſticus dolor, nec cuiuſquam iniuria a rep. abducet. Vale.

EXPLANATIO.

Q. METELLVS] qui biennio poſt cum L. Afranio conſulatum egregie geſſit, vt ex ep. ad Att. liquet. in oratione etiam pro Cœlio: Simul ac pedem limine extulerat, omnes prope ciues virtute, gloria, dignitate ſuperabat. Exſtinctum veneno vxoris Clodiæ ſcelere, quæ P. Clodij ſoror erat, infra eadem oratio ſignificat. de hoc in Bruto ſic: Duo Metelli, Celer, & Nepos, nihil in cauſſis verſati, nec ſine ingenio, nec indocti, hoc erant populare dicendi genus aſſecuti. CELER] cognomen hoc gens Metellorum accepit, vt Plutarchus in Coriolano docet, ab eo, qui gladiatorium munus patri mortuo celerrime dedit. PROCOS.] proconſul Metellus poſt præturam citeriori Galliæ præfuit, Silano, & Murena cos. cum

prætor,

prætor, ob Catilinæ motus, a Cicerone conſule in Picenum, agrumq. Gallicum, qui a Piceno ad Rubiconem pertinebat, miſſus eſſet. erat autem hic ager Gallicus, non Galliæ citerioris, quam poſtea Metellus rexit, ſed Italiæ pars, diſiunctus a Gallia Rubicone flumine, Gallicus autem appellatus, quia Senones eum poſſederant. Nec vero mirum videatur, proconſulis nomine prouinciam rexiſſe, qui conſulatum non geſſerat. id enim vſitatum fuiſſe ſupra docuimus. Plinius quoque lib. 2. cap. 67. proconſulem appellat. Nepos, inquit, tradit, Q. Metello Celeri, L. Afranij in conſolatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Iodos a rege Sueuorum dono datos. Reconciliata] oſtendit, ſimultatem inter ſe, & Ciceronem aliquando fuiſſe: Cicero negat, vel vere, vel diſſimulanter. Metellum] Nepotem. Fratram,] germanum: vt pater vtrique fuerit Q. Metellus Nepos, Balearici filius, Macedonici nepos. nam hunc Neporem, Ciceroois inimicum, filium eius Nepotis fuiſſe, qui cum T. Didio conſul fuit anno DCLV, Pedianus oſtendit in commentario Coruelianæ. Hic oritur quæſtio. Si fratres germani, cur vtrique prænomen idem? Reſpondetur, quia Celer, cui ei fortaſſe Locio prænomen eſſet, tamen adoptatus a Q. Metello Celere, eo, qui nominatur in lib. de claris oratoribus, omiſſo vetere prænomine, Quinctus appellatus eſt, & cum prænomine Celeris etiam cognomen accepit, ex adoptionum conſuetudine. opinor autem, poſt hanc adoptionem natum eſſe fratrem eius, qui nominatur in hac epiſtola, quem pater ſuo prænomine appellari voluit. id ex eo poſſum ſuſpicari, quia Celer conſulatum prior geſſit: ex quo patet, natu maiorem fuiſſe. Rurſus obiiciat aliquis, credibile non eſſe, vt pater vnicum filium adoptandum conceſſerit. ſed licet opinari, cum hic Metellus a Q. Metello Celere eſt adopratus, alterum ei fuiſſe maiorem natu fratrem, qui appellaretur Quinctus: quod veriſimile eſt: quia filius primo loco natus prænomen patris aſſumebat. quo, poſt adoptioné minoris fratris, mortuo, tertius poſtea natus patris prænomine Quinctus dictus ſit. Fratres autem germani potius, quam patrueles videntur fuiſſe: quia, ſi patrueles, vnde vtrique prænomen Quincto? an a patribus? at ita credi neceſſe eſſet, duos Metelli Balearici filios, quem huius Nepotis auum fuiſſe oſtendimus, eodem prænomine vſos eſſe: quod veriſimile parum videtur. germani igitur potius. idq. etiam Cicero ſignificat in eo loco: Meus me ſenſus, quanta vis fraterni ſit amoris, admonet. Quæ verba maiorem, quam inter patrueles, amorem videntur oſteodere. O a *dictum*,] vide, quæ Cicero reſpondeat. Familiæ *dignitas*,] cum intra duodecim ferme annos, vt ait Velleius libro 2. cooſules Metelli fuiſſent, aut cenſores, aut triumpharint amplius duodecim. vode illud Næuij apud Pedianum: Fato Metelli Romæ fiunt conſules. Originem ducebaot Celer, & Nepos ab eo L. Metello, qui primo Punico bello triumphauit, hoc modo: Celeris, & Nepotis pater is fuit Q. Metellus Nepos, qui cum T. Didio conſul fuit, anno 655. auus Q. Metellus Balearicus, conſul anno 630. proauus Q. Metellus Macedonicus, cóſul anno 610. abauus Q. Metellus, conſul 547. atauus L. Metellus, qui de Pœnis triumphauit, conſul anno 502. Hæc ex hiſtoriæ obſeruatione. in qua Plinij *ἀνιστορησίαν* deprehendimus, qui Macedooici patrem putat L. Metellũ, Punico triumpho clarum: cum auum fuiſſe, non patrem, ſatis conſtet. Metellus autem Caluus, Macedonici frater, qui cum Fabio Seruiliano conſul fuit anno 611. genuit *M*etellum Caluum, qui conſulatum geſſit cum L. Cotta, anno 634. hic Q. *M*etellum Numidicum: Numidicus Q. *M*etellum Pium: Pius adoptauit P. Scipionem, qui Pompeij *M*agni ſocer fuit. Prouinciæ,] citerioti Galliæ. Bellum *gero*.] cum Salaſſis, & inalpinis gentibus, quæ oondum populo Romano parebant. & eum iiſdem pugnaſſe D. Brutum, cognoſcitur ex ep. 4. lib. XI. Pænitebit.] nimis arroganter. itaque reſpondit Cicero: Tibi, pæne minitanti nobis per litteras, hoc reſcribo. Te tam] ſuſpicor eſſe coniecturam: nam in omnibus antiquis libris video plane ſcriptum eſſe, Etiam. Non *ſperabam*.] in rebus, quas minime volumus, vſurpatur nonnumquam hoc verbum, vt Virg. lib. 4.

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem.

Argumentum ep. 2.

Reſpondet ad Metelli querellam, de Nepote, fratre eius, oppugnato, ac primum ſua in eum officia commemorat, vt ſe amicitiæ ſatiſfeciſſe oſtendat: deinde his officijs non mutuo Metellum reſpondiſſe ſignificat: nec vero a ſe fratrem eius Nepotem oppugnatum, ſed oppugnanti ſe reſtitiſſe. Poſtremo excuſat, atque etiam laudat eius dolorem, ſuamq. in tuenda amicitia conſtantiam pollicetur:

M. CICERO S. D. Q. METELLO Q. F. CELERI PROCOS. 2.

SI tu exercitusq. valetis, bene eſt. Scribis ad me, te exiſtimaſſe pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia numquam te a me ludibrio læſum iri. quod cuiuſmodi ſit, ſatis intelligere non poſſum: ſed tamen ſuſpicor ad te eſſe allatum, me in ſenatu cum diſputarem, permultos eſſe, qui remp. a me conſeruatam dolerent, dixiſſe; a te propinquos tuos, quibus negare non potuiſſes, impetraſſe, vt ea, quæ ſtatuiſſes tibi in ſenatu de mea laude eſſe dicenda, reticeres. quod cum dicerem, illud adiunxi: mihi tecum ita diſpertitum officium fuiſſe in reip. ſalute retinenda, vt ego vrbem a domeſticis inſidiis, & ab inteſtino ſcelere, tu Italiam & ab armatis hoſtibus, & ab occulta coniuratione defen

ne defen

ne defenderes: atque hanc noſtram tanti & tam præclari muneris ſocietatem a tuis propinquis labefactatam: qui, cum tu a me rebus ampliſſimis, atque honorificentiſſimis ornatus eſſes, timuiſſent, ne qua mihi pars abs te voluntatis mutuæ tribueretur. Hoc in ſermone, cum a me exponeretur, quæ mea exſpectatio fuiſſet orationis tuæ, quantoq. in errore verſatus eſſem: viſa eſt oratio non iniucunda, & mediocris quidam eſt riſus conſecutus, non in te, ſed magis in errorem meum, & quod, me abs te cupiſſe laudari, aperteq; atque ingenue confitebar. Iam, hoc non poteſt in te non honorifice eſſe dictum, me in clariſſimis meis, atque ampliſſimis rebus tamen aliquod teſtimonium tuæ vocis habere voluiſſe. Quod autem ita ſcribis, pro mutuo inter nos animo: quid tu exiſtimes eſſe in amicitia mutuum, neſcio: equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur, & redditur. Ego ſi hoc dicam, me tua cauſſa prætermiſiſſe prouinciam, tibi ipſe leuior videar eſſe. meæ enim rationes ita tulerunt: atque eius mihi conſilij maiorem in dies ſingulos fructum, voluptatemq. capio. illud dico, me, vt primum in concione prouinciam depoſuerim, ſtatim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpiſſe. Nihil dico de ſortitione veſtra: tantum te ſuſpicari volo, nihil in ea re per collegam meum me inſciente eſſe factum. Recordare cetera; quam cito ſenatum illo die, facta ſortitione, coegerim; quam multa de te verba fecerim; cum tu ipſe mihi dixiſti, orationem meam non ſolum in te honorificam, ſed etiam in collegas tuos contumelioſam fuiſſe. Iam illud S.C. quod eo die factum eſt, ea præſcriptione eſt, vt, dum id exſtabit, officium meum in te obſcurum eſſe non poſſit. Poſtea vero quam profectus es, velim recordere, quæ ego de te in ſenatu egerim, quæ in concionibus dixerim, quas ad te litteras miſerim. Quæ cum omnia collegeris; tu ipſe velim iudices, ſatis ne videatur his omnibus rebus tuus aduentus, cum proxime Romam veniſti, mutuo reſpondiſſe. Quod ſcribis de reconciliata noſtra gratia: non intelligo, cur reconciliatam eſſe dicas, quæ numquam immutata eſt. Quod ſcribis, non oportuiſſe Metellum, fratrem tuum, ob dictum a me oppugnari: primum, hoc velim exiſtimes, animum mihi iſtum tuum vehementer probari, & fraternam plenam humanitatis, ac pietatis voluntatem: deinde, ſi qua ego in re fratri tuo reip. cauſſa reſtiterim; peto, vt mihi ignoſcas. tam enim ſum amicus reip. quam qui maxime. ſi vero meam ſalutem contra illius impetum in me crudeliſſimum defenderim: ſatis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris iniuria conqueri. quem ego cum comperiſſem omnem ſui tribunatus conatum in meam perniciem parare, atque meditari; egi cum Claudia, vxore tua, & cum veſtra ſorore Mucia, cuius erga me ſtudium, pro Cn. Pompeij neceſſitudine, multis in rebus perſpexeram, vt eum ab illa iniuria deterrerent. Atque ille, quod te audiſſe credo, pridie Kal. Ian. qua iniuria nemo vmquam in aliquo magiſtratu improbiſſimus ciuis affectus eſt, ea me conſulem affecit, cum remp. conſeruaſſem; atque abeuntem magiſtratu concionis habendæ poteſtate priuauit. cuius iniuria mihi tamen honori ſummo fuit. nam, cum ille mihi nihil, niſi vt iurarem, permitteret; magna voce iuraui veriſſimum, pulcherrimumq. iuſiurandum: quod populus item magna voce, me vere iuraſſe, iurauit. Hac accepta tam inſigni iniuria, tamen illo ipſo die miſi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, vt ab illa mente deſiſteret. quibus ille reſpondit: ſibi non eſſe integrum. etenim paullo ante in concione dixerat, ei, qui in alios animaduertiſſet indicta cauſſa, dicendi ipſi poteſtatem fieri non oportere. hominem grauem, & ciuem egregium; qui qua pœna ſenatus, conſenſu bonorum omnium, eos affecerat, qui vrbem incendere, magiſtratus, ac ſenatum trucidare, bellum maximum conſtare voluiſſent, eadem dignum iudicaret eum, qui curiam cæde, vrbem incendiis, Italiam bello liberaſſet. Itaque ego Metello fratri tuo præſenti reſtiti, nam in ſenatu Kal. Ian. ſic cum eo de rep. diſputaui, vt ſentiret ſibi cum viro forti & conſtanti eſſe pugnandum. Ad III. non. Ian. cum agere cœpiſſet, tertio quoque verbo orationis ſuæ me appellabat, mihi minabatur: neque illi quidquam deliberatius fuit, quam me, quacumque ratione poſſet, non iudicio, neque diſceptatione, ſed vi, atque impreſſione euertere, huius ego temeritati ſi virtute, atque animo non reſtitiſſem; quis eſſet, qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret, quam conſilio fortem fuiſſe? Hæc ſi Metellum cogitare de me neſciſti: debes exiſtimare, te maximis de rebus a fratre eſſe celatum. ſin aliquid impertiuit tibi ſui conſilij: lenis a te, & facilis exiſtimari debeo, qui nihil tecum de his ipſis rebus expoſtulem. etſi intelligis, non me dicto Metelli, vt ſcribis, ſed conſilio eius, animoq. in me inimiciſſimo eſſe commotum. Cognoſce nunc humanita-

tem

tem meam: ſi humanitas appellanda eſt in acerbiſſima iniuria remiſſio animi, ac diſſolutio. Nulla eſt a me vmquam ſententia dicta in fratrem tuum. quotieſcumque aliquid eſt actum, ſedens iis aſſenſi, qui mihi leniſſime ſentire viſi ſunt. addam illud etiam: quod iam ego curare non debui, ſed tamen fieri non moleſte tuli, atque etiam, vt ita fieret, pro mea parte adiuui; vt S.C. meus inimicus, quia tuus frater erat, ſubleuaretur. Quare non ego oppugnaui fratrem tuum, ſed fratri tuo repugnaui: nec in te, vt ſcribis, animo fui mobili, ſed ita ſtabili, vt in mea erga te voluntate, etiam deſertus ab officiis tuis, permanerem. Atque hoc ipſo tempore tibi, pæne minitanti nobis per litteras, hoc reſcribo, atque reſpondeo. Ego dolori tuo non ſolum ignoſco, ſed ſummam etiam laudem tribuo. meus enim me ſenſus, quanta vis fraterni ſit amoris, admonet. a te peto, vt tu quoque æquum te iudicem dolori meo præbeas; ſi acerbe, ſi crudeliter, ſi ſine cauſſa ſum a tuis oppugnatus, vt ſtatuas mihi non modo non cedendum, ſed etiam tuo, atque exercitus tui auxilio in eiuſmodi cauſſa vtendum fuiſſe. Ego te mihi ſemper amicum eſſe volui; me vt tibi amiciſſimum eſſe intelligeres, laboraui. maneo in voluntate, &, quoad voles tu, permanebo: citiuſq. amore tui fratrem tuum odiſſe deſinam, quam illius odio quidquam de noſtra beneuolentia detrahatur. Vale.

EXPLANATIO.

CONSERVATAM] in conſulatu, anno ſuperiore, oppreſſa coniuratione Catilinæ. PROPINQVOS *tuos*] in primis Metellum Nepotem, Celeris fratrem, Ciceronis inimicum, vt infra patet. DOMESTICIS] quas maxime Lentulus, & Cethegus, egreſſo iam Catilina, in vrbe comparabant. ARMATIS *hoſtibus*] Catilina, & Manlio. Salluſtius, Ciceronis orationes, alij. OCCVLTA] ne qua per Italiam, cum aliquo reip. damno, erumperet coniuratio. TANTI, *ac tam præclari muneris*] modos amplificandi. coniungitur enim cum magnitudine laus: cum interdum poſſit eſſe alterum ſine altero. ſic pro lege Manilia: De quo homine vos tanta, & tam præclara iudicia feciſtis? Pro Milone: In hoc tanto, & tam præclaro naturæ motu. In Antonium oratione v. Habeat huius tanti facti, tamq. præclari decreto noſtro teſtimonium ſempiternum. In eundem vi. Hoc veſtro iudicio tanto, tamq. præclaro excitatus. In eundem vii. Hunc tantum, tamq. præclarum apparatum. Et lib. de leg. iii. Tam præclara legis voce laudatus. Eiuſdem generis illud in Verrem lib. vi. Incredibile eſt, quam multa, & quam præclara fuerint. Et pro Milone: Quantæ, quoties occaſiones, quam præclaræ fuerunt. Iam non vereor, cum hæc tam multa ex ipſo Cicerone loca recitauerim, ne mihi poſthac petulans, & inſulſa Grammaticorum turba litem intendat, quod aliquando ſcripſerim, Tanti, ac tam præclari muneris initium vnde ſumi aptius potuit. abundare enim, Tam, arbitrabantur; quoniam, Præ, in compoſitione augeret: ignari, quam libera interdum, ſoluta artis Grammaticæ vinculis, excurreret Latina lingua: quod & nos per otium nonnumquam conferentes intelleximus; & intelliget, quicumque conferendi curam ſuſceperit. Nec vero deerant alia eiuſdem Ciceronis exempla, vt in Verrem bis præterea in eodem libro, in Rullum, in Catilinam, pro Flacco, oratione v. in Antonium, & in libro de claris oratoribus. A TVIS *propinquis*] iterum propinquos nominat: quod eſt, iterum Metello inconſtantiam obiicere, quem a grati animi ſignificatione propinquorum iniquitas abduxerit. HONORIFICENTISSIMIS] quid enim honorificentius, quam Italiam tibi ab armatis hoſtibus, & ab occulta coniuratione defendendam tradere? APERTE *conſitebor*] cum ambitioſi confeſſio riſum moueret. PARI *voluntate*] aculeus in Metellum: quaſi, rebus ampliſſimis, atque honorificentiſſimis a Cicerone ornatus, parem voluntatem non reddiderit. PROVINCIAM,] cum ex conſulatu in Galliam ire poſſet, maluit in vrbe remanere. quod ipſum ep. 4. lib. xv. ſcripſit ad Catonem his verbis: Prouinciam ornatam, & ſpem non dubiam triumphi neglexi. Et ad Att. ep. 1. lib. ii. ait ſe, cum prouinciam in concione depoſuit, orationem habuiſſe. In oratione autem in Piſonem: Ego prouinciam Galliam, ſenatus auctoritate, exercitu, & pecunia inſtructam, & ornatam, quam cum Antonio communicaui, quod ita exiſtimabam tempora reip. ferre, communicaui. Et Phil. ii. Imitare me, qui inſtructam, ornatamq. a ſenatu prouinciam depoſui, vt incendium patriæ, omiſſa omni cogitatione, extinguerem. Atque hanc ipſam Galliam a Metello adminiſtratam, Plinij iam teſtimonio probauimus, & Salluſtius etiam, ac Dio lib. xxxvii. oſtendit. SORTITIONE] vel ſortiebantur prouincias inter ſe, vel comparabant, ideſt pactione, quam quiſque vellet, capiebant. ep. 9. lib. i. VESTRA:] inter ſe, & collegas tuos facta. COLLEGAM *meum*] C. Antonium, collegam Ciceronis in conſulatu. Opinor, cum Galliam Antonio Cicero tradidiſſet, id quod ex oratione in Piſonem demonſtrauimus, & Salluſtius narrat, eum dediſſe operam, vt omnino Metellus Galliam ſortiretur, arte fortaſſe aliqua ad curandum ſortis euentum adhibita: cum ipſi gratior eſſet Macedoniæ adminiſtratio, quam hoc anno ſuſcepit: vt ex ep. 10. lib. i. ad Att. intelligitur. FACTA *ſortitione,*] in qua tibi obuenerat Gallia. COLLEGAS *tuos*] prætores. nam in magiſtratu prouincias ſortiebantur. EA *præſcriptione eſt,*] quid hac præſcriptione ſignificetur, communis intelligentia fortaſſe non aſſequitur: quod exponere conabimur. Duplex erat in S. C. præſcriptio, neceſſitatis vna, honoris altera: neceſſitatis, quod infirmum erat S.C. cum in decernendo certus, ac lege definitus ſenatorum numerus non affuiſſet: itaque ſingulis S.C. vt valerent, præſcribebatur, quot ſenatores affuiſſent. de quo

Feſti

Feſti verba recitabo: Numera ſenatum, ait quiuis ſenator conſuli, cum impedimento vult eſſe, quo minus faciat S.C. poſtulatq., vt aut res, quæ afferuntur, diuidantur; aut ſinguli conſulantur; aut, ſi tot non ſint ſenatores, quo numero liceat præſcribi. S.C. Tulit etiam legem C. Cornelius tribunus pleb. quem Cicero defendit, non ille quidem de omnibus S.C. ſed de iis, quibus aliquem ſolui legibus placeret, vt ita rata eſſent, ſi ducenti ſenatores affuiſſent. Quod Feſti locus, etſi non plane, tamē quodam modo confirmat. Altera, quæ auctoritatem S. C. adderet, præſcriptio erat, cum nobiliſſimi ſenatores ſcribendo aderant. qui certus numerus non erat, ſed pro eius dignitate, & gratia, cuius de honore in S.C. agebatur. quo de genere præſcriptionis hic puto ſignificari: & illud infra, Obſcurum eſſe non poſſit, ſic interpretor, ob eorum claritatem, qui ſcribendo affuerunt. Et in eo S.C. quod Cœlius Ciceroni miſit, ep. 10. lib. I I X. legēdum opinor, S. C. quod tibi miſi, factū eſt, auctoritateſq. præſcriptæ: non perſcriptæ. nam ſenatorum nomina, qui affuiſſent ſcribendo, S.C. auctoritates dicebantur, & ante S.C. ſcribebantur. de quo etiam more loquitur in ep. ad Catonem lib. X V. cum inquit: Hæc S.C. non ignoro ab amiciſſimis eius, de cuius honore agitur, ſcribi ſolere. non quod ij ſcriberent, ſed quod ſcribēdo adeſſent, & fortaſſe etiam dictarent. Sic in Agraria 2. Collegas ſuos, adſcriptores legis agrariæ, non repudiabis, a quibus ei locus primus inuidiæ in præſcriptione conceſſus eſt. Et lib. I I I. de Orat. legitur in antiquo Borromei libro, In auctoritatibus præſcriptis extant, vbi eſt in peruulgatis, Perſcriptus. P R O F E C T V S E S,] poſt ſortitionem profectus eſt Metellus prætor non in Galliam, quam poſt præturam adminiſtrādam ſortitus erat, ſed in Picenum, in quo permanſiſſe vſque ad illud tempus, cum Catilina victus eſt, e Salluſtio cognoſcitur. Catilina ſuperato, Galliam prouinciam accepit. P R O X I M E] poſt necem Catilinæ videtur Metellus, antequā in Galliam iret, Romam reuertiſſe. P A R A R E,] nam extremo anno conſulatus Ciceronis, id eſt I V. idus Decembris, vt mos erat, magiſtratum initurus erat Metellus Nepos tribunus pl. deſignatus. C L A V D I A,] impudica muliere, P. Clodij ſorore, de qua in oratione pro Cœlio, & ep. 1. lib. 2. ad Att. Plutarchus in Cicerone Quadrātariam vocatam ſcribit, a quadrantibus in eius loculos ab amatore coniectis. V X O R E *tua.*] quo modo vxor fuerit Celeris, cum eius fratrem P. Clodium fratrem patruelem Celeris nominet Cicero in oratione pro Cœlio? an eadem & ſoror, & coniux? ſic opinor: vt Clodius, & Clodia filij fuerint Cæciliæ, ſororis eius Metelli, qui Celerem, & Nepotem genuit. V E S T R A *ſorore Mucia.*] vxore Cn. Pompeij, vt ex Pediano, Plutarcho, Dione, ad Att. epiſt. 10. lib. I. planum fit. ſoror autem fuit amborum Metellorum, Celeris, & Nepotis; vel quod eius mater, patris ſoror eſſet; vel quod Celeris, & Metelli mater, Muciæ gentis, ideſt ſoror eſſet patris huius Muciæ. Sic enim feminæ ſorores dicuntur, licet germanæ non ſint, vt mares ſæpe fratres appellantur, cum ſint patrueles, aut conſobrini. Potuit etiā ſoror eſſe vterina, Celeris, & Nepotis, hoc modo, vt eorum mater, viro mortuo, Q. Metello Nepote, nupſerit Q. Scæuolæ, ex quo poſtea Muciam hanc peperit. eam & Dio lib. X X C V I I. ſororem vocat Metelli Celeris. cum hac poſtea, ſtupratam a C. Cæſare ſuſpicatus, poſt duos ſuſceptos filios, diuortium Pompeius fecit. epiſt. 10. lib. 1. ad Att. Pedianus, Suetonius, Plutarchus, Dio. D E T E R R E R A N T.] remouerent, non minis, aut iniecto metu, ſed rationibus, & precibus. interdum enim, Deterrere, & Cohortari, vt contraria opponuntur. lib. 1. de orat. Vereor, ne maiorem vim ad deterrendum habuerit, quam ad cohortandum. Exēpla non deſunt. Q V O D *te audiſſe credo.*] patet ſententia: nec diſcrepant mei veteres libri, quibus in omnibus plane legitur, Credo. At in vno Mediceo libro eſt, Certo, non, Credo. ex quo aliis orta de mendo coniectura. mihi veriſimile non fit reliquos omnes libros ab vno illo eſſe deſcriptos: cum & ab illo, & ſæpe inter ſe diſſentiāt, nec vero librum vllum tam antiquum eſſe arbitror, qui omni prorſus vacet mendo: quippe cum ne illa quidem interdum, quæ a nobis cogitata ipſi noſtra manu ſcribimus, emendata ſatis eſſe videamus. I N *aliquo magiſtratu*] ne minimo quidem. ſic in meis antiquis libris. nec ſane video, cur quidquam mutetur. aut, ſi mutandum, placeret, Minimo magiſtratu: vt legebat Vbaldinus Bandinellus: cum ſit in Mediceo libro, In animo magiſtratu. ſic opponerentur, Conſul, &, Minimo magiſtratu. P R I D I E *Kal. Ian.*] vltimo conſulatus die. C O N C I O N I S *habendæ*] de rebus in conſulatu actis: vt more comparatum erat. P R I V A V I T.] pro poteſtate tribunicia. V T *iurarem.*] conſules, commemoratis rebus in conſulatu geſtis, iurare ſoliti ſunt, omnia ſe conſilia, atque facta ad reip. dignitatem, cōmodumq. retuliſſe. quod Ciceroni Metellus permiſit: reliqua commemorare vetuit. V E R I S S I M V M, *pulcherrimumq. iuſiurandum*] hoc, remp. a ſe vno cōſeruatam. de quo ſic in oratione pro domo: Reip. ſemper intereſſe putaui, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate ſenatus, conſenſu bonorum omnium, pro ſalute patriæ geſſiſſem, ſplendorem verbis, dignitatemq. retinere; præſertim cum mihi vni in hac rep. audiente populo Romano opera mea hanc vrbem, & hanc remp. eſſe ſaluam iurato dicere fas fuiſſet. Et in Piſonem: Ego, cum in concione, abiens magiſtratu, dicere a tribuno pleb. prohiberer, quæ conſtitueram; cumq. is mihi tantummodo, vt iurarem, permitteret; ſine vlla dubitatione iuraui, remp. atque hanc vrbem mea vnius opera eſſe ſaluam. Idem confirmat Dio lib. X X X V I I. Plutarchus autē, prohibitum Ciceronem a duobus tribunis, Metello, & Beſtia, prodidit falſo: nam Beſtia non eodem anno cum Metello tribunatum geſſit: Beſtia Cicerone conſule, quod Salluſtius oſtendit, Metellus anno ſequenti. quod vel hic locus declarat. nam tribuni pl. magiſtratum inibant I V. idus Dec. itaque non eum concione priuare potuit Beſtia. extremo conſulatus die, ideſt Kalendis Ianuarij, cum I I I. idus Dec. tribunatu abiiſſet: ſed id a Metello factum, qui tribunatum, ante quam Cicero conſulatum abſoluiſſet, inierat. P O P V L V S] confirmatum a populo Ciceronis iuſiurandum, & oratio in Piſonem loco proxime recitato, & Plutarchus in Ciceronis vita demonſtrat. I N D I C T A *cauſſa*] ſignificabat, Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium, Cepariam conſcios, & participes coniurationis Catilinæ, indicta cauſſa, contra leges, moremq. maiorum, eſſe cōdemnatos. animaduertiſſe autem in eos Ciceronē dicit, quod,

eo iubente, in carcere ſtrangulati ſunt: vt Salluſtius, Plutarchus, Dio ſcriptum reliquere. Appianus hoc addit, Ciceronem eos necari in conſpectu ſuo iuſſiſſe, quod falſum eſt. HOMINEM *grauem,*] cum ironia, vt Tuſc. 2. Hominē exercitatum. quis tot verba tanto iri luctu continuat? Phil. 13. Turpem vero actionem, qua defenditur ampliſſimi auctoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amentiam. Ad Q. fr. ep. 4. lib. III. Lepidum amicum Salluſtium, qui mihi aut inimicitias putet periculoſas ſubeundas fuiſſe, aut infamiam ſempiternam. AGERE] in ſenatu. NON *iudicio, neque diſceptatione,*] eadem coniunxit lib. IV. de rep. Iudiciis enim, ac magiſtratuum diſceptationibus legitimis propoſitam vitam, non poetarum ingeniis, habere debemus. IMPRESSIONE] Impreſſionem facere, quo loquendi genere Varro, Hirtius, Liuius vſi ſunt, eſt, cum impetu irruere. RESTITISSEM;] acerrime diſputando. ſcripſit etiam contra Metelli cōcionem: vt eſt in ep. 9. lib. I. ad Att. & in Gellio lib. XIIX. cap. 7. CASV] ſic ep. 17. ad Att. lib. I. Reliqua ſic a me aguntur, & agentur, vt non committamus, vt ea, quæ geſſimus, fortuito geſſiſſe videamur. Et Philip. V. Quis eſt, qui hunc non caſu exiſtimet recte feciſſe? Laus enim a conſilio pendet, non a caſu. itaque Cicero, cum ea commemorat, quæ pro ſalute reip. in opprimenda Catilinæ coniuratione geſſerat, caſum a ſe reiicit, conſilium aſſumit. Ego committam, inquit in oratione pro Sulla, vt ea, quę pro ſalute communi geſſi, caſu magis, & felicitate a me, quam virtute, & conſilio geſta eſſe videantur. Et in Catilina 3. Curemq. vt ea virtute, non caſu, geſta eſſe videantur. In epiſtola quoque ad Curium, lib. VII. Conſilio caſum quaſi opponit, & ex caſu felicitatem deducit. Sapienter hæc, ait, reliquiſti: feliciter, ſi caſu. Propterea dixit etiā in oratione pro Sulla: Caſu magis, & felicitate: quia poſſit ex caſu felicitas naſci, nullo noſtro merito. CELATVM.] vel peccauit Nepos, ſi te celauit: vel non, ſi celatus non es, inique facis, qui me accuſes, quem oppugnatū non ignoras. DISSOLVTIO.] Diſſolutus eſt, qui fert ea, quæ non debet; aut indulget plus, quam oporteat. in ep. ad M. Brutum: Neque diſſolutum a te quidquam homines exſpectant, nec crudele. Et lib. III. Off. Negligere quid de ſe quiſque dicat, non ſolum arrogantis eſt, ſed etiam omnino diſſoluti. SEDENS] aſſenſio enim paucis verbis abſoluitur. ſtantes autem ſententiam pluribus verbis dicebant. LENISSIME] cum alij grauiſſime ſentirent: quibus non aſſenſi. SENTIRE] cum ageretur in ſenatu de Nepote tribuno pl. puniendo, quia leges iniquiſſimas aduerſus collegarum interceſſionem ferret: cui Cæſar prætor cum opē ferret, vtrumque decreto patrum adminiſtratione reip. ſummotum, Suetonius narrat. propterea ſcripſerat Metellus Celer, Fratrem meum capite, ac fortunis per te oppugnatum iri. CVRARE *non debes,*] quis enim curat, vt ſubleuetur inimicus? SVBLEVARETVR.] opinor alterum ſignificari decretum, quo Metello, & Cæſari ſenatus ignouit, inducto priore decreto. Suetonius. DESERTVS *ab officiis tuis,*] ſupra dixit: Velim, iudices, ſatis ne videatur his omnibus rebus, cum proxime Romam veniſti, mutuo reſpondiſſe. ÆQVVM *te iudicem præbeas;*] quod impulſus dolore ita cum fratre tuo de rep. diſputaui, vt ſentiret ſibi cum viro forti, & conſtāti, eſſe pugnandum. ſic locutus in ep. 1. lib. 2. EXERCITVS] tres eum legiones habuiſſe, cum in Piceno præſideret, ait Salluſtius: nec fuiſſe pauciores, cum Galliā proconſul regeret, conſentaneum eſt. VTENDVM] placet. pro mea tamen conſuetudine lectorem admoneo, in antiquis duodecim libris eſſe, Tuendum, non, Vtendum. QVOAD *vales tu,*] humanitatem oſtendit, habita ratione grauitatis. nam inuitum amare dementiæ eſt.

Argumentum ep. 3.

Libri veteres hanc epiſtolam Nepotis nomine inſcribunt: quod ſi credimus; ex Hiſpania miſſam, cui poſt conſulatum Nepos præfuit, ſimul credere neceſſe eſt. Scribit hæc: a ſe fratrem ſuum, aſſidue Ciceroni obtrectantem, deſpici, Ciceronem autem, qui ſuam in eum beneuolentiam officijs declararet, fratris loco diligi: de prouinciæ rationibus ad Lollium ſe litteras dediſſe. Amoris conſeruationem petit in extremo. Moralis epiſtola: quibus conſulibus, incertum: cum Nepos Hiſpaniæ triēnium præfuerit, vt ex Pediano in commentario orationis pro Scauro colligitur.

Q. METELLVS NEPOS S. D. CICERONI. 3.

HOMINIS importuniſſimi contumeliæ, quibus me crebris concionibus onerat, tuis erga me officiis leniuntur; &, vt ſunt leues huiuſmodi homines, a me deſpiciuntur: libenterque, commutata perſona, te mihi fratris loco eſſe duco. de illo ne meminiſſe quidem volo: tametſi bis eum inultū ſeruaui. de me, meiſq. rebus, ne vobis multitudine litterarum moleſtior eſſem, ad Lollium perſcripſi; de rationibus etiam prouinciæ quid vellem fieri, vt is vos doceret, & commonefaceret. Si poteris, velim priſtinam tuam erga me voluntatem conſerues. Vale.

EXPLANATIO.

IMPORTVNISSIMI] P. Clodij, qui Nepotis frater appellatur & in ep. 3. lib. V. ad Att. fratres autem fuere, vel cōſobrini, vel quod Clodij mater, patris Nepotis ſoror fuerit. CONTVMELIÆ,] in Ciceronem. CONCIONIBVS] ita longis, itaque acerbis litteris, vt concionari videatur.

ONE

ONERAT.] mihi moleſtus eſt. LENIVNTVR;] earum acerbitate non moueor, quæ minuitur, ac tollitur officiis tuis. EIVSMODI *homines*,] ſic mei veteres libri. vnus, Hominis. vt ſit; Eiuſmodi hominis quia leues cõtumeliæ ſunt, a me deſpiciuntur. ita opponetur, Onerat, & Leues. ſin, Homines legatur, poteſt eſſe eadem ſententia, hoc modo: quia ſunt leues eiuſmodi homines, a me deſpiciuntur eorum contumeliæ. poteſt etiam ſic: deſpiciuntur a me, tamquam leues, eiuſmodi homines. Mediceus liber, Ab eiuſmodi homine: ſententia eadem, quæ elicitur ex, Eiuſmodi hominis. COMMVTATA *perſona*,] tranſlatio ab hiſtrionibus, qui, commutata perſona, diuerſas agunt partes. INVITVM] nemo ſeruatur inuitus. ſed, qui palam peccat, nec pæne metu flagitiis abſtinet, is cum impunitatem adipiſcitur, ſeruari videtur inuitus. Clodij autem cunctis pæne ſceleribus Inquinatam vitam quis ignorat? PROVINCIÆ] dixi iam præfuiſſe Nepotem Hiſpaniæ, dixi autem auctoribus Appiano libro 2. bell. ci. Plutarcho in Cæſare, Dione libro XXXIX. SI *poteris*,] nolim te fratris iniuriæ ita commoueant, vt propterea de tua in me voluntate quidquam detrahatur.

Argumentum ep. 4.

EXſul opem implorat conſulis Nepotis: ſeq. non immemorem beneficij futurum confirmat. P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote cos.

CICERO S. D. METELLO NEPOTI COS. 4.

LITTERAE Quincti fratris, & T. Pomponij, neceſſarij mei, tantum mihi ſpei dederant, vt in te non minus auxilij, quam in tuo collega, mihi conſtitutum fuerit. itaque ad te litteras ſtatim miſi; per quas, vt fortuna poſtulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petij. poſtea mihi non tam meorum litteræ, quam ſermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum immutatum ſignificabant; quæ res fecit, vt tibi litteris obſtrepere non auderem. nũc mihi Quinctus, frater meus, mitiſſimam tuam orationem, quam in ſenatu habuiſſes, perſcripſit; qua inductus, ad te ſcribere ſum coactus: & abs te, quantum tua fert voluntas, peto, quæſoque, vt tuos mecum ſerues potius quam propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. tu, tuas inimicitias vt reip. donares, te viciſti: alienis vt contra remp. cõfirmes, adduceris? quod ſi mihi tua clementia opem tuleris: omnibus in rebus me fore in tua poteſtate tibi confirmo. ſin mihi neque magiſtratum, neque ſenatum, neque populum auxiliari propter eam vim, quæ me cum rep. vicit, licuerit: vide, ne, cum velis reuocare tempus omnium conſeruandorum, cum, qui ſeruetur, non erit, non poſſis. Vale.

EXPLANATIO.

COLLEGA,] P. Lentulo conſule, Ciceronis reditum enixe curante: vt ex ep. & orationibus conſtat. MITISSIMAM] quæ mihi, antea diffidenti, ſpem attulit auxilij tui. fortaſſe oratio illa ſignificatur, quam habuit primo conſulatus die, referente de reditu Ciceronis collega eius P. Lentulo. vide pro Sextio. SVM *coactus*:] malo, Sum conatus, vt eſt in quattuor antiquis libris: nam, Coactus, cum proxime dictum ſit, Inductus, ſententia non deſiderat. Conatus autem ſignificat, non inuitum Ciceronem ſcripſiſſe, inductum eius oratione mitiſſima. TVORVM] Clodiorum, cum eſſet frater P. Clodij. TVAS *inimicitias*] fortaſſe quas cum C. Curione, qui de Dardanis triumphauit, acerbiſſimas geſſerat. vide Pedianum in commentario Cornelianæ. MAGISTRATVM,] conſulem P. Lentulum, qui cum primo conſulatus die de reuocando Cicerone retuliſſet, confecta res non eſt, noctem ſibi ad deliberandum poſtulante Sex. Atilio Serrano tribuno pl. quẽ Gauanium appellat in oratiõe pro Sextio. CONSERVANDORVM,] ſic in vno tantum vetere libro: cui potius aſſentior, quam reliquis omnibus, in quibus eſt, Reſeruandorum. aut, Reſeruandorum, dixit, habita ratione temporis omiſſi: quaſi, iterum ſeruandorum: quos antea non ſeruaueris, cum poſſes. NON *erit*,] exitium a P. Clodio impendere vniuerſæ reip. dicit: ſiquidem plus poſſit vnus, quam conſul, ſenatus, populus.

Argumentum ep. 5.

OMnia beneuoli animi ſigna in C. Antonium a ſe eſſe profecta, nullam ab illo relatam gratiam, oſtendit: quod ſi gratum cognouerit, ſe non eſſe ei defuturum: Commendat in extremo Atticum. Eſt autem hic Antonius, qui collega Ciceronis fuerat in conſulatu, filius M. Antonij, ſummi oratoris, patruus M. Antonij, qui poſtea remp. oppreſſit Macedoniam hoc tempore proconſul adminiſtrabat Silano, & Murena cos.

CICERO S. D. C. ANTONIO M. F. IMP. 5.

ETSI ſtatueram nullas ad te litteras mittere, niſi commendaticias; non quod eas intelligerem ſatis apud te valere; ſed, ne iis, qui me rogarent, aliquid de noſtra coniunctione imminutum eſſe oſtenderem: tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te ſtudiorum, & officiorum maxime conſcius, tui cupidus, noſtri amantiſſimus, ad te proficiſceretur; aliquid mihi ſcribendum putaui, præſertim cum aliter ipſi Pomponio ſatisfacere non poſſem. Ego ſi abs te ſumma officia deſiderem, mirum nemini videri debeat. omnia enim a me in te profecta ſunt, quæ ad tuum commodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinerent. pro his rebus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es optimus teſtis. contra etiam eſſe aliquid abs te profectum, ex multis audiui: nam, comperiſſe me, non audeo dicere; ne forte id ipſum verbum ponam, quod abs te aiunt falſo in me ſolere conferri. ſed ea, quæ ad me delata ſunt, malo te ex Pomponio, cui non minus moleſta fuerunt, quam ex meis litteris, cognoſcere. meus in te animus quam ſingulari officio fuerit, & ſenatus, & populus R. teſtis eſt; tu, quam gratus erga me fueris, ipſe exiſtimare potes; quantum mihi debeas, ceteri exiſtiment. ego, quæ tua cauſſa antea feci, voluntate ſum adductus, poſteaq. conſtantia: ſed reliqua, mihi crede, multo maius meum ſtudium, maioremq. grauitatem, & laborem deſiderant: quæ ego ſi non profundere, ac perdere videbor, omnibus meis viribus ſuſtinebo: ſin ingrata eſſe ſentiã, non committam, vt tibi ipſe inſanire videar. ea, quæ ſint, & cuiuſmodi, poteris ex Pomponio cognoſcere. Atque ipſum tibi Pomponium ita commendo, vt, quamquam ipſius cauſſa confido te facturum eſſe omnia, tamen abs te hoc peram, vt; ſi quid reſidet in te amoris erga me, id omne in Pomponij negotio oſtendas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

EXPLANATIO.

IMP.] fortaſſe rem militarem feliciter geſſerat, cum hæc epiſtola ſcripta eſt: poſtea vero male pugnauit. nam triennio poſt, Cæſare, & Bibulo coſ. idem damnatus eſt, quod in Thracia, & Myſia parum proſpere rem geſſiſſet. epitome Liuiana, Dio, Obſequens. NISI *commendaticias;*] non igitur hæ ſunt commendaticiæ, licet Anicus commendetur. argumentum enim hoc videtur, vt ei Cicero, Attico rogante, ſuum ſtudium in accuſationis, quę parabatur, periculo deferret. quam partem non ante aggreſſus eſt, quam ei, commemoratis officiis ſuis, ingrati animi vitium exprobrarit. IPSI *Pomponio*] qui Ciceronis animũ, nonnihil ab Antonio abalienatũ, reconciliari cupiebat. OFFICIA *deſiderem.*] infra ſubiunxit, Nullam mihi abs te relatã eſſe gratiam, tu es optimus teſtis. Et in ep. ſequenti: Eius in me officia omnes deſiderant. A *me in te profecta,*] defenderat iam eum Cicero in ſenatu, cum de reuocando ex Macedonia ageretur. quod ex epiſtola ſequenti cognoſcitur. FALSO *in me ſolere conferri.*] cum dicas, comperiſſe te, me tibi amicum non fuiſſe. quod falſo a te dicitur. DELATA] de querellis tuis. Libentius enim ad querellas Antonij refero, quam ad id, quod legitur ep. 10. lib. 1. ad Att. de parte pecuniarum, quæ contra leges ab Antonio in prouincia cogerentur, Ciceroni danda. CONSTANTIA:] etſi non deberem, cum te non eſſe in me gratum audirem; feci tamen, ne inconſtans in amicitia viderer. ep. 8. Quæ a me ſuſcepta defenſio eſt, te abſente, dignitatis tuæ, in ea iam ego non ſolum amicitiæ noſtræ, ſed etiam conſtantiæ meæ cauſſa permanebo. RELIQVA,] fore putabat, vt de repetundis accuſaretur. quod ex ep. 10. lib. 1. ad Att. ſatis conſtat. fit enim in eo mentio & de coactis ab Antonio pecuniis, & de prætore ad populũ acturo. quamquam non niſi triennio poſt, Cæſare, & Bibulo coſ. accuſatus eſt, vt Suetonius, & oratio pro domo demonſtrat. quo tempore, Cicerone defendente, damnatum eſſe, ex oratione pro Cœlio, & ex Dione cognoſcitur. damnatum autem de maieſtate, accuſante Cœlio, & Dio, & proxime nominata oratio videtur ſignificare. de repetundis etiam, oſtendit locus ille in ep. 10. lib. 1. ad Att. Antonium in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quæri. Quod altero confirmatur argumẽto, quia damnatum accuſante Q. Maximo plane demonſtrat oratio in Vatinium, vt de maieſtate a Cœlio, de repetundis a Maximo accuſatus, ex vtroque crimine damnatus ſit. nam & duos quæſitores, Q. Claudium, & Cn. Lentulum, apud quos reus factus eſt, in eadem oratione video nominari.

Argumentum ep. 6.

Exponit ſuam diligentiam, in eo adhibitam, ne Sextio, qui cum C. Antonio proconſule quæſtor in Macedoniam ierat, ſuccederetur. addit de domo a ſe empta, non ſine ioco: de Sextij, quæ ædificabantur, ædibus: de C. Antonio a ſe in ſenatu defenſo. M. Meſſalla, M. Piſone coſ.

CICERO S. D. P. SEXTIO L. F. PROCOS. 6.

CVM ad me Decius librarius veniſſet; egiſſetq. mecum, vt operam darem, ne tibi hoc tempore ſuccederetur; quamquam illum hominem frugi, & tibi amicum exiſtimabam; tamen, quod memoria tenebam, cuiuſmodi ad me litteras antea miſiſſes, non ſatis credidi homini prudenti, tam valde eſſe mutatam voluntatem tuam. ſed, poſtea quam & Cornelia tua Terentiam conuenit, & ego cum Q. Cornelio locutus ſum: adhibui diligentiam, quotieſcumque ſenatus fuit, vt adeſſem: plurimumq. in eo negotij habui, vt Q. Fufium tribunum pl. & ceteros, ad quos tu ſcripſeras, cogerem mihi potius credere, quam tuis litteris. omnino res tota in menſem Iãuarium reiecta erat, ſed facile obtinebatur. Ego, tua gratulatione commotus, quod ad me pridem ſcripſeras, velle te bene euenire, quod de Craſſo domum emiſſem, emi eam ipſam domum x x x v, aliquanto poſt tuam gratulationem. itaque nunc me ſcito tantum habere æris alieni, vt cupiam coniurare, ſi quis me recipiat. ſed partim odio inducti me excludunt, & aperte vindicem coniurationis oderunt: partim non credunt; & a me inſidias metuunt: nec putant ei nummos deeſſe poſſe, qui ex obſidione feneratores exemerit. omnino ſemiſſibus magna copia eſt: ego autem meis rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, vt bonum nomen exiſtimer. Domum tuam, atque ædificationem omnem perſpexi, & vehementer probaui. Antonium, etſi eius in me officia omnes deſiderant, tamen in ſenatu grauiſſime, ac diligentiſſime defendi; ſenatumq. vehementer oratione mea, atque auctoritate commoui. Tu ad me velim litteras crebrius mittas. Vale.

EXPLANATIO.

P. SEXTIO] quæſtor Antonio fuit & conſuli Romæ, & proconſuli in Macedonia. quod ex oratione pro ipſo patet. PROCOS.] ſic omnes antiqui libri, eadem ratione, qua Proconſul Salluſtius in ep. 17. lib. 2. inſcriptione nominatur. FRVGI,] a quo genere hominum prudentia ſpectare videtur. itaque ſubiunxit, Non ſatis credidi homini prudenti. Q. FVFIVM *tribunum pl.*] hic locus epiſtolam Meſſalla & Piſone cos. ſcriptam eſſe ſignificat. nam hoc anno tribunatum a Fufio geſtum ait Dio libro XXXIIX. idq. confirmat Aſconius, qui, quo tempore Clodius de inceſtu accuſatus eſt, huius Fufij opera factum tradit, ne a ſenatu aſperius decerneretur. de inceſtu autem Clodij actũ Piſone, & Meſſalla cos. ex ep. ad Att. lib. 1. in quibus etiam Fufius tribunus pl. nominatur, facile intelligitur. Idem, interfecto Clodio, acerrimus Milonis fuit aduerſarius: & a Cicerone notatur in oratione pro Milone: cum ait: Diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo: nihil enim neceſſe eſt, omnium flagitia proferre. Biennio poſt, ædilitate omiſſa, præturam geſſit Cæſare, & Bibulo cos. legemq. de ſuffragiis tulit. teſtis Dio. conſul fuit cum P. Vatinio, anno DCCV. vt faſti docent Capitolini. Socer fuit Panſę conſulis, qui Mutinenſi prœlio, patrinm reip. contra M. Antonium defenſor, interfectus eſt. Defendit Antonium in ſenatu, a Cicerone oppugnatum: vt ex Philippicis, & epiſtolis ad Brutũ conſtat. Caleno cognomen fuit. SCRIPSERAS,] cuperete, vt tibi ſuccederetur. DE *Craſſo*] a Craſſo. Notum loquendi genus. Hoc & in ea declamatione, quæ Salluſtij nomine inſcribitur, in Ciceronem confertur his verbis: Domum ipſam tuam vi, & rapinis, funeſtam tibi, ac tuis, comparaſti; videlicet vt nos commonefacias, quam conuerſa eſt reſp. cum in ea domo habitares, homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi, viri conſularis, fuit. XXXV.] tricies quinquies: vt ſubaudiatur, centenis millibus nummum: ideſt centum quinque ſcutatorum millibus. accepit autem mutua a P. Sulla, qui tum reus erat, H-S vicies, ideſt ſexaginta ſcutatorum millibus, vt ait Gellius lib. XII. capit. 12. Hæc domus primum fuerat M. Liuij Druſi, eius, qui tribunus pl. initio belli Italici a neſcio quo eſt interfectus. deinde poſſedit eam Craſſus hic, a Cicerone nominatus; poſt Craſſum, Cicero; poſt Ciceronẽ, Cenſorinus; poſt Cenſorinum, Statilius Siſenna. quod Velleius lib. II. memorię tradidit. VT *cupiam coniurare,*] iocatur: quia Catilina, eiuſq. ſocij, cum æs alienũ feneratoribus ſoluere non poſſent, in patriã coniurarunt. Salluſtius. EXCLVDVNT,] coniurationis participes. EX OBSIDIONE] maxime enim contra feneratores, & locupletes facta coniuratio eſt. quo ſpectat illud in ep. 1. lib. 1. ad fratrẽ: Publicani, quod ita negotiantur, vt locupletes ſint, noſtri conſulatus beneficio incolumes ſe fortunas habere arbitrãtur. Et libro 2. Off. Numquam vehementius actum eſt, quam me conſule, ne ſolueretur: armis, & caſtris tentata res eſt. EXEMERIT.] oppreſſa enim coniuratione, feneratores impendenti periculo liberati. OMNINO *ſemiſſibus magna copia eſt:*] & Mediceus liber, & reliqui habent, Omni, non, Omnino; vno excepto, qui Thomæ Leonici fuit, doctiſſimi hominis, in quo eſt, Omnino. Omni, pro cuilibet, duriuſcule poſitum videtur. nam illud ep. 3. lib. VII. ad Att. Hic, omnia facere omnis, ne armis decernatur: poteſt eſſe quarto caſu, numero multitudinis. quare, Omnino, malui, conſenſu tamen antiquorum exemplarium indicato. Deeſſe, inquit, nummi non poſſunt, ſi quis vſuras ſemiſſes velit pendere, ideſt ſenos annuos pro centenis. hæc autem ciuilis & moderata fuit vſura: grauiſſima vero omnium, quæ legibus concedebantur, ea fuit, cum duodeni annui pro centenis: quæ centeſima vocabatur. in quo diſſentire cogor a doctis hominibus, qui affirmant, vnciarium fenus leuiſſimum fuiſſe: quod, vt arbitror, grauiſſimum fuit, idemq. cum centeſima.

vſurarum enim quædam nomina menſtruam ſolotionem, quædam anouam ſignificant: menſtruam, vt centeſima, vnciaria, ſemunciaria: annuam, vt ſemis, triens, bes. nam, ſi centeſima vel vnciaria, val ſemiunciaria, ſemel io anoo ſoluerentur: quis tantulo quæſtu, pecuniam ſoam collocaſſet? rurſus, ſi bes, vel ſemis, vel etiam triens, vſura menſtrua eſſet: quis, tanta rei familiaris iactura, fenebrem pecuniam accipere voluiſſet? Opinor igitur vnciarium fenus & ceotesimam idem eſſe: vt ratio habeatur meoſtruæ ſolutionis, non annuæ: ſemunciarium aotem idem cum ſemiſſibus: vt in ſemiſſibus annua ſolutio ſpectetur, in ſemunciario fenore, menſtrua. propterea lib. v. ait Tacitus, x I I. tabulis ſancitum eſſe, oe quis vociario fenore amplius exerceret; cum antea ex libidine locupletum agitaretur: deinde rogatione tribunicia vſuram ad ſemũcias redactam. Nam, ſi dood ecim tabulæ annuum fenus vociarium ſignificaſſeot; & ſi tribuni pl. poſtea de ſemunciario item annuo rogatiooem tuliſſent: graues admodum poſtea ſemiſſes vſuræ viſæ eſſent, quas tamen ciuiles ac modicas fuiſſe, tum Plinius lib. x I V. cap. 14. tum alij ſatis oſtendunt, grauiſſima vero centeſima, quæ tamen legibus coocedebatur: ſupra vero non licebit: ideoq. cum tricotem, ſemis, beſſem, nominari videmus, non de menſtrua, ſicut in vnciario fenore, ſed de annua dictum vſura exiſtimare debemus. alioqui ooo fuiſſet grauiſſima omnium centeſima. E G O *autem meis rebus geſtis*] Mea, ioquit, præcipua cauſſa eſt: cum ob res a me geſtas, ideſt ob feneratores, quibus exitium Catilina moliebatur, bonum nomen, ideſt bonæ fidei debitor exiſtimer. Debitorum nomina io expenſi codicem referebãtur. inde factum, vt Nomen acciperetur & pro debita pecunia, vnde, exigere nomina, in Verrem; & pro debitore, vt hic, & quod ab Alphio feneratore dici ſolitum refert Columella, vel optima nomina non appellando fieri mala. A N T O N I V M,] C. Antonium, collegam Ciceronis in conſulatu, qui hoc tempore Macedoniã regebat. O M N E S] omnes, qui teſtes ſunt meorum in te meritorum. Dixit enim in epiſtola ſuperiore: Meus in te animus quam ſingulari officio fuerit, & ſenatus, & populus Romanus teſtis eſt. D E S I O E R A N T,] ſic in proxima ſuperiore: Si abs te ſumma officia deſiderem, mirum nemini videri debeat. Et ibidem, poſt: Nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es optimus teſtis. Notatur ingrati animi vitium hoc verbo: quia deſiderantur ea, quæ non habeamus. I N *ſenatu*] cum ageretur de Antonio ex prouincia ob rapinas reuocando: vt ex ep. 10. lib. 1. ad Att. intelligo: in qua ſcriptum eſt hoc: Pompeiaoi prodromi ounciant, aperte Pompeium acturum, Antonio ſuccedi oportere. Et ibidẽ, paullo poſt, pecuniæ oomioantur a C. Antonio iniuſte coactæ. ea porro epiſtola iiſdem, quibus hæc, ideſt Piſone, & Meſſalla cos. ſcripta eſt. Rouoçatus tamen Antonius hoc anno oon eſt, ſed in prouincia manſit vſque ad conſulatum Cæſaris, & Bibuli; quibus conſulibus damnatus eſt, atque etiam videtur aliquot eius anni meoſes in Macedonia fuiſſe, ſi epitomæ Liuianæ verba conſiderentur. G R A V I S S I M E,] vt grauiter accuſare, ita grauiter defendere, dicitur: quæ ſummi ſtudij ſignificatio eſt. D'E F E N D I S] quamquam, nec licere ſibi eum defendere, nec libere, iam ad Atticum ſcripſerat, ep. 10. lib. 1. C O M M O V I.] ita commouit, vt manſerit poſtea C. Antonius in prouiocia vſque ad Cæſarem, & Bibolum cos.

Argumentum ep. 7.

GRatulatur Pompeio de Mithridate victo: deinde carpit eum, vt gratiæ referendæ parum ſtudioſum, quia ſibi de Catilina conſuratione extincta frigide gratulatus erat: ſe tamen ei tum in rep. tum in amicitia coniunctum fore ſignificat. ſcripta Silano & Murena cos. ante ceteras omnes, quæ hoc volumine continentur.

CICERO S. D. CN. POMPEIO. CN. F. MAGNO, IMP. *7.*

SI T V, exercituſq. valetis, bene eſt. Ex litteris tuis, quas publice miſiſti, cepi vna cum omnib. incredibilem voluptatem. tantam enim ſpem otij oſtendiſti, quantam ego ſemper omnibus, te vno fretus, pollicebar. ſed hoc ſcito, tuos veteres hoſtes, nouos amicos, vehementer litteris pereulſos, atque ex magna ſpe deturbatos, iacere. Ad me autem litteras quas miſiſti, quamquam exiguam ſignificationem tuæ erga me voluntatis habebant, tamen mihi ſcito iucundas fuiſſe. nulla enim re tam lætari ſoleo, quam meorum officiorum conſcientia. quibus ſi quando non mutuo reſpondetur, apud me plus officij reſidere, facillime patior. illud non dubito, quin, ſi te mea ſumma erga te ſtudia parum mihi adiunxerunt, reſp. nos inter nos conciliatura, coniuncturaq. ſit. ac, ne ignores, quid ego in tuis litteris deſiderarim: ſcribam aperte, ſicut & mea natura, & noſtra amicitia poſtulat. Res eas geſſi, quarum aliquam in tuis litteris, & noſtræ neceſſitudinis, & reip. cauſſa, gratulationem exſpectaui: quam ego abs te prætermiſſam eſſe arbitror, quod verebare, ne cuius animum offenderes. ſed ſcito, ea, quæ nos pro ſalute patriæ geſſimus, orbis terræ iudicio, ac teſtimonio, comprobari. quæ, cum veneris, tanto conſilio, tantaq. animi magnitudine a me geſta eſſe cognoſces, vt tibi, multo maiori, quam Africanus fuit, me, non multo minorem, quam Lælium, facile & in rep. & in amicitia ad iunctum eſſe patiare. Vale.

EXPLANATIO.

CN. F.] Cn. Pompeij Strabonis, qui de Aſculanis, & Picentibus cōſul triumphauit, anno DCLXIV. MAGNO,] hoc ei cognomen dedit Sullæ ſalutatio; cum adhuc eques Romanus, adoleſcens annos natus XXIV. Siciliam, eiecto Perperna, cæſo Carbone conſule, Marianarum partium ducibus, recuperaſſet, Africam vero XL. diebus, interfecto Cn. Domitio, Hiarba, Numidiæ rege, capto ſubegiſſet. epitome, Velleius, Plinius, Plutarchus, alij. MISERIT,] ex caſtris, cōfecto bello Mithridatico: ex quo triumphauit anno ſequenti, pridie Kal. Oct. die natalis ſui, vt ſcripſit Plinius lib. XXXVII. SPEM *otij*] ab externis bellis. vnus enim, reliquis deuictis, aut pacatis, formidandus hoſtis Mithridates videbatur: cum quo per annos triginta continenter bellum geſſit populus Romanus. POLLICEBAR,] id maxime pollicitus eſt in oratione pro lege Manilia. VETERES *hoſtes.*] M. Craſſum, & L. Lucullum puto ſignificari; quibus potentia, & gloria Pompeij moleſta ſemper fuit. NOVOS *amicos,*] Pompeio quidem ita reconciliatos, vt apertas non gererēt inimicitias, eius tamen ſecunda fortuna valde mærentes. PERCVLSOS,] perculſi deturbantur, & deturbati iacent. ideo dixit, Perculſos, atque ex magna ſpe deturbatos, iacere. ſic ep. 4. lib. IV. Perculſa, & proſtrata fœdiſſimo bello iacent omnia. EX *magna ſpe deturbatos,*] nō dubito, quin hoc loquendi genus, vt alia multa, a Græcis fontibus deduxerit. dixit enim Plato in Euthyphrone: Ἀπ' ἐλπίδος με καταβαλὼν μεγάλης ἀπέρχῃ. MEORVM *officiorum*] quorum te non ſatis eſſe memorem, litteræ tuæ ſignificant. Officia vero Ciceronis in Pompeium erāt multa: cum eius dignitatis ab adoleſcētia fautor, in prætura autem, & in conſulatu adiutor etiam exſtitiſſet. quod ſcripſit ad Lentulum ep. 9. lib. I. prætor enim ſuaſit Maniliam rogationem, vt ei bellum Mithridaticum demandaretur. conſul ad ſenatum retulit, quia maritimis terreſtribusq. bellis virtute ſua Pompeius finem attuliſſet, vt ei duplicaretur ſupplicatio conſularis, ideſt dierum decem decerneretur: quod antea nemini conceſſum erat. in oratione de prouinciis. NON *mutuo reſpōderetur,*] & hic mordet Pompeium, qui ſuis officiis non mutuo reſpondere videatur. FACILLIME *patior.*] hoc loquendi genere neque lætitia, neque moleſtia ſignificatur: perinde ac ſi dicas, non laboro. probatur exemplis. ep. 9. lib. I. Facile patior ea me de rep. ſentire, ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reip. rationibus putem conducere. pro, non inuitus ea ſentio, ac dico. & epiſt. 11. lib. VI. Veſtorius ad me ſcripſit, te mihi gratias agere. hæc prædicatio tua mihi grata eſt: eaq. te vti facile patior. Et ad Att. epiſt. 43. lib. XII. Hirtium aliquid ad te *συμπαθῶς* de me ſcripſiſſe, facile patior. MEA *ſumma erga te ſtudia*] quæ non tanti Pompeius æſtimare videbatur, vt eum diligeret: idq. ſignificauerat gratulatione prætermiſſa. RES *eas geſſi,*] quarum cauſſa ſenatus ei togato ſupplicationem decreuit; Q. Catulus parentem patriæ nominauit; L. Gellius ciuicam coronam deberi a rep. dixit. ep. 4. lib. XV. & in Piſonem, Gellius lib. V. cap. 6. NE *cuius animum offenderes.*] vt C. Cæſaris, aut M. Craſſi, quos occulte fauore coniuratis multi ſuſpicati ſunt. Craſſum etiam, vt conſcium, & participem coniurationis, in ſenatu a L. Tarquinio nominatum, ſcripſit Salluſtius, confirmauerunt Plutarchus, & Dio. Cæſar quidem, ne coniurati vita priuarentur, accurata oratione diſſeruit. idem Salluſtius, Plutarchus, Appianus, alij. TANTO *conſilio, tantaq. animi magnitudine*] quod vtrumque requiritur in cuſtode ciuitatis: & in vtroque Ciceronē excelluiſſe, cum illa indicia communis exitij indagauit, patefecit, exſtinxit, hiſtoriæ demōſtrant. AFRICANVS] minor, qui Carthaginem, & Numantiam euertit. hunc enim Cicero ſignificat, cum ſimpliciter eum nominat. LÆLIVM,] vt duo Africani, ſic Lælij duo memorantur: quorum vtrorumq. pariter amicitia celebratur. nec in re manifeſta, exemplis opus eſt.

Argumentum ep. 8.

M. Licinius Craſſus, eius P. Craſſi filius, qui ſe ipſum, ne in manus incideret inimicorum, occidit, vt eſt in orationibus pro Scauro, & pro Sextio, Romanorum opulentiſſimus, poſtremis diebus ſecundi conſulatus ſui, contra diras, & obnunciationes Ateij tribuni pl. de quibus Appianus, Plutarchus, Dio, in Syriam prouinciam profectus eſt; cum apud Ciceronem in eius generi Craſſipedis hortis cenaſſet; vt legimus in ep. 9. lib. I. Ad eum Cicero in prouinciam ſcribit, quam ſtudioſe dignitatem eius in ſenatu defenderit: excuſat ſuperiorum temporum ſimultatem; conſtantiam, & fidem, poſt gratiæ reconciliationem, pollicetur, affirmans eius honeſtati, & gloriæ nullo vmquam ſe loco defuturum: quiddam etiam de ſuo in filium eius P. Craſſum amore, eiuſq. in ſe obſeruantia, interponit. Negotialis, & moralis epiſtola: nam & actam in ſenatu rem narrat; & de reliquo tempore omnia ſtudia, ſine vlla exceptione, promittit. Scripta L. Domitio Ahenobarbo, Ap. Claudio Pulchro coſ. qui Pompeio, & Craſſo proxime ſucceſſerunt.

CICERO S. D. M. LICINIO P. F. CRASSO. 8.

QVANTVM meum ſtudium exſtiterit dignitatis tuæ vel tuendæ, vel etiam augendæ, non dubito, quin ad te omnes tui perſcripſerint: non enim fuit aut mediocre, aut obſcurum, aut eiuſmodi, quod ſilentio poſſet præteriri. nam & cum conſulibus,

& cum multis conſularibus tanta contentione decertaui, quanta numquam antea vlla in cauſſa: ſuſcepiq. mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis: veteriq. noſtræ neceſſitudini iamdiu debitum, ſed multa varietate temporum interruptum officium cumulate reddidi. Neque mehercule vnquam mihi tui aut colendi, aut ornandi voluntas defuit: ſed quædam peſtes hominũ, laude aliena dolentium, & te non numquam a me alienarunt, & me aliquando immutarunt tibi. ſed exſtitit tempus optatum mihi magis, quam ſperatum, vt, florentiſſimis tuis rebus, mea perſpici poſſet & memoria noſtræ voluntatis, & amicitiæ fides. ſum enim conſecutus, non modo vt domus tua tota, ſed vt cuncta ciuitas me tibi amiciſſimum eſſe cognoſceret. itaque & præſtantiſſima omnium feminarum vxor tua, & eximia pietate, virtute, gratia tui Craſſi meis conſiliis, monitis, ſtudiis, actionibuſq. nituntur: & ſenatus, populuſq. R. intelligit, tibi abſenti nihil eſſe tam promptum, aut tam paratum, quam in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ ſint acta, quæq. agantur, domeſticorum tibi litteris declarari puto. De me ſic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim; non me repentina aliqua voluntate, aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidiſſe, ſed, vt primum forum attigerim, ſpectaſſe ſemper, vt tibi poſſem quammaxime eſſe coniunctus. quo quidem ex tempore, memoria teneo, neque meam tibi obſeruantiam, neque mihi tuam ſummam beneuolentiam, ac liberalitatem defuiſſe. ſi qua interciderunt, non tam re, quam ſuſpicione violata, ea cum fuerint & falſa, & inania, ſint euulſa ex omni memoria, vitaq. noſtra. is enim tu vir es, & eum me eſſe cupio, vt, quoniam in eadem reip. tempora incidimus, coniunctionem, amicitiamq. noſtram vtrique noſtrum laudi ſperem fore. Quamobrem tu, quantum tuo iudicio tribuendum nobis eſſe putes, ſtatues ipſe, &, vt ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate: ego vero tibi profiteor, atque polliceor eximium, & ſingulare meum ſtudium in omni genere officij, quod ad honeſtatem, & gloriã tuam ſpectet. in quo, etiam ſi multi mecum contendent, tamen, cum reliquis omnibus, tum Craſſis tuis iudicibus, omnes facile ſuperabo: quos quidem ego ambos vnice diligo, ſed in Marco beneuolentia impari: hoc magis ſum Publio deditus, quod me, quamquam a pueritia ſua ſemper, tamen hoc tempore maxime, ſicut alterum parentem, & obſeruat, & diligit. Has litteras velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non epiſtolæ: meq. ea, quæ tibi promitto, ac recipio, ſanctiſſime eſſe obſeruaturum, diligentiſſimeq. facturum. Quæ a me ſuſcepta defenſio eſt, te abſente, dignitatis tuæ, in ea iam ego non ſolum amicitiæ noſtræ, ſed etiam conſtantiæ meæ cauſſa permanebo. quamobrem ſatis eſſe hoc tempore arbitratus ſum, hoc ad te ſcribere; me, ſi quid ipſe intelligerem aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea ſponte id eſſe facturum; ſin quippiam aut a te eſſem admonitus, aut a tuis, effecturum, vt intelligeres, nihil neque te ſcripſiſſe, neq. quemquam tuorum fruſtra ad me detuliſſe. quamobrem velim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribuſq. rebus, vt ad hominẽ amiciſſimum; & tuis præcipias, vt opera, conſilio, auctoritate, gratia mea ſic vtantur in omnibus publicis, priuatis, forenſibus, domeſticis tuis, amicorũ, hoſpitũ, clientum tuorũ negotiis, vt, quoad eius fieri poſſit, præſentiæ tuæ deſiderium meo labore minuatur. Vale.

EXPLANATIO.

CVM *conſulibus*,] cum Domitio, & Appio, fortaſſe contendentibus, vt reuocaretur Craſſus; quandoquidem, dirarum obnunciatione neglecta, in prouinciam iuiſſet: quod pernicioſum reip. fore videbatur, ſicuti fuit, ipſo cum exercitu a Parthis interfecto. INTERRVPTVM] ob eam ſimultatem, quam inter eos Catilinæ temporibus exortam, quia Craſſus coniurationis conſcius, & particeps putaretur, Plutarchus in Craſſi vita prodidit. PESTES *hominum*,] vt & Craſſum, & ſe ipſum culpa liberaret, artificiis hominum hic, proxime autem varietate temporum factum eſſe dicit, ne, quemadmodum inſtituerant, perpetuo amarent inter ſe. Peſtes hominum, pro peſtiferi homines, vitandi tamquam peſtis. LAVDE] laus enim ſita eſt in mutua beneuolentia: cum vtriuſque dignitas vtriuſque augeri poſſit officiis. confirmatur infra, cum dixit: Is enim tu vir es, & eum me eſſe cupio, vt amicitiã noſtram vtrique noſtrum laudi ſperem fore. IMMVTARVNT] minus eſt, quam Alienauerunt: vt, quo nunc erga Craſſum animo ſit, vel hoc probet argumento, quod, eo a ſe alienato, ipſe tamẽ adduci non potuerit, vt amare prorſus deſineret. OPTATVM *magis, quam ſperatum*,] hoc refertur ad id, quod ſequitur, Florentiſſimis rebus tuis: quia rebus afflictis, non florentiſſimis, amor vere perſpicitur. Mihi autem, inquit, contigit, quod optabam potius, quam ſperabam, vt optimo rerum tuarum ſtatu, mea tamẽ & memoria veteris noſtræ neceſſitudinis, & poſt reconciliatã gratiam fides perſpici poſſet. Cõfirmat

hanc

hanc ſententiam epiſtolâ ad Pætum: Non facile diiudicatur amor verus, & fictus, niſi aliquod incidat eiuſmodi tempus, vt, quaſi aurum igne, ſic beneuolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit: cetera ſunt ſigna communia. Eodem loquendi genere vſus eſt lib. 2. ad Q. fr. Id erat huiuſmodi, vt magis optandum, quam ſperandum putarem. Et lib. 1. de Orat. Inſperanti mihi, & Cottæ, ſed valde optanti vtrique noſtrum cecidit, vt in iſtum ſermonem, Craſſe, delaberemini. & Balbus lib. 1 x. ad Att. Vt adduci ad vllam condicionem Pompeius poſſit, magis opto, quam ſpero. F i n e s.] quæ maxime requiritur in iis, qui, poſt ſimultatem, amicitia iuncti ſunt. ad Appium, ep. 8. lib. 1 1 1. Si quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe, non noſtram is perfidiam coarguit, ſed indicat ſuam. Et ad eundem, ep. x. Si eſſem ea perfidia, qua ſunt ij, qui in nôs hæc conferunt. V x o r *tua*,] Tertullæ nomen fuiſſe, & a Cæſare ſtupratam, Suetonius auctor eſt. T v i *Craſſi*] filij, Marcus, & Publius: quos hoc tempore conſtat eſſe Romæ: quamquam Publius paullo poſt patrem ſubſecutus eſt, cum quo periit in Parthis. Marcum autem & ante hoc tempus, & poſt in Gallia Cæſaris quæſtorem fuiſſe, patet ex libris 1. 2. 3. 5. 6. quos ipſe Cæſar de rebus a ſe in Gallia geſtis compoſuit. N i t v n t v r.] plus eſt, quam vtuntur. eſt enim, Niti, fulciri, ſuſtentari, quaſi roboris in eo, qui nititur, pro rerum grauitate parum ſit. N o n *nec repentina*] ne videatur ſimulata, & ad artem compoſita beneuolentiæ ſignificatio, quia tam prolixe, cum paullo ante ſimultas inter eos fuiſſet, officia ſua pollicetur, ac defert; non eſt, hæc, inquit, augendæ tuæ dignitatis repentina voluntas, ſed quædam priſtini ſtudij renouatio, a prima adoleſcentia ſuſcepti. V t *primum forum attigerim*,] toga virili ſumpta, abſoluto anno ætatis x v 1. vel ad eos, qui ius ciuile profitebantur, vel in forum, vt oratores audirent, adoleſcentes ire ſoliti ſunt. Cicero ſtatim ad Scæuolam iuriſconſultum acceſſit, deductus a patre, vt ipſe ſcribit in Lælio. primam vero priuatam cauſſam pro P. Quinctio egit annos natus x x v 1, publicam x x v 1 1, pro Sex. Roſcio Amerino: quod vtrúmque Gellius animaduertit. O b s e r v a n t i a m,] vel ætatis, vel honorum gratia. Sex enim annis natu maior, quam Cicero, erat Craſſus, tandemq. prior conſulatum geſſit. iure igitur plus Craſſo tribuit, quam ſibi: vt infra quoque: Is enim tu vir es, & eum me eſſe cupio. N o n *temere*,] iniuriarum memoria coire animos, & coniungi amore mutuo vix patitur. ideo præteritæ offenſæ ſuſpicione vtrumque liberat. V i o l a t a;] ſic ad Att. ep. 15. lib. 1. Illa, quæ violata, expiabuntur. Violari enim dicitur, quaſi ſacroſancta amicitia ſit. I n a n i a,] indigna quæ cogitemus: leuia, minimi ponderis. E v m *me eſſe cupio*,] laudis cupiditatem profiteri, arrogantiæ non eſt: & modeſtia beneuolentiam conciliat. S t a t v e s *ipſe*,] nihil petit, quid tamen expetat, eo, quod ſequitur, oſtendit. eſt enim hæc epiſtola vt omnium officioſiſſima, ſic eadem omnium prudentiſſime ac modeſtiſſime conſcripta. Q v o d *ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet.*] quod tibi vel honori, vel gloriæ poſſit eſſe. Non omnino idem, ſed ſimile in epiſt. 1. lib. x. Omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium, operam, laborem, diligentiam ad tuam amplitudinem conferemus. P v b l i o] quo intercedente, Cicero, & Craſſus recôciliati ſunt. amabat is Ciceronem vnice propter eloquentiam. ep. 8. lib. 2. ad fratrem: Totum negotium Craſſo permiſi, meq. in eius poteſtate dixi fore. interfuit huic ſermoni P. Craſſus, adoleſcês noſtri, vt ſcis, ſtudioſiſſimus. Et in Bruto: Quæ quidem etiam cum P. Craſſo M. F. cum initio ætatis ad amicitiam ſe meam contuliſſet, ſæpe egiſſe me arbitror; cum eum vehementer hortarer, vt eam laudis viam rectiſſimam eſſe duceret, quam maiores eius ei tritam reliquiſſent. erat enim cum inſtitutus optime, tum etiam perfecte planeq. eruditus: inerat q. ei ingenium ſatis acre, & orationis non inelegans copia: prætereaq. ſine arrogantia grauis eſſe videbatur, & ſine ſegnitia verecundus. Interfectus eſt a Parthis, vt Plutarchus, Appianus, Dio multis verbis exponunt. C o n s t a n t i æ] ne famam inconſtantiæ ſubeam. ep. 5. M e a *ſponte*] ſimiliter ep. 8. lib. v 1. Q v o a d *eius fieri poſſit*,] quam maxime poſſit, quarum liceat. D e s i d e r i v m] quo tenentur amici tui, hoſpites, clientes, qui, te præſente, opera, conſilio, auctoritate, & gratia tua nitebantur. *M a o labore*] quem eorum cauſſa, non modo tua, ſuſcipiam. M i n v a t v r.] tolli enim proceſſus non poteſt. propterea dixit, Quoad eius fieri poſſit.

Argumentum ep. 9.

P. Vatinius, qui tribunatum pl. geſſerat Cæſare conſule, omniaq. ex eius libidine adminiſtrauerat, poſt conſulatum in Illiricum a Cæſare dictatore miſſus, vt Appianus, & Dio ſignificant, commendat ſuam dignitatem Ciceroni contra maleuolorum, atque inuidorum obtrectationes. rebus enim proſpere geſtis, ſupplicationes, miſsis ad ſenatum litteris, petebat. Cæſare v. Conſule, ſine collega.

P. VATINIVS IMP. S. D. CICERONI SVO. 9.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Si tuam conſuetudinem in patrociniis tuendis ſeruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro ſe cauſſam dicier vult. non puto repudiabis in honore, quem in periculo recepiſti. ego autem quem potius adoptem, aut inuocem, quam illum, quo defendente vincere didici? an verear, ne, qui potentiſſimorum hominum conſpirationem neglexerit pro mea ſalute, is pro honore meo, puſillorum, ac maleuolorû obtrectationes, & inuidias non proſternat, atque obterat? Quare, ſi me, ſicut ſoles, amas, ſuſcipe me totum, atque hoc, quidquid eſt oneris, ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum, ac ſuſtinendû puta. ſcis meâ fortunâ neſcio quo modo facile obtrectatores

tores inuenire, nou meo quidem mehercule merito: ſed quanti id refert, ſi tamen fato neſcio quo accidit? ſi quis forte fuerit, qui noſtræ dignitati obeſſe velit; peto a te, vt tuam conſuetudinem, & liberalitatem in me abſente defendendo mihi prçſtes. Litteras ad ſenatum noſtris de rebus geſtis quo exemplo miſeram, infra tibi perſcripſi. Dicitur mihi tuus ſeruus anagnoſtes fugitiuus cum Vardæis eſſe: de quo tu mihi nihil mandaſti: ego tamen, terra, mariq. vt conquireretur, præmandaui: & profecto tibi illum reperiam, niſi ſi in Dalmatiam aufugerit: & inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames. Vale. ad v. id. Quinct. ex caſtris, Narona.

EXPLANATIO.

VATINIVS] Struma dictus, quia tumidam ſtruma ceruicem haberet. ex quo eum, vt in Plutarcho legimus, inflatum oratorem Cicero per iocum appellauit. Eodemq. ſpectat illud in oratione contra eum habita in ſenatu: Repente enim te, tamquam ſerpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intuliſti. Et in ea pro Sextio: Si medentur reip. qui exſecant peſtẽ aliquam tamquam ſtrumam, ciuitatis. Et ad Att. epiſt. 9. lib. 2. Vatinij ſtrumam ſacerdotij διβάφῳ veſtiant. Vatinios autem, Vatios, Varos a cruribus dictos, ait Plinius lib. XI. cap. 45. IMP.] ab exercitu, nondum a ſenatu appellatus: cum nondum decretæ eſſent ſupplicationes. CLIENS] defenderat eum, rogatu Cæſaris, Cicero, a Caluo de ambitu accuſatum: quo iudicio abſolutus eſt. defendit & alio crimine, iudicio publico, vt Valerius Max. lib. IV. cap. 2. ſcriptum reliquit. IN *honore*,] in ſupplicationibus a ſenatu impetrandis. ADOPTEM,] eligam patronum: vel, Adoptem, exoptem: vt Ciceronis filius, ep. 24. lib. XVI. Adoptatiſſimus aduentus, dixit, pro, exoptatiſſimus. FATO] Fatum ait Alexãder cauſſam eſſe, & cauſſam agentem: cauſſarum enim quattuor genera eſſe: quæ agit, vt ſtatuarius, quæ materia eſt, vt æs, aut lapis, ex quo fit ſtatua; quæ forma, quã ſtatuarius ex ea materia facere cogitauit; quæ finis, vt cum artifex non id ſolum ſpectat, vt ſtatuam faciat, ſed vt, ſtatua facta, vel pecuniam, vel honorem conſequatur. Porro, non eiuſdem generis agentes cauſſæ ſunt. quædam enim aguntur alicuius rei gratia, quædam vero nihil eo, qui agit, cogitante. quæ aguntur aliqua cauſſa, vel a natura, vel a ratione aguntur, quæ ratione aguntur, & agi poſſunt, & non agi: agendi enim facultas in nobis eſt. itaque eiuſmodi rerum cauſſa fatum non eſt, verum electio noſtra. eſt igitur fatum in iis, quæ natura fiunt: nec inter fatum, & naturam, præter nomen, quidquam intereſt. æque enim & natura, & fato equus ex equo, homo ex homine generatur. nam, vt naturalis rerum omnium generationis cauſſæ primæ diuina ſunt, certo ordine, & perpetuo motu circumducta: item fati non aliæ cauſſæ ſunt, quam quæ a diuinis pendent. Nec tamen fatum eſt cauſſa, propter quam ſemper aut hoc, aut illud neceſſario fiat, ſed plerumque: vt in iis quoque, quæ natura fiunt, locum habent ea, quæ interdum præter naturam fiunt. Atque hanc eſſe Peripateticorum de fato opinionem, ex Alexandro cognoſcitur. Alij vero fato omnia fieri voluere: quos refellit idem Alexander: cum ab iis fortunam, & caſum, & omnes humanæ vitæ actiones, & conſultationem auferri dicat. Vide ep. 12. lib. IV. LIBERALITATEM] liberalis eſt, non modo qui pecuniam largitur, ſed etiam qui quocumqoe officij genere ſubuenit, aut commodat. ep. 9. lib. I. in extremo, & ep. 9. lib. V. AD *ſenatum*] vt ſupplicationes ei decernerentur. DE *rebus geſtis*] in Dalmatia: vt in epiſtola, quæ ſequitur. TVVS *ſeruus*] Dionyſius. in epiſtola ſequẽti, & lib. XIII. ep. 77. ad Sulpicium. CVM *Vardæis*,] Dalmatiæ populis; a quibus olim vaſtatam Italiam, auctor eſt Plinius lib. III. cap. 22. Antea, Vardacis: nos olim, Vardæis, reſtituimus. IN *Dalmatiam*] in quam eum aufugiſſe iam audierat: dixit enim, Dicitur mihi cum Vardæis eſſe. Dalmatiæ nomen ab vrbe Dalmmio deductum, ſignificat Strabo lib. VII. AD V. *id. Quinct.*] ſcripta igitur eſt epiſtola ante reditum Cæſaris ex Hiſpania, in qua Pompeij liberos iam deuicerat. nam Velleius, eum Romam Octobri menſe reuertiſſe, auctor eſt. NARONA.] & fluuius, & caſtellum fuit. Plinius, Ptolemæus.

Argumentum ep. 10.

SCribit de Dionyſio ſeruo, de Catilio pirata, de rebus a ſe in Dalmatia geſtis, pro quibus ſupplicationes ſibi decerni poſtulat. Eodem anno, cum in vrbem rediiſſet Cæſar.

VATINIVS IMP. S. D. CICERONI. 10

SI vales bene eſt: ego quidem valeo. De Dionyſio tuo adhuc nihil extrico, & eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigerauit. ſed tamen non deſiſtam, quin illum aliquando eruam. Sed tamen omnia mihi dura imperas. de Catilio neſcio quid ad me ſcripſiſti deprecationis diligentiſſimæ. apage te cum noſtro Sex. Seruilio: nam mehercule ego illum quoque amo. ſed huiuſcemodi vos clientes, huiuſmodi cauſſas recipitis? hominem vnum omnium crudeliſſimum, qui tot ingenuos, matres familias, ciues R. occidit, arripuit, diſperdidit, regiones vaſtauit? ſimius, non

ſemiſſis

ſemiſſis homo, contra me arma tulit: & eum bello cepi. ſed tamen, mi Cicero, quid facere poſſum? omnia mehercule cupio, quæ tu mihi imperas. meam animaduerſionem, & ſupplicium, quo vſurus eram in eum, quem cepiſſem, remitto tibi, & condono. quid illis reſpondere poſſum, qui, ſua bona direpta, naues expugnatas, fratres, liberos, parentes occiſos, actione expoſtulant? ſi mehercule Appij os haberem, in cuius locum ſuffectus ſum; tamen hoc ſuſtinere non poſſem. quid ergo eſt? faciam omnia ſedulo, quæ te ſciam velle. defenditur a Q. Voluſio, tuo diſcipulo: ſi forte ea res poterit aduerſarios fugare, in eo maxima ſpes eſt. Nos, ſi quid erit iſtic opus, defendes. Cæſar adhuc mihi iniuriam facit: de meis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmaticis adhuc non refert: quaſi vero non iuſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim. nam, ſi hoc exſpectandum ſit, dum totum bellum conficiam: viginti opida ſunt Dalmatiæ antiqua: quæ ipſi ſibi adſciuerunt, amplius ſexaginta. hæc niſi omnia expugno, ſi mihi ſupplicationes non decernuntur; longe alia condicione ego ſum, ac ceteri imperatores.

Ego, poſt ſupplicationes mihi decretas, in Dalmatiam profectus ſum: ſex opida vi oppugnando cepi: vnum hoc, quod erat maximum, quater a me iam captum: quattuor enim turres, & quattuor muros cepi, & arcem eorum totam: ex qua me niues, frigora, imbres detruſerunt: indigneque, mi Cicero, opidum captũ, & bellum iam confectum relinquere ſum coactus. Quare te rogo, ſi opus erit, ad Cæſarem meam cauſſam agas, meq. tibi in omnes partes defendendum putes; hoc exiſtimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. nonis Dec. Narona.

EXPLANATIO.

OMNIA *mihi dura*] cum neque ſeruum inuenire, neque de Catilio, quod petis, facile poſſim concedere. IMPERAS.] iam igitur ei per litteras Cicero de Dionyſio ſeruo mandauerat. nam in ſuperiore epiſtola nihil ſibi mandatum Vatinius dixit. DE *Catilio*] pirata. APAGETE] hac voce reiicimus a nobis eos, qui moleſti ſunt. vtuntur ea frequenter comici. MATRES FAMILIAS.] feminas honoratas. Hoc nomen pluribus modis accipitur: primum, quæ peperit ex marito patre familias: deinde, quæ tantummodo maritum patrem familias habet, licet non pepererit: tertio, quæ conuenerit in manum, id eſt per coemptionem nupſerit; quæ ſola in heredis locum veniebat: quarto, quæ maritum amiſerit, viduaque honeſte viuat. Primum probatur ex Feſto, cum ait: Nec vidua hoc nomine, nec, quæ ſine filiis eſt, appellari poteſt. Quod negat Vlpianus. Secundum ex Cicerone in Topicis. Genus, inquit, eſt vxor: eius duæ formæ, vna matrum familias, earum, quæ in manum conuenerunt; altera earum, quæ tantummodo vxores habentur. Quod Gellius auctoritate veterum videtur confutare, ſolam affirmans appellatam eſſe matrem familias, quæ in mariti manu, mancipioq. eſſet. Tertium hæc ipſa ex Topicis proxime recitata verba demonſtrant. Accedit Quinctilianus. Si quis, inquit lib. v. cum legatum ſit ei, quæ viro mater familias eſſet, neget deberi ei, quæ in manum non conuenerit. Et Gellius lib. XVIII. cap. 6. Matrem familias ab idoneis vocum antiquarum explanatoribus eam ſolam appellatam dicit, quæ in mariti manu, mancipioque, aut in eius, in cuius maritus manu, mancipioq. eſſet: quoniam non in matrimonium tantum, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui heredis locum veniſſet. Eodem ſpectat illud Seruij in lib. 7. Aen. Per coemptionem facto matrimonio, ſibi inuicem ſuccedebant. teſtari tamen arbitratu ſuo poterant. nam a tutoris poteſtate liberabatur, quæ mater familias fiebat. Quartum & vltimum de vidua matre familias, oſtendit Vlpianus l. pronũciatum, 47. D. de verb. ſign. Matrem familias accipere debemus eam, quæ non inhoneſte vixit. matrem enim familias a ceteris feminis mores diſcernunt, atque ſeparant. proinde nihil intererit, nupta ſit, an vidua; ingenua, an libertina. & Cicero in oratione pro Cœlio matrem familias Clodiam viduam vocat. De his opinor locutum Vatinium, neque cogitaſſe, an maritum haberẽt, vel peperiſſent, aut per coemptionem nupſiſſent, aut viduæ, ingenuæue eſſent; ſed tantum modo rationem habuiſſe honeſtatis earum, & auctoritatis. Sic oratione in Antonium: Ingenui pueri cum meritoriis, ſcorta inter matres familias verſabantur. & 3. in eundem: Matres familias, virgines, pueri ingenui abripiuntur. In Verrem quoque: Mitto adhibitam vim ingenuis, matres familias violatas. Nam, quod ait Gellius appellatam eſſe matrem familias eam ſolam, quæ in mariti manu, mancipioque, aut in eius, in cuius maritus manu, mancipioq. eſſet: verius fortaſſe, quam, Eam ſolam, dixiſſet, Eam proprie: vt ei cum Cicerone conueniret, qui duo genera matrum familiarum cõſtituit in Topicis. Niſi ſi iuris hereditarij Gellium, vel eos potius, quos Gellius ſecutus eſt, rationem habuiſſe dicamus: quod ea ſola, quæ in manum conueniſſet, marito mortuo heres eſſet: quæ vero aliter nupſiſſent, iure hereditatis excluderentur. Matres familias, & matres familiæ, dicebant veteres. familias autem, generandi caſu: quia nomina, vt Plinius dubij ſermonis lib. VI. admonuit, in a finita ſingulari nominatiuo, as ſyllaba declinabant, vt Maia Maias. Ideo Saluſtius, amator priſcæ linguæ, dixit hiſt. lib. IV. Caſtella cuſtodias theſaurorum in deditionem acciperentur. Quod ne celebraretur, Siſenna effecit. ait enim, eum, qui diceret, pater familiæ, etiam pluraliter dicere debere, patres familiarum, & matres familiarum. quod quoniam erat durum, & longe iniucundius, patrum familias, ſonabat, etiam patri familias vt diceretur, cõſuetudo probauit, & tamen ratio

ratio Siſennæ non eſt valida. nec enim neceſſe eſt, pluralem numerum rei vnitati adhibere. & Varro de ſcenicis originibus primo & tertio libro dixit, matres familiæ: & Gracchus, patres familiæ, non familiarum. SIMIVS.] deductum a ſimia, per contemptum. ep. 2. lib. 7. Hic ſimiolus, animi cauſſa, me, in quem inueherentur, delegerat. Horatius in Serm. Neque ſimius iſte. Simia quoque de homine dicebāt. ep. 13. lib. 8. Illius ſimiæ vultum ſubire. Afranius in Temerario: Quis hic eſt ſimia, qui me hodie ludificatus eſt. NON *ſemiſſis*] Semis, aſſis dimidium fuit: as autem, nummus æreus, quadrantes quattuor continens. homo igitur non ſemiſſis, minimi pretij, nihili æſtimandus. ſimiliter Perſius Satyra v. Hic Dama eſt, non treſſis agaſo: pro, tribus aſſibus non æſtimatus. ACTIONE] actione legis: vt Actio furti, & ſimilia. Libri veteres, Actiones, vnus Sigonij, Actores. mihi vel, Actione, vt imprimi volui, vna littera ſabiecta, vel, Actores, placet. nā, Actiones, vacare mendo non arbitror. SI *Appij os haberem*,] ſi eſſem ea, qua Appius, impudentia. Ep. 8. lib. 1 x. Noſti os eius adoleſcentioris Academiæ. In Verrem: Noſtis os hominis. Pro Cluentio: Quod tandem os eſt illius patroni, qui ad eas cauſſas ſine vlla ſcientia iuris audet accedere? Interdum additur, durum, vt apud Terentium in Eun. vbi Donatus: Os durum, os impudens: vt contra mollis frontis dicuntur, qui ſunt reuerentes. Et, quia ferro nihil eſt durius, propterea ferreum Piſonis os, vt inſignē quandam notaret impudentiam, Cicero vocauit in oratione contra ipſum habita. Appius hic, cui ſe ſucceſſiſſe Vatinius dicit, non eſt is, ad quem ſunt epiſtolæ lib. 111. qui bello ciuili, Pompeium ſecutus, iam perierat: vt auctor eſt Valerius lib. 1. cap. 6. TVO *diſcipulo*.] declamabant nobiles adoleſcentes præſente Cicerone, vt eius præceptis erudirentur. ep. vlt. lib. VII. Caſſius tuus, & Dolabella noſter ſtudiis iiſdem tenentur, & meis æquiſsimis vtuntur auribus. Et ep. 18. lib. 1x. ſuos diſcipulos vocat Cæſaris familiares. & in ſexta eiuſdē libri. CÆSAR] conſul, idemq. dictator. IVSTISSIMI] ob numerum cæſorum hoſtium. Sic ep. 10. lib. 2. Victoria iuſta imperator appellatus ſum. & Phil. 14. Is demum eſt iuſtus, ac verus triumphus, qui optime meritis de rep. defertur, ac datur. & Suetonius in Calig. Querens inter cetera, fraudatum ſe iuſto triumpho. TRIVMPHI] qui ſupplicationem fere ſequebatur. ep. 15. lib. 2. IPSI] Dalmatæ. POST *ſupplicationes*]; ſcripta, necdum miſſa, ſuperiore epiſtola, certior factus de ſupplicationibus ſibi decretis, in Dalmatiam, vt bellum conficeret, ſtatim profectus eſt, opida ſex cepit. quo facto, eandem miſit epiſtolam, quam per dies plures in manibus habuerat, vt aliquid de rebus a ſe poſt ſupplicationes geſtis appingeret. VNVM *hoc*,] quod a me proxime relictum eſt. MEAM *cauſſam*] non iam vt ſupplicationes, quæ decretæ fuerant, ſed vt triumphum, quaſi confecto bello, conſequeretur. triumphaſſe autem illum triennio poſt, faſti Capitolini oſtendunt. IN *omnes partes*] ſic ad Marcellum, Valere in omnes partes, ep. 10. lib. IV.

Argumentum ep. II.

REſpondens Vatinij litteris, quæ non extāt, ornat eum grati animi laude: ſua ſtudia pollicetur: vxori præſto futurum in omni re, ſignificat. In extrema epiſtola rogat de Dionyſio ſeruo: Dalmatis imprecatur. Eodem anno, aut qui proxime ſecutus eſt.

CICERO S. D. VATINIVS IMP.

GRATA tibi eſſe officia mea, non miror. cognoui enim te gratiſſimum omnium; idq. numquam deſtiti prædicare. nec enim tu mihi gratiā modo habuiſti, verum etiam cumulatiſſime retuliſti. quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me ſtudio erga te, & eadem voluntate cognoſces. Quod mihi feminam primatiam Pompeiam, vxorem tuam, commendas: cum Sura noſtro ſtatim, tuis litteris lectis, locutus ſum, vt ei meis verbis diceret, vt, quidquid opus eſſet, mihi denunciaret; me omnia, quæ ea vellet, ſummo ſtudio, curaq. facturum: itaq. faciam: eamque, ſi opus eſſe videbitur, ipſe conueniam. tu tamen ei velim ſcribas, vt nullam rem neque tam magnam, neque tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta videbuntur. De Dionyſio, ſi me amas, confice, quamcumq. ei fidē dederis, præſtabo. ſi vero improbus fuerit, vt eſt; duces eum captiuum in triumpho. Dalmatis dij male faciāt, qui tibi moleſti ſunt: ſed, vt ſcribis, breui capientur, & illuſtrabunt res tuas geſtas: ſemper enim habiti ſunt bellicoſi. Vale.

EXPLANATIO.

GRATA *tibi eſſe officia mea, non miror.*] epiſt. 20. lib. 10. Studia mea erga te, tibi tam grata eſſe, minime miror, vehementerq. lætor. SVRA] cognomen videtur aut liberti, aut etiam ciuis ingenui. nam & Lentulus ille Sura vocatus eſt, qui prætor in cōiuratione Catilinæ in carcere necatus eſt. & Lentuli Cruris mentio fit ep. 4. lib. 11 x. ET *non laborioſa mihi, & honeſta*] proxime dixit in eadem ſententia, Quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Similiter ep. 9. lib. v. Hoc eo pertinet, vt nihil

exiſti

exiſtiment eſſe iam difficile, quod non, pro te mihi ſuſceptum, iucundum ſit futurum. FIDEM *dederis,*] redire nolebat, pœnæ metu, Dionyſius ad Ciceronem, a quo, ſurreptis multis libris, aufugerat. ep.77. lib.XIII. IMPROBVS] vt redire nolit. Ergo non erat Dionyſius in poteſtate Vatinij. quod etiam confirmatur ſuperioribus verbis: Quamcumq. ei fidem dederis, praſtabo. Allici enim eum condicionibus, vt ad ſe rediret, omnino Cicero volebat. condicionibus autem cum ſeruo cur ageretur, ſi eſſet in poteſtate Vatinij? IN *triumpho.*] cum de triumpho, tamquam certa de re, loquatur; apparet, ſcriptam epiſtolam eſſe poſt ſupplicationes decretas. Triumphauit autem Vatinius poſt interitum Cæſaris, oppreſſa rurſus ab Octauiano rep. quod lapides Capitolini docent. DII *male faciant.*] ſic ep.21. lib.XI. Dij iſti Segulio male faciant. MOLESTI] quia nimium acriter reſiſtunt. VT *ſcribis,*] dixi iam, has Vatinij litteras, in quibus etiam vxorem ſuam Ciceroni commendauerat, periiſſe: vt alias quoque aliorum multas, quibus Cicero reſpondet, periiſſe conſtat. BELLICOSI.] Vardeos quidem Italiæ populatores, vt iam dixi, Plinius appellat. Bellaces, & Bellicoſi, non iidem ſunt: cum poſſint bellaces eſſe populi, id eſt bellorum gerendorum ſtudio delectari, nec tamen bellicoſi, id eſt in bellis excellere. quorum vero fortitudo eminet, ij Bellicoſi vocantur.

Argumentum ep. 12.

PEtit a Lucceio, hiſtoriarum ſcriptore, vt res a ſe in conſulatu geſtas litteris mandet, vt ſeparato volumine, vt ſtatim, vt maiore cum laude, quam hiſtoria leges, aut veritas ipſa patiatur. Argumentum proponit, a principio coniurationis Catilinæ ad reditum ſuum ab exſulio: in qua temporum varietate ſummam ineſſe delectationem, tum rationibus ad probandum aptis, tum etiam Epaminonde, ac Themiſtoclis docet exemplo. Et, vt impetret facilius, aucupatur eius gratiam laudationis artificio. Denique, ſi non impetret, ipſum de ſe, licet inuitum, ſcripturum eſſe ſignificat. Eſt autem, ſi nimium laudis cupiditatem excipias, quo vitio nonnihil Cicero noſter laborauit, egregie ſcripta epiſtola, vt ſapiſſime lecta ſatietatem tamen numquam afferat. ideoq. cum ad Att. ſcriberet, epiſt.6. lib.1v. Epiſtolam, inquit, Lucceio quam miſi, qua, res meas vt ſcribat, rogo, fac vt ab eo ſumas: valde bella eſt. Lucceij reſponſio deſideratur: reſpõdiſſe tamen, ac pollicitũ, velle ſe rogãti morem gerere, ex eadem ad Atticum epiſtola conſtat. ex qua etiam intelligitur, hanc eſſe ſcriptam Marcellino, & Philippo cos.

CICERO S. D. L. LVCCEIO Q. F. 12.

CORAM me tecum eadem hæc agere ſæpe conantẽ deterruit pudor qoidam pæne ſubruſticus: quæ nunc expromam abſens audacius: epiſtola enim non erobeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, vt ego arbitror, reprehẽdenda, nomen vt noſtrum ſcriptis illuſtretur, & celebretur tuis. qood etſi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturũ: tamen ignoſcas velim huic feſtinariooi meæ. genus enim ſcriptorum tuorum etſi erat ſemper a me vehementer expectatum; tamen vicit opinionem meam; meq. ita vel cepit, vel incendit, vt cuperem quamcelerrime res noſtras mooumentis cõmendari tuis. non enim me ſolum cõmemoratio poſteritatis ad ſpem quandam immortalitatis rapit, ſed etiam illa cupiditas, vt vel auctoritate teſtimooij tui, vel indicio beneuolentiæ, vel ſoauitate ingenij viui perfruamur. Neque tamen, hæc cum ſcribebam, eram neſcius, quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum, & iam inſtitutarum. ſed, quia videbã Italici belli, & ciuilis hiſtoriam iam pæne a te eſſe perfectã: dixeras autem mihi, te reliquas res ordiri: deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, vt cogitares, coniuncte ne malles cum ceteris rebus noſtra contexere, ao, vt multi Græci fecerunt, Calliſthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybios Nomantinom, qui omnes a perpetuis ſuis hiſtoriis ea, qoæ dixi, bella ſeparauerunt: tu quoqoe item ciuilem coniurationem ab hoſtilibus, externiſque bellis ſeiuogeres. equidem ad noſtram laudem non multum video iotereſſe: ſed ad properationem meam quiddam intereſt, non te exſpectare, dum ad locum venias, ac ſtatim cauſſam illam, totam, & tempus arripere. Et ſimul, ſi vno io argumento; voaq. in perſona mens tua tota verſabitur: cerno iam animo, quanto omnia vberiora, atque ornatiora futura ſint. Neque tamen ignoro, quam impudenter faciam, qui primũ tibi tantum oneris imponam, (poteſt enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam, vt ornes me, poſtulem: quid, ſi illa tibi non tantopere videntur ornanda? ſed tamen, QVI ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum bene, & naoiter oportet eſſe impudentem. itaque te plane etiam atque etiam rogo, vt & ornes ea vehementius etiam, quam fortaſſe ſentis, & in eo leges hiſtoriæ negligas; gratiamq. illam, de qua ſuauiſſime quodã in procemio ſcripſiſti, a qua te affici noo magis potuiſſe demonſtras, quam Herculem Xenophontium illum a voluptate, ea ſi me tibi vehementius commendabit, ne aſpernere; amoriq. noſtro pluſ-

culum etiam,quam concedit veritas largiare. Quod ſi te adducemus, vt hoc ſuſcipias: erit,vt mihi perſuadeo, materies digna facultate, & copia tua. a principio enim coniurationis vſque ad reditum noſtrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici poſſe.In quo & illa poteris vti ciuiliũ commutationũ ſcientia, vel in explicandis cauſſis rerum nouarum,vel in remediis incommodorum;cum & reprehendes ea, quæ vituperanda duces ; &,quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis ; &, ſi liberius,vt conſueſti,agendum putabis,multorum in nos perfidiam,inſidias,proditionem notabis. multam etiam caſus noſtri tibi varietatem in ſcribendo ſuppeditabunt , plenam cuiuſdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo ſcripto retinere poſſit. NIHIL eſt enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates , fortunæq.viciſſitudines: quæ etſi nobis optabiles in experiẽdo non fuerunt, in legẽdo tamen erunt iucundæ. HABET enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationẽ;ceteris vero,nulla perfunctis propria moleſtia,caſus alienos ſine vllo dolore intuẽtibus, etiam ipſa miſericordia eſt iucunda.Quem enim noſtrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione delectat?qui tum denique ſibi auelli iubet ſpiculum,poſtea quam ei percunctanti dictum eſt,clypeum eſſe ſaluum: vt etiam in vulneris dolore æquo animo cum laude moreretur. Cuius ſtudium in legendo non erectum Themiſtoclis fuga,redituq. retinetur? etenim ordo ipſe annalium mediocriter nos retinet quaſi enumeratione faſtorum : at viri ſæpe excellentis ancipites, variiq.caſus habẽt admirationem,exſpectationem;lætitiam,moleſtiam;ſpem,timorem: ſi vero exitu notabili cõcluduntur,expletur animus iucundiſſimæ lectionis voluptate. quo mihi acciderit optatius,ſi in hac ſententia fueris,vt a continentibus tuis ſcriptis,in quibus perpetuã rerum geſtarum hiſtoriam complecteris , ſecernas hanc quaſi fabulam rerum,euentorumq.noſtrorum.habet enim varios actus, multaſq.actiones & conſiliorum, & temporum. Ac non vereor,ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiã videar, cum hoc demonſtrem,me a te potiſſimum ornari,celebrariq.velle. neque enim tu is es,qui, quid ſis,neſcias;& qui non eos magis,qui te non admirentur,inuidos,quam eos,qui laudent, aſſentatores arbitrere. neque autem ego ſum ita demens,vt me ſempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipſe quoque in me commendando propriam ingenij gloriam conſequatur. neque enim Alexander ille gratiæ cauſſa ab Apelle potiſſimum pingi,& a Lyſippo fingi volebat,ſed quod illorũ artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat.atque illi artifices,corporis ſimulacra ignotis nota faciebãt:quæ vel ſi nulla ſint,nihilo ſunt tamen obſcuriores clari viri.nec minus enim eſt Spartiates Ageſilaus ille perhibendus,qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quam qui in eo genere laborarunt.vnus enim Xenophõtis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium,ſtatuaſq.ſuperauit. Atque hoc præſtantius mihi fuerit,& ad lætitiam animi, & ad memoriæ dignitatem, ſi in tua ſcripta peruenero , quam ſi in ceterorum;quod non ingenium mihi ſolum ſuppeditatum fuerit tuum, ſicut Timoleonti a Timæo,aut ab Herodoto Themiſtocli,ſed etiã auctoritas clariſſimi,& ſpectatiſſimi viri, & in reip.maximis,grauiſſimiſq.cauſſis cogniti,atque in primis probati: vt mihi non ſolum præconiũ,quod,cum in Sigæum veniſſet,Alexander ab Homero Achilli tributum eſſe dixit,ſed etiã graue teſtimonium impertitum clari hominis magniq. videatur. placet enim Hector ille mihi Næuianus,qui nõ tantum laudari ſe lætatur, ſed addit etiam, a laudato viro.Quod ſi a te nõ impetro;hoc eſt,ſi qua te res impedierit:(neque enim fas eſſe arbitror,quidquam me rogantem abs te non impetrare)cogar fortaſſe facere,quod nonnulli ſæpe reprehendunt: ſcribam ipſe de me, multorum tamen exemplo, & clarorum virorum. ſed, quod te non fugit , hæc ſunt in hoc genere vitia : & verecundius ipſi de ſeſe ſcribant,neceſſe eſt,ſi quid eſt laudãdum; & prætereant, ſi quid forte reprehendendum eſt.accedit etiam,vt minor ſit fides,minor auctoritas,multi denique reprehendant,& dicant verecũdiores eſſe præcones ludorum gymnicorum,qui, cum ceteris coronas impoſuerint victoribus,eorumq.nomina magna voce pronunciarint, cũ ipſi ante ludorum miſſionem corona donentur , alium præconem adhibeant ne ſua voce ipſi ſe victores eſſe prædicent.hæc nos vitare cupimus,&,ſi recipis cauſſam noſtrã,vitabimus: idq.vt facias,rogamus.Ac,ne forte mirere,cur,cum mihi ſæpe oſtẽderis te accuratiſſime noſtrorum temporum conſilia,atque euentus litteris mandaturum, a te id nunc tantopere,& tam multis verbis petamus:illa nos cupiditas incendit,de qua initio ſcripſi,feſti-

nationis

nationis, quod alacres animo ſumus, vt & ceteri, viuentibus nobis, ex libris tuis nos cognoſcant, & noſmetipſi viui gloria noſtra perfruamur. *His de rebus quid acturus ſis, ſi tibi non eſt moleſtum, reſcribas mihi velim.* ſi enim ſuſcipis cauſſam: conficiam commentarios rerum omnium. ſin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. tu interea non ceſſabis; & ea, quæ habes inſtituta, perpolies; noſq. diliges. Vale.

EXPLANATIO.

L. LVCCEIO] fortaſſe is eſt, de quo ſic in oratione pro Cœlio: *Habeo L. Lucceium, ſanctiſſimum hominem, & ſanctiſſimũ teſtem.* Et ſubiungit: An ille vir, illa humanitate præditus, illis ſtudiis, artibus, atque doctrina, &c. CORAM *me tecum*] petitionis impudentiá excuſat, initio a modeſtia ſumpto. CONANTEM] ad res difficiles, quæq. ad exitum non perducãtur, hoc verbũ adiungitur. PÆNE *ſubruſticus*:] eſt enim, quatenus pudor deceat. nullus improbitatem, aut ſtultitiã, nimius agreſte quiddam indicat. TVIS:] animaduertenda numeri ſuauitas ex iambo poſt ſpondeum ſententiam claudente, vt paullo poſt, Commendari tuis. VICIT *opinionem meam*;] hoc induxit callide, ad beneuolentiam colligendam. AVCTORITATE] quod eſſet Lucceius in reip. maximis, grauiſſimiſq. cauſſis cognitus, atque in primis probatus. infra. VIVI] in extrema epiſtola. Vt noſmet ipſi viui gloriola noſtra perfruamur. ITALICI] Marſici, vel ſocialis. tribus enim modis appellatur illud bellum, quod cum ſociis Italicis, indignantibus ciuitate ſe, lege Licinia & Mucia, eſſe extruſos, varia diu fortuna, & periculoſo euentu geſtum eſt. quamquam Cicero lib. 2. de Off. metu iudiciorum excitatum oſtendit. ſed fortaſſe vtrumque fuit. primi quidẽ Marſi, vnde Marſici belli nomen fluxit, Iulio, & Rutilio coſ. arma ſumpſerũt. ſolus, confecto bello, triumphauit de Aſculanis, & Picẽtibus conſul Cn. Põpeius Strabo, Magni pater. CIVILIS] quo reſp. victis Marij partibus, ad vnius arbitriũ L. Sullæ tranſlata eſt. CALLISTHENES] Olynthi natus, Ariſtotelis diſcipulus, comes Alexandri Magni bello Perſico, cuius etiam res geſtas litteris mandauit. interfectus ab eo, vel quia, more Perſico, diuino cultu venerandum non cenſuerit, vel quod in eũ cum aliis cõiuraſſe putaretur. TIMÆVS] Duo Timæi memorantur, hic quidem Siculus hiſtoricus, quem valde Cicero laudat lib. 2. de Orat. Plutarchus in Nicia reprehendit: alter, philoſophus Pythagoreus, Locris natus, cuius nomine Plato librũ De natura inſcripſit. PYRRHI,] Epirotarũ regis, qui cum Romanis in Italia bellũ geſſit. Plutarchus, Trogus lib. XVII. Eius bella Timæus propria complexus eſt hiſtoria. Τίμαιος, inquit Dionyſius lib. 1. Antiq. ὁ Σικελιώτης τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱστοριῶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις ἀφηγησάμενος, τοὺς δὲ πρὸς Πύρρον τὸν Ἠπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν κατακεχωρίσας πραγματείαν. POLYBIVS] præceptor, & comes Africani minoris, cuius hiſtoriæ pars aliqua ad noſtram ætatem peruenit. NVMANTINVM,] Numantiam Scipio Æmilianus, annis 14. poſt Carthaginem, excidit. Velleius, Appianus, alij. CONIVRATIONEM] factam ipſo conſule a duobus maxime patriciis, L. Sergio Catilina prætorio, P. Cornelio Lentulo, conſulari, & prætore iterum. CAVSSAM *totam*,] quidquid ad eam coniurationem pertinet, & cum ea coniunctum eſt. VNO *in argumento*,] ſcire non inutile eſt, quid in problemate ſcripſerit Ariſtoteles, cuius initium eſt, διὰ τί ἡδέως τῶν ἱστοριῶν ἀκούομεν τῶν περὶ ἓν συνεστηκυιῶν ἢ τῶν περὶ πολλὰ πραγματευομένων. VNA *in perſona*] in ipſo tantum Cicerone, coniurationis vindice. VBERIORA, *atque ornatiora*] quod ad ſcriptoris quoque laudem pertinet. cõmendare enim hiſtoriam vehementer copia rerum, & verborum ornatus. SAMAL] in eo, quod tibi occupatiſſimo tantum oneris imponam. BENE,] valde: vt, Bene mane, Bene doctus. NAVITER] ſtrenue. in eo ſcilicet, quia poſtulet, vt ornetur. LEGES *hiſtoriæ*] tres hiſtoriæ leges Cicero ipſe commemorat lib. 2. de Orat. primam, ne quid falſe dicere audeamus; alteram, ne quid veri non audeamus; tertiam, ne qua ſuſpicio gratiæ ſit, ne qua ſimultatis. ex his legibus tertia hic ſignificatur, vt ſequẽtia declarant. QVODAM *in proœmio*] varie proœmiis veteres hiſtorici vſi ſunt, teſte Luciano in libro de hiſtoria conſcribenda: apud Latinos quidem Liuius & paucis & breuibus, Salluſtius pluribus, & longioribus: apud Græcos autem, vt lib. XVI. auctor eſt Diodorus Siculus, Ephorus ſingulis libris ſingula proœmia propoſuit. AFFICI] commoueri: afficit autem gratia, cum nos ad eam, quam ratio non probat, voluntatem perducit. quamquam interdum bona de re vſurpatur hoc verbum, & abſolute, nullo caſu, vt ep. 6. lib. XVI. Varie ſum affectus tuis litteris, valde priore pagina perturbatus, paullum altera recreatus. Legunt alij, Flecti; alij, Allici. Suum cuique arbitrium relinquo. ego non video, cur quatuordecim veterum librorum, in quibus eſt, Allici, conſenſum aſpernari debeam: cum præſertim nec in ſententia, nec in loquendi genere vitij quidquam eſſe videatur. HERCVLEM *Xenophontium*] de quo ſcribit Xenophon lib. 2. Memorabilium, & Cicero lib. 1. de Off. his verbis: Herculem Prodicus dicit, vt eſt apud Xenophõtem, cum primum pubeſceret, quod tempus a natura ad deligendum, quam quiſque viam viuendi ſit ingreſſurus, datum eſt, exiſſe in ſolitudinem, atque ibi ſedẽtem diu ſecum multumq. dubitaſſe, cum duas cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius eſſet. Idem de Prodico Suidas. A *principio coniurationis vſque ad reditum*] a conſulatu Ciceronis, quo patefacta cõiuratio eſt, & conſulatu Lẽtuli, & Nepotis, quo rediit ab exſulio: quod integri quinquennij ſpatium fuit. SCIENTIA,] quam tenes, & quam tua cum laude oſtendes vel in explicandis cauſſis rerum nouarum, vel in remediis incommodorum. CAVSSIS *rerum nouarum*,] ſumptibus nimiis, imperij immoderati, ac licentiæ cupiditate: quę Salluſtius perſequitur. REMEDIIS] quæ ciuilibus malis adhiberi poſſunt, quæq. Cicero ipſe conſul adhibuit. PERFIDIAM,] ſæpe fidem hominum accuſat in epiſtolis ad Att. ad Q. Fratrem, ad Lentulum: nominatim vero ſe deſtitutum, & inductum queritur a Pompeio, qui ſe numquã ei defuturum

rum iurauerat, & ab Hortenſio, Catone, Attio. C*asvs noſtri*] calamitates, quas ob patriam e coniuratorum inſidiis ereptam pertulit. V*ariatatem*] quia varia fortuna ſum vſus; cum a ſumma dignitate ad vltimas miſerias inimicorum me detruſerit iniuria: rurſuſq. in patriam eximio cum honore, expetitus ab omnibus, redierim. H*abet enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationem.*] quod in prouerbium abiit. vnde lib. 2. de Fin. contra Epicureos, Quid ſi etiam, inquit, iucunda memoria eſt præteritorum malorum? Vt prouerbia nonnulla veriora ſint, quam veſtra dogmata. vulgo enim dicitur, iucunde acti labores. vnde Virgilius:

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

Nec male Euripides;

Suauis eſt laborum præteritorum memoria.

Græcus autem verſus hic eſt:

Ἀλλ' ἡδύ, τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων.

C*asvs alienos ſine vllo dolore intuentibus,*] Lucretius:

Suaue, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius ſpectare laborem.

M*antineam*] vrbem Arcadiæ, nobilitatam clade Lacedæmoniorum, & victoria Epaminondæ, Thebanorum ducis. Æmilius Probus, Iuſtinus lib. VI. Strabo lib. IIX. E*paminondas*] quẽ ſummum ducem exterarum gentium videtur Cicero iudicare lib. 1. de Oratore, cum ait: Vteret exemplis Africanorum, & Maximorum: Epaminondam, atque Hannibalem nominaret. & lib. III. Pythagoreus ille Lyſis Thebanum Epaminondam, haud ſcio, an ſummum virum vnum omnis Græciæ. N*on cum quadam miſeratione delectat?*] cum ex illius interitu miſeratio, ex animi autem magnitudine conſtantia oriatur. Tuſc. 1. Quam me delectat Theramenes, quamq. elato animo eſt? etſi enim flemus, cum legimus; tamen non miſerabiliter vir clarus emoritur. C*lypevm eſſe ſaluum:*] aliter Probus in eius vita, cuius verba recitabo. Epaminõdas, inquit, cum animaduerteret, mortiferũ ſe vulnus accepiſſe, ſimulq. ſi ferrũ, quod ex haſtili in corpore remanſerat, extraxiſſet, animam ſtatim amiſſurum, vſque eo retinuit, quod renunciatum eſt, viciſſe Bœotios. id poſtquam audiuit, ſatis, inquit, vixi: inuictus enim morior. Cicero lib. 2. de Fin. & de clypeo, & de victoria percunctatum Epaminondam oſtendit. Cum viciſſet, inquit, Lacedæmonios apud Mantineã, ſimulq. ipſe graui vulnere exanimari ſe videret, vt primum deſpexit, quæſiuit, ſaluus ne eſſet clypeus: cũ ſaluum eſſe flentes ſui reſpondiſſent, rogauit, eſſent ne fuſi hoſtes: cumq. id quoque, vt cupiebat, audiſſet, euelli iuſſit eam, qua erat tranſfixus, haſtam. ita, multo ſanguine profuſo, in lætitia, & in victoria eſt mortuus. Clypeum ἀπὸ τοῦ καλύπτειν, quia corpus celet, appellatum Seruius ait: Plinius ἀπὸ τοῦ γλύφειν, ideſt a ſculpendo: & irridet grãmaticos, qui deducerẽt a cluendo. Trebellius Pollio in Claudij vita videtur exiſtimaſſe, ex grammaticorum ſententia, dicendum, clypeum, non, clypeus: vt ait: Illi clypeus aureus, vel, vt grammatici loquuntur, clypeum aureum ſenatus totius iudicio in Romana curia collocatum eſt. Verum omnes poetæ ſemper clypeus, numquam clypeum, dixere, quod ſi de ſoluta oratione grammatici illi loquebantur, ne id quidem concedi poteſt, vt recitata proxime Ciceronis verba declarant. T*hemiſtoclis*] huius vitam Æmilius Probus, & Plutarchus exponunt. F*vga,*] fugit ad Artaxerſem, Perſarum regem, veritus iram Athenienſium, quibus in ſuſpicionem venerat initæ cum Perſarum rege contra Græciam ſocietatis. R*editv*] reditum Themiſtoclis poſt fugam non inuenio. forte ſecutus eſt Cicero annales, quos neque Plutarchus, neque Probus viderint, aut quibus habẽdam fidem non putarint: quando & de interitu eius aliter alios exiſtimaſſe, in Bruto legimus. Memini, cum homo ingenioſus, induſtriaq. excellens, familiaris meus, Hieronymus Ferrarius, cui mortuo bene ſit, legendum opinabatur, Interitu, pro Reditu. quæ coniectura, etſi diſſentit ab antiquis libris, tamen, quia cum ſentẽtia congruit, prætermittẽda non fuit. O*rdo ipſe annalium*] quo quaſi filo perpetua texitur hiſtoria. M*ediocriter*] non multum. viri autem excellentis ancipites, variiq. caſus non mediocriter, ideſt multũ retinent. ſe ipſum alienis deſignat exemplis. R*etinet*] delectat. retineri enim videtur, qui libenter legit. Eodem modo verbum Capior ad delectationem transfertur. Q*vasi enumeratione faſtorum:*] vt faſti delectãt, enumerandis rebus, quæ ſingulis diebus agantur. vnde Ouidius Faſtos inſcripſit libros ſuos. E*xitv notabili*] vt notabilis fuit eius in patriam reditus, poſt exſulij calamitatem. Q*vo mihi acciderit optatius,*] modus loquẽdi, pro, Quam ob cauſſam mihi acciderit optatius. tale illud lib. 1. de Orat. Stultitia excuſationem nõ habet: quia nemo videtur, aut quia crudus fuerit, aut quod ita maluerit, ſtultus fuiſſe. quo etiam grauius iudicium in dicendo ſubimus. Q*vasi fabulam*] fabulam vocat, non quia fictæ ſint res, ſed quia, tamquam fabula, varios actus habeat. E*t conſiliorum, & temporum.*] quædam enim actiones conſiliis hominum proprie tribuuntur, quædam temporibus potius, quam conſiliis. N*on vereor, ne videar aucupari*] hoc dicit. certe me non putas aucupari gratiam tuam aſſentatiuncula quadam: cum ipſe te optime noueris. N*eqve autem ego ſum ita demens,*] eſſem autem demens, ſi laudari vellem ab eo, qui non ipſe propriam in me laudando ingenij gloriam conſequeretur. laudari enim ab eo velle, qui careat ingenio, dementis eſt. itaque me tibi aſſentari, non eſt cur exiſtimes: neque id ſane tibi in mẽtem venire arbitror. I*lle*] de celeberrimis viris, & apud omnes fama cognitis, hoc pronomen vſurpamus, vt de Ageſilao infra: Alexandro autem quis maiorem nominis celebritatem conſecutus? qui paucis annis & Darium, vltimum Perſarum regem, & Oceano tenus omnia ſuperauit, prolatis ab angulo Thraciæ ad extremum orientem imperij terminis. A*pelle*] pingendi laude omnium clariſſimo. L*yſippo*] vnde Horatius ep. 1. lib. 2.

Edicto vetuit, ne quis ſe, præter Appellem,
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra,
Fortis Alexandri vultum ſimulantia.

Addit Plinius lib. XXXVII. cap. 1. eũdem Alexãdrum vetuiſſe edicto, in gemma ſe ab alio ſcalpi, quam a Pyrgotele, eius artis clariſſimo. Tres vero hos artifices, & edictum Alexandri ſimul nominat lib. VII. capit. 37. Appuleius autem libro 1. Florid. Polycletum, non Lyſippum, ait fuiſſe, qui Alexandrum ære duxit. C*orporis ſimulacra*] ſimulacrum, & imago ſunt idem, ab effigie quiddam differunt. idem eſſe, indicat id, quod ſequitur infra: Qui

neque

neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe. nam ſimulacra iam vocauerat Cicero, pictam ab Apelle, fictam a Lyſippo imaginẽ Alexandri. ſunt igitur ſimulacra, & imagines, quæ pinguntur, & quæ finguntur: effigies autem, contra Vallæ ſententiam, eſt, quæ fingitur, non quæ pingitur: quod ipſum nomen arguit. & Cicero Tuſc. 3. cum dixit, Eminentem effigiem virtutis, ad ficta opera ſpectauit: cum vero ſubiunxit, Adumbratam imaginem gloriæ, ad picturam: non quod imago tantum picturæ ſit, ſed quod, cum vocabulum generale ſit omnium ſimilitudinum, picturam quoque complectitur. effigies autem vel ſolida eſt, vt ſignum, & ſtatua, vel expreſſa, vt cælatum opus, & quæ in cera, anulo impreſſo, effingitur imago. latiorem igitur ſignificationem habet ſimulacrum, aut imago, quam effigies. nec neceſſe eſt, vt, ſimulacrum, qui dicit, aut imago, addat, effigies; cum & ſimulacrum, & imago ſimilitudines omnes comprehendant: itaque ſtatuam Ennij, quam lib. XXXIIX. Liuius nominat, Valerius Max. lib. IIX. cap. 15. vocat effigiem: qui vero, effigies, dicit, interdum addit, ſimulacrum, aut, imago, quaſi explanandi gratia, non quod re vera idem ſint: vt Cicero in Verrem: Effigies, & ſimulacrum alicuius. & lib. 1. de Nat. de. Effigies hominis, & imago deus. A parte enim tranſimus ad totum, non a toto ad partem. IGNOTIS *nota faciebant.*] ignotis, poſuit, non pro iis, qui ignorarentur, ſed qui ignorarent illa ſimulacra: vt id, quod patitur, accipiatur pro eo, quod agit; antique: nam & Plautus in Pſeudolo: Noui: notis prædicas: pro, iis, qui nouerunt. Et noſter in oratione pro Cœlio: De dignitate, Cœlius notis, ac maioribus natu, etiam ſine mea oratione, tacitus facile ipſe reſpondet. Et in Verr. lib. VI. Liuius lib. III. Notos gratia eorum, turbam indignitas rei virgini conciliat. Et Curtius: Ignoti iumenta agebant. NIHILO *ſunt tamen obſcuriores clari viri.*] hoc tum ad aliorum, virtute præſtantium, tum ſuam etiam ad laudem ſcripſit. claritatem inquit, & ſplendorem a mutis imaginibus virtus non accipit, ſed ingenij monumẽtis celebrata immortalem famam conſequitur. hoc Ageſilao contigit, quem Xenophon laudibus extulit. hoc & de me ipſo futurum confido, ſi in tua ſcripta peruenero. Obſcuriores, clari viri: nota contraria. ſic ep. 5. lib. 2. obſcuro ſermoni clariſſimam vocem oppoſuit. SPARTIATES] Spartanus. a Græco Σπαρτιάτης. nomina ita deſinentia patriam ſignificant. & Spartiata, idem erat: nam vtroque modo dicitur: vt Tegeates, Tegeata; Eleates, Eleata; Crotoniates, Crotoniata. AGESILAVS ille] eorum, qui Spartæ regnarunt, tum aliis virtutibus, tum bellicæ rei ſcientia præſtantiſſimus. PERHIBENDVS:] Perhiberi dicitur id, de quo omnes conſentiunt. Non minus perhibendus eſt Ageſilaus, valet, non minore hominum conſenſu celebrandus. Tuſc. 1. Tyndaridæ fratres victoriæ populi Romani nuncij fuiſſe perhibentur. NEQVE *pictam, neque fictam*] vt Alexandri pinxerat imaginem Apelles, finxerat Lyſippus. Ageſilaus ita ſenſit, non quod eſſet clandus, & breui corpore, vt apud Æmilium Probum, Athenæum lib. 14. Dionem, Chryſoſtomum in oratione Corinthiaca ſcriptum eſt; ſed quod memoriæ perpetuitatem a virtute potius, quam ab imagine corporis, exſpectandam duceret. qua de re Xenophontis præclara verba recitabo: Τῆς μὲ σώματ@ εἰκόνα ςήσαϑ, ἀπέσχετο, πολλῶν αὐτῷ τοῦτο δωρεῖσϑαι ϑελόντων: τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέποτε ἐπαύετο μνήματα διαπονούμενος: ἡγούμενος τὸ μὲ ἀνδριαντοποιῶν, τὸ δὲ αὐτοῦ ἔργον εἶναι, καὶ τὸ μὲ πλουσίων, τὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν. VNVS *enim Xenophontis libellus*] qui extat, de Ageſilai laudibus ita ſcriptus, vt imaginem animi, atque ingenij, omni præſtantiorem imagine corporis mirabiliter exprimat. Quem vero libellum appellat Cicero, tempori ſeruiens, eundem Themiſtius in oratione, qua Cæſari gratias agit, longum librum vocat, & ab eo ſcriptum ait, vt Ageſilao gratiam referret, quod eius opera a Spartanis agro donatus eſſet. Videndus Xenophon lib. v. ἀναβάσεως, Pauſanias in eliacis lib. 1. IMAGINES *omnium, ſtatuasq. ſuperauit.*] cum de ſtatuis etiam imago dicatur; ſine cauſſa, ſtatuas, videtur addidiſſe. verum addidit, quia proxime non de omni, ſed de picta tantum, & ficta imagine locutus erat: nec eo genere ſtatuæ omnes comprehẽduntur: ſunt enim non modo fictæ, id eſt æneæ, vt Alexandri ſtatua a Lyſippo facta, & Sp. Caſſij, quam Plinius lib. XXXIV. cap. 6. nominat; verum etiam marmoreæ, quæ ſcalpuntur. vt igitur Xenophontis librum omnibus omnium ſimulacris Cicero præferret; marmorea etiam opera, quæ antea non nominauerat, pictis, & fictis adiunxit. *Omnes omnium:* cum lepore. vt epiſt. 32. lib. VII. Omnia omnium dicta in me conferri. Et pro Milone: Omnibus omnia minabatur. Catullus de Lesbia:

Omnibus vna omnes ſurripuit veneres.

TIMOLEONTI] Corinthio, cuius res geſtas Timæus expoſuit. vitam eius, ab Æmilio Probo, & a Plutarcho ſcriptam, habemus. Timæi ſcripta perierunt. HERODOTO] qui nouẽ libros Muſarum nominibus inſcripſit; & in eorum ſeptimo, & octauo, quorum alteri Polymniæ, alteri Vraniæ nomen eſt, Themiſtoclis virtutem, & prudentiam, ſingularem oſtendit. Parẽtem hiſtoriæ lib. 1. de leg. Cicero vocat, quia princeps hiſtoriam ornauerit, vt idem Cicero ait lib. 2. de Orat. SIGEVM] Troiæ promontorium. DIXIT,] his verbis: O fortunate adoleſcens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris. In oratione pro Archia, & Plutarchus in vita. NAEVIANVS,] apud Næuium poetam. A *laudato viro.*] abs te, pater, laudato viro. alloquebatur enim patrem Hector apud Næuium, vt ex ep. 6. lib. XV. cognoſcitur. QVOD *nonnulli ſæpe reprehendunt:*] itaque prouerbio reprehenditur, Te ipſum laudas, tamquã Aſtydamas. MVLTORVM *exemplo,*] L. Sulla Commẽtariorum libros XXII. vt auctor eſt Plutarchus, cõpoſuit de rebus ſuis. M. Scaurus, ille princeps ſenatus, tres libros de vita ipſius acta perſcripſit, quos memorat Cicero in Bruto, & Tacitus in Agricolæ, ſoceri ſui, vita. eiuſdem Scauri æqualis, & inimicus, P. Rutilius vitam ſuam litteris mandauit, forſitan æmulatione permotus. Hos maxime, & alios quoque Cicero ſignificat. VERECVNDIVS *ipſi de ſeſe ſcribant,*] Impedirũ ſe ipſum laudare, dixit Cæcina in epiſtola ad Ciceronem. PRAECONES *ludorum gymnicorum,*] præcones in ludis gymnicis erant poetæ Melici, qualis fuit Pindarus, & alij, qui lyra, & cantu certatim Olympionicarum laudes, & præclara facta celebrabant. ex magno autem poetarum numero, qui ceteris ingenio præſtitiſſe putabatur, is & Olympionici coronam imponebat; cum tamẽ eius patriam, non eum,

coronari pronunciaret; & ipſe, tamquam poetico certamine victor, ab alio poeta, eum laudante, coronabatur. Plinius lib. x v i. cap. 4. Ludi autem gymnici erant, in quibus nudi exercebantur, apud vrbes Græciæ, Elidem, & Piſas. eadem Olympica certamina vocabantur. nam, quæ Piſæ, Olimpia poſtea appellata. Nudi autem certabant, vt apud Pollucem ſcriptum eſt, lucta, curſu, pugillatione, diſco, ſaltu. Vide Plutarchum περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἀνεπιφθόνως ἐπαινεῖν. Horum ludorum inuentorem Arcadem Lycaonem Plinius nominat lib. v i i. cap. 56. C e t e r i s *victoribus.*] Olympionicis, qui non a quouis poeta, ſed a victore coronabantur. Ceteris, igitur dixit, quia ipſi quoque præcones, quos fuiſſe poetas diximus, victores erant, itaque poſt ludorum miſsionem corona donabantur. C o r o n a s] oleaſtri. Plinius lib. x v. cap. 4. & lib. x v i. cap. 44. & Plutarchus in Catone. S i *victores eſſe*] præconum quoque certamen fuiſſe, tum ex hoc admonemur loco, tum ex Paulania, cuius hæc ſunt verba Eliac. a. Σαλπιγκταῖς δὲ ἐφεστηκότες αὐτοῦ, καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθεστᾶσι. A l a c r e s *animo ſumus*,] plus omnino ſignificauit, quam ſi, cupimus, aut aliquid ſimile, dixiſſet. nam in alacritate index lætitiæ motus ineſt. S v s c i p i s *cauſſam*;] ſæpe iam dixi, Cauſſam pro eo, quod agitur, vſurpari. C o m m e n t a r i o s] perpetuam, ac diligentem, nullis ingenij luminibus diſtinctam. rerum narrationem. commentarij enim dicuntur, qui materiam hiſtoriæ præbent. In Bruto, de Cæſaris commentariis: Nudi ſunt, recti, & venuſti, omni ornatu orationis tamquam veſte detracta: ſed, dum voluit alios habere parata, vnde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam; ineptis gratum fortaſſe fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere; ſanos quidem homines a ſcribendo deterruit.

Argumentum ep. 13.

Ciceronem in obitu filiæ Lucceius litteris conſolatus erat, eæ litteræ quantum profecerint, & ſimul quam omnis recuperandæ reip. ſpes amiſſa ſit, hæc epiſtola demonſtrat. Cæſare i v. conſule, ſine collega.

Cicero s. d. Lucceio. 13.

Qvamqvam ipſa conſolatio litterarum tuarum mihi gratiſſima eſt; declarat enim ſummam beneuolentiam coniunctam pari prudentia: tamen illum fructum ex iis litteris vel maximum cepi, quod te præclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum, armatumq. cognoui. quam quidem laudem ſapientiæ ſtatuo eſſe maximam, N o n aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene, aut male viuendi ſuſpenſas habere rationes. quæ cogitatio cum mihi non omnino excidiſſet, (etenim penitus inſederat) vi tamen tempeſtatum, & concurſu calamitatum erat aliquantum labefactata, atque conuulſa: cui te opitulari & video, & id feciſſe etiam proximis litteris, multumque profeciſſe ſentio. itaque hoc ſaepius dicendum, tibiq. non ſignificandum ſolum, ſed etiam declarandum arbitror, nihil mihi eſſe potuiſſet tuis litteris gratius. Ad conſolandum autem cum illa valent, quae eleganter, copioſeq. collegiſti; tum nihil plus, quam quod firmitudinem, grauitatemq. animi tui perſpexi, quam non imitari, turpiſſimum exiſtimo. itaque hoc etiam fortiorem me puto, quam te ipſum præceptorem fortitudinis, quod tu mihi videris ſpem non nullam habere, hæc aliquando futura meliora: caſus enim gladiatorij, ſimilitudineſq. eæ, tum rationes in ea diſputatione a te collectæ, vetabant me reip. penitus diffidere. itaque alterum minus mirum, fortiorem te eſſe, cum aliquid ſperes; alterum mirum, ſpe vlla teneri. quid eſt enim non ita affectum, vt id non deletum, exſtinctumq. omne eſſe fateare? circumſpice omnia membra reip. quæ notiſſima ſunt tibi: nullum reperies profecto, quod non fractum, debilitatum ve ſit. quæ perſequerer, ſi aut melius ea viderem, quam tu vides; aut commemorare poſſem ſine dolore. quamquam tuis monitis, præceptiſq. omnis eſt abiiciendus dolor. ergo & domeſtica feremus, vt cenſes, & publica paullo etiam fortius fortaſſe, quam tu ipſe qui præcipis. te enim ſpes aliqua conſolatur, vt ſcribis; nos autem erimus etiam in omni deſperatione fortes, vt tu tamen idem & hortaris, & præcipis. das enim mihi iucundas recordationes conſcientiæ noſtræ, rerumq. earum, quas, te in primis auctore, geſſimus. præſtitimus enim patriæ non minus certe, quā debuimus, plus profecto, quam eſt ab animo cuiuſquam, aut conſilio hominis poſtulatum. Ignoſces mihi de me ipſo aliquid prædicanti. quarum enim tu rerum cogitatione nos leuare ægritudine voluiſti, earum etiam commemoratione lenimur. itaque, vt mones, quantum potero, me ab omnibus moleſtiis, & angoribus abducam; transferamq. animum ad ea, quibus ſecundæ res ornantur, aduerſæ adiuuantur: tecumq. & ero tantum, quantum patietur vtriuſque ætas, & valetudo; &, ſi eſſe vna minus poterimus, quam volemus, animorum tamen coniunctione, iiſdem ſtudiis ita fruemur, vt numquam non vna eſſe videamur. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

BENEVOLENTIAM] quæ ipſa per ſe valet ad conſolandum; coniuncta vero pari prudentia, multo plus. PARI *prudentia:*] rationibus ad leuandum curas accommodatis. NON *aliunde pendere,*] quod perfectæ virtutis eſt: ſine qua fortunam quoudie cogimur timere. aliunde igitur pendet, qui extrinſecus, ideſt ab ipſa fortuna, exſpectat omnia. Hæc tota ſententia ex Platonis Epitaphio ſumpta eſt. ὅτῳ γὰρ ἀνδρὶ εἰς ἑαυτὸν ἀνήρτηται πάντα τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν φέροντα, ἢ ἐγγὺς τούτου, καὶ μὴ ἐν ἄλλοις ἀνθρώποις αἰωρεῖται, ἐξ ὧν ἢ εὖ ἢ κακῶς πραξάντων πλανᾶσθαι ἠνάγκασται καὶ τὰ ἐκείνου, τούτῳ ἄριστα παρεσκεύασται ζῆν. AVT *bene, aut male*] fortunæ enim arbitrio vel beatam vitam, vel miſeram exſpectat, qui virtute caret. SVSPENSAE] minime firmas. incerta enim ſunt, quæ a fortuna ponuntur. Præclare in hanc ſententiam pronunciauit illa Cicero in Paradoxo II. Nemo poteſt non beatiſſimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe, quiq. in ſe vno ſua ponit omnia. cui autem ſpes omnis, & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil poteſt eſſe certi, nihilq. quod exploratum habeat permanſurum ſibi ne vnum quidem diem. TEMPESTATVM,] aduerſa tempora Tempeſtates vocat, tranſlatione vſus, vt ep. 3. lib. IV. Multo ante, tamquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram. Cum, inquit, ego quoque fortunæ vim contemnerem, præſidij ſatis eſſe ad omnes caſus in vna virtute exiſtimarem; ab hac tamen ſententia, temporibus vexatus, prope deſciueram: ſed me labātem confirmarunt litteræ tuæ. CONCVRSV] concurrentibus in me calamitatibus, ſuoq. impetu inſitam illam opinionem non omnino quidē, ſed aliquantum labefactantibus, atque conuellentibus. CONVVLSAM] metaphoræ concluſio: quam in verbo, Excidiſſet, inſtitutam, verbis deinde ſimilibus exceptam, & ad exitum ſententiæ conſeruatam videmus. Conuellere autem plus aliquando ſignificat, quam labefactare. nam labefactare mouere eſt, non amouere, & auferre: conuellere vero, ita mouere, vt ſeparatio ſequatur. itaque ſeorſum, quaſi diuerſa, ponuntur in oratione pro Cluentio: Si quā opinionem iam veſtris mentibus comprehendiſtis, ſi eam ratio conuellet, ſi ratio labefactabit. & lib. 2. de Oratore: Ne conuellere adoriamur ea, quæ non poſſint commoueri. PROXIMIS *litteris,*] binis igitur litteris Ciceronem Lucceius conſolatus erat. nam de poſterioribus in eo ſignificat, Cui te opitulari video. de prioribus, cum ait: Et id feciſſe etiam proximis litteris, multumq. profeciſſe ſentio. SED *etiam declarandum*] poteſt enim obſcura eſſe ſignificatio, cum non omnia ſigna perſpicue demonſtrent, declarari non poteſt. Pro Milone: Si vnquam locus ampliſſimorum virorum delectis viris datus eſt, vbi ſua ſtudia erga bonos, & fortes ciues, quæ vultu, & verbis ſæpe ſignificaſſent, re, & ſententijs declararēt. ITAQVE] quiddam accederet ad ſententiam, ſi legeretur, Atque, nec tamen, Itaque; tricio, præſertim ab antiquis libris comprobatum. HÆC *aliquando ſi-tura meliora:*] hic locus oſtendit, Lucceij cōſolationem adhibitam eſſe non ad eam tantum ſollicitudinem, quā ex obitu filiæ Cicero capiebat, ſed ad mærorē etiam ex reip. pernicie ſuſceptum. idemq. confirmatur infra, in eo loco: Et domeſtica ferenius, vt ceſſes, & publica paullo etiam fortius fortaſſe, quam tu ipſe, qui præcipis. CASVS *gladiatorij,*] gladiatorū ſimilitudine Lucceius probare ſtuduerat, non eſſe penitus de rep. deſperandum: cum ſæpe, qui iam victus ab aduerſario gladiator videtur, is ita conualeat, vt victorem proſternat. VETABANT] non quod re vera proficerent, ſed eo ſpectabant, vt ad aliquam ſpem traducerer. ex quo videbam, te aliqua ſpe teneri: cum ego prorſus deſperem. CVM *aliquid ſperes;*] cum ego nihil ſperem: &, qui nulla ſpe tenetur, eum eſſe fortem quis non miretur? ITA *affectum,*] eo calamitatis, & miſeriæ redactum. FRACTVM, *debilitatum ve*] vt enim integris firmitas, ita fractis debilitas ineſt. ſic ep. 9. lib. I. In te potiſſimum fractam illam, & debilitatam vim ſuam contulit. Pro Flacco: Quæ vrbs auctoritate tanta eſt, vt iam fractum prope, ac debilitatum Græciæ nomen huius vrbis laude nitatur. De Orat. lib. 2. Adoleſcentulus ſic in initio accuſationis exanimatus ſum, vt hoc ſummum beneficium Q. Max. debuerim, quod conſilium continuo omiſerit, ſimul ac me fractum, ac debilitatum metu viderit. MONITIS,] tantam apud ſe eſſe Lucceij auctoritatē oſtendit, vt, quamquam de rep. prorſus actum putet, dolorem tamen, eo monente, & præcipiente, abijcere decreuerit. DOMESTICA] interitum filiæ. SPE *aliqua*] ob rationes a te collectas, maximeq. ob gladiatorios caſus. VT *tu tamen idem*] adductis iam rationibus ad aliquam ſubleuendæ reip. ſpem accommodatis, ad illam poſtremo conſolationem Lucceius cōfugerat, vt diceret, vel in ſumma deſperatione fortitudinem tamen eſſe Ciceroni præcipue retinendam. cur enim qui maximas res, aduerſis patriæ temporibus fortiſſime geſſerit, idem non perpetuo ſe ſui ſimilem, ideſt fortem, conſtātemq. præbeat? CONSCIENTIÆ] quod eſt maximum ſolatium in malis. epiſt. 3. lib. IV. Multa me conſolantur, maximeq. conſcientia conſiliorum meorum. & ep. I. lib. VI. TE *auctore,*] conſilio tuo, GESSIMVS.] Catilinæ tempora ſignificat. tunc enim maxime virtus Ciceronis enituit: & eas ſæpe res glorioſe commemorat. AB *animo cuiuſquam, aut conſilio*] in opprimenda coniuratione non animi tantum, ſed conſilij quoque præſtantia opus fuit. ideo coniungit vtrumque in ep. 7. cum ait: Quæ, cum veneris, tanto conſilio, tantaq. animi magnitudine geſta eſſe cognoſcēs. ALIQVID] quid amplius potuit? Nimirum haud paullo plus, quam ſatis eſt, auidior gloriæ fuit Cicero noſter: quod ipſe ad Dolabellam ſcribens, ep. 14. lib. IX. ingenue confeſſus eſt. Nos autem amemus ingeniū, & imitemur, quantum licet, eloquentiam, cuius in illo præſtantiſſimum habemus exemplum: ſi qua tantis virtutibus adſperſa labes fuit, vt eſt ſæpe næuus aliquis in pulcherrimo corpore, diſſimulemus potius, quā reprehendamus. AD *ea,*] ad illa præclara philoſophiæ ſtudia, quæ maxime poſt euerſam remp. coluit: quod eius indicant ſcripta, de Officiis, de Finibus, Tuſculanæ diſputationes, & alia. SECVNDÆ *res ornantur,*] quia philoſophiæ præceptis ita nos gerimus in ſecunda fortuna, vt ab omnibus temperantiæ laudem conſequamur. ADIVVANTVR:] tum quia philoſophiæ tractatio ita delectat, vt a ceteris moleſtiis animum abducat: tum etiam, quia, quod

abſit a culpa, non eſſe malum perſuadet, ideoq. nec magnopere dolendum. Laudat eadē ſtudia in ep.3. lib.IV.& ep.12.lib.VI.& ep.2.3.lib.IX.& alibi ſæpe. IISDEM *ſtudijs*] ſic malo, vt eſt in duobus antiquis libris, quam, vt in duodecim, Iiſdemq. ſtudiis. copulam non video neceſſariam eſſe, & additam ſuſpicor e coniectura, quod illud, Animorum coniunctione, ad verbum, Fruemur, referendum videretur: cum a ſe ipſo potius regatur; vt ſit adeo ſimul eſſe videbimur, quia fruemur iiſdem ſtudiis, animis coniuncti.

Argumentum ep. 14.

DVas ad Ciceronem Lucceius conſolatorias miſit epiſtolas; & vtrique Cicero reſpondit. Lucceij prior deſideratur; Ciceronis vtraque exſtat. In hoc quærit primum cauſſam Lucceius, cur ab vrbe Cicero abſit; laudat, ſi ſolitudinem ſequitur, vt otio ad ſcribendum abundet; non probat, ſi mœroris cauſſa, ob filiæ mortem ſuſcepti; deinde rationes, cur dolori finem facere debeat, ſubiungit. ad rationes poſtremo preces addit, ſibi vt hoc tribuat roganti, ne diutius angatur. Claudit epiſtolam amoris, & modeſtiæ ſignificatio. Eodem anno ſcripta.

LVCCEIVS S. D. CICERONI. 14.

SI vales, bene eſt: ego valeo, ſicut ſoleo, paullulo tamen etiam deterius, quam ſoleo. Te requiſiui ſæpius, vt viderem. Romæ quia poſtea non fuiſti, quam a me diſceſſeras, miratus ſum: quod item nunc miror. non habeo certum, quæ te res hinc maxime retrahat. ſi ſolitudine delectare, cum ſcribas, & aliquid agas eorum, quorum conſueſti; gaudeo, neque reprehendo tuum conſilium: nam nihil iſto poteſt eſſe iucundius, non modo miſeris his temporibus, & luctuoſis, ſed etiā tranquillis, & optatis, præſertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requiem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, te ipſum laudibus illuſtret. ſin autem, ſicut hic dum eras, lacrumis, & triſtitiæ te tradidiſti: doleo, quia doles, & angere: non poſſum te non, ſi cōcedis, quod ſentimus, vt liberius dicamus, accuſare. quid enim? tu ſolus aperta non videbis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis? tu non intelliges te querellis quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari ſollicitudines, quas eleuare tua te prudentia poſtulat? quod ſi non poſſumus aliquid proficere ſuadendo; gratia contendimus, & rogando: ſi quid noſtra cauſſa vis, vt iſtis te moleſtiis laxes, & ad conuictum noſtrum redeas, & ad conſuetudinem vel noſtram communem, vel tuam ſolius, ac propriam. Cupio non obtundere te, ſi non delectare noſtro ſtudio: cupio deterrere, ne permaneas in incepto: cum duæ res iſtæ contrariæ me conturbent: ex quibus aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes: aut in altera non offendas. Vale.

EXPLANATIO.

QVAM *a me diſceſſeras*,] cur hoc mendoſum ſuſpicati quidam ſint, quibus placuiſſe video, Quam diſceſſerat, non equidem intelligo; præſertim cum antiqui omnes libri, quibus quidem ego nunc vtor, cū vulgata lectione conſentiant. HINC] ab vrbe. SOLITVDINE.] in quam ſe poſt obitum filiæ Cicero contulerat. ad Att.ep.13.lib.XII. Me hæc ſolitudo minus ſtimulat, quam iſta celebritas. te vnum deſidero: ſed litteris nō difficilius vtor, quam ſi domi eſſem. ardor tamen ille vrget, & manet, non mehercule indulgente me, ſed tamen non repugnante. Et ibidem, ep.14.15.16.18.21.22. CVM *ſcribas*,] ſcripſit in ſolitudine librum de Conſolatione ad ſe ipſum. ſcripſit etiam libros quinque de Finibus: quod vtrumque ex epiſtolis ad Atticum intelligitur. QVORVM *conſueſti*;] quorum aliquid agere cōſueſti. Græca figura. LACRVMIS, *& triſtitia.*] fletus, & mæror dolentis animi ſigna ſunt. quæ tamen ſæpe ratio minuit, interdum etiam plane tollit: propterea Ciceronem hortatur Lucceius, vt a lacrumis triſtitiaq. abſtineat. NON *poſſum te non, ſi concedis*,] in vulgatis libris, Nec poſſum. malui, Non poſſum, vt habēt omnes antiqui libri. alterum, Non, quod refertur ad verbum, Accuſare, paullo videtur durius. verum in antiquorum ſcriptis; vnde hauſimus vbertatem Latinæ linguæ, excuſanda omnia, non omnia tamen imitanda. quamquam hic veterum librorum diſſenſio non nullam mendi ſuſpicationem affert. alij enim habent, Non poſſum te nam ſi concedis: alij, Non poſſum te ſi non concedis: alij, Non poſſum te nam ſi non cōcedis. APERTA *non videbis*,] quid enim apertius, quam, nihil proficere querellis? DVPLICARI] augetur enim dolor retractando. VEL *noſtram communem*,] vel ita viue, vt viuimus omnes: vel, ſi noſtram conſuetudinem imitari non vis, viue ſaltem, vt ſolebas ipſe; ſequere eam conſuetudinem, quæ tua ſolius, ac propria fuit, vt ab iſto angore te liberes. TVAM *ſolius*.] ſic pro Q.Roſcio: Tuas ſolius Cherea tabulas flagitamus. Liuius lib.2. Gratæ in vulgus leges fuere: quas cum ſolus pertuliſſet, vt ſua vnius gratia eſſet; tum demū comitia collegæ ſubrogando habuit. PROPRIAM.] ſi non impetro, vt ad communē, ſaltem, vt ad tuam conſuetudinem redeas, & peto, & impetrare debeo.

STVD

STVDIO:] minuẽdi doloris tui cupiditate. CONTRARIÆ] oam neque plura ſcribo, ne te obtundam: & pluta tamen libenter ſcriberem, ne permaneres in incepto, ideſt ne ſuſceptum dolorem diutius ferres. Fortaſſe autem dixit, cupio te non obtundere, quod alteris iam litteris antea conſolatus erat. IN *altera*] in hoc ſtudio meo leuandi doloris tui. IN *altera*] quod hortor, & rogo, vt iſtis te moleſtiis laxes. NON *offendas*.] Offendere, quinque modis accipitur. Aut enim eſt lædere: quæ notiſſima ſignificatio eſt: propterea ſuperſedebo exemplis. Aut reperire: vt ep. 9. lib. I. Non offendes eundem bonorum ſenſum, mi Lentule, quem reliquiſti. Et ep. 14. lib. v. Tam miſero tempore nihil noui conſilij cepiſſem, niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas, quam remp. offendiſſem. Aut incidere: vt lib. 2. de Inuent. Quod ſi in ceteris quoque ſtudiis a multis eligere homines commodiſſimum quodque, quam ſeſe vni alicui certo vellent addicere: minus in arrogantiam offenderent. Aut peccare, vel aliquid committere, vnde exiſtimationis, honoris, beneuolentiæ iactura fiat. vt ep. 7. lib. I. Si cecidiſſet vt volumus, & optamus, omnes te & ſapienter, & fortiter; ſin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos & cupide, & temere feciſſe dicturos. Et ep. 18. lib. 11. Si dignũ ſe maioribus ſuis præbuerit, vt ſpero & opto; tua laus ex aliqua parte fuerit: ſin quid offenderit; ſibi totũ, nihil tibi offenderit. Et ep. 4. lib. x. ad Att. Eumq. perturbatum, quod intelligeret, ſe apud ipſam plebem offendiſſe de ærario. Et pro Cluentio: Qui bis apud iudices offendiſſet. Aut paſſiue ſumitur: quæ minus nota ſignificatio eſt. non enim eſt hic, offendas, pro pecces, vt credidit homo doctus, exemplis adductus alio ſpectãtibus, ſed pro Offendaris. quod ipſe probat Cicero. nam ep. 1. lib. 1. ad Q. F. Si quis eſt, inquit, in quo iam offenderis, de quo aliquid ſenſeris; huic nihil credideris, nullã partem exiſtimationis tuae commiſeris. In Verrem lib. 1. act. 2. Hoſpes Ianitor, veritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma vi retinere cœpit. Pro Milone: Si in me aliquid offendiſtis. Et Cæſar lib. 11. bell. ci. At, credo, ſi Cæſarem probatis, in me offenditis. Quæ ſi attendantur, profecto patiendi vim potius habere videbuntur, quam agendi.

Argumentum ep. 15.

QVærenti Lucceio, cur ab vrbe abſit, eiuſq. ſollicitudines minuere conanti, ad vtrumque reſpondet: lugere ſe non tam filiæ obitum, quam reip. tempora; in vrbe non eſſe, quod in ea nihil iucundum, odioſa omnia.

CICERO S. D. LVCCEIO. 15.

OMNIS amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in iis litteris, quas a te proxime accepi, non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus, & optatus: dicerem, iucundus, niſi id verbum in omne tẽpus perdidiſſem, neque ob eam vnam cauſſam, quam tu ſuſpicaris, & in qua me, leniſſimis, & amantiſſimis verbis vtens, re grauiter accuſas; ſed quod illius tanti vulneris quæ remedia eſſe debebant, ea nulla ſunt. quid enim? ad amicos ne confugiam? quam multi ſunt? habuimus enim fere communes: quorum alij occiderunt, alij neſcio quo pacto obduruerunt. tecum viuere poſſem equidem, & maxime vellem. vetuſtas eſt, amor, conſuetudo, ſtudia paria. quod vinculum, quæ res deeſt noſtræ coniunctioni? poſſumus ne igitur eſſe vna? nec mehercule intelligo, quid impediat: ſed certe adhuc non fuimus, cum eſſemus vicini in Tuſculano, in Puteolano: nam, quid dicam, in vrbe? in qua, cum forum commune ſit, vicinitas non requiritur. ſed, caſu neſcio quo, in ea tempora noſtra ætas incidit, vt, cum maxime florere nos oporteret, tum viuere etiam puderet. quod enim mihi poterat eſſe perfugium ſpoliato & domeſticis, & forenſibus ornamentis, atque ſolatiis? litteræ, credo, quibus vtor aſſidue; quid enim aliud facere poſſum? ſed neſcio quo modo ipſæ illæ excludere me a portu, & perfugio videntur, & quaſi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil inſit, niſi propagatio miſerrimi temporis. Hic tu ea me abeſſe vrbe miraris, in qua domus nihil delectare poſſit, ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ? itaque ſic litteris vtor, in quibus conſumo omne tempus, non vt ab his medicinam perpetuam, ſed vt exiguam doloris obliuionem petam. quod ſi id egiſſemus ego, atque tu; quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos metus; omne tempus vna fuiſſemus; neque me valetudo tua offenderet, neque te mæror meus. quod, quantum fieri poterit, conſequamur. quid enim vtrique noſtrum aptius? propediem te igitur videbo. Vale.

EXPLANATIO.

DICEREM, *iucundus*,] dixi iam, nihil eſſe iucundum, quin idem gratum: non contra: nam ſæpe multa grata, non eadem iucunda. ep. 6. libro. 1 v. Cuius officia iucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerunt, numquam tamen gratiora. IN *omne tempus*] ad temporis & nomen ipſum, & ſignificationem vtimur

particula,

particula, In. ep. 14. lib. XI. In multa ſæcula videbamus remp. liberatam. Et in oratione II. in Rullum: In hunc annum profeſſus ſum otij me, & concordiæ patronum. OB *eam vnam cauſſam*,] ob interitum filiæ: quo equidem angor, ſed non hæc vna me torquet cura, verum illa ſimul, quod nec ab amicis, qui ſuperſunt pauciſſimi, nec ab ipſa rep. quæ ipſa quoque interiit, nec mehercule a litteris, quæ negare perfugium videntur, ſolatium petere poſſum. Eripuit igitur mihi iucunditatem in omne tempus non tam filiæ mors, quam amiſſio reip. & amicorum: quæ remedia tanti vulneris eſſe debebant. QVAM *tu ſuſpicaris*,] ſcripſerat enim Lucceius: Sin autem, ſicut hic dum eras, & lacrumis, & triſtitiæ te tradiſti. LENISSIMIS, *& amantiſſimis verbis*,] ita enim ſcripſerat Lucceius, vt & modeſtiam ſuam, & eximiam in Ciceronem beneuolẽtiam oſtenderet. RE *grauiter accuſas*;] in eo loco: Tu ſolus aperta non videbis? ILLIVS *tanti vulneris*] cruciatus ex obitu filiæ ſummus tranſlatione demonſtratur. eſt enim acerbus vulnerum dolor, eoq. magis, quo grauiora ſunt. ideo ſatis non putauit, Vulneris, ſed addidit, Tanti. ſic ad Sulpicium, ep. 6. lib. IV. Hoc tam graui vulnere. HABVIMVS *enim fere communes*:] propterea ſcis, quam non multi ſuperſint. OCCIDERVNT,] ciuili bello Cæſaris & Pompeij, vt duo Lentuli, L. Domitius, M. Bibulus, Ap. Claudius, L. Scipio, conſulares omnes. OBDVRVERVNT.] vt M. Marcellus, qui Mitylenis in exſulio maluit, quam in patria ſeruitute oppreſſa vitam ducere. poſtea tamen, Ciceronis litteris, reditum ſuadentibus, permotus, cum ad vrbem ſe conferret, in itinere a familiari ſuo Magio Chilone occiſus eſt. ep. 12. lib. IV. VETVSTAS] vetus notitia. ep. 10. lib. X. epiſt. 56. lib. XI. ep. 32. lib. XIII. IN *Tuſculano*,] quæ villa fuerat antea L. Sullæ dictatoris. Plinius lib. XXIII. cap. 6. VICINITAS *non requiritur*.] poſſunt ciues, licet prope habitent, crebro tamẽ, nec vllo incommodo, ſimul eſſe, quia forum commune ſit, quo omnes quotidie fere coeunt. FLORERE] gratia, auctoritate, gloria. ep. 13. lib. IV. In qua vrbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis omnibus caremus. OPORTIERET,] quia ſenibus rerum pro rep. geſtarum, optimorumq. conſiliorum præmia ſunt gratia, auctoritas, gloria. VIVERE *etiam puderet*.] amiſſa libertate, ſine qua bonis ciuibus dulce nihil eſt. ep. 13. lib. IV. Sæpius mihi venit in mẽtem, queri, quod ita viuerẽ, quam gaudere, quod viuerem. Et ep. 3. lib. VII. Vbi non ſis, qui fueris, non eſſe cur velis viuere. DOMESTICIS,] non domeſticis ornamentis, ſed ſolatiis: ornamentis autem forenſibus. nam, cum eum, reip. calamitatibus mærentem conſolari filia ſoleret; domeſticum quoque, illius morte, ſolatium amiſerat. ep. 6. lib. IV. Mihi, amiſſis ornamentis us, quæ eram maximis laboribus adeptus, vnum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt. Et in eadem, paullo poſt: Non enim, vt tum me a rep. mæſtum domus excipiebat, quæ leuaret; ſic nunc, domo mærens, ad remp. cõfugere poſſum, vt in eius bonis acquieſcam. FORENSIBVS *ornamentis*,] honeſtate, dignitate, honoribus. hæc enim nominat Sulpicius in ep. 5. lib. IV. & Cicero reſpondens Ornamenta ſua vocat. Poteſt etiam referri ad gratiam, auctoritatem, gloriam: quibus cum antea Cicero floruiſſet, caruit omnino poſt interitum reip. idq. ſcribit ep. 13. lib. IX. QVID *enim aliud facere poſſum?*] ſublata reip. adminiſtrandæ facultate. IPSÆ *illæ*] quibus vtor aſſidue. A *portu*,] in eas enim ego me, tot malis vexatus, tamquam ex tempeſtate in portum recepi: ſed eiicior, & excludor: hoc eſt, ne in iis quidem acquieſco: quandoquidem exprobrare mihi vidẽtur, quod in ea vita maneam, in qua miſeria ſemper eadem futura ſit. oderũt enim turpia: nec ſeruitute quidquam turpius. IN *qua nihil inſit, niſi propagatio miſerrimi temporis*.] Quod Plautus dixit in Trin. Illi producit vitam ad miſeriã. HIC] quæ cum ita ſint, tu tamen ea me abeſſe vrbe miraris. ſubiungitur admiratio narrationi: vt epiſt. 13. lib. VII. Hic tu me etiam inſimulas. In Ver. lib. V. Hic tu etiam dicere audebis: Eſt in iudicibus ille familiaris meus. Pro Archia: Hic tu Heracleenſium tabulas requiris. Sic ep. 9. lib. I. Hic ego, quãtum humano conſilio efficere potui, circumſpectis rebus omnibus, rationibusq. ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium. FORI, *curiæ?*] iudiciorum, & ſenatus. nam in foro iudicia, in curia ſenatus habebatur. ep. 6. lib. IV. Nihil in foro agere libebat: adſpicere curiam non poteram. MEDICINAM] perfugium, ſolatium, portus, medicina, remedium vulneris, eodem ſpectant: quibus nominibus Cicero vtitur in hac epiſtola. DOLORIS *obliuionem*] aberrationem quãdam a dolore. ſic enim appellauit ep. 37. lib. XII. ad Att. Qui me inquit, fractum, & debilitatum putant; ſi ſciant, quid litterarum, & cuius generis conficiam; credo, ſi modo homines ſint, exiſtiment me, ſiue ita leuatus ſim, vt animum vacuum ad res difficiles ſcribendas afferam reprehendendum non eſſe; ſiue hanc aberrationem a dolore delegerim, quæ maxime liberaliſſima doctoq. homine digniſſima, laudari etiam oportere. SI *id egiſſemus*] ſi id vtrique noſtrum curæ fuiſſet, vt vna eſſemus. PROPTER *quotidianos metus*:] qui enim quotidie timet, nõ modo non agit, ſed ne cogitat quidem ea, quæ agẽda eſſent. OMNE *tempus*] poſt ſuũ a Theſſalica pugna reditum in Italiã. OFFENDERET,] offenderet quidẽ, ſed non tam grauiter. nam, ſi eſſemus vna; teq. non ita, vt horis omnibus timeo, male affectum viderem; & minus angeret. MÆROR *meus*.] tu quoque leuiorem, quam nunc, ex mærore meo moleſtiam præſens ſuſciperes. amor enim maiora fingit omnia. CONSEQVAMVR.] non dicit, curemus, ſed, conſequamur. ſitum enim id erat in vtriuſq. poteſtate. paullo ante, Nec mehercule, inquit, video, quid impediat. APTVS?] ne tua me valetudo, te mæror meus offendat.

Argumentum ep. 16.

MAerentem Titium interitu filij conſolatur. Orditur autem primum a dolore ſuo, quia communicatio doloris quaſi quædam conſolatio eſt; deinde ſuam cõmemorat beneuolentiam, qua commotus ad conſolandum aggreditur: poſtremo, languentem amicum ſpe confirmat, cum opem afflicto aliquam

aliquam pollicetur. Tres igitur partes tamquam proœmij loco ſunt. Conſolatio autem multiplex eſt, & copioſa, ab ingenij, doctrinæq. fontibus deriuata. Angeris interitu filij. Quid? tibi ne ſoli ante diem eripiuntur filij? naſcimur omnes ea lege, plurimis vt afficiamur incommodis, itaque non debes aut propriam, & præcipuam condicionem poſtulare, aut communem recuſare. quis porro, quod nullo vitare conſilio poteſt, id cum euenerit, angatur? hæc ſi ratio parum ad minuendam ſollicitudinẽ proficit; adde exempla; quæq. alijs eadem, aut ſimilia contigerint, animaduerte; ne nimium iſto caſu, quaſi proprium tibi fortuna vulnus inflixerit, ingemiſcas. Hæc, atque huius generis alia, vt ad leniendum dolorem vehementer apta, litterarum monumentis mandanda ſapientiſsimi homines cenſuerunt: eaq. nos in ore ſemper, atque in animo habere debemus: ſed nulla magis conſolatio proficiet, quam ſi miſerias horum temporum, & ſtatum noſtræ ciuitatis tibi ante oculos proponas. quis enim, cum probitati, aut bonis artibus, atque adeo libertati, & ſaluti nihil iam relictum ſit loci, filios habere cupiat, ac non potius beatum ſe, quia nullos omnino ſuſceperit, exiſtimet? ſin aliquis eos amiſit, non ille quidem propterea beatus eſt, (nec enim gaudere debemus liberorum interitu; neque id natura patitur) ſed certe minus miſer, quam ſi eoſdem ſtante, aut ſaltem non penitus euerſa rep. perdidiſſet. Age, concedis hæc eſſe vera, nec infeliciter cum ijs eſſe actum, qui tam miſeris temporibus a vita diſceſſerunt: ſed incommodo tuo mæres liberorum ſuauitate priuatus. Fateor id quidem acerbum eſſe: verumtamen cum te antea ſemper & priuatis in rebus, & publicis præſtitiſti, tuenda tibi vt ſit grauitas, & conſtantiæ ſeruiendum. Venit etiam in mentem, ideo te fortaſſe cruciari, quod eos, qui mortui ſunt, verſari in miſeria putes. Mihi vero, quod ſæpiſsime legi, & audiui, vel miſeria nulla videtur eſſe in morte, ſi caret ſenſu, vel, ſi reſidet in ea ſenſus, immortalitas potius appellanda, quam mors. Verum finge miſeros eſſe, qui occiderunt. nihil in morte grauius eſſe poteſt, quam quæ reip. impendent. Poſtremo, cum omnes luctus vetuſtate tollantur, impetret ſtatim ratio, quod impetratura aliquando dies eſt. Quo anno ſcripta, non liquet: mihi tamen poſt Pharſalicum ſcripta prælium videtur ex ijs verbis, Bona, aut denique aliqua rep. quod ante victum Pompeium, vt opinor, non diceret. Eodem illud ſpectat, Hoc grauiſsimo, & peſtilentiſsimo anno. Et illud, Quis eſt enim iam non modo pudori, probitati, virtuti, ſed omnino libertati, ac ſaluti loci?

CICERO. S. D. TITIO. 16.

ETSI vnus ex omnibus minime ſum ad te conſolandum accommodatus; quod tantum ex tuis moleſtiis cepi doloris, vt conſolatione ipſe egerem: tamen, cum longius a ſummi luctus acerbirate meus abeſſet dolor, quam tuus, ſtatui noſtræ neceſſitudinis eſſe, meæq. in te beneuolentiæ, non tacere tanro in tuo mærore tamdiu, ſed adhibere aliquam modicam conſolationem, quæ leuare dolorem tuum poſſet, ſi minus ſanare potuiſſet. Eſt autem conſolatio peruulgata quidem illa maxime, quam ſemper in ore, atque in animo habere debemus; HOMINES vt eſſe meminerimus, ea lege natos, vt omnibus fortunæ telis propoſita ſit vita noſtra; neque eſſe recuſandum, quo minus ea, qua nati ſumus, condicione viuamus; ne ve tam grauiter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſumus; euentiſq. aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis noui cogitemus. neque hæc, neque ceteræ conſolationes, quæ ſunt a ſapientiſſimis viris vſurpatæ, memoriæq. litteris proditæ, ranrum videntur proficere debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ ciuitatis, & hæc perrurbatio temporum perditorum: cum beatiſſimi ſint, qui liberos non ſuſceperunt; minus autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eoſdem bona, aut denique aliqua rep. perdidiſſent. Quod ſi tuum te deſiderium mouet; aut ſi tuarum rerum cogitatione mæres: non facile exhauriri tibi iſtum dolorem poſſe vniuerſum puto. Sin illa te res cruciauit, quæ magis amoris eſt, vt eorum, qui occiderunt, miſerias lugeas: vr ea non dicam, quæ ſæpiſſime & legi, & audiui, nihil mali eſſe in morre; in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quam mors, ducenda ſit; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur; hoc tamen non dubitans, confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reip. quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur. quid eſt enim iam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati, ac ſaluti loci? non mehercule quemquam audiui hoc grauiſſimo, & peſtilentiſſimo anno adoleſcentulum, aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miſeriis, atque ex iniquiſſima condicione videretur. Quare, ſi tibi vnum hoc detrahi poteſt, ne quid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe: permultum erit ex mærore tuo deminurum. relinquetur enim ſimplex illa iam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad te

ipſum proprie referetur. in qua non eſt iam grauitatis, ac ſapiẽtiæ tuæ, quam tu a puero præſtitiſti, ferre immoderatius caſum incommodorum tuorum, qui ſit ab eorum, quos dilexeris, miſeria, maloq. ſeiunctus. etenim cum ſemper te & priuatis in rebus, & publicis præſtitiſti, tuenda tibi vt ſit grauitas, & conſtantiæ ſeruiendum. nam, quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præripere conſilio, prudentiaq. debemus. etenim, ſi nulla vmquam fuit, liberis amiſſis, tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certe nos, quod eſt dies allatura, id conſilio anteferre debemus, neque exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſumus. His ego litteris ſi quid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum; ſin minus forte valuiſſent, officio tamen functum beneuolentiſſimi, atque amiciſſimi: quem me tibi & fuiſſe ſemper, exiſtimes velim, & futurum eſſe confidas. Vale.

EXPLANATIO.

ET SI *vnus*] non diſſimile principium ep. 18. TANTVM *cepi doloris*,] hoc ipſo iam incipit conſolari. nam doloris communicatio ſolatij non nihil afferre ſolet. ep. 6. libro IV. Quantum, inquit, præſens me adiuuare potueris & conſolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo. Sic Sulpicius ep. 5. libro IV. LONGIVS] dolemus vterque, ſed impari dolore; cum tu filium lugeas, ego tuo dolore doleam. TAM *diu*,] non ſtatim igitur eum conſolatus eſt, audito interitu eius filij. PERVVLGATA] quæ patet omnibus: ſed nos propriã quandam e ſtatu noſtræ ciuitatis conſolationem capere debemus; qui eiuſmodi eſt, vt beatiſſimi videantur, qui liberos non ſuſceperunt, minus autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eoſdem bona, aut denique aliqua rep. perdidiſſent. Conſolatio hæc a communi omnium hominum cõditione ſumitur, vt ep. 18. & libro VI. ep. 6. altera quæ ſequitur proxima, a temporum ſtatu: quod idem notauimus infra, in ep. 18. EA *lege natos*,] interpretatio antecedentium verborum. VT *omnibus fortunæ telis propoſita ſit vita noſtra*;] quod etiam ſenarius ille Næuij poetæ docet:

,, *Pati neceſſe eſt multa mortalem mala.*

ACCINISSS] cum aduerſi aliquid nobis accidit, cũcta aliorum memoria repetamus. NEQVE *hæc*,] conſolationem vnam propoſuit; deinde ſubiunxit, Hæc, quaſi non vnam ſolam propoſuiſſet. verum, quæ conſolationis vnius partes ſunt, conſolationes appellat. partes autem hæ ſunt, vna, Homines vt nos eſſe meminerimus; altera, Neque eſſe recuſandum; tertia, Ne tam grauiter; poſtrema, Euentisq. aliorum. VSVRPATÆ,] in ſermonibus vſurpatæ, atque etiam ſcriptis conſignatæ. nam Vſurpari dicitur, quod, vſitatum antea, ſermonibus refertur, vt Phil. 11. Quod ſi te in iudiciũ quis adducat, vſurpetq. Caſſianum illud, Cui bonum fuerit. et alibi. MEMORIÆQ. *litteris proditæ*,] ſcriptis ab hominum obliuione vindicatæ. Poſuit idem aliis modis, vt, memoriæ proditæ, litteris proditæ. verum, Memoriæ litteris proditæ, ita dixit, quaſi, memoriæ proditæ litterarum adiumento. STATVS *ipſe noſtræ ciuitatis*,] quem intuens diligere vitam nemo debet. AVT *denique aliqua*] oſtendit nullam eſſe remp. quo adducor, vt poſt interitum Põpeij ſcriptam epiſtolam exiſtimem. TVVM *deſiderium*.] quia deſideras, quos amiſiſti. TVARVM *rerum cogitatione*] non puto, Tuarum rerum, de fortunis dici, ſed de liberis immatura morte ereptis: vt ſit: Tuarum rerum, pro, tuorum incommodorum: quod indicant & quæ antecedunt, & quæ ſequuntur. VNIVERSVM] dixit iam, Statui adhibere aliquam modicam conſolationem, quæ leuare dolorem tuum poſſet, ſi minus ſanare potuiſſet. Tua, inquit, cauſſa ſi doles, quia cares iis, quos dilexiſti: prorſus tibi iſtum dolorẽ euelli poſſe non arbitror: hæret enim quodammodo in ipſa natura, quæ amorem quendam in ea, quæ procreata ſunt, cũctis ingenerauit animantibus. QVÆ *magis amoris eſt*,] qui enim ſua potius, quam aliorum cauſſa angitur, vere non amat. cõtra, id magis amoris eſt, aliorum miſerias ipſorum cauſſa lugere, non noſtra. NIHIL *mali eſſe in morte; in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quam mors, ducẽda ſit; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur.*] hæc ſe Cicero legiſſe dicit. legerat autem cum aliorum alia, tum illud Xenophontis libro IIX. Cyri pædiæ de ipſo Cyro moriente; cuius hæc ſunt verba ad filios: *Ἐν γὰρ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι, μήτε ἢν μηδὲν ἔτι ὦ.* Eandem ſententiam, vt auctore Lactantio cognouimus, libro de Legibus incerto expreſſit Cicero his verbis: Gratulemur nobis, quoniam mors aut meliorem, quam qui eſt in vita, aut certe non deteriorem eſt allatura ſtatum. nam ſine corpore, animo vigente, diuina eſt vita; ſenſu carente, nihil profecto eſt mali. Et in Hortenſio, apud Auguſtinum: Magna ſpes eſt, aut, ſi hoc, quo ſentimus, & ſapimus, mortale & caducum eſt, iucundum nobis, perfunctis muneribus humanis, occaſum, neque moleſtã exſtinctionem, & quaſi quietem vitæ fore: aut ſi, vt antiquis philoſophis, hisq. maximis, longeq. clariſſimis, placuit, æternos animos ac diuinos habemus, ſic exiſtimandum, quo magis hi fuerint ſemper in ſuo curſu, ideſt in ratione, & inueſtigandi cupiditate, & quo minus ſe admiſcuerint atque implicuerint hominum uitiis atque erroribus, hoc illis faciliorem adſcenſum, & reditum in cælum fore. SI *reſideat ſenſus*,] quod ſenſere Pherecydes, Pythagoras, Socrates, Plato, alij poſtea. Tuſc. 1. idq. ipſe Cicero comprobat in libro de Senectute, ex Catonis Cenſorij perſona. in oratione autem pro Archia dubitare videtur his verbis: Hæc ſiue a meo ſenſu poſt mortem abfutura ſunt, ſiue, vt ſapientiſſimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt; nunc quidem certe cogitatione quadam ſpeq. delector. SIN *ſit amiſſus*,] qua in ſententia maxime fuit Epicurus;

cum

cum ita diſputaret: Mors nihil ad nos. nam, quod diſſolutum eſt, ſenſu caret: quod ſenſu caret, nihil ad nos. Sextus Empiricus lib. III. Pyrrh. hypot. cap. 24. RELIQVERIT,] a vita diſcedens. DECEPTVS] tanquam aliquo bono priuatus. PESTILENTISSIMO] quo, tanquam peſte aliqua, occiderunt. *Ne quid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe.*] quod putare debes tribus de cauſſis, vel ſi reſideat in morte ſenſus, vel ſi cum corporibus animi ſimul intereant, vel quod ea reip. impendeant, quæ qui reliquerit, nullo modo deceptus eſſe videatur. CVRA *doloris tui*,] cura illa, quia doles tua cauſſa. NON *cum illis*] non enim ideo dolebis; quia mali aliquid iis euenerit; ſed ob incommodum tuum. A PVERO] ſapientia non cadit in puerum: ſed elucere tamen in illa ætate ſigna quædam futuræ ſapientiæ poſſunt. eſt igitur laudatio paullo liberalior; vt ad minuendum mærorem valeat. qualis enim de nobis opinio eſt, tales vt re ipſa nos præſtemus, operam dare ſolemus. itaque poſt laudem ſequitur admonitio; tuendam eſſe grauitatem, & conſtantiæ ſeruiendum. INCOMMODORVM *tuorum*,] quod amiſeris eos, quos amabas. DILEXERIS,] etſi, Diligere, minus eſt, quam Amare: quod patet ex illo loco epiſtolæ 14. lib. IX. Tantum acceſſit ad amorem, vt mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe: & ex altero epiſtolæ I. ad M. Brutũ: Clodius valde me diligit, vel, vt ἐμφατικώτερον, valde me amat: tamen hic pro amare accipitur: paullo enim ante dictum eſt, Ne quid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe. SEIVNCTVS.] cur nihil in morte mali ſit, antea demonſtrauit, vel manente ſenſu, vel amiſſo. TVENDA] qui tuetur, defendit: & quoniam, qui defendit, conſeruare cupit; ideo factum, vt Tueri pro conſeruare capiatur, vt hic. CONSTANTIÆ] conſtantia grauitatem ſequitur, vt inconſtantia leuitatem. recte igitur grauitas primum, deinde conſtantia nominata eſt. vt etiam ep. 6. libro 2. SERVIENDVM.] quid eſt, ſeruire conſtantiæ? exſequi ea, quæ conſtantia poſtulat, nihil contra committere. QVOD *allatura eſt ipſa diuturnitas*,] eandem ſententiam Sulpicius in ipſo Cicerone cõſolando vſurpauit, ep. 5. lib. IV. Nullus, inquit, dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat. hoc te exſpectare tempus, tibi turpe eſt, ac non ei rei ſapientia tua te occurrere. Et Cicero ep. 28. lib. VII. & ep. 12. ad Att. lib. XII. Quod autem hic Diuturnitas, paullo poſt, & ep. 28. lib. VII. dixit, Dies: Sulpicius autem, Longinquitas temporis. PRÆRIPERE] paullo poſt, Anteferre, & Repræſentare. ad Att. lib. X. Non præripiam, ſed exſpectabo conſilium. CONSILIO, *prudentiaq.*] paullo poſt, ratione. MVLIER,] vim diuturnitatis exemplo mulierum oſtendit, quas ratio non conſolatur. quod ſi muliebrem luctum dies minuit; multo magis minuet in viris, qui conſilio, prudentiaq. præſtant. quod igitur futurum eſt, cur non ratio repræſentet? REPRÆSENTARE] Repræſentat is, qui, quod aliquãto poſt facturus eſt, ſtatim facit. BENEVOLENTISSIMI, *atque amiciſſimi*:] etſi beneuolentia pro amore ſumitur; quia nemo fere cuiquam, niſi quem amet, bene velle, beneq. cupere videtur: proprie tamen beneuolus ab amico, & beneuolentia ab amicitia differt. quod hic locus oſtẽdit, & ille lib. I. de Fin. Quos tu paullo ante tum memoriter, tum etiã amice, & beneuole collegiſti. Et in oratione pro Oppio, cuius teſtimonio vtitur lib. IX. Quintilianus: O amorem mirum: o beneuolentiam ſingularem: Ad Appium ep. 9. lib. III. maior amoris vis, quam beneuolentiæ, demonſtratur. Nihil eſt, inquit, quod ſtudio, & beneuolẽtia, vel amore potius effici non poſſit.

Argumentum ep. 17.

Excuſat tarditatem litterarum ſuarum: hortatur Sextium, vt exſulij caſum ſapienter, fortiterq. ferat. idq. vt ei perſuadeat, & vt afflictum conſoletur, argumenta ſumit, a communi omnium hominum condicione, ab ipſius Sextij virtute, ab exemplis, a ſtatu reip. a Sextij filio, a iudicio amicorum, ab ipſius conſcientia. poſtremo, quod ipſum ad mærorum minuendum pertinet, ſua ſtudia, & officia vel ad conſolandum, vel ad leuandum eius fortunam pollicetur omnia. Moralis eſt, ſcripta, vt opinor, Cæſare, & Lepido coſ. anno V.C. DCCVI.

CICERO S. D. P. SEXTIO P. F. 17.

NON obliuione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas litteras miſi, ſed quod priora tempora in ruinis reip. noſtriſq. iacuerunt, poſteriora autem me a ſcribendo tuis iniuſtiſſimis, atque acerbiſſimis incommodis retardarũt. cum vero & interuallum iam ſatis longum fuiſſet; & tuam virtutem, animiq. magnitudinem diligentius eſſem mecum recordatus: non putaui eſſe alienum inſtitutis meis, hæc ad te ſcribere. Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in inuidiam abſens, & in crimen vocabare, defendi: &, cum in tui familiariſſimi iudicio, ac periculo tuum nomen coniungeretur, quam potui accuratiſſime te, tuamq. cauſſam tutatus ſum: & proxime recenti aduẽtu meo cum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi affuiſſem, tamen nulla re ſaluti tuæ defui: cumq. eo tempore inuidia annonæ inimici non ſolum tui, verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudicij, multaq. alia reip. vitia plus, quam cauſſa ipſa, veritaſq. valuiſſent; Publio tuo neque opera, neque conſilio, neque labore, neque gratia, neque teſtimonio defui. quam-

obrem, omnibus officiis amicitiæ diligenter a me, ſanćteq. ſeruatis, ne hoc quidem prætermittendum eſſe duxi, te vt hortarer, rogaremq. vt & hominem te, & virum eſſe meminiſſes; ideſt vt & communem, incertumq. caſum, quem neque vitare quiſquam noſtrum, neque præſtare vllo pacto poteſt, ſapienter ferres; & dolori fortiter, ac fortunæ reliſteres; cogitareſq. & in noſtra ciuitate, & in ceteris, quæ rerum potitæ ſunt, multis fortiſſimis, atque optimis viris, iniuſtis iudiciis, tales caſus incidiſſe. Illud vtinam ne vere ſcriberem, ea te rep. carere, in qua neminem prudentem hominem res vlla delectet. De tuo autem filio, vereor, ne, ſi nihil ad te ſcripſerim, debitum eius virtututis videas teſtimonium non cepiſſe; ſin autem omnia, quæ ſentio, perſcripſerim, ne refricem meis litteris deſiderium, ac dolorem tuum. ſed tamen prudentiſſime facies, ſi illius pietatem, virtutem, induſtriam, vbicumq. erit, tuam eſſe, tecum eſſe duces. nec enim minus noſtra ſunt, quæ animo complectimur, quam quæ oculis intuemur. quamobrem & illius eximia virtus, ſummuſq. in te amor magnæ tibi cõſolationi debet eſſe; & nos, ceterique, qui te non ex fortuna, ſed ex virtute tua pendimus, ſemperq. pendemus; & maxime animi tui conſcientia, cum tibi nihil merito accidiſſe reputabis; & illud adiunges, HOMINES ſapientes turpitudine, non caſu, & delicto ſuo, non aliorum iniuria, commoueri. Ego, & memoria noſtræ veteris amicitiæ, & virtute, atque obſeruantia filij tui monitus, nullo loco deero neque ad conſolandum, neque ad leuãdum fortunam tuam. tu ſi quid ad me forte ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere. Vale.

EXPLANATIO.

P. SEXTIO P. F.] vix opinor, ac plane non opinor hunc eſſe P. Sextium, pro quo exſtat Ciceronis oratio, qui C. Antonij primum conſulis, deinde Macedoniæ proconſulis quæſtor fuit. cur ita exiſtimem, occurrũt hæc: primum, fuiſſe illum quem Cicero defendit, Lucij filium, non Publij, vt indicat inſcriptio epiſtolæ ſextæ lib. v. neque in eo libri veteres a recentioribus vulgatis diſſentiunt. nec dubito, quin Tiro, qui patroni ſui Ciceronis epiſtolas in volumina retulit, vtrique Sextio in literarũ inſcriptione prænomen patris, vt internoſcerentur, addiderit, quoniam vtrique prænomen, & nomen idem eſſet. Altera cauſſa eſt: quod ille P. Sextius L. F. Romæ fuit vſque ad initium belli ciuilis; & inter eos, qui cum imperio eſſent, nominatur: vt patet in ep. 16. ad Att. lib. VII. & ad eundem ep. 15. lib. IIX. & hic Publij filius ante ciuile bellum videtur abfuiſſe. cum enim ait Cicero, nullas ideo ſe litteras ad eum miſiſſe, quia priora tempora in ruinis reip. iacuerint, quis non eo coniiciat, Sextium ante ruinas reip. ideſt ante ciuile bellum, abfuiſſe? Tertio loco illud pono. Hic Sextius P. F. quo tempore hanc Cicero epiſtolã ſcripſit, exſulabat, iudicio damnatus: quod ex iis verbis intelligo: Poſteriora autem me a ſcribendo tuis iniuſtiſſimis, atque acerbiſſimis incommodis retardarunt. & infra ſemel & iterum illius iudicij fit mentio. hæc autem epiſtola, cum illa verba intuear, Proxime, recenti aduentu meo; ſcripta mihi videtur paullo poſt Alexandrinum bellum, quo tempore Cicero, qui Brundiſij diu iacuerat, conceſſu Cæſaris in vrbem rediit. At ille Sextius L. F. quem Cicero ante ciuile bellum luculenta, quæ exſtat, oratione defendit, non modo non ſtatim poſt Alexandrinum bellum, ſed etiam poſt deuictos in Hiſpania Pompeij liberos lege Pompeia cauſſam dixit. teſtem habeo epiſtolam 47. libro XIII. ad Att. Appianus quidem Sextium quendam lege Pompeia de ambitu ante belli ciuilis tempora damnatum, auctor eſt lib. 2. bel. ci. Sed is omnino eſſe non potuit; neque hic P. Sextius P. F. quem diximus poſt Alexandrinum bellum eſſe damnatum; neque ille L. F. qui paucis ante Cæſaris necem menſibus lege Pompeia eſt accuſatus. Aut igitur eſt alius P. Sextius, præter hos duos: aut Appianus errore temporum, quo peccat ſæpe, lapſus eſt, quippe qui in eo ipſo loco damnatos eodem, quo Sextium, tempore abſentes Milonem, & Gabinium, dixerit. in quo dupliciter peccat, primum, quia neque Milo, neque Gabinius abſentes, verum præſentes damnati ſunt; deinde, quod Gabinius non Pompeio tertium conſule, vt ille ait, ſed anno ſuperiore, Caluino & Meſſalla cos. damnatus eſt. quod cognoſcitur ex Dionis hiſtoria lib. XXXIX. de Milone autem præſente, ex oratione pro illo habita, & Pediano interprete. Concludamus igitur, aut duos eſſe P. Sextios, aut in huius epiſtolæ titulo mendum eſſe, & P. SISTIO, fortaſſe legendum, vt eſt in antiquo Maffei libro: aut P. SITTIO, cum in alio itẽ antiquo libro, P. Sitti, legatur, vbi eſt in impreſſis, P. Sextij, quod alij quoque viderunt: ſed, quia hunc eſſe P. Sextium, pro quo exſtat oratio, ſibi iam perſuaſerant, ideo mendoſum eſſe veterẽ libru exiſtimarũt. IN *ruinis reip. noſtriſq.*] cum & reſp. ciuili bello, & ſimul bonorum ciuiũ auctoritas cõcidiſſet. priora enim vocat tempora, quæ ſtatim ciuile bellũ cõſecuta ſunt. IACVERVNT,] ideſt, ego tacui per illa tẽpora, mærore ſcilicet afflictus. POSTERIORA] acceſſit poſtea, ne ſcriberẽ, altera cauſſa, quod abhorrebat animus a ſcribendo, cum incommoda tua cogitarem iniuſtiſſima, atque acerbiſſima. INIVSTISSIMIS,] quia damnatus erat iniuſte: ideo ſubiungit illa: cum eo tempore inuidia annonæ, inimici non ſolum tui, verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudicij, multaq. alia reip. vitia plus, quam cauſſa ipſa, veritaſq. valuiſſent. ACERBISSIMIS] quid enim acerbius, quam carere patria, liberis, propinquis, amicis, præſertim eum, qui non ſuo delicto, ſed iudicum exſulet iniuria. INCOMMODIS] exſulio, in quo multa perferuntur incommoda. TVAM *virtutem*,] etſi Virtus a Viro dici putatur: tamen

etiam

etiam adoleſcentes a virtute laudantur: itaque infra Sextij filij virtus quater nominatur. EGO *te*,] ſæpe narrationem orditur ab hoc pronomine, vt ep. 9. lib. I. Ego me, Lentule, initio rerum, atque actionum tuarum. Et iterum, paullo poſt. Ego, ſi ab improbis, & perditis ciuibus remp. teneri viderem. Et tertio, aliquanto poſt: Ego, cum mihi cum illo iam magna gratia eſſet. Sic in ep. 6. lib. v. Ego, tua gratulatione commotus. Et ep. 3. lib. x. Ego, Plance, neceſſitudinem conſtitutam habui cum domo veſtra ante aliquanto, quam tu es natus. & ad Att. ep. 14. lib. I. Ego enim, quamdiu ſenatus auctoritas mihi defendēda fuit. Quæ ſunt omnia narrationum initia. PRIMIS *temporibus illis*,] patet verborum ſententia, ſed ignota hiſtoria. Hoc alij opinati ſunt ad Sextium, pro quo exſtat oratio, pertinere, & ſignificari tempus illud, quo C. Antonius, Macedonia male adminiſtrata, in iudicium vocatus eſt: quod eius quæſtor Sextius, quaſi criminum conſcius, & particeps, accuſatus ſit. ego iam ſatis videor probaſſe alium hunc eſſe P. Sextium. præterea quod omnino leue non eſt, quamquam non hac vna ratione nititur opinio noſtra; nulla plane cuiuſquam criminis, aut inuidiæ in Sextium concitatæ mentio fit in ep. 6. lib. v. cum Antonij tamē accuſatio nominetur. INVIDIAM] Inuidiam pro infamia ſæpe vſurpat Cicero: de quo diximus in ep. I. lib. I. CVM *in tui familiariſſimi iudicio, ac periculo tuum nomen coniungeretur*,] video exiſtimari poſſe, cauſſam de vi nunc ſignificari, in qua Cicero Sextium reum ornatiſſima, quæ exſtat, oratione defendit. nam & Milo, Sextij familiaris, eodem tempore de vi reus fuit, quo ſpectare aliquis putaret illa verba, quæ ſunt in oratione pro Sextio: Quo modo in hoc genere præſidij comparati accuſas Sextiū, cum idem laudes Milonem? Et in Vatinium: Quæro, cum in rep. adminiſtranda T. Annio cum P. Sextio cōſiliorum omnium ſocietas fuerit; (id quod non ſolum bonorum, verum etiam improborum iudicio declaratum eſt: eſt enim vterque reus ob eandem cauſſam, & eodem crimine) qui poſſis eos, quos crimine coniungis, teſtimonio diſiungere? Hinc oriri coniectura poteſt, hunc eſſe P. Sextium, pro quo legitur oratio. maneo tamen in ſententia de Sextiis duobus: & hunc ſtatuo non eſſe illum, cui Cicero de ſe in tribunatu pl. optime merito, de vi poſtea in iudicium adducto, gratiam cumulate retulit patrocinio ſuo. Nam illud minus me mouet: Cum in tui familiariſſimi iudicio, ac periculo tuum nomen coniungeretur. non enim ideo Sextium Cicero defendit, quod eius nomen in eius familiariſſimi iudicio, ac periculo coniungeretur; ſed quod ſuo proprio crimine, proprio etiam accuſatore Albinouano, (nam Milonem P. Clodius ædilis accuſauit) in iudicium vocaretur. itaque, cum iudicium Milonis, accuſante ad populum Clodio, partium impetu, & contentione diſturbatum eſſe Cicero ad Q. fratrem ſcripſiſſet: ſubiunxit hæc, quaſi de alia re: Ad IV. id. Sextius ab indice Cn. Nerio Pupinia de ambitu eſt poſtulatus, & eodem die a quodā M. Tullio de vi. &c. quamquam vterque de vi, non tamen ad eoſdem iudices, nec ab iiſdem accuſati ſunt, ſed Milo ad populum, vt in ep. 3. ad Q. fratrem, Sextius autem ad prætorem, & iudices ab ipſo prætore delectos, & ille, vt dixi, accuſante Clodio, hic M. Tullio Albinouano. Alij, Tuum crimen, nō, Tuum nomen. vtrumque recte. PROXIME *recenti aduentu meo*,] poſt Pharſalicam pugnam Cicero, ſpe veniæ ductus, in Italiam rediit, ad vrbem tamen non niſi confecto Alexandrino bello, venia iam impetrata ſe contulit. oſtendunt hoc epiſtolæ lib. XI. ad Att. REM *aliter inſtitutam*] rationem Sextij defendendi, abſentis, vt opinor: nam, ſi Cicero eum Romæ vidiſſet, non attuliſſet perpetuam tam longi temporis excuſationem: quod fecit initio epiſtolæ: ex quo liquet, Sextium non modo poſt damnationem, ſed etiam aliquanto ante ab vrbe abfuiſſe. INVIDIA *annonæ inimici non ſolum tui*,] cum ei propter annonam, quod frumētum fortaſſe in ædilitate vili pretio vendidiſſet, nō modo eius inimicus, verum amici etiam inuiderent. Non eſt inuſitatum Ciceroni duobus vti gerūdi caſibus, vt in libro de Senectute: Quid de P. Licinij Craſſi & pontificij & ciuilis iuris ſtudio loquar? Et lib. 2. de Nat. deo. Iis artibus, quarum iudicium eſt oculorum. Et Phil. XIV. Cuius imbecillitatem animi virtus, & ſpes victoriæ confirmauit. VALVISSENT;] quia damnatus eſt. PVERO *tuo*] filio. HORTARER, *rogaremq.*] hortationi ſæpe adduntur preces. vide epiſtolam ſequentem, & primam lib. I. HOMINEM *te, & virum*] ab homine ſapientiam, a viro fortitudinem poſtulat. eſt enim ἔμφασις in Virum: vt in epiſtola ſequenti Te colligas, virumq. præbeas, & Phil. 2. Ille vir fuit, nos quidem contemnendi. Et in quadam ad Atticum epiſtola: Si vir eſſe volet, det præclara ſynhodia. & in Bruto: Vidi Mitylenis virum, & vidi plane virum. COMMVNEM,] non quod omnes dānentur iniuſtis iudiciis, ſed quod quilibet damnari poſſit, præſertim vbi concurrant hæc, inuidia multorum, iniquitas iudicij, reip. vitia. ideo ſequitur: Quem neque vitare quiſquam noſtrū poteſt. INCERTVMQ.] vt communis eſt caſus quia cuiuis poteſt incidere: ſic incertus, quia, ne ſibi incidat, præſtare, & efficere nemo poteſt. quæ enim ſequuntur verba, Vitare, & Præſtare, illud ad communem caſum, hoc refertur ad incertum. DOLORE] ex iniuſta calamitate ſuſcepto. FORTVNÆ] addidit, Fortunæ, vt eum culpa liberaret. CETERIS,] Athenis maxime: qua in ciuitate, qui præter ceteros virtute, & rerum geſtarum gloria florerent, in exſulium nullo crimine mittebantur. Sic Miltiades, Themiſtocles, Ariſtides, Cimon pulſi ſunt. exæquari enim omnes, nec eminere quemquam, vtile viſum eſt in libera ciuitate. FORTISSIMIS, *atque optimis*] non dubito, quin de fortiſſimo viro Themiſtocle, atque aliis nōnullis rei bellicæ fama clariſſimis, de optimo autem Ariſtide cogitarit, quem ob inſignem iuſtitiā oſtraciſmo eiectum eſſe, Plutarchus, & Æmilius Probus narrant. EA *te rep. carere*,] eadem ratio in duabus epiſtolis, quarta, & ſexta lib. VI. CEPISSES;] Etſi, Teſtimonium accipere, dixit Cicero in Verrem: tamen hic malim, Dediſſe: quod verbum eo magis placet, quia congruit optime cum eo, quod dictum eſt, Debitum eius virtuti. & Dare teſtimonium, frequens loquendi modus apud Ciceronem, vt ep. 56. lib. XIII. Iudicij mei teſtimonium ei libenter dedi. Et lib. III. de leg. Tam præclarū mihi dediſti iudicij tui teſtimoniū. Et alibi. VIRTVTI] ad probitatem, atque animi præſtātiam, non ad doctrinam, refero: & paullo poſt; Pietatem, virtutem, induſtriam. REPRECEM] huiuſce nominis vim in prima ad Len-

tulum epiſtola iam oſtendi. INDVSTRIAM,] non enim ſe, vt multi adoleſcentes, languori &. ignauiæ dedidit. TVAM *eſſe, tecum eſſe duces.*] nam ſi doles, quod tali filio careas: minus dolebis, ſi illius virtutem, vbicumque erit, tuam eſſe, tecum eſſe doces. ANIMI *tui conſcientia.*] hoc & ſatis per ſe patet, & explanatur ſequentibus verbis. interdum tamen venit in mentem de mendo ſuſpicari, cum in omnibus antiquis libris, quibus quidem nunc vtor, ſcriptum videam, Amici tuæ conſcientiæ. INIVRIA,] non iure damnatum Sextium, dixit iam in eo loco, Inuidia annonæ: & in eo, Multis fortiſſimis, atque optimis viris, iniuſtis iudiciis, tales caſus incidiſſe. EGO,] promittendi officij locus, quo maxime ſolamur afflictos, extremæ fere datur epiſtolæ. exſtat exemplum in his tribus conſolatoriis, ſuperiore, & hac, & ſequenti.

Argumentum ep. 18.

Conſolatoria eſt. valet autem ad conſolandum ſocietas ægritudinis. index enim beneuolentiæ dolor eſt. itaque Cicero orditur a ſignificatione doloris ſui, quem ex Fabij ceperat incommodo. ſic ad Titium, ep.16. ſic Sulpicius ep.5. lib.1 v. & Cicero in ea, qua reſpondit, leuatum ſe aliqua fatetur luctus parte, non ſolum oratione Sulpicij, & auctoritate, verum etiam ſocietate pæne ægritudinis. Hoc igitur initio ad conſolandum Fabium aggreſſus, ſubiungit hæc, quæ ad minuendam moleſtiam valeant: primum, eam eſſe omnium hominum condicionem, vt aduerſa ſæpe accidant. qua de re ſic ad Titium: Eſt autem conſolatio peruulgata quidem illa maxime, quam ſemper in ore, atque in animo habere debemus, homines nos vt eſſe meminerimus, ea lege natos, vt omnibus fortunæ telis propoſita ſit vita noſtra; neque eſſe recuſandum, quo minus ea, qua nati ſumus, condicione viuamus. Alterum: perdita eſſe tempora, mutato reip. ſtatu, quod ideo dicit, vt eam condicionem, quæ bonis quoque temporibus tamen omnium communis eſt, & eodem loco, in eadem ad Titium epiſtola. nam, cum de communi condicione poſuiſſet ea, quæ proxime recitaui; adiunxit hoc de ratione temporum: Neque hæ, neque ceteræ conſolationes, quæ a ſapientiſſimis viris vſurpatæ, memoriæq. litteris proditæ, tantum videntur proficere debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ ciuitatis, & hæc perturbatio temporum perditorum. Tertio loco, bona virtute parta cum fortunæ damnis comparauit. quæ cogitatio maxime luctum leuat. cui enim plus, quam abſtulit fortuna, virtus dedit, is niſi de ſuo ſtatu lætatur potius, quam angitur, imperitus rerum ſuarum ratiocinator eſt, & ea ipſa, quam poſſidet, virtute videtur indignus. Quarta ratio eſt, deſperatio rerum communium. dixerat iam de præſenti temporum ſtatu: nunc de imminenti ſubiungit; ne acerbum Fabio videatur, ea rep. carere, in qua legum, iudiciorum, bonarum omnium rerum timeatur interitus; præſertim cum ab ea diſceſſerit quam leuiſſima pœna, relictis ei fortunis, liberis, amicis. Conſolatio concluditur opinione hominum de illius innocentia, & iniquitate iudicij. Extrema officij promiſſio: quod ipſum conſolandi quoddam genus videtur: itaque ſimiliter clauduntur duæ ſuperiores, quæ conſolantur, epiſtolæ. Conſolationis cauſſam non opinor fuiſſe, quod repulſam in petitione magiſtratus Fabius tuliſſet, verum quod iudicio damnatus eſſet. non enim ob eius repulſam ſe eſſe conſolandum Cicero diceret; nec eam; vt, puto, incommodum vocaret; nec argumentaretur a communi condicione; nec ad repulſam illud ſpectat, Fortuna abſtulit; nec illud, Quam leuiſſima pœna: repulſa enim neque pœna eſt, neque nominatur. mentio vero iudicij, & ſententia vnius potentiæ condonata, non video qui referri ad repulſam poſſit. Annum epiſtolæ plane non definio: ſed omnino videtur ſcripta ante ciuile bellum, atque etiam ante quam Cicero iret in prouinciam, cum opes Pompeij maximæ eſſent, Cæſare in Gallia res gerente: quod illa verba demonſtrant: Ea videtur condicio impendere legum, iudiciorum. & illa: Potentiæ alicuius condonatum.

CICERO. S. D. T. FABIO. 18.

ETSI egomet, qui te conſolari cupio, conſolandus ipſe ſum; propterea quod nullam rem grauius iamdiu tuli, quam incommodum tuum: tamen te magnopere non hortor ſolum, ſed etiam pro amore noſtro rogo, atque oro, te colligas, virumq. præbeas, & qua condicione omnes homines, & quibus temporibus nati ſumus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abſtulit: propterea quod adeptus es, quod non multi homines noui amiſiſti, quod plurimi homines nobiliſſimi. Ea denique videtur condicio impendere legum, iudiciorum, temporum, vt optime actum cum eo videatur eſſe, qui quam leuiſſima pœna ab hac rep. diſceſſerit. Tu vero, qui & fortunas, & liberos habeas, & nos, ceteroſq. neceſſitudine, & beneuolentia tecum coniunctiſſimos; quiq. magnam facultatem ſis habiturus nobiſcum, & cum omnibus tuis viuendi; & cum vnum ſit iudicium ex tam multis, quod reprehendatur, vt quod vna ſententia, eaq.

dubia,

dubia, potentiæ alicuius condonatum exiſtimetur; omnibus his de cauſſis debes iſtam moleſtiam quamleuiſſime ferre. Meus animus erit in te, liberoſq. tuos ſemper, quem tu eſſe vis, & qui eſſe debet. Vale.

EXPLANATIO.

NON *hortor ſolum*,] de hoc verbo diximus in ep.1.lib.1.& in proxima ſuperiore. ROGO, *atque oro*,] humilitas in orando maior eſt, quam in rogando. vnde adorare. orare etiã eſt cauſſam agere; vnde orator. ac tũc, ratione finis, idem eſt, quod rogare, & petere, quamquã actio diuerſa. qui enim rogat, & qui orat, & qui petit, impetrare aliquid cupiũt, & omnes petunt. ſed petitio rogantis cum ſolis precibus eſt; orantis, cum rationibus, & precibus; vnde orator, qui rationibus interdum, ita cauſſa poſtulante, preces adiungit. petenti neque preces, neque rationes neceſſariæ ſunt: quæ ſi adduntur, tum vel rogare proprie dicitur, vel orare; ſi non adduntur, petere ſimpliciter. TE *collegas*.] ne iterentur eadem, videat lector ea, quæ de hoc loquendi modo diximus in ep.9.lib.1.ad eum locum, Collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi rep. ſum collocutus. VIRVMQ. *præbeas*,] vt dolori fortiter, ac fortuna reſiſtas, quemadmodum virum decet. eadem ſententia in epiſtola ſuperiore. notum loquendi genus. vide illud ep. 18.libr. 11. Qui ſi dignum ſe maioribus ſuis præbuerit. DEDIT,] dedit hominum ſtudia, honores, exiſtimationem. ABSTVLIT:] non dicitur id auferri, quod petentes non impetramus, ſed quod poſſidentes amittimus. itaque non ad repulſam, ſed ad condemnationem hoc refert. aufert autem condemnatio patriam, & conuictum amicorum. HOMINES *noui*;] homo nouus, & nobilis opponuntur. qua de re dictũ eſt pluribus verbis in ep.7. lib.1. PLVRIMI] quibus damnatio patriam abſtulit. TV *vero*,] hæc tota ſententia mire valet ad conſolandum, a tribus deducta fontibus, a præſentibus bonis, a ſpe futurorum, ab eius innocentia. FORTVNAS,] quæ ſi abeſſent, incommodum augeretur exſulij. ET *liberos*] quos damnatus non amiſit. NECESSITVDINE, *& beneuolentia coniunctiſſimos*;] amplificatio. nam & amoris cauſſa, & amor, & ſummus amor tribus verbis oſtenditur. SIS *habiturus*] apte conſolatur, qui & amico minuit opinionem præſentis mali; & id ipſum tamen non diuturnum fore pollicetur. quod vtrumque Cicero præſtat. cum enim de leuiſſimo Fabij incommodo iam dixiſſet; de ſpe reditus, tãquam minime dubia, ſubiunxit: fortaſſe quod eum iudices non exſulij perpetui, ſed aliquod annorũ poena damnaſſent. alioqui cur illi promitteret Cicero facultatem viuendi cum ſuis? IVDICIVM] hoc ſi attẽdimus, de Fabij damnatione dubitare nõ poſſumus. EX *tam multis*,] hoc adiunxit, ne Pompeio, quo tertium conſule, & fortaſſe ex legibus ab eo latis, illa iudicia facta erant, iniuſticiæ maculam inuſſrat. cum enim cogeretur iudicium improbare, quo Fabius damnatus erat; callide & amico velificatus eſt, & Pompeij tamen dignitatis rationem habuit. VNA *ſententia*,] quæ Fabium ſententiæ damnarunt, vna tantum plures fuere, quam quæ abſoluerunt. EAQ. *dubia*,] quia condonatum vnius potentiæ iudicium exiſtimatur: de iudicum enim integritate non conſtat. non tuo, inquit, delicto, ſed vnius potentia ad grauium ſententiarum numerum acceſſerit. Et hic Pompeio parcit tribus modis. nõ enim dicit, Eaq. corrupta, ſed, Eaq. dubia: nec, Potentiæ Pompeij, ſed, Potẽtiæ alicuius: nec, Condonatum ſit, ſed, Condonatum exiſtimetur. MOLESTIAM] incommodum appellauit ſupra. notandum hoc genus ad copiam. QVAMLEVISSIME *ferre*.] quam tamen ipſe non leuiſſime ferebat: dixit enim in prima epiſtolæ parte, Nullam rem grauius iamdiu tuli, quam incommodum tuum. ſed illud, vt dixit, quaſi conſolandi gratia poſuit. ET *qui eſſet debet*.] hoc addit, quia, licet exſpectari ſoleat exitus promiſſæ rei, tamen exſpectatur magis, cum promittitur id, quod debetur.

Argumentum ep. 19.

CVm Pompeius, Italia pulſus a Caſare, in Graciam magno cum bonorum ciuium comitatu, in quibus vterque conſul fuit, renouandi belli cauſſa nauigaſſet: Rufus ad eum officij cauſſa, quod ea reſp. caſtra eſſe videbantur, tranſire cogitabat. eius conſilium probat Cicero; idemq. ſibi iamdiu ait eſſe conſtitutum. Pompeij cauſſam meliorem iudicat: de belli exitu non minus aduerſa timere, quam ſperare videtur ſecunda. ad extremum tacite petit, non modo vt reip, verum etiam amicitiæ ſuæ cauſſa in ſententia maneat. Scripta eſt poſt ſequentem, profecto iam in Graciam Pompeio, C. Marcello, L. Lentulo coſ.

CICERO S. D. RVFO. 19.

ETSI mihi numquam dubium fuit, quin tibi eſſem cariſſimus: tamen quotidie magis id perſpicio: exſtatq. id, quod mihi oſtenderas quibuſdam litteris, hoc te ſtudioſiorem in me colendo fore, quam in prouincia fuiſſes, (etſi, meo iudicio, nihil ad tuum prouinciale officium addi poteſt) quo liberius iudicium eſſe poſſet tuum: itaque me & ſuperiores litteræ tuæ admodum delectauerunt, quibus & exſpectatum meum aduentum abs te amanter videbam, &, cum aliter res cecidiſſet, ac putaſſes, te meo conſilio magno-

pero eſſe lætatum: & his proximis litteris magnum cepi fructum & iudicij, & officij tui: iudicij, quod intelligo, te, id quod omnes fortes, ac boni viri facere debent, nihil putare vtile eſſe, niſi quod rectum, honeſtumq. ſit: officij, quod te mecum, quodcumque cepiſſem conſilij, polliceris fore: quo neque mihi gratius, neque, vt ego arbitror, tibi honeſtius eſſe quidquam poteſt. Mihi conſilium captum iamdiu eſt; de quo ad te, non quo celandus eſſes, nihil ſcripſi antea, ſed quia communicatio conſilij tali tempore quaſi quædam admonitio videtur eſſe officij, vel potius efflagitatio ad coeundam ſocietatem vel periculi vel laboris. cum vero ea tua ſit voluntas, humanitas, beneuolentia erga me; libenter amplector talem animum, ſed ita; (non enim dimittam pudorem in rogando meum) ſi feceris id, quod oſtendis, magnam habebo gratiam; ſi non feceris, ignoſcam; & alterum timori, alterum mihi te negare non potuiſſe arbitrabor. eſt enim res profecto maxima. quid rectum ſit, apparet; quid expediat, obſcurum eſt, ita tamen, vt, ſi nos ij ſumus, qui eſſe debemus, id eſt ſtudio digni. & litteris noſtris, dubitare non poſſimus, quin ea maxime conducant, quæ ſunt rectiſſima. Quare tu, ſi ſimul placebit, ſtatim ad me venies: ſin idem placebit, atque eodem, nec continuo poteris; omnia tibi vt nota ſint, faciam. quidquid ſtatueris, te mihi amicum; ſin id, quod opto, etiam amiciſſimum iudicabo. Vale.

EXPLANATIO.

RVFO] cognomen hoc eſſe L. Meſcinij, Ciceronis antea quæſtoris in Cilicia, iampridem exiſtimaui, adductus in hanc opinionem epiſtola ſequenti: in qua tum de rationibus agitur ab eo referendis, quod quæſtorij muneris erat, tum etiam Rufi frater M. Mindius nominatur: & idem L. Meſcinij frater appellatur in ep. 26. lib. XIII. Nunc lætor opinionem confirmari meam vetere argẽteo nummo, ita inſcripto, L. MESCINIVS *Rufus.* is nummus eſt apud virum doctiſſimum, Epiſcopum Ilerdenſem, Antonium Auguſtinum. Alterum poſtea nummum præſtans vir Latina, & Græca lingua, omniq. liberali doctrina perpolitus, Fuluius Vrſinus mihi oſtẽdit. De Meſcinio autem quæſtore non ſolum in ep. 26. lib. XIII. cuius proxime teſtimonio ſum vſus, verum etiam in ep. 6. lib. XVI. & iis ad Atticum fit mentio. alter Ciceronis quæſtor, qui ſetius in prouinciam iuit, C. Cœlius fuit, is ad quem ſcribit vltim. in epiſtolam libri ſecundi. QVOD *mihi oſtenderas*] pro, ſignificaueras, vt infra: ſi feceris id, quod oſtendis. & ep. 1. lib. 1. Ceteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem oſtendit. & ep. 8. lib. IX. Etſi, munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus. LIBERIVS *iudicium*] nam in prouinciam officio quæſtorio adductus videri poterat eum ſtudioſe colere: cũ præſtare quæſtor prætori ſuo debeat, quidquid officij poteſt; nec in eo liberum iudicium ſit. confecta vero prouincia, liberũ iudicium datur, & verus animi ſenſus apparet, neceſſitudine quæſtoria ſolutus. MEO *conſilio*] quod eo non acceſſerim, quo me venturum putaueras. Fortaſſe propius ad ea loca ſe Cicero contulerat, vnde tutior, commodiorq. in Græciam tranſitus daretur. dicit enim in extrema epiſtola: Si ſimul placebit, ſtatim ad me venies. CEPI *fructum & iudicij, & officij tui.*] id eſt, fructum attuliſti & iudicij, & officij tui: declaraſti non dubiis argumẽtis & iudicium, & officium tuum. IVDICII,] iudicium prius, deinde officium nominauit. eundem igitur in afferenda vtriuſque cauſſa ordinem ſeruat. contra vero in epiſto a vltima lib. XV. Habes, inquit, de Caluo iudicium, & conſilium meum; conſilium, quod hortandi cauſſa laudaui; iudicium, quod de ingenio eius valde exiſtimaui bene. FORTES, *ac boni viri*] fortes qui pericula, mortemq. ipſam pro patria contemnant; boni, qui recte ſentiãt, honeſtumq. rebus omnibus anteponant. ſignificauerat Meſcinius, velle ſe ad Pompeium tranſire. &, quoniam in bellum euntibus aduerſa multa proponuntur; quæ tamen fortem, bonumq. virum a ſentẽtia non deterrent: ideo quaſi vi currentem incitaret, imitationem in eo laudat fortium, ac bonorum virorum. OFFICII,] erga me, pro noſtra neceſſitudine. CONSILIVM *captum*] eandem cum Pompeio, reip. cauſſam tuente, ſubire fortunam conſtitui. IAMDIV] Atticum tamen, anceps animi, ſæpe litteris conſului, quod ſibi agendum cenſeret. certior enim in Cæſaris caſtris victoria videbatur. ad extremum, pudore victus, ad bellum ciuile, tanquam ad peſtem ante oculos poſitam, profectus eſt. qua de re ſic ep. 6. lib. VI. Valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus ſum deeſſe Pompeij ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. itaque vel officio, vel fama bonorũ, vel pudore victus, vt in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens, & ſciens, ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. SI *feceris id, quod oſtendis,*] ſi mecum eris, vt ſcripſiſti, quodcumque conſilij cepero. MAGNAM *habebo gratiam;*] tanquam id mea cauſſa feceris. TIMORI,] quod ea timueris, quæ bellorum natura fert. MIHI] optanti, vt mecum ſis. QVID *rectum ſit, apparet; quid expediat, obſcurum eſt, ita tamen, vt, ſi nos ij ſumus, qui eſſe debemus, id eſt ſtudio digni, & litteris noſtris, dubitare non poſſimus, quin ea maxime conducant, quæ ſunt rectiſſima.*] iiſdem fere verbis in ep. 2. lib. IV. eandem extulit ſententiam: Si, quid rectiſſimum ſit, quærimus; perſpicuum eſt: ſi, quid maxime expediat; obſcurum. ſin ij ſumus, qui profecto eſſe debemus, vt nihil arbitremur expedire, niſi quod rectum, honeſtumq. ſit: nõ poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit. STVDIO *digni, & litteris noſtris,*] litteris enim optime viuendi præcepta traduntur: quæ qui non obſeruat, ſtudio, & litteris, quibus operam dat, indignum ſe præbet. SI *ſimul placebit,*] mecum ire ad Pompeium. SIN *idem placebit,*

atque

atque eodem,] ſin & tibi placebit idem, quod mihi, & vt eodem proficiſcamur; nec tamen rationes tuæ ferent, vt ſtatim nauigare mecum in Græciam poſſis. OMNIA] quæ ſtatuero & de diſceſſu, & de tempore. AMICISSIMVM *iudicabo*.] non potuit modeſtius petere, & plane ſeruat id, quod dixerat: Non enim dimittam pudorem in rogando meum.

Argumentum ep. 20.

PVrgat ſe Rufo, querenti per litteras, quod rationes prouinciæ ad ærarium, eo non exſpectato, Cicero deferre properaſſet; cum ipſe vel addita, vel immutata quædam in ÿs cuperet. Hæc argumenti ſumma eſt: partes autem ſingulæ, ob ignorationem hiſtoriæ, fortaſſe non ſatis apertæ, nos in tollenda obſcuritate pro viribus enitemur. Annus epiſtolæ videtur eſſe, Marcello, & Lentulo coſ. exorto iam ciuili bello: quod is maxime locus indicat: Pro ea ſpe facultatum, quam tum habebamus tempus autem anni poſt hiemem, ideſt aliquanto poſt relatas rationes, vt infra demonſtrabitur. nam rationes, quas Rufus, cum ipſo ad vrbem non collatas, referri ad ærarium noluerat, vnde argumentum epiſtolæ manauit, quis dubitet, continuo poſt reditum Ciceronis relatas eſſe? quod ipſe iuſtis de cauſſis a ſe factum dicit.

CICERO S. D. RVFO. 20.

QVo modo potuiſſem, te conueniſſem, ſi eo, quo conſtitueras, venire voluiſſes. quare, etſi mei commodi cauſſa commouere me noluiſti: tamen ita exiſtimes velim, me antelaturum fuiſſe, ſi ad me miſiſſes, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea, quæ ſcripſiſti, commodius equidem poſſem de ſingulis ad te rebus ſcribere, ſi M. Tullius, ſcriba meus, adeſſet: a quo mihi exploratum eſt, in rationibus dumtaxat referendis, (de ceteris rebus affirmare non poſſum) nihil eum feciſſe ſcientem, quod eſſet contra aut rem, aut exiſtimationem tuam: deinde, ſi rationum referendarum ius vetus, & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, niſi tecum pro coniunctione noſtræ neceſſitudinis contuliſſem, confeciſſemque, non fuiſſe. quod igitur feciſſem ad vrbem, ſi conſuetudo priſtina maneret, id, quando lege Iulia relinquere rationes in prouincia neceſſe erat, eaſdemq. totidem verbis referre ad ærarium, feci in prouincia, neque ita feci, vt te ad meum arbitrium adducerem; ſed tribui tibi tantũ, quantum me tribuiſſe numquam pænitebit. totum enim ſcribam meum, quem tibi video nunc eſſe ſuſpectum, tibi tradidi. tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adiunxiſti. rationes confectæ me abſente ſunt tecum: ad quas ego nihil adhibui præter lectionem. ita accepi librum a meo ſeruo ſcriba, vt eundem acceperim a fratre tuo. ſi honos is fuit, maiorem tibi habere non potui; ſi fides, maiorem tibi habui, quam pæne ipſi mihi. ſi prouidendum fuit, ne quid aliter, ac tibi & honeſtum, & vtile eſſet, referretur: non habui, cui potius id negotij darem. Illud quidem certe factum eſt, quod lex iubebat, vt apud duas ciuitates, Laodicenſem, & Apamenſem, quæ nobis maximæ videbantur, quoniam ita neceſſe erat, rationes confectas, & conſolutas deponeremus. itaque huic loco primum reſpondeo, me, quamquam iuſtis de cauſſis rationes deferre properarim, tamen te exſpectaturum fuiſſe, niſi in prouincia relictas rationes pro latis haberem. Quamobrem, de Voluſio quod ſcribis, non eſt id rationum. docuerũt enim me periti homines, in his cum omnium peritiſſimus, tum mihi amiciſſimus C. Camillus, ad Voluſium transferri nomen a Valerio non potuiſſe, ſed prædes Valerianos teneri. neque id erat H-S xxx vt ſcribis, ſed xix. erat enim curata nobis pecunia Valerij mancipis nomine: ex qua, reliquum quod erat in rationibus, retuli. ſed ſic me & liberalitatis fructu priuas, & diligentiæ, &, quod minime tamen laboro, mediocris etiam prudentiæ: liberalitatis, quod mauis ſcribæ mei beneficio, quam meo, legatum meum, præfectumq. maxima calamitate leuatos, cum præſertim non deberent eſſe obligati: diligentiæ, quod exiſtimas, de tanto officio meo, tanto etiam periculo nec ſciſſe me quidquam, nec cogitaſſe; ſcribam, quidquid voluiſſet, cum id mihi ne recitaſſet quidem, retuliſſe: prudentiæ, cum rem a me ne inſipienter quidem cogitatam putas. nam & Voluſij liberandi meum fuit conſilium: &, vt multa tam grauis Valerianis prædibus, ipſiq. T. Mario depelleretur, a me inita ratio eſt: quam quidem omnes non ſolum probãt, ſed etiam laudant. &, ſi verum ſcire vis, hoc vni ſcribæ meo intellexi non nimium placere. ſed ego putaui eſſe viri boni, cum populis ſuum ſeruaret, conſulere fortunis tot vel amicorũ, vel ciuium. Nam de logeo eſt ita actum, vt auctore Cn. Pompeio

iſta pecunia in fano poneretur. id ego agnoui meo iuſſu eſſe factum. qua pecunia Pompeius eſt vſus, vt tua, quam tu depoſueras, Sextius. ſed hoc ad te nihil intelligo pertinere. Illud me non animaduertiſſe moleſte ferrem, vt adſcriberem, te in fano pecuniam iuſſu meo depoſuiſſe, niſi iſta pecunia grauiſſimis eſſet, certiſſimiſq. monumentis teſtata cui data, quo S.C. quibus tuis, quibus meis litteris P. Sextio tradita eſſet. Quæ cum viderem tot veſtigiis impreſſa, vt in his errari non poſſet: non adſcripſi id, quod tua nihil referebat: ego tamen adſcripſiſſe mallem, quando id te video deſiderare. Sicut ſcribis tibi id eſſe referendum, idem ipſe ſentio: neque in eo quidquam a meis rationibus diſcrepabunt tuæ. addes enim tu, meo iuſſu: quod ego numquam addidi; nec cauſſa eſt, cur negem; nec, ſi eſſet, & tu nolles, negarem. Nam de H S nongentis millibus, certe ita relatum eſt, vt tu, ſiue frater tuus referri voluit. ſed, ſi quid eſt, quando de logeo parum prouiſum eſt, quod ego in rationibus referendis etiamnum corrigere poſſim: de eo mihi, cum S.C. non ſim vſus, quid per leges liceat, conſiderandum eſt. te certe in pecunia exacta ita efferre, ex meis rationibus relatis non oportuit: niſi quid me fallit: ſunt enim alij peritiores. illud caue dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tua, aut etiam velle te exiſtimem, ſi vllo modo facere poſſim. Quod ſcribis de beneficiis, ſcito a me & tribunos militares, & præfectos, & contubernales dumtaxat meos delatos eſſe. in quo quidem ratio me fefellit. liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari: poſtea certior ſum factus, triginta diebus deferri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem. ſane moleſte tuli, non illa beneficia tuæ potius ambitioni reſeruata eſſe, quam meæ, qui ambitione nihil vterer. de centurionibus tamen, & tribunorum militarium contubernalibus res eſt in integro: genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum eſt de H-S centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina litteras eſſe allatas, non mei errati, ſed tui: in quo peccatum videbatur eſſe, ſi modo erat, fratris tui, & Tullij. ſed, cum id corrigi non poſſet; quod iam depoſitis rationibus ex prouincia deceſſimus: credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proq. ea ſpe facultatum, quam tum habebamus, quam humaniſſime potuerim ſcripſiſſe. ſed neque tum me humanitate mearum litterarum obligatum puto, neque tuam hodie epiſtolam H-S centum millibus ſic accepiſſe, vt ij accipiunt, quibus epiſtolæ per hæc tempora moleſtæ ſunt. ſimul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quæ ad me ſaluis legibus perueniſſet, Epheſi apud publicanos depoſuiſſe: id fuiſſe H-S XXII. eam omnem pecuniam Pompeium abſtuliſſe. quod ego ſiue æquo animo fero, ſiue iniquo: tu de H-S centum millibus æquo animo ferre debes, & exiſtimare, eo minus ad te vel de tuis cibariis, vel de mea liberalitate perueniſſe. quod ſi mihi expenſa iſta H-S centum tuliſſes: tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq. in me amor, nolles a me hoc tempore æſtimationem accipere. nam, numeratum ſi cuperem, non erat. Sed hæc iocatum me putato, vt ego te exiſtimo. ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, ſi quid ad rem putabis pertinere. Hanc epiſtolam cur non ſcindi velim, cauſſa nulla eſt. Vale.

EXPLANATIO.

SI *ad me miſiſſes,*] ſi mihi ſignificaſſes, eo te veniſſe, quo antea conſtitueras. Mittere ad aliquem, interdum eſt, nō ſolum miſſo nuncio, ſed miſſis etiam litteris aliquid ſignificare: vt ad Tironem epiſt. 9. lib. XVI. Curio miſi, vt medico honos haberetur; & tibi daret, quod opus eſſet. qua de te ſcripſerat iam ad eundem his verbis. Scripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. medico ipſi puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Significatio autem per nuncium, non per litteras, facta, illa eſt in epiſt. 8. lib. XI. Eo tempore Polla tua miſit, vt ad te, ſi quid vellem, litterarum darem, cum, quid ſcriberem, nō habebam. M. TVLLIVS, *ſcriba meus,*] Ciceronis libertus, fortaſſe Laureæ cognomento, cuius egregios verſus, in Ciceronis Academiam ſcriptos, recitat Plinius lib. XXXI. cap. 2. quod ſi quis dixerit hunc eſſe M. Tullium Tironem, qui & ipſe, libertate donatus, patroni prænomen, & nomē aſſumpſit: negabo: quia Tiro liberatus eſt poſteaquam e prouincia ad vrbem Cicero rediit: at ille ſcriba, qui rationes in prouincia tractauit, libertus omnino fuit. Scribas enim ſeruos non fuiſſe, ex eo conſtat, (vt alia, quæ multa occurrunt, argumenta prætercam) quod Romanis omnes nominibus appellatos videmus. IN *rationibus dumtaxat referendis,*] quas M. Tullius ſcriba ad ærarium retulerat, ex more. nam in oratione in Piſonem, Rationes, inquit, ita ſunt perſcriptæ ſcite, & litterate, vt ſcriba, ad ærarium qui eas retulit, &c. Interea Cicero proconſul, quia cum imperio erat, ſpe triumphādi extra vrbem manebat, nec intrauit, niſi poſt Pharſalicam pugnam, abiecta demum triumphi ſpe. IVS *vetus, & mos antiquus*] cum, lege Iulia nondum lata, rationes in prouincia non relinquebantur. tunc enim eas ad vrbem rectores prouinciarum

uinciarum

unciarum cum ſuis quæſtoribus conferebãt. PRO *coniunctione noſtra neceſſitudinis*] de qua vide ep. vlt. lib.2.& 26.lib.XIII.& in Diuinatione, & pro Plancio. LEGE *Iulia*] a C. Iulio Cæſare in primo conſulatu lata. vide ep.17.lib. 2. RELINQVERE *rationes in prouincia*] apud duas ciuitates, vt infra. A *me ſeruo ſcriba*,] dixi iam, ſcribarum ordinem e ciuibus Romanis fuiſſe: quare ſeruus hic appellatur, non quia ſeruiret;(iam enim liberi hominis prænomine,& nomine, M.Tullius dictus eſt) verum memoria præteriti temporis, quo apud Ciceronem in ſeruitute fuerat.& fortaſſe ita locutus Cicero, vt ipſa referret Rufi verba, exprobrantis, quod rationes ita Cicero ad ærarium retuliſſet, vt a ſeruo ſuo ſcriba eas accepiſſet. MAIOREM *tibi habere non potui*;] quia tuum ſcribam meum tibi tradidi. QVAM *tamen ipſi mihi.*] quia permiſi, vt rationes tecum, abſente me, conficerentur; nec ad eas poſtea quidquam, præter lectionem, adhibui. ET *honeſtum, & vtile*] notanda copia: ſupra enim dixit: Nihil eum feciſſe ſcientem, qood eſſet contra aut rem, aut exiſtimationem tuam. CVI *potius id negotij darem, quam darem.*] ſic omnes, quos ego viderim, ſcripti libri, tribus exceptis, duobus M. Antonij Maffei, tertio, quem vir doctiſſimus, idemq. omnium humaniſſimus, Io. Vincentius Pinellus, emptum ex Leonici Thomæi bibliotheca, mihi dono dedit. in iis non eſt, Quam darem, ſed, Quam tibi. quod mihi tamen (vt, quod ſentio, dicam) ſubabſurdum, atque etiam falſum videtur. non enim id ei Cicero negotij dedit, ſed ſcribæ ſuo: cui deinde Rufus fratrem ſuum adiunxit. quare crediderim illud, Quam darem, ſiue, Quam tibi, abundare, additum ab imperito, qui putaret id per ſe conſiſtere non poſſe, Cui potius id negotij darem. quod ita conſiſtit, ſi ſubaudiatur, Quam Tullio, ſcribæ meo. adiuuat opinionem noſtram Maffei liber, in quo tantum illud eſt, Cui potius id negotij darem: in margine autem, Quam tibi. QVÆ *nobis maxime videbantur*,] ob vtriuſque dignitatem. Strabo lib. XVI. ait eas ob concordiam ſorores vocatas, & vtramque conditam a Seleuco Nicatore, Apameamq. de vxoris ejus nomine, Laodiceam ex matre nuncupatam. idem lib. XII. vocat eas Phrygiarum vrbium maximas. CONSOLVTAS] ſic antiquus liber Fuluij, & dúo Maffei, & Mediceus: alius, Conſulatas; tres, Conſolatas: vnus Maffei, Conſolidatas. quod mihi non placet. primum offendor inſolentia verbi: deinde, quænam iſta conſolidatio eſſe potuit? Conſignatas, malim, aut, Conlatas. nam eas cum quæſtore conferri in prouincia oportere, & conlatas iam eſſe, dixit. fero tamen, Conſolutas, non ſolum quia ſic eſt in tribus antiquis libris: verum etiam, quia pro, abſolutas, accipi poteſt: vt a, Confectas, ita differat, quemadmodum differt, Abſoluere, a Perficere. vnde lib. 2. de nat. deor. In omni natura neceſſe eſt abſolui aliquid, aut perfici. DE *Voluſio quod ſcribis*,] Voluſius, multæ nomine, magnam pecuniæ vim publice debebat. eam pecuniam Valerius periculo ſuo exigendam a Voluſio ſuſceperat, prædeſq. dederat: quos puto Ciceronis legatum, & præfectum fuiſſe, id enim ſequentibus verbis indicatur. videtur autem Cicero, cum rationes conficeret, Voluſium liberare voluiſſe, & a prædibus multam amouere; vt eorum fortunis conſuleret. quod eius conſilium, & factum infra demonſtratur. contra Rufus Valerium quidem, & prædes liberare, ſed nomen illud a Valerio ad Voluſium transferre cupiiſſet. quod Cicero, ex amicorum, præcipueq. Camilli, hominis peritiſſimi, ſententia, fieri non potuiſſe demonſtrat: aut enim Valerij mãcipiis prædes teneri, qui ſe pecuniam illam, a Voluſio debitam, curaturos iam promiſerant: aut, ſi prædes liberandi eſſent, Voluſium quoque ſimul oportere liberari, quod vtrumque vt fieret, rationem a ſe initam eſſe, infra Cicero dicit. NON *eſt id rationum.*] in rationibus id fieri non poterat: huic rei, quam te voluiſſe video, locus in rationibus non fuit. C. CAMILLVS,] is, opinor, quem, vt ſibi amiciſſimum, nominat in ep.20.lib.IX.& ep.14.lib. XIV.& ad Atticum ep.5.lib. V.& ad eundem ep.16. & 23.lib.XI. PRÆDES] Varro lib. V. diſſimiles ait eſſe Prædem, Vadem, Sponſorem: & Prædem eſſe, qui, a magiſtratu interrogatus, in publicum vt præſtet; a quo, & cum reſpondet, dicitur Præs. ſic & Feſtus, Præs, inquit, eſt is, qui populo ſe obligat, interrogatuſq. a magiſtratu, ſi præs ſit, reſpondet, Præs. H-S XXX.] ſcutati nongenti. XIX.] ſcutati quingenti ſeptuaginta. CVRATA] pro Voluſio debitore. MANCIPIS] Manceps dicitur, qui aliquid conducit, aut ſuo periculo faciendum exigendum ve redimit: quod in Voluſiana pecunia Valerius, datis prædibus, fecerat. EX *qua reliquum quod erat*] præter id, quod curatum eſſe dixit Valerij mancipis nomine; quod in orationes relatum non eſſe, inita de Voluſio, prædibuſq. liberandis ratione, infra ſignificat; reliquum neſcio quid vel Voluſius ipſe, vel pro Voluſio Valerius ſoluerat: quod in rationibus perſcriptum, Cicero ad ærarium retulit. IN *rationibus, retuli.*] Referre in rationes, & in rationibus, diuerſa ſentẽtia dicitur: in rationes, cum nomen aliquod in conficiendis rationibus inter cetera nomina perſcribitur; in rationibus, cum aliquid vna cum reliquis rationibus ad ærarium refertur. QVOD *minime tamen laboro,*] hoc dixit, ne prudentiæ laudem appetere videatur: quod vanitatis eſt. congruit cum hoc loco præclarum illud in epiſtola ad Catonem libro XV. Si quiſquam fuit vmquam remotus & natura, & magis etiam, vt mihi quidem ſentire videor, ratione, atque doctrina ab inani laude, & ſermonibus vulgi; ego profecto is ſum. teſtis eſt conſulatus meus: in quo, ſicut in reliqua vita, fateor ea me ſtudioſe ſecutum, ex quibus vera gloria naſci poſſet: ipſam quidem gloriam per ſe numquam putaui expetendam. In epiſtola tamen ad Dolabellam, lib.IX. Sum, inquit, auidior etiam, quam ſatis eſt, gloriæ. Et pro Archia: Iam me vobis, iudices, indicabo; & de meo quodam amore gloriæ, nimis acri fortaſſe, verumtamen honeſto, vobis confitebor. LEGATVM *meum, præfectumq.*] alij legunt, Præfectumque, Q. Leptam. nos olim ſuſtulimus, Q. Leptam, auctoritate quidem veteris libri, ſed multo etiam magis ratione adducti. cur enim Cicero præfecti ſui nomen ponat, legati prætermittat? quaſi vero ad alienum & ignotum hominem ſcriberet, non ad quæſtorem ſuum, qui & legatos, & præfectum fabrum, & vniuerſam proconſulis Ciceronis cohortem optime nouerat. præterea res hic agitur Rufo notiſſima, de qua etiam ipſe ad Ciceronem ſcripſerat: vt ei prædum Valerianorum nomina ſignificari, nequaquam neceſſe fuerit.

Vnde

Vnde igitur præfecti nomen hoc irrepſit? Notum eſt hominibus emendandi peritis, quanta ſit facta labes in optimis libris eorum inſcitia, qui, cum libros deſcriberent, verba interpretantia, a ſtudioſis adiecta, non agnoſcentes, omnia permiſcebant. eodem errore, vt opinor, inter verba Ciceronis receptum eſt, Q. Leptam: cum neſcio quis, eum in Cilicia præfectum fabrum cum Cicerone fuiſſe, ex ep. 7. lib. III. didiciſſet. adſcribere legati nomen non potuit: quia conicere facillimũ non erat, quis ex quattuor cum præfecto præs Valerij fuiſſet. quattuor autem fuiſſe Ciceronis legatos Q. fratrem, C. Pontinium, M. Anneium, L. Tullium, ex ep. 4. lib. XV. & aliis cognoſcitur. Accedit auctoritas veterum duorum librorum, vnius Vincentij Riccij, quo ſum vſus adoleſcens, vt eo tempore in Scholiis meis teſtatus ſum; alterius, quo nũc vtor, M. Antonij Maffei, a quo abeſt præfecti nomen. tertius eſt apud me liber, cuius in margine ſcriptum video, Q. Leptam: cum a continuatione verborum Ciceronis abſit. MAXIMA *calamitate leuatos,*] ex his verbis conicio, inter prædes Valerianos legatum, & præfectũ fuiſſe. nam & infra dicit: Vt multa tam grauis Valerianis prædibus depelleretur, a me inita ratio eſt. NON *deberent eſſe obligati:*] cauſſam nõ addit: ſed hoc puto ad æquitatem potius, quam ad ius referri. prædes enim qui ſunt, omnino tenẽtur, niſi ſatisfacit is, pro quo prædes facti ſunt. verum æquitatis videtur eſſe, cõſulere fortunis eorum, qui humanitate adducti pro aliquo ſe obligarunt, eoq. magis, ſi ciues, & amici ſint. id vt fieret, ita rationem Cicero iniuit, ne quid tamen populus amitteret. quod infra quaſi gloriatur. TANTO *officio meo,*] cum populi Romani res ageretur, quam curare debet proconſul. TANTO *etiam periculo*] ſi quid enim ſcriba erraret in rationibus, aut improbe committeret, non in eum, ſed in proconſulem, cui mandata populi res eſt, culpa cõferretur. CVM *id ne recitaſſet quidem,*] cum id, non modo me non iubente, ſed etiam inſciente, in rationes retuliſſet. Recitaſſet, dixit, quia ſcriba prius ea ſcribebat, quam in tabulas referret; nec referebat, niſi cum procõſule communicaſſet. PRVDENTIÆ, *cum rem a me non inſipienter excogitatam quidem putas.*] ſic plane in omnibus meis veteribus libris, duobus exceptis, in quibus eſt, Non inſipienter quidem excogitatam: & vno, a quo abeſt Non. verum ne ſic quidem locus mendo vacat. non magna mutatio fiet, ſi legatur; Ne inſipienter quidem excogitatam. nam, quod nonnulli legunt, Non inſipiẽter excogitatam, ne cogitatam quidem putas: id ego, quod ad ſententiam attinet, non improbo: ſed, quia plus additur, quam emendandi moderata ratio poſtulet, malui notam apponere indicem errati, quam ex fallaci, & lubrica cõiectura, immodico præſertim additamento, librum immutare. MVLTA *tam grauis*] reorum damnatorum alibi eſt multa, hic & prædum, & mancipis Valerij, vt quidam arbitrãtur; vt mihi videtur, prædum tantum. quod enim a mancipe ſoluitur, qui de publico aliquid redemit, id ego multã dici poſſe vix crediderim. quippe cum ſit ea non inopinata ſolutio: præſtat enim, quod & promiſit, cum redimeret, & omnino ſe præſtiturum putauit. at præs promittit ille quidẽ pro alio: fore tamen, vt ipſe dependat, neque putat, &, ſi acciderit, moleſte fert. quare nomen multæ in prædes recte conuenit, qui ſoluunt inuiti, magiſtratu cogẽte, ſicuti qui a iudicibus damnantur: in ipſum Valerium nõ cadit, qui cum ſoluit, præter opinionem nihil facit. Hoc ideo dixi, ne quis miretur diſſentire me ab iis, qui proxime pro, T. Mario, legunt, T. Valerio: vt de multa Valerio quoque mancipi depellẽda dicatur. ego enim vnum ex prædibus arbitror fuiſſe T. Marium; & Ciceronem hoc dicere, initam a ſe rationem, non modo vt legatus eius, & præfectus, quibus præcipue cauere deberet, verum etiã vt ipſe T. Marius, qui de ſua cohorte non eſſet, maxima calamitate leuaretur. NON *ſolum probant, ſed etiam laudant.*] multa probamus ſine laude, vt ea, quæ recte communiter fiunt: laudamus autem nihil, quod idem non probemus, & in quo præcipua quædam virtutis, & ingenij ſignificatio non eluceat. CVM *populo ſuum ſeruaret,*] ita fortunis conſulere tot vel amicorum, vel ciuium, vt populo tamen nihil adimeret. Apparet ingenium Ciceronis, qui rationem iniuerit, qua cum ſatisfaceret humanitati, depellenda amicis, & ciuibus tam graui multa, honori tamen ſuo, re populi conſeruata, non deeſſet. populi autem eſſe dicebatur, & erat, quod in ærarium, ex quacumque re collectũ, inferebatur. vnde, Cauere populo, valet, cauere ne quid ærarium detrimenti patiatur. Liuius lib. VII. Tarda nomina, & impeditiora inertia debitorum, quam facultatibus, ærarium, menſis cum ære in foro poſitis, diſſoluit; vt populo prius caueretur. TOT *vel amicorum, vel ciuium.*] communi quodam iure cum ciuibus, proprio cum amicis coniungimur. itaque priore loco amici, deinde ciues nominantur. amici autem, ac neceſſarij Ciceronis, legatus, & præfectus, qui tamẽ iidem ciues erant: ciues vero tantum, non etiam amici, T. Marius, Valerius, Voluſius. NAM *de logeo*] Particula, Nam, ſæpe lectorem commode traducit ad diuerſam ſententiam. vt hic, & infra, Nam de H-S nongentis millibus. & ep. 9. lib. I. Nam de Appio, quod ſcribis, ſicut de Cæſare, te non reprehẽdere: gaudeo tibi conſilium probari meum. & ep. 1. lib. VII. Nam quid ego te athletas putem deſiderare? & ad Att. ep. 10. lib. III. Nã quod me tam ſæpe, & tam vehementer obiurgas. & eodem libro, ep. 15. Nam quod purgas eos, &c. Logeum fuiſſe fanum arbitror, in quo pecuniæ deponerentur: vbi pecunia quoque illa, in prouincia Ciceronis exacta, a Rufo quæſtore iuſſu Ciceronis depoſita eſt auctore Pompeio. Infra res eadem attingitur. AVCTORE] hortante, & ſuadente. quod videtur ideo Pompeius feciſſe, vt ea pecunia ipſe poſtea vti poſſet, quemadmodũ vſus eſt. Actore, liber Mediceus, mendoſe: Auctore, mei omnes. AGNOVI] non negaui: confeſſus ſum, id quod res erat, meo iuſſu eſſe depoſitam. Agnoſcere dicimur, quod verum fatemur eſſe. epiſt. 4. lib. IV. Illam partem excuſationis, qua te ſcribis, orationis paupertate, iiſdem verbis epiſtolas ſæpius mittere, nec agnoſco, nec probo. TVA,] quæ ad Rufum ex adminiſtratione prouinciæ, ſaluis legibus, peruenerat. nam illa, qua Põpeius eſt vſus, populi fuit. QVAM TV] nullus omnino liber antiquus, quem ego viderim, habet, Quã tu: ſed alij, Quam tum: alij, Quam tamen: alij, Tamen quam: & poſt, Depoſuerat, omnes habent, non, vt in impreſſis, Depoſueras. quocirca valde ſuſpicor de mendo. non enim placet, Tua, quam tu depoſueras. quid? non illam quoque depoſueras, quam abſtulit Pompeius? SEXTIVS.]

nomina

nominatur inter Pompeianos, qui cum imperia fuere initio ciuilis belli, epiſt. 15. ad Att. lib. IX. nec dubito, quin eam pecuniam Pompeio mandante acceperit, vt ea deinde in bello ex ipſius voluntate, ideſt contra Cæſarem vteretur. SED *hoc ad te nihil intelligo pertinere.*] de populi pecunia loquitur, a Pompeio ſumpta, non de illa, quæ Rufi fuerat: de qua non diceret, Hoc ad te nihil intelligo pertinere. Non eſt, inquit, quod labores de hac pecunia, quam, a te iuſſu meo depoſitam, Pompeius accepit. quid enim tua refert? cum exſtet S. C. quo conſtat, cui data ſit, exſtent tuæ, meæque litteræ, quibus conſtat, cui data ſit. Timebat, ſcilicet Rufus, ne quando eius pecuniæ rationem reddere cogeretur; quia Cicero in rationibus non adſcripſiſſet eam ſuo iuſſu a Rufo eſſe depoſitam. qua de re queſtus erat per litteras Rufus. MONVMENTIS *teſtata, cui data,*] hoc explanatur proxime ſequentibus verbis. monumenta enim ſunt S. C. & litteræ Ciceronis, & Rufi. data vero pecunia P. Sextio ſignificatur: ſi modo ita legendum eſt, de quo ſubiungam, quid ſentiam. P. SEXTIO] non hic agitur de pecunia Rufi, qua vſus erat Sextius, ſed de publica, iuſſu Ciceronis depoſita: quod in rationibus omiſſum, queſtus erat Rufus. itaque legi malim, ſi modò per veteres libros liceat, Pompeio: quem vſum ea pecunia eſſe, paullo ante dictum eſt. opinor enim pro, Pompeio, aliquem ſcripſiſſe, P. breuitatis cauſſa, imperite ſcilicet: cum hæc littera prænomen indicet, non gentem. inde alius, quia prænomen illud per ſe conſiſtere non poſſe intelligeret, & Sextium paullo ante nominari animaduerteret, addidit, Sextio. Corrumpi autem inuicem hæc nomina, Pompeius, & Publius, librariorum culpa, contractam ſcribendi rationem ſequentium, ex epiſtola quoque nona lib. I. cognouimus. nam in eo loco, Cum, vt laudaret P. Sextium, introiiſſet in vrbem: veteres libri aliquot habent, Vt laudaret Pompeium Sextium: nonnulli, Vt laudaret Pom. Sextius. ex quo patet, rudes antiquitatis librarios accepiſſe hoc prænomen, P, pro nomine Pompeij. NON *adſcripſi*] in rationibus: in quibus hoc tantum ſcriptum erat, pecuniam a Rufo depoſitam. Rufus autem illud adſcribi, quod verum erat, voluiſſet, depoſitam a ſe Ciceronis iuſſu, ita ſoreratus, vt, quocumque caſu illa pecunia periiſſet, aut in quemcumque vſum eſſet erogata, ipſe omni periculo, & cura liberaretur. TVA *nihil referebat.*] quia certiſſimis, & grauiſſimis monumentis teſtata iam iſta pecunia erat, cui data eſſet, quo S. C. quibus tuis, quibus meis litteris. REFERENDVM,] hinc apparet, prouinciæ rationes & a proconſule, & a quæſtore ſeparatim referri ſolitas eſſe. quod opinor lege Iulia, quæ iam nominata eſt, ſancitũ eſſe. IDEM *ipſe ſentis:*] vt addas in illius pecuniæ mentione, quod ego non addidi, depoſitam a te eſſe meo iuſſu. DISCREPABVNT] his aliquis obiiciat: immo diſcrepabunt; cum idem non erit in vtriſque rationibus. Futilis obiectio. non enim in eo diſcrepant rationes, cum aliquid in alteris omittitur; ſed cum aduerſantur ea, vel diſſentiũt, quæ in vtriſque ſcripta ſunt. &, vt ſilentio nec affirmatur quidquam, nec negatur: ita, quod ſcriptum nõ eſt, ab eo, quod ſcriptum, diſcrepare non videtur. QVOD *ego quidem non addidi:*] Mediceus liber, Quod ego qui non addidi: mendoſe: quid mirum? liber mẽdo nullus vacat: ſed a mendoſis depravatis vnus vt corrigatur, opera dari ſolet. emẽdatiores hic libri quattuor, Sigicelli vnus, alter Fuluij Vrſini, duo Maffeii: habent enim, Quod ego quidem non addidi. NEC *cauſſa eſt, cur negem,*] iuſſu meo illam pecuniam a te depoſitam, cauſſam, cur negem, non eſſe dicit, vt oſtendat abeſſe periculum, de quo Rufus metuere videbatur, ne quando eius pecuniæ, qua Pompeius vſus erat, ratio exigeretur, cum inſtare videretur mutatio temporum, commoto ciuili bello. ET *tu nolles,*] negari a me. obſequerer voluntati tuæ, vel, ſi quid eſſet cauſſæ, cur negarem, ideſt, etiam ſi moleſtiam aliquam ex ea pecunia timerem. H-S *nongentis millibus,*] ſcutatorum noſtratium XXVII. millibus. SIVE *frater tuus*] M. Mindius, qui rationes cum ſcriba cõfecerat. DE *lege*] de ſuo. ſupra. PARVM *gratioſum eſt,*] ſic libri veteres quinque: alij, Gauiſum eſt. vtrumque mendoſum. nam, Gratioſum, de inanimatis rebus non dicitur: ſed gratioſi homines appellantur. Nec, Gauiſum eſt, politus litteris quiſquã probauerit. Mediceus liber, Grauium. Corrado placuit, Gratũ viſum: nobis olim, Prouiſum: quod nec a Gauiſum longe diſtat, nec ſentẽtia caret. nam in eo dicit parum eſſe prouiſum, quia, cum pecunia illa deponeretur, additum non erat, deponi iuſſu Ciceronis procõſulis. de quo ſupra. REFERENDIS] quo modo, referendis, cũ & ſupra relatas iam eſſe dixerit, & infra idem ſignificet? Accipio, Referendis, pro, In relatione rationũ, dum rationes referuntur: vt præſenti tempore vtatur Cicero ob eã cauſſam, quia corrigere aliquid etiam nũ in relatis iam rationibus licebat. propterea ſubiunxit, Quid per leges liceat. quæ verba demonſtrant, non eſſe ademptam corrigendi facultatem, ſed corrigi non omnia licere: itaque Rufo videndũ, quid a Cicerone petat: nihil enim cõtra leges impetraturum. CVM *S. C. non ſim vſus,*] videtur Cicero tẽporis aliquanto plus decreto ſenatus habuiſſe ad rationes referendas, quã legibus: quo tamen tempore vti noluit, ſed rationes confeſtim retulit, iuſtis de cauſſis, vt ſupra dixit, metu ſcilicet exorientis belli ciuilis. QVID *per leges liceat, conſiderandum eſt.*] modeſte ſignificat, velle quidem ſe aliquid corrigere in rationibus ex Rufi voluntate, ſed ita, ne quid amicitiæ cauſſa contra leges cõmittat. TE *certe in pecunia exacta ita efferre, ex meis rationibus relatis non oportuit:*] libri aliquot ſcripti, etiã Mediceus, Pecuniæ exactæ: nonnulli, Iſta offerre. Placet idem, quod olim, Pecunia exacta, non eadẽ tamen ſententia, quæ olim placuit. nõ enim illud, Te efferre, ſignificare nunc arbitror iracundiam Rufi, qua ſit elatus, quod Cicero pecuniæ ab illo exactę mentionẽ nullam in rationibus referendis feciſſet, verum ad erogatam a Rufo pecuniã refero, cum ſciret, eam ſcriptã eſſe in rationibus iam relatis. Vt in exacta, inquit, pecunia ita efferres, ita erogares, ex meis rationibus relatis nõ oportuit: ideſt: per meas rationes tibi non licebat. Hanc noſtram opinionẽ adiuuare videntur & ſuperiora verba: De eo mihi quid per leges liceat, conſiderãdum eſt; & quæ ſequuntur proxima: Niſi quid me fallit: ſunt enim alij peritiores. Exactæ pecuniæ plus conſumpſerat Rufus, quam ſcriptæ rationes, præſertim iam a Cicerone relatæ, paterẽtur: id cum in rationibus Ciceronis, vt cum ſuis conſentirent, corrigi vellet; de eo quid ſibi per leges liceat, conſiderandum Cicero reſpõdet: mox indicat, nõ licere, ſubiungẽs,

Non

Non oportuit, atque iu bac opinione, poſſum, inquit, falli: ſunt enim alij peritiores. Vt Rufum quodam modo conſoletur. A v t *etiam velle*] etiam ſi tua non intersit. S i *vllo modo facere poſſim.*] ideſt, ſi per leges liceat. D e *beneficiis,*] proconſules, propratores, atque etiam, vt hic locus iodicat, quæſtores, cum ad vrbem a prouinciis reuertiſſant, eorum nomina poſt relatas rationes ad ærarium deferebãt, quorum ſtrenua fideliq. opera vſi eſſent. bi autem erant ex iis, quos ſecum in prouinciam duxerant. qui deferri in beneficiis dicebantur; quod eorum virtus, ac fides reip. profuiſſet. in quo erat eorum, qui deferebant, ambitio quædam, oſtendendis non modo ſuis, verum aliorum quoque beneficiis in remp. Detulerat igitur Cicero, non axſpectato quæſtore, ſuos contubernales, præfectos, tribunos mil. quoſdam autem non detulerat, vt centuriones, & tribunorum mil. contubernales: de quibus ait rem eſſa in integro, ſi Rufus eos deferra velit. Morẽ hunc oſtendit oratio pro Archia: In beneficiis ad ærarium delatus eſt a L. Lucullo prætore, & conſule. T r i b v n o s *mil.*] duodecim. ſeni enim creabantur in ſingulis legionibus, vt Polybius docet. legiones autem duas, qui conſularis erat exercitus, in prouincia Cicero habuit; quod ipſe ad Atticum ſcribit epiſt. 15. lib. v. & Plutarchus idem narrat in eius vita. Tribunos mil. primo tres fuiſſe, qui ſingulis tribubus, a Romulo inſtitutis, præeſſent, deinde ſex, interiecto tempore ſexdecim, poſtremo x x i v, vt ſani eſſent in ſingulis legionibus, Liuius, Polybius, alij declarant. Creati primũ ab iis, qui exercitibus præeſſent, mox populi ſuffragio: vt interdum tamen, in apparatu maximi belli, conſulum, prætorumq. arbitrio deligerentur. poſtremo, teſte Pediano, partem eorum imperatores fecera, qui Rufuli vocabantur, partem populus, qui Comitiati. Idem ax Feſto, licet mutilato, colligi tamen videtur poſſe: qui etiam Rufulorum nominis, omiſſam a Pediano, & aliis, cauſſam ponit, quod Rutilius Rufus de eorum iure legem tuliſſet. P r æ f e c t o s,] æquitum. vide ep. 17. lib. 2. na repetantur eadem. C o n t v b e r n a l e s] nobiles adoleſcentes cum conſulibus, & proconſulibus, & prætoribus etiam, vt rerum vſu mature inſtruerentur, in prouincias exibant. pro Cœlio: Profectus eſt in Africam Q. Pompeio contubernalis. pro Plancio: Adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo dilectus aſt, vt & contuberoij neceſſitudo, & adoleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat. In Bruto: Qui ſa illi contubernalem fuiſſe dicebat. Suetonius de Cæſare: ſtipendia prima in Aſia fecit, M. Thermi prætoris contubernio. In vrbe etiam contubernales erant conſulum: Cicero in conſulatu, quem peregit in vrbe contubernales habuit. vnde illud in ea pro Sulla: Lucius ille Torquatus, cum eſſet meus contubernalis in conſulatu. R a t i o *me fefellit:*] Ratio hic pro opinione, quam ratiocinatio peperit, accipitur. T r i g i n t a *diebus deferri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem.*] non vulgaris loquendi modus. eſt enim, Triginta diebus, quibus rationes retuliſſem: pro, triginta diebus poſtquam rationes retuliſſem. tempus deferendi trigeſimo die a relatis rationibus definiebatur. Conſtat ex hoc loco, relatas prius ad ærarium rationes, quam deferrentur ij, qui bene de rep. meriti eſſent. N e c e s s e *eſſe,*] lega Iulia iubente: quæ ſignificatur etiam paullo poſt. R e s *eſt in integro:*] licet tibi eos deferre. G e n v s *enim horum beneficiorum*] deferendis centurionibus, & tribunorum mil. contubernalibus certam diem lex non definiebat: tribunis autem mil. præfectis, & contubernalibus, de quibus facta paullo ante mentio eſt, ſpatium triginta dierum. H S *centum millibus:*] ſcutatorum tribus millibus. M e m i n i] ergo ab eo tempore dies interceſſerant multi. quo licet intelligere, non ſtatim Ciceronem poſtquam ad vrbem redijt, hanc epiſtolam ſcripſiſſe. M y r i n a.] Libri duo, Sigcelli, & Fuluij, habẽt, Smyrna. reliqui, Myrina. vtraque oota vrbs, Smyrna in Ionia, Myrina in Æolia. quis poteſt diuinare, ex vtra ſcripſerit Rufus eas litteras. Smyrna quidem naviganti in Italiam Meſcinio propinquior, & commodior. N o n *mei errati, ſed tui:*] erratum in rationibus, antea ſcripſerat Rufus: quod niſi corrigeretur, H-S centum millia ſibi eſſe de ſuo perſoluẽda. reſcripſit Cicero, corrigi non poſſe, quia rationum exemplum in prouincia depoſuerat, a quibus diſcrepare non oportet eas, quas ad ærarium relaturus eſſet: ſed tamen ei pro ſuis facultatibus benigne commodaturum. aliquanto autem poſt ſcripſit Rufus eas litteras, quibus Cicero nunc reſpondet. F r a t r i s *tui, & Tullij.*] qui rationes, abſente Cicerone, confecerant. ſupra. D e c e s s i m v s:] ſic omnes, quos viderim, veteres libri. a quibus olim diſcedendum putabam, & legẽdum, vnius litteræ mutatione, Deceſſemus. nunc me ipſe reuoco & ita ſtatuo, ſincopem eſſe non poſſa in iis verbis, quorum in præteritis vltima ſyllaba eſt, ſi: vt Cedo, Ceſſi, Ceſſiſſem, non Ceſſem. eodẽq. modo in compoſitis, decedo, recedo, incedo, diſcedo, concedo. C r e d o] ita loquitur vt de re non recenti, quæ potuit, ſpatio interiecto, effluere ex memoria. P r o *animi mei voluntate,*] vt etiam animatus, pro animi mei ſenſu. Eodẽ modo animus velle dicitur: vt Varro lib. v. L. L. Animus ita eſt, vt puncto temporis peruolet, quo vult. Et in orat. poſt. red. ad Quir. In ſtudiis veſtris tanta animorum declarata eſt voluntas. Et Lucretius lib. 2. Ex animiq. voluntata id procedere primum. Idem lib. 4. Ergo animus cum ſeſe ita commouet, vt valit ire. Iudicium animi, libro 1. de orat. & lib. iii. bis. F a c v l t a t v m,] hoc nomen late patet: itaque dixit Cicero lib. 1. de Inuent. Facultates ſunt, aut quibus facilius fit, aut ſine quibus aliquid confici non poteſt. Et pro Rabirio: Quæ ſi in illo minima fuiſſent, tamen præ tuis facultatibus maxima putarentur. & in Partitionibus, vires, animus, copiæ, opes, tempus, locus, Facultatum nomine comprehẽduntur. Facultatum, aut, infirmatione vtetur, ſi aut vires, aut animum, aut copias, aut opes abfuiſſe demõſtrabit, aut alienum tempus, aut locum non idoneum. Sumuntur & pro occaſionibus commodorum, vt ep. 15. ad Att. lib. 1. Exponis, quas facultates aut prouincialium, aut vrbanorum commodorum & aliis temporibus, & me ipſo conſule prætermiſeris. Transferuntur ad ſignificationem rei familiaris, vt ep. 13. lib. xi. ad Att. Velim conſideres, vt ſit, vnde nobis ſuppeditentur ſumptus neceſſarij. ſi quas habuimus facultates, eas Pompeio detulimus. Et in Verrem lib. 2. Sthenius ab adoleſcentia paullo ſtudioſius hæc comparabat, ſupellectilem ex ære elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti bene facti,

prout

prout Thermitani hominis facultates ferebant, *fa-tis.* Q V A M *non habebamus,*] diſtat igitur hoc tempus ab eo non parum, quo rediit ex prouincia: cum & hic, Tum, & proxime dixerit, Memini, &, Credo. nec vero dubie ſignificat, ad arma rem eſſe deductam, amiſſa ſpe facultatum, quam ante habuerat. O B L I G A T V M] deberi ſibi a Cicerone mutuam pecuniam ex litteris ab eo antea humaniſſime ſcriptis, Rufus oſtenderat. M O L E S T Æ] quia pecuniam a debitoribus poſcunt, quæ propter belli difficultatem expedita non eſt. propterea dixit Cæſar lib. III. bell. ci. Cum fides tota Italia eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſoluerentur; conſtituit, vt arbitri darentur; per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque eæ creditoribus traderentur. P E R V E N I S S E T] ex adminiſtratione Cilicienſi. de qua pecunia ſic ep. 17. lib. 2. Omnis pecunia ita tractatur, vt præda a præfectis. quæ autem mihi attributa eſt, a quæſtore curetur. E P H E S I] vrbs Ioniæ nobilis fuit, extra Ciceronis prouinciam, cui præfuit, Cicerone proconſule, Q. Thermus. vt patet ep. ad Att. 13. & 14. lib. v. A P V D *publicanos*] Ciceronis amantiſſimos, eiq. cariſſimos: erant enim equeſtris ordinis: quem ordinem conſul cum ſenatu in gratiam reduxerat. vide illud in ep. 8. lib. 1. Ordinem coniunctiſſimum. & ad Att. ep. 15. & 16. lib. 1. H-S X X I I:] parua ſumma, ſcutati D C L X. itaque legendum opinor Bis & vicies, vt eſt in epiſt. 1. lib. X I. ad Att. In ciſtophoro in Aſia habeo ad H-S bis & vicies. loquitur de hac Epheſi depoſita pecunia. nam Epheſus in Ionia: quæ regio eſt Aſiæ. ſunt autem, bis & vicies, ſcutatorum LXVI. millia. O M N E M] partem potius, quam omnem: nam Cicero partem exegit, & apud Egnatium trapezitam depoſuit, vbi tutius fore videbatur. hoc duæ ad Atticum ſcriptæ epiſtolæ, ſecunda, & tertia lib. X I. declarant: in prima ſcripſerat hæc Cicero: In ciſtophoro in Aſia habeo ad H-S bis & vicies. In ſecunda, Ex ea, inquit, pecuniæ, quæ fuit in Aſia, partem dimidiam fere exegi. tutius videbatur fore ibi, vt eſt, quam apud publicanos. In tertia ſic: Pecunia apud Egnatium eſt. ſit a me, vt eſt. Deinde ſubiunxit eodem in loco: Etſi egeo rebus omnibus: quod is quoque in anguſtiis eſt, quicum ſumus: cui magnam dedimus pecuniã mutuam, opinantes, nobis, conſtitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Et ad eundem ep. 13. eiuſdem libri: Si quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, cum id videbamur ſapienter facere, detulimus. Quare fictam excuſationem attulit Cicero tempori ſeruiens, tum vt de H-S centum millibus Rufum conſolaretur exemplo iacturæ ſuæ; tum etiam, vt eũ, mutuam pecuniam, tamquam ex promiſſo debitam, poſcenti, inſtius negare videretur. D E H-S *centum millibus*] quæ Rufus ærario debebat, ex relatis a Cicerone rationibus: ſed erratum ſcripſerat, idq. corrigẽdum. reſcripſit Cicero, corrigi non poſſe; verũ ſe de ſuo, quantum poſſet, ei cõmodaturum. C I B A R I I S,] publice datis. D E *mea liberalitate*] cum aliqua exprobratione dictum. M I H I *expenſa tuliſſes:*] mihi commodaſſes. Æ S T I M A T I O N E M *accipere.*] poſſeſſionem æſtimatam accipere pro pecunia mihi commodata. Hic locus videtur indicare, ſcriptam hanc epiſtolam Cæſare iterum, & Seruilio iterum coſ, poſt latam a Cæſare legem de æſtimandis poſſeſſionibus, quanti quæque ante ciuile bellum fuiſſent; vt debitoribus conſuleretur; quorum erat iniqua condicio, iacentibus prædiorum pretiis: quod fere ſolet in bellis euenire. dicebantur autem poſſeſſiones illæ, æſtimationes, vt ep. 16. lib. IX. & epiſt. 18. eiuſdem libri. Rufus, cum Cæſar conſulatum ſecundum, in quo legem illam tulit, inierit poſt illud tempus, quo Cicero ad Pompeium in Græciam tranſiit; (nam, Cæſare in Hiſpaniis contra Pompeij legatos bellum gerente, Cicero tranſiit; vt ex epiſtola vltima lib. x. ad Att. intelligitur) Cicero autem hanc ad Rufum epiſtolam in Italia ſcripſerit; quod indicant primæ epiſtolæ verba, & multo etiam magis illa, quæ in extremo fere ſunt; Cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te: ratio perſuadet, hãc epiſtolam & ante ſecundum eſſe ſcriptam Cæſaris cõſulatum, & ante profectionem Ciceronis in Græciam. Æſtimationem igitur accipio pro poſſeſſione æſtimata, non ex lege Cæſaris, quæ lata nondũ erat, ſed vt æſtimabãtur res, quas inopes a pecunia debitores creditoribus dabãt. Sic & Liuius loco iam citato, lib. VII. Tarda nomina, & impeditiora inertia debitorũ potius, quam facultatibus, aut ærarium, menſis cum ære in foro poſitis, diſſoluit, vt populo prius caueretur; aut æſtimatio æquis rerum pretiis liberauit. S C I N D I] varie dixit, hic quidem Scindi; alibi Conſcindi, vt ep. 18. lib. VII. &, Cõcerpito, ep. 10. lib. x. ad Attic.

Argumentum ep. vlt. lib. 5.

Meſcinio ſui videndi cupido, mutua ſe teneri cupiditate ſignificat. ſubiungit hæc: frequentari domum ſuam a Cæſaris familiaribus, eorum tamen ſermonibus ita ſe non delectari, vt ſolitudinem, ſi ea vti poſſit, præponat: itaque litteras colere, & ab iis, & ab optimorũ conſiliorum conſcientia conſolationẽ eam petere, quam Meſcinio quoque petendam cenſeat: Africani belli exitum appropinquare: vtra pars vincat, crudelem fore victoriã: eum ſtatum fundatum eſſe publicæ fortunæ: nihil tamen iis, qui culpa careant, horribile eſſe, aut pertimeſcendum. De congreſſu, neque ſpem affert, neque adimit. valetudini vt ſeruiat, animoq. tranquillo ſit, hortatur. Index beneuolentiæ, ac negotialis omnino epiſtola, licet maior eius pars officij potius, quam negotij ſit. dixi enim a principio, ſpectandam eſſe cauſſam, cur ſcribatur epiſtola, & ab ea ſiue negotialem epiſtolam, ſiue moralem vocandam. nam quæ adduntur præterea declarandi amoris gratia, licet ad officium pertineant, quia tamen argumenti propria non ſunt, nomen epiſtolæ non tribuunt. Scripta eſt Cæſare tertium, & M. Lepido coſ. cum Cæſar in Africa aduerſus Pompeij ſocerum Scipionem, & Iubam regem bellum gereret.

CICERO S. D. L. MESCINIO. 21.

GRATAE mihi tuæ litteræ fuerũt: ex quibus intellexi, quod etiam ſine litteris arbitrabar, videndi mei te ſumma cupiditate affectũ eſſe. quod ego ita libẽter accipio, vt tamen tibi non concedam. nam, tecum eſſe, ita mihi cõmunia omnia, quæ, opto, contingant, vt vehementer velim. etenim, cum eſſet maior & virorum, & ciuium bonorũ, &

iucundorum hominum,& amantium mei copia,tamẽ erat nemo, qui cum eſſem libentius,quam tecum;& pauci,quibuſcum æque libenter:hoc vero tempore,cum alij interierint, alij abſint, alij mutati voluntate ſint,vnũ mediusfidius tecum diem libentius poſuerim,quam hoc omne tempus cum pleriſque eorum,quibuſcum viuo neceſſario.noli enim exiſtimare,mihi non ſolitudinem iucundiorem eſſe, qua tamen ipſa vti non licet, quam ſermones eorũ,qui frequentant domum meam,excepto vno, aut ad ſummũ altero.itaq. vtor eodem perfugio,quo tibi vtendum cẽſeo,litterulis noſtris, præterea etiam conſcientia conſiliorũ meorũ.Ego enim is ſum, quemadmodum tu facillime potes exiſtimare,qui nihil vmquam mea potius,quam meorũ ciuium cauſſa fecerim:cui niſi inuidiſſet is,quem tu numquã amaſti; (me enim amabas) & ipſe beatus eſſet,& omnes boni. ego ſum,qui nullius vim plus valere volui,quã honeſtum otium. idemque,cum illa ipſa arma,quæ ſemper timueram,plus poſſe ſenſi,quam illum conſenſum bonorũ,quem ego idem effeceram,quauis tuta condicione pacem accipere malui,quã viribus cum valentiore pugnare.Sed & hæc,& multa alia corã breui tempore licebit.neque me tamen vlla res alia Romæ tenet,niſi exſpectatio rerum Africanarum.videtur enim mihi res in propinquum adducta diſcrimen.puto autem mea non nihil intereſſe; quamquam, id ipſum quid interſit,non ſane intelligo; verumtamen,quidquid illinc nunciatum ſit; non longe abeſſe a conſiliis amicorum. eſt enim res ipſa iam in eum locum adducta,vt,quamquam multum interſit inter eorum cauſſas,qui dimicant,tamen inter victorias non multũ interfuturũ putem.ſed plane animus, qui dubiis rebus forſitan fuerit infirmior, deſperatis confirmatus eſt multum:quem etiam ſuperiores tuæ litteræ confirmarunt:quibus intellexi,quam fortiter iniuriam ferres:iuuitq. me,tibi cum ſummam humanitatem,tum etiam tuas litteras profuiſſe.verum enim ſcribam:teneriore mihi animo videbare, ſicut omnes fere,qui,vita ingenua in beata,& libera ciuitate viximus.ſed,vt illa ſecunda moderate tulimus:ſic hanc non ſolum aduerſam,ſed etiã funditus euerſam fortunã fortiter ferre debemus:vt hoc ſaltẽ in maximis malis boni conſequamur,vt mortẽ,quam etiam beati contemnere debebamus,propterea quod nullũ ſenſum eſſet habitura,nunc,ſic affecti,nõ modo contemnere debeamus, ſed etiã optare. Tu,ſi me diligis,fruere iſto otio; tibiq. perſuade, PRAETER culpam, ac peccatũ, quo ſemper caruiſti,& carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile, aut pertimeſcendum. Ego, ſi videbitur recte fieri poſſe,ad te veniam breui; ſi quid acciderit,vt mutandum conſilium ſit;te certiorem faciam ſtatim. Tu ita fac cupidus mei videndi ſis,vt iſtinc te ne moueas tam infirma valetudine,niſi ex me prius quæſieris per litteras,quid te velim facere. Me velim,vt facis, diligas,valetudiniq. tuæ,& tranquillitati animi ſeruias. Vale.

EXPLANATIO.

ITA *mihi communia omnia, quæ opto, contingant,*] verbum, Communia, video eſſe in omnibus veteribus libris, præter vnum, qui fuit olim Hieronymi Ferrarij, nunc eſt Caroli Borromæi, Cardinalis. in eo eſt,Cõmoda,non, Communia;quod olim probaui: cum & Plautus in trin. ſimiliter dixiſſet: Ita commoda,quæ cupio, eueniunt. Nonnulli, Communia, putarunt abundare. quorum non diſplicet opinio. ne tamen tot librorum conſenſus repudietur; videndum etiam atque etiã, an probabilis aliqua ſententia elici poſſit, nullo nec deleto verbo, nec mutato. Ita mihi, inquit, ea, quæ opto, contingãt omnia communia; vt vehementer velim. id eſt: ita te rerum omnium, quas opto, participem habeam; vt eſſe tecum vehemẽter velim. nam ad verbum, Communia, ſubaudio, Tecum: vt ſit, ita mihi tecum communia, quæ opto, contingant omnia. Occurrit alia ſententia, quam non occultare conſilium eſt. Ita mihi res omnes publicæ, quales opto, contingant. nam Communia, & Communes res, pro publicis rebus accipi, nemo, vt opinor, dubitat. idq. vel hoc vno conſtat exemplo, quod obſeruauimus ep. 8. lib. 1. Ex eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces: quæ quales ſint, nõ facile eſt ſcribere. Communem quoque rem, dixit ep. 27. lib. VII. Communium fortunarum, ep. 12. lib. V Hoc totum ad eruditorum hominum iudicium refero. nam ipſe nihil affirmo: tantum enitor, vt veterum librorum auctoritatem conſeruem. ETENIM, *cum eſſet maior*] aliis placet, Vt enim, pro, Etenim: quia ſic habent plerique veteres libri. ſolœciſmi ſpecies apparet. quid refert, inquiunt, quam multa præterea huiuſce generis in Cicerone deprehenduntur. His itaque, reſponderi videtur poſſe: ſolœciſmum; ſi modo libri veteres in eo conſentiant, ferendum: ſin aliter, tollendum. Itaque, cum habeam duos veteres libros, vnum M. Antonij Maffei, quo etiam olim, commodante eius fratre Bernardino Cardinali, vſus ſum; alterum Fulnij Vrſini in quibus diſerte legitur, Etenim: libenter aufero ſolœciſmum, & integritatem Cicerone dignam reſtituo. ET *virorum, & ciuium bonorum,*] differre putantur bonus vir, & bonus ciuis. quam diſtinctionem oſtẽdimus ep. 9. lib. I. in eo loco: Eumq. quem bonum virum ſemper habuiſſet, bonum ciuem eſſe pateretur. IVCVNDORVM] bonitas, iucunditas, amor, cauſſæ ſunt, cur amemus, vnaq. eſſe cupiamus. propterea dixit, Bonorum, Iucundorum, Amantium mei. quæ tria coniungit in epiſtola etiam 24. lib. IX. Mone o te, quod pertinet ad beate viuendum arbitror, vt cum viris Bonis, iucundis

cundus, amantibus tui viuas. HOMINVM,] Vir, & Homo differre, pauci neſciunt. hic tamen, Hominum, potuit omitti, vt omiſſum eſt loco proxime recitato ex epiſtola ad Pætum, ſed additum eſt ob interpoſitam ciuium mentionem. nam, ſi eſſet omiſſum, ad ciues illa referrentur, Iucũdorum, & amantium mei. cum ſit aptius, Iucundorum hominum, & amantium mei. ERAT *nemo; qui cum eſſem libentius, quam tecũ; & pauci, quibuſcum æque libenter;*] ſatis modeſta ratio capiãdæ beneuolentiæ. non enim omnibus Meſciniũ, ſed Meſcinio neminẽ anteſert, comparat paucos. ita vitatur illa, quæ veritati fidem detrahit, ὑπερβολή. ALII *interierint,*] inſignes quidẽ, & conſulares, M. Calpurnius Bibulus, L. Domitius Ahenobarbus, L. Cornelius Lentulus, P. Leotulus; præterea, C. Curio tribunicius. ALII *abſunt,*] aberant conſulares duo, P. Scipio, Pompeij ſocer, qui bellum in Africa contra Cæſarem gerebat; & M. Marcellus, qui poſt Pharſalicum prœlium, cum ſpe vincendi ſimul abiecta certandi etiam cupiditate, voluntarium Rhodi, aut Mitylenis exſulium ſibi delegerat, aberat & M. Cato prætorius, qui cum Scipione cauſſam Pompeianam acerrime tuebatur. nec Romæ tunc erant M. Brutus, nec Ser. Sulpicius, ille Galliæ, hic Græciæ præpoſitus; vt ep. 6. lib. vi. MVTATI *voluntate*] non eodem, quo antea, in Ciceronem animo, temporibus mutati, & victoria Cæſaris. NACESSARIO.] eſt enim Cæſaris familiaribus inſeruiendum, temporis cauſſa. FREQVENTANT *domum meam,*] ſic lib. i. Off. Si domus, alio domino, ſolita eſt frequẽtari. Et, Frequentare ludos, lib. i. de Inuent. Alio modo, Celebratur domus, ep. 5. lib. 2. ad Q. Fratrem. AD *ſummum*] Summum, ep. 1. lib. 2. A te vero bis, terue ſummum, & eas perbreues, accepi. &c. Ad ſummum, dicitur, Ciceronis exemplo. PERFVGIO,] hoc verbum interdum ſolum Cicero affert, vt hic: interdũ coniungit, vt ep. 15. lib. v. Litteris vtor aſſidue: quid enim aliud facere poſſum? ſed neſcio quo modo ipſæ illæ excludere me a portu, & perfugio videntur. Et pro Archia: Perfugium, ac ſolatium aduerſis hæc ſtudia præbẽt. Perfugium autẽ litteræ ſunt duobus modis: vel quod, eas dũ tractamus, moleſtias obliuiſcimur; vel quod animus, præceptis vtiliſſimis cõformatus, humana omnia, præter honeſtum, contemnit, nihil præter culpam extimeſcit. de fructu autẽ, quem afferunt litteræ, vide ep. 3. lib. iv. & ep. 13. lib. v. & ep. 2. & 3. lib. ix. CONSCIENTIA *conſiliorum meorum.*] ſæpe hanc ſentẽtiam vſurpat, ep. 3. lib. iv. ep. 1. & 4. & 6. & 10. & 13. & 21. lib. vi. & ep. 3. lib. vii. quæ recitare longum eſt: indicare loca, & quaſi digitum ad fontem intendere, vnde hauriant qui copiæ ſtudẽt, ſatis duco. NISI *inuidiſſet is,*] Pompeium, opinor, deſignat, a quo ſe proditum, cõtra datam fidem, ſæpe queritur. ME *enim amabas,*] mea cauſſa illum non amabas, cuius inuidiam, perfidiamq. noſſes. BEATVS *eſſet,*] Hoc dicit. Si mecum ad tuendam libertatem conſenſiſſet, neque pernicioſam reip. cum Cæſare ſocietatem coiiſſet: non modo viueret, ſed beatus eſſet, & cum eo omnes boni. De Cæſare autem, & victore iam, & a quo veniam paullo ante impetrauerat, hæc, vt opinor, ſcribere non auderet. nec inuidit ei Cæſar, qui ſemper popularis fuit, & ab vrbe multos annos abfuit, dum in Gallia bellum gereret, ſed Pompeius, qui parem ſibi Ciceronem in ſenatu non ferret. NVLLIVS *vim*] ep. 3. lib. v. Notum, inquit, tibi omne conſilium meum eſſe volui; vt primum ſcires, me numquam voluiſſe plus quemquã poſſe, quam vniuerſam remp. poſtea autem, quam alicuius culpa tantũ valeret vnus, vt obſiſti non poſſet, me voluiſſe pacem. ARMA,] Cæſaris. QVÆ *ſemper timueram.*] ep. 3. ad Att. lib. x. Præclara, inquit, conſcientia ſuſtentor. cum cogito me de rep. aut meruiſſe optime, cum potuerim, aut certa numquam, niſi diuine, cogitaſſe, eaque ipſa tempeſtate euerſam eſſe remp. quam ego xiv. annis ante proſpexerim. QVÆ *me quidem effeceram,*] in conſulatu. ep. 9. lib. i. Non offendes eundem bonorum ſenſum, Lentule, quem reliquiſti: qui confirmatus conſulatu noſtro, nõnumquam poſtea interruptus, & afflictus ante te conſulem, recreatus abs te totus eſt, nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus. Eodem illud ſpectat ex ep. 15. lib. i. ad Att. Tueor, vt poſſum, illam a me conglutinatam concordiam. QVAVIS *tuta condicione*] quauis, modo tuta. ep. 6. lib. vi. Cauſſa belli orta eſt: quid ego prætermiſi aut monitorum, aut querellarũ? cum vel iniquiſſimam pacem iuſtiſſimo bello anteferrem. Et ad Att. ep. 5. lib. vii. Ego is ſum, qui, illi cõcedi, putem vtilius eſſe, quod poſtulabat, quã ſigna conferri. ſero enim reſiſtimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. Et ad eundem, ep. 11. lib. ix. Præ me tuli, me nihil malle, quã pacem: non quin eadem timerem, quæ illi: ſed ea bello ciuili leuiora ducebam. Et ad Pompeium: Mea ſemper quæ fuerit ſentẽtia, primũ de pace vel iniqua condicione retinenda, deinde de vrbe, meminiſſe te arbitror. RERVM *Africanarũ.*] Africani belli, quod inter Cæſarem, & Scipionem, ac regem Iubam geſtum eſt. QVID *interſit, non ſane intelligo;*] cauſſam infra exponit: quia non multum inter victores interfuturum putat. de Pompeianorum crudelitate, ſi viciſſent, vide ep. 9. & 14. lib. iv. & ep. 6. lib. ix. INTER *victorias non multum interfuturum*] idem ep. 3. & 4. lib. vi. item ep. 9. & 4. lib. iv. & ep. 6. lib. ix. INIVRIAM] vrbe carebat Meſcinius, hac illi, vt opinor, a Cæſare pœna impoſita, quia Pompeium initio belli ſecutus eſſet. nam, quin hoc tempore fuerit in Italia, dubitandum non eſt; cum ſubiũgat Cicero: Ad te veniam breui. Iniuriam igitur, quod vrbe immerito careret. Sic ad Cæcinam, eadem cauſſa exſulantem, ep. 5. lib. vi. Hærere nõ poteſt in tam bonis ciuibus tam acerba iniuria. Et ep. 10. lib. vi. Iniuriam temporum. CVM *tuam ſummam humanitatem, tum etiam tuas litteras*] naturam, & doctrinam laudat: quarum altera efficiat, vt pacatiore animo Meſcinius iniuriã ferat; altera, vt humana omnia, cum abſit culpa, ne putet in malis eſſe numerãda. SICVT *omnes fere,*] quod reprehendere cœperat, excuſat multorum exemplo. nam, Fere, dixit, ne omnino ſuperiorem eius mollitiem excuſaret. VITA *ingenua,*] quam nũc tempora eripiũt. quod enim ſentimus, eloqui libere, & ingenue non licet. BEATA, *& libera*] nunc miſerrima, & ſeruiente. NVLLVM *ſenſum*] de quo tamen dubitare viſus eſt in ep. 16. ſed orationem tempori accommodat. SI *me diligis,*] dubitatio videtur, quæ nulla tamẽ eſt. valet enim, pro amore in me tuo, pro eo quantum me diligis. & in extrema epiſtola, Me velim, inquit, vt facis, diligas. qui locus ex hoc dubitationem tollit. SERVIAS.] & Seruire, & Inſeruire, & Indulgere, & Obſequi valetudini, dicitur. ep. 9. 17. 18. ad Tironem lib. xvi.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS QVAE FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM SEXTVM AD TORQVATVM ET ALIOS,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. VI.

ATHENIS *exſulantem Torquatum, qui contra Cæſarem a Pompeio ſteterat, reuocare ſtudet à ſollicitudine ac mœrore animi ad tranquillitatem; in quam ſententiam colligit hæc, quæ ad conſolandum valeant: primum, ita perturbata eſſe omnia, vt ſua fortuna contentus nemo viuat: deinde, condicionem eorum, qui Romæ ſint, & cernant, quæ quotidie fiunt, deteriorem eſſe, quam eorum, qui abſint: quare non eſſe ei moleſte ferendum, quod vrbe careat: quod ſi ſuos, ſuaq. deſideret, ne hoc quidem nomine dolendum; quando illa nullo ſint in proprio periculo, nec, vt meliore ſtatu fruantur, ipſum præſentem præſtare poſſe: quod vero ad eius fortunam pertineat, nec deſperandum eſſe, nec timendum aut a Cæſare, aut a Pompeianis, ſi acciderit vt vincant: ſin ob commune reip. periculum angatur, ſolatio eſſe debere conſcientiam optimorum conſiliorum: vt virtus, licet rebus omnibus deſtituta, ſe tamen ipſa ſuſtentet: nec vero eum, qui alios olim excitauerit, abiectiore eſſe animo debere: propterea, cur non aliquam ab ipſa Athenarum vrbe, rationis, ac moderationis parente, atque altrice, doloris medicinam petat? cur non Ser. Sulpicij, amiciſſimi hominis, ac ſapientiſſimi, conſuetudine recreetur? extremum illud, quaſi extra conſolationem, ſubiungitur; quod mihi tamen ad leniendum dolorem vim habere aliquam videtur; de ſua in eum, eiuſq. liberos voluntate, & de ſpe proficiendi aliquid in eius cauſſa; quod aſſiduitas vni rei dedita, vel ſi abſit auctoritas, nonnihil tamen præſtare poſſe videatur. Suſpicor interdum, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam, non Africani belli tempore, ſed Hiſpanienſis. quia quarta huius libri, ſine dubio ſcripta videtur Cæſare in Hiſpanijs rem gerente: ſignificat enim, Sulpicium Athenis diſceſſiſſe. qui cum in Græcia fuerit, quo tempore M. Marcellus interfectus eſt; vt ex ep. 12. lib. IV. intelligitur; Marcellus autem, Cæſare in Hiſpanijs contra Pompeij liberos pugnante, obierit; quod indicant epiſtolæ quædam ad Att. lib. XIII. non videtur Sulpicius ante bellum Hiſpanienſe Athenis diſcedere potuiſſe. præterea, Tullia, Ciceronis filia, bello Hiſpanienſi perijt: Cæſarq. ex Hiſpanijs, & Sulpicius e Græcia conſolatorias ad Ciceronem litteras miſerũt: cum Sulpicius breui diſceſſurus eſſet: quod indicat ep. 6. lib. IV. in qua eſt: Sperabam tuum aduentum (ſic enim audiebam) iam appropinquare. quo patet, diſceſſum Sulpicij in Hiſpanienſe bellum cadere. Nec putetur illa quarta, Hiſpaniẽſi bello; hæc vero prima, Africano ſcripta. nam in quarta, in qua de Sulpicij diſceſſu mentio fit, appellatur hæc prima, in eo loco: Vt antea ad te ſcripſi, tempus eſt huiuſmodi, vt ſuam quiſque condicionem miſerrimam putet; & ibi quiſque ſit, vbi eſſe minime velit. Quod, opinor, Cicero non diceret de litteris ante tot menſes conſcriptis, quot inter Africanum, & Hiſpanienſe bellum interſunt.*

CICERO S. D. A. TORQVATO.

ETSI ea perturbatio eſt omnium rerum, vt ſuæ quęque fortunæ maxime pæniteat; nemoq. ſit, quin vbiuis, quam ibi, vbi eſt, eſſe malit: tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore bono viro, Romæ eſſe, miſerrimum ſit. nam etſi quocumque in loco quiſquis eſt idem eſt ei ſenſus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum, & ſuarum; tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere a miſeriis cogitationem ſinunt. Quare, etſi multarum rerum deſiderio te angi neceſſe eſt: tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romæ non ſis, animum tuũ libera. etſi enim cum magna moleſtia tuos, tuaq. deſideras: tamen illa quidem, quæ requiris, ſuum ſtatum tenent, nec melius, ſi tu adeſſes, tenerent, nec ſunt vllo in proprio periculo. nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam poſtulare, aut communem recuſare. De te autem ipſo, Torquate, eſt tuum ſic agitare animo, vt non adhibeas in conſilium cogitationum tuarum deſperationem, aut timorem. nec enim is, qui in te adhuc iniuſtior, quam tua dignitas poſtulabat, fuit, non magna ſigna dedit animi erga te mitigati. nec tamen is ipſe, a quo ſalus petitur, habet explicatam, aut exploratam rationem ſalutis ſuæ. CVMQ. omnium bellorum exitus incerti ſint; ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio, quod quidem ſeiunctum ſit ab omnium interitu; ab altera te ipſum numquam timuiſſe, certo ſcio. Reliquum eſt, vt te id ipſum, quod ego quaſi conſolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reip. cuius tanti mali quamuis docti viri multa dicant, tamen vereor, ne conſolatio nulla poſſit vera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum. ſi enim, BENE ſentire, recteq. facere, ſatis eſt ad bene, beateq. viuendum: vereor, ne, eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe, nefas ſit dicere. nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis ductos, patriam olim, & liberos, & fortunas reliquiſſe; ſed quoddam nobis officium iuſtum, & pium, & debitum reip. noſtræq. dignitati videbatur: qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes, vt explorata nobis eſſet victoria. quare, ſi id euenit, quod ingredientibus nobis in cauſſam propoſitum fuit accidere poſſe: non debemus ita cadere animis, quaſi aliquid euenerit, quod fieri poſſe numquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio & veritas præſcribit; vt nihil in vita nobis præſtandum præter culpam putemus; eaq. cum careamus, omnia humana placate, & moderate feramus. Atque hæc eo pertinet oratio, vt, perditis rebus omnibus, tamen ipſa virtus ſe ſuſtentare poſſe videatur. ſed, ſi eſt ſpes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque ſtatus eſt futurus, carere non debes. Atque hæc mihi ſcribenti veniebant in mentem, me eum eſſe, cuius tu deſperationem accuſare ſolitus eſſes, quemq. auctoritate tua cunctantem, & diffidentem excitare. quo quidem tempore non ego cauſſam noſtram, ſed conſilium improbabam. ſero enim nos iis armis aduerſari videbam, quæ multo ante confirmata per noſmetipſos erant: dolebamq. pilis, & gladiis, non cõſiliis, neque auctoritatibus noſtris, de iure publico diſceptari. Neque ego ea, quæ facta ſunt, fore cum dicebam, diuinabam futura: ſed, quod & fieri poſſe, & exitioſum fore, ſi eueniſſet, videbam, id ne accideret, timebam; præſertim cum, ſi mihi alterutrum de euentu, atque exitu rerum promittendum eſſet, id futurum, quod euenit, exploratius poſſem promittere. iis enim rebus præſtabamus, quæ non prodeunt in aciem: vſu autem armorum, & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe quæſo, quo me tum eſſe oportere cenſebas. Hæc eo ſcripſi, quod mihi nunc Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fideliſſimo animo, vt mihi quidem viſus eſt, narrauit, te interdum ſollicitum ſolere eſſe vehementius, quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua rep. ſis futurus, qui eſſe debes; aut, perdita, non afflictiore condicione, quam ceteri. hoc vero tempus, quo exanimati omnes, & ſuſpenſi ſumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in ea vrbe es, vbi nata, & alta eſt ratio, ac moderatio vitæ; & habes Ser. Sulpicium, quem ſemper vnice dilexiſti; qui te profecto & beneuolentia, & ſapientia conſolatur. cuius ſi eſſemus auctoritatem, & conſilium ſecuti; togati potius potentiam, quam armati victoriam ſubiſſemus. Sed hæc longiora fortaſſe fuerunt, quam neceſſe fuit. illa, quæ maiora ſunt, breuius exponam. Ego habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi huius belli caſus eripuit. qui ſim autem hoc tempore, intelligo. ſed, quia NEMO eſt tam afflictus,

qui,ſi nihil aliud ſtudeat,niſi id,quod agit,non poſſit nauare aliquid, & efficere: omne meum conſilium, operam, ſtudium certe velim exiſtimes tibi, tuiſque liberis eſſe debitum. Vale.

EXPLANATIO.

A.TORQVATO.] Manliæ gentis, patriciæ,antiquiſſimæ. patriciam autem & Cicero hanc gentem fuiſſe oſtendit in oratione pro Sulla. verum & plebeios fuiſſe Manlios, idem teſtatur in Phil. I. Propter vnius,inquit,M.Manlij ſcelus, decreto gentis Manliæ,nemioem patricium M. Manlium vocari licet. Niſi ſi hæc dixit,habita ratione ſui temporis; cum & patricij, & plebeij eſſent Manlij;non quod eo tempore, quo Manlius Capitolinus damnatus eſt, Manlij duorum generum eſſent. Liuius quidem lib. vI. hoc Manliæ gentis decretum memorat, omiſſa patriciæ mentiooe. Torquati cognomen a Torque natum, quem Gallo ſingulari pugna victo detraxit T. Manlius, qua de re Liuius lib. vII. Gellius lib. IX. cap. 13. Cicero lib. I. de Fin. & Tuſc. Iv. & de Off. libro III. Hunc Manlium vocat optimum virum ep. I. ad Att. lib. 4. Tranſiit ante Ciceronem in Græciam ad Pompeium, vt in ep. 7. ad eundem lib. IX. Africam videtur adminiſtraſſe poſt præturam: nam conſul numquam fuit. leguntur enim hæc in oratione pro Plancio: Adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo grauiſſimo, & ſanctiſſimo, atque omni laude & honore digniſſimo viro dilectus eſt, vt & contubernij neceſſitudo, & adoleſcentis modeſtiſſimi pudor poſtulabat. ETSI *ea perturbatio eſt omnium rerum, vt ſuæ quemque fortunæ maxime peniteat, nemoq. ſit, quin vbiuis, quam ibi, vbi eſt, eſſe malit:*] Infra eadem ſententia, ep. 4. Tempus eſt huiuſmodi, vt ſuam quiſque condicionem miſerrimam putet, &, vbi quiſque ſit, ibi eſſe minime velit. Hic aduertendum, quater in primis huius epiſtolæ comprehenſionibus repetitum, Etſi, Tamen: in quo ſi quis hodie noſtrum offenderet, excuſari vix poſſet. QVISQVIS] Quiſquis, pro Quiſque interdum veteres vſurparunt, vt hic ipſe Tuſc. v. Vt quidquid obiectum eſt, quod modo a natura non ſit alienum, eo contenti non quærunt amplius. In Verr. lib. Iv. Ita odorabantur omnia, vt, vbi quidquid eſſet, aliqua ratione inuenirent. Plautus Trinummo: Sin vnumquidquid ſigillatim, & placide percunctabere. Lucretius autem ſæpiſſime. OCVLI *augent dolorem*,] oratorie modo ſenſum oculorum auget, aurium imminuit, modo contra. nam ep. 9. lib. Iv. aurium ſenſu plus doloris, quam oculis percipi dixit: quia Marcello reditum ſuadebat: hic, vt abſentem Torquatum conſoletur, oculis augeri dolorem ait. & ep. 4. In omnibus, inquit, malis acerbius eſt videre, quam audire. & ep. 13. lib. Iv. Nec audio ſolum, quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari. INTVERI *coguntur*,] quo dolor fit acerbior. audire autem, qui non vult, non cogitur: itaque poteſt auertere cogitationem a miſeriis. NEC *auertere a miſeriis cogitationem ſinunt*.] a conſuetudine enim oculorum animum abducere, difficillimum eſt. MVLTARVM *rerum deſiderio*] quas cum rep. perdiderimus. CVM *magna moleſtia tuos, tuaq. deſideras*:] liberos in primis: de quibus ep. 4. Reliquum eſt, vt te angat, quod abſis a tuis tam diu, res moleſta, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſſe feſtiuius. AVT *præcipuam aliquam fortunam poſtulare, aut communem recuſare.*] ſic epiſt. 15. lib. Iv. Non debes aut propriam fortunam, & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. AGITARE *animo*,] tribus modis hoc verbum ad eandem ſententiam accommodatur, Agitare animo, Agitare in mente, Agitare ſimpliciter. primus hoc in loco modus oſtēditur, & pro Fonteio: Vos & ſæpius eandem rem animis agitare, & diutius vnoquoque de teſte cogitare poteſtis. Alter lib. I. de Nat. de. Habet nihil aliud, quod agitet in mente. Tertius in Verrem: Si hoc vnum agitare cœperit, eſſe aliquod genus cogendæ pecuoiæ. VT *non adhibeas in conſilium cogitationum tuarum deſperationem, aut timorem.*] vt in tuis cogitationibus locum deſperationi, aut timori nullum tribuas: ideſt: vt neque de reditu deſperes, neque ſaluti tuæ timeas. QVI *iste adhuc miniſtior, quam tua dignitas poſtulabat, fuit.*] Cæſarem ſignificari manifeſtum eſt: de quo paullo mitius ep. 4. Eius enim, qui tardior in te leuando fuit, quam fore putaramus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia. NON *magna*] affirmant duæ negantes particulæ, ſed ita, vt aliquid imminuant. plus enim erat, Magna ſigna, quam, Nec non magna. NEC *tamen is ipſe*,] cur ſalutis amittendæ, timore angamur, cum is ipſe, a quo ſeruari volumus, eodem timore vacare non poſsit? Augurium Ciceronis breui Cæſaris interitus comprobauit. OMNIVM *bellorum exitus incerti*] vtrius partis victoria ſit futura, incertum eſt. ep. 4. Omnis belli Mars communis, & ſemper incerti exitus prœliorum. & Phil. x. Vt concedam incertos exitus eſſe belli, Martemq. communem. AB *altera*] ſi Cæſar vicerit in Hiſpania. SEIVNCTVM *ab omnium interitu*;] aut ſimul omnes, victoris clementia, ſeruabimur; aut eiuſdem ira peribimus. epiſt. 4. Illud cuius facile eſt docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. AB *altera*] ſi vicerint Pompeiani. NVMQVAM *timuiſſe*,] licet a bello diſceſſeris. Numquam, dicit, vt ſignificet nec antea, bello ſcilicet Africano, timuiſſe Torquatum a Pompeianorum victoria. QVASI *conſolationis loco*] non plane conſolationis loco: quia, cum patria, quæ nobis rerum omnium cariſſima debet eſſe, periclitetur; minus angi priuatis incommodis debemus. itaque communis periculi recordatio, quaſi quædam conſolatio videtur eſſe. Huius generis illud eſt in epiſtola ſequenti: Miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim ciui, & viro, ſed tamen neceſſaria, nihil eſſe præcipue dolendum in eo, quod accidat vniuerſis. MVLTA *dicant*,] quæ ad conſolandum valent. ſignificat ea, quæ inſignes philoſophi de ſedando luctu conſcripſerunt: quorum ſentētias poſtea Cicero, amiſſa filia, in ſua ſcripta tranſtulit, ægritudinis leniendæ cauſſa. eorum nomina recitat diuus Hieronymus in Epitaphio

Nepotia

Nepotiani. Legimus, inquit, Crantorem, cuius volumen ad conſouendum dolorem ſuum ſecutus eſt Cicero: Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Poſidonij ad ſedandos luctus opuſcula percurrimus; qui diuerſis ætatibus diuerſorum luctum vel libris, vel epiſtolis minuere ſunt conati, vt etiam, ſi illorum areret ingenium, de illorum poſſet fontibus irrigari. VEREOR, *ne conſolatio nulla poſſit vera reperiri,*] mei veteres libri, Vlla, omnes habent: ſed, Nulla, requirit ſententia. nam Vereor cum ſimplici negatione coniunctum, vſurpatur in rebus, quas accidere nolimus, vt Vereor ne filius peccet: cum gemina vero negatione, in rebus, quas accidere nollemus: vt, Vereor ne filius recte viuat: volumus enim filium recte viuere: interdum, quod idem valet, pro gemina negatione vtimur, vt, hoc modo: Vereor vt filius recte viuat. quare videtur aut legendum hic, Vereor vt conſolatio vlla poſſit vera reperiri: aut, Vereor ne conſolatio nulla poſſit vera reperiri. nam & paullo poſt, cum dicit, Vereor ne nefas ſit dicere: hoc ſignificat, nefas ſit dicere. ſic igitur, ſi dicas, Vereor, ne conſolatio vlla poſſit vera reperiri: hoc ſignifices, cõſolatio aliqua poſſit vera reperiri. quod a Ciceronis mente diſcrepat. nullam enim ait ſibi videri eſſe conſolationem tanti mali, præter illam, &c. Vide, quæ de hoc verbo, Vereor, diximus in epiſtola 1. libro II. QVANTVM *in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum.*] non enim omnes, qui præteritam vitam æque laudabiliter traduxerint, æque conſcientia ſuſtẽtantur: ſed, vt quiſque firmo, aut infirmo animo eſt, ita maiorem, aut minorem a conſcientia conſolationem capit. quo ſpectat illud in ep. 4. Quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt. SATIS *eſt*] ergo felicitas non ab iis rebus, quæ ab aliis, aut a fortuna dantur, ſed a nobis eſt: quæ Stoicorum fuit opinio: vt Acad. lib. 1. ſed Ariſtoteles Eth. lib. 1. & Polit. lib. VII. adiunxit externa bona. BENE, *beateq. viuendum:*] bene viuit, qui cum virtute viuit: beate, cui nihil omnino deeſt. addidit enim Beate, quia recte viuere, nõ idem eſt cum beate viuere: quod Eth. lib. 1. ad Eudemum ſcripſit Ariſtoteles. nobilitas enim, proles; opes, diuitiæ, amici, vires etiã corporis. & pulchritudo ad beatitudinem cõferunt: ſine quibus tamen licet bene viuere: quod virtutis eſt. VEREOR, *ne eum. qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe, nefas ſit dicere.*] interrogandi nota ſententiam alij concludendam putant. quibus aſſentirer, ſi legeretur, Vereat. quo modo autem nunc eſt, elicitur hoc: fortaſſe nefas eſt eum appellare miſerum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit. nam vt, Non vereor ne, negationem ſignificat: vt illud ep. 7. lib. 2. Non vereor, ne quid timide, ne quid ſtulte facias: idem eſt, vt ſi dicas, nihil te timide, nihil ſtulte facturum confido: & ep. 12. lib. V. Non vereor, ne aſſentatiuncula quadam tuam gratiam videar aucupari. vt igitur qui dicit, non vereor ne, negat, non affirmat. ſic qui ait, vereor ne, affirmat potius, quam negat. timet enim aliquid futurum, quod nollet. quo circa, Vereor ne nefas ſit dicere: valet, opinor eſſe nefas: vel, fortaſſe nefas eſt dicere. Minime igitur neceſſaria eſt nota illa interrogantibus vſitata. Neque vero, Non vereor, legendum eſt: ne ſine cauſſa diſcedamus ab antiquis libris. OPTIMORVM *conſiliorum*] cum dixerit, Bene ſentire, recteq. facere. videtur hic addere debuiſſe, Atque factorum. ſed nobilius poſuit, nec alterum, licet omitteret, excluſit. MISERVM] non enim eo te miſerum putes, quia reſp. miſerrima eſt; cum te poſſis optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare. VICTORIÆ *premiis ductos,*] vt Pompeianos quoſdam: de quib. ep. 6. Victa eſt auctoritas mea non tam a Pompeio, (nam is mouebatur) quã ab iis, qui duce Pompeio freti, peropportunam & rebus domeſticis & cupiditatibus ſuis belli victoriam fore putabant. hanc rem & Cæſar attigit lib. 3. de bel. ci. OFFICIVM] ep. 5. lib. IX. Secuti ſumus non ſpem, ſed officium. QVI *neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes,*] hæc particula, Neque, hic habet vim quandam, non ſæpe vſitatam: ſubauditur enim, non modo: vt ſit: non modo nunc, ſed neque tunc. Simpliciter ep. 15. lib. IX. Neque ego aliter accepi. & ep. 4. ad Att. lib. 1. Neque id neglexi. SI *id euenit,*] vt vinceremur. INGREDIENTIBVS *nobis in cauſſam*] publicam cauſſam ſuſcipientibus contra Cæſarem, ſenatui dicto non audientem. Eandem ſententiam poſuit ep. 12. in eo loco: Cum recordarer te in hoc ipſum bellum eſſe ingreſſum, nõ ſolum victor beatus, ſed etiam, ſi ita accidiſſet, victus vt ſapiens eſſes. Nec diſſimiliter in ep. 6. Sin, propter incertos exitus, euentusq. bellorum, poſſe accidere vt vinceremur, putaſſes; non debere ad ſecundam fortunam bene paratum fuiſſe, aduerſam ferre nullo modo poſſe. CADERE *animis,*] Cadimus animo, & Cadit animus. vtrumque enim dicitur: in Lælio: Nec debilitari animos, aut cadere patitur. Et Tuſc. 1. Simul animus cum re cõcidit. Et Phil. 3. Allato nũcio de quarta legione, mente cõcidit. PRÆSTANDVM] Præſtare culpam dicitur, qui culpam vitat. hoc præſtare debemus: reliqua ne curemus: non enim præſtanda nobis ſunt: quia malũ in vna culpa ſitum eſt. PERDITIS *rebus omnibus,*] hoc refertur ad illud: Reliquum eſt, vt te excruciet commune periculum reip. Hæc, inquit, ideo dixi, vt intelligas, vel ſi omnia interierint, virtutem tamen ſuſtentare ſe ipſam poſſe. Quanta igitur cuiuſque virtus, tantam ille ab ipſa virtute conſolationẽ capit. quod ſupra dixit, Quantũ in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum, tanta conſolatio eſt. atque hæc virtus, hoc robur, hi nerui ſunt eorum, qui ſe optimorum conſiliorum conſciẽtia ſuſtentare poſſunt. Quod autem hic, Perditis rebus, infra dixit, Perdita rep. & in epiſtola ſequenti, Remp. funditus interire. & ibidem paullo poſt: Sin omnino interierit omnia. & ep. 21. Euerſis omnibus rebus. & ep. vlt. libri ſuperioris, Fortunam funditus euerſam. Contrarium eſt, Saluis rebus, ep. 1. lib. IV. QVICVMQVE *ſtatus eſt futurus,*] infra: Nec dubitare debes, quin aut aliqua rep. ſis futurus, qui eſſe debes; aut, perdita, non afflictiore condicione, quam ceteri. Idem in epiſtola ſequenti. ATQVE *hæc mihi ſcribenti veniebant in mentem,*] eleganter interdum a particula, Atque, ſententiam ordimur, vt proxime, Atque hæc eo pertinet oratio. & epiſt. 6. Atque vtebar familiariſſime Cæſare. & ad Terentiam, ep. 4. lib. XIV. Atque ego, qui te confirmo, ipſe me non poſſum. DESPERATIONEM] cum de rep. deſperabã, ſi res ad arma deduceretur. CONSILIVM *improbabam.*] pugnari nolebam: cupiebam quamuis iniqua cõdicione pacem. ep. 4. & 6. & libro ſuperiore, ep. vlt. MVLTO *ante confir-*

mata

mata per nosmetipſos] cum Pompeius iterum conſul operam dedit, vt Cæſari Galliarum adminiſtratio in alterum quinquennium prorogaretur, de quo in ep. 6. Ipſum Pompeium conſulem pugnaſſe dicit, & ad Att. ep. 3. lib. VIII. de Pompeio: Iſtum in remp. ille aluit, auxit, armauit: ille legibus per vim, & contra auſpicia ferẽdis auctor; ille Galliæ vlterioris adiunctor: ille gener: ille prouinciæ propagator: ille abſentis in omnibus adiutor. Eadem dixit in Phil. 2. PILIS, *& gladiis, non conſiliis, neque auctoritatibus*] ſic ep. 7. lib. IV. Non enim iis rebus præſtabamus, quibus valere poteramus, cõſilio, auctoritate, cauſſa, quæ erant in nobis ſuperiora; ſed lacertis, & viribus, quibus pares non eramus. DE *iure publico diſceptari*] de ipſa rep. contendi. ſic ep. 4. lib. IV. Poſteaquam armis diſceptari cœptum eſt de iure publico. & ep. 14. eiuſdem libri: Quanto periculo de iure publico diſceptaretur armis. NEQVE *ego diuinabam*] futura non videbam: ſed, ne acciderent, timebam. EVENTV, *atque exitu*] exitus euentu, non euentus exitu, poſterior eſt. nam vltra euentum exitus eſt; vltra exitum nihil omnino. ID *futurum, quod euenit,*] fore; vt Cæſar vinceret. EXPLORATIVS *promittere.*] non plane promittere, ſed exploratius; quam de victoria Pompeij. hoc quidem exploratius, quam illud, promittere, diuinare tamen plane non poteram. IIS *rebus*] cõſiliis, auctoritatibus, cauſſa. paullo ante. & ep. 7. lib. IV. MILITVM *robore*] ep. 3. lib. VII. de Pompeio: Signa tirone, & collecticio exercitu cum legionibus robuſtiſſimis cõtulit. SED *tu illum animum*] tale illud Sulpicij: Noli imitari malos medicos; qui in alienis morbis profitentur ſe tenere medicinæ ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt. PHILARGYRVS] liberti cognomẽ, quod in ſeruitute nomen vnicum fuerat. valet autem, Amator argenti. SVSPENSI] expectatione euentus. pugnabatur enim in Hiſpania: itaque dixit ſupra: Cum omnium bellorum exitus incerti ſint. &c. & ep. 6. Videmus intelligere, non diuturnum bellum fore. IN *ea vrbe*] Athenis: pro Flacco: Adſunt Athenienſes, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras diſtributæ putantur. & lib. 1. de Orat. Athenæ omnium doctrinarum inuentrices. ep. 4. NATA, *& alta*] in Bruto: Vides ne, vt in ea ipſa vrbe, in qua & orta, & alta ſit eloquentia, quam ea ſero prodierit in lucem? Veteres ab Alo & Altum, & Alitum deducebant. Priſcianus, & Diomedes. RATIO, *ac moderatio vitæ*] ob doctrinam, religionem, iura, leges. ideo putabantur Athenæ in tutela Mineruæ. SER. SVLPICIVM.] Græciæ præpoſitum a Cæſare. ep. 6. Brutum Galliæ præfecit, Sulpiciũ Græciæ. vide, quæ diximus ep. 12. lib. IV. BENEVOLENTIA, *& ſapientia*] quæ ſapienter in re noſtra dicuntur ab amicis, creduntur facilius, & magis mouent, quam ſi dicantur ab alienis. ideo coniunxit cum ſapientia beneuolentiam, ep. 4. in extremo. AVCTORITATEM, *& conſilium*] omnino cauendum ciuile bellum, cuius initia cernebantur, Sulpicius conſul cẽſuit. ep. 4. lib. IV. Abſens, inquit, cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cauendo, & prædicendo ſententia. & quæ ſequuntur. TOGATI *potius potentiam, quam armati victoriam, ſubiſſemus.*] Simile illud in ep. 6. Nolo hunc exiſtimare, ea me ſcripſiſſe Pompeio, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga, & princeps, ſed tantas opes, quantas nũc habet, non haberet. Subiſſemus, inquit, potentiam, vt rem grauem, ſed victoria tamen leuiorem. ideo in ep. 4. Cupiebam quamuis iniqua condicione pacem. & in vltima ſuperioris libri: Quamuis tuta condicione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. QVAM *neceſſe fuit.*] amorem ſuum declarat, ac ſtudium confirmandi Torquati, cum plura etiam fortaſſe ſcripſerit, quam neceſſe fuit. ſimul illum tacite laudat, quaſi virtus eius minus multa deſideraret. hoc ipſum dicit in epiſtola tertia; addita, quam hic omittit, ratione, cur fuerit longior. Superioribus, ait, litteris, beneuolentia magis adductus, quã quod res ita poſtularet, fui longior. neque enim confirmatione noſtra egebat virtus tua. Et ep. 4. ILLA, *quæ maiora ſunt, breuius exponam.*] rerum diuerſarum connexio, in qua laborare multos video, vulgare non requirit ingenium. hic Cicero a conſolatione doloris ad promiſſionem auxilij percommode tranſit. nam, cum dixiſſet, Hæc longiora, ſubiunxit, Illa maiora. ſic ep. 3. Sed hæc conſolatio leuior, illa grauior. Et ad Appium ep. 10. lib. III. Atque hæc domeſtica. quid illa tandem popularia? Et ad Caſſium, ep. 2. lib. XII. Sed hæc tolerabilia: illud non ferendum, quod eſt, qui veſtro anno conſulem filium ſuum futurum putet. Et Phil. 2. cum obiicienti Antonio, ciuile bellum eius culpa natum eſſe, copioſe reſpondiſſet, tranſitum ita quæſiuit ad aliam rem, vt ininterrupta narratio videatur, hoc modo: Sed hæc vetera, illud vero recens, Cæſarem meo conſilio interfectum. Huius generis innumerabilia fere occurrunt: ſed faſtidium vitemus, & hæc ſibi quiſque, quod nos olim facere conſueuimus, notet in legendo. NEMINEM.] quia perierat Cn. Pompeius, & P. Lentulus, quorum opera reſtitutus ab exſilio fuerat. QVIBVS *tantum debebam, quantum tu intelligis*] plus ſcilicet, quam tibi. ſed, cum eos belli caſus eripuerit, nemo, cui plus, quam tibi, debeam, ſupereſt. ep. 4. Beneuolentiam tuam erga me imitabor, merita nõ aſſequar. BELLI *caſus eripuit.*] mors eripuit, de iiſdem dixit, ep. 13. lib. IV. QVI *ſint*] ep. 9. Eodem tempore, eademq. cauſſa noſtrum vterque cecidit. & ep. 13. Eadem cauſſa opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit. & in vltima huius libri: Quid poſſim, neſcio: vel potius, me parum poſſe, ſentio. STVDIVM *certe*] ſi conſilio, & opera prodeſſe tibi non multum potero, ſtudio certe numquam deero.

Argumentum ep. 2.

EXcuſat ſe, quia rarius antea ſcripſerit: ſpem aliquam affert de reconciliato Cæſaris animo: nihil ei præcipue timendum ſignificat. Scripta videtur eodem anno.

CICERO. S. D. A. TORQVATO. 2.

PETO a te, ne me putes obliuione tui rarius ad te ſcribere, quam ſolebam, ſed aut grauitate valetudinis, qua tamen iam paullulum videor leuari; aut quod abſim ab vrbe, vt, qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim. quare velim ita ſtatutum habeas, me tui memoriam ſumma cum beneuolentia tenere, tuaſq. omnes res non minori mihi curæ, quam meas, eſſe. Quod maiore in varietate verſata eſt adhuc tua cauſſa, quam homines aut volebant, aut opinabantur; mihi crede, non eſt pro malis temporum, quod moleſte feras. neceſſe eſt enim, aut armis vrgeri remp. ſempiternis, aut, his poſitis, recreari aliquando, aut funditus interire. ſi arma valebunt: nec eos, a quibus reciperis, vereri debes, nec eos, quos adiuuiſti. ſin, armis aut condicione poſitis, aut defatigatione abiectis, aut victoria detractis, ciuitas reſpirauerit; & dignitate tua frui tibi, & fortunis licebit. ſin omnino interierint omnia; fueritq. is exitus, quem vir prudentiſſimus M. Antonius iam tum timebat, cum tantum inſtare malorum ſuſpicabatur: miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim ciui, & viro, ſed tamen neceſſaria, NIHIL eſſe præcipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat vniuerſis. Quæ vis inſit in his paucis verbis, (plura enim committenda epiſtolæ non erant) ſi attendes, quod facis: profecto etiam ſine meis litteris intelliges te aliquid habere, quod ſperes; nihil, quod aut hoc, aut aliquo reip. ſtatu timeas. omnia ſi interierint, cum ſuperſtitem te eſſe reip. ne, ſi liceat quidem, velis; ferendam eſſe fortunam, præſertim quæ abſit a culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim ſcribas ad me, quid agas, & vbi futurus ſis: vt, aut quo ſcribam, aut quo veniam, ſcire poſſim. Vale.

EXPLANATIO.

LEVARI] perſtitit in tranſlatione, quia dixerat, Grauitate. VARIETATE] Varietatem non vocat mutationem cauſſæ; quia ſcilicet modo non diſſenſiſſent homines, modo ſperaſſent; ſed quod varietas fuerit inter cauſſam Torquati, & voluntatem, opinionemq. hominum, propterea quod, cum ei reditum in Italiam Cæſar conceſſiſſet, vt infra oſtendemus: forte ſperauerunt homines, vt paullo poſt redeundi quoque in vrbem facultas ei permitteretur, in quo ſe difficilem Cæſar præbuit. ADHVC] ſpectare ſe aliquid oſtendit. nam, Adhuc, varietatis illius, quam proxime nominauit, quaſi terminus videtur. AVT *volebant, aut opinabantur*] contra voluntatem, & præter opinionem, dixit ep. 2. lib. III. PRO *malis temporum*.] ſi rem ipſam ſpectes, moleſte ferendum videtur, ſi tempora conſideres, quæ peſſima ſunt, mihi crede, non eſt cur moleſte feras. Ep. 28 lib. XII. Pro horum temporum perturbatione. Pro malis, recte habebar, ep. 14. lib. XII. ad Att. Alibi, Vt in malis, Vt in perditis rebus. ARMIS *vrgeri remp. ſempiternis*.] vt in armis de iure publico ſemper diſceptetur, ſicut adhuc quidem diſceptatur. POSITIS,] infra addidit, Abiectis, aut detractis. hic, Poſitis, communiter pro omnibus vſurpatum eſt. FVNDITVS *interire*.] amiſſa libertate: quod accidit: numquam enim poſtea ſuum ius reſp. recuperauit. SI *arma valebunt*.] nõ loquitur de victoria armis partæ, ſed de contentionis diuturnitate: id eſt, ſi armis res agetur. hoc enim ad illud reſpondet, Neceſſe eſt armis vrgeri remp. ſempiternis. De victoria vero ſtatim ſubiungit. RECIPERIS,] recipiebatur, quia, licet in vrbem redire non poſſet, in Italia tamen ei licebat eſſe. Hoc etiam e poſtremis epiſtolæ verbis colligitur: Vt, aut quo ſcribam, aut quo veniam, ſcire poſſim. nam, ſi extra Italiam Torquatus eſſet; non diceret Cicero, Quo veniam. Præterea, Torquatum in Tuſculano fuiſſe, eiuſq. cauſſam Dolabellæ a Cicerone commendatam, vt ſcilicet eius reditum in vrbem a Cæſare ex Hiſpania redeunte impetraret, licet intelligere ex ep. 9. lib. XIII. ad Att. *Εὐκαίρως*, inquit, ad me venit, cum haberem Dolabellam, Torquatus: humaniſſimeq. Dolabella, quibus verbis ſecum egiſſem, expoſuit. quæ diligentia grata eſt viſa Torquato. Et ad eundem ep. 20. Torquato noſtra officia grata eſſe, facile patior; eaq. augere non deſinam. Et epiſt. 21. Quid poſſum a Torquato, niſi aliquid a Dolabella? Et ep. 44. Cum Dolabella viuendum eſſe iſtis diebus, vides. quod niſi me Torquati cauſſa teneret; ſatis erat dictum, vt Puteolos excurrere poſſem. Atque illæ ad Atticum epiſtolæ, Cæſare ex Hiſpania, deuictis iam Pompeij liberis, redeunte, ſcriptæ ſunt: hæc vero ad Torquatum adhuc pugnante: id quod perſpicuum ſatis eſt: hæc tamen non, confecto iam bello, & conceſſa Torquato manendi in Italia, non in vrbem veniendi, poteſtate, ſcripta videtur eſſe, ideoq. reiicienda in extremum locum. CONDICIONE] quod inter vtramque partem de ponendis armis conueniat. VICTORIA *detractis*,] alterutra parte vincente, ita vt belli nullum ſuperſit. RESPIRAVERIT:] quia non amplius armis vrgebitur reſp. quod ſi, victoria detractis armis, ciuitas reſpirauerit; bonitas in eo, & clementia indicari videtur. in quo Cæſari, qui ſecunda iam fortuna vſus erat, Cicero aſſentatur. quamquam Pompeij partes afflictæ nondum penitus erãt. M. ANTONIVS] orator ille ſummus, qui loquitur in oratoriis libris. IAM *tum timebat*,] ante Marij & Sullæ bellum, quo in bello ipſe eſt interfectus. SVSPICABATVR:] ex diſcordia principiis hoc ſignificatur initio lib. I. de Orat. nam de ſermone inter Scæuolam, Antoniũ, Craſſum habito, ſic ait: Quõ quidẽ in ſermone multa diuinitus a tribus illis conſularibus Cotta & cõmemorata, & deplorata narrabat: vt nihil incidiſſet poſtea ciuitati mali, quod non impendere illi tanto ante vidiſſent. TALI *præſertim ciui, & viro*.] qui ne hoc genere conſolationis indigere deberet, probitate, & virtute meritus eſt. Ciuem, & virum ſæpe coniungit Cicero, vt epiſt. 15. lib. IV.

lib.ɩv.ad Att. O virum, o ciuem. & alibi. NECESSARIA,] quid enim præterea conſolari poſſit? IN *his paucis verbis*,] non his proximis, quibus de omnium rerum interitu locutus eſt, ſed illis ſuperioribus, ab eo loco, Neceſſe eſt aut armis vrgeri temp. ſempiternis: quibus aliquid eum, quod ſperet, habere oſtendit. nam, tribus propoſitis, ſi arma valeant, ſi omittantur, ſi funditus intereant omnia; ex primo, liberat eum timore; ex altero, ſpem affert recuperandi fortunas, & dignitatem: tertium ſi eueniat, præcipuum dolorem adimit in eo, quod accidat vniuerſis. Ergo cum ſubiungat hic: Profecto etiam ſine meis litteris intelliges, te aliquid habere; quod ſperes: ad ſuperiora illa reſpexit. HOC,] dum de iure publico dimicatur. ALIQVO] poſitis armis, aut abiectis, aut detractis: de quo ſupra. QVO *venam*,] erat igitur, vt dixi, Torquatus in Italia, nec tamen prope vrbem: nam aut ille ad Ciceronem, aut ad illum Cicero, cum præſertim hoc tempore extra vrbem eſſet, omnino acceſſiſſet. non fuiſſe autem in vrbe Ciceronem, cum hanc epiſtolam ſcripſit, nec Torquatum prope vrbem; oſtendunt ſuperiora illa verba: Quod abſim ab vrbe; vt, qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim. Poſtea vero Torquatus propius vrbem acceſſit: vt recitata iam ex epiſtolis ad Att. loca demonſtrant.

Argumentum ep. 3.

QVattuor vtitur rationibus ad conſolandum. primum, quia maxime ad timorem mors proponitur, miſerrimum eſſe oſtendit; ita viuere, vt non ſit viuendum: quod malum impendere, vtracumque pars vicerit. deinde, conſolatur a communi condicione: tum, a vita innocenter traducta: poſtremo, ab ipſa etiam morte, quæ malorum ſenſum adimit. Scripta eſt paucis diebus poſt primam, quã ſignificari primis verbis videmus. itaque reſtituenda videtur in ſuum locũ, vnde retruſa eſt in tertium.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO. 3.

SVPERIORIBVS litteris, beneuolentia magis adductus, quam quod res ita poſtularet, fui longior. neque enim confirmatione noſtra egebat virtus tua; neque erat ea mea cauſſa, atque fortuna, vt, cui omnia deeſſent, alterum confirmarem. hoc itẽ tempore breuior eſſe debeo. ſiue enim tum nihil opus fuit tam multis verbis; nihilo magis nũc opus eſt: ſiue tum opus fuit; illud ſatis eſt, præſertim cum acceſſerit nihil noui. nam, etſi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri exiſtimo: ſumma tamen eadem eſt, & idem exitus; quem ego tam video animo, quam ea, quæ oculis cernimus. nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo ſciam. nam, etſi, quem exitum acies habitura ſit, diuinare nemo poteſt: tamen & belli exitum video, &, ſi id minus, hoc quidem certe, cum ſit neceſſe alterutrum vincere, qualis futura ſit vel hæc, vel illa victoria. idq. cum optime perſpexi, tale video, nihil vt mali videatur eſſe futurum, ſi id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. ITA enim viuere, vt non ſit viuendum, miſerrimum eſt: mori autem nemo ſapiens miſerum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es vrbe, in qua hæc vel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videantur. Ego tibi hoc confirmo, ETSI leuis eſt conſolatio ex miſeriis aliorum, nihilo te nunc maiore in diſcrimine eſſe, quam quemuis aut eorum, qui diſceſſerint, aut eorum, qui remanſerint. alteri dimicant; alteri victorem timent. Sed hæc conſolatio leuis, illa grauior, qua te vti ſpero, ego certe vtor. nec enim, dum ero, angar vlla re, cum omni vacem culpa; &, ſi non ero, ſenſu omnino carebo. Sed rurſus γλαῦκ' ἐς Ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ ſunt, &, dum viuam, erunt. Vale.

EXPLANATIO.

QVAM *quod res ita poſtularet*,] idem dixit ep. 1. NEQVE *erat ea mea cauſſa*,] meæ res eo loco erant: is erat mearum rerum ſtatus. EARVM *rerum*,] quæ geruntur in Hiſpania. IDEM *exitus*,] victoriam inſolentem, & crudelem fore. infra. VIDEO *animo*,] Cernere animo, dixit epiſt. 12. lib. v. OCVLIS *cernimus*.] ep. 19. libro x. NEC VERO *quidquam video, quod non idem te videre certo ſciam*.] epiſt. 16. Non eam cognoui aciem ingenij tui; quod ipſe videam, te id vt non putem videre. QVEM *exitum acies habitura ſit, diuinare nemo poteſt*:] epiſt. 1. Cum omnium bellorum exitus incerti ſint. epiſt. 4. Cum omnis belli Mars communis, & cum ſemper incerti exitus prœliorum ſunt: tum hoc tempore ita magnæ vtrimque copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, vt, vtercumque vicerit, non ſit mirum futurum. BELLI *exitum*] belli finem. quod in epiſtola ſequenti dixit, Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum. SI *id minus*,] de belli exitu, quem propinquũ eſſe arbitror, falli fortaſſe poſſum: de ipſa certe victoria, qualis futura ſit, minime fallor. QVALIS *futura*] Quid ſignificet, indicãt inferiora verba: Ita viuere, vt nõ ſit viuendũ, miſerrimũ eſt. quibus verbis amiſſio priſtinæ dignitatis, legũ interitus, & victoris inſolẽtia, atque crudelitas prædicitur. SI *id vel ante acciderit*,] ſi

accideri

ciderit mors. ITA *mihi viuere, vt non ſit viuendum, miſerrimum eſt.*] ep.9. lib.VII. Vbi non ſis, qui fueris, non eſſe cur velis viuere. MORI *autem nemo ſapiens miſerum duxit, ne beato quidem.*] miſeriam in morte nemo ſapiens conſtituit, ſed in turpi vita: quod ſi ne beato quidem mori miſerum eſt, quanto minus nobis in iis miſeriis, quæ poſt bellum impēdent. ep.16. lib.V. Vt ea non dicam, quæ ſæpiſſime & legi, & audiui, nihil mali eſſe in morte. IN *ea tu vrbe.*] Athenis. epiſt.1. & 4. PARIETES *ipſi*] cum ſapientes multi Athenis de contemnenda morte diſputauerint. LEVIS *eſt conſolatio ex miſeriis aliorum.*] in epiſtola ſuperiore: Miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim ciui, & viro, ſed tamen neceſſaria, nihil eſſe præcipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat vniuerſis. AVT *eorum, qui diſceſſerint.*] deſideratur omnino aliquid. deſignat enim duo genera hominum, ex eo, quod ſequitur, manifeſtum eſt. In antiquis libris non eſt alterum illud membrum, Aut eorum, qui remanſerint. quod ex ingenio additum videtur. duo veteres libri habēt, Quam quamuis eorum, qui diſceſſerint. quod ſinceram exiſtimarem, niſi ſequeretur: Alteri dimicant, alteri victorem timent: qui enim ab armis diſceſſerant, victorem Cæſarem timebant, contra quem pro Pompeio iam pugnauerant. itaque in epiſtola ſequenti, Nemo eſt, inquit, quin cogitet, quam ſit metuendus iratus victor armatus. CVM *omni vacem culpa;*] ſæpe in conſolationibus hanc ſententiam vſurpat. vide epiſtolam ſequentem, & primam: ne multa eiuſdem generis afferentes lectorem obtundamus. SENSV *omni carebo.*] amitti ſenſum in morte, & hic affirmat, & in epiſtola ſequenti: quod dubitare viſus eſt ep.16. lib.VI. Ariſtoteles quoque non ſatis in eo ſuam ſententiam aperuit. RVRSVS] quia ruſus de morte philoſophari cœpit, quaſi veniam petit, cum ad eum ſcribat, qui Athenis, vt paullo ante dixit, ea vel plura, & ornatiora a doctiſſimis, ac ſapientiſſimis viris audire poſſit. qui hæc igitur ad te, noctuam ſcilicet Athenas mittit. Adagium inde ortū, quod Athenis nummi percuterentur cum imagine noctuæ. noctuæ igitur Athenis multæ, quia nummi multi. ep.3. lib.IX. & vlt. lib.II. ad Q.Fr. & interpres Ariſtophanis.

Argumentum ep. 4.

TRes partes habet hæc epiſtola. prima eſt de propinquo belli exitu: altera ad conſolandum pertinet: tertia ſtudium, ac diligentiam pollicetur in iis rebus, quæ ad Torquatum pertineant. Scripta eſt paullo poſt ſuperiorem proximam. nam in illa dixit, videre ſe exitum belli: in hac idem ſignificat, cum ait: Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum: & in illa, nihil acceſſiſſe noui, in hac noui nihil eſſe, quod ſcriberet.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO. 4.

NOVI, quod ad te ſcriberem, nihil erat: & tamen, ſi quid eſſet, ſciebam te a tuis certiorem fieri ſolere. de futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere; tamen interdum coniectura poſſis propius accedere, cum res eſt eiuſmodi, cuius exitus prouideri poſſit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnū bellum. etſi id ipſum non nullis videatur ſecus; equidem, cum hæc ſcribebam, aliquid iam actum putabam; non, quo ego certo ſcirē; ſed, quod non difficilis erat coniectura. nam, cum omnis belli Mars communis, & cum ſemper incerti exitus prœliorum ſunt: tum hoc tempore ita magnæ vtrimque copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, vt, vtercumque vicerit, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magiſq. opinio hominum confirmatur, etiam ſi inter cauſſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturū. alteros propemodum iam ſumus experti: de altero, nemo eſt quin cogitet, quam ſit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco ſi videor augere dolorem tuum, quem conſolando leuare debebam; fateor me communium malorum conſolationem nullam inuenire, præter illam; quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt; quaq. ego quotidie magis vtor; CONSCIENTIAM rectæ voluntatis maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum, nec eſſe vllum magnū malum præter culpam. a qua quando tantum abſumus, vt etiam optime ſenſerimus, euentuſq. magis noſtri conſilij, quam conſilium reprehendatur; & quando præſtitimus, quod debuimus: moderate, quod euenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non ſumo, vt te cōſoler de communibus miſeriis, quæ & ad cōſolandum maioris ingenij, & ad ferendum ſingularis virtutis indigent. Illud cuiuis facile eſt docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. eius enim, qui tardior in te leuando fuit, quam fore putaramus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia: de aliis autem non arbitror te exſpectare quid ſentiam. Reliquum eſt, vt te angat, quod abſis a tuis tam diu, res moleſtā, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſſe feſtiuius. ſed, vt antea ad te ſcripſi, tempus eſt huiuſmodi, vt ſuam quiſque condicionem miſerrimam putet, &, vbi quiſque ſit, ibi eſſe minime velit. equidē, nos quod Romæ ſumus, miſerrimum eſſe duco; nō ſolum, quod in omnibus malis acerbius eſt videre, quam audire; ſed etiam, quod ad omnes caſus ſubitorum periculorum magis obiecti ſumus, quam ſi abeſſemus.

etſi me

etſi me ipſum conſolatorem tuum non tantum litteræ, quibus ſemper ſtudui, quantum longinquitas tēporis mitigauit. quanto fuerim dolore, meminiſti. In quo prima illa conſolatio eſt, vidiſſe me plus, quam ceteros, cum cupiebam quamuis iniqua cōdicione pacem. quod etſi caſu, non diuinatione mea factum eſt: tamen hac inani prudentiæ laude delector. deinde, quod mihi ad conſolationem commune tecum eſt, ſi iam vocer ad exitum vitæ, non ab ea rep. auellar, qua carendum eſſe doleam, præſertim cum id ſine vllo ſenſu futurum ſit. Adiuuat etiam ætas, & acta iam vita; quæ cum curſu ſuo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos iam natura ipſa pæne perduxerit. Poſtremo is vir, vel etiam ij viri hoc bello occiderunt, vt impudentia videatur, eandem fortunam, ſi res cogat, recuſare. Equidem mihi omnia propono: nec vllum eſt tantū malum, quod non putem impendere: ſed cum plus in metuendo mali ſit, quam in illo ipſo, quod timetur; deſino; præſertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit. Sed hæc ſatis multa, vel plura potius, quam neceſſe fuit. facit autem non loquacitas mea, ſed beneuolentia longiores epiſtolas. Seruium diſceſſiſſe Athenis, moleſte tuli. non enim dubito, quin magnæ tibi leuationi ſit ſolitus eſſe quotidianus cōgreſſus, & ſermo cum familiariſſimi hominis, tum optimi, & prudentiſſimi viri. Tu velim te, vt debes, & ſoles, tua virtute ſuſtentes. ego, quæ te velle, quæq. ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe, diligenterq. curabo. quæ cum faciam; beneuolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

EXPLANATIO.

NON *diuturnum bellum.*] quod in Hiſpania cum Pompeij liberis Cæſar gerebat: de quo dixit in epiſtola proxima: Belli exitum video. NON QVO, *ſed quod difficilis erat coniectura.*] mendoſus, & fortaſſe mutilus locus. nec opem ferunt antiqui libri. vnus Fuluij habet ſic: Putabam quo ego certo ſciam, ſed quod difficilis erat coniectura. alter: Putabam non quo modo, ſed quod difficilis erat coniectura. reliqui omnes, vt impreſſum eſt. Ego hic ingenio nihil aſſequor, quod probem. OMNIS *belli Mars communis.*] Incerta ſemper victoria eſt. vnde illud in oratione pro Milone: Adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq. communem; qui ſæpe ſpoliantem iam, & exſultātem euertit, & perculit ab abiecto. & pro Sextio: Nimium communem Martem, belliq. caſum metuens. & Phil. 10. Vt cōcedam, incertos exitus eſſe belli, Martemq. communem. De hoc genere ornamenti ſic lib. III. de Orat. Grauis eſt modus orationis, & ſæpe ſumendus: ex quo genere ſunt hæc, Martem belli eſſe communem, Cererem pro frugibus, Liberū appellari pro vino, &c. MAGNÆ *vtrimque copiæ.*] Pompeianæ maiores. nam in eo libro, quem de bello Hiſpaniēſi vel Hirtius, vel Oppius conſcripſit, hæc ſunt: Erat acies XIII. aquilis conſtituta, quæ lateribus equitatu tegebatur, cum leui armatura millibus ſex. præterea auxiliares accedebant prope alterum tantum; noſtra præſidia LXXX. cohortibus, & octo millibus equitum. VT, *vtercumque vicerit, non ſit mirum futurum.*] hic locus corrupti ſuperioris loci ſententiam demonſtrat. INTER *victorias*] hoc & in proxima epiſtola, & in ſuperioris libri vltima: ſed hic ratio ſubſcribitur. ALTEROS] Pompeianos. PROPEMODVM] non plane, ſed propemodum: quia, cum belli ciuilis initio Pompeiani crudeliter otioſis minati eſſent, inde licuit coniicere, quales in victoria futuri eſſent. vide ep. 6. lib. IX. IRATVS *victor armatus.*] iratus iis, qui Pompeium ſecuti eſſent. Victor: quia victoria, etiam ſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotētioreſq. reddit: vt, etiam ſi natura tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur: multa enim victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam inuito facienda ſunt. Armatus: nam, depoſitis armis, ira deferueſcit, & ad lenitatem animus paullatim delabitur: arma vero qui adhuc retinet, victoria recenti, facile iis ad cædem vtitur. Ab irato, a victore, ab armato quid non timendum? PRÆTER *illam, quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt,*] hæc eſt illa conſolatio, de qua dixit epiſt. 1. Præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum, vt ea vti poſſis. non enim omnes ij, qui recte vixerint, æque conſcientia ſuſtentantur: ſed, qui fortiores animo ſunt, eo maiorem a conſcientia conſolationem capiunt. prodeſt igitur magis, aut minus conſcientia, pro cuiuſque animo. EVENTVS *noſtri conſilij,*] quia victi ſumus. CONSILIVM] quia pro rep. arma ſumpſimus. epiſt. 1. Quoddam nobis officium iuſtum, & pium, & debitum reip. noſtræq. dignitati videbatur. & ep. 5. lib. IX. Conſilij noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſecuti non ſunt, nō pæniteret, nobis pænitendum putarem. &c. AD *ferendum*] moderate; quod proxime dixit. eſt enim hic, Ferre, pro tolerare. EIVS] Cæſaris. QVI *tardior in te leuando fuit,*] ep. 1. Qui in te adhuc iniuſtior, quam tua dignitas poſtulabat, fuit. NON *eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia.*] ep. 1. Signa dedit animi erga te mitigati. DE *alijs*] de Pompeianis, ſi vicerint. eandem ſententiam poſuit in epiſt. 1. Ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio: ab altera te ipſum numquam timuiſſe certe ſcio. & ep. 3. Si arma valebunt; nec eos, a quibus receperis, vereri debes, nec eos, quos adiuuiſti. QVID *ſentiam.*] tum tu quoque ſentias idem, quod ego, ab iis tibi timendum non eſſe. PVERIS,] Manlia natis. nam, vt eſt in oratione pro Plancio, A. hic Torquatus vxorem habuit T. Torquati, fratris ſui patruelis, filiam. feminas autem gentis nomine appellari ſolitas, quis iam neſcit? FESTIVIVS.] feſtiuitas laudari ſolet in pueris. epiſt. 10. ad Att. lib. 1. Puer feſtiuus Soſitheus deceſſerat. & pro Flacco:

Matercula ſuæ feſtiuus filius. Feſtiuus autem eſt, qui ſermone, & adſpectu hilaritatẽ excitat. & Feſtiuam librorum copiam dixit Cicero, quam cum videret, lætabatur, & Feſtiuam picturam in Paradoxis. VT *antea ad te ſcripſi.*] initium ſignificat epiſtolæ primæ. ACERBIVS *eſt videre, quam audire,*] epiſt. 1. Oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere a miſeriis cogitationem ſinunt. & ep. 13. lib. IV. AD *omnes caſus ſubitorum periculorum magis obiecti ſumus,*] vide ingenium. diuerſo modo in re diuerſa argumentatur, nã hic ad leniendum Torquati deſiderium, vrbanam vitam ſubitis periculis obiectã eſſe ait: at, cum ad Marcellum ſcriberet, quem Romam redire cupiebat, tutiorem eſſe probat in vrbe vitam, quam in externis, alieniſque locis. Magna, inquit, gladiatorum eſt licentia: ſed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. OBIECTI] propoſiti, vt ep. 16. lib. V. LITTERÆ,] vide ep. 3. lib. IV. & ep. 15. lib. V. & ep. 6. huius libri, & ep. 2. & 3. & vlt. lib. IX. LONGINQVITAS *temporis*] ep. 5. lib. IV. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat. Et ep. 16. lib. V. Quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præcipere conſilio, prudentiaq. debemus. Quod eſt dies allatura, id conſilio anteferre debemus, neque exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus. Et ep. 11. ad Att. lib. XII. Conſolationum multæ viæ, ſed illa rectiſſima. impetret ratio, quod dies impetratura eſt. Et epiſt. 28. lib. VII. Me non ratio ſolum conſolatur, quæ plurimum debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet. QVANTO *fuerim dolore, meminiſti.*] offendi ſcio Latinæ linguæ rudes hoc loquendi genere: quaſi mendoſum ſit, Quanto fuerim dolore: ſincerum autem, Quanto fuerim in dolore: quia ſcilicet non dicatur, Ego ſum lætitia, ſed, Ego ſum in lætitia. Apte vero, & appoſite. quis enim hoc negat, Ego ſum lætitia, dolore, ſpe, Latine nõ dici? at illud quis negare poteſt, Ego ſum magna lætitia. magno dolore, magna ſpe, recte, & eleganter dici? Diſcãt igitur vti ſimilibus exemplis, vbi refellere aliquid, aut probare conantur, nec tam facile conſenſum, auctoritatemq. veterum omnium librorum contemnant. CETEROS,] qui pacem improbabant: non, Ceteros, omnes; nam Ser. Sulpicius, M. Marcellus, & alij pacem ſuaſerunt. ep. 1. 2. 3. 7. 9. lib. IV. QVAMVIS *iniqua condicione*] ep. vlt. ſuperioris libri: Quamuis iniqua condicione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Et ep. 6. lib. III. & in epiſtola ad Pompeium lib. IIX. ad Att. Mea quæ ſemper fuerit ſententia, primum de pace vel iniqua condicione retinenda, meminiſſe te arbitror. Et ad Att. ep. 5. lib. VII. CASV *factum*] vt viderim plus, quam ceteri: ideſt, vt Cæſar vinceret: quod ego metuens, cupiebam quamuis iniqua condicione pacem. SI *iam vocer ad exitum vitæ,*] ſi quis mihi vitam eripiat. Non loquitur de naturali morte: ſequitur enim: Vetat in eo vim timere. NON *ab ea rep. auellar, qua carendum eſſe doleam,*] eadem conſolatio ep. 17. lib. V. Illud vtinam ne vere ſcriberem, ea te rep. carere, in qua neminem prudentem hominem res vlla delectet. Et infra, ep. 6. Exponere etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaq. in confuſione rerum omnium viueremus. neceſſe eſt enim, minore deſiderio perdita rep. carere, quam bona. SINE *vllo ſenſu*] earum rerum, quæ accidunt in vita. infra, & ep. 3. Si non ero, ſenſu omni carebo. ÆTAS, *& acta iam vita,*] ep. 20. Ita viximus, & id ætatis iam ſumus. IN *eo*] in morte, a qua non longe abſumus. VIM] quæ a victoribus poſſit afferri. IS *vir.*] Cn. Pompeius, tribus triomphis clarus. Argumentum a caſibus clariſſimorum virorum quo etiã vſus eſt ep. 6. Commemorarem, inquit, non ſolum veterum, ſed horum etiam recẽtium vel ducum, vel comitum tuorum grauiſſimos caſus. leuat enim dolorem communis quaſi legis, & humanæ condicionis recordatio. II VIRI] M. Bibulus, P. & L. Lentulus, L. Domitius, Ap. Claudius, alij. IN *illo ipſo, quod timetur,*] in morte. ſic ad Att. ep. 11. lib. X. Vitam miſeram, maiuſq. malum, tamdiu timere, quam eſt illud ipſum, quod timetur. DOLOR *nullus,*] amiſſo ſenſu paullo ante, & ep. 3. BENEVOLENTIA] vide initium ſuperioris epiſtolæ. SERVIVM] Sulpicium, qui Achaiæ præerat. ATHENIS,] vrbe eius imperij, & iuriſdictionis. ep. 1. PRVDENTISSIMI] ep. 1. Qui te profecto & beneuolentia, & ſapientia conſolatur. TVA *virtute*] quando Seruius diſceſſit, cuius te beneuolentia, & ſapientia valde leuabat. Ne tamen omnem in vno Sulpicio Torquati conſolationem ſitam fuiſſe oſtenderet, ideo dixit, Vt ſoles. ita eum debita virtutis laude non priuauit, quam tamen ei, vt in ep. 1. legitur, Philargyri ſermo ademerat. Et quod hic, Virtute tua; in ep. 6. Firmitudine animi, dixit. STVDIOSE, *diligenterq.*] ſtudium eſt animi: diligentia re ipſa præſtatur. BENEVOLENTIAM *tuã erga me imitabor, merita non aſſequar.*] ep. 2. lib. I. dixit, Minus faciemus, quam debemus. & ep. 4. eiuſdem libri: Si vitam pro tuã dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus. Merita Torquati ſignificarunt & in ep. 2. in extremo: Ego, inquit, habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem. Aſſequi plus eſt, quam imitari. imitatur enim is, qui poſt ſequitur: aſſequitur autem, qui ad eum, quem ſequebatur, iam peruenit. vtriuſque verbi vim plane Cicero expreſſit lib. I. de leg. In hiſtoria, inquit, puerile quiddã conſectatur: & vnum Clitarchum, neque quemquam præterea de Græcis, legiſſe videtur, eum tamen velle dumtaxat imitari: quem ſi aſſequi poſſet, aliquantulum ab optimo tamen abeſſet.

Argumentum ep. 5.

A. Cæcinam, qui non modo contra Cæſarem pro Pompeio pugnauerat, verum etiam illi, edito libro, maledixerat, patria carentem conſolatur, beneq. ſperare iubet de fortunis ſuis, ac de ſe ipſo. In extrema epiſtola pollicetur officia ſua, tamquam Cæcinæ meritis, & vetuſtæ debita neceſſitudini. Scripta videtur paullo ante, quam Cæſar in Hiſpaniam contra Pompeij liberos iret. nam de viuo Marcello, & reſtituto, in ſequentibus litteris mentio fit: Marcellus autem reſtitutus eſt poſt bellum Africanum, interfectus, cum in Hiſpania pugnaretur: quod ſuo loco iam probauimus.

CICERO S. D. A. CAECINAE. 5.

QVOTIESCVMQVE filium tuum video, (video autem fere quotidie) polliceor ei ſtudium quidem meum, & operam ſine vlla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis; gratiam autem, atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumq. poſſim. Liber tuus & lectus eſt, & legitur a me diligenter, & cuſtoditur diligentiſſime. Res, & fortunæ tuæ mihi maximæ curæ ſunt: quæ quidem quotidie faciliores mihi, & meliores videntur: multiſq. video magnæ eſſe curæ: quorum de ſtudio, & de ſua ſpe filium ad te perſcripſiſſe certo ſcio. iis autem de rebus, quas coniectura conſequi poſſumus, non mihi ſumo, vt plus ipſe proſpiciam, quam te videre, atque intelligere mihi perſuaſerim. ſed tamen, quia fieri poteſt, vt tu ea perturbatiore animo cogites, puto eſſe meum, quid ſentiam, exponere. Ea natura rerum eſt, & is temporum curſus, vt non poſſit iſta aut tibi, aut ceteris fortuna eſſe diuturna, neque hærere in tam bona cauſſa, & in tam bonis ciuibus tam acerba iniuria. Quare ad eam ſpẽ, quam extra ordinem de te ipſo habemus, non ſolum propter dignitatem, & virtutẽ tuam, (hæc enim ornamenta ſunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua, propter eximium ingeniũ, ſummamq. virtutem: cui mehercule hic, cuius in poteſtate ſumus, multum tribuit. itaque ne punctum quidem temporis in iſta fortuna fuiſſes, niſi eo ipſo bono tuo, quo delectatur, ſe violatum putaſſet. quod ipſum lenitur quotidie: ſignificaturq. nobis ab iis, qui ſimul cum eo viuunt, tibi hanc ipſam opinionem ingenij apud ipſum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti, atque magno ſis. ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, vt tibi id faciendum ſit. deinde ſpem quoque habeas firmiſſimam propter eas cauſſas, quas ſcripſi. a me vero tibi omnia, liberiſq. tuis paratiſſima eſſe confidas velim: id enim & vetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in meos, & tua multa erga me officia poſtulant. Vale.

EXPLANATIO.

CÆCINÆ.] cognomen eſt Liciniæ gentis, vt oſtendit Plinius lib. xx. cap. 18. Cæcina vero ex Etruria Romam venit, vt epiſtola ſequenti, & oratione pro illo habita, quæ extat, intelligitur. & videtur hoc accepiſſe cognomen a Cæcina, Volaterrani agri fluuio, quem nominat Plinius lib. III. cap. 5. nam & Cæcinam Volaterranum, idem Plinius appellat lib. x. cap. 24. & Tiberius prænomen a Tiberi fluuio, deductum crediderim, & Aufidius, atque Aternius, quæ Romanorum gentium nomina fuere, & a fluuiis Aufido, & Aterno, non Aufido, qui eſt in Apulia, apud quem natus eſt Horatius poeta, ſed eo, qui fluit ad Pontinas paludes. Aternus autem, qui hodie Peſcara dicitur, Veſtinos diuidit a Marrucinis, ortus in agro Amiternino. Huius Cæcinæ vxor Cæſennia nominatur in oratione, quæ illum moriens ex deunce & ſemuncia heredem reliquit. Cæcina, & vnica n ſcribo, & ſecunda ſyllaba producta, & Porcina, Catelina, Aruina, Spurina, Hemina: quibus Romanæ cognominibus vſæ ſunt. id trium quoque veterum lapidũ teſtimonio comprobatur. FILIVM *tuum*] non e Cæſennia natum, ſed ex priore vxore. quod ex oratione licet conicere. VIDEO *autem fere quotidie*,] de hoc genere ornamenti, quod fit verbo repetito, diximus ep. 1. lib. 1. in eo: Si qui ſunt, qui regis cauſſa velint, qui pauci ſunt, huius generis, & illud eſt ep. 17. lib. IX. Fiet quodcumque volent, qui valebunt: valebunt autem ſemper arma. QVANTVM *valeam*,] parũ ſe valere oſtendit ep. 1. Qui ſim hoc tempore, intelligo. & ep. 13. lib. IV. vt alia loca omittantur, quæ multa ſunt. LIBER] quo Cæſarem laudabat, vt ep. 7. nam ille, quo male dixit, antea ſcriptus erat. CVSTODITVR] ſcripſerat enim Cæcina ep. 7. Filius, vt audio, pertimuit, neque iniuria ſi liber exiſſet; quando non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur; ne ea res inepte mihi noceret. Et in eiuſdem epiſtolæ clauſula: Peto a te, ne liber exeat; aut ut corrigas, ne mihi noceat. Nec dubito, quin hæc epiſtola poſt illam ſcripta ſit. NON *mihi ſumo, vt plus ipſe proſpiciam, quam te videre, atque intelligere mihi perſuaſerim.*] ſolet, cum de futuris rebus loquitur, arrogantiæ ſuſpicionem vitare, communicata prudentiæ laude cum eo, ad quem ſcribit: vt ep. 16. lib. 2. Nõ eam cognoui aciem ingenij tui, quod ipſe videam, te id vt non putem videre. & ep. 3. huius libri: Nec vero quidquam video, quod nõ idem te videre certo ſciam. QVIA *fieri poteſt, vt tu ea perturbatiore animo cogites*;] ſimili excuſatione Sulpicius ep. 4. lib. V. auertit a ſe culpam arrogantiæ cum Ciceronem conſolari vellet. Quæ, inquit, mihi in mentem venerunt, decreui breui ad te perſcribere: non quod ea te fugere exiſtimem; ſed quod forſitan, dolore impeditus, minus ea perſpicias. EA *natura rerum*] quia nihil idẽ eſſe diu poteſt. TEMPORVM] ciuilium. Rerum hoc natura, & ciuilium temporum non patietur, ait in epiſtola ſequente. TAM *bona cauſſa*.] ſuſcepta pro communi libertate. INIVRIA.] ſic ad Meſciniũ ep. vlt. ſuperioris libri: intellexi, quam fortiter iniuriam ferres. ep. 10. lib. VI. bis. QVAM *extra ordinem de te ipſo habemus*,] præcipuam non eandem, quam habemus de aliis, qui patria carent. Hic quæro, quibus cauſſis adductus Cicero ſpem haberet extraordinariam de Cæcina, non enim ob ingenium, & virtutem, quæ paullo poſt nominantur, ſpem de ipſo præcipuam ceperat: ſed illa dixit ad eam ſpem accedere, quam extra ordinẽ iam habebat. itaque aliæ cauſſæ, præter ingenium, & virtutem

tem, quærendæ ſunt, quæ ſpem extraordinariam efficerent. quæ quooiam occurtunt nullæ, dicendum eſt, cum Cicero ſcripſit , Quamextra ordioem de teipſo habemus, ſignificaſſe eam ipſam ſpem, quam haberet ob illius ingenium, & virtutem, non vllam, quæ, ſine ingenij, & virtutis acceſſione , extraordinaria eſſet, vt hoc dixerit: accedunt ad ſpem, vt extraordinaria ſit, iogenium, & virtus: accedũt autem præter illa, quę tibi ſunt cum alus coummuoia. DIGNITATEM, *& virtutem tuam*,] nota dignitas eſt, virtus autem dupliciter accipitur , pro quadam naturæ præſtantia , etiam ſine doctrina & pro ipſa doctrina: pró naturæ præſtantia, hic: & in oratione pro Archia: Multos homines excellenti animo , ac virtute fuiſſe, & ſine doctrina , naturæ ipſius habitu prope diuino, per ſe ipſos & moderatos, & graues extitiſſe fateor: etiam illud adiũgo, ſæpius ad laudem, atque virturem naturam ſine doctrina, quam ſine natura valuiſſe doctrinam. Doctrina vero virtutis nomine paullo poſt demonſtratur, in eo, Propter eximium ingeniom, ſummamq. virtutem. vide ep.4.lib.IV.& 27.lib.XIII. ACCEDVNT *tua præcipua*,] hæc ego libenter, atque etiam quæ ſequuntur, Propter eximium ingenium, ſummamq. virtutem, parentheſi ſuperiore includerem, vt poſt communia multorum oroamenta, ſtatim præcipua Cæcinæ ſubiicerentur. Sed hoc videtur fieri non poſſe propter illud, Ad eam ſpem: quod ad aliquod verbum referri neceſſe eſt. Omnino carere locum mendo vix crediderim: aut, ſi modo vacat, erit ex eo genere, quod Pedianus babere ſolœciſmi ſpeciem, in Cicerone interdum notauit. MEHERCVLE] cum ex veteribus libris alij, Mehercule, alij, Mehercules, babeant; malui Mehercule, ipſius Ciceroois auctoritate commotus, apud quem in Orat. ita ſcriptum eſt: Pomeridianas quadrigas, quã Poſtmeridianas, libentius dixerim, & Mehercule, quam Mebercules. CVIVS *in poteſtate ſumus*,] ep.7.lib.IV. Cogitare deberes, te fore in eius ipſius, quem fugeres, poteſtate. Varie ſummam Cæſaris poteſtatem oſtẽdit, duobus quidem modis in ea, quam proxime appellauimus, epiſtola: Penes quem eſt poteſtas: &, Qui tenet remp. in epiſtola vero octaua eiuſdem libri , Qui omoia tenet: in nona, Omnia delata ad vnum ſunt: in decima tertia, Qui plurimum poteſt. EO *ipſo bono tuo*,] Cæcinæ ingenio. in epiſtola ſequenti: Mirifice ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. VIOLATVM] quia Cæcina in Cæſarem ſcripſerat. ep.7. & Suetooius, vbi de Cæſaris moderatione, ac clementia loquitur, A Cæcioæ, inquit, crimінoſiſſimo libro laceratam exiſtimationem ſuam ciuili animo tulit. QVOD *ipſum lenitur*] hæc ipſa ira, quam commouit io Cæſarem liber tuus, quotidie ſedatur. NATVS,] patre nobiliſſimo; vt in epiſtola ſequenti. COGNITVS,] durior eſt conditio ſpectatæ virtutis, quã incognitæ, inquit M. Brutus in epiſtola ad Cicerooem. ſimile illud ep.6.lib.I. Præſta te eum, qui mihi a teneris, vt Græci dicunt, vnguiculis es cognitus. Nec alieous eſt ab hac ſententia, quod legitur ep.14. lib.IX. Nec licet quidem tibi iam, tantis rebus geſtis, nõ tui ſimilem eſſe. VETVSTAS *noſtri amoris*,] quippe cum etiam eius patre familiariſſime ſit vſus. vidè ep.66.lib.XIII.

Argumentum ep. 6.

EXcuſat litterarum tarditatem: tum inducit diuinationẽ quandam, e Cæſare ipſo, & rerum, temporumq. natura ſumptam: poſtremo conſolatur eum propoſita fortitudinis laude, conſcientia recte factorum, delectatione litterarum, calamitate ducum, vel recentium, vel veterum, perturbatione rep. Eodem anno, atque etiam ante proximam ſuperiorem.

CICERO S. D. CAECINAE. 6.

VEREOR, ne deſideres officium meum, quod tibi pro noſtra & meritorum multorum, & ſtudiorum patium coniunctione deeſſe non debet: ſed tamen vereor, ne litterarũ a me officium requiras: quas tibi & iampridem, & ſæpe miſiſſem; niſi, quotidie melius exſpectans, gratulationem, quam confirmationem animi tui, complecti litteris maluiſſem. nunc autẽ, vt ſpero, breui gratulabimur: itaque in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. his autem litteris animum tuum, quem minime imbecillum eſſe & audio, & ſpero, etſi non ſapientiſſimi, at amiciſſimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto, nec iis quidem verbis, quibus te conſoler vt afflictum, & iam omni ſpe ſalutis orbatum, ſed vt eum, de cuius incolumitate non plus dubitem, quam te memini dubitare de mea. nam, cum me ex republica expuliſſent ij, qui illã cadere poſſe, ſtante me, non putarunt: memini me ex multis hoſpitibus, qui ad me ex Aſia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioſo, & celeri reditu meo confirmare. ſi te ratio quædam Etruſcæ diſciplinæ, quam a patre, nobiliſſimo, atque optimo viro, acceperas, nõ fefellit; nec nos quidem noſtra diuinatio fallet, quam tum ſapientiſſimorũ virorum monumentis, atque præceptis, plurimoque, vt tu ſcis, doctrinæ ſtudio, tum magno etiã vſu tractandæ reipublicæ, magnaq. noſtrorum temporũ varietate conſecuti ſumus. cui quidẽ diuinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obſcuris rebus, tamq. perturbatis vnquam omnino fefellit. dicerẽ, quæ antea futura dixiſſem, ni vererer, ne ex euentis fingere viderer. ſed tamen plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne cõiungeret ſe cum Cæſare, monuiſſe Pompeium, & poſtea, ne ſeiungeret. coniunctione frangi ſenatus opes,

diſiunctione ciuile bellum excitari videbam. atque vtebar familiariſſime Cæſare, Pompeium faciebam plurimi: ſed erat meum conſilium cum fidele Pompeio, tum ſalutare vtrique. quæ præterea prouiderim, prætereo. nolo enim hunc, de me optime meritum exiſtimare, ea me ſuaſiſſe Pompeio, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidẽ clarus in toga, & princeps, ſed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundum in Hiſpaniã cenſui. quod ſi feciſſet, ciuile bellum nullum omnino fuiſſet. rationem haberi abſentis non tam pugnaui vt liceret, quam vt, quando, ipſo conſule pugnante, populus iuſſerat, haberetur. cauſſa belli orta eſt: quid ego prætermiſi aut monitorũ, aut querellarum? cum vel iniquiſſimam pacẽ iuſtiſſimo bello anteferrem. victa eſt auctoritas mea non tam a Pompeio, (nam is mouebatur) quam ab iis, qui, duce Pompeio freti, peropportunam & rebus domeſticis, & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. ſuſceptum bellum eſt, quieſcẽte me, depulſum ex Italia, manente me quoad potui. ſed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus ſum deeſſe Pompeij ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. itaque vel officio, vel fama bonorũ, vel pudore victus, vt in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens, & ſciens ad peſtẽ ante oculos poſitam ſum profectus. quo in bello nihil aduerſi accidit non prædicente me. Quare, quando, vt augures, & aſtrologi ſolent, ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædictis conſtitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ, debet habere fidem noſtra prædictio. non igitur ex alitis volatu, nec e cãtu ſiniſtro oſcinis, vt in noſtra diſciplina eſt, nec e tripudiis ſolliſtimis, aut ſomniis tibi auguror: ſed habeo alia ſigna, quæ obſeruem: quæ etſi non ſunt certiora illis, minus tamen habent vel obſcuritatis, vel erroris. Notantur autem mihi ad diuinandum ſigna duplici quadam via: quarum alteram duco e Cæſare ipſo, alteram e temporum ciuilium natura, atque ratione. In Cæſare hæc ſunt, mitis, clemenĩq. natura, qualis exprimitur præclare illo libro querellarum tuarum. accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. præterea, cedit multorũ iuſtis, & officio incenſis, non inanibus, aut ambitioſis voluntatibus. in quo vehementer eum conſentiẽs Etruria mouebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſſas poſſe multorũ, ſi tibi, cui iuſtius videtur iraſci poſſe, conceſſerit. Quæ eſt igitur, inquies, ſpes ab irato? Eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, e quo ſit leuiter adſperſus. poſtremo, homo eſt valde acutus, & multum prouidens: intelligit, te, hominem in parte Italiæ minime contemnenda facile omnium nobiliſſimum, & in communi rep. cuiuis ſummorum tuæ ætatis vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Romani parem, non poſſe prohibere a repub. diutius. nolet hoc temporis potius eſſe aliquando beneficium quam iam ſuum. Dixi de Cæſare: nunc dicam de temporum, rerumq. natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſſæ, quam Pompeius animatus melius, quam paratus, ſuſceperat, qui nos malos ciues dicere, aut homines improbos audeat. in quo admirari ſoleo grauitatem, & iuſtitiam, & ſapientiam Cæſaris: numquam niſi honorificentiſſime Pompeium appellat. at in eius perſonam multa fecit aſperius. armorum iſta, & victoriæ ſunt facta, non Cæſaris. at nos quemadmodum eſt complexus? Caſſium ſibi legauit: Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ: Marcellum, cui maxime ſuccenſebar, cum ſumma illius dignitate reſtituit. Quo igitur hæc ſpectant? rerum hoc natura, & ciuilium temporum non patietur: nec manens, nec mutata ratio feret, primum vt non in cauſſa pari eadem ſit & condicio, & fortuna omnium; deinde vt in eam ciuitatem boni viri, & boni ciues, nulla ignominia notati, non reuertantur, in quam tot, nefariorum ſcelerum condemnati, reuerterunt. Habes augurium meum. quo, ſi quid addubitarem, non potius vterer, quam illa conſolatione, qua facile fortem virum ſuſtentarem, te, ſi explorata victoria arma ſumpſiſſes pro republica (ita enim tum putabas) non nimis eſſe laudandum; ſin propter incertos exitus, euentuſque bellorum poſſe accidere, vt vinceremur, putaſſes; non debere ad ſecundam fortunam bene paratum fuiſſe, aduerſam ferre nullo modo poſſe. Diſputarem etiam, quanto ſolatio tibi conſcientia tui facti, quantæ delectationi in rebus aduerſis litteræ eſſe deberent. commemorarem non ſolum veterum, ſed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum grauiſſimos caſus. etiam externos multos claros viros nominarem. LEVAT enim dolorem communis quaſi legis, & humanæ condicionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaque in confuſione rerum omnium viueremus. neceſſe eſt enim minore deſiderio perdita rep. carere, quam bona. ſed hoc genere nihil opus eſt. Incolu-

mem

mem te cito, vt ſpero, vel potius vt perſpicio, videbimus. Interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi, & corporis tui, conſtantiſſimo, atque optimo filio tuo ſtudium, officium, operam, laborem meum iampridem & pollicitus ſum, & detuli. nunc hoc amplius, quod me amiciſſime quotidie magis Cæſar amplectitur, familiares quidem eius ſicuti neminem. apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia valebo tibi. Tu cura, vt cum firmitudine te animi, tum etiam ſpe optima ſuſtentes. Vale.

EXPLANATIO.

MERITORVM *multorum & ſtudiorum parium*] ep.66. lib.13. Cæcinam appellat hominé omnibus ſecum ſtudiis, officiiſq. coniunctiſſimum. *Hic* vel ſtudia litterarum ſignificantur, vt epiſt. 15. lib. v. Vetuſtas eſt, amor, cóſuetudo, ſtudia paria: vel etiam ſtudia in rép. quia fuerat vterque in præſidiis Pompeij, pro cauſſa optimatum, ideſt reip. Antea legebatur, Et ſtudiorum, & partium. placuit eorum ſententia, qui, Studiorum parium, ope aliqua veteris libri, repoſuerunt. SED *tamen vereor*,] etiam ſi deeſſe tibi non debere intelligas officium meum; tamen vereor, ne litterarum a me officium requiras. EXPVLISSENT] Clodiana tempora ſignificat, nec magis ipſum Clodium, quam Cæſarem, Pompeium, Craſſum tacite carpit: qui omnes, pulſo Cicerone, facilius aditum ſibi ad peſſima quæque patrari poſſe crediderút. vide orationem pro Sextio. QVI *illum cadere poſſe, ſtante me, non putarunt*:] Maior in priuato ciue virtutis fieri ſignificatio non poteſt, quam ſi fortunam illius cum reip. fortuna coniunctam eſſe dicamus quod de Camillo Romana, de Epaminonda Græca prodit hiſtoria: illo in exſulium pulſo, vrbem a Gallis captam; reſtituto, liberatam: hoc viuo Thebanos imperaſſe, qui antea ſeruierant; mortuo, iiſdem ſeruire coactos, quibus antea imperauerant. Eandem laudem tribuit Iſocrates Alcibiadi ἐν τῷ περὶ ζεύγους: Οὐχ ἡγοῦντο οὐδὲν οἷόν τ' εἶναι κινεῖν τῶν καθεστώτων, πρὶν ἐκποδὼν ἐκεῖνος αὐτοῖς γένοιτο. Ideſt: Non putarút, vlla ex parte mutari ſtatum reip. poſſe, niſi de medio tolleretur. Quam ſententiam aut imitari voluit Cicero gloriæ ſuæ fauens, aut, Iſocratis fortaſſe legendi conſuetudine, vel etiam ingenij felicitate quadam, in eam incurrit, cum & hæc ſcripſit, & illa in ep.2. lib.7. Cum omnis reſp. in meo capite diſcrimen eſſet habitura, magnum quiddam ſpectauit, nec ſua ſponte, ſed eorum auxilio, qui, me ſtante, ſtare non poterant. IN *qua tu eras*,] negotiationis: fortaſſe cauſſa. nam, ep.8. Cóſilium, inquit, petis, quid ſim tibi auctor, in Siciliam e ſubſidam, an vt ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſcare. Nec dubito, quin eádem negotiationem ſignificet, cum ad Seruilium, qui Aſiæ præerat, Cæcinam bis verbis commendat: Te rogo, atque oro, vt eum in reliquis veteris negotiationis colligendis iuues. GLORIOSO,] quid glorioſius, quam ab vniuerſa rep. reuocari, promulgantibus omnibus, referente conſule, comitiis céturiatis, ordinibus hominibuſq. incumbétibus? quod ipſe gloriatur ep.9. lib. 1. maximeq. in orationibus poſt reditum. CELERI] redijt poſt menſes XVII. nam videtur diſceſſiſſe extremo menſe Martio, vt ex epiſtolis ad Att. lib. III. cognoſcitur: in vrbem autem anno ſequéti eſt ingreſſus pridie non. Sep. quod indicat epiſtola prima lib. IV. ad eundem. nam quod Plutarchus, & Appianus eum reduiſſe decimo ſexto exulij menſe dixerunt; fortaſſe non ad tempus, quo vrbem intrauit, ſed ad illud, quo in Italiam venit, ſpectarúr. ETRVSCÆ] diuinádi ratio ab Etruſcis in vrbem inducta. lib. 1. de Diu. & lib. 2. de Nat. deor. & Valerius Max. lib. 1. cap. 1. A PATRE,] ep. ad Furfanum, infra, & epiſt. 66. lib. XIII. MONVMENTIS, *atque præceptis*,] non ſignificat libros: nam de bis proxime ſubiunxit, Plurimo doctrinæ ſtudio: quid igitur? monita ipſa, & documenta. ep.1. lib. IV. NOSTRORVM *temporum varietate*] exſulio miſerrimo, & reditu glorioſiſſimo. Nam varietas téporum & aduerſam, & ſecundam fortunam ſignificat. ep. 29. lib. XIII. Notæ tibi ſunt varietates meorum temporum. in omni genere & honorum, & laborum meorum & animus, & opera, & auctoritas, & gratia Capitonis præſto fuit. IN *his tam obſcuris rebus*,] cum ex nimia Cæſaris poténtia, cuius auctor, adiutorq. maxime Pompeius fuit, ciuile bellum, & ea, quæ acciderunt, futura prædixi. MONVISSE *Pompeium*,] Phil. 2. Mea illa vox eſt nota multis: Vtinam, Cn. Pompei, cum C. Cæſare ſocietatem aut numquam coiſſes, aut numquam diremiſſes. POMPEIVM *faciebam plurimi*:] epiſt. 15. lib. 2. Cæſarem honeſtum eſſe cupio: pro Pompeio emori poſſum. & ep. 2. ad Att. lib. IIX. Pro Pompeio libenter emori poſſum; facio pluris omnium hominum neminem. FIDELIS *Pompeio*,] vt fides amicitiæ debita poſtulabat. ep.16. lib. 2. SALVTARE *vtrique*.] de Pompeio vere dictum, qui ciuili bello vitam amiſerat. ſed ait, Salutare vtrique, quod ad vtriuſque ſalutem ſpectaret. vtrique enim amicus erat: quod proxime dixit. PROVIDERIM,] non eſt hic, Prouiderim, pro Proſpexerim, vt ep. 4. Interdum coniectura poſſis propius accedere, cum res eſt eiuſmodi, cuius exitus prouideri poſſit: ſed pro, operam dederim, ne acciderent: quod ſequentibus verbis oſtenditur. ſic ep.10. Quæ ſunt in fortuna, temporibus regentur, & conſiliis noſtris prouidebuntur. HVNC,] Cæſarem. EA *me ſuaſiſſe Pompeio*,] quæ ſuaſerit, ipſe exponit Phil. 2. his verbis: Duo tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæſarem Pompeio ſuaſerim: vnum, ne quinquennij imperium Cæſari prorogaret; alterum, ne pateretur ferri, vt abſentis eius ratio haberetur. quorú ſi vtrúuis perſuaſiſſem, in has miſerias numquam incidiſſemus. TANTAS *opes*,] tantam potentiam. Opes enim non plane diuitiæ ſunt, ſed totum illud, quo valemus. ep. 13. lib. IV. Aliorum opibus caſus meos ſuſtentabam. EVNDEM] a Pompeio: cui lege Trebonia in quinquenniú vtraque Hiſpania, Craſſo vero Syria data erat. Ep. 11. lib. XVI. Feruntur omnino condiciones ab illo, vt Pompeius eat in Hiſpaniam. Cæſar lib. 1. bel. ci. Plutarchus, Appianus, Dio, alij. CIVILE *bellum nullum omnino fuiſſet*,]nam Cæſar condicionem hanc ferebat; velle ſe, ſi Pompeius in Hiſpaniam iret, in vrbem venire, & præſen-

tem petere cõſulatum, non abſentem, vt ei lex concedebat, ipſo Pompeio tertium cõſule adnitente lata. ep. 11. lib. XVI. & Cęſar lib. 1. de bel. ci. & alij. RATIONSM *haberi abſentis*,] permitti, vt abſens Cæſar conſulatum petere poſſet. NON TAM *pugnaui vt liceret*,] non ego, vt hoc liceret, pugnaui, (nam ipſe Pompeius tertium conſul, vt liceret, pugnauerat, atque effecerat) ſed vt, quoniam iam licebat, eius ratio haberetur. cur enim, quod populus iuſſerat, nõ probarem? Hac de re Suetonius hoc modo: Cæſar ſenatum litteris deprecatus eſt, ne ſibi beneficium populi adimeretur, aut ceteri quoque imperatores ab exercitibus diſcederent. In epiſtola ad Cæſaré, lib. IX. ad Att. Iudicaui te eo bello violari, contra cuius honorem, populi Romani beneficio conceſſum, inimici, atque inuidi niterentur. IPSO *conſule*] Ipſo Pompeio, tertium conſule. ep. 3. ad Att. lib. IIX. Tertio conſulatu contendit Pompeius, vt decem tribuni pl. ferrent, vt abſentis ratio haberetur. quod idem ipſe ſanxit lege quadam ſua. Et Suetonius in Cæſare: Cum ſenatus vnum cõſulem, nominatimq. Cn. Pompeium fieri conſuiſſet, egit cum tribunis pl. collegam ſe Pompeio deſtinantibus, id potius ad populum ferrent, vt abſenti ſibi, quandocumque imperij tempus expleri cœpiſſet, petitio ſecundi conſulatus daretur: ne ea cauſſa maturius, imperfecto adhuc bello, decederet. PVGNANTE,] Contendit, dixi in ep. 3. lib. IIX. ad Att. in tertia vero ad eundem lib. VII. Cur, inquit, tãtopere pugnatum eſt, vt de eius abſentis ratione habenda decem tribuni pl. ferrent? Eſt autem plus, Pugnante, quam Adnitente. ep. 32. lib. VII. Pugna, ſi me amas, vt ſacramento cõtendas mea non eſſe. POPVLVS *iuſſerat*,] iubet populus, decernit ſenatus, & iubere populus dicitur, cum legem, a magiſtratu latam, ſuffragiis comprobat. iuſſerat autem populus, ferentibus decem tribunis pl. CAVSSA *belli orta eſt*:] cum Pompeius, & eius amici rationem abſentis Cæſaris in petitione conſulatus haberi nollent; Cæſar, quod ei populus dederat, id ſeruari vellet. CVM *vel iniquiſſimam pacem iuſtiſſimo bello anteferrem*.] idẽ ep. 4. huius libri, & vltima ſuperioris libri, & ad Att. ep. 14. lib. VII. Ad pacem hortari non deſino: quæ vel iniuſta vtilior eſt, quam iuſtiſſimum bellum. NAM *is monebatur*,] reſpondit Pompeius ad condiciones Cæſaris honorifice, & large: ſed eius amici armis diſceptari maluerũt. ep. XI. ad Att. lib. IIX. RABVS *domeſticis*,] ob æs alienum: cuius diſſoluendi ſpe, ciuile bellum exoptabãt. Videtur ſignificare L. Lentulum conſulem, P. Scipionem Pompeij ſocerum, Fauſtum, Sullæ filium, Libonem, quem Sex. Põpeij ſocerum Dio vocat. de Lẽtulo ſic Cæſar lib. 1. bel. ci. Lentulus æris alieni magnitudine mouetur. De Scipione, Fauſto, Libone ep. 9. lib. IX. ad Att. Quid tu illuc Scipionem, quid Fauſtum, quid Libonem prætermiſſurum ſceleris putas? quorum creditores conuenire dicuntur. Eoſdem notat ep. 3. lib. VII. Maximum æs alienum ampliſſimorum virorum. CVPIDITATIBVS] honorum, opumq. comparandarum: cum ſe præfuturos exercitibus, ac prouinciis exiſtimarent. QVIESCANTE *me*:] rebus gerendis intereſſe Cicero noluit. ep. 7. lib. IV. Neque tu multum interfuiſti rebus gerendis; & ego id ſemper egi, ne intereſſem. ep. 11. lib. XVI. Ego adhuc maius negotium ſuſcipere volui; quo plus apud illum meæ litteræ, cohortationesq. ad pacem valerent. Et ep. 11. ad Att. lib. VII. Ego negotio præſum non turbulento: vult enim me Põpeius eſſe, quem tota hæc Campana, & maritima ora habeat ἐπίσκοπον. In epiſtola ad Cæſarem, lib. IX. ad Att. Sumptis armis, belli nullam partẽ attigi. POTVI.] Quo ad ſermones bonorum, me reprehendentium, ſuſtinere potui. ep. 1. ad Att. lib. IX. Audio bonis viris hanc cunctationem noſtram non probari. multaq. in me, & ſeuere, in conuiuiis tempeſtiuis quidem diſputari. Et ad eundem ep. 2. eiuſdem libri: Eundum eſt, nec tam vt belli, quam vt fugæ ſocij ſimus. nec enim ferre potero ſermones iſtorum, quicumque ſunt: non ſunt enim certe, vt appellantur, boni. PVDOR *meus*,] ep. 3. lib. VII. Pudori malui, famæq. cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere. QVAM *timor*.] exitij mei: cum imparatum Põpeium, Cæſarem paratiſſimum ab iis rebus, quibus victoria quæritur, viderem. ep. 1. Si mihi alterutrum de euẽtu, atque exitu rerum promittendum eſſet, id futurum, quod euenit, exploratius poſſem promittere. ALIQVANDO] cũ ab exſilio me reſtituit. OFFICIO] patriæ debito. ep. 1. Quoddam nobis officium iuſtum, & pium, & debitũ reip. noſtræq. dignitati videbatur. Et ep. 3. lib. VII. Si manerem in Italia, verebare, ne officio deeſſem: ſi proficiſcerer ad bellum; periculum te meum commouebat. pudori tamẽ malui, famæq. cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere. FAMA *bonorum*,] ne vituperarer a bonis. quid boni do me ſentirent, ac loquerentur, laboraui. eoq. in Græciam ad Pompeium tranſiui. Paullo poſt, Fama populi R. eadem ſententia dixit. VT *in fabulis Amphiaraus*,] poetæ fingunt, vatem Amphiaraum, cum videret ſe interiturum, ſi ad bellum Thebanum iret, latitaſſe, vxore tantum conſcia: eam, accepto monili aureo, virum indicaſſe: itaque coactum ire cum ceteris, hiatu terræ abſorptum. Diodorus Siculus lib. V. Pauſanias, Statius, alij, Cicero lib. 1. de Iuu. & in Verrem, Seruius in illud Virg. lib. VI.

—Mæſtumq. Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.

AN *peſtem ante oculos poſitam*] quia fore videbam, vt Pompeius vinceretur. in oratione pro Marcello: Tantum apud me grati animi fidelis memoria valuit, vt nulla nõ modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem prudens & ſciens tãquam ad interitum ruerem voluntarium. EX *alitis volatu, nec e cantu ſiniſtro oſcinis*,] ſic omnes mei veteres libri. & Cicero, cum hac ipſa de re loqueretur, lib. 1. de Diuin. Cilicum, ait, & Piſidarum gens, & Pamphilia, volatibus auium, cantibuſque certiſſimis ſignis, declarari res futuras putãt. Et ibidem lib. 2. Quæ eſt natura, quæ volucres huc & illuc paſſim vagantes, efficiat, vt ſignificent aliquid, & tum vetent agere, tum iubeant, aut cantu, aut volatu? Feſtus quoque, vbi de volucribus auſpicium faciẽtibus loquitur, ſemel in verbo, Alites, iterum in Oſcines, Volatum appellat. Nec Cicero vmquam, aut alius quiſquam ex iis, quorum ſcripta extãt, aliter, quam Volatus, vocauit. Nec vero, Inuolare, idem eſt, quod volare, ſed intro volare. at hoc particulare verbum in alites auſpicium volatu facientes non conuenit; quæ non inuolant modo, vt auſpicium faciant, ſed auolant etiam, aut prætervolant. nec mihi quidem occurrunt inuolantium exempla: nec dubito, ſi modo ſunt, quin rara admodum

dum ſint. Cum igitur ad antiquorum librorum au-
ctoritates accedat cõſuetudo Latini ſermonis, Vo-
latu, placet; Inuolatu probare vix poſſum. Venio ad
ſententiam. Alitum volatu, & oſcinum cantu, aut
tripudiis auſpicium fieri veteres opinabãtur, aueſq.
ab alitibus diſtinguebant: vt aues eſſent, quæ ore ca-
nentes auſpicium facerent; alites, quæ cantu. Feſtus:
Oſcines aues Appius Claudius eſſe ait, quæ ore ca-
nentes faciant auſpicium, vt coruus, cornix, noctua:
alites, quæ alis, ac volatu, vt buteo, ſanqualis, aqui-
la, immiſſulus, vulturius. Picus autem Martius, Fe-
roniuſq. & Parra, & in oſcinibus, & in alitibus ha-
bentur. Cantu ſiniſtro, pro læto, & proſpero, dixit.
Feſtus: Siniſtræ aues, ſiniſtrumq. eſt ſiniſtimum auſ-
picium, ideſt, quod ſinat fieri. Varro lib. v. epiſtolica-
rum quæſtionum ait: A deorum ſede cum in meri-
diem ſpectes, ad ſiniſtram ſunt partes mundi exo-
rientes, ad dexteram occidentes. factum arbitror, vt
ſiniſtra meliora auſpicia, quam dextra, eſſe exiſti-
mentur. Idem fere ſentiunt Sinnius Capito, & Cin-
cius. Eſt etiam apud Varronem lib. v I. de ling. Lat.
Quæ ſiniſtra ſunt, bona auſpicia exiſtimantur. a quo
dicuntur comitia, aliud ve quid indici aue ſiniſtra.
Inde natum, vt, quæcũque boni ominis eſſent, etiam
ſi a dextra cernerentur, ſiniſtra tamen vocarentur.
Cicero lib. 2. de Diuin. Haud ignoro, quæ bona ſint,
ſiniſtra nos dicere, etiamſi dextra ſint. Exempla ha-
bemus lib. I I I. de leg. Aue ſiniſtra dictus, populi ma-
giſter eſto. Et in Plauti Pſeu. Omnes ordines ſub ſi-
gnis ducam, legiones meas aui ſiniſtra, auſpicio li-
quido. Et hic, Cantu ſiniſtro oſcinis. non enim de
cantu a læua tantum parte exaudito accipiendum
eſt, verum de omni proſpero cantu, ſiue a læua, ſiue
a dextra fieret. cum omnia proſpera, vt dixi iam, vo-
carentur Siniſtra. Oſcines erant picus, cornix, cor-
uus; at picus, & cornix a læua, coruus porro a dex-
tra conſuadent. Et Cicero lib. 2. de Diuin. Cur aliis a
dextra, aliis a læua datum eſt auibus, vt ratum auſpi-
cium facere poſſint? Quare, cũ hic de proſpera Cæ-
cinæ fortuna Cicero auguretur; nec ſiniſter cantus
auſpicium proſperum ſemper oſtendat: ſic intelli-
gendum, quaſi dixerit: nec e cantu proſpero earum
auium, quæ oſcines ab auguribus vocantur, euen-
tumq. dextro aliæ cantu, aliæ læuo felicem promit-
tunt. V T *in noſtra diſciplina eſt*,] Vt augures noſtri
appellant. Hoc enim pertinet ad vocabulum, Oſci-
nes. nam & lib. 2. de nat. de. Aues quaſdam, inquit, &
alites, & oſcines, vt noſtri augures appellant. Erat
enim augur Cicero. ep. 4. lib. I I I. ep. 4. lib. xv. & ali-
bi. T R I P V D I I S *ſolliſtimis*,] lib. 2. de Diuin. Quia,
cum paſcuntur aues, neceſſe eſt aliquid ex ore cade-
re, & terram pauire, Terripauium primo, poſt Ter-
ripudium dictum eſt: hoc quidem iam Tripudium
dicitur. cum igitur offa iam cecidit ex ore pulli, tum
auſpicanti tripudium ſolliſtimum nunciant. Feſtus
autem: Puls potiſſimũ datur pullis in auſpiciis: quia
ex ea neceſſe eſt aliquid decidere, quod tripudium
faciat, ideſt terripauium. pauire enim ferire eſt. bo-
num enim augurium eſſe putabant, ſi pulli, per quos
auſpicabantur, comediſſent, præſertim ſi eis edenti-
bus aliquid ab ore decidiſſet. ſin autem omnino non
ediſſent, arbitrabantur periculum imminere. Et alio
loco: Solliſtimum Ap. Pulcher in auguralis diſcipli-
næ lib. I. ait eſſe tripudium, quod aui excidit ex eo,
quod illa fert. Liuius lib. x. Cum pulli non paſceren-
tur, pullarius auſpicium mentiri auſus, tripudium
ſolliſtimum conſuli nunciauit. S O M N I I S] ſic om-
nes libri ſcripti, & quos olim vidimus, & quibus
nunc vtimur. in vno tantum ita ſcriptum eſt, vt &c,
Sõniis, &c, Soniuiis legi poſſe videatur. quibus enim
lineis litteræ cõſtat, eadem in vtroque verbo ſunt:
porro, cum duobus modis animi, ſine ratione, &
ſcientia, motu ipſi ſuo ſoluto, & libero incitentur,
vno furẽte, altero ſomniante: vt inquit Cicero lib. I.
de Diuin. non video, cur ſomniorum mentionem
tollamus, cum præſertim de diuinatione agatur.
V E L *obſcuritatis, vel erroris*.] non enim aperta pla-
ne ſunt, & in iis interpretandis erratur ſæpe. M I-
T I S, *clemensq. natura*,] Suetonius de Cæſare: In vl-
ciſcendo natura leniſſimus: moderationem vero,
clemẽtiamq. tum in adminiſtratione, tum in victo-
ria belli ciuilis; admirabilem exhibuit. Et Plinius
lib. V I I. cap. 25. Cæſari proprium; & peculiare de-
mentiæ inſigne, qua vſque ad pænitentiam omnes
ſuperauit. Similiter Plutarchus, & omnes hiſtorici,
Cicero etiam ipſe in orationibus pro Marcello, Li-
gario, Deiotaro. Q V E R E L L A R V M *tuarum*.]
querebatur de ſua calamitate, Cæſarem laudabat
potius, quam accuſabat. nam hic non prior Cæcinæ
liber, quem Criminoſiſſimum vocat Suetonius, ve-
rum alter ſignificatur, de quo in epiſtola ſuperiore,
& in ea, quæ poſt hanc legitur: in qua partem ha-
rum querellarum licet animaduertere. I N G E N I I S
excellentibus delectatur.] ep. 5. Accedunt tria præci-
pua, propter eximium ingenium, ſummamq. virtu-
tem: cui mehercule hic, cuius in poteſtate ſumus,
multum tribuit. itaque ne punctum quidem tempo-
ris in iſta fortuna fuiſſes, niſi eo ipſo bono tuo, quo
delectatur ſe violatum putaret. & ep. 8. lib. I V. Etiam
is, qui omnia tenet, fauet ingeniis. I V S T I S, *&
officio incenſis, non inanibus, aut ambitioſis voluntatibus*.]
ep. 12. Valent apud Cæſarem non tam ambitioſæ
rogationes, quam neceſſariæ. E T R V R I A] quæ
pro Cæcina ſupplicabat. infra: Te, hominem in par-
te Italiæ minime contemnenda nobiliſſimum. S V-
S T I N E R E *cauſſas poſſe multorum*,] negari nulli
poſſe. I V S T I V S] quia non ſolum arma in eum tu-
liſti, ſed libro etiam acerbiſſimo, maledixiſti. E O-
D E M *fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, e quo ſit le-
uiter adſperſus*.] fore putat, vt eum laudes, cum ac-
cuſaueris antea. L E V I T E R *adſperſus*.] immo ve-
hementer vituperatus: nam illum librum Crimino-
ſiſſimum appellat Suetonius. Cicero autẽ, ne ſpem
Cæcinæ minuat veniæ impetrandæ, non valde læ-
ſum ab eo Cæſarem oſtendit, & laudationem accu-
ſatione maiorem exſpectari. propterea de laudibus
dixit, Hauſturum, quo verbo copia demonſtratur;
de probris, Leuiter adſperſus. I N *parte Italiæ minime
contemnenda*] in Etruria: de qua Virgilius lib. x.

Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni.

F A C I L E *omnium nobiliſſimum*,] In extrema
oratione pro Cæcina, Habetis, inquit hominem
ſingulari pudore, virtute cognita, & ſpectata fide,
ampliſſimum Etruriæ totius, in vtraque fortuna co-
gnitũ multis ſignis & virtutis, & humanitatis. F A-
M A *populi Romani*] opinione, & ſermone omnium.
ſic ſupra, Vel officio, vel fama bonorum, vel pudo-
re victus. A N I M A T V S *melius quam paratus*,] hoc
ſæpe obiicit Pompeio. ep. 8. lib. I V. & ep. 3. lib. V I I. &
ad Att. ep. 15. lib. V I I. Sumus flagitioſe imparati cum

 a mili

a militibus,tum a pecunia. IN EIVS *perſonam*] in ipſum Pompeium. CASSIVM] C. Caſſium, qui poſtea in eum cum M. Bruto coniurauit. LEGAVIT:] legatum ſuum eſſe voluit, venia data ſuperioris temporis.ep.15.lib.xv.Tu eam partem petiſti, vt conſiliis intereſſes. GALLIÆ *præfecit,*] quod eo maius beneficium fuit, quia Brutus præturam nondum geſſerat,geſſit autem biennio poſt,Cæſare v.& Antonio cos.Gallia, quam rexit, Ciſalpina. nam in Oratore,Vna Gallia, inquit Cicero, communi non ardet incendio: in qua frueris ipſe te, cum in Italiæ luce cognoſceris.ep.10.11.12.13.14.lib.XIII. GRÆCIÆ:] vide,quæ diximus ep.12.lib.IV. CVI *maxime ſuccenſebat,*] ep.4.lib.IV.& Suetonius. RERVM *hoc natura,*] quæ poſtulat,vt in cauſſa pari eadem ſit omnium condicio. NEC *manens, nec mutata ratio feret,*] ſiue ſtatus hic erit, ſiue mutabitur,in patriam redibis. Moneo lectorem ex mea conſuetudine, in omnibus,quos nũc habeo,veteribus libris eſſe, Muta ratio,vno excepto,in quo eſt,Mutata ratio: quod magis probo. IN CAVSSA *pari*] hoc dicit, quia, cum & ipſe, & Caſſius, & Brutus, & Marcellus in præſidiis Pompeij fuiſſent,& iis tamen Cæſar ignouiſſet,æque videtur, vt Cæcina quoque, qui fuerat in eadem cauſſa, iiſdemq. caſtris, veniam a Cæſare impetret. EADEM *ſit*] eadẽ tua, quæ noſtra. NEFARIORVM *ſcelerum condemnati,*] maxime ſignificat eos, quos lege pompeia de ambitu damnatos Cæſar reſtituit.ep.4.ad Att.lib.x.Suetonius, Cæſar lib.III.de bel.ci.Ad hanc rem illud ſpectat in ep.19. lib.xv. Cæſar habet damnatos, quos pro illo nobis reſtituat. ILLA *conſolatione,*] qua tamen vtitur per inſinuationem. POSSE *accidere vt vinceremur,*] ſimile illud ep.1.Qui neque,cum id faciebamus, tam eramus amentes, vt explorata nobis eſſet victoria. & quæ ſequuntur. QVANTÆ *delectationi in rebus aduerſis litteræ*] ep.12. peti a litteris in ſecunda fortuna delectationem dixit,in aduerſa ſalutem.idem ep, 3.lib IV.& epiſt.2.lib.IX. NON *ſolum veterum,*] vt Coriolani,Camilli,& aliorum,qui, cum duces bello clari fuiſſent, poſtea exſulauerunt. HORVM *etiam recentium vel ducum,vel comitum*] duces,vel comites in bello ciuili, ſignificat: quorum alij perierãt, alij exſulabant.idem ſcripſit ad Torquatum epiſt.4. Poſtremo is vir, vel etiam ij viri hoc bello occiderunt,vt imprudentia videatur,eandem fortunam, ſi res cogat, recuſare. EXTERNOS *claros viros*]Hannibalem, Lycurgum,Solonem,Themiſtoclem, Ariſtidem,alios,qui procul a patria,de qua meriti erant optime, viuere coacti ſunt. QVASI *legis,*] vere enim lex non eſt,ſed ideo lex videtur, quia pertinet ad multos. HVMANÆ *condicionis*] cum omnes homines ea condicione naſcantur, vt omnibus fortunæ telis propoſita vita ſit.ad Titium ep.16.lib.v. & ad Fabium,ep.18.eiuſdem libri: Qua condicione omnes homines, & quibus temporibus nati ſumus, cogites. QVEMADMODVM *hic,*] conſolatio ducta a miſeria ciuitatis: vt ad Sextium, ep.17.lib.v. Illud verum ne vere ſcriberem, ea te rep. carere, in qua neminem prudentem hominem res vlla delectet.& epiſt.1.huius libri, ad minuendum Torquati deſiderium, Hoc, inquit, tempore Romæ, eſſe miſerrimum eſt. Et ep.4.Nos quod Romæ ſumus, miſerrimum eſſe duco. HOC *genere nihil opus eſt.*] Eſt in orationis artificio, quæ ſe dicit velle prætermittere, ea diſſimulantem breuiter exponere: quo genere ſæpiſſime vſus eſt Cicero, hic quidem egregie, ab eo loco: Quo, ſi quid addubitarem, non potius vterer, quam illa conſolatione,qua facile fortem virum ſuſtentarem: te &c. ita, dum reiicere videtur quaſi non neceſſaria, collegit callide quattuor argumẽta, quæ dolorem leuent, vnum ab incerto bellorum euentu, & ancipiti fortuna ductum; alterum, a conſcientia facti; tertium, a condicione communi; quartum, a miſeria ciuitatis. PERSPICIO,] opinione certior eſt ſenſus: & ſpem ſæpe fallit euentus: quod in ſenſibus accidere vix poteſt.ideo, cum dixiſſet, Vt ſpero, ſubiunxit, Vel potius vt perſpicio: tamquam de re præſenti, & oculis propoſita; nam de futuris dixiſſet, Vt proſpicio, quemadmodum ep. 3.lib.IV. Multo ante, tamquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram. & alibi. IMAGINE *animi, & corporis tui,*] cum omnes filij parentibus cari, tum ij, maxime, qui corpore eos, & animo referunt. itaque in ep.3.ad Q.fratrem,lib.1. Quid quod eo tempore deſidero filium? qua pietate, qua modeſtia, quo ingenio? effigiem oris, ſermonis, animi mei. Hoc quoque pertinet ad conſolandum Cæcinam, qui filium haberet ſui ſimillimum. CONSTANTISSIMO,] qui patris aduerſam fortunam conſtanti animo ferat. ET DETVLI,] quo ſtatim, ſi vellet, vteretur. ſic ep.9. Vniuerſum ſtudium, & beneuolentiam ad te defero. FAMILIARES *quidem eius ſicuti neminem.*] familiares Cæſaris, Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius. ep.12. VALEBO *tibi.*] repetitio eiuſdem verbi quiddam venuſtatis habet.ep.XI.lib 2. Quidquid erit, tibi erit. & ep.18.eiuſdem libri: Sin quid offenderit; ſibi totum, tibi nihil offenderit. FIRMITVDINE *animi,*] Virtute, dixit ad Torquatum, ep.4.in extremo.

Argumentum ep. 7.

EXcuſat Cæcina filium, quia Ciceroni librum ſero reddiderit. Queritur, ſibi Cæſarem iraſci, quod in eum ſcripſerit, cum ignouerit omnibus, qui deos venerati ſint contra eius ſalutem. Rurſus, omiſſam repetit libri ſui mentionem: &, quam parce, quamq. timide tum de ipſo Cicerone, tum etiam de Cæſare ſcripſerit, diligenter oſtendit. Non iturum in Aſiam, ſuadente Cicerone, vt in Sicilia commoretur, confirmat. Petit, vt ſibi venia, poteſtaſq. redeundi a Cæſare impetretur. Librum cuſtodiri cupit, aut ita emendari, ne, ſi exeat, eius rationibus obeſſe poſſit.

CAECINA S. D. CICERONI. 7.

QVOD tibi non tam celeriter liber eſt redditus, ignoſce timori noſtro, & miſerere temporis. filius, vt audio, pertimuit, (neque iniuria) ſi liber exiiſſet, quando non tam intereſt,

intereſt, quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur, ne ea res inepte mihi noceret; cum præſertim adhuc ſtyli pœnas dem. qua quidem in re, ſingulari ſum fato. nam, cum mendum ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama multetur: meus error exſulio corrigitur: cuius ſumma criminis eſt, quod armatus aduerſario maledixi. nemo noſtrũ eſt, vt opinor, quin vota victoriæ ſuæ fecerit: nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipſo tempore, vt quamprimum Cæſar ſuperaretur, optarit. hoc ſi non cogitat, omnibus rebus felix eſt. ſi ſcit, & perſuaſus eſt: quid iraſcitur ei, qui aliquid ſcripſit contra ſuam voluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa deos venerati ſunt cõtra eius ſalutem? Sed, vt eodem reuertar, cauſſa hæc fuit timoris: ſcripſi de te, parce medius fidius, & timide, non reuocans me ipſe, ſed pæne refugiens. genus autem hoc ſcripturæ non modo liberum, ſed incitatum, atque elatum eſſe debere, quis ignorat? ſolutum exiſtimatur eſſe, alteri maledicere: tamen cauendum eſt, ne in petulantiam incidas. impeditum, ſe ipſum laudare, ne vitium arrogantiæ ſubſequatur. ſolum vero liberum, alterum laudare: de quo quidquid detrahas, neceſſe eſt aut infirmitati, aut inuidiæ aſſignetur. Ac neſcio, an tibi gratius, opportuniusq. acciderit. nam, quod præſtare nõ poteram, primum erat non attingere; ſecũdum beneficium, quamparciſſime facere. ſed tamen ego me quidem ſuſtinui: multa minui: multa ſuſtuli: complura ne poſui quidem. QVEMADMODVM igitur, ſcalarum gradus ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos male hærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas, non adſcenſum pares: ſic tot malis tum victum, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid dignum auribus, aut probabile poteſt afferre? Cum vero ad ipſius Cæſaris nomen veni, toto corpore contremiſco, non pœnæ metu, ſed ipſius iudicij, totum enim Cæſarem nõ noui. Quem putas animum eſſe vbi ſecum loquitur? Hoc probabit: hoc verbum ſuſpicioſum eſt. quid, ſi muto? at vereor, ne peius ſit. Age vero, laudo aliquem: num offendo? cum porro offendam, quid ſi non vult? armati ſtylum perſequitur; victi, & nõdum reſtituti quid faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caues tibi per Brutum, & ad excuſationem ſocium quæris. vbi hoc omnium patronus facit; quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, ſentire oportet? In hac igitur calumnia timoris, & cæcæ ſuſpicionis tormẽto cum plurima ad alieni ſenſus coniecturam, non ad ſuum iudicium, ſcribantur, quam difficile ſit euadere, ſi minus expertus es, quod te ad omnia ſummum, atque excellens armauit ingenium, nos ſentimus. ſed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret, aut ea condicione daret, ſi reciperes te correcturum, hoc eſt, ſi totum alium faceres. De Aſiatico itinere, quamquam ſumma neceſſitas premebat, vt imperaſti, feci. Te pro me quid horter? vides tempus veniſſe, quo neceſſe ſit de nobis conſtitui. nihil eſt, mi Cicero, quod filium meum exſpectes. adoleſcens eſt: omnia excogitare vel ſtudio, vel ætate, vel metu non poteſt. totum negotium tu ſuſtineas oportet: in te mihi omnis ſpes eſt. tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes. a te omnia proficiſcantur, & per te ad exitum perducantur, neceſſe eſt. apud ipſum multum, apud eius omnes plurimum potes. vnum ſi tibi perſuaſeris, nõ hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris, vt facias, (quamquam id magnum, & amplum eſt) ſed totum tuum eſſe onus, perficies. niſi forte aut in miſeria nimis ſtulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. ſed vtriuſque rei excuſationem tuæ vitæ conſuetudo dat. nam quod ita conſueſti pro amicis laborare, non iam ſic ſperant abs te, ſed etiam ſic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit; peto a te, ne exeat; aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

EXPLANATIO.

LIBER] is, de quo ep. 5. itaque patet, illam poſt hanc fuiſſe collocandam, hanc autem poſt eam, quæ ſequitur: in qua Cicero ſcripſit, In Sicilia cenſeo commorandum: cui reſpondit in hac Cæcina, De Aſiatico itinere, vt imperaſti, feci. Hic liber cum laude Cæſaris, Ciceroniſq. ſcriptus erat, vt infra perſpicuum eſt: illum alterum, quo Cæſari maledixerat, ante pugnam Pharſalicam Cæcina cõpoſuit: quo ſe duriorem in venia danda Cæſar præbuit. QVO *animo ſcribatur:*] vel hæc verba, ſcriptum eſſe librum cum laude Cæſaris, demõſtrant. INEPTE] imprudentia noſtra: cum hoc damnum vitare licuerit libro comprimendo. STYLI] quia ſcripſerim contra Cæſarem. CVM *mendum*] Mediceus liber, Commendum: alter, Cum emendãdum: vnus, Commentum. SCRIPTVRÆ] & hic, & paullo poſt pro ſcripto poſuit. & ep. vlt. lib. xv. LITVRA] veteres libri, Littera. STVLTITIA *fama multetur:*] qui ſtulte aliquid commiſit, fama illi pœna eſt, & ſtultus eſſe dicitur. Quidam libri, Stultitiæ. CORRIGITVR:] nõ, punitur, quod pertinet ad crimina, ſed corrigitur, quaſi leui culpa. Neque congruunt

gruunt, Exſulio corrigitur: ſed erat proprium, Exſulio punitur. verū dedita opera cum leni verbo acerbum nomen coniunxit, vt inde perſpicuum faceret, quam inique ſecum ageretur, & quam eſſet in ea re fato ſingulari, cuius error corrigeretur exſulio. SVMMA *criminis*] & hoc aliqua cum ironia, atque indignatione dixit: quaſi leuiſſimum ſit crimen, ſi quis aduerſario maledicat armatus. id quod proxime non Crimen, ſed Errorem vocauit. VOTA *victoriæ ſuæ*] pro victoria imperatores vota feciſſe, Liuius, & alij ſæpe dixerunt: ſed priuatim vouere alij quoque ſolebant. IMMOLARAT,] Feſtus: Immolare, eſt mola, ideſt farre molito, & ſale, hoſtiam fuſam ſpargere. OMNIBVS *rebus*] hic etiam, non modo in bellis. FELIX] quia vota nō cogitat, quæ in ipſum ab aduerſariis facta ſunt. MVLTA *deos venerati*] Multa, aduerbij loco poſuit, vt Virg. Georg. libro IV.

Et ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur.

Sic locutus idē Cicero de nat. de. lib. III. & pro Murena. Topicorum autem initio, Cum, inquit, mihi, meiſq. multa ſæpe cauiſſes. Gellius lib. XIII. cap. 23. SCRIPSI *de te,*] Timui, quia ſcripſi de te, quamquam parce, ne Cæſar offenderetur. NON *reuocans me ipſe,*] non reuocaui me ſponte, ſed refugi metu. GENVS *hoc ſcripturæ*] cum alterū laudamus. nam, cum alteri maledicimus, aut cum nos ipſos laudamus, minus liberū eſt. ATQVE *elatum*] vnus Maffei liber, Elatū: quod olim probauimus: reliqui mei omnes, Latum. Sed coniecturam noſtram aliis quoque placuiſſe, nunc video. ALTERVM *laudare:*] quod ego feci: nec tamen id mihi liberum fuit. DE *quo quidquid detrahas,*] ſi perfecte alterum non laudes. INFIRMITATI,] ingenij. AC *neſcio, an tibi gratius, opportuniuſq. acciderit.*] fortaſſe gratius tibi erit, ac melius cadere videbitur, quod parce te laudauerim, metu ſcilicet refugiens. nam, quod egregie præſtari non poteſt, id vel non attingere oportet, vel ſaltē quam parciſſime facere. SVSTINVI:] licet hoc ſcripturæ genus recitatum eſſe debeat, ego me tamen ſuſtinui. MINVI:] vt parcius te laudarem. SVSTVLI:] e libro. NE POSVI *quidem.*] quæ, niſi metus impediſſet, iure, ac merito tuo poſuiſſem. QVEMADMODVM *igitur, ſcalarum gradus &c.*] comparationes poetis potius, quam ſoluta oratione ſcribentibus, conueniunt. Demetrius, cum de longioris vitio ſimilitudinis præciperet, hæc ſubiunxit: Ταῦτα γὰρ οὐκ εἰκασίαις ἔτι ἔοικεν, ἀλλὰ παραβολαῖς ποιητικαῖς. τὰς δὲ παραβολὰς ταύτας οὐ ῥᾳδίως ἐν τοῖς πεζοῖς λόγοις τιθέναι δεῖ, ὅτι ἄνευ πλείστης φυλακῆς. ideſt: Hæc enim non iam ſimilitudinum ſpeciem habent, ſed poeticarum comparationum. huiuſmodi autem comparationibus neque facile in ſoluta oratione, neque ſine cautione plurima vti oportet. Idem alio loco minui docet comparationibus grauitatem illam, quam Græce vocant δεινότητα. Αἱ παραβολαὶ, inquit, τῇ δεινότητι οὐκ ἐπιτήδειαι διὰ τὸ μῆκος· οἷον τό· Ὥσπερ δὲ κύων γενναῖος, ἄπειρος, ἀπερισκέπτως ἐπὶ κάπρον φέρεται: κάλλος γάρ. καὶ ἀκρίβειά τις ἐν τούτοις ἐμφαίνεται, ἡ δὲ δεινότης σφοδρόν τι βούλεται, καὶ σύντομον, καὶ ἐγγύθεν πλήττοντι ἔοικε. Viuēdum igitur, an ſatis apte cōparationem hāc Cæcina in epiſtolā induxerit. quamquā & Ciceronē hoc nonnumquam feciſſe conſtat. NON *pœnæ metu,*] non enim timenda eſt laudanti pœna, ſed offenſio tamen quædam eius, qui laudari fortaſſe non vult. ANIMVM] quo modo animum affici, atque angi meum putas, vbi hęc ſecū ipſe cogitat? LOQVITVR?] animus cogitat, lingua loquitur, ſed quia cogitata animi loquitur, ideo, quod eſt linguæ, ad animū transfertur. HOC *probabit:*] Et hoc, & quæ ſequūtur, vſque ad illud, Quid faciet? ea ſunt, quæ ſecum loquitur animus. NVM *offendo?*] ipſum Cæſarem. CVM *porro offendam,*] aliquem, non ipſum Cæſarem. abſurdum enim eſſet id, quod ſequitur: Quid, ſi non vult? nam cur dubitet in re notiſſima? quaſi vero offendi quiſquam velit. Sed opponit Cæcina, Laudare aliquem, Offendere: quo in vtroque veretur, ne Cæſarem lædat. ARMATI *ſtylum,*] ſtylum eius, qui ſcripſit armatus. VICTI, *& nondum reſtituti quid faciet?*] quo modo perſequetur ſtylum victi, & nondum reſtituti? IN *Oratore*] ſic inſcripſit librum, in quo formam perfecti oratoris expreſſit. ep. 18. Oratorem meum a te probari, vehemēter gaudeo. mihi quidem ſic perſuadeo, me, quidquid habuerim iudicij de dicendo, in illum librum contuliſſe. &c. CAVES *tibi per Brutum,*] cum hæc ſcribis: Teſtificor, me, a te rogatum, & recuſantem, hæc ſcribere eſſe auſum. volo enim mihi tecum commune eſſe crimen: vt, ſi ſuſtinere tantam quæſtionem non potuero, iniuſti oneris impoſiti tua culpa ſit, mea recepti. VETEREM *tuum,*] exſtat Ciceronis oratio pro Cæcina. SANIRE *oportet?*] multo, inquit, magis mihi eſſe timendum intelligo, quam tu in Oratore tuo timuiſti. CALVMNIA *timoris.*] Calumniator ea fingit, quæ vera non ſunt. itidem timor ſæpe falſa proponit: vt recte, propter ſimilitudinem, Calumnia timoris dici poſſit. CÆCÆ *ſuſpicionis tormento*] cum non videam, quo conſilio gratiam a Cæſare inire poſſim, & incerta ſuſpicione torquear, metuens, ne offendam potius eum, quam mihi reconciliem. AD *alieni ſenſus coniecturam,*] male agitur cum eo, cui ſcribenti cogitandum eſt, non quod ipſe probet, ſed quid alij probaturi ſint. in quo ſequitur non iudicium ſuum, ſed coniecturam de alio ſenſu. EVADERS,] ita ſcribere, vt animus acquieſcat. Euadere, dixit, tamquam ex difficultate. DE *Aſiatico itinere,*] petierat a Cicerone conſilium Cæcina, quid ſibi eſſet auctor, in Sicilia ne ſubſideret, an vt ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſceretur. reſpōdit Cicero: In Sicilia cenſeo commorandum. quod ſe facturum Cæcina confirmauit. vide epiſtolam ſequentem, quæ tamen ante hanc ſcripta eſt. Poſtea tamen in Aſiam Cæcina profectus eſt, fortaſſe reditu in patriam deſperato. nam ep. 66. lib. XIII. Cicero eum Seruilio commendans, Te rogo, inquit, atque oro, vt eum in reliquiis veteris negotiationis colligendis iuues. DE NOBIS] de reditu noſtro in patriam. VEL STVDIO,] quo ſæpe impeditur ingenium. eſt enim ſtudium, vehemens quædam animi affectio, & propenſio ad aliquam rem. CAPIATVR] tranſlatum verbum, pro, ad voluntatem noſtram traducatur. ſunt enim in poteſtate noſtra, quæ cepimus. EIVS *omnes*] familiares. qui nominantur ep. 12. & ſignificantur ep. 6. NISI *forte aut in miſeria nimis ſtulte,*] ideo ſtulte, quia dixit, Sed totum tuum eſſe. modeſte enim, qui in calamitate eſt, petere debet. IN *amicitia nimis impudenter*] videndum enim, quid amico oneris imponamus. TVÆ *vitæ conſuetudo*]

excu

excuſat petitionem ſuam tribus modis. primum, quod Cicero, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, optime omnium intelligat: deinde, quod apud ipſum Cæſarem, eiuſq. familiares omnes gratia valeat: poſtremo, quod laborare pro amicis conſueuerit. Hæc diſpeoſa parum attenduotur: collecta, & ſub oculos ſubiecta legentium, copiam in ſimili argumenio non exiguam patiunt.

Argumentum ep. 8.

D A T V M *ſibi a Balbo, & Oppio ſcribit, vt Cæcinæ liceret eſſe in Sicilia: ibiq. vt commoretur, ſuadet.*

CICERO S. D. CAECINAE. 8.

CVM eſſet mecum Largus, homo tui ſtudioſus, locutus Kal. Ian. tibi præfinitas eſſe: quod omnibus in rebus perſpexeram, quæ Balbus, & Oppius, abſente Cæſare, egiſſent, ea ſolere illi rata eſſe; egi vehementer cum his, vt hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, vti eſſe liceret. qui mihi cum ſueſſent aut libenter polliceri, ſi quid eſſet eiuſmodi, quod eorum animos non offenderet; aut etiam negare, & afferre rationem cur negarent: huic meæ rogationi potius non continuo reſponderũt: eodem die tamen ad me reuerterunt; mihi hoc dederunt, vt eſſes in Sicilia, quoad velles: ſe præſtaturos, nihil ex eo te offenſionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognouiſti; quid mihi placeat, puto te ſcire oportere. Actis his rebus, litteræ a te mihi ſunt redditæ: quibus a me conſilium petis, quid ſim tibi auctor, in Sicilia ne ſubſidas, an vt ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſcare. hæc tua deliberatio non mihi cõuenire viſa eſt cum oratione Largi. Ille enim mecum, quaſi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quaſi conceſſum ſit, ita deliberas. ſed ego, ſiue hoc, ſiue illud eſt, in Sicilia cenſeo commorandum. propinquitas locorum vel ad impetrandum adiuuat crebris litteris, & nunciis, vel ad reditus celeritatem, re aut impetrata, quod ſpero, aut aliqua ratione confecta. quamobrem cenſeo magnopere commorandum. T. Furfano Poſtumio, familiari meo, legatiſq. eius, item meis familiaribus, diligentiſſime te commendabo, cum venerint: erant enim omnes Mutinæ. viri ſunt optimi, & tui ſimilium ſtudioſi, & mei neceſſarij. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea ſponte faciam. ſi quid ignorabo, de eo admonitus omnium ſtudia vincam. Ego, etſi coram de te cum Furfano ita loquar, vt tibi litteris ad eum nihil opus ſit; tamen, quoniam tuis placuit te habere meas litteras, quas ei redderes, morem eis geſſi. earum litterarum exemplum infra ſcriptum eſt. Vale.

E X P L A N A T I O.

LARGVS,] Romanæ gentis cognomen. TIBI *præfinitas eſſe:*] ne vltra tibi eſſe liceret in Sicilia. BALBVS,] L. Cornelius Balbus, Gaditanus, pro quo exſtat Ciceronis oratio. hic abſentis Cæſaris negotia procurabat: ep. vlt. ad Att. lib. XIII. Rationes, opinor, cum Balbo: quo loco fuerit apud Cæſarem cum C. Oppio, Cæſaris ipſius ad vtrumque declarat epiſtola, quæ legitur lib. IX. ad Att. De Balbis vide infra, ep. 15. OPPIVS,] C. Oppius Cæſaris legatus Africano bello, vt in libro legitur, qui de eo bello ſcriptus eſt. exſtat eius, & L. Balbi epiſt. ad Ciceronẽ lib. IX. ad Att. & Ciceronis ad eũ lib. XI. HVIC *meæ rogationi potius non continuo reſponderunt:*] nihil deeſt, vt quidam putarunt. nam, Potius, refertur ad illa ſuperiora: Cum ſueſſent, aut polliceri, aut etiam negare: quorum neutrum fecerunt, ſed potius huic meæ rogationi non continuo reſponderunt. RE *aut impetrata, aut, quod ſpero, aliqua ratione confecta.*] vtroque modo elicitur ſententia: ſed in alteram partem vt propendeam, facit auctoritas veterum librorum. vult enim Cæcinam ſperare, ſi res non impetrabitur, ſaltem vt aliquo modo ad exitum perducatur. quid autem, dicet aliquis, ſi res non impetratur, ſperare poterat? vt in Italia fortaſſe poſſet eſſe, modo ne ad vrbem accederet. nam de Sicilia iam impetratum erat. At illud optabilius, vt reditus in vrbem impetraretur. Quis negat? ſed ego opinionem ad verba, quam verba ad opinionem, accommodare malo. Proferat aliquis veterem librum, in quo videam, Re aut impetrata, quod ſpero: tum facile, & libenter aſſentiar. T. FVRFANO *Poſtumio,*] vſitatius erat, T. Poſtumio Furfano, vt cognomini nomen præponeretur: tamen & cognomẽ interdũ nomini anteponitur, vt ep. 8. lib. 2. & epiſt. 1. lib. VII. Gallus Caninius: & C. Criſpus Salluſtius in libro vel Hirtij, vel Oppij, de bello Africano, non ſemel nominatur: item Gallus Fabius ep. 12. lib. IIX. ad Att. & ep. 47. lib. XIII. ad eundem. Sunt, qui legant, T. Furfanio Poſtumo. ego malo, Furfano Poſtumio, teſtimonio fretus veterum librorum: &, quod ignoti Furfanij, Poſtumi notiſſimi. adde quod Furfanus appellatur epiſt. 15. ad Att. lib. VII. QVÆ *mihi venient in mentem, &c.*] vide eandem ſententiam in epiſt. 8. lib. V. in extremo.

Argumen

Argumentum.

BREVIS *eſt epiſtola, ſed perfectæ commendationis exemplum.*

M. CICERO S. D. T. FVRFANO PROCOS.

CVM A. Cæcina tanta mihi familiaritas, conſuetudoq. ſemper fuit, vt nulla maior eſſe poſſit. nam & patre eius, claro homine, & forti viro, plurimum vſi ſumus: & hunc a puero, quod & ſpem mihi magnam afferebat ſummæ probitatis, ſummæq. eloquentiæ, & viuebat mecum coniunctiſſime non ſolum officiis amicitiæ, ſed etiam ſtudiis communibus, ſic ſemper dilexi, vt non vllo cum homine coniunctius viuerem. nihil attinet me plura ſcribere. quam mihi neceſſe ſit eius ſalutem, & fortunas, quibuſcumque rebus poſſim, tueri, vides. Reliquum eſt, vt, cum cognorim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reip. calamitatibus ſentires, nihil a te petam, niſi vt ad eam voluntatem, quam tua ſponte erga Cæcinam habiturus eſſes, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me a te fieri intelligo. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

EXPLANATIO.

PATRE *eius,*] de quo ep. 6. & lib. XIII. epiſt. 66. VIVEBAT *mecum coniunctiſſime non ſolum officijs amicitiæ, ſed etiam ſtudijs communibus,*] non dubito, quin eadem ſtudia, & officia ſignificet epiſt. 66. lib. XIII. cum ait: Hominis omnibus mecum ſtudiis, officiiſq. coniunctiſſimi. NECESSE *ſit*] ſic in vno vetere libro: reliqui omnes, Neceſſe eſt. vtro modo legis, parui refert. RELIQVVM *eſt, vt, cum cognorim*] Qui petit, ſpem impetrandi ſi oſtendit, eo ipſo impetrat facilius. probitatis enim, & humanitatis commemoratio beneuolentiam gignit.

Argumentum ep. 9.

HVius epiſtolæ neque conſolatio argumentum eſt, neque auxilij alicuius promiſſio: niſi ſi amoris quædam ſignificatio, & conſolationis loco eſt, & promittere etiam aliquid videtur. certe, cum Trebianus poſt pugnam Pharſalicam ab armis non diſceſſerit, quod epiſtola declarat; iuſtam iraſcendi cauſſam Cæſar habuit. vnde illud ep. XIII. Africanæ cauſſa iratior, diutius velle videtur eos habere ſollicitos, a quibus ſe putat diuturnioribus eſſe moleſtijs conflictatum. Quare nil mirum eſt, ſi Cicero ſpem ei perexiguã affert incolumitatis. parce enim, & exſiliter pollicetur, in eo loco: Si quis mihi erit aditus. Scripta eſt poſt bellum Africanum: quod ex ijs verbis conycio, Conſilium tuum, vel caſus potius, diutius in armis ciuilibus commorandi. Quod ad huius Trebiani familiam, aut vitam pertinet, eruere ex hiſtoria nihil potui. Cæſare III. Lepido cos.

CICERO S. D. TREBIANO. 9.

EGo, quanti te faciam, ſemperq. fecerim, quanti me a te fieri intellexerim, ſum mihi ipſe teſtis. nam & conſilium tuum, vel caſus potius diutius in armis ciuilibus commorandi, ſemper mihi magno dolori fuit: & hic euentus, quod tardius, quam eſt æquum, & quam ego vellem, recuperes fortunam, & dignitatem tuam, mihi non minori curæ eſt, quam tibi ſemper fuerint caſus mei. itaque & Poſtumuleno, & Sextio, & ſæpiſſime Attico noſtro, proximeq. Theudæ liberto tuo totum me patefeci: & his ſingulis ſæpe dixi, quacumque re poſſem, me tibi, & liberis tuis ſatisfacere cupere: idq. tu ad tuos velim ſcribas, hæc quidem certe, quæ in poteſtate mea ſunt, vt operam, ſtudium, cõſilium, rem, fidem meam ſibi ad omnes res paratam putent. Si auctoritate, & gratia tantum poſſem, quantum in ea rep. de qua ita meritus ſum, poſſe deberem: tu quoque is eſſes, qui fuiſti, cum omni gradu ampliſſimo digniſſimus, tum certe ordinis tui facile princeps. ſed, quãdo eodem tempore, eademq. de cauſſa noſtrum vterque cecidit: tibi & illa polliceor, quæ ſupra ſcripſi, quæ ſunt adhuc mea; & ea, quæ præterea videor mihi ex aliqua parte retinere tamquam ex reliquiis priſtinæ dignitatis, neque enim ipſe Cæſar, vt multis rebus intelligere potui, eſt alienus a nobis: & omnes fere familiariſſimi eius, caſu deuincti magnis meis veteribus officiis, me diligenter obſeruant, & colunt. itaque, ſi quis mihi erit aditus de tuis fortunis, id eſt de tua incolumitate, in qua ſunt omnia, agendi:

quod

quod quidem quotidie magis ex eorum ſermonibus adducor vt ſperem: agam per me ipſe, & moliar. ſingula perſequi non eſt neceſſe: vniuerſum ſtudium meum, & beneuolentiã ad te defero. ſed magni mea intereſt, hoc tuos omnes ſcire, quod tuis litteris fieri poteſt, vt intelligant omnia Ciceronis patere Trebiano. hoc eo pertinet, vt nihil exiſtiment eſſe tam difficile, quod non, pro te mihi ſuſceptum, iucundum ſit futurum. Vale.

EXPLANATIO.

VEL CASVS *potius*] minuitur culpa, cum a voluntate in caſum transfertur. hoc artificio vtitur Cicero quaſi conſolandi gratia. nam, ſi conſilio Trebianus Cæſarem læſiſſet; recuperandi fortunas, & dignitatem ſpes eſſet infirmior: ſin autem caſu; excuſationem aliquam inueniret iniuria. MAGNO *dolori fuit:*] refertur ad illud, Semperq. fecerim. Magno dolori autem, quia de victoria veſtra deſperabam, nec putaui, cum integri pares nõ fuiſſemus, fractos, ſuperiores fore. RECVPERES] antea, Receperis: nos Reciperes, aliquot iam annis emendauimus, & impreſſimus. liber vetuſtus habet, Reciperes. Et in aliis etiam exemplaribus, S litteram pro V ſæpiſſime reperias. CVRÆ *eſt.*] & hoc ad illud alterum ſpectat, Quanti te faciam. ſingulis enim ſingula reddere, confirmandæ ſententiæ cauſſa, Cicero ſolitus eſt. CASVS *mei.*] cum patria pulſus lege Clodia ſum. hoc ad illud pertinet, Quanti me a te fieri intellexerim. ita, cum tria propoſuerit, tria ſubiunxit. POSTVMVLENO,] cognomen Romanæ gentis: & M. Poſtumulenus Secundus nominatur in antiquiſſimo lapide quadrato, quem vidi in ædibus Rainucij Farneſij, Cardinalis. huius generis nomina ſunt, Voluſenus, Saluidenus, Vibienus, Labienus, Naſidienus, Cæſidenus, Vatienus. THEVDÆ,] nomen ſerui, cognomen liberti. QVANTVM *mea rep. de qua tu meritus ſum,*] vide idem iiſdem fere verbis ep. 13. QVI *fuiſti,*] fuiſti autem & omni honoris gradu ampliſſimo digniſſimus, & ordinis tui facile princeps. ORDINIS *tui*] equeſtris. nam, ſi ſenatorij fuiſſet; Ordinis noſtri, dixiſſet: cum ipſe Cicero ſenator eſſet. ideo &, Digniſſimus, dixit, tamquam de equite, iis honoribus digno, quos qui adepti ſunt, non iam equeſtris, ſed ſenatorij ordinis dicuntur eſſe. EADEMQ. *de cauſſa*] quod pro Pompeio contra Cæſarem arma ſumpſimus. De, valet propter: vt apud Terentium in Eun. Ecquid nos amas de fidicina iſtac. TAMQVAM *ex reliquiis*] non enim priſtinam recuperaui dignitatem: ſed quaſi reliquias quaſdam ſeruo. Imago veteris meæ dignitatis, dixit ep. 13. FAMILIARISSIMI *eius,*] quos nominat ep. 12. CASV *deuinctis*] quia, cum olim in eos officia conferebam, fore aliquando tempus diuinare non poteram, vt eorum ope indigerem. Caſu igitur, ob hæc tẽpora, quæ præter opinionem meam conſecuta ſunt. DE *tuis fortunis,*] quarum partem amiſerat. ep. 11. IN *qua ſunt omnia,*] hanc maxime curemus: de fortunis minus laborandum. in hac enim omnia ſunt. videtur ſignificare, fortunas omnino recuperari non poſſe. quod comprobatur ep. 11. AD *te defero.*] ep. 6. Et pollicitus ſum, & detuli. VT *nihil exiſtiment eſſe tam difficile,*] vide ſimilem ſententiam in ep. 11. lib. v.

Argumentum ep. 10.

PRimo loco excuſationem affert, quod antea non ſcripſerit: tum hortatur eum, vt conſcientia ſe ſuſtentet factorum, & conſiliorum ſuorum: ſperare etiam iubet, exſulem non diu futurũ: eam porro ſpem ſumit a Cæſaris clementia, a ſtatu reip. iam reuiuiſcentis, a ſuo ſtudio, ab amicorum Trebiani copia. Quibus cauſſis, vt forti, magnoq. animo ſit, hortatur. Scripta videtur ante ſuperiorem proximam: nam prima illa verba; Antea miſiſſem ad te litteras, ſi genus ſcribendi inuenirem; nullas antea Ciceronem litteras ad eum miſiſſe, perſpicue demonſtrant. Eodem anno.

CICERO S. D. TREBIANO. 10.

ANTEA miſiſſem ad te litteras, ſi genus ſcribendi inuenirem. tali enim tempore aut conſolari amicorum eſt, aut polliceri. conſolatione non vtebar, quod ex multis audiebam, quam fortiter, ſapienterq. ferres iniuriam temporum, quamq. te vehementer conſolaretur conſcientia factorum, & conſiliorum tuorum. quod quidem ſi facis, magnum fructum ſtudiorum optimorum capis: in quibus te ſcio ſemper eſſe verſatum: idq. vt facias, etiam atque etiam te hortor. Simul & illud tibi, homini peritiſſimo rerum, & exemplorũ, & omnis vetuſtatis, ne ipſe quidem rudis, ſed in ſtudio minus fortaſſe, quam vellem, at in rebus, atque vſu plus etiam, quam vellem, verſatus, ſpondeo, tibi acerbitatem iſtam, & iniuriam non diuturnam fore. nam & ipſe, qui plurimum poteſt, quotidie mihi delabi ad æquitatem, & ad rerum naturã videtur: & ipſa cauſſa ea eſt, vt iam ſimul cum rep. quæ in perpetuum iacere non poteſt, neceſſario reuiuiſcat, atque recreetur: quotidieq. fit aliquid lenius, & liberalius, quam timebamus. quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe paruis poſita ſunt: omnia momenta obſeruabimus, neque vllum prætermittemus tui iuuandi, & leuandi, locum. itaque illud alterum, quod dixi, littera-

rum genus quotidie mihi, vt ſpero, fiet procliuius, vt etiam polliceri poſſim. id re, quam verbis, faciam libetius. Tu velim exiſtimes, & plures te amicos habere, quam qui in iſto caſu ſint, ac fuerint, quãtum quidem ego intelligere potuerim; & me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas, & magnum: quod eſt in vno te. quæ ſunt in fortuna, temporibus regentur, & conſiliis noſtris prouidebuntur. Vale.

EXPLANATIO.

TALI *enim tempore aut conſolari amicorum eſt, aut polliceri.*] Similis ſententia in ep.13. in principio, & lib.iv.ep.13. INIVRIAM *temporum*,] temporibus aſſignat, quod hominum eſt: vt in epiſtola proxima, quod conſilij fuit, in caſum confert. hæc derivatio culpæ cautionem habet, ne lædatur is, qui quo animo ſit, magni refert in vtramque partem. ep.21. lib.v. Iniuriam appellat: item ep 5. lib.v 1. nulla temporum, aut hominis cuiuſquam mentione facta. MAGNVM *fructum ſtudiorum optimorum capis:*] docent enim hoc maxime literarum ſtudia, nihil eſſe curandum præter culpam. IOQ. *vt facias.*] nõ refero hoc ad proxima, ſed ad ſuperiora illa verba, Magnum fructum &c. SIMVL *& illud*] iam incipit aliquid polliceri: vt ad conſcientiam vitæ anteactæ, ſpes etiam accedar futuræ incolumitatis. RERVM, *& exemplorum.*] vſum rerum, & doctrinam ſignificat: quod vtrumque vitæ genus Trebianus coluiſſet, *τὸ πρακτικὸν*, ex Dicæarchi præcepto, *καὶ τὸ θεωρητικὸν*, a Theophraſto laudatum. PLVS *etiam, quam vellem,*] ob incommoda, quæ ſuſtinui. QVI *plurimum poteſt,*] Cæſar. ep.13. lib.1 v ſic locutus eſt. eandem ſententiam ep.7. lib.iv. tribus modis expreſſit: Ei, penes quem eſt poteſtas: Ita late patet eius poteſtas, vt orbem terrarum complexa ſit: Is, qui tenet remp. Dixit etiam, Qui omnia tenet: Cuius dominatu locus vacat nullus: Ad quem vnum omnia delata ſunt: ep.8.9. eiuſdem libri. DELABI *ad æquitatem,*] æquitas a ſummo iure diſcedit. ſummum ius perſequebatur Cæſar, cum eos, a quibus læſus erat, vlciſcebatur. quod ſi non tantum iniuriam, qua ipſe eſſet affectus, verũ alia quoque ſimul cogitaret, verbi cauſſa, qui Pompeium ſecuti eſſent, alios id amicitiæ dediſſe, alios reip. quod eam crederent in Pompeij & conſulum caſtris eſſe; præterea, ſatis eos iam dediſſe pœnarum; pertuliſſe incõmoda, quæ bellorũ natura fert; caruiſſe patria, liberis, fortunis; nec poſſe talibus viris remp. carere diutius; hæc ſi cogitaret, delaberetur ad æquitatẽ, nec ſummo, vt antea, iure agendum putaret. AD *rerum naturam*] vt homo hominem tueatur, ac diligat. odiſſe enim, & lædere, violentum quiddam eſt, non ex rerum natura. ep.6. Rerum hoc natura, & ciuilium temporum non patietur. IPSA *cauſſa*] dixi iam ep.1. lib.1. Cauſſam interdũ id vocari, quod ad aliquem pertinet: vt, Pompeij cauſſa iuſtior, quam Cæſaris. CVM *rep.*] de hac ſpe, quæ ab ipſa reuiuiſcente rep. capi poſſet, vide infra. ep.12. Scis, inquit, me antea ſic ſolitum eſſe ſcribere ad te, magis vt conſolarer fortem virum, atque ſapientem, quam vt exploratam ſpem ſalutis oſtenderẽ, niſi eam quam ab ipſa rep. cum hic ardor exſtinctus eſſet, ſperari oportere cenſerem. Et ep.13. lib.1 v. Etiam illa, quæ minimum nũc quidem poteſt, ſed poſſit neceſſe eſt, reſp. quaſcumque vires habebit, ab iis ipſis, quibus tenetur, de te propediem mihi crede impetrabit. QVÆ *quoniam*] ea, quæ lenius, ac liberalius fiunt. IN *temporum inclinationibus*] opportunitates temporum, vel paruæ, ad impetrandum ſæpe adiuuant. qua de re vide ep.16. lib.11. LEVANDI] qui iuuat, idem dolore leuat. vel, *Leuandi*, calamitate exſulij. PROCLIVIVS,] facilius: quia per cliuos facile deſcenditur. ſic Off. lib.2. Dictu quidem eſt procliue. & in Lælio: Amicitia remiſſior eſſe debet, & ad omnem comitatem facilitatemq. procliuior. In Tuſculana tamen quarta. Hæc in bonis rebus, quod alij ad alia bona ſunt aptiores, facilitas nominetur; in malis Procliuitas; vt ſignificet lapſionem. QVOO *eſt in vno te.*] hoc ipſi præſtare non poſſumus; in te vno ſitum eſt. QVÆ *ſunt in fortuna,*] præſentem eius calamitatem ad fortunam refert; & eam non fore perpetuam oſtendit, cum ait, Temporibus regentur: id eſt, ratio temporum moderabitur: nos autem, quantum conſilio licebit, occurremus.

Argumentum ep. I I.

REditum in patriam Dolabella maxime beneficio impetratum nunciat. gratulationem ab ipſo expoſcit: gratiarum actionem repudiat. iacturam fortunarum vt æquiore animo ferat, hortatur: quando nec rei familiaris damnum cum acquiſitæ dignitatis lucro conferri debeat; nec priuatæ res, cum publica ſit amiſſa, magnopere curanda videatur. Prædicationem ſuorum in illum officiorum ſibi non ingratam eſſe confitetur. Eodem anno.

CICERO. S. D. TREBIANO. II.

DOLABELLAM antea tantummodo diligebam: obligatus ei nihil eram. nec enim acciderat mihi opus eſſe: & ille mihi debebat, quod non defueram eius periculis. nunc tanto ſum deuinctus eius beneficio, quod & antea in re, & hoc tempore in ſalute tua cumulatiſſime mihi ſatisfecit, vt nemini plus debeam. qua in re tibi gratulor ita vehemẽter, vt te quoque mihi gratulari, quam gratias agere, malim, alterum omnino non deſidero, alterum vere facere poteris. Quod reliquum eſt: quando tibi virtus, & dignitas

tua reditum ad tuos aperuit: eſt tuæ ſapientiæ, magnitudiniſq. animi, quid amiſeris, obliuiſci; quid recuperaueris, cogitare. viues cum tuis: viues nobiſcum: plus acquiſiuiſti dignitatis, quam amiſiſti rei familiaris: quæ ipſa tum eſſet iucundior, ſi vlla res eſſet publica. Veſtorius, noſter familiaris, ad me ſcripſit, te mihi maximas gratias agere. hæc prædicatio tua mihi valde grata eſt: eaq. te vti facile patior cum apud alios, tum mehercule apud Sironem, noſtrum amicum. quæ enim facimus, ea prudentiſſimo cuique maxime probata eſſe volumus. Te cupio videre quamprimum. Vale.

EXPLANATIO.

DOLABELLAM] P. Cornelium Dolabellam, antea Ciceronis generum: de quo ſupra diximus. diuortium iam cum Tullia fecerat, quo tempore ſcripta eſt hæc epiſtola. id licet coniicere ex ep. 23. ad Att. lib. 11. quæ ſcripta eſt ante bellũ Africanum: hæ vero ad Trebianum omnes poſt id bellum. nec vero ſimul cum affinitate dirempta amicitia eſt. (niſi ſi temporum cauſſa ſimulatum eſt) exſtant Ciceronis epiſtolæ lib. IX. ad Dolabellam inſigni cum amoris argumento: & hæc ipſa, prodeſſe Ciceroni gratiam Dolabellæ apud Cæſarem in amicorum negotiis, demonſtrat. NON *defueram eius periculis.*] bis eum Cicero, ante filiam ſuam ei collocatam, in capitis periculo defenderat. ep. 10. lib. III. QVAM *gratias agere,*] reſpuit enim verus amor gratiarum actionem. VERE *facere poteris.*] quia maxime gaudeo impetrata ſalute tua; ideo, ſi mihi gratulaberis, iure, & vere facies. nam, vere gratulari, eſt, cũ cauſſa gratulari, vt in epiſtola ſequenti. VIRTVS,] antea cognita. hic Virtus non fortitudinem, non doctrinam, ſed præſtantiam quandam in magnis rebus demonſtrat. nominatur autem ſimul cum dignitate, vt in ep. 5. quo loco Virtutis nomen eadem ſignificatione vſurpatur. DIGNITAS] Trebianus, vt ex epiſt. 9. intelligitur, equeſtris ordinis fuit: dignitas tamen ei, tamquam honor cum ordine coniunctus, tribuitur, & in eadem epiſtola, & in hac. EST *tuæ ſapientiæ, magnitudiniſq. animi,*] ſapientiæ, vt anteponendam rei familiari dignitatem iudicet; magnitudinis animi, vt illam iacturam negligat, fortiterq. ferat. Vitamque conſiſtit & ep. 5. lib. 1. cum ait: Tuæ ſapientiæ, magnitudiniſque animi eſt, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus geſtis tuis, atque in tua grauitate poſitam exiſtimare. VESTORIVS,] Puteolanus, de quo ſæpe fit mentio in ep. ad Att. AD *me ſcripſit, te mihi maximas gratias agere.*] erat igitur Trebianus vbi Veſtorius, & fortaſſe Puteolis, quia Puteolanus Veſtorius. FACILE *patior*] de hoc genere loquendi ſatis dictum eſt ep. 9. lib. I. & ep. 7. lib. V. EA *prudentiſſimo cuique*] ſimilem ſententiam vide in ep. 13. lib. 2. Confirmantur noſtra conſilia, cum ſentimus prudentibus, fideliterq. ſuadentibus idem videri.

Argumentum ep. 12.

GRatulatur Balbo de reditu impetrato: nec amplius conſolationem eſſe neceſſariam confirmat, re iam confecta. qua in parte dum verſatur, quadam colligit ad laudem. remp. tamen plane perditam ſignificat, nec ſe medicinam vllam, præter litteras, inuenire. Eodem anno.

CICERO S. D. AMPIO BALBO. 12

GRATVLOR tibi, mi Balbe, vereq. gratulor: nec ſum tam ſtultus, vt te vſura falſi gaudij frui velim, deinde frangi repente, atque ita cadere, vt nulla res te ad æquitatem animi poſtea poſſit extollere. Egi tuam cauſſam apertius, quam tempora noſtra ferebant. vincebatur enim fortuna ipſa debilitatæ gratiæ noſtræ tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto a te diligentiſſime. omnia promiſſa, confirmata, certa, & rata ſunt, quæ ad reditum, & ſalutem tuam pertinent, vidi, cognoui, interfui. etenim omnes Cæſaris familiares ſatis opportune habeo implicatos conſuetudine, & beneuolentia, ſic, vt, cum ab illo diſceſſerint, me proximum habeant. hoc Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius plane ita faciunt, vt me vnice diligant, quod ſi mihi pro me efficiendum fuiſſet, non me pœniteret pro ratione temporum ita eſſe molitum. ſed nihil eſt a me inſeruitum temporis cauſſa. veteres mihi neceſſitudines cum his omnibus intercedunt: quibuſcum ego agere de te non deſtiti: principem tamen habuimus Panſam, tui ſtudioſiſſimum, mei cupidum; qui valet apud illum non minus auctoritate, quam gratia. Cimber autem Tillius mihi plane ſatisfecit. valent tamen apud Cæſarem non tam ambitioſæ rogationes, quam neceſſariæ: quas quia Cimber habebat, plus valuit, quam pro vllo alio valere potuiſſet. diploma ſtatim non eſt datum; quod mirifica eſt improbitas in quibuſdam, qui tuliſſent acerbius, veniã tibi dari, quem illi appellant tubam belli ciuilis: multaq. ita dicunt: quaſi non gaudeant id bellum incidiſſe. quare viſum eſt occultius agendũ, neque vllo modo diuulgandum, de te iam eſſe

perfectum:ſed id erit perbreui:nec dubito,quin,legente te has litteras. confecta iam res futura ſit. Panſa quidem mihi,grauis homo, & certus, non ſolum confirmauit, verum etiam recepit,perceleritet ſe ablatutum diploma. mihi tamen placnit hæc ad te perſcribi. minus enim te firmum ſetmo Appuleiæ tuæ, lacrumæq. Ampiæ declarabant, quam ſignificant littetæ tuæ. atque illæ atbirtabantur,cum a te abeſſem ipſæ,multo in grauiote te cura futurnm. quare magnopete putaui, angotis, & doloris tui leuandi cauſſa, pro cettis ad te ea,quæ eſſent certa,perſcribi oportete. Scis me antea ſic ſolitum eſſe ſcribere ad te,magis vt conſolarer fortom vitum atque ſapientem,quam vt exploratam ſpem ſalutis oſtenderē,niſi eam,quam ab ipſa tep.cum hic ardor exſtinctus eſſet,ſperari oportere cenſerem. tecordare tuas littetas,quibus & magnnm animum mihi ſemper oſtendiſti,& ad omnes caſus ferendos conſtantem, atque paratum. quod ego non mirabar; cum tecotdatet te & a primis tempotibus ætatis in tcp. eſſe vetſatum; & tuos magiſtratus in ipſa diſcrimina incidiſſe ſalutis,fortunarumq. communium; & in hoc ipſum bellum eſſe ingreſſum,non ſolum vt victor beatns,ſed etiam,ſi ita accidiſſet,victus vt ſapiēs eſſes. Deinde, cum ſtudium tuum conſumas in vitornm fortium factis memoriæ prodendis,conſiderate debes,nihil tibi eſſe committendum,quamobrem eorum, quos laudas,non te ſimilem ptæbeas. Sed hæc oratio magis eſſet apta ad illa tempora, quæ iam effugiſti. nunc vero tantum te pata ad hæc nobiſcum ferenda. quibus ego ſi quam medicinam inuenirem, tibi quoque eandem traderem. ſed eſt vnum perfugium, doctrina, ac littetæ,qnibus ſemper vſi ſumus:quæ ſecundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam ſalutem. Sed,vt ad initium teuertar,caue dubites, quin omnia de ſalute,ac teditn tuo perfecta ſint. Vale.

EXPLANATIO.

AMPIO *Balbo*] videtur is eſſe, ad quem ſcribit ep.29. lib.x. quod ſi ita eſt; collocari illam epiſtolam ante banc oportuit; vt ex vtrinſque cognoſcitur argumento. idem commendatur epiſt.70.lib. XIII. Quattuor Balbos inuenio, vnum hunc Ampiæ gentis; alterum Atiæ,qui Iuliam, C.Cæſaris ſororē,in matrimonio habuit, ex qua genuit Atiam, Auguſti matrem; duos reliquos Gadibus natos, & ciuitate Romana donatos, Corneliæ gētis:quorum alter Balbus maior,alter minor, eius fratre genitus, vocatus eſt,maior eſt, qui nominatut inter Cæſaris amiciſſimos in hac ipſa epiſtola,& in ep. 8. 19. & in 5.7. 18. lib. VII. & in 17. lib. IX. pro quo exſtar egregia Ciceronis oratio. primus in Oceano genitorum conſulatū eſt adeptus, vt ait Plinius lib. VII. cap. 43. Minor Balbus ex Africa triumphauit, vt idem Plinius lib. v. cap.5. Strabo lib. III. Solinus. nominatur a Cicerone epiſt. 11. lib. IIX. ad Att. a Pollione ep.32. lib.x. FRANGI] cognita veritate. AD *æquitatem animi*] in qua ſunt, qui dolore vacant. TVI *caritate,*] mea in te caritas cogebat, vt apertius tuam cauſſam agerem, quam permittere videbatur fortuna noſtra. Infra:Nihil eſt a me inſeruitum temporis cauſſa. VIDI, *cognoui, interfui.*] tribus verbis, nulla copula interpoſita, vis ſumma perficitur. tale illud pro Milone: Eſt hæc, iudices, non ſcripta, ſed nata lex, quam nō didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus. Et Phil. XIV. Hoſtes neſarios poſtrauit, fudit, occidit. Interdum & quattuor verbis, vt in Catilinam: Abiit, exceſſit, euaſit, erupit. SATIS *opportune*] cum eorum gratia, & auctoritas magno nobis emolumento & fuerit nunc, & eſſe poſſit. CVM *ab illo diſceſſerint*] ep.9. lib.I. Sic enim te exiſtimare volo, me, cum a vobis, meæ ſalutis auctoribus, diſceſſerim, neminem eſſe, cuius officiis me tam eſſe deuinctum, non ſolum confitear, ſed etiam gaudeam.

PANSA,] C. Panſa, Vibiæ gentis, vt mei teſtantur duo veteres argentei nummi. cōſul fuit cum A. Hirtio, anno poſt Cæſaris necem. I. tribunatum geſſerar Sulpicio & Marcello cos. vt indicat Cœlius in epiſtola lib. IIX. cuius initium eſt, Etſi de rep. Mutinenſi pugna duobus vulneribus acceptis, Bononiæ periit, vt ait Appianus. vide ep.30. lib.x. & ep.33. eiuſdem libri, & Phil. XIV. & Dionem lib. XLVI. Huius in ſe beneuolentiam ſummam non hic modo, verum & in Phil. VII. Cicero declarat his verbis: Quamquā nos ab ineunte illius ætate vſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoq. coniunxit: eiuſdemq. curam incredibilem in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modo ſalutis, ſed etiam dignitatis meæ. HIRTIVS,] Panſæ collega in conſulatu, qui eodem in prœlio occiſus eſt. Homo nouus, vt Cicero etiam noſter fuit: atque hoc illi exprobrauit M. Antonius epiſtola illa, quæ eſt in Phil. XIII. Acerbiſſimum, inquit, eſt, te, A. Hirti, ornatum eſſe beneficiis Cæſaris, & talem ab eo relictum, qualem ipſe miraris. & Cicero, ad excuſandam eius nouitatem, ita ſcripſit in quadam ad illum epiſtola: Cum nobilitas ſit nihil aliud, quam cognita virtus; quis in eo quem veteraſcētem videat ad gloriam, generis antiquitatem deſideret? Dio vnum fuiſſe ait e filiis proſcriptorum ſ Sulla, & a Cæſare ad honores elatum. Huic Cicero, poſt diuortium Terētiæ, ſororem ſibi in matrimonium offerenti, reſpondit, ſe philoſophiæ ſimul, & vxori operam dare non poſſe. auctor D. Hieronymus lib.I. ad Iouinianum. BALBVS, OPPIVS,] vide, quæ diximus ep. 8. MATIVS,] virum doctiſſimum appellat ep.15. lib. VII. eius habemus diſertiſſimam epiſtolam lib. XI. POSTVMIVS] Cæſaris & hic familiaris, fortaſſe is, qui Siciliæ præfuerat. ep. 8. vel qui ep. 10. lib. XIV. ad Att. nominatur. PLANE *ira faciunt*,] ad illud refertur, Me proximum

mum habeant. vt fit: hoc ita multis officiis præſtant, vt amorem ſingularem mihi declarent. PRO *me*]. pro ſalute mea. veteres libri omnes, quos inſpicere ſoleo dubiis in locis, habent, Per me. nec diſplicet. Egerat Cicero per familiares Cæſaris, amicos ſuos, non per ſe ipſum, cuius auctoritas, & gratia non erat eiuſmodi, vt aliorum incolumitatem deprecari poſſet. ita porro in Ampij ſalute impetranda ei ſatisfecerant amici eius omni ſedulitate, atque officio, vt nec ipſe Cicero, ſi auctoritate, & gratia pari fuiſſet, agere potuiſſet. Agere autem per aliquem, eſt, alicuius opera vti. & in ep. 9. dixit: Agam per me ipſe, & moliar. Quocirca videndum, an rectius ſit, Per me, quam Pro me. nam, nec libenter diſcedo ab antiquis libris, nec hic quidem, vt diſcedam, ſententia poſtulat. MOLITVM.] Moliri, eſt, ſine propoſito aliquid agere. ep. 9. NIHIL *eſt a me inſeruitum temporis cauſſa.*] hoc eſt, quod paullo ante dixit, Egi tuam cauſſam apertius, quam tempora noſtra ferebant. NON *minus auctoritate, quam gratia.*] gratia adoleſcētes valere poſſunt, auctoritate non poſſunt. nam auctoritas quædam exiſtimatio eſt parta rebus egregiis, in quibus grauitas, & conſiliū eminuerit. CIMBER *autem Tillius*] ſic placet, vt alij emendarunt; licet veteres aliquot libri Tullius habeant. MIHI *plane ſatisfecit.*] Hic locus oſtendit, Cimbrum inter Cæſaris familiares fuiſſe. quod ſi quis ambigit, Senecam legat lib. III. de Ira: qui ait eum Cæſaris partium ciuili bello defenſorem acerrimum fuiſſe. Poſtea coniurauit in Cæſarem, primaſq. partes in eo necando ſuſcepit. Suetonius, Plutarchus. NON *tam ambitioſa, quam neceſſariæ:*] ſic ep. 5. Cedit multorum iuſtis, & officio incenſis, non inanibus, aut ambitioſis voluntatibus. Et in oratione pro Ligario: Video cauſſas rogantium valere plus apud te, quam preces, ab iiſq. te moueri maxime, quorum iuſtiſſimum dolorem videas in petendo. QVAS *quia Cimber habebat,*] videtur fuiſſe Cimber Ampij propinquus. DIPLOMA] litteræ Cæſaris obſignatæ, reditum Ampio, & incolumitatem dātes. TVBAM *belli ciuilis:*] quo ciues ad bellum ita vocarentur, vt ad prœlium vocari milites ſolent. Tale illud Phil. VII. Bellicum me cecinisse dicūt. QVASI *non gaudeant,*] ob direpta, vel paruo empta proſcriptorum bona. RECEPIT,] Recipere, plus eſt, quam promittere. ep. 28. lib. XIII. & ep. 8. lib. V. qui enim in ſe recipit, præſtaturum ſe promittit. ep. 41. lib. XIII. dixit: Confirmo, & ſpōdeo. EPVLEIÆ] vxoris. nam Ampia, filia: quia fœminæ gentis nomine appellabantur. Fuluij liber vnus, Appuleiæ: reliqui omnes, Eppuleiæ; quorum conſenſu moueor; licet Eppuleiæ gentis mentionem alibi non viderim: Eppiam quidem exemplis non paucis cognitam habemus. NISI *eam, quam*] quam ſpem ab ipſa rep. ſperari oportere cenſerem. Omnino durius videtur, Sperare ſpē. itaque Lambinus legit, Niſi eius: vt ſit, eius ſalutis. AB *ipſa rep.*] quæ, belli ardore exſtincto, iacentem bonorum cauſſam ſubleuabit. Sic ep. 10. Cauſſa, inquit, ea eſt, vt iam ſimul cum rep. quæ in perpetuum iacere non poteſt, neceſſario reuiuiſcat, atque recreetur. Et in ep. 13. lib. IV. Quæ minimum nunc quidem poteſt, ſed poſſit neceſſe eſt. CVM *recordarere te*] tacita cohortatio ad conſtantiam. commemorantur enim ea, quæ ſapientiam, & animi magnitudinem pariunt. IN *rep. eſſe verſatum*] hoc dicit, quia diuturna reip. adminiſtratione prudentia comparatur: qua qui præditi ſunt, aduerſis caſibus minime franguntur. IN *ipſa diſcrimina*] in belli ciuilis initia. itaque iam ab eo tempore, quæ acciderunt, ſuſpicari, ac diuinare potuiſti. cur igitur mirarer conſtantiam tuam in iis rebus, quarum euentum aliquanto ante proſpexeras? SED *etiam, ſi ita accidiſſet victus vt ſapiens eſſes.*] libri aliquot veteres: Sed etiam vt, ſi ita accidiſſet, victus & ſapiens eſſes, alij: Sed etiam vt, ſi ita accidiſſet, victus vt ſapiens eſſes. quos ita ſum ſecutus, vt primum, Vt, induxerim, tanquam non neceſſarium. ſententia ſimilis ep. 1. Si id euenit, quod ingredientibus nobis in cauſſam propoſitum fuit accidere poſſe; non debemus ita cadere animis, quaſi aliquid euenerit, quod fieri poſſe numquam putarimus. Et ep. 6. Sin propter incertos exitus, euentuſq. bellorum poſſe accidere, vt vinceremur, putaſſes; non debere ad ſecundam fortunam bene paratum fuiſſe, aduerſam ferre nullo modo poſſe. MEMORIÆ *prodendis,*] Ampius hic hiſtoriam ſcribebat. SIMILEM *prebeas.*] eadem ſententia in ep. 2. lib. I. ad Q. fratrem: Tuberonem arbitror, cum ſcribat hiſtoriam, multos ex ſuis annalibus poſſe deligere, quos velit, & poſſit imitari. AD *hæc*] quæ communia ſunt: quando illa propria iam effugiſti. QVÆ *ſecundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam ſalutem.*] idem epiſt. 3. lib. IV. & ep. 23. lib. IX.

Argumentum ep. 13.

Bene ſperare Ligarium iubet: hortaturq. vt interea fortem animum habeat. Scripta eſt poſt Africanum bellum, eodem fere tempore, quo M. Marcellus reſtitutus eſt: quod intelligitur ex oratione pro ipſo habita, quæ exſtat. Eodem anno.

CICERO S. D. Q. LIGARIO. 13.

ETSI tali tuo tempore me aut conſolandi, aut iuuandi tui cauſſa ſcribere ad te aliquid pro noſtra amicitia oportebat: tamen adhuc id non feci; quia neque lenire videbar oratione, neque leuare poſſe dolorem tuum. poſtea vero quam magnam ſpem habere cœpi, fore, vt te breui tempore incolumen haberemus: facere non potui, quin tibi & ſententiam, & voluntatē declararem meam. Primum igitur ſcribam, quod intelligo, & perſpicio, non fore in te Cæſarem duriorem. nam & res eum quotidie, & dies, & opinio hominum, &, vt mihi videtur, etiam ſua natura mitiorem facit. Idq. cum de reliquis ſentio, tum de te etiam audio ex familiariſſimis eius: quibus ego ex eo tempore, quo pri-

mum ex Africa nuncius venit, ſupplicare vna cum fratribus tuis non deſtiti: quorum quidem & virtus, & pietas, & amor in te ſingularis, & aſſidua, & perpetua ſalutis tuæ cura tantum proficit, vt nihil ſit, quod non ipſum Cæſarem tributurum exiſtimem: &, ſi tardius fit, quam volumus; magnis occupationibus eius, a quo omnia petuntur, aditus ad eum difficiliores fuerunt: & ſimul Africanæ cauſſæ iratior, diutius velle videtur eos habere ſollicitos, a quibus ſe putat diuturnioribus eſſe moleſtiis conflictatum. ſed hoc ipſum intelligimus eum quotidie remiſſius, & placatius ferre. Quare mihi crede, & memoriæ manda, me tibi id affirmaſſe, te in iſtis moleſtiis diutius non futurum. Quando, quid ſentirem, expoſui; quid vellem tua cauſſa, re potius declarabo, quam oratione. etſi tantum poſſem, quantum in ea rep. de qua ita meritus ſum, vt tu exiſtimas, poſſe debebam; ne tu quidem in iſtis incommodis eſſes. eadem enim cauſſa opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit. ſed tamen, quidquid imago veteris meæ dignitatis, quidquid reliquiæ gratiæ valebunt, ſtudium, conſilium, opera, gratia, fides mea nullo loco deerit tuis optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum, quem ſemper habuiſti; primum ob eas cauſſas, quas ſcripſi; deinde, quod ea de rep. ſemper voluiſti, atque ſenſiſti, vt non modo nunc ſecunda ſperare debeas, ſed etiam, ſi omnia aduerſa eſſent, tamen, conſcientia & factorum, & conſiliorum tuorum, quæcumque acciderent, fortiſſimo, & maximo animo ferre deberes. Vale.

EXPLANATIO.

TALI *tuo tempore*] exſulabat Ligarius, quod in Africa in Pompeianis partibus fuiſſet. vide orationem. AVT *conſolandi, aut iuuandi tui cauſſa*] ep. 13. lib. IV. In quo debebat eſſe aut promiſſio auxilij alicuius, aut conſolatio doloris tui. & ep. 10. huius libri: Tali tempore aut conſolari amicorum eſt, aut polliceri. ET *ſententiam, & voluntatem*] ſentiebat, in eum non fore Cæſarem duriorem: quid autem eius cauſſa vellet, re potius, quam verbis, ſe eſſe declaraturum infra dicit. REI] ep. 10. Ipſa cauſſa ea eſt, vt iam ſimul cum rep. quæ in perpetuum iacere non poteſt, neceſſario reuiuiſcat. DIES] quæ omnia minuit, ac mollit. ep. 5. lib. IV. epiſt. 16. lib. V. epiſt. 28. lib. VII. OPINIO *hominum*,] quia videt bene homines de te ſentire; nec putare, diutius eum huic iraſci cauſſæ oportere. MITIOREM] Durum & Mite opponuntur. Mitiorem igitur ſubiunxit, quia, Duriorem, dixerat. EX *Africa nuncius*] de Pompeianis in Africa deuictis. IPSVM] ſua ſponte, nemine ſupplicante aut intercedente. DIVTVRNIORIBVS *moleſtiis*,] arma enim, ſemel in Theſſalia ſuperati, abiicere noluerunt. QVANTVM *mea rep. de qua ita meritus ſum*,] idem ep. 9. EADEM *cauſſa opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit.*] Eadem de cauſſa noſtrum vterque cecidit: ep. 9. IMAGO *veteris meæ dignitatis.*] ep. 9. Reliquiæ priſtinæ dignitatis, dixit. & ep. 14. lib. IV Ne veſtigium quidem vllum eſt reliquum nobis dignitatis.

Argumentum ep. 14.

EXordij loco, ſignificatio officij, & amoris eſt: narratio, quid actum cum Cæſare ſit de Ligarij incolumitate, demonſtrat: concludit epiſtolam cohortatio ad lætitiam, & conſtantis in eo iuuando animi promiſſio. Eodem anno.

CICERO S. D. LIGARIO. 14.

ME ſcito omnem meum laborem, omnem operam, curam, ſtudium in tua ſalute conſumere. nam cum te ſemper maxime dilexi: tum fratrum tuorum, quos æque, atque te, ſumma beneuolentia ſum complexus, ſingularis pietas, amorq. fraternus nullum me patitur officij erga te, ſtudiiq. munus, aut tempus prætermittere. ſed, quæ faciam fecerimq. pro te, ex illorum te litteris, quam ex meis, malo cognoſcere: quid autem ſperem, aut confidam, & exploratum habeã de ſalute tua, id tibi a me declarari volo. Nam, ſi quiſquam eſt timidus in magnis, periculoſiſq. rebus, ſemperq. magis aduerſos rerum exitus metuens, quam ſperans ſecundos, is ego ſum: &, ſi hoc vitium eſt, eo me non carere confiteor. Ego idem tamen, cum ad II. Kal. inter Kalares priores rogatu fratrum tuorum veniſſem mane ad Cæſarẽ, atque omnem adeundi & conueniẽdi illius indignitatem, & moleſtiã pertuliſſem; cum fratres, & propinqui tui iacerẽt ad pedes; & ego eſſem locutus, quæ cauſſa, quæ tuum tẽpus poſtulabat; non ſolũ ex oratione Cæſaris, quæ ſane mollis, & liberalis fuit, ſed etiã ex oculis, & vultu, & multis præterea ſignis, quæ facilius perſpicere potui, quam ſcribere, hanc in opinionẽ diſceſſi, vt mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quamobrem fac animo magno, fortiq. ſis: &, ſi turbidiſſima ſapienter ferebas,

tran

tranquilliora læte feras.ego tamen tuis rebus ſic adero,vt difficillimis: neque Cæſari ſolũ,ſed etiam amicis eius omnibus, quos mihi amiciſſimos eſſe cognoui, pro te,ſicut adhuc feci,libentiſſime ſupplicabo. Vale.

EXPLANATIO.

SI *quiſquam eſt timidus in magnis, perioloſiſq. rebus, ſemperq. magis aduerſos rerum exitus metuens, quam ſperans ſecundos,is ego ſum:*] ingenua culpæ confeſſio fidem facilius inuenit in aliis rebus. Et eſt concinna figura: Si quiſquam eſt,is ego ſum. vt etiam ep.4.lib. xv. Si quiſquam fuit vnquam remotus, & natura, & magis etiam, vt mihi quidem, ſentire videor, ratione,atque doctrina ab inani laude,& ſermonibus vulgi;ego profecto is ſum.Et lib.v.de Fin.Si eſt quiſquam,qui acute in cauſſis videre ſoleat,quæ res agatur; is es profecto tu. A D II. K A L. *inter Kalares priores,*] locus perdifficilis, & qui ſine prolixa narratione explicari non poſſe videatur. quare, indagandæ, & oſtendẽdæ gratia veritatis, Cogitaui olim quædam, quæ filio meo communicata, & cum eo accurate a me perpenſa, peti poſſunt ab eius libro de Quæſtiis per epiſtolam. I N D I G N I T A T E M, *& moleſtiam:*] indignitas eſt & moleſtia, cum ad principem virum admitti,negotij cauſſa,cupientes, ambulare diutius ante oſtium fictas cauſſas afferente cubiculario, cogimur. ſedes enim ſæpe non vacant. quamquam, nec ſeſſio diuturna dignitatem habet, quod Cæſarem ſenſiſſe Cicero indicat ep.1. lib. XIV. Proxime, inquit, cum Sextij rogatu apud eum fuiſſem,exſpectaremq.ſedens, quoad vocarer, dixiſſe eum: Ego dubitem, quia ſummo in odio ſim, cum M. Cicero ſedeat, nec ſuo commodo me conuenire poſſit? T V V M *tempus*] ita locutus eſt, vt cauſſæ,ac temporis rationem haberet. S E D *etiam ex oculis, & vultu,*] poteſt enim eſſe ficta oratio: ſed oculi ſunt indices animi:itaque non tam facile mentiuntur.lib.III.de Orat. & in Oratore: libro etiam tertio de Legibus,Oculi,inquit,nimis arguti,quemadmodum animo ſimul affecti, loquuntur. Et in epiſtola ad M. Antonium, lib. XIV. ad Att. Non ſolum ex oratione,ſed etiam ex vultu, & oculis,& fronte, vt aiunt, meum erga te amorem perſpicere potuiſſes. H A N C *in opinionem diſceſſi,*] diſcedens in hanc opinionem veni. T R A N Q V I L L I O R A] contrarium contrario reddidit. dixerat enim, Turbidiora.

Argumentum ep. 15.

EPiſtolæ breuitas argumentum non deſiderat.quis enim ea contineri non videt gratulationem, beneuolentiam,officium?

CICERO S. D. BASILIO. 15.

TIBI gratulor: mihi gaudeo:te amo: tua tueor. a te amari, & quid agas,quidq. iſtic agatur,certior fieri volo. Vale.

EXPLANATIO.

TIBI *gratulor: mihi gaudeo.*] omnino vtriuſque verbi vim vel hic vous oſtendit locus: monendus tamen lector eſt,interdum & ad nos ipſos gratulationem conuerti: vt ep.11.lib.III. Complexus igitur ſum cogitatione te abſentẽ,epiſtolam vero oſculatus, etiam ipſe mihi gratulatus ſum. Et in epiſtola ad M.Brutũ: De Caſſio lætor, & reip. gratulor, mihi etiam,qui ſentẽtiam dixerim, vt Dolabellam bello Caſſius perſequeretur. Marcellus quoque in epiſtola ad Ciceronẽ,lib.IV. Hoc ego,inquit, mihi gratulor.

Argumentum ep. 16.

MVtui amoris commemoratione quaſi viam ſibi ad petendum munit: petit autem, vt abſentem ſe tueatur; ſiquidem gratum fore non dubitet. Scripta quo anno interfectus eſt Cæſar: ſi modo hic Bithynicus ille eſt, quem Siciliæ prætorem poſt Cæſaris necem præfuiſſe narrat Appianus. Antonio,& Dolabella cos.

BITHYNICVS S. D. CICERONI. 16.

SI mihi tecum non & multæ,& iuſtæ cauſſæ amicitiæ priuatim eſſent; repeterem initia amicitiæ ex parentibus noſtris: quod faciendum iis exiſtimo, qui paternam amicitiam nullis ipſi officiis proſecuti ſunt.itaque contentus ero noſtra ipſorum amicitia: cuius fiducia peto a te,vt abſentem me,quibuſcumque in rebus opus fuerit,tueare; ſi nullum officium tuum apud me intermoriturum exiſtimas. Vale.

EXPLANATIO.

BITHYNICVS] Pompeiæ gentis: cui genti cognomen hoc dedit Bithynia deuicta. Feſtus: Rutrum tenentis iuuenis eſt effigies in Capitolio, ephebi more Græcorum arenam ruentis, exercitationis

gratia. quod ſignum Pompeius Bithynicus ex Bithynia ſupellectilis regię Romã deportauit. Nominatur etiam in libro de Claris orat. Q. Pompeius Bithynicus: ſed eum puto huius Bithynici patrẽ fuiſſe: nam illum inter mortuos oratores Cicero numerat in eo libro, qui ſcriptus videtur ante exitum Africani belli. hæc autem, & quæ ſequitur epiſtola, ſcriptæ ſunt, niſi me coniectura fallit, poſt Cæſaris necem. Huius autem pater, qui nominatur in epiſtola ſequenti, videtur is eſſe, qui Bithynici cognomen adeptus eſt. quod vt ita eſſe conſtet, ipſa recitabo verba Ciceronis, ex eo, quem proxime appellauimus, libro. Q. Põpeius, inquit, A. F. qui Bithynicus dictus eſt, biennio, quam nos, fortaſſe maior, ſummo ſtudio dicendi, multaq. doctrina, incredibili labore, atque induſtria; quod ſcire poſſum: fuit enim mecum, & cum M. Piſone cum amicitia, tum ſtudiis, exercitationibuſq. coniunctus. huius actio non ſatis commendabat orationem. in hac enim ſatis erat copiæ, in illa leporis parum. Eius filium, poſt Cæſaris necem, Siciliæ præpoſitum, Sex. Pompeius, Magni filius, occidit. Dio lib. XLIIX. TVBARE;] poſt Cæſaris necem ſumma fuit Ciceronis auctoritas in ciuitate. INTERMORITVRVM,] pro, moriturum, dixit. alibi tamen, Intermori, eſt morientium ſimilitudinem deficere.

Argumentum ep. 17.

Scribenti Bithynico, cupere ſe remp. conſtitutam, vt cum Cicerone ducere vitam poſſet, reſpondet, ſe quoque eadem tenere cupiditate. deinde confirmat; ſi beneficia ſpectentur, coniunctiores ei, quam ſe, alios eſſe; ſi neceſſitudo, neminem.

CICERO S. D. BITHYNICO. 17.

CVM ceterarum rerum cauſſa cupio eſſe aliquando remp. conſtitutam: tum velim, mihi credas, accidere id etiam, quo magis experam promiſſum tuum, quo in litteris vteris. ſcribis enim, ſi ita ſit, te mecum eſſe victurum. gratiſſima mihi tua voluntas eſt: faciſq. nihil alienum neceſſitudine noſtra, iudiciiſq. patris tui de me, ſummi viri. nam ſic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, aut valeant, coniunctiores tecum eſſe, quam me, neceſſitudine neminem. quamobrem grata mihi eſt & memoria tua noſtræ coniunctionis, & eius etiam augendæ voluntas. Vale.

EXPLANATIO.

PATRIS *tui*] quem nominauit honorifice in Bruto, vt proxime oſtendi. VALVERVNT, *aut valeant,*] valuerat Cæſar, valebat Antonius, qui, quo anno Cæſar periit, conſul erat. CONIVNCTIORES *tecum eſſe,*] in Cæſaris partibus fuiſſe Bithynicum, & ab eo etiam ornarum, hæc verba demonſtrant quibus Appiani teſtimonium accedit de Sicilia ei a Cæſare mandata.

Argumentum ep. 18.

Audierat Lepta, ſcriptam eſſe legem a Cæſare, quam ferre propediem cogitaret, cum aliis de rebus, tum de creandis municipiorum decurionibus. &, quoniam familiares quoſdam ſuos, qui præconium fecerant, fieri decuriones volebat: ideo quæſiuit a Cicerone per litteras, vt, ea de re quid in lege nondum promulgata ſcriptum eſſet, ex Balbo, Cæſaris familiariſſimo, cognoſceret. Reſpondet Cicero, quod ex Balbi codicillis cognouerat, licere iis, qui præconium feciſſent, in decurionibus eſſe; qui facerent, vetari. Reſcribit etiam de bello Hiſpanienſi, de Leptæ negotio, de Oratore ſuo, de manſione urbana. Præceptum in extremo dat Leptæ filio, vt Heſiodum ediſcat, ac ſæpe recitet eius verſus de virtute per ſudorem comparanda. Scripta eſt eo anno, cum Cæſar, quartum conſul ſine collega, contra Pompeij liberos in Hiſpania pugnaret.

CICERO S. D. LEPTAE. 18.

SIMVL accepi a Seleuco tuo litteras, ſtatim quæſiui e Balbo per codicillos, quid eſſet in lege. reſcripſit, eos, qui facerent præconium, vetari eſſe in decurionibus; qui feciſſent, non vetari. quare bono animo ſint & tui, & mei familiares. neque enim erat ferendum, cum, qui hodie haruſpicinam facerent, in ſenatu Romæ legerentur, eos, qui aliquando præconium feciſſent, in municipiis decuriones eſſe non licere. De Hiſpaniis noui nihil: magnum tamen exercitum Pompeium habere conſtat. nam Cæſar ipſe ad nos miſit exẽplum Paciæci litterarum; in quo erat, illi XI. eſſe legiones. ſcripſerat etiam Meſſalla Q. Salaſſo, P. Curtium, fratrem eius, iuſſu Pompeij, inſpectante exercitu, interfectum quod conſenſiſſet cum Hiſpanis quibuſdam, ſi in opidum neſcio quod Põpeius

roi

rei frumentariæ cauſſa veniſſet, eum comprehendere, ad Cæſaremq. deducere. De negotio tuo, quod ſponſor es pro Pompeio: ſi Balbus couſpõſor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligẽs, non deſinam cum illo communicare, ſi quid expediri poſſit: quod videbatur mihi ille confidere. Oratorẽ meum tantopere a te probari, vehementer gaudeo. mihi quidem ſic perſuadeo, me, quidquid habuerim iudicij de dicendo, in illum librum contuliſſe. qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis; ego quoque aliquid ſum: ſin aliter; non recuſo, quin, quantum de illo libro, tantundẽ de mei iudicij fama detrahatur. Leptam noſtrum cupio delectari iam talibus ſcriptis. etſi abeſt maturitas ætatis: iam tamen perſonare aures eius huiuſmodi vocibus, non eſt inutile. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus: ſed, cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit: teneor tamẽ, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primã penſionem. & mehercule nõ tam ſum peregrinator iam, quam ſolebam. ædificia mea me delectabãt, & otium. domus eſt, quæ nulli villarũ mearum cedat: otium omni deſertiſſima regione maius. itaque ne litteræ quidẽ meæ impediũtur: in quibus ſine vlla interpellatione verſor. quare, vt arbitror, prius hic te nos, quam iſtic tu nos videbis. Lepta ſuauiſſimus ediſcat Heſiodum, & habeat in ore, " Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα. &c.

EXPLANATIO.

LEPTÆ.] Q. Leptæ, quo fabrum præfecto vſus eſt Cicero proconſul in Cilicia. epiſt. 7. lib. III. SIMVL *accepi*,] varius eſt hujus aduerbij vſus. dicitur enim, Simul atque, Simul ac, Simul vt, Simul. hic quidem, vt ſcripſi olim adoleſcens, omnes libri veteres, quos tunc videre potui, habebant, Simul accepi, non Simul atque accepi, vt eſt in vulgaris libris. itidẽ nunc, inſpectis omnibus libris, quos ab amicis contrahere potui, video conſentire omnes cum iis quibus olim vſus ſum. itaque diſcedendum a veterubus libris non cenſui, cũ præſertim ita locutos eſſe non modo Terentium, Lucretiũ, Virgilium, Horatium, viderẽ: (nam ſermo poeticus ab oratorio non nihil differt) verum etiam Ciceronem ipſum, vt in Acad. lib. 2. Simul ribicẽ inflauit, carmẽ agnoſcimus: & de Fin. lib. III. Simul autem cepit intelligentiam. Omitto alia eiuſdem generis exempla. quamquam, quibus hoc loquendi genus ignotum fuit, ij pro libidine ſæpe mutarũt Simul, in Simul atque, vel Simul ac: in quo ſcripti libri, ſublato mendo, veritatẽ reſtituunt. PER *codicillos*,] vide, quæ de codicillis diximus ep. 12. lib. V. IN *lege*:] quã Cæſar, vbi Romã ex Hiſpania reuertiſſet, ferre cogitabat: ſcripſerat antẽ, vel ipſe ante quam iret in Hiſpaniam, vel, poſt profectionem, Balbus, & reliqui familiares, ex eius ſententia: vt, ipſo in vrbem reuerſo, promulgaretur, & ferretur. nam, ſi lata fuiſſet, vel etiã promulgata, non e Balbo, quid in ea eſſet Cicero quæſiſſet. DECVRIONIBVS;] ſenatores vel coloniarum, vel municipiorum, decuriones vocabantur. & vt Romam ad ſenatum cõſules, item in municipiis ad decuriones quattuor viri, in coloniis duumuiri referebãt. Ac nomine quidem ipſo decuriones, decem tantum videntur: ſed plures fuiſſe conſtat ex eo, quod in ſecunda agraria centum nominantur. QVI *hodie haruſpicinam facerent*,] pungebat bonos viros delata a Cæſare haruſpici Ruſpinæ ſenatoria dignitas. Haruſpicinam, & extiſpicinem profeſſione artes eſſe, reuera non eſſe, tradit Sextus Empiricus aduerſus mathematicos cap. 14. POMPEIVM] Cnæum, Magni filium: qui, ad Mũdam victus, paullo poſt interfectus eſt. PACIÆCI] L. Iunij Paciæci, Hiſpani hominis, Romana ciuitate donati: quod prænomẽ, & nomen indicant. cognomen vero Hiſpanũ fuiſſe, ſatis conſtat: cum hodie quoque multi in ea prouincia Paciæci nominẽtur. de hoc in libro de bello Hiſpaniẽſi. ILLI XI. *eſſe legiones*.] De copiis Põpeij ſic in libro de bello Hiſpanienſi: Erat acies XIII. aquilis conſtituta, quæ lateribus equitatu tegebatur, cum leui armatura millibus ſex. præterea auxiliares accedebant prope alterum tantum. ORATOREM *meum*] librum de perfecto oratore, quẽ Cæcina nominauit ep. 7. & ipſe ep. lib. XV. DE *dicendo*,] de ratione dicendi. Sic locutus lib. 1. de Oratore: Quid ineptius, quam de dicendo dicere? TANTVNDEM] imperite nonnulli ſcribunt, Tantumdem. nam Priſcianus lib. 1. admonet, m, tranſire in n, ſequentibus d, t, c, q. vt tam tandem, tantum tantumdem, idem idemdẽ, num nuncubi. TVLLIÆ *meæ*] cum qua diuortium fecerat Dolabella. paullo enim poſt mẽtio fit de prima penſione ab eo exigenda: eademq. de re epiſt. 21. lib. XVI. PARTVS:] ex partu Tulliam deceſſiſſe, Plutarchus auctor eſt. bis igitur peperit, ſemel ante pugnam Pharſalicam, cum in Græciam ad Pompeium Cicero iturus eſſet; vt ep. vlt. lib. X. ad Att. iterum, cum in Hiſpania Cæſar contra Pompeij liberos pugnaret: quod hic locus oſtendit. PRIMAM *penſionem*.] triennio, tribus penſionibus, poſt diuortium dos reddebatur: quod tempus annuã, bimam, trimam diem vocabant. dotis exactionem annua, bima, trima die celebrari vetuit Iuſtinianus, vt eſt lib. V. Cod. Sic & Vlpianus, & Põponius locuti ſunt. tertiæ penſionis mentio ep. 23. lib. 11. ad Att. ÆDIFICIA] villæ. DOMVS] in Palatio, ep. 6. lib. V: EDISCAT] Æſchines: Δεῖ παῖδας τὰς τῶν ποιητῶν γνώμας μανθάνειν, ὧν ἄνδρες χρῶνται. Iſocrates quoque ſententias Heſiodi laudat. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα.] ſic Mediceus liber: reliquos verſus nõ habet. recte. ſatis enim eſt, primis verbis locũ indicare. quem ſæpe morem Cicero ſeruauit. Heſiodi verſus hi ſunt:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Simonides etiam, apud Clementem Alexandrinum lib. IV. Stromatum, habitare virtutem in rupibus difficillimis, dixit.

Argumen

Argumentum ep. 19.

LEpta ſignificauerat, diuerſatum ſe eſſe apud Maculam, beneq. ab eo acceptum. deinde petierat a Cicerone, vt a Balbo curam ſibi eorum ludorum impetraret, quos Cæſar, deuictis iam in Hiſpania Pompeij liberis, per ſingulas regiones dare cogitabat; eaq. iam de re ad Balbum, & Oppium ſcripſerat. De Macula, reſpondet Cicero, gaudere ſe, quod officio functus eſſet, amicitiæ, humanitatiq. debito: eiuſq. Falernum laudat. Ludorum curationem non probat. Scripta eſt reuertente ad vrbem Cæſare poſt Hiſpanienſe bellum.

CICERO S. D. LEPTAE. 19.

MACVLAM officio functum eſſe gaudeo. eius Falernum mihi ſemper idoneum viſum eſt diuerſorio: ſi modo tecti ſatis eſt ad comitatum noſtrum recipiendum. ceteroqui is mihi locus non diſplicet. nec ea re Petrinum tuum deſeram. nam & villa, & amœnitas illa commorationis eſt, non diuerſorij. De curatione aliqua munerum regionum, cum Oppio locutus ſum. nam Balbum, poſtea quam tu es profectus, non vidi. tantis pedum doloribus afficitur, vt ſe conueniri nolit. omnino de tota re, vt mihi videris, ſapientius faceres, ſi non curares. quod enim eo labore aſſequi vis, nullo modo aſſequere. tanta eſt enim intimorum multitudo, vt ex his potius aliquis effluat, quam nouo ſit aditus, præſertim qui nihil afferat præter operam, in qua ille ſe dediſſe beneficium putabit, ſi modo ipſum ſciet, non accepiſſe. ſed tamē aliquid videbimus, in quo ſit ſpes. aliter quidem non modo non appetēdum, ſed etiam fugiendum puto. Ego me Aſturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

EXPLANATIO.

MACVLAM] fortaſſe Pompeium Maculam, amatorē Fauſtæ, L. Sullæ filiæ: de quo Macrobius lib. 2. Sat. EIVS *Falernum*] villa in agro Falerno: de quo Plinius lib. XIV. cap. 6. Falernus ager a ponte Campano læua petentibus vrbanā coloniam Sullanam, nuper Capuæ contributam, incipit. ſic Tuſculanum, Albanum, Pompeianum, Cumanum, villæ, nomine ſumpto a propinquis opidis, vel ab agro, vbi opida olim fuerāt. DIVERSORIO:] etſi Diuertere, verbum cōmune eſt, pertinetq. ad omnia loca, ſiue aliena, ſiue noſtra, ad quæ de via deflecimus, paullo poſt diſceſſuri: diuerſorium tamen appellari non ſolet, quocumque diuertimus. aliquid enim habent proprium, quo differant, diuerſorium, hoſpitiū, taberna, quam opinor cum caupona idem eſſe. DIVERSORIVM poteſt & alienum eſſe, quo diuertimus amicitiæ cauſſa, nec pretio ſoluēdo, nec diu manſuri; & noſtrū, noſtri cōmodi cauſſa emptū, aut ædificatum; ne vel ad hoſpitem, cui moleſti eſſe nolimus, vel ad cauponē diuertere cogamur. itaque ep. 23. lib. VII. Multo libentius, ait, emerim diuerſorium Tarracinæ; ne ſemper hoſpiti moleſtus ſim. Hoſpitium duabus rebus cum diuerſorio congruit, vna, quod modo noſtrum eſt, quo hoſpites excipimus; modo alienū, quo ipſi excipimur; altera quod gratuitum: duabus item diſcrepat; & quod ſanctiora quædā iura obtinet, vnde Hoſpitales dij, Hoſpitalis Iuppiter; & quod diuturnioris interdum commorationis eſt. hoſpites autem Cicero in oratione pro Cluentio, vſurpauit pro iis, qui diuerſantur in caupona. Hominem, inquit, multorū hoſpitum, A. Binnium quendam, cauponē de via Latina, ſubornatis, qui ſibi a Cluētio, ſeruiſq. eius in taberna ſua manus allatas eſſe dicat. Quo loco accepit hoſpites pro peregrinis, vt alibi quoque, nō pro iis, quorum ſancta iura ſunt. Taberna & Caupona, vt verba Ciceronis, proxime recitata, demonſtrant, idem ſunt inter ſe, non idem tamen cum hoſpitio, & diuerſorio. ſiquidem illa & amicos tantum, & gratis accipiunt: hæ vero amicum a peregrino non diſtinguunt, ſed alienis etiam, ignotiſq. hominibus quæſtus gratia patēt. Hoc tamen animaduertendum, Tabernæ ſignificationem latius patere, quam Cauponæ. nam tabernarum plura genera, in quibus merces venduntur, vt taberna libraria, orat. 2. in Antonium; tabernæ ſutrinæ, apud Tacitum lib. XV. argentarias etiam tabernas Liuius appellauit lib. XXVI. non in quibus veniret argentum, ſed pretio permutaretur, vel de manu, quod aiunt, in manum, vel vt alibi tantūdem redderetur: quod hodie quoque fit. nec dubito, quin eiſdem in tabernis fenori pecunia daretur. Tabernæ veteres & nouæ, circa forum, ex Plauto, Varrone, Cicerone, Liuio, Plinio, cognoſcuntur. ideo Plautus in Men. & in Truc. diuerſoriæ cognomen addidit, vt a reliquis tabernis diſtingueret. Sunt etiam tabernæ, humiles ædes, ex tabulis fere cōfectæ, in quibus pauperes habitant, vnde Horatius: Pauperum tabernas, regumq. turres. Caupona vēdit ea tantum, quæ comeduntur, aut potantur. PATRINVM *tuum*] villæ nomen, a vico Petrino, qui fuit in Sinueſſano. Horatius ep. 15. lib. 1. Sinueſſanumq. Petrinū. COMMORATIONIS *eſt, non diuerſorij:*] ergo diuerſorij commoratio non eſt. quod ſupra oſtendimus. DE *curatione aliqua*] hac de re, vt opinor, ſic epiſt. 45. lib. XII. ad Att. Balbum conueni. Lepta enim, de ſua vi in curatione laborans, me ad eum perduxerat. MVNERVM *regionum,*] & antiquus liber, & Suetonij teſtimonium, ipſa etiam ſententia me hortatur, vt, Regionū, legam. ludi enim ſignificantur, quos Cæſar, ſuperatis iam in Hiſpania Pompeij liberis, per ſingulas regiones dare cogitabat. id quod e Suetonij cognoſcitur hiſtoria. Ac, ne quis, mentione a me regionum facta, contradicendi occaſionem arripiat, quod ante Auguſtum diuiſa vrbs non fuerit in re-

giones

giones: ait enim de Auguſto Suetonius hæc: Spatiū vrbis in regiones, vicoſq. diuiſit: moneo lectorem, vrbis regiones hic vocari quaſdā vrbis partes a locis, licet earum certi fines nondum eſſent, qui poſtea ſtatuti ſunt ab Auguſto, Italiā, vrbemq. in regiones diuidente. propterea & Suetonius dixit, ludos regionatim vrbe tota a Cæſare, confectis bellis ciuilibus, datos eſſe. Aliis placet legere, Munerum regiorum: vt munera Cæſaris regis dicantur. quod nec improbo, nec tamen ſatis probo: licet regem appellari Cæſarem videam ep. 37. lib. XIII. ad Att. non enim arbitror Ciceronem in vllis, præterquam ad Atticum, litteris auſum eſſe regem Cæſarē appellare. ſed Attico nihil occultat, ſenſus omnes aperit, fretus eius amore, fide, ſummaq. ſapientia. BALBVM] quæ Balbus, & Oppius, abſente Cæſare, agebant, ea ſolere illi rata eſſe, dictum eſt ep. 8. ASSEQVI *vis.*] ſperabat ita ſe beneuolentiā Cæſaris ea curatione conſecuturum, vt intimorum in numerum perueniret. PRÆTER *operam.*] qua excepta, tu quoque nihil afferes. SI *modo ipſum ſciet,*] te ludos curaſſe: quod ignorare poteſt, in tanta maiorum rerum occupatione. NON *accepiſſe.*] Hoc ipſum Cicero monet lib. 2. Off. Qui ſe, inquit, locupletes, honoratos, & beatos putant, hi ne obligari quidem beneficio volunt: quin etiam beneficium ſe dediſſe arbitrantur, cum ipſi quamuis aliquod magnū acceperint. Eiuſdem generis illud in ep. ad M. Antonium, lib. XIV. ad Att. Litteræ tuæ ſic me affecerunt, vt non dare tibi beneficium viderer, ſed accipere a te ita petente. ALIQVID *videbimus, in quo ſit ſpes,*] in hac enim curatione ſpes ponēda non eſt. nam, quod eo labore aſſequi vis, nullo modo aſſequere, aliquid igitur videbimus, vnde ſperare liceat in eorum numerū, qui Cæſaris intimi familiares ſunt, poſſe te peruenire. Hanc ego loci huius eſſe omnino ſententiam arbitror: ad eamq. pertinent verba, quæ ſequuntur. non modo, inquit, non appetendum, ſed fugiendum arbitror, quidquid eiuſmodi ſit, vt, quod tu aſſequi vis, id ex eo aſſequi nō queas. Sunt, quibus placeat, Species, non Spes: quod ita ſcriptum videātur in Mediceo libro. qui ſi vbique eſſet emendatus, non tam ſæpe ab eo diſcederent. Hic quidem, vt omittā eos libros, quibus olim vſus ſum, tredecim exemplaria, quorū non nulla haud parum antiqua ſunt, habent, Spes. quare, cum nec obſcura ſit ſententia; nec libri veteres diſſentiant; mutandum nihil ſtatuo. ASTVRÆ] ep. 38. ad Att. lib. XIII. ſignificat velle ſe Aſturæ Cæſarem ex Hiſpania redeuntem exſpectare.

Argumentum ep. 20.

ACcurate multa colligit, vt Toranio exſulanti perſuadeat, ne ſe commoueat. Conſolationē vnam illam affert, qua etiam vſus eſt in ep. 4. ad Torquatum, nihil iis horribile, aut extimeſcendum videri, qui tum recte vixerint, tum ætate etiam eo iam peruenerint, vt vitæ non multum ſupereſſe videatur. Scripta belli Hiſpanienſis tempore.

CICERO S. D. TORANIO. 20.

DEDERAM triduo ante pueris Cn. Plancij litteras ad te: eo nunc ero breuior, teque, vt ante conſolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi eſſe vtilius, quam ibidem opperiri, quoad ſcire poſſis, quid tibi agendum ſit. nam, præter nauigationis longæ, & hiemalis, & minime portuoſæ periculum, quod vitaueris; ne illud quidem non, quamuis ſubito, cum certi aliquid audieris, te iſtinc poſſe proficiſci: nihil eſt præterea, cur aduenientibus te offerre geſtias. multa præterea metuo, quæ cum Chilone noſtro communicaui. quid multa? loco opportuniore in his malis nullo eſſe potuiſti, ex quo te, quocūque opus erit, facillime, & expeditiſſime conferas. quod ſi recipiet ille ſe; ad tempus aderis. ſin, quoniam multa accidere poſſunt, aliqua res eum vel impediet; vel morabitur: tu ibi eris, vbi omnia ſcire poſſis. hoc mihi prorſus valde placet. De reliquo, vt te ſæpe per litteras hortatus ſum, ita velim tibi perſuadeas, te in hac cauſſa nihil habere, quod timendum ſit, præter communem caſum ciuitatis. qui etſi eſt grauiſſimus: tamen ita viximus, & id ætatis iam ſumus, vt omnia, quæ non noſtra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus. Hic tui omnes valent, ſummaq. pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt. Tu & cura vt valeas; & te iſtinc ne temere commoueas.

EXPLANATIO.

CN. PLANCII] pro quo extat oratio. QVOD *vitaueris;*] Toranius antea ſcripſerat, velle ſe neſcio quo accedere, vt aduenientibus ex Hiſpania ſe offerret, quos, ad impetrandam a Cæſare ſalutem ſuam, conciliare ſibi cupiebat. NE *illud quidem non, quamuis ſubito,*] ſic veteres libri omnes, recte: nam duæ negantes particulæ, ne, non, affirmant: quod ignorat nemo: quaſi dixerit. & præter illud, quamuis ſubito, cum certi aliquid audieris, te iſtinc poſſe proficiſci. Mendo locus vacat, contra quam nonnullis viſum eſt: modus tamen loquendi, Ne illud quidem non, parum vſu tritus. ſed nec omnia Ciceronis ad hanc ætatem ſcripta peruenerunt; nec ea, quæ ſingularia ſunt, qualia & in Cicerone ipſo, & in aliorum libris multa animaduertimus, damnare ſtatim, & eiicere, noſtri iudicij eſt. PROFICISCI:] ad vrbem, cū de tua ſalute certi aliquid audieris. NIHIL *eſt præterea,*] improbat eam rationem, qua Toranius adductus de loci mutatione cogitabat. cur, inquit, aduenientibus te offeras? CHILONE] ſic malo,

vt eſt

vt eſt in Maffei libro, quam Cilone. Chilo, cognomentum eorum fuiſſe, qui labris eſſent maioribus, Feſtus docet. nam a Græco, χῆλος, deducitur. S*i recipiet ille ſe*;] Si Cæſar ex Hiſpania redibit. Hæc verba nondum Hiſpanienſe bellum eſſe confectum demonſtrant: quod e ſequenti etiam epiſtola intelligitur. V*el impediet, vel morabitur*:] ne veniat, vel ne cito veniat. V*bi omnia ſcire poſſis.*] ex litteris amicorum. non longe igitur Toranius aberat. I*n haccauſſa*] in eo, quod ad Pompeianos omnes, belli ciuilis cauſſa exſulantes, pertinet. non enim interpretor, In hac cauſſa, quæ ad te vnũ pertinet. P*ræter communem caſum ciuitatis.*] præter vniuerſæ reip. interitum, dixit in epiſtola ſequenti. & ad Torquatum, ep. 1. idem ſcripſit. Reliquum eſt, inquit, vt te id ipſum, quod ego quaſi conſolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reip. I*ta viximus, & id ætatis iam ſumus,*] egregie ſententiam hanc explicauit ep. 4. Adiuuat, inquit, etiam ætas, & acta iam vita; quæ cum curſu ſuo bene confecto iam delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos iam natura ipſa pæne perduxerit. P*ietate*] vide ep. 1. lib. 1.

Argumentum ep. 21.

Conſolationis loco præterita colligit: & , quid ipſe, amiſſa reip. ſalute, ſentiat, quaſi exemplum ad imitandum proponit. plurimum quidem ad leuandum dolorẽ valere mentis optimæ conſcientiam, oſtendit: Toranio autem, præter communem caſum ciuitatis, nihil timendum: ſe quidem pro virili curaturum omnia, quæ ad ſalutem eius, ac liberos pertinere videbuntur.   Eodem anno.

Cicero s. d. Toranio. 21.

ETsi, cum hæc ad te ſcriberem, aut appropinquare exitus huius calamitoſiſſimi belli, aut iam aliquid actum, & confectum videbatur: tamen quotidie commemorabam, te vnum in tanto exercitu mihi fuiſſe aſſenſorem, & me tibi; ſoloſq. nos vidiſſe, quantum eſſet in eo bello mali, in quo, ſpe pacis excluſa, ipſa victoria futura eſſet acerbiſſima, quæ aut interitũ allatura eſſet, ſi victus eſſes, aut, ſi viciſſes, ſeruitutem. itaq. ego, quem tum fortes illi viri, & ſapiẽtes, Domitij, & Lentuli, timidum eſſe dicebãt, (& eram plane; timebam enim, ne euenirent ea, quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem euentum paratus ſum. cum aliquid videbatur caueri poſſe, tum id negligi dolebam: nunc vero, euerſis omnibus rebus, cum conſilio profici nihil poſſit, vna ratio videtur, quidquid euenerit, ferre moderate; præſertim cum omnium rerum mors ſit extremum; & mihi ſim conſcius, me, quoad licuerit, dignitati reip. conſuluiſſe, &, hac amiſſa, ſalutem retinere voluiſſe. Hæc ſcripſi, non vt de me ipſe dicerem, ſed vt tu, qui coniunctiſſima fuiſti mecum & ſententia, & voluntate, eadem cogitares. Magna enim conſolatio eſt, cum recordare, etiam ſi ſecus acciderit, te tamen recte, vereq. ſenſiſſe. atque vtinam liceat aliquando aliquo reip. ſtatu nos frui, interq. nos conferre ſollicitudines noſtras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta ſunt. De tuis rebus nihil eſſe, quod timeas, præter vniuerſæ reip. interitum, tibi confirmo. De me autem ſic velim iudices; quantum ego poſſim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſq. tuis ſummo cum ſtudio præſto ſemper futurum.   Vale.

EXPLANATIO.

Commemorabam,] aliis, an ſibi? ſibi potius, & cogitatione, non voce, quaſi dixerit: memoria repetebã, in memoriã redigebam. Soloſq. *nos vidiſſe,*] gratiæ cauſſa cum vno Toranio communicat hanc laudem. ſed, quantum eſſet in ciuili bello mali, non ſoli viderant Cicero, & Toranius, ſed & Sulpicius, & Marcellus, & Varro. ep. 2. lib. IV. ep. 7. eiuſdem libri, ep. 6. lib. IX. S*pe pacis excluſa,*] quorumdam Pompeianorum culpa, qui, Pompeio duce freti, peropportunam & rebus domeſticis, & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. ep. 1. lib. IV. ep. 6. lib. VI. & ep. 3. lib. VII. & ep. 6. lib. IX. Seruitutem.] ob contumaciam, & arrogantiam Pompeianorum. iiſdem tamen crudelitatem tribuit ep. 9. 14. lib. IV. & ep. 6. lib. IX. & vltima lib. IIX. & ad Att. ep. 6. lib. XI. F*ortes illi viri, & ſapientes,*] cum ironia dictũ. Fortes, qui me timidum vocarẽt: Sapientes, qui de belli euentu nihil timendum iudicarẽt. D*omitij & Lẽtuli,*] L. Domitius Ahenobarbus, & L. Lentulus conſul. Timidum] cum pacem quauis tuta condicione cupiebam. ep. vlt. lib. V. ep. 4. & 6. huius libri. C*um omnium rerum mors ſit extremum;*] Horatius ep. 16. lib. I.

Mors vltima linea rerum eſt.

Hoc ſignificat, mala omnia morte terminari. ep. 4. Cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit. Salutem] ipſius reip. cuius antea dignitas, bello autem ciuili ſalus etiam concidit. ſignificat illud tempus, cum accipiendas, quas tulit Cæſar, condiciones cenſuit, ne reip. ſalus, quando iam dignitas amiſſa erat, in diſcrimen adduceretur. Voluiſſe.] quod conſequi non potuit, ob nonnullorum pugnandi cupiditatem. ep. 6. Victa eſt auctoritas mea, non tam a Pompeio, quam ab iis, &c. S*ententia, & voluntate,*] vtramque coniungit & ep. 13. P*ræter vniuerſæ reip. interitum,*] Præter communem caſum ciuitatis, dixit in epiſtola proxima. P*ræſto ſemper futurum.*] Tale illud ep. 5. A me vero tibi omnia, liberiſq. tuis parratiſſima eſſe, confidas velim.

Argumentum ep. vlt.

VIcto in Theſſalia Pompeio, boni ciues multi ab armis diſceſſerunt: quorum alij, ſpe veniæ a Cæſare impetrandæ, in Italiam reuerſi ſunt, vt Cicero, & hic Domitius: alij eodẽ conſilio in Aſiam ierunt, aut in Achaia remanſerunt, ituri obuiam Cæſari ex Alexandrino bello redeunti: alij vero, vel quia victori ſupplicare nollent, vel quod ei ſe committere non auderent, in opida libera, bello vacua, ſeceſſerunt, vt M. Marcellus, qui Rhodi, vel Mitylenis aliquandiu maluit viuere, quam Romæ. Sed in Italiam primi Cicero, & D. Lælius venere: vnde illud ep. 7. lib. xi. ad Att. Edixit ita, vt me exciperet, & Lælium nominatim. Domitij ſerior aduentus fuit: quod & ex hac epiſtola, & ex ea ad Atticum ſcripta, quam appellaui proxime, cognoſcitur. Excuſat igitur Cicero officium ſuum, quia litteras ad eum antea non miſerit: orat q. & obteſtatur, vt, cum reip. nam ſatisfecerit, incolumitati ſuæ conſulat, amicorumque, quos belli caſus eripuit, deſiderium æquo animo, aut forti ſaltem ferat. In extremo pollicetur ſe omnia facturum ſtudioſiſſime, quæ ſaluti illius, & dignitati conducere arbitrabitur. Cæſare III. & Lepido cos.

CICERO S. D. DOMITIO. 22.

NON ea res me deterruit, quo minus, poſtea quam in Italiam veniſti, litteras ad te mitterem, quod tu ad me nullas miſeras; ſed quia nec quid tibi pollicerer, ipſe egens rebus omnibus, nec quid ſuaderem, cum mihimetipſi conſilium deeſſet, nec quid conſolationis afferrem, in tantis malis reperiebam. hæc quamquam nihilo meliora ſunt, nunc etiam atque etiam multo deſperatiora: tamen inanes eſſe meas litteras, quam nullas, malui. Ego, ſi te intelligerem plus conatum eſſe ſuſcipere reip. cauſſa muneris, quam quantum præſtare potuiſſes, tamen, quibuſcumque rebus poſſem, ad eam condicionem te viuendi, quæ daretur, quæq. eſſet, hortarer. ſed, cum conſilij tui bene, fortiterq. ſuſcepti eum tibi finem ſtatueris, quem ipſa fortuna terminum noſtrarum contentionum eſſe voluiſſet; oro, obteſtorq. te, pro noſtra vetere cõiunctione, ac neceſſitudine, proq. ſumma mea in te beneuolentia, & tua in me pari, te vt nobis, parenti, coniugi, tuisq. omnibus, quibus es, fuiſtiq. ſemper cariſſimus, ſaluum cõſerues; incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, conſulas; quæ didiciſti, quæq. ab adoleſcentia pulcherrime a ſapientiſſimis viris tradita memoria, & ſcientia comprehendiſti, iis hoc tempore vtare; quos coniunctos ſumma beneuolentia, plurimiſq. officiis amiſiſti, eorum deſiderium ſi non æquo animo, at forti feras. Ego, quid poſſim, neſcio, vel potius me parum poſſe ſentio; illud tamen tibi polliceor, me, quæcumque saluti, dignitatiq. tuæ conducere arbitrabor, tãto ſtudio eſſe facturum, quanto ſemper tu & ſtudio, & officio in meis rebus fuiſti. hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam feminam, tuiq. amantiſſimam, detuli. ſi quid ad me ſcripſeris, ita faciam, vt te velle intellexero: ſin autẽ tu minus ſcripſeris; ego tamen omnia, quæ tibi vtilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio, diligenterq. curabo. Vale.

EXPLANATIO.

DETERRVIT,] remouit. ſic ep. 2. lib. v. Vt eum ab illa mente deterrerent. IPSE *egens rebus omnibus,*] eadem ſententiã ep. 13. lib. iv. & alibi. PLVS *conatũ eſſe*] plus conatus eſſet muneris ſuſcipere reip. cauſſa, quam præſtare poſſet, ſi poſt pugnam Pharſalicam bellum cum aliis renouare voluiſſet. quod non fecit, deſperata victoria. QVAM *quantum præſtare potuiſſes,*] poſt Pharſalicum prœlium ideo nihil muneris ſuſcipere voluiſti, quod optime intelligeres, id præſtari a te non poſſe, amiſſa prorſus vincendi ſpe. QVÆ *daretur,*] licet non optima. SED, *cum tui conſilij &c.*] Argumentum huiuſmodi eſt. ſi manſiſſes in bello, vt manſere multi; tamen hortarer te, vt æquo animo fortunam tuam ferres, eaq. viuendi condicione, quæ daretur, vtereris: cum vero ſtatim, victo in Theſſalia Pompeio, belli finem tibi ſtatueris eum, quem ipſa fortuna terminum noſtrarum contentionum eſſe voluiſſet; multo magis hortari te debeo, ne maiori te totum dedas, ſed incolumitati tuæ conſulas. VOLVISSET:] quaſi ſuam tota de re voluntatem Pharſalico bello fortuna declaraſſet. PARENTI,] matri, non patri. infra. QVI *ex te pẽdent,*] quorum incolumitas in tua ſita eſt. IIS *hoc tempore vtare;*] id enim tradidere ſapientiſſimi viri, Culpa qui careat, ei magnopere dolẽdum non eſſe. EORVM *deſiderium*] quo Domitium angi, videtur Cicero audiiſſe. SI *non æquo*] non dolere enim non poſſumus: ſed dolorem premere, & vincere fortitudine poſſumus. EGO, *quid poſſim, neſcio,*] ep. 1. Qui ſim hoc tempore, intelligo. QVÆ *tibi vtilia eſſe arbitrabor,*] explicat diuerſis verbis eandem ſententiam, quam paullo ante, cum dixit, Quæcumque ſaluti, dignitatiq. tuæ conducere arbitrabor.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS, QVAE FAMILIARES VOCANTVR, LIBRVM SEPTIMVM AD MARIVM, ET ALIOS, PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. VII.

CN. POMPEIVS *Magnus, iterum conſul, in theatri a ſe exſtructi conſecratione, vt Pedianus, Plinius lib.* VII. *cap. 48. Plutarchus, Dio ſcriptum reliquerunt, ludos dedit. Sed idem Plinius lib.* XIX. *cap. 7. datos ait in dedicatione templi Veneris Victricis. at Gellius lib.* X. *cap.* I. *in æde Victoriæ dedicanda, quæ controuerſia ita ſedatur, Si templum Veneris Victricis cum theatro dedicatum putemus. nam, etſi de templo Veneris Plutarchus, vbi de theatro & ludis loquitur, mentionem nullam facit; idem tamen infra Pompeium, ait, in campis Philippicis, nocte, quæ prælium proxima anteceſſit, ſomniaſſe, ire ſe ad theatrum, & Veneris Victricis templum ſpolijs exornare. Quod autem Gellius Victoriam, non Venerem, appellat: non differre, opinor, exiſtimauit Victoriam a Venere Victrici; quoniam vtrique cognomẽ idem eſſet, Caligena. Itaque Varro lib.* IV. *de lin. Lat. Hinc, inquit, comicus: Victrix Venus, vides ne hæc? non quod vincere velit Venus, ſed quod vincire, & vinciri ipſa. Victoria ab eo, quod ſuperati vinciuntur. vtrique teſtis poeſis, quod & Victoria, & Venus dicitur Caligena. Ludorum igitur duo genera Pompeius dedit, vnum in theatro ipſo, alterum in Circo. Græci* ἀγῶνας, *ideſt certamina, vocauerunt. Certamen autem in theatro vel ſcenicum erat, vel gymnicum. ſcenicum Pompeij fuit actione duarum tragœdiarum. Clytemneſtra Attij poetæ, & Equi Troiani Liuij Andronici, additis Græcis, Oſciſq. ludis: gymnicum, athletã. In Circo, qui & Hippodromus, & Stadium dictus eſt, equorum curſus, venationes binæ per dies quinque, in quibus leones quingenti cæſi ſunt, pugna elephantorum* XX. *vt ait Plinius, vel* XIIX. *vt Dio. Nec vero diſſentire quiſquam putet aut a Cicerone Plutarchum, & Dionem, quod neque de duabus tragœdijs, neque de ludis Græcis, & Oſcis, a Cicerone nominatis, mentionem vllam faciunt; aut Ciceronem ipſum a Plutarcho, & Dione, quod muſicum certamen, ab ipſis nominatum, non appellat. nam & tragœdiæ, & Græci, Oſciq. ludi in ſcena dabantur: ſcenicos autem ludos Græci ſcriptores in muſicum certamen incluſerunt. qua de re Pollux lib.* III. Τῶν ἀγώνων οἱ μὲν γυμνικοί, οἱ δὲ καλούμενοι σκηνικοί, ὀνομασθεῖεν ἂν Διονυσιακοί τε, καὶ μουσικοί. *Latine ſic. Certaminum alia quidem gymnaſtica, alia vero ſcenica vocata, Dionyſiaca, & muſica nominari poſſint. Obſcure ne docet, ſcenica & muſica idem eſſe? ſequitur:* οὐ μὴν οἱ Ἀττικοὶ ῥᾳδίως λέγουσιν, ἀγῶνας μουσικούς, ἀλλὰ μουσικῆς. *ideſt: Attici autem non facile dicunt, certamina muſica, ſed muſices. Non igitur Attice locutus eſt Plutarchus, cum dixit,* ἀγῶνας μουσικούς. *nec mirum: natus enim Chæronea, Bœotiæ vico. at Dio Attice,* θέας καὶ μουσικῆς, καὶ ἀγῶνος γυμνικοῦ. *Idem Pollux paullo poſt:* χωρία δέ, τὸ μὲν στάδιον, τὸ δὲ θέατρον *ideſt: Loca vero, inquit, aliorum quidem ſtadium, aliorum autem*

autem theatrum. Ludos enim dari ſolitos vel in ſtadio, ideſt circo, vel in theatro, ſignificat etiam Varro in proœmio lib. 2. rei ruſt. Manus, ait, mouere maluerũt in theatro, ac circo patres familiæ, quam in ſegetibus, ac vinetis. Partes epiſtolæ quattuor præcipuæ ſunt; Prima, gratulatio, quod ludos Marius, omnis leporis expertes, non ſpectauerit; ſecunda, ludorum deſcriptio; tertia, Caninij defenſio, eiuſq. tamquam appendix cupiditas diſcedendi a iudicijs. Poſtremus excuſationis locus eſt, quia prolixior ludorum narratio fuerit. Annum epiſtolæ conſtat eſſe, quo Pompeius, & Craſſus alterum conſulatum geſſerunt.

M. CICERO S. D. M. MARIO. I.

SI TE dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires: fortunæ magis tribuo, quam ſapientiæ tuæ. ſin hæc, quæ ceteri mirantur, contemnenda duxiſti, &, cum per valetudinem poſſes, venire tamen noluiſti: vtrumque lætor, & ſine dolore corporis te fuiſſe, & animo valuiſſe, cum ea, quæ ſine cauſſa mirantur alij, neglexeris: modo vt tibi conſtiterit fructus otij tui: quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum eſſes in iſta amœnitate pæne ſolus relictus. neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforaſti, & patefeciſti Seianum, per eos dies matutina tempora lectiunculis conſumpſeris: cum illi interea, qui te iſtic reliquerunt, ſpectarent communes mimos ſemiſomni. reliquas vero partes diei tu conſumebas iis delectationibus, quas tibi ipſi ad arbitrium tuum compararas. nobis autem erant ea perpetienda, quæ ſcilicet P. Mæcius probauiſſet. omnino, ſi quæris, ludi apparatiſſimi, ſed non tui ſtomachi: coniecturam enim facio de meo. nam primum honoris cauſſa in ſcenam redierant ij, quos ego honoris cauſſa de ſcena deceſſiſſe arbitrabar. deliciæ vero tuæ, noſter Aeſopus, eiuſmodi fuit, vt ei deſinere per omnes homines liceret. is iurare cum cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, SI ſciens fallo. Quid tibi egò alia narrem? noſti enim reliquos ludos. quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem. quo quidem apparatu non dubito quin animo æquiſſimo carueris. quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytemneſtra? aut in Equo Troiano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus, & equitatus in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent. Quod ſi tu per eos dies operã dediſti Protogeni tuo: dummodo is tibi quiduis potius, quam orationes meas legerit; næ tu haud paullo plus, quam quiſquam noſtrum, delectationis habuiſti. Non enim te puto Græcos, aut Oſcos ludos deſideraſſe; præſertim cum Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis, Græcos vero ita non ames, vt ne ad villam quidem tuam via Græca ire ſoleas. Nam quid ego te athletas putem deſiderare, qui gladiatores contempſeris? in quibus ipſe Pompeius confitetur ſe & operam, & oleum perdidiſſe. Reliquæ ſunt venationes, binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat: ſed quæ poteſt eſſe homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus a valentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo tranſuerberatur? quæ tamen ſi videnda ſint, ſæpe vidiſti; neque nos, qui hæc ſpectauimus, quidquam noui vidimus. Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi, atque turbæ, delectatio nulla exſtitit: quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio eiuſmodi, eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, ſed liber omnino fuiſſe, dirupi pæne me in iudicio Galli Caninij, familiaris tui. quod ſi tam facilem populum haberem, quam Aeſopus habuit; libenter mehercule artem deſinerem, tecumque, & cum ſimilibus noſtri viuerem. nam me cum antea tædebat, cum & ætas, & ambitio hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere: tum vero hoc tempore vita nulla eſt. neque enim fructum vllum laboris exſpecto: & cogor nonnumquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti ſunt, defendere. itaque quæro cauſſas omnes aliquando viuendi arbitratu meo: teque, & iſtam rationem otij tui & laudo vehementer, & probo: quodq. nos minus interuiſis, hoc fero animo æquiore, quod, ſi Romæ eſſes, tamen neque nos lepore tuo, neque te, ſi quis eſt in me, meo frui liceret, propter moleſtiſſimas occupationes meas, quibus ſi me relaxaro, (nam, vt plane exſoluam, non poſtulo) te ipſum quidem, qui multos annos nihil aliud com-

mentaris, docebo profecto, quid ſit humanitet viuere. Tu modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta, & tuere, vt facis, vt noſtras villas obire, & mecum noſtra ſimul lecticula concurſare poſſis. Hæc ad re plurimis verbis ſcripſi, quam ſoleo, non otij abundantia, ſed amoris erga te, quod me quadam epiſtola ſubinuitaras, ſi memoria tenes, vt ad te aliquid eiuſmodi ſcriberē, quo minus te prætermiſiſſe ludos pæniteret. quod ſi aſſecutus ſum; gaudeo: ſin minus; hoc me tamen conſolor, quod poſthac ad ludos venies, noſq. viſes, neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

EXPLANATIO.

M. MARIO.] Arpinati: quod illa indicant verba; Cum Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis. Marium Gratidium nonnulli vocant, vt ſit Gratidius ille, qui legatus fuit Q. Ciceronis. quod falſum puto. non enim & Mariæ gentis, & Gratidiæ idem poteſt eſſe. aut igitur non is eſt: aut, ſi eſt, Marius Gratidianus appellari debet: & ep. 5. lib. 1. ad Q. Fr. Gratidiano, legendum, non Gratidio. DOLOR *aliquis corporis*,] tum ex podagra, qua laborabat: vt ep. 4. tum ex alio morbo: erat enim Marius & valetudine, & natura imbecillior: vt epiſt. 9. lib. 2. ad Q. fr. nam, ſi de podagra ſola loqueretur; dolor aliquis pedum, non corporis, dixiſſet. INFIRMITAS *valetudinis*] ſine dolore. infra: Tu modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta, & tuere. FORTVNÆ *magis tribuo, quam ſapientiæ tuæ.*] cum fortuna ratio non miſcetur: &, quod a fortuna eſt, id præter rationem eſſe, dixit Ariſtoteles. nam ratio eſt earum rerum, quæ vel ſemper, vel plerumque ſunt: fortuna vero earum, quæ nec ſemper, nec plerumque. diſtinguit etiam fortunam, & caſum idem Ariſtoteles. ſed, hæc quia non ſunt huius loci, omittantur. Gratulor quidem tibi, ait Cicero, ſed ita, vt te non laudem. vnde enim abeſt conſilium, ibi laus locum non habet. ANIMO *valuiſſe*,] quaſi animo ægrotent, qui ludos mirentur. MODO *vt*] ſic ep. XI. lib. XVI. Videtur, ſi inſaniet, poſſe opprimi, modo vt vrbe ſalua. & Terentius in Andr. Modo vt poſſim. Et in Phorm. Scies: modo vt tacere poſſis. CONSTITERIT *fructus otij tui*:] in iſto otio nō fueris otioſus, quod ſolitum dicere maiorem Africanum, ſcripſit Cato; Numquam ſe minus otioſum eſſe, quam cum otioſus, nec minus ſolum, quam cum ſolus. PÆNE *ſolus*] cum te reliquerint ij, qui ad ludorum ſpectacula in vrbem ſe contulerant. EX *illo cubiculo tuo*,] ſubaudi, proſpectans ad ea loca, quæ tibi perforaſti, & patefeciſti. STABIANVM] Plinius lib. III. cap. 5. In Campano, inquit, agro Stabię opidum fuere vſque ad Cn. Pompeium, & L. Catonem cos. pridie Kal. Maij: quo die L. Sulla legatus bello ſociali id deleuit: quod nunc in villas abiit. PERFORATI,] proſpectum in Stabianum agrum aperuiſti. SEIANVM,] alij libri, Senium, vel Senum: quidam, Scenam: vnus, Semini; plerique, Seianū: quod placet: ſunt enim loca hodie in agro Etruſco, Stabianum, & Seianum, hodie quoque nominata. quamquam Seiani pauca appareant veſtigia, nomen remanſit. COMMVNES] qui ſpectari ſolent ab omnibus. quid igitur mirum, ſi nihil nouum ſpectantibus ſomnus irreperet? SEMISOMNI.] vel quia nihil nouum, vt dixi, ſpectarent: vel etiam, quia matutino tempore. nam verbum, Inter ea, ad matutina referri tempora ſatis conſtat. vt eos dicat matutina tempora ſpectandis communibus mimis conſumpſiſſe, quæ Marius multo & ſapientius, & iucundius legendo traducebat. TIBI *ipſi*] quinque libri veteres, Tibi ipſe. quod nonnullis placuit, vt Ciceroni magis vſitatum. Ego vtrūque probo. SCILICET] cum ſtomacho, dixit. P. MÆCSVA] qui pœmata a mimis in ſcena recitanda prius iudicabat. eſt enim hic, vt opinor, P. Mæcius Tarpa, de quo Horatius in epiſtola ad Piſones:

-- Siquid tamen olim
„ *Scripſeris, in Mecij deſcendat iudicis aures,*
„ *Et patris, & noſtras.* Mæcij, pro Mæci.

Quo loco inquit Porphyrio: Mæcius perdiligens carminum fuit æſtimator. & Sat. x. lib. 1.

„ *Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.*

LVDI *apparatiſſimi*,] de his ludis in oratione in Piſonem his verbis: Inſtāt poſt hominum memoriam apparatiſſimi, magnificentiſſimiq. ludi; quales non modo numquam fuerunt, ſed ne quo modo quidem fieri poſthac poſſint, poſſum vllo modo ſuſpicari. Quo loco Pedianus, Cn. Pompeij ludos, inquit, ſignificat, quibus theatrum a ſe factum dedicauit; quibus ludis Elephantorum pugnam primus omnium dedit in Circo. HONORIS *cauſſa in ſcenam redierant.*] vt ludos Pompeij honorarent, mimi veteres in ſcenam redierant, qui antea, ne quid ætatis vitio peccarent, in ſcena agere deſierant. in his Galeria Copiola Emboliaria ſignificatur, de qua Plinius lib. VII. cap. 48. Reducta eſt, inquit, in ſcenam. C. Poppæo, Q. Sulpicio cos. ludis pro ſalute diui Auguſti votiuis, annum CIV. agens: quæ producta fuerat tirocinio a M. Pomponio, ædili pl. C. Mario, Cn. Carbone cos. ante annos XCI. & a Magno Pompeio, magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. DELICIÆ *tuæ*,] qui tibi in delicijs, & amoribus eſt. Titus, Veſpaſiani filius, amor ac deliciæ generis humani, dictus eſt. Deliciæ quoque vocabantur, vt ait Plutarchus in Antonio, teſtiui ſerui, quibus maxime domini delectarentur. ÆSOPVS,] tragœdus; quem ex arte mimica H-S ducenties filio reliquiſſe, Macrobius lib. III. Sat. prodidit. huius luxum ita notat Plinius lib. x. cap. 51. Inſignis eſt in hac memoria, Clodij Æſopi, tragici hiſtrionis, patina DC H-S taxata: in qua poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis VI ſingulas coemptas. Alibi cum laude a Cicerone nominatur. VT *ei deſinere per omnes homines liceret.*] nemini enim placuit. SI *ſciens fallo*] verba iuriſiurandi per Iouem lapidē. Lapidē enim ſilicē, vt ait Feſtus, tenebant iuraturi per Iouē, hæc verba dicētes: Si ſciēs fallo, tum me

me Dieſpiter, ſalua vrbe arceq. bonis eiiciat, vti ego hunc lapidem. Huc ſpectat illud lib. 2. Acad. Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia: qui primum iurare ex ſui animi ſententia quemque voluerunt; deinde ita teneri, Si ſciens falleret. Et hic ep. 12. Quo modo tibi placebit Iouem lapidem iurare, cum ſcias Iouem iratum eſſe nemini poſſe? Et Liuius lib. XXI. Eaque vt rata ſcirent fore, agnum læua manu, dextra ſilicem retinens, ſi falleret, Iouem, cæteroſq. præcatus deos, ita ſe mactarent, quemadmodum ipſe agnum mactaſſet, & ſecundum præcationem, caput pecudis ſaxo eliſit. Et lib. XXII. Stricto ſuper capita conſultantium gladio, Ex mei animi ſententia, inquit, iuro, vt ego remp. non deſeram, neque alium ciuem Romanum deſerere patiar. ſi ſciens fallo; tum me, Iuppiter Optime Maxime, domum, familiam, remque meam peſſimo leto afficias. Et Gellius lib. 1. cap. 21. Iouem lapidem, quod ſanctiſſimum iuſiurandum eſt habitum, paratus ego iurare, Virgilium hoc numquam ſcripſiſſe. Quibus locis mendum cognoſcitur in hiſtoria Polybij, lib. III. non enim, διὰ λίθου, legendum eſt, vt Perottus interpres credidit, qui vertit, Per lapidem, ſed Δία λίθον, id eſt Iouem lapidem. Græca verba ſubſcribam; vt hoc etiam teſtimonio perantiquus in fœderibus percutiendis iurandi mos comprobetur. ὀμνύειν Δία λίθον, κατά τι παλαιὸν ἔθος, ἐπὶ δὲ τούτων τὸν Ἄρη καὶ τὸν Ἐνυάλιον. ἔστι δὲ τὸ, Δία λίθον, τοιοῦτον. λαβὼν εἰς τὴν χεῖρα λίθον ὁ ποιούμενος τὰ ὅρκια περὶ τῶν συνθηκῶν, ἐπειδὰν ὀμόσῃ δημοσίᾳ πίστει, λέγει τάδε· εὐορκοῦντι μέν μοι εἴη τἀγαθά· εἰ δ᾽ ἄλλως διανοηθείην τι, ἢ πράξαιμι, πάντων τῶν ἄλλων σωζομένων ἐν ταῖς ἰδίαις πατρίσιν, ἐν τοῖς ἰδίοις νόμοις, ἐπὶ τῶν ἰδίων βίων, ἱερῶν, τάφων, ἐγὼ μόνος ἐκπέσοιμι οὕτως, ὡς ὅδε λίθος νῦν. καὶ ταῦτ᾽ εἰπὼν ῥίπτει τὸν λίθον ἐκ τῆς χειρός. RELIQVOS *ludos.*] quos tu ſæpe videris; quales hi fuerint, potes coniicere. quamquam hi quidẽ hilaritatis minus etiã, quam mediocres ludi, habuerũt. SEXCENTI] numerus finitus pro infinito: vt Aſinius ep. 32. lib. X. Sexcentis locis excutiuntur à Lepido tabellarij. & Cicero ſæpe. MVLI] Troica præda onuſti. nam in Clytemneſtra, Attij poetæ tragœdia, vt ex Nonio cognoſcitur, reditus oſtendebatur Agamemnonis in patriam ab exciſa Troia. IN *equo Troiano*] tragœdia Liuij Andronici. nominatur & ep. 16. lib. VII. In Equo Troiano ſcis eſſe in extremo, Sero ſapiunt. CRATERARVM *tria millia?*] ex eadem præda. Cratera crateræ, hic & in Verrem, Crateras ex ære pulcherrimas ex omnibus ædibus ſacris Syracuſis abſtulit. at Crater crateris apud poetas, vas fuit & potorium, & quo dijs libabatur. ARMATVRA *varia*] pro genere armorum poſuit, vt ep. 1. ad Att. lib. VI. Cohortes habet quadringenarias, noſtra armatura, triginta. Et Hirtius de bello Alexandrino: Adiungit Cn. Domitius legioni XXXVI. duas a Deiotaro, quas ille diſciplina, atque armatura noſtra complures annos conſtitutas habebat. OPERAM *dediſti Protogeni*] legentem Protogenem audiſti. Sic in Bruto: Iuris ciuilis ſtudio multum operæ dabam Q. Scæuolæ. Et ibidem infra: Moloni Rhodio Romæ operam dedimus. HAVD *paullo plus* ;] in exprimendis rebus perſpicuè maioribus, hoc Cicero delectatur genere loquendi, vt ep. 20. ad Att. lib. VI. Alexander, imperator haud paullo melior, quam aut tu, aut ego. Et in Oratore: Haud paullo melior ſcriptor Plato. Et ep. 12. ad Att. lib. 2. Ciuis haud paullo melior, quam iſti noſtri. NON *enim*] non connexio eiuſdẽ rei, quaſi cauſſa exponatur ſuperioris ſententiæ, ſed tranſitus eſt ad aliam, vt poſt: Nam quid ego te athletas putem deſiderare? GRÆCOS,] de ludis Græcis ep. 5. ad Att. lib. XVI. Rumoris neſcio quid afflauerat, commiſſione Græcorum, frequẽtiam non affuiſſe: quæ quidem me minime fefellit: ſcis enim, quid ego de Græcis ludis exiſtimem. Sed ludos illos Bruti prætoris abſentis nomine, hos a conſule Pompeio video datos eſſe. quo licet intelligere, ordinarios non fuiſſe, verum arbitratu magiſtratuum, vt Oſcos etiam, communis lætitiæ cauſſa dari ſolitos. OSCOS *ludos*] Tria ludorum genera Pompeius dedit, Latinos, Græcos, Oſcos, diuerſos ſcilicet lingua, ſermone, & amictu. itaque Ennium gloriari ſolitum ait Gellius, tria corda ſe habere, quia tres linguas calleret, Latinam, Græcam, Oſcam. Oſci a regione Campaniæ, quæ eſt Oſcos, vocati ſunt, vt inquit Feſtus. Oſcum ludicrum leuiſſimæ apud vulgum delectationis appellat Tacitus lib. IV. CVM *Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis,*] duæ ſunt cauſſæ, quibus neque Græcos, neque Oſcos ludos Marius deſiderare debuerit: prior in ipſis ludis, quod indigni ſint, qui a viro graui, doctrinaq. expolito ſpectentur: altera non in ipſis ludis eſt, ſed petitur extrinſecus: quia Oſca verba Marius vel in ſenatu Arpinati audire poſſet; (non enim Oſcos ludos fieri in Arpinati ſenatu Cicero dicit, ſed iocatur in Arpinatium ſenatorum linguam, Oſca miſtam propter vicinitatem) a Græcis autẽ alieno animo eſſet, vſque eo, vt Græcam viam, cum ad villam ſuam iret, libenter vitaret. ATHLETAS] quos in theatro certaſſe, Dionis teſtimonio iam probauimus. Athleticum autem certamen Olympiæ Hercules inuenit. Græce πένταθλον, Latine quinquertium dicebatur, quia certationes corporis eſſent, vt in Polluce legitur, quinque rebus, curſu, lucta, pugilatu, ſaltu, diſco. ideo πένταθλος dictus eſt Democritus Abderita, quod exercuiſſet phyſica. IPSE] dator ludorum. CONFITETVR] quia pauci eo certamine delectati. OPERAM, & *oleum*] laborem, & ſumptum. oleo enim vngebantur athletarum corpora. id primo dictum in vna re, de athletis ſcilicet, qui laborẽ, & ſumptu exercitati, mox interdum parum probarentur; deinde ad omnia ſimilia trãſlatum eſt, in quibus & operæ, & ſumptus iacturam factam eſſe cõſtaret. Plautus in Pœn. Et oleum, & operam perdidi. VENATIONES,] in quibus leones quingentos interfectos eſſe, auctor Plutarchus, & Dio. lib. XXXIX. BINÆ *per dies quinque,*] binæ, quia mane datæ, poſt meridiem inſtauratæ ſunt. HOMINI *polito*] ſi veteribus libris hãbẽda fides eſt: in omnibus, & quos olim vidi, & quibus nunc vtor, ita legitur. ſi de ſententia laboramus: cauſſæ nihil video, cur non placeat, Homini politico. valet enim, viro graui, & in rep. verſato. Mediceus liber, Homini polito: quod eſt, eleganti. A VALENTISSIMA *beſtia*] a leone. VENABVLO] telum venantium lato ferro. Virg. lib. IV. Aen. TRANSVERBERATVR?] tranſiicitur. ELEPHANTORVM] quos XX. vt Plinius ait, vel, vt Dio, XVIII. Pompeius in Circo dedit. ADMIRATIO] tantarum belluarum adſpectu. QVIN *etiam*] contrarium ſubiungitur: nam delectatio cum lætitia eſt, miſericordia cum dolore. MISERICOR-

DIA *quædam*] Quædam, dixit, quia proprie miſeremur noſtri ſimilium, non brutorum. Cauſſam huius miſericordiæ Plinius exponit his verbis lib. IIX. cap. 7. Amiſſa fugæ ſpe, miſericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes ſupplicauere, quadam ſeſe lamentatione complorantes, tanto populi dolore, vt oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens vniuerſus conſurgeret, dirasq. Pompeio, quas ille mox luit, imprecaretur. Eadem fere Dio. Plutarchus hanc rem breuiter attigit. LVDIS *ſcenicis*,] ludos ſcenicos vocat, Clytæmneſtram, & Equum Troianum, itemq. Græcos, & Oſcos ludos. Hic quæro: ſi ludi ſunt inter dies feſtos, quod Macrobius lib. I. Sat. ſcriptum reliquit; & feſti dies, iidem ſuos nefaſti; quod idem tradidit; qui potuit Caninij cauſſam Cicero ludis ſcenicis, id eſt nefaſtis diebus, agere? nam iudicia faſtis tantum diebus fiebant: nefaſti autem faſtis oppoſiti. Non deeſt, quod reſpondeam. Ludi non omnes, ſed anniuerſarij tantum inter dies feſtos fuere. ludi autem Pompeij non anniuerſarij, ſed extra ordinem dati, cum theatrum, templumq. Veneris Victricis dedicaret. itaque per eos dies iudicia fieri licuit. Exoritur altera quæſtio: ſi ludos Cicero ſpectauit, quo modo Caninium defendit? Potuit ante meridiem defendere, poſt meridiem ſpectare. NE *forte videar tibi non modo beatus, ſed liber omnino fuiſſe*,] ne tu me putes ludorum diebus, non dicam beatum, ſed omnino liberum fuiſſe. DIRVPI] præ labore, & contentione. GALLI *Caninij*,] quem Athenis poſtea vidit in Ciliciam proficiſcens. ep. 8. lib. 2. TAM *facilem*] facilem populum non habeo, quia non licet mihi a cauſſis diſcedere: cogor enim defendere, quos nolim. AMBITIO] cauſſis enim agendis multorum ſibi amicitias comparauit; quorum ope ſummos honores conſecutus eſt: vt in Commentario Q. Ciceronis de petitione conſulatus. VITA *nulla eſt*.] prorſus iniucunda vita eſt, vt mihi viuere non videar. NEQVE *enim fructum vllum laboris exſpecto*:] ſic olim reſtitui, cum in omnibus antiquis libris viderem, ſicuti nunc etiam video, Ex his peto. HOMINES *non optime de me meritos*,] Gabinium ſignificat, quem rogatu Pompeij defendit, cum ab eo conſule oppugnatus, & eiectus eſſet. In oratione pro Poſtumo, defenſum a ſe Gabinium, ait, non tam vt Pompeio gratificaretur, quam vt bona fide rediſſe videretur in gratiam. Ad Vatinium quoque ſpectauit, quem, Cæſare contendente, reum defendit. ep. 9. lib. I. De Vatinio, inquit, primum reditus interceſſerat in gratiam per Pompeium: poſt autem, Cæſaris, vt illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. Et ipſe Vatinius, cum Ciceroni odio fuiſſet, mox eo ſe patrono abſolutum, fatetur in ep. 9. lib. V. Et Valerius lib. IV. cap. 2. Cicero Gabinium, repetũdarum reum, ſummo ſtudio defendit, qui eum in conſulatu ſuo vrbe expulerat. idemq. P. Vatiniũ, dignitati ſuæ ſemper infeſtum, duobus publicis iudicijs tutatus eſt. Et Quinctilianus lib. 2. cap. I. Dixit Cicero pro Gabinio, & P. Vatinio, inimiciſſimis antea ſibi hominibus, & in quos orationes etiam ſcripſerat. Diuus etiam Hieronymus contra Rufinum recitat locum ex oratione Ciceronis pro Gabinio. ET *laudo vehementer, & probo*:] vide illud ep. 10. lib. V. Quam omnes non ſolum probant, ſed etiam laudant. LEPORE *tuo*,] Lepor in verbis proprie dicitur, ad alia tamen transfertur, quæ delectationem afferant: vt, Homo omni lepore, ac venuſtate afflués. &, propter cultum, amictumq. laſciuiorem, lepidi & delicati pueri vocãtur orat. 2. in Catil. Et, Lepide ſit illa *laxoris*, ep. 3. ad Att. lib. 2. quod refertur ad iucunditatem eorum, qui ex anguſtis feneſtris proſpicerent. MOLESTISSIMAS] huius moleſtiæ præcipuam cauſſam dixit, quod eos etiam, quos nollet, defendere cogeretur. QVIBVS *ſi me relaxaro*,] ep. 55. ad Att. lib. XVI. Si te occupatione iſta relaxaris. EXSOLVAM,] non omnino occupationibus expediri, ſed impediri minus vult. plus enim, Exſoluere, quam Relaxare, contraria vero, Relaxare, & Adſtringere, vt ep. 6. ad Att. lib. XVI. Pater, quidquid ego aſtrinxi, relaxat. QVID *ſit humaniter viuere*.] non refero, Humaniter, ad eam virtutem, qua qui præditus eſt, facilem ſe omnibus præbet, comiter excipit, benignum complectitur, vultu, verbis, re neminẽ lædit: ſed accipio, Humaniter, pro, iucunde ſimul & honeſte, cum iis voluptatibus, & ſtudiis, quibus animus quidem remittitur, numquam tamẽ a virtute diſiungitur. Humaniter, & Humane dixit Cicero: ſed vſitatius eſſe, Humane, & cum quadam licẽtia dictum Humaniter, ſicuti a Terentio in Andria Duriter pro dure, oſtendit Auguſtinus in libro de Grammatica. ISTAM *imbecillitatem valetudinis*] iſtam infirmam valetudinem, dixit ep. 2. lib. XIV. SVSTENTA,] apte, & proprie: niſi enim ſuſtentetur, quod imbecillum eſt, facile concidit. VILLAS *obire*,] pro adire: quamquam voluntatis & ſtudij plus eſt in obire, quã adire: vt cum alibi dixit, Obire cenas, Obire colonias. Interdum valet exſequi. HÆC *ad te pluribus verbis ſcripſi, quam ſoleo, non otij abundantia, ſed amoris erga te*.] Dixi iam, ſimilitudine locorum indagãda, copiam ali, & ingenium excitari. quare, ſi quid in hoc genere pro noſtro inſtituto, ſtudij, opereq. ponimus; non ἄχρεια, vt opinor, noſtra induſtria, ſed cum aliquo fortaſſe ſtudioſorum fructu collocatur. In epiſtolarum clauſula ſolet excuſationem Cicero aliquam afferre, vel quia lõgiores fuerit, vel quia liberior in ſcribendo. prioris generis exemplum eſt hoc, & illud ep. 4. lib. VI. Sed hæc ſatis multa, vel plura potius, quam neceſſe fuit. facit autem non loquacitas mea, ſed beneuolentia longiores epiſtolas. Et epiſt. 10. libro III. Sed hæc hactenus: pluribus enim etiam fortaſſe verbis, quam neceſſe fuit, ſcripta ſunt. Cato etiam ep. 5. lib. XV. excuſationẽ quæſiuit, quaſi longior fuiſſet. Hæc, inquit, iccirco ad te contra conſuetudinem meam pluribus ſcripſi, vt, quod maxime volo, exiſtimes me laborare, vt tibi perſuadeam me & voluiſſe de tua dignitate, quod ampliſſimum ſum arbitratus, &, quod tu maluiſti, factum eſſe gaudere. In poſteriore genere ſunt illa, ep. 4. lib. 2. Hoc, quidquid attigi, non feci inflammandi tui cauſſa, ſed teſtificandi amoris mei. Et epiſt. 3. lib. X. Hæc amore magis impulſus ſcribenda ad te putaui, quam quo te arbitrarer monitis, & præceptis meis egere. ſciebam enim, ex iiſdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipſe hauſeram. quare modum faciam. hoc tantum ſignificandum putaui, vt potius amorem tibi oſtenderem meum, quam oſtentarem prudentiam.

Argumentum ep. 2.

EMere M. Marius neſcio quæ bona cupiebat, quæ Cicero, & alij, hereditate relicta, poſſidebant. eam curam Ciceroni per litteras dederat; & ſimul, condemnato Planco Burſa, eius inimico, gratulatus erat. De Marij negotio primum iocatur Cicero, deinde ſe diligenter curaturum confirmat. De Burſa, rem non mediocri gratulatione dignam eſſe ſignificat: præterea, calere iudicia, nouas leges ferri: vtriſque ſe vehementer diſtineri. Scripta Ser. Sulpicio, M. Marcello coſ. nam T. Munatium Plancum Burſam, de cuius damnatione in hac epiſtola fit mentio, damnatum ait Dio, cum primum exijt magiſtratu, ideſt tribunatu pl. quem geſſit Pompeio Magno tertium conſule: quem ſecuti conſules ſunt Sulpicius, & Marcellus. neque vero hoc ſolum conſtat, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam Sulpicio, & Marcello coſ. ſed illud etiam, primis fere diebus eius anni, ante quam ſenatus Ciceroni Ciliciam prouinciam decreuiſſet. nam extremo Aprili menſe, aut ineunte Maio, ab vrbe diſceſſit, vt in prouinciam iret: quod indicant epiſtolæ ad Att. lib. v. at, cum has ad Marium dedit litteras, nondum ei decreta prouincia fuerat: nec tamen, ea decreta, ſtatim diſceſſit, quo argumẽto, & magis etiam damnatione Burſæ, quam Dio, vt dixi, confert in primos anni dies, videor poſſe confirmare, ſcriptam epiſtolam paucis diebus poſt initum a Sulpicio, & Marcello conſulatum.

CICERO S. D. MARIO. 2.

MANDATVM tuum curabo diligenter: ſed homo acutus ei mandaſti potiſſimum, cui expediret, illud venire quamplurimo: ſed eo vidiſti multum, quod præfiniſti, quo ne pluris emerem. quod ſi mihi permiſiſſes; qui meus amor in te eſt, confeciſſem cum coheredibus. nunc, quando tuum pretium noui, licitatorem potius apponam, quam illud minoris veneat. ſed de ioco ſatis eſt. tuum negotium agam, ſicuti debeo, diligenter. De Burſa te gaudere certo ſcio: ſed nimis verecunde mihi gratularis. putas enim, vt ſcribis, propter hominis ſordes minus me magnam illam lætitiam putare. credas mihi velim, magis me iudicio hoc, quam morte inimici, lætatum. primum enim iudicio malo, quam gladio; deinde, gloria potius amici, quam calamitate. in primiſq. me delectauit, tantum ſtudium bonorum in me extitiſſe contra incredibilem contentionem clariſſimi, ac potentiſſimi viri. poſtremo, quod vix veriſimile fortaſſe videatur, oderam multo peius hunc, quam illum ipſum Clodium. illum enim oppugnaram, hunc defenderam. & ille, cum omnis reſp. in meo capite diſcrimen eſſet habitura, magnum quiddam ſpectauit, nec ſua quidem ſponte, ſed eorum auxilio, qui, me ſtante, ſtare non poterant: hic ſimiolus animi cauſſa me, in quem inueheretur, delegerat; perſuaſeratq. non nullis inuidis meis, ſe in me emiſſarium ſemper fore. Quamobrem valde iubeo gaudere te. magna res geſta eſt. numquam vlli fortiores ciues fuerunt, quam qui auſi ſunt eum contra tantas opes eius, a quo ipſi lecti iudices erant, condemnare. quod feciſſent numquam, niſi iis dolori meus fuiſſet dolor. Nos hic multitudine & celebritate iudiciorum, & nouis legibus ita diſtinemur, vt quotidie vota faciamus, ne intercaletur; vt quamprimum te videre poſſimus. Vale.

EXPLANATIO.

HOMO *acutus*]. cum ironia. minime enim acutus, qui mandat ei, vt aliquid emat, cui expediat illud venire quamplurimo. SED *eo vidiſti multum.*] ergo non multum viderat in emptione mandanda. quod correxit pretio definito. Videre autem oculorum eſt proprium: ſed ea vis, quæ in oculis eſt ad cognoſcẽdum, apta ſimilitudine ad mentem, animum, ingenium cum laude transfertur. vnde acies mentis, animi, ingenij dicitur: & videre, aut cernere animo, ingenio, coniectura &c. ep. 16. lib. 2. Non eam cognoui aciem ingenij tui, quod ipſe videam, te id ut non putem videre. Et ep. 4. lib. VI. In quo prima illa conſolatio eſt, vidiſſe me plus, quam ceteros, cum cupiebam quamuis iniqua condicione pacem. Et ep. 28. huius libri: Vidiſſe mihi multum videris. Et ep. 2. lib. IX. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentia vincis, omnia, credo, vidiſti, nihil omnino te fefellit. Et in Oratore: Poſtrema qui dixit aptiorem, in quo eſſet longa poſtrema; vidit parum. QVO *ne pluris emerem.*] mandauerat enim Ciceroni Marius, vt vel ſuam venderet, vel aliorum coheredum partem emeret. QVI *meus in te amor eſt.*] pro meo in te amore. ep. 10. lib. V. Quod ſi mihi expẽſa iſta H-S C tuliſſes: tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq. in me amor, nolles a me hoc tempore æſtimationem accipere. Et ep. 13. huius libri: Moriar, ni, quæ tua gloria eſt, puto te malle a Cæſare conſuli, quam inaurari. Et ep. 3. lib. IX. Qui, quæ mea neglegẽtia eſt, multos ſæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam; nunc, quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior. Et ep. 78. lib. XIII. Cognitum, per te ipſum, quæ tua natura eſt, dignum tua amicitia, atque hoſpitio iudicabis. CONFECISSEM] tranſegiſſem, negotiũ abſoluiſſem. INLICITATOREM *potius ponã, quam illud minoris veneat.*] ſic veteres aliquot libri. alij illicitatorem. nonnulli, In licitationem: vel, In

licitatione.placet, In licitationem: vt ſit; conſeram illud potius in contentionem licitantium, quam minoris veneat: non patiar illud minoris venire, quam quanti vt emerem permiſiſti. ita neque cõtra mandatum tuum agam; non enim pluris emam, quam tu vis: & conſulam vtilitati meæ; quia, minoris ne veneat, in licitationem ponam. Tota iocatio eſt, præter illud primum, Mandatum tuum curabo diligenter. quod infra quoque, remoto ioco, iterat. Ponere, autem cum accuſandi caſu alibi quoque dixit Cicero, vt Phil. 3. Longo interuallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus. Et lib. v. de Fin. Quacumque ingredimur, in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. Et ep. 3. ad Att. lib. v. Apud Lentulum ponam te in gratiam. DE *burſa*] hic eſt T. Munatius Plancus Burſa, frater L. Planci oratoris, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolę lib. x. tribunus pl. anno proximo acerbiſſimis concionibus in inuidiam rapere Milonem, Ciceronemq. conatus erat: eoq. incitante plebs curiam incenderat: quo crimine anno ſequenti, ſtatim poſt depoſitum magiſtratum, lege Pompeia de vi damnatus eſt. ep. 1. lib. IIX. & Plutarchus in Pompeio, & Catone, Dio. lib. XL. & Pedianus. Reſtitutus a Cæſare poſt victum Põpeium. qua de re ſic Phil. 13. Sequuntur alij tribunicij, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, nunquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam vrbem rediit armis, a qua exceſſerat legibus. GAVDERE] tum, quia de vi damnatus eſſet; tum etiam, quia Cicerone ipſo accuſante. Dio lib. XL. HOMINIS *ſordes*] ad vitia refertur: quibus inquinati homines cõtemnuntur vt ſordes. In Piſonem: O lutum, o ſordes. Ad Att. ep. 16. lib. XV. Iudicum ſordes. MORTE *lætabar*,] Clodio a Milone interfecto. QVAM *calamitate*.] non tanti mihi eſt inimicorum exitium, vt eos perditos velim cum amicorum calamitate, quod accidit in Clodio. cum enim occidit Milo, & eo crimine calamitatem ſubiit exſulij. BONORVM] iudicum, qui Burſam damnauerant. CONTENTIONEM] ſummum ſtudium pro ſalute Burſæ. nam contentio plus eſt, quam ſtudium. ep. 1. lib. 1. Sic egi cauſſam tuam, vt neque eloquentia maiore quiſquam, neque grauitate, nec ſtudio, nec contentione agere potuerit. Et ep. 9. eiuſdem libri: Cæſaris, vt illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. CLARISSIMI,] Pompeium ſignificat. quem & ep. 8. lib. 1. clariſſimum vocat. A ſenatu, inquit, ordinem coniunctiſſimum, & hominem clariſſimum abalienarunt. POTENTISSMI] Contra tantas opes eius, dixit infra. ODERAM *multo peius hunc*,] ep. 1. ad Att. lib. XIV. Non dubito, quin me male oderit. Et M. Brutus in epiſt. ad Ciceronem: Pati contumelias, peius odero omnibus malis. Phil. XI. Neminem veterani peius oderunt. Terentius in Adel. Illud rus nulla alia de cauſſa tam male odi. Horatius: Odi cane peius, & angue. HVNC *defenderam*.] reum. ingratus igitur. in quo vitio nihil mali non ineſt: vt ep. 4. lib. IIX. ad Att. DISCRIMEN *eſſet habitura*,] periclitatura eſſet. cum in mea ſalute reip. ſalus ageretur. EORVM *auxilio*.] improborum omnium. nõ enim præcipue Cæſarem, Põpeium, Craſſum notari crediderim: de quibus in oratione pro Sextio. nam hoc tempore Cæſari, & Pompeio non vulgari Cicero coniunctus erat amicitia. QVI *; me ſtante, ſtare non poterant*:] perditis enim illorum conſiliis aduerſabar acerrime. ep. 6. lib. VI. Cum me e rep. expuliſſent ij, qui illam cadere poſſe, ſtante me, non putarunt. SIMIOLVS] plane contemnendus, non homo, ſed ſimiolus. homini enim ſimia quibuſdam rebus ſimilis. ep. 10. lib. v. Simius, non ſemiſſis homo, cõtra me arma tulit. Et Horatius Sat. vlt. lib. 1.

„ — *Quos neque pulcher*
„ *Hermogenes vnquam legit, neque ſimius iſte.*

IN *quem inueheretur*,] quem iniuriis afficeret. in hoc verbo illud notandum, duo participia, Inuehẽs, ab agente verbo, Inuectus, a patiẽte deductum, tempore magis, quam ſignificatione, differre. Phil. 1. Cæſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. De nat. deor. lib. 1. Maritimus Triton pingitur natantibus inuehens belluis. Eiuſdem generis illud eſt in Bruto: Cuius in adoleſcentiam, per medias laudes quaſi quadrigis vehentem, tranſuerſa incurrit miſera fortuna reip. EMISSARIVM] qui meorum inuidorum arbitrio, & voluntate in me emitteretur, ſimilitudine locorum, quibus, cum volumus, aqua emittitur. ep. 18. lib. XVI. CONTRA *tantas opes eius*.] contra contentionem potẽtiſſimi viri Pompeij; qui cum, imperij cauſſa, ad vrbem eſſet, Plãcum per tabellas abſens laudauit. Dio lib. XL. idem confirmat Plutarchus in Catone, quamquam in Pompeio non ab ipſo abſente, ſed a præſente laudatum eſſe Plancum ſignificat. ait enim, *νόμον αὐτὸς τὸν γεγραφὼς περὶ τοῦ μὴ προφέρεσθαι ἐπαίνους, αὐτὸς ἀνῆλθε Πλάγκον ἐπαινεσόμενος.* A QVO *ipſi lecti iudices erant*,] Pompeius duas tulit iudiciarias leges, vnam in ſecundo conſulatu, vt e cenſu ampliſſimo e centuriis aliter, quam antea, lecti iudices, æque tamen ex illis tribus ordinibus, de quibus L. Aurelius Cotta prætor legem tulerat, res iudicarent: de qua Pedianus: alteram in tertio conſulatu, quam Velleius nominat, vt eſſent CCCLX, quos ipſe legit. tot enim & Velleius lib. 2. & Plutarchus in Pompeio nominant. vide Cœlij epiſtolam lib. IIX. quæ incipit: Etſi de rep. quo loco trecenti iamtum iudices appellãtur. Lectionem autem illam conſulis Pompeij fuiſſe, non Velleij modo, ſed Ciceronis etiam teſtimonio cognoſcitur. ſunt enim hæc in oratione pro Milone, in extremo: Veſtram virtutem, iuſtitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum, & ſapientiſſimum quemque legit. Idem oſtẽdit Pedianus in eius orationis argumento. NISI *iis dolori meus fuiſſe dolor*.] ſuſceptus ex multis Planci iniuriis: qui me animi cauſſa, in quem inueheretur, delegerat. Nõ diſſimile illud Phil. XIV. Dolorem ferre non potuit doloris mei. ſic enim eum locum diſtinguo. NOS *hic multitudine, & celebritate iudiciorum, & nouis legibus, ita diſtinemur, vt quotidie vota faciamus, ne intercaletur*,] Celebritate, ob magnitudinem rerum, quæ iudicabantur. Nouis legibus, quas proximo ſuperiore anno Pompeius Magnus, tertium conſul, tulerat. duas nominat Pedianus, vnam de vi, qua Burſam eiectum eſſe in exſulium diximus, alteram de ambitu, qua Hypſæum damnatum Plutarchus in Pompeij vita videtur indicare. VOTA *faciamus*.] Vota facit is, qui ſe aliquid cum honore Dei facturum ita promittit, ſi, quod optat, ex animi ſententia ſucceſſerit. NE *intercaletur*,] ne dierum interpoſitione tempus protrahatur. Indicat hic locus, pontifices, intercalare ſolitos arbitratu ſuo. nam, ſi annus hic eſſet intercalaris ex inſtituto Numæ, fruſtra Cicero

cero

cero vota faceret, ne interkalaretur. metuebat igitur, ne interkalaretur extra otdinem. quod idem timuit in adminiſtratione Ciliciæ ep. 9. 13. 21. ad Att. lib. v. Contra ſequenti anno C. Curio tribunus pl. vt diem haberet longiorem ad ea perficienda, quæ pro Cæſaris cauſſa cogitabat, interkalare cupiebat. quod quia non obtinuit, a ſenatu ad populum trāſfugit, & pro Cæſare loqui cœpit, vt air Cœlius ep. 9. lib. I I X.

Argumentum ep. 3.

VItuperatorum quorundam voces, diſceſſum eius a ciuili bello reprehendentium, iniquo animo ferebat. cauſſam igitur exponit, cur, deuicto acie Pharſalica Pompeio, in patriam redire maluerit, quam, vel bellum renouare, vel capere tamquam exſulio locum, vel mortem ſibi conſciſcere voluntariam. Scripta poſt bellum Africanum, vt Iuba regis mentio declarat, Cæſare I I I. & Lepido cos.

Cicero s. d. Mario. 3.

PERSAEPE mihi cogitāti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, &, vt video, verſabimnr, ſolet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus vna: quin etiam ipſum diem memoria teneo. nam ad I I I. idus Maias, Lentulo, & Marcello cos. cum in Pompeianum veſperi veniſſem, tu mihi ſollicito animo præſto fuiſti: ſollicitum autem te habebat cogitatio tum officij, tum etiam periculi mei. ſi manerem in Italia; verebare, ne officio deeſſem. ſi proficiſcerer ad bellum; periculum te meum commouebat. quo tempore vidiſti profecto me quoque ita cōturbatum, vt non explicarem, quid eſſet optimum factu. pudori tamen malui, famæq. cedere, quam ſalntis meæ rationem ducere. cuius me mei facti pænituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi, quo veneram: primum, neque magnas copias, neque bellicoſas, deinde, extra ducem, paucoſq. præterea, (de principibus loquor) reliqui primū in ipſo bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, vt ipſam victoriam horrerem; maximum autem æs alienum ampliſſimorum virorum. quid quærls? nihil boni præter cauſſam. Quæ cum vidiſſem, deſperans victoriam, primum cœpi ſuadere pacem, cuius fueram ſemper auctor: deinde, cum ab ea ſententia Pompeius valde abhorreret, ſuadere inſtitui, vt bellum duceret. hoc interdum probabat, & in ea ſententia videbatur fore, & fuiſſet fortaſſe, niſi quadam ex pugna cœpiſſet ſnis militibus confidere. ex eo tempore vir ille ſummus, nullus imperator fuit: ſigna tirone, & collecticio exercitu cum legionibus robuſtiſſimis contulit: victus, turpiſſime, amiſſis etiam caſtris, ſolus fugit. hunc ego belli mihi finem feci: nec putaui, cum integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. diſceſſi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deueniendum in victoris manus, aut ad Iubam cōfugiendum, ant capiēdus tamquam exſulio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria certe nihil fuit præterea; ſi te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis, nihil tollerabilius exſulio, præſertim innocenti, vbi nulla adiuncta eſt turpitudo; addo etiam, cum ea vrbe careas, in qua nihil ſit, quod videre poſſis ſine dolore. ego cum meis (ſi quidquam nunc cuiuſpiam eſt) etiam in meis eſſe malui. quæ acciderunt, omnia dixi futura. veni domum, non quod optima viuendi condicio eſſet, ſed tamen, ſi eſſet aliqua fotma reip. tamquam in patria vt eſſem; ſi nulla, tamquam in exſulio. mortem mihi cur conſciſcerem, cauſſa non viſa eſt; cur optarem, multæ cauſſæ. vetus eſt enim, VBI non ſis, qui fueris, nō eſſe, cur velis viuere. ſed tamen, VACARE culpa, magnum eſt ſolatium; præſertim cum habeam duas res, quibns me ſuſtentem, optimarum artium ſciētiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi viuo numquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripſi verboſius; & tibi moleſtus fui, quod te cum mei, tum reip. cognoui amantiſſimum. notum tibi omne conſilium meum eſſe volui, vt primum ſcires, me numquam voluiſſe plus quemquam poſſe, quam vniuerſam remp. poſtea autem quam alicuius culpa tātum valeret vnus, vt obſiſti non poſſet, me voluiſſe pacem: amiſſo exercitu, & eo duce, in quo ſpes fuerat vno, me voluiſſe etiam reliquis omnibus; poſtquam non potuerim, mihi ipſi finem feciſſe belli: nunc autem, ſi hæc ciuitas eſt, ciuem eſſe me; ſi non, exſulem eſſe non incommodiore loco, quam ſi me Rhodum, aut Mitylenas cōtuliſſem. Hæc tecum coram malueram; ſed, quia longius fiebat, volui per litteras eadem; vt haberes, quid diceres, ſi quādo in vituperato-

res meos incidiſſes. ſunt enim, qui, cum meus interitus nihil fuerit reip. profuturus, criminis loco putent eſſe, quod viuam. quibus ego certo ſcio non videri ſatis multos periſſe: qui ſi me audiſſent, quamuis iniqua pace, honeſte tamen viuerent: armis enim inferiores, non cauſſa, fuiſſent. Habes epiſtolam verboſiorem fortaſſe, quam velles. quod tibi ita videri putabo, niſi mihi longiorem remiſeris. Ego, ſi, quæ volo, expediero, breui tempore te, vt ſpero, videbo. Vale.

EXPLANATIO.

PERSÆPE *mihi cogitanti*] narrationem ordiri interdum ſolet a dandi caſu, vt lib. 1. de Orat. Cogitanti mihi, Q. frater, & memoria vetera repetenti, perbeati fuiſſe mihi videri ſolent, &c. Et ep. 1. ad Att. lib. 2. Kalendis Iun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquēti, venit obuiam tuus puer. Et ad eundē ep. 16. ibidē: Cenato mihi, & iam dormitanti, pridie Kal. Mai. epiſtola eſt illa reddita. DE *communibus miſeriis*,] afflicta ciuili bello rep. TOT *annos*] initio ſumpto ab eo anno, quo Cæſar primum conſul fuit. leges enim multæ contra maiorum inſtituta, contraq. libertatem publicam latæ ſunt: quod poſtea res ipſa declarauit. itaque ſcripſit Cicero in quadam ad Axium epiſtola, quæ non exſtat, ſed a Suetonio nominatur in Iulij vita, Cæſarem in conſulatu confirmaſſe regnum, de quo ædilis cogitarat. Horatius anno ante, id eſt Metello Celere, & Afranio cos. factum eſſe motum ciuilem ait, ode prima lib. 2. Motum Metello conſule ciuicum: fortaſſe ob eam cauſſam, quia, Metello ipſo conſule in carcerem a Flauio trib. pl. ducto, ſeditio commota eſt. ep. 1. ad Att lib. 2. & Dio lib. XXXVII. Dixit igitur Cicero, Tot annos, ad originē belli ciuilis reſpiciens, non ad primum eius belli annum, quo Lentulus & Marcellus conſules fuere, quadriennio ante quam hæc epiſtola ſcriberetur. nam de hoc tempore, Tot annos, opinor, non diceret. VT *video*] ſpes enim fortunæ melioris nulla ſupereſſe videbatur, deuicta iam duobus prœliis Pompeianorum cauſſa, Pharſalico primum, deinde Africano. SOLET *in mentem venire illius temporis*,] modo cum generandi, modo cum nominandi caſu dixit Cicero, In mentē venire. de Fin. lib. v. Venit mihi Platonis in mentem. Pro Amerino: Venit mihi in mentem oris tui. At epiſt. 17. lib. 11. Quæ mihi veniebant in mentem. PROXIME] anno primo ciuilis belli: vt infra patet, ex mentione conſulum Lentuli, & Marcelli. quo modo igitur, Proxime? cum ſit hic tertius anni ciuilis annus. nimirū, cum ſæpe fuiſſet cum Mario, Proxime, dixit de poſtremo inter eos habito ſermone. PRÆSTO *fuiſti.*] villam & Matius habebat in Pompeiano. epiſt. 4. SOLLICITVM *te habebat*] ſollicitabat. Sic locutus ep. 16. lib. 1. TVM *officij, tum etiam periculi mei.*] hoc explanatur ſequentibus verbis. SI *manerem in Italia*;] profecto in Græciam Pompeio. OFFICIO] erga remp. & Pompeium de me bene meritum. VT *non explicarem, quid eſſet optimum factu.*] vtilitas enim cum honeſtate pugnabat. ep. 2. lib. IV. Si, quid rectiſſimum ſit, quærimus; perſpicuū eſt. ſi, quid maxime expediat; obſcurum. Et ep. 19. lib. v. Eſt res profecto maxima. quid rectum ſit, apparet: quid expediat, obſcurum eſt. PVDORI *tamen malui, famæq. cedere*,] ep. 6. lib. VI. Vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, vt Amphiaraus in fabulis, ſic ego prudens, & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. NEQVE *magnas copias*,] non magnas, cum Cicero in Græciam venit; magnas autem poſtea, coniuncto Scipionis exercitu, & multorum auxiliis. Cæſar ipſe libro III. bel. ci. in exercitu Pompeij ait fuiſſe millia LV. præterea euocatorum circiter duo millia, & cohortes ſex. Plutarchus in Cæſare, peditum XLV. millia in Pompeij numerat exercitu, equitum ſeptem millia. vide illa verba ep. 7. lib. IV. Neque copias Cn. Pompeij, nec genus exercitus probare. NEQVE *bellicoſas*:] tirone, & collecticio exercitu. quod infra dicitur, & ep. 7. lib. IV. ep. 24. lib. x. DVCEM,] Pompeium, belli ducem. RAPACES,] maxime P. Scipio, Pompeij ſocer, Syriæ proconſul: de cuius infinita rapacitate, vide, quæ ſcripſit Cæſar lib. III. bel. ci. CRVDELES,] ep. 14. lib. IV. & ep. 6. lib. IX. & ep. 19. lib. XV. & ep. 6. lib. XI. ad Att. ÆRE *alieno*] hoc ſignificatur ep. 6. lib. VI. in eo loco: Qui, duce Pompeio freti, peropportunam & rebus domeſticis, & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. AMPLISSIMORVM *virorum*.] præſertim L. Lentuli conſulis, P. Scipionis, Pompeij ſoceri, Fauſti, Libonis. dē Lentulo Cæſar lib. 1. bel. ci. Lentulus æris alieni magnitudine, & ſpe exercitus, ac prouinciarum, & regum appellandorum largitionibus mouetur. De tribus reliquis, epiſt. 9. lib. IX. ad Att. PRÆTER *cauſſam*.] eſſe enim in caſtris Pompeij reſp. & libertas defendi videbatur. SEMPER] etiam ante quam iretur ad arma. ep. 1. lib. IV. & ep. 11. lib. XVI. VALDE *abhorrerent*,] vel ſuperbia quadam, qui parem ſibi Cæſarem ferre non poſſet: vel quia certam de victoria ſpē ſuſceperat, confiſus exercitum ſe habiturum multis partibus maiorem exercitu Cæſaris. QVADAM *pugna*] ad Dyrrhachium facta: ex qua Pompeius imperator eſt appellatus. Cæſar lib. III. bel. ci. NVLLVS *imperator fuit*:] nihil egit egregio imperatore dignum. TIRONE, *& collecticio exercitu*] collecto exercitu belli ciuilis initio. Tuſc. 2. Tantum intereſt inter nouum, & veterem exercitum, quantum experti ſumus. ROBVSTISSIMIS] quarum nonnullæ per nouem annos in Gallia pugnauerant. VICTVS,] in Pharſalia. TVRPISSIME] vt pote qui & amiſſis caſtris, & ſolus fugerit. NEC *putaui*,] eadem in ſententia fuit M. Marcellus: ad quem Cicero ep. 7. lib. IV. ita ſcripſit: Tuum cōſilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe vincendi ſimul abiecisti certandi etiam cupiditatem. INTEGRI] nondum aduerſa pugna fracti. tranſlatio. firmiora enim ſunt integra, quam fracta. IVBAM] Mauritaniæ regem, ad quē Scipio, Pompeij ſocer, poſt Pharſalicū prœlium confugit. ep. 6. lib. IX. Quaſi vtilius fuerit, eos etiam ad beſtiarum auxilium confugere, quam vel

moti,

mori, vel cum ſpe ſi non optima, at aliqua tamẽ viuere. Hic eſt ille Iuba, de quo Cæſar triũphauit, eiuſq. filium, qui poſtea inter ſcriptores doctiſſimos, vt ait Plutarchus, connumeratus eſt, & ad Caium Auguſti filium, teſte Plinio, de Arabiæ rebus libros conſcripſit, in triumphum duxit, admodũ infantem. A v t *capiendus tamquam exſulio locus,*] quod M. Marcellus, & alij fecere. Tamquam exſulio, non proprie exſulio: nam exſules damnati legibus patria carent: qui vero patria caret, ſed non legibus damnatus, is non exſul, ſed tamquam exſul eſt. in epiſtola tamen ad Marcellum. 8. lib. I V. dixit hunc aptiſſimũ eſſe etiam ad exſulandum locum. quaſi exſulium ſit adſpectu patriæ frui non poſſe. & hic, paullo poſt, ſimpliciter exſulium appellauit: Ex omnibus, ait, iis, quæ dixi incommodis, nihil tolerabilius exſulio. A v t *conſciſcenda mors voluntaria.*] quod M. Cato, audita Cæſaris Africana victoria, Vticæ fecit: vnde illi cognomen Vticenſi. Conſciſcere mortem, e ſex incommodis vltimum poſuit, ſeruiens videlicet cauſſæ ſuæ, qui diſceſſerit ab eo bello, in quo nihil proſperum exſpectari poſſet, aduerſa omnia imminerent. alibi tamen præclaram vocat Catonis mortem, quam ſibi ille conſciuerat voluntariam. ep. 18. lib. I X. N o l l e s, *aut non auderes*] nolles, quia turpe: non auderes metu poteſtatis. C o m m i t t e r e.] quod Cicero fecit, ſtatim a pugna Pharſalica in Italiam reuerſus. P r æ s e r t i m *innocenti,*] hac de re præclare diſputat in Paradoxo aduerſus Clodium, a quo exſul appellatus erat. C v m *meis,*] propinquis, & amicis. S i *quidquam*] correctio: quaſi omnia plane ſint in vnius poteſtate. E t i a m *in meis eſſe malui.*] Etiam, vim quandam indignationis, & doloris habet: quaſi dixerit omnia ſunt in vnius poteſtate, nihil cuiuſquam præterea: hoc tamen cum ſcirem, in meis eſſe malui. Particula, In, ſeiungere videtur ab illo poſſeſſionem, quam tribuebat particula Cum. nam, Cum meis, rei poſſeſſæ ſignificationem habet: In meis, fructum potius, quam poſſeſſionẽ, demonſtrat. Venuſtas non abeſt: Cum meis non ero; quia nihil cuiuſquam eſt: at in meis ero; quod in malis aliquod ſolatium affert. S e *nulla, tamquam in exſilio.*] ep. 8. lib. I V. Si ſit aliqua reſp. in ea te eſſe oporteret; ſin autem nulla, hunc tamen aptiſſimum eſſe etiam ad exſulandum locum. M v l t æ *cauſſæ.*] amiſſio libertatis, dignitatis, honeſtatis, amicorũ, omnium denique rerum, quæ, rep. ſtante, iucundiſſimæ fuerant. V e t v s *eſt enim,*] a veteribus dicta ſententia. ep. 3. lib. V I. Ita viuere, vt non ſit viuendum, miſerrimum eſt. S v s t e n t e m,] littera: ſuſtentant aberrante animo a dolore; & memoria calamitatum: rerum geſtarum gloria ſolatium affert in miſeria, cum recordamur, non omnia tamen erepta nobis eſſe, manere gloriam, manſuramq. poſt obitum etiam, ab omni tutam iniuria. M i n i *vino numquam*] morbo tantum, perturbata memoria. vi his eripi ſcientia poteſt: manente memoria, non poteſt. T v m *reip.*] cuius conſulebam ſaluti, cum pacem ſuadebam. Q v e m q v a m] aut Cæſarẽ, aut quemuis alium. ep. vltima lib. V. Ego ſum, qui nullius vim plus valere volui, quam honeſtum otium. A l ç v i v s *culpa*] Pompeius notatur: cuius affinitate Cæſar, quæ voluit, pro ſua potẽtia conſecutus eſt. quod ſæpe queritur Cicero in epiſtolis ad Atticum, & hic ep. 1. & 3. lib. V I. & Cœlius ep. 14. lib. I I X. & omnes hiſtorici. V n v s,] quis hoc de Cæſare dici non videt? V t *obſiſti non poſſet,*] quis enim obſiſteret habenti robuſtiſſimas legiones; nec petenti, niſi quod iam ei, latis legibus, populus conceſſerat: vt etiã honeſtæ cauſſæ ſpeciem quandam oſtenderet. M e *voluiſſe etiam rel. omn. &c.*] ita hunc locum diſtinximus, qui antea male diſtinctus erat. R e l i q v i s *omnibus;*] facere finem belli. pacem enim, victo Pompeio, ſuaſi: qua non probata, vſus ipſe meo conſilio ſum. ep. 6. lib. I X. Erãt nobis perfracti, quaſi quidquam de noſtra ſalute decreuiſſemus; quod non idem illis cenſuiſſemus. R h o d v m, *aut Mitylenas*] quo ſe, tamquam ad liberas ciuitates, nonnulli ex Pharſalico prœlio, qui ſe victori nollent, aut non auderent committere, contulerunt. ep. 7. lib. I V. S e d, *quia longius fiebat,*] ep. 8. lib. I X. Sed, cum tu tardius faceres. V i t v p e r a t o r e s *meis*] crimini dabant, quod a bello diſceſſiſſet. Eodem modo, Amatorem tuum, dixit ep. 15. lib. I X. C v m *mihi viderer at nihil fuerit reip. profuturus;*] hoc interponit, vt ſuſpicionem timoris auertat; ne videatur ob viuendi cupiditatem boni ciuis officio defuiſſe. Mortem, inquit, non timui: ſed, cum ea nihil eſſet reip. profutura, mori cur mallem, quam viuere? S i *me audiſſent,*] pacem ſuadentem. ſupra. & ep. 1. lib. I V. & 21. lib. V I. Q v a m v i s *iniqua pace,*] ep. 6. lib. V I. Cum vel iniquiſſimã pacem iuſtiſſimo bello anteferrem. H o n e s t e *tamen viuerent:*] hoc dicit, ne quis obiiciat, cum turpiter viuere. non enim ſatis fuit, oſtẽdere, nihil reip. mortem ſuam fuiſſe profuturam; ſed vitã quoque ipſam nulla cum turpitudine coniunctã demonſtrat. N o n *cauſſa,*] honeſte igitur viuit, quicumque bene ſentit, nec honeſtatem vel afferunt arma, vel eripiunt.

Argumentum ep. 4.

P r a e m o n e t *Marium de aduentu ſuo in Pompeianum. Eodem anno.*

C i c e r o s. d. m a r i o. 4.

AD I I X. Kal. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel noſtro potius: in Pompeianum ſtatim cogito: ſed faciam te ante certiorem. te cum ſemper valere cupio, tum certe dum hic ſumus: vides enim quanto poſt vna futuri ſumus. quare, ſi quod conſtitutum cum podagra habes, fac in alium diem differas. cura igitur, vt valeas: & me hoc biduo, aut triduo exſpecta. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

CVM *Libone*] Scriboniæ gentis, plebeiæ. TVO, *vel noſtro potuer:*] Similis loquendi modus ep.2. lib.IX. Caninius, idem tuus, & idem noſter. IN *Pompeianum*] villam ſuam, prope opidum Pompeios. FACIAM *te ante certiorem.*] erat enim & Marius in Pompeiano ſuo. HIC] in vicinis prædiis. vterque enim villas habebat in Pompeiano. ep.9. lib.2. ad Q. Fr. Illorum prædiorum ſcito mihi vicinum Marium lumen eſſe. VIDES] ideo vides, quia Pompeianum prope Cumanũ eſt. ep.13. lib.2. ad Att. QVANTO *poſt*] diſſentio ab iis, qui, multo poſt, ſignificari putant: nam ſe breui cum eo futurum, in extrema epiſtola Cicero demonſtrat. SI *quod conſtitutum*] libri aliquot veteres habent, Si quid alij tamen, Si quod: quod ſequor. nam, conſtitutum, tranſit in naturam nominis: vt ep.1. lib.XII. ad Att. Quincto Kal. igitur ad conſtitutum Et pro Cæcina: Qui ad conſtitutum experiundi iuris gratia veniſſent. Et pro Cœlio: Cum ſit iis confitendum, nunquam ſe ne congreſſu quidem, & conſtituto cœpiſſe de tantis iniuriis experiri. Apparet, verbum iuris eſſe. Si tu, inquit, curare podagram his diebus conſtituiſti; differ in alium diem; vt interea ſimul cœnare aliquanto hilarius poſſimus.

Argumentum ep.5.

C.Trebatium Teſtam, iuriſconſultum, familiarem ſuum, commendat C.Cæſari, Galliarum proconſuli. Scripta Domitio & Appio coſ. quod ex epiſt.14. lib.2. ad Q. fratrem intelligitur.

M. CICERO S. D. C. CAESARI IMP. 5.

VIDE, quam mihi perſuaſerim, te me eſſe alterum, non modo in iis rebus, quæ ad me ipſum, ſed etiam in iis, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocumque exirem, mecum ducere, vt eum meis omnibus ſtudiis, & beneficiis quam ornatiſſimum domum reducerẽ. ſed poſtea quam & Pompeij commoratio diuturnior erat, quam putaram; & mea quædam tibi non ignota dubitatio aut impedire profectionem meã videbatur, aut certe tardare: vide, quid mihi ſumpſerim: cœpi velle ea Trebatium exſpectare a te, quæ ſperaſſet a me: neque mehercule minus ei prolixe de tua voluntate promiſi, quam eram ſolitus de mea polliceri. caſus vero mirificus quidam interuenit, quaſi vel teſtis opinionis meæ, vel ſponſor humanitatis tuæ. nam, cum de hoc ipſo Trebatio cum Balbo noſtro loquerer accuratius domi meæ, literæ mihi dantur a te, quibus in extremis ſcriptum erat: M. Irfium, quem mihi commendas, vel regem Galliæ faciam, vel hunc Leptæ delega: ſi vis tu, ad me alium mitte, quem ornem. Suſtulimus manus & ego, & Balbus: tanta fuit opportunitas, vt illud neſcio quid non fortuitum, ſed diuinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, vt initio mea ſponte, poſt autem inuitatu tuo mittendũ duxerim. hunc, mi Cæſar, ſic velim omni tua comitate complectare, vt omnia, quæ per me poſſis adduci vt in meos conferre velis, in vnum hunc conferas. de quo tibi homine hoc ſpondeo, non illo vetere verbo meo, quod, cum ad te de Milone ſcripſiſſem, iure luſiſti, ſed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem virum, pudentiorem eſſe neminem. accedit etiam, quod familiam ducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque vllius beneficij certum nomen peto: beneuolentiam tuam, & liberalitatem peto: neque impedio, quo minus, ſi tibi ita placuerit, etiam hiſce eum ornes gloriolæ inſignibus. totum denique hominem tibi trado de manu, vt aiunt, in manum tuam iſtam, & victoria, & fide præſtantem. ſumus enim putidiuſculi, quã per te vix licet: verũ, vt video, licebit. Cura vt valeas: & me, vt amas, ama.

EXPLANATIO.

VIDE, *quam mihi perſuaſerim, &c.*] facilius impetratur, impetrandi ſpe propoſita. parit enim beneuolentiam humanitatis commemoratio. quo hic artificio vtitur Cicero. QVOCVMQVE *exirem,*] legatione non frumentaria, vt nonnulli putarunt, ſed Hiſpanienſi, cum Pompeio proconſule: cui lege Trebonia, vt omnes hiſtoriæ narrant, vtriuſque Hiſpaniæ adminiſtratio in quinquennium demandata erat. COMMORATIO] ad vrbem, nunquam enim Pompeius iuit in prouinciam: quæ belli ciuilis origo fuit. ep.6. lib.VI. Eundum in Hiſpaniam cenſui. quod ſi feciſſet, ciuile bellum nullum omnino fuiſſet. Hic autem de curatione frumentaria qui poteſt intelligi, cum ea iam ante biennium demandata Pompeio eſſet; nec ea res tam diuturnam Pompeij commorationem ferret? quin etiam, frumenti comparandi cauſſa, iuit Pompeius in Sardiniam, & Africam, Marcellino & Philippo coſ. vt epiſt.9. libro I. demonſtrat. at hæc ad Cæſarem, ſcripta biẽnio poſt, nondum ab vrbe Pompeium diſceſſiſſe oſtendit.

præterea ep. 17. eandem manifeſte rem attingēs, ait: Quoad opinatus ſum me in prouinciam exiturum. Ita in prouinciam non opinor diceret, ſi frumenti nam ad curationem iturus eſſet. DVBITATIO] verebatur, ne Clodius abſenti negotium faceſſeret. Eadē legatio ſignificatur ep. vlt. lib. v. ad Att. & ep. 1. lib. III. ad Q. fr. EXSPECTARAM *ate, quæ ſperaſſet a me.*] plus eſt exſpectare, quam ſpectare. nam in ſpe dubitatio videtur ineſſe aliqua, in exſpectatione nulla. parem igitur ſibi, quod ad iuuādi Trebatij voluntatem attinet, Cicero Cæſarem facit: ſic enim exorſus eſt epiſtolam: Vide, quā mihi perſuaſerim, te me eſſe alterum: ſuperiorem autem in opibus agnoſcit, quia longe maiorem, cum vtramque Galliam proconſul adminiſtraret, ornandi, augendiq. Trebatij facultatem haberet. PROLIXE] liberaliter. ep. 8. lib. II. prolixam, beneficamq. Appij naturam vocat. MIRIFICVS] mirificus, mirus, mirandus, admirandus, mirabilis, admirabilis, ſynonyma ſunt. QVASI] quia, quod hominum eſt, ad caſum tranſtulit, ideo, Quaſi, dixit. TESTIS *opinionis meæ.*] cuius teſtimonio comprobaretur id, quod ego de te exiſtimaram. SPONSOR *humanitatis tuæ.*] cui, tamquam ſponſori, de tua credendum humanitate videretur. CVM *Balbo noſtro.*] hic eſt L. Cornelius Balbus, Gaditanus, Cæſaris & Ciceronis amiciſſimus, pro quo exſtat oratio. peruenit Cæſaris beneficio ad maximas diuitias, & conſulatum poſtremo eſt adeptus. Plinius lib. VII. cap. 43. M. ITFIVM,] antiquos libros inſpexi multos. alij habent, M. Irfium: alij, M. ffium: alij, Mirfium: alij Idfiū: quidam, m. u. fiuum: nonnulli, M. ilſiniū: vel, m. Irifium: vel, M. Infium: vel, M. Infinium: vel, M. Liſium: vel, Marcum Rufum: alij aliter: nullus, Orfium: quod tamen nonnullis placuit, opinantibus eum eſſe, de quo in ep. 13. lib. 2. ad Q. fr. fit mentio. qua de re ſcripſi olim, tempora non congruere: nam hunc, qui nominatur in hac epiſtola, iuiſſe ad Cæſarem, cōnſtat, ante Trebatium, illum autem poſt, cum in ea ſit epiſtola in extremo: Trebatium vt valde ames, vehementer te rogo. Hic a coniectura ſubſidium quærunt; & aiunt poſſe fieri, vt Orfius in Galliam antea ſit profectus; deinde, ſui negotij cauſſa, vel ab ipſo Cæſare miſſus, Romam venerit; vnde cum litteris Ciceronis ad Q. fratrem in Galliam redierit. hæc facile poſſunt excogitari: ſed nihil cogimur credere, niſi quod ratio perſuadeat. nam illa verba, quæ ſunt in ea ad Q. fratrem epiſtola, Eſt tribunus mil. in exercitu veſtro: mihi quidem argumentum afferre non videntur, cur ille Orfius antea fuerit in exercitu Cæſaris. fortaſſe etiam contrarium ſignificant. nam ſi fuerat antea tribunus mil. in exercitu Cæſaris: cur, quaſi de homine ignoto, ſcriberet ad fratrem Cicero, Eſt tribunus mil. in exercitu veſtro? quis putet a legato legionis Quincto ignoratum eſſe tribunum mil. cuiuſcumque legionis? Dicit igitur Cicero, vt opinor, hoc: venit ad Cæſarem tribunus mil. creatus. Non enim ſoli imperatores tribunos mil. creabant, vt iidem credunt; ſed ea poteſtas populi quoque fuit. Tribunorum militarium, inquit, Aſconius, duo genera, primum eorum, qui Rufuli dicūtur. hi in exercitu creari ſolent. alij ſunt Comitiati; qui Romæ comitiis deſignantur. Idem legitur apud Feſtum. idem & a Liuio lib. IX. ſignificatur. Erat igitur Orfius e comitiatis. quo refellitur illud argumentum: non potuiſſe Ciceronem diuinare tribunum mil. Orfium a Cæſare creatum iri: itaque antea creatum eſſe, & in exercitu fuiſſe. VEL *regem Galliæ faciam.*] hoc non faciam, ergo, id, quod cupis. Modus loquendi, cum, vel hoc, vel illud promittentes, alterutrum nos facturos eſſe, credi volumus. excluditur enim difficilius. LEPTAE *delega.*] video ſcriptum eſſe, Dilegam, in quattuor antiquis libris, in aliis omnibus, Delega. vtroque modo locus, vt arbitror, mēdo non vacat: nec ipſe mihi in coniectura ſatisfacio. SVSTVLIMVS *manus*] ob admirationem. manus enim tollere conſueuimus, aliquid admirantes. in Acad. Hortenſius, vehementer admirans: quod quidem perpetuo, Lucullo loquente, fecerat, vt etiam manus ſæpe tolleret. Catullus: Admirās ait hæc, manuſq. tollens: Dij magni, ſalicippium diſertum. NESCIO *quid*] ſic malo, quam Neſcio quod: idq. videtur vſus poſtulare Latinæ linguæ. vtrumq. habent veteres libri. NON *fortuitum, ſed diuinum*] fortuitis diuina præſtant. nam, quæ a fortuna ſunt, ratione carent. Deus autem ſumma ratio eſt. Non igitur caſu, inquit, accidiſſe videbatur, vt eo tempore litteræ mihi abs te darentur, cum de hoc ipſo Trebatio cum Balbo noſtro loquerer; ſed ita, Deo volente, factum, vt opinio mea de tua erga me voluntate confirmaretur. INVITATV *tuo*] inuitatus, inuitatio; permiſſus, permiſſio; conceſſus, conceſſio; conſenſus, conſenſio; diſceſſus, diſceſſio; aliaq. ſimiliter dicuntur. PER *me*] non propter me; (non enim ſe ponit vt cauſſam, quo ſpectetur) ſed, mea opera, & commendatione: vt ſit ipſe cauſſa efficiens. Sic ep. 8. lib. XIII. Magna me affeceris non modo lætitia, ſed etiam gloria, ſi P. Sextius homini maxime neceſſario per me ſatisfecerit. IN *meos*] nō modo propinqui, ſed amici etiam ſignificantur. ep. 10. lib. XVI. de Curione non propinquo dixit: Curio meus illum incitabat. & ep. 3. de ſolis propinquis non ſcripſit illud: Ego cum meis, (ſi quidquam nunc cuiuſquam eſt) etiam in meis eſſe volui. SPONDEO,] ita promitto, vt me ſponſorem conſtituam, & in me ipſum recipiam, ſi ſecus acciderit. ep. 6. lib. 1. ad Att. Tulliola tuum munuſculum flagitat, & me, vt ſponſorem, appellat. mihi autem abiurare certius eſt, quam dependere. Spōſor, præs, vas in quo differant, oſtēdit Varro lib. v. de Lin. Lat. VETERE *verbo meo,*] quo antea vſus eram in Milone commendādo. Cum infra videam ſubiungi, Sed more Romano; &, more Romano commendare, ſit exquiſite laudare, & præſtanti quodam vti genere commendationis; quod hic locus demonſtrat; & illa in ep. 18. Ego te Balbo more Romano cōmendabo: facile poſſum conicere, frigidum fuiſſe verbū illud Ciceronis, quod ſcriptum de Milone Cæſar luſerat. itaque ſequitur minime frigida laudatio, Probiorem hominem, meliorem virum, prudentiorem eſſe neminem. DE *Milone*] hoc anno P. Clodium nondum occiderat Milo. qua porro in cauſſa eum Cæſari Cicero commendauerit, ſuſpicari difficile eſt. in magiſtratus petitione, non puto. nam præturam non petiit Milo; ſed, ea omiſſa, conſulatum petiit Caluino & Meſſalla cos. cum ædilitatem geſſiſſet biennio poſt tribunatum, id eſt Pompeio & Craſſo iterum cos. fortaſſe igitur Milonem in aliqua contentione, quæ illi cum Clodio eſſet, eum Cicero commendauit. nam Cæſar, licet abſens, gratia, & opibus in vrbe plurimum valebat. Mo-

ʀ ᴀ *Romano,*] grauiſſime. ep. 17. Sic te ei tradidi, vt grauiſſime, diligentiſſimeq. potui. Ep. 18. Ego te Balbo more Romano commendabo. Q ᴠ ᴏ *modo homines non inepti loquuntur,*] ineptorum igitur hominum eſt, frigide laudare: ſi quidem non inepti exquiſite laudant. P ʀ ᴏ ʙ ɪ ᴏ ʀ ᴇ ᴍ *hominem, meliorem virum,*] coniuncta notentur: probus homo, bonus vir, potius, quam, bonus homo, probus vir. P ᴠ ᴅ ᴇ ɴ ᴛ ɪ ᴏ ʀ ᴇ ᴍ] ep. 7. Multum in eo te frater adiuuabit meus, multum Balbus, ſed, mihi crede, tuus pudor, & labor plurimum. Q ᴠ ᴏ ɴ *familiam ducit,*] non ad ipſum Trebatium refero; vt dicatur, ſuos habere ſectatores; verum ad eius excellentem in iure ciuili memoriam, atque ſcientiam. cum enim laudare Trebatium Cicero cœpiſſet, adiunxit ea, quæ in eius laudibus ita prima ſunt, vt quaſi familiam ducere, & excellere videantur. laudatur enim, & neceſſaria in primis eſt, in iuriſconſulto memoria: ſine qua ſcientia non conſiſtit: nec tamen memoria ſola laudem habet, ſed ita, ſi cum intelligentia coniungatur: ex vtraque enim fit ſcientia. itaque poſt memoriam adiunxit Cicero ſcientiam; vt optimum iuriſconſultum deſcriberet. Quod ad loquendi genus attinet, confirmatur exemplo lib. I V. de Fin. Primum, inquit, illud vide, grauiſſimam illam veſtram ſententiam. quæ familiam ducit, honeſtum quod ſit, id eſſe ſolum bonum; honeſteq. viuere, bonorum finem; communem fore vobiscum omnibus, qui in vna virtute conſtituunt bonorum finem. Et Phil. v. Lucius, frater eius, vtpote qui peregre depugnarit, familiam ducit. Tranſlatio ab iis, qui ceteros ducũt, quia poteſtate, aut honore, ſcientia ve antecellunt. I ɴ *iure ciuili ſingularis memoria,*] neceſſariam eſſe iuriſconſultis memoriã, & eorum maxime propriam, oſtẽdit lib. I. de Orat. cum ait: In oratore autem acumen dialecticorum, ſententiæ philoſophorum, verba prope poetarum, memoria iuriſconſultorum, vox tragœdorum, geſtus pæne ſummorũ actorum eſt requirendus. T ʀ ɪ ʙ ᴠ ɴ ᴀ ᴛ ᴠ ᴍ,] militum. qui, poſt conſulem, & legatos honor in caſtris erat maximus, & poſt eum præfectura equitum, de qua ſequitur mentio. vide quæ de tribunis mil. diximus ep. 20. lib. v. C ᴇ ʀ ᴛ ᴠ ᴍ *nomen*] modeſtiam ſeruat, quia nihil petit nominatim: & plus tamen petit, quã ſi nominatim peteret; quia nihil eſt, quod a Cæſaris beneuolentia, & liberalitate exſpectari non poſſit. P ᴇ ᴛ ᴏ:] repetit hoc verbum elegantiæ cauſſa, ſimiliter vt ep. 15. ad Att. lib. v. Denique hoc non deſidero: lucem, forum, vrbem, domum, vos deſidero. G ʟ ᴏ ʀ ɪ ᴏ ʟ ᴀ ᴇ] quaſi non omnino veræ, ac ſolidæ gloriæ ſint inſignia vel tribunatus, vel præfectura, ſed aliquam tamen gloriæ imaginem habeant. D ᴇ *manu, vt aiunt, in manum tuam iſtam,*] curam ſuam, & cupiditatem ornandi Trebatij ſignificat: quia, non contentus eo, quod dixerat, Mitto ad te Trebatium, ſubiungit, Totum hominem tibi trado: plus eſt enim tradere, quam mittere. idq. etiam atque etiam magis exprimitur hoc addito, De manu, vt aiunt, in manum tuam. quod vero intulit, Iſtum, ex laude Cæſaris beneuolentiam quærit: quod ipſum Trebatij cauſſa facit. Ingenioſe autem, quia dixerat, In manum tuam, de victoria, & fide ſubiunxit: manus enim & victoriam parit, & fidẽ promittit. quod vtrumque oſtenditur in oratione pro Deiotaro. Per dexteram te iſtam oro, quam regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti, iſtam, inquam, dexteram, nõ tam in bellis, & in prœliis, quam in promiſſis, & fide firmiorem. Terentius de fide, In Andr. Quod ego te per hanc dexteram oro, & ingenium tuum. Nec ab re fides hic in Cæſare laudatur: ſed exigitur quodam modo, vt, quem ad ſe mitti voluerit, eum pro ſua fide tractet. ſcripſerat enim, Si vis tu, ad me aliũ mitte, quem ornem. S ᴠ ᴍ ᴠ ꜱ *enim putidiuſculi,*] excuſat ſe, quod in Trebatio commendando plura verba conſumpſerit, quam Cæſaris humanitas patiatur. Putidum appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi poſſit, vt de Orat. lib. I I I. Nolo exprimi litteras putidius, nolo obſcurari diligentius. Et de Off. lib. I. Litteræ neque expreſſæ, neque oppreſſæ: ne aut obſcurum eſſet, aut nimis putidum. Vidi ſcriptum in quibuſdam antiquis libris, Blandiuſculi: ſed in pleriſque, Putidiuſculi: quod magis probo. & fortaſſe, Blandiuſculi, gloſſema fuit. Q ᴠ ᴀ ᴍ *per te vix licet:*] non vis me tam diligẽtem eſſe in eo commendando, quem & ſcis diligi a me non mediocriter, & vides mitti ad te inuitatu etiam tuo. dicit autem, Vix licet: quod quaſi medium eſt inter licet, & non licet. ita excuſat ſuam diligentiam, & eam tamen parum neceſſariam oſtendit. V ꜱ ᴜ ᴍ, *vt video, licebit*] accipies in bonam partem officium meum: nec tibi moleſtiam afferet hæc noſtra, quamuis nimia, in Trebatio commendando diligentia.

Argumentum ep. 6.

Trebatium, deſiderium vrbis vix ferentem, hortatur, vt vrbis, vrbanitatiſq. curam, & memoriam, quaſi quaſdam ineptias, abiiciat; operamq. det, vt, quod ei ab vrbe diſcedenti propoſitum fuerat, id aſſiduitate, & virtute conſequatur. Eodem anno.

M. Cicero s. d. C. Trebatio. 6.

IN omnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarem, aut Balbum mitto, legitima quædam eſt acceſſio commẽdationis tuæ, nec ea vulgaris, ſed cum aliquo inſigni indicio meæ erga te beneuolentiæ. tu modo ineptias iſtas, & deſideria vrbis, & vrbanitatis depone: &, quo conſilio profectus es, id aſſiduitate, & virtute conſequere. hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quam ignouerunt Medeæ, quæ Corinthum, arcem altam, habebãt, matronæ opulentæ optimates: quibus illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illæ verterent, quod abeſſet a patria.

" *Nam multi ſuam rem bene geſſere,& publicam patria procul:*
" *Multi,qui domi ætatem agerent,propterea ſunt improbati.*

quo in numero tu certe fuiſſes,niſi te extruſiſſemus.Sed plura ſcribemus alias. Tu,qui ceteris cauere didiciſti,in Britannia ne ab eſſedariis decipiaris, caueto. &,quando Medeam agere cœpi, illud ſemper memento: QVI ipſe ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequidquam ſapit.Cura vt valeas.

EXPLANATIO.

LEGITIMA] vſitata,vt quæ lege fiunt. CVM *aliquo inſigni indicio mea erga te beneuolentiæ.*] id, More Romano commendare, dicitur epiſt.5. & 18. VRBANITATIS] hic vrbanitas nõ eſt virtus,ſed pro rebus vrbanis accipitur,quarum deſiderio Trebatius flagrare ſe ſignificauerat ep.17. Mihi interdũ ſcius in vrbis, vrbanitatiſque deſiderio videbare. QVO *conſilio profectus es,*]profectus erat eo conſilio, vt beneuolẽtiam Cæſaris aſſiduitate, & virtute adipiſceretur. MEDEÆ,] hunc locum vir excellentis ingenij Angelus Politianus primus illuſtrauit. nam illud, Quæ Corinthum,arcem altam,habebant; &, Matronæ opulentæ optimates; & quæ ſequuntur; recte vidit ex Ennio poeta, verborum ordine nonnihil immutato, eſſe ſumpta. Græcos etiam verſus Euripidis,ab Ennio cõuerſos,adduxit:quos hic ſubſcribere viſum eſt.

Κορίνθιαι γυναῖκες,ἐξῆλθον δόμων·
Μή μοί τι μέμψησθε·οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
Σεμνοὺς γεγῶτας,τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
Τοὺς δ᾽ ἐν θυραίοις·οἱ δ᾽ ἀφ᾽ ἡσύχου ποδὸς
Δύσκλειαν ἐκτήσαντο,καὶ ῥᾳθυμίαν.

CORINTHVM, *arcem altam,*] vrbs ipſa,Achaiæ caput, quã cepit, euertitq. L. Mummius, Corinthus dicta, arx vero Acrocorinthus; quod editiore loco extructa immineret vrbi. hic tamen eodem, quo vrbs, nomine appellatur; quia ſcilicet pars vrbis eſt arx; & poteſt, quod in toto, idem in parte nomen vſurpari.Medeam cum viro ſuo Iaſone Corinthum exſulem deueniſſe,demonſtrat hic locus; & ex ipſa, quæ exſtat, Euripidis tragœdia cognoſcitur.habitaſſe ibi diutius,Pindari ſignificat interpres. nam, ἐν τῷ ᾠδῇ ιγ΄ τῶν Ὀλυμπ. vbi Xenophon Corinthius laudatur,ad illa verba, *καὶ τὰν πατρὸς ἀντία Μήδειαν θεμέναν τὸν γάμον αὐτᾷ*,interpres hæc affert: *Μηδείας μέμνηται, ὅτι ἐν Κορίνθῳ κατῴκει, καὶ ἔπαυσε Κορινθίους λιμῷ κατεχομένους, θύσασα Δήμητρι καὶ νύμφαις Λημνίαις.* Alia quoque, vt Pindari verba explanet,adducit idem interpres, vt ſolet obſcuris in locis eſſe varius: verum ea referri ad exſulem Medeam, de qua hic ſermo eſt, mihi non videntur. nam Euripides, & eum ſecutus Ennius,veniſſe Corinthum Medeam exulem,oſtendunt: interpres autem ille, Corinthum Æetæ, Medeæ patris,fuiſſe patriam ait,ideoq.in laudibus Corinthi Medeam nominari. quod ego abſurdum puto. Plutarchus etiã in Theſeo,veniſſe Medeam Corintho Athenas,auctor eſt. HABEBANT,] pro, habitabant. Plautus in Bacchidibus: Quis iſtic habet? Et Varro lib.1 v. de Lin.Lat.Ciſpius mons,vbi æditumus habere ſolet. Et Digeſtorum lib.1 3 x. tit. 2.Quidã Iberus,qui habet poſt horrea mea. OPTIMATES:]nobiles,principum virorũ vxores.Optimatem,Cicero deſcribit in oratione pro Sextio,qui ſe ita gerit, vt ſua conſilia optimo cuique probet; quique nec natura improbus eſt, nec furioſus, nec malis domeſticis impeditus. hic propter opes,& claritatem familiæ dicuntur Optimates. MANIBVS *gypſatiſſimis*] verbum opinor Ennianum,pro candidiſſimis. nam Ciceronem ita locutum, numquam crediderim.in hac quidem,quæ exſtat,Euripidis Medea gypſatarum manuum nulla mentio. NE *ſibi vitio illa verterent,quod abeſſet a patria.*] quærit excuſationem apud mulieres Corinthias Medea, quod egreſſa domo ſit,ideſt quod patriã reliquerit. id enim ſequentes duo verſus indicant. vtrum autem Euripidis verba,vnde hoc Ennius trãſtulit,id ipſum ſignificent, an errauerit Ennius, & eum ſecutus Cicero; dubitari fortaſſe poteſt,e doctorum hominum ſententia. nos tamen, qui Ciceronem interpretamur, diſputare de Euripidis mente non debemus: illud quidem, ἐξῆλθον δόμων, de patria, non de priuatis ædibus,Ciceronem intellexiſſe,ſatis conſtat:quemadmodum & ep.5. Vt cum meis omnibus ſtudiis,& beneficiis quam ornatiſſimum domum reducerem. Et ep.17. Domum redire properabas.Et ep.30. Nec hortor,nec rogo,vt domũ redeas. Iam illud, Domi foriſq. Domi militiæque quam ſæpe dicatur,omnes norunt.Nec ſane video,ſi, ἐξῆλθον δόμων, de priuatis ædibus accipiatur; cur mulieres Corinthias Medea rogaret,vt ſibi ignoſcerent,quia prodiſſet;cum eorum nomine,vt prodiret,rogata iam eſſet. Apte vero dicitur:ne mihi vitio detis,quod ex patria diſceſſi:quando,idem qui fecere, multi gloriam ſunt aſſecuti. vt verbum, *σεμνὸς*, Ennius verterit, Qui rem ſuam & publicam bene geſſere: recte fortaſſe: cum, *σεμνὸν*, tam ad laudẽ, quam ad infamiam referatur: vt exempla, non modo quæ Suidas collegit, verum alia quoque non pauca demonſtrant. nam,quod in hoc ipſo Euripidis loco,*σεμνοὺς*, idem Suidas accepit pro *ὑπερηφάνους*, ideſt arrogantes: equidem,quod ad me attinet, ſequor libentius veterem poetam Ennium, quam recentiorem grammaticum Suidam: cum præſertim Cicero noſter, qui Euripidis verba & videre potuit,&,opinor, vidit, Ennij ſententiam probauerit.

" NAM *multi ſuam rem bene geſſere,& publicam patria procul:*
" *Multi, qui domi ætatem agerent, propterea ſunt improbati.*]

Duo videntur eſſe verſus: nec tamen,quæ menſura ſit,apparet. itaque vir acuti ingenij diſtinguendum ita cenſuit:

" *-- Nam multi ſuam*
Rem bene geſſere,& publicam patria procul:
Multi,domi qui ætatem egerunt,propterea
Sunt improbati. --

in quo aſſentirer, niſi viderẽ ſcriptum eſſe in omnibus antiquis libris, qui domi ætatem agerent; non, Domi qui ætatem egerunt. itaque tentare volui, an alia ſit probabilior, ideſt ab antiquis libris minime

diſſentiens, diſtinguendi ratio. occurrit autem hæc:

" *Nam multi ſuam rem bene geſſere, & publicam*
" *Patria procul: multi, qui domi ætatem age-*
" *Rent, propterea ſunt improbati.*

primi verſus pes ſecundus, Ti ſuam, ſpondeus eſt, more ſatis noto, ex tragicorum, comicorumq. conſuetudine. in ſecundo verſu extremam ſyllabam transfero ad menſuram tertij: quemadmodum dixit Virgilius lib. 1. Georg.

Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem:

translata ad ſequentem verſum poſtrema ſyllaba. & Catullus Quænam te mala mens, miſelle Rauide, Agit præcipitē in meos iambos? Et Horatius in Ode ſecunda, Vxorius amnis: cum primam ſyllabam, V, transferri neceſſe ſit ad ſuperiorem verſum: quod apud comicos, ac tragicos, quorum eſt maior licentia, vſitatum fuiſſe, negari non poteſt. Nam illud in eodem verſu, Qui domi, dactylum eſſe, nemo, opinor, ignorat: licet in verbo, Domi, ſecunda ſyllaba produci ſoleat. hic enim idem accidit, quod in illo Virgilij verſu ecl. 8.

" *Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?*

quo loco non modo omittitur ſynalœphe, verum etiam, quæ ſua natura producitur, ſyllaba, ob ſequentem poſterioris verbi vocalem contrahitur; & fit dactylus, An qui a. Sic idem poeta lib. 1. Georg.

" *Conati ter ſunt imponere Pelio Oſſam.*

Et lib. v. Æn.

Victor apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto.

Et lib. vi.

Nomen & arma locum ſeruant: te, amice, nequiui conſpicere.

Antiquior etiam poeta Lucretius lib. v. dixit:

Pectora terrarum qui in orbi ſancta tuetur.

Nec ſimplices modo vocales, ſed diphthongi quoque naturam mutant, vt lib. 1. Georg.

Flerunt Rhodopeiæ arces. Et lib. iii. Æn.

Inſulæ Ionio in magno.

CETERIS *cauere*] cum iuriſconſultus ſis: iuriſconſultorum enim, aliis cauere. Idem iocus ep. 10. In re militari multo es cautior, quam in aduocationibus. Et ep. 3. lib. iii. L. Valerium iuriſconſultum valde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt iuriſcōſultus. melius enim ei cauere volo, quam ipſe aliis ſolet. Et ad eundem Trebatium in Topicis: Tu mihi, meiſq. ſæpe cauiſti. Et Off. lib. 2. Cauere in iure, conſilio iuuare, atque hoc ſcientiæ genere prodeſſe quamplurimis, vehementer & ad opes augendas pertinet, & ad gratiam. DIDICISTI] a legibus, & iure ciuili. IN *Britannia*] iuiſſe Trebatium, vel iturum cum Cæſare in Britanniam, Cicero arbitrabatur. non iuiſſe conſtat ex ep. 10. & 14. AB *eſſedarijs*] iis, qui pugnant ex eſſedis. epiſtola ſequēti: Eſſedum aliquod ſuadeo rapias. Ep. 10. Spectare eſſedarios voluiſti. Et Cæſar de Britannis ita loquitur lib. v. Illi equitatu, atque eſſedis, ad flumen progreſſi, prœlium committere cœperunt. Et paullo poſt: Equites hoſtium, eſſedariique acriter prœlio cum equitatu noſtro conflixerunt. Videtur & apud Belgas eſſeda fuiſſe. Virgilius Georg. lib. iii.

Eſſeda vel molli melius feret eſſeda collo.

Romæ quoque, vt peregrina per luxum ſæpe amamus, eſſedo vtebantur ditiores. Phil. 2. Vehebatur eſſedo tribunus pl. DECIPIARIS] turpe eſt iuriſconſulto decipi; cum ipſe, ne alij decipiantur, ſua ſcientia præſtare ſoleat. caue igitur, ne te læſum. QVI *ipſe ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequidquam ſapit.*] Quærendum eſt, cuius poetæ Latini ſit hic verſus, ex quo poeta Græco translatus, ex qua fabula. Verſus eſt Ennij. dixit enim Cicero lib. iii. Off. Hæc eſt illa pernicies, quod alios bonos, alios ſapientes exiſtimant: ex quo Ennius, Nequidquam ſapere ſapientem, qui ſibi ipſi prodeſſe nequiret. Græcum autem Euripidis verſum conuertit Ennius, recitatum a Cicerone in epiſtola ad Cæſarem, lib. xiii. *Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός.* Ex Medea tragœdia ſumptam eſſe hanc ſententiam, quis dubitet? cum dicat Cicero: &, quando Medeā agere cœpi, illud ſemper memento: Qui ipſe ſibi &c. Nunc ſcrupulus remanet, ſane moleſtus, & difficilis. nam in hac, quæ exſtat, Euripidis Medea non reperitur hic verſus: vt neceſſe omnino videatur, vel ex altera eiuſdem Euripidis Medea ſumptum eſſe, vel duos Euripides fuiſſe, qui Medeam conſcripſerint. Duas fuiſſe eiuſdem Euripidis Medeas diſerte nemo dixit, quod equidem ſciā: contra, potius vnam fuiſſe, oſtendit Suidas, cum de Nephrone ait: *ἐν τοῖς δράμασιν Εὐριπίδου Μηδείαν.* Præterea ſi duas idē ſcripſiſſet, notaſſet vtramq. inſcriptione diuerſa, vt in Iphigenia fecit, & Sophocles in Oedipo, Æſchylus etiam in Prometheo. Interpres etiam Ariſtophanis in eo loco eius comœdiæ, quæ inſcribitur, *Εἰρήνη*, *Εἶτα μετῳδῶν τὴν Μηδείαν: ὀλόμαν, ὀλόμαν ἀποχηρωθεῖς*: vnam videtur legiſſe Euripidis Medeā, quæ exſtat. ſubiungit enim: *Μετῳδεῖ τοὺς Εὐριπίδου Μηδείας παρῳδῶν ἰαμβεῖα: ὦ ἀθλία ἐγὼ, μελέα πῶς ἂν ὀλοίμαν;* Rurſus, oritur coniectura de duabus, nō modo, quia non eſt, vt dixi, verſus hic in ea, quæ nunc eſt in manibus, Medea; ſed etiam quia Stobæus Euripidē bis appellat in Medea recitatq. verſus, qui ab hac abſunt tragœdia. quam nouimus, quos etiam ſubſcribam. *πολλὰ ἐν κακοῖσι θυμὸς αὐτὸς εἰς ἐμὲ Μεγάλα πλάγχθεὶς ἀντιλαμβάνει ψυχὴ ἀσχάλλουσα κακοῖς.* Et alio loco: *τὸ θρέψαι δ᾽ ἐν βροτοῖσι πολλάκις Πλέον φίλτρα τοῦ φῦσαι τίκτει.* Latini quoque veteres Grammatici modo Ennij Medeā ſimpliciter, modo Medeam exſulem appellāt, in quo quærendū, ſi ſunt duæ Medeæ, vtra ſit, quæ vocatur Exſul. Sane Nonij teſtimonio exſul videtur ea, quam ab Euripide ſcriptā habemus. quis enim nō videt, duos illos verſus,

. *Antiqua herilis, fida cuſtos corporis,*

Quid ſic te extra ædes exanimata eliminas?

quos ex Ennij Medea exſule recitat Nonius, ex illo Euripidis loco tranſlatos eſſe? *παλαιὸν οἴκων κτῆμα δεσποίνης ἐμῆς Τί πρὸς πύλαισι τήνδ᾽ ἄγουσ᾽ ἐρημίαν, Ἕστηκας, αὐτὴ θρεομένη σαυτῇ κακά.* Ecce aliud eiuſdē Nonij de Medea exſule, ab Ennio cōſcripta, teſtimonium: Nam ter ſub armis malim vitam cernere, Quam ſemel modo parere. Eadem ſententia legitur in Euripide, his elata verbis: *Τρὶς ἂν παρ᾽ ἀσπίδα Στῆναι θέλοιμ᾽ ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.* Accedit Probus, & Eclogarū Virgilij antiquiſſimus, & idē eruditiſſimus interpres. is ex Ennij exſule Medea adducit hos verſus.

Iuppiter, tuque adeo ſumme Sol, qui res omnes inſpicis,
Quique tuo lumine, mare, terrā, ac cælum contines, inſpice
Hoc facinus, priuſquam fiat, prohibe ſcelus.

Quod ex Euripide, mutatione quadam, Ennio vſitata, conuerſum eſt: ait enim chorus: *ἰὼ γᾶ τε, καὶ παμφαὴς ἀκτὶς Ἀελίου, κατίδετ᾽, ἴδετε τὰν ὀλομέναν γυναῖκα, πρὶν φοινίαν τέκνοις προσβαλεῖν χέρ᾽ αὐτοκτόνον.* Præterea videtur Iaſon, poſt interfectum a filiabus, fratrem

de Medeæ, Poliam, Theſſaliæ regem, Corinthum vna cum Medea profugiſſe, ibiq. aliquamdiu, tamquam exſulem vixiſſe. atque ipſe querenti Medeæ, quod, ſe repudiata, Glaucam, Creontis filiam, Corinthij regis, duxiſſet vxorem, factum ſuum excuſat his verbis: Τί τ' ἂρ εὕρημ' εὗρον εὐτυχέστερον, ἢ παῖδα γῆμαι βασιλέως, φυγὰς γεγώς. Medeæ quoque nutria, immo fabulæ, exſulium heræ ſuæ nominat, hæc dicens: ἀνδράσιν σὺν φυγῇ πολιτῶν, ὧν ἀφίκετο χθόνα. Et alibi. Argumẽtum igitur Medeæ, quæ exſtat, poſt ipſius Medeæ fugam, ea Theſſalia, natum videtur, vt exſul vere nuncupari poſſit. Quod ſi hæc Euripidis Medeæ, quam omnes norunt, exſul eſt: cur eadem non vocatur eaſul a Donato, & Priſciano, verſus illos ea Ennij Medea recitantibus? Vtinam, ne in nemore Pelio ſecuribus Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes. & quæ ſequuntur. Qui verſus hanc aggredientibus legere occurrunt primi. Et apud Nonium appellatur Ennius in Medea, exſulis cognomine prætermiſſo: verbaq. illa ipſius Medeæ ſubiunguntur, ſuns liberos ad complexum Inuitantis: Saluete, optima corpora: cette manus veſtras, meaſque accipite. Quem locum ex illo Euripidis conuerſum eſſe, licet non plane Græcis Latina reſpondeant, ſatis liquet. Προσειπεῖν βούλομαι· δότ' ὦ τέκνα, δότ' ἀσπάσασθαι μητρὶ δεξιὰν χέρα. Quare in exſulis Medeæ cognomine, modo addito, modo omiſſo, cum tamen eadem tragœdia ſignificetur, valde cõturbor. Quod ſi obſcura, difficilique in re ſententiam licet dicere: crediderim omnino, duas fuiſſe, quas conuerrit Ennius, Græce ſcriptas Medeas, non ab eodem Euripide, vt ſatis iam videor probaſſe, ſed vnam ab Euripide maiore, quæ exſtat, alteram ab Euripide minore, qui ex maioris fratre natus eſt. nam Suidas hæc prodidit: Εὐριπίδης, Τραγικός, τοῦ προτέρου ἀδελφιδοῦς ὡς Διονύσιος ἐν χρονικοῖς. δράματα αὐτοῦ ταῦτα, Ὀρέστης, Μήδεια, Πολυξένη. Et Cicero, cum illũ verſum Μισῶ σοφιστὴν, tribuit Euripidi, de poſteriore alterius Euripidis Medea, quæ deſideratur, locutus eſt: quam cum videret, Euripidis nomine inſcriptam, non quæſiuit homo, ad maiora natus, duone, an vnus, fuiſſet Euripides; & vtrum, quæ tunc erant duæ Medeæ, ab vno maiore Euripide, an a duobus factæ eſſent: ſatis habuit, Euripidem nominare, cuius erat ille verſus. Sunt igitur duæ Medeæ Græce ſcriptæ, quarum alteram habemus integram; ex altera, quæ amiſſa eſt, verſus quoſdam, præter proxime nominatum, ponit Stobæus: duæ item Latinæ, vtraque ab Ennio conuerſa: quarum ex priore ſunt illi verſus: Nam multi ſuam rem bene geſſere, & publicam, Patria procul; multi, qui domi ætatem agerent, propterea ſunt improbati. & illi, Vtinam, ne in nemore Pelio: & quos præterea iam recitaui: qui reperiuntur omnes in Euripidis Græca peruulgata. Ex poſteriore autem, præter illum, Qui ipſe ſibi ſapiẽs prodeſſe nequit, nequidquam ſapit; qui de Græca, quam nobis ademit temporis iniuria, tranſlatus eſt, alij quoque ſunt, vt ille apud Varronem, & Diomedem, Quis tu es mulier, quæ me inſueto nuncupaſti nomine? & ille, quem idem Varro ponit, Contempla, & Cereris templum ad læuam adſpice. & qui eſt in Nonio, Sol qui candentem in cælo ſublimat facem. & qui apud eundem: Vtinam, ne vmquam me de cordis cupido corde pedem extuliſſe. & alio loco: Fructus verborum aures aucupauit. Item alibi: Adſta, atque Athenas, antiquum, opulentum opidum, cõtempla. Qui verſus cum in Ennij Medea nominentur, ab hac tamen Medea Græca, quæ integra legitur, abſunt omnes. Hic poſſet aliquis credere, vnã ab Ennio Medeam de Græco in Latinum ſermonem tranſlatam, alteram vero ab ipſo confictam. ideoq. verſus illos non reperiri in Græca, quæ hodie in manibus eſt. Infirmat hanc opinionem illa ratio, quod is Ennij verſus, Qui ipſe ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequidquam ſapit, tamquam verſus Euripidis agnoſcitur a Cicerone, vt ſupra docuimus. Medeam præterea ſcripſere inter Græcos Euphorion, & Sophocles: de quibus Ariſtophanes grammaticus, πρῶτος, inquit, Εὐφορίων. δεύτερος Σοφοκλῆς. τρίτος Εὐριπίδης. Scripſit & Neophron; ex qua luculentos admodum verſus, ex perſona interfecturæ filios Medeæ, recitat Stobæus: item Melanthius, vt interpres Ariſtophanis demonſtrat. De Latinis autem, præter Ennium, Attius Medeam fecit, ſecutus fortaſſe Euphorionem, aut Sophoclem, aut Neophronẽ, aut minorẽ etiam Euripidem. nam, vt apparet, maiorem, cuius tragœdiam habemus, in aliqua parte potuit imitari, in toto argumento certe non potuit: quippe cum hic a Glaucæ nuptiis, & Medeæ ira, Attius autem a profectione Argonautarum ſuam tragœdiam ſit exorſus: recitat enim Cicero lib. 2. de Nat. deor. verſus illos Attianos de Argo naui, qua delecti heroes cum Iaſone, vellus aureum petente, vehebatur. Tanta moles labitur; Tremebunda ex alto, ingenti ſonitu, & ſpiritu; Præ ſe vndas voluit; vertices vi ſuſcitat, &c. Ea qua Attij tragœdia ſint hi verſus, Priſcianus oſtẽdit, quod omiſit Cicero: ait autem eſſe ex Medea. Quartam tragœdiam de Medea ſcriptam a Pacuuio, nequis credat. nam, etſi apud Nonium ſæpe appellatur, in Medea: tamen vbique veteres libri habent, In Medo: quod eſſe rectius, minime dubito. fuit enim filius Medeæ Medus: tragœdiæque, de eo a Pacuuio conſcriptæ, Feſtus ter, Chariſius bis, teſtimonium afferunt. Quod attinet ad menſionem verſus: ego nihil deſidero; nec video cauſſam, cur nonnulli legere maluerint, Prodeſſe non quit: cum præſertim antiqui libri, quibus quidem vtor, omnes, ſine vlla varietate, habeant, Nequit. Eſt autem tetrameter catalecticus, e ſeptem pedibus, & vna ſyllaba, quæ trocheum, extremum pedem, ſequitur, hoc modo; Qui ip – ſpondeus eſt. Se ſibi, tribrachus; ſapiens, anapæſtus; prodes – ſpondeus; ſe nequit, anapæſtus; nequid – ſpondeus; quam ſa – trocheus; pit, vltima ſyllaba, propter, quam Catalecticus dicitur verſus. deeſt enim altera ſyllaba, quæ ſi adeſſet, octonarius eſſet integer, & diceretur, Acatalecticus. Sunt, qui diſtinguunt, leguntque ſic: Qui ipſus ſibi Sapiens prodeſſe non quit, nec quidquam ſapit. Quos neque reprehendo, neque ſequor: hoc tantum dico, me nondum in vllo vetere libro, Ipſus, pro Ipſe, hoc in loco ſcriptum animaduertiſſe. Etiam illud confirmo: vbi ipſi legunt, Non quit, in meis antiquis eſſe, Nequit. At ſenarius eſſe non poteſt, ſi legatur, Nequit. Intelligo: & mutationis hanc opinor fuiſſe cauſſam. Sed in tragœdia, aut comœdia, non ſolis ſenariis locus eſt. Eodem modo lib. 3. Off. dixit Cicero: Ex quo Ennius, Nequidquam ſapere ſapientem, qui ſibi ipſi prodeſſe nequiret. Sic enim eſt in libro viri integerrimi, & incredibili quadam ingenuarũ artium doctrina

referri, Gulielmi Sirleti, non, Non quiret, vt ipſi dicunt eſſe in ſuis exemplaribus. Quod ſi ita eſſet in omnibus, non tamen admodum moueret; nec putarem, fracti, & diſſoluti verius teſtimonio, mutationem in verſu integro, beneq. conſtituto, qualis eſt in hac epiſtola faciendam eſſe. Quod ad ſententiam attinet, ſimilem animaduertimus apud Iſocratem, ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα, περὶ τῆς βασιλείας: ὁ μὲν δὴ ἐν αὐτῷ χρήσιμος, ὁ δ' ἂν ἄλλον φρόνιμον ποιήσειεν.

Argumentum ep. 7.

STudium ſuum in commendando Trebatio ſignificat: monet, vt aßiduam Cæſari operam nauet, ab eius liberalitate exſpectet omnia. Eodem anno.

CICERO S. D. TREBATIO. 7.

EGo te commendare non deſiſto: ſed, quid proficiam, ex te ſcire cupio. ſpem maximam habeo in Balbo: ad quem de te diligentiſſime, & ſæpiſſime ſcribo. Illud ſoleo mirari, non me toties accipere tuas litteras, quoties a Q. fratre mihi afferuntur. In Britannia nihil eſſe audio neque auri, neque argenti. id ſi ita eſt; eſſedum aliquod ſuadeo rapias, & ad nos quamprimum recurras. ſin autem ſine Britannia tamẽ aſſequi id, quod volumus, poſſumus: perfice, vt ſis in familiaribus Cæſaris. multum te in eo frater adiuuabit meus, multum Balbus, ſed, mihi crede, tuus pudor, & labor plurimum. imperatorem liberaliſſimum habes, ætatem opportuniſſimam, commendationem certe ſingularem: vt tibi vnum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare. Vale.

EXPLANATIO.

IN *Britannia*] putat in Britanniã iuiſſe Trebatium, aut certe breui eſſe iturum. Idem exiſtimat ep. 8. non iuiſſe tamen cognoſcitur ex ep. 10. & 14. & 16. & 17. NIHIL *neque auri, neque argenti.*] ep. 17. lib. 4. ad Att. Illud iam cognitum eſt, neque argẽti ſcrupulum eſſe vllum in illa inſula, neque vllam ſpem prædæ, niſi ex mancipiis. AD *nos quamprimum recurras.*] iocatur. nam omnino vult ab ipſo Cæſare Trebatium exſpectare omnia: quod ex epiſtolæ clauſula cognoſcitur. SIN *autem*] dubitatio videtur: ſed affirmatio eſt per dubitandi ſpeciem inducta. quaſi dicat: Cum vero ſine Britannia id, quod volumus, aſſequi poſſimus; perfice &c. TVVS *pudor,*] ep. 5. Pudentiorem eſſe neminem. Et ep. 17. Sæpe etiam, id quod a te alieniſſimum eſt, ſubimpudẽs videbare. IMPERATOREM] de hoc nomine ſupra diximus. infra etiam imperator Cæſar vocatur, ep. 17. ÆTATEM *opportuniſſimam,*] rebus gerendis, & conciliandæ tibi imperatoris beneuolentiæ. SINGVLAREM:] vel totum, quo vſus eſt in multis ad Cæſarem litteris, officium ſignificat: vel illam notat epiſtolam, qua Cæſari Trebatium more Romano commẽdauit. ep. 5. & 10. VNVM *timendum*] adſunt enim cetera. ep. 10. Quin tu vrges iſtã occaſionem, & facultatem, qua melior numquam reperietur. Simili ſentẽtia in ep. 17 IPSE *tibi defuiſſe*] ep. 9.

Argumentum ep. 8.

QVid Cæſar ad ſe de Trebatio ſcripſerit, quid ipſe Cæſari reſponderit, officioſe ſignificat. deinde Trebatium quaſi molli brachio reprehendit, quia delatum a Cæſare tribunatum mil. recuſauerit: hortaturq. vt in occaſione, & facultate optima ſibi ne deſit. Eodem anno.

CICERO S. D. TREBATIO. 8.

SCRIPSIT ad me Cæſar perhumaniter, nondum te ſibi ſatis eſſe familiarem propter occupationes ſuas, ſed certe fore. cui quidem ego reſcripſi, quam mihi gratum eſſet futurum, ſi quamplurimum in te ſtudij, officij, liberalitatis ſuæ contuliſſet. ſed ex tuis litteris cognoui præproperam quandam feſtinationem tuam: & ſimul ſum admiratus, cur tribunatus commoda, dempto præſertim labore militiæ, contempſeris. querar cum Vacerra, & Manilio. nam Cornelio nihil audeo dicere; cuius tu periculo ſtultus es: quando te ab eo ſapere didiciſſe profiteris. quin tu vrges iſtam occaſionem, & facultatem, qua melior numquam reperietur? Quod ſcribis de illo Prætiano iuriſconſulto; ego te ei non deſino commendare. ſcribit etiam ipſe mihi te ſibi gratias agere debere. de eo quid ſit, cura vt ſciam. Ego veſtras Britannicas litteras exſpecto. Vale.

EXPLANATIO.

LIBERALITATIS] plus in officio, quam ſtudio, plus in liberalitate, quam officio, cōtinetur. TRIBVNATVS] militum: quem Cæſar honorem, cum vacatione militarium onerum, Trebatio detulerat. Eſt autem, vt diximus iam, in caſtris prima dignitas conſulis, altera legatorum, tertia tribunorum mil. quarta præfectorum equeſtrium turmarum, quincta centurionum, deinceps minorum ordinum. VACERRA,] cognomen eſt Romanę familiæ. Accuſabo te, inquit, apud amicos tuos. Videntur fuiſſe iuriſcōſulti, Vacerra, Manilius, Cornelius: vt infra cognoſcitur. ep.9. MANILIO.] epiſt.10. CORNELIO] Q. Cornelio. ep.17. NIHIL *audeo dicere:*] ne magiſtrum offendam, reprehenſo diſcipulo. A Cornelio ius ciuile Trebatius didicerat: vt, ſine præceptoris culpa, ſtultus eſſe non poſſet. Digeſt.l.1.tit.2. SAPERE] tu autem ſtultus es. itaque nec magiſter videtur ſapere. nam a ſapientibus magiſtris inſipientes diſcipuli fieri non ſolent. QVIN *tu vrges*] cur non vrges? modus loquendi Ciceroni familiaris. OCCASIONEM, *& facultatem.*] plus eſt facultas, quam occaſio. nam facultas, poſſe rem fieri, demonſtrat; occaſio ſuadere videtur, vt fiat. DE *illo Præciano iuriſconſulto;*] qui erat apud Cæſarem, gratioſior, vt videtur, quam Trebatius; cum ipſum Trebatium ei Cicero cōmendet. Præciorum gens Romæ fuit, vnde Præcilij. fortaſſe hic ex Præcus in aliam familiam adoptione tranſierat. GRATIAS *agere*] quia ſuo ſe iuuerit officio. quod cum ignoraret Cicero, ſubiunxit: De eo quid ſit, cura vt ſciam. VESTRAS] opinatur in Britanniam cum Cæſare iuiſſe Trebatium, vt epiſt.7. non iuit tamen. ep.10.14.16.17. BRITANNICAS] litteræ nominantur a loco, vnde dantur: vnde Olbienſis epiſtola, ad Q. fratrem lib.II. Epiroticæ litteræ, ad Atticum lib.XII. Britannicæ, ad Q. fratrem lib.III.

Argumentum ep. 9.

LITTERARVM *officium a Trebatio requirit: monet, ne reditum in vrbem præpropere cupiat.*

CICERO S. D. TREBATIO. 9.

IAMDIV ignoro, quid agas: nihil enim ſcribis; neque ego ad te his duobus menſibus ſcripſeram. quia cum Quincto, fratre meo, non eras; quo mitterem, aut cui darem, neſciebam. cupio ſcire, quid agas, & vbi ſis hiematurus. equidem velim, cum Cæſare: ſed ad eum propter eius occupationes nihil ſum auſus ſcribere. ad Balbum tamen ſcripſi. tu tibi deeſſe noli. ſerius potius ad nos, dum plenior. quod huc properes, nihil eſt, præſertim Vacerra mortuo. ſed tibi conſilium non deeſt. quid conſtitueris, cupio ſcire. Cn. Octauius, an Cn. Cornelius quidem, tuus familiaris, ſummo genere natus, terræ filius, is me, quia ſcit tuum familiarem eſſe, crebro ad cenam inuitat. adhuc non potuit perducere: ſed mihi tamen gratum eſt. Vale.

EXPLANATIO.

HIEMATVRVS.] hiemabant legiones diuerſis in locis, vt commodius, vtilius ve putabat imperator. quod, Cæſaris commentarios qui legerit, animaduertet. PROPTER *eius occupationes*] ſoleo, quam maxime poſſum, ad antiquorum librorum teſtimonium opiniones meas accommodare. itaque olim, cum in nullo vetere libro hoc verbum, Occupationes, reperirem; deſiderari Græcum aliquid, aut mendoſum eſſe locum exiſtimaui: quod etiam nunc arbitrarer, niſi viderem in quattuor veteribus libris diſerte ſcriptum eſſe, Occupationes. idq. rectum puto. notæ ſunt autem, & nominantur ſæpe in his epiſtolis occupationes Cæſaris Gallico bello. omnium maximo. Nam, quod a multis hoc verbum abeſt antiquis libris: non eſt, cur miremur. nota librorum varietas eſt: ex varietate autem, quod ſpeciem veritatis maiorem præferat, id eligimus in emendando; ſi modo veritatem ipſam potius, quam coniecturas noſtras, amamus. Luctum, autem, quod verbum alij ex ingenio repoſuerunt, in vetuſtis libris, cum pæne innumerabiles viderim, nondum inueni. AD *Balbum*] vt eius opera hiemares cum Cæſare. Id Cicero cupiebat, quo facilius in Cæſaris familiaritatem Trebatius perueniret. nam & ep.7. Perfice, inquit, vt ſis in familiaribus Cæſaris. TV *tibi deeſſe noli.*] idem monet ep.7. PLENIOR.] ditior. ſic Tenues dicuntur ij, qui domeſticam rem non habent. VACERRA] cum quo ſuauiter viuere ſolebas. QVID *conſtitueris,*] de manſione, vel reditu. CN. OCTAVIVS, *an Cn. Cornelius quidem,*] notat hominis ignobilitatem, cuius prope certum nomen ignoretur. propterea cum ironia ſubiunxit, Summo genere natus: &, Terræ filius: quod in obſcuriſſimi loci homines confertur. itaque ep.11.lib.1. ad Att. Huic, inquit, terræ filio neſcio cui committere epiſtolam tantis de rebus non audeo. Arnobius autem lib.III. ſic de Saturno: Terræ, & Cæli filius, quod apud Italos eſſet ignotis parentibus, proditus: vt in hodiernum inopinato viſos, Cælo miſſos; ignobiles, & ignotos, Terræ filios nominamus. Omitto, quæ alij, vt adagium confirmarent, exempla cōiecerunt: ſunt enim in promptu. Luſit in eundem Octauium ep.16. Oro te, quis tu es? CREBRO *ad cenam inuitat.*] ineptum hominē carpit, qui crebro Ciceronem, ſummis honoribus functum, homo ignotus ad cenam inuitaret, quia ſciret eſſe Trebatij, communis amici, familiarem. NON *potuit*] in quo habuit Cicero rationem ſuæ dignitatis, quam non habebat, cum eum crebro inuitaret, Octauius.

Argumentum ep. 10.

Obycit hac Trebatio vitia per iocum, ambitionem, inſcitiam, paupertatem, timiditatem: deinde petit, vt quamprimum ſignificet, quid profecerint litteræ ad Cæſarem de eo diligenter ſcriptæ; & omnino de toto ſtatu ſuo, conſiliyſq. omnibus certiorem ſe faciat. *Eodem anno.*

Cicero s. d. Trebatio. 10.

LEGI tuas litteras; ex quibus intellexi, te Cæſari noſtro valde iureconſultum videri. Eſt quod gaudeas, te in iſta loca veniſſe, vbi aliquid ſapere viderere. quod ſi in Britanniam quoque profectus eſſes; profecto nemo in illa tanta inſula peritior te fuiſſet. verumtamē (rideamus licet: ſum enim a te inuitatus) ſubinuideo tibi, vltro te etiam accerſitum, ab eo, ad quem ceteri, non propter eius ſuperbiam, ſed propter occupationem, adſpirare non poſſunt. Sed tu in iſta epiſtola nihil mihi ſcripſiſti de tuis rebus, quæ mehercule mihi non minori curæ ſunt, quam meæ. valde metuo, ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento vtendum cenſeo. idem & Mucio, & Manilio placebat, præſertim, qui ſagis non abundares. quamquam vos nunc iſtic ſatis calere audio. quo quidem nuncio valde mehercule de te timueram. ſed tu in re militari multo es cautior, quam in aduocationibus, qui neque in Oceano natare volueris ſtudioſiſſimus homo natandi, neque ſpectare eſſedarios, quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus. Sed iam ſatis iocati ſumus. Ego de te ad Cæſarem quam diligenter ſcripſerim, tute ſcis; quam ſæpe, ego. ſed mehercule iam intermiſeram; ne viderer liberaliſſimi hominis, meiq. amantiſſimi voluntati erga me diffidere. ſed tamen his litteris, quas proxime dedi, putaui eſſe hominem commonendum. id feci. quid profecerim, facias me velim certiorem, & ſimul de toto ſtatu tuo, conſiliiſq. omnibus. ſcire enim cupio, quid agas, quid exſpectes; quam longum iſtum tuum diſceſſum a nobis futurum putes. ſic enim tibi perſuadeas velim, vnum mihi eſſe ſolatium, quare facilius poſſim pati, te eſſe ſine nobis, ſi tibi eſſe id emolumento ſciam. ſin autem id non eſt; nihil duobus nobis eſt ſtultius; me, qui te non Romam attraham; te, qui non huc aduoles. vna mehercule noſtra vel ſeuera, vel iocoſa congreſſio pluris erit, quā non modo hoſtes, ſed etiam fratres noſtri Aedui. quare omnibus de rebus fac vt quamprimum ſciam:

„ *Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.*

EXPLANATIO.

VALDE *iureconſultum videri.*] hoc ſignificauerant litteræ Trebatij: in quo, notat eius ambitionem Cicero. ALIQVID *ſapere*] quaſi nihil ſapere Romæ videretur, vbi peritiores plurimi eſſent. PERITIOR *te*] laudare videtur, & vituperat. nam in Britania iuris ciuilis nulla peritia. quis igitur eum laude dignū putet, qui ſapere videtur inter ſtultos, aut eſſe doctus inter ignaros literarum? ea demum vera laus eſt, cuius præſtantia cognoſcitur ex comparatione ſimilium. itaque nec Homerus Achillem cum ignauo, ſed cum omnium Troianorum fortiſſimo Hectore committit: & Virgilius certamen facit inter Æneam, & Turnum; vt, ſuperato Turno, cui primas fortitudinis partes tribuit, magis Æneam extollat. Alterum igitur hoc eſt, in quo Trebatium, tamquam imperitum irridet. A TE *inuitatus,*] dupliciter hoc accipi poteſt; vel quod in ſuis litteris aperte iocatus erat Trebatius; vel quod magni ſe a Cæſare æſtimari dixerat: quo ſe ad ridendum eſſe inuitatum Cicero demonſtrat: quaſi eius gloriolam videre merito poſſet. huic ſententiæ congruunt ea, quæ ſtatim ſequuntur VLTRO *te etiam accerſitum*] id ſcripſerat Trebatius: ideoq. iocās Cicero reſpondit, intellexi te Cæſari noſtro valde iuriſconſultum videri. Vltro & cum verbis actionem ſignificantibus iungitur, vt, vltro ad me venit, vltro ſe mihi obtulit; cuius generis exempla ſatis patent; & cum verbis, quæ patiendi notionem continent: quo modo dixit Cicero in Catilinam: Qui ſpem imperij, vltro ſibi a patriciis hominibus oblatam, neglexerunt. Et Cæſar Lib. v. bel. Gal. Ipſe Cicero, cum tenuiſſima valetudine eſſet, ne nocturnum quidem ſibi tempus ad quietē relinquebat, vt vltro militum concurſu, ac vocibus ſibi parcere cogeretur. Et Terētius in Adel. Niſi ſe mæ in illo credidiſti eſſe hominū numero, qui ita putant, Iniuriā ſibi vltro factā, ſi quam fecere ipſi. OCCVPATIONEM,] venit in mentē nonnullis, legendum, Occupationes, contra veteres omnes libros, & cōſuetudinē Latinæ linguæ. nam occupatio, quamquā ſingulare nomen, multarum tamē rerum curam æque complectitur, vt occupationes. ep. 17. Si quæ te forte res aliquādo offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto. Lib. v. ep. 12. Poteſt mihi denegare occupatio tua. ADSPIRARE *nō poſſunt.*] Adſpirare, pertinet ad ea, quæ conſequi nequimus. ep. 14. lib. 11. Cæſar Vettium in Roſtra produxit, eumq. in eo loco conſtituit, quo Bibulo cōſuli adſpirare non liceret. In Bruto: Ex bellica laude adſpirare ad Africanū nemo poteſt. Eodem ſpectant reliqua Ciceronis exēpla. NE *frigeas in hibernis.*] quia Trebatius hiemabat, hinc occaſionem iocādi ſumit Cicero. Frigere autem eſt, nihil agere: nam actio calefacit. Metuo, inquit, ne non optime tecum agatur; quādoquidem opera tua Cæſar in bello non vtitur. Cœlius in ep. Non dubito: Quod tibi ſupra ſcripſi, Curionem frigere: iam calet.

calet. CAMINO *luculento vtendum cenſeo.*] caminus non idem apud nos eſt, qui apud veteres. quæ enim quaſi gula adſcendentem e foco ignem excipit, & extra tectum educit innocenter, is Caminus a nobis appellatur. illi modo pro fornace, cui caminus Latine reſpondet, modo pro hypocauſto, interdum pro igne vſurpabant. De fornace Virg. lib. III. Æn.

Rapti flammam expirare caminis. Iuuenalis ſat. 14.
Sed creſcunt quocumque modo, maioraq. fiunt,
Incude aſſidua, ſemperq. ardente camino.

De hypocauſto accepiſſe videtur Galenus lib. v. de ſanitate tuenda. De camino, quo homines calefiunt, hic Cicero. nam in caſtris, vbi Trebatius erat, fornacibus, aut hypocauſtis milites vſos eſſe, veri ſimile non videtur. Et Cato de re ruſt. Ahena duo, hamas decem, focum ianuam maximam. Eodem ſenſu Horatius ſat. 5. Niſi nos vicina Triuici Villa recepiſſet, lacrumoſo non ſine fumo, Vdos cum foliis ramos vrente camino. Et ep. ad Bullatium: Per brumam Tiberis, Sextili menſe caminus. De hoc tertio genere, quo caminus noſter vocabulo ſaltem refertur, nec multa, nec ita pauca dicam, vt, qui antiquitate capiuntur, aliqua ex parte contenti eſſe poſſint. Loco & forma differebant a noſtro. non enim, vt nūc, in excauato pariete, quo ſimul cum fumo ignis excipitur, ſed, vt monere videntur exempla, in medio cubiculo hiberno, quod conclaue dicebatur, (nam in æſtiuis, & exhedris focum non fuiſſe, colligitur ex Vitruuio lib. VII. cap. 3.) fieri ſolebant. propterea dixit Cato cap. 18. de re ruſt. Focum purum circūuerſum, prius quam cubitum eat, habeat. Quo modo enim circumuerti focus poſſet, ſi fuiſſet, more noſtro, in excauato pariete? noſtri a lateribus vertuntur, a tergo nec poſſunt, nec opus eſt. Et cum ait Columella lib. II. c. I. Conſueſcat ruſticus circa larem domini, focumq. familiarem ſemper epulari: quid aliud ſignificat, niſi larem & focū, circa quem epularetur familia ruſtica, medium in conclaui locum tenuiſſe? Nunc agatur de forma. Exitum ignis caminus antiquus non habebat. itaque moleſtia fumi vacare non poterat, niſi vel ligna vrerent, quod Cato docuit, amurca illita, vel apertis feneſtris vterentur: quorum alterum impenſæ non minimæ: alterum qui ferri poſſet, cum per feneſtras, hieme præſertim, frigori, & ventis aditus pateret, non intelligo. Sed certe Horatius, Lacrumoſo non ſine fumo, cum dixit, eaitu caminum caruiſſe demonſtrat. Clarior hæc tota res fiet aliorum teſtimoniis: nam vno remanet obſcurior. Columella lib. I. cap. 6. Oleo, quod minus prouenit, ſi congelatur, fraceſcit. Sed vt calore naturali eſt opus, qui cōtingit poſitione cæli, & declinatione: ita nō eſt opus ignibus, aut flammis: quoniam fumo & fuligine ſapor olei corrumpitur. Palladius quoque Columellam, vt videtur, imitatur, lib. I. c. 20. de cælla loquens, Olearia, ſiquis, inquit, maiori diligentiæ ſtudet, ſubiectis hinc inde cuniculis pauimenta ſuſpendat, & ignem ſuggerat fornace ſuccenſa. ita purus calor olei cællam ſine fumi nidore vaporabit: quo ſæpe infectum colore corrūpitur, & ſapore. Si caminus noſtro ſimilis fuiſſet, quo ignis cum fumo, & fuligine excipitur: quid erat, cur ignem remouerent, ne fumus, & fuligo ſaporem olei corrumperent? Eodem loco ſubiunxit Columella de vtilitate camini, qui vinariis ſupponatur apothecis. Apothecæ recte ſuperponentur iis locis, vnde plerumque fumus earum exoritur: quoniam vina celerius vetuſteſcunt, quæ fumi quodam tepore præcoquem maturitatem trahūt. Et lib. VIII. c. 3. de gallinariis: Iuncta ſint ea furno, vel culinæ, vt ad auem perueniat fumus, qui eſt huic generi præcipue ſalutaris. Quo modo ex culina, fumus in gallinarium tranſit, niſi quia per caminum adſcenſum ad ſuperiora nō habet? Confirmat idem ſubiungēs paullo poſt: Huic autem focus applicetur tam lōgus, vt nec impediat prædictos aditus, & ab eo fumus perueniat in vtramq. cællam. Iam fuligo nō inhæret hodie quidem tecto, ſed camino. fit enim ex fumo: fumum autem caminū excipit. At Columella lib. XI. c. vlt. tectis eam dicit inhærere in iurum quia fumus exitum non haberet. Fuligo, inquit, quæ ſupra focum tectis inhæret, colligi debet. Et quoniā, ſi fumo exitus non datur, ſequitur, vt nec igni: propterea culinam altam fieri in ruſtica villæ parte, vt cōtignatio careat incēdij periculo, iubet idem Columella lib. I. c. 6. Vitruuius quoque fumum, & fuliginem in conclauibus, ideſt in hibernis cubiculis, vitari nō poſſe, lib. VII. c. 3. auctor eſt. Coronarum, inquit, aliæ ſunt puræ, aliæ cælatæ. Cōclauibus, aut vbi ignis, aut plura lumina ſunt ponenda, puræ fieri debent, vt eæ facilius extergeantur. in æſtiuis, & exhedris, vbi minime fumus eſt, nec fuligo poteſt nocere, ibi cælatæ ſunt faciendæ. & eiuſdem libri c. 4. Tricliniis hibernis non eſt vtilis hęc cōpoſitio, nec megalographia, nec camerarum coronario opere ſubtilis ornatus: quod ea & ab ignis fumo, & ab luminū crebis fuliginibus corrumpuntur. MVCIO,] iuriſconſulto, de quo Digeſt. lib. I. t. 2. MANILIO] & hic iuriſconſultus erat. ep. 8. PLACARAT,] ſic infra, ep. 17. Hoc, quemadmodum vos ſcribere ſoletis in veſtris libris, Q. Cornelio videbatur. Solebat enim iuriſconſultorum opinio, præſertim in re dubia, aliorum teſtimonio comprobari. vnde illa tit. Negot. geſt. cap. 9. Idq. & Labeo probat. Et tit. ad legem Aquil. cap. 11. Quod & Marcello videtur. & eſt probabilius. Et tit. de pecul. cap. 47. Idq. & Iuliano videtur. Et tit. de in diem addict. c. 13. Celſus quoque lib. II a. refert, Mucium, Brutum, Labeonem, Sabinum ita exiſtimaſſe. ipſe quoque idē probat c. 15. & ita Labeoni, & Neruæ placet. Et tit. de periculo, & comm. rei vend. c. 1. Trebatius ait. Labeo contra, quod & verum eſt. Et tit. locati & condu. cap. 19. Et ita Seruio, Labeoni, Sabino placuit. Et tit. de ædilicio edi. cap. 17. Cælius ait, & Labeo probat. Et tit. de acquirendo rerum domin. c. 5. Trebatio placuit. SAGIS] Sagum veſtitus militaris. itaque ſæpe in tumultu aliquo, perturbationeq. reip. togis depoſitis, Saga in vrbe ſumpta. SATIS *calere*] plus habere negotij, quam vellem. hoc dicit propter allatum antea nuncium de hoſtibus in Britannia vehementer contra Cæſarem pugnantibus. CAVTIOR,] cauere aliis iuriſconſulti dicebātur. ep. 6. & lib. III. ep. 1. QVAM *in aduocationibus*,] Et hic notatur inſcitia: quaſi non optime Trebatius caueret iis, quorum eſſet aduocatus. Quid autem Aduocatus, & Aduocatio ſit, Aſconius oſtendit his verbis: Qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, ſi orator eſt; aut aduocatus, ſi aut ius ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico; aut cognitor, ſi præſentis cauſſam nouit, & ſic tuetur, vt ſuam. Idem alio loco: Vel, vti conſulantur, conueniunt aduocati; vel, vt alterutri parti apud

apud arbitros adſint, vel, vt ipſi iudices in rem aliquam capiantur. Ep. 11. Ego omnibus, vnde petitur, hoc conſilij dederim, vt a ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent. Et ep. 14. Minus multi iam, te aduocato, cauſſa cadent. Poſterior ætas ad cauſſarum actores hoc vocabulum tranſtulit. Tacitus in procemio dialogi de orat. Horũ, inquit, temporum diſerti, cauſſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius, quam oratores, vocantur. I N *Oceanonatare*] iocatur in Trebatij timiditatem, qui cum Cæſare in Britannia nauigare noluerit. E S S E D A R I O S,] quorum impetum timuerat. N E *andabatam quidem*] luſus fuiſſe genus, quo clauſis oculis certaretur, exiſtimo. nec tamen, luſiſſe antea, vt andabatam, Trebatium, & id a Cicerone ſignificari, putemus. Sed hoc dicitur: antea ſpectare quidlibet volebas: nunc eſſedariorum ſpectaculum vitaſti. Prouerbium, Ne andabatam quidem defraudare, videtur in eos vſurpari ſolitum, qui omnia cernerent, vt nihil iis, nõ ſi oculos quidem andabatarum more clauderẽt, occultum eſſe poſſet. Eodem modo dicitur in Trebatium, nullo eum ſpectaculo priuari voluiſſe, quemadmodũ andabatæ, licet oculis clauſis, tamen interdum ludentes defraudari non poſſunt. Vſus eſt hoc prouerbio duobus in locis diuus Hieronymus, aduerſus Heluidium, & contra Iouinianum. Nonius Varronem appellat in Andabatis. Q V I D *agas*,] hoc refertur ad illud, De ſtatu tuo. Q V I D *exſpectes*,] quid commodi. P V T E S.] hoc ad illud pertinet, quod proxime dixerat, Conſiliiſq. omnibus. A T T R A H A M;] plus eſt, quam, vocem. A D V O L E S.] & hoc plus, quam, Venias. N O N *modo hoſtes*,] non dicam, hoſtes: paret enim, congreſſionem noſtram eſſe iucundiſſimam, hoſtes autem formidabiles, & permoleſtos: ſed ipſi Ædui, fratres noſtri, quorum conſuetudine delectamur. Ædui fratres populi R. cognita eorum fide, vocati ſunt. ad Att. ep. 17. lib. 1. Ædui, fratres noſtri, pugnant. Tacitus lib. x I. Primi Ædui ſenatorum in vrbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vſurpant. Plutarchus in Cæſare. A V T *conſolando, aut conſilio, aut re iuuero*.] ſenarius integer, e Terentij Heautontimorumeno tranſlatus in hunc locum. ſic enim in ea fabula cum Menedemo loquens Chremes inducitur:

Iſtuc, quidquid eſt, fac me, vt ſciam.
Ne retice, ne verere: crede inquam mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.

Terentius porro, vt opinor, a Plauto, paucis immutatis, accepit; apud quem in Pſeudolo, actu primo, ita loquitur Pſeudolus ſeruus:

— Fac me certum, quid tibi eſt:
Iuuabo aut re, aut opera, aut conſilio bono.

Ad hunc Terentij verſum reſpexit etiam ep. 6. lib. I X. ad Att. Eripe, inquit, mihi hunc dolorem, aut minue ſaltem, aut conſolatione, aut conſilio, aut quacumque re potes.

Argumentum ep. 11.

PRimum iocatur, vt ſolet, occaſione ſumpta ab interregnis: deinde ſuadet, vt, ſi honeſtatem, facultateſq. ſuas auget, maneat apud Cæſarem; ſin minus, Romam ſe recipiat. Anno vrbis D C C *in interregno.*

CICERO S. D. TREBATIO. II.

NISI ante Roma profectus eſſes, nunc eam certe relinqueres. quis enim tot interregnis iureconſultum deſiderat? ego omnibus, vnde petitur, hoc conſilij dederim, vt a ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent. Satis ne tibi videor abs te ius ciuile didiciſſe? Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? video enim te iocari per litteras. hæc ſigna meliora ſunt, quam in meo Tuſculano. ſed quid ſit, ſcire cupio. conſuli quidem te a Cæſare ſcribis: ſed ego tibi ab illo conſuli mallem. quod ſi aut fit, aut futurum putas; perfer iſtam militiam, & permane. ego enim deſiderium tui ſpe tuorum commodorum conſolabor. ſin autem iſta ſunt inaniora; recipe te ad nos. nam aut erit hic aliquid aliquando; aut, ſi minus, vna mehercule collocutio noſtra pluris erit, quam omnes Samarobrinæ. denique, ſi te cito retuleris, ſermo nullus erit: ſin fruſtra diutius abfueris; non modo Laberium, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco. mira enim perſona induci poteſt Britannici iureconſulti. Hæc ego non rideo, quamuis tu rideas: ſed de re ſeueriſſima tecum, vt ſoleo, iocor. Remoto ioco, tibi hoc amiciſſimo animo præcipio, vt, ſi iſtic mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas noſtri deſiderium; honeſtatem, & facultates tuas augeas: ſin autem iſta frigebunt; recipias te ad nos. omnia tamen, quæ vis, & tua virtute profecto, & noſtro ſummo erga te ſtudio conſequere.

EXPLANATIO.

RELINQVERES.] ob interregna: quibus iudicia iacebant, cum nullus, qui ius diceret, in vrbe magiſtratus eſſet. nam interrex non iuris dicendi cauſſa creabatur, ſed vt haberet comitia conſulibus rogandis. Interregnum Romæ primum fuit, cum, Romulo mortuo, nondum Numa rex creatus eſſet. inde factum, liberata regio dominatu ciuitate, vt, cum in annum ſequentem extracta comitia eſſent,

nec

nec vlli creati curules magiſtratus, interrex habendorum comitiorum gratia proderetur. Liuius, Dionyſius, Plutarchus, alij. TOT *interregnis*] quot interregna fuerint eo anno, facile inueniet, qui Dionem, & Pedianum attente legerit. quorum ille lib. XL ſcripſit, eo anno, quo Caluinus & Meſſalia conſulatum geſſere, vrbem ſine magiſtratibus fuiſſe per ſex mẽſes: Pedianus autem interregni dies non plures quinque fuiſſe tradidit. ſunt igitur hac ratione interregna XXXVI in ſex menſibus. Duo ſunt præterea, quæ docet idem Pedianus, non omittenda, vt arbitror: vnum, interregem non niſi a ſenatoribus patriciis & ipſum patricium, prodi ſolitum; quod & Cicero pro domo ſua dixit: alterũ, vt ab eo, qui primus interrex eſſet proditus, comitia haberẽtur, moris non fuiſſe. DESIDERATI?] vere. nam interrex ius non dicit. ceſſat igitur opera iuriſconſultorum, & iuſtitium in vrbe tãdiu eſt, quamdiu interregnum. Hactenus Cicero vere, & ſerio, reliqua iocãs, vt infra demonſtrabo. VNDE *petitur*.] vnde petitur, dicebatur is, a quo pecunia in iudicio, tamquam debita, petebatur. non enim, vnde petitur, & debitor, idem ſunt. nam quia vel interdum non debita pecunia petebatur; vel petebatur antequam eſſet cœpta deberi; propterea debitor dici non ſemper poterat is, vnde petebatur; ſed tum vere, cum pecuniam debebat. Atque hunc loquendi modum antiquis iuriſconſultis, quorum ſcripta periere, familiarem arbitror fuiſſe. hodie quidem exempla habemus perpauca: quorum vnum, vt mihi nunc in mentem venit, ſubiungã. lib. I. de Orat. Nobis in tribunali Q. Pompeij, prætoris vrbani, petentibus, homo ex numero diſertorum poſtulabat, vt illi, vnde peteretur, vetus, atque vſitata exceptio daretur, Cuius pecuniæ dies fuiſſet? quod petitoris cauſſa comparatum eſſe non intelligebat. BINAS *aduocationes poſtulent*.] quaſi beneficij loco. nam, cum interreges ſinguli per dies tãtum quinque ſint, nec dies omnes faſti ſint, quibus tantum iudicia fieri licet: non eſſet litigantibus incommoda cõditio, ſi binas aduocationes a ſingulis interregibus impetrare poſſent. Binarum autem aduocationum mentio vnam & alteram cauſſæ actionem ſignificat. cum enim a patronis agitur cauſſa, tunc adſunt aduocati iuriſconſulti, qui ius ſuggerãt. SATIS *ne tibi videor abs te ius ciuile didiciſſe?*] hic oſtenditur, ſuperiora per iocum eſſe dicta: quia ſcilicet de induſtria Cicero ita locutus eſt, vt ius ciuile parum didiciſſe videretur. in quo autem hæc deprehendi poſſit inſcitia, quærendum eſt. mihi videtur in eo, quod ſuadere ſe debitoribus dixit, vt binas aduocationes ab interregibus poſtulent. quo quid imperitius? non enim is, qui pecuniam debet, ſed is, cui debetur, a magiſtratu iudicium poſtulat eius exigendæ pecuniæ cauſſa. deinde, quis tam rudis in foro, tam ignarus iudiciorum eſt, qui neſciat ab interregibus aduocationes peti non ſolere? quippe, cum interreges non iuris dicundi, ſed tantum habendi comitia curam gerant. Mihi hæc interim placebat ſententia, donec meliora quis attulerit. HÆC *ſigna*] ſigna, & indicia ſunt, & ſtatuæ. hic iocus eſt in ambigua ſignificatione. IN *meo Tuſculano*.] quam villam ſignis ornauerat. epiſt. 23. & ad Att. epiſt. 8. lib. 1. CONSVLI *tu a Cæſare*] Conſuli dicuntur iuriſconſulti, cum aliquis dubia in re quærit, quid verum ſit, optimum ve factu. In Bruto: Et conſulebatur plurimum Craſſus, & dicebat. ep. 13. TIBI *ab illo conſuli*] tuis commodis Cæſarem conſulere. Iocus eſt in varia eiuſdem verbi ſignificatione. Cõſulere aliquem, & alicui, quid ſit, vel hic locus declarat. PARFER] quaſi grauem, quam Trebatius non libenter ferret. EGO *enim deſiderium tui ſpe tuorum commodorum conſolabor*.] ep. 10. eadem ſententia, verbis mutatis: Sic tibi perſuadeas velim, vnum mihi eſſe ſolatiũ, quare facilius poſſim pati te eſſe ſine nobis, ſi tibi eſſe id emolumento ſciam. SIN *iſta ſunt inaniora*;] infra: Sin iſta friguebunt. VNA *mehercule &c*.] ep. 10. eadem ſententia. COLLOCVTIO] Congreſſio, dixit ep. 10. OMNES *Samarobrinæ*.] non modo vna, ſed omnes, quotquot eſſe poſſunt. Vrbs in Gallia inter Belgas, vbi tum videtur cum Cæſare fuiſſe Trebatius. epiſt. 12. & 16. vide Cæſarem lib. V. LABERIVM,] qui timendus erat vt mimus. de hoc Suetonius in Cæſare, & Macrobius lib. 2. qui etiam præclaros eius ſenarios, victum ſe a Publio mimo conquerentis, recitat. Eius Mimi nominantur, quos reliquit, Rector, Salinator, Scripturæ, apud Gellium; Aquæ, Aries, Augur, Cæculi, Creteus, Tuſcus, apud Cariſium; Annales, Aquæ Caldæ, Aulularia, Belbum, Calli, Carcer, Catularium, Centenarium, *Χάρτης*, Cithera, Compitalia, Cropium, Finalia; Fullonica, Imago, Lacus Auernus, Macchus, Nuptiæ, Panilica, Paupertas, Primum, Sedigitus, Sorores, Tucca, Tuſcus, Virgo, apud Nonium. Horatius Laberij mimos non probat. ait enim ſat. vlt. lib. 1.

„ *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cetera. nam ſic.*
„ *Et Laberi mimos, vt pulchra poemata, mirer.*

VALERIVM] non opinor ſignificari Q. Valerium Catullum poetam, ſed L. Valerium iuriſconſultum, quem Cicero ep. vlt. lib. 1. & epiſt. 1. lib. 13. commendat. magis enim credendum, cum ſodalem Cicero vocet, eum ſignificari, qui vtrique familiaris erat, quam Catullum poetam, quem nec Ciceronis, nec Trebatij ſodalem, aut familiarem fuiſſe, quiſquam ſcripſit. Præterea, vel notã prænominis, quod eis diuerſum fuit, Lucius, Valerio iuriſconſulto, Caius, Valerio Catullo poetæ, adiungi oportuit; vel, ſi modo poeta ſignificabatur, cognomẽ apponi, quod iuriſconſulto nullum fuit; aut etiam ſolum cognomẽ nominari: quod fecit nepos in Attici vita, Quinctilianus lib. X. Gellius lib. VII. cap. 20. qui omnes Catulli non modo nomen, verum etiam prænomen omiſere, ſolo cognomine contenti. MIRA] ad riſum excitandum. PERSONA] vt in ſcenam inducuntur ab hiſtrionibus perſonæ diuerſorũ. BRITANNICI *iureconſulti*.] ipſius Trebatij, qui noluerat in Britanniam cum Cæſare proficiſci. Rideri igitur duabus cauſſis poterat Trebatius: tum quia iuriſconſultus in militiã iuerat; cum ceteri ſuam in vrbe, magna cum laude, ſcientiã exercerent: tum quia, cum in militiam iuiſſet, Cæſarem tamẽ ex Gallia in Britanniam tranſeuntem ſequi noluerat. in hoc metus, in illo iuris ciuilis inſcientia deſcribitur. NON *video*,] non contemno, etſi iocor, vt ſoleo: ne me tamen potes hæc parui facere. TVAM *dignitatem obtinebis*,] iſtic eris cum ea, qua te decet eſſe, dignitate. HONESTATEM,] honorẽ, & exiſtimationem: vt epiſt. 17. Quæ ego tibi & iucunda, & honeſta præſtabo. ſic Honeſtus pro honoratus, epiſt. 15. libro 2. Cæſarem honeſtum eſſe cupio. FACVLTATES]

paullo

paullo latius accipio, quam pro re domeſtica: vt Off. lib. III. Facultates, & copiæ ſingulorum, diuitię ſunt ciuitatis. Et ep. 2. lib. XI. ad Att. Illam miſeram tueare meis opibus, ſi quæ ſunt, tuis, quibus tibi moleſtum non erit, facultatibus. STVDIO] quo fit, vt te Cæſari vehementer commendemus.

Argumentum ep. 12.

IOcatur more ſuo, & in ioco reprehendit opiniones Epicureorum, ipſumq. Trebatium; quem Epicureum eſſe factum, ex Panſa cognouerat. Eodem anno, in interregno.

CICERO S. D. TREBATIO. 12.

MIRABAR, quid eſſet, quod tu mihi litteras mittere intermiſiſſes. indicauit mihi Panſa meus, Epicureum te eſſe factum. o caſtra præclara: quid tu feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrinam miſiſſem? iam tum mihi non placebas, cum idem intuebare, quod & Titius, familiaris meus. Sed quonã modo ius ciuile defendes, cum omnia tua cauſſa facias, non ciuium? Vbi porro illa erit formula fiduciæ, VT inter bonos bene agier oportet? quis enim eſt, qui facit nihil, niſi ſua cauſſa? Quod ius ſtatues communi diuidundo, cum cõmune nihil poſſit eſſe apud eos, qui omnia voluptate ſua metiuntur? Quo modo autem tibi placebit Iouem Lapidem iurare, cum ſcias Iouem iratum eſſe nemini poſſe? Quid fiet porro populo Vlubrano, ſi tu ſtatueris πολιτεύεσθαι non oportere? Quare, ſi plane a nobis deficis; moleſte fero: ſin, Panſæ aſſentari, commodum eſt; ignoſco: modo ſcribe aliquando ad nos, quid agas, & a nobis quid agi, quid fieri, aut curari velis. Vale.

EXPLANATIO.

INDICAVIT] litteris e Gallia miſſis. PANSA] C. Vibius Panſa, qui conſul poſtea fuit cum Hirtio. MEVS,] prooomen amorem indicans, vt Curio meus ep. 10. lib. XVI. Epiſtolarum libri Ciceronis ad Panſam appellantur a Nonio, & Priſciano. TARENTVM,] mollem ciuitatem, nequitiæq. deditam. Horatius 2. Serm. ſat. 4.

Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.

Athenæus lib. IV. ſolitos dicere Tarentinos ait, aliis laborioſam vitam, ſibi voluptariam placere. ET *Titius*] ſic antiquus liber. ex quo fortaſſe legẽdum, Et Titus: vt ſignificetur T. Pomponius Atticus, Ciceronis familiaris, idemq. Epicureus. alij libri varie, Etitius, Eticius, Ericius, Etrius, Ehiceres, Eticirus, Etheius. in nullo, Zeius, eſſe video: quod aliis placuit, ex auctoritate veteris libri. Romanæ familiæ nomen eſſe poteſt: mihi tamen ignotum. CVM *omnia tua cauſſa facias,*] ex Epicuri ſententia: Pertinet ad hunc locum illud ex oratione pro Sextio: Philoſophos neſcio quos præclare dicere aiebat: Sapientes omnia ſua cauſſa facere; remp. capeſſere hominem bene ſanum non oportere; nihil eſſe præſtabilius otioſa vita, & plena, & conferta voluptatibus. NON *ciuium?*] hoc non habent mei duo veteres libri: & fortaſſe additum ex ingenio, ſententia non requirente. VT *inter bonos bene agier oportet?*] hæc formula bis ponitur lib. III. Offic. omiſſo verbo, Oportet: ſecundo loco, Vt in Topicis, item vt hic, legitur, Vt inter bonos bene agier oportet. Vnus omnino antiquus liber hic non habet Vt. Sententia non obſcura, ſiue Vt retineatur, ſiue deleatur: bene agi oportere inter bonos: vel, ita bene agi oportere, tamquam inter bonos res agatur. QVIS *enim eſt, qui facit nihil niſi ſua cauſſa?*] & abeſt hoc totum a duobus antiquis libris; & mihi quidem ſatis frigidum videtur. iam cum ſuperioribus formulæ verbis qui cohæret? COMMVNI *diuidundo,*] titulus eſt apud iuriſconſultos. IOVEM *Lapidem iurare,*] ſuperiora in iuriſconſultum proprie, hoc in omnes communiter conuenit. euenit enim, vt iuremus fidei faciendæ gratia. at Epicurei cur iurent, non eſt. deos enim iratos non timent, quos aiunt non curare mortalia, neque ipſos habere moleſtiæ quidquã, neque cuiquam inferre. Hunc morem, Iouem Lapidem iurandi, ſatis oſtẽdimus in illo loco, Si ſciens fallo, epiſt. 1. huius libri. POPVLO *Vlubrano,*] qui erat in Trebatij clientela. ep. 18. Vlubræ autem non colonia, non municipum, ſed pręfectura fuit, vt hæc vetus inſcriptio, ab egregio iuriſconſulto, & cum humanitate, tum omni liberali doctrina poliſſimo, Ioanne Turritano ad me miſſa, declarat.

C. OPPIVS. SP. F. COL.
RVFVS. PAGI. MAGISTER
IDEM. PRAEFECTVS. VLVBRIS
IVRE. DICVNDO.

Præfecturæ autem ius Romanæ ciuitatis habebant, Romaniſq. tum legibus, tum magiſtratibus vtebantur, vel a populo creatis, vel a prætore vrbano delectis. Πολιτεύεσθαι] remp. adminiſtrari: vt eadem de re dixit in oratione pro Sextio. ſed hic maluit Græce loqui, fortaſſe vt ipſum Epicuri, Græci hominis, verbum referret. Vide hac de re ſententiam Epicureorum lib. II. de Orat. SI *plane a nobis deficis;*] ſi non ficte, vt aſſentaris Panſæ, ſed vere, & ex tua ſententia Epicureus factus es. *A nobis*: qui Epicurei non ſumus, & honeſtum rebus omnibus anteponimus. PANSÆ *aſſentari,*] Epicuri ſectam, & inſtituta perſequenti. ep. 19. lib. XV. COMMODVM *eſt;*] e re tua eſt. MODO *ſcribe*] ſi dixiſſet, Modo ſcribas, hortaretur: cum dicat, Modo ſcribe, hortatur ſimul, & imperat. ALIQVANDO] quaſi hoc Trebatius aut numquam, aut non nuper, ſed multo antea ſcripſiſſet. iam enim, vt prima epiſtolæ verba ſignificant, litteras mittere intermiſerat.

QVID

QVID *agas. & à nobis quid agi. quid fieri, aut curari ve-lis.*] Quæri poteſt, cum dixerit iam, Agi, cur ſubiungat, Fieri. Sciendum, non idem vtroque ſignificari. nam Agere; quaſi genus eſt; Facere, tamquam ſpecies. non enim, qui cogitat, aut loquitur, proprie dicitur facere, ſed agere: cum tamen, quidquid fiat, id etiam agi dicatur. qua de re ſubiiciemus verba Varronis ex lib. v. de Lingua Latina; quę ſignificãt actionis nomine tria comprehendi, cogitare, dicere, facere. Actionum, inquit, trium primus cogitatus mẽtis; quod primum ea, quæ ſumus acturi, cogitare debemus, deinde tum dicere, ac poſtremo facere. de his rebus minime putat vulgus eſſe actionem cogitationem: tertium, in quo, quid facimus, id maximum. ſed & cum cogitamus, quid & in eam rem cogitamus, in mẽte agimus; &, cum pronunciamus, agimus. itaque ab eo orator dicitur agere cauſſam: & augures agere augurium dicuntur, cum in eo plura dicant, quam faciant. His verbis oſtendit Varro, agere, genus eſſe, facere autem ſpeciem. Idem infra, ſubtilius hæc diſtinguens, diuerſam vtriuſque verbi ſignificationem demonſtrat. Tertium, ait, gradum agendi dicunt, vbi quid faciũt. in eo, propter ſimilitudinem agendi, & faciendi, & gerendi, quidam erroriis, qui putant eſſe vnum. poteſt enim aliquis facere, & non agere: vt poeta facit fabulã, & non agit; contra actor agit, & non facit. & ſic a poeta fabula fit, & non agitur; ab actore agitur, & non fit. Contra, Imperator, qui dicitur res gerere, in eo neque agit, neque facit, ſed gerit, ideſt ſuſtinet. Proprio nomine dicitur facere a facie: quod rei, quam facit, imponit faciem: a qua facie diſcernitur, vt dici poſſit aliud eſſe veſtimentum, aliud vas. Qui quid adminiſtrat, cuius opus non exſtat, quod ſub ſenſum non veniat; ab agitatu, magis agere, quam facere, putatur. Sed quod magis his promiſcue, quam diligenter, conſuetudo eſt vſa; tranſlaticiis vtimur verbis. nam & quidem, facere verba, dicimus, & qui aliquid agit, non eſſe inficientem. Hæc Varro: quibus cõſtat, & genus, & ſpeciem eſſe poſſe. nec deſunt generis exempla. de ſpecie autem ſic Cicero in epiſtola ſuperiore: Quid agis? ecquid fit? Et lib. III. de Fin. Eſt eius generis actio quoque quædam, & quidem talis, vt ratio poſtulet agere aliquid, & facere etiam. Et in Lucullo: Idem in similibus artibus continget: quarum omne opus eſt in faciendo, atque agendo. Et Terentius Adelph. act. v. ſc. III. Hei mihi, quid faciam? quid agam? Et ibidem ſc. v. O noſter, quid fit, quid agitur? Græci quoque πράττειν, & ποιεῖν diſtinguunt, illud pro agere, hoc pro facere vſurpantes. horum verborum differentia in artiũ quoque diſtinctione cognoſcitur. aliæ enim vocantur πρακτικαί, cum poſt actionem opus non remanet, vt ſaltandi, vel canendi ſcientia; aliæ ποιητικαί, cum opus remanet, vt quæ ab Ariſtotele ναυπηγική, & quæ χαλινοποιητική nominatur. quamquam Ariſtoteles videtur vſurpaſſe τὸ ποιεῖν ἀντὶ τοῦ πράττειν, initio artis Poeticæ. Sed hoc ei vſitatum eſt, verba paullo liberius accipere, vel antequam ea definierit, vt cum pro mutatione motum accepit Phyſ. lib. III. licet motus, & mutatio non idem ſint, quæ poſtea definiuit lib. v. vel cum ſingulorum verborum exquiſitam proprietatem ſententia non requirit. Idem tamen Polit. lib. I. Διαφέρει, ait, ἡ ποίησις εἴδει, καὶ ἡ πρᾶξις: ὁ δὲ βίος, πρᾶξις, οὐ ποίησις ἐστί. Et Rhet. lib. I. Καὶ τὰς ἀρετὰς δ' ἀνάγκη ἀγαθὸν εἶναι. κατὰ γὰρ ταύτας εὖ διάκεινται οἱ ἔχοντες· καὶ ποιητικαὶ τῶν ἀγαθῶν εἰσί, καὶ πρακτικαί. Hanc diſtinctionem comprobat lib. 2. cap. 18. Quinctilianus his verbis: Cum ſint artium aliæ poſitæ in inſpectione, ideſt, cognitione, & æſtimatione rerum, qualis eſt Aſtrologia, nullum exigẽs actum, ſed ipſo rei, cuius ſtudium habet, intellectu contenta, quæ θεωρητική vocatur; aliæ in agendo, quarum in hoc finis eſt, & in ipſo actu perficiuntur, nihilq. poſt actum operis relinquunt, quæ πρακτική dicitur, qualis eſt Saltatio; aliæ in effectu, quæ operis, quod oculis ſubiicitur, conſummatione finem accipiũt, quam ποιητικήν appellamus, qualis eſt Pictura: fere iudicandum eſt, Rhetoricen in actu conſiſtere, hoc enim, quod eſt officij ſui, perficit. Quod igitur Cicero dixit, Quid agi, vel tamquam genus, vel tamquam ſpeciem accipiamus hoc verbum: genus, vt ſe paratum ad omnia, quæ Trebatius vellet, oſtẽderet: quod apertius indicauit, diuidendo mox genus in ſpecies, fieri, & curari, ſpeciem, vt tribus verbis, agi, fieri, curari, tria diuerſa demonſtrentur. aliud enim eſt, agi, & fieri; aliud, curari, vt aliquid agatur, aut fiat. Tenuia fortaſſe videntur hæc, neque digna ſatis, in quibus elaboretur. nos, quod ad vſum Latinæ linguæ pertineret, nihil vmquam contempſimus. nec pænitet conſilij. nam, ſi veteribus illis in ſcribendo ſimiles eſſe cupimus; ponderanda ſingula ſunt, vt ex multis partibus, apte conuenientibus, egregium illud, quod quærimus, vniuerſum fiat.

Argumentum ep. 13.

INtermiſſionis litterarum cauſſam exponit: quam non agnoſcente Trebatio, inde occaſionem arripit liberius iocandi. Scripta eodem anno, & in interregno: quia dies adſcripta, III non. Mart. interregnum autem ſex menſibus hoc anno fuiſſe, iam diximus.

CICERO S. D. TREBATIO. 13.

ADEO ne me iniuſtum eſſe exiſtimaſti, vt tibi iraſcerer, quod parum mihi conſtans & nimium cupidus decedendi viderere, ob eamq. cauſſam me arbitrarere litteras ad te iamdiu nõ miſiſſe? mihi perturbatio animi tui, quam primis litteris perſpiciebam, moleſtiam attulit: neque alia fuit vlla cauſſa intermiſſionis litterarum. Hic tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. audi, mi Teſta: vtrum ſuperbiorem te pecunia facit, an quod te imperator conſulit? moriar, ni, quæ tua gloria eſt, puto te malle a Cæſare conſuli, quam inaurari. ſi vero vtrumque eſt; quis te feret, præter me, qui omnia

ferre poſſum? Sed, vt ad rem redeam, te iſtic inuitum non eſſe, vehementer gaudeo: &, vt illud erat moleſtum, ſic hoc eſt iucundum. tantum metuo, ne artificium tuum tibi parum proſit. nam, vt audio, iſtic

» *Non ex iure manu conſertum, ſed magis ferro*
» *Rem repetunt.*

Et tu ſoles ad vim faciundam adhiberi? Neque eſt, quod illam exceptionem in interdicto pertimeſcas, quod tu prior vi hominibus armatis non veneris. ſcio enim te non eſſe procacem in laceſſendo. Sed, vt ego quoque te aliquid de noſtris cautionibus admoneam; Treuiros vites cenſeo. audio capitales eſſe. mallem, auro, argento, ære eſſent. Sed alias iocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas velim quamdiligentiſſime. D. IV. non. Mart. Vale.

EXPLANATIO.

ADEO *me me iniuſtum exiſtimaſti*,] ſimile principium ep. 8. lib. 2. Quid tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, &c. Sic & Cœlius non ſemel orditur lib. IIX. PRIMIS *litteris*] ep. 17. Primorum menſium litteris ſuis vehementer commouebar. &c. SATISFACTIONEM] excuſationem. ep. 13. lib. IIX. Poſtea quam illum, ne cui ſatisfaceret quidem, me dignum habere ſenſi. Et ep. 13. lib. IIX. Quinctus mihi per litteras ſatisfacit, multo aſperioribus verbis, quam cum accuſabat, TESTA:] cognomen Trebatij. ep. 21. 22. QVÆ *tua gloria eſt*,] quæ ambitio tua. Interdum gloriæ nomen pro inani quodam gloriæ ſtudio ſumitur. ARTIFICIVM *tuum*] ſciẽtia iuris ciuilis. NON *ex iure manu conſertum*,] Enniani verſus ex octauo Annali, quos lib. XX. capit. 9. recitat Gellius, hi ſunt:

» *Pellitur e medio ſapientia: vi geritur res.*
» *Spernitur orator bonus: horridus miles amatur.*
» *Haud doctis dictis certantes, ſed maledictis,*
» *Miſcent inter ſeſe inimicitias agitantes.*
» *Non ex iure manu conſertum: ſed mage ferro*
» *Rem repetunt, regnumq. petunt, vadunt ſolida vi.*

Eoſdem verſus ponit Cicero in oratione pro Murena, diuus Auguſtinus epiſt. 8. lib. XV. Seruius in vltima ecl. Virg. Iſtic, ait, non litibus, vt Romæ, ſed armis res geritur: itaque metuo, ne fructum ex artificio tuo paruum capias. Manum conſerere, & Manu conſertum vocare, non idem eſſe, Gellius loco ſupra nominato ſatis oſtendit. Ex iure, inquit, manu conſertum, verba ſunt ex antiquis actionibus: quæ, cum lege agitur, & vindiciæ contenduntur, dici nũc quoque apud prætorem ſolent. Et infra. De qua re diſceptabatur in iure præſenti, ſiue ager, ſiue quid aliud eſſet, cum aduerſarij ſimul manu prehenderẽt; correptio manus in re, atque in loco præſenti, apud prætorem ex XII. tabulis fiebat. ſed poſtquam prætores propagatis Italiæ finibus, pacuſci, vindiciarum dicendarum cauſſa, longinquas res grauabantur; inſtitutum eſt contra XII. tabulas tacito ſenſu, vt litigantes non ex iure apud prætorem manum conſererent, ſed ex iure manu conſertum vocarent; atque profecti ſimul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, vti vnam glebam, in ius in vrbem ad prætorem deferrent, & in ea gleba, tanquam in toto agro, vindicarent. Iccirco Ennius, ſignificare volens bellum, non, vt ad prætorem ſolitum eſt, legitimis actionibus, neque ex iure manu conſertum, ſed bello, ferroq. & vera vi, atque ſolida vadi, videtur dixiſſe, conferens vim illam ciuilem, & feſtucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret, cum vi bellica, & cruenta. Hæc Gellius. Illud moneo, placere mihi, quod aliis quoque placuiſſe video, coniunctè legi, & vnico verbo, Manuconſertum. alioqui legendum videretur, Manus conſertum, vel, Manum conſertum. Si enim manus conſerebatur, quod Gellius aperte demonſtrat: certe, Manum conſertum, ideſt, ad manum conſerendam, vt Gellius, idem interpretatur, non, Manu conſertum, dici debuit. eſt etiam vetus apud me liber, in quo legitur vnico verbo, Manuconſertum. SED *magis ferro*] abiicitur S. in Magis, metri cauſſa. quod qui ignorabãt, fecere, Mage, vt in Gellio, & in oratione pro Murena. in hac quidem epiſtola ſcripti libri omnes, nulla varietate, habent, Magis. ET TV *ſoles ad vim faciundam adhiberi?*] nonnulli veteres libri, Facundiam adhibere: mendoſe: factum enim ex, Faciundam, Facundiam: & vt facile fuit, quod inclinare ſemel cœpit, mutatum eſt Adhiberi in Adhibere: vt eſſet, adhibere facundiam ad vim. ſic deformata maculis pulcherrima ſententia ſuam venuſtatem amiſerat. habet enim leporẽ hæc interrogatio, Et tu ſoles ad vim faciundam adhiberi? in quo timiditatis arguitur Trebatius; qui, cum facienda vis eſſet, non adhiberetur. quod infra quoque demonſtratur in iis verbis: Scio te non eſſe procacem in laceſſendo. NEQVE *eſt, quod illam exceptionem in interdicto pertimeſcas, quod tu prior vi hominibus armatis non veneris.*] omnes antiqui libri, Non veneris. quod ideo dictum volui, nequis, propter obſcuritatem ſententiæ, mutandi licentiam arripiat. Interdictum quid ſit, docuere multi. eſt autem prætoris actio cum aliquem in eam poſſeſſionem, vnde vi deiectus eſt, reſtitui iubet, donec iudicio planum fiat, vter poſſidere debeat: exceptionem tamen his fere verbis addere conſueuit: Niſi ſi, qui reſtitui poſtulat, prior vi hominibus armatis præſentem poſſeſſorẽ deiecit. Iocatur hic Cicero cum Trebatio, tamquam cum homine bellica certamina libenter vitante: Numquam, ait, ad te pertinebit illa exceptio, qua prætor in interdicto vti ſolet, quod tu prior vi hominibus armatis quemquam de poſſeſſione deieceris. facit enim tua timiditas, ne quẽ prior lædas. Huic ſententiæ videtur illud, Non veneris, aduerſari: nam exceptio illa nõ ſolebat in eum fieri, qui prior vi hominibus armatis non veniſſet, ſed qui prior veniſſet. Vidit hoc olim Bernardinus Rutilius, putauitq. legendum, Conueneris. Alij poſtea, non diſcedendum a veteribus libris, recte conſueuerunt: ſententiam tamen Ciceronis non omnino, vt arbitror, ſunt aſſecuti. nam, quod aiunt Ciceronem hoc dicere, non eſſe Trebatio pertimeſcendam

exce

exceptionem illam, qua vtuntur illi ad prætorem, qui cum confeſſi ſint ſe deiciſſe, clamant tamen ſe non interdicto teneri, nec debere reſtituere; nam ſe prius ab aduerſariis vi hominibus armatis deiectos eſſe: ego non arbitror exceptione illa eos ad prætorem vti ſolitos, qui aliquem de poſſeſſione deiecerant; ſed ipſum prætorē, cum eum, qui deiectus erat, interdicto reſtitui iuberet, excipere ſolitum eſſe, niſi is, qui poſtularet interdictum, prior vi hominibus armatis aduerſarium deieciſſet. quod ſi probaretur, interdictum ei nullam opem ferebat; ſed vetus poſſeſſor, donec bis ad exitum perueniſſet, in ſuo ſtatu permanebat. Non dubium eſt autem, cum ait Cicero, Quod tu prior vi hominibus armatis non veneris, vſitata eum exceptionis verba recitare: ſed particulam, Non, addit de ſuo, ioci cauſſa; & immutat exceptionis morem, vt Trebatio timiditatis notā inurat: quaſi minime prior veniſſet vi hominibus armatis. Eadē licentia, cum iocaretur, peruertit hiſtoriam Cicero, ſiue fabulam potius, in epiſtola vltima lib. I. Nam, cum dicturus eſſet, Tamquam Vlyſſes cognoſceris a tuorum nemine: (id enim Vlyſſi contingit nec eum, præter canem, quiſquam cognouit) repente mutauit, & dixit, Tamquam Vlyſſes cognoſces tuorum neminem? ita quod volebat, obiecit ignobilitatem Valerio, & paucitatē propinquorum: quam obiicere non poterat, ſi dixiſſet, Cognoſceris a tuorum nemine. Cum hæc legiſſet, admodum probauit egregius iuriſconſultus, a recentiorum iuriſconſultorum barbarie longe remotus, quodq. multo pluris facio, moribus, & probitate excellens, vetere mihi neceſſitudine coniunctus, Octauianus Populus Mediolanenſis. NON *eſſe procacem.*] hoc addit Cicero, quaſi ſenſum exceptionis iam expreſſiſſet: quem tamen oſtendimus ioci cauſſa eſſe immutatū. EGO *quoque*] licet iuriſconſultus non ſim. nam iuriſconſultorum eſt, aliis cauere. ep. 6. & lib. III. ep. 1. DE NOSTRIS *cautionibus*] pro, e noſtris cautionibus. Noſtris, inquit, iocans: quia iuriſconſultorum cautiones erant: & oratorem cauere iuriſconſulto, mirum videtur. TREVIROS] Galliæ populos, Rheno flumini finitimos: qui, accerſitis Gallorum auxiliis, cum Labienum, Cæſaris legatum, obſediſſent, ab eo caſtris erumpente fuſi, fugatique ſunt. Cæſar commeot. lib. v. CAPITALES] exitium ferentes, caput petere ſolitos. Philipp. v. Ad quendam Septimium, capitalem hominem, collegam ſuum, miſerat. Et de Fin. lib. IV. Capitalis aduerſarius. locatur hic Cicero in verbo Capitales, quia Romæ triumuiri capitales erant. MALLEM, *auro, argento, ære eſſent.*] Treuiri erant, vt diximus, in Gallia: Treuiri item Romæ, qui Monetales dicebātur, quia monetæ præerant, ideſt auro, argento, æri, tum flando, tum feriundo: quod illa veterum nummorum inſcriptio declarat, A.A.A.F.F. qua de re editam olim a nobis Petri Bembi, viri plane ſingularis, epiſtolam hic ſubſcribemus.

PETRVS BEMBVS BERNARDINO SANDRO S.

QVOD hodie mane quærenti tibi a me de illis Ciceronis ad Trebatium verbis: Treuiros vites cenſeo: audio capitales eſſe: mallem, auro, argento ære eſſent: reſpondi, iocum eſſe & multiplicem, & feſtiuum: qui quidem iocus in antiquis & nummis, & ſcriptoribus deprehenderetur: itaque, quoniam eramus in via, vt neque libros, neque nummos haberemus, reieci re in alium diem; id, ne te diutius torqueat, eſt eiuſmodi, vt ioci cauſſa, quod quidem Cicero ad illum ſcribens more ſuo fere ſemper fecit, & Treuiri, & capitales in ambigui genere ſint poſita. nam, cum videatur monere illum, vt vitet Treuiros Galliæ populos, qui capitales, bellicoſiq. ſint; ludit cum in Treuirorum, tum in capitalium verbo. erat enim Romæ magiſtratus, Triumuiri capitales, qui etiam Treuiri dicebantur. ſed, quoniam hoc ipſum Triumuirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cum eſſent etiam apud Romanos Triumuiri pecuniæ cudendæ: quos ita inſcribebant, A.A.A F.F. hoc eſt, Auro, argento, ære flando, feriundo: iocatur iterum in hoc verbo, luditq. Cicero, vt mihi quidem videtur, belliſſime, addens, mallem Treuiros iſtos eſſe pecunioſos, quam bellicoſos: vt, Cæſare eos vincente, tu diteſceres. itaque infert, mallem eſſe Treuiros auro, argēto, ære, quam ſcilicet capitales. Triumuiros autē Treuiros ſolitos dici, Liuius ſatis locuples eſſe teſtis poteſt: cuius ſunt hęc in libro XL. Colonia Grauiſcæ eo anno deducta eſt in agrum Etruſcum, de Tarquinienſibus quondā captum. quinā iugera agri data. Treuiri deduxerūt C. Calpurnius Piſo, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Hiſter. Quod vero Triumuiri pecuniæ ſic, vt dixi, inſcriberentur; eſt apud me nummus æreus perantiquus ita inſcriptus, C. PLOTIVS. III. VIR. A.A.A.F.F. ſunt & alij nummi aliorum nominum, eiuſdem tamen tituli; quos inſpicies, cum voles. Hæc ad te ſcripſi, cum domum rediſſem, & nummos, ac librum ſumpſiſſem, amore tui admonitus. Vale. Pridie idus Iun. M. D. XXXII.

Argumentum ep. 14.

F*Amiliariter, & iocoſe Trebatium, qui litteras nullas miſerat, obiurgat. Eodem fortaſſe anno.*

Cicero s. d. Trebatio. 14.

CHRYSIPPVS Vettius, Cyri architecti libertus, fecit, vt te non immemorem putarem mei: ſalutem enim mihi verbis tuis nuntiauit. valde iam lautus es, qui grauere litteras ad me dare, homini præſertim prope domeſtico. quod ſi ſcribere oblitus es; minus multi iam te aduocato cauſſa cadent. ſi noſtri oblitus es; dabo operam, vt iſtuc veniam ante, quam plane ex animo tuo effluam. ſin æſtiuorũ timor te debilitat; aliquid excogita, vt feciſti de Britannia. Illud quidem perlibenter audiui ex eodem Chryſippo, te eſſe Cæſari familiarem. ſed mehercule mallem, id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis litteris quam ſæpiſſime cognoſcere. quod certe ita fieret, ſi tu maluiſſes beneuolentiæ, quam litium, iura perdiſcere. Sed hæc locati ſumus & tuo more, & non nihil etiam noſtro. Te valde amamus; noſq. a te amari tum volumus, tum etiam confidimus. Vale.

EXPLANATIO.

CHRYSIPPVS] architectus ep. 9. lib. XIV. ad Att. CYRI] & hic libertus fuit ab architectura nobilis: de quo ep. 3. lib. II. ad Att. & ep. 2. lib. II. ad Q. fratrem. hic obiit eo anno, quo P. Clodius occiſus eſt, ipſumq. Clodium, & Ciceronem reliquit heredem: vt ex oratione pro Milone intelligitur. LIBERTVS,] ergo & Cyrus Vettius, a quo nomen Chryſippus acceperat. SCRIBERE] videtur loqui ſimpliciter; ſed, vt ſolet, per iocum vnico verbo duas res attingit. ſimul enim de iuriſcõſultorum ſcriptione ſignificat: quod ſequentibus verbis oſtenditur. & Pomponius l. 2. circa finem de orig. iuris, Aut iudicibus, ait, ipſis iuriſconſulti ſcribebant, aut teſtabãtur, qui illos conſuluerant. Pro Murena: Hanc vrbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi. ſcribebãt formulas ſponſionum, ſtipulationum, actionum, teſtamentorum etiam. Nam lib. 2. de Orat. non longe a principio: Si tu Scæuola omnium teſtamenta ſcripſeris. Eſt igitur, vt cauere, ſic ſcribere, iuriſconſultorum. TE ADVOCATO] alibi Aduocatus eſt is, qui præſentiam, vt ait Aſconius, reo commodat: hic eſt is, qui, per formulas, præſcripta litigandi forma, cauet iis, a quibus conſulitur. vnde illud in ep. 10. In re militari multo es cautior, quam in aduocationibus. CAVSSA cadent.] litem amittent. qui enim ſcriptis tuis freti litigabant, cadebant cauſſa. nunc id non accidet: quia, ſi ſcribere oblitus es, nemo tuis in ſua re ſcriptis vtetur. ÆSTIVORVM timor] timor futuri belli; quod æſtate renouabatur. DEBILITAT;] ſic afficit, vt litteras ad amicos mittere non poſſis. ALIQVID excogita,] caue tibi quoquo modo ab armorum periculo, vt cauiſti ab eſſedariis Britannicis, cum in Britanniam tranſire noluiſti. BENEVOLENTIÆ,] cuius iura poſtulant, vt amicos de rebus noſtris nos ipſi certiores faciamus.

Argumentum ep. 15.

DEclarat ſuum abſentis Trebatÿ deſiderium: gratulatur de C. Matÿ familiaritate. Eodem anno.

Cicero s. d. Trebatio. 15.

QVAM ſint moroſi, qui amant, vel ex hoc intelligi poteſt. Moleſte ferebam antea, te inuitum iſtic eſſe: pungit me rurſus, quod ſcribis te eſſe iſtic libenter. neque enim, mea commendatione te non delectari, facile patiebar: & nunc angor, quidquam tibi ſine me eſſe iucundum. ſed tamen hoc malo nos ferre deſiderium, quam te non ea, quæ ſpero, conſequi. Quod vero in C. Matij, ſuauiſſimi, doctiſſimiq. hominis, familiaritatem veniſti; non dici poteſt, quam valde gaudeam: qui, fac, vt te quammaxime diligat. mihi crede, nihil ex iſta prouincia potes, quod iucundius ſit, deportare. Cura vt valeas.

EXPLANATIO.

MOROSI,] moroſus eſt, cui nõ placet id, quod placere debet: vel, qui plus, quam oportet, exigit ab aliquo: vel, qui non fert, quod ferendum videtur. In Oratore: Vſque eo difficiles, ac moroſi ſumus, vt nobis nõ ſatisfaciat ipſe Demoſthenes. EA, QVÆ ſpero,] honeſtatem, & commoda. Ep. XI. C. MATII,] cuius extat grauiſſima epiſtola lib. XI. apud Cæſarem gratia valuit, vt ep. 12. lib. VI. DOCTISSIMI] Quinctilianus, lib. XII. c. 6 ait. Matium ante quæſtoriam ætatem oraſſe. Columella lib. XII. c. 4. & c. 44. ſcripſiſſe eum de piſtore, coquo, & cellario libros tres. A Gellio quoque, & Macrobio laudari video doctrinam Cn. Matij. Sed ibi Cnæus, hic Caius nominatur: vt vel duo Matij fuerint, diuerſo prænomine, vterque in primis eruditus: vel, ſi vnus fuit, mendum ſit in alterutro prænomine.

Argumentum ep. 16.

Laudare Trebatium videtur vt ſapientem, qui belli diſcrimina vitaret: ſed re vera notat vt timidum: quod ſæpe facit. adſcribit quædam per iocum, de Cn. Octauio, de futuris Trebatij diuitijs, de einſdem ſuperbia. Scripta videtur eodem anno: quod ex eo cognoſcitur, quia ſcribit Cicero & in Britanniam ire Trebatium noluiſſe, & adhuc quidem Samarobrinæ eſſe; vbi eum fuiſſe, cum interreges crearentur, indicat ep. 11.

Cicero s. d. Trebatio. 16.

IN Equo Troiano ſcis eſſe in extremo, SERO SAPIVNT. tu tamen, mi vetule, non ſero. primas illas rabioſulas, ſat fatuas dediſti. deinde, quod in Britannia non nimis φιλοθέωρον te præbuiſti, plane non reprehendo. nunc vero in hibernis inіectus mihi videris: itaque te commouere non curas. VSQVEQVAQVE ſapere oportet. id erit telum acerrimum. Ego, ſi foris cenitarem, Cn. Octauio, familiari tuo, non defuiſſem: cui tamen dixi, cum me aliquoties inuitaret, Oro te, quis tu es? ſed mehercule, extra iocum, homo bellus eſt: vellem, eum tecum abduxiſſes. Quid agatis, & ecquid in Italiam venturi ſitis hac hieme, fac plane ſciam. Balbus mihi confirmauit, te diuitem futurum. id vtrum Romano more locutus ſit, bene nummatum te futurum, an, quo modo Stoici dicunt, omnes eſſe diuites, qui cælo, & terra frui poſſunt, poſteà videro. Qui iſtinc veniũt, ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percunctantibus reſpondere. ſed tamen eſt, quod gaudeas. conſtat enim inter omnes, neminem te vno Samarobrinæ iuris peritiorem eſſe. Vale.

EXPLANATIO.

IN *Equo Troiano*] tragœdiæ nomen, ſed vtrum Liuij Andronici, quem Nonius appellat in Opitula, an Næuij, quem Macrobius lib. VI. Sat. ignoro. SERO *ſapiunt.*] Subaudi, Phriges: qui, cum Helenam initio belli reddere noluiſſent, poſtea, fractis iam eorũ opibus, & ſpe ſalutis amiſſa, velle ſe eam reddere dixerunt. inde natum prouerbium: de quo Feſtus. MI *vetule,*] amatorie, per iocum. RABIOSVLAS,] in quibus, teneri ſe vrbis deſiderio, & cupere ſtatim aliquid auferre, atque a bello diſcedere, ſcripſerat Trebatius. id fuit primũ argumẽtum, cur non ſero, ſed mature ſapere viſus eſt. alterum, quod in Britanniam ire noluit. tertium, quod Samarobrinæ diu manſit, nec vllam rei bellicæ partem attigit. Inde iocandi materiam Cicero ſumpſit. SAT FATVAS,] quia, cum iuiſſet in Galliam eo conſilio, vt Cæſaris beneuolẽtiam obſequio, officioq; ſuo conſequeretur, ita ſtatim auferre ab eo pecuniã, & domum redire properabat, quaſi nõ litteras commendaticias, verum ſyngrapham ad eum attuliſſet. NON NIMIS φιλοθέωρον] non valde cupidum ſpectandi: quia tranſire in Britanniam noluiſti, neque ſpectare eſſedarios. Hic locus alio loco ep. 6. illuſtratur. Secutus autem ſum Politiani correctionem: licet libri veteres, pro Nimis, Minus, & pro φιλοθέωρον, Quam Philoctetem, omnes habeant, vno tantum excepto, in quo eſt, Non minus philotheorum, item vt eſſe in Mediceo libro Politianus idem ſcripſit. IN *hibernis iniectus mihi videris*] hibernorũ tempus nondum erat: ſed hibernare Trebatius videbatur, quia ſe Samarobrina nõ commouebat, ep. 11. 12. & in hac, in extremo. VSQVEQVAQVE *ſapere oportet.*] vbique: quod tu facis, qui tibi optime caues, nec periclitari, quamquam ſis in bello, de vita vis. huius aduerbij vis eadem ſemper eſt. exempla & palam ſunt, & quædam Cariſius quoque recitat, M. Catonis, C. Gracchi, Frontonis. TELVM] ſummum eſt in ſapientia præſidium. Serio videtur hoc dicere, ſed iocatur: quaſi dicat: næ tu rationem tuendæ ſalutis tuæ optimam ininiſti: &, quod alij telis acerrimis, id tu ſapientia tua conſequeris. NON *defuiſſem:*] non negaſſem: obſecutus eſſem. QVIS *tu es*] ineptum hominem ſignificat, qui Ciceronem, cui ne notus quidem eſſet, ad cenam inuitaret, ep. 9. HOMO *bellus*] lepidus, quo vti iucunde quiuis poſſit. *Bellus*, ad formam non refertur, ſed ad quandam venuſtatem, quæ amorem conciliat. ABDVXISSES,] nondum a ioco diſcedit, quamquam dixerit, Extra iocum. nam Abduxiſſes, videtur eſſe, tecum duxiſſes vt hominem bellum, voluptatis & lætitiæ tuæ cauſſa: ſed valet, vt hominem ineptum, quo mitiſſime delectamur. In hac autem ſtructura, Homo bellus eſt; vellẽ, eum tecum abduxiſſes: ineſſe quiddam ſentio, quod capiat aures meas: nec ad memoriam, quale ſit, explicare ſatis queo: cuiuſmodi multa ſunt in Latina lingua, quæ malim imitari, quam docere. Huic ioco reſpõdere videtur ille ep. 28. lib. X. Quam vellem ad illas pulcherrimas epulas me idibus Mart. inuitaſſes: reliquiarum nihil haberemus. Et ad Att. ep. 22. lib. XV. Gratulor nobis, Quinctum filiũ exiſſe: moleſtus non erit. IN *Italiam*] puto me iam dixiſſe, Italiam aliter iure naturæ, aliter iuriſdictione terminari: iure naturæ, alpibus: iuriſdictione, Rubicone amne: vltra quem incipiebat Ciſalpina Gallia; quæ cum trãſalpina, & Illyrico erat in imperio Cæſaris. Dixit igitur Cicero, In Italiam, ideſt, in Ciſalpina Gallia, quo ſe Cæſar quotannis ad conuentus peragendos hieme conferre ſolitus erat. ipſe enim Commentariorum ſuorum lib. 5. in extremo, de ſe ipſo ita ſcripſit: In citeriorem Galliam ad conuentus agendos profectus eſt. Et lib. 1. item in extremo: Legionibus in hiberna deductis, in Italiã profectus

eſt. Et lib. v. primis verbis: L. Domitio. Ap. Claudio coſ. diſcedẽs ab hibernis Cæſar in Italiam, vt quotannis facere conſueuerat, legatis imperat, &c. Et lib. vi. in extremo: Vt inſtituerat, in Italiam ad conuentus agendos profectus eſt. Quibus exemplis vtendum putaui, vt conſtaret, ab eodem Cæſare modo citeriorem Galliam, modo Italiam vocati eam imperij partem, quæ alpibus, & Rubicone amne contineretur. VENTVRI *ſitis*] veneruntvt Cæſaris verba lib. vi. quæ iam recitaui, demonſtrant. STOICI] qui ſapientis eſſe omnia confirmant: vt in Zenone Laertius oſtẽdit. locus in Trebatium, qui nummatus eſſe poſſit ſine nũmis, more ſapientum. CAELO, *& terra frui*] fruuntur autem ſoli ſapientes. Huc illud pertinet ex lib. v. de Fin. Paupertas ſi malũ eſt, beatus eſſe nemo poteſt. quamuis ſit ſapiens. at Zeno eum non beatum modo, ſed etiam diuitem dicere auſus eſt. POSTEA *videro.*] modus loquẽdi, quo ſignificamus, nondum nobis conſtitutum, ac certum eſſe, quid aliqua de re ſentiamus. ſimile illud ep. 25. Præter duo nos, loquitur iſto modo nemo: bene, male ne, videro. Et in ep. 9. lib. ix. ad Att. Si hic, qua ratione initium feci, eadẽ cetera agei, ſincere, temperate, prudenter, valde videro. Et lib. 1. de leg. Cui tamen ego aſſentiar in omnibus, necne, mox videro. SVPERBIAM *tuam*] non quod ſuperbus eſſet, ſed quod a nemine conſuleretur. idem iocus ep. 10. lib. 1. Qui iſtinc nunc veniunt, partim te ſuperbum eſſe dicunt, quod nihil reſpondeas, partim cõtumelioſum, quod male reſpondeas. Reſpondere dicuntur iuriſconſulti, cum iis, a quibus cõſuluntur, de iure oſtendunt, qualis eorum cauſſa ſit, quid vitãdum, aut agendum. vnde in Bruto: Rutilius magnum munus de iure reſpondendi ſuſtinebat. Et pro Muræna: Reſponſa iuriſconſultorum. SED *tamen*] quãquam nemo te conſulat; hoc tamen lætare, quod iſtuc veneris, vbi ius ciuile melius, quam tu, nemo calleat. locus eſt: nam quæ laus, Samarobrinæ bonum iuriſcõſultum videri? Eiuſdem generis illud ep. 10. Quod ſi in Britanniam quoque profectus eſſes; profecto nemo in illa tanta inſula peritior te fuiſſet. Et lib. 2. ep. 10. Ibi, malis eſſe, vbi aliquo numero ſis, quam iſtuc, vbi ſolus ſapere videare.

Argumentum ep. 17.

GRatulatur Trebatio, quod vrbis, vrbanarumq. rerum deſiderium aliquando depoſuerit: eumq. cohortatur, vt Cæſaris amicitiam plurimi faciat: quam fore fructuoſam promittit, in ſeq. ipſum recipit. Eodem anno.

CICERO S. D. TREBATIO. 17.

EX tuis litteris & Quincto fratri gratias egi, & te aliquando collaudare poſſum, quod iam videris certa aliqua in ſententia conſtitiſſe. nam primorum menſium litteris tuis vehementer commouebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in vrbis, vrbanitatiſq. deſiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, ſæpe autem etiam, quod a te alieniſſimum eſt, ſubimpudens videbare. tamquam enim ſyngrapham ad imperatorem, non epiſtolam, attuliſſes, ſic, pecunia ablata, domum redire properabas: nec tibi in mentem veniebat, eos ipſos, qui cum ſyngraphis veniſſent Alexandriam, nullum adhuc nummum auferre potuiſſe. Ego, ſi mei commodi rationem ducerem, te mecum eſſe maxime vellem: non enim mediocri afficiebat vel voluptate ex conſuetudine noſtra, vel vtilitate ex conſilio, atque opera tua: ſed, cum te ex adoleſcentia tua in amicitiam, & fidem meam contuliſſes; ſemper te non modo tuendum mihi, ſed etiam augendum, atque ornandum putaui. itaque, quoad opinatus ſum me in prouinciam exiturum; quæ ad te vltro attulerim, meminiſſe te credo. poſtea quam mea mutata ratio eſt: cum viderem me a Cæſare honorificentiſſime tractari, & vnice diligi, hominiſq. liberalitatem incredibilem, & ſingularem fidem noſſem; ſic ei te commendaui, & tradidi, vt grauiſſime, diligentiſſimeq. potui. quod ille ita & accepit, & mihi ſæpe litteris ſignificauit, & tibi verbis, & re oſtendit, mea commendatione ſeſe valde eſſe commotum. Hunc tu virum nactus, ſi me aut ſapere aliquid, aut velle tua cauſſa putas, ne dimiſeris: &, ſi qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto, & vltima exſpectato: quæ ego tibi & iucunda, & honeſta præſtabo. Pluribus te hortari non debeo: tantum moneo, neque amicitiæ confirmandæ clariſſimi ac liberaliſſimi viri, neque vberioris prouinciæ, neque ætatis magis idoneum tempus, hoc ſi amiſeris, te eſſe vllum vmquam reperturum. hoc, quemadmodum vos ſcribere ſoletis in veſtris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te non eſſe profectum, vehementer gaudeo: quod & tu labore caruiſti; & ego te de rebus illis non audiam. Vbi ſis hibernaturus, & qua ſpe aut condicione, perſcribas ad me velim. Vale.

EXPLANATIO.

QVINCTO *fratri*] legato Cæſaris in Gallia. GRATIAS *egi*,] quod officiis te ſuis complectatur. LEVIS] quia, cùm iuiſſet ad Cæſarem, vt honeſtatem augeret, facultateſq. ſuas, redire ſtatim ad vrbem cupiebat. VRBANITATISQ.] non eſt hic Vrbanitas eadem, quæ ep. 7. lib. III. in eo loco: Homo ſumma prudẽtia, multa etiam doctrina, addo vrbanitatem, quæ eſt virtus, vt Stoici putant. Nã hic pro rebus vrbanis accipitur. PIGER,] quippe tribunatũ cõtempſerat. ep. 8. SYNGRAPHAM] Syngrapha eſt, in qua ſcribimus, certam nos eſſe alicui pecuniam ſoluturos. Pro Murena: Pergis nõ tamquam ex ſyngrapha agere cum populo? AD *imperatorem*,] ad Cæſarem, a quo pecuniam tamquam e ſyngrapha debitam exigeres, & ſtatim domum redires. ALEXANDRIAM,] vt a Ptolemaeo, Alexandrino rege, pecuniam ſuam, ei Romæ creditam, exigerent. locatur Cicero in re vera: vt ex oratione pro Poſtumo, in qua etiam ſyngraphæ in Albano Pompeij factæ nominantur, ſatis cõſtat. iidem Ptolemæi creditores ſignificantur ep. 1. lib. I. NVLLVM *nummum*] aliquot etiam ex iis in vincula coniecti: & nudus, egenſq. Poſtumus, qui non modo ſuam, ſed amicorũ quoque pecuniam expulſo regi crediderat, e regno fugit: vt eadem docet oratio. SI *mei commodi rationem ducerem*,] quod Epicurei faciunt, qui ſuis cõmodis omnia metiuntur. ep. 12. & lib. III. ep. 9. AVGENDVM, *atque ornandum*] augendum, commodis; ornandum, honoribus. IN *prouinciam*] In Hiſpaniam cum proconſule Pompeio. hac de re vide ep. 5. VLTRO] quod ſummi eſt amoris argumentum. itaque ep. 55. lib. XIII. Cum, inquit, iamdiu diligerem M. Anneium; deq. eo ſic exiſtimarem, vt res declarat; quod vltro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegaſſem. Et in oratione pro Cœlio: Puteolani ea non petenti Cœlio detulerunt; quæ multis petentibus denegarunt. ATTVLERIM,] multis rebus potuit Cicero, ſi legatus cum Pompeio in Hiſpaniam iuiſſet, Trebatio conſulere. quod ipſe ait ep. V. Trebatium, inquit, cogitaram, quocũque exirem, mecum ducere, vt eum meis omnibus ſtudiis, & beneficiis quam ornatiſſimum domum reducerem. MEA *mutata ratio*] mutaui conſilium. Sic locutus ep. 5. lib. III. Tua ratio poſtea eſt commutata. HONORIFICENTISSIME] ep. 9. lib. I. Cæſaris humanitas, ac liberalitas, breui tempore & litteris, & officiis perſpecta nobis, & cognita. Et ibidem infra: commemoranda quædam, & diuina Cæſaris in me, fratremq. meum liberalitas. Et ep. vlt. lib. V. ad Att. Perſpice meam cum Cæſare ſuauiſſimam coniunctionem: qui quidem Quinctum meum, tuumq. dij boni, quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia: non ſecus, ac ſi ego eſſem imperator. INCREDIBILEM,] cõmemorandam, & diuinã vocauit ep. 9. lib. I. FIDEM] qui, quos ſemel in amicitiam ſuam recepit, numquã deſerit. COMMENDAVI,] ep. 5. ET *tradidi*,] plus eſt, quã Commendaui. ep. 5. Totum denique hominem tibi trado, de manu, quod aiunt, in manum iſtam tuam, &c. GRAVISSIME,] grauiſſimis verbis ſummum amorem, ac ſtudium declarãtibus. DILIGENTISSIMEQ.] ſic, vt nihil prætermiſerim. ACCEPIT,] ita te eſt complexus, vt ego te grauiter commendaui. HVNC *tu virum nactus*,] ep. 7. Imperatorem habes liberaliſſimum. SI *me aut ſapere aliquid, aut velle tua cauſſa putas*,] ſi me nec iudicio falli, & fideliter tibi ſuadere exiſtimas. DIFFICVLTATE] quæ ſit in ea re, quam cõſequi cupies. IVCVNDA, *& honeſta*] iucunda quædam ſunt, ab honore ſeiuncta: ideo addidit, Et honeſta: ſicuti ep. 11. coniunxit honeſtatem, & facultates. iucunda igitur, & honeſta, pro, vtilia, & honorifica. non enim hic, Honeſta, valet, recta. PRÆSTABO.] aliter tamen ſcripſit ad Q. fr. ep. 1. lib. III. Trebatium, ait, ad Cæſarem miſi; qui mihi iam ſatisfecit: ſi ipſi minus, præſtare nihil debeo. CONFIRMANDÆ] iam enim eſt inſtituta, commendatione mea grauiſſima, ac diligẽtiſſima. VBERIORIS *prouinciæ*,] hoc eſt, quod Suetonius de Cæſare ſcriptum reliquit: Ex omni prouinciarum copia Gallias potiſſimum elegit, cuius emolumẽto, & opportunitate idonea ſit materia triũphorum. ÆTATIA] ipſius Trebatij. epiſt. 7. Ætatem habes opportuniſſimam. HOC *ſi aſſequeris*,] epiſt. 7. Vt tibi vnum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare. IN *veſtris libris*,] dixi iam, ſolitos eſſe veteres iuriſconſultos ſuæ ſententiæ pondus addere, aliorum iuriſconſultorum adſcripto iudicio. vide ep. 10. Idem & Mucio, & Manilio placebat. Q. CORNELIO] Trebatij magiſtro. epiſt. 8. LABORE] militari, quem ſoles vitare tum pigritia, tum timore. Paullo ante in hac ipſa epiſtola dixit, Interdum piger, interdum timidus in labore militari. NON *audiam*.] gloriantem de rebus a te geſtis. Feſtiua iocatio. QVA *ſpe, aut conditione*,] ſpe, futuri; conditione, præſentis commodi.

Argumentum ep. 18.

LAudat Trebatium, quod videretur certa aliquando in ſententia conſtitiſſe, & velle in militia permanere. Tum iocatur in eius parcimoniam, quia ſcripſerat in palimpſeſto. Eodem anno.

CICERO S. D. TREBATIO. 18.

ACCEPI a te aliquot epiſtolas vno tempore, quas tu diuerſis temporibus dederas: in quibus me cetera delectarunt: ſignificabant enim te iſtam militiam iam firmo animo ferre, & eſſe fortem virum, & conſtãtem: quæ ego paulliſper in te ita deſideraui, non imbecillitate animi tui, ſed magis vt deſiderio noſtri te æſtuare putarem. quare perge, vt cœpiſti: forti animo iſtam tolera militiam. multa, mihi crede, aſſequere: ego enim renouabo commendationem, ſed tempore. ſic habeto, non tibi maiori eſſe curæ, vt iſte

tuus a me diſceſſus fructuoſiſſimus tibi ſit, quàm mihi. itaque, quando veſtræ cautiones infirmæ ſunt, Græculam tibi miſi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias: ego enim ignauiſſimo cuique maximam fidem habeo. Sed, vt ad epiſtolas tuas redeam, cetera belle: illud miror: quis ſolet eodem exemplo plures dare, qui ſua manu ſcribit? Nam, quod in palimſeſto, laudo equidem parcimoniam: ſed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quam hæc ſcribere: niſi forte tuas formulas: non enim puto te meas epiſtolas delere, vt reponas tuas. an hoc ſignificas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi ſuppeditare? iam iſta tua culpa eſt, qui verecundiam tecum extuleris, & non hic nobiſcum reliqueris. ego te Balbo, cum ad vos proficiſcetur, more Romano commendabo. Tu, ſi interuallum longius erit mearum litterarum, ne ſis admiratus. eram enim abfuturus menſe Apr. Has litteras ſcripſi in Pontino, cum ad villam M. Aemilij Philemonis diuertiſſem: ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliaſti. nam Vlubris, honoris mei cauſſa, vim maximam ranunculorum ſe commoſſe conſtabat. Cura vt valeas. VI. idus Apr. de Pontino.

EPISTOLAM tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conſcidi innocentem: nihil enim habebat, quod non vel in concione recte legi poſſet: ſed & Arruntius ita te mandaſſe aiebat, & tu adſcripſeras. verum illud eſto. nihil te ad me poſtea ſcripſiſſe, demiror, præſertim tam nouis rebus.

EXPLANATIO.

DIVERSIS *temporibus*] eodem tamen omnes exemplo, vt infra cognoſcitur. CETERA *delectarunt*:] hoc pendet vſque ad illud, quod eſt infra: Cetera belle: illud miror. FORTEM] non, vt antea videbare, timidum. ep. 17. ÆSTVARE] æſtus eſt commotio vel in igne, vel in aqua, vel per tranſlationem in animo. TEMPORE.] cum opus erit. Tempore, & Tempori, duobus caſibus, dicitur: vt e Cicerone, Plauto, & aliis cognoſcitur. VESTRÆ *cautiones infirmæ ſunt*.] tuum iſtic artificium tibi parum prodeſt: friget enim in bello ius ciuile. ep. 13. Tantum metuo, ne iſtic artificium tuum tibi parum proſit. Et ep. 16. Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percunctantibus reſpondere. Occaſionem dubitandi in verbo, Cautiones, nonnulli attulerunt, affirmantes in antiquis libris eſſe, Cauſationes. Ego in meis omnibus, qui ſunt vndecim, plane video ſcriptum, Cautiones. GRÆCVLAM *cautionem chirographi mei*.] litteras commendaticias ad Cæſarem Græce ſcriptas mea manu. ſic enim malo, quã, Græcis miſtas verſibus. Cautionem appellat, quod ita vtilis ei futura eſſet illa commendatio, vt iuriſcõſultorum cautiones iis vtiles eſſe ſolent, a quibus de iure conſuluntur, ſic ep. 15. Vt ego quoque, inquit, te de noſtris cautionibus admoneam; Treuiros vites, cenſeo. GALLICI *belli*] videtur iam abſolutum eſſe bellum Britannicum: de quo in ſuperioribus epiſtolis. IGNAVISSIMO *cuique*] fortes enim rem gerunt: ignaui ſpectant, & ſingula notare ſolent: itaque narrantibus ignauis maior habenda fides eſt, quam fortibus. CETERA *belle*:] redit ad id, quod cœperat dicere, In quibus me cetera delectarunt. QVIS *ſolet eodem exemplo*] miror, inquit, cum tua manu ſcribas, eodem exemplo plures a te epiſtolas mitti. Hinc licet conjicere, epiſtolas illas, quas Cicero ſe diuerſis temporibus accepiſſe dixit, eodem exemplo omnes fuiſſe. IN *palimpſeſto*.] Palimpſeſtus, membrana fuit iterũ abraſa, vt aliquid rurſus in ea ſcriberetur. vnam autem ex illis epiſtolis, non omnes, in palimpſeſto ſcripſerat Trebatius. CHARTVLA] palimpſeſto. breuem epiſtolam fuiſſe conſtat, quæ ſcripta fuerat in palimpſeſto. QVAM *hæc ſcribere*:] Cum in hoc loco diuerſis temporibus innumerabiles prope inſpexerim veteres libros, omnes tamen conſentire animaduerti: quo magis adducor, vt diſſentiam a Bernardino Rutilio, qui primus legendum arbitratus eſt, Quam hæc non ſcribere. At ſententia poſtulare negantem particulam videtur. Eſto: quis præſtabit, numquam falli nos in eo, quod videtur? quod ſi mutandũ; quod facile conceſſerim; & ego ipſe in emendandis libris vti coniectura interdum ſoleo: mutatio modica ſit; quæq. a litterarum ſimilitudine non diſcedat: itaque crederem, non abſurde legi poſſe; Quam exſcribere. dicitur enim Cicero, quod ex illa chartula deletum ſit, exſcriptum non eſſe: ſiquidem, qui ſcribit in palimpſeſto, chartæ laborat inopia: itaque delere mauult, quam exſcribere. Hæc ita opinabar, vt mihi ipſe nec placerem valde, nec omnino diſplicerem. FORMVLAS:] Formulæ ſunt ea, quæ iuriſcõſulti litigantibus præſcribũt, ne cauſſa cadant: quæ Cautiones etiam dicantur. ſunt & quædam quaſi normæ iudiciorum, æque omnibus obſeruandæ, vt formula fiduciæ, ep. 12. & Aquilij formulę de dolo malo, lib. 3. Off. & dati damni formula, apud Plin. lib. 1x. cap. 59. Ex hoc genere nõ fuere Trebatij formulæ, ſed ex illo ſuperiore, cum ſcribebantur, hodieq. ſcribuntur, clientibus in re controuerſa. NON *enim puto*] per iocum ſignificat. pluris eſſe epiſtolas ſuas, quam formulas Trebatij. FRIGERE *te*,] nullum te iſtic fructum capere e ſcientia iuris ciuilis. ep. 13. Sin autem iſta frigebunt, recipias te ad nos. SVPPEDITARE?] neutrum abſolutum, vt in oratione pro Scauro: Vndique mihi ſuppeditat, quod pro M. Scauro dicam, quocumque non modo mens, verum etiam oculi inciderint. Et lib. 1. Off. Studeat parare ea, quæ ſuppeditent & ad victum, & ad cultum. Cum agendi vero ſignificatione notius eſt, quam vt exempla requirantur. ET CVM *extuleris*.] nam, ſi eam tecũ non attuliſſes,

amiſiſſes,ſine verecundia peteres:nunc, quia te pudor a petendo deterret, nihil accipis. Hæc quoque per iocum.nam ep.5.pudorem in laude poſuit,cum dixit:Meliorem virum, pudétiorem eſſe neminem. Et ep.7.Multum in eo te frater adiuuabit meus,multum Balbus, ſed, mihi crede, tuus pudor, & labor plurimum. MORE *Romano*] grauiſſime, & diligentiſſime.ep.5. METRILII *Philemonis*] veteres libri nonnihil diſſentiunt:alij enim,Metilli,alij Mevilij,alij Metrinij,alij aliter habent.ſuſpicatus ſum adoleſcens,neque nunc muto ſentẽtiam,legendum eſſe, M. Æmilij Philemonis: vt ſit libertus Æmiliæ gentis, & is fortaſſe, de quo Pedianus hæc in argumento orationis pro Milone.Munatius Plancus tribunus pl. produxerat in concionem M. Æmilium Philemonem,notum hominem,libertum M.Lepidi. IAM *auderam*] quia non longe aberant. FREMITVM] cum ad ſalutãdum patronum ſuum Ciceronem ire vellẽt honoris cauſſa. CLIENTIVM *meorum*;] clientes ſuos Trebatius,in Galliam proficiſcẽs,Ciceroni cõmendauerat.ideo ſequitur:Quos tu mihi conciliaſti. & ep. 12. Quid fiet populo Vlubrano,ſi tu ſtatueris,πολιτεύεσθαι nõ oportere? VLVBRIS,] Vlubræ,opidum non celebre,vicum deſertiſſimum appellat Porphyrio in ep. 11. lib.1. VIM *maximam*] maximum numerum.noua ſignificatio. RANVNCVLORVM] quia paludes Vlubris propinquæ.ranunculos vocaut Vlubrarum incolas,iocans in Trebatij clientes. ARRVNTIO,] ſic ſcribitur hoc nomen in antiquis lapidibus. INNOCENTEM:] cum in ea nihil ſcriptum eſſet, quod ſi efferretur, nocere tibi poſſet. TAM *nouis rebus.*] geſtis a Cæſare in Gallia: quæ leguntur in ipſius Commentariis.

Argumentum ep. 19.

Poſt obitum Cæſaris, M. Antonio, P. Dolabella cos. cum ciuitas reſpiraſſe, & quaſi reuixiſſe reſp. videretur; repente Kalendis Iun. Antonij conſulis culpa, ita mutata ſunt omnia, vt boni viri tum de ſtatu reip. tum de ſua quiſque ſalute vehementer timere cogerentur. quæ cum Cicero vidiſſet; deſperata libertate, conſilium cepit in Græciam proficiſcendi, diſceſſitq. ea mente, vt adeſſet Kalendis Ian. quod initium cogendi ſenatus, Panſa & Hirtio conſulatum ineuntibus, fore videbatur. hanc rem attingit Cicero ep.1. lib. x. & ep.25. lib. x11. & in Philippica 1. & lib. 111. Off. cum igitur in Græciam proficiſcens Veliam perueniſſet; ab ipſa vrbe, Trebatij amantiſſima, admonitus, Topicorum librum ſcripſit, de quo iam rogatus erat a Trebatio, cum in Tuſculano ſimul eſſent. id ſignificat in hac epiſtola: Topica vero ipſa obſcuriora eſſe dicit, nec legenda ſine interprete: exercitationem eſſe neceſſariam, ſi expeditam in quæſtionibus habere doctrinam velit. Hanc epiſtolam poſt ſequentem ſcriptam eſſe, adſcripta vtrique dies oſtendit.

CICERO S. D. TREBATIO. 19.

VIDE, quanti apud me ſis. etſi iure id quidem: non enim amore te vinco. veruntamen, quod præſenti tibi prope ſubnegaram, non tribueram certe, id abſenti debere non potui. itaque, vt primum Velia nauigare cœpi, inſtitui Topica Ariſtotelica conſcribere, ab ipſa vrbe commonitus amantiſſima tui. eum librum tibi miſi Rhegio, ſcriptum quam planiſſime res illa ſcribi potuit. ſin tibi quædam videbuntur obſcuriora; cogitare debebis, NVLLAM artem litteris ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe. non longe abieris. num ius ciuile veſtrum ex libris cognoſci poteſt? qui quamquam plurimi ſunt, doctorem tamen, lumenq. deſiderant. quamquam tu, ſi attente leges, ſi ſæpius, per te omnia conſequere, vt certe intelligas. vt vero etiam ipſi tibi loci, propoſita quæſtione, occurrant, exercitatione conſequere: in qua quidem nos te continebimus, ſi & ſalui redierimus, & ſalua iſta offenderimus. Vale. v. Kal. Sext. Rhegio.

EXPLANATIO.

PRÆSENTI *tibi*] in Tuſculano. vide prooemium Topicorum. PROPE *ſubnegaram, non tribueram certe.*] cum Trebatius diſciplinam, & rationem peteret inueniendorum argumentorum; hortatus eſt eum Cicero, vel vt Ariſtotelis Topica per ſe ipſe legeret, vel vt a doctiſſimo quodam rhetore totam illam rationem acciperet. Hoc eſt, quod ait: Prope ſubnegaram. Vide prooemium Topicorum. DEBERE *non potui.*] id volui perſoluere. Quod ab amicis petitur, id, donec tribuamus, deberi a nobis dicimus: cum vero, id omnino a nobis tribuendum, ſignificare volumus, deberi nõ poſſe dicimus. exemplum eſt hac ipſa de re in Topicorum prooemio, & ep. 11. lib. 1v. ad Att. Oratio iuuentuti noſtræ deberi non poteſt. Et lib. 111. de Orat. An me tam impudentem eſſe exiſtimaris, vt hoc præſertim munus putem diutius poſſe deberi? Et Tuſc. 2. in extremo: Sed tibi hoc video non poſſe deberi. ARISTOTELICA] quod in eum librum præcepta Ariſtotelis multa tranſtulit. nonnulla tamen addidit de ſuo. AB *ipſa vrbe commonitus,*] ſimiliter ep. 11. lib. 11. Mihi magnæ curæ eſt ædilitas tua. ipſa dies me admonebat. ſcripſi enim hæc ipſis Megalenſibus. Quo loco vide quæ diximus. AMANTISSIMA *tui.*] vel quod Trebatius Veliæ notus: vel quod ibi poſſeſſiones, a patre relictas, haberet. RHEGIO,] ſcribẽdum cum

adſpirat

adſpiratione:dictum enim ἀπὸ τ' ἕλους, ait Strabo lib. VI. LITTERIS] ex ipſis tantũ litteris, & quaſi muto libro. NON *longe abieris.*] non longe petantur exẽpla. DOCTOREM *tamen, lumenq.*] qui doceat, & illuſtret ea, quæ obſcuriora ſunt. Dixit iam: Sin tibi quædam videbuntur obſcuriora. Et cum negauerit vllam artem ſine interprete, & ſine exercitatione aliqua litteris poſſe percipi: hic pro interprete doctorem nominat: de exercitatione autem ſubiunget iis verbis: Vt vero etiam ipſi tibi loci, propoſita quæſtione, occurrant, exercitatione conſequere. Veteres libri non conſentiunt. duo habent, Lumenque, quos ſecutus ſum: alij varie, Viuumque, Vnũquemque, Nonnumquã. PER *te*] ſine doctore. VT *certe*] ſi non omnia, hoc certe, vt intelligas, cõſequere. Notãda vis vocabuli, quam & Ter. indicat in Andr. Atque aliquis dicat: nihil promoueris. Multũ: moleſtus certe ei fuero, atque animo morẽ geſſero. IPSI *loci*] ſedes argumentorum. In Topicis: Vt earum rerum, quæ abſconditæ ſunt, demõſtrato & notato loco facilis inuentio eſt: ſic, argumentum aliquod peruestigare cum volumus, locos noſſe debemus. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt eæ quaſi ſedes, vnde argumenta promuntur. itaque licet definire, locũ eſſe argumenti ſedem; argumentum autem, rationẽ, quæ rei dubiæ faciat fidem. NOS *te continebimus*,] poſt oppreſſam remp. contulit ſe Cicero ad domeſticas exercitationes; ne facultas dicendi, ante parta in foro, exareſceret. ep. 18. lib. IX. RANIERIMVS,] e Græcia: cogitabat enim adeſſe Romæ Kalendis Ian. SALVA *iſta*] res vrbanas, quas peſſime affectas relinquebat; vt in argumento oſtẽdimus. RHEGIO.] vnde diſcedens, librum Topicorum Trebatio mittebat. dixit enim: Eum librum tibi miſi Rhegio.

Argumentum ep. 20.

SCribit de amore Velienſium in Trebatium: & hortatur, ne paternas poſſeßiones vendat, quæ, tam miſeris temporibus, perfugium eſſe poßint. Adſcripta dies indicat, ante ſuperiorem datam eſſe.

CICERO S. D. TREBATIO. 20.

AMABILIOR mihi Velia fuit, quod te ab ea ſenſi amari. ſed quid ego dicam te, quem quis non amat? Rufio medius fidius tuus ita deſiderabatur, vt ſi eſſet vnus e nobis. ſed ego te non reprehendo, qui illum ad ædificationẽ tuam transduxeris. quamquam enim Velia non eſt vilior, quam Lupercal: tamẽ iſtuc malo, quam hæc omnia. tu, ſi me audies, quem ſoles, has paternas poſſeſſiones tenebis, (neſcio quid enim Velienſes verebantur) neque Heletem, nobilem amnem, relinques: nec Papirianam domum deſeres: quamquam illa quidem habet lucum, a quo etiam aduenæ teneri ſolent: quem tamen ſi excideris, multum proſpexeris. ſed in primis opportunum videtur, his præſertim temporibus, habere perfugium primum eorum vrbem, quibus carus ſis, deinde etiam tuam domum, tuoſq. agros, eaq. remoto, ſalubri, amœnoq. loco: idq. etiã mea intereſſe, mi Trebati, arbitror. ſed valebis; meaq. negotia videbis; meque, diis iuuantibus, ante brumam exſpectabis. Ego a Sex. Fabio, Niconis diſcipulo, librũ abſtuli Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. O medicum ſuauem, meq. docilem ad hanc diſciplinam. ſed Baſſus noſter me de hoc libro celauit; te quidem non videtur. Ventus increbeſcit. Cura vt valeas. XIII. Kal. Sext. Velia.

EXPLANATIO.

RVFIO *tuus*] Rufionem Trebatij gentilem fuiſſe, didici ex hoc antiquo lapide, qui eſt Romæ ad portam Latinam.

C. VIBIVS. C. F. MACER. C. TREBATIVS. RVFIO. FACIVND. CVRAVERVNT

ÆDIFICATIONEM *tuam*] ædificabat Trebatius in regione Lupercali proxima. LVPERCAL:] locus, vbi lupa Romulum & Remum aluit infantes. HELETEM,] veteres libri omnes, Haletem: ſed Strabone lib. VI. & ep. 6. lib. XVI. ad Att. apparet legendum eſſe, Heletem. NOBILEM *amnem*,] quia Veliam ab eo nomen accepiſſe traditum eſt. Strabo. PAPIRIANAM] emptam de Papirio quodam a Trebatio, vel ab eius patre. LVCVM,] ſunt, qui Lucum, ideo male legi credant, quod neque luci capax eſſet priuata domus; & luci, quia ſacri, non ſine ſcelere incidi poſſent. Vtraque ratio parũ firma. primum enim, lucum illũ non intra ædes Trebatij, ſed ante eas fuiſſe, licet exiſtimare: deinde, ne Cicero putetur impie ſenſiſſe, qui eum a Trebatio cædi vellet; docet M. Cato, quo modo recte, & ſine piaculo cædi lucus poſſit. Quod attinet ad veteres libros; vnum tantum vidi, in quo eſt, Lacum. reliqui omnes habent, Locum. ex quo, Lotum, quidam legere maluerunt. quam coniecturam probare non poſſum; cum proxime ſequatur, A quo: quod certe ad arborem lotum referri poſſe, nemo dixerit. Præterea, luco magis, quam vnius arboris vmbra, vel forma, teneri aduenas, credibile eſt. quod ideo dico, quia ſequitur, A quo etiam aduenæ teneri ſolent. Iam illud, Multum proſpexeris, aptius pertinere arbitror ad lucum, quam ad arborẽ. magis enim proſpectum lucus impedit, quam arbor: cum præſertim, Proſpexeris, intelligendum videatur, e totis ædibus, non ex vno tantum cubiculo, aut vna ædium parte. VIDEBIS;] pro, curabis. epiſt. 5. libro 5. ad Att. Statius anteceſſerat, vt prandium nobis videret. DIIS *iuuantibus*,] ſic locutus, & in Phil. 3.

ANTE

ANTE *brumam*] cogitabat eſſe Romæ Kalendis Ian. Phil. 1. Ea mente diſceſſi, vt adeſſem Kalendis Ian. quod initium ſenatus cogendi fore videbatur. Bruma dictus eſt breuiſſimus Decembris mẽſis dies, ſolis hiemale ſolſtitium. Feſtus. NICONIS] medici. ABSTVLI] Veliæ. Περὶ πολυφαγίας.] de edacitate. DOCILAM] in illo, opinor, libro, documenta inerant, quo modo, incolumi valetudine, plurimum edi poſſet. INCREBESCIT.] flare incipit vehementius. creber enim venti ſpiritus magis intendit vela, quam ratus. Quæſtio eſt, vtrum dici debeat, Increbeſco, an Increbreſco, & Increbuit, an Increbruit. Ego ſequor ſimilitudinẽ. nam quia ruber, & creber eodem plane modo deſinunt; & a ruber fit verbum rubeo; a cuius deinde ſecunda perſona, addita ſyllaba co, fit rubeſco: ſic a creber deductum eſt inuſitatum hodie verbũ, crebeo; a cuius item ſecunda perſona factũ eſt crebeſco vnde Increbeſco. non enim me mouent nigreſco, & macreſco: quia deducuntur a nigreo, & macreo: cũ rubeſco non a rubreo ſed a rubeo deriuetur, & cum rubeſco, & erubeſco maiorẽ habeat ſimilitudinẽ cum increbeſco, quam cum ceteris verbis, quippe cum a ſimillimis nominibus, creber, & ruber deducantur. Nam, quod aiunt viri docti, ideo ſcribendum, increbreſco, quod a nominibus iis, quorũ patrius caſus exit in ri, vt integri, ſacri, fiat integrare, ſacrare: oſtendi iam, ſic excipi ab hac regula increbeſco, vt excipitur erubeſco. Quod autem iidẽ affirmãt, rubeſco, vnde fit erubeſco, non a rubro, ſed a rubore formari, vt palleſco, a pallore, puteo a putore, feteo a fetore, candeo a candore, caleo a calore: argumentum componitur ex diſſimilibus. nam illa puteo a putore, feteo a fetore candeo a candore, caleo a calore, ſimilia ſunt, & recte dicuntur: at, palleſco a pallore, non eodem modo recte dicitur. fit enim palleſco a palleo, palles: & palleo a pallore. itidemq. rubeſco, a rubeo, rubes: & rubeo a rubore. VELIA.] cum in Græciam iret.

Argumentum ep. 21.

SIlij, cauſſam, viri optimi, amici ſui, Trebatio commendat. Incertus videtur annus epiſtolæ: ego tamen ſuſpicor eſſe ſcriptam, quo anno Cæſar necatus eſt. Suſpicor autem ex mentione Q. Cæpionis prætoris: qui, niſi fallor, eſt M. Brutus, is, qui in Cæſarem coniurauit. geſſit enim præturam eo anno, vt ex hiſtoricorum libris, & ep. 2. & 3. lib. 2. cognoſcitur: & Q. Cæpio vocatur in Phil. x. quod erat, vt arbitror, adoptatus ab auunculo Q. Seruilio Cæpione; quem nominat Plutarchus in Catone Vticenſi.

CICERO S. D. TREBATIO. 21.

SILII cauſſam te docui. is poſtea fuit apud me. cum ei dicerem tibi videri, ſponſionem illam nos ſine periculo facere poſſe, SI bonorum Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit: negare aiebat Seruium tabulas teſtamenti eſſe eas, quas inſtituiſſet is, qui factionem teſtamenti non habuerit: hoc idem Offilium dicere: tecum ſe locutum negabat: meq. rogauit, vt ſe, cauſſamq. ſuam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Teſta, nec mihi amicior P. Silio quiſquam eſt, te tamen excepto. gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi ad eum vltro veneris, eiq. pollicitus eris, ſed, ſi me amas, quamprimum. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

SILII] ad quem ſunt epiſtolæ lib. XIII. SPONSIONEM *illam*] ne boni viri litibus iniuſtis pro aliena libidine vexarentur; cogebatur & is, qui de aliqua re, tamquam ſibi debita, verbi gratia de hereditate, litem intenderet, & is, qui infitiaretur, promittere, ſe daturum, niſi iudicio vinceret, certam pecuniam aduerſario: vt, eo metu iniecto, reprimeretur litigando libido. hæc actio vocabatur Sponſio: quia Spõdere eſt promittere. Simile erat, non tamen idẽ, ſacramento contendere. nam pecunia vtrimque deponebatur apud pontificem: vt is, qui cauſſa cecidiſſet, duplici damno afficeretur, primum amiſſæ litis, deinde pecuniæ litis cauſſa depoſitæ. qui vicerat, ſuam pecuniam auferebat: victi pecunia in rebus diuinis conſumebatur. In ſponſione ſimiliter pecunia deponebatur: ſed exitus non idem, qui in ſacramẽto, erat. nam, qui ſponſione vicerat, non modo ſua, ſed aduerſarij quoque pecunia potiebatur. in ſacramẽto autem ſuam tantum pecuniam victor auferebat: victi redibat ad ærariũ, vt ait Varro. Sed de ſacramento infra, in ep. 32. SPONSIONEM *illam*] quæ ſequitur, Si bonorum Turpiliæ, &c. NOS] Silium. Nos, dicit, tamquam ageretur de ſua re. SINE *periculo*] quod enim is, qui litem infert, probari a ſe poſſe putat, id in ſponſione pronunciat. itaque videndum quibus verbis ſponſionem faciat. SI *bonorum Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit:*] hereditatem ſibi a Turpilia relictam Silius ex edicto prætoris acceperat. vocatus in iudicium a Turpilio propinquo, eandem hereditatem repetente, quia Turpiliæ factionem teſtamenti fuiſſe negaret, ſponſionem facere cogebatur: de qua conſuluit peritiſſimos iuriſcõſultos, Ser. Sulpiciũ, & Offilium: &, cum Trebatij quoque ſententiam ſcire vellet, Ciceronis opera vſus eſt. Videtur autem pro, Si, legendum Ni: vt ita ſponderet Silius: Ni bonorũ Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit, ſpondeo me daturum aduerſario tantum pecuniæ, quantum in ſponſionibus promitti ſolet. Reliquæ quoque ſponſiones eodem modo incipiebant, vt illa in oratione in Piſonem: Cum ego eum Cœlimõtana porta introiſſe dixiſſem, ſpõſione, me,

Ni Eſquilina introiſſet, homo promptus laceſſiuit. Et in Verrem lib. v. Rubrius Apronium ſponſione laceſſiuit, Ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium. Et alibi. SERVIVM] Sulpicium, principem iuriſconſultorum, vt ait Cicero in Bruto. INSTITVISSET] feciſſet. FACTIONEM *teſtamenti*] ius faciendi teſtamenti. Ita locutus in Topicis. Et Digeſt. lib. XXVIII. tit. qui teſtamentum facere poſſunt, l. 3. Teſtamenti factio, inquit Labeo, non priuati, ſed publici iuris eſt. OFILIVM] clarum iuriſconſultum, de quo Pomponius de Origine iuris. TESTA,] cognomen Trebatij. ep. 13. 22. VENERIS,] in vrbe videtur fuiſſe Trebatius, extra vrbem Cicero.

Argumentum ep. 22.

PRobat auctoritate iuriſconſultorum, quod dixerat dubitari, poſſet ne heres, quod furtum antea factum eſſet, recte furti agere. Scriptam opinor eodem anno, quo ſuperiorem proximam.

CICERO S. D. TREBATIO. 22.

ILLVSERAS heri inter ſcyphos, quod dixeram controuerſiam eſſe, poſſet ne heres, quod furtum antea factum eſſet, recte furti agere. itaque, etſi domum bene potus, ſeroque redieram: tamen id caput, vbi hæc cõtrouerſia eſt, notaui, & deſcriptum tibi miſi: vt ſcires, id, quod tu neminem ſenſiſſe dicebas, Sex. Aedilium, M. Manilium, M. Brutum ſenſiſſe. Ego tamen Scæuolæ, & Teſtæ aſſentior. Vale.

EXPLANATIO.

ILLVSERAS *heri inter ſcyphos.*] Scyphus vas potorium fuit. Tibullus el. 10. lib. 1.

„ — *Nec bella fuerunt,*
„ *Faginus adſtabat cum ſcyphus ante dapes.*

Macrobius lib. v. Herculis ait poculum fuiſſe, vt Liberi patris Cantharum: & Virgilium Græca poculorum nomina poſuiſſe, carcheſia, cymbia, cantharos, ſcyphos. Scyphos aureos cõuiuis appoſuit Claudius Cæſar. vitreis in priuata menſa Ciceronem, ac Trebatium vſos eſſe, credibile eſt. Incertæ menſuræ fuit: nam ſcyphos capaciores Horatius, & in Claudij vita Trebellius Pollio trilibres nominat duos Claudio a Galieno donatos. quo patet, minoris etiã menſuræ fuiſſe. Vaſa autem vinaria menſuræ fuerunt vel certæ, vel incertæ: certæ, vt culeus, amphora, vrna, cõgius, ſextarius, hemina, cyathus. culeus capit amphoras vicenas, amphora vrnas duas, vrna congios quattuor, congius ſextarios ſex, ſextarius heminas duas, hemina cyathos ſex, cyathus vnciã & beſſem. quæ ſi ad eorum vaſorum, quibus hodie Romæ vtimur, menſuram redigantur; culeus barilium decem erit; quæ fortaſſe veteris bottæ Romanæ menſura fuit: amphora dimidium barilis capiet: vrna quartã barilis partem: congius buccalia duo: ſextarius tertiam partem buccalis: hemina folicttæ duas tertias capit. Incertæ menſuræ dolium; vnde in vaſa minora vinum diffundebatur; quo vſus commodior eſſet: nam dolia loco non mouebantur: item cadus, ſeria, cupa, lagena, (ſi tamen a lagyno differt, quod Athenæus lib. XI. capere ait duodecim choas Atticas) præterea, cirnea, crater, ſcyphus, calix, cymbium, cululus, patera, cantharus, alia. Bottis noſtratibus Romæ olim non vtebantur, ſed vina doliis fictilibus aſſeruabant. circa Alpes tantum, frigidiſſima cæli plaga, ligneis vaſis, quæ cingulis cingerẽtur, vinum condi ſolitum, Plinius ait. nam cupa lignea quidem, ſed inter minora vaſa videtur fuiſſe, quibus non diu cuſtodiendum, vt doliis, ſed aſſidue promendum, vinum reponeretur: quod illud Ciceronis in Piſonem declarat: Panis, & vinum a propola, atque de cupa. Et illud Næuij apud Nonium: Duas cupas mero plenas exhauſit. quamquam aduerſari videntur illa Plinij verba lib. XIIII. cap. 2. Vini fecit tanta vis eſt, vt deſcẽdentes in cupas enecet. Hinc enim licet opinari, magnũ vas fuiſſe. nec diſſentit Lucanus, cum ait:

Namque ratem vacuæ ſuſtentant vndique cupæ.

Vlpianus quoque dolia cum cupis ſimul nominat. Cupa vero, a Catone nominata, diuerſum quiddam eſt. RECTE *furti agere.*] haberet ne actionem aduerſus eum furem, qui furatus eſſet ante quam ipſe heres eſſet. ideo enim dubitari poteſt, quia non videtur heres ea, tamquam ſua, poſſe repetere, quæ nondum ad eum hereditario iure perueniſſent. Sed controuerſiam tollunt Paulli verba, veteris iuriſcõſulti. Si dominium, inquit, rei ſubreptæ quacumque ratione mutatum ſit, domino furti actio competit, veluti, heredi, & bonorum poſſeſſori, & patri adoptiuo, & legatario. BENE *potus,*] Bene, pro valde, vt ep. 16. Bene nummatum: & Aſinius ep. 32. lib. X. Bene peculiatus. SEX. *Aelium.*] acutum hominem: vnde ab Ennio catus vocatus eſt in illo verſu, Egregie cordatus homo, catus Ælius Sextus. lib. 1. de Orat. ibidem lib. III. & in Bruto, & in Tuſcul. 1. & Varro lib. VI. & Pomponius de Origine iuris. M. MANILIVM,] opinor huius Manilij prænomen fuiſſe Manius, quod ita ſcribebatur, M'. vnde fluxit error, ſimilitudine litterarum, & prænominis ignoratione. In faſtis etiam Capitolinis, anno 604. video conſulem eſſe M'. Manilium. nominatur lib. 1. de Orat. & ibidem lib. III. & in Bruto, & apud Pomponium de Origine iuris, & alibi. M. BRVTVM] qui ſeptem libros, vt ait Pomponius, reliquit. SCÆVOLÆ, *&* *Teſtæ*] Trebatium ſuis cognominibus appellat. Teſta enim vocatur ep. 13. & 21. Scæuola vero ep. 14. ad Att. lib. 11. locatur Cicero, & poſt verbum, Scæuolæ, addit copulam, Et: vt videatur de duobus loqui, cum de vno loquatur. Aut dic, P. Mucium ſignificari, quem & lib. 1. de Fin. cum Manilio, & Bruto nominat: eoſque vocat principes ciuitatis. niſi ſi Mucium Scæuolam illum notat, de quo ep. 10.

Argum

Argumentum ep. 23.

Signa quædam Ciceroni, pictas potius tabellas cupienti, Gallus emerat. ex illis emptionibus nullam ſe deſiderari, Cicero reſcribit. Tum ſubiungit, ſibi eſſe vehementer gratum, quod proximam domum cupiat conducere. Incertus epiſtolæ annus. non enim ſcripta videri poteſt eodem tempore, quo illæ ad Atticum libro primo, in quibus item de ſignis agitur. nam illæ ante conſulatum, quod probauimus olim in Commentarijs, hæc vero poſt conſulatum ſcripta. quod, opinor, illa verba ſatis oſtendunt: Martis vero ſignum, quo mihi, pacis auctori? Præterea, de Tulliola, tamquam nupta, in hac mentio fit: illæ vero, nondum nupta, ſcriptæ ſunt. Accedit, quod in hac non de Xyſto, verum de particula ornanda cogitare ſe oſtendit: in illis de Xyſto, qui porticus amplior fuit, atque etiam de palæſtra, & gymnaſio.

Cicero s. d. M. Fabio Gallo. 23.

TANTVM quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te litteræ redditæ ſunt: ab eodemq. accepi Auiani litteras: in qnibus hoc erat liberaliſſimum, nomina ſe facturum, cum veniſſet, qua ego vellem die. fac quæſo, qui ego ſum, eſſe te. eſt ne aut tui pudoris, aut noſtri, primum rogare de die, deinde plus annua poſtulare? ſed eſſent, mi Galle, omnia facilia, ſi & ea mercatus eſſes, quæ ego deſiderabam, & ad eam ſummam, quam volueram. ac tamen iſtæc ipſa, quæ te emiſſe ſcribis, non ſolum rata mihi erunt, ſed etiam grata. plane enim intelligo, te, non modo ſtudio, ſed etiam amore vſum, quæ te delectarint, hominem, vt ego ſemper iudicaui, in omni iudicio elegãtiſſimnm, quæq. me digna putaris, coemiſſe. ſed velim maneat Damaſippns in ſententia. prorſus enim ex iſtis emptionibus nnllam deſidero. tu autem, ignarus inſtituti mei, quanti ego genus omne ſignornm omnium non æſtimo, tanti iſta quattuor, aut quinque ſumpſiſti. Sed Bacchas iſtas cum Muſis Metelli comparas: quid ſimile? primum ipſas ego Muſas numquam tanti putaſſem: atque id feciſſem Muſis omnibus approbantibus. ſed tamen erat aptum bibliothecæ, ſtudiiſq. noſtris congruens: Bacchis vero vbi eſt apud me locus? at pulchellæ ſunt. noui optime, & ſæpe vidi: nominatim tibi ſigna, mihi nota, mandaſſem, ſi probaſſem. ea enim ſigna ego emere ſoleo, quæ ad ſimilitudinem gymnaſiornm exornent mihi in palæſtra locum. Martis vero ſignum quo mihi, pacis auctori? gaudeo nullum Saturni ſignum fuiſſe. hæc enim duo ſigna putarem mihi æs alienum attuliſſe. Mercurij, mallem, aliquod fuiſſet: felicius, puto, cum Auiano tranſigere poſſemus. Quod tibi deſtinaras Trapezephorum: ſi te delectat, habebis; ſin autem ſententiam mutaſti, ego habebo ſcilicet. iſta quidem ſumma næ ego multo libentius emerim diuerſorium Tarracinæ; ne ſemper hoſpiti moleſtus ſim. omnino liberti mei video eſſe culpam, cui plane res certas mandaram; itemq. Iunij, quem puto tibi notum eſſe, Auiani familiarem. Exhedria quædam mihi noua ſunt inſtituta in porticula Tuſculani: ea volebam tabellis ornare. etenim, ſi quid generis iſtiuſmodi me delectat, pictura delectat. ſed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, vbi ſint, quando arceſſantur, quo genere vecturæ. ſi enim Damaſippus in ſentẽtia non manebit: aliquem pſeudo Damaſippnm vel cum iactura reperiemus. Quod ad me de domo ſcribis iterum; iam id ego proficiſcens mandaram meæ Tulliæ. ea enim ipſa hora acceperam tuas litteras. egeram etiam cum tuo Nicia; quod is vtitur, vt ſcis, familiariter Caſſio. vt redij autem, prius, quam tuas legi has proximas litteras, quæſiui de mea Tullia, quid egiſſet. per Liciniam ſe egiſſe dicebat. ſed opinor Caſſium vti non ita multum ſorore. eam porro negare ſe audere, cum vir abeſſet, (eſt enim profectus in Hiſpaniam Decius) illo & abſente, & inſciente migrare. eſt mihi gratiſſimum, tanti a te æſtimatam conſuetudinem vitæ, victuſq. noſtri, primum vt eam domum ſumeres, vt non modo prope me, ſed plane mecum habitare poſſes: deinde, vt migrare tantopere feſtines. ſed, ne viuam, ſi tibi concedo, vt eius rei tu cupidior ſis, quam ego ſum. itaque omnia experiar. video enim, quid mea interſit, quid vtriuſque noſtrum. ſi quid egero, faciam vt ſcias. tu & ad omnia reſcribes; &, quando te exſpectem, facies me, ſi tibi videbitur, certiorem. Vale.

EXPLANATIO.

TANTVM *quod*] tẽpus indicatur proxime præteritum: quod alibi & ab ipſo Cicerone, & a Terentio, Commodum, dicitur. AVIANI] ſtatuarij, qui nominatur epiſt. 2. lib. XIII. quo loco vide, quæ diximus. NOMINA *ſe facturum,*] accepti, & expenſi ratio in tabulas referebatur. quæ vocabãtur

Nomina; quia debitorum, & creditorum nomina ſcribebantur. Nomina igitur facere, eſt, id, quod Cicero pro hoc, vel illo ſigno deberet, in tabulas referre. Q V A *ego vellem die.*] vt ſoluerẽ quando vellem. F A C, *quæſo, qui ego ſum, eſſe te.*] ep. 12. lib. I I I. Suſcipe paulliſper partes meas, & eum te eſſe finge, qui ego ſum. P L V S *annua*] plus annua die. ep. 3. lib. X I I. ad Atticum: Delegationem a mancipe annua die. A D *eam ſummam.*] non pluris, quam volueram. In delectu enim, & in pretio peccauerat Gallus. Infra: Ne ego iſta ſumma, &c. I N *omni iudicio elegantiſſimum*,] qui nihil vulgare, nihil abiectum, aut ſordidum probare ſolitus es, quacũque de te iudicas. M A N E A T *Damaſippus in ſententia.*] Scripſerat, opinor, Gallus, empturum ea ſigna Damaſippum, ſi Ciceroni non placerent. Horatius Sat. 3. lib. I I.

„ *Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo.*

E X *iſtis emptionibus*] e ſignis a te emptis. alia enim Cicero deſiderauerat. I N S T I T V T I *mei.*] quod eſt huiuſmodi, vt omnia ſigna tãti non æſtimem, quantum a te in iſta quattuor erogatũ eſt. I S T A *quattuor, aut quinque*] Bacchas tres, Martẽ quartũ, Trapezophorum quinctum. B A C C H A S] Muſarum ſacerdotes. C V M *Muſis Metelli*] cum ſignis Muſarum, quæ erant apud Metellum. fortaſſe Metellus ille Scipio. Q V I D *ſimile?*] idem loquendi modus ep. 15. lib. I X. Catulum mihi narras, & illa tempora: quid ſimile? P R I M V M] lector exſpectat, deinde: ſed hic, vt etiam alibi, deſideratur: ſententiæ tamen nihil deeſt. nam quæ vis in, deinde, eadem continetur in eo, quod ſequitur, Sed tamen. vide illud ep. 9. lib. I I. Primum tibi, vt debeo, gratulor. T A N T I] quanti emiſti Bacchas iſtas. M V S A S *omnibus approbãtibus.*] ipſæ Muſæ, non æſtimari ſe tãti, quanti a te iſtæ Bacchæ æſtimatæ ſunt, non moleſte ferrent. Ioci genus eſt: Ipſas ego Muſas numquam tanti putaſſem: atque id feciſſem Muſis omnibus approbãtibus. Similem in ſententia venuſtatem quæſiuit, cum dixit in libro de Conſolatione: Te, omnium optimam, doctiſſimamq. approbantibus dijs immortalibus ipſis, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium cõſecrabo. Et ep. 25. lib. X I I I. Cauſſam tuam egi non inuita Minerua. etenim eo ipſo die ſenatus decreuit, vt Minerua noſtra, cuſtos vrbis, quam turbo deiecerat, reſtitueretur. S Æ P E *vidi:*] non illa ipſa, quæ Gallus emerat, ſed ſimilia Baccharum ſigna. Cum & nouerim, inquit, optime Bacchas iſtas, & ſæpe viderim, neq tamen tibi, vt eas emeres, nominatim mandauerim: me non iis delectari, poteras facile ſuſpicari. E A *enim ſigna ego emere ſoleo, quæ, ad ſimilitudinem gymnaſiorum, exornent mihi in palæſtra locum.*] quæ ſic in palæſtra villæ meæ Tuſculanæ locum exornent, vt publicis in gymnaſiis, præſtãtium virorum, aut deorum ſignis locus idem exornari ſolitus eſt. Gymnaſium, & Palæſtra, diuerſo nomine, rem eandem ſignificant. gymnaſium enim dictum, quod in eo nudi homines luctarentur: palæſtra vero ἀπὸ τῆ πάλης, ideſt a lucta, nomen accepit. In hac tamen opinione non nihil conturbor, quod in ep. 8. lib. I. ad Att. palæſtræ, & gymnaſij, tamquam diuerſarum rerum, mentionem fieri video. Si quod, inquit, εἰκόνα eius loci, quem nõ ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæſtræ, gymnaſijq. videbuntur eſſe. Et Plautus in Rud. Ex vrbe ad mare huc prodimus pabulatum pro exercitio gymnaſtico, & palæſtrico. Et in Amphitr. Omnes plateas perreptaui, gymnaſia, myropolia, Apud emporium, atque in macello, in palæſtra, atque in foro. Rurſus idem Plautus in Bacchid. palæſtram a gymnaſio non diſtinguit: ait enim: Ante ſolem exorientem niſi in palæſtram veneras, Gymnaſij præfecto haud mediocres pœnas penderes. Et Quinctilianus lib. I I. Si quis palæſtræ peritus, cum in aliquod plenum pueris gymnaſium venerit. Dubitatio tolletur, ſi patere latius gymnaſij nomen, quam palæſtræ, exiſtimemus. vt palæſtra gymnaſij ſit pars, in qua lucta exercetur: gymnaſium autem & palæſtram, & alia loca complectatur: cum in eo diſputetur etiam, & deambuletur, & alia fiant. ita nomen gymnaſij, quamquam ab vna re natum, ad alias producitur: palæſtræ non item. neque hanc ſententiam, vt opinor, exempla, quæ attulimus, infirmant. quis enim non intelligit, tranſire Ciceronem a parte ad totum, cum ait in epiſtola illa ad Atticum: Quæ tibi palæſtræ, gymnaſijq. videbuntur eſſe? Et hic, cum inquit, Exornent mihi in palæſtra locum; de gymnaſij parte, luctæ dicata, loqui videtur, in qua parte locum ſignis exornare cogitabat. Æ S *alienum*] Martis enim, & Saturni ſigna nihil proſperum promittere, aſtrologi confirmant: ſtulte, qui diuinationem rerum futurarum, quæ ſoli Deo notæ ſunt, ad ſuam ſcientiam reuocent. M E R C V R I I,] cuius aſtrum propitium putatur. F E L I C I V S,] in emptione ſignorum. is autem feliciter tranſigit, qui rem expetitam paruo emit. Video eſſe, qui legendum putent, Facilius, pro Felicius. ego, cur mutemus, cauſſam nullam video. nam & ſententia ſatis aperta: & omnes libri veteres habent, Felicius. Porro, quod aiunt, nullam felicitatem in hoc negotio reperiri potuiſſe: dixi iam, Feliciter tranſigere, quid ſit. Felicitatem autem in emendis ab Auiano ſignis, non, vt iidem arbitrantur, in vendendis poſt emptionem, hic ſignificari, nomen Auiani demonſtrat, qui & ſupra tamquam venditor ſignorum appellatus eſt. Præfuiſſe Mercurium lucris, docet Plautus in Amphitr. in principio. T R A N S I G E R E *poſſemus.*] tranſactum iam erat, vt ſupra conſtat; conuenerat enim de ſumma inter Gallum, & Auianum: ſolutionis tamen dies definita non erat: ſed ſcripſerat Auianus, nomina ſe facturum qua Cicero die vellet. Dicit igitur, Poſſemus, in emptione: & præteritum tempus reducit ad præſens: vt ſi dicat: liceret nobis ab Auiano minoris emere, quam tu emiſti. D E S T I N A R A S] aſſignaueras. Pro Sextio: Quis locus iam non erat alicui deſtinatus in toto orbe terrarum? T R A P E Z O P H O R V M] qui menſam fert. veteres libri, Trapezephorum: ſed Græce, Τραπεζοφόρος, & τραπεζοφόρε, cum o in tertia ſyllaba, & γαζοφυλάκιον, vt in aliis ſimilibus. Suidas. D I V A R S O R I V M] de diuerſorio diximus ep. 19. lib. V I. T A R R A C I N Æ;] vetus nomen Anxur fuit, recentius Tarracina. Liuius lib. I V. Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ ſunt, vrbs prona in paludes. Plinius lib. I I I. cap. 5. A Circeiis palus Pontina eſt, dein flumen Vfens, ſupra quod Tarracina opidum, lingua Volſcorum Anxur dictum. Horatius tamen præter conſuetudinem dixit, Impoſitum ſaxis late candentibus Anxur, verſus commoditatem quærens ex antiquo nomine. Prius igitur nomen mutauit, deinde etiam locum, ſed infra ætatem Horatij. nam, cum dixit, Millia

tum

tum pranſi tria repſimus, atque ſubimus Impoſitum ſaxis l. c. A. Perſpicue demonſtrat, ſitam in monte Tarracinam fuiſſe. Et Porphyrio ſubiungit hæc: Merito, Repſimus, inquit, &, Impoſitum ſaxis. quoniam illis temporibus adhuc Tarracinenſis vrbs in altiſſimo monte erat, inde poſtea in æquiorem locum depoſita eſt: vt non ſolum ſint adhuc veſtigia ædificiorum in monte, ſed & murorum. Tacitus lib. xx. municipium vocat. EXHEDRIA] loca in porticibus, vbi ſedentes diſputare ſoliti erant. Vitruuius, & Cicero. Exhedra tamen, muliebri genere, vſitatius. ſed, Exhedriam, inde factum, *ὑποκοριστικῶς*. NOVA] ergo erant & vetera, in porticula, vt hæc, ſed in porticu ampliore, id eſt in xyſto, qui nominatur ep. 6. lib. 1. ad Att. ARCESSANTVR,] ſi differunt Arceſſere, & Accerſere, vt Cariſio, & Diomedi placet; omnino hic legendum Accerſantur, non Arceſſantur. ſin autem ſequimur eos libros, qui vetuſtate excellunt: vnicum dicemus eſſe verbum, Arceſſere, duplici ſignificatione, pro accuſare, & pro vocare, vel vocatum ire. mihi, quid ſtatuam, non liquet. nam & Cariſij, ac Diomedis auctoritate moueor, quos de verbo, Accerſere, non ſomniaſſe credibile eſt, ſed veteres libros vidiſſe, in quibus ita ſcriptum eſſet: & rurſus antiquiſſimis exemplaribus, quæ nunc habemus, multum tribuo: conſentiunt enim vbique omnes in verbo, Arceſſere. vt eam rationem omittam, quod, Arceſſo, vnde formetur, apparet: Accerſo autem vnde ducatur, non video: nam ſi deduceretur ab Accio; Acceſſo eſſet, non Accerſo. præterea, quæ ſignificatio ponitur a grammaticis in verbo Accerſo; eadem mihi videtur eſſe poſſe in Arceſſo. nam, qui accuſat, idem vocat in iudicium. quod ſi credimus; non ab Arceo, quod nihil ad vocandum pertinet, potiuſque contrarium oſtendit, ſed ab Accio, vel Adcio, deductum Arceſſo, mutatione ſecundæ litteræ, arbitrabimur. PSEVDODAMASIPPVM] Damaſippi ſimilem: qui omnino ea ſigna emat: quod ſe Damaſippus facturum oſtenderat. ſic Pſeudo Cato, lib. 1. ad Att. & Pſeudo Philippus, lib. 2. de Leg. VEL *tum iachora*] vel ſi minoris vendenda ſint, quam tu emiſti. DE *domo*] tibi prope me conducẽda. PROFICISCENS] ab vrbe in Arpinatem agrum, vnde redierat paullo ante, quam has litteras daret. itaque dixit initio litterarum: Tantum quod ex Arpinati veneram. NICIAS] grammatico. ep. 10. lib. 1 x. & Suetonius de claris grammaticis. CASSIO.] cum infra ſoror eius Licinia nominetur; poſſumus opinari, vel, Craſſo, legendum; quia Craſſi Liciniæ gentis; & feminæ gentilicio nomine appellabantur; vel ſororem eius quidem Liciniam, germanam tamen non fuiſſe: vt fratres quoque dicuntur, qui patrueles, conſobrini ve ſunt, itaque mutatio neceſſaria non putetur. QVÆSIVI *de mea Tullia,*] ep. 5. lib. 1 1 1. Quæſiui ex Phania. PER *Liciniam ſe egiſſe*] ſi poteſtas tradendæ domus penes Liciniam fuiſſet: non dixiſſet Cicero, Per Liciniã, ſed, Cum Licinia. Per Liciniam autem agere, eſt, Liciniæ opera vti, vt cum alio agat; nimirum cum eius fratre Caſſio, earum ædium domino, quas Licinia habitabat: quæ tamen, quod ad ipſam attinebat, audere ſe negabat, abſente & inſciente viro migrare. DEXIVS] ſic in vetuſtioribus libris. alij recẽtiores varie, Dextus, Deſius, Dixi. Dexiorum gentem nondum habeo cognitam. VITÆ, *victuſq. noſtri*,] non eſt ſatis, vna viuere: ſed communis victus auget vitæ iucunditatem. ep. 24. lib. 1 x. Moneo te, vt cum viris bonis, iucũdis, amantibus tui viuas. nihil eſt aptius vitæ, nihil ad beate viuendum accommodatius. nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem vitæ, atque victus, remiſſionemq. animorum. Coniungi hæc ſolent, vt lib. 1. Off. Vita, victuſq. communis in amicitiis vigent maxime. Et ad Att. Nunc plane nec ego victum nec vitam illam colere poſſum. Et in Bruto: Tuditanus omni vita, atque victu excultus, atque expolitus. PLANE *mecum habitare*] fortaſſe, quod paries communis eſſet: vel quod ædes illæ ita Ciceronis ædibus vicinæ, vt ad eum percommode Gallus ire poſſet. MIGRARE] in eas ædes. EXPERIAR.] vt hanc domum habeas.

Argumentum ep. 24.

EXPONIT, *quam iniuſte ſibi Tigellius iraſcatur. Cæſare quartum conſule, ſine collega.*

CICERO S. D. GALLO. 24.

AMORIS quidẽ tui, quoquo me verti, veſtigia, vel proxime de Tigellio: ſenſi enim ex litteris tuis, valde te laboraſſe. amo igitur voluntatem. ſed pauca de re. Cipius, opinor, olim, NON omnibus dormio: ſic ego non omnibus, mi Galle, ſeruio. etſi quæ eſt hæc ſeruitus? olim, cum regnare exiſtimabamur, non tam ab vllis, quam hoc tempore obſeruor a familiariſſimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. id ego in lucris pono, non ferre hominem peſtilentiorem patria ſua: eumq. addictum iam tum puto eſſe Calui Licinij Hipponacteo præconio. at vide, quid ſuccenſeat. Phameæ cauſſam ſuſceperam, ipſius quidem cauſſa: erat enim mihi ſane familiaris: is ad me venit, dixitq. iudicem ſibi operam dare conſtituiſſe eo ipſo die, quo de P. Sextio in conſilium iri neceſſe erat. reſpondi, nullo modo me facere poſſe, cum vellem: alium diem ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. ille autem, qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum vnctorem, diſceſſit a me, vt mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem, cognoſti meam cauſſam, & iſtius Salaconis iniquitatem. Catonem tuum mihi mitte: cupio enim legere. me adhuc non legiſſe, turpe vtrique noſtrum eſt. Vale.

EXPLANATIO.

VESTIGIA.] Video, ſubauditur. VEL *proxime*] hoc ipſum, quod proxime de Tigellio feciſti, veſtigium eſt amoris tui. De particula Vel, pro veluti, diximus ep. 13. lib. I I. DE TIGELLIO:] M. Tigellio Hermogene liberto, quod Hermogenis cognomẽ indicat. eſt enim is, de quo Horatius Sat. 9. l. 1.

-- Inuideat quod & Hermogenes, ego canto.

& Sat. 2. 3. 10. quibus locis oſtenditur, quod hæc quoque declarat epiſtola, Tigellium canendi arte præſtitiſſe. Quid autem de Tigellio ſcripſerit ad Ciceronem Gallus, cognoſcitur ex ep. 47. lib. XIII. ad Att. De Tigellio, ait, ſi quid noui: qui quidem, vt mihi Gallus Fabius ſcripſit, *μέμψιν ἀναφέρει* mihi quandam iniquiſſimam, me Phamea defuiſſe, cum eius cauſſam recepiſſem. &c. CAPIVS, *opinor, olim.*] recte addidit, Opinor, veritus, ne erraret in nomine: nam Cipium nominat Feſtus in huius adagij mentione, Non omnibus dormio. libri veteres pleríque habent, Citius, vel, Cicius: nõnulli, Cæpio. OLIM,] ante Lucilium poetam. Feſtus. NON *omnibus dormio:*] qui hoc dixit, dormire ſe ſimulabat, quo liberius vxor mœcharetur. Seruo autem pocula clam auferente, Non, inquit, omnibus dormio. Feſtus, & Plutarchus *ἐν τῷ ἐρωτικῷ*. NON *omnibus ſeruio.*] quibuſdam, apud Cæſarem gratioſis, temporum cauſſa ſeruio: non omnibus tamen ſeruire volo: quorum in numero Tigellius eſt. OLIM,] ſtante rep. REGNARE] cum ita floreret gratia, & auctoritate, ob eloquentiam, ac virtutem, vt regnare videretur. Pro Sulla. Hic ait ſe ille regnum meum ferre non poſſe. OBSERVOR] ep. 20. lib. IX. & ep. 47. ad Att. lib. XIII. IN *lucris pono,*] ſimile illud ep. 47. ad Att. lib. XIII. Eſt bellum, aliquem odiſſe libenter. PESTILENTIOREM *patria ſua:*] Tigellij patria Sardinia: de cuius peſtilenti cælo illud argumento eſt in ep. 3. lib. 2. ad Q. Fr. Quamquam eſt hiems, tamen Sardiniam iſtam eſſe cogites. Et Martialis:

Nullo fata loco poſſis excludere cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt.

ADDICTVM] ſtudioſum eſſe cœpiſſe eorum verſuum, quos contra me ſcripſit Caluus Licinius, more Hipponactis poetæ: de quo vide Plinium libro XXXVI. cap. 5. & Solinum. CALVI *Licinij*] hic eſt C. Licinius Caluus, Ciceronis primum inimicus, quia patrem ſuum Licinium Macrum prætor damnauerat, vt ait Plutarchus, & Valerius Maximus, deinde etiam amicus, vt ex epiſtola vltima lib. XV. cognoſcitur. PRÆCONIO,] ironia. nam acerbiſſimum poema ſignificat, ſimile Hipponactis verſibus. Idem Caluus in C. Cæſarem famoſa ſcripſit epigrammata, vt in Suetonio legimus. PHAMEÆ] liberti, cuius nepos Tigellius. libertorum autem cognomina Phameas, & Hermogenes; quæ prius nomina ſeruorum fuere. IPSIVS *quidem cauſſa:*] non propter Tigellium, eius nepotem, ſed ipſius cauſſa. ERAT *enim mihi ſane familiaris.*] ſcribit ad Atticum eadem de re ep. 47. lib. XIII. nec ſe adductum familiaritate ſuſcepiſſe cauſſam Phameæ ſignificat, ſed quia petenti, ſibi conſulatum pollicitus erat per Atticum, ſi quid opus eſſet. quod tamen non repugnat: nam ex eius officij memoria familiaritas exorta. SIBI *operam dare*] cauſſam cognoſcere, patronos audire, de controuerſia diſputantes. DE P. *Sextio*] quem ante multos annos reum de vi defenderat. accuſabatur hoc tempore lege Pompeia, vt ep. 47. lib. XIII. ad Atticum oſtendit. vtrum autem de ambitu, an de vi, (nam de vtroque crimine Põpeius tertium conſul legem tulit) mihi nondum liquet: ſuſpicor tamen, de ambitu potius, quam de vi. nam Sextium, qui Pompeianus fuerat in bello ciuili, & in patriam, venia a Cæſare impetrata, redierat, auſum deinde eſſe vim vllã facere, credibile non eſt. de ambitu autem fortaſſe poſtulatus, quia conſulatum petens pecuniam contra leges dederit. prætor enim fuerat ante bellum ciuile; lictoreſq. in bello habuerat, poſt bellum etiam beneficio Cæſaris, vt ſupra diximus. IN *conſilium ire*] cum iudices, de reo ſententias laturi, in vnum coeunt, Ire in conſilium dicuntur. non enim eunt in conſilium, vt cauſſam audiant, ſed vt, cum audierint ſententia ferant. id adeo ex oratione C. Titij, qua legem Fãniam ſuaſit, potui intelligere. Veniunt, inquit, de iudicibus, in comitium triſtes iubent dicere. quorum negotium eſt, narrant. iudex teſtes poſcit. ipſus it mictum. vbi redit, ait ſe omnis audiuiſſe: tabulas poſcit: literas inſpicit: vix præ vino ſuſtinet palpebras. eunt in conſilium. ibi hæc oratio: Quid mihi negotij eſt cum iſtis nugatoribus? Hæc Macrobius recitat. idem cognoſcitur ex oratione pro Cluentio. nam, audito Scamandri accuſatore Canutio, eiuſq. defenſore Cicerone, iudices iuere in conſilium, vt de reo pronunciarent. Et infra, vbi de iudicio agitur Oppianici. Itẽ in oratione pro Quinctio: Cum audiret cauſſam iudex Aquillius, Quoniam, inquit, tibi inſtas Hortenſius, vt eas in conſilium; a me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam; quæritur, priore patrono cauſſam defendente, numquam perorari potuiſſe; non patiar iſtã manere ſuſpicionẽ, nos rem iudicari nolle. NECESSE *erat.*] cur neceſſe eſſet, oſtẽdit ep. 47. ad Att. lib. XIII. Scis enim, inquit, dies illorum iudiciorum præſtitutos fuiſſe. Lex Pompeia præfiniebat eos dies, quibus cauſſam agi oporteret. vide Pedianum in argumento Milonianæ. NVLLO *modo me facere poſſe, cum vellem:*] in voluntate obſequendi, facultatem deeſſe. Similiter locutus ep. 12. lib. XI. Sæpe ad eum ſcripſi, non potuiſſe, cum cupiſſem, ſermones hominum ſuſtinere. Nec diſſimile illud in oratione pro Flacco: Nihil dixit, quod læderet eum, cum cuperet. Videndum tamen, an rectius hoc ſit: Nullo modo me facere poſſe: quem vellet alium diem ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. Sic enim habent quattuor veteres libri: & eadem de re ſic plane ſcripſit Cicero ad Atticum, ep. 47. lib. XIII. Reſpondi, inquit, non ignorante eum, quid ego deberem Sextio: quem vellet alium diem ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. Mouet etiam, quod antiquum librum, in quo ſit, Cum vellem, nullũ vidi. alij enim habent, Quem vellem: alij, Quem vellent: nonnulli, Quem vellet. quod ego ſincerum exiſtimo; nec tamẽ ſtatuo quidquam, niſi conſentientibus eruditis. NEPOTEM] Tigellium. VNCTOREM,] ſic habet vnus omnino vetus liber: reliqui omnes, Victorem. ſi, quid ſententia poſtulet, attendimus, legendum putabimus, Cantorem. nam excelluiſſe Tigellium in cantu, Horatij teſtimonio iam probauimus: fuiſſe autem ob eam cauſſam Cæſaris familiariſſimum,

cam

cum idem Horatius oſtendit in his verſibus:

„ — *Sardus habebat.*
„ *Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,*
„ *Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non*
„ *Quidquam proficeret.*

Cum vero hæc ipſa demonſtrant, paullo ante dicta: Obſeruor a familiariſſimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. Habes *Sardos venales,*] iocum quæſiuit in Phameæ patria, ex vſitato Prouerbio. Sardinia enim a Ti. Sempronio primum conſule capta, mancipiorum maximus numerus Romam eſt aduectus, & ex eorum vilitate natum eſt adagium, Sardi venales. Liuius lib. 41. & in lib. de viris illuſtribus. Habes, inquit, de Phamea, & Tigellio: vides, quam non merito vterque mihi ſuccenſeat. & nimirũ, quod de Sardis venalibus dici ſolitum eſt, alium alio nequiorem eſſe; id in Phameam, eiuſq. nepotem Tigellium, qui & ipſi Sardi ſunt, conferri poteſt. Hoc Cicero feſtiue ſignificat, cum ait: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem. mentionem facit huius prouerbij Feſtus & Plutarchus in Probl. & is, qui ſcripſit de viris illuſtribus. De Phamea vero, deq. hac re tota, vide epiſt. 42. lib. XIII. ad Att. De Tigellio ſic Horatius ſat. 3. libro 1.

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,
Iniuſſi nunquam deſiſtant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quidquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ouo
Vſque ad mala citaret, Io Bacche, modo ſumma
Voce, modo hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi. ſæpe, velut qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpe, velut qui
Iunonis ſacra ferret. habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos. &c.

Quid mirum igitur, qui hoc ingenio fuerit, tam vano, tã inconſtanti, ſi is, præſertim qui gratioſus apud Cæſarem eſſet, facile adductus eſt, vt Ciceroni, quaſi nepotem ſuum deſtituiſſet, iraſceretur? Istivs *Salaconis iniquitatem.*] Salaconem vocat, vel propter ſuperbiam, vel propter mollitiem, aut vtramque. ſuperbiã e Suida cognouimus, qui ait eum, cum eſſet pauper, ſe diuitem ſimulaſſe: mollitiem ex Ariſtophanis interpretatione, cum poeta in comœdia, quæ Ὧραι inſcribitur, dixiſſet, Τερετίζει τι διασαλακωνίσας, ſubiunxit, ἐθρύπτετο, καὶ ἀνδρογυνώδης. οἱ δὲ, διασαλακωνίσας, ἀπὸ τοῦ σαλάκωνος μαλακοῦ, τοῦ αὐλητρίδος υἱοῦ. Heſychius: Σαλάκων, ὁ πένης ὢν ἀλαζών. Σαλακωνία, ἡ ἐν πενίᾳ ἀλαζονεία. Σαλακωνίζοντας, σαλακωνίζοντας ἔλεγον τοὺς διαθρυπτομένους. σαλακωνεύειν, ἀπὸ τοῦ ἁβρῶς καὶ μετὰ θρύψεως βαδίζειν. ὁ δὲ Θεόφραστος σαλακωνίαν, φησὶ εἶναι τὸ δαπανᾶσθαι ὅπου μὴ δεῖ. Catonem *tuum.*] non modo Gallus, ſed & Cicero ſcripſit de laudibus Catonis Vticenſis, vt patet ex epiſtolis ad Atticũ, ex Oratore, ex lib. 2. de Diuin. ex Tacito lib. IV. Plutarcho in Cæſare, & Cicerone, Gellio lib. XIII. cap. 19. Macrobio lib. VI. Lactãtio lib. 1. ca. 2. Scripſit & eius ſororis filius, M. Brutus, vt ep. 45. lib. XIII. cõtra Catonem vero, Ciceroni reſpondens, ſcripſit Cæſar libros duos, eoſq. Anticatones inſcripſit. teſtis Cicero in ep. ad Att. Plinius ep. lib. III. Quinctilianus. Iuuenalis, Gellius lib. XIII. cap. 19. Suetonius, Plutarchus in Cæſare, & Cicerone, & Seruius Honoratus in Virgiliũ. Hirtius quoque, Cæſaris amicus, in eodẽ argumento ingenium exercuit: vt ep. 44. lib. XII. ad Att.

Argumentum ep. 25.

Epiſtolam Galli non conſciſſam ſignificat. Monenti, ut de Cæſare caute loquatur, & ſcribat, gratias agit. Hortatur, ne ſcribendi exercitationem intermittat. Eodem anno.

Cicero s. d. Gallo. 25.

Qvod epiſtolam conſciſſam doles, noli laborare: ſalua eſt domi: petes, cum libebit. Quod autem me mones, valde gratum eſt: idq. vt ſemper facias, rogo. videris enim mihi vereri, ne, ſi iſtum habuerimus, rideamus γέλωτα σαρδώνιον. Sed heus tu, manum de tabula: magiſter adeſt, citius, quam putaramus. vereor, ne in Catonem, Cato in nos. Mi Galle, caue putes quidquam melius, quam epiſtolæ tuæ partem ab eo loco, Cetera labuntur. ſecreto hoc audi: tecum habeto; ne Apellæ quidem liberto tuo dixeris. præter duo nos loquitur iſto modo nemo; bene, male ve, videro; ſed, quidquid eſt, noſtrum eſt. vrge igitur, nec tranſuerſum vnguem, quod aiunt, a ſtylo. is enim eſt dicendi opifex, atque ego quidem aliquantum iam etiam noctis aſſumo. Vale.

EXPLANATIO.

Qvod *epiſtolam conſciſſam doles,*] familiare principium epiſtolæ, vt ep. 32. & 33. Mones,] ne loquamur in Cæſarem. ſequitur enim: Vereris, ne rideamus γέλωτα σαρδώνιον. Ne, si] omnes libri veteres, Niſi. verbum tamen, Vereris, poſtulat Ne. Si *iſtum habuerimus,*] ſi Cæſar dominabitur. Rideamvs γέλωτα σαρδώνιον.] riſus cum dolore coniungatur. Adagium in eos vſurpatum, qui, ſpecie boni, malum ſuſtinent; origine ducta vel ab herba, quæ naſcitur in Sardinia, & guſtata mortẽ affert, ita mutato morientium vultu, vt ridere videãtur: vel à Sardone reginne, in qua ſenes, annũ LXX. prætergreſſi, Saturno immolabantur, ridentes a ridentibus: vel etiam, quod apud Sardoniam gentem parentes ætate confecti a filiis prope foſſam, in qua ſepeliẽdi erãt, fuſtibus cæſi, atque præcipites deiecti, cum riſu perirẽt. Vide librum Adagiorum. Hevs *tu,*] huc animum conuerte, hoc attende, audi me monentem. Manvm *de tabula:*] ominamus, quod cœptum eſt: ne ſcribamus, quod Cæſaris animũ lædat. Sumptum

a pueris pingendi artem diſcētibus prouerbium, qui, magiſtro abſente, aliquid in tabula pingunt, magiſtro veniente, manum de tabula ſtatim tollunt; ne deprehenſi verberentur. ideo iocatus eſt Cicero in magiſtri nomine: cum tamen non magiſtrum, qui docet, ſed Cæſarem ſignificet; qui dictator erat, id eſt magiſter populi. Feſtus. ADEST,] reuerſus ab Hiſpanienſi bello. VEREOR, *ne in Catonem, Catonii nos.*] vereor, ne nos in Catonem ſcribamus, id eſt eum ſcriptis noſtris laudemus; (ſcribere in aliquem, non in malam tātum, ſed in bonam quoque partem accipi, exemplis intelligitur) Cato autem exitio nobis ſit, Cæſare nos, quod eius inimicum laudemus, male multante. Liber Maffei, & Fuluij Vrſini ſic habent: alij autem, In Catonium Catoninos: vt ſit: Vereor, ne Cæſar Catoni deditos in Catonium demittat. Catonium autem pro triſti exitu poſſumus accipere, qualis Catonis fuit, qui ſua ſe manu interfecit. AB *eo loco,*] ab eo loco, in quo ſcripſerat Fabius, Cetera labuntur, vſque ad finē ita grauiter ſcripta erat epiſtola Fabij, vt nihil poſſet melius. APELLÆ] liberto literato, vt Tito Ciceronis. DVO *nos*] pro, duos: vt Virgilius: Si duo præterea tales Idæa tuliſſet Terra viros. BENE, *male ve,*] ſic vnus omnino vetus liber: reliqui, Bene, male ne. magis placet, Ve, quam, Ne: vt ſit: Bene, vel male. VIDERO:] nondum ſtatuo: mihi nunc incertum eſt. idem loquendi modus ep. 16. QVIDQVID *eſt, noſtrum eſt.*] ſiue bene, ſiue male loquimur, diſſimiles aliorum ſumus: nemo enim, præter duo nos, iſto modo loquitur. VRGE] perge iſto modo, quantum potes. NEC *tranſuerſum vnguem, quod aiunt, a ſtylo:*] ſubaudi, diſcedas. ad Att. lib. XIII. A recta conſcientia tranſuerſum vnguem non oportere diſcedere. Et Acad. lib. 2. Ab hac regula mihi non licet tranſuerſum, vt aiunt, vnguem diſcedere. Plautus in Aulul. Ex iſtoc loco digitum tranſuerſum, aut vnguem latum ſi exceſſeris. Latum, & Tranſuerſum idem eſt. Dicitur autem eodem ſenſu, vnguem, digitum, pedem nō diſcedere pro minimum diſcedere. In hac epiſtola tribus adagiis vſus eſt Cicero, Rideamus γέλωτα σαρδάνιον, Manum de tabula, Nec tranſuerſum vnguem, quod aiūt a ſtylo. quod in alia, vt opinor, non fecit. Prouerbiis autem locus magis videtur eſſe, cum ad familiares familiariter ſcribimus. nam ad ſpectatos viros, in re præſertim graui, ſententiis quidem prouerbiorum ſimilibus, vt Homeri aliorum ve poetarum verſibus, ſæpe vtitur Cicero: quæ vero prouerbia vere & plane ſunt, ea non ita frequenter attingit, arbitratus fortaſſe Romanæ grauitatis non eſſe prouerbia inculcare: cum Græci, minus de grauitate laborantes, aliter ſenſerint. nam Demetrius, κάλλος, ait, ἐπιστολῆς αἱ παροιμίαι· διότι δημοτικόν τι ἐστὶν ἡ παροιμία, καὶ κοινόν. DICENDI OPIFEX.] qui ſtudet bene dicere, id agat prius, vt bene ſcribat. Stylus autem, quo ſcribebant veteres, lib. 1. de Orat. laudatur his verbis, Stylus, optimus & præſtantiſſimus dicendi effector, ac magiſter. neque iniuria. nam, ſi ſubitam, & fortuitam orationem commentatio, & cogitatio facile vincit; hanc ipſam profecto aſſidua, ac diligens ſcriptura ſuperabit. Infra vero: Stylus ille tuus, quem tu vere dixiſti perfectorem dicendi eſſe, ac magiſtrum, multi ſudoris eſt. Et lib. III. Stylus & alia, & hoc maxime ornat, ac limat. ALIQVANTVM *iam etiam noctis aſſumo.*] cum dicat, Iam etiam, apparet epiſtolam ſcriptā eſſe in exitu æſtatis, vel ineunte autumno, cum noctes incipiunt iam eſſe longiores. atque illud, Magiſter adeſt, quod de Cæſare dictum eſt, indicare videtur ſcriptam eſſe menſe Sextili. nam ep. 46. ad Att. lib. XIII. Cæſar, inquit, adeſt. illam vero ſcriptam Sextili menſe, cognoſcitur ex ea, quæ proxima antecedit. Aliquid iam noctes te adiuuabunt, ſcripſit ad Sulpicium ep. 4. lib. IV.

Argumentum ep. 26.

Scribit ſe in morbum incidiſſe, quia ſuauiter conditas herbas parum caute comediſſet: ſibi tamen iam eſſe melius, & manſurum in Tuſculano, quoad ſe reficiat. Scripta videtur epiſtola eo anno, quo P. Lentulus & Q. Metellus Nepos conſulatum geſſere: nam Lentuli filium, cuius auguria cena hic nominatur, eo anno augurem creatum, oratio pro Sextio declarat his verbis: Video P. Lentulum in hoc miſero ſqualore, & ſordibus: cui ſuperior annus idem & virilem patris, & prætextam populi iudicio togam dederit.

CICERO S. D. GALLO. 26.

CVM decimum iam diem grauiter ex inteſtinis laborarem; neque iis, qui mea opera vti volebant, probarem me non valere, quia febrim non haberem: fugi in Tuſculanum; cum quidem biduum ita ieiunus fuiſſem, vt ne aquam quidem guſtarem. itaque confectus languore & fame, magis tuum officium deſideraui, quam abs te requiri putaui meum. ego autem cum omnes morbos reformido, tum quod Epicurum tuum Stoici male accipiunt. quia dicat δυσουρικὰ, καὶ δυσεντερικὰ πάθη ſibi moleſta eſſe: quorum alterum morbum edacitatis eſſe putant, alterum etiam turpioris intemperantiæ. ſane δυσεντερίαν pertimueram: ſed viſa eſt mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipſa fortaſſe iam ſeneſcentis morbi remiſſio profuiſſe. attamen, ne mirere, vnde hoc acciderit, quo modo ve commiſerim: lex ſumptuaria, quæ videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. nam, dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, vt nihil poſſit eſſe ſuauius. in eas cum in-

cidiſſem

cidiſſem in cena augurali apud Lentulum, tanta me δυσεντερία arripuit, vt hodie primum videatur cœpiſſe conſiſtere. ita ego, qui me oſtreis, & murenis facile abſtinebam, a beta etiam, & malua deceptus ſum. poſthac igitur erimus cautiores. tu tamen cum audiſſes ab Anicio, (vidit enim me nauſeantem) non modo mittendi cauſſam iuſtam habuiſti, ſed etiam viſendi. Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam. nam & vires, & corpus amiſi. ſed, ſi morbum depulero: facile, vt ſpero, illa reuocabo. Vale

EXPLANATIO.

EX *inteſtinis*] aluo profluente, dolor interdum fit in inteſtinis. MEA *opera*] in forenſibus cauſſis. PROBAREM] perſuaderem. FEBRIM] Febrim, Tuſſim, Sitim, accuſatiuo in im exire, cetera vero omnia in Em, ſcripſit Plinius in libro de dubio ſermone: ſi Cariſio credimus. quod equidē miror. nam, hanc regulam non valere exemplo Virgilij admonemur dicentis: Turrim in præcipiti ſtantem, non, Turrem. TVVM *officium*] vt me viſeres. ABS *te requiri*] queſtus erat Gallus, Ciceronem officio defuiſſe, quod ipſe ab eo exſpectaſſet. TVM *quod Epicurum &c.*] non dubito, quin, Quo: rectius legatur, quam, Quod. Timet omnes morbos, ſed eum maxime, quo laborantem Epicurum Stoici vituperabāt, quia diceret augi ſe veſicæ, viſcerumq. doloribus. Epicuri verba lib. II. de Fin. recitantur ex eius epiſtola ad Idomeneum. Tanti autem morbi aderant veſicæ, & viſcerum, vt nihil ad eorum magnitudinem poſſet accedere. Δυσουρικὰ πάθη, ſtranguriam Græco verbo, δυσεντερικὰ tormina Cicero vocat Tuſc. 2. de Epicuro loquēs. EDACITATIS] quæ δυσεντερίαν gignit. TVRPIORIS *intemperantiæ*] veneris immodicæ, quamquam δυσουρίαν medici ad aliam cauſſam referant. SIBI *moleſta eſſe:*] cum ipſi dolorem non eſſe malum dicerent: quod ſi non malum, cur moleſtum? Epicurus tamen illa quidem ſibi eſſe moleſta, nec tamen vinci ſe dolore, aut ſuccumbere dicebat. itaque deridens eum Cicero, Forticulum, inquit Tuſc. 2. ſe in torminibus, & in ſtranguria ſua præbeat. Et in eadem ſupra: Epicurus ea dicit, vt mihi quidē riſus captare videatur. affirmat enim quodam loco: ſi vratur ſapiens, ſi crucietur: exſpectas fortaſſe, dum dicat: patietur, perferet, non ſuccumbet: in Phalaridis tauro ſi erit, dicet: quam ſuaue eſt hoc: quam hoc non curo. Ergo, ſe quidem ſentire vim doloris, aiebat Epicurus, nec tamen ſuccumbere, & ex memoria ſuorum inſtitutorum conſolationem capere. Cur igitur, dicet aliquis, eum, dolori non ſuccumbentem, Stoici male accipiebant? vel quia cauſſas eorum morborum ſpectarent, vnius edacitatem, alterius etiam turpiorem intemperantiam: quo in vtroque culpa ægrotantis agnoſcitur: vel quia ne queri quidem eum de magnitudine doloris oportere dicerent: ſiquidem index moleſtiæ querella eſt. PERTIMVERAM] alium enim profluuium ſæpe exulceratio viſcerum cum ſanguino conſequitur. LOCI *mutatio*,] Tuſc. 4. Loci mutatione, tamquam ægroti non conualeſcentes, ſæpe curandus eſt. SENESCENTIA] iam enim decem dies ex inteſtinis laborauerat. ep. 6. lib. IV. Hoc tam graui vulnere, etiam illa, quæ conſenuiſſe videbantur, recrudeſcunt. REMISSIO] In Bruto: Cum remiſerant dolores pedum, non deerat in cauſſis. LEX *ſumptuaria, quæ videtur λιτότητα attuliſſe*,] Cum infra dicat: Terra nata, quæ lege excepta ſunt: ſignificare videtur Liciniam legem: de qua lib. 2. capit. 24. Gellius hæc ſcripſit: Lex Licinia, cum certis diebus centenos æris impendi permiſiſſet, nuptiis ducenos indulſit, ceteriſq. diebus ſtatuit æris tricenos; cum & carnis aridæ, & ſalſamenti certa pondera in ſingulos dies conſtitueriſ; ſed, quidquid eſſet natum e terra, vite, arboreque, promiſcue, atque indefinite largita eſt. Macrobius quoque Sat. lib. III. eadem Licinia lege, quod ex terra, vite, arbore ve natum eſſet, exceptum oſtendit. Omnino poſt Liciniam & Sulla dictator ſumptuariā legem, &, Sulla mortuo, aliam Lepidus conſul tulit, vt idem Gellius & Macrobius litteris mandarunt: ſed in neutra nominari video terra nata. Cogitaui, num eadem ſit lex, de qua in ep. 15. lib. IX. Domū ſi habebo, in denos dies, ſingulos ſumptuariæ legis conferam. Et ep. vlt. eiuſdem libri: Epulamur vna non modo non contra legem, ſi vlla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem. Sed opinari aliquis poſſit, diuerſas eſſe leges, & hanc, vt dixi, Liciniam eſſe, illam vero Iuliam, a C. Cæſare dictatore poſt bellum Africanum latam: de qua ſic ep. 7. lib. XIII. ad Atticum: Veniſſe a Cæſare narrabat litteras: hoc ſcribere, ſibi certum eſſe Romæ manere: cauſſamq. eam adſcribere, ne ſe abſente leges ſuæ negligerentur, ſicut eſſet neglecta ſumptuaria. Mihi tamen hoc argumentum non ſatis certum videtur. nō enim ex iis verbis, a Cæſare, potius quam a quouis alio latam eſſe legem illam ſumptuariam, licet coniicere. Addo illud, quod Suetonius, cum ait, Legem præcipue Sumptuariam exercuit, latorem eius legis Cæſarem non oſtendit, ſed cuſtodem, & obſeruatorem acerrimum. Nec vero eam legem prætermiſſuros fuiſſe Gellium, & Macrobium, cum ceteras omnes ſumptuarias nominarent, veriſimile eſt. Obiici tamen poteſt Dionis teſtimonium: cuius hæc ſunt lib. XLIII. Τά τε ἀναλώματα τῶν τι ἐχόντων, ἐπὶ πλεῖστον ὑπὸ τρυφῆς ἐξηγμένα, οὐκ ἐν νόμῳ μόνον ἐμετρίασεν, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰσχυρῶς ἐν φυλακῇ ἐποιήσατο. ideſt: Sumptibus ditiorum, quos maxime luxus auxerat, non ſolum in lege modum ſtatuit, ſed re etiam obſeruari vehementer voluit. Quod ego ſic interpretor: Cæſarem veterem legem correxiſſe, non ipſum nouam tuliſſe: aut, ſi tulit, obſeruatam eſſe vſque ad Auguſtum dumtaxat; deinde exoleuiſſe, Auguſto nouam ferente, quam Gellius appellat: ideoque nec a Gellio, nec a Macrobio nominatam. Eſto: tulerit ſumptuariam legem dictator Cæſar: tamen hæc eſſe non poteſt: ſiquidem, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam aliquot annis ante ciuile bellum, perſpicue demonſtrat cooptatio Lentuli in augurum collegium. eſt enim hic Lentulus Lentuli Spintheris filius, qui conſul filium creari augurem voluit, vt ait Dio libro XXXIX. idem colligitur ex orationis pro Sextio extrema parte. Nec vero me illa verba minimum mouent: Neque

iis, qui mea opera vti volebant, probarem me non valere. Suam enim operã Cicero poſt ciuile bellum in forẽſibus cauſſis vel nemini, vel certe pauciſſimis præbuit. huc ſpectat illud ep. 3. lib. I V. Poſtea quã illi arti, cui ſtudueram, nihil eſſe loci neque in curia, neque in foro viderim, omnem meam curam, atque operam ad philoſophiam cõtuliſſe. Et ep. 6. eiuſdem libri: Nihil in foro agere libebat. Et epiſt. 18. lib. I X. Sublatis iudiciis, amiſſo regno forenſi, ludum quaſi habere cœpi. Et in eadem paullo poſt: Ipſe melior fio, primum valetudine; quam, intermiſſis exercitationibus, amiſerã: deinde, ipſa illa, ſi qua fuit in me, facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet. Et ep. 20. eiuſdẽ libri vitam ſuam ita deſcribit, vt, nihil ſe temporis dare iudiciis, & foro, non obſcure ſignificet. Præterea libri eius tam multi de philoſophia poſt oppreſſam remp. ſcripti, ſatis indicare videntur, agendis eum cauſſis impeditum non fuiſſe. Quod vero dictũ eſt a me, fieri poſſe, vt paucis quibuſdam Cicero ſuam operam in foro nauauerit; ideo dictũ, quia in ep. 24. video P. Sextiũ ab eo defenſum eſſe. quod etiam ep. 47. lib. X I I I. ad Att. ſcriptum eſt. nam Ligarij, & Deiotari cauſſam nõ in foro, ſed intra priuatos parietes ad vnum Cæſarẽ egit. Αὐτάρκεια: frugalitatem. E A *mihi fraudi fuit.*] Ea, videtur abundare, nec tamen abũdat: valet enim ad indicandum: vt ep. 18. lib. X I I I. Illud, quod ſupra ſcripſi, id tibi cõfirmo. Idem obſeruauimus in Tuſc. 1. & lib. 2. de Nat. de. *Fraudi fuit:* non, decepit me: ſed, mihi nocuit. nam Fraudem pro pœna & damno veteres interdum vſurpabant, Vlpiano teſte: quod Ciceronia etiam declaratur exemplis. ep. vlt. lib. V. ad Att. Fit gratia Bruti S. C. vt ne ve Salaminiis, ne ve qui eis dediſſet, fraudi eſſet. Et ep. vlt. lib. V I I. ad eundem: Ego me ducem in ciuili bello, quoad de pace ageretur, negaui eſſe nõ quin rectum eſſet; ſed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudẽ tulit. Et Phil. V. Cenſeo, vt iis, qui in exercitu Antonij ſunt, ne ſit ea res fraudi, ſi ante Kalend. Febr. ab eo diſceſſerint. T E R R A *nata.*] vt herbas, fungos, ſimilia. nã aues, piſces, quadrupedes, terra ipſa non naſcũtur, ſed generantur. H E L V E L L A S,] holera minuta: vt ait Feſti mutilator Paullus. C E N A *augurali*] augures, ſacerdotium ineuntes, collegis cenam dabant lautam in primis, atque opiparam. Varro lib. I I I. cap. 6. Primus pauones augurali cena poſuiſſe dicitur Q. Hortenſius. Eadem Adicialis cena vocabatur. nam Plinius lib. X. cap. 20. Pauonem, ait, cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius adiiciali cena ſacerdotij. A P V D *Lentulum.*] Corneliæ gentis patriciæ, eius Lentuli filium, ad quem ſcribuntur epiſtolæ lib. 1. is adoptione tranſiit in gentem Manliam, vt augur fieri poſſet. vetabat enim lex duos eiuſdẽ gentis augures fieri. & erat eo tempore, cum auguratum petiit hic Lentulus, augur Fauſtus Cornelius, Sullæ dictatoris filius. itaque facta legi fraus eſt. Dio lib. X X X I X. Διαῤῥοίας] profluuium alui. M V R E N I S] Murena duplex eſt, marina, & fluuiatilis: marina, ſine pinnis, paruis branchiis, vt ait Theophraſtus, ſerpens, non natans, extra minutis diſtincta maculis, intra ariſtis valde obſita, ore, vt anguillæ, in ſummo roſtro, veterum expetita menſis: quod genus & C. Cæſar triũphalibus cenis dedit, vt ait Varro lib. I I I. de re ruſt. eumq. ſecuti Plinius, & Macrobius: & Cicero videtur hic murenam, vt ſuauiſſimum piſcem, nominare. Feneſtella etiam primum in mẽſa locum murenis tribuit. Triparinum, inquit, appellabatur ſumma cenarum lautitia. vna erat murenarum, altera luporum, tertia myxonis. Nobis moleſtiam affert ariſtarum multitudo: veteres artem callebant ariſtas detrahendi: quod vocabant Exoſſare. vnde Plautus in Amphitr. Mirũ, inquit, ni hic me quaſi murenam exoſſare cogitat. Acceſſebantur ad Romanas piſcinas ab vſque freto Siculo, quod ibi eſſent optimæ. Græce πλῶται, Latine flutæ appellatæ; quod in ſummo ſupernantes, vt ait Macrobius, torrefactæ ſole, curuare ſe, & in aquã mergere non poſſent. recitat idẽ Macrobius ex libro Varronis, qui inſcribitur Gallus, qui hodie nõ exſtat, hæc verba: In Sicilia quoque, inquit, manu capi murenas flutas, quod hæ in ſumma aqua præ pinguitudine fluitẽt. Exeunt interdum in ſiccum, vt tuto fetus edãt. coire eas cum viperis, vulgo creditum eſt: ſed Ariſtoteles, & Andreas, ab Athenæo nominatus, hanc opinionẽ confutarunt. Fluuiatilem a marina Dorion apud Athenæum diſtinguit: ait enim, vnã duntaxat ei ſpinam eſſe. quo ſigno, & præterea verſibus Auſonij infra ſcriptis adducor, vt eam exiſtimem eſſe, quæ Lampreda dicitur, Muſtela etiam a veteribus nũcupata.

» *Quæque per Illyricum, & ſtagna binominis Iſtri,*
» *Spumarum indicijs caperis muſtela natantum,*
» *In noſtrum ſubuecta mari, ne lata Moſella*
» *Flumina tam celebri defraudarentur alumno.*
» *Quis te naturæ pinxit color! atra ſuperne*
» *Puncta notant tergum, qua lutea circuit Iris.*
» *Lubrica cæruleus perducit tergora fucus.*
» *Corporis ad medium fartim pingueſcis: at illinc*
» *Vſque ſub extremam ſqualet cutis arida caudam.*

Fluuiatilium duo genera, vnum, quod e mari ſubit flumina: quo de genere loquitur Auſonius. atque hæ quidem maiores lampredæ ſunt: quas nonnulli myrum atrum exiſtimarunt. eſt enim & ſubrufus, ſuauitate inferior. Alterum genus in fluminibus & naſcitur, & degit. quod autem de fluuiatilibus, idem de lacuſtribus, dico. eædẽ enim ſunt, his notia a marinis murenis diuerſæ, primum, quod latas habent maculas in atro tergo, os infra roſtrum, pinnas, & branchias, has quidem ſeptenis foraminibus incluſas, illas non ab vtroque latere, quibus vt remis alij piſces vtuntur, ſed in extremo dorſo: itaque nec ſerpunt, vt marinæ, quia pinnas habent; nec natant, vt reliqui piſces, quia non habent eas in lateribus, ſed feruntur, & corporis impetu, & nõ nihil tamen pinnis adiuuantibus. V I D I T] ante quam Cicero in Tuſculanum iret. N A V S E A N T E M] ob cruditatem, ex beta & malua.

Argumentum ep. 27.

INique Gallus Ciceronem litteris accuſauerat. viciſſim igitur eum Cicero repungit. Incertus eſt huius epiſtolæ annus. id tantum conſtat, ſcriptam eſſe Cæſare dominante. quod illa verba demonſtrant: Et ais fore, ut te Cæſar reſtituat. Quod ſi Gallus hic eſt P. Sextius, ut infra indicabitur: ſcripta videri poteſt vel quo anno Cæſar occiſus eſt, vel anno ſuperiore.

CICERO S. D. GALLO. 27.

MIROR, cur me accuſes, cum tibi id facere non liceat. quod ſi liceret, tamen non debebas. EGO enim te in conſulatu obſeruatam. & ais fore, vt te Cæſar reſtituat. Multa tu quidem dicis, ſed tibi nemo credit. Tribunatum plebis dicis te mea cauſſa petiſſe. vtinã ſemper eſſes tribunus: interceſſorem non quæreres. Negas me audere, quod ſentiam, dicere: quaſi tibi, cum parum pudenter me rogares, parum fortiter reſponderim. Hæc tibi ſcripſi, vt iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe vis, te nihil eſſe cognoſceres. quod ſi humaniter mecum queſtus eſſes, libẽter tibi me, & facile purgaſſem. non enim mihi ingrata ſunt, quæ feciſti, ſed, quæ ſcripſiſti, moleſta. Me autem, propter quem ceteri liberi ſunt, tibi liberum non viſum, demiror. nam, ſi falſa fuerunt, quæ tu ad me, vt ais, detuliſti, quid ego tibi debeo? ſin vera: tu es optimus teſtis, quid mihi populus Romanus debeat. Vale.

EXPLANATIO.

GALLO.] alij credunt, hunc eſſe Q. Fabium Sangam, qui, de coniuratione Catilinæ, quæ ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronem detulit. ego illi cognomen Gallo fuiſſe non arbitror. itaque libẽtius crediderim, hunc eſſe P. Sextiũ, pro quo extat oratio, cui cognomen fuerit Gallo: fuiſſe enim hoc Sextiæ gentis cognomen, intelligitur ex oratione pro Milone, vbi ita ſcriptum eſt: Sacrarium, quod eſt in fundo T. Sextij Galli. Tribunatum autem plebis & petiiſſe Sextium Ciceronis reſtituendi cauſſa, & pro eius ſalute geſſiſſe, ex ipſius Ciceronis oratione notiſſimum eſt. quod item de Fabio Sanga dici non poteſt. neque enim is, quo tempore Cicero exſulauit, tribunus fuit. quod facile cognoſcitur ex oratione poſt reditum, in ſenatu habita: in qua nominantur octo tribuni pl. quorum ſtudio, atque opera Cicero ſit in patriam reſtitutus, T. Milo, P. Sextius, C. Sextilius, M. Ciſpius, T. Fadius, M. Curtius, C. Meſtinius, Q. Fabricius, nulla Q. Fabij Sangæ mentio fit. Addo illud, & hunc exulaſſe Gallum, quod illa verba declarant, Ais fore, vt te Cæſar reſtituat; & P. Sextium, quem opinor eundem eſſe cum Gallo, accuſatum enim video ep. 24. & ad Att. ep. 27. lib. XIII. damnatum autem conijcio ex ep. 1. lib. XIV. ad eundem. Iam vero illa verba; Vt iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe vis, te nihil eſſe cognoſceres; optime in Sextiũ conueniunt, qui ſalibus delectabatur. nam ep. 32. Ais enim, vt ego diſceſſerim, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. Quod vero infra dicitur, Si falſa fuerunt, quæ tu ad me detuliſti: quis non putet ſignificari ea, quæ Sextius, C. Antonij conſulis quæſtor, ad Ciceronem conſulem de ipſo Antonio, conſule ſuo, detulit? ſic enim in oratione pro eodem Sextio habita: Quæſtor C. Antonij, collegæ mei, fuit, ſorte, ſed ſocietate cõſiliorum meus. impedior nõnullius officij, vt ego interpretor, religione, quo minus exponã, quanta ad me detulerit. NON liceat.] nõ enim habes cur me accuſes. NON debebas.] propter amicitiam. EGO enim te in conſulatu obſeruaram.] verba ex epiſtola Galli. Obſeruare, minus eſt, quam colere. Phil. 2. Cultus ſum a te, tu a me obſeruatus in petitione quæſturæ. Eſt autem Obſeruare, cum ad aliquẽ honoris officij ve cauſſa ſæpe accedimus, quod & locus indicat ex Phil. 2. proxime recitatus, & illud in ep. 1. ad Att. Obſeruat L. Domitium maxime. Obſeruamus & animo: vt cum dicimus, Mea in te beneuolentia, & obſeruantia. RESTITVAT.] ab exſulio. MEA cauſſa petiſſe.] vt reſtitueres me. quod Sextius in tribunatu maxime curauit, vide orationem pro ipſo. INTERCESSOREM non quæreres.] me non rogares, vt pro te apud Cæſarem intercederem. tribunorum enim interceſſio eſt. locatur Cicero in ambiguo verbo, quæ dicitur ὁμωνυμία. NEGAS me audere, quod ſentiam, libere dicere:] contigit hoc Cæſare dominante. ep. 9. lib. IV. Dicere fortaſſe, quæ ſentias, non licet. ME rogares.] per litteras. ep. 1. lib. XIV. ad Att. Cum, Sextij rogatu, apud eum fuiſſem. Quibus ex locis exſulaſſe Sextiũ conſtat. rogauit enim Sextius abſens Ciceronem, vt de ſuo reditu Cæſari ſupplicaret. PARVM fortiter] ex hoc intelligitur, Gallo primum roganti Ciceronem negaſſe. ISTO ipſo in genere,] in acutis dictis. PVRGASSEM.] excuſationem attuliſſem, cur de tuo reditu cum Cæſare non egiſſem. QVÆ feciſti,] in tribunatu, de meo reditu. QVÆ ſcripſiſti,] quæ exprobraſti. LIBERI ſunt.] Catilinæ coniuratione patefacta, atque oppreſſa. TIBI liberum non viſum,] neges enim me audere, quod ſentiam, libere dicere. DETVLISTI;] de C. Antonij, conſulis tui, conſilijs. QVID mihi populus Rom. debeat.] a me ſeruatus.

Argumentum ep. 28.

PRobat conſilium Curij, qui, rep. deſperata, in Græciam ſe contulerit. & adiungit, ſe totum, poſtea quam libertatem amiſſam viderit, litteris, & ſcriptioni tradidiſſe. Scripta Cæſare dominante, anno tamen incerto.

M. Cicero S. D. Curio. 28.

Memini, quod mihi deſipere videbare, quod cum iſtis potius viueres, quam nobiſcum. erat enim mulro domicilium huius vrbis, cum quidem hæc vrbs, aptius humanitati, & ſuauitati tuæ, quam tota Peloponneſus, nedum Patræ. nunc contra & vidiſſe mihi multum videris, cum, prope deſperatis his rebus, te in Græciam contuliſti; & hoc tempore non ſolum ſapiens, qui hinc abſis, ſed etiam beatus; quamquam quis, qui aliquid ſapiat, nunc beatus eſſe poteſt? ſed, quod tu, cui licebat, peditus es conſecutus, vt ibi eſſes, vbi nec Pelopidarum: noſti cetera: nos idem propemodum conſequimur alia ratione. cum enim ſalutationi nos dedimus amicorum, quæ fit hoc etiam frequentius, quam ſolebat, quod, quaſi auem albam, videntur bene ſentientem ciuem videre: abdo me in bibliothecam: itaque opera efficio tanta, quanta fortaſſe tu ſenties. intellexi enim ex tuo ſermone quodam, cum mæſtitiam meam, & deſperationem accuſares, domi tuæ dicere te, ex meis libris animum meum deſiderare. ſed mehercule & tum remp. lugebam, quæ non ſolum ſuis erga me, ſed etiam meis erga ſe beneficiis erat mihi carior; & hoc tempore, quamquam me non ratio ſolum conſolatur, quæ plurimum debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet, tamen doleo ita communem rem eſſe dilapſam, vt ne ſpes quidem, melius aliquando fore, relinquatur. nec vero nunc quidem culpa in eo eſt, in cuius poteſtate omnia ſunt: niſi forte id ipſum eſſe non debuit: ſed alia caſu, alia etiam noſtra culpa ſic acciderunt, vt de præteritis non ſit querendum. reliquam ſpem nullam video. quare ad prima redeo. ſapienter hæc reliquiſti, ſi conſilio; feliciter, ſi caſu. Vale.

EXPLANATIO.

Curio] hic eſt ille Curius, qui nominatur ep. 17. & 50. lib. xiii. & ep. 1. 6. 9. 14. lib. xvi. & ad Atticum ep. 2. 3. lib. vii. & ep. 5. 6. lib. ix. Memini *quod mihi deſipere videbare,*] cum in vndecim ſcriptis libris videam eſſe Quod non Cum, vt eſt in impreſſis; teſtimonium antiquitatis contemnendum non putaui; &, Quod, repoſui, deleui Cum. Porro, quia mutationis fortaſſe cauſſam, attulit inſcientia Latinæ linguæ; cum inuſitatum videretur, Memini quod videbare: non patiar hunc loquendi modum poſthac, quaſi barbarum, & ſordidum, reiici: & afferam illa, quæ tum apud ipſum Ciceronem, tum apud alios, Romani ſermonis obſeruatione, collegi. ac primum a noſtro Cicerone ordiamur. Epiſtola 40. lib. xiii. Si vlla vmquam apud te mea commendatio valuit; quod ſcio multas valuiſſe plurimum; hæc vt valeat, rogo. Et epiſtola vltima lib. ix. ad Atticum: Aliquando ſentietiam, vt nihil noui, niſi id, quod minimum vellem ſpiritum reliquum eſſe. Ad eũdem ep. 4. lib. x. Cum ſcripſiſſet, quod me cuperet ad vrbẽ venire. Lib. 1. de Leg. Cum omne genus humanum ſociatum inter ſe eſſe intelligatur; illud extremum eſt, quod recte viuẽdi ratio meliores efficit. Off. lib. 1. Illud etiam animaduerto, quod, qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur. Lib. ii. Videndum illud item, quod, ſi opulẽtum, fortunatumq. defenderis, in illo vno, aut forte in liberis eius maneat gratia. Et Cœlius ep. 6. lib. iix. Illud mihi occurrit, quod inter poſtulationem, & nominis delationẽ vxor a Dolabella diſceſſit. Præterea Varro lib. 1. de re ruſt. Cato, gradatim præponens, alium alio agrum meliorem dicit eſſe: & quod ſit primus, vbi vineę poſſunt eſſe bono vino, & multo; ſecũdus, vbi hortus irriguus. Et lib. iii. Facile eſt, quod habeãt conſeruam in villa. Liuius autem, lib. xlii. P. Licinius cõſul S. C. recitari iuſſit: primum, quod bellum ſenatus Perſeo iuſſiſſet: deinde, quod veteres centuriones quam plurimum ad id bellum ſcribi cenſuiſſet. Idem lib. xlv. Quam feliciter rẽp. adminiſtrauerim, & quod duo fulmina domum meam per hos dies perculerint, non ignorare vos, Quirites, arbitror. Suetonius in Veſpaſiano: Recordatus, ſuper cenam, quod nihil toto die cuiquam eorum præſtitiſſet. Omnium autem antiquiſſimi, Plautus, & Cato Cẽſorius, ille in Aſinaria, Equidem, inquit, iam ſcio, filius quod amet meus. Et in Trinũmo: Minus quindecim dies ſunt, quod pro his ædibus minas quadraginta accepiſti a Callide. Cato autem in epiſtola ad Marcum filium, quam Plinius lib. xxix. c. 1. recitat, Dicam, inquit, de iſtis Græcis, Marce fili, quid Athenis exquiſitum habeam; & quod bonum ſit, eorum litteras inſpicere, non perdiſcere. Cum *iſtis*] cum Græcis. Patris enim Curius negotiabatur: vt infra, & ep. 17. lib. xiii. & alibi. Cum *quidem hæc vrbs,*] ὑπερβολὴ ex indignatione orta, & dolore libertatis amiſſæ. nam ciuitas quidem, corruptis moribus, & ſtatu reip. mutato, deſinit eſſe quæ fuit: vrbs tamen eadem remanet. Hinc apparet, ipſa de ciuitate quid Cicero ſentiat: cum in vrbem quoque, ſenſu carentem, inuehatur. Nedum *Patræ.*] niſi vis, quæ latet in ſingulis verbis, perfecte cognoſcatur, tota profecto frigebat elocutio. quare, ſi nonnulla, quæ videri poſſunt humiliora, proſequimur, æquus lector ignoſcere debebit. Nedum, hanc vim habet, vt neget ſemper, numquam affirmet. non enim dixeris: Diligo familiares omnes tuos, nedũ te. quod eſſet affirmantis: nam hoc diceretur: non ſolũ te, ſed familiares etiam tuos omnes diligo. Proprie vero ſic: Is ne propinquos quidem ſuos amat, nedũ te. Huc ſpectant omnia Ciceronis exempla: quorum duo tantũ, præter hoc ad Curiũ, quod ſatis patet, afferemus. In Rullum: Homo priuatus vix facile ſeſe contineat: nedum iſti non cõquiſituri ſint aliquid ſceleris. Pro domo: Tamen in ſcelere religio non valeret: nedum

valeat

valeat id, quod &c. Audiamus Terentium in Heaut. Satrapes ſi ſiet amator, numquam ſufferre eius ſumptus queat: nedum tu poſſis. Nec aliter Salluſtius in Cat. Secundæ res ſapiẽtum animos fatigant: nedum illi, corruptis moribus, victoriæ temperarent. Vnum videtur opponi poſſe Ciceronis exẽplum in ep. 14. lib. VII. ad Att. Tu, quoniam quartana cares, & nedum morbum remouiſti, ſed etiam grauedinem, te vegetum nobis in Græcia ſiſte. Sed hic locus aliter legitur in antiquis libris: itaque, ſi quis eius vtatur teſtimonio, parum probabit. Legitur autem hoc modo. Tu, quoniã quartana cares, & nouum morbum remouiſti. Quod ipſum carere mendo, non equidem affirmarim: ſed id, quod nunc agitur, affirmo. Nedum, in vllo nõ vidiſſe me vetere libro. VIDISSE *multum*] ſi conſilio hæc potius, quam caſu, reliquiſti. Vide in extrema epiſtola, & ep. 30. PROPE *deſperatis his rebus*,] appropinquãte ſe ciuili bello. SAPIENS] propter conſilium. non enim redire vis. BEATVS:] qui multis rebus, quibus nos caremus, trãquillo animo fruare. CVI LICEBAT,] tibi licebat hinc abire: nobis idem non licet. VBI *nec Pelopidarum*:] Pelopidas vocat malos ciues, qui temp. armis oppreſſerant. Subiungit autem, Noſti cetera: quia non eſt integer poetæ locus. verba omnia ponuntur ep. 30. Cupio, inquit, aliquo peruenire, vbi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam. & ep. 21. lib. XV. ad Att. Etſi ne antea quidem dubitaui, tamen nunc eo minus, euolare hinc, idq. quamprimum, vbi nec Pelopidarum facta, neque famam audiam. Nec dubito, quin huc reſpexerit, cum dixit Phil. 13. Moueri ſedibus ſuis huic vrbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, vnde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quam &c. IDEM *conſequimur*] abdo enim me in bibliothecam; ne Pelopidarum nomen, aut facta audiam. SALVTATIONI *amicorum*,] ſalutandis amicis, mane videlicet: nam ep. 20. lib. IX. Hæc eſt nũc vita noſtra. mane ſalutamus domi & bonos viros multos, ſed triſtes, & hos lætos victores: qui me quidem perofficioſe, & peramanter obſeruant, vbi ſalutatio defluxit, litteris me inuoluo: aut ſcribo, aut lego.

QVASI *auem albam*,] quaſi nouum quiddam. prouerbium, ex eo natum, quia raræ aues albæ. ABDO *me in bibliothecam*] Litteris me inuoluo, dixit ep. 20. lib. IX. OPERA *efficio tanta*,] ne quis ex hoc loco putet, ſcripta alicuius quæ dicuntur, eadem Opera dici poſſe. nam, opus, generale nomen eſt earum rerum, quæ poſt operam, & induſtriam remanent. ep. 18. lib. XVI. An pãgis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. Et epiſt. 4. ad Att. lib. II. Curabo, vt huius peregrinationis tibi opus exſtet. SENTIES.] iudicabis. EX *meis libris*] cum diceres, non eum me eſſe, qui viderer in meis libris. TVM] ante bellum ciuile, ſed rep. iam deſperata. NON *ſolum ſuis erga me, ſed etiam meos erga ſe*] alij, hunc locum eſſe mancum in omnibus, quos ipſi viderint, paullo antiquioribus libris, affirmarunt. nos integrum videmus eſſe in omnibus, quos habemus. DIES,] ep. 5. lib. IV. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat. & ep. 16. lib. V. Quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit. COMMVNEM *rem*] rẽpublicam. Siſenna hiſt. lib. IV. Quondam Sabini ferũtur vouiſſe, ſi res communis melioribus locis conſtitiſſet, ſe ver ſacrum facturos. NVNC *quidem*] quo modo res habet, vt nũc quidem eſt. IN *eo*] in Cæſare. IN *cuius poteſtate omnia ſunt*:] hoc varie dixit ep. 7. 8. 9. 13. lib. IV. ID *ipſum*] vt in eius poteſtate eſſent omnia. NOSTRA *culpa*] ep. 6. lib. IX. Hæc in voluntate fuerunt. AD *prima redeo*.] ad primam epiſtolæ partem: in qua dixit, eum & vidiſſe multum, cum in Græciam ſe contulit; & beatum eſſe, qui abeſſet, non modo ſapientem. quam ſententiam iterauit ſequentibus verbis: Sapienter hæc reliquiſti, ſi conſilio; feliciter, ſi caſu. ep. 20. lib. I. ad Att. Vt ad prima illa redeam. FELICITER, *ſi caſu*.] ſi non ideo diſceſſiſti, quod hæc putares euentura. Caſus, & conſilium opponuntur. ep. 2. lib. V. Huius ego temeritati ſi virtute, atque animo non reſtitiſſem: quis eſſet, qui me in conſulatu nõ caſu potius exiſtimaret, quam conſilio, fortem fuiſſe? Poteſt igitur felicitas eſſe in aliqua re ſine conſilio, in omni re non poteſt.

Argumentum ep. 29.

MEmoriam declarat accepti a Cicerone beneficij, & commendaticias ab eo litteras petit ad Sulpicij ſucceſſorem. Scripta eo anno, quo primum Cæſar quartum conſul fuit ſine collega, deinde Q. Fabius cum C. Trebonio, vt patet ex epiſtola ſequenti.

CVRIVS M. CICERONI SVO S. 29.

SI vales, bene: ſum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. ergo fructus eſt tuus, mancipium illius. quod quidem ſi inter ſenes coemptionales venale proſcripſerit, egerit non multum. at illa noſtra prædicatio quanti eſt? nos, quod ſimus, quod habeamus, quod homines exiſtimemur, id omne abs te habere. quare Cicero mi perſeuera conſtanter nos conſeruare: & Sulpicij ſucceſſori nos de meliore nota commenda, quo facilius tuis præceptis obtemperare poſſimus, teq. ad ver lubentes videre, & noſtra deſigere, deportareq. tuto poſſimus. Sed, amice magne, noli hanc epiſtolam Attico oſtendere: ſine eum errare, & putare me virum bonum eſſe, nec ſolere duos parietes de eadem fidelia dealbare. ergo patrone mi bene vale, Tironemq. meum ſaluta noſtris verbis. D. A. D. IV. Kal. Nou.

EXPLA

EXPLANATIO.

SVM *enim χρήσει μὲν tuum, κτήσει δὲ Attici noſtri.*] vſu quidem tuus, poſſeſſione autem Attici. Eandem ſententiam lepide expreſſit Lucretius lib. III. Vitaq. mancipio nulli datur, omnibus vſu. MANCIPIVM] poſſeſſio ipſa, &c, vt ita loquar, ius dominij. QVOD *quidem ſi inter ſenes coemptionales venale proſcripſerit,*] Non opinor hoc dici: ſi me Atticus, mancipium ſuum, venale proſcripſerit inter ſenes, qui coemant, ſed, inter ſenes, qui coemptiones faciãt. aliud eſt enim coemere, aliud coemptionem facere. coemere notam habet ſignificationẽ: coemptionem facere, eſt, cum mulier in manũ viri conuenit ſollemni quadam ſtipulatione, qua ſe inuicem coemebant. quo facto, ſibi inuicem ſuccedebant: vt etiam domeſtica ſacra mulierum tamẽ, non virorum, interirent. non enim vir in mulieris poteſtatem, ſed mulier in poteſtatem viri coemptionis iure tranſit: itaque amittit paterna ſacra. qua de re iuris conſultos Cicero exagitat in oratione pro Murena. Mulieres, inquit, omnes propter infirmitatem conſilij maiores in tutorum poteſtate eſſe voluerũt: hi inuenerunt genera tutorum, quæ poteſtate mulierum continerentur. ſacra interire illi noluerunt: horum ingenio ſenes ad coemptiones faciendas interimendorum ſacrorũ cauſſa reperti ſunt. in omni denique iure ciuili, æquitatem reliquerunt, verba ipſa tenuerunt: & quia in alicuius libris exẽpli cauſſa id nomen inuenerant, putauerunt omnes mulieres, quæ coemptionem facerent, Caias vocari. Quod ſi quis roget, qui nam ſint hi ſenes, quos ait Cicero, coemptionum faciendarum cauſſa, iuriſconſultorum ingenio repertos: dicam eſſe tutores illos, quibus patresfamilias eam poteſtatem teſtamento reliquerunt, vt filiæ ſuæ, cum nuberent, coemptionem ſine eorum auctoritate facere non poſſint. id colligere licet ex oratione pro Flacco, in qua ſunt hæc: In manum, inquit, conuenerat. Nunc audio: Sed quæro, vſu, an coemptione? vſu non potuit: nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omnium tutorum auctoritate diminui. coemptione? Omnibus ergo auctoribus: in quibus certe Flaccum fuiſſe non dices. Ad hoc ſpectat illud, quod lib. I. de Orat. ſcriptum eſt. Nam neque illud eſt mirandum, qui, quibus verbis coemptio fiat, neſciat, eundem eius mulieris, quæ coemptionem fecerit, cauſſam poſſe defendere. In eam igitur coemptionem, tutorum omnium, vt oſtendimus iam, conſenſu & auctoritate fieri ſolitam, iocari Curius voluit, cum de ſe, tamquam mancipio, vendendo loqueretur. ad verbum autem potius, quam ad ſententiam, reſpexit. nam reuera coemptio illa, a mulieribus facta, nihil ad coemptionem mancipiorũ attinebat. Liuius lib. III. in extremo: Scaptio ne hoc, coemptionali ſeni, aſſignaturos putarent finitimos populos? EGERIT *non multum.*] Lucri parum fecerit. in quo ſe ipſum Curius modeſte extenuat; quaſi vilis & cõtemnenda ſit Attici poſſeſſio, fructus autem Ciceronis magni pretij: ſubiungit enim, At illa noſtra prædicatio quanti eſt? QVOTI *ſimus, quod habeamur, quod homines exiſtimemur, id omne abs te habere.*] Simile illud Planci epiſt. 24. lib. X. Quod viuit Antonius hodie; quod Lepidus vna eſt; quod exercitus habent non contemnendos; quod ſperant; quod audent; id omne Cæſari acceptum referre poſſunt. Et illud Ciceronis ep. 12. lib. I. ad Atticum: Se, quod eſſet ſenator, quod ciuis, quod liber, quod viueret, mihi acceptum referre. Nec diſſimile illud Philipp. 2. Senatui ſic placuit, vt eſſet nemo, qui mihi non vt parenti gratias ageret, qui mihi non vitam ſuam, fortunas, liberos, remp. referret acceptam. SVLPICII *ſucceſſori*] Acilio. quod e ſequenti epiſtola cognoſcitur. DE *meliore nota*] diligentiſſime. tranſlatio a doliis, quibus diuerſæ inuruntur notæ, vt internoſcantur vina. Eodem modo Catullus ad Manlium: Quare, quod ſcribit Veronæ turpe Catullo Eſſe, quod hic quiſquã de meliore nota Frigida de feno tepefecit membra cubili. TVIS *præceptis*] hac epiſtola Curius non reſpondet ſuperiori Ciceronis epiſtolæ: in qua præceptum nullum eſt eiuſmodi, vt ad vrbem Curius redeat, ſed potius, vt Patris maneat. PRÆCEPTIS igitur aliarum litterarum, quas ad eum Cicero ſcripſerat ante bellum ciuile. nam poſtea mutatis temporibus, ſententiam mutauit. vnde illud in epiſtola proxima: Memini, quod mihi deſipere videbare, quod iſtic potius viueres, quam nobiſcum. NOSTRA] fortunas noſtras. Patris enim negotiabatur. epiſt. 17. & 50. lib. XIII. DESIDERI,] aliquot enim annos vixerat Patris, & ibi ſuas res ita conſtituerat, vt fixæ viderentur. TVTO] concedente Sulpicij proconſule. DVO *a parietes de eadem fidelia dealbare.*] putabat Atticus Curium eſſe omnino ſuum, & fructu, & mancipio. hæc epiſtola aliter oſtendit. venditat enim ſe Ciceroni Curius, & videtur duorum ſimul eſſe velle, vſu quidem Ciceronis, mancipio autem Attici. Adagium eſt a fabris natum, duos, vel plures etiam vnica fidelia parietes dealbantibus. TIRONEMQ. *meum*] Patris ægrum Tironem Curius familiariter cognouerat. ep. 1. 6. 7. lib. XVI. & ad Att. epiſt. 2. 3. lib. VII.

Argumentum ep. 30.

IMprobat ea, quæ Cæſaris ex voluntate fiunt, contra leges, moremq. maiorum: ſuam ab vrbe diſcedendi cupiditatem ſignificat: Caninium, Q. Fabio pr. Kal. Ian. mortuo, conſulem in eius locum eſſe ſurrogatum, vt in magiſtratu eſſet vſque ad Kal. Ian. Addit de litteris commendaticijs ad Acilium, Sulpicij ſucceſſorem, ſcriptis. Cæſare quinctum, & M. Antonio cos. quo anno, idibus Mart. Cæſar eſt interfectus.

CICERO S. D. CVRIO. 30.

EGo vero iam te nec hortor, nec rogo, vt domum redeas: quin hinc ipſe euolare cupio, & aliquo peruenire, vbi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam. incredibile

bile eſt, quã turpiter mihi facere videat, qui his rebus interſim. næ tu videris multo ante prouidiſſe, quid impenderet, tum, cum hinc profugiſti. quamquã enim hæc etiã auditu acerba ſunt: tamen audire tolerabilius eſt, quã videre. in campo certe nõ fuiſti, cum hora ſecunda, comitiis quæſtoriis inſtitutis, ſella Q. Maximi, quem illi conſulem eſſe dicebant, poſita eſſet. quo mortuo nunciato, ſella ſublata eſt. ille autem, qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, centuriata habuit, conſulem hora ſeptima renunciauit, qui vſque ad Kal. Ian. eſſet, quæ erant futuræ mane poſtridie. ita Caninio cõſule ſcito neminem prandiſſe. nihil tamen eo conſule mali factum eſt. fuit enim mirifica vigilantia, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non viderit. Hæc tibi ridicula videntur: non enim ades: quæ ſi videres, lacrumas non teneres. quid, ſi cetera ſcribam? ſunt enim innumerabilia generis eiuſdem: quæ quidem ego non ferrem, niſi me in philoſophiæ portum cõtuliſſem, & niſi haberem ſocium ſtudiorum meorum Atticum noſtrum. cuius quãdo proprium te eſſe ſcribis mancipio & nexu, meum autem vſu & fructu: contentus iſto ſum. ID ENIM cuiuſque eſt proprium, quo quiſque fruitur, atque vtitur. Sed hæc alias pluribus. Acilius, qui in Græciam cum legionibus miſſus eſt, maximo meo beneficio eſt. bis enim eſt a me iudicio capitis, rebus ſaluis, defenſus: & eſt homo non ingratus, meq. vehementer obſeruat. ad eum de te diligẽtiſſime ſcripſi: eamq. epiſtolam cum hac coniunxi: quam ille cum acceperit, ecquid tibi pollicitus ſit, velim ad me ſcribas. Vale.

EXPLANATIO.

EGO *vero*] initio epiſtolarum, Vero, ſecundo loco poſitum, vel negationem demonſtrat, vt hic, vel aſſenſum, vt ep. 6. lib. I V. ep. 5. lib. I X. ep. 12. 22. lib. X V I. IAM *te nec hortor,*] vt hortabar antea. Reſpõdet ad eam partem epiſtolæ Curij, in qua ſcripſerat, Quo facilius tuis præceptis obtemperare poſſimus, teq. ad vrbẽ lubentes videre. NEC *Pelopidarum nomen, nec facta audiam.*] Senarius ex vetere poeta cum aliqua varietate in ep. 22. lib. X X V. ad Att. ſic pronunciatus. Nec Pelopidarum facta neque famam audiam. Ad hunc verſiculum ſpectauit in illa ſententia in Antonium, Phil. 13. Moneri ſedibus ſuis huic vbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, vnde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quam illos intra hæc mœnia videre. AVDIRE *tolerabilius eſt, quam videre.*] ep. 1. lib. V I. Oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere a miſeriis cogitationem ſinunt. IN *campo*] Martio, vbi comitia habebantur. HORA *ſecunda,*] ſcire oportet, dierum plura genera fuiſſe, vel ab exortu ſolis ad exortum, vt Babyloniis; vel ab occaſu ad occaſum, vt Athenienſibus; vel a meridie ad meridiem, vt Vmbris; vel a luce ad tenebras, vt vulgo; vel a media nocte ad mediam, vt Ægyptiis & Romanis: quẽ Plinius, Gellius, Macrobius ciuilem diem vocant. Hic dies, lucem, tenebraſq. complexus, X X I V. horarum fuit, ſic, vt lucem, duodenæ ſemper, totidemq. noctem horæ metirentur, diurnæ circa ſolſtitium longiſſimæ, nocturnæ breuiſſimæ, contra vero circa brumam. Erat igitur initium ciuilis diei, poſt mediam noctẽ: quod quamquam luce careret, mane tamen Cicero per iocum appellat a ſimilitudine vulgaris diei, cuius initium mane dicitur, Conſulem, ait infra, hora ſeptima renunciauit, qui vſque ad Kal. Ian. eſſet, quæ erant futuræ mane poſtridie. Et Virgilius lib. V. Torquet medios nox humida curſus: Et me ſæuus equis oriẽs afflauit anhelis. Aliud igitur erat, dies nominare, vt Kalendas, nonas, Idus: aliud, horas, vt primam, ſecundam, tertiam. qui diem nominabat, ſpatium illud horarum X X I V, quod a media nocte ad mediam proximam eſt, totum complectebatur: qui horam, non a media nocte, ideſt ab initio ciuilis diei, numerabat, ſed ab ortu ſolis, vnde vulgaris dies incipit, & occaſu deſinit. quod ſpatium fuit, vt diximus, duodecim horarum, quacumque anni parte. inde licet intelligere, cum dicitur hora ſecunda, non eam horam ſignificari, quæ poſt mediam noctem, ſed eam, quæ poſt ſolis ortum ſecunda eſt. ea vero ſi ad horarum noſtrarum conſuetudinem referatur quæ pridie Kal. Ian. quindecim fere ſunt ab oriente ſole ad occidentem, incidit in horæ tertiæ dimidium. nam, vt hora ſecunda ſextam partem notat duodecim veterum horarum: ſic tertiæ dimidium ſexta pars eſt noſtrarum quindecim. eadem ratione, quæ ſeptima a Cicerone nominatur, nobis incipit ab octauæ dimidio, deſinit in tertia nonæ parte. Sic Martialis, cũ dixit, Incipit exſtructos frangere nona toros, ea veteres hora cenare ſolitos demonſtrat, quæ poſt ortum ſolis nona, ante occaſum quarta eſſet, æſtate pariter & hieme. inde fluxit antecenam prandendi mos, poſt cenam comiſſandi: vt cibus tamen in prandio leuis, & facilis caperetur; quod Plinij iunioris ad Marcum epiſtola teſtatur; comiſſatio autem honeſta parum haberetur. COMITIIS *quæſtoriis*] vt quæſtores anni ſequentis crearentur, comitia, Quinctili menſe fieri ſolita, in menſem Decembrem ideo protracta erant, quia Cæſar abfuerat, Hiſpanienſi bello impeditus: poſt reditum autem triumphare prius voluit, quam haberet comitia. Ex hoc loco, niſi fallor, licet intelligere, poſtrema omnium comitiorum quæſtoria fuiſſe. quæ enim ſuperſunt, cum hæc vltimo anni die habeantur? INSTITVTIS,] a Cæſare, cum iam conſularia habuiſſet, quibus ipſe, & M. Antonius deſignati conſules erant. Q. MAXIMI,] Q. Fabij conſulis: quem Suetonius trimeſtrem conſulem vocat: quia Cæſar, ex Hiſpania reuerſus, abdicauit, eumq. cum Trebonio conſulem ſuffecit. Plutarchus in Cæſare, & Tacitus lib. X I X. ILLI] qui erant in campo. DICEBANT,] cum illum putarent viuere. POSITA *eſſet.*] vt intereſſet comitiis. ILLE *autem.*] Cæſar conſul, collega Q. Maximi, qui tunc mortuus eſt. habebat autem ideo Cæſar comitia, quia conſul priore loco creatus erat. quod quia Ciceroni quoque contigerat, vt ipſe gloriatur

in oratione contra Piſonem, propterea conſularia comitia habuit, quibus Murenam conſulem renunciauit. quod oratio pro ipſo Murena habita declarat. COMITIIS *tributis*] creabantur comitiis tributis minores magiſtratus, ædilis pl. quæſtor, tribunus pl. ædilis cur. centuriatis autem maiores, prætor, conſul, cenſor. vtraque a conſule haberi ſolita, & locus hic, & ep. 3. lib. IV. ad Att. declarat. AVSPICATVS,] quando auſpicatus, ſi hora ſecunda inſtituit comitia? ante lucem ſcilicet. nã poſt mediam noctem auſpicari licebat: exorto autem ſole id agebant, ſuper quo auſpicati erant: auſpicatiq. eſſe, & egiſſe eodem die dicebantur. Hunc ego morem iam ex Gellio, & Macrobio cognoueram: ſed acceſſit poſtea Plinij iunioris teſtimonium in epiſtola ad Marcum, in qua ſcripſit hæc de auunculo ſuo: Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſſa, ſed ſtudendi ſtatim, a nocte multa, hieme vero ab hora ſeptima, vel, cum tardiſſime, octaua, ſæpe ſexta. Iam, Metellus Nepos conſul, ædilicia comitia habiturus, in campum ante ſolis ortum veniebat, vt auſpicaretur primum, deinde, orto ſole, comitia haberet. ep. 3. lib. IV. ad Att. CENTVRIATA] vt in locum Fabij conſulem ſufficeret in paucas horas. CONSVLEM] C. Caninium Rebilum, qui Cæſaris legatus bello Gallico fuerat. HORA *ſeptima*] poſt exortum ſolem. RENVNCIAVIT,] qui conſul comitia habebat, ſequentis anni conſules renunciabat. pro Murena: Quæ precatus ſum a diis immortalibus, iudices, more, inſtitutoq. maiorum, illo die, quo auſpicato comitiis centuriatis L. Murenam conſulem renunciaui. NEMINEM *pranſiſſe*.] conſul enim renunciatus eſt hora ſeptima, ideſt poſt horam prandij: quod a cena non minus tribus horis diſtabat. SOMNVM *non viderit*.] poſteriores enim ſex horæ noctis, habita ciuilis diei ratione, pertinent ad Kal. Ian. ideſt ad ſequentis anni conſules: priores vero, quæ pertinent ad pridie Kal. qui conſulatus vltimus dies eſt, inſomnes ab occupato præſertim conſule ducuntur. itaque perbelle Cicero, iocum quærens, breuitatem conſulatus ad vigilantiæ laudem conuertit. vide Macrobium lib. II. Sat. Plut. in Cæſare, Dionem lib. XLIII. Tacitum lib. XIX. PHILOSOPHIÆ *portum*] a quo qui abiunt, iactari eos aſſidue rerum humanarum fluctibus neceſſe eſt. MANCIPIO, *& nexu*,] hic locus Boetij verbis explanabitur: qui cum illud in Topicis Ciceronis interpretaretur; Abalienatio eſt eius rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea ciuili iure fieri poſſunt: hæc ſubiunxit: Omnes res, quæ abalienari poſſunt, ideſt a noſtro ad alterius dominium tranſire, mancipi dictæ ſunt. Mancipi vero res veteres appellabant, quæ ita abalienabantur, vt ea abalienatio per quandam nexus ſollemnitatem fieret. Nexus vero eſt quædam iuris ſollemnitas, quæ fiebat eo modo, quo in Inſtit. Caius exponit: cuius hæc verba ſunt: Mancipatio eſt imaginaria quædam venditio: quod ipſum ius Romanorum eſt ciuium: eaq. res ita agitur. adhibitis non minus quinque teſtibus, ciuibus Romanis, puberibus, & præterea alio eiuſdem condicionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens, is, qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio: iſq. mihi emptus eſt hoc ære, æneaq. libra. deinde ære percutit libram: iſque æs dat ei, a quo mancipium accipit, quaſi pretij loco. quæcumque igitur res lege XII tabularum aliter niſi per hic ſollemnitatem abalienari non poterat. Plura Sigonius in Ciui Romano. ACILIVS,] hic eſt Sulpicij ſucceſſor, cui commẽdari Curius optabat. ep. 59. IN *Græciam*] cui præfuerat Sulpicius. Ep. 6. lib. VI. Caſſium ſibi legauit: Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ. Alibi prouinciam Sulpicij Cicero vocat Achaiam, vt ep. 4. lib. IV. ep. 26. 28. lib. XIII. CVM *legionibus*] non enim omnes in prouincias ibant cum legionibus. MAXIMO *meo beneficio eſt*] maximum a me beneficium habet: vt cum dicitur, Summo ingenio eſt: & ep. 3. lib. III. ad Q. fr. Cicero tuus noſterq. ſummo ſtudio eſt Pæonij ſui rhetoris. Quæ ſi quis diuerſa iudicat. accipiat, Eſt, pro, Viuit. locum certe ſimillimum, qui hunc maxime confirmat, oſtendemus. nam Phil. IIX. ita dixit Cicero: Negat, ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſet beneficio, veniſſe eum contra ſe. IVDICIO *capitis*] iudicium capitis illud eſt, quo damnatus vel ciuitatem, vel libertatem amittebat. nam vita non niſi perduellionis crimine adimi potuit. qua de re affatim diximus in libro noſtro de Legibus. REBVS *ſaluis*] Aut, repub. incolumi, vt ep. 1. lib. IV. Vtinam, Serui, ſaluis rebus colloqui potuiſſemus inter nos. Et Acad. lib. II. Deiis fuiſſe multos accepimus, ſaluis rebus illis, qui gallinas alere permultas quæſtus cauſſa ſolerẽt. Aut, Rebus ſaluis, nullo ſuo dãno: eſt enim abſolutus. QVAM *ille cũ acceperit, ecquid tibi pollicitus ſit*,] nõnulli veteres libri, Quo modo acceperit, & quid. alij, Quando acceperit, quid. Mihi omnino rectius videtur, Cũ acceperit, ecquid. nam pro, Cum, ſcribebant veteres, Quom: vnde factum, Quo modo. eodẽq. errore ab, Ecquid, fluxit Et quid.

Argumentum ep. 31.

I*Nuitat eum ad officia mutua: &, ad vrbem vt redeat, veteris vrbanitatis tuendæ cauſſa, rogat. Scripta eodem anno.*

CICERO S. D. CVRIO. 31.

FACILE perſpexi ex tuis litteris, quod ſemper ſtudui, & me a te plurimi fieri, & te intelligere, quam mihi carus eſſes. quod quando vterque noſtrum conſecutus eſt: reliquum eſt, vt officiis certemus inter nos: quibus æquo animo vel vincam te, vel vincar abs te. Acilio non fuiſſe neceſſe meas dari litteras, facile patior. Sulpicij tibi operam intelligo ex tuis litteris non multũ opus fuiſſe, propter res tuas ita contractas, vt, quemadmodum ſcribis, nec caput, nec pedes. equidem vellem vti pedes haberent, vt aliquando redi-

do redires: vides enim exaruiſſe iam veterem vrbanitatem, vt Pomponius noſter ſuo iure poſſit dicere, Niſi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam. ergo is tibi, nos ei ſuccedimus. veni igitur, quæſo, ne tãtum ſemen vrbanitatis vna cũ rep. intereat. Vale.

EXPLANATIO.

AEQVO *animo vel vincam te,*] ep. 7. lib. v. Nulla re tam lætari ſoleo, quam meorum officiorum conſcientia. quibus ſi quando non mutuo reſpondetur; apud me plus officij reſidere, faciliime patior. NON *fuiſſe neceſſe*] quia diſceſſurus eſſes. PROPTER *res tuas ita contractas,*] nam, ſi diſperſa, ac diſſipata eius negotia fuiſſent, indiguiſſet opera Sulpicij proconſulis: ſed ea, cum diſceſſum cogitaret, iam contraxerat. NEC *caput, nec pedes.*] habeant. prouerbium eſt. quæ enim coacta in vnum ſunt, carere capite, & pedibus videntur. EXARVISSE] defeciſſe, exſtinctam eſſe. Ad Pætum ep. 18. lib. IX. Ipſa illa, ſi qua fuit in me, facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet. In Bruto: Galbæ orationes exaruerunt, vix iam vt appareant. Tranſlatio ab agris, qui cum exaruere, fruges non ferunt. VETEREM *vrbanitatem.*] quattuor nominibus ep. 15. lib. IX. vrbanitatem appellat, ſales, leporem, facetias, feſtiuitatem. *Veterem*, qua excelluere olim ij, qui nominantur in eadem ep. C. Lælius ſapiens, Africani minoris amiciſſimus, Lucilius poeta ſatyricus, L. Craſſus orator, Granius præco: præterea is, qui lib. II. de Orat. diſputat de ridiculis, æqualis Craſſi C. Iulius Strabo. POMPONIVS *noſter*] Atticus, vtriuſque amiciſſimus. nam ep. 29. dixit Curius: Sum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. SVO *iure*] quia, cum excellat facetiis, iure ſuo poteſt hanc ſibi laudem vindicare, idq. dicere, quod interdum dicit, & vere dicit, exaruiſſe veterem vrbanitatem, niſi nos pauci gloriam illam breuiter & acute dictorum, quæ præter ceteros olim floruere Athenienſes, retineamus. GLORIAM *antiquam Atticam.*] hæc verba non carent feſtiuitate quadam: & velle Cicero videtur, dum loquitur de vrbanitate, non inurbanus eſſe. *Gloriam antiquam Atticam:* magnifica verba ſunt: nec tamen laudatur quidquam, præter ſales. blãditur igitur Cicero, dum humilem rem extollit, Curio ſimul & Attico; qui ſalibus mire delectabantur. Fortaſſe etiam ipſa Attici verba refert. quod ſi ita eſt, hoc ipſo iocatur: quaſi Atticus gloriam antiquam Atticam in ridiculis poneret, & eam crederet per tres homines poſſe retineri. ſales autem Attici omnibus præſtabant: quamquam Cicero, vt aſſentaretur Pæto, Romanos præfert, ep. 15. lib. IX. ERGO *is tibi, nos ei ſuccedimus.*] cum hoc ſatis conſtet, veterem vrbanitatem amiſſam eſſe, niſi nos eam pauci reuocemus: ſequitur illud, vt primus in ea tibi locus, Attico ſecundus, mihi tertius debeatur. ep. 2. lib. VII. ad Att. natiuam ait eſſe in Curio vrbanitatem. NE *tantum ſemen vrbanitatis vna cum rep. intereat.*] vrbanitas ipſa exaruit, ſemen tantum remanet. veni igitur, ſaltem vt ſemen conſeruetur: tãtum ne ſemen ipſum amittatur. Sunt qui pro, Tantum, legant, Tamen: mei decem antiqui libri, duoq. præterea Fuluij Vrſini, Tantum, habent: nec inſulſa, vt mihi videtur, elicitur ſententia. eſt autem lapſus ab vno verbo ad alterũ faciliimus: quia, Tãtum, quandoque ſcribitur ſic, Tm̃: tamen ſic, Tñ.

Argumentum ep. 32.

Scripſit hanc epiſtolam, cum proconſul Ciliciæ præeſſet, Marcello & Sulpicio coſ. tribuno pl. deſignato Curione. Prima pars de dictis eſt, ſecunda de iudiciis, tertia de rep. poſtrema de Dolabella, nondum genero. Sulpicio, & Marcello coſ.

CICERO S. D. VOLVMNIO 32.

QVOD ſine prænomine familiariter, vt debebas, ad me epiſtolam miſiſti: primum addubitaui, num a Volumnio ſenatore eſſet, quocũ mihi eſt magnus vſus. deinde εὐτραπελία litterarum fecit, vt intelligerem tuas eſſe. quibus in litteris omnia mihi periucunda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter poſſeſſio ſalinarum mearum a te procuratore defenditur. ais enim, vt ego diſceſſerim, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. quid? tu id pateris? non ne defendis? non reſiſtis? equidem ſperabam ita notata me reliquiſſe genera dictorum meorum, vt cognoſci ſua ſponte poſſent. ſed, quando tanta fæx eſt in vrbe, vt nihil ſit tam ἀκύθηρον, quod non aliquid venuſtum eſſe videatur: pugna, ſi me amas, niſi acuta ἀμφιβολία, niſi elegans ὑπερβολὴ, niſi παράγραμμα bellum, niſi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, niſi cetera, quæ ſunt a me in ſecundo libro de Oratore per Antonij perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα, & arguta apparebunt, vt ſacramento contendas mea non eſſe. Nam, de iudiciis quod quereris, multo laboro minus. trahantur per me pedibus omnes rei: ſit vel Selius tam eloquens, vt poſſit probare ſe liberum: non laboro. Vrbanitatis poſſeſſionem, amabo, quibuſuis interdictis defendamus: in qua re vnum metuo, contemno ceteros. Derideri te putas? nunc demum intelligo te ſapere. Sed mehercule, extra iocum, valde mihi tuæ litteræ facetæ, elegantesq. viſæ ſunt. Illa quamuis ridicula eſſent, ſicut erant, mihi tamen riſum non mouerunt. cupio enim

noſtrum illum amicum in tribunatu quamplurimum habere grauitatis, idq. cum ipſius cauſſa: (eſt enim mihi, vt ſcis, in amoribus) tum mehercule etiam reip. quam quidem, quamuis in me ingrata ſit, tamen amare non deſinam. Tu, mi Volumni, quando & inſtituiſti, & mihi vides eſſe gratum, ſcribe ad me quamſæpiſſime de rebus vrbanis, de rep. iucundus eſt mihi ſermo litterarum tuarum. præterea Dolabellam, quem ego perſpicio, & iudico cupidiſſimum eſſe, atque amantiſſimum mei, cohortare, & confirma, & redde plane meum. non mehercule quo quidquam deſit, ſed quia valde cupio, non videor nimium laborare. Vale.

EXPLANATIO.

VOLVMNIO.] hic eſt P. Volumnius Eutrapelus, qui Cytheridem mimam dilexit. ep.26. lib. IX. Præfectum fabrum Antonij fuiſſe ciuili bello, Nepos ait in Attici vita, Sulpicio, & Marcello cos. SINE *prænomine*] prænomen ei Publio fuit. vide in Attici vita. VOLVMNIO *ſenatore*] cui Lucio cognomen fuit. Varro de re ruſt. lib.2. cap.4. Conſtat autem ex hoc loco, Volumnium hunc, ad quem ſcribit Cicero, equitem fuiſſe, non ſenatorem. Εὐτραπελία] feſtiuitas, lepor, vrbanitas: vnde illi cognomen Eutrapelo. ep.26. lib. IX. ad Att. ep.8. lib. XV. Philippica 13. Plutarchus in Bruto mimum vocat. SALINARVM *mearum*] ſuos ſales vocat Salinas per iocum, quia dixerat, Poſſeſſio. Infra: Vrbanitatis poſſeſſionem quibuſuis interdictis defendamus. Salinæ autem loca ſunt, vbi ſal fit. Plinius lib. XXXI. cap.7. PROCVRATORE] & biciocatur. Solent enim procuratores abſentium res defendere. VT *ego diſceſſerim*,] iturus in prouinciam. Ergo ſcripta eſt epiſtola paullo poſt, quam Cicero procul in Ciliciam profectus eſt, ideſt M. Marcello, Ser. Sulpicio cos. DICTA,] ioca. quæ & Dicteria vocata, ſcripſit ad Cornelium Nepotem: vt apud Macrobium lib.2. legitur. SEXTIANA,] P. Sextij, pro quo exſtat oratio. vide quæ diximus ep.27. IN *me conferri*.] mea dici: vt ex meo nomine inſulſis quoque dictis accedat auctoritas. DICTORVM *meorum*,] Macrobius lib.2. Animaduerto duos, quos eloquentiſſimos antiqua ætas tulit, comicum Plautum, & oratorē Tullium, eos ambos etiam ad iocorum venuſtatem ceteris præſtitiſſe. Cicero quantum in ea re valuerit, quis ignorat, qui vel liberti eius libros, quos is de patroni iocis compoſuit, quos quidam ipſius putant eſſe, legere curauit? Non multo poſt, hæc ſubiungit. Iocos hoc genus veteres noſtri Dicteria dicebant. teſtis enim Cicero, qui in libro epiſtolarum ad Cornelium Nepotem ſecūdo ſic ait: Noſtri, cum omnia, quæ dixiſſemus, dicta eſſent, quæ facete, & breuiter, & acute locuti eſſemus, ea proprio nomine appellari Dicteria voluerunt. SVA *ſponte*] ſua venuſtate: etiam ſi non diceretur, hoc Ciceronis eſt. TANTA *fæx eſt in vrbe*,] ita hebeti ſunt homines ingenio, vt, quod inuenuſtum prorſus eſt, venuſtum tamen eſſe videatur. Ἀνάφροδιτον,] quod venere caret, venuſtatis expers. nomen a Venere deductum, quæ Græcis Ἀφροδίτη nuncupatur. VENVSTVM] Quinctilianus lib. VI. cap.3. Apparet, inquit, venuſtum eſſe, quod cum gratia, & venere dicatur. Ἀμφιβολία,] ambigua oratio: cum ad ſententias diuerſas eadem verba accommodari poſſunt: vt illud ep.20. lib. XI. Te dixiſſe, laudandum adoleſcentem, ornādum, tollendum. Et lib.2. de Orat. Perpuſillum rogabo. Quod referri poteſt & ad perpuſillum teſtem, & ad perpuſillam interrogationem. Et illud Neronis de Claudio, deſiiſſe eum inter homines morari. Et: Aio te Æacida Romanos vincere poſſe. Ὑπερβολή,] ſuperatio, vel exſuperantia, cum ſententia ſupra veritatem extollitur: vt in ſuaſione legis Maniliæ: Plura bella geſſit, quam ceteri legerunt: plures prouincias confecit, quam ceteri concupiuerunt. Et Virgilius: Qui candore niues anteirent, curſibus auras. Fit etiam minuendi gratia, vt, Teſtudine tardior. Παράγραμμα] agnominatio: cum vnius litteræ mutatio diuerſam ſignificationem affert: vt pro Tiberius Claudius Nero, Biberius Caldius Mero. Et lib.2. de Orat. Eamus deambulatum. Quid opus fuit de? Immo vero, quid opus fuit te? Et Philip.13. Cum in gremiis mimarum mentum, mentemque deponeres. Et Afranius apud Gellium: Qui non modo vinoſus, ſed viroſus quoque ſit. Et Terentius in Andr. Inceptio eſt amētium, haud amantium. Παρὰ προσδοκίαν] præter expectationem: vt illud epiſt. vlt. lib. IX. An tu id melius, qui etiam in philoſophum irriſeris: cum ille, ſi quis quid quæreret, dixiſſet, cenam te quærere a mane dixeris: ille baro te putabat eſſe quæſiturum, vnum cælum eſſet, an innumerabilia. Simile illud lib.2. de Orat. Dic de L. Manlio. Virum bonum, inquit, egregiumque ciuem eſſe arbitror. Mire delectat Horatius Sat. 1. lib.2. cum dixiſſet:

— Scæuæ vinacem crede nepoti
Matrem: nil faciet ſceleris pia dextera: mirum ut:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.

Similiter Cicero pro Scauro apud interpretem Horatij Porphyrionem: Libertus patronum non occidit, ſed duobus digitulis gulam oblīſit. Hoc de genere ſic ait Cicero: Natura nos delectat error noſter: ex quo cum quaſi decepti ſumus expectatione, ridemus. Et alio loco: Ex his omnibus nihil magis ridetur, quam quod eſt præter exſpectationem: cuius innumerabilia ſunt exempla. PER *Antonij perſonam*] legerem, C. Iulij. Is enim libro ſecundo de Oratore loquitur de ridiculis. Niſi ſiquis lapſum memoria Ciceronem dicat. quod vix credibile videtur: ſalibus enim excelluiſſe non M. Antonium, ſed C. Iulium, optime nouerat: nec ita multo ante libros de Oratore compoſuerat, vt perſonarū partes obliuiſci deberet: cum præſertim eos ipſos, quos in oratoriis libris loquentes induxerat, omnes, nullo errore, commemoret ep.19. lib. XIII. ad Att. Ἔντεχνα] artificioſa. hoc verbum complectitur ἀμφιβολίαν, ὑπερβολήν, παράγραμμα, παρὰ προσδοκίαν, &c. quibus riſus excitatur. SACRAMENTO *contendas mea non eſſe*] vel pecunia depoſita litiges, vt probes mea dicta non eſſe. Similiter Catullus ad Fundū: Quouis Sabinum

pigno

pignore eſſe contendunt. Sacramentū quid ſit, Varro lib. v. docet his verbis: Ea pecunia, quæ in iudicium venit in litibus, Sacramentum a ſacro. Qui petebat, & qui infitiabatur de aliis rebus vterque quingentos æris ad pontificem deponebant: de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum a ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat. Feſtus paullo latius: Sacramentum, inquit, æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur. ſiue quis interrogatur, ſiue contenditur. id in aliis rebus quinquaginta aſſium eſt, in aliis rebus quingentorum, inter eos, qui iudicio inter ſe contenderent. qua de re lege L. Papirij tribuni pl. ſanctum eſt his verbis: Quicumque prætor poſthac factus erit, qui inter ciues ius dicet, tres viros populum rogato: iique tres viri ſacramenta exiguntο, iudicantoque eodemq. iure ſunto, vti ex legibus, plebeique ſcitis exigere, iudicare, eſſeque oportet. Sacramenti autem nomine id æs dici cœptum eſt, quod & propter ærarij inopiam, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur in rebus diuinis. Hunc morem attigit Aſconius in Orat. 3. contra Verrem. Cum in rem aliquam, inquit, agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem, qui dabatur poſt trigeſimum diem. Cicero lib. 1. de Orat. Agerent tecum lege Pythagorei omnes, atque Democritici, vindicarentque ornati homines in dicendo, & graues: quibuſcum tibi iuſto ſacramento contendere non liceret. Valerius Max. lib. v i i. cap. 7. Sacramento cum adoleſcentulo contendere auſi non ſunt. Ibidem c. 8. Aphronia cum ſorore ſacramento contendere noluit. QVERERIS,] Queſtus erat Volumnius dominari in iudiciis, abſente Cicerone, homines inſanniſſimos. MVLTO *laboro minus.*] quā de mēda ſalinarum poſſeſſione: ideſt, de dictis meis, vt agnoſcantur, laboro: de iudiciis non item. TRAHANTVR *pedibus*] vel ſi mala illis omnia eueniāt, non laboro. ep. 16. lib. i v. ad Att. Fratrem meum, & te ſi habeo, per me iſta pedibus trahuntur. VEL *Selius*] non bonus orator. SI *liberum*] ergo, liberum non eſſe, opinio fuit: ideo dixit, Vt poſſit probare, quaſi rem difficilem. INTERDICTIS] quia poſſeſſio prætoriis interdictis defēdi ſolebat; propterea, cum ageret de poſſeſſione vrbanitatis defendenda, iudiciale verbum lepide vſurpauit. TE VNVM] qui omnes vrbanitate vincis. TE *ſapere.*] quia falſas laudes non agnoſcis. ILLA] de Curionis tribuni pl. ingenio ad nouitatem propenſo. quod poſtea res ipſa cōprobauit: nam Cæſaris cauſſam oppugnauit primum, deinde defendit. ep. 6. lib. i i x. NOSTRVM *illum amicum*] C. Curionem, tribunum pl. in locum Seruij deſignatū: vt ep. 4. lib. i i x. Iure autem Cicero verebatur, ne non ſatis grauem Curio ſe præberet in tribunatu. leuiſſime enim ab optimatum cauſſa ad Cæſarem tranſiit: vt ep. 6. lib. i i x. & ep. 13. lib. 2. GRAVITATIS,] quam non habuit. ep. 6. lib. i i x. & ep. 13. lib. 2. IN *amoribus*] in deliciis. QVAMVIS *in me ingrata ſit,*] dicit hoc propter iniquam æſtimationem rerum ſuarum. vide ep. 2. lib. i v. ad Att. DOLABELLAM,] P. Cornelium Dolabellam, poſtea Ciceronis generū. REDDE *meum.*] ep. 19. lib. x v i. Demetrium redde noſtrum. DESIT] amori illius erga me. NON *videor nimium laborare.*] cum valde tamen laborem.

Argumentum ep. vlt.

AFflicta rep. ſublata exercitatione forenſi, retulit ſe Cicero ad declamationes, auditoribus Hirtio, Caſſio, Dolabella. quibus quod non intereſſet, angi ſe ſcripſerat Volumnius, & Hirtio propemodum inuidere. Cicero Hirtij laudat eloquētiam, ſibi detrahit potius, quam arrogat. Volumnium vero inuitat ad eadem ſtudia: deliberatum ſibi iam ſignificans, abdere ſe totum in litteras, Cæſare permittente. Scripta videtur poſt bellum Africanum, Cæſare i i i. *& Lepido cos.*

CICERO S. D. VOLVMNIO. 33.

QVOD declamationibus noſtris cares, damni nihil facis. Quod Hirtio inuideres, niſi eum amares: non erat cauſſa inuidendi: niſi forte ipſius eloquentiæ magis, quam quod me audiret, inuideres. nos enim plane, mi ſuauiſſime Volumni, aut nihil ſumus, aut nobis quidem ipſis diſplicemus, gregalibus illis, quibus, te plaudente, vigebamus, amiſſis: vt, etiam ſi aliquādo aliquid dignum noſtro nomine emiſimus, ingemiſcamus, quod hæc pennigero, non armigero in corpore tela exerceantur, vt ait Philoctetes apud Attium abiecta gloria. ſed tamen omnia mihi erunt, ſi tu veneris, hilariora: quamquam venies, vt ipſe intelligis, in maximarum quaſi concurſum occupationum: quas ſi, vt volumus, exceperimus; ego vero multam ſalutem & foro dicam, & curiæ; viuamque tecum multum, & cum communibus noſtris amatoribus. nam & Caſſius tuus, & Dolabella noſter, vel potius vterque noſter, ſtudiis iiſdem tenentur, & meis æquiſſimis vtuntur auribus. opus eſt huc limatulo, & polito tuo iudicio, & illis interioribus litteris meis, quibus ſæpe verecundiorem me in loquēdo facis. mihi enim iudicatum eſt, ſi modo hoc Cæſar aut patietur, aut volet, deponere illam iam perſonā, in qua me ſæpe illi ipſi probaui, ac me totum in litteras abdere, tecumque & cum ceteris earum ſtudioſis honeſtiſſimo otio perfrui. Tu, vellem, ne veritus eſſes, ne pluribus legerem tuas litteras, ſi mihi, quemadmodum ſcribis, longiores forte miſiſſes. ac velim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi litteras longiſſimas quaſque gratiſſimas fore. Vale.

EXPLANATIO.

DECLAMATIONIBVS *noſtris*] cur ſe ad declamandum Cicero contulerit, cauſſa exponitur in ep. 18. lib. IX. NIHIL *ſumus*,] in arte oratoria. DISPLICEMVS,] etiam ſi aliquid ſimus. GREGALIBVS] ſociis, præſtantibus viris, ciuili bello amiſſis. Pro domo; Catilinæ gregales. De haruſp. reſp. Neque Clodius, neque quiſquam de gregalibus eius. EMISIMVS,] loquitur de libris ſuis. PENNIGERO, *non armigero in corpore*] non dubium eſt intelligi de auibus, Quas Philoctetes configebat tardus celeres, ſtans volantes. Alij tamẽ Pinnigero, legere maluerunt, contra Quinctiliani ſententiam, qui Pinnas de auibus dici non vult. Pennigero etiam eſt in meis veteribus libris. Lib. v. de Fin. Philoctetes cum cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamen vitam aucupio ſagittarum; configebat tardus celeres, ſtans volantes; vt apud Attium eſt; pennarumq. cõtextu corpori tegumenta faciebat. Ingemiſcebat Cicero, quod ingenium ſuum non vt antea, in agendis cauſſis, aut in tuenda rep, ſed in declamationibus illis excerceret. EXCEPERIMVS;] tranſlatum verbum, quia dixerat, Concurſum. qui enim concurrentes occupationes ita excipit, vt ab iis ne proſternatur; iuſtam, atque ab omnibus conceſſam facultatem habet in otium diſcedendi. MVLTAM *ſalutem & foro dicam, & curiæ*;] relinquam forum, & curiam: neque cauſſas in foro agam, neque ſententiam in ſenatu dicam: quæ mihi antea curæ erant. Modus loquendi de Græco fonte deriuatus, ep. 8. lib. IIX. ad Att. πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ dicens, pergit Brundiſium. Plato in epiſtola ad Perdiccã, & in Critone, Euripides, alij. COMMVNIBVS *noſtris amatoribus*.] ſimiliter dixit, Amatorem tuum, ep. 15. lib. IX. CASSIVS] C. Caſſius, qui poſtea Cæſarem occidit. DOLABELLA] qui & ipſe declamare ſolitus erat audiente Cicerone: itaque diſcipulus vocatur ep. 7. 14. 18. lib. IX. vide Quinctilianum lib. XII. capit. II. MEIS *æquiſſimis vtuntur auribus*.] libenter eos audio declamantes. OPVS *eſt huc*] ad hæc noſtra ſtudia requirimus iudicium, & doctrinam tuam. LIMATVLO, *& polito*] tranſlatio ab operibus, quæ limantur primum, deinde etiam poliuntur, vt magis placeant. INTERIORIBVS] reconditis, non vulgaribus. epiſt. 10. lib. III. & in Bruto: Erant in eo plurimæ litteræ, nec eæ vulgares, ſed interiores quædam, & reconditæ. MEIS,] quibus ego maxime delector; amoribus, & deliciis meis. VERECVNDIOREM *me in loquendo facis*.] iocari Ciceronẽ non dubito: cum ipſe potius, eloquentia longe omnibus antecellens, maximeq. litteris interioribus inſtructus, verecundiores alios in loquendo faceret. IVDICATVM] deliberatum, conſtitutum. PATIATVR,] mihi optanti cõcedat. VOLET,] vel ſi ipſe non optem. DEPONARE *illam perſonam*.] cauſſas non agere, nec in ſenatum venire. Supra: Multam ſalutem & foro dicam, & curiæ. Tranſlatio ab hiſtrionibus, qui varias perſonas ſuſcipiunt, & modo ſenẽ agunt, modo iuuenem, modo herum, modo ſeruum. ep. 3. lib. v. IAM] cupiditatem indicat hæc particula perſonæ deponendæ. PROBAVI,] vt hiſtriones populo ſe probant, cum ſuas egregie partes agunt: ita ego me Cæſari ſatis iam probaui; cum & in ſenatum venerim, & cauſſas apud eum egerim, vt pro Deiotaro, pro Ligario. AC *me totum in litteras abdere*,] ep. 20. lib. IX, Litteris me inuoluo. NE *pluribus legerem*] quamquam obſcura ſententia eſt: conſenſum tamen omnium antiquorum librorum non video, cur contemnam. Perinuitus, pro Pluribus, placeret, ſi vel vnius libri veteris teſtimonio comprobaretur; aut, ſi mutatio quamminima fieret: quod in coniecturis probare maxime ſoleo. nam, quod ad ſententiam attinet, recte opponeretur, Perinuitus legerem, Gratiſſimas fore.

IN EPI

IN EPISTOLARVM,

QVAE FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM OCTAVVM, QVI EST M. COELII RVFI AD CICERONEM.

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

*A*NTE *quam Cœlij epiſtolas interpretemur, vitam eius breui oratione complecti non alienum putauimus. Ac primum, de honoribus, quos geſſit; tum, de eius eloquentia; tertio loco, de moribus, poſtremo, de obitu, quæ vel Cicero in ſuis libris, vel annalium littera loquuntur, agendum videtur.*

M. COELIVS Rufus, plebeij generis, patre equite R. Puteolis natus, ſumpta virili toga, id eſt annum ætatis ingreſſus XVII. a patre continuo ad Ciceronē deductus eſt, nondum prætorium, ſed eloquentia iam, & probitatis opinione clarum: a quo etiam lectiſſimus adoleſcens appellatus eſt lib. IV. in Verrem, qui De ſignis inſcribitur. In illo ætatis florē cum artibus honeſtiſſimis erudiretur, M. Craſſi domum frequentauit. poſtea fuit aſſiduus cum Cicerone prætore, candidatumq. aſſectatus eſt in petitione cōſulatus. anno ſequēti iterum petenti conſulatum Catilinæ ſtuduit. tribunatum pl. geſſit. Pompeio tertium cōſule, Milonemq. ob necem P. Clodij de vi reum, ſtudioſiſſime defendit. qua de re ſic in oratione pro Milone: Cædi vidiſtis populum Romanum, concionem gladiis diſturbari; cum audiretur ſilentio M. Cœlius tribunus pl. vir fortiſſimus, & in ſuſcepta cauſſa firmiſſimus, & bonorū voluntati, & auctoritati ſenatus deditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, & incredibili fide. In libro de claris oratoribus: Cœlius, quā diu auctoritati meæ paruit, talis tribunus pl. fuit, vt nemo contra ciuium perditorum popularē, turbulentamq. dementiam a ſenatu, & a bonorū cauſſa ſteterit conſtantius. Nominant & Appianus, & Dio tribunum pl. quamquam apud vtrumque mendoſe legitur Cæcilius. Ædilis curulis fuit L. Paullo, & C. Marcello coſ. prætor C. Cæſare II. & P. Seruilio coſ. Orto ciuili bello, quæſtor in Africa fuit C. Curionis, vt apud Cæſarem lib. 2. ci. bel. ſcriptum eſt. Eloquentiæ in primis operam dedit, locumq. inter ſummos oratores conſecutus eſt. itaq. & Cornelius Tacitus, & Quinctilianus inter eos oratores, qui nouiſſimis reip. temporibus maxime floruerint, Cœlium referunt, ſua cuique tributa laude, Ciceroni, Cæſari, Cœlio, Caluo, Bruto, Aſinio, Meſſallæ. Cœlij tamen ſcripta paullo aſperiora, & antiquitatem redolere viſa ſunt. de quo ſic Tacitus in dialogo de oratoribus: Galba, & Carbo horridi, impoliti, rudes, & informes, & quos vtinā imitatus nō eſſet Caluus, aut Cœlius, aut ipſe Cicero. & aliquāto poſt: Quid ex Cœlianis orationibus? nempe hæ placent, in quibus nitorem, & altitudinem horum temporum agnoſcimus. Sordes autem verborum, & hians compoſitio, & inconditi ſenſus redolent antiquitatem, nec quemquam adeo antiquarium puto, vt Cœlium ex ea parte laudet, qua antiquus eſt. Item infra: Apud nos Cicero ceteros eorundem temporum diſertos anteceſſit. Caluus autem, & Aſinius, & Cæſar, & Cœlius, & Brutus, ſic iure & prioribus, & ſequentibus anteponuntur. nec refert, qui inter ſe ſpecie differant, cum genere conſentiant. at triſtior Caluus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior, & plenior, & valentior Cicero. omnes tamen eandem ſanitatem eloquentiæ ferunt. Quinctilianus autem hæc lib. x. Multum ingenij in Cœlio, & præcipue in accuſando, multa vrbanitas: dignus vir, cui & mens melior, & vita longior contigiſſet. Subiungit paullo poſt in eodem libro: Quid noceret. vim Cæſaris, aſperitatem Cœlij, diligentiam Pollionis, iudicium Calui quibuſdam in locis aſſumere? Et lib. X. s. Cœlij verba recitat ex oratione, quam de vi reus pro ſe ipſo habuit: de qua & Suetonius meminit in libro de claris rhetoribus, & Feſtus mentionem facit. Illa quoque notauimus apud eundem lib. XII. Vim Cæſaris, indolem Cœlij, ſubtilitatem Calidij, grauitatem Bruti, acumen Sulpicij, acerbitatem Caſſij, diligentiam Pollionis, dignitatem Meſſallæ, ſanctitatem Calui. Sed audiamus Velleium hiſtoriæ ſuæ lib. 2. Dum, inquit, in acie Pharſalica,

Africaq.de ſumma rerũ Cæſar dimicat, M.Cœlius,vir eloquio,animoq. Curioni ſimillimus, ſed in vtroq. perfectior,nec minus ingenioſe nequam. Plus tamen ei facultatis in accuſando fuiſſe,quam in defendendo,Quinctilianus oſtendit lib. v i.cum ait M. Cœlium , quia melius obiiceret crimina,quam defenderet, bonam dextram,malam ſiniſtram appellari a Cicerone ſolitum eſſe. idq. confirmat ipſe Cicero his verbis in libro de claris oratoribus:Cœlij actionem & ſplendida,& grandis,& eadem in primis faceta, & perurbana commendabat oratio.graues eius conciones aliquot fuerunt,acres accuſationes tres , eæq.omnes ex reip.contentione ſuſceptæ.defenſiones,etſi illa erant in illo meliora, quæ dixi, non contemnendæ tamen, ſaneq.tolerabiles. Tres eius accuſationes,quas Cicero appellat,fuere,prima in C.Antonium de maieſtate,qui conſulatum cum Cicerone geſſerat:ſecunda in Sempronium Atratinum de ambitu:& vtramque ſignificat Cicero in oratione,qua eum defendit.tertia , vt opinor , in C. Lælium ; vt ex Quinctiliani verbis, quæ lib.v i.leguntur,mihi videor poſſe coniicere.Scripſit etiam concionem de aquis , quam Frontinus lib. 2.de Aquæ ductibus nominat.eam fuiſſe non dubito contra aquarios,& taberoarios:nam ipſe epiſt.9. Niſi ego,inquit,cum tabernariis,& aquariis pugnarem , veternus ciuitatem occupaſſet. Mores in eo minime cum ingenio conferendi. iracundiſſimum appellat Seneca lib. i i i.de ira. Quinctilianus ait: Dignus vir, cui & mens melior,& vita longior contigiſſet.Cicero:M. Cœlium prætereundum non arbitror:quæcumque eius in exitu vel fortuna,vel mens fuit. Nequam, & prodigum fuiſſe,ea his Vellcij verbis intelligitur. Cœlius,cum ne a diis quidem ſeruari poſſet; quippe peior illi res familiaris , quam mens erat; is in prætura nouarum tabularum auctor extitit.Eodem pertinent illa Quinctiliani lib.i. Etymologia habet aliquando vſum neceſſarium,quoties interpretatione res,de qua quæritur , eget ; vt cum M. Cœlius ſe eſſe hominem frugi vult probare,non quia abſtinens ſit, (nam id ne mentiri quidem poterat) ſed quia vtilis multis, id eſt fructuoſus, vnde ſit dicta Frugalitas. Impudicum , & laſciuum oſtendit oratio Ciceronis. Saltandi artem diligenter didicit,ingenuis indecoram , atque inhoneſtam. itaque reprehendit eam Scipio Æmilianus in oratione contra legem iudiciariam Ti.Gracchi:cuius hæc verba lib.i i i.Sat.recitat Macrobius.Docentur præſtigias inhoneſtas:cum cinædulis , & ſambuca, pſalterioq. eunt in ludum hiſtrionum : diſcunt cantare,quæ maiores noſtri ingenuis probro duci voluerunt: eunt,inquam , in ludum ſaltatorium inter cinædos,virgines,pueriq.ingenui.hæc cum mihi quiſquam narrabat , non poteram animum inducere,ea liberos ſuos nobiles homines docere : ſed , cum ductus ſum in ludum ſaltatorium , plus mediusfidius in eo ludo vidi pueris virginibuſq.quingentis.in his vnum , quo me reip. maxime miſertum eſt , puerum bullatum,petitoris filium , non minorem annis duodecim , cum crotalis ſaltare , quam ſaltationem impudicus ſeruulus honeſte ſaltare non poſſet. Idem in eodem libro ſic : Vno eodemq. tempore tribus nobiliſſimis ciuibus,non modo ſtudium ſaltandi,ſed etiam,ſi diis placet,peritia,qua gloriarentur,fuit, Gabinio conſulari,Ciceronis inimico,& M.Cœlio,noto inter turbas viro,quẽ Cicero defendit,& Licinio Craſſo , Craſſi eius,qui apud Parthos extinctus eſt,filio.Inconſtantis ingenij fuit. primum,tribunus pl. quo anno P. Clodius a Milone occiſus eſt,optimatum partes defendit.qua de re ſic Cicero in Bruto : Talis tribunus pl.fuit, vt nemo contra ciuium perditorum popularem,turbulentamq.dementiam a ſenatu, & a bonorum cauſa ſteterit conſtantius.Mox,orta inter Cæſarem & Pompeium diſcordia , neutram in partem inclinare viſus eſt.id ſignificat Cicero ep 57.lib.2.In rep.inquit,non valde te iactas.diſtrictus enim mihi videris eſſe , quod & bonus ciuis,& bonus amicus es.Deinde,mutata ſententia, Cæſaris ad partes tranſiit. ex quo illud Ciceroni in Bruto:Hic , cum ſumma voluntate bonorum ædilis curulis factus eſſet , neſcio quo modo diſceſſu meo diſceſſit a ſeſe,cecidítq.poſtea,cum eos imitari cœpit , quos ipſe peruerterat. Profectum ad Cæſarem cum C.Curione, vt eum ad ciuile bellum incitaret , ſcripſit Dio lib. x l i. Demum a Cæſare ipſo deſciuit: idq.cum ipſe declarat ep.vltima lib.i i x.tum vero Velleius his verbis: Accito Annio Milone,qui, non impetrato reditu , Iulianis partibus infeſtus erat , in vrbe ſeditionem , aut magis occulte bellicum tumultum mouens,primo ſummotus a rep. mox conſularibus armis auctore ſenatu circa Turios oppreſſus eſt. Cæſar autem planiſſime lib.i i i.de bello ci.cuius verba ſubſcribemus:Romæ M.Cœlius Rufus prætor,cauſſa debitorum ſuſcepta,initio magiſtratus tribunal ſuum iuxta C.Trebonij prætoris vrbani , ſellam collocauit; &,ſiquis appellauiſſet de æſtimatione,& de ſolutionibus,quæ per arbitrium fierent,vt Cæſar præſens conſtituerat,fore auxilio pollicebatur.ab hoc profectus initio, ne fruſtra ingreſſus turpem cauſſam videretur, legem promulgauit,vt ſex penſionibus,ſine vſuris,creditæ pecuniæ ſoluantur.cum reſiſteret Seruilius conſul,reliquiq. magiſtratus ; & minus opinione ſua efficeret ; ad hominum excitanda ſtudia , ſublata priore lege,duas promulgauit,vnam,qua mercedes habitationum annuas conductoribus donauit,aliam tabularum nouarum:impetuque multitudinis in C.Trebonium facto,& non nullis vulneratis, eum de tribunali deturbauit. de quibus rebus Seruilius conſul ad ſenatum retulit; ſenatuſq. Cœlium ab rep. remouendum cenſuit.hoc decreto eum conſul ſenatu prohibuit,& concionari conantẽ de Roſtris deduxit.ille , ignominia,& dolore permotus,palam proficiſci ſe ad Cæſarem ſimulauit , clam nunciis ad Milonem miſſis, qui, Clodio interfecto , eius nominis erat damnatus ; atque eo in Italiam reuocato , quod, magnis muneribus datis,gladiatoriæ familiæ reliquias habebat,ſibi coniunxit. De obitu ſic idem Cæſar in eodem loco:Cœlius,profectus,vt ipſe tunc dictitabat,ad Cæſarem,peruenit Turios.vbi, cum quoſdam eius municipij ſollicitaret,equitibuſq.Cæſaris Gallis,atque Hiſpanis,qui eo præſidij cauſſa miſſi erant , pecuniam polliceretur,ab his eſt interfectus.Et Velleius:In vrbe ſeditionem,aut magis occulte bellicum tumultum mouens, primo ſummotus a rep. mox conſularibus armis auctore ſenatu circa Turios oppreſſus eſt. Dio autem lib. x l i i.eadem fere,quæ Cæſar,de eius defectione,& nece prodidit. At Epitome Liuiana his verbis lib. c x i. M.Cœlius Rufus prætor,cum ſeditiones in vrbe quam maxime concitaret,nouarum tabularum ſpe plebe ſollicitata,abrogato magiſtratu,pulſus vrbe,Miloni exſuli,qui fugitiuorum exercitum contraxerat,ſe coniunxit.vterque,cum bellum molirentur,interfecti ſunt.

ARGV

Argumentum ep. I. lib. IIX.

EX duplici hac epiſtola conſtat argumento, morali, & negotiali. quatenus enim excuſatione vtitur Cælius, quod alteri curam, & laborem colligendi, ac perſcribendi res vrbanas delegauerat, morale genus eſt: reliqua narratio negotialis. Primum igitur, vt arrogantia culpam vitet, excuſat ſe, quod rerum vrbanarum commentarium aliena opera conficiendum curauerit: deinde ſubiungit hæc: de comitijs tranſpadanorum Romæ rumorem nullum eſſe: de ſucceſsione Galliarum nihil relatum: de Pompeio cupere ſe aliquid cognoſcere: de Cæſare varia diſsipari: de Domitio, de Q. Pompeio, de Planco, de Politicis Ciceronis libris. Scripta eſt, quo anno in prouinciam Cicero profectus eſt, Ser. Sulpicio, & M. Marcello coſ. Reſpondit Cicero ijs litteris, quæ lib. 2. leguntur hoc initio, Quid? tu me &c.

M. COELIVS RVFVS S. D. M. CICERONI I.

QVOD tibi decedeus pollicitus ſum, me omnes res vrbauas diligentiſſime tibi perſcripturum: data opera paraui, qui ſic omuia perſequeretur, vt verear, ne tibi arguta nimium hæc ſeduliras videatur. tametſi tu ſcio quam ſis curioſus, & quam omnibus peregrinantibus gratum ſit, minimarum quoque rerum, quæ domi gerautur, fieri certiores. tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiæ condemnes, quod hunc laborem alteri delegaui: non quin mihi ſuauiſſimum ſit & occnpato, & ad litteras ſcribeudas, vt tu uoſti, pigerrimo, tuæ memoriæ dare operam: ſed ipſum volumen, quod tibi miſi, facile, vt ego arbitror, me excuſat. neſcio cuius otij eſſet, uou modo perſcribere hæc, ſed omuino animaduertere. omuia enim ſunt ibi S.C. edicta, fabulæ, rumores. quod exemplum ſi forte miuus te delectarit; ne moleſtiam tibi cum impenſa mea exhibeam, fac me certiorem. ſi quid in rep. maius actum erit, quod iſti operarij minns commode perſequi poſſint: & quemadmodum actnm ſit, & quæ exiſtimatio conſecuta, quæq. de eo ſpes eſt, diligenter tibi perſcribemus. Vt nunc eſt, nulla magnopere exſpectatio eſt. nam & illi rumores de comitiis tranſpadanorum Cnmarum tenus caluerunt. Romam cum veniſſem, ne tenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi. præterea Marcellus quidem adhuc nihil retulit de ſucceſſione prouinciarum Galliarum. in Kal. Iun. vt mihi ipſe dixit, eam diſtulit relationem. ſanequam eos ſermoues repreſſit, qui de eo tum fuerant, cum Romæ nos eſſemus. Tu, ſi Pompeium, vt volebas, offendiſti; qui tibi viſus ſit, & quam orationem habuerit tecum, quamq. oſtenderit voluntatem, (ſolet enim aliud ſentire, & loqui, neque tamen tantum valere ingenio, vt non appareat, quid cupiat) fac mihi perſcribas. Quod ad Cæſarem attinet, crebri, & non belli de eo rumores, ſed ſuſurrationes dumtaxat veniunt. alius, equitem perdidiſſe; quod opinor certe factum: alius, ſeptimam legionem vapulaſſe, ipſum apud Bellouacos circumſideri, interclusum ab reliquo exercitu. neque adhuc certi quidquam eſt: neque hæc incerta tamen vulgo iactantur, ſed inter paucos, quos tu noſti plane, ſecreto narrantur. at Domitius, cum manus ad os appoſuit? Te ad IX. Kal. Iun. ſubroſtrani, quod illorum capiti ſit, diſſiparant periiſſe: ita vt in vrbe, ac foro toto maximus rumor fuerit, te a Q. Pompeio in itinere occiſum. ego, qui ſcirem Q. Pompeium Baulis embæneticam facere, & vſque eo, vt ego miſererer eius eſuriei, non ſum commotus; & hoc mendacio, ſi qua pericula tibi impenderent, vt defungeremur optaui. Plancus quidem tuus Rauennæ eſt; &, magno congiario donatus a Cæſare, nec beatus, nec bene inſtructus eſt. Tui politici libri omnibus vigent. Vale.

EXPLANATIO.

DECEDENS] vnde? ab ipſo Cicerone, quem in prouinciã euntem proſecutus erat. ſic proficiſcentem Appium in Ciliciam, ſic Valerium Cicero proſecutus eſt: vt ep. 10. lib. III. & ep. 6. lib. XIII. Ipſe Cœlius hoc iter ſignificat, ſubiungens: Romam cum veniſſem. Decedere autem ſimpliciter accipit Cœlius pro diſcedere, vt epiſtola 10. Mei officij eſt, meminiſſe, qua obteſtatione decedens mihi, ne paterer fieri, mãdaris. Vſitatius tamen eſt de magiſtratibus e prouincia decedentibus: licet priuatis quoque accommodetur, vt in oratione pro Quinctio: Decedit ex Gallia Romam Næuius. DATA *opera paraui,*] ſtudioſe paraui: operã dedi, ſtudium adhibui, vt pararem, qui ſic omnia colligeret, atque in

commen

commentarium referret, vt verear, ne tu meam ſedulitatem nimis etiam diligentem exiſtimes. Argutum enim veteres interdum vocabant, quod ſummam diligentiam argueret. id cognoſcitur ex ep. 5. lib. VI. ad Att. Velim, inquit, obuias mihi litteras quã argutiſſimas de omnibus rebus crebro mittas. Et lib. 1. de Diuin. Argutiſſima exta, quæ maxime ſignificant. Libro autem 3. de leg. Oculi nimis arguti, quod arguant, & quaſi loquantur, quemadmodum animo affecti ſumus. Manus minus arguta, lib. III. de Oratore, quaſi minus actuoſa, quæ ſubſequi digitis, non quæ verba exprimere videatur. CVRIOSVS,] Curioſi ſunt, quorum nimio, &, vt Cœliano more loquar, ita arguta ſedulitas eſt, vt vel minima quæque curent. DEPRECOR,] Deprecari, interdum eſt, precari, vt aliquid babeamus, vt, pacem deprecari, ep. 24. lib. XII. &, Te luctumæ fratris deprecantur, ep. 7. lib. IV. interdum cõtra, ne habeamus, vt deprecari exſulium, pœnam, & ſimilia: quod Ciceroni & aliis frequentiſſimum eſt. DELEGAVI:] mihi a te legatum. Eſt enim, Delegare, nõ, ſimpliciter aliquid alicui mandare, ſed id mandare, quod is, qui mandat, facere ipſe debebat. hoc ſignificant loca Ciceronis a me diligenter obſeruata. in oratione pro Domo, De legaui, inquit, amico locupletiori. Et ep. 3. lib. XII. ad Att. Delegationem a mancipe. Et ibidem, ep. 13. Balbi regia cõdicio delegandi. Et lib. 2. de Orat. Quę tunc ad me delegare vis, ea ſemper in te eximia, & præſtantia fuerunt. TVÆ *memoriæ dare operam:*] ea tractare, quæ tui me obliuiſci non ſinant. amici enim cauſſa, qui aliquid agit, eius memoriæ operam dat. EDICTA,] conſulũ, & prætorum. FABVLÆ,] in ſcena recitatæ. In Bruto: Docuit primus fabulam Liuius. QVOD *exemplum*] Exemplum eſt imago rei. vocat igitur exemplum commentarium rerum vrbanarum, quod in eo quaſi quædam ciuitatis imago eſſet. MOLESTIAM *exhibeam,*] ſic ep. 30. lib. XII. Noli impudens eſſe, nec mihi moleſtiam exhibere. MINVS *commode*] minus apte, non vt oportet. ſic lib. 1. de Oratore: Oratio commode ſcripta. EXISTIMATIO] opinio: vt in oratione pro Cœlio: Nam, quod de pietate dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certe parentis. quid nos opinemur, audiemus ex iuratis: quid parentes ſentiant, lacrumæ matris, ſqualor patris, luctuſq. declarat. VT NVNC *eſt,*] pro, quomodo nunc ſe res habet. ita locutus eſt Att. epiſt. 4. lib. VII. & ad eundem epiſt. 28. libro XIS. Similiter ad eundem epiſt. 2. libro XIII. Quomodo nunc eſt. Et Acad. 4. Vt quidem ſe nunc cauſſa habet. Terentius autem in Heaut. Vt diei tempus eſt. DE COMITIIS *tranſpadanorum*] vt quattuoruiri, qui ſummus erat in municipiis magiſtratus, crearentur. In Gallia tranſpadana, Cæſaris prouinciæ parte, Latinæ coloniæ erãt omnes, iure Latij, vt Pedianus docet, lege Pompeia accepto. Cæſar iis iam ante, quam ædilis eſſet, ciuitatem dari voluit: de quo Suetonius his verbis: Colonias Latinas, de petenda ciuitate agitantes, adiit: & ad audendum aliquid concitaſſet, niſi conſules conſcriptas in Ciliciã legiones paulliſper ob id ipſum retinuiſſent. Hoc autem anno, quo Cœlius hanc epiſtolam ſcripſit, in municipiorum formam tranſpadanas colonias redigi, creatis quattuoruiris, qui erãt idem in municipiis, quod Romæ conſules, aut ſtuduit Cæſar, aut ſtudere creditus eſt. municipia vero ciuitatem ſine ſuffragio primis temporibus, hoc tempore ſuffragij ius cum ciuitate habebant. huius rei veſtigium exſtat ep. 2. lib. V. ad Att. Erat, inquit, rumor de tranſpadanis, eos iuſſos quattuoruiros creare. quod ſi ita eſt, magnns motus timeo. Hac tota de re Sigonius egregie, lib. III. de antiquo iure Italiæ. CVMARVM *tenus*] Cumas vſque peruenerunt, vltra progreſſi non ſunt. vltra Cumas nihil de tranſpadanorum comitiis auditũ eſt. AVDITIONEM *accepi.*] durior, & horridior interdum Cœlius eſt in explicanda ſententia. quis enim ſic loquatur, Ne tenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi, pro, nihil prorſus audiui? fortaſſe hoc illud eſt, cur in eo ſordes verborum Tacitus appellet, & ſubiungat, Amarior Cœlius; & Quinctilianus aſperitatem ei tribuat in dicendo. MARCELLVS] conſul cum Sulpicio iam erũpebat inter Cæſarẽ, & Pompeium diſcordia, ſero nimis opes Cæſaris timente Pompeio: qui proximo anno cõſul tertium pugnauerat, vt abſens Cæſar conſulatum petere poſſet; contra quam legibus cautum erat. ep. 6. lib. VI. & ad Att. ep. 5. lib. VII. & ep. 3. lib. IIX. DE SVCCESSIONE *Galliarum.*] vt Cæſari ante legitimum diem ſuccederetur. erat enim hic octauus Cæſaris annus in adminiſtratione Galliarum, imperio decem annorum ei conceſſo, quinquẽnio vno lege Vatinia, ipſo Cæſare cum Bibulo conſulatum gerente; altero lege Trebonia, Pompeio, & Craſſo coſ. quẽ Pompeij & Craſſi legem, quod eam ex conſulũ voluntate Trebonius tribunus pl. tulerat, Hirtius vocat lib. IIX. belli Gal. Marcellus, inquit, proximo anno, cum impugnaret Cæſaris dignitatem, contra legem Pompeij, & Craſſi retulerat ante tempus ad ſenatum de Cæſaris prouinciis. IN CAL. *Iun.*] S.C. de Gallis, non Kalendis Iun. ſed pridie Kal. Oct. referente Marcello, factum, miſit Ciceroni Cœlius. ep. 8. DISTVLIT] Epiſtola ſequenti, *Marcelli impetus reſederunt, non inertia, ſed, vt mihi videbatur, conſilio.* SERMONES *repreſſit,*] cum, cum ſtatim de Galliis relaturum, homines loquerentur. Sermones retundere, dixit ep. 6. Sed, Reprimere, Ciceronianum eſt. ep. 8. lib. III. OFFENDISTI;] offendit eum Tarenti, & cum eo decem dies fuit. ep. 2. lib. IIX. & ep. 6. lib. V. ad Att. ALIVD *ſentire, & loqui,*] de ſimulatione Pompeij, ep. 5. lib. 1. & ep. 9. lib. IV. ad Att. & vltima lib. III. ad fratrem: Velit nolit, ſcire difficile eſt. PERSCRIBAS.] perſcribere noluit Cicero: reſcripſit enim, Cum Pompeio nullis in aliis, niſi de rep. ſermonibus verſatus ſum: quæ nec poſſunt ſcribi, nec ſcribenda ſunt. tantum habeto, ciuem egregium eſſe Pompeium, & ad omnia, quæ prouidenda ſunt in rep. & animo, & conſilio paratum. SVSVRRATIONES] incertis auctoribus. nã, ſi quid eſſet certius, ſuſurrationes nõ eſſent, quæ paucorum ſermones ſunt, ſed rumores inter omnes. Paullo poſt: Hæc inter paucos ſecreto narrantur. APVD *Bellouacos*] cum quibus hoc anno bellum Cæſar geſſit. Hirtius lib. IIX. bel. Gal. NEQVE *hæc incerta*] neque tamen hæc, quæ ſunt incerta, vulgo iactantur, ſed narrantur inter paucos, male in Cæſarem animatos. Paullo ante: Suſurrationes dumtaxat veniũt. VVLGO *iactantur,*] quibus de rebus diſſipatus rumor eſt, eæ res vulgo iactari dicuntur. Liuius lib. IX. Ob hæc vulgo iactata populus Romanus bellum fieri Æquis iuſſit. & lib. XXXIIX. Iactata ſermonibus

bus res apud Romanos. Eodem verbo in eadem ſententia Cæſar vſus eſt lib. 1. de bel. Gal. Suetonius autem ſæpiſſime. Q v o s *tu noſti*] Cæſaris inimicos, Bibulum, Catonem, Domitium, præcipuos optimatum duces contra Cæſaris Pompeiiq. potentiam. quamquam Pompeius, qui Cæſaris opes auxerat, eaſdem ſero timens, de reuocando ex Galliis Cæſare cum optimatibus cœperat cogitare. A t D o m i t i v s] L. Domitius Ahenobarbus, conſularis, acerrimus Cæſaris aduerſarius. In prætura conatus eſt, quæ conſul Cæſar egerat, infirmare, quod cum obtinere nequiuiſſet, biennio poſt conſularis candidatus palam minatus eſt, conſulem ſe effecturum, quod prætor non potuiſſet, adempturumq. ei exercitus. quo metu Cæſar operam dedit, ac perfecit, vt, detrudendi Domitij cauſſa, Pompeius, & Craſſus, conſulatum peterent. Suetonius. M a n v *ad os appoſita* ?] eorum more, qui ſecreto aliquid narrant. Subaudiendum videtur, quam hæc libenter narras. S v b r o s t r a n i] infimi ordinis homines, ſub Roſtris verſari ſoliti. Liuius humillimam plebem, forenſem factionem, ac turbam vocat lib. i x. A Q. P o m p e i o] Rufo, Sullæ dictatoris ex filia nepote, P. Clodij familiariſſimo. tribunus pl. anno proximo cum T. Munatio Planco, & C. Salluſtio collegis, inimiciſſimas de Milone, ob Clodij necem, conciones habuerat, Ciceroni etiam, quod Milonem defenderet, inuidiam concitarat. damnatus eſt ipſe primum, deinde Plancus, quod eorum concionibus incenſa plebs, Clodij corpore in curiam illato, curiā ipſam cremaſſet: quo igne Porcia quoque baſilica flagrauit: ex quo non modo Sex. Clodium, eius auctorem ſeditionis, verum & multos ex factione Clodiana, præcipue vero Q. Pompeium, & T. Plancum lege Pompeij Magni de vi condemnatos eſſe, Dio, Pedianuſq. declarant. Illud quaſi ἐν παρέργῳ addam, Latinam Dionis verſionem emendandam, in qua Pompeius hic Sullæ ſororis filius vocatur: cum dixerit Dio, οὐ ἀλλ' θυγατριδοῦς, idest Sullæ ex filia nepos. idq. Pedianus, & epitome Liuiana lib. L x x v i i. confirmat. pater eius, Q. Pompeij Rufi; Sullæ in conſulatu collegæ, filius, in ſeditione, a tribuno pl. P. Sulpicio excitata, occiſus eſt. B a v l i s] vbi Romanis exſulibus per leges licebat eſſe. hoc enim ius teſte Polybio, fœderatæ ciuitates habebant; in quibus fuiſſe Bauli videntur, cum ab eo Neapolis, Præneſte, Tibur, propinqua Baulis opida, nominentur. E m b a n e t i c a m *facere* ;] ἐμβαίνειν eſt nauem conſcendere: ex quo, Embæneticam facere, pro conſcendendi artem exercere. maritima fortaſſe mercatura victum ſibi Pompeius exſul cōparabat, ad inopiam redactus, vt ex eo, quod ſequitur, liquet, Vt ego miſererer eius eſuriei. Sunt, qui malint, Embaticam: vt maritimum Pompeij latrocinium ſignificetur: ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν: vnde ἐμβάτης, ſicut ἐπιβάτης, & ἀναβάτης: & ἐμβατικὴν potius, quam, ἐμβαντικήν. Turnebus legebat, Empinæticam, a verbo πεινῆν, quod eſt eſurire: vt Q. Pompeium dicat eſuriendi artem facere. V t e g o *miſererer eius eſuriei* .] Ita miſertus eſt, vt eum in iudicio aduerſus Corneliam, eius matrem defenderit: quod eo laudabilius fuit, quia Q. Pompeius, hoc ipſo Cœlio accuſante damnatus, exſulabat. Vide Valerium Max. lib. i v. cap. 2. H o c *mendacium vt defungeremur*] pro, Defungeretis. amoris enim cauſſa, quod vnius Ciceronis erat, ſibi quoque communicat, ex vetere prouerbio, Amicorum omnia communia. Defungitur autem is, qui euadit, & periculo liberatur. Pro Roſcio Amerino, pro Sextio: & Virgilius lib. v i. O tandem magnis pelagi defuncte periclis. Optaui, igitur, vt defungeremur, vt tuti iam eſſemus ab omnibus, ſi quæ tibi impenderent pericula: vt hoc mendacium finis, & quaſi defunctio eſſet omnium periculorū. P l a n c v s *tuus*] ingenio Cœlius fuit ad iocandū procliui: quod & Quinctilianus animaduertit in eius orationibus, & omnes, quæ nunc legūtur, ab eo ſcriptæ ad Ciceronem epiſtolæ demonſtrant. Tuus, hic dixit, cum ironia: quod Plancus Burſa Ciceronis eſſet inimiciſſimus, nec iniuria, quod eo accuſante, vt Dio tradidit, de vi condemnatus eſſet. Vel, Tuus, quod Ciceronem, in quē inueheretur, delegerat. operæpretiū eſt, legere, quæ de eo ad Marium ſcripſerit, ep. 2. lib. v i i. & ep. 10. lib. i x. & Philippica 13. frater fuit L. Planci oratoris, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolæ, & ipſius ad Ciceronem, lib. x. Pedianus in argumento Milonianæ. R a v e n n æ] Vmbrorum colonia fuit, Strabone teſte lib. v. in Gallia ciſpadana; quæ Cæſaris prouinciæ pars fuit; extra Italiæ terminos. nam Galliæ prouinciæ initium ad ſuperum mare Rauenna fuit, ad inferum Luca, ipſa quoque colonia; vt oſtendit Velleius. Vt igitur Q. Pompeio Baulis, in fœderata ciuitate, ſic Planco Rauennæ, quæ colonia Latina fuit, non ciuium Romanorum, eſſe licuit. Latinæ enim coloniæ ſuis legibus, iiſdē ſcilicet, quibus vetus Latium, Romanæ vero Romanis vtebantur. C o n g i a r i o] munere. nam, quia congij menſura muneri populo primis temporibus datum eſt, hinc ad omnia munera, etiam pecuniaria, Congiarij nomen tranſiit. Quod Ciceronis, Suetonij, Plinij, aliorum exempla ſignificāt. A c æ s a r e ,] quod L. Planci frater eſſet, Cæſaris in Gallia legati. lib. 1. & 5. de bel. Gal. N e q *beatus* ,] quod æris alieni tantum antea contraxiſſet, vt, accepto magno congiario, minime tamē abundaret. Locupletes interdum Beatos & Cicero, & alij appellant. N e c *bene inſtructus*] tantum abeſt, vt beatus, vt nec bene inſtructus ſit. Erat igitur ſimilis duorum exſulum, Ciceronis inimicorum, conditio; cum illum eſurire, hunc bene inſtructum non eſſe, Cœlius dicat. P o l i t i c i *libri*] ſex libri, in quibus formam Cicero expreſſit eius reip. quæ, vt apud Auguſtinum in libris de ciuitate Dei ſcriptum animaduerti, a ſecundo Punico bello ad Ti. Gracchi tribonatum, idest ad Africani minoris interitum floruerat: ipſumque Africanum cum C. Lælio, M'. Manilio, P. Furio Philo, conſularibus viris, diſputantem de optimo ſtatu ciuitatis induxit; probauitq. ceteris rebus publicis ideo Romanam antecellere, quod ex triplici genere, regio, optimatum, populari, temperata, nullam neque domeſticæ iuſtitiæ, neque bellicæ rei partem deſideraret: cum in ſingulis generibus aliquid ineſſet vitioſum, quod exitium ciuitatibus afferre poſſet: confuſis autem omnibus, perfectum quiddam exſiſteret, quo reip. ſalus; & incolumitas conſeruaretur. Appellat eos, de optimo ciuitatis ſtatu, in primo de legibus: de optima rep. in tertio. Scripſit eos ab exſulio reſtitutus, poſt Appium, & Domitium coss. in extrema epiſtola 9. lib. 1. vbi ſua ſcripta commemorat, nullam omnino de his libris mentionem facit: puto, quod abſoluti non eſſent: inſtitutos enim eo anno,

videtur

videtur indicare epiſtola 5. lib. III. ad fratrem. Horum librorum fragmenta, quaſi tabulas naufragio diſiectas, collegit diligentiſſime, natus ad illuſtrandam antiquitatem, omniq. prorſus ingenij, ac probitatis laude cum ipſa antiquitate conferendus, merito mihi & ſua virtute, & ſingulari erga me ſtudio cariſſimus, Carolus Sigonius: cuius etiam induſtriæ, atque doctrinæ non ſolum argumenta cuiuſque de rep. libri, ſed etiam obſcurorũ locorum, quicumque in omnibus Fragmentis doctorem, lumenq. requirebant, explanationem veriſſimam, ac doctiſſimam debemus. O m n i b v s *vigent.*] Attico maxime: ad quem ep. 1. lib. v I. Cicero ita ſcripſit: Sex libris, tamquam prædibus, me ipſe obſtrinxi: quos tibi tam valde probari gaudeo. Et ad eundem, epiſt. 3. ibidem: Reliqua plena adhuc & laudis, & gratiæ, digna iis libris, quos tu dilaudas.

Argumentum ep. 2.

M. Valerius Meſſalla ante annum conſul fuerat cum Cn. Domitio Caluino, creatus ex interregno per ambitum, ſeptimo anni menſe, vt ex Dione, & Appiano cognoſcitur. accuſatus de ambitu eſt, abſolutuſq. anno ante quam conſul fieret; de quo ſic in epiſtola vltima lib. III. ad Quinctum: Meſſallam, reliquoſq. moleſtia leuatos, vehementer gaudeo: cumq. quod certum conſulem cum Domitio numeratis, nihil a noſtra opinione diſſentitis. Rurſus eodem crimine in iudicium vocatus, euaſit incolumis Hortenſio defendente. qua de re in ep. 12. lib. IV: ad Att. in libro autem de claris oratoribus ita loquitur Brutus: Hortenſium magnum oratorem ſemper putaui, maximeq. probaui pro Meſſalla dicentem, cum tu abfuiſti. Sic ferunt, inquam: idq. declarat totidem, quot dixit, vt aiunt, ſcripta verbis oratio. Et Valerius lib. v. cap. 9. ſic: Hortenſius Meſſallam, ſuæ ſororis filium, heredem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus dixit; ſi illum damnaſſent, nihil ſibi, præter oſculum nepotum, in quibus acquieſceret, ſuperfuturum; hac ſcilicet ſententia, quam etiam editæ orationi inſeruit, filium potius in tormento animi, quam in voluptatibus, reponens. Idem poſtea retractus in iudicium damnatus eſt: quod epiſtola Cælij quarta ſignificat. De abſolutione igitur, quam nemo exſpectauerat, de exſibilato Hortenſio, Meſſallæ patrono, de Marcelli conſulis impetu ſedato, de conſularibus comitijs, de ſuis in ædilitate competitoribus, de pantheris, de ſyngrapha Sittiana, de commentarijs rerum vrbanarum, breuiſſime ad Ciceronem Cælius, & ſuo more familiariſſime ſcribit. Tota negotialis eſt epiſtola.

M. Coelivs s. d. M. Ciceroni. 2.

CErte, inquam, abſolutus eſt. me repræſentante pronunciatum eſt, & quidem omnibus ordinibus, ſed ſingulis in vnoquoque genere ſentẽtiis. vide modo, inquis. non mehercules: nihil enim vmquam tam præter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. quin ego, cum pro amicitia validiſſime fauerem ei, & me iam ad dolendum præparaſſem; poſtquam factum eſt, obſtupui, & mihi viſus ſum captus eſſe. quid alios putas? clamoribus ſcilicet maximis iudices corripuerunt; & oſtenderunt plane eſſe, quod ferri non poſſet. itaque relictus lege Licinia, maiore eſſe periculo videtur. acceſſit huc, quod poſtridie eius abſolutionis in theatrum Curionis Hortenſius introiit: puto, vt ſuum gaudium gauderemus. hic tibi ſtrepitus, fremitus, clamor, tonitruum, & rudentum ſibilus. hoc magis animaduerſum eſt, quod intactus a ſibilo peruenerat Hortenſius ad ſenectutem. ſed tum ita bene, vt in totam vitam cui vis ſatis eſſet, & pœniteret eum iam viciſſe. De rep. quod tibi ſcribam, nihil habeo. Marcelli impetus reſederunt, non inertia, ſed, vt mihi videbatur, conſilio. De comitiis conſularibus incertiſſima eſt exiſtimatio. Ego incidi in competitorem nobilem, & nobilem agentem: nam M. Octauius Cn. F. & C. Hirrus mecum petit. hoc ideo ſcripſi, quod ſcio te acriter propter Hirrum nuncium noſtrorum comitiorum exſpectaturum. tu tamen, ſimul ac me deſignatum audieris; vt tibi curæ ſit, quod ad pantheras attinet, rogo. Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum vrbanarum primum dedi L. Caſtrinio Pæto, ſecundum ei, qui has litteras tibi reddet. Vale.

EXPLANATIO.

CErte, *inquam*,] quod inopinata res acciderat, quam vix Cicero crediturus eſſet, qui Meſſallam corruptis pecunia comitiis factum eſſe conſulem plane noſſet, ab affirmatione orditur. Me *repræſentante*] ſic aliquot antiqui libri: alij, Me repræſentare: nonnulli, Me prehenſante: quod non diſplicet. putat aliquis, Matre prehenſante: quæ fuit ſoror Hortenſij oratoris. ego nihil affirmo. Prononciatvm *eſt.*] latis ſententiis, pronunciabat ex lege prætor, quod iudicum maior pars iudicaſſet. ma-

iore

iore ſententiarum numero vel abſoluebatur, vel condemnabatur reus: ſi par erat, nihilominus abſoluebatur: quod oratio docet pro Cluētio. ex pronunciatione igitur prætoris, abſolutum ſentētiis omnibus Meſſallam, cognitum eſt. ORDINIBVS,] Aurelia lege, quam Hortenſio, & Metello coſ. tulit L. Aurelius Cotta prætor, tres ordines iudicare cœperunt, ſenatores, equites, tribuni ærarij: cum equites antea lege Cornelia L. Sullæ per annos decem turpiter iudicaſſent. Pedianus, & in noſtro de Romanis legibus libro copioſe. VIDE *modo, inquis.*] dum nimis amat breuitatem Cœlius, obſcurat ſæpe ſententias: quod in Thucydide vitium Cicero notauit. videtur tamen fingere dicentem Ciceronem: Vide modo, Cœli: non de Meſſalla bene homines exiſtimāt? non eius patet innocentia? Reſpondet Cœlius: Non mehercules. &c. VALIDISSIME] pro, Valdiſſime. nam, Valde fit a Valide. Vnicum adhuc inuenimus exemplum, quod recitat Cariſius ex D. Hadriani orationum XII. A vobis, inquit, P. C. peto & impetratum validiſſime cupio, vt proxime imaginem Auguſti argenteum potius clupeum, ſicut Auguſto, ponatis. AD *dolendum*] vt eius vicem dolerē, eique dolorem meum vultu & verbis declararem: quod officium amicitia poſtulat. CAPTVS] vt ii, qui capiuntur, eodem mihi, rei nouitate, & huiuſce non expectato iudicij euentu, perculſus, affectuſq. animus eſt. prorſus me ſtupor oppreſſit. CORRIPVERVNT:] reprehenderunt. ſic locutus ep. 9. RELICTVS *lege Licinia.*] de ambitu abſolutus, cui pœnam irrogabat Licinia lex. MAIORE *periculo*] elapſus enim priore iudicio non ſua innocentia, ſed iudicum ſordibus, accuſabitur de corruptis iudiciis, minore periculo, quam de ambitu. damnatum oſtendit epiſtola quarta. POSTRIDIE *eius abſolutionis*] Poſtridie eius diei, dixit Sulpicius ep. 12. lib. IV. & Cæſar lib. 1. bel. Gal. Poſtridie ludos, Cicero ad Atticum: Poſtriduo, pro Poſtridie, Plautus: Poſtridie, ſimpliciter, Cicero. THEATRVM *Curionis*] non erit huius theatri, quod in funebri patris munere Curio dedit, iniucunda cognitio. ſic enim a Plinio deſcribitur lib. XXXVI. cap. 15. Theatra duo iuxta fecit ampliſſima, e ligno, cardinum ſingulorum verſatili ſuſpenſa libramento: in quibus vtriſque, antemeridiano ludorum ſpectaculo edito, inter ſeſe auerſis, ne inuicem obſtreperent ſcenæ, & repente circumactis, vt contra ſtarent, poſtremo iam die deſcendentibus tabulis, & cornibus inter ſe coeuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum ſpectacula edebat. HORTENSIVS] quo defendente impunitatem Meſſalla erat aſſecutus. auunculū eius fuiſſe, & Valerius oſtendit lib. v. cap. 9. & Plutarchus in Sulla. VT *ſuum gaudium gauderemus.*] vt ſua lætitia lætaremur. ſic & Saltare ſaltationem, in oratione Scipionis Æmiliani contra Ti. Gracchum, apud Macrobium lib. III. Sat. & Dolere dolorem, & ſimilia. HIC *tibi*] pro, Tunc. nam, Tibi, ornamenti cauſſa poſitum, vt ep. 2. lib. IX. TONITRVVM,] cum e ſtrepitu, fremitu, clamore quiddam tonitrui ſimile fieret. RVDENTVM] rudere, aſinorum more, homines ſolent, cum aliquem contumelioſo ludibrio vexant. SIBILVS.] cum & ruderent ſimul, & exſibilarent Hortenſium. fortaſſe autem, Rudentum ſibilus, ideo cōiunxit Cœlius, quod illud Pacuuij memoria teneret, Rudentiſibilus, notatum a Varrone lib. IV. de lingua Lat. antiquitatē enim paullo etiam magis, quam decuit, imitari Cœlio placuit: quod a Tacito, & Quinctiliano reprehēſum videmus. INTACTVS *a ſibilo*] ingredientes in theatrum ſibilo excipiebantur ij, de quibus bene populus non exiſtimaret. de quo in oratione pro Sextio: Qui rumore, & fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum ei mortem videri neceſſe eſt. Et ad Att. ep. 19. 21. lib. 2. VICISSE,] obtinuiſſe, vt Meſſalla abſolueretur. MARCELLI] conſulis. IMPETVS] de ſucceſſore Cæſari in Gallias mittendo. ep. 1. RESEDERVNT,] quieuerunt, ſedati ſunt. Tumor animi reſedit, in Tuſcul. 3. CONSILIO.] quod, aduerſari ſuis conſiliis alterum conſulem Sulpicium cum intelligeret, exitum rei deſperaret. ait enim in Iulio Suetonius: Summa ope Marcello reſtitit, partim per Ser. Sulpicium, alterum conſulem, partim per interceſſores tribunos. Et Epitome Liuiana lib. CVII. Contētiones inter conſules de ſucceſſore C. Cæſari mittendo. Hirtius autem lib. IIX. de bello Gallico: Cum de Cæſaris prouinciis Marcellus ad ſenatū retuliſſet: ſenatus eum diſceſſionem facientem frequens reliquit. Cicero etiam ep. 1. 2. 3. lib. IV. ait eum defenſorem pacis in conſulatu fuiſſe. INCERTISSIMA *eſt exiſtimatio.*] prorſus ignoratur, qui conſules futuri ſint. EGO] petebat hoc anno Cælius, & obtinuit ædilitatem. NOBILEM,] C. Hirrum, qui nondum ædilicius auguratum cum Cicerone conſulari petere auſus erat. NOBILEM *agentem*] non vere nobilem, ſed qui ſe nobilem fingeret. M. OCTAVIVS] qui cum Cœlio ædilis curulis videtur creatus. epiſt. 21. lib. v. ad Att. CN. F.] patris nomen addit, vt eum Cicero agnoſcat. ex quo patet, q. de eo dici, non de Hirro, Nobilem agentem. C. HIRRVS] Lucceiæ gentis. nominatur in ſenatus conſulto, ep. 8. PROPTER *Hirrum*] cuius repulſæ nuncium auide a te exſpectari ſcio. cur? quia Ciceronis competitor fuerat in auguratu. ep. ſequenti, & 9. PANTHERAS] quas e Cilicia mitti a Cicerone cupiebat, vt eas populo ſuis ludis daret. binos ludos ædiles dabant, Megaleſia, & Romanos: in quibus varia beſtiarum genera, maximeq. ſi poſſent, inuſitata, quo populus iucundiore ſpectaculo frueretur, oſtendebant. in iis pantheræ fuere, Africanæ, & Græcæ, ideſt ex iis regionibus aduectæ, quarum incolæ Græce loquerentur: in quibus Cilicia, Ciceronis prouincia fuit. ideo ep. 6. Turpe, inquit, tibi erit, pantheras Græcas me non habere. ep. 4. 6. 8. 9. & ep. 11. lib. 2. & ep. vltima lib. v. ad Att. prima lib. VI. ad eundem. SYNGRAPHAM *Sittianam*] ex qua exigeretur a Sittio pecunia, quam in ædilitatis impenſas Cœlius erogaret. ep. 4. 8. 9. COMMENDO.] ne ſolutio differatur.

Argumentum ep. 3.

PRincipium epiſtolæ morale eſt. ſignificat enim Cœlius & ſuam in ſcribendo diligentiam, & quo Ciceronis abſentis deſiderio teneatur. Deinde ad negotia ſermonem conuertit. Se certiorem Hirro candidatum eſſe ait. Philotimum abſenti Miloni ſatisfacturum: valde ſibi gratum fore, vt eum ſuis Cicero ſcriptis ornet.

M. Coelius s. d. M. Ciceroni. 3.

EST ne? vici, & tibi ſæpe, quod negaras diſcedens curaturũ, litteras mitto? eſt, ſiquidẽ perferuntur, quas do. atque hoc eo diligẽtius factito, quod, cum otioſus ſum, plane, vbi delectem otiolum meum, non habeo. tu cum Romæ eras, hoc mihi certũ, ac iucundiſſimum vacanti negotium erat, tecum id otij tempus cõſumere: idq. non mediocriter deſidero: vt non modo mihi ſolus eſſe, ſed Romæ, te profecto, ſolitudo videatur facta: & qui, quæ mea negligẽtia eſt, multos ſæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc, quotidie nõ eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior. maxime vero, vt te dies, noctesq. quæram, competitor Hirrus curat. quo modo illum putas, auguratus tuum competitorem, dolere, & diſſimulare me certiorem, quam ſe, candidatum? de quo, vt, quem optas, quã primum nuncium accipias, tua medius fidius magis, quam mea cauſſa cupio. nam mea, ſi fio, forſitan cum locupletiore referam: ſed hoc vſque eo ſuaue eſt, quod, ſi acciderit, tota vita riſus nobis deeſſe non poterit. ſed tanti? ſed mehercules. non multum M. Octauius eorum odia, quæ Hirrum premunt, quæ permulta ſunt, ſubleuat. Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis, attinet: dedimus operam, vt & Philotimus quam honeſtiſſime Miloni abſenti, eiuſq. neceſſariis ſatisfaceret; & ſecundum eius fidem, & ſedulitatem æſtimatio tua conſeruaretur. Illud nunc a te peto, ſi eris, vt ſpero, otioſus, aliquod ad nos, vt intelligamus nos tibi curæ eſſe, σύνταγμα cõſcribas. qui tibi iſtuc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? aliquid ex tam multis tuis monumentis exſtare, quod noſtræ amicitiæ memoriam poſteris quoque prodat. cuiuſmodi velim, puto quæris. tu aptius, qui omnem noſti diſciplinam, quod maxime conueniat, excogitabis, genere tamen, quod & ad nos pertineat, & διδασκαλίαν quandam, vt verſetur inter manus, habeat. Vale.

EXPLANATIO.

EST NE?] quam acuto, atque vrbano Cœlius ingenio fuerit, ex epiſtolarum principiis intelligitur: ſalis enim aliquid omnia fere habent. Eſt necne, quit? non id præſto, quod tibi diſcedenti promiſeram, quod tu fore negabas, vt crebro litteras mitterem? VICI,] quaſi contentio fuerit inter eos, cum Cœlius de litterarum crebritate affirmaret, Cicero negaret. DELECTEM *otiolum meum.*] qua ratione, quod vacui temporis conceditur, iucunde traducam, non habeo. Otiolum vocauit, vt occupationes oſtenderet ſuas, de quibus etiam in ep. 1. VACANTI] non occupato, cum vacarem a negotiis, cum vacuus eſſem. ſic Cicero in ep. 30. lib. XII. ID OTII *tempus*] id temporis, dum otioſus eram. SED ROMÆ,] vt non mihi ſoli, ſed vniuerſæ ciuitati, te abſente, ſolitudo videatur eſſe. ET QVI, *quæ mea negligentia eſt, multos ſæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc, quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior.*] Plautina ſententia in Capt. Tum denique omnes noſtra intelligimus bona, Cum, quæ in poteſtate habuimus, ea amiſimus. CVRAT.] argute. nam, quia cum Cicerone coram de Hirro iocari, eiuſque ineptias, ac ſtultitias ridere cupiebat, ideo Curat, inquit, Hirrus, vt te dies, noctesque quæram. Plus autem eſt, Curat, quam, Facit, aut cauſſa eſt: quaſi dicat: in hac petitione ita multa agit inepte, ita ſtulte, vt curare de induſtria videatur, vt ego tecum ſim, quo illum ridere poſſimus. AVGVRATVS] augur Cicero fieri noluit ante exſilium ſuum: reuerſus in patriam, ne calamitas dignitatem eius minuiſſe videretur, ſtuduit quam ornatiſſima ſenatus, populique Romani de ſe iudicia intercedere: quod ipſe ad Catonem ſcribit ep. 4. lib. XV. Augur autem in locum P. Craſſi, Marci filij, a Parthis interfecti, creatus eſt, Plutarcho teſte: nominatus, de more, a duobus auguribus, Pompeio Magno, & Q. Hortenſio oratore. Philip. 2. & in Bruto. qui fuit annus vrbis DCC, Domitio, & Meſſalla coſ. NAM MEA,] nam mea quidem cauſſa ideo minus cupio, quam tua, quia, ſi ædilis fiam, forſitan cum locupletiore referam: ideſt, cum aliquo fiam, qui diuitiis Hirrum ſuperet. quod e re mea non erit, opibus enim certandum erit in ſumptu ludorum, Ædiles cur. ludos dabant magnificentiſſimos. lib. 2. Off. & pro Murena: & Valerius Maximus. HOC] vt ille repulſam ferat. SED TANTI?] tanti ne, dices, hoc eſt,

vt,ſi acciderit, propterea nobis tota vita riſus deeſſe non poſſit: mehercule tanti eſt. ita enim multa, quæ merito rideantur, quotidie committit, vt inde nobis perpetuam ridendi materiam capere liceat. EORVM *odia, quæ Hirrum premunt.*] ſi dixiſſet, Ea odia vſitate dixiſſet: cum vero dixerit, Eorum; Latini ſermonis ratio, Qui, poſtulat, potius quam, Quæ. Sed eſt hoc Cœlianum dicẽdi genus, id eſt plane durum, & aſperum, notatum etiam, vt iam oſtendimus, a Quinctiliano, & Tacito. Eãdem ſolœciſmi ſpeciem agnoſco in epiſtola ſequenti, cum dixit: In euitandis his conſiliis, qui ſe intenderant aduerſarios in eius tribunatũ. Quo in loco poſtulabat vſus Latinæ linguæ, In euitandis eorum conſiliis. Verum, qui ea legerit, quæ de Cœlij eloquentia, ante huius libri interpretationem, ex antiquorum teſtimonio præfati ſumus, accuratam a Cœlio dictionem valde non exſpectabit. SVALAVAT.] licet Octauius gratia non valeat, non ideo tamen fit, vt ea, quæ Hirrum premunt, odia minuãtur. optabile ſolet eſſe, vt competitorem non gratioſum habeamus, quo facilius ad nos populi ſtudium inclinet. hoc Hirro contigit, vt inops ab amicis, & exiſtimatione ſit Octauius: nec tamen ideo, quæ Hirrum premunt, odia leuantur. AD *Philotimi liberti*] T. Annius Milo, quo tribuno pl. præter ceteros adiuuante in patria ab exſilio Cicero redierat, anno proximo de vi reus ob necem P. Clodij, cum legis pœnam, id eſt exſulium, bonorũq. omnium publicationem timeret, cepit hoc, auctore in primis Cicerone, conſilium, vt, ſi iudicio damnaretur, quam damnationem publicatio bonorum ſequebatur, eius bona Philotimus, Terentiæ Ciceronis libertus, in auctione emeret, ea condicione, vt, ſi quando ipſe recuperandi facultatem nactus eſſet, Philotimus reſtitueret, ipſiq. Philotimo tantum pro fide, ac ſedulitate, quaſi mercedis loco, Milo perſolueret, quantum Cicero æſtimaſſet. quod Cœlius a ſe curatum ſcribit, Ciceronis, opinor, litteris rogatus, ex itinere miſſis. nam Brundiſij cum eſſet, hac ipſa de re ſic ad Atticum ſcripſit ep. 8. lib. v. Romæ acceperam litteras, Milonem meum queri per litteras iniuriam meam, quod Philotimus ſocius eſſet in bonis ſuis. id ego ita fieri volui, de C. Duronij ſententia, quem amiciſſimum Miloni perſpexeram. Et paullo poſt: Philotimus, vt ego ei coram dixeram, mihiq. ille receperat, ne ſit inuito Milone in bonis. Nunc ad Cœlij verba veniamus. LIBERTI Terentiæ, Ciceronis vxoris. ep. 4. & 5. lib. v I. ad Att. & alibi. OFFICIVM,] in conſeruãdis Milonis bonis magna fide, ac ſedulitate. BONA *Milonis*] vt Miloni reſtituerentur: quod & ad Atticum antea, vt oſtendi, &, opinor, ad Cælium ſcripſerat. DADIMVS OPERAM,] tum, vt Ciceroni obſequeretur, id per litteras roganti; tum etiam, quia Milonem ipſe diligebat: quem antea tribunus pl. de vi reum, ob necem Clodij, defendit acerrime. Cicero pro Milone, Pedianus. QVAM HONESTISSIMA] fuit enim honeſtiſſimum, ac maxime decuit, ab eo ſatisfieri Miloni abſenti, id eſt ea reſtitui, quæ, cum Milonis damnati bona in auctione venirent, emerat. ſic lib. 2. Off. Exiſtimaui, honeſtiſſime moleſtias deponi poſſe, ſi me ad philoſophiam retuliſſem. MILONI *abſenti*,] Maſſiliæ exſulabat. Pedianus, Dio, & alij. EIVSQ. *neceſſariis*] ad quos Milo ſcripſerat, vt a Philotimo ſua bona redimerent. vide epiſt. 8. lib. v. ad Att. ex qua epiſtola ſatis conſtat, ipſum etiam Ciceronem partem Milonis bonorum, emptam in auctione, poſſediſſe: de qua parte recuperanda non videtur Milo laboraſſe, vel amicitiæ cauſſa, vel quod pecuniis, vt arbitror, non abundaret. ÆSTIMATIO *tua*] æſtimauerat Cicero, quantum Philotimo pro eius fide, ac ſedulitate Milo daret: idq. ipſe Philotimo promiſerat: itaque ſic ad Atticum ſcribit: Statues, vt ex fide, fama, req. mea videbitur. quo in loco vide quæ diximus in Cõmẽtario. ALIQVOD *σύνταγμα*] ſi Latine vertas, propriε σύνταγμα compoſitio eſt, a συντάττω. liber ſignificatur accurate ſcriptus. nam ὑπόμνημα, Latine commentarius, ex tempore, & ſine ſtudio conficitur. ep. 44. lib. x I I. ad Att. Ego hic duo magna συντάγματα abſolui. Quo loco duos Academicos, & quinque de Finibus libros indicat. Et Simplicius ὑπομνηματικά, καὶ συνταγματικὰ ait eſſe σπουδαιότερα. HOMINI *non inepto?*] cum ioco dixit: quaſi, qui aliena induſtria ſui nominis famam quærat, non ineptus omnino ſit. MONVMENTIS] ſcriptis. alibi, Litterarum monumenta, annalium monumenta. EXSTARE,] ſubauditur, in mentem venit: id eſt, ideo venit hoc in mentem, vt exſtaret aliquod e ſcriptis tuis, quod poſteris etiam noſtram amicitiam declararet. NOSTRÆ *amicitiæ*] artificium, vt impetret. non inquit, me gloriæ ſtudium, ſed teſtificandæ apud poſteros amicitiæ noſtræ cupiditas in hanc mentem adduxit. OMNEM *noſti diſciplinam,*] omnem doctrinã ſcientia comprehendiſti. GENERE] quod argumentum deligas, monendus non es: genus tamen id ſit, quod nec a mea perſona alienum videatur, & aliquid doceat, quo libentius legatur.

Argumentum ep. 4.

Varium eſt, ſi ſpectentur ſententiæ, huius epiſtolæ argumentum: ſi genus, totum negotiale. nam de Meſſalla damnato, quem ante ſcripſerat abſolutum, de C. Marcello conſule deſignato, M. Claudio abſoluto, Dolabella x v. viro creato, Lentulo repulſo, condemnato Seruio tribuno pl. deſignato, Curione eius locum petente, Cælius ſignificat. adiungit de comitijs & prætorijs, & ſuis ædilicijs: quid actum ſit in ſenatu, quem in Cæſarem Pompeius animum oſtenderit. claudit epiſtolam commendatione rerum ſuarum.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 4.

INVIDEO tibi: tam multa quotidie, quæ mirere, iſtoc perferuntur: primum illud, abſolutum Meſſallam, deinde eundem condemnatum: C. Marcellum conſulem factum: M. Claudium a repulſa poſtulatum a Gallis duobus: P. Dolabellam x v. virum fa-

ctum. hoc tibi non inuideo, caruiſſe te pulcherrimo ſpectaculo, & Lentuli Crutis repulſi vultum non vidiſſe. at qua ſpe, quam certa opinione deſcenderat? quam ipſo diffidente Dolabella? & hercules, niſi noſtri equites acutius vidiſſent, pæne concedente aduerſario ſuperaſſet. illud te non arbitror miratum, Setuium, tribunum pl. deſignatum, condemnatum: cuius locum C. Curio petiit. ſanequam multis incutit, qui eum, facilitatemq. eius non norunt, magnum metum. ſed, vt ſpero, & volo, & vt ſe fert ipſe bonos, & ſenatum malet. totus, vt nunc eſt, hoc ſcaturit. huius autem voluntatis initium, & cauſſa eſt, quod eum non mediocriter Cæſar, qui ſolet infimorum hominum amicitias ſibi qualibet impenſa adiungere, valde contempſit. qua in re mihi videtur illud perquam venuſte cecidiſſe, quod a reliquis quoque vſq. eo eſt animaduerſum, vt Curio, qui nihil conſilio facit, ratione, & inſidiis vſus videretur in euitãdis his conſiliis, qui ſe intenderant aduerſarios in eius tribunatum: Lælios, & Antonios, & id genus valentes dico. Has ego tibi litteras eo maiore miſi interuallo, quod comitiorum dilationes occupatiorem me habebant, & exſpectare in dies exitum cogebant, vt, confectis omnibus, te facerem certiorem. ad Kal. Sext. vſque exſpectaui. prætoriis moræ quædam inciderunt. mea porro quem euentum ſint habitura, neſcio: opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem ædilium pl. comitiis nacta ſunt. nam M. Cœlium Vicinianum mentio illa fatua, quam deriſeramus olim, & promulgatio de dictatore ſubito deiecit, & deiectum magno clamore inſecuta eſt. inde Hirrum cuncti iam, non faciendum, flagitare. ſpero te celeriter, & de nobis, quod ſperaſti, & de illo, quod vix ſperare auſus es, auditurum. De rep. iam noui quidquam exſpectare deſieramus. ſed, cum ſenatus habitus eſſet ad Apollinis ad XI. Kal. Sext. & referretur de ſtipendio Cn. Pompeij mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit C. Cæſari Pompeius, quo numero eſſet, quo appeteretur: cum, ex Gallia, coactus eſt dicere Pompeius, ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem, & conuicium obtrectatorum. inde interrogatus de ſucceſſione C. Cæſaris. de qua, hoc eſt de prouinciis, placitũ eſt, vt quamprimum ad vrbem reuerteretur Cn. Pompeius, vt coram eo de ſucceſſione prouinciarum ageretur. nam Ariminum ad exercitũ Pompeius erat iturus, & ſtatim iit. puto idibus Sext. de ea re tactum iri. profecto aut tranſigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. nam in diſputando coniecit illam vocem Cn. Pompeius, omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe. ego tamen ſic nihil exſpecto, quo modo Paullum cos. des primum ſententiam dicentem. Sæpius te admoneo de ſyngrapha Sittiania: cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. item de pãtheris, vt Cibyratas accerſas, cureſq. mihi vt vehantur. Prætetea nunciatum nobis, & pro certo iam habetur, regem Alexandrinum mortuum. quid mihi ſuadeas, quo modo regnum illud ſeſe habeat, quis procuret, diligenter mihi perſcribas. Kal. Sext. Vale.

EXPLANATIO.

MESSALLAM,] de quo epiſt. 2. Cognomen a Meſſana capta: ideo ſcribitur geminata l, quod lapides Capitolini veteres, prætetea nummi ſeruant: idq. poſtulat analogia: Sic enim a Meſſana deducitur Meſſalla, vt a Corona Corolla, Catena Catella, Fiſcina Fiſcella. CONDEMNATVM:] ideo dixit epiſt. 2. Relictus lege Licinia, maiore eſſe periculo videtur. C. MARCELLVM] M. Marcelli, vt ait Suetonius, fratrem patruelem; quem nemo cõſulem exſpectabat. ex quo illud in epiſt. 3. De comitiis conſularibus incertiſſima exiſtimatio eſt. M. CLAVDIVM] M. Claudius conſul erat hoc anno cum Ser. Sulpicio. itaque nec in eum repulſæ, nec accuſationis mentio conuenit. niſi ſi alium M. Claudium putemus intelligi. quod ſi ita eſſet, omnino diſtinguendi gratia, vel cognomen, vel patris prænomen, vel notam aliquam Cœlius addidiſſet. placet igitur, quod Corradus ſenſit, Calidium, pro Claudio, & Galliis, pro Gallis. vt ſit M. Calidius orator, a duobus fratribus Galliis accuſatus. quod eo veriſimilius videtur, quia ipſe quoque eorum alterum Q. Gallium accuſauerat, quem Cicero defendit. conſtat ex libro de claris oratoribus: in quo ſunt hæc. Memini, cũ M. Calidius in accuſatione ſua Q. Gallio crimini dediſſet, ſibi eum venenũ parauiſſe, idq. a ſe eſſe deprehenſum. idem legimus in Valerio lib. VIII. cap. 10. idem hic epiſtola 9. Cœlius ſignificat his verbis: Calidius in defenſione ſua fuit diſertiſſimus, in accuſatione ſatis frigidus. Sunt, qui legant, A Galliis duabus: & M. Claudium putant ab vtraque, & citeriore Gallia accuſatũ, in quo primum diſcedunt & a Mediceo, & plane a ſcriptis omnibus libris, in quibus eſt, Duobus, non Duabus: deinde nulla nituntur hiſtoria. nam, ſi accuſatur a prouinciis, certe repetundarum. vtrique igitur Galliæ præfuerit, neceſſe eſt, quod nemo prodidit. nec omnino cuiquã, ante C. Cæſarem, adminiſtrationem vtriuſque Galliæ mandatam exiſtimo. POSTVLATVM] reum factũ. ep. 6. 8. 12. A REPVLSA] poſt repulſam conſulatus. prætor enim Calidius fuerat Lentulo & Metello coſ. oratio demõſtrat in ſenatu habita poſt reditũ. POSTVLATVM] fortaſſe de ambitu: Siquidẽ

poſt

poſt repulſam poſtulatus eſt. DOLABELLAM] Corneliæ gentis, patriciæ; qui poſtea gener fuit Ciceronis. accuſauit Appium de ambitu. ep. 6. XV VIRVM] XV viri cuſtodiebant libros Sibyllinos, a Cumæa Sibylla, Priſco regnante, Romam allatos. Fatales vocabantur, quod fata, ideſt immutabilem Iouis voluntatem, prædicerẽt. ad eos, quaſi ad Oraculum, XV viri adibant, cum dij immortales publice conſulendi eſſent. hiſtoriam Gellius lib. 1. capit. 9. ex antiquis annalibus expoſuit. Dio lib. 39. Sacerdotes nominat cuſtodes horum verſuum, Cicero interpretes, lib. 1. de Diuin. Quo in loco decemuiri, non quindecimuiri, appellantur. ſed veritatem aperit diſtinctio. nam ſuperioribus tẽporibus decẽuiri Sibyllinos libros cuſtodiebãt, Ciceronis ætate, atque etiã poſt aliquot ſæcula quindecimuiri. quod Auſonij poetæ in Grypho, verſibus cõſtat: Atque trifatidicæ nomẽ commune Sibyllæ, Quarũ tergemini fatalia carmina libri, Quos terquinorũ ſeruat cultura virorũ. Suetonius fatales libros vocat. LENTVLI *Cruris*] fortaſſe is eſt, qui anno ſequẽti cõſul deſignatus eſt. potuit enim & Crus, & Cruſcellus nominari. DESCENDERAT?] in campũ Martiũ, vbi comitia creandis ſacerdotibus lege Atia fiebant: cum eam poteſtatem T. Atius Labienus a collegiis ad populum tranſtuliſſet. qua tota de re diximus in libro de Legibus. NOSTRI *equites*] quorum ſtudia Cœlius amiciſſimo ſuo Dolabellæ adiunxit. Noſtri, autem, quia Cœlius, & Cicero equeſtri loco nati, ideſt parentibus, qui ſupra equeſtris ordinis gradum, ideſt ad ſenatoriam dignitatem numquam adſcendiſſent. TRIBVNVM *pl. deſignatum,*] ergo comitia tribunicia ante prætoria, & ædilicia fiebant; quæ nõdum eſſe facta paullo poſt manifeſtum eſt. ante conſules etiam deſignabantur tribuni pl. quod epiſtola prima ad Atticum teſtatur. primiq. omnium magiſtratum inibant IV. id. Dec. cum reliqui omnes magiſtratus Kal. Ian. CONDEMNATVM:] de ambitu, quod tribunatum pl. largitione conſecutus eſſet. MAGNVM *motum.*] quod inquieto eſſet ingenio, & ab eloquentia paratus. Cœlius tamen, eum propter amicitiam excuſans, ait: Qui eum, facilitatemq. eius non norunt. VT SE *fert ipſe,*] vt ſe oſtendit, vt videtur. BONOS, *& ſenatum*] quos primo tribunus pl. defendit: mox ad Cæſaris partes tranſiit, corruptus, Appiano teſte, amplius ∞ D talentis ep. 6. VT NVNC EST,] ſic Cicero, ad Atticum: Si manebunt: &, vt nunc eſt, manſuræ vidẽtur. HOC *ſcaturit.*] quaſi ebullit hãc rem, vt Seruij locum obtineat. proprie ſolum ſcatere fontibus dicitur: ſed cum accuſandi caſu veteres interdum vſi ſunt. Plautus in Per. Id tuus ſcatet animus. Lucretius & cum genitiuo vſus eſt lib. v. Terra ſcatet ferarum. Similiter lib. v. de Fin. Cicero; Dixerit hoc quidem Epicurus, ſemper beatum eſſe ſapientem: quod quidem ſolet ebullire nonnumquam. INITIVM, *& cauſſa*] ideo tribunatum pl. petit, vt contra Cæſarem agat, a quo contemptus eſt; cum antea tribunatum minime cogitauerit. quod Cicero ſignificat ep. 6. lib. 2. in eo loco, Cum te tribunum pl. iſto anno fore non putarem. INFIMORVM *hominum*] plebem ſibi, tribunoſq. pl. Cæſar adiunxit, quod intelligeret optimates cum Pompeio ſentire. ep. 14. In hac diſcordia, inquit, video Cn. Pompeium ſenatum, quiq. res iudicant, ſecum habiturum; ad Cæſarem omnes, qui cum timore, aut mala ſpe viuant, acceſſuros. Quamquam non infimos tantum homines, verum etiam ſequentis anni conſulem L. Æmilium Paullum magna pecuniæ vi, qua baſilicam Æmiliam exſtruxit, ad ſuam cauſſam traduxit. VALDE] cum dixerit, Non mediocriter, cur ſubiungit, Valde? fortaſſe, vt magis augeat: vt cum dicebant, vehementer etiam, atque etiam. CONTEMPSIT,] maiore impenſa, Curione tribuno pl. cum eum quoque, minime cum infimis conferendum ſibi poſſet adiungere. PERQVAM *venuſte cecidiſſe,*] omnes libri veteres, etiam Mediceus, Ceciniſſe. vnus tantum, Cediſſe. placet, Cecidiſſe: ex more Latine loquendi. VSQVEBO] videtur dictum pro vehementer. NIHIL *conſilio facit,*] fuit enim ingenio turbalẽto. de quo Velleius: Curio eloquens, audax, ſuæ, alienæq. & fortunæ, & pudicitiæ prodigus, ingenioſiſſime nequam, facundus malo publico. huius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes vllæ, neque cupiditates ſufficere poterant. Et Suetonius violentiſſimum tribunorum appellat. RATIONE, *& inſidiis &c.*] ſi vel vnus ſuffragaretur antiquus liber, legerem libenter: Ratione, & conſilio vſus videretur in euitandis eorum inſidiis. Quo modo locutus eſt libro VII. in Verrem: Laborem itinerum facilem ſibi, & iucundum ratione, conſilioq. reddidit. HIS *conſiliis,*] cum ſequatur, Qui, rectius videretur, Eorum conſiliis. quid agas? Cœlianum eſt. Similiter dixit in proxima epiſtola, Eorum odia, quæ Hirrum premunt: pro, Qui Hirrum premũt. ADVERSARIOS] poſtea, cum ab optimatibus ad Cæſarem Curio deſciuiſſet, ita in gratiam rediere, vt Curionis maxime tribuni pl. opera auguratum Antonius obtinuerit. de quo in Philippica 2. LÆLIOS, *& Antonios,*] cum de Cæſarianis loquatur, qui Curioni, Cæſaris inimico, (vt quidem tunc aut erat, aut videbatur) in petitione tribunatus aduerſarentur; malim, Lollios, pro Lælios. nam Lælij Pompeiani: quod ex libris Cæſaris de bel. ci. cognoſcitur. Antonius autem quæſtor Cæſaris erat in Gallia, & poſt annum tribunus pl. acerrime Pompeianis Cæſarẽ oppugnãtibus, reſtitit, interceſſitq. ne S.C. de Galliarũ ſucceſſione fieret. Noſtram opinionem de Læliis in Lollios mutandis adiuuat locus epiſtolæ 3. lib. v. nam vbi, Lollium, legitur, non deſunt ſcripti libri, qui habeant, Lælium, errorem creante nominis ſimilitudine, & quod notiores Lælij, quam Lollij. IN *genus valentes*] pro, eius generis. Valentes autem vocat, animo, & vigilantia præſtantes. IN *dies*] deſignatis enim iam tribunis pl. & conſulibus, reliquorum creatio magiſtratuum duci valde non poterat. PRÆTORIIS] prætoria comitia fieri ſtatim poſt conſularia ſolita ſunt: ſed obſtitit neſcio quid. auſpicia quidem impedimento eſſe non potuere: cum prætoria, vt lib. XIII. c. 14. docet Gellius, iiſdem, quibus conſularia, fierent; conſularia vero facta iam eſſent. MEA *porro comitia quemadmodum ſint habitura,*] ſic antea in orationibus impreſſis. nos vocem, Comitia, ſuſtulimus: quæ ſubintelligitur; vt etiam cum dicit, Prætoriis moræ quædam inciderũt. OPINIONEM *incredibilem*] optima ſigna vidimus propenſæ in me, alienæ autem ab Hirro populi voluntatis. ÆDILIVM PL.] qui ante curules ideo creabantur, quod quaſi tribunorum pl. miniſtri ab initio eſſent inſtituti, vt Dionyſius, & alij teſtantur. quod ſi tribunorum pl. cauſſa creati;

conſeniaucum eſt, vt ſtatim poſt eos crearentur, ideſt ante conſules, & reliquos magiſtratus. NACTA *ſunt.*] quia candidati, anteqnam ſua comitia fierent, aliorum quoque magiſtratuum comitiis prenſabāt, vt populi voluntatem elicerent; qua perſpecta, vel confirmarentur in ſpe, vel, ſi quid eſſe aduerſum intelligerent, aliqua ratione mederentur: propterea comitiis tribuniciis, qui candidati conſulares erant, prenſarunt Galba, Antonius, Cornificius: quod in epiſtola ad Atticum prima ſcriptum eſt. Sic igitur & Cœlius, Hirruſq. cum ædilitatem curulem peterent, ædilium pl. tamen comitiis prēſarunt. COELIVM *Vicinianum*] adoptatum in Cœliam gentem; cum ex Vicinia natus eſſet. verum, ne celem qnod ſentio, Licinianum, vna tantum littera immutata, potius quam Vicinianum, legendum exiſtimo, adductus in hanc opinionem primum hoc argumento, quod hic, qui de dictatore Pompeio cogitauit, varie nominatur, Lucilius a Plutarcho, Vinicianus ab Hirtio libro IV. de bello Alexandrino, Craſſus Iunianus ab ipſo Cicerone ep. 8. lib. III. ad Q. fr. & in Sigonij vetere libro, Memmianum, non Vicinianum, legi video: vt ipſa varietas mendi ſuſpicionem afferat: deinde, quod, cum Craſſus Iunianus a Cicerone appelletur, & Craſſus Liciniæ gentis cognomen fuerit, licet intelligere, vel eum ex Licinia gente, vel in Liciniam adoptatum, vnde Craſſi cognomen acceperit. In Liciniam, qui poteſt? cum Cœlius appelletur: non enim duarum familiarum nomina ſimul ponuntur. ergo ex Licinia in Cœliam: vt fiat Cœlius Licinianus Craſſus, vetere cognomine conſeruato: vt Scipionis cognomen retinuit is, qui Magni Pompeij ſocer vna cum eo cōſulatum geſſit; cum tamen, a Q. Cæcilio Metello Pio, vt Dio ſcripſit, adoptatus, ab adoptiuo patre prænomen, nomen, cognomen ſumpſiſſet. itaque in S. C. quod Cœlius ep. 8. Ciceroni miſit, Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio vocatur. & M. Lucullus; Lucij Luculli, qui de Mithridate, ac Tigrane triumphauit, frater conſobrinus, qui conſul fuit cum C. Caſſio Varro, cum ex Liciniis in Terentios tranſiſſet, vetere cognomine Lucullus, nouo autem Varro nuncupatus eſt. Sed, vt nouo prænomine ſemper, vetere abiecto, ſic vetere cógnomine non illi quidem ſemper, ſed frequētius, quam nouo, vtebantur. exemplo ſunt, ne alios quæramus, ij duo, quos proxime nominauimus: quorum alterum ſemper Lucullum, numquam Varronem, alterum ſæpiſſime Scipionem vnico cognomine, interdum gemino Metellum Scipionem, nūquam Metellum ſimpliciter vocatum meminimus. Accedit ratio temporum, vt idem eſſe videatur, qui nunc ædilitatem cum Hirro petit; & qui tribunus pl. cum eodem deſignatus eſt in ea ad Quinctum epiſtola. Ergo & hic, Cœlium Licianum, nō Vicinianum, & in epiſtola ad Quinctum, Craſſum Licinianū, non Iunianum, rectius legi crediderim. æquis tamē iudicibus tum hoc, tum omnia, quæ a noſtra proficiſcuntur induſtria, libenter committimus. Cum hæc ſcripſiſſem, oſtendit mihi vir eruditiſſimus Fuluius Vrſinus nūmum argenteum; in quo mentio fit Cœlij Viniciani: alterū, in quo P. Craſſi Iuniani. fortaſſe poteſt hic eſſe P. Cœlius Craſſus Iunianus, qui ex Iunia Craſſorum gente adoptionis iure tranſierit in Cœliam. PROMVLGATIO *de dictatore*] Domitio, & Appio coſs. cum magnis candidatorum conſulariū cōtentionibus extracta in annum ſequentem comitia eſſent, deſperata propemodum cōcordiæ ſpe ortus eſt de dictatore ſermo: quod vnicum difficillimis reip. tēporibus remedium maiores inuenerāt. nec dubium, quin Pompeius crearetur, honoribus, & rerum geſtarum gloria clariſſimus. de quo ſic ep. 8. lib. III. ad fratrē: Res prolatæ: ad interregnū comitia adducta: rumor dictatoris, iniucundus bonis. Pompeius plane ſe negat velle. antea ipſe mihi nō negabat. velit, nolit, ſcire difficile eſt. Dictaturam tamen ab eo recuſatam, Dio ſignificat lib. XL. Appianus eum, ſuo more diſſimulantem, verbis quidem dictaturam recuſaſſe, re ipſa cupiiſſe, lib. II. de bellis ci. narrat. idem & Plutarchus. SVBITO *deiecit.*] ſubaudiēdum, ædilitate: vt in oratione pro Murena, Prætura deiectus: & in Verrem, Si me ædilitate deieciſſes. Hoc enim dicit: Cœlium Licinianum, cum petere cœpiſſet, reuocata legis ab eo de dictatore promulgatæ memoria, ſtatim ædilitate deiecit. INSECVTA *eſt.*] numquam ita Cicero loqueretur. quid enim hoc eſt? promulgatio de dictatore deiectum magno clamore inſecuta eſt. cū hoc ſignificet: primum populus ei petenti vulgo negauit: deinde magni clamores in eundem conſecuti. Et ſane, cum hic Cœlius, qui Lucilius in Plutarchi Pōpeio mendoſe, vt puto, nominatur, rogationem de dictatura Pompeio mandanda ferre conaretur, incurrit in odium ciuitatis; nec longe abfuit, quin magiſtratu ſe abdicare coactus ſit, Plutarchus. NON *faciendum.*] Alij. Ad non faciendum: eadem ſententia. Deiecto, inquit, Cœlio, cuncti flagitare Hirrum cœperunt, ne faceret, ideſt ne peteret ædilitatem. hæc eſt enim illa incredibilis opinio, quam proxime dixit ſua comitia nacta eſſe ædilium pl. comitiis. FLAGITARE.] hiſtorico more, pro Flagitabant. QVOD *ſperaſti.*] me deſignatum ædilem. DE *illo, quod vix ſperare auſus es.*] non modo illum non eſſe deſignatum, quod ſperaſti, ſed etiam, quod vix ſperare auſus es, turpiſſime deiectum. Vrbane, & perfacete ad hunc locum Cicero reſpondit ep. 10. lib. II. luſit enim in verbo, Illum; &, cum eandem ſententiam referret, inquit: De te, quia, quod ſperabam: de Hillo, (balbus enim ſum) quod nō putabam. De Hillo, dixit, ioco, vt opinor, duplici. nam & Hirrum, balborum more, mutatione litterarum pronunciauit: & alluſit ad Cœlij verba, qui ſcripſerat, De illo: pro quo retulit, De Hillo. quod a Græcis inter ea, quæ riſum excitant, παράγραμμα vocatur. ep. 32. lib. VII. AD *Apollinis*] ἀντὶ ἱεροῦ: pro, ædem Apollinis: ep. 2. lib. XIV. Valerius ad me ſcripſit, quemadmodum a Veſtæ ad tabulam Valeriam ducta eſſes. Et pro Milone: Cum falcibus ad Caſtoris, cum gladiis toto foro volitarunt. DE *ſtipendio Cn. Pompeij.*] quod legionibus perſolueret, quas partim habebat in Hiſpaniis cum tribus legatis, Afranio, Petreio, Varrone, partim Arimini: ſequitur enim paullo poſt, Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus. hac de re ep. 14. Cæſari quoque decretum ſtipendium, dixit ep. 7. lib. I. EXPENSAM *tulit*] tradidit. nam, Expenſum ferre, eſt, in tabulas referre, quod expenſum ac datum alicui ſit. ſic in Philippica 2. Quis vnquam inuentus eſt, qui Antonio mille nummum ferret expenſum? Exemplorum alibi ſatis eſt. C. CÆSARI] cum Cæſar in Gallia, ſæpe acie victor, maiorem tamen motum, vt inquieta illius erant nationis ingenia, multis de

cauſſis

cauſſis exſpectaret, ab Cn. Pompeio proconſule petiit, quoniam ipſe ad vrbem cum imperio reip. cauſſa maneret, quos ex ciſalpina Gallia conſulis ſacramento rogauiſſet, ad ſigna conuenire, & ad ſe proficiſci iuberet. quod Pompeius, & reip. & amicitiæ tribuit. Hoc apud eum totidem verbis lib. VI. de bel. Gal. ſcriptum eſt. Hirtius autem ſic lib. IIX. Fit ſenatus conſultum, vt ad bellum Parthicum legio vna a Cn. Pompeio, altera a C. Cæſare mitterentur. neque obſcure hæ duæ legiones vni Cæſari detrahuntur. nam Cn. Pompeius legionem primam, quam ad Cæſarem miſerat, confectam ex delectu prouinciæ, Cæſari eam tamquam ex ſuo numero dedit. Cæſar tamen, cum de voluntate aduerſariorum ſe exſpoliari nemini dubium eſſet, Cn. Pompeio legionem remiſit. Plutarchus etiam in Pompeio repetitã eam legionẽ ait ſimulatione belli Parthici. quod a Dione quoque lib. XL. traditum eſt. QVO *numero eſſet*,] poſt C. Marium, ſena millia peditum ſummus in legione numerus fuit, minor interdum; quod aliquam ob cauſſam legio eſſet infrequẽtior. ideo facta mentio eſt, quo numero eſſet ea, quam Cęſari Pompeius commodauerat. ſed in ea peditum ſena millia fuiſſe, ex Plutarcho perſpicuum fuit, qui M. Catonem de Pompeio queſtum eſſe narrat, quod ſex millia militum ad Cæſarẽ ſine ſenatus auctoritate in Galliam miſiſſet. QVO *appeteretur*:] quo numero tribui deberet. Sigonij liber vnus, Appeteret: quod non placuit. COACTVS *eſt*] nam ipſe libenter ſimulabat: ideo non niſi coactus dixit, ſe ex Gallia legionem eam abducturum. ep. 5. lib. 1. Noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem. SVB *mentionem*,] poſt mentionem de ea legione factam. CONVICIVM] efflagitationem. nam conuicium non modo maledictum eſt, ſed etiam vehementior ſine intermiſſione poſtulatio. vnde illud in ep. 10. lib. 2. ad fratrem: Epiſtolam hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui. Et in oratione pro Archia: Quæris a nobis, Gracche, cur tantopere hoc homine delectamur? Quia ſuppeditat nobis, vbi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures conuicio defeſſæ conquieſcant. Conuicio, pro multis vocibus, multoq. clamore, dixit. OBTRECTATORVM.] fortaſſe Cato, Bibulus, Domitius Ahenobarbus, Cæſaris inimici, Pompeio ob eam cauſſam obtrectabant, quod Cæſari legionem de ſuo exercitu cõmodaſſet. non enim obtrectatores hic appellari Cæſaris amicos, veriſimile videtur: qui certe de remouenda ab eo legione mentionem numquam intuliſſent. HOC *eſt de prouinciis*,] gloſſema non puto: ſed actione de prouinciis Gallias quoque, actione autem de Galliis contineri ſimul & comprehendi prouincias omnes, docet. PLACITVM *eſt*,] antique, pro, Placuit: vt Licitum eſt, pro, licuit; Puditum eſt, pro, puduit. Cicero lib. IV. in Verrem: Nego vllam picturam neque in tabulis, neque textilem fuiſſe, quin quæſierit, inſpexerit; quod placitum ſit, abſtulerit. Et D. Brutus ep. 1. lib. XI. Placitum eſt mihi, vt poſtularem legationem liberam. Et Pompeius in epiſtola ad conſules, lib. IIX. ad Att. Placitum eſt mihi, vt Brundiſium ducerem hanc copiam. Muliebri genere Terentius in Andr. Poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi. Eodem modo, Puditum eſſet, pro puduiſſet, dixit Cicero pro Flacco. & lib. 2. de Fin. Quos non eſt veritum ponere: pro: qui non veriti ſunt ponere. Terentius in Andria: Dum licitum eſt illi, dumq. ætas tulit, amauit. Quo loco donatus, Veteres, inquit, & Placitum, & Puditum dicebant: quæ nos, placuit, puduit. CORAM *eo*] quo modo, corã eo, cum Pompeius, quia cum imperio erat, vrbem introire non poſſet? Sciendum, eos, qui cum imperio erant, petiiſſe interdum a ſenatu, & obtinuiſſe, vt, ſaluis legibus, ingredi vrbem poſſent. Itaque laudauit Sextium, de vi reum, præſens Pompeius, cum iudicium in foro fieret, Marcellino, & Philippo coſ. quo anno eum fuiſſe cum imperio, ſuſcepta annonæ cura, notum eſt. ep. 9. lib. 1. Non numquam etiam, vt iis, qui ad vrbem cum imperio erant, liceret intereſſe, extra vrbem ſenatus habebatur, vt biennio poſt, belli ciuilis initio: quod a Cæſare lib. 1. de bel. ci. ſcriptum legimus. ARIMINVM] ſitum in extrema Italia, non ea, quam alpes cingunt, quæ naturæ terminus eſt, ſed ea, quam a Gallia ciſalpina populus Romanus Rubicone fluuio diiunxit. citra Rubiconem autem primum opidum Romam euntibus, vltimum in Galliam, Ariminum occurrit. AN *exercitum*] cuius ipſe imperator erat. manebat enim ad vrbem reip. cauſſa cum imperio; quod Cæſar lib. VI. aliiq. tradiderunt: per legatos abſens Hiſpanias adminiſtrabat, mandatas ei lege primum Trebonia in quinquennium, deinde altera, quam ipſe tertium conſul tulit, in alterum quinquennium prorogatas. Dio lib. XL. Plutarchus, alij. FACTVM *iri*.] vſitatius erat, Actum iri. quo modo & ipſe de eadem re locutus eſt ep. 9. De prouinciis, inquit, quod tibi ſcripſeram, idibus Sext. actum iri; interpellat iudicium Marcelli conſulis deſignati. Nec paucis præterea confirmatur exemplis. AVT *tranſigetur aliquid*,] aut S. C. fiet de imperio iis, qui prouincias obtinent, finiendo, idq. potiſſimum Cæſaris cauſſa: aut a tribunis pl. Cæſarianis turpiter intercedetur. interceſſum autem a quatuor tribunis plebis in epiſt. 8. demonſtratur. Et cum ait, Turpiter, ſentire ſe pro optimatibus iudicat. ſed anno ſequenti, cum ædilitatem gereret, ſe mutauit, vel Appij cenſoris odio, vel Curionis tribuni plebis amicitia. epiſt. 12. 13. 17. ILLAM *vocem*.] ex qua intellectum eſt, vel tranſactum iri aliquid, vel tribunos plebis interceſſuros eſſe. OMNES] ergo & Cæſarem: ſi ſenatus ei ſuccedendum cenſuiſſet. SENATVI *dicto audientes eſſe*,] pro, Senatui parere. ſic pro Deiotaro: Vt audiens dicto eſſet huic ordini. Et Philippica VII. Scilicet legatos ad eum miſimus, non vt pareret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed vt condiciones ferret. NIHIL *exſpecto*,] proxime, ſe non exſpectare nihil, affirmauit his verbis: Profecto aut tranſigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. quid igitur, an ſecum pugnat Cœlius? diuerſa ſententia eſt. nam hic ait, Nihil exſpecto, pro, Cæſarem ſenatui dicto audientem fore nequaquam puto.
PRIMVM] primi conſules deſignati ſententiam rogabantur: eorum autem prior, qui priore loco deſignatus erat. ideo Marcellinus, conſul deſignatus, primus ſententiam rogatur. epiſt. 1. libro 2. ad patrem, ſecundo autem loco Philippus, eius collega, quod ſecundo loco deſignatus eſſet. SYNGRAPHA *ſitiana*:] de qua diximus in epiſt. 2. ne ſæpius eadem iterentur. VALDE *pertinere*.] vt pecuniis ex ea ſyngrapha exactis alerentur, ac Romã deportarentur pantheræ, quas dare ſuis ludis anno ſequẽti

Cœlius cogitabat. vide ep.9. De *pantheris,*] ep.2. Cibyratas] venandi peritam gentem.ep.9.& ep.1. lib. vi. ad Att. Regem *Alexandrinum*] Ptolemæum, quadriennio ante a Gabinio Syriæ proconſule reſtitutum. diximus ep.1. lib.1. Qvid *mihi ſuadeas,*] fortaſſe curam ſibi a ſenatu eius regni inuiſendi, atque aliquandiu procurandi mandari cupiebat. Qvis *procuret,*] procurabat Ptolemæi pueri, annum xiii. agentis, nutricius eius, eunuchus, nomine Photinus, is, cuius conſilio Pompeius Magnus, cum Peluſium acceſſiſſet, necatus eſt. Cæſar lib.iii. de bel.ci. Appianus lib.ii. de bel. ci. Dio lib.41. Plutarchus in Pompeio. Perscribas.] nec enim ei de regni ſtatu difficilis cognatu erat, cum Ciliciæ præeſſet, cui prope in conſpectu Ægyptus eſt.

Argumentum ep. 5.

Prior epiſtolæ pars moralis eſt, quia profectum a beneuolentia metum Cœlij ſignificat, ne cum Parthorum copijs congreſſus Ciceronis exercitus profligetur: poſterior, quia de ſucceſſione prouinciarum agit, negotialis. Hæc epiſtola quo die ſcripta ſit, non apparet: ſed videtur ſuperiorem proximam paucis diebus conſecuta. nam, neque iterauit Cœlius de pantheris, quia ſcilicet paullo ante ſcripſerat: neque Curionem deſignatum eſſe tribunum pl. ſignificat, quem in proxima dixit petere: quoq. magis moneor, huic, & ſuperiori Cicero vna reſpondet epiſtola, quæ decima eſt lib. ii.

M. Coelivs S. D. M. Ciceroni 5.

Qva tu cura ſis, quod ad pacem prouinciæ tuæ, finitimarumq. regionum attinet, neſcio. ego quidem vehementer animi pendeo. nam, ſi hoc moderari poſſemus, vt pro viribus copiarum tuarum belli quoque exſiſteret magnitudo; &, quantum gloriæ, triumphoq. opus eſſet, aſſequeremur; periculoſam, & grauem illam dimicationem euitaremus; nihil tam eſſet optandum. nunc, ſi Parthus mouet aliquid, ſcio non mediocrem fore contentionem. tuus porro exercitus vix vnum ſaltum tueri poteſt. hanc autem nemo ducit rationem: ſed omnia deſiderantur ab eo, (tamquam nihil denegatum ſit ei, quo minus quamparatiſſimus eſſet) qui publico negotio præpoſitus eſt. Accedit huc, quod ſucceſſionem futuram propter Galliarum controuerſiam non video. tametſi hac de re puto te conſtitutum, quid facturus eſſes, habere: tamen, quo maturius conſtitueres, cum hunc euentum prouidebam; viſum eſt, vt te facerem certiorem. noſti enim hæc tranſlaticia. de Galliis conſtituetur: erit, qui intercedat: deinde alius exſiſtet, qui, niſi libere liceat de omnibus prouinciis decernere ſenatui, reliquas impediat. ſic multum, ac diu ludetur, atque ita diu, vt plus biennium in his tricis moretur. Si quid noui de rep. quod tibi ſcriberem, haberem; vſus eſſem mea conſuetudine, vt diligenter, & quid actum eſſet, & quid ex eo futurum ſperarem, perſcriberem. ſane tamquam in quodam incilicia omnia adhæſerunt. Marcellus idem illud de prouinciis vrget: ſed neque adhuc frequentem ſenatum efficere potuit. hoc ſi præterito anno Curio tribunus, & eadem actio de prouinciis introibit: quam facile nunc ſit omnia impedire, & quam hoc Cæſari, qui, ſua cauſſa, remp. non curent, ſuperet, non te fallit. Vale.

EXPLANATIO.

Finitimarvmq. *regionum*] quas nonnumquam incurrentes Parthi vexabant. primã vero, quã, traiecto Euphrate, qui terminus Romani imperij fuit, inuadebant Parthi, Syriam fuiſſe, ex epiſtolis i. ii. iii. iv. cognoſcitur. ceteræ vero regiones vel Romanis parebant, vel in earũ ſocietate, clientelaq. erant, poſſeſſæ a regulis, tyrannisq. aut ſuis legibus libere viuentes. Animi *pendeo.*] in ſollicitudine ſum. notum loquendi genus. Pendemus animis dixit Cicero Tuſc.1. ſed vſitatius, animi. Si *hoc moderari poſſemus,*] ſi liceret nobis, quod ad Parthicum bellum attinet, ita rem moderari, & hoc modo corrigere, vt cum viribus copiarum tuarum bellum æquaretur; nihil tam eſſet optandum. Dixit, Hoc, pro, hac ratione, hoc modo: vel, Hoc, accuſandi caſu: id eſt, id, quod mihi timorem iniicit. Sigonij liber habet, Hoc more moderari poſſemus, & pro viribus copiarum &c. Trivmphoq.] ad triumphum ſatis erat, hoſtium quinque millia vna acie occidiſſe: de quo Valerius Max. lib.2. cap.3. Reſpondit Cicero: Velles, tantummodo vt haberem negotij, quod eſſet ad laureolam ſatis. Gravem *illam dimicationem*] cum omnes vtrimque copiæ concurrunt. Parthvs] pro Parthi, hiſtorico more. ſic Liuius ſæpe, & alij, Pœnus, &, Romanus; pro, Pœni, Romani. Vix *vnum ſaltum*] qua tranſire in prouinciam Ciceronis Parthi conarentur. Vix autem, quia duas tantum legiones Cicero habebat, vt ep. 15. lib. v. ad Att. Plutarchus ait fuiſſe duodecim millia peditum, equites mmdc. id quod oſtendit, in ſingulis legionibus ſena millia peditum fuiſſe, equitum autem numerum, vix crediderim, in Plutarcho vacare mendo. nam ſingulis legionibus trecenos adiunctos equites fuiſſe, ſatis liquet. quod ſi accedant

dant auxiliares, tantus tamen numerus non efficitur. niſi ſi, quod valere Parthos equitatu conſtabat, ideo numerus equitū auctus eſt. CONTROVERSIAM] referente enim ad ſenatum Marcello conſule de prouinciarum ſucceſſione, eo conſilio, vt Galliæ Cæſaris eandem condicionem ſubirent; videt Cœlius, id quod euenit, interceſſum iri a tribunis pl. quia legitimum prouinciæ Cæſaris tempus Vatinia primum, deinde Trebonia lege datum, expletum nondum eſſet. quæ igitur interceſſio, Galliarum cauſſa, S.C. de prouinciis impediet, eadem, ne ceteris prouincias obtinentibus ſuccedatur, efficiet. QVID *facturus eſſes,*] quem prouinciæ decedens præficere velles. ep. 9. Quantum diuino, relinquendus tibi erit, qui prouinciam obtineat. nam non expeditur ſucceſſio: quando Galliæ, quæ habent interceſſorem, in eandem condicionem, quam ceteræ prouinciæ, vocantur. TRANSLATICIA.] vſitata, vſu tranſlata: vt ep. 8. lib. III. Hoc vero, inquit, ex quo ſuſpicio nata eſt, me exquiſiuiſſe aliquid, in quo te offenderem, tranſlaticium eſt. CONSTITVETVR:] in ſenatu. conſtituetur autem decreto generali de omnium prouinciarū ſucceſſione. ERIT,] tribunus pl. amicus Cæſari: vt interceſſerunt quattuor. ep. 8. ALIVS] tribunus pl. Pompeij, ideſt optimatum, fautor: qui cum impediri Gallias viderit, expediri reliquas non patietur: eo ſcilicet conſilio, vt vel omnibus, qui prouincias obtinent, vel nemini ſuccedatur. DE *omnibus prouinciis*] conſularibus, & prætoriis: de quibus cōſul M. Marcellus, primum de conſularibus, mox de prætoriis, ſeparatim verba fecit. ep. 8. PLVS *biennium*] non fallitur. numquam enim res, niſi ciuili bello, ad exitum deducta. Plus biennium, pro, Plus biennio: vt ep. 6. lib. VI. ad Att. Plus annum prouinciam obtinere. MORETVR,] paſſiue dixit, antiquo more. ſic in agraria II. Excipere nominatim agrum, qui publicus eſſe fateatur. MAA *conſuetudine,*] id enim promiſit ep. 1. IN *quodam incilicia omnia*] ſic Mediceus liber, & qui fuit Vbaldini. Sigonij vnus, In quodam incilibia omnia: Ioannis Scalæ, In quodam omnia in Sicilia: Maffeorum, In quodam victilicra omnia. Mendum patet: nec diſpliceret, In quodam incili iam omnia: quod olim placuit. Incilia foſſæ ſunt, in quas ex foſſis aquę deriuātur. ADHÆSERVNT.] in actione de prouinciis, tamquam in quodam incili, vrgente M. Marcello conſule ideo illud quod antea, vt iis, qui prouincias obtinent, ſuccedatur. VRGET:] ergo, reſediſſe impetus eius, falſo putauit Cœlius. id enim ſcripſit ep. 2. Et cum dicat, Idem illud vrget; antea ſcriptum eſſe ab eo de hac Marcelli actione, & aliquot Cælij ad Ciceronem epiſtolas deſiderari, ſatis conſtat. NEQVE *adhuc frequentem ſenatum efficere potuit*] Neque, hic vſurpatur pro Ne quidem. hac ſententia: Tantum abeſt vt Marcellus S.C. efficere de prouinciarum ſucceſſione, vt ne ſenatū quidem adhuc frequētare potuerit. ſic ep. 4. lib. I. ad Att. Neque hoc neglexi. Non diſſimile illud epiſt. 10. lib. IX. Quod altera epiſtola purgas te, non diſſuaſorem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed auctorem commorationis vrbanæ: neque ego aliter accepi; intellexi tamen idem, &c. In frequenti autem ſenatu fieri S.C. leges vetabant. qua de re diximus ep. 9. lib. I. in eo loco, Mihi eſt ſenatus aſſenſus, vt idibus Maij, frequenti ſenatu, de agro Campano referretur. CVRIO *tribunus,*] ex his verbis, nondum eſſe deſignatum tribunum Curionem, conijcio. INTROIBIT:] introiuit, neque ſolū anno poſtero, Curione tribuno, ſed etiā eo, qui conſecutus eſt, M. Antonio, & Q. Caſſio Longino tribunis pl. qui S.C. de prouinciis interceſſerunt. QVAM *facile nunc ſit*] Nunc, pro tunc: vt futurum tempus repræſentet; quo magis rem oculis ſubiiciat. vel, Nunc, hoc in ſtatu, cum & Curio tribunus pl. ſit, & de prouinciis agatur. IMPEDIRE,] Impedimento enim erunt Cæſariani Pompeianis, ne fiat S.C. de prouinciarum ſucceſſione: Pompeiani autem, niſi libere liceat de omnibus prouinciis decernere ſenatui, reliquas impedient. ep. 5. QVI, *ſua cauſſa remp. non curent,*] ſic plane in pleriſque antiquis libris mihi videtur, cum de vno Cæſare ſermo habeatur, legendum, Curet. nam is, ſuæ potentiæ cauſſa, remp. non curabat. Adiuuat & confirmat opinionem noſtram Fuluij Vrſini liber, in quo eſt, Qui ſua cum rep. non curet. SVPERET,] ſuperſit, reliquū ſit: ideſt, quantum in hoc Cæſar negotij ſit habiturus. ſic lib. V. de Fin. De eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari volūt. & ad Att. lib. XIII. Si quid ære meo alieno ſuperabit.

Argumentum ep. 6.

Scribuntur hæc: Appium, qui cum Cicerone in gratiam redierat, à Dolabella eſſe accuſatum: cauendum Ciceroni, ne, ſi Appio non ſtuduerit, parum ſimpliciter, & candide inimicitias depoſuiſſe videatur: vxorem a Dolabella diſceſſiſſe: poſſe ei Tulliolam, Ciceronis filiam, collocari: Pompeium valde pro Appio laborare: ſummam eſſe conſulum negligentiam: totam otioſam eſſe ciuitatem: Bibulum in Syriam male pugnaſſe: Curionem tribunum pl. mutata voluntate, ab optimatibus ad Cæſaris partes tranſiiſſe: Appij gratiam ſe cupere. Dolabellæ affinitas ſi probetur, celandum: niſi pantheras Græcas habeat, turpe Ciceroni futurum. Tota negotialis eſt epiſtola: ſcripta Paullo, & Marcello coſ. Reſpondit Cicero epiſt. 13. libri 2.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 6.

NON dubito, quin perlatum ad te ſit, Appium a Dolabella reum factum: ſanequam non ea, qua exiſtimaueram, inuidia. neque enim ſtulte Appius; qui, ſimul atque Dolabella acceſſit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphiq. poſtulationem abiecerat. quo facto retudit ſermones; paratiorq. viſus eſt, quam ſperauerat accuſator. is nunc in

te

te maximam ſpem habet. ſcio tibi eum non eſſe odio. quam velis eum obligare, in tua manu eſt: cum quo ſimultates ſi tibi non fuiſſent, liberius tibi de tota re eſſet. nunc ſi ad illam ſummam veritatem legitimum ius exegeris: cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter & candide poſuiſſe inimicitias videaris. in hanc partem porro tutum tibi erit, ſi quid volueris, gratificari. nemo enim neceſſitudine, & amicitia te deterritum ab officio dicet. Illud mihi occurrit, quod inter poſtulationem, & nominis delationem vxor a Dolabella diſceſſit. quid mihi diſcedens mandaris, memini: quid ego tibi ſcripſerim, te non arbitror oblitum. non eſt iam tempus plura narrandi. vnum illud monere te poſſum: ſi res tibi non diſplicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate oſtendas; & exſpectes, quemadmodum exeat ex hac cauſſa: ne qua inuidioſum tibi ſit, ſi emanarit. porro ſignificatio vlla ſi interceſſerit, clarius, quam deceat, aut expediat, fiat. neque ille tacere eam rem poterit, quæ ſuæ ſpei tam opportuna acciderit, quæq. in negotio conficiendo tanto illuſtrior erit: cum præſertim is ſit, qui, ſi pernicioſum ſciret eſſe, loqui de hac re, vix tamen ſe contineret. Pompeius dicitur valde pro Appio laborare: vt etiam putent alterutrum de filiis ad te miſſurum. hic nos omnes abſoluimus. & hercules confecta, omnia fœda, & inhoneſta ſunt. Conſules autem habemus ſumma diligentia. adhuc S. C. niſi de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni noſtro tribunatus conglaciat. ſed dici non poteſt, quo modo hic omnia iaceant. niſi ego cum tabernariis, & aquariis pugnarem, veternus ciuitatem occupaſſet. ſi Parthi vos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigeſcimus. tamen, quoquo modo hic omnia iaceant, potuit ſine Parthis. Bibulus in Amano neſcio quid cohorticularum amiſit. hoc ſic nunciatum eſt. Quod tibi ſupra ſcripſi, Curionem frigere: iam calet: nam feruentiſſime concerpitur: leuiſſime enim, quia de Interkalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit, legemq. viariam, non diſſimilem agrariæ Rulli, & alimentariam, quas iubet ædiles metiri, iactauit. hoc nondum fecerat, cum priorem epiſtolæ partem ſcripſi. Amabo te, ſi quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratiam. De Dolabella integrum tibi reſerues, ſuadeo. & huic rei, de qua loquor, & dignitati tuæ, æquitatiſq. opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit, pantheras Græcas me non habere. Vale.

EXPLANATIO.

APPIVM] quem e prouincia Cilicia redeuntem Dolabella, qui poſtea gener Ciceronis fuit, de maieſtate accuſauit. quamquam & de ambitu poſtulatum eſſe, abſolutumq. vtroque crimine, ſignificant epiſtolæ duæ, vndecima, & duodecima lib. 3. DOLABELLA] Corneliæ gentis patriciæ; qui ad plebem poſtea tranſiit, vt tribunus pl. fieri poſſet, quo in magiſtratu legem ferre de tabulis nouis conatus eſt, vt ære alieno, quod grauiſſimum contraxerat, leuaretur. REVM *fecit.*] fuit hoc apud Romanos in more poſitũ, vt adoleſcentes, gloriæ comparandæ cauſſa, viros nobiles, honoribuſq. functos, accuſarent. Sic L. Craſſus ille princeps in eloquentia C. Carbonem, conſularem, ſic Cicero C. Verrem prætorium, ſic M. Cœlius ipſe C. Antonium conſularem, Ciceronis collegam, accuſauerat. erat autem hoc Romæ glorioſum, propterea quod, qui ab aliis rationem vitæ repoſcerent, ij legem ſibi ipſi innocentiæ, continentiæ, virtutumq. omnium indicere viderentur. de quo præclare, vt omnia, Cicero noſter in procemio actionis vltimæ in C. Verrẽ. Reum facere, non eſt accuſare, ſed poſtulare, id eſt petere ſibi actionem in aliquem: de quo plenius infra. pro Scauro Reus, inquit, eſt factus a Cæpione. quod ab accuſatione ipſa diuerſum eſſe, Aſconij oſtendit interpretatio. INVIDIA.] aduerſa hominũ voluntate: vt alibi. AD *tribunal,*] prætoris. crimen enim de maieſtate publicum fuit: publicis autem iudiciis prætores præfuiſſe, oſtendimus in libro de Legibus.

TRIVMPHI *postulationem abiecerat.*] vrbem enim nemo cum imperio introibat, præter eos, qui triumphabant: quorum cauſſa lex ferebatur, vt imperium retinerent eo tantum die, quo triumphantes inueherentur. exemplis nota res eſt. Appius autem, abiecto triumphandi conſilio, ſtatim vrbem ingreſſus eſt, vt obſiſteret accuſationi. ep. 10. lib. 11. Illud plane moleſte tuli, quod certiſſimum, & iuſtiſſimum triumphum hoc inuidorum conſilio eſſe tibi ereptum videbam. RETVDIT] repreſſit, ſedauit eorum ſermones, qui de Appij damnatione loquebantur. IN TE] ſucceſſore ſuo: qui ſi contuleris in eum ſtudia, & officia tua, proderis plurimum. Accuſatus erat Appius ob ea, quæ in prouincia cõtra maieſtatem populi Romani commiſerat. itaque ep. 10. lib. x. De me, inquit, ſic conteſtãs omnes Deos, promitto, atque confirmo; me pro tua dignitate in hac prouincia, cui tu præfuiſti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis, vt ſpero, apud ciuitates, grauitate imperatoris ſuſcepturum officia, atque partes. TIBI *eum non eſſe odio.*] minus eſt, quam, eum a te diligi. quaſi dicat: cum in gratiam cum eo redieris; cum eius filiarum vna Cn. Pompeij filio, altera M. Bruto nupſerit; hæc, ne tibi odio ſit, efficiunt: amare autem fratrem inimiciſſimi tui non potes. Cicero, non eum modo a ſe diligi, ſed valde etiam diligi, reſpondit. ep. 13. lib. 11. IN *tua manu eſt:*] cum eam prouinciam, cui præfuit Appius, & vnde teſtes in eum excitari poſſunt, adminiſtres.

SIMVL

SIMVLTATES] ſimultates Ciceroni cum Appio, inimicitiæ vero fuerunt acerbiſſimæ cum eius fratre P. Clodio. Simultas autẽ & mediocre odium eſt, & ſimulatione tectum. A D *illam ſummam veritatem*] ſic antiqui libri, nec opinor, mendoſe. Si legitimo, inquit, iure vti volueris, nihil vt pro Appio, niſi quod ſumma veritas, ideſt ſumma iuſtitia præſcribit, agendum tibi exiſtimes: ſuſpicionem fictæ reconciliatæ gratiæ fortaſſe aliquam dabis. Expreſſit Cicero alijs verbis eandem ſententiam ep. 12. lib. III. Vetus, inquit, noſtra ſimultas antea ſtimulabat me, vt cauerem, ne cui ſuſpicionem fictæ reconciliatæ gratiæ darem. Ea de re ſententiam egregiam recitat Hieronymus in Apologia aduerſus Rufinum, ex Ciceronis oratione pro Gabinio. Ego cum omnes amicitias tuendas ſemper putaui, ſumma religione, & fide, tũ eas maxime, quæ eſſent ex inimicitijs reuocatæ in gratiam: propterea quod integris amicitijs officium prætermiſſum, imprudentiæ, vel etiam (vt grauius interpretemur) negligentiæ excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum, ſed violatum putatur, nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet. LEGITIMVM *ius*] ſummũ ius antiqui ſummam putabant crucem: vt ait Columella lib. I. cap. VII. & Summum ius, ſummam iniuriam, & Cicero lib. I. Off. IN *hanc partem*] hoc quaſi antitheti loco poſuit, quia dixerat, Ad illam ſummam veritatem. In hãc, igitur, partem, leniorem, quæ a ſummo illo iure diſtat. NEMO *enim &c.*] ſi quid Appij cauſſa facies, dicẽt omnes te non eſſe deteriorẽ ab officio neceſſitudine, & amicitia, quæ tibi cum Dolabella intercedit. POSTVLATIONEM, *& nominis delationem*] prima igitur poſtulatio, ſecũda nominis delatio, poſtrema accuſatio fuit. poſtulabatur primum, vt accuſare aliquem liceret: deinde, hoc impetrato, nomen eius deferebatur: poſtremo accuſabatur. In tabula Ænea Torquati Bembi, Petri filij: De ea re eius petitio, nominiſq. delatio eſto. Pro domo: Sex. Propertij nomen detulit: accuſare propter calũniæ metum non eſt auſus. Interdum, Poſtulare, pro accuſare accipitur. VXOR] vt cum vxore vir, ita cum viro diuortium faciebat vxor. exẽplum ep. 10. MANDARES,] mandaueras, vt collocandæ filiæ ſuæ curam ſuſciperet. de quo in epiſtola ad Appium, lib. III. ipſe excuſat his verbis: Nõ vereor, ne tu parum perſpicias, ea, quæ geſta ſunt, ab illis eſſe geſta, quibus ego ita mandaram, vt, cum tam longe abfuturus eſſem, ad me ne referrent, agerent quod probaſſent. QVID *ego tibi ſcripſerim.*] ſcripſerat fortaſſe, magnam eſſe proborum adoleſcẽtium penuriam, quibus Tulliam collocari poſſet. nam de Dolabella, a quo diſceſſuram vxorem coniicere non potueris; nunc primum facto diuortio, ſcribit. RES] vt ei nubat filia tua. INVIDIOSVM] ne infamiæ tibi ſit, quod affinitatem cum eo iungere volueris, cum quo, depoſitis inimicitijs, in gratiam antea redieris, quique tibi, cum augur ſit vterque veſtrum, ab ipſa collegij coniunctione commendetur. SI *ementiri.*] ſi quid homines de matrimonio reſcierint. DECEBAT,] pro reconciliata cum Appio gratia. EXPEDIAT,] Appium enim offendes: quod vtile non erit: cum amicis, propinquis, affinibuſq. floreat. filiarum enim Appius Cn. Pompeij filio, alteram M. Bruto, tertiam Lentulo, in matrimonium locauerat. ep. 4. & 8. lib. III. Hinc illud Ciceronis huic epiſtolæ reſpondentis: Cur mihi non ſit in optatis, complecti hominem florẽtem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis, collegam meum præſertim, & in ipſa collegij laude, ac ſciẽtia ſtudioſum mei? SPEI] de Appio damnando. nam affinitatis famam ſuis cõſilijs opportunam, vtilemq. fore ſperabit. NEGOTIO] quod agit contra Appium. TANTO *illuſtrior*] affinitas hæc ob accuſationem Appij multo erit illuſtrior, ac notior. quo ſtudioſius eam Dolabella peruulgauit. POMPEIVS] cuius filio nupta erat Appij filia. ep. 4. lib. III. A D *te*] vt auctoritatem, gratiãq. tuam ad Appij ſalutem conferas. teſtes enim ex ea prouincia, cui ſucceſſor Appij Cicero præerat, vel reum opprimere, vel periculo liberare poterãt omnes. ABSOLVIMVS.] Appium: ideſt, abſolutum iri omnes putamus. quod ita contigit, defendentibus eum genero M. Bruto, & Hortenſio oratore. quod in Bruto ſcriptum eſt. CONSEPTA,] ſic olim emendaui, ſecutus antiquum Petri Bembi librum, & alterum Ioannis Scala, in quo non omnino diſerte, Cõfecta, vt in Bembi libro, ſed, Confecta legebatur. poſtea in Alberti Ferri libro, Confecta, animaduerti. Cõfecta, inquit, adhuc a Dolabella, fœda omnia ſunt, & inhoneſta: vt odium potius, quam veritatem vllam, præſeferãt. Quid tamen, ſi, Conficta, legatur: vt ſit, Cõficta omnia, fœda, & inhoneſta ſunt. Quid etiam, ſi hoc totum non de vno Appio, ſed de omnibus reis vniuerſe dicatur? hoc modo. Nos hic reos omnes abſoluimus: & hercules cõfecta iudicia, fœda omnia, & inhoneſta ſunt. Confirmare videtur hãc opinionem, quod ſequitur de conſulum negligẽtia: quod ipſum non ſatis apte cum Appij accuſatione, cum publica vero iudiciorum turpitudine aptiſſime connectitur. Sigonij liber, & alij, Conſepta omnia fœdera. vnus, Conſcripta. Mediceus, Conſepta omnia fodera. Io. Baptiſtæ Titio placet: Conſepta: quaſi, munita: quod reos, nemo condemnet. tota igitur culpa, veluti ſæpta mœnibus. Proxime dixit: Hic nos omnes abſoluimus. CONSVLES] L. Paullus, C. Marcellus. DE *ferijs Latinis,*] ſingulis annis in Albano monte, populi Romani Latinorumq. conuentu, ſacrificium fiebat, diſtributa ſingulis populis immolatarum hoſtiarum carne. Latiar vocabatur, quod Latiali Ioui fieret: conſentus autem ille, Feriæ Latinæ: quarum auctor Superbus rex fuit, vno iis die dicato: poſt reges eiectos alter additus, tertius poſt fœdus cum Latinis ictum, Sp. Caſſio cõſule: anno CCCXCVI. quartus. Dionyſius, Liuius, Plutarchus, Cicero, alij. NVLLVM] quibus de rebus ad ſenatum retulerit, de iis nullum omnino ſenatus cõſultum factum eſt. nihil igitur auctoritate, nihil eloquentia valent. De ferijs autem Latinis ſi ſenatus conſultum fecerunt, vſitatum eſt: non ideo probatur eorum diligentia. CONGLACIAT.] Frigere dicimus eos, qui nihil agendo tempus traducũt. hoc magis eſt: nam glacie ſummum frigus indicatur. ſumma igitur Curionis ignauia. ep. 13. lib. II. NISI *ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem,*] Aquarum publicarum cura ad ædiles cur. pertinebat: propterea Cœlius, qui ædilis cur. erat, cũ tabernarijs, & aquarijs, publicas aquas ad priuatum vſum conuertentibus, pugnabat. qua de re Frontini verba ex lib. 2. de Aquæductibus recitabo, quæ magnã huic loco lucem afferunt. Cauſſa

eſt,

eſt, inquit, fraus aquariorum, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum vſum deriuare deprehendimus. ſed & plerique poſſeſſorum, & quorum agris aquæ circumducuntur, fraude formas riuorum perforāt: vnde fit, vt ductus publici hominibus priuatis vel ad hortorum vſum ſubſeruiant, vel ad itinera ſuſpendāt. ac de vitiis eiuſmodi nec plura, nec meliora dici poſſunt, quā a Cœlio Rufo dicta ſunt in ea concione, cui titulus eſt, de aquis. quę nunc nos omnia, ſimili licentia vſurpata, vtinam non per offenſas probaremus. irriguos agros, tabernas, cenacula, & corruptelas denique omnes perpetuis ſalientibus inſtructas inuenimus. Hæc Frontinus. Aquarij erant, quibus deducendi in vrbem publicas aquas cura mādabatur. quod & recitata proxime, & illa præterea eiuſdem Frontini verba lib. 1. ſatis oſtendūt: Aquarij noſtri partem maximam Crabræ ſemper in ſupplementum Iuliæ vindicauerunt, nec vt Iuliam augerent, quam hauriebant largiendo compendij ſui gratia. Ab hac forſitan affectandæ, & perducendæ aquæ ſimilitudine dicti ſunt Aquarioli, qui mulieres impudicas, vt ait Feſtus, affectarentur. & Aquarioli in ſtupris vxorum conniuentes, vt aquarij in deriuationibus aquarum publicarum. Tabernarios vocat Cœlius non omnes omnium mercium inſtitores, verum eos tantum, quorum in tabernas cibi gratia homines diuertūt. nam hi publicas aquas in vſum ſuum conuertebant. Differt autem Taberna ab Officina, & Apotheca. Officina tēpore prior eſt vtraque. nam in ea fiunt, quæ poſtea vel in apothecam cuſtodienda, vel in tabernam vendenda deferantur. Apotheca eſt, quæ multas capit cuſtoditq. merces, vt deinde ad tabernas miſſa proſtent venalia. hodie, corrupto vocabulo, ab apothecis nomen acceperunt ea loca, quæ a veteribus tabernæ dicebantur. Taberna tātum habet, quæ minutatim venduntur cui qui præeſt, Inſtitor vocatur: qui autē apothecæ, Mercator. ſunt & tabernæ, in quibus habitant pauperes. vnde Horatius: Pauperum tabernas, regumq. turres. V E T E R N V S] morbus ex ignauia cōtractus, qui ſomnum inducit. Plautus in Men. Num eum veternus, aut aqua intercus tenet? & Virg. lib. 1. Georg. Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno. ep. 13. lib. 2. C A L F A C I V N T,] excercent, illato bello. nam ex bello motus, ex motu calor. ep. 10. lib. VII. Vos nunc iſtic ſatis calere audio. & ep. 19. lib. VI s. ad Att. Te ipſum calere puto. cum animi perturbationē ſignificet. F R I G O R E] otio: ex quo frigus inducitur, vt exercitatione corporis calor. P O T V I T *ſine Parthis.*] etſi frigemus hic, tamen, calfieri vos a Parthis, non optamus. commodum fuit, vos eſſe ſine Parthis, nullum vobis a Parthis negotium exhiberi. B I B V L V S] qui Syriæ præerat. A M I S I T.] de hoc detrimento ſic ep. 20. lib. v. ad Att. Bibulus in Amano cohortem primam totā perdidit. Sane plagam odioſam acceperat cum re, tum tempore. S I C] poteſt aliter eſſe, ſed nunciatum ſic eſt. S V P R A *ſcripſi,*] plures igitur dies hanc epiſtolam Cœlius in manibus habuit. F E R V E N T I S S I M E] vehementer: calere igitur eum, mirum non eſt. Sic ep. 7. De damnatione feruenter loqui eſt cœptum. Sic ep. 23. lib. x. Feruentes latrones, pro vehemētes, iracundiæq. impetu concitatos, dixit. C O N C E R P I T V R:] carpitur, mouetur: a quo? a ſe ipſo, ſuis actionibus pro Cæſare, nouiſq. legibus, viaria, & alimētaria. Iure ſordes verborum in Cœlio damnauit antiquitas. quid enim hoc eſt, Feruentiſſime concerpitur? D E *interkalando*] de die producenda, vt ea, quæ pro Cæſaris cauſſa cogitabat, commodius poſſet ad exitum perducere. ſic enim Dio narrat lib. XL. N O N *obtinuerat,*] a collegio pontificum. id enim Dionis oſtendit hiſtoria. & interkalandi poteſtatem penes eos fuiſſe, qui faſtis præerant, Macrobius lib. 1. Sat. docet his verbis: Dies ille, quo abundare annum diximus, eorum eſt permiſſus arbitrio, qui faſtis præerant; vt, cum vellent, interkalarent. Et paullo poſt: Fuit tempus, cum, propter ſuperſtitionem, interkalatio omnis amiſſa eſt, nonnumquam vero per gratiam ſacerdotum, qui cum publicanis proferri, vel imminui, conſulto anni dies volebant, modo auctio, modo retractio dierum proueniebat. Sacerdotes autem, quos Macrobius ait faſtis præfuiſſe, pontifices fuere: quod Liuij verba teſtantur lib. IX. Ciuile ius, inquit, repoſitum in penetralibus pōtificum, euulgauit; faſtoſq. circa forum in albo propoſuit; vt, quando lege agi poſſet, ſciretur. Et pontificem, cum interkalationem petiit, Curionem ipſum fuiſſe, ex Dione cognoſcitur. T R A N S F V G I T] deſertor optimatum, quos antea defenderat. ep. 8. V I A R I A M,] de ſternendis, muniendiſq. viis. Appianus: N O N *diſſimilem agrariæ Rulli,*] quid hoc ſit, mihi videor ab Appiano didiciſſe lib. 2. de bel. ci. vt enim P. Seruilius Rullus in ea lege, quā de agris diuidendis in tribunatu ferre conatus eſt, hoc potuit, vt ipſe primus decemuir, qui agros diuideret, crearetur; item Curio, cum viariam legem ferret, eam ſibi ipſi curationē in quinquennium petebat. quod per leges non licere, Cicero in agraria 2. declarat his verbis. Quos decemuiros creari vult, ſe primum. qui licet? leges enim ſunt veteres, neque eæ conſulares. ſed tribuniciæ, Licinia, atque Æbutia, quæ non modo eum, qui tulerit de aliqua curatione, ac poteſtate, ſed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne eis ea poteſtas, curatio ve mandetur. A L I M E N T A R I A M,] fortaſſe de frumento plebi gratis diuidendo, vt infimorum hominum ſtudia ſibi compararet. quod antea quoque ſeditioſi tribuni pl. primum C. Gracchus, deinde Saturninus, poſtremo P. Clodius, Ciceronis inimicus, tentauerat. oratio pro Sextio, epitome Liuiana lib. LX; lib. 1. ad Herennium, Pedianus. Q V A S] fortaſſe, Qua. vt alimentaria ſua lege iuberet Curio ædilis metiri frumentum plebi. I A C T A V I T.] palam dictitauit ſe laturum eſſe. P O N S T O *me in gratiam.*] in gratiam, & in gratia, vtroque modo dicitur. ep. 6. lib. VI. H V I C *rei.*] matrimonio Tulliæ, ac Dolabellæ. D I G N I T A T I *tuæ.*] dixit iam: Significatio vlla ſi interceſſeris, clarius, quam deceat, fiat. Æ Q V I T A T I S] iniquior enim videberis, affinitate cum eo iuncta, qui Appium, nouum amicum tuum, in iudicium vocet. ſuadeo igitur iudicij finem exſpectes. T V R P E *tibi erit,*] quem te mihi amiciſſimum eſſe, & iſtic imperandi poteſtatem habere, omnes ſciunt. G R Æ C A S] non modo prouinciæ Ciceronis, verum etiam omnis Aſia, non quam orbis terræ partem tertiam dicimus, ſed ea, quæ regis Attali fuerat, Græce loquebatur. ep. 4. 6. 7.

Argum

Argumentum ep. 7.

BReuis epiſtola, quia pridie ſcripſerat pluribus verbis, nec deinde noui quidquam acciderat, præter Cornificij, & Oreſtillæ filiæ nuptias, Paullæ diuortium, Ocellæ adulteria. Morale principium, quia timet amoris cauſſa, ne Parthi aliquid moueant: quæ ſequuntur, ad negotiale genus pertinent.

M. COELIVS S. D. CICERONI. 7.

QVAM cito tu iſtinc decedere cupias, neſcio: ego quidem eo magis, quo adhuc felicius rem geſſiſti. dum iſtic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc riſum meum metus aliqui perturbet. Breuiores has litteras properanti publicanorum tabellario ſubito dedi. tuo liberto pluribus verbis ſcriptas pridie dederam. Res autem nouæ nullæ ſane acciderunt: niſi hæc vis tibi ſcribi, quæ certe vis. Cornificius adoleſcēs Oreſtillæ filiã ſibi deſpondit. Paulla Valeria, ſoror Triarij, diuortiũ ſine cauſſa, quo die vir e prouincia venturus erat, fecit. nuptura eſt D. Bruto. nondum retulerat. multa in hoc genere incredibilia, te abſente, acciderũt. Ser. Ocella nemini perſuaſiſſet ſe mœchũ eſſe, niſi triduo bis deprehenſus eſſet. quæris, vbi? vbi hercules ego minime vellem. relinquo tibi, quod ab aliis quæras. neque enim diſplicet mihi, imperatorẽ ſingulos percunctari, cum qua ſit aliquis deprehenſus. Vale.

EXPLANATIO.

FELICIVS] re bene geſta in Amano monte. acceperat, opinor, Cœlius eam Ciceronis epiſtolam, in qua ſcripſit hæc: Cum meis copiis omnibus vexaui Amanienſes, hoſtes ſempiternos: multi occiſi, capti: reliqui diſſipati: caſtella munita, improuiſo aduentu, capta, & incenſa. ita victoria iuſta imperator appellatus apud Iſſum. Deinde ſequitur de oppugnatione Pindeniſſi. RISVM] lætitiam, ob rem a te proſpere geſtam. ALIQVI] pro, Aliquis: antique: vt ep. 18. lib. XII. Quo iſte, neſcio qui, Cæcilius Baſſus erumperet. PVBLICANORVM] eius ſocietatis, quæ Aſiana vectigalia redemerat. plures enim erant publicanorum ſocietates. ep. 9. lib. XIII. NISI *hæc vis tibi ſcribi,*] lepida, & vrbana inductio rerum, quæ ſcriptione parum dignæ videantur. CORNIFICIVS *adoleſcens Oreſtillæ filiam*] hic eſt fortaſſe eius filius, quem Ciceronis collegam in augurata fuiſſe, inſcriptio epiſtolarum ad eum lib. XII. ſignificat. Oreſtilla Catilinæ vxor fuerat. Sigonij liber, Cornificius adoleſcẽtiorem ille ſibi filiam. ego ex hac varietate, neſcio quam vere, certe non longe ab antiquis veſtigiis, hoc elicio: Cornificius adoleſcentiorem Sullæ filiam ſibi deſpondit. altera enim Sullæ maior filia, Fauſta, Miloni nupſerat: quod ignorat nemo. ita de Cornificio intelligendum erit, ad quem ſunt epiſtolæ lib. XII. PAVLLA] raro quidem cognominibus mulieres vtebantur: ſed, numquam, qui putarunt, plane falluntur. id quod, vt Plutarchi teſtimonium omittam, vel hic locus oſtendit. Sullæ vero filiam, quam Miloni nupſiſſe proxime diximus, quis neſcit Corneliam fuiſſe, cum eadem tamen Fauſta vocaretur? quid Oreſtilla, a Cœlio, & Salluſtio, quid Laterenſis a Valerio Max. lib. IIX. cap. 2. nominata, non aperte cognomen eſt? nam a nominibus omnes appellatas, vt Valeria, Terentia, Tullia, ſatis inter omnes conſtat. Hæc vero Paulla eadem eſt, quæ Polla vocatur ep. 8. lib. XI. VALERIA,] cum ſit ſoror Triarij, Valeriæ gentis eſſe eam oportuit. TRIARII,] hic eſt P. Valerius Triarius, qui Scaurum accuſauerat Cicerone defendente, eius Triarij filius, qui legatus L. Luculli bello Mithridatico male rem geſſerat. Sed hic eloquentia valuit, & in Bruto preclare laudatur his verbis: Me quidem admodum delectabat etiam Triarij in illa ætate plena litteratæ ſenectutis oratio. quanta ſeueritas in vultu, quantum pondus in verbis: quam nihil non conſideratum exibat ex ore. Libro etiam de Finibus 1. teſtimonium ei doctrinæ tribuitur. Periit ciuilibus armis. quod in eodem Bruto legitur. D. *Bruto.*] qui cum M. Bruto, & C. Caſſio Cæſarem occidit. hæc eſt illa Polla, quæ nominatur ep. 8. lib. XI. ſic Olla pro Aulla. NONDVM *retulerat.*] nondum retulerat, ad quos referendum erat, de nouis nuptiis. nam de diuortio retuliſſet, ante quam fieret. MINIME *vellem.*] in amici igitur domo. IMPERATOREM] quem de adulteriis percunctari cum non deceat; mihi tamen, inquit, Cœlius per iocum, hoc non diſplicet. Imperator apud Iſſum, parta de Amanienſibus victoria, Cicero appellatus erat.

Argumentum ep. 8.

PRiuata primum narrat, de iudiciis: deinde ſubiungit publica, de S.C. de Pompeio, Cæſare, Curione: poſtremo, iterum de priuatis agit, quæ ad ipſum pertinent, id eſt de pantheris, de ſyngrapha Sittiana, de liberto Philone, & Diogene Græco.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 8.

ETSI de rep. quæ tibi ſcribam, habeo: tamen nihil, quo magis gauiſurum te putem, habeo, quam hoc. ſcito C. Sempronium Rufum, Rufum, mel, ac delicias tuas, ca-

lumniam maximo plauſu tuliſſe. quæris, qua in cauſſa? M. Tuccium, accuſatorem ſuum, poſt ludos Romanos reum lege Plotia de vi fecit, hoc conſilio, quod videbat, ſi extraordinarius nemo reus acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſſam eſſe dicendam. dubium porro illi non erat, quid futurum eſſet. nemini hoc deferre munuſculum maluit, quam ſuo accuſatori. itaque ſine vllo ſubſcriptore deſcendit, & Tuccium reum fecit. at ego, ſimul atque audiui, inuocatus ad ſubſellia rei accurro: ſurgo, neque verbum de re facio: totum Sempronium vſque eo perago, vt Veſtorium quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, ſi quid iniuriis ſuis eſſet, quod Veſtorius teneret. Hæc quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Seruilius, poſtquã, vt cœperat, omnibus in rebus turbarat, nec, quod non venderet cuiquam, reliquerat; maxima nobis traditus erat inuidia: neque Laterenſis prætor, poſtulante Pauſania, nobis patronis, quo ea pecunia perueniſſet, recipere voluit. quod Pilius, neceſſarius Attici noſtri, de repetundis eum poſtulauit; magna illico fama ſurrexit, & de damnatione ferventer loqui eſt cœptum. quo vento proiicitur Appius minor, vt indicet, pecuniam ex bonis paternis perueniſſe ad Seruilium, præuaricationiſque cauſſa diceret depoſitum H-S LXXXI. admiraris amentiam. quid, ſi actiones ſtultiſſimas, quid, ſi nefarias patris confeſſiones audiſſes? mittit in conſilium eoſdem illos, qui litis æſtimarant, iudices. cum æquo numero ſententiæ fuiſſent, Laterenſis, leges ignorans, pronunciauit quid ſinguli ordines iudicaſſent: & ad extremum, vt ſolent, Non redigam. poſtquam diſceſſit, & pro abſoluto Seruilius haberi cœptus; legiſq. vnum & centeſimum caput legit, in quo ita erat; QVOD eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius, ratumq. eſto: in tabulas abſolutum non retulit, ordinum iudicia perſcripſit. poſtulante rurſus Appio, cum L. Lollio tranſegit, & ſe relaturum dixit. ſic nunc neque abſolutus, neque damnatus Seruilius, de repetundis, ſaucius, Pilio tradetur. nam, de diuinatione, Appius, cum calumniam iuraſſet, contendere auſus non eſt, Pilioq. ceſſit; & ipſe de pecuniis repetundis a Seruiliis eſt poſtulatus, & præterea de vi reus a quodam ſuo emiſſario eſt factus. recte hoc par habet. Quod ad remp. pertinet, omnino multis diebus, exſpectatione Galliarum, actum nihil eſt. aliquando tamen, re ſæpe relata, & grauiter acta, & plane perſpecta Cn. Pompeij voluntate in eam partem, vt eum decedere poſt Kal. Mart. placeret, S. C. quod tibi miſi, factum eſt, auctoritateſq. perſcriptæ. S. C. auctoritas. Pridie Kal. Octob. in æde Apollinis, ſcribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pom. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucceius C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Ateius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina.

Quod M. Marcellus cos. V. F. de prouinciis conſularibus: D. E. R. I. C. vti L. Paullus, C. Marcellus coſ. cum magiſtratum iniiſſent, a. d. ex x. Kal. Mart. quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus prouinciis ad ſenatum referrent, ne ve quid prius ex Kal. Mart. neve quid coniunctum de ea re referretur a conſulibus: vtique eius rei cauſſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: & cum de ea re ad ſenatum referretur a conſulibus, qui eorum in CCC. iudicibus eſſent, ſex abducere liceret: ſi quid de ea re ad populum, plebem velato opus eſſet, vt Ser. Sulpicius, M. Marcellus coſ. præt. trib. pl. quibus eorum videretur, ad populum; plebem ve ferrent: quod ij non tuliſſent, vti quicumque deinceps eſſent, ad populum, plebem ve ferrent.

I. V. Pridie Kal. Octob. in æde Apollinis, ſcribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pom: Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Ateius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus cos. V. F. de prouinciis. D. E. R. I. C. ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de rep. quamprimum ad ſenatum referri, S. Q. C. fieri poſſit: qui impedierit, eum ſenatum exiſtimare contra remp. feciſſe: ſi quis huic S. C. interceſſerit; ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum, populumq. referri. Huic S. C. interceſſit C. Cœlius, L. Vicinius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa. Item ſenatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt, qui eorum ſtipendia emerita, cauſſas, quibus de cauſſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, vt eorum ratio habeatur, cauſſæq. cognoſcantur: ſi quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea

re ad hunc ordinẽ referri. Huic S.C. interceſſit C. Cœlius, C. Panſa trib. pl. Itemq. ſenatui placere, in Ciliciã prouinciã, in q. IIX. reliquas prouincias, quas prætorij proprætores obtinerent, eos, qui prætores fuerunt, neque in prouincia cum imperio fuerũt, quos eorum ex S. C. cum imperio in prouincias proprætores mitti placere: ſi ex eo numero, quos S. C. in prouincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas prouincias proficiſcerentur; tum, vti quodque collegium primum prætorium fuiſſet, neque in prouincias profecti eſſent, ita ſorte in prouincias proficiſcerentur: ſi ad numerum ij non eſſent; tunc deinceps proximi cuiuſque collegij, qui prætores fuiſſent, neque in prouincias profecti eſſent, in ſortem coniicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret: ſi quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. Huic. S.C. interceſſit C. Cœlius, C. Panſa trib. pl. Illa præterea Cn. Pompeij ſunt animaduerſa, quæ maxime confidentiam attulerunt hominibus; vt diceret, ſe ante Kal. Mart. non poſſe ſine iniuria de prouinciis Cæſaris ſtatuere, poſt Kal. Mart. ſe non dubitaturum. Cum interrogaretur, ſi qui tum intercederent; dixit, hoc nihil intereſſe, vtrum Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, an pararet, qui ſenatum decernere non pateretur. Quid ſi, inquit alius, & conſul eſſe, & excercitum habere volet? at ille, quam clementer: Quid, ſi filius meus fuſtem mihi impingere volet? his vocibus, vt exiſtimarent homines Pompeio cum Cæſare eſſe negotium, effecit. itaque iam, vt video, alterutram ad condicionem deſcendere vult Cæſar; vt aut maneat, neque hoc anno ſui ratio habeatur, aut, ſi deſignari poterit, decedat. Curio ſe contra eum totum parat. quid aſſequi poſſit, neſcio. illud video, bene ſentientem, etſi nihil effecerit, cadere non poſſe. Me tractat liberaliter; & mihi ſuo munere negotium impoſuit. nam, ſi mihi non dediſſet eas, quæ ad ludos ei aduectæ erant Africanæ; potuit ſuperſedere. nunc, quando dare neceſſe eſt; velim tibi curæ ſit, quod a te ſemper petij, vt aliquid iſtinc beſtiarum habeamus: Sittianamq. ſyngrapham tibi commendo. libertum Philonem iſtuc miſi, & Diogenem Græcum, quibus mandata, & litteras ad te dedi. eos tibi, & rem, de qua miſi, velim curæ habeas. nam, quam vehementer ad me pertineat, in iis, quas tibi illi reddent, litteris deſcripſi. Vale.

EXPLANATIO.

RVFVM, *Rufum*,] iterat Ruſi nomen, vt indicet magis, de quo loquatur: quaſi hoc dicat, Rufum illum, qui tibi tam iucundus eſt. nec abeſt iocus. Hic Rufus, quod habuerit cum Veſtorio cõtrouerſiam, vt infra quoque licet coniicere, vocatur Ruſio Veſtorianus ep. 14. ad Att. lib. XIV. nominatur etiam ep. 2. ad eundem, lib. II. MEL,] ſic appellamus ea, quibus mire delectamur. Plautus in Curc. Si abſim, haud recuſem, quin mihi male ſit, mel meum. DELICIAE *tuae*,] ſic locutus ep. 1. lib. VII. Deliciæ tuæ, noſter Æſopus. CALVMNIAM *tuliſſe*:] ad accuſandum deſcendiſſe. Infra: Cum calumniam iuraſſet MAXIMO *plauſu*] omnibus approbantibus: cum lætarentur, quod accuſaret accuſatorẽ ſuũ. TVLISSE.] pro, Detuliſſe: accuſaſſe de calumnia, præſertim accuſatorem ſuum. vnde ſequitur: Nemini hoc deferre munuſculum maluit, quam ſuo accuſatori. LEGE *Plotia de vi*] cauſſæ de vi ante alias extra ordinem agebantur. quod etiam ex oratione pro Cœlio, quem de vi accuſatum Cicero defendit, ſatis liquet. fuere autem de vi leges duæ, vna tribunitia Plotia, altera conſularis Lutatia: de quibus in libro noſtro de Legibus. DVBIVM *illi non erat*,] non erat ei dubium, quin condemnaretur. quod vt effugeret, de accuſando accuſatore ſuo conſilium cepit, eoq. crimine, quo cauſſam ab eo extra ordinem dicendam videbat. ſperabat enim, eo damnato, prorſus omni ſe periculo, omniq. moleſtia liberatum. DEFERRE *munuſculum*] neminem accuſare maluit, quam ſuum accuſatorem. ſic locutus ep. 13. SVBSCRIPTORE] erant, qui ſubſcriberent accuſatoribus, opemq. ferrent, vt reus omnino damnaretur. Cicero in Diuinat. in Verrem, pro Cluentio, ep. 1. lib. III. ad fratrem. VAQVE *eo perago*,] ita eum oratione exagito, ita vexo, vt Veſtorij quoque mẽtionem faciam. cum quo negotij quiddam Sempronio fuiſſe, cognoſcitur ex ep. 2. lib. VII. ad Att. FABVLAM] non, fictam rem, quales fabulæ ſunt, ſed quod, tamquam fabula, rideri poſſit. TIBI *pro beneficio dederit*,] collatum in te beneficium exiſtimari voluerit SI *quid iniuriis ſuis eſſet, quod Veſtorius teneret*.] cum ſit huius loci mihi quidem perdifficilis intelligentia, a duobus veteribus libris, vno Sigonij, altero meo, diſcedendum non putaui: vt ſit, quo niti coniectura poſſit, ſi quis ingenio veritatem veſtigare voluerit. quod ſi ex his verbis aliquam omnino cogat elicere ſententiam, interpretabor hoc modo: Tibi pro beneficio dedit, ſi quid eſſet iniuriis ſuis, ideſt, ſi quid eſſet ſuo damno, ſuaq. iniuria, quod Veſtorius teneret. quaſi ademptum ſibi aliquid, ac teneri a Veſtorio diceret, quod aliqua eius iniuria fieret. nam vt, Iniuria, interdum aduerbij loco ponimus, vt, Iniuria facis hoc: ſic videtur pronomen addi poſſe, vt dicatur, Iniuria mea facis hoc: quemadmodum, Ingratiis, &, Ingratiis tuis, Merito, & Merito meo veteres dicebãt. Paullo aſperius hoc eſt, aliquis dicet. quis negat? verum hanc aſperitatẽ Cœlius amauit: vt in eius vita iam oſtendimus. Tres præterea minime recentes libri pro, Si quid, habent, Si quod: duo, Quo Veſtorius. Quod autem pro, Iniuriis ſuis, in quo mei quidem ſcripti libri omnes conſentiunt, nonnulli repoſuere,

Iuris ſui: commenticium ſuſpicor, & eo magis, quod iidem, Iniuriis ſuis, eſſe in ſuo illo peruetere libro, editis antea, vt ipſi vocarunt, caſtigationibus indicauerant: nec tamen huius poſtea mutationis cauſſam oſtenderunt. TVRBARAT,] Turbare, & Conturbare, decoctorum eſt: nec deſunt apud Ciceronem exempla, ep. 7. lib. IV. ad Att. & in oratione pro Plãcio. QVOD *non venderet cuiquam.*] Quiſquam, tribus modis videtur vſurpari; cum dubitamus, vt, ſi quiſquam ita ſentit: cum negamus, vt, ne quiſquam putet: cum interrogamus, vt, quiſquam tam impudens reperietur? Cœlius tamen hic neque dubitat, neque negat, neque interrogat, ſed affirmat. & puto veteres ita locutos, quorum ſcripta ſine delectu Cœlius imitatus eſt. confirmatur hoc exemplum altero Æmiliani Scipionis exemplo: cuius verba, ex oratione contra legem iudiciariam Ti. Gracchi, a Macrobio recitata cum legerem, hoc animaduerti: Hæc cum mihi narrabat quiſquam, non poteram animum inducere, ea liberos ſuos nobiles homines docere. Liber Sigonij habet, Quo inquam; orta occaſione mendi, quia priſcis temporibus Quoiquã, pro Cuiquã, ſcribebatur. NOBIS] ſeipſum intelligit, Seruilij cauſſam defendentem. INVIDIA:] cum inuiſus eſſet omnibus. Sigonij liber, Maxime qui nobis traditus erat inuidiæ. minor igitur mutatio fieret, ſi legeretur hoc modo: Maximaq; nobis traditus erat inuidia. etſi video ſententiam claudicare: ſed in Cœlio ferenda ſunt omnia. LATERENSIS] Iuuentiæ gentis. POSTVLANTE] non accipio pro, accuſante. nam accuſator Seruilij in cauſſa repetundarum Pilius fuit, non Pauſanias. Poſtulante igitur eſt, petente, vt agere liceret contra eos, ad quos ea pecunia perueniſſet. vnus fortaſſe fuit de creditoribus Seruilij, aut etiam amicus, qui excuſata eius inopia, poſtularet a prætore, vt, ad quos credita Seruilio pecunia perueniſſet, quæreretur; quando Seruilius ipſe ſoluẽdo non eſſet. quod impetratum a prætore non eſt; non quod vſitatum non eſſet; verum, quia Seruilius ei odio erat. confirmat enim Cœlius his verbis, quod proxime dixerat, Maxima nobis traditus erat inuidia. Licuiſſe autem per leges in cauſſa repetundarum agere aduerſus eos, ad quos ea pecunia perueniſſet, Cicerone teſte probabimus. Eſt, inquit in oratione pro Rabirio, hæc cauſſa, quo ea pecunia peruenerit, quaſi quædam appendicula cauſſæ iudicatæ, atque damnatæ. ſunt lites æſtimatæ A. Gabinio nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, a populo recipi, lex æqua eſt. iubet lex Iulia perſequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit. ſi eſt hoc nouum in lege Iulia, ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta, quam in antiquis legibus, & ſanctius iudicata: ſane etiam conſuetudo huius generis iudiciorũ noua. Sin hoc totidem verbis tranſlatum caput eſt, quod fuit non modo in Cornelia, ſed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in temp. inducimus? erat enim hæc conſuetudo nota vobis quidem omnibus, ſed, ſi vſus magiſter eſt optimus, mihi debet eſſe notiſſima. accuſaui de pecuniis repetundis: iudex ſedi: prætor quæſiui: defendi plurimos: nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre poſſet, non mea fuit. ita contendo, neminem vmquam, quo ea pecunia perueniſſet, cauſſam dimiſſe, qui in æſtimandis litibus appellatus non eſſet. Venit etiam in mentem, Poſtulante, de accuſatore Pauſania dictum eſſe; quia ſequitur, Nobis patronis. quod ſi ita eſt, bis de repetundis poſtulatum Seruilium dicemus, primum a Pauſania, & damnatum; licet hic de exitu iudicij mentio nulla fiat; ſed ex his verbis intelligitur, Quo ea pecunia perueniſſet: quæ actio damnationem profecto conſequitur: deinde a Pilio: quod iudicium nondum eſſe factum, manifeſte infra demonſtrant ea verba, De repetundis, ſaucius, Pilio tradetur. ſed aduerſatur ea ratio, quod, ſi accuſatus eſſet antea de repetundis, abiiſſet in exſilium, nec alterum de eodem crimine iudicium exſpectaſſet. ATTICI *noſtri*,] cuius vxor Pilia fuit, ſæpe in epiſtolis ad eum nominata. FERVENTER] valde, non frigide: vt epiſt. 9. Feruentiſſime concerpitur. LOQVI] paſſionem tribuit verbo, actionem potius requirenti. Sed antiquum fuit, id eſt Cœlianum. QVO *vento proiicitur*] qua fama valde commotus eſt Appius, vſque eo, vt eundem Seruilium de præuaricatione accuſarit. APPIVS *minor*,] duos fratres Claudiæ gentis nominat Pedianus in argumento orationis pro Milone, filios C. Clodij, qui P. Clodij frater fuerat. vtrique prænomen Appio fuit; ſed, vt internoſcerentur, Appius maior, & Appius minor, ætatis ratione habita, vocabantur, vt feminæ, ante quam nuberent, cum duæ ſorores eſſent, maior, & minor appellabantur. itaque duas Octauias, maiorem, & minorem, Suetonius nominat in Auguſto. Pediani verba ſunt hæc: Poſtulauerunt apud Pompeium, familiam Milonis exhibendam, duo adoleſcentuli, qui Appij Claudij ambo appellabantur, qui erant C. Claudij filij, qui frater fuerat Clodij. de quibus infra quoque idem Pedianus mentionem facit. Quæro igitur, cum duo fuerint Appij fratres, maior, & minor, C. Clodij filij, primũ, cur neuter eorum patris prænomine ſit vſus; deinde, cur vterque Appius eodem prænomine. Veriſimile eſt, adoptatos eſſe ab eorũ patruo Ap. Claudio, qui Ciliciam texit ante Ciceronẽ, & ab eo prænomẽ accepiſſe; quod fieri ſolitum eſt: deinde, vt diſtinguerentur, maiorem, & minorem eſſe nominatos. Accedit ad hanc rationem altera, vt ego arbitror, aliquanto firmior, quod in hac epiſtola viuere patrem eorum Cœlius oſtendit: infert enim, Quid, ſi nefarias patris confeſſiones audiſſes? at eorum patrem naturalem C. Clodium iam deceſſiſſe, Pedianus videtur ſignificare, cum dicat, Qui erãt C. Claudij filij, qui frater fuerat Clodij. ex quo ſequitur, vt de patre adoptiuo ſit intelligendum. qui cum & ipſe Ap. Claudius vocetur, quem nam putemus eſſe, præter Appium illum, qui conſul cum L. Domitio fuit, & poſt cõſulatum Ciliciam adminiſtrauit? Nec mirum videatur, eodem prænomine duos fratres eſſe vſos. nam hoc vſitatum in gente Claudia, ex hiſtoria cognouimus. Appius enim Claudius, cognomento Caudex, qui conſulatum geſſit anno v. c. CDXXCIX. frater fuit Appij Claudij Cæci, teſte Gellio lib. XVII. video etiam apud Liuiũ lib. XXXIII. duos Labeones fratres eodem prænomine appellari. EX *bonis paternis*] a patre ſuo datam Seruilio, eius accuſatori, vt præuaricaretur. DICARAT] aut hoc abundat, cum, Indicet, dixerit: aut mendoſum videtur: cum, Dicat, ad verbum, Indicet, rectius accommodetur. DEPOSITVM] ab Appio patre,

quod

quod Seruilio daretur, ſi præuaricatus eſſet; in quo ſpem locabat abſolutionis ſuæ. Sigonij liber, Poſitum, H-S LXXXI. prorſus hoc deprauatum ſuſpicor. nam neque ſatis magna conficitur pecunia ad emendam præuaricationem: & perfectum potius numerum in veterum libris nominatum animaduerti. ac poteſt ex ignoratione antiquarum notarum fluxiſſe mendum, & factum eſſe LXXXI ex eo, quod fortaſſe fuit, CCCIↃↃↃ, quæ ſeſtertiorum erunt centum millia, id eſt pecuniæ noſtratis tria millia ſcutatorum. quamquam ne hæc quidem corrupto accuſatori merces pro rei magnitudine ſatis ampla mihi videtur. AMENTIAM.] qui flagitium aperiat patris ſui, a quo reo iudices datam Seruilio pecuniam, vt præuaricaretur. ACTIONES] in perſequenda accuſatione. quid enim ſtultius, quam in conſilium mittere eoſdem illos iudices, qui lites æſtimarant? NEFARIAS] nefas enim, pecunia ſalutem emere, accuſatore corrupto. MITTIT *in conſilium*.] poſt auditam cognitamq. cauſſam, vt ſententias de Seruilio ferrent: cum eos reijcere deberet, vt ſuſpectos. Mittebat iudices in conſilium accuſator, vt hic, & pro Cluentio: Cur eum, cum in conſilium iretur, Cluentius, & Canutius abeſſe patiebantur? cum in conſilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederat, non requirebāt? Et apud Valeriū Max. lib. VI. cap. 2. Cn. Piſo, Manilij accuſator, interrogāti Pompeio, cur ſe quoque non accuſaret, Da, inquit, vades reip. te, ſi poſtulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum: iam de tuo prius, quam de Manilij capite in conſilium iudices mittam. Prætoris quoque, mittentis in conſilium iudices, exēplum habemus in Aſconio. Cato prætor, inquit, in conſilium de calumnia accuſatorum miſit. QVI *lites æſtimarant*.] qui de repetundis iudicauerant. in cauſſis enim repetundarum lites æſtimabātur; vt, quantum a reo damnato eſſet exigēdum, cognoſceretur. Hinc licet intelligere, accuſatum Appium patrem a Seruilio de repetundis, eoq. præuaricante abſolutum. nec dubito, quin repetundarū crimen ob Sardiniam auare adminiſtratam obiectum Appio ſit: nam eam prætor rexerat: quod apud Plutarchum in Cæſare legimus. Iudices autem, qui eum abſoluiſſent, numquam omnino accuſatum ab Appio minore Seruilium damnaſſent: ne, ſi præuaricationem crederent, ſuum de Appij abſolutione iudicium damnare viderentur: quem abſolutum propter innocentiam videri volebant; non quod Seruilius præuaricator cauſſam prodidiſſet. Stulte igitur Appius minor eos iudices in conſilium miſit, vt ſententias de Seruilio ferrent. Hic ne quis miretur, quod cum dixerit poſtulatum a Pilio Seruilium de repetundis, iudiciū factum de præuaricatione prius, quam de repetundis, demonſtret. nam præuaricationis cauſſa tamquam appendix eſt rei iudicatæ: itaque extra ordinem ſtatim agitur. Qui autem de repetundis, iidem de corruptis iudicijs iudicabant: & ad crimē corrupti iudicij præuaricatio pertinuit. itaque mirum non eſt, qui iudices in Appij cauſſa repetundarum fuerant, eoſdem in Seruilij prçuaricationis cauſſa ſediſſe. Pro Cluentio: An, vt prçuaricaretur? iam id quoque ad corrumpendum iudicium pertinet. Et in eadem infra: Fidiculanius quid feciſſe dicebatur? accepiſſe a Cluentio H-S CCCC. cuius erat ordinis? ſenatorij. qua lege in eo genere a ſenatore ratio repeti ſolet? de pecunijs repetundis. Quod autem, Litis, pro Lites, ſcriptum ſit, antiquæ conſuetudinis eſt. Priſcianus lib. VII. Lites, & Litis: Cicero in frumentaria: Sedaſti etiam litis illorum. ÆQVO *numero*] æquo ſententiarum numero reus abſoluebatur. habendam ſcilicet humanitatis rationem veteres illi legum latores cenſuerunt; vt, in re dubia, ad miſericordiam inclinatio fieret. teſtē habeo Ciceronē in oratione pro Cluentio. In conſilium, inquit, ituri erant iudices triginta, & duo. ſententijs decem, & ſex abſolutio confici poterat. Confirmat in Mario Plutarchus: Παραλόγως ἀπέφυγεν, ἴσων τῶν ψήφων γενομένων. Hoc Laterenſis ignorans, cum abſolutum Seruiliū, ob ſententiarum paritatem pronunciare deberet, non pronunciauit abſolutum, neque de ſententiarum numero mentionem fecit, ſed, cum tres ordines, ſenatus, equites, tribuni ærarij lege Aurelia iudicarent, ordinum iudicia expoſuit; quibus abſolutum Seruilium, hæc infra verba demonſtrāt, Pro abſoluto Seruilius haberi cœptus. in quo geminus Laterēſis error agnoſcitur, primum, quod æquo ſententiarum numero abſolui reum ignorauit; deinde, quod in abſoluendo, aut condemnando habendam ordinum rationem arbitratus eſt; vt, quem ordines duo abſoluiſſent, aut damnaſſent, is abſolutus, aut damnatus putaretur: cū non intelligeret accidere poſſe, vt, a duobus ordinibus abſolutus reus, tamen damnaretur, ex vniuerſo ſententiarum numero, quarum maior pars vel ſalutem reo, vel pœnam afferebat. exempli gratia, ſenatores reum abſoluunt, item equites, ſed vtrique paucis ſententijs: tribuni ærarij omnes, aut plerique condemnant. quis non videt abſolui reum, ſi ordinum potius, quam ſententiarum, ratio ducatur? contra tamen accidit: nam ſententiæ numerabantur, ſeparatim quidem primo cuiuſque ordinis, ſed vt mox ſumma fieret ex omnibus: quarum maiorem numerum vel abſolutio rei, vel calamitas cōſequebatur. quod ne putetur a coniectura ductum, quæ ſæpe, tamquam in lubrico poſita, ad falſa prolabitur: præclarum contra ordines (vt ita loquar) pro ſententijs habemus exemplum in vtiliſſimo Pediani commentario: in quo damnatus a duobus ordinibus L. Saufeius, ex numero tamen ſententiarum impunitatem aſſequitur. verba recitemus. Defenderant Saufeium M. Cicero, M. Cœlius; obtinuerantque, vt vna ſententia abſolueretur. condemnauerant ſenatores decem, abſoluerunt octo: condemnauerunt equites nouem, abſoluerunt octo: ſed ex tribunis ærarijs decem abſoluerunt, ſex condemnauerunt. Alterum ſuccurrit exemplum in ep. 5. lib. 2. ad fratrem. nam de Sex. Clodio abſoluto ſignificās, Tres, ait, ei ſententiæ teterrimæ in conſilio defuerūt. Subiungit autem: Senatorū vrna copioſe abſoluit: equitum adæquauit: tribuni ærarij condemnarunt. Ex quo patet, ſi ordines conſiderentur, dubium eſſe iudicij exitum; cum vnus abſoluat, alter condemnet, tertius æquo ſententiarum numero nihil decernat. numeratis autem ſenatorum, ac tribunorū ſententijs, (nam equitum pares fuere) vicit tribus ſententijs ea pars, quæ abſoluebat: qui ſenatores fuere: dixit enim, Senatorum vrna copioſe abſoluit. Quid? ipſe Cœlius non idem oſtendit verbis ex legis capite vno, & cēteſimo recitatis? Quod eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius, ratumq. eſto. VT *ſolent*,] vt ſolent prætores, poſtea quam, quid iudices ſenſerint,

ſint, pronunciarunt. NON *redigam.*] antiqui moris ignoratione ſententia nobis obſcuratur. abſolutionem quidem ſignificari, e ſequentibus verbis intelligo. PRO *abſoluto*] cum eum ab ordinibus abſolutum prætor pronunciaſſet. LEGIS] de iudiciis. IN *tabulas*] in quas reorum omniũ abſolutiones, damnationeſq. referebantur. ABSOLVTVM *non retulit*,] primum ex ordinum iudiciis Laterenſis abſoluendum Seruilium putauerat: mox inſcitiam ſuam deprehẽdit, lecto legis capite CI, in quo, numerandas iudicum ſententias, plane cognoſcebatur, omiſſa ordinum mentione. ſed hic etiam lapſus eſt, opinatus ideo non abſolutum Seruilium, quia iudicum pars maior pro eo non iudicaſſet: cum par ſententiarum numerus ad abſoluendum ſufficeret. ORDINVM *iudicia perſcripſit.*] hærebat Laterenſis. pronunciauerat iam, ab ordinibus abſolutum Seruilium: ex quo referre in tabulas abſolutum oportuit. rurſus, cum eum a maiore iudicum parte non eſſe abſolutum videret, putauit ſe contra legem facere, ſi abſolutum ſcriberet: itaque, ne vel contra ſuam pronunciationem, vel contra legem committeret, (cum ex pronunciatione abſoluendus, ex lege damnandus ei videretur) neque abſolutum, neque damnatum in tabulas retulit: ſcripſit, quid ſinguli ordines iudicaſſent. POSTVLANTE] de repetundis. nam eodẽ crimine poſtulare non licebat. TRANSEGIT,] vel amicus Laterenſis fuit Lollius, cũ quo de abſoluendo Seruilio conſilium cepit, vel ipſius Seruilij patronus. RELATVRVM] in tabulas abſolutum. DE *repetundis, ſaucius*,] ſaucius, & læſus iudicio præuaricationis, (ſiquidem neque abſolutus, neque damnatus eſt) de repetundis accuſandus Pilio tradetur. NAM, *de diuinatione*,] cauſſam exponit, cur, cum ab Appio, & Pilio poſtulatum Seruilium dixiſſet, vnum poſtea Piliũ nominarit. Quod ad diuinationem, inquit, attinet, Appius contendere cum Pilio non eſt auſus, vter accuſare Seruilium deberet. Diuinatio dicebatur oratio, in qua de accuſatore deligẽdo diſputabatur; vel quod non de facto, ſed de futuro coniectura quæreretur; vel quod iniurati iudices in ea cauſſa ſederent, &, quod vellent, præſentire de vtroque poſſent; vel quod res agerentur ſine teſtibus, & ſine tabulis, &, his remotis, argumenta ſola ſequerentur iudices, & quaſi diuinarent. ſic enim putauit Aſconius, cum Ciceronis Diuinationem in Verrem explanaret. videndus & Gellius lib. 2. cap. 4. CVM *calumniam iuraſſet*,] iurare calumniam, eſt iureiurando profiteri ſe accuſatorem, in cauſſa tamen haud quaquam iuſta. Liuius libro XXXIII. Romanos in Hãnibalem, & ipſos cauſſam odij quærentes, inſtigabant. itaque, diu repugnante Scipione Africano, quia parum ex dignitate ſua ducebat, ſubſcribere odiis, accuſationibuſq. Hannibalis, & factionibus Carthaginienſium inſerere publicam auctoritatem; nec ſatis habere, bello viciſſe Hannibalem, niſi velut accuſatores calumniam in eum iurarent, ac nomen deferrent: tandem peruicerunt, vt legati Carthaginem mitterentur, qui apud ſenatum eorum arguerent, Hannibalem cum Antiocho rege conſilia belli faciendi inire. Pedianus in commentatio Cornelianæ: Huc illud pertinet, cum iuraſſe dixit, ſemel priuatim, & iterum legatum. ſcilicet cum in Curionem calumniam iurauit. Supra quoque in hac ipſa epiſtola, Calumniam maximo plauſu tuliſſe, pro, ad accuſandum deſcẽdiſſe. SERVILIIS] propinquis M. Seruilij. EMISSARIO *eſt factus.*] in antiquo libro Mediceæ bibliothecæ, & in duobus præterea, Petri Bẽbi, & Vbaldini Bandinelli, legitur, Emiſſa ruſtetio factus. fortaſſe corrigendum, Emiſſario, S. Tettio factus: vt exiſtimat, amiciſſimus meus. Tettios autem & libertos, & amicos Claudiorum fuiſſe, in qua gente erat Appius, oſtendit Aſconius, vbi in oratione pro Milone illum locum explanat: Hæc inſidiata Pompeio eſt. quamquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. ſed Damionem Tettiæ gentis fuiſſe oſtenditur in lib. IV. ad Att. epiſt. 3. itaque hic Cœlius, de Appio loquens, Accuſatus, inquit, eſt a quodam ſuo emiſſario Sex. Tettio. nam cum, Sextus, antiqui ſignificare volebant, vel Sex. ſcribebant, vel S. ita patebit & vera lectio, & ſententia. quo quidem eo magis inclino, quod etiam in libro peruetere Caroli Sigonij ſcriptum video, Omiſſa ruſtetio: vt in hac varietate augeatur mendi ſuſpicio, & ad veritatem indagandam quaſi latior via pateſiat. RECTE *hoc par habet.*] præclare cõponuntur hi duo: cum emiſſarius eum ipſum reum faciat, a quo in alios emitti ſolitus erat. Par gladiatorum, dixit Cicero de optimo genere oratorum: quam vocauit cõpoſitionem ep. 8. lib. 2. EVM] Cæſarem. POST *Kal. Mart.*] pugnare videtur hic Cœlij locus cum Ciceronis loco ep. 3. lib. IIX. ad Att. in quo, Pompeium M. Marcello conſuli, finienti prouincias Gallias Kal. Mart. reſtitiſſe, diſerte ſcriptum eſt. Nec tamen aut Cœlium, aut Ciceronem mentiri, credibile eſt. de Pompeij potius leuitate, & inconſtantia cogimur ſuſpicari, qui, cum reſtitiſſet Marcello conſuli, contra Cæſarem agenti, poſtea cum eodem Marcello conſenſerit de ſucceſſore Cæſari mittẽdo. epiſtola quidem huius libri decima, hoc ſenſiſſe oſtenditur, ne S.C. vllum fieret: quod erat, ne Cæſari ſuccederetur, contra Marcelli conſulis relationem. AVCTORITATESQ. *perſcripta.*] auctoritates dicebãtur ſenatuſcõſulti, nomina ſenatorũ, qui ſcribẽdo affuiſſent: quod auctoritatẽ, & quaſi pondus adderẽt ſenatus conſulto. Præſcriptæ autem, non Perſcriptæ mihi placere, oſtẽdi iam ep. 2. lib. V. in eo loco, Illud ſenatus cõſultũ ea præſcriptione eſt. AVCTORITAS.] ſic liber Sigonij, & alij: mihi potius arrideret, Auctoritates: cum & Cœlius proxime dixerit, Auctoritateſq. præſcriptæ; & Cicero lib. III. de Oratore, Eundem, id quod in auctoritatibus præſcriptis exſtat, ſcribendo affuiſſe. IN *æde Appollinis.*] ſenatus habebatur vel in ſacris ædibus, vel in templis non ſanctis, vt in curia Hoſtilia. templorum enim alia ſancta, alia non ſancta. vt ait Varro lib. 6. de lingua Lat. SCRIBENDO *affuerunt*,] imminutum eſt: & ſubaudiendum, ſenatus conſulto. ſic enim tunc loquebantur. exempla vide, ep. 6. lib. XV. ep. 1. lib. VII. ad Att. de Oratore lib. III. Integrum autem poſuit, ſenatus conſulto ſcribendo Lamiam affuiſſe, ep. 29. lib. XII. Ponor ad ſcribendum, pro, Ponor affuiſſe ſcribendo, dixit ep. 15. libro IX. Lampridius in Heliogabalo: Mater eius cum veniſſet vocata ad conſulum ſubſellia, ſcribẽdo affuit: id eſt, S.C. conficiendi teſtis. L. DOMITIVS CN. F.] ſcitu dignũ eſt, quod in Nerone ſcripſit Suetonius. Perſeuerauerũt, inquit, omnes in eodem cognomine. ac ne prænomina quidem vlla, præter quam Cnæi, & Lucij, vſurparunt, eaq. ipſa inſigni

varie

varietate, modo continuantes vnumquodque per trinas perſonas, modo alternátes per ſingulas. nam primum, ſecundumq. ac tertium Ahenobarborum Lucios, ruſus ſequentes tres ex ordine Cnæos accepimus: reliquos non niſi viciſſim, tum Lucios, tum Cnæos. Hic autem, qui ſcribendo affuit, conſul fuerat cum Appio Claudio, Cæſaris inimiciſſimus, quem prætor abeuntem conſulatu, quem aduerſus auſpicia legeſque geſſiſſe exiſtimabatur, ad diſquiſitionem ſenatus vocauit: mox conſul imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: ſucceſſorque ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad Corfinium captus eſt. vnde dimiſſus, Maſſilienſes, obſidione laborantes, cum aduentu ſuo confirmaſſet, repente deſtituit: acieq. demum Pharſalica occubuit: vir neque ſatis conſtans, & ingenio truci, quippe qui, conſultante Cn. Pompeio de mediis, ac neutram partem ſequentibus, ſolus cenſuit hoſtium numero habendos. De hoc, vt oratore, Cicero ſic in Bruto: L. Domitius nulla ille quidem arte, ſed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat. Cnæus autem pater eius, hic nominatus, is eſt, qui in tribunatu pontificibus offenſior, quod alium, quam ſe, in patris ſui locum cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegiis ad populum tranſtulit: ac in conſulatu, Allobrogibus, Aruerniſq. ſuperatis, Elephanto per prouinciam vectus eſt, turba militum quaſi inter ſolemnia triumphi proſequente. in hunc dixit Licinius Craſſus orator, non eſſe mirandum, quod æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum eſſet. Hæc Suetonius. Addit Pedianus, ab eo tribuno plebis quod in augurum collegium a M. Scauro, principe ciuitatis, cooptatus non eſſet, diem ei dictam ad populum, & multam irrogatam, quod eius opera ſacra multa populi Romani deminuta eſſe diceret. Notatur vt perfidus a Valerio Max. lib. ix. cap. 6. quod Bituitum, regem Aruernorum, per colloquij ſimulationem acceritum, hoſpitioq. exceptum, vinxiſſet, ac Romam naue deportandum curaſſet. quod an vere ſcriptum ſit a Valerio, poteſt ambigi: cum Liuius libro. l x i. Q. Fabium, Domitij ſucceſſorem, aduerſus Bituitum feliciter pugnaſſe tradiderit. Idemq. Oroſius lib. v. cap. x i v. ſcriptum reliquit. Ahenobarbvs,] vt diſtinguatur a Caluinis. nam, vt idem Suetonius in eodem loco, ex gente Domitia duæ familiæ claruerunt, Caluinorum, & Ahenobarborum. Ahenobarbi auctorem originis, itemq. cognominis habent L. Domitium; cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini, auguſtiore forma, ex occurſu imperaſſe traduntur, nunciare ſenatui, ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat; atque in fidem maieſtatis adeo permulſiſſe malas, vt e nigro rutilum, ærique aſſimilem capillum redderent. quod inſigne manſit & in poſteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Confirmatur idem a Plutarcho, in Paulli vita, de huius origine cognominis. Quod autem, Ahenobarbus, non, Aenobarbus, maluerim ſcribere, ſi quis lapides Capitolinos inſpexerit, non mirabitur. Deductum videtur, non ab, æneus, ænea, æneum, ſed ab, ahenus, ahena, ahenum. quod Gellius, adſpiratione inter duas vocales interiecta, ſcribere veteres conſueuiſſe demonſtrat lib. 2. cap. 3. Q. Cæcilivs] hic eſt Scipio ille, Magni Pompeij ſocer, eiuſdemque in tertio conſulatu collega, qui, afflictas Pharſalico prœlio partes Pompeianas, in Africa rurſus, ope Iubæ regis excitauit, victuſq. a Cæſare, ne victoris in poteſtatem veniret, ipſe ſibi mortem conſciuit. Tranſiit autem a Corneliis in Cæcilios, aſſumpto patris adoptiui cognomine Pio, quod eum Q. Metellus Pius, Numidici filius, pontifex Max. adoptauerat. id quod in Dionis hiſtoria legimus lib. x l. Hūc Cicero Naſicam vocat epiſt. i. lib. i i. ad Att. quod eius patris, maiorumque cognomen fuerat. Dio eodem libro. Idem tamen vetere prænomine, quod a naturali patre acceperat, Publius appellatur interdum, vt a Cicerone in oratione pro domo, & in epitome Liuiana, & apud Eutropium. Pater autem eius, vt eodem loco Dio ſcripſit, fuerat Scipio Naſica, auus item Naſica, quē nominat Cicero in Bruto. Villivs] antiqua familia, primis fere temporibus a Liuio nominata. Annales dicti, ab eo, qui legem tulit, quo anno magiſtratus capere liceret. Villium Annalem Cicero etiam memorat in oratione pro Fundanio apud Priſcianum lib. 6. Antea in omnibus impreſſis, Iulius. primi nos repoſuimus, Villius. Pom.] tribus Pomptina fuit. nā ex x x x v. tribubus, aliquam, vt inquit Pedianus, neceſſe erat, cuiuſcumque eſſet ordinis, ciuis Romanus obtineret. is autem oſtendebatur a prænomine ſuo, a nomine, (nomine autem familia ſignificatur) a patris prænomine, a tribu, a cognomine, vt Philippica i x. Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus eſt ablatiui caſus: vt ſit, ex Lemonia, vt inquit Aſconius. in lapidibus autem antiquis fera ſemper, in libris aliquando prioribus tantummodo litteris ſignificari tribus animaduertas, vt in hoc S. C. vbi enim legitur, Pom. ſciendum eſt, Pomptinam intelligi: vbi Pop. Popilliam: vbi Pup. Pupiniam: vbi An. Anienſem: quod cum antea non eſſet exploratū, alij pro An. Capito, duabus vocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinus autem Rutilius in ſuis anotationibus credidit, antiquas notas fuiſſe, quæ ſignificarent, Ateij nepos. in quo quam deceptus ſit, non attinet dicere. ſi enim ab auo oſtendendus aliquis erat, non ab eius nomine, ſed a prænomine oſtendebatur. ſed incidit in errorem, quia tribum Anienſem non agnouit, quæ duabus modo litteris, vt iam dixi, ſcripta fuerat. quæ me ratio mouit, vt vbi, Puphirrus, vno tantum verbo antea legebatur, duobus in noſtro libro ſcriberem, Pup. *Hirrus*, id eſt Pupinia Hirrus. tribus enim ante cognomen ponebatur, vt & hic, & alibi licet videre. Quoniam autem hanc tribuum cognitionem non ita facilem eſſe perſpicimus, (nam & Volaterranus, & Alexander, qui dies Geniales ſcripſit, & alij, quos non neceſſe eſt commemorare, parum videntur in ſuis libris earum numerum, & nomina tenuiſſe.) ſtudioſis non fore prorſus inutile, aut iniucundum arbitramur, ſi, quæ in hanc rationem diſperſa in veterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. quę cum olim ſcripſeram adoleſcens, cum hæc noua videbantur; nunc eadem, correctione quadam, breuiſſime colligam.

Fuerunt igitur Romanæ tribus omnino x x x v. quarum nomina infra ſcripſimus, & ſcriptores aliquot, qui de iis locuti ſunt, appoſuimus, vt inde facilior earum, ac certior vnicuique cognitio ſit.

Æm. vel, Æmi. Æmilia. Cicero ad Atticum libro ii. Liuius libro x x x i i x. antiquæ vrbis inſcriptiones 75.

ANI. Anienſis. Cicero pro Plancio, Liuius lib. x. antiquæ vrbis inſcr. 160. 175. & in lib. Petri Appiani de inſcriptionibus antiquis totius orbis. 93.

ARN. vel, ARNIEN. Arnienſis. Cicero in agraria II. in Rullum, Liu. lib. VI. & lib. XXIX. vbi corrupte legi putamus Narnienſis. nam lapis antiquus, quem Vulſinijs in templi parietibus vidimus, expreſſam Arnienſis mentionem continet.

CLA. Claudia. Liuius lib. II. Virg. lib. VII. Dionyſius Halic. lib. v. antiquæ vrb. inſcr. 75. 84. 114. liber Appiani 479.

CLV. vel, CLVST. Cluſtumina. Cicero pro Plancio, pro Balbo, antiquæ vrb. inſc.

COL. Collina. Varro libro IV. de ling. Lat. Plinius lib. XIIX. cap. 3. Feſtus. antiquæ vrb. inſcr. 27. 99. 120. liber Appiani 110.

COR. Cornelia. Liuius lib. XXXIIX. antiquæ vrb. inſcr. 29.

ESQ. vel, EXQ. Eſquilina. Varro lib. IV. de ling. Lat. Plinius lib. XIIX. cap. 3. Feſtus, antiquæ vrb. inſcr. 75. Eſt præterea in ædibus viri optimi, valdeq. eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum antiqui lapidis cum hac tribu.

FAB. Fabia. Horatius epiſt. VI. lib. I. Suetonius in Auguſto, antiquæ vrb. inſcr. 61. 73. 74. 76. & Petri Appiani lib. 62. 66. 335. 343. 500.

FAL. Falerina. Liuius lib. IX. in libro Appiani 105. 120. & Neapoli antiquus lapis eſt ita inſcriptus: C. PISTORIO. C. F. FAL. FIRMO. ÆDIL. IIVIR. CVRATORI. OPER. PVBLICOR. item Ioſephus ἐν τῷ τ' ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιζ, κεφαλῇ ιε.

GAL. Galeria. Liu. lib. XXVII. Plinius lib. VII. cap. 49. etſi, pro Galeria, legitur Galerius. ſed corrigendus locus eſt ex antiquo libro auunculi mei Franciſci Aſulani. & antiquæ vrb. inſcr. 89. 142. 159. liber Appiani 14. 15. 16. 19. 21. 22.

HOR. vel, HORAT. Horatia. Scriptum in libris de hac tribu nihil eſt: in lapidibus tamen ſæpe nominatur. deductam ſatis conſtat a vetere familia patricia, vt alias non paucas.

LEM. Lemonia. Cicero pro Plancio, Phil. IX. Feſtus, antiquæ vrb. inſcr. 91. 151.

MÆC. Mæcia. hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus: C. OCTAVIO. C. F. MÆC. VERO. C. NERBACIO. MÆC. ROMANO. in libris quinquies nominatam obſeruauimus, a Tullio lib. IV. ad Att. ep. 14. a Liuio lib. IIX. & XXIX. a Valerio Max. lib. II. cap. 4. a Feſto.

MEN. Mentina. Cicero lib. XIII. ep. fam. Ioſephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιζ, κεφαλῇ ιε. cum quibus lapides tres conſentiunt: C. VALERIO. C. F. MEN. DOLVTIO. MARCIANO. A. MVNIO. A. F. MEN. EVARISTO. C. CATIO. C. F. MEN. BALBO. C. CATIVS. C. F. MEN. GALLVS. & hic epiſt. 9. lib. XIII. Puto tamen hanc tribum fuiſſe Meneniam potius, quam Mētinam, & corruptum eſſe Ioſephi locum. deducetur enim ab antiqua familia patricia, vt aliæ octo, Æmilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Horana, Papiria, Sergia, Veturia. nā Publilia nomen accepit a plebeia gente.

OVF. Ovfentina. Liuius lib. IX. Feſtus. antiquæ vrbis inſcript. 86. 133. in libro Appiani 27. 28. 30. 51. 63. 71. 79. 84. 85. 86. & in lib. Veronenſium antiquitatum ſic: Q. EVFEMVS. Q. F. OVF. LVCVLLIVS.

PAL. vel, PALAT. Palatina. Cicero in Verrem, Pedianus 18: Varro lib. IV. de ling. Lat. Plinius lib. XIIX. c. 3. Liuius lib. XX. Feſtus. antiquæ vrbis inſcr. 29. 34. 39. 62. 116. 155. 176. liber Appiani 17. 22. 34. 64.

PAP. vel, PAPIR. Papiria. Liuius lib. IIX. Feſtus. antiquæ vrbis inſcr. 72. 135.

POB. Poblilia, quæ deinde Publilia ſcripta eſt. ſicuti ex Poblius Publius factus eſt. reperitur in lapidibus & PVB. & PVBL. & PVBLIL. & POB. Liuius lib. VII. antiquæ vrb. inſcr. 19. liber Appiani 252. & in libro Veronēſium antiquitatum ſæpe. Exempla Publiliæ, per v ſcriptæ, quinque habemus. duo in antiquæ vrb. inſcr. 66. 81. tria in App. lib. 65. TO 5. 352. Puto hanc eſſe, quam Feſtus Popilliam nominat: de qua Valerius lib. IX. cap. 10. liber Appiani 297.

POL. Pollia Liuius lib. XXIX. Valerius Max. lib. II. cap. 4. & lib. IX. cap. 10. antiquæ vrbis inſcriptiones 110. 113. 147. liber Appiani 18.

POM. vel, POMP. Pomptina. Cicero ad Atticum lib. IV. Liuius lib. VII. Feſtus. antiquæ vrb. inſc. 114. 177. liber Appiani 141. 484.

PVP. Pupinia. Cicero ad Q. fratrem lib. III. Liuius lib. XXVI. Feſtus duo antiquorū lapidum exempla exſtant. alterū Capuæ, D. VIBIDI. D. F. PVP. NIGRI; alterum Patauij, CLAVSTO. C. F. PVP.

QVI. vel, QVIR. Quirina. Cicero pro Quinctio. Aſconius 61. Feſtus. antiquæ vrb. inſcr. 15. 34. 44. 115. liber Appiani 14. 17. 18. 19. 103.

ROM. Romilia. Cicero in Verrem, idemq. in agraria. I. Aſconius 18. Varro lib. IV. de ling. Lat. Feſtus. Seruius in comment. III. Æneidos antiquæ vrbis inſcr. 165. in libro Veronenſium antiquitatum 51. L. GALLIO. L. F. ROM. Eſt etiam Ferrariæ ſemifractus lapis, in imis ſummi Templi parietibus inſtratus, in quo ita ſcriptum vidimus, -ITIO. T. F. ROM.

SAB. Sabatina. Liuius libro VI. Feſtus. Lapis antiquus Romæ in ædibus eximij Cardinalis Carpenſis; CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MVSÆO. MANCIPI. VIÆ. APPIÆ.

SCA. vel, SCAP. vel, SCAPT. Scaptia. Liuius lib. IIX. Suetonius in Auguſto; Feſtus. Lapidis antiqui exemplum Romæ extat in regione Pātheonis: C. AVFELIVS. C. F. SCA. SEVERVS. & item aliud, C. GRANTANIVS. SCAPTIA. MACER.

SER. vel, SERG. Sergia. Aſconius 61. antiquæ vrb. inſcr. 61. 63. 81. 165. eſt etiam in eodem libro 63. quattuor litteris SERG.

STEL. Stellatina. Liuius lib. VI. antiquæ vrb. inſcr. 110. & duabus litteris. ST. 239.

SVB. Suburana. Varro lib. IV. de ling. Lat. Cicero etiam in agraria II. quo in loco videtur corrupte legi, Ab Ocriculana: cū in quinque antiquis libris legatur, ab vſura. nam inde mihi orta coniectura eſt, legi poſſe, a Suburana. mutatione ferè nulla. Plinius lib. XIIX. cap. 3. Feſtus. antiquæ vrb. inſcr. 117. & alibi.

TER. Terētina. Cicero pro Plācio. Liuius lib. X. antiquæ vrb. inſcr. 140. 199. liber Appiani 105. 336.

TRO. vel, TROMEN. Tromentina. Feſtus. Liuius etiam

etiam lib. VI. ſcripſit, Trumētina, vt opinor, non, vt impreſſum eſt, Promētina. antiquæ vrb. inſcr. 207. liber Appiani 16.177. & in lapide, qui Caietæ eſt, L. ATILIO. L. F. TROMEN.

VEIEN. Veientina. pro Plancio.

VEL. Velina. Cicero ad Att. lib. IV. & in Bruto. Horat. ep. VI. lib. I. Perſius, antiq. vrb. inſcr. 162. liber Appiani 19

VET. Veturia, hoc lapide notata, C. CASSIVS. C. F. VET. & hoc, SEX. APVSIVS. SEX. F. VET. & hoc, SEX. CALPVRNIVS. SEX. F. VETVRIA.

VOL. vel, VOLT. vel, VOLTIN. Voltinia. Cicero pro Plancio. antiq. vrb. inſcr. 155. & in antiquo lapide, qui eſt Venetiis in turri S. Vitalis, CN. NVMERIVS. CN. F. VOL. FRONTO. Eſt & quattuor litteris VOLT. in Appiani lib. 484. alibi VOLTIN. & integrum VOLTINIA.

Ex hoc numero quattuor tantum vrbanæ fuerūt, Palatina, Eſquilina, Collina, Suburana, in quas, vt inquit Plinius, transferri ignominiæ eſſet, dictæ a partibus vrbis, in queis habitabant. reliquæ omnes ruſticæ, laudatiſſimæ, eorum, qui rura haberent: quæ proprie ingenuorum erant; cum vrbanæ libertinorum eſſent: vt in Aſconio, & in epitome Liuiana lib. XX. Aſconium autem, vbi illud in Verrem explanat, V. & XXX. tribus, cur de nominibus Sabinarum plures tribus eſſe factas dixerit, mirari nō ſatis poſſum; cum a Sabinis non tribus, ſed curiæ nomina acceperint, vt inquit Liuius lib. I. & Sext. Pompeius. C. LVCCEIVS] C. Lucius antea legebatur in omnibus vulgatis libris: quod etiā in antiquis video ſcriptum eſſe. verum non indiligenter a nobis obſeruata Romanorum nominum ratio mendum olim patefecit. non enim duo prænomina, Caius, & Lucius, ſimul eſſe poſſunt: & omnino familiæ nomen poſteriore loco requiritur: nec video, quid commodius pro, Lucius, reponi poſſit, quā, Lucceius. quod cum mihi placuiſſet multis abhinc annis; poſtea cum ab aliis probatam eſſe coniecturam noſtram intellexerim, confirmor aliquanto magis in vetere ſententia. HIRRVS,] & cognomen, Hirrus, & prænomen, Caius, indicant eum eſſe, quem ſuum in ædilitate competitorem nominauit Cœlius ep. 2. Et, vt aliud ex alio, ſuſpicor, quem legimus Vlcillem Hirrum apud Cæſarē lib. I. de bel. ci. mutandum eſſe in, Lucceium Hirrum. Hic in ſequentibus ſenatus conſultis partibus, quibus interceſſum eſt, non affuit ſcribendo, fortaſſe quod aliter ſentiret, aut ne Cæſarem offenderet; in quem fieri præiudicium videret: ideoq. etiam interceſſum eſt. CVRIO,] tribunus pl. deſignatus: quo tempore fauere Pompeio contra Cæſarem videbatur: idq. tum hiſtoriæ narrant; tum etiam argumento eſt; quod affuit ſcribendo ſenatus conſulto, pro optimatibus, id eſt pro Pompeio contra Cæſarem facto. adeſſe enim ſcribēdo ſoliti ſunt, qui ſenatus conſultum fieri vellent. quod oſtendit ep. 6. lib. XV. CAPITO,] cognomen eſt & gentis Ateiæ, vt hic, & ep. 29. lib. XIII. cognoſcitur; & Fonteiæ, teſtimonio Plutarchi, & Horatij: quorum ille in Antonij vita Fonteium Capitonem, hic eundem ſat. V. lib. I. nominat. M. MARCELLVS *conſul*] nam Sulpicius collega æquior in Cæſarem fuit, nec ei ante abſolutum decem annorum ſpatium, Vatinia primum, deinde Trebonia lege datum, ſuccedendum putauit: ne cauſſa belli ciuilis oriretur. itaque, cum ad eum ſcriberet Cicero ep. I. lib. IV. Cognoram, inquit, iam abſens, te, hæc mala multo ante prouidentem, defenſorem pacis, & in conſulatu tuo, & poſt conſulatum fuiſſe. Et epiſt. 2. eiuſdem libri: Omnia vtriuſque conſilia ad concordiam ſpectauerunt. Et ep. 3. Abſens cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cauendo, & prædicendo ſententia: & ipſe affui primis temporibus tui conſulatus, cum accuratiſſime monuiſti ſenatum, collectis omnibus bellis ciuilibus, vt & illa timerēt, quæ meminiſſent; & ſcirent, cum ſuperiores, nullo tali exemplo antea in rep. cognito, tam crudeles fuiſſent, quicumque poſtea remp. oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum. quare meminiſſe debes, eos, qui auctoritatem, & conſilium tuum non ſunt ſecuti, ſua ſtultitia, occidiſſe, cum tua prudentia ſalui eſſe potuiſſent. Legimus etiam in Suetonio, M. Marcello cōſuli Cæſarem reſtitiſſe, partim per Ser. Sulpicium alterum cōſulem, partim per interceſſores tribunos pl. V. F.] vſitatus loquendi modus in oſtendēda relatione. nam, V. F. quod eſt, verba fecit, idem valet, quod, retulit. apud Frontinum de aquæ ductibus. DE *prouincijs conſularibus:*] vt ſuccederetur iis, qui conſulares prouincias obtinebant: quod generale videbatur: ſed prouincia Cæſaris vtraque Gallia maxime petebatur. duas autem quotannis prouincias iis decerni, qui conſules fuiſſent, lex Sempronia iubebat: qua de re fit mentio in orationibus pro domo, & de prouinciis, & ep. 7. lib. I. Retulit igitur primum conſul Marcellus de conſularibus prouinciis, mox de omnibus vniuerſe. prior relatio valuit: quia nemo interceſſit: ex quo factum eſt ſenatus conſultum: de vno dixit Cœlius, Senatus conſultum, quod tibi miſi, factum eſt. poſterior autem relatio, tres partes complexa, quas paullo poſt oſtendemus, infirma fuit: quia ſingulis partibus tribuni pl. interceſſerunt. ideo factū de iis ſenatus conſultū non eſt, (nōn ênim hoc nomen ad ea ſenatus decreta pertinet, quibus interdicitur) ſed ſenatus tantum auctoritas remanſit: quæ quid a ſenatus conſulto differat, demonſtratū eſt epiſt. 2. libri I. D. E. R. I. C.] de ea re ita cenſuerunt. Sic enim Probus interpretatur. eædem litteræ in ſenatus conſultis a Frontino recitatis in libello de aquæ ductibus leguntur. & apud hunc noſtrum oratione IIX. in Antonium: Quod L. Opimius conſul verba fecit de rep. de ea re ita cenſuerunt. L. PAVLLVS,] hic in ſuo conſulatus acerrime Cæſaris cauſſam oppugnauit: vt legitur ep. XI. poſtea ſilentium Cæſari vendidit, acceptis M D talentis. Plutarchus in Cæſare. nota etiam ex aliis hiſtoria. Ad hunc epiſtolas Ciceronis habemus lib. XV. C. MARCELLVS] patruelem fuiſſe M. Marcelli conſulis, ait Suetonius: Dio, patruelis fuerit, an frater, ambigit. ad hunc etiam ſcripſit Cicero lib. XV. eſt autem is, qui Octauiam, Octauij, poſtea feliciſſimi Romanorum imperatoris, ſororem, in matrimonio habuit, ex qua Marcellum ſuſcepit, eum, quem primo adoleſcētiæ flore extinctum, Virgilius celeberrimo carmine deplorauit. INISSENT,] inibant Kalendis Ian. quod inſtitutum eſt anno vrbis DXCVII, cum iniiſſent antea Kalendis Mart. AN AX X. *Kal. Mart.*] ſic eſt in tribus meis antiquis libris, & in vno Sigonij, & in Mediceo. ſuſpicor tamen locum non carere mendo, & legendum fortaſſe, A. d. ex Kal. Mart. vel potius, Ex a. d. Kal. Mart. quod valet, Ex ante diem Kal. Mart.

Mart. nam veteres conſueuiſſe dicere, Ex ante diem, non, Ante diem ex, animaduerti. exempla ſubiungã. ep. 17. lib. III. ad Att. Nuncij nobis triſtes, nec varij, venerant ex ante diem non. Iun. Varro lib. I. de re ruſt. Ex ante diem VII. id. Febr. ex ante diem VII. id. Mai. ex ante diem III. id. Sext. ex ante diem III. id. Nou. Liuius lib. XLV. Supplicatio pro concione populi indicta eſt ex ante diem V. id. Octob. cum eo die in quinque dies. Accedit Coloniani lapidis teſtimonium.

M. ÆMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CÆSAR. III. VIR. R. P. C.
EX. A. D. V. K. DEC. AD. PR. K. IAN. SEX.

Vt alias omittã veteres inſcriptiones, quas in vnum collegit Aldus filius. Quod autem, Ex a.d. Kal. Mart. malo legere, quam, Ex ad. x. Kal. Mart. infirmis in eo rationibus moueri nõ arbitror. Kalendas enim Martias omnino deſignari, non x. Kal. Mart. ex eo quod proxime ſupra dictum eſt, intelligitur: Perſpecta Cn. Pompeij voluntate in eam partem, vt eum decedere poſt Kal. Mart. placeret. Maxime autem confirmat opinionem noſtram id, quod ſequitur paucis interiectis verbis: Ne ve quid prius ex Kal. Mart. ne ve quid coniunctim referretur a conſulibus. Idem dies, eadẽ res ep. 3. lib. IX. ad Att. oſtenditur: M. Marcello conſuli finienti prouincias Gallias Kal. Mart. reſiſtit, quod attinet ad modum loquendi, Ante diẽ, valet Ad: non enim hoc loquendi genere mutatur is dies, qui deinde nominatur. itaque quod eſt epiſt. 21. lib. XII. Ad XIII. Kal. Ian. ſenatus frequens mihi eſt aſſenſus: in Philip. 14. eſt, Memoria tenent, me ante diem XIII. Kal. Ian. principẽ reuocandæ libertatis fuiſſe. Et ep. 5. lib. XVI. qui dies ſequitur nonas Non. appellatur ante diem VII. id. Non. quem II X. id. eſſe conſtat. Gellius quoque lib. XV. cap. 28. Cicero non dixit eſſe natum ante diem III. non. Ian. is vero dies III. non. Ian. vocatur ep. 5. lib. VII. ad Att. Sæpe autem imperiti librarij, cum a.d. non intelligerẽt, ſcripſerunt ad. quod mendum irrepſit in libros, in lapides non potuit; nec multorum vtemur teſtimonio: vnum vidimus apud familiarem noſtrum virum optimum, & eruditiſſimum, Fuluium Vrſinum, ita inſcriptum.

CN. CINNA. MAGNO
L. VALERIO. VOLESO. COS.
A. D. XIII. K. APRILIS
AD. MONVMENTVM. SOCIORVM
IN. CONVENTV. HABENDO. CVRATORE
C. PETRONIO. C. F. FAL. VARIA. ACTVM. EST
ET. ITA. DECREVERVNT. LOCVM. L. SEMPRONI
Ͻ. L. HILARI. ET. OLLAS. V. DARI. ADSIGNARI
C. PETRONIO. C. F. FAL. VARIÆ. CVRATORI
OB. PIVM. OFFICIVM. INDVSTRIAM. ERGA. SOCIOS
EIVS. MONVMENTI. ET. SOCIVMQ. EVM. ADSCIVER.

QVÆ *in ſuo magiſtratu futura eſſent.*] cum proxime dictum ſit, Cum magiſtratum iniſſent, cur addatur, Quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent? quaſi eſſet ignotum, Kalendas Mart. in eorum magiſtratu futuras. plane hoc ſuſpicor ex margine libri, interpretationis loco appoſitum, irrepſiſſe in verba S.C. valde enim mendoſe totum hoc S.C. in antiquis libris etiam in Mediceo, ſcriptum eſt. REFERRENT,] retulit Marcellus: Paullus, a Cæſare emptus, tacuit. EX KAL. MART.] ex his verbis liquet, paullo ante legendum eſſe, Ex ante diẽ Kal. Mart. non, vt mendoſe ſcriptum eſt in omnibus antiquis libris, A.d. ex x. Kal. Mart. CONIVNCTIM] cum enim plura ſimul ad ſenatum referebantur, non facile omnia ſenatus maior pars comprobabat ita ſæpe fiebat, vt vna res repudiata, reliquas, quæ omnino placerent, impediret. nam, cum dixiſſet ſenator, Diuide ſententiam, vt de ſingulis rebus referretur; orta contentione dies conſumebatur, lege permittẽte ſenatoribus, qua quiſque de re vellet, quamque diu vellet, dicere. itaque Feſtus inter impedimenta ſenatus conſulti numerat hoc in verbo Numera, cum ſenator diuiſionem poſtulabat earum rerum quæ referebantur. VTIQ. *eius rei cauſſa*] antiquum eſt, Vtiq. pro, & vt. ideoque in ſenatus conſultis ex vetere conſuetudine vſurpatum. Phil. IX. & XIV. in vtriuſque extremo. Sic & Piſo apud Gellium lib. VI. cap. 9. DIES *comitiales*] per quos haberi ſenatum leges vetabant. ep. 2. lib. 2. ad Quinctum fr. Conſecuti ſunt dies comitiales, per quos ſenatus haberi non poterat. Et eodem libro, epiſtola Riſi: Comitialibus diebus, qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpretatur, non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum. Ad Lentulum autem, ep. 4. lib. I. iidem dies ſignificantur iis verbis: Senatus haberi ante Kal. Febr. per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt. QVI *eorum*] Qui ſenatorũ. Sic infra. ſic locutus & Liuius lib. XXXIII. & Cato cap. 145. IN CCC. *Iudicibus*] dixi iam, tres ordines lege Aurelia, ſenatum, equites, tribunos ærarios iudicaſſe. Sed omnes ſenatores, qui iudicabant, a iudiciis in ſenatum conuenire, ideo ſenatus voluit ne per infrequẽtiam, quod ſæpe accidit, fieri S.C. non poſſet certum enim ſenatorum numerum faciendo S.C. lex definiebat. Feſtus, & Dio: quorum teſtimonio hac ipſa de re iam vſi ſumus. Iudiciis autem implicati tenebãtur ſenatores multi: itaque ille, qui ſcripſit ad C. Cæſarem de rep. ordinanda, cuius extat epiſtola, cum Salluſtij fragmentis edita: Duabus, inquit, rebus confirmari poſſe ſenatum puto: ſi numero auctus per tabellam ſententiã feret. tabella obtẽtui erit, quo magis animo libero facere audeat: in multitudine, & præſidij plus, & vſus amplior eſt. nam fere, tres tempeſtatibus, alij iudiciis publicis, alij priuatis ſuis, atque amicorum negotiis implicati, haud ſane reip. conſiliis affuerunt: neque eos magis occupatio, quam ſuperba imperia, diſtinuere. Trecentos autem ordinis ſenatorij iudices Plutarchus nominat in Graccho: ſed hoc tempore trecenti ſexaginta, electi a Pompeio tertium conſule, iudicabant. docet hoc Velleius lib. 2. & Plutarchus in Pompeio. itaque miror trecentos dumtaxat nominatos. niſi ſi perfecti numeri potius, quam imperfecti, placuit

cuit appellatio: vt in Piſonem dixit Cicero, Quadraginta annis, pro triginta ſex. quo loco Aſconius vſitatū ait fuiſſe Ciceroni, vt, omiſſa ſubtiliore annorum computatione, ſummatim tempus comprehēderet: recitatq; illa in Catilinam, Vigeſimum iam diem patimur hebeſcere aciem horum auctoritatis: cū octauus decimus dies eſſet. Aut igitur falſum iudicum numerum hac ratione tueamur: aut deeſſe, LX, cenſeamus: vt omnino ſint, qui a Velleio, & Plutarcho nominantur, CCCLX. SEX] malim, Eos. vt omnes a iudiciis abducti adeſſent in ſenatu. Sic infra locutus: Quos eorum ex S. C. cum imperio in prouincias proprætores mitti oporteret, eos ſortito in prouincias mitti placere. ABDVCERE] & ſententia, & Latini ſermonis vſus, Abducere, videtur probare, non, vt, habens omnes etiam ſcripti libri, Adducere. AD *populum, plebem ve*] ad plebem ferre, non ad populum, tribunus pl. dicebatur; quia ius conuocandi patricios non habebat: ad populum autem conſules, & prætores, quibus omnes ciues edicto conuocare licuit. Liuius lib. II. Gellius lib. X. cap. 20. LATO *opus eſſet*,] contracte ſcribebāt hoc totū, S.Q.D.E.R.A.P.P.V.L.O.E. quod Probus explanat; Si quid de ea re ad populum, plebem velato opus eſſet. Sic Liuius lib. XLIV. Senatum conſulerent, ſi qua re conſulto opus eſſet. TRIBVNI PL.] horum cauſſa additum eſt, Ad plebem. DEINCEPS] poſt eos, anno ſequenti. nam eodem anno, præter eos, legem ferre nemini licuit, non ædilibus, non quæſtoribus, non aliis magiſtratibus. I.V.] antiquus Sigonij liber, I.N. ea quo mihi venit in mentem, non incommode legi poſſe, IN. coniunctis duabus illis litteris, I, & N. vt hoc ſignificetur, Interceſſum. nam, quæ ſequuntur eiuſdem relationis capita, conſenſu quidem ſenatus approbata, ſed, tribunis pl. intercedentibus, ſenatus conſulti, vi, & nomine caruerūt. cum enim ſenatus decreuiſſet, vt L. Paullus, & C. Marcellus coſ. ex ante diem Kal. Mart. de prouinciis conſularibus ad ſenatum referrent; cauere voluit, ne quis morā afferret; adiunxitq. alterum caput, ſi quis impediſſet, eum contra remp. facturum. Tertium caput fuit de imminuendo Cæſaris exercitu, honeſta præſcriptione vt a bello diſcederēt emeriti milites, quique cauſſas, cur miſſi fieri deberent, oſtendiſſent, Quarto capite quaſi præiudicium fiebat de Galliis Cæſari adimendis, quippe cum ſenatus Ciliciam, quæ conſularis erat, prætoriam faceret; vt duæ tantum reliquæ cōſulares, Gallia, & Syria, in ſortem coniectæ iis, quibus obueniſſent, traderētur: quod ita factum eſt. verum hæc ſingula debilitauit, ac ſuſtulit interceſſio: primum caput valuit, vt anno ſequenti de prouinciis conſularibus ad ſenatū referretur: cum interceſſionem neceſſariam Cæſaris amici non putarent, qui non huic ſenatus conſulto, quo actio de prouinciis conſularibus ſequentis anni conſulibus mandabatur, ſed ei potius, quod ſequentes conſules de ſucceſſione prouinciarum poſtea facerēt, intercedendum intelligerent. QVI *poteſtatem habent*] tribunos pl. maxime deſignat, quorum erat interceſſio: quāquam licuiſſe omnibus intercedere, qui eadem poteſtate, qua ij, qui S.C. facerent, maiore ve eſſent, ſcripſit Gellius lib. XIV. cap. 7. INTERCEDENDI, *impediendi*,] ſatis erat, Impediendi: quo vno verbo & interceſſio, & quidquid impedimento poteſt eſſe, continetur.

nam & paullo poſt ſubiunxit, Qui impedierit, non, Qui interceſſerit, impedierit. itaque ſuſpicatus quandoque ſum, Intercedendi, abundare. Sed hoc & dubium eſt, & parui refert: itaque magnopere nec affirmo, nec, ſi quis contra velit diſputare, contendotim: liberum cuique iudiciū relinquatur. QVAMPRIMVM *ad ſenatum referri*,] a quo quamprimum referretur, an ab eodem, quo referente hoc decernitur? at is iam retulerat, ſenatuſq. cenſuerat, vt ſequentis anni conſules ex ante diem Kal. Mart. de conſularibus prouinciis ad ſenatum referrent. de ceteris autem prouinciis, id eſt de Cilicia, deq. octo reliquis prouinciis, quas prætorij pro prætore obtinerent, cum ab eodem M. Marcello relatum eſſet, decretum eſt quod infra legitur. quare hoc de ſequentis anni conſulibus accipio, non vt quamprimum, cum magiſtratum iniſſent, ſed quamprimum poſt Kalend. Mart. de quo die facta mētio eſt in priore relatione, ad ſenatum referrent. CONTRA *remp. feciſſe*] hoc in ſenatus conſultis verſiculo vtebantur, vt ab impediendo deterrerēt. HVIC S. C.] ſenſus conſulti partes ſenatus conſultū vocat, vt Legē pro legis capite in oratione pro Cluentio. AVCTORITATEM *perſcribi*,] hoc quale fuerit, iam oſtendimus. iterare eadem nō placet. DE *eare*] de interceſſione. REFERRI] a cōſulibus, prætoribus, tribunis pl. quibus eorū videretur. CORNELIVS,] plebeius, cū ſit tribunus pl. Patricij vero Cornelij Lētuli, Scipiones, Dolabellæ, alij. plura diximus ep. 1. lib. 2. C. VIBIVS *Panſa*.] antea, Iulius mendoſe. qui conſul, mortuo Cæſare, fuit cum A. Hirtio. STIPENDIA *emerita*,] emeriti ſtipendia milites dicebantur, qui per annos decem militaſſent: tuncq. ſacramento exſoluebantur, vt oneribus militiæ vacarent. CAVSSAS;] vt morbum, infirmitatē valetudinis, aut aliquam rei domeſticæ difficultatem; quas ob cauſſas abeſſe domo nō liceret. Liuius lib. 34. Cum milites, qui in legionibus vrbanis erant, frequētes tribunos pl. adiſſent, vti cauſſas cognoſcerent eorum, quibus aut emerita ſtipendia, aut morbus cauſſæ eſſent, quo minus militarēt. HVNC] qui hæc cenſuit, ac decreuit. RATIO *habeatur*,] cura ſuſcipiatur. IN *Cilicia*] ſi habetur eorum ratio, qui prouincias obtinent, Cilicia cōſularis eſt, cum a viro cōſulari Cicerone adminiſtretur: ideoq. non in hoc S.C. ſed in eo, quod de prouinciis cōſularibus factum eſt, nominari debuit. verum, quia fit prætoria, cum decernat ſenatus, vt in eam proficiſcatur qui prætor, non qui conſul fuerit; propterea in hoc S.C. reiecta, ſed reliquas prouincias, quas prætorij obtinebant, aggregatur. erat enim poteſtas ſenatui, quos vellet, in prouincias mittendi, ſiue conſulares, ſiue prætorios: &, in quas prætorij mittebantur, prætoriæ; in quas cōſulatu functi, conſulares prouinciæ vocabantur. id ex hoc ipſo primum cognoſcitur S.C. quo prætorius, non conſularis in Ciliciā, cui præerat hoc anno Cicero conſularis, mittitur: deinde cōfirmatur oratione de prouinciis. potuit tamen tribunus pl. hanc poteſtatē eripere ſenatui, & conſularem prouinciam, lata rogatione ab homine conſulari ad prætoriū transferre. quod obiicit Clodio Tullius, factumq; extra ordinē queritur in oratione pro domo. Sed vt redeā ad Ciliciam, cogitanti mihi, cur prætoria nunc fiat, quæ conſularis antea fuerat, adminiſtrata per annos aliquot a tribus cōſularibus, Lētulo, Appio, Cicerone,

viſum

viſum eſt hoc a Pompeianis aſtuto conſilio factum, vt conſularium prouinciarum numerus, vna exempta, fieret anguſtior; eoq. certior ſpes eſſet adimendi Gallias Cæſari: cum duas tantum conſulares prouincias lege Sempronia decerni per ſenatum oporteret. quod orationes pro domo, & de prouinciis, & Cæſar lib. 1. de bel. ci. docet: Conſulares autem, ideſt a conſularibus hoc anno adminiſtratæ, quattuor eſſent, Hiſpaniæ, Cilicia, Galliæ, Syria: (nam Macedonia, a quo tempore L. Piſoni conſulari Q. Ancharius prætorius ſucceſſit, prætoria fuit) nec in Hiſpanias mitti quiſquam poſſet, cum eas lege Trebonia conſul iterum Pompeius in quinquēnium, poſteaq. tertium conſul altera lege in alterum quinquennium, vt ait Dio, vel, vt Plutarchus, in quadriēnium accepiſſet. reliquæ tres erant: e quibus duas tantum decerni oportuit lege Sempronia. inuenta ratio eſt, vt ea tribus vna tolleretur; prætoriamq. ſenatus Ciliciam facere conatus eſt. Sed tribuni pl. Pompeianorum arte cognita, interceſſerunt. Poſt alterum tamen annum, Lentulo, & Marcello cos. hoc arbitror ſenatus conſultum, ſpreta tribunorum pl. interceſſione, renouatum, Ciliciamq. prætoriam eſſe factam: cum apud Cæſarem lib. 1. de bel. ci. mētionem fieri videam de prouinciis duabus cōſularibus, Gallia, & Syria, in ſortem coniectis, quarum Gallia L. Domitio, Syria Scipioni obuenit. quamquam in eo loco de vna tantum Gallia vlteriore intelligendum: nam citeriorem ſenatus prætoriam fecit. id ex ep. xi. ad Tironem, lib. x v i. cognoui, ſcribente Cicerone, vlteriorē Domitio Galliam, Conſidio autem, quem ſcimus conſulem non fuiſſe, citeriorem obtigiſſe. IIX. RELIQVAS *prouincias*,] prætoriæ octo prouinciæ ſunt, Macedonia, Ionia, Aſia, Sicilia, Sardinia, Bithynia, Creta. octauam opinor fuiſſe Mauritaniam: cuius partem Iuba rex poſſidebat: alteram partem Romanis paruiſſe cur nō putem? cum Cæſar lib. 1. de bello ci. ita ſcripſerit: Ad ſenatum refertur, tota vt Italia delectus habeatur, Fauſtus Sulla pro prætore in Mauritaniam mittatur. Africæ vero partem illam, in qua Carthago fuit, Pompeio cum vtraque Hiſpania traditam eſſe, Plutarchus narrat, Pontus cum Bithynia, Corſica cum Sardinia coniungebatur. PRÆTORII *proprætores*] cum imperio tamen omnes: quod belli gerēdi cauſſa neceſſarium fuit: de quo Cæſar his verbis lib. 1. de bel. ci. In reliquas prouincias prætorij mittuntur: neque exſpectant, quod ſuperioribus annis acciderat, vt de eorum imperio ad populum feratur. Et hic proxime ſequitur, Neque in prouincia cum imperio fuerunt. In vulgatis, Prætorij pro prætore. fortaſſe legēdum, Prætorij pro prætoribus. quod poſtulare videtur vſus Latinæ linguæ. & a contracta ſcribendi ratione manare mendum facile potuit. COLLEGIVM *primum*] ſignificantur qui proxime prætores fuerunt: qui, ſi præteriti numerentur, primi occurrunt: malim tamen, Proximum: quomodo locutus eſt infra. IS *numerus*] nouem, qui proficiſcerentur in octo prouincias prætorias, & vnam Ciliciam, quæ hoc anno regebatur a Cicerone conſulari. CONFIDANTIAM] vt confiderent homines, velle Pompeium potētiæ Cæſaris obſiſtere, contra quam antea fecerat. nam anno proximo tertium conſul contenderat, vt decem tribuni pl. legem ferrent, vt abſenti Cæſari conſulatum petere liceret: quod antiquis legibus interdictum erat. ANTE *Kal. Mart.*] quo die primum vt ſequentis anni conſules de prouinciis conſularibus referre inciperent, ſenatus decreuerat: vt e S. C. proxime recitato cognoſcitur. SINE *iniuria*] fieret enim iniuria, ſi ante Kal. Mart. quem diem relationi primum ſenatus conceſſerat, de prouinciis conſularibus, in quibus erant Galliæ, ſtatueret. iam enim oſtēdi, cum de ſtatueſſione conſularium prouinciarum referretur, duas tantum ſignificari, Gallias, & Syriam, cupientibus optimatibus Hiſpaniarum imperium Pompeio conſeruari, Cæſaris autem opes, adeptis Galliis, imminui. SI *non dubitaturum.*] quod hominibus confidentiam attulit. his enim verbis animo ſe contra Cæſarem egregie paratum oſtendebat. INTERCEDERENT;] interceſſum eſt a Curione tribuno pl. quod iniquum videretur, ei ſucceſſorem mitti ante tempus ep. 12. HOC *nihil intereſſe*,] oſtendit, ſi quis interceſſerit S. C. quod anno ſequenti de prouinciis conſularibus factum iri conſtabat, id Cæſaris opera factum iri: quod idem fore, ac ſi Cæſar pare re ſenatui nollet. iam enim antea conieceerat illam vocem in diſputando, omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe. ep. 4. INQVIT *alius*,] tentabant ſenatores Pompeij potentiam his interrogationibus; cum eius voluntatem, naturali ſimulationis inuolucro tectam, elicere vellent. EXERCITVM *habere*] & Gallias retinere cum exercitu, & eodē tempore conſul deſignari: quod anno proximo, ipſo Pompeio tertium conſule pro Cæſare pugnāte, populus tulerat. CLEMENTER:] leniter, & placide. opponi enim a Cicerone video Clementer, & Iracunde, lib. 2. de Fin. Etſi ſatis, inquit, clemēs ſum in diſputādo, tamen interdum ſoleo ſubtraſci. Non enim Pompeius iracunde reſpondit, quamquam interrogaretur ſatis arroganter: cum non eſſet ad iracundiam natura propenſus. FVSTEM *mihi impingere*] quod eſſe turpiſſimum nemo negabit. tale igitur quiddam Cæſar committet, ſi & conſul eſſe, & exercitum retinere volet. qui enim conſul eſſe vult, exercitum dimittit, priuatuſque vrbem ingreditur. Improbat hic Pompeius eam legem, quæ vt ferretur, anno proximo conſul ipſe operam dederat, vt abſentis Cæſaris in petitione conſulatus ratio haberetur. ep. 6. lib. v i. ESSE *negotium*,] eſſe, quod ageret cum Cæſare, id eſt contra Cæſaris voluntatem. VT *aut maneat*,] in Gallia, prorogato vltra decennium imperio. quod ſi concederetur; nolle ſe conſulatum petere affirmabat, nec abſentis ſui rationem haberi; quod tamen ei lex dederat. Sin hanc Pompeiani conditionem recuſarent, eumq. omnino vellent non modo expleto decennio, lege conceſſo, ſed etiam ante, decedere; ipſe pariter hoc, vt iniquum, recuſabat, ferebatq. alterā condicionem, vt, ſi conſul deſignatus eſſet, tum decederet. vtraque autem condicione Cæſar imperij perpetuitatē quærebat, qui vereretur id, quod inimicos ei minari ſolitos Tranquillus refert, ne, ſimul ac priuatus eſſet, ob res in conſulatu cōtra leges, moremq. maiorum actas in iudicium vocatus opprimeretur. Tranquillus ſic: Timuiſſe dicunt, ne eorum, quæ primo conſulatu aduerſus auſpicia, legeſque & interceſſiones geſſiſſet, rationem reddere cogeretur: cum M. Cato identidem, nec ſine iureiurando, denunciaret, delaturum ſe nomen eius, ſimul ac primum exercitum dimiſiſſet:

dimiſiſſet: cumq. vulgo fore prædicaret, vt, ſi priuatus rediſſet, Milonis exemplo, circumpoſitis armis, cauſſam apud iudices diceret. quod probabilius facit Aſinius Pollio, Pharſalica acie cæſos, profligatoſq. aduerſarios proſpicientem, hæc eum ad verbum dixiſſe referens, Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem. Idem cõfirmat Cœlius ep. 14. cum ait: Cæſari perſuaſum eſt, ſe ſaluum eſſe non poſſe, ſi ab exercitu receſſerit. HOC *anno*] quo anno? an, hoc, quo ſcribitur epiſtola? non petebat Cæſar, neque legitimus hic erat ad petendum annus: cum inter duos conſulatus decem anni interponerentur. quod a Sulla dictatore ad Cæſarem dictatorem ſeruatum eſt, excepto anno, cum, ob ſeditiones domeſticas, Pompeius tertium conſul ſine collega creatus eſt. Ergo, Hoc anno, interpretor, eo, qui & imperij Gallici, & poſt primum conſulatum Cæſari decimus erat: quo quidem anno, quia neceſſe erat, vt e Gallia decederet cõſulatus petendi cauſſa, quem abſentibus petere nõ licebat; ideo curauerat, atque effecerat, vt decem tribuni pl. Pompeio III. conſule legem ferrent, vt abſentis Cæſaris in petitione conſulatus ratio haberetur. atque hoc Pompeius ipſe, ignarus ea lege ſibi perniciem ſtrui, vehementer laborauit. ep. 6. lib. VI. & 3. lib. VII. ad Atticum. CVRIO] deſignatus tribunus pl. tunc quidem, vt videbatur, bene erga remp. animatus: de quo ſcriptum eſt epiſt. 4. Vt ſpero, & volo, & vt ſe fert ipſe, bonos, & ſenatum malet. Poſtea tamen Cæſaris cauſſam ita defendit acriter, vt auctor in primis, & origo belli ciuilis exſtiterit. CADERE *non poſſe.*] fortaſſe non aſſequetur, quod vult: nihil tamen, cum bene de rep. ſentiat, ſuæ dignitatis amittet. SVO *munere negotium impoſuit.*] quia benignus, & liberalis Curio fuit in Cœlium, negotium ei, ideſt grauem curam ludorum dandorum ſuo munere impoſuit. Similiter Plautinus ille ſenex in Trin. In benignitate hoc reperi negotium. AD *ludos*] quos iam Curio dederat patri mortuo: itaque, cum Africanis amplius non egeret, donauit eas Cœlio ædili cur. deſignato, ad ſequentis anni Romanos ludos. AFRICANÆ] donauit ei Curio decem Africanas pantheras, & decem Græcas, ideſt e Cilicia miſſas a Patiſcho. Africanas hic tantum Cœlius nominat, quia formoſiores: vtraſque in epiſtola nona. POTVIT *superſedere.*] ſic antiqui libri, nõ, vt impreſſi, Superſederi. oportuit, inquit, ſuperſedere a ludis dandis. nam, Potuit, pro oportuit, interdum Cicero dixit, vt ep. 9. lib. II. ad Atticum: Orbis hic in rep. eſt conuerſus, citius, omnino, quã potuit. Et ad eundem ep. 15. eiuſdem libri: Potuerit intercedi, nec ne, nihil ad ſe pertinere. BESTIARVM] pantherarum. SYNGRAPHAM] de qua epiſtola 2. 4. 6. 11. PERTINEAT,] miſerat eos Cœlius, vt e ſyngrapha Sittiana pecuniam exigerent. ep. 4. & 6.

Argumentum ep. 9.

GLoriatur ædilem ſe deſignatum, Hirrum repulſum: de rep. nihil actum ſignificat: pantheras petit: Feridium commendat: addit de Pompeij, ac Scipionis in Cæſarem animo: diſertum in ſua defenſione Calidium, in accuſatione frigidum appellat. Tota, præter Feridij commendationem, quæ ab officio proficiſcitur, negotialis eſt epiſtola.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 9.

SIc tu, inquis, Hirrum tractaſti? immo, ſi ſcias, quam facile, quam ne contentionis quidem minimæ fuerit; pudeat te, anſum illum vmquam eſſe incedere tamquam tuum competitorem. poſt repulſam vero riſus facit: ciuem bonum ludit, & contra Cæſarem ſententias dicit: exſpectationem corripit: Curionem prorſus non mediocriter obiurgatus. hac repulſa ſe mutauit. præterea, qui numquam in foro apparuerit, non multum in iudiciis verſatus ſit, agit cauſſam liberalis, ſed raro poſt meridiem. De prouinciis quod tibi ſcripſeram idibus Sext. actum iri, interpellat iudicium Marcelli conſulis deſignati. in Kal. reiecta cauſſa eſt. ne frequentiam quidem efficere potuerant. has litteras ad VI. non. Sept. dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidem quidquam eſſet. vt video, cauſſa hæc integra in proximum annum transferetur: &, quantum diuino, relinquendus tibi erit, qui prouinciam obtineat. nam non expedietur ſucceſſio: quando Galliæ, quæ habent interceſſorem, in eandem condicionem, quam ceteræ prouinciæ, vocantur. hoc mihi non eſt dubium: quo tibi magis ſcripſi, vt ad hunc euentum te parares. Fere litteris omnibus tibi de pantheris ſcripſi. turpe tibi erit, Patiſchum Curioni decem miſiſſe, te non multis partibus plures: quas ipſas Curio mihi, & alias Africanas decem donauit: ne putes illum tantum prædia ruſtica dare ſcire. tu, ſi modo memoria tenueris, & Cibyratas accerſieris, itemq. in Pamphyliam litteras miſeris: (nam ibi plures capi aiunt) quod voles, efficies. hoc vehementius laboro nunc, quod ſeorſum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi: hoc cura: ſoles libenter, vt ego, maiorem partem nihil curare. in hoc negotio nulla tua, niſi loquendi, cura eſt, hoc eſt imperandi, & mandandi. nam, ſimul atque erunt captæ, qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Sittianam ſyngrapham miſi. puto, etiam ſi nullam ſpem mihi litteris

 oſtenderis,

oſtenderis, me iſto miſſurum alios. M. Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum & ſtrenuum adoleſcentem, qui ad ſuum negotium iſtuc venit, tibi commendo: & te rogo, vt eum in tuorum numero habeas. agros, quos fructuarios habent ciuitates, vult tuo beneficio, quod tibi facile, & honeſtum factu eſt, immunes eſſe. gratos, & bonos viros tibi obligaris. Nolo te putare Fauonium a columnariis præteritum. optimus quiſque eum non fecit. Pompeius tuus aperte, Cæſarem prouinciam tenere cum exercitu, & conſulem eſſe: tamen hanc ſententiam dixit, nullum hoc tempore S.C. faciendum: Scipio hanc, vt Kal. Mart. de prouinciis Galliis, neu quid coniunctim, referretur. contriſtauit hæc ſententia Balbum Cornelium: & ſcio eum conqueſtum eſſe cum Scipione. Calidius in defenſione ſua fuit diſertiſſimus, in accuſatione ſatis frigidus. Vale.

EXPLANATIO.

HIRRVM *tractaſti?*] iocoſum, & familiare principium, de Hirri repulſa in ædilitate curuli. QVAM *facile,*] cum ſuperauerim. QVAM *ne contentionis quidem minima fuerit,*] Hirrum deiicere, ne minimæ quidem contentionis fuit. TVVM *competitorem.*] in augurata. ep. 3. RISVS *facit:*] riſus mouet: quia ciuem bonum ludit, & agit ea, quæ ante repulſam non agebat; quaſi aliam ex repulſa mentem ſumpſerit. LVDIT,] quaſi ludendo repræſentat: nam, ſi bonus vere ciuis eſſet, iam antea ſignificationem aliquam dediſſet. itaque non agit ſerio, ſed ludit. CONTRA *Cæſarem*] vt bene ſentire videatur. nam optimatibus, id eſt vniuerſo fere ſenatui, inuiſus erat Cæſar, quod extraordinaria ſemper appetiſſet imperia. SENTENTIAS *dicit:*] vt ei quamprimum ſuccedatur: nec expectandum cenſet. CORRIPIT:] reprehendit. eodem verbo vſus eſt ep. 2. CVRIONEM] cur obiurgat Hirrus, contra Cæſarem ſententias dicens, bene de rep. ſentientem Curionem, & hoc quidem tempore Cæſaris inimicum? fortaſſe, quia Cœlium Curio ſumme diligeret. OBIVRGATVS.] pro Obiurgauit: vt, Iuratus, Pro Iurauit; & Rebellatos, pro Rebellauiſſe, dixit Valerius Max. lib. IX. cap. 10. Interdum tamen orta mihi de mendo ſuſpicio eſt: quod fortaſſe ſcripſerit Cœlius: Obiurgat. ſcilicet hac repulſa ſe mutauit. &, Scilicet vnica ſcriptum littera S, occaſionẽ dederit loci deprauandi. omnes tamen libri veteres in, Obiurgatus, cõſentiunt. itaque poteſt antiquum eſſe, & ideo Cœlianum. IN *foro*] cuius in ea parte quæ Comitiũ vocabatur, iudicia fiebant. CAVSSAM] pro cauſſas. LIBERALIS,] quis facilis eſt in recipiendis cauſſis. RARO *poſt meridiem.*] & ante meridiem, & poſt cauſſæ agebantur. epiſt. vltima lib. 2. ad fratrem: Poſt meridiem Vatinium aderam defenſurus. Hirri autem patrocinio ita pauci vtebantur, vt raro poſt meridiem cauſſas ageret. SCRIPSERAM] ep. 4. INTERPELLAT] impedit, ob affinitatem: nam erat Octauiæ maritus, quæ neptis fuit Iuliæ, Cæſaris ſororis. initio etiam ciuilis belli, cum prouinciarum ſortitio fieret, priuato cõſilio præteritus eſt, quaſi propẽſior eſſet ad Cæſaris cauſſam. lib. 1. com. de bel. ci. DESIGNATI.] de quo ſcripſit ep. 4. Sigonij liber habet, Deſignatio. IN KAL.] Septembris. quo tamen die factum non eſt S.C. ſed pridie Kal. Oct. vt indicat epiſtola proxima. CAVSSA] hoc verbum & a Sigonij libro, & ab aliis non nullis abeſt. NE *frequentiam quidem*] tantum abeſt, vt Kal. Sept. conſules de prouinciis ad ſenatum retulerint, vt ne frequentẽ quidem ſenatum cogere potuerint. in frequenti autem ſenatu fieri ſenatus conſultum non licebat: qua de re diximus ep. 9. lib. 1. NE *profligatum quidem*] plus eſt, quam cœptum; minus, quam confectum. cognoſcitur exemplis. nam ep. 30. lib. 12. Profligato, inquit, bello, ac pæne ſublato, renouatum bellum gerere conamur. Et Tuſc. 5. Profligata iam hæc, & pæne ad exitum adducta quæſtio eſt. In oratione autem de prouinciis: Si in Capitolium inuehi victor cum illa inſigni laurea geſtiret; vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata ſunt, confici nolle. Eſt igitur Profligatum, quod in eadem oratione Affectum Cicero vocauit. Quid eſt, inquit, cur Cæſar in prouincia commorari velit, niſi vt ea, quæ per eum affecta ſunt, perfecta reipub. tradãtur? INTEGRA] falſum. nam pridie Kal. Oct. factum eſt S.C. de prouinciis conſularibus. niſi ſi, Integra, vere dictum ideo putemus, quia nihil in eo S.C. de ſucceſſione prouinciarum decretum eſt, ſed in annum ſequentem actio illa tranſlata. RELINQVENDVS] reliquit C. Cœlium quæſtorem. ep. 15. lib. 2. & ad Att. ep. 6. lib. VI. INTERCESSOREM,] intercederetur enim ab aliquo tribuno pl. cum de ſucceſſione conſularium prouinciarum, quarum vna erunt Galliæ, S.C. fiet. IN *eandem condicionem.*] vt quemadmodum in ceteras prouincias, ſic in Gallias ſucceſſor mittatur. VOCANTVR.] a Pompeianis, quorum factio in ſenatu dominabatur. PATISCHVM] hominem venandi peritum. ep. 11. lib. 2. CVRIONI] quas populo oſtenderet funebribus ludis, quos patri mortuo reuerſus e prouincia dedit, Caluino & Meſſalla coſ. MVLTIS *partibus plures:*] multo plures. vide ep. 2. lib. 1. ET *alias Africanas*] nam Græcas miſerat Patiſchus: vt ex ep. 9. intelligitur. Varro lib. III. rei ruſt. Nõ minus formoſum ſpectaculum, quam in circo maximo ædilium, non ſine beſtiis Africanis cum fiunt venationes. Daturus erat Cœlius ædilis cur. ludos Romanos in circo: alioqui pantheris Africanis nõ eguiſſet. docet enim Plinius lib. 8. cap. 17. vetus fuiſſe S.C. ne liceret Africanas in Italiam aduehere: cõtra tuliſſe ad populum Cn. Aufidium tribunum pl. permiſiſſeq. circenſium gratia importare. PRÆDIA *ruſtica*] Prædium generale nomen eſt rerum poſſeſſarum vel in vrbe, vel extra. ideo diſtinguuntur, cum dicimus, prædia vrbana, prædia ruſtica. Cœlius hic vrbanis ruſtica, tanquam fructuoſiora, videtur anteferre. quæ ſunt hæc, arua, vineta, prata, oliueta, ſiluæ. nemora enim, etſi a ſiluis differunt, e ſiluis tamen, & pratis conſtant. itaque partim cæduntur, vt ſiluæ, partim armentis, vt prata, pabulum præbent. vrbana vero prædia ſunt do-

mus

mus, areæ, horti, & quidquid omnino ſoli, aut in ſolo ædificatum, intra pomerium poſſidetur. CIBYRATAS] apud quos pantheræ capiebantur. ep. 4. SEORSVM] nam, ſi coniunctim ludi darentur, minor vtriuſque ſumptus. C. Cæſar, & M. Bibulus, ædiles curules, communi ſumptu ludos dederant: alij ſeparatim. Dio lib. xxxix. A. COLLEGA] qui non nominatur: ſed M. Octauium puto: cum & Hirrus repulſam tulerit; & Cœlium Vicinianum promulgatiu de dictatore deiecerit. alios præterea competitures, quod quidẽ ex his epiſtolis cognoſci liceat, non habuit. OMNIA] quæ ad ludos pertinent. IMPERA *tibi*] imperare ſibi dicitur is, qui, quod liben ter non agit, agere tamen conſtituit: vt ep. 12. Cum homo auarus, vt ea ſolueret, ſibi imperare non poſſet. Et ad Att. ep. 14. lib. xr. Quod me mones de vultu, & oratione ad tempus accommodanda: & ſi difficile eſt, tamen imperarem mihi, ſi mea quidquam intereſſe putarem. Et Terentius in Eun. Imperaui egomet mihi, omnia aſſentari. MAIOREM *partem*] pro, Ex maiore parte: vt ep. 15. lib. 1x. Mihi licere, res has non omnino quidem, ſed magnam partem relinquere. Et alibi ſæpius. Et Cæſar lib. 1v. de bel. Gal. Maximam partem lacte, atque pecore viuunt. Et Lucretius lib. 111. Non minimam partem mortis formidine aluntur. A N *Sittianam ſyngrapham*] vt e ſyngrapha Sittiana pecuniam iſtic exigant. NVLLAM *ſpem*] Alij, Vllam ſpem. quod videtur apertius, hoc modo: Puto etiam, ſi vllam de pantheris mihi ſpem oſtendes, me iſto miſſurum alios. Signnij tamen liber habet, Nullam. quod ita defendi poteſt: puto, licet nullam adhuc de pantheris mihi ſpem oſtenderis, me iſto miſſurum alios. FERIDIVM,] commendaticiæ litteræ, pro negotiorum varietate, varias quoque partes, eaſq. modo plures, modo pauciores habent. ſed vſitata, & quaſi legitima, cum aliquid, aut aliquem commendamus, tria ſunt; commendationis cauſſa; rei narratio; memoris animi, & gratæ voluntatis vel ab eo qui commendatur, vel a nobis etiam ipſis promiſſio. Commẽdationis cauſſa hic eſt illa; Amici mei filium, bonum, & ſtrenuum adoleſcentem: rei narratio; Agros, quos fructuarios habent ciuitates, vult tuo beneficio immunes eſſe: memoris animi promiſſio; Gratos, & bonos viros tibi obligaris. EQVITEM *Romanum*,] non omnes equites dicebantur equites Romani, ſed ij tantum, qui equo publico merebant, in centurias deſcripti: quod duæ in Antonium orationes, ſexta, & ſeptima, declarant. qui enim equo priuato militabant, equites quidem erant, ſed nec equites Romani, nec equeſtris ordinis vocabantur. ſocietates autem publicanorum, quæ multæ erant, quia multorum locorum vectigalia ſeparatim locabantur, ex equitibus Romanis conſtabant. & erat equeſtris ordo ſenatoribus dignitate proximus, anulo aureo, & equo publico a plebe diſtinctus. quocirca deduxit Cicero commendandi cauſſam ab honeſtate, cum Feridiũ equitem Romanum appellauit. BONVM, *& ſtrenuum*] quæ bonitati laus debetur, ea fit maior, cum ad bonitatẽ accedit induſtria. recte igitur, Bonum, & ſtrenuum, coniuncta ſunt. eſt autem ſtrenuus, promptus & induſtrius in agendo. AGROS, *quos fructuarios habent ciuitates,*] ita legitur in duobus vetuſtis libris, Io. Scalæ, & in libro Petri Bembi, etiam in vno Caroli Sigonij. itaque nihil muto, cum ſit aperta ſententia. QVOS *fructuarios habent ciuitates,*] qui ciuitatibus annuum vectigal penduot. FACILE,] cum imperium habeas. HONESTVM] fortaſſe, quia vectigal magnum non eſt. alioqui, cur honeſtum ſit, imminuere vectigalia ciuitatũ, non intelligo. GRATOS, *& bonos viros*] patrẽ, & filium. FAVONIVM] ciuem optimum, M. Catonis imitatorem, qui, C. Trebonio tribuno pl. legem ferente de Syria Craſſo, vtraque autem Hiſpania Pompeio in quinquẽnium mandandis, acerrime cum Catone reſtiterat. Dio lib. 39. Ædilis fuit Caluino & Meſſalla cos. vt Plutarchus in Catone ſignificat. itaque hic annus, quo ſcripta eſt epiſtola, ad petendam præturã, quæ, biennio interpoſitm, ædilitatem ſequebatur, ei legitimus eſt. petnt autẽ, & obtinuit. propterea Velleius, Pompeio, poſt Pharſalicam pugnam fugiẽti, comites ait fuiſſe duos Lentulos conſulares, & Fauonium prætorium. Eodem pertinent, quæ ſequuntur, A columnariis præteritus. nam, præteriri, eſt repulſam ferre: vt in oratione pro Plancio: Populus non numquam dignos præterire ſolent. Et Tuſc. v. Cum ſapiens, & bonus vir ſuffragiis præteritur. Quod ſi quis dixerit, incertum eſſe, vtrum hoc anno, an ſequenti prætor Fauonius creatus ſit; quia, cum Velleius eum prætorium appellauit, prætorem quidem fuiſſe oſtenderit, præturæ tamen annum in dubio reliquerit: ita reſpondebimus tranſeunti in Græciã Pompeio magiſtratus eos, qui bene de rep. ſentire viderentur, comites fuiſſe: quos cum nominari videamus ep. 6. lib. 1x. ad Att. conſules duos, & tribunos pl. nulla cuiuſquam prætoris mentione facta: ſatis conſtat, Fauonium, quo anno Pompeius Italiam reliquit, ideſt Lentulo & Marcello cos. prætorẽ non fuiſſe: ex quo ſequitur, fuiſſe anno ſuperiore, Paullo & Marcello cos. ideoq. deſignatum Sulpicio & Marcello, quibus conſulatum gerentibus Cœlius hæc ſcripſit. Fauonium hunc vſque ad triumuiratum Octauiani, Antonij, Lepidi vitam perduxiſſe, oſtendit Suetonius his verbis in Auguſto: Ceteri, & in his M. Fauonius, ille Catonis æmulus, cum catenati producerentur; imperatore Antonio honorifice ſalutato, hunc fœdiſſimo conuicio coram proſciderunt. Eiuſdem in eo libertas agnoſcitur, quod a Valerio ſcriptum eſt libro 6. cap. 2. nam Pompeio, candida faſcia crus alligatum habenti, Non refert, inquit, qua in parte corporis ſit diadema: exigui panni cauillatione, regias eius vires exprobrans. A COLVMNARIIS] non eſt præteritus a columnariis, ſed a viris bonis; quorum numerus minor eſt. Columnarios dici puto viles, & improbos homines, qui ad columnam Mæniam in iudicium ſæpe vocarentur. Vide Pedianum in Diuin. & orationem pro Cluentio. Nam qui, Colonarius, contra veteres omnes libros legendum exiſtimarunt, eorum iam exploſa ſententia eſt. NON *ſecit.*] prætorẽ. APARTE,] dictitat. CONSVLEM *eſſe:*] ſubaudiendum, Velle. in epiſtola proxima, quæ tamen poſt hanc ſcripta eſt: Quid ſi & conſul eſſe, & exercitum habere volet? TAMEN] tamen in ſententia, quã dixit, non omnino infenſus Cæſari viſus eſt. SETENTIAM *dixit,*] in ſenatu extra vrbem habito: nam in vrbe Pompeio, qui erat cum imperio, eſſe non licebat: quod & Cæſar ſcripſit lib. 1. de bel. ci. NVLLVM *hoc tempore S.C. faciendum:*] opinor, hoc eſſe, quod queritur Cicero ep. 3. lib. 1x. ad Att. Pompeium M. Marcello conſuli finienti pro-

uincias Gallias Kal.Mart.reſtitiſſe. SCIPIO] Pompeij ſocer, nominatus in S.C. Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio, quod a Metello Pio eſſet adoptatus. ep. proxima. GALLIIS,] nominatim: quod iniquum erat: itaque pridie Kal.Oct. de prouinciis conſularibus, non de Galliis nominatim, S.C. factum eſt. ep. 7. De hac autem ſententia Scipionis audierat Cicero, cum ad Atticum ep. 20. lib. 7. ita ſcripſit: Eſt totum, quid Kalendis Martij futurum ſit. BALBVM *Cornelium*:] Gaditanum. Cæſaris amātiſſimum, pro quo extſtat Ciceronis oratio. CVM *Scipione*.] gentiles enim erant. CALIDIVS] eloquentia claros, de quo ep. 4. DEFENSIONE] cum accuſaretur a Galliis duobus. ep. 4. ACCVSATIONE] cum accuſaret Q. Gallium, Cicerone defendente: vt eſt in libro de claris oratoribus.

Argumentum ep. 10.

QVid C. Caſſius, quid rex Deiotarus de Parthorum tranſitu ſcripſerint, qui ex eo ſermones excitati, quæ de Caſſio ſuſpicio, ſignificat. Subiungit de rep. quæ putet actum iri anno ſequenti. Concludit epiſtolam officio ſuo; cum ſe præſtaturum promittat, ne quid ei temporis in prouinciali munere prorogetur.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 10.

SANE QVAM litteris C. Caſſi. & Deiotari ſumus commoti. nam Caſſius, cis Euphratem copias Parthorum eſſe, ſcripſit; Deiotarus, profectas per Commagenem in prouinciam noſtram. ego quidem præcipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui ſcirem quam paratus ab exercitu eſſes, ne quod hic tumultus dignitati tuæ periculum afferret. nam de vita, ſi paratior ab exercitu eſſes, timuiſſem. nunc hæc exiguitas copiarum, receſſum, non dimicationem mihi tuam præſagiebat. hoc quo modo acciperent homines, quam probabilis neceſſitas futura eſſet, vereor etiam nunc, neque prius deſinam formidare, quam tetigiſſe te Italiam audiero, ſed de Parthorum tranſitu nuncij varios ſermones excitarunt. alius enim, Pompeium mittendum; alius, ab vrbe non remouendum; alius, Cæſarem cum ſuo exercitu; alius, conſules; nemo tamen, ex S.C. priuatos. conſules autem quia verentur ne illud S.C. fiat, vt paludati exeant, & contumelioſe præter eos ad alium res transferatur, omnino ſenatum haberi nolunt: vſque eo, vt parum diligentes in rep. videantur, ſed honeſte, ſiue negligentia ſiue inertia eſt. ſiue ille, quem propoſui, metus, latet ſub hac temperantiæ exiſtimatione, nolle prouinciam. at te litteræ non venerunt: &, niſi Deiotari ſubſecutæ eſſent, in eam opinionem Caſſius venerat; quæ diripuiſſet ipſe, vt viderentur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum, & Arabas in prouinciam immiſiſſe, eoſq. Parthos eſſe ſenatui renūciaſſe. quare tibi ſuadeo, quicumque eſt iſtic ſtatus rerum, diligenter, & caute perſcribas; ne aut velificatus alicui dicaris, aut aliquid, quod referret ſcire, reticuiſſe. Nunc exitus eſt anni: nam ego has litteras ad XIV. Kal.Dec. ſcripſi. plane nihil video ante Kal.Ian. agi poſſe. noſti Marcellum, quam tardus, & parum efficax ſit, itemq. Seruium, quam cunctator. cuiuſmodi putas hos eſſe? aut quam id, quod nolint, conficere poſſe, qui, quæ cupiunt, tamen ita frigide agunt, vt nolle exiſtimentur? nouis magiſtratibus autem, ſi Parthicum bellum erit, hæc cauſſa primos menſes occupabit. ſin autem aut non erit iſtic bellum, aut tantum erit, vt vos, aut ſucceſſores, paruis additis copiis, ſuſtinere poſſint: Curionem video ſe dupliciter iactaturum; primum, vt aliquid Cæſari adimat; inde, vt aliquid Pompeio tribuat, quoduis, quamlibet tenue munuſculum. Paullus porro non humane de prouincia loquitur. huius cupiditati occurſurus eſt Furnius noſter. plures ſuſpicari non poſſum. Hæc noui, alia, quæ poſſunt accidere, non cerno. multa tempus afferre, & præparata multa ſcio: ſed intra fines hos, quæcumque acciderint, vertentur. Illud addo, ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæſarem laborare, ſed Pompeium valde nolle; ne vacuus aduenienti Cæſari pateat. Quod ad tuum deceſſum attinet, illud tibi non poſſum polliceri, me curaturum, vt tibi ſuccedatur: illud certe præſtabo, ne quid amplius prorogetur. tui conſilij eſt, ſi tempus, ſi ſenatus coget, ſi honeſte a nobis recuſari non poterit, velis ne perſeuerare. mei officij eſt meminiſſe, qua obteſtatione decedens, mihi, ne paterer fieri, mandatis. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

C. CASSII,] quæſtoris M. Craſſi, a Parthis interfecti: qui reliquias exercitus Antiochiam reduxerat. ep. 10. lib. 2. Caſſius noſter feliciter ab Antiochia hoſtem reiecerat. Et ep. 18. lib. v. ad Att. Parthi, inquit, Euphratem tranſiuerunt, duce Pacoro, Orodis regis Parthorum filio, cunctis referto copiis. Caſſius in opido Antiochiæ cum omni exercitu. Et ep. 20. eiuſdem libri: Rumore aduentus noſtri, & Caſſio, quid Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor iniectus. itaque eos cedentes ab opido Caſſius inſecutus, rem bene geſſit. qua in fuga, magna auctoritate Oſaces dux Parthorum vulnus accepit, eoq. interiit paucis poſt diebus. De hac victoria ſignificatur in epiſtola 14. lib. XV. accedit Velleius lib. 2. Iuſtinus lib. XLII. DEIOTARI] Gallogræciæ regis; qui amicitiam, ac ſocietatē populi Romani, quam diu vixit, ſtudioſiſſime coluit; in hoc autē Parthico tumultu cum omnibus ſuis copiis ad Ciceronem acceſſit. ad Att. epiſt. 20. lib. v. & ep. 1. lib. VI. EVPHRATEM] terminū imperij Romani. PER *Commagenem*] Aſiæ regionem, quam Euphrates interfluit. ep. 1. lib. XV. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nunciarunt, Parthorum magnas copias Euphratem trāſire cœpiſſe. Et in eodem libro, ep. 3. 4. PROVINCIAM *noſtram.*] nam Commagene non erat populi Romani, ſed regis Antiochi. Syriam ſignificat: quod ex epiſtola 1. lib. XV. ad Att. ep. 18. lib. v. cognoſcitur. QVAM *paratus ab exercitu*] Quam, non auget hic, ſed minuit: vt paullo poſt: Sin autem aut non erit iſtic bellum, aut tantum erit, vt vos, aut ſucceſſores, paruis additis copiis, ſuſtinere poſſint. Et ep. 7. Ea, quæ ſcripta eſt, auctoritas, tantam vim habet, vt magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus conſilium eſſe videatur. Dixit igitur, Quam paratus, pro, quam male paratus. quod oſtendit ſequentibus verbis, Si paratior ab exercitu eſſes. Sic locutus Plancus ep. 8. lib. X. Cum ab omni re ſimus paratiores. Et Cicero ep. 4. lib. XV. Adoleſcens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus. SI *paratior ab exercitu eſſes,*] fretus enim exercitu, cum Parthis prœlium committeres. NECESSITAS] tua, recedendi, ob exiguitatem copiarum. POMPEIVM] qui erat ad vrbem cum imperio, decreta illi in quinquennium vtraque Hiſpania. MITTENDVM;] ad bellum Parthicum. AB *vrbe non remouendum;*] vt eſſet reip. præſidio. hoc ſentiēbant ij, quibus iam tum ſuſpecta erat Cæſaris potētia. itaque Cicero, cum audiſſet Pōpeium in Hiſpaniam iturum, ſcripſit ad Appium his verbis ep. 8. lib. III. Velim ad me ſcribas de omni reip. ſtatu: de quo ſum ſolicitus eo magis, quod ex tuis litteris cognoui Pompeium noſtrum in Hiſpaniam iturum. CÆSAREM] qui bellū in Gallia gerebat. CONSVLES;] huius anni, M. Marcellum, & Ser. Sulpicium. EX *ſenatus conſulto*] nemo putat, priuatos ad bellum Parthicum ex S.C. tantum eſſe mittendos, verum rogationem ad populum ferendam eſſe: ſicuti lata erat antea de belli Mithridatici cura priuato Pompeio demandanda. exſtat pro ea lege, quā Manilius trib. pl. tulit, Ciceronis oratio. Priuatos oppoſuit Pompeio, & Cæſari, qui extra vrbem imperium habebant, & conſulibus, qui in vrbe. NE ILLVD *S.C. fiat,*] quod interdum, in tumultu bellico, fieri ſolitū eſt. VT *paludati exeant,*] non tam ipſi, quam alij fortaſſe, quibus Parthicum bellum ſenatus mandandum decerneret. hanc ſententiam quæ proxime ſequuntur verba confirmant. Paludamentum veſtis ducum in bello, & ad bellum ex vrbe proficiſcentium. ep. 17. lib. XV. vide Feſtum. CONTVMELIOSE] eſſet enim eorum contumelia, ſi ad bellum ire nollent, & ad alium res transferretur. SIVE *negligentia, ſiue inertia eſt,*] diſtinguit, vt diuerſa. negligentia enim voluntatis eſt, inertia etiam inſcientiæ: vnde illud ep. 20. lib. XII. Laceſſam; nec tua ignauia, etiam inertiam afferet. IN *eam opinionem*] male enim audiebat auaritiæ nomine. Plutarchus in Bruto. ARABES] qui cum eſſent finitimi, non numquam in populi Romani prouinciam impetū facere ſoliti ſunt. ep. 8. lib. III. De Parthis quod quæris, fuiſſe nullos puto. Arabes qui fuerunt, admiſto Parthico ornatu, dicuntur omnes reuertiſſe. VELIFICATVS] aſſentando gratificatus. vt enim vela nauium ad ventorum adſpirationes aptantur, ſic orationē ſæpe noſtram ad aliorū volūtatem accommodamus. ALIENI] Caſſio: cuius litteras, caue, gratiæ cauſſa tuarū litterarum teſtimonio confirmes. REFERRET] reip. RETICVISSE.] quod ſi faceres, nec dignitati tuæ, nec reip. conſuleres. ANTE *Kal. Ian.*] quo die noui conſules, initio magiſtratu, de rep. referent. NOSTI *Marcellum, quam tardus,*] ſic locutus ep. 1. lib. XV. Rē vides, quo modo ſe habeat. HÆC *cauſſa*] deliberabitur, quis ad Parthicū bellum eat. TANTVM *erit,*] eiuſmodi erit. nam hic, Tantum, minuēdi vim habet, non augendi. vide ep. 7. lib. I. Tantam vim habet. IACTATVRVM;] cum inierit magiſtratum: nūc enim erat deſignatus tribunus pl. PAVLLVS] conſul deſignatus. DE *prouincia*] Cæſaris, quam omnino ei adimendam dictitabat. nondum ſcilicet a Cæſare M D talenta, quibus addictus eſt, acceperat. OCCVRSVRVS] intercedet enim S.C. tribunus pl. erat: quod ex ep. 18. lib. XV. ad Att. liquet. ad hunc ſunt epiſtolæ duæ lib. X. PLVRES] acceſſit Curio, ingenti mercede a Cæſare corruptus: quo nemo pro Cæſaris cauſſa ſtetit audacius. FINES *hos.*] quos oſtendi. ſcripſit enim proxime de Parthico bello, de conſule Paullo, tribunis pl. Curione, & Furnio. AD *actiones*] Ad actiones Curionis hoc addo, de agro Campano. præter cetera, Curio illud aget ſequenti anno, vt ager Campanus, ante Cæſaris aduentum, ex ipſius Cæſaris lege diuidatur. qua de re ſatis copioſe dictum eſt ep. 9. lib. I. ad eum locū: Vt de agro Campano frequenti ſenatu referretur. LABORARE,] diuidatur, nec ne. VALDE *nolle;*] Non placet, a verbo, Negant, pēdere verbum Nolle. durius enim videtur, Negant Pōpeium valde nolle: pro, Pompeium aiunt valde velle. Libentius interpretor: Pompeium aiunt valde nolle: idest, nolle diuiſionem omitti; ne, ſi non diuidatur, vacuus aduenienti Cæſari pateat, & ab eo vel ipſius militibus, vel plebi diuidatur. Nam, quod ex verbo, Negant, affirmationem elicio; nouum non eſt. conſideretur illud, ep. 15. lib. VII. ad Atticū: Plerique negant Cæſarem in condicione manſurum: poſtulataq. hæc ab eo interpoſita eſſe, quo minus, quod opus eſſet ad bellum, a nobis pararetur. Et illud ep. 30. lib. XII. ad Cornificium: Noli impudens eſſe nec mihi

moleſtiam exhibere. Sed eſt apud me vetus liber, a quo, Nolle, abeſt: nec diſplicet: fiet enim hæc ſententia: Negant Cæſarem laborare, Pompeium autem valde; vt ex eodem verbo, Negant, primum negatio, deinde etiam educatur affirmatio. Cupiuſſe autem Pompeium diuidi ſtatim agrum Campanum, ſatis intelligitur e ſequentibus verbis, Ne vacuus aduenienti Cæſari pateat. diuiſoribus enim gratiæ plurimum acquirebatur apud eos, qui poſſeſſuri erant. PROROGETVR.] vt annua tantum prouinciæ ſit adminiſtratio. quod ab eo Cicero petierat ep. 7. 8. 10. lib. 2. TVI *conſilij eſt*,] tu ſtatue, quid agendum tibi ſit, veliſne in prouincia remanere, an, finito anno, diſcedere contra ſenatus voluntatem. TEMPVS,] propter bellum Parthicum; quo vrgente, diſcedendum non videtur ante, quam ſuccedatur. Ep. 17. lib. 2. Quin ad diem decedam, nulla cauſſa eſt, præſertim ſublato metu Parthico. SENATVS] facto S.C. de prorogãda prouincia: quod Cicero timebat. de biennio quidem ſenſit Hortenſius, vt eſt in ep. 8. lib. 11. MEI *officij eſt*] ego, quod eſt officij mei, id præſtabo. DECEDENS,] pro, diſcedens, cum iret Cicero in prouinciam. Sic ep. 1. Quod tibi decedens, pollicitus ſum. FIERI,] prouinciæ tempus prorogari.

Argumentum ep. 11.

CVm Cicero, litteris ad ſenatum miſſis, ſupplicationes pro re in Amano monte bene geſta poſtulaſſet, C. Curio, tribunus pl. Ciceronis cupidiſſimus, iratus ſenatui, quod ei poteſtas agendi cum populo eriperetur, fieri ſenatus conſultum de ſupplicationibus non patiebatur. poſtremo ventum eſt ad pactionem, permittente Curione ſenatus conſultum fieri; modo nulla præterea in reliquum annum ſupplicationes eriperentur. qua tota de re, & de cuiuſque ſententia, ac voluntate diligenter Cælius perſcribit. De rep. narrat contentiones inter Pompeium, & Curionem, de ſucceſſore Cæſari mittendo. Mittit commentarium rerum vrbanarum. Sittianum negotium commendat.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. II.

NON diu, ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt. incideramus enim in difficilem nodum. nam Curio, tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat ſe vllo modo pati poſſe, decerni ſupplicationes; ne, ſi quid furore Pauli adeptus eſſet boni, ſua culpa videretur amiſiſſe, & præuaricator cauſſæ publicæ exiſtimaretur. itaque ad pactionem deſcendimus: & confirmarunt conſules, ſe his ſupplicationibus in hunc annum non vſuros. plane, quod vtriſque cõſulibus gratias agas, eſt; Paullo magis certe. nam Marcellus ſic reſpondit ei, ſpem in iſtis ſupplicationibus non habere; Paullus, ſe omnino in hunc annum non edicturum. Renunciatum nobis erat, Hirrum diutius dicturum. prendimus eum: non modo non fecit, ſed, cum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem impedire, ſi, vt numeraretur, poſtularet, tacuit: tantum Catoni aſſenſus eſt; qui, de te & locutus honorifice, non decrerat ſupplicationes. tertius ad hos Fauonius acceſſit. quare pro cuiuſque natura, & inſtituto gratiæ ſunt agendæ, his, quod tantum voluntatem oſtenderunt pro ſententia; cum impedire poſſent, non pugnarunt; Curioni vero, quod de ſuarum actionum curſu tua cauſſa deflexit. nam Furnius, & Lentulus, vt debuerunt, quaſi eorum res eſſet, vna nobiſcum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelij operam, & ſedulitatem laudare poſſum. nam cum Curione vehementer locutus eſt: & eum, ſi aliter feciſſet, iniuriam Cæſari facturum dixit: tum eius fidem in ſuſpicionem adduxit. decrerant, qui inique tranſigi volebant, Domitij, Scipiones. quibus hac re ad interceſſionem euocandam interpellãtibus, venuſtiſſime Curio reſpondit, ſe eo libenter non intercedere, quod quoſdam, qui decernerent, videret confici nolle. Quod ad remp. attinet, in vnam cauſſam omnis contentio coniecta eſt: de prouinciis inquam adhuc eſt. incubuiſſe cum ſenatu Pompeius videtur, vt Cæſar ante id. Nou. decedat. Curio omnia potius ſubire conſtituit, quam id pati: ceteras ſuas abiecit actiones. noſtri porro, quos tu bene noſti, ad extremum certamen rem deducere non audent. ſcena rei totius hæc. Pompeius, tamquã Cæſarem non impugnet, ſed quod illi æquum putet, conſtituat, ait Curionem quærere diſcordias. valde autem non vult, & plane timet, Cæſarem conſulem deſignari prius, quam exercitum, & prouinciam tradiderit. accipitur ſatis male a Curione: & totus eius ſecundus conſulatus exagitatur. hoc tibi dico: ſi omnibus rebus prement Curionem, Cæſar defendetur: interceſſorem ſi, quod videntur, reformidabunt, Cæſar, quoad volet, manebit. Quam quiſque ſententiam dixerit, in commentario eſt rerum vrbanarum: e quo tu, quæ digna ſunt, ſelige: multa tranſi, in primis ludorum exploſiones, & funerum, & ceterarum ineptiarum plura habet inutilia. denique malo in hanc partem errare, vt, quæ non deſideras,

ras, audias, quam quidquam, quod opus eſt, prætermittatur. Tibi curæ fuiſſe de Sittiano negotio, gaudeo: ſed, quando ſuſpicaris minus certa fide eos tibi viſos: tamquam procurator ſic agas, rogo. Vale.

EXPLANATIO.

CVRSO,] tribunus pl. COMITIALES] dies quibus agere cum populo licebat. ERIPIEBANTVR,] quo modo? auſpiciis. dum enim ſeruabatur de cælo, quæ ſpectio vocabatur, agere cum populo non licebat. de cælo autem ſeruabant, non augures, ſed magiſtratus: quod Cicero demonſtrat in II. Philippica, & Varro apud Nonium. Conſules igitur, alter, ambove, de cælo ſeruabant ne Curio comitialibus diebus agere cum populo poſſet. erat autem hæc impediendi pernicioſis tribunorum rogationibus præclara, & vtilis admodum reip. ratio: qua etiam Lentulus Marcellinus conſul aduerſus leges C. Catonis tribuni pl. vſus eſt: de quo ſic ep. 5. lib. 2. ad Q. fr. Conſul eſt egregius Lentulus, non impediente collega: dies comitiales exemit omnes. ſic legibus pernicioſiſſimis obſiſtitur, maxime C. Catonis. Dies agẽdi cum populo, in eadem epiſtola infra vocat Cicero. NEGABAT] vt par pari referret. conſules de cælo ſeruabant, ne Curio poſſet agere cum populo: Curio intercedebat, ne decernerentur ſupplicationes. PAVLLI] cõſulis, nondum a Cæſare corrupti. ADEPTVS *eſſet boni,*] Paullus conſul, ne quid Curio agere cum populo poſſet de cælo ſeruabat: quem Curio furorem appellabat: & ea ea ſibi illata iniuria hoc ſe bonum adeptum dicebat; quod iuſtam haberet cauſſam impediendi, ne quid decernere ſenatus poſſet. quod ſi ſenatus conſultum de ſupplicationibus fieri pateretur, amittere ſibi videbatur bonum illud, quod furore Paulli adeptus eſſet. PRÆVARICATOR] proditor. CAVSSÆ *publicæ*] quia, cum ei comitiales eriperẽtur, nec agere cum populo poſſet, impediri, ac lædi cauſſa publica videretur: cuius ſe patronum profitebatur, oppugnante Paullo. HIS] quæ poſtulari ſolent. NON *vſurus.*] exceptis iis, quæ Ciceroni decernerentur. SPEM,] quaſi nihil reip. prodeſſent, aut a diis immortalibus minime curarentur. Non eſt igitur, quod Marcello magnopere gratias agas: qui Curioni promiſit, ſe in hunc annum nullis præterea ſupplicationibus vſurum, non quo facilius de tuis impetraret, ſed quia ſpem omnino in iſtis ſupplicationibus non haberet. NON *edicturum.*] ſupplicationes. DIVTIVS *dicturum.*] vt diem dicendo conſumeret; ne S.C. fieri poſſet. quo de more diximus epiſt. 4. lib. 1. PRENDIMVS] rogamus. ductum ab eo, quia prendibus, & prenſamus, (vtroque enim modo loquebantur veteres) a quibus impetrare aliquid cupimus. NON *modo non fecit.*] Sigonij liber, Nõ modo fecit. quod neque probo, neque condemno. vide locum ep. 9. lib. 1. Non modo præmiis. DE *hoſtibus*] non dabantur ſupplicationes, niſi ob iuſtam victoriam, cæſis hoſtibus certo quodam numero, ideo Cicero ep. 10. lib. 2. Victoria iuſta, inquit, imperator appellatus apud Iſſum. Id confirmat ipſe Cœlius, cum ſubiungit, potuiſſe Hirrum impedire, ſi, vt numeraretur, poſtulaſſet. quis autem cæſorum numerus obtinendis ſupplicationibus ſufficeret, præciſe ſcriptum non inueni: vnum hoc dicam, ſi mille hoſtium cæſi eſſent, Ciceronis ætate ſatis fuiſſe. id ex iis Ciceronis verbis Philipp. 5. cognoſcitur: Si quis Hiſpanorum, aut Gallorum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum hac cõſuetudine, quæ increbuit, imperatorem appellaret ſenatus? triumphum quidem, qui ſupplicationes fere ſequebatur, niſi qui quinque millia hoſtium vna acie cecidiſſet, nemini per leges impetrare licuiſſe, Valerius lib. 11. cap. 3. tradidit. ſed hoc etiam, vt opinor, deprauauit ambitio. Quidam, Hoſtiis, legunt: quam recte, alij iudicent: ego ſequor & hiſtoriæ teſtimoniũ, & antiquos libros, Sigonianum, & meum. POSSET *rem impedire,*] falſo igitur Cicero illud ſcripſerat ep. 10. lib. 11. Victoria iuſta imperator appellatus ſum. De eadem re ep. 1. lib. VSS. ad Att. VT *numeraretur,*] vt oſtẽderetur, quot cæſi hoſtes numero eſſent. CATONI] M. Porcio Catoni, optimo viro, cuius in ſententiam, Cicerone conſule, factum erat S.C. de Catilinæ ſociis in carcere necandis. is prætor fuerat L. Domitio, Ap. Pulchro coſ. repulſam tulerat in petitione conſulatus, quo anno Ser. Sulpicius, & M. Marcellus deſignati ſunt, ideſt biennio ante, quam hæc epiſtola ſcriberetur. ASSENSVS *eſt,*] licet iratus eſſet, vt ad Atticum Cicero ſcripſit, cuius verba proxime recitaui: iratus autem, quia ſuperatus eſſet ab eo in petitione auguratus. ep. 3. & 6. hac de re ſic in eadem epiſtola: Cœperas Hirrum ſubheplacat eperfice. Habes Scrofam: habes Silium. ad eos ego antea ſcripſi, & ad ipſum Hirrum. locutus enim erat cum iis, commode ſe potuiſſe impedire, ſed noluiſſe; aſſenſum tantum eſſe Catoni, amiciſſimo meo, cum is honorificentiſſimam in me ſententiam dixiſſet; nec me ad ſe vllas litteras miſiſſe, cum ad omnes mitterẽ. DE *te & locutus honorifice,*] particulã, Et, ſuperuacaneam eſſe cur non putem? feratur tamen, vt in Cœlio, cuius χαρακτὴρ a puriſſimo, & ornatiſſimo Ciceronis ſermone quam longe diſtet, omnes intelligũt. quod etiam critici veteres, quorum teſtimonia iam recitauimus, facile iudicarunt. Quod Cœlius ſignificat, hoc eſt: De te licet locutus honorifice, tamẽ non decreuerat ſupplicationes. laudauit enim Cato Ciceronẽ in ſua ſententia, ſupplicationem non decreuit. cur ita ſenſerit, expoſuit ipſe in epiſtola, quæ exſtat, lib. XV. cui Cicero reſpondens, dixit, ſe tanti facere Catonis illam laudationẽ, vt cum ea nullum triumphum eſſe conferendam exiſtimet. & ad Att. epiſt. 1. lib. VII. confirmat idem his verbis: Triumphum video, niſi reip. tempora impedient, εὐόδευτον. iudico autem cum ex litteris amicorum, tum ex ſupplicatione; quam qui non decreuit, plus decreuit, quam ſi omnes decreuiſſet triumphos. ei porro aſſenſus eſt vnus, familiaris meus, Fauonius, alter iratus Hirrus. Cato autem & ſcribendo affuit, & ad me de ſententia ſua iucundiſſimas litteras miſit. Sed tamen gratulans mihi Cæſar de ſupplicatione, triumphat de ſententia Catonis. nec ſcribit quid ille ſententiæ dixerit. ſed tantum, ſupplicationem eum mihi nõ decreuiſſe. NON *decreuerat*] quid cauſſæ fuit, cur non decreuerit, cum & amiciſſimus eſſe videretur, & res ſupplicatione dignas Cicero geſſiſſet, iuſta victoria

imperator apud Iſſum appellatus? obſtitit inuidia: cum nobiles homines, ex antiquiſſimis orti familiis, nouũ hominem Ciceronem in principibus quidem eſſe facile paterentur, altius autem euolare nequaquam vellent. quod in epiſtolis interdũ queritur Cicero, & aperte quidẽ ad Att. lib. VII. his verbis: Cato in me turpiter fuit maleuolus: dedit integritatis, iuſtitiæ, clementiæ, fidei mihi teſtimonium, quod non quærebam: quod poſtulabam, negauit. itaque Cæſar iis litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exſultat, Catonis in me ingratiſſimi iniuria. at hic idem Bibulo dierũ viginti. ignoſce mihi, non poſſum hæc ferre, nec feram. Et ad eundem, ep. 3. eiuſdem libri: Bibulum cum ornauit Cato, declarauit iis ſe ſolis non inuidere, quibus nihil, aut nõ multum ad dignitatem poſſet accedere. FAVONIVS] Catonis imitator, ædilis curulis hoc anno. ACCESSIT.] Cato ſententiam dixerat: aſſenſi ſunt Hirrus, & Fauonius, ſententiam non dixerũt. PRO *cuiuſque natura, & inſtituto*] pertinet hoc ad Catonem, hominem ſeueriſſimum, naturaq. & conſuetudine valde parcum in tribuendis honoribus. HIS,] non Catoni, qui ſententiam dixit honorificam, ſed Hirro, & Fauonio, qui ſententiam quidem non dixerunt, ſed voluntatem oſtenderunt pro ſententia, cum Catoni aſſenſi ſint. vel, *His*, tribus nominatis, quibus hoc nomine debẽtur gratiæ, quod voluntatem dumtaxat oſtenderunt non decernendæ ſupplicationis; pro ſententia vero, vt omnino non decerneretur, pugnare noluerunt, cum impedire tamẽ poſſint. quæ ſi recipitur interpretatio, mihi quidem ſatis probata; diſtinguendum erit hoc modo: Voluntatem oſtenderunt; pro ſententia, cum impedire poſſent, non pugnarunt. TANTVM] pro ſaltem, vt ep. 31. lib. VII. Veni igitur, quæſo; ne tantum ſemen vrbanitatis vna cum rep. intereat. CVM *impedire poſſent*,] ſi, vt numeraretur, poſtularent. DE *ſuarum actionum curſu*] iratus enim Paullo conſuli; qui comitiales ei dies eripiebat, induxerat animum ſupplicationes omnes impedire. FVRNIVS,] tribunus pl. Ciceronis cupidiſſimus. ep. 14. lib. XV. & ad Att. ep. 18. lib. XV. is eſt, ad quem leguntur epiſtolæ aliquot lib. X. LENTVLVS,] cum Lentuli eſſent multi, ſumma inter Ciceronem, & P. Lẽtulum Spintherem amicitia facit, vt de Spinthere accipiendum exiſtimem. CIRCVMIERVNT,] pręſarunt, abierunt. qui enim ambit, circumit: vt ipſa verbi compoſitio declarat. BALBI *Cornelij*] Gaditani. ep. 6. SI *aliter feciſſet*.] ſi ſupplicationes Ciceronis impediiſſet. CÆSARI] cui ſe addixerat, accepta ingenti mercede. EIVS *fidem in ſuſpicionem adducit*.] cum diceret, ei cauendum eſſe, ne fictu reconciliatus cum Cæſare videretur, ſi Ciceronis honorẽ impediiſſet, quẽ ſciret a Cæſare non vulgariter diligi. DECRERANT,] non equidem is ſum, qui diuinationibus, præſertim quæ ſola coniectura nitãtur, facile acquieſcam: veruntamen, vbi nec ſententia repugnat, & mutatio leuis eſt, cur libertatem ingenius eripiam? Hoc quidem in loco, qui nunc in manibus eſt, cum antiqui libri plerique haberent, Deerant; non nulli, Deſerant; alij aliter; ex hac varietate ſum adductus, vt probarem, Decrerâtː qua ſententia, nunc exponam. L. Domitius Ahenobarbus, & P. Scipio, Pompeij ſocer, vterque Cęſaris inimicus, cum inique ferrent tráſigi de ſupplicationibus Ciceronis, eaſq. Curionis tribuni pl. interceſſione cuperent impediri; ſimulatione beneuolentiæ ſupplicationes decreuerunt, vt ea re Curionem, omnibus Pompeianorum actionibus acriter aduerſari ſolitum, ad intercedendum elicerent. Accedit Cœliani ſermonis conſuetudo. paullo enim ante dictum eſt, Non decrerat ſupplicationes. Ex in Verrem dixit Cicero, Decreſſet. HAC *re*] quod ſupplicationes decernerẽt. AD *interceſſionem euocãdam*] vt Curionẽ, obtimatibus infenſum, ad intercedendum elicerent. INTERPELLANTIBVS,] crebro inſtantibus, vt ſupplicationes decernerẽtur. VENVSTISSIME] pulcherrime, ductum a Venere, cui pulchritudinem fabulæ poetarum tribuunt. ADHVC *eſt*.] addidi verbum, Eſt, ex antiquis libris, approbante ſententia. adhuc, inquit, de prouinciis contẽtio eſt. ANTE *idus Nou*.] ante tempus ei decem tribunorum lege conceſſum. NOSTRI] optimates. BENE *moll*,] imbecillitas eorum ſignificatur. SCENA *reitorius*] in ſcena dantur fabulæ. Cœlius tranſtulit ad ſignificationem rerum omnium, de quibus contẽtio eſſet: vt, quemadmodũ ſcena fabulas, item id, quod dicturus eſt, omnia contineat. QVOD *illi æquum putet*,] æquum putabat, ſenatui dicto audientem Cæſarem eſſe. de quo ſic ep. 4. In diſputando coniecit illam vocem Cn. Pompeius, omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe. Eodem ſpectat illud in ep. 8. Dixit, hoc nihil intereſſe, vtrum Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, an pararet, qui ſenatum decernere nõ pateretur. Specie igitur probabilis, & æqua erat actio Pompeij: ſed iniquum contra videbatur, populi beneficium, Cæſari lege tributũ, ſine cauſſa eripi: quod tamen ſenatus decreuit, Pompeij, eiuſq. amicorum ſtudio. CONSVLEM *deſignari prius*.] quod Cæſar cogitabat: ideoq. ferri legem a decem tribunis pl. voluerat, vt eius abſentis in petitione conſulatus ratio haberetur. ACCIPITVR *ſatis male*] contumelioſe, & acerbe tractatur. SECVNDVS *conſulatus*] in quo Pompeius iterum cõſul operam dederat, auctorq. fuerat, vt Trebonius tribunus pl. de Galliarum imperio Cæſari in alterum quinquẽnium prorogando legem ferret. quod beneficium nunc idem Pompeius conabatur eripere, cum eum ante idus Nou. vellet decedere. EXAGITATVR.] reprehenditur. ſic ep. 1. lib. 1. Rebus palam a conſularibus exagitatis, & in ſummam inuidiam adductis. CÆSAR *defendetur*:] ab amicis: ne cogatur ante legitimam diẽ decedere. SENTENTIAM] de prouinciis. LVDORVM *exploſiones*.] quos populus oderat, eos ad ludorum ſpectacula accedentes excludebat. de iis in commentario ſcripſerat Cœlius: præterea de funeribus, & leuia quædam, quas ipſe ineptias fatetur eſſe. DE *Sittiano negotio*,] de ſyngrapha Sittiana. ep. 2. 4. 6. 7. EOS] a quibus exigenda pecunia eſt. nam ſyngrapha Sittiana facultatem dabat exigendæ pecuniæ. TAMQVAM *procurator*] eo ſtudio, quo ſolent ij, qui aliena negotia procurant. AGAS,] etſi patet ſententia; de mendo tamen ſuſpicor; cum in omnibus antiquis libris, Agros, non, Agas, ſcriptũ eſſe videam. omnes etiam pro, Quando, habent Quom: id eſt, Cum: quod veteres vſurpabant pro, Quoniam, vel, Quando.

Argumentum ep. 12.

Qveritur de Appij Claudij, qui cum L. Piſone cenſuram gerebat, non ingrato ſolum animo, ſed grauiſſima etiam iniuria: quem cum inimicum ſibi eſſe, accuſationemq. cogitare comperiſſet, anteuertit ipſe, eumq. lege Scantinia poſtulauit.

M. Coelivs s. d. M. Ciceroni. 12.

PVDET me tibi confiteri, & queri de Appij, hominis ingratiſſimi, iniuriis; qui me odiſſe, quia magna mihi debebat beneficia, cœpit: &, cum homo auarus, vt ea ſolueret, ſibi imperare non poſſet, occultum bellum mihi indixit, ita occultum tamen, vt multi mihi renunciarent, & ipſe facile animaduerterẽ male eum de me cogitare. poſtea quam vero comperi eum collegium tentaſſe, deinde aperte cum quibuſdam locutum, cum L. Domitio, vt nunc eſt, mihi inimiciſſimo homine, deliberare velle, hoc munuſculum deferre Cn. Pompeio: ipſum reprehenderem, & ab eo deprecarer iniuriam, quem vitam mihi debere putarem, impetrare a me non potui. quid ergo eſt? tamen quaſi aliquid, amicis, qui teſtes erant meorum in illum meritorum, locutus ſum. poſtea quam illum, ne cui ſatisfaceret quidem, me dignum habere ſenſi, malui collegæ eius, homini alieniſſimo mihi, &, propter amicitiam tuam, non æquiſſimo, me obligare, quam illius ſimiæ vultum ſubire. id poſtquam reſciit, incanduit; & me cauſſam inimicitiarum quærere clamitauit; vt, ſi mihi in pecunia minus ſatisfeciſſet, per hanc ſpeciem ſimultatis eum conſectarer. poſtea non deſtitit arceſſere palam Seruium accuſatorem, inire cum Domitio conſilia. quibus cum parum procederet, vt vlla lege mihi ponerent accuſatorem; compellari ea lege me voluerunt, qua dicere non poterant. inſolentiſſimi homines ſummis Circenſibus ludis meis poſtulandum me lege Scantinia curãt. vix hoc erat Pola elocutus, cum ego Appium cenſorem eadem lege poſtulaui. quod melius caderet, nihil vidi. nam ſic eſt a populo, & non infimo quoque approbatum, vt maiorem Appio dolorem fama, quam poſtulatio attulerit. præterea cœpi ſacellum, in domo quod eſt, ab eo petere. Conturbat me mora ſerui huius, qui tibi litteras attulit. nam, acceptis prioribus litteris, amplius quadraginta manſit. Quid tibi ſcribã, neſcio. Scis Domitio diem timori eſſe? exſpecto valde, & quamprimum videre cupio. A te peto, vt meas iniurias proinde doleas, vt me exiſtimas & dolere, & vlciſci tuas ſolere. Vale.

EXPLANATIO.

PVDET] non ſemper culpam ſequitur pudor. vir bonus a vitio ſic abhorret, vt alienis etiam flagitiis pudore afficiatur, neque ſolum cum ea cernit, ſed etiam cum audit. Pudet, inquit Coelius, quod ita ingratus in me fuerit, ita ſe turpiter, & inique Appius geſſerit. Vel: Pudet me tibi confiteri, & queri de iniuriis Appij: cum eum tibi antea laudauerim. QVIA *magna mihi debebat beneficia*,] odij cauſſam ponit beneficia ſua: vere fortaſſe: nam debitor creditorem non amat, adſpectum quaſi metuens fugit: putat enim ſe cum beneficia non referat, non amari: quæ opinio facit, vt nec ipſe amare poſſit. porro, qui non amat, quauis nõ modo re, ſed ſuſpicione etiam adducitur, vt odiſſe incipiat: qua tamen labe non inficitur animus boni viri, qui alios ex ingenio ſuo metitur: nec putat vllius commodi, præmijve ſpe beneficium tribui. mercatura enim quædam eſſet, non liberalitas. improbi autem ſæpe benigni ſunt, non modo vt eandem gratiam recipiant, ſed vt aliquid etiam, feneratorum more, lucrentur. SIBI *imperare*] imperare ſibi dicitur, qui aliter agere ita ſolitus eſt, vt non libenter a cõſuetudine diſcedat. Appius autem auarus ideo ſibi, vt beneficia ſoluat, imperare non poteſt. Sic locutus ep. 5. Impera tibi: hoc cura. COLLEGIVM] augures, (erat enim Appius augur) vt aliquid contra Coelium molirentur. Alij ex coniectura, parum neceſſaria, cõtra veteres omnes libros legendum putant, Collegam, ideſt Piſonem cenſorem: quod hoc tempore cenſuram gerebat Appius. DOMITIO,] qui cum eo conſulatum geſſerat. HOC *munuſculum deferre Cn. Pompeio:*] negotium dare Pompeio, vt me accuſaret. Niſi hoc dicit Coelius, quid aliud ſignificet, non video. Scrupulum tamen ſentio. primum, veriſimile non videtur ita deſipere Appium, vt Cn. Pompeium, virum grauiſſimum, principem ciuitatis, qui cum imperio ad vrbem erat, adduci poſſe ad ſuſcipiendam accuſationem exiſtimet: deinde, munuſculum deferre, non eſt apud Coelium accuſandi curam committere ſed accuſare: vt ep. 7. Nemini hoc deferre munuſculum maluit, quam ſuo accuſatori. poſtremo, genus loquendi, etſi multa in Coelio diſſimulãda non ignoro, tamen hoc quidem ferre vix poſſum, impetrare a me non potui, ipſum reprehenderem. quis enim non videt, Vt, deſiderari? Quæ cum intueor, libenter ad eam deducor coniecturam, vt hoc modo legendum, & diſtinguendum putem: Hoc munuſculum deferre, Cn. Pompeio ipſum reprehendente: vt ab eo deprecarer iniuriam; &c. nec tamen hanc opinionem nihil adiuuat ſcriptus liber, qui eſt apud me, in quo eſt, Vt ab eo, non, vt vulgo legitur, Et ab eo. Erit autem, Munuſculum deferre, accuſare: quo ſenſu vſurpatum etiam eſt, vt dixi, ep. 7. Quod ſi quis libros typis impreſſos malit approbare, accipiat.

piat, Reprehenderem, non pro Obiurgarem, quod abſurdum hic quidem eſſet, ſed pro, Prenderem: id eſt, rogarem, vt accuſandi conſiliũ abiiceret. Q v i d *ergo eſt?*] quaſi aliquis eum interroget: hoc tibi faciendum non putaſti, quid igitur feciſti? Et videtur hoc loquendi genus poſt negationem, id eſt, vbi quid improbauimus, inferri. Non placuit mihi, ait Cœlius, iniuriam ab Appio deprecari: quid igitur placuit? alloqui communes amicos, teſtes meorum in illum meritorum. Sic Liuius lib. x l i v. Non ſum is, qui non exiſtimem admonendos duces eſſe: immo eum, qui de ſua vnius ſententia omnia gerat, ſuperbum iudico magis, quam ſapientem. quid ergo eſt? primum a prudentibus, & propric rei militaris peritis, & vſu doctis monendi imperatores ſunt. T a m e n,] ab ipſo quidem vt iniuriam deprecaret, impetrare a me non potui: tamen feci, vt amicos alloquerer. Q v a s i *aliquid*,] præclara, niſi fallor, emendatio. mendum autem, quod in vulgatos libros irrepſit, ſentẽtiæ peperit ignoratio. nam, Quaſi aliquid, valet, quaſi hoc aliquid futurũ eſſet: quod tamen apud Appium eſſe nihil ſenſi. præterea, ſcriptum ita video in vetere Sigonij libro. quidam, Quaſi aliquot amicis, maluut: in quo & ab antiquis libris, &, vt puto, a Cœlij mente diſcedunt. A m i c i s *locutus ſum.*] de Appij iniuria. vſurpat & Cicero hoc verbum cum dandi caſu ep. i. lib. v i. ad Att. Hæc non noram tum, cum Democrito tuo locutus ſum. & Plautus in Men. Loquere, inquit, mihi tuum nomen. N a *cui ſatisfaceret quidem*,] ſatisfacit, qui ſe verbis excuſat. eaempla ſunt, ep. 13. lib. v i i. Hic tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. Et Philipp. 2. Acceperam Cæſaris litteras, vt mihi ſatisfieri paterer a te. Et Cæſar lib. 1. bel. ci. Per tribunos mil. egerunt, vti Cæſari ſatisfacerent. Et alibi. C o l l a g æ *eius*,] L. Piſonis, contra quem exſtat Ciceronis oratio. is cenſuram cum Appio gerebat. Cæſar lib. 1. bel. ci. Dio lib. x l. A m i c i t i a m *tuã*,] quia Cicero eiectus a Clodio, conſentiente conſule Piſone, poſtea, vt vlciſceretur iniuriam, orationem habuit de conſularibus prouinciis, vt Piſo e Macedonia, quam procunſul regebat, reuocaretur. quod ſenatus decreuit. S i m i æ] Sic Cicero ep. 2. lib. v i i. Hic ſimiolus me, in quem inueheretur, delegerat. & ep. 10. lib. v. & Horatius Sat. 10. lib. 1. Serm.

— Quos neque pulcher
Hermogenes vmquam legit, neque ſimius iſte.

V v l t v m *ſubire.*] quod ſupplicis eſt. ita in peroratione pro Quinctio: Denique ipſius inimici vultum ſuperbiſſimũ ſubiit. I n c a n d v i t;] pro, excanduit; vehementi commotus eſt iracundia. quo motu vultus eacandeſcit. Alij, Scanduit. Ego librum Sigonij, & meũ ſequor. & omnino magis placet, Incanduit, quam Scanduit. quid enim eſt, Scanduit? tolerabilius erat, Canduit; quod ad iratorum vultus pertinet. verum, Incanduit, ſi habeo, comprobatum teſtimonio duorum librorum, qui nodum in ſcyrpo quæram? H a n c *ſpeciem ſimultatis*] quod eum in infamiam vocarem ficta ſimultatis cauſſa. P a l a m *Seruium*] nihil muto: videant tamen eruditi, an ſit rectius, quod monui adoleſcens in ſcholiis noſtris, Polam Seruium, quem Cicero nominat, vt accuſatorẽ, lib. 11. ad Q. fr. ep. 2. & Cœlius ipſe paullo poſt: Vix hoc erat Pola elocutus. I n i r a *cum Domitio conſilia.*] conſilia capere, ſimul conſiderare. ep. 24. lib. i x. Conſilia ſunt inita de me. Et Liuius lib. v i. Conſilia inire cum genero cœpit. C o m p e l l a r i] accerſi, in iudicium vocari. Ad Att. ep. 1. lib. 12. Nigidium minari, in concione ſe iudicem, qui non fuerit, compellaturum. Et Philipp. 3. Fratris mei filium compellat edicto. Et Suetonius in Iulio: In carcerem coniicit Nonium quæſtorem, quod compellari apud ſe maiorem poteſtatem paſſus eſſet. D i c e r a *non poterant.*] nihil erat, quod obiicere mihi poſſent. S v m m i s *circenſibus*] extremis diebus Circenſium ludorũ meorum: binos enim ludos ædiles curules dabant, Megalenſes, & Romanos, vt oſtendit Dio lib. x x x i x. & Pedianus in commentario Cornelianæ. hic de Romanis intelligendum: qui dabantur in circ. menſe Sept. per quinque dies: quod faſti dierum veteres demonſtrant. Scripta enim epiſtola paullo ante, quam Cicero e prouincia decederet: cũ dicat Cœlius in clauſula, Eaſpecto te valde, & cupio quãprimum videre. nam Cicero deceſſiſſe videtur menſe octobri: quod ex epiſt. 3. ad Tironem, lib. a v i. licet coniicere. Megalenſes autem initio anni dabantur, id eſt multis menſibus ante Romanos: inquit enim Cicero ep. x i. lib. i i. Mihi magnæ curæ eſt ædilitas tua. ipſa dies me admonebat: ſcripſi enim hæc ipſis Megalenſibus. Præterea, cur de Megalẽſibus accipiam, cum non in circo, ſed in Palatio darentur? de quibus Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis: Quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum, in ipſo matris Magnæ conſpectu, Megalenſibus fieri, celebratiq. voluerunt? Idẽ Liuius confirmat lib. xxxvi. L a g a *Scantinia*] de nefando marium concubitu, quæ pœnam irrogabat decem millia nummum. Quinct. lib. i v. cap. 7. capitale crimen poſtea fecit Iulia lex. ep. 14. Iuuenalis Satira v i. Suetonius in Domitiano. P o l a *elocutus*,] vix hoc Pola Seruius accuſator dixerat. Antea, Prælocutus. ego, cum in antiquis libris viderem, Pole locutus, legendum putaui, Pola elocutus, poſſet etiam, Polæ locutus: id eſt, vix Polæ dixerat Appius, cupere ſe mihi accuſatorem ponere. nam & paullo ante Cœlius cum dandi caſu idem verbum coniũxit, Amicis, inquit, locutus ſum. Q v o d *melius caderet*,] quam cenſorem, qui moribus præeſt, & magiſter morũ appellatur, lege Scantinia in iudicium vocare. A p o p v l o *& non infimo quoque*] addidit, Non infimo quoque, vt oſtenderet, nobiles etiam homines id probaſſe: qui, licet populi nomine comprehendantur, permiſti tamen in multitudine non ſatis internoſcuntur. F a m a,] cum increbeſceret, cenſorem, corrigendis moribus præpoſitum, tam turpi crimine poſtulari. C o e p i *ſacellum, in domo, quod eſt, ab eo petere.*] Cenſorum erat curare, vt ſacella non in domo cuiuſquam eſſent, ſed populo paterent. itaque Liuius lib. XL. vbi loquitur de Lepido, & Fuluio cenſoribus, Complura, inquit, Sacella, publicaq. ſacra, occupata a priuatis, vt paterent, eſſentq. populo, curarent. Cœlius autẽ, vt oſtenderet, Appium cenſorem officio ſuo deeſſe, petere cœpit ab eo, vt ſacellum in domo priuata ne relinqueretur: cuius rerecura Appij, qui cenſor erat, eſſe debuerat. ſed libentius intellexerim de ſacello, quod ipſe Appius occupaſſet: ex quo grauior ei concitata eſſet inuidia, occupatis rebus a cenſore, quas cenſor, ab aliis occupatas, populo reſtituere deberet. A m p l i v s *quadraginta manſit.*] quid eſt

hoc?

hoc? an, Quadraginta litteras? Latinũ non eſt. quadragenas enim litteras, potius quam quadraginta, & quadraginta epiſtolas, potius quam quadragenas, Latini ſermonis conſuetudo poſtulat: niſi, ſi ſcripſerit Cœlius, XL, ex quo imperitus librarius deſcripſit, quadraginta. verum, quid hæc attinet colligere? cum in antiquo Sigonij libro diſerte ſcriptum ſit, Quadraginta diebus miſit. quamquam in verbo, Miſit, librarius peccauit: quod meus liber, aliiq. corrigunt. Scis *Domitio diem timori eſſe?*] ſimiliter locutus ep. 14. Scis Appium cenſorem hic oſtenta facere? ſed cum obſcura ſententia eſt, tum ita diſcrepãt inter ſe veteres libri, vt, obſcuro per ſe loco, maiores etiam tenebras offundant. In vno meo ſcriptum eſt hoc modo, Diem timor eſt exſpectatio valde, & quamprimum. in vno Sigonij, Diem tu morare exſpecto, & quamprimum: in altero eiuſdem, Timor eſt exſpecto valde & quamprimũ. In nullo quidem vidi, Timori eſſe. Proinde] pro, Perinde: quod ſæpe Terentius, & Lucretius vſurparunt. Dolere,] meas, tuas autem vlciſci ſolere. Vlciſci] mirus enim contra Clodianos Milonis defenſor in tribunatu fuerat: quod ſignificat Cicero ep. 9. lib. 11. Te, inquit, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, vltorem non modo inimicorum, ſed etiam inuidorum meorum.

Argumentum ep. 13.

Gratulatur affinitate Dolabellæ, qui Tulliã, Ciceronis filiam, vxorẽ duxerat: de Curionis tribuni pl. interceſſione, de prouincijs quid actum ſit exponit: Hortenſij oratoris interitum ſignificat.

M. Coelius S. D. M. Ciceroni. 13.

Gratulor tibi affinitate viri mediusfidius optimi. nam hoc ego de illo exiſtimo. cetera porro, quibus adhuc ille ſibi parum vtilis fuit, & ætate iam ſunt decurſa; & conſuetudine, atque auctoritate tua, pudore Tulliæ, ſi qua reſtabunt, confido celeriter ſublatum iri. non eſt enim pugnax vitiis, neque habes ad id, quod melius ſit, intelligendum. deinde, quod maximum eſt, ego illum valde amo. Vides Cicero Curionem noſtrum lautum interceſſionis de prouinciis exitum habuiſſe? nam cum de interceſſione referretur; quæ relatio fiebat ex S. C. primaq. M. Marcelli ſententia pronunciata eſſet, qui agendum cum tribunis pl. cenſebat: frequens ſenatus in alia omnia iit. ſtomacho eſt, ſcilicet Pompeius Magnus, nunc ita languenti, vt vix id, quod ſibi placeat, reperiat. tranſierant illuc, vt ratio eſſet eius habenda, qui neque exercitum, neque prouincias traderet. quemadmodũ hoc Pompeius laturus ſit, cum cognoſcat, quidnam reip. futurum ſit, ſi aut * non curet, vos ſenes diuites videritis. Q. Hortenſius, cum has litteras ſcripſi, animam agebat. Vale.

EXPLANATIO.

Viri *mediusfidius optimi.*] Dolabellæ, a quo vxorem diſceſſiſſe, ſcripſit, ep. 9. is poſtea cum Tullia diuortium fecit: quod & ex epiſtolis ad Atticum, & ex coosolatoria Sulpicij lib. 1v. cognoſcitur. Sibi *parum vtilis*] temeritatis Dolabellam arguit, quod Appium accuſaſſet. id ex ea, qua Cicero reſpondit, epiſtola licet intelligere. Pudore *Tulliæ.*] Cicero reſpondit his verbis ep. 15. libri 11. Dolabellam a re gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. nam ea, quæ ſperas, Tulliæ meæ prudentia temperari poſſe, ſcio cui epiſtolæ tuæ reſpondeant. Lautum] pulchrum, egregium. Interceſsionis] Curio interceſſerat, ne S.C. fieret de ſucceſſione prouinciarum. de ea interceſſione conſules ad ſenatũ retulerunt, vt decerneretur, quid agendum, contemnenda ne interceſſio, an eius habenda ratio more maiorum. Cenſuit ſenatus interceſſioni parendum. Exitum] quia valuit interceſſio, contra quam M. Marcellus ſenſerat. Ex S. C.] eo, quod miſit Cœlius cum epiſt. 7. in quo ita ſcriptum eſt: Si quis huic S.C. interceſſerit, ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum, populumq. referri. Primaq.] cur prima? fortaſſe ſtudio & opera C. Marcelli conſulis, eius patruelis. Marcelli] qui conſul fuerat anno proximo. Agendum *cum tribunis pl.*] vt interceſſio tolleretur. In *alia omnia iit.*] frequẽs a Marcello diſſenſit. probauit igitur Curionis interceſſionẽ, atque hoc reprehendit Cicero his verbis ep. 7. lib. v11. Senatum bonũ putas, per quem ſine imperio prouinciæ ſunt? numquam enim Curio ſuſtinuiſſet, ſi cum eo agi cœptum eſſet. quam ſentẽtiam ſenatus ſequi noluit. de hoc genere loquendi vide, quæ diximus ep. 2. lib. 1. Stomacho *eſt ſcilicet Pompeius Magnus*] dixi olim, Scilicet Pompeius, mihi videri eſſe gloſſema ad verbum Magnus: nec aliter nunc videtur. Ita *languenti.*] Pompeij hoc erat ingenium, vt voluntatẽ ſuam occultaret. ſtomachi vitium tranſtulit Cœlius ad animum Pompeij nihil in rep. probantis, quippe qui neque Cæſarem in Gallia diutius manere vellet, nec ſuam tamẽ voluntatem ſatis auderet oſtendere: quandoquidem, ipſo auctore, in ſecundo, ac tertio conſulatu, duæ leges latæ fuerãt, vna de Galliarum imperio in alterũ quinquennium prorogando; altera, vt in petitione conſulatus abſentis Cæſaris ratio haberetur. Tranſierant *illuc,*] id probauerãt. Vt *ratio eſſet eius habenda,*] hoc totum ita legitur in antiquis libris: Vt ratione eius habenda, qui exercitum, neque prouincias tradere. quod ita mendoſum eſt, vt omnis mihi quidem ad corectionem aditus intercludatur. relinquo non inuitus, quod alij quærant. ſententia quidem hæc videtur eſſe: Tranſierant ſenatores in alia omnia, id eſt probauerant Curionis interceſſionem, improbantes

bantes M. Marcelli ſententiam; tamquam ratione illius habenda, qui neque exercitum, neque prouinciaś traderet. Hoc, vt dixi, arbitror ſignificari, ſed addere verbum, Neque contra veteres libros non audeo; niſi ſi, vt eſt omnino aſper duruſq. Cœlij ſermo, ſcriptum ab eo putemus, Qui exercitum, neque prouinciaś traderet; pro, Qui neque exercitum, n. p. t. vt, Neque, tam ad exercitum, quam ad prouincias referatur. Venit etiam in mentem, hoc dumtaxat a Cœlio ſcriptum, Transierant illuc, vt ratione eius habenda. gloſſam autem eſſe id, quod ſequitur, additum ab interpretante pronomẽ illud, Eius: cum hoc pronomine Cœlius Cæſarem ſignificare ſolitus ſit: dixit enim ep. VII. Perſpecta Cn. Pompeij voluntate in eam partem, vt eum decedere poſt Kal. Mart. placeret. Cum Cæſarem ſignificet, minime tamen antea nominatum. LATVRVS *ſit, cum cognoſcat.*] vnus Sigonij liber, & meus, Laturus eſt iſte, cum cognoſcam: alter eiuſdẽ, Laturus, cum iſte cognoſcam: itaque ſubeſſe vitium ſuſpicor. FVTVRVM] video, quid dicatur: ſed ex ingenio emendatum exiſtimo: nam veteres omnes libri, Futurus, habent; quod videtur ad Pompeium referri. SI *vt non curet.*] ſic antiqui libri. mutilus locus eſt; aut certe deprauatus. VOS *fines diuites*] quorum intereſt maxime, remp. in ſuo ſtatu permanere. ANIMAM *agebat.*] in exitu vitæ crebro ſpiritus ducitur, & reducitur. id veteres, agere animam, dicebant. Tuſc. I. Et agere animam, & efflare dicimus. Plautus in Trin. per ſimilitudinem dixit: Res cum iam animam agebat, tum eſſe offuſam oportuit. Liuius, Trahere animam dixit, lib. III. ab Vrbe: Mortuus Æbutius erat Romanus conſul, collega eius Seruilius exigua in ſpe trahebat animam.

Argumentum ep. 14.

MVlta complectitur hac epiſtola: de L. Domitij Ahenobarbi repulſa in auguratu; de Saturnino, ab Cn. Domitio Caluino in iudicium vocato; de Pompeij, Cæſariſq. diſcordia; de Appij ridicula in emendandis ciuitatis moribus diligentia.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 14.

TANTI non fuit Arſacen capere, Seleuceam expugnare, vt earum rerum, quæ hic geſtæ ſunt, ſpectaculo careres. numquam tibi oculi doluiſſent, ſi in repulſa Domitij vultum vidiſſes. magna illa comitia fuerunt: & plane ſtudia ex partium ſenſu apparuerunt. perpauci, neceſſitudinem ſecuti, officium præſtiterunt. itaque mihi eſt Domitius inimiciſſimus, vt ne familiarem quidem ſuum quemquam tam oderit, quam me; atque eo magis, quod per iniuriam ſibi putat ereptum, cuius ego auctor fuerim. nunc furit tam gauiſos homines ſuum dolorem, vnumq. me ſtudioſiorem Antonij. Nam Cn. Saturninum adoleſcentem ipſe Cn. Domitius reum fecit, ſanequam ſuperiore a vita inuidioſum. quod iudicium nunc in exſpectatione eſt, etiam in bona ſpe, poſt Sex. Peducæi abſolutionem. De ſumma rep. ſæpe tibi ſcripſi me annum pacem non videre: &, quo propius ea contentio, quam fieri neceſſe eſt, accedit; eo clarius id periculum apparet. propoſitum hoc eſt, de quo, qui rerum potiuntur, ſunt dimicaturi: quod Cn. Pompeius conſtituit non pati, C. Cæſarem conſulem aliter fieri, niſi exercitum, & prouincias tradiderit: Cæſari autem perſuaſum eſt, ſe ſaluum eſſe non poſſe, ſi ab exercitu receſſerit. fert illam tamen condicionem, vt ambo exercitus tradant. ſic illi amores, & inuidioſa coniunctio non ad occultam recedit obtrectationem, ſed ad bellum ſe erumpit. neque, mearum rerum quid conſilij capiam, reperio: quod non dubito, quin te quoque hæc deliberatio ſit perturbatura. nam mihi cum hominibus his & gratia, & neceſſitudo eſt. tum cauſſam illam, non homines, odi. illud te non arbitror fugere, QVIN homines, in diſſenſione domeſtica debeant, quam diu ciuiliter ſine armis certetur, honeſtiorem ſequi partem; vbi ad bellum, & caſtra ventum ſit, firmiorem; & id melius ſtatuere, quod tutius ſit. In hac diſcordia video Cn. Pompeium ſenatum, quiq. res iudicant, ſecum habiturum; ad Cæſarem omnes, qui cum timore, aut mala ſpe viuant, acceſſuros: exercitum conferendum non eſſe. omnino ſat ſpatij ſit ad conſiderandas vtriuſque copias, & ad eligendam partem. Prope oblitus ſum, quod maxime fuit ſcribendum. Scis Appium cenſorem hic oſtenta facere? de ſignis, & tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrime agere? perſuaſum eſt ei, cenſuram lomentum, aut nitrum eſſe. errare mihi videtur. nam ſordes eluere vult; venas ſibi omnes, & viſcera aperit. curre, per deos atque homines; & quamprimum hæc riſum veni: legis Scantiniæ iudicium apud Druſum fieri: Appium de tabulis, & ſignis agere. crede mihi, eſt properandum. Curio noſter ſapienter id, quod remiſit de ſtipendio Pompeij, feciſſe exiſtimatur. ad ſummam quæris, quid putem futurum? ſi alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere diſcordias: quas ferrum, & vis iudicabit. vterque & animo, & copiis eſt paratus. ſi ſine ſummo periculo fieri poſſet, magnum, & iucundum tibi fortuna ſpectaculum parabat. Vale.

EXPLANATIO.

ARSACEN *capere.*] Seruius in VI. Æn. hæc ſcripſit: Omnes reges Albani ab Siluio, filio Æneæ, & Lauiniæ, Siluij ſunt dicti; ſicut Romani Imperatores, Auguſti vocantur; Ægypti, Ptolemæi; Perſæ, Arſacidæ. Eſt igitur Arſaces, generale nomen regum omnium apud Parthos, deductum ab eo, qui Parthorum regnum primus cõſtituit. hoc quidem tempore Parthorum rex erat Orodes, nominatus ep. 1. lib. XV. & 18. & 21. lib. V. ad Att. vt hiſtoricos omittam. Sed de Arſace rege, & de reliquis, qui ei ſucceſſerunt, quæ collegimus ex Iuſtino lib. XLI. & XLII. fortaſſe hic adſcribere operæpretium fuerit. Arſaces, vir incertæ originis, ſed virtutis egregiæ, ſolitus latrocinio, & raptu viuere, regnum apud Parthos primus conſtituit, cum aliarum antea gentium regibus paruiſſent. ita, nõ minus memorabilis Parthis, quam Perſis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura ſenectute deceſſit: cuius memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, vt omnes deinde reges ſuos Arſacis nomine appellarint. Huic ſucceſſit filius, & ipſe Arſaces dictus. Tertius Parthis rex fuit Pãpacius, & ipſe Arſaces cognomine, vt reliqui omnes reges: ſicuti Romani, Cæſares Auguſtoſq. cognominarunt. Pampacio ſucceſſit filius Phraates. Phraati, frater eius Mithridates, qui Parthorum imperium a mõte Caucaſo, multis populis in ditionem redactis, vſque ad flumen Euphratem protulit; nec minor Arſace proauo, glorioſa ſenectute deceſſit. Ei ſucceſſit Phraates filius: Phraati patruus eius Artabanus: Artabano Mithridates filius, cuius res geſtæ Magni cognomẽ dedere. Quo, propter crudelitatẽ, a ſenatu Parthico eiecto, regnum occupauit frater eius Orodes; qui fratrem ſuũ Mithridatẽ, vltro ſe in poteſtatem eius tradentem, in conſpectu ſuo trucidari iuſſit: hic eſt Orodes ille, qui M. Craſſum, cum filio, & omni exercitu Romano deleuit. cui ſucceſſit filius Phraates ex pellice, a patre viuo rex conſtitutus; qui ſtatim & patrẽ ipſum, & fratres triginta trucidauit, Auguſto imperante. SALEVCEAM] regiam Parthorum, a Nicatore Seleuco exædificatam, vno ex ducibus Alexãdri, quem Arſaces deuicit, vt Ammianus lib. XXIII. prodidit. Seleuceas tres, Pioriam, ad Euphratem, ad Belum, Ptolemæus facit. OCVLI *doluiſſent.*] ſic apud Terentium in Phormione: Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata, & quod tuo viro oculi doleant: IN *repulſa*] cum auguratum peteret, in locum Hortenſij mortui, quem augurem fuiſſe, & Philipp. 2. & proœmium libri de claris Orat. demonſtrat. COMITIA] non cẽturiata, ſed tributa: quod ex Philipp. 2. & aliis prętera locis intelligitur. augures enim hoc tempore populus creabat, lege lata a T. Atio Labieno, tribuno pl. antea creabãtur ab ipſo collegio. diximus copioſe in libro de Legibus. STVDIA] & quidẽ, tanta vt multi poſtea de vi condemnati ſint. quia nimis Antonij ſtudioſi fuiſſent. NECESSITVDINEM *ſecuti,*] officium, inquit, perpauci præſtiterunt: amicitiæ habita ratio eſt. verum hoc ita Cœlius implicauit, vt ex ipſis non facile verbis exprimatur. nam, Neceſſitudinem ſecuti, non eſt vnde pendeat, niſi referatur ad, Perpauci. quod ſi fit, perpauci videbuntur neceſſitudinem ſecuti: cum tamen contraria ſit ſententia. cõſtat enim dici, Perpaucos officium præſtitiſſe, quia plerique neceſſitudinem ſecuti ſint. NE *familiarem quidem ſuum*] notat ingenium Domitij, cui familiares etiam odio eſſent. PER *iniuriam*] quod ſibi, viro conſulari, M. Antonius, qui nondum tribunatum pl. adeptus erat, in auguratu prælatus eſſet. EREPTVM;] id, quod petebat auguratum. CVIVS *ego auctor fuerim.*] quid mirũ cum amiciſſimus Curioni eſſet Cœlius, Curio autem vehementer Antonio faueret. quod ei obiicit Cicero Philipp. 2. An, inquit, cum es factus augur, vnam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de vi condemnati ſunt, quod tui nimis ſtudioſi fuiſſent. Plutarchus etiam, Curionis præcipue opera, tribunatum hoc anno gerentis, Antonium augurem creatum narrat. GAVISOS *ſuum dolorem.*] ep. 2. dixit, Gaudium gauderemus. VNVMQ. *me ſtudioſiorem Antonij.*] me potiſſimum Antonij ſtudioſiorẽ, quam ipſius fuiſſe. de Antonio, augure creato legimus in Philipp. 2. apud Hirtium lib. IIX. de bello Gallico. apud Plutarchum in eius vita, & hic ep. 16. lib. XII. ſuum collegam Cicero appellat. IPSI *Cn. Domitius*] Lucij filius. de quo illa ſuperiora ſcripta ſunt. Docet Suetonius, Domitiam gentem duobus tantum prænominibus vſam eſſe, Lucio, & Caio. huic autem, qui Saturninũ accuſauit, Lucij, qui cum Ap. Claudio conſul fuerat, filio, quem in auguratu repulſam eſſe paſſum Cœlius oſtẽdit, prænomen fuiſſe Cnæo, ex Dione cognoſcitur. REVM *fecit,*] reum facere, non eſt, in iudicio accuſare; ſed, poſtulare. ſic ep. 6. dixit, Appium a Dolabella reum factum, cum de poſtulatione intelligeret, vt ibidem patet. SVPERIORE *a vita*] alij legunt, Superiore vita: non diuerſa ſententia. ego, ne diſcedam a veteribus libris, in quibus eſt, Superior ea vita, legendum duxi, Superiore a vita. NVNC *in exſpectatione eſt,*] vbicumque ſcriptos libros, præſertim & multos, & vetuſtiores, diſſentire video ab impreſſis, operæpretium puto, lectorem admoneri. nam, etſi perſpicue patet ſententia, videndum tamen, eius ne ſit, qui librum compoſuit, an eius, qui deſcripſit, aut emendare conatus eſt. Hic antiqui libri, quos quidem ego viderim, omnes, in omnibus verbis aliter habent, atque in vulgaris legitur: Non, pro Nũc: In, non habent: Exſpectationem, pro Exſpectatione: Ineſt, pro Eſt. SEX. *Peducæi*] amiciſſimus Pomponij Attici fuit. Nepos in Attici vita, Cicero in epiſtolis. ABSOLVTIONEM.] ſignificat, cum nocentiſſimus eſſet, tamen abſolutum. quo exemplo bene ſperandum omnibus reis. NECESSE *eſt.*] non enim erat inter Pompeium, & Cæſarem neceſſaria, ſed voluntaria contentio. RERVM *potientes.*] auctoritate, gratia, opibus in ciuitate plurimum poſſunt, alij pro Cæſare, alij pro Pompeio ſentientes. ſic locutus ep. 8. lib. 1. CONSVLEM *alter fieri,*] aut non peti a Cæſare conſulatum, aut a præſente peti, exercitu & Gallis ſucceſſori traditis, Pompeius volebat. SE *ſaluum eſſe non poſſe,*] timebat, ne priuatus in iudicium vocaretur ab inimicis ob ea, quæ conſul contra auſpicia, interceſſioneſq. pro ſua potentia fecerat. Suetonius. AMBO *exercitus tradant.*] æqua condicio videbatur: ſed hoc ſperabat Cæſar, dimiſſis ab ipſo, & a Pompeio exercitibus, ſe tamen, cum vellet, facile ſuos milites, qui cum eo per tot annos vi-

xcitant, reuocare poſſe. quod Pompeio de ſuis, nouo delectu coactis, non item ſperare licuit. & ob hanc fortaſſe cauſſam, (vt aliæ ſileantur) oblatam a Cæſare condicionem Pompeius recuſauit. Hirtius lib. VIII. de bel. Gal. C. Curio tribunus pl. cum Cæſaris cauſſam, dignitatemq. defendendam ſuſcepiſſet; ſæpe erat ſenatui pollicitus, ſi quem timor armorum Cæſaris læderet, & quoniam Pompeij dominatio, atque arma non minimum terrorem foro inferrét, diſcederet vterque ab armis, exercitumq. dimitteret: fore eo facto liberam & ſui iuris ciuitaté. neque hoc tantum pollicitus eſt, ſed etiam per ſe diſceſſionem facere cœpit. quod ne fieret, conſules, amiciq. Pompeij iuſſerût. Id etiam ad ſenatum a Cæſare ſcriptum eſſe, & hanc ab eo, poſt belli ciuilis initia, condicionem eſſe delatam, ipſe demonſtrat lib. I. de bel. ci. Proficiſcatur, ait, Pompeius in ſuas prouincias; ipſi exercitus dimittantur, diſcedant in Italia omnes ab armis; metus e ciuitate tollatur. Idem confirmat Appianus, Plutarchus, & alij. ILLI *amores*,] qui fuerunt inter Cæſarem, & Pompeium, præſertim poſt nuptias Iuliæ, Cæſaris filiæ, Pompeio collocatæ. INVIDIOSA] inuiſa, quam improbarunt omnes boni. SE *erumpit*.] ſic liber Sigonij, & recte: vt cum proximo verbo Recedit, congruat: nam ſi, Erupit, legatur, vt eſt in pleriſque antiquis libris, reponendum erit, Recidit, pro Recedit, contra veterum librorum auctoritatem. Erumpit, & Erumpit ſe, veteres dicebant. Cæſar libro 2. bel. ci. Portis ſe foras erumpunt. Virg. lib. I. Georg.

At ſi, ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diuerſi erumpunt radij.

& lib. IV. ibidem:

Et caput vnde altus primum ſe erumpit Enipeus.

Et lib. III. Æn.

Interdumq. atram prorumpit ad æthera nubem.

Lucretius lib. IV.

Tandem vbi ſe erupit neruis conlecta cupido,
Parua fit ardoris violenti pauſa parumper.

Attius Epigono, apud Nonium: Imperitus ſtupiditate erumpit ſe, impos conſilij. Erumpere ſtomachum, dixit Cicero ad At. lib. XVI. Lege atcano conuiuis tuis, ſed, ſi me amas, hilaris, & bene acceptus: ne in me ſtomachum erumpant, cum ſint tibi irati. Et Terentius Eun. Iam ne erumpere licet hoc mihi gaudium? Sic, Emergit, & Emergit ſe, probauit antiqua conſuetudo. Cicero de haruſp. reſp. Tum ſe emergit, & fertur illuc. Nepos in Attici vita: Quibus ex malis vt ſe emerſerat. NON *reperio*:] reſpondit ad hanc ſententiam Cicero his verbis ep. 15. lib. 2. In rep. non valde te iactas: diſtrictus enim mihi videris, quod & bonus ciuis, & bonus amicus es. QVOD *non dubitas*.] Modus loquendi, parum fortaſſe animaduerſus. nam, Quod, valet Sed: vt ep. 4. lib. XIV. Quod, vtinam minus vitæ cupidi fuiſſemus. Et Philippica X. Quod qui ab illo abducit exercitú; & reſpectum pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit reip. Et Cæſar lib. 2. bel. ci. Quod vbi hoſtes viderût ea. Et lib. III. Quod cum eſſet animaduerſum, coniunctam eſſe flumini. Varro lib. VI. lin. Lat. Quod cum dicunt conſpicionem, addunt conturnionem. Liuius lib. XXI. Quod cum milites conſulis imperio dicto audientes eſſe dicerét, cum is more maiorum, ſecundum vota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatus profectus ab vrbe eſſet. Plinius lib. XIX. cap. 23. Quod vt hác quoque curam determinemus.

QVA *hominibus his*] cum Pópeianis. CAVSAM *illam*.] Cæſaris, extraordinariam potentiam quærentis, qui ſenatui dicto audiens eſſe nollet. NON *homines*,] amabat enim Curionem, Antonium, Dolabellam, Cæſaris cauſſam acerrime tuentes. de Antonio paullo ante in hac ipſa epiſtola: de Curione ſæpe: de Dolabella ep. 13. ID *melius ſtatuere, quod rectius ſit*.] quemadmodum ipſe ſtatuit. QVI Q. *rem iudicant*.] iudices: quos Pompeius tertiú conſul CCCLX legerat ſupra. Docemur exemplis, veteres dixiſſe, Qui res iudicant, cum iudices ſignificarent. lib. 2. de Orat. Philip. I. & V. & Q. Cicero in de petitione conſulatus, & Pedianus in Piſonem. QVI *cum timore, aut mala ſpe viuant*.] qui vel iudicia metuant ob delicta, vel, hoc reip. ſtatu, nihil ſperent. Idem Cicero confirmat ep. 3. lib. VII. ad Att. Hoc, inquit, video, cum homine audaciſſimo, paratiſſimoq. negotium eſſe; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione, ignominiaq. dignos illac facere, omnem illam vrbanam, ac perditam plebem, omnes, qui ære alieno premantur. SCIS *Appium cenſorem hic oſtenta facere?*] modus loquendi, cum aliquid vix credibile ſignificamus. ep. 13. Scis Domitio diem timori eſſe? Et ep. 4. lib. IX. ad Att. Sulmone C. Antonium Pælignum aperuiſſe Antonio portas, cum eſſent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugiſſe ſcis? & ep. 9. lib. IX. ad eundem: Lentulum noſtrum ſcis Puteolis eſſe? Cenſor Appius fuit cum L. Piſone, anno vrbis DCCIII. ep. vltima lib. III. Dio lib. XL. de Diuin. lib. I. & in declamatione in Salluſtium. Oſtenta facere videbatur, cum boni virum ſimularet. ſignis enim, ac tabulis qui ſummopere delectetur, is ſi alios ab eiuſmodi ſtudio, ac ſumptu deterreat, non oſtentum eſt? Appium autem ſigna, & tabulas, ornamentum quod ſuperfuit in fanis, & communibus locis, tota e Græcia, atque inſulis omnibus abſtuliſſe, ſcripſit Cicero in oratione pro domo: & in eadé paullo poſt ſuſtem appellat: Imaginem, ait, meretricis, a fure ſublatam, a ſacrilego collocatam. DE *agri modo*.] ſic malui, contra veteres omnes libros, quam, De agris modo. quam enim ſententiam habet, De agris modo? at, ſi legamus, De agri modo, hoc ſignificabitur, egiſſe acerrime Appium cenſorem de moderanda agrorum poſſeſſione: quod maiorum memoria fecerant C. Licinius, & L. Sextius tribuni pl. lege lata de agrorum modo, ne quis vltra D iugera agri poſſideret. Liuius lib. VI. & Epitome lib. LIX. Eandem rem ſignificat, & eodem modo locutus eſt Varro lib. I. de re ruſt. Licinij Stolonis, inquit, maiores de modo agri legem tulerunt. Cicero etiam in epiſtola ad Atticum lib. XIII. de modo agri mentionem facit, vt alia eiuſdem, & aliorum exempla prætermittam. DE *ære alieno*] fortaſſe, ne debitores vſuris exhaurirentur. cui malo iidem tribuni pl. proxime nominati, lege mederi conati ſunt, hoc modo, vt, deducto de capite quod vſuris pernumeratum eſſet, id, quod ſupereſſet, triennio æquis portionibus perſolueretur. Liuius lib. VI. ACERRIME *agere?*] nó, vt legem ferat: neque enim ius ferendi leges cenſores habebant. quod etiam diximus in libro de Legibus: ſed, vt auctoritate cenſoria ſumptus moderetur, qui fiunt in ſigna, & tabulas; agrorum autem poſſeſſionibus modum faciat. quibus de rebus acerrime Appius agebat in ſenatu, vt conſules referrent. ad Att. ep. vltima lib. VI. CENSVRAM *lenientam*,

ant

aut nitrum eſſe.] cẽſurã ita ſordes poſſe aut obtegere, vt lomentum rugas tollit; aut eluere, vt nitro e veſtibus eluuntur maculæ: ideſt, putat ſe cenſuræ diligentia, & ſeueritate infamiam poſſe tollere eorum vitiorum, quibus antea ſe turpiter inquinauit. Philip. 1. Vt quiſque ſordidiſſimus videbitur, ita libentiſſime ſeueritate iudicandi ſordes ſuas eluet. Maculas autem nitro tolli ſolitas, vel illud Hieremiæ prophetæ indicat, cap. 2. Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam bouis: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus deus. Quem locum attingẽs B. Hieronymus ep. 47. Cauenda inquit macula, quæ nullò nitro, ſecundum Hieremiam, nulla fullonum herba elui poteſt. VISCERA *aperit*] tantum abeſt, vt veterem de ſuis vitiis opinionẽ hominum deleat, vt eam hac ſeueritate vehementius etiã commoueat. APVD *Druſum*] Liuium Druſum, prætorem, quo nemo magis contra legem Scantiniam commiſit. fortaſſe is eſt, qui ep. 16. lib. IV. ad Att. nominatur; & qui Liuiæ, quæ Auguſto poſtea nupſit, mater fuit. APPIVM] male audientem earum rerum cauſſa, de quibus acerrime agit. CVRIO] tribunus pl. REMISIT *de ſtipendio Pompeij.*] hoc tempore optimatibus, & Pompeio acerrimus Curio erat aduerſarius. intercedebat igitur, ne S.C. fieret de ſtipendio, Pompeij legionibus perſoluendo. epiſt. 4. PARTHICVM *bellum.*] Craſſo enim cum legionibus Romanis cæſo, finitimis Romanorũ prouinciis Parthi minabantur: contra quos vel Cæſar, vel Pompeius, qui rei bellicæ gloria eminebant, mittendus videbatur. ep. 8. & ep. vltima lib. VII. ad Att. IVDICABIT.] quaſi, armorum iudicio, ac ſententia dirimentur eorum diſcordiæ. Meus liber habet, Vindicabit; vnus Sigonij, Vindicauit. SINE *ſummo periculo*] nec obſcura eſt, nec abſurda ſententia. diligenter tamen conſiderandum cenſeo, cur in omnibus plane veteribus libris pro, Summo, ſcriptum ſit, Suo, ex quo nonnullis arbitror coniecturam eſſe ortam, Tuo, legendum eſſe. quod eſt in quibuſdam libris Tranſalpinis. IVCVNDVM] nullum inter ciues iucundum bono viro certamen eſſe poteſt, vel ſi ſine periculo ſit. ſed loquitur Cœlius ex ingenio ſuo.

Argumentum ep. 15.

Prima pars epiſtolæ Pompeium vituperat, Cæſarem laudat. orto enim ciuili bello, tutiorem partem, non honeſtiorem, Cœlius elegerat: vt re ipſa comprobaret, quod ſcripſerat epiſtola proxima, his verbis: Illud te non arbitror fugere, quin homines in diſſenſione domeſtica debeant, quam diu ciuiliter ſine armis certetur, honeſtiorem ſequi partem; vbi ad bellum, & caſtra ventum ſit, firmiorem; & id melius ſtatuere, quod tutius ſit. Subiungit de ſua cupiditate conueniendi, & alloquendi Ciceronis: de itinere ad Alpes: de Domitio, Cæſaris hoſpite, interfecto. Scripſit autem hanc epiſtolam anno ſequenti poſt ſuperiores, id eſt, Lentulo, & Marcello cos. Meminit enim in extrema epiſtola de Domitio Ahenobarbo, Corfinij a Cæſare capto, & dimiſſo.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 15.

ECQVANDO tu hominem ineptiorem, quam tuum Cn. Pompeium, vidiſti, qui tantas turbas, qui tam nugax eſſet, commorit? ecquem autem Cæſare noſtro acriorem in rebus gerẽdis, eodem in victoria temperatiorem aut legiſti, aut audiſti? quid eſt? nunc tibi noſtri milites, qui duriſſimis, & frigidiſſimis locis, tæterrima hieme, bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis eſſe paſti videntur. quid? iam, inquis, glorioſe omnia. ſi ſcias, quam ſollicitus ſum, tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. quæ tibi exponere, niſi coram, non poſſum: idque celeriter fore ſpero. nam me, cum expuliſſet ex Italia Pompeium, conſtituit ad vrbem vocare: id quod iam exiſtimo confectum: niſi maluit Pompeium Brundiſij circumſedere. peream, ſi minima cauſſa eſt properandi iſto mihi, quod te videre, & omnia intima conferre diſcupio. habeo autem quam multa. hui vereor, quod ſolet fieri, ne, cum te videro, omnia obliuiſcar. ſed tamen quodnam ob ſcelus iter mihi neceſſarium retro ad alpes verſus incidit? adeo, quod Intemelij in armis ſint, neque de magna cauſſa. Bellienus, verna Demetrij, qui ibi cum præſidio erat, Domitium quendam, nobilem illic, Cæſaris hoſpitem, a contraria factione nummis acceptis, comprehendit, & ſtrangulauit. ciuitas ad arma iit, eo nunc cohortibus mihi per niues eundum eſt. Vſquequaque, inquis, ſe Domitij mali dant. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuiſſet in veſtro Domitio, quantum ipſe cadenatus in hoc habuit. Ciceroni F.S.D. Vale.

EXPLANATIO.

INEPTIOREM,] qui nihil prudenter, nihil ſtrenue agat. & ſane bene ciuilis initio multa Pompeius peccauit, ſed illud maxime, quod vrbem reliquit, diſſentiẽte Cicerone, qui ſcripſit hæc ad Tironẽ ep. 11. lib. XVI. Vrbẽ reliquimus; quã ſapiẽter, aut quã fortiter nihil attinet diſputare. Et ad Marcellũ ep. 7. lib. IV. Idem etiam illa vidi, neque te conſilium ciuilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeij, nec genus exercitus probare, ſemperq. ſumme defendere: qua in ſententia me quoque fuiſſe, memoriſ te tenere te arbitror. ad Att. autẽ lib. VII. Ducem ἀστρατήγητον, id eſt imperitum militandi vocat Pom-

peium & ſæpe queritur de vrbe relicta. TANTAS *turbas*,] is enim remp. perturbauit, cum ea Cæſari conaretur eripere, quæ vt ei tribuerentur, idem in ſecundo, tertioq. conſulatu laborauerat, atque effecerat. Tumultum illum domeſticũ, & Cicero Turbas appellauit ep. 10. lib. XVI. TAM *nugax*] contẽnens enim Cęſarem, eiuſq. legiones, dixerat id, quod Plutarchus litteris mandauit: Cum terram Italiæ pede pulſabo, ſcatebunt peditum equitumq. copiæ. quod cum non præſtitiſſet, allato nuncio de Cæſaris aduentu, omnibus in vrbe trepidantibus, Fauonius ad Pompeium conuerſus, Nunc, inquit, terrã pede pulſa, & quas promiſiſti, copias coge. ACRIOREM *in rebus gerendis*,] ſummam Cæſaris in omnibus bellis vigilantiam, ac celeritatem vel inimici eius laudare cogebantur: & Cicero ipſe, cum Pompeio faueret, Cæſari eſſet infenſus, tamen illud ſcripſit ad Att. lib. VIII. Hoc τέρας horribili vigilantia, celeritate, diligentia eſt plenum. Et ad eũdem lib. VII. Cum homine audaciſſimo, paratiſſimoque negotium eſſe video. Ad Tironem autem ep. 10. lib. XVI. Nũquam improbi ciues habuerunt paratiorem ducem. IN *victoria temperatiorem*] hoc dicit, quia Cæſar, Corfinio capto, omnibus pepercerat, in iis Domitio Ahenobarbo, inimiciſſimo ſuo: quod ante demonſtratum eſt. Plutarchus, Appianus, Dio, ipſe Cæſar lib. I. de bel. ci. & alij. DVRISSIMIS, *& frigidiſſimis locis*,] circa Corfinium, in Pælignorum regione ſitum. TETERRIMA *hieme*,] quid hieme tetrius, ob imbres, niues, procellas, frigora, viarum difficultates, agri vaſtationem? AMBVLANDO] Pompeianorum negat ignauiam, cum Cæſaris milites bellum, quaſi ludendo, ambulando confecerint. CONFECERVNT,] loquitur de bello Corfinienſi. nam Pompeius, nondum victus, Brundiſium ſe cum exercitu contulerat. MALIS *orbiculatis*] optimo alimento. Laudantur à Varrone lib. I. de ruſt. & Columella lib. V. Confirmat idem ep. 17. Noſtri milites ſæpe algere, & eſurire conſuerunt. IAM, *inquis glorioſe omnia*.] dicens: Iam vobis omnia glorioſe ſucceſſerunt. AD *me nihil pertinet*,] me nihil tangit, minime delectat. dixit enim: Si ſcias, quam ſollicitus ſum: ne videatur optimatum cauſſam, quam Cicero probabat, libenter oppugnare. ideoque ſubiungit: Quæ tibi exponere, niſi coram, non poſſum. EXPVLISSET *ex Italia*] quod fecit. Cæſaris autem nomen hic ſubaudiri, ſatis conſtat: vt ep. 19. lib. VI. In qua ille ſe dediſſe beneficium putabit. & ep. 6. lib. IX. CONFECTVM:] pulſum Italia Pompeium. NISI *maluit*] quaſi ſit in Cæſaris poteſtate vel expellere Pompeium Italia, vel Brundiſij maritimis, terreſtribuſq. copiis circumſedere. PEREAM, *ſi minima cauſſa eſt*] peream, niſi maxima cauſſa eſt. DISCVPIO.] vehementer cupio. Plautinum verbum, quo etiam Catullus vſus eſt. QVOD *ſolet fieri*,] qui enim vehementer amant inter ſe, tantam, adſpectu mutuo, iucunditatem percipiunt, vt cetera ſæpe obliuiſcantur omnia. SED *tamen*] quamquam, ad vrbem venire, tua maxime cauſſa, diſcupiam, tamen caſu quodam factum eſt, vt retro ad alpes verſus ire cogar. QVODNAM *ob ſcelus*] quid ego commiſi, quod eſt meum delictum, cur ire nunc, quo minime vellem, cogar? Quaſi hoc peccati alicuius pœna ſit. AD ALPES *verſus*] ita veteres loquebantur. Cæſar lib. VI. bel. Gal. Labienum cum legionibus tribus ad Oceanum verſus proficiſci iubet. Salluſtius in Iugurthino: Metellus animaduertit fugam ad ſe verſum fieri. Hirtius de bello Africano: Salluſtium prætorem ad Cercinnam inſulam verſus cum parte copiarum ire iubet. Liuius lib. I. In lapide ad meridiem verſus conſedit. Feſtus: Eam partem Eſquiliarum, quæ iacet ad Vicum patricium verſus. ADEO,] ob eam cauſſam. nec enim aliud hic, Adeo, videtur ſignificare. INTEMELII] Intemelium opidum Plinius citra alpes conſtituit, & inter Ligurum gentes nominat lib. III. cap. 5. VERNA] olim verna: nũc autem Intemelij cum præſidio erat. Vernæ ſunt ſerui, ex ancillis nati. COHORTIBVS] pro, Cum cohortibus. Sic enim interdũ locutos eſſe veteres animaduerti. Quidam legunt, Cum cohortibus: quibus fortaſſe aſſentirer, ſi, Cum, in vllo antiquo libro reperirem. Sed additum fortaſſe a rudibus Latinæ linguæ, quos offenderet minus obſeruata loquendi ratio. exempla aliquot afferam. Cicero Philippica vltima: His viginti cohortibus, nullo equitatu, cõflixit. Liuius lib. I. Egreſſus omnibus copiis, partẽ militum locis circa dẽſa obſita virgulta obſcuris ſubſidere inſidiis iuſſit. Et lib. XXXI. Eodem decem nauibus C. Furius, duumuir naualis, venit. Et Q. Curtius lib. IV. Vachas peruenit, vbi excepere eum Græcorũ quattuor millia, quibus ad Euphratem contendit. SE *Domitij mali dant*.] videtur ſignificare: Domitij omnes male ſe habent: quoniam & Domitius Ahenobarbus paullo ante Corfinij captus erat a Cæſare. Sed hoc loquendi genus, Se Domitij mali dant, inuſitatum & aſperum eſt. QVANTVM *ipſe cadenatus*] ante multos annos in omnibus vulgatis libris legebatur, Ipſe catenatus. Octauius Pantagathus, vir bonis omnibus ob inſignem probitatem, & doctrinã iure cariſſimus, cultus a me ſemper optimi parentis loco, legendum primus exiſtimauit, Pſecade natus: vt ſignificetur Bellienus verna. Pſecas enim ancilla eſt: vernas autem eos eſſe, qui ancillis naſcantur, iam diximus. Si Bellienus, ait Cœlius, ancilla natus; Domitium comprehendere, & ſtrangulare non dubitauit: quid Cæſari, Venere prognato, in veſtro Domitio faciendum fuit? Commẽdat igitur, ac valde probat Pantagathi opinionem antithetorum gratia: (nam Cœlius Cœliano illo more, hoc eſt perargute, Pſecade natus, & Venere prognatus, oppoſuit) confirmat veterum librorum auctoritas, in quibus fere omnibus eſt Ipſe cadenatus vt, vna detracta litterula ſ, ſuus loco nitor, ſuaq. reddatur integritas. De Pſecade ſi quis exempla quærit, Iuuenalem legat Sat. VI. & Ouidium libro III. Met.

Argumentum ep. 16.

PVlſo ex Italia Pompeio, ſuadet Ciceroni Cœlius, ne afflictam fortunam ſequatur, ſed in aliquem locum a bello vacuum ſecedat. Suaſio eſt ab vtili contra honeſtum. caſtris enim Pompeij, & conſulum defendi reſp. videbatur.

M. COE

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 16.

EXANIMATVS ſum tuis litteris, quibus te nihil, niſi triſte, cogitare oſtendiſti: neque, id quid eſſet, perſcripſiſti: neque non tamē, quale eſſet, quod cogitares, aperuiſti. has ad te illico litteras ſcripſi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro, & obſecro, ne quid grauius de ſalute, & incolumitate tua conſulas. nam deos, hominesque, amicitiamq. noſtram teſtificor, me neque temere tibi prædixiſſe, neque temere monuiſſe, ſed, poſtquam Cæſarem conuenerim, ſentētiamq. eius qualis futura eſſet parta victoria, cognouerim, te certiorem feciſſe. Si exiſtimas eandem rationem fore Cæſari in dimittendis aduerſariis, & condicionibus ferendis, erras. nihil, niſi atrox, & ſæuum, cogitat, atque etiam loquitur: iratus ſenatui exiit: his interceſſionibus plane incitatus eſt. nō mehercules erit deprecationi locus. quare, ſi tibi tu, ſi filius vnicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi curæ ſunt: ſi aliquid apud te nos, ſi vir optimus gener tuus valet; quorū fortunas non debes velle conturbare: vt eam cauſſam, in cuius victoria ſalus noſtra eſt, odiſſe, aut relinquere cogamur; aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. denique illud cogita; quod offenſæ fuerit, in iſta cunctatione te ſubiſſe; nunc te contra victorem facere, quem dubiis rebus lædere noluiſti, & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtētes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. vide, ne, dum pudet te parum optimatem eſſe, parum diligenter, quid optimum ſit, eligas. quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum: ſaltem, dum, quid de Hiſpaniis agamus, ſcitur, exſpecta: quas tibi nuncio aduentu Cæſaris fore noſtras. quam iſti ſpem habeāt amiſſis Hiſpaniis, neſcio: quod porro tuum conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. hoc, quod tu, non dicēdo, mihi ſignificaſti, Cæſar audierat, ac ſimul atque, haue, mihi dixit, ſtatim, quid de te audiſſet, expoſuit. negaui me ſcire: ſed tamen ab eo petij, vt ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanēdum commoueri poſſes. me ſecum in Hiſpaniam ducit. nam, niſi ita faceret, ego prius, quam ad vrbem accederem, vbicumque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc a te præſens contendiſſem, atq. omni vi te retinuiſſem. Etiam, atq. etiam, mi Cicero, cogita, ne te tuoſq. omnes funditus euertas: ne te ſciens, prudēſq. eo demittas, vnde exitum vides nullum eſſe. quod ſi te aut voces optimatium commouent; aut non nullorum hominum inſolentiam, & iactationem ferre non potes; eligas, cenſeo, aliquod opidum vacuum a bello, dum hæc decernuntur, quæ iam erunt confecta. id ſi feceris; & ego te ſapienter feciſſe iudicabo; & Cæſarem non offendes. Vale.

EXPLANATIO.

EXANIMATVS] tranſlato verbo dolor incredibilis oſtenditur. ep. 15. lib. IX. Miraris me tanta perturbatione valetudinis tuā grauiter exanimatum fuiſſe? TVIS *litteris*,] quæ non exſtāt. multas enim periſſe conſtat. Tiro libertus, quas reperit, in volumina retulit: quæ ad ætatem noſtram peruenerunt. APERVISTI.] non perſcripſiſti, quid eſſet, quod cogitares: ſignificatione tamen quadam oſtendiſti. PER *fortunas tuas*,] vſurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut certe cum ſumma cupiditate obſecrātis, vt ep. 1. lib. XIV. Per fortunas miſeras noſtras, vide, ne puerum perditū perdamus. Et ad Att. ep. 20. lib. III. Per fortunas, incumbe, vt facis. Et ad eūdem ep. 11. & 13. lib. V. NE *quid grauius de ſalute tua conſulas*.] ne quid ſtatuas, quod ſaluti tuæ non expedias. QVALIS *futura eſſet*] explanat hoc id, quod ſequitur, Nihil, niſi atrox, & ſæuum, cogitat. Huic ſententiæ reſpōdit Cicero his verbis, ep. 16. lib. II. Nec me iſta terrēt, quæ mihi a te ad timorem fidiſſime, atque amantiſſime proponuntur. EANDEM *rationem fore Cæſari*] ita lenem fore Cæſarem in ſalute aduerſariis tribuenda, vt fuit in condicionibus de pace. tulerat enim illam condicionem, vt ipſe, & Pompeius exercitus tradāt. ep. 14. IRATVS *ſenatui*] quia non obtinuiſſet, vt legati ad Pōpeium de pace mitterentur: & quod, quaſcūque res agere inſtituerat, L. Metellus tribunus pl. intercedēs, omnes impedierat: de quo ſcripſit Cæſar lib. 1. de bel. ci. & Plutarchus in eius vita. EXIIT:] vrbe, iturus in Hiſpaniam contra Pompeij legatos, ipſo iam Italia pulſo. INTERCESSIONIBVS] L. Metelli tribuni pl. de quo ſic lib. 1. de bel. ci. Subiicitur L. Metellus tribunus pl. ab inimicis Cæſaris, qui hanc rem diſtrahat, reliquaſq. res, quaſcumque agere inſtituerat, impediat. cuius cognito cōſilio, Cæſar, fruſtra diebus aliquot conſumptis, ne reliquum tempus omittat, infectis iis, quæ agere deſtinauerat, ab vrbe proficiſcitur. Interceſſionis cauſſam, quam referre Cæſar in ſuos Commentarios noluit, exponit Dio lib. XLI. quod cum ferretur lex, vt promere pecuniā ex ærario Cæſari liceret, interceſſit L. Metellus tribunus pl. qui cum interceſſionē videret, ærarij ianuam cuſtodire cepit. Sed milites, effracta ſera, aditum ad pecunias Cæſari dederunt. Plutarchus Cæſarem obſiſtenti Metello, ne pecunias ex ærario ſumeret, mortem minitatum eſſe tradit. Subſcribit Appianus. nec aliter Cicero ep. 4. lib. X. ad Att. Iracūdia elatum, inquit, voluiſſe occidi Metellum. SI *tibi tu, ſi filius vnicus*,] hanc partem, miſerabiliter ſcriptam, non ſine magno fletu lectam eſſe a duobus pueris Ciceronibus Attico ſignificauit his verbis lib. X. Lacrumæ meorum me interdum molliunt, præcantium, vt de Hiſpaniis exſpectetur. M. Cœli quidem epiſtolam, ſcriptam miſerabiliter, quæ hoc idem obſecraret, vt

exſpectatem, ne fortunas meas, ne vnicũ filium, ne meos omnes tam temere proderem, nõ ſine magno fletu legerũt pueri noſtri. DOMVS,] Domum poſuit pro domeſticis: vt ep. 12. lib. IV. ad Att. Domus te tota ſalutat. SI *aliquid apud te nos*,] rogo te pro eo, quãm ſi apud te ſum. GENER *tuus*] Dolabella, qui apud Cæſarem erat. VT *eam cauſſam*,] cauſſam Cæſaris. verum in hoc verborum ambitu deſiderari aliquid videtur. Sed Cœlius rationes perſequitur, verborum ſtructuram non attẽdit. SALVS *noſtra*] mea, & Dolabellæ. IMPIAM *cupiditatem*] nam, ſi cupimus eam victoriam, in qua ſalus noſtra poſita eſt; ſimul perniciem cupimus eorum, qui Põpeium ſequũtur. quorum in numero ſi fueris, cogemur impie cupere contra ſalutem tuam. QVOD *offenſæ fuerit*,] ſi veteris, ne, in Italia ſi remanſeris, Pompeium offendas: cogita, te, cum nondum ad eum tranſieris, hac cum cunctatione iam offendiſſe. quidquid eſſe potuit apud eum offenſæ, id ſubiiſti, quia cunctatus es, nec ad eum ſtatim acceſſiſti. Quod hic Cœlius, idem Atticus exiſtimauit, vt ad eum ep. 2. lib. IX. ſcriptum eſt. VICTOREM] Cæſarem. DVBIIS *rebus*] cum adhuc Pompeius in Italia conſiſteret. FVGATOS] iam in Græciam Pompeius fugerat. PARVM *optimatem eſſe*,] parum officio ſuo gi boni ciuis. QVID *optimum ſit*,] quid tuæ, tuorumq. ſaluti plurimum conducat. TOTVM] ne omnino ad Pompeium tranſeas. DE *Hiſpaniis*] eiecto Italia Põpeio, ſtatim ad vrbem, deinde in Hiſpanias contra eius legatos profectus eſt Cæſar. HOC,] vellem ad Pompeium nauigare. HAVE,] Haue matutina ſalutatio fuit; Salue, veſpertina; vt in Hadriano ſcripſit Dio. AD *te litteras mitteres*,] miſit: quæ ſunt lib. X. ep. ad Att. OPTIMATIVM] Ciceronem reprehendẽtium, quod Pompeium, & conſules, id eſt ipſam remp. deſeruiſſet: vide ep. 16. lib. IIX. ad Att. & ep. 2. lib. IX. ad eundem. INSOLENTIAM,] quorundam Cæſarianorum, qui, quaſi iam parta victoria, ita ſe inſolẽter efferant, vt ferre vix poſſis. Cicero reſpondit: Noſti non modo ſtomachi mei, ſed etiam oculorum in hominum inſolentium indignitate faſtidium. ep. 16. lib. 2. IACTATIONEM] qui ſe inſolenter iactant, quaſi deuictis Pompeij partibus. VACVVM *a bello*,] idẽ ſuaſit gener eius Dolabella; ep. 9. lib. IX. DVM *hæc decernuntur*,] dum hæc armis diiudicantur, ad exitum perducuntur. Sic Virgilius, Decernere bello. QVÆ *iam erunt confecta, id ſi feceris*;] libri veteres inter ſe diſſentiunt. locum emendauimus ex altero eiuſdem epiſtolæ exemplo, epiſtolis ad Att. inſerto lib. X. CÆSAREM *non offendes*.] qui etiam ad Ciceronem ſcripſit, nihil ei neque honeſtius, neque tutius eſſe, quã ab omni contentione abeſſe. ad Att. lib. X. Quanto æquior, quam Pompeius, qui ab vrbe diſcedens in ſenatu dixerat, eodem ſe habiturũ loco, qui Romæ remanſiſſent, & qui Cæſaris in caſtris fuiſſent. Cæſar lib. 1. de bel. ci.

Argumentum ep. vlt.

QVo tempore bellum in Pharſalia Cæſar, iterum conſul, contra Pompeium gerebat, Romæ prætor Cælius, rerum nouarum cupidus, vel quia prætori Trebonio mandatam vrbanam iuriſdictionem iniquo ferret, vel quod graui ære alieno premeretur, magnas turbas commouit; quibus eum Seruilius conſul remouendum a rep. cenſuit. quæ dum in vrbe agitantur, ſcripſit Cælius hanc epiſtolam, doloris, & iracundiæ plenam: in qua ſe Curionis amore, & Appij odio ab optima mente deſciuiſſe, Cæſariſq. partes potius, quam Pompeij, ſecutum eſſe, conqueritur: eiuſq. mutationis culpam in fortunam quoque confert, quæ effecerit, vt in Hiſpania eſſet, quo tempore Cicero ad Pompeium in Græciam profectus eſt. Leuiter etiam ipſum Ciceronem accuſat, quod amici officium neglexerit, paſſuſq. ſit eum cum Cæſare coniungi.

M. COELIVS S. D. M. CICERONI. 17.

ERGO me potius in Hiſpania fuiſſe tum, quam Formiis, cũ tu profectus es ad Pompeium? quod vtinam aut Ap. Claudius in iſta parte, aut C. Curio: cuius amicitia me
* paullatim in hanc pottam cauſſam impoſuit. nam mihi ſentio bonam mentem iracundia, & amore ablatam. Tu porro, cum ad te, proficiſcens noctu Ariminũ, veniſſem, dum mihi pacis mandata das ad Cæſarem, & mirificum ciuem agis, amici officium neglexiſti, neque mihi cõſuluiſti. Neque hæc dico, quod diffidam huic cauſſæ: ſed, crede mihi, perire ſatius eſt, quam hos videre. quod ſi timor veſtræ crudelitatis non eſſet; eiecti iampridem hinc eſſemus. nam hic nunc, præter ſenatores paucos, nec homo, nec ordo quiſquam eſt, niſi Pompeianus. equidem iam effeci, vt maxime patres, &, quia antea noſter fuit, populus veſter eſſet. cur hoc, inquis? immo reliqua exſpecta; vos inuitos vincere coegero. attuntanũ me Catonem. vos dormitis; nec hæc adhuc mihi videmini intelligere, qua nos pateamus, & qua ſimus imbecilli. atque hoc nullius præmij ſpe faciam, ſed quod apud me plurimum ſolet valere doloris, atque indignitatis cauſſa. quid iſtic facitis? prœlium exſpectatis, quod firmiſſimum eſt? veſtras copias non noui: noſtri valde depugnare, & facile algere, & eſurire conſuerunt. Vale.

EXPLANATIO.

ERGO *me potius*] indignatio. Ergo, inquit, ita accidit, quod nunc vehemẽter doleo, vt, cum tu ad Pompeium profectus es, ego in Hiſpania potius cũ Cæſare, quã Formiis fuerim. nam omnino tecum in Græciam nauigaſſem. A Formiis autem oræ maritimæ præfuerat Cicero; vt ep. 11. lib. XVI. IN *Hiſpania*

nis] in qua contra Pompeij legatos, Afranium, & Petreium, Cæſar bellum geſſerat. ep. proxima, Me ſecum, inquit, in Hiſpaniã ducit. Ap. Clavdivs] Cœlij inimiciſſimus. ep. 12. In *iſta parte,*] in qua tu es. Verum totus hic locus obſcuratur mendo, Mediceus liber: Quod vtinã aut Ap. Claudius in iſta parte, C. Curio. vnus Sigonij: Cum Curio: cetera eodẽ modo. alter eiuſdẽ: Vt C. Curio: cetera eadem. Tres mei: Quod vtinam aut App. Claudius in iſta parte prohibuiſſet, aut C. Curio. In tanta perturbatione videant eruditi homines, an emendare locũ poſſint: ego ne conari quidem audeo: varietatem antiquorum exemplarium fideliter oſtendi. C. Cvrio:] Cœlij familiaris: vt ep. 7. Fuerat eius quæſtor Cœlius in Africa, cum in acie Curio periit. Cæſar lib. 2. bel. ci. In *hanc partam cauſſam*] ſic & Mediceus liber, & quidam alij: meus vnus, Partem cauſſam: Sigonij, Parte cauſſam: alter eiuſdem, Partem cauſſæ: quod ſententia non reſpuit. Imposvit.] collocauit. Iracvndia, *& amore*] iracundia in Appium, amore in Curionem. Iracundiæ vitio laboraſſe Cœlium, venuſte docet Seneca lib. III. c. 8. de Ira. Cœlium oratorem, inquit, fuiſſe iracundiſſimum cõſtat: cum quo, vt aiunt, cenabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens: ſed difficile erat illi, in crapulam coniecto rixam eius, cum quo edebat, effugere: optimum iudicauit, quidquid dixiſſet, ſequi, & ſecundas agere. Non tulit Cœlius aſſentientem, ſed exclamauit: Dic aliquid, vt duo ſimus. Tv porro;] ſic lego ex duobus antiquis libris, niſi ſi Tu tu porro, placet: vt geminato pronomine maior oſtendatur iracundia. in quo liber Petri Pagani cum Mediceo conſentit. Ariminvm *veniſſem.*] Arimini, habet vnus Sigonij liber. Placuit, Ariminũ, vt eſt in altero eiuſdem, atque etiam in meo. poſtulat enim ſententia, & vſus Latinæ linguæ, Ariminum, potius, quam, Arimini. Veteres aliquot libri, in quibus eſt Mediceus, habẽt, Veniſſent: mendoſe. Nvqva *mihi conſuluiſti.*] nullam mei curam ſuſcepiſti. ep. 2. lib. II. Proſpicies, & cõſules rationibus meis. Fortaſſe ſcripſit Cœlius, Mi, non Mihi, quod ideo dico, quia tum in Mediceo libro, tum in ceteris omnibus, Me, ſcriptum eſt. E autem, & I, quam facile commutentur, periti antiquitatis intelligunt. Qvod *diffidam huic cauſſæ.*] quod belli exitum timeam: quod vereri mihi veniat in mentẽ, ne Cæſar a Pompeio vincatur. Sativs *eſt.*] melius eſt, præſtat. ad Att. lib. VII. Video cum altero vinci ſatius eſſe, quam cum altero vincere. Vestræ *crudelitatis*] minatus enim erat Pompeius, ab vrbe diſcedens, hoſtium ſe loco habiturum eſſe, qui in Italia remanſiſſent. atque hanc Pompeianorum crudelitatem Cicero ſignificat ep. 9. lib. IV. An tu, inquit, non videbas mecum ſimul, quam illa crudelis eſſet futura victoria? Et ep. 14. ibidem: Si ij viciſſent, ad quos ego, pacis ſpe, non belli cupiditate adductus, acceſſeram; intelligebam tamen, & iratorum hominum, & cupidorum, & inſolentium quam crudelis eſſet futura victoria. Et ep. 6. lib. IX. Victoriam etiam illorum timebam, ad quos veneramus, crudeliter enim otioſis minabantur. Et ep. 6. lib. XI. ad Att. Omnes, qui in Italia remanſerant, hoſtiũ numero habebantur. legimus idẽ in Cæſare lib. 1. bel. ci. Fanaratores *paucos.*] victoriam Pompeij timentes, quia præter ceteros pecuniis abundarent.

Nec *homo, nec ordo*] latius patet, Homo, quam, Ordo. itaque ſatis erat, Homo; aut dicendum fuit, Nec ordo, nec homo. ſed excuſat Cœlium iracundia, qua perturbatus hæc ſcripſit. Nisi *Pompeianus.*] omnes antiqui libri, etiam Mediceus: Niſi eſt Pompeianus. Plebs] cum Populi nomen plebem quoque contineat, & de populo ſequatur mentio; miror hic Plebem nominari: & omnino mendum olere locus videtur. quam ſuſpicionem auget varietas veterum librorum. tres habent, Partes: cum quibus Sigonianus vnus conſentit: alter habet, Pios. vnus, Pius. Mediceus, Ples. Hic ego me non explico: exitum fortaſſe reperiet aliorũ induſtria. quod ſi mutare liceat; maluim, Patres, quam, Plebs: vt ſenatores eos, qui, neutram in partem animo propenſi, in vrbe remanſerant, opera ſua Pompeianos factos eſſe dicat: tum de populo ſubiungat. Nec temeraria mutatio videri poteſt, ſi ex, Partes, fiat, Patres, præſertim adiuuante ſententia. Popvlvs] popularis maxime Cæſar fuit, optimates aduerſarios habuit. Vestrvm *eſſet.*] populũ ſibi Cœlius addixit promulgatis legibus, vna, qua mercedes habitationum annuas cõductoribus donabat; altera de tabulis nouis. Cæſar lib. III. bel. ci. Reliqva *exſpectat.*] valde hic & ab impreſſis, & inter ſe diſſentiunt ſcripti libri. Mediceus, & duo præterea, Reliquas exſpectant. alij, Reliqui exſpectant, Reliqua exſpectant, Reliquos exſpectãt. Mihi non diſplicet, Reliqua exſpectant: vt dicat Cœlius, populum reliqua exſpectare, ideſt, vt aliquam ipſe Cœlius in vrbe ſeditionem commoueat. Arrvntanvm *me Catonem.*] ſic Mediceus liber, ſic reliqui fere omnes: mendoſe: tamen lectorem veſtigio ſaltem veritatis fraudandum non putaui: vt eruditis hominibus liberior, ac facilior coniectura detur, cognito veterum librorum teſtimonio. M. Catonem, pro, Me Catonem, eſt in vno Sigonij libro. Doloris;] huius doloris cauſſam Dio narrat lib. XLII. quod Cæſar Trebonio prætori vrbanã iuriſdictionem mandaſſet, quã Cœlius expetebat. Indignitatis] quod ſuæ dignitatis rationem Cæſar non habuiſſet, Trebonio prælato. Istic] in Græcia. nam poſt bellum Hiſpanienſe, quo confecto ſtatim Cæſar in Græciã contra Pompeium nauigauit, hanc epiſtolam ſcriptam eſſe cõſtat. Qvod *firmiſſimum eſt.*] ex parte Cæſaris. Mediceus liber, & alter Petri Pagani, Hæc, non Eſt. in quo ſi conſentirent reliqui; legendum, & diſtinguendum ſic arbitrarer: Quod firmiſſimum, nec veſtras copias non noui. ideſt: nec veſtras copias ignoro, minime cum noſtris cõferendas. Verum duo libri habent, Eſt: quod placet. Depvgnare,] plus eſt, quam, Pugnare. auget enim, De, in compoſitione. Facile] nullo incommodo. Algere, *& eſurire*] quæ diuturnis bellis perferri neceſſe eſt. Cæſaris autẽ milites nouem annos, Cæſare imperatore, in Gallia pugnauerant. Reſpondet hoc illis verbis ep. 15. Noſtris milites, qui duriſſimis, & frigidiſſimis locis, tæterrima hieme, bellum ambulando cõfecerunt, malis orbiculatis eſſe paſti videntur. Consvervnt.] parui refert, vtrum, Conſuerunt, an, vt eſt in tribus antiquis libris, Conſueuerunt, legatur. Cœlianum potius videtur, Conſuerunt. amat enim Cœlius, vt in ſententiis breuitatem, ſic in verbis contractionem. itaque ep. XI. Decrerat, maluit, quam, Decreuerat.

IN EPISTOLARVM

M. TVLLII CICERONIS,

QVAE

FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM NONVM AD VARRONEM ET ALIOS,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Non eſt inſtituti noſtri, qui vir, quantuſq. M. Terentius Varro fuerit, quamq. multis veterum teſtimoniis eius eruditio prædicetur, oſtendere, Quinctiliani tantum verba recitabo, quæ ſunt lib. x. Terentius Varro, vir Romanorum eruditiſſimus, plurimos libros, & doctiſſimos compoſuit, peritiſſimus Latinæ linguæ, & omnis antiquitatis, & rerum Græcarum, noſtrarumq. plus tamen ſcientiæ collaturus, quam eloquentiæ. Vixit annos centum: quod Valerius lib. III. cap. 7. docet. Antequam duodecimam annorum hebdomadam expleuiſſet, compoſitos a ſe libros ſeptingentos, ipſe ſcripſit in primo libro de imaginibus numeri ſeptenarij. Gellius lib. III. cap. 10.

Argumentum ep. I. lib. IX.

VARRONIS *aduentum expetit; quod in eius potiſſimum conſuetudine, & ſermone ſpem doloris leniendi, quem capiebat e rerum publicarum interitu, aliquam repoſuerit. Scripta Cæſare tertium, & Lepido coſ.*

M. CICERO S. D. M. TERENTIO VARRONI. I.

EX iis litteris, quas Atticus a te miſſas mihi legit, quid ageres, & vbi eſſes, cognoui: quādo autem te viſuri eſſemus, nihil ſane ex eiſdem litteris potui ſuſpicari. in ſpem tamen venio, appropinquare tuum aduentum: qui mihi vtinam ſolatio ſit. etſi tot, tantiſq. rebus vrgemur, vt nullam alleuationem quiſquam non ſtultiſſimus ſperare debeat. ſed tamen aut tu potes me, aut ego te fortaſſe aliqua re iuuare. ſcito enim me, poſtea quam in vrbem venerim, rediiſſe cum veteribus amicis, id eſt cum libris noſtris, in gratiam. etſi non iccirco eorum vſum dimiſeram, quod iis ſuccenſerem, ſed quod eorum me ſuppudebat. videbar enim mihi, cum me in res turbulentiſſimas, infideliſſimis ſociis, demiſiſſem, præceptis illorum non ſatis paruiſſe. ignoſcunt mihi: reuocant in conſuetudinem priſtinam; teque, quod in eo permanſeris, ſapientiorem, quam me, dicunt fuiſſe. quamobrem, quando placatis his vtor, videor ſperare debere, ſi te viderim, & ea, quæ premant, & ea, quæ impendeant, me facile tranſiturum. quamobrem, ſiue in Tuſculano, ſiue in Cumano ad te placebit, ſiue, quod minime velim, Romæ; dummodo ſimul ſimus, perficiam profecto, vt id vtrique noſtrum commodiſſimum eſſe videatur. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

A te missas] ſic antiqui libri ſeptem. nec mutationis cauſſam video. Tvvm aduentum:] abfuit igitur ab vrbe Varro diutius, quã Cicero, poſt deuictum in Pharſalia Pompeium. Non ſtultiſſimus] ſtultiſſimum eſſe oporteret; qui tam graui reip. tempore, alleuationem vllam ſperare poſſit. In vrbem], cum Cæſar, confecto Alexandrino bello, reuerſus, Ciceroni, qui Pompeium ſecutus erat, pepercisſet, eiq. permiſiſſet, vt in vrbem veniret. In res turbulentiſſimas,] in bellum ciuile. Infideliſſimis ſocijs.] Pompeianis, de quorum in remp. atque in me voluntate nihil mihi certum poſſem polliceri. Præceptis illorum] præcipiunt enim libri; non temere credendum. vnde illud Epicharmi, epiſt. 17. ad Att. lib. 1.

Νᾶφε, καὶ μέμνασ' ἀπιςεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Et ep. 20. ad Att. lib. 1. Pragmatici homines omnibus hiſtoricis præceptis, verſibus denique cauere iubent, & vetant credere. In eo] ſic veteres libri omnes: fortaſſe refertur ad, Vſum. dixit enim: Eorum vſum dimiſeram. quod tamen diſtat longius. Vel, In eo: quod præceptis illorum paruerit: in quo ego non permanſi. quamquam hoc falſum videtur. nam & Varro Pompeium ſecutus eſt, fuitq. vna cum Cicerone, & M. Catone Dyrrhachij, cum in Pharſalicis campis dimicarunt Cæſar, & Pompeius. lib. 1. de Diuin. itaque malim accipere, In eo, ideſt in eorum vſu, quem ego dimiſi. vt intelligatur illud tempus quod Pharſalicam pugnam conſecutum eſt. tunc enim Brundiſij Cicero in mærore iacuit, nullo librorum vſu, victorem Cæſarem timens, cuius ex Alexandrino bello aduentus exſpectabatur. Varro autem, victo in Pharſalia Pompeio, videtur in Italiam rediſſe, vt ex epiſtola ſexta colligitur, nec ſe mærori, vt Cicero, ſed litteris dediſſe: quod ex hac epiſtola licet coniicere. Qvæ premant,] ſupra: Tot tantiſq. rebus vrgemur. Tranſlata ſunt, Premant, Impendeant, Tranſiturum. Impendeant,] poſt Africanum bellum; quod Cæſar tunc gerebat. Transitvrvm.] tranſeuntes vitamus ea, quæ impendent. tranſire etiam dicuntur ea, quæ impendent, vt ep. 21. ad Att. lib. 14. Ad te] ſubaudi, venire. &, Ad te, pro ad villam tuam, ſiue in Tuſculanũ, ſiue in Cumano. ep. 2. 4. 6. Perficiam] mutuo ſermone, & ſtudiis cõmunicandis. Videatvr.] ſic placet, & ita legitur in duobus antiquis libris; alij habent, Videbitur: vel, Diuidetur: quod vtrumque perſpicue mendoſum. alij, Iudicetur: quod minus probauimus. Nonnullis placuit, Diiudicetur: quos ſequi noluimus.

Argumentum ep. 2.

Diutius retentæ epiſtolæ cauſſam exponit: ſuadet, quod ſibi quoque ſtatutum affirmat, vt hominum frequentiam vitet, dum gratulatio, quæ propter Africanæ victoriæ nuncium fiebat, deferueſcat: cauſſam affert, cur in vrbe maneat: ſuumq. iuuandæ quoquo modo reip. deſiderium declarat. Scripta eodem anno.

Cicero S. D. Varroni. 2.

Caninivs, idem tuus, & idem noſter, cum ad me pridie veſperi veniſſet, & ſe poſtridie mane ad te iturum eſſe dixiſſet; dixi ei me daturum aliquid mane, &, vt peteret, rogaui. conſcripſi epiſtolã noctũ: nec ille ad me rediit. attamen eam ipſam epiſtolam miſiſſem per meos, niſi audiſſem ex eodem, poſtridie te mane e Tuſculano exiturum. at tibi repente paucis poſt diebus, cum minime exſpectarem, venit ad me Caninius mane: proficiſci ad te ſtatim, dixit. etſi erat ἕωλος illa epiſtola, præſertim tantis poſtea nouis rebus allatis: tamen perire meam lucubrationem nolui, & eam ipſam Caninio dedi: ſed cum eo, & homine docto, & amantiſſimo tui, locutus ea ſum, quæ pertuliſſe illum ad te exiſtimo. Tibi autem idem conſilij do, quod mihimet ipſi; vt vitemus oculos hominum, ſi linguas minus facile poſſumus. qui enim victoria ſe efferunt, quaſi victos nos intuentur: qui autem victos eſſe noſtros moleſte ferunt, nos dolent viuere. Quæres fortaſſe, cur, cum hæc in vrbe ſint, non abſim, quemadmodum tu. tu enim ipſe, qui & me, & alios prudẽtia vincis, omnia, credo, vidiſti: nihil omnino te fefellit. Quis eſt tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat? nuſquam incurrat? Ac mihi quidem iampridem venit in mentem, bellum eſſe, aliquo exire, vt ea, quæ agebantur hic, quæq. dicebantur, nec viderem, nec audirem. ſed calumniabar ipſe: putabam, qui obuiam mihi veniſſet, vt cuique commodum eſſet, ſuſpicaturum, aut dicturum etiam, ſi non ſuſpicaretur: Hic aut metuit, & ea re fugit: aut aliquid cogitat, & habet nauẽ paratam. denique, leuiſſime qui ſuſpicaretur, & qui fortaſſe me nouiſſet optime, putaret me idcirco diſcedere, quod quoſdam homines oculi mei ferre non poſſent. Hæc ego ſuſpicans, adhuc Romæ maneo: & tamen ἀναλγησία conſuetudo diuturna callum iam obduxit ſtomacho meo. Habes rationem mei conſilij. tibi igitur hæc. Cenſeo latendum tantiſper ibidem, dum deferueſcat hæc gratulatio, & ſimul dum audiamus, quemadmodum negotium

confectum

confectum ſit: confectum enim eſſe exiſtimo. magni autem intererit, qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum. quamquam, quo me coniectura ducat, habeo: ſed exſpecto tamen. te vero nolo, niſi ipſe rumor iam raucus erit factus, ad Baias venire, erit enim nobis honeſtius etiam, cum hinc diſceſſerimus, videri veniſſe in illa loca ploratum potius, quam natatum. Sed hæc tu melius: modo ſtet nobis illud, vna viuere in ſtudiis noſtris, a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam ſalutem: non deeſſe, ſi quis adhibere volet non modo vt architectos, verum etiam vt fabros ad ædificandam remp. potius libenter accurrere: ſin nemo vtetur opera, tamen & ſcribere, & legere πολιτείας; & ſi minus in curia, atque in foro, at in litteris, & libris, vt doctiſſimi veteres fecerũt, nauare remp. & de moribus, ac legibus quærere. Mihi hæc videntur. tu quid ſis acturus, & quid tibi placeat, pergratum erit, ſi ad me ſcripſeris.

EXPLANATIO.

CANINIVS, *idem tuus, & idem noſter.*] ſic aliquot libri veteres. quod placuit. nam eodẽ modo locutũ eſſe Ciceronem lib. II. de Diuin. animaduerti. Marcellus, inquit, idem imperator, idem augur. Sic Varro Seſquiulyſſe: Idem ſenatus, idem populi caput. Alius liber, Caninius tuus, & idẽ noſter; non male. nam & infra, ep. 17. Ego vir fortis, idemq. philoſophus. Ceteri libri, Caninius idem & idem noſter. quod probare nullo modo poſſum: quãquam alij probarint; qua ratione ducti, non equidem video. miror etiam, eoſdem negare, Tuus, in veteribus libris eſſe. ALIQVID] litterarum. AT *tibi*] Tibi, ornatus gratia & hic, & alibi addidit Cicero. ep. 6. ad M. Brutum, ep. 14. lib. x. ad Att. & Cœlius ep. 2. lib. II x. Ἕωλον] obſoleta, nõ recens. TANTIS *nouis rebus*] victoriam Cæſaris Africanam ſignificat. PERIRE *meam lucubrationem nolui.*] perire laborem illum nolui, quem in elucubranda ſuſceperam. Ne quis, Lucubrationem meam, pro epiſtolam meam, accipiat. non enim Lucubratio eſt id, quod remanet poſt nocturnam operam, ſiue epiſtola, ſiue oratio, ſiue aliud; ſed actus ille, vt ita dicã, operaq. illa, quæ ponitur in elucubrando: quantum quidem nobis exemplorum obſeruatione colligere licuerit. Nam, quod ſubiungitur, Et eam ipſam Caninio dedi: ad epiſtolam refertur. LOCVTVS *ea ſum.*] fortaſſe litteris non committenda. VITEMVS *oculos hominum.*] qui vitari in vrbe non poſſunt. NOS *iidem vincere.*] vide ep. 5. TAM *lynceus,*] lynceum ea vidiſſe, quæ longiſſime diſtabãt, memoriæ proditum eſt. vnde adagium, Lynceo perſpicacior. QVI *in tantis tenebris nihil offendat?*] ad metaphoram hæc omnia pertinent, lynceus, tenebris, offendat, incurrat. Inde Liuius lib. xxxv. Si io re nauali, cuius eſſet ignarus, offendiſſet. &c. CALVMNIABAR] ſuſpicabar ea, quæ fortaſſe falſa ſunt. QVOSDAM *homines*] victores Cæſarianos. OCVLI *mei ferre non poſſent.*] ep. 16. lib. II. Noſti oculorum meorum in hominum inſolentium indignitate faſtidium. ἀναλγητότερον] ſenſim. CALLVM *iam obduxit ſtomacho meo,*] vt ea minus aliquãto ſentiat, quibus angebatur antea. Tuſc. 2. Ipſe labor quaſi callum quendam obducit dolori. Ep. 5. lib. IV. In illis rebus exercitatus animus callere iam debet. Et ep. 18. ad Att. lib. 13. De Statio manumiſſo, & nonnullis aliis rebus, angor equidem, ſed iam prorſus occallui. DEFERVESCAT] quedam res, cum in ſummo ſunt, feruere dicuntur: vnde in oratione pro Quinctio, Feruet auaritia. eædem deferuere, cum imminui cœperũt ſunt: vt, Ira deferueſcit, Tuſc. 4. Cupiditates deferueſcũt, pro Cœlio. GRATVLATIO,] ob res a Cæſare in Africa contra Scipionem, Pompeij Magni ſocerum, & Iubam, Mauritaniæ regem, proſpere geſtas. MAGNI *intererit,*] noſtra. diuerſum enim conſilium, pro victoris in victos vel clementia, vel crudelitate, capiemus. QVO *me coniectura ducat,*] quid coniiciat Cicero de Cæſaris animo, non facile eſt exiſtimare. clementem tamen eum potius, quam crudelem, fore, vt arbitror, opinatur: itaque ſubiungit, Sed exſpecto tamẽ. RVMOR] de victoria Cæſaris. RAVCVS *erit factus,*] raucorũ vox minus clara eſt. inde ſumptum, vt raucum rumorẽ dicat eſſe, cum homines, ea de re, quæ in ore omnium fuerat, minus iam loquantur. AD *Baias venire.*] ad aquas Baianas: quo ibant oblectationis, & valetudinis cauſſa. In oratione pro Cœlio. VIDERI] nam nunc, ſi eamus ad Baias, recẽti adhuc nũcio de Africana Cæſaris victoria, videbimur iuiſſe natatum lætitiæ cauſſa. quod turpe nobis erit. ſin exſpectamus, donec rumor ſit imminutus: non natãdi, ſed plorãdi cauſſa Baias veniſſe videbimur. quod erit honeſtius. STET *nobis illud,*] ita ſtatuamus, viuere in ſtudiis noſtris, vt ſententiam ne mutemus. ANTEA] ſtante rep. NVNC *vero*] afflicta rep. cum nulla in re alia acquieſcamus. Vide eãdem ſententiam ep. 3. lib. IV. & 13. lib. v. & 1 x. lib. VI. VT *architectos,*] tamquam principes ciues, quales olim fuimus. VT *fabros*] non vt conſilio, & ſententia, ſed opera tantum opem reip. feramus. ÆDIFICANDAM] quæ nunc euerſa iacet. Verbo tranſlato vſus eſt, quia dixerat iam, Architectos, & Fabros. POTIVS *libenter accurrere:*] non modo non deeſſe, verum etiam libẽter accurrere. Omnes mei libri veteres habent, Et potius. vnus, Et, non habet: quod elegantius videtur. πολιτείας;] libros de regendã rep. IN *curia,*] dicenda in ſenatu ſententia. IN *foro,*] agẽdis cauſſis, vt olim ſolebam. NAVARE *remp.*] ſic duo veteres libri, mendoſe; mihi non diſpliceret, Iuuare remp. quod omnino ſententia poſtulat. certe enim, quæ de optimi ciuis officio ſcribuntur, vtilia ſunt reip. quod niſi ita eſſet; quorſum & ſcribere, & legere πολιτείας Cicero cogitaret? In reliquis antiquis libris, Grauare, eſt, non Nauare, mendo manifeſto. Quidam opinãtur, legi poſſe, Gubernare: alij, verbo addito, Nauare operam reip.

Argumen

Argumentum ep. 3.

IRatum ſe ad Varronem ſignificat: quamquam fore videat, vt ab hominibus vterque reprehendatur: quaſi turpe ſit, miſerrima ciuitate, villarum amœnitatem quærere. ſe tamen contemnere ait ſermones hominum indoctorum, & in ſtudijs omnino cum Varrone victurum.

CICERO S. D. VARRONI. 3.

ETSI, quid ſcriberem, non habebam: tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. quid ergo potiſſimum ſcribam? quod velle te puto, cito me ad te eſſe venturum. etſi vide, quæſo, ſatis ne rectum ſit, nos, hoc tanto incendio ciuitatis, in iſtis locis eſſe. dabimus ſermonem iis, qui neſciunt nobis, quocumque in loco ſimus, eundem cultum, eundem victum eſſe. quid refert? tamen in ſermonem incidemus. valde id, credo, laborandum eſt, ne, cum omnes in omni genere & ſcelerum, & flagitiorum volutentur, noſtra nobiſcum, aut inter nos ceſſatio vituperetur. ego vero, neglecta barbarorum inſcitia, te perſequar. quamuis enim hæc ſint miſera, quæ ſunt miſerrima; tamen artes noſtræ neſcio quo modo nunc vberiores fructus ferre videntur, quam olim ferebant: ſiue quia nulla nunc in re alia acquieſcimus: ſiue quod grauitas morbi facit, vt medicinæ egeamus, eaque nunc appareat. cuius vim non ſentiebamus, cum valebamus. Sed quid ego hæc ad te, cuius domi naſcuntur, γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας? nihil ſcilicet, niſi vt, reſcribens aliquid, me exſpectares. ſic igitur facies. Vale.

EXPLANATIO.

CANINIO] ordo poſtulat, vt hæc ſit huius libri ſecunda epiſtola: eſt enim illa, quam Caninio ſe laturum, ſi petiſſet, dixit in proxima ſuperiore. ſunt apud me duo veteres libri, in quibus plane ſcriptum eſt, Caninio. itaque coniectura nihil opus eſt in re præſenti, atque ante oculos poſita. quod ideo dixi, ne quis excogitatam putet, ideoq. minus certam, correctionem; quia mendoſe in quibuſdam libris, & in Mediceo quoque illo, quẽ ceteris emendatiorem eſſe quidam arbitrantur, legitur, Animo: ex quo iidem legendum putarũt, Caninio. INCANDIO] calamitatem publicam vocat Incendium. nondum autem, cum hæc ſcribebat, Africanæ Cæſaris victoriæ nuncius allatus erat. quod ſignificatur meo loco ep. 2. Et ſi erat λαλ@ illa epiſtola, præſertim tantis poſtea nouis rebus allatis. RECTVM] non conſiderat hic Rectum tamquam honeſtum, ſed tamquam id, quod fieri oporteat. quaſi dicat: vide, quæſo, debeamus ne in iſtis locis eſſe, hoc tam miſero ſtatu reip. quod homines reprehendent. IN *iſtis locis*] in amœniſſimis villis. EVNDEM *cultum, eundem victum eſſe.*] mutatione loci neque cultum, neque victum mutamus: quid igitur habent, cur de nobis loquãtur? Cultus omnia ſignificat, excepto victu, quibus vtuntur homines, vel commodi, vel ornamẽti, vel voluptatis etiam gratia. De Diuin. lib. 1. Cultus, atque victus ſalubris, & moderatus. De Off. lib. 1. Studeat parare ea, quæ ſuppeditent & ad cultum, & ad victum. Cæſar lib. VI. Germani eodem victu, & cultu corporis vtuntur. QVID *refert? tamen in ſermonem incidemus.*] modus loquẽdi: vt Phil. VII. Quam turpe eſt, legiones ad ſenatum legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quamquam illa legatio non eſt, denunciatio eſt, paratum illi exitium niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio eſt grauior. CREDO,] ironia. Spernendus, inquit, eſt hominis ſermo, præſertim eorum, qui honeſtum otium vituperent, cum eorum actiones flagitioſiſſimæ ſint. Ep. 5. lib. IV. An illius vicem, credo, doles? ET *ſcelerum & flagitiorum*] geminata copula diuerſitatem indicat. omne enim ſcelus flagitium eſt, non contra: & minor in aliquo flagitio culpa, quam in ſcelere. VOLVTENTVR,] hoc verbũ actionem continet: & poſitũ eſt de induſtria, vt inferiori verbo, Ceſſatio, opponeretur. NOBISCVM, *aut inter nos*] bona correctio. nam poterat aliquis obiicere, ceſſare eos etiã cum aliis: ſi quidem in vrbe non viuerent. Ceſſamus, inquit, inter nos, non inter alios; quia remoti a multitudine viuimus. BARBARORVM] indoctorum. De Orat. lib. 1. Hæc turba, & barbaria forenſis dat locum vitioſiſſimis oratoribus. ARTES *noſtræ*] litterarum tractatio. GRAVITAS *morbi*] ſeruitus reip. in qua, tamquam in morbo, ad litterarum remedia confugimus. CVM *valebamus.*] incolumi reip. ſtatu. γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας] vide ep. 3. lib. VI. ME *exſpectares.*] poſtea ſuam commotationem excuſauit in ep. ſuperiore; quam poſt hanc ſcriptam eſſe, iam dixi.

M

Argumentum ep. 4.

DE Varronis aduentu, ex Diodori dialectici ſententia, iocatur. nam in libro de Fato, Diodori opinionem improbans, Chryſippo aſſentitur. Eodem anno.

CICERO S. D. VARRONI. 4.

Περὶ δυνατῶν me ſcito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. quapropter, ſi venturus es, ſcito neceſſe eſſe te venire: ſin autem non es, τὸ ἀδύνατον eſt te venire. nunc vide, vtra te κρίσις magis delectet,

* lectet, Chryſippias hæc, quam noſter Diodotus non concoquebat. ſed de his etiam rebus, otioſi cum erimus, loquemur. hoc etiam eſt τῶν Κρυσίππου δυνατῶν. De Coſtio mihi gratum eſt: nam id etiam Attico mandaram. Tu ſi minus ad nos, nos accurremus ad te. ſi hortum in bibliotheca habes, nihil deerit. Vale.

EXPLANATIO.

Περὶ δυνατῶν] de rebus, quæ fieri poſſunt: de poſſibibbus. hoc enim verbo, quod vitaſſe Cicero videtur, Plautus in Sticho vſus eſt. & Quinctilianus, quod Græce *δυνατὸν*, Latine dici Poſſibile, quamquã appellatione duriore, auctor eſt lib. III. c. 8. *Κρῖσιν Διοδώρου κρίνειν*] ex Diodori ſentẽtia iudicare. Quid ſentiret Diodorus, oſtendit Cicero in libro de Fato, his verbis: Maxime tibi Chryſippe cum Diodoro certamẽ eſt. ille enim id ſolum fieri poſſe dicit, quod aut ſit verum, aut futurum ſit: &, quidquid futurum ſit, id dicit fieri neceſſe eſſe: &, quidquid nõ ſit futurum, id negat fieri poſſe. tu, & quæ non ſint futura, poſſe fieri dicis: vt, frangi hanc gemmam, etiamſi id nũquam futurum ſit: neque neceſſe fuiſſe, Cypſelum regnare Corinthi; quamquam id milleſimo ante anno Apollinis oraculo editum eſſet. VENTVRVS] in vrbem. *τῶν ἀδυνάτων*] ex iis rebus, quæ fieri nõ poſſunt. VTRA *te κρίσις magis delectet*,] vtrum malis, τῶν Διοδώρου, an τῶν Χρυσίππου iudicare. Chryſippi ſententiam ideo non exponit Cicero, quia notã Varroni ſciebat, homini erudiſſimo. CHRYSIPPIAS *hæc*,] mendoſum locum eſſe cõſtat. quidam veteres libri, An Chryſippias hæc, vetuſtiores autem omnes, An, non habent. ex quo nobis orta coniectura eſt, mẽdum tolli poſſe vnius litteræ mutatione: vt legatur hoc modo, Chryſippi, an hæc; NOSTER *Diodotus*] Stoicus. Acad. lib. II. Diodoto quid faciã Stoico? quem a puero audiui: qui mecum viuit tot annos: qui habitat apud me: quem & admiror, & diligo. De nat. de. lib. I. Cum minime videbamur, tum maxime philoſophabamur. quod & orationes declarãt, refertæ philoſophorum ſententiis; & doctiſſimorum hominum familiaritates, quibus ſemper domus noſtra floruit; & principes illi, Diodotus, Philo, Antiochus, Poſidonius, a quibus inſtituti ſumus. Vide in Bruto. NON *concoquebat.*] nõ probabat: cum Cicero ipſe probaret: dixit enim, *Περὶ δυνατῶν* me ſcito τῶν *Διοδώρου κρίνειν*. A cibis tranſlatio: quorum alij reiiciuntur a ſtomacho non concoquente, alij, concoctione facta, in ſuccum, & ſanguinẽ conuertuntur. Lib. III. ad Q. fr. A Vatinio ita me obſeruari ſcio, vt eius iſta odia non ſorbeam ſolum, ſed etiam concoquam. DE *his etiam rebus*,] de vtraque *κρίσει*. HOC *etiam eſt* τῶν *Χρυσίππου δυνατῶν*.] ita fieri hoc poteſt, vt neceſſe non ſit. quod eſt e Chriſippi ſententia. HORTVM *in bibliotheca*] illatum, non ibi natum.

Argumentum ep. 5.

PRobat & diem, quo conuenturi ſint, & ſuum, Varroniſq. conſilium, quod, ſemel a Cæſare victi, ab armis diſceſſerint. Eodem anno.

CICERO S. D. VARRONI. 5.

MIHI vero, ad nonas, bene maturum videtur fore, neque ſolum propter remp. ſed etiam propter anni tempus. quare diem iſtum probo: itaque eundem ipſe ſequar. Conſilij noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſecuti non ſunt, non pæniteret, nobis pænitendum putarem. ſecuti enim ſumus non ſpem, ſed officium; reliquimus autem non officium, ſed deſperationem. ita verecundiores fuimus, quam qui ſe domo non commouerunt: ſaniores, quam qui, amiſſis opibus, domum non reuerterunt. ſed nihil minus fero, quam ſeueritatem otioſorum: &, quoquo modo res ſe habet, magis illos vereor, qui in bello occiderũt, quam hos curo, quibus non ſatisfacimus, quia viuimus. Mihi ſi ſpatium fuerit in Tuſculanum ante nonas veniendi, iſtic te videbo: ſin minus, perſequar in Cumanum: & ante te certiorem faciam, vt lauatio parata ſit. Vale.

EXPLANATIO.

MIHI *vero*.] ſic incipit ep. 6. lib. IV. XXX. lib. VII. XII. XXII. lib. XVI. AD *nonas*,] vt nonis vna ſimus in Cumano. PROPTER *remp.*] exſpectandum enim, & ibidem latendum videbatur, dum deferueſceret gratulatio. alioqui præſentem reip. ſtatũ odiſſe viderentur. ep. 2. PROPTER *anni tempus*.] fortaſſe vitandi caloris cauſſa non propinquam diem probabat. CONSILII *noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſecuti non ſunt, non pæniteret, nobis pænitendum putarem.*] erant, qui Ciceronem, Varronemq. reprehenderẽt, quod ſtatim, poſt deuictum in Pharſalia Pompeium, ab armis diſceſſiſſent. huius noſtri conſilij, inquit Cicero, ne tum quidem nobis pænitendum putarem, ſi eos, qui id ſecuti non ſunt, non pæniteret. cum vero eos pæniteat, quod in bello remanſerint: multo minus nobis, qui ſaniores fuimus, pænitendum puto. Libri omnes veteres habent, Niſi, ſed mendoſe, vt ſatis liquet. itaque recte Hieronymus Ferrarius reſtituit, Ne ſi. a quibus particulis, cum præponuntur, ad verbum infra poſitum vis negandi transfertur. quod ſi verbum præponatur, altera negatio cum eo coniungitur. id exemplo ſit illuſtrat.

illuſtrium,hoc quidem in loco, Ne ſi, verbo præponuntur,& in eo tamen verbo ineſt vis negandi.nam illud,nobis pænitendum putarem, valet, non putarem,quia reſpicit ſuperiores particulas, Ne ſi.quæ ſi poſtponantur, addenda erit eidem verbo altera negatio, vt ita dicatur: Nobis pænitendum non putarem,ne ſi eos quidem,&c.Prioris generis exemplum habemus illud ep.10.lib. XIII.ad Att.Purgat Cæſarem de interitu Marcelli:in quem, ne ſi inſidiis quidem ille interfectus eſſet, caderet vlla ſuſpicio. pro, non caderet.Et in Oratore: Nobis, ne ſi cupiamus quidem, diſtrahere vocales conceditur. pro, non cõceditur.Alterum genus agnoſcitur ep.22.lib. XII. ad Att.Enitar,vt,præter me, nemo dolorem meum ſentiat,ne tu quidem.Et ibidem, ep.35.Non habeo, ne me quidem ipſum, qui cum tam audacter communicem,quam te. NON *ſpem*,] vincendi.victoriam enim deſperabam.epiſt.7.libro IV. & III.lib. VII. OFFICIUM;] ep.1.lib.VI.Quoddam nobis officiũ iuſtum,& pium, & debitum reip. videbatur. Et epiſt.6.eiuſdem libri:Vel officio,vel fama bonorum,vel pudore victus,vt in fabulis Amphiaraus,ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. DESPERATIONEM.] ep.3. lib.VII.Non putaui, cum integri pares non fuiſſemus,fractos ſuperiores fore.Et ep.7.lib.IV. AMISSIS *opibus*.] victi Pharſalico prœlio;quo vires amiſerunt. SEVERITATEM *otioſorum*:] eos, qui cum ſe domo non commouerint, nos tamen, quia domum,relictis armis,rediuimus, ſeuere admodum reprehendunt:abſurde: nam neque reprehendendi omnino ſumus;&,ſi eſſemus,non ab iſtis otioſis,verum ab iis potius, qui perſequi belli ciuilis extrema voluerũt. QVOQVO *modo res ſe habet*,] pænituiſſe eos, iam ſignificauit, qui ab armis non diſceſſerint. nũc igitur,cum eos quaſi laudare vellet,dicturus, Vereor,correctione quadã prius vtitur.& ait,Quoquo modo res ſe habent,doſt,quamquam parum ſapienter fecerint,qui,ſemel victi,rurſus tamẽ pugnare noluerint. VEREOR,] vereri dicimur parẽtes,& ſeniores,& qui ſunt in honore aliquo,aut dignitate cõſtituti. verebatur igitur nonnihil Cicero Pompeianos quoſdam vel mortuos, quaſi ei poſſent exprobrare, quod domum reuertiſſet: illos autem, qui domi remanſerant,nequaquã curabat. IN *bello*] Africano: nam in Pharſalico ipſe etiam affuit,licet in acie non fuerit.non enim erat,cur vereretur eos, quibuſcũ in bello fuerat,ſed eos, quos deſeruiſſe videri poterat, qui poſtea in Africano bello occiderũt. HOS] quidam otioſi,qui domi manſerant,Pompeianis partibus fauentes,dolebant eos viuere,qui poſt Pharſalicam pugnã domũ redierãt.Ep.2.Qui victos eſſe noſtros moleſte ferũt,nos dolẽt viuere. ANTE *nonas*], quẽ diem probare ſe dixit. LAVATIO] in balneo. Infra:Balneum calfacias oportebit.Veteribus admodum familiaris,& pæne quotidiana lauatio fuit.

Argumentum ep. 6.

CAeſaris ex Africano bello reuertentis aduentum ſignificat: belli ciuilis culpam Pompeio potius, quam Cæſari tribuit: Varronem laudat, quod ſe ab armis ad ſtudia, quaſi a tempeſtate in portum, contulerit. Eodem anno.

CICERO S. D. VARRONI. 6.

CANINIVS noſter me tuis verbis admonuit, vt ſcriberem ad te,ſi quid eſſet, quod putarem te ſcire oportere. Eſt igitur aduentus in exſpectatione. neque tu id ignoras.ſed tamen, cum ille ſcripſiſſet, vt opinor, ſe in Alſienſe venturum, ſcripſerunt ad eum ſui,ne id faceret:multos ei moleſtos fore,ipſumq.multis:Oſtię, videri commodius, eum exire poſſe.id,ego non intelligebam, quid intereſſet:ſed tamen Hirtius mihi dixit, & ſe ad eum,& Balbum,& Oppium ſcripſiſſe,vt ita faceret,homines,vt cognoui,amantes tui. hoc ego iccirco noſſe te volui, vt ſcires, hoſpitium tibi vbi parares, vel potius vtrubique. quid enim ille facturus, incertum eſt. & ſimul oſtentaui tibi, me iſtis eſſe familiarem,& conſiliis eorum intereſſe.quod ego cur nolim, nihil video. NON enim eſt idem,ferre,ſi quid ferendum eſt; & probare, ſi quid probandum non eſt. etſi,quid non probem quidem,neſcio,præter initia rerum. nam hæc in voluntate fuerunt. vidi enim, (nam tu aberas) noſtros amicos cupere bellum, hunc autem non tam cupere, quam non timere.ergo hæc conſilij fuerunt, reliqua neceſſaria. vincere autem aut hos,aut illos,neceſſe eſt. Scio te ſemper mecum in luctu fuiſſe,cum videremus,quam illud ingens malum alterutrius exercitus ex ducum interitu:tum vero, extremũ malorum omnium eſſe ciuilis belli victoriam:quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos veneramus.crudeliter enim otioſis minabantur:eratq. iis & tua inuiſa voluntas,& mea oratio. nunc vero ſi eſſent noſtri potiti,valde intemperantes fuiſſent:erant enim nobis perirati: quaſi quidquam de noſtra ſalute decreuiſſemus, quod non idem illis cenſuiſſemus; aut quaſi vtilius reip.fuerit,eos etiam ad beſtiarum auxilium confugere,quam vel mori,vel cum ſpe ſi non optima, at aliqua tamen viuere. At in perturbata rep.viuimus. quis negat?ſed hæc viderint ij, qui nulla ſibi ſubſidia ad omnes vitæ ſtatus parauerũt.huc enim vt venirem,ſuperior longius, quam volui, fluxit oratio.cum enim te ſemper magnum hominem duxi;tum,quod his tempeſtatibus es prope ſolus in portu,fructuſq.doctrinæ

percipis eos, qui maximi ſunt, vt ea conſideres, eaq. tractes, quorum & vſus, & delectatio eſt omnibus iſtorum & actis, & voluptatibus anteponenda. equidem hos tuos Tuſculanenſes dies inſtar eſſe vitæ puto: libenterq. omnibus omnes opes conceſſerim, vt mihi liceat, vi nulla interpellante, iſto modo viuere. quod nos quoque imitamur, vt poſſumus, & in noſtris ſtudiis libentiſſime conquieſcimus. Qvis enim hoc non dederit nobis, vt, cum opera noſtra patria ſiue non poſſit vti, ſiue nolit, ad eam vitam reuertamur, quam multi docti homines, fortaſſe non recte, ſed tamen multi, etiam reip. præponendam putauerunt? quæ igitur ſtudia, magnorum hominum ſententia, vacationem habent etiam publici muneris, iis, concedente rep. cur non abutamur? Sed plus facio, quam Caninius mandauit. is enim, ſi quid ego ſcirem, rogarat, quod tu neſcires: ego tibi ea narro, quæ tu melius ſcis, quam ipſe, qui narro. faciam ergo illud, quod rogatus ſum, vt eorum, quæ temporis huius ſunt, quæ tua audiero, ne quid ignores. Vale.

EXPLANATIO.

ADventvs] Cæſaris ex Africa. Alsiense] Alſienſem agrum, ab Alſio, quod in ſuperi maris litore Plinius, & Ptolemæus conſtituunt. Svi] Hirtius, Balbus, Oppius. Mvltos] cum ibi eſſent multorum villæ ob regionis amœnitatem. Vt] non in Alſienſi, ſed Oſtiæ. ſcripſerant enim ad Cæſarem eius familiares, videri cōmodius, cum Oſtiæ exire poſſe. Vtrvbiqve] ex verbo Scires, apte non pendet. quid enim eſt, Vt ſcires, vtrubique tibi hoſpitium parares. nam Vtrubique non ſignificat, vtro in loco; ſed vtroque in loco: at hic videtur Cicero ſignificare, vtro in loco: cum incertum eſſet, quid Cæſar facturus eſſet, vtrum in Alſienſe venturus, an Oſtiæ exiturus. permittit enim Varroni, qui Cæſari obuiam ire cogitabat, vt ſtatuat ipſe vtro in loco ſibi hoſpitium paret. cui ſententiæ non ſeruit, Vtrubique, quod affirmationem habet vtriuſque loci, ſed potius Vtrubi, quod dubitationem oſtendit vtrius loci. hoc autem verbum ideo fortaſſe mutatum eſt, quod eius exempla non facile inuenirentur in Latina lingua. Nos, veteres Grammaticos, vt interdum ſolemus otioſi, peruolutãtes, Næuium ita locutum in Tarentilla, apud Catilium obſeruauimus. Vtrubi, inquit, cœnaturi eſtis, hiccine, an in triclinio? Idem M. Catonis hæc verba recitat ex oratione pro Hiſpanis: De frumento, vtrubi bona, vtrubi mala gratia capiatur, vtrinde iras, vtrinde factiones tibi pares. Dixit etiam Plautus in Sticho: Vtrubi accumbo? Sa. Vtrubi tu vis. Et Vlpianus lib. xliii. Dig. tit. 31. l. 1. Prætor ait: Vtrubi hic homo, de quo agitur, maiore parte huiuſce anni fuerit, quo minus is eum ducat, vim fieri veto. Ac me quidem, iam pridem de mendo ſuſpicantem, hanc in coniecturam illa quoque ratio deduxit, quod in nullo veteri libro, cum prope innumerabiles inſpexerim, ſcriptum eſt, Vtrubique, ſed in omnibus fere, Vtat, vbique. Et *ſimul*] ſcripſi ad te duabus de cauſſis ea, quæ mihi Hirtius dixit, primum vt ſcires, hoſpitium tibi vbi parares, deinde vt oſtentarem tibi, me iſtis eſſe familiarem, & cōſiliorum participem fieri. Non *enim eſt idem*,] arguta ſententia. Fero, inquit, quæ ferenda ſunt: (quis enim cum tempore neceſſitate pugnet?) non ideo tamẽ probo, quæ probanda non ſunt. Simile illud ep. 3. lib. x. Si te ea, quæ patiebare, probaſſe etiam arbitrarer. Etsi, *quid non probem quidem, neſcio, præter initia rerum*.] Veteres libri: Et ſi quid non probem? quid enim iam ſcio, præter initia rerum? Vt hoc dicatur: quid enim iam ſcio, quod non probem, præter initia rerum? Vetus liber vnus: Etſi quid non probem. quid iam neſcio præter initia rerum. Ex quo libro, & ex aliis, videtur haud inepte legi poſſe: Etſi, quid non probem quidem, iam neſcio, præter initia rerum. Initia vero rerum, quæ non probabat in Cæſare, illa, vt opinor, fuerant, quod conſul Cæſar leges multas contra auſpicia tulerat: quod a populo prouinciam inuito ſenatu acceperat: quod abſens conſulatum petere voluerat: & ſimilia. Hæc] quæ poſtea conſecuta ſunt: quæ nobis vitare licuit. Afranius] Pompeii legatus in Hiſpania, cum Afranio, & Petreio. Cæſar lib. 1. de bel. ci. & Dio lib. xli. Nostros *amicos*] Pompeianos. Cvpere *bellum*,] ep. 1. lib. iv. Incideram in hominum pugnandi cupidorum inſidias. & ep. 21. lib. vi. & xi. lib. xvi. Hæc *conſilij fuerunt*.] voluntatis: nos hæc voluimus. Necessaria] neceſſe enim fuit, vt ex bello calamitates orirentur, & alterutra pars vinceret. non igitur hæc, quaſi facta Cæſaris, improbanda, quæ bellorum natura peperit. Dvcvm] ſiue Cæſar, ſiue Pompeius obtinuiſſet. Extremvm *malorum omnium*] ep. 9. lib. iv. Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus: ſed miſerius nihil quam ipſa victoria; quæ, etiam ſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſq. reddit. Crvdeliter *enim otioſis minabantur*.] vide ep. 14. lib. iv. & vlt. lib. ix. & ad Att. ep. 6. libro xi. & Cæſ. lib. 1. de bel. ci. Invisa] quia propẽſior ad pacem: cum ipſi bellum cuperent. Mea *oratio*] vel in ipſo bello pacem Cicero ſuaſit. ep. 3. lib. vi. Quæ cum vidiſſem, deſperans victoriam, primum cœpi ſuadere pacem, cuius fueram ſemper auctor. Nvnc *vero*] Africano bello. Ad *beſtiarum auxilium*] ad Iubæ regis elephantos: quos in aciem contra Cæſarem duxit. ep. 7. ad Att. lib. xi. Ex omnibus nihil magis deſideratur, quam quod in Africam non ierim. iudicio hoc ſum vſus, non eſſe barbaris auxiliis fallaciſſimæ gentis remp. defendendam, præſertim contra exercitum ſæpe victorem. Vel *mori*] mori præſtitit, quam ad beſtiarum auxilium confugere. Neque hoc dicit Cicero, quod ex iis, qui ſe poſt Pharſalicam pugnam Cæſari crediderint, quiſquam ab eo ſit interfectus: ſed vt oſtendat, etiam ſi id accidiſſet, minus tamen detrimẽti remp. fuiſſe paſſuram, quam Africano bello, ſpe beſtiarum ſuſcepto. Vel *cum ſpe ſi non optima, at aliqua tamen viuere*.] ſpe ſi non omnino, ſaltem aliqua ex parte reſtituẽdæ reip. quæ cum ſpe nos viuimus. Nvlla *ſibi ſubſidia*] quæ

nobis

nobis magna parata ſunt. nam ſtudia ſolatium, & ſalutem afferũt in aduerſis rebus. ep. 2. SVPERIOR] ad illud reſpicit: Quod ego cur nolim, non video. Ideo enim fluere cœpit oratio. HIS *tempeſtatibus et prope ſolus in portu*,] quia, cum omnes fere moleſtiis, miſeriiſq. vexentur, tu tamen in ſtudiis iucundiſſime cõquieſcis. Ep. 1. Teque, quod in eo permanſeris, ſapientiorem, quam me, dicunt fuiſſe. Huc ſpectat & illud ex ep. 2. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentia vincis, omnia, credo, vidiſti: nihil omnino te fefellit. VT *ea conſideres, eaq. tractes*,] hi ſunt fructus doctrinæ maximi. ISTORVM] Cæſarianos dici conſtat; qui ob victoriam lætiſſimi erant. INSTAR *eſſe vitæ puto*:] tanti æſtimandos puto, quanti vitam quiſque ſuam æſtimat. Similis, ac illuſtrior etiam illa ſententia in Piſonem: Vnus ille dies mihi quidẽ immortalitatis inſtar fuit, quo in patriam redij. Nec diſſimile illud pro Sextio: Ei, qui pendet a rebus leuiſſimis, plauſum immortalitatem, ſibilum mortẽ videri neceſſe eſt. Inſtar mortis, lib. 2. de Off. Et Virg. lib. 2. Æn. Inſtar montis equum. EAM *vitam*.] remotam ab actione rerum, cum ſtudiis, & litterarum tractatione coniunctam. DOCTI *homines*,] vt Plato, Theophraſtus, alij, qui ſe totos, omiſſa reip. cura, contemplationi dediderũt. FORTASSE *non recte*,] quia multis actio prodeſt, vni tantum, aut paucis contemplatio. Quod autem hic dicit, Fortaſſe non recte: nec affirmare voluit, rectum non eſſe; quia, ſublata reip. procuratione, Cæſare dominante, probanda magis contemplatio videbatur: alibi, non eſſe rectum, & actionem contemplationi præferendam, plane dixit: vt lib. III. Off. Cognitio, contemplatioq. naturæ manca quodam modo, atque inchoata ſit, ſi nulla actio rerum conſequatur. ea vero actio in hominum commodis tuendis maxime cernitur. Pertinet igitur ad ſocietatem generis humani. ergo hæc cognitioni anteponẽda eſt. atque id optimus quiſque re ipſa oſtendit, & indicat. Hanc Ciceronis opinionem, in eius fortaſſe libris de Rep. notatam, Lactantius ita refert lib. III. cap. 6. Recte Tullius ciuiles viros, qui remp. gubernent; qui vrbes aut nouas conſtituant, aut cõſtitutas æquitate tueantur; qui ſalutẽ, libertatem ciuium, vel bonis legibus, vel ſalubribus conſiliis, vel iudiciis grauibus conſeruent, philoſophiæ doctoribus præfert. ETIAM *reip.*] quæ nunc nulla eſt. quo magis nos amplecti ſtudia debemus, eorum exemplo, qui etiam reip. ſtudia præpoſuerunt. MAGNORVM *hominum*.] doctos proxime vocauit. ETIAM *publici muneris*.] etiam cum reſp. non concedere videtur, vt otioſi ſimus; cum ſcilicet, rebus ſaluis, quæ nũc perditæ ſunt, officium, atque operam a ciuibus exigit. CONCEDENTE] quia libere adminiſtrari non poteſt, ideo concedit nobis, vt in litteris viuamus. ABVTAMVR?] non accipio in malam partem, ſed quaſi dictum ſit vtamur arbitratu noſtro. QVÆ *tua audiero*.] ſic omnes libri ſcripti. rectius, Quæq. audiero. alioqui ſubeſſe mendum videtur.

Argumentum ep. 7.

Maturum iam eſſe ait, vt ab vrbe diſcedat: & de Cæſaris, ex Africano bello redeuntis, itinere rumores diuerſos nunciat. Eodem anno.

CICERO S. D. VARRONI. 7.

CENABAM apud Seium, cum vtrique noſtrum redditæ ſunt a te litteræ. Mihi vero iam maturum videtur. nam, quod antea te calumniatus ſum, indicabo malitiam meam. volebam prope alicubi eſſe te, ſi quid bonæ ſalutis σύν τε δύ' ἐρχομένω. nunc, quando confecta ſunt omnia, dubitandum non eſt, quin equis, viris. nam, vt audiui de Lucio Cæſare filio, mecum ipſe; Quid hic mihi faciet patri? itaque non deſino apud iſtos, qui nunc dominantur, cenitare. quid faciam? tempori ſeruiendum eſt. Sed ridicula miſſa, præſertim cum ſit nihil, quod rideamus.

„ Africa terribili tremit, horrida terra, tumultu.

Itaque nullum eſt ἀπροσδόκητον, quod non verear. Sed, quod quæris, quando, qua, quo, nihil adhuc ſcimus: iſtuc ipſum de Baiis: non nulli dubitant, an per Sardiniam veniat. illud enim adhuc prædium ſuum non inſpexit: nec vllum habet deterius, ſed tamen non contemnit. ego omnino magis arbitror per Siciliam: vel iam ſciemus; aduentat enim Dolabella. eum puto magiſtrum fore.

„ πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

ſed tamen, ſi ſciam quid tu conſtitueris, meum conſilium accommodabo potiſſimum ad tuum: quare exſpecto tuas litteras. Vale.

EXPLANATIO.

MATVRVM] vt eamus obuiã Cæſari. QVOD *antea te calumniatus ſum*.] abũdare, Te, ſemper putaui, nunc eo magis, quod, opinionem meam qui comprobaret, veterem librum inueni. Cõiecturam meam inde ducebam, quia Cicero numquã Varronem calũniatus erat, ſed ipſe ſecum, ea cogitans, vel potius ea ſe cogitare ſimulans, (hoc enim oſtendũt, illa verba, Indicabo malitiã meam) quæ nullo modo cogitabat. quę Calũnia recte dicitur, vt ep. 1. & 4. lib. 7. Significat autẽ illa, quæ ſcripſit ep. 2. Sed calũniabar ipſe; &c. VOLEBAM *prope alicubi eſſe te*,] omnes libri veteres, Eſſet, vno excepto, in quo eſt, Eſſe. quo librorum conſenſu, vt legendum arbitrarer, Eſſe te, ſum adductus. Vel, ſi legamus, Eſſe, ſubaudiendum,

dũ, Te. Non diſpliceret, Eſſes; quod video placuiſſe nonnullis; ſi vel vnum antiquum librum, qui ſuffragaretur, inuenirem. S I *quid bonæ ſalutis*] ſi de Pompeianorum victoria núcius afferretur. timebat enim eos Cicero, ſi viciſſent. itaque in ep. 6. Nunc vero, ait, ſi eſſent noſtri potiti, valde intemperantes fuiſſent. erant enim nobis perirati. Quod ſi ad eos vterque ſimul iuiſſent; aliquanto minus timendum exiſtimauerat. Poteſt etiã intelligi, Si quid bonæ ſalutis, ſi ſalus noſtra tutior eſſet, vtroque ſimul ad Cæſaré eũte. Verum hæc ſententia ideo mihi non probatur, quia ſequitur, Quando confecta ſunt omnia. quod omnino pertinere videtur ad Cæſaris victoriam: de qua antea cũ ſubdubitaſſet, licet allato nuncio, malitioſe calũniatus erat, non veras morandi cauſſas afferens, in ep. 2. in qua etiam dixit, Rumor ipſe: vt incertum adhuc eſſe oſtenderet. nunc vero moras tollit, affirmatq. obuiam omnino eundum Cæſari. *Σύν τε δύ' ἐρχομένω.*] vtroque ſimul eũte. ſumptum ex Homero, lib. x. Il. quod etiam vſurpatũ eſt ep. 6. lib. I X. ad Att. Q V A N D O] ſic duo veteres libri: alij, Quoniã: nonnulli, Quom. nihil reiicio: ſed, Quando, libentius retineo. C O N F E C T A *ſunt omnia.*] in Africa, afflictis omnino Pompeianis. E Q V I S, *viris.*] omni conatu, manibus pedibuſq. ſubaudi, Cæſari obuiam eamus. Tranſlatio a militari certamine, quo contenditur equis, viriſq. inde manauit prouerbiũ. cum vero celeritas indicatur, Equis, velis, dicitur, fugientiũ ſimilitudine, terra mariq. L. C Æ S A R E *filio.*] quẽ Cæſar occiderat. Suetonius: Nulli periiſſe, niſi in prœlio, reperiẽtur, exceptis dumtaxat Afranio, & Fauſto, & L. Cæſare iuuene: ac ne hos quidem voluntate ipſius interemptos putant. quorum tamen & priores, poſt impetratam veniam, rebellauerant: & L. Cæſar, libertis, ſeruiſq. eius ferro & igni crudelem in modum enectis, beſtias quoque, ad munus populi comparatas, contrucidauerat. Dio tamen lib. X L I I I. iuſſu Cæſaris occulte interemptum oſtendit, quia perpetuo contra ipſum pugnaſſet. Huius Cæſaris pater fuit L. Cæſar, vir optimus, auũculus M. Antonij. ep. 1. & lib. X I I. ep. 2. 5. Q V I D *hic mihi faciet patri?*] Si L. Cæſarem, propinquum ſuum, necauit: quid mihi faciet? Sumpſit ex Andria. Terentij. A P V D *iſtos,*] vt eorum gratia tuear me apud Cæſarem. Significat inprimis Hirtium, Balbum, Oppium, Matium, alios. M I S S A,] ſubaudi, ſint: vel, faciamus. ep. 12. lib. V I. A F R I C A *terribili tremit, horrida terra tumultu.*] Ennij verſos. Africa, inquit, afflicta bello eſt. itaque nihil eſt tam reiectum, quod non timeam. Hic liber Feſti verba recitare. Metonymia, inquit, eſt tropos, cum ab eo, quod continet, ſignificatur id, quod continetur: vt Ennius, cum ait: Africa terribili tremit horrida terra tumultu. aut ab eo, quod continetur, id quod continet: vt cum dicitur epota amphora vini. Q V A N D O, *qua, quo:*] quando ſit Cæſar venturus, qua via, ad quem locum. De tẽpore Cicero reſpondit, Nihil adhuc ſcimus: de via, Nonnulli dubitãt, an per Sardiniam: de loco, Iſtuc ipſum de Baiis. Hinc opinor hanc epiſtolam, in qua nihil certi de Cæſaris aduentu Cicero ſignificat, ante ſuperiorem proximam ſcriptam eſſe, in qua Cæſaris aduentum exſpectari dicit, & exiturum vel Oſtiæ, vel in Alſienſe. I S T V C *ipſum*] quod dicitur: eum ſcilicet Baias ire velle. P E R *Sardiniam.*] per quam eum veniſſe, ſcriptũ eſt apud Hirtium. P R Æ D I V M *ſuum.*] Per iocum Sardiniam vocat Cæſaris prædium: quaſi prouinciæ populi R. Cæſaris eſſent prædia. N O N *inſpexit:*] cum cetera prædia, ideſt ceteras prouincias, inſpexiſſet. primum enim contra Pompeij legatos in Hiſpania bellum geſſerat, deinde in Theſſalia contra ipſum Pompeium, poſtremo in Africa, quo per Siciliam traiecit, cõtra Scipionem, & Iubam regem. quibus in bellis ditionem fere omnem inſpexit populi R. nam Gallias ante ſubegerat. D E T E R I V S,] ob inſalubre cælum. ep. 24. lib. V I I. N O N *contemnit.*] cum ioco dictum. prædiorum enim domini, quæ non contemnunt, inſpiciunt. P E R *Siciliam*] Per Sardiniam venit, vt iam diximus. D O L A B E L L A.] P. Cornelius Dolabella, qui fuerat Ciceronis gener. is ex Africano bello redibat, Cæſare mox venturo. Phil. 2. Ter depugnauit Cæſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella. M A G I S T R V M] docebit me, qua ratione amiſſam Cæſaris gratiam recuperẽ: cum ego eũ in arte oratoria docere ſolitus ſim. Iocatur Cicero, vt ep. 46. lib. X I I. ad Att. Dolabella ſcribit, ſed me poſtridie eduũ. O magiſtrũ moleſtũ. ep. 16. lib. VII. ep. vlt. de Dolabella, diſcipulo Ciceronis, mentio fit. *Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.*] multi diſcipuli meliores magiſtris. Senarius eſt veteris poetæ. Vtilior, inquit, erit mihi illius doctrina, quã illi mea. C O N S T I T V E R I S,] de obuiã itione. vterque enim reuertenti ex Africa Cæſari obuiã ire cogitabat, quo ſpectat illud, Dubitandum non eſt, quin equis, viris.

Argumentum ep. 8.

PRomiſerat Varro, quoſdam libros Ciceroni ſe eſſe dicaturum. Cicero eum promiſſi admonet, miſſis quaſi admonitoribus quattuor libris Academicis. Cæſare quartum conſule, ſine collega.

CICERO S. D. VARRONI. 8.

ETSI, munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus: tamen ego exſpectatione promiſſi tui moueor, vt admoneam te, non vt flagittem. miſi autem ad te quattuor admonitores, non nimis verecundos. noſti enim profecto os eius adoleſcentioris Academiæ. ex ea igitur media excitatos miſi: qui, metuo, ne te forte flagitent: ego autem mandaui, vt rogarent. exſpectabam omnino iamdiu, meq; ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberẽ, quam aliquid accepiſſem; vt poſſem te remunerari quam ſimillimo munere: ſed, cum tu tardius faceres, id eſt, vt ego interpretor, diligentius: teneri non potui, quin coniunctionem ſtudiorum, amoriſq. noſtri quo poſſem litterarum genere declararem. feci igitur ſermonem inter nos habitũ in Cumano,

cum

cum eſſet vna Pomponius. tibi dedi partes Antiochinas; quas a te probari, intellexiſſe mihi videbar: mihi ſumpſi Philonis. puto fore, vt cum legeris, mirere id nos locutos eſſe inter nos, quod numquam locuti ſumus: ſed noſti morem dialogorum. poſthac autem, mi Varro, quamplurima, ſi videbitur, & de nobis, & inter nos: ſero fortaſſe; ſed ſuperiorum tēporū fortuna reip. cauſſam ſuſtineat: hæc ipſi præſtare debemus. atque vtinam, quietis temporibus, atque aliquo, ſi non bono, at ſaltem certo ſtatu ciuitatis, hæc inter nos ſtudia exercere poſſemus. quamquam tum quidem vel aliæ quæpiam rationes honeſtas nobis & curas, & actiones darēt. nunc autē quid eſt, ſine his cur viuere velimus? mihi vero cum his ipſis vix, his autē detractis, ne vix quidē. Sed hæc corā, & ſæpius. Migrationē, & emptionē feliciter euenire volo: tuūq. in ea re cōſiliū probo, Cura vt valeas.

EXPLANATIO.

OSTENDARIT,] ſignificauerit ſe daturū. ep.2. Se acerrimum tui defenſorē fore oſtēdit. & ep. 41. lib. XIII. Ea, quæ initio oſtendiſti. Munus declarare, idem eſt. vide ep.2. lib. II. PROMISSI *tui*] fortaſſe libros de lingua Lat. ſignificat, quos poſtea Varro ad Ciceronem miſit. QVATTVOR *admonitores*,] quattuor libros Academicos: quorum primus dumtaxat exſtat: reliqui tres deſiderantur. eiuſdem argumenti libros duos antea ſcripſerat, Catulum, & Lucullum: ſic enim inſcripſerat. Catulus interiit, ſupereſt Lucullus. poſtea diſputationem illam ad Catonem, Brutumq. tranſtulit: poſtremo ad Varronem, Attici admonitu. qua de re vide lib. XIII. ad Att. epiſt. 12.13.14.16.18.19.22.23.24.25.26.35.43. NON *nimis verecundos*.] itaque metuo, ne promiſſum tuum efflagitent. NOSTI] hoc dicit, quia veterem, non nouam Academiam Varro probabat, cum Antiochi Aſcalonitæ, magiſtri ſui, ſententiam ſequeretur. ad Att. ep. 12.16.19. lib. XII. OS] impudentiam. cum auderent affirmare, nihil poſſe percipi: quam vocabāt ἀκαταληψίαν: eiuſq. Academiæ princeps Arceſilas contra omnia ſemper diceret, vt eſt lib. v. de Fin. Os autem ideo ſumitur pro impudentia, quia pudoris indiciū exortus in ore rubor eſt: qui vero nihil commouetur, os ei ſemper idem eſt, perpetuuſq. naturalis color. Os igitur ita durum, vt mutetur numquam, impudentia eſt: quia naturam vincit culpa, & quaſi dominatur, infamiā contemnens: natura enim, quod dedeceat, & aduerſetur honeſtati, ferre nihil ſolet. propterea apud comicos probri loco obiicitur illud, Os hominis. Et Vatinius ep.10. lib. v. Si Appij os haberē, tamen hoc ſuſtinere non poſſem. ADOLESCENTIORIS *Academiæ*.] dicturi aliquid de Academiis, præponemus, quod a Sexto philoſopho traditum lib.1. Pyrrh. legimus, philoſophandi tres fuiſſe rationes, maxime diuerſas, δογματικὴν, in qua fuere Ariſtoteles, Epicurus, Stoici, aliiq. nonnulli, qui ſe putabant ſummum bonum inueniſſe: ἀκαταληπτικὴν, in qua Clitomachus, Carneades, aliiq. Academici negabant percipi quidquā poſſe: σκεπτικὴν, in qua ſemper quærebant, & in ea Pyrrho in primis excelluit. Tres autē Laertius nominat Academias, (nec tamen defuere, vt ait Sextus, qui quinque conſtituerent) veterem, mediam, nouam. veteris auctorem Platonem mediæ Arceſilam, nouæ Lacydem. quinque Sextus Empiricus videtur agnoſcere, & auctorem primæ Platonem, ſecundæ Arceſilam, tertiæ Carneadem, quartæ Philonem, & Charmidam, quintæ Antiochum. Cicero duas tantum, veterem, & nouā: quiq. in vetere floruerint, hos memorat in Lucullo, Democritum, Anaxagorā, Empedoclē, Parmenidem, Xenophanem, Socratem, Platonem, Speuſippum, Xenocratem, Polemonem, Cratetem, Crantorem: in recentiore autem, Arceſilam, qui negabat eſſe quidquam, quod ſciri poſſet, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquiſſet: poſt eum, Lacydem, Euandrum, Egeſinum, & quartum, vt ait Cicero, ab Arceſila, eiuſq. imitatore, ſententiæ Carneadē, Clitomachum, & Philonem: qui, Arceſilam ſecuti, contra omnium ſententias diſputabāt: in quo modeſtiores fuerant veteris Academiæ philoſophi. Honeſte enim viuere, fruentem rebus iis, quas primas homini natura conciliet, vetus Academia cenſuit. In Lucullo. Recentioris vt principes agnoſcere Cicero videtur lib.1. de leg. Arceſilam, & Carneadem. ſic enim ſcripſit: Perturbatricem harum omnium rerum Academiam, hanc ab Arceſila & Carneade recentem, exoremus, vt ſileat. nam ſi innaſerit, in hæc, miras ederet ruinas. quam quidem ego placare cupio, ſubmouere non audeo. Adoleſcentiorem, cum de noua loquatur, appellat Cicero, lepide iocans, quia ſolent adoleſcentes impudentiores eſſe, quam qui maiore ſunt ætate: & quia loqui cœperat de libris academicis, tamquam de animatis; cum dixit: Miſi ad te quattuor admonitores, non nimis verecundos. qua ſimilitudine ita delectatur, vt infra quoque, nihil ab ea recedēs, intulerit: Qui, metuo, ne te forte flagitēt: ego autem mandaui, vt rogarent. EX *ea igitur media excitatos*] in iis enim quattuor libris ea tractabantur, quæ ſumpta erāt de media recentiore Academia. In verbo, Excitatos, mittētis cupiditas indicatur, vt ſuo munere Varronem ad remunerandū eliceret. FLAGITENT:] vt ſunt impudentes. MANDAVI, *vt rogarent*.] ſum enim, vt vnus ex vetere Academia, modeſtior. Hoc Cicero tacite ſignificat. EXPECTABAM] excuſat ſe, quia prior ad Varronem, quaſi promiſſum eius exigēs, munus miſerit Academicorum librorum. MAG. *ſuſtinebam*.] in magna ſcribendi ad te voluntate. ſic Acad. lib.1. editionis ſecundæ: Cum ſe a reſpondēdo ſuſtineret. QVAM *ſimillimo munere*:] ep.12. ad Att. lib. XIII. Ego autem me parabam ad id, quod ille mihi miſiſſet, vt αὐτῷ τῷ μέτρῳ. &c. CVM *tu tardius faceres. id eſt. vt ego interpretor, diligentius*,] Acad. lib. I. in procœmio ſic loquitur Varro: Habeo opus magnum in manibus: quod iampridem ad hunc ipſum (me autem dicebat) quædam inſtitui; quæ & ſunt magna ſane, & limantur a me politius. Tum Cicero ita reſpondet: Et ego iſta quidem, inquam, Varro, iamdiu exſpectans, non audeo tamen flagitare, audiui enim e Libone noſtro,

non ea te intermittere, ſed accuratius tractare, nec de manibus vmquam deponere. De his libris, quos arbitror, vt iá dixi, eos eſſe, qui de lingua Lat. inſcripti ſunt, hodieq. extſtãt, ſic ep. 12. ad Att. lib. XIII. Varro mihi denunciauerat magnam ſane, & grauem προσφώνησιν. biennium præterit, cum ille Καλλιππίδης aſſiduo curſu cubitum nullum proceſſerat. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi miſiſſet, vt αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώιον; ſi modo potuiſſem. ANTIOCHINAS;] vt ea Varro diſputans exponeret, quæ Antiochus Aſcalonita, Academicus philoſophus, contra Philonem dixerat, & ſcripſerat. Plutarchus in Lucullo, Bruto, Cicerone: & alij. Antiochinas ab Antiocho deduxit, vt a Bruto Brutinus, a Theopompo Theopõpinus, a Metello Metellinus, & reliquis nominibus in vs deſinentibus, antecedente tamen conſonante: nam ſi vocalis antecedit, in anus deſinũt, vt a Pompeio Pompeianus, a Tullio Tullianus. ſuperior tamen regula ne exceptionem habeat, interdum vereor. nam cum a Druſo Druſinus fieri debeat, Druſianis tamen hortis, non Druſinis, Cicero dixit ep. 24. lib. XII. ad Att. & Tacitus lib. 2. Druſianę foſſæ: ſi modo libri vulgati vacant mendo: quod eo magis licet ſuſpicari, quia Suetonius in Claudio, Druſinæ foſſæ, nõ Druſianæ, dixit. Et apud Plinium, lib. XXXIV. cap. 8. vbi eſt in impreſſis libris: Huius eſt Minerua, quæ dicitur Catuliana: ſcriptum eſt in antiquo Maſſeorum Catulina: idq. poſtulat analogia. PHILONIS.] qui nouam Academiam, ex Arceſilæ ſententia, quaſi meliorem vetere tuebatur. In Bruto: Cum princeps Academiæ Philo Romam veniſſet, totum ei me tradidi, admirabili quodam ad philoſophiam ſtudio concitatus. MOREM *dialogorum.*] ſcribuntur enim in dialogis ea, quæ, licet diſputata non ſint, veriſimilia tamen ſunt. DE *nobis*,] non de aliis, vt in his dialogis, in quibus de Antiocho, & Philone diſputamus. INTER *nos*:] ſimul enim viuemus. ep. 2. Modo ſtet nobis illud, vna viuere in ſtudiis noſtris. SVPERIORVM *temporum fortuna reip. cauſſam ſuſtineat.*:] quod ſero hæc inter nos ſtudia incipiamus exercere, fortunæ reip. nõ nobis, adſcribi oportet: excuſat nos, quod attinet ad ſuperiora tempora, & ſuſtinet cauſſam noſtram fortuna reip. conuictum enim noſtrũ reip. calamitas impediuit. hæc vero tempora præſtare ipſi debemus: nobis horum temporum reddenda ratio eſt. otium enim habemus, cum in oppreſſa rep. nihil iam agere liceat. itaque ſcribamus & de nobis, & inter nos. SALTEM *certe*] optat ſi non bonam, ſaltem aliquã reip. formam. non enim mitiorem tyrannum, ſed rempublicam, ſi non optimam, ſaltem tolerabilẽ exoptat. QVAMQVAM] correctio: quia dixerat, *Hæc inter nos ſtudia exercere*. quamquam, inquit, tum quidem eſſet, quod honeſte curare poſſemus. VEL *alia*] etiam aliæ. nam, Vel interdum valet, Etiam, auctore Donato, cum illud interpretatur in Andria Terentij: Vel hoc quis non credat? Sic Virgilius ecl. 8. Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam. Et Cicero ipſe ep. 16. lib. IV. ad Att. Occupationum mearum vel hoc ſignum erit, quod epiſtola librarij manu eſt. Alibi eſt pro, veluti, vt ep. 13. lib. 2. & 24. lib. VII. HONESTAS] quæ nunc honeſtæ non ſunt, rep. ſeruiente. SINE *his*] ſtudiis. VIX:] vix eſt, cur velim viuere, cum his ipſis etiam ſtudiis. NE *vix quidem*.] ſic locutus lib. 2. de Fin. MIGRATIONEM,] in domum nuper emptam.

Argumentum ep. 9.

SVadet Ciceroni gener eius Dolabella, vt ſe vel cum Cæſare coniungat, vel in otium referat, quod idem Cælius quoque ſcripſerat, ep. 16. lib. 8. Cæſare iterum, & Seruilio cos.

DOLABELLA S. D. M. CICERONI. 9.

SI vales, gaudeo: & ipſe valeo; & Tullia noſtra recte valet. Terentia minus belle habuit: ſed certum ſcio, iam conualuiſſe eam. præterea rectiſſime ſunt apud te omnia. Etſi nullo tempore in ſuſpicionem tibi debui venire, partium cauſſa potius, quã tua, tibi ſuadere, vt te aut cum Cæſare, nobiſcumq. coniungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc, iam inclinata victoria, ne poſſum quidem in vllam aliam incidere opinionem niſi in eam, in qua ſcilicet tua de re tibi ſuadere videar, quod pie tacere nõ poſſum. tu autem, mi Cicero, ſic hæc accipies, vt, ſiue probabuntur tibi, ſiue non probabuntur, ab optimo certe animo. ac deditiſſimo tibi & cogitata, & ſcripta eſſe iudices. Animaduertis Cn. Pompeium nec nominis ſui, nec rerum geſtarum gloria, nec etiam regum, aut nationum clientelis, quas oſtentare crebro ſolebat, eſſe tutum; & hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non poſſe contingere, vt honeſte effugere poſſit, pulſo Italia, amiſſis Hiſpaniis, capto exercitu veterano, circumuallato nunc denique: quod, neſcio, an vlli vmquam noſtro acciderit imperatori. quamobrem, quid aut ille ſpetare poſſit, aut tu, animum aduerte pro tua prudentia. ſic enim facillime, quod tibi vtiliſſimum erit, conſilij capies. Illud autem a te peto, vt, ſi iam ille euitauerit hòc periculum, & ſe abdiderit in claſſem, tu tuis rebus conſulas, & aliquando tibi potius, quam cuiuis, ſis amicus. ſatisfactum eſt iam a te vel officio, vel familiaritati. ſatisfactum etiam partibus, & ei reip. quam tu probabas. reliquum eſt, vbi nunc eſt reſp. ibi ſimus potius, quam dum illam veterem ſequimur, ſimus in nulla. quare velim, mi iucundiſſime Cicero, ſi forte Pompeius, pulſus his quoque locis, rurſus alias regiones petere cogatur, vt tu te

vel

vel Athenas,vel in quamuis quietam recipias ciuitatem.quod ſi eris facturus,velim mihi ſcribas; vt ego, ſi vllo modo potero, ad te aduolem. quæcumque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda;qua eſt humanitate Cæſar,facillimum erit ab eo tibi ipſi impetrare:& meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuæ quoque fidei,& humanitatis,curare, vt is tabeliarius, quem ad te miſi, reuerti poſſit ad me,& a te mihi litteras referat. Vale.

EXPLANATIO.

TERENTIA] vixiſſe eam annos cẽtum & octo, auctor eſt Plinius. PARTIVM] Cæſaris,cum quo ipſe fuit in omnibus bellis ciuilibus. IAM *inclinata victoria*,] iam enim Pompeius Italiam,Hiſpaniaſq. amiſerat. PIE] pro noſtra affinitate. NOMINIS *ſui*,] Magnus enim ob res geſtas vocabatur. CAPTO] in Hiſpania. VETERANO] Legimus in Suetonio, dixiſſe Cæſarem, cum iret aduerſus Pōpeij legatos in Hiſpaniam,ire ſe ad exercitum ſine duce, & inde reuerſurum ad ducem ſine exercitu. Quod res ipſa comprobauit. collecticio enim exercitu Pompeius in Pharſalia dimicauit. ep. 3. lib. VII. CIRCVMVALLATO] ad Dyrrhachium.Suetonius,Cæſar ipſe lib. III. de bel. ci. Plutarchus, alij. QVOD, *neſcio, an vlli vmquam noſtro acciderit imperatori?*] pro,fortaſſe, vſurpat ſæpe Cicero, Neſcio, vel, Haud ſcio, maiore quadam elegãtia,vt infra,ep.14. Contigit enim tibi,quod haud ſcio an nemini.Et ep.15.Eſt id quidẽ magnum, atque haud ſcio an maximum. Et de Orat. lib. II. Videtis ne, quantum munus ſit oratoris hiſtoria, haud ſcio an flumine orationis, & varietate maximum. Ibidem: Magnum quoddam opus eſt, atque haud ſcio, an de humanis operibus longe maximum. ANIMVM *aduerte*] ſic Plautus,& Terẽtius locuti. EVITAVERIT] euitauit. ABDIDERIT] non abdidit, ſed tamquam victor Dyrrhachio diſceſſit. ALIQVANDO] quaſi iam antea Cicero peccaſſet,cum in Græciam ad Pōpeium nauigauit, Cœlio in primis diſſuadente. ep. 16. lib. IIX. SATISFACTVM *eſt iam a te vel officio,vel familiaritati*;] ſic Virgilius lib. 2. Æn. Sat patriæ, Priamoq. datum. *Officio* erga hominem bene meritum.ep. 6. lib. VI. Veritus ſum deeſſe Pompeij ſaluti; cum ille aliquando non defuiſſet meæ. *Familiaritati*: quæ Ciceroni cum Pompeio fuit. PARTIBVS,] Pompeianis,quas probaſti. HIS *quoque locis*,] Dyrrhachio, ſicuti pulſus eſt Italia.

Argumentum ep. 10.

QVaſi per iocum ſcribit,inter Niciam,& Vidium ſe iudicem eſſe conſtitutum:& item per iocum, P. Sullæ mortem ſignificat. Cæſare quartum conſule,ſine collega.

CICERO S. D. DOLABELLAE. 10.

NON ſum auſus Saluio noſtro nihil ad te litterarũ dare: nec mehercule habebam, quid ſcriberem,niſi,te a me mirabiliter amari:de quo,etiam nihil ſcribente me, te non dubitare certo ſcio. omnino mihi magis litteræ ſunt exſpectandæ a te, quam a me tibi.nihil enim Romæ geritur,quod te putem ſcire curare: niſi forte ſcire vis, me inter Niciam noſtrum,& Vidium iudicem eſſe.profert alter,vt opinor,duobus verſiculis expenſum Niciæ:alter Ariſtarchus hos ὀβελίζει.ego,tamquam criticus antiquus, iudicaturus ſum, vtrum ſint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι. puto te nunc dicere: oblitus ne es igitur fungorum illorum,quos apud Niciam? & ingentium culinarum cum Sophia Septimæ? Quid ergo?tu adeo mihi excuſſam ſeueritatem veterem putas, vt ne in foro quidem reliquiæ priſtinæ frontis appareant? ſed tamen ſuauiſſimum συμβιώτην noſtrum præſtabo integellum: nec committam, vt, ſi ego eum cõdemnaro, tu reſtituas:ne habeat Plancus Burſa,apud quem litteras diſcat. Sed quid ago?cum mihi ſit incertum,tranquillo ne ſis animo,an,vt in bello,in aliqua maiuſcula cura,negotio ve verſere. labor lõgius. cum igitur mihi erit exploratum, te libenter eſſe riſurum; ſcribam ad te pluribus. te tamen hoc ſcire volo,vehementer populum ſollicitum fuiſſe de P. Sullæ morte ante quam certum ſcierit.nunc quærere deſierunt,quo modo perierit.ſatis putãt ſe ſcire, quod ſciunt. ego ceteroqui animo æquo fero: vnum vereor,ne haſta Cæſaris refrixerit. Vale.

EXPLANATIO.

SALVIO *noſtro*] liberto. NICIAM] hic eſt Curtius Nicias grammaticus, de quo Suetonius in libro de grammaticis. familiaris Dolabellæ fuit. ep. vlt. lib. XIII. ad Att. IVDICEM] de pecunia, quam ſibi a Nicia deberi Vidius aiebat. ALTER,] Vidius. VT *opinor*,] opinari ſe dicit, quia Vidij codicem accepti & expenſi nondum fortaſſe viderat. ALTER *Ariſtarchus*] vt Ariſtarchus olim,

quos Homeri non eſſe verſus arbitrabatur, obeliſco notabat, vt inducerentur tamquam nothi: ſic Nicias verſiculos illos, expenſam ſibi pecuniam indicantes, non agnoſcebat, fictoſq. a Vidio dicebat. ὀβελίζει.] veru notat. CRITICVS] vt Ariſtarchus. τ͂ ποιητ͂,] poetæ, Homeri. locũ Cicero quæſiuit in ſimilitudine. nam quia, Verſiculis, dixerat, & mox, Ariſtarchus; ideo poetam nominauit; cum Vidium ipſum ſignificet, qui verſiculos illos ſcripſerat. παρεμβεβλημένοι.] interiecti: ſic a Vidio ficti, vt in Homeri pœmate interiecti a neſcio quo verſus aliquot erãt, de quibus Ariſtarchus iudicauit. QVOS *apud Niciam?*] comediſti, CVLINARVM] lautæ cenæ ſignificãtur, quibus affuit Cicero cũ Nicia, & eius fortaſſe vxore Sophia. Hic veteres libri diſcrepant inter ſe. habent enim, Cularũ, Gularũ, Tullarum, Gallinarum, Cochlearum, Ferculorum: duo, Culinarum: quos probaui. SEPTIMÆ?] filia. Mulieres interdum ab ordine naſcendi appellabantur, Prima, Secũda, Tertia, ſiue Tertulla, & ſic deinceps. EXCVSSAM] deiectam, ereptam. SEVERITATEM] pro veritate, & iuſtitia ponitur: vt in Verrem: De quo ſi vos ſeuere, religioſeq. iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in nobis remanere debet, hærebit. ſin iſtius ingẽtes diuitiæ iudiciorum religionem, veritatemq. perfregerint: &c. Pro eo, quod dixerat, ſeuere, religioſeque, reddidit, Religionem, veritatemque. VT *ne in foro quidem*] in vno tantum vetere libro, Quidem, inuenimus. quod ideo ſignificandum duximus, quia, vel ſi tollatur, ſententia tamen cõſiſtit, & fortaſſe rectius. PRISTINÆ *frontis*] ſeueritatis, quæ fronte oſtenditur. APPAREANT?] in iudicãdo. Συμβιώτην] conuictorem. PRÆSTABO *integellum*:] efficiam, ne quid damni patiatur. NEC *comitatem, vt ſi ego eum condemnaro, tu reſtituas*:] iocari cœpit, cum dixit: Vt ne in foro quidẽ reliquiæ priſtinæ frontis appareant. non enim de Niciæ, & Vidij controuerſia iudicaturus erat in foro, ſed intra domeſticos parietes, iudex ab vtroque electus communis amicitiæ iure, pariq. æquitatis eius opinione. fori vero mentionem facit, quia lites in foro iudicabantur. itaque, vt ingenio valebat, eratq. cum familiaribus feſtiuus, & facetus, primum, a forenſibus iudiciis ad eam, quam inter duos litigantes, perſonam ſuſceperat, ducta ſimilitudine, iocum quæſiuit deinde, vt iniquam notaret condicionem temporum, quia Cæſar damnatos lege Pompeia reſtituerat; cur ego, inquit, amicum tuum Niciam cõdemnem, cum vos Cæſariani iudicia reſcindere, & damnatos reſtituere ſoleatis? itaque vereri poſſum, ne iudicium meum, ſi tibi diſplicuerit, irritũ facias, & quem, ego condẽnaro, tu integrum reſtituas. NE *habeat Plancus Burſa*,] tuo beneficio, ob Niciã a te reſtitutum. APVD *quem litteras diſcat*.] mordet veterem ſuum inimicum Burſam, vt imperitũ litterarum, & grammaticis vti ſolitum, fortaſſe etiam hoc ipſo Nicia, vt aliquid diſceret. Erat autem hic quoque Burſa, vnus ex iis, quos lege Pompeia damnatos reſtituerat Cæſar. ep. 2. lib. VII. VT *in bello*,] Hiſpanienſi. TE *libenter eſſe riſurum*;] confectum eſſe bellum, nec te iam in aliqua maiuſcula cura, negotio ve verſari. ANTEQVAM *certum ſcierit*.] verebatur enim, ne falſum eſſet, quod eſſe verum cupiebat: quia P. Sulla, quod & antea dictatore propinquo ſuo L. Sulla, & poſtea Cæſare, proſcriptorũ ciuium bona emere cõſueuerat, populo in primis odio erat. de eius obitu ep. 17. & 19. lib. XV. nominatur etiã lib. II. de Off. his verbis: Nec vero vmquam bellorum ciuilium ſemẽ, & cauſſa deerit, dum homines perditi haſtam illam cruentam & meminerint, & ſperabunt, quam P. Sulla cũ vibraſſet dictatore propinquo ſuo, idem ſexto & triceſimo anno poſt a ſceleratiore haſta eadem non receſſit. Opinor eſſe, quem Cicero defendit oratione, quæ exſtat. QVO *modo perierit*.] alij enim, a latronibus; alij, cruditate, dicebant. ep. 17. lib. XV. QVOD *ſciunt*.] illũ eſſe mortuum. VNVM *vereor*,] cum ironia dictum. haſtam enim illam Cæſaris, ad quam bona Pompeianorum veniebant, Cicero, & omnes boni vehementer oderant. REFRIXERIT.] Refrigeſcere dicuntur ea, quæ ceſſant. ep. 5. lib. II. ad Q. fr. Quod de Pompeio Caninius agit, ſanequam refrixit. Contrario ſenſu accipitur, Calere. pro Plancio: Crimen de nummis caluit re recenti. nunc in cauſſa refrixit. ep. 17. lib. XV. Cæſarem putabant moleſte laturum, verentem ne haſta refrixiſſet.

Argumentum ep. II.

TVlliolæ, filiæ ſuæ, mortem Dolabellæ, qui iam antea cum ea diuortium fecerat, dolenter ſignificans, ait ſibi plurimum ſolatij in illius conſuetudine, & ſermonibus futurum. ſuos obtrectatores ab eo refutari vult: ſed amorem in ſe ex eo pateſieri, magis gaudet. Excuſat breuitatem litterarum ſuarum. Cæſare quartum conſule, ſine collega.

CICERO S. D. DOLABELLAE. II.

VEL meo ipſius interitu mallem litteras meas deſiderares, quam eo caſu, quo ſum grauiſſime afflictus: quem ferrem certe moderatius, ſi te haberem. nam & oratio tua prudens, & amor erga me ſingularis multum leuaret. ſed, quoniam breui tempore, vt opinio noſtra eſt, te ſum viſurus; ita me affectum offendes, vt multum a te poſſim iuuari: non quo ita ſim fractus, vt aut, hominem me eſſe, oblitus ſim, aut fortunæ ſuccumbendum putem; ſed tamen hilaritas illa noſtra, & ſuauitas, quæ te præter ceteros delectabat, erepta mihi omnis eſt: firmitatem tamen, & conſtantiam, ſi modo fuit aliquando in nobis, eandem cognoſces, quam reliquiſti. Quod ſcribis, prœlia te mea cauſſa ſuſtinere: non tam id laboro, vt, ſi qui mihi obtrectent, a te refutentur, quam intelligi cupio, quod certe intelligitur, me a te amari. quod vt facias, te etiam atque etiam rogo: ignoſcaſq.

ſcaſq. breuitati mearum litterarum: nam & celeriter vna futuros nos arbitror;& nondum ſatis confirmatus ſum ad ſcribendum. Vale.

EXPLANATIO.

DESIDERABAS,] petierat Dolabella per litteras a Cicerone, vt ſibi de Tulliæ obitu aliqoid ſcriberet; indicaretq. quam fortiter eum caſum ferret. ET *oratio tua prudens, & amor erga me ſingularis.*] ep. 6. lib. I V. Et ea ſcripſiſti, quæ leuare luctū poſſent; & in me conſolaodo, non mediocrem ipſe animi dolorem adhibuiſti. BRAVI *tempore*] iam enim Hiſpanienſis belli, cui Dolabella ïotererat, exitus exſpectabatur. HOMINAM *me eſſe,*] ep. 26. lib. V. Homines nos vt eſſe meminerimus, ea lege natos, vt omnibus fortunæ telis propoſita ſit vita noſtra. Et ep. 17. eiuſdem libri: Vt & hominem te, & virum eſſe meminiſſes. Et ep. 18. ibidem: Qua cōdicione omnes homines, & quibus temporibus nati ſumus, cogites. FORTVNÆ *ſuccumbendum*] quod infirmi animi eſt. in eo tameo libro, quem de luctu minuendo ad ſe ipſum ſcripſit, victum ſe a fortuna fatetur. En, ait, manum tollo, cedo, viciſti. Quæ verba recitant Lactantius, & Diuus Hieronymus. HILARITAS *illa noſtra, &c.*] Eadem eſt ſententia de eadem re in ep. 39. lib. XII. ad Att. Hilaritatem, inquit, illam, qua hāc triſtitiam temporum condiebamus, in perpetuum amiſi: conſtantia, & firmitas nec animi, nec orationis requiretur. PROELIA *ſuſtinere:*] acriter concertare cum obtrectatoribus meis. CONFIRMATVS] ex eo caſu, quo ſum grauiſſime afflictus.

Argumentum ep. 12.

GRatulatur Dolabellæ de repentina Baiarum ſalubritate: orationem, pro Deiotaro rege ad Cæſarem habitam: mittit. Cæſare quartum conſule, ſine collega.

CICERO S. D. DOLABELLAE. 12.

GRATVLOR Baiis noſtris; ſi quidem, vt ſcribis, ſalubres repente factæ ſunt: niſi forte te amant, & tibi aſſentantur; & tam diu, dum tu ades, ſunt oblitæ ſui. quod quidem ſi ita eſt; minime miror, cælum etiam, & terras vim ſuam, ſi tibi ita conueniat, dimittere. Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum: quod non putaram: itaque eam tibi miſi. velim ſic legas, vt cauſſam tenuem, & inopē, nec ſcriptione magnopere dignam. ſed ego hoſpiti veteri, & amico munuſculum mittere volui leuidenſe, craſſo filo, cuiuſmodi ipſius ſolent eſſe munera. Tu velim animo ſapienti, fortiq. ſis; vt tua moderatio, & grauitas aliorum infamet iniuriam. Vale.

EXPLANATIO.

BAIIS] ſalubres Baiarū aquæ. Plinius lib. XXXI. cap. 2. NOSTRIS,] Blanditur loco, quia valetudinem commodiorē amico reſtituerit. ORATIVNCVLAM] quæ exſtat. HARSAA *memoriæ:*] ruſticabatur igitur Cicero. TENVEM, *& inopem,*] in qua non ſuppeterent argumēta, quæ aliis in cauſis deeſſe non ſoleot. MVNVSCVLVM *mittere volui leuidenſe, craſſo filo,*] verbum. Volui, eſt in quattuor antiquis libris. itaque non video, cur in dubium vocetur, præſertim requirente ſententia. Leuidenſe autem, ſine diphthongo in vltima ſyllaba, legitur in omnibus antiquis libris: nec de mēdo ſuſpicari poſſum, cum Iſidorus lib. XIX. inter nomina veſtium Leuidenſem appellet, eamq. ſic vocatam oſtendat, quod raro filo ſit, leuiterq. denſata. Deinde ſubiūgit hæc: Pauidēſis, contraria leuidēſi, dicta, quod grauiter denſa, atque calcata ſit. CVIVSMODI *ipſius ſolent eſſe munera.*] quia non admodum liberalis erat. ALIORVM] Cæſarianorū. INIVRIAM.] quam inferebant viris bonis, & legibus, atque inſtitutis maiorum.

Argumentum ep. 13.

ROgat Dolabellam, vt Suberino, & Planio reditum in patriam a Cæſare impetret: eoſq. ita excuſat, vt oſtendat, caſu quodam, & neceſſitate coactos Pompeij partes in Hiſpania ſecutos eſſe. Cæſare quartum conſule, ſine collega, Hiſpanienſi bello confecto, cum nondum tamen Cæſar in Italiam reuertiſſet. nam præſenti Dolabellæ commendaticias litteras Cicero miſiſſet. Commendationis capita quinque, vnum, quod familiares ſui ſint Suberinus, & Calenus: alterum, quod Leptæ, familiariſſimi ſui, pernéceſſarij: tertium, quod cum Pompeij filio, non conſilio, & voluntate, ſed caſu potius, & neceſſitate quadam, contra Cæſarem pugnauerint: quartum, quod redacti fere ad inopiam ſint: quinctum, quod iam Cæſar iis vitam conceſſerit; ex quo non difficile videtur, ab eodem iis reditum impetrare.

CICERO

2612673

CICERO S. D. DOLABELLAE. 13.

C. SVBERINVS Calenus & meus eſt familiaris,& Leptæ,noſtri familiariſſimi, perneceſſarius. is cum, vitandi belli cauſſa, profectus eſſet in Hiſpaniam cum M. Varrone ante bellum, vt in ea prouincia eſſet, in qua nemo noſtrum, poſt Afranium ſuperatum, bellum vllum fore putarat; incidit in ea ipſa mala, quæ ſummo ſtudio vitauerat: oppreſſus eſt enim bello repentino: quod bellum commotum a Scapula, ita poſtea confirmatum eſt a Pompeio, vt nulla ratione ſe ab illa miſeria eripere poſſet. Eadem cauſſa fere eſt M. Planij Heredis, qui eſt item Calenus, Leptæ noſtri familiariſſimus. Hoſce igitur ambos ſic tibi commendo, vt maiore cura, ſtudio, ſollicitudine animi commendare non poſſim. volo ipſorum cauſſa: meq. in eo vehementer & amicitia mouet, & humanitas. Lepta vero cum ita laboret, vt eius fortunæ videantur in diſcrimen venire: non poſſum ego non aut proxime, atque ille, aut etiam æque laborare. quapropter, etſi ſæpe expertus ſum, quantum me amares: tamen ſic velim tibi perſuadeas, id me in hac re maxime iudicaturum, Peto igitur a te, vel ſi pateris, oro, vt homines miſeros, & fortuna, quam vitare nemo poteſt, magis, quam culpa, calamitoſos, conſerues incolumes: veliſque, per te me hoc muneris cum ipſis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quicum mihi magna neceſſitudo eſt, tum Leptæ, quem omnibus antepono, dare. Quod dicturus ſum, puto equidem non valde ad rem pertinere, ſed tamen nihi obeſt dicere. res familiaris alteri eorum valde exigua eſt, alteri vix equeſtris, qua propter, quãdo his Cæſar vitam ſua liberalitate conceſſit; nec eſt, quod iis præterea magnopere poſſit adimi: reditum, ſi me tantum amas, quantum certe amas, hominibus confice: in quo nihil eſt, præter viam longam: quam iccirco non fugiunt, vt & viuant cum ſuis, & moriantur domi. quod vt enitare, contendaſque, vel potius vt perficias, (poſſe enim te, mihi perſuaſi) vehementer te etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

LEPTAE,] Q. Leptæ, qui Ciceronis in prouincia præfectus fabrum fuerat. ep. 7. lib. III. VITANDI *belli*] ciuilis, quod primum in Italia geſtum eſt. M. VARRONE] legato Põpeij in Hiſpania cum Afranio, & Petreio. ANTE *bellum*,] quod Cæſar cũ legatis Pompeij geſſit in Hiſpania. POST *Afranium ſuperatum*,] vnum de tribus nominat, quia conſularis erat ſolus, ideoq. honore primus. BELLVM *vllum fore*] quod fuit, & grauiſſimum omnium, cum Pompeij liberis. IN *ea ipſa mala*,] in bellum, cuius vitandi cauſſa profectus erat in Hiſpaniam. SCAPVLA,] T. Quinctio Scapula, equite Romano. Dio lib. XLIII. NVLLA *ratione*] ingenioſa excuſatio; quaſi Suberinus voluerit quidem, ſed nullo modo potuerit eius belli ſocietatem vitare. EADEM *cauſſa*] quod de Suberino, idem fere de Planio dictum puta. HEREDIS,] non dubito, quin ſit hoc Planij cognomen. itaque ſcripſi, prima littera maiuſcula. CVRA, *ſtudio, ſollicitudine*] ſingula vim petitionis augent. VOLO *ipſorum cauſſa*] nota locutio. ep. 1. lib. 1. Regis cauſſa ſi qui ſunt, qui velint. HVMANITAS.] humanitatis eſt, miſereri afflictorum hominum, præſertim ſi fortuna magis, quã culpa, miſeri ſint. quod infra dicitur. VEL *ſi pateris, oro*,] non enim pati videtur amor in me tuus, vt te orẽ. petere ſatis eſt. Simile illud ep. 9. lib. 1. Ea tantæ mihi curæ ſunt, vt me nolim admoneri, rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. QVEM *omnibus antepono*,] non, omnibus plane hominibus, (non enim Leptæ tantum tribueret) ſed, omnibus Calenis. nam & Lepta ex eodem erat municipio. NIHIL *obeſt dicere*.] fortaſſe etiam prodeſt. nam eorum, qui commendantur, inopia miſerationem elicit. VIX *equeſtris*.] vix poſſidet quadraginta milia nummum. hic enim cenſus equeſtris erat. Horatius ep. 1. lib. 1.

» Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Plebs eris.

Argumentum ep. 14.

Dolabellam effert laudibus, quia columnam, & aram, Cæſari mortuo, tamquam deo, erectam, euerterat, homineſq. peſſime contra ciuitatem, & libertatem animatos ſupplicio affecerat. Scripta paullo poſt Cæſaris necem, M. Antonio, & ipſo Dolabella coſ.

CICERO S. D. DOLABELLAE COS. 14.

ETSI contentus eram, mi Dolabella, tua gloria; ſatiſq. ex ea magnam lætitiam, voluptatemq. capiebam: tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. neminem conueni, (conuenio autem quotidie plurimos: ſunt enim permulti optimi viri, qui, valetudinis cauſſa, in hæc loca conueniant; præterea ex municipiis frequentes neceſſarij mei) quin omnes, cum te ſummis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas

gratias

gratias agant. negant enim ſe dubitare, quin tu, meis præceptis, & conſiliis obtemperãs, præſtantiſſimum te ciuem, & ſingularem cõſulem præbeas. quibus ego quamquam veriſſime poſſum reſpondere, te, quæ facias, tuo iudicio, & tua ſponte facere, nec cuiuſquam egere conſilio: tamen neque plane aſſentior, ne imminuam tuam laudem, ſi omnis a meis conſiliis profecta videatur: neque valde nego: ſum enim auidior etiam, quam ſatis eſt, gloriæ. eſt tamen non alienum dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni, regum regi, fuit honeſtum, habere aliquem in conſiliis capiundis Neſtorem: mihi vero glorioſum, te iuuenem conſulem florere laudibus, quaſi alumnum diſciplinæ meæ. L. quidem Cæſar, cum ad eum ægrotum Neapolim veniſſem, quãquam erat oppreſſus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane ſalutauit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum ſi ego apud ſororis filium valerem, iam ſalui eſſe poſſemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem, poſt te conſulem, ſolum poſſumus vere conſulem dicere. deinde multa de facto, ac de re geſta: tum nihil magnificẽtius, nihil præclarius actum vmquam, nihil reip. ſalutarius? atque hæc vna vox omnium eſt. A te autem peto, vt me hanc quaſi falſam hereditatem alienæ gloriæ ſinas cernere; meq. aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum venire patiare: quamquam, mi Dolabella, (hæc enim iocatus ſum) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauſerim ex tuis. nam cum te ſemper tantum dilexerim, quãtum tu intelligere potuiſti. tum his tuis factis ſic incenſus ſum, vt nihil vmquam in amore fuerit ardẽtius. NIHIL eſt enim, mihercle, virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, vt ſcis, M. Brutum, propter eius ſummum ingenium, ſuauiſſimos mores, ſingularem probitatem, atque conſtantiam: tamen idibus Mart. tantum acceſſit ad amorem, vt mirarer locum fuiſſe augẽdi in eo, quod mihi iampridem cumulatum eſſe videbatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, vt mihi nũc denique amare videar, antea dilexiſſe. Quare quid eſt, quod ego te horter, vt dignitati, & gloriæ ſeruias? proponã tibi claros viros, quod facere ſolent, qui hortantur? nemine habeo clariorem, quam te ipſum. te imitere oportet, tecum ipſe certes, nec licet quidem tibi iam, tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria, gratulatione magis vtendum eſt. contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, vt ſumma ſeueritas animaduerſionis non modo non inuidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij, atque conſilij. legi enim concionem tuam: nihil illa ſapientius. ita pedetentim, & gradatim tum acceſſus a te ad cauſſam facti, tum receſſus, vt res ipſa maturitatem tibi animaduertendi omnium conceſſu daret. liberaſti igitur & vrbem periculo, & ciuitatem metu: neque ſolum ad tempus maximam vtilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum. quo facto, intelligere debes in te poſitam eſſe remp. tibiq. non modo tuendos, ſed etiam ornandos eſſe illos viros, a quibus initium libertatis profectum eſt. Sed his de rebus coram plura propediem, vt ſpero. Tu, quoniam remp. noſq. conſeruas, fac vt diligentiſſime te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias. Vale.

EXPLANATIO.

DOLABELLÆ] P. Cornelio Dolabellæ: qui cum antea gener Ciceronis fuiſſet, (ep. 16. lib. II. & XIII. lib. IX.) poſtea diuortium fecerat. ep. 18. lib. VI. CONVENIO *autem quotidie plurimos*] ſic iocatus, verbo repetito, ep. 5. lib. VI. IN *hac loca*] Baias. ep. 10. SVMMIS *laudibus*] ob euerſam columnam, & aram. ep. 2. lib XI. & I. lib. XII. & ad Att. ep. 15. 16. 19. lib. XIV. & Phil. I. præterea Suetonius, Appianus lib. III. Lactantius lib. I. cap. 15. alij. CONSVLEM] interfecto Cæſare, Dolabella cum faſcibus tamquam conſul in forum venit. nam eum ſibi Cæſar, iturus ad bellum Parthicum, ſuffecerat. NON *alienum dignitate tua*,] ſic ep. 53. lib. XIII. nonnulli veteres libri, A dignitate tua: alij, Dignitati tuæ. omnes recte, quod attinet ad conſuetudinem Latini ſermonis. nam & dandi, & auferendi, & generandi etiam caſibus Alienum iungitur. REGVM *regi*,] quia regibus omnibus ad bellum Troianum profectis imperabat. NESTOREM:] quo potiſſimum conſiliario vtebatur Agamemnon. Homerus Il. lib. I. QVASI *alumnum diſciplinæ meæ*.] diſcipulum ſuũ vocat ep. 17. & 18. & lib. VII. ep. vlt. L. CÆSAR,] Iuliæ, M. Antonij matris, frater: auũculus igitur Antonij. Hunc Antonius, oppreſſa rurſus poſt obitum Cæſaris rep. necandum Octauio tradidit; Octauius ei Ciceronem. Sed cum ad eum interficiendum milites ab Octauio miſſi veniſſent, confugit ad Iuliam ſororem; quæ fratrem, obiecto percuſſoribus corpore, clamans Antonij matrem vna cum fratre necãdam, incolumem ſeruauit. Plutarchus, Appianus.

NEAPOLIM] ep.17.lib.XIV.ad Att. SORORIS *filium*] M.Antonium, Dolabellæ collegã in conſulatu. DE *ſacto.*] de columna, & ara ſublata. DE *regeſta:*] de ſeruis cruci affixis, liberis de rupe Tarpeia deiectis. ep.15.lib.XIV. ad Att. O mirificum Dolabellam meum. iam enim dico meum: antea, crede mihi, ſubdubitabam. magnam ἀναθεώρησιν res habet. de ſaxo, in crucem, columnam tollere, locum illum ſternendum locare. quid quæris? heroica. Et ad eundem, infra. REIP. *ſalutarium.*] ep.1.lib.XII. QVASI *falſam hereditatem*] in enim, quæ facis, tuo iudicio, & tua ſponte facis. itaque hæc non vera hereditas. ALIENÆ *gloriæ*] tuæ. CERNERE;] vſitatus loquendi modus, Cernere hereditatem, pro adire. Feſtus.ep.2.lib.XI.ad Att.& 43.lib.XIII. TRANSFVDERIM.] contraria tranſlata poſuit, Transfuderim, Exhauſerim. ARDENTIVS.] flagrare amore, incendi, inflammari, ardere, dicimus. NIHIL *formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius,*] ex forma, & pulchritudine oritur amor: ideo, Amabilius, tertio loco poſuit. Apparet autem, cum dicat: Nihil formoſius, nihil pulchrius, quiddam eſſe, quo differãt inter ſe forma, & pulchritudo: idque, niſi fallor, tale eſt. Forma mouet, & ad venerationem quãdam animum adducit, decora ſpecie, & apta partiũ omnium compoſitione. Pulchritudo allicit, & fruendi cupiditatem gignit. Ex hac diſtinctione poteſt aliquid eſſe formoſum, nec tamẽ pulchrum; & aliquid pulchrum, nec tamen formoſum. itaque, formoſus ſenex, proprie dicetur, pulcher, non item: & contra, pulchra oratio, veſtis, domus, non formoſa. Confundit interdum Cicero, vt nihil a pulchritudine differre forma videatur; hic, quia perſpicue alteram ab altera diſtinguit, vtriuſque vim indicare operæpretium fuit. IDIBVS *Mart.*] quo die Cæſarem Brutus occidit. ep. 28. lib. X. & omnes hiſtorici. TANTVM *acceſſit,*] ob euerſam columnam, hominesq. libertatis inimicos extremo ſupplicio affectos.

AMARE *videar, antea dilexiſſe.*] Diligere, leuius eſt, quam Amare, in epiſtola ad M. Brutũ: Clodius valde me diligit, vel, vt ἐμφατικώτερον, valde me amat. ep. 47. lib. XIII. Quid ego tibi commendem eum, quem tu ipſe diligis? ſed tamen, vt ſcires eum non a me diligi ſolum, verum etiam amari, ob eam rẽ tibi hæc ſcribo. Et ad M.Brutum, apud Noniũ: Aut amabis me, aut, quo contẽtus ſum, diliges. Terẽtius quoque vt diuerſa poſuit in Eun. Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligam, eo feci. TECVM *ipſe certes.*] non iam vt alios, ſed vt te ipſum vincas. Egregius laudãdi mos. de Orat. lib. II. Sæpe inter homines ſapientiſſimos conſtare vidi; quamquam hoc Craſſo, cum aliquid accuratius dixiſſet, ſemper fere contigiſſet, vt numquam dixiſſe melius putaretur; tamen omnium conſenſu ſic eſſe tum iudicatum, ceteros a Craſſo ſemper omnes, illo autem die etiam ipſum a ſeſe ſuperatũ. Ep. 1. lib. I. ad Q. fr. Non vt cum aliis, ſed vt tecum ipſe certes. QVA *haud ſcio an nemini,*] idẽ erat, Haud ſcio an cuiquam. Et vtroque modo vtitur Cicero. vide quæ diximus ep.9. SVMMA *ſeueritas animaduerſionis*] hac de re ſic in Phil. I. Cũ ſerperet in vrbe infinitum malum; idq. manaret in dies latius; iidemq. buſtũ in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturã effecerant; & quotidie magis magiſq. perditi homines cũ ſui ſimilibus ſeruis tectis, ac templis vrbis minarentur: talis animaduerſio fuit Dolabellæ cum in audaces, ſceleratoſq. ſeruos, tũ in impuros, & nefarios liberos, taliſq. euerſio illius exſecratæ colũnæ, vt mihi mirum videatur, tam valde reliquum tempus ab illo vno die diſſenſiſſe. INVIDIOSA,] odioſa: vt ep.1.lib.I. Regiæ largitionis inuidia. POPVLARIS] grata omnibus: cum gratior ſoleat eſſe clementia: ep. 4. lib. X. ad Att. Ipſum non voluntate, aut natura non eſſe crudelem, ſed quod putaret, popularem eſſe clementiam. INFIMO *cuique*] quod mirum videbatur cum infimi homines licentia, & rerum nouitate delectentur. Eadem de re in ep. 16. lib. XIV. ad Att. Quis audeat violare, propoſita cruce, vel ſaxo? præſertim tantis plauſibus, tanta approbatione infimorum. FELICITATI *tuæ*] non virtuti. ANIMI,] hoc refertur ad rẽ geſtam. INGENII, *atque conſilij.*] hoc ad concionem ipſam, in qua vehementer eos accuſabat, qui colũnam illam in foro Cæſari mortuo erexerãt. ACCESSVS *a te ad cauſſam facti.*] acceſſiſti ad rem narrandam ita pedetentim, & gradatim, indéq. ita receſſiſti, non vt impetu quodam, & temeritate raptus ad animaduertendum videreris, ſed vt ipſa res, a te prudẽter explicata, hortaretur te ad celerem animaduerſionem, omnium conceſſu. MATVRITATEM *animaduertendi*] in eos, qui columnam erexerant. VRBEM *periculo, ciuitatem metu*] tecta ab igne, ciues a cæde. Differre Vrbem a Ciuitate, quis iam neſcit? Pro Sulla: In qua ciuitate res tantas geſſerim, memini; & in qua vrbe, intelligo. De hoc periculo ſic ep.1.lib. XII. Manebat illud malum vrbanum, & ita corroborabatur quotidie, vt ego quidem & vrbi, & otio diffiderem vrbano. Et Philip.1. AN *tempus*] vt aliquãdiu tua nobis hæc præclara actio fructum ferat. AN *exemplum.*] vt hoc exemplo ſemper homines ad bene de rep. merendum excitentur. In Vatinium: Quo etiam maiore es malo mactandus, quod non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo remp. vulneraſti. TVENDOS,] ab iniuria. ORNANDOS] honoribus afficiẽdos. ILLOS *viros,*] M.Brutum, C.Caſſium, & alios, qui Cæſarem regnantem occiderant. INITIVM *libertatis*] quaſi dicat, a te conſule reliqua expectantur, vt ſis particeps eiuſdem gloriæ. Ad hanc Ciceronis epiſtolam reſcripſit Dolabella luculente. ep. 21. lib. XIV. ad Att.

Argumentum ep. 15.

Dvabus Pæti epiſtolis reſpondet; priori, iure ſe eius valetudine perturbatum, cuius & amorem in ſe, & ingenij feſtiuitatem plurimi faciat: posteriori, nihil referre, vtrum Romæ ſit, an Neapoli; cum Romæ vnius nutu regantur omnia: itaque ſe manere in ſententia de domo Neapoli emenda. Cæſare tertium, & Lepido coſ. confecto Africano bello, antequam Cæſar iret in Hiſpaniam contra Pompeij liberos.

CICE

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 15.

DVABVS tuis epiſtolis reſpondebo, vni, quam triduo ante acceperam a Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi pergratam tibi eſſe curam meam valetudinis tuæ; quam tibi perſpectam eſſe gaudeo: ſed, mihi crede, non perinde, vt eſt reapſe, ex litteris perſpicere potuiſti. nam cum a ſatis multis (non enim poſſum aliter dicere) & coli me videam, & diligi; nemo eſt illorum omnium mihi te iucundior. nam quod me amas; quod id & iampridem, & conſtanter facis; eſt id quidem magnum, atque haud ſcio, an maximum, ſed tibi communè cum multis: quod tu ipſe tam amandus es, tamq. dulcis, tamq. in omni genere iucundus, id eſt proprie tuum. accedunt non Attici, ſed ſalſiores, quam illi Atticorum, Romani veteres, atque vrbani ſales. ego autem (exiſtimes licet quod lubet) mirifice capior facetiis, maxime noſtratibus, præſertim cum eas videam primum oblitas Latio, tum, cum in vrbem noſtram eſt infuſa peregrinitas, nunc vero etiam braccatis, & tranſalpinis nationibus, vt nullum veteris leporis veſtigium appareat. Itaque, te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucillos, vere vt dicam, Craſſos quoque, & Lælios videre videor. moriar, ſi, præter te, quemquam reliquum habeo, in quo poſſim imaginem antiquæ, & vernaculæ feſtiuitatis agnoſcere. ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam grauiter exanimatum fuiſſe? Quod autem altera epiſtola purgas te non diſſuaſorem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed auctorem moderationis vrbanæ: neque ego aliter accepi: intellexi tamen idem, quod his intelligo litteris, non exiſtimaſſe te, mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, ſed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora: quid ſimile? ne mihi quidem ipſi tunc placebat diutius abeſſe ab reip. cuſtodia. ſedebamus enim in puppi, clauumq. tenebamus: nunc autem vix eſt in ſentina locus. an minus multa S.C. futura putas, ſi ego ſim Neapoli? Romæ cum ſum, & vrgeo forum; S.C. ſcribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. & quidem, cum in mentem venit, ponor ad ſcribendum: & ante audio S.C. in Armeniam, & Syriam eſſe perlatum, quod in meam ſentẽtiam factum eſſe dicatur, quam omnino mentionẽ vllam de ea re eſſe factam. atque hoc nolim me iocari putes. nam mihi ſcito iam a regibus vltimis allatas eſſe litteras, quibus mihi gratias agant, quod ſe mea ſententia reges appellauerim: quos ego non modo reges appellatos, ſed omnino natos neſciebam. quid ergo eſt? tamen, quamdiu hic erit noſter hic præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ: cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam. domum ſi habebo; in denos dies, ſingulos ſumptuariæ legis conferam. ſin minus inuenero, quod placeat; decreui habitare apud te. ſcio enim, me nihil gratius tibi facere poſſe. Domum Sullanam deſperabam iam, vt tibi proxime ſcripſi, ſed tamen non abieci. tu, velim, vt ſcribis, cum fabris eam perſpicias. ſi enim nihil eſt in parietibus, aut in tecto vitij; cetera mihi probabuntur. Vale.

EXPLANATIO.

PAPIRIO *Paeto.*] Pætum ab oculis leuiter declinatis, Porphyrio in Hor. Sat. 3. deductum ait: Acto, quod eius oculi huc & illuc mouerentur. PHILAROS] ſeruorum nomina, Zethus, & Phileros. INTELLEXI *pergratam tibi eſſe curã meam valetudinis tuæ: quam tibi perſpectam eſſe gaudeo:*] ſic vnus omnino vetus liber, & recte. reliqui omnes mendoſe, Intellexi pergratam tibi perſpectum eſſe gaudeo. REAPSE,] antique, pro Re ipſa, vt Meapte, Suapte. ſic Cicero, Pacuuius, Plautus, Africanus minor, Seneca locuti ſunt. Feſtus. ATQVE *haud ſcio, an maximum,*] & fortaſſe maximum. ep. ſuperiore: Contigit tibi, quod haud ſcio an nemini: pro, quod, opinor, nemini: vel, quod fortaſſe nemini. Dubitatio quædam eſt, ita rem amplificans, vt ſpecies minuatur aſſentationis. Pro Flacco: Cuius ego ciuitatis diſciplinam, atque grauitatem non ſolum Græciæ, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam putem. ATTICI,] qui laudari in primis ſolent. ep. 31. lib. VII. NOSTRATIBVS,] Romanis, non Latinis, aut Gallicis. OBLITAS] inquinatas. LATIO.] ex Latio. CVM *in vrbem noſtram eſt infuſa peregrinitas.*] cum Latinis data ciuitas eſt: quorũ conſuetudo Romanum ſermonem infuſcauit. Peregrini autem ab initio Latini Romæ vocabantur: & lex lata de peregrinis vrbis vſu prohibendis. & hic Cicero a peregrinis, ideſt a Latinis, Gallos diſtinguit, quos braccatas, & tranſalpinas nationes appellat. BRACCATIS, *& tranſalpinis nationibus.*] Gallia Braccata, quæ cis alpes fuit, dicebatur prouincia Narbonenſis, a genere veſtimenti: Comata vero, quæ Romanis, ante quam a C. Cæſare ſuperaretur, non paruit, dicta a comis alendis. Hic Cicero iocatur, non ſine ſtomacho, in Cæſarem, qui Gallis quibuſdam, non modo ciſalpinis, verum etiam tranſalpinis ciuitatem dederat: ex quibus nonnullos etiam in ſenatum recepit. Suetonius, Ciuitate, ait, donatos, & quoſdam e ſemibarbaris Gallorum, recepit in curiam. Et infra: Illa vulgo canebantur, Gallos Cæſar in triumphũ ducit. iidem in curia Galli brac-

cas depoſuerunt, latum clauum ſumpſerunt. O M N E S *mihi Granios,*] quicumque Granio ſimiles in dictis fuere. Granius præco dicax admodùm fuit, nóminat eum Cicero lib. 2. de Orat. & in Bruto, & in oratione pro Plancio, & Lucilius poeta apud Gellium lib. I V. cap. 17.

,, *Conijcere in verſus dictum præconis volebam.*

,, *Granij.*

V E R E *vt dicam,*] hoc interponit, quia tranſit ad maiorem Pæti laudem. nam Craſſus, & Lælius non modo faceti, vt Granius, ſed eloquentes etiam fuere. C R A S S O S] L. Craſſum, oratorem ſummum, cuius mortē Cicero deplorat lib. I I I. de Orat. L Æ L I O S] C. Lælium, Sapientis cognomine boneſtatum, Africani minoris amiciſſimum, cui ſermonis elegantiam Cicero tribuit in Bruto. Miror hic omiſſum eſſe Cæſarem illum, Catuli fratrem, qui dicacitate, & facetiis omnes vicit: vt lib. 2. de Orat. & lib. 1. de Off. V E R N A C V L Æ] domeſticæ, Romanæ, non oblitæ Latio, aut braccatis & tranſalpinis nationibus. A V C T O R E M *moderationis vrbanæ:*] quod ſuaſeris, vt neque ſemper in vrbe maneā, neque ſemper abſim. N E Q V E *ego aliter accepi:*] Neque, non disiungit hic, vt alibi; ſed fere valet idem, quod Ne quidem: vt ſi dixiſſet, ne ego quidem aliter accepi. Simile illud ep. 1. lib. V I. Qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes. Et ep. 4. ad Att. lib. 1. Quod ſcribis, etiam ſi cuius animus in te eſſet offenſior, a me recolligi oportere: quid dicas? neque id neglexi. A R B I T R A B A R,] licere mihi arbitrabar, res has ſi non omnino, ſaltem ex magna parte relinquere. quod tu mihi non exiſtimas licere. M A G N A M *partem*] ex magna parte. ep. 9. lib. I I X. Soles libenter, vt ego, maiorem partem nihil curare. Cæſar lib. I V. de bel. Gal. Magnam partem lacte viuunt. Terentius in Eun. & Cicero ipſe Acad. 2. & Tuſc. 4. C A T V L V M] Q. Catulum, eius filium, qui cum C. Mario cōſul fuit. M I H I *narras,*] ais Catulum ab reip. cuſtodia numquā diſceſſiſſe. I L L A *tempora:*] cum viueret Catulus. Q V I D *ſimile?*] ſic ep. 23. lib. V I I. Bacchas iſtas cum muſis Metelli comparas: quid ſimile? S E D E B A M V S *in puppi.*] remp. gubernabamus vt principes, dignitate, & auctoritate ſumma. V I X *eſt in ſentina locus.*] tantum abeſt, vt remp. regamus, vt vix vllam eius partem attingere nobis liceat. A N *minus multa S. C.*] abeſſe mihi licet nullo reip. damno. non enim, ſi ego Romæ non ſim, ideo minus multa S. C. fient. V R G E O *forum;*] in forū ſæpe venio. S C R I B V N T V R *apud amatorem tuum,*] quæ ſcribi ſolebant in curia, dictis relata de re ſententiis. ita ex voluntate vnius omnia geruntur: ſenatorum ſententiæ non rogantur, ſed S. C. inſcio ſenatu domi ſcribuntur. Amatorem Pæti Cæſarem vocat; apud quem auctoritate, & gratia plurimū valebat Pætus. C V M *in mentem venit,*] quaſi contemnens Cæſar non cogitat, ſed, cum in mentem venit, in S. C. ponit, affuiſſe me ſcribendo. A D *ſcribendum:*] opinor, ſcriptum fuiſſe, A D F. S C R I B. ideſt, affuiſſe ſcribendo. de quo more diximus ep. 8. lib. I I X. V L T I M I S,] qui regnant in finibus imperij Romani. R E G E S *appellauerim:*] fingebat Cæſar, vt adhuc reſp. ſtare videretur, S. C. eſſe factum in ſententiam Ciceronis de aliquo rege appellando. ep. 17. lib. 2. Q V I D *ergo? eſt tamen,*] ſic Cœlius epiſt. 13. lib. I I X. P R Æ F E C T V I *moribus,*] Cæſar, quē ſenatus moribus in triennium præfecerat. Dio lib. X L I I I. P A R E B O *auctoritati tuæ:*] faciam, quod ſuades: ab vrbe non diſcedam. Ioci non nihil eſt in hoc, Parebo auctoritati tuæ. Sunt enim verba minoris ad maiorem. F V N G O S] fungi, vt hodie quoque, apud veteres optime conditi, inter exquiſitas epulas habebantur. ep. 10. & lib. V I I. ep. 26. D O M V M *ſi habebo;*] Neapoli. I N *denos dies,*] quem ſumptum in ſingulos dies præſcribit ſumptuaria lex, eum in decem dies diſtribuam. ita non modo non cōtra legem, ſed etiam intra legem epulabor. Tulit eam legem Cæſar poſt bellum Africanum, Dione teſte. vide ep. 26. lib. V I I. & ep. vlt. huius libri. & ep. 17. lib. X I I I. ad Att. S I N *minus inuenero, quod placeat;*] ſi domum non inuenero, quæ placeat. S V L L A N A M] in vrbe Neapoli. N O N *abieci.*] adhuc ſpero. epiſt. 1. lib. X I I I. Te abieciſſe illam ædificationem, conſtabat inter omnes.

Argumentum ep. 16.

OStendit, nihil a ſe prætermiſſum, vt Cæſarianorum beneuolentiam ſibi conciliaret: deinde, neque boni ciuis, neque ſapientis hominis officium in ſe deſiderari poſſe: poſtremo, ad Papirij irrisiones reſpondet. Cæſare tertium, & Lepido cos. poſt bellum Africanum.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 16.

DELECTAVERVNT me litteræ tuæ: in quibus primum amaui amorem tuum, qui te ad ſcribendum incitauit, verentem, ne Silius ſuo nuncio aliquid mihi ſollicitudinis attuliſſet. de quo & tu mihi antea ſcripſeras, bis quidem eodem exemplo, facile vt intelligerem te eſſe commotum: & ego tibi accurate reſcripſeram, vt, quoquo modo, in tali re, atque tempore aut liberatem te iſta cura, aut certe leuarem. ſed, quando proximis quoque litteris oſtendis, quātæ curæ tibi ſit ea res; ſic mi Pæte habeto: quidquid arte fieri potuerit, (non enim iam ſatis eſt conſilio pugnare, artificium quoddam excogitandum eſt) ſed tamen, quidquid elaborari, aut effici potuerit ad iſtorum beneuolentiam conciliandam, & colligendam, ſummo ſtudio me conſecutum eſſe, nec fruſtra, vt arbitror. ſic enim color, ſic obſeruor ab omnibus iis, qui a Cæſare diliguntur, vt ab eis me amari putem. nam, etſi N O N facile diiudicatur amor verus, & fictus, niſi aliquod incidat eiuſmodi tempus, vt, quaſi aurum igne, ſic beneuolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit: cetera ſunt ſigna communia: ſed ego vno vtor argumento, quamobrem

obrem me ex animo, vereq. arbitrer diligi; qnod & noſtra fortuna ea eſt, & illorum, vt ſimulandi cauſſa nō ſit. De illo antem, quem penes eſt omnis poteſtas, nihil video, qnod timeam, niſi qnod omnia ſunt incerta, cnm a inre diſceſſum eſt: nec præſtari quidquam poteſt, quale futurum ſit, qnod poſitum eſt in alterius volunrate, ne dicam libidine. ſed tamen eius ipſius nulla re a me offenſus eſt animus. eſt enim adhibita in ea re ipſa ſumma a nobis moderatio. vt enim olim arbitrabar eſſe meũ, libere loqui, cuius opera eſſet in ciuitate libertas; ſic, ea nunc amiſſa, nihil loqui, quod offendat ant illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. effugere autem ſi velim non nullorum acute, aur facete dictorum offenſionem; fama ingenij mihi eſt abiicienda. quod ſi id poſſem, non recuſarem. ſed tamen ipſe Cæſar habet peracre iudicinm. & vt Seruins, frater tuus, quem litteratiſſimnm fuiſſe indico, facile diceret, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt: quod tritas haberet aures notandis generibus poetarum, & conſuetudine legendi: ſic audio Cæſarem, cnm volumina iam cõfecerit ἀποφθεγμάτων, ſi quid afferatur ad eum pro meo, quod meum non ſit, reiicere ſolere. quod eo nunc magis facit, quia vinunt mecum fere quotidie illius familiares. incidunt autẽ in ſermone vario multa, qnæ fortaſſe illis, cum dixi, nec illitterata, nec inſulſa eſſe videantur. hæc ad illnm cnm reliquis actis perferũtur: ita enim ipſe mandauit. ſic fit, vt, ſi qnid præterea de me audiat, non audiendũ putet. quamobrem Oenomao tuo nihil vtor. etſi poſuiſti loco verſus Attianos. ſed qnæ eſt inuidia? aut quid nũc mihi inuideri poteſt? verum fac eſſe omnia. ſic video philoſophis placuiſſe, iis, qui mihi ſoli videntur vim virtutis tenere; Nihil eſſe ſapientis præſtare, niſi culpam. qua videor mihi dupliciter carere: & quod ea ſenſerim, quæ rectiſſima fuerunt: & quod, cum viderem præſidij non ſatis eſſe ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non purarim. ergo in officio boni ciuis certe non ſum reprehendendus. reliquum eſt, ne quid ſtulte, ne quid temere dicam, faciam ve contra potentes. id quoque puto eſſe ſapiẽtis. cetera vero, quid quiſque me dixiſſe dicat, ant quo modo ille accipiat, aut qua fide mecum viuant ij, qui me aſſidue colunt, & obſeruant, præſtare non poſſum. ita ſit, vt & ſuperiorum conſiliorum conſciẽtia, & præſentis temporis moderatione me conſoler: & illam Attij ſimilitudinem non modo iam ad inuidiam, ſed ad fortunã transferam: quam exiſtimo, leuem, & imbecillam, ab animo firmo, & graui, tamquã fluctum a ſaxo, frangi oportere. etenim, cum plena ſint monumenta Græcorum, quemadmodum ſapientiſſimi viri regna tnlerint vel Athenis, vel Syracuſis, cum, ſeruientibus ſnis ciuitatibus, fuerint ipſi quodam modo liberi: ego me non putem tueri meum ſtatum ſic poſſe, vt neque offendam animum cuiuſquam, nec frangam digniratem meam? Nunc venio ad iocationes tuas. quando tu, ſecundum Oenomaum Attij, non, vt olim ſolebat, Atellanum, ſed, vt nunc ſit, mimnm introduxiſti. quem tu mihi popilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? facilitate mea iſta ferebantur antea: nunc mutata res eſt. Hirtium ego, & Dolabellam dicendi diſcipulos habeo, cenandi magiſtros. puto enim te audiſſe, ſi forte ad vos omnia perferuntur, illos apud me declamitare, me apud illos cenitare. Tn autem qnod mihi bonã copiam eiures, nihil eſt. tum enim, cum rem habebas, quæſticulis te faciebam attentiorem: nunc, cum tam æquo animo bona perdas, non eo ſis conſilio, vt, cum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam putes accipere. etiam hæc leuior eſt plaga ab amico, quam a debitore. Nec tamen eas cenas quæro, vt magnæ reliqniæ fiant. quod erit, magnificum ſit, & lautum. memini te mihi Phameæ cenam narrare. temperins fiat: cetera eodem modo. qnod ſi perſeueras me ad matris tuæ cenam vocare; feram id quoque. volo enim videre animum, qui mihi audeat iſta, qnæ ſcribis, apponere, aut etiam polypum Miniani Ionis ſimilem. crede mihi, non audebis. ante meum aduentum fama ad te de mea noua lautitia veniet: eam extimeſces. neque eſt, quod in promulſide ſpei ponas aliquid: quam toram ſuſtuli. ſolebam enim antea delectari oleis, & lncanicis tuis. Sed quid hæc loquimnr? liceat modo iſto venire. tu vero (volo enim abſtergere animi tui metum) ad tyrorarichnm antiqnum redi. ego tibi vnum ſnmptum afferam, qnod balnenm calfacias oportebit, cetera more noſtro. ſuperiora illa luſimus. De villa Seliciana & curaſti diligenter, & ſcripſiſti facetiſſime: itaque puto me prætermiſſurum: ſalis enim ſatis eſt, ſannionnm parum. Vale.

EXPLANATIO.

SVO *nuncio*] videtur nunciaſſe, vt ex epiſtola colligitur, Cæſarem ſalibus Ciceronis eſſe offenſum. A B *ijs, qui a Caſare diliguntur*,] epiſt. 12. lib. VI. A M A R I *putem*,] coli enim, & obſeruari

aliquis poteſt, nectamen amari. VT, *quaſi aurum igne, ſic beneuolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit:*] ſumptum fortaſſe ex Iſocratis oratione (ſcriptam ab Iſocrate Apolloniate, Harpocration putat) ad Demonicum, in qua ſic eſt: Τὸ μὲν χρυσίον ἐν τῷ πυρὶ δοκιμάζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχίαις διαγινώσκομεν. SIGNA *communia:*] tam eorum, qui vere amant, quam qui ficte. SED *ego*] ratio Latini ſermonis, Tamen, poſtulabat: verum Cicero, ſententiam ſpectans potius quã verba, Sed, pro Tamen, intulit. NOSTRA *fortuna*] humilis, & abiecta: itaque non eſt, cur quiſquam, qui vere non amet, amare ſe ſimulet. ILLORVM,] florentiſſima: cum ſit penes Cæſarem poteſtas omnis. PRÆSTARI] vt certum affirmari. NE *dicam libidine.*] voluntas enim iuſta poteſt eſſe, libido non poteſt. CVIVS *opera*] ob Catilinæ coniurationem oppreſſam. ACVTE, *aut facete*] quædam enim acuta, nec tamen faceta: & facetum latius patet, quam acutum. OFFENSIONEM;] non, læſionem; (nam ſubiunget, nihil ſe loqui, quod offendat aut Cæſaris, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem) ſed, non nulla dicta, in quæ, vel ſine induſtria, offendo, & incurro. Hoc verbũ eſt in antiquis libris omnibus, quibus nũc vtor; & erat in iis, quibus vtebar olim adoleſcens: quod ideo teſtatum volui, quia nonnulli de hoc loco ita ſcripſerãt: Nulli veteres codices Offenſionem, habẽt. poſtea, mendoſum hic eſſe librum illum, quem reliquis omnibus præferre non dubitant, iidem confeſſi ſunt. omnino valde mirabar, cur illud verbum, quod ego in cunctis veteribus libris videbam, ipſi in nullis eſſe affirmarent. ſatis igitur liquet, quod ſæpe dixi, non vnum, aut paucos veteres libros, ſed multos inſpiciendos eſſe, ſi reſtituere antiquitatem cupimus. interdum enim, vbi libri ante multa ſæcula deſcripti, mendis inquinati ſunt, recentiores vacare vitio animaduerti. itaque vetuſtiores quidem diligentius inquirere, nullum tamen contemnere debemus. FAMA *ingenij mihi eſt abijcienda.*] quam abiicere non poſſum; itaque nec effugere acute, aut facete dictorum offenſionem. SI *id poſſem,*] effugere offenſionem ſupra dictam. TRITAS] admodum exercitatas. NOTANDIS] diligenter obſeruandis. ET *conſuetudine legendi:*] cum aſſidue quoque poetas legeret. IAM *confecerit*] puer cum eſſet. Suetonius. Ἀποφθεγμάτων,] ſalſe dictorum a multis. Hunc librum, Dicta collectanea, Suetonius vocat. ACTIS] Et publica, & priuata erant acta: publica, vt edicta, S.C. leges: priuata, quidquid priuatim ageretur. Phil. 2. In publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. Ep. 28. lib. x. Quod niſi res vrbanas, actaq. omnia ad te perferri arbitrarer, ipſe perſcriberem. Et ep. 15. lib. 2. In actis non erat. Hic autem priuata ſignificantur acta. OENOMAO *tuo*] Attij tragœdia, cuius teſtimonio vtuntur Feſtus, & Nonius. NIHIL *vrw.*] verſus ex Oenomao tragœdia a Papirio recitati, vitandam inuidiam, admonebant. POSVISTI *loco*] opportune eorum exemplum attuliſti. Loco, aut In loco dicere aliquid, aut facere, ſumitur pro, vbi tempus poſtulat, non alieno tempore, cum oportet. ep. 16. lib. x i. Epiſtolæ offendunt non loco redditæ. Libro i i i. de Leg. Senatori tria iuſſa ſunt: vt adſit; nam grauitatem res habet, cum frequens ordo eſt: vt loco dicat, ideſt rogatus: vt modo, ne ſit infinitus. Et in Partit. Loco tu quidem quæris. Loco igitur Pætus, cum de vitanda ageret inuidia, verſus Attianos poſuit. FAC *eſſe omnia.*] Eſto, vt inuideatur mihi, licet inuidendi cauſſa nulla ſit. IIS,] non omnibus, Stoicis, Academicis, Peripateticis. VIM *virtutis tenere,*] intelligere, in quo ſita ſit virtus. NIHIL *eſſe ſapientis præſtare, niſi culpam.*] hoc vnum ſapientis eſſe, culpam vitare: quod poteſt: cetera eum præſtare non poſſe: quæ ſi eueniant, reprehendi eum non debere. vide infra. ADEA] quæ rectiſſima fuere. CVM *valentioribus*] cum Cæſare. ep. 7. lib. i v. ep. 1. & 6. lib. v i. ep. 1. lib. v i i. ID *quoque puto eſſe ſapientis.*] quia ſupra dixerat, Nihil eſſe ſapientis præſtare, niſi culpam: ne videatur in vna tantum re ſapientis officium poſuiſſe, ſubiungit, Id quoque puto eſſe ſapientis. ſed illud e ſententia Stoicorum dixit, qui de vitanda culpa tantum laborabant, cetera contemnebant omnia: hoc ex opinione ſua, qui non modo culpam vitare, ſed tueri etiam ſalutem vult. itaque ſupra Quidquid, ait, arte effici potuerit, &c. PRÆSTARE *non poſſum.*] aliorum voluntatem, & fidem præſtare non poſſum: culpã quidem præſtabo: quod vnum ſapiẽtis eſſe, Stoicis placuit: etiam illud, quod præterea ſapiẽtis eſſe mihi videtur, ne quid ſtulte, ne quid temere dicam, faciã ve contra potẽtes. ET *illam Attij ſimilitudinem non modo iam ad inuidiam, ſed ad fortunã transferam:*] ſimilitudinẽ appellat verſus Attianos, in quibus imago quædam cernebatur ſuæ ſeruitutis: &, quoniam iis verſibus præcipiebatur, vitandam eſſe inuidiam, præſertim iis, qui lædi facile poſſent; quo in numero, poſt Cæſaris victoriam, Cicero fuit; propterea non ſibi inuidiam potius, quam fortunam, timendam ſignificat: quam tamen ipſam fortiter ſuſtineri oportere, & ita frangi ab animo firmo, & graui, vt fluctus frangitur a ſaxo. in quo imitabor, inquit, eos, qui vel Athenis, vel Syracuſis, ita tyrannidẽ tulerunt, vt, ſeruientibus ſuis ciuitatibus, fuerint ipſi quodam modo liberi. LEVEM, *& imbecillam, ab animo firmo, & graui,*] antitheta, leue, & graue; imbecillum, & firmum: quibus admodum ornatur oratio. SAPIENTISSIMI *viri*] Athenis Socrates, cum triginta tyranni, a Lacedæmoniis impoſiti, dominarentur; Syracuſis Plato, atque etiam Ariſtippus, regnãte maiore Dionyſio. Laertius, & alij. QVODAM *modo*] non omnino, ſed quodam modo. non enim, vbi e ſua libidine vnus omnia moderatur, ibi perfecta libertas eſſe poteſt. erant igitur illi viri quodam modo liberi, quia quædam patienter ferrent, quædam autem, quæ dominantibus placerent, ipſi facere nollent, aut dicere. OFFENDAM] ſupra bis idem dixit, primum his verbis: Vt olim arbitrabar eſſe meum, libere loqui, cuius opera eſſet in ciuitate libertas: ſic, ea nunc amiſſa, nihil loqui, quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Deinde ſic: Reliquum eſt, ne quid ſtulte, ne quid temere dicam, faciam ve contra potẽtes. DIGNITATEM] quæ frangitur demiſſione animi, aſſentatione, mutatione ſententiarum, denique rebus omnibus indecore factis. SECVNDVM *Oenomaum.*] poſt Oenomaum. ep. 12. lib. i v. NON, *vt olim ſolebat, Atellanum, ſed, vt nunc fit, mimum introduxiſti.*] Papirius in epiſtola ſua, poſt eos verſus, quos ex Attij Oenomao recitauerat, in Ciceronem irriſerat, non modeſte, vt ſolebant olim Atellanarum actores, ſed liberius, vt actores mimorũ. multis modis enim fabula

mimus

mimus ab Atellana differebat: quod parum modeſte dicax; quippe quæ dicta ſit, vt ait Donatus in Terentij vita, ab imitatione diuturna vilium rerum, & leuium perſonarum: itaque Macrobius lib. III. Sat. mimis laſciuiam tribuit: quod Romana lingua, non Oſca, vt Atellana: quod ab vno tantum agebatur: quod exodiis carebat; neq. enim in quinque actus, vt Atellana, & reliquæ fabulæ, quibus actibus inſerebantur ad animos recreandos exodia, diuidebatur; ſed perpetuam actionem habebat: poſtremo, vt arbitror, quod neque adhibito tibicine, neque cantu, neque cum corporis motu, vt reliquæ fabulæ, agebatur. hinc Laberij, hinc Publij mimi; e quibus argutiſſimos, & pulcherrimos verſus recitant Macrobius, Nonius, & alij. apud Græcos autem Sophron, & Xenarchus, quos lib. I. Poet. nominat Ariſtoteles, mimos conſcripſere: & ab iis, niſi me opinio fallit, imitatione aliqua, vt a Græcis Latinæ comœdiæ, item fluxit Latinus mimus. Atellanæ vero fabulæ iocis quidem & ipſæ, ſed aliquanto modeſtioribus, compoſitæ erant, &, vt ait Donatus, in ſe non habebant niſi vetuſtam elegantiam: idest, vt ego interpretor, minus dicaces erant, quam mimi. Propterea Valerius Max. lib. 2. cap. I. genus hoc delectationis Italica ſeueritate temperatum, ideoq. nota vacuum, & ab Obſcis accitum eſſe dicit. Liuius autem, a quo ſumpſit Valerius, hæc prodidit lib. VII. Poſtquam ludus in artem paulatim verterat; iuuentus, hiſtrionibus fabellarum actu relicto, ipſa inter ſe more antiquo ridicula, intexta verſibus, iactitare cœpit: quæ exodia poſtea appellata, conſertaq. fabellis potiſſimum Atellanis ſunt. quod genus ludorum, ab Oſcis acceptum, tenuit iuuentus, nec ab hiſtrionibus pollui paſſa eſt. eo inſtitutum manet, vt actores Atellanarum nec tribu moueantur, & ſtipendia, tamquam expertes artis ludicræ, faciant. Quod igitur elegantiam in Atellanis Donatus eſſe dixit: non ad ſermonis genus, quod rude & impolitum fuiſſe duco, qualis erat Oſcorum lingua, a quibus Atellanæ acceptæ, ſed ad ſententiarum munditiam refero, iucundam auribus nobilium virorum, ſicuti mimorum laſciua dicacitate inferiorum ordinum homines delectabantur magis. Præterea ſermone Oſco, non Romano, Atellana componebatur: a pluribus, non ab vno tantum, agebatur: habebat exodia, vt oſtendit Liuius; ex quo patet, in actus diſtributam fuiſſe, poſtremo cum tibicine, cantu, motu corporis agebatur: quod ex eodem Liuio licet intelligere. Præterea hæc, quæ mimum ab Atellana diſtinguebant, addam id, quod mihi nunc in mentem venit, ciues Romanos ingenuos Atellanas tantum agere ſolitos eſſe, quia genus illud nota vacuum fuit, reliquas fabulas, & in iis mimum, a ſeruis, aut libertis, aut a peregrinis actas eſſe: quis enim ciuis Romanus, præſertim ingenuus, ludicram artem exercere vellet, cum ſciret ſe tribu motum iri, nec ſtipendia deinde poſſe facere? At D. Laberius, non modo ciuis ingenuus, ſed etiam eques Romanus, mimũ ſuum egit. Excuſatur neceſſitate: Cæſar enim iuſſit, qui cogere poterat. in quo ſibi factam eſſe iniuriam, queritur ipſe verſibus egregiis apud Macrobium lib. II. Recte igitur mimum, non Atellanum, idest Atellanæ fabulæ hiſtrionem, Pætus induxiſſe dicitur; quia dictis acutioribus, quã quæ inſeri olim Atellanis ſolita fuerant, in Ciceronem iocaretur.

VT *olim*] nondum inuenta mimo fabula, in qua mores alicuius, vt auaritia, libido, ſuperbia, deſcribebantur. HIRTIVM] qui ſæpe audiit Ciceronem in Rhetoricis. nam in procemio libri de Fato, Mihi, ait Hirtius, rhetorica noſtra ſunt nota; teq. in his & audiuimus ſæpe, & audiemus. DOLABELLAM] epiſt. 7. & lib. VII. ep. vlt. DECLAMITARE,] in quo æquiſſimis Ciceronis auribus vtebantur: ep. vlt. lib. VII. ILLOS *apud me declamitare, me apud illos cœnitare.*] ne quis hunc locum ex ingenio ſuppletum arbitretur; moneo lectorem, hoc totum eſſe in duobus antiquis libris: cum quibus olim cõſenſiſſe memini librum Vincentij Riccij: idq. mea Scholia, ante multos annos edita, teſtantur. TV *autem quod mihi bonam copiam eiures, nihil eſt.*] Hieronymus Ferrarius, contra veteres omnes libros, legendum arbitrabatur, Bonam copiam iures, hoc ſenſu: nõ eſt, quod te mihi ſemper præſto fore, tuiq. bonam copiam facturum iures, vt reſpexerit ad id, quod M. Varro ſcribit lib. VI. de lingua Lat. Debitores non nulli pro pecunia, quam debebant, operas in ſeruitutem dabant, dum ſoluerent. C. Popillio rogante, Vi ſolo dictatore, ſublati: & omnes, qui bonam copiam iurarent, ne eſſent nexi, diſſoluti, idest qui ſui facultate creditoribus ſemper eſſe facturos, iureiurando promitterent. Ego autem puto hic dictum eſſe, Quod mihi bonam copiam eiures, pro, quod iures mihi, te non habere vnde ſumptum facias. Tantumq. abeſt, vt ex Varrone Ciceronis locum emendem, vt potius ex Cicerone Varronis locum putẽ eſſe corrigendum: vt legatur, Voluitque, vt ij bonam copiam eiurarent: Idest, vt iurarent, ſe non habere, vnde creditoribus ſatisfacerẽt. Mecum faciunt, vt dixi, veteres libri omnes, præterea Sex. Pompeius; qui noſtram ſententiam ita confirmat, vt dubitatio prorſus nulla relinquatur. Eiuratio, inquit, ſignificat, id, quod deſideretur, non poſſe præſtari. Et Cicero lib. 2. de Orat. Eiero, iniquus eſt. Et in Verrem: Prætor prouinciam ſuam totam ſibi iniquã eiurat. Et Phil. 12. Me iniquum eiurabant. Plautus quoque: Eiurauit militiam. Tacitus lib. 12. Adactus Syllanus eiurare magiſtratum. Et lib. XIV. Regulus in locũ Cæcinæ, cui dies vnus ſupererat, conſulatũ iniit, eiurauitq. NIHIL *eſt.*] nihil opus eſt. damnũ ne timeas, cum me hoſpitio recipies. CVM *rem habebat,*] integra tibi re domeſtica, ante æſtimationem a Cæſare decretam. QVÆSTICVLIS] lucellis. dandi caſu potius, quam auferendi, opinor dictum: vult, Attentiorem, vel ad minimos quæſtus. Sic Terentius in Adel. Attentiores ſumus ad rem omnes, quam ſat eſt. Attentus enim dicitur, qui parcus eſt, & diligens in re vel augenda, vel conſeruanda. Pro Quinctio: Pater familias prudens, & attentus. Horatius ep. 7. lib. I. Durus, ait, Vultei, nimis, attentuſq. videris. TAM *æquo animo*] iocatur: quis enim æquo animo bona perdit? ep. 18. Video te bona perdidiſſe. ÆSTIMATIONEM *te aliquam putes accipere.*] Alluſit ad æſtimationem poſſeſſionum, quam Cæſar per arbitros debitorum cauſſa fieri voluerat, vt ij creditoribus facilius ſatisfacerent. Qua de re initio lib. III. de bel. ci. his verbis: Cum fides tota Italia eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſoluerentur; conſtituit, vt arbitri darentur; per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent; atque ex cre-

ditoribus traderétur. Hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuendum ve, qui fere bella, & ciuiles diſſenſiones ſequi conſueuit, & ad debitorum tuendam exiſtimationem eſſe aptiſſimum exiſtimauit. Suetonius etiam in Cæſare; De pecuniis, inquit, mutuis, diſiecta nouarũ tabularum exſpectatione, quæ crebro mouebatur, decreuit tandem, vt debitores creditoribus ſatisfacerẽt per æſtimationem poſſeſſionum, quanti quiſque ante ciuile bellum comparaſſent, deducta ſumma æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratum, aut perſcriptum fuiſſet, qua condicione quarta pars fere debiti deperibat. Cum igitur Papirius ex eo Cæſaris decreto magnam a debitoribus plagam accepiſſet, æſtimatis eorum poſſeſſionibus, non quanti eſſent, eo tempore, ſed quanti ante ciuile bellum fuiſſent; iocans, vt ſolet, Cicero, Ne credas, inquit, cum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam accepturum. Et dixit, Æſtimationẽ aliquam, tamquam ſi, magnum aliquod damnum, dixiſſet. Papirius enim æſtimationes, id eſt prædia per arbitros æſtimata, a debitoribus accipiens, crediti iacturam non minimam fecerat; cum quarta fere pars debiti, vt dixit Suetonius, deperiret. Deinde ſequitur: Etiam hæc leuior eſt plaga ab amico, quam a debitore: hoc eſt: & tamen, quod ab amico bona tua comedantur, non id tibi æque graue eſſe debet, atque illud eſt, quod debitorũ cauſſa deperdis: a quibus poſſeſſiones, quanti vendere numquam poteris, accipiendæ tibi ſunt. Eædem æſtimationes infra nominãtur ep. 18. N e c *tamen eas cenas quæro;*] hoc refertur ad proxima ſuperiora verba, Etiam hæc leuior eſt plaga ab amico. M a g n i f i c v m *ſit, & lautum.*] Magnificum, genere, vt pauones, attagenes, aues phaſianæ, accipenſeres, muſtelæ, aſelli: Lautum, arte coci, & apparatus elegantia. P h a m e æ] qui fuit auus Tigellij tibicinis. ep. 24. lib. v i i. T e m p e r i v s] maturius. refero enim ad tempus, non ad frugalitatem. hoc verbum alibi ſemel dumtaxat, quod equidem legendo obſeruauerim, vſurpatum inuenio. Sic autem locutum eſſe Cornelium Nepotem, Ciceronis æqualem, ex Donati verbis, quæ ſunt in Terentij vita, facile poſſum conijcere. Nepos, inquit auctore certo compeiſſe ſe ait C. Lælium quondam in Puteolano Kalendis Mart. admonitum ab vxore, temperius vt diſcumberet, petiiſſe ab ea, ne interpellaretur; ſerius tandem ingreſſum triclinium dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum, vt ſcripta illa proferret, pronunciaſſe verſus, qui ſunt in Heautontimorumeno:

„ *Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt.*

Ouidius, & Columella, Temporius, dixere: quod recentius videtur, deductũ a tempus Temporis: Temperius autem, antiquum, a Tempus temperis: quemadmodum dixere veteres, Pignus Pigneris, vnde Pignero verbum: poſteriores autem, Pignus pignoris. Plautus in Per. Temperi hanc vigilare oportet formulã atque ætatulam. Et infra: Cedo partem, quam pepigi. To. temperi. Et in Rud. Qui ſua vult temperi conficere negotia. A d *matris tuæ cenam*] vt accipias me frugali cena, qualem dare ſolebat mater tua. F e r a m *id quoque.*] non illud modo quod mihi bonam copiam eiuras, verum hoc etiam feram, tenui cena me accipi. I e t a,] viliſſima edulia. P o l y p v m] piſcem, ita vocatum, a multitudine pedum, nõ magni pretij, Plinius lib. i x. cap. 29. M i n i a n i *Iouis ſimilem.*] rubẽtem, non ſua ſponte, (nam Polypus ruber non eſt) ſed iure tinctum. Iouis ſimulacri faciem in Capitolio illini minio ſolitam, ait Plinius libro x x x i i i. cap. 7. & lib. x x x v. cap. 12. inde Miniano cognomen. N o n *audebis.*] quia putabis lautius aliquid me velle. P r o m v l s i d a] potione ex mulſo ep. 20. T o t a m *ſubdu.*] prorſus reijcere ſoleo. D e l e c t a r i] ſic in quinque libris antiquis, & duobus præterea Caroli Sigonij: nonnulli, Debilitari: vnus, Delibari; quaſi leuiter paſci: a Delibo. L v c a n i c i s] notum genus ſuilli farciminis, a Lucanis populis inuentum. I s t o] Neapolim, vbi tu es. D e *villa Seliciana*] domum Sullanam in vrbe Neapoli, (ep. 15.) villam Selicianam in agro Cicero emere cogitabat. C v r a s t i] vt eam totam noſſes, deinde ad me ſcriberes. P r æ t e r m i s s v r v m:] non empturũ. S a l i s *enim ſatis eſt, ſanniorum parum.*] Papirij verba, vel certe ſententiam ponit, qui dixerat, Villam Selicianam, in litore poſitam, ſalinas habere: deinde ſubiunxerat: ſale quidem abundamus, ſed, quod ſale condiatur, non habemus. vt facetias non deeſſe, ſed ridendi materiam, ſignificaret: quia ridendi cauſſas aduerſa reip. tempora eriperent. Sal pro facetiis accipi ſolitum, quis ignorat? Afranius in Compitalibus: Quidquid loquitur, merum eſt. Sannio autem is eſt, qui ridetur. Pleríque veteres libri, Sannonum: duo, Sanniorum, quos probaui.

Argumentum ep. 17.

Manauerat rumor, velle Cæſarem ſuis militibus municipia quædam, agroſq. diuidere. ea diuiſio, veritus erat Pætus, ne ad ſuos agros perueniret. id quærenti Cicero reſpondet. Eodem anno, poſt bellum Africanum.

Cicero s. d. Papirio Paeto. 17.

NOn tu homo ridiculus es, qui, cum Balbus noſter apud te fuerit, ex me quæras, quid de iſtis municipiis, & agris futurum putem; quaſi aut ego quidquam ſciam, quod iſte neſciat; aut, ſi quid aliquando ſcio, non ex iſto ſoleam ſcire. immo vero, ſi me amas, tu fac, vt ſciam, quid de nobis futurum ſit. habuiſti enim in tua poteſtate, ex quo vel ex ſobrio, vel certe ex ebrio ſcire poſſes. ſed ego iſta, mi Pæte, non quæro, primum quia de lucro prope iam quadriennium viuimus; ſi aut hoc lucrum eſt, aut hæc vita, ſuperſtitem reip. viuere: deinde, quod ſcire quoque mihi videor, quid futurum ſit. fiet enim, quodcumque volent, qui valebunt: valebunt autem ſemper arma. nobis igitur ſa-

tis

tis eſſe debet, quidquid conceditur. hoc ſi quis pati non potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum, & Capenatem metiuntur. hic non longè abeſt a Tuſculano. nihil tamen timeo: fruor, dum licet: opto, vt ſemper liceat. ſi id minus contigerit: tamen, quando ego, vir fortis, idemq. philoſophus, viuere pulcherrimũ duxi; nõ poſſum eum non diligere, cuius beneficio id conſecutus ſum. qui ſi cupiat eſſe remp. qualem fortaſſe & ille vult, & omnes optare debemus; quid faciat, tamen non habet: ita ſe cum multis colligauit. Sed longius progredior: ſcribo enim ad te. hoc tamen ſcito, non modo me, qui conſiliis non interſum, ſed ne ipſum quidem principem ſcire quid futurum ſit. nos enim illi ſeruimus, ipſe temporibus. ita nec ille, quid tempora poſtulatura ſint, nec nos, quid ille cogitet, ſcire poſſumus. Hæc tibi antea nõ reſcripſi, non quo ceſſator eſſe ſolerem, præſertim in litteris: ſed, cum explorati nihil haberem, nec tibi ſollicitudinem ex dubitatione mea, nec ſpem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adſcribam, quod eſt veriſſimum, me his temporibus adhuc de iſto periculo nihil audiſſe. tu tamen pro tua ſapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcumque erunt. Vale.

EXPLANATIO.

BALBVS] L. Cornelius Balbus Gaditanus, intimus Cæſaris amicus. ISTIC] Neapoli, & alibi. nam Neapoli videtur fuiſſe Pætus hoc tempore. ep. 15. MVNICIPIIS, *& agris*] numquid fore putem, vt municipiorum agri diuidantur. NOBIS] non de agris, ſed de nobis ipſis, de communi ſalute. D*e lucro*] quia mori debuimus anno primo ciuilis belli, nec ſuperſtites eſſe reip. Infra: Quando ego, vir fortis, idemq. philoſophus, viuere pulcherrimum duxi. PROPE *iam quadriennium*] Prope dixit, quia nondum integer præterierat ciuilis belli quartus annus. nam hæc epiſtola ſcripta eſt Cæſare tertium & Lepido cos. bellum ante biennium Marcello & Lentulo cos. geri cœptum eſt. QVID *futurum ſit.*] quod cum ſciam, cur iſta quæram, quæ ne fiant, prohibere non poſſim? VALEBVNT *autem*] ſimilis illa repetitio ep. 5. lib. VI. Video autem fere quotidie. MORI *debuit.*] vel in acie, vt multi: vel, poſt Cæſaris victoriã, vt Cato, & Pompeij ſocer Scipio. QVANDO] ſic libri ſeptem veteres: duo, Quoniam: vnus, Cum. VIR *fortis, idemq. philoſophus,*] ſic omnes, quos ego viderim, antiqui libri. & eſt peruenuſta ſententia. Cum, inquit, & viri fortes ex animi quadam præſtantia; & philoſophi ex doctrina, patriam, honeſtatem, libertatem vitæ anteponant; ego tamen, qui vtrumque profiteor, & virum fortem, & philoſophum, viuere pulcherrimũ duxi. Itidem locutus eſt ep. 2. Caninius idem tuus, & idem noſter. Et lib. 2. de Diuin. Marcellus, idem imperator; idem augur optimus. Cum igitur & veterum librorum teſtimonium, & ſententiam ipſam, & conſuetudinem loquendi ſequar; diſſentire cogor ab iis, qui non, Idemq. ſed, Idem quod, legere maluerunt. numquã enim, quoad quidem per me liceat, ſtudioſum lectorem fraudari veritate patiar. CVIVS *beneficio id conſecutus ſum.*] ſupra: De lucro prope iam quadriennium viuimus. QVALEM] nullam eſſe, iam oſtendit in eo, Superſtitem reip. viuere. ILLE *vult,*] ep. 4. lib. IV. De reliquis, nihil melius ipſo eſt. ITA *ſe cum multis colligauit.*] eadem ratione Cæſarem excuſat, ep. 9. lib. IV. Multa victori eorum arbitrio, per quos vicit, facienda ſunt. AD *te.*] cui hæc nota ſunt. NON *modo me,*] qui legendum opinabantur, Non modo non me, ſine cauſſa diſcedebant ab omnibus antiquis libris, vide, quæ diximus in locum illum epiſt. 9. lib. I. Non modo præmiis, ſed ne periculis quidem compulſus vllis. DE *iſto periculo*] de agris diuidundis. FERRE] ergo, vt in argumento diximus, timebat ſuis agris Pætus, quamquam apud Cæſarem gratioſus, vt ep. 15. & 25.

Argumentum ep. 18.

Exponit, quibus cauſſis adductus familiares ſuos, quaſi aperto ludo, in eloquentia cœperit exercere. Addit non nulla per iocum de cenarum lautitia. Eodem anno, reuertente ex Africa Cæſare: quod ipſa indicat epiſtola: itaque ſuperioribus præponi debuit, quæ, reuerſo iam in vrbem Cæſare, conſcriptæ videntur.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 18.

CVM eſſem otioſus in Tuſculano, propterea quod diſcipulos obuiam miſeram, vt iidem me quam maxime conciliarent familiari ſuo; accepi tuas litteras pleniſſimas ſuauitatis: ex quibus intellexi, probari tibi meum conſilium, quod, vt Dionyſius tyrannus, cum Syracuſis expulſus eſſet, Corinthi dicitur ludum aperuiſſe: ſic ego, ſublatis iudiciis, amiſſo regno forenſi, ludum quaſi habere cœperim. quid quæris? me quoque delectat conſilium. multa enim cõſequor. primum, id quod maxime nunc opus eſt, munio me ad hæc tempora. id cuiuſmodi ſit, neſcio: tantum video, nullius adhuc conſilia me huic anteponere. niſi forte mori melius fuit: in lectulo, fateor: ſed non accidit. in acie non fui. ceteri quidẽ, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius fœde perierunt: at Cato

præclare. iam quidem,cum volemus, licebit: demus modo operam,ne tam neceſſe nobis ſit,quam illi fuit: id quod agimus. ergo hoc primum. ſequitur illud: ipſe melior fio, primũ valetudine: quam,intermiſſis exercitationibus,amiſeram: deinde ipſa illa ſi qua fuit in me,facultas orationis,niſi me ad has exercitationes retuliſſem,exaruiſſet. Extremum illud eſt, quod tu neſcio an primum putes, plures iam pauones confeci, quam tu pullos columbinos. tu iſtic te Ateriano iure delectato;ego me hic Hirtiano. veni igitur, ſi vir es,& diſce προλεγομένας, quas quæris. etſi ſus Mineruam. ſed quando,vt video, æſtimationes tuas vendere non potes, neque ollam denariorum implere: Romam tibi remigrandum eſt. ſatius eſt hic cruditate,quam iſtic fame. Video te bona perdidiſſe: ſpero idem iſtuc familiares tuos. actum igitur de te eſt,niſi prouides. potes mulo iſto,quem tibi reliquum dicis eſſe,quando cantherium comediſti, Romam peruehi, ſella tibi erit in ludo,tamquam hypodidaſcalo,proxima: eam puluinus ſequetur. Vale.

EXPLANATIO.

OTIOSVS] nam,cum diſcipuli aderant,& dicebat ipſe,& declamantes audiebat. ep.7.& 16.& lib.VII.ep.vlt.& Quinctilianus lib.12.cap.11. DISCIPVLOS] Hirtium,& Dolabellam.ep.vlt. OBVIAM] Cæſari,ex Africa redeunti. DIONYSIVS] minor,qui,poſt patrem,Syracuſis regnauit. Iuſtinus lib.XXXI. LVDVM] pueros docebat in triuiis: vt imaginem regni aliquam, pueris imperando, conſeruaret. REGNO *forenſi.*] cum in cauſſis ob ſingularem eloquentiam regnare videretur. QVID *quæris?*] idem valet,Noli quærere.ep.4.lib.IV. MVNIO *me ad hæc tempora.*] munio me Cæſaris familiarium amicitia,Hirtij, Dolabellæ,& aliorum. CVIVSMODI *ſit,*] quam firmum ſit. IN *acie non fui.*] Dyrrhachij fuit, cum in Pharſalia dimicatum eſt. lib.1. de Diuin. POMPEIVS,] Magnus,iuſſo Ptolemæi Ægyptij regis interfectus.nota hiſtoria. LENTVLVS] L.Lentulus,qui conſul fuit anno primo belli ciuilis, eiuſdem regis iuſſu in cuſtodia necatus. Cæſar lib.III.de bel.ci. SCIPIO,] Pompeij ſocer:de quo in libro de bello Africano, quem ab Hirtio,vel Oppio ſcriptum non nulli exiſtimant, hæc leguntur:Scipio cum Damaſippo,& Torquato,& Plætorio Cæſtiano, nauibus longis diu multumq. iactati, cum Hiſpaniam peterent, ad Hypponem Regium deferuntur, vbi claſſis P.Sittij per id tempus erat: a qua pauciora ab amplioribus circumuenta nauigia deprimuntur: ibique Scipio interiit. Et Epitome Liuiana lib.114. P.Scipio, in naue circumuentus, honeſtæ morti vocẽ quoque adiecit:quærentibus enim hoſtibus imperatorem,dixit: Imperator bene ſe habet. Eadem fere Dio lib.XLIII. Ita videtur Scipio non fœde,vt Pompeius,Lentulus,Afranius,ſed præclare,vt Cato,periiſſe:cum ſe ipſe interfecerit. quod Cicero fortaſſe non crediderit, ideoq.coniunxit eum cum iis,qui fœde interierant. AFRANIVS] L.Afranius, conſularis,qui a P.Sittio cum Fauſto, L.Sullæ filio, captus, diſſenſione mox in exercitu orta, cum eodem Fauſto necatus eſt:vt in eodem libro de bello Africano, & in eadem Epitome, & apud Suetonium,& Dionem. CATO] qui ſibi Vticæ,ne in Cæſaris victoris poteſtatem veniret,manus intulit:vnde Vticẽſis vocatus. Plutarchus,& omnes hiſtoriæ. PRÆCLARE.] quia ſeruire noluit,honeſtamque turpi vitæ mortem antepoſuit, e Stoicorum ſententia.quod M.Brutus, ſororis eius filius, edito in eum libro, cum reprehendiſſet, poſtea, mutato conſilio, voluntariam ſibi mortem prœlio victus in Pharſalia conſciuit. Plutarchus. QVAM *illi fuit:*] neceſſe id Catoni fuit, quia Cæſarem, vetere odio incẽſum, timere potuit. nos damus operam, vt eius nobis animum reconciliemus: itaque cum eius familiariſſimis coniunctiſſime viuimus. Paullo ante: Id quod maxime opus eſt,munio me ad hæc tempora. CONFECI,] conſumpſi: vt ignes conficiunt ſiluas, apud Lucretium lib.1. Confeci autem apud Hirtium, & Dolabellam,non domi ſuæ. vide ep.16.20. ISTIC] Neapoli. ATERIANO *iure*] videtur Pætus cum Aterio quodam cenitaſſe. HIRTIANO.] ep.16.20. SI *vir es.*] modus hortandi. Simile illud ep.2.lib.1. ad Att. Herodes, ſi homo eſſet, cum potius legeret, quam vnam litteram ſcriberet. DISCE *προλεγομένας, quas quæris.*] ſic omnes libri veteres, excepto Græco verbo,quod in vno tantum eſt. Diſce,inquit, e cenis Hirtianis, quales tuæ futuræ ſint. Προλεγομένας vocat,quia, ſicut ex τῶν προλεγομένων, quæ præponuntur libris,docemur ea, quæ ad ipſos libros attinent,ſic Hirtij cenæ Papirium,quas cenas dare deberet,admonere, & erudire poſſent. SVS *Mineruam.*] vſurpatur hoc adagium in eos,qui, cuius rei ſcientia carent, in ea peritiſſimos conantur erudire. QVANDO,] ſic tres antiqui libri: alij vel, Quoniã, vel, Quomodo. ÆSTIMATIONES *tuas*] ea,quæ per æſtimationem a debitoribus accepiſti. epiſt.16. OLLAM *denariorum*] fortaſſe ſcripſerat Pætus, tunc velle ſe, cum ollam denariorum, æſtimationibus venditis, impleuiſſet, Romam redire. BONA *perdidiſſe:*] ep.16. FAMILIARES *tuos.*] apud quos cenare ſolitus es. CANTHERIVM] caſtratum equũ. IN *ludo,*] meo. Supra: Quaſi ludum habere cœperim. ſed hic de ludo vrbano loquitur: quia dixit proxime, Romam peruehi. ep.20. HYPODIDASCALO,] ei,qui ſubdoceat. PROXIMA:] meæ. nam ſe quaſi ludum habere cœpiſſe,iam dixit. EAM *puluinus ſequetur.*] vt in ſella commodius ſedeas. non erit ſella ſine puluino,ſed eam puluinus ſequetur. Plautus in Stic. Iſtic vos ſedete: ego ſedero in ſubſellio. Pi. Mane puluinum. Et lib.1. de Orat. Immo vero commodius etiam: puluinoſq. popoſciſſe: & omnes in iis ſedibus,quæ erant, ſub platano,conſediſſe.

Argumen

Argumentum ep. 19.

CVm ſcripſiſſet Pætus, Balbum, qui apud Cæſarem gratioſus in primis erat, perquam tenui apparatu fuiſſe contentum; ioci materiam inde arripit Cicero; idq. eum arguit malitioſe ſcripſiſſe, vt ipſe apparatu eodem, vel etiam minore contentus eſſet. Eodem anno.

Cicero s. d. Papirio Paeto. 19.

TAMEN a malitia non dlſeedls. tenuiculo appatatu ſignificas Balbum fuiſſe contentum. hoc videris dicere, cum reges tam ſint continentes, multo magis conſulares eſſe oportere. neſcis me ab illo omnia expiſcatum: recta enim a porta domũ meam veniſſe. neque hoc admiror, quod non ad tuam potius, ſed illud, quod nec ad ſuam. ego autem tribus primis verbis, Quid noſter Pætus? at ille adiurans, nuſquam ſe vmquam libentius. hoc ſi verbis aſſecutus es; aures ad te afferam non minus elegantes: ſin autem obſonio; peto a te, ne pluris eſſe balbos, quam diſertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. ſed, ſi me expediero, vt in iſta loca venire poſſim; non committam, vt te ſero a me certiorem factum putes. Vale.

EXPLANATIO.

REGES] quaſi rex eſſet Balbus, quia potẽtiſſimus apud Cæſarem, ep. 13. lib. XII. ad Att. Balbi regia condicio delegandi. CONSVLARES] ſe ipſum ſignificat. BALBOS,] iocatur in ambiguo Balbi nomine. balbi enim dicuntur, qui linguæ vitio parum expedite loquuntur. ep. 10. lib. 2. DISERTOS] & hic ſe ipſum, iocans more ſuo, deſignat. Noli, inquit, minus laute diſertos accipere, quam Balbos.

Argumentum ep. 20.

VOluptatem ſe tum Pæti cauſſa, tum ſua, legendis eius litteris, cepiſſe dicit: Epicureum factum, abiecta reip. & curia, foriq. cura: mediocri cibo, vt antea, iam contentum non eſſe. ſuam deinde vitam exponens, ait ſe matutinas horas ſalutationi tribuere: deinde litteris vti: reliquum tempus in reficiendo corpore conſumere. Eodem anno.

Cicero s. d. Papirio Paeto. 20.

DVPLICITER delectatus ſum tuis litteris; & quod Ipſe riſi, & quod te intellexi iam poſſe ridere. me autem ad te, vt ſcurrã velitem, malis oneratum eſſe, non moleſte tuli. illud doleo, in iſta loca venire me, vt conſtitueram, nõ potuiſſe. habuiſſes enim non hoſpitem, ſed contubernalem: at quem virum? non eum, quem tu es ſolitus promulſide conficere. integram famem ad ouum affero: itaque ad aſſum vitulinum opera perducitur. illa mea, quæ ſolebas antea laudare, O hominem facilem, o hoſpitem non grauem, abierunt. nam omnem noſtram de rep. curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commentationem cauſſarum abiecimus: in Epicuri nos, aduerſarij noſtri, caſtra coniecimus, nec tamen ad hanc inſolentiam, ſed ad illam tuam lautitiam: veterem, dico, eum in ſumptum habebas: etſi numquam plura prædia habuiſti. proinde te para: cum homine edaci tibi res eſt, & qui iam aliquid intelligat. ὀψιμαθεῖς autem homines ſcis quam inſolentes ſint. dediſcendæ tibi ſunt ſportellæ, & artolagani tui. nos iam ex arcis tantum habemus, vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare ſæpius audeamus. ſed vide audaciam: etiam Hirtio cenam dedi, ſine pauone tamen. in ea cena cocus meus, præter ius feruens, nihil potuit imitari. Hæc igitur eſt nunc vita noſtra. mane ſalutamus domi & bonos viros multos, ſed triſtes, & hos lætos victores: qui me quidem perofficioſe, & peramanter obſeruant. vbi ſalutatio defluxit, litteris me inuoluo: aut ſcribo, aut lego. veniunt etiam, qui me audiant quaſi doctum hominem, quia paullo ſum, quam ipſi, doctior. inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi iam & grauius, & diutius, quam vlla mater vnicum filium, ſed cura, ſi me amas, vt valeas: ne ego, te iacente, bona tua comedim. ſtatui enim tibi ne ægroto quidem parcere. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

VT *ſcurram velitem,*] tamquam militem parum vtilem. nam velites, tirones erant, & minimam in exercitu operam præbebant, neque ſua vexilla, neque ſuos centuriones habebant. Liuius haſtas, gladium, parmam iis tribuit lib. XXXI. & lib. XXXIIX. cum tamen iacula, non haſtas, quo primum tempore ſunt inſtituti, ſeptena habuiſſent, vt idem Liuius lib. XXXVI. oſtendit. MALIS] quæ vel miſerat fortaſſe Pætus ad Ciceronem; vel ſcripſerat, ſi ad eum iret, egregia daturum in ſecunda menſa. ONERATVM] vt velites in itinere ſarcinis onerabantur. CONTVBERNALEM:] diutius enim, quam ſolent hoſpites, apud te manſiſſem. AT *quem virum?*] Imitatus eſt Terentium, qui eodẽ modo eſt locutus. CONFICERE.] ſatiatum dimittere. AD *ouum*] quod erat cenarum initium: mala vero finis. Horatius Sat. 3. lib. 1. Si collibuiſſet, ab ouo Vſque ad mala citaret. ITAQVE] non Itaque, pro quamobrem, ſed, Itaque pro, Atque ita. AD *aſſum vitulinum*] ad exitum cenæ. aſſo enim veteres claudebant æſtiuam cenam: quod in libro de anima ſcriptor in primis eruditus Tertullianus docet in eo loco: Finita ſit in illo *μετεωσυμάτοις*, vt æſtiua cena poſt aſſum. OPERA *perducitur.*] ſtrenue comeditur vſque ad finem cenæ. FACILEM,] quouis cibo contentum. ep. 16. Facilitate mea iſta ferebantur antea. NON *grauem,*] qui ſumptum exiguum afferat. ADVERSARII *noſtri,*] magna enim Epicuro cum Academicis de ſummo bono controuerſia eſt: cum hi felicitatem honeſtis actionibus, ille ſola voluptate metiretur. CASTRA] apte: quia dixerat, Aduerſarij noſtri. Caſſatra, in veteribus libris eſſe quidam dicunt. nos in omnibus plane, quos habemus, Caſtra, videmus eſſe. itaque nodum in ſcyrpo quærere deſinamus. NEC *tamen ad hanc inſolentiam,*] plane ab iis diſſentio, qui mendum eſſe in verbo, Inſolentiam, exiſtimarunt. eſt enim hic Inſolentia nimius ſumptus, qui fiebat in cenas: a quo ſe alienum eſſe Cicero dicit, lautitiam tantum quærere. quod etiam ep. 15. his verbis oſtendit: Nec tamen eas cenas quæro, vt magnæ reliquiæ fiant. quod erit, magnificum ſit, & lautum. Inſolentiam eodem ſenſu poſuit Philip. IX. Magnifice enim, inquit, Ser. Sulpicius maiorum continentiam diligebat, huius ſæculi inſolentiã vituperabat. Et in oratione pro Sex. Roſcio: Qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus, erat, vt fit, inſolens in aliena. Tollatur igitur omnis mendi ſuſpicio, & elegãs Latini verbi ſignificatio conſeruetur. CVM *in ſumptum habebat:*] vetuſtiorum librorum hæc eſt lectio: quam alij quoque receperunt, licet eam, vt ipſi dixerunt, mendoſam ſuſpicati. mihi ea vel maxime probatur, vt deſiderari nihil credam. dixit autem Cum in ſumptum habebas, pro eo quod dicimus; cum ad ſumptum copiæ ſuppetebãt; cum pro ſumptu facultates aderant; cum erat tibi, quod eſſet in ſumptum ſatis. ſic enim hoc loco, In ſumptũ, ideſt, pro ſumptu, dixit, quemadmodum etiam ad Atticum ep. 5. lib. IIX. Tironem Curio commendes, vt ei, ſi quid opus erit in ſumptum eroget. Epiſtola etiam, quæ ſequitur, eodem libro. Sed eum, inquit, video, in ſumptum ab aliis mutuatum. Et ad eundem lib. XV. Velim cures, vt permutetur Athenas, quod ſit in annuum ſumptum. Imitamur igitur lautitiam tuam, inquit, non hanc recentem, ſatis tenuem, ſed illam veterem cum habebas in ſumptum: etſi nunc quidẽ plura prædia tibi ſunt: quæ ſcilicet a debitoribus pro pecunia, quam credideras inuitus accepiſti, æſtimata ex edicto Cæſaris, quãti quæque ante ciuile bellum fuiſſent. Hæc quaſi per iocum dicta ſunt; vt irrideatur Pætus, qui nõ habeat in ſumptum, vt antea; cum ei poſſeſſiones multo, quam antea, plures ſint: quas vẽdere cum vellet, non poterat: vt eſt in ep. 18. Ὀψιμαθῆς] ſero diſcentes. didicerat autem ab Hirtio, & Dolabella, quos dicendi diſcipulos, cenandi magiſtros vocauit ep. 16. INSOLENTES] inſolenter enim ſuam ſcientiam patefaciunt. SPORTELLÆ,] ſportulæ, & ſportellæ vel mittebantur ad amicos, vel dabantur auferendæ: vt e Suetonio, Martiale, aliiſq. conſtat. hic ſportellæ cibi genus videtur eſſe, quod Pætus cum artolaganis apponere ſoleret. ARTOLAGANI] panis genus: de quo Plinius lib. XIIX. cap. 11. Panis ipſius varia genera perſequi, ſuperuacuum videtur. alias ab opſinniis appellati, vt oſtrearij: alias a deliciis, vt artolagani. Athenæus, vino, pipere, lacte, oleo, aut adipe confectos, ait lib. III. Hic omnes mei libri veteres habent, Artolagini, mendoſe, vt ipſa compoſitio docet, ex ἄρτος, & λάγανα. præterea Plinius artolaganos, Athenæus ἀρτολάγανον appellat. EX *artis*] mendum ſubeſſe quis non videt? antiqui libri quinque habent. Ex arcis: vnus, Ex orcis: reliqui, Ex artis. nihil horum eſt, in quo animus acquieſcat. quidam legunt, Et artis. non improbo coniecturam: licet particula, Et, otioſa videatur eſſe. poteſt hoc referri ad verbum, ὀψιμαθῆς. vt hoc dicat: quamquam ſero didicerim cenas facere, tamen artis tantum iam ſum adeptus, vt Verrium. &c. Ex arcis, olim placuit: nunc in dubio ſum: tum quia Cicero non abundabat hoc tempore; itaque dixit ep. 15. Domum ſi habebo, in denos dies ſingulos ſumptuariæ legis conferam: Et ep. vlt. Epulamur vna non modo non contra legẽ, ſi vlla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Tum etiam quia non hic ſuas copias, verum audaciam extollit: inopiam autem potius indicat, cum ait infra: In ea cena cocus meus, præter ius feruens, nihil potuit imitari. Præterea, cum inuitentur ad cenam mundi homines, & elegantes, quales hic Verrius & Camillus vocantur, non tam ſumptu, quam lautitia, & ſcientia opus eſt, vt eleganter potius accipiantur, quã opipare. Hæc ſunt, cur id quod olim nobis placuit, nunc pæne diſpliceat. VIRRIVM] opinor hũc eſſe Verrium Flaccũ, iuris pontificij peritiſſimum, quem Macrobius lib. 1. Sat. nominat, eiuſque libertum fuiſſe Verrium illum, a quo ſumpſit Feſtus: qui & ipſe, accepto patroni cognomine, Flaccus dictus eſt. libertinum enim appellat Suetonius in libello de claris grãmaticis. CAMILLVM,] ep. 20. lib. V. QVA *munditia*] elegantis gulæ. SINE *pauone*] cum Hirtij cenæ ſine pauone eſſe non ſoleant. COCVS] ſic ſcribendum, non Coquus, auctore Priſciano lib. 1. Apud antiquos, inquit, frequentiſſime loco Cu ſyllabæ Quus ponebatur, & econtrario, vt arquus, coquus, oquulus, pro arcus, cocus, oculus, quum pro cum, quur pro cur. IVS *feruens,*] quod apponebatur in cenis Hirtianis. NIHIL *potuit imitari.*] non dedit ea, quæ cocus Hirtij. iocus eſt. nõ enim coci culpa fuit, ſed Ciceronis, qui pepercit

ſumptui.

ſumptui. O B S E R V A N T.] ep. 13. lib. I V. 7. 12. lib. V I. 24. lib. V I I. D E F L V X I T,] præterit, vt aquæ curſus tranſlatio. Salluſtius in Iug. Vbi per ſocordiam vires, tempus, ætas, ingenium deſluxere; naturæ infirmitas accuſatur. L I T T E R I S *me inuoluo.*] abdo me in litteras: ep. 33. lib. V I I. A V D I A N T] de aliqua re diſputantem. In procemio libri de fato loquentem hæc Cicero Hirtium inducit: Mihi rhetorica noſtra ſunt nota, teque in his & audiuimus ſæpe, & audiemus. C O R P O R I *omne tempus*] ambulatione, balneo, vnctione, cena, quiete. his enim rebus veteres corpora curabant. M A T E R *vnicum filium.*] mater potius, quam pater. grauius enim, & diutius lugent matres amiſſos filios, quippe natura molliores, & ſpe ſenectutis alendæ deſtitutæ. nam patri, amiſſo filio, præſidij tamen aliquid in ſeipſo relinquitur. I A C A N T E,] ægrotante. C O M E D I M.] antique, pro Comedam. Plautus in Bacch. Quod in luſtris comedim, congreget patet. Sic Edim, pro Edam, veteres dixere. Nonius.

Argumentum ep. 21.

Irriſerat ſe ipſum Pætus, qui fulmina verborum Ciceronis imitaretur, cum ea conſequi minime poſſet. deinde negauerat Papirium quemquam fuiſſe patricium. vtrumque Cicero refutat. Incertus epiſtolæ annus: omnes tamen ad Pætum, poſt pugnam Pharſalicam ſcripta videntur, pleræque poſt Africanam Cæſaris victoriam.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 21.

AIN' tandem? inſanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, vt ſcribis, fulmina: tum inſanires, ſi conſequi non poſſes: cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quã te, oportet. quare nihil tibi opus eſt illud a Trabea, ſed potius αὐτάγμα meum. verumtamen quid tibi ego videor in epiſtolis? nõ ne plebeiõ ſermone agere tecum? nec enim ſemper eodem modo. quid enim ſimile habet epiſtola aut iudicio, aut concioni? quin ipſa iudicia non ſolemus omnia tractare vno modo. priuatas cauſſas, & eas tenues, agimus ſubtilius: capitis, aut famæ, ſcilicet ornatius. epiſtolas vero quotidianis verbis texere ſolemus. Sed tamẽ, mi Pæte, quid tibi venit in mentem negare, Papirium quemquam vmquam niſi plebeium fuiſſe? fuerunt enim patricij minorum gentium: quorum princeps L. Papirius Mugillanus: qui cõſul cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea cẽſor cum eodẽ fuiſſet, annis poſt R. c. CCCXII. ſed tum Papiſij dicebamini. poſt hunc, XIII. fuerunt, ſella curuli, ante L. Papirium Craſſum, qui primus Papiſius eſt vocari deſitus. is dictator cum L. Papirio Curſore magiſtro equitũ factus eſt, annis poſt R. C. CDXV. & quadriennio poſt conſul cum K. Duilio. hunc ſecutus eſt Curſor, homo valde honoratus: deinde L. Maſo ædilicius: inde multi Maſones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. deinde Carbones, & Turdi inſequuntur. hi plebeij fuerunt: quos contemnas, cenſeo. nam, præter hunc Cn. Carbonem, quem Damaſippus occidit, ciuis e rep. Carbonum nemo fuit. cognouimus Cn. Carbonem, & eius fratrẽ ſcurram: quid his improbius? de hoc amico meo, Rubriæ filio, nihil dico. tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Marcus, P. Flacco accuſante, condemnatus, fur magnus ex Sicilia. Caius, accuſante L. Craſſo, cantharidas ſumpſiſſe dicitur. is & tribunus pl. ſeditioſus, & P. Africano vim attuliſſe exiſtimatus eſt. hoc vero, qui Lilybæi a Pompeio noſtro interfectus eſt, improbior nemo, meo iudicio fuit. iam, pater eius, accuſatus a M. Antonio, ſutorio atramento abſolutus putatur. Quare ad patres, cenſeo, reuertare. plebeij quam fuerint importuni, vides. Vale.

EXPLANATIO.

AIN' TANDEM?] Ain' tu? &c, Ain' tandem? dicimus, interrogãtes ea de re, quę admiratiõnem nobis attulit. ep. 5. lib. IV. ad Att. Ain' tu? exiſtimas ab vllo malle mea legi, probarique, quam a te? Et ep. 1. lib. V I. Ain' tu? Scipio hic Metellus proauum ſuum neſcit cenſorem non fuiſſe? Et ep. 2. ibidem: Ain' tandem, Attice, laudator integritatis, & elegantiæ noſtræ auſus es hoc ex ore tuo? Et epiſt. 6. lib. X I I. Ain' tu? verum hoc fuit, ſine me? Et lib. I I I. de Leg. Ain' tandem? etiam a Stoicis iſta tractata ſunt? Terentius in Andriam. Ain' tandem? ciuis Glycerium eſt? In Phorm. Ain' tandem carcer? In Hec. Ain' tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter? V T S C R I B I S,] niſi hoc interpoſuiſſet, arrogantet facere viſus eſſet, cum ipſe etiam fulmina ſuorum verborum appellaret. N I H I L *tibi opus eſt illud a Trabea.*] non opus eſt, vt verba Trabeæ poetæ in te conuenire dicas: in me enim potius conueniunt. Trabeæ verſum poſuerat Pætus, quo ſignificabatur non ſuccedere illi, quod aggreſſus erat: ideſt non poſſe eum conſequi fulmina verborum Ciceronis. Trabeæ locum octauum in comœdia Volcatius Sedigitus aſſignat. nominatur lib. 2. de Fin. in Tuſc. 4. & a Gellio lib. X V. cap. 24. Trabea poetæ cognomen eſt, non nomen. vernã enim opinor fuiſſe, deinde manumiſſum. inde vetus nomẽ mãſit pro cognomine. Dictus a genere veſtis:

veſtis: cuius tria genera Suetonius in lib. de veſtimentis, auctore Seruio in lib. v 11. Virgilij, fuiſſe oſtēdit, vnum e ſola purpura, dijs conſecratum: alterum e purpura, non ſine albo, quo reges vtebātur: tertium augurale, e purpura, & cocco. ſecundum genus ab equitibus, cum trabeati idibus Quinct. tranſueherentur, vſurpatum puto: vt regum potius, quam deorum, aut ſacerdotum amictum imitarentur. hoc autem genere vſos eſſe etiam eos, qui triumphabant, Auſonius poeta docet. nam, vbi Gratiano Imperatori pro conſulatu gratias agit, In procinctu, inquit, & tum maxime dimicaturus, palmatæ veſtis meæ ornamenta diſponis, feliciter, & bono omine. namque iſte habitus, vt in pace conſulis eſt, ſic in victoris triumphantis. Parum eſt, ſi, qualis ad me trabea mittatur, interrogas: te coram promi iubes. Quibus ex verbis primum illud conſtat, triumphalem Romanis trabeam fuiſſe; quod alibi nō legimus; triumphabant enim in toga picta: deinde conſularē; quod reip. temporibus inuſitatū fuit; prætexta enim tunc & conſules, & reliqui magiſtratus vtebantur: poſtremo, trabeam, & palmatam veſtem idem eſſe: quod cuiuſmodi ſit, conſiderandum. aut enim de palmata tunica loquitur, aut de palmata toga. Si de tunica, diſſentit a Floro, qui trabeam, & palmatam tunicam in Tarquinio Priſco ſeparatim nominat: & Plinius lib. 1x. cap. 49. diſtinguit a trabea tunicam lati claui: latum clauum autem palmatam eſſe tunicam oſtendam. Plinius enim, Purpuræ, ait vſum Romę ſemper fuiſſe video, ſed Romulo in trabea: nam toga prætexta, & latiore clauo Tullum Hoſtilium e regibus primum vſum, Etruſcis deuictis, ſatis conſtat. Diuerſum a trabea latum clauū aperte demōſtrat. at latus clauus ſi poſt Etruſcam victoriam in vrbem venit, certe tunica palmata fuit: quam cum toga picta Romam ex Etruria allatam eſſe, non modo Florus, verum etiam Dionyſius aſſerit. & videtur Feſtus idem ſignificare. cum ait: Tunica palmata a latitudine clauorum dicebatur, quæ nunc a genere picturę appellatur. Non igitur de tunica, ſed de toga palmata, quā nominat Martialis, locutus Auſonius videtur. quod ſi ita eſt; ſequitur, vt toga palmata ſit idem cum toga picta. nam eodem loco ſubiungit Auſonius: Hæc eſt picta, vt dicitur, veſtis non magis auro, quam tuis verbis. Sed reip. temporibus toga picta numquā conſules vſi ſunt. Aurum quoque trabeæ dat, non ſolum in hoc loco, ſed in extrema etiam gratiarū actione: ait enim: Trabeam non magis auro ſuo, quam tuo munere ſplendidam. At Suetonius, cum tria trabearum genera deſcriberet, nullam auri mentionē fecit. Apparet igitur, Gratiano imperante, & trabeatos in vrbe conſules fuiſſe, qui prætextati antea fuerant; & trabeam fuiſſe togam auro pictam, contra veterem conſuetudinem. fuerat enim aurum quidem in toga picta, non tamen in trabea: & diuerſas oſtendit Plinius lib. 11 x. cap. 48. ſeorſum vtramque nominans. Trabeis, ait, vſos accipio reges: Pictas veſtes iā apud Homerum fuiſſe, vnde triumphales natæ. Quæ cum dicit, primum a trabeis pictas veſtes diſcernit: deinde illud oſtendit, pictas veſtes, non trabeas, inter ornamenta triumphalia fuiſſe. quamquam imperatorum ætate, vt prætexta, ſic toga picta cōſulum in pace fuerit: quod, præter Auſonium, in Alexandro Seuero Lampridius docet. Militarem habitum poſt reges crediderim trabeam fuiſſe, quo conſules in bello vterentur. id mihi venit in mentem Liuij locum lib. x x x 11. conſideranti. Conſul, inquit, cum Corcyræ hibernaſſet, vere primo in continētem trabeatus ad hoſtem ducere pergit. Propterea equeſtres turmæ, bellicam ſpeciem repræſentātes, idib. Quinct. ante cenſores tranſuehebantur. Val. Max. lib. 2. cap. 1. Trabeatos equites idib. Iulij Q. Fabius trāſuehi inſtituit. Et apud Tac. lib. 111. in funere Germanici: Præcedebant incompta ſigna, verſi faces, atque, vbi colonias tranſgrederentur, atra plebs, trabeati equites. Et Sueton. in Domitiano, de Equitibus R. trabeatis. Eodē veſtitu ſalios quoque ſacerdotes trabea vſos, Dionyſius lib. 111. auctor eſt: ſed quia trabeas illas περιπορφύρους φοινικοπαρύφους vocat, id eſt purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto; ſatis cōſtat, eum locutum eſſe de tertio illo trabearum genere, quod Suetonius e purpura factum & cocco ſacerdotibus attribuit. Ἀπότευγμα] aberratio: quia non aſſequor id, quod cupio. P L E B E I O] humili, nō elaborato, ſed quali homines de plebe vtūtur. S V B T I L I T A S:] ſubtilitas eſt, cū accurate minuta quæque puro quodam & ſimplici dicendi genere perſequimur. vide quæ attulimus ad illum locum: Facile cedo tuorum ſcriptorum ſubtilitati, & elegantiæ. C A P I T I S, *aut fama*,] quæ priuatæ cauſſæ nō ſunt. diximus in libro noſtro de Romanis legibus. S C I L I C E T] affirmantis eſt, vt ep. 6. lib. 1. & 15. lib. x v. & alibi. Q V I D *tibi venit in mentem*] ſic libri mei veteres omnes, & recte: ſic enim alibi quoque Cicero locutus eſt. P A T R I C I I *minorum gentium*] ſic appellati centum illi, quos in ſenatum Tarquinius Priſcus allegit. Erant autem regum ætate ſenatores omnes, ſiue maiorū, ſiue minorum gentium, patricij: & qui allegebatur in ſenatum, ſtatim patricius erat. itaque numquam dubitaui, quin apud Suetonium, vbi legitur in Auguſto, Ea gens inter Romanas gētes allecta in ſenatum, mox a Ser. Tullio in patricias traducta: verba illa, In ſenatum, inducenda ſint, vt plane veritati repugnātia. nam ſi allecta eſſet in ſenatum, quo tempore ſenatus conſtabat e patriciis: quid oportuit ſubiungere, A Ser. Tullio in patricias traducta? Liuius. C V M *antea cenſor cum eodem fuiſſet*,] præpoſtere librarius deſcripſit. prius enim conſul, quam cenſor, Mugillanus fuit. quod Liuius, Dionyſiuſque declarant. C C C X I I.] hoc ad cenſuram refero: nam conſulatus biennio anteceſſit, vt ait Liuius, eoſdem, quos Cicero, auctores ſecutus. nam Verrius horum conſulatum anno vrbis C C C I X, cenſuram autem anno C C C X I collocauit. P A P I S I I] antiquo more, vt Valeſij, Fuſij. Quinctilianus lib. 1. c. 6. S E L L A *curuli*,] conſules, tribuni mil. cenſores, prætores, ædiles cur. nam hi omnes curuli ſella ſedebant, prætor autem hoc toto tempore, quod a L. Papirio Mugillano ad L. Papirium Craſſum dictatorem Cicero ſignificat vnus omnino, iſque patricij generis, Romæ fuit, creari cœptus, vt faſti Capitolini teſtantur, anno vrbis 387. eodemq. primum anno ædiles cur. patricij creati ſunt. Dictatorem nō nominaui, quia dictator ex Papiria gente ante L. Papirium Craſſum, cuius magiſter equitum fuit Papirius curſor, nemo fuit. P A P I S I V S *eſt vocari deſitus*.] Deſiit, cum agente verbo; Deſitus, cum patiente coniungitur: ſicuti Cœpit, Cœptus eſt. C D X V.] iam oſtendi, Ciceronem & Liuium in annorū ſupputatione a Verrio diſſenſiſſe: itaque hic Papirius in faſtis Verrij

non anno 415, ſed anno 413. dictator eſt. K. Dvilio.] K, eſt Kæſo, vnum de prænominibus Romanis, a cæſo matris vtero, vt ait Feſtus, & Valerius, & Plinius, itaque ſcriberetur, C, non K: ſed, vt differret a Caius, ideo ſcripſere veteres K: quod in faſtis Verrij videre licet. Duilius vnica l ſcribo, ex lapidibus, & nummis. Cicero Duelios, non Duilios, vocatos, ait in Oratore, & poſtea Belios. verũ, ſi hoc nomen deducitur a duis, & a bis, quod idem eſt; opinari licet, in Cicerone legendum, Duilios, & Bilios, non Duelios, & Belios. Cvrsor,] quem Alexandro Magno multi virtute æquabant, teſte Liuio libro IX. Maso] quartum cognomen Papiriæ gentis: iam enim Mugillanum, Craſſum, Curſorem nominauit: qui fuere omnes patricij: Turdi, & Carbones, plebeij, ſequentur. Ab huſce autẽ Maſonibus, ſiue Maſſonibus, (duplici enim SS. in veteribus libris ſcriptũ hoc cognomen inuenitur) deducta eſt illuſtris familia, quæ hodieq. & viuit, & viget, Maſſa. De qua permulti mentionem honeſtiſſimam fecere. Nominatur enim *Nicolaus maſſa*, medica arte præſtans, a Io. Boccatio, Italico ſcriptore præcellenti. *Antonius Maſſa*, Doctor Theologus, ord. min. & pro Nicolao V. Nuncius Apoſtolicus ad Imp. Conſtantinopolitanũ, honorifice nominatur in Tripartito libro Parallelorũ Græce ſcripto, necdum edito, qui eſt apud Andream Londanum, I. V. C. & Equitem Ord. D. Stephani. Fuit & alter *Nicolaus*, philoſophiæ, medicinæq. laude perilluſtris, a multis Principibus, Paulo præcipue III. Frãciſcoq. I. magnis propoſitis præmiis vocatus. qui, ſua ſorte contentus, Regũ præmiis non dicam ſpretis, ſed tamen reiectis, maluit quieto otio vitam ducere, quam Aulæ ſuperbos faſtus experiri. Quid *Antonius Maſſa Galleſius*, Iuris ciuilis laude præſtantiſſimus, qui Romanam ciuitatem conſilio ſæpe iuuit, exemploq. ſuo multos ad recte de Patria merendum docuit? is multa ſcripſit, quæ magna eius cum laude a ſtudioſis leguntur, I. De exercitatione iuriſperitorum. II. De re frumentaria. III. De Vſuris. IV. De Anoatis. V. De Origine, & rebus Faliſcorum. VI. De Transfugis. VII. De exceptionibus. IIX. Contra vſum Duelli. Fuit & *Antonius*, eius nominis tertius, *Apollonij*, qui hodieq. viuit, & ſuæ virtutis, medicæq. artis præclara iam dedit, datq. in dies expreſſa ſigna, pater. Hiſce veluti corollarium addatur, Lavrentivs Massa; cuius virtus quo excelſiore ſita eſt loco, eo maius Familiæ ſuæ præbet lumen. Is apud Sereniſs. Remp. Venetam quid non agit, quo non & admirationem, & ſummam conſequatur laudem? Apud eos Proceres honorificentiſſimo ſane eſt loco. &, quod de eius virtute, deq. eorum gratitudine libet, maxima cum animi mei iucunditate, ominari, erit, erit certe, cum ſuorum laborum dulces fructus feret, &, quam ſuaue ſit, ſuam operam gratiſſimis Principibus præſtare, ſuopte exemplo perſpicue oſtendet. Paucos hoſce de multis nominaui. Nam nolui nimius eſſe in eo, in quo ſi materiem ſequi vellem, charta me prius deficeret. Quid militiæ laude claros? Quot fuere? Sed hæc ſatis ſint hoc loco. Ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Ædilicivs:] ædilis tantum fuit: qui vero ædilitatem honores conſequuntur, eos non eſt adeptus. Imagines] Romani veteres maiorum imagines, e cedro factas, vt ait Seruius, quod genus ligni tineas neſcit, domi aſſeruabant: eæq. mortuis in funere præferebantur. Præter *hunc Cn. Carbonem, quem Damaſippus occidit,*] L. Licinius Damaſippus, prætor vrbanus, qui conſulare munus, abſentibus conſulibus, ſuſtinebat more maiorum, conuocato, velut ex alia cauſſa, in curiam Hoſtiliam ſenatu, conſulares viros Q. Mucium Scæuolã, pont. max. L. Domitium, prætorium C. Carbonem, Cn. Carbonis, eo anno tertium conſulis, fratrem, vt ait Velleius, ædilicium P. Antiſtium, & alios optimatum principes, iuſſu C. Marij iunioris conſulis, qui Præneſte obſidebatur, occidit. Appianus hoc tribuit Bruto prætori: ſed auctor longe certior Cicero, præſertim in rebus, quas ipſe vidit, aut certe per ætatem videre potuit. cum eo ſentit Velleius, Valerius Max. &, quãtum ex epitome licet intelligere, etiam Liuius. Prænomẽ huius Carbonis Caiũ arbitror fuiſſe, non Cnæum. in quo Velleij primum, deinde Ciceronis etiam teſtimonio nitor, qui lib. III. de Orat. & Caiũ appellat, & Craſſi oratoris inimiciſſimũ. Cui maturi, inquit, quæ mente ille in patriam fuit, etiam C. Carbonis, inimiciſſimi hominis, eodem illo die mors nefaria fuiſſet. Quis igitur dubitare poſſit, quin is Carbo, quẽ Damaſippus occidit, non idem ſit, cuius Cicero nefariam mortem vocat, ipſum autem L. Craſſi inimiciſſimum? quis eundem non credat, C. Carbonis, illius eloquentiſſimi viri, quem Craſſus accuſauit, filium fuiſſe? inde enim Craſſi vocatur inimiciſſimus, quia patris inimicum vlciſci cupiebat: quod ſi quis dubitat, inſpiciat Valerium Max. lib. III. cap. 7. Sic igitur concludo, ſi fuit ille Carbo, quem Damaſippus occidit, C. Carbonis, quem Craſſus accuſauit, filius; quod probatum ſatis, Cicerone, & Valerio teſtibus, exiſtimo; neceſſe videri, vt in hac epiſtola, C. Carbonem, non Cnæũ, legatur. Vt omittatur ea ratio: quod in hac Carbonum enumeratione, diſertus orator C. Carbo, beneq. de rep. ſentiens, quã ob cauſſam Damaſippus eum iuſſu Marij iunioris interfecit, ſilentio præteriri non debuit: præteritur autem, niſi hoc loco nominetur. Adiungam, quæ de eo ſcripta ſunt in Bruto. In eodem numero eiuſdem ætatis C. Carbo fuit, illius eloquentiſſimi viri filius, non ſatis acutus orator, ſed tamen orator numeratus. erat in verbis grauitas: & facile dicebat: & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Idem eſt, de quo ſic in Oratore: Me ſtante C. Carbo C. F. tribunus pl. in concione dixit his verbis: O M. Druſe, (patrem appello) tu dicere ſolebas; ſacram eſſe remp. quicumque eam violauiſſent, ab omnibus eſſe ei pœnas perſolutas. patris dictum ſapiens temeritas filij comprobauit. Quibus duorũ locorum teſtimoniis tria conſtant, primum de prænomine Caio, tum de patre eloquentiſſimo, id eſt eo, quem L. Craſſus accuſauit, poſtremo de optimo eius erga remp. ſenſu. Non vereor, ne nimis prolixa narratio videatur, ſi hoc addam, verum eſſe non poſſe, quod Velleius prodidit, hunc C. Carbonem, quem Damaſippus occidit, Cn. Carbonis, qui ter conſul fuit, fratrẽ fuiſſe: cum Caius Caio patre, vt iam oſtendi, Cnæus, vt faſti Capitolini declarant, Cnæo patre ſit natus. Patruelem fuiſſe, non germanum, fortaſſe aliquis dixerit. Quo argumento? nam Cnæi pater Cnæus fuit: at Caij pater Caius fratrem nullum habuit, cui Cnæo prænomen fuerit, probatur ipſo teſte Cicerone, vel in hac ipſa epiſtola. Tres, inquit, illi fratres fuerũt, P. C. M. Duos Caio, quem infra dicit a Craſſo accuſatum, fratres

addit, Publium, & Marcum. Cnæi nulla mentio. Addo illud, quod Cnæi ter conſulis pater ſeorſum a Caio, quem Craſſus accuſauit, procul nominatur, in eo loco: Pater eius, accuſatus a M. Antonio, ſutorio atramento abſolutus putatur. nam, ſi frater eſſet; ſine dubio vel ante eum proxime, vel poſt eum ſtatim, nullo interpoſito Carbone, nominatus eſſet. Sic igitur ſtatuendum videtur; aut illa duo verba, Conſulis fratrem, gloſſema apud Velleium eſſe, additum ab imperito homine; aut ipſum etiam Velleium, quod tamen haud libenter crediderim, in hiſtoria peccaſſe, deceptum fortaſſe ſimilitudine prænominis, & interitus: quia C. Carbonem alterum, Cnæi ter conſulis fratrem, militarem diſciplinam, corruptam ciuilibus bellis, emendare conantem, ab exercitu interemptum annalium litteræ prodiderunt: vt ex Valerio Max. lib. I X. cap. 7. licet intelligere. C O G N O V I M V S *Cn. Carbonem,*] hic non eſt Cn. Carbo, ter cõſul: qui nominatur infra. poteſt autem eſſe, quem elegantis conuentus, auribus minime dignum, turbulentis vero concionibus aptiſſimum fuiſſe, auctor eſt Cicero in Bruto. N I H I L *dico,*] parcendũ amico putat: ſed, quid ſentiat, apparet ex eo, quod improbitatis, vno excepto, quem Damaſippus occidit, Carbones omnes iam damnauit. I L L I] cum quadam emphaſi. illi, inſigni omnes improbitate. ſunt autem hi tres fratres Carbonum, qui nominantur in hac epiſtola, vetuſtiſſimi: adeo vt eos Cicero per ætatem cognoſcere non potuerit. F V G I T *Marcus ex Sicilia.*] cum in ea prætor, aut quæſtor, aut legatus eſſet. Hoc totum alij attexunt ad ſuperiora. & legũt, Fur magnus ex Sicilia; non attendentes, ſi ita legatur, de tribus fratribus Marcũ prætermitti. C A I V S,] Carbonum omnium eloquentiſſimus, popularis primum, deinde optimatum defenſor. A C C V S A N T E] iam conſularem. L. C R A S S O,] annos nato X I X, vt auctor eſt Tacitus in dialogo de Orat. C A N T H A R I D A S] ſuccus cantharidis, qui vermis viridis eſt, epotus interimit. Tuſc. 5. Theodorus Lyſimacho mortem minitanti, Magnum vero, inquit, effeciſti, ſi cantharidis vim conſecutus es. Et Ouidius in Ibin: Cantharidum ſuccos, dante parente, bibas. De hoc in Bruto his verbis: Vtinam in Ti. Graccho, Caioq. Carbone talis mens ad remp. bene gerendam fuiſſet, quale ingenium ad bene dicẽdum fuit. profecto nemo his viris gloria præſtitiſſet. ſed eorum alter propter turbulentiſſimum tribunatum ab ipſa rep. eſt interfectus: alter, propter perpetuam in populari ratione leuitatem, morte voluntaria ſe a ſeueritate iudicũ vindicauit. ſed fuit vterque ſummus orator: atque id memoria patrũ teſte dicimus. T R I B V N V S *pl. ſeditioſus,*] ſeditioſe, vt ait Cicero pro Milone, P. Africanum in concione interrogauit, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret. Idem rogationem promulgauit, vt eundem tribunum pl. quoties quidẽ vellet, creari liceret. quam rogationẽ Africanus minor diſſuaſit, C. Gracchus ſuaſit: ſed Africanus tenuit. Epitome, ſeditioſum fuiſſe, oſtendit etiam in Lælio, cum ait: Carbonem quoque propter recẽtem pœnã Ti. Gracchi ſuſtinuimus. V I M *attuliſſe*] idem ſcripſit in ep. ad Q. fr. lib. 2. ſed lib. 2. de Orat. non ei vim Carbonem attuliſſe, ſed conſcium ſignificat fuiſſe. eius autem mortis culpa in Semproniã vxorem, Gracchorum ſororem, a pluribus cõfertur. vide illud in Somnio Scipionis: Si impias propinquorum manus effugeris. Carbonem & Semproniam in eo ſcelere coniũgere Cicero videtur in lib. de Amic. Hunc, inquit, etiam poſt mortẽ ſecuti amici, & propinqui, quid in P. Scipionem effecerint, ſine lacrimis non queo dicere. H O C *vero,*] Cn. Carbone; qui ter conſulatum adeptus, acerrime contra Sullam pugnauit: poſtremo victus, & Italia pulſus, in Sicilia a Pompeio occiſus eſt. Plutarchus, Appianus, Valerius Max. P A T E R *eius,*] Cn. Carbo, vt capitolini lapides teſtantur, & is fortaſſe, qui cum Metello Caprario conſul fuit. nam de illius dignitate argumentum capio ex accuſatione M. Antonij, oratoria laude clari. non enim ignobilem, aut humilem eum accuſaſſet: cum præſertim & L. Craſſus conſularem virum, C. Carbonem, eloquentia præſtantem, adoleſcentulus iam accuſaſſet. S V T O R I O *atramento abſolutus putatur.*] ſutorium atramentũ Græci Χάλκανθον vocant. Galenus lib. X I I I. meth. cap. 20. nominat inter ea pharmaca, quæ non leuiter nocendi vim habent: quam ille *ἀναβρωτικὴν φθαρτικὴν* appellat: ſubiungitq. non tuto medicamentis immiſceri, quæ per os aſſumuntur: itaque licet opinari, Carbonem hunc, ſumpto atramento ſutorio, voluntaria morte damnationis a iudicio liberatum. Non ignoro, quibuſdã, abſolui atramento ſutorio, quaſi prouerbium eſſe viſum: vt dixerit Cicero, abſolutum quidẽ, ſed, vt opinio fuit corrupto iudicio: quod, vt obſcuræ ſunt litteræ atramento ſutorio conſcriptæ, ſic obſcuræ fuerint iudicum ſententiæ. Horum probanda ſit, an condemnanda opinio, alij viderint. A D *patres, conſcenderetur are:*] Patres dicti centum illi, ex quibus ſenatum Romulus conſtituit: qui omnes ingenui fuere. nam reliquos, qui ab initio vrbis Romæ cum Romulo fuere, patrem, & auum liberos ciere non potuiſſe, Liuij verba lib. X. ſignificant. quod Cincius quoque ſenſiſſe videtur in libro de Comitiis, qui non exſtat. ſed eius hæc apud Feſtum mentio eſt: Patricios, Cincius ait in libro de Comitiis, eos appellari ſolitos, qui nunc ingenui vocentur. Et quia per annos multos patriciis tantum gentibus curia patuit; propterea patres appellat hic Cicero, cum de patriciis loquatur: licet eius ætate, atque adeo multis ante ſæculis, plebeiis etiã familiis ſenatoria dignitas impertiretur, & ideo patres plebeis quoque familiis orti dicerẽtur. Reſpexit igitur ad priſca tẽpora, cum aditus in curiam ſolis patriciis daretur. Suetonius quoque in Iulio, Clodium, inquit, a patribus ad plebem tranſire conantem, eadem die, horaq. nona traduxit. A patribus dixit, pro, a patriciis. R E V E L A T A R E.] quia Pætus plebeium ſe eſſe dixerat, opinatus omnes Papirios fuiſſe plebeios; malo, inquit, patricium te eſſe, ducta origine a patriciis, non a plebeiis. Supra: Patriciorum imagines habeas, volo. I M P O R T V N I,] non modo qui agit aliquid alieno tempore, ſed etiam qui agit, quod non debet, importunus eſt. Lib. 1. de Fin. Filium morte multauit: ſi ſine cauſſa, nollem me ab eo ortum, tam importuno, tamq. crudeli. In Piſonem: Animal ex omnium ſcelerum importunitate concretum. Pro Cluentio: Importunitatem matris a filij capite depellite.

Argumentum ep. 22.

ITa familiariter & libere iocatus erat Pætus in epiſtola ſua, vt obſcenum verbum non vitaret. vnde ſumpſit occaſionem Cicero exponendæ Stoicorum ſententiæ de licentia loquẽdi. quo facto, ſcholam Stoicam damnat: a ſe ait ſeruari Platonis in loquendo verecundiam. Incertus annus.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 22.

AMO verecundiam, vel potius libertatem loquendi. atque hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto: etſi Academiæ noſtræ cum eo magna rixa eſt. ſed, vt dico, placet Stoicis, ſuo quamque rem nomine appellare. ſic enim diſſerunt: nihil eſſe obſcenum, nihil turpe dictu: nam, ſi quod ſit in obſcenitate flagitium, id aut in re eſſe, aut in verbo: nihil eſſe tertium. in re non eſt: itaque non modo in comœdiis res ipſa narratur, vt ille in Demiurgo modo, (forte noſti canticum: meminiſti Roſcium) Ita me deſtituit nudum: totus eſt ſermo verbis tectus, re impudentior; ſed etiam in tragœdiis. quid eſt enim illud? Quæ mulier vna? quid, inquam, eſt? Vſurpata duplex cubile. quid illud? Pheræi hic cubile inire eſt auſus. quid eſt? Virginem me quondam inuitam per vim violat. Iuppiter bone, violat? atqui idem ſignificat, ſed alterum nemo tuliſſet. Vides igitur, cum eadem res ſit, quia verba non ſint, nihil videri turpe. ergo in re non eſt: multo minus in verbis. ſi enim, quod verbo ſignificatur, id turpe non eſt: verbum, quod ſignificat, turpe eſſe non poteſt. Anum appellas alieno nomine: cur non ſuo potius? ſi turpe eſt, ne alieno quidem: ſi non eſt, ſuo potius. Caudam antiqui penem vocabant; ex quo eſt propter ſimilitudinem peniculus: at hodie penis eſt in obſcenis. at vero Piſo ille Frugi in Annalibus ſuis queritur, adoleſcentes peni deditos eſſe. quod tu in epiſtola appellas ſuo nomine, ille tectius penem. ſed quia multi, factum eſt tam obſcenum, quam id verbum, quo tu vſus es. Quid, quod vulgo dicitur, Cum nos te volumus conuenire, num obſcenum eſt? memini in ſenatu diſertum conſularem ita eloqui, Hanc culpam maiorem, an illam dicam? potuit obſcenius? non, inquis: non enim ita ſenſit. non ergo in verbo eſt. docui autem in re non eſſe: nuſquam igitur eſt. Liberis dare operam, quam honeſte dicitur. etiam patres rogant filios: eius operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobiliſſimus fidicen. is Connus vocitatus eſt. num id obſcenum putas? Cum loquimur, terni, nihil flagitij dicimus: at, cum bini, obſcenũ eſt. Græcis quidem, inquies. nihil eſt ergo in verbo: quando & ego Græce ſcio; & tamen tibi dico, bini; idq. tu facis, quaſi ego Græce, non Latine, dixerim. Ruta, & menta, recte vtrumque. volo mentam puſillam ita appellare, vt rutulam: non licet. Bella tectoriola dicis: dic ergo etiam pauimenta iſto modo: non potes. Vides igitur nihil eſſe, niſi ineptias, turpitudinem nec in verbo eſſe, nec in re, itaque nuſquã eſſe. Ergo in verbis honeſtis obſcena ponimus. quid enim, non honeſtum verbum eſt diuiſio? at ineſt obſcenum. cui reſpondet intercapedo. num hæc ergo obſcena ſunt? nos autem ridicule, ſi dicimus, ille patrem ſtrangulauit, honorem non præfamur: ſin de Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus eſt. Et quidem iam non etiam obſcena verba pro obſcenis ſunt. batuit, inquit, impudenter: depſit, multo impudẽtius. atqui neutrum eſt obſcenum. STVLTORVM plena ſunt omnia. Teſtes, verbum honeſtiſſimum in iudicio, alio loco non nimis. at honeſti Colei Lanuuini, Cliternini non honeſti. Quid? ipſa res modo honeſta, modo turpis. ſuppedit, flagitium eſt: iam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes ſcholam Stoicam. ὁ σοφὸς ἀθυῤῥήμων ἴσω. Quam multa ex vno verbo tuo? Te aduerſus me omnia audere, gratum eſt. ego ſeruo, & ſeruabo (ſic enim aſſueui) Platonis verecundiam. itaque tectis verbis ea ad te ſcripſi, quæ apertiſſimis agunt Stoici. ſed illi etiam crepitus aiunt æque liberos, ac ructus eſſe oportere. honorem igitur Kalendis Martiis. Tu me diliges, & valebis.

EXPLANATIO.

AMO *verecundiam*,] Platonis, in loquendo. VEL *potius libertatem loquendi.*] aut hoc per iocum dicit: aut legendum, Alij potius libertatẽ, alioqui pugnantia loqueretur. nam infra, Ego, inquit, ſeruo, & ſeruabo (ſic enim aſſueui) Platonis verecundiam. Et hanc ſententiam, reprehenſa Stoicorum, & Cynicorum libertate, accurate defendit lib. 1. Off. Nec vero audiendi ſunt, inquit, Cynici, aut ſi qui fuerunt Stoici pæne Cynici, qui reprehendunt, & irrident, quod ea, quæ turpia re non ſunt, verbis flagitioſa dicamus; illa autem, que turpia ſint, nominibus appellemus ſuis. latrocinari, fraudare, adulterare, re turpe eſt, ſed dicitur non obſcene: liberis dare operam, re honeſtũ eſt, nomine obſcenũ. pluraq.

in eam ſententiam ab eiſdem contra verecundiam diſputantur. Eſt igitur feſtina correctio, ad Pæti gratiam inducta, quaſi aſſentandi cauſſa. & eodem ſpectant illa, quæ ſequuntur de ſchola Stoica: vt verbi turpitudinem, quod Pætus effutierat, Stoicorum auctoritas quodam modo tegeret. ZANONI] Zenones octo nominat Laertius, primum Eleatē, qui Parmenidem audiuit, vt ait Suidas, & dialecticam inuenit, vt Ariſtoteles. Mira fuit in cruciatibus patientia, vtpote qui, detecta coniuratione, cuius ipſe auctor fuerat, perpeti omnia maluerit, quam conſcios delendæ tyrannidis indicare: quos ne nominare cogeretur, præciſam dentibus linguam in os Neoclis tyranni conſpuit. Tuſc. 2. & Laertius. Alter fuit Zeno Citiæus, e Cito, Cypri inſulæ opido, Polemonis auditor, Stoicæ ſectæ conditor, & princeps, vt inquit Cicero pro Murena, & in Orat. & lib. III. de Fin. & Strabo lib. XIV. & Laertius in vita. is Athenienſibus ita carus fuit, & auctoritatis tantæ, vt apud eum claues vrbis deponerent, aureaq. ipſum corona ornarent, & imagine ærea. Hic eſt, quam hic Cicero nominat, & in Lucullo his verbis: Zeno inuentor, & princeps Stoicorum fuit. Et Acad. 1. Zeno nullo modo is erat, qui, vt Theophraſtus, neruos virtutis incideret; ſed contra, qui omnia, quæ ad beatam vitam pertinerent, in vna virtute poneret, nec quidquam aliud numeraret in bonis. Idem lib. IV. de Fin. Poſtremus a Laertio nominatur Sidonius Zeno Epicureus: quem Cicero audiuit, eiuſque mentionem facit in Lucullo, & Acad. 1. in extremo, & lib. 1. de nat. de. & in Tuſc. 3. HOMINI *mehercule acuto:*] acumē Stoici Zenonis laudat & in Acad. 1. Zeno, inquit, cum Arceſilam anteiret ætate, valdeq. ſubtiliter diſſereret, & peracute moueretur, corrigere conatus eſt diſciplinam. ep. 22. lib. IX. ACADAMIÆ *noſtræ*] Academia duplex, vetus, & noua, vetus, a Platone inſtituta, mox culta a Speuſippo, Xenocrate, Polemone, Cratete, Crantore: noua, ab Arceſila, Carneade, Lacyde. MAGNA *rixa*] de fine bonorum, & malorum: cum Stoici vnam virtutem ſequantur, cetera contemnant omnia; Academici vero virtutem quidem rebus omnibus præferant, honoribus tamen, diuitiis, valetudini, aliiſq. tum fortunæ, tum naturæ muneribus locum relinquant. Hanc rixam Cicero in Lucullo oſtēdit his verbis: Aut Stoicus conſtituatur ſapiēs, aut veteris Academiæ. vtrumque non poteſt. eſt enim inter eos non de terminis, ſed de tota poſſeſſione contentio. nam omnis ratio vitæ definitione ſummi boni continetur: de qua qui diſſident, de omni ratione vitæ diſſident. Et Acad. lib. 1. multa in hanc ſententiam. Diuus Auguſtinus lib. III. contra Academicos recitat hæc verba Ciceronis: Contra Stoicos potiſſimum Academicorum exarſit ingenium. PLACET *Stoicis, ſuo quamque rem nomine appellare.*] attigit hoc lib. 1. Off. vide & Ariſtotelem lib. III. Rhet. IN *re non eſt:*] Sextus Empiricus, a Zenone Stoico ne præpoſteram quidem improbatam eſſe, lib. III. Pyrrh. cap. 24. oſtendit his verbis: Illum Achillis erga Patroclum ardentem amorem ad hoc referunt nonnulli. quod cur mirum vlli videatur? cum & Cynici philoſophi, Zenō Citiæus, & Cleanthes, & Chryſippus indifferens eſſe dicant. Et paullo poſt: Stoicos audiuimus dicentes a ratione non abhorrere, cum meretrice congredi, aut quæſtu meretricio vitam ſuſtentare. Et infra: Zeno Citiæus non alienum a ratione dicit eſſe, matris naturam ſuæ affricare: quemadmodū nec aliam corporis eius partem manu fricare, malū vllus eſſe dixerit. Cum præterea deteſtabile ſit apud nos ἀισχρουργίαν, Zeno approbat. Et cap. 25. Stoicorum ſectæ princeps Zeno ἐν ταῖς διατριβαῖς, ideſt in libris de inſtitutione puerorum, cum alia ſimilia, tum vero hæc dicit: Diuidere nihilo magis, nec minus pueros adamatos, quam non adamatos, nec feminas, quam mares. non enim ſunt alia, quæ pueros adamatos, aut non adamatos, nec feminas, aut mares deceāt: ſed eadem illos decēt. ILLE *in Demiurgo modo.*] Ille, non eſt poeta, qui Demiurgū tragœdiā ſcripſit, ſed hiſtrio, ideſt Roſcius. Demiurgum autem ſcripſit Turpilius: vt ex Nonio licet cognoſcere. MODO,] ſi Ciceronis verbū eſt; actam paullo ante hanc tragœdiam, cogimur credere. in quo equidem hæreo. nam ex eo ſequetur, vixiſſe Roſcium paullo ante: de quo ſubiungitur: Meminiſti Roſcium. quod ſi ita eſt: hanc epiſtolam aliquot annis ante ciuile bellū ſcriptam eſſe, neceſſario putabimus. nam Roſcius ante orationem pro Archia poeta habitam e vita deceſſit: quod ipſa indicat oratio, quæ habita eſt, quantum aſſequi coniectura licet, Silano & Murena coſ. id quod ipſa oratione examinanda lector intelligens iudicabit. Aut igitur hanc epiſtolam paullo poſt orationem pro Archia ſcriptam eſſe dicamus; quod mihi parum ſit veriſimile; cum ceteræ ad eundem omnes Cæſare dominante ſcriptæ ſint: aut aliter diſtinguamus, nempe ſic: Vt ille in Demiurgo: Modo (forte noſti canticum, meminiſti Roſcium) ita me deſtituit nudū. Vt, Modo poetæ verbum ſit. NOSTI *canticum:*] canticum agere hiſtrio dicebatur, cum ipſe quidem corporis motus tibicinis modis congruentes dabat, alius autem ante tibicinem canebat. id fiebat, ſi ſolus hiſtrio loqueretur: nam, ſi duo, vel plures (id Liuius initio lib. VII. Diuerbium vocat) tunc & canebat idem hiſtrio, & ad cantum motus accommodabat. ROSCIVM] ſummū in actione ſcenica. ex eo natum, vt Roſcius appellaretur, quicūque aliqua arte, aut facultate excelleret. DESTITVIT *nudum:*] In Demiurgo comœdia querebatur neſcio quis, nudū ſe a muliere deſtitutum. RE *impudentior:*] quia ſuberat hoc: ereptam ſibi habendæ rei cum ea muliere poteſtatem. SED *etiam in tragœdijs.*] in quibus maior, quam in comœdiis, grauitas requiritur. QVÆ *mulier vna?*] quænam eſt, quæ cum viro concumbit? VSVRPATA *duplex cubile.*] hoc proxime ſequitur poſt illud, Quæ mulier vna? nam verba ſunt mulieris de pellice querentis. & fortaſſe loquentem hæc poeta induxerat Theben, vxorem Alexandri, Pheræi tyranni: quē arbitror infra nominari. hæc enim, vt Cicero lib. 2. Off. prodidit, propter pellicatus ſuſpicionē virum interfecit. Vſurpata, verbum deponens tēporis præteriti: cum tamen, Vſurpo, ſit vſitatius, quam Vſurpor: vt, Iuratus, a Iuro. Legimus etiā apud Gel. & Macrob. Q. Mucium iuriſconſultum dicere ſolitum; Non eſſe vſurpatam mulierem, quæ cum Kal. Ian. apud virum matrimonij cauſſa eſſe cœpiſſet, ante diem quarto Kalendas Ian. ſequentes, vſurpata eſſet. PHERÆI &c.] opinor hoc eſſe ex eadem tragœdia, ſed aliquanto poſt illa ſuperiora. nam illa in pellicem, hæc in adulterum dicuntur. VIRGINEM *me quondam inuitam per vim violat.*] poteſt hoc eſſe eiuſdem Thebes in Alexandrum tyrannum.

Violat, modeſte dixit. antiqui enim, vt lib. v. de lin. Lat. ſcripſit Varro, Violauit virginem, pro Vitiauit, &, Cum muliere fuit, pro Concubuit, modeſte dicebant. IDEM *ſignificat.*] alterum verbum eſt, idem ſignificans, quod violo; ſed, illud poeta ſi dixiſſet, nemo tuliſſet, ergo non eſt in re flagitium: nam in comœdiis, & tragœdiis, licet verbis tectis, res tamen ipſa narratur. ALTERVM] obſcenum verbum, quo diſſoluti homines pro Violo libere vtuntur. ALIENO *nomine;*] proprium nomen, podex: alienum, anus, a vetula: quod vtrique ſimilis deformitas, & fœditas. ſignificatio diuerſa cognoſcitur in omni caſu, præterquam in eo, qui regit, & eo, qui accuſat. nam anus, & anum; pro podice, & vetula, æque dicitur: ceteri caſus differunt. NE *alieno quidem:*] appelles. PANICVLVS:] in antiquis libris &, Peniculus; eſt, & Peniculus. Feſtus Peniculum appellat, quo calceamenta terguntur: & ait a Pene deductum, id eſt cauda. Plautus quoque in Men. act. 1. Iuuentus, ait, ſub perſona Paraſiti, nomen fecit Peniculo mihi, Ideo quia menſam, quando edo, detergeo. AT *vero*] malim, Et vero. non enim hoc aduerſatur, ſed conſentit proximis ſuperioribus verbis. & alibi ſic Cicero locutus. vnus omnino vetus liber habet, Vt Piſo. ILLE a *Frugi*] qui ſine ornatu ſcripſit hiſtoriam: vt lib. 2. de Orat. & lib. 1. de Leg. & Tuſc. 3. Frugi autem, a moribus appellarunt. IN *Annalibus ſuis*] quorum ex lib. v. Priſcianus verba quædam recitat lib. x. PENIS] libidini, quæ pene exercetur. SVO *nomine,*] mentulam. Infra: Quam tu ulla ex vno verbo tuo. QVIA *nobis,*] ſubaudi, penem nominaris. CVR ITA *non*] qui hoc pronunciabat, videbatur dicere, Cunnos. quod obſcenũ eſt. hinc opinor ſatis patet, mendoſe veteres pronunciaſſe, Cun, pro Cum; ſequente littera n. quam ob cauſam dixere, Nobiſcum: ne dicerent, Cun nobis; & ita Cunni mentio probas aures offenderet. Hoc vitium Cicero notauit in Oratore. Quid illud, inquit, non olet, vnde ſit, quod dicitur, cum illis, cum autem nobis non dicatur, ſed nobiſcum? quia, ſi ita diceretur, obſcenius concurrerẽt litteræ, vt etiam modo, niſi, autem, interpoſuiſſem, concurriſſent. ex eo eſt, mecum, & tecum, non, cum me, &, cum te: vt eſſet ſimile illis, vobiſcum, atque nobiſcum. Peruenit hoc vitium ad ætatem Quinctiliani: nam hæc ſcripſit lib. IX. Iunctura deformiter ſonat: vt. ſi Cũ hominibus notis loqui nos dicimus, niſi hoc ipſum, hominibus, medium ſit, in præfata videmur incidere. HANC *culpam maiorem, an illam dicam?*] dupliciter peccaſſe conſularem illum, quidam putãt; cum dixit, Culpam, & An illam: quod in, Culpam, prior ſyllaba obſcenam corporis partem indicare videatur; An illam vero parum verecunde dictum ſit, quia tres primæ litteræ, Ani, alium referant; quam corporis partem, quia turpis eſt, ideo natura auertit ab oculis. Ego in, Culpam, vitiũ nullum agnoſco. alioqui obſcene loqueretur, quicumque Culpam nominaret. in, An illam, videtur ineſſe turpitudo: quam Cicero vitandam cenſet: hodie tamen vitio non datur, ſi quis ita loquitur. LIBERIS *dare operam,*] operam in eo ponere, vt filij generentur. QVAM *honeſte dicitur,*] id eſt, honeſte plane dicitur: tum quod honeſta res eſt: tum etiam, quod eius operæ nomen aperte non dicitur. lib. 1. Off. Liberis dare operam, re honeſtum eſt, nomine obſcenum. CONNVS] quod nomen vna tantum littera diſtat a Cunnus, nec tamen obſcenum eſt. Plato cum nominat in Epitaphio. BINI,] apparet, vel, Vini, pro Bini, dixiſſe veteres Romanos; quod quidẽ audientibus nihil differre videtur a Græco *βινε*: vel, cum Græca verba a β incipientia pronunciarent, pro β nominaſſe Latinam litteram B. nam, ſi flagitium eſt in, Bini, nimirum idem eſt, quia non differt a Græco *βινε*. aut igitur, Bini, per β Græcum, aut *βινε* per B Latinum pronunciabant. ID Q. *tu facis,*] *βινε*, eſt, concumbe, a *βινέω*. cum ergo tibi dico, Bini, tu concumbis: quaſi ego tibi, Græce locutus, imperauerim, vt concumberes: cum tamẽ ego Latine dixerim, non Græce. NON *licet.*] quia, mentula, dicerem: quod obſcenum eſt. NON *poteſt.*] quia diceres, pauimentula: in quo verbo mentula nominatur. NON *honeſtum verbum eſt diuiſio?*] tunc eſt honeſtum, cum ſimpliciter ſignificat, ſeparatio: obſceni enim tunc nihil ineſt, & vſurpatur conſuetudine communi: vt, diuidere lignum, fundũ, hereditatem, ſimilia. honeſtum autem tunc non eſt, cum dicimus, diuidere puerum: vt Græci quoq. loquuntur: dicunt enim, *διαμερίζειν παιδικά*, pro, diuidere, & ſtuprare pueros adamatos. & ita locutum eſſe Sextũ Empiricum lib. III. Pyrrh. cap. 25. animaduerti, idemq. cap. 24. cum ageret de maſcula Venere, ſine probro apud quaſdam gentes vſitata, vt apud Germanos, & Thebanos, hæc ſubiungit: Merionem Cretenſem (Merionem illum, Homerico verſu notum, Idomenei, Cretenſium ducis, aurigam, appellat) ita vocatum aiunt ad expreſſam conſuetudinis Cretenſium ſignificationẽ. Hæc Sextus, ex opinione eorum, qui Merionis nomen *ἀπὸ τοῦ μερίζειν τὸν μηρὸν*, deductum putabant, qui *μηριόνης*, Ionica lingua ε in η conuerſa, ab Homero vocatur. Videtur huc ſpectaſſe Plautus in Aul. ambigua tamen ſignificatione, vt eſt in hoc genere facetus, cum dixit: Me quidem hercle (dicam palam) non diuides. Et ibidem: Poſt, ſi quis vellet te, haud non velles diuidi. CVR *reſpondet intercapedo.*] Reſpondet, pro ſimile eſt: vt Reſpondet Rhetorica dialecticæ: quod Ariſtoteles initio Rhetoricorum dixit *ἀντίστροφον*. Vt diuiſio, inquit, ſic intercapedo & honeſtum, & obſcenum poteſt eſſe verbum: honeſtum, vt intercapedo temporis, litterarum, id eſt, interuallum: obſcenum, vt in patiente puero. agens enim diuidit, patiens intercipit. turpiſſima, & exſecranda libidine. NVM *obſcena ſunt?*] non ſunt. dixit enim, Non honeſtum verbum eſt diuiſio? HONOREM *non præfamur:*] cum tamen res nefaria ſit. Præfatur honorem, qui, turpe aliquid dicturus, excuſandi ſui gratia verbis vtitur veniam petentibus, vt, ignoſce, pace dicam tua, & ſimilibus. AVRELIA, *aut Lollia,*] ſcortis nobilibus. BATVIT, *inquit, impudenter: depſit, multo impudentius.*] Batuere, & Depſere, cum non obſcena proprie ſint verba; nam illud eſt, verberare, vel pugnare; hoc, ſubigẽdo tenerum reddere; ad obſcenam tamen ſignificationem transferuntur. Batuere enim ſic accipitur pro *βινεῖν*, vt, bini, pro *βινε*. eſt autem *βινεῖν*, cum mares inſiliũt feminas rei Venereæ cauſſa. quo verbo Theocritus vſus eſt. Depſere vero, eſt ſubigere, miſcere. id perſpicue docet Nonius. Condepſere, ait, eſt, commiſcere, a Græco tractum *δέψω*. Homerus Odyſſeæ M. *κηρὸν δεψήσας μελιηδέα*. Pomponius Nuptiis: Partem iniſpui, concluſi, cõdepſui. Depſere igitur & honeſtum, & obſcenum eſſe poteſt. honeſtum eſt, apud Catonem,

nem,& Varronem; obſcenũ, non agnoſcitur exemplis: ſed hic ſufficere videtur Ciceronis locus; cum ait: Iam non etiam obſcena verba pro obſcenis ſunt. Batuit, inquit, impudenter: depſit, multo impudẽtius. Præterea videtur Catullus dixiſſe, Patrui perdepſuit ipſam Vxorem: non, Perdeſpuit. quem locum Ioſephus Scaliger, ſummo adoleſcens ingenio, dignus plane Iulio Cæſare patre filius, emẽdauit. Eſt autem multo impudentius, depſere, quam batuere: quia turpius eſt, ſubigere, quam inſilire. batuit enim, ideſt inſilit, qui rem Venereã habere vult: depſit vero, ideſt ſubigit, ἀπὸ τοῦ δεψεῖν, qui libidem ipſam exercet. STVLTORVM *plena ſunt omnia.*] dicitur hoc ex perſona Stoicorum, vt illud ſupra: Vides igitur nihil eſſe, niſi ineptias; turpitudinẽ nec in verbo eſſe, nec in re, itaque nuſquam eſſe. Infra vero, vt oſtendat Cicero, ſe non ea dixiſſe, quæ ipſe probet, ſed ea, quę Stoici ſentiãt, Habes, inquit, ſcholam Stoicam. Ineptias igitur, & ſtultitiam Stoici putabant, ſi quis verecundiam in loquẽdo ſeruaret, cum nec in verbis, nec in rebus turpitudo eſſe videretur, ſed eſſet rerum omnium *ἀδιαφορία* quædam. ALIO *loco*] cum loquimur de teſtibus virilibus. NON *nimis.*] etſi, nimium, non probatur: tamen, non nimis, non pro eo ponitur, quod infra nimium ſtatim eſt, quod eſt multum, verum pro eo, quod a nimio longe diſtat; ideſt pro, parum, ſic in Diuinatione in Verrẽ: Statuere debens, Q. Cæcilium non nimis hanc cauſſam ſeuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. COLEI *Lanuuini.*] familia Lanuuina, ſic appellata, vel familiæ cognomen. CLITERNINI *non honeſti.*] quia familia Coleorum ibi non eſt: & ideo, Cliterninos coleos qui dicit, non familiam, ſed teſtes viriles dicit. Vtrique autem populi, Lanuuini, & Cliternini, ſunt in Latio. Coleorum vocabulo vſus eſt Laberius, apud Nonium. SVPPEDIT, *flagitium eſt:*] quia, cum deducatur a pedo, ſignificat, crepitũ ventris emittere. NON *reprehendes.*] quia valetudinis gratia itur ad balneum: & ideo, in balneo pedere, flagitium non eſt. HABES *ſcholam Stoicam.*] quia Stoicis in ſchola diſputãtur. O *σοφὸς ἀδολεσχίας* [illegible]] ſapiens recta loqueris. opinor contra ſcholam Stoicam hoc eſſe. vt dixerit Cicero: Stoici ſuperiora illa diſputant: mihi autem hoc videtur, ſapientem ita loqui debere, vt obſcenitatem vitet: quod ego facio, Platonis verecundiam ſeruans: EX *vno verbo tuo*] quia Papirius in epiſtola ſua mentulam nominarat, ex eo verbo occaſionem exponendæ Stoicorũ ſententiæ de libertate loquendi Cicero ſumpſit. ADVERSVS *me*] leuius eſt, quam contra. nam, contra, nocendi voluntatem oſtẽdit: aduerſus, interdum eſt ſine contraria, vel etiam cum bona voluntate. Ad Att. ep. 3. lib. x. Vnum te puto minus blandum eſſe, quam me: aut, ſi vterque noſtrum eſt aliquando aduerſus aliquem, inter nos certe numquam ſumus. Terentius in Andr. Id gratum fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam. Quod ait Donatus eſſe, penes te. Et illud eiuſdem in eadem fabula: Opus eſt aut hũc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduerſum hunc loqui: Aduerſum pro apud eſſe poſitũ, idem Donatus opinatur. AVDERE,] & hoc indicat, Ciceroni non placere libertatem loquendi. quod ſequẽtibus quoque verbis declaratur. PLATONIS *verecundiam.*] quam ſuis in ſcriptis Plato ſeruauit. ETIAM *crepitus*] non modo verba. HONOREM] habere volui. KALENDIS *Martijs.*] quem præcipue diem matronas, Iunoni dicatum, cum religione coluiſſe, lib. ſat. 1. ſcripſit Macrobius. Hinc Plautus in Milite: Da mihi vir, Kalendis quæ mittam, cum Martiæ venerint. quem verſum ſine cauſſa immutarunt poſtea impreſſores tranſalpini, hoc modo: Da mi vir Kalendis meam quod matrem iuuerit. Ouidius Faſt. lib. III. & Seruius in Virg. lib. IX. cur Kalendas Martias matronæ colerent, cauſſam exponunt.

Argumentum ep. 23.

PRænunciat Pæto aduentum ſuum: quamquam enim audierit eum pedibus laborare, ſe tamen putare ait, cocum illius articulari morbo non impediri, quo minus cenam poſſit apparare. Cæſare tertium, & Lepido cos.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 23.

HERI veni in Cumanum: cras ad te fortaſſe: ſed, cum certũ ſciam, faciam te paullo ante certiorem. etſi M. Ceparius, cum mihi in ſilua Gallinaria obuiam veniſſet quæſiſſemq. quid ageres; dixit te in lecto eſſe, quod ex pedibus laborares. tuli ſcilicet moleſte, vt debui: ſed tamen conſtitui ad te venire; vt & viderem te, & viſerem, & cenarem etiam. non enim arbitror cocum etiam te arthriticum habere. exſpecta igitur hoſpitem cum minime edacem, tum inimicum cenis ſumptuoſis. Vale.

EXPLANATIO.

CVM *certum ſciam,*] de die. nam ire omnino conſtituerat: vt infra. SILVA *Gallinaria*] Varro lib. III. de re ruſt. Silua, inquit, Gallinaria, a gallinis ruſticis dicta, eſt in mari Tuſco, ſecundum Italiam, contra montes Liguſticos. Et Strabo lib. v. EX *pedibus laborares.*] quæ podagra dicitur; chiragra vero, cum ex manibus laboramus. Pedum doloribus affici, ep. 19. lib. VI. ET *viderem te, & viſerem,*] viſerem, dixit, vel quia Pætus ægrotabat, vel quia domum crebro ad eum ire Cicero volebat, vt apud eum cenaret. ARTHRITICVM] articulis ita laborantem, vt cenam apparare non poſſit.

Argumentum ep. 24.

RVſum, à Pæto commendatum, ait ſibi curæ etiam atque etiam fore: deinde monet, vt omnino ad cenas & conuictum amicorũ redeat: concludit, rep. ſibi nihil eſſe carius. Poſt Cæſaris necem, Hirtio, & Panſa coſ.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 24.

RVFVM iſtum, amicum tuum, de quo iterum iam ad me ſcribis, adiuuarem quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem. cum te tantopere viderem eius cauſſa laborare: cum vero & ex tuis litteris, & illius ad me miſſis, intelligam, & iudicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe, non poſſum ei non amicus eſſe, neque ſolum tua commendatione, quæ apud me, vt debet, valet plurimum, ſed etiam voluntate, ac iudicio meo, volo enim te ſcire, mi Pæte, initium mihi ſuſpicionis, & cautionis, & diligentiæ fuiſſe litteras tuas: quibus litteris congruentes fuerunt aliæ poſtea multorum. nam & Aquini, & Fabrateriæ conſilia ſunt inita de me, quæ te video inaudiſſe: &, quaſi diuinarent, quam his moleſtus eſſem futurus, nihil aliud egerunt, niſi, me vt opprimerent. quod ego non ſuſpicans, incautior fuiſſem, niſi a te admonitus eſſem. Quamobrem iſte tuus amicus apud me commendatione non eget. vtinam ea fortuna reip. ſit, vt ille me quamgratiſſimum poſſit cognoſcere. Sed hæc hactenus. Te ad cenas itare deſiſſe, moleſte fero. magna enim te delectatione, & voluptate priuaſti. deinde etiam vereor, (licet enim verum dicere) ne neſcio quid illud, quod ſolebas, dediſcas, & obliuiſcare cenulas facere. nam ſi tum, cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas; quid nunc te facturum putem? Spurina quidem, cum ei rem demõſtraſſem, & vitam tuam ſuperiorem expoſuiſſem; magnum periculum ſummæ reip. demonſtrabat, niſi ad ſuperiorem conſuetudinem tum, cum fauonius flaret, reuertiſſes: hoc tempore ferri poſſe; ſi forte tu frigus ferre non poſſes. Sed mehercule, mi Pæte, extra iocum, moneo te, quod pertinere ad beate viuendum arbitror, vt cum viris bonis, iucundis, amantibus tui viuas. nihil eſt aptius vitæ, nihil ad beate viuendũ accommodatius. nec id ad voluptatem refero, ſed ad cõmunitatem vitæ, atque victus, remiſſionemq. animorum, quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in conuiuiis dulciſſimus: vt ſapientius noſtri, quam Græci: illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id eſt compotationes, aut concenationes: nos conuiuia; quod tum maxime ſimul viuitur. Vides, vt te philoſophando reuocare coner ad cenas? Cura vt valeas: id, foris cenando, facillime conſequere. Sed caue, ſi me amas, exiſtimes me, quod iocoſius ſcribam, abieciſſe curam reip. ſic tibi mi Pæte perſuade, me dies, & noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi vt mei ciues ſalui, liberiq. ſint. nullum locum prætermitto monẽdi, agendi, prouidendi. hoc denique animo ſum, vt, ſi in hac cura, atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclare actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

EXPLANATIO.

MAGNÆ *curæ ei ſalutem meam fuiſſe,*] quia conſilia de opprimendo Cicerone inita Rufus ad Pætum detulit, Pætus ad Ciceronem ſcripſit. VT *debet, valet plurimum,*] ſic ep. 19. lib. 11. AQVINI,] oppidum eſt in Latio. FABRATERIÆ] in Campania. Priſcianos lib. 11. In teria deſinentia ſimiliter faciunt, Fabrateria Fabraternus. CONSILIA *ſunt inita*] ab Antonio. DE *me,*] opprimendo. INAVDISSE:] inaudimus occulta. Cicero Panſæ: Quorum erupit illa vox, de qua ego ex te primum inaudieram. Et Plautus in Aul. Credo ego iam illũ inaudiſſe, mihi eſſe theſaurũ domi. MOLESTVS] acerbiſſimis enim, quæ exſtant; orationibus Antonium inſectatus eſt. EA *fortuna reip. ſit.*] occiſo enim Cæſare, nondum tamen ſuum ius reſp. recuperauerat. ep. 1. lib. XII. ITARE *deſiſſe,*] propter frigus. QVOD *ſolebas,*] amicos ad cenam inuitare. CVM *habebas quos imitarere,*] viuo Cæſare, cum Hirtius, & Dolabella cenas darent. ep. 16. NON *multum proficiebas*] quia illorum cenæ copioſæ, tuæ pertenues erant. SPVRINA] Veſtriciæ gentis, vt lib. XIIX. auctor eſt Tacitus. haruſpex fuit, qui futura prædiceret. hic Cæſarem monuit, vt caueret idus Martias, quibus poſtea eſt interfectus. Suetonius. MAGNVM *periculum ſummæ reip.*] iocus eſt. AD *ſuperiorem conſuetudinem*] itandi ad cenas. CVM *fauonius flaret,*] qui flare incipit ineunte vere. FRIGVS] quod quia ferre non potes, ideo ad cenas itare deſiſti. FERRE] luſit in verborũ ſimilitudine, Ferri, & ferre. CVM *viris bonis, iucundis, amantibus tui*] ſic locutus ep. 21. lib. V. COMMVNITATEM] vt ſimul viuatur, animuſq. remittatur ſermone familiari. Placet aliis, Comitatem: ſed libri veteres aduerſantur omnes. PHILOSOPHANDO] ab eo loco, Nihil eſt aptius vitæ. AD *cenas?*] non vt cenas ipſe des, ſed vt apud alios cenes. Subiungit enim: Cura vt valeas: id, foris cenitando, facillime conſequere. VT *mei ciues ſalui, liberiq. ſint.*] ſcriptam eſſe epiſtolam poſt Cæſaris

 necem,

neceſſem, ex hoc loco intelligitur. MONENDI, *agendi, prouidendi.*] quæ tria poſtulantur ab optimo ciue. VITA *mihi ponenda ſit,*] quod accidit. iuſſu enim Antonij trium viri ob temp. rectè adminiſtratam eſt interfectus. PRÆCLARE *actum mecum putem.*] non peſſime actum, dixit Sulpicius ep. 5. lib. 1 v. præclare autem, agi cum eo, veteres dicebant, qui fortuna vteretur optima.

Argumentum ep. 25.

HAnc epiſtolam ſcripſit ante bellum ciuile, cum Ciliciam proconſul adminiſtraret. Iocans in eo cauillatur, quia ſibi Papirius præcepta de re militari litteris tradiderat. Cõmendat M. Fabium, eum, quem Cælio ep. 14. lib. x i. commendauit. L. Paullo, C. Marcello coſ.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 25.

SVMMVM me ducem litteræ tuæ reddidere. plane neſciebam te tam peritum eſſe rei militaris. Pyrrhi te libros, & Cineæ video lectitaſſe. itaque obtemperare cogito præceptis tuis, hoc amplius, nauicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitem Parthum negant vllam armaturam meliorem inueniri poſſe. Sed quid ludimus? neſcis, quo cum imperatore tibi negotium ſit. Κύρου παιδείαν, quam contriueram legendo, totam in hoc imperio explicaui. Sed iocabimur alias corã, & , vt ſpero, breui: nunc ades ad imperandum, vel ad parendum potius: ſic enim antiqui loquebantur. cum M. Fabio, quod ſcire te arbitror, ſummus mihi eſt vſus: valdeq; eum diligo cum propter ſummam probitatem eius, ac ſingularem modeſtiam, tum quod in iis controuerſiis, quas habeo cum tuis cõbibonibus Epicureis, optima opera eius vti ſoleo. is cum ad me Laodiceam veniſſet; mecumq; eum ego eſſe vellem, repente percuſſus eſt atrociſſimis litteris; in quibus ſcriptum erat, fundum Herculanenſem a Q. Fabio fratre proſcriptum eſſe, qui fundus cum eo communis eſſet. id M. Fabius pergrauiter tulit; exiſtimauitque, fratrem ſuum, hominem non ſapientem, impulſu inimicorum ſuorum eo progreſſum eſſe. nũc, ſi me amas, mi Pæte, negotium totum ſuſcipe, moleſtia Fabium libera. auctoritate tua nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratia. noli pati litigare fratres, & iudiciis turpibus conflictari. Mathonem, & Pollionem inimicos habet Fabius. quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quam mihi gratum feceris, ſi otioſum Fabium reddideris. id ille in te poſitum eſſe putat, mihiq. perſuadet. Vale.

EXPLANATIO.

SVMMVM *me ducem*] ironia. PYRRHI *libros, & Cineæ*] Pyrrhus Epirotarum rex fuit, Cineas eius legatus. vtrumque ſcripſiſſe libros de re militari, ex Plutarcho, & Æliano perſpicuum fit. MELIOREM] iocus. equites enim contra naues nihil poſſunt. Κύρου παιδείαν,] inſtitutionem Cyri, Perſarum regis, quam octo libris Xenophon expoſuit, non ad hiſtoriæ fidem, vt ait Cicero in epiſtola ad Quinctum fratrem, ſed ad effigiem iuſti imperij: itaque perpetuam in illo felicitatem fingit, mortemq. tranquilliſſimam, & omnis expertem doloris, ac moleſtiæ: cum Herodotus cõtra, & Iuſtinus, interfectum a Tomyri, Scytharum regina, cum ducentis Perſarum millibus, memoriæ prodiderint. Scripſit autem hos libros commotus duobus primis Platonis libris de optimo ſtatu reip. qua de re ſic Gellius lib. x i v. cap. 3. Xenophon inclyto illi operi Platonis, quod de optimo ſtatu reip. ciuitatiſq. adminiſtrãdæ ſcriptum eſt, lectis ex eo duobus ferelibris, qui primi in vulgus exierant, oppoſuit contra, conſcripſitq. diuerſum regiæ adminiſtrationis genus, quod, παιδεία κύρου, inſcriptum eſt. IN *hoc imperio*] in Cilicia adminiſtranda. EXPLICAVI.] re ipſa ſum exſecutus. BREVI:] non igitur eo anno, quo in prouinciam fuit, ideſt Sulpicio & Marcello coſ. hanc epiſtolam ſcripſit, ſed ſequenti, Paullo & Marcello coſ. cum iam de diſceſſu cogitaret. ADES *ad imperandum, vel ad parendum potius: ſic enim antiqui loquebantur.*] ſcripta veterum interiere, in quibus hic loquendi modus crebrior fuit. vnius igitur Salluſtij vtemur teſtimonio. Iugurtha, inquit, vbi armis, viriſque, & pecunia ſpoliatus eſt, cum ad imperandũ Tiſdrũ vocaretur, ruſus cœpit flectere animum ſuum. Ad imperandum, ideſt vt ei imperaretur, ad parendum: quod Cicero ſubiunxit. Hunc loquendi modum & Seruius agnouit in illo Virgilij verſu: Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. Cantando, inquit, dum incantatur. CONTROVERSIIS,] diſputationibus de ſummo bono, in quibus Academici, quorum ſectam Cicero probabat, vehementer ab Epicureis diſſentiebant. TVII] Epicureus igitur Pætus. COMBIBONIBVS] cõpotoribus. OPTIMA *opera*] valebat enim Fabius ingenio plurimum, & doctrina. ep. 14. lib. 11. PERCVSSVS *eſt*] ep. 8. ad Att. lib. x i v. Percuſſit animum. Terentius: Percuſſit illico animum. PROSCRIPTVM] vt venderetur. NON *ſapientem.*] pro ſtultum, modeſte dictum. Similiter ep. 14. lib. x i i. Ab hominibus nõ inſulſis. SVORVM] Mathonis, & Pollionis. qui nominantur infra. MATHONEM, *& Pollionem*] Matho, Pomponiæ gentis; Pollio, Aſiniæ cognomen. Pollionis epiſtolæ tres leguntur lib. x.

Argumentum

Argumentum ep. vlt.

DEſcriptio, & accuſatio cenæ hilarioris, præſertim accumbente Cytheride meretrice. Iiſdem conſulibus.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO. 26.

ACCVBVERAM hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaraui. dices, vbi? apud Volumnium Eutrapelum: & quidem ſupra me Atticus infra Verrius, familiares tui. miraris tam exhilaratam eſſe ſeruitutem noſtram? quid ergo faciam? te cõſulo, qui philoſophum audis. angar? excruciem ne me? quid aſſequar? deinde, quem ad finem? viuas, inquis, in litteris. an quidquam me aliud agere cenſes? haud poſſem viuere, niſi in litteris viuerem: ſed eſt earum etiam non ſatietas, ſed quidam modus. a quibus cum diſceſſi, etſi minimum mihi eſt in cena, quod tu vnum *ζήτημα* Dioni philoſopho poſuiſti: tamen, quid potius faciam, prius, quam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. in eo igitur, inquis, conuiuio Cicero ille, Quem adſpectabãt, cuius ob os Graij ora obuertebant ſua? non mehercule ſuſpicatus ſum illam affore: ſed tamen nec Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit; cum eſſet obiectum, habere eum Laida: habeo, inquit, nõ habeor a Laide. Græce hoc melius. tu, ſi voles, interpretabere. me vero nihil iſtorum ne iuuenem quidem mouit vnquam, ne nunc ſenem. conuiuio delector. ibi loquor aliquid, quod in ſolum, vt dicitur: & gemitum & in riſus maximos transfero. an tu id melius, qui etiam in philoſophum irriſeris; cum ille, ſi quis quid quæreret, dixiſſet. cenam te quærere a mane dixeris? ille Baro te putabat quæſiturum, vnum cælum eſſet, an innumerabilia. quid ad te? at hercule cena numquid ad te? tibi præſertim? Sic igitur viuitur: quotidie aliquid legitur, aut ſcribitur, deinde, ne amicis nihil tribuamus, epulamur vna non modo non contra legem, ſi vlla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. quare nihil eſt, quod aduentum noſtrum extimeſcas. non multi cibi hoſpitem accipies, multi ioci. Vale.

EXPLANATIO.

ACCVBVERAM *hora nona*,] qua veteres cenare conſueuere. vnde Martialis: Incipit exſtructos frangere nona thoros. HARVM] litterarum: quas deinde, cum domum rediiſſem, ex codicillis in chartam tranſlatas ad te mitterem. IN *codicillis*] ceratis tabulis: in quibus primum eſſe ſcribi ſolitum, oſtendit illud Varronis. apud Cariſium. Oſſe ſcribebant: & Titinij: Velim ego oſſe arare campum cereum: ideſt, ceratas codicillorum tabellas. Poſtea commodior ſtyli ænei eſt vſus inductus. Codicillorum vſus antiquiſſimus fuit, iam ante chartã inuentã: itaque ſcripſit Homerus Il. lib. VI. Bellerophonti in Lycia codicillos eſſe datos. quo argumento, nondum eo tempore inuentam eſſe chartam, Plinius lib. XIII. cap. 13. probare conatur. Codicilli autem, dicti a caudicibus, id eſt arborum libris: plures enim ligneæ tabellæ, glutino iungebantur, item vt iũguntur hodie noſtrates libri. Sed ante, quã in arborum libris, palmarum in foliis eſſe ſcriptum, idem Plinius auctor eſt eodem libro, cap. XI. & hæc ſubiungit: Publica poſtea monumẽta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœperunt ceris. pugillarium enim vſum fuiſſe etiam ante Troiana tempora, inuenimus apud Homerum. Quibus verbis pugillaria ſignificat codicillos eſſe, ideſt, tabellas ceratas illitas. in quibus pungendo, vnde pugillarium nomen, ſtylo impreſſo ſcriberetur. Verum, etſi ante chartam fuere, poſt eandem tamen inuentam manſere Codicilli, commodi ſcilicet cauſſa: quoniam, vbi charta, & atramentum non adeſſet, vt in itinere, in cena, in ſenatu, codicilli, ſtylo ſcripti, mittebantur. itaque ep. 18. lib. VI. Quæſiui, inquit, e Balbo per codicillos, quid eſſet in lege. Et Sulpicius ep. 12. lib. IV. Puer Acidini mihi obuiã venit cum codicillis: Interdum ipſi codicilli non mittebantur, ſed ſcribebatur in iis, quod in chartam deinde tranſlatum mitteretur. propterea, Harum exemplum in codicillis exaraui, ait Cicero. EXARAVI.] raptim ſcripſi. non enim, Exarare, valet, ſimpliciter ſcribere: quod nonnullos opinari, eorum ſcripta declarant. ep. 20. lib. XII. APVD *Volumnium*] Cenare cum aliquo, & apud aliquem, hoc differunt, quod, qui cum aliquo cenat, non eius domi neceſſario cenat, ſed interdum alibi; qui vero apud aliquem, non cum eo ſemper, ſed interdum etiam ſine eo, licet eius domi. EVTRAPELVM:] ita vocatum a feſtiuitate, & lepore. ep. 32. lib. VII. SVPRA *me Atticus, infra Verrius.*] Atticus a dextra, Verrius a ſiniſtra. Locus honoratior in lecto erat medius: quẽ Cicero, vir conſularis, merito obtinuit; ſecundus, ſuperior, Attici; tertius, inferior, Verrij. propterea ſuper Germanicũ Piſo diſcubuit, vt lib. III. ſcripſit Tacitus: & Didoni reginæ medium locum Virgilius aſſignauit, Æneæ ſuperiorem, Achati, vel Ilioneo inferiorem.

Cum venit, aulæis iam ſe regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamq. locauit.

de ſuperiore autem Æneæ loco:

Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto.

Et Plautus in Moſt. Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica, Sicut tu ſoles, neque ſuperior accumbere. Et in Stic. Haud poſtulo equidem ſummo in lecto accumbere: Et in Per. Accumbe in ſummo.

Quartus

Quartus locus, imus dicebatur: de quo Horatius, Secutus omnibus imis. in eo Volumnium ipſum, conuiuij dominũ, cum Cytheride accubuiſſe arbitror, non in lecto ſeparato, & proprio. Sciendum, quod Plutarchus ἐν τῷ συμποσιακῶν α. ſcriptum reliquit, conſulem non medio loco, qui ceteris ciuibus, vbi quis dignitate præſtaret, aſſignabatur, ſed vltimo medij lecti ſolitum accumbere, non modo propter eam cauſſam, ne reges videretur imitari, quorum actiones omnes, ac mores libera ciuitas oderat, ſed vt audire, imperare, ſubſcribere, ſcribã, miniſtrum, cuſtodem corporis, nuncium ab exercitu veniẽtem admittere, colloqui, interrogare, neque ſuo, neque cuiuſquam conuiuæ impedimento, poſſet. ſecundus enim lectus primo a ſuperiore parte cohærebat, ab inferiore autem, vbi cõſul accumbebat, modico interuallo ſeiũctus erat a tertio, vt ad ea, quæ dixi, peragenda vacuum locum haberet conſul. Hunc morem, Plutarchi teſtimonio, oſtendendum exiſtimaui, ne quis crederet, aut medium locum medij lecti (tres enim in triclinio lecti erãt) ſemper honoratiorẽ reliquis fuiſſe; quod hæc maxime Ciceronis epiſtola declarat; aut vltimũ eiuſdem lecti locum; quod Plutarchus docet. diſtinctio enim diuerſam Ciceronis & Plutarchi doctrinam conciliat: vt medius quidem locus tertij lecti, ſi priuati ciues accumberent, eſſet reliquis honoratior; ſin conſul adeſſet, vltimus. Verrium eſſe illum opinor, quem Varro iuris pontificij peritiſſimum ſcripſit fuiſſe, patronum eius Verrij, quem Feſtus mutilauit. SERVITVTEM *noſtram?*] ſic veteres aliquot libri; non, Seueritatem: idq. puto recte. ſeruitus enim per ſe triſtis: re autem nulla magis, quam conuiuio, exhilaratur. PHILOSOPHVM] Dionem, cuius cõſuetudine Pætus vtebatur. infra. HAVD *poſſem viuere,*] ſic libri quattuor antiqui: reliqui omnes, Aut. vtroq modo recte. quãquam, Haud, & Aut, poſſunt idem eſſe: cum veteres quandoque, Aut pro Haud ſcripſerint. ETSI *minimum mihi eſt in cena,*] etſi minime cenam curo. Fortaſſe iocus eſt ex ambiguo quæſitus. poteſt enim & hoc dici, Minimi cenam facio: & hoc, Minimum eſt quod cenem. ideo ſequitur, Quod tu vnũ *ſitrumpa* Dioni philoſopho poſuiſti: quia Pætus id fortaſſe quæſierat a philoſopho, quantum illi eſſet in cena; eodem ambiguo ſupra dicto. QVIN *potius faciam,*] quã vt cum amicis cenem. CYTHARIS] Volumnij liberta, & amica. quam poſtea dilexit Cornelius Gallus poeta, & poſt eum M. Antonius, de quo Virgilius, Tua, Galle, Lychoris Perq. niues alium, perq. horrida caſtra ſecuta eſt. Lychoris enim a Virgilio, ficto nomine, vocatur. & in eo loco, tres fuiſſe nobiles meretrices, eaſdemq. mimas, ait Seruius, Cytheridem, Originem, Arbuſculam. Cyhteridem nominat etiam Cicero in ep. 8. lib. x. ad Att. & in Phil. 2. Plinius lib. I I a. cap. 16. Plutarchus in Antonio. Eadem honeſtiore nomine, Phil. 2. Volumnia dicta, quod Volũnij liberta. Originem Horatius appellat:

Vt quondam Marſæus amator Originis ille,
Qui patrium mimæ donat fundumq. laremq.

De Arbuſcula idem:

- Satis eſt, equitem mihi plaudere: vt audax,
Contemptis alijs, exploſa Arbuſcula dixit:

Et Cicero ep. 15. ad Att. lib. I V. Quæris nunc de Arbuſcula: valde placuit. ACCVBVIT.] quia meretrix: nam, vt dixi, honeſtæ ſedebant. QVAM *adſpectabãt cuius ob os Graij ora obuertebant ſua?*] opinor, Ennij verſum eſſe ex Tragœdia Telamone, quam Feſtus, Nonius, & Diomedes nominãt. integra ſententia cognoſcitur apud Ciceronem Tuſc. I I I. nam in Telamone, patria pulſo, exſulante, atque egente, hanc admirationem ait eſſe factam:

Hiccine Telamon ille eſt, modo quem gloria ad cælum extulit,
Quẽ adſpectabãt, cuius ob os Graij ora obuertebãt ſua?

Trochaici catalectici ſunt. Ob os, pro, Ad os, ait Feſtus. Cicero pro Poſtumo: Ob oculos mihi ſæpe mors verſata eſt. Plautus in Mil. Ea perior ob os caliginem primũ mihi obtigiſſe. NEC *Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit,*] ſic tres veteres libri: octo autem, Ariſtippus quidem ille Socraticus non erubuit. vtroque modo recte. nam, quod alij, Germanos ſecuti, maluerunt, Ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit: diſcedunt ab antiquis libris: in quibus, Ne, nõ reperitur. Quód autem, nullos veteres libros habere, Non erubuit, iidem dicunt: mirari non ſatis poſſum; cum in octo, vt iam diximus, ita legatur. LAIDA:] ſcortum nobile, paucorum hominum, magno pretio conſuetudinem illius ementium. vide Gellium lib. I. cap. 8. Lactãtium lib. I I I. cap. 15. Laertium in Ariſtippi vita. Athenæum lib. X I I. & X I I I. Clementem Alex. Strom. 2. GRÆCE *hoc melius.*] Ariſtippi Græca verba ſunt, Ἔχω, οὐκ ἔχομαι: quæ recitat Athenæus: vel, vt ait Clemens, Ἔχω Λαΐδα, οὐκ ἔχομαι ὑπ' αὐτῆς. quod Ciceroni Græce melius videtur, quam Latine, non quia Græce dicatur breuius; æque enim breuiter Latine dicitur: ſed quia verbum Ἔχω, quiddã amplius, quam, Habeo, ſignificat. eſt enim tangere, & hærere: quod referri ad concubitum poteſt. ideo ſubiunxit Cicero: Tu, ſi voles, interpretabere: cum vitaret ipſe obſcenitatem ſentẽtiæ, vel etiam Latine eam exprimere cum non poſſet: quod fatetur aperte, cum ait: Græce hoc melius. NE *nunc ſenem.*] Sic locutus eſt Liuius lib. I I I. Nouam, inquit, inexpertamq. eam poteſtatem eripuere patribus noſtris: ne nunc, dulcedine ſemel capti, deſiderium ferant. Hunc Ciceronis locum vnico adhuc Liuij exẽplo, cum Latinorum ſcripta non omnino negligenter euoluerim, confirmare mihi licuit. Differt autem, Ne nũc, a Nedum: quia, Nedum ad omnia tempora. Ne nunc ad præſens tantum accõmodatur: & valet, Nedum nunc. IBI *loquor, quod in ſolum, vt dicitur:*] Hoc prouerbium, Quod in ſolum venit, vel, Quodcumque in ſolum venit, quidlibet ſignificat, & quidquid occurrit, quidquid caſus fert: non pro ratione, aut pro recta volũtate, ſed temere, caſu, fortuito. ductũ fortaſſe a frugibus, quæ ſementi non reſpondent, ſed enaſcuntur inutilia quædam interdum, atque in ſolum veniunt, præter exſpectationem agricolæ. hinc illud lib. I. de nat. de. Abuteris ad omnia atomorum regno, & licentia: hinc, quodcumque in ſolum venit, vt dicitur, effingis, atque efficis. Pro, temere, & arbitratu plane tuo effingis, atque efficis, omnia. Verum aliquanto magis vim ac ſententiam huius prouerbij declarat, &, vt arbitror, comprobat opinionem noſtram Varro apud Nonium, in Satyra, Væ victis, περὶ φιλονικίας: in qua ſcripſit hæc: Liber, me epigrammata facere. &, quoniam omnia nõ memini; quod in ſolum mihi venerit, ponam. Reperiuntur & alia duo apud Nonium exempla, ſed ab ipſo ſic obſcurata, vt ea nemo adhuc

adhuc potuerit agnoſcere.nam,quod erat,In ſolum venit,Inſolum,vnico verbo, fecit, & interpretatus eſt,Inſolitum:cum verbum,Venit, veteris eum prouerbij admonere debuerit. exẽpla videamus. Afranius Crimine:Orbitatem ſenectuti tuæ malam meтui: Quod in ſolum non venit cæco, atque dementi:Ideſt:quod temere non accidit homini cæco, ac dementi. Idem Virgine: Ne veniret, quod nunc agitur,in ſolum.Sic enim interpũgo,non, vt eius emendator, Agitur inſolum. eſt autem ſententia:ne temere ſuccederet id, quod nunc agitur. E t *gemitum & in riſus maximos transfero.*] ſic pleri que veteres libri,nec male:vt alterũ,Et, valeat Etiam:& hoc dicatur: a mæſtitia, & gemitu vel maximos ad riſus me cõuerto.Omnino planius eſſet, quod in duobus legitur antiquis libris, Et gemitũ etiam in riſus maximos transfero. A n *tu id melius*,] noli me reprehendere,quaſi tu melius agas:cum a riſu,& iucunditate ita non abhorreas vt etiam in philoſophum irſeris. I n *philoſophum*] ſic libri aliquot vetere ſupletique,In,non habent. S i *quis quid quæreret*,] ex inſtituto Gorgiæ Leõtini,qui primus eſt auſus in conuentu poſcere quæſtionem, ideſt iubere dicere, qua de re quis vellet audire, lib. 11. de Fin. in principio. A m a n e] quæ a mane inciperet, ideſt longiſſimã: cum ceteræ nona hora incipere ſolerent; vt vel hæc ipſa declarat epiſtola primis verbis, Accubueram hora nona. B a r o] octo libri ſcripti, Vero: vnus, Barotalius,Nó placet,Baro,pro,fatuus.ep.15.ad Att. lib. v. Apud Patroné, & reliquos Barones te in maxima gratia poſui,Non diſplicet tamen eruditiſſimi viri,Hadriani Turnebi opinio,qui legendum, Varro,exiſtimat:vt ſit nomen contumelioſum.atque illeſuam ſententiam confirmat Lucilij verſu, quem recitat Feſtus.

Varronum,ac rupicum ſquarroſa incondita roſtra.

quo in verſu,Varronum,probri cauſſa dictum videtur.Ego autem locum addo ex epiſtola D.Bruti,quo clarius aliquanto veritas illuceſcat:Si theſauros, inquit,Varronis haberem,ſuſtinere ſumptum nó poſſem.Varronem appellat M.Antonium, qui theſauros Cæſaris,ad Opis depoſitos,poſt eius necem abſtulerat.Patet igitur contumeliæ vocabulum eſſe.& vetus liber meus in epiſtola illa ad Atticum, cuius teſtimonio ſum vſus, habet, Varrones,r geminata. Nec moueor, quod in quibuſdam libris hoc nomen a littera,B,non ab,V,incipiat.nam, veteres & B pro V,& viciſſim V pro B ſcripſiſſe,teſtimonio ſunt antiqua monumenta. A n *innumerabilia.*] ex Democriti,& Epicuri ſententia: vt in Acad. de Fin. de nat. de. Cæli tamen dicitur numero multitudinis, non Cæla: ſed hic Innumerabilia, reſpicit illud, Vnum cælum. C e n a] quam dixiſti te a mane quærere. N v m q v i d *ad te?*] iocus:quaſi dicat:cena vero illa multo magis ad te pertinet, quam id,quod philoſophus ille te putabat eſſe quæſiturum, num vnum cælum ſit,an innumerabilia. T i b i *præſertim?*] Tibi,non,Ibi,lego cum omnibus antiquis libris, duobus exceptis, quorum in altero eſt, Mihi: in altero, Ad te:mendoſe, niſi fallor, in vtroque. Tibi præſertim, hoc ſignificat: Cena ad te valde pertinet, tibi præſertim,quæ daretur:quam te quærere a mane dixiſti. C o n t r a *legem*,] ſumptuariam Cæſaris. ep.15.aut veterem legem,a Cæſare correctam. vide quæ diximus ep.26. lib. v i i. I n t r a *legem*,] intra fines lege præſcriptos,minore etiam ſumptu, quam qui lege definitus eſt. A l i q v a n t o.] non parum. N o n *multi cibi*] Minime edacem, dixit ep.23.

IN EPI

IN EPISTOLARVM

M. TVLLII CICERONIS,

QVAE

FAMILIARES

VOCANTVR,

LIBRVM DECIMVM AD PLANCVM ET ALIOS,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. 1. lib. X.

INVEHITVR *in Antonij immoderatam potentiam: Plancum, tranſalpinam Galliam adminiſtrantem, hortatur, vt in remp. omni cogitatione, ſtudioq. incumbat: agit gratias de Furnio honorifice tractato. Antonio, & Dolabella coſ.*

CICERO S. D. L. MVNATIO PLANCO, IMP. COS. DES. I.

ET ABFVI, proficiſcens in Græciam: &, poſteaquam de medio curſu reip. ſum voce reuocatus, numquam per M. Antonium quietus fui: cuius tanta eſt non inſolentia, (nam id quidem vulgare vitium eſt) ſed immanitas, non modo vt vocem, ſed ne vultum quidem liberum poſſit ferre cuiuſquam. itaque mihi maximæ curæ eſt, non de mea quidem vita, cui ſatisfeci vel ætate, vel factis, vel, ſi quid etiam hoc ad rem pertinet, gloria: ſed me patria ſollicitat, in primiſq. mi Plance exſpectatio conſulatus tui: quæ ita longa eſt, vt optandum ſit, vt poſſimus ad id tempus reip. ſpiritum ducere. quæ poteſt enim ſpes eſſe in ea rep. in qua hominis impotentiſſimi, atque intemperantiſſimi armis oppreſſa ſunt omnia? & in qua nec ſenatus, nec populus vim habet vllam? nec leges vllæ ſunt, nec iudicia, nec omnino ſimulacrum aliquod, aut veſtigium ciuitatis? Sed, quando acta omnia mitti ad te arbitrabar; nihil erat, quod ſingulis de rebus ſcriberem. Illud autem erat amoris mei, quem a tua pueritia ſuſceptum non ſeruaui ſolum, ſed etiam auxi; monere te, atque hortari, vt in remp. omni cogitatione, curaq. incumberes. quæ ſi ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio eſt: vt perducatur autem, magnæ tum diligentiæ eſt, tum etiam fortunæ. ſed & te aliquanto ante, vt ſpero, habebimus: &, præterquam quod reip. conſulere debemus, tamen tuæ dignitati ita fauemus, vt omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium, operam, laborem, diligentiam ad amplitudinem tuam conferamus. ita facillime & reip. quæ mihi cariſſima eſt, & amicitiæ noſtræ, quam ſanctiſſime nobis colendam puto, me intelligo ſatisfacturum. Furnium noſtrum tanti a te fieri, quantum ipſius humanitas, & dignitas poſtulat, nec miror, & gaudeo: teque hoc exiſtimare volo, quidquid in eum iudicii, officiiq. contuleris, id ita me accipere, vt in me ipſum te putem contuliſſe. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

L. MVNATIO *Planco*] frater hic fuit, auctore Pediano, T. Planci Burſæ, qui cũ Cicerone inimicitias geſſit, vt ep. 2. lib. VII. conſulatum geſſit cum M. Lepido, anno vrbis DCCXI. IMP.] dixi iam, imperatores omnes dici ſolitos, qui exercitibus præeſſent: verum hoc nomine in litterarũ inſcriptione ij tantum ornabantur, quos milites ipſi poſt aliquam victoriam imperatores appellabant. ep. 10. lib. 2. Victoria iuſta imperator appellatus apud Iſſum. COS. DES.] Cæſar, ad bellum Parthicum profecturus, magiſtratus deſignauit in triennium, vt ait Dio lib. XLIII. in iis conſules deſignati ſunt L. Plancus, & D. Brutus: quorum Brutus, lege Pedia damnatus, & mox interfectus, conſulatum non geſſit: Plancus, deſtituta rep. cum ad Antonium tranſiiſſet, conſul cum M. Lepido fuit, in locum Bruti ſuffecto. ET *abſui*.] incipientium a copula, Et, epiſtolarum habemus exempla quattuor, præter hoc, quæ mihi quidem nunc occurrant, vnum ep. 62. lib. XIII. alterum ep. vlt. eiuſdem libri, tertium ep. 9. lib. 1. ad Att. & ep. 7. lib. X. ad eundem. PROFICISCANT *in Græciam*:] deſperata libertate, Antonio conſule poſt Cæſaris necem, pro ſua libidine cuncta adminiſtrante. vide ep. 25. lib. XII. & Philipp. 1. DE *medio curſu*] cur non ita legam, cum & ita ſcriptum videam in vetere libro, & hiſtoria ſuffragetur? nam in epiſtola ad M. Brutum, In medio, inquit, Achaico curſu, cum Eteſiarum diebus auſter me in Italiam retuliſſet. Et libro III. Off. Si ipſe veniſſem Athenas; quod quidem eſſet factum, niſi me de medio curſu clara voce patria reuocaſſet. NVMQVAM *per M. Antonium quietus fuit*] ep. 28. & lib. XII ep. 4. 22. & in Philippicis: vt Plutarchi, Appiani, Dionis, aliorumq. teſtimonia omittantur. ÆTATE,] annos iam natus erat LXII. periit enim quo anno Hirtius, & Panſa conſules fuere, natus Serrano, & Cæpione coſ. FACTIS,] maxime quidem oppreſſa coniuratione Catilinæ. ITA *longa eſt*,] hoc anno cõſules erant Antonius, & Dolabella, interfecto idibus Martiis Cæſare, cuius locum Dolabella occupauit. his anno ſequenti ſucceſſuri erant Hirtius, & Panſa, Hirtio, & Panſæ Plancus, & D. Brutus. propterea dicit, Ita longa eſt, anno integro interpoſito. SPIRITVM *ducere*.] quod Cicero non potuit. nam, conſpirantibus contra reip. partes Antonio, Lepido, Octauio, Cicero occiſus eſt, Planco nondum conſule. HOMINIS *impotentiſſimi*] Antonij, qui regere animum ratione, ſibiq. imperare non poterat. ep. 27. & 9. lib. IV. NEC *ſenatus, nec populus vim habet vllam?*] Phil. 1. Nihil per ſenatum, multa, & magna per populum, & abſente populo, & inuito? NEC *omnino ſimulacrum aliquod, aut veſtigium ciuitatis?*] imaginem, aut ſignum. minus autem eſt, veſtigium, quam ſimulacrum: nam ſimulacrum, totam rem oſtendit; veſtigium, minimam rei partem, ex qua rem totam cogitamus magis, quam videmus. ep. 14. lib. IV. Ne veſtigium quidem vllum eſt reliquum nobis dignitatis. ACTA] ſingulorum dierum. A *tua pueritia*] ep. 3. AD *tuum tempus*] ad annũ conſulatus tui. PERDVCITVR,] perducta non eſt, conſpirantibus in eam Antonio, Lepido, Octauio. FORTVNÆ.] propterea veteres erexere Fortunæ templa, quod eam in rebus humanis valere plurimum arbitrabãtur. ALIQVANTO *ante*,] annua prouinciæ adminiſtratione confecta. FVRNIVM] Planci legatum. ep. 8. NEC *miror, & gaudeo*:] auget copiam locorum ſimiliũ obſeruatio. Simile autem illud ep. 20. Studia mea erga te, tibi tam grata eſſe, quam ego putaui fore, minime miror, vehementerq. lætor. Et ep. 10. lib. III. Quæ de hominum, atque ordinum omnium erga te ſtudiis ſcribis ad me, minime mihi miranda, & maxime iucunda acciderunt. Quod attinet ad duas particulas, Nec, Et: exemplum habemus ep. 28. lib. XIII. Nec Lacedæmonios dubitare arbitror, quin ſatis commendati ſint fidei, & iuſtitiæ tuæ; & ego, &c. Item in Hortenſio: Nec in philoſophia cuiquam ceſſit, & vitæ grauitate præſtitit, mutato autem loco, ep. 1. lib. X. ad Att. Hoc, quod agimus, & turpe, nec tamen tutum. Et Phil. XI. Mihi quidẽ & ille perueniſſe videtur, quoad progredi potuit fieri hominis amentia: neque Antonius vllius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, vllam partem eſt relicturus.

Argumentum ep. 2.

EXcuſat ſe, quod in ſenatum, augendi illius honoris gratia, non venerit: officium autem ſuum pollicetur in ijs rebus, quæ ſuam præſentiam requirere videbuntur. Iiſdem conſulibus.

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 2.

MEVM ſtudium honori tuo pro neceſſitudine noſtra non defuiſſet, ſi aut tuto in ſenatum, aut honeſte venire potuiſſem. ſed nec ſine periculo quiſquam, libere de rep. ſentiens, verſari poteſt in ſumma impunitate gladiorum: nec noſtræ dignitatis videtur eſſe, ibi ſententiam de rep. dicere, vbi me & melius, & propius audiant armati, quam ſenatores. quapropter in priuatis rebus nullum neque officium, neque ſtudium, meum deſiderabis: ne in publicis quidem, ſi quid erit, in quo me intereſſe neceſſe ſit vmquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. in iis autem rebus, quæ nihilo minus, vt ego abſim, confici poſſunt, peto a te, vt me rationem habere velis & ſalutis, & dignitatis meæ. Vale.

EXPLANATIO.

TVTO] ep.2.lib.XII. Intelligit populus R. tres eſſe cõſulares, qui quia, quæ de rep. bene ſenſerint, libere locuti ſunt, tuto in ſenatum venire non poſſint. GLADIORVM:] Antonij militum. NEC *noſtræ dignitatis videtur eſſe*,] Explanat verbum, Honeſte, ſupra poſitum. PROPIVS *audiant armati*,] Phil. 2. Cur armatorum corona ſæptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? ET *ſalutis, & dignitatis meæ.*] refertur hoc ad illud: Si aut tuto in ſenatum, aut honeſte venire potuiſſem.

Argumentum ep. 3.

VEritus Cicero, id quod accidit, ne Plancus, relictis reip. partibus, cum Antonio ſe coniungeret, crebro illum ad tuendã remp. hortatur: & quoniam, vt eſt in ep. vlt. lib. XV. plurimum valet, ſi laudes eum, quem cohortere, vtitur hoc artificio, eumq. ornat laudibus, & veterem neceſsitudinem commemorat. Hirtio, & Panſa coſ. vt ex Planci, quæ ſequitur, epiſtolæ intelligitur.

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 3

CVM ipſum Furnium per ſe vidi libentiſſime, tum hoc libẽtius, quod, illum audiẽs, te videbar audire. nam & in re militari virtutem, & in adminiſtranda prouincia iuſtitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam expoſuit: & præterea mihi non ignotam in conſuetudine, & familiaritate ſuauitatem tuam adiunxit, præterea ſummam erga ſe liberalitatem, quæ omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, neceſſitudinem conſtitutam habui cum domo veſtra ante aliquãto, quam tu natus es; amorem autem erga ab ineunte pueritia tua, confirmata iam ætate familiaritatem, cum ſtudio meo, tum iudicio tuo conſtitutam. his de cauſſis mirabiliter faueo dignitati tuæ: quam mihi tecum ſtatuo eſſe communem. Omnia ſumma conſecutus es, virtute duce, comite fortuna: eaq. es adeptus adoleſcens, multis inuidentibus, quos ingenio, induſtriaq. fregiſti. nunc me, amantiſſimum tui, nemini concedentem, qui tibi vetuſtate neceſſitudinis potior poſſit eſſe, ſi audies: omnem tibi reliquæ vitæ dignitatem ex optimo reip. ſtatu acquires. Scis profecto, (nihil enim te fugere potuit) fuiſſe quoddam tempus, cum homines exiſtimarent, te nimis ſeruire temporibus. quod ego quoque exiſtimarem, ſi te ea, quæ patiebare, probaſſe etiam arbitrarer. ſed, cum intelligerem, quid ſentires: prudenter te arbitrabar videre, quid poſſes. nunc alia ratio eſt omnium rerum. tuum iudicium eſt, idq. liberum. conſul es deſignatus, optima ætate, ſumma eloquentia, maxima orbitate reip. virorum talium. incumbe, per deos immortales, in eam curam, & cogitationem, quæ tibi ſummam dignitatem, & gloriam afferat. vnus autem eſt, hoc præſertim tempore, per tot annos rep. deuexata, reip. bene gerendæ curſus ad gloriam. Hæc amore magis impulſus ſcribenda ad te putaui, quam quo te arbitrarer monitis, & præceptis meis egere. ſciebam enim, ex iiſdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipſe hauſeram. quare modum faciam. hoc tantum ſignificandum putaui, vt potius amorem tibi oſtenderem meum, quam oſtentarem prudentiam. Interea, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, ſtudioſe, diligenterq. curabo. Vale.

EXPLANATIO.

LIBERALITATEM.] non largitionem, ſed ſummam quandam humanitatem, & conſuetudinem gratificandi: vt ep. 7. lib. 1. & 9. lib. V. ETIAM *gratum*] ideo diſtinguit Gratum a Iucundo, quia Gratum illud eſt, quo gratias agere debemus, Iucundum non item. non enim gratias agere Planco ob eius virtutem, iuſtitiam, prudentiam Cicero debebat, at ob liberalitatem in Furnium, cum eum diligeret, omnino debebat. Addidit vero, Etiã, vt oſtenderet, illud ipſum non modo gratum, ſed iucundum quoque fuiſſe. nam interdum, quæ grata, eadem iucunda non ſunt, vt officium conſolandi, quod iucũditatem in re triſti afferre non poteſt, cum tamen ei, quem cõſolamur, gratum ſit. locus occurrit in ep. 6. lib. IV. Cuius officia iucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerunt, numquã tamen gratiora. Et ep. 15. lib. V. Gratus, & optatus amor tuus: dicerem, iucundus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem. NECESSITVDINEM] maximam coniunctionem. ep. vlt. lib. 2. CVM *domo veſtra*] cum patre Planci. ep. 4. 5. & lib. XIII. ep. 29. IVDICIO *tuo*] quod iudicaret Plancus, in familiaritate Ciceronis ornamenti ſibi eſſe plurimum. FAVEO *dignitati tuæ*:] ſimile illud ep. 15. lib. 2. Cæſarem honeſtum eſſe cupio. COMITE *fortuna*:] hoc explanatur infra, ep. 5. Fortuna ſuffragante videris res maximas conſecutus. quod quamquam ſine virtute non potuiſſes: tamen ex maxima parte ea, quæ es adeptus, fortunæ, tẽporibusq. tribuuntur. Coniungit autem Cicero cum virtute fortunam ep. 1. lib. XIV. Mediocri, inquit, virtute, & mediocri fortuna opus eſt, vt cetera conſequatur. FREGISTI.] ſuperaſti. ep. 12. lib. X. NEMINI *concedentem, qui tibi vetuſtate neceſſitudinis potior poſſit eſſe*,] ſic locutus ep. 3. lib. IV. Nemini cõcedo, qui maiorem

exper

ex pernicie, & peſte reip. moleſtiam traxerit. Nec diſſimile illud ep. 29. Nec iis concedo, vt te ſaluum malint, quam ego. Ex *optimo reip. ſtatu*] aculeus in Planci ſuperiorẽ vitam, quia Cæſaris partes ſecutus erat: quod ea, quæ ſtatim ſequuntur, magis declarãt. Nimis *ſeruire temporibus.*] cum Cæſarem vehementer diligere videtur. fuerat autem legatus eius in variis bellis, primum Gallico, vt ſcripſit ipſe Cæſar lib. v. deinde Hiſpanienſi contra Pompeij legatos, vt idem lib. 1. de bel. ci. poſtremo in Africa, vt Hirtius memoriæ prodidit. ipſe etiã ep. 24. inſignem vocat ſuam & Cæſaris amicitiam. Si *te ea, quæ patiebare, probaſſe etiam arbitrarer.*] multa enim, quæ feruntur, non probantur. ep. 6. Non eſt idem, ferre, ſi quid ferendum eſt; & probare, ſi quid probandum non eſt. Prudenter *te arbitrabar videre, quid poſſet.*] ita Plancum excuſat, vt eundem excitet ad remp. tuendam; cum id poſſit, quod antea, cum vellet, non potuerit. Summa *eloquentia*,] fuit Plancus in oratorum numero. Propterea Pedianus. T. Plancum Plãci oratoris fratrem vocat. Orbitate *reip.*] Orba ciuitas, ep. 11. lib. III. Patriam multis claris viris orbatam, ep. 10. lib. IV. Tot *annos*] ſeptem. nam ciuile bellum Marcello & Lẽtulo cos. geri cœptum eſt. Vnus *eſt reip. bene gerendæ curſus ad gloriam.*] ſimilis ſententia ep. 12. Verum decus in virtute poſitum eſt, quæ maxime illuſtratur magnis in remp. meritis. Hæc *amore magis impulſus*] eadem excuſatio ep. 4. lib. 2. in extremo. Ex *Iiſdem te hæc haurire fontibus*,] ex iiſdem libris: quibus ad laudem præcepta traduntur. Stvdiose, *diligenterq.*] Studium eſt animi, & voluntatis: Diligentia vero actionem ſignificat.

Argumentum ep. 4.

Gratias agit Ciceroni, quod eum ad veriſſimæ gloriæ ſtudium ſit adhortatus; & in reip. poteſtate ſe fore totum pollicetur. Hirtio, & Panſa cos.

Plancvs s. d. Ciceroni. 4.

Gratissimae mihi tuæ litteræ fuerũt, quas ex Furnij ſermone te ſcripſiſſe animaduerti. ego autem præteriti temporis excuſationem affero, quod te profectum audieram, nec multo ante rediiſſe ſciui, quam ex epiſtola tua cognoui. nullum enim in te officium, ne minimum quidẽ, ſine maxima culpa video poſſe præterire. in quo tuendo habeo cauſſas plurimas, vel paternæ neceſſitudinis, vel meæ a pueritia obſeruantiæ, vel tui erga me mutui amoris. quare, mi Cicero, quod mea, tuaq. patitur ætas, perſuade tibi te vnum eſſe, in quo ego colendo patriam mihi conſtituerim ſanctitatem. omnia igitur tua conſilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ ſumma eſt, videntur, quam fidelitatis, quam ego ex mea conſcientia metior. Quare, ſi aut aliter ſentirem, certe admonitio tua me reprimere: aut, ſi dubitarem, hortatio impellere poſſet, vt id ſequerer, quod tu optimum putares. nunc vero quid eſt, quod me in aliam partem trahere poſſit? quæcumque in me bona ſunt, aut fortunæ beneficio tributa, aut meo labore parta, etſi a te propter amorem carius ſunt æſtimata, tamen vel inimiciſſimi iudicio tanta ſunt, vt, præter bonam famam, nihil deſiderare videãtur. Quare hoc vnum tibi perſuade, quantum viribus eniti, conſilio prouidere, auctoritate mouere potuero, hoc omne reip. ſemper futurũ. Non eſt ignotus mihi ſenſus tuus: neque, ſi facultas, optabilis mihi quidem, tui præſentis eſſet, vnquam a tuis conſiliis diſcreparem: nec nunc committam, vt vllum meum factum reprehendere iure poſſis. Sum in exſpectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in vrbe Ianuario menſe geratur, vt ſciam. interim maximam hic ſollicitudinem, curamq. ſuſtineo, ne inter aliena vitia hæ gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem. quod ſi, proinde vt ipſe mereor, mihi ſucceſſerit: certe & tibi, cui maxime cupio, & omnibus viris bonis ſatisfaciam. Fac valeas, meq. mutuo diligas.

EXPLANATIO.

Te scripsisse] tua manu, non amanuenſis. Profectvm] in Græciam. ep. 1. Qvam *ego ex mea conſcientia metior.*] quam eſſe meam in te fidelitatem ſcio, eam eſſe tuam in me arbitror. parem fidelitati meæ tuam puto. Qvæcvmqve *in me bona ſunt*,] reſpondet ad illud Ciceronis: Omnia ſumma conſecutus es, virtute duce, comite fortuna. Magiſtratus, honoreſq. ſignificantur, quos a Cæſare dominante Plancus acceperat. Fortvnæ *beneficio tributa*,] modeſtiæ cauſſa priore loco fortunam, deinde ſuum laborem nominat: Cicero autem virtutem eius primum, deinde fortunam nominarat. Meo *labore*] & in hoc vitat arrogantiam, quia laborem appellat, quam Cicero virtutem. Carivs *ſunt æſtimata*,] dixerat enim Cicero, Omnia ſumma. Bonam *famam*,] hoc ad illud Ciceronis refertur: Ex optimo reip. ſtatu. quaſi dixerit, Ex peſſimo reip. ſtatu bona fama non acquiritur. Reip.] vt bonam famam conſequar: quam deſiderãt ea, quæ antea ſum adeptus. Sensvs *tuus*:] de rep. quam ſuſcipi a me vis. In *Gallia citeriore*,] ciſalpina: cui præerat D. Brutus, & ipſe conſul deſignatus, Mutinæ incluſus, obſidente M. Antonio. Ianvario *menſe*] videtur hoc menſe ſcripta epiſtola. Geratvr,]

a nobis conſulibus, Hirtio, & Panſa. ALIENA *viſa*] noſtra ſcilicet, dum inter nos contendimus. PROINDE *vt ipſe mereor,*] & Proinde, & Perinde, veteres dicebant, eadem ſignificatione. ep. 11. 31. 34. Tuſc. 11. & apud Terentium. Sæpe etiam, Proinde, pro quamobrem, accipitur.

Argumentum ep. 5.

HIC *quoque Plancum ad ſuſcipiendam, tuendamq. remp. gloriæ ſtimulis incitat. Eodem anno.*

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 5

BINAS a te accepi litteras eodem exemplo: quod ipſum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ. intellexi enim te laborare, vt ad me tuæ exſpectatiſſimæ litteræ perferrētur. ex quibus cepi fructum duplicem, mihiq. in comparatione difficilem ad iudicandum, amorem ne erga me tuum, an animum in remp. pluris æſtimandum putarem. eſt omnino patriæ caritas, meo quidem iudicio, maxima: ſed amor, voluntatiſq. coniūctio plus certe habet ſuauitatis. itaque commemoratio tua paternæ neceſſitudinis, beneuolentiæq. eius, quam erga me a pueritia contuliſſes, ceterarumq. rerum, quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam attulerunt. rurſus declaratio animi tui, quem haberes de rep. quemq. habiturus eſſes, mihi erat iucundiſſima: eoq. maior erat hæc lætitia, quod ad illa ſuperiora accedebat. Itaque te non hortor ſolum, mi Plance, ſed plane etiam oro; quod feci iis litteris, quibus tu humaniſſime reſpondiſti; vt tota mente, omniq. animi impetu in remp. incumbas. nihil eſt, quod tibi maiori fructui, gloriæq. eſſe poſſit: NEC quidquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quam de rep. bene mereri. adhuc enim patitur tua ſumma humanitas, & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere. Fortuna ſuffragante, videris res maximas conſecutus. quod quamquam ſine virtute non potuiſſes: tamen ex maxima parte ea, quæ es adeptus, fortunæ, temporibuſq. tribuuntur. his temporibus difficillimis, reip. quidquid ſubueneris, id erit totum, & propriū tuum. incredibile eſt omnium ciuium, latronibus exceptis, odium in Antonium. magna ſpes in te, & in tuo exercitu, magna exſpectatio. cuius, per deos, gratiæ, gloriæq. caue tempus amittas. ſic moneo, vt filium: ſic faueo, vt mihi: ſic hortor, vt & pro patria, & amiciſſimum. Vale.

EXPLANATIO.

BINAS *litteras*] vt binæ, ternæ, quaternæ, nō duæ, tres, quattuor litteræ, ſic duæ, tres, quattuor, non binæ, ternæ, quaternæ, epiſtolæ, dicitur. SVAVITATIS.] vere: nam iucunditas quædam eſt in amicitia, quæ non eſt eadem in propinquitate: itaque ſuauitas inter amicos maior eſt, quam inter fratres: amoris autem plus inter fratres, quam inter æquales. eodem modo patria ſuauitate cedit amicitiæ, amore autem & amicitias omnes, & propinquitates etiam vincit. ex quo illud lib. 1. Off. Omnes omnium caritates vna patria complectitur. PATERNÆ *neceſſitudinis*,] reſpondet epiſtolæ Planci. ATTVLERVNT.] ſic veteres libri omnes: nec mutatio placet: licet hoc verbum ad illud, Commemoratio, referri videatur. poteſt enim Cicero ad illa omnia, quæ proxime dixerat, paternam neceſſitudinem, beneuolentiam Planci, ceteraſq. res ad eam ſententiam pertinentes, hoc verbum accommodaſſe. TOTA *mente, omniq. animi impetu*] ep. 1. Omni cogitatione, curaq. ADHVC] licet omnia ſumma ſis conſecutus. FORTVNA *ſuffragante, videris res maximas conſecutus.*] omnia ſumma conſecutus es, virtute duce, comite fortuna. FORTVNÆ, *temporibuſq.*] quia poſſunt homines exiſtimare, ob amicitiam Cæſaris ea te eſſe conſecutum. GRATIÆ,] quam, ſuſcepto reip. patrocinio, inibis apud omnes bonos. ep. 19. In hoc erit ſumma & gratia, & gloria.

Argumentum ep. 6.

C*Vm Plancus, litteris ad ſenatum ſcriptis, pacem cum Antonio faciendam ſuaſiſſet; conſilium illud Cicero improbat, pacemq. armis, non pactione, quærendam ait: ipſum autem Plancum, vt ſe a ſocietate malorum ciuium aliquando ſeiungens, totum ad remp. transferat, propoſito conſulis officio cohortatur. Eodem anno.*

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 6.

QVAE locutus eſt Furnius noſter de animo tuo in remp. ea gratiſſima fuerunt ſenatui, populoq. R. probatiſſima. quæ autem recitatæ ſunt litteræ in ſenatu, nequaquam

quam conſentire cum Furnij oratione viſæ ſunt. pacis enim auctor eras; cum collega tuus, vir clariſſimus, a fœdiſſimis latronibus obſideretur: qui aut, poſitis armis, pacem petere debent, aut, ſi pugnantes eam poſtulant, victoria pax, non pactione, parienda eſt. ſed de pace litteræ vel Lepidi, vel tuæ, quam in partem acceptæ ſint, ex viro optimo, fratre tuo, & C. Furnio poteris cognoſcere. me autem impulit tui caritas, vt, quamquam nec tibi ipſi conſilium deeſſet, & fratris, Furniiq. beneuolentia, fideliſq. prudentia tibi præſto eſſet futura, vellem tamen meæ quoque auctoritatis pro plurimis noſtris neceſſitudinibus præceptum ad te aliquod peruenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes, quos adhuc gradus dignitatis conſecutus ſis, (es autem adeptus ampliſſimos) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis inſignia, niſi te cum libertate populi R. & cum ſenatus auctoritate coniunxeris. ſeiunge te, quæſo, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum iudicium, ſed temporum vincula coniunxerunt. complures in perturbatione reipublicæ conſules dicti: quorum nemo conſularis habitus, niſi qui animo exſtitit in remp. conſulari. talem igitur te eſſe oportet, qui primum te ab impiorum ciuium, tui diſſimillimorum, ſocietate ſeiungas; deinde, te ſenatui, boniſq. omnibus auctorem, principem, ducem præbeas; poſtremo, vt pacem eſſe iudices non in armis poſitis, ſed in abiecto armorum, & ſeruitutis metu. hæc ſi & ages, & ſenties: tum eris non modo conſul, & conſularis, ſed magnus etiam conſul, & conſularis. ſin aliter: tum in iſtis ampliſſimis nominibus honorum non modo dignitas nulla erit, ſed erit ſumma deformitas. Hæc, impulſus beneuolentia, ſcripſi paullo ſeuerius: quæ tu in experiendo, ea ratione, quæ te digna eſt, vera eſſe cognoſces. XIII. Kal. Apr.

EXPLANATIO.

FVRNIVS] Planci legatus. ep. 8. NOSTER] Ciceronis amiciſſimum fuiſſe, non modo prima indicat huius libri, & 25. 26. verum etiam quam Cœlius ſcripſit lib. IIX. in qua ſunt hæc de ſupplicationibus Ciceronis, amicorum ſtudio & opera impetratis: Furnius, & Lentulus, quaſi eorum res eſſet, circumierunt, & laborarunt. COLLEGA *tuus*,] D. Brutus, conſul cum Planco deſignatus. LATRONIBVS] M. Antonio, eiuſq. militibus. OBSIDERETVR:] Mutinæ. ep. 11. 14. LEPIDI] ep. 27. 35. Phil. 13. Hic eſt M. Æmilius Lepidus, qui, decreta ſibi Hiſpania, in Gallia tamen adhuc, ciuilis belli, ab Antonio ſuſcitati, exitum exſpectãs, morabatur. poſtea, prodita rep. triumuir cum Antonio & Octauio fuit, euertendæ, non, vt aiebant ipſi, conſtituendæ, rep.

FRATRE *tuo*,] non T. Planco Burſa, qui nominatur ep. 2. lib. VII. (nam cum Antonio erat, vt in Phil. 13.) ſed eo, qui appellatur ep. 11. PLVRIMIS] ep. 4. AMPLISSIMOS] ep. 3. Omnia ſumma conſecutus es. NON *dignitatis inſignia*.] nullam enim ſibi dignitatem afferent remp. non defendenti. ALIQVANDO] Cæſarianus enim fuerat Plancus. epiſt. 3. 4. 25. CONSVLARIS] poſt geſtum conſulatum. AVCTOREM, *principem, ducem*] augetur ſententia ſingulis verbis. nam Auctor eſt, non qui alios ſequitur, ſed qui mouet. Princeps autem plus eſt, quam Auctor: & Dux plus, quam Princeps. EA *ratione*.] nõnulli veteres libri, In ea ratione vtrumque recte. Ea ratione, dixit, pro, eo modo, iis rebus agendis.

Argumentum ep. 7.

EXponit, cur breuior ſit hæc epiſtola, & cur ſuum in remp. ſtudium ſerius patefecerit: in extremo commendat dignitatem ſuam. Eodem anno.

PLANCVS IMP. COS. DES. CICERONI S. D. 7.

PLVRA tibi de meis conſiliis ſcriberem, rationemq. omnium rerum redderem verboſius, quo magis indicares omnia me reip. præſtitiſſe, quæ & tua exhortatione excepi, & mea affirmatione tibi recepi: (non minus enim a te probari, quam diligi, ſemper volui: nec te magis in culpa defenſorem mihi paraui, quam prædicatorem meritorum meorum eſſe volui) ſed breuiorem me duæ res faciunt: vna, quod publicis litteris omnia ſum perſecutus; altera, quod M. Variſidium, equitem Romanum, familiarem meum, ad te ipſum tranſire iuſſi, ex quo omnia cognoſcere poſſes. Non mediusfidius mediocri dolore afficiebar, cum alij occupare poſſeſſionem laudis viderẽtur: ſed vſque mihi temperaui, dum perducerem eo rem, vt dignum aliquid & conſulatu meo, & veſtra exſpectatione efficerem. quod ſpero, ſi me fortuna non fefellerit, me conſecuturum: vt, maximo præſidio reip. nos fuiſſe, & nunc ſentiant homines, & in poſterum memoria teneant. A te peto, vt dignitati meę ſuffrageris; &, quarum rerum ſpe ad laudem me vocaſti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. non minus poſſe te, quam velle, exploratum mihi eſt. Fac valeas, meq. mutuo diligas.

EXPLANATIO.

DE *meis conſiliis*] cur non ſtatim poſt obitum Cæſaris, ciuile bellum Antonio concitante, arma pro rep. ſumpſerim. PVBLICIS *literis*] quæ has proxime ſequuntur. ALII] qui ſe libertatis defenſores profitebantur. VSQVE *mihi temperaui,*] epiſtola ſequenti. CONSVLATV *meo,*] quem geſturus erat poſt Hirtium & Panſam huius anni conſules. QVARVM *rerum ſpe*] honoribus propoſitis.

Argumentum ep. 8.

CAuſſas affert, quibus adductus non ita mature, vt homines exſpectabant, defenſorem ſe libertatis publicæ ſit profeſſus: deq. exercitu ſuo, & prouincia ſtatu ſignificat. Eodem anno.

PLANCVS IMP. COS. DES. S. D. COS. PRAET. TRIB. PL. S. P. PL. Q. R. 8.

SI cui forte videor, diutius & hominum exſpectationem, & ſpem reip. de mea voluntate tenuiſſe ſuſpenſam: huic prius excuſandum me eſſe arbitror, quam de inſequenti officio quidquam vlli pollicendum. non enim prætetitam culpam: videri volo redemiſſe, ſed optimæ mentis cogitata iampridem, maturo tempore enunciare. Non me præteribat, in tanta ſollicitudine hominum, & tam perturbato ſtatu ciuitatis fructuoſiſſimam eſſe profeſſionem bonæ voluntatis: magnoſq. honores ex ea re complures conſecutos videbam. ſed, cum in eum caſum me fortuna demiſiſſet, vt aut, celeriter pollicendo, magna in ſpe ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, ſi in eo mihi temperauiſſem, maiores occaſiones ad opitulandum haberem: expeditius iter communis ſalutis, quã meæ laudis, eſſe volui. nã quis in ea fortuna, quæ mea eſt, & ab ea vita, quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea ſpe, quam in manibus habeo, aut ſordidum quidquam pati, aut pernicioſum concupiſcere poteſt? ſed aliquantum nobis temporis, & magni laboris, & multæ impenſæ opus fuit, vt, quæ reip. boniſq. omnibus polliceremur, exitu præſtaremus: neque ad auxilium patriæ nudi cum bona voluntate, ſed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſollicitatus; vt ab rep. potius moderata, quam ab vno infinita, ſperaret. confirmandæ complures ciuitates, quæ ſuperiore anno largitionibus, conceſſionibuſq. præmiorum erant obligatæ; vt & illa vana putarent, & eadem a melioribus auctoribus petenda exiſtimarent. Eliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui finitimis prouinciis, exercitibuſq. præfuerunt; vt potius cum pluribus ſocietatem defendendæ libertatis iniremus, quam cum paucioribus funeſtam orbi terrarum victoriam pareremus. Muniendi vero noſmetipſi fuimus, aucto exercitu, auxiliiſq. multiplicatis; vt, cum præferremus ſenſus aperte, tum, etiam inuitis quibuſdam, ſciri, quid defenſuri eſſemus, non eſſet periculoſum. Itaque numquam diffitebor, multa me, vt ad effectum horum conſiliorum peruenirem, & ſimulaſſe inuitum, & diſſimulaſſe cum dolore; quod, præmatura denunciatio boni ciuis imperati quam periculoſa eſſet, ex caſu collegæ videbam. quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti, atque ſtrenuo, plura etiam verbo, quam ſcriptura, mandata dedimus; vt & tectius ad vos perferrentur, & nos eſſemus tutiores: quibuſq. rebus & communẽ ſalutem muniri, & nos armari conueniret, præcepimus. ex quo intelligi poteſt, curam reip. ſummæ defendendæ iampridem apud nos excubare. nunc, cum, deum benignitate, ab omni re ſumus paratiores, non ſolum bene ſperare de nobis homines, ſed explorate iudicare volumus. legiones habeo quinque ſub ſignis, & ſua fide, virtuteque. reip. coniunctiſſimas, & noſtra liberalitate nobis obſequentes: prouinciã omnium ciuitatum conſenſu paratiſſimam, & ſumma contentione ad officia certantem: equitatus, auxiliorumq. tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendam ſuam ſalutem, libertatemq. conficere poſſunt. ipſe ita ſum animo paratus vel prouinciam tueri, vel ire quo reſp. vocet, vel tradere exercitum, auxilia, prouinciamque, vt vel omnem impetum belli in me conuertere non recuſem: ſi modo meo caſu aut confirmare patriæ ſalutem, aut periculum morari poſſim. hæc ſi, iam expeditis omnibus rebus, tranquilloq. ſtatu ciuitatis, polliceor in damno meæ laudis: reip. commodo lætabor. ſin ad ſocietatem integerrimorum, & maximorum periculorum accedam: conſilia mea æquis iudicibus ab obtrectatione inuidorum defendenda commendo. mihi quidem ipſi fructus meritorum meorum in reip. incolumitate ſatis magnus eſt paratus. eos vero, qui, meam auctoritatem, & multo magis veſtram fidem ſecuti, nec vlla ſpe decipi, nec vllo metu terreri potuerunt, vt commendatos vobis habeatis, petendum videtur.

EXPLANATIO.

SI *cum forte videor*,] non præſtitit re ipſa Plancus, quod litteris pollicetur. de quo Velleius lib. II. Plancus, ait, diu, quarum eſſet partium, ſecum luctatus, ſenatui ſe litteris venditans mox eiuſdem proditor. VIDERI *volo*] nunc remp. non ideo tuendam aperte ſuſcipio, vt emendem præteritam culpam: nihil enim a me peccatum, ipſe mihi ſum conſcius: ſed vt enunciem maturo tempore, quod cum antea cogitarem, enunciare tamen alieno tempore non debui. OPTIMÆ *mentis cogitata iampridem*,] verbum, Cogitata, dupliciter conſiderari poteſt, & vt nomen, hoc modo, Optimæ mentis cogitata: & vt participium, Cogitata iampridem. Participium ſæpe reperitur: de nomine afferamus exempla. In Rullum or. I. Vtrum, inquit, cogitata ſapiētum, an optata furioſorum videntur? Et pro Quinctio; Dictis, factis, cogitatiſq. Sex Næuij. CVM *in eum caſum me fortuna demiſiſſet*,] cum de Lepidi voluntate, qui non lōge aberat, dubitare poſſem. MAGNA *in ſpe*] ſperabam enim, ſi aliquandiu meam tegerem voluntatem, poſſe me reip. prodeſſe; ſin celeriter pollicerer, fore timebam, ne impedimenta ad proficiendum opponerem. Bernardinus Rutilius, & alij locum ſine cauſſa mutant. IN *ea fortuna, quæ mea eſt*,] cauſſas oſtendit, quibus noua cōſilia capere non debet, neque cum Antonio, & aliis remp. euertere cupientibus, conſentire. qui enim perdita fortuna ſunt, qui flagitioſe viuunt, qui ſpe vel honoris, vel commodi nulla tenentur, ij nouas res quærere conſueuerunt. HOMINIBVS] modus loquendi. vt ep. 14. lib. XI. Bellum iſtic renatum homines mirantur. De multis autem, non de omnibus accipitur. SORDIDVM] vt ſeruitutem. PERNICIOSVM] quæ contra libertatem fiunt, quæ legibus & iudiciis aduerſantur pernicioſa ſunt. ALIQVANTVM *nobis temporis*,] Opus fuit aliquantum temporis, ita Plancus dixit, vt Cicero ep. 6. lib. XI. Dux nobis, & auctor opus eſt. Et ep. 1. lib. XVI. Omnia pollicitus eſt, quæ ubi eſſent opu[illegible] lib. v. de rep. Bono patri familias ratiocinandi quidam vſus opus eſt. Gellius etiam lib. XVII. cap. 2. antiquū dixit eſſe, Diuitias opus eſſe; nouum, Diuitiis. MAGNI *laboris*,] hoc ad verbum, Aliquantum, referri non poteſt. quis enim dixerit, Aliquantum magni laboris; referatur igitur neceſſe eſt ad, Opus fuit: ſi modo ferre poſſumus, vt, Opus fuit, cum duobus caſibus, Nominandi, & genetādi, præſertim in eadem periodo, coniungatur. Quinctilianus tamen, ſi libri vacāt mendo, Lectionis opus eſt, dixit lib. XII. cap. 3. OPVS *fuit*,] ſic decem veteres libri: nonnulli, Opus fuerunt quod ita probarem, ſi legeretur, Labores, non Laboris: vt omnia dicantur nominandi caſu. SOLLICITATVS;] a ducibus malarum partium, vt Aſinij quinque legiones. ep. 32. SVPERIORE *anno*] Antonio conſule. ELICIENDÆ] vt viderem, de rep. quid ſentirent. FVNESTAM *orbi terrarum*] qualis eſſet, ſi plures a paucioribus vincerentur. nam, ſi pauciores a pluribus, minor calamitas. PARERAMVS.] hic magna diſſenſio eſt veterum librorum. vnus habet, Pararemus: alius, Pateremus: alius, Putaremus: alius, Partiremur. reliquī omnes Pateremur. nam, Partiremur, quod quibuſdam placuit, ex ingenio eſt. Poteſt loqui Plancus vel de ſua, vel de hoſtium victoria: ſi de ſua, Pararemus, locum habet, aut, Pateremus: ſi hoſtium, Pateremur. ſed malo de hoſtium victoria loqui Plancum: quæ funeſta orbi terrarum futura eſſet, afflicta rep. Quid autem, vbi veritatem ab antiquis libris petere licet, confugere ad coniecturam opus eſt? dixi, pleroſq. veteres libros habere, Pateremur. id optime congruit cum ſuperioribus verbis. nam, pati funeſtam orbi terrarum victoriam, eſt, vinci magno omnium damno. præſtat, inquit, cum pluribus libertatem defendere, & victoriæ gloriam cōmunicare, quam, dum pauci totam gloriam auide quærimus, victoriam pati omnibus calamitoſam. VT *ad effectum horum conſiliorum peruenirem*,] vt ad exitum conſilia mea perducerem. SIMVLASSE *inuitum, & diſſimulaſſe cum dolore*;] ſimulantur falſa: diſſimulantur vera. ſimulabat igitur Plancus Antonio ſe fauere: diſſimulabat ſuum in remp. ſtudium. Diſſimulamus autem vel ſilentio, vel ſermone, vel re ipſa. COLLEGÆ] D. Bruti, conſulis deſignati, quem Antonius Mutinæ incluſum obſidebat. EXCVBARE.] nos vigilare animo pro rep. tuenda. CVM *deum benignitate ab omni re ſumus paratiores*,] Sumus, veteres libri omnes, & recte. ſic enim alibi Cicero locutus. QVINQVE] quattuor nominat ep. 15. & ep. 24. SVB *ſignis*,] non ſine ordine, diſperſas, quæ ducum iuſſa non ſeruent. ep. 33. & ep. 7. ad Att. lib. XVI. Lucretius: Multa virum ſub ſignis millia ducta. Plautus in Pſeu. Omnes ordines ſub ſignis ducam. HÆ *gentes*] Galliæ tranſalpinæ. IAM *expeditis omnibus rebus*,] profligato ad Mutinā Antonio. EOS *vero*,] milites. SPE] ſupra: Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſollicitatus. MEAM *auctoritatem*,] auctor enim illis fui, vt & illa, quæ ab Antonio promittebantur, vana exiſtimarēt, & eiuſdem quoque minas contēnerent.

Argumentum ep. 9.

SVum ſtudium erga remp. præſeferi: modeſte dignitatem ſuam commendat: quid egerit, acturuſve ſit, qualemq. ducat exercitum, ſignificat. Eodem anno.

PLANCVS IMP. COS. DES. S. D. CICERONI. 9.

NIHIL me tibi temere, aut te ceteris de me fruſtra recepiſſe, lætor. certe hoc maius habes teſtimonium amoris mei, quo maturius tibi, quam ceteris, cōſilia mea voluí eſſe nota. in dies vero meritorum meorum fieri acceſſiones, peruidere te ſpero, cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, mi Cicero, (ita ab imminentibus malis

reſp. me adiuuante liberetur) ſic honores, præmiaq; veſtra ſuſpicio, conferenda certe cum immortalitate, vt ſine his nihil de meo ſtudio, perſeuerantiaq. ſim remiſſurus. niſi in multitudine optimorum ciuium impetus animi mei fuerit ſingularis, & opera præcipua; nihil ad meam dignitatem accedere volo ſuffragatione veſtra. concupiſco autem nihil mihi, contra quod ipſe pugno. ſed & temporis, & rei te moderatorem facile patior eſſe. NIHIL aut ſero, aut exigue a patria ciui tributum poteſt videri. Exercitum ad VI. Kal. Maias Rhodanum tranſieci. magnis itineribus Vienna equites mille via breuiore præmiſi. ipſe, ſi a Lepido non impediar, celeritate ſatisfaciam: ſin autem in itinere meo ſe oppoſuerit, ad tempus conſilium capiam. copias adduco & genere, & numero, & fidelitate firmiſſimas. te, vt diligas me, ſi mutuo te facturum ſcis, rogo. Vale.

EXPLANATIO.

LÆTOR.] hoc dicit, quia iam, abiecta ſimulatione, & diſſimulatione, quam vtramque nominauit in proximis ad ſenatum litteris, defenſorem ſe bonarum partium profeſſus ad Mutinam iter direxerat. MERITORVM *meorum*] in temp. FIERI *acceſſiones*,] eodem modo locutus eſt Cicero ep. I. lib. II. CVM *immortalitate*,] quæ præſtare videtur omnibus rebus, CONCVPISCO *autem nihil mihi, contra quod ipſe pugno.*] Difficilis ad intelligendum locus: nec veteres libri conſentiunt: nam plerique, Contra quod: vnus, Contra quam: alius, Contra quem. fortaſſe autem hoc dicitur: & nihil mihi mea cauſſa cõcupiſco; cum ad reip. ſalutem dignitatemq. omnia referam; & contendo tamen, atque elaboro, vt ea conſequar quæ minime concupiſco. hæc ſi placet ſententia; quam ego non contemno: legi poterit, &, Contra quam: &, Contra quod: atque etiam, Contraq. vt olim Rutilio, poſt etiam aliis placuiſſe video: quamquam id quidem, quod ſciam, non eſt in meis veteribus libris. SED *et*] ſic in vno tantum antiquo libro: quod probaui. apte enim particula, ſed, ſequentem ſententiam cum ſuperiore coniungit. TEMPORIS, *& rei*] volo te iudicare, ac ſtatuere, & quando. & quid petam: vel, & quo tempore, & quibus me honoribus afficere debeatis. ep. 21. Tu videris, quantum, & quando tuum munus apud me velis eſſe. AVT *ſero, aut exigue*] hoc ad illud reſpicit, Et temporis, & rei. VIENNA] alij, Viẽnam, vt habent veteres aliquot libri. quod non placet: primum, quia, cũ ingreſſus in Galliam Narbonenſem Plancus non longe abſit Vienna, cur dicat, Magnis itineribus Viennam equites præmiſi? deinde, præmittendi equites erant, non vt Viennam, ſed vt Mutinam, obſeſſam ab Antonio, peterẽt: nam Viennæ præſidium imponi, hoc tempore non oportuit. iam illud, Via breuiore, perueniendi neceſſitatem indicat. quod omnino ad Mutinam pertinet, in qua Plãci collega D. Brutus obſidebatur. Accedit, quod ep. II. ſcribit Plancus, trãſiecto Rhodano ſe fratrem cum equitibus præmiſiſſe, & ipſum ad Mutinam iter dirigere: nulla facta Viennæ mentione. Præterea, cum ſequatur, Ipſe; oſtenditur, via breuiore mille equites Mutinam præmiſſos; ipſum Plancum via longiore cum reliquis copiis ſecuturum. Nec me tamen aliquis ita putet opinione mea delectari, vt diſcedam ab antiquis libris. nam in quattuor, ſcriptis in membrana, & in duobus communi charta, eſt, Vienna: in quattuor item, Viennam: in vno, Vicnia: in alio, Vi etiam. Eſt autem Viẽna Allobrogum, quam Strabo lib. IV. principem vrbem vocat. Plinius lib. II. EQVITES *mille*] ep. II. tria millia nominantur. A LEPIDO] de cuius in remp. animo nondum conſtabat. epiſtola ſequenti. AD *tempus*] pro ratione temporis, vt tempus poſtulabit. ET *genere, & numero, & fidelitate*] quæ tria in exercitu requiruntur. Genere autem dixit, pro fortitudine. MVTVO *te*] libri aliquot, Mutuo me: non male pro, viciſſim me.

Argumentum ep. 10.

LAudat Plancum de optima voluntate, ſtudioq. adiuuandæ reip. præmiaq. illum a ſenatu ſperare iubet honorificentiſſima: in quo ſuam operam pollicetur. clauſula eſt, cohortatio ad opem reip. ferendam. Eodem anno.

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 10.

ETSI ſatis ex Furnio noſtro cognoram, quæ tua voluntas, quod conſilium de rep. eſſet: tamen, lectis tuis litteris, liquidius de toto ſenſu tuo iudicaui. quamobrem, quamquam in vno prœlio omnis fortuna reip. diſceptat; quod quidem, cum hæc legeres, iam decretum arbitrabar fore: tamen ipſa fama, quæ de tua voluntate percrebuit, magnam es laudem conſecutus. itaque, ſi conſulem Romæ habuiſſemus, declaratum eſſet a ſenatu cum tuis magnis honoribus, quam gratus eſſet conatus, & apparatus tuus. cuius rei non modo non præteriit tempus, ſed ne maturum quidem etiam nũc, meo quidẽ iudicio, fuit. Is enim denique honos mihi videri ſolet, qui non propter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna merita claris viris, defertur, & datur. quare, ſit modo aliqua reſp. in qua honos elucere poſſit: omnibus, mihi crede, ampliſſimis honoribus abunda

abundabis. Is autem, qui vere appellari poteſt honos, non inuitamentum ad tempus, ſed perpetuæ virtutis eſt præmium. Quamobrem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem: ſubueni patriæ: opitulare collegæ: omnium gentium conſenſum, & incredibilem conſpirationem adiuua. me tuorum conſiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amiciſſimum, fideliſſimumq. cognoſces. ad eas enim cauſſas, quibus inter nos amore ſumus, officiis, vetuſtate coniuncti, patriæ caritas acceſſit; eaq. effecit, vt tuam vitam anteferrem meæ. IV. Kal. Apr.

EXPLANATIO.

LIQVIDIVS] facilius. ep. 27. lib. XI. Alia ſunt, quæ liquido negare ſoleam. IN *vno prœlio*] Mutinenſi. DECRETVM] ſic omnes libri ſcripti, & puto recte. nō enim, Decretum, hic accipio, pro deliberatum, ſed pro pugnatum, confectum: vt dixit Liuius lib. XXVIII. Decernere pugnam. CONSVLEM] alterum e conſulibus. nam aberat vterque conſul, Hirtius, & Panſa, ad Mutinam obſidione liberādam profecti. NE *maturum quidem etiam nunc*,] adhuc enim conatus tantum audiuntur: exſpectatur ipſa res. INVITAMENTVM] hoc dicit, quia voluntatem quidem Plancus, transiecto Rhodano, oſtenderat, nihil tamen adhuc re ipſa præſtiterat: vt, ſi quid ei tribueretur, inuitamentum potius, quam præmium, videri poſſet. AD *tempus*,] vt aliquandiu recte fiat. ep. 14. lib. IX. Neque ſolum ad tempus maximam vtilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum facti. VETVSTATE] noti enim alter alteri iampridem ſumus. ep. 15. lib. V. ep. 16. lib. XI.

Argumentum ep. II.

GRatias agit pro Ciceronis erga ſe officiis; omniaq. de ſuo in remp. ſtudio pollicetur. Eodem anno.

PLANCVS S. D. CICERONI. II.

IMMORTALES ago tibi gratias, agamq. dum viuam: nam, relaturum me, affirmare non poſſum. tantis enim tuis officiis non videor mihi reſpondere poſſe: niſi forte, vt tu grauiſſime, diſertiſſimeq. ſcripſiſti, ita ſenſurus es, vt me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Si de filij tui dignitate eſſet actum, amabilius certe nihil facere potuiſſes. Primæ tuæ ſententiæ infinitis cum muneribus, poſteriores ad tempus arbitriumq. amicorum meorum compoſitæ, oratio aſſidua & perpetua de me, iurgia cum obtrectatoribus propter me, notiſſima mihi ſunt. non mediocris adhibenda mihi eſt cura, vt reip. me ciuem dignum tuis laudibus præſtem, in amicitia tua memorem, atque gratum. Quod reliquum eſt, tuum munus tuere: & me, ſi, quem eſſe voluiſti, eum exitu, rebuſq. cognoſcis, defende; ac ſuſcipe. Cum Rhodanum copias transieciſſem, fratremq. cum tribus millibus equitum præmiſiſſem, ipſe iter ad Mutinam dirigerem; in itinere de prœlio facto, Brutoq. & Mutina obſidione liberatis audiui. animaduerti nullum alium receptum Antonium, reliquiaſque, quæ cum eo eſſent, habere, niſi in his partibus: duaſq. ei ſpes eſſe propoſitas, vnam Lepidi ipſius, alteram exercitus; quod quædam pars exercitus non minus furioſa eſt, quam qui cum Antonio fuerunt. equitatum reuocaui: ipſe in Allobrogibus conſtiti; vt proinde ad omnia paratus eſſem, ac res me moneret. ſi nudus huc ſe Antonius conferet; facile mihi videor per me ſuſtinere poſſe, remq. publicam ex veſtra ſententia adminiſtrare; quamuis ab exercitu Lepidi recipiatur. ſi vero copiarum aliquid ſecum adducet: & ſi decima legio veterana, quæ noſtra opera reuocata cum reliquis eſt, ad eundem furorem redierit: tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur opera a me: idq. me præſtaturum ſpero, dum iſtinc copiæ transiiciantur, coniunctæq. nobiſcum facilius perditos opprimant. Hoc tibi ſpondeo, mi Cicero, neque animum, neque diligentiam mihi defuturam. cupio mehercules nullam reſiduam ſollicitudinem eſſe: ſed, ſi fuerit, nec animo, nec beneuolentiæ, nec patientiæ cuiuſquam pro vobis cedam. do quidem ego operam, vt etiam Lepidum ad huius rei ſocietatem incitem: omniaq. ei obſequia polliceor, ſi modo remp. reſpicere volet. vtor in hac re adiutoribus, interpretibuſq. fratre meo, & Laterenſe, & Furnio noſtro: non me impedient priuatæ offenſiones, quo minus pro reip. ſalute etiam cum inimiciſſimo cōſentiā. quod ſi nihil profecero: nihilo minus maximo ſum animo: & maiore fortaſſe cum mea gloria vobis ſatisfaciam. Fac valeas, meq. mutuo diligas.

EXPLANATIO.

IMMORTALES] pro, ſummas. nam &, Immortaliter gaudeo, dixit Cicero in epiſtola ad fratrem. RESPONDERE] Aſſequi merita, ep. 4. lib. I. SCRIPSISTI,] hæc Ciceronis epiſtola deſideratur. DIGNITATE] ſacerdotio pontificum minorum. nam in epiſtola quadam ad M. Brutum, Ciceronem, inquit, noſtrum in veſtrũ collegium cooptari volo. Et in alia ad eundem: Cui vos pontifices in Velabro facere ſoletis. AMABILIVS] carius. quod ego magis amarem. SENTENTIÆ] dictæ in ſenatu. MVNERIBVS,] quæ mihi decernebas. TVVM *munus*,] quas in metuendo, atque ornãdo partes ſuſcepiſti. SVSCIPE.] ep. 9. lib. IV. Suſcipe me totũ. CVM *tribus millibus equitum*] ep. 9. Equites mille. EXERCITVS;] Lepidi. vide ep. 35. FVRIOSA] qui a rep. deſciſcebant, furere eos, vel inſanire dicebant. paullo poſt: Si decima legio veterana ad eundem furorem redierit. Propterea, ſi ſe ad reip. partes iidem conuerterent, redire ad ſanitatem dicebantur. DECIMA *legio veterana*,] quæ cum Cæſare in Gallia, non mediocri fortitudinis laude, militauerat. hęc erat in exercitu Lepidi. NVLLAM *reſiduam ſollicitudinem eſſe*:] nullas iam eſſe, victo ad Mutinam Antonio, belli reliquias. OMNIA *ei obſequia polliceor*,] quod ep. 4. lib. V. Cicero dixit: Omnibus in rebus me fore in tua poteſtate, tibi confirmo. LATERENSE,] M. Iuuentio Laterenſi, Lepidi legato, vt ait Dio lib. XLVI. vide ep. 15. 21. 23. INIMICISSIMO] Lepido. ep. 15. 18. 20. SI *nihil profecero*,] ſi conſequi non potero, vt Lepidus remp. reſpiciat. MAIORE *fortaſſe cum mea gloria*] quia ſociũ, & participem eiuſdem gloriæ Lepidum non habebo.

Argumentum ep. 12.

QVam grata ſenatui fuerint eius litteræ de apparatu, ſtudioq. defendendæ reip. quidq. ex eius litteris actum ſit, exponit. poſtrema eſt ad recuperandam libertatem accurata cohortatio. Eodem anno.

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 12.

ETSI reip. cauſſa maxime gaudere debeo, tantum ei te præſidij, tantum opis attuliſſe extremis pæne temporibus: tamen, ita te victorem complectar rep. recuperata, vt magnam partem mihi lætitiæ tua dignitas affert; quam & eſſe iam, & futuram ampliſſimam intelligo. caue enim putes vllas litteras vmquam gratiores, quam tuas, in ſenatu eſſe recitatas. idq. contigit tum meritorum tuorum in remp. eximia quadam magnitudine, tum verborum, ſententiarumq. grauitate. quod mihi quidem minime nouum: qui & te noſſem, & tuarum litterarum ad me miſſarum promiſſa meminiſſem; & haberem a Furnio noſtro tua penitus conſilia cognita: ſed ſenatui maiora viſa ſunt, quam erant exſpectata: non quod vmquam de tua voluntate dubitaſſet: ſed nec, quãtum facere poſſes, nec, quo progredi velles, exploratum ſatis habebat. itaque, cum ad V 1I. id. Apr. mane mihi tuas litteras M. Variſidius reddidiſſet, eaſq. legiſſem, incredibili gaudio ſum elatus: cumq. magna multitudo optimorum virorum, & ciuium me de domo deduceret; feci continuo omnes participes meæ voluptatis. interim ad me venit Munatius, noſter, vt conſueuerat: & ego ei litteras tuas oſtendi. nihil dum enim ſciebat: nam ad me primum Variſidius: idq. ſibi a te mandatum eſſe dicebat. paullo poſt idem mihi Munatius eas litteras legendas dedi, quas ipſi miſeras, & eas, quas publice, placuit nobis, vt ſtatim ad Cornutum, prætorem vrb. litteras deferremus; qui, quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. ſenatus eſt continuo conuocatus, frequenſq. conuenit propter famam, atque exſpectationem tuarum litterarum. recitatis litteris, oblata religio Cornuto eſt, pullariorum admonitu, non ſatis diligenter eum auſpiciis operam dediſſe: idq. a noſtro collegio comprobatum eſt: itaque res dilata eſt in poſterum. eo autem die magna mihi fuit pro tua dignitate contentio cum Seruilio. qui cum gratia effeciſſet, vt ſua ſententia prima pronunciaretur: frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſſit: meæq. ſententiæ, quæ ſecunda pronunciãta erat, cum frequẽs aſſentiretur ſenatus, rogatu Seruilij P. Titius interceſſit. res in poſterum dilata. venit paratus Seruilius, Ioui ipſi iniquus, cuius in templo res agebatur. hunc quemadmodum fregerim, quantaq. contentio Titium interceſſorem abiecerim, ex aliorum te litteris malo cognoſcere: vnum hoc ex meis: ſenatus grauior, conſtantior, amicior tuis laudibus eſſe non potuit, quam tum fuit. nec vero tibi ſenatus amicior, quam cuncta ciuitas. mirabiliter enim populus R. vniuerſus, & omnium generum, ordinumq. conſenſus ad liberandam remp. conſpirauit: perge igitur, vt agis, nomenq. tuum commenda immortalitati: atque hæc omnia, quæ habent ſpeciem gloriæ, collecta inaniſſimis ſplendoris inſignibus, contemne; breuia, fugacia, caduca exiſtima. verum DECVS in virtute poſitum

tum

tum eſt, quæ maxime illuſtratur magnis in remp. meritis. eam facultatem habes maximam: quam quando complexus es, tene; perfice, vt ne minus reſp. tibi, quam tu teip. debeas. me tuæ dignitatis non modo fautorem, ſed etiam amplificatorem cognoſces. id cum reip. quæ mihi eſt mea vita carior, tum noſtræ neceſſitudini debere me iudico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam voluptatem, quod bene cognitam mihi T. Munatij prudentiam, & fidem, magis etiam perſpexi in eius incredibili erga te beneuolentia, & diligentia. III. id. Apr. Vale.

EXPLANATIO.

EXTREMIS *pene temporibus*:] cum in ſummo periculo verſetur. TVA *dignitas affert*;] afferat, antea legebatur in omnibus vulgatis libris. nos olim, Affert, repoſuimus ex vno Ioannis Scalæ antiquo libro: cum quo nullum poſtea, quod equidem meminerim, conſentire animaduerti. ſenſus eſt. Ita mihi detur te victorem complecti rep. recuperata, vt mihi, quamquam ipſius reip. cauſſa maxime gaudere debeo, tantum ei te præſidij, tantum opis attuliſſe extremis pæne temporibus, tamen dignitas tua magnam lætitiæ partem affert. Verbum, Complectar, qui crediderũt eſſe indicatiui modi; verbum, Affert, vt ipſi putabant, emendarunt; vt ego exiſtimo, deprauarũt. MERITORVM *tuorum*] de quibus tuæ literæ loquebantur. ep. 16. 19. PROMISSA] promiſerat Plancus, reip. ſe non defuturum. Cœlius Rhodiginus, nodũ in ſcyrpo quærens, Præmiſſa, legendum arbitrabatur: quod nec ſententia poſtulat, nec veteres libri confirmant. NEC, *quo progredi velles*,] ſic omnes mei veteres libri: nec eſt obſcura ſententia. Ignorabat, inquit, ſenatus, quo exercitum ducturus eſſes. GAVDIO *ſum elatus*:] ep. 10. lib. II. Quæ me lætitia extulerunt. MVNATIVS] T. Munatius, de quo in extrema epiſtola. hic Plãci cognatus potius, quam frater, fuit. nam ille alter T. Munatius, quem Pedianus ait huius L. Planci fratrem fuiſſe, in caſtris Antonij fuit: vt diximus ep. 6. CORNVTVM,] dubium, Sulpiciæ gentis, an Cæciliæ. vtrique enim cognomen hoc fuiſſe, Sulpiciæ in faſtis Capitolinis, Cæciliæ apud Tacitum lib. IV. PRÆTOREM *vrbanum*,] qui maior dicebatur, ceteri minores, vt ait Feſtus, Vrbanus appellatus, quia ius diceret inter ciues. eius prima dignitas erat abſentibus cõſulibus. Phil. 14. Ob res, ait, bene, fortiter, feliciterq. geſtas C. Panſa, A. Hirtius conſules, imperatores, alter, ambo ve, aut, ſi abierint, M. Cornutus, prætor vrbanus, ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria conſtituat. CONVOCATVS,] a Cornuto. OBLATA *religio*] admonitus eſt a pullariis, qui e tripudio pullorum auſpicabantur, nihil in ſenatu eo die ſalua religione decerni poſſe. AVSPICIIS] auſpicato enim ſenatus habebatur. A *noſtro collegio*] augurum. SERVILIO.] P. Seruilio, Iſaurici filio, qui cum Cæſare conſulatum geſſerat. In epiſtola ad Brutum: In Planci cauſſa Seruilius exarſit incredibili dolore, mecumq. per biduum ita contendit, & a me ita fractus eſt, vt eum in perpetuum modeſtiorem ſperẽ fore. Et ibidem: Acerbiſſime tulit Seruilius, aſſenſum eſſe mihi de Planco. GRATIA] Cornuto prætore ei fauente. nam conſularis antiquior Cicero. IN *alia omnia diſceſſit*:] ſententiam eius improbauit. ep. 2. lib. I. Frequentes ierunt in alia omnia. P. TITIVS] tribunus pl. vide Dionem lib. XLVI. IOVI *ipſi iniquus*, *cuius in templo res agebatur*.] figuræ ſunt in Latina lingua & verborum, & ſententiarum prope innumerabiles: quas imitari, pulchrum eſſet: verum imitari nemo poſſit, qui cognitas non habeat: quam multi autem cognouerint, ea, quæ circumferuntur, ſcripta declarant. itaque operam dabimus, quãtum in nobis erit, vt eas oſtendamus in extremo Imitationis noſtræ libro: ſiquidem hoc inter Latinæ orationis ornamenta cum præſtantiſſimum eſt, tum cognitu difficilimum, ideoq. a veteribus & grãmaticis, & rhetoribus omiſſum, a recentioribus quibuſdam ſatis imperite tractatum. Sed hoc, ſi plus otij dabitur: nunc ea tantum, quæ locus hic poſtulat, attingamus. Iniquitatem Seruilij, qui optimam Planci cauſſam oppugnaret, magis indicari non potuit, quam ſi ex ipſo loco, vbi res agebatur, ſententiam eliceret. Venit, inquit, paratus Seruilius, non tibi tantum, ſed Ioui ipſi iniquus, cuius in templo res agebatur. Simile illud, ex tempore deriuatum, ep. 25. lib. XII. Quinquatribus, frequenti ſenatu, cauſſam tuam egi, non inuita Minerua: etenim eo ipſo die ſenatus decreuit, vt Minerua noſtra, cuſtos Vrbis, quam turbo deiecerat, reſtitueretur. Illud egregium, ſumptum ex nomine, Tuſc. 2. Magna mehercule res, & eo ipſo, per quem iuuari, Hercule digna. Et alterum, eiuſdem generis, ep. 23. lib. VII. Bacchas iſtas cum muſis Metelli comparas: quid ſimile? primum ipſas ego muſas numquam tanti putaſſem: atque id feciſſem, muſis omnibus approbantibus. Interdum etiam ab exercitatione, & ſtudio, cui dediti ſumus, oritur figura ſententiæ: Tuſc. 2. Subduc cibum vnum diem athletæ: Iouem Olympium, eum ipſum, cui ſe exercebit, implorabit: ferre non poſſe, clamabit. A perſona, ep. 14. lib. II. ad Att. Legem de ambitu, bono auſpicio, claudus homo promulgauit. Plura ſuo loco. IN *templo*] Capitolino. ſenatus in tẽplis habebatur. OMNIVM *generum, ordinumq.*] magis exprimit, quod dixerat, Populus vniuerſus. ſunt enim & genera ciuium, & ordines. SPECIEM *gloriæ, collectã inaniſſimis ſ. s.*] non diſplicet, Collectam ex in. ſ. i. quod viris doctis placere video. non enim illa colliguntur ex in. ſ. i. ſed ſpecies gloriæ colligitur. quis autem ea quærat, quæ ſpeciem quidem, & imaginem habent gloriæ, ipſam vero gloriam, quæ in vna virtute poſita eſt, non habent? BREVIA, *fugacia, caduca*] ſcripſi adoleſcens; cum in verbo, Fugacia, veteres libri diſſentirẽt; quorum alij, Fugacia; alij, Fugatoria; nonnulli, Fugato, habent; opinari me, quamquam vulgata lectio ſenſu non careret, Fucata, rectius eſſe: vt tranſlatio ſit a mulieribus; quarum ſæpe nitor non naturalis, ſed fucatus eſt, ideoq. breuis, & caducus. Noſtram coniecturam alij poſtea ſecuti ſunt. EAM *facultatem*] acquirẽdi verum decus. QVAM *quando complexus es*,] ſic quinque libri veteres: vnus,

Quoniam,

Quoniam, pro Quandn: reliqui, Quom. placet, Quando. TENE;] ſic libri nmnes, vnn execpto, in qun eſt, Et tenes. mihi, Tene, placet; quia cohortantis eſt, ne oblatam nccaſionem Plancus amittat. REIP.] cui debes omnia.

Argumentum ep. 13.

SCribit de S. C. in ſuam ſententiam facto, ad augendam Planci dignitatem: hortaturque, vt Antoniani belli reliquias conficiat.

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 13.

VT primum poteſtas data eſt augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermiſi in te ornando, quod poſitum eſſet aut in præmio virtutis, aut in honore verborum. id ex ipſo S.C. poteris cognoſcere: ita enim eſt perſcriptum, vt a me de ſcripto dicta ſententia eſt: quam ſenatus frequens ſecutus eſt ſummo ſtudio, magnoq. cõſenſu. Ego, quamquam ex tuis litteris, quas mihi miſiſti, perſpexeram te magis iudicio bonorum, quam inſignibus gloriæ delectari; tamen conſiderandum nobis exiſtimaui, etiam ſi tu nihil poſtulares, quãtum tibi a rep. deberetur. tu contexes extrema cum primis. qui enim M. Antonium oppreſſerit, is bellum confecerit. itaque Homerus non Aiacem, nec Achillem, ſed Vlyſſem appelauit πτολιπόρθον. Vale.

EXPLANATIO.

IN PRÆMIO *virtutis,*] in honoribus tibi decernendis. infra, vocat inſignia gloriæ. Loquitur hic Cicern mnre cõmuni: nam, virtutis honorem non eſſe præmium, ſed ſeipſa contentam eſſe, nihil præter rea ſpectare, viri ſapientes prodiderunt. INSIGNIBVS *gloriæ*] honoribus a ſenatu decretis. CONTEXES *extrema cum primis.*] bellum, a cõſulibus & Octauio magna iam ex parte profligatum, ipſe penitus, oppreſſo Antonio, cõficies. NON *Aiacem, nec Achillem,*] vtrũque Vlyſſe fortiorem. Achillem tamẽ interdum πτολιπόρθον appellat Homerus. VLYSSSEM] quia bello Troiano aſtutia ſua capto Ilio, & incenſo, finem facit. Πτολιπόρθον.] vaſtorem vrbis. ſemper eum vocat Homerus πτολιπόρθον, vt ait Strabo lib. 1.

Argumentum ep. 14.

LAudat Plancum de ſtudio reip. defendendæ, & ea celeritate, qua vſus erat, vt collegæ ſuo Bruto auxilia ferret. Hortatur, vt belli reliquias extinguat. Eodem anno.

CICERO S. D. PLANCO IMP. COS. DES. 14.

O GRATAM famam biduo ante victoriam, de ſubſidio tuo, de ſtudio, de celeritate, de copiis. atqui, etiam hoſtibus fuſis, ſpes omnis in te eſt. fuiſſe enim ex prœlio Mutinenſi dicuntur notiſſimi latronum duces. EST autem non minus gratum extrema delere, quam prima depellere. equidem exſpectabam iam tuas litteras, idq. cum multis: ſperabamq. etiam Lepidum, temporibus admonitum, tecum & reip. ſatis eſſe facturum. In illam igitur curam incumbe, mi Plance, vt ne qua ſcintilla tæterrimi belli relinquatur. quod ſi erit factum; & rẽp. diuino beneficio affeceris, & ipſe æternam gloriam conſequere. III. id. Maij. Vale.

EXPLANATIO.

NOTISSIMI *latronum duces.*] primum Antonij fratres duo, Caius & Lucius; deinde alij, Phil. 11. nominati. EST *autem non minus gratum, extrema delere, quam prima depellere.*] non diſſimile, illud Phil. 13. Quamquam prima præſidia vtiliora reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. LEPIDVM, *temporibus admonitum,*] vel quia remp. in ſummum diſcrimẽ adductam videat: vel quia, victo iam ad Mutinam Antonio, eius malo doceatur, quid agendum ſibi ſit. TECVM *& reip. ſatis eſſe facturum.*] conſentiunt in hoc veteres libri nmnes: nec tamen, locum vacare mendo, prorſus exiſtimo. venit in mentem, hoc fortaſſe dici, tecum eſſe facturum, & reip. ſatis: vt idem verbum duas ad ſententias reſpiciat: tecum facturum, pro tecum ſenſurum: quo loquendi modo veteres vſi ſunt: & reip. ſatisfacturum.

Argumentum ep. 15.

QVID egerit, quidq. paret, vt opprimatur Antonius, exponit. Eodem anno.

PLANCVS IMP. S. D. CICERONI. 15.

HIS litteris ſcriptis, quæ poſtea accidiſſent, ſcire te, ad remp. putaui pertinere. Sedulitas mea vt ſpero, & mihi, & reip. tulit fructum. namque aſſiduis internunciis cum Lepido egi, vt, omiſſa omni contentione, reconciliataq. voluntate noſtra, communi conſilio reip. ſuccurreret: ſe, liberos, vrbem pluris, quam vnum perditum, abiectumq. latronem, putaret: obſequioq. meo, ſi ita faceret, ad omnes res abuteretur. profeci itaque per Laterenſem internuncium: fidem mihi dedit, ſe Antonium, ſi prohibere ſua prouincia non potuiſſet, bello perſecuturum: me, vt venirem, copiaſq. coniungerem, rogauit, eoq. magis, quod & Antonius ab equitatu firmus eſſe dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat: nam etiam ex paucitate eius, non multis ante diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me tranſierunt. Quibus rebus ego cognitis, cunctatus non ſum: in curſu bonorum conſiliorum Lepidum adiuuandum putaui. aduentus meus quid profecturus eſſet, vidi: vel quod equitatu meo perſequi, atque opprimere equitatum eius poſſem: vel quod exercitus Lepidi eam partem, quæ corrupta eſt, & ab rep. alienata & corrigere & coercere præſentia mei exercitus poſſem. itaque in Iſara, flumine maximo, quod in finibus eſt Allobrogum, ponte vno die facto, exercitum ad IV. id. Maij tranſduxi. cum vero mihi nunciatum eſſet, L. Antonium, præmiſſum cum equitibus, & cohortibus, ad Forum Iulij veniſſe: fratrem cum equitum quattuor millibus, vt occurreret ei, miſi ad pridie id. Maij: ipſe maximis itineribus cum quattuor legionibus expeditis, & reliquo equitatu ſubſequar. ſi nos mediocris modo fortuna reip. adiuuerit: & audaciæ perditorum, & noſtræ ſollicitudinis hic finem reperiemus. quod ſi latro, præcognito noſtro aduentu, rurſus in Italiam ſe recipere cœperit: Bruti erit officium occurrere ei: cui ſcio nec conſilium, nec animum defuturum. ego tamen, ſi id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui ſequatur, Italiam a vaſtatione defendat. Fac valeas, meq. mutuo diligas.

EXPLANATIO.

RECONCILIATA *voluntate noſtra,*] ep. 11. 18. 21. ABIECTVMQ.] quia iam ad Mutinam prœlio victus erat. LATERENSEM] Lepidi legatum. ep. 11. 18. 21. 23. SVA *prouincia*] Hiſpania, vt ait Velleius lib. 2. AB *equitatu firmus*] vide ep. 33. & 10. lib. XI. Paratus equitatu, ep. 4. lib. XV. IN *curſu bonorum conſiliorum*] dum Lepidus bene animatus eſſet. EQVITATVM *eius*] Antonij. EAM *partem,*] vt veteranam decimam legionem, ep. 11. & alios ep. 21. FLVMINE *maximo,*] Plinius Iſaram Rhodano comparat lib. III. c. 4. L. ANTONIVM, *præmiſſum cum equitibus,*] ep. 34. COHORTIBVS,] tres manipuli, qui & centuriæ dicebantur, vnus haſtatorum, alter principum, tertius triariorum, cohortem faciebant. erant autem in ſingulis manipulis milites CXX. exceptis manipulis triariorum, in quibus erant LX. tantum. ita ſit numerus CCC. militum in cohorte. aliter Vegetius, mutata militia. nos Polybium in manipulis, Ciceronem & Varronem in cohortibus: nam eas Polybius numquam nominauit. Et cohortes quidẽ, cũ legio peditũ ſena millia habuit, ideſt Ciceronis ætate, ex quadringenis militibus conſtabat: quod ex ep. 1. lib. 1. ad Att. licet intelligere: cum vero quaterna tantum millia, & duceni in cohorte fuere, ideſt belli ſecundi Punici tempore, & deinde aliquanto poſt, non plures quam trecenos viginti cohors habuit, ex tribus manipulis ſupra dictis. FORVM *Iulij*] Forum Iulij vnum in Carnis eſt, alterum, quod hic ſignificatur, in Gallia Narbonenſi, vtrumque fortaſſe a C. Cæſare, cum in Gallia tranſalpina bellum gereret, conſtitutum. QVATTVOR *legionibus*] quinque nominat epiſt. 8. quattuor tamen Brutus ep. 13. lib. XI. BRVTI] qui præerat Galliæ ciſalpinæ.

Argumentum ep. 16.

GRatiſſimas ſenatui fuiſſe Planci litteras, & eam a ſe dictam ſententiam, cui plane omnes aſſenſerint factumq. S.C. ſignificat: deinde ſuadet, vt in ſubitis rebus conſilium ſenatus ne exſpectet, ipſe a ſeſe conſilium capiat. Eodem anno.

CICERO S. D. PLANCO. 16.

NIHIL poſt hominum memoriam glorioſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere vidi, quam tuas, Plance, litteras. redditæ ſunt enim, frequenti ſenatu, Cornuto, cum is frigidas ſane, & inconſtantes recitaſſet litteras Lepidi. ſub eas ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis quidem clamoribus. cum rebus enim ipſis eſſent, & ſtudiis, beneficiiſq. in remp. gratiſſimæ; tum erant grauiſſimis verbis, & ſententiis. flagitare ſenatus inſtitit Cornutum, vt referret ſtatim de tuis litteris. ille ſe

conſiderare air velle. cum ei magnum conuicium fieret cuncto a ſenatu, quinque tribuni pl. retulerunt. Seruilius rogatus rem diſtulit. ego eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad vnum. ea quæ fuerit, ex S.C. cognoſces. Tu quamquam conſilio non eges, vel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, vt nihil huc reiicias, ne ve in rebus tam ſubitis, tamq. anguſtis a ſenatu conſilium petendum putes. ipſe tibi ſis ſenatus. quocumque te ratio reip. ducet, ſequare. cures, vt ante factum aliquid a te egregium audiamus, quam futurum putarimus. illud tibi promitto, quidquid erit a te factum, id ſenatum, non modo vt fideliter, ſed etiam vt ſapienter factum, comprobaturum. Vale.

EXPLANATIO.

POST *hominum memoriam*] quantum homines meminiſſe poſſunt. INCONSTANTES] quia, modo reip. partibus, modo Antonio fauere videbatur: pacem enim ſuadebat. epiſt. 27. 35. CVM *rebus enim ipſis eſſent, &c.*] vide eandem ſententiam ep. 12. & 19. INSTITIT] tale illud in procemio lib. III. de Orat. Pignoribus ablatis Craſſum inſtitit coercere. Et apud Liuium, lib. XXVII. Veſtigiis inſtitit ſequi. Et Plautus in Mil. Dies decem continuos ire ad eundem inſtar. QVINQVE *tribuni pl. retulerunt.*] de relatione tribunorum pl. diximus epiſt. 1. lib. 1. SERVILIVS] epiſt. 12. ANGVSTIS] ſpatium non concedentibus mittendi ad ſenatum. FACTVM *aliquid*] ſic quinque libri veteres: alij, Aliquod. mihi placet, Aliquid: quia, cum ſequatur, Futurum; videtur, Factum, participiũ potius, quam nomen, eſſe oportere. nomen autem eſſet, ſi legatur, Aliquod.

Argumentum ep. 17.

P*Ræſentem belli ſtatum deſcribit, cum excuſatione fratris a ſe dimiſſi, & commendatione ſua dignitatis. Eodem anno.*

PLANCVS IMP. S. D. CICERONI. 17.

ANTONIVS idibus Maij ad Forum Iulij cum primis copiis venit. Ventidius bidui ſpatio abeſt ab eo. Lepidus ad Forum Voconij caſtra habet: qui locus a Foro Iulij quattuor & viginti millia paſſuum abeſt: ibiq. me exſpectare conſtituit, quemadmodum ipſe mihi ſcripſit. quod ſi omnia mihi integra & ipſe, & fortuna ſeruauerit: recipio vobis, celeriter me negotium ex ſententia confecturum. Fratrem meum, aſſiduis laboribus, concurſationibuſq. confectum, grauiter ſe habuiſſe, antea tibi ſcripſi. ſed tamen, cum primum poſſe ingredi cœpit; non magis ſibi, quam reip. conualuiſſe ſe exiſtimans, ad omnia pericula princeps eſſe non recuſabat. ſed ego eum non ſolum hortatus ſum, verum etiam coegi iſto proficiſci: quod illa valetudine magis conficere ſe, quam me iuuare poſſet in caſtris: & quod acerbiſſimo interitu conſulum remp. nudatam, tali ciue prætore in vrbanis officiis indigere exiſtimabam. quod ſi quis veſtrum non probabit; mihi prudentiam in conſilio defuiſſe ſciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tandem, quod ego deſiderabam, fecit, vt Apellam ad me mitteret, quo obſide fide illius, & ſocietatis in rep. adminiſtranda vterer. ſtudium in ea re ſuum mihi L. Gellius de tribus fratribus, Segauiano probauit: quo ego interprete nouiſſime ad Lepidum ſum vſus. amicum eum reip. cognoſcere videor: libenterq. ei ſum teſtimonio, & omnibus ero, qui bene merentur. Fac valeas, meq. mutuo diligas, dignitatemq. meam, ſi mereor, tuearis, ſicut adhuc ſingulari cum beneuolentia feciſti. Vale.

EXPLANATIO.

VENTIDIVS] P. Ventidius Picens, humili loco natus, qui hoc anno, prætor cum eſſet, conſul factus eſt in locum demortui Q. Pedij, ſuffecti in locum Hirtij ad Mutinam interfecti. Hic a Pompeij Magni patre, vt ait Valerius lib. VI. in triumphum ductus, poſtea victum ſordide quæſiuit, mulis, & vehiculis magiſtratibus, qui ſortiti prouincias eſſent, comparandis. extulit eum deinde ſic aut fortuna, aut eius induſtria, non modo vt præturam, & eodem anno conſulatum geſſerit, verum etiam de Parthis primus triumphauerit, & mortuus publico funere, quod pauciſſimis contigit, quaſi gratiam eius virtuti populo referente, ſit elatus. Suetonius, Gellius, Plutarchus, & alij. ABEST *ab eo.*] cõiunxit ſe cum Antonio. epiſt. 33. 34. & 10. lib. XI. INTEGRA] vt Lepidus cum Antonio ſe coniungat. id enim Plancus veretur. CONCVRSATIONIBVS] vt qui turmis equitum præeſſet. ep. 11. 15. CONSVLVM] Hirtij, & Panſæ. ep. 33. TALI *ciue prætore*] prætor erat Planci frater, & ab vrbe tamen aberat, ſenatu ſcilicet concedente: vrbanis enim magiſtratibus, extra pomerium egredi, niſi reip. cauſſa, nõ licebat. ep. 3. lib. XI. FIDE] pro, Fidei: vt Salluſtius in Iugurtha: Decima parte die reliqua. Gell. lib. IX. ca. 14.

C. Cæſar

C. Cæſar in libro de analogia ſecundo, huius die, & huius ſpecie, dicendum putat. Vide Aldi filij Scholia in Salluſtium. De *tribus fratribus, Segauiano probauit:*] quatuor veteres libri, Se Gauiano. legendum fortaſſe, Sex. Gauiano: (nam Segauianæ gentis mentio non exſtat) vt ſit Sex. Atilius Gauianus, qui nominatur in oratione pro Sextio. Probauit, inquit, mihi, in Apella ad me mittendo, ſtudium ſuum Gellius; in trium autem fratrum negotio, (hoc quale fuerit, ignoratur) Sex. Gauiano. Si *mereor,*] modeſte: ep. 9. Niſi in multitudine optimorum ciuium impetus animi mei fuerit ſingularis, & opera præcipua; nihil ad meam dignitatem accedere volo ſuffragatione veſtra.

Argumentum ep. 18.

Narrat, *quibus cauſſis ad Lepidum proficiſcatur. Eodem anno.*

Plancus s. d. Ciceroni. 18.

QVID in animo habuerim, cum Læuus, Neroaq. diſceſſerunt a me, & ex litteris, quas eis dedi, & ex ipſis cognoſcere potuiſti, qui omnibus rebus, conſiliiſq. meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini pudenti, & cupido ſatisfaciendi reip. boniſq. omnibus accidere ſolet; vt conſilium ſequerer periculoſum magis, dum me probarem, quam tutum, quod habere poſſet obtrectationem: itaque, poſt diſceſſum legatorũ, cum binis continuis litteris & Lepidus me, vt venirem, rogaret; & Laterenſis multo etiam magis, prope implorans, obteſtaretur, non vllam rem aliam extimeſcẽs, quam eandem, quæ mihi quoque facit timorem, varietatem, atque infidelitatem exercitus eius: nõ dubitandum putaui, quin ſuccurrerem, meq. communi periculo offerrem. ſciebam enim, etſi cautius illud erat conſilium, exſpectare me ad Iſaram, dum Brutos trãſiicerer exercitum, & cum collega conſentiente, exercitu concordi, & bene de rep. ſentiente, hoſtibus obuiam ire: tamen, ſi quid Lepidus bene ſentiens detrimenti cepiſſet, hoc omne aſſignatum iri aut pertinaciæ meæ, aut timori videbam; ſi aut hominem offenſum mihi, coniunctum cum rep. non ſubleuaſſem; aut ipſe a certamine belli tam neceſſarij me remouiſſem. itaque potius periclitari volui, ſi poſſem mea præſentia & Lepidum tueri, & exercitum facere meliorem, quam nimis cautos videri. ſollicitiorem certe hominem non ſuis contractis neminem puto fuiſſe. nam, quæ res nullam habebat dubitationem, ſi exercitus Lepidi abſit, ea nunc magnam affert ſollicitudinem magnumq. habet caſum. mihi enim ſi contigiſſet, vt prior occurrerem Antonio; non mehercule horam conſtitiſſet: tantum ego & mihi confido, & ſic perculſas illius copias, Ventidiiq. mulionis caſtra deſpicio. ſed non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt vulneris, quod prius nocere poteſt, quam ſciri, curariq. poſſit. ſed certe, niſi vno loco me tenerem, magnum periculum ipſe Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quæ bene de rep. ſentit. magnam etiam perditi hoſtes acceſſionem ſibi feciſſent, ſi quas copias a Lepido abſtraxiſſent. quæ ſi aduentus meus repreſſerit; agam gratias fortunæ, conſtãtiæq. meæ, quæ me ad hanc experientiam excitauit. itaque ad XII. Kal. Iun. ab Iſara caſtra moui: pontem tamen, quem in Iſara feceram, caſtellis duobus ad capita poſitis, reliqui; præſidiaq. ibi firma poſui; vt venienti Bruto, exercituiq. eius ſine mora tranſitus eſſet paratus. ipſe, vt ſpero, diebus octo, quibus has litteras dabam, cum Lepidi copiis me coniungam. Vale.

EXPLANATIO.

LÆVVS,] hũc ep. 21. nominat Læuum Ciſpium, qui originem fortaſſe duxerit a Læuo illo Ciſpio Anagnino, quem Ciſpio monti nomen dediſſe, Feſtus tradit. INTERFVERVNT.] ep. 6. lib. 1. PVDENTI,] infamiam timente. ep. 23. Pudor me hunc caſum coegit ſubire. LEGATORVM,] Læui, & Neruæ. LATERENSIS] Lepidi legatus. EXERCITVS *eius:*] ep. 11. 15. ETSI *cautius illud erat conſilium,*] emendationem huius loci doctiſſimo viro Lambino debemus. VIDEBAM;] hoc verbum ſententia non deſiderat: pendent enim omnia, ex illo, Sciebam: ſed ob interpoſita multa, quo clarior tota res eſſet, additum videtur: quod interdum fieri ſolet. OFFENSVM *mihi,*] pro, mihi inimicum. ep. 11. 15. 21. 23. Sic locutus Cicero pro Cluentio: Inuidioſus, aut multis offẽſus. SOLLICITIOREM] in maiore ſollicitudine. Tacitus libr. XX. Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis ſollicitior, aut pro me ſecurior. Sic & Seneca lib. III. de Ben. & Quinctilianus lib. X. Suetonius in Claudio, Sollicitiſſime. Eadem forma, Explicitius, dixit Cæſar lib. 1. bel. ci. NON *ſuis contractis*] aliena culpa: ex iis, quæ ipſe non contraxerit. nam, Contrahere, interdum eſt committere. ABSIT,] a reip. præſidiis. MAGNVM *habet caſum,*] magnum diſcrimen. VENTIDII] ep. 17. 33. 34. MVLIONIS] quia victum comparandis mulis, farreq. in caſtra conuehendo, adoleſcens ſibi comparauerat. vide Plinium

 lib.

lib.v ɪɪ.cap.43. S ɪ *quid intra cutem ſubeſt vulneris,*] non bene ſperat de Lepido.ep.13.14. & ep.9.lib.x ɪ. N ɪ s ɪ *vno loco me tenerem.*] niſi conſiſterem vno eodemq. in loco, in quo exercitum Lepidus haberet. Vel pro, Niſi, legendum Sɪ: vt hoc dicat: Sɪ manerem in eodem loco, nec ad Lepidum prope accederem. Hoc eo magis exiſtimo, quia ſcribit idem Plancus ep.23. Sɪ vno loco eſſem, verebar ne cui obtrectatorum viderer & nimium pertinaciter Lepido offenſus, & meâ patientia etiam alere bellum. Q v a *bene de rep. ſentit.*] pars enim corrupta erat. epiſt. ɪɪ. 14.21. C o n s t a n t ɪ æ q. *meæ.*] hoc addidit, ne ſe prorſus omni laude priuaret, ac fortunæ totum tribuiſſe videretur. B r v t o,] Decimo, eius collegæ.

Argumentum ep. 19.

Officium Planci in gratiarum actione, quamquam a ſe minime exſpectatum, gratiſſimum tamen ſibi fuiſſe non negat: litteris eius mirabiliter ſenatum eſſe delectatum, ſignificat: poſtremo loco, vt ad exſtinguendas belli reliquias incumbat omni ſtudio, cohortatur. Eodem anno.

Cicero s. d. Planco imp. 19.

Qvamqvam gratiarum actionem a te non deſiderabam, cum te re ipſa, atque animo ſcirem eſſe gratiſſimum: tamen (fatēdum eſt enim) fuit ea mihi periucunda. ſic enim vidi, quaſi ea, quæ oculis cernuntur, me a te amari. dices, Quid antea? Semper quidem, ſed numquam illuſtrius. Litteræ tuæ mirabiliter gratæ ſunt ſenatui cum rebus ipſis, quæ erant grauiſſimæ, & maximæ, fortiſſimi animi, ſummiq. cōſilij, tum etiam grauitate ſententiarum, atque verborum. ſed, mi Plance, incumbe, vt belli extrema perficias. in hoc erit ſumma & gratia, & gloria. cupio omnia reip. cauſſa: ſed mehercule, in ea conſeruanda iam defatigatus, non multo plus faueo patriæ, quam tuæ gloriæ: cuius maximam facultatem tibi dij immortales, vt ſpero, dederunt: quam complectere, obſecro. qui enim Antonium oppreſſerit, is hoc tæterrimum bellum, periculoſiſſimumq. confecerit. Vale.

EXPLANATIO.

Re *ipſa, atque animo*] tribus modis erga bene meritos officio fungimur, re, animo, verbis. hoc extremum Plancus, agendis gratiis, præſtiterat. Q v æ *oculis cernuntur,*] tranſtulit ad animum ep. 12. lib. v. Cerno iam animo, inquit, quanto omnia vberiora, atque ornatiora futura ſint. G r a v ɪ s s ɪ m æ, & *maximæ, fortiſſimi animi, ſummiq. conſilij,*] animi maximæ, conſilij grauiſſimæ. Hunc locum ante aliquot annos ita legendum, & diſtinguendum putauimus; cum eſſet in peruulgatis omnibus libris, Maxime fortiſſimi animi. E t *gratia, & gloria.*] ep.5. Cuius, per deos, gratiæ, gloriæq. caue tempus amittas. D e f a t ɪ g a t v s,] vix opinor Frontonis eſſe, antiqui, & erudit grammatici, libellum quēdam, in quo Defatigatus & Feſſus ita diſtinguuntur, vt, Defatigatus, de animo dicatur; Feſſus, de corpore. quod ſecus eſſe animaduerto. nam, Defatigari, & de corpore vſurpatur, vt ad Terentiam ep. 1. lib. x ɪ v. Te nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Quid illud lib.1. de Diuin. non ad corpus omnino pertinet? Cum virgo ſtaret, & Cæcilia in ſella ſederet, puellam defatigatam petiiſſe a matertera, vt ſibi concederet paulliſper, vt in eius ſella ſederet. Et illud in libro de Sen. Corpora quidem exercitationum defatigatione ingraueſcunt: animi autem ſe exercendo leuantur. Et Phil.5. Cum ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. Vnum igitur in Latino ſermone Ciceronem ducem ſequamur; ceterorum præcepta partim non neceſſaria, partim etiā falſa exiſtimemus. N o n *multo plus*] plus omnino, (præſtat enim patria rebus omnibus) verum non multo plus. C o m p l e c t e r e,] ep.12. ſcripſit, eum iam complexum eſſe facultatem adiuuandæ reip. gloriæq. ſibi comparandæ. O p p r e s s e r ɪ t,] ep.23. T æ t e r r ɪ m v m] a ſceleratis ciuibus excitatum. P e r ɪ c v l o s ɪ s s ɪ m v m] hoc ad Plāci laudem pertinet: ne videatur, victo iam ad Mutinam Antonio, periculi nihil, aut parum ſupereſſe.

Argumentum ep. 20.

Incertam eſſe de Lepidi fide, ac voluntate opinionem ſignificat: quod autem Plancus affirmauerit, id certum fore. Hortatur, vt Antonium opprimat: quod ſi effecerit, maiora in illum ſtudia, & grauiora pollicetur. Eodem anno.

Cicero s. d. Planco. 20.

Ita erant omnia, quæ iſtinc afferebantur, incerta, vt, quid ad te ſcriberem, non occurreret. modo enim, quæ vellemus, de Lepido, modo contra nunciabantur. de te tamen conſtans fama, nec decipi poſſe, nec vinci. quorum alterius fortuna partem habet

bet quandam : alterum proprium eſt prudentiæ tuæ. ſed accepi litteras a collega tuo, datas idibus Maij:in quibus erat,te ad ſe ſcripſiſſe,a Lepido non recipi Antonium.quod erit certius, ſi tu ad nos idem ſcripſeris. ſed minus audes fortaſſe propter inanem lætitiam litterarũ ſuperiorum. verum,vt errare id Plance voluiſti: (quis enim id effugerit?) ſic,decipi te non potuiſſe,quis non videt? nunc vero etiam erroris cauſſa ſublata eſt. culpa enim illa, Bis ad eundem, vulgari reprehenſa prouerbio eſt, ſin, vt ſcripſiſti ad collegam,ita ſe res habet:omni cura liberati ſumus, nec tamen erimus prius, quam,ita eſſe,tu nos feceris certiores.mea quidem, vt ad te ſæpius ſcripſi, hæc ſententia eſt : qui reliquias huius belli oppreſſerit,eum totius belli cõfectorem fore:quem te & opto eſſe, & confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla eſſe maiora potuerunt, tibi tam grata eſſe,quam ego putaui fore, minime miror, vehementerq. lætor:quæ quidem tu,ſi recte iſtic erit,maiora & grauiora cognoſces. IV.Kal.Iun.

EXPLANATIO.

Qvæ *vellemus*,] ab eo non recipi Antonium. Qvorvm *alterius*] quandam enim victoriæ partẽ ſibi fortuna vindicat. A collega *tuo*,] D.Bruto, obſidione Mutinæ iam liberato. Te *ad ſe ſcripſiſſe*,] ſic vnus omnino vetus liber : alter, Te ad eum ſcripſiſſe. vtrumque placet.alij libri, Te adſcripſiſſe:vel,Te ſcripſiſſe:vel, Te conſcripſiſſe. Propter *inanem lætitiam litterarum ſuperiorum*.] Inanis Planci lætitia fuit.quam ſignificauit ep.15.cum dixit: Sedulitas mea reip.tulit fructum. quod tamen re ipſa comprobatum poſtea non eſt , Lepido neutram in partem inclinãte. propterea non audes , ait Cicero,id credere de Lepido,quod quia credidiſti antea, erraſſe te ſentis. Varvm, *vt errare id Plance voluiſti*] in magna veterum librorum varietate,hoc delegimus,quod probabile ſatis videbatur.Errare , eſt in duobus antiquis libris:Errarem,in reliquis omnibus. quod mendoſum eſſe conſtat. error enim ille Planci, non Ciceronis, fuit: & ea , quæ ſequuntur, aperte errorem Planci declarant.nam, quia turpius eſt decipi,quã errare ; cum erremus,vt humani ; decipiamur,vt incauti : propterea Plancum excuſat,& quaſi conſolatur;quod errauerit quidem , quia crediderit ſe eſſe bono Lepido vſurũ ; deceptus tamen non ſit ; quia prudentia valeret. Præterea verbum, Voluiſti, Plancum liberat ab imprudentiæ culpa. ipſe,inquit, errare voluiſti,cum ea ſperaſti de Lepido, quæ vera eſſe cupiebas: non te quiſquam in errorem induxit:decipi enim non potes. Alij retinent, Errarem, aiũtq. libros omnes in eo veteres conſentire:&,quia ſentẽtiam videntelici commodam non poſſe,ex aliquo fortaſſe poeta ſumptum comminiſcuntur. Quod ad libros attinet , dixi iam duos eſſe, in quibus,Errare, non,Errarem,ſcriptum eſt:itaque nulla hic vtor coniectura:ſequor & antiquitatis teſtimonium,& ſententiam ipſam,quæ , Errare,poſtulat, Errarem , recuſat : præſertim cum ſequatur, Sic decipi:quod ad illud opponitur , Vt errare. Alluſiſſe vero Ciceronem ad locum alicuius poetæ peruulgatum,ipſa verba,quæ poeticum nihil olẽt, opinor nemini perſuaſerint. Quod ſi cui,Errare id, pro Errare in eo, videatur durius : non eſſe diſſimile ſciat, Peccare multa, pro in multis : & huius generis alia. Quod ſi quis mutatione delectatur; ita poterit legere : Verum, vt errare mi Plance voluiſti. vna enim tantum littera tollitur,ſi ex,Errarem id , quod eſt in pleriſque antiquis libris,fiat, Errare mi.vt omittam, quod uno etiam in libro eſt, Errare mi. Valuiſti,pro Voluiſti,Faernus legebat,homo ingenioſus , verum coniecturæ interdum ſuæ nimium indulgens. Ego, ſi diſcedendum hic eſſet ab antiqois libris,quod minime neceſſarium videtur; quid enim mihi placeat, ſatis oſtẽdi:tamen,Errare valuiſti,probare non poſſem.Valere enim,& Poſſe,differũt in hoc,quia Poſſe & ad vires pertinet,& ad caſum:ad vires,ſatis notum : ad caſum,hoc modo : poteſt errare , quamuis excellat prudẽtia:Valere autem, ad vires interdum, ad caſum nomquam refertur. nec vereor, vt refellar exemplis. hic autem, ſi legatur , Vt errare voluiſti, caſum ſignificari quis non videt? Etiam *erroris cauſſa*] non modo decipi non potes , verum nec errare quidem amplius. nam,quia ſemel erraſti , propterea,iterum vt erres, non committes, admonitus vulgari prouerbio, quo reprehendi ſolet is, qui bis ad eundem lapidem offendit. Senarius Græcus de altera ad eundem lapidẽ offenſione a Zenodoro inter ádagia refertur. Δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν αἰσχρὸν προσκρούειν λίθον. Simile illud Publij mimi apud Gellũ, & Macrobium: Improbe Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit. Et illud Horatij in epiſtola ad Piſones : Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem. Sæpivs] tribus , quæ exſtant, epiſtolis , 13.14.19. Qvi *reliquias huius belli oppreſſerit* ,] qui M. Antonium, victum iam & fugatum prœlio Mutinenſi, plane profligauerit. Et *opto eſſe,& confido futurum.*] blanditur, & laudat : optat enim, amore adductus; laudat, virtute cognita.quod vtrumque valet ad cohortandum. Minime *miror , vehementerq. lætor :*] ep.1, Furnium tanti a te fieri, quantum ipſius humanitas,& dignitas poſtulat, nec miror,& gaudeo.Ep. 11.lib. v. Grata tibi eſſe officia mea , non miror. cognoui enim te gratiſſimum omnium. Maiora, *& grauiora*] maiora , ad voluntatem refertur : grauiora, ad rem. & contendam vehementius , & maioribus in rebus.

Argumentum ep. 21.

Perfidiam Lepidi,coniunctionemq. cum Antonio nunciat:nouarum copiarum ſubſidium poſtulat:dignitatem ſuam commendat. Eodem anno.

PLANCVS S. D. CICERONI. 21.

PVDERET me inconſtantiæ mearum litterarum, ſi non hæc ex aliena leuitate penderent. Omnia feci, quare, Lepido coniuncto ad remp. defendendam, minore ſollicitudine veſtra perditis reſiſterem: omnia ei & petenti recepi, & vltro pollicitus ſum; ſcripſiq. tibi biduo ante, confidere me bono Lepido eſſe vſurum, communiq. conſilio bellum adminiſtraturum. credidi chirographis eius, affirmationi præſentis Laterenſis; qui tum apud me erat; reconciliaremq. me Lepido, fidemq. haberem, orabat. non licuit diutius bene de eo ſperare. illud certe caui, & cauebo, ne mea credulitate reip. ſumma fallatur. Cum Iſaram flumen, vno die ponte confecto, exercitum tranſduxiſſem, pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quod petierat per litteras ipſe, vt maturarem venire: præſto mihi fuit ſtator eius cum litteris, quibus, ne venirem, denũciabat: ſe poſſe conficere per ſe negotium: interea ad Iſaram exſpectarem. indicabo temerariũ meum conſilium tibi: nihilo minus ire decreueram, exiſtimans eum ſocium gloriæ vitare. putabam poſſe me nec de laude ieiuni hominis delibare quidquam, & ſubeſſe tamen propinquis locis, vt, ſi durius aliquid eſſet, ſuccurrere celeriter poſſem. ego non malus homo hoc ſuſpicabar. at Laterenſis, vir ſanctiſſimus, ſuo chirographo mittit mihi litteras: in eiſque, deſperans de ſe, de exercitu, de Lepidi fide, querenſq. ſe deſtitutum, aperte denunciat, videam ne fallar: ſuam fidem ſolutam eſſe; reip. ne deſim. exemplar eius chirographi Titio dedi. ipſa chirographa omnia, & quibus credidi, & ea, quibus fidem non habendam putaui, Læuo Ciſpio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. Acceſſit eo, vt milites eius, cum Lepidus cõcionaretur, improbi per ſe, corrupti etiam per eos, qui præſunt, Canidios, Rufrenoſque, & ceteros, quos, cum opus erit, ſcietis, conclamarint viri boni, pacem ſe velle, neque eſſe cum vllis pugnaturos, duobus iam conſulibus ſingularibus occiſis, tot ciuibus pro patria amiſſis, hoſtibus denique omnibus iudicatis, boniſq. publicatis: neque hoc aut vindicarat Lepidus, aut ſanarat. huc me venire, & duobus exercitibus coniunctis obiicere exercitum fideliſſimum, maxima auxilia, principes Galliæ, prouinciam cunctam, ſummæ dementiæ, & temeritatis eſſe vidi; mihique, ſi ita oppreſſus eſſem, remq. pub. mecum perdidiſſem, mortuo non modo honorem, ſed miſericordiam quoque defuturam. itaque rediturus ſum: nec tanta munera perditis hominibus dari poſſe ſinam. exercitum locis vt habeam opportunis, prouinciam tuear, etiam ſi ille exercitus deſciuerit, omnia vt integra ſeruem, dabo operam, quoad exercitus huc ſummittatis, pariq. felicitate remp. hic vindicetis. nec depugnare, ſi occaſio tulerit; nec obſideri, ſi neceſſe fuerit; nec mori, ſi caſus inciderit, pro vobis paratior fuerit; quiſquam. Quare hortor te, mi Cicero, exercitũ huc tranſiiciendum quamprimum cures, & matures prius, quam hoſtes magis corroborentur, & noſtri perturbentur. in quo ſi celeritas erit adhibita; reſp. in poſſeſſione victoriæ, deletis ſceleratis, permanebit. Fac valeas, meq. diligas. Fratrem meum tibi, fortiſſimum ciuem, & ad omnia paratiſſimum, excuſem litteris? qui ex labore in febriculam incidit aſſiduam, & ſatis moleſtam. cum primum poterit iſtuc recurrere; non dubitabit; ne quo loco reip. deſit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. concupiſcere me nihil oportet, habeo te & amantiſſimum mei, &, quod optaui, ſummæ auctoritatis. tu videris, quãtum, & quando tuum munus apud me velis eſſe. tantum te rogo, in Hirtij locum me ſubdas. & ad tuum amorem, & ad meam obſeruantiam. Vale.

EXPLANATIO.

INCONSTANTIÆ] qui de Lepido varie ſcripſerim. RECONCILIAREMQ. *me Lepido*,] erant enim inter eos inimicitiæ. ep. 11. 15. 18. 23. IEIVNI] laudem appetentis. DELIBARE] decerpere. ieiunus enim ægre fert delibari quidquam de ſuo. IN *eiſque*,] ſic malo, vt eſt in quattuor antiquis libris, quam, vt in reliquis, Meiſq. ſic enim coniungo: In eiſq. aperte denunciat, videam ne fallar. SVAM *fidem ſolutam eſſe*;] ſe iam promiſſis non teneri. obſtrinxerat enim ſuam fidem Laterenſis, promiſeratq. omnia de Lepido: mox, vbi recipi Antonium a Lepido vidit, ſcripſit Planco, ſe deſtitutum a Lepido, nec iam ea, quæ antea, polliceri. Contrario ſenſu Terentius in Andr. dixit: Soluiſti fidem: pro, fregiſti. LÆVO *Ciſpio*] ep. 18. & Feſtus quendam Læuum Ciſpium nominat in verbo Septimontium. CANIDIOS, *Rufrenoſq.*] legatos, vel tribunos militum, aut præfectos, & centuriones. VIRI *boni*] ironia ſatis manifeſta. CVM *vllis*] cum Antonij militibus. DVOBVS *conſulibus*] Hirtio, & Panſa. OMNIBVS] Antoniũ ſecutis. VINDICARAT] punierat. SANARAT.] correxerat. HVC] vbi erant Lepidus, & Antonius. DVOBVS] Lepidi, & Antonij. GALLIÆ,] vlterioris. ILLE *exercitus*] Lepidi. DESCIVERIT,] iam enim cum Antonij exercitu coniunctus erat. OMNIA *vt integra ſeruem*,]

nem,]nihil vt damni patiar. PARIQ. *felicitate*] vi ad Mutinam. EXCVSEM *litteris?*] ita poſtulat ſenteotia: ſed, ne lectori fraus fiat, moneo ooo eſſe, Excuſem, in vllo antiquo libro, ſed in omnibus, Excuſes. QVANTVM, *& quando*] ep.9. Temporis, & rei te moderatorem eſſe facile patior. IN *Hirtij locum*] vt coosul in Hirtij locum ſufficeretur, conſulatumq. gereret vſque ad exitum anoi quod etiá petiit Octauius. ET *ad tuum amorem, & ad meam obſeruantiam.*] & amoris in me tui cauſſa, & obſeruantiæ in te meæ.

Argumentum ep. 22.

AGRIS diuidendis præfici Plancus cupiebat. ea de re Cicero reſpondet. Eodem anno.

CICERO S. D. PLANCO. 22

IN te, & in collega omnis ſpes eſt diis approbantibus. concordia veſtra, quæ ſenatui declarata litteris veſtris eſt, mirifice & ſenatus, & cuncta ciuitas delectata eſt. Quod ad me ſcripſeras de re agraria: ſi conſultus ſenatus eſſet, vt quiſque de te honorificentiſſimam ſententiam dixiſſet, eam ſecutus eſſem: qui certe ego fuiſſem: ſed propter tarditatem ſententiarum, motamq. rerum, cum ea, quæ conſulebantur, ad exitum non perueniren t: commodiſſimnm mihi, Plancoq. fratri viſum eſt, vti eo, quod ne noſtro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimẽto, arbitror te ex Planci litteris cognoviſſe. ſed ſiue in S.C. ſiue in ceteris rebus deſideras aliquid, ſic tibi perſuade, tantam eſſe apud omnes bonos tui caritatem, vt nullum genus ampliſſimæ dignitatis excogitari poſſit, quod tibi non paratum ſit. Litteras tuas vehementer expecto, & quidem tales, quales maxime opto. Vale.

EXPLANATIO.

IN *collega*] D.Bruto. OMNIS *ſpes*] iam enim perierat vterque conſul: Octauij autem qui eſſet in Cæſari interfectores animus, ideſt in ipſam remp. ignorabatur. CONCORDIA *veſtra,*] ep.26. & ad M.Brutum: Brutum præclare cum Planco cooiunctum habemus. & ep.15. lib. x1. DE *re agraria:*] de agris militibus reip. diuidendis: quam ſibi curam demandari non modo Plancus, ſed Brutus etiam, eius collega, cupiebat. lib. x1. ep. 20. & 21. QVÆ *conſulebantur,*] de quibus ad ſenatum referebatur. VTI *eo,*] vel deeſt, vel certe ſubauditur, S.C. vt infra patet. TANTAM *eſſe apud omnes bonos tui caritatem,*] hæc ad mouendum Planci dolorem ob S.C. minus e ſententia compoſitum, addita ſunt.

Argumentum ep. 23.

EXcuſat ſe, quod Lepido crediderit: ſuam diligentiam declarat in copiis tuto reducendis, audita Lepidi & Antonij coniunctione: quo in periculo ſubſidium poſtulat exercitus Octauij. Eodem anno.

PLANCVS S. D. CICERONI 23.

NVMQVAM mehercule, mi Cicero, me pænitebit maxima pericula pro patria ſubire, dum ſi quid acciderit mihi, a reprehenſione temeritatis abſim. Confiterer imprudentia me lapſum, ſi vmquam Lepido ex animo credidiſſem. CREDVLITAS enim error eſt magis, quam culpa; & quidem in optimi cuiuſque mentem facillime irrepit. ſed ego non hoc vitio pæne ſum deceptus: Lepidum enim pulchre noram. quid ergo eſt? pudor me, qui in bello maxime eſt periculoſus, hunc caſum coegit ſubire. nam, ſi vno loco eſſem, verebar ne cui obtrectatorum viderer & nimium pertinaciter Lepido offenſus, & mea patientia etiam alere bellum. itaque copias prope in cõſpectum Lepidi, Antoniique adduxi; quadragintaque millium paſſuum ſpatio relicto, conſedi, eo conſilio, vt vel celeriter accedere, vel ſalutariter recipere me poſſem. adiunxi hæc in loco eligendo, flumen oppoſitum vt haberem, in quo mora tranſitus eſſet; Vocontij ſub manu vt eſſent, per quorum loca mihi fideliter pateret iter. Lepidus, deſperato aduentu meo, quem non mediocriter captabat, ſe cum Antonio coniunxit ad 1 v. Kal. Iun. eodemque die ad me caſtra mouerunt: viginti millia paſſuum cum abeſſent, res mihi nunciata eſt. dedi operam deum benignitate, vt & celeriter me reciperem, & hic diſceſſus nihil fugæ ſimile haberet, non miles vllus, non eques, non quidquam impedimentorum amitteretur, aut ab illis feruentibus latronibus interciperetur. itaque pridie non. Iun. omnes copias Iſaram tranſieci, pontesque, quos feceram, interrupi, vt & ſpatium ad ſe

colligendum homines haberent, & ego me interea cum collega coniungerem; quem triduo, cum has dabam litteras, exſpectabam. Laterenſis noſtri & fidem, & animum ſingularem in remp. ſemper fatebor. ſed certe nimia eius indulgentia in Lepidum, ad hæc pericula perſpiciunda fecit eum minus ſagacem. qui quidem cum in fraudem ſe deductum videret, manus, quas iuſtius in Lepidi perniciem armaſſet, ſibi afferre conatus eſt. in quo caſu tamen interpellatus, adhuc viuit, & dicitur victurus. ſed tamen de hoc mihi parum certum eſt: & magno cum dolore parricidarum elapſus ſum iis. veniebãt enim eodem furore in me, quo in patriam, incitati: iracundias autem harum rerum recentes habebant, quod Lepidum caſtigare non deſtiteram, vt extingueret bellum: quod colloquia facta improbabam: quod legatos, fide Lepidi miſſos ad me, in conſpectu venire vetueram: quod C. Catium Veſtinum trib. mil. miſſum ab Antonio ad eum cum litteris, exceperam. in quo hanc capio voluptatem, quod certe, quod magis me petiuerunt, tanto maiorem iis fruſtratio dolorem attulit. Tu, mi Cicero, quod adhuc feciſti, idem præſta, vt vigilanter, neruoſq. nos, qui ſtamus in acie, ſubornes. veniat Cæſar cũ copiis, quas habet firmiſſimas: aut, ſi ipſum aliqua res impedit, exercitus eius mittatur: cuius ipſius magnum periculum agitur: quidquid aliquando futurum fuit in caſtris perditorũ contra patriam, hoc omne iam conuenit. pro vrbis vero ſalute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, vtamur? quod ſi vos iſtic nõ defueritis; profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde reip. ſatisfaciam. Te quidem, mi Cicero, in dies mehercule habeo cariorem: ſollicitudineſq. meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex iudicio tuo perdam. opto, vt mihi liceat iam præſenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere iucundiora. Vale. I I X. idus Iun. Ciuarone, ex finibus Allobrogum.

EXPLANATIO.

SI *quid acciderit*] vt fortuna fert: quædam enim vitari non poſſunt. PVLCHRE *noram*.] non bene animatum, & natura leuem. ep. ad M. Brutum: Datum Lepido tempus eſt, in quo leuitatem eius, ſæpe perſpectam, maioribus in malis experiremur. BELLO *maxime eſt periculoſus*,] maxime enim ad res gerendas intereſt, optime de ducum virtute & animo milites opinari. ep. 18. OFFENSVS,] infenſus, inimicus. ep. 18. SALVTARITER] veteres libri, Salutari, Cum ſalute, Salutari loco, Saltem. non tamen diſplicet, Salutariter; etſi videtur eſſe cõiectura. probo etiam illud, Cum ſalute. SVB *manu*] propinqui. Græcum loquendi genus. Demoſthenes cõtra Phil. XI. ὁρῶ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἴσως, ὅτι οὐ τοῦ δικαίου, ἀλλ' ὡς τὴν ὑπὸ χεῖρα μάλιστα τὴν ὀργὴν ἀφιᾶσιν. FERVENTIBVS] quaſi incitatis aduerſus me. tranſlatio ſatis nota. quattuor libri veteres, Furentibus: eadem ſententia. Furere enim de irato homine ſæpe vſurpat Cicero: & ipſe Plancus paullo poſt, Veniebant, inquit, eodem furore in me, quo in patriam, incitati. AN *ſe colligendum*] ad animũ recipiendum. LATERENSIS] Lepidi legati. 18. 21. DICITVR *victurus*.] non vixit: vt Velleius lib. 2. Dio lib XLVI. ſcriptum reliquere. ET *magno*] copulam alij ſuſtulerunt: nos eam retinendam duximus, cum ſit in antiquis libris. parui tamen refert, abſit, nec ne. IIS.] ipſis parricidis. COLLOQVIA *facta*] a Lepido cum Antonio, vel cum iis, quos ad eum Antonius miſerat. LEGATOS,] ab Antonio miſſos ad me. FIDE *Lepidi*] promiſerat Lepidus, Antonij legatos, ab eo ad Plancum miſſos, incolumes eſſe reuerſuros. ij qui fuerint, non conſtat. nam C. Catium, infra ſtatim nominatum, non ad Plancum, ſed ad Lepidum eſſe miſſum ſuſpicor: & hic exceptus eſt, illi in conſpectum venire vetiti. MISSOS] noſtri muneris eſt, monere lectorem, hoc eſſe ex ingenio: nam libri omnes antiqui, Dimiſſos, habent. CATIVM] nota familia. ep. 16. lib. XV. & Horatius Sat. 4. lib. 2. Vnde, & quo Catius? Quidam libri, Caniniũ, Tatium, Catinum. TRIBVNVM *mil.*] ſeni erant in legione tribuni mil. vt ait Polybius. AD *eum*] ad Lepidum. ſic duo veteres libri. reliqui, Ad me. quod minus placet. non enim ſubiunxiſſet, Exceperam, ſed potius, Retinueram. nam excipiuntur ad alios miſſi; retinentur autem, qui ad nos. NARVOAE] ſic, vt in eo neruos omnes intendas. SVAORNES.] inſtruas iis rebus, quæ ad bellum neceſſariæ ſunt. Cicero lib. 1. de leg. Cum ſe ipſe perſpexerit, totumq. tentarit; intelliget, quemadmodum a natura ſubornatus in vitam venerit. Et Phil. 13. Appuleiana pecunia Brutum ſubornatis. CÆSAR] Octauianus, ab auunculo. C. Cæſare adoptatus, vnde Cæſar poſtea dictus. ep. 12. lib. XIV. ad Att. Nobiſcum hic perhonorifice, & amice Octauius: quem quidem ſui Cæſarem ſalutabant, Philippus non, itaque ne nos quidem. FIRMISSIMAS:] veteranos, & præterea duas legiones, Martiam, & Quartam. ep. 7. lib. XI. ep. 7. lib. XVI. ad Att. & Phil. 3. 4. 5. 7. 10. 11. 13. 14. Velleius, Suetonius, Dio, Appianus, aliiq. CVIVS *ipſius magnum periculum agitur*.] erat enim & Antonius inimicus. ep. 23. lib. XII. SOLLICITVDINES] curas. EXACVVNT,] excitant, augent. PIETATE *meorum officiorum*] meis officiis, quæ pie præſto. Quid ſit Pietas, & ad quos hoc nomen pertineat, diximus ep. 1. lib. 1. CIVARONE,] ſuſpicor de mendo. nam & hunc locum nemo de veteribus nominat: & veteres libri alij, Anerone, habent: alij, Curone: plerique, Ciuarone, aut Cuiarone: vnus, Cinarone: alius hoc nomen non habet.

Argumen

Argumentum ep. 24.

Pollicetur ſe memorem beneficiorum: ſuas copias narrat: ſubſidium aut Octauiani Cæſaris copiarum, aut Africani exercitus poſtulat: Octauianum quaſi parum reipublicæ amantem carpit. Eodem anno.

PLANCVS IMP. COS. DES. S. D. CICERONI 24.

FACERE non poſſum, quin in ſingulas res meritaq. tua tibi gratias agam: ſed meher cule facio cum pudore. neque enim tanta neceſſitudo, quantam tu mihi tecum eſſe voluiſti, deſiderare videtur gratiarum actionem: neque ego lubenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungo orationis; & malo præſens obſeruantia, indulgentia, aſſiduitate memorem me tibi probare. quod ſi mihi vita contigerit; omnes gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates in tua obſeruantia, indulgentia, aſſiduitate vincam. amor enim tuus, ac iudicium de me vtrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie ſit allaturus, non facile dixerim. De militum commodis fuit tibi curæ: quos ego non potentiæ meæ cauſſa (nihil enim me non ſalutariter cogitare ſcio) ornari volui a ſenatu: ſed primum, quod ita meritos iudicabam; deinde, quod ad omnes caſus coniunctiores reip. eſſe volebam; nouiſſime, vt ab omni omnium ſollicitatione auerſos eos tales vobis præſtare poſſem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hic omnia integra ſuſtinuimus. quod conſilium noſtrum; etſi, quanta ſit auiditas hominum, non ſine cauſſa, taiis victoriæ, ſcio; tamen vobis probari ſpero. non enim, ſi quid in his exercitibus ſit offenſum, magna ſubſidia reſp. habet expedita, quibus ſubito impetu, ac latrocinio parricidarũ reſiſtat. copias vero noſtras notas tibi eſſe arbitror. in caſtris meis legiones ſunt veteranæ tres, tironum vel lucuientiſſima ex omnibus vna. in caſtris Bruti vna veterana legio, altera bima, octo tironũ. ita vniuerſus exercitus numero ampliſſimus eſt, firmitate exiguus. quantum autem in acie tironi ſit committendum, nimium ſæpe expertum habemus. ad hoc robur noſtrorum exercituum ſiue Africanus exercitus, qui eſt veteranus, ſiue Cæſaris acceſſiſſet, æquo animo ſummam remp. in diſcrimen deduceremus. aliquanto autem propius eſſe, quod ad Cæſarem attinet, videbamus. nihil deſtiti eum litteris hortari: neque ille intermiſit affirmare, ſe ſine mora venire: cum interim auerſum illum ab hac cogitatione, ad alia conſilia video ſe contuliſſe. ego tamen ad eum Furnium noſtrum cum mandatis, litteriſq miſiſi quid forte proficere poſſet. Scis tu, mi Cicero, quod ad Cæſaris amorem attinet, ſocietatem mihi eſſe tecum: vel quod in familiaritate Cæſaris, viuo illo, iam tueri eum, & diligere mihi fuit neceſſe: vel quod ipſe, quoad ego eſſe potui, moderatiſſimi, atque humaniſſimi fuit ſenſus: vel quod ex tam inſigni amicitia mea, atque Cæſaris, hunc, filij loco & illius, & veſtro iudicio ſubſtitutum, non perinde habere mihi turpe videtur. ſed quidquid tibi ſcribo, dolenter mehercule magis, quam inimice facio. quod viuit Antonius hodie; quod Lepidus vna eſt; quod exercitus habent non contemnẽdos; quod ſperant; quod audent: id omne Cæſari acceptum referre poſſunt. neque ego ſuperiora repetam: ſed ex eo tempore, quo ipſe mihi profeſſus eſt ſe venire, ſi venire voluiſſet; aut oppreſſum iam bellum eſſet, aut in aduerſiſſimam illis Hiſpaniam cum detrimento eorum maximo extruſum. quæ mẽs eum, aut quorum conſilia a tanta gloria, ſibi vero etiam neceſſaria, ac ſalutari, auocarint, & ad cogitationem conſulatus bimeſtris, ſummo cum terrore hominum, & inſulſa cum efflagitatione tranſtulerint, exputare non poſſum. multum in hac re mihi videtur neceſſarij eius & reip. & ipſius cauſſa proficere poſſe: plurimum, vt puto, tu quoque: cuius ille tanta merita habet, quanta nemo præter me. numquam enim obliuiſcar, maxima, ac plurima me tibi debere. De his rebus, vt exigeret cum eo, Furnio mandaui. quod ſi, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem; plurimum ipſum iuuero. Nos interea duriori condicione bellum ſuſtinemus: quod neque expeditiſſimam dimicationem putamus: neque tamen refugiendo commiſſuri ſumus, vt maius detrimẽtum reſp. accipere poſſit. quod ſi aut Cæſar ſe reſpexerit; aut Africanæ legiones celeriter venerint; ſecuros vos ab hac parte reddemus. Tu, vt inſtituiſti, me diligas, rogo, proprieque tuum eſſe, tibi perſuadeas. V. Kal. Sext. ex caſtris.

EXPLANATIO.

FACARE *non poſſum,*] delectatur Plancus in principio litterarum quadam grati animi ſignificatione, vt ad ſe ornandum eo magis Ciceronem alliciat.ep.9.11.19. INDVLGANTIA, *aſſiduitate vincam.*] ſubauditur copula.nam hæc duo ad verbum, Vincam, referuntur. AMOR *enim tuus,ac iudicium de me*] amor voluptatem,iudicium dignitatẽ affert. MILITVM]Planci.NOVISSIME,] Tiro ſcripſit in Pandectis,nõ recte dici Nouiſſime:adiicitq.quod ſua cœperit ætate id aduerbium. vbi Flauius Caper de Latinitate,Miror,inquit,id dixiſſe Tironem:cum Valerius Antias lib.2. Mater, cum nouiſſime ægrotaſſet,inquit,vouiſſe fertur. Idem XAII. Quod nouiſſime nobiſcum fœdus fecisſent. Hæc Cariſius. SOLLICITATIONE] Antonij,& Lepidi.ep.8. OMNIA *integra ſuſtinuimus.*]non,nihil damni paſſi ſumus, ſed, remp. in diſcrimen non adduximus, prœlium vitauimus. confirmant hanc ſentẽtiam ea, quæ ſequuntur.ep.21.alio ſenſu dixit, Omnia vt integra ſeruem. OFFANSVM,] peccatum:ſi qua iactura fiat. IMPXTV,] pro,impetui: vt Virgilius Geor.4.Concubitu indulgent.quod ab homine antiquitatis diligentiſſimo Pierio Valeriano notatum animaduerti. VNA.] quatuor igitur Planci legiones, vt ep.15.& ep.13.lib.a I. quanquam ep.8.quinque nominantur.OCTO]decem igitur Bruti legiones:quod Appianus confirmat.FIRMITATA *exiguus.*]tirones enim multis partibus plures,quam veterani.ep.ad M.Brutum:Sunt exercitus boni,ſed rudes,Bruti & Planci. EXPARTVM *habemus*]Pharſalico maxime prœlio, vt epiſt.3.lib.VII.& Tuſc.a, Expertum habemus,pro experti ſumus: vt ep.ad M. Brutum: Clodij animum perſpectum habeo,cognitum, iudicatum: pro, perſpexi, cognoui, iudicaui. AFRICANVS *exercitus,*] quem C.Cæſar, victo Scipione,Pompeij ſocero,in Africa reliquerat,præpoſitis Q.Cornificio, vt ep.14. & 26.lib.a II. præterea T.Statio,D.Lælio,vt ait Dio lib.XLIIX. An *alia conſilia*] ad cogitationem conſulatus bimeſtris. infra. CÆSARIS]Cæſarẽ appellat,quod a C.Cæſare dictatore adoptatus erat. PROPIVS ASSE,] propiorem dicit eſſe exercitum Cæſaris,quam Africanum. QVOD *ad Cæſaris amorem attinet,*] attinet autem hoc,vt cum exercitu ſuo veniat, in tãto reip. periculo. IPSE,]C.Cæſar. INSIGNE *amicitia*]ep.3. VESTRO *iudicio*] Cæſaris enim adoptionem,teſtamento factam,comprobaſtis. QVOD *vnus Antonius bodie;*] vide ſimilem loquendi modum ep.29. lib.VII.Quod ſimus,quod habeamus. Et ad Att.ep. 12.lib.I. ANVARSISSIMAM] ſic omnes mei libri veteres,duobus exceptis, in quibus eſt, Auerſiſſimã, placet,Aduerſiſſimam. ILLIS] nullo in vetere libro ita ſcriptum animaduerti, ſed, Illi, in omnibus; Ille,in vno;Illa,in altero. EXTRVSVM.] emendaui locum ex ingenio. nam veteres libri, Et rurſum: vnus tantum, Et ruſum: quo etiam coniectura noſtra magis adiuuatur.nam qui,Detruſum,legunt, longius ab antiqua ſcriptura diſcedunt. NECESSARIA, *ac ſalutari,*] quia cum Antonio gerebat inimicitias, propterea ep.23.dixit Plancus: Cuius ipſius magnũ periculum agitur.CONSVLATVM] vt in Panſæ,aut Hirtij locum ſurrogaretur. BIMESTRIS,]aut,Quinquemeſtris,legẽdum;cum quinque menſes,non duo,ſupereſſent ad exitum anni,vt dies huic epiſtolæ adſcripta declarat: aut,Bimeſtris, dixit, pro, Exigui temporis. quod vidit etiam Rutilius. TERRORS] terrebat enim contra leges:quæ conſulatum mandari ante XLIII.ætatis annum vetabant.præterea,quid non timendum ab adoleſcente conſule, qui Cæſar vocaretur, & quem improbi multi,ad deprauandum parati, ſequerentur? ep.11. ad Att.lib.XIV.& ep.12.ad eundem lib.XV. EAPVTARA] hoc verbo & Plautus in Trinummo vſus eſt.NACESSARII *eius,*]in primis L.Marcius Philippus,vitricus,& C.Claudius Marcellus, eius ſororis vir.Phil.3, TANTA *merita*]merita Ciceronis in Octauium vide Phil.5.& 14. extat etiam præclara M.Bruti epiſtola ad Ciceronem ipſum, & alterã ad Atticum, de nimia eius in Octauium indulgentia. EXIGERET *cum eo,*] ageret cum eo. IPSVM *iuuero.*] nam ipſius quoque periculum agitur.epiſt.23. EAPEDITISSIMAM]vtiliſſimã:a verbo,Expedit vtile eſt. DIMICATIONEM] contra duos Antonij,& Lepidi exercitus. AFRICANÆ]ep.15.lib.XI.

Argumentum ep. 25.

MODESTE *reprehendit in Furnio praproperam adipiſcendæ præturæ feſtinationem.*

CICERO S. D. C. FVRNIO. 25.

SI intereſt,id quod homines arbitrãtur,reip.te,vt inſtituiſti,atque feciſti,nauare operam,rebuſq.maximis,quæ ad exſtinguendas reliquias belli pertinent,intereſſe: nihil videris melius, neque laudabilius, neque honeſtius facere poſſe, iſtamq.operam tuam, nauitatem, animum in remp. celeritati præturæ anteponendam cenſeo. nolo enim te ignorare,quantam laudem conſecutus ſis:mihi crede, proximã Planco,idq.ipſius Planci teſtimonio, præterea fama, ſcientiaq.omnium.quamobrem, ſi quid operis tibi etiam nunc reſtat, id maximopere cenſeo perſequendum. quid enim honeſtius, aut quid honeſto anteponendum? ſin autem ſatisfactum reip.putas: celeriter ad comitia, quando mature futura ſunt, veniẽdum cenſeo: dummodo ne quid hæc ambitioſa feſtinatio imminuat eius gloriæ,quam conſecuti ſumus. Multi clariſſimi viri, cum reip.darent operam,annum petitionis ſuæ non obierunt.quod eo facilius nobis eſt, quod non eſt annus hic tibi deſtinatus: vt,ſi ædilis fuiſſes,poſt biennium tuus annus eſſet. nunc nihil prætermittere

mittere videbere vſitati, & quaſi legitimi temporis ad petendum. video autem, Planco conſule, etſi etiam ſine eo rationes expeditas haberes, tamen ſplendidiorem petitionem tuam fore, ſi modo iſta ex ſententia confecta eſſent. Omnino plura me ſcribere, cum tuum tantum conſilium, iudiciumq. ſit, non ita neceſſe arbitrabar: ſed tamen ſentẽtiam meam tibi ignotam eſſe nolebam: cuius eſt hæc ſumma, vt omnia te metiri dignitate malim, quam ambitione; maioremq. fructum ponere in perpetuitate laudis, quam in celeritate præturæ. Hæc eadẽ locutus ſum domi meæ, adhibito Quincto fratre meo, & Cæcina, & Caluiſio, ſtudioſiſſimis tuis, cum Dardanus, libertus tuus, intereſſet. omnibus probari videbatur oratio mea: ſed tu optime iudicabis. Vale.

EXPLANATIO.

INTEREST,] erat enim Planci legatus. epiſt. 8. NAVITATEM,] diligentiam. CELERITATI *præturæ*] Furnius enim Romam ire cupiebat ad petendam præturam, cum ædilis nondum fuiſſet. FAMA, *ſcientiaq. omnium*.] Sententiaq. omnium, placeret: quod in Varietatibus a me ſcriptum anno M. D. XXXIII. COMITIA,] prætorum. nam conſulum ſequentis anni neceſſaria non erant: cum Plancus & Brutus iam antea deſignati eſſent a Cæſare Parthicum bellum cogitante. QVAM *conſecuti ſumus*.] quam conſecutus es. coniungit vtriuſque laudem, vt oſtendat amorem ſuum. amicorum enim omnia communia. MVLTI *clariſſimi viri*,] diſſuaſio ab exemplis: ab vtili vero, in primis epiſtolæ verbis. CVM *reip. darent operam*,] foris. NON *obierunt*.] non venerunt ad petendum. SI *ædilis fuiſſes*,] ergo ædilis Furnius non fuerat. POST *biennium*] vt præturа ædilitatem, ſic præturam conſulatus poſt biennium ſequebatur. qua de re & diximus alibi, & dicemus, Deo fauente, ſuo loco plenius. NVNC *nihil prætermittere &c*.] ſi manebis in prouincia, & ad comitia prætoria non venies. PLANCO *conſule*,] anno ſequenti. RATIONES *expeditas*,] nihil impediret, quo minus præturam aſſequereris. CVM *tuum tantum conſilium, iudiciumq. ſit*,] cum tu conſilio, iudicioq. tantum valeas. NOLEBAM:] teſtificandi amoris gratia. ep. 3. & lib. 2. ep. 4. IN *perpetuitate laudis*.] perpetuam enim laudem, nauata reip. opera, conſequeris. ADHIBITO] adiuncto. ep. 7. lib. XI. Cum adhibuiſſet domi meæ Lupus me. CÆCINA,] ep. 5. lib. VI. CALVISIO,] fortaſſe illo, de quo Phil. 3. etſi ille Antonij amicus, hic reip. videtur. ep. ſeq. DARDANVS,] in Dardania captus: vnde nomen. liberti autem, aſſumpto nomine Romano, retinebant & priſtinum ſeruile.

Argumentum ep. 26.

ET de periculo vitato, quod ex Narbonenſi pugna impendere ſcripſerat Furnius, & de Planci, Brutiq. concordia gratulatur. Diſſuadet, ne ad petendam præturam eat: comitia tamen, non tam eius, quam reip. cauſſa, protrahi a ſe, quantum in ipſo ſit, in Ianuarium mẽſem, ſignificat. Eodẽ anno.

CICERO S. D. FVRNIO. 26.

LECTIS tuis litteris, quibus declarabas aut omittẽdos Narbonenſes, aut cum periculo dimicandum; illud magis timui: quod vitatum, non moleſte fero. Quod de Planci, & Bruti concordia ſcribis, in eo vel maximam ſpem pono victoriæ. De Gallorum ſtudio, nos aliquando cognoſcemus, vt ſcribis, cuius id opera maxime excitatum ſit: ſed iam, mihi crede, cognouimus. itaque iucundiſſimis tuis litteris ſtomachatus ſum in extremo. ſcribis enim, ſi in Sextilem comitia, cito te: ſi iam confecta, citius: ne diutius cum periculo fatuus ſis. O mi Furni, quam tu cauſſam tuam non noſti, qui alienas tam facile diſcas. tu nunc candidatum te putas: & id cogitas, vt aut ad comitia curras; aut, ſi iam confecta, domi tuæ ſis; ſcilicet ne cum maximo periculo, vt ſcribis, ſtultiſſimus ſis. non arbitror te ita ſentire. omnes enim tuos ad laudem impetus noui. quod ſi, vt ſcribis, ita ſentis, non magis te, quam de te iudicium reprehendo meum. Te adipiſcendi magiſtratus leuiſſimi, & diuulgatiſſimi, ſi ita adipiſcare, vt plerique, præpropera feſtinatio abducet a tantis laudibus, quibus te omnes in cælum iure, & vere ferunt? ſcilicet id agitur, vtrum hac petitione, an proxima prætor fias, non vt ita de rep. mereare, omni honore vt digniſſimus iudicere. vtrum neſcis, quam alte aſcenderis; an pro nihilo id putas? ſi neſcis: tibi ignoſco: nos in culpa ſumus. ſin intelligis: vlla tibi eſt prætura vel officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes ſequuntur, dulcior? Hac de re & ego, & Caluiſius, homo magni iudicij, tuiq. amãtiſſimus, te accuſamus quotidie: comitia tamen, quando ex his pendes, quantum facere poſſumus, quod multis de cauſſis reipub. arbitramur conducere, in Ianuarium menſem protrudimus. Vince igitur, & vale.

EXPLANATIO.

DE *Planci & Bruti concordia,*] ep.22. GALLORVM] eam Galliæ partem dicit, cui Plancus præerat, ideſt tranſalpinam. de quo diximus ep.1. COGNOVIMVS.] tua videlicet opera excitatum. id enim Furnios modeſte ſignificauerat. IN *ſextilem*] indicta ſint. CITO *te:*] venturum Romam. NE *diutius cum periculo fructus ſis.*] ne diutius pericula pro rep. ſubeas nullo tuo fructu: quod demẽtis eſt. QVI *alienas tam facile diſcas.*] patronus cauſſarum ſolebat eſſe Furnius. CANDIDATVM *te putas;*] putas hunc eſſe tuum annum, qui non eſt. IVDICIVM *meum.*] qui te aliter, quam ſcribis, arbitrer ſentire. SI *ita adipiſcare,*] cauſſa, cur ſit prætura leuiſſimus magiſtratus. cum poſſit idem eſſe grauiſſimus, ſi & ſuo petatur anno, & magnis rebus pro repub. geſtis. SCILICET *id agitur,*] ironia. id videlicet laboras. OMNI *honore*] nõ prætura tantum. QVAM *alte aſcenderis;*] quantam ſis laudem aſſecutus. TIBI *ignoſco:*] quia ſciens non peccas, ſed inopia iudicij. NOS *in culpa ſumus.*] peccamus nos, qui te, tuam cauſſam ignorantem, rationibus conemur in prouincia retinere. OFFICIO,] quod patriæ debes. SEQVVNTVR,] tueor illud meũ, vt oſtendã, quid ex ingenio, quid a libris acceptum ſit. hic nullum adhuc vidi veterem librum (& vidi quamplurimos) in quo eſſet, Sequuntur. habent autem, Aſſequuntur, omnes. iampridem tamen duxi, quod videtur ſententia poſtulare, legendum, Sequuntur. EX *his pendes,*] hæc ſpectas, hæc tibi propoſita ſunt. REIPVB. *conducere,*] quo diutius alantur hac ſpe, qui reipub. operam dant. PROTRVDIMVS.] plus eſt, quam Producimus. epiſt.12. lib.2. ad Q. fr. Putantur detrudi comitia in menſem Martium.

Argumentum ep. 27.

LEpidum quaſi molli bracchio obiurgat, quia, ſummis honoribus a ſenatu ornatus, gratiarũ agendarum officium neglexerat: deinde, pacem inter Antonium, bonoſq. ciues conciliare cupientem hortatur, ne ſe interponat. Eodem anno.

CICERO S. D. M. LEPIDO. 27.

QVOD mihi pro mea ſumma erga te beneuolentia magnæ curæ eſt, vt quam ampliſſima dignitate ſis; moleſte tuli, te ſenatui gratias non egiſſe, cum eſſes ab eo ordine ornatus ſummis honoribus. Pacis inter ciues conciliandæ te cupidum eſſe, lætor. pacem eam ſi a ſeruitute ſeiungis; conſules & reip. & dignitati tuæ. ſin iſta pax perditum hominem in poſſeſſionem impotentiſſimi dominatus reſtitutura eſt: hoc animo ſcito eſſe omnes ſanos, vt mortem ſeruituti anteponant. itaque ſapientius, meo quidem iudicio, facies, ſi te in iſtam pacificationem non interpones; quæ neque ſenatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. Sed hæc audies ex aliis, aut certior fies litteris. tu, pro tua prudentia, quid optimum factu ſit, videbis.

EXPLANATIO.

ORNATVS *ſummis honoribus.*] ſupplicatione ei decreta, vt Phil.3. legimus, poſt etiã triumpho, vt Phil.13. & ſtatua equeſtri inaurata: de qua ſic Phil.5. Cenſeo S.C. his verbis perſcribendum. Cum a M. Lepido imp. pont. max. ſæpenumero reſp. & bene, & feliciter geſta ſit; populuſq. R. intellexerit, ei dominatũ regium maxime diſplicere; cumq. eius opera, virtute, conſilio, ſingulariq. clementia, & manſuetudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctũ; eius in remp. meritorum ſenatum populumque R. memorem fore; eiq. ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. qui honos, P.C. mihi maximus videtur: primum, quia iuſtus eſt: non enim ſolum datur propter ſpẽ temporum reliquorum, ſed pro ampliſſimis meritis redditur. nec vero cuiquam, poſſumus commemorare, hunc honorem a ſenatu tributum iudicio ſenatus, & ſenatu libero. Et Phil.13. Hæc cauſſa fuit, cur decerneretis Lepido ſtatuam in Roſtris, cum inſcriptione præclara, cui abſenti triumphum. Et epiſt. ad M. Brutum: Lepidi cauſſa durior erat, quam Antonij, quod, cum honoribus ampliſſimis a ſenatu eſſet ornatus, repẽte non ſolum recepit reliquias hoſtium, ſed bellum acerrimum terra, mariq. gerit. Et in alia ad eundem: In Lepido reprehendimur: cui cum ſtatuam in Roſtris ſtatuiſſemus, iidem illam euertimus. PACIS *inter ciues conciliandæ te cupidum eſſe, lætor.*] De hac Lepidi voluntate, Phil.13. PERDITVM *hominem*] Antonium. IN *poſſeſſionem*] vnde prœlio Mutinenſi deiectus erat. IMPOTENTISSIMI] in quo nihil iure, & ordine, ſed vi, & ſcelere geruntur omnia. ep.1. Impotentiſſimum hominem.

Argumentum ep. 28.

DOlet, ſe participem non fuiſſe cõiurationis in Cæſarem; quia ſuperſtes Antonius exitium reip. moliatur: deinde ſuum libertatis recuperandæ ſtudium declarat. Eodem anno.

CICERO S. D. C. TREBONIO. 28.

QVAM vellem ad illas pulcherrimas epulas me idibus Mart. inuitaſſes: reliquiarum nihil haberemus. at nunc cum his tantum negotij eſt, vt veſtrum illud diuinum in remp. beneficium non nullam habeat querellam. quod vero a te, viro optimo, ſeductus eſt, tuoq. beneficio adhuc viuit hæc peſtis; interdū, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor. mihi enim negotij plus reliquiſti vni, quam, præter me, omnibus. Vt enim primum poſt Antonij fœdiſſimum diſceſſum ſenatus haberi libere potuit; ad illum animum meum reuerti priſtinum, quem tum cum ciue acerrimo, patre tuo, in ore & amore ſemper habuiſti. nam, cum ſenatum ad XIII. Kal. Ian. tribuni pl. vocauiſſent, deq. alia re referrent: totam remp. ſum complexus, egiq. acerrime; ſenatumq. iam languentem, & defeſſum, ad priſtinam virtutem, conſuetudinemq. reuocaui, magis animi, quam ingenij viribus. hic dies, meaq. contentio, atque actio ſpem primum populo R. attulit libertatis recuperandæ. nec vero ipſe poſtea tempus vllum intermiſi de rep. non cogitandi ſolum, ſed etiam agendi. quod niſi res vrbanas, actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipſe perſcriberem. quamquam eram maximis occupationibus impeditus, ſed illa cognoſces ex aliis, a me pauca, & ea ſummatim. Habemus fortem ſenatum, conſulares partim timidos, partim male ſentientes. magnum damnum factum eſt in Seruio. L. Cæſar optime ſentit: ſed, quod auunculus eſt, non acerrimas dicit ſententias. conſules egregij: præclarus D. Brutus: egregius puer Cæſar. de quo ſpero equidem reliqua: hoc vero certum habeto, niſi ille veteranos celeriter conſcripſiſſet; legioneſq. duæ de exercitu Antonij ad eius ſe auctoritatem contuliſſent, atque is oppoſitus eſſet terror Antonio, nihil Antonium ſceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuiſſe. Hæc tibi etſi audita eſſe arbitrabar, volui tamen notiora eſſe. plura ſcribam, ſi plus otij habuero. Vale.

EXPLANATIO.

TREBONIO.] viro conſulari, Aſiam regenti, poſt obitū Cæſaris, ep. 16. lib. XII. & Plutarchus in Bruto. vnus fuit ex iis, qui de Cæſare necādo coniurauerant. occidit eū poſtea Dolabella. ep. 12. libro XII. Dio lib. XLVII. AD *illas pulcherrimas epulas*] ad facinus illud egregium, cum Cæſarem idibus Mart. occidiſtis. INVITASSES:] apto verbo ad inceptam tranſlationem vſus eſt. RELIQVIARVM *nihil haberemus.*] non modo Cæſar, ſed Antonius quoque interfectus eſſet. ſimile principium ep. 4. lib. XII. Vellem idibus Mart. me ad cenam inuitaſſes, reliquiarum nihil fuiſſet. nūc me reliquiæ veſtræ exercent. CVM *his*] cum Antonijs. TANTVM *negotij eſt*,] ita me exercent reliquiæ veſtræ, dixit, ep. 4. lib. XII. VESTRVM] particeps enim, vt dixi, coniurationis in Cæſarem Trebonius fuerat. QVERELLAM.] queruntur homines Antonium ſeruatum eſſe. Querella, ſi geminata ſcribo, ex antiquis & libris, & lapidibus. SEDVCTVS *eſt*,] Philipp. 13. O Spinther, ſceleratum Trebonium auſus es ſcribere? quod ſcelere, niſi quod te idibus Mart. a debita tibi peſte ſeduxit? idem ex Dionis lib. XLV. cognoſcimus. QVOD *mihi vix fas eſt*,] quod mihi per noſtram neceſſitudinem vix licet. MIHI *enim negotij plus reliquiſti vni, quam, præter me, omnibus.*] Idē ep. 4. lib. XII. Nunc me reliquiæ veſtræ exercent, & quidem præter ceteros me. Et illud ſimile eodē libro, ep. 22. Nos hic cum homine gladiatore, omnium nequiſſimo, collega noſtro, Antonio bellum gerimus, ſed non pari condicione, contra arma verbis. Et ad Plancum, ep. 1. Numquam per M. Antonium quietus fui. FOEDISSIMVM *diſceſſum*] hoc explanatur Phil. 3. his verbis. cum de rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, & fugere feſtinans, S. C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit. cum id factum eſſet antea numquam. Quæ vero profectio poſtea? quod iter paludati? quæ vitatio oculorum, lucis vrbis, fori? quam miſera fuga, quam fœda, quam turpis? Et Phil. 5. Neque ſacrificiis ſollemnibus factis, neque votis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit paludatus. Item Phil. 13. TRIBVNI PL.] noui, qui magiſtratum de more inierant quarto idus Dec. VOCAVISSENT,] vocare ſenatum poterant dictator, conſules, prætor, tribuni pl. interrex, præfectus vrbi. Varro apud Gellium. DEQ. *alia re referrent*;] referebant de conſulum ineuntis iam anni, ſenatuſq. præſidio. conſules autem futuri erant, cum tribuni pl. retulerunt, Hirtius, & Panſa. Phil. 3. TOTAM *remp. ſum complexus*;] ſignificat ea, quæ dixit Phil. 3. CONSVLARES] ep. 3. lib. XII. IN *Seruio.*] Sulpicio; qui obierat. Phil. 9. L. CÆSAR] ep. 14. lib. 9. & ep. 2. 4. lib. X. AVVNCVLVS] Antonij, Iuliæ frater, quæ proſcriptū conſeruauit. Plutarchus. CONSVLES] Hirtius, & Panſa ſcripta enim epiſtola, poſt initum ab iis conſulatum. PVER CÆSAR.] modo adoleſcentem, modo puerum, quo magis laudet. Cæſarem appellat. annum enim agebat XIX. vt Velleius, Tacituſq. litteris mandarūt. ep. 7. lib. 1. Ne adoleſcentem, vel puerum potius Cæſarem iudices temere feciſſe. Et ep. 25. lib. XII. Puer egregius præſidium ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ reip. comparauit. Et ep. ad M. Brutum: Cæſaris pueri mirifica indoles virtutis. Et Phil. 3. C. Cæſar, adoleſcens, pæne potius puer, incredibili, ac diuina quadam mente, atque virtute. Et Phil. 4. Et alibi. VETERANOS] qui cum eius adoptiuo patre C. Cæſare militauerant. ep. 23. CONSCRIPSISSET,] priuato conſilio, ſuo ſumptu. LEGIONESQ. *duæ*] Martia, & Quarta. ep. 7. lib. XI. & in Philippicis. ANTONIVM] Brundiſio cum legionibus Macedonicis redeuntem. ep. 23. 25. lib. XII. & in Philippicis, Plutarcho, Dione, aliis.

Argumentum ep. 29.

SCribit de ſuo ſtudio erga ſalutem Ampij exſulantis; bonamq. ſpem habere illum iubet. Non conſtat de anno: ſed, cum ſit is, ad quem lib. VI. ſcribitur epiſtola, quæ incipit; Gratulor; eodem hac anno, quo illa, videtur eſſe conſcripta, ideſt Cæſare tertium, & Lepido coſ.

CICERO S. D. AMPIO BALBO. 29

DE MEO ſtudio erga ſalutem, & incolumitatem tuam credo te cognoſſe ex litteris tuorum: quibus me cumulatiſſime ſatisfeciſſe, certo ſcio. nec iis concedo, quamquam ſunt ſingulari in te beneuolentia, vt te ſaluum malint, quam ego. illi mihi neceſſe eſt concedant, vt tibi plus, quam ipſi, hoc tempore prodeſſe poſſim. quod quidem nec deſtiti facere, nec deſiſtam, & iam in maxima re feci, & fundamenta ieci ſalutis tuæ. Tu fac bono animo, magnoque ſis, meq. tibi nulla re defuturum eſſe confidas. Pridie non. Quinct. Vale.

EXPLANATIO.

ERGA *ſalutem, & incolumitatem tuam*] exſulaſſe hunc Ampium conſtat, & eſſe illum, ad quem ſcribit Cicero ep. 12. lib. VI. CVMVLATISSIME *ſatisfeciſſe.*] omni officio, ac ſtudio, erga ſalutem, & incolumitatẽ tuã. ep. 1. lib. 1. Ego omni officio, ac potius pietate erga te, ceteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe numquam ſatisfacio. Et ep. 11. huius libri: Io ſalute tua cumulatiſſime mihi ſatisfecit. NEC *iis concedo, vt te ſaluum malint, quam ego.*] ep. 3. lib. IV. Nemini concedo, qui maiorem ex pernicie, & peſte reip. moleſtiam traxerit. PRODESSE *poſſim.*] erat enim Cæſaris familiarium amiciſſimus. quod ep. 12. lib. VI. ad eundem ſcripſit his verbis: Omnes Cæſaris familiares ſatis opportune habeo implicatos conſuetudine, & beneuolentia, ſic, vt, cum ab illo diſceſſerint, me proximum habeant. hoc Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumus plane ita faciunt, vt me vnice diligant. & ep. 24. lib. VII. Olim, cum regnare exiſtimabamur, non tam ab vllis, quam hoc tempore obſeruor a familiariſſimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. & ep. 9. lib. VI. & ep. 10. lib. IX. FVNDAMENTA *ieci ſalutis tuæ.*] epiſt. 9. libro 1. Nobis conſulibus ea fundamenta iacta confirmandi ſenatus.

Argumentum ep. 30.

GAlba prælium exponit ad Mutinam factum, victoriamq. de Antonio relatam. Hirtio, & Panſa coſ.

SER. GALBA S. D. CICERONI. 30.

XVII. Kal. Maij, quo die Panſa in caſtris Hirtij erat futurus, cum quo ego eram, (nam ei obuiam proceſſeram millia paſſuum centum, quo maturius veniret) Antonius legiones eduxit duas, ſecundam, & quinctam trigeſimam, & cohortes prætorias duas, vnam ſuam, alteram Silani, euocatorum partem. ita obuiam venit nobis; quod nos quattuor legiones tironum habere ſolum arbitrabatur. ſed noctu, quo tutius venire in caſtra poſſemus, legionem Martiam, cui ego præeſſe ſolebam, & duas cohortes prætorias miſerat Hirtius nobis. Cum equites Antonij apparuiſſent, contineri neque legio Martia, neque cohortes prætoriæ potuerunt; quas ſequi cœpimus coacti, quando eas retinere non poteramus. Antonius ad Forum Gallorum ſuas copias continebat: neque ſciri volebat, ſe legiones habere: tantum equitatum, & leuem armaturam oſtendebat. poſtea quam vidit ſe inuito legionem ire Panſa, ſequi ſe duas legiones iuſſit tironum. poſtea quam anguſtias paludis, & ſiluarum tranſiuimus; acies eſt inſtructa a nobis duodecim cohortium. nondum venerant legiones duæ, cum repente Antonius in aciem ſuas copias de vico produxit, & ſine mora concurrit. Primo ita pugnatum eſt, vt acrius non poſſet ex vtraque parte pugnari. ſed dexterius cornu, in quo ego eram, cum Martiæ legionis cohortibus octo, impetu primo fugauerat legionem trigeſimam quinctam Antonij, vt amplius paſſus quingentos vltra aciem, quo loco ſteteram, proceſſerit. itaque, cum equites noſtrum cornu circuire vellent, recipere me cœpi, & leuem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne auerſos noſtros aggrederentur. interim video me eſſe inter Antonianos, Antoniumq. poſt me eſſe aliquanto. repente equum immiſi ad eam legionem tironum, quæ veniebat ex caſtris, ſcuto reiecto. Antoniani me inſequi: noſtri pila coniicere velle. ita neſcio quo fato ſum ſeruatus, quod cito ſum a noſtris cognitus. In ipſa Aemilia, vbi cohors Cæſaris prætoria erat, diu pugnatum eſt. cornu ſini-

ſterius

ſterius, quod erat infirmius, vbi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt, quod ab equitatu circumibātur, quo vel plurimum valet Antonius. cum omnes ſe recepiſſent noſtri ordines, recipere me nouiſſimus cœpi ad caſtra. Antonius, tamquam victor, caſtra putauit ſe poſſe capere. quo cum venit, complures ibi amiſit, nec egit quidquam. Audita re Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in ſua caſtra occurrit, copiaſq. omnes eius deleuit, fugauitq. eodem loco, vbi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta ſe in caſtra ſua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea caſtra rediit, vnde Panſa exierat, vbi duas legiones reliquerat, quæ ab Antonio erant oppugnatæ. ſic partem maiorem ſuarum copiarum Antonius amiſit veteranarum: nec id tamen ſine aliqua iactura cohortium prætoriarum noſtrarum, & legionis Martiæ fieri potuit. aquilæ duæ, ſigna ſexaginta ſunt relata Antonij. res bene geſta eſt. Ad XII. Kal. Maij, ex caſtris. Vale.

EXPLANATIO.

GALBA] periti rerum Romanarum, Sulpiciæ gentis cognomen eſſe Galbam, non ignorant. Si quis teſtimonium quærit, Suetonium legat, qui nepotem huic fuiſſe ait Ser. Galbæ illius, temporum ſuorum eloquentiſſimi, proauum autem Galbæ imperatoris: quem vtrumque Sulpicium fuiſſe, tum Suetonius ipſe, tum alij teſtantur. addit idem: Galbam hunc, ob repulſam conſulatus, infenſum Iulio Cæſari, cuius legatus in Gallia fuerat, conſpiraſſe in eum cum Caſſio, & Bruto. quod Appianus lib. 2. & Antonij confirmat epiſtola, ad Hirtium Octauianumq. Cæſarem miſſa, cuius hæc verba Phil. 13. Cicero recitat: Ser. Galbam eodē pugione ſuccinctum in caſtris videtis. PANSA] conſul: qui, profecto Mutinam Hirtio collega, Romæ aliquandiu manſerat, & delectus habendi gratia, & antiquandi etiam leges a cōſule Antonio latas. Phil. 13. Dio lib. XLVI. MILLIA *paſſuum centum*,] ſic malo, quam, Paſſus, auctoritate ductus octo veterum librorum, & conſuetudine Latini ſermonis: nam etſi, Mille homines, & Mille hominum, recte dicitur: non tamen eodem modo. Millia paſſus centum, & Mille paſſuum centum. quod ſi me ratio fallit; monentibus libenter aures dabo. EDVXIT] e ſuis caſtris. DVAS,] Tres legiones habuit Antonius, Secundam, Quinctam, Trigeſimam quinctam: quarum Quinctam in caſtris, reliquit. De duabus hic, & in Phil. 5. de Quincta ep. 33. & Phil. 14. tres nominantur. Viginti cohortibus Hirtius, nullo equitatu, cum tribus Antonij legionibus, equitatuq. conflixit. COHORTES *prætorias*] cohors prætoria erat, electa manus militum, & familiarium ducis, qui circa eum pugnabant. hi non numerabantur in legione, nec in haſtatos, aut principes, aut triarios diuidebantur, nec legatum ſuum, vt legiones, ſed præfectum, vt opinor, habebant. nam ep. 6. lib. III. præfectus euocatorum Antonius appellatur. euocatos autem, qui milites erant veterani, partem fuiſſe arbitror prætoriæ cohortis. SILANI,] M. Silani, tribuni mil. qui a Lepido diſceſſerat. epiſt. 34. hac de re vide Dionem lib. XLVI. QVATTVOR] duas eduxit aduerſus Antonium, duas præſidio caſtris reliquit: quas poſtea prœlio victor Antonius oppugnauit. infra. TIRONVM] ex Panſæ delectu. LEGIONEM *Martiam*,] quæ, relicto Antonio, Octauiano ſe adiunxerat. ep. 7. lib. XI. & in Phil. 3. 5. & aliis, item apud Velleium, & alios. PRÆESSE *ſolebam*,] viuo Cæſare, non in Gallia, (nuſquam enim inter legatos Cæſaris nominatur) ſed ciuili, vt opinor, bello Pompeiano. hoc autem tempore, cum ſe legio Martia ad Octauianum contuliſſet, præerat ei Carfulenus, Appiano teſte lib. III. DVAS] vnam ipſius Hirtij, alterā Cæſaris. EQVITATVM,] ante hanc pugnam equites Germanos a Cæſare ad Antonium transfugiſſe, auctor eſt Dio lib. XLVI. habuit & Mauros equites, qui nominantur in hac epiſtola. nec Romano illum equitatu caruiſſe, credibile videtur: cum & legiones tres, vt iam diximus, habuerit; & legionibus ſingulis trecenorum equitum præſidium affuiſſe, perſpicuum ex hiſtoria fiat. LEVEM *armaturam*] tria genera militum erant in exercitu Romano, equites, pedites legionarij cum ſuis ſignis, pedites leuis armaturæ ſine ſignis. hi velites vocabantur, &c. vbi confligendum erat, inter vtramque aciem excurrentes, leuibus armis inſtructi, rotundo & leui ſcuto, quæ parma dicebatur, gladio, pilo, vt ait Polybius, prœlium committebant. mox recedentes, locum certandi legionariis dabant. de velitari pilo ſic Liuius libro XXIV. Velites, quorum telum inhabile ad remittendum imperitis eſt, via quemquam ſine vulnere conſiſtere in muro patiebantur. Idem vero libro XXVI. haſtis, non pilis, velites vſos eſſe demonſtrat. Iacula, inquit, præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Loquitur, vt puto, Liuius de conſuetudine ſui temporis: quod ex verbo, Ineſt, ſuſpicari licet. nam quo tempore Polybius Romanam militiam Græcis litteris explicauit, & aliquanto ante, pilis vtebantur velites, haſtis autem haſtati, qui primi haſtis pugnabant, deinde principes, poſtremo triarij. verum haſtæ haſtatorum, & principum, erant miſſiles: itaque *ὑσσοὺς* Polybius vocat: triariorum vero longiores, & firmiores: ideo *δόρατα* idem Polybius appellat. Poſt armaturæ facta mutatio: velites pro pilis miſſiles haſtas, haſtati, & principes pro miſſilibus haſtis pila ſumpſerunt: triarij nihil mutarunt. adiuuat opinionem noſtram Cicero, cum ait in Bruto: Haſtæ velitibus amentatæ traduntur. Et Ouidius in Ibin: Vtque petit primo plenum flauentis arenæ Nondum calfacti velitis haſta ſolum. Præterea diſſimilitudinem non paruam inter pila velitum, & haſtatorum, principumq. haſtas, aperte Polybius ipſe oſtendit. Aut igitur pila, aut haſtas amentatas velites in hoſtes, ante quam legionarij impetum facerent, iaculabantur. quod genus pugnæ ſignificauit Cicero, cum dixit libro 2. de Diuin. Hæc fuerit nobis tamquam leuis armaturæ

prima orationis excurſio. In Philippica vero decima, hæc tria diuerſis nominibus militum genera diſtinxit. Noſtræ ſunt legiones, ait, noſtra leuis armatura, noſtri equitatus. Et in Bruto: Omnia veniebant Antonio in mentem: eaq. ſuo quæque loco vbi plurimum proficere, & valere poſſent, vt ab imperatore equites, pedites, leuis armatura, ſic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabãtur. Videntur autem in leui armatura non modo velites fuiſſe, qui primum, vt oſtendi, pilis, deinde haſtis amentatis pugnarunt, ſed etiam ſagittarij, & funditores: verum velites Romani, ſagittarij Numidæ fere, aut Cretenſes fuere, præſertim poſt Numidiam, & Cretam, deuictas; funditores Baleares, Hiſpania ſubacta. non enim ſagittarij, & funditores idẽ, quod velites, fuere, ſed diuerſi, quamquam omnes communi leuis armaturæ nomine comprehenderentur. propterea Liuius lib. XXIV. ſeparatim nominauit ſagittarios, funditores, velites. Differebant etiam armatura. nam velites, vt Polybius auctor eſt, parmas habuere. quod Cicero quoque in fragmẽtis de Rep. confirmat, ſcuta leuia velitum appellans: ſagittarios autem, & funditores ſcuta non habuiſſe, veriſimile videtur. Liuius autem lib. IIX. ſatis aperte demõſtrat, militarem rationem non eandem fuiſſe pugnante cum Latinis populo Romano, quæ poſtea fuit ſcribente Polybio, ideſt bello Punico tertio. nam, vt omittam alia, & id attingam vnum, quod nunc agitur, leui armaturæ Polybius neque ſignum, neque vexillum, Liuius autem vexilla dat. Ac mihi videor affirmare poſſe, plura fuiſſe Romanæ militiæ genera diuerſis temporibus, vnum Latino bello, a Liuio demonſtratum; alterum Punico, quod Polybius exponit; tertium C. Cæſare viuo, aucta legione, vt ex eius Commentariis, Cicerone, Salluſtio, & aliis intelligitur, quartum Valentiniano imperãte, ad quem ſuos libros de re militari Vegetius miſit. DVODECIM *cohortium.*] decẽ legiones Martiæ; & duarum pretoriarum: quarũ nouem in dextro cornu, tres in ſiniſtro collocatæ. ita conſtat, ſine duabus tironum legionibus, quas Panſa ſequi ſe iuſſerat, dimicatum eſſe. Ex hoc autem loco non obſcure intelligitur, denas in legione cohortes inſtrui ſolitas, ſingulas ex ternis manipulis, vno haſtatorũ, altero principum, tertio triariorum. nam velites in manipulos non diuidebantur: quod Polybius docet. Hirtij quoque viginti cohortes infra nominantur. quæ fuere legiones duæ, Quarta, & Septima: vt ex Phil. 14. non dubie cognoſcitur. AMPLIVS *paſſus quingentos*] Qui totam emendandi ſpem in vno, vel altero, quãquam peruetere libro ponunt, ij quam ſapienter ſtatuant, ipſi viderint. nos quidem conſilij noſtri non pænitet, quod plurimos inſpicere, licet diuerſis admodum temporibus deſcriptos, nũquam neglexirnus. ac mihi quidem cum antea ſæpe fructum non mediocrem hoc inſtitutum attulit: tum vero in hoc loco quaſi gratulor induſtriæ meæ, quod numerum paſſuũ, qui deſideratur in pleriſque veteribus libris, repoſui duorum antiquorum exemplarium conſenſu: quorum nobis vnum olim, vt Scholia noſtra teſtantur, Vincentius Riccius commodauit, alterum nunc habemus. PROCESSERIT.] odio Antonij, qui centuriones eius legionis Brũdiſij trucidauerat. Phil. 3. 13. EX *caſtris,*] Panſæ. IN *ipſa Aemilia,*] via, quam ſtrauit in primo conſulatu M. Æmilius M. F. Lepidus, is, qui pontifex. max. bis cõſul cenſorq. fuit, & princeps ſenatus ſexies lectus. perducta eſt Arimino, vbi Flaminię committebatur, Aquileiã vſque. Liuius & Strabo, Ab Æmilia via nomẽ ſumpſit Gallia togata, vt Flaminia ab eiuſdẽ nominis via. CASTRA] vnde Panſa exierat. COHORTIBVS *viginti veteranis*] duabus legionibus, quarta, & ſeptima: qui conſularis erat exercitus. Phil. 14. Hirtius, re audita, e caſtris duas legiones eduxit incredibili ſtudio, atque virtute, Quartam illam, quę, relicto Antonio, ſe olim cum Martia legione cõiunxit; & Septimam; quæ conſtituta ex veteranis docuit illo prœlio, militibus iis, qui Cæſaris beneficia ſeruaſſent, ſenatus populiq. R. carum nomen eſſe. his viginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipſe aquilam quartæ legionis cum inferret, qua nullius pulchriorem ſpeciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq. conflixit, hoſteſq. nefarios proſtrauit, fudit, occidit. Et ibidem, paullo poſt: Quarta victrix deſiderat neminem: & Martia nõnulli in ipſa victoria conciderunt. CVM *equitibus*] omnis Antonij equitatus ex prœlio integer diſceſſit. ep. 15. 33. 34. & lib. 11. ep. 10. DVAS *legiones*] tironum. AQVILAE *duæ, ſigna ſexaginta ſunt relata Antonij.*] Inter ſigna militaria primum locum ſemper habuit aquila, &, vt Tacitus lib. XIII. aliiq. plane docẽt, legionis ſignum proprium fuit: cum alia ſigna manipulorum eſſent. primo, præter aquilam, quattuor ſigna fuere in exercitu Romano, Lupus, minotaurus, equus, aper: quorum ſolidæ effigies ſingulis ordinibus, vt ait Plinius, ideſt, vt ego interpretor, ſingulis manipulis præferebantur: vt primæ legionis manipuli lupis, verbi gratia, ſecundæ minotauris, tertiæ equis, quartæ apris vterentur. erant enim duorum conſulum exercitus legiones quattuor: totidemq. ſignorum genera: vt & ſimilia cuiuſq. legionis eſſent ſigna, & diuerſa a reliquarum legionũ ſignis. Ætate C. Marij paucis ante ſecundum eius cõſulatum annis, ſola in aciem aquila portari cœpta eſt, reliqua ſigna in caſtris relinquebantur. C. Marius in ſecundo conſulatu aquilã tantum in exercitu retinuit: reliqua illa ſigna ne in caſtris quidem eſſe voluit. Hic aliquis interroget: ſi Lupi, minotauri, equi, apri, vetera manipulorum ſigna, tolluntur; quæ ſigna ſingulos manipulos antecunt? carere enim ſignis manipulos, veriſimile non eſt: & apud Varronẽ lib. IV. legũtur hæc: Manipulos, exercitus minimas manus, quæ vnũ ſequuntur ſignum. Opinor, in eorũ locũ aquilas ſucceſſiſſe, differentes tamẽ ab aquila legionis ſigno, vel magnitudine, vel materia, vel vtraque ſimul. nã aquilã legionis ſignũ argenteam fuiſſe, indicat Cicero oratione 1. in Catilinam, & Porcius Latro in eundem, & Plinius libro XXXIII. cap. 3. Quamquam autem aquila legionis eſſet ſignum: tamen proprio nomine aquila, non generali ſignum, vocabatur. quæ diſtinctio & hic agnoſcitur, cum ſcripſerit Galba: Aquilæ duæ, ſigna ſexaginta ſunt relata Antonij. & in Catilinam orat. 2. Cum tubas, cum ſigna militaria, cum aquilam illam argenteam ſcirem eſſe præmiſſam. & Hirtius de bello Hiſpanienſi: Aduerſariorum aquilæ ſunt ablatæ tredecim, & ſigna, & faſces. Quis enim ignorat, aquilam quoque ipſam ſignum fuiſſe, licet ſignum non appelletur: cum dixerit Ouidius lib. V. Faſt. Romanæque aquilæ ſignifer hoſtis erat. vt alia omittantur exempla. aquilas tamen a ſignis diſtin-

guit Plinius lib. x i i i.cap.i i i. Aquilæ, ac ſigna pulverulenta illa, & cuſtodiis horrida inunguntur feſtis diebus:& Lucanus lib.1.Infeſtiſq.obuia ſignis ſigna, pares aquilæ.& eodem libro: Vt notæ fulſere aquilæ Romanaq. ſigna. Quemadmodum autem primum in legione ſignum Aquila fuit, ſic a primo centurione, ideſt a primipilo, qui principem inter triarios locum obtinebat, in acie ferebatur. Valerius Max. lib. 1.cap. 6. Aquilarum altera vix conuelli a primipilo potuit. Hic fortaſſe illud addendum aliquis putauerit non legionem ſolum & manipulos, qui triginta in ſingulis legionibus fuére, ſed cohortes etiam, quæ vt ait Varro, ex manipulis conſtant, ſignis vſas eſſe. nam ſi manipuli ſinguli ſua ſigna habent, quod Varronis teſtimonio probatum eſt; certe & cohortibus, quæ fiunt e ternis manipulis ſingulæ, ſua ſigna eſſe, credibile videtur. Huic opinioni ita reſpondeo; primum de cohortium ſignis mẽtionem nullam, quod ego animaduerterim veterũ in libris reperiri: deinde, ne cohortes quidẽ ipſas a Polybio, vbi legionem in partes tribuit, nominari: non quia cohortẽ ignoraret, ſed quod ordinariam nõ eſſe legionis partem intelligeret. tunc enim cohortes a duce fiebant, cum pugnæ tempus appropinquaret: vt Plutarchus docet in Paulli vita, & Liuius quoque lib. x x x. idem ſignificat, Scipione contra Hannibalem copias inſtruente. Fiebant autẽ e pluribus manipulis cohortes: vt eſſent cohortes haſtatorum, cohortes principum, cohortes triariorum: & ſuo loco omnes pugnarẽt, cohortibus inſtructi. Varro lib. v. Cohors vt in villa ex pluribus tectis coniũgitur, ac quiddam fit vnum; ſic hæc ex manipulis copulatur cohors. Porro, quãquã dixi eam eſſe copulatã ex pluribus manipulis: tamen ſciendum eſt, velites in manipulos, diſtributos non fuiſſe, verum ad manipulos haſtatorum, principum, triariorum æqua parte adiungi ſolitos eſſe. Quocirca manipulorum ſigna, & cohortium vexilla ſeparatim fuere, inſcriptis litteris quibus cohortes internoſcerentur, vt ait Vegetius lib. 2. cap. 13. & Tacitus lib. 1. hiſtor. his verbis: Adſiſtentem concionem, quia permixta videbatur, diſcedere in manipulos iubet: ſic melius audituros reſpõſum: vexilla præferri, vt id ſaltem diſcerneret cohortes. Legiones autem, vel milites dicuntur ſub ſignis eſſe, & ſub vexillis, ante finem legitimi ſtipendij: nam poſt licet in iiſdem caſtris, ſub vexillis tamen non eſſe dicebantur, omniumq. rerum, niſi propulſandi hoſtis, onere vacabant, ſtipẽdio non imminuto. quod ſi domum abire vellent, licebat. Et quoniam ſextuſdecimus ſtipendij annus legitimæ militiæ finem afferebat, vt ex Polybio cognoſcitur: propterea Percennius quidam, ſeditionis in Pannonia concitator, vltra ſpatium illud retineri milites ſub vexillis apud Tacitum lib. 1. Annalium ita queritur: Denis in diem aſſibus animam, & corpus æſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & vacationes muneris redimi. at hercule verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, bellũ atrox, aut ſterilem pacẽ ſempiterna: nec aliud leuamentũ, quam ſi certis ſub legibus militia iniretur, vt ſingulos denarios mererent, ſextuſdecimus ſtipendij annus finem afferret, ne vltra ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris præmium pecunia ſolueretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios acceperint, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? non obtrectari a ſe vrbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes e contuberniis hoſtem adſpici. Idẽ infra: Reſponſum eſt a concione, mãdata Clementi cẽturioni, quæ præferret. is orditur demiſſione a ſexdecim annis, de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberẽtur. Infra quoque: Voluntatis inter ſe rationibus placitũ, vt epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, miſſionẽ dari vicena ſtipẽdia meritis, exauctorari qui ſena dena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes, niſi propulſandi hoſtis. Idẽ in extremo fere libro: Centeſimam rerum venalium, poſt bella ciuilia inſtitutam, deprecante populo, edixit Tiberius, militare ærarium eo ſubſidio niti: ſimul imparem oneri remp. niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximæ ſeditionis male conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, in poſterum abolita. x i i. K A L. M A I I,] malim, x v i. Kal. vt poſtridie, quam geſta res eſt, ſcripſerit Galba: quod veriſimile videtur. nam ſi x i i. Kal. ideſt quatriduo poſt prœlium ſcripſiſſet; omnino aliquid de Panſæ vulneribus, ipſoq. Bononiam delato, cognouiſſet, & Ciceroni ſignificaſſet. nam Hirtius poſtea, cum Antonij caſtra oppugnaret, occiſus eſt.

Argumentum ep. 31.

EXcuſationem affert præteriti temporis, quod ſtudium erga remp. ſuum litteris nondum declarauerit; ſeq. libertatis cupidum oſtendit. Eodem anno.

C. ASINIVS POLLIO S. D. CICERONI. 31.

MINIME mirum debet tibi videri, nihil me ſcripſiſſe de rep. poſtea quam itum eſt ad arma. nam ſaltus Caſtulonenſis, qui ſemper tenuit noſtros tabellarios; etſi nũc frequentioribus latrociniis infeſtior factus eſt, tamen nequaquam tanta in mora eſt, quanta qui locis omnibus diſpoſiti ab vtraque parte ſcrutantur tabellarios, & retinent. itaque, niſi naue perlatæ litteræ eſſent, omnino neſcirem, quid iſtic fieret. nunc vero, nactus occaſionem, poſtea quam nauigari cœptum eſt, cupidiſſime, & quam creberrime potero, ſcribam ad te. Ne mouear eius ſermonibus, quem tametſi nemo eſt qui videre velit, tamen nequaquam proinde, ac dignus eſt, oderunt homines, periculum non eſt. adeo eſt enim inuiſus mihi, vt nihil non acerbum putem, quod commune cum illo ſit. natura autem mea, & ſtudia trahunt me ad pacis, & libertatis cupiditatem. itaque illud

initiũ ciuilis belli ſæpe defleui. cum vero non liceret mihi nullius partis eſſe, quia vtrobique magnos inimicos habebam; ea caſtra fugi, in quibus plane tutum me ab inſidiis inimici ſciebam non futurum. compulſus eo, quo minime volebam; ne in extremis eſſem, plane pericula non dubitanter adij. Cæſarem vero, quod me in tanta fortuna, modo cognitum, vetuſtiſſimorum familiarium loco habuit, dilexi ſumma cum pietate, & fide. quæ mea ſententia gerere mihi licuit, ita feci, vt optimus quiſque maxime probarit: quod iuſſus ſum, eo tempore, atque ita feci, vt appareret, inuito imperatum eſſe. cuius facti iniuſtiſſima inuidia erudire me potuit, quam iucunda libertas, & quam miſera ſub dominatione vita eſſet. ita, ſi id agitur, vt rurſus in poteſtate omnia vnius ſint: quicumque is eſt, ei me profiteor inimicum, nec periculum eſt vllum, quod pro libertate aut refugiam, aut deprecer. ſed conſules neque s.c. neque litteris ſuis præceperant mihi, quid facerem. vnas enim poſt idus Mart. demum a Panſa litteras accepi; in quibus hortatur me, vt ſenatui ſcribam, me, & exercitum in poteſtate eius futurum. quod, cum Lepidus concionaretur, atque omnibus ſcriberet, ſe conſentire cum Antonio, maxime contrarium fuit. nam quibus commeatibus, inuito illo, per illius prouinciam legiones ducerem? aut, ſi cetera tranſiſſem, num etiam alpes poteram tranſuolare, quæ præſidio illius tenentur? Adde huc, quod perferri litteræ nulla condicione potuerunt. ſexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur a Lepido tabellarij. Illud me Cordubæ pro concione dixiſſe, nemo vocabit in dubium, prouinciam me nulli, niſi qui a ſenatu miſſus veniſſet, traditurum. Nam de legione trigeſima tradenda quantas contentiones habuerim, quid ego ſcribam? qua tradita, quanto pro rep. infirmior futurus fuerim, quis ignorat? hac enim legione noli acrius, aut pugnacius quidquam putare eſſe. quare me eum exiſtima eſſe, qui primum pacis cupidiſſimus ſim; (omnes enim ciues plane ſtudeo eſſe ſaluos) deinde qui & me, & remp. vindicare in libertatem paratus ſim. Quod familiarem meum in tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius eſt: inuideo illi tamen, quod ambulat & iocatur tecum. quæ res, quanti æſtimem, ſi vmquam licuerit viuere in otio, experieris. nullum enim veſtigium abs te diſceſſurus ſum. Illud vehementer admiror, non ſcripſiſſe te mihi, manendo in prouincia ne, an ducendo exercitum in Italiam reip. magis ſatisfacere poſſim. ego quidem, etſi mihi tutius, ac minus laborioſum eſt manere; tamen, quia video tali tempore multo magis legionibus opus eſſe, quam prouinciis quæ præſertim recuperari nullo negotio poſſunt, cõſtitui, vt nunc eſt, cum exercitu proficiſci. deinde ex litteris, quas Panſæ miſi, cognoſces omnia. nam earum tibi exemplar miſi. x v i i. Kal. Apr. Cordubæ.

EXPLANATIO.

C. Asinivs *Pollio*] Cæſar, Parthicum bellum cogitans, & magiſtratus per triennium creauit, & prouinciis rectores dedit, & aliis quidem alios, Hiſpaniis vero duabus duos, Lepidum citeriori, Aſinium vlteriori. Aſinius, viuo adhuc Cæſare, in prouinciam iuit. Lepidus ad vrbem manſit. poſt Cæſaris necem, vbi Antonium, Lepidum, Octauianum coniunctos vidit, ad eorum partes cum duabus legionibus ſe contulit, primũ fortunam ſecutus, deinde amicitia quoque permotus Antonij. triumphaſſe eum de Parthinis, quos in Macedonia Plinius, in Epiro Strabo, in Illyrico Stephanus, verbo potius, quam re diuerſi, collocãt, ex faſtis Capitolinis intelligitur. Valuit eloquentia, orationeſq. ſcripſit multas: quarum has Quinctilianus nominat, pro Vrbiniæ heredibus lib. i v. & Tacitus & Cariſius: pro Scauri filio, lib. v i. pro Liburnia, lib. i x. pro Aſprenate, lib. x. Eiuſdem inuentionem & diligentiam laudat lib. x. duobus locis, & lib. x i i. ſuis orationibus inſeruiſſe veterũ poetarum verſus, ait idem lib. i. & 9. Dictũ eſſe omnium horarum hominẽ, quod ſeriis, iociſq. pariter accommodatus eſſet, lib. v i. In Liuio deprehendiſſe Patauinitatem quandam, lib. i. & 8. Triſtem, & ieiunum in dicendo habitum eſſe lib. x. Inſectatum eſſe pluribus locis, etiam inimice, vitia orationis Tullianæ, idemq. filiũ eius feciſſe, lib. x i i. Suſcepiſſe ante quæſtoriam ætatem grauiſſima iudicia, in eodem libro. Eius cõpoſitionem Seneca lib. x v i. epiſt. reprehendit his verbis: Compoſitio Ciceronis vna eſt, pedem ſeruat, curata, lenta, & ſine infamia mollis: at contra Pollionis Aſinij ſalebroſa & exſiliens. &c, vbi minime exſpectes, relictura: Denique apud Ciceronem omnia deſinunt, apud Pollionem cadunt. Idem lib. i. de Tranquillitate vitæ, ait, Pollionem Aſinium, magnum oratorem, duas poſtremas diei horas, vndecimam, & decimam, quieti dare ſolitum, ſic, vt ne epiſtolas quidem legeret, ne quid nouæ curæ naſceretur. Eundem libiũ i. Suaſoriarum, infeſtiſſimum famæ Ciceronis permanſiſſe, auctor eſt. Idem in eodem libro verba recitat ex Aſinij hiſtoria de Cicerone. Tacitus in dialogo de Oratoribus numerat eum inter Ciceronis æquales, eloquentia præſtantes: & addit, vixiſſe ad extremum pæne Auguſti principatum: accuſatum præterea a Caluo oratore: durum, & ſiccum in orationibus fuiſſe: numeroſum, contra quam Seneca ſenſit, cuius teſtimonium iam recitauimus: accuſaſſe M. Catonem x i x. ætatis anno. Scripſit & contra maledicta Antonij,

vt

vt lib. I. Cariſius ait. Valerius autem de eo ſic lib. IIX. cap. 14. Aſinius Pollio, non minima pars Romani ſtyli, in tertio hiſtoriarum ſuarum libro, centum & triginta annos Argāthonium Gaditanum expleuiſſe commemorat, & ipſe numeroſæ viuacitatis haud paruum exemplum. Velleius lib. II. Aſinius Pollio, firmus propoſito, & Iulianis partibus fidus, Pōpeianis aduerſus, exercitum Antonio tradidit. Et infra: Non prætereatur Aſinij Pollionis factum & dictum memorabile. namque, cum ſe poſt Brundiſinam pacē continuiſſet in Italia, neque aut vidiſſet vnquam reginam, aut poſt eneruatū amore eius Antonij animum, partibus eius ſe miſcuiſſet, rogante Cæſare, vt ſecum ad bellū proficiſceretur Actiacum, Mea, inquit, in Antonium maiora merita ſunt, illius in me beneficia notiora. itaque diſcrimine veſtro me ſubtraham, & ero prę da victoris. Primus bibliothecam de manubiis Romæ publicauit, & in ea M. Varronis imaginem viuentis poſuit. Plinius lib. VII. cap. 30. & lib. XXXV. cap. 2. SALTVS *Caſtulonenſis.*] Plinius lib. III. cap. 3. NE *moueat eius ſermonibus*,] non dubito, quin hoc de Antonio ciuile bellum ſuſcitante, & iam Mutinam obſidēte, dicat. infert enim: Natura mea, & ſtudia trahunt me ad pacis, & libertatis cupiditatē. Et poſt: ſi id agitur, vt poſtea in poteſtate omnia vnius ſint; quicumque is eſt, ei me profiteor inimicum. Reſpōdet ad Ciceronis epiſtolæ partem. INVISVS *mihi*,] nunc inuiſus, quia reip. partibus infenſus, antea vero amicus. ep. 33. NVLLIVS *partis*] feciſſem libenter, vt ciuilibus armis me non immiſcerem: ſed veritus ſum, ne, vtra pars viciſſet, male mecum ageretur, cum in vtraque magnos inimicos haberem. EA *caſtra fugi.*] Pompeiana. Affuiſſe Aſiniū Pharſalico prœlio, & poſt in Hiſpania cum Cæſare, Suetonius auctor eſt. *Fugi*, metum indicat: quo ſit maior excuſatio. INIMICI] Tacitus in dialogo de oratoribus, accuſatum ab adoleſcente Aſinio, annos XIX. nato, M. Catonem, teſtatur. hic igitur fortaſſe Catonē dicit. Vel de Labieno intellige, qui Pollionem accuſauerat. Quinctil. lib. V. cap. 10. QVO *minime volebam*;] callide oſtendit ſe fauiſſe Pompeio potius, cum quo Cicero fuit, quam Cæſari pro ſua potentia contra remp. pugnāti; ſed inimici metu, Pompeij caſtra fugiſſe. MODO] paullo ante. Et hoc indicare videtur, Aſinium in præſidiis Cæſaris fuiſſe non adductum illius amicitia, cui modo cognitus eſſet, verum inimici metu compulſum. INVIDIA] odium. ep. I. lib. I. CONSVLES] Antonius, & Dolabella. non enim Hirtius, & Panſa ſignificari poſſunt, qui tantum ante duos menſes conſulatum inierāt, nec multo poſt ad eum Panſa litteras miſit. loquitur autem Aſinius de toto tempore poſt idus Martias, id eſt poſt Cæſaris necē. A PANSA] conſule profecto ad Mutinam obſidione liberādam eius collega, Hirtio: quem aliquanto poſt, delectus habendi gratia detētus, Panſa ſecutus eſt. INVITO *illo*,] præerat enim Lepidus Hiſpaniæ citeriori, &, vt ſcripſit Dio, Narbonenſi Galliæ: quod etiam confirmatur ep. 33. RETINENTVR] ep. 33. CORDVBÆ] in Bætica Hiſpania. patria fuit vtriuſque Senecæ, & Lucani poetæ. QVANTAS *contentiones habuerim*,] lector intelligēs diiudicet, vtrum, Conciones, vt eſt in omnibus meis antiquis libris, an, Contentiones vt olim ſcriptū vidi in Pauli Bori Regienſis libro, legi oporteat. Si Contentiones, retinemus: hic erit ſenſus: quam vehementer Lepidus & Antonius litteris a me contenderint. quod ſequentis epiſtolæ teſtimonio comprobatur, in qua eſt: Lepidus vrſit me & ſuis, & Antonij litteris, vt legionem trigeſimam mitterem ſibi. Sin autem, Conciones, placet: vehementes litteras, quales conciones ad populum, vel ad milites ſunt, interpretemur: quod tamen paullo durius videtur: niſi ſi ferendum in Aſinio: cuius orationem duram fuiſſe Tacitus auctor eſt. FAMILIAREM *meum*] de quo ſcripſerat Cicero. poteſt eſſe Cornelius Gallus, quem in ep. ſeq. idem Aſinius familiarem ſuum appellat. OPINIONE *tua*] ſimile illud ep. 24. lib. Opinione celerius venturus eſſe dicitur. Et in Bruto: Opinione omniū maiorem animo cepi dolorem. QVÆRES, *quanti æſtimem. ſi vnquam licuerit viuere in otio, experieris.*] obſeruanda quædam in Latina lingua, quæ leporē, & venuſtatem habēt, cum tamen & ornatu verborum careāt, & ſententia non admodum exquiſita ſit. ex eo genere videtur hoc exemplum Aſinij: in quo ineſt cōcinnitas quædam, & ſpecies duobus modis, primum quod, quaſi interrogetur, ſententiam inducit: deinde, quod altero membro ſatisfacit. Tale illud Ciceronis ep. 15. ad Att. lib. XV. Quæris nunc de Arbuſcula: valde placuit. Et ep. 4. lib. XV. Quæres fortaſſe, quid ſit, quod ego hoc neſcio quid gratulationis, & honoris a ſenatu, tanti æſtimem. agam iam tecum familiariter, &c. Cœlius quoque ep. II. lib. IIX. Ser. Ocella, inquit nemini perſuaſiſſet, ſe mœchum eſſe, niſi triduo bis deprehēſus eſſet. quæris, vbi? vbi Hercules ego minime vellem. VT *nunc eſt*,] vt nūc quidem, pro ſtatu rerum, in animo habeo. caſus autem ſæpe cogit mutare conſilium, ep. 28. ad Att. lib. XII. Quæ ſi manebunt, quærenda eſt excuſatio ad Brutum; &, vt nunc eſt manſuræ videntur.

Argumentum ep. 32.

EXponit primum Balbi, quæſtoris ſui, flagitia: deinde ſubiungit de ſuo in remp. ſtudio. Eodem anno.

ASINIVS POLLIO S. D. CICERONI. 32.

BALBVS quæſtor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, maiore argenti coacto de publicis exactionibus, ne ſtipendio quidem militibus reddito duxit ſe a Gadibus; & triduum tempeſtate retētus ad Calpen, Kal. iunij tranſiecit ſeſe in regnum Bogudis, plane bene peculiatus. his rumoribus vtrum Gades referatur, an Romam, (ad ſingulos enim nuncios turpiſſime conſilia mutat) nondum ſcio. ſed, præter furta, & rapinas, & virgis, cæſos ſocios; hæc quoque fecit: vt ipſe gloriari ſolet, eadem, quæ C. Cæ-

ſar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum hiſtrionem, ſummo ludorum die anulo aureo donatũ, in quattuordecim ſeſſum deduxit: tot enim fecerat ordines equeſtris loci: quattuoruiratum ſibi prorogauit: comitia biennij biduo habuit, hoc eſt renunciauit quos ei viſum eſt: exſules reduxit, non horum temporum, ſed illorum, quibus a ſeditioſis ſenatus trucidatus, aut expulſus eſt Sex. Varo procos. Illa vero iam ne Cæſaris quidem exemplo, quod ludis prætextam de ſuo itinere ad L. Lentulum procos. ſollicitandum poſuit. & quidem, cum ageretur, fleuit, memoria rerum geſtarum commotus. Gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompeianum, quia, cum depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet, auctore ſeſe nolebat, & ad populum confugerat, primum Gallos equites immiſit in populum, (coniecti enim ſunt lapides in eum, cum arriperetur Fadius) deinde abſtractum defodit in ludo, & viuum combuſſit; cum quidem pranſus, nudis pedibus, tunica ſoluta, manibus ad tergum reiectis, inambularet, & illi miſero quiritanti, Ciuis Romanus ſum, reſponderet, Abi nunc, populi fidem implora. Beſtiis vero ciues Romanos, in his circulatorem quendam auctionum, notiſſimum hominem Hiſpali, quia deformis erat, obiecit. Cum huiuſmodi portento res mihi fuit. ſed de illo plura coram. Nunc, quod præſtat, quid me velitis facere, conſtituite. tres legiones firmas habeo: quarum vnam vigeſimam octauam cum ad ſe initio belli accerſiſſet Antonius hac pollicitatione, quo die in caſtra veniſſet, denarios quingenos ſingulis militibus daturum, in victoria vero eadem præmia, quæ ſuis legionibus, (quorum quis vllum finem, aut modum futurum putauit?) inciratiſſimã retinui, ægre mehercule: nec retinuiſſem, ſi vno loco habuiſſem: vtpote cum ſingulæ quædam cohortes ſeditionem fecerint. reliquas quoque legiones non deſtitit litteris, atque infinitis pollicitationibus inuitare. nec vero minus Lepidus vrſit me & ſuis, & Antonij litteris, vt legionem trigeſimam mitterem ſibi. itaque, quem exercitum neque vendere vllis præmiis volui, nec eorum periculorum metu, quæ, victoribus illis, portendebantur, deminuere, debetis exiſtimare retentum, & conſeruatum reip. eſſe; atque ita credere, quodcumque imperaſſetis, facturum fuiſſe, ſi, quod iuſſiſtis, feci. nam & prouinciam in otio, & exercitum in mea poteſtate tenui, finibus meæ prouinciæ nuſquam exceſſi: militem non modo legionarium, ſed ne auxiliarium quidem vllum quoquam miſi; &, ſi quos equites decedentes nactus ſum, ſupplicio affeci. quarum rerum fructum ſatis magnum, rep. ſalua, tuliſſe me putabo. ſed reſp. ſi me ſatis nouiſſet, & maior pars, ſenatus, maiores ex me fructus tuliſſet. Epiſtolam, quam Balbo, cum etiam núnc in prouincia eſſet, ſcripſi, legendam tibi miſi. etiam Prætextam, ſi voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum poſcito. VI. id. Iun. Cordubæ. Vale.

EXPLANATIO.

BALBVS] Gaditanus, filius fratris L. Cornelij Balbi, pro quo exſtat Ciceronis oratio. Balbus minor, vt diſtinguatur a patre, dicitur ep. ad Att. 9. lib. IIX. & ad eundem in eodem libro ep. 11. & ep. 6. ad eundem lib. IX. De hoc Plinius lib. V. cap. 5. Omnia, inquit, armis Romanis ſuperata, & a Cornelio Balbo triumphata, vnius omnium externo curru, & quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Romana cũ Balbo maiore, patruo, data eſt. quibus verbis error eorum refellitur, qui non hunc, ſed eius patruum Gadibus natum putant. DE *publicis exactionibus*,] quod quæſtoris erat munus. DVXIT *ſe a Gadibus*;] ſic Terentius in Hecyra: Vxor, vbi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras. Et Plautus in Aul. Ego me deorſum duco de arbore. Et in Bacch. Duc te ab ædibus. AD *calpen*,] Hiſpaniæ mons extimus, Africæ auulſus, vt ait Plinius. Maſculina, inquit Cariſius, in E litteram nulla veniunt, neque feminina, niſi peregrina talia, Crotale, Eryphile, Calpe. BOGVDES,] in Mauritaniam. hunc regem nominat in libro de bello Alexandrino Hirtius, vel Oppius. BENE *peculiatus*.] magno inſtructus peculio. non eſt idem, quod Bene nummatus. nam auri, argentiq. pondus nummorum nomine non continetur, ſed peculij, quod latius patet. QVÆ *C. Cæſar*:] Fecit Balbus Gadibus, in qua vrbe natus erat, eadem, quæ C. Cæſar Romæ fecerat. SVMMO] vltimo. ANVLO *aureo*] quem qui non habebat, eques Romanus non erat, ne in quattuordecim gradibus in theatro ſedebat. viſus eſt igitur Balbus hiſtrionem ita velle equitem creare, vt Cæſar Laberium, cui videbatur, coacto agere mimum ſuum, honorem equeſtris ordinis ademiſſe, rurſus equitẽ, donatis D. milibus nummum, & anulo aureo, creauerat. Suetonius, & Macrobius. TOT *enim fecerat ordines equeſtris loci*;] theatri Romani conſuetudinem imitatus. nam in quattuordecim proximis gradibus lege Roſcia equeſtris ordo ſeparatim conſidebat. Aſconius: L. Roſcius Otho legem tulit, vt in theatro equitibus Romanis quattuordecim ordines ſpectandi gratia darentur. idem epitome Liuiana, idem alij. quod ignoraſſe Macrobius videtur, cum, Laberij dictum in Ciceronem referẽs, in quattuordecim gradibus & ſenatores conſediſſe, lib. VII. ſignificat. ſedebant enim in orcheſtra, non in quattuordecim gradibus: vt e Cicerone, Suetonio, Iuuenale colligitur. QVATTVORVI

TVORVIRATVM] qui ſummus in municipiis magiſtratus erat, vt Romæ conſulatus. erat autem municipium Gades. SIAI] eodem igitur tempore & quæſtor erat populi R. & quattuoruir in patria ſua. PROROGAVIT:] Cæſaris exemplo, qui ſibi dictaturam prorogauerat. COMITIA] Gaditanorum magiſtratuum. BIENNII] iturus contra Parthos Cæſar, magiſtratus in tres annos creauit. quod ſupra diximus. RENVNCIAVIT] Romæ ſequentis anni cóſules renunciabantur a conſule. vide initium orationis pro Murena. idem fecit Gadibus Balbus. QVOS *reuiſum eſt:*] & Cæſar conſules in annos ſequentes duos creauerat Hirtium, & Panſam, Plancum, & D. Brutum. EXSVLES *reduxit.*] & Cæſar omnes fere lege Pompeia damnatos. lib. III. de bello ci. & Phil. 13. SENATVS] Decuriones Gaditani. is enim erat ſenatus in municipiis. SEX. *Varo procos.*] qui tamen cóſul non fuerat. Sed proconſules appellatos eos quoque ſolere, qui poſt præturam in prouincias irent, ſupra diximus. Quis hic Varus fuerit, aſſequi diuinãdo non licet. Accium quidem Varum, de quo ſcripſit Oppius, aut Sex. Quinctilium Varum, de quo Cæſar, conſtat eſſe non poſſe: nam Accio prænomen Publio fuit: Quinctilium autem in Hiſpania fuiſſe, cum honore præſertim, ſcripſit nemo. iam illud me mouet, quod Quinctilius ciuili proximo bello interfuerat: hic autem de tempore ſatis longinquo loquitur Aſinius, cum ait: Non horum temporum, ſed illorum. Vari cognomen a Cruribus deriuatum, auctor eſt Plinius lib. XI. cap 45. PRÆTEXTAM] fabulæ genus, in qua, Romano argumento, prætextati viri, ideſt magiſtratus, inducebantur. vnde Horatius in Arte poetica: Et qui prætextas, & qui docuere togatas. Infra vero: Prætextam, ſi voles legere, Gallum Cornelium poſcito. *De ſuo itinere ad L. Lentulum ſollicitandum*] L. Cornelius Lentulus conſul primo belli ciuilis anno Põpeium ex vrbe fugiẽtẽ ſecutus eſt, & cũ eo poſt in Græciam tranſiit. ad cũ Balbus minor, ante quã ex Italia diſcederet, cum litteris, cum mandatis, cum promiſſione prouinciæ, ſi Romã reuertiſſet, a Cæſare miſſus eſt. ep. 9. & 11. ad Att. lib. IX. & ad eundem ep. 6. lib. 8. Velleius autem lib. II. tranſiſſe in Græciam Balbum, & cum Lentulo conſule ſæpe collocutum, tradidit. POSVIT.] agenda dedit. GLADIATORIBVS] obſcurior ſententia mutãdi libidinem attulit. quod aliis quoque locis eueniſſe nimium ſæpe animaduerti. oſtendamus igitur & breuiter, & aperte, quid ſignificare voluerit Aſinius. ac primum illud ſciendum, gladiatorum & ludum fuiſſe, vbi rudibus, ideſt virgis, apud laniſtas, eorum magiſtros, exercerentur, & certamen, in quo gladiis pugnabant, ad oblectationem populi. Et, cum in veterum ſcriptis legimus, Gladiatoribus; quod Ciceronem legentibus occurrit, vt ep. 19. lib. 11. ad Att. & Phil. 1. non ludus, ſed certamen ipſum indicatur. Fadius bis gratis depugnauerat, non gladiatoribus, ſerio, & periculoſo certamine, ſed in ludo, ideſt, nullo vitæ diſcrimine. at Balbus pugnare eum auctore ſeſe, non in ludo, ſed gladiatoribus, volebat. quod Fadium recuſaſſe, quis miretur? Sententiam patere iam arbitror: nunc ſingula verba perpẽdamus. MILITEM *Pompeianum,*] pugnauerat igitur contra Cæſarem. Balbus autem Cæſarianarum erat partium: ex quo illi Pompeianos omnes odio fuiſſe, veriſimile videtur: itaque Fadij vitæ non parcebat. DEPRESSVS *in ludum*] depreſſus ab iis, qui ludicram gladiatorum pugnam animi cauſſa ſpectabant. Qui, Deprehenſus, legunt, quam apte coniungatur cum eo, quod ſequitur, In ludum, non attendunt. GRATIS] nulla mercede. DEPVGNASSET,] ludicra tamen pugna. nam hoc verbum ad ludicra etiam accommodatur. Lampridius in Commodo: Rudibus inter cubiculares gladiatores in arena depugnauit. AVCTORA *ſeſe*] quæſtore. emphaſis quædam ex parte Balbi: nec abeſt Aſinij ſcribentis indignatio: quaſi ita peruerſo, prauoq. Balbus eſſet ingenio, vt ſibi, etiam iniqua iubenti, parere homines vellet, recuſanteſq. vlciſceretur. Auctorari, pro, Auctore, placet quibuſdã, alucinantibus in ſententia, nec videntibus, hic ſermonem haberi de ſeria gladiatorum pugna; quod verbo, Gladiatoribus, declaratur: Auctorati autem ſeruile verbum eſſe, cum auctione veneunt, qui ſeruitutem ſeruiant: quo reſpexit Plinius, cum dixit lib. XXXVI. cap. 15. Gladiatorum ſpectacula edebat, ipſum magis auctoratum populum Romanum circumferẽs, ideſt, ſua ſtultitia ſeruientem magis, quam gladiatores ipſi, libertatis expertes: qui cum auctorati eſſent, ideſt, in ſeruitutem empti, imperio domini, vel cum vitæ periculo, parere cogebantur. Gladiatoribus libertos quoque interdum pugnaſſe, qui venalem ſanguinẽ haberẽt, auctor Liuius lib. XXIIX. DEFODIT *in ludo,*] vt pars obrueretur humo, pars ſupra terram emineret. cuiuſmodi exẽplum a Carthaginienſibus editum, Cato ſenior prodidit. Homines, inquit, defoderũt in terram dimidiatos, ignemq. circumpoſuerunt, ita interfecerũt. Gellius. NVDIS *pedibus,*] contra morem Romanum. calceis enim in publico, domi ſoleis vtebantur. Fecit igitur Balbus indecore, cum in publico, in magna populi multitudine, quæ ad gladiatorium ſpectaculum conuenerat, nudis pedibus, præſertim qui eſſet quæſtor, inambularet. TVNICA *ſoluta,*] quod inuſitatum, ideoq. laſciuiæ cuiuſdam, ſuperbiæ ve argumentum. cingi enim tunicam ſolitam eſſe, oſtendit Horatius, cum ait: Diſcincta tunica fugiẽdum eſt, ac pede nudo. QVIRITANTI,] Nonius: Quiritare, eſt clamare, tractum ab iis, qui Quirites inuocant. CIVIS *Romanus ſum,*] vſitata vox opem implorantium ciuium Romanorum, quibus, in externis præſertim locis, iniuria fieret. In Verrem: Ceruices in carcere frangebantur indigniſſime ciuium Romanorum: vt etiam illa vox, & illa imploratio, Ciuis Romanus ſum, quæ ſæpe multis in vltimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit, eã mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius ferret. Et alio loco in eũdem: Nulla vox audiebatur, niſi hæc, Ciuis, Romanus ſum. In pleriſque & recentioribus, & antiquis libris legitur: Ciuis Romanus natus ſum. verbum tamen, Natus, induxi olim, auctore Hieronymo Ferrario, comprobante præſertim eius cõiectura vetere libro, quo nunc etiam vtor. POPVLI *fidem implora.*] quia Fadius, cum pugnare nollet, ad populum confugerat. CIRCVLATOREM *quendam auctionum.*] in circulis auctionari ſolitum. HISPALI,] In Hiſpania vlteriore, Bætica dicta, cui præerat Aſinius. iuridici conuentus quattuor fuere, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus, Hiſpalenſis: Plinius. lib. III. cap. 1. hodie Siuilia. QVOD *præſtat,*] quod pluris, quam de Balbo agere. DENA-

RIOS

RIOS *quingenos*] quod Octauius dedit veteranis. ep. 7. ad Att. lib. XVI. Veteranos perduxit ad ſuam ſententiam: nec mirum: quingenos denarios dat. Ratione ducta, fiunt ſcutati noſtrates fortaſſe triginta ſex. SINGVLÆ *quadam cohortes*] non tota ſimul legio, ſed cohortes quædam, ſeiũctæ ab aliis cohortibus. TRIGESIMAM] ep. 31. QVOD *iuſſiſtis*,] acceperat igitur litteras a Panſa conſule, ſenatus iuſſu ſcriptas, poſt illas, quibus idem Panſa, vt eſt in ſuperiore proxima epiſtola, tantum hortatus erat, vt ſenatui ſcriberet, ſe, & exercitum in eius poteſtate futurum. Miſſum ad Aſinium S.C. non opinor, ob illa ſequentis epiſtolæ verba: Vtinam eodem S.C. quo Plãcum, & Lepidum in Italiam acceſſiſtis, me quoque iuſſiſſetis venire. Quod infra quoque ſignificare videtur ipſe, cum ait: Reſp. ſi me nouiſſet, & maior pars ſanatus; maiores ex me fructus toliſſet. ideſt: ſi me in Italiam venire S. C. iuſſiſſetis. GALLVM *Cornelium*,] opinor hunc eſſe Cornelium Gallum poetam, quem Virgilius nominat in Bucolicis: & Dio lib. LIII. quod in Auguſtum male animatus videretur, cum tamen ab eo, poſt Antonium Cleopatramq. deuictos, Ægypto præpoſitus eſſet, damnatum a ſenatu, ipſum ſibi manus attuliſſe tradit, quod Seruius quoque ſignificat. De hoc & Ammianus Marcellinus lib. XVII. his verbis: Cornelius Gallus, Octauiano res regente Romanas, Ægypti procurator, exhauſit ciuitatem, plurimis interceptis: reuerſuſq. cum furtorum arceſſeretur, & depopulatę prouinciæ, metu nobilitatis acriter indignatæ, cui negotium dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro. is eſt, ſi recte exiſtimo, Gallus Poeta, quem flens quodam modo in poſtrema Bucolicorum parte Virgilius carmine leni decãtat. Euphorionem, Græcum poetam, in Latinum cõuertit. Quintilianus duriorem ait in elegia fuiſſe. Nonius recitat eius hendecaſyllabum: Durum rus fugire, & laborioſum. ſi tamen locus mẽdo vacat. nam Caluo eundem verſum tribuit Gellius: & Calui hẽdecaſyllabi ab aliis quoque, Galli vero non hendecaſyllabi, ſed elegiæ nominantur. Gallum, cognomen præpoſitum eſſe nomini, non mirabitur, qui leget ea, quæ diximus ep. 3. lib. 11.

Argumentum ep. 33.

Deplorat acceptam prœlio Mutinenſi reip. calamitatem: venturum ſe in Italiam, vt communi ſuccurrat incendio, ſignificat. Eodem anno.

ASINIVS POLLIO S. D. CICERONI. 33.

QVo tardius certior fierem de prœliis apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios nouem dies retinuit: tametſi, tantam calamitatẽ reip. quam tardiſſime audire, optandũ eſt, ſed illis, qui prodeſſe nihil poſſunt, neq. mederi. atque vtinã eodem, S.C. quo Plancum, & Lepidum in Italiã acceſſiſtis, me quoque iuſſiſſetis venire. profecto non accepiſſet reſp. hoc vulnus. quo ſi qui lætantur in præſentia, quia videntur & duces, & veterani Cæſaris partium interiiſſe: tamen poſtmodum neceſſe eſt doleant, cum vaſtitatẽ Italiæ reſpexerint. nam & robur, & ſoboles militũ interiit: ſiquidem, quæ nunciantur, vlla ex parte vera ſunt. Neque ego nõ videbam, quãto vſui reip. eſſem futurus, ſi ad Lepidum veniſſem. omnem enim cunctationẽ eius diſcuſſiſſem, præſertim adiutore Planco. ſed ſcribẽti ad me eiuſmodi litteras, quas leges, & concionibus videlicet, quas Narbone habuiſſe dicitur, ſimiles, palparer neceſſe erat, ſi vellem commeatum, per prouinciam eius iter faciens, habere. præterea verebar, ne, ſi ante, quã ego incepta perficerem, prœlium confectum eſſet, pium meum cõſilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, non maior tamen quam Planco, fuit. itaque a Gadibus menſe Aprili binos tabellarios in duas naues impoſui; & tibi, & conſulibus, & Octauiano ſcripſi, vt me faceretis certiorẽ, quonam modo plurimum poſſem prodeſſe reip. ſed, vt rationem ineo, quo die prœlium Panſa commiſit, eodem a Gadibus naues profectæ ſunt. nulla enim poſt hiemem fuit ante eam diem nauigatio. & hercule, longe remotus ab omni ſuſpicione futuri ciuilis tumultus, penitus in Luſitania legiones in hibernis collocaram. ita porro feſtinauit vterque confligere, tamquam nihil peius timerent, quam ne ſine maximo reip. detrimento bellum componeretur. ſed, ſi properandum fuit, nihil non ſummi ducis conſilio geſſiſſe Hirtium video. nam hæc mihi ſcribuntur ex Gallia Lepidi, & nunciantur: Panſæ exercitum conciſum eſſe: Panſam ex vulneribus mortuum: eodem prœlio Martiam legionem interiiſſe, & L. Fabarum, & C. Peducæum, & D. Carfulenum: Hirtiano autẽ prœlio & quartam legionem, & omnes petæque Antonij cæſas: item Hirtij quartam, cum caſtra quoque Antonij cepiſſet, a quinta legione conciſam eſſe: ibi Hirtium quoque periiſſe, & Pontium Aquilam: dici etiam, Octauianum cecidiſſe: (quæ ſi, quod dij prohibeant, vera ſunt, non mediocriter doleo) Antonium turpiter Mutinæ obſeſſionẽ reliquiſſe, ſed habere equitum *, ac, legiones ſub ſignis armatas tres, & P. Vagieni vnam, inermes bene multos.

Venti

Ventidium quoque ſe cum legione ſeptima, octaua, nona coniunxiſſe: ſi nihil in Lepido ſpei ſit, deſcenſurum ad extrema, & non modo nationes, ſed etiam ſeruitia concitaturum: Parmam direptam: L. Antonium alpes occupaſſe. Quæ ſi vera ſunt; nemini noſtrum ceſſandum eſt; neque exſpectandum, quid decernat ſenatus. res enim cogit huic tanto incendio ſuccurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi R. ſaluum eſſe volunt. Brutum enim XVII. cohortes, & duas non frequentes tironum legiones, quas conſcripſerat Antonius, habere audio. neque tamen dubito, quin omnes, qui ſuperſint de Hirtij exercitu, confluant ad eum. nam in delectu non multum ſpei puto eſſe; præſertim cum nihil ſit periculoſius, quam ſpatium confirmandi ſeſe Antonio dari. anni autem tempus libertatem maiorem mihi dat: propterea quia frumēta aut in agris, aut in villis ſunt: itaque proximis litteris conſilium meum expedietur. nam neque deeſſe, neque ſupereſſe reip. volo. maxime tamē doleo, adeo & longo, & infeſto itinere ad me veniri, vt die quadrageſimo poſt, aut vltra etiam, quā facta ſunt, omnia nuncietur. Vale.

EXPLANATIO.

RETINVIT:] ep. 31. SED *illis, qui prodeſſe nihil poſſunt, neque mederi.*] non mihi, qui prodeſſe aliquid poſſum: itaque maturius audire voluiſſem. Hic mihi dubitationis quiddam affert omnium librorum veterum, quos ipſe viderim, conſenſus: habent enim, Nequeo mederi. mihi tamen omnino magis probatur, Neque mederi: ſiue ſit ex ingenio, ſiue ex aliquo antiquo libro. NON *accepiſſet reſp. hoc vulnus.*] vel quia, ipſius exercitu ad reip. partes addito, facilior & minus calamitoſa victoria fuiſſet: vel quia, bellum vt cōponeretur, operam dediſſet. quam voluntatem iuſta oſtendere videntur illa verba: Ita feſtinauit vterque confligere, tamquam nihil peius timerent, quam ne ſine maximo reip. detrimēto bellum compoueretur. SI *qui lætantur*] Pompeianarum partium, & reip. ſtudioſi. DVCES,] Duces perierant, Hirtius, Panſa, Aquila: qui licet ad Munnam contra Antonium pro rep. pugnaſſent, duces tamen antea fuerāt Cæſaris partium: vt iis, excepto tamen Aquila, (nam is coniurationis in Cæſarem particeps fuerat) boni ciues, qui Brutis & Caſſio, id eſt libertati fauebant, non omnino confiderent. & ſane apud Appianum Panſa moriēs hortatur Octauianum, ne oblatam dominandi facultatem amittat, ne ve Pompeianis in poſterum credat. VETERANI *Cæſaris partium*] nam duæ Hirtij legiones, Quarta, & Septima, & Martia, quæ, relicto Antonio, partes reip. prætulerat, & euocati a Cæſare adoleſcēte milites ex coloniis, & Antonij legiones tres, diu cum C. Cæſare meruerant. VASTITATEM *Italiæ*] ſolitudinem Italiæ, robore & ſobole militum orbatæ. vn̄de Vaſtitas iudiciorum, in Bruto: Vaſtum forum, pro Sextio: & apud Feſtum Attius: Hanc vrbem ferro vaſtam faciet. Pro, inane forum, inanem vrbem. Virgilius lib. IIX. Æn. Vaſtant cultoribus agros, id eſt, abductis cultoribus, deſertos agros relinquunt. Alibi Vaſtum eſt magnū, ab eo, quod inania latiora videntur, quam plena, oculis obiecta re nulla. RESPEXERINT.] propriè, quaſi de re non animaduerſa: cum ad victoriam tātum gaudio præpediti nimio, adſpexerint. ET *robur, & ſoboles militum*] & qui fortes ipſi erant, & quibus gigni fortes poſſent. Soboles enim eſt quaſi noua ſtirps, poſt aliam enata. & filij ſoboles dicuntur: vt lib. III. de Leg. Cenſores populi æuitates, ſoboles, familias, pecuniaſq. cenſento. Et lib. I. Off. Sequuntur connubia, & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. quæ propagatio, & ſoboles, origo eſt rerump. Virgilius lib. IV. Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet Ante fugam ſoboles. OMNEM *cunctationem eius diſcuſſiſſem.*] effeciſſem, ne Lepidus in ſuſpicienda reip. cura cunctaretur: ſic locutus & Valerius Max. lib. III. c. 2. Cunctatione bonorum ciuium diſcuſſa, Gracchum, quas merebatur, pœnas perſoluere coegit. Diſcutere aduocationem, cædem, caliginem, captiones, Cicero dixit, alij alia. SIMILES,] Similis, habent veteres libri; quod idem eſt: vel, Simul: quod mendoſum videtur. Similes autem cōcionibus Narbonæ habitis Lepidi litteras dicit. PALMARER] ſic video eſſe in omnibus antiquis libris: & ita ſcriptum arbitror a Pollione. nam, licet hoc verbum alibi fortaſſe nuſquam reperiatur; non tamen ideo reiiciēdum videtur: tum eiuſdē generis alia quoque ſint. quod ſi, quæ ſemel tantum dicta nobis occurrunt, ea mutare tamquam corrupta, & vſitata reſtituere conabimur: Latinam linguam, quæ paucis omnino libris conſeruata, vix ad ætatem noſtram peruenit, maiorem ad inopiam redigemus, maleq. merebimur de ſtudiis litterarum. Palmari puto idem eſſe, quod palpari, id eſt adulari. palma enim blandimur, item vt palpo. PROELIVM] Mutinenſe. RAPERENT *in contrariam partem*] ſecus, interpretarentur, me q. dicerent in Italiam veniſſe, non vt reip. ſed vt oppugnante remp. Antonio opem ferrem. Terentius in prologo Adelph. ita locutus: Poſtquam poeta ſenſit ſcripturā ſuam ab iniquis obſeruari, & aduerſarios rapere in deteriorem partem, quam acturi ſumus. QVÆ *mihi cum Antonio fuit,*] Velleius lib. II. NON *maior tamen, quam Planco,*] Mecum, inquit, agatur iniquiſſime, ſi propter amicitiā, quæ mihi cum Antonio fuit; durius quidquam homines de me ſuſpicentur: cum eundem Antonium haud minus, quam ego, dilexerit Plancus: cui tamen vos confidere cognoui, accerſito ſimul cū Lepido in Italiam, vt Antonium bello perſequerentur. Dolet, melius erga remp. animatum inimicum ſuum exiſtimari. Inimicitias, aut certe ſimultatem, vt credam iam tunc fuiſſe inter Aſinium, & Plancum, adducor iis, quæ ſcripſit Plinius in præfatione librorum ſuorum ad Veſpaſianum. VTERQVE] Antonius, & Panſa: vide ep. 30. EX *Gallia Lepidi,*] ex Galliæ ciſalpinæ parte, per quam viam duxit M. Æmilius Lepidus conſul anno DLXVI, quæ ab eo nomen accepit. EX *vulneribus*] ep. ad M. Brutum: Hirtius in ipſa victoria occidit,

occidit, cum paucis diebus magno prœlio aſte viciſſet. nam Panſa fugerat, vulneribus acceptis, quæ ferre nõ potuit. Creditum eſt, venenum vulneribus infuſum Glyconis medici opera M. Brutus in ep. ad Ciceronẽ. Tibi Glycona, medicum Panſæ, diligentiſſime commendo. audimus eum veniſſe in ſuſpicionem Torquato de morte Panſæ, cuſtodiriq. vt parricidam. Tacitus lib. 1. Vbi decreto patrum, faſces, & ius prætoris inuaſerit, cæſis Hirtio & Panſa, (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri affuſum, ſuę milites Hirtium & machinator doli Cæſar abſtulerat) vtriuſque copias occupauiſſe. Suetonius in Auguſto: Cum Hirtius in acie, Panſaq. poſt ex vulnere, periſſent, rumor increbuit, ambos opera eius occiſos: vt, Antonio fugato, rep. conſulibus orbata, ſolus victores exercitus occuparet. Panſæ quidem adeo ſuſpecta mors fuit, vt Glyco medicus cuſtoditus ſit, quaſi venenum vulneri indidiſſet. MORTVUM.] mortuus eſt Bononiæ. Appianus lib. 11. CARFVLENVM:] quem Hirtius & Octauianus, cum legione Martia Panſæ obuiam miſerãt. Appianus Carfuleium nominat. veteres libri varie, Carfulenum, Carfuleum, Cafulenum, Carfulenium, Carfulerium, Curſulenum, habent. HIRTIANO] cum Panſa primum, deinde, eo victo, cum Hirtio pugnauit Antonius, & victus: poſtremo, Hirtius ipſe, cum oppugnaret Antonij caſtra, interiit. QVARTAM,] cum de cæſis Antonij legionibus mentio fiat; Quarta vero non Antonij, ſed Hirtij fuerit, qui, vt in Phil. 14. legitur, eduxit e ſuis caſtris contra Antonium & Quartam, & Septimã; & hic ſtatim Hirtij Quarta nominetur; ſuſpicari de mendo facile poſſum: & fortaſſe pro Quarta legendum, Secunda, non magna mutatione: nam IV & II non admodum differunt. ſecundam autem cum Antonio fuiſſe, patet e Galbæ ep. 30. & Phil. 5. ET *omnes*] duas reliquas, Quinctam, & Trigeſimam quinctam. HIRTIVM *quoque periiſſe,*] incertum, ab hoſte, an ab Octauiano interemptus. PONTIVM *Aquilam:*] vnum ex percuſſoribus Cæſaris, legatum hoc tempore D. Bruti: qui T. Munatium Plancum, Antonij ducem, paullo ante prœlio vicerat: vt eſt in Phil. 13. & apud Dionem lib. XLVI. Hic eſt, opinor, quem, ſcribit Suetonius, triumphanti Cæſari, & ſubſellia tribunicia prætereunti, vnum e collegio nõ aſſurrexiſſe: quod adeo Cæſarem indignatũ; vt proclamauerit, Repete ergo a me Aquila remp. tribunus; nec deſtiterit per continuos dies quidquam cuiquam, niſi ſub hac exceptione polliceri, ſi tamen per Pontium Aquilam licuerit. Fuerat in partibus Cæſaris ciuili bello ſuperiore: vt is docet, qui de bello Africano librum ſcripſit. Periit in eadẽ pugna cum Hirtio: & honores mortuo decreti. ep. ad M. Brutum: Effudi, ſi ita vis, honores in mortuos Hirtium, & Panſam, Aquilam etiam. Et Dio lib. XLVI. Aquilam in pugna cæſum ſtatua decoratum; & quam e ſuis bonis D. Bruti militibus pecuniam dederat, eius heredibus redditã eſſe. HABERET *equitum.*] numerus equitum deſideratur in omnibus antiquis libris, præter vnum nuperrime recenſitũ, in quo eſt, Equitum V, id eſt quinque millia. nam veteres numerorũ notæ, ducta ſupra linea, Millia ſignificãt. eam vero lineam ſæpe a librariis omiſſam eſſe, ignorat nemo. Equitum ideo feruauit incolumen Antonius, quia caruit equitibus Hirtius, & Germanos Cæſaris equites ad Antonium paullo ante prœlium transfugiſſe, Dio ſignificat. LEGIONES *ſub ſignis armatas tres,*] falſum. vide ep. 34. & lib. XI. ep. 10. Sub ſignis autem, pro, non paſſim, ſed ordinatim. Lucretius: Multa virum ſub ſignis millia ducta. Tacitus lib. XVII. Subſignanum militem vocat. Idem lib. XIIX. Quingenti Pannonij nondum ſub ſignis. P. VAGIENI] ſic probo, ex Maffeorum libro, quo etiam olim ſum vſus. reliqui omnes, Pupilli, non Publij. idem liber, Vagienij. INERMES *bene multos:*] ep. 34. & lib. XI. ep. 10. VENTIDIVM] ep. 17. 18. 34. & lib. XI. ep. 10. SEPTIMA,] fortaſſe aliter legendum: nam ſeptima cum Hirtio fuit. Phil. 14. DESCENSVRVM *ad extrema,*] ep. 1. lib. XI. Ad nouiſſima auxilia deſcendemus. Et ep. 17. ad Att. lib. XI. Si ſibi cõſiliis noſtris vti non liceret, vſurum quorum poſſet, ad omniaq. deſcenſurum. SERVITIA] ergaſtula ſoluit Antonius. ep. 10. lib. XI. PARMAM *direptam:*] ab Antonio. Phil. 14. L. *Antonium*] Marci fratrem, qui tribunus pl. fuerat anno ſuperiore. AVT *nomen denique*] ne cum imperio nomen etiam ipſum extinguatur. CONFLVANT *ad eum.*] trãſlatio a coniunctis fluminibus. ep. ſeq. Ab confluente Rhodano caſtra moui, ſic in oratione pro Plancio, Ad nos pleræque cauſſæ confluunt. Et Tuſc. 3. Si ad hæc ſtudia plures confluxerint. NEQVE *ſupereſſe reip.*] neque viuere poſt interitum reip. Gellius lib. 1. cap. 22. Supereſſe inuenimus dictum pro Superſtitem eſſe. ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum M. Ciceronis ad L. Plancum, in epiſtola M. Aſinij Pollionis ad Ciceronem, his verbis: Neque deeſſe reip. volo, neque ſupereſſe. Et Plautus in Aſin. Tuum vis vnicum gnatum tuæ ſupereſſe vitæ ſoſpitem, & ſuperſtitem.

Argumentum ep. 34.

Narrat, adueniente Antonio quid egerit: & agit gratias, quod iniquis de ſe rumoribus fidem non habuerit. Eodem anno.

M. LEPIDVS IMP. ITERVM, PONT. MAX. D. S. CICERONI. 34.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Cum audiſſem, Antonium cum ſuis copiis, præmiſſo L. Antonio cum parte equitatus, in prouinciam meam venire, cum exercitu meo ab confluente Rhodano caſtra moui, ac contra eos venire inſtitui. itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium veni, & vltra caſtra ad flumen Argenteum contra Antonios feci. P. Ventidius ſuas legiones tres coniunxit cum eo, & vltra me caſtra poſuit. habebat antea legionem ſecundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinem,

ſed

ſed inermorum. equitatum habet magnum, nam omnis ex prœlio integer diſceſſit, ita vt ſint amplius equitum XXX. itaque ad me complures milites, & equites ab eo trãſierunt: & in dies ſingulos eius copiæ minuuntur. Silanus, & Culeo ab eo diſceſſerunt. nos, etſi grauiter ab his læſi eramus, quod contra noſtram voluntatem ad Antonium ierant; tamen, noſtræ humanitatis, & neceſſitudinis cauſſa, eorum ſalutis rationem habuimus. nec tamen eorum opera vtimur; neque in caſtris habemus; neque vlli negotio præfecimus. quod ad bellum hoc attinet, nec ſenatui, nec reip. deerimus. quæ poſtea egerimus, faciam te certiorem. Etſi omni tempore ſumma ſtudia officij mutuo inter nos certatim conſtituerunt pro noſtra inter nos familiaritate, & proinde diligenter ab vtroque conſeruata ſunt: tamen non dubito, in tanto & tam repentino motu reip. quin non nulla de me falſis rumoribus a meis obtrectatoribus, me indigna, ad te delata ſint, quę tuum animum magnopere mouerent pro tuo amore in temp. ea te moderate accepiſſe, neque temere credendum iudicaſſe, a meis procuratoribus certior ſum factus: quæ mihi, vt debent, gratiſſima ſunt. Memini autem & illa ſuperiora, quæ abs tua voluntate profecta ſunt ad meam dignitatem augendam, & ornandam: quæ perpetuo animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero, magnopere peto, ſi meam vitam, ſtudium diligentiſſime ſuperioribus temporibus in rep. adminiſtranda, quæ Lepido digna ſunt, perſpecta habes, vt paria, aut eo ampliora reliquo tempore exſpectes, & proinde tua auctoritate me tuendum exiſtimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale XII. Kal. Iun. ex caſtris, ex Ponte Argenteo.

EXPLANATIO.

M. LEPIDVS] Æmiliæ gentis: qui cum Cæſare conſul fuerat, &, eo interfecto, pontifex max. in eius locum a ſacerdotum collegio, Antonij cõſulis opera, & ſtudio, ſuffectus eſt. Dio lib. XLIV. IMP. *iterum*,] bis igitur a militibus, ob duas victorias de hoſtibus relatas, imperator appellatus erat; proptereaq. ſenatus abſenti triumphum decreuit. vide Phil. 13. in qua item oratione imperator iterum dicitur. PROVINCIAM *meam*] Velleius libro II. ita ſcriptum reliquit: Lepidus Pont. Max. in locum Cæſaris furto creatus, decreta ſibi Hiſpania, adhuc in Gallia morabatur. Sed ex ipſius Lepidi verbis, & ex Aſinij proxima ſuperiore epiſtola cognoſcitur, Galliæ Narbonenſi Lepidum præfuiſſe. dubitationem Dio tollit: nam lib. XLIII. mandatam Lepido a Cæſare narrat & Galliam Narbonenſem, & ei finitimam Hiſpaniam. AB *confluente Rhodano*] ab eo loco, vbi confluere incipiunt Arar, & Rhodanus. Liuius lib. I. Ad confluentes collocat caſtra. Vnus omnino vetus liber, Ab confluente ab Rhodano: reliqui nullo diſcrimine, Ab confluente Rhodano. AD *Forum Vocontium*] malim; Ad Forum Voconium, vel Voconij: quod a Plinio nominatur lib. III. cap. 4. & hic ep. 17. Veteres libri, Vocontium, Vocontij, Vocatium, Vicontinum, Veniconum, & aliter. AD *flumen Argenteum*] quod in prouincia Narbonenſi lib. III. cap. 4. Plinius conſtituit. LEGIONES *tres*] ep. 33. HABEBAT *antea*] M. Antonius. LEGIONEM *ſecundam*,] ep. 33. EX *reliquis*] duabus veteranis, quincta, & trigeſima quincta. INERMORVM.] pro, Inermium, antique. ep. 12. lib. 11. Et ep. 14. ad M. Brutum, & Salluſtius in Iug. Ab inermis pedibus auxilium petere. Et Quadrigarius apud Gellium lib. XVII. cap. 2.

EQVITVM] Equitum XXX. ideſt triginta millia, vt in libris noſtris, linea numero ſuperducta, impreſſum eſt, olim eſſe animaduerti in antiquo Vincentij Riccij libro: nunc eaſdem notas in vno Maffeorum eſſe, in reliquis numerum equitum video deſiderari. ſed mihi tantum equitatum habuiſſe Antonium, veriſimile parũ videtur. SILANVS,] M. Silanus, tribunus mil. in exercitu Lepidi. Dio lib. XLVI. & ep. 30. CVLEO] antea præpoſitus alpibus a Lepido. Appianus libr. III. CONTRA *noſtram voluntatem*] immo ex ipſius voluntate: occulte enim fauebat Antonio. vide Dionem lib. XLVI. NECESSITVDINIS] quæ imperatori ſolet eſſe cum ſuis militibus. nam Silanus, & Culeo cum Lepido militauerant, honeſtis ordinibus præpoſiti: vt demonſtratum eſt. SVMMA *ſtudia officij*] officiis inter nos pari ſtudio certauimus. Duo veteres libri, Officij non habent: vnus, Summa ſtudia officio mutuo: alius, Summa ſtudia officij mutui. Cicero ipſe Phil. 13. ſic de Lepido: Magna eius in me merita, mea quædam officia in illum. PROINDE *diligenter*] æque diligenter. nam Proinde interdum valet perinde. epiſt. 4. MEMINI *autem*] ſic probo, vt eſt in meo vetere libro, & erat in eo, quem olim habui, a Vincẽtio Riccio commodatum. duo præterea, Memini etiam: quod non placet. reliqui, Memini enim. ET *illa ſuperiora*.] cum ei ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris ponendam cenſuit. vide Phil. 5. QVÆ *Lepido digna ſunt*,] emphaſis eſt in nomine, propter antiquam familiæ dignitatem. Phil. 13. EO *ampliora*] additum eſt, Eo, ornatus gratia, non quod neceſſe eſſet. PROINDE] propterea. XII. KAL.] ſic in meis antiquis libris, vno excepto, in quo eſt, XI.

Argumentum ep. vlt.

R*Ecepti Antonij cauſſam in ſuos milites confert, diſſenſionem ciuium iniquè ferentes. Eodem anno.*

LEPIDVS IMP. ITERVM, PONT. MAX.
S. D. S. P. P. L. Q. R. 35.

SI vos, liberiq. veſtri valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Deos hominesq. teſtor, P. C. qua mente, & quo animo ſemper in remp. fuerim, & quam nihil antiquius communi ſalute, ac libertate iudicarim. quod vobis breui probaſſem, niſi mihi fortuna proprium conſilium extorſiſſet. nam exercitus cunctus conſuetudinem ſuam in ciuibus conſeruandis, communiq. pace, ſeditione facta, retinuit; meq. tātæ multitudinis ciuium Romanorum ſalutis, atque incolumitatis cauſſam ſuſcipere, vt vere dicam, coegit. in qua re ego vos P. C. oro, atque obſecro, vt, priuatis offenſionibus omiſſis, ſummæ reip. conſulatis; ne miſericordiam noſtram, exercituſq. noſtri in ciuili diſſenſione ſceleris loco ponatis. quod ſi ſalutis omnium, ac dignitatis rationem habueritis: melius & vobis, & reip. conſuletis. Data III. Kal. Iun. a Ponte Argenteo. Vale.

EXPLANATIO.

IN *ciuibus conſeruandis,*] ſic duo veteres libri, & vnus præterea, quo ſum vſus adoleſcens, Vbaldini Bandinelli. Reliqui omnes, Obſeruandis. malo Conſeruandis; ne ciuium cædes fieret. quod explanatur ſequentibus verbis: Me tantæ multitudinis ciuium R. ſalutis, atque incolumitatis cauſſam ſuſcipere coegit. Et infra: Miſericordiam noſtram, exercituſq. noſtri. Ad hanc ſententiam pertinent illa Planci verba, ep. 21. Acceſſit eo, vt milites eius, cum Lepidus concionaretur, conclamarint viri boni, pacem ſe velle, neque eſſe cum vllis pugnaturos, duobus iam conſulibus ſingularibus amiſſis, tot ciuibus pro patria amiſſis. SEDITIONE *facta,*] de hac ſeditione Velleius, Plutarchus, Dio. III. KAL. *Iun.*] menſis Iunij nomen eſt in duobus antiquis libris: in quibuſdam Aprilis nominatur, errore perſpicuo: in aliis neque Aprilis, neque Iunius. in pleriſque libris antiquis eſt, IV. Kal. in nonnullis, vt in eo Vincentij Riccij, III. Kal. quod magis probo. nam etſi Lepidus IV. Kal. Iun. ſe cum Antonio coniunxit; vt ex Planci epiſt. 23. cognoſcitur: veri tamen ſimilius videtur, poſtridie Plancum ad ſenatū ſcripſiſſe, quam eodem die, in tanta rerum mutatione.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS QVAE FAMILIARES VOCANTVR, LIBRVM VNDECIMVM AD BRVTVM ET ALIOS, PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. XI.

D. Brvtvs habitum cum Hirtio, conſule deſignato, ſermonem exponit: poſtulatam a ſe liberam legationem ſignificat: ſuum conſilium oſtendit, tutam in vrbe manſionem non eſſe, migrandum ex Italia: vel poſtulandum, vt ipſi, & M. Bruto, & Caßio liceat eſſe in Vrbe publico præſidio. Antonio, & Dolabella cos.

D. BRVTVS S. D. M. BRVTO, ET C. CASSIO. I.

QVo in ſtatu ſimus, cognoſcite. Heri veſperi apud me Hirtius fuit: qua mēte eſſet Antonius, demonſtrauit, peſſima ſcilicet, & infideliſſima. nam ſe neque mihi prouinciam dare poſſe aiebat, neque arbitrari tuto in vrbe eſſe quemquam noſtrum: adeo eſſe militum concitatos animos, & plebis. quod vtrumque eſſe falſum, puto vos animaduertere: atque illud eſſe verum, quod Hirtius demonſtrabat, timere eum, ne, ſi mediocre auxilium dignitatis noſtræ habuiſſemus, nullæ partes iis in rep. relinquerētur. cum in his anguſtiis verſarer, placitum eſt mihi, vt poſtularem legationem liberam mihi, reliquiſq. noſtris; vt aliqua cauſſa proficiſcendi honeſta quæreretur. hoc ſe impetraturum pollicitus eſt: nec tamen impetraturum confido; tāta eſt hominum inſolentia, & noſtri inſectatio. ac, ſi dederint, quod petimus; tamen paullo poſt futurum puto, vt hoſtes iudicemur, aut aqua, & igni nobis interdicatur. Quid ergo eſt, inquis, tui conſilij? Dandus eſt locus fortunæ: cedendum ex Italia, migrandum Rhodum, aut aliquo terrarum arbitror. ſi melior caſus fuerit, reuertemur Romam; ſi mediocris, in exſulio viuemus; ſi peſſimus, ad nouiſſima auxilia deſcēdemus. Succurret fortaſſe hoc loco alicui veſtrum, cur nouiſſimum tempus exſpectemus potius, quam nunc aliquid moliamur. Quia, vbi conſiſtamus, non habemus, præter Sex. Pompeium, & Baſſum Cæcilium: qui mihi videntur, hoc nūcio de Cæſare allato, firmiores futuri. ſatis in tempore ad eos accedemus, vbi, quid valeant, ſciērimus. Pro Caſſio, & te ſi quid velitis me recipere, recipiam. poſtulat enim hoc Hirtius vt faciam. Rogo vos, quamprimum mihi reſcribatis. nam non dubito, quin de his rebus ante horam quartam Hirtius me certiorem ſit facturus. quem in locum conuenire poſſimus, quo me velitis venire, reſcribite. Poſt nouiſſimum Hirtij ſermonem, placitum eſt mihi poſtulare, vt liceret nobis eſſe Romæ publico præſidio: quod illos nobis conceſſuros non puto. magnam enim inuidiam iis faceremus. nihil tamen non poſtulandum putaui, quod æquum eſſe ſtatuerem. Valete.

EXPLANATIO.

D. BRVTVS] Iuniæ gentis, adoptatus fortaſſe a Poſthumio aliquo, vnde Albioi cognomen acceperit. Albinus enim vocatur a Plutarcho, Appiano, Dione. Latini ſcriptores Brutum ſemper, non Albinum, appellant. PROVINCIAM] Galliam citeriorem, a Cæſare ipſo, dum viueret, D.Bruto aſſignatã, mox, Cæſare mortuo, a ſenatu confirmatam. Suetonius in Auguſto, Appianus, Dio, alij. AIEBAT,] Antonius: quippe cum eam ipſe appeteret, ſuis conſilijs aptam, quia, poſt Cæſaris necem excitare bellum ciuile cupiebat. Macedoniam vero, quam ei ſenatus dederat, Decimo dare cogitabat. quod factum non eſt: ideo Brutum Antonius, Mutinæ incluſum, per menſes multos obſedit. MILITVM] veteranorum, quos Cæſar beneficiis affecerat. SI *mediocre auxilium*] quod mox non mediocre habuere, Decimus Galliam Ciſalpinam, iam antea a Cæſare attributam, Caſſius Syriam, M.Brutus Macedoniam, vtramque a ſenatu decretam poſt interitum Cæſaris. PLACITVM *eſt*] ep.4.lib.xii. LEGATIONE *m liberam*] legationes liberæ priuata rerum cauſſa ſenatoribus dabantur: tum quod iis, non permittente ſenatu, abeſſe non licebat: tum etiam, vt eſſent honoratiores apud exteras nationes, addito legationis nomine. epiſt. 18. ad Att. lib. ii. & epiſt. 11. lib. xv. ad eundem, & in orationibus in Rullum, pro Flacco. RHODVM,] liberam ciuitatem. ep.7. lib. iv. *Ad nouiſſima auxilia deſcendemus.*] epiſt. 33. lib. x. Si nihil in Lepido ſpei ſit, deſcenſurum ad extrema, & non modo nationes, ſed etiam ſeruitia concitaturum. SEX. *Pompeium,*] Magni filium: qui erat in vlteriore Hiſpania. BASSVM] qui erat in Syria. epiſt. 11. lib. xii. & epiſt. 18. eiuſdem libri, & Strabo lib. xvi. Dio lib. xlvii. INVIDIAM] odium, vt epiſt. 1. lib. 1. indignarentur, inquit, boni ciues, vindices libertatis egere præſidio.

Argumentum ep. 2.

PEtunt ab Antonio conſule Brutus & Caſsius pretores, an ipſos putet in Vrbe, magna veteranorum militum frequentia, tutos fore. Eodem anno.

M. BRVTVS, ET C. CASSIVS PRAET. S. D. M. ANTONIO COS. 2.

DE tua fide, & beneuolentia in nos niſi perſuaſum eſſet nobis, non conſcripſiſſemus hæc tibi: quæ profecto, quãdo iſtum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, magnam veteranorum multitudinem Romam conueniſſe iam, & ad Kal. Iun. futuram multo maiorem. de re ſi dubitemus, aut vereamur; ſimus noſtri diſſimiles. ſed certe, cum ipſi in tua poteſtate fuerimus; tuoq. adducti conſilio dimiſerimus ex municipiis noſtros neceſſarios; neque ſolum edicto, ſed etiam litteris id fecerimus: digni ſumus, quos habeas tui conſilij participes, in ea præſertim re, quæ ad nos pertinet. quare petimus a te, facias nos certiores tuæ voluntatis in nos; putes ne nos tutos fore in tanta frequentia veteranorum: quos etiam de reponenda ara cogitare audimus; quod velle te, probare vix quiſquam poſſe videtur, qui nos ſaluos, & honeſtos velit. nos ab initio ſpectaſſe otium, nec quidquam aliud libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. fallere nemo nos poteſt, niſi tu: quod certe abeſt a virtute tua, & fide. ſed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. tibi enim vni credidimus, & credituri ſumus. maximo de nobis timore afficiuntur amici noſtri. quibus etſi tua fides explorata eſt, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri poſſe. Reſcribas nobis ad omnia, rogamus. Nam illud valde leue eſt, ac nugatorium, ea re denunciatum eſſe veteranis, quod de commodis eorum menſe Iunio laturus eſſes. quem enim impedimẽto futurum putas, cum de nobis certum ſit nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium vitæ cupidi, cum accidere nobis nihil poſſit ſine pernicie, & confuſione omnium rerum. Vale.

EXPLANATIO.

FIDE, *& beneuolentia*] beneuolentia, vt velit: fide, vt promiſſa ſeruet. ISTVM] cui confidimus, adducti fide, & beneuolentia in nos tua. AD *Kal. Iun.*] in quem diem ſenatum Antonius edixerat. Phil. 1. Ecce Kalendis Iun. quibus vt adeſſemus, edixerat, mutata omnia. nihil per ſenatum, multa, & magna per populum, & abſente populo, & inuito. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat, nõ ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarũ prædarum incitabãtur. VELLE *te,*] alij ex ingenio, Velle, & Sed ita referri neceſſe eſſet ad amicos Bruti, & Caſſij: de quibus non ſcriberent, Vix quiſquam, ſed, Prorſus nemo. ſequamur igitur & antiquos libros, & ſententiam. IN *tua poteſtate*] percuſſores Cæſaris, data Antonio & Lepido fide, & ab eis viciſſim accepta, de Capitolio, quo poſt Cæſaris necem populi metu confugerant, deſcenderunt, Caſſiuſq. ſe Antonio, Brutus Lepido credidit. NOSTROS *neceſſarios;*] qui, vt iis præſidio eſſent, in Vrbem conuenerant.

nerant. Phil. 10. de M. Bruto ſic: Prætor vrbanus cum eſſet, vrbe caruit, ius non dixit, cum omne ius reip. recuperaſſet: cumq. concurſu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri ſolebat, præſidioq. Italiæ cunctæ ſeptus poſſet eſſe, abſens iudicio bonorum defenſus eſſe maluit, quam præſens manu. T v i *conſilij*] quid ſentiret de veteranis, noſcè cupiebant. D e *repetundis aris*] erecta tamquam Deo Cæſari mortuo a ſimulato C. Mario filio, euerſa Dolabella conſule. qua de re diximus epiſt. 14. lib. x. N e c *quidquam aliud libertate communi quæſiſſe.*] genus loquendi ſumptum a Græcis, pro, Nec quidquam aliud, præter libertatem. Sic & Horatius epiſt. ad Quinctium, libro 1. Neve putes alium ſapiente, bonoq. beatum. Et ep. ad Auguſtum lib. 11. Edicto vetuit, ne quis ſe, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lyſippo duceret ora. Et Sat. 3. lib. 11. Qui ſpecies alias veris, ſceleriſq. tumultu Permiſtas capiet. Plato autem in Menone: ἄλλο ἐπιστήμης, pro, diuerſum a ſcientia. & Ariſt. ἐν τῷ θ' τῶν ἠθικῶν: φίλος ἕτερος ὁ αὐτός. D e n v n c i a t v m *eſſe*] vt in vrbem frequentes conuenirent. D e *commodis eorum*] Phil. 1. Veterani, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarum ad prædarum incitabantur. N o n *debemus cuiquam videri nimium vitæ cupidi,*] vt fortaſſe tibi videmur, quia conſuluimus te de ſalute noſtra.

Argumentum ep. 3.

E x p o s t v l a t i o *ad contumelioſas, & minaces Antonij litteras. Eodem anno.*

B r v t v s, e t c a s s i v s p r a e t. s. d. a n t o n i o c o s. 3.

L i t t e r a s tuas legimus, ſimillimas edicti tui, contumelioſas, minaces, minime dignas, quæ a te nobis mitterentur. nos, Antoni, te nulla laceſſiuimus iniuria: neque miraturum credidimus, ſi prætores, & ea dignitate homines, aliquid edicto poſtulaſſemus a conſule. quod ſi indignaris auſos eſſe id facere: concede nobis, vt doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto, & Caſſio tribui. Nam delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus ſollicitatis, & nunciis trans mare miſſis, quod te queſtum eſſe negas: nos quidem tibi credimus, optimo animo te feciſſe: ſed tamẽ neque agnoſcimus quidquam eorum; & te miramur, cum hæc reticueris, non potuiſſe continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæſaris obiiceres. Illud vero quemadmodum ferendum ſit, tute cogita; non licere prætoribus, concordiæ, ac libertatis cauſſa, per edictum de ſuo iure decedere, quin conſul arma minetur. quorum fiducia, nihil eſt, quod nos terreas. neque enim decet, aut conuenit nobis, periculo vlli ſubmittere animum noſtrum: neque eſt Antonio poſtulandum, vt iis imperet, quorum opera liber eſt. nos ſi alia hortarentur, vt bellum ciuile ſuſcitare vellemus; litteræ tuæ nihil proficerent. N v l l a enim minantis auctoritas apud liberos eſt. ſed pulchre intelligis, non poſſe nos quoquam impelli: & fortaſſis ea re minaciter agis, vt iudicium noſtrum metus videatur. nos in hac ſententia ſumus, vt te cupiamus etiam in libera rep. magnum, atque honeſtum eſſe; vocemus te ad nullas inimicitias; ſed tamen pluris noſtram libertatem, quam tuam amicitiam, æſtimemus. tu etiam atque etiam vide quid ſuſcipias, quid ſuſtinere poſſis: neque quam diu vixerit Cæſar, ſed quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quæſumus, conſilia tua reip. ſalutaria ſint, ac tibi: ſi minus, vt, ſalua, atque honeſta rep. tibi quam minimum noceant, optamus. Pridie non. Sext.

E X P L A N A T I O.

E d i c t i *tui,*] ſententiam huius edicti ſcire nobis non licet: neque enim exſtat: ſed cõtumelioſum fuiſſe conſtat, miniſq. plenum, cum ſimillimum vocetur eius litterarum. S i *prætores,*] & Brutus quidem prætor vrbanus erat, qui ceteris prætoribus dignitate præſtat: itaque abſentibus conſulibus conſulare munus more maiorum ſuſtinet. ep. 12. lib. x. E d i c t o] ſi fuiſſent extra vrbem, litteris poſtulaſſent: cum eſſent in vrbe, poſtulauerunt edicto. P o s t v l a s s e m v s] poſtulauerãt, vt, ſaluis legibus, abeſſe poſſent vltra dies decem. nam per decem licebat. hoc ita impetrari poterat, ſi conſul Antonius, vt ſoluerentur legibus, ad ſenatum retuliſſet. id primum ab Antonio negatum illis eſſe, ex hac intelligitur epiſtola: poſtea conceſſum, docet Philippica ſecunda: in qua ita ſcriptum eſt. Cur M. Brutus, te referente, legibus eſt ſolutus, ſi ab Vrbe plus quam decem dies abfuiſſet? N e *hoc quidem*] ne hoc quidem, quod poſtulemus, tribui a te Bruto, & Caſſio, amicis tuis; quibus maiora a te tribui, par eſſet. Si prætoribus, & hominibus ea dignitate præditis, cõſul gratificari non vis: hoc ſaltẽ nobis, non tamquam conſul prætoribus, ſed tamquã Bruto, & Caſſio, id eſt amicis tuis, qui & credidimus tibi, & credituri ſumus, tribuere deberes. quod cũ non facias; cõcede nobis, vt doleamus. D e *delectibus habitis,*] audierãt queſtum eſſe Antonium de delectibus ab ipſis habitis, de pecuniis imperatis, &c. N v n c i i s *trans mare miſſis.*] ad ſollicitandos exercitus, præſertim ſex legiones Macedonicas, quibus vti Cæſar in Parthico bello cogitauerat. T e *feciſſe:*] quod queſtus non ſis, licet audires ea de nobis. N e q v e *agnoſcimus quidquam*

torium;] Agnoſcere, eſt fateri: non agnoſcere, negare. ep.4. lib.1v. CVM *hac reticueris.*] cum de delectibus habitis, aliiſq. rebus, in nos falſo rumore collatis, queſtus non ſis. OBIICERES.] in litteris. CONCORDIÆ, *ac libertatis cauſſa,*] ideo enim abeſſe cupiebant, ne qua in vrbe ſeditio propter Cæſaris mortem concitaretur. timebant autem potiſſimum veteranos. ep.2. PER *edictum*] edicto propoſito ſignificauerant, velle ſe abeſſe concordiæ, ac libertatis cauſſa. id eſt autem, de ſuo iure decedere, nam cum prætor vltra decem dies abeſt, de ſuo iure decedit. Hoc eſſe edictum opinor paullo ante nominatum, idem ſcilicet, quod in Phil.1. appellatur his verbis: Nec ita multo poſt, edictum Bruti affertur, & Caſſij: quod quidem mihi plenum equitatis videbatur. ARMA *minatur.*] vt minatus erat in iis litteris; quæ contumelioſæ, minaceſq. dictæ ſunt. NOBIS,] qui tyrannum occidimus, vt patriam ſeruitute liberaremus. LITTERÆ *tuæ nihil proficerent.*] quibus arma minatus eras, quaſi abeſſe ideo vellent, vt bellum ciuile ſuſcitarent: id Hirtius quoque timuit: itaque ſcripſit ad Ciceronem his verbis: Brutus, & Caſſius vtinam, quam facile a te de me impetrare poſſunt, ita per te exorentur, ne quod callidius ineant conſilium. cedentes enim hæc ais ſcripſiſſe: quo? aut quare? retine, obſecro te, Cicero, illos, noli ſinere hæc omnia perire. Et Phil.10. Ab hoc igitur quiſquam bellum timet, qui, ante quam nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quam in bello vigere, maluit? Quamquam oratio illa eſt habita aliquanto poſt, quam hæ litteræ ſcriptæ. QVOQVAM] ad vllam rerum nouitatem. IVDICIVM *noſtrum*] iudicio enim noſtro, non armorum tuorum timore, nihil noui cogitamus. HONESTVM] honoratum. ep.15. lib.15. Cæſarem honeſtum eſſe cupio. QVAM *non diu regnarit,*] regnauit, abſoluta poteſtate, nullo Pompeianorum partium metu, poſt victos in Hiſpania Pompeij liberos, quinque tantum menſes. rediit enim Octobri menſe, occiſus eſt idibus Mart. quod Velleius lib.12. faſti Capitolini, & aliorum teſtimonia docent.

Argumentum ep. 4.

R*Es a ſe geſtas exponit: pro quibus, Ciceronem rogat, vt ſibi ſua ſententia ſupplicationes decernat. Eodem anno.*

D. BRVTVS IMP. COS. DES. S. D. CICERONI. 4.

SI de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem, vt dignitatẽ meam tuerere: ſed profecto eſt ita, vt mihi perſuaſi, me tibi eſſe curæ. Progreſſus ſum ad inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quam cupiens militibus ſatisfacere, firmoſq. eos ad tuendas noſtras res efficere: quod mihi videor conſecutus. nam & liberalitatem noſtram, & animum ſunt experti. cum omnium bellicoſiſſimis bellum geſſi: multa caſtella cepi, multa vaſtaui: non ſine cauſſa ad ſenatum litteras miſi. adiuua nos tua ſententia. quod cum facies, ex magna parte communi commodo inſeruieris, Vale.

EXPLANATIO.

IMP.] appellatus a militibus ob rem bene geſtam. ep.10. lib.11. INALPINOS] alpium incolas: cum quibus & Metellus Celer bellum geſſerat. ep.1. lib.v. NOMEN *captans imperatorium,*] vt ex se bene geſta imperator appellares. ANIMVM] aduerſos hoſtes. modeſte, Animum, dixit, pro Virtutem. ADIVVA *nos tua ſententia.*] vt ſupplicationes impetrem. Videtur impetraſſe. nam ſupplicationes triumphos ſequebatur: & paratum illi triumphum fuiſſe, Phil.6. oſtendit his verbis. An ille non potuit, ſi Antonium conſulem, ſi Galliam Antonij prouinciam iudicaſſet, legiones Antonio, & prouinciam tradere? domum redire? triumphare?

Argumentum ep. 5.

E*Xcuſat ſe, quod Bruti litteris non reſponderit: hortatur ad libertatem recuperandam: ſua ſtudia, officiaq. pollicetur. Eodem anno.*

CICERO S. D. BRVTO IMP. 5.

LVPVS, familiaris noſter, cum a te veniſſet, cumq. Romæ quoſdam dies commoraretur; ego eram in iis locis, in quibus maxime tuto me eſſe arbitrabar. eo factum eſt, vt ad te Lupus ſine meis litteris rediret, cum tamen curaſſet tuas ad me perferendas. Romam autem veni ad v.id.Dec. nec habui quidquam antiquius, quam vt Panſam ſtatim conuenirem; ex quo ea de te cognoui, quæ maxime optabam. Quare hortatione tu quidem non eges, ſi ne in illa quidem re, quæ a te geſta eſt poſt hominum memoriam maxima

maxima,hortatorem deſideraſti:illud tamen breuiter ſignificandum videtur, populum R. omnia a te exſpectare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem ſpem ponere. Tu,ſi dies,noctesq. memineris,quod te facere certo ſcio, quantam rem geſſeris, non obliniſcere profecto,quantæ tibi etiam nunc gerendæ ſint. ſi enim iſte prouinciam nactus erit;cui quidẽ ego ſemper amicus fui ante,quam illum intellexi non modo aperte,ſed etiam libẽter cum rep.bellum gerere:ſpem reliquã nullam video ſalutis. Quamobrem te obſecro iiſdem precibus,quibus ſenatus populusq.R. vt in perpetuum remp. dominatu regio liberes: vt principiis conſentiant exitus. tuum eſt hoc munus,tuæ partes:a te hoc ciuitas,vel omnes potius gentes non exſpectant ſolum,ſed etiam poſtulant. Quamquam,cum hortatione non egeas,vt ſupra ſcripſi,non vtar ea pluribus verbis:faciam illud, quod meum eſt, vt tibi omnia mea officia, ſtudia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem, & gloriam pertinebunt. quamobrem velim tibi ita perſuadeas,me tum reip.cauſſa quæ mihi vita mea carior eſt,tum quod tibi ipſi faueam,tuamque dignitatem amplificari velim,tuis optimis conſiliis,amplitudini,gloriæ nullo loco defuturum. Vale.

EXPLANATIO.

LVPVS,] Rutiliorum cognomen. TVTO *me eſſe*] timebat Antonium conſulem. PANSAM] conſulem deſignatum. QVÆ *maxime optabam.*] te ſcilicet Antonio prouinciam nolle tradere, optimeq. erga remp. animatum eſſe. NE *in illa quidem re,*] in Cæſare occidendo. ISTE] Antonius. PROVINCIAM] Galliam ciſalpinam,cui præerat Decimus. SEMPER *amicus fui*] ep.23.lib.XVI. DOMINATV *regio liberes:*] Antonio iure prouinciæ finibus excludendo:in quo ſita videtur ſalus reip. Dominatu regio, dicit, quia, cum rege iam liberati eſſent, dominatus tamen regius manebat. ep.1.lib.XII. Non regno,ſed rege liberati videmur. VT *principiis conſentiant exitus.*] vt,quemadmodum rege,ita nos dominatu regio liberes. TVIS *optimis conſiliis,*] quæ ſpectant ad communem libertatem.

Argumentum ep. 6.

SVam dignitatem Brutus commendauerat. reſpondet Cicero, ſibi eam etiam atque etiam curæ fore,idq. iam in ſenatu declaratum. Eodem anno.

CICERO S. D. BRVTO IMP. 6.

LVPVS noſter cum Romam ſexto die Mutina veniſſet, poſtridie me mane conuenit,tuaq. mihi mãdata diligẽtiſſime expoſuit,& litteras reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas: eodem tempore exiſtimo te mihi meam dignitatem commendare; quam mehercule non habeo tua cariorem. quare mihi gratiſſimũ facies,ſi exploratum habebis;tuis laudibus nullo loco nec conſilium,nec ſtudium meum defuturum. Cum tribuni pl.edixiſſent,ſenatus adeſſet ad XIII.Kal.Ian.haberentq. in animo de præſidio cõſulum des.referre: quamquam ſtatueram in ſenatum ante Kal.Ian.non venire: tamẽ,cum eo die ipſo edictum tuum propoſitum eſſet,nefas eſſe duxi, aut ita haberi ſenatum,vt de tuis diuinis in remp.meritis ſileretur;quod factum eſſet, niſi ego veniſſem: aut etiam,ſi quid honorifice de te diceretur,me non adeſſe. itaque in ſenatum veni mane.quod cum eſſet animaduerſum, frequẽtiſſimi ſenatores cõuenerunt. quæ de te in ſenatu egerim; quæ in cõcione maxima dixerim, aliorũ te litteris malo cognoſcere. illud tibi perſuadeas velim,me omnia,quæ ad tuam dignitatẽ augendã pertinebunt, quæ eſt per ſe ampliſſima, ſummo ſemper ſtudio ſuſcepturũ, & defenſurum. quod quamquam intelligo me cum multis eſſe facturum:tamen appetam huius rei principatum. Vale.

EXPLANATIO.

TRIBVNI PL.] qui poteſtatem habebant vocandi ſenatus. Gellius lib.XIV.cap.7. AD XIII. *Kal. Ian.*] is dies eſt,quo Phil.3.habuit Cicero, Antonio conſule,ſed in Galliam profecto in ep.ad Cornificium: Ad XIII.Kal.Ian.ſenatus frequens mihi eſt aſſenſus,cum de ceteris rebus magnis, & neceſſariis, tum de prouinciis ab iis,qui obtinerent, retinendis, neque cuiquã tradendis, niſi qui ex S.C.ſucceſſiſſet. Et ad eundẽ: Ego, quo die primũ in ſpem libertatis ingreſſus ſum,&, cunctantibus ceteris, fundamenta reip.ieci;eo die.&c. Phil.14. Memoria tenẽt,me ante diem XIII.Kal.Ian.principem reuocandæ libertatis fuiſſe. Quos autem tribunos pl. in hac ep. ad Brutũ, nominat, ij noui erant: nam magiſtratum inibant

x v.id.Dec. vi ex Dionyſio didicimus. D e *præſidio conſulum des.*] Hirtij,& Pãſæ.Phil.3.Præclare facitis tribuni pl.qui de præſidio conſulum, ſenatuſq.referatis. A n t e *Kal.Ian.*] antequam conſulatum iniuiſſent Hirtios,& Panſa. E d i c t v m *tuum*] hac de re ſic Phil.5. Ante diem x i i i. Kal.Ian. decretis veſtris eum concidiſtis.Et paullo poſt:Eodemq.die D. Bruti edicto allato,factum eum collaudaſtis:quodq. ille bellum priuato conſilio ſuſceperat,id vos auctoritate publica comprobaſtis. Idem Phil.4.&6. I n *ſenatu*] ſignificat ea,quæ ſcripta ſunt in Phil.3. I n *concione*] ad populum.vide Phil.4.

Argumentum ep. 7.

Svadet Bruto, ne in ſalute populi Romani conſeruanda ſenatus auctoritatem exſpectet, ſed voluntatem ſenatus pro eius auctoritate habeat. Eodem anno.

Cicero s. d. Brvto imp. 7.

CVm adhibuiſſet domi meæ Lupus me, & Libonem, & Seruium, conſobrinum tuum;quæ mea fuerit ſententia cognoſſe te ex C.Seio arbitror; qui noſtro ſermoni interfuit.reliqua,quamquam ſtatim Seium Græceius eſt ſubſecutus, tamen ex Græceio poteris cognoſcere. Caput autem eſt hoc, quod te diligentiſſime percipere & meminiſſe velim, vt ne in libertate, & ſalute populi R.conſeruanda auctoritatem ſenatus expectes nondum liberi: ne & tuum factum condemnes ;(nullo enim publico conſilio remp.liberaſti:quo eſt etiam res illa maior,& clarior)& adoleſcentem, vel puerum potius Cæſarem iudices temere feciſſe, qui tãtam cauſſam publicam priuato conſilio ſuſcepetit;denique homines ruſticos,ſed fortiſſimos viros,ciueſq.optimos,demẽtes fuiſſe iudices,primum milites veteranos,commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem Quartam, quæ ſuum conſulem hoſtem iudicauerunt, ſeq.ad ſalutem reip.defendendam cõtulerunt. voluntas ſenatus pro auctoritate haberi debet,cum auctoritas impeditur metu.poſtremo;ſuſcepta tibi cauſſa iam bis eſt; vt non ſit integrum primum idibus Mart.deinde proxime,exercitu nouo,& copiis comparatis.quamobrẽ ad omnia ita paratus atque animatus eſſe debes,non,vt nihil facias,niſi iuſſus, ſed vt ea geras,quæ ab omnibus ſumma cum admiratione laudentur. Vale.

EXPLANATIO.

ADhibvissat] ep.7.lib.iv. & ep.25.lib.x. Libonem,]Scriboniæ generis. E x C. s e i o] qui ad Brutũ iuerat. N o n d v m *liberi*] erant enim in ſenatu, qui Antonio fauerent, in primiſq.Q.Fufius Calenos. T v v m *factum*] cum tyrannum liberaſti. V e l *puerum potius*]annum agentem xix.Velleius lib.2. Tacitus lib.x i i i.epiſt.28.lib.r. Egregius puer Cæſar. P r i v a t o *conſilio*] ep.25.lib.2.Puer egregius præſidium ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ reip.comparauit:qui niſi fuiſſet, Antonij reditus a Brundiſio peſtis patriæ fuiſſet. Et Philip.3.C. Cæſar,adoleſcens, pæne potius puer, incredibili,ac diuina quadam mente, atque virtute, tum,cum maxime furor arderet Antonij, cumq.eius a Brundiſio crudelis & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus,nec cogitantibus,nec optantibus quidem nobis,quia fieri poſſe non videbatur,firmiſſimum exercitum ex inuicto genere veteranorũm militum comparauit, patrimoniumq.ſuum effudit. Idem in aliis Philippicis, & ep.7.lib.x v i.ad Att. Velleius autem lib.2.C.Cæſar,ait, x i x. annum ingreſſus, mira auſus, ac mira conſecutus priuato conſilio, maiorem ſenatu pro rep. animum habuit: primumq. a Calatia,mox a Caſilino veteranos exciuit paternos:quorum exemplum ſecuti alij, breui in formã iuſti coiere exercitus.Idem Dio, Appianus,& alij. R v s t i c o s,] agros enim,aſſignatos a Cæſare tamquam diuturnæ militiæ præmia,milites veterani colebant ep.7.lib.xvi.ad Att.Octauianus magna molitur:veteranos,qui qui Caſilini,& Calatiæ ſunt,perduxit ad ſuam ſententiam:nec mirũ:quingenos denarios dat: cogitat reliquas colonias obire. Plane hoc ſpectat, vt ſe duce bellum geratur cum Antonio. Quãquam hoc,Homines ruſticos,non ad veteranos tantũ,militiæ munere iam liberatos,ſed ad duas etiam legiones,Martiam,& Quartã, infra nominatas pertinet. milites enim legionarij rura colebant, & in s a s i. ruſticis tribubus, quæ conſtabant omnes e ciuibus ingenuis, nullo admiſto libertino,ſuffragium ferebãt.Cato etiã apud Ciceronẽ,in libro de Senectute, qui militabant in legionibus, ruſticos fuiſſe omnes oſtendit.Scripſi,inquit,in Originibus, legiones noſtras in eum ſæpe locum profectas alacri animo, & erecto, vnde ſe numquã redituras arbitrarẽtur.quod igitur adoleſcẽtes,& ij quidẽ nõ ſolũ indocti,ſed etiã ruſtici,contẽnunt,id docti ſenes extimeſcẽt? *Commilitones tuos*,] ſimul enim Cæſare duce in Gallia meruerant. L e g i o n e m *Martiam,legionem Quartam*] vide Phil.3.& alias,Velleiũ,Appianum,Dionẽ. V t *non ſit integrum*;] non licet vtrum vis.arbitrij tui iam nõ eſt,reip.curã vel ſuſcipere,vel omittere. bis enim te libertatis defenſorẽ profeſſus es. I d i b v s *Mart.*] cum tyrannum occidiſti. E x e r c i t v *nouo*,] vt Antonium ciſalpina Gallia excluderet.

Argumentum ep. 8.

Scribit de legatis ad Antonium de pace miſſis,quæq.ſit omnium de Bruto exſpectatio,conſenſioq. ad libertatem recuperandam.Hirtio,& Panſa cos.

Cicero

CICERO S. D. BRVTO IMP. 8.

EO tempore Polla tua miſit, vt ad te ſi quid vellem, darē litterarum, cum, quid ſcriberem, non habebam. om... enim erant ſuſpenſa propter expectationem legatorum: qui quid egiſſent, nihil dum nunciabatur. hæc tamen ſcribenda exiſtimaui, primū, ſenatum populumq. R. de te l... botare non ſolum ſalutis ſuæ cauſſa, ſed ... iam dignitatis tuæ. admirabilis eſt enim qu... iam tui nominis caritas, amorq. in te ſingu... ris omnium ciuium. ita enim ſperant, atque confidunt, vt antea rege, ſic hoc tempore regno te remp. liberaturum. Romæ delect... s habetur, totaq. Italia: ſi hic delectus appellandus ... , cum vltro ſe offerunt omnes: tantus ardor animos hominum occupauit deſiderio libe... tatis, odioque diutinæ ſeruit... is. De reliquis rebus a te iam expectare litteras debemus, quid ipſe agas, quid noſter H... rcius, quid Cæſar meus: quos ſpero breui tempore ſocietate victoriæ tecum copulatos fore. Reliquum eſt, vt de me id ſcribam, quod te ex tuorum litteris & ſpero, & malo cognoſcere; me neque deeſſe vlla in re, neque vmquam defuturum dignitati tuæ. Fac valeas.

EXPLANATIO.

POLLA] vxor Bruti, quæ Triarij fuerat. vide ep. 10. lib. 11X. Paulla eadem vocatur, vt Olla pro aulla. LEGATORVM] L. Marcij Philippi, L. Calpurnij Piſonis. ep. 4. lib. XII. & Phil. 6. REGNO] dominatu regio. ep. 5. lib. 11. DELECTVS *habetur,*] a Panſa conſule. Hirtio iam cum Octauiano ad Mutinam profecto. ep. 5. lib. XII. ME *neque deeſſe vlla in re, neque vmquam defuturum dignitati tuæ.*] notanda varietas verborum in eadem ſententia. epiſt. 6. Mihi gratiſſimum facies, ſi exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec conſilium, nec ſtudium meum defuturum. Et in eadem infra: Illud tibi perſuadeas velim, me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ eſt per ſe ampliſſima, ſummo ſemper ſtudio ſuſcepturum, & defenſurum.

Argumentum ep. 9.

ROgat Ciceronem, proſpiciat, ne, vtroque conſule ad Mutinam amiſſo, hoſtes reip. conualeſcant; monetq. quid agendum iudicet. Eodem anno.

BRVTVS S. D. CICERONI. 9.

PANSA amiſſo, quantū detrimenti reſp. acceperit, non te præterit. nunc auctoritate, & prudentia tua proſpicias oportet, ne inimici noſtri, conſulibus ſublatis, ſperēt ſe conualeſcere poſſe. ego, ne cōſiſtere poſſit, in Italia Antonius, dabo operam. ſequar eum confeſtim. vtrumque me præſtaturum ſpero, ne aut Ventidius elabatur, aut Antonius in Italia moretur. in primis rogo te, ad hominem ventoſiſſimum Lepidum mittas, ne nobis bellum redintegrare poſſit, Antonio ſibi coniuncto. Nam de Pollione Aſinio, puto te perſpicere, quid ſit facturus. multæ, & bonæ, & firmæ ſunt legiones Lepidi, & Aſinij. Neque hæc iccirco tibi ſcribo, quod te non eadem animaduertere ſciam, ſed quod mihi perſuaſiſſimum eſt, Lepidum recte facturum numquam: ſi forte vobis id de hoc dubium eſt. Plancum quoque confirmetis, oro: quem ſpero, pulſo Antonio, reip. non defuturum. Si ſe alpes Antonius tranſiecerit, conſtitui præſidium in alpibus collocare, & te de omni re facere certiorem. III. Kal. Maij, ex caſtris, Regij.

EXPLANATIO.

PANSA *amiſſo,*] Hirtium non nominat, quod in Panſa grauitas, & prudentia maior. INIMICI *noſtri,*] videtur Octauianum ſignificare, qui percuſſores parētis ſui diligere non poterat: id quod, inita cum Antonio & Lepido ſocietate, declarauit. vide illud ep. 10. Quantamq. cupiditatem, &c. ELABATVR,] elapſus tamen eſt, itinere facto difficillimo. ep. 10. & ep. 17. 33. 34. lib. x. VENTOSISSIMVM] leuiſſimum, atque in primis mobilem. ep. ad M. Brutum: Datum Lepido tempus eſt, in quo leuitatē eius, ſæpe perſpectam, maioribus in malis experiremur. POLLIONE *Aſinio,*] qui longius aberat, quam Lepidus: præerat enim Hiſpaniæ citeriori. ep. 31. lib. x. PVTO *te perſpicere,*] propter amicitiam. nō dubito, quin ille tibi ſuum ſenſum patefaciat. MVLTÆ,] quattuor Lepidi, Aſinij duæ, Appiano teſte lib. 3. ſed ipſe Aſinius ep. 32. tres habere ſe legiones ait. RECTE *facturum numquam:*] fauebat Lepidus Antonij partibus: tum quod percuſſores Cæſaris oderat: tum etiam, quod eius filio nupſerat Antonij filia: ipſeque Antonij conſulis beneficio pontifex max. in locum Cæſaris creatus erat. Appianus, Dio, Plutarchus. PLANCVM] L. Plancum, conſulem deſignatum: cuius epiſtolæ ſunt lib. x. IN ALPIBVS] ne redire in Italiam poſſit.

Argu

Argumentum ep. 10.

QVERITVR *de quorundam maleuolentia:& reip. periculum exponit. Eodem anno.*

BRVTVS S. D. CICERONI. 10.

NON mihi remp. plus debere arbitror, quam me tibi. gratiorem me eſſe in te poſſe, quam iſti peruerſi ſint in me, exploratum habes: ſi tamen hæc temporis videantur dici cauſſa; malle me tuum iudicium, quam ex altera parte omnium iſtorum. tu enim a certo ſenſu, & vero iudicas de nobis: quod iſti ne faciant, ſumma maleuolentia, & liuore impediuntur. interpellent me, quo minus honoratus ſim: dum ne interpellent, quo minus reſp. a me commode adminiſtrari poſſit. quæ quanto ſit in periculo, quam potero breuiſſime exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum vrbanarum afferat obitus conſulum, quantamq. cupiditatem hominibus iniiciat vacuitas, non te fugit. Satis me multa ſcripſiſſe, quæ litteris cōmendari poſſint, arbitror. ſcio enim cui ſcribam. Reuertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum paruulam manum peditum haberet inermium, ergaſtula ſoluendo, omneq. genus hominum arripiendo, ſatis magnum numerum videtur effeciſſe. huc acceſſit manus Ventidij: quæ, trans Apenninum itinere facto difficillimo, ad Vada peruenit; atque ſe ibi cum Antonio coniunxit. eſt numerus veteranorum, & armatorum ſatis frequens cum Ventidio. conſilia Antonij hæc ſint neceſſe eſt; aut ad Lepidum vt ſe conferat, ſi recipitur: aut Apennino, alpibuſq. ſe teneat, & decurſionibus per equites, quos habet multos, vaſtet ea loca, in quæ incurrerit; aut rurſus ſe in Etruriam referat, quod ea pars Italiæ ſine exercitu eſt. quod ſi me Cæſar audiſſet, atque Apenninum tranſiſſet: in tantas anguſtias Antonium compuliſſem, vt inopia potius, quam ferro, cōficeretur. ſed neque Cæſari imperari poteſt: nec Cæſar exercitui ſuo: quod vtrumque peſſimum eſt. Cum hæc talia ſint: quo minus, quod ad me pertinebit, homines interpellent, vt ſupra ſcripſi, non impedio: hæc quemadmodum explicari poſſint, aut, a te cum explicabuntur, ne impediantur, timeo. alere iam milites non poſſum. cum ad remp. liberandam acceſſi, H-S mihi fuit pecuniæ CD amplius. tantum abeſt, vt meæ rei familiaris liberum ſit quidquam. vt meos iam omnes amicos ære alieno obſtrinxerim. ſeptenum numerum legionum alo; qua difficultate tu arbitrare. non, ſi Varronis theſauros haberem, ſuſtinere ſumptum poſſem. Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorem. Tu me amabis, ita, ſi hoc idem me in te facere ſenſeris. III. non. Maij, ex caſtris, Dertona. Vale.

EXPLANATIO.

NON *mihi remp. plus debere arbitror,*] quæ tamen mihi, ob tyrannum a me cæſum, plurimum debet. POSSE,] aliquando poſſe: cum nunc non poſſim. ISTI *peruerſi*] In ep. ad M. Brutum: Quo die decreui, vt D. Bruti nomen in faſtis adſcriberetur, cognoui paullo plures in ſenatu maleuolos eſſe, quam gratos. SI *tamen hæc temporis videantur dici cauſſa,*] quod ſi hæc a me ideo dici videntur, vt gratiam a te ineam, cuius opera, ſtudioq. indigeam. MALLE *me tuum iudicium,*] hoc refertur ad illud, Exploratum habes. Hunc locum olim emendauimus ex duobus antiquis libris, Vincentij Riccij, & Pauli Boti: quibus aliqua ex parte ſuffragantur ij, quibus nunc vtor. in vno tamen eſt, Videatur, non Videantur. in omnibus autem Hoc, non Hæc: vt legi etiam recte poſſit, Si tamen hoc temporis videatur dici cauſſa. A *certo ſenſu,*] qui non errat, ſed, quale quidque eſt, tale iudicat. CONSVLVM,] Hirtij, & Panſæ. CVPIDITATEM] rerum nouarum. Suſpicionem ſuam de Octauiano ſignificat: qui conſulatum petiit, non adeptus cum Antonio ſe coniunxit. Idem ep. 9. ſignificauit: idem & M. Brutus in ſua ad Ciceronem epiſtola: idem & Plancus ep. 24. lib. x. VACVITAS,] vacua conſulatu reſp. Alibi Cicero, Vacuitas ab angoribus, Vacuitas ægritudinis. QVÆ *litteris commendari poſſint,*] & hoc ad Octauianum pertinet. SATIS *magnum numerum videtur effeciſſe.*] ſpeciem exercitus effecit, ep. 13 lib. XII. MANVS *Ventidij:*] tres legiones. ep. 33. 34. lib. x. AD VADA] qui locus iacet inter Alpes, & Apenninum, impeditiſſimus ad iter faciendum. ep. 13. QVOS *habet multos,*] ep. 33. 34. lib. x. RVRSVS] non, Rurſus, vt in Etruriam, (neque enim fuerat Antonius antea cum exercitu in Etruria) ſed, Rurſus, in Italiam. AD *me*] ad honorem meum. VT *ſupra ſcripſi,*] in eadem epiſtola. ſupra, & antea differunt. ſupra, rem ſignificat: antea tempus. quo modo etiam differunt Adhuc, & Hactenus. ep. 9. lib. VI. Tibi & illa polliceor, quæ ſupra ſcripſi. Et ep. 6. lib. IX. Quod tibi ſupra ſcripſi, Curionem frigere: iam calet. Et pro Cæcina: Ille, quem ſupra deformaui. H-S MIHI *fuit pecuniæ* CD *amplius.*] CD, valet quadringenties, hoc eſt, duodecies centena ſcutatorū millia. AMICOS] & in iis legatum ſuum, Q. Pontium Aquilam. Dio lib. XLVI. SEPTENVM *numerum*] ſic placet: & ſic omnes habent mei veteres libri. VARRONIS] ſignificat Antonium, qui theſauros C. Cæſaris, ad Opis ædem depoſitos, abſtulerat. Phil. 2. & ep. ad Att. & omnis hiſtoria. Varronis autem, pro nequam hominis, & diſſoluti. vide ep. vlt. lib. IX. Ille Baro. SVSTINERE *ſumptum*] in aliis,

in aliis, Subſiſtere ſumptui: io duobus antiquis, Sufficere ſumptui. Omnia recte. Tv *me amabis, ita, ſi hoc idem me in te facere ſenſeris.*] blanda ſimul, & ingenioſa petitio, conferenda cum illa Planci, epiſt. 9. lib. x. Te, vt diligas me, ſi mutuo te facturum ſcis, rogo. Dertona.] colonia inter Genuam, & Placentiam. Plinius lib. III. cap. 5. Strabo lib. v.

Argumentum ep. II.

MErita Ciceronis erga ſe attingit: Antonij profectionem ad Lepidum, dubiam Planci fidem, ſuum in remp. ſtudium ſignificat. Eodem anno.

BRVTVS IMP. COS. DES. S. D. CICERONI. II.

EODEM exemplo litteræ a te mihi redditæ ſuut, quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere exiſtimo, quantum perſoluere difficile eſt. Scripſi tibi, quæ hic gererentur. in itinere eſt Antonius: ad Lepidum proficiſcitur: ne de Planco quidem ſpē adhuc abiecit, vt ex libellis eius animaduerti, qui in me inciderunt: in quibus, quos ad Aſinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, ſcribebat. ego tamē non habui ambiguum, & ſtatim ad Plancum miſi: & biduo ab Allobrogibus, & totius Galliæ legatos exſpecto; quos confirmatos domū remittam. Tu, quæ iſtic opus erunt adminiſtrari, proſpicies, vt ex tua voluntate, reiq. pub. commodo fiant. maleuolentiæ hominum in me, ſi poteris, occurres: ſi non poteris, hoc te conſolabere, quod me de ſtatu meo nullis contumeliis deterrere poſſunt. Pridie non. Maij, ex caſtris, finibus Statiellenſium.

EXPLANATIO.

QVANTVM *perſoluere difficile eſt.*] Perſoluere, quod debetur; Parem gratiā referre; Aſſequi merita; eleganter dicuntur eodem ſenſu. ANTONIVS;] prœlio victus ad Mutinam. AD *Lepidum*] cuius exercitu ſperant bellū ſe poſſe renouare. quod accidit. SPEM] ob amicitiam, quæ inter eos fuit. ep. 33. lib. x. EX *libellis*] Libelli differūt ab epiſtolis, tum quia breuiores, vt arbitror; tum etiam, quia non eodem modo complicabātur. ideo ſæpe legitur in antiquis lapidibus, libertus a libellis, libertus ab epiſtolis. QVOS *ad Aſinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum*] hi tres & exercitibus præerant: &, quia Cæſarianarum partiū omnes fuerant, propterea & ſpem in iis Antonius collocabat, & ab iiſdem Brutus timendum exiſtimabat: vt ep. 9. AB *Allobrogibus,*] qui erant in prouincia Bruti. GALLIÆ] ciſalpinæ. nam trāſalpina ad Planci pertinebat imperium, excepta Narbonēſi, quam Cæſar, cum ei finitima Hiſpania, Lepido regēdam attribuerat. CONFIRMATOS] fide, & animo. QVÆ *iſtic opus erunt adminiſtrari,*] hæc opus ſunt, Latine dici ſcio: hæc opus ſunt adminiſtrari, quam Latine dicatur, videro. PROSPICIES,] vides enim, quam non deſint, qui cauſſam reip. tuentibus obſiſtant. proſpiciendum igitur, & magna cura præcauēdum, ne parum recte fiant, quæ fieri opus erit. OCCVRRES:] obuiam ibis, reſiſtes. tranſlatio ab iis, qui occurrentes progredi aliquem non ſinunt. STATIELLENSIVM.] Statiellos, non Statiellenſes, nominat, locatq. in parte Liguriæ ciſalpinæ Plinius lib. III. cap. 5. idem Statiellas vrbem lib. XXXI. cap. 2. appellat: vnde Statiellenſes populi dici poſſunt.

Argumentum. ep. 12.

ITA queritur, bellum ab Antonio renouatum, vt in eo nonnullam Bruti culpam videatur agnoſcere.

CICERO S. D. BRVTO IMP. COS. DES. 12.

TRES vno die a te accepi epiſtolas; vnam breuē, quam Flacco Volumnio dederas; duas pleniores, quarū alteram tabellarius T. Vibij attulit, alteram ad me miſit Lupus. Ex tuis litteris, & ex Græceij oratione non modo non reſtinctum bellum, ſed etiam inflammatum videtur. non dubito autem pro tua ſingulari prudentia, quin perſpicias, ſi aliquid firmitatis nactus ſit Antonius, omnia illa tua præclara in remp. merita ad nihilū eſſe ventura. ita enim Romam erat nunciatū, ita perſuaſum omnibus, cum paucis inermis, perterritis metu, fracto animo fugiſſe Antonium. qui ſi ita ſe habet, vt, quemadmodum audiebā de Græceio, confligi cum eo ſine periculo non poſſit: non ille mihi fugiſſe a Mutina videtur, ſed locū belli gerendi mutaſſe. itaque homines alij facti ſunt. nonnulli etiam queruntur, quod perſecuti non ſitis. opprimi potuiſſe, ſi celeritas adhibita eſſet, exiſtimant. omnino EST hoc populi, maximeq. noſtri, in eo potiſſimum abuti libertate, per quem eam conſecutus ſit. ſed tamen prouidendum eſt, ne quæ iuſta querelia eſſe poſſit. res ſic ſe habet. is bellum confecerit, qui Antonium oppreſſerit. hoc quam habeat vim, te exiſtimare malo, quam me apertius ſcribere. Vale.

EXPLANATIO.

OMNIA *illa*] tria potiſſimum, necem Cæſaris, copias reip. cauſſa comparatas, Mutinẽſem victoriam. ep. 7. 14. AD *nihilum eſſe ventura.*] partam antea gloriam amittẽs. Ad nihilum recidere, Phil. 8. INERMIS,] pro, Inermibus, ep. 34. lib. x. ALII *facti ſunt.*] non iidem ſunt, qui erant: mutati ſunt. Plautus in Trin. Verbis paucis quã cito alium feciſti me. POTISSIMVM *abuti libertate,*] monet Brutum, ne cõmittat, vt populus de eo queri iure poſſit. PER *quem eam conſecutus ſit.*] per ipſum Decimum libertatem ciuitas recuperauerat, Cæſare interfecto. II *bellum confecerit, qui Antonium oppreſſerit.*] idem ep. 19. 19. 20. lib. x. QVAM *habeat vim.*] opinor, hoc dicit plus tibi reſp. debebit, quam reliquis liberatoribus ſuis. APERTIVS] ne, ſi ſcribam apertius, lædam alios de rep. bene meritos.

Argumentum ep. 13.

TARDITATEM *ſuam excuſat in Antonio perſequendo: quo res in ſtatu ſit, exponit. Eodem anno.*

BRVTVS IMP. COS. DES. S. D. CICERONI. 13.

IAM non ago tibi gratias. cui enim re vix referre poſſum, huic verbis non patitur res ſatisfieri. Attendere te volo, quæ in manibus ſunt. qua enim prudentia es, nihil te fugiet, ſi meas litteras diligenter legeris. Sequi confeſtim Antonium his de cauſſis, Cicero, non potui. eram ſine equitibus, ſine iumentis: Hirtiũ periiſſe neſciebam: Cæſari non credebam prius, quam conueniſſem, & collocutus eſſem. hic dies hoc modo abiit. poſtridie mane a Panſa ſum accerſitus Bononiam. cum in itinere eſſem, nunciatũ mihi eſt, eum mortuum eſſe. recurri ad meas copiolas. ſic enim vere eas appellare poſſum. ſunt extenuatiſſimæ, & inopia omnium rerũm peſſimè acceptæ. biduo me Antonius anteceſſit, itinera multo maiora fugiens, quam ego ſequens. ille enim iit paſſim, ego ordinatim. quacumque iuit, ergaſtula ſoluit, homines abripuit: conſtitit nuſquam prius, quam ad Vada venit: quem locum volo tibi eſſe notum. iacet inter Apenninum, & alpes, impeditiſſimus ad iter faciendum. cum abeſſem ab eo millia paſſuum triginta, & ſe iam Ventidius coniunxiſſet; cõcio eius ad me eſt allata; in qua petere cœpit a militibus, vt ſe trans alpes ſequerentur: ſibi cum M. Lepido conuenire. ſucclamatum eſt, & frequenter a militibus Ventidianis, (nam ſuos valde quam paucos habet) ſibi aut in Italia pereundum eſſe, aut vincendum. & orare cœperunt, vt Pollentiam iter facerent. cum ſuſtinere eos non poſſet, in poſterum diem iter ſuum contulit. hac re mihi nunciata, ſtatim quinque cohortes Pollentiam præmiſi, meumq. iter eo contuli. hora ante præſidium meum Pollentiam venit, quam Trebellius cum equitibus. ſanequam ſum gauiſus: in hoc enim victoriam puto conſiſtere. in ſpem venerant, quod neque Planci quattuor legiones omnibus ſuis copiis pares arbitrabantur; neque ex Italia tam celeriter exercitum tranſuci poſſe credebant. quos ipſi adhuc ſatis arroganter Allobroges, equitatuſq. omnis, qui eo præmiſſus erat a nobis, ſuſtinebant: noſtroq. aduentu ſuſtineri facilius poſſe cõfidimus. tamen, ſi quo etiam caſu Iſaram ſe tranſiecerint; ne quid detrimenti reip. iniungãt, ſumma a nobis dabitur opera. Vos magnum animum, optimamq. ſpem de ſumma rep. habere volumus; cũ & nos, & exercitus noſtros, ſingulari concordia coniunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos. ſed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareq. operam, vt quamparatiſſimi ab exercitu, reliquiſq. rebus pro veſtra ſalute contra ſceleratiſſimam conſpirationem hoſtium confligamus. qui quidem eas copias, quas diu ſimulatione reip. comparabant, ſubito ad patriæ periculum conuerterunt.

EXPLANATIO.

CVI *enim re vix referre poſſum, &c.*] accepti beneficij magnitudinem varie demonſtramus. ep. 11. Tam me tibi debere exiſtimo, quantum perſoluere difficile eſt. Pertinet ad hanc ſententiam illud ep. 4. lib. 1. Si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus. Et epiſt. 8. eiuſdem libri: Nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia aſſequi poſſum. Et epiſt. 24. lib. x. Cuius ille tanta merita habet, quanta nemo, præter me.

NON CREDEBAM] cui crederet eius filio, quem occiderat? CONVENISSEM,] conuenire noluit. Appianus lib. III. BONONIAM.] quo ex pugna fugerat. Appianus, Dio. PESSIME ACCEPTÆ] diuturna Mutinæ obſidione. ITINERA MVLTO MAIORA *fugiens, quam ego ſequens.*] ita dixit, Itinera fugere, & Itinera ſequi, vt dicebant veteres, Ire viam, Redire viam. eſt autem, Itinera fugere, & Itinera ſequi, pro, in itineribus fugere, & ſequi. quod omnino durius: itaq. malim, Itinere multo maiore,

ERGA

ERGASTVLA *ſoluit*,] ep.10. VADA] ep. 10. & Plinius lib.III.cap.5. CONIVNXISSET;] ep.10. POLLENTIAM] Plinius lib.III.cap.5. TREBELLIVS] is, qui tribunus pl. collegæ ſuo Dolabellæ, de tabulis nouis legem ferenti, reſtiterat. Phil. 6. 10. & Dio lib. XLII. PLANCI *quattuor legiones*] ep. 24. lib.x. EXERCITVM] reip. QVOS *ipſi adhuc ſatis arroganter Allobroges ſuſtinebãt*;] Cum dicat, Ipſi, apparet Pollennam, quæ ab Antonio oppugnabatur, opidum Allobrogum fuiſſe. Pollentiam autem cis alpes eſſe, tum hæc epiſtola demonſtrat, tum Silius poeta lib.XII. cum ait:

Vercellæ, fuſcique ferax Pollentia villi.

nam Plinius vnam videtur agnoſcere Pollentiam, quam in maiore Balearium inſula ſtatuit. Strabo nullam nominat. Quod ſi Pollentia, vt oſtendi, opidum Allobrogum fuit: Allobrogum ditionem & cis alpes, & in alpibus, trans alpes etiam fuiſſe dicemus. trans alpes enim eos ponit Plinius in prouincia Narbonenſi: idq. confirmat lib.XIX.cap.8. Trans alpes, inquit, in Allobrogum tantum Aruernorumq. agro pertinax, in ceteris ibi partibus biennio in triticum tranſit. Aſſentitur Strabo lib. IV. Arroganter, dixit, pro, animoſe, & turpiter. ISARAM] ep.15.21.lib.x. NOS,] me, & Plancum, qui trans alpes erat.

Argumentum ep. 14.

RESpondet Bruti litteris de decemuiris creandis, de Octauiano ornando, de legionibus Martia, & Quarta, de pecunia. Addit hominum admirationem propter bellum renatum: cuius exitus ne timeatur, ad ipſum Brutum pertinere dicit. Eodem anno.

CICERO. S. D. BRVTO IMP. 14.

MIRABILITER, mi Brute, lætor, mea conſilia, meaſq. ſententias a te probari de decemuiris, de ornando adoleſcente. ſed quid refert? mihi crede homini non glorioſo, plane iam Brute frigeo. ὄργανον enim erat meum ſenatus: id iam eſt diſſolutum. tantam ſpem attulerat exploratæ victoriæ tua præclara Mutina eruptio, fuga Antonij conciſo exercitu; vt omnium animi relaxati ſint, meæq. illæ vehementes contentiones tamquam σκιαμαχίαν eſſe videantur. Sed, vt ad rem redeam: legionem Martiam, & Quartam negant, qui illas norunt, vlla condicione ad te poſſe perduci. Pecuniæ, quam deſideras, ratio poteſt haberi, eaq. habebitur. De Bruto accerſendo, Cæſareq. ad Italiæ præſidium tenendo, valde tibi aſſentior: ſed, vt ſcribis, habes obtrectatores, quos equidem facillime ſuſtineo: ſed impediunt tamen. Ex Africa legiones exſpectantur: ſed bellum iſtic renatum homines mirantur. nihil tam præter ſpem vmquam. nam, die tuo natali victoria nunciata, in multa ſæcula videbamus remp. liberatam. noui timores retexunt ſuperiora. ſcripſiſti autem ad me iis, quas idibus Maij dediſti, modo te accepiſſe a Planco litteras, non recipi a Lepido Antonium. id ſi ita eſt, omnia faciliora: ſin aliter, magnum negotium: cuius exitum ne extimeſcam, tuæ partes ſunt. ego plus, quam feci, facere non poſſum. te tamen, id quod ſpero, omnium maximum, & clariſſimũ videre cupio. Vale.

EXPLANATIO.

DE *decemuiris*,] aut creatis, aut creandis, qui conſulatus ab Antonio geſti rationem repoſcerẽt, Appianus lib.III. & ep.20.21. & ad Att. ep.19. lib.XV. ADOLESCENTE.] Octauiano. HOMINI *non glorioſo*,] qui me iactare non ſoleo: nihil ad veritatem addo. FRIGEO.] lãguidiores factæ ſunt actiones meæ. ὄργανον] inſtrumentum, quo vtebar: quo diſſoluto, quid agere poſſum? itaque plane iam frigeo. MVTINA] ſic placet, quamquam omnes antiqui libri, præter vnum, habent, Mutinæ. CONTENTIONES] actiones vehementes. ep.1. lib.I. & epiſt.6. lib.2. σκιαμαχίαν] vmbratiles pugnæ. QVI *illas norunt*,] male in Decimum animatæ erant legiones illæ: quia cum C. Cæſare, quem occiderat Decimus, diu militauerant. RATIO *poteſt haberi*,] curari tibi pecunia poteſt. ep.10. BRVTO] Marco, qui cum Caſſio mare tranſierat, copiaſq. comparauerat. ACCERSENDO,] in Italiam. AD *Italiæ præſidium tenendo.*] vt Decimus Antonium perſequeretur, Cæſar Italiæ præſidio eſſet. LEGIONES] veteranæ. ep.26. & lib.x. ep. 24. DIE *tuo natali*] vide ep. ad M. Brutum, cuius initium, Meſſallam. IN *multa ſæcula*] ſic oratione 2. in Rullum: In hunc annum profeſſus ſum otij me, & concordiæ patronum. RETEXVNT] mutant. tranſlatio, qua & Marius vtitur ep.28. MODO] paullo ante. TVÆ *partes ſunt.*] ep. 21. Vide, ne tua iam, mi Brute, culpa futura ſit, ſi ego quidquam timeam. FACERE *non poſſum.*] vere. nihil enim omiſit, vt Antonium perderet, infenſum libertati. quod Philippici libri teſtantur.

Argumentum ep. 15.

LAudat officium, & diligentiam Bruti: magnamq. ex illius & Planci coniunctione lætitiam ſenatus, & populi R. ſignificat: hortatur, vt in tuenda rep. ſe ipſum vincat. Eodem anno.

CICERO S. D. BRVTO IMP. 15.

ETSI mihi tuæ litteræ iucundiſſimæ ſunt: tamen iucundius fuit quod in ſumma occupatione tua Planco collegæ mandaſti, vt te mihi per litteras excuſaret. quod fecit ille diligenter. mihi autem nihil amabilius officio tuo, & diligentia. Coniunctio tua cum collega, concordiaq. veſtra, quæ litteris communibus declarata eſt, ſenatui, populoq. R. gratiſſima accidit. Quod ſupereſt, perge, mi Brute, & iam non cum aliis, ſed tecum ipſe certa. Plura ſcribere non debeo, præſertim ad te, quo magiſtro breuitatis vti cogito. Litteras tuas vehementer exſpecto, & quidem tales, quales maxime opto.

EXPLANATIO.

PLANCO *collegæ mandaſti,*] iam ſe Plancus Bruto coniunxerat. Velleius lib. 2. Plancus dubia, id eſt ſua fide, diu, quarum eſſet partium, ſecum luctatus, ac ſibi difficile conſentiens, & nunc adiutor D. Bruti, collegæ ſui, mox eiuſdem proditor. Et Appianus lib. III. SENATVI, *populoq. R. gratiſſima accidit.*] Idem ad Plancum epiſt. 22. lib. x. Concordia veſtra, quæ ſenatui declarata litteris veſtris eſt, mirifice & ſenatus, & cuncta ciuitas delectata eſt. MAGISTRO *breuitatis*] breuitatem in ſcribendo amabat Decimus. ep. 24. 25. TALES,] quæ oppreſſum Antonium ſignificent.

Argumentum ep. 16.

COMMENDAT *L. Aelium Lamiam in petitione præturæ. Antonio, & Dolabella coſ.*

CICERO S. D. BRVTO IMP. 16.

PERMAGNI intereſt, quo tibi hæc tempore epiſtola reddita ſit; vtrum, cum ſollicitudinis aliquid haberes; an, cum ab omni moleſtia vacuus eſſes. itaque ei præcepi, quem ad te miſi, vt tempus obſeruaret epiſtolæ tibi reddendæ. nam, quemadmodum coram, qui ad nos intempeſtiue adeunt, moleſti ſæpe ſunt: ſic epiſtolæ offendunt, non loco redditæ. ſi autem, vt ſpero, nihil te perturbat, nihil impedit; & ille, cui mandaui, ſatis ſcite, & commode tempus ad te cepit adeundi: confido me, quod vellem, a te facile impetraturum. L. Lamia præturam petit. hoc ego vtor vno omnium plurimum. magna vetuſtas, magna conſuetudo intercedit: quodq. plurimum valet, nihil mihi eius eſt familiaritate iucundius. magno præterea beneficio eius, magnoq. merito ſum obligatus. nam Clodianis temporibus, cum equeſtris ordinis princeps eſſet, proq. mea ſalute acerrime propugnaret, a Gabinio coſ. relegatus eſt: quod ante id tempus ciui Romano Romæ contigit nemini. hoc cum populus R. meminerit, me ipſum non meminiſſe turpiſſimum eſt. quapropter perſuade tibi, mi Brute, me petere præturam. quamquam enim Lamia ſummo ſplendore, ſumma gratia eſt, vſus magnificentiſſimo munere ædilicio: tamen, quaſi ea ita non eſſent, ego ſuſcepi totum negotium. nunc, ſi me tanti facis, quanti certe facis; quando equitum centurias tenes, in quibus regnas, mitte ad Lupum noſtrum, vt is nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus: ponam in extremo, quod ſentio. nihil eſt, Brute, cum omnia a te exſpectem, quod mihi gratius facere poſſis. Vale.

EXPLANATIO.

NON *loco*] non alieno tempore, cum reddendæ non ſunt, non opportune. lib. III. de Leg. Senatori, quæ iuſſa ſunt, vt adſit; nam grauitatem res habet, cum frequens ordo eſt: vt loco dicat, id eſt rogatus: vt modo, ne ſit infinitus. Et in Partit. Loco tu quidem quæris: ſed planius, quod vis, explicabitur, cum ad orationis ipſius, quæſtionumq. rationem venero. Et Terentius in Heaut. In loco, ego vero laudo. L. LAMIA] genus Æliæ, cuius auctor antiquiſſimus fuiſſe Lamus videtur: vnde Lamia cognomen gentis. Horatius: Æli, vetuſto nobilis ab Lamo. Eiuſdem gentis Mamurra ille Formianus fuit, quo Cæſar in Gallia præfecto fabrum vſus eſt. VETVSTAS,] ep. 15. lib. v. & ep. 10. lib. x. NIHIL *mihi eius eſt familiaritate iucundius.*] ep. 20. lib. XII. Ad hæc officia, vel merita potius, iucundiſſima conſuetudo accedit, vt nullo prorſus plus homine delecter. CVM *equeſtris ordinis princeps eſſet,*] hoc tempore non equeſtris, ſed ſenatorij ordinis Lamia dicebatur. minoris enim ordinis appellationem omittebat, qui maiorem adeptus erat. RELEGATVS *eſt:*] vide ep. 29. lib. XI. & orationem pro Sextio, & pro domo. SVMMA *gratia*] apud populum, qui maxime muneribus ædilicijs conciliabatur. ep. ſequenti. VSVS *magnificentiſſimo munere ædilicio:*] Functus eſt ædilicio maximo munere, dixit Cicero de P. Craſſo lib. 2. Off. de L. Craſſo autem: Magnificentiſſima ædilitate functus eſt. Fuerat autem ædilis Lamia biennio ante: quod erat legitimum ſpatium inter ædilitatem, & præturam. ep. 25. lib. x. MITTE *ad Lupum noſtrum,*] pro, ſignifica Lupo noſtro. Modus loquendi Tullio familiaris. ad Att. ep. 10. lib. XIII. Hodie Spintherem exſpecto: miſit enim Brutus ad me. Et ad Tironé, ep. 9. lib. XVI. Curio miſi, vt medico honos haberetur.

Argumentum ep. 17.

C*ommendat eundem Lamiam. & videtur hanc epiſtolam aliquanto poſt ſuperiorem ſcripſiſſe. Eodem anno.*

Cicero s. d. brvto imp. 17.

Lamia vno omnium familiariſſime vtor. magna eius in me non dico officia, ſed merita, eaq. ſunt populo R. notiſſima. is, magnificentiſſimo munere ædilitatis perfunctus, petit præturam: omneſq. intelligunt, nec dignitatem ei deeſſe, nec gratiam. ſed is ambitus exſtare videtur, vt ego omnia pertimeſcam, totamq. petitionem Lamiæ mihi ſuſtinendam putem. in ea re quantum me poſſis adiuuare, facile perſpicio: nec vero, quantum mea cauſſa velis, dubito. velim igitur, mi Brute, tibi perſuadeas, nihil me maiore ſtudio a te petere, nihil te mihi gratius facere poſſe, quam ſi omnibus tuis opibus, omni ſtudio Lamiam in petitione iuueris. quod vt facias, vehementer te rogo. Vale.

EXPLANATIO.

Non *dico officia, ſed merita,*] vinci meritis officia, declarat hic locus, & ille ep. 29. lib. x i i. Ad hæc officia, vel merita potius, iucundiſſima conſuetudo accedit. Nec *dignitatem ei deeſſe, nec gratiam.*] ep. ſuperiore: Summo ſplendore, ſumma gratia eſt. Ambitvs *exſtare*] & conſuetudine Latini ſermonis adducor, & præterea quinque veterum librorum teſtimonio, vt probem, Exſtare, non probem, Excitare, quod aliis placet. Omnibvs *tuis opibus,*] pro eo, quantum valebis. ep. 21.

Argumentum ep. 18.

R*eprehendit in Decimo nonnullam timoris ſignificationem. Scripta eſt poſt interfectos Hirtium & Panſam, conſules.*

Cicero. s. d. brvto imp. 18.

Etsi ex mandatis, quæ Galbæ, Volumnioq. ad ſenatum dediſti, quid timendum, ſuſpicandumq. putares, ſuſpicabamur: tamen timidiora mandata videbantur, quam erat dignum tua, populiq. R. victoria. ſenatus autẽ, mi Brute, fortis eſt, & habet fortes duces: itaque moleſte ferebat, ſe a te, quem omnium, quicumque fuiſſent, fortiſſimum iudicaret, timidum, atque ignauum iudicari. etenim cum, te incluſo, ſpem maximam omnes habuiſſent in tua virtute, florente Antonio; quis erat, qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec vero Lepidum timebamus. quis enim eſſet, qui illum tam furioſum arbitraretur, vt, qui in maximo bello pacem velle ſe dixiſſet, is in optatiſſima pace bellum reip. indiceret? Nec dubito, quin tu plus prouideas. ſed tamen, tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renouatio timoris magnã moleſtiam afferebat. Quare velim equidem, id quod ſpero, vt plane abiectus, & fractus ſit Antonius: ſin aliquid virium forte collegerit; ſentiet, nec ſenatui conſilium, nec populo R. virtutem deeſſe, nec reip. te viuo, imperatorem. x i v. Kal. Iun. Vale.

EXPLANATIO.

Galbæ] ep. 30. lib. x. Victoria.] Mutinenſi. Fortes *duces:*] quorum auctoritate, & conſilio regitur. Seipſum modeſte ſignificat. quod aliquanto apertius in ep. ad M. Brutum: Non ſemper eundem populum habebitis, neque ſenatum, neque ſenatus ducem. In *maximo bello,*] florente Antonio, ante Mutinenſe prœlium ep. 27. lib. x. & Phil. 13. Plvs] quam nos, qui Romæ ſumus: cum tu ab Antonio, & Lepido non longe abſis. Gratvlatione] gratulabantur in victoria diis immortalibus. ep. 4. 5. lib. x v. & Phil. 14. Tvo *nomine*] quod eſſes obſidione liberatus. ep. 19. ad M. Brutum. Sin *aliquid virium forte collegerit;*] epiſt. 12. Si aliquid firmitatis nactus ſit. Et in eadem, infra: Si ita ſe habet; vt confligi cum eo ſine periculo non poſſit.

Argumentum ep. 19.

Reip. *vicem timet: Vicetinos commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. BRVTO IMP. 19.

AD ſenatum quas litteras miſi, velim prius perlegas: &, ſi qua tibi videbuntur, commutes. neceſſario me ſcripſiſſe, ipſe animaduertes. nam cum putarem Quartam & Martiam legiones mecum futuras, vt Druſo, Paulloq. placuerat, vobis aſſentientibus; minus de reliquis rebus laborandum exiſtimaui. nunc vero cum ſim cum tironibus egentiſſimis: valde & meam, & veſtram vicem timeam neceſſe eſt. Vicetini me, & M. Brutum præcipue obſeruant. his ne quam patiare iniuriam fieri in ſenatu vernarum cauſſa, a te peto. cauſſam habent optimam, officium in remp. ſummum, genus hominum aduerſariorum ſeditioſum, & inertiſſimum XII. Kal. Iun. Vercellis.

EXPLANATIO.

MECVM *futuras*,] poſt mortem conſulum. vide ep. 14. DRVSO,] ſenatori, Liuiæ gentis, patri fortaſſe Liuiæ Druſillæ, quæ Auguſti vxor fuit. ep. 16. ad Att. lib. XV. Druſus reus factus eſt. Si modo idem eſt. PAVLLOQ.] L. Æmilio Paullo, qui conſul fuerat cum C. Marcello. ep. 12. lib. XV. Frater fuit M. Lepidi, eoq. mox triumuiro proſcriptus eſt. VOBIS *aſſentientibus*;] reliquo ſenatu. DE *reliquis rebus*] quas cum peterem, non impetrabam. ET *meam, & veſtram vicem timeam*] ne quid mihi, & vobis accidat aduerſi. ep. 5. lib. XV. An illius vicem, credo, doles? Et pro Domo: Mihi vni neceſſe erit, & meam, & aliorum vicem pertimeſcere? Timere vicem alicuius, eſt timere quod ad illum ſpectat. VERNARVM] vernis comparat Vicetinorum aduerſarios, vt homines nequam, abiectoſq. ſignificet. VERCELLIS.] firmiſſimum tranſpadanæ regionis municipium Tacitus appellat lib. XVII.

Argumentum ep. 20.

TImere ſe ait Ciceronis cauſſa; eumq. monet, vt veteranorum animos ſibi reconciliet. Eodem anno.

BRVTVS IMP. S. D. CICERONI. 20.

QVOD pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaq. officia cogunt, vt timeam. ſæpe enim mihi cum eſſet dictum, neque a me contemptum, nouiſſime Labeo Segulius, homo ſui ſimillimus, narrauit mihi, apud Cæſarem ſe fuiſſe, multumq. ſermonem de te habitum eſſe: ipſum Cæſarem nihil ſane de te queſtum, niſi dictum, quod diceret te dixiſſe laudandum adoleſcentem, ornandum, tollendum; ſe non eſſe commiſſurum, vt tolli poſſit. hoc ego Labeonem credo illi retuliſſe, aut finxiſſe dictum, non ab adoleſcente prolatum. Veteranos vero peſſime loqui, volebat Labeo me credere, & tibi ab iis inſtare periculum, maximeq. indignari, quod in X. viris neque Cæſar, neque ego habiti eſſemus, atque omnia ad veſtrum arbitrium eſſent collata. Hæc cum audiſſem, & iam in itinere eſſem, committendum non putaui, prius vt alpes tranſgrederer, quam, quid iſtic ageretur ſcirem. nam de tuo periculo crede mihi, iactatione verborum, & denunciatione periculi ſperare eos, te pertimefacto, adoleſcente impulſo, poſſe magna conſequi præmia; & totam iſtam cantilenam ex hoc pēdere, vt quamplurimum lucri faciant. neque tamen non te cautum eſſe volo, & inſidias vitantem. nihil enim tua mihi vita poteſt eſſe iucundius, neque carius. illud vide, ne, timendo, magis timere cogare: &, quibus rebus poteſt occurri veteranis, occurras: primum, quod deſiderant de decemuiris, facias: deinde, de præmiis, ſi tibi videtur, agros militum eorum, qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos cenſeas ab vtriſque nobis: de nummis, lente, ac ratione habita pecuniæ: ſenatum de ea re conſtituturum. quattuor legionibus iis, quibus agros dandos cenſuiſtis, video facultatē fore ex agris Sullanis, & agro Campano. æqualiter, aut ſorte agros legionibus aſſignari puto oportere. Hæc me tibi ſcribere non prudentia mea hortatur, ſed amor in te, & cupiditas otij; quod ſine te conſiſtere non poteſt. Ego, niſi valde neceſſe fuerit, ex Italia non excedam. legiones armo, paro: ſpero me non peſſimum exercitum habiturum ad omnes caſus, & impetus hominum. de exercitu, quem Panſa habuit, legionem mihi Cæſar non remittit. Ad has litteras ſtatim mihi reſcribe; tuorumq. aliquem mitte, ſi quid reconditum magis erit, meq. ſcire opus eſſe putaris. Vale. IIX. Kal. Iun. Eporædia.

EXPLANATIO.

HOMO *ſtiſimillimus*,] idem, qui ſolet eſſe. Accipiendum in malam partem. CÆSAREM] Octauianum. NISI *dictum*,] dictum dicere, eſt breuem, & acutam ſententiam dicere. hic, Dictum, nomen eſt, pro breui ſentẽtia. ADOLESCENTEM,] ipſum Cæſarem. TOLLENDVM;] ambiguum verbum. nam & ad honorem, & ad necem pertinet. Velleius lib. 2. Hoc eſt illud tempus, quo Cicero, inſito amore Pompeianarum partium, Cæſarem laudandum, & tollendum cenſebat; cum aliud diceret, aliud intelligi vellet. Suetonius in Auguſto: Vt cognouit, Antonium poſt fugã a M. Lepido receptum, cæteroſq. duces & exercitus conſentire pro partibus: cauſſam optimatium ſine cunctatione deſeruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factaq. quorundam calũniatus, quaſi alij ſe puerum, alij ornandum, tollendumq. iactaſſent, ne aut ſibi, aut veteranis par gratia referretur. DECEMVIRIS] ideo creatis, vt ab Antonio geſti conſulatus rationem repoſcerent. epiſt. 14. & 21. Appianus lib. III. AD *veſtrum arbitrium*] qui eſtis in vrbe, nobis neglectis, qui pro rep. pugnamus. Erat autem Cicero in decemuiris. epiſt. ſeq. IN *itinere*] perſequebatur M. Antoniũ. PRIVS *vt Alpes tranſgrederer*,] mendoſus videtur epiſtolarum ordo. nam ſi nondũ Alpes tranſgreſſus eſt, coniungi Planco nondum potuit. at coniunctus videtur epiſt. 15. EOS,] veteranos. TOTAM *illam cantilenam*] totum hoc, quod iſti iactant, atque in te conferunt. cãtilena enim, & id, quod canitur, & id, quod crebris ſermonibus vſurpatur: vt ad Att. ep. 17. lib. I. Crebro mihi inſuſurrat, Epicharmus cantilenam illam ſuam: [illegible] inde adagium, cantilenam eandem canere; apud Terentium in Phorm. Accipitur interdum pro conuicio. nam, vt ait Feſtus, Occentaſſint, antiqui dicebant, quod nũc, conuicium fecerint, dicimus: quod id clare, & cum quodam canore fit: inde Cantilenam dici, non cantus iucunditatem, puto. OCCVRRI] vt iratos mitiges. QVOD *deſiderant de decemuiris*,] vt in iis ego, & Cæſar ſimus. AB *vtriſque nobis*] a me, & Cæſare. DE *nummis*,] quos veterani appetunt. LENTE,] agas. CONSTITVTVRVM.] dicas. QVATTVOR *legionibus iis*,] opinor ſignificari Martiam, Quartam, Septimam, quæ cum Hirtio & Panſa contra Antonium pugnauerant, & vnam præterea Decimi, quæ nominatur epiſt. 14. lib. X. EX *agris Sullanis*,] ſic quinque libri veteres. agros dicit, quos dictator Sulla, municipiis ademptos Marianarũ partium ſtudioſis, publicauerat. ep. 4. lib. XIII. AGRO *campano*.] ea ſcilicet parte, quam C. Cæſar primo ſuo conſulatu non diuiſerat. vide ep. 9. lib. I. & ep. 10. lib. IIX. LEGIONEM] tironum. nam veterani cum Panſa non fuere. vide ep. 30. lib. X. *Eporedia*.] Oppidum in Gallia ciſalpina, tranſpadana, Sibyllinis libris a populo R. condi iuſſum, non procul a Vercellis. Plinius lib. III. cap. 17. Tacitus lib. XVI. firmiſſimum tranſpadanæ regionis municipium vocat.

Argumentum ep. 21.

RESPONDET *ſuperiori epiſtolæ*.

CICERO S. D. BRVTO IMP. 21.

DII iſti Segulio male faciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt, quid? tu illum tecum ſolum, aut cum Cæſare, qui neminem prætermiſerit, quicum loqui potuerit, cui non eadem iſta dixerit? te tamen, mi Brute, ſic amo, vt debeo, quod iſtud, quidquid eſſet, nugarum me ſcire voluiſti: ſignum enim magnum amoris dediſti. Nam, quod idem Segulius ait veteranos queri, quod tu, & Cæſar in decem viris non eſſetis; vtinam ne ego quidem eſſem: quid enim moleſtius? ſed tamen, cum ego ſenſiſſem, de iis, qui exercitus haberent, ſententiam ferri oportere; iidem illi, qui ſolent, reclamarunt: itaque excepti etiam eſtis, me vehementer repugnante. quocirca Segulium negligamus, qui res nouas quærit: non quo veterem comederit: nullam enim habuit: ſed hanc ipſam recentem nouam deuorauit. Quod autem ſcribis, te, quod pro te ipſo non facias, id pro me facere, vt de me timeas aliquid: omni te, vir optime, mihiq. cariſſime Brute, de me metu libero. ego enim; quæ prouideri poterunt, non fallar in iis: quæ cautionem non habebunt, de iis non ita valde laboro. ſim etenim impudens, ſi plus poſtulem, quam homini a rerum natura tribui poteſt. Quod mihi præcipis, vt caueam, ne, timendo, magis timere cogar: & ſapienter, & amiciſſime præcipis: ſed velim tibi perſuadeas, cum te conſtet excellere hoc genere virtutis, vt numquam extimeſcas, numquam perturbere, me huic tuæ virtuti proxime accedere. quamobrem neque metuam quidquam, & cauebo omnia. ſed vide, ne tua iam, mi Brute, culpa futura ſit, ſi ego quidquam timeam. tuis enim opibus, & conſulatu tuo, etiam ſi timidi eſſemus, tamen omnem timorem abiiceremus; præſertim cum perſuaſum omnibus eſſet, mihiq. maxime, nos a te vnice diligi. Cõſiliis tuis, quæ ſcribis, de quattuor legionibus, deq. agris aſſignandis ab vtriſque veſtrum, vehementer aſſentior. itaque, cum quidam de collegis noſtris agrariam curationem ligurrirent, diſturbauirem, totamq. vobis integram reſeruaui. ſi quid erit occultius, &, vt ſcribis, reconditum; meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te litteræ perferantur. Vale. Pridie non. Iun.

EXPLANATIO.

DIIS ISTI *Segulio male faciant*,] ep. 11. lib. v. Dalmatis dij male faciant. HOMINI *nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt.*] Modus amplificandi. Plautus in Per. Qui ſunt, qui fuerunt, quiq. futuri ſunt poſthac, ego ſolus omnibus antideo facile, miſerrimus hominum vt viuam. Catullus ad Aurelium. Aureli pater eſuritionum, Non harum modo, ſed quot aut fuerunt, aut ſunt, aut aliis erunt in annis. Idem ad puerum: O qui floſculus es Iuuentiorum, Non horum modo, ſed quot aut fuerũt, Aut poſthac aliis erunt in annis. Idem ad M. Tullium Ciceronem: Diſertiſſime Romuli nepotũ, Quot ſunt, quotq. fuere, Marce Tulli, Quotq. poſt aliis erunt in annis. Cicero in oratione poſt reditũ ad Quir. Cn. Pompeius, vir omnium, qui ſunt, fuerunt, erunt, virtute, ſapientia, ac gloria princeps. HANC *ipſam*] vel hereditate acceptam, vel a C. Cæſare, cum viueret, donatã. quod veriſimilius videtur. nam & Octauiani amicus erat: & veteranis fauebat, vt ex epiſtola ſuperiore intelligitur: & verbum, Deuorauit, vſurpatur Phil. 11. de veteranis: Suis, inquit, rebus exhauſtis, beneficiis Cæſaris deuoratis, fortunas veſtras cõcupiuerunt. Similiter Phil. 13. Comites Antonij, qui, poſtquam Cæſaris beneficia comederunt, conſulem deſignatum obſident. Fortaſſe igitur & hic Segulius ex veteranis Cæſaris militibus vnus fuit. RECENTEM *nouam*] ita differunt Recens, & Nouum, vt Vetus, & Antiquum. poteſt enim recens aliquid eſſe, quod nouum non ſit. vt recens hereditas, quæ alicui nuper obtigit non tamen noua, cum aliæ poſſint hereditates eidem antea contigiſſe. nouũ eſt enim, non quod nuper, ſed quod nunc primum habemus: recens vero, non quod nunc primum, ſed quod nuper. & nouum ad rem, recens ad tẽpus refertur. propterea, vt ſimul vtrumque ſignificetur, coniunguntur: vt in oratione pro Flacco: Meminetitis, quarum rerum inuidia, lege hac recenti, & noua, cœtus eſt inquiſitioni comitum numerus conſtitutus. Et hic de Segulio: Hanc ipſam recentem nouam deuorauit: ideo dictum, quia nec illam habuiſſet eo tempore, cum illam accepit; nec vnquam antea. nam, Recẽtem ſpectat illud: Non quo veterem comederit: nullã enim habuit. ſubauditur enim, Tum, cum illã accepit. Nouam autem, perpetuam vitæ ſuperioris egeſtatem deſignat. Sic apud Plautum coniunguntur Vetus, & Antiquum, duplex vt indicetur ſignificatio. in Amphitr. Veterem, atque antiquam rem, nouam ad vos profero. In Mil. Quin tu iſtam orationem hinc, veterem, atque antiquam, amoues? In Per. Veterem, atque antiquum quæſtũ ſeruo, atque obtineo. In Trin. Hiſtoriam veterem, atque antiqoam hæc mea ſenectus ſuſtinet. Patet igitur, & quæ ſit, inter nouum, & recens differentia, & recenti rei opponi veterem, antiquam nouæ. Commemorarem, inquit ep. 6. lib. vi. non ſolum veterum, ſed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum grauiſſimos caſus. SIM *etenim impudens*,] notandum Etenim, ſecundo loco: quod perquam rarum. pro Cœlio: Sint etenim iſta maledicta peruulgata in omnes. CVLPA] quia perſecutus Antonium non erat. epiſt. 12. Nonnulli etiam queruntur, quod perſecuti non ſitis. Et ep. ad M. Brutum: Erat victria reſp. cæſis Antonij copiis, ipſo expulſo. Bruti deinde ita multa peccata, vt quodam modo victoria excideret e manibus. perterritos, inermos, ſaucios non ſunt noſtri duces perſecuti. Hanc tamen a ſe culpam remouet Decimus ep. 13. CONIVLATV *tuo*.] ſequentis anni. AB *vtriſque veſtrum*,] non dixit, Ab vtriſque vobis: vt dixerat Decimus, Ab vtriſque nobis. COLLEGIS *noſtris*] decemuiris, in quibus erat Cicero. AGRARIAM *curationem*] vt ipſi agros aſſignarent. LIGVRRIRANT,] vehementer appeterent. Ligurrire Verrem improbiſſima lucra, dixit Cicero.

Argumentum ep. 22.

COMMENDAT *Ap. Claudium. Eodem anno.*

CICERO S. D. BRVTO IMP. 22.

CVM Ap. Claudio C. F. ſumma mihi neceſſitudo eſt, multis eius officiis, & meis mutuis conſtituta. peto a te maiorem in modum, vel humanitatis tuæ, vel mea cauſſa, vt eum auctoritate tua, quæ plurimum valet, conſeruatum velis. volo te, cum fortiſſimus vir cognitus ſis, etiam clementiſſimum exiſtimari. magno tibi erit ornamento, nobiliſſimum adoleſcentem beneficio tuo eſſe ſaluum. cuius quidem cauſſa hoc melior debet eſſe, quod, pietate adductus, propter patris reſtitutionem ſe cum Antonio coniunxit. quare, etſi minus veram cauſſam habebis, tamen vel probabilem aliquam poteris inducere. nutus tuus poteſt hominem ſummo loco natum, ſummo ingenio, ſumma virtute, officioſiſſimum præterea, & gratiſſimum, incolumem in ciuitate retinere. quod vt facias, ita a te peto, vt maiore ſtudio, magis ve ex animo petere non poſſim. Vale.

EXPLANATIO.

CVM AP. *Claudio C. F.*] patris prænomen addidit, vt ab aliis, qui eodem prænomine, & nomine vterentur, eum diſtingueret. CONSERVATVM *velis.*] ne hoſtis cum Antonio iudicetur. quandoquidem eum ſecutus erat. ep. ad M. Brutum: Hoſtes omnes iudicati, qui M. Antonij ſectam ſecuti ſunt. FORTISSIMVS] in Cæſaris nece, & Mutinenſi eruptione. NOBILISSIMVM] infra, Sũmo

loco

loco natum. erant enim Claudij maioribus clari: ſiue Pulchri, & Nerones, ideſt patricij, ſiue Marcelli, ideſt plebeij. PROPTER *patris reſtitutionem*] videtur pater eius, cum exſularet, ab Antonio conſulex in patriam reſtitutus. MINVS *veram*] minus æquam, ſic alibi locutus. POTERIS *inducere.*] vt eum litteris commendes ad amicos miſſis, vel etiam ad ſenatum.

Argumentum ep. 23.

Hortatur Ciceronem ad bene de rep. ſperandum: & ſe litteras eius exſpectare dicit. Eodem anno.

BRVTVS S. D. CICERONI. 23.

NOs hic valemus recte; &, quo melius valeamus, operam dabimus. Lepidus commode de nobis ſentire videtur, omni timore depoſito, debemus libere reip. conſulere. quod ſi omnia eſſent aliena, tamen tribus tantis exercitibus, propriis reip. valentibus, magnum animum habere debebas, quem & ſemper habuiſti, & nunc, fortuna adiuuante, augere potes. Quæ tibi ſuperioribus litteris mea manu ſcripſi, terrendi tui cauſſa homines loquuntur. ſi frenum momorderis; peream, ſi te omnes, quotquot ſunt, conantem loqui ferre poterunt. Ego, tibi vt antea ſcripſi, dum mihi a te litteræ veniāt, in Italia morabor. Vale. IIX. Kal. Iun. Eporædia.

EXPLANATIO.

LEPIDVS *commode de nobis ſentire videtur.*] nihil muto. nā, De nobis, pro De rep. dixit. Et, Commode nobis, in nullo reperitur antiquo. Sic locutus ep. 18. lib. x. Magnum periculum ea pars exercitus adiret, quæ bene de rep. ſentit. ESSENT *aliena.*] vel ſi Lepidus ſe cum Antonio cōiungat. TRIBVS] Decimi, Octauiani, Plāci. FORTVNA *adiuuante.*] profligato iam Antonio pugna Mutinenſi. SVPERIORIBVS *litteris*] eodem die ſcriptis, ideſt IIX. Kal. Iun. quarum initium eſt: Quod pro me non facio. HOMINES *loquuntur.*] maxime Segulius. ep. 20. SI *frenum momorderis;*] ſi eos cōtempſeris. tranſlatio ab equis; qui, cum frenum momorderint, libero impetu feruntur, nec ab equitibus regi poſſunt. CONANTEM *loqui*] nedum loquentem.

Argumentum ep. 24.

SI quid ante timoris fuerat, ademptum ait ſuperioribus Bruti litteris. addit, quid agendum ei ſit, & de pecunia decreta. Eodem anno.

CICERO S. D. BRVTO. 24.

NARRO tibi: antea ſubiraſcebar breuitati tuarum litterarum: nunc mihi loquax eſſe videor. te igitur imitabor. Quam multa quam paucis? te recte valere, operāq. dare, vt quotidie melius: Lepidum commode ſentire: tribus exercitibus quiduis non oportere confidere. ſi timidus eſſem, tamen iſta epiſtola mihi omnem metum abiterſiſſes. ſed, vt mones, frenum momordi. etenim, qui, te incluſo, omnem ſpem habuerim in te; quid nunc putas? cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, ſed ita, vt ne deſim conſtantiæ meæ. Quod ſcribis, in Italia te moraturum, dum tibi litteræ meæ veniant: ſi per hoſtem licet, non erraris. multa enim Romæ. ſin aduentu tuo bellum confici poteſt: nihil ſit antiquius. Pecunia, expeditiſſima quæ erat, tibi decreta eſt. Habes amantiſſimum Seruilium. nos non deſumus. Vale. IIX. Id. Iun.

EXPLANATIO.

QVAM *multa quam paucis*] complexus es. VIGILIAM *meam,*] tranſlatio ab excubantibus militibus: qui ſuccedunt per vigilias. nox autem in quattuor vigilias diſtributa. Cupio, inquit, cum ſatis iam officio meo fecerim, curā in te meam transferre. Phil. 1. Manendum mihi ſtatuebam quaſi in vigilia quadam conſulari, ac ſenatoria. CONSTANTIÆ *meæ.*] eſt enim inconſtantis, deſerere ſuum munus. MVLTA *enim Romæ.*] multa dicuntur eiuſmodi, vt in Italia diutius morādum tibi non eſſe videatur. SERVILIVM.] Iſaurici filium. fauebat Decimo, infenſus Planco. ep. 12. lib. x.

Argumentum ep. 25.

EXſpectari a ſe Bruti litteras ait: ſibi nihil eſſe, quod ſcriberet: reip. ſpem in ipſo, & in eius collega Planco omnem eſſe: de M. Bruto nihil certi. Eodem anno.

CICERO. S. D. BRVTO IMP. 25.

EXSPECTANTI mihi tuas quotidie litteras Lupus noſter ſubito denunciauit, vt ad te ſcriberem ſi quid vellem. ego autem, etſi, quid ſcriberem, non habebam: (acta enim ad te mitti ſciebam: Inanem autem ſermonem litterarum tibi iniucundum eſſe audiebam) breuitatem ſecutus ſum te magiſtro. Scito igitur, in te, & in collega ſpem omnem eſſe. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum præcipis, priuatis litteris ad bellum commune vocare non deſino. qui vtinam iam adeſſet: inteſtinum vrbis malum, quod eſt non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitor λακωνισμὸν tuum. altera iam pagella procedit. vince, & vale. XIV. Kal. Quinct.

EXPLANATIO.

TE *magiſtro.*] ep. 15. COLLEGA] L. Plancu. INTESTINVM *vrbis malum,*] erant enim, qui Octauianum, interfectis Panſa & Hirtio conſulibus, ad petitionem conſulatus impellerent. ep. 24. lib. x. & ep. 14. ad M. Brutum: Cæſarem, meis conſiliis adhuc gubernatum, præclara ipſum indole, admirabiliq. cõſtantia, improbiſſimis litteris quidam, fallacibus interpretibus, ac nunciis impulerunt in ſpem certiſſimam conſulatus. Et ep. 22. ad eundem: Quid dicam, in tanto ſenatus populiq. conſenſu; cum tantum reſideat intra muros mali? Maximo autem, cum hæc ſcriberem, afficiebar dolore, quod, cum me pro adoleſcentulo, ac pæne puero reſp. vadem accepiſſet, vix videbar, quod promiſeram, præſtare poſſe. Et ibidem: Videtur eſſe indoles, ſed flexibilis ætas multiq. ad deprauandum parati: qui, ſplendore falſi honoris obiecto, aciem boni ingenij perſtringi poſſe confidunt. *λακωνισμὸν tuum.*] Laconicam, qua tu ſoles vti, breuitatem. ALTERA *iam pagella procedit.*] paucos igitur verſus pagina capiebat: breuis enim admodum hæc epiſtola: & ad Att. ep. 34. lib. XIII. cum perpauca ſcripſiſſet, dixit: Cõplere paginam volui. Rurſus Pagina, ſi modo vna eſt, ſatis longa oſtenditur ep. 13. lib. II. in eo loco, Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. Sed epiſtolæ Cœlianæ, cui Cicero ibi reſpondet, cuius initium eſt, Non dubito, non vna, ſed plures pagellæ, tres fortaſſe, aut quattuor, fuerint, neceſſe eſt: cuius ad extremam Ciceronis illa verba reſpondet. nam, ſi vna tantum: longe differret ab hac ad Brutum: cuius primam pagellã pauci verſus implebant: & altera iam procedebat, ideſt ſcribi cœpta erat. Eademq. breuitas pagellæ cernitur in illa, cuius teſtimonio ſum vſus, ad Att. ep. itaque plures omnino Cœlianarum litterarũ pagellas fuiſſe, veriſimile videtur. Erant autem illæ, niſi fallor, codicillorum pagellæ, non Ægyptiacæ chartæ, ex papyro confectæ; quæ plures verſus in pagina capiebat; cum latitudo eſſet optimæ digitorum tredecim, bonitate proximę vndecim, aut decem: quod lib. XIII. cap. 12. Plinius docet. De codicillis autem vide quæ diximus ep. 12. lib. IV.

Argumentum ep. 26.

Sollicitus ob Antonij cum Lepido coniunctionem, poſtulat, vt legiones quamprimum ſibi, ſtipendiumq. mittatur. Eodem anno.

BRVTVS IMP. S. D. CICERONI. 26.

IN maximo meo dolore hoc ſolatio vtor, quod intelligunt homines, non ſine cauſſa me timuiſſe iſta, quæ acciderunt. Deliberent, vtrum traiiciant legiones ex Africa, nec ne, & ex Sardinia; Brutũ accerſant, nec ne mihi ſtipendium dent, an non; decernant. ad ſenatum litteras miſi. crede mihi, niſi iſta omnia ita fiũt, quemadmodum ſcribo, magnum nos omnes adituros periculum. rogo te, videte, quibus hominibus negotiũ detis, qui ad me legiones adducant. & fide opus eſt, & celeritate. Vale. III. non. Iun. ex caſtris.

EXPLANATIO.

ISTA *quæ acciderunt.*] coniunctionem Lepidi cum Antonio. DELIBERENT,] ironia cum ſtomacho. EX *Africa.*] ep. 14. & lib. x. ep. 24. BRVTVM] M. Brutum, qui erat in Macedonia. MAGNVM *nos omnes adituros periculum.*] veriſſimum augurium. nam, Nouembri menſe inita inter Lepidum, Antonium, Octauianum ſocietate, & omnes, & omnia perire. Velleius, Plutarchus, Appianus, Dio. III. *non. Iun.*] hæc dies hanc epiſtolam anteſuperiorem ſcriptam eſſe oſtendit.

Argumentum ep. 27.

QVeſtus erat Matius, accuſari ſe a Cicerone, tum quod in lege quadam Cæſaris ſuffragium tuliſſet, tum etiam quod ludos, Cæſari mortuo ab Octauiano datos, curaſſet. Cicero ita ſe purgat, vt alterum negari a ſe dicat, alterum defendi: Eſt autem purgatio in primis accurata, & ab exquiſito quodam artificio deprompta. nam voluntatis in Matium ſuæ argumenta Cicero ſumit a vetuſtate, a mutua beneuolentia, a veteribus Matij beneficiis, a familiaritate, a recentibus officijs, præterea ab

eiuſdem fide, conſilio, grauitate, conſtantia, lepore, humanitate, litteris: deinde ad Matij querellam reſpondet. Antonio, & Dolabella cos.

CICERO S. D. C. MATIO. 27.

NONDVM ſatis conſtitui, moleſtiæ ne plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noſter, homo tum plenus officij, tum vtriuſque noſtrum amantiſſimus. nam, cum in Tuſculanum veſperi veniſſem; poſtridie ille ad me, nondum ſatis firmo corpore cum eſſet, mane venit. quem cum obiurgarem, quod parum valetudini parceret: tum ille, nihil ſibi fuiſſe longius, quam vt me videret. numquidnam, inquam, noui? detulit ad me querellam tuam: de qua prius quam reſpondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita poſſum, nemo eſt mihi te amicus antiquior. ſed VETVSTAS habet aliquid commune cum multis, amor non habet. dilexi te, quo die cognoui, meq. a te diligi iudicaui. tuus deinde diſceſſus, iſq. diuturnus, ambitio noſtra, & vitæ diſſimilitudo non eſt paſſa voluntates noſtras conſuetudine conglutinari. tuum tamen erga me animum agnoui multis annis ante bellum ciuile, cum Cæſar eſſet in Gallia. quod enim vehementer mihi vtile eſſe putabas, nec inutile ipſi Cæſari, perfeciſti, vt ille me diligeret, coleret, haberet in ſuis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiariſſime dicta, ſcripta, communicata ſunt. grauiora enim ſunt conſecuta. Et initio belli ciuilis, cum Brundiſium verſus ires ad Cæſarem, veniſti ad me in Formianum. primum, hoc ipſum quanti, præſertim temporibus illis? deinde, oblitum me putas conſilij, ſermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus intereſſe memini Trebatium. Nec vero oblitus ſum litterarum tuarum, quas ad me miſiſti, cum Cæſari obuiam veniſſem in agro, vt arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus eſt, cum me ad Pompeium proficiſci ſiue pudor meus coegit, ſiue officium, ſiue fortuna. quod officium tuum, quod ſtudium vel in abſentem me, vel in præſentes meos defuit? quem porro omnes mei & mihi, & ſibi te amiciorem iudicauerunt? Veni Brundiſium: oblitum ne me putas, qua celeritate, vt primum audieris, ad me Tarento aduolaris? quæ tua fuerit aſſeſſio, oratio, confirmatio animi mei, fracti communium miſeriarum metu? Tandem aliquando Romæ eſſe cœpimus: quid defuit noſtræ familiaritati? in maximis rebus, quonam modo me gererem aduerſus Cæſarem, vſus tuo conſilio ſum. in reliquis officiis cui tu tribuiſti, excepto Cæſare, præter me, vt domum ventitares, horaſq. multas ſæpe ſuauiſſimo ſermone conſumeres? tum, cum etiam, ſi meminiſti, vt hæc φιλοσοφούμενα ſcriberem, tu me impuliſti. Poſt Cæſaris reditum quid tibi maiori curæ fuit, quam vt eſſem ego illi quam familiariſſimus? quod effeceras. Quorſum igitur hæc oratio longior, quam putaram? quia ſum admiratus, te, qui hæc noſſe deberes, quidquam a me commiſſum, quod eſſet alienum noſtra amicitia, crediſiſſe. nam præter hæc, quæ commemoraui, quæ teſtata ſunt, & illuſtria, habeo multa occultiora, quæ vix verbis exſequi poſſum. omnia me tua delectant, ſed maxime maxima cum fides in amicitia, conſilium, grauitas, conſtantia, tum lepos, humanitas, litteræ. quapropter redeo nunc ad querellam. Ego, te ſuffragium tuliſſe in illa lege, primum non credidi: deinde, ſi crediſiſſem, numquam id ſine aliqua iuſta cauſſa exiſtimarem te feciſſe. dignitas tua facit, vt animaduertatur quidquid facias: maleuolentia autem hominum, vt nulla durius, quam a te facta ſint, proferantur, ea ſi tu non audis; quid dicam, neſcio; equidem, ſi quando audio, tam defendo, quam me ſcio a te contra iniquos meos ſolere defendi. defenſio autem eſt duplex. alia ſunt, quæ liquido negare ſoleam, vt de iſto ipſo ſuffragio: alia, quæ defendam a te pie fieri, & humane, vt de curatione ludorum. ſed te, hominem doctiſſimum, non fugit, ſi Cæſar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in vtramque partem de tuo officio diſputari poſſe, vel in eam, qua ego vti ſoleo, laudandam eſſe fidem, & humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas: vel in eam, qua nonnulli vtuntur, libertatem patriæ vitæ amici anteponendam. ex his ſermonibus vtinam eſſent delatæ ad te diſputationes meæ. Illa vero duo, quæ maxima ſunt laudum tuarum, quis aut libentius, quam ego, commemorat, aut ſæpius; te & non ſuſcipiendi belli ciuilis grauiſſimum auctorem fuiſſe, & moderandæ victoriæ: in quo qui mihi non aſſentiretur, inueni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio, familiari noſtro, qui mihi dedit cauſſam harum litterarum. quibus niſi credideris, me omnis officij, & humanitatis expertem iudicabis: quo nec mihi grauius quidquam poteſt eſſe, nec a te alienius. Vale.

EXPLANATIO.

C. Matio.] doctiſſimo viro. ep. 15. lib. 11. Qvantvm *memoria repetere præterita poſſum,*] idẽ aliis verbis in oratione pro Archia: Quoad lõgiſſime poteſt mens mea reſpicere ſpatium præteriti temporis. Vetvstas *habet aliquid commune cum multis,*] quod ad vetuſtatem attinet, comparare tibi multos poſſum: amore non poſſum. Discessvs,] cum in Galliam iuit. Proconſulem C. Cæſarem ſecutus. Ambitio *noſtra,*] honorum enim ſtudium cõſuetudinem tollit; cum ſuam quiſque rem curet. Vitæ *diſſimilitudo*] non eſt Matius, æque, ac Cicero, in foro, & curia verſatus: diu enim cum Cæſare abfuit. Venisti *ad me in Formianum.*] ep. 9. ad Att. lib. ix. Temporibvs *illis?*] grauiſſimus, cum iam armis de iure publico diſceptaretur. Consiliis,] ne vllam belli partem attingerem. Cæsari] Brundiſio redeunti, cum Pompeium Italia expuliſſet. De hoc Ciceronis, Cæſariſq. congreſſu, & ſermone inter eos habito. ep. 17. ad Att. lib. ix. In *agro, vt arbitror Trebulano.*] Trebulæ in agro Sabino fuerunt, vbi nunc eſt opidum, Mons Leo vocatum, cuius ad radices antiqui lapides, inſcripta Trebularum mentione, aliquot extant: quibus etiam lapidibus intelligitur id, quod ait Seruius in illo Virgilij verſu, Hercli manus omnis, oliuiferæq. Mutuſcæ: prius appellatum eſſe Mutuſcam, quam Trebulam: quamquam lapides non Mutuſcam, ſed Mutueſcam Trebulã, nec Mutuſcanos, ſed Mutueſcanos Trebulanos nominãt: & crediderim priſcos illos ita pronũciaſſe: nam poſteriores Mutuſcã dixere, vt Virgilius. & Plinius lib. iii. cap. 12. Trebulani, qui cognominantur Mutuſcei. Ad *Pompeium*] in Græciam. Sive *pudor meus coegit, ſiue officium, ſiue fortuna.*] pudor, ſi cum iis nõ coniungerer, qui remp. defendere putabantur: officium, vel patriæ debitum a me, vel ipſi Pompeio, qui Clodianis temporibus egregiam in me reſtituẽdo operam nauauerat: fortuna, non conſilium, aut ratio, ſed fortuna ipſa, quæ ſæpe nos in eam partem impellit, vnde labores, pericula, damnaq. nobis impendent. ep. 6. lib. vi. Valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus ſum deeſſe Pompeij ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. itaque vel officio, vel fama bonorũ, vel pudore victus, vt in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens, & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. Et ep. 3. lib. vi. Pudori malui, famæq. cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere. Veni *Brundiſium:*] poſt pugnã Pharſalicam Cicero, armorum odio, & victoriæ deſperatione, in Italiã redit. ad Att. ep. 5. 6. lib. xi. Commvnivm *miſeriarum metu?*] metuebat interitum reip. Pompeio in Theſſalia deuicto: quod & Atticus timuit: nã ad eum ita ſcripſit ep. 6. lib. xi. ſollicitum eſſe te cum de tuis, communibuſq. fortunis, tum maxime de me, ac de dolore meo, ſentio. Qvid *hæc φιλοσοφήματα*] libros de Finibus, Tuſculanas quæſtiones, & alia, quæ ſcripſit afflicta rep. Post *Cæſaris reditum*] confectis omnibus ciuilibus bellis. Svffragivm *tuliſſe in illa lege*] opinor legem ſignificari, quã Cæſar, vt ſcripſit ipſe lib. iii. de bell. ci. pro debitoribus tulit, vt arbitri darẽtur, per quos fierent æſtimationes poſſeſſionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque ea creditoribus traderentur. Hoc eo magis exiſtimo, quod ad hanc partem reſpondens Matius, Res, inquit, mea familiaris lege Cæſaris deminuta eſt. Qvid *dicam, neſcio; iniquos meos*] qui mihi inique detrahunt. Differunt autem, vt mihi videtur, iniqui ab inimicis. nam & multi poſſunt eſſe iniqui, nec tamen inimici; & inimici multi, nec tamẽ iniqui. Liqvido] facile. ep. 10. lib. x. Hominem *doctiſſimum,*] ep. 15. lib. vii. De *tuo officio*] de tua ludorum Cæſaris curatione. Qva *nonnulli vtuntur,*] quorum in numero fortaſſe Cicero ipſe fuit. nam ep. 2 ad Att. lib. xv. Ludorum, ait, Octauij apparatus Matius, ac Poſtumius mihi procuratores non placent. Non *ſuſcipiendi belli ciuilis grauiſſimum auctorem fuiſſe,*] ep. 9. ad Att. lib. ix. Venit ad me Matius quinquatribus, homo mehercule, vt mihi viſus eſt, temperatus, & prudens: exiſtimatus quidem eſt ſemper auctor otij. quam ille mihi quidem hæc non probare viſus eſt.

Argumentum ep. 28.

Reſpondet Matius egregia ſane epiſtola litteris Ciceronis, purgatq. ſe aduerſus vituperatores ſuos.

Matius s. d. Ciceroni. 28.

Magnam voluptatem ex tuis litteris cepi, quod, quam ſperaram, atque optaram, habere te de me opinionem cognoui. de qua etſi non dubitabam; tamen, quia maximi æſtimabam, vt incorrupta maneret, laborabã. conſcius autem mihi eram, nihil a me commiſſum eſſe, quod boni cuiuſquam offenderet animum. eo minus credebam plurimis, atque optimis artibus ornato tibi temere quidquam perſuaderi potuiſſe, præſertim in quem mea propenſa, & perpetua fuiſſet, atque eſſet beneuolentia. quod quando, vt volui, ſcio eſſe, reſpondebo criminibus, quibus tu pro me, vt par erat, tua ſingulari bonitati, & amicitia noſtra ſæpe reſtitiſti. nota enim mihi ſunt, quæ in me poſt Cæſaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis neceſſarij grauiter fero, atque eum, quem dilexi, periiſſe indignor. aiunt enim patriam amicitiæ præponendam eſſe: proinde ac ſi iam vicerint, obitum eius reip. fuiſſe vtilem. ſed non agam aſtute. fateor me ad iſtum gradum ſapientiæ non perueniſſe. neque enim Cæſarem in diſſenſione ciuili ſum ſecutus: ſed amicum, quamquam re offendebar, tamen non deſerui: neque

que

quę bellum vmquam ciuile, aut etiam cauſſam diſſenſionis probaui, quam etiam naſcentem exſtingui, ſumme ſtudui. Itaque, in victoria hominis neceſſarij, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine ſum captus. quibus præmiis reliqui, minus apud eum, quam ego, cum poſſent, immoderate ſunt abuſi. Atque etiam res familiaris mea, lege Cæſaris deminuta eſt; cuius beneficio plerique, qui Cæſaris morte lætantur, remanſerunt in ciuitate. Ciuibus victis vt parceretur, æque, ac pro mea ſalute, laboraui. Poſſum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, a quo id impetratum eſt, periiſſe non indignari? cum præſertim iidem homines illi & inuidiæ, & exitio fuerint. Plecteris ergo, inquiunt, quando factum noſtrum improbare audes. o ſuperbiam inauditam alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impune licere. at hæc etiam ſeruis ſemper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent ſuo potius, quam alterius, arbitrio. quæ nunc, vt quidem iſti dictitant, libertatis auctores metu nobis extorquere conantur. ſed nihil agunt. nullius vmquam periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate deſciſcā. NVMQVAM enim honeſtam mortem fugiendam, ſæpe etiam appetendam putaui. Sed quid mihi ſuccenſent, ſi id opto, vt pæniteat eos ſui facti? cupio enim Cæſaris mortem omnibus eſſe acerbam. At debeo pro ciuili parte remp. velle ſaluam. id quidem me cupere, niſi & ante acta vita, & reliqua mea ſpes, tacente me, probat; dicēdo vincere non poſtulo. quare maiorem in modum te rogo, vt rem potiorem oratione ducas: mihique, ſi ſentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis eſſe poſſe. an, quod adoleſcens præſtiti, cum etiam errare cum excuſatione poſſem, id nunc, ætate præcipitata, commutem, ac me ipſe retexam? non faciam; neque, quod diſpliceat, committam, præterquam quod hominis mihi coniunctiſſimi, ac viri ampliſſimi doleo grauem caſum. quod ſi aliter eſſem animatus, numquam, quod facerem, negarem; ne & in peccādo improbus, & in diſſimulādo timidus, ac vanus exiſtimarer. At ludos, quos Cæſaris victoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curaui. At id ad priuatum officium, non ad ſtatum, reip. pertinebat. quod tamen munus & hominis amiciſſimi memoriæ, ac honoribus præſtare etiam mortui debui, & optimæ ſpei adoleſcenti, ac digniſſimo Cæſare, petenti negare non potui. Veni etiam conſulis Antonij ſæpe domum ſalutandi cauſſa: ad quem qui me parum patriæ amantem eſſe exiſtimant, rogandi quidem aliquid, aut auferendi cauſſa frequentes ventitaſſe reperies. Sed quæ hæc eſt arrogātia, quod Cæſar numquam interpellauit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen iis vterer, eos, qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari, ne, quos velim, diligam? ſed non vereor, ne aut meæ vitæ modeſtia parum valitura ſit in poſterum contra falſos rumores; aut etiam iis, qui me non amant propter meam in Cæſarem conſtantiam, non malint mei, quam ſui ſimiles amicos habere. mihi quidem ſi optata contingent; quod reliquum eſt vitæ, in otio Rhodi degam. ſin caſus aliquis interpellarit; ita ero Romæ, vt recte fieri ſemper cupiam. Trebatio noſtro magnas gratias ago, quod tuum erga me animum, ſimplicem, atque amicum, aperuit; & quod eum, quem ſemper dilexi libenter, quo magis iure colere, atque obſeruare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

EXPLANATIO.

PATRIAM *amicitiæ præponendam eſſe:*] cum & ſententia pateat, & ita ſcriptum ſit in duobus antiquis meis libris; mutandum nihil duxi. alij legunt, Patriæ amicitiam: hoc ſenſu: patriæ amicitiam priuatæ amicitiæ præponendam, quod mihi non probatur. nam, Patriæ caritas, dicitur: Patriæ vero amicitia, quis vmquam dixit? amicitiā vero patriæ præponere, dixit hic noſter in ea pro Rabirio perduellionis reo. PROINDE *ac*] ep. 4. lib. x. Proinde vt: ep. 11. & 31. ibidem, Proinde ac: ep. 34. Proinde, ſimpliciter dictum pro Perinde. NON *agam aſtute.*] nihil diſſimulare placet: fateor ingenue, me ad iſtum ſapientiæ gradum non peruenisse. RE *offendebar,*] offendebat ciuili bello. NASCENTEM *exſtingui, ſumme ſtudui.*] ep. ſuperiore: Te non ſuſcipiendi belli ciuilis grauiſſimum auctorem fuiſſe. ep. 9. ad Att. lib. ix. Matius exiſtimatus eſt ſemper auctor otij. LEGE *Cæſaris;*] diximus in ep. ſuperiore. CIVIBVS *victis vt parceretur, æque ac pro mea ſalute, laboraui.*] quod Cicero dixit: Auctorem fuiſſe moderandæ victoriæ. INVIDIÆ;] odio, quod eos nimis ornaret. EXITIO] eſt enim ab iis occiſus, in quos maxima beneficia contulerat. ALIOS] percuſſores Cæſaris. ALIIS] ipſi Matin. APPETENDAM] Fugiendam, & Appetendam, opponuntur. tres veteres libri, Oppetendam: ſex, Appetēdam. vtro modo legatur, diſcrimen in ſententia non erit. PRO *ciuili parte,*] pro ciuis officio. VT *rem potiorem oratione ducas;*] vt meæ vitæ potius, quam aliorum ſermonibus, credas. EXPEDIRE] vtile eſſe. RECTE *fieri,*] nihil contra remp. committere. CVM *excuſatione.*] ætati enim aliquid conceditur. ÆTATE *præcipitata,*] in ſumma ſenectute; translatio a rebus non modo inclinatis, ſed etiam præcipitātibus,

vel

vel iam præcipitatis. Pro Domo: Tuo iam præcipitante, & debilitato tribunatu. Et Cæſar lib. III. belci. Hiems iam precipitauerat. COMMVTEM,] nūc improbos amem ſenex, quos odi adoleſcens. ME *ipſe retexam?*] qui retexit, mutat quod iam fecit, quaſi male factum. ep. 14. Noui timores retexunt ſuperiora. LVDOS,] eos, vt opinor, de quibus Plinius lib. II. cap. 45. Cometes apparuit ludis, quos faciebat Auguſtus Veneri genitrici, non multo poſt obitū patris Cæſaris. Et Suetonius: Ludis, quos primos cōſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies cōtinuos fulſit. Et Dio lib. XLV. Ludos fecit ſuis ſumptibus, ob perfectam Veneris ædem. CÆSARIS *victoria.*] vouerat enim Cæſar ædem Veneri genitrici, ſi Pompeium prœlio Pharſalico deuiciſſet. Appianus lib. II. III. DIGNISSIMO *Cæſare*,] qui patre Cæſare digniſſimus eſt. Sic olim emendauimus ex libro Ioannis Scalæ. cum legeretur in omnibus & vulgatis, & ſcriptis libris, Digniſſimo Cæſari repetenti. SI *optata contingent*:] ſi conſequor id, quod opto. opto autem procul a turbis, in otio vitam ducere. RHODI] quæ libera ciuitas erat. ep. 7. lib. v. QVOD *eum, quem ſemper dilexi lubenter. quo magis iure colere, atque obſeruare deberem, fecit.*] ſimilis illa Trebonij ſentētia ep. 16. lib. XII. Tibi, quod vere facere poſſum, libēter quoque gratulor, nec minus etiam nobis, quod eum, quem neceſſe erat diligere, qualiſcumque eſſet, talem habemus, vt libenter quoque diligamus.

Argumentum ep. vlt.

PRoficiſcens in Græciam poſt Cæſaris obitum, res ſuas Oppio commendat, commemoratis ante beneficiis ab ipſo acceptis. Antonio, & Dolabella coſ.

CICERO S. D. OPPIO. 29

DVBITANTI mihi, quod ſcit Atticus noſter, de hoc toto conſilio profectionis, quod in vtramque partem in mentem multa veniebant, magnum pondus acceſſit ad tollendam dubitationem iudicium, & conſilium tuum. nam & ſcripſiſti aperte, quid tibi videretur; & Atticus ad me ſermonem tuum pertulit. Semper iudicaui, in te & in capiendo conſilio prudentiam ſummam eſſe, & in dando fidem: maximeq. ſum expertus, cum initio ciuilis belli per litteras te conſuluiſſem, quid mihi faciendum eſſe cenſeres, eundum ne ad Pompeium, an manendum in Italia, ſuaſiſti, vt conſulerem dignitati meæ. ex quo, quid ſentires, intellexi: & ſum admiratus fidem tuam, & in conſilio dando religionem: quod, cum aliud malle amiciſſimum tuum putares, antiquius tibi officium meum, quam illius voluntas, fuit. Equidem & ante hoc tempus te dilexi: & ſemper, me a te diligi, ſenſi: & cum abeſſem, atque in magnis periculis eſſem, & me abſentē, & meos præſentes a te cultos, & defenſos eſſe memini: & poſt meum reditum quam familiariter mecum vixeris, quæq. ego de te & ſenſerim, & prædicarim, omnes, qui ſolent hæc animaduertere, teſtes habemus. Grauiſſimum vero iudicium de mea fide, & de conſtantia feciſti, cum poſt mortem Cæſaris totum te ad amicitiam meam contuliſti. quod tuum iudicium niſi mea ſumma beneuolentia erga te, omnibuſq. meritis comprobaro, ipſe me hominem non putabo. Tu, mi Oppi, conſeruabis amorem tuum, (etſi more magis hoc quidem ſcribo, quam quo te admonendum putem) meaq. omnia tuebere: quæ tibi ne ignota eſſent, Attico mandaui. A me autem, cum paullum otij nacti erimus, vberiores litteras exſpectato. Da operam vt valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

EXPLANATIO.

OPPIO] C. Oppio, Cæſaris amiciſſimo PROFECTIONIS,] in Græciam. vide ep. I. lib. X. & ep. 25. lib. XII. AMICISSIMVM *tuum*] C. Cæſarem: quem etiam ſecutus eſt in bello ciuili, fuitq. legatus eius in Africa. IN *magnis periculis.*] ciuili bello. DE *mea fide, & de conſtantia,*] fideliter enim, atque conſtanter te eſſe a me amatum, iudicaſti; licet diuerſarum partium fuiſſemus.

IN EPISTOLARVM

M. TVLLII CICERONIS,

QVAE

FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM DVODECIMVM,

AD CASSIVM ET ALIOS,

PAVLLI MANVTII

COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. XII.

DOLABELLAE *conſulis præclarum facinus laudat: queritur, tyranno occiſo, tyrannidem tamen ſublatam non eſſe: Caßium hortatur, vt una cum M. Bruto remp. omni perturbatione liberet. Antonio, & Dolabella cos.*

CICERO S. D. C. CASSIO. I.

FINEM nullum facio, mihi crede, Caßi, de te, & de Bruto noſtro, id eſt de tota rep. cogitandi: cuius omnis ſpes in vobis eſt, & in D. Bruto: quã quidem iam habeo ipſe meliorem, rep. a Dolabella meo præclariſſime geſta: manabat enim illud malum vrbanum, & ita corroborabatur quotidie, vt ego quidem & vrbi, & otio diffiderem vrbano: ſed ita compreſſum eſt, vt mihi videamur omne iam ad tempus, ab illo dumtaxat ſordidiſſimo periculo, tuti futuri. reliqua magna ſunt, & multa, ſed poſita omnia in vobis. quamquam primum quidque explicemus. nam, vt adhuc quidẽ actum eſt, non regno; ſed rege liberati videmur. interfecto enim rege, regios omnes nutus tuemur: neque vero id ſolum, ſed etiam, quæ ipſe ille, ſi viueret, non faceret, ea nos, quaſi cogitata ab illo probamus. nec eius quidem rei finem video. tabulæ figuntur. immunitates dantur: pecuniæ maximæ diſcribuntur: exſules reducuntur: S.C. falſa referuntur: vt tantummodo odium illud hominis impuri, & ſeruitutis dolor depulſus eſſe videatur: reſp. iacet in iis perturbationibus, in quas eam ille coniecit. Hæc omnia vobis ſunt expedienda; nec hoc cogitandum, ſatis iam habere remp. a vobis. habet illa quidem tantum, quantum numquam mihi in mentem venit optare: ſed contenta non eſt; & pro magnitudine & animi, & beneficij veſtri a vobis magna deſiderat. adhuc vlta ſuas iniurias eſt per vos interitu tyranni: nihil amplius: ornamenta vero ſua quæ recuperauit? an, quod ei mortuo paret, quem viuum ferre non poterat? cuius æra refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? at enim ita decreuimus. fecimus id quidem temporibus cedentes, quæ valent in rep. plurimum: ſed immoderate quidem, & ingrate noſtra facilitate abutuntur. Verum hæc propediẽ, & multa alia coram. interim velim ſic tibi perſuadeas, mihi cum reip. quam ſemper habui cariſſimam, tum, amoris noſtri cauſſa, maximæ curæ eſſe tuam dignitatem. Da operam, vt valeas.

EXPLANATIO.

QVAM *quidem*] ſpem. PRÆCLARISSIME *geſta.*] hoc quid ſit, ipſo interprete Cicerone cognoſcitur. nã Phil. 1. Cum ſerperet in vrbe infinitũ malum, idq. manaret in dies latius, iidemq. buſtum in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturam effecerant; & quotidie magis magiſq. perditi homines, cum ſui ſimilibus ſeruis, tectis, ac templis vrbis minarentur: talis animaduerſio fuit cum in audaces, ſceleratoſq. ſeruos, tum in impuros, & nefarios liberos, talisq. euerſio illius exſecratæ columnæ, vt mihi mirum videatur, tam valde reliquum tempus ab illo vno die diſſenſiſſe. Et ep. 14. lib. IX. & ep. 2. lib. XI. & ad Att. ep. 15. 16. lib. XIV. Iam vero Suetonius, Plebs, inquit, ſolidam columnam, prope viginti pedum, lapidis Numidici, in foro ſtatuit, ſcripſitq. PARENTI *patriæ.*] apud eandem longo tempore ſacrificare, vota ſuſcipere, controuerſias quaſdam, interpoſito per Cæſarem iureiurando, diſtrahere perſeuerauit. COMPRESSVM *eſt,*] quia dixerat, Manabat, contrarium contrario reddidit: itemvt ep. 12. ad Att. lib. III. Orationẽ illam ita compreſſeram, vt numquam emanaturam putarem. Primus ego locum emendaui, ex vetere Vincẽtij Riccij libro: cum in omnibus impreſſis, Compreſſa eſt, legeretur. A*b illo dumtaxat*] ſi non ab omni, ſaltem ab illo periculo. SORDIDISSIMO] quod ab infima plebe, atque a ſeruis etiam impendebat bonis viris. PRIMVM *quidque*] tacite hortatur eos contra perturbantem remp. Antonium. quod proxime ſubiecta declarant. INTERFECTO *enim rege, regios omnes nutus tuemur:*] non acta modo Cæſaris, ſed nutus etiam defendimus, ideſt ea, quæ ſe facturum, leuiter, & vix oſtendit. Hoc dicit, quia, quidquid reperiretur in Cæſaris commentariis, id Antonius conſul, æque ac reliqua illius acta, ratum volebat eſſe. Phil. 1. An in commẽtariolis, & chirographis, & libellis, ſe vno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis, acta Cæſaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa, perpetuaſq. leges eſſe voluit, pro nihilo habebuntur? Et Phil. 2. Quid ego de commẽtariis infinitis, quid de chirographis loquar? Et Phil. 12. TABVLÆ *figuntur:*] æreas tabulas in publico figebat Antonius, decretum aliquod Cæſaris, aut beneficium continentes: quaſi ſcriptum id reperiſſet in Cæſaris cõmentariis. Phil. 5. Decreta falſa vendebat: regna, ciuitates, immunitates in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. hæc ſe ex commentariis Cæſaris, quorum ipſe auctor erat, agere dicebat. Reſtituebantur exſules quaſi lege, ſine lege. S. C. pecunia accepta, falſa referebat. Et ad Att. ep. 12. lib. XIV. Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, viuo illo, mentio nulla. Phil. 12. DISCRIBVNTVR] quæ donentur quibus velit Antonius, quaſi e Cæſaris commentariis: Eſt autem, Diſcribere, diuerſis diſtribuere. Sic epiſt. 1. libro 1. ad Q. fr. Vectigal quod iis æqualiter Sulla diſcripſerat. In Verr. libro v. Pro numero militum, pecuniarum ſummas diſcribere. Et Philip. 5. Quorum bona ſtatim ſuis comitibus, compotoribuſq. diſcripſit. EXSVLES *reducuntur:*] Phil. 1. & 5. epiſt. 13. ad Att. lib. XIV. REFERVNTVR:] ad ærariũ. Phil. 5. BENEFICII *veſtri*] quod eam tyranno liberaſtis. NIHIL *amplius.*] Modus loquendi, vt de fin. lib. v. Virtutem ipſam inchoauit: nihil amplius. & Acad. lib. 2. excepit, vnum tantum ſcire ſe, nihil ſe ſcire: nihil amplius. & in Verrem lib. III. ſe ipſum abs te repetit, nihil amplius. Et in eundem lib. IV. Hactenus reprehendat ſi quis volet: nihil amplius. Et pro Cæcina. In poſſeſſionem in præſentia non reſtituetur; nihil amplius. Et pro Flacco: Qua diſputatione orationem refellam eius, qui dicit, dedimus; nihil amplius. ÆRA] leges æreis tabulis inciſas. ITA *decreuimus.*] decreuit ipſe in primis Cicero. nam Phil. 1. Acta, inquit, Cæſaris ſeruanda cenſeo: non quo probem: quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. TEMPORIBVS *cedentes.*] pacis, & otij cauſſa. Phil. 1. QVIDAM,] conſul Antonius.

Argumentum ep. 2.

INVEHITVR *in Antonij immoderatam potentiam: reſp. ſtatum deſcribit. Eodem anno.*

CICERO S. D. CASSIO. 2.

VEHEMENTER lætor tibi probari ſententiam & orationem meam. qua ſi ſæpius vti liceret: nihil eſſet negotij, libertatẽ, & remp. recuperare. ſed homo amẽs, & perditus, multoq. nequior, quam ille ipſe, quem tu nequiſſimũ occiſum eſſe dixiſti, cædis initiũ quærit: nullamq. aliã ob cauſſam me auctorem fuiſſe Cæſaris interficiendi criminatur, niſi vt in me veterani incitẽtur. quod ego periculũ non extimeſco; modo facti veſtri gloriam cum mea laude communicet. ita nec Piſoni, qui in eum primus inuectus eſt, nullo aſſentiente: nec mihi, qui idẽ triceſimo poſt die feci, nec P. Seruilio, qui me eſt cõſecutus, tuto in ſenatum venire licet. cædem enim gladiator quærit, eiuſq. initium ad XIII. Kal. Oct. a me ſe facturum putauit. ad quam paratus venerat, cum in villa Metelli cõplures dies commẽtatus eſſet. quæ autẽ in luſtris, & in vino commẽtatio potuit eſſe? itaq. omnibus eſt viſus, vt ad te antea ſcripſi, ſuo more vomere, nõ dicere. Quare quod ſcribis te cõfidere, auctoritate, & eloquẽtia noſtra aliquid profici poſſe: nõ nihil, vt in tãtis malis, eſt profectũ. intelligit enim populus R. tres eſſe cõſulares qui quia, quæ de rep.

bene

bene ſenſerint, libere locuti ſunt, tuto in ſenatum venire non poſſint. nec eſt præterea, quod quidquam exſpectes: tuus enim neceſſarius affinitate noua delectatur: itaque iam non eſt ſtudioſus ludorum; infinitoq. fratris tui plauſu dirumpitur. alter item affinis nouis commentariis Cæſaris delenitus eſt. Sed hæc tolerabilia: illud non ferendum, quod eſt, qui noſtro anno conſulem filium ſuum futurum putet, ob eamq. cauſſam ſe huic latroni deſeruire præſeferat. nam L. Cotta, familiaris meus, fatali quadam deſperatione, vt ait, minus in ſenatum venit. L. Cæſar, optimus, & fortiſſimus ciuis, valetudine impeditur. Ser. Sulpicius, & ſumma auctoritate, & optime ſentiens, non adeſt. reliquos, exceptis deſignatis, ignoſce mihi ſi non numero conſulares. Habes auctores conſilij publici. qui numerus etiam bonis rebus exiguus eſſet, quid cenſes, perditis? quare ſpes eſt omnis in vobis. qui ſi idcirco abeſtis, vt ſitis in tuto: ne in vobis quidem. ſin aliquid dignum veſtra gloria cogitatis; velim, ſaluis nobis: ſin id minus, res tamen publica per vos breui tempore ius ſuum recuperabit. Ego tuis neque deſum, neque deero: qui ſiue ad me referent, ſiue non; mea tibi tamen beneuolentia, fideſq. præſtabitur. Vale.

EXPLANATIO.

ORATIONEM *meam.*] ſecūdam in Antonium, quæ exſtat. QVA *ſi ſæpius vti liceret*;] ſi liceret in ſenatu libere loqui. ep. 2. lib. x. HOMO *amens,*] M. Antonius: QVAM *ille ipſe,*] quam C. Cæſar. ME *auctorem fuiſſe Cæſaris interficiendi*] epiſt. ſeq. Veſtri pulcherrimi facti ille furioſus me principem dicit fuiſſe. Et Philipp. 2. Hæc vetera, illud vero recens, Cæſarem meo conſilio interfectum. PISONI,] L. Calpurnio Piſoni, C. Cæſaris ſocero. QVI *in eum primus inuectus eſt, nullo aſſentiente*;] Philipp. 1. Ex quo primum cognoui, quæ Kalendis Sext. in ſenatu fuiſſet L. Piſonis oratio: qui quamquam parum erat, a quibus debuerat, adiutus; tamen & Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? & omnium prædicatione, quos poſtea vidi, magnam mihi videbatur gloriam conſecutus. & Philipp. 5. Homo amens, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idē maxima cum laude L. Piſo, XXX. diebus ante) inimicitias mihi denunciauit. P. SERVILIO,] Iſaurici filio, qui conſul fuerat cum C. Cæſare. TVTO] vide epiſt. 2. lib. x. GLADIATOR] gladiatori ſimilis, in cædibus hominum exercitato. Philipp. 7. Quem gladiatorem non ita appellaui, vt interdum etiam M. Antonius gladiator appellari ſolet, ſed vt appellant ij, qui plane, & Latine loquuntur. AD XIII. *Kal. Oct.*] Tota res ita ſe habet. Cum Cicero, poſt interitum Cæſaris, primum deſperata rep. in Græciam abire cogitaſſet; deinde, allata ſpe quadam libertatis, & otij, mutato conſilio ad vrbem rediſſet, M. Antonius conſul Kalend. Sept. de ſupplicationibus relaturus, eum de more in ſenatum vocauit. Cicero miſit, qui ſe excuſaret, quod de via langueret. ille iratus, fabros ſe miſſurum, & domum illius diſturbaturum eſſe, audiente ſenatu, dixit. venit Cicero poſtridie in ſenatum, ideſt, IV. non. Sept. & locutus eſt, abſente Antonio, de rep. liberius, quam pericula, minæq. poſtulabant: eaq. nunc exſtat oratio, Philippicarum prima. Tum Antonius, furore percitus, adeſſe eū iuſſit in ſenatu ad XIII. Kal. Oct. ipſe interea totum illud ſpatium, quod eſt a quarto non. Sept. ad XIII. Kal. Oct. commentatus eſt in Tiburtino Metelli, quæ contra Ciceronem diceret. eo die in ſenatum, diſſuadentibus amicis, Cicero non venit; ſed mox accurate ſcripta oratione reſpondit, quæ inter Philippicas ſecunda legitur. eſt autem ita ſcripta, quaſi præſens præſenti Antonio eodem die reſponderit. quod ex eo conſtat, quia XIII. Kal. Oct. inuectus eſt in Ciceronem Antonius, & eodem die habitam eſſe Philippicam ſecundam, fingit Cicero, cum ait in ea: Neſcis heri, quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? Nam qui dies quartum diem ludorum Romanorum proxime ſequitur, eſt. XIII. Kal. Oct. vt ex marmoreis antiquorū dierum faſtis, quod Kalendarium vocant, intelligitur. Ac nequis in dubium vocet, quod ſcriptam eſſe dixi, non habitam: probabo ipſo teſte, non fuiſſe illum eo die in ſenatu, metu armorum Antonij: ſic enim inquit in Philippica V. Cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, veniſſet; tum vero agmine quadrato in ædem Concordiæ venit, atque in me abſentem orationem ex ore impuriſſimo euomuit. quo die ſi per amicos mihi cupienti, in ſenatum venire licuiſſet; cædis initium feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. Et in hac ipſa epiſtola, cum ait: Tuto in ſenatum venire mihi non licet: Cædem enim gladiator quærit, eiuſq. initium ad XIII. Kal. Oct. a me ſe facturum putauit: nōne ſe non fuiſſe in ſenatu eo die, ſignificat? Scriptam etiam, vt dixi, non habitam ſecundam Philippicam, indicāt illa ad Att. ep. 10. lib. XVI. Vtinam eum diem videā, cum iſta oratio libere vagetur. nam ſi ſcriptam edere non audebat: multo minus, ipſo præſente Antonio, eam habere auſus eſſet. loquitur enim eo loco de ſecunda Philippica: vt in Commentariis docuimus. PVTAVIT.] cum ſperaret, eo die me in ſenatum eſſe venturum. AT QVAM *paratus venerat.*] Libri veteres, Ad quem: quod ſi probamus, ita dictum videbitur, quod eum Antonius in ſenatu affuturum putaret; vt ſit: venerat ad me paratus: ideſt, vt in me diceret ea, quæ complures dies commentatus erat. Malo tamen, At quam: quod alij excogitarunt. IN *villa*] Tiburtina. Phil. 5. quā Antonius occupauerat. Phil. 2. METELLI] quæ fuerat Metelli Scipionis, ſoceri Pompeij Magni. Hic modo, vetere cōgnomine, Scipio, quia Corneliæ gētis erat, appellabatur, vt Phil. 2. & 5. & alibi: modo, Metellus, accepto cognomine a Q. Metello Pio, Numidici filio, qui eum adoptauerat, vt ſcripſit Dio: interdum, vtroque cognomine, Scipio Metellus, vt ep. 1. lib. VI. ad Att. & in S. C. in ep. Cælij lib. III. COMPLVRES *dies*] dies ſeptemdecim. vide Phil. 5. COMMENTATVS *eſſet*]

declamãdo. nam in Philipp. 5. Septemdecim, inquit, dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit, ſitim quærens: hæc enim ei cauſſa eſſe declamandi ſolet. SVO *more*] nam & antea, viuo Cæſare, vomuerat in conſpectu populi Romani. Phil. 2. VOMERS,] ep. 25. Sic ſum in Antonium inuectus, vt ille non ferret, omnemq. ſuum vinolentum furorem in me vnum effunderet. TRES *eſſe conſulares*,] L. Piſonem, qui primus, Ciceronem, qui ſecundus, P. Seruilium, qui tertius in Antonium eſt inuectus. NEC *eſt præterea, quod quidquam exſpectes.*] præter hoc, quod profectum eſſe dixi; non eſt quod quidquam exſpectes de cuiuſquam officiis erga remp. nam Lepidus, tuus neceſſarius, affinitate noua delectatur: alter affinis nouis commẽtariis Cæſaris delenitus eſt: L. Cotta minus in ſenatum venit: L. Cæſar valetudine impeditur: Ser. Sulpicius non adeſt: quare ſpes omnis eſt in vobis. TVVS *enim neceſſarius*] M. Lepidus, qui ſororem M. Bruti vnam habebat in matrimonio, alteram C. Caſſius. AFFINITATE *noua*] M. Antonij: cuius filiam Lepidi filius vxorem duxerat. Dio lib. XLIV. LVDORVM;] quia ludis Apollinaribus, quos prętor vrbanus M. Brutus de more dederat, plaudi a populo viderat L. Caſſio tribuno pl. fratri C. Caſſij, propterea ludos non amplius amabat. FRATRIS *tui*] qui fratri tuo datus eſt, ep. 2. ad Att. lib. XIV. Plauſus L. Caſſio datus etiam facetus mihi quidem viſus eſt. DIRVMPITVR.] inuidia. ALTER *item affinis*] huius nomen ignoratur. NOVIS *commentarijs Cæſaris*] nuper a M. Antonio prolatis. DELENITVS *eſt.*] accepta ab Antonio pecunia, tamquam e Cæſaris commentariis. SED *hæc tolerabilia, illud non ferendum*,] venuſtus tranſitus ad aliam ſententiam. Sic Philip. 2. Sed hæc vetera, illud vero recens, Cæſarem meo cõſilio interfectum. Figura ſimilis ep. 10. lib. III. Atque hæc domeſtica: quid illa tandem popularia? VESTRO *anno*] anno vobis deſtinato: poſt biennium: nam hoc anno præturam gerebant Brutus, & Caſſius: & præturam conſulatus, interpoſito biẽnio, ſequebatur. L. COTTA,] Aureliæ gentis, qui conſul biennio ante Ciceronem fuerat. L. CÆSAR,] auunculus M. Antonij. ep. 5. ep. 14. lib. IX. OPTIMVS *& fortiſſimus ciuis*] ſic eum appellat orat. 4. in Catil. L. Cæſar, vir fortiſſimus, & amantiſſimus reip. ſororis ſuæ virum, præſentem, & audientem, vita priuandum eſſe dixit. DESIGNATIS,] conſulibus, Hirtio, & Panſa. AVCTORES *conſilij publici.*] quorum auctoritate, & conſilio reſp. nititur. SALVIS *nobis:*] ideſt, ne ante veſtrum aduentum opprimamur. quod ita contigit. IVS *ſuum recuperabit.*] ſic octo mei veteres libri: recte: vt bene ominetur de Caſſio, & Bruto; vel ſi in Italia res male ſuccedat. ad Att. ep. 13. lib. XV. Videtur reſp. ius ſuum recuperatura. SIVE *non,*] hoc in vno tantum eſt vetere libro, a reliquis abeſt. in tribus etiam hoc modo legitur: Qui ſi non ad me referent, mea tibi tamen beneuolentia, fideſq. præſtabitur. quod minime diſplicet. in tribus, Qui ſe ne ad me referent, mea tibi &c.

Argumentum ep. 3.

IN *Antonium, eiuſq. ſectam inuehitur. Eodem anno.*

CICERO S. D. CASSIO. 3.

AVGET tuus amicus furorem in dies. primum in ſtatua, quam poſuit in Roſtris, inſcripſit, PARENTI OPTIME MERITO; vt non modo ſicarij, ſed iam etiam parricidæ iudicemini: quid dico, iudicemini? iudicemur potius: veſtri enim pulcherrimi facti ille furioſus me principem dicit fuiſſe. vtinam quidem fuiſſem: moleſtus nobis non eſſet. ſed hoc veſtrum fuit: quod quando præteriit, vtinam haberem, quid darem vobis conſilij. ſed ne mihi quidem ipſi, reperio, quid faciũdum ſit. QVID enim eſt, quod contra vim ſine vi fieri poſſit? conſilium autem omne hoc eſt illorum, vt mortem Cæſaris perſequantur. itaque ante diem VI. non. Oct. productus in concionem a Canutio, turpiſſime ille quidem diſceſſit, ſed tamen ea dixit de conſeruatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus: de me quidem non dubitanter, quin omnia de meo conſilio & vos feciſſetis, & Canutius faceret. cetera cuiuſmodi ſint, ex hoc iudica, quod legato tuo viaticum eripuerunt. quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? ad hoſtem ſcilicet portari. o rem miſeram: dominum ferre non potuimus; conſeruo ſeruimus. & tamen, me quidem fauente magis, quam ſperante, etiam nunc reſidet ſpes in virtute tua. ſed vbi ſunt copiæ? de reliquo, malo te ipſum loqui tecum, quam dicta noſtra cognoſcere. Vale.

EXPLANATIO.

TVVS *amicus*] Antonius. IN *ſtatua*,] C. Cæſaris. ME *principem*] ep. 2. MOLESTVS *nobis non eſſet.*] nam illum cum Cæſare, impulſu meo, occidiſſetis. ep. ſeq. & ep. 28. lib. X. MORTEM *Cæſaris perſequantur.*] vlciſcantur interfectores Cæſaris. PRODVCTVS *in concionem*] Antonius. CANVTIO] Ti. Canutio, tribuno pl. quem poſtea necauit Octauianus. Velleius lib. 2. Suetonius de claris Rhet. Dio lib. XLIIX. TVRPISSIME] vexatus a Canutio. DE *vobis*] vide epiſt. 23. LEGATO *tuo*] erat enim Caſſius Syriæ proconſul. VIATICVM] de publico dari ſolitum. DOMINVM] Cæſarẽ. CONSERVO] Antonio. LOQVI *tecum*,] conſiliũ capere a te ipſo. ep. 7. lib. 2. Tecũ loquere, te adhibe in cõſilium.

Argumentum ep. 4.

V *Aria complectitur hæc epiſtola, de Antonij nequitia, de ſenatu, de populo, de legatis ad Antonium miſſis, de ipſo Caſſio. Hirtio, & Panſa coſ.*

Cicero. s. d. Cassio. 4.

VEllem idibus Mart. me ad cenam inuitaſſes: reliquiarum nihil fuiſſet, nunc me reliquiæ veſtræ exercent, & quidem præter ceteros me. quamquam egregios conſules habemus, ſed turpiſſimos conſulares: ſenatum fortem, ſed infimo quemque honore fortiſſimum: populo vero nihil fortius, nihil melius, Italiaq. vniuerſa. nihil autem fœdius Philippo, & Piſone legatis, nihil flagitioſius: qui cum eſſent miſſi, vt Antonio ex ſenatus ſententia certas res renunciarent, cum ille earum rerum nulli paruiſſet, vltro ab illo ad nos intolerabilia poſtulata retulerunt. itaque ad nos concurritur: factiq. iam in re ſalutari populares ſumus. Sed, tu quid ageres, quid acturus, vbi denique eſſes, neſciebam, fama nunciabat te eſſe in Syria: auctor erat nemo. De Bruto, quo propius eſt, eo firmiora videntur eſſe, quæ nunciantur. Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non inſulſis, quod tibi tam cito ſuccederet, cum tu vixdum triginta dies in Syria fuiſſes. itaque conſtabat, eum recipi in Syriã non oportere. Sũma laus & tua, & Bruti eſt, quod exercitum præter ſpem exiſtimamini cõparaſſe. Scriberẽ plura, ſi rem, cauſſamq. noſſem: nunc quæ ſcribo, ſcribo ex opinione hominum, atque fama. tuas litteras auide exſpecto. Vale.

EXPLANATIO.

AD cenam] ad Cæſarem occidendum. Simul enim Antonium occidiſſemus. epiſt. 28. libro x. Tvrpissimos *conſulares*] ep. 5. Philippo, *& Piſone*] L. Marcio Philippo, vitrico Octauiani, & L. Calpurnio Piſone, qui ſocer C. Cæſaris fuerat. Certas *res*] quarum ſumma, vt Mutinæ obſidionem relinqueret: alinqui paratum illi exitium. Phil. 7. Intolerabilia *poſtulata*] hæc Antonij mandata cognoſcuntur ex Phil. 8. Hæc tu, inquit, mandata L. Piſo, & tu L. Philippe, principes ciuitatis, non dico animo ferre, verum auribus accipere potuiſtis? In re *ſalutari populares*] multi enim in re pernicioſa populares, vt duo Gracchi, P. Clodius, C. Cæſar. De bruto,] Marco. Propior,] quam tu. Brutus etiam in Macedonia. Vituperabatur *ab hominibus non inſulſis, quod tibi tam cito ſuccederes, cum tu vixdum triginta dies in Syria fuiſſes.*] Iocus eſt elegans in his verbis. nam ſenatus adẽptam Dolabellæ Syriam Caſſio dederat. Dolabella vero ita in Syriam iuerat, quaſi Caſſio legitime ſucceſſurus. qua de re non inſulſi, nec infaceti homines, nimium cito Dolabellam Caſſio ſuccedere, cauillabantur: itaque recipiendum omnino non eſſe, quoniam legitimum tempus, quo Caſſius decedere deberet, exſpectare noluiſſet. Constabat,] ideo conſtabat, eum recipi non oportere, quia tam cito ſuccederet. locus: non enim ſuccedere Dolabellam Caſſio ſenatus voluerat, ſed potius ereptam Dolabellæ Syriam Caſſio tradiderat. Existimamini] nondum enim plane certum erat: quod & ſequentia declarant. Rem, *cauſſamq.*] vniuerſum rerum tuarum ſtatum. In quo differant res, & cauſſa; diximus ep. 1. lib. 1. Quæ *ſcribo,*] te eſſe in Syria, & exercitum habere.

Argumentum. ep. 5.

M. *Brutum laudat, vt ad eius imitationem Caſſium accendat: addit de Mutinenſi bello, de ſtatu reip. Eodem anno.*

Cicero s. d. Cassio. 5.

HIemem credo adhuc prohibuiſſe, quo minus de te certum haberemus, quid ageres, maximeq. vbi eſſes. loquebantur omnes tamen, credo quod volebant in Syria te eſſe, habere copias. id autem eo facilius credebatur, quia ſimile vero videbatur. Brutus quidem noſter egregiam laudem eſt conſecutus. res enim tantas geſſit, tamq. inopinatas, vt eæ cum per ſe gratæ eſſent, tum gratiores propter celeritatem. quod ſi tu ea tenes, quæ putamus: magnis ſubſidiis fulta reſp. eſt. a prima enim ora Græciæ vſque ad Aegiptum optimorum ciuium imperiis muniti erimus, & copiis. quamquam, niſi me fallebat, res ſic ſe habebat, vt totius belli omne diſcrimen in D. Bruto poſitum videretur: qui ſi, vt ſperabamus, erupiſſet Mutina; nihil belli reliquum fore videbatur. paruis omnino iam copiis obſidebatur; quod magno præſidio Bononiam tenebat Antonius. erat autem Claternæ noſter Hirtius, ad Forum Cornelium Cæſar, vterque cum firmo exercitu: magnaſq. Romæ Panſa copias ex delectu Italiæ compararat. hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil niſi conſiderate, vt mihi crebris litteris ſignificat, acturus

videbatur. præter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus ſtudioſiſſimam reip. tuos etiam clientes tranſpadanos mirifice coniunctos cum cauſſa habebamus. erat firmiſſimus ſenatus, exceptis conſularibus: ex quibus vnus L. Cæſar firmus eſt. & rectus. Ser. Sulpicij morte magnum præſidium amiſimus. reliqui partim inertes, partim improbi. nonnulli inuident eorum laudi, quos in rep. probari vident. populi vero R. totiuſq. Italiæ mira conſenſio eſt. Hæc erant fere, quæ tibi nota eſſe vellem. nunc autem opto, vt ab iſtis orientis partibus virtutis tuæ lumen eluceat. Vale.

EXPLANATIO.

RES *tantas geſſis*,] Vt omittam Plutarchi, Appiani, Dionis teſtimonia, cognoſcuntur ex Phil. 10. res a M. Bruto geſtæ: quarum cauſſa in S.C. laudatus eſt his verbis: quod eius opera, cõſilio, induſtria, virtute, difficillimo reip. tempore, prouincia Macedonia, Illyricum, cũcta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in conſulum, ſenatus, populiq. R. poteſtate eſſent. A *prima enim ora Græcia*] quam tenebat Brutus. VSQVE *ad Ægyptum*] quam partem Caſſius in poteſtate reip. continebat. Phil. 10. Exteræ nationes a prima ora Græciæ vſque ad Ægyptũ optimorum ciuium imperiis muniti erimus, & copiis. ERVPISSET] erupit, & vicit. ep. 14. lib. XI. CLATERNÆ] Cliternam vocant Plinius & Strabo, Claternam idem Cicero Phil. 8. inde Hirtius Antonij præſidiũ deiecit. FORVM *Cornelium*] quæ poſtea Longobardorum temporibus Imola vocata. EXCEPTIS *conſularibus*:] ep. 4. L. CÆSAR] ep. 2. & ep. 28. lib. x. MORTE] miſſus a ſenatu ad Antonium, Mutinam obſidentem, in legatione periit: ſenatuſq. ſtatuam ei pedeſtrem æneã in Roſtris collocandam, ipſum quam ampliſſime ſupremo die ſuo efferendum, ſepulchrum in campo Eſquilino publice dandum, e Ciceronis ſententia decreuit. Phil. 9. POPVLI *vero R.*] ep. 4. AB ISTIS *Orientis partibus virtutis tuæ lumen eluceat.*] cum quodam lepore dictum: vt quaſi comparetur ſoli virtus Caſſij. vnde, inquit, ſol terras illuſtrat, inde fac vt eluceat virtus tua.

Argumentum ep. 6.

STrabonem ita commendat, vt quaſi aliud agere videatur. in Caßio, & M. Bruto, ſi res ad Mutinam male geratur, ſpem omnem reip. ſitam eſſe dicit. Eodem anno.

CICERO. S. D. CASSIO. 6.

QVI ſtatus rerum fuerit tum, cum has litteras dedi, ſcire poteris ex C. Tidio Strabone, viro bono, & optime de rep. ſentiente: nam quid dicam, cupidiſſimo tui, qui, domo, & fortunis relictis, ad te potiſſimum profectus ſit? itaque eum tibi ne commendo quidem, aduentus ipſius ad te ſatis eum commendabit. Tu velim ſic exiſtimes, tibiq perſuadeas, omne perfugium bonorum in te, & Bruto eſſe poſitum, ſi, quod nolim, aduerſi quid euenerit. res, cum hæc ſcribebam, erat in extremum deducta diſcrimen. Brutus enim Mutinæ vix iam ſuſtinebat. qui ſi conſeruatus erit; vicimus: ſin; (quod dij omen auertant) omnis omnium curſus eſt ad vos. proinde fac tantum animum habeas, tantumq. apparatum, quanto opus eſt ad vniuerſam remp. recuperandam. Vale.

EXPLANATIO.

TIDIO *Strabone*,] malim, Titio: cum Titij noti ſint, Tidios autem ego quidem ignorem. & ep. 14. lib. XIII. Titius Strabo nominatur. SI *aduerſi quid euenerit*.] ſi quid offenſum ſit. VIX *iam ſuſtinebat*.] vix ferebat obſidionem, omnium pæne rerum inopia laborãs. Hoc eſt, quod ad M. Brutum ſcripſit. Res exiſtumabatur in extremum adducta diſcrimen. triſtes enim de Bruto noſtro litteræ nunciiq. afferebantur. QVI *ſi conſeruatus erit; vicimus*:] eodem modo ep. 20. lib. XIV. ad Att. Cui ſi eſſe in vrbe tuto licebit; vicimus. SIN;] omnis cauſſa mentionem vitat aduerſæ fortunæ. Eadem figura, quæ *ἀποσιώπησις* Græce dicta, epiſt. 3. lib. XIV. Si perficitis, quod agitis; me ad vos venire oportet. Sin autem: ſed nihil eſt opus reliqua ſcribere. Et ep. 12. lib. XVI. ad Att. Si pares æque inter ſe, quieſcendum: ſin, latius manabit. Et apud obſceni carminis poetam: Sin; hæc mei te ventris arma laxabant. OMNIS *omnium curſus eſt ad vos.*] Si offenſum eſſet in prœlio Mutinenſi; ciuitas omnis, Antonij metu, in Græciam ad M. Brutum confugiſſet. id quod ad ipſum Brutum Cicero ſcripſit his verbis: Triduo, aut quatriduo ante hanc rem pulcherrimam, timore quodam perculſa ciuitas, tota ad te ſe cum coniugibus, & liberis effundebat.

Argu

Argumentum ep. 7.

Sententiam ab ſe in ſenatu ex Caßij dignitate dictam, eamq. a ſe in concione defenſam, oſtendit. Eodem anno.

CICERO S. D. CASSIO. 7.

QVANTO ſtudio dignitatem tuam & in ſenatu, & ad populum defenderim, ex tuis te malo, quam ex me, cognoſcere. quæ mea ſententia in ſenatu facile valuiſſet, niſi Panſa vehementer obſtitiſſet. ea ſententia dicta, productus ſum in concionem a tribuno pl. M. Seruilio. dixi de te quæ potui, tanta contentione, quantum forum eſt; tanto clamore, conſenſuq. populi, vt nihil vnquam ſimile viderim. id velim mihi ignoſcas, quod inuita ſocru tua fecerim. mulier timida verebatur, ne Panſæ animus offenderetur. in concione quidem Panſa dixit, matrem quoque tuam, & fratrem illam a me ſententiam noluiſſe dici, ſed me hæc non mouebant: alia malebam: fauebam & reip. cui ſemper fani, & dignitati, ac gloriæ tuæ. Quod autem & in ſenatu pluribus verbis diſſerui, & dixi in concione, in eo velim fidem meam liberes. promiſi enim, & prope confirmaui, te non exſpectaſſe, nec exſpectaturum decreta noſtra. ſed te ipſum tuo more remp. defenſurum. & quamquam nihil dum audieramus, nec vbi eſſes, nec quas copias haberes: tamen ſic ſtatuebam, omnes, quæ in iſtis partibus eſſent, opes, copiaſq. tuas eſſe: per teq. Aſiam prouinciam confidebam iam reip. recuperatam. Tu fac in augenda gloria te ipſum vincas. Vale.

EXPLANATIO.

IN *ſenatu*;] cum habuit Phil. 11. AD *populum*] quæ concio non exſtat. QVÆ *mea ſententia*] vt Caſſius obtineret Syriam. PANSA] conſul. OBSTITISSET.] cum illam ſententiam valere mallet, vt conſules, id eſt ipſe, & Hirtius, perſequendi Dolabellæ cauſſa, Aſiam, & Syriam ſortirentur. Phil. 11. QVANTVM *forum eſt*;] quanta requiritur in foro, quantam fori magnitudo poſtulat. SOCRV *tua*] Seruilia, Catonis Vticenſis ſorore, matre M. Bruti, & Tertullæ, vxoris Caſſij. FRATREM] L. Caſſium. ep. 2. FIDEM *meam liberes.*] quod ego promiſi, tu te ipſa præſtes. RECVPERATAM.] eam enim Dolabella, occiſo per fraudem Proconſule Trebonio, inuaſerat, & occupauerat.

Argumentum ep. 8.

Renouatum eſſe Lepidi ſcelere bellum queritur: Caßium hortatur ad remp. liberandam. Eodem anno.

CICERO S. D. CASSIO. 8.

SCELVS affinis tui Lepidi, ſummamq. leuitatem, & inconſtantiam, ex actis, quæ ad te mitti certo ſcio, cognoſſe te arbitror. itaque nos, confecto bello, vt arbitrabamur, renouatum bellum gerimus: ſpemq. omnes in D. Bruto, & Planco habemus: ſi verum quæris, in te, & in meo Bruto non ſolum ad præſens perfugium, ſi, quod nolim, aduerſi quid acciderit, ſed etiam ad confirmationem perpetuæ libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus, quæ vellemus: ſed certos auctores non habebamus. te quidem magnum hominem & præſenti iudicio, & reliqui temporis exſpectatione ſcito eſſe. hoc tibi propoſito, fac vt ad ſummam contendas. nihil eſt tantum, quod non populus R. a te perfici, atque obtineri poſſe iudicet. Vale.

EXPLANATIO.

SCELVS] quia ſe cum Antonio coniunxerat. AFFINIS *tui*] ep. 2. CONFECTO *bello*,] victo ad Mutinam Antonio. AVDIEBAMVS, *quæ vellemus*:] oppreſſum a te. ep. 9. HOC *tibi propoſito, fac vt ad ſummam contendas.*] laudationem ſequitur cohortatio. ep. 21. lib. XV.

Argumentum ep. 9.

Eiuſdem argumenti cum ſuperiore: hoc amplius, quod in Italiam Caßium vocat. Eodem anno.

CICERO S. D. CASSIO. 9.

BREVITAS tuarum literarum me quoque breuiorem in ſcribendo facit: &, vere vt dicam, non ſatis occurrit, quod ſcribam. noſtras enim res in actis perferri ad te

certo ſcio: tuas autem ignoramus: tamquam enim clauſa ſit Aſia, ſic nihil perfertur ad nos, præter rumores de oppreſſo Dolabella, ſatis illos quidem conſtantes, ſed adhuc ſine auctore. Nos confectum bellum cum putaremus, repente a Lepido tuo in ſummam ſollicitudinem adducti ſumus. itaque perſuade tibi, maximam reip. ſpem in te, & in tuis copiis eſſe. firmos omnino exercitus habemus: ſed tamen, vt omnia, vt ſpero, proſpere procedant, multum intereſt te venire. exigua eſt enim ſpes reip. nam nullam non libet dicere: ſed, quæcumque eſt, ea deſpondetur anno conſulatus tui. Vale.

EXPLANATIO.

LEPIDO *tuo*] affine. FIRMOS *exercitus*] D. Bruti, & Planci. MVLTVM *intereſt*] ep. 10. VENIRE.] in Italiam. DESPONDETVR] promittitur. CONSVLATVS *tui.*] & M. Bruti. eodem enim anno conſules futuri erant. ep. 2. Anno veſtro dixit.

Argumentum ep. 10.

ET Lepidum hoſtem a ſenatu iudicatum ſcribit, & omnino rem poſcere, vt Caſſius cum exercitu in Italiam veniat. Eodem anno.

CICERO S. D. CASSIO. 10.

LEPIDVS, tuus affinis, meus familiaris, pridie Kal. Quinct. ſententiis omnibus hoſtis a ſenatu iudicatus eſt, ceteriq. qui vna cum illo a rep. defecerunt, quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante Kal. Sept. poteſtas facta eſt. fortis ſane ſenatus, ſed maxime ſpe ſubſidij tui. bellum quidem, cum hæc ſcribebam, ſane magnum erat ſcelere, & leuitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie, quæ volumus, audimus, ſed adhuc ſine capite, ſine auctore, rumore nuncio. quod cum ita eſſet, tamen litteris tuis, quas nonis Maij ex caſtris datas acceperamus, ita perſuaſum erat ciuitati, vt illum iam opreſſum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu, vt, ſi hæc ex ſententia confecta eſſent, conſilio, atque auctoritate tua, ſin quid forte titubatum eſſet, vt fit in bello, exercitu tuo niteremur. quem quidem ego exercitum quibuſcumque potero rebus ornabo. cuius rei tum tempus erit, cum, quid opis reip. laturus exercitus ſit, aut quid iam tulerit, notum eſſe cœperit. nam adhuc tantum conatus audiuntur, optimi illi quidem, & præclariſſimi, ſed geſta res exſpectatur: quam quidem aut iam eſſe aliquam, aut appropinquare confido. tua virtute, & magnitudine animi nihil eſt nobilius. itaque optamus, vt quamprimum te in Italia videamus. remp. nos habere arbitrabimur, ſi vos habebimus. præclare viceramus, niſi ſpoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepiſſet Antonium. itaque numquam tanto odio ciuitati Antonius fuit, quanto eſt Lepidus. ille enim ex turbulenta rep. hic ex pace, & victoria bellum excitauit. huic oppoſitos conſules deſignatos habemus: in quibus eſt magna illa quidem ſpes, ſed anceps cura propter incertos exitus prœliorum. perſuade tibi igitur, in te, & in Bruto tuo eſſe omnia, vos exſpectari, Brutum quidem iam iamq. quod ſi, vt ſpero, victis hoſtibus noſtris, veneritis: tamen auctoritate veſtra reſp. exſurget, & in aliquo ſtatu tolerabili conſiſtet. ſunt enim permulta, quibus erit medendum, etiam ſi reſp. ſatis eſſe videbitur ſceleribus hoſtiū liberata. Vale.

EXPLANATIO.

AD *ſanitatem*] ad bonam mētem. inſanire enim, & furere dicebātur, qui a rep. defeciſſent. ep. 11. lib. XVI. Videtur, ſi inſaniet, poſſe opprimi. QVÆ *vellemus,*] ep. 8. 9. SI *hæc ex ſententia confecta eſſent,*] ep. 9. Vt omnia proſpere procedant.] SIN *quid forte titubatum eſſet,*] ep. 2. Si aduerſi quid acciderit. ep. ad M. Brutū: Si quid offenſum ſit. NITEREMVR.] tranſlatum tranſlato reddidit, quia dixerat, Titubatum. LATVRVS *exercitus ſit,*] verbum, exercitus, opinor abundare. GESTA *res*] Dolabella oppreſſus. CONSVLES *deſignatos*] D. Brutum, & Plancum. Cæſarem non nominat, vt epiſtola quoque octaua, credo ne Caſſium, qui patrem eius necauerat, offendat. BRVTVM *quidem iam iamq.*] propius enim aberat, cum eſſet in Macedonia, quam Caſſius, qui in Syria. EXSVRGET.] tranſlatum verbum, vt infra, Conſiſtet: & ſupra, Niteremur, in eadem ſententia. QVIBVS *erit medendum,*] domeſtica vitia notat, & inteſtinum malum.

Argumentum ep. 11.

SCribit, a quibus copias acceperit: ſeq. & remp. commendat. Eodem anno, ante Mutinenſem victoriam, vt adſcripta dies docet.

C. CASSIVS

C. CASSIVS PROCOS. S. D. CICERONI. 11.

SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. In Syriam me profectum eſſe ſcito ad L. Murcum, & Q. Criſpum imp. viri fortes, optimiq. ciues poſtea quam audierunt, quæ Romæ gererentur, exercitus mihi tradiderunt; ipſiq. mecum vna fortiſſimo animo remp. adminiſtrãt. item legionem, quam Q. Cæcilius Baſſus habuit, ad me veniſſe ſcito. quattuorq. legiones, quas A. Allienus ex Aegypto eduxit, traditas ab eo mihi eſſe ſcito. Nunc te cohortatione non puto indigere, vt nos abſentes, remq. publicam, quantum opus eſt, defendas. ſcire te volo, firma præſidia vobis, ſenatuiq. non deeſſe; vt optima ſpe, & maximo animo remp. defendas. reliqua tecum aget L. Carteius, familiaris meus. Vale. D. nonis Mart. ex caſtris, Taricheis.

EXPLANATIO.

PROCOS.] non quia conſul fuiſſet, verum quia proconſulari imperio Syriæ præeſſet. Multos autem poſt præturam proconſules appellatos eſſe, oſtendimus ep. 1. lib. 1. Syriam Caſſio prętori Cæſar, Parthicum bellum cogitans, deſtinauerat, vt pręturą functus in eam iret. Cæſare mortuo, conſul Antonius effecit, vt ea collegæ ſuo Dolabellæ, ſibi autem Macedonia S.C. traderentur; Caſſius in Siciliam, M. Brutus in Aſiam, vterque emendi, mittendiq. ad vrbem frumenti gratia, proficiſcerentur. poſtea, cum Dolabella in Aſia Trebonium proconſulem occidiſſet, Antonius autẽ in Gallia ciſalpina Decimum Brutum oppugnaret; offenſus grauiter ſenatus, cui iam vtriuſque conſulis pernicioſa reip. cõſilia paterent, Caſſio Syriam, Bruto Macedoniam, vtramque illis a Cæſare promiſſam, S.C. reſtituit. quo S.C. inſtructi, Caſſius in Syriam, Brutus in Macedoniam iuere: & Caſſius quidem Dolabellã oppreſſit, Brutus C. Antonium, Marci fratrem, conãtem occupare Macedoniam, cepit. Opinor autem, cum hanc epiſtolam ſcripſit Caſſius, nondum ei Syriam a ſenatu decretam fuiſſe. decreta eſt enim poſt mortem Trebonij, vt Phil. 11. oſtendit. Trebonius autẽ, cum hanc epiſtolã ſcripſit Caſſius, nõdum perierat. L. MVRCVM] L. Statium Murcum, qui tres legiones habebat. Phil. 11. Appianus lib. IV. Dio lib. XLVII. hunc poſtea Sex. Pompeius, Magni filius, cum ad eum, deuictis Bruto & Caſſio, ſe cõtuliſſet, virtutem eius timens occidit. Dio lib. XLIIX. Q. CRISPVM] Q. Marcium Criſpum, ipſum quoque trium legionum ducem. Phil. 11. Appianus, & Dio: quamquam Dio mendoſe M. Criſpum vocat. QVÆ *Romæ gererentur*,] contra Antonium, & Dolabellam, & pro ipſo Caſſio, tradita illi Syria S. C. Epitome Liuiana lib. CXXI. LEGIONEM] quam Murcus, & Criſpus obſidebant. Q. CÆCILIVS *Baſſus*,] qui præerat ei legioni, a Cæſare traditæ, cum de Parthico bello cogitaret. Phil. 11. Eſt Q. Cæcilij Baſſi, priuati illius quidẽ, ſed fortis, & præclari viri, robuſtus, & victor exercitus. Strabo lib. XVI. Dio lib. XLVII. Appianus lib. IV. ALLIANVS] legatus Dolabellæ. Phil. 11. EX *Ægypto*] quo miſſus erat a Dolabella, vt ad ſe quattuor illas legiones adduceret. Appianus lib. IV. TARICHEIS.] opido Iudææ. Plinius lib. v. cap. 15. & Ioſephus de bello Iudaico.

Argumentum ep. 12.

FActa mentione beneuolentiæ Ciceronis erga ſe, commendat ſuam dignitatem, ſuoſq. duces, ac milites in extremo, iturum ſe in Ciliciam contra Dolabellam, ſignificat. Eodem anno.

CASSIVS PROCOS. S. D. CICERONI. 12.

SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. Legi tuas litteras, in quibus mirificum tuum erga me amorem recognoui. videbaris enim nõ ſolum fauere nobis, id quod & noſtra, & reip. cauſſa ſemper feciſti; ſed etiam grauem curam ſuſcepiſſe, vehementerq. eſſe de nobis ſollicitus. itaque, quod te primum exiſtimare putabam, nos, oppreſſa rep. quieſcere non poſſe; deinde, cum ſuſpicarere nos moliri, quod te ſollicitum eſſe, & de ſalute noſtra, & de rerum euentu putabam: ſimul ac legiones accepi, quas A. Allienus eduxerat ex Aegypto, ſcripſi ad te, tabellarioſq. complures Romam miſi. ſcripſi etiam ad ſenatum litteras, quas reddi vetui prius, quam tibi recitatæ eſſent: ſi forte mei obtemperare mihi voluerunt. quod ſi litteræ perlatæ non ſunt; non dubito, quin Dolabella, qui, nefarie Trebonio occiſo, Aſiã occupauit, tabellarios meos deprehẽderit, litteraſq. interceperit. exercitus omnes, qui in Syria fuere, teneo. habui paullulum moræ, dum promiſſa militibus perſoluo. nunc iam ſum expeditus. A te peto, vt dignitatem meam tibi commendatam habeas: ſi me intelligis nullum neque periculum, neque laborem patriæ denegaſſe: ſi contra importuniſſimos latrones arma cepi, te hortante, & auctore: ſi non ſolum exercitum ad remp. libertatemq. defendendam comparaui, ſed etiam crudeliſſimis tyrannis eripui: quos ſi occupaſſet Dolabella, non ſolum aduentu, ſed etiam opinione, & exſpectatione exercitus ſui Antonium confirmaſſet, quas ob res milites tuere, ſi eos mirifice

rifice de rep. meritos eſſe animaduertis : & effice, ne quem pæniteat, remp. quam ſpem prædæ & rapinarum, ſequi maluiſſe. item Murci & Criſpi imp. dignitatem, quantum eſt in te, tuere. nam Baſſus miſere noluit mihi legionem tradere. quod niſi milites inuito eo legatos ad me miſiſſent, clauſam Apameam tenuiſſet, quoad vi eſſet expugnata. Hæc a te peto non ſolum reip. quæ tibi ſemper fuit cariſſima, ſed etiam amicitiæ noſtræ nomine, quam confido apud te plurimum poſſe. crede mihi, hunc exercitum, quem habeo, ſenatus, atque optimi cuiuſque eſſe, maximeq. tuum: de cuius voluntate aſſidue audiendo, mirifice te diligit, carumq. habet; qui ſi intellexerit commoda ſua curæ tibi eſſe, debere etiam ſe tibi omnia putabit. Litteris ſcriptis, audiui Dolabellam in Ciliciam veniſſe cum ſuis copiis. proficiſcar in Ciliciam. quid egerim, celeriter vt ſcias, dabo operam. ac velim, vt meremur de rep. ſic felices ſimus. Fac valeas, meq. ames. Nonis Maij, ex caſtris.

EXPLANATIO.

MOLIRI,] apparare. moliri enim abſolute ponitur interdum. Terentius in Heaut. Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. SCRIPSI *ad te*,] ſuperiores litteras ſignificat. TREBONIO,] qui Aſiæ præerat. OCCISO,] Smyrnæ: quæſtione primum tormẽtis habita pecuniæ publicæ, deinde ceruicibus fractis, abciſſo capite: quod affixum geſtari in pilo, reliquum corpus trahi, atque laceratum in mare abiici Dolabella iuſſit. Phil. 11. Appianus lib. IV. Dio lib. XLVII. QVI *in Syria fuere*,] vbi Cæſareos collocauerat, iturus in Parthos. ep. 11. DIGNITATEM *meam*] cupere ſe oſtendit Syriæ adminiſtrationem. TYRANNIS] Dolabellæ, & Antonio. is enim vſi eſſent ad exitium reip. ERIPVI:] effeci enim, ne ab iis occupari poſſet. QVOS] ſic omnes libri veteres; vno excepto, in quo eſt, Quam, & in margine quos. Quos autem exercitus accipio, non tyrannos: nam tyranni ſunt ipſi Dolabella, & Antonius, quibus ereptum a ſe exercitum eſſe gloriatur. At, Exercitum, dixit, non Exercitus. Vere: tamen poſtea reſpexit ad quattuor exercitus, quos ipſe comparauerat, Murci, Criſpi, Baſſi, Allieni. MISERE] turpiter, & infeliciter. miſer, quia noluit id, quod debuit.

Argumentum ep. 13.

GRATVLATVR *de Mutinenſi Victoria, & res a ſe geſtas exponit. Eodem anno.*

CASSIVS Q. S. D. CICERONI. 13.

SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. Cum reip. vel ſalute, vel victoria gaudemus: tum inſtauratione tuarum laudum, quod maximus conſularis maximum conſulem te ipſe viciſti, & lætamur, & mirari ſatis non poſſumus. fatale neſcio quid tuæ virtuti datum: id quod iam ſæpe exſperti ſumus. enim tua toga omnium armis felicior: quæ nunc quoque nobis pæne victam remp. ex manibus hoſtium eripuit, ac reddidit. nunc ergo viuemus liberi, nunc te, omnium maxime ciuis, & mihi cariſſime, id quod maxime, reip. tenebris comperiſti, nunc te habebimus teſtem noſtri & in te, & in coniunctiſſimam tibi remp. amoris: &, quæ ſæpe pollicitus es te & taciturum, dum ſeruiremus, & dicturum de me tum, cum profutura eſſent; nunc illa non ego quidem dici tantopere deſiderabo, quam ſentiri a te ipſo. neque enim omniũ iudicio malim me a te commendari. quam ipſe tuo iudicio digne, ac mereor, commendatus eſſe: vt hæc nouiſſima noſtra facta non ſubita, nec inconuenientia, ſed ſimilia illis cogitationibus, quarum tu teſtis es, fuiſſe iudices; meq. ad optimam ſpem patriæ non minimum tibi ipſi producendum putes. Sunt tibi, M. Tulli, liberi, propinquiq. digni quidem te, & merito tibi cariſſimi: eſſe etiam debẽt in rep. proxime hos cari, qui ſtudiorum tuorum ſunt æmuli: quorum eſſe cupio tibi copiam: ſed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi vacet me excipere, & ad omnia, quæ velis, & probes, producere. animũ tibi noſtrum fortaſſe probauimus, ingenium certe diutina ſeruitus, qualecumque eſt, minus tamen, quam erat, paſſa eſt videri. Nos ex ora maritima Aſiæ prouinciæ, & ex inſulis quas potuimus naues deduximus. delectum remigum, magna contumacia ciuitatum, tamen ſatis celeriter habuimus. ſecuti ſumus claſſem Dolabellæ, cui Lucilius præerat: qui, ſpem ſæpe tranſitionis præbendo, neque vmquam non decedendo, nouiſſime Corycum ſe contulit, & clauſo portu ſe tenere cœpit. nos, illa relicta, quod & in caſtra peruenire ſatius eſſe putabamus; & ſequebatur claſſis altera, quam anno priore in Bithynia Tillius Cimber cõpararat, cui Turulius quæſtor præerat: Cyprum petiuimus. ibi, quæ cognouimus, ſcribere ad vos quamceleterrime voluimus. Dolabellam vt Tarſenſes peſſimi ſocij, ita

cij, ita Laodiceni multo amentiores vltro acceſſierunt. ex quibus vtriſque ciuitatibus, Græcorum militum numero, ſpeciem exercitus effecit. caſtra habet ante opidum Laodiceam poſita; & partem muri demolitus eſt; & caſtra opido coniunxit. Caſſius noſter cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliariis, & quattuor millibus equitum a millibus paſſuum viginti caſtra habet poſita παλτοῖ; & exiſtimat ſe ſine prœlio poſſe vincere. nam iam ternis tetradrachmis triticum penes Dolabellam eſt. niſi quid nauibus Laodicenorũ ſupportarit; cito fame pereat, neceſſe eſt; ne ſupportare poſſit, & Caſſij claſſis bene magna, cui præeſt Sextilius Rufus, & tres, quas nos adduximus, ego, Turulius, & Patiſchus, facile præſtabunt. volo igitur vos bene ſperare: & remp. vt vos iſtic expediiſtis, ita pro noſtra parte celeriter nobis expediri poſſe, confidere. Vale. Data idibus Iun. Cypro, A Crommyacride.

EXPLANATIO.

CASSIVS] non is, qui ſcripſit duas ſuperiores epiſtolas; vt infra. Q.] quæſtor, alterius Caſſij, vt opinor, eius qui cum Bruto in Cæſarem coniurauit. VICTORIA] Mutinenſi. INSTAVRATIONE] renouãtur enim tuæ laudes victoria Mutinenſi, a tuis maxime conſiliis profecta. MAXIMVS *conſularis maximum conſulem te ipſe viciſti,*] maiora enim ſunt, quæ conſularis, quam quæ conſul eſ, feciſti: cum tamen maxima conſul geſſeris. ep. 7. Fac in augenda gloria te ipſum vincas. Ex lib. III. de Orat. Ceteros a Craſſo ſemper omnes, illo autem die etiam ipſum a ſeſe ſuperatum. TOGA] togatus enim Cicero reip. ſæpe profuit. ep. 4. lib. XV. REIP. *tenebris*] Cæſare dominante, luce libertatis extincta. COMPERIATI,] ob mea in te officia, & quia tum tibi ſenſus meos pateſeci. infra: ſimilis illis cogitationibus, quarum tu teſtis es. TACITVRVM,] de meo, & in tyrannũ odio, & in remp. ſtudio. OMNIVM *iudicio*] non tuo. NOVISSIMA] cum Cæſarem occidimus, & cum arma pro rep. capimus. NEC *inconuenientia.*] ita legitur in quinque libris antiquis, quos nunc habeo, & in aliis præterea, quibus olim ſum vſus; Petri Bembi, Vbaldini Bandinelli, Ioannis Scalæ, Pauli Boti, duobus Caroli Sigonij. neque vero aliter poſtulat ſententia. Duo veteres libri, vnus Vincentij Riccij, quem olim in Scholiis meis nominaui, alter, qui nunc apud me eſt, viri doctiſſimi, atque optimi, & mihi vetere neceſſitudine coniuncti, Petri Pagani, habent, Diſconuenientia: nec improbo: nam & Horatius ep. 1. lib. 1. dixit: Æſtuat, & vitæ diſconuenit ordine toto. Et ep. 14. Non eadem miramur: eo diſcõuenit inter & te. Alij legunt, Nec Conuenientia, pro, inconuenientia. Sua cuique ſponſa, vt in prouerbio eſt. ILLIS *cogitationibus,*] de rep. liberãda. NON *minimum*] aduerbij loco, pro, Non minime. PRODVCENDVM] Promouendum. infra: Ad omnia producere. STVDIORVM *tuorum*] erga remp. QVORVM] amicorum. COPIAM?] vt abundes. NON *maxima me turba puto exclusi,*] non puto multos eſſe, quos mihi in amore anteponas. QVO *minus tibi vacet me excipere,*] vt non tibi liceat amplecti me officiis tuis: vt ob maximam amicorũ turbam ornare me non poſſis. PROBAVIMVS] in occidẽdo Cæſare. nam & hic eum percuſſit. DIVTINA *ſeruitus,*] in qua viuendum fuit ad vnius arbitrium: ingenium elucere non potuit. CONTVMACIA] cum recuſarent. CVI *Lucilius præerat:*] etſi nihil mutauimus, tamen iudicamus placere nobis, Lucini, potius, quam Lucilius: tum quod ita eſt in duobus antiquis, & in vno præterea Vincentij Riccij, quem olim habuimus: tum etiam, quod Appianus hunc nominat L. Figulum: & Figulus nõ Luciliorum, ſed Marciorum, & Nigidiorum eſt cognomen. NEQVE *vmquam non decedendo,*] & interdum a portibus ita diſcedẽdo, vt ad me tranſire velle videretur. CORVCVM] portuoſum Pamphyliæ mõtem. ANNO *priore,*] ſuperiore proximo. BITHVNIA] Cimbro ab ſenatu attributa. Plutarchus in Bruto, Appianus lib. III. Dio lib. XLVII. TILLIVS *Cimber*] vnus e percuſſoribus Cæſaris. ep. 12. lib. VI. Suetonius, Plutarchus, Dio, Appianus, Seneca, alij. QVÆSTOR] Cimbri. SPECIEM *exercitus effecit.*] non plane exercitum, ſed imaginem, & ſimilitudinem. Cicero II. in Rullum. Neque veris comitiis, neque illis, ad ſpeciem, atque ad vſurpationem vetuſtatis, per XXX lictores auſpiciorum cauſſa adumbratis. Tacitus lib. XIIX. Tãtum ſimul peditum, equitumq. & æmulantium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ principalis effecerant. CASSIVS *noſter*] is, qui Cæſarem occiderat. CASTRA *habet poſita παλτοῖ*] Paltum Syriæ opidum a Plinio quoque Græca inflexionis forma nominatum. E vetere libro Pauli Boti ſic olim emendauimus. & ita dictum, παλτοῖ, figura Græca, vt κορύδαλλος κορυδαλλοῖ, πρoβάλινθος προβαλινθοῖ, φάληρον φαληροῖ, σφίαθος σφιαθοῖ. TERNIS *tetradrachmis triticum penes Dolabellam eſt:*] menſuram non nominat: ſed medimnum ſignificari puto, nam modius Romana mẽſura fuit. de medimno autem eo magis arbitror, quia tetradrachmum nũmus Aſiaticus eſt: & Laodiceæ, quæ fuit in Syria, triticum veniebat. Medimnus ſex modios capit, & amphoras duas: vt ex Fannij verſibus cognoſcitur. ſed quoniã tritici plura genera, nec eiuſdẽ omnia ponderis; quod lib. XIIX. cap. 7. Plinius docet: ideo medimni menſura certo librarum numero definiri nõ poteſt, varia enim eſt pro varietate frumenti. Italicum quidem & candore, & pondere ceteris omnibus Plinius anteponit: ſed Romanum in modio leuiter æquato, non pala depreſſo, ad vicenas libras non peruenire, Latinus Latinius, vir bonitate inſigni, & peracuto præditus ingenio, mihi affirmauit, expertus ipſemet in quadrantali, ſua iam induſtria facto ad menſuram quadrati pedis Romani. quod cum amphora ſit, & amphoras duas medimnus capiat, idemq. modios ſex. ſatis liquet, modios quadrantali ternos contineri, quadrantal autem frumento æquatum, pala non depreſſo, libras pendit LVII. & vnos dimidiũ. depreſſo,

ſo, libras L X I V, & vnius dimidium: depreſſo, & cumolato, libras L X X I I, & vnius dimidium. ſed ponamus, Aſiatici tritici, de quo loquitur Caſſius, poodus fuiſſe vicenas in modio libras, medimnum autem tetois tetradrachmis veniiſſe. pretium erit, pro ſingulis medimnis, id eſt libris C X X, denarij X I I. qui ſunt ſeſtertij nummi X L I I X, id eſt aſſes C X C I I. aſſes autem Venetis marculis, qui quaterni reſpõdent ternis baioccis Romanis, æſtimantur. quod ſi C X X tritici libræ aſſibus C X C I I veneunt: ſequitur, vt ſingulæ libræ veneant aſſe, & vnius tribus quintis partibus. ita Romaoa mẽſura, quam tubium hodie vocant, ſex cenarum librarum pondere, qui medimni quinque ſunt, ſcutaris erit V I I, & aſſibus X X V I. Tetradraebmum Aſiaticus oummus, atque etiam Atticus fuit, vt Liuius docet, quattuor drachmatũ pondere; quod vel ex nomine intelligitur. reſpondere tribus fere denariis, ait Liuius lib. X X X I V. ſed loquitur de leuiore drachma, a Solone inducta, quæ denarium pondere non æquabat, ſed tertia ſui parte, quæ denarij quarta pars erat, ſuperabatur. propterea, trium fere denariorũ in ſingulis tetradrachmis argenti pondus eſſe, Liuius dixit. habent enim ſcriptores eius rationem temporis, de quo ſcribunt, non qoo ſcribũt ipſi. nam & Liuij, & Ciceronis ætate, ac Plinij poſtea, tetradrachmum trium denariorum pondere noo erat, ſed quattuor plane denariis æquale. Nec vero, quia Liuius addidit, Fere, notatur inæqualitas, ſed potius officinarum cõſuetudo, quæ non nihil interdum de legitimo denariorum põdere detrahũt. quod fortaſſe iam, viuente Liuio, Augusto principe, fieri cœptum erat. T R I T I C V M] tritici modius, libræ X X V. E G O] quæſtor C. Caſſij proconſulis. T V R V L I V S] quæſtor Cimbri. P A T I S C H V S] Cilix, proquæſtor Lentuli: vt ep. 15. is eſt, de quo io ep. 22. lib. I I. & ep. 6. lib. I I X. E X P E D I I S T I S,] deuicto ad Mutinam Aotonio. E X P E D I R I *poſſe*,] in opprimendo Dolabella. A C R O M M Y A C R I D E]. verba Græca Latine prolata. nam κρομμύου ἄκρα Cypri promontorium eſt, auctoribus Strabone, & Ptolemæo. ἀκρὶς autem deminutiua forma dictũ. Caſſius, cum Latine loqui vellet, ex duobus nominibus vnum fecit, omiſſa vna littera v.

Argumentum ep. 14.

EXponit res a ſe geſtas: Rhodios accuſat: procurationem Aſiæ petit: merita ſua in remp. commemorat. Eodem anno.

LENTVLVS S. D. CICERONI SVO. 14.

CVM Brutum noſtrum conueniſſem; eumq. tardius in Aſiam venturum animaduerterẽ; in Aſiam redij, vt reliquias mei laboris colligerem, &, pecuniam quamprimum Romam mitterem. interim cognoui in Lycia eſſe claſſem Dolabellæ, ampliuſq. centum naues onerarias, in quas exercitus eius imponi poſſet; idq. Dolabellam ea mente comparaſſe, vt, ſi Syriæ ſpes eum fruſtrata eſſet, conſcenderet in naues, & Italiam peteret, ſeq. cum Antoniis, & reliquis latronibus coniungeret. cuius rei tãto in timore fui, vt, omnibus rebus relictis, cum paucioribus, & minoribus nauibus ad illas ire conatus ſim. quæ res, ſi a Rhodiis non eſſem interpellatus, fortaſſe tota ſublata eſſet: tamen magna ex parte profligata eſt: quandoquidem claſſis diſſipata eſt: aduentus noſtri timore milites, duceſq. effugerunt: onerariæ omnes ad vnam a nobis ſunt exceptæ. certe, quod maxime timui, videor eſſe conſecutus, vt non poſſit claſſe Dolabella in Italiam peruenire, nec, ſociis ſuis firmatis, durius vobis efficere negotium. Rhodij nos, & remp. quam valde deſperauerint, ex litteris, quas publice miſi, cognoſces, & quidem multo parcius ſcripſi, quam re vera furere eos inueni. quod vero aliquid de his ſcripſi, mirari noli: mira eſt eorum amentia. nec in me vllæ priuatim iniuriæ vmquam. malus animus eorum in noſtra ſalute, cupiditas partium aliarum, perſeuerantia in contemptione optimi cuiuſque ferenda mihi non fuit. nec tamen omnes perditos eſſe puto. ſed iidem illi, qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompeium, qui ceteros viros clariſſimos non receperunt; iidem, tamquam aliquo fato, & nunc aut magiſtratum gerunt, aut eos, qui ſunt in magiſtratu, in ſua habent poteſtate. itaque eadem ſuperbia in prauitate vtũtur. quorum improbitatẽ aliquando retundi, & non pati impunitate augeri, non ſolum vtile eſt reip. noſtræ, ſed etiam neceſſarium. De noſtra dignitate velim tibi vt ſemper curæ ſit; & quocumque tempore occaſionem habueris, & in ſenatu, & in ceteris rebus laudi noſtræ ſuffragere. Quoniam conſulibus decreta eſt Aſia; & permiſſum eſt iis, vt, dum ipſi venirent, darent negotium, qui Aſiam obtineant: rogo te, petas ab iis, vt hãc dignitatem potiſſimum nobis tribuant; & mihi dẽt negotium, vt Aſiam obtineam, dum ipſorum alteruter venit. nam, quod huc properent in magiſtratu venire, aut exercitum mittere, cauſſam non habent. Dolabella enim in Syria eſt; &, vt tu diuina tua mente proſpexiſti, & prædicaſti, dum iſti venient, Caſſius eum opprimet. excluſus enim ab Antiochia Dolabella, & in oppugnando male acceptus, nulla alia cõfiſus vrbe, Laodiceam, quæ eſt in Syria ad mare, ſe contulit. ibi ſpero celeriter eum pœnas daturum. nam neque,

que,quo refugiat, habet: neque diutius ibi poterit tantum exercitum Caſſij ſuſtinere. ſpero etiam confectum eſſe iam, & oppreſſum. quare non puto Panſam, & Hirtium in conſulatu properaturos in prouincias exire, ſed Romæ acturos conſulatum. itaque, ſi ab his petieris, vt interea nobis procurarionem Aſiæ dent, ſpero te poſſe impetrare. præterea mihi promiſerunt Panſa, & Hirtius coram, & abſenti mihi ſcripſerunt, Verrioq; noſtro Panſa affirmauit, ſe daturum operam, ne in ſuo conſulatu mihi ſuccedatur. ego porro non medius fidius cupiditate prouinciæ produci longius ſpatium mihi volo, nam mihi fuit iſta prouincia plena laboris, periculi, detrimenti. quæ ego ne fruſtra ſubierim, ne ve prius, quam reliquias meæ diligentiæ cõſequar, decedere cogar, valde laboro. nam, ſi potuiſſem, quam exegeram, pecuniam vniuerſam mittere, poſtularem, vt mihi ſuccederetur. nunc, quod Caſſio dedi, quod Trebonij morte amiſimus, quod etiam crudelitate Dolabellæ, aut perfidia eorum, qui mihi fidem, reiq. pub. non præſtiterunt, id conſequi, & reficere volo. quod aliter non poteſt fieri, niſi ſpatium habuero. id vt per te conſequar, velim, vt ſolet, tibi curæ ſit. ego me de rep. puto eſſe meritum, vt non prouinciæ iſtius beneficium exſpectare debeam, ſed tantum, quantum Caſſius, & Bruti, non ſolum illius facti, periculiq. ſocietate, ſed etiam huius temporis ſtudio, & virtute. primus enim ego leges Antonianas fregi: primus equitatum Dolabellæ ad remp. tranſduxi, Caſſioq. tradidi: primus delectus habui pro ſalute omnium contra coniurationem ſceleratiſſimam: ſolus Caſſio, & reip. Syriam, exercitusque, qui ibi erant, coniunxi. nam, niſi ego tantam pecuniam, tantaq. præſidia, & tam celeriter Caſſio dediſſem; ne auſus quidem eſſet ire in Syriam: & nunc non minora pericula reip. a Dolabella inſtarent, quam ab Antonio. atque hæc omnia is feci, qui & ſodalis, & familiariſſimus Dolabellæ eram, coniunctiſſimus ſanguine Antoniis; prouinciam quoque illorum beneficio habebam: ſed πατρίδ᾽ ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν, omnibus meis bellum primus indixi. hæc etſi adhuc non magnopere mihi tuliſſe fructum animaduerto: tamen non deſpero, nec defatigabor permanere non ſolum in ſtudio libertatis, ſed etiam in labore, & periculis. attamen, ſi etiam aliqua gloria iuſta, & merita prouocabimur, ſenatus, & optimi cuiuſque officiis, maiore cum auctoritate apud ceteros erimus, & eo plus prodeſſe reip. poterimus. Filium tuum, ad Brutũ cum veni, videre non potui, ideo quod iam in hiberna cũ equitibus erat profectus: ſed mediusfidius, eã eſſe eũ opinione, & tua, & ipſius, & in primis mea cauſſa gaudeo. fratris enim loco mihi eſt, qui ex te natus, teq. dignus eſt. Vale. D. iv. Kal. Iũ. Pergæ.

EXPLANATIO.

LENTVLVS] filius Lentuli Spintheris, ad quem ſunt lib. 1. Ciceronis epiſtolæ, augur erat, vt lib. XXXIX. ſcripſit Dio, queſtor in Aſiam profectus erat cum Trebonio proconſule. quo mortuo, proprætoris nomen aſſumpſerat, quo maiore auctoritate ſociis imperare poſſet: nec tamen quæſtoris officium intermiſerat. itaque proqueſtor vocabatur, vt inſcriptio docet epiſtolæ ſequentis. IN *Lycia*] quam poſtea Veſpaſianus, adempta libertate, in prouinciæ formam redegit. Suetonius. AMPLIVS *Q. triremibus tectas*] obſeſſas a claſſe Dolabellæ, vt, exercitu in eas impoſito, Italiam petere poſſet. epiſt. ſeq. FRVSTRATA] Caſſio Syriam tenente. epiſt. 5. PROFLIGATA *eſt*] minus eſt, quam, ad exitum perducta. de hoc verbo ſupra diximus. QVAM *re vera fuerere eos inuenit quod vero aliquid de his ſcripſi.*] totum hoc non erat in impreſſis libris: ego addidi ante multos annos, ex antiquo Vincentij Rijcij libro: cum quo poſtea vidi conſentire & Sigonij librum, & quattuor præterea, quos nunc habeo. NEC *me vlla priuatim iniuria vmquam.*] ſubaudi, fuere. ſic duo veteres libri, & recte. FVGIENTEM] ex Pharſalica pugna: Cæſar lib. III. de bel. ci. PATREM *tuum,*] P. Lentulũ, Spintherem. LENTVLVM,] qui conſul cum C. Marcello fuit anno primo ciuilis belli. POMPEIVM] Magnum. CONSVLIBVS] Panſæ, & Hirtio: quos Lentulus, cum hæc ſcriberet, obiiſſe neſciebat. LAODICEAM, *quæ eſt in Syria ad mare,*] Laodiceæ duæ fuerunt, hæc in Syria, quam lib. v. cap. 20. Plinius, & lib. XVI. Strabo nominat: altera in Aſia, quam idem Plinius infra, & Strabo lib. XII. Syriacam numquam video ſeiunctam ab eius imperio, qui Syriæ præerat. Aſiaticæ vero, quin ad Aſiæ iuriſdictionem attineret, interdum tamen Ciliciæ rectoribus honoris gratia tribuebatur. notum eſt Ciceronis exemplum: cuius ex ep. 67. lib. XIII. ad Seruilium Aſiæ proconſulem recitabo. Ex prouincia mea Ciliciensi, cui ſcis τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas attributas fuiſſe, nullo ſum familiarius vſus, quam Androne Laodicenſi. Opinor tamen hanc Laodiceam tum diſiungi ſolitam ab Aſiæ imperio, & adiungi Ciliciæ, cum & Aſiam prætorius aliquis, & Ciliciam conſularis adminiſtraret. aliqui fuiſſet ignominia, ſi vel a conſulari ad conſularem, vel a prætorio ad prætorium, multo etiam maior, ſi a conſulari ad prætorium transferretur. SAMO] ſpem comprobant eutrum, Velleius, & alij. TANTVM *exercitum Caſſij*] decem legiones. ep. 13. QVAM *reliquias meæ diligentiæ conſequar.*] hoc paulo poſt explanatur. QVI *mihi fidem, reiq. pub. non præſtiterunt,*] qui debitam pecuniam non ſoluerunt. ep. 7. lib. 1. ſi tex amicis tuis, qui per prouinciam imperij tui pecunias ei credidiſ-

ſent, fidem ſuam præſtitiſſet. P R O V I N C I Æ *iſtius.*] Aſiæ. &, Iſtius, pro Huius: vt alibi quoque. C A S S I V S,] C. Caſſius. B R V T I,] Marcus, & Decimus. I L L I V S *facti, periculiq. ſocietate*,] cum Cæſarem occidimus. Plutarchus in Cæſare, quoſdam falſo gloriatos eſſe de nece Cæſaris, ait, quaſi interfuiſſent: nominatq. hunc Lentulum, & Octauium quendam. L E G E S *Antonianas*] quas conſul M. Antonius tulerat. F R E G I:] quia primus contra eas facere auſus eſt. abrogauit enim Panſa conſul, non Lentulus, e ſententia Ciceronis. Phil. v. P R O V I N C I A M *quoque illorum beneficio habebam:*] mihi non videtur vllam prouinciam Lentulus habuiſſe, quippe qui Aſiæ adminiſtrationem ſibi a conſulibus demandari poſtulet: dixit enim ſupra: Rogo te, petas ab iis, vt mihi dent negotium, vt Aſiam obtineam, dum ipſorum alteruter venit. Prouinciam igitur vſurpat pro quæſtorio munere, ſicuti cum dixit paullo ante: Mihi fuit iſta prouincia plena laboris, periculi, detrimenti. & infra: Quæ extrema regio eſt prouinciæ meæ. Cum vero dicat. Illorum beneficio: annum ſuperiorem proximum ſignificat, quo M. Antonius conſul fuit, fratres autem eius prætor Caius, tribunus pl. Lucius. nec vero ante idus Martias, quo die necatus eſt Cæſar, iuit in prouinciam Lentulus: nam ſe affuiſſe, cum Cæſar interficeretur, ipſe teſtatus eſt iis verbis: Illius facti, periculiq. ſocietate. Iuit igitur poſt Cæſaris necem, Antoniorum beneficio: cum ex eorum voluntate adminiſtrarentur omnia. *Πατρίδα ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν*,] patriam meam magis amans. Integrum ſenarium recitat Plutarchus ἐν τῷ *πολιτικῶν παραγγελμάτων: φιλῶ τέκν', ἀλλὰ πατρίδ' ἐμὴν μᾶλλον φιλῶ.* quẽ dimidiatum, & parua quadam mutatione, Lentulus attulit. Hoc acceptũ referatur philoſopho præſtantiſſimo, & elegantiori doctrina perpolito, veterrimo optimoq. amico, Octauiano Ferrario. O M N I B V S *meis*] Antoniis: quibus ſe eſſe ſanguine coniunctiſſimum dixit. reſpexit fortaſſe ad prima duo verba ſupradicti ſenarij: *φιλῶ τέκνα.* patriam enim ille filiis, Lentulus autem ſuis omnibus anteponendam putauit. I N *hiberna*] anno ſuperiore, quo Lentulus ad Brutum venit. O P I N I O N E,] quam ſe habere de bonorum cauſſa oſtendit:

Argumentum ep. 15.

ET hic res a ſe geſtas commemorat: in Rhodios inuehitur: de Dolabella optabilia ſignificat Eodem anno.

P. LENTVLVS P. F. PROQVAES. PROPRAET. S. D. COS. PRAET. TRIB. PL. SENATVI, POPVLO, PLEBIQ. R. 15.

SI valetis, liberiq. veſtri valent, bene eſt: ego valeo. Scelere Dolabellæ oppreſſa Aſia in proximam prouinciam Macedoniam, præſidiaq. reip. quæ M. Brutus, vir clariſſimus, tenebat, me contuli; & id egi, vt, per quos celerrime poſſet, Aſia prouincia, vectigaliaq. in veſtram poteſtatem redigerentur. quod cum pertimuiſſet Dolabella; &, vaſtata prouincia, correptis vectigalibus, præcipue ciuibus R. omnibus crudeliſſime denudatis, ac diuenditis, celerius Aſia exceſſiſſet, quam eo præſidium adduci potuiſſet: diutius morari, aut exſpectare præſidium non neceſſe habui; & quamprimũ ad meum officium reuertendum mihi eſſe exiſtimaui: vt & reliqua vectigalia exigerem; &, quam depoſui, pecuniam colligerem; quidquid ex ea correptum eſſet, aut quorum id culpa accidiſſet, cognoſcerem quamprimum, & vos de omni re facerem certiores. Interim, cum per inſulas in Aſiam nauiganti mihi nunciatum eſſet, claſſem Dolabellæ in Lycia eſſe, Rhodioſq. naues complures inſtructas, & paratas in aqua habere: cum iis nauibus, quas aut mecum adduxeram, aut comparauerat Patiſcus proquæs. homo mihi cum familiaritate, tum etiam ſenſibus in rep. coniunctiſſimus, Rhodum reuerti, confiſus auctoritate veſtra, ſenatuſq. conſulto, quo hoſtem Dolabellam iudicaratis, fœdere quoque, quod cum iis M. Marcello, Ser. Sulpicio coſ. renouatum erat; quo iurauerant Rhodij, eoſdem hoſtes ſe habituros, quos ſenatus, populuſq. R. quæ res nos vehementer fefellit. tantũ enim abfuit, vt illorum præſidio noſtram firmaremus claſſem, vt etiam a Rhodiis vrbe, portu, ſtatione, quæ extra vrbem eſt, commeatu, aqua denique prohiberentur noſtri milites, nos vix ipſi ſingulis cum nauigiolis reciperemur. quam indignitatem, deminutionemq. maieſtatis non ſolum iuris noſtri, ſed etiam imperij, populiq. R. iccirco tulimus, quod, interceptis litteris, cognoramus, Dolabellam, ſi deſperaſſet de Syria, Aegyptoque, quod neceſſe erat fieri, in naues cum omnibus ſuis latronibus, atque omni pecunia conſcendere eſſe paratum, Italiamq. petere: iccirco etiam naues onerarias; quarum minor nulla erat duum millium amphorum, contractas in Lycia a claſſe eius obſideri. Huius rei timore P. C. percitus, iniurias perpeti, & cum contumelia etiam noſtra omnia prius experiri malui. itaque ad illorum voluntatem introductus in vrbem, & in ſenatum eorum, quam diligentiſſime potui, cauſſam reip. egi; periculumq. omne, quod inſtaret, ſi

ille

illo latro cum omnibus ſuis naues cõſcendiſſet, expoſui. Rhodios autem tanta in prauitate animaduerti, vt omnes firmiores putarent, quam bonos; vt hanc concordiam, & conſpirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem propenſe non crederent eſſe factam; vt patientiam ſenatus, & optimi cuiuſque manere etiam nunc confiderent; nec potuiſſe audere quemquam Dolabellam hoſtem iudicare; vt denique omnia, quæ improbi fingebant, magis vera exiſtimarent, quam quæ vere facta erant, & a nobis docebantur. qua mente etiam ante noſtrũ aduentum, poſt Trebonij indigniſſimam cædẽ, ceteraq. tot, tamq. nefaria facinora, binæ profectæ erant ad Dolabellã legationes eorum, & quidem nouo exẽplo, contra leges ipſorũ, prohibẽtibus iis, qui tum magiſtratus gerebant. hæc ſiue timore, vt dictitant, de agris, quos in continenti habent, ſiue furore, ſiue potentia paucorum, qui & antea pari contumelia viros clariſſimos affecerant, & nunc maximos magiſtratus gerentes, nullo exemplo, neque veſtra ex parte, neque noſtro præſentium, neque imminenti Italiæ, vrbiq. noſtræ periculo, ſi ille parricida cum ſuis latronibus nauibus, ex Aſia Syriaq. expulſus, Italiam petiiſſet: mederi, cum facile poſſent, voluerunt. nonnullis etiam ipſi magiſtratus veniebant in ſuſpicionem, detinuiſſe nos, & demorati eſſe, dũ claſſis Dolabellæ certior fieret de aduentu noſtro. quam ſuſpicionem conſecutæ res aliquot auxerunt, maxime quod ſubito ex Lycia Sex. Marius, & C. Titius legati Dolabellæ, a claſſe diſceſſerunt, nauiq. longa profugerunt, onerariis relictis, in quibus colligendis non minimum temporis, laboriſq. conſumpſerunt. itaque, cum Rhodo cum iis, quas habueramus, nauibus in Lyciam veniſſemus, naues, onerarias recepimus, dominiſq. reſtituimus: iidemque, quod maxime verebamur, ne poſſet Dolabella cum ſuis latronibus in Italiam venire, timere deſiimus: claſſem fugientem perſecuti ſumus vſque Sydam: quæ extrema regio eſt prouinciæ meæ. ibi cognoui partem nauium Dolabellæ diffugiſſe, reliquas Syriam, Cyprumq. petiiſſe. quibus diſiectis, cum ſcirem C. Caſſij, ſingularis ciuis, & ducis, claſſem maximam fore præſto in Syria, ad meum officium reuerti: daboq. operam, vt meum ſtudium, & diligentiam vobis P. C. & reip. præſtem, pecuniamque, quam maximam potero, & quã celerrime, cogam, omnibuſq. cum rationibus ad vos mittam. ſi percurrero prouinciam, & cognouero, qui nobis, & reip. fidem præſtiterunt in conſeruanda pecunia a me depoſita; quiq. ſcelere, vltro deferentes pecuniam publicam, hoc munere ſocietatem facinorum cum Dolabella inierunt: faciam vos certiores. de quibus, ſi vobis videbitur, ſi, vt meriti ſunt, grauiter conſtitueritis, noſq. veſtra auctoritate firmaueritis: facilius & reliqua exigere vectigalia, & exacta ſeruare poterimus. interea, quo commodius vectigalia tueri, prouinciamq. ab iniuria defendere poſſim, præſidium neceſſarium, voluntariumq. comparaui. His litteris ſcriptis, milites circiter XXX, quos Dolabella ex Aſia conſcripſerat, e Syria fugientes in Pamphyliam venerunt. hi nunciauerunt, Dolabellam Antiochiam, quæ in Syria eſt, veniſſe, non receptum: conatum eſſe aliquoties vi introire, repulſum ſemper eſſe cum magno ſuo detrimento: itaque, centum circiter amiſſis, ægriſq. compluribus relictis, noctu Antiochia profugiſſe Laodiceam verſus: ea nocte omnes fere Aſiaticos milites ab eo diſceſſiſſe: ex his ad octingentos Antiochiam rediiſſe, & ſe iis tradidiſſe, qui, a Caſſio relicti, vrbi illi præerant: ceteros per Amanum in Ciliciam deſcendiſſe: quo ex numero ſe quoque eſſe dicebant: Caſſium autem cum ſuis omnibus copiis, nunciatum eſſe, quatridui iter a Laodicea abfuiſſe tum, cum Dolabella eo tenderet. quamobrem opinione celerius, confido, ſceleratiſſimum latronem pœnas daturum. IV. non. Iun. Pergæ.

EXPLANATIO.

P.F.] P. Lentuli Spintheris filius, quamquam, a Torquato eſſet adoptatus, vt ait Dio: a quo tamen nec prænomen, nec cognomen ſumpſit: quippe cum ea tantum cauſſa ſit adoptatus, vt augur eſſe poſſet. PROQVÆS. *propræt.*] quæſtor fuit, viuo proconſule Trebonio: eo mortuo, quoq. quæſtoris, & proprætoris nomen aſſumpſit, præſidio comparato, vt prouinciam ab iniuria defendere poſſet. infra. SCELERA] & quod alienam prouinciam hoſtili more inuaſit: & quod Trebonium, cum quo familiariſſime collocutus erat, violata fide occidit. OPPRESSA *Aſia*,] Smyrna capta. VIR *clariſſimus*,] eadem laus in adoleſcentem conuenit. Phil. 10 ADDVCI] a me. AD *meum officium*,] quod ſequentibus verbis explanatur. VECTIGALIA *exigerem*,] pecuniæ cura ad quæſtorem pertinebat. ep. 17. PROQVÆS.] ipſius Lentuli, poſt obitum Trebonij. IVRAVERANT] hoc in omnibus fœderibus obſeruatum animaduerti. PORTV, *ſtatione*,] differunt: nam portus tutior, quam ſtatio. Virg. lib. 2. Æn. nunc tantum ſinus, & ſtatio male fida carinis. NAVES *onerarias*,] ep. 14. DVVM *millium amphorum*,] antiquiſſimus grammaticus Iulius Romanus admonuit, Amphorum, dici, cum additur numerus; Am-

phoratum, per ſe:vt eſt apud Cariſium. TREBONII] a Dolabella occiſi. ep. 12. HÆC] non eſt, a quo verbo regatur:& ſubaudiri videtur, faciũt. nonnulli veteres libri habent: Hoc ſiue timor eſt, vt dictitant, agris, quos in continenti habent, ſiue furor, ſiue patientia paucorum. &c. Omnes autem ſcripti libri, Patientia, non Potentia: ſed, Potentia, magis placet, licet, vt opinor, ex ingenio ſit. VIROS *clariſſimos*,] Lentulum, & Pompeium. ep. 14. MAXIMOS *magiſtratus gerentes*.] qui antea pari contumelia viros, clariſſimos affecerant, iidem nunc maximos magiſtratus cum gerant, nullo exemplo &c. Infra, Ipſi magiſtratus. NVLLO *exemplo*,] maiorum ſuorum. NEQVE *veſtra ex parte*,] neque ſtudio veſtratum patriam. ILLE *parricida*,] Dolabella. MEDERI *cum facile poſſent voluerunt*.] ſic duo veteres libri: reliqui, Noluerunt, ſed Latini ſermonis conſuetudo poſtulat, Voluerunt. non enim dicitur: Neque noſtro præſentium, neque imminenti Italiæ periculo mederi noluerunt. Nam id eſſet, Mederi voluerunt: cum ex geminata negatione fiat affirmatio. PROFVGERVNT,] aduentus noſtri timore. ideo nos demorati erant Rhodij, vt ſpatium fugiendi legatis Dolabellæ daretur. VSQVE *Sydam*:] vltra non licuit. nam prouinciæ fines præterire leges vetabant. Syda vero in Pamphylia fuit: & Pamphylia ad imperium Aſiæ pertinuit: quod paullo poſt intelligitur.

Argumentum ep. 16.

GRatulatur de filij Ciceronis indole ad virtutem: verſus mittit, in ciuem improbum a ſe conſcriptos: petit, vt includatur in ſcripta Ciceronis de Cæſaris interitu. Antonio, & Dolabellae.

C. TREBONIVS S. D. CICERONI. 16.

SI vales, bene eſt. Athenas veni ad XI. Kal. Iun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis ſtudiis, ſummaq. modeſtiæ fama. qua ex re quantam voluptatem ceperim, ſcire potes etiam me tacente. non enim neſcis, quanti te faciam, & quam pro noſtro veterrimo, veriſſimoq. amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adoleſcente tuo, atque adeo noſtro, (nihil enim mihi a te poteſt eſſe ſeiunctum) aut amabilius omnibus iis, qui Athenis ſunt, eſt, aut ſtudioſius earum artium, quas tu maxime amas, hoc eſt, optimarum. itaque tibi, quod vere facere poſſum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis; quod eum, quem neceſſe erat diligere, qualiſcumque eſſet, talem habemus, vt libenter quoque diligamus. qui cum mihi in ſermone iniecisset, ſe velle Aſiam viſere; non modo inuitatus, ſed etiam rogatus eſt a me, vt id potiſſimum, nobis obtinentibus prouinciam, faceret. cui nos & caritate, & amore tuum officium præſtaturos, non debes dubitare. illud quoque erit nobis curæ, vt Cratippus vna cum eo ſit; ne putes in Aſia feriatum illum ab iis ſtudiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum. nam illum paratum, vt video, & ingreſſum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo in dies longius, diſcendo, exercendoq. ſe, procedat. Vos quid ageretis in rep. cum has litteras dabam, non ſciebam. audiebam quædam turbulenta; quæ ſcilicet cupio eſſe falſa; vt aliquando otioſa libertate fruamur: quod vel minime adhuc mihi contigit. ego tamen, nactus in nauigatione noſtra puſillum laxamenti, concinnaui tibi munuſculum ex inſtituto meo; & dictum, cum magno noſtro honore a te dictum, concluſi, & tibi infra ſubſcripſi. in quibus verſiculis ſi tibi quibuſdam verbis ἀθυρρημονέστερος videbor: turpitudo perſonæ eius, in quam liberius inuehimur, nos vindicabit. ignoſces etiam iracundiæ noſtræ, quæ iuſta eſt in eiuſmodi & homines, & ciues. deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit aſſumere libertatis, quam nobis? cum, etiamſi odio par fuerit in eos, quos læſit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, ſicut mihi pollicitus es, adiunges me quamprimum ad tuos ſermones. namque illud non dubito, quin, ſi quid de interitu Cæſaris ſcribas, non patiaris me minimam partem & rei, & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meoſq. tibi commendatos habe. D. IIX. Kal. Iun. Athenis.

EXPLANATIO.

TREBONIVS] proconſul ibat in Aſiam prouinciam. tribunus pl. Pompeio & Craſſo iterum coſ. legem tulerat de prorogandis Cæſari Galliis in alterum quinquennium: poſtea prætor fuerat anno ſecundo ciuilis belli: conſulẽ ſibi eum Cæſar in quarto conſulatu cum Q. Fabio Maximo ſuffecit vſque ad exitum anni. OBTINENTIBVS] conſulari imperio. Phil. 10. Conſularem hominem, conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem, Samiario exſuli tradidit. CRATIPPVS] qui philoſophiam peripateticam eximia cum laude Athenis docebat. ep. 21. lib. XVI. & lib. 1. & 3. de off. PLENO *gradu*] qui, auctore Vegetio, parum diſtat a curſu. Salluſtius in Iug. Diſperſos milites in vnum contrahit, dein cunctos pleno grado in collem ſubducit. Liuius autem lib. XXXIV. differre plenum gradum a curſu ſatis oſtendit. Pleno, inquit, gradu ad caſtra hoſtium oppugnanda ſuccedere iubet: ſi quis extra ordinẽ auidius procurrit, interequitans ſparo percutit. Ibidem: ſecũdam legionem, ceteris omnibus effuſis,

ad

ad ſequendos hoſtes,pleno gradu ſub ſignis compoſitam inſtructamq. ſubire ad portam caſtrorum iuſſit. Idem lib. x v. peditum inſtructam aciem pleno gradu in aciē inducit. Et lib. x. Vbi nemo obuius ibat, pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt. QVAEDAM *turbulenta*] vera : nam conſul Antonius liberatam Cæſaris interitu remp. turſus opprimere conabatur. LAXAMENTI.] otij, vacui temporis a negotiis. MVNVSCVLVM] librum, ep. 21. lib. x v. DICTVM] librum ſcripſerat Trebonius de dictis Ciceronis. Eiuſdem dicta in tres libros libertus eius Tiro collegit, vel potius congeſſit. nam Quintilianus lib. v I. cap. 3. de riſu, Vtinam, inquit, libertus eius Tiro, aut alius, quiſquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulſiſſent, & plus iudicij in eligendis, quam in congerendis, ſtudij adhibuiſſent. minus obiectus calumniātibus foret : qui tamen nunc quoque, vt in omni eius ingenio, facilius, quid reijci, quam quid adijci poſſit, inueniunt. CVM *magno noſtro honore a te dictum*,] ergo nō omnia Ciceronis dicta, ſed ea tantū, quæ Trebonij cum honore dixerat, in eo libro continebantur. Dicere dicta, vſitatum apud Ciceronem. CONCLVSI.] non ſimpliciter ipſa Ciceronis dicta poſuerat ; ſed præfatus nonnulla, in extremo dicta ſubiunxerat. quod ep. 21. lib. x v. Cicero declarat his verbis : Ante quam ad me veniatur, riſus omnis pæne cōſumitur. TIBI *infra ſubſcripſi.*] ſubſcripſi nomen tuū. VERSICVLIS] non poeticis, verū oratione ſoluta. nam vtrique verſus dicuntur. Εὐθυῤῥημονέστερος] apertior in loquendo. epiſt. 22. lib. I x. ὁ σοφὸς εὐθυῤῥημονήσει. PERSONAE *eius*,] forſaſſe M. Antonij. VINDICABIT.] defendet. LVCILIO] poetæ Satyrico, in multos liberius inuecto. PAR] mihi tecum æque illos vt ego hunc, oderit. AD *tuos ſermones.*] dialogos : in quos includi volebat. NON *dubito, quin non patiaris*] mihi certum eſt, paſſurum te non eſſe. ME *minimam partem & rei, & amoris tui ferre.*] non patientis extremo loco me collocari inter eos, qui Cæſarem occiderunt ; & qui a te diliguntur. laudabis me neque minimum, neque vulgari cum iudicio beneuolentiæ tuæ.

Argumentum ep. 17.

CORnificio, Africam regēti, viuo adhuc Cæſare, varia ſcribit, de rumoribus e Syria allatis, de otio ciuitatis, de Oratore a ſe ſcripto, de ſuo erga illum ſtudio. Q. Fabio Maximo, C. Trebonio coſ.

CICERO. S. D. Q. CORNIFICIO COLLEGAE. 17.

GRATA mihi vehementer eſt memoria noſtri tua, quam ſignificaſti litteris : quam vt conſerues, non quo de tua conſtantia dubitem, ſed, quia mos eſt ita rogandi, rogo. Ex Syria nobis tumultuoſiora quædam nunciata ſunt : quæ, quia tibi ſunt propiora, quam nobis, tua me cauſſa magis mouent, quam mea. Romæ ſummum otium eſt, ſed ita, vt malis ſalubre aliquod, & honeſtum negotium, quod ſpero fore, quia video id curæ eſſe Cæſari. Me ſcito, dum tu abſis, quaſi occaſionem quandam, & licentiam nactum, ſcribere audacius, & cetera quidem fortaſſe, quæ etiam tu concederes : ſed proxime ſcripſi de optimo genere dicendi : in quo ſæpe ſuſpicatus ſum te a iudicio noſtro, ſic ſcilicet, vt doctum hominem a non indocto, paullulum diſſidere. huic tu libro maxime velim ex animo ; ſi minus, gratiæ cauſſa ſuffragere. dicam tuis, vt eum ſi velint, deſcribant, ad teq. mittant. puto enim, etiam ſi rem minus probabis, tamen in iſta ſolitudine, quidquid a me profectum ſit, iucundum tibi fore. Quod mihi exiſtimationem tuam dignitatemq. commēdas : facis tu quidem omnium more : ſed velim ſic exiſtimes, me cum amori, quem inter nos mutuum eſſe intelligam, plurimum tribuere, tum de ſummo ingenio, & de optimis tuis ſtudiis, & de ſpe ampliſſimæ dignitatis ita iudicare, vt neminem tibi anteponam, comparem paucos. Vale.

EXPLANATIO.

COLLEGAE.] in auguratu. MOS *eſt ita rogandi.*] vide ep. 49. lib. x I. TVMVLTVOSIORA *quædam*] ſeditionem faciente Q. Cæcilio Baſſo, qui poſtea ſe cum legione C. Caſſio tradidit. ep. 11. & 18. lib. x I I. & ad Att. epiſt. 9. lib. x I V. & Strabo libro x V I. TIBI *ſunt propiora*,] cum in Africa ſis. ep. 21. 26. 27. SALVBRE] cum ſalute reip. VIDEO *id curæ eſſe Cæſari.*] video Cæſarem de conſtituēda rep. cogitare. DE *optimo genere dicendi* :] quem librum, Oratorem, inſcripſit. ep. 18. lib. v I. & ep. 20. lib. x v. VT *doctum hominem*] ſcripſit & Cornificius de arte Rhetorica, vt auctor eſt Quintilianus lib. I I I. DISSIDERE.] non ſolum Cornificio, ſed etiam M. Bruto parum probata eſt de optimo genere dicendi Ciceronis opinio. ep. 20. ad Att. lib. x I V. Cum ſcripſiſſem ad Brutum de optimo genere dicendi, non modo mihi, ſed etiam tibi ſcripſit, ſibi illud, quod mihi placeret, non probari. Differebant autem, niſi fallor, in eo ; quod elocutioni Cicero tribuebat plurimum, Brutus autem rebus haud paullo plus, quam verbis. IN *iſta ſolitudine*,] ſolitudine potius, quam ſolicitudine, e tribus antiquis libris, & e ſenſu legendum putaui. dixit enim ſolitudine, pro, Summo otio : quod apertius ſequenti epiſtola : Etſi, inquit, periniquo patiebar animo te a me digredi : tamen eo tempore me conſolabar, quod & in ſummū otiū te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotiis diſcedere.

Argumentum ep. 18.

Pvrgat ſe de infrequentia litterarum: prudentiam Cornificij, grauitatemq. laudat: præſentem reip. ſtatum, cum excuſatione Cæſaris, accuſat. Eodem anno.

Cicero s. d. Cornificio collegae. 18.

Qvod extremum fuit in epiſtola, quam a te proxime accepi, ad id primum reſpondebo. animaduerti enim hoc vos magnos oratores facere nonnumquam. Epiſtolas requiris meas. ego autem numquam, cum mihi denunciatum eſſet a tuis ire aliquem, non dedi. Quod mihi videor ex tuis litteris intelligere, te nihil commiſſurum eſſe temere, nec ante, quam ſciſſes, quo iſte neſcio qui Cæcilius Baſſus erumperet, quidquam certi conſtituturum: id ego, & ſperaram, prudentia tua fretus; &, vt confiderem, fecerunt tuæ grauiſſimæ litteræ. idq. vt facias quam ſæpiſſime, vt, & quid tu agas, & quid agatur, ſcire poſſim, & etiam quid acturus ſis, valde te rogo. Etſi periniquo patiebar animo te a me digredi: tamen eo tempore me conſolabar, quod & in ſummum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotiis diſcedere. vtrumque contra accidit. iſtic enim bellum eſt exortum, hic pax conſecuta, ſed eiuſmodi pax, in qua, ſi adeſſes, multa te non delectarent. ea tamen, quæ ne ipſum Cæſarem quidem delectent. Bellorvm enim ciuilium ij ſemper exitus ſunt, vt non ea ſolum fiant, quæ velit victor, ſed etiam vt iis mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta ſit victoria. equidem ſic iam obdurui, vt ludis Cæſaris noſtri æquiſſimo animo viderem T. Plancum, audirem Laberij, & Publij poemata. nihil tam deeſſe ſcito, quam qui cum hæc familiariter, docteq. rideam. is tu eris, ſi quamprimum veneris. quod vt facias, non mea ſolum, ſed etiam tua intereſſe arbitror. Vale.

Explanatio.

Vos *magnos oratores*] tale illud, Noui ego vos magnos Patronos, ep. 14. lib. 2. Facere *nonnumquam.*] in agendis cauſſis: cum ad extrema prima reſpondeatis. Caecilivs *Baſſus*] totam hiſtoriam vide apud Dionem lib. xlvii. Istic] in Syria, Cæcilij Baſſi opera. Iis *mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta ſit victoria.*] eadem ſententia ep. 3. lib. 4. v. Multa victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam inuito facienda ſunt. Obdvrvi,] conſuetudine malorum. Callere, epiſt. 5. lib. 1x. Callum obducere, ep. 2. lib. 1x. Lvdis] quos Cæſar dedit victor ex Hiſpania reuerſus. Suetonius. T. Plancvm,] Burſam, Ciceronis inimicum, lege deuictum, ſtante rep. damnatum, a Cæſare reſtitutum. ep. 2. lib. vii. Laberii, *& Publij poemata.*] mimos. de Laberio diximus epiſt. 11. libro vii. contendiſſe cum Laberio ſene iuuenem Publium, ait Macrobius libro 2. Sat.

Argumentum ep. 19.

Gratulatur de Syriæ adminiſtratione illi a Cæſare mandata: eamq. optat a Parthico bello vacuam: quod ſi bellum ſit, exemplum ei proponit M. Bibuli, qui ſe opido munitiſſimo tenuerat, quamdiu Parthi in prouincia fuerunt. Eodem anno.

Cicero s. d. Cornificio. 19.

Libentissime legi tuas litteras: in quibus iucundiſſimum mihi fuit, quod cognoui meas tibi redditas eſſe. non enim dubitabam, quin eas libenter lecturus eſſes: verebar, vt redderentur. Bellum, quod eſt in Syria, Syriamq. prouinciam tibi tributam eſſe a Cæſare, ex tuis litteris cognoui. eandem rem tibi volo bene, & feliciter euenire: quod ita fore confido, fretus & induſtria, & prudentia tua. Sed de Parthici belli ſuſpicione quod ſcribis; ſane me commouit. quantum copiarum haberes, cum ipſe coniectura conſequi poteram, tum ex tuis litteris cognoui. itaque opto, ne ſe illa gens moueat hoc tempore, dum ad te legiones eæ perducantur, quas audio duci. quod ſi pares copias ad confligendum non habebis; non te fugiet vti conſilio M. Bibuli; qui ſe opido muniriſſimo, & copioſiſſimo tamdiu tenuit, quamdiu in prouincia Parthi fuerunt. Sed hæc melius ex re, & ex tempore conſtitues. mihi quidem vſque curæ erit, quid agas, dum, quid egeris, ſciero. Litteras ad te numquam habui cui darem, quin dederim. a te, vt idem facias, peto, in primiſque, vt ita ad tuos ſcribas, vt me tuum ſciant eſſe. Vale.

EXPLANATIO.

VEREBAR, *vt redderentur.*] de verbo, Vereor, vide quæ diximus, ep. 3. lib. 11. EANDEM] eam rem, quo diligentius in ſententiam intueor, eo magis placet. INDVSTRIA] virtus eſt, quæ verſatur in agendo. ep. 9. lib. x 11. M. BIBVLI] qui Syriæ præfuerat eo anno, quo Cicero Ciliciæ. ep. etiam 3. lib. 11. & ep. 10. 4. lib. x v. Dio lib. x l. QVI *ſtipendia munitiſſimo tandiu tenuit, quandiu in prouincia Parthi fuerunt.*] eadem ſententia ep. 8. ad Att. lib. v 1. Ego, niſi Bibulus, qui, dum vnus hoſpes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo ſua, adniteretur de triumpho, æquo animo eſſem. Et ad eundem ep. 20. lib. v 1. Illum, qui pedem porta, quoad hoſtis cis Euphratem fuit, non extulerit.

Argumentum ep. 20.

IOcatur, quia Sinueſſana villa hoſpitio Cornificius vti noluerat; & crebras ab eo litteras petit. Scripta videtur hæc epiſtola eo tempore, cum in Africam prouinciam Cornificius iret.

CICERO S. D. CORNIFICIO COLLEGAE. 20.

GRATAE mihi tuæ litteræ, niſi quod Sinueſſanum diuerſoriolum contempſiſti. quam quidem contumeliam villa puſilla iniquo animo feret, niſi in Cumano, & Pompeiano reddideris πάντα περὶ πάντων. ſic igitur facies; meq. amabis, & ſcripto aliquo laceſſes. ego enim reſpondere facilius poſſum, quam prouocare. quod ſi, vt es, ceſſabis: laceſſam; nec tua ignauia etiam inertiam afferet. Plura otioſus, hæc, cum eſſem in ſenatu, exaraui. Vale.

EXPLANATIO.

IN *Cumano, & Pompeiano*] in Cumana, & Pompeiana Ciceronis villa. REDDIDERIS πάντα περὶ πάντων.] vbi quid eſt prætermiſſum, plena commonſatio demonſtratur his verbis, πάντα περὶ πάντων, addito verbo ad ſententiam accommodato, vt ep. 27. lib. x v. Exſpecta πάντα περὶ πάντων. VT ES.] quæ tua cõſuetudo eſt. NEC *tua ignauia etiam inertiam afferet.*] ſcientiam auget exercitatio, negligentia minuit. non agendo enim efficitur, vt male agere dediſcamus. quapropter ignauia parit inertiam, ideſt agendi inſcientiam. ep. 8. lib. 1 x. Siue negligentia, ſiue inertia eſt. EXARAVI.] Exarare, eſt raptim ſcribere. ep. 26. lib. 1 x.

Argumentum ep. 21.

P. ANICIVM *ſenatorem, eiuſq. negotia, & dignitatem commendat. Incertus annus.*

CICERO S. D. CORNIFICIO. 21.

C. ANICIVS, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorũ ſuorum cauſa legatus eſt in Africam, legatione libera. eum, velim, rebus omnibus adiuues; operamq. des, vt quam commodiſſime ſua negotia conficiat. in primiſque, quod ei cariſſimum eſt, dignitatem eius tibi commendo: idq. a te peto, quod ipſe in prouincia facere ſum ſolitus non rogatus, vt omnibus ſenatoribus lictores darem: quod idem acceperam, & cognoueram, a ſummis viris factitatum. hoc igitur mi Cornifici facies: ceteriſq. rebus omnibus eius dignitati, reique, ſi me amas, cõſules. id erit mihi gratiſſimum. Da operam, vt valeas.

EXPLANATIO.

LEGATIONE *libera.*] ſenatoribus ad ſua negotia proficiſcentibus concedi ſolita. ep. 2. lib. x 1. & ad Att. ep. 18. lib. 1 1. & ep. 11. lib. x v.

Argumentum ep. 22.

NArrat de ſtatu reip. poſt Cæſaris interitum: hortatur, vt prouinciam retineat in poteſtate reip. Antonio, & Dolabella coſ.

CICERO S. D. CORNIFICIO. 22.

NOS hic cum homine gladiatore, omnium nequiſſimo, collega noſtro, Antonio bellum gerimus, ſed non pari condicione, contra arma verbis. at etiam de te con-

cionatur:nec impune:nam ſentiet,quos laceſſierit, ego autem acta ad te omnia arbitror perſcribi ab aliis:a me futura debes cognoſcere: quorum quidem non eſt difficilis coniectura. Oppreſſa omnia ſunt: nec habent ducem boni. noſtri *Τυραννοκτόνοι* longe gentium abſunt. Panſa & ſentit bene,& loquitur fortiter. Hirtius noſter tardius conualeſcit. quid futurum ſit, plane neſcio. ſpes tamen vna eſt, aliquando populum R. maiorum ſimilem fore. ego certe reip. non deero:&,quidquid acciderit, a quo mea culpa abſit, animo forti feram. illud profecto, quoad potero, tuam famam,& dignitatem tuebor. Ad XIII. Kal. Ian. ſenatus frequens mihi eſt aſſenſus cum de ceteris rebus magnis, & neceſſariis, tum de prouinciis ab iis,qui obtinerent, retinendis, neque cuiquam tradendis, niſi qui ex S. C. ſucceſſiſſet. hoc ego cum reip. cauſſa cenſui, tum mehercule in primis retinendæ dignitatis tuæ. quamobrẽ te amoris noſtri cauſſa rogo, reip. cauſſa hortor, vt ne cui quidquam iuris in tua prouincia eſſe patiare, atque vt omnia referas ad dignitatem: qua nihil poteſt eſſe præſtantius. Vere tecum agam, vt neceſſitudo noſtra poſtulat: in Sempronio, ſi meis litteris obtemperaſſes, maximam ab omnibus laudem adeptus eſſes. ſed illud & præteriit,& leuius eſt: hæc magna res eſt. fac vt prouinciam retineas in poteſtate reip. Plura ſcripſiſſẽ: niſi tui feſtinarẽt: itaque Cherippo noſtro me velim excuſes. Vale.

EXPLANATIO.

HOMINE *gladiatore,*] ſanguinario,& in hominum cædem, more gladiatorum, exercitato. COLLEGA *noſtro,*] in auguratu. ep.14. lib.XI.& ad Att. ep.14. lib. X. Phil.2. & Plutarchus. Alij, Veſtro, legunt hiſtoria refragante. nam veteres libri vtrumque habẽt. CONTRA *arma*] Stipatus enim armatis hominibus incedebat Antonius cõſul. ep.2. lib.X. Phil.2. *Τυραννοκτόνοι*] qui tyrannum occiderũt. LONGE *gentium abſunt.*] M. Brutus in Græcia, C. Caſſius in Syria. PANSA] conſul deſignatus cum Hirtio. CONVALESCIT.] ægrotauit Hirtius grauiter paullo ante quam iniret conſulatum, ſic, vt pro eius ſalute populus R. vota fecerit. Phil.7. & 14. SIMILEM *fore.*] in tuenda libertate. AD XIII. Kal. *Ian.*] ep.6. lib.XI. ep.25. huius lib. Phil.14. MIHI *eſt ſenatus aſſenſus*] cenſuit hoc Cicero in Phil. 3. DE *prouinciis*] ep. 25. RETINENDAE *dignitatis tuæ.*] ne C. Caluiſius in Africam iret, ei traditam ab Antonio, ſine S. C. IN *Sempronio*] ep.25. EXCUSES] quod ei non reſcripſi.

Argumentum ep. 23.

P*Rimum reſpondet ad ea, quæ de prouincia Cornificij a Stratorio cognouerat: deinde quaſi formam reip. mittit: poſtremo philoſophiam,& Stratorium laudat. Antonio,& Dolabella coſ.*

CICERO S. D. CORNIFICIO. 23.

OMNEM condicionem imperij tui, ſtatumq. prouinciæ mihi demonſtrauit Stratorius. o multa intolerabilia locis omnibus. ſed, quo tua maior dignitas, eo, quæ tibi acciderunt, minus ferenda. neque enim, quæ tu propter magnitudinem & animi,& ingenij moderate fers, a te non vlciſcenda ſunt, etiam ſi non ſint dolenda. Sed hæc poſterius. Rerum vrbanarum acta tibi mitti certo ſcio. quod ni ita putarem, ipſe perſcriberem, in primiſq. Cæſaris Octauiani conatum: de quo multitudini fictum ab Antonio crimen videtur, vt in pecuniam adoleſcentis impetum faceret. prudentes autem, & boni viri & credunt factum, & probant. quid quæris? magna ſpes eſt in eo. nihil eſt, quod non exiſtimetur laudis,& gloriæ cauſſa facturus. Antonius autem, noſter familiaris, tanto ſe odio eſſe intelligit. vt, cum interfectores ſuos domi comprehenderit, rem proferre non audeat. Ad VII. id. Oct. Brundiſium venerat, profectus obuiam legionibus Macedonicis quattuor: quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, eaſq. ad vrbem adducere,& in ceruicibus noſtris collocare. Habes formã reip. ſi in caſtris poteſt eſſe reſp. in qua tuam vicem ſæpe doleo, quod nullam partem per ætatem ſanæ & ſaluæ reip. guſtare potuiſti. atque ante hac quidem ſperare ſaltem licebat: nunc etiam illud ereptum eſt. quæ enim ſpes eſt, cum in cõcione dicere auſus ſit Antonius, Canutium apud eos locum ſibi quærere, quibus, ſe ſaluo, locus in ciuitate eſſe non poſſet? Equidem & hæc, & omnia, quæ homini accidere poſſunt, ſic fero, vt magnam habeam philoſophiæ gratiã, quæ me non modo a ſollicitudine abducit, ſed etiã contra omnes fortunæ impetus armat. tibiq. idem cenſeo faciundum, nec, a quo culpa abſit, quidquam in malis numerandum. Sed hæc tu melius. Stratorium noſtrũ cum ſemper probaſſem: tum maxime in tuis rebus ſummam eius fidem, diligentiam, prudentiamq. cognoui. Da operam, vt valeat, hoc mihi gratius facere nihil potes.

EXPLANATIO.

STRATORIVS.] fortaſſe legendum, Statorius, ex Feſto in Lacus Lucrinus. LOCIS *omnibus.*] non modo Romæ, ſed etiam in Africa. QVÆ *tibi acciderunt,*] Dio lib. XLIIX. prodidit, T. Sextium, Numidiæ rectorem, impetu in Africam facto Adrumetum cepiſſe, & aliquanto poſt, Cornificiumq. prœlio victum occidiſſe. CONATVM:] pro rep. vide ep. 28. lib. X. ep. 7. lib. XI. MVLTITVDINI *fictum ab Antonio crimen videtur,*] dicebat Antonius, comprehendiſſe ſe domi ſuæ quos ad ſe occidendum Octauianus miſiſſet. id ab Antonio fictum, vulgo putabatur, vt ex eo caperet occaſionẽ impetum faciẽdi in Octauiani pecuniam. PECVNIAM *adoleſcentis*] teſtamento ei a Cæſare relictam. CREDVNT *factum.*] fictum non putant, vt multitudo, ſed vere miſſos ab Octauiano credunt. qui Antoniũ domi ſuæ interficerẽt. quod Suetonius quoque confirmat in Auguſto. Hortantibus, ait, nonnullis, percuſſores ei ſubornauit. hac fraude deprehenſa, periculum, inuicem metuens, veteranos ſimul in ſuum ac reip. auxilium quãta potuit largitione contraxit. QVID *quæris*] ſimile illud ep. 4. lib. IV. Noli quærere. Nec illud valde diuerſum, ep. 31. lib. X. Quæres, quanti faciam. NOSTER *familiaris,*] olim. ep. 15. lib. XI. ep. 23. lib. XVI. INTERFECTORES *ſuos*] ab Octauiano miſſos. MACEDONICIS] ex Macedonia profectis: ibi enim Cæſar eas collocarat, ducturus in Parthos, quibus inferre bellum cogitabat. QVATTVOR:] Martiam, Quartam, Secundam, Trigeſimam quintã, quarum duæ, Martia, & Quarta, illum ſequi noluerunt, ſeq. Octauiano tradiderũt, vt ep. 7. lib. XI. in Phil. 3. & in aliis. & in Velleio lib. II. & in Dione lib. XLV. reliquæ vero duæ, ideſt ſecunda, & Trigeſimaquincta, pro eo contra Pãſam prœlio Mutinenſi pugnarunt: vt ep. 30. lib. X. QVATTVOR:] Appianus lib. III. ſcripſit, ſex fuiſſe Macedonicas legiones: quarum vnam Antonium Dolabellæ, collegæ ſuo, in Syriam proficiſcenti conceſſiſſe: reliquas ipſum accepiſſe. quod ſi ita eſt: legendum hic videtur, Quinque, non Quattuor: vt Antonius duabus quidem in prœlio ad Mutinam ſit vſus, vnam vero caſtris præſidio reliquerit: quæ fortaſſe fuit Alaudarum legio, quam cum Antonio fuiſſe Cicero oſtendit ep. 7. ad Att. lib. XVI. ita quinque legionum numerus reperietur. IN *ceruicibus noſtris collocare.*] cum libertatem armis vellet opprimere. ep. ſeq. CANVTIVM] tribunum pl. APVD *eos*] apud eos, qui partibus reip. ſtuderent. ep. 3. LOCVM *ſibi quærere,*] quid concionibus Antonium vexaret.

Argumentum ep. 24.

Cornificium hortatur, vt omni cura in remp. incumbat: ſcribit de legatis ad Antonium a ſenatu miſſis: Pinarium commendat. Hirtio, & Panſa coſ.

CICERO S. D. CORNIFICIO. 24.

EGO nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, ſed ne ornãdi quidem. ſed mea ſtudia erga te, & officia malo tibi ex tuorum litteris, quam ex meis, eſſe nota. Te tamen hortor, vt omni cura in remp. incumbas. hoc eſt animi, hoc eſt ingenij tui, hoc eius ſpei, quam habere debes amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hac de re alias ad te pluribus. cum enim hæc ſcribebam, in exſpectatione erant omnia. nõdum legati redierant, quos ſenatus non ad pacem deprecandam, ſed ad bellum denunciandum miſerat, niſi legatorum nuncio paruiſſet. ego tamen, vt primum occaſio data eſt, meo priſtino more remp. defendi: me principem ſenatui, populoq. R. profeſſus ſum: nec, poſtea quam ſuſcepi cauſſam libertatis, minimum tempus amiſi tuendæ ſalutis, libertatiſq. communis. Sed hæc quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiariſſimum meum, tanto tibi ſtudio cõmendo, vt maiore non poſſim: cui cum propter omnes virtutes, tum etiam propter ſtudia communia ſum amiciſſimus. is procurat rationes, negotiaq. Dionyſij noſtri: quem & tu multum amas, & ego omnium plurimum. ea tibi ego non debeo commendare, ſed commendo tamen. facies igitur, vt ex Pinarij, gratiſſimi hominis, litteris tuum & erga illum, & erga Dionyſium ſtudium perſpiciamus. Vale.

EXPLANATIO.

LEGATI] miſſi ad Antonium a ſenatu, vt Mutinæ obſidionẽ omitteret. ep. 8. lib. XI. ep. 4. huius lib. VT *primum occaſio data eſt,*] XIII. Kal. Ian. ep. 22. 25. NEC *minimum tempus amiſi tuendæ ſalutis, libertatiſq. communis.*] idem aliter ep. 24. lib. IX. Sic tibi mi Pæte perſuade, me dies, & noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi vt mei ciues ſalui, liberiq. ſint. PINARIVM.] Pinarij, gens antiquiſſima, ante vrbem conditam: Liuius lib. I. DIONYSII *noſtri;*] opinor eſſe, qui nominatur ep. 15. lib. IV. ad Att.

Argumentum ep. 25.

SCribit, S. C. eſſe factum ex litteris Cornificij: hortatur vt reip. cauſſam defendat: Lucceio ſe nulla re defuturum pollicetur. Eodem anno, conſulibus interfectis.

CICERO S. D. CORNIFICIO. 25.

LIBERALIBVS litteras accepi tuas, quas mihi Cornificius altero viceſimo die, vt dicebat, reddidit. eo die non fuit ſenatus, neque poſtero. Quinquatribus, frequenti ſenatu, cauſſam tuam egi, non inuita Minerua. etenim eo ipſo die ſenatus decreuit, vt Minerua noſtra, cuſtos vrbis, quam turbo deiecerat, reſtitueretur. Panſa tuas litteras recitauit. magna ſenatus approbatio conſecuta eſt, cum ſummo gaudio, & offenſione Minotauri, id eſt Clauiſij, & Tauri. factum de te S. C. honorificum. poſtulabatur, vt etiam illi notarentur: ſed Panſa clementior. Ego, mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, &, cunctantibus, ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta reip. ieci: eo ipſo die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ. mihi enim eſt aſſenſus ſenatus de obtinendis prouinciis. nec vero poſtea deſtiti labefactare eum, qui ſumma cum tua iniuria, contumeliaq. reip. prouinciam abſens obtinebat. itaque crebras, vel potius quotidianas compellationes meas non tulit, ſeque in vrbem recepit inuitus, neque ſolum ſpe, ſed certa re iam, & poſſeſſione deturbatus eſt, meo iuſtiſſimo honeſtiſſimoq. conuicio. Te tuam dignitatem ſumma tua virtute tenuiſſe, prouinciæq. honoribus ampliſſimis affectum, vehementer gaudeo. Quod te mihi de Sempronio purgas: accipio excuſationem. fuit enim illud quoddam cæcum tēpus ſeruitutis. Ego tuorum conſiliorum auctor dignitatiſq. fautor, iratus temporibus, in Græciam, deſperata libertate, rapiebar; cum me Eteſiæ, quaſi boni ciues, relinquentem remp. proſequi noluerunt: Auſterq. aduerſus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit: atque inde ventis, remiſq. in patriam omni feſtinatione properaui; poſtridieq. in ſumma reliquorum ſeruitute liber vnus fui: ſic ſum in Antonium inuectus, vt ille nō ferret, omnemq. ſuum vinolentum furorem in me vnum effunderet, meq. cum elicere vellet ad cædis cauſſam, tum tentaret inſidiis: quem ego ructantem, & nauſeantem conieci in Cæſaris Octauiani plagas. puer enim egregius præſidium ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ reip. comparauit; qui niſi fuiſſet, Antonij reditus a Brundiſio peſtis patriæ fuiſſet. quæ deinceps acta ſint, ſcire te arbitror. ſed redeamus ad illud, vnde diuertimus. Accipio excuſationem tuam de Sempronio. neque enim ſtatuti quid in tanta perturbatione habere potuiſti. nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores poſtulat, vt ait Terentius. quamobrem, mi Quincte, conſcende nobiſcum, & quidem ad puppim. vna nauis eſt iam bonorum omnium: quam quidem, nos damus operam, vt rectam teneamus, vtinam proſpero curſu; ſed, quicumque venti erunt, ars noſtra certe non aberit. quid enim præſtare aliud virtus poteſt? Tu fac vt animo magno ſis, & excelſo, cogiteſq. omnem dignitatem tuam cum rep. coniunctam eſſe debere. P. Lucceium mihi meum commendas; quem, quibuſcumque rebus potero, diligenter tuebor. Hirtium quidem, & Panſam, collegas noſtros, homines in conſulatu reip. ſalutares, alieno ſane tempore amiſimus, rep. Antoniano quidem latrocinio liberata, ſed nondum omnino explicata: quam nos, ſi licebit, more noſtro tuebimur: quamquam admodum ſumus iam defatigati: ſed NVLLA laſſitudo impedire officium, & fidem debet. Verum hæc hactenus. ab aliis te de me, quam a me ipſo, malo cognoſcere. De te audiebamus ea, quæ maxime vellemus. De Cn. Minucio, quem tu quibuſdam litteris ad cælum laudibus extuliſti, rumores duriores erant. id quale ſit, omninoq. quid iſtic agatur, facias me velim certiorem. Vale.

EXPLANATIO.

LIBERALIBVS] XVI. Kal. Apr. qui dies Baccho dicatus erat. ALTERO *viceſimo die,*] die viceſimo ſecundo. nam, alter, ſecundum obtinet locum. quod ex antiquo lapide intelligitur, in Caſinati reperto, in ruinis villæ.

MEMORIÆ
SEX. VIGELLI. AQVINAT. QVI
ANN. ATTIGIT. CENTENS.
SET. ALTERVM. ET. NONAGENS.
PERPET. INOFFENSA. VALETVD.
EXEGIT. RELIQVOS. SEPTEM. ET. D. XIIX
DECVBVIT. ET. OCCVBVIT
NAT. LVD. SÆCVL. VIII. OBIIT. SEQVENT.

Et Tacitus in dialogo de oratoribus tres ætates adoleſcentium oratorum deſignat, his verbis: Nono decimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, vno & xx. Cæſar Dolabellam, altero & xx. Aſinius Pollio Catonem, non multo ætate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus inſecuti ſunt, quas hodieq. cum admiratione legimus. NON *inuita Minerua.*] feliciter. iocatur autem in nomine Mineruæ: quod ea ſibi fauerit, quia ſit in eum locum ſenatus decreto reſtituta vnde eam turbo deiecerat ep. 1. lib. III. MINERVA *noſtra.*] Mineruæ Simulacrum a Cicerone in exſilium eunte cōſecratum in Capitolio. Dio lib. XXXIIX. CVSTOS *vrbis*] Mineruæ cognomen, φύλακις. Plutarchus in Demoſthene, Lucianus in Lagith. & Cicero ſimulacrum illud, φυλακίς, inſcripſerat. Dio. Vrbes autem ex Mineruæ liberalitate proceſſiſſe, Ariſtides auctor eſt. DEIECERAT,] quod Ciceroni mortem portendit. Dio, Obſequens in lib. de prodigiis. PANSA] conſul. GAVDIO] bonorum. MINOTAVRI,] Caluiſium ſignificat contumelioſo verbo. INEST *Clauiſij, & Tauri.*] delendum hoc arbitror, vt gloſſema. ILLI] legati duo Clauiſij, qui erant in Africa. NOTARENTVR] quod prouinciam adminiſtrare vellēt abſentis Clauiſij nomine: in quo dignitas Cornificij lædebatur, infra de Clauiſio: Prouinciam abſens obtinebat. AD IIII. *Kal. Ian.*] ep. 22. & lib. XI. ep. 6. Phil. 14. OBTINENDIS] ab iiſdem, qui obtinerēt. ep. 22. LABEFACTARE] debilitare, frangere. EVM,] Caluiſium. ABSENS *obtinebat,*] per legatos: cum ipſe ad vrbem eſſet cum imperio. reuertit autem in vrbem, depoſito imperio. vide ep. 30. COMPELLATIONES] crebas appellationes vehementioribus verbis: cum eum Cicero, crebro compellans, in vrbem reuocaret. CONVICIO] conuicium fuit cōpellatio quotidiana. ep. 26. lib. XVI. PVRGAS:] quod meis litteris nō obtēperaueris. ep. 22. QVONDAM *cæcum tempus ſeruitutis.*] in quo non eluceret honeſtum, in quo homines recta non viderent: vt facile tamquam in tenebris errarent, ac laberentur. Hancego veram eſſe huius loci ſentētiam arbitror: eaq. duorum veterum librorum teſtimonio comprobatur. In aliis pro, Cæcum, legitur, Græcū: quod mendoſum puto. Sunt qui ex ingenio, Egregium, legendum exiſtiment. ex quo quænam elici apta ad hunc locum ſentētia poſſit, non equidem intelligo. In aliis, Gratum, mendoſe. TVORVM *conſiliorum auditor*] auctor, vt optime de rep. ſentires. RAPIEBAR] poſt Cæſaris necem, vexata ab Antonio conſule rep. ep. 1. lib. x. Phil. 1. Off. lib. 1. Rapiebar, ſummam voluntatem diſcedendi ex Italia demonſtrat. Diſceſſit autem ea mente, vt adeſſet. Kal. Ian. quo die noui conſules, Hirtius, & Panſa ſenatum habituri erant. ETESIÆ] venti euntibus in Græciam ſecundi, in Italiā aduerſi. vide ep. 15. lib. XI. PRODROMI *noluerunt:*] cum ſpirare per XL. dies perpetuo, & adiuuare curſum nauigantium ex Italia in Græciam ſoleant. AVSTRO *aduerſus maximo flatu*] ep. 6. lib. XVI. ad Att. Reiectus ſum auſtro vehementi ad eādem Leucopetram. TRIBVLES *tuos*] Rhegienſes, legis Iuliæ beneficio ciuitatem Romanam adepti, ſuffragium in tribu Attici ferebant. RHEGIVM] non Rhegium, ſed agri Rhegini promontoriū Leucopetram: vt ex Phil. 1. cognoſcitur. VENTIS, *remiſq.*] Phil. 1. Tanta ſum cupiditate incenſus ad reditum, vt mihi nulli neque remi, neque venti ſatisfacerent. POSTRIDIEQ.] IV. non. Sept. nam in patriam Kal. Sept. peruenit. quo die vocatus in ſenatum ab Antonio conſule, non iuit. poſtridie autem, abſente Antonio, venit in ſenatum, & Philippicam primam habuit: de qua loquitur, cum hic ſubiungit: Sic ſum in Antonium inuectus, vt ille non ferret. Et Phil. 5. Veni poſtridie: ipſe non venit. locutus ſum de rep. minus etiam libere; quam mea conſuetudo, liberius tamen, quam pericula, minæq. poſtulabant. IN *Antonium*] abſentem. VT *ille non ferret,*] inimicitias enim Ciceroni denunciauit. Phil. 5. VINOLENTVM] ideo ſubiungitur, Ructantem, & nauſeantem. EFFVNDERET,] apte, cum dixerit, Effunderet, orationem Antonij ſignificat: de qua in Phil. 5. In me abſentem orationem ex ore impuriſſimo euomuit. ELICERE *vellet ad cædis cauſſam,*] nam ad XIII. Kal. Oct. ideo Ciceronem Antonius adeſſe iuſſit in ſenatu, vt ab eo cædis initium faceret. quod Cicero ſuſpicatus, in ſenatum nō iuit. hoc dilucide narratur Phil. 5. & ep. 2. huius libri. INSIDIIS] ſi me elicere non poſſet ad cædis cauſſam: ideſt. ſi ego in ſenatū non irem. cædem enim meam ſenatus primum occaſione quæſiuit, deinde, ſi ego in ſenatum non irem, inſidiis. CONFECI *in Cæſaris Octauiani plagas.*] ſuam laudē cum Octauiano communicat. Confeci, inquit, ac perdidi Antonium, in Octauiani plagas. ideſt, vt Octauianus, eum & ipſe conficeret. Placeret tamen, vt olim, Conieci, pro Confeci, vnius litteræ mutatione: nam F ab I, ſi maiuſculæ ſcribantur, vt olim, non admodum differt. PVER *egregius*] ep. 7. lib. XI. ANTONII *reditus a Brundiſio*] ep. 23. & ad Att. ep. 7. lib. XVI. & Phil. 3. 4. 5. IN *tanta perturbatione*] quanta fuit vexata ab Antonio conſule rep. HIC *dies aliam vitam affert,*] verba Terentij in Andr. Quidam legunt, Hæc dies: opinor, vt tempus potius, quam certus dies oſtendatur. Mihi placet interpretatio, mutatio non placet: primum, ne diſſentiam ab antiquis libris, qui conſentiunt omnes in, Hic dies: quod etiam Donatus probat: deinde, quia dies virili genere interdum tempus deſignat, itemq. muliebri certum diem. vide ep. 2. lib. 1. ne iterētur eadem. CONSCENDO] communem bonorum nauem, tu quoque, inquit, cum bonis omnibus conſpira ad tuendam libertatem. VT *rectam teneamus*] ne naufragium reip. fiat. ep. 2. lib. 1. ad Q. fratrem: ὀρθὰν τὰν ναῦν, & ἅπαξ θανεῖν. quod ab aliquo poeta ſumptum, videtur, Ariſtides: τὸ ἴσθι Πόσειδον, ὅτι ὀρθὰν τὰν ναῦν καταδύσω. quod ita vertit

Seneca

Seneca lib. XII. epiſt. Neptune, numquam hanc nauem, niſi rectam. Inde prouerbium. QVID *enim præſtare aliud virtus poteſt?*] non poteſt præſtare virtus, id quod maxime vellem, vt bonorum nauis proſpero curſu feratur: hoc tamen poteſt, ne gubernatoris vigilantia, arteq. careat: quod certe non aberit. CVM *rep. coniunctam eſſe debere.*] non a paucorum potentia petendam. P. LVCCEIVM]. quis non videt initium eſſe alterius epiſtolæ? cum infra de Panſa mortuo, ſupra de viuo fiat mentio. De eodem Lucceio ep. 30. HIRTIVM, *& Panſam*] conſules. COLLEGAS *noſtros,*] in auguratu. Phil. 7. LIBERATA,] victo ad Mutinam Antonio. NONDVM *omnino explicata*] quia fugerant ex prælio Mutinenſi notiſſimi latronum duces, vt ep. 14. lib. x. ſcripſit ad Plancum: integro Antonij equitatu, vt ep. 34. SI *licebit,*] ſtaberii viſ anterdū enim non licuerat. ep. 2. lib. x. CN. *Minucio,*] vel Cornificij legato, vel finitimam ei regionem adminiſtranti.

Argumentum ep. 26.

HEREDES *Turij commendat. Incertus annus.*

CICERO S. D. CORNIFICIO. 26.

Q. TVRIVS, qui in Africa negotiatus eſt, vir bonus, & honeſtus; heredes fecit ſimiles ſui Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Anneium, Q. Conſidium Gallum, L. Seruilium Poſtumum, C. Rubellinum. ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. tanta enim liberalitate ſe tua vſos prædicabāt, vt iis plus a te tributum intelligerem, quam ego auderem te rogare. audebo tamen. ſcio enim, quantum ponderis mea commendatio ſit habitura. Quare a te peto, vt ad eam liberalitatem, qua ſine meis litteris vſus es, quam maximus his litteris cumulus accedat. Caput autem eſt meæ commendationis, ne patiare Erotem Turium, Q. Turij libertum, vt adhuc fecit, hereditatem Turianam auertere; ceteriſq. omnibus rebus habeas eos a me commendatiſſimos: magnam ex eorum ſplendore, & obſeruantia capies voluptatem. quod vt velis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

HONESTVS] ad honeſtatem familiæ, non ad hominis mores, refertur. GRATIARVM *actione eos magis egere, quam commendatione,*] magis eſſe, cur tibi gratias agant, liberaliter iam a te tractati, quam quod tibi a me commendentur. LIBERALITATE] humanitate potius, quam largitione: vt ep. 7. lib. I. Tua præſtanti in eum liberalitate. EROTEM] nomen ſerui, quod in liberto remanſit. SPLENDORE.] ſpecie quadam tum ex rei familiaris copia, tum ex quadam liberalis animi ſignificatione. ep. ſeq. & ep. 3. lib. I. VT *ſumma ſeueritas cum humanitate iungatur.*] Hæ ſunt illæ virtutes, quæ ſpecie diſpares, prudentia iunguntur: vt ait Cicero in Oratore. inde ſumitur ad laudandum egregia ſententia. itaque cum Cicero M. Brutum in libro de perfecto oratore laudat, Quid, inquit, tam diſtās, quam a ſeueritate comitas? quis tamen vnquam te aut ſanctior eſt habitus, aut dulcior? Lib. III. de Leg. Quid eſt elegantia tua dignius? cuius & vita, & oratio conſecuta mihi videtur difficillimam illam ſocietatem grauitatis cum humanitate. Eodem pertinet, quod ſcripſit ad Q. fratrem ep. I. lib. I. Quibus illo rebus fortaſſe nimis lenis videretur, niſi hæc lenitas illam ſeueritatem tueretur. Et paullo poſt: Hæc illius ſeueritas acerba videretur, niſi multis condimentis humanitatis mitigaretur. Et ibidem, infra: Cyrus ille a Xenofonte non ad hiſtoriæ fidem ſcriptus, ſed ad effigiem iuſti imperij: cuius ſumma grauitas ab illo philoſopho cum ſingulari comitate coniungitur. Et in Catone: Erat in illo viro comitate condita grauitas. Nec diſſimile illud in Bruto: Sine arrogantia grauis eſſe videbatur, & ſine ſegnitie verecundus. Hanc laudem in Pomponio Attico ſcriptor venuſtiſſimus Nepos fuiſſe oſtēdit. Eius, inquit, comitas non ſine ſeueritate erat, neque grauitas ſine facilitate: vt difficile eſſet intellectu, vtrū eum amici magis vererentur, an amarēt. Cicero etiam filius de quodam Bruttio, rhetore Latino, ep. 21. lib. XVI. Cuius, inquit, cum frugi, ſeueraq. eſt vita, tum etiam iucundiſſima conuictio. Eodem illud pertinet lib. I. off. Ita probanda eſt manſuetudo, atque clementia, vt adhibeatur reip. cauſſa ſeueritas, ſine qua adminiſtrari ciuitas non poteſt. Tribuit hanc laudem Cicero L. Craſſo lib. I. de Orat. cum ait: Quo quidem in ſermone, multa diuinitus a tribus illis conſularibus Cotta & commemorata, & deplorata dicebat: vt nihil incidiſſet poſtea ciuitati mali, quod non impendere illi tāto ante vidiſſent. eo autem ſermone confecto, tantam in Craſſo humanitatem fuiſſe, vt, cum lauti accubuiſſent, tolleretur omnis illa ſuperioris triſtitia ſermonis; eaq. eſſet in homine iucunditas, & tantus in iocando lepos, vt dies inter eos curiæ fuiſſe videretur, conuiuium Tuſculani. Idem de Cæliis dixit in oratione pro Cælio: Cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter. Nec diſſimile illud pro Murena: Si illius comitatem, & facilitatem tuæ grauitati, ſeueritatiq. aſperſeris. Quæ collegimus more noſtro, vt in pulcherrima ſententia latini ſermonis copia cognoſcatur.

Argumentum ep. 27.

AVFIDII, *equitis Romani, Africana negotia commendat. Incertus annus.*

CICERO

CICERO S. D. CORNIFICIO. 27.

SEx. Aufidius & obſeruantia, qua me colit, accedit ad proximos; & ſplendore equitis Romani nemini cedit. eſt autem ita temperatis, moderatiſq. moribus, vt ſumma ſeueritas cum humanitate iungatur. cuius tibi negotia, quæ ſunt in Africa, ita commendo, vt maiore ſtudio, magis ve ex animo commendare non poſſim. pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, vt is intelligat meas apud te litteras maximum pondus habuiſſe. hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo. Vale.

EXPLANATIO.

PROXIMOS] propinqui, ſunt ſanguine coniuncti: proximi, coniunctiores, quam propinqui. Phil. 14. Conſolemur eorum proximos.

Argumentum ep. 28.

COrnificij conſilium non probat, quia non animaduerterat in quoſdam Lilybæo minantes; ſtudium eius in remp. laudat: de omittenda gratiarum actione aſſentitur: addit de pecunia, & de rep. Hirtio, & Panſa coſ.

CICERO S. D. CORNIFICIO. 28.

ASSENTIOR tibi, eos, quos ſcribis Lilybæo minari, iſtic pœnas dare debuiſſe: ſed metuiſti, vt ais, ne nimis liber in vlciſcendo viderere. metuiſti igitur, ne grauis ciuis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere. Quod ſocietatem reip. conſeruandæ, tibi mecum a patre acceptam, renouas; gratum eſt: quæ ſocietas inter nos ſemper, mi Cornifici, manebit. Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas. nec enim id inter nos facere debemus. Senatus ſæpius pro dignitate tua appellaretur, ſi, abſentibus conſulibus, vmquam, niſi ad rem nouam, cogeretur. itaque nec de H-S $\overline{XX}$, nec de H-S DCC quidquam agi nunc per ſenatum poteſt. tibi autem ex S.C. imperandum, mutuumq. ſumendum cenſeo. In rep. quid agatur, credo te ex eorum litteris cognoſcere, qui ad te acta debent perſcribere. ego ſum ſpe bona: conſilio, cura, labore non deſum: omnibus inimicis reip. eſſe me acerrimum hoſtem præ me fero. res neque nunc difficili loco mihi videtur eſſe, & fuiſſet facillimo, ſi culpa a quibuſdam abfuiſſet. Vale.

EXPLANATIO.

LILYBÆO] tria Siciliæ promontoria, Pelorus in Italiam ſpectans, Pachynum in Græciam, Lilybæum in Africam. TVO *nomine*] ob ſtudia in te mea. APPELLARETVR,] ſic vnus omnino vetus liber, & recte. quamquam &, Appellaret, ſententiam habet, ſed, vt arbitror, minus aptam. potius enim pro alicuius dignitate ſenatus appellatur, quam appellat. ABSENTIBVS] Mutinam profectis ad D. Brutũ obſidione liberãdum. H-S $\overline{XX}$,] ſi, ſeſtertium viginti millia, interpretemur: ſexcenti ſcutati erunt: exigua ſumma: itaque vereor, ne, vicies, melior ſit interpretatio: id eſt, ſcutatorum ſexaginta millia. H-D $\overline{DCC}$] vnum & viginti millia ſcutatorum. TIBI *ex S.C. imperandum,*] vt, quam tibi ſenatus imperandi poteſtatem dedit, ea vtaris. MVTVVM *ſumendum*] vt milites alere poſſis. ep. 30. QVIBVSDAM] ſi hæc epiſtola ſcripta eſt ante prælium Mutinenſe, notat eos, qui Antonij cauſſam in ſenatu defendebant, vt Calenum, & alios: ſi poſt, Lepidum, & eos, qui Octauianum, cæſis Hirtio & Panſa, in ſpem conſulatus impulerant.

Argumentum ep. 29.

COmmendat ſtudioſe L. Lamiæ negotia; eumq. ſuſpectum Cornificio, quaſi cuidam S.C. contra dignitatem eius facto affuiſſet, excuſat. Hirtio, & Panſa coſ. vel eodem anno poſt eorum interitum.

CICERO S. D. CORNIFICIO. 29.

NON modo tibi, cui omnia noſtra notiſſima ſunt, ſed neminem in populo R. arbitror eſſe, cui ſit ignota ea familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia eſt. etenim magno theatro ſpectata eſt tum, cum eſt ab A. Gabinio coſ. relegatus, quod libere, & fortiter

ſalutem meam defendiſſet. nec ex eo amor inter nos natus eſt: ſed, quod erat vetus, & magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitauit. ad hæc officia, vel merita potius, iucundiſſima conſuetudo accedit, vt nullo prorſus plus homine delecter. Non puto te iam exſpectare, quibus cum tibi verbis commendem. cauſſam enim tanti amoris intelligis. quæ verba deſideret, iis me omnibus vſum putato. tantum velim exiſtimes, ſi negotia Lamiæ, procuratores, libertos, familiam, quibuſcumque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quam ſi ea tua liberalitas pertinuiſſet ad rem familiarem meam. nec dubito, quin ſine mea commendatione, quod tuum eſt iudicium de hominibus, ipſius Lamiæ cauſſa ſtudioſe omnia facturus ſis. quamquam erat nobis dictum, te exiſtimare, alicui S. C. quod contra dignitatem tuam fieret, ſcribendo Lamiam affuiſſe: qui omnino conſulibus illis numquam affuit ſcribendo. deinde omnia tum falſa S.C. deferebantur. niſi forte etiam illi Semproniano S. C. me cenſes affuiſſe. qui ne Romæ quidem tum fui, vt de eo ad te ſcripſi re recenti. Sed hæc hactenus. Te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo, vt omnia Lamiæ negotia, mea putes eſſe; cureſque, vt intelligat hanc commendationem maximo ſibi vſui fuiſſe. hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura vt valeas.

EXPLANATIO.

L. LAMIA] Æliæ gentis. vide epiſt. 16. lib. xi. MAGNO *theatro*] palam, vt in theatro. REGATVS,] quo tempore princeps erat equeſtris ordinis: nunc autem ſenator, edilitate iam geſta. ep. 16. lib. xi. & orat. pro Sextio. SALVTEM *meam*] a Clodio trib. pl. oppugnatam. OFFICIA, *vel merita potius,*] epiſt. 17. lib. xi. FAMILIAM,] ſeruos. epiſt. 3. lib. i. OMNIA *tum falſa S.C. deferebantur.*] Antonio, vt opinor, & Dolabella coſ. vide epiſt. 1. SEMPRONIANO S.C.] Sempronij cauſſa facto. epiſt. 25. NE *Romæ quidem tum fui,*] diſceſſit, vt in Græciam iret, deſperata libertate. ep. 25. AD *te ſcripſi*] ſignificat eam partem epiſt. 25. in qua ſcripſit illa: Ego, tuorum conſiliorum auctor, &c.

Argumentum ep. vlt.

PVrgat ſe Cornificio, officium litterarum requirenti: ſcribit de bello Antoniano renouato: de ſuo ſtudio in amicitia colenda, de anguſtijs pecuniæ publicæ, de Dionyſio, Lucceio, & Caluiſij legatis. Poſt obitum Hirtij, & Panſæ.

CICERO S. D. CORNIFICIO. 30.

ITA ne? præter litigatores, nemo ad te meas litteras? multæ iſtæ quidem. tu enim perfeciſti, vt nemo ſine litteris meis tibi ſe commendatum putaret. ſed quis vmquam tuorum mihi dixit eſſe, cui darem, quin dederim? aut quid mihi iucundius, quam, cum coram tecum loqui non poſſim, aut ſcribere ad te, aut tuas legere litteras? illud magis mihi ſolet eſſe moleſtum, tantis me impediri occupationibus, vt ad te ſcribendi meo arbitratu facultas nulla detur. non enim te epiſtolis, ſed voluminibus laceſſerem, quibus quidem me a te prouocari oporteret. quamuis enim occupatus ſis, otij tamen plus habes: aut, ſi ne tu quidem vacas, noli impudens eſſe, nec mihi moleſtiam exhibere, & a me litteras crebriores, cum tu mihi raras mittas, flagitare. nam cum antea diſtinebar maximis occupationibus; propterea quod omnibus curis remp. mihi tuendam putabam: tum hoc tempore multo diſtineor vehementius. VT enim grauius ægrotant ij, qui, cum leuati morbo viderentur, in eum deintegro inciderunt: ſic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pæne ſublato, renouatum bellum gerere conamur. Sed hæc hactenus. Tu tibi, mi Cornifici, fac vt perſuadeas, non eſſe me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, vt a te vinci poſſim aut officiis, aut amore. non dubitabam equidem: verumtamen multo mihi notiorem amorem tuum effecit Cherippus. o hominem ſemper illum quidem mihi aptum, nunc vero etiam ſuauem. vultus mehercule tuos mihi expreſſit omnes; non ſolum animum, ac verba pertulit. itaque noli vereri, ne tibi ſucenſuerim, quod eodem exemplo ad me, quo ad ceteros, requiſiui equidem proprias ad me vnum a te litteras, ſed neque vehementer, & amanter. De ſumptu, quem te in rem militarem facere, & feciſſe dicis, nihil ſane poſſum tibi opitulari: propterea quod & orbus ſenatus, conſulibus amiſsis; & incredibiles anguſtiæ pecuniæ publicæ: quæ conquiritur vndique, vt optime meritis militibus promiſſa ſoluatur: quod quidem fieri ſine tributo

poſſe

poſſe non arbitror. De Attio Dionyſio nihil puto eſſe, quoniam mihi nihil dixit Stratorius. De P. Lucceio, nihil tibi concedo, quo ſtudioſior eius ſis, quam ego ſum. eſt enim nobis neceſſarius. ſed, a magiſtris cum contenderem de proferendo die, probauerunt mihi, ſeſe, quo minus id facerent, & compromiſſo, & iureiurando impediri. quare veniendum arbitror Lucceio. quamquam, ſi meis litteris obtemperauit, cum tu hæc leges, illum Romæ eſſe oportebit. Ceteris de rebus, maximeq. de pecunia, cum Panſæ mortem ignorares, ſcripſiſti quæ per nos ab eo conſequi te poſſe arbitrarere. quæ te non feſelliſſent, ſi viueret. nam te diligebat. poſt mortem autem eius quid fieri poſſet, non videbamus. De Venuleio, Latino, Horatio, valde laudo. illud non nimium probo, quod ſcribis, quo illi animo æquiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademiſſe. honore enim cum ignominia dignis non erant comparandi: eoſq. ex S. C. ſi non decedunt, cogendos, vt decedant, exiſtimo. Hæc fere ad eas litteras, quas eodem exẽplo binas accepi. De reliquo, velim tibi perſuadeas, non eſſe mihi meam dignitatem tua cariorem. Vale.

EXPLANATIO.

MVLTÆ *iſta quidem.*] vel ſi verum ſit, quod ſcribis, neminem ad te, præter litigatores, meas litteras afferre: multæ tamen hæ ſunt. VOLVMINIVS] paucæ enim epiſtolæ volumina ſunt. ep. 7. lib. III. VACAS,] otiũ habes. ep. 3. lib. IIX. NEC *mihi moleſtiam exhibere,*] Etſi, Nec, a verbo Noli pendeat: ſententia tamen propter duas negationes ad affirmationem non traducitur, ſed vim retinet negandi: quod vſitatum non modo Ciceroni, ſed aliis etiam animaduerti. ep. 15. lib. VII. ad Att. Plerique negant, Cæſarem in condicione manſurum; poſtulataq. hæc ab eo interpoſita eſſe, quo minus, quod opus eſſet ad bellum, a nobis pararetur. Quo loco ex verbo, Negant, elicitur primum negatio, deinde affirmatio: vt negatio referatur ad, Cæſarem in condicione manſuram: affirmatio ad, Poſtulata interpoſita eſſe. Sic lib. III. de Orat. Nemo extulit eum verbis, qui ita dixiſſet, vt, qui adeſſent, intelligeret quid diceret; ſed contempſit eum, qui minus id facere potuiſſet. Pro Roſcio com. Aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit. lib. III. bel. ci. L. Staberius obſides ab Apolloniatibus exigere cœpit. illi vero daturos ſe negare; neque portas conſuli præcluſuros. Horatius Sat. 1.

Qui fit, Mæcenas, vt nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus viuat: laudet diuerſa ſequentes,

nam verbum, Laudet, non reſpicit Nemo, ſed incluſam in Nemo affirmationem. Et infra, in eadem Sat. VT *enim grauius ægrotant ij.*] epiſt. 12. lib. XVI. Graues ſolent offenſiones eſſe ex grauibus morbis. LABORAMVS,] non diſceſſit a verbo, Morbis accommodato. PROFLIGATO *bello, ac pæne ſublato,*] Profligare quid hic ſit, intelliget, qui legerit ea, quæ diximus epiſt. 6. lib. IIX. RENOVATVM *bellum*] Lepidi ſcelere, qui Antonium, pugna Mutinenſi fractum, inermem, fugientem recepit, & auxilio exercitus ſui confirmauit. epiſt. 8. 10. MIHI *aptum,*] accommodatum naturæ meæ. NOLI *vereri,*] vereri ſe, ſcripſerat Cornificius. DE *ſumptu,*] de quo epiſt. 28. IN *rem militarem facere,*] impenſam facere, ep. 2. lib. XIV. CONSVLIBVS *amiſſis,*] Hirtio, & Panſa. ep. 23. NIHIL *ſane poſſum tibi opitulari:*] idem ſcripſit epiſt. 28. OPTIMIS *meritis*] bello Mutinenſi. vide Phil. 14. INCREDIBILES *anguſtiæ pecuniæ publicæ:*] & ad M. Brutum: Maximus in rep. nodus eſt, inopia rei pecuniariæ. TRIBVTO] quod impoſitum populo non erat poſt deuictam ab Æmilio Paullo Macedoniam. lib. II. off. Plutarchus in Paulli vita. in epiſtola vero ad M. Brutum, Obdureſcunt magis quotidie boni viri ad vocem tributi: quod ex centeſima collatum, impudenti cenſu locupletum, in duarum legionum præmiis omne conſumitur. DE *Attio Dionyſio*] ſi eſt idem, de quo in epiſt. 24. Attico legi malim, quam Attio: vt ab Attico & cognomen, & nomen acceperit. quod etiam Corrado placuit. epiſt. 15. lib. IV. ad Att. DE *P. Lucceio,*] epiſt. 26. MAGISTRIS] auctionum. DIE,] auctionum. VENVLEIO, *Latino, Horatio,*] legatis C. Caluiſij, per quos Africam prouinciam abſens obtinebat. ep. 25. VALDE *laudo.*] quod lictores illis ademeris. HONORE] digni. IGNOMINIA *dignis*] Dignus tam in malam, quã in bonam partem accipitur. libr. 1. de Fin. Dignus odio. Terentius in Eun. Contumelia digna ſum.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS QVAE FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM TERTIVMDECIMVM, AD MEMMIVM ET ALIOS,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. 1. lib. XIII.

EXVLABAT *C. Memmius, de ambitu biennio ante damnatus, accuſante Q. Curtio. quod ex epiſt. 2. lib. III. ad Q. Fr. cognoſcitur. Eum Cicero, ad Cilſciæ adminiſtrationem proficiſcẽs, cum Athenis non reperiſſet, (nam pridie Mitylenas profectus erat) petijt ab eo per litteras, vt rediret in gratiã cum Patrone Epicureo, eiq. locum, vbi habitauerat Epicurus, concederet. Ser. Sulpicio Rufo, M. Claudio Marcello coſ.*

Cum hæc epiſtola ceteris omnibus commendaticijs, quæ in hoc libro continentur, ordine, & ſubtilitate antecellat; vtpote quam ipſe Cicero in quadam ad Atticum epiſtola, ſcriptam accurate, fatetur; gratam ſtudioſis operam nos eſſe nauaturos exiſtimauimus, ſi, diſtributo in partes argumento, quid artificij ſingulæ partes habeant, quid in ſingulis animaduerti, cognoſcique expediat, oſtenderemus.

Acturus cum C. Memmio de parietinis Epicuri, philoſopho Epicureo Patroni concedendis, oratorio more, prius quam aggrediatur, eius gratiam, & beneuolentiam inſinuatione quadam aucupatur. Quæ vero ad conciliandam beneuolentiam, & gratiam cauſſæ valent, earum duas elicit ex amore ſuo, quas priore loco ponit, duas ex iudicio, quas proxime ſubiungit. Amorem declarat ſignificatio vel moleſtiæ; vel voluptatis. Nam & voluptate afficitur, qui amicum videt; & moleſtia, qui eundem videt exſulantem. Iudicium oſtenditur in eo, quia, cum duo nobis optanda magnopere ſint, vnum, vt culpa vacemus, alterum, vt aduerſa modice feramus; vtrumque Memmio tribuit: cum & iniuriam appellat eius caſum; & ſapientiam in ferendo laudat. Nec vero argumentum illud amoris obſcurum eſt, quod ait: Vidiſſe te mallem: nec mediocre illud; Non dubitabo dare operã, vt te videam. Collecta Memmij gratia, aggreditur ea, quæ ad impetrandum pertinent. Nam cum ait: Per litteras agam, quod, vt arbitror, confici poteſt: æquitatem petitionis indicat, cum infert: A te illud primum rogabo; ne quid inuitus mea cauſſa facias; & quæ ſequuntur: inutili modeſtia non vtitur. magis enim apud bonum & ſapientem virum proficit verecundia petentis, quam contentio. Hoc vſus exordio, tranſit ad narrationem. ea quattuor habet partes, omnes, vt opinor, obſeruatione dignas: quando non ita videmur natura præſtare, vt, imitatione nulla, poſsimus excellere: quamquam nec imitationi, & ſtudio, ſi abſit naturæ vis, quidquam tribuerim. Primum de ipſo Patrone, qui commendatur, ſermo inducitur: deinde res exponitur: tum, quaſi nec in homine, nec in re multum ponatur, Attici voluntas & ſtudium oſtenditur: extremum petitio locum obtinet. Hanc diuiſionem ſequitur alia: quæ naſcitur e ſingulis partibus: ſingulæ enim habent, quod conſiderari vtiliter poſsit. In prima, commendandi

dandi cauſſas Cicero iuſtas proponit, quod eum commendet, qui cum ſibi omnia ſint; eum, qui ſe coluerit in primis; eum, quem ipſe cum alijs quidem, præcipua tamen cura defenderit: vt in eo nunc tuendo, & commendando non ſolum amicitiæ, verum etiam conſtantiæ ſuæ rationem habere videatur. Nec vero illud otioſum eſt, aut inculcatum temere, quod ipſum quoque Memmium a Patrone ait obſeruatum eſſe. nam ea commemoratio alienatum eius animum fortaſſe ad lenitatem reuocare poteſt. Denique fidem agi ſuam oſtendit: cum ſibi a Phædro philoſopho, viro bono, & ſuaui, & officioſo, traditus olim Patro, commendatuſq. ſit. Hactenus de homine: de re ſubiunguntur, quæ placare Memmium, & id, quod petitur, impetrare poſſint. Ad placandum quid valet? ſupplex voluntas eius, qui læſit; extenuatio culpæ; interceſſio communis amici. Voluntas Patronis exſtat in ijs verbis: Cum ad me litteras miſiſſet, vti te ſibi placarem. Extenuatio culpæ colligitur ex tribus cauſſis. Prima oſtenditur in eo: ſi qua offenſiuncula facta eſt animi tui. quo delictum leuiſſimum demonſtratur. Altera: Peruerſitate aliquorum. non enim parui refert, vtrum improbitate, an peruerſitate peccetur: cum peruerſitas ad ſtultitiam quandam, improbitas ad vitioſam voluntatem referatur. Tertia; noui gentem illam. non enim vnius hominis propria, ſed omnium eſt culpa communis. Accedit interceſſio Ciceronis. quæ nec ipſa caret artificio: nam & petitionem & ſuaſionem continet. rurſus petitio non eſt ſimplex, ſed conſtat ex tribus partibus quarum prima, Velim des te ad lenitatem; ipſa per ſe non ita multum valet, ſed quaſi vires auget acceſſione proximarum, vel propter tuam ſummam humanitatem, vel honoris mei cauſſa. Suaſio petitionem adiuuat: affert enim rationem, cur negari non poſſit. Hoc, inquit, ſi a te nec humanitas tua, nec impetrat honor meus: impetret ratio. Siquidem id, quod vt aſſequatur, Patro contendit, eiuſmodi non eſt, vt repugnare debeas. Laborare autem ſine cauſſa, tibi multo minus, quam illi, conceditur. quamquam ille, cur laboret, cauſſam habet, leuem quidem opinione noſtra, illius tamen iudicio ſatis grauem. de parietinis enim illis ideo laborat, quia ſibi honorem, officium, teſtamentorum ius, Epicuri auctoritatem, veſtigia ſummorum virorum tuenda eſſe dicit. At in hoc ipſo peccat, quod hæc tanti facit. (id enim obijcere Memmius poterat) ſit ita: veruntamen ignoſcere fortaſſe debemus ei, qui etiam ſi peccat, magis ineptijs, quam improbitate peccat. Vt omittam, quod, ſi errorem ſocietas minuit, quoſdam homines, quibus non valde inimici ſumus, eadem illa delectant. Hæc neque ad impetrandum leuia ſunt, & grauiora fiunt accedente Attici voluntate. is enim & Ciceroni vehementer Patronis negotium commendauerat: & ei Cicero petenti, quem ſic amaret vt fratrē, negare nihil poterat. Claudit epiſtolam breuis & modeſta petitio. Breuitas excuſatur: quia plura verba res non deſiderat; cum ſatis multa dicta iam ſint. Modeſtia vero, tātum abeſt, vt nocere poſſit, vt etiam ſuffragetur, & eo magis, quod ex ijs, quæ dicta ſunt, cupiditas apparet.

CICERO S. D. C. MEMMIO. I.

ET ſi non ſatis mihi conſtiterat, cum aliqua ne animi mei moleſtia, an potius libenter te Athenis viſurus eſſem; quod iniuria, quam accepiſti, dolore me afficeret, ſapientia tua, qua fers iniuriam, lætitia: tamen vidiſſe te mallem. nam, quod eſt moleſtiæ, non ſane multo leuius eſt, cum te non video: quod eſſe potuit voluptatis, certe, ſi vidiſſem te, plus fuiſſet. itaque non dubitabo dare operam, vt te videam, cum id ſatis commode facere potero. interea, quod per litteras & agi tecum, &, vt arbitror, confici poteſt, agam. nunc a te illud primum rogabo, ne quid inuitus mea cauſſa facias; ſed id, quod mea intelliges multum, tua nullam in partem intereſſe, ita mihi des, ſi tibi, vt id libenter facias, ante perſuaſeris. Cum Patrone Epicureo mihi omnia ſunt; niſi quod in philoſophia vehementer ab eo diſſentio. ſed & initio Romæ, cum te quoque, & tuos omnes obſeruabat, me coluit in primis: & nuper, cum ea, quæ voluit, de ſuis commodis, & præmiis conſecutus eſt, me habuit ſuorum defenſorum, & amicorum fere principem: & iam a Phædro, qui nobis, cum pueri eſſemus, ante quam Philonem cognouimus, valde, vt philoſophus, poſtea tamen, vt vir bonus, & ſuauis, & officioſus, probabatur, traditus mihi, commendatuſq. eſt. Is igitur Patro cum ad me Romam litteras miſiſſet, vti te ſibi placarem, peteremque, vt neſcio quid illud Epicuri parietinarum ſibi concederes: nihil ſcripſi ad te ob eam rem, quod ædificationis tuæ conſilium mea commendatione nolebam impediri. idem vt veni Athenas, cum, idem vt ad te ſcriberem, rogaſſet; ob eam cauſſam impetrauit, quod te abieciſſe illam ædificationem, conſtabat inter omnes amicos tuos. quod ſi ita eſt: & ſi iam plane tua nihil intereſt: velim, ſi qua offenſiuncula facta eſt animi tui, peruerſitate aliquorum; (noui enim gentem illam) des te ad lenitatem, vel propter

tuam ſummam humanitatem, vel etiam honoris mei cauſſa. equidem, ſi,quid ipſe ſentiam, quæris; nec, cur ille tantopere contendat, video,nec cur tu repugnes: niſi tamen multo minus tibi concedi poteſt,quam illi,laborare ſine cauſſa.quamquam,Patronis & orationem,& cauſſam tibi cognitam eſſe,certo ſcio.honorem,officium,teſtamentorum ius,Epicuri auctoritatem,Phædri obteſtationem,ſedem,domicilium, veſtigia ſummorum hominum ſibi tuenda eſſe dicit. totam hominis vitam, rationemque, quam ſequitur in philoſophia,derideamus licet, ſi hanc eius contentionem volumus reprehēdere. ſed mehercule,quando illi,ceteriſque,quos illa delectant,non valde inimici ſumus; neſcio an ignoſcendum ſit huic,ſi tantopere laborat:in quo etiam ſi peccat,magis ineptiis, quam improbitate peccat.Sed,ne plura; (dicendum enim aliquando eſt) Pomponium Atticum ſic amo, vt alterum fratrem. nihil eſt illo mihi nec carius, nec iucundius. is, non quo ſit ex iſtis,(eſt enim omni liberali doctrina politiſſimus:ſed valde diligit Patronem,valde Phædrum amauit) ſic a me hoc contēdit,homo minime ambitioſus,minime in rogitando moleſtus,vt nihil vmquam magis:nec dubitat, quin ego a te nutu hoc conſequi poſſim,ita etiam, ſi ædificaturus eſſes: nunc vero, ſi audierit te ædificationem depoſuiſſe,neque tamen a te impetraſſe;non te in me illiberalem,ſed me in ſe neglegētem putabit. Quamobrem peto a te, vt ſcribas ad eos, poſſe tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem ὑπομνηματισμὸν illi vocant, tolli. Sed redeo ad prima.prius velim tibi perſuadeas,vt hoc mea cauſſa libenter facias,quam vt facias.ſic tamen habeto:ſi feceris,quod rogo,fore mihi gratiſſimum. Vale.

EXPLANATIO.

C. MEMMIO.] Hic eſt ille Memmius, qui Pompeij Magni vxorē, miſſis per Niciam grammaticum codicillis, de ſtupro appellauit. Suetonius in libro de claris gram. Idem L. Lucullum, ex bello Mithridatico redeuntem, tribunus pl.die ad populum dicta,triumphare aliquandiu prohibuit.Plutarchus in Lucullo. Aliquanto poſt cum vxore M. Luculli, Lucij fratris,adulterium commiſit.ep.16.lib.1.ad Att. Biennio poſt prætor de ſuperioris anni actis ad ſenatum retulit,vt C.Cæſar,qui ſuperiore anno conſul fuerat, actorum ſuorum rationem reddere cogeretur. quæſtionem cum exercere vellet in Vatinium, lege Licinia, & Iulia accuſatum, vt de tribunali deturbatus aufugit. Suetonius in Cæſare,interrogatio in Vatinium.Poſt triennium,cum Appio,& Ahenobarbo coſ.obtinendi conſolatus gratia,turpi pactione coiuit; idemq.poſtea pactionem illam in ſenatu recitauit. ep.vlt.lib.1v.ad Att. Eodem anno de ambitu accuſatus, & damnatus,Athenas in exſulium profectus eſt. erant enim quædam liberæ ciuitates, in quibus tuto Romanis exſulibus liceret eſſe; Athenæ,Mitylenæ,Rhodus,Smyrna,Dirrhachium, Maſſilia,& aliæ.epiſt.2.lib.111.ad Q.fr.& Appianus lib.111. Mēmia gens plebeia fuit: quod vel vno probatur argumento;quia Memmius hic,ad quem Cicero ſcribit, tribunus pl.fuit. non licuiſſe autem homini patricio tribunatum pleb.gerere, ſatis conſtat. Hanc gentem a Mneſtheo, Æneæ ſocio, originem duxiſſe,ait Seruius lib.1v.Æn.in illo verſu:Mox Italus Mneſtheus. ET *ſi non ſatis mihi conſtiterat,*] ſimile principium ep.27.lib.x1.Nondum ſatis cōſtitui,&c. ATHENIS]. pridie quam Cicero in Ciliciam proficiſcens Athenas venit,(epiſt.x.lib.v.ad Att.)Memmius Mitylenas profectus erat:(ep.x1.ad eundem) quod animi parum amici ſignum fuit. etſi perbelle quidem id Cicero diſſimulat, ac mihi cauſſam quærenti,cur Ciceronis cōgreſſum vitauerit Memmius, venit in mentem ſuſpicari,quia reum de ambitu Cicero defendere noluerit. nuſquam enim ſignificat, eum a ſe defenſum.quin etiam ep.2.lib.111.ad Q.fr. bene ſenore ſe oſtendit de eius accuſatore Curio, quem vocat bonum & eruditum adoleſcētem; peſſime autem de ipſo Memmio, cum ſubiungit ſi eius abſolutionem legum interitum fore. INIVRIA,] quod iniuſto iudicio damnatus eſſet. Ad Memmij gratiam hoc dicit.aliter enim eum ſentire,perſpicue cognoſcitur ex iis verbis, quæ ſunt in ep.2.lib.111. ad Q.fr. QVOD *eſt moleſtiæ,*] in te exſule videndo. CVM *te non video:*] quia fructu careo ſuauiſſimæ conſuetudinis tuæ. QVOD *eſſe potuit voluptatis,*] quaſi,non poſſit eſſe ſumma,ob amici calamitatem: ſed,quæ potuit eſſe, maior, ſi te vidiſſem,fuiſſet,quā eſt,cum te non video.nam etſi,cum ſapientiā tuam, qua fers iniuriā, diſiunctus a te cogito; voluptatem aliquam capio:tamen,ſi te vidiſſem, aliquanto maiorem cepiſſem. manſiſſet enim voluptatis eadem cauſſa: & aliquid præterea, cum te præſens præſentem viderē,tuoq.ſermone fruerer,acceſſiſſet. NON *dubitabo dare operam,*] licet cum aliqua moleſtia te ſim viſurus:non dubitabo tamen operam dare, vt te videam.CVM *id ſatis commode facere potero,*]his verbis cum ſpes futuri temporis,tum excuſatio præſentis affertur. nec abeſt in Memmiū aculeus, qui,cum audiret Ciceronis aduentum appropinquare, diſceſſerit. ET, *vt arbitror confici poteſt,*] non enim ſic petam,quod impetrare non debeam. CVM *Patrone Epicureo,*] hic videtur principem locum Athenis tenuiſſe in Epicurea familia. quod infra perſpicuum fit ex iis verbis:Honorem,officiū,&c. MIHI *omnia ſunt,*] vtrum hoc ad amicitiam,an ad mutua pertinet officia?ad amicitiam,opinor.nam officia potuit quidem Cicero in Patronem & plurima, & maxima conferre: ille in Ciceronem, Græculus homo, nullis opibus, nulla auctoritate, quæ potuit? atque etiam id, quod ſequitur: Niſi quod in philoſophia vehementer ab eo diſſentio: pertinere magis ad

ami

amicitiam videtur. idem intelligitur ſubiectis exemplis. nam epiſt. 10. lib. xv. Si mihi tecum minus eſſet, quam eſt, cum tuis omnibus: allegarem ad te illos, a quibus intelligis me præcipue diligi. Et ad Att. epiſt. 17. lib. xii. Mihi ante ædilitatem meam nihil erat cum Cornificio. Ad eundem: epiſt. 15. lib. xiv. Bruto meo nullo loco deero: idque etiam ſi mihi cum illo nihil fuiſſet, facerem propter eius ſingularem, incredibilemque virtutem. In Verr. lib. v. Non, vt quiſque maxime eſt, qui cum tibi aliquid ſit, ita tui huiuſcemodi criminis maxime eum pudet? DISSENTIO.] epiſt. 25. lib. ix. Eius opera vtor in iis controuerſiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis. Summum bonum Epicurus in voluptate, Academici, quorum ſententiam Cicero probauit, in honeſto, & virtute collocarunt. quamquam Epicurus quoque voluptatem ſuam a virtute non diſiunxit. vide epiſt. 17. lib. xv. & Laertium. DE SVIS *commodis & præmijs*,] quænam hæc ſint commoda, & præmia, diuinare non licet: niſi ſi, quod inter Epicureos excelleret, commoda ſibi aliqua & præmia poſtulauit: qua de re lite orta, Romam venit, & patrono in primis Cicerone, quæ voluit, a ſenatu conſecutus eſt. A PHÆDRO,] principes Epicureæ ſectæ, Ciceronis ætate, videntur fuiſſe, primum Phædrus, poſt eum Philo, poſt Philonem Patro. Nobilis philoſophus in Philippica quinta Phædrus vocatur. ANTE *quam Philonem cognouimus*,] Philo enim eruditior. epiſt. 8. lib. ix. De fin. lib. v. ſic autē Tuſc. 2. Noſtra memoria Philo, quem nos frequenter audiuimus, inſtituit alio tempore rhetorum præcepta tradere, alio philoſophorum. ad quam nos conſuetudinem a familiaribus noſtris adducti in Tuſculano, quod datum eſt temporis, in eo conſumpſimus. COGNOVIMVS,] cognouit eum Sulla & Pompeio coſ. vt in libro de claris orat. VT *vir bonum*,] non amplius, vt philoſophus. in quo notandum, virum bonum vocari, qui cum Epicuro ſentiat: cum tamen dixerit, ſe ab eo vehementer in philoſophia diſſentire. ſed aliud eſt, in vita: aliud, in philoſophia diſſentire. TRADITVS *mihi*,] in clientelam, & fidem. VTI *te ſibi placarem*,] iratum Patroni Memmium fuiſſe, ad Atticum ſcripſit epiſt. 11. libro v. cur fuerit iratus, neque in illa epiſtola, neque in hac oſtendit. quin etiam ſcire ſe diſſimulat, cum ait: Si qua offenſiuncula facta eſt animi tui peruerſitate aliquorum. NESCIO *quid illud Epicuri parietinarum*,] minimam rem a ſe peti oſtendit, quo facilius impetret; & ſimul vt pudeat Memmium de parietinis illis laborare. minus autem eſt, Neſcio quid illud parietinarum, quam ſi dixiſſet, parietinas illas neſcio quas. epiſt. 4. lib. xv. Quæres fortaſſe, quid ſit, quod ego hoc neſcio quid gratulationis, & honoris a ſenatu, tanti æſtimem. ÆDIFICATIONIS *tuæ conſilium*,] Areopagitæ, decreto facto, Memmio conceſſerant, vt ædes Epicuri veteres, quas Cicero vt in contemptionem adduceret, parietinas vocauit, commodi ſui gratia exædificare poſſet. INEM *vt ad te ſcriberem*,] Mitylenas. ABIECISSE *illam ædificationem*,] pro, abieciſſe ædificandi conſilium. infra: Ædificationem depoſuiſſe. & Att. epiſt. 11. lib. v. Memmius ædificandi conſilium abiecerat. ſic ep. 35. lib. ix. Domum Sullanam non abieci: pro, conſilium emendi domum Sullanam non abieci. SI *iam plane tua nihil intereſt*:] ſiquidem ædificandi conſilium abieciſti. SI QVA *offenſiuncula facta eſt animi tui*,] ſi qua re leuiter offenſus eſt animus tuus: nam ſi grauiter eſſet offenſus, petere a te non auderem; vt ad lenitatem te dares. PERVERSITATE] qui, contra quam debet, agit, peruerſus eſt; peruertit enim ordinem rerum: & actio ipſa peruerſitas. nec tamen ſequitur, vt, qui peruerſe agit, idem improbe agat: nam peruerſitas non ſemper cum peccandi voluntate coniungitur: atqui improbe, idem peruerſe. epiſt. 7. lib. 1. Eſt incredibilis hominum peruerſitas; (grauiore enim verbo vti non libet) qui nos, quos fauendo in communi cauſſa retinere potuerunt, inuidendo abalienauerunt. ALIQVORVM;] remouet culpam a Patrone, vel certe minuit, quia cum aliis eam communicat. GENTEM *illam*] non, omnes Græcos, verum Epicureos tantum. dixit autem hoc non ſine contemptione quadam. DES *te ad lenitatem*,] iracundiam deponas. VEL *propter tuam ſummam humanitatem, vel etiam honoris mei cauſſa*.] hoc tribue vel humanitati tuæ, quæ te non patitur offenſiore cuiquam eſſe animo; vel honori meo, qui hoc a te peto: vt aliquid apud te, atque adeo multum interceſſio mea valere videatur. NISI *tamen*,] pro, Sed tamen: vt epiſt. 73. De re nihil poſſum iudicare: niſi illud mihi certe perſuadeo, te, talem virum, nihil temere feciſſe. Et ad Att. epiſt. 14. lib. v. epiſt. 6. 23. lib. xi. Terentius in Andr. Quamobrem? neſcio niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim. LABORARE *ſine cauſſa*.] cur enim labores de parietinis illis? CAVSSAM] qua adducitur, vt tantopere contendat. HONOREM,] quod ibi habitauerit Epicurus. OFFICIVM,] ſuum, debitum Epicuri ædibus. TESTAMENTORVM SVE,] tuenda enim teſtamentorum iura ſunt. hoc dicit, quia ſuos hortos Epicurus, in quibus habitare, ac docere ſolitus erat, amico ſuo Metrodoro moriens teſtamento reliquerit, eo iure, vt poſt eius obitum ad alios Epicureæ ſectæ principes poſſeſſio perueniret. Laertius. EPICVRI *auctoritatem*,] quæ minuitur, ſi, quibus in locis habitauit, ea deſerantur. PHÆDRI *obteſtationem*,] obteſtatus erat Phædrus, cum viueret, ne hortos Epicuri negligerent, ne ve occupari a quoquam ſinerent. SEDEM, *domicilium*,] ſedes poſſeſſionem antiquam, domicilium habitationem ſignificat. poteſt autem & ſedes ſine domicilio eſſe, & domicilium ſine ſede. coniunguntur hic, & infra, epiſt. 4. VESTIGIA *ſummorum hominum*,] ſolum ipſum, veſtigiis impreſſum maximorum hominum Epicureorum. VITAM,] ex Epicuri traductam inſtituto. RATIONEMQVE] ſententiam. DERIDEAMVS *licet*,] cum vero non derideamus; nam nec illi, nec ceteris, quos illa delectant, valde inimici ſumus; hanc eius contentionem reprehendere non debemus. NON *valde inimici ſumus*,] ſi dixiſſet, Minime inimici ſumus, quod erat verius; Epicuri philoſophiam probare viſus eſſet. in quo diſcreparet a ſe ipſo. dixit enim ſupra: Cum Patrone Epicureo mihi omnia ſunt; niſi quod in philoſophia vehementer ab eo diſſentio. Quare Memmio gratificās, Non valde, inquit, inimici ſumus. Tantum porro abeſt, vt Cicero Patroni, & ceteris, quos Epicuri philoſophia delectabat, valde inimicus eſſet. vt eos etiam valde diligeret. de Patrone ipſo dixit iam: Me habuit ſuorum defenſorum, & amicorum fere principem.

cipem. Atticum, Pætum, Caſſium, Panſam Ciceroni cariſſimos, & iucundiſſimos fuiſſe, ſcriptæ ad eos epiſtolæ demonſtrant. qui omnes quin idem, quod Epicurus, de voluptate ſenſerint, negari non poteſt. de Pæto ſatis plane cognoſcitur ex ep. 25. lib. IX. de Caſſio ex epiſt. 16. 17. 19. lib. XV. & ex Plutarchi Bruto: de Panſa ex epiſt. 12. lib. VII. epiſt. 19. lib. XV. de Attico infra pluribus verbis. NESCIO, *an ignoſcendum ſit huic.*] fortaſſe ignoſcendum eſt huic. Ne hic quidem audet dicere, Ignoſcendum eſt huic: ne vitam hominis, rationemq. probare videatur. NON *quo ſit ex iſtis.*] hoc dicit, vt Attico petenti auctoritatem augeat; non quod is reuera Epicureus nō eſſet. nam epiſt. 19. lib. V. ad eum, & lib. I. de Leg. condiſcipulos eius vocat Epicureos. OMNI *liberali doctrina,*] doctrinas adimit Epicuro lib. I. de Fin. Vellem, inquit, doctrinis fuiſſet inſtructior: eſt enim non ſatis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur. Liberali: quæ decet hominē liberaliter educatum. POLITISSIMVS] Politus, Expolitus, Perpolitus, dixit Cicero: Politus e ſchola, in Piſonem: Politus artibus, lib. I. de Fin. Expolitus vita, atque cultu, in libro de claris oratoribus: Perpolitus non ſolum philoſophia, ſed etiam litteris, in Piſonem. Varro lib. I. de re ruſt. Politus omnibus virtutibus. NVTV] ep. 22. lib. XI. Nutus tuus poteſt eum incolumem in ciuitate retinere. TVA *voluntate,*] inuito enim Memmio impetrari non poterat ab Areopagitis, vt decretum illud tollerent, Polycharmo prætore factum. ep. XI. lib. V. ad Att. ὑπομνηματισμῷ] ad rei memoriam litteris mandatum. REDEO *ad prima,*] ſic epiſt. 10. lib. I. ad Att. Vt ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, aſtutius, lentius vidi. SIC *tamen habeto,*] indicat ſuam cupiditatem. QVOD *rogo,*] plus eſt, quam peto.

Argumentum. ep. 2.

ANte quam Cicero Athenis diſcederet, ſcripſit ad Memmium de Euandro quoque ſtatuario, rogans, vt ei de habitatione accommodaret.

CICERO S. D. MEMMIO. 2.

C. AVIANO Euandro, qui habitat in tuo ſacrario, & ipſo multum vtor, & patrono eius M. AEmilio familiariſſime. peto igitur a te maiorem in modum, quod ſine tua moleſtia fiat, vt ei de habitatione accommodes. nam, propter opera inſtituta multa multorum, ſubitum eſt ei remigrare Kal. Quinct. Impedior verecundia, ne te pluribus verbis rogem. neque tamen dubito, quin, ſi tua nihil, aut non multum interſit, eo ſis animo, quo ego eſſem, ſi quid tu me rogares. mihi certe gratiſſimum feceris. Vale.

EXPLANATIO.

C. AVIANO *Euandro*] illud primum conſtat, libertum hunc eſſe M. Æmilij, qui poſt nominatur: deinde, cum liberti retinere ſoleant ſeruile nomen, patere arbitror, Euandro nomen huic fuiſſe, cum ſeruiret, Auiani autem cognomen ab eo, qui manumiſit, accepiſſe. non enim iis aſſentior, qui, Auianio, legunt, opinati Auianiam gentem Romæ fuiſſe. nam liberti eodem, quo patroni, nomine vtebantur. patrono autem Euandri, Æmilio, nomen fuit, cognomen Auiano. itaque ep. 21. cum eius libertum C. Auianum Hammonium Cicero commendare vellet, ſic orſus eſt: M. Æmilius Auianus ab ineunte adoleſcentia me obſeruauit. Et epiſt. 27. C. Auianus Ammonius incredibiles mihi gratias per litteras egit & ſuo, & Æmilij Auiani, patroni ſui, nomine. Quod ſi opinionem ſuam veteris libri auctoritate defenderint: nos contra non vno, aut altero, ſed pluribus vtemur teſtibus antiquis libris: quibus ipſa ratio maxime ſuffragatur. nam ſi patronus M. Æmilius Auianus vocatur; quod in dubium ne immutatores quidem iſti vocant: qui poteſt eius libertus Auianus dici potius, quam Auianus? Id me magis aliquanto mouet, quod primum huius Euandri nomen eſt Caius, non, vt eius patroni, Marcus: & quod eiuſdem Æmilij libertus Hammonius item Caius, non Marcus, appellatur: vt ex duabus epiſtolis, 21. & 27. cognoſcitur. Expediemus hunc fortaſſe nodum, ſi putabimus, Euandrum & Hammonium duobus fratribus C. & M. Æmiliis Auianis ſeruiiſſe, manumiſſoſq. prænomen a fratre maiore Caio accepiſſe. Nec vero de duobus fratribus Auianis incerta & inanis cōiectura eſt. nam ep. vlt. huius libri, facta patris eorū C. Auiani Flacci mentione, ſubiunguntur hæc: C. Auianus in Sicilia eſt: Marcus eſt nobiſcum. Licet etiam opinari, manumiſſos Euandrum & Hammonium non ab horum fratrū altero, ſed ab vtriuſque patre C. Auiano Flacco, & ab eo prænomen accepiſſe. nam, quo tempore in Ciliciam Cicero profectus eſt, viuebat Flaccus: periit autē aliquot poſt annis, Allieno Siciliam obtinente, vt ex epiſt. vlt. huius libri colligitur. Nam quod iidem in ceteris quoque, quæ infra leguntur, epiſt. 21. 27. 35. 79. atque etiā lib. VII. ep. 23. Auiani nomen in Auianiū mutarunt: eadem ratione refelluntur: vt omittam veterum librorum, quibus quidem ego vtor, teſtimoniū: quod illi tamen contemnunt, niſi ſi cum ſuo ſingulari libro conſentiat: nos tamen, contēni non debere, ſæpe ſumus experti: contra, in illo, quem ſe vnū ſequi profitentur, mendoſa eſſe quamplurima non ignoramus. SACRARIO] parte ædiū vrbanarū exſulis C. Memmij. nam ſacraria nō modo in ſacris ædibus, verū in profanis etiam eſſe poterant, loca quædam cōſecrata, vel vbi ſacræ res cuſtodirentur, vel vbi ſacra gentilicia fierēt. In Verrem: Erat apud Heium ſacrariū, cum magna dignitate in ædibus, a maioribus traditum. Suetonius in Auguſto: Natus eſt in regione Palatina, ad Capita bubula, vbi nunc ſacrarium habetur, aliquanto poſt, quam exceſſit, conſtitutum. nam

cum C. Lætorius, adoleſcens patricij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, præter ætatem, atque natales, hoc quoque patribus conſcriptis allegaret, eſſe ſe poſſeſſorem, ac velut æditumm ſoli, quod primum diuus Auguſtus naſcens attigiſſet, peteretq. donari quaſi proprio ſuo ac peculiari Deo; decretum eſt, vt ea pars domus conſecraretur. In Tiberio. Codicillos e ſacrario Auguſti protulit. Eam igitur ſuarum ædium partem locauerat, antequam ab vrbe diſcederet, Memmius Euandro ſtatuario. SVBITVM *eſt*] nimis anguſta præfinita dies facit, vt ſubitum ſit, incommodum ob temporis breuitatem. nam neque ante Kal. Quinct. poteſt ea, quæ inſtituit, opera perficere: neque ſuo cõmodo, niſi prius ea perficiat, remigrare. Eodẽ modo Planius in Aul. Verum e caſtor non poteſt. ſubitum eſt nimis. REMIGRARE] e Memmij ſacrario in veterem domum. vel, Remigrare, dictum eſt, non ob reditum in priſtinã domum, ſed ob diſceſſum, in quamcumque iturus eſſet. KALENDIS *Quinct.*] præfinita Euãdro die, qua e ſacrario migraret. Kalendæ Quinctiles in Vrbe primus erat locationum dies. Ad Q. fr. ep. 3. lib. 2. Poſt Kal. Quinct. in tuam domum commigrabis. Suetonius in Tiberio: Senatori latum clauũ ademit, quẽ cognouiſſet ſub Kal. Iulij demigraſſet in hortos, quo vilius poſt eam diem ædes in vrbe conduceret.

Argumentum ep. 3.

FVſium commendat, quem antea quoque præſens præſenti commendarat. Non videtur eodem anno ſcripta, ſed ſequenti; cum ad vrbem Cicero reuertiſſet, Memmiumque Athenis in reditu allocutus eſſet.

CICERO S. D. MEMMIO. 3.

A. FVFIVM, vnum ex meis intimis, obſeruantiſſimum, ſtudioſiſſimumq. noſtri, eruditum hominem & ſumma humanitate, tuaq. amicitia digniſſimum, velim ita tractes, vt mihi coram recepiſti. tam mihi gratũ id erit, quam quod gratiſſimum. ipſum præterea, ſummo officio, & ſumma obſeruantia, tibi in perpetuum deuinxeris. Vale.

EXPLANATIO.

VNVM *ex meis intimis,*] ducta commendatio ab officio eius, qui commendat, & a laude eius, qui commendatur. debet enim Cicero, quantum in ipſo eſt, eum fouere, ac iuuare, qui ſit ex intimis amicis, ipſumq. vehementer obſeruet, & colat. debet autem eo magis quod ille doctrina, humanitate, aliiſq. rebus, quibus amor excitatur, excellit. TVAQ. *amicitia digniſſimum.*] ſumma laus: & hoc ſufficere videbatur ad Fufij commendationem: ſed nominatim addere eruditionem, & humanitatem, non alienum fuit. SVMMO *officio,*] cum amicos, & de ſe bene meritos, omni genere officij colat.

Argumentum ep. 4.

VOlaterranos accurate commendat. Q. Fabio Max. C. Trebonio coſ. reuerſo ex Hiſpania Cæſare poſt deuictos Pompeij liberos. quod ex eo loco ſequentis epiſtolæ cognoſcitur: Hoc tempore cum Cæſar in ſenatum legit. ſenatum enim reuerſus ex Hiſpania Cæſar ſuppleuit, vt auctor eſt Dio.

CICERO S. D. Q. VALERIO, Q. F. ORCAE, LEGATO, PROPRAET. 4.

CVM municipibus Volaterranis mihi ſumma neceſſitudo eſt. magno enim meo beneficio affecti, cumulatiſſime mihi gratiam retulerũt. nam nec in honoribus meis, nec in laboribus vmquam defuerunt. cum quibus ſi mihi nulla cauſſa intercederet; tamen, quod te vehementiſſime diligo, quodq. me a te plurimi fieri ſentio, & monerem te, & hortarer, vt eorum fortunis conſuleres, præſertim cum prope præcipuam cauſſam haberent ad ius obtinendum: primum, quod Sullani temporis acerbitatem deorum immortalium benignitate ſubterfugerunt: deinde, quod ſummo ſtudio populi R. a me in conſulatu meo defenſi ſunt. cum enim tribuni pl. legem iniquiſſimam de eorum agris promulgaſſent; facile ſenatui, populoque Romano perſuaſi, vt eos ciues, quibus fortuna pepercìſſet, ſaluos eſſe vellent. hanc actionem meam C. Cæſar primo ſuo conſulatu in lege agraria comprobauit: agrumque Volaterranum, & opidum omni periculo in perpetuum liberauit: vt mihi dubium non ſit, quin is, qui nouas neceſſitudines adiungat, vetera ſua beneficia conſeruari velit. quamobrem eſt tuæ prudentiæ, aut ſequi eius auctoritatem, cuius ſectam, atque imperium ſumma cum tua dignitate ſecutus es; aut certe illi integram omnem cauſſam reſeruare. Illud vero dubitare non debes, quin tam graue, tam firmũ, tam honeſtũ municipiũ tibi tuo ſummo beneficio in perpe-

tuum

tuum obligari velis. Sed hæc, quæ ſcripta ſunt ſupra, eo ſpectãt, vt te horter, & ſuadeam: reliqua ſunt, quæ pertinent ad rogandum: vt non ſolum tua cauſſa tibi conſiliũ me dare putes, ſed etiam, quod mihi opus ſit, me a te petere, & rogare. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi Volaterranos omnibus rebus integros, incolumeſq. eſſe volueris. eorũ ego domicilia, ſedes, rem, fortunas, quæ & a diis immortalibus, & a præſtãtiſſimis in noſtra rep. ciuibus ſummo ſenatus, populiq. R. ſtudio conſeruatæ ſunt, tuæ fidei, iuſtitiæ, bonitatiq. commendo. ſi pro meis priſtinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, vt ita defendere poſſem Volaterranos, quemadmodum conſueui tueri meos: nullum officiũ, nullum denique certamen, in quo illis prodeſſe poſſem, prætermitterem: ſed, quando apud te nihilo minus hoc tempore valere me confido, quam valuerim ſemper apud omnes: pro noſtra ſumma neceſſitudine, pariq. inter nos, & mutua beneuolentia abs te peto, vt ita de Volaterranis mereare, vt exiſtiment eum quaſi diuino conſilio iſti negotio præpoſitum eſſe, apud quem vnum nos, eorum perpetui defenſores, plurimum valere poſſemus. Vale.

EXPLANATIO.

LEGATO] præpoſito a Cæſare agris diuidundis. PROPRÆTORI] auctoritatem, & poteſtatem Valerio Cæſar auxit, addito Proprætoris nomine. MAGNO *enim meo beneficio affecti.*] quod legẽ, a tribunis pl. promulgatam, de agris eorum diuidundis, perferri conſul non ſum paſſus, infra. NAC *in honoribus meis, nec in laboribus vmquam defuerunt.*] auge copiam e loco ſimili ep. 29. In omni genere & honorum, & laborum meorũ & animus, & opera, & auctoritas, & gratia, etiam res familiaris C. Capitonis præſto fuit, & patuit & tẽporibus, & fortunæ meæ. Nec alienum illud ep. 8. lib. xv. Vel defenſus triſtibus temporibus, vel ornatus ſecundis. Huc etiam illud pertinet ep. 9. eiuſdẽ lib. Cuius erga me ſingularem beneuolentiã vel in labore meo, vel in honore perſpexi. NVLLA *cauſſa*] cur eos commendarem. MONERAM *te.*] miſericordia commotus, & æquitate. AD *ius obtinendum*] ne agri eorum diuidantur. SVLLANI *temporis*] cum L. Sulla dictator agros eorum, quia Marianis partibus fauiſſent, publicare vellet. TRIBVNI PL.] præſertim Rullus, in quem orationes exſtant. QVIBVS *fortuna pepercißet,*] tempore Sullano. IN *lege agraria*] quam de agro Campano, & Stellate diuidundo tulit. Suetonius, & alij. OPIDVM] ne municipes vectigal vmquam penderent. EIVS] Cæſaris. SVMMA *cum tua dignitate*] quia ſummo loco apud Cæſarem fuerat. ILLI *integram omnem cauſſam reſeruare.*] non attingere agros Volaterranorum, ſed eos voluntati, & iudicio Cæſaris relinquere. TAM *graue, tam firmum, tam honeſtum*] graue, moribus; firmum, opibus; honeſtum, ſplendore municipium. DOMICILIA, *ſedes,*] vide quæ diximus ep. 1. A *diis immortalibus,*] Sullanis temporibus. A *præſtantißimis in noſtra rep. ciuibus*] C. Cæſarem, de quo proxime locutus eſt, ſignificat, fortaſſe etiam ſe ipſum, qui Volaterranos in conſulatu ſuo defenderat. PRO *meis priſtinis opibus*] amiſſis bello ciuili, Cæſare victore. CERTAMEN,] ep. 6. lib. 1. Omni non modo contentione, ſed etiam dimicatione. ISTI *negotio*] agrorum diuiſioni.

Argumentum ep. 5.

ET *rogat, & rationibus etiam perſuadere conatur, agrum Curtij non eſſe diuidendum. Eodem anno.*

CICERO S. D. Q. VALERIO, Q. F. ORCAE, LEGATO, PROPRAET. 5.

NON moleſte fero, eam neceſſitudinem, quæ mihi tecum eſt, notam eſſe quamplurimis. neque tamen ob eam cauſſam, quod tu optime exiſtimare potes, te impedio, quo minus ſuſceptum negotium pro tua fide, & diligentia ex voluntate Cæſaris, qui tibi rem magnam, difficilemq. cõmiſit, gerere poſſis. nam, cum multi a me petant multa: quod de tua erga me voluntate non dubitent; non committo, vt ambitione mea conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte ætate familiariſſime ſum vſus. eius & Sullani temporis iniuſtiſſima calamitate dolui: &, cum iis, qui ſimilem iniuriam acceperant, amiſſis omnibus fortunis, reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur; adiutor incolumitatis fui. is habet in Volaterrano poſſeſſionem, cum in eam, tamquam e naufragio, reliquias contuliſſet. hoc autem tempore eum Cæſar in ſenatum legit: quem ordinem ille, iſta poſſeſſione amiſſa, tueri vix poteſt. grauiſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna: minimeq. conuenit, ex eo agro, qui Cæſaris iuſſu diuidatur, eum moueri, qui Cæſaris beneficio ſenator ſit. Sed mihi minus libet multa de æquitate rei ſcribere; ne cauſſa potius apud te valuiſſe videar, quam gratia. Quamobrem te maiorem in modum rogo, vt C. Curtij rem meam putes eſſe;

quidquid

quidquid mea cauſſa faceres, vt id, C. Curtij cauſſa cum feceris, meum exiſtimas. quod ille per me habuerit, id me habere abs te putato. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

QVOD *tu optime exiſtimare potes,*] ſiquidem me noſti, quam faueam dignitati tuæ. NON *commiſto,*] captat beneuolentiam a modeſtia ſua. SVLLANI *temporis*] cũ omnes ei fortunas ademit Sulla. TVERI *vix poteſt.*] nemo enim ſenator eſſe poterat, niſi DCCC millia poſſideret. Suetonius in Auguſto. NE *cauſſa potius apud te valuiſſe videar, quam gratia.*] notetur locus. nam in commendando, ſi de ipſa te loquimur, poſſumus hanc ſententiam, qua nunc Cicero vtitur, ſubiungere. ſin ordimur a commemoratione amicitiæ, quæ nobis cũ eo, ad quem ſcribimus, intercedit; conuertere ſententiam licet, hoc modo: ſed mihi minus libet multa de noſtra amicitia ſcribere; ne gratia potius apud te valuiſſe videar, quam cauſſa.

Argumentum ep. 6.

CVſpij amicos omnes generatim commendat, nominatim L. Iulium, & P. Cornelium. Incerto anno.

CICERO S. D. Q. VALERIO, Q. F. ORCAE, LEGATO, PROCOS. 6.

SI vales, bene eſt, ego quidẽ valeo. Credo te memoria tenere, me & coram P. Cuſpio tecum locutum eſſe, cum te proſequerer paludatum; & item poſtea plurimis verbis tecum egiſſe, vt, quoſcumque tibi eius neceſſarios cõmendarem, haberes eos in numero meorum neceſſariorum. id tu pro tua ſumma erga me beneuolentia, perpetuaq. obſeruantia mihi liberaliſſime, atque humaniſſime, recepiſti. Cuſpius, homo in omnes ſuos officioſiſſimus, mirifice quoſdam homines ex iſta prouincia tuetur, & diligit; propterea quod fuit in Africa bis, cum maximis ſocietatis negotiis præeſſet, itaque hoc eius officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate, & gratia ſoleo, quantum poſſum, adiuuare. quare Cuſpianorum omnium commendationis cauſſam hac tibi epiſtola exponendam putaui: reliquis epiſtolis, tantum faciam, vt notam apponam eam, quæ mihi tecum conuenit, & ſimul ſignificem de numero eſſe Cuſpij amicorum, ſed hanc commendationem, quam his litteris conſignare volui, ſcito eſſe omniũ grauiſſimam. nam P. Cuſpius ſingulari ſtudio contendit a me, vt tibi quam diligentiſſime L. Iulium commendarem. eius ego ſtudio vix videor mihi ſatisfacere poſſe, ſi vtar verbis iis, quibus, cum diligentiſſime quid agimus, vti ſolemus. noua quædam poſtulat: & putat me eius generis artificium quoddam tenere. ei ego pollicitus ſum, me ex intima noſtra arte depromptuꝛum mirificum genus commendationis. id quando aſſequi non poſſum, tu te velim efficias, vt ille genere mearum litterarum incredibili quodam perfectum arbitretur. id facies, ſi omne genus liberalitatis, quod & ab humanitate, & poteſtate tua proficiſci poterit, modo re, ſed etiam verbis, vultu denique expreſſeris: quæ quantum in prouincia valeant, vellem expertus eſſes. ſed tamen ſuſpicor ipſum hominem, quem tibi commẽdo, perdignum eſſe tua amicitia: non ſolum, quia mihi Cuſpius dicit, credo: tametſi id ſatis eſſe debebat; ſed quia noui eius iudicium in hominibus, & amicis deligendis. Harum litterarum vis quanta fuerit, propediem iudicabo; tibique, vt confido, gratias agam. ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe, diligenterque curabo. Cura vt valeas.

P. Cornelius, qui tibi has litteras reddidit, eſt mihi a P. Cuſpio commendatus. cuius cauſſa quantopere cuperem, deberemque, profecto ex me facile cognouiſti. vehementer te rogo, vt cures, vt ex hac commendatione mihi Cuſpius quammaximas, quamprimum, quamſæpiſſime gratias agat.

EXPLANATIO.

PROCOS.] ſupra proprætor eſt dictus; ſed tunc præpoſitus erat a Cæſare agris diuidundis; nunc Africã adminiſtrat, & proconſul vocatur licet conſulatum non geſſerit. vide quæ diximus epiſt. 1. lib. 1. CVM TE PROSEQVERER *paludatum*] paludati ibant in prouincias. ep. 17. lib. xv. SOCIETATIS] publicanorũ, qui Africæ vectigalia exigebant. erant autem ſingularum prouinciarum ſocietates: & Bithynica nominatur epiſt. 9. NOTAM] inter Ciceronem, & Valerium in Africam proficiſcẽtem

con

conuenerat, vt, quibus litteris ei Cicero aliquem vere, atque ex intimo animi ſui ſenſu, non ex aliorum voluntate, commendaret, ſignum quoddam apponeret, vt graues commendationes a leuibus diſtinguerentur. VALEANT.] cum animaduertuntur ab aliis. VELLEM *expertus eſſes.*] ergo Valerius paullo ante in prouinciam venerat. SED *tamen ſuſpicor ipſum hominem,*] primum poſuit liberalitatis fructum: Quæ quæſtum valeant in prouincia, vellem expertus eſſes: alterum ſubiungit: Ipſum tamen hominem ſuſpicor amicia tua perdignum eſſe. ID *ſatis eſſe debebat;*] eſt enim amico credendũ. DELIGENDIS.] ſic opinor melius, quam Diligendis: nam in delectu iudicium oſtenditur. porro, quam parũ differat Deligendis a Diligendis, qui libros veteres maiuſculis deſcriptos litteris norunt, facile perſpiciunt.

Argumentum ep. 7.

PEtit a Cluuio, ne municipij Atellani vectigalis ager diuidatur, ſed integram Cæſari cauſſam reſeruet. Q. Fabio Max. C. Trebonio cos.

CICERO S. D. C. CLVVIO 7.

CVM in Galliam proficiſcens, pro noſtra neceſſitudine, tuaque ſumma in me obſeruantia, ad me domum veniſſes; locutus ſum tecũ de agro vectigali municipij Atellani, qui eſſet in Gallia; quãtoq. opere eius municipij cauſſa laborarem, tibi oſtendi. poſt tuam autem profectionem, cum & maxima res municipij honeſtiſſimi, mihiq. coniunctiſſimi, & ſummum meum officium ageretur: pro tuo animo in me ſingulari exiſtimaui me oportere ad te accuratius ſcribere. etſi non ſum neſcius, & quæ temporum ratio, & quæ tua poteſtas ſit: tibiq. negotium datum eſſe a C. Cæſare, non iudicium, præclare intelligo. quare a te tantum peto, quantum & te facere poſſe, & libenter mea cauſſa facturum eſſe arbitror. Et primũ velim exiſtimes, quod res eſt, municipij fortunas omnes in iſto vectigali conſiſtere; his autem temporibus hoc municipium, maximis oneribus preſſum, ſummis affectum eſſe difficultatibus. hoc etſi commune videtur eſſe cum multis: tamen mihi crede ſingulares huic municipio calamitates accidiſſe: quas iccirco non commemoro, ne, de miſeriis meorum neceſſariorum conquerens, homines, quos nolo, videar offendere. itaque, niſi magnam ſpem haberem, C. Cæſari nos cauſſam municipij probaturos: non erat cauſſa, cur a te hoc tempore aliquid contenderem. ſed, quia confido, mihiq. perſuaſi, illum & dignitatis municipij, & æquitatis, & voluntatis etiam erga ſe habiturum eſſe rationem: ideo a te non dubitaui contendere, vt hanc cauſſam illi integram conſeruares. quod etſi nihilo minus a te peterem, ſi nihil audiuiſſem te tale feciſſe: tamen maiorem ſpem impetrandi nactus ſum, poſtea quam mihi dictum eſt, hoc idem a te Regienſes impetrauiſſe. qui etſi te aliqua neceſſitudine attingunt: tamen tuus amor in me ſperare me cogit, te, quod tuis neceſſariis tribueris, idem eſſe tributurum meis: præſertim cum ego pro his vnis petam, habeam autem, qui ſimili cauſſa laborent, complures neceſſarios. Hoc me non ſine cauſſa facere, neque aliqua leui ambitione cõmotum a te contẽdere, etſi te exiſtimare arbitror: tamen mihi affirmanti credas velim, me huic municipio debere plurimum: nullum vnquã fuiſſe tempus neque honorum, neque laborum meorum, in quo non huius municipij ſtudiũ in me exſtiterit ſingulare. Quapropter a te etiam atque etiam pro noſtra ſumma coniunctione, proque tua in me perpetua, & maxima beneuolentia maiorem in modum peto, atque contendo, vt, cum fortunas agi eius municipij intelligas, quod ſit mihi neceſſitudine, officiis, beneuolentia coniunctiſſimum, id mihi des: quod erit huiuſmodi, vt, ſi a Cæſare, quod ſperamus, impetrauerimus, tuo beneficio nos id conſecutos eſſe iudicemus; ſin minus, pro eo tamen id habeamus; quando a te data ſit opera, vt impetraremus. hoc cum mihi gratiſſimum feceris: tum viros optimos, homines honeſtiſſimos, eoſdemq. gratiſſimos, & tua neceſſitudine digniſſimos, ſummo beneficio in perpetuum tibi, tuiſq. deuinxeris. Vale.

EXPLANATIO.

CLVVIO] Puteolano. ep. 56. IN *Galliam*] ciſalpinam. DE *agro vectigali*] vnde fructum capit Atellanum municipium. QVI *eſſet in Gallia;*] cum reliqui Atellanorũ agri eſſent in campania. MEVM *officium*] Atellanis a me debitum. NEGOTIVM] agrorum diuidendorum. ET *libenter me cauſſa facturum eſſe arbitror.*] ep. 1. eadem ſententia. MAXIMIS *oneribus*] a Cæſare dominante impoſitis. HOMINES, *quos nolo,*] vel Cæſarem, vel Cæſarianum aliquem ſignificat. ET *dignitatis municipij & æquitatis, & voluntatis etiam erga ſe*] tribus rebus Atellanorum cauſſa nititur, dignitate municipij, æquitate rei, ſtudio erga

dio erga illum, apud quem agetur. ALIQVA *neceſſitudine*], erant fortaſſe in Cluuij clientela. NAQVS *honorum, neque laborum meorum* ;] ep. 4. eadem ſententia diuerſe enunciata. PRO *noſtra ſumma coniunctione, proq. tua in me perpetua & maxima beneuolentia*] initio epiſtolæ dixit: Pro noſtra neceſſitudine, tuaq. ſumma in me obſeruantia. QVANDO *a te data ſit opera*,] vt voluntas pro te ſit.

Argumentum ep. 8.

ROGAT *Rutilium, ut in agrorum diuiſione Albini prædia ne attingat. Eodem anno.*

CICERO S. D. M. RVTILIO. 8.

CVM & mihi conſcius eſſem, quanti te facerem; & tuam erga me beneuolentiam expertus eſſem; non dubitaui a te petere, quod mihi petendum eſſet. P. Sextium quanti faciam, ipſe optime ſcio; quanti autem facere debeam, & tu, & omnes homines ſciunt. is cum ex aliis te mei ſtudioſiſſimũ eſſe cognoſceret, petiuit a me, vt ad te quam accuratiſſime ſcriberem de re C. Albini ſenatoris: cuius ex filia natus eſt L. Sextius, optimus adoleſcens, filius P. Sextij. Hoc iccirco ſcripſi, vt intelligeres non ſolum me pro P. Sextio laborare debere, ſed Sextium etiam pro Albino. res autem hæc eſt. A M. Laberio C. Albinus prædia in æſtimationem accepit: quæ prædia Laberius emerat a Cæſare de bonis Plotianis. ea ſi dicam non eſſe e rep. diuidi, docere te videar, non rogare. ſed tamen cum Cæſar Sullanas venditiones, & aſſignationes ratas eſſe velit, quo firmiores exiſtimentur ſuæ: ſi ea prædia diuidentur, quæ ipſe Cæſar vendidit, quæ tandem in eius venditionibus eſſe poterit auctoritas? ſed hoc quale ſit, tu pro tua prudentia conſiderabis. Ego te plane rogo, atque ita, vt maiore ſtudio, iuſtiore de cauſſa, magis ex animo rogare nihil poſſim, vt Albino parcas, prædia Laberiana ne attingas. magna me affeceris non modo lætitia, ſed etiam quodam modo gloria, ſi P. Sextius homini maxime neceſſario per me ſatisfecerit. cum ego illi plurimum debeam. quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. maius mihi dare beneficium nullum potes. id mihi intelliges eſſe gratiſſimum. Vale.

EXPLANATIO.

CVM *& mihi conſcius eſſem*,] munitur ad impetrandum via, mutuæ voluntatis & beneuolentiæ cõmemoratione. NON *dubitaui a te petere, quod mihi petendum eſſet.*] ſimilis locus ep. 6. lib. 2. Non dubitaui id a te per literas petere, quod mihi omnium eſſet maximum, maximeq. neceſſarium. P. SEXTIVM] qui tribunus pl. Ciceronem ab exſulio reduxit. ALBINI] Poſtumiæ gentis: vt argenteus nummus indicat optimi & clariſſimi viri, Andreæ Lauretani. CVIVS *ex filia natus eſt L. Sextius.*] in oratione pro Sextio: Duxit honeſtiſſimi, & ſpectatiſſimi viri C. Albini filiam: ex qua hic eſt filius, & nuper iam filia. In eadem oratione prænomen Sextij pueri eſt Publius, idem quod patris, non Lucius. Antea in omnibus impreſſis, Cuius ex familia &c. legebatur. Primi nos locum emendauimus. IN *æſtimationem*] æſtimata lege Cæſaris, quanti fuerant ante ciuile bellum. vide, quæ diximus ep. 16. lib. IX. ACCAPIT:] a Laberio debitore. A CÆSARE] in ea auctione, quam de bonis Plotij, Pompeianas partes ſecuti, Cæſar fieri iuſſit: E RAP.] ex ea, quæ tum erat Cæſare dominante. DIVIDI] militibus Cæſaris. SVLLANAS] cum tamen Cæſar Sullanam ſectam oderit. QVALE *ſit*,] tale enim eſt, vt, ſi diuidantur Albini prædia, quæ Cæſar vendidit, in reliquis eius venditionibus auctoritas nulla futura videatur. MAGIS *ex animo*] dixit iam, Maiore ſtudio: ſed hoc ſubiunxit, quia poteſt aliquid peti maximo ſtudio, nec tamen ex animo. NON *modo lætitia, ſed etiam quodam modo gloria*,] non diſſimile illud ep. 6. lib. 2. ſtatui me in eo non officij ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere. HOMINI *maxime neceſſario*] Albino ſocero ſuo. TE *vehementer etiam atque etiam rogo.*] paullo ante: Ego te plane rogo, atque ita, vt maiore ſtudio, iuſtiore de cauſſa, magis ex animo rogare nihil poſſim. INTELLIGES] aliquanto, ex officiis in te meis.

Argumentum ep. 9.

CRaſſipedi, Bithyniæ quæſtori, Bithynicam publicanorum ſocietatem, in primiſq. Cn. Pupium, commendat. Incertus annus.

CICERO S. D. CRASSIPEDI. 9.

QVAMQVAM tibi præſens commendaui, vt potui diligentiſſime, ſocios Bithyniæ; teq. cum mea commendatione, tum etiam tua ſponte intellexi cupere ei ſocietati, quibuſcumque rebus poſſes, commodare: tamen, cum ij, quorum res agitur, ma-

gni ſua intereſſe arbitrarentur, me etiam per litteras declarare tibi, qua eſſem erga ipſos voluntate: non dubitaui hæc ad te ſcribere. Volo enim te exiſtimare, me, cum vniuerſo ordini publicanorum multum ſemper libentiſſime tribuerim, idq. pro magnis eius ordinis erga me meritis facere debuerim, tum In primis amicum eſſe huic Bithynicæ ſocietati: quæ ſocietas ordine ipſo, hominum genere pars eſt maxima ciuitatis. conſtat enim ex ceteris ſocietatibus: & caſu permulti ſunt in ea ſocietate valde mihi familiares, in primiſq. is, cuius præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius P. F. Men. qui eſt magiſter in ea ſocietate. Quæ cum ita ſint: maiorem in modũ a te peto, Cn. Pupium, qui eſt in operis eius ſocietatis, omnibus tuis officiis, atque omni liberalitate tueare; curesque, vt eius operæ, quod tibi facile factu eſt, quamgratiſſimæ ſint ſociis; remque, & vtilitatem ſociorum (cuius rei quantam poteſtatem quæſtor habeat, non ſum ignarus) per te quammaxime defenſam, & auctam velis. id cum mihi gratiſſimum feceris: tum illud tibi, expertus, promitto, & ſpondeo, te ſocios Bithyniæ, ſi iis commodaris, memores eſſe, & gratos cogniturum. Vale.

EXPLANATIO.

VT *potui diligentiſſime,*] quam diligentiſſime potui. SOCIOS *Bithyniæ;*] publicani erant ex equeſtri ordine: itaque ep. 65. homines ampliſſimi vocantur. ij diuidebantur in plures ſocietates, quæ a prouinciis, quarum vectigalia exigenda ſuſceperant, appellabantur. CVPARE *ei ſocietati commodare:*] cupere, quæ ad eius ſocietatis commodum pertinerent. Incommodare, contrarium: vnde apud Terentium, in Andr. Non tam vt obſequatur gnato, quam mihi vt incommodet. NON *dubitaui hæc ad te ſcribere.*] non recuſaui, tergiuerſatus non ſum, facile ſum adductus, vt hæc ad te ſcriberem. ORDINE *ipſo, hominum genere*] & quod eſt ex equeſtri ordine, & quod ex hominibus ampliſſimis conſtat. EX *ceteris ſocietatibus:*] cum eſſent multæ publicanorum ſocietates, ex omnibus Bithynica conſtabat. PRÆCIPVVM *officium*] quia magiſter eſt in ea ſocietate. MEN.] Menenia tribu. vide, quæ de tribubus diximus lib. IIX. MAGISTER] qui ceteris ſociis præſcribit, atque imperat, quod agant. QVI *eſt in operis eius ſocietatis,*] operæ modo ſunt homines mercede conducti, vt ep. 11. lib. 1. ad Att. Operæ comparantur. Et ep. 12. ad eundem, ibidem: Operæ Clodianæ pontes occuparant. Modo ſunt actiones ipſæ, vt hic, & ep. 65. EIVS *operæ,*] ea, quæ facit. QVÆSTOR] hinc licet intelligere, quæſtorem Bithyniæ Craſſipedem fuiſſe. NON *ſum ignarus,*] quæſtor enim in Sicilia fuerat Cicero.

Argumentum ep. 10.

CAeſar, in Africam traiecturus contra Scipionem, Catonem, Iubam regem, Galliæ ciſalpinæ M. Brutum, eum, a quo poſtea eſt interfectus nondum prætorium, & Pompeij partes antea ſecutum, præpoſuit. is cum in prouinciam iuiſſet, proficiſcẽtem ad eum M. Varronem, eius quæſtorem, Cicero familiaris vtriuſque commendat. Hæc autem commendatio quattuor in partes diſtribuitur. Primo loco, quæſtoris cum prætore ſuo neceſſitudo exponitur. Deinde, origo amicitiæ, & Varronis erga ſe officia narrantur. ſequitur de illius modeſtia, prudentia, moderatione, diligentia, induſtria teſtimonium. Claudit epiſtolam petitio generalis: vt Varronem Brutus omni liberalitate complectatur. ſcripta Cæſare III, & Lepido Cos. quod ex ep. 6. lib. VI. & libro, qui Orator inſcribitur, præterea ex Plutarcho, Appianoq. intelligitur.

CICERO S. D. M. BRVTO. 10.

CVM ad te tuus quæſtor M. Varro proficiſceretur, commẽdatione egere cum non putabam. ſatis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipſo more maiorum: qui, vt te non fugit, hanc quæſturæ coniunctionem liberorum neceſſitudini proximam voluit eſſe. ſed, cum ſibi ita perſuaſiſſet ipſe, meas de ſe accurate ſcriptas litteras maximum apud te pondus habituras; a meq. contenderet, vt quam diligentiſſime ſcriberem: malui facere, quod meus familiaris tanti ſua intereſſe arbitraretur. vt igitur debere me facere hoc intelligas; cum primum M. Terentius in forum venit, ad amicitiam ſe meam contulit. deinde, vt ſe corroborauit, duæ cauſſæ acceſſerunt, quæ meam in illum beneuolentiam augerent: vna, quod verſabatur in hoc ſtudio noſtro, quo etiam nunc maxime delectamur, & cum ingenio, vt noſti, nec ſine induſtria: deinde, quod mature ſe contulit in ſocietates publicanorum, quod quidem nollem: maximis enim damnis affectus eſt. ſed tamen cauſſa communis ordinis mihi commendatiſſimi fecit amicitiam noſtram firmiorem. deinde verſatus in vtriſque ſubſelliis optima & fide, & fama, iam ante hanc commutationem reip. petitioni ſeſe dedit, honoremq. honeſtiſſimum exiſtimauit fructum laboris ſui. his autem temporibus a me Brundiſio cum litteris, & mãdatis pro-

fectus

fectus eſt ad Cæſarem. qua in re & amorem eius in ſuſcipiendo negotio perſpexi, & fidem in conficiendo, ac renunciando. Videor mihi, cum ſeparatim de probitate eius, & moribus dicturus fuiſſem, ſi prius cauſſam, cur eum tantopere diligerem, tibi expoſuiſſem, in ipſa cauſſa exponenda ſatis etiam de probitate dixiſſe. ſed tamen ſeparatim promitto, in meq. recipio, fore eum tibi & voluptati, & vſui: nam & modeſtum hominem cognoſces, & prudentem, & a cupiditate omni remotiſſimum, præterea magni laboris, ſummæq. induſtriæ. neque ego hæc polliceri debeo, quæ tibi ipſi, cum bene cognoueris, iudicanda ſunt: ſed tamen IN omnibus nouis coniunctionibus intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione quaſi amicitiæ fores aperiantur. quod ego his litteris efficere volui: etſi id ipſa per ſe neceſsitudo quæſturæ effeciſſe debet: ſed tamen nihilo infirmius illud, hoc addito. Cura igitur, ſi me tanti facis, quanti & Varro exiſtimat, & ipſe ſentio, vt quamprimum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi vtilitatis attuliſſe, quantum & ipſe ſperarit, nec ego dubitarim. Vale.

EXPLANATIO.

M. VARRO] Romanorum doctiſſimus, cuius hodie libri extant de re ruſt. & de lingua Lat. intercidere plurimi. LIBERORVM *neceſſitudem*,] epiſt. 26. & in Diuinatione, & in Orat. pro Plancio. CVM *primum in forum venit*,] toga virili ſumpta, quæ ſumebatur ineunte ætatis anno XVII, in forum ibant, vt oratores audirent, eoſq. diſcerent imitari. VT *ſe corroborauit*,] vt ad virilem ætatem acceſſit. Sic in Orat. pro Cœlio: Cum is iam ſe corroborauiſſet, ac vir inter viros eſſet. Et in eadem, Non modo hæc ætas, ſed etiam corroborata, ideſt non modo adoleſcentes, ſed etiam viri. Et ſupra einſdem orationis initio, eos, qui non, vt Cœlij accuſator, adoleſcentes eſſent, ſed viri, Robuſtiores appellauit. Alibi etiam in hanc ſententiam eodem verbo vſus eſt. Inde Robuſta ætas. IN *hoc ſtudio noſtro*,] eloquentiæ, non philoſophiæ. ETIAM *nunc*] licet afflicta rep. qua ſtante delectabamur multo magis. DELECTAMVR] non agendis in foro cauſſis, ſed priuatis exercitatioоibus, de quibus ep. 33. lib. VII. & ep. 18. lib. IX. NEC *ſine induſtria*:] nec ita, vt langueret in otio, domeſtico & priuato ſtudio deditus, ſed cauſſas in foro ageret. induſtria enim actione cognoſcitur. MATVRE] cito: quod auxit amorem meum. SED *tamen*] quamquam maximis damnis affectus ſit: ea tamen cauſſa fecit amicitiam noſtram firmiorem. SED *tamen cauſſa communis ordinis*,] pleriquе veteres libri, ſed tamen commuois ordinis: quod mendoſum eſſe conſtat: itaque legendum putabat Vbaldinus Bandinellus, quod item aliis placere video: ſed tamen commonio ordinis. Equidem nec improbo, quod placet doctis viris; nec tamen ſtatuo, ſit ne hoc melius, quam illud, Cauſſa communis ordinis: quod mihi quidem ideo magis placet, quia ſumptum eſt ex quibuſdam antiquis libris. ſunt, qui opinentur, Communis, recte legi: & ſubaudiri, ſocietas: vt publicanorum omnium tota ſocietas intelligatur. id mihi videtur durius, & accerſitum nimis longe. IN *vtriſque ſubſellijs*,] in publicis, priuatiſq. cauſſis, ideſt, in maioribus, & minoribus. Sūt enim ſubſelliorum, ſi habetur hominum ratio, tria genera; ſi cauſſarum, duo. nā & iudices, & patroni, & accuſatores in ſubſelliis conſidebant: cauſſæ vero vel de publicis rebus erant, vel de priuatis. Quod autem Pedianus maiores cauſſas tribunalibus, & ſellis curulibus, minores autem ſubſelliis tribuit: magiſtratus, iudiciis propoſitos, non iudices, diſtinguit. nam iudices, ſiue cum tribunis pl. triumuiris, quæſtoribus, ædilibus pl. ſiue cum prætoribus, & ædilibus cur. iudicarēt, in ſubſelliis conſidebant: magiſtratus autem vel in ſubſelliis, vt ij, qui curules non erant, quos proxime nominaui, vel in ſellis curulibus, vt ædilis cur. & prætor: & ædilis quidem ſine tribunali, prætor autem cum tribunali. Hæc videtur eſſe Pediani ſententia, cum ait: alij, Alienum, non nomen proprium putant eſſe, ſed alienum & alterius iudicij, & non ex auditorio prætoris, maiorumq. cauſſarum, ſed a ſubſelliis, hoc eſt, non a tribunalibus. ſunt enim ſubſellia tribunorum, trium virorum, quæſtorum, & huiuſcemodi minora iudicia exercentium, qui non in ſellis curulibus, nec tribunalibus, ſed in ſubſelliis conſidebant. Dixit igitur Cicero, verſatum eſſe Varronē in vtriſque ſubſelliis, ideſt, egiſſe cauſſas & apud eos iudices, qui ſimul cum magiſtratu non curuli, paruis de rebus, & apud eos, qui, cum curuli de maioribus cognoſcerēt. Hic addam quaſi πάρεργον, tertium quoddam genus iudicum fuiſſe, qui ſtantes iudicarent: de quibus Cicero in Bruto, ſi anguſte, inquit, & exiliter dicere, eſt Atticorum; ſint ſane Attici, ſed in Comitium veniant, ad ſtantem iudicem dicant. ſubſellia grandiorem, & pleniorem vocem deſiderant. Hos opinor leui aliqua de re, a magiſtratu mandata, ſeparatim iudicaſſe. nam ſtantem iudicaſſe vel triumuirum, vel alium minorem magiſtratum, credibile non eſt: & Pedianus triumuirum ſediſſe oſtendit; & idem Cicero confirmat, cum ait in Cluentiana: Hominem ante pedes Q. Manilij, qui tum erat triumuir, conſtituunt. PETITIONI] petiit, & adeptus eſt triumuiratum, & tribunatum pl. vt ait Gellius lib. XIII. cap. 12. ſed vtrum tribunatum ante quæſturam, ideſt, ante hanc epiſtolam, eo quæſtore ſcriptam, an poſt, incertum videtur. ſcimus, poſt quæſturam peti ſolitum eſſe tribunatum: idq. declarat, vt alia omittam argumenta, ep. vlt. lib. 2. verum, petiiſſe Varronem, bonum virum, bonumq. ciuem, tribunatū poſt hoc tempus, id eſt poſt amiſſam libertatem, cum nihil iure, nihil more gereretur, ad vnius voluntatem omnia referrentur, mihi quidem non fit veriſimile. rurſus, quis credat eum, geſto iam tribunatu, quęſturam potius, quam ædilitatem cur. aut etiam, ædilitate reſicta, præturam petere voluiſſe? omnino, vt in re difficili aliquid ſtatuam, ſi poſt quæſturam Varro tribunatum geſſit, vt magiſtratuum ordo poſtulat, geſſiſſe Auguſto principe, libentius crediderim, quam

C. Cæſare dominante. HONESTISSIMVM] non omnis laborum fructus honeſtus, ſed honor fructus honeſtiſſimus. Pro lege Manilia: Meus labor in priuatorum periculis caſte, integreque verſatus, ex veſtro iudicio fructum eſt ampliſſimum conſecutus. LABORIS *ſui.*] quem ſuſcepit, cum verſaretur in vtriſque ſubſelliis. HIS *autem temporibus.*] commutata repub. BRVNDISIO] quo ſe poſt pugnam Pharſalicam Cicero contulit. ep. 27. lib. x i. & epiſt. 6. ad Att. lib. x i. MANDATIS,] vt ageret cum Cæſare, vt in Italia, atque etiam in vrbe, ſi vellet, Ciceroni liceret eſſe. AD *Cæſarem*] bellum in Ægypto gerentem. RENVNCIANDO] mihi. SI *prius cauſſam, cur eum tantopere diligerem, tibi expoſuiſſem,*] idem loquendi genus ep. 5. lib. i v. Si hoc vnum propoſuero, finem faciam. Vide, quæ ibi diximus. VSVI.] vtilitati. ep. 16. Multis in rebus mihi magno vſui fuit & fides eius, & prudentia. Ep. 1. lib. 1. ad Att. Fuit & mihi, & Quinto fratri magno vſui in noſtris petitionibus. Terentius in Heaut. Mihi ſic eſt vſus. In Hec. Si eſſet ex vſu noſtro hoc matrimonium. Interdum valet, conſuetudo, vt epiſt. 1. libro 1 x. Eorum vſum dimiſeram. Interdum peritia, exercitatione parta, vt epiſt. 16. Valet ingenio: habet vſum. MODESTVM, *prudentem, a cupiditate omni remotiſſimum, magni laboris, ſummæ induſtriæ.*] hæc in quæſtore requiruntur, præſertim illud, vt ſit ab omni cupiditate remotiſſimus. multi enim pecunias in prouincia contra leges capiebant. FORES *aperiuntur.*] pergit in tranſlatione, quia dixerat, Aditus. Non diſſimilis illa tranſlatio apud Terentium, in Heaut. Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris. ET *ipſe ſperaret, nec quidubitarem.*] quemadmodum, Nec, Et, dicitur, vt epiſt. 2. lib. 1 i. Nec miror, & gaudeo: ſic contra, Et, Nec, vt in hoc loco, & Phil. x i Patebat via & certa, neque longa. Et in eadem, infra; Mihi quidem & ille peruenire videtur, quoad progredi potuit feri hominis amentia; neque Antonius vllius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, vllam partem eſt relicturus.

Argumentum ep. I I.

Commendat Bruto & ea vectigalia, quæ Arpinates habebant in Gallia, & legatos, qui ad ea exigenda proficiſcebantur. Eodem anno.

CICERO S. D. BRVTO. 11.

QVIA ſemper animaduerti, ſtudioſe te operam dare, vt ne quid meorum tibi eſſet ignotum: propterea non dubito, quin ſcias, non ſolum cuius municipij ſim, ſed etiam quam diligenter ſoleam meos municipes Arpinates tueri. quorum quidem omnia commoda, omneſq. facultates, quibus & ſacra conficere, & ſarta tecta ædium ſacrarum, locorumq. communium tueri poſſint, conſiſtunt in iis vectigalibus, quæ habent in prouincia Gallia. ad ea viſenda, pecuniaſque, quæ a colonis debentur, exigēdas, totamq. rem & cognoſcendam, & adminiſtrandam legatos equites Romanos miſimus, Q. Fufidium Q. F. M. Faucium M. F. Q. Mamercium Q. F. peto a te maiorem in modum pro noſtra neceſſitudine, vt ea res tibi curæ ſit; operamq. des, vt per te quamcommodiſſime negotium municipij adminiſtretur, quamprimumq. conficiatur: ipſoſque, quorum nomina ſcripſi, vt quamhonorificentiſſime pro tua natura, & quamliberaliſſime tractes. bonos viros ad tuam neceſſitudinem adiunxeris; municipiumq. gratiſſimum beneficio tuo deuinxeris: mihi vero etiam eo gratius feceris, quod cum ſemper tueri municipes meos conſueui, tum hic annus præcipue ad meam curam, officiumq. pertinet. nam, conſtituendi municipij cauſſa, hoc anno ædilem filium meum fieri volui, & fratris filium, & M. Cæſium, hominem mihi maxime neceſſarium: (is enim magiſtratus in noſtro municipio, nec alius vllus, creari ſolet) quos cohoneſtaris, in primiſq. me, ſi reſp. municipij tuo ſtudio, & diligentia bene adminiſtrata erit. quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo, Vale.

EXPLANATIO.

QVIA *ſemper animaduerti.*] tollit rogandi neceſſitatem, explicata commendandi cauſſa. SACRA] publica. SARTA *tecta ædium ſacrarum, locorumq. communium,*] quæ cum & conſeruanda maxime ſint, nec ſine vectigalibus cōſeruari queāt; ſummo ſtudio prouidendum eſt, ne qua res aut impediat agrorum vectigalium fructus, aut imminuat. IN *prouincia Gallia.*] vt Atellani. ep. 7. IS *enim magiſtratus,*] ædilitas. NEC *vllus alius,*] in aliis enim municipiis vel dictator creari ſolebat, vt Lanuuij (orat. pro Milone) vel conſul, vt Tuſculi; vel duumuir, vt Corfinij; (Cæſar lib. 1. bel. ci.) vel quattuoruir, vt Neapoli, & Cumis, (epiſt. x1. libro x. ad Att. & in Cluentiana) vel quæſtor, vt Sidicini, & Ferentæ (Gellius lib. x. capit. 3.) Spartianus in Hadriano: Per oppida Latina dictator, ædilis, duumuir fieri voluit.

Argumentum ep. 12.

Q. Fuſidium, Arpinatum legatum commendat. Eodem anno.

CICERO S. D. BRVTO 12.

ALIA epiſtola communiter commendaui tibi legatos Arpinatum, vt potui diligentiſſime: hac ſeparatim Q. Fufidium, quocum mihi omnes neceſſitudines ſunt, diligentius commendo: non vt aliquid de illa commendatione deminuam, ſed vt hanc addam. nam & priuignus eſt M. Cæſij, mei maxime & familiaris, & neceſſarij: & fuit in Cilicia mecum tribunus mil. quo in munere ita ſe tractauit, vt accepiſſe ab eo beneficium viderer, non dediſſe. eſt præterea, quod apud te valet plurimum, a noſtris ſtudiis non abhorrens. quare velim eum quam liberaliſſime complectare: operamq. des, vt in ea legatione, quam ſuſcepit contra ſuum commodum, ſecutus auctoritatem meam, quam maxime eius excellat induſtria. vult enim, id quod optimo cuique natura tributum eſt, quam maximã laudem cum a nobis, qui eũ impulimus, tum a municipio conſequi. quod ei continget, ſi hac mea commendatione tuum erga ſe ſtudium erit conſecutus. Vale.

EXPLANATIO.

QVOCVM *mihi omnes neceſſitudines ſunt.*] ep. 1. cum Patrone mihi omnia ſunt. ep. 14. Omnia cum eo intercedunt iura ſummæ neceſſitudinis. NON *vt aliquid de illa commendatione deminuam, ſed vt hanc addam,*] ſimile illud ep. 10. Nihilo infirmius illud, hoc addito. Alij aliter. nos hic emendauimus ex vetuſto Mafæiorum libro. IN *Cilicia*] pro, in Cilicienſi prouincia, cui tres *denariis* attributæ erant: vt ep. 57. non enim ſolam Ciliciã rexit Cicero. TRIBVNVS *mil.*] primum in legione locum poſt legatum tribunus mil. obtinebat. Sex autem in ſingulis legionibus Polybius conſtituit. Aſconius duo genera facit, vnum eorum; qui Rufuli vocabantur, qui creari ſolebant in exercitu: alterum, qui Comitiati, Romæ comitiis deſignati. VT *accepiſſe ab eo beneficium viderer, non dediſſe.*] ſententia ſimilis ep. 19. lib. v1. In qua ille ſe dediſſe beneficium putabit, non accepiſſe. Recitat Gellius pulcherrimum Publij mimi Senarium: Beneficium dando accepit, qui digno dedit. SECVTVS *auctoritatem meam,*] auctor enim ei fui, vt eam legationem ſuſciperet. Sequitur proxime: Qui eum impulimus.

Argumentum ep. 13.

L. Caſtronium Lucenſem commendat. Eodem anno.

CICERO S. D. BRVTO. 13.

L. CASTRONIVS Pætus, longe princeps municipij Lucenſis, eſt honeſtus, grauis, plenus officij, bonus plane vir, & cum virtutibus, tum etiam fortuna, ſi quid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem eſt familiariſſimus, ſic prorſus, vt noſtri ordinis obſeruet neminem diligentius. quare & vt meum amicum, & vt tua dignum amicitia, tibi commendo: cui quibuſcumque rebus commodaueris, tibi profecto iucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

EXPLANATIO.

HONESTVS, *grauis, plenus officij,*] nihil redundat: ſingula enim ſingulis aliquid addũt. vt enim poteſt eſſe aliquis honeſtus, nec tamen grauis, aut officij plenus: ita contra. honeſtus autem refertur ad genus, & familiam, quod honeſto loco natus: grauis, ad ætatem, & mores: plenus officij, ad probitatem, & conſuetudinem vel bene merendi, vel remunerandi. BONVS *plane vir,*] ad hanc laudem addi nihil poteſt: & augetur ex ea maiorem in modum commendatio, præſertim apud Brutum, inſigni bonitate virum. FORTVNA,] iis rebus, quæ ſunt in fortunæ poteſtate. SI *quid hoc ad rem pertinet,*] ſi fortuna locum habet inter ea, quæ ad commendandum valent. FAMILIARISSIMVS, *ſic prorſus,*] ratio non videtur ferre, vt, ſic, cum ſuperlatiuo iungatur, ſed ipſa ratio refellitur exemplis. epiſt. 33. Cn. Otacilio Naſone vtor familiariſſime, ita prorſus, vt illius ordinis nullo familiarius. NOSTRI *ordinis,*] ſenatorij. IVCVNDVM,] promitto, in meq. recipio, fore eum tibi voluptati. epiſt. 10.

Argumentum ep. 14.

PEtit, *vt exactionem eius pecuniæ, quam L. Straboni P. Cornelius debet, ſuo ſtudio, & diligentia curet. Eodem anno.*

CICERO S. D. BRVTO. 14.

L. TITIO Strabone, equite Romano in primis honeſto, & ornato, familiariſſime vtor. omnia mihi cum eo intercedunt iura ſummæ neceſſitudinis. huic in tua prouincia pecuniam debet P. Cornelius. ea res a Volcatio, qui Romæ ius dicit, reiecta in Galliam eſt. peto a te hoc diligentius, quam ſi mea res eſſet, quo eſt honeſtius de amicorum pecunia laborare, quam de ſua, vt negotium conficiendum cures, ipſe ſuſcipias, tranſigas, operamq. des, quod tibi æquum, & rectum videbitur, vt quamcommodiſſima condicione libertus Strabonis, qui eius rei cauſſa miſſus eſt, negotium cõficiat, ad nummosq. perueniat. id & mihi gratiſſimum erit: & tu ipſe L. Titium cognoſces amicitia tua digniſſimum. quod vt tibi curæ ſit, vt omnia ſolent eſſe, quæ me velle ſcis, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

OMNIA *mihi cum eo intercedunt iura ſummæ neceſſitudinis.*] ep. 12. Quocũ mihi omnes neceſſitudines ſunt. VOLCATIO] prætore vrbano, qui ceteros prætoribus nobilitate præſtabat. ep. 12. lib. x. Feſtus.

Argumentum ep. 15.

PRæcilium adoleſcentem, patre natum Cæſaris amiciſſimo, commendat. Cæſare cos. IIII. *ſine collega. nam ſcripta videtur hæc epiſtola, item vt ea, quæ ſequitur, eo tempore, cum Cæſar aduerſus Pompeij liberos in Hiſpania pugnaret. quod etiam doctis viris placuiſſe video. Et quia Cæſari Imperatori inſcribitur, licet intelligere, ſcriptam eſſe poſt* XI. *Kal. Mart. quo die imperatorem appellatum, Ategua in Hiſpania capta, ſcribit Oppius.*

CICERO S. D. C. CAESARI IMP. 15.

PRAECILIVM tibi commendo vnice, tui neceſſarij, mei familiariſſimi, viri optimi filium. quem cum adoleſcentem ipſum propter eius modeſtiam, humanitatem, animum, & amorem erga me ſingularem mirifice diligo: tum patrem eius, re doctus, intellexi, & didici mihi fuiſſe ſemper amiciſſimum. hem hic ille eſt, de illis maxime, qui irridere, atque obiurgare me ſolitus eſt, quod me non tecum, præſertim cum abs te honorificentiſſime inuitarer, coniungerem. ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ ϛήθεσιν ἔπειθεν. audiebam enim noſtros proceres clamitantes, ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ. ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα. ſed tamen idem me conſolatur. etiam, hominem peruſtum, etiamnum gloria volũt incẽderes atque ita loquuntur: μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην, ἀλλ' μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι. ſed me minus iam mouent, vt vides: itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera præcepta Εὐριπίδου:
Μισῶ σοφιϛήν, ὅϛις οὐχ αὑτῷ σοφός. quem verſum ſenex Præcilius laudat egregie: & ait poſſe eundem & ἅμα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω videre, & tamen nihilominus αἰὲν ἀριϛεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων. Sed, vt redeam ad id, vnde cœpi; vehementer mihi gratum feceris, ſi hunc adoleſcentem humanitate tua, quæ eſt ſingularis, comprehenderis, & ad id, quod ipſorum Præciliorum cauſſa te velle arbitror, addideris cumulum commendationis meæ. Genere nouo ſum litterarum ad te vſus, vt intelligeres non vulgarem eſſe commendationem. Vale.

EXPLANATIO.

PRÆCILIVM *tibi commendo vnice,*] cauſæ ſunt huius commendationis duæ: quarum altera ſumitur ab adoleſcente Præcilio, qui modeſtia, & humanitate excellat, Ciceronemq. ipſum ſingulariter diligat: Altera ab eius patre, cuius & in Cæſarem, Ciceronemq. non vulgaris beneuolentia, & probitas eximia ſit. Præcilia gens & plebeia, nec vllo clara conſulatu, ne prætura quidem, quod ſciam. HEM *hic ille eſt*] inſignis ad mouendum locus: tum quia ſenſus Præcilij, & ſtudium erga Cæſarem declaratur: tum etiam, quia Cicero, qua ſibi re offenſum Cæſarem putat, in ea dat operam, vt illum ſibi, erroris confeſſione, reconciliet. Hem, particula non dolentis, ſed indicantis potius: vt Phil. 5. Hem cauſſam, cur lex tam egregia ferretur, vt eos iudices haberemus, quos hoſpites habere nemo velit. Et Terentius in And. Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſeram metu. D. hem libero. In Andr. Hem nbi reſciuit omnem rem. Et alibi. Similiter Plautus in Aſin. Hem nunc, ſi velis da, commoda homini amico.

co. Et in Capt. *Hem mihi iam otium eſt.* Et alibi. IRRIDERA] initio ciuilis belli. NON *tecum coniungerem.*] coniunxit ſe cum Pompeio. HONORIFICENTISSIMA] ep. 9. lib. I X. Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν] ſed meum numquam animum in pectoribus perſuaſerunt. Homeri verſus, *Od.* ι. NOSTROS *proceres*] Pompeianos. Proceres vocat cum ironia: quia defendi a ſe remp. gloriarentur. ἄλκιμος ἔσσ', *&c.*] fortis eſto, vt aliquis te & poſterorũ laudet. Homerus. *Od.* α. & γνῶς περὶ χεῦε] ſic nebula occultauit atra. ideſt: ita non vidi, quod vtilius mihi fuit: ita mihi quaſi nebula quædam videndi facultatem ademit. *Od.* ω. IDAM] idem ſenex Præcilius, qui me irridebat antea, & obiurgabat. CONSOLATVR.] cum dicat me tibi eſſe cariſſimum. ETIAM, *hominem perculſum, etiamnum gloria volunt incendere*;] Etiamnum, non placet: videtur enim abundare, cum iam dictum ſit, Etiam. Augent mendi ſuſpicionem veteres libri. nam pro, Etiãnum, tres habent, Etinnimum: vnus, Etiam non: duo, Et inané: vnus, Et inani: vnus, Inani: vnus, quo ſum vſus adoleſcẽs, Vincentij Riccij, Immani: quod in ſcholiis noſtris olim teſtati ſumus: vnus omnino, Etiamnum. Quæ varietas dubitationem mihi quidem non paruam affert. placuit olim, Inani gloria: placet idem nunc, ita, ſi docti viri probant. non enim is ſum, qui meas opiniones mordicus retineam. μὴ μὰν ἀσπουδί γε, *&c.*] ne negligenter, & ſine gloria peream, ſed magno aliquo edito facinore, & poſteris audiendo. Il. χ. VT *vides*:] quia non ſequor partes eorum, ſed in vrbe ſum. A a *Homeri magniloquentia confero me ad vera præcepta Euripidis*] quid Homerus dicat, non attendo: Euripidem audio libentius. Magnifice loquitur Homerus, quia ſuperioribus verſibus ad gloriã hortatur. VARA] qui enim deſipiat in re ſua, ſapere cum in aliena quis exiſtimet? Μισῶ σοφιςὴν,] odi ſapientem, qui non ſibi ſapit. Cur eos, inquit, monentes audiam, cum ipſi ſibi, tecum decertantes, non optime conſulant? Senarius hic ex Euripidis Medea videtur eſſe. vide ep. 6. lib. V I I. LAVDAT] quaſi vere dictũ, & eorum exemplo comprobatum, qui mihi conſilium dant, cum ipſis eorum conſilia non proſint. POSSE *eundem.*] poſſe, qui ſuis rationibus proſpiciat, id quod ego facio, eundem præclare agere, & aliis præſtare. Cum enim proceres illi, Ciceronem incendere gloria cupientes, ita loquerentur: μὴ μὰν ἀσπουδί γε &c. potes, aiebat Præcilius, & præclare agere, quod iſti monent, & ſimul tamen ante & poſt videre, ideſt cõſilia tuta & ſalutaria capere: quod e Cæſaris amicitia conſequeris. Ἅμα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω *videre.*] præterita ſimul & ſequentia inſpicere: quod qui facit, errare non poteſt. facit autem is, aiebat Præcilius, qui cum Cæſare, opibus, honoribus, gloria floretiſſimo, non contendit. Sumptum ex Homero. qui Achillem ob ereptam ſibi ab Agamẽnone Briſeidem ita conquerentem inducit Il. lib. I.

— ἦ γὰρ ὅγ' ὀλοιῇσι φρεσὶ θύει.
οὐδέ τι οἶδε νοῆσαι ἅμα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω,
ὅππως οἱ παρὰ νηυσὶ σόοι μαχέοιντο Ἀχαιοί.

Et in Od. lib. vlt.

τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε γέρων ἥρως Ἁλιθέρσης
Μαστορίδης. ὁ γὰρ οἶος ὅρα πρόσσω, καὶ ὀπίσσω.

Αἰὲν ἀριστεύειν] ſemper egregie ſe gerere, & aliis antecellere Homerus Il. 2. A. GENARA *nono,*] ob interpoſitos Græcos verſus.

Argumentum ep. 16.

Apollonium, P. Craßi libertum, Cæſari, bellum in Hiſpania contra Pompeij liberos gerenti, commendat. Eodem anno.

CICERO S. D. CAESARI IMP. 16.

P. CRASSVM, ex omni nobilitate, adoleſcentem dilexi plurimum: &, ex eo cum ab ineunte eius ætate bene ſperauiſſem, tum optime exiſtimare cœpi ex iis iudiciis, quæ de eo feceram, cognitis. eius libertum Apollonium iam tum equidem, cum ille viueret, & magni faciebam, & probabam. erat enim & ſtudioſus Craſſi, & ad eius optima ſtudia vehementer aptus: itaque ab eo admodum diligebatur. poſt mortem autem Craſſi, eo mihi etiam dignior viſus eſt, quem in fidem, atque amicitiam meam reciperem, quod eos a ſe obſeruandos, & colendos putabat, quos ille dilexiſſet, & quibus carus fuiſſet. itaque & ad me in Ciliciam venit; multiſq. in rebus mihi magno vſui fuit & fides eius, & prudentia: &, vt opinor tibi in Alexandrino bello, quantum ſtudio, & fidelitate cõſequi potuit, non defuit. quod cum ſperaret te quoque ita exiſtimare, in Hiſpaniam ad te maxime ille quidem ſuo conſilio, ſed etiam me auctore eſt profectus. cui ego commendationem non ſum pollicitus: non quin eam valituram apud te arbitrarer: ſed neque mihi egere commendatione videbatur, qui & in bello tecum fuiſſet, & propter memoriam Craſſi de tuis vnus eſſet: &, ſi vti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id cõſequi poſſe. teſtimonium meum de eo iudicij, quod & ipſe magni æſtimabat, & ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognoui, & ſtudiis optimis deditum, idq. a puero. nam domi meæ cum Diodoto Stoico, homine, meo iudicio, eruditiſſimo, multum a puero fuit. nunc autem incenſus ſtudio rerum tuarum, eas litteris Græcis mandare cupiebat. poſſe arbitror. valet ingenio, habet vſum: iampridem in eo genere ſtudij litterarumq. verſatur: ſatisfacere

immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meæ teſtimonium: ſed tu hoc facilius multo, pro tua ſingulari prudentia, iudicabis. & tamen quod negaueram, commendo tibi eum. quidquid ei commodaueris, erit mihi maiorem in modum gratum. Vale.

EXPLANATIO.

P. CRASSVM,] Liciniæ gentis, plebeiæ, M. Craſſi, a Parthis interempti, filium. ep. 8. lib. v. EX *omni nobilitate,*] nobiles enim & plebeij generis homines dicebantur, ob honores ab eorum parentibus, & maioribus præclare geſtos. ep. 64. Pluris ex omni nobilitate neminem facio. Quo loco de homine patricio loquitur. COGNITIS] robuſtiore eius ætate OPTIMA *ſtudia*] eloquentiæ P. Craſſus operam dedit: ideoq. Ciceronis conſuetudine perlibenter vtebatur: eumq. cum patre diſſidētem in gratiam reduxit. auctor Plutarchus. Cicero autem in Bruto, Quæ quidem, inquit, etiam cum P. Craſſo M. F. cum initio ætatis ad amicitiam ſe meam contuliſſet, ſæpe egiſſe me arbitror; cum eum vehementer hortarer, vt eam laudis viam rectiſſimam eſſe duceret, quam maiores eius ei tritam reliquiſſent. erat enim cum inſtitutus optime, tū etiam perfecte planeq. eruditus: ineratq. & ingenium ſatis acre, & orationis non inelegans copia: prætereaq. ſine arrogantia grauis eſſe videbatur, & ſine ſegnitia verecūdus. POST *mortem autem Craſſi,*] periit Publius cum patre in Parthis. AD *me*] proconſulem. IN *Alexandrino bello*] quod Cæſar, poſt Pharſalicam pugnam, cum Ptolemæo puero geſſit. exſtat eo de bello vel Hirtij, vel Oppij liber. PROPTER *memoriam Craſſi de tuis votis eſſet:*] quia P. Craſſus in Gallia Cæſaris legatus fuerat. DIODOTO *Stoico,*] ep. 4. lib. ii. POSSE *arbitror.*] mos Ciceronis eſt, aliqua re propoſita, breuiter ſuum ſenſum oſtendere, vt ep. i. lib. xvi. Is omnia pollicitus eſt, quæ tibi eſſent opus, facturum puto. Et ep. 4. lib. x. ad Att. Iurabat ad ſummam, quod nullo negotio faceret, amiciſſimum mihi Cæſarem eſſe debet. VSVM:] peritiam exercitatione partam. IN *eo genere ſtudij,*] in hiſtoria. IMMORTALITATI] quas nulla dies exſtinguet. IVDICABIS.] de doctrina hominis, de ingenio, de vſu, & an Græcis litteris res tuas mandare poſſit. ET *tamen quod negaueram, commendo tibi eum.*] ſimile artificium. ep. 18. Quod modo verebar ubi gratias agere, nunc plane ago.

Argumentum ep. 17.

SVlpicio, iuriſconſultorum principi, Achaiæ præfecto. Manium Curium, Patris negotiantem, commendat. Cæſare quartum conſule, ſine collega, pugnante in Hiſpania contra Pompeij liberos. nam eo anno fuiſſe in Achaia Sulpicium, inde coniicio, quod Ciceronem litteris e prouincia miſſis, quæ lib. iv. leguntur, de obitu Tulliæ filiæ conſolatus eſt. Tullia vero periit Hiſpanienſi bello: vt ex ep. 22. ad Att. lib. xii. cognoſcitur: & ex Hiſpania Cæſar ipſe ad Ciceronem conſolatorias litteras miſit: vt ex ep. 20. lib. xiii. ad eundem.

CICERO S. D. SER. SVLPICIO. 17.

M'. CVRIVS, qui Patris negotiatur, multis, & magnis de cauſſis a me diligitur. nam & amicitia peruetus mihi cum eo eſt, vt primum in forum venit, inſtituta: & Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miſerrimo bello domus eius tota mihi patuit: qua, ſi opus fuiſſet, tam eſſem vſus, quam mea. maximum autem mihi vinculum cum eo eſt, quaſi ſanctioris cuiuſdam neceſſitudinis, quod eſt Attici noſtri familiariſſimus, eumq. vnum præter ceteros obſeruat, ac diligit. quem ſi tu iam forte cognouiſti; puto me hoc, quod facio, facere ſerius. ea enim eſt humanitate, & obſeruantia, vt eum tibi iam ipſum per ſe commendatum putem. quod tamen ſi ita eſt; magnopere a te quæſo, vt ad eam voluntatem, ſi quam in illum ante has meas litteras contuliſti, quam maximus poſtea commendatione cumulus accedat. ſin autem propter verecūdiam ſuam minus ſe tibi obtulit; aut eum nondum ſatis habes cognitum; aut quæ cauſſa eſt cur maioris commendationis indigeat: ſic tibi eum commēdo, vt neque maiore ſtudio quemquam, neque iuſtioribus de cauſſis commendare poſſim. faciamq. id, quod debent facere ij, qui religioſe, & ſine ambitione commendant. ſpondebo enim tibi, vel potius ſpondeo, in meq. recipio, eos eſſe M'. Curij mores eamq. tum probitatem, tum etiam humanitatem, vt eum & amicitia tua, & tam accurata commendatione, ſi tibi ſit cognitus, dignum ſis exiſtimaturus. mihi certe gratiſſimum feceris, ſi intellexero has litteras tantum, quantum ſcribens confidebam, apud te pondus habuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

M'.] MANIVS prænomen a Mane, vt a Luce Lucios. Familiare fuit Curiorum, & Aciliorum prænomen. CVRIVS,] is eſt, ad quem ſunt ep. 28. 30. 31. lib. VII. & ipſius etiam vna ad Ciceronem nominatur præterea ep. 50. huius lib. & ep. 1. 6. 9. 10. lib. XVI. & ep. 2. 3. ad Att. lib. VII. & ad eundem ep. 5. 6. lib. IIX. VT *primum in foro venit,*] ſic ep. 10. BELLO] quod geſtum eſt inter Cæſarem, & Pompeium. QVAM *maximus poſtea commendatione cumulus accedat*]. pro, Poſtea, Poteſt mea, mihi placere, ſcholia mea in has epiſtolas, ante triginta annos edita, & ſæpe deinde impreſſa, teſtantur. itaque non diſputo, quam recte faciant, qui, quod noſtrum eſt, ad alios transferant: cum præſertim Scholia noſtra ſe vidiſſe, infitias ire non poſſint. equidem, quod ad me attinet, non laboro: minima enim hæc duco; & magis id ſpecto, vt ſtudioſis meo labore conſulam, quam, vt inanem gloriam quæram: ſed iniquam noſtrorum temporum conſuetudinem notandam putaui. De correctione nihil addo. notus enim loquendi modus. vno tamen vtar exemplo ep. 4. lib. XV. Quam potui maximis itineribus ad Amanum ire contendi. RELIGIOSE, *& ſine ambitione*] quaſi religioni aduerſetur ambitio. nam religio veritatem exigit: ambitio ſæpe veris falſa præponit.

Argumentum ep. 18.

PRimum agit gratias de optima in Pomponium Atticum voluntate: deinde non neceſſariam commendationem addit: vt neque in Epiroticis negotiis, neque aliis in rebus Attico deſit. Eodem anno.

CICERO S. D. SVLPICIO. 18.

NON concedam, vt Attico noſtro, quem elatum lætitia vidi, iucundiores tuæ, ſuauiſſime ad eum, & humaniſſime ſcriptæ, litteræ fuerint, quam mihi. nam etſi vtrique noſtrum prope æque gratæ erant: tamen ego admirabar magis, te, quaſi rogatus, aut certe admonitus liberaliter Attico reſpondiſſes, (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat) vltro ad eum ſcripſiſſe, eiq. nec opinanti volũtatem tuam tantam per litteras detuliſſe. de quo nõ modo rogare te, vt eo ſtudioſius mea quoque cauſſa facias, non debeo, (nihil enim cumulatius fieri poteſt, quam polliceris) ſed ne gratias quidem agere, quod tu & ipſius cauſſa, & tua ſponte feceris. illud tamen dicam, mihi, id, quod feciſti, eſſe gratiſſimum. tale enim tuum iudicium de homine eo, quem ego vnice diligo, non poteſt mihi non ſumme eſſe iucundum. quod cum ita ſit, eſſe gratum neceſſe eſt. ſed tamen, quando mihi, pro coniunctione noſtra, vel peccare apud te in ſcribendo licet: vtrumque eorum, quæ negaui mihi facienda eſſe, faciam. nam & ad id, quod Attici cauſſa te oſtendiſti eſſe facturum, tantum velim addas, quantum ex noſtro amore acceſſionis fieri poteſt: &, quod modo verebar, tibi gratias agere, nunc plane ago: teq. ita exiſtimare volo, quibuſcumque officiis in Epiroticis, reliquiſq. rebus Atticum obſtrinxeris, iiſdem me tibi obligatum fore. Vale.

EXPLANATIO.

ELATVM *lætitia*] ep. 10. lib. XI. Poſt comitia iſta præclara, quæ me lætitia extulerunt. ROGATVS, *aut certe admonitus*] correctio, quia rogari amicus ab amico non vult. ep. 9. lib. I. quæ mihi cõmendas, ea tantæ mihi curæ ſunt, vt me nolim admoneri, rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. Et ep. 4. lib. XV. Admonendum te potius, quam rogãdum puto. Et ep. 13. lib. IX. Peto a te, vel, ſi pateris, oro. QVIN *ita futurum fuerit*,] te reſponſurum liberaliter fuiſſe, dubium nobis non erat. VLTRO *ad eum ſcripſiſſe,*] ita ſcripſiſſe ad eum vltro, quaſi rogatus, aut certe, quoniam rogari amor non patitur, admonitus liberaliter ei reſpondiſſes. NEC *opinanti*] ſic maluit, quam inopinanti. inopinatum autem paſſiue, vt grammatici loquuntur, ſæpe dixit. Hic, Nec, valet non, vt ep. 4. lib. XV. Præſentibus inſidiis nec opinantem liberaui. Et in eadem infra: Pleroſque nec opinantes oppreſſimus. Et lib. III. de Fin. Quod cum accidiſſet, vt alter alterum nec opinato videremus, ſurrexit ſtatim. Et lib. III. de legi. ſenatori, qui nec aderit, aut cauſſa, aut culpa eſto. QVOD *tu & ipſius cauſſa, & tua ſponte feceris.*] ſi enim id mea cauſſa feciſſes gratias ipſe agere deberem: cum vero ipſius cauſſa feceris, ad eum pertinere gratiarum actio videtur. quãquam ne ille quidem gratias debet agere: non enim ab eo rogatus, aut admonitus, ſed vltro ipſe nec opinanti voluntatem ei tuam tantam per litteras detuliſti. itaque gratiarum actio nulla æquare poteſt officium tuum. ESSE *gratum neceſſe eſt*] quia, quod iucundum, idem gratum, non contra. vide quæ diximus ep. 6. lib. IV. VTRVMQVE *eorum, quæ negaui mihi faciẽda eſſe, faciam.*] ſolet in commendationibus, hoc vti Cicero genere artificij, vt, quos primum negauit oportere commẽdari, eoſdem poſtea commendet: vt ep. 16. Et tamen, quod negaueram, commendo tibi eum. Et ad Catonem, ep. 4. lib. XV. cum hæc iam dixiſſet. Etſi talibus de rebus grauiſſimos homines & rogare ſolere, & rogari ſcio; tamen admonendum potius te a me, quam rogandum puto. ſubiunxit aliquanto infra: Huic meæ vo-

luntati, vt faueas, adiutorq. ſis, quod paullo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo. Vide & initium ep. 47. & ep. 63. QVANTVM *acceſſionis fieri poteſt:*] ep. 1. lib. 11. Quantæcumque tibi acceſſiones fient & fortunæ, & dignitatis. EPIROTICIS] poſſeſſiones in Epiro Atticus habuit, vt epiſtolæ ad eum ſcriptæ, & Nepos in vita demonſtrat. Epirus autem hoc tẽpore ad imperium Sulpicij, Achaiam regẽtis, pertinuit: antea Macedoniæ prouinciæ pars fuit: vt oſtendit oratio in Piſonem.

Argumentum ep. 19.

R*Ogat, vt Lyſonem, quem antea quoque commendauerat, in fidem neceſſitudinemq. recipiat. Eodem anno.*

CICERO S. D. SVLPICIO. 19.

CVM Lyſone Patrenſi eſt mihi quidem hoſpitium vetus; quam ego neceſſitudinem ſanctè colendam puto: ſed ea cauſſa etiam cum aliis compluribus, familiaritas tanta nullo cum hoſpite, & ea cum officiis eius multis, tum etiam cõſuetudine quotidiana ſic eſt aucta; vt nihil ſit familiaritate noſtra coniunctius. is cum Romæ annum prope ita fuiſſet, vt mecum viueret: etſi eramus in magna ſpe, te meis litteris, commendationeq. diligentiſſime facturum id, quod feciſti, vt eius rem, & fortunas abſentis tuerere: tamen, quod in vnius poteſtate erant omnia, & quod Lyſo fuerat in noſtra cauſſa, noſtriſq. præſidiis, quotidie aliquid timebamus. effectum tamen eſt & ipſius ſplendore, & noſtro, reliquorumq. hoſpitum ſtudio, vt omnia, quæ vellemus, a Cæſare impetrarentur. quod intelliges ex iis litteris, quas Cæſar ad te dedit. nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex noſtra commendatione, quaſi adepti iam omnia; ſed eo vehementius a te contendimus, vt Lyſonem in fidem, neceſſitudinemq. tuam recipias. cuius dubia fortuna timidius tecum agebamus, verentes, ne quid accideret eiuſmodi, vt ne tu quidem mederi poſſes: explorata vero eius incolumitate, omnia a te ſtudia ſumma cura peto. quæ ne ſingula enumerem; totam tibi domum commendo, in his adoleſcentem filium eius: quem C. Memmius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exſulij ſui Patrenſis ciuis factus eſſet, Patrenſium legibus adoptauit: vt eius ipſius hereditatis ius, cauſſamq. tueare. Caput illud eſt, vt Lyſonem, quem ego virum optimum, gratiſſimũq. cognoui, recipias in neceſſitudinem tuam. quod ſi feceris; non dubito, quin in eo diligendo, ceteriſq. poſtea commendando, idem, quod ego, ſis iudicij, & voluntatis habiturus. quod cum fieri vehementer ſtudeo; tum etiam illud vereor, ne, ſi minus cumulate videberis feciſſe aliquid eius cauſſa, me ille negligenter ſcripſiſſe de ſe putet, non te oblitum mei. quanti enim me faceres, cum ex ſermonibus quotidianis meis, tum ex epiſtolis etiam tuis potuit cognoſcere. Vale.

EXPLANATIO.

LYSONE] is eſt, cui Tironem ægrum commendauit. ep. 1. 6. 9. lib. XVI. NECESSITVDINEM] cuius arctiora quædam vincula ſunt, quam amicitiæ. itaque ſequitur, Sanctè colendam. ſancta enim hoſpitij iura. vnde hoſpitalis Iuppiter, qui hoſpitiis præeſſet, ep. 10. lib. 11. ad Q. fr. & in orat. pro Deiotaro, & lib. III. de Fin. ABSENTIS] quia Romæ, non Patris, eſſet. IN *noſtra cauſſa, noſtriſq. præſidiis,*] Pompeium ſecutus eſt in ciuili bello. TIMEBAMVS:] a Cæſare. QVAS *Cæſar ad te dedit.*] poteſt eas litteras Cæſar in Hiſpania ſcripſiſſe: ſed veri ſimilius eſt, in Vrbe: cum dicat Cicero, Et noſtro, reliquorumq. hoſpitum ſtudio. quod ſi ita eſt; iuit Sulpicius in Achaiam, ante quam in Hiſpaniã; (ep. 4. lib. IV.) manſit vſque ad exitum belli. nam, vt diximus iam, Cæſar, & Sulpicius, hic ex Achaia: ille miſſis ex Hiſpania litteris, in obitu filiæ conſolati ſunt. ACCIDERET] voluntate Cæſaris. C. MEMMIVS *Gemellus,*] poteſt eſſe is Memmius, ad quem ſupra leguntur Ciceronis epiſtolæ. nam & prænomen id eſt, & exſulauit vterque. PATRENSIS *ciuis*] amiſſa Romana ciuitate. nam duarum ciuitatum ciuis eſſe nemo poterat. ME *ille negligenter de ſe ſcripſiſſe putet, non te oblitum mei.*] Simile illud ep. 1. Non tam me illiberalem, ſed me in ſe negligentem putabit.

Argumentum ep. 20.

COMMENDAT *Aſclaponem medicum. Eodem anno.*

CICERO

CICERO S. D. SVLPICIO. 20.

ASCLAPONE Patrenſi, medico, vtor valde familiariter; eiuſq. tum conſuetudo mihi iucunda fuit, tum etiam ars, quam ſum expertus in valetudine meorum: in qua mihi tum ipſa ſcientia, tum etiam fidelitate, beneuolentiaq. ſatisfecit. hunc igitur tibi commendo: & a te peto, vt des operam, vt intelligat, diligenter me ſcripſiſſe de ſe, meāq. commendationem vſui magno ſibi fuiſſe. erit id mihi vehementer gratum. Vale.

EXPLANATIO.

MEDICO,] medicinam Romæ ingenui homines, vt artem illiberalem, non colebant. MEORVM:] Tironis, quem ex Cilicia decedens ægrum Patris reliquit. ep. 1. 6. 9. lib. XVI.

Argumentum ep. 21.

Domum, & rem familiarem M. Aemilij, maximeq. C. Hammonium, libertum eius, commendat. Eodem anno.

CICERO S. D. SVLPICIO. 21.

M. AEMILIVS Auianus ab ineunte adoleſcentia me obſeruauit, ſemperq. dilexit, vir cum bonus, tum perhumanus, & in omni genere officij diligendus. quem ſi arbitrarer eſſe Sicyone; & niſi audirem, ibi eum etiam nūc, vbi ego reliqui, Cibyræ commorari: nihil eſſet neceſſe plura me ad te de eo ſcribere. perficeret enim ipſe profecto ſuis moribus, ſuaq. humanitate, vt ſine cuiuſquam commendatione diligeretur abs te non minus, quam & a me, & a ceteris ſuis familiaribus. ſed, cum illum abeſſe putem; commendo tibi maiorem in modum domum eius, quæ eſt Sicyone, remq. familiarem, maxime C. Auianum Hammonium, libertum eius: quem quidem tibi etiam ſuo nomine commendo. nam cum propterea mihi eſt probatus, quod eſt in patronum ſuum officio, & fide ſingulari; tum etiam, quod in me ipſum magna officia contulit, mihiq. moleſtiſſimis temporibus ita fideliter; beneuoleq. præſto fuit, vt ſi a me manumiſſus eſſet. itaque peto a te, vt eum Hammonium & in patroni eius negotio ſic tueare, vt eius procuratorem, quem tibi commēdo: & ipſum ſuo nomine diligas, habeaſq. in numero tuōrum. hominem pudentem, & officioſum cognoſces, & dignum, qui a te diligatur. Vale.

EXPLANATIO.

IN *omni genere officij diligendus.*] non delector mutatione: facio tamen libenter, vt in locis mendum redolentibus teſtificer ſententiam meam. In omni genere officij diligendus, ferri poteſt, & eo magis, quod omnes libri veteres conſentiūt: verumtamen, quia Diligens, & Diligendus, non admodum diuerſa ſunt; ſcripſi olim, nihil tamen affirmans, magis mihi placere Diligens, quam Diligendus: vt mentio fiat in officio Diligentiæ potius, quam amoris, ex conſuetudine Ciceronis: quam ſi quis contēnit eum a me diſſentire nec miror, nec moleſte fero. Ciceronis hæc ſunt, pro Plancio: in omni officio diligētiſſimus. Pro Cœlio: Viro omnis officij diligentiſſimo. Pro Cluētio: In omnibus officiis retinendis diligentior eſſe nemo poteſt. C. AVIANVM] ep. 27. miror a nonnullis, Auianiū, legi: cum tamen initio epiſtolæ, M. Æmilius Auianus, legant. cur autem liberti nomen a patroni nomine diſſentiat? MOLESTISSIMIS *temporibus*] cum exſularet, a Clodio pulſus. EVM *Hammonium*] fortaſſe abūdat, Hammonium.

Argumentum ep. 22.

T. Manlium ſuo, Varroniſque Murenæ nomine commendat. Eodem anno.

CICERO S. D. SVLPICIO. 22.

T. MANLIVM, qui negotiatur Theſpiis, vehementer diligo. nam & ſemper me coluit, diligentiſſimeq. obſeruauit; & a ſtudiis noſtris non abhorret. accedit eo, quod Varro Murena magnopere eius cauſſa vult omnia. qui ita exiſtimauit, etſi ſuis litteris, quibus tibi Manlium commendabat, valde conſideret, tamen mea commendatione aliquid acceſſionis fore. me quidem cum Manlij familiaritas, tum Varronis ſtudium commouit, vt ad te quamaccuratiſſime ſcriberem. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuiſti plurimum, id eſt ſi T. Manlium quā maxime, quibuſcumque rebus honeſte, ac pro tua dignitate poteris, iuuoris, atque ornaueris. ex ipſius præterea gratiſſimis, & humaniſſimis moribus cōfirmo tibi, eum te, quem ſoles fructū a bonorum virorū officiis exſpectare, eſſe capturum. Vale.

EXPLANATIO.

VARRO *Murena*] Varro Terentiæ gentis, Murena Liciniæ cognomen. hic igitur vel ex Terentia in Liciniam, vel, quod magis arbitror, ex Licinia in Terẽtiam adoptatus, nouum cognomen accepit, vetere conſeruato: vt Pompeij Magni ſocer Scipio Metellus, adoptatus a Q. Cæcilio Metello Pio, cum eſſet antea Corneliæ gentis: vt Varro Lucullus, qui anno Vrbis 680. Conſul fuit, accepto Terentiæ gentis cognomine, Liciniæ retento. Hunc ego Varronem Murenam facile crediderim eius Varronis Murenæ patrem fuiſſe, qui cum Auguſto anno 730. conſulatum geſſit. Muræna vero ſcribendum eſſe, non Murena, cum a *μύραινα* piſce deducatur, vt alia Romanarum gentium cognomina, licet aduerſante lapidum antiquorum auctoritate, libenter exiſtimauerim. QVIBVSCVMQVE *rebus honeſte, ac pro tua dignitate poteris,*] eodem modo ep.31. Similiter ep.32. & ep.67.

Argumentum ep.23.

L. Coßinium libertum commendat.

CICERO S. D. SVLPICIO. 23.

L. COSSINIO, amico, & tribuli meo, valde familiariter vtor. nam & inter noſmet ipſos vetus vſus intercedit: & Atticus noſter maiorem etiam mihi cum Coſſinio conſuetudinem fecit: itaque tota Coſſinij domus me diligit, in primiſq. libertus eius L. Coſſinius Anchialus, homo & patrono, & patroni neceſſariis, quo in numero ego ſum, probatiſſimus. hunc tibi ita commendo, vt ſi meus libertus eſſet, eodemq. apud me loco eſſet, quo & eſt apud patronum ſuum, maiore ſtudio commendare non poſſem. quare pergratum mihi feceris, ſi eum in amicitiam tuam receperis. atque eum, quod ſine moleſtia tua fiat, ſi qua in re opus ei fuerit, iuueris. id & mihi vehementer gratum erit, & tibi poſtea iucundum. hominem enim ſumma probitate, humanitate, obſeruantiaq. cognoſces. Vale.

Argumentum ep. 24.

PRimum agit gratias Sulpicio, quod ſe totum Lyſoni remiſiſſet: deinde rogat, vt eundem omnibus officiis, omniq. liberalitate complectatur. Eodem anno.

CICERO S. D. SVLPICIO. 24.

CVM antea capiebam ex officio meo voluptatem; quod memineram, quam tibi diligenter Lyſonem, hoſpitem, & familiarem meum, commendaſſem: tum vero, poſtea quam ex litteris eius cognoui, tibi eum falſo ſuſpectum fuiſſe, vehementiſſime lætatus ſum, me tam diligentem in eo commendando fuiſſe. ita enim ſcripſit ad me, ſibi meam commendationem maximo adiumento fuiſſe; quod ad te delatum diceret, ſeſe contra dignitatem tuam Romæ de te loqui ſolitum eſſe. de quo etſi pro tua facilitate, & humanitate purgatum ſe tibi ſcribit eſſe: tamen primum, vt debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum litteræ meæ potuerunt, vt, iis lectis, omnem offenſionem ſuſpicionis, quam habueras de Lyſone, deponeres: deinde, credas mihi affirmanti, velim, me hoc non pro Lyſone magis, quam pro omnibus, ſcribere; hominem eſſe neminem, qui vnquam mentionem tui ſine tua ſumma laude fecerit. Lyſo vero cum mecum prope quotidie eſſet, vnaq. viueret; non ſolum quia me libenter audire arbitrabatur, ſed quia libentius ipſe loquebatur, omnia mihi tua & facta, & dicta laudabat. quapropter, etſi a te ita tractatur, vt iam non deſideret commendationem meam; vniſq. ſe litteris meis omnia conſecutum putet: tamen a te peto maiorem in modum, vt eum etiam atque etiam tuis officiis, liberalitate complectare. ſcriberem ad te, qualis vir eſſet, vt ſuperioribus litteris feceram: niſi eum iam per ſe ipſum tibi ſatis eſſe notum arbitrarer. Vale.

EXPLANATIO.

VNIS *litteris*] ep.19. TVIS *officiis, liberalitate complectare.*] omiſit copulam, vt ep.28. Homini gratiſſimo, iucũdiſſimo. & lib.III. ep.8.10.12. lib.V. ep.17. lib.VII. ep.5. lib.IX. ep.6. lib.X. ep.1. item alibi ſæpe.

Argumentum ep. 25.

HAGESARETVM *breuiter, ſed accurate commendat.*

CICERO S. D. SVLPICIO. 25.

HAGESARETVS Lariſæus, magnis meis beneficiis ornatus in conſulatu meo, memor, & gratus fuit, meq. poſtea diligentiſſime coluit. eum tibi magnopere commendo, vt & hoſpitem, & familiarem meum, & gratum hominem, & virum bonum, & principem ciuitatis ſuæ, & tua neceſſitudine digniſsimum. pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, vt is intelligat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuiſſe. Vale.

Argumentum ep. 26.

COMMENDAT. *Meſcinij Achaica negotia. Eodem anno.*

CICERO S. D. SVLPICIO. 26.

L. MESCINIVS ea mecum neceſſitudine coniunctus eſt, quod mihi quæſtor fuit: ſed hanc cauſſam, quam ego, vt a maioribus accepi, ſemper grauem duxi, fecit virtute, & humanitate ſua iuſtiorem. itaque eo ſic vtor, vt nec familiarius vllo, nec libentius. is quamquam confidere videbatur, & ſua cauſſa, quæ honeſte poſſes, libenter eſſe facturum: magnum tamen eſſe ſperauit apud te meas quoque litteras. id cum ipſe ita iudicabat; tum pro familiari conſuetudine ſæpe ex me audierat, quam ſuauis eſſet inter nos, & quanta coniunctio. Peto igitur a te, tanto ſcilicet ſtudio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi neceſſario, & tam familiari, vt eius negotia, quæ ſunt in Achaia, ex eo quod heres eſt M. Mindio, fratri ſuo, qui Elide negotiatus eſt, explices, & expedias tum iure, & poteſtate, quam habes, tum etiam auctoritate, & conſilio tuo. ſic enim præſcripſimus iis, quibus ea negotia mandauimus, vt omnibus in rebus, quæ in aliquam controuerſiam vocarentur, te arbitro, &, quod commodo tuo fieri poſſet, te diſceptatore vterentur. id vt honoris mei cauſſa ſuſcipias, vehementer te etiam atque etiam rogo. Illud præterea, ſi non alienum tua dignitate putabis eſſe, feceris mihi pergratum; ſi qui difficiliores erunt, vt rem ſine controuerſia confici nolint, ſi eos, quando cum ſenatore res eſt, Romam reieceris. quod quo minore dubitatione facere poſſis, litteras ad te a M. Lepido conſule, non quæ te aliquid iuberent, (neque enim id tuæ dignitatis eſſe arbitrabamur) ſed quodam modo quaſi commendaticias ſumpſimus. Scriberem, quam id beneficium bene apud Meſcinium poſiturus eſſes: niſi & te ſcire confiderem & mihi peterem. ſic enim velim exiſtimes, non minus me de illius re laborare, quam ipſum de ſua. ſed cum illum ſtudeo quamfacillime ad ſuum peruenire; tum illud laboro, vt non minimum hac mea commendatione ſe cōſecutum arbitretur.

EXPLANATIO.

QVÆSTOR *fuit:*] in Cilicia. ep. 20. 21. lib. v. & 6. lib. xvi. GRAVEM *duxi,*] ep. 10. LIBENTER *te eſſe facturum:*] ab omnibus antiquis libris, vno excepto, abeſt Te: nec ſane neceſſarium videtur. MEAS *quoque litteras.*] etſi neque numerus, neque genus loquendi admodum mihi ſatisfacit: quid enim eſt, Meæ litteræ magnum ſunt apud te? conſenſus tamen facit veterum librorum, vt acquieſcam. in vulgatis legebatur, Meas quoque litteras pondus habituras: apte: ſed antiquitatis, vt arbitror, nullo teſtimonio. M. MINDIO,] epiſt. 20. lib. v. ELIDE] in qua vrbe delubrum Iouis Olympij fuit. Plinius lib. iv. cap. 5. QVOD *commodo tuo fieri poſſet,*] quod ſine moleſtia tua fiat, epiſt. 23. & ep. ſeq. Quod commodo tuo fiat. DISCEPTATORE] rei, quæ in controuerſiam vocatur, moderatore. In Partitionibus hoc verbum Cicero ipſe interpretatur: Aut auſcultator eſt modo, qui audit, aut diſceptator, ideſt rei, ſententiæq. moderator. Eo vſus eſt Aſinius cuius hæc recitat Quinctil. lib. ix. cap. vltimo ſi, Cæſar, ex omnibus mortalibus, qui ſint, ac fuerint, poſſet huic cauſſæ diſceptator legi, non quiſquam te potius optandus nobis fuit. ALIENVM *tua dignitate*] ſic locutus ep. 14. lib. ix.

Argumentum ep. 27.

G*Ratias agit Sulpicio, quod Aemilium Auianum liberaliter, honorificeq. tractaſſet: eundemque rurſus commendat. Laudat in extremo Seruium filium. Eodem anno.*

CICERO S. D. SVLPICIO. 27.

LICET eodem exemplo ſæpius tibi huius generis litteras mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter obſerues: quod feci in aliis, &

faciam,vt video,ſæpius:ſed tamen non parcam operæ; &, vt vos ſoletis informulis, ſic ego in epiſtolis de eadem re alio modo. C. Auianus igitur Hammonins incredibiles mihi gratias per litretas egit & ſuo,& Aemilij Auiani, patroni ſui,nomine, nec liberalius, nec honorificentius potuiſſe tractari,nec ſe præſentem,nec rem familiarem abſentis patroni ſui.id mihi cum iucundum eſt eorum cauſſa:quos ego tibi,ſumma neceſſitudine, & ſumma coniunctione adductus, commendaueram: quod M. Aemilius vnus eſt ex meis familiariſſimis,atque intimis maxime neceſſarius,homo & magnis meis beneficiis deuinctus,& prope omnium,qui mihi aliquid debere videntur,gratiſſimus:tum multo iucundius,te eſſe in me tali voluntate,vt plus proſis amicis meis,quam ego præſens fortaſſe prodeiſſem:credo,quod magis ego dubitarem,quid illorum cauſſa facerem, quam tu,quid mea.ſed hoc non dubito quin exiſtimes mihi eſſe gratum: illud te rogo, vt illos quoque gratos homines eſſe putes: quod ita eſſe tibi promitto, atque confirmo. quare velim,quidquid habent negotij, des operam, quod commodo tuo fiat, vt te obtinente Achaiam,conficiant. Ego cum tuo Seruio iucundiſſime,coniũctiſſimeq. viuo; magnãq. cum ex ingenio eius,ſingulariq. ſtudio,tũ ex virtute,& probitate voluptatẽ capio. Vale.

EXPLANATIO.

NON *parcam operæ;*] commendare non deſinam. VT *vos ſoletis in formulis,*] ſic plane in antiquo Fuluij Vrſini libro,& recte: alij duo, Vt ſoletis in formulis: reliqui mendoſe, Vt voletis in formulis. Notæ ſunt iuriſconſultorum formulæ. COMMENDAVERAM;] ep.21, CVM *tuo Seruio*] ep.3.lib.11. VIRTVTE, *& probitate*] hic,& ep.ſequenti, & 4. lib. I V.& 5.lib. V I. virtus non pro doctrina, ſed pro quadam præſtantia ſumitur.

Argumentum ep. 28.

AGit gratias de Meſcinio humaniſſime tractato: rogatq. vt ſua in eum beneficia quibus poſſit rebus augeat. Commendat etiam Lacedæmonios: ſi modo vna eſt epiſtola: quod non arbitror. Eodem anno.

CICERO S. D. SVLPICIO. 28.

ETSI libenter petere a te ſoleo, ſi quid opus eſt meorum cuipiam: tamen multo libentius gratias tibi ago cum feciſti aliquid commendatione mea: quod ſemper facis. incredibile eſt enim,quas mihi gratias omnes agant, etiam mediocriter a me tibi commẽdati. quæ mihi omnia grata,ſed de L. Meſcinio gratiſſimum. ſic enim eſt mecum locutus, te, vt meas litteras legeris, ſtatim procuratoribus ſuis pollicitum eſſe omnia, multo vero plura,& maiora feciſſe. Id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi dicendum eſſe) velim exiſtimes,mihi te feciſſe gratiſſimum, quod quidem hoc vehementius lætor, quod ex ipſo Meſcinio te video magnam capturum voluptatem. eſt enim in eo cum virtus,& probitas,& ſummum officium,ſummaq. obſeruantia, tum ſtudia illa noſtra,quibus antea delectabamur,nunc etiam viuimus. Quod reliquum eſt,velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus,quæ te erunt dignæ: ſed duo, quæ te nominatim rogo: primum, vt, ſi quid ſatis dandum erit,amplius eo nomine non peti, cures, vt ſatis detur fide mea: deinde,cum fere conſiſtat hereditas in iis rebus, quas auertit Oppia, quæ vxor Mindij fuit, adiuues,inea[ſ]q. rationem,quemadmodum ea mulier Romam perducatur. quod ſi putarit illa fore; vt opinio noſtra eſt, negotium conficiemus. hoc vt aſſequamur,te vehementer etiam atque etiam rogo. Illud, quod ſupra ſcripſi,id tibi confirmo,in meq. recipio,te ea,quæ feciſti Meſcinij cauſſa, quæq. feceris, ita bene collocaturum,vt ipſe iudices, homini te gratiſſimo, iucundiſſimo benigne feciſſe. volo enim ad id,quod mea cauſſa feciſti,hoc etiam accedere. Nec Lacedæmonios dubitare arbitror, quin ipſi ſua,maiorumq. ſuorum auctoritate ſatis commendati ſint fidei, & iuſtitiæ tuæ: & ego,qui te optime nouiſſem, non dubitaui, quin tibi notiſſima & iura,& merita populorum eſſent. itaque, cum a me peteret Philippus Lacedæmonius, vt tibi ciuitatem commendarem; etſi memineram me ei ciuitati omnia debere; tamen reſpondi, commendatione Lacedæmonios apud te non egere. itaque ſic velim exiſtimes, me omnes Achaiæ ciuitates arbitrari, pro horum temporum perturbatione, felices, quod tu iis præſis; eundemq. me ita iudicare, te, quod vnus optime noſſes non noſtra ſolum, ſed etiam Græciæ monumenta omnia, tua ſponte amicum Lacedæmoniis & eſſe, & fore.

Quare

Quare tantum a te peto, vt, cum ea facies Lacedæmoniorum cauſſa, quæ tua fides, amplitudo, inſtitia poſtulat; his, ſi tibi videbitur, ſignifices, te non moleſte ferre, quod intelligas, ea, quæ facias, mihi quoque grata eſſe. pertinet enim ad officium meum, eos exiſtimare, curæ mihi ſuas res eſſe. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

LIBENTER] ſpe impetraodi. VIRTVS, *& probitas*,] ep. 27. STVDIA *illa noſtra*,] philoſophiæ: vt patet ſequentibus verbis. QVIBVS *antea delectabamur, nunc etiam viuimus*,] ep. 2. lib. IX. Stet oobis illud, vna viuere in ſtudiis noſtris, a quibus antea delectatiooem modo petebamus, nunc vero etiam ſalutem. vide ep. 3. lib. IV. ep. 13. lib. V. ep. 12. lib. VI. ep. 3. lib. IX. copiam eoim auget locorum ſimilitudo. QVÆ *te erunt digna*:] quas tua fides, amplitudo, iuſtitia poſtulat: ep. 28. Quibus rebus honeſte, ac pro tua dignitate poteris: ep. 22. Quantom tua dignitas, fideſq. patietur. 32. DVO, *quæ te nominatim rogo*:] duo quidem te, in omnibus fere veteribus libris. quod placet. AMPLIVS *eo nomine non peti*,] neminem eo nomine in poſterum eſſe petiturum, neque Meſcinium, neque alium quemquam. NEGOTIVM *conficiemus*.] ad æquas enim coodiciones, ideſt ad ea, quæ auertit, reſtituēda, ſi putabit ſibi Romam eſſe veniendum, facile adducetur. ILLVD *quod ſupra ſcripſi, id tibi confirmo*,] Id, noo abūdat, ſed additum eſt confirmationis gratia. ep. 57. Illud, quod tecum & coram, & per litteras diligentiſſime egi, id & nuoc etiam atque etiam rogo. Et lib. VII. epiſt. 26. Lex ſumptuaria, quæ videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Et pro Cœlio: Illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. Plautus io Pſeud. Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit, eam circumducā lepide. Varro lib. III. de re ruſt. Thebæ, quę ante cataclyſmon Ogygi conditæ dicũtur, eæ tamen circiter duo millia annorum, & centum ſunt. Duo verba, Tibi confirmo, ſumpſimus ex antiquis libris: quod ideo teſtificamur, quia, locum ex ingenio ſuppletum, alij crediderunt, hoc argumēto ducti, quod in ſuo vetere libro deeſſe aliquid cernerent. GRATISSIMO, *iucundiſſime*] omiſſa copula, vt ep. 24. officiis, liberalitate complectare. NEC] ſequitur, Et, vt ep. 1. lib. X. Nec miror, & gaudeo. Opinor autem hoc eſſe principium alterius epiſtolæ. QVI *te optime noviſſem*,] paullo poſt: Quod vnus optime noſſes oon noſtra ſolum, ſed etiam Græciæ monumenta omnia. ET *iura, & merita populorum*] iura, quæ illis tueri, non imminuere, debemus; merita, erga populum Roman. quibus commendati nobis eſſe debēt. PRO *horum temporum perturbatione*,] quantum licet per hæc tempora, quibus plane felix eſſe nemo poteſt. Pro malis temporum, ep. 2. lib. VI. Vt in tātis malis ep. 2. lib. XII. MONVMENTA] veteres hiſtorias. TVA *ſponte*] propter antiquā Lacedęmoniorū oobilitatē: principes enim Græciæ fuerunt. TE *non moleſte ferre*,] tibi oon ingratū eſſe. PERTINET *ad officium meum*,] cum illis omnia debeam.

Argumentum ep. 29.

CAPITONEM *diligentiſſime commendat pro hereditate Antiſty. Eodem anno.*

M. CICERO S. D. L. PLANCO. 29.

NON dubito, quin ſcias, in iis neceſſariis, qui tibi a patre relicti ſunt, me tibi eſſe vel coniunctiſſimum, non iis modo cauſſis, quæ ſpeciem habent magnæ coniunctionis, ſed iis etiam, quæ familiaritate, & conſuetudine tenentur; quam ſcis mihi iucundiſſimam cum patre tuo, & ſummam fuiſſe. ab his initiis noſter in te amor profectus, auxit paternam neceſſitudinem, & eo magis, quod intellexi, vt primum per ætatem iudicium facere potueris quanti quiſque tibi faciendus eſſet, me a te in primis coeptum eſſe obſeruari, coli, diligi. accedebat non mediocre vinculum cum ſtudiorum, quod ipſum eſt per ſe graue, tum eorum ſtudiorum, earumq. artium, quæ per ſe ipſæ eos, qui voluntate eadem ſunt, etiam familiaritate deuinciunt. Exſpectare te arbitror, hæc tam longe repetita principia quo ſpectent. id primum ergo habeto, non ſine magna iuſtaq. cauſſa hanc a me commemorationem eſſe factam. C. Ateio Capitone vtor familiariſsime, notæ tibi ſunt varietates meorum temporum. in omni genere & honorum, & laborum meorum & animus, & opera, & auctoritas, & gratia, etiam res familiaris C. Capitonis pręſto fuit, & paruit & tēporibus, & fortunę meę. huius propinquus fuit T. Antiſtius. qui cum ſorte quæſtor Macedoniam obtineret; neque ei ſucceſſum eſſet: Pompeius in eam prouinciam cum exercitu venit. facere Antiſtius nihil potuit. nam ſi potuiſſet; nihil ei fuiſſet antiquius, quam ad Capitonem, quem vt parentem diligebat, reuerti; præſertim cum ſciret, quanti is Cæſarem faceret, ſemperq. feciſſet: ſed oppreſſus, tantum attigit negotij, quantum recuſare non potuit. cum ſignaretur argentum Apolloniæ, non poſſum dicere eum præfuiſſe, neque poſſum negare eum affuiſſe, ſed non plus duobus, aut

tribus menſibus. deinde abfuit a caſtris : fugit omne negotium. hoc mihi, vt teſti, velim credas. meam enim ille mæſtitiam in illo bello videbat: mecum omnia communicabat. itaque abdidit ſe in intimam Macedoniam, quo potuit longiſſime a caſtris; non modo vt non præeſſet vlli negotio, ſed etiam vt ne intereſſet quidem. is poſt prœlium ſe ad hominem neceſſarium A. Plancium in Bithyniam contulit. ibi eum Cæſar cum vidiſſet; nihil aſpere, nihil acerbe dixit; Romam iuſsit venire. ille in morbum continuo incidit, ex quo non conualuit. æger Corcyram venit: ibi eſt mortuus. teſtamento, quod Romæ Paullo, & Marcello coſ. fecerat, heres ex parte dimidia, & tertia eſt Capito. in ſextante ſunt ij, quorum pars ſine vlla cuiuſquã querella publica poteſt eſſe. ea eſt ad H-S $\overline{\text{XXX}}$. ſed de hoc Cæſar viderit. Te, mi Plance, pro paterna neceſsitudine, pro noſtro amore, pro ſtudiis, & omni curſu noſtro totius vitæ ſimillimo, rogo, & a te ita peto, vt maiore cura, maiore ſtudio non poſſim; vt hanc rem ſuſcipias, meam putes; enitare, contendas, efficias, vt mea commendatione, tuo ſtudio, Cæſaris beneficio hereditatem propinqui ſui C. Capito obtineat. omnia, quæ potui in hac ſumma gratia tua, ac potentia a te impetrare, ſi petiuiſſem, vltro te ad me detuliſſe putabo, ſi hanc rem impetrauero. Illud fore tibi adiumento ſpero; cuius ipſe Cæſar optimus eſſe iudex poteſt: ſemper Cæſarem Capito & dilexit, & coluit. ſed ipſe huius rei teſtis eſt. noui hominis memoriam. itaque te nihil doceo: tantum tibi ſumito pro Capitone apud Cæſarem, quantum ipſum meminiſſe ſenties. ego, quod in me ipſo experiri potui, ad te deferam: in eo quantum ſit ponderis, tu videbis. quam partem in rep. cauſſamq. defenderim; per quos homines, ordineſq. ſteterim; quibuſq. munitus fuerim; non ignoras. hoc mihi velim credas: ſi quid fecerim hoc ipſo in bello minus ex Cæſaris voluntate; quod intellexerim ſcire ipſum Cæſarem; me inuitiſſimum feciſſe: id feci aliorum conſilio, hortatu, auctoritate: quod fuerim moderatior, temperatiorque, quam in ea parte quiſquam; id me feciſſe maxime auctoritate Capitonis. cuius ſimiles ſi reliquos neceſſarios habuiſſem, reip. fortaſſe non nihil, mihi certe plurimum profuiſſem. Hanc rem mi Plance ſi effeceris; meam de tua erga me beneuolentia ſpem confirmaueris; ipſumq. Capitonem, gratiſſimum, officioſiſſimum, optimũ virum, ad tuam neceſſitudinem tuo ſummo beneficio adiũxeris. Vale.

EXPLANATIO.

PLANCO] cum Cæſare in Africa contra Scipionem, & Iubam regẽ pugnante. Hic eſt, ad quem ſunt epiſtolæ lib. x. QVI *tibi a patre relicti ſunt,*] vide epiſt. 3. & 4. lib. x. VARIETATES *meorum temporum.*] exſulium ſuum ſignificat. HONORVM *&* *laborum meorum,*] vide ep. 4. & lib. xv. ep. 8. 9. PARVIT, *& temporibus, & fortunæ meæ.*] ſimiliter pro Deiotaro: Te q. Alexandrinum bellum gerente, vtilitatibus tuis paruit. SORTE] quæſtores quoque prouincias ſortiebantur. epiſt. vlt. lib. 2. pro Murena, Suetonius in Claudio. OPPRESSVS] ſubito Pompeij aduentu quaſi captus. CVM *ſignaretur argentum,*] iuſſu Pompeij. AFFVISSA,] in quo Cæſaris animum offendit. A *caſtris*] Pompeij. NON *modo vt non præeſſet vlli negotio, ſed etiam vt ne intereſſet quidem.*] contra, epiſt. 6. libro 1. Omnibus negotiis non interfuit ſolum, ſed præfuit. POST *prælium*] Pharſalicum, quo victus Pompeius Ægyptum petiit. A. PLANCIVM] qui Bithyniæ præerat, Cæſaris partium fautor, & adiutor. EX *parte dimidia, & tertia.*] tota hereditas nomine aſſis vocatur, partes autem hereditatis partibus aſſis. diuiditur in vnciam, ſextantem, quadrantem, trientem, quincuncem, ſemiſſem, ſeptuncem, beſſem, dodrantem, dextantem, deuncem. Pars igitur hereditatis dimidia, & tertia, ſi ab aſſis partibus vocetur, erit, ſemis, & triens, vel, vnico vocabulo, dextans. quamquam neque dextantem, neque deuncem, neque quincuncem, ſeptuncem, beſſem, pro partibus hereditatis vſurpari a veteribus video, ſed tantum hæc, vnciam, ſextantem, quadrantem, trientem, ſemiſſem, dodrantem, aſſem. PVBLICA *poteſt eſſe.*] Antiſtij bona, vt Pompeiani, publica eſſe, victore Cæſare, debebant. partem Capitoni relictam Cicero conſeruare conatur, adiutore Planco. reliquum ſextantem, ait, poſſe Cæſarem capere, nulla cuiuſquam querella, fortaſſe quod ij, quibus ſexta hereditatis pars legata fuerat, Pompeianarum partium fuiſſent: cum Capito abſtinuiſſet omnino ab armis, Cæſaremq. potius, quam Pompeium, dilexiſſet. H-S $\overline{\text{XXX}}$.] non, ſeſtertium triginta millia (nam parua pecunia fuiſſet, ſcutati noſtrates nõgenti) ſed, ſeſtertium tricies, ideſt, ſcutatorum nonagintamillia: de qua ſumma iure ſubiungit: ſed de hoc Cæſar viderit. CÆSAR *viderit.*] ad quem ſextans ille, Pompeianis ab Antiſtio relictus, videtur iure belli pertinere. POTENTIA] apud Cæſarem. CVIVS] neutro genere, haud ſatis vſitate. IPSVM *meminiſſe,*] de Capitonis erga illum amore, & obſeruantia. IN *me ipſo experiri*] quanti Cæſarem fecerit Capito, in me ipſo ſum expertus. quod enim fuerim moderatior, ac temperatior in ciuili bello, quam quiſquam Pompeianus; id auctore Capitone potiſſimum feci. AD *te deferam:*] conferam ad arbitrium tuum: vt ipſe iudices, id quanti ſit. Deferre aliquid ad aliquem,

eſt

eſt illius arbitrio committere. nam epiſt. 9. lib. 1. cum dixiſſet: Iſtam partem vitæ, conſuetudiniſq. noſtræ totam ad te defero: ſubiunxit: Quantum litteris, quantum ſtudiis conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum libentiſſime conferemus. QVIBVSQ. *munitus fuerim*,] hunc locum vacare mendo, perſuaderi mihi vix poteſt. antiquus liber vnus, Quibus & munitus: alius, Quibuſq. monitus: reliqui omnes, Quibuſq. munitus fuerim. mihi placeret, Quibuſq. inimicus fuerim. Vt in eo Pompeiani ſignificentur, Per quos homines, ordineſq. ſteterim. Cæſariani in hoc, Quibuſq. inimicus fuerim. QVOD *intellexerim ſcire ipſum Cæſarem*;] hoc refer non ad ſuperiora, ſed ad ea, quæ ſequuntur. ALIORVM *conſilio*,] culpam ſuam aliorum culpa tegit. AVCTORITATE *Capitonis*.] auctore Capitone. ſuaſit enim, vt, quam minimum poſſem, Cæſarem offenderem. Sane Cicero, ſumptis armis, nullam belli partem attigit in Italia: Pharſalico autem prœlio non interfuit. REIP. *fortaſſe non nihil*,] quia manſiſſem in Italia, & quaſi medius inter vtramque partem agere de pace potuiſſem. MIHI *certe plurimum*,] non enim ad pompeium in Græciam nauigaſſem: quod feci diſſuadente Capitone, reliquis neceſſariis hortantibus. ADIVNXERIS.] adiunxit, & itaquidem, vt eius apud Plancum opera in Atticis re Cicero ſit vſus: quod eius ad capitonem epiſtola declarat, lib. XVI. ad Att.

Argumentum ep. 30.

L. Manlium, familiariſſimum ſuum, in hereditate fraterna, omnibuſq. rebus commendat: & quo magis commendatio valeat, ornat eum probitatis, & doctrinæ laudibus. Eodem anno.

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 30.

L. MANLIVS eſt Soſis. is fuit Catinenſis: ſed eſt vna cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, decurioq. Neapoli. erat enim adſcriptus in id municipium ante ciuitatem ſociis, & Latinis datam. eius frater Catinæ nuper mortuus eſt. nullam omnino arbitramur de ea hereditate controuerſiam eum habiturum: & eſt hodie in bonis: ſed, quando habet præterea negotia vetera in Sicilia ſua: & hanc hereditatem fraternam, & omnia eius tibi commendo, in primiſq. ipſum, virum optimum, mihiq. familiariſſimum, iis ſtudiis litterarum, doctrinæq. præditum, quibus ego maxime delector. peto igitur abs te, vt eum, ſiue aderit, ſiue non venerit in Siciliam, in meis intimis, maximeq. neceſſariis ſcias eſſe: itaq. tractes, vt intelligat meam commendationem ſibi magno adiumento fuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

ACILIO] præerat Siciliæ proconſulari imperio, licet conſulatum non geſſiſſet. vide quæ diximus ep. 1. lib. 1. L. MANLIVS *eſt Soſis*] In litteris commendaticiis primum locum obtinet vel narratio, vel procemium: hoc, vt exponantur cauſſæ, quibus ad commendandum adducimur: illa, vt ſtatim res ipſa, nullo exculta artificio, perſpicua veritate ſtudium, & patrocinium boni viri conſequatur. Hic narratio incipit a nominibus, vt in Diuinatione, Agonis eſt quædam Lilybetana: & libro I. in Verrem, C. Sulpicius Olympus fuit: libro III. in eundem, Nympho eſt Centuripinus: & alibi. L. Manlius Soſis, duo ſunt Romana nomina, tertium Siculum. qui enim peregrini Romanam ciuitatem aſſequebantur, eorum aſſumebant & prænomina, & nomina, quorum opera & beneficio ciues Romani facti erant, vetere nomine conſeruato. exemplum exſtat illud epiſt. 36. Cum Demetrio Megа mihi vetuſtum hoſpitium eſt, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. ei Dolabella, rogatu meo, ciuitatem a Cæſare impetrauit: qua in re ego interfui: itaq. nunc P. Cornelius vocatur. Et in Verrem. lib. IV. Tu maximam & pulcherrimam menſam citream a Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio a L. Sulla ciuis Romanus factus eſt, abſtuliſti. IS *fuit Catinenſis*.] eſſe deſiit poſteaquam in municipium Neapolitanum adſcriptus eſt. ciuis enim duarum ciuitatum eſſe nemo poteſt. Nepos in Attici vita. Catina in Sicilia: opidum locuples, honeſtum, copioſum Cicero appellat lib. IV. in Verrem. ERAT *enim adſcriptus in id municipium ante ciuitatem ſociis, & Latinis datam*.] rationem affert, quo modo, Catinẽſis cum fuerit, ciuis Romanus factus ſit. Quo tempore, inquit, ſociis, & Latinis data ciuitas eſt, (datam eſſe lege Iulia, oſtendit Cicero in oratione pro Balbo) adſcriptus iam erat Manlius in municipium Neapolitanum: ita cum reliquis Neapolitanis ciuitatem eſt adeptus. Hæc verba Ciceronis, factum eſſe ciuem Romanum Manlium beneficio legis Iuliæ, videntur oſtendere, non eius legis, quæ a tribunis pl. Siluano & Carbone poſtea lata eſt. cuius hęc ſententia fuit, vt adſcriptis in fœderatos populos ciuitas daretur, ita, ſi tum cum lex ferebatur, in Italia domicilium haberent, & ſi ſexaginta diebus apud prætorem eſſent profeſſi. Nam ſi ad hanc Siluani & Carbonis legem Cicero reſpexiſſet, non hoc argumento vſus eſſet, quod in id municipium eſſet adſcriptus ante ciuitatem ſociis, & Latinis datam, ſed hoc potius, quod in Italia domicilium habuiſſet, cum eam legẽ Siluanus & Carbo tulerunt. Non negauerim, eã legem ad peregrinos attinuiſſe, & peregrinorum in numero Catinenſes fuiſſe: verum ea lege non eſt vſus Manlius, qui aliquanto ante ciuis Romanus legis Iuliæ beneficio factus eſſet. Quid igitur ſpectauit, aut quorſum lata eſt Siluani lex & Carbonis? ſi quidem adſcripti fœderatas in ciuitates iura ciuium Romanorum lege Iulia adepti iam erãt. Primũ confirmabat eis legis Iuliæ beneficium, ſed ita, ſi tum,

cũ hæc poſterior lex ferebatur, in Italia domicilium haberent, & ſi ſexaginta dies apud prætorem profeſſi eſſent: alioqui datam antea ciuitatem eripiebat: deinde, ne certatim in poſterum peregrini homines fœderatis ciuitatibus adſcribi vellent, vt ea mox ratione in ciuitatis Romanæ cenſum irreperent, ademit eis hanc ſpem, dato iis tantum ciuitatis iure, qui tum, cum lex ferebatur, in Italia domicilium haberent: nam, ſi poſt latam legem, nihil proderat. DECVRIO] decuriones in municipiis erant, vt ſenatores Romæ. IN *municipium*] Italici iuris municipium fuiſſe, oſtendit & oratio pro Archia. SOCIIS, *&* *Latinis*] cum Latio Italici omnes deſignantur. Italiam appello, non quam alpibus natura terminauit, ſed quæ iure ciuili duobus municipiis Arimino a ſupero mari, Luca ab infero, a Gallia ciſalpina diſiungitur. & quamquam pars Italiæ Latium fuerit, & ius Latij differat a iure Italico: quod argumentum vir excellentis doctrinæ Carolus Sigonius tribus libris pleniſſime tractauit: ſæpe tamen & Liuius, & alij, cum Italos omnes vna cum Latio ſignificare vellẽt, ſocij Latini nominis, aut ſocij Latini, dixere. cuius generis exempla multa non afferam, vno contentus ero. Liuius enim lib. IX. cum dixiſſet: In omni defectione ſociorum Latini nominis, vrbano prope delectu decem ſcribebantur legiones: infra, qui eſſent ſocij Latini nominis, oſtendit his verbis: Latium omne, cum Sabinis, & Volſcis, & equis, & omni Campania, & parte Vmbriæ, Etturiæq. & Picentibus, & Marſis. Pelignisq. ac Veſtinis, atque Apulis, adiunctaq. omnis ora Græcorum inferi maris a Thuriis Neapolim, & Cumas, & inde Antio, atque Oſtia Samnites. ET *eſt hodie in bonis:*] argumentum, cur nullam ſit habituros de ea hereditate cõtrouerſiam: quia nemo prohibuit, quo minus eam adiret. cum facilius eſſet, excludere, quam de poſſeſſione deiicere. Eſſe in bonis, eſſe in poſſeſſione bonorũ, bona poſſidere, & idẽ ſunt, & æque Tulliana. VIRVM *optimum*,] dignum igitur amore tuo. MIHIQ. *familiariſſimum*,] quo potes intelligere, quantum eius cauſſa cupiam. IIS *ſtudijs litterarum, doctrineq. praeditum, quibus ego maxime delector.*] verum philoſophiæ ſtudia ſignificat, an eloqentiæ: hominem Siculum ab eloquentia laudari vix arbitror: de philoſophia potius adducor, vt credam: cum præſertim eam Cicero, oppreſſa rep. maxime coluerit.

Argumentum ep. 31.

FLAVIVM, *Piſonis, generi ſui, cum viueret, perneceſſarium, commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 31.

C. FLAVIO, honeſto, & ornato equite Romano vtor valde familiariter. fuit enim generi mei C. Piſonis perneceſſarius; meque diligentiſſime obſeruat, & ipſe, & L. Flauius, frater eius. quapropter velim, honoris mei cauſſa, quibus rebus honeſte, & pro tua dignitate poteris, quam honorificentiſſime, & quam liberaliſſime C. Flauium tractes. id mihi ſic erit gratũ, vt gratius eſſe nihil poſſit. ſed præterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, ſed tum familiaritate, & neceſſitudine, tum etiam veritate ex C. Flauij officio, & obſeruantia, & præterea ſplendore, atque inter ſuos gratia magnam voluptatem eſſe capturum. Vale.

EXPLANATIO.

HONESTO, *& ornato*] cum dicit, ornato, ipſum laudat: cum, Honeſto, genus. C. PISONIS] Calpurniæ gentis. ep. 2. ad Att. lib. 1. Tulliolam C. Piſoni L. F. Frugi deſpondimus. Hic primus fuit Ciceronis gener: alter Craſſipes, qui nominatur ep. 7. lib. 1. & ep. 5. lib. II. ad Q. fr. tertius Dolabella, de quo ep. 16. lib. II. ep. 12. lib. III. ep. 9. & 12. lib. IIX. & alibi.

Argumentum ep. 32.

COMMENDAT *hoſpites ſuos, Archagathum, & Philonem. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 32.

IN Aleſina ciuitate, tam lauta, quam nobili, coniunctiſſimos habeo & hoſpitio, & familiaritate M. & C. Clodios, Archagathum, & Philonem. ſed vereor, ne, quia complures tibi præcipue commendo, exæquare videar ambitione quadam commendationes meas. quamquam a te quidem cumulate ſatiſfit & mihi, & meis omnibus. ſed velim ſic exiſtimes, hanc familiam, & hos mihi maxime eſſe coniunctos vetuſtate, officiis, beneuolentia. quamobrem peto a te maiorem in modum, vt his omnibus in rebus, quantum tua dignitas, fideſq. patietur, commodes. id ſi feceris, erit mihi vehementiſſime gratum. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

LAVTA,] eleganti, & omnibus rebus ornata. qualis hodie Florentia. ARCHAGATHVM, *& Philonem.*] M. Clodium Archagathum, C. Clodiũm Philonem. horum cognomina Græca ſunt, prænomina vero, & nomina Romana. primũ enim Siculi cum eſſent ciuitatis Romanæ ius adepti, ſimul appellationem ſuſceperũt, vetere nomine retento, more libertorum. Sic, L. Manlius Soſis, ep. 30. AMBITIONE *quadam*] vt oſtendam iis, quos tibi præcipue commẽdo, me apud te valere plurimum VETVSTATE,] vetuſta notitia. ep. 15. lib. v. ep. 10. lib. x. ep. 16. lib. x i.

Argumentum ep. 33.

NASONIS *libertos, & negotia commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 33.

CN. Otacilio Naſone vtor familiariſſime, ita prorſus, vt illius ordinis nullo familiarius. nam & humanitate eius, & probitate in conſuetudine quotidiana magnopere delector. nihil iam opus eſt exſpectare te, quibus eum verbis tibi commendem, quo ſic vtar, vt ſcripſi, habet is in prouincia tua negotia: quæ procurant liberti Hilarius, Antigonus, Demoſtratus; quos tibi, negotiaq. omnia Naſonis non ſecus commendo, ac ſi mea eſſent. gratiſſimum mihi feceris, ſi intellexero hanc commendationem magnum apud te pondus habuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

ITA *prorſus*,] vide ep. 13. ILLIVS *ordinis*] non hic ſenatorius, aut equeſtris ordo ſignificatur, ſed condicio quædam. vt enim diuerſa hominum genera ſic diuerſi ordines. ep. 2. lib. 1. Cum eius familiares omnium ordinum video. Et lib. 111. off. Qui eſſet, vt argentarius, apud omnes homines gratioſus. Et de Amic. Numquam ſe ille Philo, numquam Rupilio, antepoſuit, numquam inferioris ordinis amicis.

Argumentum ep. 34.

COMMENDAT *Lyſonem, hoſpitem ſuum. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 34.

AVITVM mihi hoſpicium eſt cum Lyſone, Lyſonis filio, Lilybætano; valdeq. ab eo obſeruor; cognouiq. dignum & patre, & auo; eſt enim nobiliſſima familia. quapropter commendo tibi maiorem in modum rem, domumq. eius: magnoq. opere abs te peto, cures, vt is intelligat, meam commendationem maximo ſibi apud te & adiumento, & ornamento fuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

DOMVMQ. *eius*:] domeſticos. eius ep. 38.

Argumentum ep. 35.

COMMENDAT *hoſpitem, & familiarem ſuum, Philoxenum. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 35.

C. AVIANVS Philoxenus antiquus eſt hoſpes meus, &, præter hoſpitium, valde etiam familiaris: quem Cæſar, meo beneficio, in Nouocomenſes retulit. nomen autem Auiani cõſecutus eſt, quod homine nullo plus eſt vſus, quam Flacco Auiano, meo, quemadmodum te ſcire arbitror, familiariſſimo. quæ ego omnia collegi, vt intelligeres, non vulgarem eſſe commendationem hanc meam. peto igitur abs te, vt omnibus rebus, quod ſine moleſtia tua facere poſſis, ei commodes, habeaſq. in numero tuorum; perficiaſque, vt intelligat has litteras meas magno ſibi vſui fuiſſe. erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

EXPLANATIO.

MEO *beneficio*,] me rogante. IN *Nouocomenſes retulit.*] in eos, quos Nouumcomum deductos in primo conſulatu ciuitate donauit. ij fuere quinque millia, & Græci maxime illuſtres quingenti. Philoxenus autem Græcus, quia Siculus. Suetonius, & Strabo. poſtea vero dictator idem Cæ-

ſar tranſpadanos omnes, vt ait Dio, ciuitate donauit. NOMEN *Auiani*] immo & prænomen. vide ep. 79. HOMINE *nullo plus eſt vſus.*] Eſt vſus, dixit, quia perierat Auianus Flaccus.

Argumentum ep. 36.

COMMENDAT *Demetrium Megam in iure ciuitatis, omnibuſq. in rebus.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 36.

CVM Demetrio Mega mihi vetuſtum hoſpitium eſt, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. ei Dolabella, rogatu meo, ciuitatem a Cæſare impetrauit: quà in re ego interfui: itaque nunc P. Cornelius vocatur. cumque, propter quoſdam ſordidos homines, qui Cæſaris beneficia vendebant, tabulam, in qua nomina ciuitate donatorum inciſa eſſent, reuelli iuſſiſſet; eidem Dolabellæ, me audiente, Cæſar dixit, nihil eſſe, quod de Mega vereretur; beneficium ſuum in eo manere. Hoc te ſcire volui, vt eum in ciuium Romanorum numero haberes. ceteriſq. in rebus tibi eum ita commendo, vt maiore ſtudio neminem commendarim. gratiſſimum mihi feceris, ſi eum ita tractaris, vt intelligat meam commendationem magno ſibi ornamento fuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

DOLABELLA,] P. Cornelius Dolabella, qui gener fuerat Ciceronis. nam diuortium fecit post pugnam Pharſalicam. P. CORNELIVS *vocatur.*] aſſumpto prænomine, & nomine Dolabellæ. cuius beneficio ciuitatē impetrauerat. TABVLAM] æneam, in publico fixam. REVELLI] ne valeret.

Argumentum ep. 37.

COMMENDAT *Hippiam in liberatione bonorum. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 37.

HIPPIAM, Philoxeni filium, Calactinum, hoſpitem, & neceſſarium meum, tibi commendo maiorem in modum. eius bona, quemadmodum ad me delata res eſt, publice poſſidentur alieno nomine, contra leges Calactinorum. id ſi ita eſt, etiam ſine mea commendatione ab æquitate tua res ipſa impetrare debet, vt ei ſubuenias. quoquo modo autem ſe res habet; peto a te, vt honoris mei cauſſa eum expedias; tantumq. ei commodes & in hac re, & in ceteris, quantum tua fides, dignitaſq. patietur. id mihi vehementer gratum erit. Vale.

EXPLANATIO.

CALACTINVM,] a Calacta, Siciliæ vrbe. Ptolemæus. PVBLICE *poſſidentur*] legem apud Calactinos fuiſſe crediderim, quæ vetaret, ne quidquam publice, niſi publico nomine, poſſideretur. Hippię autem bona alieno nomine, puta cuiuſpiam abſentis, vel pupilli, publice poſſidebantur.

Argumentum ep. 38.

BRVTTII *negotia, procuratoreſq. commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 38.

L. BRVTTIVS, eques Romanus, adoleſcens omnibus rebus ornatus, in meis familiariſſimis eſt, meq. obſeruat diligentiſſime: cuius cum patre magna mihi fuit amicitia iam inde a quæſtura mea Sicilienſi. omnino nunc ipſe Bruttius Romæ mecum eſt: ſed tamen domum eius, & rem familiarem, & procuratores tibi ſic commendo, vt maiore ſtudio commendare non poſſim. gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, vt intelligat, id quod ei recepi, hanc meam commendationem ſibi magno adiumento fuiſſe.

EXPLANATIO.

IAM *inde a quæſtura mea Sicilienſi.*] Siculi igitur erant hi Bruttij, pater, & filius. quæſtor in Sicilia fuerat Cicero prætore Sex. Peducæo, vt ait Pedianus.

Argumentum ep. 39.

COMMENDAT *Titurnium Rufum.*

CICERO S. D. ACILIO PROCOS. 39.

CVM familia Titurnia neceſſitudo mihi intercedit vetus: ex qua reliquus eſt M. Titurnius Rufus; qui mihi omni diligentia, atque officio eſt tuendus. eſt igitur in tua poteſtate, vt ille in me ſatis ſibi præſidij putet eſſe. quapropter eum tibi commendo maiorem in modum, & abs te peto, efficias, vt is commendationem hanc intelligat ſibi magno adiumento fuiſſe. erit id mihi vehementer gratum.

Argumentum ep. 40.

L. & C. Aurelios fratres commendat Pompeio Magno, & M. Craſſo ſecundum conſulatum gerentibus, vel Domitio & Appio coſ. nam opinor epiſtolam hanc ad eum Anchariũ ſcriptam eſſe, qui Macedoniæ poſt Piſonem præfuit, vt Ciceronis oratio declarat. Piſo autem, auctore Pediano, e prouincia redijt Pompeio, & Craſſo coſ.

CICERO S. D. Q. ANCHARIO, Q. F. PROCOS. 40.

L. ET C. Aurelios L. F. quibus & ipſis, & patre eorum, viro optimo, familiariſſime vtor, commendo tibi maiorem in modum, adoleſcentes omnibus optimis artibus ornatos, meos perneceſſarios, tua amicitia digniſſimos. ſi vlla mea apud te commendatio valuit, quod ſcio multas plurimum valuiſſe; hæc vt valeat, rogo. quod ſi eos honorifice, liberaliterq. tractaris: & tibi gratiſſimos, optimoſq. adoleſcentes adiunxeris; & mihi gratiſſimum feceris. Vale.

EXPLANATIO.

Q. ANCHARIO] tribunus pl. fuerat Cæſare, & Bibulo coſ. prætor Marcellino & Philippo. PROCOS.] non geſto tamen conſulatu. vide quæ diximus ep. 1. lib. 1. QVOD *ſcio multas plurimum valuiſſe;*] notandum, Quod, ita vſurpatum, vt ep. vlt. ad Att. lib. IX. quo loco genus hoc loquendi probauimus exemplis. L. ET C. *Aurelios*] Oreſtas, duos enim Aurelios Oreſtas, ſuperioris tamen ætatis, Cicero nominat in Bruto.

Argumentum ep. 41.

GRatias agit & ſuo, & Pompeij nomine de Lucceio benigniſſime tractato: eundemq. denuo commendat. Incerto anno.

CICERO S. D. L. CVLLEOLO. 41.

QVAE feciſti L. Lucceij cauſſa, ſcire te plane volo, te homini gratiſſimo commodaſſe, & cum ipſi, quæ feciſti, pergrata ſunt; tum Pompeius, quotieſcumque me videt, (videt autem ſæpiſſime) gratias tibi agit ſingulares. addo etiam illud, quod tibi iucundiſſimum eſſe certo ſcio, me ipſum, ex tua erga Lucceium benignitate, maxima voluptate affici. quod ſupereſt, quamquam mihi non eſt dubium, quin eum antea noſtra cauſſa, nunc iam etiam tuæ conſtantiæ gratia manſurus ſis in eadem iſta liberalitate. tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto, vt ea, quæ initio oſtendiſti, deindeq. feciſti, etiam ad exitum augeri, & cumulari per te velis. id & Lucceio, & Pompeio valde gratum fore, teq. apud eos præclare poſiturum, confirmo, & ſpondeo. De rep. deq. his negotiis, cogitationibuſq. noſtris perſcripſeram ad te diligenter paucis ante diebus; eaſq. litteras dederam pueris tuis. Vale.

EXPLANATIO.

L. CVLLEOLO] videtur Culleolus Illyrico præfuiſſe: quia nominantur in epiſtola ſequenti Bylliones Illyrici populi. quod ſi ita eſt, præfuit ante primum Cæſaris conſulatum. nam Cæſari primum conſuli Galliæ vtriuſque, & Illirici adminiſtratio mandata eſt. nec vero poſt Cæſarem Culleolus in Illyricum ire potuit. nam viuo Pompeio Magno epiſtolam ſcriptam eſſe conſtat. (VIDET *autem ſæpiſſime*)] non caret elegantia eiuſdẽ verbi repetitio. ep. 53. & ep. 2. lib. III. ep. 5. lib. VI. ep. 6. lib. X. TVAE *conſtantiæ gratia*] ep. 5. & 8. lib. V. eadem conſtantia nominatur. OSTENDISTI,] te facturum. ep. 8. lib. IX. Quamuis quis oſtenderit.

Argumentum ep. 42.

EVNDEM *Lucceium commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. L. CVLLEOLO PROCOS. 42.

L. LVCCEIVS meus, homo omnium gratiſſimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulatiſſime, & liberaliſſime procuratoribus ſuis pollicitum eſſe. cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipſam exiſtimas fore, eum, vt ſpero, quæ pollicitus es, feceris? Omnino oſtenderunt Bulliones, ſeſe Lucceio Pompeij arbitratu ſatisfacturos: ſed vehementer opus eſt nobis, & voluntatem, & auctoritatem, & imperium tuum accedere. quod vt facias, te etiam atque etiam rogo. illudq. mihi gratiſſimum eſt, quod ita ſciunt Lucceij procuratores, & ita Lucceius ipſe ex litteris tuis, quas ad eum miſiſti, intellexit; hominis nullius apud te auctoritatem, aut gratiam valere plus, quam meam. id vt re experiatur, iterum, & ſæpius te rogo. Vale.

EXPLANATIO.

LVCCEIVS *meus*,] ſummam beneuolentiam, & familiaritatem pronomen indicat. ep. 64. Nero meus mirificas apud me tibi gratias egit. ep. 12. lib. VII. Indicauit mihi Panſa meus Epicureum te eſſe factum. Ep. 9. lib. XI. Quid ipſe agas, quid noſter Hirtius, quid Cæſar meus. ep. 10. lib. XVI. Curio meus illum incitabat. BVLLIONES,] ſic omnes libri veteres, pro ByllYones. interdum tamen Græca littera, y, ſeruatur vt in Pyrrhus, Phryges: quod Cicero, contra veterem conſuetudinem, probat in libro de perfecto oratore. Populi ſunt ſupra Epidamnum, a Byllide, ſiue Bullide vrbe, quæ eſt in Illyrico. Plinius, Strabo lib. VII. Stephanus. SATISFACTVROS:] pecuniam Lucceio debebant.

Argumentum ep. 43.

OPPIVM *Gallio commendat. Incertus annus.*

CICERO S. D. Q. GALLIO. 43.

ETSI plurimis rebus ſpero fore, vt perſpiciam, quod tamen iam pridem perſpicio, me a te amari: tamen nunc ea cauſſa tibi datur, in qua facile declarare poſſis tuam erga me beneuolentiam. L. Oppius M. F. Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris. eum tibi vnice commendo, eoq. magis, quod cum ipſum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnatij Rufi: quo ego vno equite Romano familiariſſime vtor, & qui cum conſuetudine quotidiana, tum officiis plurimis, maximiſq. mihi coniunctus eſt. Oppium igitur præſentem vt diligas; Egnatij abſentis rem vt tueare; æque a te peto, ac ſi mea negotia eſſent. velim, memoriæ tuæ cauſſa, des litterarum aliquid, quæ tibi in prouincia reddantur: ſed ita conſcribas, vt tum, cum eas leges, facile recordari poſſis huius meæ commendationis diligentiam. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

Q. GALLIO.] fortaſſe hic eſt ille Q. Gallius, quem M. Calidius accuſauit de veneficio, vt eſt in Bruto. fuerunt autem duo fratres Gallij, M. & Q. & Quinctum accuſatum a Calidio defendit Cicero, vt ait Valerius lib. IIX. cap. 10. eiuſque orationis verba quædam recitat ipſe Cicero in Bruto, alia Quinctilianus lib. IIX. c. 3. lib. XI. cap. vlt. & Nonius, Cariſius, Aquila. Is hoc tẽpore cum Philippo, Aſiæ procõſule, legatus, vt exiſtimo, in prouinciam ibat. vide ep. 45. & 73. EA *cauſſa*] vide quæ diximus ep. 1. lib. I. EGNATII *Rufi*] ep. 44. 45. 73. 74 & ad Att.

Argumentum ep. 44.

EVNDEM *Oppium rurſus eidem commendat.*

CICERO S. D. GALLIO. 44.

ETSI ex tuis, & L. Oppij, familiariſſimi mei, litteris cognoui, te memorem commendationis meæ fuiſſe; idq. pro tua ſumma erga me beneuolentia, proq. noſtra neceſſitudine, minime ſum admiratus: tamen etiam atque etiam tibi L. Oppium præſentem, & L. Egnatij, mei familiariſſimi abſentis negotia cõmendo. tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt, familiaritaſque; vt ſi mea res eſſet, non magis laborarem. quapropter mihi gratiſſimum feceris, ſi curaris, vt is intelligat me a te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. hoc mihi gratius facere nihil potes. idq. vt facias, vehementer te rogo. Vale.

Argumentum ep. 45.

EGNATII *& ſeruum Anchialum, & negotia Appuleio commendat. Incertus annus.*

CICERO S. D. APPVLEIO PROQVAES. 45.

L. EGNATIO vno equite Romano vel familiariſſime vtor. eius Anchialum ſeruum, negotiaque, quæ habet in Aſia, tibi commendo non minore ſtudio, quam ſi rem meam commendarem. ſic enim exiſtimes velim, mihi cum eo non modo quotidianam conſuetudinem ſummam intercedere, ſed etiam officia magna, & mutua noſtra inter nos eſſe. quamobrem etiam atque etiam a te peto, vt cures, vt is intelligat, me ad te ſatis diligenter ſcripſiſſe. nam de tua erga me voluntate non dubitabat. id vt facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

PROQVÆS.] Q. Philippi procos. nam vtrique Egnatium Cicero commendat. ep. 73. 74.

Argumentum ep. 46.

NOSTIVM *coheredem ſuum commendat.*

CICERO S. D. APPVLEIO PROQVAES. 46.

L. NOSTIVS Zoilus eſt coheres meus, heres autem patroni ſui. ea re vtrumque ſcripſi, vt & mihi cum illo cauſſam amicitiæ ſcires eſſe; & hominem probum exiſtimares, qui patroni iudicio ornatus eſſet. eum tibi igitur ſic commendo, vt vnum ex noſtra domo valde mihi gratum erit, ſi curaris, vt intelligat hanc commendationem ſibi apud te magno adiumento fuiſſe. Vale.

Argumentum ep. 47.

EGNATIVM, *communem amicum commendat.*

CICERO S. D. SILIO. 47.

QVID ego tibi commendem eum, quem tu ipſe diligis? ſed tamen, vt ſcires eum non a me diligi ſolum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc ſcribo. Omnium tuorum officiorum, quæ & multa, & magna ſunt, mihi gratiſſimum fuerit, ſi ita tractaris Egnatium, vt ſentiat & ſe a me, & me a te amari. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Illa noſtra ſcilicet ceciderunt. vtamur igitur vulgari cõſolatione: quid, ſi hoc melius? ſed hæc corã. Tu fac, quod facis, vt me ames, teque amari a me ſcias. Vale.

EXPLANATIO.

QVID *ego tibi commendem eum,*] ſimile artificium ep. 16. in eo loco: Et tamen, quod negaueram, commendo tibi eum. & ep. 18. Quod modo verebar, tibi gratias agere, nunc plane ago. & ep. 4. lib. XV. Quod paullo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo. NON *a me diligi ſolum, verum etiam amari,*] ep. 14. lib. IX. Tantum acceſſit ad amorem, vt mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe. Et ad M. Brutum: Cindius valde me diligit, vel, vt ἐμφατικώτερον, valde me amat. ILLA *noſtra ſcilicet ceciderunt.*] Abierunt illa tempora, cum & dignitate, & honoribus, & hominum ampliſſimorum amicitiis in rep. florebamus. conſolemur igitur nos, non exquiſita aliqua ratione, ſed quo modo ſolet vulgus: cuius hæc fere in aduerſis rebus eſt ſententia: Quid, ſi hoc melius? Cecidit auctoritas principum, in oratione de aruſp. reſp. Cecidit grauitas optimatum, lib. III. de Leg.

Argumentum ep. 48.

OMnes Cyprios, maximeq. Paphios commendat. *in quo eſt admonitio quædam, tecta verbis amorem ſignificantibus, ne quid inſtituat, quod alij non probent, ſed, lege Lentuli obſeruata, laudi ſuæ conſulat. De anno epiſtolæ quod affirmem, non habeo.*

CICERO S. D. C. SEXTILIO RVFO QVAES. 48.

OMNES tibi commendo Cyprios, ſed magis Paphios: quibus tu quæcumque commodaris, erunt mihi gratiſſima. eoq. facio libentius, vt eos tibi commendem, quod & tuæ laudi. cuius ego fautor ſum, conducere arbitror, cum primus in eam inſulam quæſtor veneris, ea te inſtituere, quæ ſequantur alij. quæ, vt ſpero, facilius conſequere, ſi & P. Lentuli, neceſſarij tui, legem, & ea, quæ a me conſtituta ſunt, ſequi volueris. quam rem tibi confido magnæ laudi fore. Vale.

EXPLANATIO.

CVM *primus in eam inſulam quæſtor veneris,*] antea enim Cyprus regnum fuerat, nõ prouincia. ſed cum in eam lege Clodia M. Cato veniſſet; rexq. Ptolemæus, audito eius aduentu, mortem ſibi cõſciuiſſet, regno publicato, prouincia prætoria facta eſt, manſitq. ad Strabonis ætatẽ; vt ipſe lib. x v. ſcriptum reliquit. Nec vero P. Lentuli, qui Cyprum cum Cilicia primus rexit; vt ex epiſtola 7. lib. 1. cognoſcitur, quæſtor fuit hic Sextilius. nam ſi Lentulus quæſtorem ſuum ad ius dicendum in Cyprum miſiſſet; feciſſet idem poſtea Cicero, qui eandem prouinciam rexit. at ille non modo neutrum e quæſtoribus ſuis, (duos enim habuit, Meſcinium, & Cœlium) ſed nec vllum e quattuor legatis miſit: Q. Voluſium, vnum e ſuis familiaribus, ei muneri præpoſuit: quod in ep. 21. lib. v. ad Atticum ſcripſit. Deinde, ſi quæſtor Lentuli Sextilius fuiſſet; dixiſſet potius Cicero, ſi P. Lentuli, procõſulis tui legem ſequi volueris; quam, ſi P. Lentuli, neceſſarij tui. Iam legis Lentuli obſeruationẽ cur Sextilij permittat arbitrio? quis crederet quæſtorem a ſui proconſulis lege in ea iuriſdictione, quam idem ſibi proconſul demãdaſſet, diſceſſurum fuiſſe? quo animo Lẽtulus ferret, contra eam legem, quam ipſe cõſul tuliſſet, ius dicere quæſtorem ſuum? Poſtremo illa verba, Ea, quę a me conſtituta ſunt, ſatis conſtat eſſe dicta de Cicerone Cilicię proconſule, cuius prouinciæ pars Cyprus fuit. Cũ igitur poſt Ciceronem proconſulem ſcripta ſit epiſtola, ſuſpicari aliquis poſſit, primo ſcriptã eſſe belli ciuilis anno, ideſt Lentulo, & Marcello cos. antequam Cicero ad Pompeiũ in Græciam nauigaret, viuo P. Lentulo: qui ex Pharſalica pugna fugiẽtem Pompeium ſecutus, vt lib. 1 1 1. bel. ci. Cæſar ſcripſit, obiiſſe paullo poſt videtur. nam neque poſt Pharſalicã pugnam commendaticias litteras Cicero, confectus omni miſeria, miſiſſet: nec poſtea quam in Græciam nauigaſſet, ardente bello: potius eum ſcripſiſſe, cum adhuc in Italia maneret, integra adhuc auctoritate, & apud Cæſarem gratia, credibile eſt. Vt omittã, quod illa verba, ſi P. Lẽtuli, neceſſarij tui, legem ſequi volueris, mihi quidem de viuo potius Lentulo, quam de mortuo, videntur eſſe dicta. Quod ſi de epiſtolæ tempore non erramus: quærẽdum relinquitur, a populo ne, an a procõſule aliquo miſſus venerit in Cyprum Sextilius. Vtrũque nego. nam nec imperium quæſtori populus dare, nec ſine imperio præeſſe quiſquam prouinciæ ſolebat. Proconſul vero poſt Ciceronem, impedita propter bellũ ciuile prouinciarum ſucceſſione, aliquãdiu nemo fuit. Itaque cogimur credere miſſum eſſe a Cæſare, vrbe Roma potito: cum eius voluntas pro legibus eſſet, Cicerone nondum in Græciam ad Pompeium profecto.

Argumentum ep. 49.

Commendat Q. Pompeium.

CICERO S. D. CVRIO PROCOS. 49.

Q. POMPEIVS Sex. F. multis, & veteribus cauſſis neceſſitudinis mihi coniunctus eſt. is cum antea meis commẽdationibus & rem, & gratiam, & auctoritatem ſuam tueri conſueuerit, nunc profecto, te prouinciam obtinente, meis litteris aſſequi debet, vt nemini ſe intelligat commendatiorem vmquam fuiſſe. quamobrem a te maiorem in modum peto, vt, cum omnes meos æque ac tuos obſeruare pro noſtra neceſſitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, vt ipſe intelligat, nullam rem ſibi maiori vſui, aut ornamento, quam meam commendationem, eſſe potuiſſe. Vale.

Argumentum ep. 50.

Petit, vt M'. Curium ab omni incommodo, detrimento, moleſtia ſincerum, integrumq. conſeruet. C. Cæſare v. & Antonio cos.

CICERO S. D. AVCTO PROCOS. 50.

SVMPSI hoc mihi pro tua in me obſeruantia, quam penitus perſpexi, quãdiu Brundiſij fuimus, vt ad te familiariter, & quaſi pro meo iure ſcriberem, ſi qua res eſſet, de qua valde laborarem. Man. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris eſt, vt nihil poſſit eſſe coniunctius. multa illius in me officia, multa in illum mea; quodq. maximum eſt, ſummus inter nos amor, & mutuus. quæ cum ita ſint, ſi vllam in amicitia mea ſpem

habes;

habes: ſi ea, quæ in me officia, & ſtudia Brundiſij contuliſti, vis mihi etiam gratiora efficere; quamquam ſunt gratiſſima, ſi mei a tuis omnibus amari vides, hoc mihi da, atque largire, vt Man. Curium ſartum & tectum, vt aiunt, ab omniq. incommodo, detrimẽto, moleſtia ſincerum, integrumq. conſerues. & ipſe ſpondeo & omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia. & ex tuo in me officio maximum te fructum, ſummamq. voluptatem eſſe capturum. Vale.

EXPLANATIO.

AVCTO.] videtur hic eſſe Acilius Auctus, qui Ser. Sulpicio, adminiſtraturus Achaiam, ſucceſſit. ep. 30. lib. VII. BRVNDISII] vbi Cicero aliquandiu fuit poſt pugnam Pharſalicam, reditum Cæſaris ex bello Alexandrino exſpectans. ep. 10. His temporibus a me Brundiſio cum litteris, & mãdatis profectus eſt ad Cæſarẽ. Et ep. 27. lib. XI. Veni Brundiſium. Et ep. 6. ad Att. lib. XI. CVRIVS,] de quo ep. 17. MVLTA *in illum mea; quodq. maximum eſt, ſummus inter nos amor,*] quanto hoc venuſtius, quam vt eſt in vulgatis libris, Multa in illum mea quoque. maximum eſt, ſummus inter nos amor. Sic autem ante multos annos ex antiquo libro Vincẽtij Riccij emendauimus. nunc eo magis confirmor in ſententia, quia video ſic & legi, & diſtingui in Petri Pagani libro: in alio autem, Multa in illum mea, quod maximum eſt, &c. SARTVM *& tectum, vt aiunt,*] quod rei eſt inanimatæ, ad hominem trãſtulit. nam ſarta tecta, vt ait Feſtus, vocabantur, quæ locabant cenſores, vt ea deinde integra exigerent. ep. XI. Sarta tecta ædium ſacratum nominantur. cum vero, addita copula, dicitur, ſartum & tectum, pleniorem eſſe locutionem ait Aſconius. quid autem hic Cicero ſignificet, ſequentibus verbis oſtenditur.

Argumentum ep. 51.

P. Meßiennum commendat.

CICERO S. D. P. CÆSIO. 51.

P. MESSIENVM, equitem Romanum, omnibus rebus ornatum, meumq. perfamiliarem, tibi commendo ea commendatione, quæ poteſt eſſe diligentiſſima. peto a te & pro noſtra, & pro paterna amicitia, vt eum in tuam fidem recipias, eiusq. rẽ, famamq. tueare. virum bonum, tuaq. amicitia dignũ tibi adiunxeris; mihiq. gratiſſimum feceris.

Argumentum ep. 52.

Hoſpitem ſuum Ariſtotelem commendat. Incertus annus: ſed poſt Africanum bellum ſcriptum eſſe conſtat: cum dicat Cicero: Hunc ego a Cæſare liberaui: &, Diutius in cauſſa eſt, quam nos, commoratus.

CICERO S. D. REGI. 52.

A. LICINIVS Ariſtoteles, Melitenſis, antiquiſſimus eſt hoſpes meus, & præterea coniunctus magno vſu familiaritatis. hæc cum ita ſint, non dubito, quin tibi ſatis commendatus ſit. etenim ex multis cognoſco, meam commendationẽ plurimum apud te valere. hunc ego a Cæſare liberaui. frequens enim fuerat nobiſcum: atque etiam diutius in cauſſa eſt, quam nos, commoratus. quo melius te de eo exiſtimaturum arbitror. fac igitur, mi Rex, vt intelligat has ſibi litteras plurimum profuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

REGI.] cognomen gentis Marciæ: vt e Salluſtio, Valerio, Suetonio conſtat, addito etiam teſtimonio Ciceronis ep. 14. ad Att. lib. I. & Plutarchi in vita Ciceronis. Abſurde nonnulli putant hunc eſſe Deiotarum regem: cum tamen; Deiotaro regi, nõ ſit in titulo, ſed tantum Regi. præterea inepta familiaritas illa eſſet in iis verbis, quæ ſunt infra: Fac igitur, mi Rex, &c. A *Cæſare liberaui.*] venia impetrata. NOBISCVM] in partibus Põpeianis. IN *cauſſa*] cauſſa Pompeij, & cauſſa Cæſaris vocatur id, quod Pompeius, & Cæſar defendunt. QVO *melius te de eo exiſtimaturum arbitror.*] his verbis adducor, vt ſuſpicer, in cauſſa Pompeij Regem fuiſſe.

Argumentum ep. 53.

CVrium in omnibus rebus, præcipue vero in Helleſpontijs negotijs commendat. Scripta eſt vel Ser. Sulpicio, & M. Marcello cos. vel anno ſequenti, Paullo & Marcello. quo enim tempore proconſul Cicero Cilicia, eodem Aſia Thermus præerat: vt apparet ex ep. 54. 55. 57. & ep. 18. lib. 2.

CICERO S. D. Q. THERMO PROPRÆT. 53.

L. GENVCILIO Curuo iampridem familiariſſime vtor, optimo viro, & homine gratiſſimo. eum tibi penitus commendo, atque trado: primum vt omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua, dignitaſq. patietur: patietur autem in omnibus: nihil enim abs te vmquam, quod ſit alienum tuis, aut etiam ſuis moribus, poſtulabit. præcipue autem tibi commendo negotia eius, quæ ſunt in Helleſponto: primum, vt obtineat id iuris in agris, quod ei Pariana ciuitas decreuit, & dedit, & quod ſemper obtinuit ſine vlla controuerſia: deinde, ſi quid habebit cum aliquo Helleſpontio, controuerſiæ, vt in illam διοίκησιν reiicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentiſſime cõmendarim, ſingulas ad te eius cauſſas perſcribere debere. Summa illa ſit. quidquid officij, beneficij, honoris in Genucilium contuleris, id te exiſtimabo in me ipſum, atque in rem meam contuliſſe. Vale.

EXPLANATIO.

EI TA *commodes.*] malim, Ei Commodes. Sic enim Cicero locutus ep. 9.13.32.35.37.41.54.69.70.75. huius lib. PATIETVR *autem in omnibus:*] ſimilis repetitio, in qua ineſt quiddam elegantię, ep. 41. & lib. III. ep. 2. lib. VI. ep. 5. lib. X. ep. 6. IN *Helleſponto:*] Helleſpontum ad Aſiæ adminiſtrationem attinuiſſe, hic locus oſtendit. PARIANA *ciuitas*] Parion ciuitas in Helleſponto. Plinius, Strabo, Stephanus. IN *illam διοίκησιν reiicias*] Helleſpontiamne in Epheſina διοικήσει, (Epheſus enim primaria vrbs erat eorum, qui Aſiæ prouinciæ præerant. ep. 55. & ad Att. ep. 13. lib. V.) incommodo ſuo, litigare cogatur. SINGVLAS *eius cauſſas*] ſingula eius negotia.

Argumentum ep. 54.

PRimum agit gratias Thermo, quod Marcilium liberaliſſime tractauerit: deinde petit, operam det, ne Marcilij ſocrus rea fiat. Paullo & Marcello coſ.

CICERO S. D. THERMO PROPRÆT. 54.

CVM mihi multa grata ſunt, quæ tu, adductus mea commendatione, feciſti: tum in primis, quod M. Marcilium, amici, atque interpretis mei filium, liberaliſſime tractauiſti. venit enim Laodiceam, & tibi apud me, mihiq. propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum eſt, a te peto, quando apud gratos homines beneficium ponis, vt eo libentius his commodes, operamq. des, quoad fides tua patietur, vt ſocrus adoleſcentis rea ne fiat. ego cum antea ſtudioſe commendabam Marcilium, tum multo nunc ſtudioſius, quod in longa apparitione ſingularem, & prope incredibilem patris Marcelli fidem, abſtinentiam, modeſtiamq. cognoui. Vale.

EXPLANATIO.

INTERPRETIS *mei*] interpretes præibant proconſulibus. infra: In longa apparitione. LAODICEAM,] quæ fuit in imperio Ciceronis, caput vnius Aſiaticæ διοικήσεως. ibi Cicero forum egit ex idibus Febr. vſque ad Kal. Mai. inde in Ciliciã profectus eſt. ep. 1. 2. ad Att. lib. VI. MIHIQ.] qui tibi eum commeodaſſem. PROPTER *te*] propter tuum in ſe officium. MARCILIVM] patrem. IN *longa apparitione*] in ſuo munere multorum menſium. nam Laodiceam primum venit pr. Kal. Sext. eodem rediit ineunte menſe Februario, vt coniicere licet ex ep. 21. ad Att. lib. V. manſit vſque ad idus Mai. vt ex eadem conſtat. ad eum igitur, cum eſſet iterum Laodiceæ, Marcilius adoleſcens venit. ex quo de anno epiſtolæ coniecturam fecimus. IN *longa apparitione.*] Omnes, qui apparebant, ideſt præibant magiſtratibus, apparitores dicebantur. & apparitio munus ipſum. apparitores autem erant ſcribæ, interpretes, accenſi, præcones, lictores, viatores, ſtatores, & huius generis alij. quos omnes vt libertos fuiſſe putem, multis adducor exemplis.

Argumentum ep. 55.

COMMENDAT *Anneium, legatum ſuum, in controuerſia Sardiana. Eodem anno.*

CICERO S. D. THERMO PROPRÆT. 55.

ETSI mihi videor intellexiſſe, cum tecum Epheſi de re M. Anneij, legati mei, locutus ſum, te ipſius cauſſa vehementer omnia velle: tamen & M. Anneium tãti facio, vt mihi nihil putem prętermittendũ, quod illius interſit; & me a te tanti fieri puto, vt nõ

dubitem

dubitem, quin ad tuam voluntatem magnus cumulus accedat commendationis meæ. nam cum iamdiu diligerem M. Anneium, deq. eo ſic exiſtimarem, vt res declarat, quod vltro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegaſſem: tum vero, poſtea quam mecum in bello, atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudẽtiam, fidem tantamq. erga me beneuolentiã cognoui, vt hominẽ neminem pluris faciam. Eum cum Sardianis habere controuerſiã ſcis. cauſſam tibi expoſuimus Epheſi: quã tu tamẽ coram facilius, meliusq. cognoſces. De reliquo mihi mehercule diu dubium fuit, quid ad te potiſſimũ ſcriberem. ius enim queãdmodũ dicas, clarum, & magna cum tua laude notũ eſt: nobis autem in hac cauſſa nihil aliud opus eſt, niſi te ius inſtituto tuo dicere. ſed tamen, cum me non fugiat, quãta ſit in prætore auctoritas, præſertim iſta integritate, grauitate, clementia, qua te eſſe inter omnes conſtat: peto abs te pro noſtra coniunctiſſima neceſſitudine, plurimisq. officijs paribus, ac mutuis, vt voluntate, auctoritate, ſtudio tuo perficias, vt M. Anneius intelligat, te & ſibi amicum eſſe, quod non dubitat; ſæpe enim mecũ locutus eſt: & multo amiciorem his meis litteris eſſe factum. in tuo toto imperio, atque prouincia nihil eſt, quod mihi gratius facere poſſis. iam, apud ipſum, gratiſſimum hominem, atque optimum virum, quam bene poſiturus ſis ſtudium tuum, atque officium, dubitare te non exiſtimo. Vale.

EXPLANATIO.

M. Anneii, *legati mei*,] quattuor legatos habuit Cicero in prouincia, Q. fratrem, C. Pontinium, vtrumque prætorium, Pontinium etiam triumphalem, præterea L. Tullium, M. Anneium. ep. 4. lib. xv. & ep. 15. lib. 2. & alibi. In *bello*,] quod exponitur ſatis glorioſe ep. 4. lib. xv. Cum *Sardianis*] cum populo Sardiano. ep. 57. Sardis autem vrbs Lydiæ. Plinius, & alij. Coram] cum apud te cauſſa hæc agetur. In *prætore*] dixi iam, Prætores etiam eos appellari, qui poſt præturam, aut etiam conſulatum prouinciam regerent, ep. 17. lib. 1.

Argumentum ep. 56.

Negotia *commendat Cluuij Puteolani Sulpicio & Marcello coſ. vel anno ſequenti.*

Cicero s. d. Thermo propræt. 56.

Clvvivs Puteolanus valde me obſeruat, valdeq. eſt mihi familiaris. is ita ſibi perſuadet, quod in tua prouincia negotij habet, niſi, te prouinciam obtinente, meis commendationibus confecerit, id ſe in perditis, & deſperatis habiturum. nunc, quando mihi ab amico officioſiſſimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me ſummis officijs, ita tamen, vt tibi nolim moleſtus eſſe. Mylaſij, & Alabandenſes pecuniam Cluuio debent. dixerat mihi Euthydemus, cum Epheſi eſſem, ſe curaturũ vt ecdici Mylaſij Romam mitterentur. id factum non eſt. legatos audio miſſos eſſe: ſed malo ecdicos, vt aliquid confici poſſit. quare peto a te, vt eos, & Alabãdenſes iubeas ecdicos Romam mittere. Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ commiſſæ ſunt. velim cures, vt aut de hypothecis decedat, easq. procuratoribus Cluuij tradat: aut pecuniam ſoluat. Præterea Heracleotæ, & Bargyletæ, qui item debent, aut pecuniam ſoluant, aut fructibus ſuis ſatisfaciant. Caunij præterea debent; ſed aiunt ſe depoſitam pecuniam habuiſſe. id velim cognoſcas: &, ſi intellexeris eos neque ex edicto, neque ex decreto depoſitam habuiſſe, des operam, vt vſuræ Cluuio, inſtituto tuo, conſeruentur. His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeij etiam, noſtri neceſſarij, & quod is magis etiam mihi laborare videtur, quam ipſe Cluuius: cui ſatisfactum eſſe a nobis, valde volo. His de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

Clvvivs] is fortaſſe, ad quem ſcribit ep. 7. Mylasii, *& Alabandenſes*] ſic diſerte ſcriptum eſt in meo vetere libro: in alijs, Mylaſij, & Alabandes; in quibuſdam, Mylaſis, & Alabandes, Græco more. Mylaſa, & Alabanda nominantur a Plinio, & alijs. Ecdici] quaſi quæſtores quidam, rationem nummariã curantes. *ὑποθήκας Cluuio dedit*] pignoris loco quædam Cluuio creditori ſuo aſſignauit, ea condicione, vt, niſi ei pecuniam, quam debebat, certa quadam die, de qua inter eos conuenerat, ſoluiſſet, hypothecæ Cluuij propriæ efficerentur. propterea ſubiungit Cicero, Hæc commiſſæ

ſunt:ideſt, cum abierit dies, qua ſe Philotes Cluuio pecuniam ſoluturum promiſerat, amiſit ius, quod habebat in hypothecis, ex Cluuiæ factæ ſunt. Sic, fiduciam tibi commiſſam dicis, pro, fundum, fiduciario nomine acceptum, tui iuris factum eſſe dicis, in orat. pro Flacco. Et, commiſſam hereditatem Veneri Erycinæ, commiſſam palæſtræ, in Verr. lib. 1. & 2. D*e hypothecis decedat*,] cedat hypothecis, ius hypothecarum relinquat: quãdoquidem commiſſæ ſunt, ideſt, nihil iam ad eum pertinent, elapſa die ſolutionis. A*vt pecuniam ſoluat*,] æqua condicio. nam cum hypothecæ commiſſæ eſſent Cluuius tamen, ſi ſibi pecunia ſolueretur, contentus erat, & hypothecis credere volebat. H*eracleotæ*, *& Bargiletæ*] populi Cariæ, de quibus Plinius lib. v. cap. 29. Heracleæ autem plures. F*ructibvs*] quos ex agris colligunt. C*avnii*] & hi Cariæ populi. Plinius, Strabo. N*eqve ex edicto, neque ex decreto*] edicto prætoris, decreto ſenatus. C*n. pompeii*] Magni.

Argumentum ep. 57.

P*Etit a Thermo, vt Anneium, legatum ſuum, remittat; eumq. commendat in negotio ſuo. Paullo, & Marcello coſ.*

Cicero s. d. Thermo propraet. 57.

QVo magis quotidie ex litteris, nunciiſque, bellum magnum eſſe in Syria, cognoſco, eo vehementius a te pro noſtra neceſſitudine contẽdo, vt mihi M. Anneium legatum primo quoque tempore remittas. nam eius opera, conſilio, ſcientia rei militaris, vel maxime intelligo me, & remp. adiuuari poſſe. quod niſi tanta res eius ageretur: nec ipſe adduci potuiſſet, vt a me diſcederet: neque ego, vt eum a me dimitterem. ego in Ciliciam proficiſci cogito circiter Kal. Maias. ante eam diem Anneius ad me redeat, oportet. Illud, quod tecum & coram, & per litteras diligentiſſime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curæ tibi ſit, vt ſuum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro cauſſæ veritate, & pro ſua dignitate conficiat. intellexi ex tua oratione, cum tecum Epheſi locutus ſum, te ipſius Anneij cauſſa omnia velle: ſed tamẽ ſic velim exiſtimes, te mihi nihil gratius facere poſſe, quam ſi intellexero, per te illum ipſum negotium ex ſententia confeciſſe. idq. quamprimum vt efficias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

B*ellvm magnum*] Parthicum. ad Att. ep. 3. 4. 5. lib. vi. I*n Ciliciam*] tunc enim erat Laodiceæ, in Aſia: ibiq. vt diximus iam, forum egit ex idibus Febr. ad Kal. Maij. I*llvd, quod tecum & coram, & per litteras diligentiſſime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo.*] Cum dixerit, Illud, ſubiungit, Id. ſic locutus ep. 28. Illud, quod ſupra ſcripſi, id tibi confirmo. & ep. 26. lib. vii. Lex ſumptuaria ea mihi fraudi fuit.

Argumentum ep. 58.

C*Ommendat L. Cuſtidium. Eodem anno, aut ſuperiore. ſcripſit enim hanc epiſtolam, cum eſſet in prouincia.*

Cicero s. d. C. Titio L. f. Rufo praet. urb. 58.

L. Cvstidivs eſt tribulis, & municeps, & familiaris meus. is cauſſam habet, quã cauſſam ad te deferet. commendo tibi hominem, ſicuti tua fides, & meus pudor poſtulat; tantum, vt faciles ad te aditus habeat; quæ æqua poſtulabit, vt lubente te impetret; ſentiatq. meam ſibi amicitiam, etiam cum lõgiſſime abſim, prodeſſe in primis apud te. Vale.

EXPLANATIO.

C*vm longiſſime abſim*,] erat enim in Cilicia.

Argumentum ep. 59.

C*ommendat M. Fabium Curtio prætori. Eodem anno.*

Cicero s. d. C. Cvrtio Peducaeano praet. 59.

M. Fabivm vnice diligo: ſummaq. mihi cum eo conſuetudo, & familiaritas eſt peruetus. in eius controuerſijs quid decernas, a te non peto, (ſeruabis, vt tua fides,

fides,& dignitas poſtulat,edictum,& inſtitutum tuum)ſed vt quam facillimos ad te aditus habeat:quæ erunt æqua,lubente te impetret: vt meam amicitiam ſibi, etiam cũ procul abſim, prodeſſe ſentiat, præſertim apud te. hoc vehementer etiam atque etiam te rogo. Vale.

EXPLANATIO.

PEDVCAEANO,] ex Peducæa gente in Curtiam adoptato. Excidiatur hoc nomen a regula nominum Romanorum, in ius deſinentium. omnes enim & lapides,& libri, Peducæus, habent. M. FABIVM] opinor eundem eſſe, quem cõmendat Cœlio lib.2. ep.14. & Pęto lib.IX. ep.25. & Caſſio lib. XV. ep.14. CVM *procul abſim*,] ſcripſit igitur, cum eſſet in prouincia.

Argumentum ep. 60.

COMMENDAT *Liuineium libertum. Incertus annus.*

CICERO S. D. C. MVNATIO C. F. 60.

L. LIVINEIVS Trypho eſt omnino L. Reguli, familiariſſimi mei, libertus, cuius calamitas etiam officioſiorem me facit in illum: nam beneuolentior, quam ſemper fui, eſſe non poſſum: ſed ego libertum eius per ſe ipſum diligo. ſumma enim eius erga me officia extiterunt iis noſtris temporibus, quibus facillime bonam beneuolentiã hominum,& fidem perſpicere potui. eum tibi ita commendo, vt homines grati, & memores bene meritos de ſe commendare debent. pergratum mihi feceris, ſi ille intellexerit, ſe quod pro ſalute mea multa pericula adierit, ſæpe hieme ſumma nauigarit, pro tua erga me beneuolentia gratum etiam tibi feciſſe. Vale.

EXPLANATIO.

L. REGVLI] Liuineij: eius enim gentis cognomen Regulus fuit: quod argẽtei nummi teſtantur. CALAMITAS] fortaſſe exſilium. nam & ep. 19. calamitatem exſulij nominauit: & ep. 4. lib. XV. ETIAM *officioſiorem me facit in illum: nam beneuolẽtior, quam ſemper fui, eſſe non poſſum*:] Eodem fere modo ad Appium, ep.12. lib. III. Beneuolentior tibi, quam fui, nihilo ſum factus, diligentior quidem ad declarandam beneuolentiam multo. IIS *noſtris temporibus*,] cum exſultaret. quod hic dicitur, comprobatur teſtimonio ep.17. ad Att. lib. III. Liuineius, inquit, L. Reguli libertus, ad me a Regulo miſſus venit. &c. BONAM *beneuolentiam*] fidelis beneuolentia, dixit ep. 16. lib. IX.

Argumentum ep. 61.

Commendat Pinnium in exactione pecuniæ, quam ei Nicæenſes debent. Scripta a proconſule Cicerone: quod ex ep. 64. intelligitur.

CICERO S. D. SILIO PROPRÆT. 61.

T. PINNIO familiariſſime me vſum eſſe, ſcire te arbitror. quod quidem ille teſtamento declarauit, qui me tum tutorem, tum etiam ſecũdum heredem inſtituerit. eius filio, mire ſtudioſo,& erudito,& modeſto, pecuniam Nicæenſes grandem debent, ad H-S octogies: &, vt audio, in primis volunt ei ſoluere. pergratum igitur mihi feceris; quando non modo reliqui tutores, qui ſciunt quanti me facias, ſed etiam puer ipſe ſibi perſuaſit, te omnia mea cauſſa facturum eſſe; ſi dederis operam, quo ad tua fides, dignitasq. patietur, vt quam primum pecunia Pinnio ſoluatur Nicæenſium nomine. Vale.

EXPLANATIO.

PROPRÆT.] Bithyniæ: in qua ſunt Nicæenſes, qui nominãtur in epiſtola. AD H-S *octogies*] ducenta quadraginta millia ſcutatorum. MIRE *ſtudioſo*,] ſtudioſus, interdum addito generãdi caſu dicitur, interdum ſimpliciter, vt hic, & in epiſtola ad Titinium: Quod ſtudio ſiſſimus quiſque apud eum exerceretur.

Argumentum ep. 62.

PRIMVM *de Atilio gratias agit, deinde Q. fratrem commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. SILIO PROPRÆT. 62.

ET in Atilij negotio te amaui:cum enim ſero veniſſem, tamen honeſtum equitẽ Romanũ beneficio tuo conſeruaui,& mehercule ſemper ſic in animo habui, te in meo ære eſſe propter Lamiæ noſtri coniunctionẽ,& ſingularem neceſſitudinem. itaque primũ tibi ago gratias,quod me omni moleſtia liberas: deinde impudentia proſequor: ſed idem ſarciam.te enim ſemper ſic colam, & tuebor, vt qnem diligentiſſime. Quinctum, fratrem meum,ſi me diligis,eo nnmero cura vt habeas, quo me. ita magnũ beneficium tuum magno cumulo auxeris. Vale.

EXPLANATIO.

ET IN *Atilij negotio te amaui*:]ab eadem particula orditur ep.vlt. & lib.x.ep.1. & ad Att.ep.5.lib.1. ep.7.lib.x. SERO *veniſſem,*] in prouinciam. TE *in meo ære eſſe*] meum eſſe. ducta ſimilitudine a nummorum poſſeſſione. ep.14.lib.xv. Multi ſunt anni, cum ille in ære meo eſt. LAMIÆ]L.Lamiæ,de quo vide ep.16.lib.xi.& ep.29.lib.xii.IMPVDENTIA *proſequor*:] quia tibi alios quoque commendo,vt Q. fratrem. SARCIAM.] remunerabor officia tua. MAGNVM *beneficium tuum*] quod Atilium adductus commendatione mea conſeruaſti.

Argumentum ep.63.

COMMENDAT *ſtudioſe in primis M.Lænium. Eodem anno.*

CICERO S. D. SILIO PROPRÆT. 63.

NON putaui fieri poſſe,vt mihi verba deeſſent; ſed tamen in M.Lænio commendando deſunt.itaque rem tibi exponam paucis verbis,ſed tamen vt plane perſpicere poſſis voluntatẽ meam. Incredibile eſt,quanti faciamus & ego,& frater meus, qui mihi cariſſimus eſt, M.Læniũ. id fit cum plurimis eius officiis , tum ſumma probitate,& ſingulari modeſtia. eum ego a me inuitiſſimus dimiſi,tum propter familiaritatẽ,& conſuetudinis ſuauitatẽ;tum qnod conſilio eius fideli,ac bono libenter vtebar. Sed vereor, ne iam mihi ſupereſſe verba putes, quæ dixeram defutura. Commendo tibi hominem, ſicut intelligis me,de quo ea ſupra ſcripſerim, debere commendare : a teque vehementer etiam atque etiam peto,vt,quod habet in tua prouincia negotij,expedias: quod tibi videbitur rectum eſſe,ipſi dicas.hominem facillimum, liberaliſſimumq.cognoſces. itaque te rogo, vt eum ſolutum, liberum,cõfectis eius negotiis per te, quamprimum ad me remittas.id mihi,fratrique meo gratiſſimum feceris. Vale.

EXPLANATIO.

NON *putaui fieri poſſe,vt mihi verba deeſſent ; ſed tamen in M.Lænio commendando deſunt.*]Simile illud ep.11.lib.11.Putares ne vnquam accidere poſſe, vt mihi verba deeſſent? deſunt autem propter hanc cauſſam,&c.M. LÆNIO] Brundiſino,de cuius officio in Ciceronem vide ep.4.lib.xiv.& in oratione pro Plancio,& pro Sextio. DIMISI,] ex prouincia.

Argumentum ep. 64.

AGit gratias de Nerone honorificentiſſime tractato ; & eundem Neronem omnibus in rebus, prætereaq.familiares eius Niſæos,& Strabonem Seruilium commendat. Eodem anno.

CICERO S. D. SILIO PROPRÆT. 64.

NERO meus mirificas apud me tibi gratias egit , prorſus incredibiles ; vt nullũ honorem ſibi haberi potuiſſe diceret , qui a te prætermiſſus eſſet. magnum fructum ex ipſo capies.nihil eſt enim illo adoleſcente gratius. ſed mehercule mihi quoque gratiſſimnm feciſti.pluris enim ex omni nobilitate neminem facio.itaque,ſi ea feceris,quæ ille per me tecum agi voluit,gratiſſimũ mihi feceris.primum de Pauſania Alabandenſi, ſuſtentes rem , dum Nero veniat. vehementer enim eius cauſſa cupere eum intellexi: itaque hoc valde te rogo. deinde Niſæos , quos Nero in primis habet neceſſarios , diligentiſſimeq.tuetur, ac defendit, habeas tibi cõmendatiſsimos : vt intelligat illa ciuitas, ſibi in Neronis patrocinio ſummũ eſſe præſidium.Strabonem Seruilium tibi ſæpe commendaui:nunc eo facio id impenſius,quod eius cauſſam Nero ſuſcepit. tantum a te petimus,vt agas eam rem,nec relinquas hominem innocentem ad alicuius,tui diſsimilis, quæſtum.

quæſtum.id tum gratum mihi erit: tum etiam exiſtimabo te humanitate tua eſſe vſum. Summa huius epiſtolæ hæc eſt,vt omnes omnibus rebus Neronem,ſicut inſtituiſti,atque feciſti.magnum theatrum habet iſta prouincia,non vt hæc noſtra,adoleſcentis nobilis, ingenioſi,abſtinentis cõmendationem,atque gloriam.quare ſi te fautore vſus erit, ſicut & vtetur profecto,& vſus eſt; ampliſſimas clientelas,acceptas a maioribus,confirmare poterit, & beneficiis ſuis obligare. hoc in genere ſi eum adiuueris eo ſtudio, quo oſtendiſti;apud ipſum præclariſſime poſueris,ſed mihi etiam gratiſsimum feceris. Vale.

EXPLANATIO.

NERO *meus*]non volgarem beneuolentiæ ſignificationem habet pronomẽ Meus. vide ep.42. Hic eſt Ti.Claudius Nero,cuius vxorẽ Liuiam Druſillam Augoſtus poſtea prægnantem abduxit. Matrimonium Tulliæ,Ciceronis filiæ,hoc ipſo tempore videtur expetiſſe: nec recuſauit Cicero,ſed, quos homines ea de re ad vxorem & filiam miſerat, ij Romam venerunt factis cum Dolabella ſpõſalibus.ep. 6.lib.vi.ad Att.Quæſtor fuit C.Cæſaris Alexandrino bello:pontifex in locum P.Scipionis ſubſtitutus: Colonias Narbonam,& Arelate duxit: occiſo Cæſare,de præmiis tyrannicidarum referẽdum cenſuit: præturam geſſit:Antonios in diſſenſione ciuili ſecutus eſt:poſtremo,pace facta, in vrbem reuerſus,vxorem ſuam Liuiam, ante iam Tiberium, qui poſtea imperator fuit, enixam, petenti Auguſto conceſſit: nec multo poſt e vita ceſſit.Suetonius,Velleius,Dio, alij.Nero Sabinũ vocabulum eſt,pro, fortis, ac ſtrenuus:vt ait Suetonius. Ex *omni nobilitate*] Nerones, Claudij, & Pulchri, patricij; Marcelli vero plebeij. Sed nobilitas non a genere patricio, (multi enim patricij nullos geſſere, aut male geſſere, magiſtratus: itaque nobiles non fuere) ſed a parentum, aut maiorum virtute ſumitur. vnde plebij multi nobiles.ep.16.P.Craſſum,ex omni nobilitate, adoleſcentem dilexi plurimum. IMPENSIVS,] vehementius.vnde Impenſum pretium,pro magnum,dixit & hic noſter ep.13.lib.xiv. ad Att.& Cæſar lib.iv.bel. Gal. MAGNVM *theatrum*] vt in theatro ſpectantur ea, quæ delectant: ſic iſta prouincia ſpectare & noſſe Neronis virtutes,iiſq.frui poteſt.

Argumentum ep. 65.

HISPONEM *in eo commendat,vt pactiones cum ciuitatibus conficiat. Eodem anno.*

CICERO S. D. SILIO PROPRAET. 65.

CVM P.Terentio Hiſpone,qui operas in ſcriptura pro magiſtro dat, mihi ſumma familiaritas, conſuetudoq.eſt. multaque, & magna inter nos officia paria,& mutua intercedunt.eius ſumma exiſtimatio agitur in eo,vt pactiones cum ciuitatibus reliquis conficiat.non me præterit,nos eam rẽ Epheſi expertos eſſe,neque ab Epheſiis vllo modo impetrare potuiſſe.ſed quando,quemadmodum omnes exiſtimant,& ego intelligo,tua cum ſumma integritate,tum ſingulari humanitate, & manſuetudine conſecutus es,vt, libentiſſimis Græcis,nutu, quod velis,conſequare: peto a te maiorem in modum,vt,honoris mei cauſſa, hac laude Hiſponem affici velis. Præterea cum ſociis ſcripturæ mihi ſumma neceſſitudo eſt, non ſolum ob eam cauſſam, quod ea ſocietas vniuerſa in mea fide eſt, ſed etiam, quod pleriſque ſociis vtor familiariſſime. ita & Hiſponem meum per me ornaris;& ſocietatem mihi coniunctiorem feceris: tuque ipſe & ex eius obſeruantia,gratiſſimi hominis, & ex ſociorum gratia, hominum ampliſſimorum, maximũ fructum capies;& me ſummo beneficio affeceris. ſic enim velim exiſtimes, ex tota tua prouincia,omniq.iſto imperio,nihil eſſe,quod mihi gratius facere poſſis. Vale.

EXPLANATIO.

OPERAS *in ſcriptura pro magiſtro dat,*] negotia publicanorum curat. Eodem ſenſu dixit epiſt.9. Eſt in operis ſocietatis. Scriptura vero eſt ratio tota publicanorum, qui vel decumas, vel portoria, vel paſcua redimunt. Sed hic Terentius videtur non in decumis,aut paſcuis, verum in portu tantum operas dediſſe. nam ep.10.lib.xi.ad Att.P.Terentius,meus neceſſarius, operas in portu, & ſcriptura Aſiæ pro magiſtro dedit. PACTIONES] pro pecunia publicanis debita. nam inter ſociorum ciuitates & publicanos Romanos controuerſia fere ſemper oriebatur in exactione vectigalium. NOS] cum in prouinciam venirem. NVTV,*quod velis,conſequare:*] ep. 22. Nutus tuus poteſt hominem in ciuitate retinere. HISPONEM *meum*] ep.42.64.

Argumentum ep.66.

CAECINAM *in colligendis Aſiaticæ negotiationis reliquijs commendat.Cæſare III.Lepido coſ.*

CICERO S. D. SERVILIO ISAVRICO, PROCOS. 66.

A. CAECINAM, maxime proprium clientem familiæ veſtræ, non commendarem tibi, cum ſcirem qua fide in tuos, qua clementia in calamitoſos ſoleres eſſe; niſi me & patris eius, quo ſum familiariſſime vſus, memoria, & huius fortuna ita moueret, vt hominis omnibus mecum ſtudiis, officiiſq. coniunctiſſimi mouere debeat. A te hoc omni contentione peto, ſic vt maiore cura, maiore animi labore petere non poſſim; vt ad ea, quæ tua ſponte ſine cuiuſquam commendatione faceres in hominem tantum, & talem, calamitoſum, aliquem afferant cumulum meæ litteræ, quo ſtudioſius eum, quibuſcumque rebus poſſis, iuues. quod ſi Romæ fuiſſes, etiã ſalutem A. Cæcinæ eſſemus, vt opinio mea fert, per te conſecuti: de qua tamen magnam ſpem habemus, freti clementia collegæ tui. nunc, quando, iuſtitiã tuam ſecutus, tutiſſimũ ſibi portum prouinciam iſtam eſſe duxit: etiã atque etiã te rogo, atq. oro, vt eũ & in reliquiis veteris negotiationis colligendis iuues, & ceteris rebus tegas, atque tueare. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

EXPLANATIO.

P. SERVILIO *Iſaurico*] cognomen accepit a patre, qui de Iſauris triumphauerat. PROCOS.] Aſiæ. A. CAECINAM] Liciniæ gentis. Plinius lib. xx. c. 18. ep. 5. lib. VI. PATRIS *eius*,] patrem Cæcinæ nobiliſſimum, optimumq. virum vocat ep. 6. lib. VI. HVIVS *fortuna*] exſulabat, quia Pompeianas partes ſecutus erat, & Cæſari præterea, ſcripto libro, maledixerat. ep. 7. lib. VI. SI ROMAE *fuiſſes*] in Aſia enim fuit, cum Cæſari de ſalute Cæcinæ, id eſt de reditu in vrbem, ſupplicatum eſt, nec impetratum. COLLEGAE *tui*] Cæſaris, qui ſecundum conſulatum cum Seruilio geſſit. PROVINCIAM *iſtam*.] Aſiam. VETERIS *negotiationis*] Aſiaticæ. vide ep. 8. lib. VI.

Argumentum ep. 67.

COMMENDAT *Andronem Laodicenſem. Eodem anno.*

CICERO S. D. SERVILIO 67.

EX prouincia mea Ciliciensi, cui ſcis τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas attributas fuiſſe, nullo ſum familiarius vſus, quam Androne, Arthemonis filio, Laodicenſi: eumq. habui in ea ciuitate tum hoſpitem, tum vehementer ad meæ vitæ rationem, & conſuetudinem accommodatum. quem quidem multo etiam pluris, poſtea quam deceſſi, facere cœpi, quod multis rebus expertus ſum gratum hominem, meiq. memorem: itaque eum Romæ libentiſſime vidi. non te enim fugit, qui plurimis in iſta prouincia benigne feciſti, quam multi grati reperiantur. Hæc propterea ſcripſi, vt me non ſine cauſſa laborare intelligeres, & vt tu ipſe eum dignum hoſpitio tuo iudicares. Feceris igitur mihi gratiſſimum, ſi ei declararis quanti me facias, id eſt, ſi receperis eum in fidem tuam, &, quibuſcumque rebus honeſte, ac ſine moleſtia tua poteris, adiuueris. hoc mihi vehemẽter erit gratum. idque vt facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

EX PROVINCIA *mea Ciliciensi.*] Ciliciensi, non Cilicia, dixit, quia non Cilicia tantum, ſed Aſiæ quoque pars ad eius imperium pertineret. ipſe τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas vocat. ex fuere, Laodicea, Cibyra, Apamea; quas Appius quoque texerat, vt ex epiſtolis lib. III. licet intelligere. quattuor præterea διοικήσεις cum ea prouincia tum fuere, Cilicia ipſa, vnde tota adminiſtratio nomen accipiebat, Pamphylia, Lycaonia, & Phrygiæ maioris pars vltra Mæandrum. qua de re diximus vberius epiſt. 1. lib. v. ad Att. AD MEAE *vitæ rationem, & conſuetudinem accommodatum.*] ep. 30. lib. 1. Hominem mihi aptum. QVAM *multi*] id eſt, quã pauci. eſt enim dictum cum ironia.

Argumentum ep. 68.

SIgnificat, quam ſibi gratum fuerit, curſus illius nauigationis cognoſcere. petit, vt de ſtatu prouinciæ, inſtitutiſq. ſuis perſcribat. poſtremo ſuum officium ad omnia pollicetur. Eodem anno ſed hanc epiſtolam ceteris, ad eundem Seruilium ſcriptis præponendam eſſe, ex ipſo facile intelligitur argumento.

CICERO S. D. SERVILIO ISAVRICO, PROCOS. COLLEGAE. 68.

GRATAE mihi vehementer tuæ litteræ fuerunt, ex quibus cognoui curſus nauigationum tuarum. ſignificabas enim memoriam tuam noſtræ neceſſitudinis; qua mihi

mihi nihil poterat eſſe iucundius. Quod reliquũ eſt, multo etiam erit gratius, ſi ad me de rep. id eſt de ſtatu prouinciæ, de inſtitutis tuis familiariter ſcribes. quæ quamquã ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentiſſime ex tuis litteris cognoſcam. Ego ad te, de reip. ſumma quid ſentiam, non ſæpe ſcribam, propter periculum eiuſmodi litterarum: quid agatur autem, ſcribam ſæpius: ſperare tamen videor, Cæſari, collegæ noſtro, fore curæ, & eſſe, vt habeamus aliquam remp. cuius cõſilijs, magni referebat, te intereſſe: ſed, ſi tibi vtilius eſt, id eſt glorioſius, Aſiæ præeſſe, & iſtam partem reip. male affectam tueri; mihi quoque idem, quod tibi, & laudi tuæ profuturum eſt, optatius debet eſſe. Ego, quæ ad tuã dignitatem pertinere arbitrabor, ſummo ſtudio, diligentiaq. curabo: in primisq. tuebor omni obſeruantia clariſſimum virum, patrem tuum: quod & pro vetuſtate neceſſitudinis, & pro beneficijs veſtris, & pro dignitate ipſius facere debeo. Vale.

EXPLANATIO.

COLLEGÆ] in auguratu. CÆSARI, *collega noſtro,*] non poteſt eſſe Cæſar, niſi in auguratu, collega Ciceronis. habuit igitur duo ſacerdotia: nã & pontifex maximus erat: quod ex hiſtoria patet. auguratus autem cognoſcitur ex oratione 2. in Antonium, & Dionis lib. XLII. Sic Q. Fabius Maximus, ille cũctator, pontifex & augur fuit. Liuius lib. XXX. Augur in locum eius inauguratus Q. Fabius Maximus, filius eius: in eiuſdem locum pontifex (nam duo ſacerdotia habuit) Ser. Sulpicius Galba. TVABOR] non, defendam, ſed colam. PATREM *tuum*:] qui cognomen Iſaurici, capta Iſauro, adeptus eſt, perijt extrema ſenectute, eodem anno, quo Cæſar eſt occiſus.

Argumentum ep. 69.

PETIT, *vt C. Curtium in fidem recipiat, habeatq. in numero ſuorum. Eodem anno.*

CICERO S. D. SERVILIO COLLEGÆ. 69.

C. CVRTIVS Mithres eſt ille quidem, vt ſcis, libertus Poſtumij, familiariſſimi mei, ſed me colit, & obſeruat æque, atque illum ipſum patronum ſuum. apud eum ego ſic Epheſi fui, quotieſcunque fui, tanquam domi meæ: multaq. acciderunt, in quibus & beneuolentiam eius erga me experirer, & fidem: itaque, ſi quid aut mihi, aut meorum cuipiam in Aſia opus eſt, ad hunc ſcribere cõſueui, huius cum opera, & fide, tum domo, & re vti, tanquam mea. Hæc ad te eo pluribus ſcripſi, vt intelligeres, me non vulgariter nec ambitioſe, ſed vt pro homine intimo, ac mihi perneceſſario, ſcribere. Peto igitur a te, vt in ea controuerſia, quam habet de fundo cum quodam Colophonio, & in ceteris rebus, quantum fides tua patietur, quantumq. tuo commodo poteris, tantum ei, honoris mei cauſſa, commodes. etſi, vt eius modeſtiam cognoui, grauis tibi nulla in re erit. ſi & mea commendatione, & ſua probitate, aſſecutus erit, vti de ſe bene exiſtimes: omnia ſe adeptum arbitrabitur. vt igitur eum recipias in fidem, habeaſq. in numero tuorum, te vehementer etiam atque etiam rogo. ego, quæ te velle, quæq. ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe, diligenterq. curabo. Vale.

EXPLANATIO.

LIBERTVS *Poſtumij,*] & Poſtumij, & Poſtumi, eſt in veteribus libris. Si, Poſtumij, legas: non videbitur Mithres a patrono ſuo nomen accepiſſe, cum vocetur Curtius: itaque fortaſſe rectius, Poſtumi, legetur; quod fuerit C. Curtij cognomen: vnde poſtea libertus C. Curtius Poſtumus Mithres dictus ſit. quamquam ſiletur interdum nouum cognomen, & vetus, nomen ponitur, vt hic, C. Curtius Mithres, & ep. 70. T. Ampius Menander. IN *Aſia*] Epheſus autem, vbi habitabat Mithres, in Ionia eſt, Ionia vero in Aſia. Varro lib. IV. de ling. Lat. Vt Aſia, ſic cœlum dicitur duobus modis. nam & Aſia, quæ non Europa, in qua eſt Syria; & Aſia dicitur prioris pars Aſiæ, in qua eſt Ionia, & prouincia noſtra Cilicia. HÆC *ad te eo pluribus ſcripſi, vt intelligeres, &c.*] Sic ep. 68. cum præpoſuiſſet commendandi cauſſas, intulit: Hæc propterea ſcripſi, vt me non ſine cauſſa laborare intelligeres. GRAVIS] in petẽdo. ep. 76. Numquam me grauem vobis eſſe voluiſſe.

Argumentum ep. 70.

COMMENDAT *libertum Balbi Menandrum. Eodem anno.*

CICERO S. D. SERVILIO COLLEGÆ. 70.

QVIA non eſt obſcura tua in me beneuolentia, ſic fit, vt multi per me tibi velint commendari. ego autem tribuo non numquam in vulgus, ſed plerumque neceſ-

ſarijs,

ſariis,vt hoc tempore.nam cum T. Ampio Balbo mihi ſumma familiariras,neceſſirudoque eſt.eius liberrum T. Ampium Menandrum,hominem frugi,& modeſtum,& patrono,& nobis vehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum. vehementer mihi gratum feceris, ſi, quibuſcumque rebus ſine tua moleſtia poteris, ei commodaris. quod vt facias,te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

EXPLANATIO.

TRIBVO *non numquam in vulgus,*] alienos etiam interdum commendo. T. AMPIO *Balbo*] ep. 12.lib.VI. FRVGI,] Frugi,& Nequam,opponuntur.eſt autem propria laus in ſeruo, & in liberto:ſed trāsfertur etiā ad ingenuos:& in rege quoque Deiotaro frogalitatē Cicero laudauit. nā in oratione pro illo habita, Omnes. inquit, ſunt in illo regiæ virtutes,ſed præcipue ſingularis,& admirāda frugalitas.

Argumentum ep. 71.

T. Aguſium commendat,veterem amicum. Eodem anno.

CICERO S. D. SERVILIO COLLEGÆ. 71.

MVLTOS tibi commendem, neceſſe eſt;quando omnibus nota noſtra neceſſitudo eſt,tuaq; in me beneuolentia. ſed tametſi omnium cauſſa, quos commendo, velle debeo: tamen cum omnibus non eadem mihi cauſſa eſt. T. Aguſius & comes meus fuit illo miſerrimo tempore, & omnium itinerum, nauigationum, laborum, periculorum meorū ſocius:neque hoc tempore diſceſſiſſet a me,niſi ego ei permiſiſſem. quare ſic tibi eum commendo, vt vnum de meis domeſticis, & maxime neceſſariis. pergratum mihi feceris,ſi enm ita tractaris,vt intelligat hanc commendationem ſibi magno vſui, atque adiumento fuiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

MVLTOS *tibi commendem, neceſſe eſt,*] ſententia eadem,nō iiſdem verbis, initio ſuperioris epiſtolæ. ILLO *miſerrimo tempore,*] exſulij mei.

Argumentum ep. 72.

PETIT *a Seruilio,vt omnibus rebus Cærelliæ benigne faciat. Eodem anno.*

CICERO S. D. SERVILIO COLLEGÆ. 72.

CÆRELLIAE, neceſſariæ meæ,rem,nomina,poſſeſſiones Aſiaticas commendaui tibi præſens in hortis tuis quam potui diligentiſſime: tuque mihi,pro tua conſuetudine, proque tuis in me perpetuis, maximiſq; officiis,omnia te facturum liberaliſſime recepiſti.meminiſſe te id ſpero:ſcio enim ſolere: ſed tamen Cærelliæ procuratores ſcripſerunt,te,propter magnitudinē prouinciæ, multitudinemq; negotiorum, etiam atque etiam eſſe commonefaciendum.Peto igitur, vt memineris,te omnia,quæ tua fides pateretur,mihi cumulate recepiſſe.equidem exiſtimo habere te magnam facultatem (ſed hoc tui eſt conſilij,& iudicij)ex eo S.C.quod in heredes C. Vennonij factum eſt,Cærelliæ commodandi.id S.C.tu interpretabere pro tua ſapientia. ſcio enim eius ordinis auctoritatem ſemper apud te magni fuiſſe. quod reliquum eſt,ſic velim exiſtimes, quibuſcumque rebus Cærelliæ benigne feceris,mihi te gratiſſimum eſſe facturum. Vale.

EXPLANATIO.

CÆRELLIÆ,] hæc mulier,philoſophiæ dedita, valde Ciceronem obſeruauit,eiuſque ſcripta libenter legit.ep.22.ad Att.lib.XIII. Mirifice Cærellia,ſtudio videlicet philoſophiæ flagrans,deſcribit a tuis:iſtos ipſos de finibus habet. Dio lib.XLVI. Caleni verba recitat, laſciuiā ac libidinoſam cum Cærellia conſuetudinem Ciceroni exprobrantis. NOMINA,] pecuniam illi debitam. QVÆ *tua fide pateretur,*] qui iuſtitiam,& dignitatem reip.tuetur,ſidem ſeruat. INTERPRETABERE] iudicabis,an eam, quam ego arbitror, facultatem habeas ex eo S.C. Cærelliæ commodandi.

Argumentum ep. 73.

GRatulatur Philippo, quod incolume fama & rep. ſaluus ad vrbem reuertiſſet: de Egnatio, & Oppio gratias quodam modo agit; petit,vt Antipatri filios ſibi condonet. Incertus annus: &

hac

hæc epiſtola videtur poſt ſequentem fuiſſe collocanda. hæc enim ſcripta, reuerſo ad vrbem Philippo: illa, prouinciam adminiſtrante.

CICERO S. D. Q. PHILIPPO PROCOS. 73.

GRATVLOR tibi, quod ex prouincia ſaluum te ad tuos recepiſti incolumi fama, & rep. quod ſi Romæ te vidiſſem, coram gratias egiſſem, quod tibi L. Egnarius, familiariſſimus meus, abſens, L. Oppins præſens curæ fuiſſet. Cnm Antipatro Derbere mihi non ſolum hoſpitiũ, vetum etiam ſumma familiariras intercedit. ei te vehementer ſuccenſuiſſe audiui, & moleſte tuli. de re nihil poſſum iudicare. niſi illnd mihi certe perſuadeo, te talem virum nihil temere feciſſe. A te autem pro vetere noſtra neceſſitudine etiã atque etiam peto, vt eius filios, qui in tua poteſtate ſunt, mihi potiſſimum condones: niſi quid exiſtimas in ea re violari exiſtimarionem tuam: quod ego ſi arbirrarer, nnmquam te rogarem, mihiq. tua fama multo antiqnior eſſet, quam illa neceſſitudo eſt. ſed mihi ita perſuadeo, (poteſt fieri, vt fallar) eam tem landi tibi potins, quã vituperationi, fore. quid fieri poſſit, & quid mea cauſſa facere poſſis, (nam, quid velis, nõ dubito) velim, ſi tibi graue non erit, certiorem me facias. Vale.

EXPLANATIO.

Q. PHILIPPO] Marciæ gentis. opinor eum eſſe, qui belli ciuilis anno primo tribunus pl. fuit Cæſar lib. 1. bel. ci. PROCOS.] ſuſpicor hoc verbum abundare, & additum ab aliquo, qui putauit, cum in ſequentis epiſtolæ inſcriptione Proconſul Philippus vocetur, multo magis in hac, quæ ordine antecedit, vocari debere: cum peruerſus, vt iam diximus, ordo ſit, & illam, quæ ſequitur, huic omnino præponendam eſſe conſtet. Quomodo enim proconſul appellari poteſt, cum in vrbem, depoſito imperio, redierit? in vrbe enim potius Philippum eſſe, quam ad vrbẽ, facile credo: cum dicat Cicero: Quod ſi Romæ te vidiſſem, coram gratias egiſſem: & quia, qui ad vrbem morabantur, triumphum expetebant: cuius rei nulla fit mentio in epiſtola: nec vero triumphauit vnquã hic Q. Philippus. EX *prouincia*] Aſia in qua negotiabatur L. Oppius, qui nominatur in hac, & commendatur in ſequenti epiſtola. ſupra, ep. 43. L. Oppius Philomeli negotiatur. Philomelum autem quis neſcit in Aſia fuiſſe? præterea L. Egnatij, qui cum Oppio hic nominatur, Aſiatica negotia nominãtur ep. 45. NISI *illud*] Niſi, pro Sed, vt ep. 1. Niſi tamen multo minus tibi concedi poteſt, quam illi, laborare ſine cauſſa. FACERE *poſſis*,] quid tibi liceat per exiſtimationem tuam: nam de voluntate non dubito.

Argumentum ep. 74.

OPPIVM *præſentem, & Egnatij abſentis negotia commendat.*

CICERO S. D. PHILIPPO PROCOS. 74.

ETSI non dubito pro tua in me obſeruantia, proq. noſtra neceſſitudine, quin commendationem meam memoria teneas: tamen etiam atque etiã eundem tibi L. Oppium, familiarem meum, præſentem, & L. Egnatij, familiariſſimi mei, abſentis, negotia commendo. tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt, familiaritaſque; vt, ſi mea res eſſet, non magis laborarem. quapropter gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, vt is intelligat me a te tantum amari, quantnm ipſe exiſtimo. hoc mihi gratius facere nihil potes. idq. vt facias te vehementer rogo. Vale.

Argumentum ep. 75.

COmmendat Auianum Flaccum. Cum ſcripta ſit hæc epiſtola anno ſequenti poſt frumentariam Pompeij Magni curationem; quod ex ipſa liquet: & Pompeius ei muneri, quinquennium præfuerit; quod Cicero ep. 1. lib. IV. ad Att. & Dio lib. XXXIX. teſtantur: apte videtur in eum annum referri poſſe, quo conſules fuere Pompeius III. & Scipio, aut initio conſulatus Sulpicij, & Marcelli.

CICERO S. D. T. TITIO T. F. LEGATO. 75.

ETSI non dubito, quin apud te mea commendatio prima ſatis valeat: tamen obſequor homini familiariſſimo C. Auiano Flacco: cuius cauſſa omnia tum cupio, tum mehercule etiam debeo. de quo & præſens tecum egi diligenter, cum tu mihi humaniſſime reſpondiſti: & ſcripſi ad te accurate antea. ſed putat intereſſe ſua, me ad te quã ſæpiſſime ſcribere. quare velim mihi ignoſcas, ſi, illius voluntati obtemperans, minus videbor meminiſſe conſtantiæ tuæ. A te idem illud peto, vt de loco, quo deportet frumentũ

&de

& de tempore Auiano commodes. quorum vtrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompeius iſti negotio præfuit. ſumma eſt, in quo mihi gratiſſimum facere poſsis, ſi curaris, vt Auianus, quando ſe a me amari putat, me a te amari ſciat. erit id mihi pergratum. Vale.

EXPLANATIO.

LEGATO] rei frumentariæ præpoſito: vt infra cognoſcitur. OBSEQVOR *homini familiariſſimo.*] infra. Illius voluntati obtemperans. DE *loco, & de tempore.*] vtrumque cupiebat Auianus, vt frumentum ſuum in opportunum locum deferre, tantumq. temporis habere poſſet, quantum ad eam rem ſatis eſſe videretur. DVM *Pompeius iſti negotio præfuit.*] non triennium, ſed quinquennium frumentario negotio præfuit Pompeius. notat igitur Cicero tempus, non quo Pompeius eam curam geſſit, ſed quo beneficium Auiano impetrauit.

Argumentum ep. 76.

PEtit, vt C. Valgius emptam in agro Fregellano poſſeßionem liberam, immunemq. habeat. Incertus annus.

CICERO S. D. QVATTVORVIRIS, ET DECVRIONIBVS. 76.

TANTAE mihi cum Q. Hippio cauſſæ neceſſitudinis ſunt, vt nihil poſſit eſſe coniunctius, quã nos inter nos ſumus. quod niſi ita eſſet, vterer mea conſuetudine, vt vobis nulla in re moleſtus eſſem. etenim vos mihi optimi teſtes eſtis, cũ mihi perſuaſum eſſet, nihil eſſe, quod a vobis impetrare non poſſem, numquam me tamen grauem vobis eſſe voluiſſe. vehemẽter igitur vos etiam atque etiã rogo, vt honoris mei cauſſa liberaliſſime C. Valgium Hippianum tractetis, remq. cum eo conficiatis; vt, quam poſſeſſionẽ habet in agro Fregellano, a vobis emptam, eam liberam, & immunem habere poſſit. id ſi a vobis impetraro, ſummo me beneficio veſtro affectum arbitrabor. Valete.

EXPLANATIO.

QVATTVORVIRIS, *& decurionibus.*] Fregellanis. Fregellæ, colonia fuit, deducta, vt oſtendit Velleius, anno vrbis 424. quattuoruiri igitur non modo municipiis, verum coloniis quoque præerant, item vt conſules Romæ: quamquam & duumuiri in pleriſque coloniis, atque adeo in nonnullis municipii fuere. quod lib. 2. de Antiquo Italiæ iure Carolus Sigonius egregie docuit. DECVRIONIBVS] vide ep. 18. lib. VI. C. VALGIVM *Hippianum*] Q. Hippij, ſupra nominati, filium naturalem, adoptatum autem a C. Valgio, a quo prænomen, & nomen, vetere producto nomine, accepit.

Argumentum ep. 77.

NArrat officium ſuum in ſupplicatione decernenda; ſeque numquam ei defuturum pollicetur: commendat M. Bolanum: petit, vt ſibi ſeruum ſuum fugitiuum Dionyſium reſtituendum curet. Cæſare IIII. cos. ſine collega, confecto Hiſpanienſi bello: ex quo reuertit in vrbem, vt ait Velleius, menſe Octobri.

CICERO S. D. P. SVLPICIO IMP. 77.

CVM his temporibus non ſane in ſenatum ventitarem; tamen, vt tuas litteras legi, non exiſtimaui me, ſaluo iure noſtræ veteris amicitiæ, multorumq. inter nos officiorum, facere poſſe, vt honori tuo deeſſem: itaque affui, ſupplicationemq. tibi libenter decreui; nec reliquo tempore vllo aut rei, aut exiſtimationi, aut dignitati tuæ deero. atque vt hoc tui neceſſarij ſciant, hoc me animo erga te eſſe, velim facias eos per litteras certiores; vt, ſi quid tibi opus ſit, ne dubitent mihi iure ſuo denunciare. M. Bolanum, virum bonum, & fortem, & omnibus rebus ornatum, meumq. veterem amicum, tibi magnopere commendo. pergratum mihi feceris, ſi curaris, vt is intelligat hanc commendationem ſibi magno adiumento fuiſſe. ipſumque virum optimum, gratiſſimumque cognoſces promitto tibi, te ex eius amicitia magnam voluptatem eſſe capturum. Præterea a te peto maiorem in modum pro noſtra amicitia, & pro tuo perpetuo in me ſtudio, vt in hac re etiam elabores. Dionyſius, ſeruus meus, qui meam bibliothecam multorum nummorũ tractauit, cum multos libros ſurripuiſſet, nec ſe impune laturũ putaret, aufugit. is eſt in prouincia tua. eum & M. Bolanus, familiaris meus, & multi alij Naronæ viderunt.

viderunt. ſed cum ſe a me manumiſſum eſſe diceret, crediderunt. hunc tu ſi mihi reſtituendum curaris; non poſſum dicere, quam mihi gratum futurum ſit. res ipſa parua, ſed animi mei dolor magnus eſt. vbi ſit, & quid fieri poſſit, Bolanus te docebit. ego, ſi hominem per te recuperaro, ſummo me a te beneficio affectum arbitrabor. Vale.

EXPLANATIO.

P. SVLPICIO] Bernardinus Rutilius, qui opiniones quaſdam ſuas in familiares, vt vocant, Ciceronis epiſtolas, me puero, edidit, legendum arbitrabatur, P. Vatinio, adductus in hanc ſententiam ea ratione, quia Cicero de ſeruo ſuo Dionyſio ſcribit in hac epiſtola: de quo item Vatinius ad Ciceronem in duabus, 9. 10. lib. v. & ad eum Cicero epiſt. x1. ibidem. Sēſit idem poſtea Corradus in ſuis ſcholiis. Mihi non ſatis neque Rutilij, neque Corradi ſententia, quam alij poſtea ſecuti ſunt, probatur. nam vt illud omittam, quod hæc huius epiſtolæ verba: Saluo iure noſtræ veteris amicitiæ: & quæ ſunt infra: Pro tuo perpetuo in me ſtudio: non videntur in Vatinium conuenire, cuius erga Ciceronem perpetuum certe ſtudium non fuerat, inimicitiis, oratione aduerſus eum notiſſimis, vt hoc, inquam, omittam, quod exigui ponderis non eſt; valde me mouet ea ratio, quod poſt ſupplicationem decretam ſcribit Cicero de ſeruo ſuo ad Sulpicium: at Vatinio decreta ſupplicatio videtur Octobri mēſe, vt ex ep. 10. lib. v. non dubiam facere coniecturam licet. Scripſit enim Vatinius Nonis Dec. eam epiſtolam; cum de ſupplicatione decretā iā e Ciceronis litteris cognouiſſet. ante Nouembrem autem alteram eiuſdem epiſtolam acceperat Cicero, datā V. id. Quinct. in qua de fuga ſerui Dionyſij ſe audiuiſſe ſignificauit. quod cum ita ſit; cui veriſimile videatur, hanc epiſtolā, Sulpicio inſcriptam, in qua de ſupplicatione decreta ſit mentio, ad Vatinium de Dionyſij fuga, multo ante ſupplicationem ei cognita, vt ignota de re miſſam eſſe? Ad hanc rationem accedit altera, ipſa quoque, vt arbitror, non contemnenda. Nam cum Cicero ſupplicationem decretam Sulpicio ſignificat, eodem tēpore M. Bolanum commendat. Vatinius autem in epiſtola ſua de ſupplicatione ſibi decreta reſpōdens, verbum de Bolano nullum facit. Conſenſum omitto veterum librorum, quibus in omnibus perſpicue ſcriptum video, ne vna quidem littera veritatem obſcurante, P. Sulpicio. Reſtat illa dubitatio: cum in Vatinij imperio vrbs Narona fuerit, vt ex ipſius epiſtolis intelligitur, qui poſſit eadem vrbs eſſe in imperio Sulpicij. Placere video doctis viris, id quod ego quoque ſemper exiſtimaui, Vatinij, qui tribunatū e Cæſaris primum conſulis volūtate geſſerat, & Sulpicij, qui eiuſdē Cæſaris legatus fuerat, in Gallia, communē fuiſſe prouinciam Illyricum; & eo magis, quod iidem in re quoque maritima, contra Octauiū Pompeianum in Illyrico præclare geſta, collegæ fuerant: vt apud Oppium ſcriptum eſt. At Vatinium de Illyrico ſine Sulpicio triumphaſſe, faſti docent: ex quo ſequi videtur, vt ſolus Illyrico præfuerit. Hoc refellere non difficile eſt. potuit enim toto triennio, quo Vatinius Illyricum adminiſtrauit, ideſt a quarto Cæſaris conſulatu ad Lepidum, & Plancum conſules, aliquid in prouincia Sulpicius offendere, aut a Cæſare ipſo reuocari, aut poſt obitum Cæſaris ab Octaniano rerum perito: potuit ante Lepidi, & Planci conſulatum interire: fortaſſe etiam hunc honorē Octauianus, cum omnia non iure, non more, ſed ex dominantium libidine gererentur, vni Vatinio gratiæ cauſſa largiri voluit. HIS *temporibus*] amiſſa libertate: vt bono ciui, quæ de rep. ſentit, ſine periculo dicere non liceat. EXISTIMATIONI, *aut dignitati*] plus eſt Dignitas, quam Exiſtimatio. nam dignitas honoribus cōparatur: exiſtimatio ad priuatę quoque vitæ laudem ſpectat. itaque diſtinguūtur in epiſtola quoque ad M. Brutum: Reſpondi id, quod ſentiebā & dignitati, & exiſtimationi tuę maxime conducere. SERVVS *meus*,] anagnoſtes. epiſt. 9. lib. v. MVLTORVM *nummorum*] magni pretij. ita locutus & in Verr. lib. 1v. Signum a Sociis pecuniæ magnæ ſuſtulit. NARONÆ *viderunt*.] hoc Vatinius nō audiuit, cum Naronæ tamen ſatis diu fuerit, ſed eum cum Vardæis eſſe. quod mirari l.cet. quamquam & fieri poteſt, & ſæpe contingit, vt longinqua ſciamus, quæ propinqua neſcimus.

Argumentum ep. 78.

PETIT, *vt Democritum Sicyonium in ſuam fidem recipiat. Cæſare* 111. *& Lepido cos.*

CICERO S. D. ALLIENO PROCOS. 78.

DEMOCRITVS Sicyonius non ſolum hoſpes meus eſt, ſed etiam, quod non multis contingit, Græcis præſertim, valde familiaris. eſt enim in eo ſumma probitas, ſumma virtus, ſumma in hoſpites liberalitas, & obſeruantia: meq. præ ceteris & colit, & obſeruat, & diligit. eum tu non modo ſuorum ciuium, verumetiam prope Achaiæ principem cognoſces. huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio, & munio. cognitum, per te ipſum, quæ tua natura eſt, dignum tua amicitia, atque hoſpitio iudicabis. Peto igitur a te, vt, his litteris lectis, recipias eum in tuam fidem, polliceare omnia te facturum mea cauſſa. de reliquo, ſi, id quod confido fore, dignum eum tua amicitia, hoſpitioq. cognoueris: peto, vt eum complectare, diligas, in tuis habeas. erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

EXPLANATIO.

ALLIANO *procos.*] Proconſul vocatur, nondum tamen geſto conſulatu. Oppius in libro de bello Africo modo Prætorem, modo proconſulem vocat, vtrumque more epiſt. 17. libro 2. Præerat au-

tem Siciliæ Allienus; vt idem Oppius oſtendit, & ex epiſtola ſequenti cognoſcitur. Allienus opinor gentis nomen eſſe, ex iis, quæ a deſinentibus in ius excipiuntur, vt a Vibio Vibienus, a Matio Matienus: Sic ab Allio Allienus. Alliam autem gentem in Commodo Lampridius nominat. SICYONIVS] a Sicyone, Achaiæ vrbe. ET *colit, & obſeruat*,] colit, honore obſeruat, aſſiduitate, & officio. Colimus etiam ea, quæ oculis non cernimus, vt Deum, obſeruamus tantum ea, quæ ſub oculos cadunt, vt homines. itaque; & Deum, & homines colere, proprie dicitur; obſeruare Deum, non dicitur. MVNIO.] pro Cluentio: Vt ad hoc nefarium facinus accederet, aditum ſibi aliis ſceleribus ante muniuit. Munire viam, proprie dicitur: ad alia multa transfertur. quod Ciceronis exempla declarãt. QVÆ *tua natura eſt*,] Simile illud ep. 5. lib. 1 v. Qui illius amor in te fuit. Ad quẽ locum exempla cõtulimus. COMPLECTARA, *diligas, in tuis habeas.*] nihil otioſum. plus enim eſt, Diligas, quam Complectare: plus, in tuis habeas, quam Diligas. non enim, quos cõplectimur, ſemper diligimus neque, quos diligimus, ſemper in noſtris habemus.

Argumentum ep. vlt.

CAIVM, *& Marcum, Auianos, fratres, commendat. Eodem anno.*

CICERO S. D. ALLIENO PROCOS. *79.*

ET te ſcire arbitror, quanti fecerim C. Auianum Flaccum: & ego ex ipſo audieram, optimo, & gratiſſimo homine, quã a te liberaliter eſſet tractatus. eius filios, digniſſimos illo patre, meoſq. neceſſarios, quos ego vnice diligo, commendo tibi ſic, vt maiore ſtudio nullos commendare poſſim. C. Auianus in Sicilia eſt: Marcus eſt nobiſcum. vt illius dignitatem præſentis ornes, rem vtriuſque defendas, te rogo. hoc mihi gratius in iſta prouincia facere nihil potes. idq. vt facias, te vehemẽter etiã atque etiã rogo. Vale.

EXPLANATIO.

ET *te ſcire arbitror*,] ſimile principium epiſt. 62. & ad Att. ep. 9. lib. 1. epiſt. 7. lib. x. C. AVIANVM *Flaccum*] Auianus Æmiliorum cognomen fuit, ep. 25. Flaccus Valeriorum. fortaſſe igitur hic gemino cognomine vtebatur, quia, cum eſſet Valeriæ gentis, adoptione tranſiit in Æmiliam, ita & vetus remanſit, & nouum cognomẽ acceſſit. Perierat autem, cum hæc epiſtola ſcripta eſt. ep. 35. QVANTI *fecerim*,] ſuum familiariſſimum vocat ep. 35. QVAM *a te liberaliter eſſet tractatus.*] vixit igitur Allieno Siciliam obtinente. DIGNITATEM] vel ipſius propriam, vel familiæ. Titonem patroni ſui Ciceronis epiſtolas eo, quo paſſim leguntur, ordine collocaſſe, proditũ eſt. id ego non libenter credo: libenter enim eum, quem Cicero ipſe & vehementer dilexit, & laudauit ſæpe vt litteratum, ac diligentem, graui negligentiæ culpa libero. Feramus illud, atque etiam probemus conſilium, quod eas epiſtolas, quæ ad vnum ſcriptæ ſunt, puta ad Lentulum, Cœlium, Appium, alios ve, ſimul omnes voluerit coniungere, & rationem habere perſonarum potius, quam temporum: cum ſatis conſtet, ſi tempora ſpectentur, interponi debuiſſe multas: ſed peccaſſe eum in iis ipſis, quas eidem inſcriptas aggregabat, nec vidiſſe ordinem, quem vel adſcripta cuique dies, vel argumentum oſtendebat, magnopere miror. Quid, quod in iis diſponẽdis, quas ad ipſum ſcripſerat Cicero, item vt in aliis peccauit? quod vitium quia non licet excuſare; libenter, vt dixi, Titone abſoluto, quemuis alium condemnauerim. Quis eſt autem, qui neſcis, cum ad intelligentiam, tum ad memoriæ diuturnitatem pertinere plurimũ, ſi, quo geſtæ, ſcriptæ ve ſunt, eodem res ordine cognoſcantur? Itaque operæpretium eſſe duxi, has ad Terentiam epiſtolas per annos digerere, ordine ſeruato, quem docti homines ante nos & viderunt, & rationibus probarunt. Prima eſt, quam ſcripſit in exſulio, anno vrbis

DCXCV. Piſone & Gabinio cos. Ego minus ſæpe. pridie Kal. Mai.
Noli putare. In exſulio, III. non. Oct. Et litteris multorum. In exſulio, VI. Kal. Dec.
Accepi. In exſulio, pridie Kal. Dec.

DCCIII. Paullo & Marcello cos. Si tu, & Tullia, lux noſtra. Cum ex prouincia rediret. XV. Kal. Nou.

DCCIV. Lentulo & Marcello cos. Conſiderandum. Cum ortum eſſet ciuile bellum, & oræ Campanæ Cicero præeſſet. IX. Kal. Febr. Veſtrum iam conſilium eſt. Poſtridie, Minturnis.
Omnes moleſtias. Cum ad Pompeium in Græciam nauigaturus eſſet. VI. id. Iun.

DCCV. Cæſare II, Seruilio cos. Valetudinem tuam. In caſtris Pompeij. IV. non. Iun.
Da operam. In caſtris Pompeij. Nec ſæpe eſt. In caſtris Pompeij. idibus Quinct.
Quod nos. Brundiſij, cum in Italiam Cicero poſt Pharſalicam pugnam veniſſet. pridie non. Nou.
In maximis. Brundiſij. Ad Ceteras. Brundiſij. Si quid haberem. Brundiſij.

DCCVI. Cæſare dictatore iterum, nondum creatis conſulibus. Etſi eiuſmodi Brundiſij, pridie non. Ian.

Tullia noſtra.	Brundiſij,	XVII. Kal.	Quinct.
Conſtitueramus.	Brundiſij,	XII. Kal.	Quinct.
Quid fieri placeret.	Brundiſij,	VII. id.	Quinct.
Quod ſcripſi.	Brundiſij,	VI. id.	Quinct.
Nos neque.	Brundiſij,	IV. id.	Quinct.
Redditæ.	Brundiſij,	pridie id.	Sext.
Nos quotidie.	Brundiſij,	Kalendis	Sept.
In Tuſculanum.	Brundiſij,	Kalendis	Oct.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS, QVAE FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM QVARTVMDECIMVM, AD TERENTIAM VXOREM,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. XIV.

PVLSVS e patria, P. Clodij tribuni pl. rogatione iniquiſſima, deflet ſuam ſuorumq. calamitatem, culpam conferens in amicorum conſilia. De reditu in patriam, licet obſtent multa, ſtudio tamen fretus tribunorum pl. Lentuli conſulis, Pompeij, & Cæſaris, non deſperat. Subiungit de familia, de peſtilentia, de Plancij, Macedoniæ quæſtoris, erga ſe officio, de Piſonis, generi ſui, humanitate, virtute, amore in ſe, ſuoſq. omnes. Purgat ſe de Q. fratre. Gratias a ſe per litteras ijs eſſe actas dicit, quibus agendas eſſe Terentia ſcripſerat. Vici vendstionem prorſus improbat. Piſone, & Gabinio coſ.

CICERO TERENTIÆ SVÆ, TVLLIOLÆ SVÆ, CICERONI SVO S. D. I.

ET LITTERIS multorum, & ſermone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam virtutem, & fortitudinem eſſe, teq. nec animi, nec corporis laboribus defatigari. me miſerum, te, iſta virtute, fide, probitate, humanitate, in tantas ærumnas propter me incidiſſe? Tulliolamq. noſtram, ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus? nam quid ego de Cicerone dicam? qui cum primum ſapere cœpit, acerbiſſimos dolores, miſeriaſq. percepit. quæ ſi, vt tu ſcribis, fato facta putarem; ferrem paullo facilius: ſed omnia ſunt mea culpa commiſſa; qui ab iis me amari putabam, qui inuidebant; eos non ſequebar, qui petebant. quod ſi noſtris conſiliis vſi eſſemus; neque apud nos tantum valuiſſet ſermo aut ſtultorum amicorum, aut improborum: beatiſſimi viueremus. nunc, quando ſperare nos amici iubent; dabo operam, ne mea valetudo tuo labori deſit. res quanta ſit, intelligo, quantoq. fuerit facilius manere domi, quam redire. ſed tamen, ſi omnes tribunos pl. habemus, ſi Lentulum tam ſtudioſum, quam videtur, ſi vero etiam Pompeium, & Cæſarem: non eſt deſperandum. De familia, quo modo placuiſſe amicis ſcribis, faciemus. De loco, nunc quidem iam abiit peſtilentia; ſed, quamdiu fuit, me non attigit. Plancius, homo officioſiſſimus, me cupit eſſe ſecum, & adhuc retinet. ego volebam loco magis deſerto eſſe in Epiro, quo neque Hiſpo veniret, nec milites: ſed adhuc Plancius me retinet. ſperat poſſe fieri, vt mecum in Italiam decedat. quem ego diem ſi videro; & ſi in veſtrum complexum venero; ac ſi & vos, & me ipſum recuperaro: ſatis magnum mihi fructum videbor percepiſſe & veſtræ pietatis, & meæ. Piſonis humanitas,

tas, virtus, amor in omnes nos tātus eſt, vt nihil ſupra poſſit. vtinam ea res ei voluptati ſit: gloriæ quidē video fore. De Q. fratre nihil ego te accuſaui; ſed vos, cū præſertim tam pauci ſitis, volui eſſe quam coniunctiſſimos. Quibus me voluiſti agere gratias, egi, & me a te certiorem factum eſſe ſcripſi. Quod ad me, mea Terentia, ſcribis, te vicum vendituram: quid, obſecro te, (me miſerum) quid futurum eſt? &, ſi nos premet eadem fortuna; quid puero miſero fiet? Non queo reliqua ſcribere; (tanta vis lacrymarum eſt) ne te in eundem fletum adducam. tantum ſcribo: ſi erunt in officio amici pecunia non deerit: ſi non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris. Per fortunas miſeras noſtras, vide, ne puerum perditum perdamus. cui ſi aliquid erit, ne egeat: mediocri virtute opus eſt, & mediocri fortuna, vt cetera cōſequatur. Fac valeas, & ad me tabellarios mittas; vt ſciā, quid agatur, & vos quid agatis. mihi omnino iam breuis exſpectatio eſt. Tulliolæ, & Ciceroni ſalutem dic. Valete. D. ante diem VI. Kal. Dec. Dyrrhachij. Dyrrhachium veni; quod & libera ciuitas eſt, & in me officioſa, & proxima Italiæ. ſed, ſi offendet me loci celebritas, alio me conferam, & ad te ſcribam.

EXPLANATIO.

TERENTIÆ] hæc quater nupſit, Ciceroni, Salluſtio hiſtorico, Meſſallæ Coruino, Vibio Ruſo. Dio lib. LVII. & diuus Hieronymus lib. 1. aduerſus Iouinianum. Vixit annos CIII. Plinius lib. VII. cap. 48. CVM *primum ſapere cœpit,*] hoc tempore annum agebat ætatis ſuæ Cicero filius octauum. natus enim erat Cotta & Torquato coſ. vt ex ep. 1. lib. 1. ad Atticum licet intelligere. AB *ijs me amari putabam, qui inuidebant.*] carpit Pompeium, Hortenſium, Arrium, & alios; qui auctores ei fuerunt, vt Clodio tribuno pl. cederet, ne ciuilis contentionis cauſſa eſſet. hos deſignat ep. 10. lib. III. ad Att. cum ait: Hic vtrum tandē ſum accuſandus, quod doleo, an, quod commiſi, vt hæc aut non retinerem; quod facile fuiſſet, niſi intra parietes meos de mea pernicie conſilia inirentur; aut certe viuus amitterem? Et ibidem, epiſt. 13. Quod ſcribis, te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici: mihi vero mēs integra eſt, atque vtinam tam in periculo fuiſſet, cum ego iis, quibus meam ſalutem cariſſimam eſſe arbitrabar, inimiciſſimis, crudeliſſimiſq. ſum vſus: qui vt me paullum inclinari timore viderunt, ſic impulerunt, vt omni ſuo ſcelere, perfidia abuterentur ad exitium meum. Et ep. 15. ibidē: quod ſi quiſquam fuiſſet, qui me, Pompeij minus liberali reſpōſo perterritum, a turpiſſimo conſilio reuocaret; aut occubuiſſem honeſte, aut victores hodie viueremus. Et in eadem, infra: Proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea præſidia neglexi, totam Italiam, in me erectam ad me defendendam, deſtitui, & reliqui. Et ep. 19. ibidem: Si me a meis conſiliariis proditum, & proiectum vides. Et epiſt. 3. lib. 1. ad Q. fr. Quantum Hortenſio credendum ſit, neſcio: me ſumma ſimulatione amoris, ſummaq. aſſiduitate quotidiana ſceleratiſſime, inſidioſiſſimeque tractauit, adiuncto quoque Arrio: quorum ego conſiliis, promiſſis, præceptis deſtitutus in hanc calamitatem incidi. EOS *non ſequebar, qui petebant.*] L. Lucullum præcipue ſignificat, qui ſuaſit, vt armis cum Clodio decertaret potius, quam in exſulium iret. Plutarchus. Vel hoc de Cæſare dixit: a quo delatam legationem accipere noluit. epiſt. 3. Meum fuit officium, legatione vitare periculum. & ad Att. epiſt. 18. libro 2. NOSTRIS *conſilijs,*] vt pugnarem potius, quam e patria diſcederem. DABO *operam, ne mea valetudo tuo labori deſit.*] dabo operam, vt valeam: ne tu pro mea ſalute fruſtra laborem ſuſcipias. QVANTO *fuerit facilius, manere domi, quam redire.*] epiſt. 3. Eiicere nos magnum fuit, excludere facile eſt. OMNES *tribunos pl.*] deſignatos. nondum enim magiſtratum inierant. octo tribuni pl. Ciceroni operam tulerunt, T. Milo, P. Sextius, C. Sextilius, M. Ciſpius, T. Fadius, M. Curtius, C. Meſſcinius, Q. Fabricius: qui nominantur in oratione poſt reditum in ſenatu: duo reliqui, partium Clodianarum, Sex. Atilius Serranus, Numerius Quinctius fuere: quos in oratione in Piſonem, de lapide emptos Cicero ait, quia mercede id faciebant, vt Aſconius interpretatur. LENTVLVM] P. Lentulum, conſulem deſignatum: qui poſtea de reditu Ciceronis legem centuriatis comitiis tulit. DE *familia,*] de ſeruis: quos poſtea liberauit, veritus ne cum ceteris bonis publicarētur. epiſt. 4. PLANCIVS] Cn. Plancius, quæſtor in Macedonia: pro quo exſtat oratio. vide & eam poſt reditum in ſenatu habitam. ME *cupit eſſe ſecum, & adhuc retinet.*] epiſt. 22. lib. III. ad Att. Me adhuc Plancius liberalitate ſua retinet, iam aliquoties conatū ire in Epirum. ſpes homini eſt iniecta, non eadem quæ mihi, poſſe nos vna decedere. quam rē ſibi magno honori ſperat fore. ſed iam, cum aduentare milites dicentur; faciendum nobis erit, vt ab eo diſcedamus. LOCO *magis deſerto*] vt ignoraretur a militibus. HISPO] centurionis fortaſſe nomen. Hiſponem quendam nominat Quinctilianus lib. VI. cap. de riſu. Hic nōnulli veteres libri habent, Ipſo: alij, Ipſe: quinque noſtri, Hiſpo. Ex hac varietate legendum fortaſſe, Piſo, vel potius, Ipſe: vt de eodem accipiatur: cuius nomen omitti potuit, cum Terentiæ litteris, L. Piſonem, Ciceronis inimicum, eius anni conſulem, ad Macedoniam regendam propediem iturum ſignificantibus, reſponderet. nominare enim, qui conſul adhuc erat, non audebat. MILITES:] a L. Piſone in Macedoniam præmiſſi, quorum ipſe opera proconſul vteretur. epiſt. 3. Cum inimici noſtri venire dicentur, tum in Epirum ibo. PISONIS] C. Calpurnij Piſonis L. F. Frugi, Ciceronis generi: qui periit ante reditum quam ab exſulio Cicero rediret: vt in duabus poſt reditum orationibus. EI *voluptati ſit.*] quam voluptatem capiat me reſtituto. quod nō euenit. VOLVI *eſſe quam coniunctiſſimos.*] diſcordiæ igitur aliquid inter Q. fratrē, & Terētiā exſtiterat. AGERE *gratias,*] quod optime ſint erga me animati, operamq. ſuā cōferant ad ſalutem

rem meam. Vicvm *venditurum:*] vt mihi pecuniam ſuppeditare poſſis. Qvid *puero miſero fiet?*] quibus facultatibus, me afflicto, ſuſtentabitur? Efficere] id quod efficio opus eſt, vt ego in hac miſera fortuna non egeã. Par *fortunas miſeras noſtras.*] vide, quæ diximus ep. 26. lib. iix. Ne *puerum perditum perdamus.*] perditum, calamitate noſtra: perdamus, vico vendito, & rei familiaris iactura. Et *mediocri fortuna*] virtuti fortunam adiungit: vt epiſt. 3. lib. 2. Omnia conſecutus es, virtute duce, comite fortuna. Iam *breuis exſpectatio eſt.*] fore arbitror, vt breui litteras veſtras accipiam. Libera] ſui iuris: vt in ea Romani exſules tuto eſſe poſſent. In *me officioſa,*] quia ſemper a me defenſa. epiſt. 3. & ad Att. epiſt. 22. lib. iii. Ego, quod mei ſtudioſos habeo Dyrrhachinos, ad eos perrexi; cum illa ſuperiora Theſſalonicæ ſcripſiſſem. In oratione pro Plancio: Dyrrhachium, quod erat in fide mea, petere contendi. Alio *me conferam,*] in Epirum ſe contulit. ep. 3. & ep. 22. 23. ad Att. lib. iii.

Argumentum ep. 2.

B*Reuitatem ſuarum litterarum excuſat: Piſonis generi officia erga ſe laudat: Terentiæ vicem laudat: rogat, vt ſumptus de ſuo ne faciat, & valetudini ſeruiat. Iiſdem coſ.*

Cicero s. d. Terentiæ, et Tulliolæ, at. Ciceroni, ſuis. 21.

NOli putare me ad quemquam longiores epiſtolas ſcribere, niſi ſi quis ad me plura ſcripſit, cui puto reſcribi oportere. nec enim habeo, quod ſcribam: nec hoc tempore quidquam difficilius facio. ad te vero, & ad noſtram Tulliolam, non queo ſine plurimis lacrumis ſcribere. vos enim video eſſe miſerrimas, quas ego beatiſſimas ſemper eſſe volui: idque præſtare debui, &, niſi tam timidi fuiſſemus, præſtitiſſem. Piſonem noſtrum merito eius amo plurimum. eum, vt potui, per litteras cohortatus ſum, gratiaſque egi, vt debui. In nouis tribunis plebis intelligo ſpem te habere. id erit firmum, ſi Pompeij voluntas erit. ſed Craſſum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortiſſime, & amantiſſime video: nec miror: ſed mæreo caſum eiuſmodi, vt tantis tuis miſeriis meæ miſeriæ ſubleuentur. nam ad me P. Valerius, homo officioſus, ſcripſit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum a Veſtæ ad Tabulam Valeriam ducta eſſes. hem mea lux, meum deſiderium, vnde omnes opem petere ſolebant, te nunc, mea Terentia, ſic vexari, ſic iacere in lacrumis, & ſordibus, idq. fieri mea culpa, qui ceteros ſeruaui, vt nos periremus. Quod de domo ſcribis, hoc eſt de area: ego vero tum denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis erit reſtituta. verũ hæc non ſunt in noſtra manu. illud doleo, quæ impenſa facienda eſt, in eius partem te, miſeram, & deſpoliatam, venire. quod ſi conficitur negotium; omnia conſequemur. ſin eadem nos fortuna premet, etiam ne reliquias tuas miſera proiicias: obſecro te, mea vita, quod ad ſumptum attinet, ſine alios, qui poſſunt, ſi modo volunt, ſuſtinere: & valetudinem iſtam infirmam, ſi me amas, noli vexare. nam mihi ante oculos dies noctesq. verſaris: omnes labores te excipere video; timeo, vt ſuſtineas: ſed video in te eſſe omnia. quare, vt id, quod ſperas, & quod agis, conſequamur, ſerui valetudini. Ego, ad quos ſcribam, neſcio, niſi aut ad eos, qui ad me ſcribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid ſcribitis. Longius, quoniam vobis ita placet, non diſcedam: ſed velim quam ſæpiſſime litteras mittatis, præſertim ſi quid eſt firmius, quod ſperemus. Valete, mea deſideria, valete. Datum a. d. iii. non. Oct. Theſſalonicæ.

EXPLANATIO.

NEc *hoc tempore quidquam difficilius facio.*] abhorret enim a ſcribendo fractus malis, & deiectus mærore animus. Præstare] efficere. Niſi *tam timidi fuiſſemus,*] timorem ſuum accuſat, quod e patria diſcedere maluerit, quam armis decertare. Pisonem *noſtrum,*] generum. Cohortatus *ſum,*] ne intermittat officia ſua. Novis] deſignatis. Crassvm] quem Publius filius cum Cicerone in gratiã reduxit. Plutarchus. Fortissime,] ſuperiore epiſtola Terentiæ virtutem, & fortitudinem laudauit, quæ nec animi, nec corporis laboribus defatigaretur. Mæreo *caſum eiuſmodi,*] eum accuſandi caſu, vt Tuſc. 1. Cum grauiter filij mortem mæreret. Vt *tantis tuis miſeriis meæ miſeriæ ſubleuentur.*] non diſſimile illud epiſt. 21. lib. xvi. Ex meis anguſtiis illius ſuſtento tenuitatem. P. Valerius,] de hoc Phil. 1. Cum intempeſta nox eſſet; manſiſſemq. in villa P. Valerij, comitis, & familiaris mei. A Vest.] a templo Veſtæ. Plautus in Poen. Quo te agis? Ad. ego ne in Veneris. Terentius in Adel. Vbi ad Dianæ veneris, ito ad dextram. & pro Milone: Cum falcibus ad Caſtoris, cum gladiis toto foro volitarunt. Græca figura. Ad *tabulam Valeriam*] locus in foro fuit, quo tribuni pl. conuenire ſoliti ſunt. In Vatinium: Cum eum tu conſulem in vincula duceres, & a Tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent. Fuit etiam Tabula Sextia, quæ nominatur in oratione pro Quinctio, his verbis: Ipſe ſuos neceſſarios ab atriis Liciniis, & a faucibus macelli corrogat, vt ad tabulam Sextiam ſibi adſint hora

ſecũda poſttridie. veniũt frequẽtes: teſtificatur iſte, P. Quinctiũ non ſtitiſſe, & ſe ſtitiſſe. tabulæ maximæ ſignis hominũ nobiliũ conſignantur. diſceditur. Quibus verbis locum fuiſſe cognoſcitur, vbi ius diceretur. quod ſi ita eſt: de Tabula Valeria idem exiſtimare poſſumus. O p e m *petere*] vt, ea intercedente, patrocinio Ciceronis vterentur. E t *ſordibus.*] ſordes mærorem conſequuntur. affecto enim grauiter animo, nec de munditiæ corporis, nec de nitore & elegantia veſtis laboramus. Q v i *ceteros ſeruaui, vt nos perimemus?*] cum indignatione dictum. nam, ſi perit is, qui ceteros ſeruauit, quid iniquius: ſeruatos autem a ſe ciues ſuos Catilinæ coniurationis tempore, & hic, & alibi vere Cicero gloriatur. D e *area:*] euerſa enim domo, area ſuperat: quæ poſtea reuerſo in patriam Ciceroni reſtituta eſt, & ſuperficies æſtimata. H æ c] vt reſtituantur nobis ea, quæ amiſimur. Q v æ *impenſa facienda eſt, in eius partem te, miſeram, & deſpoliatam. venire.*] veteres libri, quos quidem ego viderim, Te, non habent: & videtur ſubaudiri poſſe. S i *conficitur negotium;*] ſi reſtituor. O m n i a *conſequemur.*] reſarcietur omnis iactura. R e l i q v i a s *tuas*] quæ tibi facultates reliquæ ſunt, amiſſis meis. V a l e t v d i n e m *iſtam infirmam.*] vixit tamen vltra centum annos: vt diximus. T i m e o, *vt ſuſtineas:*] timeo, ne ſuſtinere non poſſis. eodem modo ep. 14. Vereor, vt Dolabella ipſe ſatis vobis prodeſſe poſſit. pro: Vereor, ne non ſatis prodeſſe poſſit. Vide illud ep. 1. lib. 2. Non enim vereor, ne non ſcribendo te explcã. i i i. n o n. o c t.] ergo ſcripta eſt ante ſuperiorem, ſicuti ante hanc ea, quæ incipit: Ego minus: vt quartus locus ei tribuatur, cuius initium eſt, Accepi. quod adſcripta dies indicat.

Argumentum ep. 3.

Sva culpa factum eſſe dolet, vt & ipſe, & omnes ſui maximas in miſerias inciderint: deinde ad varia litterarum Terentiæ capita reſpondet: ſed ita dolenter, vt ideo a nõnullis, iure fortaſſe, tamquam mollis, reprehendatur. Iiſdem coſ.

T v l l i v s s. d. t e r e n t i æ, t v l l i o l æ, e t c i c e r o n i, s v i s. 3.

Accepi ab Ariſtocrito tres epiſtolas, quas ego lacrumis prope deleui. conficior enim mærore, mea Terentia: nec me meæ miſeriæ magis excruciant, quam tuæ, veſtræque. ego autem hoc miſerior ſum, quam tu, quæ es miſerrima, quod ipſa calamitas communis eſt vtriuſque noſtrum, ſed culpa mea propria eſt. meum fuit officium, vel legatione vitare periculum, vel diligentia, & copiis reſiſtere, vel cadere fortiter. hoc miſerius, turpius, indignius nobis nihil fuit. quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. pudet enim me vxori meæ optimæ, ſuauiſſimis liberis virtutem, & diligentiam non præſtitiſſe. nam mihi ante oculos dies noctesq. verſatur ſqualor veſter, & mæror, & infirmitas valetudinis tuæ: ſpes autem ſalutis pertenuis oſtenditur. inimici ſunt multi, inuidi pæne omnes. eiicere nos magnum fuit, excludere facile eſt. ſed tamen, quamdiu vos eritis in ſpe, non deficiam; ne omnia mea culpa cecidiſſe videantur. Vt tuto ſim, quod laboras: id mihi nunc facillimum eſt, quem etiam inimici volunt viuere in tantis miſeriis. ego tamen faciam, quæ præcipis. Amicis, quibus voluiſti, egi gratias: & eas litteras Dexippo dedi: meq. de eorum officio ſcripſi a te certiorem eſſe factũ. Piſonem noſtrum mirifico eſſe ſtudio in nos, & officio, & ego perſpicio, & omnes prædicant. dij faxint, vt tali genero mihi præſenti tecum ſimul, ac cum liberis noſtris frui liceat. nunc ſpes reliqua eſt in nouis tribunis pl. & in primis quidem diebus: nam, ſi inueterarit, actum eſt. ea re ad te ſtatim Ariſtocritum miſi, vt ad me continuo initia rerum, & rationem totius negotij poſſes ſcribere. etſi Dexippo quoque ita imperaui, ſtatim vt recurreret: & ad fratrem miſi, vt crebro tabellarios mitteret. nam ego eo nomine ſum Dyrrhachij hoc tempore, vt quamcelerrime, quid agatur audiam, & ſim tuto. ciuitas enim hæc ſemper a me defenſa eſt. cum inimici noſtri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod ſcribis, te, ſi velim, ad me venturam; ego vero, cum ſciam magnam partem iſtius oneris abs te ſuſtineri, te iſtic eſſe volo. ſi perficitis, quod agitis; me ad vos venire oportet. ſin autem: ſed nihil eſt opus reliqua ſcribere. ex primis, aut ad ſummum ſecundis litteris tuis conſtituere poterimus, quid nobis faciendum ſit. tu modo ad me velim omnia diligentiſſime perſcribas. etſi magis iam rem, quam litteras, debeo exſpectare. Cura vt valeas: & ita tibi perſuadeas, mihi te carius nihil eſſe, nec vmquam fuiſſe. Vale mea Terentia: quam ego videre videor, itaque debilitor lacrumis. Vale. pridie Kal. Dec. Dyrrhachij.

EXPLANATIO.

Legatione *vitare periculum.*] nam ſi legationem, a Cæſare, Galliæ proconſule, delatam, accepiſſet; Clodij tribuni pl. furorem vitaſſet. diem enim ei dicere, qui reip. cauſſa abeſſet, non licebat. ep. 18. ad Att. lib. 2. A Cæſare valde liberaliter inuitor in legationem illam, ſibi vt ſim legatus. atq. etiam

iuxta

libera legatio voti cauſſa datur. Sed hæc & præſidij apud ſororem Pulchelli non habet ſatis, & a fratris aduentu me ablegat: illa & munitior eſt, & non impedit, quo minus adſim, cũ velim. VIRTVTEM] in reſiſtendo. EIICERE *nos magnum fuit, excludere facile eſt.*] ep. 1. Intelligo, quanto facilius fuerit, manere domi, quam redire. FRVI *liceat.*] non licuit. ante reditum Ciceronis obiit. IN *primis quidem diebus:*] primus dies tribunatus pl. erit, quarto idus Dec. vt Dionyſius docet. VT *quam celerrime, quid agatur, audiam,*] eſt enim ciuitas Italiæ proxima. ep. 1. SI *perficitis, quod agitis;*] ep. 2. Si conficitur negotium. SIN AVTEM: *ſed nihil opus eſt plura ſcribere.*] ἀποσιώπησις: vt Virg. lib. 1. Æn. Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus. MAGIS *iam rem, quam litteras,*] dixit ſupra: Spes reliqua eſt in nouis tribunis pl. & in primis quidem diebus: nam ſi inueterarit, actum eſt.

Argumentum ep. 4.

SCripta eſt hæc epiſtola non ſolum dolenter, ſed etiam molliter. argumentum eſt multiplex, quia reſpondet ad diuerſa capita litterarum Terentiæ. Iiſdem cos.

TVLLIVS S. D. TERENTIAE, TVLLIOLAE, ET CICERONI, SVIS. 4.

EGo minus ſæpe ad vos do litteras, quam poſſum: propterea quod cum omnia mihi tempora ſunt miſera, tum vero, cum aut ſcribo ad vos, aut veſtras lego, conficior lacrumis ſic, vt ferre non poſſim. quod vtinam minus vitæ cupidus fuiſſem: certe nihil, aut non multum in vita mali vidiſſemus. quod ſi nos ad aliquam alicuius commodi aliquãdo recuperandi ſpem fortuna reſeruauit: minus eſt erratum a nobis. ſin hæc mala fixa ſunt: ego vero te quam primũ, mea vita, cupio videre, & in tuo cõplexu emori: quando neque dij, quos tu caſtiſſime coluiſti, neque homines, quos ego ſeruaui ſemper, nobis gratiam retulerunt. Nos Brundiſij apud M. Lænium Flaccum dies XIII. fuimus, virum optimum, qui periculum fortunarum, & capitis ſui pro mea ſalute neglexit; neque legis improbiſſimæ pœna deductus eſt, quo minus hoſpitij, & amicitiæ ius, officiumq. præſtaret. huic vtinam aliquãdo gratiam referre poſſimus, habebimus quidem ſemper. Brundiſio profecti ſumus ad II. Kal. Maias. per Macedoniam Cyzicum petebamus. o me perditum, o me afflictum: quid nunc rogem te, vt venias, mulierem ægram, & corpore, & animo confectam? non rogem? ſine te igitur ſim? opinor, ſic agam. ſi eſt ſpes noſtri reditus; eam confirmes, & rem adiuues. ſin, vt ego metuo, tranſactum eſt: quoquo modo potes, ad me fac venias. vnum hoc ſcito: ſi te habebo, non mihi videbor plane periiſſe. Sed quid de Tulliola mea fiet? iam id vos videte: mihi deeſt conſilium: ſed certe, quoquo modo res ſe habebit, illius miſellæ & matrimonio, & famæ ſeruiendum eſt. Quid Cicero meus, quid aget? iſte vero ſit in ſinu ſemper, & complexu meo. Non queo iam plura ſcribere: impedit mæror. Tu quid egeris, neſcio, vtrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane ſis ſpoliata. Piſonem, vt ſcribis, ſpero fore ſemper noſtrum. De familia liberata, nihil eſt, quod te moueat. primum tuis ita promiſſum eſt, te facturam eſſe, vt quiſque eſſet meritus. eſt autem in officio adhuc Orpheus, præterea magnopere nemo. ceterorum ſeruorum ea cauſſa eſt, vt, ſi res a nobis abeſſet, liberti noſtri eſſent, ſi obtinere potuiſſent; ſin ad nos pertinerent, ſeruirent, præterquam oppido pauci. Sed hæc minora ſunt. Tu quod me hortaris, vt animo ſim magno, & ſpem habeam recuperandæ ſalutis: id velim ſit eiuſmodi, vt recte ſperare poſſimus. nunc miſer quando tuas iam litteras accipiam? quis ad me perferet? quas ego exſpectaſſem Brundiſij, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum eſt, ſuſtenta te, mea Terentia, vt potes. honeſtiſſime viximus: floruimus. non vitium noſtrum, ſed virtus noſtra nos afflixit. peccatum eſt nullum, niſi quod non vna animam cum ornamentis amiſimus. ſed, ſi hoc fuit liberis noſtris gratius, nos viuere; cetera, quamquam ferenda non ſunt, feramus. atque ego, qui te confirmo, ipſe me non poſſum. Clodium Philetærum, quod valetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem, remiſi. Salluſtius officio vincet omnes ſpes. Cennius eſt perbeneuolus nobis: quem ſemper ſpero tui fore obſeruantem. Sica dixerat ſe mecum fore, ſed Brundiſio diſceſſit. Cura, quoad potes, vt valeas: & ſic exiſtimes, vehementius me tua miſeria, quam mea, commoueri. Mea Terentia, fidiſſima, atque optima vxor, & mea cariſſima Tulliola, & ſpes reliqua noſtra Cicero, valete. Pridie Kal. Maij, Brundiſio.

EXPLANATIO.

QVOD *utinam minus vitæ cupidus fuiſſem:*] Quod pro Sed: vt ep.14. lib. IIX. Quod non dubito, quin te quoque hæc deliberatio ſit perturbatura. Et Phil.10. Quod qui ab illo abducit exercitum, & reſpectum pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit reip. Et in Verr. lib.1. Quod vos oblitos, non arbitror, quæ multitudo. Se ipſum accuſat, qui Clodianis armis ceſſerit. infra: Peccatum eſt nullum, niſi quod non vna animam cum ornamentis amiſimus. ep.2. Niſi tam timidi fuiſſemus, præſtitiſſem. FIXA *ſunt:*] perpetuo eadem futura. infra: Sin, vt ego metuo, tranſactum eſt. QVOS *ego ſeruaui ſemper,*] ſic vnus antiquus liber; omnes reliqui: Quibus ego ſeruiui ſemper. quod magis placet. NOBIS *gratiam retulerunt.*] qui nos immerentes opprimi paſſi ſunt. M. LÆNIVM *Flaccum*] vide ep.63. lib. XIII. & in oratione pro Plancio, & pro Sextio. LEGIS *improbiſſima*] Clodiæ: quæ pœnam irrogabat iis, qui Ciceronem tecto recepiſſent intra CD millia paſſuum. ep.4. ad At. lib. III. & in oratione pro domo. AD V. *Kal. Maias,*] ad II. Kal. Maias, legendum eſſe conſtat ex die extremæ epiſtolæ adſcripta, & ex ep.7. ad Att. lib. III. PER *Macedoniam Cyzicum petebamus.*] ep.6. ad Att. lib. III. Nobis iter eſt in Aſiam, maxime Cyzicum. EAM *confirmes, & rem adiuues.*] Sic veteres libri, & recte. Confirmare ſpem, dixit Cicero in Diuinatione. TRANSACTVM *eſt:*] actum eſt: ſpes nulla ſupereſt. ſupra: Sin hæc mala fixa ſunt. QVID *de Tulliola mea fiet?*] Cum ita ſit in meis omnibus antiquis libris; nō video, cur mutem. etſi ſcio, Quid Tulliola mea fiet, quod ad Latini ſermonis conſuetudinem attinet, recte legi poſſe: vt ep. I. ad Att. lib. VI. Quid illo fiet, quem reliquero? MATRIMONIO,] dixi iam, hoc tempore vxorem C. Piſonis Tulliolam fuiſſe. eius doti, & famæ, ſe abſente, Cicero timebat. CETERORVM *ſeruorum ea cauſa eſt,*] veritus Cicero amiſſionem ſeruorum cum tota re, manumiſit eos hac condicione, vt, ſi per legem Clodiam bonis omnibus priuandus eſſet, ij ſuo beneficio liberi eſſent, ſi modo id obtineri poſſet: ſin autem lex ſeruos non adimeret, &, vt ad veterem dominum pertinerent, concederet; ſeruirent, vt antea, præterquam pauciſſimi, quos ob fidem, & diligentiam omnino liberatos vellet. Dixit autem, ceterorum ſeruorum, cum de ſuis loqueretur. nam ex Terentiæ ſeruis neminē manumiſerat. (neque enim poterat) tantum iis, eam facturam eſſe, vt quiſque eſſet meritus, promiſerat. Hic locus in omnibus libris impreſſis mendoſe legebatur. nos eum diſtinctione tantum reſtituimus. TEMPESTATEM] facultatem nauigandi. CLODIVM *Philetærum,*] libertum, qui, cum ſeruiret, Græco nomine Philetærus, quaſi amator amicorum, vocabatur. SALLVSTIVS] fortaſſe is, de quo ep. XI. OFFICIO *vincet omnes ſpes.*] mutationem ſententia non requirit, præſertim confirmata non vno, aut altero, ſed omnibus veteribus libris. bene ſperauimus, inquit, de Salluſtio: ſed ille officio vincet omnes ſpes. Nouum autem, vel abſurdum videri nō debet, Vincere ſpes, neque quod ad ſententiam, neque quod ad loquendi genus attinet. Eodem modo, ſpem ſummam ciuium virtute ſuperare, dixit in libro de Amicitia. Spes autem, numero multitudinis, & apud Ciceronem ipſum, & apud alios vſitatum eſt. SICA] cuius in fundo Vibonenſi fuerat. vide ep.2. & 4. ad Att. lib. III.

Argumentum ep. 5.

REditum ſuum ex Cilicia prouincia ſignificat: Terentiæ diligentiam in ſcribendo laudat: litterarum eius breuitatem excuſat: mandat quæ fieri velit de bonorum Pratianorum auctione. Scripta eſt aliquot annis poſt ſuperiores, L. Paullo, C. Marcello coſ.

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE. 5.

SI tu, & Tullia, lux noſtra, valetis; ego, & ſuauiſſimus Cicero valemus. Pridie id. Oct. Athenas venimus, cum ſane aduerſis ventis vſi eſſemus, tardeque, & incommode nauigaſſemus. de naue exeuntibus nobis Acaſtus cum litteris præſto fuit vno & vigeſimo die, ſane ſtrenue. Accepi tuas litteras: quibus intellexi te vereri, ne ſuperiores mihi redditæ non eſſent. omnes ſunt redditæ; diligentiſſimeq. a te perſcripta ſunt omnia; idq. mihi gratiſſimum fuit. neque ſum admiratus, hanc epiſtolam, quam Acaſtus attulit, breuem fuiſſe. iam enim me ipſum exſpectas, ſiue nos ipſos: qui quidem quamprimum ad vos venire cupimus. etſi, in quam remp. venimus, intelligo. cognoui enim ex multorum amicorum litteris, quas attulit Acaſtus, ad arma rem ſpectare: vt mihi, cum venero, diſſimulare non liceat, quid ſentiam. ſed, quando ſubeunda fortuna eſt, eo citius dabimus operam, vt veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. tu velim, quod commodo valetudinis tuæ fiat, quam longiſſime poteris, obuiam nobis prodeas. De hereditate Prætiana, quæ quidem mihi magno dolori eſt, (valde enim illum amaui) hoc velim cures; ſi auctio ante meum aduentum fiet, vt Pomponius, aut, ſi is minus poterit, Camillus noſtrum negotium curet. nos eum venerimus, reliqua per nos agemus. ſin tu iam Roma profecta eris; tamen curabis, vt hoc ita fiat. nos, ſi dij adiuuabunt, circiter id. Nou. in Italia ſperamus fore. Vos, mea ſuauiſſima, & optatiſſima Terentia, & Tulliola, ſi nos amatis, curate vt valeatis. Athenis, ad XV. Kal. Nou.

EXPLANATIO.

ACASTVS] ſeruus Ciceronis ep. 9. lib. VI. ad Att. In Piræea cum exiſſem pridie idus Oct. accepi ab Acaſto, ſeruo meo litteras. VNO *& vigeſimo die ſatis ſtrenue.*] Similiter ep. 18. lib. XVI. ad Att. Tuas litteras veſperi acceperam in Pompeiano, ſane celeriter, tertio abs te die. Ad Att. ep. 5. lib. XVI. Magis commode, quam ſtrenue, nauigaui. SIVE *metipſis*] erant enim cum ipſo, filius, frater, fratris filius. AD *arma rem ſpectare:*] propinquum videri bellum, quod poſtea geſtum eſt inter Cæſarem, & Pompeium. QVANDO *ſubeunda fortuna eſt,*] cum fortunam impendentem vitare non liceat. Fortunam vocat, quia cum offenſionem vel Cæſaris, vel Pompeij nō poſſit effugere, aleæ ſe committere videtur in dicenda de rep. ſententia. CAMILLVS] ep. 15. & ep. 20. lib. V.

Argumentum ep. 6.

EXcuſationem affert, cur litteras raras mittat. voluntatem ſuam in ære alieno diſſoluendo ſignificat. adiungit de Terentia meritis in Tulliolam. Pollicem ſeruum ad ſe ſtatim mitti poſtulat. Scripta videtur e caſtris Pompeij, cum eſſet in Græcia, Cæſare II. & Seruilio coſ.

CICERO S. D. TERENTIÆ SVÆ. 6.

NEC ſæpe eſt, cui litteras demus: nec rem habemus vllam, quam ſcribere velimus. Ex tuis litteris, quas proxime accepi, cognoui prædium nullum venire potuiſſe. quare videatis velim, quo modo ſatisfiat ei, cui ſcitis me ſatisfieri velle. Quod noſtra tibi gratias agit: id ego non miror te mereri, vt ea tibi merito tuo gratias agere poſſit. Pollicem, ſi adhuc non eſt profectus, quamprimum fac extrudas. Cura vt valeas. idibus Quinct.

EXPLANATIO.

CICERO S. D. *Terentiæ ſuæ.*] ſic quattuor veteres libri quos ſecuti ſumus: vnus, Terentiæ, & Tulliæ: duo, Suis S. D. M. Cicero: quos non probamus: cur enim aut eorū nomen, ad quos ſcribit, aut etiam ſuum Cicero occultaret, non video. quaſi vero manus illius a multis agnoſci non poſſet: aut cuius ſeruus eſſet Pollex, qui nominatur in extrema epiſtola, reperire difficile eſſet. præterea cur inſcribatur, ſuis: cum ad vnam Terentiam epiſtola mittatur? quod illa indicant: Ex tuis litteris: &, Noſtra tibi gratias agit: &, Pollicem extrudas. non enim huic ſententiæ illud aduerſatur, quod, quaſi plures alloquatur, ait: Videatis, velim, quo modo ſatisfiat ei, cui ſcitis me ſatisfieri velle. vult enim Terentiam ea de re cum amicis conſilium capere. NOSTRA] fortaſſe Tulliola. POLLICEM,] ep. 45. ad Att. lib. XIII. Pollex, vt dixerat, mihi Lanuuij præſto fuit. ſed plane pollex, non index. Placuit hunc locum recitare: ne, Pollucem, vt antea, legendum aliquis putaret.

Argumentum ep. 7.

QVæ ſibi fuerit moleſtiarum, & ſollicitudinum cauſſa, quo modo liberatus ſit, exponit: ſcribit de ſua ad Pompeium profectionem: hortatur eam, & monet, vt forti animo ſit, bene de rep. ſperet, valetudinem curet, militum iniuriam vitet, Arpinati fundo vtatur. anno primo ciuilis belli, Lentulo & Marcello coſ.

CICERO S. D. TERENTIAE SVAE. 7.

OMNES moleſtias, & ſollicitudines, quibus & te miſerrimam habui, id quod mihi moleſtiſſimum eſt, Tulliolamque, quæ nobis noſtra vita dulcior eſt, depoſui, & eieci. quid cauſſæ autem fuerit, poſtridie intellexi, quam a vobis diſceſſi. χολὴν ἄκρατον noctu eieci. ſtatim ita ſum leuatus, vt mihi deus aliquis medicinam feciſſe videatur: cui quidem tu deo, quemadmodum ſoles, pie, & caſte ſatisfacias, id eſt Apollini, & Aeſculapio. Nauim ſpero nos valde bonam habere. in eam ſimul atque conſcendi, hæc ſcripſi. deinde conſcribam ad noſtros familiares multas epiſtolas: quibus te, & Tulliolam noſtram diligentiſſime commendabo. Cohortarer vos, quo animo fortiore eſſetis, niſi vos fortiores cognoſcerem, quam quemquam virum, & tamen eiuſmodi ſpero negotia eſſe, vt & vos iſtic commodiſſime ſperem eſſe, & me aliquando cum ſimilibus noſtri remp. defenſurum. Tu primum valetudinem tuam velim cures: deinde, tibi ſi videbitur, villis iis vtare, quæ longiſſime aberunt a militibus. fundo Arpinati bene poteris vti cum familia vrbana, ſi annona carior fuerit. Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. Datum VII. id. Iun.

EXPLANATIO.

XOΛὴν ἄκρατον] bilem miram, ex qua oriebantur moleſtiæ, & ſollicitudines. EIECI.] euomui. PIE *& caſte*] pia mente, caſto corpore. IDAST *Apollini,& Æſculapio.*] gloſſema hoc eſſe interdum putaui. Apollinem vero, & Æſculapium ideo nominat, quia præeſſe illos curandis morbis antiquitas credidit. CICERO] filius. nam & is ad bellum cum patre profectus eſt: eumq. Pompeius alæ equitum alteri præfecit. off. lib. 2.

Argumentum ep. 8.

R*Ogat vxorem, vt valetudinem curet: laudat eius diligentiam: eaq. vt deinceps vtatur, mãdat. anno ſecundo ciuilis belli, Cæſare II. & Seruilio coſ. ante Pharſalicam pugnam.*

CICERO S. D. TERENTIAE SVAE. 8.

SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. Valetudinem tuam velim cures diligentiſſime. nam mihi & ſcriptum, & nunciatum eſt, te in febrim ſubito incidiſſe. Quod celeriter me feciſti de Cæſaris litteris certiorem; feciſti mihi gratum. item poſthac, ſi quid opus erit, ſi quid acciderit noui, facies vt ſciam. Cura vt valeas. Vale. Datũ VI. non. Iun.

EXPLANATIO.

VI. *Non. Iun.*] hæc dies oſtendit, epiſtolam ſcriptam eſſe altero belli ciuilis anno, cũ eſſet in caſtris Pompeij. nam hæc omnino poſt ſuperiorem videtur ſcripta. quod ſi ita eſt: certe anno ſequenti. alioqui dies vtrique adſcripta priorem hanc eſſe indicaret. prior autem non eſt, quia, poſtea quam a Terentia diſceſſit, ſtatim de vomitione ſua ſignificauit VII. id. Iun.

Argumentum ep. 9.

D*Olorem ſuum, ex Dolabellæ generi, Tulliæq. valetudine ſuſceptum ſignificat. Eodem anno, poſt Pharſalicam pugnam, cum in Italiam rediſſet.*

CICERO S. D. TERENTIAE SVAE. 9.

AD ceteras meas miſerias acceſſit dolor e Dolabellæ valetudine, & Tulliæ. omnino de omnibus rebus nec quid conſilij capiam, nec quid faciam, ſcio. Tu velim tuam, & Tulliæ valetudinem cures. Vale.

EXPLANATIO.

TVLLIAE] ep. 6. ad Att. lib. XI. Tulliæ meæ morbus, & imbecillitas corporis me exanimat.

Argumentum ep. 10.

M*Andat, vt cum Attico loquatur, litteraſq. mittat. tertio belli ciuilis anno, Cæſare dictatore II. nondum creatis conſulibus, qui extremo anno, vt ait Dio, facti ſunt, Q. Fufius Calenus, P. Vatinius.*

CICERO S. D. TERENTIÆ SVÆ. 10.

QVID fieri placeret, ſcripſi ad Pomponium, ſerius, quam oportuit. cum eo ſi locuta eris, intelliges, quid fieri velim. apertius ſcribi, quando ad illum ſcripſeram, neceſſe non fuit. de ea re, & de ceteris rebus quamprimum velim nobis litteras mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. VIII. id. Quinct.

Argumentum ep. 11.

T*Vlliam ad ſe veniſſe dicit; ſibi autem in animo eſſe, Ciceronem filium ad Cæſarem mittere. Eodem anno.*

CICERO S. D. TERENTIÆ SVÆ. 11.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Tullia noſtra venit ad me prid. id. Iun. cuius ſumma virtute, & ſingulari humanitate, grauiore etiam ſum dolore affectus, noſtra factum eſſe negligentia, vt longe alia in fortuna eſſet, atque eius pietas, ac dignitas poſtulabat. Nobis

bis erat in animo, Ciceronē ad Cæſarem mittere, & eum eo Cn. Salluſtium. ſi profectus erit, faciam te certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. x v i i. Kal. Quinct.

EXPLANATIO.

VENIT *ad me*] Brundiſium. vide ep. 17. ad Att. lib. x i. Plutarchus ait, præter alias cauſſas, quibus adductus Cicero diuortium cum Terentia fecit, hanc maxime fuiſſe, quod nec ipſa ad eum Brundiſium iuerit, & euntem Tulliolam tenui viatico inſtruxerit. NEGLIGENTIA] curare enim diligenter debui, vt meliore fortuna talis filia vteretur. ep. 17. ad Att. lib. x i. Incredibili ſum dolore affectus tale ingenium in tam miſera fortuna verſari, idq. nullo ipſius delicto, ſumma culpa mea. PIETAS] erga patrem: ad quem longo itinere profecta eſt, vt animi dolore perturbatum aſpectu & ſermone ſuo conſolaretur. Pietas quam late pateat, diximus ep. 1. lib. 5. DIGNITAS] Dignitas eſt in feminis ob claritatem virorum; vt cum vxores, aut filiæ, aut ſorores conſulum, aut conſularium ſunt. ep. 14. ad Att. lib. v i i. De mulieribus noſtris, quæſo videas, vt ſatis honeſtum nobis ſit, eas Romæ eſſe; cum ceteræ vlla dignitate diſceſſerint. CICERONEM *ad Cæſarem mittere*,] qui peteret, vt ei, quod Pompeium in bello ſecutus eſſet, ignoſceret. ep. 17. 18. ad Att. lib. x i. Ego cum Salluſtio Ciceronem ad Cæſarem mittere cogitabam. Tulliam autem, non videbam eſſe cauſſam, cur diutius tanto in communi mœrore retinerem. x v i i. *Kal. Quinct.*] ſcripta igitur eſt ante ſuperiorem.

Argumentum ep. 12.

Metuere ſe ait, ne in Italiam, victo in Pharſalia Pompeio, temere venerit. monet vxorem, ne ad ipſum eat. anno ſecundo belli ciuilis, Cæſare i i. & Seruilio cos.

CICERO S. D. TERENTIÆ SVÆ. 12.

QVOD nos in Italiam ſaluos veniſſe gaudes; perpetuo gaudeas velim: ſed perturbati dolore animi, magniſq. iniuriis, metuo, ne id conſilij ceperimus, quod non facile explicare poſſimus. quare, quantum potes, adiuua. quid autem poſſis, mihi in mentem non venit. In viam quod te des hoc tempore, nihil eſt. & longum eſt iter, & non tutum: & non video quid prodeſſe poſſis ſi veneris. Vale Datum pridie non. Nou. Brundiſio.

EXPLANATIO.

PERTVRBATI *dolore animi, magniſq. iniurijs*,] ep. 6. ad Att. lib. x i. ſuam in Italiam nimis celerem profectionē excuſat his verbis: Quæ me cauſſæ mouerint, quam acerbæ, quam graues, quam nouæ, coegerintq. impetu magis quodam animi vti, quam cogitatione, non poſſum ad te ſine maximo dolore ſcribere. Iniurias, quas hic ſignificet, non intelligo: niſi ſi, quod ei filius Pompeij Magni, quia victi exercitus dux eſſe recuſaret, mortem minitatus eſt, vt ait Plutarchus. Vel iniurias vocat fratris, eiuſq. filij in ſe maleuolentiam (ep. 5. ad Att. lib. x i.) Vel interpretatur iniuria ſe affectum ab iis, quorum conſilio in Italiam venerit, detruſus de ſua ſententia: vt ep. 16. QVOD *non facile explicare poſſimus*.] quod exitum non habeat, quod e ſententia non ſuccedat. ep. 1. ad Att. lib. x i v. Nihil perdidimus: explicari rem non poſſe. etenim ſi ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? ADIVVA.] vt mihi Cæſar ignoſcat, quod & aduerſus eum arma ceperim, & eiuſdem iniuſſu in Italiam venerim. ep. 6. ad Att. lib. x i. In opido mallem reſediſſe, quoad accerſerer.

Argumentum ep. 13.

Permittit vxori, vt de nuncio remittendo conſilium capiat ex tempore. anno tertio ciuilis belli, Cæſare dictatore iterum, nondum creatis conſulibus.

CICERO S. D. TERENTIÆ SVÆ. 13.

QVOD ſcripſi ad te proximis litteris de nuncio remittendo; quæ ſit iſtius vis hoc tempore, & quæ concitatio multitudinis, ignoro. ſi metuendus iratus eſt, quies tamen ab illo fortaſſe naſcetur. totum iudicabis quale ſit; &, quod in miſerrimis rebus minime miſerum putabis, id facies. Vale. v i. id. Quinct.

EXPLANATIO.

DE *nuncio remittendo*;] vt doti Terentiæ caueretur, conuenerat inter eos de nuncio remittendo, ideſt de diuortio faciendo: quod tamen poſtea reuera factum eſt: quia res domeſticas Cicero nihilo meliores, quam publicas, poſt bellum Pharſalicum ad vrbem reuerſus offendit. ep. 14. lib. i v. & ad

Att.

Att.ep.23.lib.x1.Placet mihi,& idem tibi, nuncium remitti. ISTIVS] Cæſaris ex Ægypto redeuntis. VIS] impetus. non enim de Cæſaris potentia loquitur, quam ſummam eſſe non ignorabat, victo Pompeio Magno, vrbe & Italia in illius poteſtatem redacta.ep.18. Si qua vis, & ſi quæ rapinæ fieri cœperint.& ad Att.ep. 11.lib.v11.Te puto iam videre, quæ ſit ὁρμὴ Cæſaris,qui populus, qui totius negotij ſtatus. MVLTITVDINIS] vrbanæ. SI *metuendus iratus eſt;quies tamen ab illo fortaſſe naſcetur.*] ponit quod obiici poteſt: & idem confutat. Si quis dixerit, metuendum eſſe Cæſarem iratum: non negabo: veruntamen quies ab illo fortaſſe naſcetur. poſita enim ſunt omnia in illius voluntate. idem & exitium,& otium afferre poteſt.quare timenda pernicies,nec tamen deſperanda ſalus. Equidem valde miror, obſcuram quibuſdam hanc ſententiam,& mendoſum locum videri.nam quod pro,Quies,eſt in vno vetere libro,Quieſces;id me quidem parum mouet. habeo enim ſex antiquos libros, in quibus nulla varietate,Quies, legitur:& ſententia patet:itaque mutationem ſine cauſſa non quæro. TOTVM] hoc totum,quod ego diſputo,iudicabis. MINIMI *miſerum*] diuortium ſibi non diſplicere ſignificat: ſed id non ſatis aperte:ne Terentiam non amare videatur,& ideo diuortium ſuadere.

Argumentum ep.14.

INitio belli ciuilis, cum Cæſar amnem Rubiconem tranſiſſet, eiuſq. aduentus metueretur, Pompeius & conſules vrbem reliquerunt. cum hic eſſet rerum ſtatus, Cicero de vxore & filia ſollicitus, monet eas,vt cum amicis conſiderent, vtrum Cæſaris aduentum in vrbe exſpectent, aut ante diſcedant. Addit de Labieno ad Pompeij partes adiuncto, de Piſone a Cæſaris generi ſui cauſſa diſſidente. Anno primo ciuilis belli,Lentulo & Marcello cos.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ, ET PATER TVLLIOLÆ, DVABVS ANIMIS SVIS; ET CICERO MATRI OPTIMÆ, SVAVISSIMÆ SORORI. 14.

SI vos valetis, nos valemus. Veſtrum iam conſilium eſt, non ſolum meum, quid ſit nobis faciendum. ſi ille Romam modeſte venturus eſt: recte in præſentia domi eſſe poteſtis. ſin homo amens diripiendam vrbem daturus eſt: vereor, vt Dolabella ipſe ſatis vobis prodeſſe poſſit. etiam illud metuo, ne iam intercludamini, vt, cum velitis, exire non liceat. Reliquum eſt, quod ipſæ optime conſiderabitis, veſtri ſimiles feminæ ſint ne Romæ. ſi enim non ſunt; videndum eſt, vt honeſte vos eſſe poſſitis. quo modo quidem nunc ſe res habet; modo vt hæc nobis loca tenere liceat, belliſſime vel mecum, vel in noſtris prædiis eſſe poteritis. Etiam illud verendum eſt, ne breui tempore fames in vrbe ſit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, conſideretis: ad ſummam, animo forti ſitis. Labienus rem meliorem fecit. adiuuat etiam Piſo, quod ab vrbe diſcedit, & ſceleris cōdemnat generum ſuum. Vos, meæ cariſſimæ animæ, quam ſæpiſſime ad me ſcribite & vos quid agatis, & quid iſtic agatur. Quinctus pater, & filius, & Rufus vobis ſalutem dicunt. Valete x11. Kal. Quinct. Minturnis.

EXPLANATIO.

VESTRVM *iam conſilium eſt, non ſolum meum,*] ep. 18. VEREOR, *vt*] pro, vereor ne non. vide quæ diximus ep.1.lib.11. DOLABELLA *ipſe*] gener Ciceronis, qui cum Cæſare erat. VESTRI *ſimiles*] iſto loco, dixit ep.18.& ep.14.ad Att. lib. v11. VIDENDVM *eſt,*] Vt, vim dubitandi habet. quaſi dicat. Vereor, ne non poſſitis. vt ep. Q. Ciceronis, lib.xv1. Vide, vt probare poſſis, te non peccaſſe. id eſt: vereor, ne non poſſis. Alij vtrumque locum ſine cauſſa mutant. QVO *modo quidem nunc ſe res habet;*] vt ſe nunc res habet: pro ſtatu rerum præſenti. ep.2.lib.11.ad Q.fr. Quo modo ſe res habet, non eſt facillima. ad Att.ep.2. lib. x111. Quo modo nūc eſt, pedem vbi ponat in ſuo, non habet. lib.11. de Orat. Quo modo nunc ſe iſtorum artes habent, pertimeſcenda eſt multitudo cauſſarum. HÆC *loca*] oram Campanam, & maritimam. ep.10.lib.xv1. Italiæ regiones deſcriptæ ſunt, quam quiſque partem tueretur. nos Capuam ſumpſimus. & ep.11. eiuſdem libri: Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. & ep. 11.ad Att. lib. v11. TENERE *liceat,*] metuebat, ea ne loca Cæſar occuparet. BELLISSIME *vel mecum, vel in noſtris prædiis eſſe poteritis.*] cupiebat omnino ſecum eas eſſe; etſi videatur earum cōſilio permittere. nam ep.14. ad Att. lib. x1v. Velim, inquit, eas cohortere, vt exeant; præſertim cum ea prædia in ora maritima habeamus, vt in his pro re nata non incommode poſſint eſſe. Iuere poſtea ad Ciceronem Formias. ep.17. ad Att. lib. v11. ETIAM *illud verendum eſt, ne breui tempore fames in vrbe ſit.*] impedita re frumentaria, vt in bellis. Quinque cauſſas colligit Cicero, quibus mulieres ſuas, vt exeant, impellat: etſi, quid ipſe velit, plane non aperit. Prima eſt illa: ſin homo amens diripiendam vrbem daturus eſt: vereor, vt Dolabella ipſe ſatis vobis prodeſſe poſſit. Altera: Etiam illud metuo, ne iam intercludamini, vt, cum velitis, exire non liceat. Tertia: Reliquum eſt, quod ipſæ optime conſiderabitis, veſtri ſimiles feminæ ſint ne Romæ. Similes autem earum feminas, ac minore etiam dignitate, diſceſſiſſe non ignorabat. itaque ep. 18. Illud, inquit, me mouet, quod video omnes bonos abeſſe Roma, & eos mulieres ſuas ſecum habere. & ad Att.ep.14. lib. v11. De mulieribus noſtris, quæſo, videas, vt ſatis hone-

ſtum

ſtũ aobis ſit, eas Romæ eſſe; cum ceteræ vlla dignitate diſceſſerint. Quarta: Belliſſime vel mecum, vel in noſtris prædiis eſſe poteritis. Poſtrema: Verẽdum eſt, ne breui tẽpore fames in vrbe ſit. CAMILLO] poſt Atticum amiciſſimo Ciceronis. vt ep.5.& epiſt. 20.lib.v. LABIENVS] T.Attius Labienus, qui multos annos Cæſaris legatus in Gallia fuerat, egregiamq. in re militari virtutem oſtenderat, otto ciuili bello ad Pompeij partes tranſiit. ep.x1.lib.xvi. Maximam plagam accepit, quod is, qui ſummã auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus ſocius ſceleris eſſe noluit, reliquit illum, & nobiſcum eſt. Et ep.13.ad Att. lib.vii. Labienum ἥρωα iudico facinus iamdiu nullum ciuile præclarius. PISO] L.Calpurnius Piſo, in quem extat oratio. ep.13. ad Att. lib. vii. Amo etiam Piſnaem: cuius iudicium de genero ſuſpicor viſum iri graue. AB *vrbe diſceſſit.*] nõ contulit ſe ad Pompeiũ, ſed ab vrbe diſceſſit: in quo non probare Cæſaris, generi ſui, conſilia viſus eſt. nam ſi probaret, cum in vrbe exſpectaret. RVSVS] fortaſſe M.Cœlius Rufus: quem ad Ciceronem ia Cumaoum veniſſe, cõſtat ex ep.16.lib.2. Vel, ſi hoc non probatur, dictum putemus de Meſcinio Rufo, qui Ciceronis quæſtor in prouincia fuerat. ep.19.20.lib. v. IIX. *Kal.Quinct.*] recte Sigonius coniecit, legendum eſſe, IIX.Kal.Febr. quod ex ep.18.& ex XI. lib. lib.xvi.colligitur. Præterea, cum ad Atticũ ſcriberet. L.Cæſarẽ, inquit, vidi Minturnis, IIX.Kal. Febr.

Argumentum ep. 15.

CONſilij ſui mittendo ad Cæſarem Cicerone filio mutationem ſignificat. anno tertio ciuilis belli, Cæſare dictatore iterum, nondum creatis conſulibus.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 15.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Conſtitueramus, vt ad te antea ſcripſeram, obuiam Ciceronem Cæſari mittere: ſed mutauimus conſilium, quia de illius aduentu nihil audiebamus. De ceteris rebus, etſi nihil erat noui, tamen, quid velimus, & quid hoc tempore putemus opus eſſe, ex Sica poteris cognoſcere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII. Kal. Quinct.

EXPLANATIO.

VT *ad te antea ſcripſeram*,] ep. XI. CÆSARI] ex Ægypto ad vrbem redeunti. MVTAVIMVS *conſilium*,] ep.18.ad Att.lib.XI. De illius ab Alexandria diſceſſu, nihil adhuc rumoris, contraq. opinio, valde eſſe impeditum: itaque nec mitto, vt conſtitueram, Ciceronem: &c. Miſit autem Cicero Philotimum ad Cæſarem: vt ex ep.23.intelligitur, & ad Att.ep.19.24.lib.XI. QVID *velimus*,] volebat, diutius Brundiſij non eſſe. ep.ad Att. ſupradicta, quæ eſt eodẽ, quo hæc, die ſcripta: Te rogo vt me hinc expedias. quoduis enim ſupplicium leuius eſt hac permãſione. SICA] ep.4. TVLLIAM *adhuc mecũ teneo.*] Tullia Brundiſiũ ad eũ venerat XVII. Kal. Quinct. id eſt ante quattuor dies, quã hæ litteræ ſcriptæ ſunt. ep.XI.

Argumentum ep. 16.

DE litteris, de Volumnia, de ſuo dolore. anno tertio ciuilis belli, Cæſare dictatore iterum, ſine conſulibus.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 16.

SI vales, bene eſt: ego valeo: Etſi eiuſmodi tempora noſtra ſunt, vt nihil habeam, quod aut a te litterarum exſpectem, aut ipſe ad te ſcribam: tamen neſcio quo modo & ipſe veſtras litteras exſpecto, & ſcribo ad vos, cum habeo, qui ferat. Volumnia debuit in te officioſior eſſe, quã fuit; & id ipſum, quod fecit, potuit diligẽtius facere, & cautius. quamquam alia ſunt, quæ magis curemus, magiſq. doleamus: quæ me ita conficiunt, vt ij voluerunt, qui de mea ſententia detruſerunt. Cura vt valeas. pridie non. Ian.

EXPLANATIO.

EIVSMODI *tempora noſtra ſunt*,] Brundiſij iacebat in mærore. nam & Pompeianos offenderat, & victorem Cæſarem timebat. temere enim, quod ipſe ep.8.ad Att.lib.XI. fatetur, non accerſitus a Cæſare in Italiam venerat. nam neque palam cum lictoribus ad vrbem audebat accedere, ne quis impetus Cæſarianorum militum fieret: & lictores, ante bellum ſibi a populo datos, omnino dimittere nolebat. in hoc ſtatu, nec habebat quod ſcriberet, nec a Terentia cur litteras exſpectaret. VOLVMNIA] quæ ſe parum officioſe in Terentiã geſſerat. ET *cautius.*] nec debuit Volumnia facere, quod fecit: & id ipſum, quod fecit, facere diligentius, & cautius: quo minus exiſtimationi tuæ noceret. Fortaſſe ob debitam ſibi pecuniam Volumnia Terentiã appellauerat. Eguiſſe autem hoc tempore Terentiam, illud oſtendit ep. 7. lib. XI.ad Att. Alterum eſt, cur te nolim diſcedere, quod ſcribis Terentiam flagitare. Et ibidem. ep. 16. Tempora monẽt, vt videat, vt ſatisfaciat quibus debeat. Et ibidem ep.23. Te oro, vt de hac miſera cogites, & illud, de quo ad te proxime ſcripſi, vt aliquid cõficiatur ad inopiam propulſandam. ALIA *ſunt, quæ magis curemus*,] ſuam vicem dolet, quod Brundiſij iaceat. VT *ij voluerunt*,] tacite Dolabellam accuſat, cuius cõſilio in Italiam venerit. ep.7. ad Att. lib. XI. Miſi ad Antonium L. Lamiam, qui demonſtraret, Cæſarem Dolabellæ dixiſſe, vt ad me ſcriberet, vt in Italiam quamprimum venirem: eius me litteris veniſſe. Huc etiam queritur ep.12. Perturbati, inquit, dolore animi, magniſq. iniuriis, metuo, ne id conſilij cepenmus, quod non facile explicare poſſimus.

Argumentum ep. 17.

Materiam ſcribendi ſibi deeſſe dicit: ſuum dolorem ex Lepta & Trebatij ſermone poſſe cognoſci. Terentiam curare & ſuam, & Tulliæ valetudinem iubet. Scripta videtur ante ſuperiorem, Decembri menſe, cum Cicero Brundiſij eſſet. nam quod hic de Lepta, & Trebatio ſcribitur, idem ep.8. ad Att.lib.x 1. Quantis curis afficiar, cognoſces ex Lepta, & Trebatio.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 17.

SI quid haberem, quod ad te ſcriberem: facerem id & pluribus verbis, & ſæpius. nũc quæ ſunt negotia, vides. ego autem quo modo ſim affectus, ex Lepta, & Trebatio poteris cognoſcere. fac vt tuam, & Tulliæ valetudinem cures. Vale.

Argumentum ep. 18.

Vxoris & filiæ conſilio permittit, quid faciant, Romæ ne ſint in aduentu Cæſaris, an cum ipſo in aliquo tuto loco anno primo ciuilis belli, Lentulo & Marcello coſ.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ, ET PATER SVAVISSIMÆ FILIÆ; CICERO MATRI, ET SORORI. 18.

CONSIDERANDVM vobis etiam atque etiam, animæ meæ, diligenter puto, quid faciatis, Romæ ne ſitis, an mecum in aliquo tuto loco. id non ſolum meum conſilium eſt, ſed etiam veſtrum. mihi veniunt in mentem hæc, Romæ vos eſſe tuto poſſe per Dolabellam, eamq. rem poſſe nobis adiumento eſſe, ſi qua vis, aut ſi quæ rapinæ fieri cœperint. ſed rurſus illud me mouet, quod video omnes bonos abeſſe Roma, & eos mulieres ſuas ſecum habere. hæc autem regio, in qua ego ſum, noſtrorum eſt tum opidorum, tum etiam prædiorum: vt & multum eſſe mecum, &, cum abieritis, commode etiam in noſtris præſidiis eſſe poſſitis. mihi plane non ſatis cõſtat adhuc, vtrum ſit melius. vos videte, quid aliæ faciant iſto loco feminæ, & ne, cum velitis, exire liceat. id velim diligenter etiam atque etiam vobiſcum, & cum amicis, conſideretis. Domus vt propugnacula, & præſidium habeat, Philotimo diceris. Et velim tabellarios inſtituatis certos, vt quotidie aliquas a vobis litteras accipiam. Maxime autem date operam, vt valeatis, ſi nos vultis valere. I I X. Kal. Febr. Formiis.

EXPLANATIO.

HÆC *autem regio*,] Campana, & maritima ora, cui præerat. ep.14. lib.x v I. ep.x I. NOSTRORVM *opidorum*.] Opida ſua vocat, quibus præpoſitus erat. ESSE *mecum*,] in opidis noſtris. ISTO *loco*] iſta dignitate, veſtri ſimiles. ep.14. & ad Att. ep. 14. lib. v I I. & pro Cluentio: Pro loco, pro antiquitate generis. Terentius etiam in Eun. Conueni quendam mei loci, atque ordinis. Locus enim ad ſtatum, & condicionẽ refertur, ſiue ſit obſcurior, ſiue clarior. PHILOTIMO] Terẽtio liberto. ep.2. lib. I V. I I X. KAL. FORMIIS.] pridie quã illas alteras litteras dedit, quarum initium eſt: Veſtrum iam conſilium.

Argumentum ep. 19.

Dolorem ſuum ex filiæ valetudine, & difficultatem propius accedendi ſignificat. Secundo belli ciuilis anno, Cæſare I I. Seruilio coſ. poſt Pharſalicam pugnam, Brundiſij.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 19.

IN maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliæ noſtræ. de qua nihil eſt, quod ad te plura ſcribam. tibi enim æque magnæ curæ eſſe certo ſcio. Quod me propius vultis accedere. video ita eſſe faciendum: etiam ante feciſſem: ſed me multa impedierunt, quæ ne nunc quidem expedita ſunt. a Pomponio exſpecto litteras, quas ad me quamprimum perferendas cures velim. Da operam vt valeas.

EXPLANATIO.

IN *maximis meis doloribus*] quod in Italiam venerim non accercitus. VALETVDO *Tulliæ*.] ep.6. ad Att. lib.x I. quæ ſcripta eſt I V. Kal. Dec. de Tullia ſic: Tulliæ meæ morbus, & imbecillitas corporis me exanimat. ME *multa impedierunt*,] præcipue lictores: quos non nominat: quia cautius agit cum femina; quam cum prudenti viro Attico: ad quem enim ſcribens epiſt.6. lib. x I. Propius, inquit, accedere, vt ſuades, quo modo ſine lictoribus, quos populus dedit, poſſum? qui mihi incolumi adimi non poſſunt.

Argu

Argumentum ep.20.

CVm a Caſare ſatis liberales litteras accepiſſet, de quibus ep. vlt. fit mentio, propius accedere non dubitauit. Mādat igitur vxori, vt in Tuſculano curet parata eſſe omnia, quæ ſint ad victum, & ad valetudinem neceſſaria: cum præſertim eo cum amicis aliquot iturum ſe putet. Anno tertio ciuilis belli, Caſare dictatore iterum, nondum creatis conſulibus.

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE. 20.

IN Tuſculanum nos venturos putamus aut nonis, aut poſtridie. ibi fac vt ſint omnia parata. plures enim fortaſſe nobiſcum erunt; &, vt arbitror, diutius ibi commorabimur. labrum ſi in balneo non eſt, fac vt ſit, item cetera, quæ ſunt ad victum, & ad valetudinem neceſſaria. Vale. Kalendis Oct. de Venuſio.

Argumentum ep. 21.

HAnc epiſtolam opinor ſcriptam eſſe anno primo ciuilis belli, Lētulo & Marcello cos. ante quam Cicero in Græciam nauigaret cum tamen, vt mihi videtur, nauigationem cogitaret. quod ex iȷs verbis conijcio: Quod opus erit, vt res, tempuſq. poſtulat, prouideas, atque adminiſtres. nam illud: Ad me de omnibus rebus quam ſæpiſſime litteras mittas: certe indicat eum eſſe in Italia.

TVLLIVS S. D. TERENTIAE SVAE. 21.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Da operam vt conualeſcas: quod opus erit, vt res, tempuſq. poſtulat. prouideas, atque adminiſtres, & ad me de omnibus rebus quam ſæpiſſime litteras mittas. Vale.

Argumentum ep. 22.

SCripta videtur poſt pugnam Pharſalicam, anno tertio ciuilis belli, cum Cicero, acceptis a Cæſare, ex Aegypto in Italiam redeunte, litteris iȷs, quæ nominantur ep. vlt. incertus cōſiliȷ eſſet, vtrum ei obuiam procederet, an eum Brundiſiȷ exſpectaret.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 22.

SI vales bene eſt: ego valeo. Nos quotidie tabellarios veſtros exſpectamus: qui ſi venerint, fortaſſe erimus certiores, quid nobis faciendum ſit; faciemuſq. te ſtatim certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Kal. Sept.

Argumentum ep. 23.

HAec biduo ante eam, quæ ſequitur, ſcripta eſt. quod adſcripta vtrique dies indicat: & in hac Cæſaris litteras exſpectat, in illa ſe accepiſſe demonſtrat.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 23.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Nos neque de Cæſaris aduentu, neque de litteris, quas Philotimus habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. ſi quid erit certi, faciam te ſtatim certiorem. Valetudinem tuam fac vt cures. Vale. IV. id. Sext.

EXPLANATIO.

DE *Cæſaris aduentu*,] ex Ægypto. DE *litteris*,] Cæſaris, Philotimo ad Ciceronem datis. Philotimum Cicero, mutato mittendi filij conſilio, ad Cæſarem miſerat. ep. 24. ad Att. lib. XI.

Argumentum ep. 24.

SCribit de redditis ſibi a Cæſare litteris, de fama eius aduentus, de ancipiti conſilio vel obuiam procedendi, vel eum exſpectandi. anno tertio ciuilis belli, Cæſare dictatore iterum, cum Cicero Brundiſiȷ adhuc eſſet.

TVLLIVS S. D. TERENTIÆ SVÆ. 24.

SI vales, bene eſt: ego valeo. Redditæ mihi iam tandem ſunt a Cæſare litteræ, ſatis liberales: & ipſe opinione celerius vēturus eſſe dicitur. cui vtrum obuiam procedam, an hic eum exſpectem, cum conſtituero, faciam te certiorem. Tabellarios mihi velim quam primum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. pridie id. Sext.

EXPLANATIO.

SATIS *liberales*] in oratione pro Ligario: Cæſar ad me ex Ægypto litteras miſit, vt eſſem idē, qui fuiſſem.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS QVAE FAMILIARES VOCANTVR, LIBRVM QVINTVMDECIMVM, AD SENATVM ET ALIOS, PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. XV.

CVM Parthi, duce Pacoro, Orodis regis filio, maximis copiys Euphratem flumen, Romani imperiy terminum, tranſiſſent; ſollicitus Cicero cum de Ciliciensi prouincia, quam conſulari imperio regebat, tum de reliquis etiam ab impetu belli non longe remotis, monet conſules, prætores, tribunos pl. & ſenatum, vt maiores exercitus ad earum prouinciarum præſidium primo quoque tempore mittantur. Hæc epiſtola, Sulpicio, Marcello cos. quo anno in prouinciam iuit, ſcripta eſt: ſed collocari debuit poſt eam, quæ ſequitur, ea vero poſt eam, quæ ſcripta eſt ad Catonem, hoc initio: Cum ad me legati: in qua, nihil adhuc ſe publice de bello Parthico ſcripſiſſe, ſignificat.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCOS. S. D. COS. PRÆT. TRIB. PL. SENATVI. I.

SI VOS bene valetis, bene eſt: ego quidem valeo. etſi non dubie mihi nunciabatur, Parthos tráſiſſe Euphratem cum omnibus fere ſuis copiis: tamen, quod arbitrabar á M. Bibulo procos. certiora de his rebus ad vos ſcribi poſſe, ſtatuebam mihi non neceſſe eſſe publice ſcribere ea, quæ de alterius prouincia nunciarentur. poſtea vero quam certiſſimis auctoribus, legatis, nunciis, litteris ſum certior factus: vel quod tanta res erat, vel quod nondum audieramus Bibulum in Syriam veniſſe, vel quia adminiſtratio huius belli mihi cum Bibulo pæne eſt communis, quæ ad me delata eſſent, ſcribenda ad vos putaui. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nunciarunt, Parthorum magnas copias Euphratem tranſire cœpiſſe. quo nuncio allato, cum eſſent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, ſtatui exſpectandum eſſe, ſi quid certius afferretur. Ad XIII. Kal. Oct. cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniæ, & Cappadociæ mihi litteræ redditæ ſunt a Tarcondimoto, qui fideliſſimus ſocius trans Taurum, amiciſſimusq. populi R. exiſtimatur: Pacorum, Orodis regis Parthorum filium, cum permagno equitatu Parthico tranſiſſe Euphratem, & caſtra, poſuiſſe Tybamagnumq. tumultum eſſe in prouincia Syria excitatum. eodem die ab Iamblico, Phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene ſentire, amicumq. eſſe reip. noſtræ, litteræ de iiſdem rebus mihi redditæ ſunt. His rebus allatis, etſi intelligebam ſocios infirme animatos eſſe, & nouarum rerum exſpectatione ſuſpenſos:

ſpenſos:ſperabam tamen eos,ad quos iam acceſſeram,quiq.noſtram cõſuetndiuem , integritatemq.perſpexerant,amiciores populo R.eſſe factos; Ciliciam autem firmiorem fore,ſi æquitatis noſtræ particeps facta eſſer.& ob eam cauſſam; & vt opprimetentur ij, qui ex Cilicum gente in armis eſſent; & vt hoſtis is, qui eſſet iu Syria, ſciret exercitum populi R.non modo non cedere his nnnciis allatis,ſed etiam propius accedere; exercitum ad Taurum inſtitni ducere.ſed,ſi quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis præſertim rebus,quas vos audiſtis,ego pæne cetno;magnopere vos & hortor,& moneo,vt his prouinciis,ſerius vos quidem quam decuit,ſed aliquando tamen,conſularis. nos quemadmodum inſtructos, & quibus præſidiis munitos ad tanti belli opinionem miſeritis,non eſtis ignari. quod ego negotium, non ſtultitia obcæcatus, ſed verecundia deterrirus, non recuſaui. neque enim vmquam vllum periculum tantum putaui, quod ſubterfugere mallem,quam veſtræ auctoritati obtemperare.hoc autem tempore res ſeſe ſic habet, vt, niſi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere ſoletis, mature in has prouincias miſeritis,ſummum periculum ſit,ne amittendæ ſint omnes hæ prouinciæ,quibus vectigalia populi R.continenrur.quamobrem autem in hoc prouinciali delectu ſpem habearis aliquam,cauſſa nulla eſt.neque multi ſunt:& diffugiunt,qui ſunt,meru oblato:&,quod genus hoc militum ſit,iudicauit vir fortiſſimus, M, Bibulus in Aſia; qui, cum ei permiſiſſetis, delectum habere noluerit.nam ſociorum auxilia,propter acerbitatem, atque iniurias imperij noſtri, aut ita imbecilla ſunt, vt non multum nos iuuare poſſinr;aut ita alieuara a nobis,vt neque exſpectãdum ab iis, neque committendum iis quidquam eſſe videatur. regis Deiotari & voluntarem, & copias, quantæcumque ſunt, noſtras eſſe duco. Cappadocia eſt inanis. reliqui reges, tyranniq. neque opibus ſatis firmi,nec voluntate ſunt.mihi,in hac paucitate militum, animus certe non deerit;ſpero,ne conſilium quidem.quid caſurum ſit, incertum eſt. vtinam ſaluti noſtræ conſulere poſſimus:dignitati certe conſulemus. Valete.

EXPLANATIO.

EVPHRATEM] Meſopotamiæ flumen,ex Niphate,vt ait Strabo, Armeniæ monte ortum, imperij Romani terminum,qui ad Traianum imperatorem permãſit.nam is,Armenia,Meſopotamia, Aſſyriaq.ad populi Romani ditionem adiectis, ad flumen Tigrim fines imperij protulit. mox Hadrianus, inuidens Traiani gloriæ,veterem imperij terminum Euphratem eſſe voluit, captaſq. a Traiano prouincias Perſis reſtituit. CVM *omnibus fere ſuis copijs:*] ep. 18.ad Att.lib. v. Parthi Euphratem tranſierunt duce Pacoro,Orodis,Parthorum regis filio,cunctis referto copiis. PROCOS.] Syriæ. CERTIORA] quia Parthis propinquior Bibulus,quam Cicero. DE *alterius prouincia*] de Syria,quam a Parthorum ditione diuidebat Euphrates. PÆNE] quia Syriæ finitima Cilicia,quæ Ciceronis erat prouincia. epiſt.10.lib.2. Cum veniſſem ad Amanum,qui mons mihi cum Bibulo communis eſt,diuiſus aquarum diuortiis. REGIS *Antiochi Commageni*] cuius ſoror vxor fuerat Orodis Parthorum regis.Dio lib.XLIX.Commageni citra Euphratē Aſiæ regio eſt:cuius caput Samoſatã vrbē Plinius nominat lib.v.cap.24. TRANSIRE] in Syriam. ep.4. IN *Ciliciam*] erat enim in Aſia:cuius tres dioceſes adminiſtrabat.epiſt.67. lib. XIII.De hoc itinere epiſt.20.ad Att.lib.v.his verbis: Ad caſtra veni ad VII.Kal.Sept.ad III.exercitum luſtraui apud Iconium. ex his caſtris, cum graues de Parthis nuncij venirent, perrexi in Ciliciam, per Cappadociæ partem eam. quæ Ciliciam attingit. A TARCONDIMOTO,] regulo in Ciliciæ parte, qui ciuili bello contra Cæſarem pro Pompeio pugnauit:eiq. poſtea victor Cæſar ignouit. poſt interitum Cæſaris, copias pro reip. partibus comparante C.Caſſio,cum eo ſe coniunxit.Caſſio mortuo, ſecutus Antonium cum Octauiano dimicantem, ab Agrippa nauali prœlio cæſus eſt.Dio lib. XLI.XLVII. L.Strabo lib.XIV.Florus lib.IV. PACORVM] dux eſſe videbatur, quia regis filius:reuera autem copias Oſaces ducebat: quem poſtea C. Caſſius prœlio victum occidit.Pacorus autem hoc tempore nondum ex Ephebis exceſſerat.Dio lib.XL. eum poſt aliquot annos cum omnibus copiis cæſum a Venditio, qui de Parthis primus triumphauit.idem Dio lib.XLIX. Iuſtinus lib. XLII. & alij prodiderunt. AB *Iamblicho*,] Strabo lib.XVI. Tarcondimoti filium appellat.Dio videtur aliter ſenſiſſe lib.L. & LIV.occiſum autem ait a M.Antonio,de proditione ſuſpectum. PHILARCHO] regem fuiſſe in quadam Arabiæ parte,auctor eſt Dio lib.L. eius filio paternum principatum ab Auguſto reſtitutũ,lib.LIV. Phylarchum dignitatis apud Arabas nomen fuiſſe, Strabo docet. NOSTRAM *conſuetudinem,integritatemq.*] etſi neque veteres libri mutanr,& Conſuetudinis verbo ſignificari laudem conſtat:probo tamen coniecturam Hieronymi Ferrarij, qui legendum putabat, Manſuetudinem, adductus in hanc opinionem ſimilitudine locorum.nam ep.3. Mihi maxime curæ eſt, vt, quæ copiis,& opibus tenere vix poſſumus, manſuetudine, & continentia noſtra, ſociorum fidelitate teneamus.Et ep.5.Manſuetudine,& innocentia imperatoris,prouinciam retẽtam, atque conſeruatam. Ep.9.ad Att.lib. v. Faciam, vt ſumma modeſtia, &

ſumma abſtinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Et ep. 16. ad eundem: ſociis incredibilis videtur & noſtra manſuetudo, & abſtinentia. CILICIAM] prouinciæ ſuæ partem, in quã nondum peruenerat. ÆQVITATIS *noſtræ*] duo veteres libri, Equitatus noſtri. & ep. 2. Cum equitatum in Ciliciam miſiſſem. Malo tamen, Æquitatis noſtræ. plus enim præſidij, ad continendos in fide ſocios, in æquitate ſua, quam in vniuerſo exercitu, non modo in equitatu, Cicero ſibi eſſe conſtitutum exiſtimabat: vt epiſt. 3. & hic proxime, quid profecerit integritas ſua, iã oſtendit. QVI *ex Cilicum gente in armis eſſent.*] Amanienſes ſignificat. vide epiſt. 4. & lib. 2. epiſt. 10. NOS *quemadmodum inſtructos,*] ep. 2. & lib. 11x. ep. 5. QVIBVS *vectigalia populi R. continentur.*] Aſiæ vectigalia maxima erãt. Pro lege Manilia, Cæterarum, inquit, prouinciarum vectigalia tanta ſunt, vt his ad ipſas prouincias tutandas vix contẽti eſſe poſſimus: Aſia vero tam opima eſt, & fertilis, vt & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat. IN *Aſia*] nondum in Syria peruenerat Bibulus, ſed erat adhuc in Aſia. DEIOTARI] Galatiæ rex. QVANTÆCVMQVE *ſunt,*] fuere cohortes triginta, quadringenorum peditum ſingulæ, ideſt peditum duodecim millia, legiones videlicet duæ; equitum vero duo millia. ep. 1. ad Att. lib. v 1. & ad eundem ep. 18. lib. v. INANIS] vacua præſidio. in ea regnabat Ariobarzanes, qui nominatur ep. 2. 4. & lib. 2. ep. 17. ad Att. ep. 20. lib. v. IN *hac paucitate*] duas tantum legiones habebat. ep. 15. ad Att. lib. v. & Plutarchus. DIGNITATI *certe conſulemus.*] nihil indecore faciemus, nihil turpiter.

Argumentum ep. 2.

EXponit, audito Parthorum aduentu quid egerit pro tuenda prouincia, ſocijſq. in fide continendis: adiungit de rege Ariobarzane ab inſidijs liberato. Eodem anno.

CICERO PROCOS. S. D. COS. PRÆT. TRIB. PL. SENATVI. 2.

SI vos bene valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Cum pridie Kal. Sext. in prouinciã veniſſem; neque maturius propter itinerum, & nauigationum difficultatem venire potuiſſem: maxime conuenire officio meo, reiq. pub. conducere putaui, parare ea, quæ ad exercitũ, quæq. ad rem militarẽ pertinerent. quæ cum eſſent a me cura magis, & diligentia, quã facultate, & copia, conſtituta; nunciique, & litteræ de bello a Parthis in prouinciam Syriam illato quotidie fere afferrentur: iter mihi faciendum per Lycaoniam, & per Iſauros, & per Cappadociam arbitratus ſum. erat enim magna ſuſpicio, Parthos, ſi ex Syria egredi, atque irrumpere in meam prouinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret, eſſe facturos. itaque cum exercitu per Cappadociæ partem eam, quæ cum Cilicia continens eſt, iter feci: caſtraq. ad Cybiſtra, quod opidum eſt ad montem Taurum, locaui: vt Artuaſdes, rex Armenius, quocumque animo eſſet, ſciret non procul a ſuis finibus exercitum populi R. eſſe: & Deiotarum, fideliſſimum regem, atque amiciſſimum reip. noſtræ, maxime coniunctum haberem, hominem cuius & conſilio, & opibus adiuuari poſſet reſp. quo cum in loco caſtra haberem; equitatumq. in Ciliciam miſiſſem; vt & meus aduentus iis ciuitatibus, quæ in ea parte eſſent, nunciatus, firmiores animos hominum faceret; & ego mature, quid ageretur in Syria, ſcire poſſem: tempus eius tridui, quod in iis caſtris morabar, in magno officio, & neceſſario mihi ponẽdum putaui. cum enim veſtra auctoritas interceſſiſſet, vt ego regem Ariobarzanem, Euſeben, & Philoromæum, tuerer, eiuſq. regis ſalutem, & incolumitatem regni defenderem; regi, regnoq. præſidio eſſem; adiunxiſſetiſque, ſalutem eius regis populo, ſenatuique magnæ curæ eſſe; quod nullo vmquam de rege decretum eſſet a noſtro ordine: exiſtimaui me iudicium veſtrum ad regem deferre debere, eiq. præſidium meum, & fidem & diligentiam polliceri: vt, quando ſalus ipſius, & incolumitas regni mihi commendata eſſet a vobis, diceret, ſi quid vellet. Quæ cum eſſem in conſilio meo cum rege locutus; initio ille orationis ſuæ vobis maximas, vt debuit, deinde etiam mihi gratias egit; quod ei permagnum, & perhonorificum videbatur, ſenatui, populoque R. tantæ curæ eſſe ſalutem ſuam, meq. tantam diligentiam adhibere, vt & mea fides, & commendationis veſtræ auctoritas perſpici poſſet. atque ille primo, quod mihi maxime lætitiæ fuit, ita mecum locutus eſt, vt nullas inſidias neque vitæ ſuæ, neque regno diceret ſe aut intelligere, fieri, aut etiam ſuſpicari. Cum ei ego gratulatus eſſem, idq. me gaudere dixiſſem, cohortatus vt recordaretur caſum illum interitus paterni, & vigilanter ſe tueretur, atque admonitu ſenatus conſuleret ſaluti ſuæ: tum a me diſceſſit in opidum Cybiſtra. poſtero autem die cum Ariarathe, fratre ſuo, & cum paternis amicis, maioribus natu, ad me in caſtra venit, perturbatuſque, & flens, cum idem & frater faceret, & amici, meam fidem,

veſtram

veſtram commendationem implorare cœpit. cum admirarer, quid accidiſſet noui, dixit,ad ſe indicia manifeſtarum inſidiarum eſſe delata, quæ eſſent ante aduentum meum occultata,quod ij,qui ea patefacere poſſent propter metum reticuiſſent: eo autem tempore,ſpe mei præſidij, complures ea, quæ ſcirent audacter ad ſe detuliſſe: in his amantiſſimum ſui, ſumma pietate præditum, fratrem dicere ea, quæ is me quoque audiente dicebat,ſe ſollicitatum eſſe,vt regnare vellet: id viuo fratre ſuo, accidere non potuiſſe: ſe tamen ante illud tempus eam rem numquam in medium propter periculi metum protuliſſe. Quæ cum eſſet locutus; monui regem, vt omnem diligentiam ad ſe conſeruandum adhiberet: amicoſq. in patris eius fide, atque iudicio probatos, hortatus ſum, regis ſui vitam, docti caſu acerbiſſimo patris eius, omni cura, cuſtodiaq. defenderent. Cum rex a me equitatum,cohorteſq. de exercitu meo poſtularet: etſi intelligebam veſtro S.C. non modo poſſe me id facere, ſed etiam debere; tamen, cum reſp. poſtularet, propter quotidianos ex Syria nuncios, vt quamprimum exercitum ad Ciliciæ fines adducerem;cumq. mihi rex, patefactis iam inſidiis, non egere exercitu populi R. ſed poſſe ſe ſuis opibus defendere videretur; illum cohortatus ſum, vt in ſua vita conſeruanda primum regnare diſceret;a quibus perſpexiſſet ſibi inſidias paratas, in eos vteretur iure regio, pœna afficeret eos,quos neceſſe eſſet;reliquos metu liberaret; præſidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa eſſent, timorem potius, quam ad contentionem vteretur: fore autem,vt omnes,quando S.C. noſſent,intelligerent me regi,ſi opus eſſet, ex auctoritate veſtra præſidio futurum. Ita, confirmato illo, ex eo loco caſtra moui,& iter in Ciliciam facere inſtitui: cum hac opinione e Cappadocia diſcederem, vt conſilio veſtro,caſu incredibili,ac pæne diuino, regem quem vos honorificentiſſime appellaſſetis nullo poſtulante, quemq. meæ fidei commendaſſetis, & cuius ſalutem magnæ vobis curæ eſſe decreuiſſetis, meus aduentus præſentibus inſidiis liberaſſet. quod ad vos a me ſcribi,non alienum putaui:vt intelligeretis ex iis,quæ pæne acciderunt vos multo ante, ne ea acciderent, prouidiſſe. Eoq. vos ſtudioſius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi ſigna videor virtutis, ingenij, fidei, beneuolentiæq. erga vos perſpexiſſe, vt non ſine cauſſa tantam curam, diligentiamq. in eius vos ſalutem videamini contuliſſe. Valete.

EXPLANATIO.

CVM *pridie Kal. Sext. in prouinciam veniſſem,*] ep. 4.& lib. III. ep. 6. & ad Att. ep. 13. lib. v. NAVIGATIONVM *difficultatem*] ad Att. ep. 12. lib. v. Negotium magnum eſt nauigare, atque id menſe Quinct. Sexto die Delum Athenis venimus. pridie non. Quinct. a Piræo ad Zoſtera, vento moleſto. &c. FACVLTATE, *& copia,*] ep. 3. Opibus, & copiis. ISAVROS,] de quibus anno 679. triumphauerat P. Seruilius,& Iſaurici cognomen acceperat. QVOD *ea maxime pateret,*] ep. 4. Cappadocia patet a Syria. PER *Cappadociæ partem eam,*] ep. 6. lib. III. QVÆ *cum Cilicia continens eſt,*] quæ Ciliciam attingit. ep. 4. CYBISTRA] opidum Cappadociæ, vbi quinque dies caſtra habuit. ep. 20. lib. v. ARTVASDES, *rex Armenius, quocumque animo eſſet,*] cuius ſoror Pacoro, regis Parthorum filio, nupta erat, filia vero Deiotari regis filio pacta. ep. 3. & ad Att. ep. 21. lib. v. Appianus in Parthico. Artauaſdes, non Artuaſdes, vocatur ep. 20. 21. lib. ad Att. & a Paterculo. Dicit autem, Quocumque animo eſſet, quia propter affinitatem cum rege Parthorum contractam dubitari poterat. idq. ſignificat apertius ep. 20. lib. v. Perrexi, ait, in Ciliciam per Cappadociæ partem eam, quæ Ciliciam attingit, eo conſilio, vt Armenius Artauaſdes, & ipſi Parthi Cappadocia ſe excludi putarent. REGEM] Cappadociæ. EVSEBEN, *& Philoromæum.*] pius,& amicus Romanorum. Sic appellabatur, Græcis nominibus ad Latinam conſuetudinem transductis. A NOSTRO *ordine:*] a ſenatu. IN *conſilio meo*] præſentibus qui maioris apud eum dignitatis erant, quæſtore Meſcinio, legatis quattuor, C. Pontinio, Q. Cicerone, M. Anneio, L. Tullio, præfecto fabrum Lepta, tribunis mil. & aliis fortaſſe. CASVM *illum interitus paterni,*] huius Ariobarzanis patrem, quem regno expulſum a Mithridate Pompeius Magnus reſtituerat, per inſidias interfectum, hæc verba, & alia inferiora declarant. AMICOSQ. *in patris eius fide, atque iudicio probatos,*] ſic habent duo veteres libri: vnus, Amicoſq. patris eius atque iudicio probatos: reliqui omnes, Amicoſq. in patris eius atque iudicio probatos. Fortaſſe legendum: Amicoſq. patris eius fide, atque iudicio probatos. ideſt, quibus pater eius fidem haberet, de quibus optime iudicare ſolitus erat. REGNARE *diſceret;*] non multo enim ante rex a ſenatu appellatus erat, Cicerone conſule. ep. 17. lib. II. IN *eos vteretur regio;*] hoc, & quæ ſequuntur, ſignificauit, cum dixit: Regnare diſceret. CONSILIO *veſtro,*] qui, facto S.C. de Ariobarzanis ſalute, & incolumitate regni a me defendenda, prouidiſtis, ne acciderent ea, quæ pæne acciderunt. infra, NVLLO *poſtulante,*] Cicerone tamen conſule referēte. ep. 17. lib. II. TANTAM *curam, diligentiamq.*] cum decreueritis de eo, quod nullo vmquam de rege. ſupra.

Argumentum ep. 3.

Scribit de rumore Parthici belli. & affert excuſationem, cur publice nihil ſcripſerit. Eodem anno.

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI. 3.

CVM ad me legati, miſſi ab Antiocho Commageno, veniſſent in caſtra ad Iconium ante diem III. non. Sept. iiq. mihi nunciaſſent, regis Parthorum filium, quocum eſſet nupta regis Armeniorum ſoror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis, multarumq. præterea gentium magna manu veniſſe, Euphratemq. iam tranſire cœpiſſe dicique, Armenium regem in Cappadociam impetum eſſe facturum: putaui pro noſtra neceſſitudine me hoc ad te ſcribere oportere. publice propter duas cauſſas nihil ſcripſi: quod & ipſum Commagenum legati dicebant ad ſenatum ſtatim nuncios, litteraſq. miſiſſe: & exiſtimabam M. Bibulum procos. qui circiter id. Sext. ab Epheſo in Syriam nauibus profectus erat, quod ſecundos ventos habuiſſet, iam in prouinciam ſuam perueniſſe: cuius litteris omnia certiora perlatum iri ad ſenatum putabam. Mihi, vt in eiuſmodi re, tantoq. bello, maxime curæ eſt, vt, quæ copiis, & opibus tenere vix poſſumus, ea manſuetudine, & continentia noſtra, ſociorum fidelitate teneamus. Tu velim, vt conſueſti, nos abſentes diligas, & defendas. Vale.

EXPLANATIO.

M. CICERO *imp.*] imperator Cicero appellatus eſt III. id. Oct. cæſis Amanienſibus, vt ep. 20. ad Att. lib. v. Ea res geſta nondum erat, cum hæ litteræ ſcriptæ ſunt, ac ne cum quidem, cum illæ ſuperiores ad ſenatum, quas poſt has miſſas eſſe ſatis liquet: ait enim in his Cicero: Publice propter duas cauſſas nihil ſcripſi. Quare mendoſam hanc imperatoris appellationem ſemper duxi. &, opinor, librarius, cum videret in titulo ſequentis epiſtolæ, Cicero imperator; eodem modo hanc eſſe inſcribendam, ignarus temporum, exiſtimauit. Hoc & Sigonium video ſuſpicatum eſſe. AB *Antiocho Commageno*] ep. 1. 4. AD *Iconium*] in caſtra venit Cicero, quæ fuere apud Iconium, VII. Kal. Sept. cum Iconij decem dies fuiſſet: vt ep. 20. ad Att. lib. v. Ab Iconio caſtra mouit pridie Kal. Sept. ep. 6. lib. III. Itaque legendum videtur, III. Kal. Sept. eodemq. modo in ep. ſequ. vbi nunc legitur: Kal. Sept. legati a rege Commageno ad me miſſi. REGIS *Parthorum filium*,] Pacorum ep. 1. REGIS *Armeniorum*] Artuaſdis. ep. 2. MVLTARVMQ. *præterea gentium.*] Arabum. ep. 4. Magnas Parthorum copias, & Arabum ad opidum Antiochiam acceſſiſſe. AD *te*] cuius in clientela Cappadocia eſt. ep. 4. Duæ maximæ cliẽtelæ tuæ, Cyprus inſula, & Cappadociæ regnum. VT *in eiuſmodi re*,] rei difficultatem hic loquendi modus indicat. ſic ep. 9. lib. IV. Adhuc & factũ tuum probatur, vt, in tali re, etiã fortuna laudatur. CERTIORA] quia Syria, Bibuli prouincia, Parthis finitima.

Argumentum ep. 4.

Res a ſe in prouincia geſtas ordine exponit: &, vt earum cauſſa ſupplicatio ſibi, fauente Catone, decernatur a ſenatu, cupere ſe ingenue confitetur. Paullo, Marcello cos. Tres partes huius epiſtolæ ſunt, procœmium, narratio, petitio. procœmium, cur narretur, oſtendit; narratio, cur petatur. In prima procœmij parte, Catonis beneuolentia quæritur, commemorata eius auctoritate, & virtute, vtraque ſumma, & ſingulari. in fine, non ſolere Catonem, oſtenditur, ambitionis cauſſa quidquam concedere, ſed, quod ab eo petendum ſit, probari prius oportere. Narratio duo genera complectitur, vnum, res bellicas, alterum, inſtituta pacis, & rationem adminiſtratæ prouinciæ. Petitio multas habet partes. Petitur ab eo, cuius allatura ſummam laudem ſententia videatur. Rogare non eſt neceſſe: non enim patitur amicitia, mutuis officijs & ſtudijs confirmata, & aucta: admonere ſatis eſt. Amouetur inanis gloriæ ſuſpicio: quod fieri neceſſe erat, cum ad ſtoicum hominem Catonem, qui ad vnam virtutem omnia referret, ſcriberetur. Preces adhibentur, cum ea tamen condicione, ſi res geſtæ ſupplicatione dignæ videantur. quamquam id, quod armis & militari virtute geſtum ſit illuſtrius, ac maius, cum adiungitur æquitas imperatoris, & abſtinentia. Poſtremo, quaſi hæc ad impetrandum non ſufficiant, allegatur ad Catonem philoſophia, quæ petitionem adiuuet, ſuiq. alumni laudem alteri alumno commendet. Abſoluta petitione, opinionem & iudicium ſuum de Catonis officio, ſi eum ornare ſua ſententia, & ſupplicationis honorem decernere voluerit, ita Cicero demonſtrat, vt, ſi aſſequatur quod cupit, id acceptum illi referre velit: quaſi reliquorum amicorum ſtudijs aſſequi non potuerit, niſi Catonis auctoritas acceſſiſſet.

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI. 4.

SVMMA tua auctoritas fecit, meumq. perpetuum de tua ſingulari virtute iudicium, vt magni mea intereſſe putarem, & res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, & nõ ignorari a te, qua æquitate, & continentia tuerer ſocios, prouinciamq. adminiſtrarem. his enim a te cognitis, arbitrabar facilius me tibi, quæ vellem, probaturum. Cum in prouinciam pridie Kal. Sext. veniſſem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confeſtim eſſe eundum viderem; biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quatriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. quibus in opidis cum magni conuentus fuiſſent; multas ciuitates acerbiſſimis tributis, & grauiſſimis vſuris, & falſo ære alieno liberaui. cũq. ante aduentum meum ſeditione quadã exercitus eſſet diſſipatus; quinque cohortes ſine legato, ſine tribuno mil. denique etiam ſine centurione vllo apud Philomelum cõſediſſent, reliquus exercitus eſſet in Lycaonia: M. Anneio legato imperaui, vt eas quinque cohortes ad reliquũ exercitum duceret; coacto. in vnum locum exercitu, caſtra in Lycaonia apud Iconium faceret. quod cum ab illo diligenter eſſet actum; ego in caſtra ad VII. Kal. Sept. veni: cum interea ſuperioribus diebus ex S. C. & euocatorum firmam manum, & equitatum ſatis idoneum, & populorum liberorum, regumq. ſociorum auxilia voluntaria comparauiſſem. interim cum, exercitu luſtrato, iter in Ciliciam facere cœpiſſem; Kal. Sept. legati a rege Commageno ad me miſſi, pertumultuoſe, neque tamen non vere, Parthos in Syriam tranſiſſe, nunciauerunt. quo audito, vehementer ſum commotus cum de Syria, tum de mea prouincia, de reliqua denique Aſia. itaque exercitum mihi ducendum per Capadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putaui. nam ſi me in Ciliciam demiſiſſem, Ciliciam quidem ipſam propter montis Amani naturam facile tenuiſſem; (duo ſunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum vterque paruis præſidiis propter anguſtias intercludi poteſt: nec eſt quidquam Cilicia contra Syriam munitius) ſed me Cappadocia mouebat, quæ patet a Syria, regeſq. habet finitimos: qui etiam ſi ſunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici eſſe non audent. itaque in Cappadocia extrema, non longe a Tauro, apud opidum Cybiſtra caſtra feci; vt & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, noua finitimorum conſilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaq. exſpectatione maximi belli, rex Deiotarus, cui non ſine cauſſa plurimum ſemper & meo, & tuo, & ſenatus iudicio tributum eſt, vir cum beneuolentia, & fide erga populum R. ſingulari, tum præſentia, magnitudine, & animi, & conſilij, legatos ad me miſit, ſe cum omnibus ſuis copiis in mea caſtra eſſe venturum. Cuius ego ſtudio, officioq. commotus, egi ei per litteras gratias: idq. vt maturaret, hortatus ſum. Cum autem ad Cybiſtra propter rationem belli quinque dies eſſem commoratus; regem Ariobarzanem, cuius ſalutem a ſenatu te auctore commẽdatam habebam, præſentibus inſidiis nec opinantem liberaui: neque ſolum ei ſaluti fui, ſed etiam curaui, vt cum auctoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate Athenaidis exſulio multatos, maxime apud regem auctoritate, gratiaq. conſtitui. Cumq. magnum bellum in Cappadocia concitaretur, ſi ſacerdos armis ſe, quod facturus putabatur, defenderet, adoleſcens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto, iis qui nouari aliquid volebant: perfeci, vt e regno ille diſcederet; rexq. ſine tumultu, ac ſine armis, omni auctoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognoui multorum litteris, atque nunciis, magnas Parthorum copias, & Arabum ad opidum Antiochiam acceſſiſſe, magnumq. eorum equitatum, qui in Ciliciam tranſiſſet, ab equitum meorum turmis, & a cohorte prætoria, quæ erat Epiphaneæ præſidij cauſſa, occidione occiſum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias auerſas, nõ longe a finibus eſſe Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. quo vt veni, hoſtem ab Antiochia receſſiſſe, Bibulum Antiochiæ eſſe cognoui; Deiotarumq. confeſtim, iam ad me venientem cum magno, & firmo equitatu, & peditatu, & cum omnibus ſuis copiis, certiorem feci, non videri eſſe cauſſam, cur abeſſet a regno; meq. ad eum. ſi quid forte noui accidiſſet, ſtatim litteras, nunciosq. miſſurum eſſe. cumq. eo animo veniſſem, vt vtrique prouinciæ, ſi ita tempus ferret, ſubuenirem: tamen id, quod iam ante ſtatueram vehementer intereſſe vtriuſque prouinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hoſtem ex eo mõte tollere, agere perrexi. cumq. me diſcedere ab eo monte ſimulaſſem, & alias partes Ciliciæ petere; abeſſemq. ab Amano iter vnius diei, & caſtra apud Epiphaneam feciſſem: ad IV. id. Oct. cum adueſperaſceret; expedito exercitu ita

noctu

noctu iret feci, vt ad 111.id.Oct.eum luceſceret, in Amanum adſcendetem: diſtributiſq. cohortibus, & auxiliis, cum aliis Quinctus frater legatus mecum ſimul, aliis C. Pōtinius legatus, reliquis M.Anneius, & L. Tullius, legati, præeſſent, pleroſque nec opinantes oppreſſimus; qui occiſi, captiq. ſunt, intercluſi fuga. Eraniam autem, quæ fuit non vici inſtar, ſed vrbis, quod erat Amani caput, itemq. Sepyram, & Commorim acriter, & diu repugnantibus, Pontinio illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore vſque ad horam diei decimam, magna multitudine hoſtium occiſa, cepimus: caſtellaq. ſex capta: complura incendimus. his rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quattriduum: & in reliquiis Amani delēdis, agriſq. vaſtandis, quæ pars eius montis meæ prouinciæ eſt, id tempus omne conſumpſimus. confectis his rebus, ad opidum Eleutherocilicum Pindeniſſum exercitum adduxi. quod cum eſſet altiſſimo, & munitiſſimo loco; ab iiſq. incoleretur, qui ne regibus quidem vmquam paruiſſent; cum & fugitiuos reciperent, & Parthorum aduentum acerrime exſpectarent: ad exiſtimationem imperij pertinere arbitratus ſum; comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam ceterorum animi: qui alieni eſſent ab imperio noſtro, frangerentur. vallo, & foſſa circundedi: ſex caſtellis, caſtriſq. maximis ſæpſi: aggere, vineis, turribus oppugnaui: vſuſq. tormentis multis, multis ſagittariis, magno labore meo, ſine vlla moleſtia, ſumptu ve ſociorum, ſeptimo quinquageſimo die rem confeci; vt, omnibus partibus vrbis diſturbatis, aut incenſis, compulſi in poteſtatem meam peruenirent. His erant finitimi, pari ſcelere, & audacia, Tebarani. ab his, Pindeniſſo capto, obſides accepi: exercitum in hiberna dimiſi: Quinctum fratrem negotio præpoſui, vt in vicis aut captis, aut male pacatis exercitus collocaretur. Nunc velim tibi ſic perſuadeas; ſi de his rebus ad ſenatum relatum ſit, me exiſtimaturum ſummam mihi laudem tributam, ſi tu honorem meum ſententia tua comprobaris. idque, etſi talibus de rebus grauiſſimos homines & rogare ſolere, & rogari ſcio, tamen admonendum potius te a me, quam rogandum, puto. Tu es enim is, qui me tuis ſententiis ſæpiſſime ornaſti; qui oratione, qui prædicatione, qui ſummis laudibus in ſenatu, in concionibus ad cælum extuliſti; cuius ego ſemper tanta eſſe verborum pondera putaui, vt, vno verbo tuo cum mea laude coniuncto, omnia conſequi me arbitrarer. Te denique memini, cum cuidam clariſſimo, atque optimo viro ſupplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, ſi referretur ob eas res, quas conſul in vrbe geſſiſſet. Tu idem mihi ſupplicationem decreuiſti togato, non, vt multis, rep. bene geſta, ſed, vt nemini, rep. conſeruata. Mitto, quod inuidiam, quod pericula, quod omnes meas tempeſtates & ſubieris, & multo etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris; quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cuius etiam interitum, vt facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis cauſſa in ſenatu defendenda approbaris. A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficij loco non pono, ſed in veri teſtimonij, atque iudicij, non vt præſtantiſſimas tuas virtutes tacitus admirarer, (quis enim id non facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententiis dicendis, cauſſis agendis, omnibus ſcriptis, Græcis, Latinis, omni denique varietate litterarum mearum te non modo iis, quos vidiſſemus, ſed iis, de quibus audiſſemus, omnibus anteferrem. Quæres fortaſſe, quid ſit, quod ego hoc neſcio quid gratulationis, & honoris a ſenatu, tanti æſtimem. agam iam tecum familiariter, vt eſt & ſtudiis, & officiis noſtris mutuis, & ſumma amicitia dignum, & neceſſitudine etiam paterna. Si quiſquam fuit vmquam remotus & natura, & magis etiam, vt mihi quidem ſentire videor, ratione, atque doctrina ab inani laude, & ſermonibus vulgi: ego profecto is ſum. teſtis eſt conſulatus meus: in quo, ſicut in reliqua vita, fateor ea me ſtudioſe ſecutum, ex quibus vera gloria naſci poſſet, ipſam quidem gloriam per ſe numquam putaui expetendam: itaque & prouinciam ornatam, & ſpem non dubiam triumphi neglexi. ſacerdotium denique, cum, quemadmodum te exiſtimare arbitror, non difficillime conſequi poſſem, non appetiui. idem poſt iniuriam acceptam, quam tu reip. calamitatem ſemper appellas, meam non modo non calamitatem, ſed etiam gloriam, ſtudui quam ornatiſſima ſenatus, populiq. R. de me iudicia intercedere. itaque & augur poſtea fieri volui, quod antea neglexeram: & eum honorem, qui a ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, neglectum a me olim, nunc mihi expetendum puto. Huic meæ voluntati, in qua ineſt aliqua vis deſiderij ad ſanandū vulnus iniuriæ, vt faueas, auditorque ſis, quod paullo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo: ſed ita, ſi non ieiunum hoc neſcio quid, quod ego geſſi, & contem-

nendum

nendum videbitur, ſed tale, atque tantum, vt multi, nequaquam paribus rebus, honores ſummos a ſenatu conſecuti ſint. Equidem etiam mihi illud animaduertiſſe videor, (ſcis enim, quam attentę te audire ſoleam) te non tam res geſtas, quam mores, inſtituta, atque vitam imperatorum ſpectare ſolere in habendis, aut oon habendis honoribus. quod ſi in mea cauſſa conſiderabis: reperies me exercitu imbecillo contra metum maximi belli firmiſſimum præſidium habuiſſe æquitatem, & continentiam. his ego ſubſidiis ea ſum conſecurus, quæ nullis legionibus conſequi potuiſſem: vt ex alieoiſſimis ſociis amiciſſimos, ex infideliſſimis firmiſſimos redderem; animoſq. nouarum rerum exſpectatione ſuſpenſos, ad veteris imperij beoeuolentiam tranſducerem. Sed nimis hæc multa de me, præſertim ad te, a quo voo omnium ſociorum querellæ audiũtur. cognoſces ex iis, qui meis inſtitutis ſe recrearos putant. cumq. omnes vno prope cooſenſu de me apud te ea, quæ mihi optatiſſima ſunt, prædicabunt: tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus inſula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loqueotur: puto etiam regem Deiotarum, qui vni tibi eſt maxime neceſſarius. Quæ ſi etiam maiora ſunt; & in omnibus ſæculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias, vincerẽt: eſt profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora, & difficiliora ſunt, genera virturis adiunxeris, ipſas etiam illas res geſtas iuſtiores eſſe, & maiores, putare. Extremum illud eſt, vt, quaſi diffidens rogatiooi meæ, philoſophiam ad te allegem: qua oec mihi carior vlla vmquam res in vita fuit, nec hominum generi maius a deis munus vllum eſt datum. hæc igitur, quæ mihi tecum communis eſt, ſocietas ſtudiorum, atque artium noſtrarum, quibus a pueritia dediti, ac deuincti ſoli propemodum nos philoſophiam illam veram, & antiquam, quæ quibuſdam otij eſſe, ac deſidiæ videtur, in forum, atque in remp. atque in ipſam aciem pæne deduximus, tecum agit de mea laude: cui oegari a Catone fas eſſe oon puto. Quamobtem ſic tibi perſuadeas velim: ſi mihi tua ſeotentia tributus honos ex meis litteris fuerit, me exiſtimaturum, cum auctoritate tua, tum beneuolentia erga me mihi, quod maxime cupierim, contigiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

SVMMA *tua auctoritas*] tanta fuit Catonis auctoritas ob ſingularem eius integritatem, vt, quæ illi placerent, ea demum & recta, & honeſta omnes ducerent. argumentum illud inſigne, quod, ambitus cum eſſet maximus, tribunicij candidati iurarunt ſe arbitrio Catonis perituros, depoſitis apud eum H-S quingenis; vt, qui a Catone damoatus eſſet, id perderet, & cõpetitoribus tribueretur. ita viſus eſt Cato plus vnus poſſe, quam omnes leges, omneſq. iudices. ep. 15. ad Att. lib. I V. & ep. 14. ad Q. fr. lib. I I. PROPTER *anni tempus*] vt ante hiemem geri aliquid poſſet. EXERCITVM] quo Appius proconſul vſus erat. ex fuere legiones duæ. ep. 3. 5. lib. I I I. & ad Att. ep. 15. lib. V I I. BIDVVM *Laodiceæ fui, deinde Apameæ quattriduum, &c.*] aliter ad Att. ep. 16. Moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade. Et ibidem, ep. 20. ait ſe moratum eſſe biduum Laodiceæ, quinque dies Apameæ, triduum Synnadis, Philomeli quinque dies, Iconij decem. MAGNI *conuentus*] iis enim dixit in iis oppidis, tributaq. ademit ab Appio impoſita. ep. 16. ad Att. lib. V. Audiuimus nihil aliud, niſi imperata ἐπικεφάλαια ſoluere nõ poſſe: poſſeſſiones omnium venditas: ciuitatum gemitus, ploratus, monſtra quædam non hominis, ſed feræ neſcio cuius immanis. leuantur tamen miſeræ ciuitates, quod nullus fit ſumptus in nos. Et ad eundem, ep. 20. Iniurias tenelliſſimus ſuperiores. nihil ea iuriſdictione æquabilius, nihil plenius, nihil gratius. Et ep. 91. Satis habeo negotij ſanandis vulneribus, quæ ſunt impoſita prouinciæ. quod, do operam, vt faciam quam minima illius contumelia. Et ad eundem, ep. 1. 2. lib. V I. FALSO *ære alieno*] quod vere non debebatur: erat enim contractum ob ſolutiooem tributorum: quibus liberatæ ciuitates, ære ſimul alieno liberatæ ſunt. QVINQVE *cohortes*] opinor eſſe eas, de quibus ep. 6. lib. I I I. SIN a *legato, ſine tribuno mil. denique etiã ſine centurione*] in ſingulis legionibus erant ſinguli legati, interdum tamen bini, (nam Cicero proconſul duas tantum legiones, quattuor legatos habuit) tribuni mil. ſeni, centuriones triceni. auctor Polybius. M. ANNEIO] ep. 57. lib. X I I I. hoc nomen varie legitur in antiquis libris. EVOCATORVM] præfecto Antonio. ep. 6. lib. I I I. EXERCITV *luſtrato*,] cum exercitum duces educere in expeditionem vellent prius, quam caſtra mouerent, exercitum luſtrabant, ideſt recognoſcebant. KAL. *Sept.*] I I I. Kal. Sept. legendum eſſe, iam oſtendimus. SYRIA] Bibuli prouincia. MEA *prouincia*,] & Aſiaticis tribus diœceſibus. ep. 67. lib. X I I I. DVO *aditus*] vterque per Amanum montem. A TAVRO] de hoc mõte Plinius lib. V. cap. 17. OPIDVM *Cybiſtra*] Cappadociæ. epiſt. 20. ad Att. lib. V. PRÆSENTIA, *magnitudine, & animi, & conſilij*,] pro, Animi præſentia, magnitudine conſilij: præſenti animo, magno conſilio. In oratione pro Milone, Præſentiam animi, dixit Cicero, & Cæſar lib. V. bel. Gal. Interdum ita commiſcentur conſilium, &c. Animus, vrbanitas conſilium pendeat: quia metus conſilium impedit. Cic. lib. I. off. Præſentis animi vti conſilio. CVM *omnibus ſuis copijs*] cohortibus trigiota quadrigenariis, equitum duobus millibus. ad Att. ep. 18. lib. V. & 1. lib. V I. CVM *auctoritate regnaret*,] hoc explanatur infra. ANTHENAIDIS] malo nomen eſſe mulie

mulieris quã ciuitatis: vt regis vxor, mater ve fuerit, nã, Importunitate, aptius de muliere dici puto, quam de ciuitate. Suffragatur huic opinioni antiqua inſcriptio, quã Romæ vidimus in hortis Carpenſibus,

C. POPILLIVS. ALBÆVS
VIX. AN. XXXV
ATHENAIS. AVGVSTAIS. VNCT
POSIT. FRATRIS

SACERDOS] Comanorum ſacerdos Archelaus, a Pompeio Magno, vt ſcribit Appianus, Mithridate deuicto, præfectus: poſt quem ſacerdos fuit Nicomedes, a Cæſare, poſt ſuperatum Pompeium, præpoſitus. Eius ſacerdotij poteſtas, quæ fuerit, oſtẽdit Hirtius de bello Alexandrino, his verbis: Comana, vetuſtiſſimum, & ſanctiſſimum in Cappadocia Bellonæ templum, quod tanta religione colitur, vt ſacerdos eius deæ, maieſtate, imperio, & potẽtia ſecundus a rege cõſenſu gentis illius habeatur, id homini nobiliſſimo Nicomedi Bithynio adiudicauit. Videndus & Strabo lib. XII. ADOLESCENS *& equitatu, & peditatu, & pecunia paratus,*] Latine quoque dicebant cum præpoſitione, A, vel Ab. Plancus ep. 8. lib. x. Cum, Deum benignitate, ab omni re ſumus paratiores. Cœlius ep. 8. lib. IIX. Qui ſcirem, quam paratus ab exercitu eſſes, Imparati cum a militibus tum a pecunia, ep. 15. lib. II. ad Att. Cicero dixit: Imparatiſſimus omnibus rebus, ſine præpoſitione, lib. 1. bel. ci. Cæſar. TOTO] ignoratio Latini ſermonis quoſdam induxit, vt hoc mendoſum putarent, & inepta quædam comminiſcerẽtur. Sed, Toto, Cicero dixit. pro, ea re, quæ ſumma eſt, & in qua ſunt omnia. Ad Att. ep. 20. lib. v. Eſt totum, quid Kalendis Mart. futurum ſit. Et ep. ad Capitonem: Totum hoc, vt, quod ſemper exiſtimaui, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Et ep. 1. lib. III. ad Q. fr. Totum in eo eſt, tectorium vt continuum ſit. ANTIOCHIAM] quæ erat in Syria, Bibuli prouincia. ep. 10. lib. II. EQVITVM *maiorum*] equitatum a ſe in Ciliciam eſſe miſſum, dixit ep. 2. COHORTE *prætoria*] quæ firmiſſima in exercitu manus erat. ep. 30. lib. x. EPIPHANEÆ] Plinius. lib. v. cap. 24. OCCIDIONE *occiſion*] Phil. 14. Cum A. Hirtius M. Antonij copias occidione occiderit, ſuo exercitu incolumi. Sic & Liuius & Tacitus, & alij locuti. HOSTEM *ab Antiochia receſſiſſe,*] Caſſio inſequente. ep. 20. lib. v. ad Att. Rumore aduentus noſtri, & Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor iniectus eſt. itaque eos cedentes ab opido Caſſius inſecutus, rem bene geſſit. qua in fuga magna auctoritate, Oſaces, dux Parthorum, vulnus accepit, eoq. interiit paucis poſt diebus. CVM *magno, & firmo equitatu, & peditatu,*] equitum duobus millibus. ep. 1. lib. VI. ad Att. A REGNO;] Galatia. VTRIQVE *prouinciæ,*] Syriæ, & Ciliciæ. INTERESSE *a vtriuſque prouinciæ,*] eſt enim terminus inter vtrãque, & vtrique communis, aquarum diuortio diuiſus. ep. 10. lib. II. PERPETVVM *hoſtem*] ep. 10. lib. II. Cum meis copiis omnibus vexaui Amanienſes, hoſtes ſempiternos. multi occiſi, capti: reliqui diſſipati. L. TVLLIVS,] cuius auaritiam carpit ep. vlt. lib. v. ad Att. SEPYRAM *& Commorim*] obſcura vicorum potius, quam opidorum nomina. APVD *Aras Alexandri*] iterare eadem non oportet. vide ep. 10. lib. II. ELEVTHERO *Cilicum*] liberorum Cilicum, qui ſuis legibus vtebantur ep. 2. lib. v. ad Att. QVI *ne regibus quidem vnquam paruiſſent;*] quod eſt argumẽtum ſummæ peruicaciæ. Tacitus de Thracibus lib. IV. Ne regibus quidem parere, niſi ex libidine, ſoliti. TVRRIBVS] vnica turri: ep. 20. lib. v. ad Att. TIBARANI,] ignota geographis gens: nimium enim negotij fuiſſet, Latronum Amani montis nomina perſequi. Latrocinia enim exercebãt eius montis incolæ. Tibarenos & Plutarchus in Lucullo nominat, & Plinius lib. v. cap. 4. vbi Temiſcyræ regionis gentes perſequitur. AVT *captis, aut male pacatis*] ep. 20. lib. v. ad Att. Exercitum in hiberna agri male pacati deducẽdum Quincto fratri dabam. RELATVM *ſit,*] vt mihi ſupplicationes decernantur. GRAVISSIMO E *honores*] hoc dicit, quia grauitas reſpuere preces, vt indecoras, videtur, & L. Craſſus, ille orator ſummus, cum petere magiſtratum blandius, ideſt rogare vellet, ſocerum ſuum Scæuolam dimittebat; cum ei ita diceret, ſe velle ineptum eſſe: id erat petere blandius: quod niſi inepte fieret, bene non poſſet fieri. De orat. lib. 1. Admonendum potius te a me, quam rogandum, puto. rogamus enim eos, quorum voluntati parum confidimus: admonemus tantum, quos erga nos optime animatos eſſe credimus. ep. 9. lib. 1. Quæ mihi commẽdas, & tantæ mihi curæ ſunt, vt me nolim admoneri, rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. ep. 18. lib. XIII. Ego admirabar magis te, quaſi rogatus, aut certe admonitus, liberaliter Attico reſpondiſſes. CVM *cuidam clariſſimo, atque optimo viro ſupplicationem non decerneres,*] Cæſarem ſignificari, nonnulli arbitrantur: quod ego non ſentio. virum enim optimum Cæſarem non vocaret, Catonis inimicum, præſertim cum in hac tota epiſtola gratiam Catonis aucupetur. C. Antonium, collegam Ciceronis in cõſulatu, deſignari potius opinor. nam ei decretam ob victum Catilinam ſupplicationem, indicat Dio lib. XXXVII. Clariſſimo: ob victoriam de Catilina relatam. QVAS *conſul in vrbe geſſiſſet.*] ex quattuor antiquis libris ita lego. alij: Quas is conſul in vrbe geſſiſſet. Ego Catonem, cuius in ſe officia hic Cicero commemorat, cum C. Antonio ſupplicationem ſua ſententia non decerneret, dixiſſe puto, decreturum ſe, ſi referretur ob res a conſule, ideſt a Cicerone, in vrbe geſtas: cum ea pluris æſtimaret, quæ rogatus Cicero conſul in vrbe geſſiſſet, quam quæ foris armatus Antonius. Hanc ſententiam confirmant ea, quæ ſequuntur. MIHI *ſupplicationem decreuiſti togato, nõ, vt multis, rep. bene geſta, ſed, vt nemini, rep. conſeruata.*] Idem gloriatur in oratione in Piſonem: Mihi togato ſenatus non, vt multis, bene geſtæ, ſed, vt nemini, conſeruatæ reip. ſingulari genere ſupplicationis deorum immortalium templa patefecit. Et oratione ſecunda in Antonium: Senatus a clariſſimis ciuibus bene geſtæ reip. teſtimonium multis, mihi vno conſeruatæ dedit. In eundem XIV. Mihi conſuli ſupplicatio, nullis armis ſumptis, non ob cædem hoſtium, ſed ob cõſeruationem ciuium, nouo & inuſitato genere decreta eſt. INVIDIAM,] odium ep. 1. lib. 1. MEAE *tempeſtates*] Clodianis temporibus. SVBIERIS,] ſponte: quod me vexari innocentem iudicares, quia remp. domeſtico malo liberaſſem. SI *per me licuiſſet,*] ſi armis contra Clodium certare voluiſſem. ep. 9. lib. 1. Qui meos ciues & a me ſeruatos, & me ſeruare cupientes, ſeruis armatis obiici noluerim. INIMICVM *meum,*] P. Clodium.

MILO

MILONIS] qui Clodium occiderat. IN *ſenatu defendenda.*]inter Milonis patronos Catonem Pedianus nominat, cumq. ait ſtuduiſſe in petitione conſulatus Miloni, & reo adfuiſſe, nec diſſimulaſſe, bene actum eſſe cum rep. morte P. Clodij. *A me autem hæc ſunt profecta,*] hoc verbum interdum Cicero ad beneficiorum & ſtudiorum commemorationem accõmodat, vt ep. vlt. lib. 2. Quæcunque a me ornamenta in te proficiſcentur. Et ep. 14. lib. xi. Si omnis tua laus a meis conſilijs profecta videatur. GRÆCIS] Græce etiam Cicero ſcripſit, vt commentarium de conſulatu ſuo. ep. 1. lib. 2. ad Att. HOC *neſcio quid gratulationis, & honoris*] honorem ſupplicationum: quem ſe ſua ſponte nõ magnifacere oſtendit, cum ait: Hoc neſcio quid: vt ep. 1. lib. xiii. Neſcio quid illud partitinarum. Gratulabantur autẽ dijs immortalibus ob victoriam, decreta a ſenatu ſupplicatione ep. 5. Si tu dijs immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum, mauis. Et ep. 18. lib. xi. Tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum tẽpla fecimus. Phil. 14. Supplicationem decernimus hoſtẽ non appellatis. gratæ vero noſtræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ. ET *natura, & magis etiam ratione, atque doctrina,*]magis laudãdi, qui ratione, & doctrina aliquid agunt; quam qui natura. itaque Nepos in Attici vita, Neque id fecit, inquit, natura ſolum, (quamquã omnes ei parere debemus) ſed etiam doctrina. ſic pro Cluentio: nihil tam remotum ab accuſatione, quam Cluentius, & natura, & voluntate, & inſtituta ratione vitæ. Iacet enim natura, niſi voluntas accedat, & conſuetudo: & hæc omnia ratio & doctrina vehementer adiuvat. EGO *profecto is ſum.*]ſimiliter locutus, in re diuerſa, ep. 14. lib. vi. Si quiſquam eſt timidus in magnis periculoſiſq. rebus, ſemperq. magis aduerſos rerum exitus metuens, quam ſperans ſecundos; is ego ſum. ET *natura, & magis etiam, vt mihi quidem ſentire videor ratione, atque doctrina*] lib. 1. in Verr. Ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leuiſſimis. PER *ſe*] gloriam non ſpectaui, cum recte agerem: ſed ea ſtudioſe geſſi, ex quibus gloria naſci poſſet. PROVINCIAM] quã in concione depoſuit. ep. 2. lib. v. & Phi. xi. Inſtructam, ornatamq. a ſenatu prouinciam depoſui. Ea vero prouincia, Gallia citerior fuit. nam in oratione in Piſonem, Prouinciam, inquit, Galliam, ſenatus auctoritate, exercitu, & pecunia inſtructam, & ornatam, in cõcione depoſui, reclamante populo Romano. Et ad Att. epiſt. 1. lib. 2. SPEM *non dubiam triumphi*] triumphare poterat e Salaſſis, & in alpinis gentibus, quæ populo Romano non parebant. cum his bellum geſſit & Metellus Celer, vt ep. 1. lib. v. & D. Brutus, vt ep. 4. lib. xi. SACERDOTIVM] auguratum. INIVRIAM] Exſilium ſuum ſignificat. AVGVR *poſtea fieri volui.*] in locum P. Licinij Craſſi, M. F. qui a Parthis occiſus eſt. EVM *honorem.*]triumpham. NVNC *mihi expetendum puto.*] vt, ſi quam antea, pulſus in exſulium, dignitatis iacturam feciſſet, honore nouo ita ſarciret, vt de priſtino ſtatu detractum nihil, additum potius aliquid ad gloriam videretur. cauſſam hanc attigit ep. 6. lib. vi. ad Att. his verbis: Amicorum litteræ me ad triumphum vocãt, rem a nobis, vt ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσίαν noſtram, non negligendam. AD *ſanandum vulnus iniuriæ.*] iniuria, id eſt exſilium, iniuſte mihi irrogatum, quaſi vulnus fuit, cuius medicina triumphus erit. VT *ſuneas*] in ſupplicatione adipiſcenda, quæ triumphi prærogatiua erat. ep. 4. QVOD *Paullo ante me negaram rogaturum, vehementer rogo,*] dixi iam de hoc artificij genere, epiſt. 16. 18. 47. lib. xiii. HONORES *ſummos*] triumphos. EQVIDAM *etiam mihi illud &c.* cognita Catonis cõſuetudine, ne totum ponere videatur in bellicis rebus, quæ plerumque a fortuna pendẽt, æquitatem. & continentiam ſuam commemorat; eaq. ſibi ait contra metum impendentis Parthici belli, & ad ſociorum animos recuperandos, firmiſſima præſidia fuiſſe. QVAM *attente te audire ſoleam*] cum de habendis, aut non habendis honoribus in ſenatu ſententiam dicis. IN *mea cauſſa*] in hoc negotio, de quo tecum ago. EXERCITV *imbecillo,*] duabus legionibus. ep. 15. lib. v. ad Att, & Cœlius ep. 5. lib. iix. Si Parthus mouet aliquid, ſcio non mediocrem fore contẽtionem. tuus porro exercitus vix vnum ſaltum tueri poteſt. MAXIMI *belli.*] Parthici, quod, poſt Craſſum interfectum, cæſaſq. eius copias, formidoloſum in primis erat. VETERIS *imperij.*] imperij Romani, cui parere ſoliti erant. PRÆSERTIM *ad te,*] cũ enim omnes ſocij ſuas querellas ad te deferant; nimirum nihil eorum ignoras, quæ in prouincijs geruntur. itaque narrari hæc a me de me ipſo, neceſſe non videtur. QVI *meis inſtitutis ſe recreatos putant.*] cũ Appij inſtitutis afflicti eſſent. ep. 16. lib. v. ad Att. & ep. 1. lib. vi. ad eũdem. DVÆ *maxime clientelæ tuæ, Cyprus inſula, Cappadociæ regnum,*] Cyprus ea cauſſa; quia lege P. Clodij, Ciceronis inimici, Piſone & Gabinio coſ. profectus in eam inſulã Cato, regis Ptolemæi, qui ſibi veneno mortem conſciuit, publicatis bonis, maximam pecuniæ vim in ærarium intulerat. mos autem veterum fuit, vt, quorum opera natio aliqua in populi Romani poteſtatem veniſſet, eorum in clientela perpetuo eſſet. itaque Siculi Marcellorum, Pæni Scipionem clientes. Citicos quoque, qui erant in Cypro inſula, Catonis clientes lib. iv. de Fin. Cicero vocat. Cappadociæ regnum ideo clientela Catonis erat, quia regem Ariobarzanem vehementer diligebat, auctorq. ſenatui fuit, vt eum Ciceroni commendaret. de quo ſupra, Regem Ariobarzanem, inquit, cuius ſalutem a ſenatu te auctore commendatam habebam, præſentibus inſidijs nec opinantem liberaui. Maximas autem clientelas appellat, quia priuatæ quoque tenuiorum hominum erant. DE *me loquentur.*] Cyprũ enim inſtitutis mei recreaui: Cappadociæ regẽ inſidijs liberaui. QVÆ *ſi etiam maiora ſunt.*] quam res geſtę. ſupra enim dixit: Equidẽ etiã mihi illud animaduertiſſe videor, te nõ tam res geſtas, quam mores, inſtituta, atque vitam imperatorum ſpectare ſolere in habendis, aut non habendis honoribus. IN *omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias vincerent:*] fortaſſe hanc ſententiam e Xenophontis Ageſilao ſumpſit. πολὺ πλέονες, inquit, τῶν πολεμίων, ἢ τῶν ἑαυτῶν, δύνανται κρατεῖν. Et infra: καλὸν μὲν ἀνδρὶ εἶναι, τείχη ἀνάλωτα ἐπιτίθεσθαι ὑπὸ πολεμίων: πολὺ μέντοι ἔγωγε κάλλιον κρίνω, τὸ τῆς αὑτοῦ ψυχῆς ἀνάλωτον κατασκευάσαι, καὶ ὑπὸ χρημάτων, καὶ ὑπὸ ἡδονῶν, καὶ ὑπὸ φόβου. HÆC *genera virtutis,*] æquitatem, & continentiam. IVSTIORES] profecto, qui ſententiam attenderit, legendum, illuſtriores, intelliget. bellicis enim rebus non iuſtitiam, ſed ſplendorem addunt æquitas, & continentia. ALLEGRM]

GEM] mittam. ep. 10. Allegarem ad te illos. IN *forum, atque in remp.*] cum vterque locos graues ex philoſophia, abhorrentes ab vſu forenſi, & publico, magna cum laude in iudicijs, in concionibus; in ſenatu tractaret. vide procemium Paradoxorum. IN *ipſam aciem pæne deduximus.*] otio, & deſidiæ; forum remp. aciem opponit. aciem auté pro ſumma contentione poſuit, non quaſi tertium quiddam, a duobus proxime dictis, ideſt a foro, & a rep. diuerſum, ſed quod & foro, & reip. iungatur: quaſi dixerit, in maiores & fori, & reip. contentiones. qua ſimilitudine lib. 11 de Orat. forenſem aciem appellauit. NEGARI] negauit tamen. ep. ſeq. & lib. 11 x. ep. x 1. & ad Att. ep. 1. 2. lib. v 1 1. A CATONE] abeo, qui philoſophiam ipſam vehementer amat. viseſt in nomine: vt ad Curionem epiſt. 4. lib. 11. Quid eſt, quod poſſit grauiter a Cicerone ſcribi ad Curionem, niſi de rep. EX *meis litteris,*] ex his litteris quibus a te peto; vt mihi tua ſententia faueas, adiutorq. ſis. AVCTORITATE *tua,*] quam ſummam eſſe dixit initio litterarum. MIHI, *quod maxime cuperem, contigiſſe.*] ſupplicationem ipſam.

Argumentum ep. 5.

Mirum in hac epiſtola videre licet artificium. cum enim ſe Cato excuſet, quia ſupplicationem non decreuerit; idem tamen decretam eſſe gaudet. rurſus, cum ſupplicationis honorem Ciceroni ſua ſententia non tribuerit; ſe tamen de illo ſenſiſſe honorificentius, quam eos, qui ſupplicationem decreuerunt, probare conatur. Paullo, & Marcello coſ.

M. CATO S. D. M. CICERONI IMP. 5.

QVOD & reſp. me, & noſtra amicitia hortatur, libenter facio, vt tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus togati, armati foris pari induſtria adminiſtrari gaudeam. itaque, quod pro meo iudicio facere potui, vt innocentia, cõſilioq. tuo defenſam prouinciam, ſeruatum Ariobarzanis cum ipſo rege regnum, ſociorum reuocatam ad ſtudium imperij noſtri voluntatem, ſententia mea, & decreto laudatam, feci. ſupplicationem decretam, ſi tu, qua in re nihil fortuito, ſed ſumma tua ratione, & continentia reip. prouiſum eſt, dijs immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mauis; gaudeo. quod ſi triumphi prærogatiuam putas ſupplicationem; & iccirco caſum potius, quam te, laudari vis: neque ſupplicationem ſequitur ſemper triũphus: & triumpho multo clarius eſt, ſenatum iudicare, potius manſuetudine, & innocẽtia imperatoris prouinciam, quã vi militũ, aut benignitate deorũ, retentam, atque conſeruatam eſſe: quod ego mea ſententia cenſebam. Atque hæc ego iccirco ad te contra conſuetudinem meam pluribus ſcripſi, vt, quod maxime volo, exiſtimes me laborare, vt tibi perſuadeam, me & voluiſſe de tua maieſtate, quod ampliſſimum ſum arbitratus; & quod tu maluiſti, factũ eſſe gaudere. Vale, & nos dilige, & inſtituto itinere ſeueritatem, diligentiamq. ſocijs, & reip. præſta.

EXPLANATIO.

INNOCENTIAM,] hoc addidit, quia poteſt eſſe virtus ſine innocentia: nã hic virtus eſt præſtantia quædam & animi, & ingenij: qualem in multis fuiſſe diſiunctam ab innocentia, hiſtoriæ teſtantur. COGNITAM *in maximis rebus domi togati,*] cum remp. Catilinæ coniurationis exitio togatus liberaſti. ep. 13. lib. x 1 1. Tua toga omnium armis felicior. ADMINISTRARI] exerceri. PRO *meo iudicio,*] non laudaui te gratiæ cauſſa, ſed adductus iudicio meo: cum ij, qui ſupplicationem tibi decreuerunt, gratiæ fortaſſe potius id tribuerint, quam iudicio. INNOCENTIA *conſilioq. tuo*] vt ſupra cum virtute innocentiam, ita coniungit hoc in loco cum innocentia conſilium. nam vt reipublicæ ſine innocentia virtus, ita ſine conſilio innocentia nihil prodeſt. DEFENSAM]. contra metum Parthici belli, non quod Cicero cum Parthis pugnauerit. & ipſe in epiſtola ſuperiore, Reperies, inquit, me exercitu imbecillo contra metum maximi belli firmiſſimum præſidium habuiſſe æquitatem, & continentiam. QVA *in re nihil fortuito,*] Fortuito geri eas res oſtendit, quarum cauſſa ſupplicatio decerni, & diis immortalibus gratulatio fieri ſoleret. ita bellicas victorias fortunæ tribuit, Ciceronis autem cõtinentiæ, & æquitati defenſam prouinciam, ſeruatum Ariobarzanis cum ipſo rege regnum, ſociorum reuocatam ad ſtudium imperij volũtatem. qua ſententia videri volebat, plus decreuiſſe Ciceroni, quam ſi ſupplicationem decreuiſſet. ſed Cicero aliter accepit, dolorem tamen ſuum diſſimulauit, vt intelligitur ea epiſtola ſequenti: ad Atticum autem cum ſcriberet: Aueo ſcire, inquit, Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit maleuolus: dedit integritatis, iuſtitiæ, clementiæ, fidei mihi teſtimonium, quod non quærebam; quod poſtulabam, negauit. itaque Cæſar iis litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exultat Catonis, in me ingratiſſimi, iniuria? at hic idem Bibulo dierum viginti. ignoſce mihi, non poſſum hæc ferre, nec feram. Et epiſt. 3. ibidem, inuidiſſe ait Catonem ſuæ dignitati. GAVDEO.] ſi tu mauis, ea, quæ, pro rep. feciſti, non rationi, & continentiæ tuæ, ſed dijs immortalibus tribui; ſupplicationem decretam gaudeo. TRIVMPHI *prærogatiuam*] quæ tribus, quæq. centuria ſuffragium ferebat, prærogatiua dicebatur, quod prima rogaretur, vt ait Aſconius, quos vellet

con

conſules fieri.& quoniam prærogatiuæ tãta auctoritas erat, vt eam ceteræ tribus,& centuriæ ſequerẽtur:inde factum,vt prærogatiua pro certo accipere tur ſigno,futuram rem prænunciante.C ASVM *potius,quam te laudari vis,*] fortuitum euentum, beneficio deorum immortalium,potius, quam æquitatẽ, & continentiam tuã.Lib.111.de nat.deor.Hoc quidẽ omnes mortales ſic habent,omnem commoditatẽ, proſperitatemq.vitæ a dijs ſe habere : virtutem nemo vnquam acceptam deo retulit. nimirum recte:propter virtutem enim iure laudamur,& in virtute recte gloriamur:quod non contingeret,ſi id donum a deo,non a nobis,haberemus. at vero honoribus aucti,aut re familiari,aut ſi aliud quippiam nacti ſumus fortuiti boni,aut depulimus mali;cum dijs gratias agimus,tum nihil noſtræ laudi aſſumptum arbitramur.&c. CONTRA *conſuetudinem meam.*]. Stoicorum enim breuis oratio.Stoicus autem Cato: vt indicat oratio pro Murena, Plutarchus, & alij. QVOD *maxime volo,*] maxime volo exiſtimes,laborare me &c.DE *tua maieſtate.*] de tua dignitate. QVOD *ampliſſimum ſum arbitratus,*] duxi ampliſſimum eſſe, rationi & cõtinentiæ tuæ acceptam referri defenſionem prouinciæ, quod mea ſententia cẽſui;non benignitati deorum immortalium; quod cenſuerunt ij,qui ſupplicationẽ decreuerũt. QVOD *tu maluiſti,*] maluiſti, ſupplicationem decerni : quod factum eſſe gaudeo. SEVARITATEM,] ne quid contra leges committatur. qua virtute Cato ipſe in primis excelluit.

Argumentum ep. 6.

EXponit,eximia cum Catonis laude,quantam ceperit voluptatem ex eius ſententia, & ex litterarum gratulatione : petitque, vt ,ſi fauere noluerit in adipiſcendo triumpho,ſaltem ,ſi adipiſcatur,gaudeat. Eodem anno.

CICERO S. D. CATONI. 6.

LAETVS ſum laudari me,inquit Hector,opinor apud Næuium, abs te,pater, laudato viro.ea eſt enim profecto iucunda laus,quæ ab iis proficiſcitur , qui ipſi in laude vixerunt.ego vero,vel gratulatione litterarum tuarum,vel teſtimoniis ſententiæ dictæ, nihil eſt,quod me non aſſecutum putem.idq.mihi tum ampliſſimum , tum gratiſſimum eſt,te libenter amicitiæ dediſſe,quod liquido veritati dares.&,ſi non modo vnus,verum etiam multi Catones eſſent in ciuitate noſtra,in qua vnum extitiſſe mirabile eſt : quem ego currum,aut quam lauream cum tua laudatione conferrem?nam ad meum ſenſum, & ad illud ſincerũ,ac ſubtile iudicium nihil poteſt eſſe laudabilius , quam ea tua oratio, quæ eſt ad me perſcripta a meis neceſſariis.ſed cauſſam meæ voluntatis (non enim dicã cupiditatis)expoſui tibi ſuperioribus litteris.quæ etiam ſi parum iuſta tibi viſa eſt, hanc tamen habet rationem,vt non nimis concupiſcendus honos,ſed tamen,ſi deferatur a ſenatu,minime aſpernandus eſſe videatur.ſpero autem illum ordinẽ , pro meis ob remp. ſuſceptis laboribus,me non indignum honore,vſitato præſertim, exiſtimaturum. quod ſi ita erit,tantum ex te peto,quod amiciſſime ſcribis,vt cum tuo iudicio, quod ampliſſimũ eſſe arbitraris,mihi tribueris;ſi id, quod maluero, acciderit , gaudeas.ſic enim feciſſe te,& ſenſiſſe,& ſcripſiſſe video:reſq.ipſa declarat,tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis fuiſſe iucundum,quod ſcribẽdo affuiſti.hæc enim S.C.non ignoro ab amiciſſimis eius,cuius de honore agitur,ſcribi ſolere.Ego,vt ſpero,te propediem videbo,atque vtinam rep.meliore,quam timeo. Vale.

EXPLANATIO.

LAETVS *ſum laudari me*] Senarij finis eſt,Lætus ſum:alter ſenarius integer, Laudari me , pater, abs te laudato viro.Tuſc.4. OPINOR, *apud Næuium,*] opinor,ait,memoriæ vitium ſimulans dignitatis cauſſa:ne videatur homo conſularis,& iam ſenior poetas lectitare. quod eo videri turpius putabat,quia non ad iuuenem quendã ſcribebat, fabellis poeticis deditum, non ad eum,qui mediocrem prudentiam conſecutus eſſet,verum ad grauiſſimum & ſapientiſſimum virum Catonem,ab omni abhorrẽtem voluptate,addictum philoſophiæ,eamq.vita & moribus exprimẽtem.C.Næuius poeta Campanus, vt ex Gellij lib.1.cap.24.licet conijcere,ſcripſit carmine bellum Punicum primum , & in eo bello ipſe militauit:fabulas præterea multas, quarum exemplis vtuntur ſæpe Varro,Feſtus,Nonius,alij. LAVDATO *viro.*] quæ enim laus eſt a non laudato?Recte Plautus in Epid. Strenuiori deterior ſi prædicat ſuas pugnas, de illius ore fiunt ſordidæ. AMPLISSIMVM,] vſus eſt Catonis verbo, qui ſcripſerat: Me voluiſſe de tua maieſtate,quod ampliſſimũ ſum arbitratus. LIBENTER *amicitiæ dediſſe,*] & hic,vt opinor,ad Catonis verba reſpexit.dixerat enim initio epiſtolæ ſuæ:Quod & reſp.me, & noſtra amicitia hortatur, libenter facio , vt tuam virtutem, &c. Laudaſti,inquit, me amicitiæ cauſſa. libenter enim amicitiæ tribuiſti, quod veritati facile tribueres. ET *ſi non modo vnus , verum etiam multi Catones eſſent &c.*] vnus es vere Cato , iſto plane dignus cognomine, antiqua maiorum virtute decorato: verum, ſi multi præterea Catones eſſent; ego tamen ſententiæ tuæ teſtimonium omnibus triumphis anteponerem: quanto magis , cum ſis vnus : quo tua maior eſt auctoritas, tua virtus illuſtrior.Cum vero dixit:Si non

modo vnus,verum etiam multi Catones eſſent:Catonum præſtantiam,non numerum,cogitauit. nam alij quoque Catones erant, vt C.Cato,qui ep.2.4.5. lib.1.nominatur. Video quoſdã legere,Omnes, non Vnus: quorum opinionem non improbo. eodem enim fere ſpectat, & adſtipulatores habet veteres libros: quorum teſtimonio noſtra quoque ſententia cõprobatur. QVAM *ego currum, aut quam lauream*] quem triumphum. nam & currus, & laurea corona ſunt inſtrumenta triumphantium. AD *meum ſenſum,*] vt quidem ego ſentio.alij fortaſſe pluris faciũt ſupplicationem decretam:mihi tamẽ ſententia tua, quæ ſupplicationem non decreuit,nihil videtur laudabilius,& præſtantius eſſe poſſe. AD *illud ſincerum, ac ſubtile iudicium*] quaſi nõ ſincere, nec ſubtiliter iudicent, qui aliter ſentiunt. Pronomen, Illud,non cõmune,ſed ſingulare quiddam hic deſignat: vt ep. 9. lib. 11x. Si ad illam ſummam veritatem legitimum ius exegeris. Et pro Marcello: Illa ipſa rerum humanarum domina fortuna. Et alibi. CAVSSAM *meæ voluntatis*] dixit enim in ſuperioribus litteris, cupere ſe ſupplicationem, non quia delectetur inani laude, ſed vt acceptam ab inimicis iniuriam nouis honoribus cõpenſet. PARVM *iuſta tibi viſa eſt,*] quia ſupplicationem non decreuiſti. HONOS,] & ſupplicatio,& triumphos. HONORE, *vſitato præſertim*] triumpho: nam ſupplicationem ſenatus iam decreuerat. TANTVM *ex te peto,*] nõ peto, vt mihi triumphum decernas: ſed illud tantum peto, ſi triumphũ ſenatus detulerit, vt gaudeas. QVOD *ampliſſimum eſſe arbitraris,*] ampliſſimũ eſſe iudicaſti, virtutẽ, innocentiam, diligentiam meam laudari: idq. mihi tribuiſti. QVOD *maluero,*] malebat triumphũ, quam ſine triumpho laudari. SIC *enim fuiſſe te video*] video te ſupplicatione mihi decreta gauiſum eſſe; quia, cum S.C. ſcriberetur, affuiſti. ET *ſenſiſſe,*] ſenſu intimo, nõ vultu ſolum, qui ſæpe mẽtitur, gauiſum eſſe. SCRIPSISSE] gaudere enim ſe, factum eſſe, quod Cicero maluiſſet, ideſt ſupplicationem decretã, in ſuis litteris Cato dixerat. SCRIBENDO *affuiſti*] vide illud, ſcribendo affuerunt, ep. 7. lib. 11x. QVAM *timeo.*] emergebat iam inter Cæſarem & Pompeium diſcordia, quæ ciuile bellum, reip. pernicioſum, excitauit.

Argumentum ep. 7.

M. Marcello gratulatur de fratre patruele conſule deſignato: petitq. ab eo, vt ſibi quamprimum, annuo prouinciæ imperio finito, ſucceſſor mittatur, Sulpicio, & Marcello cos.

CICERO PROCOS S. D. M. MARCELLO COS. 7.

TE & pietatis in tuos, & animi in remp. & clariſſimi atque optimi cõſulatus, C. Marcello conſule facto, fructum cepiſſe, vehementer gaudeo. non dubito, quid præſentes ſentiant. nos quidem longinqui, & a te ipſo miſſi in vltimas gentes, ad cælum mehercule te tollimus veriſſimis, ac iuſtiſſimis laudibus. nam cum te a pueritia tuá vnice dilexerim, tuq. me in omni genere ſemper ampliſſimũ eſſe & volueris, & iudicaris: tum hoc vel tuo facto, vel populi R. de te iudicio, multo acrius, vehementiuſq. diligo; maximaq. lætitia afficior, cum ab hominibus prudentiſſimis, viriſq. optimis, omnibus dictis, factis, ſtudiis, inſtitutis vel me tui ſimilem eſſe audio, vel te mei, vnum vero ſi addis ad præclariſſimas res conſulatus tui, vt aut mihi ſuccedat quamprimum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi & S.C. & lege finiſti: omnia me per te conſecutum putabo. Cura vt valeas & me abſentem diligas, atque defendas. Quæ mihi de Parthis nunciata ſunt; quia non putabam a me etiam nunc ſcribenda eſſe publice, propterea ne pro familiaritate quidem noſtra volui ad te ſcribere; ne, cum ad conſulem ſcripſiſſem, publice viderer ſcripſiſſe. Vale.

EXPLANATIO.

C. MARCELLO *conſule facto,*] deſignatus erat conſul in annum ſequẽtem C. Marcellus: qui ſi frater germanus fuiſſet M. Marcelli, addidiſſet Cicero, fratre tuo. erat autem frater patruelis: poſt quem conſul fuit alter C. Marcellus, Marci frater germanus: de quo ep. 9. lib. IV. A TE *ipſo miſſi*] a te conſule, & Ser. Sulpicio, collega tuo. ep. 3. lib. III. Infra: quod tu mihi & S.C. & l. finiſti. VLTIMAS *gentes,*] inter vltimas imperij Romani, nam vltra Ciliciam Syria eſt. ep. 9. lib. 1. Recordare, quibus laudationem ex vltimis terris miſeris. Cum Hiſpaniam citeriorem, nõ vlteriorem ſignificet. DILEXERIM;] &, Dilexi, vſitatum erat. vtrique enim modo ſeruit particula, Cum, ſequente Tum, vt ep. 6. lib. 1x. Cũ enim te ſemper magnum hominem duxi; tum quod his tempeſtatibus es prope ſolus in portu. TVO *facto,*] quod opera, gratia, ſtudio tuo factum ſit, vt conſul crearetur C. Marcellus patruelis frater tuus. POPVLI *R. de te iudicio,*] quid enim populus de te iudicet, fratre tuo cõſule facto declarauit. VEL *me tui ſimilem eſſe audio, vel te mei.*] comparari ſolitum Ciceroni M. Marcellum, & iudicari ſimillimum, hic locus, & alter in Bruto declarat. interroganti enim Ciceroni, Quid de Marcello iudicas, quem ſæpe audiſti? reſpondet Brutus: Quid cenſes, niſi id, quod habiturus es ſimilẽ tui? Et infra: Itaque cum eum ante tui ſimilem in dicendo viderim; tum vero nunc, a doctiſſimo viro Cratippo inſtructum omni copia, multo videbam ſimiliorem. AVT *mihi ſuccedat quamprimum aliquis.*] quamprimum, ideſt poſt abſolutũ annuũ imperiũ. AVT *ne quid accedat temporis,*] aut, ſi nemo ſuccedit, ſaltem diſcedere mihi liceat, eo tempore decurſo,

quod

quod tu mihi & S. C. & lege finiſti. quod ita contigit. nemine enim ſuccedente, Cœlium, quæſtorem ſuum, decedens Cicero prouinciæ præpoſuit. T v *mihi,*] immo vterque conſul. Sed vnum, ad quẽ ſcribit, affatur, vt ſupra, A te ipſo miſſi. E t *S.C. & lege*] lex curiata ſignificatur: de qua diximus ep. 9. lib. 1. in eo loco: Si licitum eſſet legem curiatam ferre. N o n *putabam a me etiam nunc ſcribẽda eſſe publice,*] nondum enim ſatis certa: quæ poſtea legatis primum Antiochi regis Cômageni, deinde litteris Tarchondimori, & Iamblici confirmata ſunt. ep. 1. huius libri. quamquã primus locus, habita ratione temporum, huic epiſtolæ debetur.

Argumentum ep. 8.

C. Marcello de conſulatu gratulatur: ſuamq. illi dignitatem commendat. Eodem anno.

Cicero procos. s. d. C. Marcello cos. des. 8.

MAxima ſum lætitia affectus, cum audiui te conſulem factum eſſe: eumq. honorem tibi deos fortunare volo, atque a te pro tua, parẽtiſq. tui dignitate adminiſtrari. nam cum te ſemper dilexi, amauique, quod mei amantiſſimum cognoui in omni varietate rerum mearum: tum patris tui pluribus beneficiis, vel defenſus triſtibus temporibus, vel ornatus ſecundis, neceſſe eſt vt & ſim totus veſter, & eſſe debeam: cum præſertim matris tuæ, grauiſſimæ, atque optimæ feminæ, maiora erga ſalutem, dignitatemq. meam ſtudia, quam erant a muliere poſtulanda, perſpexerim. quapropter a te peto maiorem in modum, vt me abſentem diligas, atque defendas. Vale.

EXPLANATIO.

C. Marcello] Hic locus, non ſemper eredẽdum veteribus libris, facile probat. ſcriptum eſt enim in omnibus, Marco, non, Caio, falſo, vt oſtendam, prænomine. Tres Marcelli, vnus Marci, duo Caij prænomine, per triennium deinceps conſules fuere: primo anno Marcus, M.F. vt ait Dio, Ser. Sulpicio collega quibus non conſulibus deſignatis, ſed conſulatum gerentibus, Cicero in prouinciam profectus eſt, vt e ſuperiore ep. & ex ep. 3. lib. III. perſpicuum fit: altero anno cum L. Paullo Caius, C.F. Ciceronis in auguratu collegæ, Marci vero non frater germanus, ſed, vt perſpicue narrat Suetonius, patruelis. nam ſi germani eſſent fratres, in patris prænomine congruerent. at Marcus Marco patre, Dione teſte, natus eſt: Caius autem Caio: quod ex epiſtola, quæ ſequitur hoc initio: Marcellum tuum, intelligitur. atque his conſulibus Cicero, abſoluto annuo imperio, ex prouincia deceſſit. Tertio anno alter Caius, M.F. vt lapides Capitolini, & Dio ſignificat, Marci, biennio ante conſulis, frater germanus, quod ex paternis prænomine cognoſcitur, cũ L. Lentulo, anno ciuilis belli primo, conſul fuit. cuius anni primis diebus, id eſt pridie non. Ian. Cicero procos. ad vrbem acceſſit: vt ep. 10. lib. XVI. Hæc ad infirmandum conſenſum veterũ librorum, & veritatem hiſtoriæ teſtimonio reſtituendam, arbitror ſufficere. Eſt enim hic (vt ἐν ἐπιτομῇ ſupra dicta colligantur) C. non M. Marcellus, vt quidã crediderunt, M. Marcelli, ad quem ſuperior eſt epiſtola, frater patruelis, Caij, ad quẽ ſequẽs, filius. F o r t v n a r e] etſi Fortunæ vocabulum ſit ambiguum; proptereaq. aduerſa, vel ſecunda, diſtinctionis gratia, appellari ſoleat: fortunare tamen verbum, & fortunatus, in bonam partem ſemper accipi notur. ep. 2. lib. 2. Tibi patrimonium dij fortunent. V o l o,] pro Cupio: vt ep. 19. lib. XII. Eandem rem tibi volo bene, & feliciter euenire. Et ep. 1. lib. 1. Regis cauſſa, ſi qui ſunt, qui velint. Hanc ſententiã expreſſit aliis verbis ep. XI. Tibi velim ij ſint exitus, quos mereris: quos fore confido. Et ep. 7. lib. 2. Vt ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus, exopto. P a r e n t i s q. *tui*] C. Marcelli, ad quem ſcribit Cicero epiſtolam ſequentem. I n *omni varietate rerum mearum:*] ep. ſeq. Vel in labore, vel in honore meo. & ep. 4. 29. lib. XIII. V e s t e r,] tuus, & parentis tui. M a t r i s *tuæ,*] Iuniæ. ep. ſeq. E r g a *ſalutem,*] in laboribus meis. ep. XI. D i g n i t a t e m] in honoribus. Proxime vtrumque dixit: In omni varietate rerum mearum. D i l i g a s, *atque defendas.*] præſertim in conſulatu. timebat enim Cicero, ne ſibi, propter Galliarum controuerſiam, Pompeio eas Cæſari ante legitimum tempus eripere cupiente, vel ſuccederet nemo, vel etiam prouinciæ tempus prorogaretur. epiſt. 7. & lib. IIX. epiſt. 5. 6. 8.

Argumentum ep. 9.

GRatulatur C. Marcello de filio conſule deſignato: petitq. vt ſe abſentem diligat, atque defendat. Eodem anno.

Cicero procos. s. d. C. Marcello collegæ. 9.

MArcellvm tuum conſulem factum, teq. ea lætitia affectum eſſe, quam maxime optaſti, mirum in modum gaudeo, idq. cum ipſius cauſſa, tũ quod te omnibus ſecundiſſimis rebus digniſſimum iudico: cuius erga me ſingularem beneuolẽtiam vel in labore meo, vel in honore perſpexi: totam denique domum veſtram vel ſalutis, vel dignitatis meæ ſtudioſiſſimam, cupidiſſimamq. cognoui. Quare gratũ mihi feceris, ſi vxori

tuæ Iuniæ,grauiſſimæ,atque optimæ feminæ meis verbis etis gratulatus. A te id, quod conſueſti,peto,me abſentem diligas,atque defendas. Vale.

EXPLANATIO.

COLLEGÆ.] in auguratu.hoc ipſe docet Cicero lib.2.de Diuin.& Cariſius. MARCELLVM *tuum*] filium. VAL *in labore meo,vel in honore*] idem alijs verbis in epiſtola ſuperiore : Patris tui pluribus beneficiis,vel defenſus triſtibus temporibus,vel ornatus ſecũdis.& ep.10.VAL *ſalutis, vel dignitatis meæ*] proxime dixit:vel in labore meo,vel in honore.IVNIÆ] matri C.Marcelli,conſulis deſignati.

Argumentum ep. 10.

QVANDO *id accidit,ſic mei quinque veteres libri:reliqui, Quomodo,Cum,Quom.placet,Quando.*

M. CICERO IMP. S. D. C. MARCELLO C. F. COS. 10.

QVANDO id accidit,quod mihi maxime fuit optatum, vt omnium Marcellorum, Marcellinorum etiã,(mirificus enim generis,ac nominis veſtri fuit erga me ſemper animus) quando ergo ita accidit,vt omnium veſtrum ſtudio tuus conſulatus ſatisfacere poſſet,in quẽ meæ res geſtæ,lauſque,& honor earum potiſſimum incideret:peto a te id,quod facillimum factu ſit,non aſpernante, vt confido,ſenatu; vt quamhonorificentiſſimum S. C. litteris meis recitatis,faciẽdum cures.Si mihi tecum minus eſſet,quã eſt cum tuis omnibus ; allegarẽ ad te illos, a quibus intelligis me præcipue diligi.Patris tui beneficia in me ſunt ampliſſima.neque enim ſaluti meæ, neque honori amicior quiſquam dici poteſt.frater tuus quanti me faciat,ſemperq.fecerit,eſſe hominem, qui ignoret,arbitror neminẽ:domus tua denique tota me ſemper omnibus ſummis officijs proſecuta eſt.neque vero tu in me diligendo cuiquam cõceſſiſti tuorũ. Quare a te peto maiorem in modum,vt me per te quãornatiſſimum velis eſſe, meamq.& in ſupplicatione decernenda,& in ceteris rebus exiſtimationem ſatis tibi eſſe cõmendatam putes. Vale.

EXPLANATIO.

MARCELLINORVM *etiam.*] eorum etiam, qui ex familia veſtra in alias adoptione tranſierunt.deſignat maxime Cn.Cornelium Lentulum Marcellinum:de quo vide quæ diximus.ep.1. GNARIS.] Claudię gentis.NOMINIS] nomen interdum accipitur pro familia,interdum & pro prænomine,vel cognomiue.hic videtur eſſe dictum de familia.LAVSQ.*& honor earum*] vt laudari,& honorari,te conſulę poſſent,ſupplicatione decreta. SI *mihi tecum minus eſſet*,] diximus hoc de genere loquendi.ep.1.lib.XIII. ALLAGAREM] mitterem. ep.4.Philoſophiam ad te allegem. NAQVA *enim ſaluti meæ, neque honori amicior quiſquam dici poteſt.*] idem alıis verbis ep.8.9. FRATER *tuus*] patruelis, M.Marcellus.ep. 7. NAQVE *vero tu in me diligendo cuiquam conceſſiſti tuorum.*] paulio ante dixit:Si mihi tecum minus eſſet quam eſt cum omnibus tuis. IN *ſupplicatione decernenda*] vterque conſul,magis tamẽ Paullus, Ciceroni ſtuduit in ſupplicatione decernenda;vide ep.11.lib.11x.

Argumentum ep.11.

AGIT *gratias conſuli Marcello de ſupplicatione decreta:eo ſe propediem ad vrbem fore ſignificat.*

CICERO IMP. S. D. C. MARCELLO COS. 11.

QVANTAE tibi curæ meus honos fuerit,& quam idem extiteris conſul in me ornando,& amplificando,qui fueras ſemper cum parẽtibus tuis,& cum tota domo; etſi res ipſa loquebatur,cognoui tamen ex meorum omnium litteris.itaque nihil eſt tãtum,quod ego non tua cauſſa debeam,facturuſq.ſim cum ſtudioſe,tum libenter. nam magni intereſt,cui debeas:debere autem nemini malui, quam tibi : cui me cum ſtudia communia,beneficia paterna,tuaq.iam ante coniũxerant;tum accedit,mea quidem ſententia,maximũ vinculum,quod ita remp.geris, atque geſsiſti, qua mihi carius nihil eſt, vt,quantũ tibi omnes boni debeant,quo minus tantũdem ego vnus debeam, non recuſem.quamobrem tibi velim ij ſint exitus,quos mereris:quos fore confido.Ego,ſi me nauigatio non morabitur,quæ incurrebat in ipſos Eteſias, propediem,te,vt ſpero,videbo. Vale.

EXPLANATIO.

MEVS *honos*] ſupplicatio.CVM *parentibus tuis.*] matrem quoque ſignificat:de qua vide ep.8. RAS *ipſa loquebatur,*] cum decreta mihi ſupplicatio eſſet. MAGNI *intereſt,cui debeas* :] cauſſam affert, cur dixe

cur dixerit, Tum libenter. non enim omnibus libenter debemus. I A M *ante*] ante quam conſul eſſes. V T , *quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego vnus debeam non recuſem.*] ſimile illud ep. 18. lib. v i. Non recuſo, quin, quantum de illo libro, tantundem de mei iudicij fama detrahatur. T I B I *velim iſſint exitus, quos mereris.*] epiſt. 8. Eum honorem tibi deos fortunare volo. I N *ipſis Eteſiis.*] de his ventis, certo anni tempore flantibus, vnde nomen accepere, diximus ep. 15. lib. 2.

Argumentum ep. 12.

ET gratulatur Paullo de conſulatu, ſicuti ep. 8. gratulatus eſt Marcello: & ab eo petit, vt operam det, ne quid ſibi temporis ad annuum prouinciale munus addatur. Marcello, & Ser. Sulpicio coſ.

CICERO IMP. S. D. L. PAVLLO COS. DES. 12.

ETSI mihi numquam fuit dubium, quin te populus R. pro tuis ſummis in remp. meritis, & pro ampliſſima familiæ dignitate, ſummo ſtudio, cunctis ſuffragiis conſulem facturus eſſet: tamen incredibili lætitia ſum affectus, cum id mihi nunciatum eſt: eumque honorem tibi deos fortunare volo, a teque ex tua, maiorumque tuorum dignitate adminiſtrari. atque vtinam præſens illum diem, mihi optatiſſimum, videre potuiſſem, proque tuis ampliſſimis erga me ſtudiis, atque beneficiis tibi operam meam, ſtudiumque nauare. quam mihi facultatem quando hic nec opinatus, & improuiſus prouinciæ caſus eripuit: tamen, vt te conſulem remp. pro tua dignitate gerentem videre poſſim, magnopere a te peto, vt operã des, efficias, ne quid mihi fiat iniuriæ, ne ve quid temporis ad meum annuum munus accedat. quod ſi feceris; magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet. Vale.

EXPLANATIO.

L. P A V L L O] Æmiliæ gentis, patriciæ. videtur is eſſe, qui Catilinam lege Plautia, vt ait Salluſtius, interrogarat. C O S. D E S.] cum C. Marcello. N E C *opinatus, & improuiſus,*] hæ duæ particulæ, Nec, Et, ſic vſurpantur interdum, vt antecedat ea, quæ negat. ſequatur quæ affirmat. ep. 1. lib. x. Nec miror, & gaudeo. P R O V I N C I Æ *caſus,*] ep. 2. lib. I I I. Cum & contra voluntatem meam, & præter opinionem accidiſſet, vt mihi cum imperio in prouinciam proficiſci neceſſe eſſet.

Argumentum ep. 13.

PEtit, vt ſibi ſupplicationem decernendam curet: ſuamque ceteris in rebus exiſtimationem commendat. Paullo, & Marcello coſ.

M. CICERO IMP. S. D. L. PAVLLO COS. 13.

MAXIME mihi fuit optatum, Romæ eſſe tecum, multas ob cauſſas, ſed præcipue, vt & in petendo, & in gerendo conſulatu, meum tibi debitum ſtudium perſpicere poſſes. ac petitionis quidem tuæ ratio mihi ſemper fuit explorata: ſed tamen nauare operam volebam. in conſulatu vero cupio equidem te minus habere negotij: ſed moleſte fero, me conſulem tuum ſtudium adoleſcentis perſpexiſſe, te meum, cum id ætatis ſim, perſpicere non poſſe. ſed ita fato neſcio quo contigiſſe arbitror, vt tibi ad me ornandum ſemper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil ſuppetat præter voluntatem. ornaſti conſulatum, ornaſti reditum meum. incidit meum tempus rerum gerendarum in ipſum conſulatum tuum. itaque cum & tua ſumma amplitudo, & dignitas, & meus magnus honos, magnaque exiſtimatio poſtulare videatur, vt a te pluribus verbis contendam, ac petam, vt quam honorificentiſſimum S. C. de meis rebus geſtis faciendum cures: non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipſe tuæ perpetuæ conſuetudinis erga me oblitus eſſe videar, aut te oblitum putem. quare, vt te velle arbitror, ita faciam; atque ab eo, quem omnes gentes ſciunt de me optime meritum, breuiter petã. Si alij cõſules eſſent: ad te potiſſimũ Paulle mitterẽ, vt eos mihi quãamiciſſimos redderes. nunc cũ tua ſumma poteſtas, ſummaq. auctoritas, notaq. omnibus noſtra neceſſitudo ſit; vehemẽter te rogo, vt & quãhonorificentiſſime cures decernendũ de meis rebus geſtis,

& quamceleꝛrime. dignas res eſſe & honore, & gratulatione, cognoſces ex iis litteris, quas ad te,& ad collegam,& ſenatum publice miſi: omniumq.mearum reliquarum rerum,maximeq.exiſtimationis meæ procurationem ſuſceptam,velim habeas: in primiſque tibi curæ ſit,quod abs te ſuperioribus quoque litteris petiui,ne mihi tempus prorogetur.cupio te conſulem videre,omniaque,quæ ſpero, cum abſens, tum etiam præſens te conſule aſſequi. Vale.

EXPLANATIO.

FVIT *exploratæ*.] numquam dubitaui,quin te populus R.coſulẽ cunctis ſuffragiis facturus eſſet. ORNASTI] ſtudiis, & officiis tuis. REDITVM *meum*.] ab exſulio. RERVM *gerendarum*.] in prouincia. AMPLITVDO,*& dignitas*,] quæ conſulis eſt. OMNES *gentes*.] ſignificat,prædicari a ſe etiam in prouincia,quantum Paullo debeat. HONORE,] ſupplicationis. GRATVLATIONE,] vt gratulatio fiat diis immortalibus ob res proſpere geſtas. AD *collegam*.] C.Marcellum.eæ litteræ non exſtãt. PROCVRATIONEM, *ſuſceptam, velim habeas*;] quam antea ſuſcepiſti, eam velim habeas. CVM *abſens, tum etiam præſens*.] abſens ſupplicationem, præſens triumphum.

Argumentum ep. 14.

FActurum ſe ſtudioſe Fabij cauſſa, quæ Caſſius rogauerat, pollicetur: dolet, ſe Caſſium non vidiſſe ad vrbem, e prouincia redeuntem: rogat, operam det, ne quid ſibi temporis ad annuam prouinciæ adminiſtrationem accedat. Paullo, & Marcello coſ.

CICERO S. D. C. CASSIO PROQVÆST. 14.

M. FABIVM quod mihi amicum tua commẽdatione das,nullum in eo facio quæſtũ. multi enim anni ſunt, cum ille in ære meo eſt,& a me diligitur propter ſummam ſuam humanitatem,& obſeruantiam. ſed tamen, quod te ab eo egregie diligi ſenſi, multo amicior ei ſum factus. itaque quamquam profecerunt litteræ tuæ; tamen aliquando plus commendationis apud me habuit animus ipſius erga te mihi perſpectus, & cognitus.Sed de Fabio faciemus ſtudioſe,quæ rogas.Tu,multis de cauſſis,vellem,me conuenire potuiſſes; primum,vt te,quem tamdiu plurimi facio, tanto interuallo viderem:deinde,vt tibi,quod feci per litteras, poſſem præſens gratulari: tum, vt, quibus de rebus vellemus,tu tuis,ego meis,inter nos communicaremus; poſtremo,vt amicitia noſtra,quæ ſummis officiis ab vtroque culta eſt,ſed longis interuallis temporum interruptam conſuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. id quando non accidit,vtemur bono litterarum,& eadem fere abſentes,quæ ſi coram eſſemus, cõſequemur. vnus ſcilicet fructus,qui in te videndo eſt,percipi litteris non poteſt.alter gratulationis eſt, is quidem exilior,quam ſi tibi,te ipſum intuens,gratularer:ſed tamen & feci ante,& facio nunc,tibiq.cum pro rerum magnitudine, quas geſſiſti, tum pro opportunitate temporis gratulor,quod te de prouincia decedentem ſumma laus, & ſumma gratia prouinciæ proſecuta eſt. Tertium eſt,vt id, quod de noſtris rebus coram communicaſſemus, inter nos,conficiamus idem litteris. Ego ceterarum rerum cauſſa tibi Romam properãdum magnopere cenſeo:(nam & ea,quæ reliqui,tranquilla de te erant:& hac tua recenti victoria tanta clarum aduentum tuum fore intelligo)ſed, ſi quæ ſunt onera tuorum; ſi tanta ſunt,vt ea ſuſtinere poſſis,propera:nihil tibi erit lautius, nihil glorioſius: ſin maiora, conſidera, ne in alieniſſimum tempus cadat aduentus tuus. huius rei totum conſilium tuum eſt.tu enim ſcis,quid ſuſtinere poſſis.ſi potes,laudabile,atque populare eſt: ſin plane non potes,abſens hominum ſermones facilius ſuſtinebis. De me autem idem tecum his ago litteris, quod ſuperioribus egi, vt omnes tuos neruos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc prouinciam,quam & ſenatus,& populus annuã eſſe voluit,temporis prorogetur.hoc a te ita contendo,vt in eo fortunas meas poſitas putem. habes Paullum noſtrum noſtri cupidiſſimum:eſt Curio:eſt Furnius. ſic velim enitare, quaſi in eo ſint mihi omnia. Extremum illud eſt de iis,quæ propoſueram,confirmatio noſtræ amicitiæ:de qua pluribus verbis nihil opus eſt. tu puer me appetiſti: ego autem ſemper ornamento te mihi fore duxi. fuiſti etiam præſidio triſtiſſimis meis temporibus. acceſſit poſt tuum diſceſſum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. itaque in veſtro ingenio, & induſtria

ſtria mihi plurimum & ſuauitatis, & dignitatis conſtitutum puto. id tu vt tuo ſtudio confirmes, te vehementer rogo, litteraſque ad me & cõtinuo mittas, &, cum Romam veneris, quamſæpiſſime. Vale.

EXPLANATIO.

C. CASSIO] qui poſtea Cæſarẽ occidit. PROQVÆS.] quæſtor cum M. Craſſo procos. in Syriam iuerat. eo mox a Parthis interfecto, proquæſtor vſque ad Bibuli procos. aduentum in prouincia remanſit. M. FABIVM] fortaſſe is eſt, quem Cœlio commendat ep. 14. lib. 2. Pæto ep. 25. lib. ix. Curtio ep. 59. lib. xiii. IN *are meo eſt,*] inter meos. ep. 62. lib. xiii. Semper in animo habui, te in meo ære eſſe propter Lamiæ noſtri coniunctionem. MS *conuenire potuiſſes:*] ante quam ab vrbe diſcederem, in prouinciam proficiſcens. TANTO *interuallo,*] poſt triennium. nam Caſſius cum Craſſo proconſule in Syriam iuerat Domitio & Appio cos. Cicero autem Sulpicio & Marcello. GRATVLARI] ob rem bene geſtam. infra: Hac tua victoria tanta. Et ep. 10. lib. 2. & ad Att. ep. 20. lib. v. TVM,] cum de duabus rebus agit Cicero, primum, deinde, ſolet vſurpare: cũ de tribus, primum, deinde, poſtremo: cum de quattuor, tertio loco, Tum, inſerit. BONO *litterarum,*] commodo litterarum. VNVS *ſcilicet fructus.*] etſi video eſſe in aliquot antiquis libris, Vnus ſcilicet vni fructus: mihi tamen magis arridet verbũ enim, Vni, quem hic locũ habeat, non ſatis intelligo. quid enim eſt, Vnus vni fructus percipi litteris nõ poteſt? quaſi vero non id omnium commune ſit. nemo enim ex amici litteris eum fructum, quem ex præſentis conſpectu, & ſermone, percipit. PRO *opportunitate temporis,*] hoc videtur dicere, quia parabatur in eum accuſatio, fortaſſe de repetundis. nam auaritiæ nomine male audiit Caſſius. quod & Plutarchus in Bruti vita narrat: & Cœlij quoque teſtimonio cognoſcitur. ſit enim ep. 8. lib. iix. In eam opinionem Caſſius venerat; quæ diripuiſſet ipſe, vt viderentur ab hoſte iactata, finxiſſe bellum, & Arabas in prouinciam immiſiſſe, eoſq. Parthos eſſe ſenatui renũciaſſe, ſatis igitur Caſſij patet auaritia. accuſationem antem demonſtrant illa verba: Si quæ ſunt onera tuorum, ſi tãta ſunt, vt ea ſuſtinere poſſis &c. Recte igitur gratulatur Cicero pro opportunitate temporis, quia ſummam in eum decedentem prouincia beneuolentiam oſtenderat. quod inimicorum ſermones refellebat. EA, *quæ reliqui,*] cum ab vrbe diſceſſi, turbulenti nihil erat aduerſus te: ſed allatus poſtea victoriæ tuæ nuncius clariorem faciet aduẽtum tuum. HAC *tua recenti victoria*] Parthos enim Caſſius fudit, fugauitque poſt aduentum Ciceronis in prouinciam. id oſtendit epiſt. 10. lib. ii. fudit tamen Parthos Caſſius ante Bibuli Syriæ proconſulis aduentum. qua de re ſic in Philipp. xi. Magnas ille res geſſit ante Bibuli, ſummi viri, aduentum, cum Parthorum nobiliſſimos duces, maximaſque copias fudit, Syriamque immani Parthorum impetu liberauit. De hac victoria Dio lib. xl. & alij. SI *quæ ſunt onera tuorum;*] Quæ ſunt hæc onera? opinor vel propinquus aliquis Caſſij, vel amicus, qui cum eo fuiſſet in prouincia, pecuniæ contra leges captæ, aut ereptæ accuſabatur: qui ſi damnatus eſſet, manifeſtum præiudiciũ fuiſſet in Caſſium. SI *tanta ſunt,*] Tãta, minuit hic potius, quam auget magnitudinem: vt ep. 8. lib. iix. Sin aut non erit iſtic bellum, aut tantum erit, vt vos, aut ſucceſſores, paruis additis copiis, ſuſtinere poſſint. EA *ſuſtinere,*] efficere, ne damnentur. Trãſlatio, quia dixerat, Onera. PROPERA: *nihil tibi erit lautius,*] ex omnibus antiquis libris, vnus omnino Maſſeorum eſt, in quo ita legatur. nam reliqui mei, Prope, Mediceus, Propere, habet. ex quo patet, qui veritatem e tenebris velit educere, multos ei conſulendos eſſe veteres libros. Sententia ſatis aperta. LAVTIVS,] elegantius. SCIS, *quid ſuſtinere poſſis.*] ſcis, an tuis opibus efficere poſſis, vt abſoluantur tui. Tecta admonitio; quaſi dicat: ſi damnantur tui; tibi quoque periculum impendet. SENATVS] ſenatus cõſulto. POPVLVS] lege. ep. 7. PALLVM] Conſulem. epiſt. 13. EST *Curio: eſt Furnius.*] vterque tribunus pl. ep. 11. lib. iix. & ad Att. ep. 18. lib. v. ENITARE,] Supra: Omnes tuos neruos in eo contendas. QVASI *in eo ſint mihi omnia.*] Supra: Vt in eo fortunas meas poſitas putem. TRISTISSIMIS *meis temporibus.*] Clodianis: cum in exſulium Cicero pulſus eſt. CVM *Bruto tuo,*] M. Bruto: cuius ſoror vxor erat Caſſij. Plutarchus, & alij. SVAVITATIS,] habet rationem ætatis: nam erant Cicerone multis annis iuniores.

Argumentum ep. 15.

Conſilium ſuum de non renouando ciuili bello demonſtrat: clementiam Cæſaris laudat: Italiæ gemitum, & ciuitatis querellas oſtendit: Caßij ſententiam non de præſentibus modo, ſed etiam de futuris rebus exquirit. Cæſare iterum, & Seruilio cos.

CICERO S. D. CASSIO. 15.

ETSI vterque noſtrum, ſpe pacis, & odio ciuilis ſanguinis, abeſſe a belli pertinacia voluit: tamen, quando eius cõſilij princeps ego fuiſſe videor, plus fortaſſe tibi præſtare ipſe debeo, quam a te exſpectare. etſi, vt ſæpe ſoleo mecum recordari, ſermo familiaris meus tecum, & item mecum tuus adduxit vtrumque noſtrum ad id conſilium, vt vno prœlio putaremus ſi non totam cauſſam, at certe noſtrum iudicium definiri conuenire. neque quiſquam hanc noſtram ſentẽtiam vere vmquam reprehẽdit, præter eos,

qui

qui arbitrantur melius eſſe deleri omnino remp. quam imminutam & debilitatam manere. ego autem ex interitu eius nullam ſpem ſcilicet mihi proponebã, ex reliquiis magnam. ſed ea ſunt conſecuta, vt magis mirum ſit accidere illa potuiſſe, quam nos nõ vidiſſe ea futura, nec, cum homines eſſemus, diuinare potuiſſe. equidem fateor meam coniecturam hanc fuiſſe, vt illo quaſi quodam fatali prœlio facto, & victores communi ſaluti conſulere vellent, & victi ſuæ. vtrumque autem poſitum eſſe arbitrabar in celeritate victoris. quæ ſi fuiſſet, eandem clementiam experta eſſet Africa, quam cognouit Aſia, quam etiam Achaia, &, vt opinor, ipſo legato, ac deprecatore. amiſſis autẽ temporibus, quæ plurimum valent, præſertim in bellis ciuilibus, interpoſitus annus alios induxit, vt victoriam ſperarent, alios, vt ipſum, vinci, contemnerent. atque horum malorum omnium culpam fortuna ſuſtinet. quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adiunctum iri, aut neſcio quem iſtum Pharnacem Aſiæ terrorem illaturum putaret? nos tamen, in conſilio pari, caſu diſſimili vſi ſumus. tu enim eam partem petiſti, vt & conſiliis intereſſes, &, quod maxime curam leuat, futura animo proſpicere poſſes: ego, qui feſtinaui vt Cæſarem in Italia viderem, (ſic enim arbitrabamur) eumque, multis honeſtiſſimis viris conſeruatis, redeuntem, ad pacem currentem, vt aiunt, incitarem, ab illo longiſſime & abſim, & abfui: verſor autem in gemitu Italiæ, & in vrbis miſerrimis querellis: quibus aliquid opis fortaſſe, ego pro mea, tu pro tua, pro ſua quiſque parte ferre potuiſſet, ſi auctor affuiſſet. quare velim pro tua erga me perpetua beneuolẽtia ſcribas ad me, quid videas, quid ſentias, quid exſpectandum, quid agẽdum nobis exiſtimes. magni erũt mihi tuæ litteræ: atque vtinam primis illis, quas Luceria miſeras paruiſſem. ſine vlla enim moleſtia dignitatem meam retinuiſſem. Vale.

EXPLANATIO.

VTERQVE *noſtrum*,] vterque enim, victo in Pharſalia Pompeio, ab armis diſceſſit, verum prior Cicero: propterea ſubiungit: Eius cõſilij princeps ego fuiſſe videor. SPE *pacis*,] fore enim ſperabam, vt, illo in Pharſalia quaſi quodã fatali prœlio facto, pax cõſequeretur. ſed, cum homines eſſemus, ea futura, quæ acciderunt, diuinare non potuimus. ODIO *ciuilis ſanguinis*.] verumtamen illud verius, ſpe pacis. nam bellum in Africa renouatum iri non putauit. quod infra ſignificat: & ad Atticum aperte, epiſt. 15. lib. XI. PLVS *fortaſſe tibi præſtare ipſe debeo quam a te exſpectare*.] efficere ipſe debeo, ne te pæniteat conſilij tui, non a te exſpectare, vt ea ſcribas ad me, quibus in ſententia confirmer. Hæc præponit, quia dicturus erat, quod in extremo poſuit: Velim ſcribas ad me, quid videas, quid ſentias, quid exſpectandum, quid agendum nobis exiſtimes. Hãc enim ob cauſſam ſcripſiſſe videtur has litteras. SI *non totam cauſſam*.] fieri enim poſſet, vt Pompeiana cauſſa vno prœlio victa, tamẽ afflicta & perdita plane nõ eſſet. NOSTRVM *iudicium deſtiti conuenire*.] vt arma deponeremus. iudicare enim ex vna pugna potuimus, perſequi nos belli ciuilis extrema non debere. DELERI] deletur enim reſp. cum de cõmuni iure, pace contempta, diſceptatur armis. IMMINVTAM] vno prœlio. SCILICET] elegãter vſurpatum pro nimirum. ep. 6. lib. I. & 21. lib. IX. & ad Att. epiſt. 10. lib. XIII. NOS *non vidiſſe*,] non enim fore putauimus, vt in Africa tantum bellum, tantis Pompeianorum copiis, excitaretur. Videtur ſignificare, ab armis fortaſſe diſceſſurum neque ipſum, neque Caſſium fuiſſe, ſi vidiſſent ea futura, quæ poſtea præter vtriuſque opinionem acciderunt. iam enim dixit, vtrumque ſpe pacis abeſſe a belli pertinacia voluiſſe. quod apertius ad Atticum ſcripſit, epiſt. 16. lib. XI. Qui ex Aſia inquit, veniunt, nihil auditum eſſe dicunt de pace: cuius ego ſpe in hanc fraudem incidi. CVM *homines eſſemus*,] quibus diuinare non licet. ET *victores communi ſaluti conſulere vellent*,] pace facta, victis ignoſcendo. ET *victi ſuæ*.] depoſitis armis, venia præteritorum petita. AFRICA,] Pompeiani, qui ſe poſt Pharſalicum prœlium in Africã contulerant. Metonymia: nam ab eo, quod cõtinet, ſignificatur id, quod continetur. QVAM *cognouit Aſia, quam etiam Achaia*,] quam cognouerunt ij, qui poſt Pharſalicam pugnam ſe in Aſiam, & in Achaiam receperunt. Videtur autem hic locus indicare, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam poſtea quã Cæſar ex Alexandrino bello per Aſiam, & Achaiam in Italiam reuertit. Ego aliter ſentio. nam, ante reditũ ſuum in Italiam, Pompeianis multis, vel in Aſia, vel in Achaia commorãtibus, Cæſar ignouit. hoc probatur verbis ep. 14. lib. XI. ad Att. Cum adhuc Cæſar eſſet Alexandriæ, tamen in illa epiſtola ſcribit Cicero ignotum eſſe quibuſdam Pompeianis, qui vel in Achaia, vel in Aſia conſiderant. Præterea cum ait in hac ad Caſſium epiſtola: Quis neſcio quem iſtum Pharnacem Aſiæ terrorem illaturum putaret? num dubie ſignificat, Cæſarem cum Pharnace bellum gerere? Iam illud, Ego, qui feſtinaui, vt Cæſarẽ in Italiam viderem; ſatis aperte, vt mihi videtur, demõſtrat, Ciceronem Brundiſij adhuc eſſe, necdum Cæſarem vidiſſe. IPSO] Cæſare. LEGATO, *ac deprecatore*.] non exſpectaſſet, vt Pompeiani legatos ad eum, qui deprecarentur, mitteret: ſed ipſe ad eos, quæ eſt eius humanitas, & clementia, vltro iuiſſet, atque, vt pace facta reconciliarentur, deprecatus eſſet. TEMPORIBVS,] occaſionibus. QVÆ *plurimum valent*.] nam neque res eædem ſemper ſunt, neque hominum voluntas. INTERPOSITVS *annus*.] inter pugnam Pharſalicam, & id tempus, quo Cæſar, conſumptis, vt ait Appianus, in Alexandrino bello nouem mẽſibus, Pharnacem deuicit. ALIOS *induxit, vt victoriam ſperarent, alios, vt ipſum, vinci, contemnerent*.]

temererent.] Pompeianorum, bellum in Africa renouantium, duo genera ponit: quorum alij, anno poſt Pharſaliæ cladem interpoſito, in ſpem victoriæ venerant: alij, licet victoriā non ſperarēt, pugnare tamen ſtatuerant, ita animati, vt, etiam ſi contigiſſet, vt vincerentur, non laborarent. CVLPAM *fortuna fuiſſet.*] culpam vocat, quia bellum in Africa renouetur, ſed fortunæ culpam, non hominum. TANTAM *moram.*] nouem menſiū. Appianus. NESCIO *quem iſtum Pharnacem,*] quem nemo tanti roboris putauit, vt Aſiæ terrorem inferret. Mithridates filius fuit: quo Cæſar mox vnica pugna ſuperato, ſcripſit ad amicos: Veni, vidi, vici: vt Pompeiū carperet, qui cum mulierculis in Aſia pugnaſſet. Hic locus, nondum victum eſſe Pharnacem, oſtendit, ex quo licet epiſtolæ annum inuenire. Fuiſſe autem cum Pharnaces Aſiam terreret, Ciceronem Brundiſij, duæ ad Atticum epiſtolæ, 11. 12. lib. XI. clariſſime demonſtrant. I*n conſilio pari,*] diſcedendi ab armis, & ſpe pacis, & odio ciuilis ſanguinis. CASV *diſſimili,*] hoc explanatur ſequentibus verbis: quorum ſententia, collecta breuiter, hæc eſt: Tu te ad Cæſarem ipſum contuliſti, vt cum eo eſſes: ego me Brundiſiū, vt eum exſpectarem. CONSILIIS *intereſſes,*] Cæſaris. Caſſius enim cum claſſe in Helleſponto Cæſari occurrens, non ſolum ei ſe tradidit, verum etiam apud eum manſit. Dio lib. XLII. FVTVRA *animo proſpicere poſſes:*] quod iis non licet, qui conſiliis non interſunt. Propterea dixit infra: Velim ſcribas ad me, quid videas, quid ſentias, quid exſpectandum, quid agendum nobis exiſtimes. FESTINAVI,] cuius cum conſilij grauiter pænituit. ad Att. ep. 6. & 9. lib. XI. SIC *enim arbitrabamur,*] nā neque de Alexandrino bello, neque de Pharnace ſuſpicari poteramus. LONGISSIME] Cicero enim Brūdiſij, Cæſar in Ponto, confecto iam, vt arbitror, Alexādrino bello. IN *gemitu Italiæ, & in vrbis miſerrimis querellis:*] abſente Cæſare, M. Antonius multa contra leges, moremq. maiorum tyrannico more commiſit. itaque Cicero oratione ſecūda in illum, Italiæ, inquit, percurſatio, comite mima: in opida militum crudelis & miſera deductio: in vrbe auri, argenti, maximeq. vini fœda direptio. Et paullo poſt: Quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egeſtas: quo ſe verteret, non habebat: erat ei viuendum latronum ritu; vt tantum haberet, quātum rapere potuiſſet. SI *auctor affuiſſet.*] Cæſar: quo auctore publicis vulneribus mederemur. QVID *videas, quid ſentias,*] potes enim, cum interſis conſiliis, futura animo proſpicere. ſupra. PRIMIS *illis,*] quibus ſuadebas, vt omnino ab armis abſtinerem.

Argumentum ep. 16.

IOcatur in opiniones Epicureorum, id eſt in ipſum Caſſium, Epicureæ philoſophiæ deditum, Cæſare quartum conſule bellum in Hiſpania contra Pompei liberos gerente. videtur autem ſcripta poſt ſequentes duas: vt hic ſit ordo: prima, quæ incipit, Longior epiſtola: ſecunda, Prapoſteros: quam ipſe alteram eſſe dicit: tertia, Puto te: quam tertiam appellat.

CICERO S. D. CASSIO. 16.

PVTO te iam ſuppudere, cū hæc te tertia iam epiſtola ante oppreſſit, quam tu ſchedulam, aut litteram. ſed nō vrgeo: longiores enim exſpectabo, vel potius exigā. ego, ſi ſemper haberem, cui darem, vel ternas in hora darem. fit enim neſcio quid, vt quaſi coram adeſſe videare, cum ſcribo aliquid ad te: neque id κατ' εἰδώλων φαντασίας, vt dicunt tui amici noui, qui putant etiam διανοητικὰς φαντασίας ſpectris Catianis excitari. nam, ne te fugiat, Catius Inſuber Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quæ ille Gargettius, & iam ante Democritus, εἴδωλα, hic ſpectra nominat. his autem ſpectris etiam ſi oculi poſſent feriri, quod velis ipſa currunt: animus qui poſſit, ego non video, doceas tu me oportebit, cum ſaluus veneris, in mea ne poteſtate ſit ſpectrum tuum, vt, ſimul ac mihi collibitum ſit de te cogitare, illud occurrat. neque ſolum de te, qui mihi hæres in medullis: ſed, ſi inſulam Britanniam cœpero cogitare, eius εἴδωλον mihi aduolabit ad pectus? ſed hæc poſterius. tento enim te, quo animo accipias. ſi enim ſtomachabere, & moleſte feres, plura dicemus; poſtulabimuſque, ex qua hæreſi, vi hominibus armatis deiectus ſis, in eam reſtituare. in hoc interdicto non ſolet addi, In hoc anno. quare ſi iam biennium, aut triennium eſt, cum virtuti nuncium remiſiſti, delenitus illecebris voluptatis: in integro res nobis erit. Quamquam quicum loquor? cum vno fortiſſimo viro: qui, poſtea quam forum attigiſti, nihil feciſti, niſi pleniſſimū ampliſſime dignitatis. in iſta ipſa αἱρέσει metuo ne plus neruorum ſit, quam ego putarim, ſi modo eam tu probas. Quid tibi in mentem venit, inquies? Quia nihil habebam aliud, quod ſcriberem. de rep. enim nihil ſcribere poſſum. neque enim, quod ſentio, libet ſcribere. Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

CVM *hæc te tertia iam epiſtola ante oppreſſit.*] ſic olim emendauimus ex antiquo libro Vincentij Riccij a ſpe: idq. teſtati ſumus ante aliquot annos in ſcholiis noſtris. nã quod eſt in aliis veteribus libris: Cum hæc tertia iam epiſtola ante operis ſit: id mihi protſus non placet. ſenſus enim videtur eſſe durior, nec tamen, niſi fallor, verus. quid enim? adeo ne lõga eſt hæc epiſtola, vt opus videri poſſit? cum præſertim eam, quæ ſequitur, Cicero breuem appellet: quæ tamen breuior, quam hæc, nõ eſt. EXIGAM.] quaſi debitas: cum ego tres epiſtolas iam ad te miſerim. Nonius in, Exigere, addit: Quando hercle ego temere exigã. NEQVE ID *κατ' ἀδώλων φαντασίας*,] quod græce φαντασία, Latine viſum dici poſſe, ait Cicero Acad. 1. hic igitur interpretamur, per ſpectrorũ viſa. Putabant igitur Epicurei, ſi quis aliquam rem cogitaret, eius rei ſpectrum, & imaginem ad cogitãtis animum aduolare, de qua opinione dubitat Cicero, & in eo iocatur. TVI *amici noui*,] Epicurei, quorum dogmata Caſſius ante biennium probare cœperat. *Διανοητικὰς φαντασίας*] mentis, vel intelligentiæ viſa. SPECTRIS *Catianis*] cogitationibus illis, quæ Spectra Catius vocabat, Epicurus, & Democritus εἴδωλα. HIC *Spectra nominat.*] tacite, nec ſine ioco, Catium accuſat, qui, quod græce εἴδωλον, Spectrum Latine conuerterat. Et Caſſius in epiſtola ſua, quaſi iocum ioco reddens, Nec tamen, inquit, hoc vſu venit propter ſpectra Catiana. Et quia ſenſerat, Catium a Cicerone reprehenſum, quaſi græci verbi malum interpretem, ægre ferens Epicureos ſuos vt barbare loquentes morderi, tanquam ad vlciſcendam iniuriam ſubiunxit: Pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, vt Catiũ Atheois natum eſſe dicas. HIS *autem ſpectris*] & hic iocum quærit, iterato ſpectrorum vocabulo. EXCITARI.] commoueri. dicebant enim Epicurei, ſi quis aliquid cogitaret, eius animũ cogitatæ rei ſpectro feriri. id Cicero infra explanat, cum ait: Doceas tu me oportebit, cum ſaluus veneris, in tua ne poteſtate ſit ſpectrum tuum, vt, ſimul ac mihi libitum ſit de te cogitare, illud occurrat. Et proxime: Si inſulam Britanniam cœpero cogitare, eius εἴδωλον mihi aduolabit ad pectus? Hic igitur aperte Cicero oſtẽdit, Epicureorum hanc opinionem fuiſſe, vt ſpectra nõ modo in oculos, ſed in animum quoque, ſi quam rẽ cogitare cœpiſſemus, incurrerent. Libro autem de Fin. 1. ex Epicuri ſententia non cogitatione ſpectra in animo gigni, ſed ſpectrorum incurſione adduci nos ad cogitandum, non obſcure docet. Imagines, inquit, quæ εἴδωλα nominant, quorum incurſione non ſolum videamus, ſed etiã cogitemus. Eodemq. ſpectat illud ep. 3. lib. 15. Si κατ' ἀδώλων ἐμπτώσεις videremus, valde laborarent εἴδωλα in anguſtiis. CATIVS] de quo Quinctilianus lib. x. cap. 1. In Epicureis leuis quidem, ſed non iniucundus tamen auctor eſt Catius. INSVBER]. ſic olim placuit: quamquã videremus in antiquis omnibus libris eſſe, Inſuper. GARGETTIVS] Epicurus, ex ignobili pago Gargetto: vnde Cicero lib. 2. de Nat. de. Quam vole, inquit, Epicurus iocetur, homo non aptiſſimus ad iocandum, minimeq. reſpiciẽs patriam. Laertius, Suidas. DEMOCRITVS] Abderites, Pythagoræ imitator, quamquam eum non audiuerit. Laertius. ETIAM *ſi ea ſubito poſſent ferri*,] quæ fuit Epicuri ſententia. QVOD *velis ipſa currunt*;] Vincentij Riccij ſpe liber habet: Quod in his incurrat.: Quod velis ipſa currũt. vnus hoc totum non habet, ſed amplam lacunam, quantam ſcilicet implerent hæc ipſa verba: vt fortaſſe græcum aliquid deſit. nam eodẽ modo, qui librum illum deſcripſit, vbi græcum aliquid occurrit, inane ſpatium reliquit. Hæc mihi varietas mendi ſuſpicionem affert, & libenter legerẽ, Quod, cum velis, ipſa incurrunt, ideſt in animum. INSVLAM, *Britanniam*] ſi, quam numquam vidi, cœpero cogitare. SI ENIM *Stomachabere*,] quod irridere videar Epicuri dogmata. EX QVA *hereſi*] e Stoica, vt ex ep. 19. intelligitur. VI HOMINI AVS *armatis*] per iocum verba mutuatur ex iuriſconſultorum formulis. nã hoc ſignificat poſtulabimus, vt, omiſſa voluptate, referas te ad virtutem, a qua diſceſſiſti. Vide ep. 13. lib. VII. IN HOC *anno.*] quod addi ſolebat in omnibus interdictis. CVM *virtuti nuncium remiſiſti*,] cum virtutem amare deſiiſti. tranſlatio ab iis, qui diuortium faciunt. IN INTEGRO *res nobis erit.*] in integro non eſſet, ſi, vt in ceteris interdictis, item in hoc adderetur, In hoc anno. Sed tibi annũ ſpatium definitum non eſt: conceditur, vt vel poſt biennium, aut etiam triennium cum virtute in gratiam redeas. QVAMQVAM *quicum loquor?*] quamquam, cum te nouerim, ſperare poſſe videor, te ad virtutem eſſe rediturum. nihil enim vmquam feciſti, niſi pleniſſimum ampliſſimum dignitatis. IN *illa ipſa vi, hoc*] in Epicurea ſecta, quam probare cœpiſti. NERVORVM,] cum ego eam mollẽ, & imbecillam putarim. QVID *tibi in mentem venit, inquies?*] cur hæc ſcribis? inquies. NE QVA *enim, quod ſentio, libet ſcribere.*] ep. 4. lib. 2. In hoc genere hæc mea cauſa eſt, vt neque ea, quæ ſentio, velim ſcribere.

Argumentum ep. 17.

QVeritur de tabellariorum importunitate: P. Sullæ mortem, rumores de bello Hiſpanienſi; Panſæ profectionem in prouinciam ſignificat: Caſſij conſilium de manſione Brundiſina probat: officium litterarum & poſtulat, & pollicetur. Eodem anno.

CICERO S. D. CASSIO. 17.

PRAEPOSTEROS habes tabellarios: etſi me quidem non offendunt; ſed tamẽ, cum a me diſcedunt, flagitant litteras: cum ad me veniunt, nullas afferunt: atque id ipſum facerent commodius, ſi mihi aliquid ſpatij ad ſcribendum darent: ſed petaſati veniunt: comites ad portas exſpectare dicunt. ergo ignoſces; alteras habebis has breues: ſed

exſpecta

exſpecta πάντα περὶ πάντων. etſi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant, ad te cum epiſtolis reuertantur? Nos hic, (tamen ad te ſcribam aliquid) P. Sullam patrẽ mortuum, habebamus. alij, a latronibus, alij cruditate, dicebant. populus non curabat. combuſtum enim eſſe conſtabat. hoc tu pro ſapientia tua feres æquo animo. quamquam πρόσωπον πόλεως amiſimus. Cæſarem putabant moleſte laturum, verentem ne haſta refrixiſſet. Mindius Marcellus, & Attius pigmentarius valde gaudebant ſe aduerſarium perdidiſſe. De Hiſpania nihil, ſed exſpectatio valde magna: rumores triſtiores, ſed ἀδέσποτοι. Panſa noſter paludatus ad III. Kal. Ian. profectus eſt: vt quiuis intelligere poſſet, id quod tu nuper dubitare cœpiſti, τὸ καλὸν δι᾽ αὑτὸ αἱρετὸν eſſe. nam, quod multos miſeriis leuauit, & quod ſe in his malis hominem præbuit, mirabilis eum virorum bonorum beneuolentia proſecuta eſt. Tu quod adhuc Brundiſij moratus es, valde probo, & gaudeo. & mehercule puto te ſapienter facturum, ſi ἀπερίσπαστος fueris. nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. Et, amabo te, cum dabis poſthac aliquid domum litterarum, mei memineris. ego numquam quemquam ad te, cum ſciam, ſine meis litteris ire patiar. Vale.

EXPLANATIO.

EXSPECTA πάντα περὶ πάντων.] omnia de omnibus: longiſſimas litteras de omnibus rebus. P. SVLLAM *patrem*] Corneliæ gentis, eum, vt opinor, pro quo exſtat Ciceronis oratio. vide ep. 19. & lib. IX. ep. 10. & lib. 2. de off. MORTVVM,] extra vrbem. nam ſubiungit: Alij a latronibus, alij, cruditate, dicebant. HABEBAMVS.] audiebamus. NON *curabat*:] genere mortis. mortuum autem eſſe lætabatur. Eodem modo iocatus eſt Cicero de Sullæ morte ep. 10. lib. IX. COMBVSTVM *enim eſſe conſtabat.*] itaque de morte dubitari iam non poterat. In hac familia combuſtum eſſe neminem, ante Sullam dictatorẽ, lib. VII. cap. 14. Plinius prodidit. PRO *tua ſapientia feres æquo animo.*] ironia. ſatis enim ſciebat non dolere Caſſium eius hominis morte, qui bona Pompeianorum emere in auctione ſolitus eſſet. infra. HASTA] ſignum auctionis. ep. 10. lib. IX. Ego ceteroqui animo æquo fero: vnum vereor, ne haſta Cæſaris refrixerit. ADVERSARIVM] in emendis Pompeianorum bonis. DE HISPANIA] in qua Cæſar cum Pompeij liberis pugnabat. TRISTIORES,] aduerſi Cæſaris rebus. Ἀδέσποτοι.] ſine auctore. PANSA] C. Vibius Panſa, qui poſtea cum Hirtio conſul fuit. PALVDATVS] ep. 8. lib. IIX. PROFECTVS *eſt*] in Galliam exteriorem, M. Bruto ſucceſſurus. ep. 26. lib. XII. ad Att. VT *quiuis intelligere poſſet*,] ex hominũ beneuolentia, quæ diſcedentem proſecuta eſt. NVPER] ante biennium, vel triennium, Epicurus factus. epiſt. 16. DVBITARE *cœpiſti*,] honeſtum enim non propter ſeipſum, ſed ita, ſi cum voluptate iungeretur, Epicurei expetebãt. Τὸ καλὸν δι᾽ αὑτὸ αἱρετὸν] honeſtum propter ſe expetendum. MISERIIS *leauit*,] valebat enim apud Cæſarem & auctoritate. HOMINEM *præbuit*;] humaniſſime ſe geſſit: afflictis opem tulit. ſic Terentius in Heaut. Homo ſum: humani nihil a me alienum puto. Sic locutus epiſt. 18. lib. V. Te colligas, virumq. præbeas. Ἀπερίσπαστος] minime curioſus, inanium rerum ſtudio vacans, rumuſculos cuiuſque rei non captans. ERIT *gratum*.] Brundiſij enim Caſſius, remotus ad omnia negotia.

Argumentum ep. 18.

EPiſtolæ breuitatem excuſat feſtinatione tabellarij: triſtitiam temporum ſignificat: de bello Hiſpanienſi nihil ait eſſe certi, nihil noui. abſenti Caſſio gratulatur, ſua cauſſa dolet. Eodem anno.

CICERO S. D. CASSIO. 18.

LONGIOR epiſtola fuiſſet, niſi eo ipſo tempore petita eſſet a me, cum iam iretur ad te: longior etiam, ſi φλύαρον aliquem habuiſſet. nam σπουδάζειν ſine periculo vix poſſumus. ridere igitur, inquies, poſſumus. non mehercule faciliime: verumtamen aliam aberrationem a moleſtiis nullam habemus. vbi igitur, inquies, philoſophia? tua quidem in culina, mea moleſta eſt. pudet enim ſeruire. itaque facio, me alias res agere: ne cõuicium Platonis audiã. De Hiſpania nihil adhuc certi: nihil omnino noui. Te abeſſe, mea cauſſa moleſte fero, tua gaudeo. Sed flagitat tabellarius. valebis igitur, meque, vt a puero feciſti, amabis.

EXPLANATIO.

Φλύαρον] garrulum, nugacem. ego autem nugis, & garrulitate non delector. Σπουδάζειν] ferio agere, & graues res tractate. NON *mehercule faciliime*:] ne Cæſarianos offendamus: quaſi de bello Hiſpanienſi bene ſperemus, & ideo rideamus. ABERRATIONEM *a moleſtijs*] ep. 37. lib. XII. ad Att. Aberrationẽ a dolore. VBI *igitur, inquies, philoſophia?*] non ea tibi moleſtias adimit? TVA *quidem in culina, mea moleſta eſt.*] mordet Caſſium, vt Epicureum, cuius philoſophia voluptatem rebus omnibus præponeret.

In culina: in epulis. Varie legitur hic locus in antiquis libris: Tua quidem in culina tua moleſtat: vel: Tua quidem in culina mea moleſtaſſet: vel: Et quidem in culina mea moleſta eſt: vel: Tua eſt? quidam in culina mea moleſtaſſet, in vno pro, Moleſta, Moleſtia, legitur. Pvdet *enim ſeruire.*] reprehendit me, quia ſeruiam. Facto *me alias res agere,*] fingo me non ſeruire, ſed aliis rebus operam dare. Ne *conuicium Platonis audiam.*] ſeruientes obiurgantis. De *Hiſpania,*] in qua Cæſar contra Pompeij filios bellum gerebat. Mea *cauſſa*] quia careo conſuetudine tua. Tva,] quia ſolutus omni cura frueris otio iucundiſſimo ἀπερίσπαστος, ep. 17.

Argumentum ep. 19.

Reſpondet ad duas Ciceronis epiſtolas; quæ ante proximam ſuperiorem leguntur. maxime autem Epicurum, & Epicureos, quorum ipſe in numero erat, a ſtudio virtutis & iuſtitiæ laudat. Cupere videtur, vt Cæſar in Hiſpania vincat, tam cognita iam eius clementia. Eodem anno.

Cassivs s. d. Ciceroni. 19.

Non mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. videor enim cum præſente loqui, & iocari. nec tamen hoc vſu venit propter ſpectra Catiana: pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, vt Catium Athenis natum eſſe dicas. Panſam noſtrum ſecunda voluntate hominum paludatum ex vrbe exiſſe, cum ipſius cauſſa gaudeo, tum mehercule etiam omnium noſtrum. ſpero enim homines intellecturos, quanto ſit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas, & clementia; atque ea, quæ maxime mali petant, & concupiſcant, ad bonos peruenire. difficile eſt enim hominibus perſuadere, τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν eſſe: ἡδονὴν vero, & ἀταραξίαν, virtute, iuſtitia, τῷ καλῷ parari, & verum, & probabile eſt. ipſe enim Epicurus, a quo omnes Catij, & Amafinij, mali verborum interpretes, proficiſcuntur, dicit, οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet: & ij, qui a vobis φιλήδονοι vocantur, ſunt φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι, omneſq. virtutes & colunt, & retinent. itaque Sulla, cuius iudicium probare debemus, cum diſſentire philoſophos videret, non quæſiuit, quid bonum eſſet, & omnia bona coemit. cuius ego mortem forti mehercule animo tuli. nec tamen Cæſar diutius nos eum deſiderare patietur. nam habet damnatos, quos pro illo nobis reſtituat: nec ipſe ſectorem deſiderabit, cum filium viderit. Nunc, vt ad remp. redeam, quid in Hiſpaniis geratur, reſcribe. peream, niſi ſolicitus ſum, ac malo veterem, & clementem dominum habere, quam nouum, & crudelem experiri. ſcis, Cnæus quam ſit fatuus: ſcis, quo modo crudelitatem virtutem putet: ſcis, quam ſe ſemper a nobis deriſum putet. vereor, ne nos ruſtice gladio velit ἀντιμυκτηρίσαι. quid fiat, ſi me diligis, reſcribe. Hui quam velim ſcire, vtrum iſta ſollicito animo, an ſoluto legas. ſciam enim eodem tempore, quid me facere oporteat. Ne longior ſim, vale: & me, vt facis, ama. Si Cæſar vicit, celeriter me exſpecta.

EXPLANATIO.

Spectra *Catiana:*] vide ep. 16. Rvsticos] indocte, & barbare loquentes. Stoicos] quorum ſectam probas, vt Epicurea meliorē. Regeram,] contra obiiciam. tu Catium notaſti vt ruſticum, & indoctum: ego contra, tot ruſticos tibi Stoicos nominabo, vt Catius, cum iis collatus, vrbaniſſimus eſſe videatur. Regerere, eſt ei, qui aliquid reprehendat, aliquid contra obiicere. Plinius lib. xiii. cap. 15. Confines ei Mauri: quibus plurima arbor cedri, & menſarum inſania: quas feminæ viris contra margaritas regerunt. Athenis] in vrbe totius Græciæ humaniſſima, & erudiſſima. epiſt. 1. lib. vi. In ea vrbe es, vbi nata, & alta eſt ratio, ac moderatio vitæ. Pansam] ep. 17. Ad *bonos peruenire.*] vt ad Panſam, probum, & clementem virum, peruenit honor Galliæ adminiſtrādæ. Difficile *eſt enim hominibus perſuadere.*] quod nūc perſuadebitur, exemplo Panſæ. propterea dixit: Spero homines intellecturos, quanto ſit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas, & clementia. Τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν *eſſe:*] honeſtum per ſe expetendum. hoc ſignificat. multi, cum honeſtum ſequuntur honorem, & vtilitatem ſpectāt: Panſa vero honeſtum amat propter ipſum. ideo iure perueniunt ad eum, quæ mali concupiſcunt. Ἡδονὴν *vero, & ἀταραξίαν*] voluptatem, & ſtatum mentis perturbatione carentem. in his enim duobus felicitatem locabat Epicurus: quod Plutarchi, Laertij, & aliorum teſtimoniis probatur. Virtvte, *iuſtitia, τῷ καλῷ parari,*] hoc ſenſiſſe Epicurum, affirmat Caſſius: quamquam Catius, & Amafinius, Epicuri verba perperam interpretati, ſecus opinarentur. quod ſi virtute, iuſtitia, honeſto voluptas tranquilitaſq. mētis paratur: quis Epicuri, hoc ſentientis, dogma non probet? Omnes *Catij, & Amafinij*] omnes ij, qui ſimiles Catij ſunt, & Amafinij. de Catio ep. 16. de Amafinio Tuſc. 4. Mali *verborum interpretes,*] vel quia εἴδωλα, Catius verteret ſpectra: vel quod Epicureorū duo genera, vnum

eorum,

eorum, qui Epicuri mentem ſenſu falſo interpretabantur, opinati voluptatem eam, quam rebus omnibus præponebat Epicurus, non virtute, iuſtitia, honeſto, ſed obſcœnis turpibuſque rebus parari: quod Catius, Amafinius, & horum ſimiles alij ſenſerunt, σοφισταί, a Laertio vocati. Alterum genus eorum erat, qui voluptatem ab honeſto, & virtute diſiungendam non putabant: quod apertis verbis Epicurus oſtendit: cum ſcriptum reliquiſſet: οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ δικαίως, καὶ καλῶς ζῆν: non licet ſuauiter viuere, niſi iuſte, & honeſte viuatur. ex hoc genere Caſſius & ſe ipſum eſſe, & Panſam, & alios præterea ſignificat. D i c i t,] in ſuis ſententiis, quæ græce κύριαι δόξαι, a Cicerone ratæ ſententiæ vocantur. lib. 1. de Nat. de. lib. 2. de Fin. οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς, καὶ δικαίως ζῆν:] non poteſt iucunde viui, niſi honeſte, & iuſte viuatur. quam ſententiam lib. 1. de Fin. Sic attigit Cicero. Cum diceret clamare Epicurum, non poſſe iucunde viui niſi honeſte, & ſapienter, & iuſte viueretur. Et Tuſc. 3. Negat Epicurus iucunde poſſe viui, niſi cum virtute viuatur. Et Tuſc. 5. Epicurus negat quemquam iucũde poſſe viuere, niſi idem honeſte, ſapiẽter, iuſteq. viuat. Extãt apud Laertium Epicuri aliquot epiſtolæ: quarum in tertia ſunt hæc: Διὸ καὶ φιλοσοφίας τιμιώτερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι πεφύκασιν ἀρεταί, διδάσκουσα, ὡς οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν, ἄνευ τοῦ φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως: οὐδὲ φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως, ἄνευ τοῦ ἡδέως. Et infra, vbi recitat eius ſententias: οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν, ἄνευ τοῦ φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως, οὐδὲ φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως, ἄνευ τοῦ ἡδέως: ὅτῳ δὲ τοῦτο μὴ ὑπάρχει, οὐκ ἔστι φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως: καὶ ὅτῳ ταῦτα μὴ ὑπάρχει, οὐκ ἔστι τοῦτον ἡδέως ζῆν. Quod Cicero lib. 1. de Fin. Latine ſic expreſſit: Clamat Epicurus, non poſſe iucunde viui, niſi ſapiẽter, honeſte, iuſteq. viuatur; nec ſapiẽter, honeſte, iuſte, niſi iucũde. A v o b i s] Epicureos irridẽtibus, tamquam voluptatis, nulla virtutis cura, ſtudioſos. itaque vocatis eos φιληδόνους tantum, non, vt oporteret, etiã φιλοκάλους, καὶ φιλοδικαίους. φιλήδονοι] amatores voluptatis. φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι] amatores honeſti, & iuſti. S v l l a,] cuius mortem Cicero ſignificauerat, ep. 17. C v i v s *iudicium probare debemus*,] quaſi præſtantis viri. Ironia. D i s s e n t i r e] de ſummo bono: quod alij ponerent in ſola voluptate, alij in virtute, quidam in diuitiis, aut in alia re. Q v i d *bonum eſſet*,] quod eſſe varium videbatur, ex varia philoſophorum ſententia. O m n i a *bona coemit*.] ne erraret in delectu, omnia bona ſumpſit. Ludit in ambigua bonorum ſignificatione. nam philoſophi de ſummo bono diſputabãt: Sulla vero Pompeianorũ bona omnia, cum in auctione venderentur, coemit. F o r t i *mehercule animo*] & hic iocatur. nullam enim Caſſius moleſtiam cepit ex obitu Sullæ. D e s i d e r a r e] nemo Sullam deſiderabat: ſed, quaſi deſideraretur, ita fore Caſſius dicit, vt alios ei ſimiles reſtituat Cæſar. H a b e t *damnatos, quos pro illo nobis reſtituat*:] arguta in primis & feſtiua ſententia. lege Pompeia damnatos reſtituerat Cæſar: vt legimus apud eum lib. III. de bel. ci. hoc latenter Caſſius notat: cum tamen de iis loquatur, quos Cæſar ad ſectiones faciendas, ne haſta refrigeſceret, Sullæ mortuo ſuffecturus eſſet. Iocus eſt in verbo, Reſtituat, ambigua ſignificatione, ad maiorem Cæſaris contumeliam. I p s e] Cæſar, cuius erat pecunia, quæ de venditis Pompeianorum bonis colligebatur. S e c t o r e m] ſector is eſt, vt Pedianus ait, qui condemnati bona emit in auctione: & ſecari, ac cædi bona dicuntur. vnde illud Craſſi oratoris in prœmio lib. III. de Orat. Non tibi illa ſunt cædenda, ſi Craſſum vis coercere. F i l i v m] P. Sullæ, qui patrem imitabitur: itaque ſectore non carebimus. ep. 3. lib. III. ad Q. fr. N i s i *ſollicitus ſum*,] de belli euentu. C l e m e n t e m] Cæſarem. C r v d e l e m] Cn. Pompeium, Magni filium. Ἀντιμυκτηρίσαι] viciſſim deridere, ſed ruſtice, gladio. nam vrbani homines facetiis, & ſaliis dictis, non gladio, derident. S o l v t o] curis vacuo, non impedito. Q v i n *me facere oporteat*.] vtrum ſollicito, an ſoluto me animo eſſe oporteat.

Argumentum ep. 20.

INterfecto Caſare, Trebonius ad Aſiam regendam profectus eſt. euntem Cicero amantiſſimis litteris proſequitur, miſſo iam ad eum libro ſuo de perfecto oratore: quem librum cum Sabino neſcio cui commendauerit, laudat in Sabina gente fidem, & probitatem: petit autem a Trebonio crebras litteras, & rationem itineris. Antonio, & Dolabella cos.

CICERO S. D. C. TREBONIO. 20.

ORATOREM meum (ſic enim inſcripſi) Sabino tuo commendaui. natio me hominis impulit, vt ei recte putarem. niſi forte candidatorum licentia hic quoque vſus, hoc ſubito cognomen arripuit. etſi modeſtus eius vultus, ſermoq. conſtans habere quiddam a Curibus videbatur. Sed de Sabino ſatis. Tu, mi Treboni, quãdo ad amorẽ meum aliquantulum diſcedens addidiſti; quo tolerabilius feramus igniculum deſiderij tui, crebris nos litteris appellato, atque ita, ſi idem fiet a nobis. quamquam duæ cauſſæ ſunt, cur tu frequentior in iſto officio eſſe debeas, quam nos: primum, quod olim ſolebant, qui Romæ erant, ad prouinciales amicos de rep. ſcribere: nunc tu nobis ſcribas oportet: res enim publica iſtic eſt: deinde, quod nos aliis officiis tibi abſenti ſatisfacere poſſumus; tu nobis, niſi litteris, non video, qua re alia ſatisfacere poſſis. ſed cetera ſcribes ad nos poſtea: nunc hæc primo cupio cognoſcere; iter tuum cuiuſmodi ſit; vbi Brutum noſtrum videris; quam diu ſimul fueris: deinde, cum proceſſeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio: vt exiſtimare poſſimus, quo ſtatu ſimus. ego tantum me ſcire putabo, quantum ex tuis litteris habebo cognitũ. Cura vt valeas, meq. ames amore illo tuo ſingulari.

EXPLANATIO.

ORATOREM *meum*] ſic appellat librū ſuum de perfecto oratore. ep. 18. lib. VI. Oratorem meum tātopere a te probari, vehemēter gaudeo. SABINO] nomen proprium, a regione tamen deductum. pro Sext. 25. Maledicto Sabino, homini Reatino. NATIO *hominis*.] nota enim Sabinorum probitas, & fides. Liuius de Numa: Suapte ingenio temperatum animum virtutibus fuiſſe opinor magis, inſtructumq. non tam peregrinis artibus, quam diſciplina tetrica, ac triſti Sabinorum: quo genere nullū quondam incorruptius fuit. CANDIDATORVM] qui magiſtratum petentes, populo ſe, quæſita interdum fictis cognominibus gratia, commendant. ETSI *modeſtus eius vultus*,] altera cauſſa, cur ei librum recte committi putaret. Impulit me, inquit, non ſolum hominis natio, quia Sabinus, verum etiam modeſtus eius vultus, ſermoq. conſtans, Sabinam integritatem quadam ex parte referens. A CVRIBVS] Numæ regis patria, Sabinorum olim vrbe nobili. AD *amorem meum aliquantulum diſcedens addidiſti*;] pro, Aliquantulum. veteres libri omnes, Aliquātum olim, vno excepto, in quo eſt, Aliquantulum olim. ex quo placuit, Aliquantulum. nam, Olim, locum non habet: cum Trebonius paullo ante diſceſſiſſet: quod illud infra demoſtrat: Iter tuum cuiuſmodi ſit, vbi Brutum noſtrum videris. IGNICVLVM *deſiderij tui*.] eam, qua incendimur, tui videndi cupiditatem. ISTIC *eſt*:] in vobis reip. liberatoribus, te, Caſſio, Marco, & Decimo Brutis: quibus prouincias ſenatus decreuerat. nam in vrbe, dominantibus Antonio, & Dolabella conſulibus, reſp. non eſſe videbatur. BRVTVM *noſtrum*.] M. Brutum; qui, metu plebis ab Antonio concitatæ, militumq. veteranorum, vrbe exceſſerat. DE *bellicis rebus*,] pro liberanda rep. ab Antonio conſule oppreſſa. QVO *ſtatu ſimus*.] eſt enim in vobis reſp.

Argumentum ep. 21.

Rogat, vt ſui abſentis deſiderium crebris, & longis epiſtolis leniat: enumerat Trebonij erga ſe officia: de Caluo oratore, jam mortuo, quid ſentiat, exſponit. Cæſare dictatore II, anno DCCVI.

CICERO S. D. TREBONIO. 21.

ET epiſtolam tuam legi libenter, & librum libentiſſime. ſed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod, cum incendiſſes cupiditatem meam conſuetudinis augendæ noſtræ, (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere) tum diſcedis a nobis, meq. tanto deſiderio afficis, vt vnam mihi conſolationem relinquas, fore, vt vtriuſque noſtrum abſentis deſiderium crebris, & longis epiſtolis leniatur. quod ego non modo de me tibi ſpondere poſſum, ſed de te etiam mihi. nullam enim apud me reliquiſti dubitationem, quantum me amares. nam, vt illa omittam, quæ, ciuitate teſte, feciſti, cum mecum inimicitias communicaſti, cum me concionibus tuis defendiſti; cum quæſtor in mea, atque in publica cauſſa conſulum partes ſuſcepiſti; cum tribuno pl. quæſtor non paruiſti, cui tuus præſertim collega pareret: vt hæc recentia, quæ meminero ſemper, obliuiſcar; quæ tua ſollicitudo de me in armis, quæ lætitia in reditu, quæ cura, qui dolor, cum ad te curæ, & dolores mei perferrentur; Brundiſium denique te ad me venturum fuiſſe, niſi ſubito in Hiſpaniam miſſus eſſes: vt hæc igitur omittam, quæ mihi tanti æſtimanda ſunt, quanti vitam æſtimo, & ſalutem meam: liber iſte, quem mihi miſiſti, quantam habet declarationem amoris tui? primum, quod tibi facetum videtur, quidquid ego dixi; quod aliis fortaſſe non item: deinde, quod illa, ſiue faceta ſunt, ſiue ſic, fiūt, narrante te, venuſtiſſima: quin etiam, ante quam ad me veniatur, riſus omnis pæne conſumitur. quod ſi in his ſcribendis nihil aliud, niſi, quod neceſſe fuit, de vno me tam diu cogitauiſſes: ferreus eſſem, ſi te non amarem. cum vero ea, quæ ſcriptura perſecutus es, ſine ſummo amore cogitare non potueris: non poſſum exiſtimare, plus quemquam a ſe ipſo, quam me a te, amari. cui quidem ego amori, vtinam ceteris rebus poſſem, amore certe reſpondebo: quo tamen ipſo tibi confido futurum ſatis. Nunc ad epiſtolam venio; cui copioſe, & ſuauiter ſcriptæ nihil eſt, quod multa reſpondeam. Primum enim ego illas Caluo litteras miſi, non plus, quam has, quas nunc legis, exiſtimans exituras. aliter enim ſcribimus, quod eos ſolos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. deinde, ingenium eius melioribus extuli laudibus, quam tu id vere potuiſſe fieri putas. primum, quod ita iudicabam. acute mouebatur: genus quoddam ſequebatur, in quo iudicio lapſus, quo valebat tamen, aſſequebatur, quod probaret. multæ erant, & reconditæ litteræ: vis non erat: ad eam igitur adhortabar. in excitando autem, & in acuendo, plurimum valet, ſi laudes eum, quem cohortere. Habes de Caluo iudicium, & cōſiliū meum: conſilium, quod cohortandi cauſſa, laudaui: iudicium, quod de ingenio eius valde exiſtimaui bene. Reliquum eſt, tuam profectionem amore proſequar, reditum ſpe exſpectem

ctem, abſentem memoria colam, omne deſiderium litteris mittendis, accipiendiſq. leniam. Tu, velim, tua in me ſtudia, & officia multum tecum recordere: quæ cum tibi liceat, mihi nefas ſit obliuiſci: non modo virum bonum me exiſtimabis, verũ etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

EXPLANATIO.

EPISTOLAM *tuam*,] quæ nõn cxſtat. nam illa, quæ eſt decimaſexta lib. XII. de Ciceronis filio, & de Antonio ſignificat, de quibus in hac nulla mẽtio. & hæc de Caluo reſpondet: illa mentionem Calui nullam habet. præterea, illa poſt interitum Cæſaris, hæc ante ſcripta eſt. LIBRVM] de quo infra. IN *ea voluptate hunc accepi dolorem*,] Similis figura ep. 9. lib. I. In moleſtia gaudeo. Quo loco vide, quæ diximus. DISCEDIS *a nobis*,] in prouinciã Aſiam proficiſcẽs. ep. 16. lib. XII. VT *illa omittam, quæ ciuitate teſte, feciſti, cum mecum inimicitias communicaſti, cum me concionibus defendiſti*;] lepida figura, breuem commemorationem diſſimulationis arte inducens carum rerum, quarum producta narratio ſatietatem potius quam delectationem afferret. *ἀντίφρασις* græce vocatur; cum quædam nos dicere negamus, & tamen dicimus: vt ep. 3. lib. IIX. ad Att. Omitto illa vetera; quod iſtum in remp. ille aluit, auxit, armauit. Et Terentius in Eun. Vt omittam, quod ei amorem difficillimum, & cariſſimum ab meretrice auara, virginem, quam amabat, eam confeci ſine moleſtia. Et Virg. lib. 2. Geor. An memorem portus, Lucrinoq. addita clauſtra? FECISTI] temporibus Clodianis. CONCIONIBVS] quas, vt opinor, priuatus habuit concedente magiſtratu. nam ſi eas tribunus pl. habuiſſet, non ante quæſturam, cuius mentio proxime ſequitur, ſed poſt nominatus eſſet. nam tribunatus pl. poſt quæſturam dabatur. geſſit autem tribunatum Trebonius Pompeio II, Craſſo II conſulibus, ideſt biennio poſt quæſturam, quam geſſit Piſone, & Gabinio cos. IN *mea, atque in publica cauſſa*,] quo tempore Ciceronem conſules Gabinius, & Piſo, eodem temp. prodiderunt. communis igitur & Ciceronis, & reip. cauſſa fuit. ſiquidem ille in coniuratos, indicta quidem cauſſa, ſed iubente ſenatu, animaduerterat. quo facto lege Clodia in exſulium abiit. TRIBVNO PL.] P. Clodio, fortaſſe iubenti, vt omnes magiſtratus in legem ſuam iurarent. TVVS *collega*,] alter quæſtor vrbanus. nam duo ærarium curabant. IN *armis*,] ciuili bello. IN *reditu*,] cum poſt Pharſalicam pugnam in Italiam rediij. CVRÆ, *& dolores mei*,] vehementer enim Ciceronem pænituit, in Italiam veniſſe, non accerſitum a Cæſare. vide ep. 6. lib. XI. ad Att. BRVNDISIVM] vbi Cicero tam diu moratus eſt, donec Cæſar, confecto Alexandrino bello, in Italiam rediit. IN *Hiſpaniam*,] vt Hiſpaniæ præeſſet, poſt præturam, quam geſſit anno ſuperiore proximo, Cæſare iterum, & Seruilio cos. LIBER *iſte*,] quem ſcripſerat Trebonius de dictis Ciceronis. SIVE *ſic*,] Sic, minuẽdi vim habet, vt ep. 13. lib. XV. ad Att. Cantum Marcellum, me ſic, ſed non tamen cautiſſimum. Et apud Terentium, in Heaut. Sic ſatis. DE *vno me*] alij, De vno, de vno me. quæ geminatio mihi non admodum probatur: non quod ea ſæpe Cicero non vtatur, idq. grauiter, & ornate: ſed ea ſententia, niſi opinione fallor, hoc in loco requirere non videtur. FVTVRVM *ſatis*.] malim, facturum ſatis: vt ſubaudiatur, alioqui; Quo tamen ipſo, vnde regatur, non erit. nam, Futurum nullo modo cum auferendi caſu coniungi poteſt. SI *te non amarem*.] quia de me vno tamdiu cogitaſſes. ILLAS *Caluo litteras miſi*,] videtur ad Ciceronem ſcripſiſſe Trebonius, ſibi non probari, quod Caluum tantopere laudaſſet. id Cicero excuſat, quod ad ipſum Caluum cum ſcriberet, aliter ſcripſerit, quam ſi multos lecturos putaſſet. laudauerat enim illum aliquanto plus, quam veritas concederet. Hic eſt Licinius Caluus, C. Licinij Macri filius: qui de repetundis apud Ciceronem prætorem accuſatus, voluntaria morte pœnam præcurrit. auctor Valerius Max. & Plutarchus. ACVTE *mouebatur*,] quod eſt ingenij. Sic Acad. lib. I. Zeno, cum valde ſubtiliter diſſereret, & peracute moueretur, corrigere conatus eſt diſciplinã. GENVS *quoddam*,] dicendi. QVO *valebat tamen*,] qua tamen parte valebat, ideſt ingenio, conſequebatur id quod optimum putabat. quam puto fuiſſe exſulitatem orationis. nam Caluus Atticum ſe oratorem videri volebat: & nimia quadam religione orationem attenuans, dum verebatur, ne quaſi vitioſum ſanguinem colligeret, verum etiam dependebat. hoc enim de illo Cicero ſcripſit in Bruto. laudatur tamen & a Cicerone, & a Quinctiliano, Tacito, & aliis. VIS *non erat*,] exſuliter enim, ſicce, ieiune dicere, id eſſe Caluus putabat, Attici dicere. quod & in libro, quem Oratorem inſcripſit, & alibi Cicero reprehendit. PLVRIMVM *valet, ſi laudes eum, quem cohortere*.] id obſeruat ep. I. lib. 2. ep. 8. lib. 2. & alibi. EXISTIMAVI *bene*.] bene iudicaui. id enim valet, exiſtimare, hoc in loco, vt ep. 7. lib. I. Ex euentu homines de tuo conſilio exiſtimaturos. PROFECTIONEM] in Hiſpaniam. IVDICABIS.] ſi tua in me officia multum tecum recordabere.

IN EPISTOLARVM M. TVLLII CICERONIS, QVAE FAMILIARES VOCANTVR,

LIBRVM SEXTVMDECIMVM, AD TIRONEM,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

Argumentum ep. I. lib. XVI.

ORDINEM epiſtolarum ferè omnium ad Tironē oſtendit ratio temporis, ex adſcripta cuique die, & in ipſo argumento ſatis nota. Prima ſine dubio eſt, quæ incipit, Paullo facilius; ſecunda, Non quæro; tertia, Nos apud; quarta, Varie; quincta, Vide; ſexta, Facilius; ſeptima, Septimum; octaua, Nos a te; nona, Etſi opportunitatem; decima, Quo in diſcrimine; vndecima, Magnæ; duodecima, Omnia; tertiadecima, Menandrus; quartadecima, Ægypta; quintadecima, Spero; ſextadecima, Video; decimaſeptima, Sollicitat; decimaoctaua, Exſpecto, decimanona, Ego vero; vigeſima, Quid igitur? vigeſimaprima, De Tirone; vigeſimaſecunda, Etſi mane; vigeſimatertia, Tu vero; vigeſimaquarta, Cum vehementer; vigeſimaquinta, Etſi iuſta; vigeſimaſexta, Verberaui; vigeſima ſeptima, Mirificam.

CVM e Cilicia proconſul Cicero ad vrbem rediret, ſeruum ſibi cariſſimum Tironem, cuius præcipue opera in litteris vtebatur, ægrum Patris reliquit: ad eum ſæpe ex itinere teſtes amoris ac deſiderij ſui litteras miſit: quarum in ordine quintum locum, vt iam diximus, hominum eruditorum ſententia hæ litteræ obtinent. L. Paullo, C. Marcello coſ.

TVLLIVS, ET CICERO F. ET Q. S. D. TIRONI HVMANISSIMO, ET OPTIMO. I.

VIDE, quanta in te ſit ſuauitas: duas horas Thyrei fuimus: Xenomenes hoſpes tam te diligit, quam ſi vixerit tecum. is omnia pollicitus eſt, quæ tibi eſſent opus, facturum puto. mihi placebat, ſi firmior eſſes, vt te Leucadem deportares, vt ibi te plane confirmares. videbis, quid Curio, quid Lyſoni, quid medico placeat. volebam ad te Marionem remittere; quem, cum meliuſcule tibi eſſet, ad me mitteres: ſed cogitaui vnas litteras Marionem afferre poſſe, me autem crebras exſpectare. poteris igitur, & facies, ſi me diligis, vt quotidie ſit Acaſtus in portu. multi erunt quibus recte litteras dare poſſis, qui ad me libenter perferant. equidem Patras euntem neminem prætermittam. Ego omnem ſpem tui diligenter curandi in Curio habeo. nihil poteſt illo fieri humanius, nihil noſtri amantius. ei te totum trade. malo te paullo poſt valentem, quam ſtatim imbecillum videre. cura igitur nihil aliud, niſi vt tu valeas: cetera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiſcens, VII. id. Nou.

EXPLA

EXPLANATIO.

THYREI] locus inter Alyziam,& Leucadem.nam Patris Alyziam,inde Thyreum,Thyreo Leucadem Cicero venit: vnde proficiſcens hanc epiſtolam ſcripſit. Thyreo nullas litteras dedit: quia duas tantum horas ibi manſit. FACTVRVM *puto*,] aliqua re propoſita, cum Cicero ſubiungit ſententiam ſuam, vtitur hac figura, quam & grauitas, & breuitas commendat,vt hic:ſs omnia pollicitus eſt, quæ tibi eſſent opus.facturű puto.Et ep.16.lib.x I I I. Incenſus ſtudio rerum tuarum, eas litteris Græcis maodate cupiebat. poſſe arbitrot.valet ingenio.Ad Att.ep.4.lib.x.Iurabat ad ſummam,quod nullo negotio faceret, amiciſſimum mihi Cæſarem eſſe debere. MARIONEM *remittere*;] quem antea miſerat.ep.3. CVM *meliuſcule tibi eſſet* .] ep.6.ſi recte erit. ep. 22.ſpero tibi melius eſſe. Tuſc.1. Pompeio melius factum eſt. ACASTVS] ſeruus Ciceronis eſt.ep.12.14 & ad Att.ep.9.lib.v I. PATRAS] vbi ægrum Tironem teliquerat.ep.2.lib.v I I.ad Att.

Argumentum ep.2.

A*Duerſis ventis Corcyræ ſe teneri ſignificat. Tironem hortatur, vt ſe curet,nec niſi confirmatus nauiget.*

TVLLIVS, ET CICERO S. D. TIRONI SVO. 2.

SEPTIMVM iam diem Corcyræ tenebamur,Quinctus autem pater,& filius Buthroti. ſolliciti eramus de tua valetudine mirum in modum: nec mirabamur nihil a te litterarum.iis enim ventis iſtinc nauigatur, qui ſi eſſent: nos Corcyræ non ſederemus. cura igitur te,& confirma; &, cum commode,& per valetudinem, & per anni tempus nauigare poteris,ad nos amantiſſimos tui veni. nemo nos amat,qui te non diligat.carus omnibus,exſpectatuſq. venies. Cura vt valeas etiam atque etiam Tiro noſter. Vale.x v. Kal.Nou.Corcyræ.

EXPLANATIO.

NON *ſederemus*,] ſedere,interdum eſt nihil agere,vt hic,& apud Terentium: ſedere domi virginem tam grandem. PER *anni tempus*,] abeunte hieme. ep.33. lib. x. Anni tempus libertatem maiorem mihi dat.Plautus in Merc.Itidem vt tempus anni, ætatem aliam, aliud factum conuenit. ſic alibi, tempus diei,tempus ætatis. X v. *Kal. Nou.*]ſi attendimus,quod ep.9.ſcriptum eſt: cogeremur credere, Dec.non Nou.legere.

Argumentum ep.3.

SVVM *Tironis deſiderat ſignificat.*

TVLLIVS, ET CICERO MEVS, ET FRATER, ET FRATRIS F. S. D. TIRONI SVO. 3.

PAVLLO facilius putaui poſſe me ferre deſiderium tui, ſed plane non fero. & quamquam magni ad honorem noſtrum intereſt, quamprimum ad vrbem me venire: tamen peccaſſe mihi videor, qui a te diſceſſerim. ſed quia tua voluntas ea videbatur eſſe,vt prorſus,niſi cõfirmato corpore,nolles nauigare, approbaui tuum conſilium; neque nunc muto,ſi tu in eadem es ſententia.ſin, poſtea quam cibum cepiſti,videris tibi me poſſe conſequi: tuum conſilium eſt. Marionem ad te eo miſi, vt aut tecum ad me quamprimum veniret; aut, ſi tu morarere,ſtatim ad me rediret. tu autem hoc tibi perſuade,ſi commodo valetudinis tuæ fieri poſſit,nihil me malle, quam te eſſe mecum; ſin intelliges opus eſſe,te Patris,conualeſcendi cauſſa, paullum commorari,nihil me malle, quam te valere. ſi ſtatim nauigas, nos Leucade conſequere. ſin te confirmare vis; & comites,& tempeſtates,& nauem idoneam vt habeas,diligenter videbis. vnum illud,mi Tiro,videto,ſi me amas,ne te Marionis aduentus, & hæ litteræ moueant. quod valetudini tuæ maxime conducet,ſi feceris; maxime obtemperaris voluntati meæ.hæc pro tuo ingenio conſidera.nos ita te deſideramus,vt amemus.amor,vt valentem videamus,hortatur;deſiderium,vt quamprimum.illud igitur potius. cura ergo potiſſimum, vt valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratiſſimum.I I I.non.Nou. Vale.

EXPLANATIO.

AD *honorem noſtrum,*] ad triumphum, quem ſperabat: ſed, cum ne diſcordiæ ciuiles impedirēt, verebatur; id quod euenit. propterea dicit: Quamprimum ad vrbem venite. PECCASSE *mihi videor, quia a te diſceſſerim.*] ſimile illud ep. 13. lib. IV. Vt hoc ipſum, quod maneam in vita, peccare me exiſtimem. CIBVM *cepiſti.*] ſtomacho non, vt antea, reſpuente. ideo ſcripſit ep. 6. Ius tibi dandum non fuit, cum κακοςόμαχος eſſes. TVVM *conſilium eſt.*] tui conſilij ſit, velis nauigare necne. hoc tuæ permitto voluntati. ep. 8. lib. III. MARIONEM] ſeruum. HÆC *pro tuo ingenio conſidera.*] vt tibi faciundum videbitur, ita facies. ILLVD *igitur potius.*] vt valentem videamus. DE *tuis innumerabilibus in me officijs.*] ep. 6. Innumerabilia tua ſunt in me officia, domeſtica, forenſia; vrbana, prouincialia; in re priuata, in publica; in ſtudiis, in litteris noſtris. omnia viceris, ſi, vt ſpero, te validum videro. & ep. 5. III *non.*] IV. non. diſceſſerat a Tirone, vt in ep. ſequenti, & 9.

Argumentum ep. 4.

SCRIBIT *de ſua ſollicitudine, ſuoq; ad Alyziam acceſſu: rogat, vt valetudinem diligenter curet.*

TVLLIVS S. D. TIRONI SVO. 4.

NON queo ad te, nec lubet ſcribere, quo animo ſim affectus: tantum ſcribo, & tibi, & mihi maximæ voluptati fore, ſi te firmum quamprimum videro. tertio die abs te ad Alyziam acceſſeramus. is locus eſt citra Leucadem ſtadia CXX. Leucade aut te ipſum, aut tuas litteras a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac vt valeas, vel quantum te a me ſcis diligi. Nonis Nou. Alyzia.

EXPLANATIO.

QVO *animo ſim affectus:*] quia te careo. TERTIO *die abs te.*] diſceſſerat igitur a Tirone III. non. nam hæc epiſtola ſcripta eſt nonis, ſuperior III. non. ALYZIAM] qui eſt Acarnaniæ locus, a mari diſtās quindecim ſtadiis, vt ait Strabo lib. X. LEVCADEM] quōdam Neritum dictū. Plinius lib. IV. cap. I. STADIA CXX] ſtadia Columella & Plinius metiūtur paſſibus CXXV. ideſt pedibus DCXXV. Gellius pedibus DC. Suidas e ſtadiis ſeptē & dimidio milliarium cōſtituit. qua ratione milliarium e mille paſſibus, vnde nomen ſumpſit, non cōſtabit. Videtur autem Plutarchus idē fere ſenſiſſe. nā in Gracchi vita milliariū ait e ſtadiis eſſe paullo minus quam octo. cum ex octo integris conſtare debeat: ſi modo in ſtadio paſſus fuere CXXV, in milliario mille.

Argumentum ep. 5.

ROGAT, *vt omni cura valetudini ſeruiat.*

TVLLIVS, ET CICERO, ET Q. PATER, ET FILIVS S. D. TIRONI SVO. 5.

NOS apud Alyziam, ex quo loco tibi litteras ante dederamus, vnum diem commorati ſumus, quod Quinctus nos conſecutus non erat. is dies fuit non. Nou. inde ante lucem proficiſcentes ante diem IIX. id. Nou. has litteras dedimus. Tu, ſi nos omnes amas, & præcipue me, magiſtrum tuum, confirma te. ego valde ſuſpenſo animo exſpecto, primum te ſcilicet, deinde Marionem cum tuis litteris. omnes cupimus, ego in primis, quamprimum te videre, ſed, mi Tiro, valentem. quare nihil properaris. ſatis quotidie videro, ſi valebis. vtilitatibus tuis poſſum carere: te valere, tua cauſſa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

EXPLANATIO.

ANTE *diem IIX. id. Sept.*] hic locus aperte demonſtrat, ante diem IIX. id. idem eſſe, quod IIX. id. quod aliis probauimus exemplis ep. 7. lib. IIX. MAGISTRVM *tuum,*] quem propterea magis, quā alios, amare debes. ep. 12. Docui te, inquit. MARIONEM] ep. 3. VTILITATIBVS *tuis poſſum carere:*] vtilitates hic non pro rebus vtilibus accipiuntur, ſed pro operis, quas Tiro, cum valeret, Ciceroni præbere ſolitus erat: vt ab eo, quo vtimur, non ab eo, quod vtile eſt, deducatur. Sic ad Att. ep. 5. lib. VII. Tironem, etſi mirabiles vtilitates mihi præbet, cum valet, in omni genere vel negotiorum, vel ſtudiorum meorum, tamen propter humanitatem, & modeſtiam malo ſaluum, quam propter vſum meum. Et Lucretius lib. VI. Vtilitatem, pro, vſum dixit: Nihil adeo poſſet cuiquam leue, tenueq. membris Vertere in vtilitatem. Manſit hæc ſignificatio vſque ad Venerabilis Bedæ tempora: nam in quadam homilia: An tu, inquit, calumniaris ea, quæ oculis vides, manu tenes, vtilitate ſentis?

Argumentum ep. 6.

TOTA *cohortatio eſt ad curandam valetudinem.*

TVLLIVS TIRONI SVO S. D. ET CICERO, ET Q. PATER, ET Q. F. 6.

VARIE ſum affectus tuis litteris, valde priore pagina perturbatus, paullum altera recreatus. qua re nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque nauigationi, neque viæ committas. ſatis te mature videro, ſi plane confirmatum videro. De medico & tu bene exiſtimari ſcribis, & ego ſic audio: ſed plane curationes eius nō probo: ius enim dandum tibi non fuit, cum κακοστόμαχος eſſes. ſed tamen & ad illum ſcripſi accurate, & ad Lyſonem. ad Curium vero, ſuauiſſimum hominem, & ſummi officij, ſummæq. humanitatis, multa ſcripſi, in his, etiam vt, ſi tibi videretur, te ad ſe transferret. Lyſo enim noſter, vereor, ne negligentior ſit, primum, quia omnes Græci: deinde, quod, cum a me litteras accepiſſet, mihi nullas remiſit. ſed eum tu laudas. tu igitur, quid faciendum ſit, iudicabis. Illud, mi Tiro, te rogo, ſumptui ne parcas vlla in re, quod ad valetudinem opus ſit. ſcripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. medico ipſi puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Innumerabilia tua ſunt in me officia, domeſtica, forenſia, vrbana, prouincialia; in re priuata, in publica; in ſtudiis, in litteris noſtris. omnia viceris, ſi, vt ſpero, te validum videro. ego puto te belliſſime, ſi recte erit, cum quæſtore Meſcinio decurſurum. non inhumanus eſt, teque, vt mihi viſus eſt, diligit. & cum valetudini tuæ diligentiſſime conſulueris; tum, mi Tiro, conſulito nauigationi. nulla in re iam feſtinare volo. nihil laboro, niſi vt ſaluus ſis. ſic habeto, mi Tiro, neminem eſſe, qui me amet, quin idem te amet. & cum tua, & mea maxime intereſt te valere: tum multis eſt curæ. adhuc, dum mihi nullo loco deeſſe vis, numquam te confirmare potuiſti. nunc te nihil impedit: omnia depone: corpori ſerui. quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri a te iudicabo. Vale, mi Tiro, vale, vale, & ſalue. Lepta tibi ſalutem dicit, & omnes. Vale. VII. Id. Nou. Leucade.

EXPLANATIO.

DE *medico*] Aſclapone ep. 8. CVM κακοστόμαχος *eſſes.*] ſtomacho cibum non appetente: quæ dicitur ἀνορεξία. non enim, quicumque κακοστόμαχος eſt, ius edit. ius autē pulli gallinacei, quo ægrotantium humores volumus, & alij prodidere, non dubito quin ſignificet. LYSONEM,] Patrenſem, de quo ep. 1. & 9. & lib. XIII. ep. 19. CVRIVM.] ad quem ſcribit lib. VII. epiſtulas tres. nominatur & in hoc libro ep. 1. & 9. & ad Att. ep. 2. 3. lib. VII. SVAVISSIMVM *hominem,*] ſuauitatem eius ep. 28. lib. VII. vrbanitatem ep. 31. nominat, & ep. 2. lib. VII. ad Att. QVOD *ad valetudinem opus ſit.*] quæcumque res ad valetudinem opus ſit, in ea ſumptui ne parcas. DARET.] tibi. ep. 5. lib. VII. ad Att. Tironem Curio commendo; vt ei, vt petiit, ſiquid opus erit, in ſumptum eroget. Et ep. 6. Tironem video in ſumptum ab aliis mutuatum. ego autem Curium noſtrum, ſiquid opus eſſet, rogarem. malo Tironis verecundiam in culpa eſſe, quam illiberalitatem Curij. Et ad Tironem, ep. 9. Curio miſi, vt medico honos haberetur, & tibi daret, quod opus eſſet. INNVMERABILIA] ep. 3. 7. SI *recte erit,*] ſi valebis. ep. 1. Cum meliuſcule tibi eſſet. Ep. 22. Spero tibi melius eſſe. QVÆSTORE *Meſcinio*] qui poſt Ciceronē in Italiā venit. ep. 20. de quæſtoribus Ciceronis diximus ep. 3. lib. II. DECVRSVRVM.] maritimo curſu ad me venturum. CONSVLITO *nauigationi.*] ep. 7. Cum valetudinis rationem habueris, habeto etiam nauigationis. Et ep. 9. Comites, & tempeſtates, & nauem idoneam vt habeas, diligenter videbis. NVLLO *loco.*] dum mihi nullam ſeruiendi occaſionem prætermittis, valetudini tuæ ſeruire non potuiſti. ep. 18. LEPTA] præfectus fabrum apud Ciceronem proconſulem. ep. 7. lib. III.

Argumentum ep. 7.

ROGAT, *ne quid omittat, quod ad recuperandam valetudinem ſpectet.*

TVLLIVS, ET CICERO, ET Q. Q. S. D. TIRONI. 7.

TERTIAM ad te hanc epiſtolam ſcripſi eadem die, magis inſtituti mei tenēdi cauſſa, quia nactus eram, cui darem, quam quod haberem quid ſcriberem. Igitur illa: quantum me diligis; tantum adhibe in te diligentiæ. ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratiſſimum omnium. cum valetudinis rationem, vt ſpero, habueris, habeto etiam nauigationis. in Italiam euntibus omnibus ad me litteras dabis, vt ego euntem Patras neminem prætermitto. cura, cura te, mi Tiro. quando non contigit, vt ſimul nauigares; nihil eſt, quod feſtines: nec quidquam cures, niſi vt valeas. Etiam atque etiam vale. VII. Id. Nou. Actio, veſperi.

EXPLA

EXPLANATIO.

TERTIAM] primam, hoc initio, Varie: ſecundam, Vide. EADEM die] pro, Eodem die, contra Aſconium, qui Diē feminini generis a Die maſculini diſtinguit: vt illa ſit tempus, hic xxiv. horarum ſpatium. In ep. ad Q. fr. lib. III. Antiquior dies adſcripta erat in tuis litteris, quā in Cæſaris. Et Virg. lib. II. Iamq. dies infanda aderat. Cariſius eandem diſtinctionem Varroni tribuit: a quo ipſe diſſentiēs adiungit: Quod nemo ſeruauit. IGITVR illa,] ſcribamus eadem, quæ antea: quæ mihi in primis curæ ſunt. INNVMERABILIA] idem ep. 3. 6. CVM valetudinis rationem, vt ſpero, habueris, habeto etiam nauigationis.] ep. 4. Cum valetudini tuæ diligentiſſime conſulueris; tum, mi Tiro, conſulito etiam nauigationi. ACTIO,] ad hoc Acarnaniæ promōtorium Antonius ab Auguſto maritima pugna victus.

Argumentum ep. 8.

Q. Cicero, quantæ ſibi Tironis valetudo curæ ſit, amantiſſimis verbis oſtendit.

Q. CICERO S. D. TIRONI. 8.

MAGNAE nobis eſt ſollicitudini valetudo tua. nam tametſi qui veniunt, ἀκίνδυνα μὲν, χρόνια δὲ nunciant: tamen in magna conſolatione ingens ineſt ſollicitudo, ſi diutius a nobis abfuturus es, is, cuius vſum, & ſuauitatem deſiderando ſentimus. attamen, quamquam videre te tota cogitatione cupio; tamen te penitus rogo, ne te tam longæ nauigationi, & viæ per hiemem, niſi bene firmum, committas, neue nauiges, niſi explorate. vix in ipſis tectis, & opidis frigus infirma valetudine vitatur; ne dum in mari, & via ſit facile abeſſe ab iniuria temporis. ψῦχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον, inquit Euripides. cui tu quantum credas, neſcio: ego certe ſingulos eius verſus ſingula teſtimonia puto. Effice, ſi me diligis, vt valeas, & vt ad nos firmus, ac valens quamprimum venias. Ama nos, & vale. Q. F. tibi ſalutem plurimam dicit.

EXPLANATIO.

AKίνδυνα μὲν, χρόνια δὲ] tuta quidem, ſed diuturniora: ideſt, te quidem non ægrotare periculoſe, ſed morbum fore diuturniorem. IN magna conſolatione ingens ineſt ſollicitudo,] eſt quædam non inuenuſta figura, cum contrarium contrario iungitur, vt alterum altero leuetur. exemplum extat ep. 9. lib. I. In moleſtia gaudebam. Quo loco plura huius generis oſtendimus. SI diutius a nobis abfuturus es, is, cuius vſum &c.] eadem figura lib. III. de orat. Quorum princeps Socrates is, qui &c. Et alibi. Vſum pro cōſuetudine poni, vt aliis quoque locis, quiuis, opinor, intelligit. EXPLORATE.] caute, dixit Cicero ep. 8. ψῦχος δὲ Frigus autem tenui cuti inimiciſſimum. Senarius Euripidis; ſed amiſſæ tragœdiæ.

Argumentum ep. 9.

Nauigationis deſcriptio, & ad curandam valetudinem beneuolentiæ plena cohortatio.

TVLLIVS, ET CICERO S. D. TIRONI SVO. 9.

NOS a te, vt ſcis, diſceſſimus ad IV. non. Nou. Leucadem venimus ad IIX. id. Nou. ad VII. Actium. ibi propter tempeſtatem ad VI. id. morati ſumus. inde ad V. id. Corcyram belliſſime nauigauimus. Corcyræ fuimus vſque ad XVI. Kal. Dec. tempeſtatibus retenti. ad XV. Kal. a portu Corcyræorum ad Caſſiopen ſtadia CXX. proceſſimus. ibi retenti ventis ſumus vſque ad IX. Kal. interea, qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. nos eo die cenati ſoluimus. inde, auſtro leniſſimo, cælo ſereno, nocte illa, & die poſtero in Italiam ad Hydruntem ludibundi peruenimus: eodemq. vento poſtridie, (id erat ad VII. Kal. Dec.) hora quarta Brundiſium venimus: eodemq. tempore ſimul nobiſcum opidum introiit Terentia, quæ te facit plurimi. Ad V. Kal. Dec. ſeruus Cn. Plancij Brundiſij tandem aliquando mihi a te exſpectatiſſimas litteras reddidit, datas idibus Nou. quæ me moleſtia valde leuarunt; vtinam omnino liberaſſent. ſed tamen Aſclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. nunc quidem ego te hortor, vt omnem diligentiam adhibeas ad conualeſcendum: tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me noui. ſcio te omnia facturum, vt nobiſcum quamprimum ſis: ſed tamen ita velim, vt ne quid properes. ſymphoniam Lyſonis velim vitaſſes, ne in quartam hebdomadem incideres. ſed quando pudori tuo maluiſti obſequi, quam valetudini; reliqua cura. Curio miſi, vt medico honos haberetur, & tibi daret, quod opus eſſet: me, cui iuſſiſſet, curaturum. equum, & mulum Brundiſij tibi reliqui. Romæ, vereor, ne ex Kal.

Ian.

Ian.magni tumultus ſint.nos agemus omnia modice.Reliquum eſt vt te hoc rogem, & a te petam, ne temere nauiges. ſolent nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſſa. cautus ſis, mi Tiro.mare magnum,& difficile tibi reſtat.ſi poteris,cum Meſcinio:(caute is ſolet nauigare)ſi minus,cum honeſto aliquo homine,cuius auctoritate nauicularius moueatur.in hoc omnem diligentiam ſi adhibueris,teq. nobis incolumem ſtiteris; omnia ante habebo.Etiam atque etiam noſter Tiro vale. Medico, Curio, Lyſoni de te ſcripſi diligentiſſime. Vale.

EXPLANATIO.

AD *Caſſiopen*] de quo loco Plinius & Strabo. LVDIBVNDI] ludentibus ſimiles, nauigatione iocundiſſima. CN. *Plancij*] pro quo extat oratio. OMNINO *liberaſſent*.] quod eſſet factum, ſi te plane valere ſignificaſſent. ASCLAPO] quem Sulpicio commendat ep.20.lib.XIII. SYMPHONIAM *Lyſonis vellem vitaſſes,*] συμφωνεῖν, eſt concinere: per tranſlationem, obſequi, vt hic. nam cum Tiro, in aliqua re valetudini contraria, Lyſoni eum inuitanti, obſecutus eſſet; verebatur Cicero, ne in quartam hebdomadem eius morbus perduceretur. nam eorum morborum, qui cito terminantur, magna pars, vel ſecunda, vel tertia hebdomade finem inuenit. quod ſi qui ad quartam peruenerint, metuenda diuturnitas. HEBDOMADEM] ſi hebdomadem, græco more legas: Gellium corrige, vbi legitur quibuſdam locis, Hebdomada, &, Hebdomadam. PVDORI *tuo*] qui te adduxit ad Symphoniam Lyſonis, ideſt ad obſequium. CVRIO] quem nominauit 1.4.6.10. MISI] pro, mandaui ep. 4. Scripſi ad Curiũ, quod dixiſſes, daret. ad Att.ep.7. lib. XIII. Miſi equidem ei nunciari, te exſpectaſſe eius aduentum. VT *medico honos haberetur,*] de pecunia intellige, non de honore: vnde Honorarium, præmium honoris cauſſa datum. EX *Kal. Ian.*] nouis tumultibus magiſtratum ineuntibus. MAGNI *tumultus*] conſulibus in eam curam vna cum Pompeio contendentibus, vt Cæſari Galliæ ante decennij tempus, lege iam conceſſum, adimerentur, tribunis vero plebis pro Cæſare pugnantibus: quæ belli ciuilis origo fuit. AGEMVS *omnia modice.*] ſic, vt neque Pompeij, neque Cæſaris animum offendamus. CAVTE] explorate, dixit Q. Cicero, ep.11. HONESTO *aliquo homine,*] honeſto, non ad mores, ſed ad dignitatem refertur. INCOLVMEM *ſtiteris.*] recte alij verbum, Stiteris, mutatione minima, cum ſit in antiquis libris, ſteteris, repoſuerunt. Sic ad Att. ep.14. lib.x. Te vegetum nobis in Græcia ſiſte.

Argumentum ep. 10.

Rogat, vt præter valetudinem nihil curet: addit de ſuo ad vrbem aduentu, de ſtatu reip. ciuilibus diſcordijs perturbato, de triumpho, de præfectura Campana. Lentulo, Marcello cos.

TVLLIVS, ET CICERO, TERENTIA, TVLLIA, Q. Q. S. D. TIRONI. 10.

ETSI opportunitatẽ operæ tuæ omnibus locis deſidero: tamen non tam mea, quam tua cauſſa doleo te non valere. ſed quando in quartanam conuerſa vis eſt morbi: ſic enim ſcribit Curius: ſpero te, diligentia adhibita, etiam firmiorem fore. modo fac id, quod humanitatis tuæ eſt, ne quid aliud cures hoc tempore, niſi vt quam commodiſſime conualeſcas. non ignoro, quantum ex deſiderio labores: ſed erunt omnia facilia, ſi valebis. feſtinare te nolo; ne nauſeæ moleſtiam ſuſcipias æger, & periculoſe hieme nauiges. Ego ad vrbem acceſſi pridie non. Ian. obuiam mihi ſic eſt proditum, vt nihil fieri potuerit honoratius. ſed incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiæ, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, & vt arbitror, poſſem; cupiditates certorum hominum (nam ex vtraque parte ſunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. omnino & ipſe Cæſar, amicus noſter, minaces ad ſenatum, & acerbas litteras miſerat: & erat adhuc impudens, qui exercitum, & prouinciam inuito ſenatu teneret: & Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noſter, & Caſſius, nulla vi expulſi, ad Cæſarem cum Curione profecti erant; poſtea quam ſenatus conſulibus, prætoribus, tribunis pl. & nobis, qui proconſules ſumus, negotium dederat, vt curaremus, ne quid reſp. detrimẽti caperet. numquam maiore in periculo ciuitas fuit: numquam improbi ciues habuerunt paratiorem ducem. omnino ex hac quoque parte diligentiſſime comparatur. id fit auctoritate, & ſtudio Põpeij noſtri, qui Cæſarem ſero cœpit timere. nobis inter has turbas ſenatus tamen frequens flagitauit triumphum: ſed Lentulus cos. quo maius ſuum beneficium faceret, ſimul atque expediſſet quæ eſſent neceſſaria de rep. dixit ſe relaturum. nos agimus nihil cupide: eoq. eſt noſtra pluris auctoritas. Italiæ regiones deſcriptæ ſunt, quam quiſque partem tueretur. nos Capuam ſumpſimus. Hæc te ſcire volui. Tu etiã atque etiam cura vt valeas: litteraſq. ad me mittas, quotieſcũque habebis cui des. Etiam atque etiam vale. Datum prid. id. Ian.

EXPLA

EXPLANATIO.

ETiam *firmiorem fore.*] quam fuiſti ante morbum, hoc ideo dicit, qui pituitam, & melancholicum humorem quartana febris exſiccat. Galenus in primo de arte ad Glauconem. Ex *deſiderio*] met. Labores: ep.14. Audio te animo angi, & modicum dicere, ex eo te laborare. Nauseæ] quæ nauigando, præſertim inſolentibus, & ſtomacho infirmis, excitatur. Ad *vrbem acceſſi*] non enim vrbem, niſi triumphans, ingredi volebat. Cupiditates *certorum hominum*] ep.11. Mirus inuaſerat furor non ſolum improbis, ſed etiam iis, qui boni habentur, vt pugnare cuperent, me clamante, nihil eſſe bello ciuili miſerius. Et lib. IV. ep. 1. Incideram in hominum cupidorum inſanias. Et lib. ep. 6. Cauſſa belli orta eſt: Quid ego prætermiſi aut monitorum, aut querellarum? cum vel iniquiſſimam pacem iuſtiſſimo bello anteferrem, victa eſt auctoritas mea, non tamen a Pompeio, (nam is monebatur) quam ab iis, qui duce Pompeio freti, peropportunam & rebus domeſticis, & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. Exercitum, *& prouinciam*] quæ ſenatus populuſq. conceſſerant. Inuito *ſenatu*] qui, coitione conſulum, & Pompeij, decreuerat, vt Cæſar, exercitu dimiſſo, prouinciam ſucceſſori ante tempus traderet. Cæſar lib.1. bel. ci. Suetonius, Plutarchus, Appianus, Dio, & alij. Curio *meus illum incitabat*] Velleius lib. 2. diſcuſſas ait, ac ruptas a Curione pacis condiciones, quas & Cæſar iuſtiſſimo animo poſtulabat, & Pompeius æquo recipiebat. Antonius *quidem noſter, & Caſſius.*] M. Antonius, Q. Caſſius, tribuni pl. Nulla *vi expulſi*] immo expulſi, iniuſto S.C. vt queritur Cæſar lib. 1. bel. ci. & Suetonius pulſos plane ait. Cum *Curione*] C. Curione, ſuperioris anni tribuno pl. Ne *quid reſp. detrimenti caperet.*] quo vno verſiculo ſumma in ciues poteſtas committebatur. vide orationem pro Deiotaro, Cæſarem lib.1. bel. ci. Salluſtium in Catil. Paratiorem *ducem.*] Cæſarem laudat inuitus, vt ep.9. lib. IIX. ad Att. Hoc *τέρας* horribili vigilantia, celeritate, diligentia eſt. Comparatur.] quidquid ad bellum pertinet. Siro *cœpit timere:*] cum eum ipſe aluiſſet. quod ſæpe queritur Cicero. Flagitaret] a conſulibus, vt referrent. Lentulus] cognomento Crus, vel Cruſcellus. ep.4. lib. IIX. Nihil *cupide*] de rep. arbitror, potius, quam de triumpho. quod ex verbo ſequenti, Auctoritas, intelligitur, & ex eo, quod in epiſtola ſuperiore dictum eſt: Romæ, vereor, ne ex Kal. Ian. magni tumultus ſint. nos agemus omnia modice. Aut igitur hæc temperantiæ ſignificatio ad remp. non ad triumphum, aut ad vtrumque ſimul ſpectat. Nos a *Capuam ſumpſimus*] ep.11. Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. nullum maius negotium ſuſcipere volui. Et ad Att. ep.11. lib. VII. Ego negotio præſum non turbulento. vult enim me Pompeius eſſe, quem tota hæc Campana, & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & ſumma negotij referebatur.

Argumentum ep. 11.

D*Eplorat ſtatum reip. & initia bellorum ciuilium exponit, tum ſuam in Tironem beneuolentiam ſignificat.*

Tullius S. D. Tironi suo. II.

QVo in diſcrimine verſetur ſalus mea, & bonorum omnium, atque vniuerſæ reip. ex eo ſcire potes, quod domos noſtras, & patriam ipſam vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus. in eum locum res deducta eſt, vt, niſi quis deus vel caſus aliquis ſubuenerit, ſalui eſſe nequeamus. equidem, vt veni ad vrbem, non deſtiti omnia & ſentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent. Sed mirus inuaſerat furor non ſolum improbis, ſed etiam iis, qui boni habentur, vt pugnare cuperent, me clamante nihil eſſe bello ciuili miſerius. itaque cum Cæſar amentia quadam raperetur, & oblitus nominis, atque honorum ſuorum, Ariminum, Piſaurum, Anconam, Arretium occupaſſet: vrbem reliquimus; quam ſapienter, aut quam fortiter, nihil attinet diſputare. quo quidem in caſu ſimus, vides. feruntur omnino condiciones ab illo, vt Pompeius eat in Hiſpaniam: delectus qui ſunt habiti, & præſidia noſtra dimittantur: ſe vlteriorem Galliam Domitio, citeriorem Cõſidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad conſulatus petitionem ſe venturum: neque iam velle abſentis rationem haberi ſui: ſe præſentem trinundinum petiturum. accepimus condiciones; ſed ita, vt remoueat præſidia ex iis locis, quæ occupauit, vt ſine metu de his ipſius condicionib. Romæ ſenatus haberi poſſit. id ille ſi fecerit, ſpes eſt pacis, non honeſtæ, (leges enim imponuntur) ſed quid eſt melius, quam ſic eſſe, vt ſumus. ſin autem ille ſuis condicionibus ſtare noluerit, bellum paratum eſt, eiuſmodi tamen, quod ille ſuſtinere non poſſit, præſertim cum a ſuis condicionibus ipſe fugerit: tantum modo vt eum intercludamus, ne ad vrbem poſſit accedere: quod ſperabamus fieri poſſe: delectus enim magnos habebamus: putabamuſq. illum metuere, ſi ad vrbem ire cœpiſſet, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimiciſſimas præter tranſpadanos. ex Hiſpaniaq. ſex legiones, & magna auxilia, Afranio, & Petreio ducibus, habet a tergo. videtur, ſi inſaniet, poſſe opprimi, modo vt vrbe ſalua. maximam

ximam autem plagam accepit,quod is, qui ſummam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, ſocius ſceleris eſſe noluit, reliquit illum, & nobiſcũ eſt: multiq. idem facturi eſſe dicuntur. Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. nullum maius negotium ſuſcipere volui, quo plus apud illum meæ litteræ, cohortationeſq. ad pacem valerent. ſin autem erit bellum; video me caſtris, & certis legionibus præfuturum. Habeo etiam illam moleſtiam, quod Dolabella noſter apud Cæſarem eſt. Hæc tibi nota eſſe volui: quæ, caue, te perturbent, & impediant valetudinem tuam. Ego A. Varroni, quem cum amantiſſimum mei cognoui, tum etiam valde tui ſtudioſum, diligentiſſime te commendaui; vt & valetudinis tuæ rationem haberet, & nauigationis; & totum te ſuſciperet, ac tueretur. quem omnia facturum confido: recepit enim, & mecum locutus eſt ſuauiſſime. Tu quando eo tempore mecum eſſe non potuiſti, quo ego maxime operam, & fidelitatem deſideraui tuam: caue feſtines, aut committas, vt aut æger, aut hieme nauiges. numquam ego ſero te veniſſe putabo, ſi ſaluus veneris. adhuc neminem videram, qui te poſtea vidiſſet, quam M. Voluſius, a quo tuas litteras accepi. quod non mirabar, neque enim meas puto ad te litteras tanta hieme perferri. ſed da operam, vt valeas: &, ſi valebis, cum recte nauigari poterit, tum nauiges, Cicero meus in Formiano erat, Terentia, & Tullia Romæ. Cura vt valeas. I v. Kal. Febr. Capua.

EXPLANATIO.

DOMOS *noſtras, & patriam ipſam vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus.*] ep. 1. lib. I v. Vrbem relictam direptioni, & incendiis. Hoc Pompeij conſilium, de vrbe relinquenda ſæpe reprehendit Cicero, vi ep. 16. lib. I I. & ad Att. ep. 10. lib. v I I. & alibi. non enim aggregare placet exemplorum copiam. MIRVS *furor*] ep. 10. Cupiditates certorum hominum &c. IMPROBIS,] Inuado, cum dandi caſu, vt hic, apud Salluſtium, Varronem, Attium: cum accuſandi caſu, addita præpoſitione. In, ſæpe apud Ciceronem; ſine præpoſitione, apud eundem, ſed raro; nullo caſu, apud Terentium: An morbus inuaſit? AMENTIA] qui a rep. deſciſcunt, amentes, inſani, furioſi dicuntur. Infra: Videtur, ſi inſaniet, poſſe opprimi. HOMINIS] quod antea magnis rebus pro rep. geſtis adeptus eſt. HONORVM] ep. 9. Cum Cæſar, ſingularibus ornatus, & nouis honoribus, ad eam cauſſam accederet. Quo loco ſupplicationes, nouo numero auctæ, ſignificantur. hic autem non tam ſupplicationes, quam magiſtratus, & imperia. QVAM *ſapiẽter, aut quam fortiter,*] ideſt, nec ſapienter nec fortiter. HISPANIAM.] Pompeij prouinciam. quod Cicero, vitandi belli ciuilis cauſſa, cenſuit. ep. 6. lib. v I. Eundum in Hiſpaniam cẽſui: quod ſi feciſſet, ciuile bellum nullum omnino fuiſſet. Hac de re in epiſtolis ad Att. & in omnibus fere hiſtoriis. DOMITIO] L. Domitio Ahenobarbo, Cæſaris inimico, quem Suetonius ait ſucceſſorem ei per tumultum eſſe nominatum. Conſul fuerat cum Ap. Claudio. CONSIDIO] Q. Conſidium ſenem nominat. ep. 24. lib. I I ad Att. NONIANO] ex Nonia gẽte in Conſidium adoptato. Hic nondum conſul fuerat: itaque Gallia citerior prætoria facta prouincia. AD *conſulatum*] ſecundi, quem geſſit cum P. Seruilio, Iſaurici filio. ABSENTIS *rationem haberi ſui:*] quod ei lege permiſſum erat, ipſo Pompeio cõſule pugnante. vide ep. 6. lib. v I. vt omittam hiſtorias omnes. Hic a vulgatis libris antiqui diſſentiunt, nam pro, Sui, omnes habent ſuam: pro Abſentis, nonnulli, Abſente ſe. TRINVNDINVM] Lex, ad populum ferenda, promulgabatur prius, vt per trium nundinarum ſpatium populo pateret; quo poſſet, lege ſatis conſiderata, quid ſentiret, ſuffragiis oſtendere. Eadem, opinor, in magiſtratibus creandis ratio fuit, promulgatis per tres nundinas eorum nominibus, qui petebant, vt populus, de quibus ſuffragium laturus eſſet, tanto ante noſſet. Atque hic, Trinũdinum, pro, Trinundini ſpatio, dictum puto, vt Phil. 5. Promulgatio trinundinum, Et pro domo: ſi accuſatio trinum nundinum. Ibidem: ſi, quod in ceteris legibus trinum nundinum eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum: nihil reprehendo. Pro C. Cornelio, apud Priſcianum: Ea promulgatione trinundinum dies, poteſtaſq. veniſſet. Et Varro γεροντοδιδάσκαλος: Ruſticus Romanus internũdinum barbam alebat. pro, internundini ſpatio. ſeruari a ſe velle conſuetudinem veterem in petendo, modo Pompeius iret in Hiſpaniam, Cæſar oſtẽdebat. VT *remoueat præſidia ex iis locis, quæ occupauit:*] occupauerat Ariminum, Piſaurum, Anconam, Aretium. ſupra, & Cæſar lib. 1. bel. ci. SIC *eſſe, vt ſumus.*] vagi, relicta patria, in ſummo diſcrimine. ſupra: Domos noſtras, & patriam ipſam vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus. PRÆTER *Tranſpadanos.*] quibus Cæſar & ædilis, & conſul ciuitatem dare cogitauerat: quod poſtea dictator effecit. Dio, Tranſpadanos autem Cæſari ſtuduiſſe, auctor eſt Cicero ep. 7. lib. v I I. ad Att. & ep. 2. lib. v. ad eundem. AFRANIO *& Petreio*] legatis Pompeij, quos poſtea Cæſar deuicit. MODO *vt vrbe ſalua.*] timebat propinquum malum ne Cæſar, priuſquam opprimeret, vrbem vel diriperet, vel inflãmaret. ideo proxime dixit: Tantummodo vt eum intercludamus, ne ad vrbem poſſit accedere. T. LABIENVS,] Aliæ gentis, plebeiæ: qui cum legatus Cæſaris in Gallia res præclaras geſſiſſet, poſtea, Pompeium ſecutus, nihil parta gloria dignum adminiſtrauit. ep. 14. lib. x I v. Labienus rem meliorem fecit. Et ad Att. ep. 13. lib. v I I. Labienum ἥρωα iudico. facinus iamdiu nullum ciuile præclarius: qui vt aliud nihil, hoc tamẽ profecit: dedit illi dolorem: ſed etiam ad ſummam profectum aliquod puto. Idem alij. ORÆ *maritimæ.*] vide ep. 10. & ad Att. ep. 11. lib. v I I. A FORMIIS.] præfecturæ meæ primum oppidum Formiæ

ſunt. NVLLVM *maius negotium ſuſcipere volui.*] ep. 7.lib.IV. Neque tu multum interfuiſti rebus gerendis;& ego id ſemper egi,ne intereſſem.Ep.6.lib.VI. ſuſceptum bellum eſt, quieſcente me. VIDEO *me caſtris, & certis legionibus præfuturum.*] non præfuit, ac ne interfuit quidem Pharſalico prœlio.ep.18.lib. IX.In acie non fui.De Diuin.lib.1.Plutarchus. DOLABELLA *noſter*] ſic ep.vlt.lib. VII. Caſſius tuus, & Dolabella noſter. Noſter autem, quia gener. ep. 16.lib.II.ep.12.lib.III.

Argumentum ep. 12.

Narrat, quam Tironi periculoſum ſit, poſt morbum in viam ſe dare: & eius operam in ſtudijs exigit.

TVLLIVS S. D. TIRONI. 12.

EGO vero cupio te ad me venire: ſed viam timeo. grauiſſime ægrotaſti: inedia, & purgationibus, & vi ipſius morbi conſumptus es. graues ſolent offenſiones eſſe ex grauibus morbis, ſi quæ culpa commiſſa eſt. iam, ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. ego in Formiano ad III.Kal.eſſe volo. ibi te vt firmum offendam, mi Tiro, effice. litterulæ meæ, ſine noſtra, tui deſiderio oblanguerunt: hac tamen epiſtola, quam Acaſtus attulit, oculos paullum ſuſtulerunt. Pompeius erat apud me, cum hæc ſcribebam. hilare, & libenter ei cupienti audire noſtra, dixi, ſine te omnia mea muta eſſe. tu, muſis noſtris, para vt operas reddas. noſtra ad diem dictam fient. docui enim te, fides ἔτυμον quod haberet. Fac plane vt valeas: nos ad ſummum. Vale. XIV. Kal.

EXPLANATIO.

EGO *vero*] Vero, in principio epiſtolæ, reſponſionem ſignificat. ep.23. & lib.IV. ep. 6. lib. VII. ep.30. lib. IX. ep. 5. HAC *tamen epiſtola,*] in qua, te ſatis belle habere, ſignificas. ACASTVS] ſeruus. ep.1.14. OCVLOS *paullum ſuſtulerunt.*] contrarium contrario reddidit, quia dixerat, oblanguerũt. nam languore oculi demittuntur. POMPEIVS] obierat iam Pompeius Magnus, quem Cicero, cum non addit prænomen, ſignificare ſolitus eſt. itaque, Pomponius pro Pompeius, reponendum eſſe, iampridem ſuſpicatus ſum. non enim, Pompeio Magno mortuo, quemquam præterea Pompeium ita Ciceroni familiarem inuenimus, vt, prænomine omiſſo, tamen indicaretur. CVPIENTI *audire noſtra,*] an aliquid ſcriberem. MVTA *eſſe,*] tacere enim litteræ videntur, cum nihil ſcribimus. In Bruto: Quod huic debes, ego a te peto. Quid nam id, inquam? Vt ſcribas, inquit, aliquid. iampridem enim conticuerunt tuæ litteræ. Et lib. II. Off. Cum reſp. in qua omnis mea cura, cogitatio, opera poni ſolebat, nulla eſſet omnino, illæ ſcilicet litteræ conticuerunt, forenſes & ſenatoriæ. MVSIS *noſtris,*] communem a nobis operam exigentibus. OPERAS] quas præbere conſueſti. REDDAS.] intermiſſas tuo morbo. NOSTRA] quæ ad me pertinent, quæ me eſſe facturum tibi promiſi. Manumiſſio ſignificatur. ep. 14. DOCVI *enim te, fides ἔτυμον quod haberet.*] docui te, Fidem inde dictã, quia fiat id, quod promittitur. lib. 1. de Off. Docui tamquam magiſter. ep. 3. ſi nos amas, & præcipue me, magiſtrum tuum. ἔτυμον, notationẽ, quod rem, de qua prædicatur, vt ait Boetius, notam faciat.

Argumentum ep. 13.

SVAM *de Tironis valetudine ſollicitudinem ſignificat.*

TVLLIVS S. D. TIRONI. 13.

AEGYPTA ad me venit pridie id. Apr. is etſi mihi nunciauit te plane febri carere, & belle habere: tamen, quod negauit te potuiſſe ad me ſcribere, curam mihi attulit, & eo magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. incredibili ſum ſollicitudine de tua valetudine: qua, ſi me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura ſcriberem, ſi iam putarem libenter te legere poſſe. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi, tibiq. conſeruandum. cura te etiam atque etiam diligenter. Vale. Scripta iam epiſtola, Hermia venit. accepi tuam epiſtolam vacillantibus litterulis: nec mirum, tam graui morbo. Ego ad te Aegyptam miſi, quod nec inhumanus eſt, & te viſus eſt mihi diligere; vt is tecum eſſet; & cum eo coquum quo vterete. Iterum vale.

EXPLANATIO.

AEGYPTA] nomen ſerui. ad Att. ep. 15. lib. IX. Miſit ad Tironem Cicero quinque ſeruos ſuos, vt & beneuolentiam in eum oſtenderet, & de eius valetudine certior fieri poſſet. Marionem primum, ep.3. deinde Menãdrum, ep.15. poſtremo Hermiam & coquum, ep.13. Acaſtum autem nõ miſit, ſed cum eo reliquit, ep.1. BELLA *habere.*] ep. 9. lib. IX. Tertia minus belle habuit. OMNI *cura liberabo.*] manumittam te. ep.12.14.

Argumentum ep. 14.

Tirone ægrotante, litterarum ſuauitate, & fructu ſe carere dicit, eumq. rogat, vt omnem curam ad conualeſcendum adhibeat.

TVLLIVS S. D. TIRONI. 14.

MENANDRVS poſtridie ad me venit, quam exſpectaram: itaque habui noctem plenam timoris, ac miſeriæ. Tuis litteris nihilo ſum factus certior, quo modo te haberes: ſed tamen ſum recreatus. Ego omni delectatione, litteriſq. omnibus careo: quas ante, quam te videro, attingere non poſſum. Medico mercedis quãtum poſcet, promitti iubeto. id ſcripſi ad Munium. Audio te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. ſi me diligis, excita ex ſomno tuas litteras, humanitemque, propter quam mihi es cariſſimus. nunc opus eſt te animo valere, vt corpore poſſis. id cum tua, tum mea cauſſa facias, a te peto. Acaſtum retine, quo commodius tibi miniſtretur. conſerua te mihi. dies promiſſorum adeſt: quem etiam repræſentabo, ſi adueneris. Etiam atque etiam vale. XIII. id. hora III.

EXPLANATIO.

ANDRICVS] non dubito, quin hic ſit idem, qui Menãder in epiſtola 15. nominatur. itaque cum putarem, vel in ea epiſtola, Andrici, non Menandri, vel in hac, Menandrus, pro, Andricus, reponendum eſſe: conſului veteres libros: quorum in vno corrupte quidem, vnde tamen veritas elici poſſit, Atandrius; in altero, Maodricus, in tertio, clariſſimis litteris, Menandrus, legitur. vtroque enim modo Menandrus, & Menander, vſitate dicitur. Propertius lib. III. & XXI.

,, *Librorumq. tuos docte Menandre ſales.*

Et Ouidius:

,, *Dum fallax ſeruus, durus pater, improba lena,*
Vixerit, & meretrix blanda, Menandrus erit.

Ex hoc loco nõ vnum, aut alterũ, quod ſæpe iam dixi, ſed multos ad tollenda menda inſpiciendos eſſe veteres libros, plane conſtat. nam in quibuſdam, etiam antiquæ celebritatis, legitur, Andricus. HABVI *noctem plenam timoris, ac miſeriæ.*] ſic lego, ex veteribus aliquot libris. placere aliis video: Habui noctem plenam timoris, ac miſeriæ: tuis litteris nihilo ſum factus certior, quo modo te haberes: ſed tamen ſum recreatus. Quod minime placet. Quo modo enim miſeria maior eſt, quæ naſcitur ex litteris Tironis; cum, iis acceptis, recreatum ſe dicat, ideſt priore miſeria liberatum, aut certe valde leuatum? MEDICO,] Aſclapoui. ep. 9. & lib. XIII. ep. 20. MERCEDIS.] hoc eſt, quod dixit ep. 4. Medico ipſi puto aliquid dãdum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Et ep. 8. Curio miſi, vt medico honos haberetur. ID *ſcripſi ad Munium.*] veteres libri varie, Mumium, Muniũ, Numiũ, Nummum, Vatinium, Vmmium, omnes, vt ego ſuſpicor, mẽdoſe. Quis enim iſte eſt vel Vmmius, vel Mumius, vel Mumius, vel Numius, vel Nũmus, vel Vatinius, a quo pecuniam medico promitti Cicero vult? is enim nuſquã neque in his ad Tironẽ, neque in iis, quæ ad Atticum ſcriptæ ſunt epiſtolis nominatur. ad Curium quidẽ ſe ſcripſiſſe, vt Tironi, quidquid opus eſſet, in ſumptum erogaret, vtrique ſignificat, vt ep. 6. Scripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. medico ipſi puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Et ep. 9. Curio miſi, vt medico honos haberetur, & tibi daret quod opus eſſet. Et ad Att. ep. 5. lib. XX. Faſciculum, qui eſt M' Curio inſcriptus, velim cures ad eum perferendum; Tironemq. Curio commendes; vt ei, vt petiit, ſi quid opus erit, in ſumptũ eroget. Et ibidem ep. 5. Tironem video in ſumptum ab aliis mutuatum. ego autem Curium noſtrum, ſi quid opus eſſet, rogaram, Quare videtur in hac etiam ad Tironem epiſtola Curius omnino ſignificari. &, vt dicam quod ſentio, legendum opinor ſic: Id ſcripſi ad Manium: mutatione fere nulla: cum in vetere libro ſcriptum ſit, Munium. fuiſſe autem Manius, Curiorum prænomen, nemo fere paullo eruditior ignorat. Nec mirum videatur, ſolo prænomine quẽquam iudicari. nam, cum ad Tironem ſæpe Cicero de Curio, & hac ipſa de re, ſcripſiſſet: prænomen poni, cum de homine notiſſimo loqueretur, ſatis eſſe duxit: vt interdum Seruium, Appium, Sextum nominat, neque addit, Sulpiciũ, Claudium, Peducæum. Prænomen autem Manius, quia nõ admodum erat vſitatum, iccirco librariorum incuria ſæpe tranſiit in Marcus, eo facilius, quod M', quo Manius oſtenditur, minimum diſtat a M. Hinc M. Acilius Glabrio, M. Aquilius, M. Curius, mendoſe vbique pro M'. quod mendum ſuſtulimus ex ep. 17. lib. XIII. & ad Att. ep. 2. 3. lib. VII. & ep. 5. lib. IIX. ad eundem. EX *eo te laborare.*] ep. 10. Non ignoro, quantum ex deſiderio labores. HVMANITATEMQ.] non dubito, quin humanitatẽ hic Cicero, non pro facilitate quadam, & beneuolẽtia erga homines, ſed pro eruditione poſuerit. vt lib. 1. de Orat: In omni recto ſtudio, atque humanitate verſarentur. lib. II. Homini non hebeti, neque inexercitato, neque communium litterarum, & politioris humanitatis experti. In Verrem: Tu ſine vlla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris intelligis & iudicas? Gellius autem lib. XIII. cap. 16. Qui verba, inquit, Latina fecerunt, quique iis probe vſi ſunt, Humanitatem non id eſſe voluerunt, quod vulgus exiſtimat, quodq. a Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quandam, beneuolentiamq. erga omnes homines promiſcuam; ſed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παιδείαν vocant, nos eruditionem, inſtitutionemq. in bonas artes dicimus; quas qui ſinceriter cupiunt, appetuntq. ij ſunt vel maxime humaniſſimi. huius enim ſciẽtiæ cura, & diſciplina ex vniuerſis animan-

tibus vni homini data eſt. iccircoq. humanitas appellata. ſic igitur eo verbo veteres eſſe vſos, & cum primis Varronem, & Tullium, omnes ferme libri declarant. quamobrem ſatis habui vnum interim exemplum afferre. itaque verba poſui Varroois e libro rerum humanarum primo: cuius principium hoc eſt: Praxiteles, qui propter artificiū egregium, nemini eſt, paullū modo humaniori: ignitus. ANIMO *valere,*] quo non valet, qui angitur. ep. 10. Non ignoro, quantum ex deſiderio labores. DIES *promiſſorum adeſt:*] manumiſſionem ſignificari puto, vt etiam ep. 12. Noſtra ad diem dictam fiet. docui enim te, Fides ἔτυμον quod haberet. Et ep. 13. Ego te omni cura liberabo: REPRÆSENTABO,] noo exſpectabo diem dictam: manumittam te etiam ante, ſi adueneris.

Argumentum ep. 15.

COHORTATIO *ad valetudinem curandam.*

TVLLIVS S. D. TIRONI. 15.

OMNIA a te data mihi putabo, ſi te valentem videro. Summa cura exſpectabam aduentum Menandri, quem ad te miſeram. Cura, ſi me diligis, vt valeas: &, cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. t v. id. Apr.

EXPLANATIO.

MENANDRI,] ſerui, quem ad Tironem miſerat, vt antea quoque Marionem.

Argumentum ep. 16.

Q. Cicero Marco fratri, de Tirone manumiſſo, & gratias agit, & gratulatur. Hæc epiſtola aut eodem tempore, quo ea, quæ incipit, Quid igitur? aut paullo poſt, vel ante videtur eſſe ſcripta: cum vtraque Tironem paullo ante manumiſſum ſignificet.

QVINCTVS S. D. MARCO FRATRI. 16.

DE Tirone, mi Marce, ita te, meumq. Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumq. filium videam, vt mihi gratiſſimum feciſti, cum eum, indignum illa fortuna, nobis amicum, quam ſeruum, eſſe maluiſti. mihi crede, tuis, & illius litteris perlectis, exſilui gaudio: & tibi & ago gratias, & gratulor. ſi enim mihi Statij fidelitas eſt tantæ voluptati: quanti eſſe in iſto hæc eadem bona debent, additis litteris, ſermonibus, humanitate, quæ ſunt his ipſis commodis potiora? amo te omnibus equidem maximis de cauſſis, verum etiam propter hanc, vel quod mihi ſic, vt debuiſti, nunciaſti. te totum in litteris vidi. Sabini pueris & promiſi omnia, & faciam. Vale.

EXPLANATIO.

INDIGNVM *illa fortuna,*] indignum, qui ſeruiret. AMICVM,] manumiſſus enim, incipit eſſe in amicorum nomero. EXILVI *gaudio,*] Alibi, Exſultar gaudio, vel exſultat, ſimpliciter. ad Att. lib. VII. ep. 2. Quo modo exſultat Catonis in me ingratiſſimi iniuria? ep. 9. lib. 11. Inceſſi omnibus lætitiis. ET *ago gratias, & gratulor.*] hæc interdum coniunguntur, vt ep. 9. lib. 11. Cum gratulor, tum vero, quibus verbis tibi gratias agam, non reperio. STATII] a Q. Cicerone maoumiſſi. ep. 18. 19. lib. 11. ad Att. & ep. 2. lib. 1. ad Q. F. FIDELITAS] differre arbitror fidelitatem a fide: vt fides in mente ſit, fidelitas re declaretur. propterea Plautus Trin. Probo, & fideli, & fido, & cum magoa fide. HIS *ipſis commodis,*] fidelitate: de qua dixit iam, Hæc eadem booa: quaſi io vna fidelitate multa commoda, multaq. bona ſint. PROPTER *hanc,*] quod Tironem liberaueris. VEL *quod*] hoc etiam nomine. Tale illud ep. 13. lib. 11. Vel quas proxime acceperam, quam multi, & officij & cōſilij. Et ep. 24. lib. VII. Vel quas proxime de Tigellio. SIC,] verbis lætitiam ſignificātibus: vt plane te totum in litteris viderim. SABINI] cognomen Romanæ familiæ. ep. 20. lib. XV. PVERIS] ſeruis.

Argumentum ep. 17.

REprehendit, modeſte tamen, Tironem, quia ſcripſerat, Valetudini fideliter inſeruiendo, eumq. rogat, vt omnino valetudini ſeruiat.

TVLLIVS S. D. TIRONI 17.

VIDEO quid agas. tuaſ quoque epiſtolas vis referri in volumina. ſed heus tu, qui κανὼν eſſe meorum ſcriptorum ſoles, vnde illud tam ἄκυρον, Valetudini fideliter inſeruiendo? vnde in iſtum locum, Fideliter, venit? cui verbo domicilium eſt proprium in officio, migrationes in alienum multæ. nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam fidelis dici poteſt: vt ſit, quo modo Theophraſto placet, verecunda tranſlatio. Sed hæc coram. Demetrius venit ad me. quo quidem comitatu ἀφωμίλησα, ſatis ſcis. tu eum videlicet non potuiſti videre: cras aderit: videbis igitur: nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde ſollicitat: ſed inſerui, & fac omnia. tum te mecum eſſe, tum mihi cumulatiſſime ſatisfacere putato. Cuſpio quod operam dediſti, mihi gratum eſt: valde enim eius cauſſa volo. Vale.

EXPLANATIO.

VIDEO, *quid agas.*] opinor hoc ſignificari: Tironis epiſtolas ita diligenter ſcriptas eſſe, vt cupere videretur, eas quoque in volumina referri. De voluminibus ep. 7. lib. III. TVAS *quoque*,] ita vt meæ referuntur. Fuit enim hæc ipſius Tironis opera: quod & Nepos in Attici vita oſtēdit: & Cicero ipſe ep. 4. lib. XVI. ad Att. negat quidem eas a ſe in volumina referri, a Tirone tamen ait aliquot ſeruari. Mearum, inquit, epiſtolarum nulla eſt συναγωγή: ſed habet Tiro inſtar ſeptuaginta. & quidem ſunt a te quædam ſumendæ. eas, ego, oportet, perſpiciam, & corrigam. tum denique edētur. κανὼν] regula. vtrum hoc ad iudicium Tironis, qui ſcripta Ciceronis examinare, atque interdum etiam corrigere ſolitus eſſet, an ad diligētiam pertinet, qui ſummam in iis cuſtodiendis ordinandiſq. curam poneret? ad iudicium potius, vt opinor: quod indicant ea, quæ ſequuntur. miratur enim Cicero, parum apte tranſlato verbo Tironē vſum eſſe, quo iudice in ſuis vſum eſſe, quem ipſe iudicem ſuis in ſcriptis habere conſueuiſſet. Ἄκυρον] improprium, alieno loco poſitum. VERECVNDA *tranſlatio.*] vt in ſuum locum verba immigraſſe, non in alienum irruiſſe videantur: quod ait Cicero lib. III. de Orat. & in Bruto. vide Ariſt. de Arte poetica, & lib. III. Rhetoricorum. DEMETRIVS] is de quo ep. 17. 19. QVO *quidem comitatu ἀφωμίλησα, ſatis ſcis.*] qui vident acutius, iis examinandum hunc locum relinquo. nam mihi quidem tenebræ ſunt. putaui interdum, ἐφωμίλησα, legēdum: pro, vſus: verbo compoſito ab ἐπὶ, & ὁμιλῶ.

Argumentum ep. 18.

CVm epiſtolam ſuam Cicero, poſt manumiſſum Tironem, inſcripſiſſet hoc modo: M. Tullius Cicero M. Tullio Tironi; veritus inuidiam. Tiro, non ſic inſcribendum, ſed vt ante manumiſſionem, reſpondit. Cicero non eſſe mutandam inſcriptionem contendit, quin etiam addendum, ſuo: quod maioris etiam eſſet beneuolentiæ ſignum. Tironi melius eſſe factum, gratulatur: eumq. rogat, vt valetudini prorſus indulgeat, & alia quoque breuiter attingit.

TVLLIVS S. D. TIRONI. 18.

QVID igitur? non ſic oportet? equidem cenſeo ſic, addendum etiam, Suo. ſed, ſi placet, inuidia vitetur; quam quidem ego ſæpe contempſi. Tibi διαφόρησιν gaudeo profuiſſe. ſi vero etiam Tuſculanum? dij boni. quanto mihi illud erit amabilius. ſed, ſi me amas; quod quidem aut facis aut perbelle ſimulas quod tamen in modum procedit; ſed, vt eſt, indulge valetudini tuæ: cui quidem tu adhuc, dum mihi deſeruis, ſeruiſti non ſatis. ea quid poſtulet, non ignoras, πέψιν ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τρίψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. fac bellus reuertare. non modo te, ſed etiam Tuſculanum noſtrum plus amem. Parhedrum excita, vt hortum ipſe conducat: ſic olitorem ipſum commouebis. helico nequiſſimus H-S cc dabat, nullo aprico horto, nullo emiſſario, nulla maceria, nulla caſa. iſte nos tanta impenſa derideat? calface hominem, vt ego M. Othonem: itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, etſi nunc quidem etiam nimium eſt aquæ, tamen velim ſcire. Horologium mittam, & libros, ſi erit ſudum. ſed tu nullos ne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius, Cæſaris familiaris, mortuus eſt, bonus homo, & nobis amicus. Te quando exſpectemus, fac vt ſciam. Cura te diligenter. Vale.

EXPLANATIO.

NON *ſic oportet?*] inſcribi epiſtolas meas. Διαφόρησιν] animi relaxationem. Alibi eſt, vt medici loquūtur, euaporatio. ſic διάχυσις, proprie cum ſit humorū diffuſio, accipi tamen interdū non modo a Græcis, verū etiam a Latinis, vt a Cœlio, Aureliano, pro exhilaratione, ſolet. TVSCVLANVM] quo ſe Tiro contulerat, animi, & valetudinis cauſſa. ſi tibi, inquit, Tuſculanum quoque profuerit, item vt profuit διαφόρησις, cum ex vrbe exiſti: longe mihi erit amabilius, quam antea. IN *modum procedit*;] ſatis

procedit.nam ego vere exiſtimo me a te amari. Modus mod.ratum quid oſtendit: vnde Modice. propterea interdum dicitur, Mirum in modum, Maiorem in modum, & ſimilia. V T *eſt.*] malim, Vtut eſt: pro, quoquo modo res ſe habet: ſiue me vere amas, ſiue ſimulas. nam, Vt eſt, Quo modo eſt, Quo modo ſe res habet, affirmare videntur, & præſentem rei ſtatum indicare. Cicero autem hic iocans dubitare ſe fingit. I N D V L G E] indulgere, eſt nimium obſequi, plus concedere, quam deceat: vt ep. 4. lib. x. ad Att. Q. filius indulgentia noſtra deprauatus, eo progreſſus eſt, quo non audeo dicere. Et epiſt. 6. ibidem, Pater, nimis indulgens, quidquid ego adſtrinxi, relaxat. Eſt etiam filij in patrem laudabilis indulgentia, in lib. III. Off. Qui per indulgens in patrem, idem acerbe ſeuerus in filium. C V I *quidem adhuc, dum mihi deſeruis, ſeruiſti non ſatis.*] ep. 6. Adhuc, dum mihi nullo loco deeſſe vis, numquam te confirmare potuiſti. πέψιν ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας.] concoctionem, vitam non laſſitudinis, ambulationem moderatam, oblectationem, facilitatem alui. B E L L V S] recuperata valetudine. ep. 14. Belle habere. N O N *modo te,*] qui, pro amore in me tuo, diligentiam omnem ad conualeſcendum adhibueris. T V S C V L A N V M] in quo morbum depuleris. P L V S *amem*] pro, plus amabo. Paullo ante: Quanto mihi illud erit amabilius. P A R H E D R V M] proprie, πάρεδρος, Acceſſor eſt: transfertur ad alia, & conſiliarium, aut cuſtodem ſignificat. fortaſſe loquitur Cicero de olitoris vicino. H O R T V M] in agro Tuſculano, vbi Tiro erat. I P S E *conducat:*] conducere hortum in Tuſculano, poſſeſſum a quodam olitore, Cicero cupiebat, ille nimium petebat: vt fere fit, empturis, aut conducturis aliquid iis, qui opibus abundant. fallere igitur olitorem Cicero non vellet; parhedrum, hominem non diuitem, vicinum olitoris, vel ſuum, qui hortum ipſum minoris conduceret, deinde Ciceroni traderet, ſummittendum cogitabat. O L I T O R E M] de quo ep. 17. C O M M O V E B I S.] calfacies. hoc enim verbo infra vtitur in eadem ſententia. Commouebis olitorem. Opinor, dictum, pro moleſtia illum afficies: nam calfacere, id valet hoc in loco: vt ep. 9. lib. I X. Si Parthi vos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigeſcimus. Et ep. 2. lib. I I. Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius. H E L I C O] ſic veteres libri omnes, &, opinor, mendoſe, obſcure quidem certe. obſcura autem omnia ſi mutare conemur, vltro implicabimur difficili cura; nec ſemper neceſſaria. N E Q V I S S I M V S] qui rem familiarem temere diſſipat. H-S ∞] ſeſtertium mille, noſtratis monetæ ſcutatis triginta. D A B A T] reprehendit Cicero nequitiam illius Heliconis, qui pro eodem horto, quem ipſe conducere volebat, dederat olim ſcutatos annuos triginta. ex quo olitor in ſpem venerat, non minus Ciceronem daturum. Fortaſſe etiam alio de horto, quem Helico ille magna mercede conduxerat, loquitur Cicero: cuius exemplo velle dicit inſanire, neque paſſurum, vt ab olitore tanta impenſa, ideſt tanta mercede horto illo conducto, derideatur. atque in hanc opinionem eo venio libentius, quia veriſimile non videtur, eum hortum Ciceronem conducere voluiſſe, qui nec apricus eſſet, & careret emiſſario, maceria, caſa. C A L F A C E] commoue. loquitur enim de olitore: de quo dixit iam: Olitorem ipſum commouebis. V T *ego*] calfeci. M. O T H O N E M :] Mothonem, antiqui libri omnes. placet vel M. Othonem, cuius crebra mentio lib. X I I. ad Att. vel, Mothonem, eum fortaſſe, qui nominatur epiſt. 25. lib. I X. vel Motonem, de quo ep. 50. ad Att. lib. X I I. vel Mutonem in oratione pro Fundanio. A B V T O R *coronis.*] mihi ab olitore donatis. Abutor autem, quia calefieri eum a te volo. in quo videor ei malam gratiam referre. D E *crabra,*] agri Tuſculani aqua. In Rullum orat. 3. Ego Tuſculanis pro aqua Crabra vectigal pendam, quia a municipio fundum accepi: Si a Sulla mihi datus eſſet, Rulli lege non penderem. Et Frontinus de aquæ duct. S V D V M] ſerenum tempus, quaſi ſine vdo. P A N G I S] ſcribis. de verſibus dictum, non de ſoluta oratione, putat Feſtus, & Probus. Cicero tamen ep. 6. lib. I I. ad Att. ad orationem ſolutam, niſi fallor, tranſtulit. Ἀνέκδοτα, inquit, a nobis, quæ tibi vni legamus, Theopompino genere, aut etiam aſperiore multo, pangetur. Proprie, Pangere, eſt figere. vnde pangere clauum, plantam, ſtylum in cera, inde factum, vt, Pangere, ſit ſcribere: quia verſus in cera pangebantur. S O P H O C L E V M] ſimile Sophoclis verſibus, qui excellunt inter alios. vnde Virgilius: Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno. F A C *opus appareat.*] fac vt videam. Opus eſt id, quod poſt operam remanet, vt ex aliqua re quaſi fructus enaſcitur. itaque interdum libri, opera dicuntur, vt hic: quia fructus otij ſignificatur. & ad Att. ep. 6. lib. 2. Tibi ſuperioribus litteris promiſeram, fore, vt opus exſtaret huius peregrinationis: & lib. I I I. de Off. Nulla eius ingenij monumenta, mandata litteris, nullum opus otij, nullum ſolitudinis munus exſtat. Accipitur igitur pro quacumque re, quæ poſt operam exſtat, non ſimpliciter pro eo, quod ſcribitur. itaque male latine loquuntur, qui, Platonis opera, dicunt. A. *ligurius,*] is eſt, de quo epiſt. 9. lib. I I. ad Att. E X S P E C T E M V S] Romæ.

Argumentum ep. 19.

D E *litteris, de Demetrio, de Aufidiano nomine.*

T V L L I V S S. D. T I R O N I. 19.

EXSPECTO tuas litteras de multis rebus, te ipſum multo magis. Demetrium redde noſtrum, & aliud, ſi quid potes boni. De Aufidiano nomine nihil te hortor: ſcio tibi curæ eſſe: ſed confice: & ſi ob eam rem moraris, accipio cauſſam: ſi te id non tenet, aduola. Litteras tuas valde exſpecto, Vale.

EXPLA

EXPLANATIO.

DEMETRIVM] de quo ep. 17. 22. REDDE *noſtrum*,] ſic locutus ep. 32. lib. VII. Dolabellam redde plane meum. DE *Aufidiano nomine*,] vt exigas ab Auſidio, quod debet.

Argumentum ep. 20.

DE *valetudine curanda, de libris componendis, de olitore, de reditu Tironis.*

TVLLIVS S. D. TIRONI. 20.

SOLLICITAT, ita viuam, me tua, mi Tiro, valetudo: ſed confido, ſi diligentiam, quam inſtituiſti, adhibueris, cito te firmum fore. libros compone, indicem, cum Metrodoro lubebit: quando eius arbitratu viuendum eſt. Cum olitore, vt videtur. Tu potes Kalendis exſpectare gladiatores, poſtridie redire: & ita cenſeo. verum, vt videbitur. Cura te, ſi me amas, diligenter. Vale.

EXPLANATIO.

COMPONE,] ordina, & diſpone, ſuo quemque loco ſtatue. INDICEM,] quem componere, maioris laboris eſt. CVM *Metrodoro*] medico. CVM *olitore*,] ep. 18. SPECTARE] in vrbe. REDIRE] in agros.

Argumentum ep. 21.

P*Ropenſionem animi ad virtutem, ſtudiumq. ſuum Cicero filius ſignificat: de prædio empto gratulatur. ſcripta videtur, vel Antonio & Dolabella coſ. vel etiam ſuperiore anno, Fabio, & Trebonio. nam aliquanto ante conſules Antonium & Dolabellam profectum eſſe Athenas, Ciceronis filium, ex ep. 51. lib. XII. ad Att. ep. 24. lib. XIII. ad eundem, intelligitur.*

CICERO F. S. D. TIRONI SVO DVLCISS. 21.

CVM vehementer tabellarios exſpectarem quotidie, aliquãdo venerunt poſt diem quadrageſimum & ſextum, quam a nobis diſceſſerant: quorum mihi fuit aduentus adoptatiſſimus. nam cum maximam cepiſſem lætitiam ex humaniſſimi, & cariſſimi patris epiſtola: tum vero iucundiſſimæ tuæ litteræ cumulum mihi gaudij attulerunt. itaque me iam non pænitebat, intercapidinem ſcribẽdi feciſſe, ſed potius lætabar, fructum enim magnum humanitatis tuæ capiebam ex ſilentio mearum litterarum. vehementer igitur gaudeo te meam ſine dubitatione accepiſſe excuſationem. Gratos tibi optatoſq. eſſe, qui de me rumores afferuntur, non dubito, mi dulciſſime Tiro: præſtaboque, & enitar, vt in dies magis magiſq. hæc naſcens de me duplicetur opinio. quare, quod polliceris te buccinatorem fore exiſtimationis meæ: firmo id, conſtantiq. animo facias licet. tantum enim mihi dolorem, cruciatumq. attulerunt errata ætatis meæ, vt non ſolum animus a factis, ſed aures quoque a commemoratione abhorreant. cuius te ſollicitudinis, & doloris participem fuiſſe, notum exploratumq. eſt mihi. nec id mirum. nam cum omnia mea cauſſa velles mihi ſucceſſa, tum etiam tua, ſocium enim te meorum commodorum ſemper eſſe volui. quando igitur tum ex me doluiſti, nunc vt duplicetur tuum ex me gaudium, præſtabo. Cratippo me ſcito non vt diſcipulum, ſed vt filium eſſe coniunctiſſimum. nam cum audio illum libenter: tum etiam eius propriam ſuauitatem vehemẽter amplector. ſum totos dies cum eo, noctiſq. ſæpenumero partem. exoro enim, vt mecum quam ſæpiſſime cenet. hac introducta conſuetudine, ſæpe inſcientibus nobis, & cenãtibus, obrepit: ſublataq. ſeueritate philoſophiæ, humaniſſime nobiſcum iocatur. quare da operam, vt, hunc talem, tam iucundum, tam excellentem virum videas quamprimum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior diſcedere: cuius cum frugi, ſeueraq. eſt vita, tum etiam iucũdiſſima conuictio. non eſt enim ſeiunctus iocus a philologia, & quotidiana συζήτησις. huic ego locum in proximo conduxi, &, vt poſſum, ex meis anguſtiis illius ſuſtento tenuitatẽ. Præterea declamitare Græce apud Caſſiũ inſtitui: Latine autẽ apud Bruttiũ exerceri volo. vtor familiaribus, & quotidianis cõuictoribus, quos ſecũ Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illis probatiſſimis. multũ etiã mecũ eſt Epicrates princeps Atheniẽſiũ, & Leonides & horũ cete-

ri ſimiles. τὰ μὲν σὺν καθ' ἡμᾶς τάδε. De Gorgia autem quod mihi ſcribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione vtilis, ſed omnia poſtpoſui, dummodo præceptis patris parerem. ἀναφανδὸν enim ſcripſerat, vt eũ dimitterem ſtatim tergiuerſari nolui; ne mea nimia σπουδὴ ſuſpicionem ei aliquam importaret. deinde illud etiam mihi ſuccurrebat, graue eſſe me de iudicio patris iudicare. tuum tamen ſtudium, & conſilium gratũ, acceptumq. eſt mihi. Excuſationem anguſtiarum tui temporis accipio: ſcio enim, quam ſoleas eſſe occupatus. Emiſſe te prædium, vehementer gaudeo: feliciterq. tibi rem iſtam euenire cupio. Hoc loco me tibi gratulari, noli mirari. eodem enim fere loco tu quoque, emiſſe te, feciſti me certiorem. habes, vbi deponendæ tibi ſint vrbanitates. ruſticus Romanus factus es. quo modo ego mihi nunc ante oculos tuum iucundiſſimum conſpectum propono. videor enim videre ementem te ruſticas res, cum villico loquẽtem, in lacinia ſeruantem ex menſa ſecunda ſemina. ſed, quod ad rem pertinet, me tum tibi defuiſſe, æque, ac tu, doleo. ſed noli dubitare, mi Tiro, quin te ſubleuaturus ſim, ſi modo fortuna me, præſertim cum ſciam, communem nobis emptum eſſe iſtũ fundum. De mandatis quod tibi curæ fuit, eſt mihi gratum: ſed pero a te, vt quamceleſrrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Græcus. multum enim mihi eripitur operæ in exſcribendis hypomnematis. Tu, vellem, in primis cures, vt valeas, vt vna συμφιλολογεῖν poſſimus. Antherum tibi commendo. Vale.

EXPLANATIO.

ADOPTATISSIMVS.] pro exoptatiſſimus. ſic Vatinius ep. 9. lib. v. Quem potius adoptem, aut inuocem, quam eum, quo defendente vincere didici? Alibi, Adoptare, eſt eum, quem optamus, aſſumere: vt, Adoptare filium. BVCCINATOREM] qui, quaſi buccina carens, diuulgas laudes meas, in oratione pro Archia, præconem, dixit Cicero pater: O fortunate adoleſcẽs, qui tuæ virtutis præconem inueneris. MIHI *ſucceſſa,*] pro, ſucceſſiſſe. quod Latini ſermonis cõſuetudo ferre vix videtur. Omnino mirari ſatis non poſſum, non modo ab elegãtia, & copia, ſed interdum etiã a proprietate paterni ſermonis longe diſtare orationem filij: quod voluntatis potius, quam naturæ, vitium eſſe arbitror. CRATIPPO] philoſophorum principi in peripatetica doctrina: de quo diximus ep. 16. lib. x11. BRVTTIO] Latino ſermone: pleriqne tamẽ veteres libri, Bruto: mendoſe ſcilicet: opinor enim, qui ſubſequi mẽtionem Caſſij viderunt, eos hunc eſſe M. Brutum, illum C. Caſſium putaſſe, quaſi vero poſt Cæſaris necem ita vacuo animo eſſent, itaque otio abundarẽt Brutus, & Caſſius, vt apud alterum Græce declamitare, apud alterum Latine exerceri Cicero filius arbitratu ſuo poſſet. Præterea, quis credat hoc ad M. Brutũ pertinere? Quem nullo tempore a me patior diſcedere. Et illud: Huic ego locum in proximo conduxi; &, vt poſſum, ex meis anguſtiis illius ſuſtento tenuitatem. Non enim, vt arbitror, ita loqueretur adoleſcentulus Cicero de claro viro, & eius anni prætore, M. Bruto. nec ita Brutus ab amicis imparatus erat, vt a Ciceronis filio, cui pater in annuum ſumptum nõ ſatis large ſuppeditaret, ſuſtentãdus in Athenarum vrbe nobiliſſima fuerint. nunquam id (vt matrem Seruiliam, propinquos, familiares reliquos omittã) Atticus tuliſſet; qui etiam, vt in eius vita Nepos ait, Bruto Italia cedenti H-S C. muneri miſerit, eidem in Epiro abſenti CCC. iuſſerit dari. CVIVS *cum frugi, ſeueraq. eſt vita, tum etiam iucundiſſima conuictio.*] quæ ſumma laus eſt; ſeueritatem humanitate temperare. ep. 17. lib. x11. Eſt autem ita temperatis moderatiſq. motibus, vt ſumma ſeueritas cum humanitate iungatur. Quo loco plura diximus. PHILOLOGIA] diſputatione de litteris. Συζητήσει] mutua quæſtione. MITYLENIS. Cratippi patria. ADDVXIT] nõ multo ante. nam Pompeius eum, ex pugna Pharſalica fugiens, Mitylenis vidit. LEONIDES,] qui cum ad Ciceronem de filio ſcriberet, certi nihil nouus eſt polliceri. ep. 16. lib. x1v. ad Att. Cupio excurrere in Græciam. magni intereſt Ciceronis, vel mea potius, vel mehercule vtriuſque, me interuenire diſcenti. nam in epiſtola Leonidæ quid habet, quæſo, in quo magnopere lætemur? nũquam ille mihi ſatis laudari videbitur, cum ita laudabitur: Quo modo nunc eſt. non eſt fidentis hoc teſtimonium ſed potius timẽtis. Et ep. 16. lib. xv. Leonidas retinet ſuũ illud, Adhuc. ſummis vero laudibus Herodes. τὰ μὲν σὺν καθ' ἡμᾶς, τάδε.] quæ igitur ad nos pertinent, hæc ſunt. DE GORGIA] græco rhetore. ἀναφανδὸν] aperte. VTRVM *dimitterem ſtatim.*] cauſſam, cur cũ a filio dimitti Cicero voluerit, Plutarchus hanc narrat, quod ad potum & voluptates adoleſcentem alliceret. Hoc fortaſſe magiſtro didicit ſtrenue bibere Cicero filius. nam, binos congios ſimul haurire ſolitum ſcribit Plinius lib. x1v. cap. vlt. Σπουδὴ] propenſa voluntas ad Gorgiam retinẽdum, ſtudium de non dimittendo Gorgia. ad Att. lib. x111. epiſt. 27. Nec in hac quidem re quidquam magis vt vellem accidere potuit, quam quod σπουδὴ noſtra nõ eſt probata. GRAVE *eſſe me de iudicio patris iudicare.*] non recte facere me, ſi de patris iudicio ita iudicare vellẽ, quaſi falli poſſet in eo, quod exiſtimaret de Gorgia. STVDIVM *& conſilium*] ſtudium, quia cupis: conſilium, quia ſuades, ne Gorgia vtar. HOC *loco*] hac parte epiſtolæ. NOLI *mirari,*] cum gratulatio primum in epiſtola locũ poſtulet, exempla ſunt in ep. 7. lib. 11. ep. 12. lib. 111. ep. 12. lib. v1. ep. 12. lib. 11x. HABES *vbi deponendæ tibi ſint vrbanitates.*] nihil muto: nec enim neceſſe eſt. Habes inquit, vbi mores vrbanos deponas, animumq. liberiore vitæ genere, nulla graui occupatione, temittas, ac relaxes. Vel, Deponendæ vrbanitates, omittendæ res vrbanæ: vt ep. 17. lib. v11. Mihi

inter

interdum leuis in vrbis, vrbanitatiſq. deſiderio videbare. R V S T I C V S *Romanus factus es.*] ioco dictũ: quaſi Tironi, qui paullo ante ſeruierat, gratuletur, quod ruſticus Romanus, empto prædio, ſit factus. nam veteres illi ruſtici Romani admodum laudabantur, vtpote conſulares multi, ac triumphales. Varro γεροντοδιδασκάλῳ: Quoties priſcus homo, ac ruſticus Romanus internundinum barbã radebat. V I D E R E S *enim videor ementem te ruſticas res.*] modus transferendi coniecturam ad oculos; quo plus fidei noſtra conſequatur opinio ep.15.lib.1 x. Tecũ video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, vere vt dicam, Craſſos quoque, & Laelios videre videor. In Lælio: Videre iam videor populum Romanum a ſenatu diſiunctum. Pro Q Gallio: Videbar mihi videre alios intrantes, alios autem exeuntes. Simile illud ep.12.lib.v. Cerno iam animo, quanto omnia vberiora, quantoq. ornatiora futura ſint. I N L A C I N I A *ſeruantem ex menſa ſecunda ſemina*] Laciniam Feſtus dixit eſſe partem veſtimẽti. id Plauti teſtimonio confirmatur: ait enim in Aſinaria: Lacrumaotẽ lacinia tenet lacrumas. Macrobius quoque lib.11. Sat. Poſt victoriã, inquit, Cæſaris, interrogatus Cicero cur in electione partis errauiſſet, reſpondit: Præcinctura me fefellit. iocatus in Cæſarem, qui, ita toga præcingebatur, vt, trahendo Laciniã, velut mollis incederet. Suetonius in Nerone: Circuitis tẽplis, cum in æde Veſtæ reſediſſet, conſurgenti ei primum Lacinia obhæſit: deinde &c. Itẽ Seruius honoratus, cũ illud Virgilij explanaret, Cinctuq. Gabino, hæc poſuit: Cinctus Gabinus eſt toga, ſic in tergum reiecta, vt vna eius Lacinia, a tergo reuocata, hominem cingat. Hæc de Lacinia, veſtimenti parte. Pro Linteolo, aut ſudario quadrato aut oblõgo, Plautus accepit, in Mercatore. Sume, inquit, Laciniam, atque abſterge ſudorẽ tibi: Nec alia, niſi fallor, in hac Ciceronis filij epiſtola ſignificatio eſt. quid enim? an e ſecunda menſa Tiro ſemina exciperet in veſte, cum eadem & honeſtius multo, & commodius in Linteolo ſeruare poſſet? Tertio modo Laciniã vſurpauit Columella pro definita loci parte: dixit enim lib. V I I. cap.5. male affectum gregẽ in Lacinias diſtribuendum: quia particulatim facilius, quam vniuerſus, conualeſcat. Ad hanc ſimilitudinem ſpectauit Plinius lib.1 I X. cap.50. de capris cum dixit: Laciniæ e ceruice binæ dependentes. Et lib.v.cap.10. Laciniosã Alexãdriam; ideſt, in vrbanas inſulas, tamquam in lacinias quaſdam, diuiſam ac diſtinctã. Et lib.x x v.cap.10. Lacinioſa folia: pro, partibus conciſa, Lacinias, imitantibus. Laciniatim, pro particulatim, dixit Apuleius: Non laciniatim diſperſo, ſed cuneatim ſtipato grege. Eodem modo ſæpe vſurpauit Frontinus, in lib. de Coloniis. Hic in Lacinia, dixit, Cicero filius, pro, in veſtimẽti parte. fingit enim, Tironẽ, empto prædio, ruſticos prorſus imitari; eãq. ſpeciẽ familiari ioco deſcribit. S E R V A N T E M] quod ruſtici ſolent. S E M I N A] pomorũ, quæ comeduntur in ſecunda menſa. H Y P O M N E M A T I S.] commentariis, ex tempore, & ſine cura ſcriptis. epiſt.23. lib.x v. ad Att. Silium expectabam: cui ὑπόμνημα cõpoſitum. Vide illud ep.3. lib.1 I x. Aliquod ad me σύνταγμα conſcribas. Hæc hypomnemata fortaſſe Cratippi commentarij fuere: qui nominãtur lib.111. off. in extremo. Hypomnematis, ex conſuetudine dictũ eſt: nam ratio poſtulabat Hypomnematibus: cum ſit in nominatiuo Hypomnema, non Hypomnematũ. Sic, Poematis dicebant veteres, pro, Poematibus. & Poematorum, pro, Poematum. ideo librum ſuum Varro inſcripſit de Poematis: & Annæus Florus ad diuum Hadrianum: Poematis delector. Et Cicero pro Gallio: Poematorũ, dixit: in Oratore, Poematis. Sed & Q. Lælius, ex principibus grammaticis, librũ ſuum ita inſcripſit: De vitiis, virtutibuſq. poematorum. Attius quoque Didaſcaliorum I x. Quam varia ſunt genera poematorum, Bæbi, quamq. longe diſtincta ab aliis, noſſe. Et Varro ad Ciceronem vndecimo: Horum Poematorũ, & his Poematis, oportere dici, affirmat. Hæc Cariſius. Eandem conſuetudinem a Nonio obſeruatam video. ait enim, Ciceronem lib.111. de Off. dixiſſe: Quod idem in poematis & in picturis vſu venit. Vt Plautus quoque dixit in Aſinaria: Neque fictum vnquam eſt, neque pictum, neque ſcriptum in Poematis. Poematorum autem, pro Poematum, dixit Afranius in Priuigno. συμφιλολογεῖν] de litteris inter nos diſputare. A N T H A R V M] florum ἀνθηρὸς, floridus.

Argumentum ep. 22.

PRima pars epiſtolæ Tironem hortatur ad curandam valetudinem, reliqua varijs de rebus agunt. Scripta eſt Tirone iterum ægrotante: cum in agris Cicero, in vrbe Tiro eſſet: quantum ex ipſa licet epiſtola conijcere.

T V L L I V S S. D. T I R O N I S V O. 22.

SPERO ex tuis litteris tibi melius eſſe, cupio quidem certe. cui quidem rei omni ratione cura vt inſeruias: & caue ſuſpiceris, contra voluntatem meam te facere, quod non ſis mecum. mecum es, ſi te curas. quare malo, te valetudini tuæ ſeruire, quam meis oculis, & auribus. etſi enim & audio te, & video libenter: tamẽ hoc multo erit, ſi valebis, iucundius. Ego hic ceſſo, quia ipſe nihil ſcribo: lego autem libentiſſime. tu iſtic, ſi quid librarij mea manu non intelligent, monſtrabis. vna omnino interpoſitio difficilior eſt, quam ne ipſe quidem facile ſoleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura, vt facis. Tertia aderit; modo ne Publius rogatus ſit. Demetrius iſte numquam omnino Phalereus fuit, ſed nunc plane Billienus eſt. itaque te do vicarium. tu eum obſeruabis. Etſi, Verumtamen, De illis. noſti cetera. ſed tamen, ſi quem cum eo ſermonem habueris, ſcribes ad me, vt mihi naſcatur epiſtolæ argumentum, & vt tuas longiſſimas litteras legam: Cura, mi Tiro, vt valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

EXPLANATIO.

TIbi *melius eſſe.*] ep.1. Cum meliuſcule tibi eſſet. ep.6. ſi recte erit. ep.33. lib. XII. ad Att. Ego hic vel ſine ſica (Tironi enim melius eſt) faciſſime poſſem eſſe, vt in malis. CVPIO *quidem certe*] præpoſita re non ſatis certa, cum ſequitur affirmatio, hæc duo verba, Quidem certe, vt omnino tollatur dubitatio, ſubiungimus: vt ep.9. lib. I. cum vereretur Cicero, ne conſiliũ ſuum, quia ſe cum Cæſare & Pompeio coniunxerat, non ſatis probaſſe videretur, hæc ſubiecit: Illud quidem certe noſtrum conſilium iure laudandum eſt, quod meos ciues, vt a me conſeruatos, & me ſeruare cupientes, ſeruis armatis obiici noluerim. Et ep.14. lib. IV. De mea in te voluntate ſic velim iudices, me, quibuſcumque rebus opus eſſe intelligam, quamquam videam, quis ſim hoc tempore, & quid poſſim, opera tamen, & conſilio, ſtudio quidem certe, rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum. Ad Att. epiſt.1. lib.1. Spero me tibi cauſſam probaſſe, cupio quidem certe. Pro Quinctio; Vt ſumma haberem cetera, temporis quidem certe vix ſatis habui. EGO *hic ceſſo.*] cum dicit, Hic, ſe non eſſe in vrbe ſignificat, vt ep.33. lib. XII. ad Att. Ego hic vel ſine ſica faciſſime poſſem eſſe, vt in malis. LIBRARII.] qui libros deſcribebant. FACILE *legere ſoleo*,] ſic antiqui libri omnes. Interdum abundare verbum, Legere, ſuſpicatus ſum: vt ſubaudiatur, Intelligere: cum paullo ante dictum ſit, Non intelligent. DE *Quadrimo Catone.*] de puero Catone, quattuor annos nato. Hæc eſt illa interpoſitio, quam ne ipſe quidem legere facile ſolebat. nec dubito, quod aliis quoque viſum eſt, librum ſignificari, quem ſcripſit de laudibus Catonis Vticenſis: cuius libri teſtimonio vtuntur veteres grammatici. Non tamen deſunt ſcripti libri, in quibus eſt, De qua prima: ex quo creditum eſt, legi poſſe: De qua primo caueto. TERTIA] mulier poſt duas ſorores nata, vnde nomen ſoror M. Bruti, vxor C. Caſſij, Tertia vocata, & Tertulla. ADERIT.] in cena, quæ dabitur in illo triclinio. ROGATVS *ſit.*] vt ad cenam veniat. *Demetrius*] de quo ad me ſcribis, fortaſſe is, de quo ep.17.19. NVMQVAM *omnino Phalereus fuit*,] locatur in Demetrij nomine. numquam, ait, elegans, vrbanus, Phalereo Demetrio ſimilis fuit. PLANE *Billienus eſt.*] non Phalereo, ſed improbo homini Billieno ſimilis, qui nominatur ep.15. lib. IIX. quamquam ibi non Billienus, ſed Bellienus vocatur. hic veteres libri diſſentiunt. habent enim, Billenus, Boilenus, Bilienus, Billienus. TE *do vicarium*] vt vicariam mihi operam præſtes: vt ea diligentia in eo obſeruando, & cauendo vtaris, qua ego vterer, ſi adeſſem. Vicarius eſt, qui facit id, quod alius facere debebat. ETSI, *Verumtamen. De illis*:] breuitas locum obſcurat: opinor tamen Demetrij illius, quem obſeruari a Tirone iubet, conciſum, perplexumq. ſermonem repræſentari. NOSTI *cetera.*] quæ ille ſolet dicere.

Argumentum ep. 23.

HOrtatur, vt profeßionem conficiat: ſcribitque ſibi eſſe in animo, amicitiam Antonij conſeruare.

TVLLIVS S. D. TIRONI. 23.

TV vero confice profeſſionem, ſi potes. etſi hæc pecunia ex eo genere eſt, vt profeſſione non egeat. verumtamen. Balbus ad me ſcripſit, tanta ſe epiphora oppreſſum, vt loqui non poſſit, Antonius de lege quid egerit. liceat modo ruſticari. Ad Bithinicum ſcripſi. De Seruilio tu videris, qui ſenectutem non contemnis. etſi Atticus noſter, quia quondam me cõmoueri *πανικοῖς* intellexit, idem ſemper putat, nec videt quibus præſidiis philoſophiæ ſæptus ſim. & hercle, quod timidus ipſe eſt, *θορυβοποιός*. ego tamen Antonij inueteratam ſine vlla offenſione amicitiam retinere ſane volo: ſcribamq. ad eum, ſed non ante, quam te videro. nec tamen te auoco a ſyngrapha. *[illegible]*. Cras exſpecto Leptam: etenim ad cuius rutam pulegio mihi tui ſermonis vtendum eſt. Vale.

EXPLANATIO.

TV *vero*] ep.12. Ego vero. quo loco, vide, quæ diximus. PROFESSIONEM] profiteri, eſt hic, publice denũciare, quidquid pecuniæ, agri, aliarum ve rerum Cicero poſſideat. & videtur, vt hæc per Tironem, ſic altera ſuperioris anni profeſſio per Philotimum eſſe facta. nam ep.31. lib. XIII. ad Att. Negligentiam, ait, miram. ſemel ne putas mihi dixiſſe Balbum, & Faberium, profeſſionem relatam? quin etiam eorum iuſſu miſeram, qui profiteretur. profeſſus eſt Philotimus. HÆC *pecunia*] quæ nobis debetur. VT *profeßione non egeat.*] quia, cum nondum ſit apud nos, profiteri eã non debemus. VERVMTAMEN.] ſubaudi, cõfice: & hanc ipſam pecuniam profitere. BALBVS] idẽ, qui ep.21. EPIPHORA] oculorũ morbo. VT *loqui non poßit*,] iocus: nam epiphora officiũ oculorũ impedit, nõ linguæ, Non poſſit autẽ, dixit, id eſt, nolit. quia ſtudioſus Antonij, & homo rectus. ep.21. lib. XIV. ad Att. ANTONIVS *de lege quid egerit.*] hoc malo cũ ſuperioribus coniũgere, quã, vt nõnullis placet, ſeparatim cõſtituere. lex Antonij fortaſſe illa ſignificatur, de qua ſic epiſt. 12. lib. XIV. ad Att. Antonius, accepta grãdi pecunia, fixit legẽ, a dictatore comitiis latã, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, viuo illo, mentio nulla. LICEAT *modo ruſticari.*] quod vrbanis rebus, quas Antonius conſul e ſua libidine adminiſtrat, antepono. BITHYNICVM] ep.17. lib. VI. DE *Seruilio tu videris*,] Iſauricum ſignificari arbitror. is enim hoc anno petiit, vt

oſten

oſtendit Dio lib. XLV. Reſpondet Tironi, qui Seruilij mortem ſignificauerat. Tu cogita, inquit, & cura, ne ex hac vita, niſi vltima ſenectute, diſcedas: quod Seruilio contigit. SENECTVTEM *non contemnis.*] iocus non abeſt. ſignificat enim Cicero, Tironem non modo non contemnere ſenectutem, ſed magni etiam facere: qui fortaſſe ſcripſerat, id ſibi curæ eſſe, vt ætate Seruilium æquaret. Poteſt autem hoc tacite dicere, ſenectutem ego non tanti facio, quanti tu: vel quia neque mortem, neque caſum vllum extimeſco: (ad quam ſententiam ſpectant ea, quæ ſequuntur) vel quia ſatis iam videor vixiſſe. annum enim, cum hæc ſcripſit, agebat Cicero LXII. & occiſus eſt anno ſequenti. ETSI *Atticus noſter,*] etſi Atticus, quia me quondam, antequam præſidio philoſophiæ ſæptus eſſem, repentinis terroribus perturbari ſenſit, nunc item timidum eſſe putat: cum philoſophia prorſus me liberet ab omni metu, quæ docet, timendum nihil eſſe, præter culpam. vnde illa vox ep. 9. lib. XIV. ad Att. O Socrates, o Socratici viri, numquam ego vobis gratiam referam. Dij immortales, quam mihi iſta pro nihilo. Πανικὰ] repentinis terroribus: quorum cauſſam Pani deó tribuit antiquitas. vnde πανικά. Hoc ſatis eſt ad intelligentiam loci. Plura ſi quis poſtulat, Politianum legat Miſcell. cap. 28. Θορυβοποιεῖ.] tumultum facit: terrorem in aliis gignit. vult enim timere me ab Antonio. EGO *tamen Antonij &c.*] etſi nihil timeo, Antonij tamen inueteratam ſine vlla offenſione amicitiam retinere volo. INVETERATAM] iam ante multos annos occidere Antonius P. Clodium Ciceronis cauſſa conatus eſt. Phil. 2. & Cicero ſic ad eum ſcribit lib. XIV. ep. ad Att. ſemper te amaui, primum tuo ſtudio, poſt etiam beneficio prouocatus. NEC *tamen te auoco a ſyngrapha.*] etſi videre te cupio: nolo tamen te ab vrbe diſcedere priuſquam cõficias eam rem, cuius rei cauſſa te miſi. Miſerat enim Cicero, vt pecuniam, ſibi per Syngrapham debitam, exigeret. Γόνυ κνήμης.] genu tibia propius eſt. nam ſubauditur ἔγγιον. Integrum prouerbiũ recitat Ariſtoteles Moralium lib. IX. Theocritus autem in Idyllio, quod charites inſcripſit, eodem ſenſu dixit, ἀπωτέρω, ἢ γόνυ κνάμα: ideſt, longius, quam genu, tibia. Terentius autem in Andria: Heus proximus ſum egomet mihi. Tunica pallio propior. Plautus in Trin. dixit, Hoc prouerbio ſignificatur, curanda magis eſſe, quæ magis ad nos pertinent. ETENIM] abeſt ab vno vetere libro. placeret, Eum: ſed, Etenim, ferri tamẽ poteſt. quaſi hoc dicat Cicero: Quippe ad cuius rutam. AD *cuius rutam pulegio mihi tui ſermonis vtendum eſt.*] amarus, vt ruta, Lepræ ſermo; ſuauis, vt pulegium, Tironis. Lepida ſimilitudo. amaritudo, inquit, ſermonis Lepræ, ſermonis tui ſuauitate, quaſi ruta pulegio, condietur. Notiſſima eſt vtràque herba.

Argumentum ep. 24.

Domeſticas res primum, deinde publicas complectitur hæc epiſtola, quam poſt Cæſaris obitum ſcriptam eſſe, conſtat, conſulatum gerentibus M. Antonio, P. Dolabella.

TVLLIVS S. D. TIRONI. 24.

ETSI mane Harpalum miſeram: tamen, cum haberem, cui recte darem litteras, etſi noui nihil erat, iiſdem de rebus volui ad te ſæpius ſcribere: non quin confiderem diligentiæ tuæ: ſed rei me magnitudo mouebat. Mihi prora, & puppis, vt Græcorum prouerbium eſt, fuit a me tui dimittendi, vt rationes noſtras explicares. Offilio, & Aurelio vtique ſatisfiat. A Flamma, ſi non potes omnem, partem aliquam velim extorqueas, in primiſq. vt expedita ſit penſio Kal. Ian. De attributione conficies. de repræſentatione videbis. De domeſticis rebus hactenus. de publicis omnia mihi certa, quid Octauius, quid Antonius; quæ hominum opinio; quid futurum putes. ego vix teneor, quin accurram. ſed ſt. litteras tuas exſpecto. & ſcito Balbum tuum fuiſſe Aquini, cum tibi eſt dictum, & poſtridie Hirtium. puto vtrumque ad aquas. Sed quod egerint. Dolabellæ procuratores fac vt admoneantur. appellabis etiam Papiam. Vale.

EXPLANATIO.

HARPALVM] ſeruom. MISERAM:] Romam, vbi Tiro erat. REI *magnitudo,*] rationes meæ, quas explicari a te cupio. PRORA, *& puppis,*] ſumma conſilij mei. nam prora, & puppis totam nauem continent. vnde natum prouerbium apud Græcos, πρῴρα καὶ πρύμνα. OFFILIO, *& Aurelio,*] creditoribus. A *Flamma,*] debitore. hic eſt Flaminius Flamma, nominatus epiſt. 16. lib. XIV. ad Att. & epiſt. 12. libri XV. ad eundem. Hoc & Calpurniæ gentis cognomen fuit. VT *expedita ſit penſio Kal. Ian.*] vt Kal. Ian. ſoluat id, quod debet. DE *attributione,*] de aſſignatione pecuniæ, quam Ciceroni Dolabella, diuortio facto cum Tulliola, eius filia, debebat. vide epiſt. 13. libro XV. ad Att. & epiſt. 3. lib. XVI. ad eundem. Varro libro 1. lin. Lat. DE *repræſentatione,*] de pecunia ante diem ſoluenda. id enim eſt, Repræſentare. vnde, Repræſentare diem promiſſarum, μεταφορικῶς epiſt. 14. OMNIA *mihi certa,*] perſcribe. verbum omiſit, vt infra, ſed quod egerint: & ſæpe in epiſtolis ad Att. figura eſt, quæ græce ἀνανταπόδοτον dicitur, in epiſtolis quæ ad familiares mittuntur, vſurpata. QVID *Octauius,*] agat. Poſt Cæſaris necem, ſororis eius nepos Octauius, ab eo adoptatus, hereſque relictus ex dodrante, Apollonia, vbi ſtudiis operam nauauerat, ad vrbem profectus, cum Antonio conſule in contentionem venit, primum pecuniæ Cæſaris cauſſa, in quã Antonius impetum facere cogitabat,

(ep. 23. lib. XII.) deinde propter ipſam remp. quam Antonius opprimere conabatur. ep. 25. lib. XII. ep. 7. lib. XVI. ad Att. SED *ſi.*] Sic veteres libri omnes. Ego legendum arbitror, Sed ſt; ideſt, ſed hoc ſilebis. eſt enim, St, nota ſilentij. Idem olim ex lib. 2. de Orat. mendum ſuſtulimus. In Plauto etiam vbi legendum St, modo Si, modo Aſt, modo At, mendoſe legitur. Terentius quoque in Phormione hac nota vſus eſt. Et Næuius in Corollaria apud Cariſium: St: tale verbum caue faxis. BALBVM *tuum*,] L. Cornelium Balbum, Gaditanum, pro quo extat oratio. HIRTIVM] cõſulem cum Panſa deſignatum in annum ſequentem. AD *aquas.*] Baianas. ep. 12. lib. XIV. ad Att. SED *quod egerint.*] fac vt ſciam: vel, Sciemus: ſubaudiendum. amat enim hic Cicero breuitatem, vt paullo ante: De publicis, omnia mihi certa: ſubaudi, ſignifica. Mei tamẽ veteres libri, Sen, non Sed, omnes habẽt. itaque cogor de mẽdo ſuſpicari. DOLABELLÆ *procuratores fac, vt admoneantur.*] qui conſul erat hoc anno, gener antea Ciceronis fuerat; & dimiſſa iam ante Hiſpanienſem Cæſaris victoriam Tulliola, dotem reddere debebat. Ideo vtitur Cicero hoc verbo, Admoneãtur: quod ad pecuniam pertinet, quam ei Dolabella debebat. ep. 18. lib. VI. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus: ſed, cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit, teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primam penſionem. APPELLARIS] & hoc verbum eorum eſt, qui pecunias a debitoribus petunt. Appellare autem, plus eſt, quam Admonere. vtriuſque verbi vis & notio patet ex oratione pro Quinctio. Cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, verbum nullum facis; biennio iam confecto fere, appellas. PAPIAM] mulierem Papiæ gentis, plebeiæ, quæ Ciceroni pecuniam debebat. Hic apparet, valde Ciceronem de rebus domeſticis laborare. nam, cum dixiſſet iam: De domeſticis rebus hactenus: & publicas attigiſſet: rurſus in extrema epiſtola redit ad domeſticas.

Argumentum ep. 25.

Litteras a Tirone quam creberrimas M. Cicero filius requirit. In hac epiſtola nihil eſſe video, quod interpretationem deſideret. itaque parcam operæ: ne videar, quod aiunt, nodũ in Scirpo.

CICERO F. S. D. TIRONI SVO. 25.

ETSI iuſta, & idonea vſus es excuſatione intermiſſionis litterarum tuarum: tamen, id ne ſæpius facias, rogo. nam, etſi de reip. rumoribus, & nuncijs certior fio, & de ſua in me voluntate ſemper ad me perſcribit pater: tamen de quauis minima re ſcripta a te ad me epiſtola ſemper fuit gratiſſima. quare, cum in primis tuas deſiderem litteras; noli committere, vt excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quam aſſiduitate litterarum. Vale.

Argumentum ep. 26.

Tironem Q. Cicero & accuſat, quia litteras non miſerat, & rogat, vt omnino, etiam ſine argumento, ſcribat.

Q. CICERO S. D TIRONI SVO. 26.

VERBERAVI te cogitatione tacito dumtaxat conuicio, quod faſciculus alter ad me iam ſine tuis litteris perlatus eſt. non potes effugere huius culpæ pœnam te patrono. Marcus eſt adhibendus: iſq. diu, & multis lucubrationibus commentata oratione, vide. vt probare poſſit, te non peccaſſe, plane te rogo, ſicut olim matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ: ſic tu, etiam ſi, quod ſcribas, non habebis, ſcribito tamen, ne furtum ceſſationis quæſiuiſſe videaris. valde enim mihi ſemper & vera, & dulcia tuis epiſtolis nunciantur. Ama nos, & vale.

EXPLANATIO.

VERBERAVI *te*] accuſaui: vt in ep. ſequenti: Mirificam mihi verberationem ceſſationis epiſtola dediſti. modo a verberibus, deducatur verbero: quod Nonius animaduertit. TE *patrono.*] ſi tu cauſſam tuam velis agere. quod ſi Marcum fratrem adhibeas patronum: fortaſſe ne is quidem, accurata licet oratione, probabit, vacare te culpa. LAGENAS *etiam inanes obſignabat*,] nam ſi quas non obſignatas, vt inanes, reliquiſſet; dici potuiſſet, eas quoque, quæ furtim eſſent exſiccatæ, inanes fuiſſe. ea vero ideo etiam inanes obſignabat, vt obſignatio, lagenarum omnium communis, plenas pariter eſſe omnes oſtenderet; & ita nullus excuſandi locus iis, qui eas furtim exſiccaſſẽt, relinqueretur. Lagena, vas vinarium fuit, quo vinum a cupa ad menſam ferebatur. opinor eſſe, quem communi lingua fiaſcum vocamus. id videtur oſtendere Plinius epiſt. 6. Cum venabere, inquit, licebit auctore me, vt panarium, & laguneulam, ſic etiam pugillares feras. Et epiſt. 30. Vinum paruulis laguneulis in tria genera deſcripſerat. Eodem ſpectant diui Auguſtini verba, quæ legimus confeſſionum lib. IX. cap. 8. Cum

de

de more,ait de matre ſua,tamquam puella ſobria iuberetur a parentibus de cupa vinum depromere, ſubmiſſo poculo, qua deſuper patet, priuſquam in lagunculam funderet merum,primoribus labris ſorbebat exiguum:quia non poterat amplius, ſenſu recuſante.Horatius in Satyra de Naſidieni cena:

Conuiua reliqui minimum non nocuere lagenis.

Idem ep.2.lib.2. *Poſſet qui ignoſcere ſeruis.*

Et, ſigno laeſo, non inſanire lagena.

Martialis videtur idem facere lagenam, matellam, œnophorum;& lagenam ab vno Panareto epotam ait.Lagenas e radicum filis tum fici,tum etiam ſiluestrium,fieri ſolitas,auctor Plinius lib.xvi.cap.31.

Argumentum ep.vlt.

Inuehitur Q.Cicero in Conſules deſignatos A.Hirtium,C. Panſam beneuolentiam ſuam in Tironem ſignificat.

Q. CICERO S. D. TIRONI SVO. 27.

MIRIFICAM mihi verberationem ceſſationis epiſtola dediſti. nam quæ parcius frater perſcripſerat,verecundia videlicet,& properatione,ea tu ſine aſſentatione, vt erant,ad me ſcripſiſti,& maxime de cõſulibus des. quos ego penitus noui libidinum, & languoris effeminatiſſimi animi plenos: qui niſi a gubernaculis receſſerint, maximum ab vniuerſo naufragio periculum eſt.incredibile eſt, quæ ego illos ſcio, oppoſitis Gallorum caſtris,in æſtiuis feciſſe:quos ille latro,niſi aliquid firmius fuerit,ſocietate vitiorum deleniet.res eſt aut tribuniciis,aut priuatis conſiliis munienda. nam iſti duo vix ſunt digni,quibus alteri Ceſenam, alteri Coſſutianarum tabernarum fundamenta credas.Te,vt dixi,fero oculis.Ego vos ad III.Kal.videbo;tuoſq. oculos, etiam ſi te veniens in medio foro videro,diſſauiabor.Me ama. Vale.

EXPLANATIO.

MIRIFICAM *verberationem ceſſationis epiſtola dediſti.*] quid poteſt eſſe durius,aut magis diuerſum a Marci fratris puriſſimo ſermone?Dicit hoc valde me, quia ceſſauerim in litteris ad vos mittendis,verberaſti in epiſtola tua: pro, tacite reprehendiſti. VERECVNDIA] qua factum eſt,vt parcius quædam ſcriberet, quæ ne fratris animum offenderent,verebatur. PENITVS *noui*,] cum legatus eſſet Cæſaris in Gallia. A *gubernaculis*] a reip. adminiſtratione.tranſlatio a naui; quæ gubernatoris imperiti culpa naufragium facit. OPPOSITIS *Gallorum caſtris*,] quo tempore in Gallia cum Cæſare militabant. ILLE *latro*,] M. Antonius, cum quo Hirtius,& Panſa, ſequentis anni conſules, bellum geſturi videbantur. Latronem & Plancus vocat ep. 15.lib.x.Et Phil.6.ſemper eum duo diſſimilia genera tenuerunt, lenonum & latronum. DELENIET] ſibi conciliabit, ad ſuas partes traducet. TRIBVNICIIS,] vt Tribuni pl.totam remp.præſidio conſulari deſtitutam,ſuſcipiant. PRIVATIS] vt priuatus aliquis ciuis ducem ſe bonarum partium contra M. Antonium profiteatur. quod fecit Octauius. vide ep.7.lib.XI. QVIBVS *alteri Ceſenam*,] hunc locum carere mendo numquam non ſum arbitratus.neque enim adeo tum ignobilis,aut obſcura Ceſena fuit,quæ nunc in primis lauta, & honeſta ciuitas eſt,vt,tamquam abiecta res, nominari debuerit. nam quod Sidonius Apollinaris furnum ait eſſe potius,quam opidũ:iocari videtur, vt amico, qui Lugdunum patriam ſuam, accuſauerat, familiariter cauillans par pari referret. Auxit hanc ſuſpicionem vetus liber viri optimi nec litterarum expertis, condiſcipuli olim mei, Vincẽtij Riccij a Spe:quo in libro erat:Quibus geſa,vel quibus ſutianarũ. Alter liber,e Cypro adnectus,quo olim ſum vſus,habebat, Quibus alteri Cenſenam. Atque hoc teſtati ſumus ante multos annos in Scholis noſtris. Nunc video ſcriptum eſſe in antiquo exemplari Fuluij Vrſini:Quibus alteri Canſanarũ, alteri Coſſutinarũ.vt ſint nomina tabernarum,quæ tunc ædificarentur. quod nõ diſplicet:licet ignotæ mihi tabernæ ſint.In aliis,Cõſuntinarum,Conſutianarũ. Coſſutianarum. VT *dixi*] nõ in hac epiſtola,ſed in ſermone,cum ſimul eſſent.FERO *oculis*.]mirifice diligo.Reliqua exempla in oculis habent,vt ep.17.ad Q. fr.lib.III.Balbũ in oculis fero.Phil.6.Trebellium fert in oculis.& alibi. IN *medio foro*,] in vrbe igitur Tiro, in agris erat Quinctus. DISSAVIABOR.] & hic amor oſtenditur. nam Suauiari, ideſt oſculari, plus eſt, quam Complecti:Oculos, plus quam Malas:in foro, plus quam Domi,vel In via:In medio foro,pluſquam In alia fori parte:Diſſuauiari autem,plus quam Suauiari.iteratio enim ſuauiorum indicatur. Veteres libri omnes, Diſſauiabor, detracta littera V: vt Sauium quoque & ſuauium,veteres dicebant,a ſuauitate tamen deducto vocabulo.

FINIS.

6# 10